„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. 141 ● 6-12 octombrie 2006 ● 24 pagini ● 2,50 lei
Internet: www.dilemaveche.ro

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Alte lucruri aiuritoare“
pagina **3**

Andrei Codrescu
„Ţara în care m-am născut“
pagina **7**

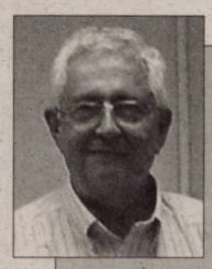

Matei Călinescu
pe Divanul *Dilemei vechi*
paginile **20-21**

Noi sîntem romi

© I. Munteanu

„Firile oamenilor sînt asemenea, obiceiurile îi despart.“
CONFUCIUS

5 948467 000018 40

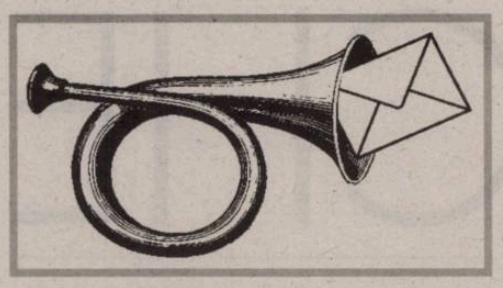

Nr. 136: *„Ce vă place / ce nu vă place la România“*

Pe carosabil, la semafor

Îmi plac – aş spune – destul de multe, dar nu destul de mult, cel mai adesea doar pe jumătate. Exemplific pe scurt:

● Îmi place că românii sînt iubitori de animale, dar nu-mi place că orăşenii nu i-au în plimbarea lor, odată cu patrupedul credincios, şi punga, şi lopăţica, pentru eventuale neplăceri provocate de acesta (e drept, n-avem lege).

● Îmi place că avem lege împotriva fumatului, dar nu-mi place că ea nu se aplică (deşi vagoanele de tren pentru persoane sînt definite ca spaţii închise... înainte de apariţia legii 349/2002, doar după 4 ani executivul află asta. Au uitat s-o anunţe şi pentru lifturi. Aştept amendarea legii în scopul interzicerii fumatului şi în spaţii aglomerate, create ad-hoc (staţii de tramvai şi autobuze, cozi, mitinguri). Situaţia e la fel de gravă ca cea legată de pensionari: există mult mai mulţi fumători pasivi decît cei activi...

● Îmi place mult busuiocul, dar nu mi-a plăcut s-o aud, în lift, pe o tînără blondă, întrebîndu-mă: ce aţi cumpărat acolo de miroase aşa de frumos?...

● Îmi plac blugii, chiar dacă au cam fost confiscaţi mai ales de fete, pe care, e drept, se aşază cel mai bine, dar moda a greşit fatal cînd i-a mutilat ciuntind din talie pentru a descoperi adînciturі tentante şi a coborî catarame pe... Venus. N-a fost suficientă dezgolirea şanţului dintre sîni, cunoscut şi sub denumirea „Silicon Valley“ (vezi inspirata caricatură a lui Ion Barbu, dintr-o *Dilemă* mai *veche)*?

● E bine că, din loc în loc, au răsărit prin sate dughene cu de-ale mîncării, dar e rău că prea rapid s-au transformat în cîrciumi sadea şi nu-i scoate pe ţărani din ele nici clopotul în noaptea Învierii Domnului.

● E bine că jandarmi (poliţişti) în duet sau în perechi patrulează pe străzi dorind să ne dea „siguranţă şi încredere“, dar n-am văzut pe nici unul scriind ceva în agendele cu care defilează (zău, au caiete de notiţe!), chiar cînd le atragi atenţia asupra unor lucruri şocante sau neplăcute pentru noi toţi (pe bătrînul, se pare infirm, învelit în pături şi înconjurat de sticle şi pungi, „plantat“ în cadrul unei uşi blocate din staţia Hristo Botev nu-l întreabă nimeni de nimic, de vreo două luni de zile). Cînd i-au introdus pe cei ce patrulează, de curînd, în maşini, nu-i mai poţi aborda cu uşurinţă, *ei* sînt acum cu adevărat „în siguranţă“.

● E bine că sînt mai multe şi mai moderne mijloacele de transport în comun, dar n-are cum să-ţi placă nici mizeria lăsată de călători şi nici că s-a declarat decesul cuvîntului *pardon* (sau, mă rog, *permiteţi)*. I-au luat locul fie paporniţa în carouri burduşită cu de toate şi împinsă înainte, fie mersul într-o rînă cu efect maxim la înaintare, prin cosirea vecinilor de călătorie cu rucsacul, accesoriu nelipsit azi din spatele orăşenilor... Coborînd pe trotuar, pietonul recent, indiferent de sex, foloseşte o traiectorie neabătută, vine direct spre tine obligîndu-te să ţi-o corectezi pe-a ta, chiar dacă încerci să respecţi o regulă nescrisă, dar logică, circulînd pe dreapta... Coborînd ceva mai jos, pe carosabil, îmi vine în minte o invitaţie la politeţe stradală izvorînd din regulile de circulaţie ale statului California, unde se spune că dacă cineva vrea cu tot dinadinsul să-ţi ia prioritatea ce ţi se cuvine, lasă-l să ţi-o ia (e drept, e departe!). Cîte se pot evita cu politeţea, fie şi în prezenţa mojiciei!

● E bine că apare un nou cod rutier, dar este el oare aplicabil într-o ţară fără infrastructura potrivită noilor reguli?! E bine că pietonul va fi mai răspunzător pentru modul cum circulă, va trebui s-o facă cu mult mai mare grijă, şi asta foarte curînd, doar peste cîteva zile, odată cu intrarea în toamna astronomică. (Greu îi va mai fi!) Dar el, pietonul orăşean, va fi cel mai năpăstuit pentru că nu-i pune nimeni la dispoziţie o altă cale în afara aceleiaşi traversări de pînă acum, pe carosabil, la semafor. În oraşele mari, şi nu doar în cele din Occident, calea de deasupra e dublată de una subterană, pînă şi în cele mai neînsemnate intersecţii.

Ma opresc aici cu vorba, că tocmai s-a făcut verde...

Ion CONSTANTINESCU
ion.constant@gmail.com

„O radiografie cu ochi neexpuşi...“

Subiectul propus e larg şi destul de vag ca fiecare om să aibă *n* colţuri de care să-l descoase. Ca unul dintre românii ce dau din colţ în colţ, şi doar în această calitate, la douăzeci de ani şi studentă, nu-mi plac multe.

Lista: îmi place facultatea, dar nu şi pretenţiile de profesori perindaţi la catedre, cu excepţia unora, care au prins regimul de dinainte de '89, şi mă întreb cum au rămas în funcţie atît timp. Totuşi îi simt sinceri, de-a dreptul şi de-a stîngul... exemplari. Nu-mi plac bursele pentru că sînt mici, la orice facultate, şi că sînt doar 60 de burse guvernamentale de studiu în străinătate, pe an, pe ŢARĂ. Nu-mi place că în cuşca din spatele casei am un cîine care beneficiază de condiţii mai bune decît studenţii în cămine, nu-mi place că miroase a gunoi la examene, nu-mi place marea descompunere a viitorului celor care termină facultatea, dar îmi place cînd îmi spun „prind post doar curvele şi papagalii... eu sînt doar papagal“. Nu-mi place acra depresie instalată înainte de marea descompunere, depresie de natură afectivă, datorată legăturilor uşor/ne uşor tăinuite, iubirilor în promiscuitate, şi nu-mi plac snobii ce se nasc altfel, care se consideră superiori, pe singurul temei al depresiei profunde, ce le stimulează viaţa interioară, şi-i aduce filozofi în faţa unei beri, într-un bar, la întuneric, unde tac introvertiţi, cu depresia ca monedă valorică. Nu strică una mică, o nevroză, o obsesie, se cade. Nu-mi place că încă se leneveşte pe bani. Nu-mi place că bunul-simţ e luat ca lipsă de personalitate. Nu-mi place că novicii sînt luaţi de proşti şi nu de necunoscători. Nu-mi place că există imunitate parlamentară şi că românii acceptă asta. Nu-mi place că nu înţeleg nimic din lupta politică şi din zburătăcelile TV, că n-am văzut un program de guvernare, că nu m-a îndemnat nimeni să citesc istoria României de după 1918 încoace, nici nu îndrăznesc să spun de la '89 încoace. Nu-mi place că nimeni nu mi-a spus de Paul Goma, dar mi s-au vîrît între ochi Eugen Barbu şi Preda, şi că dom' Cărtărescu face furori prin cărţulii leşinate (nu e vina lui). Nu-mi place că atunci cînd vorbeşti cu voce tare sînt alţi zece care te bat: „taci, mă, un' te crezi?“, într-un „mă“ universal de împotrivist. Alţii sînt amuzaţi de spectacol, pe alţi douăzeci îi doare'n cotul personal, ignoră, doar se... descurcă ei. Nu-mi place că Ştiinţele politice atrag muşte. Nu-mi plac reclamele cu muncitori nespălaţi, leneşi şi băşcălioşi, lingînd un rachiu/rom/ţuică, deşi sînt acolo pentru că cineva se înscrie în tiparul social. Nu-mi place că trebuie ca UE-ul să ne tragă de urechi, haine şi turul pantalonilor ca să ne includă, ca pe un tîrîtor ce s-a ţinut de-o sfoară, într-un automobil în plin demaraj: ajungem prăfuiţi la suprafaţă, jegoşi pe dinăuntru şi, de fapt, leneşi între. Nu-mi place că atunci cînd te implici alţi zece rîd în barbă. Nu-mi place că, la Taizé, în Franţa, un francez mi-a spus cu o sinceritate soră cu obrăznicia (poate s-a gîndit că vorbeşte pe limba mea, deci nu m-ar jigni) *Romanians are shitty people, but you're OK. (less shitty, probably!)* Nu-mi place că ne preaslăvim munţii, văile şi rîurile, luncile, fauna şi vegetaţia, ospitalitatea, dar e interesant cum turiştii străini fug de ele. Nu se construieşte din fondurile noastre „că nu este“, cînd „avem o ţară atît de bogată“ se construiesc doar piramide de capete la marginea fondurilor europene. Îmi place că munca cinstită încă te mai face om, încet, constant, pe-un povîrniş cu pantă 4%, de handicapat. Nu-mi place, dar admir cînd văd unguri metodici, mai muncitori decît românii, dar îmi place că problema etnică nu există decît la Bucureşti. Pişta şi Gheorghe nu se taie în faţa Primăriei; dacă, şi unde, se lucrează etnic, se face pe criterii economice. Îmi place că au răsărit cartiere rezidenţiale la periferiile oraşelor, pentru că între proprietarii caselor sînt şi oameni aflaţi undeva pe acea pantă de invalid. Îmi plac căpşunarii şi programatorii. Îmi plac, în general, românii care pleacă în străinătate, dar se întorc, şi îmi place Dosariada, deşi n-am încredere că va doborî coloşi.

Şi nu-mi place că n-am nimic nou de spus, că fac doar încă o radiografie prin ochi neexpuşi, film irosit!? Eu nu cred... Am douăzeci de ani şi nu ştiu ce vreau, dar ştiu ce nu vreau.

Roxana SONEA
scrina@rdslink.ro

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Nr. 137: *Articolul lui Marius Chivu, „Îngropaţi Vama Veche“*

Nu mă încîntă s-o îngrop

Sincer, nu cred că este un titlu de onoare să fii un rocker rupt în blugi şi-n coate care stă beat pe plajă cît e ziulica de lungă (şi erau destui în perioada de glorie), inclusiv noaptea, pe care-l prind zorii zgribuliţi în geacă de piele şi bocanci, pe cînd alţii răsar din corturi şi-o pun de-un jogging, yoga, se aruncă în valuri sau după micul dejun. Fiecare cu ale lui, vorba ceea. În Vamă există şi instalaţii de bun-gust, care nu contrazic trecutul boem. Avem de tăti. Într-adevăr, au poluat-o bodegile şi viloaiele, şi-mi plăcea mai mult înainte, dar de pe tot litoralul românesc e încă cel mai decent loc. Şi ideea entuziastă de a o îngropa nu mă încîntă. Nu-mi plac extremele. N-a murit, a suferit nişte operaţii estetice care n-au reuşit în totalitate. Eu cred că ceva tot se mai poate salva. Se pot interzice maşinile pe plajă, ATV-urile... dar nu poţi opri poporul să asculte ce vrea el, nici să-şi pună ghiuluri pe deşte. Eu cred că Vama şi 2 Mai s-ar fi schimbat oricum, în alt ritm, dar s-ar fi schimbat, cum s-a întîmplat în Franţa şi în Italia, pentru că de la hippies s-a trecut la yuppies mult mai rapid decît la noi. În mod paradoxal, lipsa schimbării comerciale în Românія a ţinut Vama vie multă vreme. Rămîne de văzut ce e de făcut, în loc să ne punem cenuşă în cap (nu ştiu eu, la Montréal, ce-aş putea face, aşa că vă scriu). Mulţam fain.

romanca@sympatico.ca

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Comunismul ca brand**
- **Cultura urbană**
- **Bienala de la Veneţia**
- **Discriminarea pozitivă**
- **Roşia Montană**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Ruxandra TUDOR
(secretar de redacţie)
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.dilemaveche.ro
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

Dilema veche este marcă înregistrată a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.775 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

● la sediul redacţiei, str. Şcoala Florească nr. 3, sector 1, Bucureşti;

● trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 113 lei pentru 1 an, 57 lei pentru 6 luni şi 29 lei pentru 3 luni, cont lei: R008BRDE445SV50236294450.

Abonamentul extern costă 110 de euro pentru 1 an, cont euro: RO93BRDE445SV50236534450.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 112).

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Alte lucruri aiuritoare

Sorin Dumitrescu a rămas fără atelier. Nu știu detalii. Știu doar că atelierul său era unul din reperele vieții artistice bucureștene. Mai știu că, în aceeași clădire, funcționa Editura Anastasia, singura editură din România (alături de Deisis de la Cluj, a lui Ioan Ică) dispusă să investească, perdant, în carte de teologie serioasă. Știu, de asemenea, că Sorin Dumitrescu este un pictor de mare calibru, un profesor inspirat, un creator de eveniment. Seria de expoziții organizată de el, în anii trecuți, la galeria „Catacomba“ constituie deja un capitol masiv de istorie a artei românești contemporane. Galeria cu pricina a fost, între timp, închisă, fără rațiuni și explicații plauzibile. Printr-o manevră pe care n-o pot socoti decît perversă, lui Sorin Dumitrescu i-a fost acordat, în schimb, titlul de academician, ceea ce ar fi lăudabil dacă, simultan, nu i s-ar fi luat posibilitatea de a lucra. Admit – fără să am informațiile necesare – că proprietarul imobilului în care artistul era instalat de cîteva decenii avea dreptul să și-l revendice. Dar cum de nu s-au repezit administratorii sectorului, ai municipiului și – aș spune – ai țării, să repare lucrurile, oferind prompt, compensații și alternative? Cum de nu s-a gîndit nimeni – primari, politicieni, oameni ai bisericii, șefi de breaslă, reprezentanți ai „societății civile“ – să acorde acestei împrejurări penibile măcar o jumătate de oră de insomnie? Cum se face că orice, indiferent ce, ni se pare mai important decît bunăstarea lăuntrică și instrumentarul minimal ale unui mare artist? Nu-mi fac iluzii. Un simplu articol de gazetă nu mișcă pe nimeni, dacă nu anunță demisii, dezastre sau măcar indiscreții sordide. Mă complac totuși în situația de a șuiera în deșert, doar-doar mă va auzi cineva, vreun francofon, vreun european, vreun funcționar responsabil sau măcar milos, de la Prefectură.

*

Constat că îmi place să bombăn. E adevărat că în vreme ce, în prima tinerețe, bombăneala se numește „spirit de frondă“, la vîrsta celei de a doua maturități ea se percepe ca acreală senilă. Un tînăr nemulțumit e un spectacol la locul lui, o dovadă de metabolism tonic. Un bătrîn nemulțumit e, dimpotrivă, o apariție deprimantă. Victimă a umorilor lui degenerescente, el tinde să-și transforme insuficiențele proprii în insuficiențe cosmice. De aceea, de cîte ori devin (prea) critic, mă suspectez de senectute cronică și încerc să mă controlez. Și totuși, cum să te abții? „Nimic nu mai e ca altădată...“ Mai ales Europa. Nimbul paradisiac pe care îl avea pentru noi o călătorie spre vest cu avionul e deja istorie. Cerul a devenit aglomerat. Aeroporturile, încă luxoase, au început să capete un ce provincial: lume multă și pestriță foșgăie în derivă pe coridoare interminabile. În zececincisprezece ani Frankfurt-ul va fi la fel de îmbîcsit ca peronul Gării de Nord cînd se dă peste cap traficul feroviar. Mai toate avioanele întîrzie. Serviciile de la bord sînt tot mai precare. Un pilot al companiei Lufthansa explică pasagerilor că, printr-o stranie încurcătură, catering-ul n-a mai ajuns la avion, așa încît vor zbura pînă la Berlin fără nici un suport alimentar. O așteptare de jumătate de oră la Viena, între două curse, se prelungește spre șapte ore: ceva nu e în regulă cu unul din avioane și nu există altul de rezervă. Bagajele ajung după o zi, dacă nu se pierd cu totul. În atmosferă plutește, surdă, teama de terorism. Controalele sînt cînd supărător de laborioase („scoateți cureaua!“), cînd îngrijorător de superficiale. Călătoria devine o corvoadă, o aventură stresantă, un pariu neliniștitor. Am ajuns la antipodul trăirilor mele de dinainte de 1989: visez să nu mai plec nicăieri, să stau acasă, să boicotez istoria, imobil și evanescent ca un om de zăpadă.

*

Dineu de gală la Berlin. Exercițiu de globalizare alimentară. Toată lumea mănîncă *sushi*, apoi supă de dovleac, apoi chiftele arăbești, somon, ananas copt în albuș de ou, plăcintă sîrbească, tocană belgiană, *brownies*. Atmosfera e înfloritor cosmopolită, *culinary correct*, tandru evazivă. Toți vorbitorii, politicienii, cîntăreții și scriitorii invitați sînt lăudați cu distincție pentru admirabila lor performanță. Se fac bancuri fine. Se vorbește cu căldură despre Islam, dar și despre Israel și despre literatura maghiară. Se ia peste picior, benign, politica țării gazdă și se deplînge soarta Statelor Unite sub administrația Bush. Un est-european glumește pe socoteala limbii germane. Copil fiind, credea că Goethe scrisese *Stiftung und Mehrheit*. Asistența rîde cu poftă.

cu dilema la croitor

Parlez-vous français?

Vrem, nu vrem, sîntem un soi de francofoni de ziua a șaptea. Îmi amintesc de o scenă berlineză în care un scriitor rom a întrebat-o pe vînzătoarea de la magazin:

– *Parlez-vous français?*

– *Nein,* a răspuns ea.

Replica mea nu poate fi decît: ce dracu' se făcea scriitorul dacă vînzătoarea răspundea *oui?*

Așa că mă gîndesc cu milă la politicienii români cărora francofonii veniți de departe chiar le-au răspuns *oui*.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Cînd președintele are dreptate

Presa română a descoperit (a cîta oară?) apa caldă. E adevărat, pentru ca această descoperire să aibă loc a fost nevoie ca respectiva apă să treacă mai întîi printre corzile vocale ale președintelui Traian Băsescu. La deschiderea anului universitar, președintele a spus că nici o universitate românească nu se află între primele 500 din lume. O agitațiune fără precedent a cuprins redacțiile de pe tot cuprinsul țării, agențiile de presă au „pus pe flux“ afirmația prezidențială, jurnaliștii s-au apucat să dea telefoane pe la experți și pe la comentatori și să-i întrebe ce părere au, televiziunile și posturile de radio au reluat știrea din oră în oră, ziarele de a doua zi au potrivit „noutatea“ care pe unde au putut, pe prima pagină sau în interior; aproape 24 de ore, țara întreagă a putut lua cunoștință de această realitate: *nici o universitate românească nu se află între primele 500 din lume!* „Și ce credeți că se va întîmpla acum, care vor fi consecințele discursului lui Traian Băsescu?“ – m-a întrebat o tînără colegă de la o agenție de știri. „Păi, nu se va întîmpla nimic; în afară de faptul că presa va avea o zi-două un subiect de întors pe toate fețele“ – îi răspund. „Aha – zice colega rîzînd – așa cum fac eu acum...“

Că universitățile românești nu se află printre primele 500 din lume se știa de mult, unele publicații preocupate de altceva decît de scandalurile cotidiene au scris pe lung, pe larg și pe înalt despre asta. Se știe – cel puțin în unele medii – și *de ce* universitățile noastre nu sînt performante. A te juca de-a *breaking news* pe tema asta arată un soi de goană gîfîită după subiecte „tari“ chiar și acolo unde ele nu sînt de găsit. Și apoi, este o boală veche a presei noastre de a face știri din ce spune președintele: care va să zică, pagini întregi de studii și analize îți demonstrează că universitățile românești stau prost și abia faci din ele o știruță de zece rînduri; spune președintele același lucru – *e tare, dom'le, o dăm pe prima pagină!*

Altminteri, președintele are dreptate (nici n-avea cum să nu aibă – cu siguranță că i s-au furnizat materiale documentare și analize făcute de experți). Universitățile noastre sînt slabe și necompetitive; s-au dat mii de titluri de doctor unor oameni care nu au avut deloc de-a face cu cercetarea științifică și nici nu au de gînd să aibă de aici înainte, dar au vrut să pună „dr.“ pe cartea de vizită; infrastructura e proastă; există mulți profesori (mai ales la universitățile nou-înființate prin provincie, pentru a satisface orgoliile politicienilor locali) făcuți „pe puncte“, pe baza unor cărți compilate prost; printre studenți predomină o atitudine minimal-pragmatică prost orientată și, pe termen lung, perdantă: „să mă văd eu cu diploma, că pe urmă mă descurc...“; sistemul universitar se birocratizează pe zi ce trece (la asta contribuind și aderarea la UE, căci excesiva birocrație universitară e cu totul și cu totul europeană); ideea populistă că învățămîntul superior public trebuie să fie gratuit n-a făcut decît să priveze universitățile de niște fonduri care ar fi putut proveni din taxe și să „născocească“ formule cel puțin discriminatorii – peste tot există „locuri de la buget“ și „locuri cu taxă“; iar faptul că doar 1% dintre studenți provin din mediul rural și doar cîteva procente din micile localități urbane arată că gratuitatea nu-i ajută pe cei nevoiași, dar buni la carte.

Așa încît președintele are dreptate, dar discursul său nu ajută la nimic, nu are cum. Presa a sărit, după cîteva zile, pe alt subiect din mediul universitar (reluat și acesta an de an, cu o consecvență demnă de o cauză mai bună): *nu toți studenții au prins camere în cămin*. Aritmetic, observația e corectă; dar „ideologic“, perspectiva e greșită. Unele universități (de stat!) din Europa *nu au deloc* cămine, altele (de exemplu, „La Sapienza“, cea mai mare universitate din Italia) au vreo mie de locuri în cămin la o sută de mii de studenți înscriși. Studiile universitare nu sînt obligatorii, în toată lumea ele costă mult; diferența față de România este că în SUA și în celelalte țări dezvoltate „de banii cheltuiți“ se oferă, în schimb, *performanță*.

Și cu aceasta, dragi cititori, radioascultători și telespectatori, subiectul de presă „universitățile românești“ s-a încheiat pînă la anul sau pînă cînd se va mai referi la ele președintele. Între timp, noi cu brațe ca oțelul vom culege în continuare mușețelul universitar mediocru care este. Consecințele se vor vedea în timp: după o aderare mediocră la UE (tot președintele a spus), vor urma încă destui ani de mediocritate europeană din partea României.

ținerea de minte

„Oare să fi purtat Silvestri într-adevăr, în ziua aceea, cum îl revăd, cum îmi reapare, cizme și pantaloni bufanți, în ziua aceea *foarte precisă,* după-amiaza aceea de sîmbătă, la Ateneu, la repetiția generală, cînd dirijase suita de Händel? (Cum îl revăd în această clipă, așa, din spate, cu silueta lui *trapue,* stînd cu piciorele bine proptite, așa, în cizme, energic înfipte în micul său podium – cum, de altfel, fără să fi observat, îl tot revăd de peste treizeci de ani, mereu, ori de cîte ori citesc, aud ori spun eu însămi, ori mi-l spun doar așa, în minte, numele său: *Constantin Silvestri.)*

(...) Cînd am simțit, atunci pe loc – și zile, și luni în șir, în urmă, ori de cîte ori momentul îmi revenea, cu muzica lui, îmbătîndu-mă, în minte –, că nu ar putea exista fericire mai mare, așa simțeam, decît să fiu (chiar eu) Constantin Silvestri și să dirijez, să pot dirija cu *trupul meu* acel final al suitei în re major (pe care o ascultasem atunci pentru prima dată), *exact așa, în felul acela* (cum o dirijase Silvestri în ziua aceea).

Cred că era prin 1946. Cizme și pantaloni bufanți, într-o culoare foarte deschisă. (Ori de cîte ori aud: *Constantin Silvestri* și, deopotrivă, finalul acelei suite de Händel. Însă numai finalul ei: ultima parte, ultima mișcare.)“

(Sonia Larian, *Bietele corpuri,* prefață de Adriana Babeți, Editura Polirom, 2004)

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREȘTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Știri în germană și engleză – zilnic din oră-n oră!
Și muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

PSD ar trebui să aibă grijă ce îşi doreşte

Conducerea PSD învaţă zilele astea că expresia „ai grijă ce îţi doreşti“ nu este o vorbă goală. Acum vreo lună, propunea, prin vocile lui George Maior şi Cristian Diaconescu, ca unul dintre cele două importante servicii secrete să fie condus de reprezentanţii opoziţiei. Era genul acela de propunere făcută din opoziţie: sună înţelept şi nu costă nimic. Doar că Traian Băsescu a luat-o în serios şi l-a propus chiar pe senatorul George Maior ca şef la SRI. De atunci, PSD pare că s-a ales cu o nouă problemă. Presa degrabă ursitoare de scenarii a anunţat deja că se schimbă coaliţia de guvernare. Liberalii s-au supărat foc, deşi nu e clar de ce. În precedenta guvernare de coaliţie, Emil Constantinescu şi-a numit doi oameni de încredere în fruntea SRI şi SIE. Ion Iliescu a numit şi el apropiaţi, fie că aveau sau nu carnet de pedeserist. Deci, dacă se poate vorbi despre faptul că Băsescu a întrerupt o tradiţie, atunci a întrerupt tradiţia potrivit căreia preşedintele îşi numeşte apropiaţi la servicii.

Brusc, ne-am procopsit cu o nouă tradiţie: preşedintele trebuie să împartă serviciile între partidele de la guvernare. Liberalii fac lanţ viu în jurul unui principiu de nesusţinut: li se cuvine un serviciu. Întrebaţi de ce ar fi trebuit să-l primească şi ce ar fi vrut să facă cu el, nu prea ştiu exact. E al lor şi basta.

Pesedişti de frunte s-au enervat şi ei, cerînd ca oferta să fie refuzată de partid. Atunci cînd partidul a propus ca un serviciu să fie condus de opoziţie nu s-au scandalizat. În general, comentariile publice au scăpat din vedere tocmai acest amănunt: Băsescu a aplicat propunerea PSD. Scenariile complicate vehiculate după desemnarea lui Maior au plecat de la ipoteza că PSD a fost un actor liber să se alieze cu Băsescu contra PNL. Fals. PSD a fost constrîns tocmai de propria propunere. Băsescu a făcut o ofertă care nu putea fi refuzată. Geoană, Maior, Diaconescu & co nu ar fi avut cum să refuze fără să pară papagali. Cum ar fi fost ca Băsescu să vină şi să spună: stimaţi concetăţeni, PSD a cerut ca un serviciu secret să fie controlat de opoziţie. M-am gîndit şi mi se pare o idee bună, aşa că le-am oferit SRI-ul. Dar ei nu mai vor.

Şi mai este un aspect important trecut în plan secund: Băsescu a oferit PSD postul pentru Maior. Nu a fost o ofertă deschisă, l-a vizat pe Maior. Are un CV bun în domeniu, dar nu cred că ăsta a fost argumentul hotărîtor. Maior s-a remarcat ca un pesedist moderat în problema legilor siguranţei naţionale. Şi acesta este adevăratul motiv de îngrijorare: Băsescu a găsit acolo unde nu se aştepta un aliat pentru nişte proiecte de legi prost concepute de serviciile secrete, care îşi ofereau puteri prea mari. Un motiv cu adevărat bun să respingi numirea lui Maior, dar liberalilor nu le-a trecut prin cap. L-am auzit pe Crin Antonescu spunînd că nu e necesar ca PNL să vină cu o contrapropunere, să le fie dat postul, găsesc ei un specialist. După ce l-au trimis pe Atanasiu la Apărare, parcă nu aş mai aştepta senin ca PNL-aripa-care-a-mai-rămas să umble în debara la rezerva de experţi.

Din toată tărăşenia s-ar putea să iasă şi ceva bun. Situaţia ideală ar fi depolitizarea serviciilor. Doar că am dovedit că nu prea putem. Reprezentantul „societăţii civile“ în fruntea SRI, Costin Georgescu, a fost şi cea mai palidă figură de acolo. Poate că ar trebui să trecem la varianta următoare: controlul reciproc. Cu alte cuvinte, ar fi bine să inaugurăm o cutumă prin care un om din opoziţie agreat de preşedinte (nu desemnat automat de opoziţie) să controleze SRI. Mircea Geoană a venit cu ideea de a se schimba legea, dînd direct opoziţiei un serviciu. Este o idee proastă. Măcar să fim în stare să respectăm o cutumă, o lege nouă nu ne ajută foarte mult, de vreme ce orice nouă putere o poate schimba dacă nu are chef să o aplice. Cutumele cu adevărat folositoare se impun în timp. George Washington a inaugurat cutuma ca un preşedinte american să nu mai candideze după două mandate. A funcţionat 140 de ani, pînă la F.D. Roosevelt. Abia după acesta a devenit regulă scrisă, trecută în Constituţia SUA. O altă cutumă este ca preşedintele SUA să-şi ia un membru al cabinetului din cealaltă tabără. Clinton a avut chiar un secretar (echivalentul ministrului) al Apărării republican. Dar esenţial în această cutumă este că preşedintele îşi alege omul din cealaltă tabără, nu este desemnat de partid. Şi acesta este şi argumentul împotriva legalizării: alegerea cutumiară de către preşedinte a unui membru al opoziţiei sau a unei persoane agreate de opoziţie nu presupune politizarea totală a funcţiei, asigurînd totuşi un control. Desemnarea rigidă de către un partid din opoziţie ar aduce cu sine echilibrul, dar implică şi totala politizare a

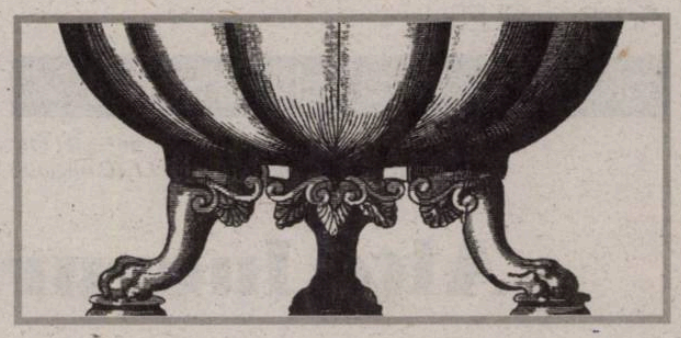

funcţiei. Parcă văd realiştii pufnind pe nas: ce naiv, cum poate să propună aşa ceva? Am înţeles de multă vreme că „realişti“ sînt numiţi acei oameni care n-au idee cum se poate depăşi o problemă, dar reuşesc să pară înţelepţi prin pufăieli.

Deci, cutumă da, lege nu. Şi mai am un argument: făcînd abstracţie de conjunctura politică actuală, ce s-ar întîmpla dacă partidele care ocupă ambele părţi ale centrului politic s-ar alia la guvernare şi în opoziţie ar rămîne doar extremiştii? Deşi dezagreabilă, situaţia e plauzibilă. Se întîmplă ca scorurile electorale să fie atît de strînse încît doar mari coaliţii de centru pot rezolva impasul. Este cazul acum în Germania. S-ar putea să se întîmple şi în Austria după alegerile din week-end-ul trecut. Dacă după alegeri ar fi nevoie de o coaliţie mare PD-PSD-PNL pentru a guverna? Dăm SRI-ul pe mîna PRM? Nu că băieţii de la SRI nu ar fi mulţumiţi de aşa întorsătură. Din nou, Mircea Geoană ar trebui să aibă grijă ce îşi doreşte.

presa despre...

Oameni bătrîni, colegi de breaslă

„Miercuri a fost ziua în care doi oameni au reuşit să fie perfect odioşi: Dan Voiculescu, zis Felix, şi Sorin Roşca Stănescu, zis Deleanu. Zisele aparţin Direcţiei Securităţii Statului.

Cu apăsată grijă pentru poporul român, domnul Voiculescu a ieşit miercuri cu ceea ce ameninţă a fi dovada că Monica Macovei, potenţial comisar european, a făcut poliţie politică: un fluturaş de juma de palmă, pe care stăteau o ştampilă şi o mîzgălitură, ambele indescifrabile. Celelalte rubrici ale autorizaţiei de percheziţie au rămas pînă în ziua de azi necompletate. Domnul Voiculescu nici măcar nu mai ştia în ce an a fost emis documentul, drept pentru care, în conferinţa de presă, a apelat la vremelnicul său scutier, Codrin Ştefănescu. De ce i-am crede pe cei doi că era 1984, şi nu 1983 sau 1985, domnii Voiculescu şi Ştefănescu nu ne-au mai spus, că s-au retras demni şi au lăsat întrebările legitime ale ziariştilor să se lovească inutil de pereţi. Am încercat să obţinem de la domnii conservatori o copie a documentului. În mod suspect, nu ni l-au dat. Cînd, în cele din urmă, l-am obţinut, le-am înţeles reticenţa. Primul gînd m-a dus la părul alb al domnului Voiculescu: ia uite, om bătrîn, ce prostii a ajuns să facă... Pentru că nici unui ajutor de ziarist nu-i este permis să iasă în public cu o asemenea dezvăluire, decît cu riscul de a fi trimis imediat la vîndut ziare. (...)

Tot miercuri, dezvăluire de senzaţie în *Ziua:* Marian Oprişan e diliu. Ziarul publică un fel de radiografii craniene din 2001, înainte ca liderul PSD să fi fost supus unei operaţii în urma căreia lichidul din creier i-a fost drenat. Era citat şi un medic american, Thomas Flemming, din Florida, despre care ziarul pretinde că a făcut operaţia: Oprişan n-ar trebui lăsat să conducă nici maşina, darămite un judeţ. Într-un vechi cont de Yahoo!, păstrez de patru ani aceleaşi fotografii. Am vrut să le public cînd faptele lui Oprişan chiar îl trădau ca fiind diliu: luase în stăpînire absolută un judeţ şi declanşase un atac de o ferocitate incredibilă asupra unui ziar ce nu-i era supus. Nişte medici români m-au potolit: operaţia lui Oprişan nu e ceva ieşit din comun, omul o fi diliu de la beţia puterii, dar nu de la drenajul creierului. Miercuri mi-am reproşat că, atunci, nu l-am căutat şi pe dr. Flemming, însă regretul a durat foarte puţin: dr. Flemming nu există. Operaţia a fost făcută de altcineva, din altă localitate. Dezvăluirea de senzaţie are, aşadar, o mică problemă: e falsă. Miercuri la prînz m-am dumirit: domnul liberal Nini avea de dat o lovitură de palat la Consiliul Judeţean Vrancea. Un singur regret din mizeria asta: Sorin Roşca Stănescu va zice în continuare că sîntem colegi de breaslă.“ (Liviu Avram, *Cotidianul,* 29 sept. crt.) (**C. G.**)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Sîrbu

Am să încep cu motivul pe care nimeni nu-l recunoaşte atunci cînd aducem vorba despre fostul nostru şef: chiar mi-e dor de el. E o slăbiciune pentru care, fără îndoială, m-ar fi mitraliat cu cîteva vorbe grele, proaspete şi pline de energia telurică a omului lipsit de îndoieli.

Nu se cuvenea să vorbeşti despre el în companie – doar despre brand, produs, marfă audiovizuală, layout. Cu toate astea, compania nu era despre nimic altceva decît despre Sîrbu, într-un fel insidios şi în acelaşi timp perfect natural. De la „te uiţi şi cîştigi“ la „gîndeşte liber“, sloganele astea au fost ale lui. Discursul brandului era de fapt discursul unui om, care avea ceva de spus românilor, angajaţi sau nu: „băăă, fiţi moderni şi deştepţi, că va ia mama dracului!“.

Pe noi ne-a luat. Ne-a luat şi ne-a angajat în atelierul lui decorat cu aripi de înger, care ne-a devenit şi casă. Eu am intrat într-o zi de decembrie a anului 1995 şi-am ieşit după cîteva secunde, măsurate pămînteşte în 8 ani. În cîteva secunde astea au trecut sute de jurnale, două-trei-o-mie de ediţii speciale şi-un ziar, plus cea mai mare parte a tinereţii, pe care alţii au pierdut-o iresponsabil. Trăind.

Dar timpul trece repede cînd eşti îngrozit. Şi eram în fiecare clipă. La început, că ar putea intra peste noi în redacţie şi descoperi o virgulă aiurea, un cadru „murdar“, o ştire insuficient exploatată. Apoi că ar putea suna, sîmbătă noaptea la ora 2, pentru încă o şedinţă despre un proiect care avea deja 100 de pagini scrise în noaptea precedentă. Nici nu mai ştiu dacă întîlnirile astea se întîmplau aşa de des, însă am rămas cu sentimentul că se puteau întîmpla oricînd. Şi că niciodată nu ai făcut destul pentru ca mîine, marfa ta să fie – cum îi plăcea să zică într-o vreme – *outstanding*. Un om mai slab de înger ar fi urît, după o vreme, perfecţiunea pe care ne-o cerea. Dar îngerii rămîneau afară, ţinuţi la distanţă de bodyguarzi, iar noi o practicam. Pe ea, perfecţiunea.

De fapt, Sîrbu ştia că nu trebuie să fii niciodată singur. Pentru că oamenii singuri sînt trişti, au îndoieli, au momente de pauză, au slăbiciuni. Asta nu e bine nici pentru ei şi nici pentru organizaţie. Organizaţia, ei, da, era să uit: deşi o firmă, era de fapt o formă de asociere care n-avea nimic comercial în ea. Un kibbutz, un falanster, o familie în care tatăl împărţea atenţia, dreptatea şi pîinea. Cu grijă, ca toate trei articole să fie în exces faţă de ce oferea piaţa... Nu va grăbiţi însă cu viorile pe coloana sonoră: bineînţeles că făcea şi profit, investit cu chibzuinţă în cei mai şmecheri pantofi pe care i-am văzut în viaţa mea!

Altminteri, Sîrbu a făcut din noi oameni noi – cei pe care îi visa Ceauşescu, însă nu ştia cum să-i producă. Nu ştia sau nimeni nu-i spusese: „bă, dă-le bani şi dă-le voie. După care vino în fiecare zi să vezi ce-au făcut!“. Astăzi, gaşca aceea care a construit PRO TV-ul în anii '95-'96 e în mare parte destrămată – însă spiritul ei (al lui?) a rămas înăuntru. Unii sînt în America, alţii în Anglia, restul prin media românească. O forţă centrifugă de esenţă necunoscută ne-a aruncat cît colo, de cele mai multe ori prin voia noastră. Sîntem însă în continuare membri ai sectei pe care

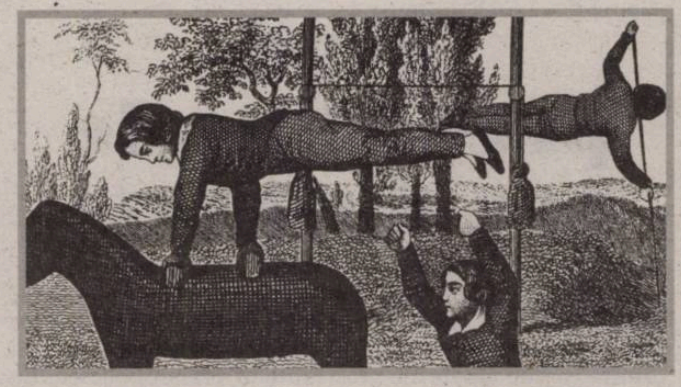

aş numi-o „supravieţuitorii lui Sîrbu“, oameni nu foarte diferiţi de cei eliberaţi din Gulag, care se întîlnesc să-şi aducă aminte de teroarea trăită atunci. Care, între altele, le-a construit carierele, la fel cum armata te învaţă să-ţi faci patul şi să-ţi calci pantalonii.

Uite, citesc din nou articolul ăsta şi-mi dau seama că există o specie de cititori care vor şti pînă la capăt că n-am spus totul despre el. Nici cele bune şi nici cele rele: e vorba de foştii mei colegi.

Dar am scris toate lucrurile astea pentru că Sîrbu a intrat în legendă, chiar dacă, zilele astea, e măsurat din toate părţile de ochii jurnaliştilor lui sau ai celorlalţi. Nu ştiu cîtă legătură are legenda asta cu realitatea de acum. I-am scris însă, pentru a-i întoarce un serviciu. M-a făcut să înţeleg cine sînt. Poate acum va înţelege şi el cine e.

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Raport secret

Cînd neagă evidenţa, politicienii seamănă cu soţii adulterini care trebuie să facă faţă unor dovezi de netăgăduit. Negarea realităţii cu o convingere fără legătură cu realitatea l-a inclus pe preşedintele Bush într-o dinamică a minciunii aspru pedepsită la Budapesta. Săptămîna trecută, ziarele *The New York Times* şi *Washington Post* au publicat întinse fragmente dintr-un raport secret al Agenţiei Naţionale de Prognoză (National Intelligence Estimate, NIA) dedicat tendinţelor ameninţării teroriste. Concluziile raportului sînt adoptate în consens cu 16 agenţii guvernamentale – CIA, FBI, Departamentul de Stat, cele patru ramuri ale forţelor armate şi altele –, iar din fragmentele publicate reiese că în ultimii ani acţiunile teroriste s-au răspîndit, adaptîndu-se tacticilor folosite împotriva lor: „Dacă această tendinţă va continua, ameninţările la adresa intereselor Statelor Unite – în ţară şi în străinătate – se vor diversifica şi numărul atacurilor din lumea întreagă va spori. Jihadiştii, deşi reprezintă un mic procent al populaţiei din lumea musulmană, sînt tot mai mulţi, atît ca număr cît şi ca dispersie geografică. Conflictul din Irak a devenit o *cause célèbre* a jihadiştilor, hrănind resentimentele faţă de implicarea Statelor Unite în lumea musulmană, cultivîndu-i pe suporterii mişcării globale jihadiste". În fragmentele publicate„ apar şi afirmaţii conform cărora eforturile americane în lupta împotriva terorismului au avut efecte în destabilizarea conducerii organizaţiei Al-Qaeda, dar se consideră că patru sînt factorii care favorizează înmulţirea şi răspîndirea militanţilor islamici: „frustrările şi sentimentul neputinţei, Jihadul din Irak, ritmul lent al reformelor în naţiunile musulmane, răspîndirea sentimentelor anti-americane printre tot mai mulţi musulmani".

Doamna Frances Townsend, consilier al Preşedintelui, a fost insistent întrebată, într-o conferinţă de presă, dacă există vreo legătură între războiul din Irak şi înmulţirea numărului de luptători Al-Qaeda. Ea a răspuns că numărătoarea jihadiştilor nu e o ştiinţă exactă: „ei nu îşi exprimă public dorinţa de a ucide, pentru a putea fi număraţi", dar retragerea din Irak nu va rezolva problema, dimpotrivă, „dacă vor fi învinşi, credem că tot mai puţini luptători vor simţi chemarea să li se alăture, luptînd mai departe".

Preşedintele Bush a fost foarte nemulţumit de publicarea în presă a fragmentelor dintr-un raport considerat secret, mai ales că democraţii care speră că la alegerile parţiale din noiembrie vor obţine majoritatea măcar într-una dintre Camere, au sărit imediat la atac. După ei, raportul ar demonstra cît de fals e argumentul administraţiei conform căruia războiul din Irak ar asigura securitatea Americii: războiul din Irak „a făcut ca ameninţarea jihadismului să fie şi mai periculoasă".

A ieşit din rezervă şi fostul preşedinte Clinton: el s-a lăudat că a lăsat administraţiei Bush analize şi planuri valabile pentru eliminarea organizaţiei lui Bin Laden. Planurile au fost neglijate. Condoleezza Rice dezminte. Această dezbatere, adăugată rebeliunii unor senatori republicani în legătură cu mijloacele folosite la interogarea suspecţilor de terorism, slăbeşte convingerea electoratului conform căreia partidul lui Bush e mai bine dotat ideologic pentru a face faţă ameninţărilor la adresa securităţii. Se pare că „greva torţionarilor" (de teama unor posibile acuzaţii de încălcare a legilor şi convenţiilor internaţionale oamenii CIA au refuzat să continue interogarea deţinuţilor) a adus la lumină realitatea unor activităţi „crude, inumane, degradante". Un grup de senatori republicani a emis obiecţii, s-a ajuns în cele din urmă la un compromis, dar „durii" administraţiei au fost nevoiţi să se retragă. Politica externă devine subiect electoral.

În focul polemicii, preşedintele Bush a decis desecretizarea şi publicarea integrală a raportului NIA, convins că astfel va dovedi cît de nedreaptă e lumea cu el. Integral, raportul spune acelaşi lucru: războiul din Irak a favorizat expansiunea organizaţiei teroriste care a organizat atentatele de la New York, Madrid şi Londra. Următoarea decizie e dificil de luat: retragerea va provoca un haos cu consecinţe greu de estimat, menţinerea trupelor e fără perspectiva unei situaţii asemănătoare unei victorii. Poate că a venit timpul ca preşedintele SUA să citească şi rapoartele neconvenabile pentru a evita să ajungă în situaţia premierului Gyurcsany: să mintă în cunoştinţă de cauză.

globul cubic

Politica şi alfabetul

În procesul de extindere a Uniunii Europene, rapoartele nu pot cuprinde totul. Şi deşi în ceea ce priveşte România şi Bulgaria s-a considerat că standardele politice sînt îndeplinite, temerile vin tocmai din cauza precedentelor: cîteva dintre ţările primite în 2004 dau îngrijorătoare semne de instabilitate. În Ungaria strada e contra Guvernului, în Polonia s-a destrămat coaliţia guvernamentală, în Cehia nu se poate ajunge la o înţelegere pentru a numi un Guvern. Voci mai calme (Jean Quatremur, *Libération,* 29 sept. crt.) observă că nici „vechile" democraţii n-au o viaţă politică model: „Guvernul danez nu este susţinut de extrema dreaptă şi nu aceasta a fost la putere în Austria? În 2002, la al doilea tur de scrutin al prezidenţialelor din Franţa n-a rămas Jean-Marie Le Pen? Tot aici, turbulenţele de la periferiile marilor oraşe nu au opus strada puterii din cauza unei măsuri votate de Parlamentul ales? Nu e pe cale Vlaams Belang să devină primul partid din Flandra? În Italia nu a fost ales de două ori Silvio Berlusconi, om de afaceri corupt care s-a servit de statul de drept ca să scape de justiţie? Iar Italia nu e guvernată acum de o coaliţie heteroclită – de la extrema stîngă pînă la democraţi creştini – care a depăşit doar cu cîteva mii de voturi scorul lui Berlusconi? Ar putea fi citată şi Olanda a cărei maturitate democratică dă semne de slăbiciune. Mă opresc aici. Mă îndoiesc că «vechea Europă» e în situaţia de a da lecţii «democraţiilor populare»".

Politica pe marginea crizei nu este deci o contribuţie a celor nou-veniţi. Omogenizarea întîmpină însă dificultăţi din direcţii neaşteptate, cum e problema alfabetului chirilic folosit de bulgari, o noutate pentru Uniunea Europeană: „Transliterarea bulgară e deosebit de haotică. Nicolai Vassiliev, ministrul responsabil cu reglementarea problemei, citează numele unui oraş (să optăm pentru versiunea Panagiurişce, *n.r.)* posibil de transliterat în opt feluri diferite. Noul sistem optează pentru Panagyrishte. Reînscrierea pe harta Europei e o problemă. Recunoaşterea consistentă de către ceilalţi e cu totul altceva." *(The Economist,* 23 sept. crt.) **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

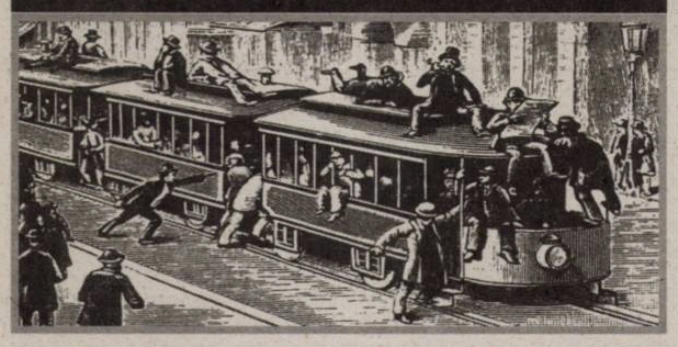

Jos Idomeneo! Moarte lui Idamante!

Lui Dan Goanţă,
fără de care lumea e mai greu de suporta.

Războiul troian s-a încheiat şi aheii victorioşi se întorc acasă, după anii de asediu ai cetăţii lui Priam. Printre ei se află şi regele Cretei, Idomeneo, care, navigînd spre casă, este surprins de o furtună colosală. Pentru a scăpa cu viaţă, el îi promite lui Neptun, zeul necruţător al mării (aici e o neconcordanţă, căci Neptun deţine acest portofoliu la romani, omologul său grec fiind Poseidon), că îi va aduce spre sacrificiu prima fiinţă pe care o va vedea cînd va atinge ţărmul. În acest timp, în palatul său din Creta, Idamante, fiul lui Idomeneo, decide să elibereze prizonierii troieni deţinuţi pe insulă, pentru că, odată războiul încheiat, el este dornic de pace cu troienii. Printre prizonieri se află şi Ilia, una dintre multele fiice ale regelui învins Priam, care este îndrăgostită de Idamante, dar care nu poate accepta acest lucru, din moment ce datoria ei este să urască pe cretani, învingătorii tatălui ei. Cînd vestea naufragiului lui Idomeneo ajunge la palat, Idamante este primul care dă fuga la ţărm pentru a vedea nenorocirea tatălui său. Astfel, prima fiinţă pe care regele Idomeneo o vede pe ţărm este chiar fiul său şi, aici, tragedia greacă se desăvîrşeşte, căci regele intră într-o lungă agonie, rupt între dragostea paternă şi jurămîntul făcut neiertătorului zeu. Idomeneo caută fel de fel de subterfugii pentru ca să nu îşi ucidă fiul, dar nici o soluţie nu rezistă, nici măcar aceea de a se oferi pe el însuşi spre sacrificiu. Aşadar, regele trebuie să împlinească cumplitul jurămînt. Cînd Idamante află despre jurămîntul tatălui său, îşi oferă imediat viaţa pentru că nu poate accepta ca tatăl său să îşi calce promisiunea care i-a salvat viaţa. Tensiunea se ridică încă mai mult cînd, auzind ce se petrece, Ilia se oferă ea să moară în locul celui pe care îl iubeşte. În final, cu totul neaşteptat, după vibrante rugăciuni colective, zeul este îmbunat şi renunţă la sacrificiu, iar Ilia se căsătoreşte cu Idamante care, în uralele mulţimii, preia conducerea regatului. În două vorbe, cu toate simplificările de rigoare, cam aceasta este acţiunea operei *Idomeneo, il re di Creta,* compusă în italiană de Mozart în 1779-1780, la comanda principelui elector al Bavariei, Karl Theodor. (Dintre interpretările accesibile pe CD, recomand călduros versiunea realizată la „Decca", cu Pavarotti, Gruberova, Baltsa, Popp, Nucci şi cu orchestra Filarmonicii din Viena – dirijor sir John Pritchard. E sublimul în formă sonoră.) Două veacuri şi ceva mai tîrziu, în 2006, producţia acestei opere este oprită de conducerea prestigioasei „Deutsche Oper" din Berlin, de teamă că ar putea leza sensibilităţile comunităţii islamice din întreaga lume.

Motivul precis, ca să fim corecţi, nu ţine de partitura în sine, ci de regia acestei producţii, dar asta nu face gestul mai puţin semnificativ: Mozart este oprit de teama islamiştilor. Chiar nu înţelegem cît de gravă a devenit situaţia spiritului european în această lume? În varianta acestui spectacol, la un moment dat, Idomeneo apare pe scenă cu capetele tăiate ale lui Isus, Budha, Mahomed şi Neptun. Te poţi întreba de ce, dar e incorect să critici dacă nu vezi spectacolul. Regizorii contemporani obişnuiesc să citească partituri, scrise cu multă vreme în urmă, despre timpuri încă şi mai îndepărtate, prin lentile contemporane – amintesc doar *Oedipul* bucureştean al dlui Andrei Şerban, în care apăreau Stalin şi Ceauşescu. Cum se poate imediat deduce, problema nu era capul lui Isus (măscărirea în fel şi chip a Mîntuitorului e deja un loc comun pentru un anumit tip de artă şi nu mai revoltă pe nimeni), nici a lui Budha şi cu atît mai puţin a lui Neptun. În orice caz, oprirea acestei producţii de teama unei reacţii musulmane împinge spiritul european într-o postură încă mai ruşinoasă decît acel nenorocit de *firstly blame ourselves* cu care reacţionează de decenii, de cîte ori e supus unei agresiuni din afară. Spre lauda lor, politicienii germani au reacţionat corect. Toţi, în frunte cu dna Merkel, au criticat decizia conducerii operei şi au deplîns această frică preventivă care, iată, a cuprins spaţiul artistic, adică exact acea zonă care, în cultura noastră, se bucură de maximum de libertate şi este îndreptăţită să îndrăznească chiar dincolo de limitele obişnuite. Dar, peste toate, există o simbolistică tristă, dacă nu direct revoltătoare, a acestui gest.

În biografia lui Mozart, lucrul la *Idomeneo* a fost un moment magnific, care ne este astăzi cunoscut foarte bine datorită bogatei corespondenţe pe care compozitorul a purtat-o cu tatăl său şi cu sora sa în acea perioadă. În deplinătatea geniului, Mozart nu doar compune muzica, dar se ocupă de dramaturgie, de vocile care urmau să cînte premiera, de libret (pe care îl masacrează pur şi simplu, spre disperarea tăcută a libretistului G. Varesco) şi de costume, toate acestea cu o competenţă artistică amuţitoare, ca sub o inspiraţie divină. Muzica, mai ales, e superbă – e Mozart 100%, pur, strălucitor, irezistibil, fără cusur. Lucrată într-o stare de graţie, produs al celui mai înalt geniu al Europei, această operă chiar are un mesaj pacifist, antirăzboinic, uman. La final, Idomeneo are un recitativ emoţionant, în care spune poporului său: „Vă anunţ pacea! Sacrificiul a luat sfîrşit. Neptun şi toţi zeii zîmbesc regatului nostru! Oh, binecuvîntată Creta! Cît de fericit mă simt!" Punctul de vedere al tînărului Idamante, promotorul păcii cu inamicii troieni, cîştigă. Ei bine, comunicatul prin care direcţiunea operei anunţă oprirea acestei producţii citează următorul motiv: „pentru a nu pune în pericol siguranţa publicului şi a artiştilor". În fine, un detaliu mai puţin ştiut este că „Deutsche Oper" calcă în picioare un trecut măreţ. Directorul antebelic al acestei Opere, Carl Ebert, a plecat în exil cînd presiunile naziste au devenit insuportabile. Decît să cedeze viziunii naziste asupra operei, Ebert a fugit în Anglia, ceea ce a provocat lui Goebbels o asemenea furie, încît a ordonat schimbarea numelui companiei. După război, Ebert a revenit la conducere, ducînd la bun sfîrşit un lung şi onorant mandat de director. Opera care a rezistat în faţa unui Hitler dezlănţuit, a pus genunchiul în pămînt de teama unei posibile enervări islamice. După vorba Oriannei Fallaci, Europa devine tot mai clar Eurabia şi Mozart amuţeşte...

ready made

„Congresul hotărăşte:

1. Înfiinţarea Uniunii lucrătorilor chelneri din România;

2. Înfiinţarea unui birou de plasare gratuit, cât şi a unui curs de limba franceză, aceasta fiind mai întâi o armă în lupta pentru existenţă a lucrătorilor chelneri şi în alt sens un mijloc pentru a-şi putea adăpa mintea la cultura Apusului, leagănul ideilor mari şi avântului spre libertate şi emancipare.

[...]

Mai invită pe lucrătorii chelneri din România să lupte din răsputeri pentru aducerea la îndeplinire a idealului nostru, unirea şi solidarizarea tuturor robilor acestei bresle într-un singur mănunchiu şi sub un singur steag, acela al Uniunii lucrătorilor chelneri din România."

(Documente din mişcarea muncitorească, 1872-1916,
culese şi adnotate de Mihail Roller, ediţia a II-a completată,
Editura Confederaţiei Generale a Muncii din România, 1947)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Mic tratat de chiciologie

12°

Se operează cu paharul
ce are,-ntr-adevăr
(dacă, din naştere, ai harul
să-l faci), să umble făr'

să fie-mpins, ci de la sine,
pe masa-n care nu-i
bătut cumva (deschide-ţi bine
urechea!) vre un cui

sau vre un alt obect de fer,
fi'nd încleiată doar,
de cînd e ea, din ateler, –
pe-al cărei negru moar

se-aşază,-n cerc, întregul set
de litere,-ntre care
paharul circulă încet,
oprind la 'ceea care

cu altele, la care-a stat,
dau un răspuns ocult
din partea celui răposat
recent sau mai de mult,

ce poate fi un cuscru-al tău,
Popescu sau Ionescu,
ori un strein: Iulea Haşdău,
Napólion, Ieminescu.

N.B.
Paharul treb'ie-ntors cu josul
în sus, putînd fi-mpins
discret, cînd nu vrea cu frumosul,
iar becul nu-i aprins.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Românii, la înălţime

Domnule preşedinte Văcăroiu, de mult tot vreau să vă scriu ceva despre românii din avioanele Tarom. Am mai încercat, dar parcă nu mi-a prea ieşit; m-am luat cu altele (ştiţi cum e!), am amînat de pe o săptămînă pe alta, ba c-a apărut altceva, ba c-a venit vacanţa, ba că, uite-o, trecu, ba că spuneau unii că nu aderăm la 1 ianuarie, ba că – eu vă tot zic de un an! – uite că semiaderarăm deja... una peste alta, trecură săptămîni de-a rîndul, avioane aterizau şi decolau, mii şi mii de români ieşeau din şi intrau în ţara lor – numai eu tăceam mîlc. Între timp, poate aţi aflat, s-a găsit un italian de la *Il Tempo* să scrie el despre români; mai mare mascaltone ca ăsta nu cred să existe, călca-l-ar pe degete cizma lui italică – dar eu vă propun, în deplinul calmului ce vă caracterizează, să-l lăsăm în plata Domnului (Italia asta, de la Garibaldi şi Marcello Mastroianni încoa' – excepţie făcînd Umberto Eco şi tatăl Monicăi Bellucci –, pare a nu mai fi avut bărbaţi cu cenuşiu între urechi!).

Domnule preşedinte, trei lucruri vreau să vă spun în legătură cu zborurile de pe Tarom. Primul: personalul de la bord e foarte amabil, iar piloţii sînt foarte buni. Nu mă pricep, dar umblă vorba că piloţii ăilalţi aterizează pe pilot automat, după computerul de bord; pe cînd ai noştri, aterizează manual, lin şi fără zgîlţîituri. Acum trei săptămîni zburam de la Strasbourg la Bucureşti – *via* Paris – şi ia imaginaţi-vă că pilotul Air France (să fi fost italian?) ratează aterizarea la Paris: coboară, atinge pista, şi-a dat seama că era prea aproape de capăt, iar se ridică, mai coteşte prin nori vreo zece minute, iar aterizează... Am vrut să vă scriu imediat, dar mi-a fost teamă că pun în pericol aderarea. Evident, i-am transmis eu cele de cuviinţă pilotului (în gînd, şoptit şi în barbă, cum ne-aţi învăţat) şi din partea dvs. Şi totuşi, există o problemă. Dle Văcăroiu, nu-mi dau seama de ce, dar foarte multe stewardese, pe Tarom, vorbesc cu diminutive! Se ştie (v-a spus-o şi dl Pleşu), pe Tarom încă se mai dă mîncare – nu ca la italieni, unde se dă o *aqua chiara* şi un picior de broască încă înotînd! Cum vine mîncarea, la noi auzi: „Mai vreţi pîinică?". Sau: „Doriţi vinişor alb sau roşu?". Apoi: „Vreţi cafeluţă?". Sau „Vreţi un ceiuleţ?". Săptămîna trecută, la o oră tîrzie de seară ceţoasă, numai ce văd în stînga mea un domn la vreo 170 de kile grele care se tot foia în scaun, avionul doar ce decolase, iar una dintre însoţitoarele de bord, amabilă, i se adresează: „Vreţi cumva o pătură?", iar domnul răspunde, puţin jenat: „Doamnă, mai-nainte daţi-mi, vă rog, încă o centură, să mă leg şi eu cît de cît!".

A 24-a epistolă – nimic despre italieni! – către dl Văcăroiu

Care să fie explicaţia? Aerul rarefiat de la înălţimi şi spaţiul strîmt să le îndemne pe stewardesele romînce să ia totul la diminutiv? Gingăşia lor să fie cauza? Sau grija lor, meritorie, de a ne oferi o perspectivă maternă asupra orelor de zbor?

A doua problemă: dle preşedinte, în avioanele noastre se bîrfeşte în draci! Să nu mă înţelegeţi greşit: mie nu prea mi se-nfundă urechile în timpul zborului, drept care mai mereu mă nimeresc lîngă oameni care urlă unul la altul tot felul de indiscreţii. Caz concret: alaltăieri, lîngă mine, o femeie şi un bărbat vorbeau despre o actriţă de-a noastră. „Nu ştiu, da' mie nu-mi place!" – a zis femeia, privind fotografia artistei într-o revistă *glamour*. „Aa?" – a întrebat bărbatul. „Zic: mie nu-mi place!" – a zbierat femeia. „Aa? Ce zici?" – a perseverat el, probabil cu urechile încleştate. *„Nu-mi place!!!"* – a strigat vecina mea, bătînd cu dosul palmei în pagina de revistă, ca pentru a lămuri definitiv lucrurile. Atunci, bărbatul a privit şi el la poza color şi a strigat, admirativ: *„Daaa! Ea ca ea, dar ce actor a fost taică-său!"* – iar femeia i-a aruncat privirea ei numărul 13 (parcă era o italiancă din Sicilia, privind la soţul ei beat în şanţ) şi s-a lăsat păgubaşă.

În fine, dle Văcăroiu, aflaţi că, mîncaţi şi bîrfind, românii ajung pe Otopeni – sau, cum se cheamă acum, pe *Henri Coadă* (spre hazul stewardeselor franţuzoaice, care nu pronunţă de două ori la fel, şi spre groaza echipajelor de pe Alitalia, parcă încă în curs de alfabetizare). Ei, aici, după aterizare, în avioanele Tarom se petrece ceva ciudat: ca prin farmec, toţi românii ajunşi acasă devin nervoşi, au arţag pe ei, se ceartă din te miri ce, toţi trag de bagaje, toţi vor să iasă primii etc.

Asta doream să vă spun, dle Văcăroiu: eu cred că de vină e aerul! Cum altfel s-o ia razna toţi oamenii aceia amabili care au urcat în avion la începutul cursei? Eu cred că la noi în ţară oamenii sînt buni, dar aerul e prost – invers de cum e, să zicem, în Italia, unde aerul e bun, dar oamenii, în frunte cu cei de la *Il Tempo,* sînt... Cum? Ce spuneţi? Să tac din gură că încă nu ne-au semnat aderarea? În fine, mai vorbim!

Dan GOANŢĂ

medalia de abur

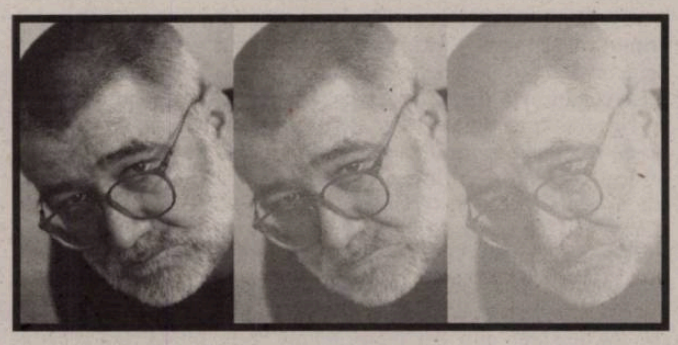

Ne despărţim de colegul nostru Dan Goanţă republicînd acest articol senin, scris cu fineţe şi umor, cu atenţie şi grijă pentru detaliile vieţii. Unul dintre puţinele texte în care părea să spună ceva despre sine – el, care avea multe de spus despre alţii şi pentru alţii.

Pastel

Blocul din Balta Albă al părinţilor mei a îmbătrînit frumos. Atît cît poate un bloc cu apartamente mici, fără spaţii exterioare sau utilităţi comune. E construit în 1966, dar nu i-a căzut tencuiala (exceptînd mici sechele din '77). După atîta timp, uşile şi ferestrele se-nchid bine, sînt etanşe la vînt şi zloată, instalaţiile n-au cedat. E un bloc demn. Acum 40 de ani, amestecul etno-profesional al celor 176 de apartamente părea să nască scîntei. Nu s-a întîmplat nimic. Băieţii din anul Marii Mutări sînt acum grizonaţi, fetele şi-au modificat silueta. Mai toţi au nepoţi care freacă rolele şi bat mingea „în spate". În primul an am coexistat cu un rest de stradă, cu case dintr-un trecut interbelic şi extra-bucureştean. După demolarea lor, ne-am ales cu un spaţiu viran, ocupat apoi de chesoanele unor viitoare blocuri. Cocoţaţi pe ele, spionam pe-nserat apartamentele vecinilor noştri. Şi tot de-acolo am ascultat, în august '68, răzbătînd de la toate ferestrele, emisiunile Europei Libere despre tancurile din Praga. Era ca la Sala Palatului, cu difuzoare în fiecare scaun! După ce ni s-a pus în faţă un meschin bloc-turn, interstiţiul a fost plantat cu arbori intoleranţi. S-au înălţat avizi de lumină, întronînd sub ei o umbră perpetuă. Soarele mai scaldă liber doar banda adiacentă blocului, 6-7 metri de spaţiu destinat vegetaţiei „culte".

Atunci, în '66, cineva a venit cu planuri horticole. Ici un rond de flori, colo o tufă. A ţinut un an sau doi. S-a încercat altă idee – trandafiri agăţători şi iederă abundentă. Apoi s-a abolit orice plan, spaţiul a fost dat uitării. S-a descurcat de unul singur, cu bălării şi poteci aleatorii. În final, fiecare (mai ales cei de la parter) a improvizat în dreptul lui propria imagine a Grădinii Originare. Ciudat sau ba, asta e formula care a triumfat. Banda circumlocativă *(ben trovato!)* a căpătat coerenţa minoră a unui inedit parc englezesc. Cu reguli şi surprize, dar fără grote!

De la înălţimea etajului 2, am privit săptămîna trecută acest petic de verdeaţă agresivă. Soarele strălucea blajin şi tolerant. Iarba nouă era de un verde sfidător, dar rămăseseră şi petice inerte. Acum nu mai solicită nimeni muncă patriotică sau comunitară, dar patru-cinci locatari îşi făceau de lucru. Un june mustăcios luase cazmaua şi săpa o groapă pentru puietul sprijinit de peretele blocului. Nu departe, în stînga, o doamnă de vreo 45 de ani, în trening, mărunţea solul infertil şi presăra ceva dintr-o cutie de tablă. Poate seminţe de iarbă, poate flori, poate îngrăşăminte. Poate vrejul de fasole al imprudentului Jack! Mai la dreapta, altă doamnă, cu al cărei fiu mă certam întotdeauna la fotbal, făcea cuiburi pentru cîteva rînduri de panseluţe ce aşteptau într-o lădiţă. Radiau concertat în tonuri de galben pufos sau mov electric. Soarele supraveghea lucrarea, astupînd uşor vuietul bulevardului aflat undeva la zeci de metri mai departe.

Am uitat brusc toate parascoveniile ce-mi trecuseră prin minte cu doar cîteva minute în urmă: *Iliescu prezidează partidul arabilor din România!; Prizonierii din Irak se-ntorc cu datoria lui Saddam, recuperată la ordinul lui Băsescu!; PSD se descompune în trei aripi – comunişti, arivişti, infracţionişti!; Preşedintele Bush se trage din comuna Tărtăşeşti!* Femeia în trening s-a înălţat de şale şi a început să strige cu voce cîntată spre colţul blocului. *„Hai, mămică, vino aici, vino şi tu pe iarbă."* Şi, deodată, din spate, a apărut cea mai mare pisică pe care am văzut-o vreodată. Cred că depăşea 15 kile, dar nu părea bătrînă. Nici grasă. Avea blană cenuşiu-albăstruie şi zgărdiţă roşie. A ocolit cu precauţie felină pămîntul reavăn, legănînd o coadă cu care puteai desfunda damigene. Am şoptit complice *„pis, pis"*. M-a scrutat cu o privire la fel de albastră, dar fără să-şi modifice cadenţa leneşă. *„Hai, mămică"*, insistă femeia şi pantagruelica jivină păşi pe iarba proaspătă. Privi în stînga, în dreapta, şi apoi se tolăni. Pe spate, cu labele-n sus, ca pentru un ritual obscur. Aş jura că am auzit-o oftînd de plăcere! Şi am ştiut atunci că a venit primăvara.

(apărut în *Dilema veche,* nr. 66)

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIXFM
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
5
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

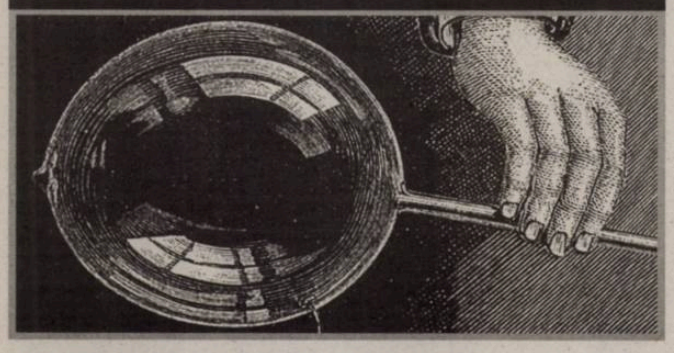

Ţara în care m-am născut

Paradoxul nu este pentru cei slabi de înger, aşa că se poate spune că românii, care trăiesc zi de zi printre paradoxuri, sînt nişte oameni curajoşi. Sînt şi eu unul – un paradox, vreau să spun.

Iată cîteva din paradoxurile românilor:

– toţi iubesc România, dar vor să plece din ţară cît mai repede;

– toţi au o grămadă de idei, dar nici o leţcaie;

– toţi spun că oamenii sînt de treabă, dar că Guvernul e de cacao;

– scriitorii şi intelectualii se tot perie reciproc, dar aţiţă războiul între generaţii; tinerii vor ca bătrînii să-şi mărturisească păcatele trecutului, iar bătrînii cred că tinerii nu ştiu nimic despre istorie şi, în plus, sînt impertinenţi;

– (aproape) toţi ridică în slăvi democraţia, dar găsesc dezgustătoare lucrarea ei;

– toţi sînt de acord că toată lumea este coruptă, mai puţin cei de faţă;

– toţi ştiu că oficialii sînt corupţi, dar tot le dau şpagă dacă au ocazia;

– toţi vorbesc frumos despre drepturile minorităţilor şi despre tratamentele umane datorate animalelor, dar cînd îi strîngi cu uşa, recunosc că o fac doar ca să intre în Uniunea Europeană;

– toţi vor să intre în Uniunea Europeană, dar fiecare în parte se teme şi, în secret, chiar disprețuieşte Uniunea;

– toţi ştiu că Securitatea încă mai conduce ţara, prin intermediul politicienilor şi al milionarilor nou-nouţi;

– toţi sînt de acord că presa este liberă, dar şi-ar dori să nu mai dea atîtea ştiri negative şi, oricum, ştiu că presa e în mîinile Securităţii;

– toţi cred că înţeleg cum e treaba cu capitalismul, dar şi-ar dori, la o adică, sistem sanitar, educaţie şi servicii publice socialiste;

– toţi vor ca dosarele Securităţii să fie deschise, dar acestea sînt deschise doar selectiv, printr-o luptă darwiniană pentru (un dram de) putere;

– toţi sînt şi avangardişti, şi tradiţionalişti.

Acestea fiind zise, sînt doar un jeg nerecunoscător. Eu chiar iubesc România şi oamenii care o locuiesc. Am primit cea mai mare distincţie literară a ţării, Premiul Ovidius, în septembrie, la Constanţa, anticul port Tomis de la Marea Neagră unde Ovidiu însuşi a murit în bejenie. De curînd, SUA au postat acolo o bază militară care îi conferă acces către Rusia şi Orientul Mijlociu. Marea Neagră e destul de neagră, mai degrabă de culoarea vinetelor, şi vălureşte între Ucraina şi Turcia. Fundul mării este împînzit cu epave greceşti, inclusiv cea a triremei care l-a adus pe Ovidiu de la Roma la locul său de surghiun.

În Constanţa am participat la un forum intelectual extrem de intens, am întîlnit nişte poeţi tineri extraordinari şi m-am refamiliarizat cu una dintre cele mai mari literaturi ale lumii, deşi aceasta este aproape necunoscută dincolo de hotarele ţării. Românii sînt oameni cu suflet, frumoşi, pasionaţi şi mari mînuitori ai limbajului. Ţara însăşi este o adevărată comoară de peisaje extraordinare, munţi misterioşi, codri adînci şi sate străvechi. Bucătăria este bogată şi poţi fi şi vegetarian dacă vrei. Salata de vinete românească poate, ea singură, să ţină în viaţă trupul şi sufletul oricui.

Şi cu toate astea, cu toţii şi-ar dori să trăiască în Iowa. Să mor dacă înţeleg!

traducere de Ioana AVĂDANI

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Ţăranul, poetul şi primitivul

S-a dat, practic, undă verde pentru intrarea României în Comunitatea Europeană la 1 ianuarie 2007. Ce va însemna aceasta pentru ţăranii din România, una dintre ţările cele mai rurale de pe continent? – mă întreabă jurnalista de la RFI şi îmi întinde microfonul. *Moartea poetului!* – îi răspund, zîmbind. Întrerupe microfonul şi face ochii mari.

Cum să-i explic acestei străine faptul prea bine cunoscut nouă că românu' e născut poet şi că aceasta constituie, mai ales acum, o problemă? Că acest român-ţăran-născut-poet s-a aflat în centrul construcţiei identităţii noastre, ceea ce acum nu prea mai poate funcţiona. Că istoria acestui personaj este, în mare măsură, istoria modernă a naţiunii noastre. O istorie pe care nu prea sîntem însă obişnuiţi să o privim din această perspectivă...

Cînd a exclamat că românul s-a născut poet, Alecsandri făcea de fapt o declaraţie politică esenţială şi nu un joc de cuvinte îndoielnic, destinat ironiei noastre ulterioare. Pînă în zorii romantismului revoluţionar de la *patruzeci şi opt*, ţăranul era un personaj absolut secundar. Iar cînd se afla în atenţia elitelor, era în calitate de personaj negativ, de „primitiv interior", înapoiat, ne-civilizat şi deci, eventual, obiect al acţiunilor civilizatoare ale acestor elite. Exemplară este în acest sens cărticica publicată de Gheorghe Şincai la începutul secolului al XIX-lea şi intitulată cît se poate de sugestiv *Învăţătură firească spre surparea superstiţiei norodului*. Chiar şi Biserica Ortodoxă se lupta vehement cu „superstiţiile" şi „credinţele deşarte" ale acestui „norod". Ba chiar, în unele cazuri, ajungea la excomunicări colective ale unor sate suspecte de practici magice înapoiate. Ca şi *Primitivul* coloniilor şi în conformitate cu „ideologia primitivistă" a Europei colonialiste, ţăranul este şi el un subiect ce trebuie civilizat pentru a putea fi administrat. Practic nimic nu este de admirat şi de păstrat la el, ci (mai) totul este de înlăturat sau de îndreptat.

Afirmaţia faimoasă a lui Alecsandri este expresia cea mai cunoscută a unei totale şi profunde răsturnări de viziune – pentru că despre sisteme de reprezentări vorbim aici, despre „ideologie", despre modul de a gîndi *Ţăranul* şi nu despre starea socială a ţărănimii, care nu se schimbase substanţial de la începutul secolului pînă prin anii '40. Ce înseamnă, din acest punct de vedere, că „românul s-a născut poet"? Înseamnă, în esenţă, adoptarea celeilalte imagini europene despre *Primitiv,* şi anume aceea – acreditată mai ales de către Rousseau – a „bunului sălbatic", a omului-aproape-de-natură şi astfel superior, într-un fel, celui actual, pervertit de cultură. Or, conform unei mitologii răspîndite în epocă, omul naturii vorbea în versuri, poezia, metafora fiind limbajul originar al omenirii. A fi născut poet înseamnă astfel a fi de la origini şi încă în prezent „bunul sălbatic", păstrînd nealterate virtuţile naturii. Nu este astfel întîmplător faptul că poetul nostru naţional a fost cel care a exaltat cel mai puternic aceste virtuţi ale „naturii". „În teoria generală cată dar să spunem că esenţa sistemului vechi încetase cu domniile străine, că sub acestea s-a stins statul *natural* pentru a face loc celui *artificial*" – declară Eminescu. Acest „natural" include *sui generis* spiritualul, Eminescu vorbind, de pildă, despre „ordinea divină, care nu era decît un nume pentru organizaţia naturală de atunci". În acest sens, „popoarele nu sînt producte ale inteligenţei, ci ale naturei", iar statul este şi el „un aşezămînt al naturei şi nu al raţiunei".

A fi născut poet mai înseamnă deci adoptarea, odată cu această reprezentare, a unei critici a modernităţii proprie acestei viziuni şi înscrierea în acest fel pe traiectoria complexă a „revoluţiilor conservatoare" din Europa.

Dar de ce această opţiune? Vastă problemă... Ea poate fi rezumată totuşi cam aşa: în contextul internaţional al „primăverii naţiunilor" şi în condiţiile pierderii privilegiilor boierilor „de ţară" în perioada fanariotă, era nevoie de o demonstraţie a faptului că românii de pretutindeni sînt cu toţii şi dintotdeauna români. Sau – cum se exprima Henri Stahl – era necesar „pentru întreaga clasă boierească, cît şi pentru cea ţărănească, de a face dovada că «rumânii» sînt autohtoni, direct descendenţi din romani, întîmplător căzuţi în robie, dar avînd tot dreptul să lupte pentru recîştigarea autonomiei lor". Bunul sălbatic al occidentalilor este transformat astfel în *Autohton,* iar *Ţăranul* este desemnat pentru a reprezenta această autohtonie indispensabilă revendicărilor naţionaliste.

Din acest punct de vedere, *Ţăranul* acesta nu este un actor social „real", ci un discurs, un simbol, un personaj al unei „mari naraţiuni" istorice. „Chestiunea agrară" repune periodic şi convulsiv problema categoriei sociale a *ţărănimii,* nerezolvată pînă în ziua de astăzi. *Ţăranul* rămîne însă într-un mod straniu deasupra acestor probleme, aşezat într-o permanenţă de emblemă culturală. Şi aceasta în aşa măsură încît devine figura emblematică a propriei noastre identităţi de români, strămoşul, figura parentală. *Nu mai vrem să fim eternii ţărani ai istoriei!* – va exclama în consecinţă tînărul Noica în anii '30, exasperat de acest complex oedipian de nedepăşit al culturii române. Nu a reuşit însă nici el, nici majoritatea colegilor săi de generaţie, şi *Ţăranul* s-a întors...

S-a întors pînă recent, cînd a „plecat în UE" – cum scria de curînd pe poarta unei gospodării dintr-un sat românesc contemporan. În UE unde mergem cu toţii. În UE unde societatea ţărănească a dispărut de mult, iar *Ţăranul*... ei bine, *Ţăranul* n-o duce nici el prea bine!

În acest context, *ţăranii* îşi văd de treaba lor, unii devenind cei mai europeni cetăţeni dintre noi toţi, alţii îndepărtîndu-se parcă în timp, cu un secol, două, pînă vor dispărea cu totul şi cu toţii în negura uitării. Iar *Ţăranul*, ei bine, *Ţăranul* devine alt personaj: el redevine „primitivul" cel inferior, dar nu cel inferior în ordinea metafizică a evoluţiei, ci „neo-primitivul" inferior în ordinea economică a dezvoltării. Pe scurt, în contextul construirii unei economii de piaţă şi ca obiect al proiectelor de dezvoltare aferente acestei construcţii, *Ţăranul* devine emblema subdezvoltării, lumea a treia de lîngă noi şi din noi, neo-primitivul interior la care totul este de înlăturat sau de îndreptat.

În ceea ce îi priveşte pe ţăranii înşişi, aceştia se descurcă sau pier, aşa au făcut dintotdeauna. Dar noi, elitele naţionale, care pînă acum am crezut în *Ţăran* şi în virtuţile sale spirituale, ce ne facem?

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

O clădire de Horia Creangă în pericol

Toate lucrările despre Horia Creangă menţionează acest imobil ca una din primele opere ale marelui arhitect, o răscruce în creaţia sa. A fost construit în 1929-1930, la scurtă vreme după întoarcerea de la Paris, şi se găseşte în bdul Schitu Măgureanu, la nr. 19, la cîţiva paşi de răspîntia cu străzile Pompiliu Eliade şi Sf. Constantin. Apropierea de Cişmigiu face că, de la etajele superioare, privirea plonjează în marea de verdeaţă a parcului. Avînd în vedere data timpurie, cînd arhitectul abia terminase vila P. Groza de la Deva, este cel dintîi imobil modern de apartamente din ţară.

În monografia închinată lui Creangă, prof. Radu Patrulius remarca, în 1980, „rezolvarea impecabilă a funcţiunilor, puritatea volumelor, proporţionarea faţadelor şi stăpînirea detaliilor“, trăsături care se recunosc toate la această clădire. Tratarea faţadei (parter + 7 etaje, ultimul în retragere) cu accentuarea verticalităţii denotă o influenţă ART DECO. Fiecare etaj are cîte un bovindou şi cîte trei balcoane cu un graţios desen de fier forjat. În adîncime, construcţia se configurează în jurul a trei curţi, una de serviciu şi două de lumină, cu cîte două apartamente pe fiecare palier. Starea perfectă de conservare se datorează calităţii deosebite a materialelor utilizate: marmura scărilor, fierul forjat şi sticla pentru casa ascensorului, lemnul de nuc alb al uşilor de intrare la apartamente şi al cadrelor lor sculptate. Era evident un bloc de locuinţe pentru *establishment*.

Dintre locatarii de pe vremuri merită amintit avocatul Aurel Leucuţia (1894-1964), ministru al Economiei Naţionale în Guvernele Sănătescu şi Rădescu. Ca membru marcant al Partidului Naţional Ţărănesc, el l-a găzduit adesea pe prietenul său Iuliu Maniu. Amănuntul ne îngăduie să întrevedem silueta rigidă a bătrînului om politic traversînd Cişmigiul în direcţia Palatului Regal sau către garsoniera doctorului Lupu din str. Episcopiei, unde, dacă i-am da crezare jurnalului lui Hudiţă, Maniu a aşteptat vestea arestării lui Antonescu. Aici, în Schitu Măgureanu, a avut loc mai tîrziu, în ianuarie 1946, o întrevedere a lui Maniu cu Averell Harriman şi Sir Archibald Clark Kerr. Vizita celor doi diplomaţi n-a avut însă efectul dorit, de a stăvili ascensiunea comunismului în România.

Ceea ce ne-a atras atenţia asupra acestei clădiri este protestul înaintat Comisiei Monumentelor Istorice în numele asociaţiei de proprietari. Blocul avînd nevoie de consolidare, Proiect Bucureşti, cîştigătorul licitaţiei, fără să ia în considerare alte soluţii indicate de expertizele din 1997 şi 2004, a propus un proiect care riscă să desfigureze faţada (prin cămăşuirea externă a bovindourilor cu o diafragmă de beton armat de 25 cm grosime) şi să distrugă delicatele finisări din casa scărilor (prin cămăşuirea internă a acesteia cu altă diafragmă de beton armat). Indiscutabil, dacă s-ar adopta proiectul, el ar asigura clădirea faţă de pericolul seismic, dar valoarea arhitecturală pe care năzuim s-o protejăm ar fi redusă într-atît încît nr. 19 din Schitu Măgureanu ar deveni un banal imobil de raport.

Cîtă vreme Comisia Monumentelor Istorice n-a luat încă o hotărîre, mai e posibilă căutarea altor variante, mai cruţătoare, mai puţin degradante pentru fizionomia specială a monumentului.

© R. Avram

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

Extra-opţiunea toamnei

Cînd ajunge la serviciu, o colegă vine să mă salute cu invariabilul „Ce faci, iubire?“, urmat de o aplecare lasciv-umoristică peste birou şi un sărut zgomotos. Pentru că nu bate la uşă şi nici eu nu mă tem de întreruperi, şi-a făcut deja numărul de mai multe ori în prezenţa cîte unui potenţial sponsor sau viitor partener, căruia încercam să-i vînd imaginea unei organizaţii sobre şi profesioniste.

O altă prietenă are meteahna ca, atunci cînd în conversaţie se iveşte numele unei persoane teribil de antipatice, să întrerupă fără drept de apel vorbitorul, pentru a perora o suită de trivialităţi în limba franceză, mereu aceleaşi, mereu pe un ton ţipător, mereu cu un accent îndoielnic. Cei obişnuiţi cu tirada, o ignoră amuzaţi. Pentru ceilalţi, spectacolul e prea dezarmant ca să poată reacţiona. Aşa că ne ţinem firea şi unii, şi alţii. La sfîrşitul episodului, vorbitorul reia conversaţia cu un complice „După cum spuneam...“. Priviţi din afară, părem cu toţii nebuni de legat.

De fiecare dată cînd vorbim la telefon, un prieten mă pune la curent cu agenda lui mondenă, fără ca eu să i-o cer vreodată. Diverse cunoştinţe au obiceiul să încheie discuţiile cu „Mai vorbim noi zilele astea“ sau, şi mai ciudat, „Hai că poate ieşim şi noi la o bere!“, deşi, în realitate, vorbim de cel mult două ori pe lună şi nu ieşim niciodată la bere.

Cînd sun la o instituţie de stat şi sînt amînat de treipatru ori pe motiv că funcţionarul, pe care-l caut, nu e-n birou, încep o lungă peroraţie, presărată cu vorbe proaste, despre slujbaşii care trag chiulul pe banii mei. Invariabil, ieşirea mea nu produce nici un efect la celălalt capăt al firului. Cel mult mi se închide telefonul în nas. Şi totuşi, eşecul repetat nu mă convinge să renunţ.

Dincolo de hazul sau angoasa pe care le produc, toate istoriile de mai sus au un lucru în comun: ele vorbesc despre oameni care se poartă în anumite condiţii ca şi cum ar fi robotizaţi. Există în comportamentul fiecăruia dintre noi anumite scene pe care sîntem dispuşi să le jucăm la nesfîrşit, fără să modificăm vreodată scenariul, fără să analizăm opţiunile reale pe care la avem la dispoziţie la un moment dat. Ironia face ca tocmai în ceea ce poate părea marca distinctivă a fiecăruia dintre noi, să fim mai degrabă repetitivi şi mecanizaţi. Trist este cînd descoperi că scenele nu sînt doar jucate identic, ci şi condiţionate de acelaşi stimul (numele unei cunoştinţe, scuzele unui funcţionar etc.).

Pentru că sînt benigne, prietenii nu ne vorbesc niciodată de aceste mini-telenovele condiţionate în care jucăm sau, cînd o fac, au grijă să le îmbrace în haina ieftină a brandingului personal: „n-ai mai fi tu, dacă n-ai face mereu aşa“... În mintea celor care gîndesc astfel, măsura oamenilor e dată, ca în cazul cîinelui lui Pavlov, de abilitatea de a urma un traseu reflex.

Dacă vă displace comparaţia cu un patruped care salivează abundent la vederea unui bec, n-aveţi decît să dedicaţi cîteva zile unei analize lucide a celor mai mărunte gesturi pe care le faceţi. Veţi descoperi cît timp pierdeţi făcînd reflex lucruri pe care nu ştiţi să le faceţi altfel. Alegeţi două, trei astfel de situaţii şi imaginaţi-vă cîteva opţiuni, adică răspunsuri complet diferite de cel pe care-l ofereaţi înainte. Cu noile opţiuni la purtător, încercaţi o vreme să reacţionaţi în modul cel nou. S-ar putea să vi se pară mai puţin plictisitor.

Aşadar, dacă primăvara şi vara s-a purtat Zen, toamna asta se numără opţiunile. O gură de viaţă lucidă n-a omorît pe nimeni.

pentru informaţii şi rezervări, sunaţi la 3 103 103 sau scrieţi la bilete@teatrulact.ro

sâmbata, 7 octombrie
ora 19.00
MarCel IuRes
în
UltiMa BandĂ a lui KrApp
de S. Beckett
în românește de Bogdan Ulmu
Regia:
Alexandru Dabija
Prețul biletelor: 18 lei integral, 10 lei redus pentru elevi, studenți și pensionari
O producție TEATRUL AT

duminică, 8 octombrie,
ora 19.00
AMERICAN BUFFALO
de David Mamet
cu:
VLAD ZAMFIRESCU
GHEORGHE IFRIM
MARIUS FLOREA VIZANTE
regia: Cristi JUNCU
Prețul biletelor: 15 lei integral, 10 lei redus pentru elevi, studenți și pensionari
O producție Asociația PERSONA, TEATRUL AT
cu sprijinul TEATRUL AT

miercuri, 11 octombrie,
ora 19.00
THE SHAPE OF THINGS
(forma lucrurilor)
de Neil LaBute
cu:
MIHAELA SÎRBU
VLAD ZAMFIRESCU
IRINA VELCESCU
ANDI VASLUIANU
regia: Vlad MASSACI
Prețul biletelor: 15 lei integral, 10 lei redus pentru elevi, studenți și pensionari
O producție TEATRUL FĂRĂ FRONTIERE & TEATRUL AT

www.teatrulact.ro

De 8 ani
TEATRUL AT
pe Calea Victoriei, 126

ABB
DILEMA VECHE
Gândul
24 grade
24-FUN
PORT.ro
www.onlinegallery.ro

Texte şi opinii de: *Florin BOTONOGU (asistent social, UNDP România)* ● *Carmen GHEORGHE (studentă, „Gen şi Politici Europene", SNSPA)* ● *Delia GRIGORE (etnolog)* ● *Georgian Viorel LUNCA (asistent social, PER România)* ● *Marian MANDACHE (avocat)* ● *Petre Florin MANOLE (membru fondator Centrul de Studii Rome)* ● *Valeriu NICOLAE (director European Grassroots Roma Organisations)* ● ***Coordonatoarea temei:*** *Stela GIURGEANU*

Faţă în faţă

În urmă cu două luni semnam argumentul dosarului „Cine e ţigan?". Încercam să depistez, alături de colaboratorii temei, ce se află dincolo de stereotip, problemele sociale şi cauzele discriminării. Cine sînt şi de ce îi blamăm pe cei pe care corectitudinea politică ni-i denumeşte romi, dar cea lingvistică, ţigani. Departe de materialitatea fondurilor alocate programelor pentru integrarea comunităţii, cît de mult credit moral mai este dispusă societatea românească să investească? Întrebam, la momentul respectiv, cît de departe mai putem sta, înlăuntrul aceleiaşi naţiuni, unii de alţii. Răspunsurile primite s-au referit, în marea lor parte, la starea de neputinţă perpetuă în care etnia romă se complace, apatie motivată atît prin lipsa pîrghiilor sociale, cît şi a celor culturale. Viziunea aparţinea însă (cu excepţia doamnei Margareta Matache, directoarea Romani Criss) exclusiv outsider*-ilor, intelectualilor ne-romi, fiind percepţia majorităţii asupra minorităţii. Tocmai de aceea dosarul de faţă, „Noi sînt romi", vine ca o completare, fiind „cealaltă parte a monedei", textele şi opiniile colaboratorilor aparţinînd de data aceasta, 100%, intelectualilor romi. Balanţa a înclinat foarte mult înspre o definiţie a indentităţii, opiniile liderilor romi însumînd, pînă la urmă, perspectiva radicală a felului în care este percepută discriminarea din locul celui discriminat. De aici şi sensibilitatea care, conform unui lider rom, uneori e exagerată, doar pentru a se face auzită. Cît de mult apasă încă istoria şi trauma istorică, mentalul colectiv al romilor şi, pînă la urmă, cît de departe stăm, înlăuntrul aceleiaşi naţiuni, unii de alţii? (**S. G.**)*

Delia GRIGORE

Ecourile de azi ale robiei

Identitatea actuală a romilor din România s-a structurat pe baza unei istorii de excludere socială şi rasism instituţionalizat, bazate pe o gîndire prejudiciată şi stereotip-negativă. Istoria stereotipurilor prezente în cultura românească poate începe cu falsul nume dat romilor: *ţigan*. În limba romani, cuvîntul *ţigan* nu există. Termenul, care se referea, la prima sa atestare, în Imperiul Bizantin, la o grupare considerată eretică de către sistemul religios oficial ortodox, provine din greaca medie, din *athinganos* sau *athinganoy,* înţelesul fiind acela de „păgîn", „de neatins" sau „impur". În Ţările Române, încă de la prima atestare din secolul al XIV-lea, semnalată în documentele mînăstireşti, termenul *aţigan,* care a devenit mai tîrziu *ţigan,* desemna starea socială de rob, nicidecum etnia. Se conturează astfel două sensuri ale cuvîntului *ţigan:* mai întîi erezie şi apoi statut social aflat în afara sistemului ierarhic al societăţii. Cuvîntul *ţigan* a rămas, în mentalul colectiv românesc şi în limba română, cu un sens profund peiorativ.

Reflectarea robiei în mentalul colectiv

Robia romilor, care a ţinut mai bine de jumătate de mileniu şi a fost numită de abolţionişti „lepră socială", nu numai că i-a plasat pe romi în afara societăţii, ci i-a exclus din condiţia de fiinţe umane, ei fiind consideraţi bunuri mişcătoare, nicidecum persoane, servind totodată şi ca unitate de schimb. Obiect al dispreţului societăţii, robii au fost supuşi unei exploatări crunte, abuzurilor şi violenţelor care mergeau pînă la viol şi tortură. Robia era total diferită de celelalte forme de servitute cunoscute în epocă, ca iobăgia sau rumânia, care legau ţăranul de moşie, fără să-l facă însă pe boier stăpîn absolut al ţăranului: pe iobag, boierul nu-l putea vinde ca pe un obiect oarecare, pe rob, da. Familia de romi nu era recunoscută ca structură a comunităţii, ci ca metodă de înmulţire a robilor, similară prăsilei animalelor. Robia i-a afectat profund şi pe copiii romi, aceştia fiind despărţiţi de familiile lor după bunul plac al stăpînilor, schimbaţi, dăruiţi ori vînduţi, deseori la preţuri mai mici decît animalele, nefiind consideraţi suficient de buni pentru muncă. Abuzul sexual al proprietarilor de robi asupra fetelor rome şi torturarea robilor, nesancţionate de lege, ca şi multe alte abuzuri ale stăpînilor asupra robilor erau practici aproape generalizate.

Consecinţele robiei se pot citi şi astăzi atît în mentalul colectiv rom, marcat de rejecţia sinelui şi internalizarea conştiinţei stigmatizate, cît şi în modelul mental colectiv moştenit de majoritari, care apasă asupra conştiinţei individuale a acestora, blocîndu-le uneori întreaga viaţă accesul la cunoaşterea şi înţelegerea romilor ca alteritate. Cultural şi social, romii au continuat să fie consideraţi o „subcultură" parazitară, un grup social exclus. Mentalul colectiv prejudiciat faţă de romi a construit stereotipul negativ, care a condus la proliferarea manifestărilor rasiste, culminînd cu Holocaustul din perioada celui de-al doilea război mondial – Deportarea romilor în Transnistria.

Definitoriu pentru cultura dominantă a mentalităţii faţă de romi e stereotipul negativ, conducînd la stigmatizarea identităţii, la internalizarea stigmatului şi la rejecţia, de multe ori de către romii înşişi, apartenenţei la etnia lor. Nouă formă de robie este cea spirituală, pe care nici o lege nu o poate aboli fără contribuţia actorilor societăţii, de la autorităţile publice la formatorii de opinie.

Stereotipurile unei identităţi stigmatizate

Reprezentările despre romi, bazate pe prejudecăţile şi stereotipurile alterităţii, determină atitudini şi comportamente. De mai multe ori, în contextul unei moşteniri mentale negative şi a absenţei din programe şi manuale şcolare a informaţiilor despre romi, clişeele de gîndire şi de limbaj sînt singurele surse de cunoaştere care îi leagă pe romi de mediul social înconjurător. Romii par a fi o realitate familiară tuturor: aproape orice majoritar are o opinie, deseori categorică şi negativă, despre aceştia. Cu cît realitatea pierde mai mult în faţa imaginarului, cu atît romii sînt receptaţi mai mult în paradigmele ignoranţei percepute ca fiind cunoaştere.

De-a lungul secolelor, un întreg set de imagini a fost construit şi dezvoltat, cristalizînd stereotipurile colective şi formînd un rezervor de reprezentări transferate din memoria colectivă în cea individuală. Fie că promovează respingerea sau asimilarea, aceste reprezentări se constituie ca un fundal de argumente şi justificări ale acţiunilor discriminatorii. În fapt, romii nu sînt niciodată definiţi aşa cum sînt, ci mai degrabă sînt percepuţi aşa cum ar trebui să fie pentru a justifica politicile şi comportamentele celorlalţi faţă de ei. Procesul de heteroidentificare a romilor trebuie să corespundă orizontului de aşteptare colectiv, eminamente negativ, de aceea orice deviere spre pozitiv e resimţită ca fiind o excepţie de la regulă. Aici se poate cita faimosul *mit al prietenului rom din copilărie,* prototipul binelui, excepţie de la norma „ţiganului" rău, evocat de aceia care îşi încep discursul cu stereotipul „Eu nu sînt rasist, dar ţiganii ăştia..." şi îl continuă cu la fel de stereotipul „am avut un prieten, ţigan, în copilărie, un om deosebit, dacă ar fi toţi ţiganii ca el...!" Marcat de toate regulile rasismului, între care disculparea *avant le lettre,* evocarea unui trecut pozitiv nedeterminat şi generalizarea atributelor negative la nivel de grup, acest tip de discurs se referă la copilărie ca vîrstă de aur, a toleranţei absolute, timp în care s-ar fi putut afla inclusiv „ţiganul" cel bun, cu siguranţă o excepţie de la norma răului.

Mai mult decît atît, în condiţii de criză economică, de luptă pentru resurse, de criză socială a ierarhiilor şi conceptelor, de criză morală, a valorilor şi credinţelor, cine altcineva ar putea fi tras la răspundere pentru situaţia în care se află societatea, dacă nu foştii sclavi, romii, veşnici ţapi ispăşitori ai tuturor frustrărilor, nereuşitelor şi temerilor poporului majoritar. Urmînd acest sistem stereotip de gîndire, atitudinea şi politica dominantă a societăţii faţă de romi au oscilat între rasismul de excludere, care a condus la Genocid, şi rasismul de dominaţie, manifestat prin asimilare.

La acest ultim curent, asimilaţionist, au contribuit, din păcate, dar avînd o explicaţie istorico-psihologică bine argumentată, romii înşişi, printr-o percepţie de sine negativă, consecinţa celor 5 secole de robie. Dezrobirea juridică nu a condus şi la o reală dezrobire spirituală. În contextul în care concepţia de sine se construieşte din suma percepţiilor celorlalţi, la care se adaugă ceea ce ai fost format să crezi despre tine însuţi, deci identitatea este un construct social, stima de sine scăzută a romilor ţine de stigmatul internalizat şi conduce la rejecţia sinelui etnic, ca unică formă de salvare individuală şi de includere în ierarhia societăţii.

Autostigmatizarea

Persistă în memoria colectivă ancestrală romă starea de rob, cu toate consecinţele acesteia pe plan psihologic. Expresii de tipul „nu ştiu carte pentru că sînt ţigan" sau „doar sîntem ţigani, ce să facem?" reflectă urmele profunde ale excluderii în paradigmele autostigmatizării.

Datorită statusului social de exclus, grupul de referinţă al romilor nu e considerat un grup de prestigiu, nu deţine capital social pozitiv sau capital simbolic bine structurat, nu oferă individului un statut ridicat în societate şi o stare de siguranţă, drept pentru care membrii grupului îşi caută canale de fugă spre realizarea de sine în alte grupuri, iar pentru a fi acceptaţi acolo, le copiază cît mai fidel modelele.

Pentru a înţelege modelul mental colectiv moştenit de romi care apasă conştiinţa individuală, blocîndu-le uneori întreaga viaţă accesul la sine şi la cultura din care fac parte, e mai mult decît necesar un excurs imagistic în spaţiul culturii vernaculare şi al modului în care aceasta, aflată permanent într-un proces de etnogeneză care exclude alteritatea, a înţeles să-şi construiască mentalitatea faţă de romi. Studiul unei părţi semnificative a folclorului românesc, în special al proverbelor, snoavelor şi basmelor, demonstrează o gîndire stereotipă, plină de prejudecăţi, marcată de ironie şi dispreţ la adresa romilor, văzuţi, de cele mai multe ori, ca reprezentanţi ai răului, perfizi, hoţi, criminali, spurcaţi.

Acest model de gîndire prejudiciată e perpetuat în societatea românească, fie printr-o poziţie explicită de rejecţie, fie printr-o distrugere sistematică a identităţii etnice, datorată unui model de existenţă monocultural, etnocentrist, în cadrul căruia atitudinea majoritarilor faţă de romi este de „asimilare culturală", considerîndu-se că romii pot fi „civilizaţi" numai „dacă devin români". Modelul unic de referinţă se circumscrie autarhic şi inflexibil valorilor majorităţii.

Individul rom „obişnuit" să fie perceput ca locuitor al unei lumi marginale şi deviante, aparţinînd unui grup social „parazitar", unei „minorităţi infracţionale", „obişnuit" cu razile şi amprentarea familiei, cu evacuările forţate, expulzările şi demolarea caselor (aflate deseori într-o stare de pauperitate absolută), departe de a deveni imun la stigmatizare, îşi proiectează viitorul ca ireversibil negativ, rezultat al unui destin implacabil, al unui blestem ancestral sau al „păcatului originar". Clivajele atitudinale se agravează în timp, printr-un dureros, dar acceptat ca salvator, proces de „purificare etnică", care, pe de o parte, „tînjeşte după sufletul cultural şi lingvistic" al individului – după cum ar spune Gellner –, pe de alta, stigmatizează definitiv, încarcerînd eul într-o predicţie autorealizatoare fals negativă.

Prizonierii unei societăţi deformatoare

În condiţiile acestei politici de colonizare culturală, bazate pe criteriul numărului şi inflexibilului „prototip" autarhic, majoritatea deţine toate pîrghiile de putere şi instituţiile de reprezentare, iar modelul cultural rom, supus stereotipurilor negative stigmatizante, e perceput ca deviant şi se recomandă, implicit, aculturaţia. Marea traumă vine din faptul că, pînă şi în condiţiile în care individul rom acceptă respingerea propriului sistem de valori şi norme, încercînd să-şi uite identitatea şi să devină cît se poate de „român", abandonarea etnicităţii nu-i e răsplătită cu o includere reală, el continuînd să fie „ţiganul". Ca un paradox aparent al rasismului de dominare, desolidarizarea de sinele colectiv şi convertirea la canonul educaţional majoritar nu ajută prea mult la „integrarea socială" a romului, acesta rămînînd un exclus. Înstrăinaţi de propriile reprezentări despre lume şi viaţă, romii se simt, chiar dacă de multe ori nu la nivel conştient, ci în profunzimile subconştientului, prizonieri ai unei societăţi deformatoare, în care nu se recunosc şi care, în loc să-i protejeze, îi respinge şi le înşală deja fragilizatul orizont de aşteptare. Se produce astfel un ireversibil derapaj existenţial, o ruptură între proiecţia eului individual – rezultată din imaginea de sine originară şi receptarea ca deviantă a acestei proiecţii de către alteritate – provenită din stereotipul stigmatizant cu care este perceput sistemul axiologic al spiritualităţii rome.

Ruptura de eul colectiv rom, datorată internalizării stigmatului şi, prin aceasta, inferiorizării apartenenţei etnice, conduce la traumatizarea eului individual, la o profundă stare de disociabilitate şi la un inevitabil eşec existenţial. Pierzîndu-şi idealul spiritual al personalităţii, romii ajung să se nege pe sine, să-şi eufemizeze etnicitatea pînă la respingerea sa completă, unica alternativă de accedere la un status superior fiind naturalizarea sau mobilitatea socială individuală, salvarea individuală prin aculturaţie, asimilare culturală, abandonarea „Romanipen"-ului (legea romani), aşadar disoluţia propriei identităţi. Stigmatizarea identităţii amplificată de utilizarea sistematică a unui limbaj prejudiciat rasial şi stereotip, care cultivă şi amplifică atitudinile şi comportamentele rasiste ale publicului larg, se datorează nu numai moştenirii unei istorii de excludere, dar şi absenţei instituţiilor de formare şi reprezentare a modelului cultural rom.

Soluţiile alienării de sine sînt, pe de o parte, reconstrucţia instituţională a identităţii rome pentru recîştigarea demnităţii etnice, pe de alta, eliberarea alterităţii de fantasmele despre romi prin cunoaşterea istoriei şi culturii rome.

Marian MANDACHE

Just şi injust

„Nu există discriminare la adresa romilor în România [...]. Problema romilor nu este o problemă sub aspectul respectării drepturilor omului, ci una de natură socială“ – conform dlui deputat Mircea Teodor Iustinian, membru al Comisiei pentru Drepturile Omului, Culte şi Minorităţilor Naţionale.

„Intervenţia poliţiei în comunitatea de romi din cartierul Apalina, municipiul Reghin, jud. Mureş, în data de 7 septembrie 2006, a avut loc cu respectarea dispoziţiilor legale“ – a afirmat dl Ştefan Iancu, adjunctul Inspectorului General al Poliţiei Române, în cursul unei conferinţe de presă, la numai o zi după incident.

În aceeaşi notă, dl Vasile Blaga, ministru al Administraţiei şi Internelor, în replică la vizita de documentare a două membre ale Parlamentului European (Katalin Levai şi Victoria Mohacsi) cu privire la cazul Apalina, afirma că „Poliţia şi-a făcut datoria şi a respectat cadrul legal, iar evenimentul, deşi regretabil, nu poate fi reproşat forţelor de ordine, care au fost puse în situaţia de a se apăra în faţa unei mulţimi violente, de peste 150 de persoane“.

Totuşi, în România anului 2006, cu doar cîteva luni înainte de aderarea la Uniunea Europeană, perioadă decisivă în hotărîrea aderării, au existat nepermis de multe încălcări flagrante ale drepturilor omului.

Cum spaţiul nu permite mai mult, mă limitez la a arăta că, în localitatea Miercurea Ciuc, jud. Harghita, circa 100 de persoane de etnie romă, mutate de Primărie din centrul localităţii, în afara acesteia, locuiesc în condiţii inumane în barăci situate pe un teren ce are gard comun cu staţia de epurare a apelor uzate, şi pe care gard comun există plăcuţe de avertizare cu textul „Pericol de intoxicare!“.

În noiembrie 2005, un număr de aproximativ 80 de poliţişti şi membri ai forţelor de intervenţie rapidă au efectuat două razii în comunitatea de romi din Pata Rît, Cluj-Napoca. Aceste acţiuni au avut drept rezultat vătămarea a cel puţin cinci persoane şi incendierea integrală a unui număr de 15 locuinţe ale romilor. Unul dintre poliţiştii participanţi la acţiune a lovit un rom, chiar în faţa camerelor de filmat.

În septembrie 2006, în jurul orelor 17,00, 7-8 poliţişti îmbrăcaţi în civil şi 7 poliţişti DIAS, îmbrăcaţi în combinezoane de culoare neagră şi cu cagule pe faţă, au intrat în comunitatea de romi din cartierul Apalina, pe str. Căprioarei, ca urmare a unei reclamaţii privind săvîrşirea infracţiunii de ultraj de către două persoane din comunitate. În cursul intervenţiei, forţele de ordine au folosit următoarele arme: spray-uri lacrimogene, grenade lacrimogene, bastoane de cauciuc, pistoale şi puşti. Romani CRISS şi Liga ProEuropa au identificat un număr de 37 de victime, dintre care 20 de bărbaţi şi 17 femei, 32 de persoane majore şi 5 minore, 22 de persoane împuşcate şi 15 lovite sau ameninţate cu arma, 36 de romi şi o persoană de etnie română. De exemplu, o femeie a stat trei zile în comă, fiind împuşcată din spate, în timp ce o altă persoană a fost împuşcată de 17 ori, tot din spate. Alte posibile abuzuri au fost documentate de organizaţia non-guvernamentală Romani CRISS în judeţele Tulcea, Sălaj, Bacău, Neamţ, Maramureş, Cluj, Braşov.

În dese rînduri, ilegalităţile săvîrşite nu sînt investigate adecvat şi rămîn în esenţă nesancţionate, în pofida faptului că acestea sînt semnalate şi bine documentate de către organizaţii neguvernamentale (al doilea Raport ECRI privind România – 2001, par. 46, traducere neoficială).

În plus, se exercită presiuni asupra persoanelor implicate (victime şi/sau martori), experţi (de ex. medici legişti) şi activişti de drepturile omului (pentru detalii, vezi Raportul de caz N.B. *vs* Poliţia Tg. Cărbuneşti, realizat de Romani CRISS).

Mecanismele de asigurare a impunităţii includ, pe de o parte, exercitarea de presiuni asupra persoanelor implicate pentru a nu depune acţiune în instanţă sau pentru a nu efectua toate actele necesare în faţa instanţei, iar pe de altă parte cercetările penale efectuate au drept rezultat dispunerea neînceperii urmăririi penale. Aceste aspecte ţin, în fapt, de procesul de administrare a justiţiei, element esenţial al statului de drept.

Aşadar, cu privire la drepturile omului, opinez că situaţia romilor din România devine din ce în ce mai îngrijorătoare. În mod particular, abuzul poliţiei, discriminarea în domeniul angajării, abuzul şi discriminarea în domeniul locuirii, segregarea în domeniile educaţiei şi sănătăţii sînt tipare ale discriminării pe care romii le înfruntă zi de zi. Mai mult, femeile rome se confruntă cu discriminarea multiplă, fiind mai vulnerabile la abuz şi violenţă. Cu precădere, uzul armelor de foc şi utilizarea excesivă a forţei de către poliţie nu au fost investigate într-un mod obiectiv (a se vedea şi al III-lea Raport ECRI privind România, par. 117).

Sesizat în dese rînduri de Romani CRISS cu privire la asemenea abuzuri, Guvernul şi, în mod particular, premierul au ales să tacă mîlc, deşi au fost făcute recomandări concrete, de pildă o poziţie publică de condamnare la nivel înalt a oricăror abuzuri din partea poliţiei sau înfiinţarea unui sistem independent de anchetare administrativă, recomandări cerute de altfel şi de ECRI – Comisia Europeană împotriva Rasismului şi Intoleranţei.

Este de neînţeles şi, în acelaşi timp, de neacceptat reacţia de acoperire a ministrului Vasile Blaga, afirmaţiile domniei sale avînd la bază o cercetare părtinitoare, în care persoanele care reclamă abuzul nici măcar nu au fost chestionate. În ceea ce priveşte declaraţia publică a adjunctului comandantului Inspectoratului General al Poliţiei cu referire la cazul din Apalina, aceasta a fost făcută la cîteva ore de investigaţie şi fără ca acesta să fi fost măcar la faţa locului. Este simptomatic faptul că ministrul Administraţiei şi Internelor şi adjunctul comandantului IGPR, al doilea comandant al Poliţiei Române, îşi permit, după o investigaţie cel mult sumară şi în mod cert subiectivă, să se pronunţe cu privire la legalitatea intervenţiei poliţiei. Aceste lucruri subliniază faptul că sistemul de anchetare administrativă la nivelul IGPR nu îndeplineşte cerinţele minimale de imparţialitate şi legalitate.

Negarea, la nivelul cel mai înalt, a abuzurilor comise de unii reprezentanţi ai poliţiei constituie o piedică importantă în conştientizarea ilegalităţii unor asemenea comportamente şi, totodată, un semnal de toleranţă ridicată pentru acţiuni rasiste îndreptate împotriva minorităţii rome (în cursul întîlnirii la care a fost prezentat raportul de activitate al Poliţiei Române în anul 2005, ministrul Administraţiei şi Internelor, dl Vasile Blaga, a afirmat că a existat un singur caz de comportament abuziv al reprezentanţilor Ministerului, în judeţul Constanţa). Soluţia nu constă în negarea abuzurilor, ci în investigarea acestora cu imparţialitate, astfel încît acestea să nu se mai repete.

Totodată, CNCD – Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării, din motive necunoscute, nu a redactat, de mai bine de un an, hotărîrea cu privire la cazul Miercurea Ciuc, iar recent, în mod eronat, îşi declină competenţa legală în favoarea Federaţiei Române de Fotbal în cazuri de rasism în fotbal, încălcînd astfel reglementările legale în vigoare şi, implicit, principiul liberului acces la justiţie.

Clasa politică românească a eşuat „cu brio“ în realizarea procesului de integrare a minorităţii rome. Şi nu din cauză că nu au existat foarte multe cazuri de încălcare a drepturilor omului, ci din motivul că a eşuat să condamne şi să asigure o investigare imparţială şi efectivă a acestor încălcări, în pofida faptului că în România există unul dintre cele mai bune cadre legale din Europa în ceea ce priveşte combaterea discriminării.

Guvernul României trebuie nu doar să rămînă consecvent, ci să şi consolideze politicile, asigurînd respectul şi accesul la drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, cel puţin după aderarea la Uniunea Europeană. Pentru că, ceea ce clasa politică nu a reuşit nici măcar să înţeleagă, în 16 ani de Românie democratică, este faptul că statul de drept este o cerinţă fundamentală a democraţiei româneşti, cu mult mai mult decît o cerinţă formală pentru aderarea la Uniunea Europeană, iar beneficiile sînt în primul rînd ale cetăţenilor români, în faţa cărora clasa politică este responsabilă.

Florin BOTONOGU

La oglindă

Acest articol nu îşi propune o analiză detaliată a atitudinilor societăţii noastre asupra anumitor minorităţi sau grupuri etnice, ci doar prezentarea cîtorva elemente care ar putea să ridice cîteva întrebări legate de direcţia în care societatea evoluează în această privinţă. Exemplele oferite sînt pur şi simplu imagini întîlnite în viaţa de zi cu zi sau promovate de mass-media.

Şi, pentru că se spune că toată lumea vorbeşte despre fotbal, voi începe cu fotbalul.

Dincolo de substanţa scandalului de rasism izbucnit nu cu multă vreme în urmă în fotbalul românesc, mi s-a părut interesantă evoluţia lui. Bineînţeles că prima reacţie a conducătorilor fotbalului a fost una de respingere. Nu ştiu dacă scandalurile nu erau destul de elocvente sau era doar reflexul de a ascunde mizeriile sub preş, mai ales în faţa forurilor din străinătate, care de fapt urmăreau de mult acest fenomen în România. În final a trebuit să recunoaştem fenomenul şi să ne supunem sancţiunilor. Asta înseamnă că, în cazul fericit în care conducătorii şi suporterii au înţeles într-adevăr, e nevoie mereu de cineva dinafară să ne atragă atenţia asupra unor lucruri destul de evidente? De ce nu sînt luate în seamă vocile din interior care spun acelaşi lucru? Sau pur şi simplu ne supunem regulamentelor pentru că ele ne sînt impuse, dar nu înţelegem, de fapt, de ce? Sigur, rasismul de pe stadioane (întîlnit nu numai la noi) face parte dintr-un fenomen mult mai amplu care dezvăluie multă violenţă verbală şi cîteodată fizică. Poate că unii s-au obişnuit cu asta şi o consideră ceva „normal“. Fenomenul ajunge însă uneori la un grad îngrijorător. Am început cu acest exemplu pentru că îl consider unul pozitiv. Cel puţin la nivelul comportamentului, situaţia s-a mai îmbunătăţit în ultimul timp şi există voinţa de a evita pe viitor asemenea fenomene. Pînă am ajuns aici însă, a trebuit să suferim penalizări dure şi să avem dezbateri semantice.

Pe lîngă exemplele de genul acesta, în care atitudinile sînt manifeste şi taxate mai devreme sau mai tîrziu, există o arie mult mai largă de atitudini mai puţin vizibile la prima vedere. Acestea sînt întîlnite la tot pasul, doar că de multe ori preferăm să nu le dăm atenţie. Exemple sînt multe, dar mă opresc doar la 3, alese la întîmplare din domenii total diferite. Devenim imediat violenţi dacă un şofer străin merge cu viteză mare prin Bucureşti şi cauzează un accident nefericit, dar nu avem aceeaşi atitudine cînd şoferii români aleargă cu viteze ameţitoare prin oraş (şi asta se întîmplă mult mai des).

Devenim brusc apărători înfocaţi ai moralităţii cînd are loc un marş al unei minorităţi sexuale, dar se pare că nu ne mai gîndim la copiii noştri cînd vedem la tot pasul reviste cu conţinut pornografic. Nici măcar instituţia în care românii au cea mai mare încredere, Biserica, se pare că nu a vrut să fie măsurată cu aceeaşi unitate de măsură ca restul instituţiilor, opunîndu-se cercetării dosarelor de securitate ale slujitorilor ei. Motivul s-a văzut în decurs de cîteva zile, cînd au început să apară cîteva mărturisiri timide. Folosind o expresie provenită din acelaşi domeniu, se pare că este mult mai uşor să vedem paiul din ochiul celuilalt, decît să ne uităm spre propriile defecte.

Acelaşi gen de atitudini este întîlnit şi în cazul romilor. E mai convenabil să spunem că romii preferă să nu muncească, în loc să ne întrebăm cîţi patroni refuză romii la angajare, uneori chiar din anunţ. Mai degrabă sîntem tentaţi să vorbim despre copiii romi care abandonează şcoala, decît să vedem dacă motivele sînt întemeiate sau să vorbim despre segregarea din şcolile noastre. E foarte simplu să îi evacuăm pe romii fără acte de proprietate, ba uneori o facem şi cu conştiinţa împăcată, pentru că nu fac parte din „teritoriul“ nostru. Ba, mai mult, le dăm şi soluţia: „Să plece de unde au venit!“. Ar fi mai complicat să ne gîndim de ce şi cum au ajuns în această situaţie sau cum îi putem ajuta să o depăşească. E mai uşor să îi responsabilizăm pe alţii.

Pe lîngă aceste atitudini care denotă nu numai lipsa de interes faţă de problemele celuilalt, ci şi descotorosirea de orice fel de vină sau responsabilitate, întîlnim şi o a treia categorie de atitudini. Nu sînt atitudini ale celor care acţionează sub impulsul momentului sau ale celor care nu acţionează atunci cînd ar trebui să o facă. Sînt atitudini parcă izvorîte din inconştientul colectiv, prin care romilor li se atribuie majoritatea relelor din societatea noastră. S-a mers pînă într-acolo încît, la un moment dat, circula o ştire cum că romii ar fi fost responsabili chiar şi de răspîndirea gripei aviare.

Nu mică mi-a fost mirarea să merg pe stradă şi să aud o mămică ameninţîndu-şi copilul cu celebra frază „o să vină ţiganii să te fure, dacă nu eşti cuminte!“. Cum ne putem aştepta la îmbunătăţiri, cînd copiii sînt crescuţi în acest spirit?

Mai există încă oameni care cred din start că romii sînt o cauză pierdută, că orice ai face, nu vei reuşi să-i schimbi sau să le îmbunătăţeşti situaţia. O cunoştinţă chiar mă întreba, în acest sens, dacă romii merită toate eforturile pe care le fac diverse instituţii pentru ei, ca şi cum ei nu ar fi cetăţeni cu drepturi şi obligaţii egale cu ale celorlalţi.

Este responsabilitatea romilor să se „integreze“ în sistem, dar, pe de altă parte, sistemul, societatea trebuie să le şi acorde o şansă minimă, pentru a putea face acest lucru. Sigur, nu vreau să generalizez, dar faptul că aspectele descrise mai sus nu sînt mediatizate sau conştientizate nu înseamnă că ele nu există şi nu creează consecinţe. Există modele pozitive, există autorităţi binevoitoare şi oameni foarte deschişi. Problema este că sînt prea puţini pentru a balansa atitudinile de respingere, nepăsare sau inacţiune. Şi, dacă spaţiul limitat nu mi-a permis să dau decît cîteva exemple, în schimb, studiile de specialitate arată clar o atitudine ostilă a majorităţii faţă de romi sau alte minorităţi. Depinde însă de fiecare dacă vrea să creadă în continuare în miturile care circulă despre romi şi despre societatea în care trăim împreună sau să vrea să privească realitatea.

Faţă în faţă

– interviu cu Valeriu NICOLAE, director ERGO –

Pe domnul Valeriu Nicolae l-am cunoscut prin intermediul unui articol publicat de domnia sa pe site-ul indymedia, o scrisoare deschisă la adresa primului dosar pe care l-am coordonat pe tema etniei rome. „Cine este ţigan" a fost punctat pe fiecare articol şi blamat în totalitate sub titlul „codarea anti-ţigănismului la Dilema*", lucru ce a iscat o corespondenţă vie, via e-mail, între autorul articolului şi subsemnata. Cu toate că iniţial părea că veneam din direcţii opuse, ne-am dat seama că vorbim totuşi aceeaşi limbă. Aşa se face că, lăsînd lumea virtuală, plină de neînţelegeri, ne-am dat întîlnire la o cafenea reală şi o discuţie faţă în faţă.*

Spune-mi, în primul rînd, cîte ceva despre tine, despre „devenirea" ta.

Primul şoc „inter-etnic" a venit odată cu mutarea la Craiova, la 7 ani. Pînă atunci crescusem într-un mediu majoritar de romi, unde nu exista conceptul de „ţigan" sau „discriminare". Brusc am devenit „minoritar" şi am înţeles că sînt „ţigan". Adică „diferit". Ne mutasem într-un bloc de CFR-işti unde toată lumea se uita ciudat la noi, unde auzeam toată ziua: „ce caută ţiganii aici?", „ăştia sînt împuţiţi!", „nu te juca cu ţiganul, e plin de purici"...

Ce se întîmplă cînd realizezi că eşti „altfel"... într-un sens care te exclude din restul oamenilor?

M-am închis... m-am închis complet. Am avut o perioadă de un an în care n-am înţeles ce se întîmplă. Noroc că aveam o bibliotecă chiar lîngă gară, părinţii mei lucrau foarte mult, iar eu eram singur, mai tot timpul, copiii nu se jucau cu mine... aşa că mi-am găsit refugiul în această bibliotecă, izolîndu-mă de ceea ce se întîmpla în afară. La şcoală, de exemplu... eram cel mai bun din clasă, dar „ţiganul nu poate fi cel mai bun". Odată... mi-au luat poza de la panoul de onoare, mi-au lipit-o pe uşa apartamentului, pe care au mînjit-o cu excremente. Tot ce făceam era cercetat de cîteva ori. Cînd scriam o compunere, eram suspectat că nu am scris-o eu. Începusem să dezvolt un mecanism de apărare, încercam să îmi rezolv realitatea imaginîndu-mi lucruri, creînd astfel propria mea realitate. Devenisem expert în a minţi şi a mă minţi pe mine. Încercam să trec peste. La un moment dat, în clasa a XI-a, profesorul de electronică m-a scos în faţa clasei, după ora de sport, unde jucasem baschet... şi i-a pus pe toţi colegii să treacă pe lîngă mine să mă miroasă, să vadă „cum miroase un ţigan împuţit". La momentul acela eram şi îndrăgostit de cineva din clasă...

Te-ai adaptat totuşi acestui mediu?

Au trecut ani buni pînă ce oamenii din bloc să ne accepte. Însă niciodată stigmatul nu a dispărut. Mama, de exemplu, care e o tipă foarte caldă, de treabă... şi care găteşte excelent... tot blocul venea să le gătească cozonaci... n-am înţeles niciodată de ce de fiecare dată cînd apăreau conflicte, suspiciunile cădeau pe noi, în special pe mama: „ţiganca e de vină!".

Românii sînt de vină?

Eu nu cred că există rasişti înnăscuţi. Probleme sînt din ambele părţi. Bunica, pe care am iubit-o enorm, a avut mereu frică de români. Se temea de deportare şi îmi spunea să nu fac şi eu ce a făcut mama, adică să intru în societatea românească, ci să stau în afara ei pentru că „nu se ştie niciodată". Normal că nu avea dreptate, dar există totuşi şi din partea romilor o tendinţă de izolare, de respingere. Trecînd însă prin şcoală, auzind tot felul de lucruri, începusem să îi pun şi eu mamei genul de întrebări: „de ce sîntem împuţiţi?". Şi ea mă întreba, la rîndul ei „cum adică şi de unde ai auzit aşa ceva?". O întrebam: „de ce furăm?". Iar ea mă întreba dacă am văzut-o vreodată furînd... Ce vreau să spun este că sistemul educaţional e foarte puternic şi modelează imagini şi concepte.

Cu alte cuvinte, „dacă nu eşti cuminte, te dau la ţigan"...De unde vin totuşi stereotipurile?

Din educaţie. Aceleaşi stereotipuri care apăruseră în timpul nazismului, referitoare la evrei, se aplică azi romilor.

Bine, dar care e miza lor? La evrei, de exemplu, se dorea în primul rînd înlăturarea economică, se marşa pe religie şi pe rasă...

Se mergea pe dihotomie. Dumnezeu-Diavol. Între ei există însă o sumedenie de nuanţe. Stereotipurile se răspîndesc tocmai din cauza unui limbaj simplist şi naţionalist, care se îmbină cu educaţia creştină care zice: sînt sînge din sîngele lui Isus... aşa ajungi să fii cel mai bun, aparţinînd de o majoritate. Restul, minoritarii, trebuie să dispară.

Pentru mine tot nu e clară discriminarea. La noi mi se pare mai degrabă un fel de „imitare" a americanismului, a ghetoului...

...Dacă vrei, îţi pot da exemple nenumărate ca să te convingi de realitatea ei. Uită-te, de exemplu, pe Internet. La un moment dat, sînt vreo 2000 de comentarii pe un singur articol despre cinci ţigănci care au furat. „Trebuie arşi", „omorîţi", „sterilizaţi", nici unul de genul „cum puteţi spune aşa ceva?". Cînd am scris despre *Dilema*... comentariile au fost... incredibile. Şi sînt cu atît mai de speriat cu cît vin din partea unor intelectuali.

De ce nu au fost şi comentarii pozitive?

Asta e altă problemă. În 2004 am scris ceva în care acuzam romii şi spuneam că noi sîntem cei vinovaţi. Şi spuneam şi de ce.

De ce?

În primul rînd de laşitate. Am, de exemplu, un coleg ţigan, prieten din copilărie, care vorbeşte ţigăneşte şi pe care am vrut să îl iau o dată la televiziune cu mine, să vorbim de problemele noastre... m-a refuzat pe motiv că îşi pierde slujba, nevasta, prietenii... Sînt mulţi romi de succes care nu vor să recunoască că sînt romi. Le e frică pentru că oamenii îi vor asocia cu „ţiganii de pe stradă".

Stigmatul social?

Desigur, e foarte puternic. Pe vremuri eram managerul unei companii din Craiova. Cînd angajaţii au aflat că sînt ţigan a fost o stupoare generală. Eram la o întîlnire cu furnizorii mei, toţi manageri regionali... la un moment dat, în timpul discuţiilor, unul dintre directori spune că şi-a pierdut telefonul mobil. Se lasă tăcerea şi toată lumea se uită la mine...

Iartă-mi paranteza, de ce foloseşti termenul „ţigan"?

...Pentru că încă e foarte greu să-i faci pe oameni să înţeleagă despre ce e vorba. De multe ori, cînd folosesc în discuţii terminologia corectă – „rom" –, mi se întîmplă să fiu privit ciudat şi neînţeles... „Cine sînt romii?" „Vin din Roma?" Încă e multă neinformare, iar atunci trebuie să foloseşti peiorativul pentru a te face înţeles...

De ce este, pînă la urmă, peiorativ?

E acelaşi lucru cu *nigger*.

Totuşi nigger *era folosit peste denumirea de* negro, *iar* negro *denumea rasa, cum ar fi „caucazian", „asiatic"...*

Nu, pînă în '40 nu exista altă denumire. *Nigger* era folosit continuu, din sclavie... Legat de asta, am avut o experienţă haioasă în Chicago, unde am lucrat o perioadă pentru IBM. Era un mediu „alb" şi auzind numai termenul de *nigger* am crezut că acesta este apelativul pentru afro-americani. Ducîndu-mă într-o zi să joc baschet şi dînd peste un afro-american, l-am salutat cu *what's up, nigger?*. Tipul explodează, sare aproape la bătaie... I-am explicat ce şi cum... ne-am împrietenit pînă la urmă; de fapt, acum am dreptul să îi zic *nigger*.

Chiar, de ce afro-americanii între afro-americani, romii între romi au dreptul să-şi vorbească cu peiorativul, dar, Doamne, fereşte, să vină cineva din afară (vezi acuzele pe care le-ai adus Dilemei*) cu aceeaşi terminologie?*

Cînd mă întîlnesc cu prietenii, mai în glumă, ne salutăm şi noi cu „ce mai faci, ţigane?". Acum, serios, „rom" trebuie folosit, în primul rînd pentru a schimba mentalitatea publicului larg.

Mentalitatea nu poate fi schimbată doar pentru că Dilema veche *a ales „rom" şi nu „ţigan". Eu cred într-o schimbare de jos în sus.*

Eu evit dihotomiile. Nu cred că ceva se schimbă numai de jos în sus sau invers. Depinde de fiecare dintre noi. Ori că sîntem „sus", ori că sîntem „jos". Fiecare dintre noi are această obligaţie şi voinţă să vadă dincolo de stereotipuri. Eu însumi am avut probleme cu percepţia homosexualităţii, fiind crescut într-un mediu rigid... am cunoscut însă la Chicago un cuplu gay... sînt printre cei mai de treabă oameni pe care îi ştiu...

Deci şi tu ai avut parte de prejudecăţi...

Bineînţeles, am spus că rasismul vine din educaţie şi se poate eradica numai prin educaţie. Nu e ceva înnăscut. În România este lipsa de contact, talk-show-urile sînt întotdeauna despre romi, nu cu romi, sau cu romi aleşi dintre cei „stereotipici". În loc să aleagă un invitat de talia domnului Nicolae Gheorghe, un sociolog fantastic, un vorbitor şi un om extraordinar... sînt invitaţi romii „specifici", fără şcoală, „maneliştii", care nu vorbesc bine româneşte, care se exprimă greoi...

Nu ar trebui să se facă ceva mai mult, să se depăşească nivelul de discurs şi indignare intelectuală? Sînt atîtea ONG-uri, programe, vorbe şi lozinci frumoase... şi totuşi atîtea comunităţi lăsate de izbelişte...

Într-o lume ideală ar trebui să vorbesc despre problemele societăţii româneşti, în general. Ar trebui să vorbesc despre problemele etnicilor români, nu a celor romi. În clipa de faţă însă e foarte important să vorbesc despre discriminare, pentru că oamenii încă nu îşi dau seama despre ce e vorba. Sînt unele lucruri pe care în primul rînd trebuie să le faci vizibile, ca mai apoi să poţi începe să lucrezi pe ele.

a consemnat
Stela GIURGEANU

Carmen GHEORGHE

Cine are nevoie de egalitate?

Întrebarea de la care am pornit în scrierea acestui articol mi-a atras atenţia deoarece, cînd se vorbeşte despre egalitatea de şanse, discuţia este invariabil percepută ca fiind una... despre femei.

Dezbaterea modernă cu privire la egalitatea de şanse este abordată în secolul XXI şi din perspectiva femeilor rome. Şi nu mă pot abţine să nu amintesc (sic!) cea mai des întîlnită întrebare care îmi este adresată (şi cred că nu numai mie, de altfel!) de către mulţi dintre bărbaţi, şi anume: ce vrem noi, femeile, să spunem, vrem să fim egale cu bărbaţii sau de fapt să arătăm că le sîntem superioare? Două idei pot fi extrase de aici: fie femeile rome sînt victime, iar bărbaţii, agresori; fie bărbaţii îşi exteriorizează o temere în a nu împărţi nişte privilegii pe care le-au avut din totdeauna.

Lăsînd însă la o parte polemicile, importante cu adevărat sînt rolurile atribuite bărbaţilor şi femeilor rome, atît în viaţa publică, cît şi în viaţa de familie. Lupta pentru asigurarea egalităţii de şanse şi lupta antirasistă nu se află în opoziţie. Ambele problematici sînt la fel de importante, iar abordarea lor nu trebuie privită în termeni de opoziţie, ci mai degrabă de compatibilitate. Spun asta deoarece majoritatea oamenilor sînt învăţaţi să gîndească în termeni de „sau /sau".

Existenţa diferitelor forme de discriminare, opresiune, mergînd pînă la violenţă şi barbarism, poate fi explicată prin teoria dominaţiei sociale elaborată în urma cercetărilor a doi profesori din Statele Unite – J. Sidanius şi F. Pratto. Potrivit acestei teorii, unui grup aflat pe o scară socială superioară datorată bunăstării materiale i se subordonează un alt grup aflat pe o scară socială inferioară datorită lipsei bunăstării. Cu alte cuvinte, dominaţia exercitată este de natură economică. Această teorie cuprinde trei criterii inter-relaţionate: vîrsta, genul şi aşa-numitul „cadru arbitrar", ce poate fi exemplificat printr-un set de criterii bazate pe etnie, rasă, clasă socială etc. Marea majoritate a conflictelor de grup şi opresiune – pornind de la rasism pînă la sexism – sînt manifestări ale predispoziţiei umane datorate acestor ierarhizări sociale. Adaptat la realitatea românească, grupul majoritar exercită diferite forme de dominaţie asupra grupului minoritar de etnie romă, iar acesta, la rîndul său, exercită diferite forme de dominaţie în cadrul propriului grup, asupra femeilor rome.

Ce ne spune asta despre relaţiile de gen? Femeile rome sînt tolerante! Ele sînt conştiente că sexismul le permite bărbaţilor să aibă privilegii care lor le sînt refuzate. Este mai probabil ca ele să considere expresia ca exagerată, a aşa-zisei superiorităţi masculine a unora, ca rezultînd din faptul că aceştia se consideră neputincioşi şi ineficace în relaţiile cu grupurile conducătoare, şi nu ca o expresie a statutului lor social privilegiat. Iar bărbaţii profită de pe urma sistemului patriarhal, de care în acelaşi timp sînt prejudiciaţi.

Motivaţia învestirii femeii rome cu rolul de supusă, dominată, rezidă în caracteristicile societăţii în care trăieşte. O societate arhaică, puternic afectată de situaţia economică precară, nu permite dezvoltarea femeii rome. Cauzele care împiedică emanciparea acestora rezidă în statutul social, determinat în primul rînd de procesul muncii. Munca, din cauza insuficientei remuneraţii şi a lipsei de perspective, nu este văzută ca o activitate umană la care femeile rome participă pentru a-şi dezvolta personalitatea, conştiinţa de sine, ci ca un mijloc de supravieţuire. Muncile „de jos", prestate le asigură un sprijin material în urma căruia suferă un proces de demoralizare, determinat atît de statutul de inferioritate, cît şi de lipsa succesului profesional. Ca o concluzie, putem spune că diferenţele existente între femeile rome şi restul populaţiei se accentuează, pe măsură ce climatul cultural şi de mediu semnalează practici ce contravin principiilor unui stat de drept, al cărui rol este de a-şi proteja cetăţenii.

Prin urmare, conştientizarea principiului egalităţii de şanse între femei şi bărbaţi şi respectarea acestui principiu, nu doar la nivel de discurs, ci şi în practică, depăşind rolurile de gen impuse de sistemul patriarhal, reprezintă imperative pentru întreaga societate românească.

Căutînd explicaţia dominaţiei sociale de grup, cei doi profesori n-au reuşit, din păcate, să identifice motivele dominaţiei în cadrul unui grup minoritar.

Cu toate acestea, îndrăznesc să întreb... cine are nevoie de egalitate?

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată vineri, 6 octombrie, la ora 17,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Dragoş Ghiţulete.

Petre Florin MANOLE

Omisiuni

Aş vrea să-mi încep scurta pledoarie pentru corectitudine făcînd o rapidă şi pilduitoare incursiune printre concluziile autopsiilor a două capre din vecini. Nu de alta, dar nefiind vorba de ograda noastră, bisturiul a fost mai ascuţit, mîna – mai sigură şi mai neiertătoare. Trebuie subliniat că interesul nu este acela de a discuta justeţea sau calitatea autopsiilor, ci doar de a le folosi într-o comparaţie, într-o analogie. Iată, pe scurt, despre ce este vorba:

1. Ziarul *Ziua,* 8 septembrie 2006, articolul „Manualul otrăvit". Se discută despre manualul de istorie „integrată" din Republica Moldova. Acesta „nu pomeneşte nimic despre etnogeneza poporului român, despre limba şi istoria românilor", cele cîteva referiri fiind considerate tendenţioase, promovînd xenofobia şi intoleranţa. Lipseşte „substanţa ştiinţifică" şi conformă „adevărului istoric recunoscut", încercîndu-se impunerea unei istorii surogat. Acest „manual de politică antiromânească" susţine „genocidul etnico-cultural" dintr-o „provincie românească aflată într-o gravă criză identitară". Se consideră că lipsa de reacţie din partea statului român reprezintă un „cec în alb dat politicilor de deznaţionalizare".

2. *Dilema veche,* nr. 134, articolul „Culoarea profesioniştilor". O discuţie interesantă pe marginea schimbării culorii prezentatorului celui mai important jurnal de ştiri de la un post francez de televiziune. Sînt folosite formulări potrivite cu subiectul, ca „apartheid mental" şi se atrage atenţia asupra „crizei de la periferii" sau a „bantustanelor ce dau în clocot pe lîngă marile oraşe" franceze.

Se vede din frazele de mai sus cum discuţiile despre manualele de istorie de peste Prut sau despre apartheid-ul de pe Sena se pot face sincer, fără menajamente, fără teamă de cuvintele grele.

Aş putea oare încerca acelaşi lucru şi pe malurile Dîmboviţei? Aş putea acuza *apartheid-ul*... aş putea atrage atenţia asupra *crizei de la periferii*... sau a *bantustanelor ce dau în clocot pe lîngă marile oraşe,* dar şi în centrul istoric al acestora... Aş putea, dar nu o fac...

Aş putea spune, parafrazînd autorul din *Ziua,* că manualele de istoria României *nu pomenesc nimic despre poporul rom, despre limba şi istoria acestuia*... că *ascunderea adevărului ştiinţific recunoscut* conduce către un *genocid etnico-cultural*... avînd ca victimă populaţia romă aflată *într-o gravă criză identitară*... sau că *lipsa de reacţie din partea statului român reprezintă un cec în alb dat politicilor de deznaţionalizare*... Aş putea, dar nu o fac...

Aş putea spune că profesorii de istorie încărunţiţi prin arhive şi biblioteci au ştiut dintotdeauna despre toate astea. Dar că au fost nepăsători sau rasişti, cinici sau naţionalişti extremişti. Însă au crezut, ca lăutarul ţigan imaginar al lui Cioran: „aveţi noroc cu noi, că de nu, aţi fi ultimii". Sau poate nu reacţionează decît atunci cînd Europa le-o impune, lor, o cultură mică şi complexată. Aş putea, dar nu o fac...

Nu fac decît să vorbesc despre corectitudine. Şi nu acea corectitudine politică ce repugnă unora dintre intelectualii români. Este ***corect*** ca romii să fie prezenţi în manualele de istorie a României, aşa cum au fost prezenţi în Moldova lui Ştefan Răzvan, în relatările călătorilor străini despre Muntenia, în documentele Sibiului transilvan sau în România lui Antonescu sau Ceauşescu. Şi ***nu este corect*** ca tinerii romi să înveţe istoria neamului lor în seminarii sau întîlniri private, în vreme ce părinţii lor contribuabili plătesc zadarnic un Minister al Educaţiei şi Cercetării. N-ar trebui să se *ascundă* tinerilor neromi că „paşnicul şi ospitalierul popor român" a avut sclavi şi a ucis în Transnistria. Înţeleg ca astfel de etape istorice să nu placă, în primul rînd victimelor, dar şi celor din cealaltă parte a puştii. Dar ele sînt nişte adevăruri care ***trebuie spuse.*** Ca să fiu mai clar: vorbesc despre ***cinci secole de sclavie.*** Despre ***Holocaust.*** Despre ***Biserica Ortodoxă Română*** şi cîrdăşia ei făţişă cu Noua Dreaptă. Şi scriu toate astea cu caractere bold italice pentru că-n scris nu se poate striga!!!

Trebuie să putem avea toate aceste discuţii în spaţiul public, la lumina zilei. Nu să aşteptăm ca periferiile Micului Paris să semene cu cele ale Marelui Paris. Măcar pentru că avem deja experienţa Hădăreniului şi pe cea foarte recentă a Reghinului.

Încheind pe un ton ceva mai relaxat, aş propune un pariu. În perioada comunistă romii au fost prigoniţi pentru aurul lor, au existat programe ale partidului, pentru romi, ca şi preocupări ale Securităţii legate de această minoritate. Cu toate acestea, pariez că raportul din octombrie al Comisiei Prezidenţiale pentru analiza dictaturii comuniste din România nu va conţine termenul „rom". Iar miza pariului aş propune să fie măsura respectului membrilor comisiei pentru cetăţenii români de etnie romă.

Georgian Viorel LUNCA

Gloanţe de cauciuc

Revoluţia din ultimele zile ale unui Decembrie roşu a însemnat pentru România primii paşi pe drumul unei democraţii ce se dorea leacul pentru suferinţa creată poporului român de perioada comunistă.

Eliberată parcă dintr-o închisoare psihologică, printre ale cărei gratii a privit mult timp cu jind la modul de viaţă al statelor capitaliste, România a intrat încet, dar sigur, pe drumul tranziţiei către economia de piaţă, propulsată de evidente aspiraţii proeuropene, euroatlantice şi de un pluralism politic deschizător de noi orizonturi.

Aşa cum era firesc, noua orientare democratică a avut largi ecouri la toate nivelurile societăţii şi a generat schimbări majore din perspectiva reformelor care anunţau o organizare socială nouă, de tip capitalist.

Ca o consecinţă normală care a venit la pachet cu normele capitalismului, diferenţierea indivizilor a căpătat noi valenţe, diferite de cele care aveau la bază valorile materiale care defineau păturile sociale. Elementul de „noutate" era constituit de termenul „etnie", pe care Max Weber îl defineşte drept „grup uman ce susţine o credinţă subiectivă într-o origine comună, datorită similarităţilor de tip fizic sau a obiceiurilor sau a amîndurora, sau datorită memoriei colonizării sau migraţiei".

Schimbarea de percepţie a cetăţeanului de către cetăţean, mai ales din punctul de vedere al diversităţii culturale readuse la viaţă de Revoluţia de la finele lui '89, a fost influenţată major de libertatea de autoidentificare a individului prin prisma apartenenţei la un grup etnic, dar şi de heteroidentificare, adică identificarea etniei unui individ de către alţi indivizi.

...Şi a început în martie 1990, la Tîrgu-Mureş. Prima mare dovadă a armoniei interetnice precare din ţara noastră, după Revoluţia din '89, a fost concretizată în perioada 19-20 martie, printr-un conflict interetnic la scară mare. Potrivit scrierilor acelei perioade, întreaga operaţiune, care a îmbrăcat forma unui adevărat pogrom împotriva comunităţii maghiare din Tîrgu-Mureş, a fost generată de impresia creată de lansarea, de către comunitatea maghiară, cu ocazia sărbătoririi, în data de 15 martie, a Zilei Maghiarilor de Pretutindeni, a unor idei – ca de exemplu învăţămîntul în limba maternă – fidele unui concept care în acea perioadă era numit „secesiune", iar astăzi, în perioada în care România se pregăteşte pentru aderarea la comunitatea de valori ale Uniunii Europene, este numit „autonomie culturală".

Potrivit statisticilor pe marginea evenimentului din martie '90 de la Tîrgu-Mureş, rivalitatea dintre comunitatea majoritară şi cea minoritară, degenerată în adevărate lupte de stradă, a determinat moartea a 5 persoane, 3 maghiari şi 2 români, rănirea a 278 de persoane, incendierea unei biserici ortodoxe din judeţul Mureş şi vandalizarea sediilor locale ale partidelor politice. 51 de persoane au fost

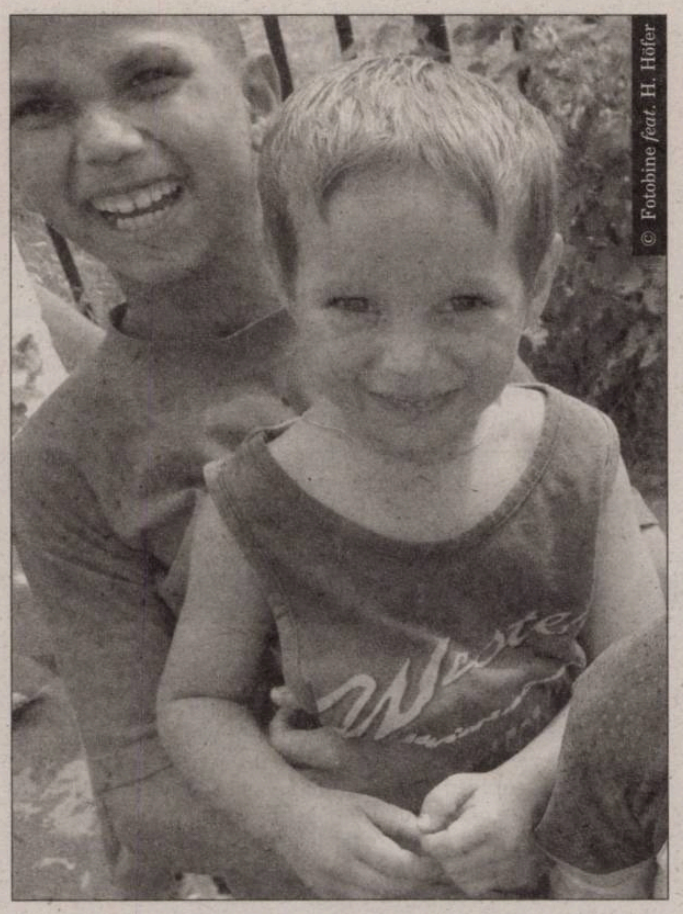
© Fotobine *feat.* H. Höfer

trimise în judecată, iar 21, în arest preventiv. Interesant de observat este faptul că printre cei trimişi în arest s-au numărat 12 romi, 8 maghiari şi 1 singur majoritar.

Un loc aparte în istoria conflictelor interetnice din România postrevoluţionară îl constituie pogromurile comise de comunitatea majoritară, căreia i s-au adăugat şi alte comunităţi – cum ar fi cele maghiare, germane, macedonene – împotriva celei rome. Unul dintre acestea, evidenţiat prin virulenţa şi finalul său terifiant, s-a desfăşurat în localitatea Hădăreni din judeţul Mureş. Motivul conflictului a fost acelaşi ca şi în cazul unui alt conflict interetnic de anvergură desfăşurat în localitatea Bolintin Deal, din judeţul Giurgiu, şi anume uciderea, de către un etnic rom, a unui etnic majoritar, în urma unor disensiuni. În conflictul de la Hădăreni şi-au pierdut viaţa 4 persoane şi au fost incendiate 12 case ale romilor, în timp ce alte 4 au fost distruse.

De menţionat este faptul că, în cazul celor 17 pogromuri (înregistrate din 1989 pînă în 1995) ale majorităţii etnice, şi nu numai, împotriva comunităţilor de romi din România, incendierea sau distrugerea caselor romilor neasimilaţi de majoritate induce ideea alungării definitive a romilor din localităţile respective, soluţia legală, juridică, din partea autorităţilor părînd a nu fi conformă cu voinţa comunităţii.

Situaţiei critice din toate punctele de vedere în care se găsea comunitatea romă în primii ani de democraţie, lipsei măsurilor de sprijin pentru integrarea socială a acesteia i-au fost aplicate, drept soluţie finală, evacuarea forţată de către comunitatea majoritară, acţiune care, în acele momente, şi-a găsit legitimitatea în dorinţa comunităţii de a extirpa infracţionalitatea pusă în totalitate pe seama romilor.

Indiferent de actorii implicaţi, conflictele interetnice sînt considerate a fi expresia generală a lipsei stabilităţii social-politice din primii ani de la Revoluţie. Un argument în acest sens poate fi incapacitatea autorităţilor de a acţiona atît în vederea prevenirii, cît şi în sensul soluţionării acestor conflicte care au definit, într-o mare măsură, cadrul interetnic din primii 5 ani de democraţie românească.

Acum însă, la 16 ani de la primele lozinci ale revoluţionarilor care anunţau victoria capitalismului în faţa socialismului, după ce aspiraţiile euroatlantice ale României s-au materializat, iar visul european este pe cale să se împlinească, sprijinită în mare măsură de „recomandările" clubului select al UE privind paşii pe care trebuie să îi facă pe drumul integrării, România este considerată un model european al relaţiilor interetnice.

România se poate mîndri cu un cadru legal menit a combate şi sancţiona discriminarea de orice fel, cu politici de integrare a minorităţilor în diferite sfere ale vieţii economice, politice, educaţionale.

Totuşi, dincolo de cadre legislative şi de măsuri afirmative, pentru a căror imprimare s-au consumat tone de tuş şi kilometri de hîrtie, dincolo de declaraţii debordînd de empatie şi de angajamente pline de pasiune pentru etnia romă, în rîndurile căreia fiecare non-rom îşi regăseşte brusc prieteni foarte buni atunci cînd intră într-o polemică referitoare la romi, e evident că ale noastre conflicte interetnice s-au mutat la alt nivel, că statul român nu e pregătit încă să acorde minorităţilor naţionale un statut, din moment ce proiectul de lege privind statutul acestora e populat de păienjeni care trădează preocuparea politicienilor pentru acest document, pe care unii l-ar numi un act de secesiune.

Mai nou, nu mai auzim de cazuri de violenţă colectivă din partea majorităţii, ci auzim de abuzuri ale instituţiilor, în speţă ale poliţiei şi primăriilor, asupra comunităţilor de romi. Familii întregi sînt pur şi simplu evacuate din locuinţe, indiferent dacă temperatura atmosferică e de +20 sau –20 de grade Celsius, fără a li se oferi o alternativă.

De ani de zile comunitatea romă atrage atenţia statului că nu o tratează ca pe un partener de discuţie măcar atunci cînd vine vorba de soarta comunităţii. Însă fără rezultate notabile. Doar poliţia a aplecat urechea la suferinţa comunităţii rome şi i-a conferit statutul de partener, însă unul special... *sparing partner,* pe care îşi testează capacitatea de intervenţie rapidă şi duritatea gloanţelor... de cauciuc.

Adina RĂDULESCU-TUDOR

Brâncuşi, tot mai mare român

Sala Auditorium, Muzeul Naţional de Artă al României. La parter rulează un reportaj despre viaţa şi opera lui Brâncuşi: limpeziri şi umbre. De-o parte, un televizor Sony cu abţibild JAPAN pune probleme: „Ce este arta? De ce «Pasăre în spaţiu (văzduh)» nu se numeşte «Tigru»?“ Şi emite vorbe de duh: „Cei mai aproape de Dumnezeu l-au înţeles“. De cealaltă parte, 15 scaune negre şi un public care se schimbă la fiecare 5 minute. La primul etaj, expoziţia „Constantin Brâncuşi fotograf“.

O gaşcă gălăgioasă tocmai a terminat de explorat şi dă din coate pe scări. Tupeistul grupului îi zice mototolului: „Du-te, bă, şi cere banii înapoi!“. I-am văzut urcînd. Vizita lor a durat maxim 10 minute, cu tot cu schimbul de replici de la ghişeu şi vizionarea unei bucăţi din reportaj. Aud că i-a nemulţumit numărul fotografiilor expuse. 40 de bucăţi contra 4 RON. Doar n-or fi cetăţenii turmentaţi din documentarele pentru „Cei mai mari români“!? De căutau să se lămurească cu cine votează, poate că aveau dreptate să-şi ceară banii înapoi. Treaba cu fotografia lui Brâncuşi ar putea să buimăcească. Imaginile cu vederi din atelier sînt aproape identice. Doar lumina cade ba din faţa, ba din spatele obiectelor, umbrele modifică permanent ansamblul, sursele de lumină pun în valoare, pe rînd, alte lucrări. Relaţia dintre elemente (materiale, unelte, lucrări neşlefuite alături de lucrări finisate) e în continuă schimbare, planurile se înclină cu fiecare cadru, iar ferestrele lasă să pătrundă, egal, lumina şi întunericul. Nici hîrtie lucioasă, nici color, doar pete de lumină aruncate în colţurile unor fonduri jerpelite, în care contururile se pierd şi îşi dau o mînă de ajutor întru îndulcirea contrastelor şi reinterpretarea creaţiilor.

Totuşi, celelalte două tipuri de fotografii completează cu succes imaginea artistului, imagine ce i-ar putea fixa locul în topul marilor români. Fotografia cu funcţie documentară, prin care Brâncuşi îşi dezvăluie lucrările neutru în contururi clare, stă faţă-n faţă cu autoportretul sculptorului. Acesta fie îşi propune un contact direct cu privitorul, fie se lasă surprins de obiectiv în timpul lucrului. În fiecare dintre cazuri, este dezvăluită relaţia artistului cu opera în care se integrează şi pe care o asimilează treptat, adăugînd noi elemente. Îl găsim în atelierul său, în 1922, cu spatele la lucrările definitivate puse în scenă prin jocul de lumină, orientat către imaginea pe care o închipuie materialului în care sculptează. Accentul cade pe mîna artistului care ţine unealta de lucru în mînă, expresia feţei fiind aproape imperceptibilă. În spate, undeva, umbra sa cu greutate pare o lucrare de cupru polisat, precum „Măiastra“ de alături. Dar expoziţia nu se reduce, de fapt, la opera artistului-fotograf. Atelierul sculptorului rămîne adăpostul, templul esenţelor care se regăsesc în piatră sau metal. Cînd Dina Vierny i-a propus o expoziţie în care să-şi prezinte lucrările, Brâncuşi i-a răspuns: „Cum să scoţi obiectele din atelier? Trebuie privite aici, în lumina asta“. Nu putea să se despartă de lucrările faţă de care simţea că are o responsabilitate şi pe care le acoperea cu feţe de masă să le protejeze de praf. Aşa încît, oul, somnul, zborul, sărutul sînt tot atîtea pretexte pentru desăvîrşirea operei sculptorului şi a fotografului. Frămîntările care se răsfrîng asupra sculpturilor lui Brâncuşi, prin reluarea aceloraşi teme în cadrul mai multor versiuni, se traduc în fotografie prin dozarea luminii ce dă viaţă fiecărei lucrări. Efectul este mereu acelaşi: respingerea fermă a convenţionalului şi atracţia către lumea simbolurilor.

Am văzut gaşca ascultînd docil cînd unul dintre băieţi s-a apucat să citească din pliant, în timp ce se pregăteau să-şi încheie vizita. Îi interesa mai cu seamă de ce s-a apucat Brâncuşi să facă poze: „*Asistînd la o şedinţă foto a lucrărilor sale, acesta observă că o sculptură din bronz nu mai are strălucirea obişnuită. Întrebat fiind ce s-a întîmplat cu lucrarea, fotograful declară cu naivitate că, pentru a obţine o fotografie bună, a trebuit să atenueze efectele luminoase ale bronzului prin pudrare. Furios, artistul îl goneşte pe fotograf, pentru ca din acel moment să înceapă să-şi fotografieze singur lucrările...*“. Se amuză cu toţii, Brâncuşi pare un tip destul de tare. Poate că misterul artistului n-a fost elucidat, dar el rămîne – cum s-a spus – un ţăran român. Mare român!

Florin BICAN

Kitsch cine vine la cină?

Pentru că ştiu din propria-mi experienţă de victimă colaterală că şi folclorul contraatacă, am cochetat o clipă cu ideea de a purta ilic antiglonţ la ofensiva folclorică anunţată de Galeria Cervino din Augsburg în cadrul programului „Septembrie Românesc“. După ce suferisem deja o serie de traume folclorice în ambalaj de export, mă simţeam ca cetăţeanul de odinioară care, asaltat de chipul şi vocea iubitului conducător din ziare, de la radio şi de la televizor, ajunsese să aibă palpitaţii şi cînd dădea să deschidă o conservă. Nu mai e un secret pentru nimeni că sub numele de cod „folclor“ se desfăşoară activităţi pentru care, într-un climat socio-politic neafectat de scuza unei perpetue tranziţii, s-ar lăsa cu dosar penal. Sînt de acord că folclorul trebuie definit dinamic şi că într-o atare definiţie purismul nu şi-ar avea locul, dar o abordare prea laxă a problemei n-ar avea decît un efect laxativ. Plimbîndu-mă acum cîţiva ani pe Lipscani cu rectorul Universităţii din Augsburg, m-am trezit dintr-o dată fără el. A revenit după o vreme, purtînd triumfător în braţe un vraf de casete achiziţionate de la standurile dotate cu megafoane care animau pe atunci zona. „Mi-am luat folclor românesc“, m-a anunţat el mîndru, răsfirîndu-mi sub nas înregistrări cu Fraţii Peşte şi Real B. Incidentul mi-a revenit alarmant în minte înaintea concertului timişorean de la Galeria Cervino.

Temerile mele s-au dovedit însă neîntemeiate. Impecabila prestaţie a grupului Trio Charisma a reabilitat un gen de muzică a cărui validitate constă în coerenţa spontană a interpretării. Concertul timişorenilor Dorin Cuibariu (instrumente de suflat), Eugen Morăriţa (vioară) şi Andreea Groszmuk (pian) a fost de fapt un bis acordat cu o întîrziere de şase luni unui public care în luna februarie a acestui an vibrase frenetic la cele cîteva piese de folclor românesc strecurate în repertoriul predominant clasic al formaţiei Trio Contraste, cu care polivalentul clarinetist Cuibariu s-a desfăşurat atunci în faţa publicului din Augsburg. Galeria s-a umplut atunci cu mult peste capacitatea maximă (într-un oraş unde oferta culturală este abundentă), iar publicul a reacţionat cu un entuziasm de natură să justifice o reprezentaţie dedicată exclusiv degustării unor mostre de folclor românesc... Era să spun *autentic*, dar reperele autenticităţii devin incerte cînd avem de-a face cu muzicieni cu şcoală. Pasiunea lor pentru creaţia de sorginte folclorică este autentică, aşa cum autentică este şi virtuozitatea bine temperată cu care interpretează transcrierile minuţioase ale pieselor, autentice la origine, din repertoriul lor.

Programul serii a fost alcătuit, la sugestia rafinatului galerist Mario Cervino, ca o călătorie pe harta folclorică a României. Publicul a fost călăuzit pe parcursul acestei călătorii în interludii didactice, dar deloc didacticiste, de către prestigiosul violonist al Filarmonicii din Augsburg, Harry Christian, timişorean de origine. Conversaţia sa firească şi instructivă cu interpreţii şi cu ascultătorii a dat serii un aer de şezătoare selectă. Dorin Cuibariu şi Eugen Morăriţa s-au angajat, la rîndul lor, într-un dialog instrumental pe cît de elaborat pe atît de spumos, iar Andreea Groszmuk le-a ţinut hangul, discret şi pertinent, reproducînd secţiunea ritmică pe pianul fetişizat iremediabil de atingerea precedentă a lui Chick Corea. Aşteptările publicului, variat dar unanim entuziasmat, se sustrag unei monitorizări acurate – ce-au voit acel apus de la concert n-aş putea spune exact, dar atît interesul cît şi satisfacţia celor prezenţi au fost evidente.

În ce măsură şi cu ce efect a contribuit spectacolul la integrarea României în Europa comunitară rămîne de văzut. Vioara cu goarnă, de pildă, cu care Eugen Morăriţa a epatat ascultătorii, îi va fi făcut să-şi imagineze tot felul de lucruri despre un popor în stare să născocească o drăcărie despre care numai nemţească nu se poate spune că e. Un cunoscut constructor de viori prezent în sală s-a arătat fascinat de această deviaţie euterpică. Taragotul şi cavalul au avut, la rîndul lor, momente de glorie exotică. Am avea deci motive să credem că spectacolul a pus România pe harta afectivă a celor prezenţi. Cronicarul presei locale, dar cu o circulaţie-mamut în Germania de sud, mi-a dat însă motive serioase să mă îndoiesc de acurateţea unei atare hărţi. Din articolul său, care printre altele le reproşează muzicienilor dimensiunea academică a interpretării ca pe o boală ruşinoasă, aflăm că piesele prezentate evocă muzica *baltică* (sic!) a compozitorului iugoslav Goran Bregovic. Aferim! Aşa intrăm noi în Europa înainte de termen. Numai că, dacă e să ne bizuim pe sprijinul presei deja europene pentru un asemenea triumf geopolitic, ar fi suficienţi şi Fraţii Peşte.

colţul scurt

Fotografiile lui Stefan Moses la Galeria „26“

● Sîmbătă, la Kristal Glam Club, party cu David Morales.

● La Galeria „26“ (str. Dr. Staicovici 26), expoziţia de fotografie „Monografie“ (portrete cu Thomas Mann, Erich Kästner, Heinrich Böll, Gret Palucca, Hannah Höch, Ernst Bloch, Adorno, Ingeborg Bachmann, Christa Wolf, Max Frisch, Günter Grass, Willy Brandt, Joseph Beuys ş.a.) a lui Stefan Moses, unul dintre cei mai importanţi fotografi germani contemporani.

● La Muzeul „Grigore Antipa“, expoziţia „Animale heraldice“.

● Luni, de la ora 20, pe TVR Cultural, *Anul trecut la Marienbad* („Leul de Aur“ la Festivalul Filmului de la Veneţia în 1961), regia Alain Resnais, cu: Delphine Seyrig, Giorgio Albertazzi, Sacha Pitoeff.

● La Muzeul Naţional de Artă Contemporană, expoziţia „Saga – The Journey of Arno Rafael Minkkinen“ şi video-retrospectiva „martin is not fanny“ – Martin Zet.

● La Centrul Cultural Ungar, „Amprentele sfîrşitului de mileniu“ – selecţie din lucrările celor mai semnificativi artişti plastici maghiari din Transilvania.

● La Galeria Top Art (str. Ioan Florescu 13), expoziţia de pictură „Summer works“ – Giuliano Nardin.

● La Green Hours 22 Jazz-Café, expoziţia de fotografie „Jamm Sessions“ – Radu Iordache, Ştefan Tănase, Bogdan Dincă.

● La Galeria UNA, expoziţia de fotografie „Places – Bucharest“ – Veronika Zapletalova. (**M. C.**)

Ieşirea din congelatorul memoriei: despre comunism, nostalgie şi România

– interviu cu profesorul Bogumil JEWSKIEWICKI KOSS –

Am profitat de prezenţa la Bucureşti a profesorului Bogumil Jewskiewicki Koss, directorul Catedrei de Istorie Comparată a Memoriei, Universitatea Laval, Québec (Canada), pentru a realiza acest interviu despre problematica memoriei în Europa de Est, nostalgia comunismului şi cazul românesc.

Declarat recent Doctor Honoris Causa al Universităţii din Bucureşti, profesorul Bogumil Jewskiewicki Koss este unul dintre cei mai importanţi specialişti ai momentului în studiul memoriei şi istoriei comparate a comunismului.

Maurice Halbwachs îşi construieşte opera pe afirmaţia următoare: memoria colectivă nu conservă trecutul ca atare, ci îl reconstruieşte pe baza unor cadre memoriale predefinite. Ce memorie colectivă a comunismului sîntem noi în curs să construim aici, în Est?

Chiar dacă ne este uneori greu să recunoaştem, memoria nu este istorie. Memoria se găseşte mereu în prezent, în actualitate. Trecutul doar îi furnizează materia primă. Paradoxal deci, obiectul principal al memoriei nu este niciodată trecutul, ci prezentul. Întotdeauna. Ce memorie a comunismului se construieşte în Est? Aşa după cum nu există o singură *istorie* a comunismului, nu există nici o singură *memorie* a comunismului. Situaţia diferă enorm de la o ţară la alta. De exemplu, în Polonia opinia publică continuă să aşeze un semn de egalitate între comunism şi Rusia (deci vede în comunism un element esenţial străin), acuzînd Partidul Comunist Polonez că ar fi fost în solda URSS, în timp ce, în Bulgaria, URSS era perceput ca fiind un garant al identităţii naţionale.

Cunoaşteţi bine situaţia memorială a României, prin intermediul diverselor teze de doctorat pe care le-aţi dirijat de-a lungul vremii, a studenţilor şi masteranzilor români care v-au frecventat, precum şi a deselor deplasări în capitală, unde sînteţi profesor al Şcolii Doctorale în limba franceză a Universităţii Bucureşti. În România există un soi de concurenţă în ceea ce priveşte memoria comunismului: memoria „dură", perpetuată de Memorialul Sighet sau a exerciţiului memorialistic din Gulagul românesc, memoria cu nuanţe nostalgice promovată de noului val literar, dar şi cea a exclusilor, a perdanţilor tranziţiei. Ar trebui oare să fie „reconciliate" toate aceste forme de memorie a comunismului?

Pentru ca o societate să cunoască o existenţă armonioasă, spaţiul public trebuie deschis către toate formele de memorie, desigur cu condiţia să nu fie vorba de grupuri ce cer excluderea sau chiar moartea celuilalt, cum se întîmplă din păcate atît de des. Trebuie făcut un efort pentru a înţelege memoria celuilalt, evitînd capcanele unui postmodernism caricatural, în care toată lumea vorbeşte, dar nimeni nu ascultă. În mod ideal, fiecare dintre noi posedă propria memorie, graţie propriului temperament şi experienţelor personale.

Au început să existe şi în spaţiul virtual românesc nenumărate site-uri dedicate memoriei comunismului. Credeţi că acest tip de memorie numerică, virtuală va schimba raportul nostru cu trecutul comunist, mai ales în ceea ce-i priveşte pe cei tineri, care nu au avut experienţa directă a comunismului?

Nu cred că există o memorie numerică. E vorba mai degrabă de diferite posibilităţi de difuzare sau de întîlnire, de validare a anumitor experienţe memoriale. Dar nu cred că Internetul aduce noi forme de expresie a memoriei... Poate peste o anumită perioadă de timp, dar nu în momentul actual, chiar dacă Internetul combină cuvîntul scris cu imaginea şi sunetul. Este adevărat însă că Internetul democratizează informaţia. A publica o carte online costă mai nimic, a bricola un blog, la fel. Întocmai cum analfabeţii de altădată erau excluşi din societate, cei ce nu au astăzi competenţe multimedia sînt oarecum excluşi din societatea noastră. Dacă bătrînii ar fi mai interesaţi de Internet, ar putea mai uşor să iasă dintr-o anumită formă de izolare impusă de societatea modernă. Nu e vorba de capacitate intelectuală, ci mai degrabă de capacitate de manipulare a unor instrumente tehnice.

În România există în acest moment o literatură tînără, care amestecă literatura cu exerciţiul antropologic, microistoria cu autobiografia romanţată. Vorbiţi-ne puţin de cazul polonez. Există în Polonia un asemenea fenomen literar?

Aşa după cum spuneam, fiecare este diferit în ecuaţia memoriei. Ieşirea poloneză din comunism este diferită de cea a României. Există, fără nici o îndoială, o curiozitate pentru acea epocă. Sînt organizate adesea expoziţii care reprezintă de fapt un *bric-à-brac* de obiecte din anii '60: mobile, televizoare, cărţi etc. şi care atrag mulţi vizitatori, mai ales tineri. Ei descoperă astfel un univers pe care nu-l cunosc şi despre care părinţii nu prea le vorbesc. Din 1976, în Polonia a început o epocă de-a dreptul eroică de luptă împotriva comunismului, pentru drepturi sindicale etc., ceea ce a făcut ca raportul polonezilor cu comunismul să cuprindă şi o perioadă mult mai îndepărtată decît a altor ţări din blocul roşu. Polonezii conservă amintiri de luptători împotriva unui sistem opresiv. Printre tinerii polonezi, nostalgia comunismului nu este deci prea răspîndită, dar există alte categorii care au această nostalgie, legată esenţial de condiţiile de viaţă actuale şi de puterea de cumpărare de altădată, stabilitatea vieţii.

Memoria manipulată fragilizează identitatea şi confruntarea cu celălalt – ne avertizează Paul Ricœur. Analiza dvs. de specialist în problematica memoriei, dar şi de bun cunoscător al istoriei României este debarasată de pasiunea pe care o arată conaţionalii mei cînd vine vorba de astfel de subiecte. Din cauza acestor nesfîrşite războaie memoriale pe tema comunismului ce durează de 16 ani, simţiţi că identitatea românească este fragilizată?

Toate societăţile moderne sînt fragilizate de la o vreme, din cauza unei forme de liberalism existenţial, altul decît cel economic, care s-ar putea rezuma prin imperativul „înfruntă-ţi propriul destin şi descurcă-te singur". O lungă perioadă de timp, identitatea ne era dată, inclusiv prin voinţa partidului, nu eram obligaţi să luptăm pentru ea. Astăzi ne definim singuri, dar pentru ca definirea propriei identităţi să reuşească, trebuie să dispunem de resurse, de opţiuni, de timp, pentru a intra într-o reţea şi a ne valida alegerea, ceea ce face ca numeroase persoane să nu poată răspunde cerinţelor.

Recent, deschiderea arhivelor Securităţii a făcut victime printre intelectualii de frunte. Putem considera oare acest proces un travaliu al memoriei? Este vorba de un exerciţiu necesar, chiar dacă e traumatic?

Trebuie precizat clar că accesul la o arhivă nu poate fi calificat drept *travail de mémoire*. În cele mai multe cazuri, inclusiv în Polonia, această deschidere este parţială şi, adeseori, manipulată. Personal, cred că această operaţiune ridică numeroase probleme epistemologice şi morale. *Astăzi, avem tendinţa să recunoaştem că* adevărul *se găseşte în arhiva unor instituţii despre care toată lumea ştia că nu au făcut altceva decît să manipuleze nu doar persoane, ci şi adevărul însuşi.* Dacă spunem că în rapoartele redactate de un ofiţer (ofiţer care, la rîndul său, era obligat să manipuleze pentru a-şi păstra funcţia sau a avansa) al serviciilor secrete se găseşte „adevărul" înseamnă că ignorăm voit funcţionarea sistemului. Găsesc că încrederea oarbă în arhive, arătată de societăţile noastre ce se vor *liberale,* este o greşeală. Este vorba de instituţii care au manipulat de la început pînă la sfîrşit, au fost create pentru a manipula.

Valul de ostalgie *în ţările din Bloc, situate la vestul României, pare să se stingă progresiv. A fost vorba de o modă de moment?*

O privire comparată este dificil de realizat. România continuă să rămînă una dintre ţările unde utilizarea comercială a trecutului este încă în vogă. Voi aţi fost închişi în congelatorul memorial al comunismului pînă către sfîrşitul acestuia, în 1989. Cred că o parte din revolta tinerilor români împotriva societăţii de astăzi trece şi prin utilizarea unor simboluri şi semne pe care părinţii lor le-au dat de o parte. Am văzut, de exemplu, că se vînd tricouri inscripţionate „CHE-auşescu", în Bucureşti. Sau reclama la vechile mărci comuniste de consum curent: ciocolată, apă minerală, mezeluri. În Europa de Est, publicitatea vizează mai mult tinerii decît bătrînii. Tinerii sînt economic mai activi, cheltuiesc mult fără a se gîndi la viitor. Există deci o convergenţă de interese între tineri şi publicitari ce mizează pe valul de nostalgie.

Ţările majoritar ortodoxe – Bulgaria, România – prezintă ele oare o manieră aparte de a-şi aminti *comunismul, influenţată de ceea ce am putea denumi un cadru de memorie modelat de-a lungul veacurilor de religia ortodoxă?*

Occidentul este laic, dar rămîne fundamental creştin. Termenii de *travail de mémoire* sau *mîntuire* diferă deja substanţial între ţările catolice şi cele protestante. Fără a insista şi fără a intra în detalii, pentru mine este evident că ortodoxia, iudaismul sau islamul, percepute ca sisteme, cadre memoriale, furnizează alte posibilităţi, dar şi alte blocaje în cadrul travaliului memoriei.

Prea mult sau prea puţin? Cum *şi mai ales* cît *să se scrie despre chestiuni memoriale?*

Prima mea observaţie se referă la faptul că nu putem reglementa memoria, ea nu se măsoară în cantitatea de cărţi scrise asupra unui subiect. O putem observa, analiza, compara. Travaliul memoriei nu este făcut de experţi, ci de cetăţeni obişnuiţi. În acest sens, nu trebuie să ne gîndim nici un moment că putem construi o memorie convenabilă. Istoria este construită de experţi, pe cînd memoria nu cunoaşte experţi memoriali, cu toate că, de exemplu, cineva care povesteşte foarte atractiv poate influenţa memoria celorlalţi.

În România se poartă un adevărat război memorial. Garda de Fier, generalul Antonescu, memoria comunismului stalinist, memoria lui Ceauşescu, la care s-a adăugat mai recent memoria ludică, nostalgic-comercială, a comunismului. Cine profită şi cine pierde de pe urma acestui proces? Se poate instrumentaliza politic travaliul memorial?

Cum memoria este apropiată de prezent şi, paradoxal, un produs al viitorului, ea reprezintă evident o resursă politică pe care partidele încearcă să o mobilizeze pentru a obţine voturi. Războiul memorial, de care pomeneai, este în acelaşi timp şi un proces de negociere memorială. El este mai puternic, mai pasional în societăţile în care procesul democratic premergător alegerilor este încă imatur, iar alegătorii nu acceptă doar proiecte politice, fără o anumită încărcătură emoţional-memorială. În măsura în care un război memorial se termină cu o confruntare de proiecte politice, scopul a fost atins, nu văd nimic rău în acest lucru, e un semn că *negocierea* s-a realizat. Orice proces politic se învaţă, atît de către elite, cît şi de către alegători. Dacă negocierea între elitele politice şi alegători începe pe un teren memorial, cu atît mai bine, pentru că se va trece mai apoi la adevărate proiecte politice. Dar este oare altceva democraţia decît un conflict între proiecte politice? Este de asemenea adevărat că un conflict memorial ne întristează puţin, pentru că toţi ne dorim o societate care respectă regulile democraţiei. Dar orice proces pe care vrem să-l stăpînim trebuie să treacă mai întîi printr-o fază de învăţare, apoi de experimentare în societate.

a consemnat Mirel BĂNICĂ

DILEMATECA

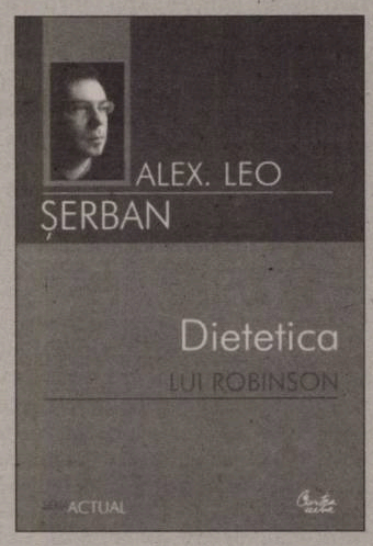

Alex. Leo Şerban
Dietetica lui Robinson
Editura Curtea Veche, 2006

Alex. Leo ŞERBAN

bon de lectură

A scrie filme

„Filmul, aşa cum îl practic eu, este limba mea maternă, este limba în care vorbesc şi în care tac. Eu nu scriu scenarii, ci filme" – mărturiseşte cineasta Malvina Urşianu în această carte entuziasmantă şi necesară care este *Aceste Gioconde fără surîs. Convorbiri cu Malvina Urşianu,* apărută la Editura Curtea Veche sub semnătura Magdei Mihăilescu. Dacă, prin filmele sale, cinematograful românesc a cîştigat o autoare, prin această carte-omagiu se poate spune că a recuperat o teoreticiană. Lucrurile nu merg foarte adesea mînă-n mînă: dacă regizorii „Noului val" francez au fost, mai întîi, cinefili şi critici şi-abia apoi cineaşti, „amestecul planurilor" este îndeobşte snobat de regizorii „pur-sînge", care vor să dea impresia că facerea unui film este aşa, o inspiraţie de moment... Or, *ei* ar trebui să ştie mai bine! La modul ideal, nici un plan, nici un *travelling,* nici un plonjeu/contraplonjeu nu ar trebui să fie fructul hazardului, ci rezultatul unor decizii îndelung deliberate. Dar, pentru un Hitchcock destăinuindu-i lui Truffaut arcanele meseriei sale, într-o carte (tot) de convorbiri – o carte-monument, absolut esenţială înţelegerii nu doar a cinematografului hitchcockian, ci a Cinematografului pur şi deloc simplu! –, cîţi regizori care tac timoraţi, prudenţi sau, poate, abili, menajîndu-şi astfel „secretele meseriei" şi păstrînd un părelnic abur de mister? Sau cîţi care, pur şi simplu, nu au nimic de spus?...

O s-o mărturisesc din capul locului: nu sînt un „fan" al cinematografului doamnei Urşianu. Recunosc, totodată, că este – fără nici o îndoială – cea mai importantă autoare de film de la noi. Mi s-a părut însă, întotdeauna, că există ceva fundamental fals în filmele sale, iar această falsitate (de substanţă) nu vine din preţiozitatea autoasumată a cinematografului său (ca la o Marguerite Duras, de pildă), nici dintr-o anume afectare (unul din marile filme ale celei de-a şaptea arte – întîmplător sau nu, unul din filmele mele „de suflet" – este *Anul trecut la Marienbad,* o capodoperă de afectare!), ci mai curînd din poziţia, să zic aşa, ideologică din care priveşte lumea. Personajele sale „pozitive" (vezi comunistul interpretat de Cornel Coman în *Serata)* sînt acolo pentru că trebuie să fie acolo, numai că sînt absolut interschimbabile: „substanţa" lor e o părere – un suflu partinic pe nişte golemi de mucava... Cine a spus (sau a scris) că, în filmele Malvinei Urşianu, „negativii" (adică boierii, clasa avută) sînt mai credibili nu s-a înşelat; chiar dacă a făcut-o pentru a o incrimina pe autoare (care, deşi căsătorită cu bine-văzutul Paul Anghel, deşi ea însăşi „la stînga", avea „dosar prost" ca boieroaică...), impresia rămîne: cele mai reuşite personaje ale sale (iar asta se vede încă din primul film, *Gioconda fără surîs,* 1968) sînt „foştii", cei cu „dosar prost"! Ca şi la G. Călinescu, figurile care-ţi rămîn în memorie sînt cele depăşite de istorie, în timp ce acelea pe care istoria le-a împins înainte fac oficiu de figuranţi (vezi, în acest sens, şi ultimul film reuşit al autoarei – *Figuranţii,* din 1987).

Cartea Magdei Mihăilescu se opreşte, empatic, asupra fiecărui moment din viaţa şi cariera Malvinei Urşianu, însă, în acelaşi timp, „povestirea" curge – curge purtată de talentul de intervievatoare al criticului de film şi de remarcile pline de miez ale cineastei. Este un tandem elegant şi eficient, în care Magda Mihăilescu ştie să întrebe ceea ce trebuie, iar Malvina Urşianu ştie să răspundă, cu doxă şi pertinenţă, întrebărilor celor mai dificile... Sînt amintite şicanele (nenumărate, se pare) de care a avut parte cineasta, după cum sînt evidenţiate succesele incontestabile (personal, consider – şi eu – *Întoarcerea lui Vodă Lăpuşneanu* cel mai bun film al autoarei şi, totodată, cel mai bun film românesc avînd ca subiect o figură istorică; „film istoric" e o sintagmă demonetizată). Faptele de viaţă luminează, discret sau insistent, anumite cotituri ale carierei. Se pun punctele pe „i" în chestiuni ce ţin de morala profesiei. Se explică secvenţe şi personaje. Se priveşte, lucid, Cinematograful mondial, fără complexe provinciale, după cum se deplînge, fără tremolo inutil, neşansa de a face film în România. Peste tot, cultura autoarei, dar şi un (explicabil) orgoliu de „a şti", de a avea păreri întemeiate despre faptul cinematografic, subîntind aprecierile cele mai radicale.

Aş fi vrut să pot da mai multe citate din această carte admirabilă (completată, la sfîrşit, de cîteva articole ale cineastei – apărute în revista *Cinema* între 1972 şi 1987 –, de cîteva cronici purtînd semnături dintre cele mai diverse – de la Mircea Iorgulescu la Eugenia Vodă – şi, mai ales, de propriul eseu al Magdei Mihăilescu, „În oglinda criticii": 20 de pagini concise de virtuozitate hermeneutică); mi-am dat seama că, de fapt, ar trebui să citez *întreaga* carte! Este, în spaţiul autohton, cea mai pasionantă „lecţie de cinema" pe două voci, dintre care una (a criticului) are discreţia să-i ţină isonul în surdină...

Malvina Urşianu pe platou

Dilema veche vă recomandă

● Expoziţia *„MOT À MAIN.* Imagine şi scriitură în arta din Belgia" (Muzeul Naţional de Artă al României). Minunate scrieri-priviri şi cuvinte-obiecte (pentru lecturi colorate sau în relief) de René Magritte, Paul Nougé, Henri Michaux, Marcel Mariën, Christian Dotremont şi alţii. (Dan Stanciu)

● Pentru cei cîţiva care rezistăm dîrzi la tîmpenia că nu-mai-avem-nimic-de-văzut-la-televizor: *Moartea domnului Lăzărescu* (duminică, 8 octombrie, pe TVR 1), *Anul trecut la Marienbad* (luni, 9 octombrie, pe TVR 2). (Radu Cosaşu)

● Nu rataţi, începînd din 8 octombrie, pe TVR 2, de la 22,10, serialul *Întoarcere la Brideshead*, ecranizare a romanului *Brideshead Revisited* al lui Evelyn Waugh, cu o distribuţie impresionantă: Jeremy Irons, Anthony Andrews, Laurence Olivier, John Gielgud... Waugh a fost un geniu, romanul său este excelent, iar serialul... ce să mai zic: cunosc doi oameni (Gorzo e celălalt) care jubilează de-acum că, în fiecare duminică, să vor regala cu *Brideshead!* (Alex. Leo Şerban)

● Nu rataţi excelentul articol semnat de Uta Henschel, „O odisee planificată", din numărul pe luna octombrie al revitei *GEO.* 21 de pagini despre aventura către necunoscut a miliardelor de păsări care pornesc pentru prima dată către „zări îndepărtate". Deşi nu cunosc nici calea, nici destinaţia, păsările migratoare se orientează „ereditar", urmîndu-şi ritmul interior şi reperele astrale. (Ruxandra Tudor)

● *Eşti un animal, Viskovitz* de Alessandro Boffa (traducere de Alexandra-Maria Cheşcu, Editura Polirom), douăzeci de fabule ironice în care insecte şi animale de tot felul au probleme în amor şi în existenţă, douăzeci de metamorfoze dementiale ce redau în cheie micro condiţia umană cu toate bizareriile, derizoriul şi sublimul ei. De departe cea mai reconfortantă carte din 2006, de pus pe raft lîngă DVD-ul cu *Microcosmos*, filmul din 1996 al francezilor Nuridsany şi Pérennou. (Marius Chivu)

Andrei GORZO

dilematograf

În stilul nostru

● ***A fost sau n-a fost?* (România, 2006), de Corneliu Porumboiu.**

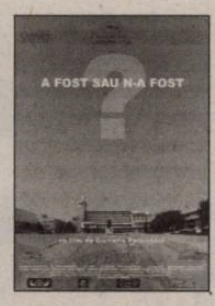

Acţiunea comediei *A fost sau n-a fost?* se desfăşoară într-un oraş nenumit, pe parcursul unei zile de decembrie. O parte din ea se desfăşoară în studioul televiziunii locale – o televiziune atît de locală încît directorul ei, Jderescu (Teodor Corban), ar putea la fel de bine să-şi ţină *talk-show*-ul în curtea blocului, sub privirile cetăţenilor ieşiţi pe balcoane. În studio se adună (cu greu) trei oameni: profesorul Mănescu (Ion Sapdaru), participant la Revoluţia din decembrie 1989; pensionarul Pişcoci (Mircea Andreescu); şi Jderescu însuşi. Scopul lor este să stabilească dacă a existat cu adevărat o revoluţie la ei în oraş; mai precis, dacă Mănescu s-a aflat cu adevărat în piaţă pe 22 decembrie, *înainte* de 12,08, ora fugii lui Ceauşescu. Mănescu spune că da. Telespectatorii spun că nu – nu în ultimul rînd din cauză că în noaptea precedentă se îmbătase ca un porc. Pişcoci spune că nu contează, tot revoluţie se cheamă, dar nimeni nu ia în calcul această opinie. Printre elementele luate în calcul se numără condiţia în care se afla ceasul de pe Consiliul Judeţean (proastă ca de obicei), poziţionarea exactă a lui Mănescu în raport cu ghereta pazniculuí (care nu l-a văzut) şi cu statuia din piaţă (care l-ar fi putut ascunde) şi cantitatea de timp necesară unui paznic ca să se repeadă pînă în piaţă, să-şi ia brad şi să se întoarcă la timp pentru revoluţie. Cam la acest nivel se fixează miza dezbaterii. Pînă şi în primul scenariu prezentat de Mănescu – unul în care la 11,30 e în piaţă, la 11,45 se bate cu Securitatea şi pînă la 12,08 cîştigă (eroismul va scădea de la un telefon al telespectatorului la altul) –, el aminteşte că mai întîi şi-a luat salariul. Salariul, bradul, porcul: temele astea se regăsesc în mai toate intervenţiile. *A fost sau n-a fost?* e un mic film mare despre ce se alege dintr-un lucru mare cum e o revoluţie printre atîtea lucruri mici, despre ilara inaptitudine a celor mai mulţi dintre noi de a ne ridica la înălţimea unui Moment Istoric. Sau cum spune Nea Pişcoci: „Am făcut revoluţie în stilul nostru".

Formula aleasă de regizorul-scenarist Corneliu Porumboiu – imitarea unui *talk-show* – e una care automat încurajează în spectator un sentiment de superioritate faţă de personaje, dar nu există nici urmă de aşa ceva în privirea lui Porumboiu. Distanţa pe care şi-o ia faţă de eroii săi e mai mult o politeţe inefabil-amuzată, dar nu mai puţin sinceră şi încălzită permanent de mici cadouri de-ale autorului – ca atunci cînd Mănescu (filmat de la distanţă) stă mohorît pe un gărduleţ şi brusc apare un fost elev de-al lui, care-l întreabă dacă mai cîntă la chitară. Dintr-un motiv sau altul, ne uităm altfel la el după ce aflăm că a cîntat la chitară. Şi acesta e doar un mic exemplu de cadou. Un exemplu spectaculos e momentul (superb calculat) din emisiune în care Mănescu, a cărui mîndrie de revoluţionar – singura lui mîndrie – e deja în zdrenţe după atîtea atacuri, primeşte un vot de încredere dintr-o sursă total neaşteptată. La momentul ăla, el nu mai arată de mult ca un profesor; în frumoasa interpretare a lui Sapdaru, s-a transformat de la un minut la altul într-un şcolar – ăla care e prins de fiecare dată. (În lumea asta, bărbaţii sînt în general infantili – Mănescu neştiind cum să se îmbrace pînă nu-i spune soţia, Jderescu primind din mîna soţiei felia de pîine pe care tot ea a întins untul.) Corban e un Jderescu încîntător de pompos, dar starul e Nea Pişcoci. E mai greu de fixat decît ceilalţi doi. Pare un moş cordial (îl face pe Moş Crăciun pentru copiii din oraş), dar are şi o latură dificilă: în prima parte a emisiunii n-are stare; după aceea se mai calmează, dar din cînd în cînd pufăie sau face „he-he-he" (de parcă ar urmări o emisiune mai amuzantă la el în cap) sau pare să vorbească în dodii (pentru că aşa îi vine sau pentru că e una dintre alinările vîrstei lui să-i încurce pe ceilalţi?). Cînd o dă pe-aia cu „revoluţie în stilul nostru", nimeni nu-l bagă în seamă. Dar discuţia ajunge într-un punct în care e clar că Mănescu o s-o ţină pe-a lui şi Jderescu nu mai are ce să-l întrebe, şi un fel de apatie se abate peste ei, ca prima înţepătură a ruşinii după un dezmăţ, ca presimţirea unui alt 22 decembrie, prea mare pentru ei. Şi atunci e rîndul lui Pişcoci să-şi povestească ziua de 22. Iniţial, povestea lui (despre trei magnolii furate pentru a împăca o nevastă supărată) pare o altă doză de derizoriu (după supradoza dinainte), dar, în atmosfera pregătită de Porumboiu şi în interpretarea emoţionantă a lui Andreescu, are efectul unei iluminări. La vestea bună a celor o sută de lei în plus promişi de Ceauşescu, doamna Pişcoci răspunsese: „Nu vă mai cred nici pe Ceauşescu, nici pe tine". Asta spune totul: aşa ajung lucrurile mari la mulţi dintre cei în numele cărora se fac – ca nişte zgomote de afară amestecate în ciondăneala conjugală, ca o rumoare pe fondul căreia se taie porci şi se cumpără brazi. Şi apoi trec. Moş Gerilă devine Moş Crăciun, copiii pot să ceară desene animate direct de la nenea cu televiziunea atunci cînd îl întîlnesc pe scara blocului (liftul nu merge) şi lumea e la fel de deşteaptă ca în orice alt moment din istoria ei.

trecerea prin reviste

Electrozi pe şale şi pălărie *Portomora* pe cap

THE ONE

unica

pentru că tu eşti unică

Am spus-o acum cîtva timp, o repet şi îmi susţin ideea legată de revistele şi emisiunile cu/despre/pentru/ femei. Parcă nu urmăresc altceva decît să scoată în evidenţă faptul că femeile sînt nişte „omenaşe“ cu un IQ nu tocmai generos, capabile doar de discuţii fără sens, pe scurt, prostii. Aş putea să vă fac o listă, dar, din lipsă de spaţiu, am să mă refer la ultimele două reviste care mi-au picat în mînă: *THE ONE* şi *Unica,* una şi aceeaşi revistă. Să începem cu coperţile: *THE ONE* – una bucată Nicoleta Luciu, glamoroasă ca de obicei şi cu „pălărie Portomora“ pe cap, *Unica* – (tot) una bucată „cea mai cunoscută actriţă română de la Hollywood“, Monica Bîrlădeanu, în „ţinută: garderoba personală“. Alte (aceleaşi) subiecte/titluri: *THE ONE* – „Nicoleta Luciu, *a lady to love*“, *Unica* – „*Hollywood story,* Monica“; *THE ONE* – „Adrian Pintea, aristocratul şi telenovelele“, *Unica* – „Dan Negru: «Toţi bănuţii i-am băgat în cărămizi»“; *THE ONE* – „Birouri pentru şefi neconvenţionali“, *Unica* – „Campania *Unica:* Recrutăm cupluri perfecte“. Plictiseală mare! Hai să trecem mai departe la editorial. *THE ONE* – Andreea Esca, director editorial: „Avem colaboratori noi şi ne pare bine. Anastasia Soare (...) ne-a propus o pagină lunară, de tendinţe în Statele Unite. Şi normal că ne-am bucurat. (...) Aaaa, şi era să o uit pe Nina Evanghelina. Tare, materialul noii noastre colaboratoare. Am rîs «cu voce tare», ca tata cînd citeşte un ziar, nu spui care!“; *Unica* – Luana Mureşan, redactor-şef: „iPod. iPod cu filme, *touch-screen, download*-uri mişto de pe iTunes. Hip-hop aerobics, tae bo. Şi *pilates,* of course, şi exerciţii cardio. Lume multă la sală, fete subţiri la salon, cu electrozi pe şale, să dea fermitate, să răscolească senzaţii la club. (...) Multinaţionale, *open-space office,* banii pe card. Antalia. *All-inclusive, Ultra-all-inclusive.* Vînd teren. Becali. Dorel. Ştirile de la ora 5. Brrr. (...)“.

Dvs. înţelegeţi ce vreau să spun? „Am rîs «cu voce tare»“ că „şi pilates, of course, şi exerciţii cardio“! Fac un ultim efort. Trec de editorial şi...: *THE ONE* – multe (aproape numai) pagini de *shopping, beauty news,* din nou *beauty news, hair police,* „Scenariu pentru succes“, „Accesorii pentru creativitate“, *Layers, 3rd hand, Fuck 30 years!* Puncte tari: interviurile cu Adrian Pintea şi Damian Drăghici, naistul român cîştigător al unui premiu Grammy în acest an, numit *speed of light* pentru viteza uimitoare cu care cîntă; *Unica* – desigur, *shopping,* „Ah, *my body!*“, „Dacă vrei să începi o carieră ca *hair-stylist*“, „Modă şi frumuseţe“, „Cînd o să se vadă că merg la sală“, „Cuplul perfect“, „Sexul bun la toate“ şi alte, şi alte nimicuri pentru care nu merită să vă pierdeţi timpul. Puncte tari: nici unul. (**R. T.**)

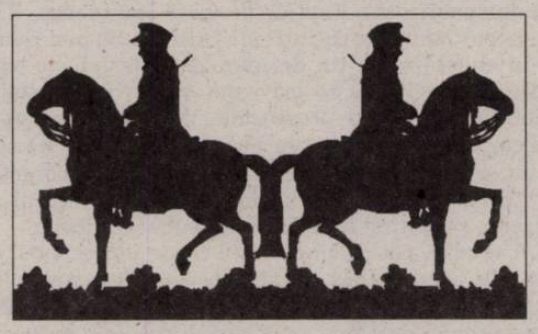

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Despre posteritate

Bedros Horasangian cred că a fost cel dintîi care a folosit această expresie: „posteritatea e în curs de dispariţie“, prin '91. Nu-mi dau seama – de fapt, mă tem – cît e de adevărată, dar duritatea ei e răscumpărată de o plasticitate care îndeamnă la acel „aşa e“, impus de scriitorul bun.

Imaginea ideală ar fi aceea a unui institut de istorie şi critică literară, undeva în paradis, bine organizat şi perfect informat, atent, în veşnicia lui, la fiecare talent care a mişcat, jos, în efemer; aflaţi la dreapta Domnului, cercetătorii lui ar fi acei lectori impecabili ce-ar şti să lege eternitatea unei nuvele de ultimele *Actualităţi,* de care n-ar trebui să fie străini, trimiţînd-o mai sus, în atenţia Aceluia, asigurîndu-i astfel valoarea perpetuă. Posteritatea ar deveni o bibliografie la îndemîna Creatorului, un *aide-mémoire* întru milosîrdia Lui. Ar fi prea simplu. Coborînd în straturile ceva mai dense ale atmosferei, posteritatea (mă refer strict la cea literară, singura la care încerc să mă pricep) e pentru cei mai spirituali „un *malentendu*“; sau „un cimitir vesel“; sau o tăcere, tăcerea unui foc de vreascuri, din care, arar, vine cîte un sunet; cei mai veseli şi superficiali o confundă cu gloria; mai sînt şi antilivreştii cărora puţin le pasă ce se întîmplă cu o carte şi cu autorul ei, ca în faţa morţii să descopere, precum dl Jourdain proza, că au trăit exact ca Ivan Ilici; nimic nu are puterea de revanşă a literaturii cînd e dispreţuită.

În comparaţie cu aceste viziuni, mă recunosc mult mai *terre-à-terre* şi ceva mai mistic. Mistic, în sensul acelei întrebări puse şi de călugăr, şi de poet: „Doamne, ce vei face fără mine?“. Tot astfel ştiu că ea, aceea „în curs de dispariţie“, ţine de existenţa şi imaginaţia mea. Eu sînt şi fac parte din posteritatea lui Dimov, ea crescînd sau scăzînd odată cu chircirea acestei gume de pe biroul meu. Vremea mea – cu dimineţile, amiezile şi nopţile ei – e purtătoarea de posteritate a lui Sofocle, Stendhal şi Mugur, despre care cablurile TV – cine altele? – suflă din ce în ce mai puţine vorbe. Din cauza mea e în curs de dispariţie nuvelistica lui Holban, cel la a cărui incinerare, poetul suprarealist H. Bonciu a ieşit în faţă şi a exclamat: „Scumpul meu bidon de grişi!“. Fireşte că am exigenţe de mistic. De mistic al literaturii. Nimic din ce-i literar (totul e creaţia literaturii, inclusiv Creatorul nostru!) nu accept să rămînă străin omului, fiindcă eu însumi – născut nu numai bun, dar şi bun purtător de posteritate – îmi petrec zilele cu Mazilu, Alex Ivasiuc şi Paul Georgescu, constatînd împreună că soarta lui Blecher e aceeaşi ca pe vremea cînd Eugen Ionescu, cronicarul literar al *Faclei* din '36, se entuziasma la *Irealitatea imediată* şi se întreba, în finalul anului literar, cum de nimeni nu vede valoarea acestei scrieri aflate cu cîteva capete peste tot ce se producea în România. Şi care e posteritatea – adică cine mai ştie de ele? – acestor cronici literare ale lui Eugen Ionescu, adunate în două volume, la Humanitas, pe care nu le pot lăsa din mînă de atîta timp, părînd tuturor celor din jur, cînd mă refer la ele, un deraiat mintal...? Le ţip vorbele lui Caraion: „Doi au fost criticii literari, interbelici, de valoare europeană: Eugen Ionescu şi Sebastian!“. Se tace şi aud vreascurile unui foc. O să ajung ca în *Fahrenheit*-ul acela unde oamenii, arzîndu-li-se cărţile, se adunau în pădure povestindu-şi unii altora *Roşu şi negru*... Să fie un an şi mai bine de cînd dl Nicolae Manolescu s-a arătat foarte mirat că mai ţin minte preferinţa domniei sale pentru scena deciziei lui Julien Sorel de a-i strînge mîna, tainic, doamnei de Renal.

Pentru mai toţi intelectualii acestei ţări, posteritatea literară se reduce şi e în funcţie de politica zilei, afişul ţinîndu-l, strict şi vremelnic, colaboraţioniştii şi anticomuniştii, cîţiva demoni şi cîţiva îngeri, dispreţul şi extazul; e posteritatea desfigurată care nu mă disperă, fiindcă aceeaşi mistică a literaturii mă face să ştiu vorba lăsată de Scott Fitzgerald: „abia cînd nu se mai poate face nimic, apare ideea unei soluţii“. E latura mea *terre-à-terre,* căderea în contingent, fie şi în fleoşc. Pentru mine, soluţia – sau ceva în genul ăsta – ar pleca de la evidenţele acestui sfîrşit de veac în Bucureşti: nu mai există eternităţi fără *Actualităţi;* nu mai poate exista posteritate fără un post „24 din 24“; fără un matracaj de imagini însoţit de un bombardament informaţional, toată galaxia noastră Gutenberg – cea care a asigurat, ca nimeni alta, acea viaţă a imaginaţiei numită posteritate – se stinge. Şi atunci, aş vedea posibil un post-tele intitulat chiar aşa: „Posteritate“, unde buletinele de ştiri ar fi din poezii de Mazilescu, Dimov, Mugur, pînă şi dincolo de Bacovia, cel mai corect informator, cel mai bun corespondent de catastrofe, „ultimul strigăt“ în materia care plînge, acela care transmitea: „Imensitate, / veşnicie / iubesc o fată din oraş / învaţă-mă filozofie“. Desigur, va fi trist, va fi sarcastic.*

---

* Articol scris în secolul trecut, cu care încep volumul meu (aflat în lucru) de texte rezistente din ultimii 30 de ani, intitulat cu vagă impertinenţă şi decisă pudoare: *Exerciţii de posteritate.*

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Despre mine care te înjur, cititorule!

Ce tîmpenie mai vreţi să auziţi de la mine şi săptămîna asta? Ce tîmpenii aţi mai făcut voi pe şoselele patriei ca să vă identificaţi cu înjurăturile mele? Mi se spune, apropo, că înjur prea greu. Eu zic că înjur fără nici o fantezie, fără să scornesc nimic din imaginaţia mea, înjur din fondul principal de înjurături. Şi mă întreb şi eu de ce înjur? Şi răspunsul meu este simplu: păi, bă, driverilor, altceva decît să înjuri se poate? Înjurătura e singurul lucru care se întîmplă unui şofer. E lucru clar, e lucru cert înjurătura. E palpabilă. Te răzbuni pe aer. Da, înjurătura e singurul lucru care schimbă lucrurile. În mintea şoferului. Dacă nu poţi să-l omori pe ăla care trece pe roşu, dacă nu poţi să te revolţi împotriva primarilor indolenţi, dacă nu poţi să pui maşina în cui, dacă nu poţi călca un pieton la fiecare enervare, măcar, da, înjuri. Da, înjuri. Se schimbă ceva în mintea ta. Izbucneşti şi e bine o clipă. Blestemi clipa în care s-au născut atîţia şoferi şi omori visul de mai repede din tine! Înjurătura! Odă ei! Imn puterii ei de a fi lîngă noi, cînd te sîcîie soacra, nevasta, copilul! Imn înjurăturii care se învîrte în gură în loc de mîncare cînd stai trei ore ca să intri în casa ta! Odă înjurăturii care te salvează cînd te trec nevoile fiziologice şi tu nu ai unde să te deşerţi că eşti de juma' de oră în intersecţie! Odă înjurăturii cu care străpungi mai repede şoselele, mama lui de Ştefan cel Mare, şosea! Mînca-o-ar ciuma de intersecţie de la Unirii! S-o ia dracu' de Poliţie handicapată! Viaţa vorbeşte! Înjurătura a însoţit viaţa românului de cînd s-a născut şi-l bagă în mormînt de cîte ori iese în calea unei maşini, cu ajutorul propriei maşini sau cu ajutorul propriului arsenal de membre. Viaţa asta, şoferi, merită înjurată! Păi, credeţi că veţi prinde, în viaţă fiind, o viaţă pe şosele mai bună? Nu. Veţi muri ca nişte cîrnaţi, dragi şoferi, şi lucrurile pe străzi nu se vor vedea spre mai bine. Şi asta nu te face să înjuri? Nu? Tu mori şi nu prinzi lucruri îndreptate în bine. Nu-ţi vine să înjuri cînd circulaţia asta nu o vei prinde mai bună cît vei trăi? Nu te deranjează că eşti un vierme? Un fătălău o viaţă vei rămîne, unul care e plin de defulări, refulări, remontări, încălcări ale regulilor de circulaţie. Bă, bă, bă. Eşti mort de acum. Hai, dă semn de viaţă, înjurînd! Înjură, frate, cît trăieşti la covrig. Hei, hei, pe vremea lui Ceauşescu, era o bogăţie! Era lege, era respectată, că dacă mai scotea un copil? Aşa că înjură! Înjură că o viaţă ai, de mort! Înjurătura îţi arată că mintea ta funcţionează, rulează cu 260 pe oră. Nu e mişto? Şi-n mijlocul Capitalei, şi-ntre blocuri! Şi pe autostrăzile Piteştiului mă-sii, Ploieştiului tatălui lor de imbecili. Pa, voi înjura, ca să merg bine cu maşina şi sînteţi cam tonţi dacă n-o faceţi şi voi. Fiindcă, voi fiind în trafic, pe voi vă înjur! Ce puteţi să-mi faceţi?

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Ţiganii: statut social şi ocupaţii

În a sa monografie asupra Valahiei la început de secol al XIX-lea, medicul Capitalei, Constantin Caracaş, îi descrie pe ţigani astfel: *„au corp solid şi sprinten; sînt uscăţivi, la faţă bruni, obrazul mic ca şi nasul, ochi negri, mari şi cîteodată verzi; fac copii mulţi şi sănătoşi, cari pînă la vîrsta de 8 ani sau 10, umblă desculţi, goi, expuşi la toate intemperiile; ca şi părinţii lor muncesc cît pot mai goi, neavînd pe ei decît o cingătoare sau o ismană subţire, suferind frigul cel mai tare ca şi arşiţa, fără a-şi strica sănătatea şi fără a cădea la boală ca românii, fiindcă se desprind de mici cu variaţiunile atmosferei, prin asprimea traiului şi prin aspiraţiunea aerului curat“*. Această descriere se potriveşte ţiganilor nomazi, căci Caracaş oferă o alta care ar caracteriza pe ţiganii de vatră (vătraşii), „sclavi boiereşti sau mănăstireşti“: *„sînt mult mai bruni şi mai urîţi; au faţa mai lătăreaţă, buzele şi nasul mai groase, corpul mai mic şi mai dispus la boale“*.

© L. Muntean

La 1800, ţiganii sînt încă robi, boiereşti, domneşti, mănăstireşti sau aparţin oricui are bani să-i cumpere. Şi pentru că se află în proprietatea cuiva, ei pot fi vînduţi, cumpăraţi, dăruiţi, moşteniţi, stăpînul avînd drepturi depline asupra lor. În acte de proprietate, testamente, foi de zestre îi regăsim adesea pomeniţi pe persoane, pe familii, pe sălaşe (un grup de mai multe familii condus de un vătaf). Să luăm cîteva exemple. La 9 mai 1791, Bălaşa logofeteasa trece în foaia de zestre a fiicei sale Elena (căsătorită cu doctorul Constatin Darvari), printre altele, şi opt suflete de ţigani: „însă Neagul ţiganul vizitiu, cu Dinca nevasta lui şi Nicolae fecioru lui, şi Dumitru ţiganu lăutarul cu Bălaşa nevasta lui şi cu trei copii al lor, anume Ion, Dina şi Nastasia“. Clucerul Radu Goran Olănesc lasă soţiei sale, prin testament, la 13 iunie 1755, nu mai puţin de opt sălaşe de ţigan, în timp ce marele ban Grigore Grecianu îi împarte între soţia şi „neamuri“: „îi las şi ţiganii toţi, cîţi vor mai rămînea nedaţi neamului mieu“.

Analfabeţi în mare parte, unii dintre ei necreştinaţi, ţiganii robi au diferite ocupaţii. Nomazii (numiţi şi lăieşi, sînt, de regulă, ţigani domneşti) trăiesc vara „pe lîngă oraşe şi sate“ sau „pe lîngă drumurile mari“. În şatre de zece sau cincisprezece familii, ei au drept adăpost corturile, iar iarna „locuiesc în bordee şi, risipiţi prin păduri, se ocupă cu meşteşugurile lor“. Sînt căldărari, fierari, rudari sau lingurari. Consulul Angliei la Bucureşti şi Iaşi, William Wilkinson (1814-1818), le recunoaşte abilităţile extraordinare în arta meşteşugului: „au o uşurinţă înnăscută şi o anumită rapiditate, care îi ajută să dobîndească cunoştinţe în domeniul artelor“. Lor li se alătură aurarii care „adună de prin gîrle fragmente mici de aur tîrîte de torente şi cu acestea îşi plătesc capitaţia de trei drahme pe an“. În aceeaşi categorie a ţiganilor lăieşi se află salahorii „muncitori la lucrul zidăriei“ şi „geambaşii“ sau „samsarii“, ocupîndu-se cu negoţul cailor şi catîrilor „pe care îi poartă totdeauna cu dînşii, în desele lor strămutări“. Preţul „libertăţii lor“ este reprezentat de „birul ţiganilor“ pe care lăieşii trebuie să-l plătească anual către domnie sau, atunci cînd aparţin unui boier, boierului. Cu această ocazie se adună la „curte“, de obicei de Sfîntul Dumitru, nu numai pentru a-şi plăti birul, ci şi pentru a fi trecuţi în catastih.

Nu aceeaşi soartă au vătraşii. Ţigani legaţi de vatră, ei îşi slujesc stăpînii ca bucătari, vizitii, „feciori“ (servitori în casă), croitori, dulgheri, fierari, tîmplari, ciubotari, potcovari, în timp ce fetele şi femeile „se întrebuinţează la toate serviciile domestice“, fiind slujnice, croitorese, doici, cameriste, bucătărese, moaşe etc. Boierii – povesteşte W. Wilkinson – au obiceiul „de a folosi pe robii ţigani în diferite servicii casnice, şi mai ales la bucătărie“. Obicei considerat prost, întrucît „neajunsul este mare“ „din cauza deprinderilor de murdărie ale bucătarilor [...] bucătăriile boierilor sînt tot atît de dezgustătoare ca obişnuitele cocini de porci“.

O categorie aparte o constituie ţiganii lăutari. Fie că aparţin domnilor, boierilor sau mănăstirilor, ei pot să-şi rotunjească veniturile cîntînd prin cîrciumi. Din nou se subliniază preferinţa lor pentru muzică şi mai ales aptitudinile în această „meserie“: „fără învăţătură metodică, dar, fiindcă au mare talent la muzică, reuşesc de minune şi cîntă cu instrumentele obişnuite, cu mare îndemînare; ei compun şi cîntece, dar fără cadenţă şi fără intonaţie, intonîndu-le însă cu veselie şi simfonie“. Muzica lor răsună din palate în case boiereşti, din dughene în cîrciumi, la hore şi serbări, în zi de iarmaroc şi tîrg.

Iaromira POPOVICI

bazar

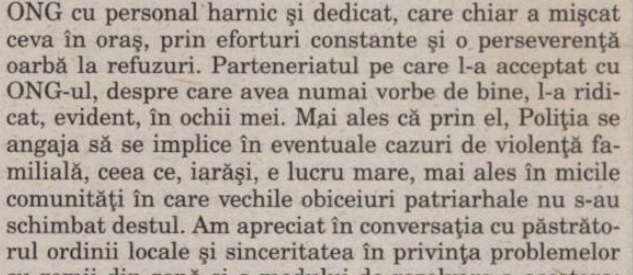

Un Mulder de cîmpie

Seria aventurilor din zonele neaoşe de cîmpie continuă: cu ocazia unei alte descinderi în aceeaşi Românie profundă, am avut ocazia să cunosc un reprezentant al autorităţii locale din generaţia aproape tînără, în orice caz, posesor al unei alte mentalităţi decît cea prăfuită, cu care ne-am obişnuit. Nu spun, neapărat, că e vorba de una mai bună, ci de un mod diferit, mai dinamic (cel puţin aparent) de a privi lucrurile. Nu am precizat pînă acum despre ce fel de personaj e vorba: de un Fox Mulder local, şef al Poliţiei dintr-un oraş cu peste 15.000 de locuitori, şi acces la calea ferată. Fox Mulder nu pentru că ar studia în vreun fel invaziile extraterestre de pe cîmpurile din preajmă, ci pentru că încă tînărul şef de post mi s-a părut amator de înnoiri şi de tehnologii avansate. Poate că ar fi trebuit să-l compar, mai curînd, cu la fel de celebrul agent Cooper din *Twin Peaks,* dar paralela cu Mulder mi s-a părut mai şocantă, mai ales în contextul locului în care, cel puţin la prima vedere, nu se întîmpla nimic. Plus că modul de a cîntări şi judeca lucrurile al agentului Cooper, unul din personajele mele preferate, nu cred că i se potrivea eroului nostru real.

Şeful Poliţiei era, din start, deschis colaborării cu societatea civilă din localitate, reprezentată printr-un ONG cu personal harnic şi dedicat, care chiar a mişcat ceva în oraş, prin eforturi constante şi o perseverenţă oarbă la refuzuri. Parteneriatul pe care l-a acceptat cu ONG-ul, despre care avea numai vorbe de bine, l-a ridicat, evident, în ochii mei. Mai ales că prin el, Poliţia se angaja să se implice în eventuale cazuri de violenţă familială, ceea ce, iarăşi, e lucru mare, mai ales în micile comunităţi în care vechile obiceiuri patriarhale nu s-au schimbat destul. Am apreciat în conversaţia cu păstrătorul ordinii locale şi sinceritatea în privinţa problemelor cu romii din zonă şi a modului de rezolvare a acestora: mi-a povestit cum fac plîngeri unii împotriva altora, după care se înţeleg între ei, amical şi material, şi le retrag, nemaidînd nici o şansă Poliţiei să soluţioneze cazul. În ceea ce priveşte povestea cu integrarea lor în comunitate, poliţistul a pus, din nou, o problemă de bun-simţ: oare ei vor să fie integraţi?

Deşi nu am fost foarte mulţumită de atitudinea nu prea entuziastă a acestui Cooper-Mulder de şes în ceea ce priveşte rolul civilizator al Poliţiei, care trebuie să facă şi lucruri lipsite de eroism, precum să-l tragă pe cetăţean de mînecă cînd aruncă o hîrtie pe jos, totuşi impresia generală a fost una pozitivă. Mai ales că auzise şi de Urmuz, nu ştiu cum venise vorba. Ceea ce a urmat însă nu neapărat mi-a schimbat opinia (pentru că în fundul sufletului meu continui să-l simpatizez), ci l-a circumscris pe mai luminatul personaj în coordonatele neaoşe mai complexe care, pe lîngă profesionalism şi dăruire, nu pot să nu implice şi măcar o înghiţitură de *showing-off*. Doar sîntem pe cale să intrăm în UE, şi nicidecum dăscăliţe sau apostoli...

Pe scurt, deoarece mai aveam timp pînă la tren, am fost invitată să vizitez sediul Poliţiei. Prompt, vizita a fost precedată de un telefon: „în biroul meu, două cafele, două sucuri reci şi laptopul; acum“. Ordinele, la Poliţie, se respectă. Laptop-ul era cheia, folderele lui stăteau mărturie activităţii vajnicului efectiv local. Astfel, am putut admira pe ecranul său următoarele: lupte cu romii din unele din satele învecinate; un accident *live* (în care victima a scăpat); un înecat vînăt la faţă, proaspăt scos din apă; brigada locală la bustul gol punînd asfalt în curte. Totul era fascinant şi foarte bărbătesc. În final, am fost întrebată dacă nu vreau să văd un arestat, pe viu, la etaj, care tot ameninţă că vrea să se arunce de acolo. Eram gata să-l vizionez, noroc cu trenul, a cărui oră de sosire se apropia. Am ajuns la gară, în timp record, escortată de un adjunct de nădejde. Vizita a fost eficientă şi constructivă. Recunosc că, de fapt, am fost impresionată, iar ironia e superfluă.

libertatea de impresie

Poveştile din trecut...

Nu pot să ies de sub impresia dispariţiei neaşteptate a lui Dan Goanţă. Dacă mă gîndesc bine, nu l-am întîlnit de foarte multe ori şi nici nu ştiam foarte multe despre el. Dar era un gen care te impresionează din primele momente. Un ziarist din acela pasionat şi total dedicat profesiei. Muncea mult, fuma mult. Nu era doar un om informat, ci unul care părea că deja ştie aproape tot şi nimic nu-l mai surprindea. Toate noutăţile intrau parcă la el într-o schemă deja cunoscută, erau aşteptate parcă să se înscrie într-o ecuaţie gata pregătită. Avea o detaşare plină de umor. Ironic şi cred că uşor timid. Întotdeauna plin de poveşti pe care le spunea cu mici pauze, pentru mai mult suspans. Ultima istorie pe care nu de mult am auzit-o de la el, a fost cum o şefă de-a lui a încercat să prezinte o emisiune la radio, deşi nu mai făcuse asta de multă vreme. Nu mai avea antrenamentul necesar, dar îşi închipuia probabil că le poate demonstra angajaţilor că e mai bună decît ei. Spre frustrarea celui care era programat să prezinte emisiunea din acea zi şi care, neavînd încotro, a trebuit să se dea la o parte. Şi Dan povestea cum a început şefa cu o serie de bîlbîieli. A spus o ştire cu regina mamă a Marii Britanii care împlinea o vîrstă venerabilă (în povestea lui Dan erau 999 de ani), ştire ilustrată cu vocea reginei mamă care declara ceva. Apoi, a mai spus o ştire cu Ion Iliescu, pe atunci preşedinte, care şi el declarase ceva important în acea zi, ştire care – din greşeala tehnicianului din studio – a fost ilustrată tot cu vocea reginei mamă. După scuzele de rigoare pentru ascultători – „...nu a fost Ion Iliescu, ci regina mamă...“ – a urmat emisiunea de actualităţi propriu-zisă de o jumătate de oră, plină şi ea de mici şi multe stîngăcii iar la sfîrşit a mai rămas timp de nişte ştiri. Cele principale. Ştirea cu regina mamă (împlinind 999 de ani) cu vocea ei însăşi şi ştirea cu declaraţia lui Ion Iliescu: preşedintele României a declarat astăzi (nu ştiu unde) că (nu ştiu ce). Şi şefa a făcut semn operatorului să introducă vocea înregistrată a preşedintelui. Numai că s-a auzit, bineînţeles, din nou, vocea reginei mamă a Marii Britanii. Şefa, enervată, şi-a cerut din nou scuze ascultătorilor... „aţi ascultat cutare, în loc de cutare, dar iată ce a spus preşedintele Iliescu“. A făcut din nou semn operatorului. Şi, pentrù a treia oară în acea emisiune, s-a auzit aceeaşi voce a reginei mamă, în loc de a lui Ion Iliescu. Cînd şefa s-a întors în redacţie, după încheierea transmisiei, toţi angajaţii se făceau că lucrează şi că nu auziseră nimic.

Nu cred că am reuşit să redau povestirea cu aceeaşi savoare cu care o spunea Dan Goanţă şi cu care ne-a făcut să ne prăpădim de rîs. El rîdea uşor şi înfundat, amuzat mai degrabă de efectul pe care l-a produs asupra noastră. Şi a fost cred ultima oară cînd l-am văzut. A scris recent în *Dilema veche* că se teme de luna septembrie, trecînd în revistă o mulţime de catastrofe şi de dispariţii ale unor oameni celebri, petrecute de-a lungul anilor în această lună. A fost ca o premoniţie. Iar acum cîteva zile, la vestea morţii lui, o cunoştiinţă comună a exclamat: „Doamne, şi ce om blînd era!“.

Andrei MANOLESCU

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Mica renaştere

Le dau o veste bună celor care înţeleg că efortul de a demola Europa creştină *dezrădăcinează* proiectul european şi nu vor ca aşa ceva să se întîmple: Polirom (egal Silviu Lupescu) a deschis colecţia numită „Tradiţia creştină". Sînt de acord că, odată cu nevoia de a simula cît mai plauzibil libertatea democratică (sîntem în '90), piaţa cărţii a fost invadată de titluri religioase. Au apărut clasici şi marginali, au fost prizaţi autori de vîrf şi proletari ai misionarismului, dar ceea ce ne aduce acum casa ieşeană are, voi arăta, altă ţinută. Noua colecţie ne propune texte patristice *bilingve,* în ediţii cu solidă îngrijire. Ieşim din faza recuperării ostentative şi dezorganizate. Intrăm – să vedem pentru cîtă vreme – în etapa de lux.

Ediţia patristică profesionistă este un standard al culturilor majore, aşa că nu ne miră desincronizarea noastră şi pe acest plan. Luaţi, în contrapartidă, cazul Franţei, ţară a laicităţii de principiu. Acolo, Părinţii Bisericii au fost „naţionalizaţi" prin intermediul galicanismului ecleziastic, asociat cu regalitatea sacră, ca temelie a francităţii. De la Ioan Cassian, Ghenadie al Marsiliei sau Irineu de Lyon, pînă la Port Royal, Părinţii Bisericii au fost stîlpii Vechiului Regim. Graţie universalismului patristic, un Bossuet îi preda Delfinului pasaje din... Ps-Dionysie Areopagitul, multă vreme „anexat", printr-o suprapunere apocrifă, cu Saint-Denis, arhiepiscop legendar al Parisului... Maurinii, ordin monastic dedicat ediţiei patristice, s-au impus drept strămoşi ai filologiei moderne. În secolul XIX, abatele Migne publica faimoasa lui *Patrologie* – sute de volume *in quarto,* cu texte integrale din Părinţii latini şi greci: nici un editor nu a întreprins vreodată o operă mai ambiţioasă, mai laborioasă şi (desigur) mai supusă greşelii de tipar. În ultimii ani de război, în Franţa ocupată, doi viitori cardinali – H. De Lubac şi Jean Danielou – au iniţiat primele titluri ale Colecţiei bilingve „Sources chretiennes", care numără, astăzi, aproape 500 de volume! E seria emblematică a Franţei catolice (prin Editura Cerf), o referinţă pentru studioşii din toată lumea, exemplu de acribie şi de venerare civilizată a propriilor „izvoare".

Părinţii au fost episcopi, teologi, asceţi sau poeţi din primul mileniu care le-au indicat „proto-europenilor" doctrina ortodoxă, arcanele exegezei biblice, răspunsurile la întrebările existenţei, căile rugăciunii şi ale doxologiei, dar şi raportul dintre *imperium* şi *sacerdotium* ca ingrediente ale unei teologii politice. Dreptul roman şi operele patristice furnizează cimentul europenităţii democratice, sursa canonică a loialităţilor teritoriale şi a schemelor prepolitice din care se inspiră, astăzi, valorile subsidiarităţii şi spiritul „comunitar".

Nu voi subestima eforturile Bisericii noastre de a trece pe româneşte texte patristice. Mînăstirile au lucrat „filocalic", încă din veacul al XVII-lea. Şcolile bisericeşti au dat traducători (Olimp Căciulă şi Dumitru Fecioru sau D. Stăniloae însuşi sînt cîţiva dintre cei mai fertili tălmăcitori). La începutul anilor '80, Patriarhul Justin Moisescu (un fin intelectual) a inaugurat Colecţia „Părinţi şi Scriitori Bisericeşti", cu zeci de titluri, apărute la Editura Institutului Biblic. Începute sub directorul de atunci, Bartolomeu Valeriu Anania, ele au continuat după '89, cînd versiunilor cartonate li s-au asociat, pentru o mai directă difuzare pe piaţă, reeditări şi florilegii broşate. Bref, Polirom nu inventează apa caldă. Însă preia, oportun şi generos, o iniţiativă necomercială de care alţii – să zicem Academia Română – nu s-au învrednicit. Îndărătul proiectului ieşean stau cîţiva eruditi (Ioan-Florin Florescu şi Adrian Muraru), ajutaţi de Bogdan Tătaru-Cazaban şi, informal, de toţi acei tineri teologi/cărturari care, mînaţi în lupta cea bună de un Cristian Bădiliţă & *Friends*, s-au înhămat, bunăoară, la noua traducere a *Septuagintei,* „Biblia Părinţilor" prin excelenţă. Din semne disparate, se poate deci saluta un început de *revival* patristic în cultura română.

Primele texte de la Polirom îi aparţin lui Origen, geniul uşor heterodox, care comentează *Geneza* şi *Exodul*. Un regal de subtilitate într-o epocă a grosolăniei.

Mirel BĂNICĂ

Ordinea kitsch (II)

„Dacă Adevărul este întotdeauna frumos, frumuseţea nu este întotdeauna adevărată."
Paul Evdokimov, *Arta icoanei*

De unde vine potenţialul malign al kitsch-ului religios? Abraham Moles spune că unul dintre principiile de bază ale proliferării acestui fenomen este principiul acumulării, logica lui *toujours d'avantage*. Odată intrat în corpul spaţiului sacru şi al obiectelor simbolice ce-l compun, kitsch-ul, prin diferitele sale forme de exprimare, are tendinţa de a se multiplica necontrolat, aşa cum se multiplică o celulă canceroasă într-un organism viu. Kitsch-ul aduce kitsch. Rezultatul final este un conglomerat de obiecte private de „aura" veritabilă, transcendentă, care ar trebui să caracterizeze opera de artă religioasă. Idoli.

„Nu ne amintim niciodată singuri, ci doar influenţaţi de *cadrul* social de memorie căruia îi aparţinem" – scrie sociologul francez Maurice Halbwachs în clasicul studiu *Cadrele sociale ale memoriei*. Memoria religioasă posedă o caracteristică distinctivă: ea nu conservă trecutul, ci îl reconstruieşte pe baza unor obiecte de cult, rituri, tradiţii etc., dar şi cu ajutorul unor „date" psihologice şi sociale recente, fiind obligată în permanenţă să „compună" cu prezentul. Un cadru de memorie religioasă, impregnat şi fragilizat de asaltul kitsch-ului, va transmite, la rîndul său, o memorie diminuată, în care înseşi permanenţa şi necesitatea păstrării nealterate a mesajului iniţial sînt puse la încercare. Ce mai transmitem noi urmaşilor noştri?

Kitsch-ul şi religia ortodoxă

Teologii au arătat faptul că în Ortodoxie *frumuseţea* nu este o sursă de plăceri estetice imediate, ci o veritabilă categorie ontologică, arătînd devenirea firească a lucrurilor. „Perceperea intuitivă a frumuseţii constituie deja o biruinţă creatoare asupra haosului şi urîtului" – scrie Paul Evdokimov la începutul celebrului său studiu dedicat artei icoanei. Arta ortodoxă este şi ar trebui să rămînă în continuare o punte de comunicare şi de înţelegere a creatului şi necreatului. „Frumuseţea divină nu este nici materială, nici «sensibilă», nici *intelectuală*" (s.n.), ci „se dă prin ea însăşi sau prin formele acestei lumi". Kitsch-ul ce a pătruns masiv în Ortodoxie, pe porţile larg deschise de postindustrializarea lumii şi secularizare, anulează, scurtcircuitează, dacă vreţi, tocmai acest subtil proces de comunicare între om şi divinitate. „Comunitatea dragostei", deja pusă la grea încercare, este ameninţată. Sub efectul artei moderne, a procedeelor industriale de multiplicare, a lipsei de cultură religioasă şi a morţii societăţilor tradiţionale, ia naştere arta kitsch. „Ruptura dintre sacrul transcendent divin şi religiosul imanent uman este atît de mare încît nu se mai poate trece de la un plan la altul" (Paul Evdokimov).

Nu am dorit nici un moment să facem inventarul formelor de kitsch ce înfloresc în ortodoxia românească; ar fi fost prea uşor şi nu acesta este scopul acestor rînduri. Dar nu ne putem permite să nu ridicăm anumite semne de întrebare. Cum şi cine autorizează mutilarea atroce a mănăstirilor cu geamuri de plastic ieftin, numite comercial corect „termopan", pentru a masca mizeria unui material care peste 10-15 ani va îmbătrîni urît, ca dinţii marilor fumători? Cum se poate frîna invazia „candelelor" de plastic roşu, cumpărate de preoţi parohi, avari de cîştig, la kilogram din supermarket-uri, obiecte străine de ortodoxie şi care ameninţă în unele locuri să înlăture clasica lumînare din ceară? Vă invit să mergeţi să vizitaţi o biserică din centrul Bucureştiului; comparată altădată pentru frumuseţea ei cu bisericile din Constinopol, adăpostind moaşte renumite, ea a fost metamorfozată într-o grotă a kitsch-ului, unde sute de „candele" roşii ard nestingherite pe lespezile din marmură, iar la pangar se vînd „icoane" din plastic în care domină nuanţa violetă la 3 lei noi bucata! Cum poate magazinul *oficial* al Patriarhiei Române să încurajeze comerţul cu CD-uri de muzică religioasă „ortodoxă" unde isonul este ţinut de basul artificial, nenatural, al orgilor electronice? Cum se face că majoritatea covîrşitoare a bisericilor aproape nu mai vînd ceea ce numim *icoană,* ci doar bucăţele de plastic colorate sau ţipătoare kitsch-uri greceşti, gen breloc de cheie de contact autoturism? Acceptînd pasiunea credincioşilor simpli pentru inconsistente forme de cultură religioasă populară şi derivă pietistă, ne întrebăm totuşi: chiar nu mai există acea minimă autoritate religioasă care să frîneze expansiunea incontrolabilă a obiectelor kitsch vîndute în bisericile noastre?

Oare nu s-a gîndit nici unul dintre preoţii şi episcopii responsabili cum pot utiliza credincioşii, pe care îi păstoresc, acele „obiecte", în exerciţiul lor spiritual şi nu doar în îndeplinirea unor ritualuri mecanice? Păstrarea valorilor tradiţionale la adăpost de invazia kitsch-ului cere modestie şi umilinţă. „Nu trebuie săvîrşite nişte rituri, ci riturile trebuie desăvîrşite" – spune Christos Yannaras într-un splendid eseu dedicat secularizării şi kitsch-ului din Biserica Ortodoxă Greacă, intitulat simbolic *The „Unseemly Form"*. Avem uneori impresia că vinul senzaţiei teologice autentice a fost acuns într-o pivniţă adîncă, în timp ce, în viaţa liturgică, credincioşilor li se serveşte doar o limonadă insipidă. Merită ei oare acest lucru? Din păcate, ne vedem obligaţi în acest caz să recurgem prea des la interogaţia retorică...

Final

Putem lupta împotriva kitsch-ului religios? În existenţa cotidiană trebuie redescoperită autenticitatea experienţei religioase, iar în cea religioasă, redescoperirea esenţialului vieţii. Criza fiind dublă, estetică şi religioasă, răspunsul trebuie orientat în aceste două direcţii (Ch. Yannaras). Ieşind din turnul de fildeş al eseisticii religioase, nu există însă reţete anti-kitsch. Obiectul „luptei" (cuvîntul este imperfect) anti-kitsch trebuie să-l constituie nu formele sale de expresie, care oricum s-au multiplicat la infinit, scăpînd oricărei tentative de control, ci condiţiile de producere ale acestuia. Într-un eseu dedicat prostului gust religios, scris acum mai bine de un deceniu, Teodor Baconsky propunea „scoaterea impostorilor din administraţia culturală, chemînd în locul lor pe puţinii specialişti de care mai dispunem". Timpul a trecut, impostorii au rămas, deferlanta prostul gust prăbuşeşte şi ultimele bastioane de rezistenţă. Iar acolo unde ele mai există, ele sînt victima propriului lor „succes" (a se vedea cazul site-ului excepţional al bisericii Stavropoleos), succes provocat de setea de autentic. Ce ironie!

Orice luare de poziţie singulară împotriva kitsch-ului care semnalează problemele, dar nu este capabilă să ofere o soluţie viabilă reprezintă o pseudosoluţie. Paradoxal, ieşirea din kitsch este pîndită de kitsch – ne avertizează Istvan Hermann. Aşadar, orice emite prentenţii anti-kitsch sau încercă să-l critice devine, la rîndul său, o rotiţă din complexul mecanism de propagare a acestuia. O voce în pustiu. Un risc asumat, dar care va înceta să mai fie perceput ca atare doar atunci cînd va exista un minim de solidaritate între cei preocupaţi de fenomenul religios din România, clerici şi intelectuali laici deopotrivă. Înainte de a fi prea tîrziu.

Surse:

Ştefan Cazimir, *I.L. Caragiale faţă cu kitsch-ul*, Bucureşti, 1988

Herman Broch, *Quelques remarques à propos du kitsch*, Paris, 2001

Istvan, Herman, *Kitsch-ul, fenomen al pseudoartei* (trad. din limba maghiară de Gh. Fischer), Bucureşti, 1973

Paul Evdokimov, *Arta icoanei,* Bucureşti, 1992

Abraham Moles, *Le kitsch, art du bonheur*, Paris, 1971

Maurice Halbwachs, *Les cadres sociaux de la mémoire,* Paris, 1936

Christos Yannaras, *The „Unseemly Form"*, Athens, 1989

Teodor Baconsky, *Iacob şi îngerul – 45 de ipostaze ale faptului religios*, Bucureşti, 1996

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Fotbal-răguşit

Oricît de mult îi apreciez pe Radu Cosaşu sau pe Traian Ungureanu, nu pot fi convins să apreciez şi fotbalul, atît de drag lor. Oricît ar vorbi ei de frumuseţea, nobleţea sau filozofia acestui joc, eu continui să văd mizeria lui şi să consider că oamenii valoroşi care-l apreciază nu fac altceva decît să-i transfere, nemeritat, inteligenţa sau nobleţea lor. Oricît mi s-ar spune că fotbalul e strategie şi graţie, eu nu pot să descopăr în el decît vulgaritate, violenţă şi mercantilism.

Dacă fotbalul a fost cîndva un sport de *gentlemen,* acum el a rămas doar o activitate a fiinţelor patibulare – nemaivorbind despre faptul că a încetat de mult să mai fie un sport. Fotbalul nu mai este al unor oameni ca Radu Cosaşu sau Traian Ungureanu, ci al lui Gigi şi Mitică (m-am întrebat de multe ori: cum se pot uita nişte oameni inteligenţi în gura unor astfel de personaje?). Nu mai este un loc de manifestare a sportivităţii şi a *fair-play*-ului, ci o industrie. Nu mai este un joc, adică ceva care să-ţi ofere divertisment şi cunoaştere, ci un spaţiu al agresivităţii răguşite şi al pulsiunilor animalice.

Într-o lume civilizată, unde violenţa e prohibită, războaiele se duc dincolo de graniţele noastre (undeva, unde *hic sunt leones),* iar setea de sînge nu mai e satisfăcută de execuţiile publice, oamenii simt nevoia să-şi descarce cumva energiile agresive. Şi o fac recompunînd instinctual hoardele sau triburile din vechime – la meci. La adăpostul gloatei, atavismele se trezesc şi pot să se manifeste liniştit, iar turma, ca întotdeauna, îi dă un sentiment de siguranţă individului. În turmă fiind, nimeni nu-i va cere socoteală dacă îşi manifestă agresivitatea faţă de tribul advers (care poate fi la fel de bine un alt popor sau cei dintr-un alt cartier). Fotbalul de astăzi îi oferă individului o cauză pentru care să lupte, o cauză care să-i justifice nevoia de violenţă şi – aşa cum s-a văzut la meciul Steaua-Dinamo – interesul principal al suporterilor nu este să vadă jocul, ci să-i cotonogească pe ceilalţi.

Faptul că fotbalul s-a transformat dintr-un joc într-o industrie pentru cei implicaţi şi într-un cîmp de bătălie pentru chibiţi se datorează în mare măsură televiziunii. Televiziunea i-a adus extraordinara popularitate de care se bucură (ceea ce a atras sumele enorme care se vehiculează în acest domeniu), tot ea propagă şi atitudinile belicoase între grupuri.

Astăzi, ştirile sportive ale marilor televiziuni de la noi se ocupă numai de fotbal. De fapt, e un fel de a spune că se ocupă de el. Interesează mai degrabă cancanurile din această industrie, banii care se învîrt, şpăgile care se dau, declaraţiile belicoase dintre actori, ce maşină, concediu sau femeie are nu ştiu ce fotbalist, ce a mai zis Nea Gigi, ce i-a răspuns Mitică, ce pumn a mai dat Meme, ce a gîngurit Pinalti – şi apoi analize interminabile pornind de la aceste date. Aşa cum la ştirile „nesportive" ni se dă ca mare eveniment faptul că o modistă gravidă are un tînăr amant, la cele sportive aflăm în fiecare zi ce a mai visat Becali în noaptea precedentă. Şi aşa se impun modele, aşa se construieşte cu sîrg pe teren nămolos.

De curînd, în cadrul emisiunii *România under - ground,* TVR 2 a difuzat un reportaj despre fotbalul feminin de la noi. Un reportaj decent, care vorbea exclusiv despre pasiunea unor fete de a face acest sport, în ciuda tuturor lipsurilor materiale. Fetele plecau de la serviciu să facă antrenamente pe un maidan de la marginea Bucureştiului, povesteau cum, în deplasare, se schimbau de echipament prin gări şi, cu toate acestea, vorbeau despre ce mult înseamnă pentru ele să joace fotbal. Circulă cu tramvaiul, o duc de azi pe mîine, iar pentru a-şi cumpăra o pereche de încălţări cu crampoane fac sacrificii. Nu apar la ştiri, deşi dăruirea lor pentru fotbal, tocmai pentru că e total dezinteresată, este cu mult mai mare decît a nu ştiu cărui răsfăţat al gazonului. Văzînd acest reportaj, am realizat că într-adevăr fotbalul poate avea în el un sîmbure de nobleţe. Din păcate, publicul şi televiziunea nu asta caută.

Cu puiul la coafor

După ce puiul românesc a fost grav afectat la capitolul imagine de către gripa aviară şi de larga ei popularizare la emisiunile de ştiri, cei din industria avicolă au apelat la serviciile publicitarilor pentru a repera onoarea pierdută.

Prima reclamă care a apărut pe micile noastre ecrane era cea care promova produsele Avicolei Bacău. „Promova" e un fel de-a spune, pentru că numai despre asta nu era vorba. În spotul respectiv, apar nişte angajaţi ai fermei, costumaţi ridicol cu bonete, halate, tifoane la gură şi care vorbesc cu importanţă despre cît de igienică este activitatea lor. La sfîrşit, are cuvîntul şi patronul, care ne spune că are încredere în angajaţii săi. În fine, spotul pare o glumă proastă. În primul rînd, ne arată interiorul unei ferme avicole şi pui vii, adică exact imaginile care au fost cele mai afectate de criza gripei aviare. Arătîndu-i-le consumatorului, nu faci decît să-i aminteşti de problemă. Apoi, cei care îşi mărturisesc în spot seriozitatea sînt parcă decupaţi dintr-o comedie horror. Şi, în cele din urmă, cel care ne spune că are încredere în angajaţii săi are o faţă care numai încredere nu inspiră.

Al doilea clip publicitar, în ordinea apariţiei la televizor, a fost cel care promovează produsele Transavia. Un puşti ia puiul de pe raftul unui supermarket, fuge cu el afară din magazin, îl aruncă şi zice „Zboară, puiule, zboară!". Carcasa de pui, deloc apetisantă, pluteşte puţin în *slow-motion,* apoi se zdrobeşte cu un zgomot greţos de caldarîm. În ciuda asigurărilor că e atît de proaspăt încît îl crezi viu, cum să-ţi vină să

mănînci aşa ceva?

Nu ştiu cît de eficientă este campania iniţiată de Uniunea Crescătorilor de Pui din România, dar în mod cert nu-ţi stîrneşte reacţii adverse. Ba, dimpotrivă, e realizată cu umor şi atrage simpatia. Este vorba de cele două spoturi în care un domn ne spune că puiul gătit nu face rău şi dovedeşte asta prin faptul că loveşte două bătrînici în cap cu puiul şi acestea nici nu se sinchisesc, sau aruncă cu el într-o piramidă de acrobaţi şi aceştia îşi continuă nestingheriţi exerciţiul. Campania are şi o variantă pe Internet, cu site-ul www.fengpui.ro, unde, cu acelaşi umor, sîntem invitaţi la un tur virtual în salonul de înfrumuseţare „FengPui", în care galinaceele beneficiază de jacuzzi la foc mic, tratamente de întinerire cu usturoi, curry sau coriandru şi rumenire la solar. În paranteză fie spus, această campanie este realizată de agenţia de publicitate GMP, cea care şi-a dovedit ingeniozitatea creativă şi la alegerile trecute, în promovarea şi impunerea brandului Băsescu. (**C. P.-B.**)

"Creația: ...singurul surâs al tragediei noastre."
Friedrich Nietzsche

Dacă Nietzsche ar fi fost copywriter-ul nostru, acesta era sloganul unei campanii de recrutare*

the group

brandstalk advertising Nicola Porter Novelli HOUSE MEDIA OT INVESTMENT TOUCH

*aşteptăm CV-uri la office@thegroup.ro

O identitate parţială de străin

– convorbire cu Matei CĂLINESCU –

A fost în trecere prin România şi s-a oprit şi pe divanul nostru. L-am simţit mai aproape decît ne-am fi aşteptat şi mai puţin străin decît crede el însuşi.

Simona Sora: *În ultima dumneavoastră carte, vorbiţi despre cele două identităţi ale lui Ionescu, dar şi despre cele două identităţi ale dvs., cea românească şi cea americană. Mă gîndeam că ar fi foarte interesant să pornim de aici, de la felul în care vă definiţi cele două identităţi şi de la felul în care s-a construit cea de-a doua identitate în ruptură. Legat de Ionescu, pomeniţi cele trei motive pentru care a plecat – situaţia politică, tatăl şi dorinţa de a intra într-o cultură majoră (sau de a ieşi dintr-o cultură minoră).*

Problema identităţii este extrem de complexă şi fiecare dintre noi avem mai multe identităţi. Avem o identitate etnică, o identitate culturală, o identitate religioasă – chiar dacă sîntem atei, pentru că venim din familii cu anumite tradiţii, iar un ateu protestant, un ateu ortodox şi un ateu islamic sînt cu totul diferiţi –, o identitate de vîrstă (pe măsură ce creştem şi îmbătrînim, identitatea noastră se schimbă, intrăm în alte tipuri de roluri, alte tipuri de aşteptări ale celorlalţi din partea noastră, pe care le putem, eventual, respinge, sau pe care le putem accepta şi juca rolul aşa cum trebuie jucat). Există identităţi sexuale, în mod sigur, şi aşa mai departe. Deci, avem mai multe identităţi, sîntem multipli, chiar dacă din punct de vedere etnic sau cultural – să zicem – avem o singură identitate. Posibilitatea de a avea două identităţi etnic-culturale există şi ea, pentru oamenii care sînt bilingvi, pentru oamenii care părăsesc o ţară şi se mută în alta, părăsesc o cultură şi se mută în alta. În ceea ce îl priveşte pe Ionescu, mie mi s-a părut interesant de studiat problema identităţii, şi am acoperit cam aceste registre – cultural, religios, lingvistic. De pildă, el spune la un moment dat într-un interviu: „Sînt de două ori bilingv: sînt bilingv în română şi franceză, şi sînt bilingv în franceza însăşi – limba mea vorbită se deosebeşte de limba mea scrisă". În cazul lui Ionescu situaţia a fost complicată de ura lui crescîndă faţă de tatăl său şi de identificarea cu mama şi cu identitatea mamei, care este o identitate cu o istorie, iarăşi, nu foarte simplă. Mama lui Ionescu venea din părinţi de origine franceză care lucrau la Căile Ferate şi s-a născut la Craiova. Nu se ştie dacă limba ei maternă a fost chiar româna, în orice caz, părinţii vorbeau româneşte – poate că acasă vorbeau franţuzeşte –, dar mama lui a mers la şcoală în România. Pe de altă parte, există şi o îndepărtată origine sefardică, nu se ştie de unde – Ionescu însuşi o căuta, era conştient de asta –, dar ea nu are o prea mare importanţă sau are o importanţă imaginară, mitică, pentru că el însuşi, în familia lui, fusese crescut ca un creştin ortodox, cu multe elemente de catolicism, şi pînă la urmă a ezitat între aceste două religii, şi le-a avut pe amîndouă. Ortodoxia a căpătat-o mai puternic în România, cînd, de fapt, ca adolescent şi tînăr avea şi un duhovnic, un preot athonit de la Schitul Darvari. Vorbeşte în mai multe rînduri despre aceste vremuri, cînd se spovedea acestui călugăr şi avea discuţii cu el. A deprins ideea că Ortodoxia este mai radicală decît Catolicismul, în sensul că desparte complet lumescul de ceresc, şi important este ceea ce este ceresc. Duhovnicul lui îi spune la spovedanie, înainte ca el să înceapă să vorbească: „nu-mi spune dacă ai omorît, nu-mi spune dacă ai făcut incest, nu-mi spune lucruri deastea, pentru că astea nu contează. Crezi?". Şi atunci, Ionescu spune: „Nu ştiu". „Atunci asta e catastrofal! Dacă nu crezi, nu există nici o soluţie; pentru toate celelalte poţi fi iertat, dar dacă nu crezi..." „Păi, vreau să cred." Cam de tipul acesta erau discuţiile şi el le contrasta cu discuţiile cu preoţi catolici care gîndeau altfel, care într-un fel voiau o religie mai adaptată lumii moderne, o religie cu acel *aggiornamento* care să o facă mai relevantă pentru problemele vieţii contemporane. El păstra o imagine idealizată a Ortodoxiei şi spunea toate aceste lucruri într-un interviu cu un preot catolic, fiind un oponent al Conciliului Vatican 2, care tocmai încerca să modernizeze Biserica Catolică. Într-un fel, el nu ţinea seama de ce se întîmpla cu Biserica în România. Acum sînt tot felul de discuţii despre preoţi care au colaborat cu Securitatea. Astea sînt importante, sînt groaznice revelaţiile unor astfel de relaţii, dar pe de altă parte, dintr-un punct de vedere strict teologic, nu are nici o importanţă, pentru că preotul, oricît ar fi el de corupt (şi asta se aplică şi la catolici, şi la ceilalţi), are ceea ce se numeşte *potestas clavium* – puterea cheilor, adică el te poate salva pe tine, chiar dacă pe el însuşi nu se poate salva. El te poate absolvi de păcate.

Mircea Vasilescu: *V-aţi apropiat de tema identităţilor lui Eugen Ionescu şi din cauza propriei experienţe sau a altora care au fost în această situaţie? Se poate extinde ceva din ceea ce aţi constatat în cazul lui Ionescu şi asupra altor oameni care au trăit în două culturi?*

Da, se poate extinde. Depinde dacă relaţia a fost una armonioasă sau o relaţie conflictuală sau, pur şi simplu, un paralelism, o dualitate. În ceea ce mă priveşte, eu am plecat la o vîrstă destul de înaintată – aveam 39 de ani cînd am luat decizia de a nu mai reveni în România. Eram un om pe deplin format, cu un anumit trecut, cu rădăcini, cu prieteni, cu tot felul de idei, de prejudecăţi, de – aş zice – puncte oarbe ideologice – pentru că ideologiile au toate puncte oarbe. Ele încearcă să explice totul; chiar dacă te opui lor şi nu încerci să-ţi explici totul prin ele sau împotriva lor, rămîi cu anumite puncte oarbe: nu poţi să înţelegi alte lucruri, alte situaţii, nu poţi să înţelegi alte ideologii decît poate printr-o intuiţie cvasimiraculoasă. De pildă, la 39 de ani, erau o serie de lucruri pe care nu le puteam concepe. Nu ştiam că nu le ştiu. Cînd ştii că nu ştii şi ce nu ştii, poţi să înveţi. Altfel, eşti în întuneric – un întuneric produs de ideologia totalitară pe care o respingi. Nu puteam concepe ceea ce se numeşte legalitatea în adevăratul ei înţeles. Nu puteam concepe pasiunile politice care se bazează pe un angajament liber. Nu puteam concepe stările de lucruri din Occident, în codurile lor nescrise – pentru că acestea contează foarte mult. În schimb, aveam codurile nescrise pentru aici. Încetul cu încetul a trebuit să învăţ aceste lucruri, cum este o limbă străină învăţată şi pe care nu o prea vorbeşti, numai o citeşti; îţi pui întrebări, rămîn goluri, aşa că identitatea mea americană este mai mult o identitate cu anumite lacune şi într-o măsură imaginară, pentru că umplerea acestor lacune se face prin imaginaţie. Pînă la urmă, identitatea mea cea mai puternică este cea românească, deşi am vrut să plec din România în condiţiile de atunci – am plecat în 1973 – tocmai pentru că am vrut să scap de o serie, din ce în ce mai insistentă, de încercări de racolare de către Securitate, o serie de presiuni pentru a intra în partid (cînd eu de fapt nu vroiam să intru în partid), de ipocrizie, de minciuna obligatorie, de duplicitatea obligatorie. Şi am simţit că vreau să mă rup, orice s-ar întîmpla. Şi m-am trezit într-un mediu universitar american. Trecerea a fost destul de uşoară pentru că mediile universitare americane sînt foarte cosmopolite. Întîlneam francezi la departamentul de franceză, italieni la departamentul de italiană... În departamentul meu de literatură comparată aveam colegi din China, din Spania, din Taiwan, iar din America erau doar cîţiva, o minoritate. Eu ştiam engleza destul de bine pentru că studiasem la facultate engleza, vorbirea mea era destul de cursivă, dar destul de neidiomatică, cum a şi rămas, cu un accent audibil pentru ceilalţi, un accent de care nu poate scăpa cineva care vorbeşte o limbă după o anumită vîrstă. Într-un fel, m-am simţit şi străin. Mi-am creat şi o identitate parţială de străin, pe care o regăsesc acum şi în România.

Matei Călinescu (n. 1934) este profesor de literatură comparată la Indiana University din Bloomington, Indiana, Statele Unite ale Americii. A părăsit România în 1973, lăsînd în urmă cîteva cărţi de critică literară –, printre care: *Titanul şi geniul în poezia lui Eminescu*, Editura pentru literatură, 1964; *Eseuri despre literatura modernă*, Editura Eminescu, 1970; *Clasicismul european*, Editura Eminescu, 1971; *Conceptul modern de poezie: de la romantism la avangardă*, Editura Eminescu, 1972, poezie şi un scurt roman *Viaţa şi opiniile lui Zachariaş Lichter*, Editura pentru literatură, 1969; republicat la Editura Polirom în 2004). În Statele Unite a publicat *Faces of Modernity: Avant-Garde, Decadence, Kitsch* (Bloomington, Indiana University Press, 1977), *Exploring Postmodernism* (coeditare cu D.W. Fokkema, Amsterdam şi Philadelphia, John Benjamins, 1988), *Rereading* (New Haven, Yale University Press, 1993). Împreună cu Ion Vianu a publicat în româneşte *Amintiri în dialog* (Editura Litera, 1994; Editura Polirom, 1998; 2005). La Editura Junimea a publicat *Eugène Ionesco: teme identitare şi existenţiale* (2006). La Editura Polirom au mai apărut *Despre Ioan P. Culianu şi Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecţii* (2002; Marele Premiu al ASPRO), *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii* (2003; Premiul AER pentru ştiinţe umane), *Portretul lui M* (2003), *Tu: elegii şi invenţii* (2004), *Cinci fete ale modernităţii. Modernism, avangardă, decadenţă, kitsch, postmodernism* (ed. a II-a revăzută şi adăugită, 2005) şi *Un fel de jurnal (1973-1981)* (2006).

(sursa: www.polirom.ro)

Mă întorceam ca o fantomă

Mircea Vasilescu: *Pînă în 1990 nu aţi mai venit în România?*

Nu, evident, pentru că nu se putea. Cînd am plecat, era o ruptură totală, întoarcerea era imposibilă, regimul politic părea ireversibil. Se putea spera o îmblînzire, o nouă Primăvară de la Praga, dar ar fi fost oarecum donquijotesc să speri la o cădere totală a regimului şi a valorilor lui şi a regulilor foarte stricte.

Mircea Vasilescu: *Cum v-aţi revizuit identitatea, după 1990, cînd aţi putut deveni cetăţean liber în ambele ţări?*

Eu am acest statut acum pentru că am şi paşaport american, şi paşaport românesc. Prima oară m-am întors în 1994, deci nu foarte repede, pentru că mi s-a părut că schimbarea fusese o schimbare, pe de o parte radicală, pe de altă parte falsă, şi aş fi vrut să văd o discontinuitate mai precisă între ce a fost şi ceea ce este. Regimul Iliescu mi se părea un regim nu neapărat neocomunist din punct de vedere ideologic, dar neocomunist din punctul de vedere al celor care exercitau puterea. Şi atunci îmi spusesem că voi reveni în România cînd va reveni regele Mihai. Mi se părea că se putea recurge la o soluţie monarhică, pe model spaniol, care să ducă la o reconciliere naţională. Evident, nu s-a întîmplat aşa. Atunci, în 1994, am revenit pentru că, între timp, scrisesem împreună cu prietenul meu Ion Vianu *Amintiri în dialog* şi tocmai se lansa cartea. Şi am venit pentru două săptămîni. Atîta a fost prima mea şedere. Atunci am făcut o experienţă fantomatică. Mă întorceam ca o fantomă, asemenea cuiva care vine din morţi, care fusese considerat mort. Ţin minte o discuţie de la GDS, cînd Ana Blandiana a spus că i se pare ireal că eu sînt acolo, iar eu i-am răspuns că da, este ireal şi pentru mine. Eu nu mai existam. Veneam din altă lume, din Hades. Altă lume fundamental inimaginabilă. A fost şi o experienţă de tip proustian – să zicem – ca în finalul *Căutării timpului pierdut*, cînd Marcel se întîlneşte cu foştii lui prieteni, cu fostele lui iubite, şi toţi sînt ca nişte măşti. Au îmbătrînit, au trecut mulţi ani – spectacolul are ceva ireal, un fel de bal mascat ciudat, în care măştile sînt, de fapt, realitatea. Asta a fost prima mea experienţă.

Andrei Pleşu: *Printre motivele pe care l-aţi enumerat ca să plecaţi din România erau, preponderent, motive de ordin moral, de ordin psihologic – imposibilitatea de acomodare la duplicitate, la minciuna în care se trăia. Ce rol au jucat criteriile de ordin profesional – dacă au jucat? Cum era să-ţi faci profesia în România, înaintea plecării? Pentru că, dacă e să judecăm după producţia dvs. de atunci, era vorba de o împlinire. Eu mi-am făcut bacalaureatul cu* Titanul şi geniul în poezia lui Eminescu. *Mi se părea că citesc, în sfîrşit, ceva normal, ceva adevărat, faţă de toate tîmpeniile care erau pe piaţă. Există o dezbatere şi acum în spaţiul românesc – s-a făcut sau nu s-a făcut treabă atunci? Există părerea extremă, tip Ioan Petru Culianu: nu s-a făcut nimic. Există părerea de camuflaj: am rezistat prin cultură. O teză cu care eu personal nu sînt de acord, dar care a devenit un alibi pentru toţi cei care n-au încercat nimic altceva decît să-şi facă treaba şi au transformat faptul de a-şi fi făcut treaba într-o formă de ofensivă politică, ceea ce nu este exact. Mai sînt şi cei care spun că nu se putea face bine pentru că nu aveai surse, nu aveai publicaţii, dar era un tip de viaţă intelectuală stimulator. Aţi regăsit tipul acesta de viaţă intelectuală după ce aţi plecat?*

Nu. Nu am regăsit acelaşi tip de viaţă intelectuală. Am o experienţă foarte largă a acestei vieţi intelectuale din România comunistă, de la începutul anilor '60 pînă la începutul anilor '70. Eu am fost angajat, printr-o întîmplare biografică, fiind prieten cu Nichita Stănescu, care lucra la *Gazeta literară*, întîi corector şi după aceea trecut în redacţie. Eu nu aveam post, el i-a spus lui Paul Georgescu să mă angajeze la corectură. Am devenit corector la *Gazeta literară*, Paul Georgescu m-a simpatizat şi m-a mutat în redacţie. La un moment dat, am devenit chiar şeful secţiei de critică, însă am fost foarte nefericit în toată această perioadă. Scriam, dar numai o parte din ceea ce credeam. Trebuia să scriu despre cărţi în care eu credeam mai puţin sau nu credeam. Aşa că angajarea mea la Universitate, în 1963, a fost un moment extraordinar, pentru că puteam să trec de la literatura contemporană română la cultura franceză a secolului al XVII-lea. Era o călătorie în timp, într-un trecut mai viu decît prezentul, şi pentru mine – o mare bucurie. Trebuie să mărturisesc că anii pe care i-am petrecut la Catedra de literatură universală şi comparată, seminariile şi cursurile pe care le-am făcut, între 1963 şi ianuarie 1973, au fost făcute în libertate. În sensul că nimeni nu mi-a spus cum să vorbesc despre autori, despre ce autori să vorbesc. Mai erau discuţii între colegi. Am şi scris o parte din cursul despre Clasicismul european, o carte care poate fi citită şi acum: reprezintă momentul acela, dar fără nici un fel de concesie ideologică. La facultate m-am simţit liber, am avut o relaţie foarte bună cu studenţii. Pur şi simplu se făcea carte. Se citea literatură universală, existau traduceri destul de bune. În ultimii doi ani, chiar am ţinut un curs despre Marcel Proust. Un curs de un semestru numai despre un autor. Evident că erau probleme cu literatura critică, nu puteai obţine cele mai recente cărţi sau le puteai obţine din surse informale, prin rugăminţi făcute unor prieteni sau cunoştinţe din Occident, dar, una peste alta, se putea aranja. După aceea, ţin minte, a fost o şedinţă a cadrelor didactice ale facultăţii, cu un colonel de securitate. E una dintre ultimele mele amintiri.

Andrei Pleşu: *Cadru didactic sau...?*

Nu. Era un colonel de securitate. A venit la facultate să prelucreze o nouă lege, secretă. O lege nepublicată. „E o lege că toţi cei care vin în contact cu străinii trebuie să raporteze. Nu trebuie să veniţi la noi. Mergeţi la decan. Faceţi un raport scris despre ce v-a spus, ce atitudine au faţă de ţara noastră..." Şi, atunci, am fost foarte şocat de asta. Era un apel la autodenunţ. Şi, se ridică dintre profesorii mai în vîrstă nişte mîini, cu întrebări către colonel: „Tovarăşe colonel, noi am fost în

străinătate, am fost găzduiţi de anumiţi profesori, putem să-i găzduim la noi?“. „Da, tovarăşe! Numai să daţi raportul. Puteţi să-i găzduiţi, puteţi orice, dar să spuneţi în scris.“ Şi atunci mi-am dat seama că s-a produs o cotitură serioasă. Asta era după aşa-zisele Teze din iulie 1971, cînd nu se ştia exact în ce măsură vor fi aplicate.

Cît despre rezistenţa prin cultură, sînt de acord cu dvs. Nu cred în acest concept. Este un concept oximoronic de fapt. Pentru că a rezista înseamnă pur şi simplu a rezista! Şi nu poţi să reziști prin cultură. Cultura nu este o armă. Sau chiar dacă poate fi folosită ca o armă, ea trebuie folosită ca o armă într-un mod foarte clar, nu într-un mod ambiguu. Nu cred în rezistenţa prin cultură. Dar eu cred că, prin cultură, oamenii încercau să salveze ceea ce se putea salva din legătura lor cu trecutul, cu umanitatea, cu lumea imaginarului, cu ficţionalul, cu povestea...

Cezar Paul-Bădescu: *Era un fel de supapă?*

Era o supapă. Nevoia de poveste se vede şi din memoriile foştilor deţinuţi. În închisoare, ei îşi povesteau opere literare, îşi povesteau intrigi, subiecte... Şi fără asta, poate nici nu ar fi putut supravieţui. Eu găsesc că cultura era o strategie de supravieţuire, dar nu era o rezistenţă.

Andrei Pleşu: *Aţi pomenit de Paul Georgescu. Ce facem cu oamenii care au fost în acelaşi timp şi foarte buni, şi foarte răi?*

Este exact ceea ce a constituit şi pentru mine o problemă. Era un personaj foarte straniu în momentul cînd l-am cunoscut eu. Era un personaj schizoid. Pe de o parte, el era un comunist convins, credea în viitorul revoluţiei, credea în sinea lui şi mai spunea şi în discuţii private uneori, cînd venea vorba despre chestii politice – era, de fapt, troţkist. Dar continua să creadă. Pe de altă parte, avea, în afară de acest fanatism, o altă dimensiune. Era un om de cultură. Îi citea pe marii autori moderni, îi ştia foarte bine pe André Gide, Proust, Joyce, Faulkner, şi îi plăcea să discute despre ei. Îşi bătea joc de realismul socialist, dar îl aplica, oarecum, în articolele care se publicau în *Gazeta literară*. În acelaşi timp, ştia că trebuie umplute nişte spaţii din revistă cu astfel de materiale, şi el calcula bine proporţia. Şi spunea: „Ăştia de la partid ne cer aşa. Trebuie articol de pagina 1. Cui i-l cerem? Vine 1 Mai...“ Trebuia ca articolul de pe pagina 1 să fie un articol ideologic. Cineva sugerează să îl dăm lui Şerban Cioculescu. „Nu putem să îl dăm lui Şerban Cioculescu. Cioculescu să scrie despre Codru-Drăguşanu... Noi trebuie să apelăm la oameni serioşi, în care partidul să aibă încredere!“ Pe de altă parte, el încuraja cunoaşterea, chiar în revistă, a culturii interbelice. Venise un articol, în mai multe părţi, împotriva decadentismului şi a ermetismului în poezie, în care era atacat Ion Barbu, iar eu, cunoscîndu-l pe Paul – eram corector în tipografie – îl întreb: „Dom' Paulică, ce facem cu chestia asta? E un articol groaznic!“. „Cum groaznic?! Nu-ţi dai seama ce curajos e!“ „Nu-mi dau sema.·Mi se pare oribil.“ „Lasă că ai să vezi!“ Şi, în continuarea articolului, peste o săptămînă, vine în tipografie şi spune: „Se taie toate citatele din articol. Vezi, Matei, era un articol curajos pentru că cita integral poezia *Joc secund*. Pe cînd acuma, de la partid – pe vremea aia, din întîmplare, era şi Ianoşi pe acolo – ne-au spus să lăsăm numai părţile teoretice negative şi să nu existe nici un citat. Pentru că prin citat se poate strecura otrava ideologică burgheză“.

Cezar Paul-Bădescu: *În ce an se întîmpla asta?*

În anul 1958. Iar după 10 ani apărea Ion Barbu tipărit. Situaţia asta este destul de greu de explicat cuiva care nu a trecut prin ea. Trebuie să ţinem seama de faptul că, istoric vorbind, comunismul a durat patru decenii şi mai bine, în România, că au fost diferite faze. A început printr-o fază extraordinar de dură, în care au fost făcute multe arestări, în care se construia Canalul Dunăre-Marea Neagră şi deţinuţii erau folosiţi ca sclavi. După, a fost o perioadă de foarte vagă relaxare ideologică – în '56-'57, după întîlnirea de la Geneva dintre Kennedy şi Hruşciov, pe urmă a fost Revoluţia din Ungaria şi iarăşi a fost o perioadă groaznică – neostalinismul din 1958, iar pe urmă, în '63-'64, lucrurile au început să fie mai relaxate. Şi atunci s-a putut reedita foarte mult din literatura interbelică – nu totul, dar foarte mult. A venit anul '71 – altă schimbare. Linia partidului se schimba mereu, era imprevizibilă. Dar singurul lucru care a avut continuitate a fost supravegherea de către Securitate: încercarea Securităţii de a stabili o reţea care ajunsese la nivelul de a cere, după 1971, autodenunţul, şi de a crea prin aceasta o nouă formă de teroare.

Noi avem academicieni...

Cezar Paul-Bădescu: *Spuneaţi că au fost mai multe încercări de racolare a dvs. din partea Securităţii şi că acesta a fost şi unul dintre motivele pentru care aţi plecat. Acum e un subiect la modă şi nu aş vrea să fie demonetizat tocmai pentru că este la modă. Este un lucru foarte serios. Cînd s-a întîmplat prima oară, cînd eraţi la* Gazeta literară?

Într-adevăr, este un lucru foarte serios. Oh, cu mult înainte! Prima dată s-a întîmplat în 1953. Eram student la engleză în anul II şi urma să aibă loc, la Bucureşti, Festivalul Mondial al Tineretului; se presupunea că oamenii de la engleză vor deveni ghizi, translatori. Urma să se facă un fel de tabără de instructaj. Şi a venit la mine un securist să-mi spună „aşa şi pe dincolo“. Atunci eu, ca să scap de treaba asta, m-am dus la un doctor psihiatru pe care-l cunoşteam printr-un prieten comun şi i-am spus că nu pot fi delator. Mi-a dat un certificat medical, ştampilat, în toată regula, că am un sindrom depresiv neuroasteniform... Cu acest certificat am vrut să scap. A trebuit să mă duc la Ministerul de Externe, la o tovarăşă, şi să-i spun că eu nu pot veni la instructaj în tabără, am certificat medical. Şi atunci s-a oprit povestea. A reapărut la cîţiva ani – au venit alţii. Mi-au reamintit tot felul de chestii: „În 1946 luai lecţii de engleză la YMCA“. Probabil că ei aveau dosarele de acolo... Refuzam, mă lăsau în pace, reveneau peste alţi cîţiva ani... Între 1971 şi 1973 au fost mai insistenţi. Nu voiau să mă lase în pace. Le spuneam că eu sînt scriitor, sînt şi profesor, nu vreau... am nevoie de timp, nu am timp să mă ocup de lucruri de genul ăsta... Iar ei spuneau: „Noi avem academicieni, oameni mult mai mari ca dumneata... Şi te ţii aşa că eşti scriitor, că eşti cutare... Îţi mai dăm timp de gîndire“.

Cezar Paul-Bădescu: *Refuzul nu v-a prejudiciat cariera?*

Nu. Nu cred.

Simona Sora: *Tot în* Jurnal, *povesteaţi ceva aproape tragic despre Negoiţescu, despre felul cum a fost obligat să joace rolul delatorului şi cum a făcut-o autoincriminîndu-se. Caz unic...*

Aşa povestea el prietenilor. I se ceruse să dea o caracterizare a unui cunoscut – nu vreau să dau nume – şi a scris ceva de genul: „Eu am vorbit de rău Partidul şi Guvernul, dar persoana respectivă m-a potolit, a fost în dezacord cu mine, deci este un om de încredere.“ Exista şi posibilitatea asta, dar nu ştiu dacă alţii ar fi făcut-o. Ion Negoiţescu făcea asta. Şi făcea şi altele, adică nu spunea nimic, scria nişte caracterizări foarte pozitive. Am văzut recent un document despre Steinhardt: apare un anumit nume de cod necunoscut, care a scris ceva care s-ar putea scrie şi publica şi azi. Că „el este un om fericit, liniştit în credinţa lui, aproape că-l invidiez“.

Simona Sora: *Cum vi se par tinerii scriitori de astăzi?*

Nu i-am citit în mod sistematic, nu pot să mă pronunţ. Dar mi se pare că există un număr de poeţi remarcabili, iar dintre prozatori, sînt cîţiva care promit. La proză stăm destul de prost, iar la teatru nu ştiu. Am văzut o singură piesă, care mi se părea pe alocuri interesantă.

Cezar Paul-Bădescu: *Dar vă preocupă în mod special ceea ce se întîmplă în viaţa culturală din România?*

Mă preocupă într-un mod marginal, ca o parte a unui fenomen mai larg. Într-un fel, m-am reapropiat de România după '90. Am scris în românește o serie de lucruri şi mai vreau să scriu, în românește, nişte amintiri mai precise şi mai ancorate în realitatea pe care am trăit-o eu atunci, şi care mi se pare destul de îndepărtată ca să poată fi percepută cu oarecare obiectivitate. Fenomenul literar contemporan mă interesează, dar marginal.

Cînd îmbătrîneşti, mai mult reciteşti decît citeşti

Simona Sora: *Pentru că e nereuşit?*

Nu pentru că e nereuşit. Pentru că nu am eu capacitatea şi timpul de investit în lecturi mai întinse. Lectura cere timp. Uităm uneori că o carte îţi ia un număr de ore din viaţă. Şi acele ore nu se mai întorc. Timpul e ireversibil. Cînd îmbătrîneşti, începi să-ţi dai seama mai bine de lucrul ăsta, şi începi mai mult să reciteşti decît să citeşti.

Andrei Pleşu: *Cum e să îmbătrîneşti?*

Este destul de... groaznic! Pentru că se întîmplă o serie întreagă de fenomene. Vîrsta emoţională poate să fie de 20 de ani, vîrsta cronologică poate să fie de 70 de ani, vîrsta mentală poate să fie de 40. Poţi fi foarte mobil intelectual, incisiv... Mai există apoi vîrsta biologică. Dacă eşti sănătos, septuagenar fiind, poţi funcţiona în multe privinţe ca un om de 40-50 de ani. În schimb, eşti perceput de ceilalţi ca un om de 70 de ani. Se creează o prăpastie între tine şi oamenii mai tineri. Aici, în România, simt că se mai poate comunica cu anumiţi tineri din profesiunea ta, din sfera ta de preocupări, pentru că există şi nişte interese fundamentale comune. În Occident, mult mai puţin – poţi comunica, de pildă, cu studenţii, în măsura conducerii unui doctorat. Altfel, comunicarea este întreruptă. Nu mai eşti pe aceeaşi lungime de undă cu ei. Ei trăiesc în altă cultură – altă cultură muzicală, altă cultură literară sau aliterară. Ei au o cultură digitală, pe care eu nu o am...

Cezar Paul-Bădescu: *Refuzul apropierii este din partea lor sau din partea dvs.?*

Şi una, şi alta. Într-un fel, bătrînul este creat şi de felul în care este văzut, nu numai de faptul că are o anumită vîrstă.

Alex. Leo Şerban: *Dar nu credeţi că există chiar un „terorism“ al tinerilor?*

Asta se întîmplă peste tot. De pildă, în America, toate televiziunile vor să se adreseze unui telespectator cu o vîrstă mentală între 13 şi 15 ani. Sînt şi oameni de 50 de ani care au această vîrstă mentală. *Aceia* trebuie să fie interesaţi. De restul nu se mai ocupă nimeni şi atunci apare fenomenul nişelor culturale.

Andrei Pleşu: *Lipsa timpului pentru lectură şi înclinaţia spre re-lectură mai au, pentru specialist, o componentă. Mai este timp pentru literatura secundară? Ce faci, ca specialist, cînd îţi faci bibliografia unei probleme şi vezi că e fără sfîrşit?*

Literatura secundară este foarte importantă, dar ea poate fi citită extrem de repede. Cantitatea de timp investit este relativ redusă. Să spunem că scriu o carte despre Proust, cu o bibliografie imensă. Eu mai cunosc deja unele lucruri şi mă uit la chestiile mai recente. Se poate întîmpla să fiu captivat de o carte apărută anul trecut, şi atunci o citesc. Dar după aceea, mai sînt încă 20 de cărţi, şi văd din primele două pagini că vreuna este neinteresantă, că e o bolboroseală. Se poate citi foarte repede şi din ce în ce mai repede. O dată ce ai parametri generali şi vezi cine înfrînge regulile paradigmei, poate fi interesant. Şi dacă este cu adevărat interesant, îi acorzi atenţie. Dar cu paradigma schimbată apar o mulţime de imitatori sau de epigoni, pe care însă îi citeşti foarte repede. Nu stai să citeşti frază de frază. Citatele sînt cam aceleaşi. Le ştii, deci le sari. Toate astea grăbesc lectura, şi atunci nu este o mare problemă, în momentul în care ai sub control un anumit subiect, să vezi bibliografia şi să vezi cele cîteva lucruri care sînt într-adevăr importante. Restul sînt repetiţie, pentru diferite categorii de public, dar nu relevă nimic. Problema este să citeşti bine literatură propriu-zisă. Iar a citi bine înseamnă a citi încet. Şi a citi bine e un lucru care îţi răpeşte din viaţă, trebuie să dai din timpul vieţii tale pentru a citi cartea, şi cartea trebuie să merite acest lucru şi să-l simţi.

Alex. Leo Şerban: *Aţi spus că recitiţi. Recitirea se leagă de ceva anume?*

Nu se leagă de nimic. Poate de anumite amintiri, de curiozităţi, de dorinţa de a înţelege o propoziţiune... Pe Sfîntul Augustin l-am recitit recent pentru că mă interesa chestiunea timpului. În Confesiunile lui sînt foarte multe reflecţii despre timp. Şi mi s-au părut formidabile. Dar astea sînt lecturi de plăcere, de seară. Nu sînt profesionale. Muncă pentru plăcere.

Cristian Ghinea: *Cînd vă simţiţi american?*

Mă simt american mai ales cînd plec din România. Şi este o identitate parţială, într-o măsură destul de mare imaginară – cum am spus –, dar are şi unele elemente constante. Ethosul american tradiţional, banal. Toţi sîntem imigranţi, trebuie să ne tolerăm. Toleranţă care nu merge totuşi mult dincolo de o anumită familiaritate deja formalizată, în care foloseşti nişte formule „fatice“, cum le numesc lingviştii. Ele echivalează cu a spune celuilalt: eu te recunosc, dacă ai ceva să-mi spui, eu sînt dispus să te ascult, şi celălalt răspunde: şi eu te recunosc, dacă ai ceva să-mi spui aştept să-mi spui, dar de fapt nu ai ce să-i spui, şi nici el nu are ce să-ţi spună. Un fel de deschidere.

Alex. Leo Şerban: *Eu am fost impresionat de cît de politicoşi sînt americanii. Aşa este?*

Sînt foarte politicoşi. Extrem de politicoşi! Şi de surîzători, binevoitori. Este ceva intrat în sînge. Politeţea s-a lipit de ei pentru că este o recunoaştere a faptului că America este o ţară făcută numai din imigranţi. Există probleme mai profunde, care nu se văd aşa, la suprafaţă. Imigraţia ilegală, imigraţia latino-americană care deja a ajuns cea mai mare minoritate. Pentru că este o ţară făcută numai din minorităţi. Nu există nici o majoritate etnică.

Simona Sora: *Român cînd vă simţiţi?*

Român mă simt cînd scriu, mă simt cînd vin aici. Într-un fel, s-ar putea să mă repatriez parţial, după ce soţia mea va ieşi la pensie. În orice caz, cenuşa fiului meu se află în mormîntul familiei de la Turnu Severin, şi acolo am pus două plăci, pentru mine şi pentru soţia mea, cu anul naşterii, linioară, spaţiu alb. Este şi asta o formă de repatriere – cu R mare!

Adina ROSETTI

Cum mi-am petrecut Zilele Francofoniei

27 septembrie. Ora 10,30. Sommet-ul din Dorobanţi

Pe bulevard era linişte şi încă nu începuse să plouă, dar cerul nu prevestea nimic bun. De fapt, la o privire mai atentă, ai fi putut constata că este mai liniştit ca de obicei. În afară de magazinul simbolic intitulat „Le Sommet“ (da, există şi aşa ceva, se găseşte pe colţul Liceului Caragiale şi are de vînzare pantofi şi alte accesorii mai mult sau mai puţin francofone) şi de cîteva bannere colorate, nimic nu părea să vestească sărbătoarea care ni se tot promisese prin oraş în Zilele Francofoniei, pentru a ne mai îndulci supărarea că ni se închide Calea Victoriei. M-am urcat în 131, am găsit loc pe scaun din prima şi am pornit.

Ora 11,00. Francofonia trece, De Gaulle şi acordeoniştii rămîn

La intrarea în Herăstrău, mă aştepta De Gaulle, în chip de statuie proaspăt inaugurată cu o zi în urmă, şi cîţiva proprietari de căţei puşi pe plimbare, care nu păreau deloc impresionaţi de compania celebră şi impunătoare în care se aflau. Ba chiar, erau de părere că „prea mult se cheltuie cu statuile-astea, de parcă n-am avea şi altele pe cap. N-ajungea Năsturelu' din mijlocul pieţei?“. Cum Năsturelu' în cauză n-avea nimic de declarat în apărarea sa, iar De Gaulle nu părea să ia în seamă cîrcotelile unora, preocupat fiind să coboare treapta de bronz pe care părintele său spiritual (sculptorul Mircea Spătaru) îi hărăzise s-o coboare de-acum şi pururea, am plecat mai departe, nu înainte de a înregistra părerea unei doamne: „Francofonia trece, statuia rămîne!“.

În această notă optimistă, nemaipunînd la socoteală vestea că s-a dat în sfîrşit undă verde la integrare, ajung în staţia de autobuz de la Aviatorilor (staţie ce poartă denumirea proaspetei statui), în faţa uneia dintre multele clădiri tip zgîrie-nori-din-sticlă care au apărut peste noapte pe acolo. Oameni mai puţini ca de obicei, nici mai veseli, nici mai trişti, la fel de încruntaţi şi măcinaţi de probleme. Un acordeonist, ceva mai închis la culoare şi niţel saşiu, cîntă de mama focului despre iubirea lui pierdută, înconjurat de o liotă de vreo patru puradei, care-şi petrec timpul în aşteptarea autobuzului, „poştind“ de la unul la altul un sendviş şi-o ţigară şi hărţuind oamenii din staţie. „Marş de-aci, împieliţaţilor!“ îi apostrofează o doamnă, agitînd ameninţător poşeta deasupra capului. Copiii se feresc şi rîd, mai trag un fum şi-şi continuă joaca şi tărăboiul, ceva mai încolo. Iubirea pierdută a acordeonistului oacheş şi balcîz atinge cote maxime. Oamenii întorc capul, vizibil jenaţi. De Gaulle îşi vede în continuare netulburat de treapta lui, cu privirea aţintită cine ştie către ce neguri istorice. În fine, vine 331 şi puradeii urcă. Unul dintre ei se trînteşte imediat pe jos şi începe să îngîne ceva intraductibil, probabil placa cu „sîîîntem şaaapte fraţi acasăăă“, dar nici o inimă din autobuz nu pare dispusă a se-nmuia şi nici un buzunar nu dă semne de milostivenie. Copilul se mai tîrîie o vreme printre picioarele noastre, apoi se plictiseşte, se ridică fluierînd şi ne blagosloveşte pe toţi cu ceva, „pre limba lui“. Din fericire, nu e nici un reporter străin pe acolo să imortalizeze momentul şi să ne strice imaginea în lume (bine spălată acum de apele multicolore ale francofoniei), taman acum în prag de integrare. Sînt doar eu, care mă întreb dacă să scriu sau nu despre asta „la gazetă“ şi ce sens ar mai avea...

În timp ce cîntăresc „dilema“ pe toate părţile, frînturi din conversaţia celor două demoazele de lîngă mine, atîrnate de bară, îmi ajung la ureche: „Fată, noroc cu francofonia asta, că nici bine n-am început şcoala şi ne-au şi dat ăştia liber!“. În cabina lui, manevrînd cele cîteva butoane ale Mercedesului de transport în comun pe care îl conduce, şoferul nu pare deloc molipsit de optimismul francofon al domnişoarelor, ba din contră, îmi explică foarte clar cum stă treaba: „Păi asta ne trebuia nouă, să oprim traficu'?! Parcă n-aveam noi destule probleme...

Fluidizarea traficului, asta trebuie făcut! Călătoru', ca călătoru', el stă frumos în autobuz şi ce ştie? Da' noi? Noi ne luptăm cu traficu-n fiecare zi!“.

Parol! – şi cobor la Piaţa Romană. De Gaulle coboară şi el, în continuare, treapta sa de bronz.

Ora 12,00. Francofonie printre cărţi şi ploaie

La Romană începuseră deja să se scuture primii stropi din cer. Strada era neobişnuit de pustie pentru o zi de miercuri, de-abia treceau cîteva maşini răzleţe. Cam ca în prima zi de Crăciun sau de Paşte, cînd lumea e atît de îmbuibată cu bunătăţi tradiţionale încît nu se mai urneşte din casă, ci preferă să butoneze comod telecomanda, din vîrful patului. E adevărat că nici vremea nu te prea îndeamnă să ieşi din casă şi să „francofonizezi“ pe străzi, aşa cum au sperat organizatorii.

Dar la Cărtureşti e aceeaşi atmosferă caldă ca întotdeauna. Aceeaşi aromă de ceai pluteşte în aer, numai că, în plus, la casă a apărut un fel de Tour Eiffel din hîrtie, pe care scrie (cu albastru şi roşu pe alb) „Presse de France“. E ceva special? – întreb. Cică nu, „asta e aşa, ca să fim şi noi solidari cu evenimentele...“, – îmi răspunde fata de la casă, uşor intimidată, apoi îmi indică standul cu ziare, unde nu sînt mai multe titluri franţuzeşti ca de obicei. Dar un pic de solidaritate nu strică niciodată...

Mai departe, deşi afară ploua de-a binelea, la Sala Dalles, Doamna Francofonie venise la noi sub forma unor standuri de prezentare a statelor sale, în timp ce etajul găzduia o expoziţie de carte francofonă, cu vînzare. Plus o patiserie *à la française* cu tarte cu zmeură absolut divine!

Vizitatori de două feluri: genul acela de bunicuţă cochetă cu păr alb prins în coc, ochelari şi palton, care ştie la fel de bine să coacă un chec cu lămîie şi să pălăvrăgească despre vreun concert al lui Ceaikovski, recent auzit la radio, şi grupuri compacte de puşti, mai mult puşi pe vrăjeală şi miştouri, decît pe căscat gura în mod instructiv pe la standuri şi cărţi. De ce veniseră şi unii, şi alţii într-o dimineaţă ploioasă de septembrie să vadă cărţi şi albume, pliante belgiene, prăjiturele slovace, păpuşele vietameze, bijuturi africane şi alte asemenea dovezi ale „diversităţii culturale francofone“? Păi, de exemplu, una din doamnele în vîrstă, cu deux-pièces maroniu, pe care am agăţat-o la standul Franţei, mi-a mărturisit că a împins-o aici orientarea ei filo-franceză. „Îmi place foarte mult limba franceză ... şi tot ce e legat de Franţa. Am fost în Maroc şi mi-a plăcut foarte mult – îmi zîmbeşte complice – am venit pentru că am auzit că au nişte albume interesante“. Altă doamnă, de data asta cu palton gri şi ochelari, nu venise în interes propriu, ci pentru a studia oferta de învăţămînt în străinătate pentru nepoţelele ei. O interesa în mod special Canada, o ţară extrem de deschisă în a primi tineri dornici de învăţătură francofonă.

Puştii de liceu se înghesuiau pe la standurile mai exotice – Vietnam, Madagascar – şi şuşoteau între ei. Îi întreb pe cîţiva dintre ei, cu ţepi bine modelaţi cu gel şi niscaiva *piercing*-uri, de ce au venit la tîrg. Ei se uită la mine şi-şi dau coate, hlizindu-se unii la alţii. „Răspunde, mă!“ intervine tînăra profesoară responsabilă cu acţiunea. Cum ei nu dau nici un semn că intenţionează să articuleze vreun cuvînt, îmi răspunde ea: „Păi ei sînt de la Mihai Viteazu' şi i-am adus aici să vadă cum e, că ei sînt cu franceza...“. Mă uit în continuare la puşti aşteptînd o confirmare, ei se uită la mine cu privirea *aceea* pe care o au liceenii cînd vor să-ţi dea de înţeles că eşti o mamaie pisăloagă, care vrea să intre cu bocancii prin sufletele lor gingaşe precum un cîmp cu margarete. OK – le spun (deloc francofon din partea mea) şi plec mai departe, să mănînc un croissant la patiseria de sus, de lîngă expoziţia de carte. „Chiar au cărţi mişto aici. Adică nişte chestii pe care nu le găseşti la noi pe toate drumurile!“ – vorbesc două fete la masa alăturată, savurîndu-şi cafeaua şi răsfoind nişte pliante. Jos, înainte să ies, dau o raită pe la standul de prezentare al României, care ne vinde „brandu' de ţară“ prin intermediul unui fotoliu de epocă şi a triadei nemuritoare Cioran, Eliade & Ionesco.

Afară plouă de-a binelea. Plouă peste bulevardul Magheru, pe care mai trec cîţiva cetăţeni zgribuliţi cu umbrele, peste bannerele colorate cu cinci simţuri şi cinci culori din cinci continente francofone care au împînzit oraşul, peste poliţiştii care dirijează circulaţia în intersecţii, peste un Panipat care taman acum s-a găsit să-şi demoleze pereţii interiori, aruncînd în bulevard nori albicioşi de praf, peste Piaţa Revoluţiei unde urmează să se ţină seara nişte concerte incendiare, cu maeştri ai percuţiei africane şi hip-hop etnic, peste Calea Victoriei blocată, pe unde trec probabil aceşti înalţi demnitari şi maşinile lor oficiale. Şi să nu-l uităm pe De Gaulle, rămas singur la intrarea în Herăstrău, să înfrunte ploaia nesfîrşită.

Ora 13,15. Cum se jucau copiii de-a francofonia

Pentru că ploua, m-am refugiat în foaierul Teatrului Naţional, la expoziţia „Francofonia în 1000 de feţe“, unde am dat peste aceleaşi grupuri de copii aduşi cu şcoala, dar ceva mai puţin entuziaşti ca la sala Dalles, privind picturi, fotografii, şi iarăşi picturi şi iarăşi fotografii, adunate de prin toate ţările francofone, pentru a ilustra chestiunea diversităţii.

Paradisul copiilor era însă la etajul 4 al TNB, la expoziţia „Carrefour francophone“, organizată de Cité des Science et de l'Industrie din Paris, în parteneriat cu Universitatea Bucureşti. Genul acela de expoziţie ştiinţifico-educativă-ludico-interactivă pe care nu-l prea întîlneşti pe meleagurile noastre. O încercare de a te face să descoperi tu singur, în mod practic, resorturile „spiritului informatic“ (una din secţiunile expoziţiei se numea „L'esprit informatique, numériquement vôtre“) şi a principiilor logice după care funcţionează. Cu biluţe, discuri, piese de domino, tăbliţe şi tot soiul de dispozitive jucăuşe, copiii mai mari şi mai mici încercau să dea de capăt problemelor, alergînd de zor de la un stand la altul şi discutînd între ei, prinşi în febra descoperirilor şi rezolvărilor. În plus, generaţia Discovery putea să vadă filmuleţe la laptop şi să răspundă la *quiz*-uri pe diverse alte teme ale expoziţiei (de exemplu, riscurile seismice). „Dac-ar fi aşa şi la şcoală, ce mişto ar fi!“ – exclamau nişte puşti entuziasmaţi. Pentru oamenii mari, veniţi de la viaţa lor robotizată cu joburi, credite şi *leasing*-uri, în care computerul este ceva normal, care funcţionează de la sine, era destul de greu să-şi elibereze creierele de toate automatismele de gîndire şi să încerce să vadă totul cu ochii şi mintea unui copil care descoperă singur lumea şi legile ei. Mărturie stă subsemnata, care cu ruşine declară că a fost întrecută sistematic la mai toate joculeţele de nişte prichindei în clasele primare. Aşa stînd lucrurile, mi-am căutat scuze (că de vina e tehnologia – bat-o vina – care s-a infiltrat prea mult în vieţile noastre de zi cu zi, lipsa de timp, rutina etc. etc.), mi-am luat jucăriile (telefonul mobil, reportofonul şi camera digitală) şi am plecat. La timp ca să prind un grup de copii blocaţi în lift, pe care nenea mecanicul se căznea să-i elibereze cu o şurubelniţă.

Ora 20,30. Distracţii francofone de seară, fără alcool

Afară ploua şi a continuat să plouă pînă seara. A plouat aproape tot timpul cît a durat *Cîntăreaţa cheală* la Odeon, în regia originală a lui Nicolas Bataille, aşa cum se joacă de aproape cincizeci de ani la Teatrul La Huchette şi a continuat să picure şi în timp ce, pe esplanada TNB, sub privirile curioşilor, se terminau ultimele pregătiri la „Covorul digital“, o instalaţie de scenografie urbană. Şi pentru că sînt un om serios, n-am mai zăbovit mult prin ploaia care se abătuse asupra oraşului şi am intrat într-o cofetărie/cafenea (nu importă numele), dar nu mică mi-a fost mirarea să aflu că nu-mi pot comanda nici măcar o banală bere, băuturile alcoolice fiind interzise în buricul celebrului „Bucarest Francophone“, probabil pentru a nu trezi şi aprinde spiritul revoluţionar legendar al românului. Pînă la urmă, am luat-o agale spre casă, pe bulevardul Magheru la fel de pustiu, ratînd astfel şi concertul din Piaţa Revoluţiei, despre care nu vă pot, prin urmare, relata nimic.

A doua zi de dimineaţă ploua zdravăn. De Gaulle rămăsese însă să vegheze intrarea în parcul Herăstrău şi, din cîte ştiu, se află şi acum tot acolo, deşi Zilele Francofoniei s-au încheiat de mult.

N. red.: Dosarul următorului număr din *Dilemateca* (6) va fi consacrat francofoniei.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

La UE

Ne-au anunţat că intrăm în UE. Şi-acum? Ce facem? Dacă pe 26 septembrie 2006, cînd oficialii europeni anunţau că, gata, am obţinut integrarea europeană, Steaua ar fi bătut pe Olympique Lyon, altfel ar fi stat lucrurile: nu ne-ar fi scos nimeni din cap, cel puţin o generaţie, un aşa moment istoric. 26 septembrie 2006 ar fi fost cîntată şi transformată în sărbătoare naţională, lumea ar fi rămas cel puţin pînă în zori prin centrul oraşelor din întreaga ţară, ciocnind cupe de şampanie sau aruncînd de pereţi cu sticle de bere. Cîntec, joc şi voie bună s-ar fi înlănţuit pe tot cuprinsul patriei. Aşa însă, Steaua a pierdut şi bucuria s-a dus pe apa sîmbetei. Iar anunţul integrării făcut la Bruxelles nu ne-a smuls nici măcar un oftat uşor, de meci egal.

La drept vorbind, povestea integrării în UE nu mai e de mult o miză naţională. S-au dus zilele în care ne aliniam cu faţa spre Apus şi ne rugam, acompaniaţi de camerele de luat vederi ale PRO TV, să ne integrăm. Pe atunci, în NATO. Cu excepţia meciurilor de fotbal, nu ne mai scoate în stradă nici o partidă. Entuziasmul a fost înlocuit de lehamite. Sîntem sceptici, bănuitori şi nehotărîţi. Nu ştim dacă e bine aşa, ori altminteri. Cu cît ne apropiem mai mult de prima zi a anului viitor, cu atît mai mult începem să aşezăm semne de întrebare peste admiterea în UE. O fi bine, o fi rău? Tragem cu ochiul la vecinii maghiari şi oftăm cu îngrijorare, după care căscăm gura, uluiţi, la poveştile superbe cu bani mulţi şi lume civilizată, depănate de băiatul mamii venit pentru cîteva zile acasă de pe plantaţiile de căpşuni din Spania. Am vrea în UE, dar ne sperie. Oricum, nu mai e cale de întoarcere, diagnosticul a fost pus, la 1 ianuarie 2007 ne operăm.

Îngrijorător nu e faptul că aderarea ne-a făcut circumspecţi. Asta e chiar bine. Problema e că, odată cu anunţul făcut pe 26 septembrie, la înfrîngerea Stelei s-a adăugat şi gustul amar al confuziei. Cum ziceam: ne-au anunţat că intrăm în UE. Aşa, şi? De-acum ce facem?

Din toate părţile, pornite ca la comandă, au început să curgă avertismentele: că n-o să fie bine imediat, că trebuie să avem oameni, bani şi proiecte, că s-ar putea să muncim oriunde, dar încă nu se ştie sigur... Între timp, ca nu cumva să zică cineva mai tîrziu că nu ne-au spus, au împînzit oraşele cu panouri colorate pe care scrie despre UE, dar pe care nu le citeşte nimeni.

Jocul mic pe care-l fac toţi cei responsabili cu integrarea e evident. De la preşedinte la cel din urmă ministru, toată

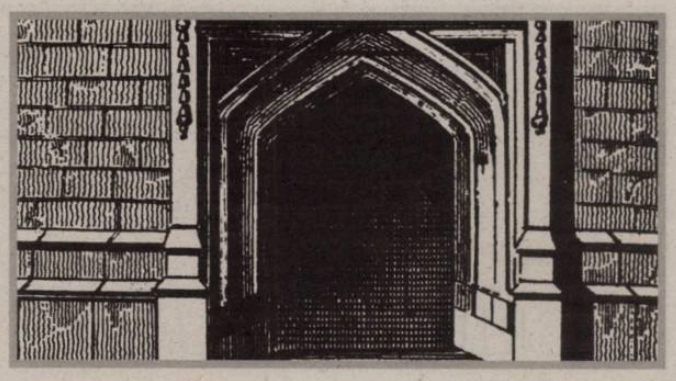

lumea răstoarnă în capul românilor salate de vorbe, avertismente şi steguleţe. Însă nimeni, dar absolut nimeni n-a ieşit, pînă acum, în faţa naţiunii, să facă public un ghid practic de supravieţuire măcar în primele luni ale anului 2007. Aşa că, în dulcele stil clasic, românesc pînă la ultima fibră, vom trece la făcut provizii undeva între Crăciun şi Revelion.

Iar, dacă vorbim de perspective, nu ne rămîne decît să adăugăm, la urzicuţele din primăvara viitoare, speranţa că Steaua va trece de grupele Ligii Campionilor. Şi-apoi mai discutăm şi despre meciurile din UE.

CICĂ EXISTĂ PE LUMEA ASTA UN LOC UNDE ADUNĂTORII DE GUNOAIE ARD 160 DE CALORII COMICE PRIN TELEFON

● Cică există pe lumea asta (vezi *Gândul* din 30.09) un loc unde „românii trag din răsputeri, muncesc cîte 10-12 ore pe zi şi sînt fericiţi dacă au de lucru şi în week-end“... Cică „au ajuns să-şi cumpere casă şi maşină în cîţiva ani“. Cică trezesc invidia localnicilor. Cică hoţii şi curvele din România sînt acolo în cantitate mult mai mică decît cei şi cele din alte neamuri. Cică au şi o organizaţie, Forumul Civic, al cărei preşedinte zice că ar fi o mare prostie ca românii să se amestece în politică. Cică toate astea se întîmplă în Spania, la Castellon, unde ai noştri constituie 20% din populaţie... În fermecătoarea noastră limbă mucalită, se poate spune că românul realist şi-a făcut castellon în Spania. (**R. C.**)

● La Festivalul Toamnei, din Sinaia, mult fum şi tot atîta înghesuială. Dar şi o scenă forte, tragic-grotescă: adunătorii de gunoaie, desemnaţi de Primărie, care umblau cu saci negri de plastic printre mesele improvizate, întîi mîncau resturile de carne găsite pe jos, apoi aruncau rămăşiţele necomestibile. (**I. P.**)

● Un studiu recent arată că femeile ard 160 de calorii mimînd orgasmul şi numai 27 de calorii avînd un orgasm real. Aşadar, pentru siluetă mimarea este chiar indicată. Bărbaţi, fiţi înţelegători! (**M. C.**)

● „Ăă“-urile corespondentului Realităţii TV de la Cluj, Mihnea şi-nu-mai-ştiu-cum, pot fi nu numai enervante, ci şi comice – aşa cum s-a întîmplat de curînd, cînd vorbea despre cineva cu „rang... ăăă... de ministru“. (**C. P.-B.**)

● Ultima oară cînd mi-au picat ochii pe OTV era un tip care o acuza pe Oana Zăvoranu de tot felul de năzdrăvănii. Ea se apăra prin telefon. După tonul vocilor părea că se va ajunge curînd la înjurături şi la închiderea telefonului (dacă nu şi a postului). După ce am mai văzut un film şi un meci de fotbal, zapînd am ajuns iar la OTV, unde scena era neschimbată: aceleaşi titluri şi înscrisuri, acelaşi sondaj de opinie în dreapta, acelaşi personaj pe ecran şi acelaşi telefon la care vorbea Oana Zăvoranu. Întîi nu mi-a venit să cred. Apoi mi-am adus aminte de vecinii de la scara de vizavi, care se ceartă ore în şir cu geamul deschis. Oglindă-oglinjoară... (**A. M.**)

© A. Iordache

Cu ochii-n 3,14

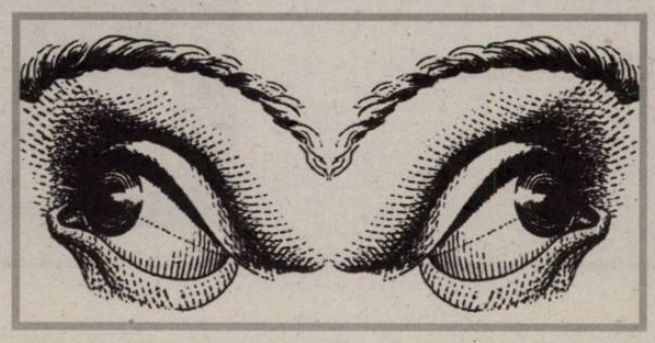

S-A CONSTATAT CĂ HREANUL CU AER CONDIŢIONAT ÎI DESCURAJEAZĂ OXIMORONIC PE CANIBALI

● Într-o fermă-puşcărie din Guatemala, unde deţinuţii se autoadministrau, liderul, Luis Alfonso Zepeda, condamnat pe viaţă, l-a introdus ilegal pe fiul său ca să-l ajute la registre. După ce poliţia a luat cu asalt ferma, s-a constatat că fiul stătea ilegal în închisoare, fără să fi fost judecat vreodată *(Ev.z.*, 27 sept.). Probabil că, pentru a reintroduce domnia legii, el va fi condamnat pe viaţă să trăiască în libertate. (**M. B.**)

● În engleză, hreanul se numeşte *horse radish*. Oare nu există şi *„sea horse radish“?* (**M. C.**)

● Am simţit cu adevărat că am ajuns în Serbia cînd, în „rata“ modernizată spre Novi Sad (cu aer condiţionat, însă plină ochi de aceleaşi paporniţe din rafie, de pe la noi, din care se iţeau tricouri şi şlapi de bazar), telefonul mobil al oacheşului călător din dreapta mea a început să cînte pe neaşteptate: „Mesecina, mesecina, joj, joj, joj!“. (**A. P.**)

● Primăria Moscovei a angajat actori, costumaţi în vagabonzi: ei stau la intrările cazinourilor şi îi descurajează pe cei care vor să intre povestind cum au fost ei directori sau oameni de afaceri şi s-au ruinat devenind dependenţi de jocurile de noroc. Propaganda anti-viciu e însoţită astfel de o acţiune menită să ofere un sprijin financiar unei categorii cu venituri submediocre. S-ar putea imagina un scenariu unde, după ce primesc banii, actorii să încerce să-i înmulţească folosind cazinoul, iar ruinaţii să stea pe la uşi explicîndu-le ce rău fac. (**M. B.**)

● Un prieten care a fost în vizită la New York (eh, aşa au unii noroc...) mi-a trimis un SMS unde zicea aşa: „Acu in times square cu minimal al lu pet shop boys in urechi la casti nici ca se putea mai oximoronic...“ Cred că e o premieră mondială: nu cred că cineva a mai scris cuvîntul acesta – „oximoronic“ – în vreun SMS!! Nici de la NY, nici de la Nicoreşti. (**a. l. ş.**)

● Eu nu ştiu, zău, ce-a fost şi cu francofonia asta, şi – ca să fiu sincer – nici nu m-a interesat, nici nu m-a afectat. Dar nu pot să nu remarc că e-o ironie mare cît hotelul Ritz (din Paris, Place Vendôme) să declari că nu-l inviţi pe preşedintele Libanului pentru că „asupra lui planează bănuiala că ar fi implicat în asasinarea premierului Hariri“, în schimb să stai la masă cu atîţia dictatori de-a dreptul criminali, cînd nu chiar canibali... Pe de altă parte, invitat la un jurnal TVR 2 alături de Luca Niculescu, Cătălin Avramescu – deşi, în principiu, avea dreptate afirmînd, cu dovezi pe masă, aceleaşi lucruri – era trădat de un „body language“ care exprima plenar satisfacţia, dar ce zic: *jubilaţia* de a da în gît ditamai „Sommet“-ul... În cămaşă şi cravată, Avramescu arăta de parcă şi-ar fi suflecat ambele mîneci şi-ar fi venit la frămîntat francofoni! Televiziunea, *hélas,* e necruţătoare. (**a. l. ş.**)

ZILELE TRECUTE ÎŢI ARATĂ CALEA: NU SE POATE TRECE CU VEDEREA SINGURUL PUNCT DE VEDERE

● Mesaj postat zilele trecute pe forumul ziarului *Gândul:* „Sint un dobitoc si ma cheama THOR“. (**M. V.**)

● Ţi s-a stricat fermoarul la Piaţa Sudului? Nici o problemă, un anunţ afişat pe geamul unei Dacii parcate pe-acolo îţi arată calea: *„REPARĂM FERMOARE LÂNGĂ MICI!“*. (**D. S.**)

● Nu se poate trece cu vederea viziunea confratelui nostru, academicianul caţavencist Viorel Moţoc: dacă o ţinem tot aşa, aducînd arbitri străini la terorizantele noastre derby-uri fotbalistice, o să vină vremea să se ceară şi ziarişti, şi suporteri din străinătate. Adaug: şi jandarmi! (**R. C.**)

● Armata de teracotă (descoperită în 1974) s-a înmulţit cu un soldat dezgropat recent de arheologii chinezi. Ce noroc pe el! Din cei peste 7000 de soldaţi de teracotă, el va fi singurul pe care lumea îl va ţine minte. (**M. C.**)

● Propun să se facă un *Sommet* al francofoniei măcar o dată pe lună. Strict din punct de vedere al unui cetăţean dependent de mijloacele de transport în comun şi de străzile îmbîcsite şi veşnic pline de maşini bară la bară, mi-a plăcut francofonia! Am ajuns de acasă la redacţie în mai puţin de o jumătate de oră, drumul din redacţie spre casă a fost şi mai scurt, străzile (mă rog, principalele bulevarde) au fost mai curate, mai asfaltate şi mai libere ca niciodată! Pace şi linişte şi străzi goale! Nu tu muncitori cu „Ce faci, păpuşa, n-ai şi tu un ceas, că-n rest ai de toate“, nu tu şoferi surescitaţi, nu tu gropi... *Vive la France!* (**R. T.**)

© A. Iordache

DILEMATECA

SCRIERI ● AUTORI ● LECTURI

Din 29 septembrie, găsiți la chioșcurile de presă numărul 5.
Doar 5,5 lei.

Din cuprins:

● DOSAR: *Ce a făcut filmul din carte, ce a făcut cartea din film*

● ANCHETĂ: *Ce ați fi vrut/putut fi dacă nu ați fi fost scriitor/scriitoare?*

● INTERVIU cu Angela Marinescu:

„Sînt o «doamnă» frustrată, agresivă și melancolică“

● REPORTAJ: *Piața de carte britanică*

● FRAGMENTE: *Derapaj* de Ion Manolescu

● DOCUMENTE: *O scrisoare inedită a lui Gellu Naum*

● *RECOMANDĂRI* ● *RECENZII* ● *NOUTĂȚI EDITORIALE*

Dilemateca
Îți dă de citit

TALON de ABONAMENT
- ☐ 3 luni – 23RON (12 numere ale revistei)
- ☐ 6 luni – 46RON (24 numere ale revistei)
- ☐ 1 an – 90RON (50 numere ale revistei)

NUME*
PRENUME*
ADRESĂ*
TEL.* E-mail
Semnătură*
Prezenta constituie consimțământul meu expres și neechivoc privind prelucrarea datelor cu caracter personal cuprinse în acest talon.
*Rubrici obligatorii.

TALON de ABONAMENT
- ■ 3 luni – 29RON (3 numere ale revistei)
- ■ 6 luni – 56RON (6 numere ale revistei)
- ■ 1 an – 110RON (12 numere ale revistei)

NUME*
PRENUME*
ADRESĂ*
TEL.* E-mail
Semnătură*
Prezenta constituie consimțământul meu expres și neechivoc privind prelucrarea datelor cu caracter personal cuprinse în acest talon.
*Rubrici obligatorii.

TALON de ABONAMENT
- ☐ 3 luni – 16RON (3 numere ale revistei)
- ☐ 6 luni – 31RON (6 numere ale revistei)
- ☐ 1 an – 61RON (12 numere ale revistei)

NUME*
PRENUME*
ADRESĂ*
TEL.* E-mail
Semnătură*
Prezenta constituie consimțământul meu expres și neechivoc privind prelucrarea datelor cu caracter personal cuprinse în acest talon.
*Rubrici obligatorii.

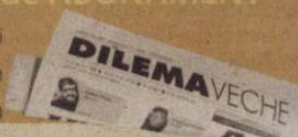

TALON de ABONAMENT
- ■ 3 luni – 29RON (12 numere ale revistei)
- ■ 6 luni – 57RON (24 numere ale revistei)
- ■ 1 an – 113RON (50 numere ale revistei)

NUME*
PRENUME*
ADRESĂ*
TEL.* E-mail
Semnătură*
Prezenta constituie consimțământul meu expres și neechivoc privind prelucrarea datelor cu caracter personal cuprinse în acest talon.
*Rubrici obligatorii.

Abonează-te la una dintre publicațiile prezentate în taloane și poți câștiga:
1 Volvo S40 + 10 CD-uri audiobook
10 valize pline cu cărți
100 de premii contravaloarea abonamentului

CUM MĂ ABONEZ? Plătește prin mandat poștal sau prin bancă contravaloarea oricăruia din abonamentele de mai sus în contul lei RO08 BRDE 445S V502 3629 4450, deschis la BRD, Sucursala Dorobanți București, titular SATIRICON SRL, CUI 18006758.

CUM PARTICIP LA PROMOȚIE? Trimite talonul și dovada plății la CP 68 OP 63 București sau prin fax la 021 230.51.07 sau prin e-mail la abonamente@satiricon.ro și ești înscris în promoție.

S.C. SATIRICON SRL prelucrează datele dvs. cu caracter personal mai sus menționate în scopul de a desemna câștigătorul concursului și pentru activități promoționale, timp în care vă veți bucura de drepturile conferite de Legea nr. 677/2001 privind protecția persoanelor cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date, cum ar fi dreptul de acces, de intervenție asupra datelor, dreptul de a nu fi supus unei decizii individuale. Totodată, aveți dreptul de a vă opune prelucrării datelor personale care vă privesc și să solicitați plângerea acestora, adresându-vă societății noastre cu o cerere scrisă, datată și semnată. De asemenea, vă este recunoscut dreptul de a vă adresa justiției. Datele dvs. nu vor fi transferate în străinătate. S.C. SATIRICON SRL este înregistrat ca operator cu nr. 3080.

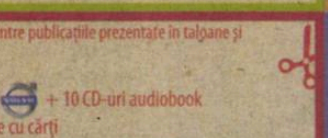

TALON de ABONAMENT
- ■ 3 luni – 29RON (12 numere ale revistei)
- ■ 6 luni – 57RON (24 numere ale revistei)
- ■ 1 an – 113RON (50 numere ale revistei)

NUME*
PRENUME*
ADRESĂ*
TEL.* E-mail
Semnătură*
Prezenta constituie consimțământul meu expres și neechivoc privind prelucrarea datelor cu caracter personal cuprinse în acest talon.
*Rubrici obligatorii.

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. 142 ● 13-19 octombrie 2006 ● 28 pagini ● 2,50 lei
Internet: www.dilemaveche.ro

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Note, stări, zile“

pagina **3**

„E nevoie de curăţenie morală“ – interviu cu regizorul **Corneliu Porumboiu**

pagina **13**

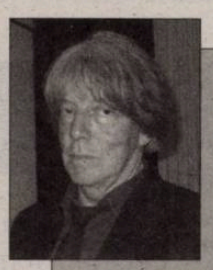

André Glucksmann
„Vietnamizare sau somalizare?“

pagina **20**

Comunismul de consum

„Ştiţi cine la lucrul său / E în frunte tot mereu? / E tovarăşul Cristea Jercău. / Tehnica avansată aplică / Fruntaşul Vasile Ionică. / Ăştia sînt şi bravo lor, / Bravo lor, fruntaşilor!“

„FLACĂRA“, 14 mai 1960

5 948467 000018 41

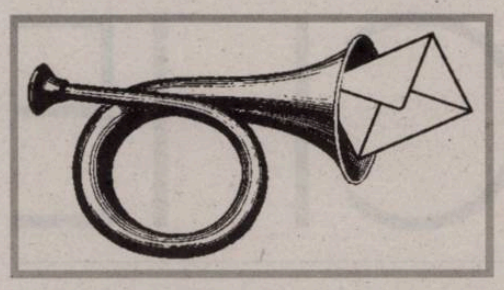

Nr. 134: Articolul lui Andrei Pleşu, „Cuvîntul magic“

Pokaianie

Un amic mai vîrstnic, bărbat la vreo şaizeci de ani cu bătaie, fost intelectual pînă la una din mineriade, o are cu limbile străine. Se laudă că ştie şapte limbi şi româneşte. Şi cred că nu minte, odată ce l-am auzit şi văzut descurcîndu-se binişor cu un mic grup de sportivi elveţieni aflaţi într-un cantonament la Mamaia-sat.

Prin anii '80 făcea ravagii nebunia casetelor video care erau văzute discret şi apoi date mai departe, precum *Scînteia* interbelică a Partidului Comunist aflat în adîncă şi roşie ilegalitate.

Înghiţeam nopţi de-a rîndul, pe nemestecat, filme mai rîvnite chiar decît un tacîm de curcă de la Avicola Bacău. Mulţumindu-ne cu un Carpaţi fără filtru şi o cafea fără cafea, nechezam de satisfacţie, revăzînd a nu ştiu cîta oară *Once upon a time in America,* cu Robert de Niro, sau *Romancing the stone* cu Kathleen Turner, naiva de ea făcînd cuplu cu băieţelul bine crescut al lui Kirk Douglas. Completaţi de unul vînjos, dar nu prea bine crescut, Danny de Vito.

Cam pe atunci am putut viziona, pe o casetă mai uzată decît o zicătoare, un film subtitrat în ruseşte, proaspăt făcut de georgianul Tenghiz Abuladze. Se chema *Pokaianie.* Amicul pomenit mai sus, vezi paragraful unu, poliglotul, m-a lămurit că în româneşte se traduce prin „Căinţa“.

Era vorba acolo, cred că l-a urmărit ulterior (aproape) toată lumea, de un personaj cocteil, în care se amestecase ceva Stalin, cîteva boabe de Hitler, olecuţă de Beria şi un strop de Mussolini. E drept, noi, cinefilii toxicomani şi sensibili ca un film Orwo neexpus, făceam trimitere mai ales la tătuca Iosif Visarionovici, conaţional cu regizorul. (Revăzînd pelicula mai recent am constatat cu surprindere că personajul aduce tulburător cu un preşedinte actual din preajma Rusiei. De unde se vede că, uneori, filmul bate viaţa...)

Personajul lui Abuladze – un dictator rece, cu o privire în nuanţa gri şters, ordonînd decimarea unor mulţimi de oameni îndărătnici care se opun a fi aburcaţi pe culmile iadului victorios, moare bine mersi în patul lui, aşa cum au murit şi alţi satrapi ale căror victime au trecut de un milion. (Primul milion, despre care nu e *politically correct* să întrebi cum a fost făcut...) Şi nu mai apucă a fi exorcizat, adică să se extragă diavolii din el.

Există şi un fel de exorcizare: căinţa. Nu a practicat-o niciodată vreun despot, mai mare ori mai mărunţel. Ideea lor fixă era să scoată drăcuşorii din supuşi. Aceşti „drăcuşori“ purtau numele de idei care, nefiind fixe, erau periculoase. La sfîrşitul filmului lui Abuladze, cuprinşi de căinţă, membrii familiei dictatorului îl scot din mormînt, aruncîndu-i rămăşiţele în neant.

Ca să venim la oile şi berbecii autohtoni, ar fi fost bine primit un gest de umilă cerere de iertăciune din partea vreunui vodă Ion sau vodă Emil. (În ordinea înscrierii se pregăteşte vodă de rangul unu, Traian.) Dar gestul – pe măsura păcatelor fiecăruia, *of course* – nu a venit şi nici nu ne facem iluzii pentru viitor. Asemenea personajului din *Căinţa,* unii dintre ei riscă să fie exorcizaţi post-mortem, izgoniţi nu numai din istorie, dar şi din ultima locaţie. Iar din eventuala lor cenuşă, depusă cu pioşenie oficială într-o cupă, s-ar putea alege praful.

Eu nu zic să ne turnăm de-a valma cenuşă pe creştet. Dar e strict necesar şi benefic, într-un moment crucial, la ora unui bilanţ, ca, fără să te îndemne nimeni, să recurgi cu smerenie la o *pokaianie.* Substantiv de la care vine românescul *pocăinţă.*

P. ALEX

Palec139@yahoo.com

Nr. 137: Articolul lui Andrei Pippidi, „Unde sînt plăcuţele?“

Casa de pe Hasdeu colţ cu Vasile Pârvan

Stimate domnule Pippidi,

Am citit cu întîrziere articolul dvs. cu „plăcuţele“ memoriale din nr. 137 al *Dilemei vechi.*

La cele amintite de dvs., aş dori să adaug încă o casă (cu o plăcuţă existentă, dar şi cu una lipsă, de pe str. Hasdeu colţ cu Vasile Pârvan (în imediata vecinătate a Facultăţii de Drept).

În acea casă a locuit Maria Filotti (conform plăcuţei), în prezent locuieşte unul din fiii săi, istoric, arheolog, Gheorghe Cantacauzino, care ocupă etajul.

La parter a locuit Ionel Perlea (conform unui documentar de televiziune), fapt neconfirmat de vreo plăcuţă, deşi pe partea dinspre curte a clădirii există un basorelief splendid invocînd muzica, ceea ce mă duce cu gîndul că prezenţa lui a existat chiar de la construirea casei.

Fiind cît de cît instruită şi în plus melomană, am încercat să sensibilizez autorităţile pentru montarea unei plăcuţe. Am telefonat la dl Patapievici, secretarea m-a îndrumat spre Ministerul Culturii, acolo spre nu ştiu cîte „direcţii“ care şi-au declinat competenţa şi resursele financiare, sugerînd o intervenţie (şi contribuţie) a familiei...

Se poate totuşi face ceva?

Cu deosebită stimă,

Rodica STROESCU COSTACHE

Bd. M. Kogălniceanu 49
Bucureşti

Actualităţi

„Cu ochii larg închişi“

Într-una dintre peregrinările mele prin „pitoreasca“ Românie, mi-a fost dat să întîlnesc un fenomen dramatic, demn de lumea a treia...

Mă aflam într-un tren de persoane, mai exact – mergeam din Bacău spre Piatra Neamţ, cînd din Buhuşi a urcat o familie de romi foarte gălăgioşi. Aceştia s-au postat pe scările vagonului supraetajat, în care mă aflam, şi, deşi nu îi vedeam bine, am reuşit, după vocile lor stridente, să-i număr ca fiind vreo cinci.

La un moment dat, una dintre fetiţele mai mărişoare ale pirandei (11-12 ani) şi-a luat fratele mai mic (8-9 luni) în braţe şi, la îndemnul mamei, a început să-l plimbe prin vagon. Trenul

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

era plin de elevi şi eleve de liceu şi vreo cîţiva oameni trecuţi de 40 de ani. Brusc, fetiţa a început să strige ceva şi, pentru că era destul de departe de mine ca să o pot înţelege, m-am gîndit că poate e vorba de ceva în genul la „trei la zece mii“ sau „hai să-ţi ghicesc“, dă-mi un ban să-mi iau o pîine, însă cu cît se apropia mai mult, cu atît se desluşea mai bine strigarea. Înlemnisem stupefiat! Ajunsese în dreptul meu şi acum o auzeam perfect, cu o voce caldă însă murdărită de o detaşare cutremurătoare, chiar zîmbind amabil fetiţa m-a întrebat: „Nu vreţi un copil?“.

Pentru un moment am crezut că e vorba de o glumă şi îmi venea foarte greu să cred că era serioasă, însă m-am dezmeticit repede şi, deşi încă bulversat, am început să-mi butonez mobilul. Căutam numărul de la Protecţia Copilului, îl căutam febril, deşi ştiam că nu-l am. Fetiţa îşi continuase drumul, văzîndu-mă aşa buimac, nu a mai aşteptat un răspuns.

Am încercat să mă liniştesc; conştiinţa mea îşi căuta răspunsuri, soluţii, rezolvări. Mă gîndeam, printre altele, că totuşi poate ar fi fost mai bine pentru acel copil nedorit, înfometat şi chinuit (îl ţineau în bătaie de joc pe scările trenului în mers – era o păpuşă în mîna lor, sau mai bine zis, o marionetă) să fie cumpărat de cineva care să-l îngrijească măcar... însă nu! În nici un caz! Mai bine înfiat, la orfelinat sau chiar în familia lui, dar în nici un caz vîndut... e om!!!

Deşi mă hotărîsem ca în gară să-i denunţ, căutam priviri complice, bulversate, contrariate, cu care să pot lega o conversaţie, cu care să pot găsi o soluţie. Regretam atunci că nu încercasem un „flagrant“, măcar preţul izbăvirii sau condamnării acelui prunc să-l ştiu... cît cerea? 30 de arginţi?... Mă uitam printre călători şi nu vedeam nici o frunte încreţită. Una din două, mi-am zis: ori le este indiferent că sub ochii lor se produce o fărădelege – ceea ce ar fi fost dramatic, ori sînt obişnuiţi cu aceste tîrguieli – ceea ce ar fi fost tragic.

Tabloul era de nedescris! Elevele îl refuzau ca pe o pungă de seminţe sau mai degrabă ca pe ceva făinos şi scîrbos, care îngraşă, iar cei trecuţi de 40 de ani se mulţumeau să privească pierduţi peisajul plaiurilor româneşti. Nu au schiţat nici măcar un simplu gest, nu zic că unii nici nu au întors capul, măcar să vadă „marfa“ gîngurindă...

Fără nici un aer de erou, mă gîndeam că cu atît mai mult eu trebuia să fac ceva, vorba aceea: „Dacă nu eu, atunci cînd?“ (Tetelu')... aşteptam cu disperare gara.

Reuşisem să mă calmez complet şi în timpul aşteptării am asistat chiar şi la o negociere. Cineva întrebase preţul, dar pentru că eram cu spatele, nu-l văzusem, însă ascultam în continuare cum „bulibaşa“ încerca să-l convingă pe acel potenţial cumpărător sau, de ce nu? – zeflemitor, că merită preţul deoarece „are toate actele în regulă“...

...scîrţiit... fluierat... în sfîrşit, GARA! Ochisem din timp doi agenţi de poliţie şi abia aşteptam să le predau covîrşitorul caz. Îi pierdusem din vedere pe împricinuiţi, dar ştiam că nu pot fi departe, aşa că m-am grăbit să le spun povestea, poliţiştilor, cum m-am priceput eu mai bine şi mai repede. Însă aplombul mi s-a diminuat considerabil, văzînd cum, ca nişte stînci, foarte distraşi şi parcă dintr-un respect obligatoriu, mă ascultau. Mai frapant a fost faptul că nu le spuneam lucruri noi, aceştia îi ştiau pe „tîrgoveţi“ chiar după nume şi domiciliu, şi de multă vreme.

În primă fază am expirat uşurat (ştiau!), apoi, am inspirat indignat (nu aveau de gînd să facă nimic).

Văzînd că totul ia o turnură lamentabilă (ex: „asta este!“, „las-o aşa!“ şi „n-ai ce să faci!“) am încercat o ultimă răbufnire, le-am spus de Protecţia Copilului, ba chiar le-am cerut un număr de telefon... însă m-au „liniştit“ şi „sfătuit“ să nu mă obosesc degeaba.

Eram profund descurajat; încercam deznădăjduit să le smulg, practic, o promisiune, una cît de mică, ştiind totuşi că totul era pierdut... „da, lasă că o să vedem noi ce putem face...“

Nu puteam să mă opresc aici, m-aş fi simţit în continuare vinovat, aşa că am ales să vă scriu acest articol, poate se mai mişcă ceva, poate se mai face un pas...

Restul – partea cu întrebările despre iubirea aproapelui şi, de ce nu, despre UE vi le las vouă...

Toate acestea s-au întîmplat ieri... un ieri care face mîine să fie atît de departe...

Ionuţ TILIBAŞA

21 ani, student, Bacău

P.S. Opusul iubirii nu e răutatea, ci indiferenţa!

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cultura urbană**
- **Bienala de la Veneţia**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Ruxandra TUDOR
(secretar de redacţie)
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.dilemaveche.ro
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

Dilema veche este marcă înregistrată a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.900 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 113 lei pentru 1 an, 57 lei pentru 6 luni şi 29 lei pentru 3 luni, cont lei: R008BRDE445SV50236294450.

Abonamentul extern costă 110 de euro pentru 1 an, cont euro: RO93BRDE445SV50236534450.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 112).

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

1973, toamna

Îmi place ploaia atît de mult, încît aș putea trăi exaltat în orice țară noroasă din lume. Dimpotrivă, o plajă însorită, vara, mă deprimă. Nisipul încins, lumina orbitoare, corpurile ezitînd între delăsare animală și explozie energetică creează o atmosferă de obnubilare veselă, de surescitare halucinatorie. Specia pocnește de o bunăstare care mă irită: infantilă, decerebrată, impudică. Miroase a ars. Cînd plouă, ești adus cu picioarele pe pămînt: ți se livrează cea mai realistă imagine posibilă a condiției umane. *Acesta* e statutul însuși al ființei căzute, firescul ei. De la păcatul originar încoace, trăim înnorat, și nu ne putem salva decît fertilizați, udați pînă la oase, de bunăvoința lichidă care vine de sus. Memento muzical al potopului, ploaia e mediul optim al acțiunii fără iluzii. Ea induce rezervă sufletească, simț al proporțiilor, diluția orgoliului. După beția solară – o răcoroasă luciditate. Ființe căzute, sub ploaia care cade... Niciodată nu este totuși căderea mai tonică. Căderea unei pietre e inertă, inexpresivă, impersonală. Căderea unei păsări e o prăbușire crudă, un mic dezastru. Căderea stelelor – un abuz liric. Căderea ploii însă are ceva protector și proaspăt. E *cadență* mai mult decît cădere. E ritm. De aici, potențialul ei mobilizator, efectul ei terapeutic. Picajul implacabil al picăturilor de ploaie evocă, subliminal, creșterea plantelor. Olfactiv, apa iradiază vegetalitate. Strada devine cîmp. Iar cîmpul devine cer.

Păltiniș, 4 octombrie 1977

Plimbare de două ceasuri și jumătate, cu domnul Noica, pînă la schit. I se pare că pajiștea de-alături ar fi un excelent loc de mormînt. A spus asta și mitropolitului Antonie Plămădeală care, mai în glumă, mai în serios, i-a sugerat să se călugărească, ceea ce ar face legitimă o înmormîntare în locul cu pricina. „M-a dezamăgit“ – comentează dl Noica. „Mi-a cerut să intru în partid...“

Vorbește neîncetat, pe tot parcursul plimbării, punînd cap la cap teme și gînduri divagatorii care însă, în cele din urmă, se inserează într-o perfectă ordine retorică. E mereu atent „să închidă buclele“. Cîteva pasaje:

a) „Marile“ spirite românești au tendința să se degradeze în a doua jumătate a vieții, fie sub somnolența bunului trai, fie sub seducția căilor laterale (politica, de pildă), fie sub impactul depresiv al conștiinței că „ciripitul“ pe românește e, oricum, condamnat la provincialism și anonimat. *A propos* de asta: aspirația „generației“ (Eliade-Noica-Cioran) de a fi replica românească a tripletei Ortega-Unamuno-d'Ors.

b) Amintiri despre Ionel Gherea (fiul criticului). Cartea lui *(Le Moi et le Monde)* – mult mai interesantă decît se admite îndeobște. (Ideea că „filosof“ e *celălalt.)* Trăia din ce cîștiga ca acompaniator, la pian, al lui George Enescu, în turneele prin țară ale maestrului. Era lipsit de vitalitate, dar supraviețuia la foc mic, spre deosebire de naturile viguroase, care se sting violent și prematur (în om, natura se răstoarnă: supraviețuiesc cei slabi! Darwin infirmat).

c) Mircea Vulcănescu – un „reactiv“ prin excelență. Nu avea idei personale, dar putea asuma atît de spectaculos ideile altora, încît te uimea: ideile încetau, astfel, să mai fie ale celorlalți, fără a deveni ale lui. Scotea întotdeauna din tema ta mai mult decît scoteai tu însuți. Știa mai bine decît tine ceea ce tu știai cel mai bine.

d) În orice cultură e nevoie de oameni de mîna a doua. George Oprescu, de pildă. Sau Dimitrie Gusti care, după treizeci de ani, n-a mai putut citi nimic. Triste sînt mai curînd cazurile de blocaj al vocației și devitalizare intelectuală: Dan Bădărău, care și-a pierdut greaca bine învățată pe vremea unui doctorat la Sorbona despre categoria „individualului“ la Aristotel, sau R. Floru, incapabil să fructifice contactul personal cu Husserl.

e) „Într-o vreme, am crezut că, ratînd matematicile, am pierdut trenul; că nu se mai poate filosofa astăzi fără științe și că, deci, rămînerea mea încăpățînată în istoria filosofiei a fost o greșeală. Acum sînt liniștit. Ce filosofie au dat, în definitiv, Russel sau Heisenberg sau Weiszäcker?“

f) Mircea Eliade pariind cu cîțiva colegi, în prima tinerețe, cum că poate mînca orice (probă „inițiatică“: trebuie să poți asimila orice tip de hrană...). A înghițit un vierme, apoi o muscă. A mers. Dar după o bucată de săpun a vomitat.

cu dilema la croitor

Cine este „scriitorul rom“ din răspunsul la întrebarea de săptămîna trecută?

Deoarece, din cauza transmiterii textului prin telefon, în loc de „român“ s-a înțeles „rom“, declar în deplină cunoștință de cauză că „scriitorul rom“ care o întreba pe o vînzătoare din Germania dacă vorbește franceza sînt chiar eu.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Cod rutier pentru haiduci

„Avem cel mai dur cod rutier din Europa“, am putut afla zilele acestea din ziare și de la televizor. „Avem cel mai mare număr de accidente mortale din Europa“, au spus comisarii de poliție invitați la o dezbatere televizată. Noul cod rutier, a cărui intrare în vigoare a fost amînată, românește, cu două luni pentru că detaliile aplicării sale nu erau puse la punct, a devenit, și el, teren de comparație între „noi“ și „ei“. Legislatorii și polițiștii spun că a fost adoptat *tocmai* pentru a ne pune de acord cu standardele europene, comentatorii, jurnaliștii și șoferii sînt oricînd dispuși să arate, prin exemple, că în Europa e „altfel“, e mai bine. Rămasă la acest nivel, discuția este superficială și nu duce la nimic (decît, eventual, la noi forme de „complexe de inferioritate“ față de UE). Adevărata problemă este reprezentată de realitatea din spatele reglementărilor conținute în codul rutier, iar aceasta nu este o problemă de legiferare, ci una de civilizație.

Codurile rutiere au devenit o necesitate pe la începutul secolului trecut, cînd se considera că o viteză de peste 20 de kilometri pe oră reprezintă un pericol public. Inițial, au fost „naționale“ și au împrumutat elemente din cultura și din „spiritul locului“: regulile strict tehnice exprimau, de fapt, *atitudinea* față de reguli și o anume filozofie a reglementării. În timp, codurile rutiere din diverse țări s-au compatibilizat și s-a ajuns la anumite reglementări cu caracter universal (în primul rînd, aspectul grafic al semnelor de circulație, adică „interfața“ cu automobiliștii), rămînînd totuși loc pentru excepții și particularizări. Dar dincolo de toate acestea, modul în care se circulă, atitudinea în trafic și relația dintre automobiliști, reguli și autorități diferă mult de la o țară la alta, pentru că arată, de fapt, într-o formă specifică, un mod de conviețuire și o anume treaptă de civilizație. Omul de la volan exprimă mai mult decît simplele abilități de a conduce mașina, iar o privire – fie și superficială – asupra comportamentului oamenilor pe șosele spune ceva despre felul de a fi al societății cu pricina. În pașnica Elveție, de pildă, cumințenia, civismul și educația se văd la tot pasul: șoferii încetinesc cu mult înainte să ajungă în dreptul trecerilor de pietoni, iar între ei și cei care traversează are loc un ceremonios schimb de zîmbete și înclinări cordiale ale capului. În Italia, vitalitatea meridională se simte în demarajele *a tutto gas,* în depășirile scurte și iuți, în veșnica lamentație a automobiliștilor italieni că viteza maximă admisă e „prea jos“ pentru niște șoferi îndemînatici și grăbiți ca ei, dar educația de spiță veche se regăsește și ea, de exemplu, în felul cum, dacă vreun șofer încurcă benzile ori se orientează prost într-o intersecție ori e mai puțin îndemînatic la ieșirea din parcare, toți ceilalți îl așteaptă calmi, îi fac loc, nu claxonează, nu reacționează. În țările scandinave, unde – inutil să o spun – există un cult al legalității și al *egalității,* se circulă liniștit, încolonat, „plicticos“ (dar relaxant), orașele nu sînt aglomerate pentru că oamenii folosesc transportul în comun ori bicicleta, iar accidentele sînt rare. În Polonia, în schimb, vara trecută, pe parcursul cîtorva sute de kilometri între Varșovia și Cracovia am constatat (nu exagerez cu nimic) că sînt *singurul* care respecta viteza legală: m-au depășit toți, pe un drum cu cîte o bandă pe sens, teoretic „drum național“, dar practic îngust ca un drum județean de pe la noi. În Franța, problema securității rutiere e dezbătută acerb de cîțiva ani, pentru că a crescut numărul de accidente, așa încît s-au luat cîteva măsuri foarte dure. La fel în Italia, unde se vorbește despre „masacrul de sîmbătă seara“: a crescut numărul de accidente grave printre tinerii care se întorc de la discotecă ori de la cluburi.

La noi, mersul cu mașina pe șoselele patriei a căpătat aspectul bramburit și năbădăios al întregii societăți de tranziție. Fiecare merge pe unde și cum are chef, semnele de circulație au un rol „pur orientativ“, agresivitatea și violența se văd la tot pasul, depășirile sînt „un exercițiu de putere“ prin care cei tari încearcă să-i umilească pe cei slabi. Pe de altă parte, au și șoferii dreptatea lor: drumurile sînt proaste, n-avem autostrăzi (așa încît, în unele zone, poți face o sută de kilometri în două-trei ore), parcarea în marile orașe este o aventură, semafoarele nu sînt sincronizate (așa că, dacă ai de parcurs un bulevard lung presărat cu intersecții, mai mult stai decît mergi), pietonii, bicicliștii și căruțașii îți pot apărea în față de oriunde, în orele de trafic intens nu găsești nici urmă de polițist care să mai „fluidizeze“ ceva (de unde-or fi fost atîția în zilele francofoniei?...) etc. etc.

Vom avea deci cel mai dur cod rutier din Europa? Posibil. (Deși, în unele țări, măsurile punitive pentru unele încălcări ale regulilor pot merge pînă la confiscarea, pe loc, a mașinii.) Avem cel mai mare număr de accidente grave din Europa? Cu siguranță – se poate demonstra cu date statistice. Avem însă, mai ales, un mod de a circula (nu știu dacă „cel mai...“) haiducesc și zbanghiu. Mentalitatea dominantă este că regulile sînt făcute „pentru fraieri“. Iar asta nu se poate schimba prin nici un cod rutier, ci prin educație. Ceea ce, din păcate, durează...

ținerea de minte

„Bunicul a murit magnific, așa cum i se cădea lui să moară. Eu nu eram în țară, dar mi s-au povestit detaliile. Numai o săptămînă a ținut boala. La cel dintîi pericol a fost dus la București, la doctori mari. Inutil. În zi de Paște a murit. L-au transportat în orașul lui, într-un vagon, și în alt vagon luase loc toată familia. De la un timp, familia, de prea multă durere, a început să rîdă.

Un unchi a anunțat pe bunica, dar n-au fost scenele groaznice la care te puteai aștepta. Bunica a ghicit imediat și era perfect pregătită, semn că se gîndise de mult la această posibilitate. De altfel, bunicul, bine socotit ca întodeauna, cînd împlinise 70 de ani făcuse cavou la cimitir. Deci dacă nu se vorbea de moarte de obicei între ei, certitudinea morții era pusă în socoteli, dar atunci cînd trebuie, la bătrînețe, și nu pe neașteptate. Cînd a trecut carul mortuar prin fața casei, toți pomii erau în floare. Mi s-a spus că priveliștea era superbă...“

(Anton Holban, „Bunica se pregătește să moară“, în *Conversații cu o moartă,* antologie de Marius Chivu, Editura Polirom, 2005)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Calmaţi-vă, vom supravieţui

„Nimeni, dar absolut nimeni n-a ieşit, pînă acum, în faţa naţiunii, să facă public un ghid practic de supravieţuire măcar în primele luni ale anului 2007“. Cînd am citit fraza asta în numărul trecut al *Dilemei vechi* la rubrica lui Robert Turcescu am crezut că este o glumă care mi-a scăpat. Recitind, tot scăpată a rămas. La ce se referă colegul Turcescu? S-ar spune că ne-am programat nişte inundaţii catastrofale la începutul lui 2007. Sau măcar un cutremur nimicitor. „Faceţi rezerve de apă potabilă, cumpăraţi-vă veste de salvare şi petreceţi revelionul sub o masă solidă“ – cam aşa ar putea suna cîteva sfaturi de supravieţuire la integrare. Pentru că la integrarea în UE se referă Robert Turcescu.

Şi nu este singurul. Ani de zile a fost la modă să visezi frumos. Vine Europa şi ne face curăţenie, ne construieşte autostrăzi şi ne spală pe mîini. Moda s-a inversat brusc şi dramatic. Acum eşti pe val dacă te vaiţi. Ne va fi rău, vai de capul nostru, asta ne mai lipsea acum: integrarea. S-ar zice că trei preşedinţi şi patru guverne ale României s-au chinuit să deschidă şi să închidă negocieri şi să aplice conştiincios reţete dure doar pentru a ne duce spre o nouă pacoste. Cu asemenea oscilaţii părem, din afară, un popor cu totul sărit de pe fix.

Ce vom păţi după 1 ianuarie 2007? Nu se vor schimba toate în bine cum credeam pînă mai an, dar nici nu avem nevoie de ghiduri de supravieţuire. Mai ales că avem experienţa altor opt ţări foste comuniste care au intrat în 2004. Ca să fim corecţi cu noi, trebuie spus că şi acolo Casandre supărate au prezis catastrofe care s-au infirmat pe bandă. Să ne uităm mai atent la Polonia, ţara care ne e cea mai apropiată ca dimensiuni şi structură socială. Nu ne vom opri la politica poloneză, tulburată de crize, deşi am avea de învăţat şi de acolo. Dincolo de politica internă, integrarea Poloniei este un succes economic şi social.

De ce se temeau polonezii înainte de aderare? Că agricultura va sucomba. Că nu vor reuşi să acceseze fondurile europene şi vor plăti mai mult decît primesc. Că întreprinderile mici şi mijlocii vor falimenta în masă.

Ce s-a întîmplat de fapt? Populaţia rurală (40%) şi agricultura nu doar că nu sînt devastate, ci le merge mai bine decît se aştepta toată lumea. Exporturile agricole poloneze înspre UE au crescut masiv, poveştile de succes fiind iaurtul, fructele, verdeţurile şi carnea (pentru că sînt ieftine şi naturale). Mai mulţi fermieri decît era de aşteptat au reuşit să ia fonduri comunitare. Ţăranii care produc pentru autoconsum nici nu au cîştigat, nici nu au pierdut, au rămas liniştiţi acolo unde au fost dintotdeauna; în afara circuitelor economice. Dar mediul rural ca atare a avut cel mai mult de cîştigat. Dacă în 2004 doar 20% dintre locuitorii satelor erau de acord cu integrarea Poloniei, în 2005 procentul ajunsese la 70%. Cum spun Krzysztof Burnetko şi Jaroslaw Makowski în articolul din care am scos o parte din aceste date („Enlargement, one year after: The political impotence of statistics“; *Transitions Online),* ţăranii au devenit cel mai euroentuziast segment social, de unde fuseseră cei mai eurosceptici.

Deşi rata de absorbţie a fondurilor comunitare este mai mică în Polonia decît în alte ţări integrate în acelaşi val, balanţa e mai mult decît pozitivă. A plătit la bugetul comun un milliard de euro, dar a primit dublu. Cum spuneam, cei mai mulţi bani s-au dus către dezvoltare rurală (drumuri, canalizare, apă potabilă în sate) şi agricultură.

Ce s-a întîmplat cu IMM-urile? Cele mai multe sînt încă acolo. Cele mai bune au fost preluate de firme vestice şi au contribuit la creşterea economică, ce a săltat două procente după aderare. A fost înşelată şi altă aşteptare care în Polonia era negativă şi în România pare a fi pozitivă: europenii nu au dat năvală să cumpere terenuri şi proprietăţi. În schimb, polonezii au dat năvală în UE, atît să muncească acolo, cît şi să-şi vîndă produsele. Exporturile către Vest au crescut cu 33%, investiţiile străine cu 23% şi numărul turiştilor străini cu 35%, în primul an de după aderare. Nu s-ar spune că e chiar o catastrofă.

Au fost şi efecte negative? Da. A explodat numărul de maşini *second-hand* importate. De fapt, unii zic că e un efect negativ, alţii îl trec la rubrica pozitivă. Nimeni nu se îndoieşte că inflaţia crescută nu era de dorit. A crescut însă în limitele aşteptate, de la 2,4% înainte, la 5% în 2004, apoi a coborît din nou la 3,5% în 2005. De fapt, este puţin mai rău decît pare pentru că au crescut mai ales preţurile la alimente. Recordul s-a înregistrat la zahăr, care a crescut cu 50%. Preţul la carnea de vită a explodat conjunctural, pentru că exporturile de carne

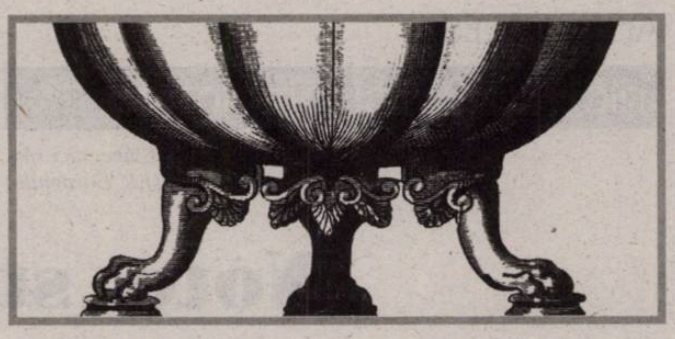

poloneză au lăsat piaţa internă fără ofertă, apoi preţul s-a calmat, rămînînd totuşi semnificativ peste cel de dinainte de integrare.

Probabil vom urma acest traseu. Va fi ceva vîlvă cu preţurile în ianuarie şi februarie, cînd comercianţii vor profita de mica isterie, aşa cum vînzătorii de case au profitat în avans de integrare încă de acum doi ani. Cel mai probabil, inflaţia se va acoperi în creşterile de venituri, chiar şi pentru cei mai puţin favorizaţi. Guvernul a anunţat deja că intenţionează să crească punctul de pensie cu 15% anul viitor. De altfel, cam acesta a fost modelul după 2004: creştere moderată a inflaţiei în primul an, dar în limitele aşteptate. În Ungaria a urcat de la 4,7 la 6,8. Vorbim de populaţii care acum 10 ani înregistrau inflaţia în trei cifre şi au supravieţuit fără ghiduri.

Nu aş spune că toate astea anunţă o catastrofă. Rămîneţi, deci, calmi la locurile dvs. Eventual, cumpăraţi-vă zahăr de rezervă. Vom trece şi peste asta.

presa despre...

Tabăra greşită

„Ca să ajungă preşedinte, Traian Băsescu a avut de luptat nu numai cu PSD, ci şi cu uriaşa influenţă a acestuia în mass-media. Plierea discursului majorităţii ziarelor după interesul publicităţii de stat, combinată cu tabloidizarea şi obedienţa politică a staţiilor TV de mare audienţă l-or fi făcut pe viitorul preşedinte să afle cam ce se poate face cu presa şi din presă – dacă doreşti şi ai cu ce. Toate acestea nu aveau cum să nu lase resentimente. Mai ales că omul se vede şi acum tocat, aproape seară de seară, de mereu aceleaşi personaje, în talk-show-ul de la Antena 3 al lui Gîdea şi nu numai. Toate acestea pot fi explicaţii pentru gestul de vineri al preşedintelui. Nu însă şi justificări. O dată pentru că întrebarea jurnalistului, oricît de nesuferit i-ar fi acesta preşedintelui, era legitimă şi a fost pusă pe un ton civilizat. Şi a doua oară pentru că vorba aruncată într-un moment de neatenţie a scos în evidenţă un parteneriat al tăcerii între preşedinte şi SRI, împotriva presei.“ (Ovidiu Nahoi, *Evenimentul zilei,* 9 oct.)

„Puterea te schimbă. Incidentul de vineri mi-a demonstrat-o în mod dureros. Pe mine, Traian Băsescu m-a dezamăgit. Nu prin grosolănia exprimării, nici măcar prin lipsa de respect manifestată faţă de presă. Altceva m-a şocat: «complicitatea» zîmbitoare arătată gazdelor sale de la SRI. Aerul de cîrdăşie. Timofte şi Maior îi erau prietenii, alături de care se putea defula, spurcîndu-l pe «inamicul» comun: gazetarul incomod. «Cîte un găozar d-ăsta crede că ne poate întinde NOUĂ capcane?» – s-a indignat preşedintele. Plasîndu-se singur într-o tabără în care nu ar fi avut ce să caute.“ (Miruna Munteanu, *Ziua,* 10 oct.)

„Prin 2004, în plină campanie de control mass-media dusă de regimul PSD, apăruse între liderii de opinie din presă o teorie interesantă. Anume, că temele şi persoanele importante ale guvernării nu se puteau discuta la jurnalele de ştiri, pentru că omorau audienţa. În special, nu în contradictoriu. Vezi, Doamne, poporul se săturase de atîta politică şi cerea chestii soft: reportaje din piaţa de zarzavat, tăieri de panglici, lansări de carte, fitness. Dacă te uitai la televizor, aveai senzaţia că trăiai într-o Elveţie mai săracă şi cu mai multe accidente rutiere. Aceiaşi oameni văd că astăzi s-au sucit complet. Nu mai e ştire, în afară de blocajele de trafic, care să nu fie despre zvîrcolirea vreunei facţiuni de partid ori panseul între două uşi al unui ministru. Deputaţi obscuri sînt fugăriţi cu microfoane zbîrlite, doar-doar or scoate vreo inepţie bună de făcut subiect naţional. Unde înainte călcam cu precauţie, pîş-pîş, să nu deranjăm curtea lui boier Năstase, acuma bulbucăm ochii şi dăm cu barda în toate direcţiile. Se vede că, dacă ai libertate de exprimare, dar nu mare lucru de spus, isteria e singura cale să te faci remarcat.“ (Sorin Ioniţă, *Evenimentul zilei,* 10 oct. crt.) **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Oraşul pe scuter

E mult mai plin de fum. Basculantele îl trimit în trîmbe, ca balenele. Maşinile sportive aruncă aşa, cîte un panas care se risipeşte imediat în curentul de aer al demarajului. Cu timpul, înveţi să deosebeşti după miros dieselul fin de BMW, de pîrîitoarea vreunui Volkswagen de dinainte de Revoluţie. Şi mai repede înveţi zgomotul maşinilor care vin din spate: dacă fîşîie e bine: şoferul de limuzină are îndeobşte mai mult respect pentru scuteriştii fără apărare decît cel de camion. Claxoane sînt puţine: sutele de motociclete vîndute anul ăsta au făcut ca două roţi pe carosabil să nu mai provoace aceeaşi reacţie ca patru picioare. Altfel spus, lumea nu ne mai claxonează ca pe vaci. Şi nici noi nu ne mai dăm la o parte, ca să fie clar!

Totuşi, comunitatea scuteriştilor rămîne conştientă de rolul ei subaltern, pe alocuri chiar mizer, în societatea asflatică. De la mopedul de pe care curg piesele şi pînă la Peugeot-ul scump, cu pornire electrică şi cu abţibilduri de formula 1, sîntem o apă şi-un pămînt de flori. N-am avut bani de maşină. Şi nici de-o motocicletă ca lumea. În plus, n-am avut nici demnitatea să ne luăm bicicletă, care ar fi fost o declaraţie mai sinceră în privinţa statutului nostru social. Avem un motor sub fund, însă e mic. Şi trebuie să ne descurcăm cu el, cu înţelepciunea aceea a zicalei care zice că nu contează dimensiunea, ci felul în care iei curbele.

Cu scuterul nu poţi demara pe o singură roată, cu nerv. N-are putere şi nici nu e făcut pentru aşa ceva: te-ai lovi de aripa din spate. Dacă iei o fată cu tine, viteza maximă se duce naibii, odată cu speranţele tale că o vei mai vedea vreodată. Scuterul cel mai mic (din punct de vedere al capacităţii motorului), pe nume moped, nici nu se conduce cu carnet special – trebuie doar să ai 16 ani. Ce vreţi mai mare dramă, ca nici actele să nu te deosebească de biciclist?

Şi totuşi, pe noi şi pe biciclişti ne mai uneşte ceva: spaima de moarte. Spaima că în următoarea secundă cineva va veni din spate, (lateral, faţă etc.) şi ne va face una cu pămîntul, după care va declara senin că nu ne-a văzut. Sîntem cu adevărat mici oricît de graşi am fi şi oricîte stopuri am pune. E simplu: preţul maşinăriei e cel care dă dimensiunile pe şosea.

Frica asta de ăia mai mari şi mai scumpi ne ţine cu ochii în patru, însă tot ea ne face mîndri. Cine, în afară de noi, înfruntă atîtea pericole doar ca să ajungă de la Romană la Piaţa Charles de Gaulle (după 1 kilometru pe piatră cubică!!!)? Cine, ăia cu role? În nici un caz!

Spre deosebire de motociclişti, nu ne cunoaştem şi nici nu ne cumpărăm geci de piele cu franjuri: viteza de 45 de kilometri pe oră oricum nu i-ar mişca din loc! Însă claxonăm cîteodată cînd ne întîlnim, pentru că ştim prin ce trece celălalt. Şi doar lipsa unui sistem de comunicaţii ne desparte de solidaritatea taximetriştilor, care sar în ajutorul unuia de-al lor în pericol. Chiar şi aşa, cînd mai cade cîte un scuterist, altul se opreşte să-l ajute. C-aşa-i pe două roţi, de diametru mic, fireşte!

Cele mai multe scutere sînt conduse prin Bucureşti de

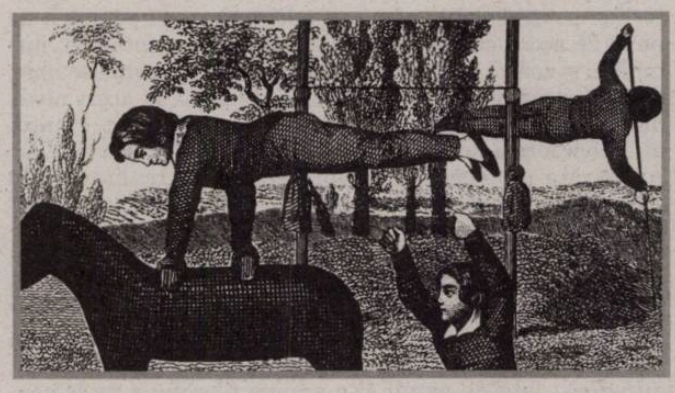

adolescenţi aflaţi la prima slujbă: aceea de curier. Nu e muncă de plăcere, asta ştiu sigur: ploaia ajutată de vînt trece prin orice, iar condusul cu mănuşi e oarecum exclus, pentru că frînele şi acceleraţia sînt cu mult mai greu de ajustat. În plus, bucuria cea mare, de a nu sta la nici o coadă la stop, e prea mică în raport cu greutatea de a te strecura printre coloanele de şoferi care încă n-au învăţat să respecte sărăcia şi nevoile şi neamul. Şi curierul, *by the way,* care pune un umăr şi-o roată pentru ca domnul din Q7 să ajungă la destinaţie cu contractul semnat şi-un aer superior în care noi, scuteriştii, ştim bine să vedem primii lipsa de recunoştinţă pentru cei mici.

Dar cel mai trist lucru cînd ai scuter este că nu-l prea poţi tuna. Nu există spoilere, jenţi de inox sau tobe de aliaj de navă spaţială. E şi asta un fel de a ţi se arăta pînă unde se întinde plapuma. Pînă aici, bre! Tu, băă, ăla cu scuterul, ce te uiţi aşa?!

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Moscova şi Tbilisi

Sentimentul de solidaritate şi de frăţie între popoarele marii Uniuni Sovietice, cîntat pînă şi în imnul de stat, a dispărut ca şi cum n-ar fi existat niciodată (poate că nici n-a existat vreodată) şi pe spaţiul unde se presupunea că el există a apărut o atotcuprinzătoare suspiciune, gata să se transforme în violenţă interetnică. Primele ciocniri între „conlocuitori", cu morţi şi cu răniţi, au demonstrat că perestroika nu poate repara comunismul, că glasnost va fi folosit pentru a exprima ura faţă de străin. Ceea ce a dus la căderea lui Gorbaciov favorizează poziţia actualului preşedinte, văzut de o majoritate a cetăţenilor ca un conducător capabil să reconstruiască situaţia hegemonică a Rusiei. Întrucît democraţia nu a creat belşug pentru un număr semnificativ, măcar să se revină la situaţia cînd sărăcia se putea compensa prin poziţia de putere mondială. Idila cu puterile occidentale şi-a consumat de mult farmecul, relaţiile cu ţările mari ale Europei occidentale evoluează pe baze de interese (gaz, petrol) şi Rusia negociază de pe poziţii de superioritate, întîlnirile „prietenoase" cu preşedintele american au ca subtext recunoaşterea sferei de influenţă ruseşti. Recîştigarea vechilor poziţii, pierdute pe vremea rătăcirilor gorbacioviste şi a haosului elţînian, are ca prim obiectiv fostele republici sovietice, devenite în 1991 state independente. În acest plan, Georgia este o miză importantă: poziţia strategică a unei ţări etern rebele, cu un preşedinte care îşi croieşte decis drumul spre Alianţa Atlantică, trebuie recuperată de dragul conductelor de petrol şi gaz şi, nu în ultimul rînd, pentru a demonstra cine e mare şi cine e mic. Înainte de a fi învins de David, Goliath i-a zdrobit pe mulţi.

Rusia susţine elanul separatist al regiunilor Abhazia şi Osetia de Sud: a acordat cetăţenia rusă majorităţii locuitorilor, un atac militar georgian pentru restabilirea suveranităţii ar declanşa o replică a Armatei Roşii. Iar NATO nu va trata serios cu Georgia cît timp aceste conflicte nu se sting. Vizibilitatea căpătată de arestarea celor patru militari ruşi acuzaţi de spionaj (în asemenea cazuri, extrădarea, protestele se petrec departe de ochii opiniei publice) a arătat că Rusia nu mai e dispusă să accepte politica prooccidentală a preşedintelui Saakaşvili. „E un act de terorism de stat cu luare de ostatici. Vor să pişte Rusia în cel mai dureros mod, să provoace. Oamenii ăştia cred că sub acoperirea sponsorilor străini pot sta comod şi în siguranţă" – a declarat Vladimir Putin, după o discuţie a Consiliului Naţional de Securitate, unde s-a analizat criza.

Încă din vară, Rusia lovise economic Georgia, prin sistarea importului de vin şi apă minerală. Acum a blocat toate legăturile pe apă, în aer şi pe uscat, a interzis transferurile de bani de la băncile ruseşti şi a declanşat acţiuni foarte spectaculoase de persecutare a georgienilor de pe teritoriul Rusiei. Copii goniţi din şcoli, raiduri prin pieţe, arestări, totul la vedere: pentru o mare putere – fie şi decăzută – nu există primejdia denunţării acţiunilor de purificare etnică. Preşedintele Saakaşvili ameninţă că va reclama politica de epurare etnică la Curtea Europeană pentru Drepturile Omului. De altfel, acea presă occidentală sensibilă la orice suferinţă a unui fost deţinut taliban, la orice proiect de lege american sau britanic, conţinînd formulări suspecte cu privire la drepturile omului, se mulţumeşte să înregistreze aceste persecuţii, şi nu se aude nici măcar un oftat de compasiune. Cu atît mai puţin din partea populaţiei din Rusia: într-un sondaj recent, două treimi dintre cei întrebaţi (69%) consideră că două ţări sînt ostile Rusiei şi pot declanşa un război împotriva ei: Georgia – 31%, Statele Unite – 29%. (Cea mai prietenoasă ţară e considerată Belarus.) În acelaşi timp, procentul celor care aprobă acţiunile preşedintelui Putin a crescut odată cu măsurile împotriva gruzinilor, de la 32 la 38%. În condiţiile embargoului asupra transportului, în capitala Georgiei, Tbilisi, aterizează avioane de marfă, încăpătoare; primul a adus „acasă" 130 de cetăţeni gruzini expulzaţi din Moscova. Probabil că ministrul francez de Interne Nicolas Sarkozy, care să străduiească să organizeze acţiuni asemănătoare pentru imigranţii ilegali din ţara sa şi nu reuşeşte din cauza opoziţiei diverselor organizaţii umanitare, are de ce să-l invidieze pe omologul său rus.

globul cubic

Gafe

De cînd tehnica de înregistrare – audio şi video – a depăşit graniţele serviciilor secrete şi a ajuns la îndemîna gazetarilor, gafele, momentele de adevăr din discursul obligat diplomatic al liderilor ridică un văl spunînd ceva despre adevărata personalitate a imaginii create de serviciile specializate.

În toamna lui 1997, Elţîn confunda Finlanda cu Suedia şi credea că Germania şi Japonia sînt puteri nucleare. Lumea a rîs, era obişnuită cu consecinţele unei stări euforice prelungite. Pe deplin treaz, şeful de cabinet al prim-ministrului polonez i-a propus unui deputat populist să părăsească opoziţia şi să treacă în coaliţia guvernamentală în schimbul unei funcţii: „Nu e o problemă, avem o mulţime de posturi libere". Deputatul l-a înregistrat şi l-a filmat, difuzarea episodului la un post privat de televiziune a dus în pragul crizei guvernamentale. Înregistrarea discursului premierului ungar Ferencz Gyurcsany despre propriile minciuni a avut şi ea efecte de durată, cu final deocamdată amînat.

„Britanicii au fost şocaţi să audă cum, la o întîlnire internaţională, preşedintele american Bush angajînd o conversaţie cu prim-ministrul lor, a început printr-un familiar «Salut, Blair». Un microfon rămas deschis, fără ca nici unul dintre ei să-şi dea seama, le-a dezvăluit supuşilor Maiestăţii Sale ceea ce ei au apreciat a fi o relaţie de vasalitate, inadmisibilă între doi aliaţi". (*Le Monde*, 3 oct.crt.)

La o altă întîlnire internaţională, Jacques Chirac, pentru a evita clipe de tăcere penibilă, şi-a părăsit temporar soclul, pe care stă de obicei, şi a povestit că e de atîta timp, într-un fel sau altul, la putere (a fost pentru prima oară prim-ministru în 1967), încît simte că a devenit o „piesă de mobilier". Mărturisire însoţită de un gest larg şi de un surîs satisfăcut. Dominique Strauss-Kahn, fost ministru socialist, potenţial candidat al Partidului Socialist pentru prezidenţialele de anul viitor, a fost înregistrat de postul de televiziune Canal+ în timp ce-l asculta pe un consilier de imagine care-l sfătuia să cumpere cel mai recent disc din top, *Zidane o să bage gol,* şi să spună că vrea să-l dăruiască nepotului său. După cîteva ore a fost filmat cumpărînd discul şi repetînd ceea ce i-a sugerat consilierul. Nepotul a fost mulţumit, electoratul... (**M. B.**)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Irakul lor

Că ne integrăm mediocru, o ştiam şi dacă nu o spunea însuşi preşedintele Băsescu. Dacă a spus-o domnia sa, atunci nu trebuie să ne mai gîndim de ce a spus-o – tot românul ştie că orice spune şi face dl Băsescu e un act de antipatie făţişă pentru dl Tăriceanu. Aceste certitudini care ne blochează mintea sînt, cel puţin pentru cîţiva, exasperante. Mă număr printre ei. Dincolo de bîza pe care o joacă, prin interpuşi, palatele, trebuie să ne întrebăm de ce sîntem, nu doar în integrare, mediocri. O cauză ar fi aceea că gîndim mediocru. Fie din cauza unui complex de inferioritate, fie de teama să nu părem ridicoli vrînd să părem mai mult decît sîntem, evităm să gîndim româneşte la problemele lumii. Recenta dezbatere privitoare la viitorul Irakului unde, de altfel, avem trupe şi – o afirmăm adesea – avem şi interese, ne lasă nepăsători.

Senatorul american Joseph Biden, un veteran al Comitetului pentru Relaţii Externe al Senatului american şi membru foarte influent al Partidului Democrat (posibil prezidenţiabil democrat în 2008 sau, cel puţin, prim favorit pentru funcţia de secretar de stat într-o viitoare administraţie democrată), şi Leslie Gelb, preşedintele emerit al prestigiosului *Council on Foreign Affairs* din New York, au propus un plan pentru rezolvarea situaţiei tot mai încîlcite din Irak: divizarea ţării în trei părţi. La nord, o parte kurdă, la sud, o parte şiită, în centru, o parte sunnită, veniturile din petrol urmînd a fi distribuite în mod echitabil, către cele trei părţi, de către Guvernul central care, în urma acestei puternice descentralizări, va avea în grijă doar paza frontierelor şi politica externă. Bagdadul urmează să fie un „oraş federal", care nu aparţine nici uneia dintre cele trei părţi. Planul Biden-Gelb pleacă de la teza, larg împărtăşită la Washington, că violenţele din Irak sînt mai ales de natură sectară şi că armonizarea poziţiilor celor trei mari grupuri irakiene e imposibilă. Tînăra Constituţie irakiană permite, în principiu, acest gen de federalizare a ţării. Acum, dezbaterile pro şi contra sînt aprinse. Opoziţia la acest plan are, în esenţă, trei argumente. Primul, că împărţirea ţării ar favoriza Teheranul, adevăratul adversar al trupelor coaliţiei în Irak – teritoriul şiit ar deveni un fel de extensie cvasioficială a Iranului. Al doilea, că o asemenea partiţie nu ar asigura deloc sfîrşitul conflictului dintre şiiţi şi sunniţi. Dimpotrivă. Aglomerările urbane irakiene, în care sunniţii şi şiiţii locuiesc împreună, se găsesc şi în sud, şi în centrul ţării, iar apariţia unor tensiuni între minoritate şi majoritate este mai mult decît sigură, iar speranţa că majoritatea rezultată din partiţie, fie ea sunnită în centru sau şiită în sud, va rezolva „democratic" relaţia cu minoritatea aflată pe propriul teritoriu, este o iluzie. De altfel, împărţirea pare că nu are sens, dacă ne gîndim că 55% din populaţia Irakului locuieşte în patru mari oraşe, dintre care trei sînt într-un asemenea fel amestecate, încît ideea separării sunniţilor de şiiţi e imposibilă. În fine, sunniţii, al căror teritoriu este sărac în petrol, se simt dezavantajaţi – ei au pierdut nu doar privilegiile de pe vremea lui Saddam Hussein, dar şi beneficiul petrolului, căci nimeni nu poate garanta că un aranjament de distribuire a veniturilor din petrol va fi respectat, cu atît mai mult cu cît colectarea şi împărţirea acestor bani va fi prerogativa unui guvern de la bun început construit să fie slab, lipsit de pîrghii legale şi de forţă, în raport cu cele trei părţi ale ţării.

Congresul american a numit, cu aprobarea preşedintelui Bush, o comisie independentă pentru a veni cu o soluţie în chestiunea irakiană, cu atît mai mult cu cît rapoarte confidenţiale ale serviciilor secrete americane, „scăpate" de diverse „surse" spre presă, prevăd că în anul 2007 violenţa şi instabilitatea vor creşte în Irak. Comisia, condusă de James Baker, fost secretar de stat american, va transmite în curînd raportul ei care, e aproape sigur, va susţine propunerea împărţirii în trei a Irakului. Un expert al comisiei, citat de *Times*, spune că „oricum kurzii au deja autonomia lor, iar procesul de federalizare a Irakului se va petrece negreşit – important este cum vor putea irakienii să gestioneze procesul de federalizare". Zalay Khalilzad, ambasadorul american în Irak, foarte apreciat de toată lumea pentru felul în care îşi face meseria, a avertizat serios actualul Guvern irakian de uniune naţională că, dacă în două-trei luni nu poate rezolva problema violenţelor din Bagdad, atunci Guvernul american se vede obligat să schimbe ceva important în politica sa faţă de Irak. Administraţia Bush, inclusiv secretarul de stat Rice şi ambasadorul Khalilzad, au fost, pînă acum, susţinători ai păstrării unităţii Irakului. În analiza lor, fărîmiţarea Irakului ar duce la agravarea situaţiei şi nicidecum la rezolvarea ei. Însă, cum violenţele nu se mai termină, se pare că şi poziţia administraţiei Bush începe să se schimbe. Dezbaterea în privinţa împărţirii Irakului se cere a fi privită şi prin prisma celor arătate de Bob Woodward în ultima sa carte, *Starea de negare,* dedicată felului în care administraţia Bush gestionează războiul din Irak. Cartea, deja un best-seller peste Ocean, a generat controverse pătimaşe, deşi toţi cei care au fost intervievaţi de legendarul jurnalist de la *Washington Post* pentru documentare, recunosc că părerilor lor sînt corect reflectate în carte. Ei bine, în această carte se arată că preşedintele Bush este înclinat să ia mereu în calcul cea mai optimistă dintre soluţiile unei probleme şi că pune loialitatea deasupra oricărui calcul politic. În aceste condiţii, va cîştiga acela care va fi capabil să prezinte preşedintelui planul cu finalul cel mai luminos şi acela care va avea de partea planului său pe cei mai loiali oameni ai lui George Bush: „Dick" Cheney, „Condi" Rice şi „Rummy" (Donald Rumsfeld)

Soluţia pentru Irak însă e pe mai departe necunoscută. Un şir de greşeli militare şi politice ale americanilor, abilitatea de a fructifica aceste erori de către antiamericanii viscerali şi, nu în ultimul rînd, valul bizar de intelectuali occidentali care îşi doresc ca America să piardă acest război, fac ca situaţia să fie tot mai greu de administrat după regulile ştiute ale democraţiei.

Pe de altă parte, blocarea Americii în Irak are, deja, efecte importante. Iranul, Coreea de Nord, dar şi adversari mai camuflaţi, precum China şi Rusia, par să aibă un bun moment de revigorare în lipsa unei replici americane consistente. În acest joc, e interesant de văzut cum va reacţiona Europa, aflată într-un moment dificil al construcţiei instituţionale a unui profil strategic comun. Cît despre România, nu mă mai întreb. În afara declaraţiilor abstracte de gen „susţinem democraţia", nu am putut articula nimic coerent în privinţa Irakului. Credeţi că există cineva să ne poată spune dacă, din punctul de vedere al intereselor noastre – cîte sînt şi cum sînt – planul de federalizare a Irakului e bun sau rău? Aş! Lumea merge înainte fără să ne simtă lipsa şi, mai grav, noi înşine mergem înainte fără să îi simţim lipsa.

ready made

„Clujiu, în 1/13 ianuarie 1895
Illustritatea voastră!!
În ziua de azi îmi vine în minte suferinţa ilustritatei voastre. Dumnezeu să vă deie tăria sufletească ca să puteţi suporta suferinţele impuse de duşmanii neamului românesc, deie cerul ca suferinţele acele să fie balsam pentru noi. Întru mulţi ani!

Sincer stimător,
Abel Talpacasei"

(Dr. Ioan Raţiu şi Emilia Raţiu, *Corespondenţă* I [scrisori primite, 1866-1895], Editura „Progresul Românesc", 1994)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Mic tratat de chiciologie

13°

N-avem, la nunţi, ce mai bîrfi,
căci ştim cu toţii cum
va zice naşul: „Cînd ne-o fi
mai rău, tot ca acum

s'ne fie; termenînd, în fine,
cu ce i-a spus şi lui
la propria-i nuntă naş-su: „Fine,
ia seama la ce-ţi spui:

să fii în veaţă tolerant
cu fină-mea, cum eu
am fost cu naş-ta tolerant
la bine şi la greu;

să fii, finuţă, tolerantă
cu finu-mi, cum cu mine
fu naşă-ta de tolerantă,
ca casa voastră,-n fine

(căruia naşii i-s temei
în ultimă instanţă),
să fie-o casă, dragii mei
boboci, de toleranţă!"

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Imaginea proastă se tratează cu timp

Noi cunoaştem mai bine Parisul şi Roma decît Sofia şi Belgradul. Altfel spus, cunoaştem o mulţime de lucruri despre Occident; Occidentul cunoaşte mai puţine lucruri despre noi. Desigur, cunoaşterea noastră nu ne fereşte de clişeizări, după cum şi necunoaşterea lui produce stereotipii. Sîntem chit, la prima vedere.

Dar prima vedere e falsă – drept care este nevoie de o a doua. Nu sîntem chit. Cîtă vreme imaginea noastră despre Occident va fi mai bună decît imaginea Occidentului despre noi înseamnă că la mijloc există un clar dezechilibru al balanţei de impresie.

Avem cîteva arme de contraatac. Ironia. Miştoul. Hazul de necaz. Dar românii şi România *se bucură* pe continent de o imagine mai proastă decît merită. Aceasta e realitatea. Putem s-o parăm prin vorbe de duh sau prin constatarea – deseori valabilă – că mulţi dintre proştii lor sînt mai proşti decît proştii noştri. Şi totuşi, dincolo de haz şi de miştouri, există paşaportul, cu coperţile lui vişinii. Şi, dincolo de el, pentru mulţi dintre noi începe un mărturisit sau nu complex. Nemţii şi austriecii, în ce ne priveşte, sînt bănuitori. Irlandezii şi englezii, cînd nu-s violenţi, sînt reci. Francezii, pe care noi îi simpatizăm inexplicabil de mult, sînt circumspecţi (aş putea găsi şi un cuvînt mai dur). Italienii, care au revărsat în ultimul deceniu peste noi divizii de neocolonişti – mulţi, ei înşişi, fără bani şi fără maniere sau cu cîte puţin din fiecare – au ajuns (vezi recentul şi rasistul, totuşi, articol din *Il Tempo)* – să se teamă de români mai mult decît de albanezi, ruşi şi extratereştri la un loc. Pînă şi grecii – da, *gretzii,* care acum 90 de ani îşi dădeau prinţesa după prinţul nostru moştenitor şi care acum 20 de ani veneau aici să studieze Medicina mai ieftin – au căpătat între timp o stranie aură de superioritate.

Cum oare s-a ajuns aici? Pînă în al doilea război mondial, din România ieşea cine dorea şi putea. Nu era mare chestie ca, român fiind, să te plimbi prin Europa. A venit comunismul – ca o iarnă peste graniţe. Ceva oameni tot mai ieşeau – oameni cu totul şi cu totul aleşi pe sprînceană. Cine erau ei? Activişti de partid, securişti de încredere, universitari, savanţi, sportivi sau actori. Ieşea din ţară cine avea voie. Pentru fiecare, partidul unic şi totalitar se punea gaj; în 99,9% din cazuri, partidul – prin reprezentanţii săi, văzuţi sau nu – făcea trierea.

Ieşea chimistul acoperit de laurii Premiului de Stat (Ana Aslan e un caz), istoricul (care poate făcuse şi ceva puşcărie, dar ieşise de-acolo teafăr – precum Constantin C. Giurescu, să spunem), soprana (cum ar fi Arta Florescu), actorul (cîteva generaţii, de la Beligan la Piersic) sau muzicianul (Ion Voicu, cu vioara sa) sau sportivul (de la Ozon la Dumitrache) sau chiar bombe sexuale cu focos geopolitic, direcţionate anume.

Mulţi dintre proştii lor sînt mai proşti decît proştii noştri. Şi totuşi...

Ce impresie făceau ei în lume? De la bună spre excelentă. Toţi foloseau parfumuri, toţi vorbeau o limbă străină. Ei nu erau media României de atunci, ci crema ei. Cu ei de faţă, străinii aveau revelaţii: germanii şi englezii şi francezii şi italienii redescopereau, brusc, ce insulă latină pierdută undeva în Răsărit este România; mulţi apreciau şi „independenţa" politicii sale externe (au fost ani în care majoritatea liderilor occidentali îi cam ciuguleau din palmă Ceauşescului!) şi, una peste alta, imaginea României era mai bună decît merita.

Şi iată-ne în 1990. Din ţară au început să iasă cei pe care regimul comunist nu i-ar fi scos niciodată în vitrină. La Paris, lîngă Luvru, şi la Köln, lîngă catedrală, au apărut români (nu ne interesează aici etnia, ci paşaportul) semi-analfabeţi, mirositori şi murdari, cu cîte un carton agăţat pe piept pe care scria *Victims of Ceausescu – Revolution* şi alte cîteva chestii la fel de deştepte. Fix pe-atunci, Occidentul trăia fervoarea epocii video. Consuma imagini şi iar imagini – unele dintre ele filmate la Bucureşti sau în zonă, prin cămine de copii capabile să ridice părul măciucă şi în capul lui Yul Brinner. Românii cerşind la Paris sau la Köln nu erau nici ei media României – ci pleava ei. Ei ofereau o imagine la fel de falsă ca aceea a *selectaţilor* din urmă cu trei decenii; cu ei în faţa ochilor, occidentalii s-au mai înşelat o dată. România n-a mai fost ţara latinismului în floare, ci ţara gitanismului de *bidonville*.

Nu vreau să par cinic, dar cred că – pe termen mediu – nici un guvern şi nici un Dumnezeu nu vor putea face mare lucru spre schimbarea acestor clişee despre noi. Rănile – şi cele de percepţie – se vindecă în timp. În anii '20, despre polonezi se spunea că sînt patronii generici ai bordelurilor din Argentina. Italienii anilor '30, în America, păreau a fi cu toţii mafioţi. Portughezii anilor '60 păreau valeţii Europei, iar spaniolii – grăjdarii. *Gretzii?* Dacă n-ar fi avut de tocat banii Planului Marshall, îi sufocau de mult coloneii, comunismul sau balcanismul – sau toate trei.

Aşadar, nu vă luaţi după cei ce ne vorbesc numai de rău – mulţi dintre ei descriu ce văd în oglindă. Sînt mulţi şi cei care ne vor binele – totuşi să nu ni-l lăsăm luat la prima strigare!

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Ţiganii: moravuri

La 1800, ţiganii sînt descrişi în cele mai negre tuşe, de contemporani: boierii-stăpîni, domni, consuli străini, negustori, cronicari, judecători. De altfel, consulul Angliei la Bucureşti şi Iaşi, William Wilkinson (1814-1818), constată că această categorie socială este tratată „cu cel mai mare dispreţ de către ceilalţi locuitori ai ţării" şi „epitetul de «hoţ» sau oricare altul echivalent ar putea fi tolerat mai uşor decît acela de «ţigan»". Asta nu-l împiedică pe acest observator al societăţii româneşti de la începutul secolului al XIX-lea să ofere informaţii cît mai sumbre despre ţigani. Să luăm cîteva dintre ele şi să le coroborăm cu informaţiile oferite de alte surse.

„Aplicarea către hoţie pare să fie înnăscută, dar ei nu se fac hoţi în scopul de a se îmbogăţi; nu fură decît lucruri neînsemnate." În documentele vremii, ţiganii apar adesea ca hoţi sau tîlhari de drumul mare, detaşîndu-se, cu precădere, preferinţa lor pentru furtul vitelor (cai, boi, vaci, capre). La 26 noiembrie 1794, fraţii Mihai şi Ene, ţigani ai postelnicului Ianache Stănescu, fură o vacă din satul Zădăriciul. Aflînd că sînt în sat, Nedelea, fost pîrcălab, vechi prieten, le promite şi el un „chilipir" şi, la miezul nopţii, „au sosit cu un bou legat de coarne (furat – *n.n.),* pe care dîndu-li-l în mînă, le-au zis că, după ce-l va vinde în Giurgiu, să-i păstreze şi lui partea, cînd va merge acolo". Un alt exemplu: Ion ţiganul care fură „boarfele" sătenilor din Zănoaga, judeţul Olt. El are însă nevoie de complici pentru a face să dispară orice urmă, pentru a nu fi bănuit. Celor trei ţigani, cu care se află în „tovărăşie", li se alătură şi Radu, pîrcălabul satului Zănoaga, sat din care se furaseră acele boarfe. Toţi patru primesc lucrurile furate pentru a le valorifica şi pentru a împărţi apoi banii. Observăm că la 1800, ţiganii şi românii fură în cîrdăşie, primii sînt mai vizibili pentru că stăpînii au dreptul să-i pedepsească atît fizic, cu bătaie, dar şi „să-i însemneze" astfel încît să fie recunoscuţi imediat în spaţiul public. Una dintre aceste pedepse constă „în a băga capul vinovatului (ţiganul rob – *n.n.)* într-un fel de coif de fier cu două coarne imense din acelaşi metal şi de a-l închide pe sub bărbie în aşa fel încît să fie foarte supărător pentru cel care îl poartă, împiedicîndu-l pe acesta să mănînce sau să bea, atîta timp cît îl poartă". În timp ce caretaşul Döbel povesteşte că, în Moldova, un ţigan hoţ este obligat să poarte pe cap o „pălărie pe care erau fixate două coarne mari de berbec"; semnul vesteşte locuitorilor că au de a face cu un „şerb de a cărui cinste nu răspunde stăpînul său pentru că a furat". Iar „coarnele sînt o prevestire publică din partea stăpînului său că acesta nu păgubeşte de ceea ce a furat şmecherul".

Acelaşi Wilkinson povesteşte că „femeile (ţigăncile – *n.n.)* au firea cea mai coruptă: nici una nu exercită regulat prostituţia publică, dar în acelaşi timp nici una nu-şi refuză favorurile, cînd i se face o cît de mică ofertă bănească". Iar Constantin Caracaş, medicul capitalei (1800-1828), le acuză de desfrîu şi ca principale purtătoare de sifilis şi boli venerice. Dar la aceeaşi epocă, prostituţia este la fel de prezentă în rîndul romîncelor. Cît despre sifilis... boala secolului... se regăseşte în conacele boiereşti, casele prăvăliaşilor şi bordeiele săracilor.

O altă afirmaţie a aceluiaşi Wilkinson: „cele două sexe sînt neîngrijite şi murdare; murdăria şi insectele, care le acoperă trupul, par să alcătuiască o parte integrantă din fiinţa lor, căci nici o consideraţie nu-i poate hotărî să fie <mai> curaţi". Iată însă că medicul Constantin Caracaş constată acelaşi lucru atunci cînd este vorba de ţăranii români care „sînt murdari, fiindcă nu se silesc să-şi facă haine de primeneală şi adesea dorm fără să se desbrace".

Se mai spune că sînt leneşi, răi şi răzbunători, iubitori de băutură şi clevetire: clişee mai mult sau mai puţin adevărate, regăsite fie că este vorba de ţigani, fie că este vorba de români.

Starea de inferioritate, robia, umilinţa, stigmatizarea, prefăcătoria necesară vor fi accentuat toate aceste trăsături negative care şi-au pus amprenta asupra unei etnii într-o permanentă căutare a libertăţii.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

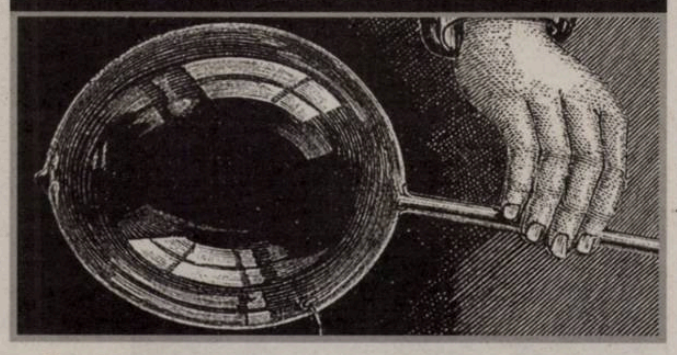

În Anglia sînt oameni morţi!

Am mîncat la un local familial japonez, specializat în grătare, o chestie de-aia unde stai alături de tot felul de străini în jurul unei mese comune pătrate avînd în mijloc un grătar. Majoritatea tipilor din încăpere erau mai în vîrstă, ieşiţi în oraş pentru ofertele speciale de la începutul serii, dar masa noastră era destul de diversă. Eu şedeam lîngă un bătrîn morocănos cu păr argintiu, venit acolo cu fiica lui între două vîrste şi nepotul lui de 8 ani. Mai era un tip singuratic, sosit în oraş pentru o convenţie a fabricanţilor de maşinării, o femeie de vîrstă mijlocie care tot şopocăia în celular şi un cuplu sfios care părea distrus de perspectiva de a lua masa alături de părinţi şi de bunici, după ce au făcut sau erau pe cale să facă ceea ce aveau de gînd să facă. Femeia mai în vîrstă nu putea să înţeleagă ce scria în meniu şi se temea că n-o să capete suficient de mîncare, aşa că am liniştit-o eu. Puştiul a vrut să facă pipi, aşa că impasibila lui mamă l-a dus la toaletă. Părea că nimic nu o poate tulbura, mai ales nu bătrîna al cărei scop în viaţă părea să fie tocmai acesta. Cînd copilul a fost repus la locul lui, a spus, destul de tare pentru a fi auzit de toată lumea:

„În Anglia sînt oameni morţi!“

Bunica s-a chinuit ce s-a chinuit pînă cînd a găsit răspunsul potrivit:

„Există oameni morţi peste tot, Tom.“

Mama părea în continuare de neclintit. Cuplul de alături a mai înţepenit încă un pic. O gaşcă de studente a luat cu asalt masa de alături şi a purces la etalarea legilor imuabile ale camaraderiei feminine: brunetele vorbeau şi zîmbeau, blondele şedeau în blonzia lor mută, iar roşcata părea nelalocul ei.

Apoi a apărut Bucătarul. Era tînăr şi m-a străbătut o uşoară oroare cînd l-am văzut mînuind cu agilitate ţepuşele şi spatula, care aduceau prea mult a scule de măcelar. Nici cînd a tocat legumele, mîna lui nu părea din cale-afară de stăpînă, căci un cotoraş de brocoli a aterizat în *ice tea*-ul bătrînei, iar un picioruş de ciupercă, în berea mea. Aruncarea şi prinderea ouălor mi-a produs o absolută oprire în loc a inimii şi am văzut, pentru o secundă, cum oul aterizează pe unul dintre cei doi îndrăgostiţi, făcînd ceea ce avea să se petreacă cel puţin ciudat, dacă nu chiar imposibil, asta dacă nu cumva se petrecuse deja, caz în care avea, de fapt, să ajute la consolidarea relaţiei. Oul a aterizat cu un pleoscăit pe grătar. Bucătarul a construit un vulcan de inele de ceapă cu pase îndemînatice, apoi a aprins o flacără care l-a fascinat pe micul Tom, dar noi ştiam că ar fi trebuit să fie un vulcan, numai că nu era pic de lavă. Friptura şi creveţii s-au rumenit minunat, iar farfuriile pline şi-au găsit în cele din urmă ţintele gustative predestinate. Masa s-a lăsat cuprinsă de un zumzăit plăcut, iar străinii s-au transformat în comeseni agreabili de îndată ce ne-am contopit în actul mestecatului.

Partea nostimă este că restaurantul era în Springfield, Missouri, şi o fi fost el în stil japonez, dar, ca orice birt din Midwest specializat în grătare, servea grătare. Iar oamenii

erau ca orice oameni obişnuiţi, ciudaţi şi vii.

Ca să ajungi la Nakato, care se recomandă „cel mai vechi, dar încă cel mai bun“ birt japonez din Springfield, trebuie să conduci o bucată bună pe Route 66, pe lîngă fabrica Solo Paper Cup, o clădire care explică de ce arta modernă şi-a înfipt rădăcini adînci în vestul mijlociu. Cultura drumurilor lăturalnice ale Americii se clădeşte pe cutii şi reclame, firme şi curbe, în timp ce un ou se tot roteşte în aer.

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Omul din parc

Apărut, cred, odată cu toamna. Cel puţin eu de-abia atunci am început să-l remarc. De fapt, de-abia atunci am început să renunţ la maşină şi să circul doar cu metroul, ca să nu mă mai enervez din cauza traficului şi a mîrlăniei. La orice oră veneam, îl găseam instalat deja pe banca sa din micul părculeţ dintre gura metroului şi muzeu, înfăşurat într-un impermeabil lung şi incolor. Pe cap avea totdeauna o căciulă de blană cu clape, subţiată de atîta purtat. O clapă atîrna, bleagă, pînă pe gît, cealaltă stătea, nu ştiu cum, pe jumătate ridicată, precum urechile acelor cîini-lupi care nu sînt încă maturi şi nu vor fi niciodată chiar lupi. La picioare, în stînga, avea o sacoşă din acelea de rafie, roşu cu albastru şi cu alb, burdusită cu lucruri. Probabil toată averea sa. Deschis pe picioare se afla un caiet studenţesc, din care (sau peste care, nu prea puteam să-mi dau seama) ieşeau nişte ziare sau foi de reviste. Avea totdeauna un creion lung cu care scria ceva în caiet. Aveam impresia că erau cuvinte încrucişate.

Cînd ieşeam, pe la prînz, nu mai era acolo. Dispărea. Mă întrebam totdeauna unde putea fi, de unde venea şi unde se ducea. Desigur, unul dintre vagabonzii oraşului, dar mă intriga. Mai ales umbra de zîmbet cu care completa careurile sale de cuvinte încrucişate, fără să acorde vreo atenţie trecătorilor.

– De ce o luaţi mereu pe aici şi nu pe la stop? – m-am pomenit într-o zi că mă întreabă, aşa, din senin, omul din parc.

– Îmi aduce aminte de copilărie – m-am surprins răspunzînd. Eu am învăţat la şcoala aia din colţ şi aici era monumentul soldatului sovietic, iar în spate nişte tufe de forsiţia în care ne jucam.

– Ştiam eu! – exclamă omul

– Ce să ştiţi?

– Că nu veniţi degeaba pe aici, în loc să o luaţi ca toţi oamenii grăbiţi pe acolo, pe la stop. Cei care trec pe acolo sînt periculoşi. Cei care trec pe aici sînt altfel, sînt ca mine.

N-am înţeles ce voia să spună, aşa că n-am răspuns, dar m-am oprit din drum şi am intrat în vorbă cu el. L-am întrebat, aşa, ca să îmi găsesc un pretext, dacă face cuvinte încrucişate. Mi-a spus că nu completează, ci construieşte el însuşi careuri de cuvinte încrucişate.

– E mult mai sănătos! – mi-a explicat el.

– Mda... – am fost eu de acord şi am plecat, nemaiştiind ce să spun.

Aceasta a fost prima noastră discuţie. Au urmat mai multe zile în care treceam pe lîngă el în drum spre slujbă, făceam un mic semn din cap, iar el rămînea cu ochii scufundaţi în careurile sale de cuvinte. Într-o zi m-a interpelat el:

– Am SIDA! – m-a anunţat calm, fără să ridice ochii din hîrtiile sale.

M-am simţit dator să mă opresc, să-l compătimesc măcar puţin şi să mă interesez de detalii. Am aflat astfel că, de fapt, el are „SIDA la cap“. După care a urmat o explicaţie foarte savantă, din care nu am înţeles decît că această boală „care distruge sistemul imunitar, după cum ştiţi“, este localizată, în cazul lui, la cap, drept care „i-a distrus sistemul imunitar neuro-psihic, care îl apăra de răutatea lumii“.

– De aceea stau aici. Nu mai am casă şi oriunde în altă parte e prea multă lume, e periculos.

Apoi a tăcut. Am mormăit un *mda, vă cred...* şi m-am dus la treaba mea cît am putut mai repede.

A fost a doua oară cînd am stat de vorbă şi nu mai aveam intenţia să repet această experienţă. Un nebun în plus pe străzile oraşului. Şi probabil că totul s-ar fi oprit aici, că aş fi uitat în scurt timp, dacă acum două zile nu m-ar fi abordat el, în picioare de data aceasta, lîngă sacoşa sa din rafie. Era uşor agitat, ca şi cum ar fi avut să-mi spună ceva important:

– O să fie o epidemie, ştiţi, nu-i aşa? Astea sînt vremurile... – a mai adăugat el şi a zîmbit vag.

De data aceasta nu am mai mormăit nici un *mda* şi am trecut mai departe, lăsîndu-l pe bietul nebun cu cuvintele sale încrucişate, pe aceeaşi bancă din parc.

Ieri nu l-am mai găsit însă la locul său. Nici azi. A dispărut.

www.teatrulact.ro

Vineri, 13 octombrie, ora 19.00
La ţară
de Martin Crimp
cu:
MIHAELA SÎRBU
IULIA LUMÎNARE
MIHAI CĂLIN
regia: Peter KEREK
scenografia: AndU DUMITRESCU

Sâmbătă, 14 octombrie, ora 19.00
BASH.
O trilogie contemporană
de Neil LaBute
cu:
MIHAI CĂLIN
IOANA FLORA
VLAD ZAMFIRESCU
MIHAELA SÎRBU
regia: Vlad MASSACI
scenografia: AndU DUMITRESCU

Luni, 16 octombrie, ora 19.00
CREATORUL DE TEATRU
de Thomas Bernhard
cu:
MARCEL IUREŞ, VALERIA SECIU
CONSTANTIN DRĂGĂNESCU
AFRODITA ANDRONE
VITALIE BANTAŞ
regia: Alexandru DABIJA

Marcel Iureş, Premiul UNITER 2001 pentru cel mai bun actor în rol principal

O ipocrizie, domnule. Şi tocmai de aceea este teatru. Interpretarea este o falsitate. Şi noi iubim falsităţile interpretate. Aşa mi-am scris eu comedia: ipocrit. Aşa o interpretăm: ipocrit. Aşa este receptată: ipocrit. Scriitorul este ipocrit. Actorii sunt ipocriţi. Şi spectatorii sunt şi ei ipocriţi. Şi totul la un loc este o întreagă absurditate. Să nu mai amintesc că e vorba de o perversitate care durează deja de mii de ani. Teatrul este o perversitate de mii de ani după care omenirea este înnebunită. Şi de aceea este atât de înnebunită după ea: pentru că este înnebunită după propria ei ipocrizie. Şi nicăieri altundeva nu poate fi ipocrizia mai mare şi mai fascinantă decât la teatru.

De 8 ani TEATRUL ACT pe Calea Victoriei, 126
ABB
DILEMA VECHE
Gândul
24 FUN
PORT.ro
www.online gallery.ro

Pentru informaţii şi rezervări de bilete vă rugăm să sunaţi la 3103 103 (0723 103 103) sau scrieţi la bilete@teatrulact.ro.

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

De la generalisim la general

Un oraş este înălţat sau degradat de impresia pe care o fac statuile sale. La Bucureşti n-am stat niciodată prea bine din acest punct de vedere. Seria de figuri istorice propuse veneraţiei populare a început relativ tîrziu: cea mai veche statuie e cea din faţa spitalului Colţea, ridicată de Karl Storck în 1869 în amintirea ctitorului acestui aşezămînt, spătarul Mihai Cantacuzino. De atunci s-au tot înmulţit dascălii, scriitorii, miniştrii sau voievozii distribuiţi pe la răspîntii ori prin parcuri, fie de mîna meşterilor indigeni, fie lucrări mai scumpe, comandate la Paris sau la Florenţa. Singure, trei opere monumentale se despart de convenţia care le-a imprimat celorlalte o rigiditate severă: „Aviatorii“ Lydiei Kotzebue, „Cărturarul“ lui Anghel (Monseniorul Vladimir Ghica) şi magnifica operă a lui Mestrovici, „Ion I. C. Brătianu“. Cu ele se poate înfrunta judecata cea mai exigentă, la nivel european.

Adevărul este că acest tip de artă reflecta o sensibilitate care nu mai este a secolului care începe şi reprezenta o cultură de care ne distanţăm: artă figurativă, eroi care plămădesc istoria... Pe de altă parte, ultimele podoabe adăugate oraşului nostru, cu binecuvîntarea comitetului de pe lîngă Ministerul Culturii care avizează monumentele de for public, au dat greş faţă de orice estetică, tradiţională sau avangardistă. „Ţepuşa“, de pildă, este o jignire adusă bunului-simţ.

Festivalul francofonilor a trecut şi ne-a lăsat o statuie nouă. Aşezarea ei pe marginea unei pieţe care abia-şi găsise centrul, gravitînd de cîţiva ani în jurul Discului crucifer al lui Paul Neagu, este cel puţin neinspirată. Piaţa a primit numele actual, Charles de Gaulle, cu ocazia precedentei vizite a preşedintelui Chirac. Am supralicitat acum cu statuia marelui om, ca să i-l arătăm oaspetelui. La Paris, statuia generalului e pe Champs Elysées, în apropiere de ale lui Clemenceau şi Churchill, bărbaţi de autoritate şi de aprigă dîrzenie ca şi el. La Bucureşti, această piaţă s-a numit pe rînd, marcînd virajele capricioase ale istoriei, Adolf Hitler, Roosevelt, I.V. Stalin... Ţin minte colosul lui Demu care domina piaţa şi care, se zice, e ascuns undeva în al doilea subsol al Muzeului de Artă (nu cred că-i adevărat: cum ar fi intrat acolo?). La Budapesta şi la Praga, statuile lui Stalin au fost ciopîrţite în bucăţi. Oricum, de la „generalisim“ la „general“, trecerea are o ironie la care De Gaulle n-ar fi rămas indiferent.

O cred, judecînd după propria mea reacţie şi cu tot respectul pe care l-a trezit întotdeauna în mine numele lui, în cei 50 de ani de cînd l-am auzit prima oară. A fi crezut în viitorul patriei sale, fiindcă se identifica cu ea, a fi păstrat convingerea că e însărcinat cu o misiune atunci cînd a refuzat, numai el, capitularea şi cînd a însufleţit rezistenţa, a fi păşit în fruntea poporului lui ca paznicul onoarei acestuia şi a se fi retras (de două ori) cu capul sus – toate împreună au alcătuit ultima viaţă din vremurile noastre care ar putea fi scrisă de Plutarh. Mesajul cel mai semnificativ pentru noi al acestei figuri romane este probabil: „Mereu aceeaşi istorie, totul e de făcut din nimic!“

Şi totuşi... De ce o statuie la Bucureşti? Vizita din 1968? Îl văd trecînd, în picioare în maşină, mai înalt decît oricînd fiindcă Ceauşescu şedea alături. Îl aud vorbind cu o voce teatrală studenţilor în aula Universităţii noastre, în timp ce, la Paris, alţi studenţi ridicau baricade şi azvîrleau cocktailuri Molotov. Datorită Sandei Stolojan, care a transcris însemnările sale de interpretă într-o carte revelatoare, ştim că generalul venise să-l încurajeze pe Ceauşescu în acea independenţă faţă de ruşi pe care, într-adevăr, o va dovedi în august. Dacă mi-aduc aminte ce-mi povesteau părinţii mei despre cel dintîi concert la Ateneu după 23 August şi eliberarea Parisului, cînd sala plîngea cîntînd „Marseileza“, putem să-i mulţumim generalului pentru încă un moment de emoţie purificatoare.

Dar asta nu mai e ţara de atunci şi în cinstirea neaşteptată adusă lui De Gaulle e greu să nu vedem un gest oportunist. La intrarea în parc (fostul „de Cultură şi Odihnă I.V. Stalin“, după ce fusese „Parcul Regele Carol al II-lea“), la doi paşi de nişte cabine alb-albastre de WC, silueta n-are măreţie adevărată, nici eleganţă. În piaţa dictatorilor a apărut un soldat de plumb de mari dimensiuni.

Cristi LUCA

nevroze

Aş vrea ca...

...din cînd în cînd, după modelul pavilionului românesc de la Bienala de arhitectură de la Veneţia de acum 2 ani, multe pagini de reviste şi ziare să fie complet albe. Nu pentru mîzgăliturile pe marginea articolelor, ci pentru că uneori nimicul e chiar o chestie deşteaptă. Ar dispărea cu ocazia asta nu doar verva de prost-gust a unor ziarişti, dar ar fi şi un moment minunat de reflecţie.

...din cînd în cînd, să nu se mai publice interviuri şi chestionare imbecile cu domni celebri ce răspund nonşalant că ei nu au mai oferit flori de 10, 15 ani. Mie în locul lor mi-ar fi uşor ruşine.

....din cînd în cînd, să aud mai des expresii de genul: „Nu ştiu“, „Nu cunosc“, „Nu mă interesează“ sau „Nu mă pricep“. Mă inhib teribil lîngă toţi deştepţii care imediat după rostirea acestor cuvinte sar în ajutor: „păi, hai că-ţi arăt / spun eu cum stă treaba“. Nu ştiu cum se face, dar la fel de necunoscător în ale problemei rămîn şi după aia.

...din cînd în cînd, atunci cînd intru în librării care au şi obiecte de papetărie, să nu mai văd cărţi deloc. Decît să le văd aruncate alandala, de pe un raft pe altul, strînse grămezi-grămezi ca atunci cînd le pregăteşti pentru băgat în valize, mai bine nu.

...din cînd în cînd, să nu mai mă deprim în drumul zilnic spre serviciu, atunci cînd văd ditamai panoul cu reclama cărţii domnului Traian Ungureanu, *Tehnica neputinţei la români*. Au un talent uneori publicitarii aştia de a face omul nefericit...

...din cînd în cînd, aceiaşi publicitari să aibă simţul autoironiei. La fel şi anti-publicitarii. Cămăşuţe, branduri, trenduri, sîntem altfel, sîntem diferiţi. Ah, unicitatea. Plictiseală în ambele tabere.

...din cînd în cînd, să nu mai strîmbe unii din nas atunci cînd aud de Gogol, Cehov, Beckett şi alţi *oldies*. Să meargă braţ la braţ, unul bătrînel cu altul tinerel, de exemplu Cioran şi Houellebecq (acest „Zarathustra al clasei de mijloc“) n-ar fi *cool?* Sau cum ar fi ca domnul Malone al lui Beckett să se trezească brusc în compania celor patru dementi ai lui Hornby, din *Turnul sinucigaşilor?*

...din cînd în cînd, fix ca să fac în ciudă unei domnişoare de la TV, fană a Mall-ului, să înfiinţez 20-30 de magazine nefolositoare, de genul sifonerie.

...din cînd în cînd, domnii de la Yahoo sau Google să facă un talmeş-balmeş cu conturile noastre de mail şi să le amestece puţin. Astfel, eu să citesc corespondenţa unei domnişoare Y, oarecare, şi o altă domnişoară, X, să mi-o citească pe a mea. Dacă nu le convine, persoanele discrete să facă cerere să nu fie băgate în joc.

...din cînd în cînd, să-mi explice şi mie cineva cum de reuşesc unii bărbaţi din filme, naufragiaţi pe insule sau aflaţi în situaţii conflictuale (război, să zicem), să rămînă perfect bărbieriţi? Aia da voinţă şi burghezie.

...din cînd în cînd, să fie mai ghiduşe şi relaxate unele publicaţii/producţii autohtone de cultură. Eu înţeleg că rigoarea rimează cu sobrietatea, dar de multe ori sînt pur şi simplu proaste.

...din cînd în cînd, tinerii să se ducă la spectacolele de gală ale teatrelor renumite, iar cei în vîrstă să meargă mai des la cele *underground,* ale primilor. Ar fi frumos. Mai frumos chiar decît discursul ăla repetat obsesiv: „noi cu publicul nostru, ei cu al lor“.

...din cînd în cînd, să înţeleg de ce pentru diverse treburi casnice (zugrăvit pereţii, pus furtunul la maşina de spălat, schimbat bujiile la maşină etc.) lumea întreabă de zece ori diferiţi meşteri, şi pentru lucruri niţel mai complicate (arta), să meargă nonşalant pe mîna ei.

...din cînd în cînd, să nu mai citesc prostioare de genul: „eşti urban dacă în loc de metrou sau RATB, mergi pe jos sau cu maşina“. Unii au un talent ridicol de a-şi complica existenţa.

...din cînd în cînd, pe lîngă toate expoziţiile de artă vizuală (de la MNAC, galerii şi de oriunde), să fie şi librării specializate. Astfel, cu puţină educaţie vizuală, s-ar diminua numărul de gură-cască ce se entuziasmează la orice şuşă.

...din cînd în cînd, să citesc în presă şi despre sporturi mai excentrice: popice, de exemplu. Am aflat de curînd că un român e dublu campion la această minunată disciplină sportivă. Dacă e adevărat, mă înclin cu reverenţă în faţa acestei discreţii victorioase.

...din cînd în cînd, să nu mai văd atîta indignare în faţa unei declaraţii misogine, dar savuroase, citite de mine pe un forum: „Dacă femeia ar fi fost bună, n-ar fi avut şi Dumnezeu una?“.

Texte şi opinii de: *T.O. BOBE (scriitor) ● Paul CERNAT (critic literar) ● Lucia Simona DINESCU (critic media) ● Alexandru DUMITRESCU (director de creaţie adjunct, Agenţia McCann Erickson) ● Vasile ERNU (scriitor) ● Bogdan IANCU (antropolog) ● Antonio MOMOC (asistent univ. drd., Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării) ● George Daniel RÎPĂ (jurnalist) ● **Coordonatorul temei:** Marius CHIVU*

Acum cîteva săptămîni am intrat, naiv, într-o discuţie pe marginea comunismului pe www.metropotam.ro, cel mai vioi site despre Bucureşti şi bucureşteni. O vreme, discuţia a fost pasională, apoi a degenerat. Faptul că scriu la Dilema veche *mă făcea automat de dreapta şi, evident, anticomunist fără dileme. (Ca şi cum ai putea discuta dileme cu un fanatic?!) Oricum, nu s-a mai putut discuta acolo, dar măcar am preluat ideea acestei teme cu dilemele (dar) şi cu certitudinile ei.*

Înainte de a ne vedea dosarele, înainte de a şti tot ce ni s-a întîmplat, înainte de a ne împăca cît de cît cu trecutul şi de a ni-l asuma cum se cuvine, cu bune şi cu rele, noi sîntem deja nostalgici după el, parţial l-am uitat sau îl ignorăm cu bună ştiinţă, vrem să rîdem de comunism... Nu mă îndoiesc că şi despărţirea de comunism o vom face, vorba personajului lui Corneliu Porumboiu, tot în stilul nostru. Mai ales acum cînd comunismul a devenit parte din comerţ, acolo unde banii nu mai au culoare politică iar ideologia se piteşte într-un cod de bare. În timp ce noua dosariadă mai mult ne ascunde decît ne arată, în timp ce unii toarnă comunism cu găleata în orice discurs fatalist nefăcînd altceva decît să compromită „capetele de acuzare", în timp ce aceia care discută la modul critic comunismul sînt consideraţi anticomunişti resentimentari ce pierd mizele timpului (ca şi cum anticomuniştii ar fi automat procapitalişti), în timp ce discursul de stînga e trendy *şi îşi permite să fie extremist mai ales în „societatea spectacolului" (vezi, de pildă, recentul discurs al cineaştilor Jean-Marie Straub şi Danièle Huillet premiaţi la Veneţia), figura lui Ceauşescu „El cîrmacho" se imprimă pe tricouri roşii cumpărate de tineri snobi, care îl idolatrizează pe Che Guevara, dar n-au auzit de Gheorghe Ursu...*

Comunismul la ofertă

Ce (ne mai) vinde comunismul? Se „vinde"? Cine îl cumpără? Cine îl vinde? Cît a mai rămas din comunism?

*Comunismul a pierdut partida chiar pe mîna economiei. De aici şi discursul plicticos (şi frustrat) al noii stîngi care acuză tocmai manipularea economică a capitalismului (ca şi cum capitalismul ar fi un sistem exclusiv de dreapta). Dar, vorba lui Frank Zappa: comunismul nu poate funcţiona din cauză că, pur şi simplu, oamenilor le place să cumpere şi să deţină lucruri. Capitalismul a cumpărat la preţ redus comunismul expirat, i-a pus etichetă nouă şi l-a ambalat într-una din cele cîteva zeci de milioane de conserve cu supă, aşezate pe milioane de rafturi cu oferte aflate în sute de mii de supermarketuri. Comunismul ca „brand" este victoria definitivă a capitalismului (© **a. l. ş.**). Fireşte, eu sînt predispus oricînd la o dilemă ideologică bună. Numai să nu mi-o vindeţi imprimată pe un tricou. (**M. C.**)*

„Comunismul e ca un suc de portocale"

– interviu cu Alexandru DUMITRESCU, director de creaţie adjunct, Agenţia McCann Erickson –

Ce este un brand?

Există multe definiţii hiperspecializate, dar, simplificat, brandul reprezintă o sumă de valori pe care le are un anumit produs. Îţi dau un exemplu: bei un suc şi îţi place acel produs, dar, cînd porţi şi un tricou cu numele acelui suc, îţi place marca, consuni cu valorile pe care publicitatea le atribuie produsului; te ataşezi, aşadar, de un brand.

Che Guevara e un brand?

Da, el a trecut de la stadiul de produs la cel de marcă. Mulţi nici nu ştiu prea bine cine a fost, nu i-au citit cărţile... Dar, din faptul de toţi cunoscut că a contribuit la multe revoluţii – asta făcea Guevara: el nu putea guverna, el făcea revoluţii –, s-a desprins ideea de rebeliune, de opoziţie, de atitudine antisistem. Această valoare s-a distilat în timp şi l-a tranformat în brand.

Aşadar, unele valori asociate brandurilor sînt parţiale sau chiar false, sînt create de către publicitate?

Nu toate, unele branduri sînt cinstite. Nike, de pildă, este un brand despre perseverenţă. În momentul în care Eric Cantona a lovit un suporter, cei de la Nike l-au susţinut în ideea că el va redeveni, prin perseverenţă, sportivul de dinainte. *Just do it* asta înseamnă: încurajare! Nike e un brand cinstit, chit că la produsele lor muncesc copii din Asia...

În ce măsură o ideologie – în speţă, comunismul – poate deveni brand?

În acest caz avem de-a face nu cu un brand, ci cu un produs. Ca să se înţeleagă mai bine, comunismul e ca un suc de portocale pe care îl îmbuteliază mai multe mărci. Unele spun că sucul lor e gustos, altele – că e sănătos, altele – că hidratează... Fiecare brand se poziţionează pe piaţă atribuindu-şi o calitate anume a produsului. Astfel, Lenin este asociat ideii de utopie politică, el reprezintă comunistul idealist; Stalin este simbolul represiunii, iar Gorbaciov – eşecul comunismului în alt sistem decît cel autocreat; dar, în acelaşi timp, şi utopia reformei.

Comunismul românesc a dat un singur brand: Ceauşescu. Dacă Gheorghiu-Dej era să devină brand, ar fi fost deja. Străinii însă ştiu de Ceauşescu-dictatorul. Atît. Însă nici Ceauşescu nu este un brand bine conturat întrucît lumea are încă păreri şi imagini contradictorii despre el. Acum e un brand confuz: Ceauşescu este şi cel care a avut curajul de a-i sfida pe ruşi în 1968, este şi cel care a vrut să schimbe ţara cu totul (a făcut baraje, fabrici, metrou etc.), este şi dictatorul megaloman care a trimis intelectuali la Canal şi a construit Casa Poporului... Poate că într-o zi, aşa cum Nike reprezintă perseverenţa, Ceauşescu va fi asociat ideii de megalomanie. Istoria o să deceleze, în timp, nişte valori de brand în cazul lui.

Este comunismul ofertant pentru industria publicităţii?

Ca produs, comunismul are valoare de *vintage*. N-avem termen în limba română pentru *vintage*. Antichitate nu e tocmai termenul potrivit. *Vintage* înseamnă vinilul din anii '60, o antichitate *cool*, un retro mişto. Am fost recent la Sziget şi acolo se vînd în draci insigne ruseşti. Pentru acei puşti care nu au prins partea lui nasoală, comunismul e un fel de mişcare hippie. Dacă îi povesteşti unui puşti că atunci se întrerupeau orele la şcoală pentru că se lua curentul electric, o să-ţi spună: „Maaamă, ce mişto! Nu făceaţi şcoală..."

Publicitatea exploatează faptul că, pentru un anumit public, comunismul poate fi *cool*. Unui puşti care vede reclama la ciocolata Rom Tricolor i se pare mişto cînd apare Ceauşescu.

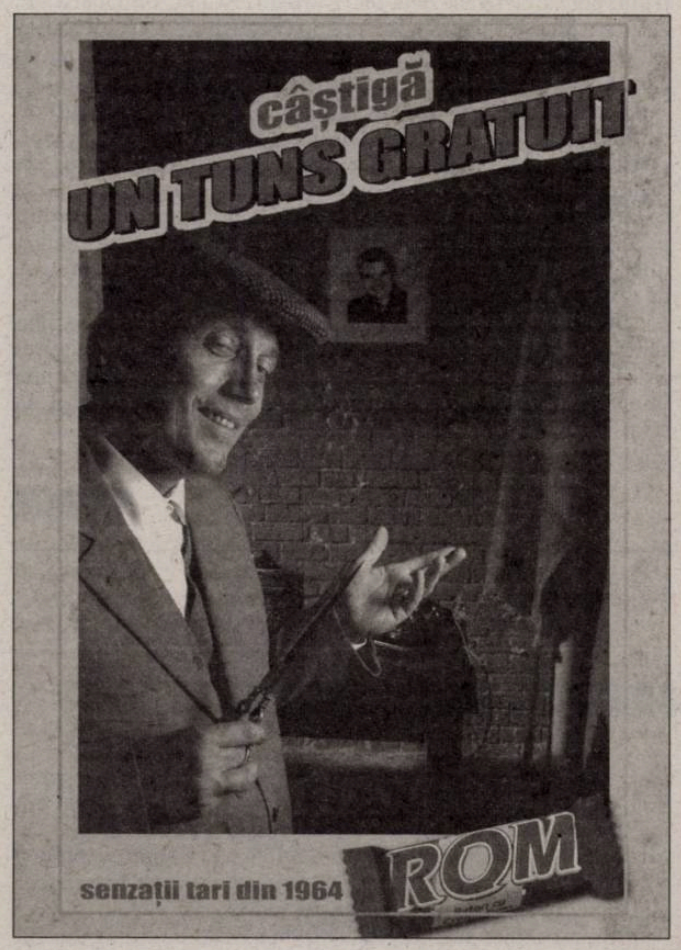

Tatăl meu însă, şi toţi cei de la filmări, cînd au văzut cît de bine îl imita Ioan T. Morar pe Ceauşescu, au înţepenit pentru cîteva secunde pe platou. Puştii au rîs la faza cu malacul care îl tunde cu forţa pe rocker, iar vînzările la ciocolată s-au dus undeva sus de tot...

Publicitatea mai poate extrage nostalgia din produsul numit comunism – mai ales pentru publicul de peste 30 de ani –, însă eu cred că viitorul comunismului în publicitate nu va fi ca nostalgie, ci ca *vintage*.

Dar fascismul nu are şi el valoare de vintage?

Cum să nu, însă nu este folosit aşa pe faţă. În cazul fascismului a existat un proces în urma căruia s-au interzis simbolurile lui. Există însă multe site-uri pline de zvastici şi acvile.

Dacă mişcarea hippie este asociată cu muzica, libertatea, pacifismul, sexul ş.cl. – valori, în sine, pozitive –; comunismul cu ce îl poţi asocia?

Ca şi în cazul fascismului, cu Puterea. *White power* la fascişti, control la comunişti. Există oameni pentru care puterea contează, indiferent de ideologia cu care este asociată.

Aşadar, publicitatea extrage un anumit atribut, ignorînd cu bună ştiinţă toate celelalte aspecte.

Da, publicitatea e parazită. Parazitează arta, parazitează istoria şi extrage doar acele lucruri care o ajută să transmită un anumit mesaj. Noi, în cazul ciocolatei Rom Tricolor, nu avea sens să luăm din comunism dictatura şi mizeria, ci „senzaţiile tari" care îi puteau tenta pe puşti.

Cei de la agenţia Leo Burnet, care au făcut campania la berea Bucegi, tocmai pe asta au mizat.

Da, ei au spus că era atîta frustrare în comunism, încît numai o bere te mai putea consola. Mesajul lor era ceva de genul: „Cînd a fost nasol, noi am stat lîngă voi; acum staţi şi voi lîngă marca noastră". Amuzant e însă faptul că berea Bucegi nu a existat în comunism. O bere cu un asemenea nume ar fi putut fi, dar n-a fost.

În campania la ciocolata Rom Tricolor (produs scos pe piaţă încă din 1964), noi am mers pe ideea că, vrînd-nevrînd, în comunism trăiai „senzaţii tari".

Însă nu toate campaniile preiau un atribut fundamental al produsului „comunism". Cei care au făcut reclama la vodca Imperial nu au preluat, din păcate, decît limbajul. N-au luat ceva din esenţa, ci din forma comunismului: iconografia, aparenţele...

Cît de moral este să faci publicitate folosind dintr-un trecut traumatizant doar ceea ce poate vinde astăzi?

Oamenii care au suferit de pe urma comunismului ne vor sancţiona necumpărînd produsul şi spunînd şi altora să n-o facă. E un risc asumat. Dar noi sîntem obligaţi să privim spre viitor atunci cînd construim o marcă. Şi apoi, comunismul trebuie luat şi în rîs. Dacă sîntem încrîncenaţi, nu ajungem nicăieri.

De acord, însă noi nu ne-am încheiat socotelile cu comunismul ca să putem rîde detaşaţi: nu avem încă o lege a lustraţiei, nu ne-am văzut dosarele... Societatea românească încă suferă de pe urma comunismului.

Asta este problema societăţii civile, a clasei politice... Din păcate, lumea comercială se mişcă mult mai repede. Principiile de business le depăşesc pe cele morale. De pildă, în mediul de afaceri avem reglementări comparabile cu cele americane, dar principiile după care guvernează statul sau după care funcţionează Poliţia română nu sînt la fel de eficiente şi de liberale precum cele de dincolo de Ocean.

Publicitatea are o conduită de business. De aceea relaţia ei cu societatea va fi întotdeauna una de *love-hate*. Unii vor spune: „Bravo, dom'ne, campania la Unirea ne-a arătat că nu e nici o ruşine să n-ai aspiraţii! E plină ţara de oameni ca ăştia."; în timp ce alţii o vor considera o nenorocire: „Îndeamnă la alcoolism, la chiul..." Unii ne vor iubi pentru nişte chestii curajoase: „Bine că au exorcizat comunismul! Bine că l-au pus pe Ceauşescu în reclamă... Păi, cît timp o să ne ferim de imaginea lui!?", alţii vor aprecia că am făcut un lucru foarte rău. „Ceauşescu nu merită să apară nici în reclamă, la cît de mult rău ne-a făcut...

De aceea, publicitarii sînt deseori puşi în rînd cu avocaţii şi cu medicii: foarte buni, cînd rezolvăm o problemă; nişte nonoroci, cînd atingem sensibilităţi. Dar noi am încercat să difuzăm spotul astfel încît să-l vadă doar puştii, nu şi cei sensibili la comunism.

Bine, dar aici e şi problema cea mai mare: că puştii iau din comunism doar valoarea – înşelătoare – de vintage...

Eu nu pot face educaţie politică într-un spot de 30 de secunde la o ciocolată. Altfel, am avut campanii sociale cu scop educativ bine definit. În mod normal, puştii au surse de informare alternativă şi nu cred că, vizionînd reclama noastră la ciocolată, vor deveni adepţi ai comunismului.

a consemnat Marius CHIVU

T.O. BOBE

Un preşedinte *Imperial* pentru *Rom Tricolor*

Comunismul nu poate fi brand decît, cel mult, teoretic. În practică, ar trebui să se găsească un fabricant cu destul umor şi căruia să-i fie indiferent profitul, ca să-şi boteze produsele în felul acesta. Nu ştiu cît de bine s-ar vinde, spre exemplu, biscuiţii *Comunism*. Însă, dacă brand nu poate fi, atunci comunismul este un vector de imagine. Unul paradoxal totuşi fiindcă mărcile care îl folosesc mizează nu pe identificarea valorilor publicului-ţintă cu acelea ale ideologiei comuniste, ci, dimpotrivă, pe distanţare – fie ironică, fie nostalgică.

Există, din cîte ştiu, două branduri care utilizează această retorică a distanţării ironic-nostalgice: vodca Imperial şi ciocolata Rom Tricolor. În cazul ciocolatei, publicitarul a avut de comunicat vechimea brandului. Cu toate acestea, nu a mizat pe continuitate, adică pe elementul care converteşte tradiţia în calitate, ci pe ecartul temporal înnobilat de nostalgia fructului interzis (blugi, plete, minijupă). Mecanismul nostalgiei este astfel dublu rafinat şi poziţionează (greşit sau mincinos?) în rîndul brandurilor-premium un produs din categoria *low*, însă ironia din spotul respectiv e primitivă şi se rezumă la caricaturizarea în tuşe groase a antagoniştilor: Ceauşescu şi miliţienii persecutori. În ceea ce priveşte vodca Imperial, ironia pare să fie deplină. Regăsim aici secretarul de partid autoritar, dar bonom, trepăduşul care se milogeşte şi atmosfera de postşedinţă PCR, în decorul roşu-beţivănesc al unei săli transformate ad-hoc în bodegă. Dar ironia nu rezultă din abordarea stilistică, aceasta depăşind cu puţin limitele unei tratări realiste. Faptul însă că personajele închină, cu aceeaşi retorică socialistă, un pahar pentru construirea imperialismului e un alt fel de a spune că nimic esenţial nu s-a schimbat în România postrevoluţionară şi că, deşi scopul e altul, şi azi avem de-a face cu acelaşi hei-rupism de bîlci înecat în aburi de alcool. Iar ironia la adresa vremurilor contemporane se converteşte subtil în nostalgie la adresa vremurilor de altădată, cînd iluzia viitorului încă era posibilă.

Ca abordări retorice, atît ironia, cît şi nostalgia presupun existenţa unei distanţe între subiect şi obiect. Iar această distanţă, indiferent de proporţia dintre cele două, a fost marcată şi în alte cazuri, atunci cînd vectorul comunism a fost utilizat în scopuri comerciale. De asemenea, dacă vorbim despre piaţa politică din România, toţi actorii importanţi au încercat să-şi afirme distanţa de comunism, ori măcar să sugereze distanţarea ulterioară de acesta. Avem însă o excepţie, care a parcurs drumul invers.

E vorba de Traian Băsescu. Bănuiesc că toată lumea îşi

aminteşte secvenţa din cadrul disputei finale cu Adrian Năstase, cînd actualul preşedinte s-a întrebat, retoric, de ce e poporul român condamnat să fie condus doar de foşti comunişti. Nimeni nu îl asimila în momentul acela cu un fost comunist. El era reprezentantul dreptei, însă din dreapta spectrului politic cîştigase deja tot ce era de cîştigat. În majoritate, electoratul se polarizase, iar singura zonă incertă era constituită din votanţii PRM. Emoţional, aceştia se identificau cu Băsescu, a cărui retorică justiţiară este similară cu a lui C.V. Tudor. Raţional însă, erau de partea lui Năstase, reprezentantul aliatului politic tradiţional al propriului partid. De fapt, pentru întreg electoratul românesc, Băsescu reprezenta sinteza perfectă între contracandidaţii care ajunseseră cu patru ani înainte în turul al doilea la alegerile prezidenţiale. Pe de o parte, era un fost comunist, cu experienţă în conducerea oamenilor, îşi recunoştea trecutul şi îi plăceau băile de mulţime, pe de alta, avea un discurs violent, justiţiar şi exaltat-emoţional.

Nu ştiu cît de bine se vînd mărcile care au mizat pe distanţarea, fie ironică, fie nostalgică, de comunism. Dar, faptul că Traian Băsescu a făcut un calcul politic corect, apropiindu-şi imaginea de trecutul comunist, l-a dovedit ulterioara sa creştere în sondaje şi menţinerea la cote înalte.

Bogdan IANCU

Made in Epoca de Aur

În urmă cu patru ani, într-o mică piaţă de duminică, la Perugia, am văzut cea mai „adevărată" colecţie de obiecte din comunismul rusesc, înşirată pe vreo zece tarabe: insigne, fotografii, binocluri, căciuli căzăceşti şi uniforme militare. La o privire mai atentă, îţi dădeai seama că obiectele bine lustruite, expuse pe tarabe, nu aveau mai mult de un an-doi de la data fabricaţiei. La puţin timp după, am văzut, împreună cu cîţiva prieteni italieni, *Good bye Lenin!*. Ei se amuzau copios şi-mi ziceau că dacă aşa a fost comunismul şi la noi înseamnă că ne distram de minune, eu făceam rîsu'-plînsu' cu gîndul la sticlele de Pepsi şi Coca-Cola din care drămuiam uneori şi două-trei zile. Cred că atunci a fost momentul în care m-am gîndit ore în şir la cum ar arăta un muzeu al vieţii cotidiene din comunismul românesc şi, mai departe, cum ar putea fi *vîndut* el. Altfel zis, noi ce-ar trebui să lustruim şi să punem pe tarabă din comunismul nostru?

Apăruseră de curînd pe piaţă ciocolatele Rom Tricolor, pe care le ronţăiam în copilărie. Şi reclamele care le promovau parodiind apucăturile „morale" ale sistemului. Idee pe care s-a mers – de data asta cu aluzii la cozile interminabile sau programul TV receptat cu purici – şi atunci cînd s-au făcut celebrele campanii pentru berea Bucegi. Mişcare inteligentă şi venită la timpul potrivit. Unele produse însă s-au descurcat şi singure, fără ajutorul „propagandei capitaliste" – siropul de căpşuni sau vişine la sticlă de un litru, o sticlă cu suprafaţă grunjoasă, puţin lăbărţată în partea de sus. Să punem lucrurile la punct: nu acestea au fost produsele-pionier rezultate în urma arheologiei prin comunismul nostru. În primii ani de după Revoluţie (mă întreb cînd o să devină şi Revoluţia din decembrie un brand?), la apariţia sticlei de vodcă Ceauşescu, ziarele au vuit şi au condamnat la unison firma care producea „mizeria" cu numele şi chipul dictatorului pe ea. Fusese o idee de marketing foarte bună, aplicată însă mult prea devreme. O altă idee bună, dar exploatată cacofonic şi, pînă la urmă, falimentar, de un ageamiu, a fost crearea Parcului RSR de la Podari, lîngă Craiova. Am vizitat parcul acum trei ani şi am găsit acolo o sală de obiecte kitsch care amestecă reprezentări din mai toate etapele importante ale istoriei românilor, unde busturile lui Mihai Viteazul şi Amza Pellea sau Toma Caragiu şi Vlad Ţepeş fac cupluri de neuitat, undeva în apropierea minimausoleului dedicat lui Ceauşescu.

De mai mulţi ani, în cluburile bucureştene, unul din hiturile (absurd) proletare, „Macarale" – Trio Grigoriu, este nelipsit din playlistul petrecerilor de week-end. Cîţiva dintre amicii mei au început să descarce de pe net *Cireşarii, Declaraţie de dragoste* sau *Pistruiatul*. Există site-uri care depozitează alte şi alte năzdrăvănii care ne încîntau „înainte". Sergiu Nicolaescu şi-a lansat zilele trecute 5 DVD-uri cu filmele din care ne-am cules cu toţii folclorul de replici. Prezentă la eveniment, Irina Margareta Nistor declara că filmele lui S.N. au calitatea de a fi o formă de evaziune de la directivele sistemului. Păi, dacă e aşa, atunci de ce ne tăvălim de rîs la dialogurile alea cu parfum de epocă a proletariatului!? Epocă în care adevărata evaziune erau casetele video pe care vedeam filme dublate de vocea inconfundabilă a doamnei de mai sus. Şi pentru că am ajuns aici, să remarcăm numărul mare de filme care au ca subiect sau decor comunismul românesc, ieşite în ultimii doi ani pe ecrane sau aflate în stadiul de proiect. Ele sînt, alături de reclamele care iau în balon tarele Epocii de Aur, semnele un pic întîrziate că ne despărţim încet, dar sigur, de comunism şi, mai mult decît atît, îl putem scoate şi la vînzare, la o adică. Dacă e sau nu comunismul românesc un brand puternic, în stare să concureze produsele capitalismului, descoperite cu atîta entuziasm în ambalaje pe care unii dintre noi le fetişizam imediat după 1989, e greu de spus. Cert este că nu nostalgia după perioada comunistă (cum se tot scrie), cît nostalgia după petele de culoare din cenuşiul socialist scoate la suprafaţă brandurile *Made in Epoca de Aur*.

„În spate, pe la Lipscani pe acolo, era o stradă din asta oribilă populată exclusiv de ţigani care se ocupau cu chestii d-astea, aduceau Kent, cafea Alvorada, BT şi nesul ăla Amigo. Asta se chema strada Kent, era renumită, un loc unde puteai să intri cu bani şi să ieşi fără, nu se ştia. Am fost o dată cu tata, şi am intrat într-o casă din aia ca o hrubă, intrai într-o chestia d-aia, nu vedeai pe unde călcai, că era prea întuneric şi dădeai banul, luai ţigările... Şi cu doctorul era clar. Pentru un consult minor, un pachet de Kent; pentru 7 zile de concediu trebuia să te duci cu cartuşul... Dacă aveai prieteni doctori, îţi dădeau ei ţie Kent. Puiu ducea doctorului Kent, doctorul mi-l dădea mie şi eu i-l duceam lui Puiu să-l dea la doctor."

(din volumul colectiv *Anii '80 şi bucureştenii*, Muzeul Ţăranului Român / Paideia, 2003)

Lucia Simona DINESCU

Comunism vîndut online

Comunismul se vinde astăzi, cînd totul e de vînzare pretutindeni în lume şi cînd capitalismul a pătruns chiar şi în ţările totalitare, în numeroase forme. Comunismul este nu doar vandabil, ci şi profitabil chiar la el acasă, adică în statele care continuă să fie comuniste. China s-a deschis spre economia globală, dar, în acelaşi timp, controlează cetăţenii prin monitorizarea reţelei, prin filtrarea conţinutului online sau prin încurajarea (auto)cenzurării. Economia statului chinez totalitar este prosperă mulţumită accederii la beneficiile mijloacelor informaţional-comunicaţionale. Dar cărţile şi site-urile despre comunism sînt căutate inclusiv în Statele Unite, cu atît mai mult cu cît interesul americanilor pentru comunism este unul dintre multele constructe culturale corecte politic. În circumstanţele corporatismului economic şi ale supravegherii guvernamentale, multe voci critice afirmă, din interior, legătura dintre comunism şi capitalism.

Vandabilitatea comunismului este o realitate pînă şi în ţările fost-comuniste, inclusiv în România. Adesea, internauţii intră în afaceri spontane, încropite instant şi fluctuant sau postează anunţuri de mică publicitate în acelaşi scop. www.igu.ro/latrecut este o arhivă a obiectelor şi a iconografiei comuniste. Dacă pe Internet circulă multe produse capitaliste piratate (de la CD-uri cu muzică şi filme, la soft-uri de calculator), produsele comuniste care se vînd în reţea sînt... originale! În timp ce capitalismul este incriminat de simulare şi pierderea ideii de original, comunismul este echivalat cu autenticul, documentarul, adevăratul. O insignă comunistă pe care o puteţi cumpăra online nu poate fi decît originală, pe cînd un DVD achiziţionat online sau o fotografie cu un VIP sînt biete cópii dintr-un şir inepuizabil de reproduceri. Asta în timp ce în comunism cultura şi produsele ei „autentice" erau făcute pentru massă şi distribuite în massă. „Vînd cîteva medalii comuniste plus poze cu «tovarăşii». Preţul este de 1.500.000 tot pachetul." Iată un anunţ de la „vînzări diverse" de pe http://forum.softmedia.com. Între afaceri imobiliare care încearcă să se închege online şi e-comerţul cu gadget-uri, produsele materiale ale comunismului, de la insigne, la fotografii cu Ceauşeştii, de la albume, la carnete de partid, toate au un preţ în economia postcomunistă capitalistă. Pe site-ul www.e-piata.ro o cerere de cumpărare a decoraţiilor comuniste specifică: „dacă se poate să fie şi în cutia lor originală". Filatelişti, numismaţi şi bibliofili interesaţi de „antichităţile" comuniste ajung fani nostalgici ai comunismului, în sensul în care produsele materiale şi simbolice ale comunismului devin obiecte de cult. Idolii lor sînt Elena Ceauşescu, şoimii patriei sau uteciştii anonimi. Sînt aceştia exemple singulare, de deviere de la societatea capitalistă sau se ataşează de aceste obiecte pînă la redeşteptarea ideologiei comuniste? Îşi construiesc ei un stil de viaţă neoproletar şi îşi asumă o identitate socială de stînga sau pasiunea lor rămîne un joc cultural fără atingere cu existenţa lor în societate?

În comunism oferta de produse nu era doar săracă, ci şi „unilateral dezvoltată" pentru a sluji scopurilor propagandei oficiale, în sensul că economia centralizată era o reflectare a politicii. Într-una din interpretările posibile, vînzările de obiecte, imagini şi simboluri comuniste online este o subminare a mirajului capitalist, o modalitate de rezistenţă şi opoziţie la standardizarea specifică „societăţii spectacolului". Problema intervine în momentul în care comerţul cu obiecte comuniste devine o altă faţă a consumismului, şi încă una cu o ideologie viciată. Pe vremea lui „Ceaşcă", cumpărai produse autohtone pentru că nu aveai de ales. Acum însă, preferinţa pentru astfel de obiecte înseamnă libertatea de a alege. Produsele comunismului se vînd nostalgicilor vechiului regim, tinerilor curioşi, cercetătorilor sau altor categorii de oameni prinşi pînă în pînzele albe de firele capitalismului. Rău aţi făcut dacă aţi aruncat la gunoi rămăşiţele trecutului politic. Aţi fi putut deschide o afacere virtuală cu comunismul, şi – cine ştie –, în scurt timp, aţi fi devenit miliardar capitalist!

Paul CERNAT

Distracţie cu parfum de comunism

„Omenirea se desparte de trecut rîzînd“ – spunea Marx. Dar şi mulţi dintre cei care vor să se despartă „relaxat“ de trecutul nostru comunist spun, în fond, cam acelaşi lucru. Modelul cel mai des invocat în acest sens este filmul est-german *Good bye Lenin!*. Bine-bine, dar ei îşi permit să fie relaxaţi, ei l-au avut pe pastorul Gauck, ei i-au lustrat pe agenţii Stasi, fie şi sub tutela fraţilor vest-germani. Noi încă nu ne permitem. Noi încă ne împotmolim în simulacre bizantine – praf în ochii UE – pentru că de fapt *nu vrem*. Mulţi sînt anticomunişti pînă cînd le iei biografiile secrete la bani mărunţi. Iar atunci vin şi spun că toţi au colaborat de nevoie, că aşa au fost vremurile, fără orizont, că toţi sîntem români, mai mult sau mai puţin oneşti, că alta era în sufletul lor, că e mai bine să privim spre viitor, să fim constructivi şi să gîndim pozitiv, că viaţa e complexă şi are multe aspecte. De ce să le stricăm imaginea, de ce să le compromitem autoritatea cîştigată cu trudă?

Pe de altă parte, adepţii relaxării consumiste vin şi spun: nu e mai bine oare să transformăm trecutul recent în industrie de divertisment? Tricouri cu Lenin şi Che Guevara, chiloţi cu Stalin, postere cu Mao, prezervative cu figura lui Ceauşescu... Nu e mai *cool?* Căci figurile tutelare ale comunismului se pretează cel mai bine întrebuinţării comercial-distractive. Fie şi pentru faptul că falsitatea şăgalnic-optimistă a utopiei incită la luarea în rîs, iar propaganda comunistă – cu mirajul ei contrafăcut – poate fi lesne convertită în marfă: cum altfel să-ţi explici succesul melodiilor comuniste (de la „Şoimii Patriei“ la „Partidul, Ceauşescu, România“, la alarmele pentru maşini sau la ringtones)? În definitiv, tinerii s-au plictisit de discursuri eroice, patetice, martirologice despre Gulag şi victimele comunismului, vor distracţie. Iar televiziunile comerciale oferă astăzi din plin, la pachet, distracţie *made in Epoca de Aur:* filme comuniste cu eroi îndrăgiţi, voievozi viteji şi activişti buni, mitologii de carton difuzate ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. Dar, dacă stăm bine să ne gîndim, aceste filme ţin de un contract mutual între publicul larg, care s-a complăcut/adaptat la mediul vechiului regim, şi formatorii de opinie/patronii de televiziuni proveniţi din „elita“ regimului. Capitalismul patronat de foştii comunişti/securişti face bani (şi) din asta. Cît despre filme – unii dintre noi le priveau „inocent“ pe atunci, decupînd doar amuzamentul genuin şi ignorînd damful ideologic, alţii le privesc „inocent“ şi acum, indiferenţi la mesajul lor propagandistic. Vezi, Doamne, dacă tot s-a dus contextul totalitar, putem să le privim ca pe nişte filme „vechi“... Ce, filmele americane de acţiune nu fac şi ele propaganda lor?! Toţi fac. Important e să ne amuzăm. Da – zic eu –, dar înainte să ne „relaxăm“, ar fi de dorit să ne enervăm puţin. Măcar unii dintre noi, cei care aflaserăm pe ce lume trăim şi nu voiam să participăm, nici măcar cu aplauze şi recitări, la ea.

Sînt şi astăzi suspicios (sechelă post-traumatică...) faţă de mulţi dintre tinerii care afirmă că trecutul totalitar nu-i interesează. Şi mă întreb: oare ce le-or fi vorbit părinţii despre acest trecut? Le vor fi spus ceva sau nu? Dacă nu le-au vorbit, a fost ca să nu-i streseze, pentru că nu aveau nimic cu regimul în cauză, pentru că au dus-o bine atunci sau pentru că aveau ceva de ascuns? Şi cum s-ar fi comportat, oare, junii indiferenţi, dacă ar fi trăit atunci? S-ar fi opus, ar fi supravieţuit „apolitic“, distrîndu-se şi „trăindu-şi viaţa“ în ciuda (?) sistemului, sau ar fi colaborat şi ar fi produs la greu texte cu partidul, ca să se „afirme“? Dar eu, ce aş fi făcut? Nu ştiu, şi oricum istoria nu se scrie cu „dacă“.

Autoeroizarea calpă a multor „bătrîni“ (după război...) merge adeseori mînă în mînă cu bagatelizarea voios-indiferentă a comunismului de către numeroşi tineri. Primii sînt contaminaţi ireversibil de reflexele epocii, chiar dacă vor sau nu s-o recunoască. Ceilalţi, neimunizaţi, nici nu vor să-şi facă vaccinul antitotalitar: nu îi priveşte. Oricum, în orizontul UE nu se întrevede pericolul unei epidemii, aşa că la ce bun...

Ceea ce îi uneşte pe adepţii cosmetizării trecutului şi pe adepţii ignorării sale hedoniste este – cred – lipsa organului etic, bagatelizarea responsabilităţii morale. De ce? Pentru că morala e pentru fraieri. Învingătorii o clamează, o simulează, dar nu o urmează. Viaţa adevărată, viaţa ca o pradă, e în altă parte şi ea înseamnă, printre altele: a te înfrupta, a te descurca, a ajunge în faţă prin orice mijloace, a te distra fără mustrări de conştiinţă (umbra lui Nietzsche aprobă entuziast: aşa e!). Or, responsabilitatea etică trece prin asumarea pînă la capăt a colaborării (oricît de mică va fi fost ea). Şi cine e fraier să-şi dea foc la valiză, cînd alţii, mereu alţii sînt mai vinovaţi? Nu e mai bine să te mîndreşti cu propriul trecut?

Unii vor spune: degeaba condamnăm idei, principii şi doctrine, dacă nu ne „legăm“ oleacă şi de oamenii concreţi. Atunci cînd marii sau micii vinovaţi care fac legea la noi sînt puşi în discuţie, istoria recentă încetează să mai fie ceva plicticos, prăfuit, devenind brusc ceva extrem de acut, de incomod, ceva care *ne priveşte*. Dar... nu ar fi totuşi bine să fim niţel dialectici? Să îmbinăm, adică, recuperarea „etică“, „justiţiară“ a memoriei comuniste cu valorificarea ei „comercială“, „hedonistă“? Vă daţi seama ce şocuri electrice ar fi – să zicem – nişte plenare şi discursuri prezidenţiale, telejurnale, momente poetice şi emisiuni omagiale difuzate *integral,* o zi pe săptămînă, pe postul naţional, la ore de maximă audienţă? Ne-am şi distra, dar am înţelege mai bine (poate), retrospectiv, prin ce nebunie am trecut.

Mărci din perioada comunistă care au rezistat, au fost ori sînt pe punctul – cele mai multe – de a fi relansate: Adesgo, Antilopa, Antefrig, Arctic, Braiconf, Carpaţi, Clujana, Cugir, Dacia, Doina, Elba, Eugenia, Farmec, Flaro, Guban, Jidvei, Kandia, Mobra, Murfatlar, Rîureni, Rom, Snagov, bicicleta Tohan.

Printre mărcile dispărute: Aro, Cico, Diamant, Quik-Cola, Oltcit.

Vasile ERNU

Cu cît vindem opium pentru popor?

Pînă şi cei mai mari duşmani ai capitalismului recunosc unanim un lucru: Capitalul transformă în marfă totul. De la Isus la Lenin, de la îngeri la demoni, de la nimicuri la poezie, totul se transformă în marfă prin simpla binecuvîntare a Capitalului. Oamenii şi lucrurile dispar şi devin simple branduri. Ne trăim viaţa între branduri precum Coca-Cola, McDonald's, Marx, Madonna, Sony, Derrida sau Eminescu. Lumea noastră a devenit de mult un fel de *brandshaft,* adică un loc unde brandul face parte absolut necesară din viaţa noastră de zi cu zi. După căderea comunismului, maşinăria capitalistă s-a cocoţat pe hoitul ideologiei muribunde, a împachetat ce se mai putea împacheta, iar eroii vremurilor noastre au fost trimişi la produs. Comunismul a căzut – cum îmi place mie ironic să spun – datorită faptului că producţia de mărfuri a bătut producţia de cozi, iar dictatura mărfii a fost mai tare decît dictatura cozii. Capitalul poate transforma în marfă şi vinde pînă şi critica îndreptată împotriva sa.

Astăzi, duşmanul de moarte al Capitalului, Lenin cel brănduit, lucrează în slujba lui. Cel mai tare brand al comunismului şi cel mai tînăr simbol al veşniciei, produs de om, poate fi vizitat luni, miercuri, joi şi sîmbătă între orele 10 şi 13 în mausoleul din Piaţa Roşie. Această „minune a lumii“ aduce statului 1,5 milioane de USD, iar acest lucru îi garantează şi îi asigură veşnicia mult mai bine decît ar fi făcut-o Partidul Comunist. *À propos,* mai nou, brandul Lenin aparţine unei firme elveţiene, ţara în care Lenin se autoexila ca să scape de mîinile lungi ale poliţiei ţariste. „Lenin e viu“ (aşa cum spuneau toate lozincile vremii) presupune că Lenin este eficient, iar „Lenin e mort“ (cum confirmă noua ideologie) presupune că Lenin e sigur, căci nimic nu poate fi mai sigur decît moartea. Dar să nu uităm că siguranţa şi eficienţa sînt trăsăturile de bază ale mărfii. Lenin, brandul ideologic de altădată, la auzul căruia ne fremătau tinerele inimioare de *oktombrei,* s-a transformat într-un brand-marfă, care nu are decît un singur scop: profitul.

Însă, oare, aceasta e problema, să constatăm care este ideologia dominantă? Sau mai important e cum ne raportăm ca intelectuali la ideologia şi puterea dominantă? Modul şi felul în care domină o anumită ideologie se datorează în cea mai mare parte modului în care inteligenţia se raportează la ea. În perioada comunistă inteligenţia română a contribuit în mod fundamental la dezvoltarea şi întărirea sistemului prin angajare, colaborare şi, în cea mai mare parte, prin tăcere. Tăcerea se vindea şi ea bine, indiferent dacă era făcută din frică, laşitate sau interes.

Astăzi se vinde cel mai bine ceea ce ar fi trebuit să fie un discurs în interiorul sistemului comunist: discursul anticomunist. Discursul anticomunist în perioada postcomunistă este – vorba lui Daniel Barbu – *competent,* dar *ilegitim*. Competent, căci aparţine unui trecut la care am fost martori şi despre care avem documente, şi ilegitim pentru că inteligenţia practică acest discurs doar pentru a acuza un fenomen la care a fost martoră şi faţă de care nu a luat poziţie. Discursul anticomunist deţine multe adevăruri, însă sînt nişte adevăruri construite pe impostură fiindcă sînt rostite şi asumate într-o vreme care nu mai poate îndeplini o funcţie critică, ba mai mult, el deturnează scopul, rolul şi problematica discursului critic însuşi. Astăzi în loc să interogăm, noi condamnăm şi denunţăm, în loc să vedem efectele vechii ideologii asupra societăţii actuale, noi construim o contraideologie. Ideologiei comuniste dispărute i se opune o nouă ideologie: anticomunismul. E o ideologie ce nu presupune risc, ci doar profit. Marea tragedie a inteligheţiei române este faptul că prin astfel de gesturi ea se delegitimează, iar odată cu discuţiile în jurul problemei (ca de obicei prost puse) a colaboraţionismului, totul se reduce de fapt la o singură problemă esenţială: incapacitatea inteligheţiei de a lua poziţie critică faţă de puterea şi ideologia dominantă a momentului, oricare ar fi acel moment.

În *Republica absentă,* Daniel Barbu face o remarcă exemplară care sintetizează perfect această problemă: „Intelectualii români nu sînt critici faţă de putere decît atunci cînd autorităţile politice consideră firească această critică. Intelectualul român este carlist sub regimul carlist, naţionalist şi anticomunist sub regimul antonescian, burghezo-democrat de stînga sub Guvernul Groza, marxist-leninist şi patriot sub regimul comunist. El nu se află în opoziţie decît atunci cînd, ca înainte de 1938 sau după 1989, instituţia opoziţiei este tolerată, cu mai multă sau mai puţină îngăduinţă. De altfel, intelectualul român nu acceptă să fie în opoziţie decît din dorinţa de a ajunge cît mai repede la putere“. Mai puţine aplauze, mai multe idei, mai puţine discursuri laudative, mai multe întrebări incomode şi nu e cazul să facem aport la primul rînjet al puterii, căci e un rînjet cinic al interesului şi al dispreţului faţă de inteligheţie.

„Motivul principal pentru care unele produse sau cvasimărci apărute şi dezvoltate în perioada comunistă au reuşit să se relanseze sau măcar să supravieţuiască ţine de viziunea de business şi strategia de marketing ale proprietarilor acestora. Toate mărcile care au trecut examenul supravieţuirii în noul tip de piaţă sînt cele care s-au adaptat la noile reguli ale jocului, iar cea mai importantă, după părerea mea, este cea de a apela la advertising. Mărcile foste comuniste, care au succes în acest moment, au renunţat la mentalitatea comunistă, bazată doar pe dezvoltarea caracteristicilor de produs şi pe distribuţia planificată şi au trecut la o comunicare modernă, care pune accent atît pe atributele funcţionale (preţ, utilitate etc.), cît şi pe cele emoţionale (tradiţie, autohtonism etc.)... Mărcile Rom Tricolor, Arctic şi Kandia, mărci care au folosit masiv publicitatea pentru a recupera terenul pierdut şi pentru a ocupa cote de piaţă importante, au reuşit să pătrundă în sufletul şi mintea consumatorilor români. Este interesant de remarcat faptul că unele dintre mărcile comuniste au făcut apel în comunicare la valori care aminteau de perioada de dinainte de 1989, e drept într-o cheie parodică.“

(Dan Petre, director în cadrul companiei de cercetare D&D Research, în *Cotidianul,* dec. 2005)

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată vineri, 13 octombrie, la ora 17,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri,* realizată de Luca Niculescu şi Dragoş Ghiţulete.

George Daniel RÎPĂ

Trecutul scos la vînzare

La început a fost Che. Che Guevara, pe numele său adevărat Ernesto Rafael Guevara de la Serna. Şi poate că nu ar fi fost nici el, dacă nu ar fi existat Alberto Korda, un fotograf ce a intrat în istorie, la braţ cu El Commandante. Lumea capitalistă îşi descoperise, cu mult înaintea căderii comunismului, atracţia faţă de simbolurile de dincolo de Cortina de Fier. În deceniul opt, Che domina de unul singur piaţa occidentală. În deceniul nouă, americanii ascultau la radio discursurile politice ale lui Reagan, care le vorbea despre Imperiul Răului, dar continuau să traverseze magazinele în căutarea de obiecte ce aminteau de comunism. Se pune întrebarea de ce făceau asta, într-un moment în care sfîrşitul comunismului era la fel de aproape ca obţinerea unui titlu mondial la fotbal de selecţionata Mozambicului. Era, pe de o parte, un reflex de frondă la adresa lumii capitaliste, în care trăiau, şi pe de altă parte, dorinţa de a fi „altfel" într-o lume dominată de un marketing agresiv şi totodată previzibil.

Unificarea celor două Germanii a deschis perspectivele unui nou tip de comerţ cu pietre din Zidul ce despărţise pentru patru decenii Lumea Liberă de statele aflate după Cortina de Fier. Noul stat german unificat s-a simţit „obligat" de piaţă să care, săptămînal, maşini întregi cu pietre, pe care turiştii le introduceau, cu teama de a nu fi văzuţi, în bagaje, cu impresia că vor duce acasă, pe o măsuţă oarecare, o parte din istoria europeană. Nemţii nu inovau nimic, ei copiau doar modelul grecesc impus pe Acropole. Destul de repede, Germania unificată a observat că, din trecutul roşu al surorii din Est, se pot scoate bani foarte mulţi. Celebra bască a soldatului din RDG a fost multiplicată, pînă la exasperare, în noile fabrici de confecţii, de această dată burgheze şi vîndute în muzeele Berlinului sau, pur şi simplu, pe stradă. Germania a dat tonul, dar procesul de scoatere la tarabă a trecutului nu s-a oprit aici.

Curînd lumea est-europeană, fie că privea cu nostalgie sau cu ură faţă de trecut, a plecat în „marea căutare" a simbolurilor pierdute. Foarte repede, operele complete ale lui Marx aruncate, cu dispreţ şi cu teamă (!), la coşul de gunoi al Istoriei, au prins primele rafturi ale buchiniştilor de la Kiev, Moscova sau Budapesta. Vechile steaguri cu secera şi ciocanul, insignele cu liderii comunismului, fularele şi tricourile roşii au fost scoase din beciurile umede, pentru a umple anticariatele şi magazinele de „antichităţi". Rusia este un model aparte. Este singura ţară din Estul Europei care nu s-a sfiit, în nici un moment, de istoria recentă. După căderea Uniunii Sovietice, comerţul cu simboluri ale comunismului a continuat, de cele mai multe ori pe aceeaşi tarabă, cu matriuşcile ori icoanele ortodoxe, din trecutul mai puţin sau mai mult îndepărtat. Comerţul cu simboluri comuniste s-a bazat la Moscova, pe de o parte, pe turiştii care, odată ajunşi în capitala fostului Imperiu Roşu, nu puteau pleca fără ceva care să le amintească de faptul că au călcat pe caldarîmul pe care Lenin instiga masele la revoluţie, în octombrie 1917, dar şi pe o mare parte dintre ruşi, nostalgici ai regimului comunist. Ruşii au descoperit (chiar destul de repede!) că vodca autohtonă se vinde mult mai bine pe pieţele externe, dacă numele ei aminteşte de ororile comunismului. Astfel a apărut Stalinskaia, Leninskaia şi altele. Perspectiva de a scoate bani din ororile trecutului nu a lăsat indiferente nici statele baltice. Ceea ce au adus noi aceste state au fost muzeele-parcuri ale ororilor, în care au strîns zeci, poate chiar sute de statui, reconstituind aproape în întregime panteonul naţional şi universal al comunismului.

Ucraina este de asemenea un model special. Am fost la Kiev, la aproximativ un an de la „revoluţia portocalie", cu speranţa că îmi voi putea cumpăra celebrele tricouri cu liderii Iuşcenko şi Timoşenko, despre care vorbea mai toată presa internaţională. În Piaţa Revoluţiei şi în tot centrul capitalei ucrainene nici urmă însă de revoluţia paşnică ce l-a înlăturat de la putere pe comunistul Kucima. În schimb, mai toate magazinele de suveniruri, dar şi tarabele din centrul oraşului erau ticsite cu moacele lui Lenin sau Stalin, mai mult sau mai puţin surîzători. „Simbolurile revoluţiei portocalii s-au vîndut foarte bine imediat după evenimente, dar acum nu le mai cumpără nimeni" – spunea cu năduf unul dintre vînzătorii de suveniruri, ce purta cu mîndrie un fes cu Dynamo Kiev. „În schimb, tot ce ţine de comunism se vinde foarte bine. Toţi străinii care vin la Kiev caută să cumpere fie tricouri, fie bandane ce amintesc de comunism" – îmi spune Sasha, într-o engleză aproximativă. Încerc să-l întreb dacă este mulţumit de banii pe care îi obţine din vînzarea de suveniruri, şi ce se vinde cel mai bine. „Păi, dacă nu ar fi bătrînul Lenin – şi îmi face ştrengar cu ochiul –, acum aş fi murit de foame!" În loc de un tricou cu blonda Timoşenko, mă mulţumesc cu un kaghebist care stă la un birou, încadrat de simboluri comuniste, cu sticla de vodcă pe masă, cu pistolul la îndemînă, dar şi cu veioza tocmai bună de băgat în ochii duşmanilor. La o privire mai atentă, kaghebistul citeşte *Playboy*, un simbol, de această dată, al lumii capitaliste. Iată că pe bani – ce-i drept, nu foarte mulţi, pe tricou am cheltuit cam 18 RON – se poate rîde de orice, cel puţin dacă „clientul" este mulţumit.

Toată această poveste poate fi interpretată şi ca o ironie a istoriei. După ce a fost învins de lumea capitalistă, Estul european încearcă să se răzbune pe Occident. Nu-i mai ameninţăm cu rachete ultrasofisticate, nici măcar cu agenţi secreţi pregătiţi să arunce în aer posturile de radio care emiteau peste Cortina de Fier. De această dată, îi obligăm – şi, culmea, pe banii lor! – să ne cumpere trecutul.

„Gumela şi Cil-gum reprezintă singurele mărci de gumă de mestecat realizate în România. Ambalajele care le adăposteau reproduceau în chip nefericit şi ilegal personajele lui Walt Disney. Gumela prezenta guma de mestecat în varianta lamă, iar Cil-gum pe aceea, mult mai incitantă, de ţigaretă. În fond, ambele tipuri se caracterizau printr-o totală lipsă a gustului. O uşoară briză dulceagă te însoţea timp de cîteva secunde după introducerea în gură, apoi te abandona valurilor înspumate ale uitării. Şi una, şi cealaltă marcă aveau o consistenţă destul de dură, deci casantă, şi culori bolnăvicioase, pe care le mai puteai dibui prin cofetării la cremele prăjiturilor: roz, bleu şi vernil. Culori hibrid, culori lipsite de asumare.

Iată cum se putea mesteca un astfel de produs: se introducea în cavitatea bucală, acolo unde se fărîmiţa cu dinţii şi măselele. Toată această colecţie de fragmente şi aşchii se păstra îndelung în gura plină de salivă – cam zece minute – pentru a se putea cumva constitui în ceva. În ceva care, apoi, cu chiu, cu vai, şi mai ales dacă nu sufereai cu dinţii, puteai să îl mesteci încă alte zece minute, atunci cînd prin cine ştie ce legi chimice se pietrifica în gură, de nu mai ştiai sigur care sînt dinţii şi care guma."

(din „Am fost copil" de Călin Torsan
în *Cartea cu euri*, Curtea Veche, 2005)

Antonio MOMOC

Strategii de imagine ceauşiste

Comunismul a reuşit în secolul XX trecerea spectaculoasă de la statutul de marcă înregistrată local (momentul redactării *Manifestului Partidului Comunist* de către Marx în 1847) la statutul de brand internaţional (prin Revoluţia bolşevică din 1917 şi URSS-ul stalinist, la perestroika lui Gorbaciov), adică de la un nume fără reprezentare în mentalul alegătorului, la prezenţă activă în spiritul contemporanilor. Un brand care se remarcă prin specificul mărcilor locale pentru că, deşi comunismul teoretic este internaţionalist, comunismul practic s-a dovedit naţionalist. Promisiunea (sloganul este esenţa a ceea ce se comunică despre brand) din *Critica Programului de la Gotha* – „de la fiecare după capacităţi, fiecăruia după nevoi" – este mai prezentă în mentalul colectiv în România după '90 decît teroarea Securităţii, epurările dejiste, Canalul Dunăre-Marea Neagră. „Comunismul este o idee bună, dar care a fost pusă prost în practică" – astfel gîndesc mulţi dintre supravieţuitorii regimului Ceauşescu, un regim comunist care echivalează cu numele de familie al Conducătorului. Construcţia de marcă în România a început spre sfîrşitul domniei Dej. „Stalin şi poporul rus fericirea ne-au adus" din anii '50 a dispărut după 1965 în favoarea lui „Ceauşescu şi poporul, patria şi tricolorul".

De la primele mişcări pe tabla de şah externă, Ceuşescu a impus despre sine, în Occident, imaginea unui lider socialist independent de URSS. Din 1967 România a mimat independenţa prin refuzul de a rupe relaţiile diplomatice cu Israelul, după războiul de 6 zile. Neparticiparea lui Ceauşescu la „normalizarea" Cehoslovaciei a dus la intensificarea relaţiilor cu Vestul: generalul De Gaulle şi întreprinderile Renault şi Citroën au venit în România, iar Institutul Francez s-a redeschis în '69. Fronda aparentă faţă de Moscova i-a adus un prestigiu exagerat în Vest şi simpatia poporului în ţară. După călătoriile în Iran, China şi Coreea de Nord, Ceauşescu impune o dictatură din ce în ce mai absolutistă, iar demonstraţiile de pe stadioane cu oamenii care îi scriau numele cu trupurile, frigul şi foamea românilor nu au fost suficiente pentru a schimba brandul „Noul Tito", în Occident. „Marele fiu al ţării, Eroul între eroi" conducea o ţară în care, de la cel mai mic şoim al patriei, pînă la cel mai mare posesor de carnet de partid, românii erau înregimentaţi în structurile de partid şi de Securitate. Dar limba de lemn, telejurnalele cu vizitele cuplului în lumea a treia şi „Cîntarea României" în cele două ore de program ale TVR – propaganda comunistă nu ieşea din obişnuit pentru occidentali.

România primeşte Clauza naţiunii celei mai favorizate în 1975 ca simbol al concesiilor făcute de Nixon şi Ford. În 10 ani Bucureştiul a uzat de peste un miliard de dolari în credite garantate de Guvernul SUA, în vreme ce Ceauşescu îşi continua politica duplicitară: „apărătorul păcii" în Orientul Mijlociu vindea arme arabilor şi israelienilor. Este Epoca de Aur definită prin clişeul „toată lumea avea serviciu şi toţi primeau de la stat o casă", cînd Ceauşescu „a construit metroul şi Casa Poporului", iar echipa protejată de fiul Valentin, Steaua, lua Cupa Campionilor. La Olimpiada din '84 de la Los Angeles, România a trimis sportivi, în timp ce URSS şi „sateliţii" au boicotat jocurile. Aşa-zisa „sfidare a Sovietelor" a însemnat prelungirea acordării Clauzei, deşi din '82 Ceauşescu iniţiase programul absurd de reducere a datoriei externe prin limitarea importurilor alimentare şi de combustibili. În bancurile vremii Ceauşescu este mai „şmecher" decît rusul şi americanul, iar imaginea celui care „a plătit datoriile" este prea puţin afectată de întreruperile de curent, de vitrinele goale la Alimentara, salamul vîndut la suta de grame, uleiul şi zahărul comercializate la cartelă pe bază de buletin, cozile la pîine, lapte etc. Ţigările cu filtru fin, cafeaua de calitate, citricele, de negăsit în comerţul socialist, devin sub Ceauşescu simbolurile libertăţii şi standardelor de viaţă ridicate pentru românii care ies în decembrie în stradă.

Din ianuarie pînă în iunie '90, sloganuri ca „Ceauşescu, nu fi trist: Iliescu-i comunist!" sau „Iliescu, pentru noi, este Ceauşescu 2" au răsunat aproape zilnic în Piaţa Universităţii măturată de cîteva ori de minerii cu „spirit civic". Semn că fantoma (sau brandul) Ceauşescu bîntuie încă epigonii care s-au străduit, cu orice sacrificiu, să pună cît mai bine ideea comunistă în practică.

„În afară de lichiorul Primula, mai era unul verde. Era băutura Ceres, înlocuitorul de whisky. Aici se făcea şi exista băutura Covagin... Băutura Ceres era destul de bun înlocuitor de whisky că dacă o puneai în sticle de whisky de diferite mărci şi venea o societate simandicoasă, ca să faci pe nebunu', spuneai: *mai vrei un Black & White? Da*, şi-i turnai. *Mai vrei un Johnny Walker? Da* şi *parcă-i mai bun ăsta decît ălălalt...*

Se făceau cadou: ciocolată, cafea, un săpun Lux sau Rexona, ţigări Kent. Dacă dădeai un cartuş de Kent, deja era un ciubuc cu care puteai obţine chiar şi aprobare pentru locuinţă. Dacă primeai o ciocolată străină, nu o mîncai, ci o făceai cadou la rîndul tău, ca să faci impresie bună. Apoi, dădeam cadouri flori, o cămaşă, materiale pentru rochii etc... Se mai dădeau cărţi, albume, dar mai puţin, în medii mai selecte. Deodorantele nu prea existau. Un deodorant Fa era un mare lux. Cei care nu aveau acces în străinătate nu prea aveau de unde să îşi procure."

(din volumul colectiv *Anii '80 şi bucureştenii*,
Muzeul Ţăranului Român / Paideia, 2003)

„E mare nevoie de curăţenie morală“

– interviu cu Corneliu PORUMBOIU –

Filmul A fost sau n-a fost *– regizat de Corneliu Porumboiu – a fost recompensat cu trofeul Camera D'Or şi Premiul Label Europa Cinema la Cannes 2006. De asemenea, a cîştigat trei premii TIFF: Cel mai bun film din competiţie, Cel mai bun film din cadrul „Zilelor Filmului Românesc“ şi Premiul publicului. A fost selectat pentru Hollywood World Award la Festivalul de Film de la Hollywood şi pentru Premiile Academiei Europene de Film. Regizorul-scenarist i-a distribuit în rolurile principale pe actorii Ion Sapdaru, Mircea Andreescu şi Teodor Corban.*

La 16 ani de la Revoluţie, românii trăiesc într-un peisaj încă extrem de confuz. Credeţi că societatea românească are şanse să treacă examenul de maturitate?

Eu aşa sper. Văd că lucrurile au început să se schimbe. Mă uit la generaţia mea şi am sentimentul că, în ultimii ani, peisajul s-a modificat. Îi admir pe acei tineri care pleacă în străinătate şi revin cu idei noi şi mentalităţi normale. În România sînt însă diferenţe mari între generaţii, iar cioc-nirea este evidentă. Simt însă că cei de 20 de ani, foarte deschişi la nou, vor împinge maşina înainte. Asta e credinţa mea.

Cum explicaţi interesul a trei tineri regizori – dvs., Cătălin Mitulescu şi Radu Muntean – pentru momentul 1989?

Fiecare dintre noi are o poveste a filmului. Anul 1989 este totuşi cel mai important moment din istoria noastră recentă. Am ajuns să fac un film despre Revoluţie uitîndu-mă la televizor. Acum 6 ani am văzut un talk-show la o televiziune din Vaslui. Atunci nu m-am gîndit că poate ieşi un film din asta, am lucrat, cumva inconştient, la ideea unui text despre o emisiune, fără a face nimic concret legat de filmul *A fost sau n-a fost*. M-am apucat de scris scenariul abia anul trecut.

L-aţi relansat pe actorul ieşean Ion Sapdaru, care joacă şi în alte două lungmetraje aşteptate de public: Hîrtia va fi albastră *(regie Radu Muntean) şi* California Dreaming *(regie Cristian Nemescu). De ce l-aţi ales tocmai pe el?*

Eu lucrasem deja cu Ion Sapdaru la două scurtmetraje: *Călătorie la oraş* (2003) şi *Visul lui Liviu* (2004). E un actor foarte bun şi am ajuns să îl cunosc muncind cu el. Cînd am scris scenariul filmului, m-am gîndit la Ion Sapdaru, la Teodor Corban şi la Mircea Andreescu. Am optat pentru trei actori mai puţin cunoscuţi pentru că în timp s-a creat între noi un tip de comunicare specială. Toţi trei sînt moldoveni, ştiu ce înseamnă provincia şi au înţeles să se raporteze altfel la elementele de provincie care apar în film. Chiar şi pentru rolurile secundare am folosit voci ale unor actori din Galaţi pentru că am ţinut să păstrez specificul locului.

În ce măsură povestea Revoluţiei de la Vaslui poate fi extrapolată la nivelul istoriei contemporane?

Imagine din filmul ***A fost sau n-a fost***

În general mă cam tem de generalizări. Poate povestea filmului meu de debut este a oricărui tîrg din ţara asta. Jderescu, patronul televiziunii, încearcă să afle pe ce lume trăieşte. El chiar nu ştie istoria Revoluţiei din oraşul său, cu toate clişeele verbale pe care le foloseşte. Şi nu este singurul care vrea să-şi afle trecutul.

Cronicile pozitive apărute în New York Times, Le Figaro *şi* L'Humanité *pun accentul pe „umorul balcanic savuros din film“, pe „un scenariu remarcabil“ şi „pe modul de filmare cu cameră fixă“. De ce aţi optat, într-un film static, pentru o cameră fixă?*

În primul rînd, o parte din imaginile din studioul de televiziune au fost filmate deliberat cu o cameră mişcată. Am vrut să reconstitui imaginile care au apărut pe micul ecran pe 22 decembrie 1989. Atunci, la TVR, cadrul se mişca, se simţea tensiunea din studio şi faptul că operatorii erau speriaţi. În secvenţa mai lungă a talk-show-ului de la Vaslui am optat pentru cameră fixă şi din dorinţa de a obţine o viziune obiectivă. E o întreagă poveste a camerei de filmat, operatorul din film caută şi el adevărul despre Revoluţie, taie cadrul, filmează detalii, apoi lasă camera...

Cu ce se poate lăuda „generaţia aşteptată“ a cineaştilor români, din care faceţi parte, şi care ar fi punctele ei forte?

În primul rînd, cu poveşti oneste orientate spre personaje fireşti, fără eroi legendari, cum se întîmpla în trecut. Aş spune că văd la colegii mei de generaţie o preocupare mare faţă de estetic, de o nouă stilistică a cinematografului. Toţi sînt atenţi la detalii, nimic în filmele lor nu este în plus sau gratuit. Cu excepţia a doi, trei regizori, acest mod de abordare nu exista în România. Înainte se filma astfel: se scria scenariul care conta foarte mult şi era, mai întotdeauna, bătut în cuie, iar actorii erau puşi să joace, aşa, cam ca pe scena unui teatru.

Toţi sînteţi la primul film de lungmetraj.

Aşa e, toţi sîntem la debut. Fiecare dintre noi caută şi se caută. Şi mai ales încercăm să găsim o amprentă personală. Sigur va exista continuitate în filmele noastre de lungmetraj. Toate aceste căutări sînt, în fapt, foarte profesioniste, de la jocul actorilor pînă la detaliile legate de stilistica cinematografică.

Pişcoci, personajul care interpretează excelent rolul nostalgicului după epoca lui Ceauşescu, are o replică remarcabilă: „Am făcut şi noi revoluţie cum am putut“. Dvs. unde eraţi pe 22 decembrie, la ora 12,08?

Eram la tenis de masă cu un prieten. Apoi m-am dus acasă, am deschis televizorul şi în faţa televizorului am rămas pînă în momentul execuţiei cuplului Ceauşescu.

Veţi mai face filme de scurtmetraj?

Nu acum. Am un proiect de lungmetraj, dar sînt abia la început, am scris doar cinci pagini de scenariu. Mai am mult de lucru şi eu sînt foarte tipicar. O iau încetişor.

Ce părere aveţi de eforturile CNSAS de a deconspira foştii colaboratori ai Securităţii care ocupă un loc important în viaţa publică din România?

Mi se pare evident un demers necesar. La noi niciodată nu s-a pus „punct şi de la capăt; începe o nouă frază“. E mare nevoie de curăţenie morală, de repere clare, de eliminarea confuziei. Ar trebui ca acei oameni care au făcut lucruri nedemne să se retragă din viaţa politică. Din păcate, şi la CNSAS s-a creat confuzie, iar presa derutează opinia publică. Lucrurile trebuie analizate cu atenţie şi transmise corect către oameni.

Vom scăpa curînd de moştenirea comunistă, de clişeele verbale şi de reflexul de a ne raporta la un singur element?

E foarte greu de spus. Sper că vom trăi într-o lume în care fiecare om va fi respectat pentru ceea ce este. Unul din reflexele comuniste, de care ar trebui să scăpăm, este acela de a generaliza. Vom scăpa inevitabil de moştenirea comunistă, dar, din păcate, evoluţia este foarte lentă.

Unde va rula A fost sau n-a fost?

Filmul a fost deja cumpărat de firme de distribuţie din 16 ţări. Va rula în Franţa, Marea Britanie, SUA, Italia, Danemarca, Suedia etc... Va avea o expunere foarte bună pentru un film românesc

a consemnat
Roxana CĂLINESCU

Mugurel VRABETE

Duranii, frumoşi şi inventivi

Joi, 19 octombrie, la Sala Palatului, va avea loc concertul Duran Duran. În deschidere, Direcţia 5.

Duran Duran au pornit ca o gaşcă de prieteni într-un bar ai cărui proprietari aveau să le fie primii manageri şi al cărui nume – *Barbarella,* un celebru film erotic-SF al anilor '70 – le va da ideea propriei denumiri, după un personaj. N-a trecut mult pînă s-au adunat într-o componenţă fericită. Băieţi frumoşi cu toţii, lucru mai puţin întîlnit, ca şi faptul că cei trei Taylor din trupă (John, Roger şi Andy) nu aveau nici o legătură de rudenie. Aspectul remarcabil a făcut ca în fiecare lună pozele lor, cu extravaganţele nu întotdeauna fericite ale modei, să umple coperţile revistelor. Pe de altă parte însă, le-a produs şi o nefericită apropiere de imagine cu nenumăratele „boys bands“ care au împînzit scenele anilor '80. Fetele şi-au tapetat pereţii cu posterele lor, şi-au tatuat numele lor, iar lumea i-a perceput ca simbolul *new-wave* al Marii Britanii. Au fost trupa favorită a prinţesei Diana, dar criticii i-au desfiinţat cu rîvnă de fiecare dată, socotindu-i un produs ieftin şi lipsit de valoare. S-a spus că sînt victimele „blestemului Bee Gees“: să scrii zeci de piese bune, să vinzi milioane de discuri şi să nu reuşeşti decît să atragi ura sau, în cel mai bun caz, dezinteresul presei muzicale. Unii i-au socotit un fenomen pasager al unei mode, alţii – şi aici sînt nume grele: Deftones, Garbage, No Doubt, Bush, Wyclef Jean, Marilyn Manson, Limp Bizkit, The Orb, OutKast, Coldplay şi Pink – i-au considerat surse de inspiraţie şi exemple de urmat.

Dar cea mai importantă trăsătură a grupului era şi cea mai surprinzătoare, şi ea a stat la baza succesului peren al acestei trupe. Mai exact, Duran Duran au fost mereu inovatori, au deschis drumuri în direcţii dintre cele mai neaşteptate şi diverse. Au fost primii care au înţeles importanţa clipurilor isteţe, cu imagini elegante şi curajoase, făcute în colaborare cu artişti plastici şi regizori de primă mînă, clipuri cu care au împînzit un canal de televiziune care abia apăruse şi încerca să-şi facă loc pe piaţă: MTV. Spre lauda lor, au fost primii care şi-au filmat clipurile pe peliculă de 35 mm, renunţînd la sistemul de buget redus, practicat de toţi producătorii, obţinînd astfel o calitate a imaginii ce i-a departajat net de celelalte producţii. Alături de Depeche Mode, şi-au făcut propriile remix-uri, într-o vreme în care nu exista tehnică digitală, şi au folosit în premieră ecrane video la concertele pe stadion din 1984, pentru ca în 2000 să folosească imagini 3D. Ajutaţi şi de puternica imagine creată de MTV, tot ei au fost primii care au impus *new-wave*-ul în radiourile americane, în ceea ce s-a numit „A Doua Invazie Britanică“. Poate părea de necrezut, dar ei au fost primii care au reuşit să impună – prin cîştigarea unui proces la Curtea Supremă – deducerea cheltuielilor de producţie pentru muzică şi videoclipuri din impozitele pe sumele încasate din vînzarea de discuri. Fapt care a condus la o creştere proporţională a rentabilităţii producţiei muzicale în Anglia. În aproape 30 de ani de carieră, au avut 18 piese în US Billboard Hot 100, 30 de piese în UK Top 40 şi au vîndut peste 70 de milioane de discuri în lumea întreagă.

Reuniţi în formula de aur – Simon LeBon, Nick Rhodes, John Taylor, Roger Taylor şi Andy Taylor – au luat din nou calea turneelor, de data asta ajungînd şi pe la noi, purtînd cu ei neuitatele „Notorious“, „Come Undone“, „Ordinary World“, „The Reflex“ sau „Girls on Film“, dar şi noutăţi din albumul *Astronaut,* lansat în octombrie 2004. Cei care îi cunosc pot să-i revadă, cei care nu, îi pot descoperi încă frumoşi şi inventivi, aducînd cu ei muzica lor mereu neliniştită, venind din acea discretă şi inimitabilă nebunie britanică fără de care multe nu s-ar fi întîmplat în muzica ultimei jumătăţi de secol.

colţul scurt

Lenin, Cesaria, Haydn, Tiesto...

● Vineri, 13 octombrie, după *Jurnalul* de pe TVR Cultural, *Good bye Lenin!* (Premiul César în 2003 pentru Cel mai bun film european), regia Wolfgang Becker, cu Daniel Brühl, Katrin Saß şi Chulpan Khamatova.

● Vineri şi sîmbătă, la Palatul Naţional al Copiilor, de la ora 20, opera *Karmen cu Final fericit* – Goran Bregovic şi Orchestra de Nunţi şi Înmormîntări.

● Sîmbătă, la Centrul Cultural Ungar, de la ora 18, concertul Cvartetului Bartók (în program, compoziţii de Haydn, Bartók, Beethoven).

● Luni, 16 octombrie, la Sala Polivalentă, de la ora 20, concert Cesaria Evora – Rogamar Tour.

● La Galeria Posibilă, expoziţia „Hello Graz / Titanen (two photography positions)“ – Max Aufischer şi Klaus-Dieter Hartl.

● Joi, 19 octombrie, la Sala Palatului, de la ora 19, concert Duran Duran.

● Vineri, 20 octombrie, la Sala Polivalentă, de la ora 21, party cu Tiesto; în dechidere Vania şi Thirst Studio finalists.

● La Muzeul Naţional de Artă Contemporană, Galeria de Artă Europeană va mai fi deschisă pînă la jumătatea lunii noiembrie (copiii şi tinerii de pînă la 18 ani au acces graţuit), urmînd apoi să fie închisă pentru lucrări de reamenajare timp de şase luni. (**M. C.**)

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Vremea omului

Una dintre expresiile care exasperează, enervează, sîcîie, dezgustă, plictisesc pe toată lumea este „Pe vremea mea...". Obligatorii sînt primele trei cuvinte; după ele, alegerea devine, practic, nelimitată: „...vara era vară şi iarna era iarnă", „...roşiile aveau alt gust", „...tinerii erau mai politicoşi", „...tramvaiele veneau mai des" şi aşa mai departe. Îmi aduc aminte ce rău mă scotea din sărite expresia aceasta cînd aveam 20 de ani şi cum juram că eu n-o voi folosi niciodată, orice s-ar întîmpla (las' că nici nu preconizam să apuc vîrsta la care începe ea să fie folosită...), aşa cum juri, în adolescenţă, să nu capeţi vreodată burtă, să nu adormi la televizor, să nu scoli vreun puşti de pe scaun în autobuz ori să nu te desparţi în veci de amorul vieţii tale. Porcăria infinită pe care ţi-o rezervă condiţia umană este nu doar că, la un moment dat, ajungi fără greş să faci toate astea, dar – mai ales – că nici nu-ţi dai seama că le faci: teribila expresie îţi iese pe gură cu perfectă naturaleţe, suprema ta opoziţie la fenomenul pe care ea îl ilustrează mărginindu-se la punerea unor ghilimele hazoase. Pasămite, mă prefac, numai, că am devenit o babă cîrcotaşă...

Dar, pe de altă parte, cum, Doamne iartă-mă, să nu spui ce spui cînd se poate dovedi, matematic şi statistic, că *într-adevăr* clima s-a modificat în ultimii 25-30 de ani, că *într-adevăr* legumele şi-au schimbat gustul şi aroma din cauza îngrăşămintelor, erbicidelor, insecticidelor ş.cl., că *într-adevăr* mijloacele de transport în comun circulau mai bine, populaţia fiind pe-atunci mai puţin numeroasă? Cît despre buna-creştere a tinerilor...

Acum circa două săptămîni, într-o seară, aşteptam, în sala Amfiteatru a TNB, începerea unui spectacol japonez cu *Îmblînzirea scorpiei* de Shakespeare. Compania niponă (pe numele ei, Théâtre du Synge) venise la Bucureşti pentru două reprezentaţii; în prima seară, în sală luaseră loc persoane oficiale, „politicieni, ziarişti, oameni de cultură", cum se spune (în *această* ordine a enumerării) pe posturile de radio şi televiziune; în seara următoare, instituţia-gazdă salvase onoarea Capitalei-însetate-de-artă umplînd auditoriul cu elevi de liceu. Cînd am intrat în incintă, am avut – efectiv – o mişcare de panică: locul viermuia, pur şi simplu, de trupuri contorsionate, care se întindeau peste scaune, se înghionteau, se fotografiau reciproc cu telefoanele mobile, circulau fără odihnă în sus şi-n jos pe scări, printre rînduri, ba chiar şi pe marginea scenei („Pe scîndura sfîntă!", m-am pomenit exclamînd – în gînd, dar orişicît – cu indignare, deşi acest gen de retorică mă agasează la culme în gura actorilor), în timp ce profesoara care părea să aibă în grijă hoarda barbară (şi pe asta am spus-o – tot în gînd) îşi contempla zîmbitoare şi relaxată discipolii. Nu mai zic că zgomotul era aproape insuportabil, căci tinerii spectatori se strigau unul pe celălalt dintr-un colţ al sălii în altul, îşi telefonau de zor, rîdeau sau încercau, la răstimpuri, să-i atragă atenţia, prin chemări sonore, profesoarei, care le răspundea pe un ton la fel de înalt. Eram indignată; mai mult, îngrozită: spectacolul se juca – fireşte – în japoneză, cu traducerea românească proiectată pe un ecran situat foarte incomod în raport cu axul scenei. Nu mă puteam gîndi decît la vacarmul ce avea să se dezlănţuie – eram sigură – o dată cu stingerea luminilor. „Sărmanii oameni!", îmi ziceam, compătimindu-i dinainte pe actori. „Or să creadă că au nimerit printre sălbatici!"

Luminile s-au stins, în toiul hărmălaiei. Cînd s-au aprins, însă, pe scenă, în sală toată lumea tăcuse. Nu tu chiţcăieli, nu tu chicoteli; nici măcar şoapte înăbuşite. Actorii au început să vorbească; pentru o ureche europeană, limba japoneză poate suna (ştim cu toţii, din filme) ciudat, aspru sau, la anumite exclamaţii, oarecum ilar. În sală, nu a hohotit nimeni, deşi s-a rîs (natural) la diverse episoade comice. Aparatul care proiecta versiunea românească funcţiona rău – probabil că nici cei ce-l mînuiau nu erau tocmai „pe fază" şi replicile se încălecau ori, dimpotrivă, întîrziau secunde lungi –, iar după vreo douăzeci de minute s-a defectat de-a binelea. Era tocmai, în piesă, pasajul cînd în scenă apar, unul după altul, feluriţii pretendenţi la mîna Biancăi, liliala soră a „scorpiei" de Catarina, pasaj greu de urmărit chiar şi dacă înţelegi cuvînt cu cuvînt textul. Nici un murmur nu s-a auzit în public, nici un protest, nici un „uăăăăă!" dezamăgit; cîteva persoane au plecat, e drept, dar rapid şi în linişte. Toţi ceilalţi au continuat să urmărească spectacolul cu atenţie şi „participare", rîzînd, adică, unde era de rîs ori comentînd acţiunile eroilor cu exclamaţii discrete – ca o sală bună, cum se spune în jargon teatral. Reprezentaţia s-a terminat cu aplauze calde, iar cîteva fete le-au oferit actorilor flori. Crizanteme. Erau, oare, aceşti tineri spectatori dintr-o seară oarecare de teatru, *in corpore*, pasionaţi de japoneză sau, cel puţin, de arta scenică? N-aş crede. Erau, aceşti elevi obişnuiţi de liceu, nişte făpturi (a)normale? Nu ştiu ce să cred. Am plecat spre casă cu gînduri mai senine şi pas mai vioi decît altădată.

...Cu urechea zumzăindu-mi însă de un mic schimb de replici auzit, înainte să înceapă spectacolul, de la vecinii de scaun din dreapta, un domn şi o doamnă la a doua tinereţe, mimată eroic prin stilul hippie-intelectual pe care, sînt sigură, îl cunosc toţi cei ce au frecventat vreodată o lansare de carte sau de revistă, un vernisaj sau o premieră urmate de un „cocteil" cît de sumar: **Domnul** (*privind ecranul pe care erau scrise titlul piesei şi numele autorului*) – Shakespeare, Shakespeare... Ăsta-i englez, nu? Ori american? **Doamna:** E scriitorul ăla englez, dragă, cu *Romeo şi Julieta*. Ai uitat filmul?!

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Faţa secretă a oceanografiei

● **Cesaria Evora, *Rogamar*, Sony BMG, 2006.**

Dacă vreţi să abandonaţi complicaţiile unor teorii privitoare la disoluţia contrariilor, e nevoie să uitaţi de utilitatea cuvintelor, a sinapselor, a logicii şi să vă daţi întîlnire, preferabil la ceas de seară, cu muzica unei doamne care s-a născut, după toate probabilităţile toponimiei, într-o zonă a tinereţii veşnice – Insulele Capului Verde. Că pe lume există şi altfel de realităţi – economice, politice, sociale – gata să intervină oricînd pentru a submina orice efort de imaginaţie are, în acest caz, prea puţină importanţă. Ceea ce contează pînă la urmă este că, la 66 de ani, doamna despre care vorbeam, pe numele ei Cesaria Evora, pare să fi descoperit într-adevăr secretul unei tinereţi care să excludă bătrîneţea, rezonanţa intimă a unor insule verzi din Oceanul Atlantic, antidotul perfect la zgomotul, furia sau concretul cu care ne-am înconjurat. Un fel de dezlegare la tandreţe apărută în mijlocul unui post habotnic şi inutil care tindea să nu se mai sfîrşească vreodată.

Probabil că oceanografia nu s-a învrednicit să verifice supoziţia că, odată cu acel curent al Canarelor, în Insulele Capului Verde să fi sosit şi fado-ul portughez. Este însă o ipoteză de lucru care, deşi neconfirmată de un studiu amănunţit asupra Oceanului Atlantic şi a influenţei sale de-a lungul coastei vest-africane, merită – cred eu – să fie tratată cu toată seriozitatea. În virtutea unui impuls care mă îndeamnă să le atribui curentelor oceanice şi cîteva însuşiri mai puţin ştiinţifice, am convingerea că în alchimia ritmurilor morna (pe care Cesaria Evora le-a făcut celebre) a existat ceva mai mult decît o banală imixtiune între percuţia africană şi fado-ul portughez şi că la mijloc, dacă nu decisiv, atunci măcar pe post de catalizator, trebuie să se fi strecurat şi ceva din mişcările unui oarecare curent oceanic. Există în toată muzica Cesariei Evora, iar în *Rogamar* mai mult decît în oricare altă parte, o prezenţă imposibil de tăgăduit, o presimţire a ploii şi o certitudine a seninătăţii, o combinaţie bizară şi aparent ireconciliabilă între tristeţea unor ţărmuri stîncoase cu vegetaţie săracă şi jovialitatea de sărbătoare a unui ocean plin de viaţă, toate laolaltă pulsînd de o graţie liniştită, despărţite insesizabil de inflexiunile fără sforţări ale unei voci. În cîntecele Cesariei Evora, adversităţile par să devină simple nuanţe, să-şi dilueze intransigenţa, să cadă la pace, să se regăsească într-o intimitate tihnită. Într-un astfel de exerciţiu, nevoia de a distinge seninătatea de melancolie sau melancolia de armonia caldă nu este doar dificil de îndeplinit, ci, în final, se dovedeşte a fi cu totul inutilă. La fel de bine cum nu mai contează dacă aceasta este descrierea albumului *Rogamar* sau a oricărui alt disc al Cesariei Evora, atît timp cît muzica ei s-a oprit în această stare imponderabilă a unei simplităţi bine lucrate, în care lucrurile şi sunetele au fost şlefuite şi definite de prea mult timp pentru a se mai lăsa în voia vreunei teorii darwiniste. E adevărat: aţi ascultat un album al ei, le-aţi ascultat pe toate. Lucru care, în funcţie de disponibilităţile fiecăruia, nu poate să însemne decît alte trei: un prilej de a recupera timpul pierdut cu alte doamne şi alte stări mai puţin speciale, băşca descoperirea unei Americi inventate în anii '60, redescoperite în anii '80, cu statut de legendă în 2000; certitudinea unei iubiri care nu vă poate trăda vreodată, a unei voci inegalabile şi a aceluiaşi curent oceanic dintotdeauna; şi, cu voia dumneavoastră, ultimul lucru pe listă: o bună ocazie de a vă plictisi agreabil în compania unei amice simpatice şi de prea multă vreme supralicitate de o piaţă europeană în căutare de simplităţi cu sens, ritmuri exotice de dans sau fericiri la îndemînă. Oricare va fi opţiunea dvs., este bine de ştiut că Cesaria Evora va concerta la Bucureşti (din nou) şi că (în eventualitatea unei vacanţe) în arhipelagul Capul Verde anotimpul ploios continuă.

Elisabeta LĂSCONI

bon de lectură

Crime în serii matematice

● **Guillermo Martinez, *Crimele din Oxford*, traducere de Ileana Scipione, Colecţia „Raftul Denisei", Editura Humanitas, 2006.**

Ficţiunea este o ţară primitoare şi acaparantă, rînd pe rînd au năpădit-o ştiinţe şi celelalte arte care s-au bucurat de asimilări fericite: romanul şi nuvela istorică în secolul romantic, povestirea şi romanul filosofic sau pedagogic de la Iluminism încoace, proza de analiză psihologică instaurată de realism şi năzuind să domine un spaţiu cît mai întins, în secolul al XX-lea. A venit apoi rîndul fizicii, iar teoriile care au schimbat paradigma cunoaşterii se regăsesc într-un ciclu epic precum *Cvartetul din Alexandria* de Lawrence Durrell sau în romanele unui Thomas Pyncheon.

Dar matematica? Aici cazurile par rarisime şi frizează personalităţi şi opere ieşite din comun, ca Lewis Carroll şi a sa *Alice în ţara minunilor*. Contemporan cu noi, se afirmă un autor şi matematician strălucit, Guillermo Martinez, apărut (nu se putea altfel!) din Argentina, ţara ce a dat literaturii scriitori ca Borges şi Bioy Casares, Sábato şi Cortazar, din care nu contenesc să se ivească figuri interesante, cu fiecare generaţie ce pătrunde în viaţa literară.

Guillermo Martinez (născut în 1962) scrie proză de la 14 ani, debutează la 19 ani, în 1984 se mută la Buenos Aires, unde îşi susţine doctoratul în logică matematică. S-a afirmat prin două volume de povestiri, ambele premiate, a publicat trei romane şi un volum de eseuri, *Borges şi matematica*, în care probabil că explorează peisajul creat de asemenea întîlnire. Ultimul roman, *Crimele din Oxford (Crímenes imperceptibles*, 2003) se bucură de mare succes, este tradus în 35 de ţări şi ecranizat de regizorul Alex de Iglesia.

Scriitorul combină în mod îndrăzneţ ingrediente ale unor genuri diverse: *thriller* (prin schema crimelor în serie), roman de campus universitar (naratorul, un tînăr matematician argentinian vine la Oxford cu o bursă de studii), roman ezoteric (scenariul crimelor se inspiră din numerologie şi tradiţia pitagoreică). Se regăseşte şi o înnoire ingenioasă în schema personajelor, clasica pereche formată din Sherlock Holmes şi doctor Wattson are aici drept corespondent pe un matematician strălucit, Arthur Seldom, şi pe naratorul însuşi ce devine ajutor şi martor al procesului detectivist.

Crimele sînt anunţate de mesaje cu un cod simbolic, au în comun o trăsătură bizară – cei ucişi sînt fiinţe ce se îndreaptă spre moarte sigură din cauza unor boli incurabile: doamna Eagleton cea bolnavă de cancer, un bătrîn aflat în comă profundă, un muzician cu zilele numărate. Toate crimele par să aibă legătură cu Arthur Seldom ca un răspuns sau o demonstraţie făcută la ipotezele privind crimele în serie dintr-un capitol al cărţii sale ce se ocupă de seriile matematice.

Două trasee se întretaie într-un soi de concurenţă în cursa ce începe pentru a găsi ucigaşul şi pentru a preîntîmpina alte crime, salvînd prezumtivele victime: unul urmat de cei doi matematicieni, celălalt – de poliţie prin detectivul Petersen. O crimă prilejuieşte întoarceri în trecut, descoperind tragedii şi suferinţe cumplite: Arthur Seldom supravieţuieşte unui accident în care au pierit soţia şi cei mai buni prieteni ai săi, alt prieten şi matematician strălucit, Franck, nu ezită să-şi pună la bătaie propria viaţă într-un experiment de sorginte matematică.

Şi ca încurcătura să fie deplină, apare şi un magician ciung, un personaj fabulos şi figura cea mai interesantă a cărţii, care execută numere de magie şi povesteşte, lansînd ipoteza cea mai tulburătoare: trucurile nu sînt altceva decît o acoperire pentru adevărata magie, artă care trebuie ascunsă şi protejată de ochii celorlalţi, ca păstrătoare a ştiinţei secrete ce nu trebuie să ajungă pe mîna oricui.

Un roman în aparenţă poliţist, un joc cu toate convenţiile acestuia, probabil un pariu pe care scriitorul argentinian l-a făcut alegîndu-şi ca loc de desfăşurare Oxfordul şi o lume relativ rară în ficţiune, cercul matematicienilor intraţi deja în legendă, un narator care îşi asumă relatarea la persoana I, un soi de alter-ego al autorului, iată numeroase indicii ale unei cărţi clasice. Abia la sfîrşitul lecturii, cititorul are surpriza să priceapă că a parcurs o istorie despre iubire şi sacrificiu, despre dramele umane care nu lipsesc nici din tărîmul celor aflaţi în lumea pură a numerelor şi a ideilor matematice, într-o carte splendidă.

Rodica BINDER

Orizontul german şi privirea străină

Germania preia la 1 ianuarie 2007 preşedinţia Uniunii Europene, însoţind astfel România, în condiţiile aderării ei la termen, pe parcursul primelor şase luni în procesul „familiarizării" cu restul rudelor europene. Acesta ar fi deja un motiv suficient pentru a cunoaşte o Germanie văzută de Richard Wagner, scriitor german originar din România.

Dacă Nicolaus Sombart afirma în amintirile sale de tinereţe că pentru el este foarte important să fie român fiindcă acest fapt l-ar feri de a fi „sută la sută german", formulînd şi teoria că spre a fi un bun german trebuie să „ai o mamă străină, dacă se poate evreică, dar o mamă româncă este deja foarte bine" – cît de „bun german" poate fi Richard Wagner, al cărui ultim volum de eseuri *Der Deutsche Horizont – Vom Schicksal eines guten Landes* („Orizontul german – despre destinul unei ţări bune") a izbutit să irite unele spirite?

Cu zelul unor entomologi, cronicarii au ţinut (cu minime excepţii) pînă acum, să prindă într-o plasă identitară (cea de „Rumäniendeutsche" „german originar din România") punctele de vedere ale lui Richard Wagner despre Germania, ţara în care autorul trăieşte de aproape 20 de ani.

„Orizontul" în care Wagner scrutează realităţile germane cînd de la înălţimea zborului de pasăre, cînd de la sol, nu ar fi prin urmare identic cu cel în care „localnicul" îşi duce traiul din tată în fiu. Poate deveni această „diferenţă" un argument în respingerea unor adevăruri neplăcute pe care autorul le descoperă pe terenul parcelat al realităţilor Germaniei de azi şi de ieri? Sînt oare mai îndreptăţiţi oamenii locului să-şi critice ţara decît cei care, revendicîndu-se de la aceeaşi cultură şi limbă, trăiesc în patria lor de adopţiune de mai multe decenii sau ani?

Mi-am pus aceste întrebări abia după am citit ultimul volum de eseuri al lui Richard Wagner (precedentul, intitulat *Cerul pustiu,* tematiza realităţile balcanice). Dacă cronicile de carte în paginile presei germane s-au cam lăsat aşteptate, cele apărute ulterior în marile ziare au fost marcate de un uşor disconfort, provocat lectorilor „autohtoni" de viziunea scriitorului „german originar din România" despre ţara „lor" care este acum şi a „lui."

Richard Wagner ştie de la bun început ceea ce criticii lui sînt nevoiţi să recunoască, în cele din urmă: privirea străină este uneori mai „clarvăzătoare".

În plan imagologic, părerea celuilalt este totdeauna mai incitantă decît reflectarea sinelui în oglinda proprie. Richard Wagner mizează pe cartea alterităţii în pofida „germanităţii" sale culturale şi lingvistice. O face, cum îi stă în obicei, cu sarcasm şi umor, punînd lucrurile la punct în capitolul introductiv în care descrie şi împrejurările emigrării sale în 1987 din România ceauşistă, în Germania, în ţara „bună", „aidoma realităţii dar ceva mai mică" (şi mai pestriţă, mă simt tentată să completez ideea).

Richard Wagner surprinde, aproape fotografic, segmentele de realitate în orizontul german, într-un şir de instantanee, uzînd de un „obiectiv" care depistează în „mentalul colectiv" urmele istoriei recente şi mărcile prezentului imediat. Generaţia politică a '68-iştilor, stîngişti de toate culorile la tinereţe, convertiţi în parte la valorile societăţii de consum şi ceva mai tîrziu, odată ajunşi la putere, ale liberalismului economic, dar promovînd în continuare „de ochii lumii" un discurs anticapitalist şi adesea antiamerican, aşa numita *gauche caviar,* mioapă la excesele totalitarismului comunist cît timp a existat Cortina de Fier, este una din principalele ţinte ale discursului critic al autorului. Wagner face pe drept cuvînt responsabilă această clasă politică şi intelectuală de eşecul pe care metodele antiautoritare l-au avut în educaţie şi învăţămînt. Slaba încurajare a elitelor ştiinţifice, rateurile politicii de integrare a străinilor, excesiva toleranţă manifestată faţă de unele fapte intolerabile, corectitudinea politică, vecină cu oportunismul şi ipocrizia, sînt alte tare ale aşa numitei „generaţii '68".

Richard Wagner, unul din cei mai pertinenţi analişti ai fenomenului „ostalgiei" – nostalgia după sistemul comunist consacră, cum era de aşteptat, un consistent capitol, „Lungii vieţi a RDG" – şi o analiză critică a felului în care a avut loc procesul reunificării germane în anumite sectoare ale vieţii economice, sociale şi politice. Autorul, hipersensibil la modalităţile de abordare a celor două capitole ale totalitarismului, nu trece cu vederea nici sinistrul episod al nazismului, mediatizat între „încălcarea subtilă a unor tabuuri şi jocurile ceva mai flagrante ale consternării publice".

Din sacralitatea istoriei, Wagner face saltul în profan, în cotidianul imediat, dînd necruţător la o parte stratul gros de trivialitate şi vulgaritate depus pe un anumit tip de discurs mediatic şi pe comportamentul de zi cu zi al anumitor categorii sociale.

Cartografierea peisajului realităţii germane este adesea dublată de un foraj în profunzime şi de priviri aruncate dincolo de linia de orizont: „Dincolo de prezent", „Mitul integrării", „Naţiunea în Europa", „Imigrantul ca cetăţean", „Teama de război", „Germania şi Europa", „Simpatia faţă de Rusia între cultura Pop şi metafizică", „Dilema frontierei est-europene", „De ce Turcia nu poate deveni membru al Uniunii Europene", „Europa ca putere mondială" – sînt cîteva titluri ale secţiunii de „tablete", texte mai apropiate de jurnalism decît de eseistică dar amintind de nu puţine ori şi de „mitologiile" lui Roland Barthes.

Lui Richard Wagner Germania „îi dă de gîndit", dar nu această reflexivitate pare a fi cea care i-a deranjat pe cronicarii germani ai cărţii, ci felul în care privirea străină străpunge „orizontul german" familiar. Cu argumente întemeiate şi documentate (mărturie stă impresionanta bibliografie a cărţii) scriitorul german originar din România inventariază pe un ton cînd apodictic, cînd dezarmant de sincer, viciile şi virtuţile unei naţiuni pentru care problema identitară continuă să rămînă o sursă de nelinişti.

***Rodica Binder** este jurnalistă la Deutsche Welle, Bonn.*

Dilema veche vă recomandă

● Fie şi inutil, reamintim că marţi, 17 şi miercuri, 18 octombrie, pe PRO TV, la clasica oră 21,45, vom avea două meciuri din Champions League de maxim interes pentru ţară şi Europa: Steaua-Real Madrid, la Bucureşti, şi Chelsea-Barcelona, la Londra, ambele în aceeaşi grupă la care visăm, de zece ani, nu mai puţin intens decît la intrarea în UE. Mai bine inutil decît apolitic. (Radu Cosaşu)

● Noua rubrică ţinută de Mircea Cărtărescu în ghidul *Şapte seri*, relansat de curînd într-o formulă mai atractivă & ceva mai consistentă. Şi apropo de Cărtărescu, *De ce iubim femeile* s-a lansat deja în Bulgaria, iar pînă la sfîrşitul anului urmează alte cinci (5) traduceri. Oare cum sună „Cu urechile pe spate" în bulgară!? (Marius Chivu)

● www.metropotam.ro, un site absolut simpatic şi isteţ despre, cu şi pentru oraşul Bucureşti. (Mircea Vasilescu)

● Faceţi ca mine – lăsaţi baltă orice altă activitate, închideţi telefoanele, televizoarele, nu răspundeţi la interfoane: al doilea volum al *Cursurilor de literatură* ale lui Nabokov a apărut, la aceeaşi binecuvîntată editură (Thalia) şi-n traducerea aceleiaşi vrednice Cristina Rădulescu. Nabokov + Gogol, Tugheniev, Dostoievski, Tolstoi, Cehov, Gorki = 256 de pagini format manual de bucurie absolută! (Alex. Leo Şerban)

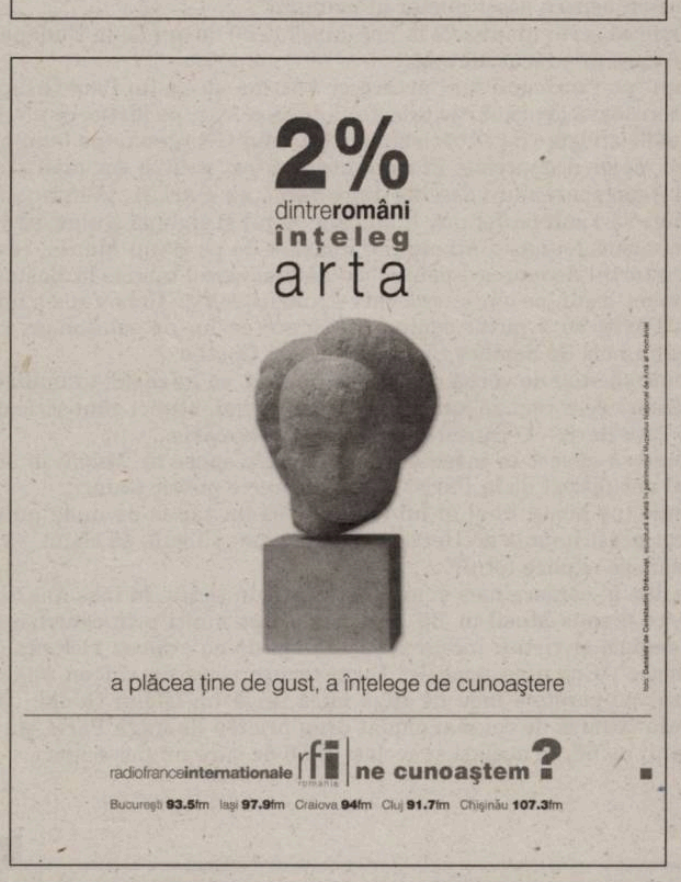

Andrei GORZO

dilematograf

Chic

● ***Diavolul se îmbracă de la Prada / The Devil Wears Prada* (SUA, 2006), de David Frankel.**

Bazat pe *best-seller*-ul din 2003 al lui Lauren Weisberger (apărut la noi în Colecţia „Chic" a Editurii Polirom), *Diavolul se îmbracă de la Prada* spune povestea unei fete numite Andy, care se zbate pentru supravieţuire în redacţia unei reviste de modă numite *Runway* (o rudă nu chiar atît de îndepărtată – se poate presupune – a revistei *Vogue,* la care a lucrat Weisberger) – mai exact, în subordinea directă a redutabilei editoare Miranda Priestly (o rudă nu chiar atît de îndepărtată – iarăşi, e doar o presupunere – a Annei Wintour de la *Vogue).* Milioane de fete ar ucide pentru slujba lui Andy, dar Andy nu intră în milioanele respective: o fată serioasă, cu pretenţii de scriitoare, ea ar fi vrut să ajungă la o revistă gen *New Yorker* şi n-ar fi ajuns la *Runway* dacă alternativa n-ar fi fost o chestie numită *Auto Universe.* În carte (care e narată la persona întîi), pretenţiile de superioritate ale lui Andy par întru totul îndreptăţite (cartea însăşi e dovada că avea lucruri mai bune de făcut) şi pentru cititoarea-ţintă (care-şi va proiecta asupra Mirandei propriile sentimente faţă de o şefă sau alta) e important ca tirana să nu pună stăpînire pe sufletul ei, dar în film (care e narat obiectiv), Andy (Anne Hathaway) e doar o fată drăguţă (nu mai are o *voce* literară, are doar pretenţii) şi, nemaiexistînd acea voce care s-o înţepe, Miranda (Meryl Streep) e liberă să pună stăpînire pe tot ecranul. Din cîte am înţeles, multe fane ale cărţii obiectează la aceste ajustări, dar mie mi se par *cinematically correct:* pe ecran, personajele de tip Miranda se cheamă staruri, iar valorile lor se cinematografiază mult mai convingător decît „adevăratele valori" de tip frumuseţea-e-înăuntru şi nu-haina-face-pe-om, susţinute de prietenii lui Andy. Sigur că filmul lui David Frankel trebuie să respecte formula lui Weisberger (de fapt, tot o formulă hollywoodiană), care se încheie cu întoarcerea eroinei la „adevăratele valori", şi în momentele acelea e greu să nu-l suspectezi de ipocrizie, dar ce era să facă? Cel mai ilustru precursor al său, *Funny Face* (Stanley Donen, 1957) – în care o tînără intelectuală (Audrey Hepburn) era introdusă în lumea modei de un mare fotograf (Fred Astaire) –, era mult mai onest în privinţa asta (la final, trebuind să aleagă între fotograful american şi un tînăr intelectual francez, eroina alegea pe cine trebuie), dar onestitatea sa dădea într-un antiintelectualism atît de dizgraţios (toţi tinerii intelectuali francezi erau prezentaţi ca nişte obsedaţi sexual; nu că n-ar fi, dar, oricum, nu se face), încît numai rezervele însumate de graţie ale lui Hepburn şi Astaire mai reuşeau să-l salveze.

Judecînd după *Diavolul se îmbracă de la Prada,* lumea modei a devenit mult mai dură de la *Funny Face* încoace. Din secunda în care am văzut-o pe Andy ieşind de la metrou şi cumpărîndu-şi un sandviş în drum spre interviul de la *Runway,* m-am stăpînit cu greu să nu mă îndrăgostesc de ea. Din secunda în care o văd intrînd în redacţia lor, cei de la *Runway* se stăpînesc cu greu să nu borască. În ochii acestei supercaste, „civilii" ca Andy constituie un fel de subspecie dezgustătoare, mai ales dacă se mai şi mîndresc – aşa cum se mîndreşte ea – cu faptul că trăiesc în afara modei. Nu că ar exista civili: după cum află Andy la un moment dat de la o Miranda ultragiată, care-i demonstrează imparabil că pînă şi gusturile ei ostentativ neelegante în materie de pulovere au fost programate de *Runway, nimeni* nu poate trăi în afara modei. *Diavolul* e mult mai drept decît un film ca *Prêt-à-Porter,* care nu vedea în lumea modei decît superficialitate şi perfidie. Vedem şi aici lucrurile astea, dar vedem şi dăruirea, şi perfecţionismul, ca să nu mai vorbim de teribilitatea aproape divină a unei persoane ca Miranda, care numai dacă strînge puţin din buze (Meryl Streep n-a mai avut niciodată aşa un moment de efect, realizat cu atît de puţin efort) îi poate face pe cei mai tari creatori să arunce totul pe fereastră şi s-o ia de la început. Sîntem conştienţi în permanenţă de elementul de absurd al acestei lumi şi sîntem amuzaţi, dar şi aţîţaţi: vrem ca eroina să se ridice la standardele lor, să cucerească în numele nostru, al civililor, aristocraţia asta aberantă. Şi, după perioada cuvenită de aşteptare, vine, în sfîrşit, metamorfoza ei hepburniană – din studentă şleampătă în „glamazoană" –, supervizată magistral („Chanel. Ai nevoie *disperată* de Chanel.") de Stanley Tucci în rolul redactorului-şef adjunct. După care vine şi restul: un mascul seducător, Parisul – tot tacîmul. Şi, inevitabil, morala: lucrurile astea nu merită să te zbaţi pentru ele – sînt doar miraje şi sclipici. Aşa o fi, dar mirajele şi sclipiciul ăsta pentru care nu merită să te zbaţi sînt exact chestiile care au făcut gloria Hollywoodului şi e plăcut să vezi un film contemporan care mai ştie să le pună la lucru. Nu m-a deranjat nici faptul că filmul aderă la o formulă binecunoscută (cunoaşterea e o plăcere suplimentară atunci cînd formula e bine aplicată: ai parte exact de satisfacţiile pe care contai), nici faptul că vrea să fie şi cu vorba aceea, şi cu sufletul în rai: asta e poziţia hollywoodiană clasică.

trecerea prin reviste

O crimă

De cînd presa din Rusia are de ales între supunerea faţă de putere sau supunerea faţă de posesorii averilor uriaşe acceptaţi de putere, capacitatea ei de a informa şi de a exprima opinii a scăzut în mod dramatic. Reviste altădată cu tiraj de masă, celebre pentru independenţa de gîndire a gazetarilor lor, se exersează acum în definirea fiinţei naţionale, în eseuri pe teme complicate şi încîlcite, în timp ce posturile de televiziune, intrate toate în mîinile „oligarhilor", produc seriale şi emisiuni de divertisment. Teoretic, libertatea presei există. Practic, ea supravieţuieşte prin devotamentul şi capacitatea de sacrificiu a unor persoane izolate, răspunzătoare doar faţă de talentul şi spiritul lor civic. *Novaia Gazeta*, un săptămînal cu acţionari mai mult sau mai puţin celebri, printre ei şi Mihail Gorbaciov, încearcă să ofere un spaţiu publicistic pentru cei care mai reuşesc să ţină capul deasupra apei. Una dintre aceste persoane era Anna Politkovskaia. Ea a fost ucisă sîmbătă, 8 octombrie, a.c., în timp ce ieşea din liftul de acasă, cu două gloanţe în inimă. A mai urmat unul în umăr şi al patrulea într-o mînă. Avea 48 de ani şi scria necontenit despre războiul din Cecenia, despre brutalitatea Armatei Roşii, despre cruzimea militanţilor ceceni. Nu-l cruţa nici pe preşedintele Ceceniei, nici pe cel al Rusiei. Nu încerca prin reportajele ei de la faţa locului să legitimeze acţiunile vreuneia dintre părţi, ci să demonstreze cîtă nefericire au adus cele două războaie din Cecenia în viaţa tuturor.

Asasinatul a fost imediat pus în legătură cu nemulţumirile uneia sau alteia dintre tabere. Scepticii susţin că – asemeni altor crime făptuite în plină zi în marile oraşe ruseşti – asasinul va fi la rîndul lui lichidat şi nu se va şti niciodată cine a fost comanditarul. „Uneori oamenii plătesc cu viaţa ca să spună ceea ce au de spus" – o cita pe Politkovskaia ziarul londonez *The Guardian*, aducînd un omagiu curajului şi puterii ei de a convinge prin cuvînt. Ziarul parizian *Libération* scria: „Adevărul cere uneori eroism. Anna Politkovskaia avea cu asupra de măsură. Într-o ţară în care presa a fost normalizată, adică e în proporţie de 99% trucată, ea nu însemna mare lucru. Însemna totuşi prea mult". Cînd s-a aflat de moartea ei, la Moscova o firavă manifestaţie de protest a opoziţiei liberale a încercat să trezească sentimentele mulţimilor: „Absenţa nu se datorează fricii, de fapt le e indiferent, ba chiar găsesc că e foarte bine că «negrii» (gruzinii şi alţi străini cu feţe întunecate) sînt hăituiţi. Cum spunea un politician rus, în dorinţa de a calma situaţia, e greu de crezut că Putin s-a aşezat la birou şi a chemat cîţiva ucigaşi dîndu-le fotografii ale ţintei. Dar cel care a făcut-o ştia că în statul condus de Putin nu riscă prea mult".

O revistă devenită obedientă, *Moskovskie Novosti*, avansa chiar ipoteza că ucigaşii sînt adversarii lui Putin: ei s-au dedat la o provocare pentru a-l compromite. Ceea ce ar putea sugera concluzia că trupul neînsufleţit al ziaristei nu e decît material didactic pentru victima Putin, în căutarea unui înlocuitor sau de argumente pentru a solicita un al treilea mandat. Încălcare a Constituţiei pe care presa, probabil, o va justifica. (**M. B.**)

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

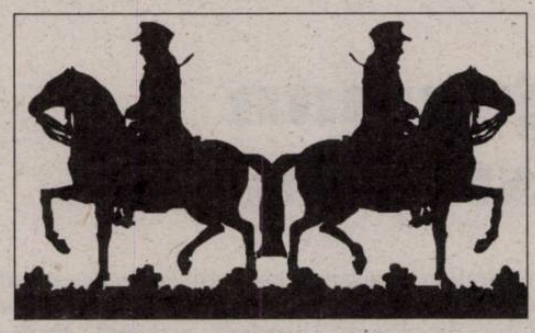

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Informare despre gîndurile mele, în timp ce Gulda cînta Mozart

Dintre cele 101, 102, 103 gînduri care – conform calculului stabilit de Umberto Eco – trec în 5 minute prin mintea unui intelectual, azi,

încerc să relatez cîteva din cele care m-au străbătut în timp ce-l ascultam, la Mezzo, pe Frantisek Gulda, într-un recital Mozart,

Gulda, pianistul binecuvîntat care putea să cînte la fel de bine Mozart şi jazz,

cel care descoperea swing-ul într-o sonată „a divinului maestru care nu ne-a părăsit, slavă Domnului, niciodată",

un Gulda îmbrăcat fistichiu, aproape ca Papageno din *Flautul fermecat*, încălţat cu nişte adidaşi şi a cărui extravaganţă exterioară se sublima în rigoarea cu care degetele lui, împreună cu sprîncenele, controlau fiecare acord şi triolet.

În timpul fanteziei în re minor, bucată care-mi însoţeşte „supravieţuirile" de cînd mă ştiu ca pianist ratat, informez – mai mult sau mai puţin abrupt – că m-am gîndit la următoarele:

...trebuie să-i scriu episcopului polonez din Jasna Gora ca să-mi explice de ce, în ghidul său pentru spovedaniile prelaţilor care au colaborat cu Securitatea, infamiile au grade de comparaţie, precum adjectivele;

...trebuie să găsesc e-mail-ul lui Daniel Barenboim şi să-i formulez clar: orchestra ta simfonică West-Eastern Divan, formată din tineri evrei şi palestinieni, ar trebui să dea zilnic concerte la graniţa dintre Israel şi Liban, printre tancuri şi buncăre, pe acele pămînturi-ale-nimănui care vor deveni ale lui Beethoven şi Haydn şi să vedem ce efect vor produce, fie şi dacă nu vor produce nici un efect;

...ce a vrut să înţeleagă Gulda, după fantezia în re, prin aceea că „Mozart deţinea secretul unei clarităţi formidabile"? Claritatea are şi ea secrete?

...şi de ce cîntă purtînd adidaşi? simte mai bine pedala? pe mine, ani de zile, cea mai crudă profesoară de pian nu m-a lăsat să ating pedala, fiindcă „nu-s pregătit pentru acest mister al pianului";

...trebuie să scriu un articol la împlinirea a 50 de ani de la Budapesta, de la acel '56 care m-a făcut alt om;

...trebuie să-i transmit lui Cărtărescu bătrîna idee a lui Paul Georgescu – nu mă interesează deprimările tale decît după ce văd, pe hîrtie, ce produc ele;

...ultimele strigăte de entuziasm ale lui Paul Georgescu (pe buimăcitorul final în re major al fanteziei în re minor) au fost pentru Agopian şi Cărtărescu, lui Agop spunîndu-i deschis după *Sara:* „ca marxist, te-aş aresta...".

...trebuie să-l sun pe Johnny Răducanu, topit şi el după Gulda, să-i comunic că am văzut deunăzi, într-un minimarket de pe Banu Manta, ceva care semăna cu tortul de morcovi pentru cai bătrîni care-l uimise la Boston;

...trebuie s-o sun pe o prietenă care-l ţine icoană pe Cehov şi s-o informez că Anton Pavlovici a putut semna, în tinereţea lui de schiţoman vesel, o bucată cu numele de Schiller Shakespearovici Goethe;

...trebuie să stau de vorbă cu George Bălăiţă, ca între doi talmudişti cum sîntem, despre ce a vrut să spună Kafka, în jurnal, atunci cînd scrie că în el „se află o cancelarie". O cancelarie? Eî da, o cancelarie...

...trebuie să găsesc în însemnările mele cele spuse de Musil, în 1935, la Congresul antifascist de la Paris, foarte incorecte politic atunci;

...trebuie (pe bis-ul final al lui Gulda...) să-mi explic de unde pînă unde m-a apucat acest impuls de Herzog al lui Bellow, să sun, să chem, să comunic... Mozart să explice totul?

M-am dus în camera mea şi am găsit, într-un tîrziu, în însemnările mele din 2000, ce a spus Musil în '35, supărîndu-i pe mulţi prin centrismul său: „Marile idealuri şi virtuţi încearcă să se impună cu aceeaşi violenţă ca acelea păcătoase". Era prea apolitic? L-am transcris pe un carton imaculat şi l-am aşezat pe peretele meu de rugă laică lîngă un Glenn Gould, tînăr, la pian, o poză trimisă de cel mai ciudat drag prieten de lîngă Paris, un Gould la 24 de ani, în '56, în acelaşi şi acelaşi 1956 de care nu pot scăpa.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Odă picioarelor pe jos

Ne-a dat Dumnezeu picioare. Urîte! Şi le arătăm la o fustă mai scurtă şi ni le punem la spinare coborînd scări repede la maşină. Dar de ce să nu ni le folosim mai tot timpul? Intersecţiile sînt date dracului şi dimineaţa, şi seara, cînd ne vine să umblăm dusîntors, aiurea pînă la/de la serviciu. Cît ne costă s-o luăm pe jos pînă la serviciu? Cît? Să moară mama dacă nu mă bizui pe picioarele mele decît pe maşină! Tinicheaua nu mai are nici o valoare cînd o are toată lumea. După francofonie-mocofănie, am observat un trend ascendent în număr de maşini pe drumurile publice. O cretinătate de neam-prost şi-a scos tinicheaua la umblat. De ce? Că vrea să facă o oră jumătate-două pînă la un serviciu de maxim juma de oră. Avantajele mersului pe jos? Transpiraţie la subraţ, cîini vagabonzi la gleznă gata să te sfîşie, ţigănci borîte să-ţi ghicească în palmă, moşi cu barbă şi hîrtie cu înscris: „regizor român mort de foame", muieri ce vînd chiloţi, izmene, ciorapi, capoduri. În drum spre serviciu îţi faci cumpărăturile, un covrig cald, trecut prin sare-praf-noroi, dar oferit cu silă de burtosul cu aer de vrabie tîmpă pe pat de paie trecute şi răsucite la al treilea anotimp. La covrig merge un lapte sau un iaurt, vîndute cu atîta dragoste de vreo vacă de butic mic, de colţ, sătulă de mahalagii ce cumpără chiupachipsbereladoilitriseminţededovleacşifloaresuceuropeandrincs. Eh, frumos îmbălsămaţi în realitate traversaţi lumea tropăind mai veşnic ca niciodată şi fericirea vă va cuprinde brusc văzînd copacii gata-gata să cadă peste tine, maşinile ce mănîncă din trotuar peste tot, hoţii ce aşteaptă să ţi-o tragă, dacă eşti îmbrăcat mai *stylish*. O, dar cum pot să uit minunata verdeaţă de care te poţi bucura, care lipseşte complet. E arsă, de tîmpită ce este moare de cum pun ăia de la Spaţii verzi apă cu tulumba. Eh, vezi să nu te calce REBU, bă, păi, ce dracu', ţi-am zis să mergi pe stradă, nu pe carosabil, ce, te plîngi de două maşini parcate pe trotuar, păi, la energia luată de pe stradă, pas cu pas eşti mai vioi, frate! Bă, şi mai ales uite cît aer curat încasezi în fălci. Nici un pic de aer din ăsta nu găseşti în maşina ta. Nu, că mori pe stradă de toxe, noxe, ploxe, foxe, asta e! Că poţi să cazi într-un canal... bă, da' cînd dai cu maşina într-un canal deschis, cum e? Păi, cînd cazi cu trupul, mori... cînd eşti pe patru roţi plîngi după bani. Aşa că muritul e mai simplu decît scosul banilor din buzunar, jenantule. Aşa că, prostule, care faci un pas pe jos, du-te dracului din calea mea, vreau să scap de tine, ca să merg numai eu cu maşina.

Acest articol este o propagandă la mersul pe jos, în care tu să-ţi prinzi gîtul fraier. Îţi dai seama... cu cît e un fraier mai puţin pe drumurile publice, cu atît eu ating 10 kilometri pe două ore mai repede. Du-te-n mă-ta pe jos, cititorule! Fă gaură! Trec eu!

Cristina TERENCHE

cum ne văd ceilalţi

Optimişti, dar rupţi în fund

Cu ceva vreme în urmă, un clasament făcut pe baza unui studiu al profesorului de psihologie socială Adrian White, de la Universitatea din Leicester, plasa România pe locul 136 din 178 de ţări studiate, privind starea de fericire a oamenilor, adică spre coada listei, printre ţările în care locuitorii ei se declară mai mult nefericiţi decît invers. Nu ştiu ce a luat el în calcul pentru a defini fericirea, dar rezultatul nu a fost chiar atît de surprinzător, cel puţin pentru cei care cunosc mai bine ce istorie au avut românii de traversat în ultimele decenii şi modul în care aceasta i-a marcat, îndeajuns pentru cîteva generaţii de acum încolo. În schimb, mai interesant a fost rezultatul unui alt studiu, cel privind *Calitatea vieţii,* efectuat de Fundaţia Europeană pentru Îmbunătăţirea Condiţiilor de Viaţă şi de Muncă, cu sediul la Dublin, în cele 25 de ţări membre ale Uniunii Europene, plus România, Bulgaria şi Turcia. Potrivit acestuia, în ciuda condiţiilor materiale modeste, a calităţii slabe a locuinţelor şi a programului de muncă anormal de lung, românii sînt foarte optimişti în legătură cu viitorul şi se caracterizează printr-un nivel ridicat de fericire şi de satisfacţie generală faţă de propria viaţă. Răspunsul îi situează mai aproape de rezultatul înregistrat în statele UE 25 decît de cel din noile state membre sau Bulgaria. Ce să mai înţelegi din sondajele astea? Cînd 2 români din 5 spun că nu se descurcă cu banii, cum pot să declare, apoi, că sînt satisfăcuţi de viaţă? De asemenea, 3 români din 4 afirmă că nu-şi pot permite o săptămînă de concediu pe an, iar una din trei gospodării nu şi-a plătit de un an lumina, apa sau gazele. Cu toate acestea, două treimi se declară „optimişti" în ce priveşte viitorul. Rupt în fund, dar optimist! Intrăm în Europa şi se rezolvă totul. Gata cu şomajul, pensiile o să crească pînă la cer, salariile vor fi de mii de euro şi aşa mai departe. Lapte şi miere or să curgă în România după 1 ianuarie 2007... De fapt, studiul ne arată aşa cum sîntem, cu discrepanţe considerabile de calitate a vieţii între România şi UE 25. De exemplu, ţara noastră are un index de 3,4 al lipsurilor în ce priveşte standardul de viaţă, faţă de media de 1,0 din UE 25. Nivelul lipsurilor se măsoară pe baza a şase articole pe care o gospodărie nu şi le poate permite. Le recunoaşteţi? Parcă sînt gîndite pentru noi: *încălzirea adecvată a locuinţei*. Iarna, întreţinerea la bloc (cu condiţia să nu te fi debranşat de la sistemul central) înghite pensie după pensie, în timp ce preţul gazelor te usucă, iar focul de lemne se face doar în încăperea unde se găteşte; *o masă cu carne o dată la două zile, dacă se doreşte*. Nu e sănătos să mănînci multă carne: creşte colesterolul, sîngele circulă greu, creierul nu se mai oxigenează. Gata, fără carne; *înlocuirea mobilierului uzat*. Nu se mai face mobilă bună ca pe vremuri! Toată numai din rumeguş şi din placaj. Cum să arunci bunătate de dulap din lemn masiv sau dormeză, cu arcuri, cam rupte ele, dar adevărate; *cumpărarea de îmbrăcăminte nouă şi nu la mîna a doua*. Cine cumpără lucruri noi? Doar fetele, că sînt numai pe măsura lor. La *second hand* mai găseşti şi măsuri mai mari. Ce dacă sînt purtate? Las' că se spală şi mai ţin la tăvăleală; *banii necesari pentru o săptămînă de concediu pe an*. Dar ce, la ţară, la unchiu' Gică, nu ne mai place? Mai stăm şi noi sub nuc la o ţuiculiţă, mai facem politică, una, alta. Hai că-i bine; *a invita la masă sau la o băutură prietenii sau rudele cel puţin o dată pe lună*. Adică să mă văd cu soacra mai des decît de Crăciun şi de Paşte? Mulţumesc, nu. E drept, cu băieţii mai merg la una mică, dar fiecare îşi plăteşte partea. Ce, să rămîn fără chenzină?

Lăsînd gluma de o parte, indexul ne arată că românii înregistrează puţin mai mult de jumătate din aceste lipsuri. Dar ei sînt fericiţi! Fericiţi că 85% din populaţie trăieşte în locuinţa proprietate personală, în comparaţie cu 62% din UE 25. În plus, sînt proprietari fără rate sau ipoteci, deci fără ameninţarea de a fi daţi afară din casă. Ce contează că 40% din locuinţe nu au WC în casă, faţă de 3% în UE 25... Pe lîngă celelalte griji, cea a casei nu există pentru cei mai mulţi dintre români, ceea ce dă un anumit sentiment de securitate întărit şi de structura gospodăriei, şi de relaţiile de familie. Astfel, românii trăiesc în gospodării relativ mari, cu o medie de 2,92 persoane pe gospodărie, faţă de 2,46 cît sînt în medie în UE 25. De asemenea, există un procent relativ ridicat de gospodării ce cuprind mai multe generaţii (copii, părinţi, bunici), faţă de procentul scăzut de gospodării cu o singură persoană. Explicaţia e simplă: familiile extinse fac mai uşor faţă problemelor economice. Din cauza şomajului şi a salariilor mici, tinerii nu îşi pot permite să trăiască independent, aşa cum fac cei din UE, iar lipsa locuinţelor şi a structurilor de îngrijire a copiilor, dar şi pensiile mici, îi unesc pe părinţi şi bunici mai mult decît în restul Europei, dînd impresia unei solidarităţi între generaţii.

Studiul referitor la *Calitatea vieţii în România* este mai amplu, cu capitole privind ocuparea forţei de muncă şi formarea profesională, echilibrul viaţă profesională-viaţă privată, sănătate şi îngrijirea sănătăţii, sentimente referitoare la calitatea societăţii etc. El poate fi citit pe adresa: www.eurofound.europa.eu/areas/qualitylife/eqls.htm.

Deşi calitatea vieţii nu este un criteriu de aderare la UE, cercetările din acest domeniu pot contribui la înţelegerea disparităţilor în diferite aspecte ale vieţii oamenilor şi la identificarea măsurilor adecvate necesare realizării coeziunii sociale la nivel european. De aceea, concluziile sale au fost prezentate şi autorităţilor publice, şi partenerilor sociali de la Bucureşti, pe lîngă cei de la Bruxelles.

libertatea de impresie

Democraţia statuilor

Fără vreo pretenţie că mă pricep la sculptură, am observat ceva diferenţe între statuile din Bucureşti şi cele de prin alte părţi. La noi sînt statui clasice, pe socluri înalte, precum cele de la Universitate, mai mult sau mai puţin ecvestre, cu mari oameni de cultură, mari români, mari voievozi. Din cînd în cînd, istoria mai dărîmă cîte o asemenea statuie care reprezintă un personaj prea apropiat de zilele noastre, căzut în dizgraţia publică şi politică. S-a întîmplat cu Stalin, s-a întîmplat cu Lenin. Se mai întîmplă ca interesele politice şi influenţele edilitare de moment să mai plimbe cîte una dintr-un loc în altul, aşa cum s-a întîmplat cu cea a lui Caragiale (de altfel, în urmă cu cîţiva ani a fost publicat în această revistă un articol extrem de amuzant despre plimbările pe care, de-a lungul anilor, statuile le-au făcut prin Bucureşti). Dar, în afară de asemenea statui clasice pe soclu, mai există şi un alt gen destul de răspîndit la noi. Mă gîndesc la cele de tipul „ţepei" din Piaţa Revoluţiei sau a „nasturelui" din Piaţa Charles de Gaulle. Forme ciudate, simboluri geniale şi greu de înţeles, botezate de şoferii de taxi cu nume cît se poate de populare, aşa încît să nu se mai simtă oamenii copleşiţi de gravitatea şi cultura înaltă înglobate în cîte aşa un monument. Parcă mulţi sculptori se cred Brâncuşi. Să mai amintesc şi figurile chinuite de prin oraş, din bronz contorsionat, oameni politici care au suferit în vremea comunismului şi care iarăşi, dacă nu-ţi creează complexe pentru că eşti tînăr şi nu mai ştii despre cine e vorba sau, pur şi simplu, nu-i mai recunoşti, îţi transmit în orice caz un sentiment de încruntare şi obligatorie nefericire. La polul opus, adică în şoseaua Ştefan cel Mare, apare simplitatea lui Patzaikin în chiloţi. Bună şi asta. Dar, am văzut la Erevan, capitală de fostă republică sovietică, pe lîngă statui de voievozi cu sabia în mînă, şi statui de oameni obişnuiţi, fără soclu. Una era chiar pe un trotuar, între două magazine, şi putea fi uşor confundată cu o persoană în carne şi oase. O prezenţă la fel de plăcută ca şi cea, de la intrarea într-un parc, a statuetei subţiri a unui băiat cu o ulcică în mînă. Într-o altă parte a lumii, la Londra, pe o stradă comercială, două personaje din bronz stau pe o bancă. Te şi sperii de ele, crezînd că sînt vii. E vorba de statuile lui Roosevelt şi Churchill care parcă stau de vorbă, în mod democratic, pe acea bancă din mijlocul unei străzi pline de lume. O altă sculptură londoneză care ilustrează cam ce vreau să spun este cea intitulată „Scriitorul" („The Writer" de Giancarlo Neri), din parcul Hampstead. Care nu reprezintă altceva decît o masă şi un scaun, aflate pe un deal verde, departe de zgomotul străzilor. Doar că masa e cît o casă cu vreo trei etaje, iar spătarul scaunului ajunge la peste 10 metri înălţime (se văd şi din avioanele care aterizează sau decolează pe aeroporturile din apropiere). O construcţie care îi impresionează atît pe iubitorii de artă sofisticată, cît şi pe copiii mici. E vorba, care va să zică, de sculpturi limpezite de orice tulbureli, fumuri şi aiureli şi care n-au nici soclu, dar nici chiloţi.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

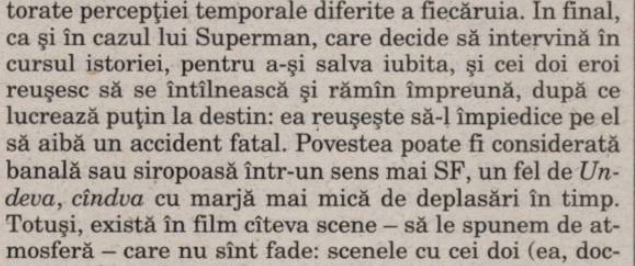

Filme şi relaţii

Două dintre filmele pe care le-am văzut în ultimul timp, *Casa de lîngă lac* (în regia lui Alejandro Agresti, cu Sandra Bullock şi Keanu Reeves) şi *Fosta mea supergagică* (în regia lui Ivan Reitman, cu Uma Thurman, Luke Wilson) găsesc soluţii inedite uneia dintre veşnicele probleme ale omenirii repartizate pe sexe: şi anume, cea a relaţiilor. Această complicată interacţiune a celor două categorii despre care s-a bătut atîta monedă, cu privire la cît sînt de diferite şi de cîte strategii au nevoie pentru a fi aduse laolaltă în mod armonios, se pare că nu-şi mai găseşte locul decît în afara banalei existenţe cotidiene, care funcţionează după plicticoasele legi ale fizicii. Cel puţin aşa se întîmplă atît în privinţa Sandrei Bullock şi a lui Keanu Reeves, cît şi în cazul personajului interpretat de Uma Thurman: primii doi sfidează, în mod ciudat, legile timpului, în timp ce G-Girl le trangresează pe cele ale gravitaţiei, şi limitele fizice umane în general.

Sandra Bullock şi Keanu Reeves trăiesc în aceeaşi casă, dar în doi ani diferiţi: ea – în 2006, el – în 2004. Datorită unei cutii de scrisori vrăjite, cei doi pot corresponda peste timp. Evident, se ţese o poveste de dragoste, cu diverse întoarceri temporale şi jocuri ale memoriei. Cei doi au întîlniri – să zicem nereuşite – datorate percepţiei temporale diferite a fiecăruia. În final, ca şi în cazul lui Superman, care decide să intervină în cursul istoriei, pentru a-şi salva iubita, şi cei doi eroi reuşesc să se întîlnească şi rămîn împreună, după ce lucrează puţin la destin: ea reuşeşte să-l împiedice pe el să aibă un accident fatal. Povestea poate fi considerată banală sau siropoasă într-un sens mai SF, un fel de *Undeva, cîndva* cu marjă mai mică de deplasări în timp. Totuşi, există în film cîteva scene – să le spunem de atmosferă – care nu sînt fade: scenele cu cei doi (ea, doctoriţă, el – arhitect) performîndu-şi tabieturile în singurătate. În *Casa de lîngă lac,* acestea îşi au farmecul lor, chiar dacă sînt departe de a fi unice, ele reprezentînd unele dintre imaginile recurente ale „oamenilor de carieră" din filme şi seriale dragi nouă (e de ajuns să menţionăm doar vreo două, uşor feministe, de la Hallmark, precum *Jordan* sau *Brigada de poliţie):* e plăcut şi reconfortant să vezi oameni singuri, în ciorapi, groşi, albi, mîncînd în faţa televizorului sau a unor foi de la serviciu; ori te gîndeşti că se poate şi mai rău decît ţi se întîmplă ţie, ori că situaţia ta (în cazul în care e similară cu a celor de pe ecran) nu e cea mai tragică din lume, ci, pur şi simplu, una obişnuită.

În celălalt film amintit – *Fosta mea supergagică* – recitalul Umei merge pe un alt şablon al relaţiilor, verificat, de destule ori, în viaţa privată a multora şi consacrat de cărţile de popularizare în domeniu: cînd partenera e prea puternică, deşteaptă, sexy şi, implicit, prea posesivă, autoritară şi în control – pe scurt, o „supergagică" – partenerul nu-i face faţă. Acesta este cazul eroului interpretat de Luke Wilson, un funcţionar „drăgălaş" şi total mediocru, ca preocupări, aspiraţii şi orice, din filmul lui Reitman: singurei întîmplări speciale din viaţa lui, şi anume aceea de a fi avut norocul s-o întîlnească pe *G-girl,* varianta feminină a lui Superman, care salva omenirea de cîte ori era nevoie, pur şi simplu nu-i rezistă. *G-girl* i-o ia înainte în toate, e prea rapidă în gîndire, sex şi acţiune. Eroul nostru bucălat e depăşit de situaţie şi se îndrăgosteşte de o colegă de servici, aparent mai calină. Finalul însă îi aruncă în aer aşteptările micului bărbat: actuala lui iubită este atinsă, din greşeală, de acelaşi praf meteoritic care o schimbase pe *G-girl,* şi... devine şi ea o *superwoman.* Ultima scenă găseşte o rezolvare încîlcelii relaţiilor dintre sexe care ar unge pe suflet orice aspirantă feministă: cele două fete pleacă să salveze omenirea, pe cînd cei doi bărbaţi (între timp şi-a găsit şi *G-girl* un altul, fostul ei iubit maniac din liceu) le fac cu mîna şi le aşteaptă.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Speranţe

Scuze dacă insist asupra ideilor de bun-simţ: o Biserică fără *gîndire* teologică e stearpă. La o sumară comparaţie între anii '30 şi prezentul nostru papagalicesc, nostalgia-i gata. Şi asta pentru că, mitologizată sau nu, perioada interbelică avea nerv. O pleiadă de personalităţi se desfăşura, cu stil şi argumente, într-o presă efervescentă. Facultăţile de Teologie, care interpretau – alături de Filozofie, Litere şi Drept – partitura unui naţionalism cu bibliografii occidentale, funcţionau ca veritabile centre iradiante, cu vedete şi bătălii doctrinare conectate la zona europeană. Deşi pictat în chip de drac pe fresca din pridvorul catedralei patriarhale, Nae Ionescu ţinea pe umeri un laicat de mare nivel spiritual, necomplezent cu scăderile şi compromisurile făcute de Sinodul acelei epoci. Amintiţi-vă diatribele profesorului, din paginile *Predaniei:* nu rămîn ele modele de acţiune tactică în „războiul nevăzut"?

Sînt de acord că timpurile s-au schimbat radical. 45 de ani de ateism oficial şi agresiv. 16 ani de bramburească neocomunistă, cu simulacre democratice montate abil, în detrimentul majorităţii amuţite. Postmodernitate maimuţărită din mers, fără ca modernitatea să-şi fi consumat ciclul natural. Diluare a obsesiilor identitare, prin infuzie de corectitudine politică, plus băi de legislaţie importată. Desantul media, pe calea netului, şi reţete McWorld aplicate la scară de bloc şi de masă. Exoduri biblice, spre tărîmul făgăduinţelor sezoniere, şi absenteism civic la cheie, pe bază de repetate decepţii electorale. Într-un asemenea cadru psiho-istoric, e greu să aştepţi renaşteri ortodoxe, dar nu e deplasat să pretinzi măcar un plus de libertate creativă, mai cu seamă atunci cînd societatea e deprimată, frustrată afectiv, infectată cu ură & suspiciune, debusolată de amoralitatea ipocriziei publice...

De unde să vină însă vreun răspuns organizat, atîta vreme cît intelectualitatea creştină înfloreşte pe dinafara iubirii paterne a ierarhiei? Toate numele afirmate în ultimul deceniu sînt purtate de laici şcoliţi pe cont propriu (şi pe banii universităţilor apusene), care animă „ungherul creştin" al arenei publice, fără să fie asumaţi şi încurajaţi de mai marii Bisericii noastre. Din păcate, contractul BOR cu propriul tineret de înaltă calitate e lipsit de orice marjă: *take it or leave it*. Fie supunere duios manipulată, în sunetul de toacă al jargonului neobizantin, fie „n-am cuvinte" şi atenţie la anateme... Tocmai Ortodoxia, vestită prin echilibru şi măsură, n-a reuşit să-i îmbisericească pe aceşti pelerini care, greşind omeneşte, divulgă – profetic – aşteptările cele mai legitime!

M-am solidarizat cu tinerii intelectuali veniţi de bună voie la Hristos, pînă cînd vîrsta m-a scos de pe listă. Se înţelege că, la peste 40 de ani, nu mai fac pledoarii *pro domo*. Dar sufăr, văzînd cum indiferenţa cinică îi înstrăinează pe cei mai buni de miezul sacramental şi mistic al Bisericii. Au pornit la drum cu ascuţite arme de apologeţi şi sfîrşesc prin a organiza, cu ajutor de la stat, congrese de istoria religiilor... Nu mă tem de soarta publicaţiilor garantate prin *nihil obstat*. Vor fi mereu destui cei în stare să publice, la kilogram, şterse compilaţii şcoleşti prin revistele eparhiale. Mă doare însă să constat că minoritatea eminenţilor – care nu se poate „încartirui" fără a-şi trăda vocaţia – trece printr-o secularizare fără alternativă.

Pe vremuri, mitropolitul Nicolae Bălan pregătea elite, oferindu-le burse celor mai inteligenţi copii de ţărani transilvăneni. Astăzi, de tandra îmbrăţişare a urmaşului său în scaunul sibian are parte dl Becali... E cuviincios să nu osîndeşti, urmărind în orice situaţie virtutea speranţei... Aşa că sper şi eu să apuc acele vremuri mai treze, cînd mintea căutătoare va fi iarăşi cinstită în casa Domnului. La 12 ani, cînd a intrat în Templu spre a propune cărturarilor *cu totul altă interpretare* a unui pasaj din profetul Isaia, Mîntuitorul însuşi n-a fost deloc „pe linie"... Îşi mai aduce aminte cineva?

Augustin IOAN

Din nou despre ornament

Pre- şi post-modernitate ornamentală

Arhitectura modernă desăvîrşeşte un proces de separare a decoraţiei de opera „propriu-zisă", de trimitere în secundar a ornamenticii şi de eliminare a acesteia, proces care precede modernismul şi care este consîngean cu producţia industrială, de massă, a obiectelor mediului uman. Pentru obiectul artizanal, gradul de detaliere şi ornamentică vorbeşte despre profesionalismul meşterului care l-a creat; mai mult, detaliul ornamental este parte consîngeană din obiect, pentru care nu există detalii marginale. Nu se poate spune despre cusăturile unei ii că sînt un surplus, un excedent. În cazul arhitecturii, detaliile arhitravei dau scară, înlătură apele ploii, decorează clădirea modulîndu-i efectele. Pentru arhitectura modernă, fascinată de industrie, structura portantă constituie esenţa clădirii, după cum funcţiunea reprezintă cauza ei. În acest binom nu există loc pentru ornament, acesta este doar o piedică în calea vitezei de execuţie a obiectului. Mai mult decît atît, din momentul în care arhitectura modernă a dorit să se separe de tradiţie, ornamentica – chintesenţă a acestei tradiţii, cea care „datează" şi „localizează" opera (o situează istoric şi geografic aşadar) – a devenit, inclusiv din acest motiv, inamicul declarat al „ubicuităţii" culturale a operei.

Ornamentica este, de fapt, consubstanţială clădirii şi este aceea care, prin interesul pentru semnificare, desparte zidirea-care-doar-adăposteşte de arhitectură. Dar, atunci, ce este aceasta din urmă? Ce are ea în plus faţă de adăpost? O explicaţie încă modernă ne vine de la Robert Venturi, pentru care arhitectura este un „adăpost decorat cu simboluri". Dar, mergînd încă mai în profunzimea „ontologică" a operei, putem spune că ornamentul are un rol holografic şi fractal în raport cu ansamblul: astfel, indiferent de scara detalierii, ornamentul păstrează gradul de complexitate şi de expresivitate al întregului, conservînd astfel densitatea de „realitate" a clădirii. La scara oraşului, clădirea contează în silueta localităţii; apropiindu-ne, relaţia cu întregul maselor construite dimprejur şi/sau cu peisajul încep să controleze percepţia, după cum o face şi volumetria de ansamblu a construcţiei. Apropiindu-ne şi mai mult, relaţia dintre ornament şi întreg o preia pe aceea dintre clădire şi context, pe aceea dintre parte şi întreg, pe de o parte, şi pe aceea dintre părţi între ele, pe de altă parte. Dacă ne apropiem de lipirea corneei de casă, vom observa că materialul însuşi, atît de important în a ne vorbi despre tectonica volumului, ne mai informează încă o dată simţurile – aproape pe toate, nu doar văzul – cu privire la textura, căldura sau răceala lui şi, desigur, cu privire la modul în care casa a „lucrat" în timp.

Aceeaşi arhitectură modernă pare să oculteze acest rol fractalic pe care îl are decoraţia, în favoarea depărtării marilor mase: clădirea modernă are un surplus de interes privită de la depărtare (a se vedea interesul pentru volumetrie, siluetă, decuparea clădirii cu patru faţade în raport cu contextul amplasării sale). În schimb, aproprierea induce un sentiment de insolitare, întrucît dincoace de scara volumetriei nu se mai află nimic. Este aceasta o înscenare a ierarhiei violente care se stabileşte în interiorul obiectului modern: mecanismul (funcţiunea) şi exprimarea lui în forme majore domină întregul act de creaţie. Chiar şi în interiorul mecanismului există relaţii de forţă, precum acelea enunţate de Louis Kahn, care disocia între spaţii servite şi spaţii servante. Iată de ce, în ciuda calităţii deosebite a detaliului la marii moderniştii, de felul lui Mies van der Rohe sau F.L. Wright, arhitectura modernă minoră – căreia îi lipsea măiestria de a croi megaformele în felul în care maeştrii o făceau, nu a fost capabilă să susţină un nivel al detalierii convenabil în absenţa ornamenticii pe care a abhorat-o programatic. Eforturile insistente de a „dramatiza" arhitectura primăriilor centrelor civice româneşti dă seama despre acest dublu impas al arhitecţilor dedaţi la deliciile „funcţionalismului liric" extras (cînd nu calchiat de-a dreptul) din ultimul Le Corbusier. Acest dublu impas poate fi formulat astfel: pe de o parte, slaba capacitate a limbajului modernist de a genera, chiar în ciuda formelor mari, monumentalitate; pe de altă parte, necesitatea de a ridica gradul de acreţie al faţadelor în absenţa ornamenticii, acest lucru fiind posibil doar prin retorica formelor mediane (de regulă grile de beton în profunzimea cărora de-abia este de găsit sticla).

Detaliul şi ornamentica înşurubează astfel în real, făcînd-o plauzibilă, o clădire care este evident ea însăşi un surplus, o adăugire a realului. Una dintre marile erori ale arhitecturii „funcţionaliste", sărace, a regimului comunist a fost aceea de a ignora rolul detaliului (acest înlocuitor al decoraţiei la marii moderniştii) şi de a produce, astfel, obiecte „ireale", „încremenite în proiect": machete la scară 1:1, tocmai fiindcă le lipseşte detaliul care să continue la scară moleculară ceea ce volumetria şi compoziţiile (prea) sofisticate o făceau la scară molară.

Referenţii ornamentului

Din punctul de vedere al „etimologiilor", al referenţilor despre care dă seama, ornamentul poate fi clasificat în cîteva mari categorii, care ne permit să negociem mai bine atît devenirea sistemelor decorative, cît şi preeminenţa unuia sau a altuia dintre ele în fiecare dintre stilurile arhitecturii ultimelor două secole. Astfel, putem vorbi despre:

a) originea „vie", organică a ornamenticii, cu subcategoriile definite în funcţie de sursă: din lumea vegetală, din cea animală şi, ca un caz particular, din lumea omului. Vom observa că, dacă aceste categorii, cărora li se adaugă elemente aparţinînd lumii fizice nevii (cărarea, rîul şerpuit), sînt relativ egal distribuite în cultura tradiţională, în ceea ce priveşte stilurile „culte", ele discriminează între sisteme decorative: astfel, se poate observa importanţa sursei vegetale în Art Nouveau sau rolul scoicii (cochiliei) în Rococo.

b) Originea abstractă şi/sau simbolică, fie că ea este deliberată (decoraţia de origine geometrică împodobeşte obiectul ca parte intrinsecă a obiectului sau ulterior, după terminarea acestuia), sau involuntară, atunci cînd decoraţia rezultă ca produs secundar dintr-un procedeu tehnic de alcătuire internă a operei, este ulterior identificată ca decoraţie şi reprodusă şi dincolo de necesităţile „organice" ale primei opere. Aici putem da exemplul (reprodus şi de P.A. Michelis în *Estetica arhitecturii*, Editura Meridiane, 1982, p.264) intersecţiei dintre urzeală şi nevedeală la ţesături, sau cazul atributelor tactile ale operei de arhitectură care se autonomizează în timp în raport cu opera, ajungînd să nu mai constituie un dat al materialului natural, ci un surplus de prelucrare la care este supus întîi acesta, apoi doar materialul de finisaj, spre a accentua acreţiile suprafeţelor şi, mai ales, pentru a sublinia distribuţia registrelor casei pe verticală. Trebuie spus de asemenea că ornamentica abstractă reprezintă adeseori o esenţializare (la care se adaugă o mai eficientă – prin simplificare – execuţie) a ornamenticii „organice". „Hora" de pe cutare ie este o serie de triunghiuri şi romburi, dar ea este şi o reducere la factorii primi a corpului uman într-un fel pe care mai savant îl vor fi explicat Vitruvius şi Leonardo.

c) În fine, putem vorbi despre decoraţie ca amintire reziduală a unei foste funcţiuni atrofiate: deseori, la trecerea unui program de arhitectură dintr-un material privilegiat în altul, o serie de elemente, care îndeplineau înainte un rol structural sau funcţional, şi-l pierd prin folosirea noului material şi a noilor sale configuraţii structurale, dar respectivul element nu încetează să apară pe noua operă, chiar dacă într-un mod şi la o scară care indică evident transformarea sa în decoraţie, adeseori nostalgică; elementul devine fie prea mic şi, de regulă, parte dintr-o serie repetitivă care îi anulează individualitatea (aşa cum se întîmplă cu rudimentele de grinzi de lemn vizibile în templele greceşti de piatră), fie, dimpotrivă, este supradimensionat şi transformat în semnal (vezi rolul jucat de fascii în arhitectura italiană a anilor '30, bunăoară în lucrările lui Libera, sau de detalii proprii arhitecturii de lemn, de felul chertărilor, transpuse de N. Porumbescu în beton şi la scări gigantice).

Concluzii

Încheind acest scurt excurs pe tărîmul – mereu revizitat – al decoraţiei, trebuie precizat că ne aflăm într-o epocă în care nu se poate da un răspuns ferm cu privire la necesitatea de a ornamenta o casă, răspunsul depinzînd de o multitudine de factori contextuali. În primul rînd, trebuie ţinut cont de dimensiunea obiectului nou: o casă amplă va trebui să aibă un grad de acreţie volumetrică şi va trebui ornamentată mai generos decît una de mici dimensiuni; dimpotrivă: un edificiu amplu şi prea auster, de felul celor imaginate de Ledoux sau de Speer, va genera acea senzaţie de increat, de deficit de real, în vreme ce o casă excesiv decorată în raport cu dimensiunile sale va fi prea „vorbăreaţă", înclinînd spre isterie.

În al doilea rînd, ca un corolar la cele spuse anterior, trebuie ţinut cont de situarea culturală, care nuanţează dihotomia pe care am instaurat-o adineauri: *horror vacui* pe care o criticăm în cultura europeană este, pe de altă parte, specifică unor culturi precum acelea din India şi Indochina. A discuta despre exces decorativ acolo este nu numai lipsit de sensibilitate intercălturală, ci şi contraproductiv.

În al treilea şi ultimul rînd, discuţiile contemporane despre oportunitatea decoraţiei ar trebuie extrase probabil din pendularea stilistică, aceea care, precum postmodernismul, fie exaltă ornamentul (diminuîndu-i rolul în raport cu „utilizatorii" săi), fie, precum modernismul sau, mai nou, deconstructivismul, îl canibalizează. Cu alte cuvinte, nu îl putem exclude aprioric dintre mijloacele pe care le avem la îndemînă doar de dragul vreunui manifest radical, după cum nici nu trebuie să damnăm fără discernămînt pe cei care, dintr-un motiv sau altul, îl exilează. Acest îndemn la precauţie contextuală poate să pară neîndestulător celor care îl ascultă astfel formulat, cum este cazul studenţilor mei.

Mă tem însă că, după ce am văzut atît purismul ipocrit care confundă simplitatea cu simplismul lipsei de har, cît şi excesul de-a dreptul indigest al „noului centru civic", nu am un alt răspuns mai înţelept de dat.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

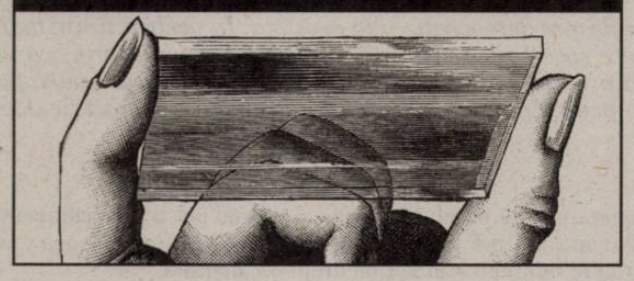

Vremea cacealmalei

Cacealmistul este o specie omniprezentă la televizor. Îl vezi şi în rîndul moderatorilor de talk-show-uri, îl găseşti şi printre invitaţi. Unii sînt cacealmişti aşa cum respiră, alţii merg la cacealma doar atunci cînd n-au mînă bună. Şi e firesc ca norocul să le mai joace şi astfel de feste, din moment ce sînt puşi să-şi dea cu părerea despre orice, de la chestiuni macroeconomice sau de geostrâtegie, pînă la comentarii legate de vorbele de duh aruncate de nu ştiu ce politician obscur, de starea rapiţei sau de problemele cu care se confruntă crescătorii viermilor de mătase. Nu poţi să le ştii pe toate – şi, cînd eşti prins pe picior greşit, improvizezi şi te arăţi sigur pe tine. Ca moderator, nu vei recunoaşte că nu te pricepi să faci o emisiune pe te miri ce subiect arzător la ordinea zilei, dar care ţie îţi scapă, ca guru analist nu vei spune nici în ruptul capului un simplu „nu ştiu“ (dacă tot nu te lasă inima să refuzi invitaţia zilnică să fii văzut de tot poporul).

Sînt, precum spuneam, şi cacealmişti care numai aşa ştiu să joace, pentru că altfel s-ar vedea că sînt de fapt nişte inşi mediocri, care nu prea au habar de nimic. Afişează siguranţă, se aruncă cu capul înainte, se cocoşesc, îţi zîmbesc stăpîni pe situaţie de parcă ar deţine marile adevăruri ale acestei lumi, dar ei de fapt n-au nimic în mînă. Şi – culmea – cu cacealmaua au reuşit să-şi facă un nume.

Dintre moderatorii de emisiuni, unul dintre cei mai mari cacealmişti este, fără îndoială, Radu Moraru. Omul merge întotdeauna după ureche, dar se dă mare cunoscător al partiturii. E adevărat, are ureche bună şi, de cele mai multe ori, improvizează atît de bine, încît te face să-l crezi de-a dreptul expert. Numai că urechea îi mai joacă şi feste – şi, oricum, oricît de bun lăutar ai fi, nu poţi interpreta o piesă serioasă, simfonică. Prin urmare, Radu Moraru dă bine în emisiunile cu Laura Andreşan sau cu vreun prezicător de cutremure, că e de-acolo. Mai grav e cînd ţinteşte ceva mai sus.

Deşi ei ţintesc numai foarte sus şi joacă mereu pe sume mari, cuplul Gîdea-Cristoiu este un alt pol al cacealmalei din televiziunile noastre. Cei doi lucrează foarte bine împreună şi se potrivesc ca biela cu manivela. Merg ca unşi. Este adevărat însă că meritul acestei lubrifieri îi aparţine patronului Felix, ale cărui interese Gîdea&Cristoiu se pricep să le servească de minune. (În paranteză fie spus, mulţi dintre jurnaliştii de astăzi se revendică de la „şcoala Cristoiu“ – ceea ce spune foarte multe despre calitatea presei noastre.)

Un alt cacealmist – care de data aceasta nu mai e din zona talk-show-ului, dar care dovedeşte că specia se poate reproduce oriunde – este Dan Chişu. A făcut de toate, deşi nu ştiu la ce se pricepe cu adevărat. Pe la jumătatea anilor '90, publicul lua cunoştinţă de el în filmul *Senatorul melcilor* al lui Daneliuc, unde juca rolul unui franţuz (deşi nici actor nu e şi nici franceza pe care-o vorbeşte nu-l recomandă). La televizor a ajuns pentru prima dată după ce l-a convins pe patronul Festivalului Anonimul să facă înconjurul lumii pentru promovarea evenimentului şi TVR i-a difuzat pe post distracţia. Acum face o emisiune pe Realitatea TV, *Mănînc, deci exist,* care nu se deosebeşte cu nimic de *No comment cu Monica Columbeanu.* Omul se plimbă prin lume, mănîncă şi atît – căci, atunci cînd încearcă să mai şi gătească, nu-i iese deloc treaba. Altfel, deşi nu spune nimic, vorbeşte sigur pe el cîte-n lună şi-n stele. (Ce diferenţă enormă între emisiunea asta şi cea difuzată pe TVR 2, cu cei doi englezi motociclişti!...)

De altfel, întîlnim tipul uman al cacealmistului nu numai pe sticlă, ci şi printre noi. De la micile firme, pînă în Parlament, vezi cum cacealmiştii ies întotdeauna în cîştig de cauză. Deja nu ne mai surprinde cînd vedem vreun coleg de serviciu submediocru cum este promovat numai pentru că ştie să pluseze dezinvolt, chiar dacă e total pe dinafară. Mona Muscă, prinsă cu mîţa-n sac, a ţinut-o pe-a ei şi a crescut în sondaje. Voiculescu – la fel. Trăim într-o vreme a cacealmalei – ceea ce pentru unii trebuie că e foarte excitant.

Adina POPESCU

Cine se ascunde în „nişele“ TV

Tot mai mulţi telespectatori evadează de pe principalele posturi TV autohtone, cele cu audienţe mari, dar şi cu „sclipici“ de un „bun-gust“ îndoielnic, preferînd aşa-zisele posturi „de nişă“. Telepatronii de pe la noi au început să investească în posturi „specializate“, mizînd, printre altele, şi pe faptul că în toată lumea ele au devenit un *trend*. Totuşi în România, în ciuda unei adevărate invazii – mai ales în ultimii ani – de astfel de canale, cu un public-ţintă divers, cifrele lor de rating rămîn încă modeste.

Cămara plină cu de toate

Primul experiment „de nişă“ s-a dovedit a fi un succes. Acasă TV, lansat în 1998 de către trustul Media Pro, se adresa publicului preponderent feminin, cu „interese casnice“. Mai exact şi mai pe şleau, gospodinelor! Însă cu timpul, aria s-a extins, cuprinzînd majoritatea femeilor cu un nivel de trai sub medie şi, mai ales, pe fiicele acestora, adolescente educate de către mame în spirit „telenovelistic“ (niciodată nu ştii de unde sare iepurele sau don Fernando, nu-i aşa?). Investiţia iniţială pare să fie minimă: cumpărarea „la kilogram“ a unor seriale sud-americane deja „demodate“, apoi treptat reciclarea unor vedete stoarse de show-urile de divertisment ale posturilor mari, cum ar fi Cabral, sau de studiourile de înregistrări unde „produceau“ o muzică care nu se mai vindea, ca în cazul lui Lori şi a lui Lucian Viziru. În paralel, s-au creat peste noapte şi „vedetele“ proprii, de tipul Mihaelei Tatu, al căror singur atu este inclinaţia nativă spre bîrfă şi clacă.

Dar iată că în 2005, Acasă TV se situază pe locul 4 în topul celor mai vizionate posturi, înainte de Prima TV sau de TVR 2, înregistrînd un rating mediu naţional de 1,3 puncte (liderul TVR 1 a avut 3,1 puncte)! Astfel se justifică deja investiţiile mai „serioase“ în producţii autohtone, ca *Numai iubirea,* apoi *Lacrimi de iubire* şi încă cîteva, telenovele ce concurează în prime-time cu principalele buletine de ştiri.

Totuşi Acasă TV nu este nici pe departe un post „specializat“, aşa cum s-ar putea crede. Aspectul său rămîne cel al unui magazin mixt rural unde, pe lîngă gablonţuri, poţi găsi şi pastă de dinţi sau cremă de ghete. În ultimul timp, piaţa pentru femei este ţintită de concepte mult mai bine direcţionate, cum ar fi cel adoptat, din păcate doar în intenţie, de Euforia Lifestyle TV, un post care se adresează femeilor dinamice, „de carieră“, cu venituri peste medie. Adică target-ul revistelor gen *Avantaje* sau *Cosmopolitan*. Nu ne este încă foarte clar dacă acest tip de femeie există în România, însă revistele, de pildă, încă mai pot fi văzute în mîinile puştoaicelor de liceu sau a aceloraşi gospodine care se cred mai „stilate“. Faimoasa realizatoare TV, Oprah, al cărei show poate fi urmărit acum şi pe Euforia, a reuşit performanţa de „a-l epuiza“ în cîteva zile pe Tolstoi, din librării, pomenind într-o emisiune despre *Război şi pace.* S-a întîmplat într-o ţară de consumatori prin definiţie, unde însă televiziunea încă mai poate forma gustul publicului. Un exerciţiu de imaginaţie în care Mihaela Tatu vorbeşte despre *Demonii* lui Dostoievski în a ei *De 3 x femeie* pare puţin ridicol. De aceea probabil că show-ul lui Oprah a fost primit la noi cu la fel de puţin interes ca cel a lui Jay Leno de pe Antena 3, post ce aparţine aceluiaşi trust. Alternativa, tot pe Euforia, este emisiunea Corinei Dănilă, intitulată feministo-sugestiv *Femeia conduce,* o încercare dezlînată de a ne prezenta femei de succes, de la jurnaliste, la comerciante de rujuri, un soi de „modele“ pentru telespectatoarele postului.

Ştiri fără anexe

Un post „de nişă“ care şi-a creat cu adevărat o identitate proprie şi a lansat de altfel „moda“ televiziunilor de ştiri, este Realitatea TV. O iniţiativă a lui Silviu Prigoană, un mare amator, de altfel, al experimentelor de acest gen, cel care în urmă cu cîţiva ani avea o „viziune“ proprie despre cum ar trebui să se facă televiziune în România, după model occidental şi care, după acelaşi model, îşi „prigonea“ angajaţii prin obligativitatea de a veni la serviciu „la costum şi cravată“, chiar dacă erau sunetişti sau monteuri. Postul a fost preluat „pe butuci“ de către Sorin Ovidiu Vîntu, „omul din umbră“, dar bănuit de toţi, care a devenit brusc „transparent“ la insistenţele CNA. Dincolo de aceste aspecte, Realitatea TV este un post cu un *look* ceva mai profi, care pare să îşi respecte nu numai publicul, dar şi target-ul pe care şi l-a propus. Se află pe locul 7 printre preferinţele telespectatorilor din toată ţara, ceea ce pentru un post „specializat“ pe ştiri nu-i rău deloc!

Antena 3 şi N 24 sînt încă încercări destul de palide de a face „televiziune de ştiri“, fapt demonstrat şi de audienţele foarte mici. Antena 3 e acuzată în continuare că sprijină „pe faţă“ interesele patronului, iar N 24 are aceleaşi lipsuri şi stîngăcii vizibile şi pe postul principal al fraţilor Micula, Naţional TV, dovadă că nu poţi „fabrica“ la fel de bine, în acelaşi timp, imagini şi sucuri sau băuturi spirtoase.

Debarale izolate fonic

Posturile de tipul Etno TV – o altă „creaţie“ a lui Silviu Prigoană care iniţial se imagina patronul a cel puţin unei duzini de canale de nişă –, Taraf TV şi Favorit TV nu sînt altceva decît nişte mici ateliere de produs bani puţini, dar siguri. O „afacere“ tipic românească. Investiţiile sînt extrem de reduse, aproape inexistente, căci majoritatea „videoclipurilor“ par realizate în apartamente de bloc, cu flori din plastic pe masă şi carpete cu „Răpirea din serai“ pe pereţi, însă protagoniştii – manelişti sau cîntăreţi obscuri de muzică populară – plătesc între 4 şi 25 de euro, ca „prestaţiile“ lor să fie difuzate pe micul ecran. Se mai adună şi banii de la „cablişti“, aşa că patronii pot scoate lejer de-o ciorbă şi de-o ţuică (asta ca să fim în „spiritul“ acestor posturi)!

Unul dintre cele mai cunoscute posturi de muzică „diferită“ este MTV România care uneori pare să-şi bată joc de propriul său brand, mai ales cînd organizează cîte o „gală“ cu premii, total dezorganizată şi cu puternice influenţe balcanice. Gurile rele spun că, la ultimul eveniment de acest gen, reprezentanţii „postului-mamă“ nu ştiau unde să se mai ascundă de ruşine.

Cotloane pentru filme şi cultură

„Nişele“ culturale sînt destul de slab reprezentate în România. Adepţii posturilor specializate pe filme sînt din ce în ce mai puţini, căci cine mai este tentat să plătească un abonament lunar pentru HBO, de pildă, cînd DVD-urile pirat circulă din mînă în mînă şi pe gratis? În momentul în care, în România, încă poţi viziona acasă un film ce nu şi-a avut premiera oficială în cinematografe, lupta pentru abonaţi a celor de la HBO (nu e un post autohton, dar exemplul rămîne valabil), care aşteaptă cel puţin un an ca filmele, în general comerciale, să parcurgă întregul circuit pentru a ajunge la ei, devine una inutilă. În ceea ce priveşte filmele cu adevărat „artistice“, mai greu de procurat, însă nu imposibil, PRO Cinema-ul părea iniţial un post care promite. S-a dovedit însă că nu rentează să difuzezi astfel de filme, căci ele au fost înlocuite treptat cu cele de serie B şi C şi de seriale. Şi din cînd în cînd mai apare cîte o idee „deşteaptă“, de tipul fostei emisiuni *Cine Te Prinde,* în care realizatorul condiţionează calitatea filmelor, însă le şi dă *pause* după bunul său plac, pentru a-şi expune părerile lui despre lume şi viaţă.

Singurul post ce pare să ocupe cu adevărat această „nişă“ este TVR Cultural, care a născut, de altfel, de-a lungul timpului, diverse controverse şi dispute. Unele voci spun că înfiinţarea sa a fost de la bun început o greşeală şi că emisiunile culturale ar fi trebuit să fie inserate pe cele două posturi principale ale TVR, adică făcute sandviş între un buletin de ştiri şi o emisiune de divertisment, şi nu înghesuite „la grămadă“ pe un capăt de bandă de frecvenţă. Totuşi, existenţa unui post, în totalitate cultural, poate reprezenta şi un prim pas spre intrarea în normalitate a unui peisaj media uneori deviat, alteori delirant.

LUMEA ARABĂ ALTFEL

*Publicăm astăzi un grupaj de texte care au două lucruri în comun. În primul rînd, este vorba despre lumea arabă şi despre democratizarea acesteia. În acelaşi timp, toate contrazic tendinţe de opinie dominante. Al-Jazeera nu e chiar atît de teroristă cum ştiam, un libanez din Beirut cere socoteală militanţilor islamişti pentru provocarea adresată Israelului, un grup semnificativ de intelectuali arabi îi cere preşedintelui Bush să se ţină de promisiunea de a promova democraţia, iar un filosof francez apără politica americană în Irak şi în restul lumii. Sîntem bucuroşi că André Glucksmann a acceptat reproducerea textului său pentru publicul din România şi promitem să fie doar începutul unei frumoase colaborări. (**C. G.**)*

André GLUCKSMANN

Vietnamizare sau somalizare?

La începutul lui iunie 2006, cîteva evenimente au reamintit, celor care visează la pacea eternă, de realitatea implacabilă a haosului. Micuţul Timor de Est, cu un milion de locuitori, condus de un respectabil cîştigător al Premiului Nobel, invadat de bunele intenţii ale Naţiunilor Unite, a alunecat în haos: soldaţi rebeli au aprins butoiul cu pulbere al haosului politic şi social. În Afganistan, talibanii împrăştiaţi acum patru ani îşi fac din nou apariţia. În Somalia, jeep-uri dotate cu mitraliere asigură victoria facţiunii celei mai fanatice, Tribunalele Islamice, care a interzis transmiterea campionatului mondial de fotbal pe motiv că este un joc satanic. Iar Irakul îşi plînge în fiecare zi civilii împuşcaţi, ucişi de bombe sau decapitaţi de nostalgicii însetaţi de sînge ai lui Saddam Hussein.

Eroarea conceptuală mereu repetată de militari este angajarea în războaiele curente cu strategii şi idei din precedentul război. Această lene mentală i-a atins acum pe pacifişti, care se îmbată cu false lecţii ale trecutului, reproşînd Washingtonului că s-a împotmolit într-un „nou Vietnam". Nimic mai naiv. Zarqawi nu era Ho Şi Min. Irakul iese dintr-o dictatură atroce de treizeci de ani, nu din treizeci de ani de revoltă anti-colonială mai întîi împotriva Franţei, apoi împotriva Japoniei, din nou împotriva Franţei şi apoi a Statelor Unite, care au luat povara de pe umerii francezilor. Nici o circumstanţă geopolitică nu justifică repetarea, pe fondul confuziei actuale din Irak, a clişeelor marelui război fierbinte din timpul războiului rece.

Ameninţarea cu care se confruntă societatea irakiană nu este vietnamizarea, ci somalizarea. Să ne amintim de operaţiunea „Restore Hope" din 1993, cînd trupele internaţionale aflate sub egida ONU şi conduse de Statele Unite au intrat în Mogadiscio pentru a ajuta populaţia înfometată, masacrată de clanurile rivale. Pierzînd 19 oameni într-o oribilă capcană, trupele americane s-au retras. Se ştie ce a urmat. După ce s-a fript în Somalia, Clinton a jurat că nu se va mai repeta. Un an mai tîrziu, în aprilie 1994, a refuzat să intervină în Ruanda, unde 5000 de căşti albastre ar fi fost suficiente pentru a opri genocidul în care un milion de tutsi au fost ucişi în trei luni (doborînd recordul în materie de viteză la ucis oameni, stabilit la Auschwitz).

Apoi, maladia exterminării s-a răspîndit în întreaga Africă tropicală, cu milioane de morţi în Congo şi în regiunile din jur. Astăzi, Somalia se află în mîinile bandelor înarmate ale Tribunalelor Islamice, hrănite din fondurile secrete pe care CIA le-a investit în zadar pentru a le anihila, iar un nou Afganistan talibanizat îşi face apariţia în Cornul Africii.

Observaţi că cei însărcinaţi cu controlul situaţiei sînt diferiţi. Naţiunile Unite în Timorul de Est, NATO (cu o puternică participare europeană) în Afganistan, Pentagonul în Irak. Totuşi, situaţiile seamănă, pentru că cei ce trebuie anihilaţi sînt fundamental aceiaşi. Modelul somalez se răspîndeşte pe întreaga planetă. Civili sînt luaţi ostatici, speriaţi şi sacrificaţi, devenind trofee de război ale unor şefi locali fără nici un Dumnezeu şi în dispreţul oricărei legi. Agitînd idei volatile – religie, etnicitate, naţionalism improvizat, rasism, rememorare falsificată a trecutului –, unităţile de comando vor să pună mîna pe putere cu ajutorul mitralierelor. Se luptă mai puţin unii împotriva altora, cît împotriva civililor, din rîndul cărora provin 95 de procente dintre victime, în special femei şi copii. Terorismul – definit ca un atac deliberat împotriva civililor, în calitatea lor de civili – nu este un privilegiu al islamiştilor. De remarcat că acest mod de operare a fost şi încă este folosit de armata regulată (cu binecuvîntarea patriarhilor ortodocşi) şi de miliţiile pro-Kremlin în Cecenia. Cînd ucigaşii pretind că acţionează în numele Coranului, tot musulmanii de rînd sînt cei care suferă consecinţele. Somalia este un laborator *in vivo* al ororii ororilor: războiul împotriva civililor.

Între 1945 şi 1989, momentul căderii Zidului Berlinului, războiul dintre cele două blocuri a fost unul rece în Europa şi în America de Nord. Însă, în alte părţi ale lumii, revoluţii şi contrarevoluţii, lovituri de stat şi masacre au făcut milioane de victime. Niciodată în istorie societatea umană nu a mai fost atît de zguduită ca în această jumătate de secol cînd după prăbuşirea imperiilor coloniale nedrepte războaie de eliberare, revolte şi insurecţii au dat naştere prea des unor noi tipuri de despotisme, mai mult sau mai puţin totalitare. În toată nebunia asta, tradiţii milenare s-au clătinat. Regimuri, cutume şi legături seculare au fost în mod sistematic distruse. La sfîrşitul acestui cutremur istoric mondial, două treimi din omenire şi-au pierdut reperele şi nu mai pot trăi ca odinioară. Dar nici nu pot trăi (nu încă, ar spune optimiştii) aşa cum trăiesc cetăţenii statelor de drept occidentale.

Peste tot în lume, se înmulţesc războinicii tineri şi mai puţin tineri, cu uniforme sau pe jumătate goi, cu ambiţia de a obţine cu orice preţ case, prestigiu, femei, bogăţii. Chiar dacă pentru a prelua controlul satelor şi mahalalelor e nevoie de maşini-capcană şi de atacuri sinucigaşe. State ambiţioase şi lipsite de scrupule îi finanţează pe aceşti luptători pentru a-şi mări propria putere.

Cînd Republica de la Weimar era încă tînără (1920), Ernst von Salomon spunea că „primul război mondial a luat sfîrşit, dar războinicii sînt încă aici". Iar ei au format armata lui Hitler. La căderea imperiului sovietic, disidentul Vladimir Bukovsky a avertizat că „balaurul este mort, dar capetele lui tot se mai înmulţesc". Iar fostele armate roşii au distrus, sub comanda lui Miloşevici, fosta Iugoslavie şi, pe de altă parte, conduse de Elţîn şi Putin, Caucazul de Nord.

Ar fi fost mai bine ca Saddam Hussein să nu fi fost răsturnat, ci să fie lăsat să-şi îndeplinească oribila agendă, adică să tortureze şi să mutileze, după ce a făcut mai mult de un milion de victime într-un sfert de secol? Indiferenţi la ameninţările cu moartea, irakienii au mers la vot de trei ori, de fiecare dată în număr mare, şi nu au părut că regretă căderea dictatorului. Ar trebui ca americanii şi aliaţii lor să plece în grabă, aşa cum au făcut-o în Somalia? Chiar şi cele mai antiamericane guverne, precum cel francez, speră că americanii nu vor pleca şi coaliţia internaţională nu va elibera locul, lăsîndu-l călăilor.

Lupta pentru a preveni „somalizarea" planetei abia a început şi probabil că va domina secolul XXI. Dacă poate să reziste sirenelor izolaţionismului, America va învăţa din propriile greşeli. Europa fie o va ajuta, fie se va oferi de bunăvoie lui Putin, ţarul petrolului care e pregătit să supună treptat bătrînul continent, în timp ce predică terorismul antiterorist, cum se vede în Cecenia. Această provocare mondială nu lasă loc de ezitări. Trebuie să alegem. Fie acceptăm o somalizare generală şi ne refugiem într-o iluzorie fortăreaţă eurasiatică, fie reînviem alianţa euro-atlantică, democratică şi militară.

André Glucksmann *este filozof, militant activ în timpul protestelor din anii '60, ulterior opozant al regimurilor comuniste din Europa de Est. Ultima sa carte este* Une rage d'enfant. *Articolul a apărut iniţial în* Der Standard. *Varianta franceză a fost publicată de revista* Democratiya *(www.democratiya.com). Este reprodus de* Dilema veche *cu acordul autorului.*

Lawrence PINTAK

Uite cine-i corect şi echidistant

Vara lui 2006 a constituit o piatră de încercare pentru presa arabă. Israelul şi Hezbollahul au fost implicate într-un conflict încrîncenat care a avut ca rezultat mai mult de 150 de victime din rîndul israelienilor şi aproximativ o mie din rîndul libanezilor – o treime dintre acestea fiind copii. Fiecare zi a conflictului a adus cu sine imagini terifiante ale victimelor din rîndul civililor.

La televiziunile americane, jurnalişti de marcă, precum celebrii prezentatori de la CNN, Anderson Cooper şi John Roberts, s-au referit în mod frecvent la membrii Hezbollah folosind termenii de „terorişti" sau „miliţia teroristă", însă la emisiunile de ştiri ale celor mai importante televiziuni din lumea arabă, Al-Jazeera şi Al-Arabiya, un asemenea limbaj a fost rar folosit.

Ironia este că Al-Jazeera a fost criticată de administraţia Bush pentru folosirea unor termeni precum „martir" şi „agresiune" pentru a descrie invazia Statelor Unite în Irak. Faptul că jurnaliştii arabi ar trebui să fie „imparţiali", la fel ca şi colegii lor din America, a fost refrenul constant al Washington-ului.

„Cuvintele «teroare» şi «terorist» nu fac parte din vocabularul nostru" – mi-a spus Ahmed Sheikh, redactor-şef la Al-Jazeera, la sfîrşitul acestei veri, imediat după încheierea unui armistiţiu fragil de încetare a focului în sudul Libanului. „Le folosim doar atunci cînd citäm pe cineva." În cazul victimelor din rîndul civililor sau al combatanţilor, nu se foloseşte cuvîntul *shaheen,* termenul arab pentru „martir". De fapt, astfel de termeni sînt încă folosiţi în talk-show-urile de la Al-Jazeera, ce tind să semene cu emisiunile belicoase de la televiziunile pe cablu din Statele Unite, dar au fost oficial respinse din emisiunile de ştiri.

La Al-Arabiya este cam aceeaşi situaţie. „Folosim termeni precum «luptători Hezbollah» şi uneori «militanţi», dar nu folosim apelative ca «luptători pentru libertate»" – mi-a spus Nabil Khatib, editor-şef. „Am căzut de acord să nu adoptăm o poziţie de sprijin deschis pentru Hezbollah. Tratăm acest război ca pe un război şi atît." Al-Arabiya a mers chiar mai departe, impunînd aproape o cenzură totală în privinţa prezentării imaginilor cu cadavre, o mişcare radicală pentru presa arabă, obişnuită să focalizeze camera de luat vederi pe răniţi.

Khatib îşi aminteşte de un reportaj despre distrugerile provocate de un raid israelian asupra unei clădiri din oraşul Baalbek, din Valea Bekaa. Imaginile brute, primite la sediul televiziunii din Dubai, arătau timp de o oră „părţi de cadavre şi rude care împingeau spre cameră bucăţi de cadavre. Era o situaţie îngrozitoare. Unii colegi erau furioşi pe ceea ce se întîmpla şi au crezut că ar trebui să difuzăm acele imagini". În cele din urmă, la ordinul lui Khatib, postul de televiziune a folosit doar „o imagine de trei secunde cu un cadavru filmat, fără să arate detalii vizibile".

Atît Al-Arabiya, cît şi Al-Jazeera au fost aspru criticate, de către telespectatori şi de către ceilalţi colegi din presa arabă, pentru această nouă politică unde senzaţionalul, denaturarea faptelor sau dezinformarea sînt adesea la mare preţ. „Am primit sute de telefoane de la telespectatori care ne întrebau de ce nu-i numim pe civilii ucişi în Liban «martiri»" – spune Sheikh, el însuşi palestinian. „Mi-a fost foarte greu mie personal să dau explicaţii, dar aşa este politica editorială."

Desigur, politica arabă trebuie luată în discuţie cînd analizăm noua abordare mai „responsabilă". Al-Jazeera este finanţată de emirul Qatarului, iar Al-Arabiya, care părea să minimalizeze conflictul în prima sa fază, este parte a imperiului media deţinut de un membru al familiei regale saudite. Ambele state au o populaţie majoritar sunnită, în vreme ce Hezbollahul este şiit. Conducătorii sunniţi din regiune au condamnat la început răpirea celor doi soldaţi israelieni de către Hezbollah, scînteia care a aprins acest război, pentru că era văzută ca o strategie a şiiţilor din Iran de a-şi întări poziţia în regiune, pe seama statelor sunnite ca Egiptul, Iordania şi regatele din Golf.

Opinia publică arabă – manipulată de abordarea conflictului de către media – i-a forţat în cele din urmă pe liderii sunniţi să condamne atacul israelian şi să sprijine tacit Hezbollahul. Dar nu se poate nega că schimbările de la Al-Jazeera şi Al-Arabiya reprezintă un nou capitol în evoluţia jurnalismului arab. Pînă la înfiinţarea Al-Jazeera, acum zece ani, termenul de „jurnalism în televiziune" era un oximoron în lumea arabă. Toate posturile de televiziune erau proprietate de stat. Astăzi vorbim de un nou spirit – sau cel puţin de o aspiraţie – spre independenţă şi profesionalism.

Cînd am vizitat sediul televiziunii Al-Jazeera în iunie, Sheikh şi colegii săi tocmai pregăteau lansarea canalului de limbă engleză, Al-Jazeera International, şi erau ocupaţi cu schiţarea unui nou set de standarde şi practici, care includeau şi un glosar de termeni neutri pe care jurnaliştii de la ambele canale ar trebui să le folosească pentru a descrie violenţa constantă din regiune. Cînd va fi gata, posturile de televiziune din Statele Unite ar putea să ceară o copie după acesta.

Lawrence Pintak *este director al Centrului Adham pentru Jurnalism Electronic la Universitatea Americană din Cairo. Cea mai recentă carte a sa este* Reflections in a Bloodshot Lens: America, Islam & the War of Ideas. *Articolul a apărut în revista* Columbia Journalism Review *şi este republicat de* Dilema veche *cu acordul editorilor.*

traduceri de Iulia BĂDESCU

Rayyan AL-SHAWAF

Scrisoare din Liban

Acum, că apele acestui război par a se fi liniştît, este timpul să analizăm ce s-a întîmplat. Atacurile separate ale combatanţilor din Palestina şi Liban asupra militarilor israelieni, incluzînd şi răpirea unor soldaţi, par a fi fost coordonate atît din punct de vedere al tacticii folosite, cît şi al sincronizării. Ambele atacuri au avut ca scop oficial eliberarea de prizonieri, deşi fac parte dintr-un context geo-politic mult mai vast şi mai complicat. De asemenea, au fost calculate să reducă criticile interne din ce în ce mai numeroase la adresa Hamasului şi Hezbollahului, ripostînd cu sanctificarea culturală a „rezistenţei“ din Palestina şi Liban.

Arogîndu-şi dreptul de a porni un război, prerogativă rezervată doar statelor suverane, Hezbollahul a uzurpat rolul Guvernului libanez. O astfel de manevră i-ar putea aduce cîştiguri pe termen lung, îngropînd definitiv orice discuţii privind dezarmarea sa. Libanezii vor trebui să aştepte transformări social-politice majore în Iran pentru ca statul lor să anihileze aceste miliţii şiite renegate.

În Gaza, reţinerea politicienilor palestinieni de a-i înfrunta pe militanţii în căutare de mai multă putere s-a dovedit catastrofală. Cînd Israelul s-a retras anul trecut din Gaza, a promis că va răspunde ferm la orice atac venit din teritoriile părăsite. Militanţii au atacat totuşi soldaţii staţionaţi de partea israeliană a liniei verzi, graniţa dintre Israel şi Fîşia Gaza. Între timp, palestinienii din Cisiordania continuă să condamne construirea de către Israel a unui zid care să prevină pătrunderea pe teritoriul său a atentatorilor sinucigaşi. Dacă palestinienii încep să pară obtuzi, asta se întîmplă pentru că refuză categoric să ia în serios consecinţele actelor lor. Chiar şi după ce riposta armată a israelienilor i-a afectat serios, nu există nici o schimbare vizibilă de atitudine; Gaza a fost distrusă din cauză că oamenii obişnuiţi de aici refuză să-i înfrunte pe militanţii aroganţi şi să le ceară socoteală.

În Liban, cererile Hezbollahului sînt interesante nu numai prin ceea ce includ, cît şi prin ceea ce omit. Zona fermelor Sheeba, pe care comunitatea internaţională nici măcar nu o recunoaşte drept teritoriu libanez şi pe care Siria refuză să o recunoască ca parte a Libanului, a trecut aproape neobservată. În schimb, atenţia s-a concentrat pe eliberarea unor prizonieri libanezi sau de alte naţionalităţi închişi în Israel, fără să se ţină seama de acţiunile dubioase, din punct de vedere moral, pentru care au fost închişi. De exemplu, în capul listei este cetăţeanul libanez Samir Qantar. Împreună cu tovarăşii lui din Frontul de Eliberare a Palestinei, a ucis mai mulţi israelieni, printre care şi o fetiţă de patru ani, în timpul unei incursiuni în nordul Israelului în 1979.

Eforturile Hezbollahului în beneficiul unor astfel de terorişti au determinat o nouă distrugere a Libanului, afectînd cam tot ceea ce oameni ca Rafiq Hariri reuşiseră să repare în cei şaisprezece ani de după dezastruosul război civil. Evident, militanţii palestinieni şi libanezi cred că suferinţele lor le dau dreptul să atace Israelul fără să suporte consecinţele acestui lucru. Cînd riposta Israelului se dovedeşte mai dură decît se aşteaptă, ei vin cu argumentul că Israelul şi-ar fi plănuit dinainte atacul, de parcă nu ar fi logic că toate ţările îşi fac planuri de ripostă la orice posibil atac.

Din păcate, palestinienii au demonstrat încă o dată că „nu ratează nici o oportunitate de a rata vreo oportunitate“ – o remarcă caustică a fostului ministru de Externe israelian Abba Eban la adresa tuturor arabilor. În loc să fructifice şansa oferită de retragerea Israelului din Fîşia Gaza pentru a începe procesul de construire a statului palestinian, facţiunile militante au atacat Israelul şi au răpit un soldat israelian, prin aceasta instigînd la ripostă şi la o posibilă reocupare parţială în Gaza.

Au demonstrat încă o dată că „nu ratează nici o oportunitate de a rata vreo oportunitate“.

Ambele atacuri au căutat să distragă atenţia de la problemele atacatorilor şi ale susţinătorilor lor regionali. În Gaza, combatanţii din Hamas şi din alte facţiuni militante au încercat să saboteze o înţelegere cu Fatah, care ar fi dus la recunoaşterea implicită a Israelului. În acelaşi timp, regimul sirian, făcînd încă obiectul investigaţiilor ONU privind asasinarea lui Rafiq Hariri, căuta o salvare. În Liban, Hezbollahul era tot mai mult presat să se dezarmeze. Iar Iranul, fondatorul şi principalul susţinător al Hezbollahului, s-a confruntat cu o izolare internaţională din cauza presupusului său program nuclear. Şi ce altă cale mai bună de a distrage atenţia decît un atac asupra Israelului? Departe de a ajuta propriu-zis Libanul sau Palestina într-o manieră constructivă, Siria şi Iranul caută să-şi folosească influenţa asupra militanţilor din aceste două ţări ca un instrument de a presa Occidentul. Putem să vă ajutăm să rezolvaţi criza – spun sirienii şi iranienii Occidentului – atîta timp cît renunţaţi la pretenţiile voastre asupra noastră.

În ciuda declaraţiilor pompoase, nici Siria şi nici Iranul nu au ridicat un deget pentru a ajuta Libanul. Chiar cînd Israelul bombarda Libanul, preşedintele Iranului declara că orice atac israelian asupra Siriei va fi urmat de o ripostă fermă din partea Iranului. În timp ce atacarea Siriei depăşeşte limita, distrugerea Libanului nu. În regiune, semnele pozitive au venit din partea Arabiei Saudite, a Egiptului şi a Iordaniei, care au reproşat indirect Hezbollahului şi Hamasului „acţiunile lor aventuroase“. Liderii egipteni şi iordanieni şi-au declarat clar sprijinul pentru ca statul libanez să-şi impună autoritatea în întregul Liban.

Pe de altă parte, numeroşi palestinieni şi libanezi au devenit prizonierii propriei retorici antiisraeliene. De prea mult timp ei au ales să încurajeze ideologiile extreme şi organizaţiile violente în numele acestui nou idol numit „rezistenţă“. Acum le este greu să se schimbe. Guvernele palestinian şi libanez nu au condamnat atacurile militanţilor, în ciuda faptului că ambele evenimente s-au întîmplat în Israel, nu în teritorii disputate, ca Cisiordania sau zona fermelor Shebaa.

Totuşi, în Liban, vocile disidente încep să se facă auzite. Chiar şi politicieni ca nonconformistul Walid Jumblatt, reprezentant al comunităţii druze în Parlament, pun deschis la îndoială motivele Hezbollahului. Acesta este un semn bun pentru viitor, dar nu poate ameliora situaţia actuală. Israelul s-a ţinut de promisiunea de a „da timpul înapoi în Liban cu douăzeci de ani“, în vreme ce Hezbollahul pare hotărît să ia ostatic statul libanez pentru următorii douăzeci de ani, ceea ce înseamnă că oricum Libanul a pierdut. Singura speranţă rămasă este ca cei cărora le pasă cu adevărat de Liban să reuşească să schimbe cultura politică dominantă, astfel încît „rezistenţa“ să nu mai fie învăluită într-o aură de imunitate, iar libanezii să poată în sfîrşit să discute liber şi critic despre aceasta.

***Rayyan Al-Shawaf** este scriitor şi ziarist independent în Beirut, Liban. Articolul a apărut iniţial în revista* Democratiya *(www.democratiya.com) şi este publicat de* Dilema veche *cu acordul autorului.*

Scrisoare deschisă către preşedintele Bush

Domnule Preşedinte,

Ca activişti şi intelectuali de origine arabă, preocupaţi fiind de promovarea democraţiei în regiunea noastră, vă solicităm să reafirmaţi – prin declaraţii şi acţiuni – angajamentul Americii în susţinerea reformelor democratice din lumea arabă. Credem că principala problemă a politicii americane în Orientul Mijlociu (cu precădere în Irak şi Palestina) este eşecul acesteia de a împărtăşi tuturor idealurile americane de libertate şi dreptate. Am fost încurajaţi de puternicul angajament pentru libertate pe care l-aţi exprimat în discursul dumneavoastră, din noiembrie 2003, la National Endowment for Democracy (NED), precum şi, ulterior, în al doilea discurs de inaugurare, cînd aţi spus că „voi toţi care aţi trăit în tiranie şi fără nici o speranţă puteţi fi siguri acum că Statele Unite nu vor mai ignora opresiunea la care aţi fost supuşi şi nu-i vor ierta pe opresorii voştri. Cînd luptaţi pentru libertatea voastră, vom fi alături de voi“.

În ciuda unui oarecare scepticism iniţial, aceste declaraţii au hrănit speranţa în regiunea noastră. Ne dăm seama că democraţia nu poate fi uşor cucerită şi că, la urma-urmei, trebuie să vină din interior. Dar ea poate fi încurajată şi sprijinită. Minimum de sprijin aşteptat acum este ceea ce dumneavoastră aţi promis în discursul de la NED: să puneţi capăt celor 60 de ani de sprijin american pentru regimurile nedemocratice din zonă.

Ştim că există în Statele Unite voci îngrijorate de recentele victorii ale islamiştilor, în alegerile din Palestina şi Egipt, şi că există îndoieli cu privire la înţelepciunea deciziei de a promova libertatea şi democraţia în Orientul Mijlociu. Aceste incertitudini sînt exploatate de tiranii din regiune pentru a perpetua starea de fapt din zonă. Totuşi, participarea democratică este singura cale de a combate extremismul şi de a obliga toate grupările, inclusiv pe islamişti, să-şi tempereze poziţia pentru a cîştiga astfel mai multe voturi. Statele Unite trebuie să continue să solicite încetarea represiunii asupra liberalilor prodemocratici şi asupra grupurilor islamiste, să se distanţeze de asemenea acţiuni şi să le condamne energic în orice situaţie. Sîntem încrezători că, dacă cetăţenii arabi ar putea să aleagă, ar alege democraţia, libertatea, pacea şi progresul.

O întoarcere la starea de fapt de dinaintea lui 11 septembrie nu e o soluţie. Nu ar face decît să-i încurajeze pe autocraţi împotriva reformatorilor arabi şi săştirbească credibilitatea Americii. În cele din urmă, ar întări probabil şi mai mult acele forţe de care se teme America. Poate impulsionaţi de impresia că America ezită în sprijinul său, anumiţi autocraţi şi-au intensificat recent represiunea.

Ca să amintim doar un caz în care influenţa Statelor Unite poate face mult bine, Egiptul a cunoscut, în ultima perioadă, măsuri de represiune împotriva opozanţilor regimului. În februarie, Guvernul a amînat alegerile locale şi a reintrodus starea de urgenţă. Iar politicianul liberal din opoziţie, Ayman Nour, căruia i s-a permis să candideze anul trecut la alegerile prezidenţiale şi care a cîştigat 7,6% din votul alegătorilor, clasîndu-se al doilea după preşedintele Mubarak, a fost arestat şi condamnat la cinci ani de închisoare în urma unui proces murdar.

Sănătatea dlui Nour, coleg şi prieten drag multora dintre noi, continuă să se deterioreze. Sperăm că veţi adresa regimului egiptean îngrijorarea dumneavoastră în ceea ce îl priveşte. Sute de alţi activişti (inclusiv medici, profesori universitari, jurnalişti), a căror singură vină a fost să-şi exprime dorinţa de libertate, continuă să stea în închisori, să îndure tortura şi brutalitatea poliţiei.

Aşa cum aţi declarat chiar dumneavoastră, războiul împotriva terorismului şi a extremismului nu poate fi cîştigat decît ajutînd ţările din Orientul Mijlociu să-şi reformeze sistemele politice închise. Dacă aceste societăţi se vor deschide, cetăţenii vor putea să-şi facă auzite nemulţumirile, prin mijloace legale şi democratice, recursul la violenţă va fi mai puţin probabil.

Sperăm că veţi lua în considerare gîndurile noastre. Amintiţi-vă cîte sînt în joc, în lumea arabă, şi gîndiţi-vă la cît de dăunătoare pot fi tăcerea şi semnalele contradictorii atunci cînd libertatea este în pericol. Vă rugăm să faceţi tot ce vă stă în putere pentru a ne asigura că cei cîţiva lideri autoritari nu vor controla viitorul a peste trei sute de milioane de arabi, din care mai mult de jumătate nu au împlinit încă 20 de ani. Libertatea şi democraţia sînt singurele căi pentru a construi o lume în care violenţa este înlocuită de dezbatere publică paşnică şi participare politică, iar deznădejdea este înlocuită de speranţă, toleranţă şi demnitate.

Scrisoarea deschisă a fost iniţiată de organizaţia Center for the Study of Islam & Democracy (CSID) şi este semnată de mai mult de o sută de intelectuali şi activişti arabi din SUA, Egipt, Maroc, Algeria, Marea Britanie, Irak, Suedia, Franţa, Sudan, Libia, Arabia Saudită, Iordania ş.a. CSID a fost înfiinţat în 1999 cu scopul de a studia islamul şi gîndirea politică democratică, pentru a le îmbina într-un discurs islamic modern. Lista completă de semnături se găseşte pe site-ul CSID: www.csidonline.org

Cu fiecare click,
121.ro
comunitatea femeilor senzaţionale
îţi deschide
"Pofta de lecturã"
împreunã cu
DILEMATECA şi DILEMAVECHE

Scrisoarea pe care o publicăm nu are de ce să preocupe Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii: autoarea nu figurează pe nici una dintre listele de interes pentru opinia publică. Ea povesteşte cum a ajuns să scrie pentru informarea tovarăşilor, ce a simţit atunci, ce simte acum şi ne invită să o judecăm. A fost şi este un om care îşi vede de treabă, n-a avut funcţii şi nu vrea să aibă nici acum şi povestea ei explică mai bine decît au vrut sau au ştiut să o facă alţii prin ce mecanism pervers oamenii cumsecade au făcut lucruri care nu se cuvin. Nu o judecăm şi nu o compătimim, am fost de acord să nu-i publicăm numele (există în redacţie, motivele pentru care ne-a cerut acest lucru ni s-au părut întemeiate), credem că nu cine semnează are importanţă, ci lumina aruncată de această scrisoare pe viaţa trăită de toţi. Dacă aia a fost viaţă. (n. red.)

Scrisoare către lupii tineri*

Da, recunosc, am fost, şi eu, un abject ***delator*** al Securităţii. Apropiaţi-vă, sînt paralizată de frică, ghemuită, uite, nu opun rezistenţă, la ce bun, adulmecaţi-mă în voie şi purtaţi-mă în colţii voştri tineri, albi, frumoşi ca în reclamele la paste de dinţi.

Sînt unul dintre milioanele de oameni mărunţi care au traversat, în genunchi, zona deşertificată a istoriei scrise sub comunism. La un moment dat, nu am mai ales, obosită şi speriată. Am căzut. Atunci şi acum.

Veniţi, dragii mei, neprihăniţii mei, aveţi încă un autodenunţ, chiar dacă sub perdeaua anonimatului. Aţi cîştigat, deşi sînt o pradă insignifiantă, nearondată atunci sau acum vreunui partid, cîştigîndu-mi, şi azi, pîinea într-o şcoală cu WC-ul în curte.

Flashback 1: 1984, august tîrziu, mă întorc de la mare: convocare la Securitate. Tremur toată, dau gata mai bine de două pachete de Carpaţi în două zile. La sediu: anticameră două ore, priviri speriate cînd eliberează, în sfîrşit, podeaua. Încăpere semiobscură, ambient minimalist, auster: călimară pe masă, dosar – ghicesc iute – subţire (respir uşurată!). Ofiţer suspect de amabil, conversaţie călduţă, cum a fost la mare, nu pricep, vom ajunge la C., prietena mea nemţoaică, nu, ajungem la mama, bătrînă şi singură, nu-i aşa, părinţii divorţaţi, compasiune în ochii individului, unde bate, sistemele de alarmă declanşate, îmi vîjîie capul, îmi bate inima-clopot, cine m-a turnat, îmi vizionez, ca înaintea morţii, rola scurtă a vieţii; cade şi PROPUNEREA: rămîn acasă, lucrez pentru ei, am datele, studentă bună, apel la imaginea mamei... Refuz, caut cuvinte, multe cuvinte, căptuşesc anevoie refuzul, simt că îmi place meseria, stagiul departe de casă ca o frumoasă provocare, mergem iar la mare, ne întoarcem la mama, invoc emblematica figură a dascălului lui Goga. Rezist.

Flashback 2: 1982, anul doi de facultate, mi se deschide uşa unui cabinet necunoscut, doi lectori de la catedra noastră îmi propun în virtutea notelor (scandalos!) de mari etc. etc., să intru în partid. Refuz cam tăios, se închide uşa, mă alarmez, consternare în ochii tovarăşei, reformulez salvator: nu sînt pregătită pentru o asemenea onoare. Tremur toată, dar sînt fericită. Am învins, în ziua aceea, sistemul.

Da, înfometaţii mei, Robespierrenii mei, purtaţi-mă în piaţa publică, aţintiţi-vă degetele nestricate de tastatura keyboard-ului, rozalii, pufoase, agitaţi-le mînios deasupra mea, bestia, relicva puturoasă a unui trecut sulfuros. Ridicaţi piatra...

Flashback 3: stagiu în Oaş: 3 ani, 13 gazde, lampă cu petrol, petrol la schimb de ouă, ouă de acasă, „acasă" la 250 km, curent electric de la 22 la 24, copii şi păduchi, cu copiii la cules de porumb, sfeclă, struguri, ierni năprasnice, lupi în buza satului, cîini umflaţi hiperbolic de groaza din tine, mioriţa pe cont propriu, răsturnată, fără glorie, jugulară tăiată într-un conflict pasional consumat la doi paşi de tine, în plină zi, bătături eroice lăsate de coada toporului, zeflemea, Carpaţi de Timişoara, de Tîrgu-Jiu, de Iaşi, cu ghije, cărţi în colet, coletul cu pachetul de unt. Circular cameră: oliţă-borcan, pămînt pe jos, sus, în colţuri, gros, mucegai, pat forţat în mijlocul camerei, tifon în geam, sobă de tablă, argintie, valiză roşie sub pat, sac de dormit şi cărţi răsucite în pat. Citesc contoare violate şi înţepenite, cu cîinii asmuţiţi pe mine, scriu cu dreapta, cu stînga, cu stiloul, cu pixul, cu creionul chimic – scriu lucrări de alfabetizare, nu-mi trebuie hîrtia ceea, domnucă, îmi răspunde cîte-o femeie cu capul înfipt în ugerul vacii, strig catalogul în faţa a 5-6 copii şi privesc, neputincioasă, Ilenele şi Măriucile de nici 15 ani, trecînd peste drum cu cozile strînse sub baticul de femeie măritată. Iarna lui '87, memorabilă: dimineţi la rînd mă trezesc scîncind, împunsă de frig, culeg chiciură de pe bretonul casant scăpat din căciula groasă de lînă, mă arunc în orez, cartofi, conserve, Vegeta, conserve, orez, cartofi, nechezol, tutun, diaree, dismenoree...

Da, am fost un ordinar ***turnător*** pus în slujba Securităţii. Indignaţi-vă, urlaţi-vă consternarea, forjaţi diatribe, călcaţi-mă sub şenilele verbelor.

Flashback 4: demisie, dau cătunul pe alt sat, 90 km de casă, navetă zilnică trei luni – gară: 3,45 – şcoală: 8,30 şi retur: 20,30 – acasă; mi-aduc aminte să mănînc, castraveţi muraţi, pîine, multă pîine, orez, unghii roase pînă dă sîngele, pieliţe roase, înghiţite şi ele. Am îndoieli. Rezist. Poate că îmi place ce fac. Da, îmi place ce fac, copiilor le place ce fac. Pe cîntar: 45 kg. Mama, între două tăceri, mai şi fumez, unde o să ajung, întreabă stinsă.

Da, am fost o nenorocită de ***informatoare*** a Securităţii, am o notă informativă, una singură, adevărat, ce mai contează, cu privire la un străin, am semnat pactul cu diavolul, mi-am vîndut sufletul, nu mai am dreptul să intru într-o epocă reformată, curată. A voastră. Nu voi beneficia de recurs. Nu merit. *Guraaaaaa!* Şi, mai apuc să spun, repede – *destuuuuuul!!*, îmi strigaţi – că aştept, răbdătoare, lumea în care valorile vor fi redefinit şi reinstaurat firescul.

N-am avut Tescani-ul lui Pleşu sau arestul la domiciliu al lui Dinescu cu ofiţeri ale căror feţe se resorbeau, prin repetiţie, în tapiseria rutinei, măruntă, egală, pentru că, nu-i aşa, apropierea, chiar şi în atare circumstanţe, contactul vizual zilnic cu cel de peste drum, din poartă, construiau, toate, o familiaritate stranie, în care urmărit şi urmăritor îşi simţeau şi acceptau, reciproc, tot mai mult, rolurile, omenescul...

Flashback 5: concurs, post în turism, colegi care mă suspectează, normal, îi suspectez, aşa e jocul, joc?, de unde am apărut, ce pile am, ne adulmecăm... Doi tineri ofiţeri bravi de la Securitate mă privesc lung, sînt tînără, nu arăt rău, necăsătorită, îmi fac avansuri, grosolan, refuz categoric, pe Ş. la 5.30 dimineaţa, ivit intempestiv într-un colţ al recepţiei, îi amintesc de proaspăta-i nevastă; va mai veni, latră. Celălalt, M., mai agresiv, e perplex, nu mai am unde să merg, invoc învăţămîntul, rîde lat, mă va găsi şi-n gură de şarpe; povestesc acasă, mama care tace, Doamne în ce am intrat, ce să fac, fumez mult. Semnez, chioară de oboseală, după tură, ANGAJAMENTUL. Capul mi-e gol, cei doi, alţii, se vor cordiali, invocă siguranţa naţională, spioni, traficanţi de droguri, mi-e totuna, mai încolo aflu din mine că sînt revoltată. Prea tîrziu, nu am prieteni, nu mai ştiu. Şeful de recepţie doreşte să mă liniştească, îmi simte tulburarea, toţi colegii mei semnaseră, nu se putea altfel, îmi vorbeşte şi aproape că reuşeşte să-mi zîmbească, sînt intrigată, el, un taciturn, cînd nu, un cinic...

De ce ai făcut-o?, mă somaţi. Pentru că ratez momentul eroic – despre care inspirat scrie R.J. – în care „conştiinţa este obligată să opteze fie pentru o necondiţionată afirmare de sine, ce o trimite direct în intimitatea veşniciei, fie pentru o negare de sine pe care o percepe ca pe o laşitate – uşor de justificat, mai apoi, prin contingenţe conjuncturale – ce apare ca o adevărată moarte a spiritului". Aleg prost, infernala maşinărie a fricii lucrează fără cusur, îi aud huruitul asurzitor ce se substituie, treptat, pulsaţiilor inimii, îmi mişcă mîinile şi picioarele moi, de marionetă; ratez clipa de glorie a cărei ardere superbă, scurtă, îşi conţine, în măsură egală, cenuşa: urma să fiu dată afară, mă îngheaţă frazele colonelului care, prin pauze şi omisiuni calculate, îmi zugrăveşte tabloul sumbru al consecinţelor pe care le poate avea neangajarea mea în slujba idealurilor patriei, drumul spre catedră îmi este anulat de M., individul nu oboseşte să mi-o repete, nu am puterea de a întrezări alternative... Instinctul de conservare triumfă. *Jalnic!* – îmi aruncaţi. Ştiu.

O lună mai tîrziu: NOTA INFORMATIVĂ dictată şi scrisă la foc automat, un străin, a venit, a plecat, nu-mi aduc aminte ce scriu între verbele astea două; mi-e milă de mine: îmi vine în minte refuzul de a scrie în foaia studenţească pentru că nu voiam să mă încolonez, cuminte, sub stindardul partidului, R.C. – ziarist şi azi – insistase, aveam talent, bla, bla, zîmbesc strîmb acum cînd scriu ce mi se toarnă în urechi, încercînd, vag autoironic, să definesc cărui „stil funcţional" îi aparţine hîrtia pe care o semnez sub un alt nume, care, din fericire, nu se lipeşte de mine. Vin zile negre, şeful mare latră, mă dă afară, de ce nu m-am ridicat în picioare cînd l-am văzut, cine dracu m-a adus acolo; mi-e cu adevărat FRICĂ; o frică de peste tot, turbionară, mă soarbe în ea, mă umple, mă conţine, îmi calcinează oasele. Nu vorbesc cu nimeni, mi-e teamă de colegi, lor le e teamă de mine. Simetria terorii.

Aflu de curînd că turismul era în întregime subordonat Ministerului de Interne şi încerc să înţeleg cum de m-au cocoşat: e mai uşor să te opui sistemului din exterior; intrat în el, cum am făcut-o eu, naivă, opoziţia avea consecinţe incalculabil mai mari, iar regulile jocului te constrîngeau nemijlocit. *Neangajare* versus *nesupunere*. Aveam, oricum, exerciţiul fricii sub tatăl meu, alcoolic, afemeiat, într-o copilărie ritmată nebuneşte de tahicardii paroxistice. *Banal! Nu ne interesează backgroundul dvs., doamnă. Strategii ieftine de persuasiune. Avem dosarul.*

Şi, spre disperarea voastră, m-am iertat, demult, înţelegîndu-mi condiţia, alterată, de atunci.

Vine revoluţia. Plîng spasmodic, eliberator, fug să nu fiu văzută, plîng şi mă plîng. Mi-e bineeeeeeeeee! Îmi înghit cu voluptate lacrimile: le sînt recunoscătoare, îi văd, îi aud, nu mai e drum de întoarcere.

Da, voi rămîne prinsă în insectarul istoriei, la dăunători, strivită de dosar, gîndac mare, păros, hidos. Cu lampa asta tare pusă pe faţă, cu pupilele aproape uscate, cu mîna justiţiară înfiptă în păr, ţinîndu-mi, neabătut, capul sus în jetul de lumină care nu mă lasă să vă văd. N-am voie să-mi fie ruşine cu mine, în mine, la mine. Trebuie să fiu dusă în piaţă. Avem noi, românii, o uriaşă nevoie de piaţă, de convocări, de urlet, de exhibare, de claxon, de goarnă, de tobă, de portavoce. Procedaţi rapid, ridicaţi tribunale de război, patul procustian vă e măsură de dreaptă judecată.

Nu voi mai intra într-o lume aseptică, în care precizia bisturiului va fi tăiat o mare de oameni în două: cei cu dosar, pe un mal, cei fără dosar, pe altul. Inauguraţi triumfători o nouă eră a manihеismului aplicat, a categoriilor tranşate clar, nu mai are nimeni nevoie de nuanţe, de justificări, de explicaţii; aveţi nevoie de alb şi negru, defilaţi sub culorile noului steag, vă pregătiţi să intraţi în Europa, s-a făcut tîrziu şi nu mai aveţi răbdare. Lingvistic chiar, aţi împărţit stări, oameni, evenimente, totul, în „nasol" şi „mişto". Simplu, lapidar, fără verbozităţi perdante.

Trăiască Internetul în serviciul lui Big Brother resuscitat, slujind idealuri nobile de-acum, care ne va găsi pe noi, murdarii, netrebnicii, mici şi mari, chirciţi după perdeaua duşului, sub plapumă, cu pantalonii-n vine, care va ridica lespezile grele ale istoriei noastre intime cu iubiri eşuate, sarcini întrerupte, prieteni dubli, violenţe casnice... Totul la vedere, la dracu cu dreptul de a-ţi aparţine. Nu apăr pe nimeni, avem vini, nu le dau dimensiuni, nu mă pricep, nu vreau, m-am săturat de instanţe morale, de ruguri.

Aştept – *cu ce drept, nenorocito,* îmi ţiuie în urechi – un repertoriu al tuturor fricilor născute şi hrănite de regimul totalitar, un inventar după modelul Parfumului lui Süskind în care rigoarea va fi decelat şi descris, infinitezimal, zeci de nuanţe...

Ascult concertele de orgă de Bach şi urc să iau Lumină. O altă lumină. Mi-e bine, din nou. Stau adunată, cu mîinile ţinîndu-mi genunchii, îmbrăţişată. Nu sînt singură. De aici nu puteţi să veniţi să mă luaţi. Pe cealaltă am lăsat-o, informă, în piaţa dreptăţii. Voastre.

O moluscă
(aşa cum, sumar, mă execută profesorul Florin Tudose...)

* Lupii tineri – sintagmă întîlnită în presă şi care îi desemnează pe tinerii politicieni.

Vitalie SPRÎNCEANĂ

Din nou despre umbra marelui URS(S)

Statisticianul este şi el un artist atunci cînd îşi depăşeşte condiţia de simplu numărător al incidenţelor şi atribuie cifrelor o formă de existenţă nouă – a diagramelor, a tabelelor sau a curbelor. Nu ar fi vorba doar de avantajul „obiectivităţii" (lumea matematicianului posedă acelaşi grad de ficţiune precum cea a artistului nematematician), ci probabil de atuul clarităţii şi al simplicităţii liniilor. În cîteva linii încap destine, şanse de viitor şi consideraţii despre trecut:

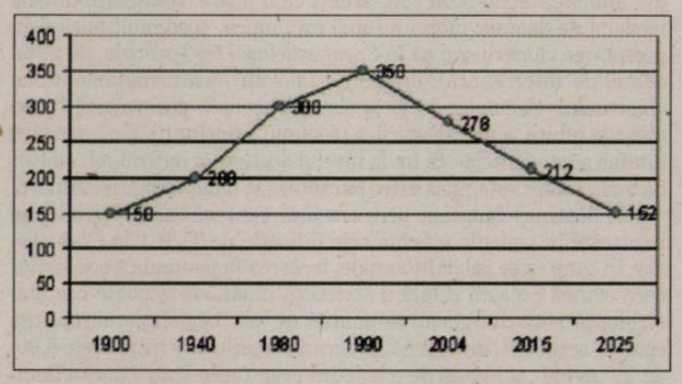

(sursa: www.demoscope.ru)

Diagrama încearcă să surprindă cantitativ procesul sinuos prin care a trecut limba rusă în ultimul secol, prin prisma numărului de vorbitori. Cei 150 de milioane de vorbitori (care o consideră limbă maternă, natală) ai limbii ruse, atestaţi în anul 1900 în Imperiul Rus, au rămas cam tot atîţia, după un veac marcat de expansiunea intensă a limbii ruse prin mijloace economice, politice, ideologice şi militare. Dacă mai adăugăm aici un factor de fond, inerent întregului mapamond, precum creşterea populaţiei, care nu a ocolit Rusia, sau controlul exclusiv deţinut de URSS (retorica unităţii şi fraternităţii la nivel unional este falsă, de fapt, Uniunea Sovietică a fost un acvariu în care peştii vorbeau, pluteau şi mureau în limba rusă), pe o mare parte a globului (Cuba, Europa de Est, Vietnam, Coreea, China etc.), tabloul devine foarte trist.

Cîteva tălmăciri şi schiţe ar fi cel puţin utile pentru a surprinde peisajul. Perspectiva: forţa unei limbi rezidă nu numai în numărul de indivizi care o vorbesc în interiorul statului naţional, cît, mai ales în prestigiul de care se bucură în străinătate, adică numărul de inşi care, neconstrînşi, prin liber acord ar fi gata (sau chiar ar dori) să înveţe o limbă sau alta, în cazul nostru limba rusă.

Primul indice: numărul total de vorbitori ai limbii ruse din statele est-europene, adică foştii aliaţi socialişti, s-a redus într-un interval de doar 15 ani mai bine de două ori (datele includ – atenţie! – şi ţările slave). Astfel, în 1990, cifra vorbitorilor de limbă rusă din statele europene ex-socialiste era de 44 de milioane, iar în 2004 numărul era doar de 19 milioane. Rusa a pierdut dramatic în favoarea limbii engleze, în primul rînd, dar şi în faţa altor limbi europene (franceza, spaniola, germana). Acum, limba rusă este studiată doar în cadrul facultăţilor de studii slavone sau rusistică. Statutul prestigios de absolvent al unei instituţii de învăţămînt din URSS nu mai este invocat drept certificat de certă valoare profesională, fiind înlocuit de prestigiul de a fi absolvent sau stagiar al instituţiilor de învăţămînt din Occident. Mai mult, absolvenţii universităţilor sovietice se străduiesc să nu afişeze acest fapt.

Al doilea indice: în Europa de Vest, cifrele se supun aceleiaşi logici fatale. Astfel, numărul elevilor care studiază limba rusă a scăzut în Elveţia cu 1/4 faţă de anul 1990, în Germania – de 2 ori, în Franţa – de 2,5 ori, în Norvegia – de 3 ori, în Olanda – de 5 ori. Emigranţii ruşi s-au integrat deja în societăţile de adopţie. Dacă emigranţii primului val (emigranţii albi) au părăsit ţara din motive politice (pentru a-şi proteja viaţa) şi militau pentru păstrarea şi perpetuarea tradiţiilor naţionale ruse (pornind de la ideea că regimul comunist nu face decît să nimicească patrimoniul cultural rus şi sperînd că acest iad va dispărea curînd), următoarele valuri de emigraţie poartă un caracter predominant economic, iar emigranţii sînt indivizi care se străduiesc să se integreze cît mai bine în societăţile unde au ajuns, pentru a putea beneficia de avantajele materiale şi sociale ale apartenenţei la naţiunea titulară.

Al treilea şi al patrulea indice (recurs teoretic): un alt criteriu ar fi funcţionalitatea unei limbi, capacitatea ei de a furniza avantaje imediate, ascensiune pe plan material, social sau ierarhic (cel mai concludent este cazul limbii engleze). Limba rusă a pierdut întrecerea în Rusia însăşi. Informatizarea rapidă, Internetul, globalizarea şi deschiderea accesului la tehnologiile înalte au dus la creşterea prestigiului limbilor europene (în primul rînd engleza, dar şi germana, franceza), care sînt studiate cu mai mult interes de elevi şi studenţi, întrucît oferă avantajele găsirii unui loc de muncă mai bine plătit.

În fine, momentul sublim: limba rusă a încetat să mai fie limbă model, limbă ideologică alternativă. Şi-a pierdut statutul de limbă a anticapitalismului (statut care i-a asigurat adeziunea unor cohorte întregi de intelectuali în Vest, dar şi în alte părţi ale lumii). Limba rusă nu mai e semnul de protest împotriva valorilor capitalismului (spaniola este acum), nu mai este nici limba colectivismelor (japonezii şi chinezii sînt modele mult mai eficiente), iar în plan politic a fost asociată doar cu AK-47 şi T-34. Altermondialiştii nu se regăsesc în limba rusă (summitul „Cealaltă Rusie", organizat de Kasparov în ajunul întîlnirii G-8 de la Sankt-Petersburg de anul acesta, nu este o manifestare antiglobalistă, este doar o petiţie a unei părţi considerabile a societăţii civile ruse pentru salvgardarea democraţiei în Rusia), utilizînd franceza, spaniola şi engleza în scopurile lor. Chiar marxismul vorbeşte engleza: economia politică a devenit *economics*, propaganda de partid poartă *astăzi* numele de *PR* etc.

Partea veselă a tabloului este că primii trei indici ar putea fi săltaţi cumva, prin promovarea unor politici chibzuite, înfiinţarea unor misiuni culturale în capitalele occidentale, organizarea cu ajutorul petro- şi gazo-dolarilor (acum în abundenţă în Federaţia Rusă) a unor cursuri de limbă rusă pentru străini. Al patrulea indicator nu ţine însă de bani în modul direct, nici de capacităţile statului. Este un lucru „din altă lume". Este o trăsătură pe care o limbă, o cultură sau un mod de gîndire o poate căpăta cu greu prin coincidenţa fericită a existenţei unor indivizi excepţionali care să-i dea culoare.

"Creația: ...singurul surâs al tragediei noastre."
Friedrich Nietzsche

Dacă Nietzsche ar fi fost copywriter-ul nostru, acesta era sloganul unei campanii de recrutare*

the group

brandstalk advertising Nicola Porter Novelli HOUSE MEDIA BT INVESTMENT TOUCH

*aşteptăm CV-uri la office@thegroup.ro

Antoaneta TĂNĂSESCU

Cîteva zile cu Andy, Tom, Jerry şi Căţelușul laş

Textul pe care urmează să-l citiţi a fost terminat, într-o primă formă, pe 10 august 2006. Cîteva zile mai tîrziu, BBC transmitea următoarea ştire: „În Marea Britanie, compania Turner Broadcasting e nevoită să «cenzureze» peste 1500 de desene animate, inclusiv cunoscutele Tom şi Jerry, Familia Flintstone şi Scooby-Doo. *Motivul? Acestea conţin scene în care fumatul este prezentat ca o activitate fermecătoare ori «la modă»". În continuare, se precizează că măsura a devenit necesară în urma unei plîngeri adresate de un telespectator către OFCOM, consiliul audiovizual britanic, cu privire la două episoade din Tom* şi Jerry *în care apăreau ţigări aprinse. Pe 25 august 2006, ştirea este reluată de* Cotidianul, *care adaugă: „Şi Guvernul chinez are un dinte împotriva desenelor animate. Autorităţile au interzis difuzarea desenelor străine în prime-time. Hotărîrea se va aplica de la l septembrie anul acesta. Printre serialele interzise se numără* Homer Simpson, Pokemon, Mickey Mouse, *iar principalul motiv este susţinerea producţiei de stat a desenelor animate".*

Dincolo de orice suspiciune de demagogie, sînt gesturi care fac parte din categoria soluţiilor alternative, principiu pentru care pledez la rîndu-mi mai departe. Ele au însă un punct comun de care mă disociez: sancţionează un segment absolut minoritar al programului zilnic – producţii foarte bune, bune sau acceptabile –, lăsînd neatinsă, „în adormire", baza acestui program: filme ce pun în circulaţie un model educativ inacceptabil, contraproductiv. Care ar fi „învăţăturile" care se desprind din asemenea decizii? Şi, mai departe: are sens să ne punem această întrebare?

Oferta. 35 de ore de emisie pe canale specializate: 15 (Jetix), 12 (Cartoon), 7 (Minimax). În plus, Club Disney, 1 oră (TVR 1), singura soluţie pentru publicul ce nu beneficiază de cablu, adică pentru aproape 30% din populaţia ţării. Sînt canale ce au, fiecare, o amprentă originală, între ele Minimax, cu opţiuni tematice şi stilistice mai aproape de vîrsta clasică a desenului animat de la *Bufniţa înţeleaptă,* la *Aventurile ursuleţului, Prinţesa şi sărmana croitoreasă, Feciorii croitorului.*

Programele în discuţie cuprind şi momente de publicitate, de aceea mă întreb dacă rigorile europene (directive precum cea a Consiliul Superior al Audiovizalului din Franţa), care prevăd „obligaţia de a asigura programe pentru copii care să stimuleze dezvoltarea de cunoştinţe şi să nu profite de credulitatea şi imaturitatea acestora" nu este încălcată atunci cînd privitorilor li se oferă posibilitatea de a trimite SMS-uri (tarif afişat 2, 26 USD) pentru a dobîndi jucăriile dorite sau atunci cînd (pe TVR 1), într-o acţiune de promovare, apare şi o sticlă de Bürger.

Mă întorc la durata apreciabilă a programelor care ar presupune asumarea unei strategii de difuzare în funcţie de vîrsta publicului-ţintă vizat: 3-6 ani, 6-11 ani, 11-14 ani, 15-18 ani (categorii invocate de statisticieni), de orarul lui zilnic, de preferinţe, de nivel de înţelegere. Asemenea strategii – dacă există – sînt invizibile. Altfel, cum se explică difuzarea la ore de maximă audienţă pentru copii (în jur de l0,30, l4,30, l5,l5) a unor seriale precum *Ed, Edd şi Eddy* sau *Gemenii Cramp* unde precaritatea mizei epice, nimicul evenimenţial, aşadar, stă alături de vulgarităţi de limbaj şi de comportament.

Fidelitatea/infidelitatea publicului-ţintă. În „Comportamentul de consum de programe audiovizuale al elevilor" *(Forum audio-vizual,* 5/2005, pp. 46–62), desenele animate întrunesc cea mai puternică adeziune (13%) şi continuă să fie (6%) în atenţia elevilor de 15-18 ani. Acest tip de producţii e preferat de 90% dintre copiii între 6-9 ani, în top ele fiind urmate de filme şi emisiuni muzicale.

Teoretic, orice act de fidelitate merită atenţie şi respect. Dar cînd am văzut (am înţeles) că ziua Minimax-ului (ca şi a Jetix-ului sau Cartoon-ului) este mobilată de acelaşi tip de filme ce se rotesc schimbîndu-şi doar locul de intrare, că tînărul ce stă în faţa televizorului vede acelaşi tip de imagini, e drept, la ore diferite, am căzut pur şi simplu pe gînduri. Dacă aceasta e legea, de ce atunci de la ea sînt exceptate *Poveştile Fraţilor Grimm* sau *Andersen povestitorul*? Sigur, şi o terţină de Dante, şi un sonet de Shakespeare pot fi citite de mai multe ori, dar nu acelaşi este cazul cu *Laboratorul lui Dexter* sau *Copiii de la 402, cu Fetiţele Powerpuff* sau *Spioanele.* Vizualizam, uneori, o imagine îndelung mediatizată: copii singuri în casă cu cheia legată de gît. Acum, singurătatea mă tem că este aceeaşi, dar în faţa televizorului. Şi, cum legislaţia românească nu prevede expres obligaţia maturului de a nu abandona minorul fără supraveghere, lucrurile sînt lăsate la voia întîmplării.

Scooby-Doo poate fi bibliografie pentru bacalaureat? Revin la cele 35 de ore de emisie zilnic şi e limpede că echivalentul calitate/cantitate nu poate fi decît utopic. Este vorba de filme de-a dreptul plicticoase, între ele *Scooby-Doo* (Cartoon) care, după un început alert, devine o lecţie în care didacticismul şi discursul ostentativ omoară vitalitatea lumii descrise, ceea ce este, într-un fel, observat şi de către copii. Ei acordă filmului 3/7 puncte din 13/23 posibile („Expunerea copiilor la programele radio şi TV", *Studii şi cercetări audiovizuale,* 2/2004, p. 29). În schimb, *Tom şi Jerry* (cam la aceeaşi oră şi pe acelaşi program), e o mică bijuterie: concizie, umor, pregnanţă a detaliilor. Realizatorii ştiu, parcă, lecţia lui Kant şi anume că mai cu seamă autorul de comedie trebuie să stăpînească ritmul tensiunii dramatice, dată fiind vibraţia de mică amplitudine a efectului comic, epuizarea lui, odată cu epuizarea situaţiei sau a replicii, orice insistenţă sau încercare de extindere putînd duce la „brusca prefacere a unei aşteptări încordate în nimic". În *Tom şi Jerry,* lucrurile nu ajung la acest primejdios prag şi, astfel o spun sondajele de opinie, filmul ocupă locul I în preferinţele telespectatorilor. Cum spuneam, am avut şansa de a „răsfoi" alături de ei un „tratat" despre arta iubirii şi a seducţiei, de a vedea „portretele" spaimei, fericirii, furiei, indulgenţei, veseliei, duşmăniei, speranţei şi ale celorlalte sentimente, am ratificat, alături de ei, pactul de neagresiune ce poate transforma un cîine, o pisică, un şoricel în repere caractereologice şi morale. A fost una dintre puţinele ocazii (în cuprinsul acelor lungi zile de vizionare) cînd sloganul Jetix „o lume care educă şi inspiră" a devenit cu adevărat realitate. O pisică... Dar *Pisicile aristocrate?* Dar *Parisul vesel?* Dalmaţienii, Albă ca Zăpada... Mă opresc, dîndu-mi seama că tăvălugul prezentului a aruncat în neant filmele-unicat ale copilăriei mele, făcînd de neînţeles azi această enumerare. Mă îndoiesc însă că doar nostalgia aureşte rama acestei evocări. Ies din tabloul de demult şi mă întorc la *Scooby-Doo* care nu e, în nici un caz, punctul cel mai de jos al animaţiei 2005-2006, el este un exemplu edificator pentru o direcţie caracteristică a acesteia: lipsa de soliditate, de coeziune, de „logică" narativă a construcţiei epice se vrea compensată de manevrarea procedeelor musicalului (la fel *Maya şi Miguel, Tutenstein, Danny Daddy).* Într-un cuvînt, în filmele de animaţie *story* tinde spre invizibil, în schimb efectele sonore şi plastice ale peliculei reţin atenţia, menţin trează atenţia, o captivează, chiar. Ecranul are pregnanţa sugestivă a unei pînze non-figurative în mişcare, iar hăul absorbant, din care culorile se ivesc sau în care culorile se prăbuşesc, este un spectacol în sine. Basmele copilăriei, ca şi filmele clasice de animaţie, pot fi povestite: naraţiunea înaintează mai repede sau mai lent, indicii de construcţie epică există, la fel cei de recunoaştere portretistică, de recunoaştere a personajelor. În clipa de faţă, *story* se fracturează, fragmentul ajunge a fi episod, episodul-cuvînt, iar cuvîntul se transformă nu o dată în onomatopee ca semnal al unei mişcări plastice. Descentralizarea naraţiunii, în pas cu imperativele epocii postmoderne, duce la supremaţia fragmentului, a părţii. Ca atare, micii spectatori între 4-16 ani sînt deprinşi cu cea mai simplă structură cu putinţă, simplă, nu spun simplistă, deşi prin comparaţie aşa stau lucrurile: alăturare, doar alăturare, linearitate pură. Nu există înţelegerea naraţiunii ca reţea de evenimente ce-şi transmit ecourile şi aluziile într-o atmosferă confină. Aşa că adiţiunea învinge. Dar, la urma urmei, ce importanţă au toate acestea? Au. Dacă basmul pregătea mintea copilului pentru a înţelege proza din bibliografia viitorilor ani de şcoală, schema animaţiei, aşa cum e propusă ea de canalele funcţionînd în România, nu mai are puterea să o facă, nu mai îndeplineşte aceste exigenţe. În cel mai bun caz, ea pregăteşte tînărul spectator pentru fluxul denotativ al buletinelor de ştiri, eventual pentru blog, ca supapă a preaplinului interior, pentru chat-ul conversaţional, cu fraze nu mai ample de 5-7 cuvinte.

Schimbare de paradigmă. Nu doar la nivelul procedeelor de construcţie epică, lumea animaţiei 2005-2006 e alta decît cu măcar două decenii în urmă, ci şi la nivelul lui *cine, ce, unde, cînd, cum:* desenul fizionomic şi gestual ascultă de legi pe care mentalul european le asimilează, încă, cu greutate (şi nu aş vrea să jignesc pe nimeni, dar le asimilează sub eticheta urîtului). Localităţile sînt fie depersonalizate, fie desenate cu tuş nipon (prin extensia absolută a sloganului „pe terenul de fotbal nu contează dacă eşti brazilian sau japonez"), toponimia nu mai are sonorităţi familiare, ca atare, în trecere, absolut în trecere am auzit cuvinte ca Irlanda sau Las Vegas. La fel, onomastica în care nu se mai valorifică aproape niciodată pattern-uri ale creştinătăţii, ale mitologiei, ale tradiţiei, în consecinţă personajele au nume proprii construite prin reduplicare, paronomază şi alte asemenea procedee ale sonorităţii. Basmul şi animaţia clasică, naraţiunea tradiţională în genere ofereau cîteva înfăţişări tipologice:

1) la nivelul destinului individual: eroul pornind/călătorind întru ajungerea/cucerirea unui ideal, rareori de natură materială (Graalul, Prinţesa), ceea ce presupune învingerea răului şi restabilirea echilibrului moral, deci a armoniei. Tema este ca şi absentă din animaţia 2005-2006 sau, atunci cînd apare, contrazice drastic modelul de demult: iubita nu mai este unică, ci se multiplică prin acceptarea clonării sau ca în *Curaj, căţelușul laş* (pelicula, de altfel destul de interesantă), umanul e înlocuit fără menajamente cu obiectualul. Semnalez ca pe o absenţă teribilă din această lume, absenţa iubirii, a îndrăgostirii, a pasiunii, a fidelităţii. E o lume fără lumina sentimentelor. Şi tot la nivelul destinului individual, alături de tema iubirii este pusă între paranteze şi tema formaţiei/iniţierii.

2) destinul familiei, prin tradiţie centrul lumii vizibile, se regăseşte în pelicule precum cele difuzate pe TVR 1 la *Club Disney,* în timp ce pe celelalte canale, trecerea în penumbră a valorilor care edifică această celulă a societăţii umane este poate cea mai stridentă notă din glasul animaţiei de azi. Legislaţia europeană este, în acest caz, inflexibilă, programele „difuzate între orele 6,00-22,30" avînd „obligaţia de a asigura orientarea spre valorile familiale". Şi ce se întîmplă în realitate? Mamele îşi violentează/umilesc copiii, copiii sînt lăsaţi în părăsire în incinta unui supermarket, pentru bunicuţe se prepară mîncare otrăvită, tensiunea dintre fraţi creşte spre limita suportabilităţii.

3) destinul grupului, al „echipei", al corporaţiei cu rigorile, cu ierarhiile lor, dar şi cu estomparea vizibilă a relaţiilor de prietenie. Pe acest palier tematic, animaţia tratează teme, preocupări, profesii relativ de ultimă oră: universul galactic, bioenergia, viitorul ecologiei, paranormalul, comunicarea verbală, a gîndurilor, a spaimelor, a viselor cu prăpastiile lor cu tot, echivalînd însă, nu o dată, noutatea cu o avalanşă de zgomote, explozii, flăcări, praf şi pulbere. Să fie oare acesta portretul esenţial al noului? Din orizontul de fapte, idei, atitudini lipseşte însă aproape cu desăvîrşire cultura, atît în înţelesul artelor mecanice, cît şi al celor liberale, dintre meseriile demne de interes cinematografic absentînd cea mai mare parte dintre cele de care este interesată profund societatea. Deci şi omul. Ar trebui şi copilul.

În schimb, contrar opiniei generale, cred că manevrarea limbii române se face între limitele plauzibile ale corectitudinii. Declicuri de limbaj vorbit există *(prefer mai bine; ne întîlnim la doisprezece; am două bilete: unu, doi; nu am 64 de parai; unde vor mușchii lor),* dar în ansamblu, rostirea e îngrijită. În încheiere, constat că deşi în filme se rîde mult, spiritul animaţiei 2005-2006 e destul de morocănos. De aceea, notez soluţia din *Ce-i cu Andy?* – demontarea prin ironie a locurilor comune din realitate.

Şi atunci? S-ar putea ca soluţia stării de criză a reperelor din animaţia 2005-2006 să fie la îndemîna noastră. Într-o pauză de publicitate, o fetiţă îşi face o coroniţă de flori şi şi-o pune pe cap. Este exact gestul inefabil şi gratuit de care programul în discuţie ar avea atîta nevoie. Un gest de tandreţe, de afecţiune, de colegialitate care să umanizeze o lume în care oamenii vorbesc mai ales răstit, în care bătăile se acumulează în progresie geometrică, în care gestul fondator este inexistent şi îndemnul „distruge-i, distruge-i pe toţi!" se extinde la nivel galactic. În sfîrşit, o lume ce are gravată pe poarta de acces următoareă inscripţie: „vă rugăm să lăsaţi creierul la intrare".

Petre IANCU

Suicidul politic corect

Autocenzura operată de directoarea Operei de stat din Berlin care, de teama unor presupuse reacţii islamiste violente, a hotărît scoaterea din scenă a spectacolului cu opera *Idomeneo* de Mozart pare să fi fost ultima picătură. Decizia suspendării preventive a unei creaţii artistice cu un mesaj agnostic a făcut să se reverse paharul răbdării multor comentatori europeni care, în fine, au început să se întrebe serios în ce măsură democraţiile occidentale – şi nu doar cea germană – continuă să fie intacte, sau au şi început să fie distruse de terorismul islamist. Un articol semnat de Stefan Kornelius, intitulat „Frica de Islam", apărut recent în cotidianul münchenez *Süddeutsche Zeitung*, abordează istoria relaţiilor dintre creştini şi musulmani, reliefînd că tensiunile au marcat aceste raporturi nu doar în Evul Mediu, ci şi în epoca iluministă, date fiind observaţiile deloc măgulitoare făcute, bunăoară în scrierile lui Voltaire, la adresa profetului Mahomed. „Tradiţia diabolizărilor mutuale – relevă ziaristul din München – n-a fost niciodată depăşită cu adevărat." Deşi secolul XXI nu ar fi ameninţat „de o recădere în sumbrul Ev Mediu, se simte o adiere de isterie" – mai notează autorul, evidenţiind că se instalează în capetele oamenilor „o idee rea, o veritabilă tumoare. În speţă, presimţirea că după conflictele teritoriale, războiul rece şi litigiile seculare ale veacului trecut, lumea se află în faţa erei ciocnirilor religioase şi culturale". Autorul aminteşte, cum altfel, de mult invocata teză din 1993 a politologului american Samuel Huntington, potrivit căruia noile conflicte globale se vor desfăşura (şi) „la frontierele sîngeroase ale islamului", în speţă la graniţele dintre civilizaţii şi religii, fiind purtate nu de către state naţionale, ci, mai degrabă, de grupări confesionale şi culturale.

Deşi crede că acest scenariu, calificat drept „apocaliptic", n-ar fi devenit încă realitate, ziaristul german cere o reevaluare lucidă a situaţiei, devenită imperativă din pricina dezorientării şi, mai cu seamă, „a crizei conştiinţei de sine" care a cotropit societăţile democratice de tip occidental. Autorul mai consideră că această criză afectînd propria identitate ar fi izbucnit simbolic odată cu atentatele de la 11 septembrie, cînd – potrivit lui – s-a zdruncinat „egoul american şi credinţa în invulnerabilitatea Statelor Unite". Ca atare, America ar fi reacţionat „excesiv, de vreme ce încrederea în propriile forţe şi valori nu s-ar putea recupera cu ajutorul tancurilor". Prea puţini ar fi înţeles – potrivit lui Stefan Kornelius – adevărata natură a terorismului şi a extremismului islamic, constînd „din puterea distructivă nu atît a actului terorist, cît a reacţiei de teamă pe care o declanşează".

Pornind de această ultrasubtilă distincţie, autorul îşi contrazice propria teză privind caracterul excesiv al reacţiei americane. Fiindcă, urmărind (de această dată corect) modul în care, într-un interval extrem de scurt, teroarea şi-a făcut efectul în pacifica Germanie (şi nu într-o Americă belicoasă), în urma discursului Papei de la Regensburg şi autocastrarea libertăţii efectuate la Opera de stat din Berlin, ziaristul scrie: „Din spaima de teroare i se pune botniţă societăţii. Argumentele în favoarea împăciuitorismului, a unei politici de *appeasment*, răsar în consecinţa unei nechibzuite evaluări, în conformitate cu o tradiţie politică, potrivit căreia devii obiectul urii doar dacă nu te comporţi obedient". În ce priveşte discursul papal, Kornelius crede că, deşi ar fi fost formulat nefericit, „nici un alt lider de stat ori religios n-a reuşit atît de bine, de la 11 septembrie încoace, să reducă la esenţă conflictul cu terorismul".

Şi de această dată autorul se înşeală. În această privinţă, Tony Blair a salvat într-un tîrziu onoarea Europei şi a făcut-o chiar mai elocvent decît Benedict al XVI-lea, fără să regrete apoi ce-a spus. Dar elita occidentală a bătrînului continent şi-a astupat urechile. Nu o dată, ci de multe ori. De regulă abulic, iluminatul Vest al Europei a rămas paralizat în hotărîrea fermă de a-şi celebra cu pompă himera că ar constitui superputerea morală a lumii. Încît a continuat să-l urecheze pe George Bush, jubilînd cu trist automatism la orice greşeli tactice, reale sau imaginare, efectuate de americani în războiul antiterorist. Ani la rînd, apelurile repetate la solidaritate ale unei Case Albe, care, deşi tardiv, a demonstrat, cel puţin după 11.9., că înţelege natura mortală a pericolului totalitar, ivit odată cu spectrul terorismului islamic, s-au lovit de superiorul zîmbet ostenit al unei Europe mai ştiutoare şi mai bune.

Americanii îşi plătesc, de cîţiva ani buni, opţiunea cu sîngele militarilor lor. Loviţi la Madrid şi Londra, europenii de la Copenhaga, Berlin şi Vatican au început să-şi achite mai nou în altă monedă răscumpărarea cerută de agresiunea islamistă din afara şi din interiorul Uniunii. Preţul e libertatea, în speţă dreptul lor la opinie, care constituie esenţa societăţii deschise.

Opac la necazurile altora, dar edificator pentru starea de spirit a multor gînditori europeni, Stefan Kornelius continuă să critice caricaturile daneze. Potrivit lui, desenele ar fi avut intenţia de a leza sentimentele religioase ale musulmanilor şi nu (aşa cum a susţinut ziarul Jyllands-Posten) să testeze nivelul libertăţii presei rămase în vigoare în vestul Europei după episodul Salman Rushdie şi asasinarea regizorului olandez Theo van Gogh. Ziaristul german admite însă că decizia „îngrădirii" libertăţii artistice nu s-a adoptat la Berlin din responsabilitatea (de care, prin implicaţie, se deduce că ar fi trebuit să dea dovadă danezii), ci de teamă. Autorul conchide: „Fanatismul şi teroarea învinge dacă nu mai e loc de argumentări diferenţiate, iar imaginile medievale sau Voltaire reîncep să pîlpîie în capetele oamenilor. Or, aceasta nu e fapta teroriştilor, ci autogolul omului raţionalist, dar fricos".

La capătul unui articol stufos, demn de crema inteligenţei europene, adevărul gol-goluţ începe, iată, să transpară. Mai rapid, dar la obiect, un autor american, Mark Steyn, nota, acum cîteva luni, în *National Review*, că a remarcat în zone din New Hampshire (fief al stîngii radicale din partidul democrat) afişe proclamînd că „războiul nu este răspunsul". „Aşa e – comentează Steyn – războiul nu e un răspuns, ci o suită de întrebări: ce eşti? Şi merită să fie apărat ceea ce eşti?" Potrivit autorului american, israelienii au hotărît că da. În schimb, o întreagă generaţie de politicieni europeni acceptă ca un dat inevitabil şi ireversibil suicidul propriei civilizaţii, preferînd să-i administreze declinul, decît să mai lupte pentru ea.

***Petre Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle, Bonn.*

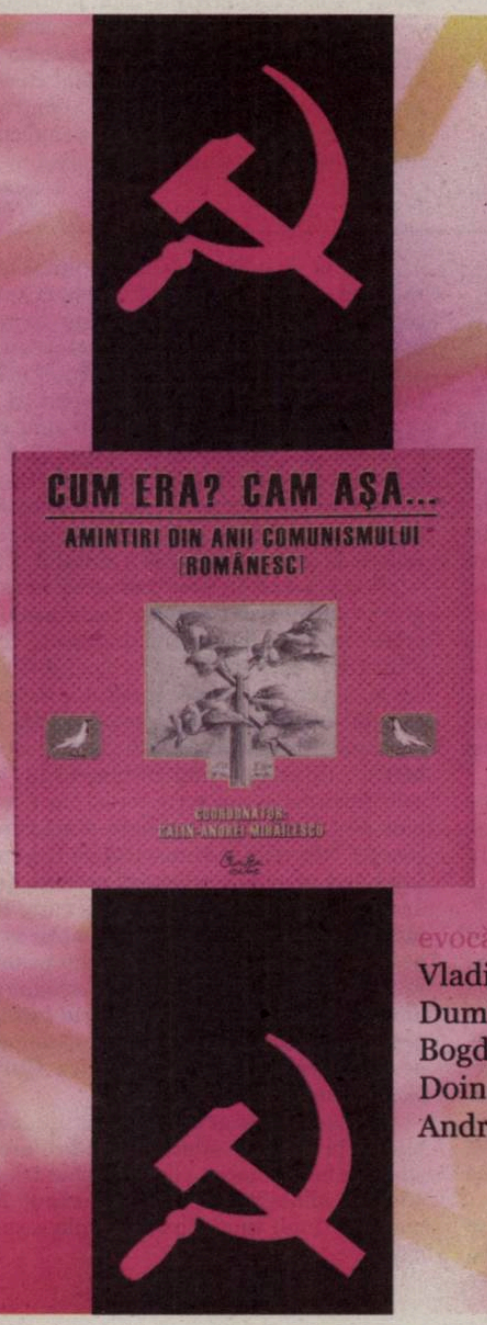

Editura CURTEA VECHE vă prezintă volumul

Cum era ? Cam așa...

Amintiri din anii comunismului (românesc)

Volum coordonat de Călin-Andrei Mihăilescu
şi ilustrat de Ştefan Anastasiu

evocări semnate de: Ioana Pârvulescu, Mihai Şora, Traian Ungureanu, Vladimir Tismăneanu, Răzvan Petrescu, Ioan T. Morar, Vintilă Mihăilescu, Dumitru Radu Popa, Rodica Zafiu, George Astaloş, Sanda Golopenţia, Bogdan Ghiu, Mircea Horia Simionescu, Adriana Babeţi, Angela Cozea, Doina Jela, Liviu Papadima, Sorin Antohi, Ştefan Anastasiu, Ion Groşan, Andrei Codrescu, Şerban Foarţă, Afra H şi Călin-Andrei Mihăilescu.

pentru comenzi prin poştă
tel.: 222. 57. 26

redactie@curteaveche.ro
www.curteaveche.ro

Curtea veche
începi să afli

*La presiunea europeană, dar şi mascîndu-se incompetenţa autorităţilor române de a controla adopţiile internaţionale, în 2001 apare moratoriul care le suspendă. În 2005 restricţionarea devine lege şi, ca o confirmare a beneficiilor noului sistem, se şi descoperă cazuri tulburătoare petrecute înaintea moratoriului. Dispariţii, substituiri de persoane, toate aflate acum pe masa comisiilor şi anchetelor. Deocamdată însă, nici un vinovat. Cel mai probabil, acesta nici nu va exista. În urmă, rămîn însă sute de mii de copii, în sistemul de protecţie, sute de mii de copii ale căror şanse de a avea o viaţă normală s-au împuţinat. Fără drept de apel. (**S. G.**)*

Stela GIURGEANU

Copiii pierduţi ai României

În urmă cu cîteva luni, ORA (Oficiul Român pentru Adopţii) sesizează Parchetul General: trafic de persoane! Lucrurile se pun în mişcare şi se află că din 40 de copii adoptaţi internaţional între anii 1991-2002, nici unul nu a ajuns, de fapt, la destinaţie. Mai mult, cel puţin în cazul a patru dintre ei, au fost trimişi alţi copii, pe numele celor adoptaţi, identitatea lor fiind, şi pînă în prezent, necunoscută.

Bîlbîielile trecutului

Trafic de fiinţe umane? Siguranţa şi drepturile cetăţeanului român? Doi copii pierduţi cu desăvîrşire? Cum a fost posibil aşa ceva? Cine este responsabil? Aici, pisica sare de gîtul trecutului...

...Şi ne întoarcem aşadar în timp. În perioada tulbure de după Revoluţie. Cînd fiecare făcea ce vroia, iar cei care ştiau exact ce vor, reuşeau cu vîrf şi îndesat. În ceea ce priveşte terenul adopţiilor de dinainte de ianuarie 2005 (an care legiferează restricţionarea adopţiilor internaţionale), vorbim în primul rînd de tarele unui regim judiciar precar (iar aici începe deja interviul cu dna **Teodora Bertzi,** şefa ORA, organizaţie înfiinţată în ianuarie 2005). Şefa ORA îmi povesteşte că înainte de '97 „în România nu exista nici cadru legal necesar, nici instituţiile abilitate să confere protecţie şi drepturi copilului. Adopţiile se făceau, practic, direct din familie sau de pe poarta maternităţilor. Nu existau norme sau perioade de potrivire părinte adoptator-copil adoptat. Nu exista nici măcar o perioadă de analiză a familiei care urma să adopte".

Străinii alegeau copiii din poze

A existat însă un CRA (Comitetul Român pentru Adopţii) şi o legislaţie care vorbea de faptul că adopţiile puteau fi făcute *numai* prin intermediul ONG-urilor *acreditate*. Acreditarea era făcută de CRA şi depindea de suma de bani adusă de ONG-uri în sistem. Banii, proveniţi din buzunarul familiilor care aşteptau un copil, nu erau niciodată verificaţi, consideraţi a fi „donaţii", neputînd aşadar intra sub incidenţa Curţii de Conturi sau a Gărzii Financiare. Practic nimeni nu avea cum şi cui da socoteală, iar în funcţie de sumele strînse, ONG-urile obţineau de la CRA un număr de puncte. Pe această bază se primea repartiţia pentru numărul de copii pe care urma să îi dea spre adopţie. Relaţia strînsă dintre bani şi numărul de copii primiţi era mai mult decît evidentă, stîrnind în 2001 un val de nemulţumiri internaţionale, începînd cu Statele Unite şi Franţa.

...La noi însă, se ridica din umeri. CRA-ul aparţinea Ministerului Sănătăţii. Leagănele – aşijderea, iar persoanele din ONG-uri erau aceleaşi care activau şi în cadrul sistemului de stat. Informaţiile despre nou-născuţi (mai ales cei sănătoşi) circulau astfel fără probleme şi chiar dacă legislaţia de atunci prevedea prioritatea adopţiei naţionale, în practică lucrurile stăteau taman pe dos, cei mai mulţi copii mergînd la internaţional. Străinii alegeau copiii din poze şi dădeau comandă, foarte puţine familii venind să cunoască personal copilul. Deciziile erau aşadar luate doar pe baza unor albume, iar copiii – expediaţi, pur şi simplu.

Dosarele post-adopţie şi monitorizarea cazurilor

Conform Convenţiei de la Haga, agenţiile străine care colaborau cu aceste ONG-uri, se angajau să trimită rapoarte post-adopţie, dar apoi totul era lăsat la mica înţelegere. „Convenţia nu le obliga pînă la urmă cu nimic, neexistînd sancţiuni pentru nerespectarea ei. Mai mult, nu avem certitudinea că rapoartele primite au fost făcute corect. Am avut cîteva cazuri, unul în Spania, altul în SUA, în care am descoperit, contrar rapoartelor, abuzuri asupra copiilor, iar părinţii adoptivi au fost cercetaţi penal. Copiii respectivi au intrat în sistemul lor de protecţie pentru că ei sînt cetăţeni ai statului respectiv."

Cum se implică totuşi statul român?

„Nu are cum. Odată adoptaţi, copiii respectivi devin cetăţeni ai statului adoptator, incidenţa statului român asupra lor fiind limitată, aproape nulă. Anul trecut în septembrie, reprezentanţii convenţiei de la Haga au pus pe tapet acest subiect: rapoartele post-adopţie. Multe ţări primitoare de copii au considerat însă că această evaluare post-adopţie ar fi o imixtiune în viaţa privată a familiei şi au refuzat să colaboreze."

Copiii nimănui

„Şi eu am rămas înmărmurită" – mi-a declarat din start şefa ORA, cînd am adus vorba de copiii dispăruţi.

Despre ce e vorba? Pe scurt, între 1991 şi 2002, 40 de copii au fost adoptaţi internaţional. Cel puţin pe hîrtie pentru că, deşi avînd toate documentele în ordine, cei 40 nu au părăsit de fapt, niciodată, ţara.

Povestea implică însă mult mai mult şi începe (probabil) de la cazul Alexandrei Austin. Adoptată de o familie de canadieni, fetiţa a fost trimisă înapoi în ţară după numai cinci luni. Fără nici o explicaţie, fără nici o responsabilitate. Nici din partea canadienilor, dar nici a statului român. Reintrînd în sistemul de protecţie, nemaiavînd acte, nemaiavînd nici un punct de sprijin, nici un ajutor sau consideraţie, Alexandra a fost lăsată... în grija nimănui, adică unui sistem care de-abia a aflat din presă care e situaţia ei. „Din nefericire nu e singurul caz." Şi doamna Bertzi îmi povesteşte că, pornind de la acest caz, a mai aflat că cinci fraţi din judeţul Dolj au fost adoptaţi internaţional, patru sînt încă în străinătate, iar unul a fost trimis înapoi. Băiatul, acum în vîrstă de 18 ani, nu mai ştie nimic de fraţii săi. Şi asta pentru că nici în prezent nu există măsuri de protejare a drepturilor acestor copii, nici un mod de sancţionare a acelor „părinţi".

După cazul „Austin", dna Bertzi a dat o circulară în toate judeţele. „Am aflat, cu stupoare, că mai avem 40 de cazuri de copii care au fost adoptaţi de străini, care au hotărîre judecătorească, dar care sînt încă în România." În cele mai multe situaţii familiile adoptatoare s-au răzgîndit. Nu i-au mai vrut. Nu i-au mai luat. I-au lăsat, cu nepăsare şi cu toate speranţele spulberate, în grija nimănui... (Pînă acum cîteva luni aceşti copii pendulau încă între statutul de „adoptat", pentru că legal erau înfiaţi, şi „adoptabili", fiind practic încă în sistemul de protecţie.) Povestea nu se opreşte însă aici, devenind mult mai sumbră. Din cei 40 adoptaţi, 11 se presupune totuşi că ar fi plecat.

„Ne-am adresat Direcţiei de Paşapoarte. Surpriză, din cei 40, ni s-a spus că 11 au trecut deja graniţa, cu paşaport şi forme legale! În clipa aceea am decis să scriem tuturor ţărilor unde se presupune că au plecat aceşti copii, ambasadelor şi asociaţiilor omoloage. Pentru 4 am primit răspuns pozitiv, cum că respectivii copii se află în familia adoptatoare. Aceşti copii însă sînt în prezent în România, în sistemul de protecţie!" Adică nimeni nu ştie ce copil a primit familia străină.

...Cum mă aflam în plin absurd, mai întreb, naivă, spre finele interviului: cum a fost posibil ca familia să primească alt copil şi să nu îşi dea seama? Mi se reaminteşte... de vreme ce selecţia se făcea pe baza unor fotografii, familia din străinătate nu ştia prea bine cum arată copilul şi că, pînă la urmă, probabil că i-a fost indiferent ce copil primeşte.

Încerc să accept răspunsul, ca singurul care ar mai avea vreun sens (chiar dacă grotesc) în toată încîlceala de non-sensuri. Şi mai întreb: ce s-a întîmplat cu ceilalţi? Cine e de vină, cum se poate întîmpla aşa ceva? Pentru răspunsuri însă, trebuie să aştept, la rînd cu ORA, la rînd cu comisia constituită... rezultatele anchetei în desfăşurare...

Ruxandra TUDOR

Cîinii latră, ursul trece

„Stimată doamnă Tudor,

În luna ianuarie 2006, Oficiul Român pentru Adopţii a solicitat Parchetului de pe lîngă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie efectuarea cercetării (ORA) sub aspectul săvîrşirii infracţiunii de trafic de minori. Cauza a fost înregistrată sub numărul 75/P/2006 şi în prezent este în lucru pe rolul Secţiei de Urmărire Penală şi Criminalistică unde se efectuează verificări pentru a se stabili dacă în cauză sînt întrunite elementele vreunei infracţiuni." – (Ministerul Public, Parchetul de pe lîngă Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, Biroul pentru relaţii cu presa, 15 septembrie 2006.)

Cît va mai trece însă pînă ce cauza 75/P/2006 *va fi soluţionată?* „Nu pot să vă dau un răspuns, nu că mă eschivez. Acest lucru este problema ORA" – îmi răspunde scurt dl **Bogdan Panait,** preşedintele Autorităţii Naţionale pentru Protecţia Drepturilor Copilului. În momentul de faţă, este într-adevăr problema ORA, dar cine este răspunzător pentru trecut? Legea 274 privind înfiinţarea, organizarea şi funcţionarea ORA a fost publicată în Monitorul Oficial abia în iunie 2004. Pe scurt, în momentul în care 40 de copii au rămas în ţară, deşi au primit sentinţă definitivă de adopţie internaţională, ORA nu exista, iar singura instituţie care se ocupa de copilul aflat în dificultate şi de adopţie era fosta Autoritate Naţională pentru Protecţia Copilului şi Adopţie.

Cine ar trebui aşadar să dea cîteva răspunsuri? „Nu sînt eu cea mai în măsură persoană care să vorbească despre acest lucru, deşi am lucrat şi înainte în Autoritate, pînă în 2002." *Pînă în 2004, înainte de înfiinţarea ORA, cum se implica ANPCA în adopţiile naţionale şi internaţionale?* „N-aş putea să vă spun exact. Nu am lucrat niciodată în adopţii ca să vă spun exact despre ce este vorba."

Bun, trebuie să renunţ la întrebările directe şi acuzatoare! Deja nu mai reuşesc să-mi dau seama, din afirmaţiile contradictorii ale dlui Panait, dacă domnia sa a lucrat sau nu în Autoritate pînă în 2002. Întreb cum anume erau întocmite dosarele de adopţii: „Singurele instituţii acreditate să se ocupe de dosarele de adopţii erau organizaţiile neguvernamentale. Dosarul trebuia să conţină foarte multe date despre copil, despre situaţia lui, motivul pentru care este declarat abandonat, toate încercările care s-au făcut pentru găsirea familiei, starea de sănătate a copilului, măsurile de protecţie care s-au luat pînă atunci, cauza pentru care este adoptat. Se cereau de asemenea date despre familia care urma să adopte copilul, despre situaţia materială a acesteia, recomandări din partea autorităţilor locale şi era obligatoriu ca o perioadă de timp, după adopţie, să existe rapoarte care să informeze asupra situaţiei copilului."

Cei 40 de copii care au primit sentinţa definitivă de adopţie în perioada 1991-2002 nu au părăsit de fapt, niciodată, ţara. Mai mult, cel puţin în cazul a 4 dintre ei, au fost trimişi alţi copii, pe numele celor adoptaţi, identitatea lor fiind şi pînă în prezent necunoscută.

Cum este posibil ca atîţia ani nimeni să nu ştie şi să nu facă nimic? Cum rămîne cu rapoartele care se presupune că ar fi trebuit să informeze asupra situaţiei copilului? „Din cîte ştiu eu, unele ţări aveau instituţii centrale, cu care se menţinea o relaţie directă. Existau şi instituţii care delegau aceste competenţe unor organisme neguvernamentale din ţările respective cu reprezentanţă în România. Cam aşa se desfăşurau lucrurile. Cam la nivelul acesta se lucra. Acum am aflat că o parte din aceste rapoarte lipseşte. Statul român era obligat să ceară aceste rapoarte, iar cînd ele nu veneau, trebuia să facă tot posibilul să le obţină."

Termenul „statul român" poate să însemne multe. Haideţi să nu mai generalizăm. Ce instituţie se face vinovată de lipsa acestor rapoarte? „ANPCA. În momentul în care aceste rapoarte lipseau, era de datoria acestei instituţii să le ceară."

Şi de ce nu a făcut-o? „Este o problemă la care nu pot să vă răspund, nu eu eram cel care trebuia s-o facă." Am încercat să găsesc pe cineva să îmi poată da un răspuns fără ocolişuri, bazat pe date reale şi nu pe articole citite în presă. Încă mai aştept un răspuns direct, fără „mîţe" aruncate în curtea instituţiilor vecine, fără opinteli şi eschivări.

Va mai trece mult timp pînă cînd cauza 75/P/2006 *va fi soluţionată...* „Sînt de acord cu dvs. Să fie foarte clar, eu nu mă eschivez, dar pot eu să fac anchetă? Nu am acest drept şi n-am obligaţia să fac anchetă. Eu, ca instituţie, nu pot să fac nimic, aceasta este deja o problemă penală, care trebuie avută în vedere de către o instituţie a statului. Eu nu pot să fac nimic."

Şi am pornit în căutarea altcuiva care poate sau este dispus să facă ceva. Conform declaraţiilor oficiale, în ancheta aflată în desfăşurare sînt implicate Ministerul de Interne, Ministerul de Externe şi Parchetul General. Am telefonat şi am scris tuturor acestor instituţii, inclusiv Guvernului României, în subordinea căruia se află ORA. Pe site-ul Guvernului, www.guv.ro, există un *link* „Scrieţi pe adresa Primului-ministru". Convinsă fiind că nimeni nu va răspunde vreodată solicitării mele, am scris totuşi un e-mail la care, după mai bine de o lună, nu am primit, după cum mă aşteptam, nici o reacţie. Nici cei din Ministerul de Interne nu au avut amabilitatea de a răspunde solicitării noastre, deşi timp de investigaţii ar fi avut – primul nostru mesaj către instituţiile menţionate mai sus a fost trimis pe 7 septembrie crt., iar cel de-al doilea, pe 13 septembrie crt. În final, am primit de la Ministerul de Externe următorul mesaj: *„...vă comunicăm că, din consultarea direcţiilor de specialitate din cadrul instituţiei, a rezultat că Ministerul Afacerilor Externe nu a fost contactat cu privire la cele 40 de cazuri menţionate în adresa dvs.* **Corina Vinţan,** Director Comunicare".

Nu se ştie aşadar nici ce instituţii, nici ce persoane sînt implicate în ancheta aflată pe rol la Parchetul General. Nu se ştie cine este vinovat, cine ar trebui tras la răspundere. Nu se ştie cine minte şi cine spune adevărul. Nu se ştie nimic. Şi va mai trece mult timp pînă se va afla ceva. Dacă se va afla vreodată...

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Fotografii

Prin spaţiul dreptunghiular al uşii de balcon se vede ca o fotografie înrămată. Uneori, ca să mă amuz, plimb un scaun cu rotile dintr-un colţ într-altul al camerei, încercînd să schimb compoziţia tabloului prins în termopan. Îmi iese doar pe jumătate. De oriunde aş privi, intră în cadru Casa Poporului, hidoasă, deşi departe şi puternic luminată. Pînă la ea, ascunse în semiîntuneric ca nişte fete bătrîne din familii scăpătate, se înşiruie, spre linia orizontului, casele dintr-un fost cartier negustoresc. Într-o seară, însoţit de iubită, căţel şi pipă, le-am privit la pas, acompaniat de lumina slabă a unor felinare cu sticla spartă. Ce frumoase! Ce triste... Din balcoanele semirotunde, pe care mi-am închipuit, preţ de o clipă, că se rosteau, cîndva, jurămintele unei vieţi împreună, atîrnau, zemuind, treninguri, lenjerie şi covoare scoase la uscat. Tencuială căzută, acoperişuri strîmbe, geamuri sparte.

„Domnu', n-aţi vrea o prospătură? Dacă vreţi, merge şi cu doamna!"

N-am răspuns. Am iuţit pasul. Fostul cartier evreiesc e plin de peşti, infractori şi curve. De la fereastra balconului văd, în miez de noapte, cum intră maşini, furate sau lovite, într-un garaj încăpător, din care ies, mai apoi, reparate pe şest sau nu mai ies deloc. De fapt, ies, dar în portbagaje, împărţite în fiare vechi şi piese de vînzare.

Fotografia schimbătoare a realităţii, mărginită de uşa balconului, mi-aduce aminte de vederile chinezeşti de demult, în care, la o simplă mişcare, fete îmbrăcate şi zîmbitoare rămîneau la fel de zîmbitoare, dar, brusc, fără haine. Depinde ce vrei să vezi. Lîngă casele cîndva superbe se înalţă azi spaţii pentru birouri. Mari, din sticlă, beton şi fier-beton. Mă amuz închipuindu-mi viitori funcţionari ieşind la orele serii din birouri, spre maşina personală, acompaniaţi de ofertele peştilor gata oricînd să le ofere o prospătură.

Dintr-un unghi al camerei, fotografia nu prinde decît un colţ din Casa Poporului. Unul mic, din stînga, ceva mai scund. E acceptabil. Nu rupe armonia, Casa Poporului intră în compoziţie, e de-a locului, ca o prostituată în Place Pigalle.

E important să privesc din cameră. Dacă ies pe balcon, se schimbă tot. Dureros chiar. În stînga sînt blocuri, în dreapta asemenea. Vecina de deasupra hrăneşte porumbei. Din cînd în cînd, porumbeii zboară prin cadrul de termopan

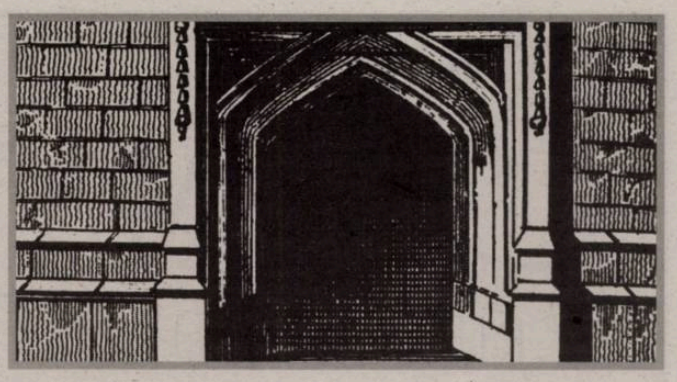

ca stropii de agheasmă, încercînd să aducă pace între cărămizile de ieri şi oţelul de azi. Nici o şansă...

Dacă o să mă mut, mi-am propus să fotografiez tot. Pe rînd, din fiecare unghi al camerei. O fotografie pentru mine, o fotografie pentru lumea de cărămidă şi o fotografie pentru şuţii, curvele şi peştii care mişună azi ca şopîrlele printre ruinele unei lumi dispărute. Le voi lăsa moştenire acelui strănepot pasionat de fotografie, care va avea norocul să se plimbe, într-o zi, cu iubita de mînă, printre zidurile căzute ale Casei Poporului.

AM ŞI EU DOUĂ ÎNTREBĂRI: DUPĂ APUSUL SOARELUI, CALITĂŢILE UNUI PROPRIETAR DE LITERE COBOARĂ LA NIVELUL CELOR CARE VOR CLOR? LOGIC N-AR FI A NE ÎNTREBA CE NE PUTEM AMINTI PÎNĂ LA URMĂ, CÎND CEVA DULCE A ÎNTRERUPT APA RECE?

Cu ochii-n 3,14

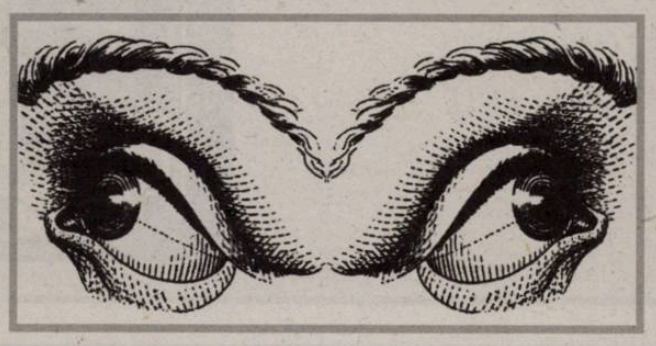

● Am şi eu două întrebări pentru cei de la Danone: dacă iaurturile lor sînt făcute din lapte praf, atunci laptele praf din ce-l obţin? Nu e mai bine dacă îl tragem direct pe nas? (**M. C.**)

● Şi pentru cei de la Coca-Cola: din ce e făcută „pulpa de portocale" din Orangina dacă ingredientul este „suc de portocale obţinut din concentrat"? De ce nu ne vînd „pulpa de portocale" sub formă de pilule? (**M. C.**)

● Şi pentru cei de la Pepsi: de ce e atît de important că nu are zahăr dacă e îndulcit cu aspartam, fenilalanină şi acesulfam-K? Nu mai bine ne injectăm direct în venă toate astea? (**M. C.**)

● Şi pentru cei de la Carrefour/Cora/Billa/Kaufland etc.: e adevărat că fructele aduse din Extremul Orient sînt iradiate cu raze gama pe bază de seleniu şi poloniu? Nu mai bine plătim direct o iradiere cu arome de fructe identic naturale pe bază de stronţiu? (**M. C.**)

● Alegerile locale din Rusia nu s-au bucurat de prea multă atenţie din partea presei, deşi ar fi meritat. La Ekaterinenburg, de exemplu, viaţa electorală se însufleţea de îndată după apusul soarelui. Reporterul revistei *Gazeta.ru* scrie că, în general, voturile pentru „cine trebuie" s-au cumpărat contra sumei de 100-200 de ruble sau echivalentul în vodcă. Dacă, folosindu-se de întuneric, apăreau grupuri de propagandă pentru formaţiunile din opoziţie şi voiau să lipească afişe, „ei erau filmaţi, iar prezenţa lor era anunţată membrilor unei grupe speciale, care veneau şi îi băteau pe agitatori". Simplu, dar mai ales eficient. (**M. B.**)

● Primul interviu acordat de noul director al SRI a apărut în revista *VIP*. Îi urez succes dlui George Maior şi n-am nici un motiv să-i pun la îndoială calităţile. Dar nu mă pot abţine – ca simplu cititor de ziare şi reviste – de la o comparaţie: din cîte ştiu, omologii săi din ţările UE şi NATO nu au dat, imediat după instalare, interviuri unor reviste mondene. Şi, în general, nu prea dau interviuri... (**M. V.**)

● La Cumpătu, spre ieşire, în curtea unui proprietar local, a răsărit o biserică de lemn, destul de încăpătoare. Cum nu am auzit să existe biserici private, aşteptăm cu interes, noi, toţi cei care avem vreo legătură cu locurile, deschiderea ei. (**I. P.**)

● În *Gândul* de marţi, 10 octombrie, un reportaj din Roma semnat, din „Caravana Presei Româneşti la Roma", de Caterina Nicolae, vorbeşte despre „Parcul românilor" aflat lîngă „staţia de metrou Anania". Numele „Anania" apare apoi de şase ori în articol. Nu ştiu pe unde s-o fi documentat „caravana", dar staţia de metrou se numeşte, ca şi suburbia romană cu pricina, Anagnina. Asta aşa, ca fapt divers... Sigur, e cu totul altceva dacă un jurnalist străin scrie (greşind şi el tot două litere, ca şi caravana...) Budapest în loc de Bucarest... (**M. V.**)

● N-o să înţeleg niciodată ce are presa populară britanică, gen infamul *The Sun*, cu familia regală. Dacă e vorba de lipsă de stil, „The Royals" au – oricum – mai mult decît oricare cetăţean(ă) a(l) Regatului Unit (nici nu e greu). Dacă e vorba de excentricităţi – să fim serioşi: Albionul a *inventat* excentricitatea! Nu mai rămîne decît ipoteza posacă a unei răfuieli ideologice – numai că, atunci, un *The Guardian* se coboară la nivelul presei de scandal... După ce tatăl său, Ducele de Edinburgh, fusese ţinta ironiilor plebee şi în timp ce soţia sa este ridiculizată permanent, i-a venit rîndul prinţului Charles să fie luat recent în colimator. I s-a reproşat moştenitorului Coroanei, printre altele, că ar avea – cică – un „comportament bizar" pentru că vorbeşte cu plantele şi animalele. Ei bine, mama mea are trei animale (un motan şi doi cîini) şi vorbeşte cu fiecare în parte, şi cu toţi la un loc, de mai multe ori pe zi! Norocul ei e că nu e prinţesă. Ghinionul meu – că nu e britanică. (**a. l. ş.**)

● Într-o telenovelă românească, o actriţă, care anul trecut era „patroană de bordel", anul ăsta e „directoare de şcoală". Să fie vorba despre o simplă schimbare de roluri telenovelistice sau de o premoniţie sumbră asupra celor care vor mai vrea să intre, de acum încolo, în sistemul de învăţămînt românesc? (**S. G.**)

● Ca orice „gospodină" de ocazie, şcolită după revoluţie, folosesc produsele-minune din reclame, fără să mă întreb ce conţin, de fapt. Zilele trecute, am spălat nu-ştiu-ce cu faimosul „Ace" şi *lemon* pe deasupra şi m-a pocnit nostalgia. Toată casa era plină de mirosul de dimineaţă al grădiniţelor comuniste, după ce femeile de serviciu dezinfectau toaletele, iar noi aşteptam cacaoa cu lapte. După ce am respirat cu nesaţ, am avut revelaţia: clor, toată ziua! Ca să vezi... Pînă la urmă, vorba lui Mitulescu: „Ţara noastră-i ţara noastră!". (**A. P.**)

● Dintre atîtea beneficii aduse de Zilele Francofoniei – prea puţin observate de *le mitocain roumain* –, mie mi-a rămas şi dorinţa exprimată pe terasa unui bar de zi de un tînăr (vreau să cred) inteligent: „Logic ar fi să avem acum şi un *summit* al Anglo-Saxofoniei". (**R. C.**)

● *Ziua* a avut ideea excelentă de a se întreba dacă Nicolae Ceauşescu a făcut poliţie politică conform actualei legi a deconspirării Securităţii. Răspunsul este deprimant. (**C. G.**)

● O nouă stea a apărut pe cerul vedetelor dîmboviţene: Romaniţa. Televiziunile îi urmăresc fiecare mişcare şi, fie că e descoperită cu un amant, fie că aduce pe lume un copil, acestea îi acordă un spaţiu generos la începutul emisiunilor de ştiri. Cine e Romaniţa de e aşa de importantă? Nu se ştie. Ce ne putem aminti e că acum mult timp a fost împreună cu Irinel Columbeanu. Să fi învăţat de la maestru cum să te faci curtat de către televiziuni? (**C. P.-B.**)

● Cică preşedintele l-a făcut „găozar" pe un ziarist. Acesta n-a găsit altceva mai bun de făcut decît să se prezinte la o emisiune de televiziune pentru a-şi face reclamă chiar sub titlul scris pe burtieră, „Preşedintele şi «găozarul»". La emisiune s-a făcut şi un apel la toţi ziariştii „găozari" să meargă la Cotroceni să protesteze. Se pare că, pînă la urmă, preşedintele a avut dreptate. (**A. M.**)

● Dintre toate premiile decernate la Universitatea din Harvard pentru cele mai trăsnite şi inutile studii şi descoperiri ştiinţifice, foarte captivant mi se pare IgNobel-ul atribuit cercetătorului care a lămurit cum se face că ciocănitorile n-au migrene, deşi lovesc trunchiurile copacilor de aproximativ 12.000 de ori pe zi. E păcat că nu ni s-a comunicat concret de ce; cînd nenumărate bipede ne bat zilnic la cap de paişpe mii de ori şi nici ele, fir-ar ale naibii, nu fac migrene, ar fi fost de un interes CAPital să ştim cum se explică daravera. (**R. C.**)

● În reţeaua magazinelor Delhaize din Bruxelles – rudă cu o reţea de la noi –, pe produse scrie şi în româneşte. Pe batoanele de ciocolată cu nucă de cocos scrie: *RO – Ciocolat cu lapte umplutur de nuc de cocoe (21%)*. Nu, n-are legătură cu admiterea în UE – ci doar cu faptul că în Vest comerciantul e în genere pregătit să ia banii oricui vrea ceva dulce. (**A. C.**)

● Marţi, 10 octombrie 2006, între orele 9 şi 22, Apa Nova a întrerupt apa rece în perimetrul străzilor Jugăstrului, Mînzului, Perfecţionării, Acţiunii, Sălcetului, Ulmetului, Cornetului. Cam atît pentru azi, din România. (**D. S.**)

DILEMATECA

SCRIERI ● AUTORI ● LECTURI

Din 29 septembrie, găsiți la chioșcurile de presă numărul 5.
Doar 5,5 lei.

Din cuprins:

● DOSAR: *Ce a făcut filmul din carte, ce a făcut cartea din film*

● ANCHETĂ: *Ce ați fi vrut/putut fi dacă nu ați fi fost scriitor/scriitoare?*

● INTERVIU cu Angela Marinescu:

„Sînt o «doamnă» frustrată, agresivă și melancolică"

● REPORTAJ: *Piața de carte britanică*

● FRAGMENTE: *Derapaj* de Ion Manolescu

● DOCUMENTE: *O scrisoare inedită a lui Gellu Naum*

● *RECOMANDĂRI* ● *RECENZII* ● *NOUTĂȚI EDITORIALE*

Dilemateca
Îți dă de citit

HUMANITAS
bunul gust al libertății

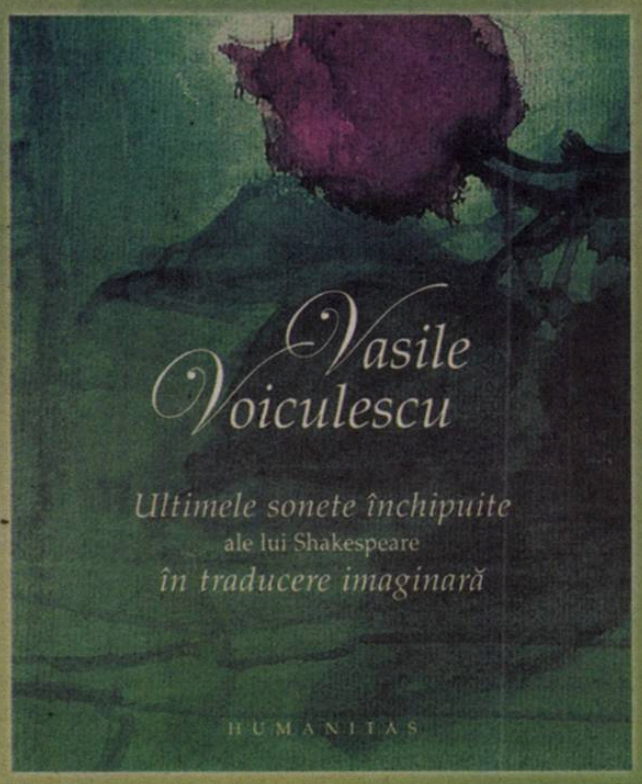

Vasile Voiculescu

Ultimele sonete închipuite
ale lui Shakespeare *în traducere imaginară*

Dintre atîtea chinuri vemîntate-asupră-mi hoarde,
Păstrez dureri de care nu pot să mă despart;
Tot sufletul mi-e în ele ca sunetul în coarde,
Ce încă vii vibrează vioara când s-a spart.
Cu viermele mătasei țesusem neîncetat
În jurul tău un magic cocon de poezie;

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Pentru comenzi prin poștă
021 311 23 30
cpp@humanitas.ro

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. **143** ● 20-26 octombrie 2006 ● 24 pagini ● 2,50 lei
Internet: www.dilemaveche.ro

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Principii“

pagina **3**

„Teatrul – angajat, dar nu politic“ – interviu cu **Alexandra Badea**

pagina **13**

Péter Nádas
„Revoluţia decapitată“

paginile **20-21**

Bienala de la Veneţia

ROMÂNIA

LETONIA

„Un bun arhitect nu proiectează oraşe pur şi simplu, ci le imaginează în trei dimensiuni.“

MARTIEN DE VLETTER

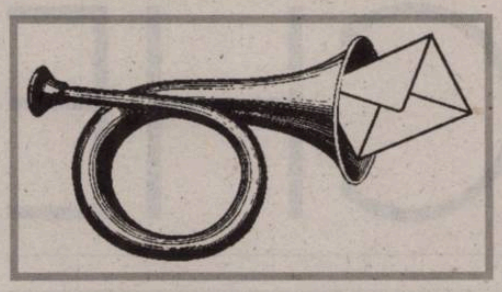

Nr. 140: Scrisoarea „Un job în UE“

Soţul meu este deştept...

Eu nu mai emigrez din România. Vărul meu Nelu, femeie de serviciu la NASA (fost inginer IT în România), a găsit, ştergînd folderele de praf, un studiu care mă pune pe gînduri. Din surse secrete NASA, naţia română a fost aleasă pentru a coloniza planeta Marte. Din toate naţiile studiate au fost aleşi românii pentru că, într-un viitor habitat artificial, pe Marte ar rezista cel mai bine. S-au luat în calcul următoarele: românii rezistă fără apă cel mai mult. Nu au nevoie să facă duş cu săptămînile. Nu folosesc săpun, şampon ori pastă de dinţi. Nu au nevoie de spaţiu verde. Dacă acesta există, îl distrug. Habitatul va fi construit gen scară de bloc cu două bănci la intrare. Românii nu au depresii sau, dacă au, le rezolvă cu băutura. Pot să bea de la antigelul staţiei orbitale pînă la spirtul şi frecţia din sala de prim-ajutor. Pentru divertisment le ajunge un joc numit table. Nu au nevoie de gym sau piscină. În caz de suprapopulare, subiectul feminin poate fi convins uşor să-şi arunce copiii la ghena de gunoi. Dacă decizia s-a considerat greşită, copiii pot fi recuperaţi după trei zile. Culmea, trăiesc. Românii pot fi manipulaţi şi conduşi foarte uşor. Toate proviziile se vor elibera pe bază de cartelă. Toate legile habitatului vor fi făcute pentru a fi încălcate. Cheltuielile cu paza şi securitatea habitatului vor fi minime. Românii sînt genetic turnători şi pîrîcioşi. Cînd nu au ce să toarne, încep să scrie jurnale: *Jurnalul naţional, Jurnalul de la Păltiniş* etc. Se vor promova manageri nulităţile fără studii, iar oamenii capabili vor fi maginalizaţi pentru că aceştia atunci pot crea cel mai bine. Românii se hrănesc cu 80% pîine, 5% seminţe de floarea-soarelui, iar restul, surogate. Singurul animal însoţitor va fi cîinele comunitar. Viaţa românilor este foarte simplă. Bîrfa sau zvonurile sînt raţiunea lor de a trăi. În acest scop vor fi introduse în habitat aşa-numitele panarame care vor trăi cu nulităţile manageri şi vor fi invidiate şi bîrfite de nevestele grase şi oxigenate ale capabililor cu studii. Habitatul va fi aprovizionat în cantităţi suplimentare cu prize, becuri, clanţe, capace de WC şi robinete. Românii fură aceste obiecte. Încă nu se ştie de ce. Obiectele furate se pot găsi în apartamentele lor în vitrina din sufragerie. Se presupune că sînt furate în special de capabilii cu studii şi aduse acasă ca un trofeu. În acest caz, nevestele grase şi oxigenate au orgasme multiple exclamînd *Soţul meu este şi deştept, şi descurcăreţ*.

onefortotality@yahoo.com

Articolul lui Andrei Manolescu, „Toamna între maşini paralele“

Domnule Manolescu,

De ce eşti oare atît de rău cu biata doamnă blondă? Doar pentru că se mişcă (sau stă) într-un Z3? Eu pun pariu că nu era o blondă naturală, ci doar se „deghizase“ la vreun salon de lux de pe Magheru. Stau şi mă întreb: eticheta de blondă are a face cu culoarea naturală a părului sau cu vopseaua de pe gard? Ce corelaţie este între un Z3 şi movul de pe unghii? E adevărat că, dacă doamna blondă şi-ar fi transpirat singurică banii de Z3, ar fi purtat poate un roz discret pe unghiile aplicate? Monşer, mai zici matale de „bruneţica ciufulită din Mazda mică“. Ei, parcă simt un val de simpatie? Cu toate că s-a strîmbat simţindu-se privită? Şi pentru toate-aceste percepţii să fie marca de maşină sau coaforul de vină? Eu cred că ai dreptate, domnule Manolescu, de vina-i toamna, nedefinită ca şi noi.

Mihaela COSTIN
mcostin2001@yahoo.com

Nr. 139: *„Cu Poliţia în UE“*

Care Poliţie?!?...

Nu ştiu cîte comentarii de la poliţiştii de azi aţi primit în legătură cu numărul 139 al *Dilemei vechi*. Probabil nici unul. Cel pe care îl citiţi acum a avut ca punct de plecare deziluziile (a nu se înţelege frustrările) unui individ care lucrează în SISTEM de aproximativ 7 ani. Vă mai interesează? Cîteva observaţii: 1) Academia de Poliţie este o instituţie de învăţămînt de un tip „aparte“ (a se înţelege o struţo-cămilă a învăţămîntului) care ar trebui restructurată după un model occidental de succes. Unde însă să se mai înscrie la doctorate, masterate şi alte tipuri de examene persoanele care trebuie să avanseze în carieră?!? 2) Absolvenţii acestei instituţii deţin cunoştinţe teoretice predate de nişte „dinozauri“ care nu au mai luat de mult contact cu realităţile muncii de poliţie. 3) Stilul de lucru este unul de tip sovietic (la propriu), total depăşit, de un anacronism fantastic. În prezent, şi este o afirmaţie pe care mi-o asum în totalitate, SISTEMUL funcţionează în virtutea inerţiei. Cifrele bilanţurilor prezentate de către ministrul MAI sau şeful Inspectoratului General al Poliţiei Române sînt o imagine cosmetizată a infracţionalităţii. Cetăţeanul de rînd poate să vă confirme. 4) Majoritatea „managerilor“ unităţilor sau subunităţilor de poliţie sînt nişte indivizi ale căror mentalităţi sînt profund virusate de microbi colhoznici. Rezultatul este unul catastrofal pentru puţinii (sub)ofiţeri care pun pasiune în rezolvarea cazurilor ce le sînt repartizate. 5) Mulţi lucrători şi-au pierdut motivaţia sau au împrumutat stilul miliţienilor. Mai sînt multe de spus... Dar pe cine interesează? Contribuabilul vrea să se simtă în siguranţă, echipele manageriale (de la Centru sau din teritoriu) îşi urmăresc interesele, lucrătorii operativi muncesc mai mult sau mai puţin. Restul e tăcere...

Mihai MOISE
manai_m@personal.ro

P.S. Şi în Poliţie funcţionează sistemul de castă: aptitudinile sînt transmise din tată în fiu (fiică), la fel şi funcţiile, avansările la excepţional etc.

Nr. 136: *„Ce vă place, ce nu vă place la România?“*

„M-am săturat...“

Oameni şi discuţii, de genul celor pe care le-aţi selectat de pe acel forum, mă fac să nu-mi placă România, să am un puternic sentiment de disconfort în prezenţa lor. Nu sînt nici snoabă, nici idealistă, dar m-am săturat de aceste comentarii în care se practică sau se mimează, bazîndu-se pe avantajul necunoscutului oferit de Internet, libertatea limbajului, aş fi fost tentată să spun şi a gîndirii, dar nu e cazul. Aş înclina să cred că discuţiile de la fierăria lui Iocan aveau ceva mai multă consistenţă, dat fiind faptul că erau puternic încărcate de natural, îndoială, tristeţe sau chiar disperare. Nu ştiu ce le plăcea sau nu le plăcea lor la România, dar cel puţin şi-o asumau. Revenind la ce îmi place sau nu la România, îmi plac ţăranii lui Moromete prin autenticitatea lor; nu-mi place însă marea majoritate a celor de astăzi care şi-au pierdut definitiv identitatea, bunul-simţ şi chiar demnitatea. Îmi plăcea, de asemenea, cînd îmi povestea bunica despre negustorii de pe vremuri, de amabilitatea şi rafinamentul lor, de magazinele cu stofe şi mătăsuri pe care mi le imaginam ca pe un fel de „Au bonheur des dames“. Nu-mi place, în schimb, astăzi, să intru într-un aşa-zis magazin de lux, unde vînzătoarea, în primă instanţă, te scanează cu un aer superior, iar într-un tîrziu, cînd tocmai te apropii de ieşire, te întreabă, frămîntată parcă de dileme corneliene, dacă te poate ajuta cu ceva sau dacă nu cumva cauţi ceva anume. Nu vă voi reproduce aici varietatea răspunsurilor ce, de fiecare dată, îmi vin în minte, la această întrebare. Dincolo de aceste „neajunsuri“ îmi plac foarte multe lucruri: mesteacănul pe care-l văd de la fereastra mea şi cei doi guguştiuci ascunşi între ramurile lui, cei doi căţei, paznici de nădejde ai blocului (menţionez că nu-mi place blocul, dar îl suport), îmi place biblioteca mea, cea a mamei sau cea a fratelui meu, îmi place marea, sînt îndrăgostită de un loc situat undeva între Braşov şi Rucăr de unde se pot vedea într-o parte munţii Bucegi, iar în cealaltă Piatra Craiului, îmi plac anticariatele... şi lista poate continua, pentru că, atîta vreme cît voi dori lucruri, oameni sau peisaje care să-mi placă, le voi găsi oriunde, în România sau în altă parte, la fel de bine cum, dacă mă va „curta“ sentimentul frustrării sau al dezolării, îl voi putea încerca, şi pe el, oriunde.

Irina ALDEA
Piteşti
i_rinaa@yahoo.fr

Să fim serioşi!

Hmm... Ce îmi place... ce nu îmi place? Ce îmi place: geografia, teatrul prost jucat zilnic de politicieni şi de cei ce mereu iau seama la ceea ce fac aceştia, ador modul în care românul de azi îi duce dorul comunismului, iar românul de mîine îl reneagă; îmi place modul în care statul fluieră, pur şi simplu, cînd aude de educaţia românilor, de condiţiile acordate şcolarilor şi studenţilor. Ce nu îmi place. Faptul că, dacă în Bucureşti sau oriunde în ţară, ai da atenţie tuturor cerşetorilor, ai înnebuni tu, că unii se plîng de soarta cîinilor şi a porcilor, dar nu dau atenţie oamenilor ce sînt obligaţi să trăiască în subsol, pentru că nimeni nu îi angajează undeva. Totul e pe muchie de cuţit în România, cred că asta place românilor în general. Mie îmi mai place cum toate firmele devin „febrile“ cînd aud sintagma „protecţia consumatorului“, cum se fac reclamele. Asta desigur pus între ghilimele, cum s-ar spune, pentru că, să fim serioşi... nu există pic de originalitate. Nici în reclame, nici în muzică, nici în filme. Niciodată nu vom ajunge tot ce ni se promite a ajunge. Multe lucruri din România îmi repugnă, amfiteatrul al II-lea al Facultăţii de Matematică, plin de igrasie, salariul mic şi şefii intoleranţi şi zgîrciţi, medicii care nu îşi fac treaba fără a pune un pumn de bani în buzunarul halatului alb, pe care îl poartă cu atîta dorinţă de respect. Ce rămîne frumos în România?! – trecutul şi literatura. În rest, totul poartă amprenta jalnicului, pînă şi speranţa de a fi europeni. Să fim serioşi! Mereu vom rămîne doar români.

eu_maya@yahoo.com

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Cultura urbană**
- **Discriminarea pozitivă**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Ruxandra TUDOR
(secretar de redacţie)
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.dilemaveche.ro
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

Dilema veche este marcă înregistrată a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.975 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 113 lei pentru 1 an, 57 lei pentru 6 luni şi 29 lei pentru 3 luni, cont lei: R008BRDE445SV50236294450.

Abonamentul extern costă 110 de euro pentru 1 an, cont euro: RO93BRDE445SV50236534450.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 112).

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Principii

Am mai scris despre inflația principiilor în perioadele de confuzie morală. Revin, pentru că bîlciul continuă. Cu cît reperele istoriei cotidiene și ale propriului comportament sînt mai șubrede, cu atît se invocă mai des prestigiul hieratic al principiilor. Te miri cine, cîte un bătrînel hîrșit în rele, sau cîte un puber fără biografie, cîte un publicist nervos, sau cîte un politician improvizat, dame dezamăgite, afaceriști falimentari, demagogi, mătuși didactice și vedete romanțioase, toți se trezesc vorbind, din cînd în cînd, despre principii. Ne *refugiem* în aerul rarefiat al principiilor, ne *justificăm,* prin ele, lipsa de imaginație, sau de curaj, ne *ascundem,* viclean, după ele, cînd nu le folosim drept *armă retorică* împotriva unor preopinenți antipatici. A-ți lua distanță față de principii trece drept dovada unui incalificabil relativism. E un abuz etic, un scandal.

Să ne lămurim. Principiile sînt bune. Sînt de neocolit. Cu condiția ca recursul la ele să nu devină un reflex găunos, o rețetă mecanică, un substitut al dreptei judecăți. *Principium* înseamnă „început“, „introducere“. Există și accepțiunea de „temei“, „fundament“, „lege“ și tocmai în această bifurcare de sens stă originea tuturor neclarităților. Una sînt principiile științei, (relativ) stabile, inconturnabile, lineare, alta sînt principiile cu care lucrează moralitatea, principiile după care ni se cere să ne conducem viața. Cele dintîi funcționează *normativ,* aproape orb, celelalte sînt *orientative,* mustesc de plasticitate, de vervă organică. E foarte riscant să aluneci dintr-un registru într-altul, să te miști în freamătul difuz al viului cu inflexibilitatea minerală a unor reguli abstracte. În exercițiul judecății cotidiene, principiile sînt, întotdeauna, reperul prim, demarajul optim. Dar cine rămîne la ele ia linia startului drept capăt al cursei. Abia după ce principiile sînt fixate, începe efortul laborios al nuanțelor, al studiului de caz, al analizei contextuale. Principiile sînt bune cîtă vreme „dau drumul“ judecății, cîtă vreme nu afectează *libertatea* desfășurării ei. Ele sînt, dimpotrivă, dizolvante, de îndată ce *înlocuiesc* judecata printr-o axiomă neînduplecată. O situație de viață este mai mult decît o ecuație. Legea morală nu seamănă cu legea gravitației, iar mîntuirea sufletelor nu e o procedură chirurgicală. Ar fi prea simplu să putem sistematiza destinul fiecăruia dintre noi cu un set de criterii fixe: faci o listă de principii (cinci, zece, douăzeci?) și le aplici farmaceutic fiecărei împrejurări. Nu vei obține decît o judecată prefabricată, o schemă arbitrară, un calcul rudimentar. Viața e, ca să zicem așa, mai complexă, iar omul – mai pestriț. Cine nu judecă *decît* pe bază de principii trăiește în plină ficțiune. Mai devreme sau mai tîrziu va fi victima propriei lui îngustimi.

Toți știm că nu trebuie să minți. E un „principiu“ incontestabil. Dar Nicu Steinhardt descoperă, în închisoare, *virtutea* de a-ți minți anchetatorul. Nimeni nu e scutit, în viața curentă, de ispita minciunii salutare, benefice, caritabile. „Dacă nu vei spune minciuni, multe păcate ai să faci“ – spune, sibilinic, Avva Alonios, în *Pateric*. Problema nu este să nu minți, ci să cîntărești cu discernămînt care sînt, în anumite circumstanțe, marginile tolerabile ale minciunii, dozajul admisibil al falsului, legitimitatea adevărului parțial. Evident, intrăm pe un teritoriu primejdios, în care resursele de autojustificare ale individului se simt provocate și pot evolua delirant: ne e ușor să găsim imediat scuze pentru orice derivă, să fabricăm rapid iluzia propriei, nelimitate, îndreptățiri. Protecția ermetică a principiilor pare preferabilă. Dar viața nu e aseptică, nu e „principială“. Fiecare gest implică un pariu, fiecare decizie – un risc. Principiile indică, în toată această aventură, nordul, dar nu dau socoteală de traseele optime și de accidentele de parcurs. Și, mai ales, nu includ libertatea de judecată a lui Dumnezeu. Dacă judecata finală n-ar fi decît o pedantă aplicare de principii, notarul de cartier ar fi personajul cel mai indicat pentru a o oficia expert și expeditiv.

Un alt erou al *Patericului,* Avva Teodor de la Ferme, nu se sfiește să relativizeze principiul însuși al iubirii creștine – compasiunea: „Dacă nu mă voi rupe de simțămintele de compasiune, ele nu mă vor lăsa niciodată să devin monah!“. Parcă văd cum apărătorii – religioși sau nu – ai principiilor, activiștii sociali, firile militante, umaniștii de toate obediențele își pun mîinile în cap. Cum se poate ca tocmai un călugăr creștin să vorbească astfel? Uite că se poate! (vorba lui Cosașu). Nu se folosește cum trebuie de principii decît cine a dobîndit atîta libertate și forță interioară încît, în preajma lor, să lase încă loc pentru surîs.

cu dilema la croitor

Ce-o să ne facem la anul, cînd Guvernul a promis bani mai mulți pentru educație și sănătate?

Ce o să facem? O să mîncăm plăcintă cu varză. Precum inventatorul rachetei, Țiolkovski, de care puterea sovietică și-a amintit, prin anii '30, cînd savantul avea vreo 80 de ani și trăia într-o sărăcie lucie, într-un sătuc uitat de lume. În clipa cînd reprezentanții Guvernului s-au prezentat la ușa sa ca să-i ofere o mare sumă de bani, bătrînul a exclamat: „Ei, acum pot să mănînc și eu o plăcintă cu varză“.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Ce știm că nu știm despre UE

Cu cîteva luni înainte de aderarea la Uniunea Europeană, informațiile și (mai ales) presupunerile despre „cum va fi în UE“ dau buzna în spațiul public, într-un amestec din care mă tem că nu va rămîne mare lucru. După ce, ani la rînd, s-a vorbit despre Europa în termeni abstracți și generali, acum sîntem pe cale să cădem în extrema cealaltă și să fim sufocați de atîta concretețe și „utilitarism“.

Par a predomina, în presa noastră, știrile spăimoase și prezicerile negre. Începutul a fost făcut acum cîțiva ani, cînd a apărut seria „vom pune cipuri la vaci“, „se va interzice producerea țuicii“, „nu vom mai putea tăia porcul după tradiție“. Între timp lucrurile s-au mai lămurit, bălțatele românești au început să poarte cu mîndrie europeană cipurile, fără să se simtă afectate în vreun fel, pomana porcului se desfășoară în continuare conform graficului strămoșesc, cazanele de țuică n-au dispărut și, într-un viitor oarecare, vor fi luate în evidență „europenește“. De la asemenea vești cu aer de tabloid s-a trecut însă la „viziunea macro“; presa a început să numere steagurile firmelor românești și să le prezică un viitor întunecat: atît la sută din brutării nu sînt la standarde europene, atîtea mezelării vor cădea secerate de normele UE în privința igienei și etichetării produselor și așa mai departe. Pe de altă parte, s-au înmulțit știrile despre fondurile europene – ploaia de aur pe care o așteaptă tot românul: cum să „accesezi“ miile de euro, cum să-ți faci ciupercărie sau crescătorie de struți pe bani nerambursabili, care-i diferența între fondurile structurale și cele regionale, cum va crește „capacitatea de absorbție“, cum se pregătesc „noi și-ai noștri“, plasîndu-și oamenii în posturi-cheie, să se înfrupte din marea plăcintă umplută cu miliarde de euro. Mai nou, a început să ne stea gîndul și la politichia europeană. Serialul de mare suspans al ultimelor săptămîni a fost „cine va fi comisar european“ și, mai ales, cine-l va numi – Băsescu sau Tăriceanu, PD-ul sau PNL-ul. Acum începe altul: cine vor fi europarlamentarii români și, mai ales, dacă printre ei se vor afla Vadim Tudor și Gigi Becali. Vă imaginați ce os de ros va avea presa dacă euro-alegerile îi vor împinge la Strasbourg pe cei doi? Puteți „vizualiza“ scena intrării lui Gigi în clădirea Parlamentului European cu alaiul de jurnaliști după el – scenă transmisă, desigur, în direct de televiziunile noastre de știri? Și ce fapte de vitejie de prin magazinele și restaurantele bruxelleze vom afla cînd ziarele și televiziunile își vor trimite corespondenți la fața locului pentru a relata ce fac euro-alegii poporului?

E adevărat, apar și lucruri mai consistente. Unele ziare – precum *Cotidianul* și *Evenimentul zilei* – au, de cîtăva vreme, pagini speciale de știri din Europa, în care sîntem ținuți la curent cu ce mai fac viitorii noștri concetățeni din UE 27. La Realitatea TV există o rubricuță simpatică numită *Europetice*. La TVR există o redacție specială care se ocupă de problemele integrării și își face treaba cumsecade. Alte televiziuni ne propun, cînd și cînd, dezbateri despre ce și cum va fi. Oricum, la capitolul „dezbateri“ sîntem pe coama inflației: ONG-urile, ministerele și alte instituții organizează colocvii, conferințe și workshop-uri pe temele integrării, la care participă manageri, analiști, lideri de opinie, politicieni. De cele mai multe ori, din acestea se extrag știri și relatări pentru presă.

Și totuși... Chiar dacă știm despre Uniunea Europeană, cu siguranță, mai multe decît acum cîțiva ani, dezordinea mediatică a pre-aderării e încă mare. Pentru cine sînt știrile? Pentru acea parte a populației care locuiește în mediul rural – unde nu există chioșcuri de ziare – presa scrisă e inexistentă. Nici televiziunile nu sînt de mare folos: în sate și în multe orășele mici încă nu a pătruns televiziunea prin cablu, oamenii de acolo nu intră în măsurătorile de audiență (deci nu prea știm ce programe urmăresc), astfel încît cetățenii află „ce-i așteaptă în UE“ de la primărie, de la liderii informali de opinie ori de la veterinar. Și, desigur, de la „căpșunarii“ întorși acasă – sursa cea mai credibilă de informații despre Europa, căci este vorba despre o „Europă trăită“. Mai rămîn în potențialul *target* locuitorii orașelor, dintre care mulți nu sînt interesați de așa ceva, preferă divertismentul. Iar cei care sînt interesați aleg doar acele informații care le dau elemente concrete și utile despre cum li se va schimba viața. În rest, dezbaterile, punctele de vedere pro și contra, limbajul, nu o dată tehnicist și birocratic, nu îi ating decît pe cei care *deja știu* – „elita“, partea cea mai informată și mai dinamică a publicului. Vorbim, practic, „între noi“. Și, în plus, avem tendința să ne limităm la o atitudine *pasivă:* receptăm, deocamdată, ceea ce vine dinspre UE, și ne luăm notițe. Aderarea va însemna însă și adoptarea unei atitudini *active:* participarea la dezbaterea temelor europene, contribuția – cu idei, proiecte, viziuni – la construcția europeană. Sîntem pregătiți pentru așa ceva? Din ceea ce se vede, mă tem că nu.

ținerea de minte

„Luni, 1 august, am găsit, în sfîrșit, fraza salvatoare cu care avea să înceapă *Răscoala:* «D-voastră nu cunoașteți țăranul român!» Pentru mine chinul cel mai mare este prima frază și primul capitol. Prima frază marchează ritmul deosebit, unic al romanului. După ce am găsit-o pare atît de naturală, încît te miri cum te-ai putut gîndi la altceva. Conținutul ei, cuvintele, cadența, toate o caracterizează ca fiind singura posibilă și indicată să deschidă poarta unei lumi noi. La fel, primul capitol zugrăvește atmosfera generală a acestei lumi sau cel puțin o prevestește.

Lupta pentru prima frază și primul capitol e cea mai aprigă. Afară de *Ion,* unde s-au realizat într-o singură noapte într-un elan vertiginos, pentru fiecare roman am făcut și refăcut începutul nu mai știu de cîte ori. Capitolul întîi din *Pădurea spînzuraților* a fost încercat în întregime sau parțial de zeci de ori. Numai cînd într-un moment fericit am nimerit prima frază am nimerit și restul. Simțeam necontenit că fraza aceasta trebuie să marcheze nu numai apăsarea cenușie, dar și o mișcare involuntară, poruncită parcă de glasul fatalității. Așa trebuie să sosească la locul execuției Apostol Bologa, mînat de o putere covîrșitoare... Aceeași trudă, subt altă înfățișare, s-a repetat la *Adam și Eva,* chiar la *Ciuleandra* cu acel «taci», reluat de trei ori și redus a treia oară la o frîntură de exclamație...“

(Liviu Rebreanu, într-o cuvîntare din 1943; din volumul 20 al *Operelor,* ediția N. Gheran, Editura Minerva 2000)

DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREȘTI

Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Știri în germană și engleză – zilnic din oră-n oră!
Și muzică bună – pop, clasic, jazz!

Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de

DW

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Sectarismul liberal

Valul de excluderi din PNL e mai mult decît o agitaţie într-un partid politic important. Cum de un partid care pînă acum părea să permită democraţia internă ajunge să o cotească brusc spre excluderi pe bandă pentru cei care nu convin conducerii? Conducere ce pare cuprinsă de o furie sectară. Argumentul suprem e „au atacat Partidul“ (pronunţat cu o nuanţă misticoidă). Par a fi convinşi că „Partidul“ trebuie întărit prin excluderi şi purificat prin sacrificii.

Stoica şi Stolojan au criticat conducerea şi direcţia PNL. S-a spus că asta a afectat partidul. Logica este ea însăşi greşită şi e imposibil de aplicat consecvent: din moment ce conducerea defineşte ce anume afectează partidul, critica internă devine imposibilă. De fapt, un partid democratic prezumă prin însăşi definiţia sa dreptul membrilor de a dezbate public şi în interior strategia conducerii şi politicile promovate de partid. Şi nu conducerea stabileşte ce se poate dezbate şi pînă unde. Altfel, dreptul la dezbatere e la fel de real ca şi Constituţia lui Stalin.

O conducere care suspendă dreptul la dezbatere e ilegitimă pentru că încalcă contractul social minimal între membrii unui partid democratic. Un grup uman se comportă ciudat atunci cînd are conştiinţa propriei ilegitimităţi, adică resimte, inconştient chiar, conflictul între faptele sale şi propriile valori. Argumentele nu mai sînt argumente, ci poezii învăţate în grup şi repetate individual, iar acţiunile jignesc simţul comun. Să acceptăm o clipă argumentul că Stolojan şi Boureanu au afectat însuşi „Partidul“ prin criticile la Tăriceanu. Dar de ce a fost exclus Radu F. Alexandru? El doar a adresat o scrisoare deschisă cerînd încetarea excluderilor. Nici asta nu mai e permis?

Argumentaţia însăşi e hilară. Ludovic Orban îl întreabă sfătos pe Răzvan Dumitrescu: dacă un reporter de la Realitatea TV spune că asta e o televizine necredibilă, ce faceţi? Nu spun nimic despre părerea primitivă privind relaţia dintre patron şi ziarist. Dar chiar acceptîndu-l de dragul dezbaterii, argumentul e bazat pe un fals logic: relaţia dintre membrii unui partid şi conducere nu este şi nu poate fi similară relaţiei dintré un patron şi un angajat. Un partid nu este o organizaţie în care preşedintele îşi angajează nişte membri (mă rog, cu excepţia PNG) şi aceştia prestează o muncă. Un partid e o asociaţie de oameni care se adună voluntar pentru un scop comun.

Un alt semn care mă face să cred că însăşi conducerea PNL îşi simte poziţia ca fiind şubredă moral e laşitatea cu care s-a spălat pe mîini (în sens biblic) de excluderea lui Stolojan. Pus să comenteze decizia, purtătorul de cuvînt Varujan Vosganian spune cu o ipocrizie ruşinată: „Trebuie să respectăm decizia filialei sector 2“. Filiala l-a exclus, nu noi. Noi nici nu ştiam.

Trebuie remarcat în treacăt că la filială au votat un preşedinte de autoritate naţională, un director de prefectură şi un vicepreşedinte de inspectorat. Oamenii care fac politică liberală sînt dependenţi de funcţii primite prin partid. Patentăm liberalismul de stat.

Un alt lucru care m-a uimit la dezbaterile de după excluderea lui Stolojan: monopolul pe liberalism. Acest curent se bucură în prezent de cel mai mare prestigiu intelectual din România. Nimic mai ridicol decît Crin Antonescu care dă la televizor certificate de liberal. Cu atît mai mult cu cît ruptura nu se datorează unei dispute pe politici publice. Platforma lansată la Piteşti suferă de prea multă strategie politică şi de prea puţină analiză concretă a politicilor guvernamentale. De aici şi o imagine mai degrabă proastă în media: a părut încă o gîlceavă la partid, pe posturi. Apoi, nu e clar ce infuzie de liberalism a indus PNL în guvernare. Am criticat aici de pe poziţii liberale politica Guvernului privind locuinţele. Aş mai putea veni cu exemple care arată că acest guvern nu a produs o mutaţie liberală în guvernare. Cota unică a fost un proiect asumat comun de Alianţa DA şi nici măcar ideea nu a aparţinut liberalilor. E adevărat că acest guvern a avut rezultate, aşa cum şi Guvernul Năstase a avut rezultate. Dar asta nu înseamnă că a pus o amprentă liberală pe guvernare (a se vedea proiectul de lege a învăţămîntului superior). Şi, cu toate acestea, unii dau certificate de liberal. Amuzant e că zilele astea a avut loc săptămîna libertariană. Libertarianismul e un curent radical foarte stimabil după care statul e rău şi societatea trebuie să controleze drastic acest rău necesar. Manifestarea e organizată de Asociaţia Liberalism.ro şi de Centrul de Analiză şi Dezvoltare Instituţională. CADI e unul din cele două *think-tank*-uri afiliate care funcţionează

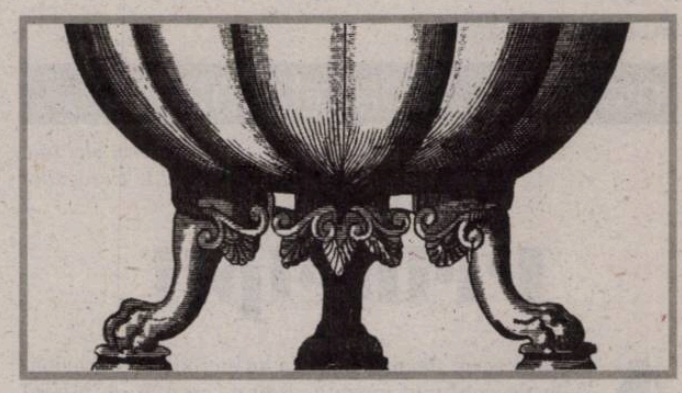

cu adevărat în România şi e creaţia lui Valeriu Stoica, care tocmai primeşte certificat de neliberal.

Ca să termin cu altă punere pe gînduri: deşi la Piteşti s-a adunat ceva lume *(Gândul* zice că au fost şi zilieri plătiţi să aplaude), am avut impresia că Stolojan a fost singur. Vorbim de un om care a condus acest partid cîţiva ani, cu nenumărate vizite în teritoriu care produceau senzaţie. Pe lîngă excluşii din PNL şi de Valeriu Stoica, un singur deputat a venit la Piteşti. Barem Ludovic Orban e consecvent: îl critica şi cînd era preşedinte de partid (dacă Stolojan l-ar fi exclus atunci, acum avea mai puţină bătaie de cap). A adus oameni noi nu doar în partid, ci şi în politică (Adrian Cioroianu şi Ionuţ Popescu îmi vin acum în minte). Cred că trebuie să reamintesc cine a votat excluderea la filiala sector 2. E uimitor cît de uşor controlezi un partid în România doar distribuind rentele de stat. Bine că funcţionează doar cît eşti la putere.

presa despre...

Rebeliunea de la Piteşti

„Cutremurul liberal, proiectat pe hîrtie de tandemul Stolojan-Stoica, nu depăşeşte deocamdată atmosfera revoluţiei în pijama, trăită paroxistic de Conu' Leonida şi consoarta sa, Efimiţa. Multe pasaje ale platformei stîrnesc rîsul şi nu merită să fie menţionate. Ceea ce nu ne arată deocamdată grupul insurgent iese ca uleiul la suprafaţa apei: se urneşte la drum un partid politic condus de Stolojan, care să înglobeze PD, tot ce se poate disloca din PNL, ţărăniştii şi nehotărîţii magnetizaţi de Stolojan. Un partid cu care, nu-i aşa?, Băsescu nu are şi nici nu va avea vreo legătură.“ (Radu Călin Cristea, *Cotidianul,* 17 oct. crt.).

„Separaţia liberală nu e efectul unei rupturi ideologice, ci un simptom de moarte cerebrală. Grupul Stoica-Stolojan a plecat, luînd cu el toată inteligenţa politică a partidului. Liberalii lui Tăriceanu rămîn în posesia exclusivă a unui instinct carnivor care poate alimenta războaie sau care poate administra interese şi nimic mai mult. E, totuşi, suficient. Unitatea se va păstra. Parlamentarii şi funcţionarii partidului vor staţiona, mulaţi pe conducta cu privilegii, atît timp cît Tăriceanu va fi şeful staţiei de pompare (...) PNL s-a apropiat vizibil de PC şi de UDMR, a redus distanţa faţă de PRM şi are fir scurt cu PSD, partidul pe care Patriciu l-a finanţat, nesancţionat. Sistemul politic s-a aglomerat masiv la stînga. Problema acestei configuraţii nu e însă culoarea, ci rolul de administrator politic al oligarhiei. Această alianţă subterană care ar fi semnalat, în alte vremuri, victoria politică a burgheziei e, în condiţiile actuale, reacţia unei clase antireformiste care se poziţionează, înainte de contactul cu Uniunea Europeană.“ (Traian Ungureanu, *Cotidianul,* 17 oct. crt.).

„Pare bizar că tocmai groparii benevoli ai PNL-ului s-au metamorfozat peste noapte în marii săi ideologi. Pînă de curînd, erau dispuşi să sacrifice identitatea partidului de dragul fuziunii cu PD. Elogiau doctrina populară. De ce abia după ce au fost excluşi din partid şi-au dat seama că redefinirea liberalismului este adevărata lor menire? Dacă ar fi fost consecvenţi, ar fi trebuit să urmeze exemplul Elenei Udrea şi să se înscrie imediat la democraţii lui Emil Boc (...). Gruparea Stoica-Stolojan (cu Mona Muscă pe tuşă, «accidentata» la dosar) încearcă, de fapt, o lovitură de palat în PNL. Nu e prima tentativă, dar e cea mai disperată.“ (Miruna Munteanu, *Ziua,* 17 oct. crt.)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Căpşunarii de cuvinte

Salarii mici, dar brand mare. Sau brand mic şi salarii (cît or ţine) mai forţoase? Asta a fost dilema intimă a jurnalistului român în acest an. Să stea? Să se mute? Să caute? Să se lase căutat, ca să fie mai scump? În 12 luni, sute de oameni şi-au schimbat locul de muncă, de la un trust la altul. Unii cu nume, alţii cu condei, toţi în căutarea Sfîntului Graal: potirul în care bagi articolele şi scoţi milioanele.

Să fim înţeleşi: nu e nimic imoral aici. Imorale sînt salariile scofîlcite în obraji, statul la autobuz la 11, cînd pleci de la redacţie, sandvişul pe care n-ai timp să-l mănînci – în situaţia nu extrem de răspîndită în care ţi-l poţi permite. Imorală e sărăcia, popularizată de cazul jurnalistului naiv Eminescu şi păstrată, ca o frumoasă tradiţie, în redacţii bîntuite de moda anglo-saxonă a *cost-cutting*-ului.

De fapt, mai toţi gazetarii sînt modest plătiţi la cîţi bani fac ziarele pentru patronii lor. Sau, nu, dacă te uiţi altfel sînt foarte bine plătiţi pentru condiţia lor: aceea de intelectual care nu ştie să învîrtă bani, ci doar cuvinte. Există şi situaţia paradoxală în care iau mai mulţi bani decît produc – atunci cînd ziarul (sau televiziunea) merg în pierdere. E însă şi asta o investiţie: nu neapărat în oameni, ci în influenţă. Patronul îşi ridică statura publică şi se alege pe drum cu cauţiuni publice şi indulgenţe private (la o bere cu celebrităţile de pe sticlă sau din ziar).

„Un ziarist mai scump ar trebui să fie un jurnalist mai puternic“ – îmi suflă un amic inginer. Ar fi bine să fie aşa. Însă cei mai scumpi ziarişti români au dovedit, în anii trecuţi şi uitaţi, că doar preţul e mare – nu şi caracterul. Luaţi-o şi ca pe o *mea culpa,* dacă tot e nevoie, din cînd în cînd, să dăm şi nume...

Ceva se schimbă însă atunci cînd oamenii din presă încep să se mişte. Nu doar salariul, ci şi condiţia lor. Nu mai sînt legaţi de glia bătătorită a brandului, ci oameni liberi. Aflaţi doar în posesia unui pariu, nerecomandat de cărţile de branding americane, însă cîştigat deja de-alde Tolontan: *vom lua publicul cu noi, acolo unde ne ducem*. Şi, cu el, şi banii voştri, măi, zgîrciţilor! Măi, managerilor!

Pînă acum, a mers însă într-un singur caz, atunci cînd a fost vorba de o echipă, cu valori colective. Mai multe voci, nu neapărat un chip, care aduceau nu doar obişnuinţa numelor (sîntem sclavii lor, pînă la urmă, uite cît l-am ţinut pe Iliescu!), ci şi certitudinea unui produs de calitate, consistent în fiecare zi. Cînd a fost vorba de celebrităţi pur şi simplu, fără echipă, însă cu trenă, publicul s-a mişcat mai greu. Publicul lui Teo e tot acolo, la televizor, chiar dacă ea nu mai e. Publicul lui Florin Călinescu nu s-a întins după telecomandă să caute Tele 7 abc. Publicul are toate defectele capitale: nerecunoştinţă, memorie scurtă, afectivitate oscilantă, bucurie de a te vedea urcat şi coborît, ca la *montagne-russe*. E adevărat, şi societatea îl cocoloşeşte: aceleaşi deficienţe de caracter sînt pedepsite prin avansare la locul de muncă şi printr-un brand nou de gumă de mestecat aruncat pe piaţă în fiecare lună... Să nu se plictisească, omul, că pleacă la alt comerciant de emoţii şi senzaţii!

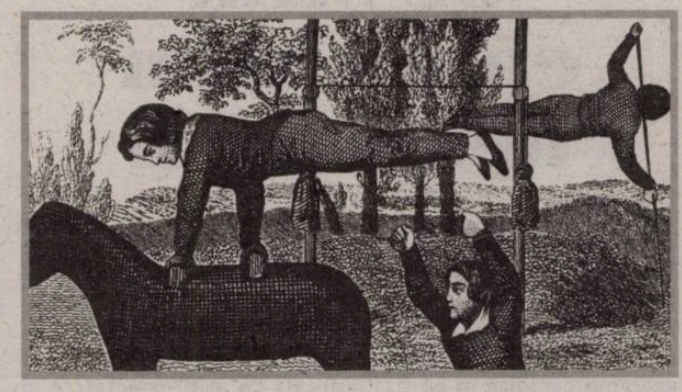

Într-un anume sens, mulţi ani, trusturi străine precum Ringier au fost un fel de Spanie în care jurnaliştii s-au dus precum căpşunarii: la muncă grea, dar din care te alegi cu ceva capital de cunoaştere şi-o limbă străină, aceea a organizării presei capitaliste. Cu căpşunarii noştri la tastaturi, Ringier a construit redacţii bune. Ieftine şi bune. Şi vulnerabile, iată, odată ce sistemul şi regulile lui nu permit să ieşi din buget doar ca să previi o revoltă. Tot el va aduce însă alţi oameni în loc.

De fapt, marea noastră întrebare e oarecum uzată: sîntem noi, ăştia vechii, cumva de neînlocuit? Ştim atît despre publicul nostru încît doar noi putem să-i satisfacem moftele de care nu vorbeşte niciodată? Sîntem cei mai buni furnizori de carne proaspătă, aburindă şi cu urme de cauciuc pe ea? Sau mîine se găseşte altul care ridică ştacheta şi pune mortul să facă cu ochiul?

Oricum, staţi cu ochii pe *Libertatea,* să aflăm cine e mai tare: sindicatul sau fabrica?!

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Declaraţii

Reacţia de indignare a fost unanimă: China – protectorul, dacă nu prietenul Coreei de Nord – într-o primă mişcare, a folosit cuvîntul „insolenţă". Dovada dată de Coreea că poate fi membră în clubul unde nimeni nu vrea s-o primească a fost considerată o ameninţare pentru vecinii ei direcţi (obligaţi să renegocieze termenii de acordare ai ajutorului economic absolut necesar acestei ţări, sărăcită de catastrofe naturale şi de arbitrarul politic), pentru adversarii mai îndepărtaţi (obligaţi să accepte realitatea unei puteri atomice fără nici un fel de altă putere), dar şi un punct de pornire pentru alte ţări doritoare să capete o semnificaţie sporită pe plan mondial: „Tehnologia nucleară a ieşit din cutia unde era închisă şi n-o să mai poată fi băgată la loc" a declarat odată Mohamed el-Baradei, şeful Agenţiei Internaţionale a Energiei Atomice, însărcinată cu controlul non-proliferării.

Povestea reţelei Khan e oricînd repetabilă: Abdul Qadeer Kahn, pakistanez de origine, inginer cu studii la universităţile din Berlin, Delft şi Louvain, şocat, în 1974, de anunţul duşmanului regional, India, că a făcut un test cu bomba atomică, îşi oferă serviciile ţării sale şi revine la Islamabad cu un geamantan plin de documente furate. Îşi selectează colaboratori, unii dintre ei foşti colegi din Germania, Elveţia sau Marea Britanie, combinînd competenţa tehnică şi îndemînarea comercială; înregistrează societăţi fantomă, cumpără – tot din Occident – materialul necesar pentru construcţia de centrifuge şi pentru uzina de uraniu îmbogăţit. În 1998, Pakistanul produce şase explozii nucleare, iar reţeaua Kahn începe să exporte cunoştinţe şi material, în Iran, în Malaiezia, în Emiratele Arabe Unite, în Africa de Sud (între timp această ţară a declarat că renunţă la continuarea experienţelor) şi probabil în alte părţi.

Coreea de Nord este unul dintre clienţii buni ai lui Kahn, plătind materialul dobîndit cu rachetele Nodong, furnizate de chinezi. Nu se ştie cui a mai vîndut Kahn şi cine cui a mai revîndut arme menite să înspăimînte înainte de a distruge. Fostul şef al CIA, George Tenet, spunea despre pakistanez că „e un om cel puţin la fel de periculos ca Osama Bin Laden". Se poate adăuga că acţiunile menite să stopeze activităţile lui Kahn s-au bucurat de tot atîta succes cît cele iniţiate împotriva lui Bin Laden, iar citarea lui Bin Laden, în acest context, nu e deloc întîmplătoare: dintre toate ameninţările, cea a dotării celulelor teroriste cu armament nuclear este cea mai înfiorătoare. De aceea Statele Unite au insistat ca rezoluţia Consiliului de Securitate să cuprindă şi obligaţia de a verifica navele care vin şi pleacă din porturile nord-coreene. Explicaţia pentru reţinerile Chinei în aplicarea drastică a sancţiunilor ar ţine de grija pentru echilibru: conducătorii chinezi se tem de orice presiune care ar putea grăbi căderea regimului dictatorului Kim Jong Il. Foametea împinge mulţi oameni disperaţi să încerce să treacă frontiera cu China. Dacă reuşesc să înşele vigilenţa propriilor grăniceri, ei sînt returnaţi în patria de unde au fugit; acolo sînt întotdeauna băgaţi la puşcărie şi uneori executaţi. Se crede că, în pofida acestor măsuri, 50.000 – 300.000 de nord-coreeni stau ascunşi în zona de nord-est a Chinei *(The Economist,* 14 octombrie, crt.) şi se presupune că numărul lor va creşte dacă regimul vecin cade. O altă consecinţă ar putea fi cererea de unire cu Coreea de Sud care, de asemeni, se consideră nepregătită pentru un demers politic cu imense costuri economice.

În zonă, toate calculele – politice, militare, economice – operează cu foarte multe necunoscute. Nici una dintre ţările implicate nu excelează prin transparenţă, iar intenţiile conducătorului nord-coreean sînt imprevizibile. Rezoluţia Consiliului de Securitate, considerată de Coreea de Nord o declaraţie de război, exclude oricum o intervenţie militară, dar ea este înţeleasă diferit de semnatarii ei, lăsînd un spaţiu de manevră nu doar pentru Coreea de Nord, ci şi pentru toţi conducătorii veleitari, aspiranţi la rolul de actori de prim-plan în viaţa internaţională. Analizele abundă, dar rivalităţile şi suspiciunile sînt mai puternice decît sentimentul urgenţei. Succesul Coreei de Nord în exercitarea şantajului însufleţeşte alte vreo 30 de ţări, crede Mohamed el-Baradei. Celelalte ar trebui să se gîndească serios dacă pentru a se apăra trebuie să se înarmeze la rîndul lor sau să le dezarmeze pe cele care încalcă tratatele. Ar mai trebui să şi poată.

globul cubic

Turism şi justiţie

În clasamentul imaginar al tiranilor, pe seama cărora poate fi pus cel mai mare număr de victime în cel mai scurt timp, fostul lider al Cambogiei, Pol Pot, e printre primii, dacă nu chiar pe primul loc. Între aprilie 1975 şi ianuarie 1979, la ordinele lui au fost ucişi prin torturi, execuţii şi deportări, în condiţii de exterminare, o treime din populaţia ţării, aproximativ 2 milioane de oameni – opozanţi, intelectuali, orăşeni. A început cu călugării budişti, a continuat cu intelectualii cu studii în Occident, a venit rîndul oamenilor cu educaţie, al celor care avuseseră contacte cu Occidentul şi apoi au fost exterminaţi cei bănuiţi a fi pur şi simplu inteligenţi. Au fost evacuate complet oraşele, începînd cu capitala Phnom Penh, pentru a putea construi o republică agrară, cu o populaţie rurală mai uşor de controlat decît cea urbană. Pol Pot visa să conducă o ţară cu ţărani proşti. Înlăturat de la putere prin contribuţia trupelor vietnameze, Pol Pot şi-a petrecut ultimii ani ai vieţii într-un fel de reşedinţă obligatorie, la poalele unui munte de la graniţa ţării sale cu Thailanda. A murit acolo, înainte ca Naţiunile Unite să poată organiza un tribunal internaţional care să-l judece pentru „crime împotriva umanităţii". A fost incinerat şi, pe locul unde a fost îngropată cenuşa, scrie: „Pol Pot a fost incinerat aici. Vă rugăm să aveţi grijă de acest loc istoric – Ministerul Turismului". Sînt depuse acolo ofrande: cîţiva cartofi, cîteva beţişoare de tămîie, un cap de porc şi un pahar de Coca-Cola imperialistă, autentificată de o sticlă din apropiere". *(Le Monde,* 12 septembrie crt.)

Ta Mok, şeful armatei, poreclit şi „Călăul", tovarăşul lui Pol Pot, a fost arestat din 1999 şi a murit în spital. El ordonase direct crimele: este înmormîntat alături de locul marcat pentru Pol Pot, într-un mormînt fastuos, care – se pare – va deveni primul monument al unui viitor obiectiv turistic. „Într-un spaţiu presărat cu magnifice trunchiuri de teck, fresce primitive evocă perioada glorioasă a Regatului Khmer de la Angkor, referinţă naţională mitică folosită şi de comuniştii radicali. Investitorii tailandezi şi sud-coreeni au pus stăpînire pe locuri. De pe creasta muntelui Dangrek s-a construit o şosea modernă care duce la Anlong Veng. Pe tăbliile de metal dimprejurul şantierului e o reclamă pentru clădirea în construcţie: un cazinou cu piscină şi club de sport". Turismul – mai rapid şi mai eficient decît justiţia. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

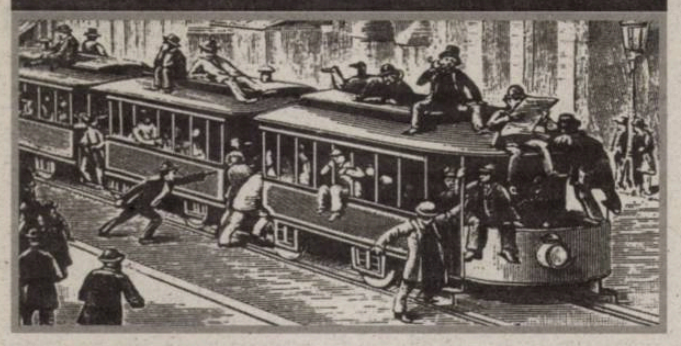

Asia

Cel puţin pentru generaţia mea, dar cred că la fel stau lucrurile şi pentru generaţiile de dinainte, Asia era, prin excelenţă, teritoriul unei înţelepciuni rafinate, mai profunde decît cea europeană şi, în orice caz, mai veche. Ei aveau state cu mii de ani înaintea noastră, au inventat scrisul şi cîte alte lucruri fabuloase, practicau meditaţia sau medicina, cu rezultate inaccesibile nouă, în fine, credeam că ei ştiu mai multe şi mai bine decît noi. Cultura lor ne fascina, ne uimea, ne copleşea. Misticismul lor subtil ni se părea a fi direct legat cu un fel de *Volksgeist*, aşa că simplul fapt de a fi asiatic te situa cu doi paşi înaintea oricărui european aflat pe drumul cunoaşterii. O *Weltanschauung* asiatică – iată ce îşi doreau mulţi dintre congenerii mei cînd frecventau cursuri de yoga, de karate, de thai-ci sau mai ştiu eu ce alte asemenea discipline, foarte *fashionable* la finele anilor '80 şi începutul anilor '90. Sentimentul de inferioritate care plutea în aer cînd vorbeam despre Asia, pornea de la faptul că aparţinem unei culturi recente şi, pe cale de consecinţă, superficiale. Credeam că ceea ce e mai vechi e mai profund, iar ceea ce e mai nou e mai superficial. Acum, nu mai cred deloc aşa ceva. Ba mai mult, cred că marea cultură asiatică, fie ea chineză, tibetană, indiană sau islamică, este folosită ca acoperire morală pentru crime, subdezvoltare şi tiranie, pentru teroare şi atrocităţi. Regimul care ordonă soldaţilor să împuşte oamenii care merg desculţi prin munţi spre ţara vecină şi îi îngoapă în zăpadă fără măcar să se întrebe cine sînt acei oameni, poate fi acoperit de faptul că domină o ţară în care s-au inventat hîrtia şi busola sau în care, acum trei mii de ani, se confecţionau cu miile admirabili soldăţei de ceramică? Dacă procuri bombe atomice şi ameninţi cu ele, poţi fi cauţionat de faptul că vii dintr-o ţară cu temple impresionante, vestigii ale celui dintîi imperiu al omenirii? Dacă adăposteşti tabere teroriste, mai are vreo importanţă că acum 1000 de ani nu ştiu ce mare poet scria în limba ţării tale? Această confuzie deliberată, în care cultura comandă respect sau, măcar, reţinere în orice judecată politică ar trebui să dispară şi Asia ar trebui privită lucid drept ceea ce este acum: bomba cu ceas înfăşurată în jurul taliei lumii. Această privire lucidă este necesară nu numai pentru binele nostru, ci pentru binele asiaticilor înşişi, căci faimoasa înţelepciune asiatică nu i-a ajutat deloc să se ferească de episoade genocidare pe lîngă care nazismul şi stalinismul la un loc par joacă de copii.

Astăzi, graţie mijloacelor media, putem vedea mai îndeaproape Orientul şi îl putem judeca mai bine căci, privind Asia în ochi, te înspăimînţi. Acum, cînd scriu aceste rînduri, Asia este suma tuturor ameninţărilor la adresa omenirii, este continentul spaimelor dezlănţuite, este casa Inamicului. De îndată ce treci Uralii, păşeşti pe malul estic al Mării Negre, atingi ţărmul răsăritean al Mediteranei sau traversezi Golful Persic spre Est, intri într-o lume complet nebună, în care fiinţa umană nu mai contează, iar libertatea este complet suprimată. Peisajul e forjat de incredibile energii distructive, de o nemaiîntîlnită frenezie a morţii, de extaze colective înspăimîntătoare, de furii devastatoare. Luaţi orice strategie de securitate a vestului, extrageţi de acolo fiecare ameninţare în parte şi o veţi găsi, dacă nu originată, cel puţin masiv reprezentată în actualitatea asiatică: terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, totalitarismul islamic, traficul de orice şi, mai ales, ura. Nicăieri ca în Asia, ura nu dansează, isteric, pe străzi. Cîteva cuvinte despre fiecare.

Forma actuală a terorismului este o creaţie asiatică. Mai precis, arabă. Bazele sale de recrutare, inspiraţia, banii şi antrenamentele, tot ceea ce face din terorism o realitate îngrozitoare vin din Asia. Mai departe. După ce democraţia liberală a învins, în secolul al XX-lea, fascismul şi comunismul, noua faţă a totalitarismului este, acum, asiatică. Totalitarismul islamic, la care se adaugă comunismul chinez sau dictatura nord-coreeană, regimurile militare, de mînă forte, precum cele din Siria sau Pakistan întregesc peisajul unui continent absurd din punctul de vedere al democraţiei. Cele mai opresive regimuri ale planetei, cele mai scandaloase încălcări în masă ale drepturilor omului, cele mai agresive încălcări ale drepturilor omului sînt, acum, în Asia. Derapajele africane, chiar dacă genocidare, sînt copilării, pe lîngă atrocitatea asiatică. În Africa, un regim criminal poate fi foarte lesne schimbat, la limită chiar prin intervenţie din afară. O minimă intervenţie internaţională spulberă orice regim african. În Asia, acest lucru e imposibil pentru că răul în formă politică e mult mai înrădăcinat. Proliferarea nucleară. Recentele ieşiri nucleare ale Coreei de Nord se adaugă mult mai complicatului dosar iranian, dar şi dorinţei altor ţări asiatice (Arabia Saudită, Indonezia, Vietnamul, dar şi Burma sau Taiwanul) de a dezvolta programe nucleare. Coreea de Nord – însă – e cazul cel mai tragic. O ţară de 23 de milioane de locuitori, care are a 5-a armată a lumii ca număr de soldaţi: 1,1 milioane. Spre comparaţie, amintesc că în România lui Ceauşescu, cînd armata era obligatorie şi devenise un fel de mînă de lucru gratuită pentru proiecte faraonice – cu alte cuvinte, într-o ţară similară ca mărime Coreei de Nord, supusă şi ea unei dictaturi xenofobe de maximă apăsare, armata cuprindea cam 350.000 de soldaţi. Astăzi, pentru o ţară ca România, membră NATO, experţii spun că mărimea adecvată a armatei pentru nevoile noastre de securitate este de 70.000 de soldaţi. Repet, Coreea lui Kim Jong Il are 1,1 milioane de soldaţi. Acei oameni mănîncă iarbă (nu e o metaforă, e realitatea!) şi totuşi adoră cu patimă un regim care cheltuie absolut nebunesc pe armament. În privinţa contrabandei cu orice, Asia e adevăratul rai. O piaţă imensă, mai mare decît cea a Europei şi a Statelor Unite la un loc, palid reglementată, coruptă în toate sensurile, aproape imposibil de controlat, dublată, ca o umbră, de o piaţă neagră încă şi mai mare. Apărătorii Asiei ne reproşează incapacitatea noastră de a-i înţelege. Sincer, nici nu vreau să înţeleg regimuri care ucid în masă, colectivităţi care ţopăie frenetic de bucuria căderii turnurilor newyorkeze sau triburi care ascund terorişti. Aş prefera ca ei să facă minimul efort de a înţelege de ce nu vrem să murim de mîna lor. Dar asta, desigur, nu le cere nimeni.

Totuşi, la extremitatea răsăriteană a Asiei, există o ţară care primeşte cea dintîi soarele unei zile, care este raza de speranţă a celor care mai cred în revigorarea Asiei întru civilizaţie şi umanism: Japonia. Pe cît de urîtă e povestea marii majorităţi a ţărilor asiatice din ultima jumătate de secol, pe atît de frumoasă e povestea Japoniei. Exemplul Japoniei arată cît de fructuoasă poate fi, pentru o ţară asiatică, prietenia cu Occidentul. Dar, se pare, legendara înţelepciune asiatică nu înţelege încă acest lucru.

ready made

„La confecţionarea cămăşuţei de noapte cu plătcuţă se va insista asupra montării, finisării şi aplicării plătcuţei pe cămăşuţă, întrucît celelalte operaţii se desfăşoară întocmai ca la cămăşuţa de noapte simplă.

Plătcuţa o montăm, prinzînd umerii părţii din faţă cu cei din spate, finisîndu-i cu refec sau cusătură franţuzească, dacă plătcuţa este simplă, sau cu cusătură simplă, descălcată, dacă plătcuţa este dublă. De obicei plătcuţa se dublează, întrucît prezintă mai multă rezistenţă."

(Ana Popescu, *Croitorie pentru copii,*
Editura Tehnică, 1958)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Mic tratat de chiciologie

14°

Pe lîngă că ţi le ridici
în sus, cînd ţii de toartă
o ceaşcă, degetele mici,
ce unghie lungă poartă,

servesc la desfundat urechi
şi, cîteodată, nări,
de mucii întăriţi de vechi
ce îs; la adunări

cu unu; la scobitu-n dinţi
şi alte mici găselniţi;
iar gheară, unghia cînd le-o
simţi,
slujesc drept şurubelniţi.

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIX FM
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
5
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Foametea din ţara şefului cu burtică

Această poveste începe într-o zi caldă din iulie 1994. Primele şase luni ale anului nu fuseseră, pentru mine, prea grozave. Terminam primul meu an de salariat la stat, preţurile creşteau de la o săptămînă la alta, nasul premierului Văcăroiu – care tot spunea că, gata, greul s-a dus – ar fi trebuit să crească de la o zi la alta, chiria pe care o plăteam pentru un apartament de prin Titan îmi mînca jumătate din leafa de preparator universitar, aveam un televizor alb-negru care mergea o zi bine, iar alta, cu purici – şi urma să înceapă Campionatul Mondial de Fotbal din Statele Unite –, venea concediul şi salariul cumulat de peste vară nu mă-ncuraja la nimic notabil... Una peste alta, era mov. Şi, deodată, a murit Kim Ir Sen – liderul autoproclamatei „republici“ *populare* şi *democrate* Coreea de Nord!

Nu c-aş fi avut ceva cu bătrînelul – la urma urmei, el era chiar ultima persoană la care m-aş mai fi gîndit atunci! –, numai că într-o seară, la telejurnal, văd la funeraliile lui scene zguduitoare: mii de oameni pe lîngă coşciug, chipuri desfigurate de plîns, scene apocaliptice cu jelanii indescriptibile, coreence micuţe smulgîndu-şi părul lor negru din cap, coreeni cu figuri de oameni de treabă şi cu dinţii rari hohotind ca la moartea mamei, ce mai, durere, jale, prăpăd. Şi atunci mi-am zis: *Hait! O fi rău la noi, dar faţă de acest festival al creierelor spălate, încă sîntem parfum!* Într-un fel, mulţumită lui Kim *senior*, parcă m-am mai întremat.

Adevărul este că – în ciuda a ceea ce mai spun unii –, în 1971, în iunie, cînd a făcut acel periplu asiatic, Ceauşescu nu de chinezi a fost uimit şi nu revoluţia culturală maoistă l-a făcut pe el să pregătească viitoarele *teze* româneşti *din iulie*. Nu China l-a dat pe *cîrmaci* pe spate – ci Coreea de Nord! Mini-imperiul lui Kim Ir Sen trebuie să-l fi extaziat pe Ceauşescu: unde te uitai, tinereţe, zîmbete, freamăt şi disciplină; într-o ţară ca un stup, orice dorinţă a şefului-far devenea imediat sarcină de plan; într-o ţară răvăşită de război la începutul anilor '50, furnicuţele roşii ale lui Kim munceau, două decenii mai tîrziu, fără zăbavă şi fără crîcnire; sacrificîndu-şi orice plăcere şi adulîndu-şi liderul – al cărui sat natal era singura destinaţie de pelerinaj din ţară! –, cu o mînă pe tîrnăcop şi cu alta agitînd pancarta cu portretul *Soarelui binefăcător al peninsulei* (apelativul preferat al şefului), nord-coreenii uimeau lumea, anunţînd creşteri de PIB de pînă la 17% anual (cam cît aveau SUA, Anglia şi RFG la un loc!); cuvinte precum *plete, opoziţie* sau *samizdat* nu existau în vocabularul ţării.

Bref: dacă vreodată utopia comunistă a avut vreun paradis terestru, atunci el a fost Coreea de Nord, la începutul anilor '70. Iar soţii Ceauşescu, păşind prin el, cum să mai rămînă întregi la cap?!

Coreea de Nord: lungul drum de la creveţi la bomba atomică

Dar criza era aproape. Lovitura de graţie a fost dată ţării lui Kim de ulterior păgubosul lider american Nixon. Multe păcate a avut respectivul, dar şi un merit cert: el a împăcat China cu America. De teamă, Kim Ir Sen a început o uriaşă operă de autarhizare a ţării. Coreenii din Sud, dimpotrivă, s-au pus pe treabă, în cel mai pur stil capitalist. Rezultatul: în 1989, PIB-ul din Sud era de zece ori mai mare decît cel din Nord.

Tot prin 1989, singurul produs străin ce se mai afla în abundenţă în *alimentarele* româneşti erau inenarabilii şi inubliabilii *creveţi de Phenian*. Hrana comunistă prin excelenţă, aş zice: dintr-o cutie de carton ieftin scoteai un pumn de discuri sidefii pe care, dacă le aruncai în ulei încins, numai ce sfîrîiau şi ţac! – îşi măreau de şapte ori volumul. Un castron de scovergi de-astea, un pahar de apă de la chiuvetă şi gata, ai mai driblat o masă – cam acolo visa să ne-aducă Ceauşescu!

De la mijlocul anilor '90, în Coreea de Nord foametea deja s-a banalizat. Împotriva ei, regimul lui Kim Jong Il (fiul şi succesorul lui Kim Ir Sen) a luptat în pur stil bolşevic: dacă dai chix pe orizontală, distragi privirile pe verticală. Şi, în dispreţul milioanelor de malnutriţi din subordine, el a trimis în stratosferă un satelit – care transmite, 24 din 24, lozinci şi cîntece patriotice. De ceva vreme, nord-coreenii mănîncă poate mai puţin – dar sigur ascultă pe-ndestulate muzică angajată, revoluţionară!

De săptămîna trecută, după SUA, URSS ('49), Anglia ('50), Franţa ('60), China ('64), Israel ('67), India ('74) şi Pakistan ('98), Coreea nordică a devenit a noua putere nucleară a lumii. Întocmai cum bărbaţii la asfinţit de virilitate îşi trag lîngă ei o puştoaică zurlie ca să arate că brîul e încă verde, mai nou dictatorii, cu cît ţara e mai debilă, cu-atît îşi dreg orgoliul cu o bombă atomică. Se pregăteşte Iranul. La pariu că dacă, prin absurd, Ceauşescu mai apuca cinci ani la Bucureşti, România ajungea înaintea Pakistanului pe listă.

Deci, s-ar spune, Kim *junior* şi-a văzut visul cu ochii. E singurul comunist care, în dispreţul marxismului, şi-a succedat propriului tată; e singurul om cu burtică într-o ţară în care numai foamea îi mai face pe oameni să vadă – noaptea, în alt vis – mese bogate.

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Ţiganii şi căsătoriile lor

Robi fiind, ţiganii trebuiau să aibă acordul stăpînului atunci cînd contractează o căsătorie. Este foarte important şi de dorit ca această căsătorie să aibă loc în interiorul grupului de ţigani peste care boierul, de exemplu, se află proprietar, deoarece copiii, rezultaţi din aceste căsătorii, îl îmbogăţeau. Odată capabili să muncească, spre şase-şapte ani, micuţii robi ajută la treburile din casă, la cîmp sau sînt vînduţi. Alţii mai norocoşi sînt plasaţi ca ucenici şi calfe pe lîngă bătrînii meşteri, pentru a fi pregătiţi în diferitele meserii de care o curte boierească avea nevoie. Atît cît puteau să supravegheze, boierul şi boieroaica controlau nu numai căsătoriile, cît şi relaţiile ilegitime ale robilor lor, aranjînd diferite schimburi cu alţi stăpîni, alţi boieri, alţi negustori, alţi egumeni etc. Se întîmpla însă ca uneori să le scape printre degete şi ţiganii să realizeze căsătorii „de capul lor“. Numeroase procese surprind aceste tensiuni născute între diferiţii stăpîni, miza constituind-o nu atît reglarea unor situaţii, ci dreptul de proprietate asupra copiilor rezultaţi din astfel de căsătorii.

De exemplu, Rada ţiganca şi Pătraşcu ţiganul se îndrăgesc şi se mută împreună. Pe parcursul a trei ani, cuplul are trei copii; nimic nu-i deranjează şi nu-i supără, deşi Rada este deja cununată cu un alt ţigan, deşi ţiganii aparţin unor stăpîni diferiţi. La 15 mai 1780, slugerul Ştefan Cioran o cere pe Rada înapoi (între timp cei doi părăsiseră ţigănia slugerului) şi mai ales revendică copiii rezultaţi din această legătură, invocînd pravila care prevede că „cei născuţi din preacurvie urmează mumii lor“. Maria Micşunescu, stăpîna lui Pătraşcu, nu se lasă nici ea mai prejos şi revendică copiii şi plata muncii robului ei ce pînă mai ieri locuise şi muncise în ţigănia slugerului. Procesul, purtat la departamentul de cremenalion, la divanul veliţilor boieri, la Mitropolie şi în fine la cancelaria domnească, se învîrte în jurul dreptului de proprietate asupra copiilor născuţi din această legătură, braţe importante de muncă şi care ar fi putut să aducă bani în cazul unei vînzări. Cum sînt consideraţi şi trataţi drept „bunuri“ ale cuiva, cum nu au personalitate juridică sau drepturi, vocile ţiganilor nu se aud, stăpînii hotărăsc şi tranşează nu în numele lor, ci în propriul beneficiu, vizînd avantajele pe termen scurt sau pe termen lung.

De altminteri, ţiganul este deseori asimilat cu un „dobitoc“ (animal) şi pravila pămîntului îl tratează ca atare: „drept aceia, după pravilă şi după obiceiul pămîntului, este ca, ori ţigancă, ori dobitoc, oricînd îl va dovedi şi-l va cunoaşte cinevaşi că este al lui cu drepte mărturii, după dreptate are voie să şi-l ia“. Astfel sună sentinţa veliţilor boieri la 25 februarie 1776, cînd hotărăsc că, după pravilă, Tudora ţiganca şi cele patru fete ale sale ar trebui să se reîntoarcă la prima stăpînă. În urmă cu 15 ani, Tudora fugise cu un ţigan al marelui stolnic Constantin Bălăceanu, trăind împreună în ţigănia acestuia, dar cînd boieroaica Maria Prejbeanca, stăpîna de drept, o regăseşte, intentează proces şi-şi cere dreptul: adică cele cinci suflete, o avere, de fapt. Citirea cununiei reprezintă şansa nesperată a acestui cuplu şi ajută familia să rămînă împreună, salvînd-o de la o dezbinare deseori practicată. Se ştie că Biserica este adepta principiului „ceea ce Dumnezeu a unit, omul să nu despartă“ şi, în acest caz, neexistînd motive de separare, judecătorii propun „să dea dumnealui stolnecu alte schimburi“ „în locul acei ţigănci şi a copililor ei“ şi păstrarea „sfintei familii“.

Pînă la eliberarea din robie, căsătoriile ţiganilor se află mai totdeauna sub supravegherea stăpînilor; unii boieri înţelegători se lasă impresionaţi de sentimentele tinerilor ţigani şi acceptă „schimbul“ sau o „despăgubire“ atunci cînd partenerii aparţin unor proprietari diferiţi, alţii – boieri, egumeni sau negustori – dimpotrivă, nu ţin seamă de toate acestea şi dictează căsătoriile robilor, provoacă separarea dacă tinerii s-au cununat fără ştirea lor, dar nu înainte de a intra în posesia copiilor ce – aşa cum am spus – îşi urmează mama.

Deseori aceste căsătorii aranjate provoacă adevărate drame; alteori ele sînt acceptate tacit pentru ca, imediat după ceremonia religioasă, partenerii să se aventureze în alte legături (unele existente chiar înaintea unei astfel de iniţiative domneşti, boiereşti, mănăstireşti etc.), în alte relaţii extraconjugale care nu deranjează stăpînii atît timp cît „înmulţirea“ le asigură noi venituri, noi braţe de muncă.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

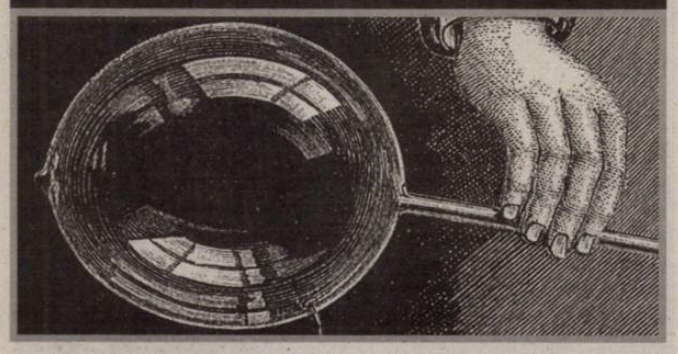

O oglindă perfectă

Mud Island şade în mijlocul Mississippiului, în dreptul oraşului Memphis, între Tennessee şi Arkansas. Ajungi acolo cu un bac care se tîrăşte de-a curmezişul fluviului cel lat şi îţi dă posibilitatea să admiri imensitatea de ape şi Memphisul. Pe Mud Island se găseşte Muzeul Fluviului Mississippi, o minune a ingeniozităţii în materie de muzee. Pe toată lungimea insulei, curge sinuos o miniatură a cursului Mississippiului, cu detalii geografice foarte precise, la o scară în aşa fel calculată încît fiecare pas reprezintă o milă de fluviu. Istoria fluviului este povestită pe panouri concise şi bine scrise, în punctele cele mai importante ale cursului. Apa curge continuu în acest mini-Mississippi şi efectul cumulativ al plimbării şerpuitoare şi al citirii notelor istorice devine copleşitor. Cînd ridici ochii din interiorul bogat de insule, canale, bătălii din războiul civil, piraţi, vase cu aburi, care explodează, şi lupte eroice cu însuşi fluviul îţi dai seama că eşti, de fapt, în chiar mijlocul fluviului, în sînul atotputernicului Mississippi. Stai chiar în miezul apelor şi locul unde stai are şi el macheta lui acolo, la picioarele tale. Este un moment aiuritor, de vertij postmodernist, o fereastră într-o fereastră.

Fluviul părea placid în acea zi albastră şi strălucitoare de toamnă, şi o orchestră *blugrass* se aşezase lîngă (mini) Golful Mexic pe care o mînă de părinţi şi copii vîsleau în nişte bărcuţe. „Golful" era atît de aproape de adevăratul Mississippi, încît păreau că stau gata să se unească. Muzeul din interior prelungeşte neliniştitoarea iluzie că te afli într-o lume reală redusă la scară doar atît cît să devină lesne de înţeles. Găseşti acolo civilizaţia preistorică din valea fluviului, urmată de un model de vas cu aburi cu podele nesigure care şi-a făcut veacul pe aceste ape mişcătoare, un fort confederat întărit de pe falezele din Vicksburg, cu tunuri în mărime naturală trăgînd într-un vas blindat unionist aflat la poalele lui, o întreagă lume muzicală de *honky tonk,* un film cu catastrofe legate de fluviu, un soi de poem epic, care se termină chiar înainte de Katrina, şi un mic univers pescăresc.

Am ştiut dintotdeauna că Fluviul Mississippi are o istorie densă şi complexă, care a oglindit cursul lui plin de meandre, dar nu am văzut-o niciodată pe toată dintr-o dată, dintr-o privire. Şi mi-am dat seama că istoria umană şi geologică a fluviului trece prin evenimente majore la fiecare cîţiva ani, că fluviul este viu şi vast şi că nu putem înţelege spaţiul şi aşezările americane dacă nu facem ca fluviul să fie parte din orice decizie despre viitorul nostru. Mud Island este o oglindă perfectă pentru toate aceste cugetări şi muzica a compus un fundal spiritual straniu pentru această istorie de frînt inimi.

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Pledoarie pentru casele mici şi mijlocii

Amai căzut încă una. Ieri-dimineaţă, cînd am plimbat cîinele, era încă acolo. Aseară nu mai erau decît nişte urme de moloz şi un escavator cu braţul ridicat ameninţător către cer. Un cer care se întindea liber peste mahalaua bucureşteană în care locuiesc, un cer pe care îl vedeam de aici, de la fereastra biroului meu şi pe care mi l-a răpit de curînd calcanul unui bloc cu apartamente de lux. Dar oare – mă tot întreb eu de cînd a început această agonie vorace – nu acesta era luxul mult visat de tot bucureşteanul înghesuit în blocuri, să „stea la curte"? Atunci de ce acum, cînd pot să o facă (cei care pot să o facă), bucureştenii se reped care mai de care să betoneze curtea şi să astupe cerul? Dar mai ales mă întreb care este ideea (idealul) de confort a acestor oameni, a românilor recenţi, ca să spun aşa – sau, mai exact, a românilor recent bogaţi, care visează la confort şi îşi permit luxul de a-l cumpăra?

Dacă te uiţi puţin dintr-un capăt într-altul al ţării, răspunsul statistic se impune cu forţa evidenţei: confort înseamnă lux, iar luxul este ceea ce toată lumea poate să vadă că este luxos. Altfel spus, confortul este ostentaţia bunăstării – adică ţine de imagine. Iar expresia materială a acestei imagini călăuzitoare se traduce mai întîi şi mai întîi prin ceva foarte simplu şi foarte vizibil: dimensiunea. Pentru aceşti oameni, confortul nu poate fi decît ceva mare – sau măcar ceva care să pară cît mai mare, cît mai impunător. S-ar părea că gradul confortului este direct proporţional cu mărimea locuinţei, că acel sentiment, altminteri inefabil, de a te simţi bine este integrat în dimensiunile cele mai nemijlocit fizice ale bunăstării.

Această reprezentare spontană, dar sistematică a confortului îmi aduce aminte de ceva similar din psihologia copilului. Este vorba despre „judecata morală" şi investigarea ei de către Jean Piaget. În acest scop, psihologul elveţian a inventat aşa-numitele „dileme morale", nişte povestiri simple de genul următor: *Doi copii intră într-o cameră, în care nu aveau voie să umble, şi se joacă. La un moment dat, unul răstoarnă o călimară şi face o pată mare de cerneală în mijlocul biroului. Peste cîtva timp şi celălalt răstoarnă călimara şi face o pată mică într-un colţ.* Psihologul îi întreabă apoi pe copiii cu care face experimentul, ce părere au, cei doi copii din povestire sînt la fel de vinovaţi sau nu? Iar copiii, pînă pe la 7-8 ani, răspund fără să ezite că cel care a făcut pata mai mare este mai vinovat, iar cel care a făcut pata mai mică este mai puţin vinovat. Altfel spus, moralitatea faptei nu se desprinde de dimensiunile fizice ale acesteia. Aşa şi cu noii noştri bogaţi în căutare de confort: s-ar părea că vîrsta lor mentală, în această privinţă, este cam aceea a unor copii de 7-8 ani. Altfel spus, s-ar părea că, în privinţa „judecăţii estetice", societatea noastră tranzitorie suferă de un oarecare infantilism...

Lucru de înţeles, în anumită măsură. În măsura în care ontogeneza repetă filogeneza, în care anumite procese sociale tind să fie luate şi ele de la capăt, în ciuda experienţei istorice acumulate. Fenomen mai greu de acceptat însă, căci de aceea s-au inventat statul, instituţiile publice, normele sociale şi cîte şi mai cîte: pentru a împiedica repetarea la voia întîmplării a istoriei „naturale". În cazul de faţă, nu poţi să nu te întrebi de ce „instituţiile abilitate" (căci ele există!) nu încearcă măcar să promoveze maturitatea urbanistică a localităţilor ţării pentru asigurarea minimului disconfort al cetăţenilor săi. Imaturitatea agresivă, de care dăm dovadă (şi) în acest domeniu, nu este o fatalitate a tranziţiei şi nu este nici legea implacabilă a pieţei. Nu pot să nu mă gîndesc astfel la cartierul iniţial feroviar din Budapesta, unde locuiesc la prietenii mei de fiecare dată cînd merg în capitala vecină şi unde în prezent locuieşte „clasa de mijloc" a Ungariei: nu a dispărut un metru pătrat de curte şi nu a fost supraetajată o singură casă faţă de nivelul şi stilul iniţial al cartierului. Doar confortul interior a fost mărit exponenţial, la nivelul oricărui burghez respectabil din orice capitală bogată a lumii.

În lipsa unei politici publice de acest gen şi la noi, visez la o Brigitte Bardot a căsuţelor neajutorate, la o asociaţie a prietenilor caselor mici şi mijlocii. Mă plimb pe străzile Bucureştilor şi notez în minte aceste fiinţe imobiliare ce se cer protejate. Unele sînt muribunde. Altele sînt încă ţanţoşe: în Băneasa, o bătrînică a refuzat zecile de mii de euro pentru teren şi s-a aşezat temeinic în căsuţa sa, printre zecile de vile supraponderale; pe Popa Nan, la umbra unui bloc de birouri, o casă de ţară cu prispă de lut s-a primenit şi priveşte albă la trecători. Cum să nu le iubeşti?

Nostalgii senile? Nu cred. Este vorba, mai degrabă, despre o calitate a vieţii, de care avem nevoie cu toţii şi pe care o vor cumpăra tot mai scump cei care vor avea posibilitatea să o facă. Municipalităţile investesc adesea (pentru că nu au încotro – iar uneori rentează!) în păstrarea unor astfel de „cordoane sanitare" de cartiere populare în textura marilor aglomeraţii, iar imobiliarul scoate bani buni din reamenajarea şi repopularea unor astfel de zone. Nu-mi fac deci iluzii (din păcate...) cu privire la soarta bătrîneilor şi a prispelor lor însorite sau la viitorul plimbărilor mele romantice. Dar măcar de dragul banilor am putea fi ceva mai maturi şi să gîndim pe termen ceva mai lung soarta caselor mici şi mijlocii din ţara noastră!

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Casa din Dorobanţi

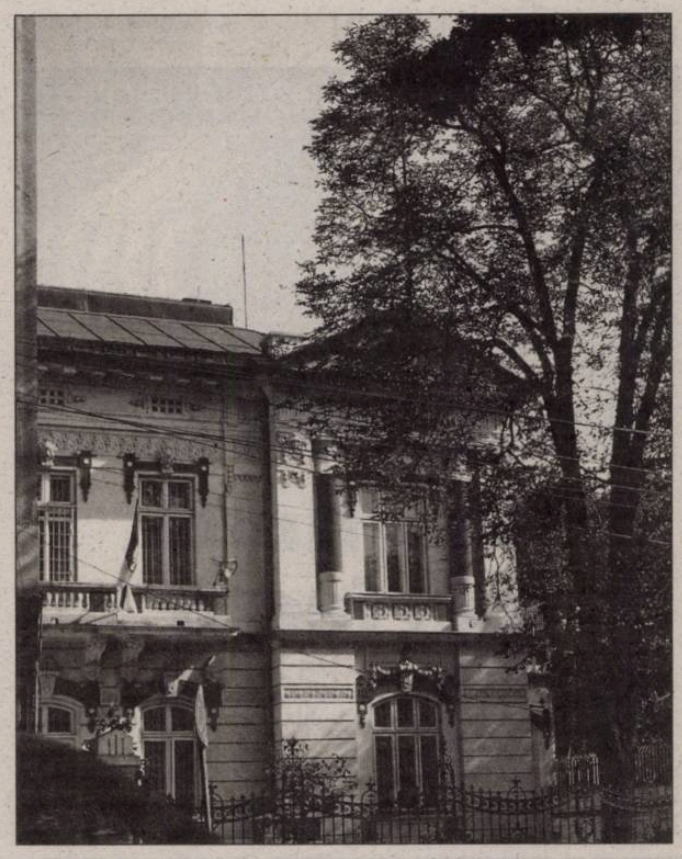

Dorobanţi 34 e adresa actuală a Ambasadei Serbiei (pînă de curînd a Serbiei şi Muntenegrului, după ce a fost a RSF Iugoslavia). Atunci cînd a căpătat această funcţie diplomatică, ţara vecină se numea Regatul sîrbilor, croaţilor şi slovenilor. Dosarul din faţa mea s-a întors la Bucureşti după 65 de ani, trecînd prin Londra şi Stockholm. El cuprinde istoria acestei case şi l-am putut cunoaşte datorită bunăvoinţei prieteneşti a dlui profesor Stevan K. Pavlowitch. Istoricul britanic al Balcanilor a ţinut să revadă casa în care a locuit în copilărie, cînd bunicul său era primul ambasador al Iugoslaviei la Bucureşti (şi Bucureşti a fost cea dintîi ambasadă a Iugoslaviei).

Tranzacţia prin care clădirea a dobîndit statut oficial a avut loc în 1919. A costat 180.000 de franci, adică, la cursul de după război al leului (2,23 pentru un franc), 401.400 de lei, sumă plătită colonelului N.Gh. Cantacuzino, unul dintre fiii Nababului, în calitate de împuternicit al cumnatului său. Proprietarul imobilului era prinţul Dimitrie I. Ghika, la acea dată absent din ţară, ca membru al delegaţiei române la Conferinţa Păcii de la Paris (el avea să fie ministrul de Externe al Guvernului Iorga în 1931-1932). Domiciliul său era în strada Luminii, nr. 16, casă de care trebuie neapărat să vorbim odată.

Cumpărătorul a fost Dj. Nastasievici, însărcinat cu afaceri. În 1921, cu ocazia achiziţiei mobilierului, pentru care s-au plătit 250.000 de lei, apare un ministru plenipotenţiar, Ciolac-Antici.

Actele din dosar descriu două corpuri de casă. Locuinţa principală, din zidărie masivă, cu acoperiş de tablă, era compusă din parter şi subsol, 9 camere, antreu principal şi antreu de serviciu, bucătărie, cămară, coridor, closete şi pivniţă, iar la etaj, 8 camere, un antreu, scara principală, scara de serviciu, closete şi coridor. În a doua clădire erau grajdul pentru cai, şopronul pentru patru trăsuri, pod de fîn şi 5 camere de locuit. La multe case bucureştene care aveau grajd şi chiar porumbar, aceste dependinţe s-au transformat în garaj. Terenul are o suprafaţă de 1636 m^2.

Expertiza din 1899 declară că imobilul „este construit cu mult gust ca stil... şi nu cruţă absolut din tot ce poate imagina arta şi imaginaţia ca lux“ (sic)! Casa era atunci nouă şi fusese clădită pentru Nicolae T. Filitti (n. 1874) şi soţia sa, Maria Peretz-Pleşoianu (cu patru ani mai în vîrstă). Tinerii soţi n-au păstrat această splendidă casă decît pînă în 1909: un act de vînzare-cumpărare consemnează numele noilor proprietari, dr. Ştefan Vayas şi soţia sa. Între timp, adresa se schimbase şi ea în Dorobanţilor 44 în loc de 98. Soţii Vayas vînd, la rîndul lor, în 1912 şi cumpărătorul, Marcu Rapaport, nefiind în stare să achite ultimele rate, vinde şi el lui D.I. Ghika în 1913, cînd diplomatul se găsea la legaţia din Sofia. Vecinătăţile au rămas aceleaşi de la sfîrşitul secolului al XIX-lea: la vest, Calea Dorobanţi pe o faţadă de aproape 20 de metri, la nord, proprietatea Nae Apostolescu, la sud, casa Paladi (căpitan în 1899, mai tîrziu general) şi la est, un teren al mitocului mănăstirii Ghighiu.

Dar ce a fost acolo înainte? Documentele cele mai interesante povestesc despre meşteşugari sau prăvăliaşi care locuiau cînd era nr. 84 de pe uliţa Herăstrăului, vechiul nume al străzii pînă în 1878. În 1844, la căsătoria Zoiţei Luca cu Ioniţă Mănescu, zidar, fraţii miresei i-au alcătuit acesteia o zestre din care nu lipseau „o rochie de muselin nouă“ şi un „capod de stambă englezească“, pe lîngă „o scurteică de lînă blănită cu iepuraş“, ba chiar „o pereche de cercei de Lipsca“. Din zestre făcea parte şi locul de casă pe care Ioniţă a construit şi unde a „vieţuit în bună armonie“ cu nevasta timp de 24 ani, pînă cînd a fost înmormîntat la biserica Precupeţii Noi. La moartea sa, rămîneau cinci băieţi, dintre care au murit Antonică, blănar, în 1874, şi Costache, tipograf, în 1886. Acesta din urmă, în 1876, recunoscuse un fiu natural, Nicolae, a cărui mamă, Mariţa, „de ani 20, necăsătorită“, locuia în strada Frumoasă la nr. 17. Moştenitorii, din două generaţii, ai zidarului Ioniţă şi ai Zoiţei, care murise şi ea în 1883, au vîndut la licitaţie ca să-şi împartă preţul proprietăţii deţinute de ei pînă atunci în indiviziune. Aşa a ajuns terenul în proprietatea familiei Filitti care, pentru a înălţa casa boierească pe care o vedem astăzi, a dărîmat zidurile de paiantă ale prăvăliilor şi bucătăriilor care se înşirau în larga curte a Măneştilor.

Extinderea oraşului spre nord a determinat concomitent şi „înnobilarea“ unei zone plebee, cum era suburbia Precupeţii Noi din care făcea parte noua Cale a Dorobanţilor.

Pînă nu vom cunoaşte istoria vechiului centru, casă de casă, nu vom avea pentru oraşul nostru iubirea pe care o merită. Dar poate, pînă atunci, nu va mai rămîne nimic de iubit.

Alex. Leo ŞERBAN

Lancia şi Pasolini la Veneţia

Mostra internazionale d'arte cinematografica de la Veneţia este mai tînără decît Lancia: a ajuns la a 63-a ediţie, în timp ce maşina italiană a împlinit 100 de ani... Altfel spus, Lancia era deja acolo atunci cînd s-a născut festivalul de film. Şi l-a „condus“, elegant, de-a lungul tuturor ediţiilor.

Pentru a marca acest pact „patern“, firma Lancia a invitat un număr selectiv de ziarişti şi *executives* la sărbătorirea parteneriatului. Dincolo de cocteiluri fiţoase şi cine somptuoase şi dincolo de un party la care inventivitatea italiană în materie de spectacol a bătut orice record, pe mine, unul, cel mai tare m-a impresionat combinaţia între Lancia centenară şi multisecularul Teatru „La Fenice“ – unde a avut loc un fel de „prezentare-conferinţă“.

Nu mai fusesem în legendarul teatru – care reuşise să-şi onoreze denumirea prin renaşterea din propria-i cenuşă, în 1993 dacă nu mă-nşel; deşi nu mă omor după stilul baroc, „La Fenice“ este una din acele clădiri care ar merita salvată oricînd – şi cu orice preţ! Plafonul este un verde turcoaz, cu ghirlande aurii extrem de fine, ceea ce face să nu pară încărcat. Nu pot decît să visez cum ar fi să asişti la o operă în sala teatrului... un Monteverdi, de pildă! În orice caz, ştiu că mi-ar plăcea să ascult oareşce arii preclasice, fără a privi neapărat pe scenă, ci baleind cu privirea cupola graţioasă din care te privesc chipuri la fel de preclasice.

De fapt, „conferinţa“ anunţată a fost (tot) un spectacol – cum, iarăşi, numai italienii ştiu să facă: extravagant şi de bun-gust. A vorbit Olivier François, PDG-ul firmei, doar că discursul lui a fost întrerupt de cîteva ori de momente multimedia. Oricît de uluitor spectacolul, cîteva date tot am reţinut; astfel, am aflat că – din 1985 – Lancia a vîndut 1,5 milioane de autoturisme; cei mai fideli clienţi sînt (explicabil) chiar italienii, mai precis tinerii, femeile şi oamenii cu bani, dar firma îşi propune, în viitorul apropiat, o mare operaţiune de seducţie internaţională, cu 300.000 de maşini vîndute pînă în 2010; în fine, „VIP Service“-ul va fi inclus în preţul maşinii, ceea ce înseamnă – de exemplu – că, dacă eşti client VIP şi rămîi cu maşina în pană, un sistem GPS de detectare constată automat poziţia maşinii şi vine să o recupereze, în timp ce o altă maşină a firmei vine să recupereze clientul... Cele patru modele Lancia (Ypsilon, Musa, Phedra şi Thesis) au, fireşte, target-uri diferite, dar toate sînt subsumate aceluiaşi criteriu inamovibil: Stil. Or, a vorbi despre Stil în Italia e ca şi cum ai vorbi despre *sushi* în Japonia: e atît de prezent în peisaj încît nici nu te mai frapează...

Un superb exemplu de Stil a fost şi lansarea spotului publicitar pentru Lancia „New Ypsilon“, realizat (concepţie şi interpretare!) de celebrul designer Stefano Gabbana. În mijlocul unei încăperi uriaşe, cu candelabre etc., un model Lancia din anii '30 (spotul este alb-negru). Designerul se îndreaptă spre maşină şi, ca un Hercule *veramente* „chic“, începe să smulgă caroseria, aruncînd aripi, capotă şi toate celelalte... Candelabrele, lovite, cad zgomotos. Sub caroseria veche – noua faţă a Lanciei „Ypsilon“! Legenda spune: „Aici sfîrşesc 100 de ani de istorie. *(pauză)* Aici încep alţi 100. *(iarăşi pauză)* Lancia New Ypsilon: For Very Ypsilon People!“.

Trebuie spus că aceşti 100 de ani erau „designaţi“ într-un mod ingenios *(„ingegno“* e un cuvînt italian, *si?)* şi destul de şmecher, cele două zerouri de după „1“ fiind legate ca în semnul „infinit“: citeai „100“, dar – subliminal – socoteai „pînă la capătul Timpului“! („Lancia Sempre/Lancia Forever“ era celălalt slogan al firmei.)

Cred că în nici o altă ţară hedonismul nu este mai acasă ca în Italia. Aici, într-adevăr, există o „artă de a trăi“ care nu înseamnă acumulare nevrotică de bogăţie, ci cheltuire relaxată a averii... Cu excepţia televiziunilor berlusconiene (contraexemplu stupefiant de fast ieftin), nu prea vezi – în Italia – kitsch. Şi nu trebuie să fii neapărat expert în Modă ca să ştii că designerii italieni sînt cei mai buni, că produsele lor sînt excelente şi că eticheta *made in Italy* desemnează un anumit standard de calitate (mă rog, şi cu excepţia „Alitaliei“!). Italia este o ţară a consumului pentru că, dacă n-ar fi, ar fi păcat – un afront adus naturalei sale frumuseţi şi impresionantului său patrimoniu cultural!

În aceste condiţii, tradiţia contestaţiei pare mai curînd o „contraotravă“ – un virus autoindus pentru a controla excesele consumismului. Visconti era un aristocrat rafinat şi decadent, a cărui situare – ideologică – la stînga era o formă de dandysm. Nanni Moretti este mai ales anti-berlusconian, probabil dintr-o (aceeaşi) silă de „stilul“ populist al fostului premier...

Mai autentic a fost Pier Paolo Pasolini, marxist pur şi dur. Pasolini a fost nu numai una din minţile cele mai strălucite ale Italiei postbelice, un mare poet, cineast şi teoretician al cinemaului, ci şi un intelectual angajat. Or – ca şi în cazul, cumva mimetic, al lui Moretti –, Pasolini era *în primul rînd* intelectual, şi abia apoi „angajat“: nu se temea să atace chiar stînga, atunci cînd considera că aceasta se afla în derivă. Critica pasoliniană nu cruţa pe nimeni şi nimic, pentru că luciditatea o făcea incompatibilă cu minciuna de orice culoare.

Am văzut, la „Mostra“, un documentar inedit: *Pasolini prossimo nostro,* un film de montaj (de numai 63 de minute) semnat de Giuseppe Bertolucci (fratele lui Bernardo, fost asistent al lui PPP). Pasolini apare puţin, dar vocea lui se aude tot filmul. Sînt comentariile lui legate de (ceea ce avea să devină ultimul său film) *Salo* – adaptare a romanului lui Sade *Cele 120 de zile ale Sodomei* – şi, prin „proximitate“, de Italia anului 1975, deja căzută pradă consumismului. Multe idei sînt uluitor de actuale şi astăzi, pentru că analiza lui PPP este clară, riguroasă şi tranşantă; unde cred că s-a înşelat Pasolini este în concluziile la care ajunge. Explicîndu-şi filmul (una din cele mai dure experienţe cinematografice dintotdeauna!), el vede în consumism o transformare a omului însuşi în marfă – capitalul care pune stăpînire pe sufletul şi trupul omului.

Or, nu poţi (re)vedea acest film fără a fi conştient de două chestiuni, oarecum legate între ele. Mai întîi, de faptul că (onestitatea lui PPP subînţeleasă!) „fascismul“ întrevăzut de el în Sade este o proiecţie intelectuală – un joc hermeneutic de tipul: „Dacă ducem ideea sadiană la ultimele consecinţe, rezultatul ar fi *asta!*“. Vrînd să „elibereze“ omul din chinga relaţiilor de putere capitaliste (stăpîn/victimă, proprietar/marfă etc.), Pasolini „uită“ un mic detaliu: aceste relaţii sînt, de cele mai multe ori, *liber*-consimţite! Altfel spus, există o satisfacţie a stăpînului, dar ea este completată de o satisfacţie a victimei: lui Sade & Marx ar trebui să li se adauge Freud... Greutatea (imposibilitatea, chiar) de a interveni în raporturile de putere existente vine din dorinţa victimei-marfă de a fi *dependentă* de stăpîn/proprietar. Fantasmele sînt complementare.

În al doilea rînd, nu poţi privi imaginile crude ale lui *Salo* fără a ghici, în spatele lor, înseşi fantasmele pasoliniene: toate acele trupuri tinere, abuzate şi abandonate, corupte şi torturate, *mereu nude,* fac parte din imaginarul erotic pasolinian! Privirea lui PPP *nu* era inocentă! *Plăcerea* suferinţei (a o primi, a o provoca...) îi era – cumva – familiară...

Salo rămîne unul din marile filme ale celei de-a şaptea arte, dar nu este mai puţin adevărat că acest „epilog“ al filmografiei pasoliniene – de la „Trilogia vieţii“ la „Cartea neagră a sadismului“ – dă de gîndit...

*Texte și opinii de: Ana BLEAHU (sociolog) ● Ștefan GHENCIULESCU (arhitect) ● Constantin GOAGEA (arhitect) ● Jeremy TILL (arhitect, curatorul Pavilionului Marii Britanii) ● **Coordonatorii temei:** Marius CHIVU, Stela GIURGEANU și Alex. Leo ȘERBAN*

Taclale la Veneția

Stela Giurgeanu: Ce ziceți de tema Bienalei de Arhitectură de anul acesta: „Orașe, arhitectură și societate"? Orașele se schimbă, invariabil și mentalitatea. E o legătură, găsiți, între mentalitate și arhitectură?

Alex. Leo Șerban: Evident. Aș zice, chiar, că arhitectura este partea cea mai vizibilă (întrucît materială și publică) a mentalității! Felul în care construim ne definește într-o măsură mult mai mare decît ne imaginăm... De aceea, cred că tema a fost foarte fericit aleasă; dacă există ceva simplu și imediat de spus despre arhitectură – ceva care să nu țină de jargon sau cine știe ce „filozofie" –, acel lucru cred că este: arhitectura sculpteaza în piatră aerul timpului...

Marius Chivu: Adevărat, numai că nu știu în ce măsură mă simt eu reprezentat de arhitecții care tot ce construiesc seamănă a Mall. Cred că întotdeauna există un decalaj, dacă nu chiar o ruptură între arhitectură și locuitorii orașului. De aceea, proiectul românesc prezentat la Veneția mi s-a părut foarte util.

S.G.: Ce crezi, Leo, cum ar vedea un străin schimbările unui București văzut de trei ori pe an?

a.l.ș.: Păi, nu cred că le-ar vedea! Pentru că eu zic că îți trebuie o mare distanță în timp ca să percepi schimbările. Nu cred că îți poți da seama de dinamica unui oraș decît dacă îl vizitezi rar. Eu, de pildă, am fost de trei ori la Londra (prima oară în '91, a doua în '98 și a treia în 2001) și tot nu mi-am dat seama cum s-a schimbat în toți acești ani... Ah, OK, mai vezi cîte o Roată ivită lîngă Big Ben, cîte o uzină de electricitate reconvertită în Tate Modern, un nou pod foarte *cool* chiar în dreptul lui... Dar nu poți sesiza modificări ale „pattern"-ului de ansamblu, pentru că (este o părere de nespecialist!) eu cred că epoca transformărilor radicale – cum este Parisul „croit" de baronul Haussman – a apus și că, astăzi, nu poți decît „cîrpi", pe ici-pe colo. Excepții există, dar – de pildă – Brasilia construită de Niemeyer se pare că este o capitală disfuncțională și tristă, Beijingul se dezvoltă uriaș, dar urît totodată, singurul care poate fi un model de amalgam vechi-nou (un „nou" super-spectaculos, care eclipsează vechiul rămas ca o butaforie...) fiind Shanghaiul.

De aceea sînt bune astfel de expoziții: ele adună laolaltă mărturii ale unui oraș – fotografii, machete etc. – și ți le pun în față ochilor: schimbările devin evidente. La Roma se întîmplă același fenomen (spun Roma pentru că este, alături de Paris, orașul pe care l-am vizitat cel mai asiduu în ultimii 10 ani, în ritmul de cel puțin o dată pe an): nu mi-aș fi dat seama ce s-a schimbat în el fără să fi văzut expoziția din cadrul Bienalei! Cel mai mult mi-au plăcut acele puncte fotosensibile în care se marca aglomerația de telefoane mobile în funcție de ore și de cartiere...

S.G.: Cu alte cuvinte, se schimbă, dar se schimbă încet?

a.l.ș.: Nu neapărat: poate că se schimbă și repede, dar aceste schimbări nu sînt perceptibile... pentru că sîntem obișnuiți cu un „contur" al orașelor, și acela se schimbă încet.

M.C.: Pe mine trei lucruri m-au surprins în mod deosebit la Londra, unde am fost vara aceasta. 1) Felul armonios, deloc conflictual, în care Londra tradițională, monarhică, cea a ceaiului de la ora 5 se îmbină cu Londra modernă a zgîrie-norilor, a podurilor futuriste peste Tamisa, a cluburilor posh din Soho. Pe aceeași stradă există un teatru unde se joacă unul din cele 30 de musical-uri ale momentului, un pub unde poți viziona meciuri din Premier league, un club unde cîntă Franz Ferdinand și mai încolo e British Museum... 2) Transportul în comun care este i-m-p-e-c-a-b-i-l: cu stații de metrou aproape la fiecare colț de stradă, cu autobuze etajate, încăpătoare și curate (pe Oxford Street au acces numai autobuzele și taxiurile)... 3) Aerul curat datorat, firește, și ploii, dar Londra este, pe sfert, parc. Sînt atîția copaci pe marginea străzilor și atîtea spații verzi, încît ai impresia că ești într-o stațiune. Parcul Kensinghton este, practic, o pădure în mijlocul Londrei..

S.G.: Pînă la urmă, Bienala de Arhitectură despre asta e: acumularea tendințelor arhitecturale internaționale într-un singur spațiu?

a.l.ș.: Exact, și mi s-a părut foarte util să poți „pipăi", aproape, aceste tendințe! Poate că – paradoxal – nu văzul e simțul cel mai potrivit pentru observarea lor! Mai degrabă auzul? sau chiar mirosul?

M.C.: Acumularea tendințelor, dar, mai ales, armonizarea lor.

S.G.: Că tot amintești, Marius, de îmbinarea tradiției cu modernitatea... același lucru se întîmplă, cred, și în Viena, un oraș, de multe ori „blamat" pentru „răceala" lui. La expoziția pe care au avut-o la Bienală, *Stadt = Form Raum Netz,* austriecii au venit cu o serie de propuneri deosebit de îndrăznețe pentru spațiul lor urbanistic; printre altele, casa rucsac... o casă veche, plămădită după toate canoanele arhitecturii austriece „purta", ca un rucsac, o excrescență, un cub de sticlă și metal. Cum vi se pare, pînă la urmă, îmbinarea dintre modern (poate chiar suprarealist) cu linia tradițional-conservatoare? E necesară ritmul în care orașele se supraaglomerează sau este doar un moft?

a.l.ș.: Mie îmi place foarte mult să văd arhitectură tradițională flancată de imobile foarte moderne!

S.G.: Nu îi știrbește farmecul?

a.l.ș.: Eu zic că nu, dimpotrivă: îl pune în valoare!

M.C.: Vă dau un exemplu impresionant chiar de la Bienală: tunelul de sticlă suspendat care traversează Varșovia. Îndeajuns de larg încît să circule prin el și bicicliști și să preia, practic, traficul pietonal, dar gîndit și ca un fel de traseu turistic care să-ți arate Varșovia istorică de la semiînălțime.

a.l.ș.: ...sau (vezi hotelul Novotel, recent ridicat pe locul fostului Teatru Național de pe Victoriei): intrarea în hotel imită intrarea în vechiul teatru...

S.G.: Mie nu îmi place!! Dar absolut deloc!

a.l.ș.: Pe mine nu mă deranjează – adică e, totuși, un omagiu adus vechiului, nu? Dacă nu acceptăm nici „citatele", nici clădirile foarte moderne, ce ne mai rămîne?!

M.C.: Calea Victoriei a devenit un spațiu arhitectural aproape experimental: „Țeapa lui Ghilduș", clădirea Ordinului arhitecților, noul „palat" al telefoanelor, Novotelul, noua aripă a Hotelului Majestic....

S.G.: În primul rînd nu îmi place intrarea care parcă e de ipsos... ca o statuetă ieftină din piață...

a.l.ș.: Eh, aici mai e de lucrat. Nu prea ai cum să dai senzația de vechime, de patină... tot artificiu e, chiar cînd reușești!

M.C.: Mă tem că Bucureștiul va aduna toate tendințele posibile, dar nu le va da nici o coerență. Firește, vor spune unii că tocmai lipsa de coerență dă coerență...

S.G.: Pînă la urmă, îmbinările astea sînt cauzate migrației care are loc la nivelul orașelor?

a.l.ș.: La Londra (că tot fuse Marius recent acolo), National Gallery e compus din aripa veche, neoclasică (deci, la origine, *tot* o imitație!) și aripa nouă, Sainsbury – care, dacă nu mă-nșel, este opera unui mare arhitect contemporan, Venturi; ei bine, această prelungire a muzeului/galeriei cu o aripă nouă era nu doar perfect justificată, dar – după mine – pare prelungirea firească a neoclasicului anterior... Ce vreau să spun este că, de fapt, *totul* este o „prelungire" – în arhitectură!

M.C.: Numai că la noi nu e o prelungire, ci o intercalare.

a.l.ș.: Revenind la Bienală, ce pavilioane ne-au plăcut cel mai mult?

M.C.: Eu am o clasificare personală a pavilioanelor: cel mai mistic – Uruguay, cel mai kitsch – Ungaria, cel mai politic – Venezuela, cel mai abstract – Olanda, cel mai morbid (un zgîrie-nori al cavourilor construit în stil H.R. Giger și intitulat „Utima casă") – Coreea, cel mai banal – Franța, cel mai estival – Grecia, cel mai seren – Belgia, cel mai luxos – Spania, cel mai tradițional – Japonia, cel mai pragmatic – SUA, cel mai corect-politic – Danemarca, cel mai din topor – Rusia, cel mai butaforic – Germania, cel mai industrial – Veneția, cel mai techno – Austria, cel mai eterogen – Italia...

S.G.: Mie mi-a plăcut pavilionul Israelului.

a.l.ș.: De ce???

S.G.: Nu știu dacă „plăcut" e cel mai potrivit cuvînt... cred că „impresionat" ar fi mai bun; în plus urmărește foarte bine tema Bienalei, mentalitatea omului, mentalitatea unei societăți reflectată în arhitectură. Vedeai clar trauma războiului, întregul pavilion fiind calat pe clădirile comemorative.

a.l.ș.: Da, cred că era interesant, din păcate eu n-am intrat la israelieni... Cel mai mult am stat la britanici, că era interactiv.

S.G.: Da, aia a fost o chestie deșteaptă, dar și pavilionul nostru a avut partea interactivă: Jocul.

a.l.ș.: Ăla ar fi al doilea care mi-a plăcut (și nu o spun din patriotism, că nu sînt!)

M.C.: Pavilionul nostru era, ca interactivitate, peste cel englez.

a.l.ș.: Asta e clar.

S.G.: Era, cred, era mai bine gîndit; adică avea o miză socială puternică.

a.l.ș.: Aveai nevoie totuși de „ghidajul" celor din pavilion, dar avea cam de toate cît să-nțelegi, cît de cît, cum stă treaba cu Bucureștiul.

M.C.: Dar nu doar cu Bucureștiul, ci mai ales cu ce anume vrei tu, ca cetățean, să fie orașul în care locuiești.

S.G.: Care a fost pavilionul cel mai nasol?

a.l.ș.: Pentru mine, ăla unguresc! N-avea ce să caute la Bienala de *arhitectură!*

M.C.: Pe ce te bazezi?

a.l.ș.: Păi, era mai degrabă un pavilion pentru Bienala de artă contemporană...

M.C.: Ungurii spuneau ca pînă la arhitectură, trebuie să ne preocupe obiectele, de la ele începe influența. Așa că standul lor era o instalație cu obiecte *made in China,* căci de acolo ne vin hainele și gadgeturile. „De ce e China peste tot?", așa se numea standul lor.

S.G.: Pe mine m-a lăsat fără nici un fel de... remarcă pavilionul Elveției

a.l.ș.: Așa e Elveția: aseptică.

M.C.: Dacă ei n-au probleme, ce să facă, săracii!?

S.G.: Măi, eu nu l-am înțeles... o sală mare plină cu un fel de hărți. Și atît... La capitolul „ingeniozitate", mi-au plăcut foarte mult rușii, al căror pavilion, cu excepția vitrinei cu castronașe cu lapte și cu excremente alături (pe care nu am înțeles-o), prezentau o machetă de bloc pe ferestrele căruia vedeai scene de viață... adică blocul este mai mult decît un spațiu locuibil, un spațiu vital în care se desfășoară destine, drame, viața în cele mai intime aspecte... trăire, nu doar simplă viețuire.

M.C.: Dar pavilionul SUA!? Mie mi s-a părut de-a dreptul impresionant. Toate proiectele pentru reconstrucția New Orleans-ului și ideea caselor plutitoare, în caz de uragan, mie toate astea mi se par că răspund celor mai importante provocări ale viitorului: cele climatice. Asta că tot s-au trezit americanii cu o furtună de zăpadă acum, în octombrie.

a.l.ș.: Da, pavilionul SUA m-a convins, era și foarte „afectiv", nu știu cum să spun... se inspira dintr-o tragedie recentă și reală.

S.G.: Plin de modestie și seriozitate...

M.C.: Și tehnic, și fantezist, și emoțional.

a.l.ș.: Da, *emoțional,* ăsta-i cuvîntul, era simplu și deștept.

S.G.: La polul opus al modestiei... ce spuneți de Spania?

a.l.ș.: La Spania am admirat monitoarele.

S.G.: Proiectul era destul de elitist... Spuneau ceva de genul: noi sîntem oricum cei mai tari, aveam cea mai faină arhitectură, deci nu mai trebuie sa vă convingem de nimic. Veniți doar să ne ascultați povestind de oraș...

M.C.: Spania a cheltuit jumătate de milion de euro pentru acel stand. La fel de scump a fost și standul Cataluniei de la Tîrgul de Carte de la Frankfurt. Dar, revenind, ideea spaniolilor cu proiecțiile femeilor celebre ale Spaniei – actrițe, arhitecte, artiste –, care să vorbească fiecărui vizitator în parte, nu era rea deloc.

a.l.ș.: N-am avut răbdare să stau în fața fiecăreia! Mă-ntreb cine a avut această idee... și mă mai întreb – sincer –, ăștia cînd proiectează atîtea chestii, se gîndesc că omu' trece ca trenu' prin fața lor??? Oricum, ca să vezi tot (da' TOT!) cred că îți trebuie cel puțin trei luni de stat în Veneția... noi am stat trei zile...

Această temă s-a realizat la inițiativa

British Council

și cu sprijinul

Institutului Cultural Român.

Le mulțumim.

BRITISH COUNCIL

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

Stela GIURGEANU

Cum rămîne cu România?

Cum intri, se află în partea dreaptă, într-o galerie cu poze. Cu toate ale noastre, şi cu bune, şi cu rele: România în imagini. România cea reală, strînsă între blocuri anoste şi cenuşii, liberă în munţii veşnici; gălăgioasă şi mahalagioaică adăstînd pe terasele de plastic de la cotitura cartierului. Cu biserica ei cea albă, nimerită taman lîngă „sexy night club-ul" pe frontispiciul căruia scrie, cu mîndrie şi ostentaţie: „Million Dollars". Este cea din tramvaiul plin de moşi şi babe, cu sacoşe şi colţuri de gură lăsate. A renunţare. Apoi cea dintr-o căruţă, de abia ţiţă de sub maldărul de paie aurii, care se hîţînă încet şi dînd din şolduri, enervant de inocent, prin faţa automobilului de lux. Un schelet de beton rămas încă nelămurit pe un cîmp desfundat, alături de o benzinărie modernă. Reclame gigantice cu sîni (aproape) goi şi lungi, preţ de o clădire întreagă, şine de tramvai scurse pe lîngă blocuri cu igrasie, termopane imaculate ca turlele de biserici, antene parabolice, maşini, aglomeraţie, mizerie, opulenţă... Occident ridicat de după mormanul de gunoi.

În partea stîngă a realităţii începe însă Jocul.

Jocul

O masă şi 9 cuburi. 9 întrebări şi 36 de răspunsuri. Cum ar fi dacă ar fi: Cum ar arăta casa de vis? Ce simboluri urbane aţi pune pe o vedere? Cum vă imaginaţi spaţiul public? Care sînt mijloacele de transport pe care vi le-aţi dori? Ce loc ocupă natura în oraşul de vis? Care sînt locurile preferate? Cum arată satul de vis? Dar căminul ideal? Cine are, pînă la urmă, dreptul să ne construiască oraşul?

„Deocamdată nu cred într-un oraş perfect. Adică îmi e greu să cred *acum*, pe bazele a ceea ce avem, într-o posibilă armonie. Cred în... tranziţie, în trecerea de la un stadiu la altul. Oraşul perfect este utopic pentru România de azi, pentru că românii înşişi încă se caută pe sine. Iar acest lucru este reflectat pe deplin în arhitectură."

Ana Bleahu este sociologul din spatele proiectului Remix, proiect care a cîştigat participarea noastră la Bienala de Arhitectură de la Veneţia. „Cînd mi-au solicitat ajutorul, deşi eram la primul contact cu acest domeniu, am spus un «da» imediat şi din toată inima. Pentru că mi s-a părut că, într-adevăr, domeniile se întrepătrund. Sau cel puţin că ar trebui să o facă. La noi încă nu se mizează îndeajuns pe sociologie în arhitectură, deşi ar trebui."

Cum tema Bienalei a fost una foarte precisă – „Metaoraşul" –, participanţii trebuind să răspundă, prin orice făceau, acestei teme, echipa noastră, formată din patru arhitecţi şi un sociolog, a propus un proiect prin care „am vrut să vedem ce se întîmplă în România, cum cresc şi cum se dezvoltă acum oraşele, care e viaţa lor interioară".

Cum viziunea unui arhitect, angajat pentru a construi o casă, începe de la „a cunoaşte omul pentru care urmează să construiască", a-i cunoaşte dorinţele, aşteptările, modul cum trăieşte acum şi cum ar vrea să trăiască, extrapolînd exemplul, sociologul se adaptează în domeniul său la exact acelaşi calapod, în arhitectură urmînd ca el să opereze identic, dar din alt punct de vedere, cu alte instrumente profesionale. „Rolul sociologului este unul de interfaţă. Cînd e vorba de casa unui om, un arhitect pasionat poate fi suficient, dar cînd e vorba de proiecte care implică o comunitate, cred că e nevoie de cineva care să prindă şi nuanţa, şi nevoia acelei comunităţi."

Identitate peticită?

În România ne raportăm încă la perioada comunismului... În toate domeniile. Tarele sînt, de multe ori, la adăpostul lăuntricului, totuşi cele vizibile sînt la fel de prezente şi de dureroase. În arhitectură, bunăoară, în majoritatea oraşelor care au fost distruse. Dacă Bucureştiul a fost înainte de al doilea război mondial o „intersecţie multiculturală", cum se poate defini mentalitatea românească de acum, reflectînd-o, din arhitectură în social?

„Deocamdată nu ştim nici noi care ne e identitatea; ne căutăm... doar ne-am tranzitat dintr-un loc într-altul. Dintr-un spaţiu socio-politic într-altul. Mă uit la generaţia mea... sîntem cei care şi-au trăit adolescenţa sub comunism. Aproape întreaga perioadă care te formează, de fapt, ca om. Noi sîntem încă rupţi de ceea ce se întîmplă în jurul nostru. Acum îmi dau seama cît de stupide erau regulile de atunci, mentalitatea care ne era inoculată. Dar de fapt toate astea mi-au format structura mentală, baza am primit-o din acel marxism, care mi-a prins patru ani de liceu. Uneori mă gîndesc la primul proiect de la Facultatea de Sociologie, în care am folosit concepte marxiste, fără să îmi dau seama, crezînd de fapt că fac cu totul altceva... mintea mea ajunsese să gîndească în şabolane."

Ne căutăm noi pe noi... cum se reflectă această căutare în arhitectură?

„...Ce e mai grav e nu că nu ne regăsim, dar că nu ne regăsim acasă. Mulţi dintre noi se regăsesc prin raportare la celălalt... adică la străin. De exemplu, cînd ajungi într-un sat, vezi imediat dacă acolo s-a plecat la muncă în Germania, Spania sau Italia... dacă au motoscutere, e clar că vin dintr-o zonă de nord a Italiei. Extrapolînd, peste tot sînt preluate elemente de cultură din afară. Cînd mergi în Ardeal, oamenii îţi spun în permanenţă cît de necivilizaţi sînt românii, pentru că se raportează în permanenţă la modelul german."

Cît despre Bucureşti şi bucureşteni?

„Bucureştiul este un oraş cu care trebuie să te lupţi... zi de zi... Poţi spune că totul este fragmentat şi că deocamdată apele nu sînt limpezi. De abia acum încep trend-urile. E vorba de reorganizare, însă o reorganizare prin alipire. Lucrurile se lipesc între ele, se merge din puţin în puţin, iar asta se vede şi în realitatea socială. Nu există un scop, nu îţi propui: asta va arăta aşa. Ne lipim, mergem din aproape în aproape. E un fel de peticire, e ca o pătură tricotată din multe culori. Lîngă vilele somptuoase, moderne, există cocioabe, lîngă cocioabe, o benzinărie, lîngă benzinărie..."

Mentalitatea urbană vs *tradiţie*

„Pot să îţi dau exemplul migraţiei, unde poţi vedea cum mentalitatea schimbă arhitectura."

Iar aici urmează să aflu o poveste adevărată: Cum, de o bună bucată de vreme, există şi la noi trendul de *politically correct* şi cum fondurile Phare curg într-o veselie întru îmbunătăţirea condiţiilor de trai ale romilor, la un moment dat au venit fonduri din afară pentru construirea de grupuri sanitare în interiorul caselor, renunţîndu-se astfel la clasicul closet din fundul curţii. S-a ales aşadar o comunitate de romi, s-au construit toalete, iar la patru ani după terminarea întregului proiect, s-a trecut la evaluarea sa. Peste tot însă, toaletele erau acoperite cu mileuri frumoase şi cu vaze de flori puse pe deasupra. „Pentru că nu s-a ţinut cont de ceva foarte important – îmi spune Ana Bleahu – Cultura. E vorba de diferenţa culturală. Romii nu pot să aibă toaleta la un metru de locul unde mănîncă, pentru că în cultura lor nu este de conceput ca între bucătărie şi baie să nu fie un spaţiu mai mare. Aici vorbim de relaţia cu mediul, cu obiectele, cu tradiţia culturală."

Miza

La un moment dat, împinsă de curiozitate, am jucat şi eu Jocul.

România dvs. va fi foarte emancipată, foarte individualistă, înclinată însă mai mult înspre tradiţionalism.

Rezultatul (adică suma răspunsurilor pe care le-am dat, procesate pe calculator) a minunat întreaga echipă. Mi se spune că o asemenea contradicţie nu s-a mai întîlnit. Toţi, privind uşor amuzaţi înspre extremele emancipare – tradiţionalism, mă fac să ridic întrebarea, peste întrebarea lor „cum s-a ajuns aici?": este un chestionar pentru „profani"? Adică înţelegem pe de-a-ntregul substratul sociologic?

Mi se răspunde că de fapt Jocul are două mize. Depinde unde şi cine îl joacă. „Pentru străini e un simplu joc prin care atragem atenţia, îi atragem în pavilion, îi ajutăm să descopere România." Iar la Bienală acesta este şi scopul: oamenii străini de România să descopere România. Bineînţeles, aplicîndu-şi propria tradiţie şi cultură, se ajunge, inevitabil, la un şoc intercultural. „Cineva din Anglia îmi spunea chiar că modernitatea în Anglia presupune *acum* să ai o casă în afara oraşului, să mergi mai mult spre ţară, spre prezervarea naturii, spre ecologie. Modernitatea în România înseamnă însă să fii îndeajuns de capabil încît să îţi iei un apartament în oraş, în centru, să ai o casă cît mai mare, cu cît mai mult ciment, cu cît mai multă gresie... e vorba de concepte care exprimă realităţi diferite." Mentalitatea diferită folosită ca răspuns pentru acelaşi set de întrebări provoacă aşadar a doua miză a acestui joc: cum ne putem cunoaşte mai bine, doar din arhitectură?

„Cum o casă la ţară înseamnă ceva în Anglia şi cu totul altceva în România, pentru străini miza principală devine: vă dăm conceptele, alegeţi-vă voi România voastră, după care noi venim cu expoziţia de fotografii şi le spunem: realitatea noastră e de fapt asta! Casa noastră de la ţară are porc în curte, calul la portiţă şi găinile îţi aleargă printre picioare."

Cine cîştigă?

În spatele Jocului se află de fapt o cercetare sociologică. Un chestionar foarte bine gîndit în care fiecare opţiune înseamnă un punct în portretul identitar. Şi după cum fiecare cercetare sociologică are în spate un scop nedeclarat „destul de pervers" – după cum îmi mărturiseşte doamna Bleahu – fiecare întrebare pregătind de fapt altă întrebare prin seria de răspunsuri sugerate: care este, pînă la urmă, scopul proiectului românesc Remix?

„Mai de mult, un coleg a prezentat la o conferinţă un sondaj. Una dintre întrebări – consideri că patria ta este: Ardealul, Transilvania, România sau Ungaria. «Perversitatea» consta tocmai în inducerea unei idei. Dacă pînă atunci subiectul ar fi răspuns din start, «România», odată pus în faţa celor patru posibilităţi, începe să se gîndească: poate că totuşi este Ardealul... Asta se întîmplă de fapt şi aici, cu acest Joc: cînd ţi se pune întrebarea – crezi că felul în care arată oraşul tău trebuie să fie decis de A: un comitet sau B: de noi împreună, se naşte automat ideea „băi, frate, poate că pot să fac şi eu ceva, să mă implic!»"

În urma Jocului va rezulta o bază de date. Un portret de identitate. Bineînţeles, rezultatele străinilor nu vor avea aici nici o relevanţă. „De abia cînd vom aduce Jocul în România, vom descoperi miza reală. Ce vor oamenii, care e tendinţa. Atunci şi de abia atunci vom putea pune semnul de egalitate între concept şi realitate. Doar în ţară, şi doar jucat de români, poţi distinge trendul. Dacă majoritatea va spune că vrea să trăiască la vilă – ceea ce mi se pare că este deja visul de bază al românului –, să aibă o casă cît mai aproape de oraş, poţi vedea care sînt trendurile atît sociologic, cît şi arhitectural."

Bienala Veneţiană este, de mai bine de un secol, una dintre cele mai prestigioase instituţii culturale din lume. De la înfiinţarea sa, în 1895, Bienala este considerată a fi un curent avangardist, promovînd tendinţe artistice şi organizînd diferite evenimente internaţionale, toate în domeniul artei contemporane. Secţiunea de arhitectură a fost înfiinţată în anul 1980, iar ediţia de anul acesta, desfăşurată între 10 septembrie şi 19 noiembrie, este dedicată, exclusiv (şi pentru prima oară în istoria Bienalei de Arhitectură) oraşelor şi societăţii. După cum statisticile studiilor de specialitate indică un număr din ce în ce mai mare de oameni care migrează înspre oraş (dacă acum un secol doar 10% din populaţia planetei trăia în mediul urban, astăzi peste 50% trăiesc la oraş, urmînd ca pînă în 2050, numărul să crească la 75%), ideea celei de-a zecea ediţii a Bienalei de Arhitectură se conturează în special în jurul legăturii arhitectură-societate, urban-mentalitate. Depăşindu-şi astfel statutul de simplă artă decorativă, arhitectura devine în zilele noastre o necesitate socială şi, cum numărul oamenilor este în continuă creştere, oraşele se supraaglomerează, iar schimbările de climă îşi fac simţite din ce în ce mai mult efectele, cum trebuie să organizăm oraşul, ca spaţiu-centru vital al existenţei? O întrebare la care 50 de ţări au încercat să dea răspunsul prin expoziţii, proiecte, prelegeri şi viziuni ale viitorului. (**S. G.**)

Miza Pavilionului românesc de la a zecea ediţie a Bienalei de Arhitectură este, pînă la urmă, transformarea fiecărui vizitator în parte într-un actor şi regizor urban, implicîndu-l direct în realizarea, chiar dacă într-un fel virtual, a propriului habitat. Proiectul este format din două părţi esenţiale: *Expoziţia* de fotografii, prin care este prezentată realitatea teritorială a ţării noastre şi *Jocul* urbanistic, amîndouă concentrîndu-se pe aceleaşi 9 elemente ale structurii urbanistice. Casa de vis, simbolurile urbane, spaţiul public, dezvoltarea infrastructurii, mediul, oraşul, satul, impactul social şi planificarea, crearea efectivă a unui spaţiu arhitectural. Jocul este alcătuit dintr-o „placă", adică o masă de lemn, pe care sînt puse 9 cuburi de burete, pe feţele cărora sînt scrise cîte 4 variante de răspuns, răspunsuri la cele 9 fragmente de arhitectură care devin, în Joc, întrebări. Cubul este poziţionat cu răspunsul dorit pe masă, alcătuind astfel propriul habitat teritorial al vizitatorului, creînd o viziune-mozaic completă atît asupra mediului urban, cît şi a celui rural. (**S. G.**)

BRITISH COUNCIL
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

„Bucureştiul nu trebuie lăsat pe mîna autorităţilor“

– interviu cu Jeremy TILL –

Profesor de arhitectură la Universitatea din Sheffield şi curatorul Pavilionului britanic (cu tema Echo/City) *al ediţiei din acest an a Bienalei veneţiene, Jeremy Till, a elaborat conceptul expoziţiei împreună cu o echipă de arhitecţi şi artişti din Sheffield: Martyn Ware este muzician, membru fondator al trupelor Human League şi Heaven 17, legende ale muzicii techno din anii '80; Ian Anderson este grafician la* The Designers Republic, *Tim Etchells este directorul artistic al companiei de teatru experimental* Forced Entertainment, *Hugo Glendinning este fotograf, iar Sarah Wigglesworth – arhitect. Propriul lor oraş devine astfel un model privind identitatea şi reconversia oricărui oraş postindustrial. „Sheffield dezvoltă multe idei despre oraşe şi dinamicile lor sociale. În acest fel, el este ecoul multor oraşe agresate de forţele sociale şi tehnologice ale modernităţii“ – spune Jeremy Till în catalogul de prezentare.*

Am înţeles că aţi fost în România; cînd, cu ce ocazie?

Am fost în România acum doi ani ca profesor examinator la Facultatea de Arhitectură, iar unul dintre colegii mei de la Sheffield este român, Toni Petrescu, teoretician feminist şi arhitect strălucit.

Ce ştiaţi despre arhitectura Bucureştiului înainte de a veni?

Destul de multe. Tocmai de aceea îmi era chiar teamă că ceea ce avea special Bucureştiul să nu fi fost afectat de această dezvoltare urbană din ultimii ani. Mi-era teamă ca moştenirea istorică să nu fie strivită de noile clădiri şi sedii ale marilor corporaţii... Pericolul – ca, de altfel, şi teama mea – încă există.

Sîntem îngrijoraţi şi noi de construcţiile care apar în centrul oraşului, de estetica Mall-urilor, de dispariţia spaţiilor verzi... Este acest proces inevitabil?

Statul trebuie – într-un fel sau altul – să spună nu; trebuie să aibă o perspectivă, să ştie foarte bine cum vrea să arate Bucureştiul în viitor. Dacă oraşul va fi lăsat pe mîna forţelor pieţei, atunci Bucureştiul va arăta ca orice alt oraş: plin de magazine, blocuri şi case urîte. Trebuie să existe o anume viziune a identităţii unei capitale. După ce veţi intra în UE, vor veni mulţi întreprinzători ieftini care vor construi clădiri ieftine. Acesta e un mare pericol

Cine, mai exact, să fie responsabil de această „viziune“?

Oraşul şi locuitorii lui. Trebuie să aveţi un control asupra nevoilor voastre şi asupra felului în care vă sînt satisfăcute. Bucureştiul nu trebuie lăsat pe mîna autorităţilor, şi cu atît mai puţin pe mîna forţelor pieţei. În acel moment, Bucureştiul se va afla în pericolul de a arăta absolut oricum.

Aţi avut acest gen de probleme în Anglia?

Da, foarte mult. Pentru că dezvoltarea în Regatul Unit o face piaţa privată. Un oraş ca Sheffield a trecut printr-o grea recesiune, economic era la pămînt şi se afla în căutarea oricui ar putea investi în el, deloc preocupat de schimbările ce urma să se petreacă. Acum se află într-o perioadă de regenerare, se cheltuiesc mulţi bani pentru refacerea identităţii. Dezvoltarea necontrolată, fără o viziune serioasă, poate distruge un oraş, dar, în acelaşi timp, este extrem de interesant să încerci a reabilita un oraş pentru a-l face să nu semene cu nici un altul.

România este plină de blocuri comuniste standard, urîte, prost construite, cu apartamente mici... Am văzut că şi în Sheffield există asemenea blocuri construite în anii '60 pentru muncitorii din industria minieră. Ce putem face cu acestea?

Blocurile din Park Hill au fost încredinţate unui proiect privat şi este, într-adevăr, o provocare felul cum se încearcă să li se redea acestor cartiere de blocuri şaizeciste o viaţă socială decentă. În aceste blocuri locuiesc mulţi oameni, dar lipseşte infrastructura socială. Nu poţi să deschizi uşa, să intri în casă şi să-ţi spui că asta-i tot! E nevoie de magazine, de parcuri, de spaţii publice în care oamenii să interacţioneze. E foarte interesant să cauţi tot felul de soluţii pentru revitalizarea acestor cartiere.

Dar cu estetica lor ce facem?

Estetica nu e importantă. Problema e cum trăiesc oamenii şi ce facilităţi sociale au în jur. Problema e spaţiul, pentru că aceste blocuri nu pot fi, pur şi simplu, dărîmate. Aşa că trebuie să ne împăcăm cu estetica.

Cei care locuiesc în Sheffield deţin apartamentele în care trăiesc? Pentru că în România oamenii sînt proprietarii blocurilor comuniste.

Nu. Asta e într-adevăr o problemă social-economică complicată şi chiar nu ştiu ce s-ar putea face. În aceste condiţii, mă tem că le revine oamenilor înşişi responsabilitatea de a-şi inventa o viaţă socială.

Şi statul chiar nu poate contribui cu nimic?

Statul nu trebuie decît să permită, legislativ vorbind, oamenilor să-şi recondiţioneze blocurile într-o manieră inventivă.

Care credeţi că ar fi identitatea arhitecturală a Bucureştiului?

Ştiu cum arăta Bucureştiul la începutul secolului trecut cînd era considerat Parisul din Sud... Aşadar există o identitate istorică şi una şaizecistă. Aceste două dimensiuni ale identităţii urbane trebuie reconciliate. Important e să nu pierdeţi şi mai mult din identitatea istorică, sub presiunea capitalistă. Felul în care menţineţi această identitate este o problemă uriaşă care ar trebui să vă preocupe pe toţi.

Numai că bucureştenii par să aibă momentan cu totul alte probleme, nu prea sînt preocupaţi de felul în care va arăta oraşul lor la un moment dat...

Eu înţeleg că puterea şi dreptul la opinie le-au fost luate în perioada comunistă, dar trebuie să şi le recîştige cu orice preţ. Aceasta este o problemă care şi pe mine, ca arhitect, mă preocupă foarte mult: felul în care locuitorii pot decide asupra oraşului în care locuiesc. Locuitorii nu trebuie să vadă cum oraşul se schimbă sub ochii lor, ei înşişi trebuie să contribuie la modul în care acesta se dezvoltă.

O altă problemă în Bucureşti este traficul. Maşina semnifică un anume prag social, astfel că, în ultimii ani, parcul auto a crescut foarte mult, în timp ce infrastructura a rămas tot aceea din anii '60. Efectele imediate sînt blocajul în trafic şi poluarea foarte ridicată. Cum putem rezolva asta? Pentru că am fost în Londra acum cîteva săptămîni şi pot spune că simţeam prospeţimea aerului chiar şi în Trafalgar Square.

Asta pentru că s-a introdus o taxă de 7 lire (taxa de decongestionare) pentru a avea acces cu maşina în centrul oraşului. Sigur însă că asta nu va fi de ajuns. Vă trebuie, în primul rînd, un transport în comun care să funcţioneze impecabil. Iar această investiţie trebuie făcută de către stat.

a consemnat
Marius CHIVU

„Formula a fost bună“

– interviu cu Constantin GOAGEA –

Ce ştii despre celelalte proiecte pentru pavilionul românesc? Aveau, şi acestea, o componentă interactivă, sau al vostru a fost singurul de acest fel?

Tema interactivităţii era o cerinţă în concurs, însă nu ştiu nimic despre celelalte participări, cît de interactive erau. Au fost parcă 11 proiecte în total, la urmă juriul ne-a ales în unanimitate.

Dar dacă stai să te gîndeşti, termenul de interactivitate e atît de banal azi, aproape orice e interactiv. Şi frigiderul poţi să-l consideri un *device* interactiv. Formula noastră a fost, de fapt, să manipulezi obiecte banale (cuburile din burete) şi să reuşeşti să interacţionezi cu computerul fără *mouse*, tabletă etc., fără să ştii nimic despre el. Aşa, am lăsat Jocul la îndemîna oricui. Atîta vreme cît nu vezi computerul din spatele jocului, totul pare magie.

Cît de complicat – din punct de vedere tehnic – a fost să realizaţi Jocul cu întrebările şi răspunsurile?

Ei, cînd am trimis proiectul de concurs nu ştiam cum o să funcţioneze treaba asta. Nu a fost cacealma, dar în mintea noastră nu era nimic limpede. Am zis doar, dă-o-ncolo, e secolul XXI, trebuie să se poată şi-n România. Visam la sisteme de scanare optică, tot felul de năzbîtii. Cînd ne-am văzut cîştigători, am avut ceva emoţii cu invenţia asta. Mai ales că pînă la forma finală a Jocului am schimbat cîteva versiuni bune.

Am lucrat cu cei de la CETTI (Centrul de Electronică Tehnologică şi Tehnici de Interconectare, din Universitatea Politehnică Bucureşti, Facultatea de Electronică, Telecomunicaţii şi Tehnologia Informaţiei). Ne-am dus la profesorul Paul Svasta şi i-am spus că vrem un sistem care să facă posibilă interacţiunea dintre mediul fizic şi computer, iar el ne-a zis simplu: da, se poate. Cu tehnica, după cum ai văzut, România stă foarte bine. E un sistem de radiofrecvenţă, foarte eficace, asta elimină multe cabluri şi sîrme, conectori. Ne-au oferit o soluţie elegantă. Practic, fiecare cub are cîte 6 cartele codate, iar masa pe care se aşază cuburile are nişte cititoare magnetice. Acesta e principiul şi e foarte banal, dar simplitatea tehnică are o anumită graţie în povestea noastră. În pavilionul englez am văzut ceva care ar fi putut folosi sistemului nostru, dar ideea noastră mi se pare mai clar exprimată. Şi celor de la CETTI le-a plăcut proiectul, au lucrat cu entuziasm. Am reuşit să ne coordonăm bine. Iar aşa, ca o concluzie finală despre Jocul ăsta inventat de noi, cred că mai are multe resurse de exploatat. Vrem să dezvoltăm alte concepte artistice bazîndu-ne pe principiul folosit la Veneţia.

Cine a formulat întrebările: a fost o singură persoană sau întreaga echipă? Şi: cum v-aţi oprit asupra celor 9? Numărul întrebărilor era limitat de dispozitivul Jocului?

Dimpotrivă, tehnologia e adaptată Jocului, nu am avut nici o constrîngere tehnologică. A fost un pic mai complicat pînă ne-am lămurit noi mai întîi ce vrem de la Jocul ăsta. Aici lumina a venit dinspre Ana Bleahu, sociologul cu care am lucrat împreună. Primele versiuni ale Jocului erau cu vreo 40 de cuburi, unele erau întrebări, altele răspunsuri, destul de haotic. Ana a spus: hai s-o luăm invers, să pornim de la rezultate către formă. Şi ne-a explicat pe înţelesul nostru cum se face un chestionar sociologic, itemuri, indicatori, dimensiuni etc. Întrebările, în mare măsură, au venit dinspre noi, arhitecţii grupului, dar Ana le-a nuanţat, le-a particularizat pentru spaţiul românesc. Ne-am oprit la 9 întrebări pentru că aşa le-am decupat noi din realitatea urbană imediată şi sînt foarte arzătoare acum, iar versiunile de răspunsuri sigur că ar fi putut fi şi altele, dar în esenţă ele rafinează şi aproximează destul de bine tendinţele pe care vrem noi să le urmărim. Dau un exemplu: la mobilitate am sărit peste avion sau vapor, dar am opus, de exemplu, un drum de ţară cu Internetul. Ideea este că răspunsurile punctează foarte mult la ecologie sau la dezvoltare şi atunci este la fel de elocventă alegerea Internetului.

O altă evoluţie a Jocului a fost cînd am hotărît să operăm cu concepte simple (vilă, apartament, autostradă etc.) în loc de imagini din România, concepte care au un înţeles pentru oricine. Am hotărît astfel că Jocul poate fi jucat pur şi simplu la modul plezirist, în afara informaţiilor despre ţara noastră. Majoritatea oamenilor vin şi ne felicită, spun că e o idee excelentă. O singură nemţoaică a refuzat să se joace, spunînd că e o chestiune prea gravă şi prea serioasă pentru a o transforma în Joc. Eh, aşa-s unii!

Dar există şi partea de sertare, de arhive unde găseşti toate subiectele cu care te-ai jucat, explicate şi adîncite, content profi şi serios, ce e România după 16 ani. Jocul pluteşte undeva între joacă pură şi chestionar psihosociologic, dar reacţiile sînt unanime: îţi pune problema implicării şi a responsabilităţii.

Mă temeam un pic de cantitatea mare de informaţii, dar am observat că lumea le-a luat în serios, am văzut oameni care au stat şi 40 de minute în expoziţie citind toate arhivele noastre. Pe urmă, alţii care şi le-au luat pentru acasă pe aparatul foto. Un tip de la Blueprint mi-a zis că, slavă Domnului, se mai găseşte şi content în Bienala asta, şi neapărat să-i dăm toate textele astea.

De ce aţi ales roşul şi negrul drept culori dominante?

Ah! povestea culorilor. Iniţial au fost vreo 40 de culori, nişte dungi verticale de griuri colorate, diferite. Asta ne-a sugerat locul ăla, lumina de sus, coşcoveala pereţilor. Şi ştiam de la început că vrem stenciluri pe pereţi, discursul ironic, parazitar şi ilegal. Am ajuns la formula de 4 culori negru, roşu, 2 griuri printr-o abstractizare a peisajului urban. Aşa că cele 4 culori sînt o poveste despre oraş, rezumată la *4 layere*, ca o perspectivă japoneză dacă vrei, fără adîncime. O suprapunere de straturi, de istorii, lucru reluat apoi şi-n partea de expoziţie, povestea cu nivelele de lectură diferite. Pe de altă parte, dungile acelea sînt o trimitere frugală la Ettore Sottsass, primele lui producţii pentru Abet Laminati, anii de *boom* economic în designul italian, sau la simplul pachet de ţigări, limba roşie de celofan, semnul pentru „deschide aici“, capitalism, consumerism sălbatic. Un peisaj deschis adus de afară înăuntru în care am înglobat şi *story*-ul stencilurilor, un comentariu ironic la cele 9 subiecte din cuburi şi din expoziţie.

Cum ţi s-au părut celelalte pavilioane? Care ţi-a plăcut cel mai mult? Există unul care ai fi vrut să fie al României, sau formula la care aţi ajuns ţi se pare cea mai potrivită pentru pavilionul nostru?

Pe scurt, aş zice că sînt două tipuri: instalaţii artistice cu o temă urbană (englezii, ruşii, ungurii, francezii cu atelierul lor deschis), altele – expoziţie de arhitectură (japonezii, nemţii, austriecii etc.). Unele excelente, din altele nu am înţeles nimic (cum a fost cel argentinian, deşi făcut de Daniel Silberfaden, un tip de toată lauda). De plăcut mi-au plăcut enorm cel rusesc, cu forţă şi emoţie multă, şi cel american, apoi japonezii – foarte, foarte bine. Spania, remarcabilă, dar ei nu mai pot fi altfel decît remarcabili. O demonstraţie de forţă, cu mulţi bani. Mi-au plăcut letonii cu mesele şi scaunele lor *recycle*, foarte OK ţările nordice, Finlanda, sau Coreea – un discurs raţional, corect, *old-school*, dar foarte în regulă. Sînt uneori lucruri care mi-au plăcut disparat, numai cîteva idei poate, cum ar fi instalaţia mesei gata-locuite din pavilionul austriac, sau scara roşie din pavilionul german. În fine, unele ar merita comentate pe larg. N-aş uita să menţionez totuşi marea expoziţie care dă titlul Bienalei, curată de Richard Burdett. Excepţională pur şi simplu.

De data asta nu invidiez pe nimeni atît de tare ca să-mi doresc să fi reprezentat altcineva pavilionul României. Sînt mulţumit de proiectul ăsta şi ne-am simţit bine lucrînd la el, sîntem bucuroşi de ce a ieşit. Ne reprezintă. E adevărat că e greu să te urnească aşa cu brandul România în spate, să sari peste imaginea vagă şi cenuşie pe care o au străinii despre noi (undeva între Bulgaria şi... Marea Neagră... îmi pare rău... ştiţi, eu nu am ajuns în estul Europei decît pînă în... Muntenegru), dar după reacţiile celor prezenţi şi a jurnaliştilor, am sentimentul că formula a fost bună.

a consemnat a.l.ş.

BRITISH COUNCIL
INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

„Un modernism responsabil“

– interviu cu Ştefan GHENCIULESCU –

Am vorbit destul de mult, la Veneţia, despre starea oraşului nostru – a Bucureştiului... Îţi propun să reconstituim, cumva, această discuţie. Mai întîi: ce tip de oraş crezi că este Bucureştiul? O combinaţie de Paris (bulevarde perpendiculare unul pe celălalt, o axă clară nord-sud etc.) şi... Londra, să zicem (străduţe întortocheate, aglutinări parohiale)? Londra era dată, în multe expoziţii (inclusiv aceea principală), drept modelul absolut al „oraşului viitorului“, permiţînd o mare mobilitate socială... (Dacă-ţi aminteşti, înainte să văd respectiva expoziţie, vorbisem despre Londra exact în aceşti termeni.) Crezi că există vreo şansă ca Bucureştiul (păstrînd proporţiile, firește!) să se dezvolte în acest sens?

În esenţă, Bucureştiul este o suprapunere uneori veselă, alteori înspăimîntătoare, de oraşe diferite. Spre deosebire de oraşul occidental tipic (în măsura în care aşa ceva există), unde încă distingem clar diferitele perioade – centrul medieval, oraşul baroc sau neo-clasic, metropola de sfîrşit de secol XIX şi început de secol XX, şi apoi marea periferie din prezent –, în cazul Bucureştiului oraşul fiecărei epoci s-a aşezat cu dezinvoltură, uneori cu violenţă, peste straturile anterioare. De aceea, putem găsi aproape oriunde în zona centrală rămăşiţe ale oraşului balcanic, stratul primului val mare de modernizare – epoca lui Carol I, cel al formidabilului vis metropolitan din perioada interbelică, oraşul socialist şi, mai ales, proiectele demente ale lui Ceauşescu – şi, în sfîrşit, puzderia de operaţii dinamice şi stridente ale perioadei de tranziţie.

De Paris ne leagă marele model de modernizare urbană, urmărit şi aici cu consecvenţă, însă niciodată aplicat pînă la capăt, precum şi adaptarea lipsită de complexe a modelelor arhitecturale. De Londra, aglutinările şi eclectismul de care vorbeai. Ne mai leagă de Londra şi calitatea de „oraş verde“, care însă tinde să dispară cu repeziciune. În 16 ani, în Bucureşti au fost tăiaţi cam un milion de copaci... e mult prea mult.

Crezi că oraşul ar trebui să se dezvolte pe verticală, aşa cum se încearcă în unele zone centrale, sau ar trebui păstrat centrul fără intervenţii majore, urmînd ca acele construcţii foarte înalte să fie construite la marginea oraşului?

Cred că oraşul se poate dezvolta şi pe verticală. De altfel, dacă presiunea investiţională se menţine şi creşte, acest lucru se va întîmpla, oricît ne-am împotrivi. Felul în care se petrece acest lucru astăzi – amplasarea haotică de clădiri mari, fără nici o relaţie cu locul în care sînt implantate şi care nu reuşesc să creeze o imagine comună puternică – poate avea efecte catastrofale. Pe de altă parte, nici soluţiile de tipul cartierului Défense de lîngă Paris, ghetouri de birouri rupte de oraş, nu prea funcţionează. Însă noi avem loc în centru şi fără a distruge cartierele vechi. De ce nu punem clădirile înalte în jurul Casei Poporului, transformînd astfel un maidan pompos într-o zonă urbană dinamică? Există un proiect în acest sens – rezultatul concursului „Bucureşti 2000“, înmormîntat consensual de către toate guvernele, indiferent de orientare.

Bucureştiul a fost întotdeauna un oraş pestriţ, în care coexistau nenumărate stiluri arhitecturale. Ţi se pare că, astăzi, acest aspect eteroclit este mai agresiv, sau este doar impresia noastră – de contemporani ai schimbărilor?

Da, mi se pare mai agresiv, fără a se compara totuşi cu distrugerile demenţiale din anii '80. Şi aceasta, din trei motive. În primul rînd, aşa-zisa dezvoltare istorică complet liberă de care încă multă lume vorbeşte şi care serveşte drept argument pentru orice intervenţie agresivă („ăsta-i Bucureştiul, dom'le!“) este un mit. Cum spuneam şi mai sus, Bucureştiul este rezultatul suprapunerii unor mari proiecte, din care nici unul nu a apucat – conform bunei tradiţii româneşti – să fie dus pînă la capăt. Dar a existat permanent, între 1830 şi 1940, o dorinţă de ordonare, o viziune de oraş. Nu ţi se pare că multe dintre zonele cele mai reuşite – bulevardul Magheru sau zona Aviatorilor – sînt tocmai cele cu ceva mai mare coerenţă? Or acum, ca o reacţie întrucîtva firească la dirijismul absolut al perioadei totalitare, România pare să fi devenit un fel de arenă de luptă între interese strict individuale.

În al doilea rînd, societatea românească a primei modernităţi nu avea mijloacele noastre: rapiditatea cu care construim şi mărimea în sine a construcţiilor sînt incomparabile.

În fine, probabil că trebuie să reînvăţăm să construim în mod civilizat: nu vorbesc aici de marile monumente, ci de o „bună banalitate“ care să îţi permită să te înscrii cu modestie într-un context dat.

Este limpede că nu există o strategie coerentă de urbanism în Capitală: în cel mai bun caz se „cîrpeşte“, pe iei, pe colo... Ce poate face un arhitect, în aceste condiţii? Şi cum e mai bine: să pui în valoare o clădire veche ridicînd alături de ea o construcţie foarte modernă, sau să faci ceva asemănător? (În zona Pieţei Quito, de pildă, am văzut două blocuri recente care respectau arhitectura modernistă interbelică...)

O strategie coerentă nu ţine doar de un proiect urbanistic şi arhitectural. Avem un plan general de urbanism pentru Bucureşti, care este însă contrazis permanent de noile evoluţii. Strategia coerentă înseamnă şi o politică urbană coerentă, şi asta ţine şi de administraţie. Pe lîngă toate astea, trebuie să existe o societate civilă care să se preocupe şi de felul în care se schimbă oraşul şi să se certe, dar şi să lucreze împreună cu arhitecţii.

Întrebarea ta se referă însă şi la stiluri arhitecturale, şi la relaţia cu un context existent. Ei bine, eu cred că orice stil a fost modern la vremea lui şi că orice epocă are dreptul la expresia proprie. Aşa că nu înţeleg de ce, mai ales în Bucureşti, nu ar trebui să facem arhitectură în stil modern. Pastişa este una dintre cele mai sigure căi către kitsch. Din păcate, pentru multă lume care, pe drept cuvînt, se sperie de distrugerile de astăzi, intervenţia agresivă e sinonimă cu modernitatea. Înscrierea într-un context vechi ţine însă de cu totul alte lucruri: de scară, în primul rînd, de o anumită discreţie, eventual de o reinterpretare a anumitor elemente ale acelui loc... E oare Casa Poporului mai puţin distructivă fiindcă e realizată într-un stil pseudoclasic? Îmi permit să pledez pentru un modernism responsabil.

Se renovează case vechi, ceea ce e un semn bun. În acelaşi timp, rezultatul acestor renovări este alarmant şi strident: faţadele sînt vopsite în culori tari – mai rău: sînt combinate culori pe care orice pictor nu le-ar combina decît în cele mai negre coşmaruri cromatice (vezi blocul din Eminescu colţ cu Dorobanţi, de vizavi de ASE)! Nu ar trebui să existe un „cod“ al culorilor, valabil măcar pentru centrul Bucureştiului? Pînă unde poate merge libertatea proprietarului?

Poate că un cod general ar fi exagerat; Bucureştiul nu e totuşi Veneţia. Însă ar trebui ca proiectul de culori şi materiale pentru o casă nouă sau renovată să fie aprobat în cadrul autorizaţiei de construcţie şi, odată aprobat, să fie şi respectat. Şi tîmplăria e extrem de importantă: chiar dacă respecţi golurile de ferestre existente, înlocuirea generalizată a tîmplăriilor vechi cu unele noi, cu un desen complet diferit şi cu materiale agresive vizual distruge într-un mod simplu şi eficient imaginea unei case. Lucrurile la care te referi tu ţin însă şi de prost-gust, iar soluţia pentru aceasta ţine mai mult de educaţie, decît de reglementări. Ceea ce aş mai reproşa eu legislaţiei noastre este şi faptul că este strict prohibitivă şi deloc stimulativă. În Franţa, de pildă, cineva care renovează o casă veche în mod corect, făcînd deci un efort suplimentar, beneficiază de finanţări directe sau de scutiri de impozite.

În fine, cazul de care vorbeai este reprezentativ pentru o problemă culturală aparte: imobilul respectiv este una din clădirile valoroase ale modernismului interbelic – din punctul meu de vedere, cel mai fertil şi valoros moment al arhitecturii româneşti a ultimelor două secole. Însă, chiar pentru majoritatea membrilor elitelor culturale de astăzi, acest patrimoniu nu pare demn de protejat: sînt case prea simple, fără decoraţii, „cutii“, vezi bine. Ca atare, el este agresat chiar mai rău decît casele de sfîrşit de secol sau cele neoromâneşti. Ce să mai pretinzi de la restul societăţii, pentru care visul arhitectural de astăzi pare a fi, în majoritatea cazurilor, un fel de combinaţie între arhitectura ceauşistă, suburbia americană şi gardul de închisoare? Nu se ştie că o mare parte a arhitecţilor, artiştilor şi oamenilor de cultură, care vizitează Bucureştiul, o fac mai ales pentru a vedea aceste clădiri şi ansambluri. În ritmul de acum, cea mai mare parte dintre ele o să dispară sau vor fi mutilate în mod iremediabil. Acesta e cu siguranţă un domeniu în care libertatea proprietarilor ar trebui ceva mai strict îngrădită.

a consemnat a.l.ş.

Una dintre dezbaterile Bienalei de la Palatul Contarini, intitulată „Tipul meu de oraş – arhitectură şi identitate urbană“ şi moderată de jurnalista Alice Rawsthorn, design critic la *Herald Tribune,* i-a avut ca participanţi pe scriitorul şi filozofiul Alain de Botton, pe arhitecţii Rem Koolhaas, Davis Chipperfield şi Nick Johnson şi pe scriitorul Sukhdev Sandhu. Dincolo de discuţii, semnificative sînt înseşi întrebările la care s-a încercat a se găsi un răspuns. Iată-le: E posibil ca anumite oraşe să fie mai ambiţioase decît o arată propria lor arhitectură? Calitatea unui loc nu este dată şi de poveştile lui, nu doar de străzi, nu stă şi în oameni, nu doar în clădiri? Succesul unei comunităţi se datorează cu totul arhitecturii sau oraşul poate fi definit şi prin avantaje mai puţin tangibile, cum ar fi succesul în afaceri, sportul sau artele? În ce măsură bucătăria specifică, băuturile tradiţionale, filmele şi cărţile, inspirate din istoria lui, caracterizează un oraş? Pot aceste „produse“ să vorbească despre identitatea comunităţii, la fel de bine precum arhitectura? Au anumite locuinţe destul potenţial economic pentru provocările viitorului? Oraşul îşi poate exprima evoluţia dinamică independent de mediul construit? Programele de dezvoltare urbană cum ar trebui să integreze toate aceste intangibile, pentru a mulţumi societatea civilă? Cum proiectăm mediul construit şi infrastructura pentru a reflecta într-un mod original cultura locală? Care este valoarea identităţii urbane şi cum se exprimă ea cel mai bine? Este identitatea o structură iconică şi, dacă da, Bilbao îşi datorează faima lui Guggenheim sau liniile aeriene au oferit zboruri ieftine spre un oraş care era deja special? **(M. C.)**

● Tema pe care o propune anul acesta pavilionul Israelului dezvoltă ideea traumei istorice şi a sacrificiului uman. O naţie măcinată de război şi de moarte imprimă arhitecturii simbolismul cultural al caselor comemorative, ca fiind expresia supremă a unei culturi. Clădirile comemorative devin astfel un seif al documentarelor istorice despre trecut. Expoziţia conturează portretul unei caracteristici unice a Israelului: privirea către trecut (prima cameră, plină de copaci din hîrtie neagră), legată în permanenţă de privirea către viitor (cea de-a doua cameră, plină de copaci roşii). Liantul între cele două spaţii diametral opuse, contrastante, dar mereu împreună, este o imagine video, proiecţia scenei unei tragedii: o mamă, ţinîndu-şi în braţe fiul ciuruit de gloanţe. Viitorul pentru israelieni nu poate exista fără trecut, iar casele comemorative devin astfel centrul vital pentru a se putea porni mai departe. **(S. G.)**

● Expoziţia Venezuelei, intitulată „Oraşul celorlalţi“, a fost, de departe, cea mai politizată şi subversivă în măsura în care toate celelalte ţări s-au întrecut în a răspunde – arhitectural vorbind – cît mai pragmatic provocărilor climatice sau sociale ale timpului. În tot standul venezuelean nu se afla decît un afiş cu perspectiva aeriană a cîtorva mii de cotețe în care trăiau sud-americanii dintr-un cartier mărginaş. Textul însoţitor spunea: „Înţelegeţi asta: oraşele noastre s-au născut în mijlocul unei societăţi total diferite de a voastră, pe care n-o putem imita; a noastră (lumea a treia) este diferită, are rădăcini diferite şi altă soartă. Reţetele voastre, care sînt reţetele divertismentului, nu ne sînt utile, lăsaţi-ne cu greşelile şi cu destinul nostru. Nu ne judecaţi fără să ne înţelegeţi, pe viitor s-ar putea chiar să vă învăţăm cîte ceva“. La puţină vreme după Bienală, preşedintele venezuelean Hugo Chavez a declarat la ONU, chiar a doua zi după discursul lui Bush Jr.: „Diavolul a venit chiar aici, ieri, iar mirosul de sulf se simte chiar şi acum... Ca purtător de cuvînt al imperialismului a venit să ne împărtăşească propria reţetă de conservare a actualelor tendinţe de dominare, exploatare şi jefuire a popoarelor acestei lumi“. Exorcizarea lui Hugo Chavez s-a făcut cu citate din Noam Chomsky. **(M. C.)**

● Mie, din toată Bienala, cel mai mult mi-a plăcut pavilionul Marii Britanii. Pentru că acolo am stat cel mai mult şi, dacă am stat atît înseamnă că mi-a plăcut, nu? Adică, făceam ce făceam, mergeam prin toate pavilioanele, după care – ţuşti, înapoi la britanici! „Home Sweet Home“ (că doar eram sponsorizaţi de British Council, *right?)* Mi-a plăcut pentru că era cel mai interactiv (mă rog, interactiv la nivelul meu!). „Interactiv“, aici, însemna că era masa aia plină de poze pe care le decupai şi le lipeai (chit că nimeni nu cred că se mai uita la ele, după ce le lipeai pe un panou!)... Mai erau o tablă de clasă şi cîteva crete, aşa că puteai scrie pe tablă tot felul de chestii, fraze care începeau cu „If“ (chit că nimeni nu cred că le lua în seamă!)... Lumea intra, pleca, forfotea în jurul meu – eu îmi vedeam, neclintit, de treabă. Cred că unii s-au gîndit chiar că aş putea fi un figurant, plătit de britanici să mă fac că mă joc... Dar nu mă plătise nimeni, chiar mă jucam „gratuit“, de plăcere! Şi m-am simţit, într-un mod destul de naiv, destul de „util“... nu ştiu... deşi nu era decît un spaţiu unde-ţi mai odihneai trupul şi te jucai cu foarfeca şi lipiciul.

Unele standuri nu le-am înţeles: de ce era pavilionul danez (adică *danezii,* care practic au inventat designul modern!) plin de chestii chinezeşti?! De ce era pavilionul finlandez de două ori (o dată la ţări scandinave şi încă o dată separat)?? De ce era pavilionul spaniolesc numai cu femei vorbind în monitoare? Şi, în fine, *despre ce* era vorba în pavilionul rusesc – ăla cu intrarea ca-ntr-o *datcha?!* Mirosea frumos a lemn, da' altfel n-am înţeles nimica... **(a. l. ş.)**

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată vineri, 20 octombrie, la ora 17,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri,* realizată de Luca Niculescu şi Dragoş Ghiţulete.

BRITISH COUNCIL

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

„Teatrul trebuie să fie angajat, dar nu neapărat politic“

– interviu cu Alexandra BADEA –

Montează exclusiv dramaturgie contemporană, texte care vorbesc despre conflicte, traume, vinovăţii asumate sau ambigue, în care victima şi călăul îşi pot inversa rolurile în orice clipă. În 2003, a făcut senzaţie cu spectacolul său de absolvenţă, Lebensraum/ Spaţiu vital *de Israel Horovitz, pe care l-a prezentat la Avignon, în off, dar şi la parizianul Théâtre Lucernaire. După mai puţin mediatizatul* Blaubart, speranţa femeilor, *de Dea Loher, la Teatrul ACT, a plecat să studieze la Sorbonne Nouvelle, unde îşi susţine, în prezent, doctoratul cu o teză despre „Teatrul politic şi societatea după căderea Zidului“. În februarie 2005, a creat Europ'artès, asociaţie de promovare a schimburilor interculturale europene. Parteneri îi sînt colegele de generaţie, Adriana Butoi şi Mădălina Constantin, dar şi polonezul Tomasz Kowalski, toţi cu stagii de actorie la Paris, totodată protagonişti ai spectacolului său,* Histoires de famille *de Biljana Srbljanovic. Deşi pare complicat să susţii la Avignon două producţii, cum a reuşit în această vară Alexandra Badea – cu* Poveşti de familie *şi* La femme comme champ de bataille *de Matei Vişniec –, nu mai puţin dificilă s-a dovedit încercarea regizoarei de a-şi aduce în ţară spectacolul recent montat în Franţa. Odată depăşite acrocurile birocratice, Mădălina Constantin şi Carine Piazzi au putut juca* Femeia ca un cîmp de luptă *în cadrul Festivalului Dramaturgiei Româneşti de la Timişoara, pe 23 septembrie, iar cîteva zile mai tîrziu, la Teatrul Foarte Mic. În accepţiunea Alexandrei Badea, teatrul* politic *e mai mult decît un jurnal informativ, antipatic şi sobru. E un teatru necesar, liber şi franc, plin de umor şi speranţă.*

Imagine din spectacolul **Femeia ca un cîmp de luptă**

Experienţa unui alt mediu teatral ţi-a schimbat percepţia asupra succesului?

Cînd am plecat, mi-am dat seama că am ieşit dintr-un iureş. A trebuit, în primul rînd, să uit tot ce învăţasem la Studioul Casandra, în acel ultim an de facultate, cînd totul se transformase într-o goană nebună după cronici, presă, televiziune. Bineînţeles că în Franţa, am fost foarte dezamăgită, la început pentru că acolo li se dă puţină importanţă acestor chestiuni. Într-un mediu teatral atît de divers, se pot întîmpla lucruri interesante, care să nu fie deloc mediatizate. Noi, de exemplu, am avut reacţiile cele mai emoţionante din partea unor oameni care nu ne cunoşteau şi mi se pare că toate aceste întîlniri au transformat ceva în mine. Matei Vişniec mi-a spus acelaşi lucru, la un moment dat, cînd îi povesteam că trebuie să ne pregătim pentru Avignon, să chemăm cronicari, să organizăm întîlniri cu presa: „Ştii, dacă o să pleci tot cu logica asta românească, o să fii nefericită, pentru că aici oamenii sînt foarte relaxaţi, nu trebuie să alergi neapărat după eveniment, după succes“. Tot în Franţa, mi-am dat seama că, în România, criticii au foarte multă putere. Da, da, mie aşa mi se pare. Spun: „spectacolul ăsta e bun, ăsta e prost“. Pentru regizor, e o experienţă ciudată. Mi s-a întîmplat cu *Lebensraum* şi cu *Blaubart:* primul a fost apreciat în unanimitate, dar la al doilea, 60% dintre cronici au fost contra. Ei bine, în Franţa nu ai niciodată unanimitate. Oricine, prieten sau nu, îţi spune clar: „mi-a plăcut“ sau „nu mi-a plăcut *pentru că...*“, iar critica aceasta obiectivă te obligă să cauţi în continuare şi să nu eşuezi într-o schemă predefinită.

Pentru unii, estetica minimalistă e tot un soi de reţetă salvatoare. În cazul tău, e mai degrabă angajament artistic.

Într-un fel, *Femeia ca un cîmp de luptă* a fost ca o gură de oxigen pentru mine. După ce am montat *Poveşti de familie,* pentru că îmi plăcuse foarte mult textul Biljanei Srbljanovic şi am vrut să aduc pe scenă acest spaţiu balcanic aproape necunoscut în Franţa, aveam nevoie, din nou, de o scenă goală pe care să fie numai actorul, într-un anumit context. Pentru *Histoires de famille,* am colaborat cu un plastician care nu mai lucrase în teatru. El a făcut un decor-instalaţie, din materiale recuperate, o compoziţie aproape kantoriană, cum a spus George Banu. Am tot adunat din tîrguri, de pe stradă, cel mai mult, din România, obiecte ruginite, ponosite, patinate, care aveau o poveste, o istorie, şi din ele am înălţat un munte, ca la gropile de gunoi... Costumele proveneau din second-hand-uri bucureştene, dar francezii erau încîntaţi, credeau că le-am adus din Serbia anilor '90. Era frumos, însă mie mi s-a părut că e prea mult, că nu mă reprezintă. După ce am început să repetăm mişcarea, destul de repede, mi-a luat vreo lună şi jumătate să-l curăţ. Într-o a doua etapă, am simţit nevoia să reduc decorul şi-atunci am scos tot. Din acel amalgam între un univers uşor militar şi poveştile unor oameni obsedaţi să-şi ia mobila, să plece, pentru că vine războiul peste ei, a rămas doar o imensă pînză de camuflaj... Cînd am făcut spectacolul, nu mi-am pus însă problema unde mă aflu, estetic vorbind. Acum am un proiect, *4.48 Psychosis* de Sarah Kane, pe care vreau să-l montez cu un bărbat în rolul principal, atacînd tema transsexualităţii, a identităţii sexuale, dar şi naţionale, pentru că actorul e polonez. Peste un an-doi, vreau să fac un atelier de dramaturgie pe tema identităţii, pornind de la improvizaţiile actorilor de origini diferite, care au o poveste, un trecut greu de purtat... Renunţarea aproape totală la un text dat ar putea fi o etapă importantă în munca mea.

Dacă ai fi rămas în ţară, te-ar fi preocupat la fel de mult problema identitară?

Evident că nu. M-am format, de pe la doisprezece ani, între două ţări, dar n-am avut, recunosc, fascinaţia Occidentului. E adevărat că, în ultimii trei ani, lucrurile s-au schimbat foarte mult în România, însă mentalităţile sînt tot cele vechi. Asta mă înnebuneşte: să întîlnesc oameni şi să constat că sînt ca nişte ziduri, în care nu poţi să faci nici o fisură. M-am simţit mereu în conflict cu atitudini de genul: „hai, că ne aranjăm, hai, că te rezolv eu pe sub mînă“. Nu pot trăi aşa, nu mă pot adapta. Acum însă, lucrurile care-mi plăceau acasă, fără să fiu conştientă de ele, mă urmăresc şi mai mult. E o relaţie foarte ciudată, între conflict puternic şi nostalgie copleşitoare. În ultimul monolog, Dorra, personajul din *Femeia ca un cîmp de luptă,* se întreabă care-i imaginea ţării sale. E aceea a unei ţări în război, dar violenţa e un lucru pe care l-am trăit şi noi, după '90, cu egală intensitate. Mă gîndesc la mineriade, la episodul Tîrgu Mureş, la naţionalismul şi xenofobia noastră faţă de unguri, ţigani... puţin a lipsit să nu se întîmple ceva asemănător. Într-un fel, cînd Dorra vorbeşte despre Serbia, mi se pare că vorbesc eu despre România.

Ai fost colegă cu membrii grupului dramAcum, *împreună aţi sprijinit şi ideea unui „teatru de debut“. Ce-a rămas din toate astea? Mai ai contact cu generaţia ta, te mai simţi apropiată de ei?*

N-am făcut parte din *dramAcum,* deşi eram întru totul de acord cu principiile lor. Poate nu ţinem o legătură foarte directă, dar ştiu şi mă interesează ce se întîmplă, am văzut spectacole... *Stop the tempo,* al Gianinei Cărbunariu, mi-a plăcut foarte mult, e poate cel mai bun text românesc contemporan şi mi-aş fi dorit să-l montez, dacă nu ar fi făcut-o ea atît de bine. Nici n-am mai vrut să mă duc să-l văd cînd a fost reprezentat, într-o altă versiune, la Paris. Mă gîndeam c-o să mă dezamăgească faţă de cum fusese în Green Hours, unde şi actorii erau foarte buni. Am văzut, de asemenea, o repetiţie cu *Elevator* al lui Gabriel Pintilei, montat de Adriana Zaharia. Sîntem pe aceeaşi lungime de undă, prin alegerea temelor şi predilecţia spre teatrul contemporan, dar, în acelaşi timp, sîntem diferiţi. N-am fost o generaţie favorizată şi, din păcate, nu cred că sînt nici ei, acum, o generaţie favorizată, iar asta mi se pare de-a dreptul suprarealist. E adevărat, au început să fie cunoscuţi, circulă mult, li s-au întîmplat lucruri interesante în străinătate, dar în România e tot greu. Ar fi trebuit să existe un teatru al lor, în care să aibă putere de decizie.

Turneul pe care l-ai făcut cu Lebensraum, *în 2003, la Avignon şi Paris, te-a ajutat să pătrunzi mai uşor în mediul teatral francez?*

Nu foarte mult pentru că, din păcate, România n-are o imagine prea puternică în teatru. Polonia, da. Dacă aş fi fost regizor polonez, mi-ar fi fost, probabil, mult mai uşor. Aşa încît debutul meu a avut loc abia cu *Histoires de famille. Lebensraum* a fost doar un spectacol românesc jucat la Avignon, în condiţii dificile. Am avut un producător foarte implicat în proiect, care a vrut să-l prezinte la Paris, dar de fiecare dată cînd a găsit o sală, n-a găsit bani. I se spunea mereu: „bine, noi dăm nişte bani, dar să dea şi românii“. Or, în ţară nu mai aveam cum să fac rost, bătusem la toate porţile, avusesem toate subvenţiile posibile pentru Avignon. În plus, eram ai nimănui, pentru că deşi *Spaţiu vital* fusese produs de UNATC, ieşise de sub tutela şcolii. Un an şi ceva ne-am zbătut... Pentru străini, România e cam aşa: e bine, e OK, dar oamenii nu înţeleg absolut nimic din ce se întîmplă aici. Nathalie Vimeux, una dintre programatoarele Festivalului de la Avignon, pe care am întîlnit-o în urmă cu doi ani, mi-a povestit cum, invitată fiind la Festivalul Naţional de Teatru de la Bucureşti, a vrut, la un moment dat, să vadă şi producţii independente. S-a uitat în programul Teatrului ACT, a intrat la *Blaubart,* a încercat să ia contact cu cineva, dar nu a avut cu cine. În Franţa, a dat întîmplător peste numele meu, m-a căutat, am vorbit, a înţeles atitudinea, furia mea faţă de teatrul românesc, faţă de România, şi mi-a zis: „şi noi simţim la fel pentru că nu ştim ce se întîmplă. Venim, vrem să-i cunoaştem pe tineri, dar ne sînt prezentate alte nume, ne interesează un anumit gen de spectacol, însă nu ştim dacă el există“.

Cum ai defini ceea ce faci acum? E teatru politic, angajat?

Formula mi se pare pleonastică. Teatrul trebuie să fie *angajat,* nu neapărat la modul politic, dar să propună ceva, să aibă o părere asupra unui subiect. Argumentul celor care nu cred în acest tip de teatru e că arta trebuie să aducă lumină, alternativa violenţei. Eu susţin că teatrul trebuie să analizeze violenţa, să sape adînc în ea, iar de aici să scoată nu neapărat un răspuns sau o soluţie – nu acesta e rolul lui –, dar să te incite, să-ţi pună întrebări, să-ţi dea nişte piste de căutare. Nu facem teatru pentru că ne place să ne distrăm între noi.

a consemnat
Andreea DUMITRU

Paul BREAZU

O noapte la oţelărie

În martie, Warner Bros. Records/Warner Music Vision lansa un pachet DVD/CD numit One Night to Remember. *La 13 ani de la entuziasmantul* Live At The Point *din Dublin şi la doar un an după excelentul* Live in Paris, *un alt concert în care se auzea vocea lui Seal era pus la păstrare între două coperte. Marţi, 24 octombrie, de la ora 19,30, la Sala Polivalentă, Seal va susţine un concert (produs de Events) parte a turneului de promovare a acestui DVD/CD.*

La începutul verii lui 2005, Seal Henry Olosegun Olumide Adeola Samuel primea o scrisoare ciudată. O orchestră simfonică din Germania, Vox Artis, condusă de la pupitrul dirijoral de Mike Duke, îl invita în Düsseldorf, pentru un concert în acompaniamentul celor 52 de muzicieni care o alcătuiau şi al unui cor. Locul ales era chiar mai ciudat decît scrisoarea în sine: Kesselhaus, o hală dintr-o foarte veche oţelărie, acum dezafectată şi transformată în sală de concerte. În faţa a 400 de invitaţi, cîntăreţul lansat în muzica mare de „Killer“, club hit-ul nouăzecist al lui Adamski, unul dintre producătorii care au declanşat explozia *acid house* în Marea Britanie, reuşeşte să convingă lumea că alăturările muzicale pretenţioase nu devin întotdeauna catastrofe simpatice (în 2000, *S & M with the San Francisco Symphony* al infatigabilei Metallica nu reuşea să se salveze nici măcar prin haz involuntar). Deschis de o uvertură-medley, într-un mix al celor mai tari titluri din discografia britanicului – poate cel mai slab şi banalizat moment al live-ului din bătrîna fabrică –, performance-ul simfonic al lui Seal continuă în crescendo, alternînd, într-un show electrizant, cîntecele care l-au transformat în una dintre cele mai puternice voci ale muzicii ultimilor 15 ani.

Au fost acolo, printre viori, clarinete şi tube, amintitul „Killer“, „Crazy“ şi „The Beginning“ – single-urile care au făcut ca albumul său de debut să decoleze către vîrfurile topurilor de aiurea –, neobositul „Kiss from a Rose“ şi „Prayer for the Dying“, bornele sonore ale sequel-ului din 1994, eteralele „State of Grace“ şi „Still Love Remains“, de pe *Human Being*, albumul din 1998. Tot acolo, cover-uri după cîntecele unor Neil Young („Don't Let It Bring You Down“), David Bowie („Let Me Sleep Beside You“) şi The Killers („Everything Will Be Alright“). Iar în concluzie – cum altfel?! – imnicul „Get It Together“, dovada aproape stranie că „aparatul“ simfonic de pe scenă poate fi funk. Precedat – omagiu adus celor care l-au invitat, declaraţie pentru Heidi Klum, proaspăta doamnă Samuel, dar şi pentru fiul ce urma să i se nască în septembrie 2005 – de „Wiegenliede“, cîntecul de leagăn compus de Johannes Brahms în 1868.

Cosana NICOLAE

campus graffiti

Anglomania în epoca francofoniei

– arte, mode şi muzee –

În cele ce urmează nu este vorba de o contramişcare de masă petrecută în România în aceste zile, ci de un fenomen cultural cu o lungă istorie şi actualizat în formă muzeistică peste Ocean. Expoziţia „Anglomania. Tradiţie şi transgresiune în moda britanică", găzduită de Muzeul Metropolitan din New York, a surprins atît prin spaţiul ales – unul din bastioanele artei canonice –, cît şi prin subiect, care deschide din nou termenii unei relaţii contencioase de secole.

„Anglomania" a cuprins Europa, şi mai ales Franţa, pe la jumătatea secolului al XVIII-lea, cînd ironia soartei face ca, pe insulă, lumea bună să cadă în ghearele... „francofoniei" şi ale costumaţiei *à la française,* oferite de celebrii *marchands des modes* de pe Rue Saint-Honoré. După cum era percepută însă de anglofonii Montesquieu şi Voltaire, dintre care ultimul dorea să se nască din nou ca supus britanic, Anglia reprezenta tărîmul raţiunii, al libertăţii şi al toleranţei, prin urmare locul unde Iluminismul putea să-şi găsească încununarea. Totuşi, ceea ce a început ca un fenomen intelectual a devenit şi a rămas doar o chestiune de stil, nuanţată în constructele romantice ale imaginaţiei narative din secolul următor. Privită prin lentila contemporană, „anglomania" expune aspecte ale culturii britanice care au incitat imaginaţia europeană şi americană deopotrivă, cum ar fi clasa socială, ideea de regalitate, iar, la alt nivel, şi sporturile, spectacolele, excentricităţile sau grădinile ce reflectau credinţa lui Voltaire într-o ordine naturală bazată pe raţiune.

Vorbim despre imagini ce nu sînt doar produsul anglofiliei europene şi americane, ci sînt promovate şi perpetuate de englezii înşişi şi se regăsesc în romane de Jane Austen sau Charles Dickens, dar şi în picturi de Reynolds, Hogarth şi Gainsborough. Juxtapunînd costume de epocă şi moda sfîrşitului de secol XX şi început de secol XXI, prezentînd o serie de vignete tematice în aripa muzeală din Metropolitan dedicată Marii Britanii, recenta expoziţie despre „anglomanie" a avut o serie de atribute poetice, nostalgice, satirice, dar şi teatrale. Îmbrăcămintea a fost prezentată cronologic în evoluţia sa formală cu ajutorul unor exemplare originale ce au aparţinut unor personalităţi ale istoriei. Însă expoziţia a adus în prim-plan diverşi creatori de modă contemporani, de la John Galliano, la Manolo Blahnik, care au combinat noul şi vechiul, uneori în aceeaşi piesă de îmbrăcăminte, pentru a schiţa continuitatea conceptuală a ideii de „anglicitate". În viziunea organizatorilor, exact conflictul dintre trecut şi prezent, dintre tradiţie şi transgresiune defineşte cultura britanică şi promovează convenţiile sale artistice, literare şi sartoriale.

„Anglomania" a dus la interesul crescînd pentru literatura engleză în Franţa, aşa cum s-a întîmplat cu *Pamela* (1740) de Samuel Richardson, nu atît datorită conţinutului erotic, ci mai ales descrierii Angliei ca o ţară definită de dinamica diviziunilor sociale, de relaţia stăpîn/servitor. Creatorul de modă Hussein Chalayan s-a inspirat din imaginile descrise, de exemplu, de Dickens în *Pickwick Papers* (1836) şi *Our Mutual Friend* (1864). Chalayan reface un colţ din Cassiobury Park pentru a contrasta, cu ajutorul manechinelor, eleganţa rafinată a perucilor în trepte, de la curtea reginei Victoria, cu rochiile zdrenţuite şi pline de pete ale celor din clasa „de jos". Deşi îmbrăcămintea creatorului contemporan pare a parodia grandoarea din epoca „gentileţii", evidenţiază în acelaşi timp talentul acestuia în a (de)construi imaginile de odinioară. Amintind de practica servitoarelor care purtau jupoanele stăpînelor, rochiile sînt compuse din mai multe straturi diferit colorate de satin, mătase, piele, bumbac, nylon, inclusiv din haine second-hand, fiind asezonate cu pene de struţ şi paiete pierdute şi regăsite chiar din „repertoriul" lui Chalayan. Prin această formă de arheologie sartorială, elementele exterioare sînt rupte pentru a se vedea desuurile, în stilul propriu al creatorului de modă contemporan care reflectă estetic reciclarea socială a hainelor vechi din secolul al XIX-lea.

La rîndul său, Alexander McQueen ilustrează *une robe à l'anglaise* printr-un costum-frac cu jiletcă, purtat de David Bowie şi inspirat de atributele simbolice ale personajului lui John Arbuthnot din 1712, John Bull. Deşi originar o figură derizorie, Bull a devenit arhetipul eroic al englezului liber, fiind portretizat, potrivit numelui, ca o apariţie virilă, puternică şi încăpăţînată, un bărbat de la ţară, mîndru de originea lui anglo-saxonă. McQueen a asociat conotaţiile democratice şi naţionaliste ale costumului tradiţional cu limbajul stradal de astăzi, mai ales Mod şi Punk. Totodată, interesul lui McQueen pentru estetica mortalităţii, inspirată declarat din cultul funebru al reginei Victoria, este vizibil într-un alt ansamblu, în care aşază o rochie din mătase neagră a acesteia, din perioada sa de doliu de peste două decenii, alături de două figuri sinistre pe post de *memento mori,* coborîte parcă din paginile romanelor gotice.

Dar povestea de iubire a Angliei victoriene cu sine însăşi, vizibilă mai ales în spectacolele fastuoase date de-a lungul şi de-a latul imperiului, este reprezentată cel mai bine de Vivienne Westwood. Aceasta a căutat mereu iconuri ale regalităţii şi aristocraţiei pentru a produce haine somptuoase, inspirate de diverse tablouri ale aceleiaşi regine Victoria. Interpretarea creatoarei de modă accentuează elementele ostentative, captînd grandoarea costumaţiei de epocă prin blănuri şi mătăsuri în mov şi roşu aprins. Pe de altă parte, Westwood realizează şi o „lectură" zeflemitoare a teatralităţii portretului regal, cu toate capcanele reprezentării simbolice a autorităţii. Folosind o coroană de *tweed,* o capă de hermină falsă, un corset violet şi o mini-crinolină în aceeaşi nuanţă, ca şi pantofi brodaţi cu tocuri ortopedice, ea uneşte idealurile feminităţii şi regalităţii în cel mai reuşit comentariu vizual despre spectacolul naţiunii sale din întreaga expoziţie.

Alice POPESCU

bon de lectură

Sex, longevitate şi închisoare

● **Daniel Reid, *Tao pentru sănătate, sex şi longevitate,* traducere de Cristina Popa, Editura Polirom, 2006.**

Unul din avantajele „Marii Căi Occidentale a Confortului" este acela pe care l-aş numi – cu o sintagmă la fel de inconfortabilă – „avantajul capului crăpat". Occidentalul n-ar mai trebui să se deranjeze să crape capul aproapelui, de furie, aproapele e formatat din naştere ca atare. Ne naştem cu minţile scindate, gata violentaţi – semn al metabolizării agresivităţii, mulţumită educaţiei şi nenumăratelor campionate cîştigate împotriva noastră şi a naturii de-a lungul secolelor de civilizaţie. Şi totuşi continuăm să ne luptăm. Într-un fragment din ultimele capitole ale cărţii sale, Daniel Reid îl citează pe Lao Tze *(Tao te qing):* „Cînd un om cu o înaltă capacitate aude Tao, / Face tot ceea ce este posibil pentru a-l pune în practică. / Cînd un om cu o capacitate medie aude Tao, / El are îndoieli în legătură cu acesta. / Cînd un om cu o capacitate scăzută aude Tao, / El rîde în hohote". Pe termen lung – spune Reid – omul cu o înaltă capacitate, care face tot ceea ce este posibil pentru a pune în practică taoismul, e cel care rîde la urmă, deoarece el ajunge să se bucure de sănătate şi longevitate şi să mediteze lîngă mormintele foştilor prieteni şi tovarăşi.

Minţile bine departajate emisferic ale supravieţuitorilor unui sistem social proaspăt defunct vor observa, cu o tresărire involuntară de umor, că retenţia şi apoi inversarea ultimelor două substantive în frază ar fi putut la fel de bine desemna soluţia nemuririi în comunism, căruia nu i-au trebuit cinci mii de ani, ci doar cincizeci, pentru a contempla acelaşi rezultat.

Tao pentru sănătate, sex şi longevitate este una dintre cele mai bune cărţi din zona practicilor spirituale, apărute recent pe piaţa de carte românească (şi într-o traducere meritorie): la obiect, clară, organizată şi concepută după nevoile comprehensive ale gîndirii occidentale, fără a fi, în acelaşi timp, superficială, preţioasă ori clişeistică – ingredientele tipice stilului „slab" în domeniu. Luciditatea „vederii", acurateţea şi simplitatea explicaţiilor sînt o dovadă că Reid şi practică ceea ce scrie, spre deosebire de autori autohtoni recenţi, vajnici exploratori de teritorii spirituale mirobolante şi inexistente.

În cel mai pur spirit taoist, cartea spulberă, pînă la detaliu, un mare număr de prejudecăţi privind alimentaţia, practicile sexuale şi durata de viaţă a individului. Desigur, în ultimii ani a apărut o întreagă bibliografie pe această temă, după cum existau multe materiale circulante ilicite din aceeaşi sferă de interes şi înainte de 1989, dar poate că este pentru prima dată cînd mentalul tradiţional românesc are foarte puţine motive de idiosincrazie. Fără a intenţiona să intru în amănunte (cartea numără aproape 500 de pagini dense, argumentate cu texte tradiţionale chinezeşti şi studii ştiinţifice explicate minuţios, buna-credinţă şi documentare a autorului mergînd pînă la a recomanda, în final, o vastă listă de texte suplimentare), trebuie precizat – pentru cititorul începător – că „trofologia" sau ştiinţa alimentaţiei disociate nu este o descoperire recentă, ci una taoistă, veche de milenii, că vîrstele între 200 şi chiar 1500 de ani nu sînt desprinse din povestiri nemuritoare, ci din biografia celor mai mari învăţaţi şi practicanţi ai taoismului, şi că – nu în ultimul rînd – metoda transmutării şi sublimării energiei sexuale prin practica orgasmului fără ejaculare nu este o invenţie de amorul artei a lui Gregorian Bivolaru, ci un capitol din marele sistem filozofic şi spiritual tantric, la fel cum este calea pentru yin şi yang de transformare a esenţei sexuale în energie şi spirit în raport cu Tao. Motiv pentru care venerabilii practicanţi taoişti ai yogăi sexuale din vremea confucianismului, ca şi cei de la venirea comunismului în China au fost invitaţi – fireşte! – la închisoare. De unde deducem că Vico avea dreptate, istoria se repetă şi nici Wilhelm Reich nu era chiar nebun, ci i s-au creat condiţii. Similare.

Tragem aer în piept şi stăm în retenţie pe plin pînă la intrarea în samadhi sau măcar în Uniunea Europeană.

pentru informaţii şi rezervări, sunaţi la 3 103 103 sau scrieţi la bilete@teatrulact.ro

Joi, 19 octombrie, ora 19.00
Marcel Iureş
în
Ultima Bandă a lui Krapp
de S. Beckett
în româneşte de Ingeborg Vida
Regia:
Alexandru Dabija
Preţul biletelor: 18 lei integral, 10 lei redus pentru elevi, studenţi şi pensionari
O producţie TEATRUL ACT

Sâmbătă, 21 octombrie, ora 19.00
THE SHAPE OF THINGS
(Forma lucrurilor)

de Neil LaBute
cu:
MIHAELA SÎRBU
VLAD ZAMFIRESCU
IRINA VELCESCU
ANDI VASLUIANU
regia: Vlad MASSACI
Preţul biletelor: 15 lei integral, 10 lei redus pentru elevi, studenţi şi pensionari
O producţie TEATRUL FĂRĂ FRONTIERE & TEATRUL ACT

www.teatrulact.ro

De 8 ani
TEATRUL ACT
pe Calea Victoriei, 126

ABB
DILEMA VECHE
Gândul
www.onlinegallery.ro

Simona SORA

puzzlecturi

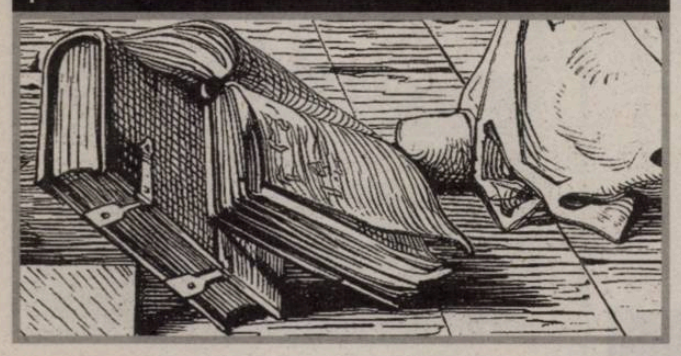

Cititorul din noi

● **Nicolae Manolescu, *Decalogul criticii literare*, ediţie îngrijită de Al. Cistelecan, Editura Aula, 2005.**

Cine îşi imaginează, deschizînd *Decalogul...* lui N. Manolescu, că va descoperi „arta poetică“ (mă rog, critică) a unuia dintre cei mai importanţi critici literari români postbelici va avea destule motive de mirare. La fel, cine se aşteaptă la o incriminare decalogică (să nu ucizi, să nu furi, să nu minţi...) a relelor de căpătîi şi a păcatelor de moarte în zona criticii de întîmpinare. Nu mai puţin cititorul care ar avea iluzia (provocată de titlu) că are în mînă o antologie tematică despre rosturile şi actualitatea criticii. Pentru că volumul îngrijit de Al. Cistelecan cuprinde două serii cronologice de editoriale publicate de directorul *României literare* în intervalele ianuarie-octombrie 1995 şi 2003-2005. Al. Cistelecan recuperează, aşadar, în această carte editorialele lui N. Manolescu necuprinse în volumul din 2003, *Inutile silogisme de morală practică,* apărut la Editura Albatros, anunţînd o iminentă aducere la zi a activităţii de editorialist a criticului de la *România literară*. Nota asupra ediţiei e pe deplin lămuritoare, deşi titlul (la fel ca în cazul *Literaturii române postbelice. Lista lui Manolescu)* ne lasă visători.

Dar, dincolo de rezonurile editoriale atotputernice, e evident că interesul profesional al criticului de la *Vatra* a marcat (prin titlu) accentul principal al volumului de faţă: redefinirea unui domeniu. Chiar conjuncturale şi fragmentare, opiniile celui mai longeviv cronicar literar şi ale unuia dintre cei mai lucizi-pragmatici apărători ai autonomiei esteticului, atît pe vremea comunismului, cît şi în prezent, dau un aer de normalitate şi de bună aşezare unei zone greu încercate în ultimii ani de umori şi diletantism. În condiţiile în care, de prin 1993, N. Manolescu a renunţat la legendara sa cronică săptămînală, concentrîndu-se pe scrierea *Istoriei critice...*, editorialele sale au reprezentat unicele luări de poziţie în chestiuni „arzătoare“ precum revizuirile critice, colaboraţionismul unor scriitori, „apolitismul“ unor oameni de cultură, foiletonismul şi alexandrinismul, deruta şi orbirea criticii literare.

Asta nu înseamnă că editorialele de atitudine civică sau politică ţintind (prea) numeroase anomalii de tranziţie (de la cazul Patapievici la crima pioasă de la Tanacu) nu-şi au actualitatea lor. Luciditatea, înţelegerea (critică), îndelunga frecventare a unei căi de mijloc, întemeiate moral, fac din aceste efemeride un excelent repertoar al momentelor revoltătoare sau ambigue din ultimii ani ai tranziţiei. Măcar din această pricină risipirea editorialelor în cîteva volume este de-a dreptul frustrantă.

Şi totuşi, partea cea mai densă, mai legată şi în definitiv mai consecventă cu sine şi cu literatura comentată de-a lungul vremii este cea despre condiţiile şi imperativele criticii, despre bucuriile, dar şi teama de neînţelegere sau orbire pe care practica ei onestă şi nerutinată le poate provoca. Amintindu-şi începuturile de cronicar la *Contemporanul,* N. Manolescu compară anii '60, ani de relativă deschidere, cu cei de după '89: „debutam odată cu o epocă nouă, începuturile mele fiind şi ale literaturii... Asta mă face pînă la un punct înţelegător cu tinerii critici din deceniul scurs de la Revoluţie. Şi ei trăiesc sentimentul că literatura o ia, împreună cu ei, încă o dată, de la început. Le recomand însă o anume prudenţă în comparaţia, posibilă, dar neîntemeiată deplin, dintre anii '60 şi anii '90: noi veneam cu adevărat după un gol literar, în care valorile fuseseră mai rare decît stelele din univers; ei vin după o perioadă care nu duce deloc lipsă de poeţi, romancieri, eseişti, istorici literari sau dramaturgi valoroşi. Sensul schimbării nu este acelaşi astăzi ca şi ieri“ *(Privind înapoi, fără mînie).*

Dacă sensul schimbării este diferit, regulile jocului critic *(Posibil decalog pentru critica literară)* au pentru N. Manolescu o doză de imuabil. Critica, aşa cum o decalogizează N. Manolescu, ar fi clară, precisă, simplă, concretă, impresionistă, concisă, netehnicistă, adecvată, neideologizată şi (mai presus de orice) stimulativă pentru cititor. „În definitiv – spune N. Manolescu în 2003, după 30 de ani de cronică literară şi mai multe cărţi fundamentale – scopul criticii, dacă există unul, dincolo de a ne edifica în privinţa conţinuturilor şi formelor literaturii, precum şi a valorilor de care acestea depind, este să trezească în cititor apetitul pentru lectură“. Nu ştiu dacă orice tip de critică valabilă intră în decalogul manolescian. Dar aşa, centrată pe cititor, trebuie să fi fost critica şi pentru Harold Bloom care oricum numai precis, simplu şi concret nu era; şi pentru Bousoño care a făcut o pasiune pentru tehnicisme chiar în cărţile despre iraţionalismul poetic; şi chiar pentru Nabokov cel din minunatele conferinţe despre roman (citate şi de Manolescu), unde între critică şi literatură nu mai e decît o pasionantă continuitate. Dincolo de respectarea (cu sfinţenie, aş zice) a propriului decalog, acesta e şi marele merit al scrisului lui N. Manolescu: acela că trezeşte, rafinează şi incită cititorul din noi.

Dilema veche vă recomandă

● În *România literară* nr. 41/2006, un substanţial interviu inedit, din 1994, acordat de Virgil Ierunca, la Paris, Libusei Valentova, conţinînd o afirmaţie bulversantă din partea inflexibilului critic anticomunist: „...chiar cînd România se afla într-un regim totalitar, adevărata literatură se făcea în ţară“. (Radu Cosaşu)

● Emoţionant-senina evocare a lui Dan Goanţă, „Gwanster. Atît.“, semnată de fostul său coleg de la BBC, Alexandru Hâncu, şi publicată în *Observator cultural* nr. 85: „Nu i-am spus niciodată cît de bun era. Adică, mai încercam eu, dar mi-o reteza scurt: «Păpuşel, ştii cît te apreciez». Apăsînd pe *cît*. Mă privea lung peste ochelari, şi plecam. Cît de bun era profesio-nal, desigur, că doar n-o să doinesc despre *Gwantser The Great, Omul Irepetabil*. Vreo Odă. Ta-daaaa! (Trompeţi)... Dan a fost – şi cît mă seacă la inimă trecutul ăsta – *Marele Meseriaş. Supremul*. Punct. Cine l-a cunoscut şi zice altfel, e prost. Re-punct. Păi, atunci, de ce n-aţi auzit că era aşa de bun? Fiindcă nu trebuia să auziţi. Re-re-punct“. (Marius Chivu)

● După ce revista *Tabu* a ieşit cu un foarte oportun dosar dedicat tinerei generaţii de regizori de film (cu fotografii semnate Bumbuţ), săptămînalul *Time Out* consacră coperta şi nouă pagini ale numărului din 13-26 octombrie lui Almodóvar, cu ocazia apropiatei premiere a splendidului său *Volver* – filmul cu care toată lumea a plecat de la Cannes (mai puţin juriul...). E clar: cineva acolo sus, în redacţii, iubeşte Cinema-ul! (Alex. Leo Şerban)

Andrei GORZO

dilematograf

Ordine în haos

● ***Hîrtia va fi albastră* (România, 2006), de Radu Muntean.**

„În această noapte, nimeni n-are voie să doarmă... Noaptea e favorabilă trădătorilor şi duşmanilor poporului.“ Aceasta e una dintre numeroasele chemări lansate în noaptea de 22-23 decembrie 1989 şi o ascultăm, la radio, alături de locotenentul de miliţie Neagu (Adi Carauleanu) şi de plutonul său, în timp ce vehiculul lor blindat se învîrte (conform ordinelor) pe străzi adormite, departe de miezul evenimentelor. Legătura cu celelalte unităţi e proastă, staţia radio pîrîie şi se îneacă (pe măsură ce filmul se va apropia de sfîrşitul lui anunţat de la început, partitura ei crepitantă va suna tot mai malefic, ca în SF-urile acelea cu echipaje care se îndreaptă spre baza abandonată unde-i aşteaptă ceva oribil), dar chemările tot vin – „Haideţi să apăraţi televiziunea!“. Unul dintre băieţi, Costi (Paul Ipate), nu mai rezistă şi pleacă de capul lui. De aici încolo, inteligentul şi ultracontrolatul film de acţiune al lui Radu Muntean va merge pe două planuri: aventura revoluţionară a lui Costi şi aventura căutării lui. Şi una, şi alta se vor consuma cu un fîsîit neeroic. Nici unul dintre protagonişti nu-şi va revela vreo calitate excepţională. Nici unul dintre ei nu va înţelege mare lucru din experienţa bulibăşită a revoluţiei, şi cu atît mai puţin din valoarea ei incalculabilă („Adevărul e că, dacă nu înfometau atît de tare poporul...“, va încerca Neagu să conchidă, dar se va opri, nemaiştiind nici el unde voia să ajungă). Şi, în cîteva ore, toţi vor fi morţi.

Hîrtia va fi albastră va fi comparat cu celelalte două filme recente care privesc înapoi spre momentul 1989, dar filmul de care aminteşte cel mai tare este *Moartea domnului Lăzărescu*. În ambele filme ni se spune de la început că protagoniştii vor muri. În ambele e vorba despre expediţii de căutare desfăşurate pe parcursul unei singure nopţi, în lumi aflate în stare de asediu. În ambele avem de-a face cu un ochi care reuşeşte cumva să privească la rece în văpaia momentului (deşi ochiul lui Muntean lucrează altfel decît al lui Cristi Puiu) şi cu o ureche hipersensibilă la comedia catastrofică a emisiilor şi interacţiilor verbale pe care specia umană preferă să le flateze cu denumiri ca „exprimare“ şi „comunicare“. (La ambele filme a colaborat scenaristul Răzvan Rădulescu.) În apropiere de Televiziune, Costi şi noul lui prieten, un ţigan cu care s-a împrietenit pe drum (Andi Vasluianu, care e ca o injecţie de distracţie pură în fibra încordată a filmului), sînt acostaţi de nişte revoluţionari, conduşi la o vilă, înarmaţi şi invitaţi să tragă în teroriştii de-afară. Revoluţionarii au un şef (cel puţin se comportă ca un şef) care, deşi şi-a pierdut vocea, împarte necontenit ordine, mustrări şi încurajări sentimentalvirile („Ştiu, mă, ştiu“, îi horcăie el cu patos unui soldat tîmpitizat de nesomn) şi, în general, face pe bătrînul *guerrillero*. (Actorul e Ion Sapdaru – profesorul din *A fost sau n-a fost?.)* Mai e acolo şi un tip (Gabriel Spahiu – filmul e plin de scurte apariţii minunate) care trage din toate poziţiile, cu ţigara în gură, în timp ce în mintea lui probabil că se derulează toate fazele tari pe care le-a văzut vreodată la video. E suficientă o singură remarcă imprudentă pentru ca această euforie să degenereze în paranoia – după cum află Costi atunci cînd remarcă, imprudent, că afară nu sînt teroriştii, ci soldaţi. În momentul următor, *el* devine teroristul. În timpul acesta, Neagu, care a venit să-l caute la Televiziune, e interogat pe un ton insultător de un colonel din armată, care totodată vrea să vorbească la telefon şi să mai şi asculte ce se spune la televizor; cere să se dea televizorul mai tare, drept care e silit să ridice vocea la telefon, drept care iar nu mai aude televizorul. Muntean filmează toate astea în planuri lungi, superbe din punct de vedere tehnic, şi, în timp ce Neagu stă acolo umilit şi telefonul tot sună şi persoane neidentificate tot apar cu informaţii (inclusiv un număr de înmatriculare care ar putea fi al maşinii lui Ceauşescu şi pe care toţi sar să-l decodeze ca pe o şaradă), creşte senzaţia comică şi înfricoşătoare că, în momentele acelea, raţionalitatea e în piuneze, că între beţia libertăţii şi amocul pur nu e o distanţă atît de mare. Din păcate nu creşte suficient. Haosul din Televiziune şi haosul din vilă nu sugerează cu destulă putere haosul general; realizatorii par să fi contat pe aceste episoade pentru mai multă forţă sinecdocică decît au de fapt. Nici Neagu nu creşte ca personaj, ceea ce e mai grav, pentru că, fără a-şi depăşi limitele de miliţian lipsit de imaginaţie, el ar trebui să devină la un moment dat „omul nostru“, singurul reper cît de cît solid în haosul acela, tot aşa cum infirmiera din *...Lăzărescu,* fără a fi vreo clipă mai mult decît o infirmieră obosită care vrea acasă, devenea la un moment dat reprezentanta umanităţii – tot ce puteam oferi mai bun. Dar Neagu rămîne distant şi apatic. Asta e din cauza prezenţei opace, lipsite de charismă, pe care i-o conferă Carauleanu, dar s-ar putea să fie şi din cauză că Neagu, ca personaj, nu e testat la limită. Nici spectatorul nu e. Filmul nu e o experienţă-limită, deşi ar fi putut fi. E scurt, solid, exact, expeditiv, admirabil şi limitat.

trecerea prin reviste

Cine (nu) vrea să fie prinţesă

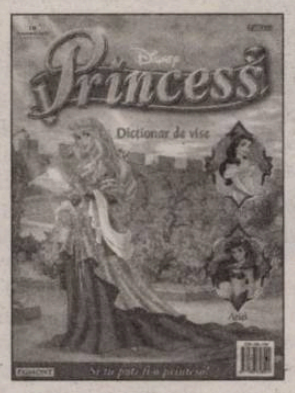

Dintotdeauna mi-am dorit să fiu, măcar puţin, şi în anumite privinţe, prinţesă. Orice fetiţă normală, presupun, are măcar o etapă în viaţă în care se vede în rochie roz, cu bucle lungi acoperite de flori sau diademe, săgetînd inima unui, evident, prinţ care apare te miri unde şi din te miri ce. Revista *Princess* (editată de Egmont, România, editor coordonator Aloma Ciomîzgă) se adresează exact acestui fel de fetiţe: celor care, cîndva, în viitor, vor merge pe urmele lui Barbie şi-şi vor desăvîrşi, mai tîrziu, educaţia sexualo-sentimentală citind *Girl*, şi apoi *Unica, Elle, Avantaje* şi *Cosmo*. *Princess* reprezintă faza preadolescentină în instruirea reprezentantelor *comme il faut* ale sexului în principiu frumos şi oarecum slab.

În această etapă, evident, nu se pune problema educaţiei sexuale, ci doar a unui început de *training* sentimental, cu tente morale. Partea morală e binevenită, pentru că revista în cauză le învaţă pe fetiţe, prin modelul prinţeselor prezentate – Belle *(Frumoasa şi Bestia)*, Aurora *(Frumoasa din pădurea Adormită)*, Ariel *(Mica sirenă)*, Mulan, Albă-ca-Zăpada sau Cenuşăreasa să fie bune, respectuoase, săritoare, grijulii şi mereu preocupate de cei din jur. În acest ultim punct intervine, deja, nota – să-i zicem, mai dur – sexistă: prinţesele în devenire sînt învăţate cum să le facă pe plac viitorilor prinţi: de pildă, Belle se tot străduieşte să găsească un joc care s-o mulţumească pe Bestie; aceasta sau mai bine-zis acesta, pentru că noi ştim că, de fapt, e vorba de un prinţ deghizat, cîrcoteşte la toate propunerile ca, în final, să-i ofere el Frumoasei un joc mai grozav ca toate celelalte, şi anume un carusel, pe care îl asociază şi cu o iniţiativă romantică: o masă cu lumînări şi pernuţe roz, la iarbă verde. Între Bestie şi eroii Barbarei Cartland sau cei din *Tînăr şi neliniştit* nu e mare diferenţă: ei se suprapun aproape perfect peste portretul-robot al bărbatului ideal pentru orice fată devenită prinţesă: puternic, dar şi romantic, lăsîndu-se greu, dar cu iniţiative lăudabile; un partener care ştie să satisfacă nevoile de toate felurile ale frumoasei sale, fără a-şi pierde din tărie.

În sprijinul aceleiaşi ideologii feminine şi idilice vin şi celelalte componente ale revistei: sfaturi practice, interpretări de vise, chestionare. De pildă, aflăm că, „dacă visezi flori, vei avea foarte curînd un prieten nou, foarte special"; la *Jocul iubirii adevărate*, poţi cuceri inima prinţului doar „dacă reuşeşti să găseşti cele cinci calităţi ale unei prinţese adevărate": „înţelepciune, frumuseţe, prietenie, curaj, generozitate"; la capitolul chestionare, poţi afla dacă vrei „să locuieşti într-un castel sau într-o căbănuţă", iar printre opţiunile de ocupaţii se numără gătitul, dansatul, hainele elegante...

Toate lucrurile pe care le poţi confecţiona sînt roz, cu inimi sau trandafiri: există „o pernuţă parfumată" din pîslă roz, cu margini de dantelă şi umplută cu petale uscate; o bentiţă, îmbrăcată tot în pîslă roz, pe care se lipesc o panglică de un alt roz şi nişte trandafiri mici, din satin; şi un medalion indian, de astă dată albastru şi cu pene, dar care tot are în componenţă paie roz.

Pe scurt, o lume roz, destul de restrictiv-idilică, cu o morală în principiu justă, dar destul de submisivă. Despre care nu pot să spun că îmi displace, în limitele kitsch-ului dulce şi ale lipsei de adecvare la lumea cu mai puţini prinţi şi castele în care ne agităm. **(I. P.)**

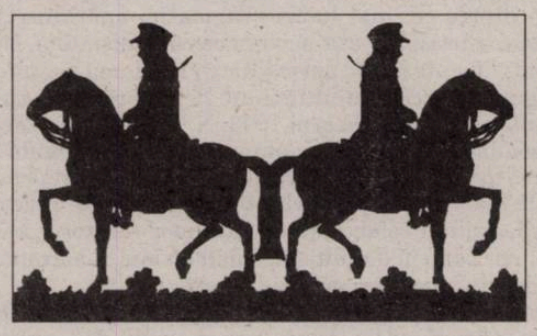

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Mama inexistentă despre fiul nostru inexistent

Luna trecută m-a luat o angoasă şi i-am trimis fiului meu inexistent din Groenlanda trei cărţi care, după cum îi scriam concis în dedicaţii, îmi deciseseră viaţa în 1956, anul Budapestei. Alaltăieri am primit de la mama sa inexistentă o scrisoare abruptă, în stilul ei caracteristic; ca de obicei, începea fără apelativ, fără vreun "dragă", fără să mă precizeze:

„...Am fost o săptămînă cu băiatul nostru la Rejkjavik, mi-a propus ca în concediul lui de la firma aceea de tăiat gheţari să călătorim prin Islanda, am acceptat, ne-am simţit bine pînă în ultima zi cînd mi-a arătat scrisoarea cu care însoţeai cele trei cărţi pe care – obsedat cum eşti de persoana ta şi de aniversările ei rotunde – ţineai să le citească şi el, ca tine, în urmă cu 50 de ani. Ţi-am citit dedicaţiile date pe *1984*, pe *Zero şi infinitul* (le aveai de la Titus Popovici, mi se pare...), pe *Armata de cavalerie*... Trebuie s-o afli imediat, fără multe vorbe: nu i-au spus nimic. Nu i-au spus nimic din cele ce sperai tu (recunosc, şi eu). Mi-a adus aminte de criticul de la *Times* – de care ne amuzam amîndoi – care, după *Zero şi infinitul*, a scris că ceea ce descrie Koestler drept normal, lui i se pare anormal. Mi-a arătat scrisoarea ta cu cîteva fraze însemnate de el cu o cariocă roşie: că, pentru tine, 1956 e ca ieri, un şoc cît 1984 pentru alţii; că atunci speranţa ta în comunism ţi s-a dezvăluit ca o iluzie (două sublinieri ale lui şi un semn de întrebare...); că, o vreme, nu ai vrut să-ţi trădezi convingerile pînă ai înţeles cine le-a trădat (o singură subliniere...); că timp de 10 ani – era prima oară cînd o scriai atît de clar – ai fost un fanatic plin de ignoranţă orgolioasă şi că de această experienţă va trebui să ţii seama toată viaţa, *fără să devii un oportunist, un carierist, un automat moral* (era sublinierea ta, am reţinut-o, mai ştiu să te citesc şi să te citez). Foarte mult mi-a plăcut (rareori am folosit acest verb în ce te priveşte) cum i-ai scris despre singura ta bucurie după Budapesta – aceea din 1968, cînd la invadarea Cehoslovaciei, nu ai intrat ca alţi prieteni în partidul lui Ceauşescu, ci ai intrat în camera mea dintr-un cămin de ceferişti, bîjbîind pe întuneric pînă la patul meu, şi-l rugai să nu uite această scenă pînă la sfîrşitul vieţii lui. Fraza nu era subliniată, nu-mi dau seama cît l-a atins, nu l-am întrebat, totdeauna te-a enervat pudoarea mea.

După ce mi-a luat din mînă scrisoarea şi a pus-o ca un semn între paginile *Armatei de cavalerie*, mi-a spus calm că «toate astea» nu l-au interesat şi nu-l vor interesa niciodată. «La 38 de ani, am ieşit ceva mai devreme din deşert... – exact aşa s-a exprimat şi nu pot spune că nu m-a surprins –...dintr-un deşert mai întins şi mai rece decît Groenlanda. Nu trebuia să fii doctor în ştiinţe sau să ai talent ca să înţelegi de la bun început că socialismul e o porcărie de iluzie». Am închis citatul. L-am întrebat care început a fost cel bun: «Facerea lumii? Potopul? Moise? Christos?». Mi-a răspuns, parcă fără să mă audă, că nu era nevoie să-i trimiţi cărţile vieţii tale fiindcă te citeşte pe Internet şi îi este suficient ca să vadă că ai rămas un nostalgic după tinereţea ta comunistă, la fel de neinteresantă pentru el ca tinereţea unui fascist; îi place doar cînd scrii despre Chaplin, despre Stan şi Bran, dar – din nou îl citez – «cu Stan şi Bran nu devii azi un mare scriitor». Ţi-am luat apărarea, nu mă cunoşti în situaţia asta, să-ţi apăr scrisul. I-am povestit cum ne-am dus amîndoi la *Stan şi Bran eroi fără voie* în ziua cînd te-au dat afară pentru că nu ai înfierat, ca toată lumea, contrarevoluţia din Ungaria. «Tatăl tău e nostalgic după ziua aceea... Nostalgia, da, comunismul, nu!» – ideea polonezilor noştri nu l-a emoţionat. A fost dur: «Eu nu m-aş fi dus la cinema... aş fi fugit din ţară... aţi fost inconştienţi şi acum vă lăudaţi că aţi suportat demn comunismul. Aţi numit laşitatea – demnitate»... L-am făcut imediat de fanatic, de ignorant, de incult sentimental, i-am strigat că vorbeşte ca noi, în 1956, despre burghezo-moşierime, mi-a scăpat: «Ne-ai moştenit gena prostiei!». M-a ajutat să-mi fac valiza, m-a condus sobru pînă la aeroport unde m-a lăsat să-l îmbrăţişez (aproape) patetic. Nu-i mai scrie. Decît dacă vrei să fii, pe mai departe, un vanitos, un iluzionat după un adevăr integral care nu există în nici o revoluţie. Pentru el eşti (aproape) inexistent. Cu tandreţe integrală..."

Am pus scrisoarea în „jurnalul" meu, nimerindu-se „la zi" lîngă ultimele analize de laborator – „suspect de bune", după aprecierea celui care mi-a diagnosticat din timp că sufăr de puberilitate acută; apoi m-am întors la interviul romancierului maghiar Esterhazy Peter, din *Observator cultural*, care la întrebarea: „Ce se întîmplă acum la Budapesta se compară cu 1956?" răspundea tăios: „Da' de unde!".

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Pragule, măria ta, mi-ai tîmpit suspensia

Liiceanu a scris o carte despre limită şi mă întreb cum rezistă în maşina sa la praguri. Ce sînt alea? Păi, să le luăm pe rînd. Uite, praguri după mine se cheamă chestiile care sînt puse ca să încetineşti, nişte chestii din plastic mai dur care te zdruncină un pic cînd treci cu viteză peste ele. Pragurile astea sînt puse înaintea vreunei şcoli. S-au cheltuit bani buni, europeni cred, că poliţiştilor noştri nu le-ar pica fisa. Alte praguri sînt create tot de român. E vorba de diferenţa de asfalt dintre bulevard şi strada mică. Şi în cazul ăsta, măgarul greşit e tot autoritatea. Primăria de sector, primarul Vid... aceiaşi băieţi votaţi şi descreieraţi, adică cu creierul desfăcut. Să mărunţim subiectul înainte a o lua razna. Avem praguri de atenţionare, praguri la roţi, praguri să ne doară fundul dacă trecem prin faţa unei şcoli sau treceri de pietoni fără să încetinim. Dar pragurile astea s-au făcut varză, sînt franjuri, sînt rupte în doar cîteva luni de la punere. Avem apói o asfaltare de bulevard mare, cu două rînduri de bitum. O asfaltare de bulevard. Bulevardul e ridicat cu zece centimetri, douăzeci, chiar deasupra străzilor laterale, iar cînd vrei să intri pe o laterală te prăbuşeşti ca din Rai. Nişte deştepţi nu s-au gîndit la strada mică, au înălţat strada mare. Pragurile astea două doar omoară suspensiile. Să vedem gropile din multe străzi ca pe nişte praguri? Da, putem aşa, praguri către în-sus-şi-în-jos, către nimic, către alte suspensii rupte. Simplu, nu? Deci, pragurile, limitele, ne omoară cheful de a ne bucura de ceea ce e bine făcut fiindcă nea Vid şi şmecherii lui îşi fac aiurea treaba. E, acum să începem să aberăm. Ce este pragul acesta din pavaj? Un lucru prost făcut. Sîntem noi buni să facem ceva bun? Nuuuuuu. Sîntem noi în stare ca să transformăm ceva bun în ceva rău? Daaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaaa. Ce dracu' avem în cap? Tărîţe? Da. Ce vieţi ducem între atîtea praguri în-sus-în-jos-la-roţi-de-ne-leagănă? Vieţi de înjurători. Înjurăm, jurăm să ne răzbunăm, jurăm să facem un lucru bun în vieţile noastre intime. Dar mai putem? După ce stăm ore în şir prizonieri în maşinile noastre, puşcăriaşi pe propriile noastre drumuri, hurducaţi pe propriii noştri bani, ajungem acasă sau la serviciu cu chef să spargem un cap, să zdrobim un purice, să tăvălim în miere un măgar. Şi nici acest simplu lucru nu ni se împlineşte. Cîte praguri descoperim pe lîngă pragurile de pe stradă? Praguri în românitatea noastră de panarame. Cît s-o fi furat la noile asfaltări? Cît s-o fi furat la pragurile astea de plastic, rupte repede-repede? Cît fură asfaltatorul de la mine ca să se mintă singur că e bogat? Cît fură ăia ce au pus pragurile de plastic ca să se mintă că sînt tari şi inovativi cu idei venite din Occident? Cît fură ăştia? Mult! Şi ne fură pe noi, o fură pe mă-sa, pe ta-su, contribuabilii, îşi fură prietenii cu care beau o bere la meci, că şi ăia sînt contribuabili, şi se fură şi pe sine, că şi el este contribuabil. Ne furăm între noi pe praguri şi ne place să ne tîmpim suspensiile, că din furatul de azi de la prieten îmi cumpăr mîine o altă maşină. Din furatul de azi de la maică-mea o internez la azil ca să n-o mai văd niciodată. Cînd dai cu maşina în pragurile zevzecilor de la primărie, măcar gîndeşte-te că idioţii au nume şi mame.

libertatea de impresie

Cine protestează

Acum vreo cîţiva ani, vînzătoarele de la magazinul Unirea, partea care rămăsese încă de stat, făceau grevă. Protestau de fapt împotriva privatizării. În mesajele sindicatului se spunea (cu rea-credinţă) că ar urma să se facă acolo birouri, împotriva destinaţiei şi tradiţiei comerciale a clădirii. Angajaţii din aripa Călăraşi a magazinului, deja privatizată, le disprețuiau pe vînzătoarele de la stat, despre care spuneau că sînt leneşe şi iau o leafă fixă, fără să vîndă nimic. Aripa de stat era pe atunci o adevărată poezie şi aproape nimeni nu le tulbura pe vînzătoarele în uniforme, de un grena spălăcit, de la descifrarea integramelor, tricotat sau discuţii despre ce mai făceau ele pe acasă. A venit în cele din urmă capitalismul şi le-a măturat cu sindicatele lor cu tot. În multe locuri s-a întîmplat la fel. Şi, s-ar fi zis că privatizarea e soluţia şi curentul care va schimba un asemenea tip de atitudine. Pentru unele instituţii e însă obligatoriu, prin firea lucrurilor, să rămînă de stat. Acolo, stîrpirea gărgăunilor cuibăriţi de pe vremea comunismului (dacă nu cumva şi mai dinainte) se dovedeşte o încercare mai complicată. În aceste condiţii, poate nu e de mirare cînd auzi (aşa cum s-a întîmplat nu de mult) că vameşii ameninţă cu greva sau că angajaţii gărzii financiare chiar au încetat lucrul. Apare doar impresia unei mari impertinenţe, mai ales că, după calcule recente, mita către vameşi (numai pentru mărfuri şi proceduri legale) ar depăşi opt milioane de euro anual. De observat şi că motivele declarate ale unor asemenea proteste sînt totdeauna, ca şi în cazul fostelor vînzătoare de la Unirea, altele decît cele reale. Astă-vară, au protestat şi hotelierii de pe Litoral. Problema comună cu vameşii sau comisarii gărzii financiare e impertinenţa. Numai că spre deosebire de aceştia, hotelierii sînt privaţi, sînt chiar proprietari. Iar pentru că nu le vin turişti, vina e în cea mai mare parte chiar a lor, fie că se cheamă lăcomie ori simplă prostie. În sfîrşit... nici în privinţa lor nu mai e, poate, nimic de mirare. Dar, mai nou, iată-i şi pe distinşii avocaţi făcînd grevă. Protestul lor, venit la scurt timp după cel al slujbaşilor amărîţi din tribunale (grefieri, aprozi etc.), sună ca nemulţumirea unui posesor de Porsche că maşina are portbagajul prea mic. Avocaţii nu sînt nici funcţionari, nici vînzători (cu unele excepţii) şi nici proprietari nepricepuţi care nu ştiu pe cine să dea vina pentru propriul faliment. Au o profesie liberală şi tot liberală se presupune că le e şi gîndirea. Ei nu lucrează la stat, dar au un barou care pare să fie un fel de stat în stat. O organizaţie în care (potrivit agenţiei de ştiri Mediafax) conducerea îi ameninţă pe membri cu excluderea, dacă nu participă la grevă. Excluderea din barou echivalînd, după regulile lor „liberale“, cu imposibilitatea de a mai practica această meserie. Pentru că aceia care practică avocatura în afara acestui barou sînt chiar cauza declanşării protestului. Sînt consideraţi ilegali. În ciuda declaraţiilor, nu ilegalitatea şi nici ideea că Justiţia ar avea de suferit de pe urma practicării avocaturii de către nişte neaveniţi i-a supărat pe avocaţii din barourile tradiţionale. Dacă era aşa, ar fi trebuit să se sesizeze magistraţii sau ministerul. Au sărit avocaţi, pe care nu-i deranjează altceva decît concurenţa. Protestul în vremurile astea se face doar din interes material. Cu cît mai mare interesul, cu atît mai bine organizat protestul.

Andrei MANOLESCU

Iaromira POPOVICI

bazar

Oameni întîmplători şi relaţiile lor trecătoare

Cu vîrsta, tind să devin tot mai mult spectator, decît povestitor. De fapt, mi se întîmplă dintotdeauna, dar acum s-a mai accentuat: de cîte ori mă aflu într-un grup sau, uneori, chiar cu o singură persoană, vine un moment cînd aud ce se vorbeşte, dar sînt atentă doar pe jumătate; cu cealaltă jumătate, procesez şi analizez. Nu o fac din dispreţ pentru interlocutori, nicidecum: îmi place să socializez cu ei, apreciez căldura umană, deschiderea lor, dar nu mă interesează, mereu, amănuntele. Pe de altă parte, propriile mele poveşti nu mi se par destul de interesante încît să le împărtăşesc.

Poate datorită acestui mod ciudat de detaşare, unii oameni, mai ales cei cunoscuţi întîmplător, mă consideră o posibilă bună ascultătoare. Nu par periculoasă, nici foarte pretenţioasă, şi am o aparenţă rabdătoare. Cel mai mult vorbesc cu şoferii de taxi: cu traficul de azi, e inevitabil să nu o faci. Numai că şi categoria acestora s-a schimbat: tot mai mulţi fac parte din generaţia tînără (plus, minus 30 de ani). Subiectele de discuţie ale acestora diferă, vădit, de cele ale „domnilor Popescu“ (domnul Popescu, de la fosta Glucoza, ne-a dus ani de zile cu maşina lui roşie) de altădată. Nu sînt, cu siguranţă, nostalgice; nici măcar politice, fiindcă reprezentanţii acestei generaţii nu sînt în mod special interesaţi de acest subiect; nici, mereu, plîngăcioase, în sensul frustrărilor date de preţurile în creştere etc. Băieţii tineri şi, uneori, arătoşi sînt mai preocupaţi de propriile lor trăiri sentimentale decît de soarta românilor, sau a omenirii, în general.

Pe scurt: cel mai recent subiect de discuţie sînt relaţiile sentimentale. O să fiţi surprinşi, dar şi băieţii musculoşi cu plete în coadă îşi au propriile drame ale inimii şi, mai mult de atît, propriile principii existenţiale. Cel dintîi reprezentant al acestei categorii, pe care l-am întîlnit, credea în zodii: cînd a aflat că sînt Berbec, atît i-a trebuit. Era, pentru el, cea mai proastă zodie: fosta lui prietenă era în zodia asta, o zodie de oameni care nu ştiu ce vor, dar se aruncă cu capul înainte. Sintetizînd amarnic, fosta prietenă fusese cea care-l părăsise, evident pentru un altul, cu care sfîrşise prost: divorţase şi se îngrăşase. El o iubise foarte mult, făcuse „totul“ pentru ea, iar ea... Evident, acum nu o mai putea primi înapoi, vorba următorului meu interlocutor, care va intra imediat în scenă, „supa reîncălzită nu-i la fel...“. Dar putea să se bucure de cît de prost ajunsese ea fără el.

Cel de-al doilea şofer, mai *macho* ca cel dintîi, avea aceeaşi teorie şi aceeaşi poveste, doar că aici era implicat şi un copil: fosta iubită, din fosta ei căsătorie, care nu fusese cu el, rămăsese şi cu un copil. Atitudinea celor doi faţă de exfemeile vieţii lor era aceeaşi: una de bine-mi pare că-i merge rău, ce să-i fac eu, dacă pe mine m-a lăsat, aşa-i trebuie... Nici picior de întoarcerea vreunui alt obraz, de iertare şi uitare, sau măcar împăcări lacrimogene de tip Hollywood... Nu. Orgoliul masculin nu le permitea aşa ceva, şi ei erau bine-instruiţi de cultura populară instinctivă în sensul just al adevăratului comportament masculin, care îţi permite să fii spectator al necazurilor altora, dar nu şi actor.

Discuţia cu ei e o urmare potrivită celei din articolul precedent, despre filme, relaţii şi „supergagici“. Nici unul dintre ei nu părea prea fericit. Cel din urmă nu mi-a vorbit nimic despre actuala lui relaţie, şi nici n-am îndrăznit să-l întreb. Cel dintîi mi-a spus că e cu o fată, cu care urmează să se căsătorească, dar...“ e prea bună pentru el şi nu mai vrea să facă aceleaşi greşeli precum cu Berbecul ăla“, pe care, mărturiseşte, l-a iubit cel mai mult...

Deşi mai degrabă feministă în judecăţi, recunosc că mi-a fost milă de ambii interlocutori, şi am deplîns condiţia masculină îndeobşte, cu toată încliaţia spre, sau mai bine-zis obligaţia – genetică, socială, culturală – pentru tărie, neclintire şi... bărbăţie.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

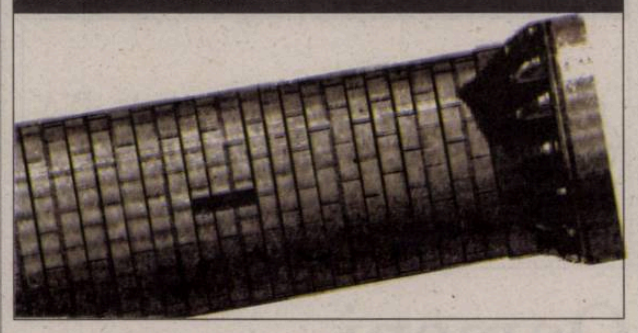

Adio, Real!

Dialogul săptămînal Pleşu-Liiceanu de pe Realitatea TV este un „altfel" trebuincios duhului nostru otrăvit de mizeria (morală) şi de agitaţia (drăcească) în care evoluăm „altminteri". E adevărat că tandemul acesta pare stînjenit – sau poate fi persiflat – din perspectiva propriei legende. Cei doi sînt nu doar prieteni „de o viaţă", ci şi un cuplu emblematic pe care generaţia mea, cel puţin, l-a prizat din adolescenţă, ca pe un standard absolut. Asta nu mi-a anesteziat conştiinţa critică, dar n-am putut niciodată să nu văd că asemenea personalităţi de elită rămîn exemplare chiar şi atunci cînd faima riscă să le ronţăie conturul public.

Însă nu despre opera, faptele ori diferenţele celor doi prieteni iluştri mi-am propus să glosez în prezentul articol, cît despre ce s-a petrecut la ultima întîlnire de pe Realitatea TV, cînd li s-a tăiat emisia pentru nişte aşazise *breaking news:* erau subit amuţite două voci, rămînea în ceaţă un public select, intens participant, pentru ca „restul" audienţei să se poată bucura de un pseudo-eveniment kitsch: „Galacticii sosesc la Bucureşti"! Vezi, Doamne, nu mai putea naţia noastră provincială dacă nu asista, pe viu, la marea chestie că 11 hăndrălăi în costume crem – echipa Real Madrid – coborau din avion şi se îndreptau către *Salonul Prezidenţial* de pe aeroportul Otopeni. Nu că ar fi urmat conferinţa de presă la care madrilenii să divulge vreo schemă tactică în stare să apropie Steaua de o victorie oricum improbabilă. Nu că l-am fi surprins pe Ronaldo într-o samba fierbinte. Era în schimb obligatoriu să asistăm la banala defilare a jucătorilor, cu tot cu telefoane mobile şi băgăjele-troleu. Le-am zărit de la distanţă mutrele, am urmărit hîrjoneala infantilă a unora pe canapelele unde stau îndeobşte şefi de stat, după care am suportat, cu lacrimi în ochi, inevitabilul: băieţii au plecat la hotel.

Felul acesta grobian de a face bani, rating şi false priorităţi mă dezgustă. M-am simţit ca Şerban Pretor în Trabant, bătut de SPP-iştii coborîţi la el din BMW. Mi-a fost ruşine de halul necivilizaţiei noastre pentru că, atenţie: în nici o ţară europeană nu s-ar fi întrerupt o emisiune cu două somităţi în platou pentru altceva decît pentru – ce ştiu eu? – vreun nou 11 septembrie!

Înţeleg că rostogolirea băşicii pe gazon e de mii de ori mai profitabilă şi mai populară decît scrierile lui Platon sau încercarea unor Pleşu şi Liiceanu de a lămuri – cu har, stil, inteligenţă şi umor fin – cîte ceva din rahatul socio-metafizic în care ne-a băgat „tranziţia". Dar să faci din aterizarea unei echipe sportive – oricît ar fi ea de „galonată" – ditamai extazul în *prime time* e la fel de tîmpit cu a crede că globul terestru nu e cu nimic mai complex decît o minge de fotbal.

E clar că Andrei Pleşu şi Gabriel Liiceanu ştiu, atunci cînd intră în emisiune, că trebuie să renunţe la subtilităţi sau la referinţe pedante şi am observat că, autoironizîndu-se, cei doi aplică graţios o asemenea metodă de *captatio.*Cu alte cuvinte, ei înţeleg că nu sînt pe ARTE şi fac efortul de a se adresa unui public mediu. O fac din curtoazie, întrucît acceptă diversitatea audienţei şi vor ca ideile vehiculate în timpul emisiunii să-i „prindă" pe cît mai mulţi. Cum li se răspunde însă din regie? Pac, vă rupem gura, dragilor, sîntem în economia de piaţă, adică în junglă.

Nu e cazul să transform a nu ştiu cîta mitocănie din viaţa noastră cotidiană în prilej de supărare prea gravă. Şi nici n-am să-l rog pe Traian Ungureanu să nu-şi mai uzeze talentul pe cronici dedicate unui sport generator de ură înăuntrul şi în afara stadioanelor. Tot ce-mi doresc e ca Realitatea TV să ne ceară scuze pentru maniera în care ne-a batjocorit. Noi, cel puţin, ne dăm seama. Ceilalţi n-au decît să saliveze după Beckham, dar nu cînd mă uit la televizor într-o ţară care, pînă una alta, e şi a mea.

Gabriel JARNEA

Ortodoxia modernismului şi modernismul Ortodoxiei

Dacă pentru cultura laică noţiunea „modernism"/„modernitate" a avut, în ultimii 250 de ani, un sens constant pozitiv, în cultura teologică această noţiune a creat constant tabere, a polarizat spiritele chiar pînă la distincţii radicale. Noţiunea de modernism are o conotaţie negativă atît în Biserica Apuseană cît şi în cea Răsăriteană. Epicentrul modernismului în geografia spiritualităţii din Apus, începînd din secolul al XII-lea, a cunoscut o constantă alunecare spre nord. Dacă în secolele XII-XIV principalele curente moderniste, ca şi cele eretice apăreau în nordul Italiei, în cercurile aristocratice din vechile oraşe ale Ligii lombarde, treptat epicentrul modernismului avansează spre nord, apoi în Franţa, în secolul al XVI-lea şi în special în perioada Iluminismului şi a influenţei filozofilor moralişti, pentru a se stabili în secolul al XIX-lea preponderent în Ţările de Jos şi ţările germanice. Deloc întîmplătoare această alunecare a epicentrului modernismului spre nord, ea trebuie analizată, după opinia mea, paralel cu geografia secularizării protestante.

În 1910 preoţii catolici depuneau jurămîntul de luptă împotriva modernismului, pe care-l identificau în mişcările sociale de emancipare a femeii, în relaxarea accelerată a eticii familiei şi a restricţiilor clasice faţă de credincioşi, în curentele relativiste îndreptate împotriva tradiţiei dogmatice tradiţionale, în unele inovaţii liturgice propuse de clerul din ţările nordice etc. Aproape toate elementele specifice modernismului de la 1910, pe care preoţii catolici jurau că le vor respinge hotărît, au ajuns după Conciliul II Vatican să fie integrate în catolicism epurate de demonul modernismului şi fără ca Biserica să devină mai sfîntă sau mai întinată prin aceasta. În aproape 50 de ani, Biserica Apusului s-a modernizat, am putea spune, împotriva programului asumat în 1910.

Pe baza experimentului modernizării Bisericii Catolice din secolul XX am putea spune că ceea ce azi este respins drept modernist, în maxim 50 de ani va fi admis ca un element de normalitate al „tradiţiei în devenire". Lista elementelor moderniste pe care papa Ioan Paul al II-lea – şi probabil aceasta va fi şi direcţia noului papă Benedict XVI (Joseph Ratzinger) – le-a respins din orice tratative, cuprinde: renunţarea la celibatul obligatoriu al preoţilor, hirotonisirea şi accesul femeilor la funcţiile clericale, contracepţia şi etica sexuală, statutul homosexualilor, problema adopţiei de către cuplurile de homosexuali, problemele de bioetică în ingineria genetică, flexibilizarea dogmatică a divorţului. Aceleaşi elemente moderniste au creat vii dezbateri şi în rîndul bisericilor protestante, în urmă cu 20 de ani. Avansul modernismului protestant faţă de cel catolic, în aproape toate aceste puncte, este de aproximativ 20-25 de ani.

Redus la aceste aspecte, decalajul de modernitate între Apus şi Răsărit devine mult mai mare decît este în realitate. Explicaţia acestui decalaj nu se întemeiază doar pe aistoricitatea Ortodoxiei. Dacă în Apus aristocraţia laică lombardă în secolele XI- XII a reuşit să influenţeze Biserica pînă chiar să impună celibatul preoţilor, în Răsărit, în special în Ţările Române, a lipsit o asemenea aristocraţie direct şi constant implicată în treburile sfinte. Impulsurile modernizării Ortodoxiei române au venit totdeauna nu din frămîntările interioare teologice, din conflictele de interese ale boierimii şi preoţimii moldovene sau valahe, ci ca replică la misionarismul catolic sau protestant. Acesta a fost cazul la 1642 cînd, la cererea mitropolitului Kievului, Petru Movilă, apărea prima Mărturisire de credinţă, în forma scrisă, în Moldova, ca replică la Catehismul calvinesc (1640) foarte popular în Transilvania, la misionarismul calvin promovat de patriarhul Ciril Lucaris în anii 1630-1640 în Ţările Române. Asemenea unei integrări europene, nici modernizarea Ortodoxiei române, atît cît s-a produs ea, nu a fost decît o replică a momentului, dată influenţelor misionare apusene.

Dar acesta este un nivel formal de percepţie al modernismului în Apus, e drept, cu implicaţii majore dogmatice. Modernismul, prin elementele enumerate mai sus, nu preocupă deocamdată esenţial Biserica Răsăritului şi este uşor de presupus că, pe măsura apropierii laice de Uniunea Europeană, o parte din aceste probleme vor deveni acute şi în Răsărit şi nu vor putea fi întîmpinate doar cu declaraţii de presă ale cîte unui teolog zelos care joacă rolul degetului lui Dumnezeu printre păcătoşii occidentali. Nu ştiu cum se pregăteşte Răsăritul să întîmpine asemenea provocări.

O scenă recentă, petrecută într-una din bibliotecile universitare germane este emblematică pentru contradicţia actuală a Răsăritului între expresia civilizatorică a modernismului şi expresia teologică a ancorării dogmatice în Absolut. Într-una din sălile de lectură de-o curăţenie desăvîrşită, de peste 50 de cititori cufundaţi în liniştea studiului, îşi face apariţia subită un chip de monah răsăritean între 40-45 de ani, înalt, corpolent, cu părul negru, lung de aproape jumătate de metru, soios şi nespălat de multă vreme, legat într-o coadă ce-i accentua sălbăticia, cu negrul straielor dominate de un luciu insalubru, întrerupt de petele recente culinare unsuroase de pe pîntec, tîrînd cu picioarele nişte bocanci militari româneşti, fluturînd nişte manşete infecte pe care le trecea ritmic peste barba-i lungă şi modelată în spectre păroase de o dizgraţie ameţitoare. Am avut pentru cîteva secunde impresia că l-am întîlnit pe Simplicissimus din romanul lui Grimmelshausen, cînd a ieşit prima dată din pădure între oameni. Avansează neglijent printre mesele de studiu şi se aşază lîngă fereastră, între alte două mese ocupate de două studente gracile, suple, cu părul blond, lung, revărsat meditativ peste umeri şi îmbrăcate jovial după normele altei epoci decît vecinul lor insalubru. În secunda următoare, ca la un semn, domnişoarele se ridică, îşi iau cărţile şi pleacă ţinîndu-se cu mîna de nas. Cufundat într-o linişte olimpiană, monahul, deja omniprezent prin mireasma-i irezistibilă, scoate o carte şi începe să citească. În drumul meu spre uşă, curios să asociez această apariţie irespirabilă cu titlul unei cărţi, îmi cad ochii pe coperta cărţii negre din mîna piosului cititor: Nicolai Berdiaev, *Sensul creaţiei* (Editura Humanitas), gînditorul care, după părerea mea, a urcat teologia Răsăritului, în secolul XX, la cea mai luminoasă treaptă de modernitate. Am părăsit sala speriat că pînă la 1 ianuarie 2007 mai sînt atît de puţine luni.

Freiburg

Institutul de Studii Orientale „Sergiu Al-George" din Bucureşti
organizează în zilele de 27 şi 28 octombrie 2006
un colocviu internaţional cu tema

Hermeneutică şi bricolaj.
Spaţiul şi limita noţiunii de Tradiţie în iudaism

Colocviul face parte din Programul de manifestări al Anului Francofoniei la Bucureşti şi beneficiază de sprijinul Secretariatului de Stat al Francofoniei din Ministerul Român al Afacerilor Externe, de cel al Agenţiei Universitare Francofone, precum şi de cel al Universităţii Bucureşti.

Tematica şi conţinutul ştiinţific al colocviului sînt rodul colaborării dintre cercetătorii Institutului „Sergiu Al-George" din Bucureşti şi cei ai Centrului de Studii Iudaice de la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris, coordonarea revenindu-i dr. Mădălina Vârtejanu-Joubert, fost cercetător la Institutul „Sergiu Al-George", actualmente cadru didactic la École des Hautes Études en Sciences Sociales.

Lucrările colocviului sînt găzduite de Casa „Lovinescu" (Bd. Mihail Kogălniceanu nr. 49), pentru a cărei ospitalitate Institutul „Sergiu Al-George" le mulţumeşte domnilor Gabriel Liiceanu şi Paul Balogh.

Informaţii detaliate asupra programului pot fi obţinute la următoarea adresă electronică: madalina.vartejanu@libertysurf.fr.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

De ce enervează Irinel

În vechime, masculul cel mai viguros avea toate femelele din turmă. Această axiomă asigura supraviețuirea speciei în junglă: în primul rînd, un mascul bine făcut transmitea gena lui puternică şi puilor, în al doilea rînd, el era cel mai în măsură să apere femela şi puiul de pericole. Supremația masculului dominant dura pînă cînd, cu vîrsta, puterile îi scădeau şi îi lua locul un alt exemplar reuşit, tînăr.

Reprezentările pe care le avem astăzi despre relația dintre un bărbat şi o femeie sînt încă tributare acestei povești ancestrale. Bărbatul dorit de femei trebuie să fie înalt, puternic, eventual musculos şi să i se citească excesul de testosteron pe trup. Dacă are aceste date, va fi în măsură să ducă cu succes specia mai departe.

Între timp însă, situația s-a schimbat. Pentru a supraviețui în jungla contemporană, nu mai e nevoie de mușchi. Forța fizică e bună la Olimpiadă, să ridici haltere – altfel, pentru a ridica obiecte grele există tot felul de mașinării mult mai eficiente. Abilitățile de a învinge un alt bărbat în luptă dreaptă nu te mai ajută să devii lider. Astăzi, semnul distinctiv al virilității este bogăția. Banul ține loc şi de mușchi, şi de agilitate, şi de bărbăție (fiindcă, dacă vrei, îți poți cumpăra oricînd bodyguarzi forțoşi, mașini care să te ajute să alergi cu 200 km/h sau pilule care să te facă să simți din nou fiorii virilității). De aceea, banul este astăzi, pentru femelele din turmă, cel mai puternic afrodisiac.

Ai putea spune că acest transfer este firesc. Cel care a reuşit să strîngă o avere şi-a dovedit abilitățile de a se descurca şi de a fi lider în jungla contemporană. Prin urmare, va şti să-şi apere şi femela cu pui. Numai că banul a devenit în aşa măsură un însemn al puterii, deci al masculinității debordante, încît a pus în paranteză procesul de acumulare (care ar dovedi atari calități). Contează rezultatul, iar acesta este în aşa de mare măsură semnificativ, încît influențează cu valoarea lui simbolică totul în jur.

Prin urmare, nu calitățile naturale, virilitatea, forța fizică, statura impunătoare, tinerețea, inteligența trebuie căutate la Irinel Columbeanu pentru a explica faptul că are lîngă el printre cele mai reuşite exemplare feminine din turmă. Nu mai contează nici faptul că, pentru a-şi strînge averea impresionantă, nu a fost nevoie să-şi dovedească abilitățile, pentru că totul i-a fost dat mură-n gură de tăticul. Ceea ce contează e faptul că – indiferent cum i-a obținut – acum are bani, mulți bani. Asta ține loc de orice altă calitate. Şi răsturnarea aceasta de valori nu poate decît să enerveze – cu atît mai mult cu cît totul e arătat ostentativ, parcă pentru a face în ciudă ordinii naturale.

Duminica trecută, la emisiunea *Apropo TV,* s-a difuzat un material în care se vorbea despre cuplurile cu bărbați puternici. Firește, primul din serie era cel al lui Iry&Mony. După difuzarea materialului, a urmat o discuție în studio, la care au participat, pe lîngă moderatorul Andi Moisescu, Ileana Pescariu şi Peter Imre. Iarăşi firește, subiectul dezbătut a fost cel al cuplului Columbeanu. Ileana Pescariu (fostă soție de tenisman, deci femeie care apreciază încă „valorile tradiționale" masculine) se declara revoltată de „oroarea estetică" promovată de acest cuplu. Peter Imre (el însuşi adept al formulei bărbat cu bani, trecut, neatrăgător fizic, dar dotat cu femei tinere şi frumoase) lua apărarea celor doi, spunînd că dragostea nu trebuie judecată. Deşi era mult mai în vîrstă decît colega lui de platou, se pare că el era cel progresist.

P.S. Cînd m-am întors acum cîteva luni din străinătate, unde am stat mai mult timp, am constatat cu surprindere că toată lumea discuta în țară despre Irinel şi Monica. Nu auzisem multe despre ei şi consideram că un om cu scaun la cap nici nu ar trebui să le cunoască numele. Între timp, bombardat de televiziune, am aflat destule despre cei doi. Faptul că acum am ajuns să şi scriu despre ei dovedeşte că, în sfîrşit, m-am reintegrat cu succes în comunitatea românească.

Cu fiecare click,
121.ro
comunitatea femeilor senzaționale
îți deschide
"Pofta de lecturã"
împreunã cu
DILEMATECA şi DILEMAVECHE

Orange oferă cîte 5000 de euro viitorilor „Enescu"

În această vară Orange România a dat startul unui concurs anual cu acoperire națională ce are ca scop descoperirea tinerilor virtuozi ai instrumentelor de muzică clasică. Aflat la prima ediție, concursul „Se caută Enescu" s-a adresat tinerilor talentați la vioară, flaut sau pian, cu vîrste cuprinse între 15 şi 18 ani. Concursul s-a desfăşurat în două etape. Între 1 şi 16 iulie au avut loc înscrierile şi preselecția, iar pe 7 şi 8 octombrie, finala. Juriul i-a ales pe cei 30 de liceeni care au intrat în finala desfăşurată la Universitatea Națională de Muzică din Bucureşti, în urma audițiilor fiind desemnați trei cîştigători:

- pian: **Mihăilescu Dinu-Alexandru**, 17 ani, Timişoara
- vioară: **Ropotan Radu-Mihai**, 16 ani, Braşov
- flaut: **Rebreanu Vlad Alexandru**, 18 ani, Cisnădie

Juriul finalei a fost alcătuit din renumiți profesori, soliști ai muzicii clasice şi muzicologi, printre care Cat MacIntosh – profesor de vioară la Royal College London, Marten Root – profesor de flaut la Conservatorul din Amsterdam, Adriana Bera – președintă a Societății Române Mozart, Alexandru Tomescu – solist concertist la Radiodifuziunea Română, Mihai Cosma – muzicolog, Horia Mihail – solist la Filarmonica din Braşov.

Gala Laureaților concursului „Se caută Enescu" a avut loc pe 15 octombrie, ora 19,30, la Sala Colloseum din Palatul Bragadiru. Dinu-Alexandru Mihăilescu este cîştigătorul secțiunii pian a concursului „Se caută Enescu".

Mihăilescu Dinu-Alexandru

Ce reprezintă pentru tine cîştigarea concursului „Se caută Enescu", organizat de Orange România?

Cîştigarea premiului „Se caută Enescu" la secțiunea pian este un pas foarte important pentru mine. Cred că este o şansă de afirmare atît pe plan național, cît şi pe plan internațional. Vreau să felicit compania Orange pentru acest proiect care va fi de succes şi în edițiile viitoare.

A fost dificilă competiția? Ce crezi că te-a diferențiat de ceilalți concurenți?

Încă de la prima ediție a concursului „Se caută Enescu" nivelul competitiv a fost foarte ridicat. Fiind „anul Mozart", organizatorii s-au gîndit să alcătuiască programul de concurs numai din concerte de W.A. Mozart. Eu am ales să interpretez partea I din Concertul pentru pian şi orchestră numărul 21 în Do major de W.A. Mozart. Din păcate, nu am avut timpul necesar pentru a-mi asculta toți concurenții, aşa că nu mă pot pronunța în privința diferențierii. Cred totuşi că a contat foarte mult experiența acumulată în decursul anilor la concursurile naționale şi internaționale.

De cînd studiezi muzica şi ce profesori ai avut?

Am început studiul pianului la vîrsta de 5 ani cu mama mea, iar de la 6 ani am continuat cu distinsa doamnă profesoară Maria Bodo, cu care mă pregătesc şi în prezent la Colegiul Național de Artă „Ion Vidu" din Timişoara.

De ce ai ales acest instrument?

Părinții sînt cei care m-au îndrumat înspre studierea pianului încă de mic şi tot ei mi-au oferit un mediu muzical prielnic dezvoltării mele pe plan profesional. Am ales pianul atît datorită faptului că părinții mei sînt pianişti, cît şi din plăcerea de a studia acest instrument extraordinar.

Cîte ore pe zi exersezi şi ce sacrificii ai făcut în favoarea muzicii?

Încerc să mă organizez cît mai bine deoarece programa şcolară este destul de încărcată. De obicei exersez cel puțin 4 ore zilnic şi încerc să exploatez la maxim în special zilele de week-end. Dar numărul de ore petrecute exersînd la pian nu este esențial. Principalul este ceea ce reuşesc să realizez atunci cînd cînt la pian.

Nu pot spune că am făcut mari sacrificii în favoarea muzicii deoarece nu cred că renunțarea la programele TV şi la jocurile pe calculator poate fi considerată un sacrificiu.

Ce vei face cu cei 5000 de euro cîştigați la concursul „Se caută Enescu"?

Voi folosi premiul primit de la Orange pentru a continua studiul pianului la cel mai înalt nivel.

Ce alte pasiuni ai, în afară de muzică?

Îmi place fotbalul şi de asemenea apreciez mașinile. Din păcate, nu am timp pentru toate întotdeauna, dar la fotbal nu renunț. Meciurile importante le urmăresc la televizor.

Ce planuri de viitor ai?

Doresc să-mi continui desăvîrşirea artistică în domeniul muzical.

Péter NÁDAS

Revoluţia decapitată

***Péter Nádas** (n. 1942, Budapesta) este nu doar unul dintre marii scriitori de azi ai Ungariei, ci şi unul de anvergură internaţională. Autor a peste 20 de volume, tradus în toate limbile de circulaţie internaţională şi nu numai (în limba română:* Sfîrşitul unui roman de familie, *traducere de Anamaria Pop, Editura Polirom, 2001), Péter Nádas este o voce autorizată, lucidă şi fermă în viaţa civică a Ungariei, fiind respectat pentru argumentaţia europenismului său real chiar şi de către cei de altă părere. Eseul* Revoluţia decapitată *a fost scris la solicitarea prestigioasei reviste budapestane* Élet és Irodalom *(nr. din 20 octombrie), dar autorul s-a bucurat sincer cînd a aflat că* Dilema veche *s-a oferit să publice acest text în traducere românească, mai devreme cu 24 de ore. (**A. P.**)*

Aşa cum vă spun, în după-amiaza aceea de marţi, pe principalele bulevarde, un singur şuvoi uman: veneau pe strada Váci, pe Bajcsy-Zsilinszky, dar în Piaţa Marx mulţi dintre ei n-au mai ştiut: încotro? Tramvaiele au rămas acolo unde se blocaseră, vagoanele goale erau luminate. Cred că erau în jur de optzeci de mii, s-au oprit la intersecţiile marilor şosele, cîntau, strigau, revendicau, vizionau, ţineau cuvîntări. În faţa Parlamentului erau deja cam o jumătate de milion. Pretindeau ca ruşii să plece acasă, aşteptau să-l audă vorbind pe Imre Nagy[1]. Începutul cu-ncetul s-a lăsat întunericul. Oamenii veneau din Buda, trecînd peste Podul Margit, de-a lungul străzii Balassi Bálint, veneau de pe strada Falk Miksa; de pe strada Alkotmány nu mai veneau pentru că acolo mulţimea blocase totul, dar veneau din partea cealaltă a pieţei, de pe strada Nádor, de-a lungul splaiului; la ora aceea, circulaţia era paralizată în oraş. Lumea pretindea în cor să fie stinse luminile de pe steaua aflată în vîrful cupolei, întreaga piaţa preluînd această revendicare: „Stingeţi steaua!“. Venind de la şcoală, am rămas şi eu după-amiază pe stradă, în cele din urmă ajungînd în mijlocul mulţimii din piaţă. Piaţa n-a preluat chiar toate revendicările, dar asta, da. Abia de cîteva săptămîni montaseră steaua pe cupolă, şi chiar că era o treabă pe cinste. Totul în jur fremăta de ritmul şi de ecoul vesel al revendicărilor. Dar parcă nu era cine să le audă, Parlamentul, cu tot cu turnurile şi dantelăriile sculptate în piatră, se-nălţa posomorît, mut şi întunecos. Doar din sala cupolei se prelingea un firicel de lumină. Poate că au auzit totul şi au considerat că-i mai înţelept să cedeze. Totuşi, au stins iluminatul public din imensa piaţă, nu steaua. Mulţimea era furioasă, se auzea un vuiet tot mai puternic, exista riscul că se va năpusti asupra clădirii şi o va face zob. Au apărut simultan flăcări, oamenii au aprins ziare şi manifeste pe care le fluturau deasupra capetelor. În înalturi se unduia o mare de lumini. Era o linişte solemnă, valurile flăcărilor vrăjind pentru o secundă mulţimea. Cred că atunci mi-am pierdut planşeta de desen şi teul. Apoi au stins şi steaua care strălucise a rubiniu, copia micşorată a celebrei stele de pe vîrful Kremlinului din Moscova. În piaţă era beznă. În seara moale şi caldă, toamna avea deja un anume tăiş sălciu, pîclos, se simţea mireasma metalică a fluviului. Mutenia colectivă avea greutatea plumbului. Cînd s-a recuplat iluminatul public în piaţă, însoţit de strigătul de bucurie al primei victorii cu rezonanţe mondiale, celor prezenţi nu le-a venit să creadă că li s-au îndeplinit revendicările.

„Tovarăşi, prieteni, concetăţeni...“

Cineva a ieşit în balconul din stînga; firește, nu putea fi observat, dar vestea s-a răspîndit cu iuţeala fulgerului: cineva ieşise în balcon. În zadar vorbea, nu se auzea nimic. Mulţimea urla că nu se aude nimic. Între timp s-a zvonit că o să vină Imre Nagy. Pentru că acel cineva, care ieşise în balcon, a spus că o să vină Imre Nagy. Au început să monteze un microfon pe balustrada balconului, apoi au agăţat pe faţada clădirii cîteva megafoane mari, de forma unor pîlnii, le încercau, le reglau, spuneau: probă de microfon, un', doi, trei, iar toate astea se răsfrîngeau de pe frontispiciile clădirilor care înconjurau piaţa. Piaţa devenise şi mai veselă, rîdea de bucurie. Apoi, totuşi, lumea a început să intre la bănuieli că ăştia vor să frece instalarea pîn' la infinit, că trăgeau de timp. Mulţimea vuia, tropăia, era nemulţumită, agitată, ajunsese la capătul răbdărilor, se formaseră mai multe grupuri, adevărate focare, oratori nerăbdători îşi spuneau opiniile. O nouă revelaţie pentru oraş: simultaneitate şi polifonie – ale căror calităţi erau necunoscute. Nu se ştia dinainte ce se va întîmpla, care dintre revendicări va fi preluată de întreaga piaţă, ce va ieşi din asta, pentru că totul se concretiza foarte repede.

În mulţime, evenimentul cu un caracter local devenea semnificativ. Sau nu devenea. Unele se răspîndeau, altele rămîneau la stadiul de ţipete izolate. Un camion plin cu oameni care venea de pe strada Szalay a cotit-o spre piaţă, dar, în faţa clădirii unde odinioară îşi avusese sediul Tribunalul Suprem, s-a împotmolit. Oamenii aflaţi pe platformă îl revendicau pe principele moştenitor, voiau să-l vadă pe Otto pe tron, ar fi vrut să readucă monarhia, pe Habsburgi. În mod ciudat, mulţimea, îngrămădită la intersecţia străzii Alkotmány, le-a făcut loc să treacă. Aveau un portret uriaş al lui Otto. Au apărut persoane necunoscute. Iniţial fiecare era necunoscut pentru celălalt, dar după cîteva minute toată lumea cunoştea pe toată lumea. În primul rînd, fiecare afla de unde venise celălalt, nu ştiu de ce, dar pe toţi îi interesa de unde ai venit. Şi fiecare mai afla şi ce părere are persoana de lîngă el. Pentru că aproape toată lumea şi-o exprima. Astfel, pînă şi cel care tăcea mîlc devenea vorbăreţ. Necunoscuţii îmi aminteau de educatorii poporului, nu spuneau nimic despre ei, dar voiau să-şi convingă cunoştinţele din jur că evreii sînt de vină pentru tot ce se întîmplă. Un bărbat mai tînăr a încercat să mă convingă şi pe mine, la fel, un al doilea, aflat ceva mai departe, apoi un al treilea. Jos cu evreii aflaţi la putere, asta ar fi fost propunerea lor. În locul unde stăteam eu nu le-a răspuns nimeni. Venise din nou un individ, n-a ştiut că mai fuseseră şi alţii înaintea lui. Nu i-am răspuns. L-am ignorat. La fel şi ceilalţi, de parcă nici nu l-ar fi auzit.

Apoi, din chiotele care se prăvăleau în valuri pe treptele principale s-a putut deduce că a sosit Imre Nagy. Piaţa vuia, dar s-a liniştit, voia să se convingă dacă se aude bine, apoi iar a început să vuiască. Cineva a anunţat la unul din megafoane că sosise. Începînd din secunda asta, în privinţa cîtorva întîmplări memoria mea diferă de a celorlalţi. Cînd a ieşit în balcon (alţii îşi amintesc că ar fi apărut la o fereastră), cineva a îndreptat spre el, în mod stîngaci, un reflector, dar s-a împiedicat în ceva. Poate pragul înalt, poate emoţiile, pînă atunci nu mai vorbise în faţa mulţimii, eventual lipsa unei aptitudini structurale pentru un astfel de rol, sau pur şi simplu tavanul prea abrupt al balconului. Începînd de atunci mi-am dorit mereu să văd mai de aproape acel balcon. Îmi amintesc că-n timpul discursului doi indivizi îl blocaseră pe Nagy în uşă. Din cauza asta era atît de departe de el microfonul, nu se înţelegea mai nimic din ce spunea. Alţii îşi amintesc că indivizii, cei doi, îl propteau în faţa ferestrei. Dar eu ţin morţiş la amintirile mele. În neîndemînaticul fascicul de lumină s-a putut vedea doar faptul că iese cineva, se-mpiedică, îi zboară pălăria, persoana însăşi dispărînd pentru o clipă. În piaţă a răsunat rîsul pentru că era caraghios, dar n-a rîs toată piaţa, au fost doar pete de rîs, iar ruşinea liniştii mulţimii a redus de-ndată totul la tăcere. În revoluţie nu există schizofreni. Degeaba te aşteaptă oraşul, degeaba eşti tu marele Imre Nagy, eşti şi tu un om ca oricare altul. În seara aceea delicată de toamnă toate emoţiile erau adunate-n mulţime, mai exact, doar mulţimea putea să-şi legitimeze sau să-şi reprime propriile emoţii. Nici pînă în ziua de azi n-am înţeles de ce de la două jumate după-masă şi pînă la miezul nopţii nu mi-a fost foame, nu mi-a fost sete, n-a trebuit să urinez.

Primul cuvînt rostit fusese: „tovarăşi“. Un timp s-ar mai fi auzit ecoul acestei formule de adresare, dar mulţimea s-a înfuriat pe loc şi a răspuns printr-un concert de fluierături. „Nu sîntem tovarăşi!“ Nu numai că a gîndit la fel, nu numai că s-a exprimat prin aceleaşi cuvinte, dar mulţimea a răspuns în acelaşi timp. Oricît de puternică să fi fost socializarea lui de tip bolşevic, în zadar ar fi repetat Imre Nagy adresarea idioată cu „tovărăşismul“, că treaba tot nu ţinea. Exista un limbaj revoluţionar din secolul al XIX-lea, pe ăsta ar fi trebuit să-l folosească. „Tineri, prietenii mei“ – a încercat să se adreseze mulţimii, dar piaţa nu accepta nici paternalismul. „Concetăţeni!“ Deşi cuvîntul abia-i ieşise prin gîtlej, a fost răsplătit cu urlete triumfale. Iată, a ieşit, l-am învăţat minte, i-a reuşit, astfel că de-ndată şi această cotitură s-a înscris printre marile victorii. A fost confirmat limbajul tradiţional al marilor revoluţii civile. Apoi, din cauza ecoului, a bruiajelor, a aprobărilor, a dezaprobărilor, a fluierăturilor vibrînd de bucurie sau revoltă, din discursul rostit abia s-a putut auzi cîte ceva. În piaţă, oamenii n-au simţit că Revoluţia şi-ar fi descoperit liderul.

Prima etapă a Revoluţiei, despre care se poate afirma că fusese binevoitoare şi jovială – în care mai încăpuse cu vîrf şi îndesat dezertarea în masă a formaţiilor militare şi ale poliţiei, deschiderea depozitelor fabricilor de armament, doborîrea rituală şi tăierea cu fierăstrăul a statuii lui Stalin, opera sculptorului Sándor Mikus, atacul asupra clădirii radioului din strada Bródy Sándor (eram încă în piaţă, cînd dinspre strada Nádor a sosit vestea că „la clădirea radioului se trage cu arma, la clădirea radioului se trage cu arma“), inclusiv primele lupte mai serioase de mai tîrziu – s-a finalizat cu un masacru. S-a petrecut într-o zi de joi. Un bun prieten de-al meu era în faţa Hotelului Astoria, cînd mulţimea nu s-a mişcat, pur şi simplu, de pe carosabil. A baricadat înaintarea unei coloane de tancuri ruseşti. Treaba asta l-a obligat pe ofiţerul-comandant să iasă din cabină. „Ce vreţi să faceţi, de ce aţi venit aici? De ce nu mergeţi acasă?“ – strigau oamenii în ungureşte şi-n ruseşte. Iar ofiţerul le-a răspuns că oraşul trebuie eliberat de bandiţii fascişti. Dar n-a fost greu de convins că nu era vorba nici de fascişti, nici de bandiţi. Ci de studenţi, de muncitori, de funcţionari, de oameni de ştiinţă. „Nu auzi că vorbim cu tine ruseşte?“ Ofiţerul se apăra cu disperare că în cazul acesta fuseseră induşi în eroare. Mulţimea a început să-i sărbătorească pe ruşi, oamenii fixau tricolorul unguresc pe tancuri, gesturi cu care soldaţii consternaţi erau de acord, semnalînd astfel intenţiile lor pacifiste. În secunda următoare, pe strada Rákóczi înainta o altă coloană de tancuri, iar cînd mulţimea observase că şi alea sînt împodobite cu tricolorul unguresc, au explodat chiotele bucuriei. „A învins Revoluţia! Să mergem la Parlament!“ În ziua aceea, joi, într-adevăr s-a răspîndit cu iuţeala fulgerului în tot oraşul vestea că şi ruşii sînt cu noi, că au trecut de partea noastră. Şi azi sînt în stare să povestesc cronologia celor treişpe zile. Nici în prezent nu pot să-mi reprim frenezia romantică simţită atunci: că toată lumea e alături de noi. Firește, nimeni nu putea fi prezent în acelaşi timp peste tot, dar veştile, întîmplările, legendele – una mai minunată decît cealaltă – au ajuns la toată lumea. Cel care le-a auzit, le-a retrăit şi şi-a dat frîu liber fanteziei, s-a folosit de aptitudinile empatice – fără îndoială, de aceea sînt atît de multe variante. Revoluţia cunoaşte persoana întîi plural, care nu numai că nu exclude persoana întîi singular, ci o acceptă cu toate calităţile sale, o absoarbe. Prietenul meu s-a dus la Parlament unde l-au împins, de asemenea, tancuri ruseşti, mulţimea s-a urcat şi aici pe ele, asta ca să-i sărbătorească pe soldaţi şi pe sine. Atunci s-a auzit detunătura rafalelor. De pe acoperişurile clădirilor care înconjurau piaţa s-a tras cu mitralierele în mulţime. Pe vremea aceea, oraşul ştia că au tras oamenii de la odiosul Serviciu pentru Securitatea Statului, conform cercetătorilor ulterioare s-a tras la ordinul generalului Serov[2]. Cei din piaţă au alergat să se adăpostească sub arcade, în urma lor, în imensul spaţiu, au rămas numai morţii şi răniţii.

Separarea definitivă între Est şi Vest

A doua zi, vineri, în primele ore ale după-amiezii, ministrul de Externe Dulles[3] şi Harold E. Stassen, consilierul pentru dezarmare al preşedintelui, au evaluat situaţia din Ungaria. Deja la şedinţa Consiliului de Securitate Naţională, Stassen a propus ca ţărilor vasale URSS să li se acorde statutul de neutralitate, asemenea Austriei. Trebuie să specific că-n această perioadă ungurii au sperat din tot sufletul că poate marile puteri o să trateze Ungaria asemenea Austriei. Să se apeleze la serviciile preşedintelui Tito, îi propusese Stassen ministrului de Externe, sau să folosească alte canale ale diplomaţiei, dar să li se dea de ştire ruşilor că neutralitatea statelor-satelit este acceptată de către Statele Unite. Dulles şi-a manifestat scepticismul, n-ar fi vrut să meargă atît de departe. A respins propunerea lui Stassen explicîndu-i că n-ar dori ca revoluţionarii unguri să aibă impresia că Departamentul de Stat ar cădea la învoială cu ruşii. Dar din documentele vremii reiese că ministrul de Externe ar fi dorit să întreprindă chiar mai puţin decît e strictul necesar în diplomaţie. Iar cînd, peste o oră, Eisenhower l-a sunat la telefon, îi spusese preşedintelui, probabil din considerente retorice, că este extrem de greu de luat o decizie privind abordarea problemei. De fapt, ştia foarte bine, pentru că a doua zi, sîmbătă, în discursul ţinut la Dallas, a spus cît se poate de clar ce poziţie trebuie abordată.

Indiferent de profunzimea emoţiilor colective din zilele respective, de zelul revoluţionar din marile oraşe ale Europei şi Americii, la ministrul de Externe Dulles simţul realităţii funcţiona cu o precizie incredibilă, ca la un somnambul. Pragmatismul şi ezitarea chibzuită ale lui Dulles generează pînă şi azi multe probleme ungurilor, dar în acele zile critice atitudinea lui a fost mult mai eficientă pentru gestionarea echilibrului de forţe dintre marile puteri şi al tratatelor internaţionale, decît orice acţiune dorită afectiv. Săptămîna următoare, joi, Imre Nagy a cedat dinamicii Revoluţiei, a anunţat solemn şi disperat că Ungaria se retrage din Tratatul de la Varşovia şi-şi declară neutralitatea; i-a făcut fericiţi, pentru cîteva ore, pe concetăţenii săi, dar nici declaraţia, nici fericirea nu aveau realitate internaţională, nici efect. Pentru că în sîmbăta precedentă, ministrul de Externe american s-a exprimat clar şi nuanţat. Şi-a permis, vorbise la Dallas, în faţa unui auditoriu de specialitate. În discursul său a accentuat, înainte de toate, poziţia conform căreia Carta Atlantică şi Declaraţia Naţiunilor Unite obligă toate ţările aliate să asigure exercitarea dreptului la suveranitate şi autodeterminare peste tot unde naţiunile au fost private în mod abuziv de acestea. Afirmase clar că în Europa de Est, pur şi simplu una dintre formele de ocupaţie a fost înlocuită cu o altă formă de ocupaţie, numind oprimarea sovietică „de tip imperialist“. A lăsat să se înţeleagă clar faptul că Statele Unite îşi manifestă simpatia faţă de patrioţii pentru care libertatea este mai importantă decît propria viaţă. Dar la fel de clar a lăsat să se înţeleagă unde sînt limitele re-

sponsabilității asumate de Statele Unite privind această situație. SUA nu consideră aceste națiuni – a se înțelege: unguri și polonezi – ca fiind potențiali aliați militari, iar drept condiție a relațiilor economice nu dorește nici un fel de structurare concretă a societății. Firește, despre posibilitatea neutralității nici măcar n-a amintit, dar a anunțat că Statele Unite, împreună cu alte state, au prezentat problema Ungariei în fața Consiliului de Securitate al ONU. (...)

Nu s-a putut evita ca, în zonele de răsărit ale Europei, finalizarea cinstită a revoluțiilor civile întrerupte de mai multe ori, în regiunile din vestul și nordul Europei, să nu fie scoasă din actualitate, și nici în America n-a mai ajuns la ordinea zilei. Tot ce a reprezentat la nivelul practicii politice, în prima fază, o simplă întărire a *statu quo*-ului marilor puteri, în a doua fază a condus la o separare definitivă a zonelor din vestul Europei și la o izolare definitivă a zonelor din estul Europei. Pe termen scurt, Europa democratică a avut numai de cîștigat din propria-i separare, din cauza miopiei cu care privește realitatea profită pînă și-n ziua de azi. A reușit să se debaraseze de regiunile sale mai puțin dezvoltate din punct de vedere economic, la fel, să definitiveze deja la nivel cultural, sau chiar geografic, Acordul de la Yalta referitor la blocurile de putere. Acest lucru nu a redus, ci a mărit instabilitatea economică a Europei democratice.

Duminică, în zorii zilei, cînd armata sovietică ocupase deja complet (cu o divizie de tancuri înlocuită la repezeală) Budapesta acoperită de ceață – asta ca să demonstreze lumii întregi cum poate fi făcută zob o metropolă care încă nu-și revenise din dezastrul celui de-al doilea război mondial – s-a finalizat creația războiului rece privind scindarea Europei. Nu este întîmplător că reticența morală și afectivă care, iată, are deja cincizeci de ani, a lăsat în suspensie peste tot definiția controversată a Revoluției ungare. A fost revoluție sau răscoală populară, luptă pentru libertate, revoltă, nu cumva într-adevăr contrarevoluție, eventual rebeliunea foamei? Sînt întrebări cît se poate de întemeiate. Deși cele două săptămîni, prin propria dimensiune, mi-au decis cariera și destinul, înțeleg sincer lipsa de pricepere, nedumerirea și reținerea existente. Nu este opera indiferenței, nici omisiunile penibile ale memoriei privind istoria, ci mai degrabă o prudență specifică, precauția cu care ne raportăm la faptele deplasate din punct de vedere afectiv sau dubioase din punct de vedere moral.

„Vulnerabilitatea democrațiilor a devenit în prezent și mai profundă“

Revoluția ungară trăiește în incertitudine nu numai în opinia publică din străinătate, dar, cel puțin în aceeași măsură, și în cea din Ungaria.

În general, revoluțiile nu fac demonstrație de inteligență, mai degrabă seamănă cu fenomenele naturale. Nu întrebăm nici cutremurele, nici loviturile de trăsnet dacă știu sau nu ce anume generează. Chiar și cu această restricție, nici despre Revoluția ungară nu se poate presupune că ar fi fost o mișcare de mase, în mod excepțional reflexivă și convingătoare, sau inteligentă în mod special. Nu este o însușire avantajoasă, dar nici dezavantajoasă, ci una genealogică. Trebuie acceptată așa cum e, și analizată cu tot cu obtuzitatea și mutenia structurale. N-a știut și nici mai tîrziu n-a clarificat ce a făcut, nici de ce și cînd a făcut. Nici anii represiunii nu oferă suficiente explicații pentru mutenia și obtuzitatea ei, uneori chiar autismul său. N-a mai generat curiozitate nici în lumea liberă din exterior; lipsesc analizele, pe care observatorii externi nu le-au mai elaborat. Deși Revoluția ungară a dispus de criteriile pe care teoreticienii revoluțiilor le consideră calități necesare unei revoluții care acționează cu inteligență. Sau cel puțin eu, personal, aș dori să cred că a dispus de aceste criterii. Avusese o fază pregătitoare relativ lungă, de aproape un an și jumătate, foarte consistentă din punct de vedere teoretic și politic, fiind rodul muncii unor intelectuali bine pregătiți. Trebuie să precizez că majoritatea erau tineri, aș putea spune exclusiv intelectuali comuniști. Analizele sociologice ulterioare precizează că vîrsta medie a participanților activi a fost de 36 de ani, iar 80% dintre ei erau membrii partidului comunist. Aproape o treime dintre ei făcuseră parte din mișcarea de rezistență antifascistă, și cam tot o treime a stat în închisorile dictaturii comuniste și în taberele de internare. Proveneau din același cerc politic, aveau profesii asemănătoare, s-au organizat spontan în cadrul unui cerc de dezbateri, numit inițial cercul Bessenyei[4], apoi, Petöfi[5]. Cu sau fără voia lor, s-au integrat în mod firesc în marea familie a reformiștilor Iluminismului, care pregătiseră Revoluția maghiară din 1848. Le erau cît se poate de clare paralelismul spiritual, tradițiile istorice și emoționale. Metodica activității lor nu a fost dictată de pregătirea Revoluției, ci de necesitatea transformării în spirit reformist a societății maghiare, dar oricum, în cadrul modelului socialist de organizare socială. Analizau, criticau, revelau, făceau propuneri. Știau exact că trebuie să elaboreze un program de schimbări radicale ale ordinii existente.

Influența lor era în creștere, proporțional pierzîndu-și atașamentul față de mișcarea muncitorească, dar se întrema caracterul național al mișcării. Au organizat forumuri pentru economiști, istorici, pedagogi, filozofi, dezbateri privind literatura, agricultura, dezvoltarea tehnicii. Dezbaterile cu caracter interdisciplinar au avut mai degrabă un rezultat afectiv, entuziast și retoric, despre consecințe intelectuale nu se poate vorbi. Probabil că participanții n-au văzut destul de clar unde este, în istoria Ungariei, locul intenției și al metodicii necesare schimbărilor, nici mișcările sociale din exterior la care s-ar fi putut alătura sau de care ar fi trebuit să se delimiteze, dar din punctul de vedere al mai multor profesii, tot mai mulți și-au dat seama că țara este condusă, în numele socialismului și al comunismului, de diletanți politici și delincvenți de drept comun. La fel, și-au dat seama că fără o presă liberă nu există schimbări, iar libertatea presei este incompatibilă cu interesele de partid sau cu indicațiile date de partid. Paharul amar al mișcării, respectiv al atașamentului față de politica partidului, trebuia golit pînă la ultimul strop. În iunie, Casa Ofițerilor, umplută pînă la refuz de participanții la dezbaterile privind presa, a fost închisă din motive de protecție, dar mulțimea rămasă pe stradă a spart porțile, ca să fie prezentă măcar în casa scărilor și în vestibul. Nevoia de schimbare le-a ridicat perspectiva, dar marele program n-a fost elaborat, iar acest lucru nu se poate explica prin lipsă de timp. (...)

Masele prezente în aceea zi de marți pe străzile Budapestei au aspirat, au escamotat, aproape fără să lase vreo urmă, mișcarea intelectualității comuniste; aceasta avea o mașină cu un amplificator care s-a pierdut, după toate regulile artei, în mulțime, fapt care trebuie considerat ca avînd o semnificație simbolică. Nu numai că le-a lipsit un program bine elaborat, dar pur și simplu pe stradă a apărut un alt gen de mișcare populară decît cea pe care o pregătiseră ei, deși nu se poate afirma că mișcarea populară n-ar fi fost realmente atașată de mișcarea muncitorească. Deși în mișcarea intelectualilor erau personalități remarcabile, au lipsit conducătorii, figurile proeminente care să fi estimat antecedentele și consecințele din punctul de vedere al mișcării maselor. Revoluția a avut geniu, dar a lipsit persoana care să-i fi dat glas, or, conform diviziunii societății maghiare, geniul ar fi avut nevoie concomitent chiar de mai multe glasuri și figuri remarcabile. Mișcarea intelectualilor și mișcarea populară revoluționară pur și simplu nu s-au dovedit a fi compatibile.

În opinia publică, locul Revoluției ungare a rămas incert și pentru că a repurtat, concomitent, și o victorie, și o înfrîngere, iar rațiunea nu acceptă cu plăcere o confuzie de acest gen. O victorie măreață a geniului republicii în fața dictaturii și o înfrîngere mortală a democrațiilor în fața mecanismelor puterii brutale ale regimurilor autocrate. Ungurii nici azi nu se pot bucura de victoria obținută, fără să nu țină seama de toate consecințele distrugătoare și autodistrugătoare ale înfrîngerii. Rațiunea nu acceptă nici acest lucru cu plăcere. Alții însă, văzînd înfrîngerea republicanilor și a democraților unguri, nu pot să aibă mustrări de conștiință fără să evalueze motivele fragilității structurale ale democrațiilor, întotdeauna lipsite de apărare în fața regimurilor autocrate. Dar rațiunii îi displace să facă această evaluare.

În prezent, o evaluare de acest gen, care necesită reciprocitate și spirit comunitar, nu este la ordinea zilei, și probabil că nici nu va fi. Lumea democratică este de părere că se află pe un alt segment, nicidecum acolo unde au orientat-o revoluțiile; de altfel, caracterul priorităților nu este cel spiritual, ci mai degrabă de organizare economică și financiară, nu se ocupă cu libertatea, ci cu egalitatea șanselor, nu cu fraternitatea, ci cu dreptul la fericire, cu principiul bucuriei, deși, din cauza asta, vulnerabilitatea democrațiilor a devenit în prezent și mai profundă.

„Urăsc nu numai tiraniile, dar și slăbiciunile republicii și ale democrației“

Revoluția din Ungaria – înscrisă printre rebeliunile tot mai subtile, revoltele și mișcările de masă prin intermediul cărora popoarele subjugate ale Europei s-au străduit să iasă din izolarea concretizată în urma Acordului de la Yalta, să se reîntoarcă la constituționalitate și la autodeterminare – ocupă un loc exemplar în istoria revoluțiilor europene. Nu poate fi negată importanța ei. Cu toate acestea, în cei 50 de ani care au trecut de atunci, a rămas încă neclar în ce anume ar consta această mare importanță.

Părerea mea este că trebuie și poate fi explicată, fie pornind din istoria ei preliminară – drept componentă a politicii complet greșite și inutile privind războiul rece, a istoriei izolării haotice și a separării organizate; fie pornind de la ceea ce s-a petrecut ulterior – eveniment care, deși nu a generat o nouă stare, în ceea ce a urmat a avut un rol de cezură. Revoluția din Ungaria a impus cu forța o schimbare de calitate privind relația dintre marile puteri. A pus capăt unei stări ajunse la apogeu, generate de războiului rece, a redus pericolul unui război atomic, obligînd cele două părți, aflate pe baricade opuse, să accepte, drept un minim necesar, o epocă a coexistenței pașnice. Dar a impus acest lucru nu cu victoria repurtată de republică și democrație, ci cu înfrîngerea acestora. Revoluția din Ungaria rămîne un *memento*, o experiență cu rezultate negative a practicii europene, pe care tocmai simțul realității n-a dorit s-o mențină la suprafața conștiinței, ci a exilat-o, a făcut-o incapabilă pentru dialog.

În opinia mea, tocmai din această cauză se poate explica – și trebuie explicată – importanța ei ca parte a tradiției istorice privind revoluțiile și mișcările sociale din Europa și America de Nord. Ceea ce conduce la un rezultat și mai jenant: trebuie spus că Revoluția din Ungaria este ultima revoluție din Europa. E ultimul episod sîngeros și penibil din istoria idealistă și romantică a epocii revoluțiilor care s-au desfășurat de-a lungul multor secole în urmă. S-a terminat, din cauza asta Revoluția din Ungaria e moartă, ungurii pot să-i ridice cîte monumente vor. Tot moartă rămîne. A supraviețuit represaliilor, dar nu și idilei false a coexistenței pașnice. Din acest punct de vedere, pentru gîndirea politică europeană, este nu numai o cezură semnificativă, dar și o pierdere semnificativă. Își dă duhul contrapunctul gîndirii pragmatice și un etern partener de discuții. În lipsa tradițiilor privind schimbările revoluționare, rămîne tradiția europeană a conformității și a oportunității, poezia curții și manierismul, iar sub egida acestor tradiții rușinoase în sine, omul nu poate reflecta nici la vulnerabilitatea republicii, nici la vulnerabilitatea democrației. Inclusiv în filozofia politicii, tonul conducător a fost preluat de poeții curții care reprezintă diferite ideologii oportuniste și idei conformiste.

E puțin exagerat, dar se poate afirma că, în octombrie 1956, popoarele Europei și cele ale Americii de Nord, precum și guvernele legitime ale acestora, au decis că epoca transformărilor revoluționare s-a încheiat definitiv. Și au avut dreptate. Pentru a evita un nou război mondial, unele regimuri a trebuit să integreze cumva nemulțumirile cu caracter social și politic – acesta devenise ordinul epocii. Și-au exprimat în repetate rînduri părerea de rău, cu inima îndurerată, fiind conștienți de responsabilitatea morală, dar n-au ajutat revoluția decapitată a democrației – care întîrziase cu un secol și jumătate – nici cu metodele diplomației, nici cu voluntari, nici cu arme. Criza privind Canalul Suez n-a avut absolut nimic de-a face cu această atitudine. Numai ungurii ceva mai proști se consolează cu ideea că, din cauza cîtorva vapoare, americanii și Europa democratică n-au avut timp să-și îndrepte atenția spre ei. Pe lîngă pericolul unui nou război mondial, au mai avut încă un motiv serios să stea cu mîinile în sîn. Dacă ar fi sprijinit Revoluția din Ungaria, în faza următoare ar fi reieșit că dihotomia capitalism-socialism ar fi rămas valabilă chiar și independent de ideologiile isterice ruseşti (care, de asemenea, au apărut cu întîrziere) legate de imperialism. De altfel, în ciuda tuturor zvonurilor, Revoluția din Ungaria n-a fost o revoluție antisocialistă, în prima fază nici măcar anticomunistă, în ciuda tuturor exceselor. A fost o revoluție antistalinistă, asta-i clar, a fost de natură plebeiană, și asta-i clar, a vrut independență, ieșirea din imperiul rusesc. A fost o revoluție democratică: n-a acceptat nici dominația străină, nici autocrația, nici samavolnicia colectivismelor. A nu se uita nici o clipă că, în acel an memorabil, între clasa muncitoare și tradițiile social-democratice, respectiv cele ale socialismului creștin, exista încă o relație intactă; la fel și în cazul proletariatului agrar, cu mișcările sale sociale foarte puternice. Deci noile structuri ar fi fost zidite, cel puțin în prima perioadă, pe proprietatea socială și pe autoconducerea muncitorească. Ar fi fost retrocedate micile uzine, dar nu și fabricile. Ar fi fost reîmpărțite de îndată micile moșii, conform împroprietăririi, dar marile latifundii și cele ale bisericilor, nu. Cel puțin în prima fază, structurile sale și-au și înscris în program anticapitalismul și antifeudalismul. Acesta a fost și a rămas cel mai puternic și mai autonom rezultat intelectual pe care, din cauza lipsei participării unor teoreticieni semnificativi, și decapitată fiind, l-a avortat în cîteva zile. În ciuda represaliilor, încă și-n ianuarie, în perioada marilor greve la nivel național, a insistat pentru autoconducerea muncitorească. Limitarea dreptului la proprietate a avut probabil un efect și mai puternic de înstrăinare a marilor democrații. Chiar și numai din lipsă de pricepere, democrațiile au permis să se întîmple ce s-o întîmpla, hemoragia definitivă, dar probabil că problemele de fond nici măcar nu au fost conștientizate.

Fără patetism și fără tristețe, trebuie să afirm că mi-am trăit viața sub genericul unei duble sîngerări totale. De atunci urăsc nu numai tiraniile, dar și slăbiciunile republicii și ale democrației; văzîndu-le dramoletele penibile, prejudecățile periculoase pentru toți și lipsa de apărare, nu sînt în stare să rămîn mut și să-mi întorc capul în altă parte.

---

[1] Imre Nagy (1896-1958), politician și om de stat din Ungaria, prim-ministru între 1953 și 1955, apoi prim-ministru timp de o lună (octombrie) în 1956. În timpul Revoluției din '56 a militat cu fermitate pentru independența țării; a fost arestat în ziua de 22 noiembrie 1956 – în pofida garanțiilor de „liberă trecere“ acordate cu știrea conducerii PCUS – și dus în România (la Snagov), care ulterior l-a „cedat“ Ungariei. În 15 iulie 1958, a fost condamnat la moarte, în secret, de către un tribunal extraordinar, pentru înaltă trădare, fiind executat a doua zi.

[2] Ivan Alexandrovici Serov (1905-1990) în calitatea sa de președinte al KGB-ului, a coordonat, în 1956, reprimarea Revoluției din Ungaria.

[3] John Foster Dulles (1888-1959) om politic și diplomat american, ministru de Externe în perioada președinției lui Eisenhower.

[4] György Bessenyei (1747-1811), scriitor, poet, principala personalitate a Iluminismului ungar.

[5] Sándor Petöfi (1823-1849), poet maghiar, revoluționar, declarat erou național al Ungariei; în Revoluția din 1848 a luptat împotriva trupelor țariste, presupunîndu-se că a murit într-una din bătăliile finale de lîngă Sighișoara.

traducere, prezentare și note
de Anamaria POP

Adina POPESCU

Despre caprele vecinilor

– goat-parade *la Novi Sad* –

Cea mai simplă modalitate de a călători de la Bucureşti la Belgrad pare să fie trenul internaţional care pleacă seara din Gara de Nord şi ar trebui să ajungă în capitala Serbiei a doua zi, pe la prînz. Dacă vrei avion, trebuie să faci un mic ocol prin Istanbul. Autobuze probabil că nu există, altfel de ce ar sta excursioniştii la „ia-mă, nene!", pe marginea şoselelor sîrbeşti, agitînd plăcuţe pe care scrie „RU"?

Aşadar, dacă e musai să ajungi în Serbia, te pregăteşti sufleteşte pentru un drum de treisprezece ore şi-ţi cumperi bilet la vagonul de dormit pentru trenul cu pricina. La sfîrşitul anilor '90, era denumit „trenul groazei". În urma sancţiunilor internaţionale impuse regimului lui Miloşevici, înflorise comerţul ilegal între vecini, iar bişniţarii cărau cu trenul peste graniţă aproape orice, de la mîncare şi ţigări, la canistre cu benzină. Acum Miloşevici nu mai e şi trenul a redevenit unul civilizat. Adică gol. În plus, nu se mai fumează, iar afişele din compartimente te ameninţă cu amenzi de la un milion în sus, dacă îndrăzneşti să-ţi aprinzi vreun chiştoc. În prima parte a călătoriei am respectat interdicţia, mestecînd gumă şi căutînd cu privirea posibilii senzori „de fum". Pe la Drobeta Turnu-Severin n-am mai rezistat şi i-am cerut voie „naşului". Mi-a făcut cu ochiul: „Hai la mine în cabină!". Am intrat într-o cămăruţă de gazare. Puf... puf... şi cum e la sîrbi? „Nasol. Adică Belgardu' n-ar fi oraş urît, dar chiar arată ca după război! Şi au nişte jafuri de maşini!"

La Timişoara am ajuns cu două ore întîrziere. Restricţii pe linie. Lîngă noi,"se odihnea" un tren care se întorcea tocmai de la Veneţia. Deci se putea şi mai rău! Amintirea TGV-ului e doar un vis.

Jumătate de tren a coborît pe peron, cu ţigări aprinse şi cafeaua în recipiente de plastic. Ceferiştii rîd de noi: „Ia, uite-i! Ca în pauză la şcoală!". Nimeni nu se grăbeşte să pornească trenul. Apare greoi pe şine noua locomotivă. De departe pare o grămadă mişcătoare de fier vechi.

La graniţă, stăm mai mult la sîrbi decît la români. Deşi românii sînt mai şmecheri. „Şi de ce nu semeni tu cu poza asta din paşaport? Ai mai crescut, păpuşă?"

Soare blînd de toamnă şi scurtă senzaţie de extaz pe care orice călătorie ţi-o dă la un moment dat. Admirăm pe geam frumuseţile ţării vecine: căpiţe de fîn, cîmpuri necultivate, cotete de porci, copii desculţi care ne fac cu mîna, biciclişti.

Pancevo. Ultima oprire înainte de Belgrad. Pe şosea sînt doar 20 de kilometri. Cu trenul încă vreo patruzeci de minute şi gata! O gară mică şi murdară care seamănă un pic cu cea de la Ploieşti triaj. Sîntem anunţaţi că trenul „va staţiona" aici pînă la ora două. Adică o oră şi jumătate. Ceferiştii sîrbi fumează în draci şi ridică din umeri. Probleme pe linie! O doamnă din Novi Sad, destinaţia noastră finală, e resemnată. Face drumul ăsta o dată pe lună şi mereu e la fel.

La două fix trenul se pune în mişcare. Se mai opreşte de vreo două ori în cîmp şi-şi dă duhul în gara din Belgrad. Călătorii coboară năuci. Unul dintre ei e întîmpinat de un grup vesel, cu pîine şi sare. Mă uit la ceas. În total au fost şaisprezece ore şi douăzeci de minute.

Welcome to Belgrad!

În momentul în care ieşi din gară, ai senzaţia că ai nimerit într-un film din anii '80, din cele pe care le vedeai seara după *Telejurnal,* „importate" din ţările care aparţineau blocului comunist. Nu-mi vine în minte acum un exemplu. Poate unul cehoslovac sau unul redegist, căci filme socialiste iugoslave n-am prea văzut. Oricum e straniu să te „teleportezi" aşa într-un film. Decorul e alcătuit din blocuri, spaţii virane, mici parcuri, macarale, moloz, asfalt. Împrejurimile gării. Din loc în loc magazine cu firme prăfuite. În vitrine poţi vedea pantofi în stilul anilor '80, imitaţie de piele, alături de cutii de detergent, cremă de ghete, fructe exotice. Pentru români, Iugoslavia reprezenta „paradisul occidental" cel mai apropiat. Nu ştiu de ce, dar am convingerea că am păşit *exact* în acel „paradis".

Totuşi, dacă eşti atent, poţi observa semnele „capitalismului feroce": discrete reclame cu Coca-Cola la cofetăriile-cîrciumi, cîteva înscrisuri în engleză, dar puţine, printre care inevitabil *exchange,* şepcile cu *Nike.* Le uiţi imediat, în clipa în care vezi maşinile, acele „jafuri" despre care îmi vorbise „naşul": Lada, Skoda, Trabant-uri, broscuţe Wolksvagen, Renault-uri vechi de cînd lumea, Volga, vreo două Moskvici, am văzut chiar şi un Wartburg, nu vă mint! Unele în stare bună, „recondiţionate", altele hărtănite, aproape că se dezmembrau pe stradă. Iar printre ele cîte un Logan. Deluxe! Şi mîndria patriotică mi-a dat fiori. Toate aceste maşini îşi ambalau motoarele, tuşeau, scuipau gaze de eşapament, clipeau cochet din faruri, claxonau cu furie, „angajate" într-un trafic „ameţitor".

Am poposit pe o terasă de lîngă gară cu feţe de masă pătate şi scaune şchioape. Ospătarul volubil, un soi de *maître,* mi-a recomandat „cea mai bună bere iugoslavă", deşi eu cerusem una sîrbească. Am stat vreo jumătate de oră, privind oamenii. Cam trişti şi prost îmbrăcaţi. Femeile aveau corpuri frumoase şi chipuri epuizate. Ca nişte flori bine îngrijite, doar în faza de răsad. Bătrîneii de lîngă noi se cinsteau cu cîte o cinzeacă de rachiu. Consumaţia ne-a costat o sută de dinari, adică în bani româneşti în jur de cinci lei noi.

Du iu spik ingliş?

Ca să ajungi din Belgrad la Novi Sad trebuie să iei o „rată". Din fericire, autogara e chiar lîngă gară. Aici s-a dezvoltat haotic un „complex comercial", cu aspect de bazar, alcătuit din fast-food-uri, cafenele, patiserii. Toate sînt pline de oameni care vin, pleacă sau doar îşi pierd timpul. Mirosul de pleşcoviţe, un soi de hamburgeri uriaşi cu carne de mici, e pregnant. Întreg spaţiul, poluat fonic de ţipete guturale în sîrbeşte, îţi dă o stare de aşteptare nevrotică.

Sînt două tipuri de autobuze pînă la Novi Sad: cele care merg pe „autorută" şi sînt mai scumpe şi cele mai ieftine, care opresc din sat în sat. Probabil că asta îţi explică în sîrbeşte cucoana de la casa de bilete. Nu pricepem nimic. Românii au cuvinte venite din sîrbă, dar categoric nu sînt cele uzuale. La coadă, în spatele nostru, nimeni nu ştie engleză. Pînă la urmă, ne înţelegem prin semne şi primim biletele şi o hîrtie pe care scrie ora plecării autobuzului şi peronul.

Ne înfiinţăm în faţa peronului respectiv unde trebuie să trecem de nişte aparate în care se introduc fise. Ni le-au dat de la casă, dar am crezut că-i un rest. Ne-am blocat în faţa aparatului. Un angajat tot întinde mîna după fise. De fapt, vrea să ne explice ce trebuie să facem, dar noi avem senzaţia că ne cere bani. Pînă la urmă, arătăm biletele, iar el ridică din umeri. Degeaba avem noi bilete! Fără fise nu putem intra pe peron. Asta pare să fie jobul lui: să supravegheze aparatele, ca să nu sară cineva pîrleazul. Descoperim, în sfîrşit, fisele într-un fund de buzunar.

Cîţiva oameni se înghesuie într-un autocar pe care scrie Novi Sad. Îi dăm şoferului biletele. Clatină din cap şi ni le dă înapoi, bolborosind sau înjurînd ceva pe şofereşte – limbaj universal. Ne îndepărtează brutal. Altul la rînd! Ceilalţi călători se uită la noi cu un soi de milă. Autobuzul pleacă.

Ne întoarcem la angajatul cu aparatele, fluturînd biletele în mînă. Îşi dă ochii peste cap: ce mai vrem de data asta? Apare un alt angajat. *„Bus late!"* Ne zîmbeşte fără un dinte din faţă. Gesticulăm. Dacă nu există ţara vorbitorilor prin semne, ar trebui să se inventeze. De data asta, ne pică fisa! „Rata" de dinainte era aia care mergea prin sate. Vine şi autobuzul nostru. Un alt şofer, parcă frate geamăn cu primul, ne înşfacă biletele şi ne arată compartimentul pentru bagaje al autobuzului. Trebuie să mai plătim nu-ştiu-ce ca să ne depozităm bagajele acolo. Preferăm să le ţinem în braţe.

În autocar, deşi are aer condiţionat, e cald. Bîzîie o muscă. Un telefon mobil începe să cînte: „Mesecina, mesecina, joj, joj, joj!". „Rata" se urneşte din loc.

Ghiveci cultural la cină

La Novi Sad, senzaţia de întoarcere în timp de la Belgrad dispare, căci oraşul seamănă destul de bine cu cele din Ardeal. Străzi pietonale împînzite de terase, muzică, grupuri de tineri. Şi un *horse-parade.* Cai cu două capete, cai fără capete, calul-oglindă, calul-curcubeu păzesc intersecţiile.

Scopul întîlnirii celor treisprezece jurnalişti din ţări balcanice, toate mai mult sau mai puţin „vecine şi prietene", este să vorbim despre diversitate culturală, să ne cunoaştem, „să ne descoperim împreună diferenţele".

La cina multiculturală, desigur, într-un cochet restaurant care seamănă mai mult cu o seră cu plante care se caţără pe pereţi şi se împletesc foşnind într-o boltă deasupra noastră, toată lumea e atît de obosită de parcă workshop-ul ar avea loc la New York şi ar trebui să ne adaptăm diferenţei de fus orar. Nimeni nu a venit însă de la o distanţă mai mare de opt sute de kilometri.

Aleksandra şi **Aneta** sînt jurnaliste „pe monden" la un ziar din Skopje care apare seara. „Să nu vă miraţi! În Macedonia toate ziarele sînt tipărite seara. Noi am lansat moda... ceilalţi ne-au furat ideea. E drept că le găseşti şi dimineaţa pe tarabe, dar lumea s-a obişnuit să le cumpere seara!" Deduc în cele din urmă că fetele lucrează la un tabloid, gen *Libertatea.* Încurajate să ne descoperim „diferenţele", facem schimb de reţete culinare: sarmale, zacuscă, mititei. Pierdere de timp, căci sînt aproape identice. „Viaţa e bună în Macedonia" – mărturiseşte **Aleksandra**, cuprinsă brusc de sentimentul patriotic care nu ştiu cum se face, dar apare inevitabil la orice întîlnire de acest gen. „Nu sîntem noi prea bogaţi, dar mîncăm bine, ştim să petrecem. Trăim!" Recunoaşte însă că războiul din Kosovo i-a afectat indirect.

Nu s-ar putea spune acelaşi lucru despre Slovenia. **Nika** e din Ljubljana, lucrează la *Le monde diplomatique,* ediţia slovenă şi, la doar douăzeci şi un pic de ani, pare să aibă o viziune mult mai modernă despre lume şi viaţă decît cele două macedonence. Din spusele ei, democraţia slovenă este una stabilă, preţurile sînt aceleaşi cu cele din ţările membre UE, nici nu cresc, nici nu scad, se investeşte mult şi cu cap. Ea a studiat un an la Bruxelles, prietenul ei e acum student la arhitectură la Praga.

Cele mai interesante sînt însă unguroaicele, **Johanna** şi **Szimonetta.** Cele mai „integrate", dacă le putem numi aşa. Au venit cu maşina de la Budapesta, evitînd astfel calvarul trenurilor est-europene. La douăzeci şi şase de ani, Johanna a călătorit deja prin toată Europa, plus America. Poate să compare. Ar pleca şi mîine din Ungaria. Unde? La Barcelona. Din cauza stilului de viaţă de acolo. E liberală. Singură s-a format aşa, pentru că părinţii ei sînt de extremă dreapta. Naţionaliştii lor. Din cei care vor înapoi Ardealul. I-a trimis într-o excursie la Oradea. Le-a plăcut, au văzut că e o altă ţară, au venit de acolo mult mai „relaxaţi". Ea strîmbă din nas cînd aude de ungurii din România. Sînt „depăşiţi". „De aia nici nu rezistă prea mult în Ungaria. Au o altă mentalitate. Uneori sînt folosiţi ca mînă de lucru mai ieftină. De exemplu, multe din subtitrările şi dublajele filmelor de la noi se fac în România. Nu pricepem nimic. E o altă limbă! Arhaică. De asta nu mi-a plăcut prea mult filmul vostru *Moartea domnului Lăzărescu.* Dialogurile nu au fost bine traduse. În rest, filmul m-a întristat. Şi la noi e cam la fel în spitale." Are simţ civic. De aceea se va duce la vot duminică, la alegerile locale. „Liberalii noştri nu sînt ce ar trebui să fie. N-ar trebui să facă compromisuri, uniuni cu alte partide. Adevăratul spirit liberal nu există. Dar trebuie să-i votez. Altfel totul va stagna. Ca şi pînă acum."

Novi Sad – turul oraşului

Novi Sad (într-o traducere aproximativă, Noua Grădină), cu cei 300.000 de locuitori ai săi, e capitala provinciei Vojvodina şi al treilea oraş ca mărime din Serbia. Este traversat de Dunăre, care nu pare să aibă aici aceeaşi personalitate ca la Budapesta sau la Viena. Gara şi împrejurimile ei îţi amintesc de Braşov (blocuri comuniste, „muncitoreşti", cu douăzeci de etaje, pentru că riscul seismic nu este ridicat), centrul seamănă cu cel din Sibiu sau din Cluj, plus un soi de Piaţă a Sfatului cu catedrală, din nou Braşov, unele străzi şi parcuri aduc cu cele din Timişoara. Multe patiserii, magazine de pantofi, viaţă stradală pînă tîrziu în noapte. „Îmi place cum oamenii îşi folosesc oraşul!" – spune Johanna şi are dreptate. Iar oraşul se lasă „folosit" în sensul bun al cuvîntului. De exemplu, acel fistichiu *horse-parade* nu deranjează, nu e kitsch. Duminica, alaiurile de nuntaşi traversează civilizat zona centrală, fără lăutari şi dansuri din buric, doar aşa ca la o promenadă. Deşi au şi ei manelele lor care se numesc *turbo-folk.* Unul dintre naşi trece butelcuţa cu şliboviţă din mînă în mînă, pe la clienţii teraselor, îndemnîndu-i să bea în cinstea mirilor. Nu acceptă nici un refuz. Sau, chiar în piaţa centrală, vreo cincizeci de practicanţi de tahi-chi fac exerciţii de relaxare în grup. Au acaparat piaţa, dar nimeni nu-i înjură, nu aruncă în ei cu cotoare de mere. E doar un alt spectacol stradal. Probabil că românii nu ştiu încă cum să-şi „folosească" oraşele şi din această cauză te cuprinde uneori o angoasă citadină.

Agnes, gazda noastră, devine pentru cîteva ore ghid. Ne prezintă oraşul cu explicaţiile de rigoare. În termeni laudativi. „Vojvodina e cea mai bogată provincie a Serbiei şi cea mai dezvoltată din punct de vedere economic. Noi ne considerăm deja pregătiţi pentru integrarea europeană. Aici trăiesc peste douăzeci şi una de minorităţi etnice şi n-am avut niciodată conflicte interne, spre deosebire de..." Tace, după care reia: „Vojvodina a cotizat de-a lungul timpului cei mai mulţi bani la Belgrad, din care a primit înapoi doar un procent foarte mic". „Şi, în fond, războiul ăla nu a fost al nostru!" (asta se subînţelege). Încep să înţeleg unde bate, aştept să văd cînd o va spune pe şleau. Nu o percep ca pe-o propagandă, căci pe chipul fetei blonduţe de douăzeci şi patru de ani, pe jumătate unguroaică, se citeşte o tristeţe sinceră. Şi neputinţa de a schimba ceva. E mai degrabă un „mesaj" pe care să-l ducem mai departe în ţările noastre „vecine şi prietene". Vojvodina vrea şi ea să se separe de Belgrad. Atît administrativ, dar mai ales politic. Nu mai vrea să facă parte din decorul filmului din anii '80, „în culori" pe care nu le vedem pentru că avem televizor alb-negru, Sirius sau Diamant. Îşi cere dreptul la autonomie. Şi în sfîrşit, după ce ne-a povestit cu multe nuanţe trecutul, prezentul şi viitorul, Agnes formulează clar ideea: „Nu vrem să fim o altă ţară. Acceptăm să facem parte în continuare din Serbia, dar ca provincie autonomă. Să nu mai profite nimeni de pe urma noastră! Aveţi întrebări?".

Brusc îmi vine în minte finalul de la *Underground,* al lui Kusturica, cu bucata de pămînt în formă de hartă care se desprinde şi pluteşte în derivă pe Dunăre. La întoarcerea în ţară mă întreabă cineva din generaţia părinţilor mei: „Ei, cum a fost în Iugoslavia?".

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Sănătoşi să fim!

Conceptul de „viaţă sănătoasă“ care a înnebunit Occidentul pătrunde şi în România. După o perioadă istorică în care nu ne-a lipsit carnea de porc din farfurie şi din congelator, începem să (re)descoperim peştele şi carnea de pui. Prin magazine a reapărut soia. Iar pe rafturile unui supermarket din buricul tîrgului am avut surpriza să văd, aliniate la vînzare, cîteva produse alimentare ecologice. Un amic patron de brutărie mi-a şoptit, într-o zi, că i s-au triplat vînzările de pîine neagră, iar un altul, pe care îl ştiam profesor de sport muritor de foame, s-a îmburghezit, brusc, transformîndu-se în antrenor personal pentru cîteva zeci de VIP-uri.

La prima vedere, a duce o viaţă sănătoasă presupune doar o schimbare radicală de regim alimentar. La care se adaugă o doză potrivită de gimnastică. Abia din momentul în care iei hotărîrea de a pune în aplicare schimbarea, începe dansul...

În primul rînd, cumpărăturile. Care niciodată nu vor mai fi ce-au fost. A umbla după alimente fără E-uri şi fără zahăr adăugat seamănă cu o probă olimpică, la finalul căreia, cîştigător este declarat concurentul care a reuşit să citească cele mai multe etichete în cel mai scurt timp. Ca să nu mai vorbim de talentele detectivistice pe care trebuie să le ai pentru a descoperi, în Obor, mere, roşii, ardei sau pepeni din producţia autohtonă. Cîţiva meşteri nutriţionişti, dintre cei care apar la televizor dînd sfaturi naţiunii despre ce şi cum şi cît să mănînce, vorbesc tot timpul de bătrîna sau bătrînelul care vînd într-un colţ de piaţă mere pătate şi pipernicite, dar foarte sănătoase, tocmai pentru că n-au fost tratate cu îngrăşăminte chimice. Deşi am luat la rînd mai toate pieţele din Bucureşti, mărturisesc că n-am dat peste asemenea exemplare. La bătrînei mă refeream, că, de mere pipernicite la preţuri zdravene, nu ducem lipsă...

Viaţă sănătoasă spuneam? Păi, asta înseamnă sport, mers pe jos, lecturi despre alimentaţia sănătoasă, mîncare preparată acasă, din ingrediente atent selecţionate. Şi mai înseamnă relaxare, la munte, la mare, dar fără stres, adică nu la Sinaia sau la Mamaia.

A trăi sănătos înseamnă să-ţi faci timp pentru tine. Iar, în lumea în care trăim, oamenii care au timp să meargă la sala de sport sau la teatru sînt priviţi cu suspiciune. Înseamnă că n-au prea multe de făcut. Sînt şomeri, rataţi sau rentieri.

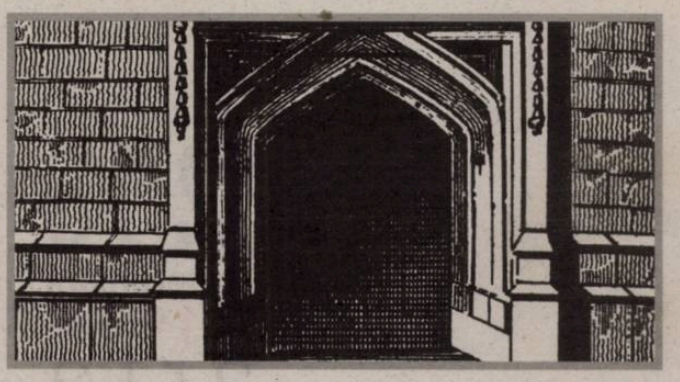

Nici o noutate: pentru a trăi sănătos, ai nevoie de bani. Pentru a avea bani, renunţi, în bună măsură, la viaţă. De unde şi clasica dilemă: banii sau viaţa? Iar, dacă eşti unul dintre puţinii fericiţi care au rezolvat această dilemă printr-o norocoasă moştenire, nu-ţi rămîne decît să alergi pe drumurile nesfîrşite dintre supermarketuri, piaţă şi sala de sport, încercînd să ajungi printre primii la esenţa unei vieţi sănătoase. Dar cu aglomeraţia din fiecare intersecţie, concluzia nu poate fi decît una singură: în România chiar îţi trebuie timp, ca să trăieşti mult!

Cu ochii-n 3,14

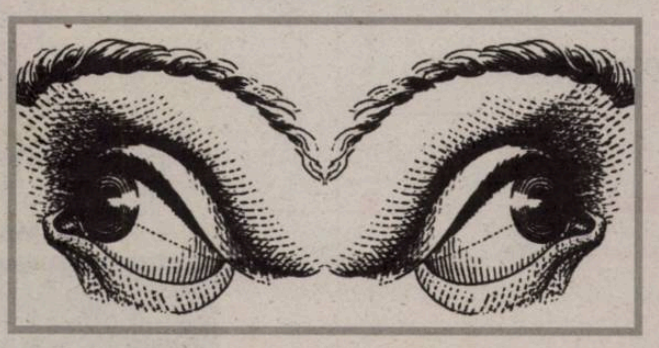

MUNCITORUL ROMÂN, DUPĂ CE FACE CÎTEVA GIUMBUŞLUCURI CU BAGAJE MICI, IGNORĂ ÎN GURA MARE FUNDALUL INTIM

● Muncitorul român, duhnind a „dorele“ de la o poştă, seara, la cumpărături, înainte de a merge acasă. Are în coş: două pet-uri de bere la doi litri, pentru el, un suc tot la doi litri, pentru nevastă, o ciocolată pentru copil şi un kil de mere pădureţe pentru toată familia. Cînd îi vine rîndul la casă, constată că „a crezut că are mai mulţi bani la el“. Trebuie să renunţe la ceva. Moment de gîndire. Renunţă la ciocolată. Uneori mă gîndesc că poporul ăsta îşi are soarta pe care o merită. (**A. P.**)

● Andrei Gheorghe, după ce face cîteva giumbuşlucuri cam penibile, ne spune în finalul spotului care-i promovează emisiunea: „Politică, frate! Pentru ce? Pentru tine“. Probabil de-aia ne tutuieşte, pentru că ne consideră nişte obiecte. (**C. P.-B.**)

● În finalul dialogului săptămînal cu Andrei Pleşu, Gabriel Liiceanu a mai fost martorul unui lucru „strigător la cer“: regia Realităţii TV i-a tăiat vorba ca s-o „ia“ în direct pe o Carmen Brumă relatînd de la Otopeni aterizarea „galacticilor“ de la Real Madrid. Ei, şi-aşa am aflat, aşteptînd finalul emisiunii *Altfel,* cum galacticii n-au voie în avion decît cu bagaje mici şi că, odată aterizaţi, au primit cadouri (în pungi roşii) care s-au dovedit, la o privire mai atentă din regie, a nu fi altceva decît propriile lor paşapoarte. O peltea lipsită de sens şi profesionalism de vreo 10 minute. Se înţelege, n-au mai fost nici scuze, nici vreo revenire pentru încheierea emisiunii retezate de fanii galactici scăpaţi de sub control. (**S. S.**)

● Trecînd joi prin faţa poştei din staţiunea Predeal, brusc m-a apucat un dor nebun de timbrele filatelice (5 sau 10 lei pliculeţul, de cumpărat numai de la PTTR). Intru şi nu găsesc nimic şi pe nimeni în afară de o vînzătoare oxigenată şi permanentată care vorbea la telefon. „Auzi, mamă?! Las' că le fac eu. Nu, mamă. Să fie frumoase, cu punct şi virgulă. Scuzaţi-mă numai puţin, imediat termin. Da, mamă. O să le fac repede. N-am vorbit, dar vorbesc acum“. Închide, mă ignoră, formează un alt număr... „Aş avea o întrebare.“ „Numa' puţin. Da, eu sînt. Da, am vorbit şi cu ea... Cu puncte, aşa e frumos...“ Cu doru-mi nebun de timbrele filatelice ignorat, am părăsit poşta gîndindu-mă la cît de relaxat trece timpul pentru unii. (**R. T.**)

● Deşi domnu' Traian (că altfel nu pot să-i spun) nu mai mi-e de mult simpatic, trebuie să mărturisesc că nu sînt deloc scandalizat de ce i-a spus ziaristului aceluia, iar explicaţia domniei sale mi se pare de bun-simţ. Domnu' Traian a spus ce a spus în particular, în „culise“, cum ar veni; nici o comparaţie posibilă cu acel „Măi animalule!“ spus în gura mare, în direct şi în faţă, de un alt preşedinte... Vom ajunge, oare, să amendăm şi vorbele rostite *sotto voce!?* „Poliţia Gîndului“ nu e departe. (**a. l. ş.**)

● Poşta română a rămas una din instituţiile cele mai reprezentative pentru spiritul neaoş haotic şi agresiv: cînd stai la coadă pentru orice, mai ales într-unul din oficiile de cartier, rişti nu numai să se ţipe la tine, să fii înjurat, ci chiar să primeşti coate, la propriu. Totul pe fundalul unei continue rumori de vaiete, urlete şi poveşti *horror* cu care aspiranţii la ghişee aleg să-şi umple lungul drum către funcţionarele în cauză. (**I. P.**)

● *Evenimentul zilei* (14 octombrie crt.) ne informează că Ghiţă Ion, fost membru PSD, a trecut la PC. Motivaţia: „Sînt foarte dezamăgit. Dan Tudorache, domnul preşedinte de la sector, ne-a impus să nu-l iubim pe Adrian Năstase, omul politic. Eu nu pot să-l iubesc ca persoană fizică, pentru că este un om care a făcut ceva pentru România“. Pentru a arăta cîtă democraţie e în PC, Ştefănescu l-a completat pe Ghiţă: „Conservatorii îi lasă pe membrii săi să iubească pe cine vor“. Apare astfel o întrebare doctrinară şi răspunsul e important pentru toate partidele româneşti: unii îl iubesc în continuare pe Ceauşescu, dar cei care şi-au diversificat opţiunile iubesc fizic sau politic? Şi poate un preşedinte de sector să decidă într-un domeniu atît de intim? (**M. B.**).

INVENTATORUL UNUI DISPOZITIV PENTRU EXCLUS FIBRA MORALĂ (CU UN CITAT DIN DINAMO) SPUNE CĂ AERUL CURAT CICĂ SFIDEAZĂ ŞI LA NOI LIPSA VIE

● Premiul IgNobel pentru Pace (replică parodică a Premiului Nobel, dată de Universitatea Harvard) a mers în acest an către Howard Stapleton, inventatorul unui dispozitiv pentru împrăştierea bandelor de adolescenţi prin emiterea unui sunet ascuţit perceptibil numai de persoanele sub 20 de ani. Fire pragmatică, Stapleton a produs deja un telefon celular pentru uzul şcolarilor, a cărui sonerie e auzită de elevi, dar nu de profesori. Tare! (**A. C.**)

● Foarte pornit pe cei care l-au exclus din PNL, tînărul liberal Cristian Boureanu nu a şovăit să declare sus şi tare, la o oră de vîrf, că nu vede nici o diferenţă între acest partid şi PCR-ul de altădată. Îi atrag uşurel atenţia că, atunci cînd cineva era exclus din PCR, nenorocitul nu se ducea seara la televiziune ca să înjure în direct partidul. În nici un caz. E una din micile diferenţe pe care, dacă le ignori, degeaba te zdrobeşti ca liberal să construieşti capitalismul cu un ceas mai devreme în România. (**R. C.**)

● Dl ministru Iorgulescu spune că acei oameni de cultură care au colaborat cu regimul comunist ar trebui să facă un pas înapoi, deoarece au afectat „fibra morală a poporului român“. Eu spun că este o neconsecuţie logică: dacă „fibra morală“ a fost într-adevăr afectată, cui îi (mai) pasă că au colaborat?! Iar exemplul cel mai concludent este însăşi predecesoarea dlui Iorgulescu la minister, dna Mona Muscă. OK, nu „dă bine“ să o spui, dar, dacă e adevărat – şi e! –, atunci poate că declaraţiile dlui ministru ar trebui să pornească de la fapte (gen sondaje şi statistici), şi nu de la cum ar fi bine să fie... (**a. l. ş.**)

● Săptămîna trecută am văzut, trecînd prin centrul oraşului Orăştie, un panou cu un citat din Romano Prodi, „preşedintele Comisiei Europene“. De pe vremea lui Ceauşescu nu mai văzusem pe stradă citate din conducători! Numai că, între timp, Prodi nu mai e preşedintele Comisiei de la Bruxelles, aşa încît, dragi tovarăşi edili, faceţi bine şi băgaţi repede un *aggiornamento*. Păi ce, pe vremea lui Ceauşescu mai erau valabile citatele din Gheorghiu-Dej? (**M. V.**)

● La o emisiune în care miezul problemei era creşterea lui Gigi Becali în sondaje, două mesaje sintetice pe burtiera telespectatorilor: „Vadim preşedinte, Becali prim-ministru şi noi puţin mai muncitori!“; „Becalizarea nu e bună pentru România. Hai, Dinamo!“. (**R. C.**)

● Discuţie la BBC cu primarul unui oraş din Polonia despre emigraţia poloneză în Marea Britanie. La un moment dat, moderatorul spune că 5% din medicii polonezi au emigrat în Marea Britanie şi 45% dintre firmele poloneze de construcţii se plîng că duc lipsă de personal calificat. Primarul răspunde calm: „Păi, atunci ar trebui să ne mulţumiţi!“. Moderatorul e prompt: „Thank you!“. (**C. G.**)

● În emisiunea *Felicia* (Antena 1), într-un reportaj despre ţinutul Bucovinei: „un singur lucru e gratis în Bucovina: aerul curat, liniştea munţilor şi frumuseţea locurilor“; extrapolînd, putem ajunge la concluzia că în România un singur lucru poate fi, într-adevăr... foarte multe! (**S. G.**)

● La un post de televiziune specializat în ştiri, cică genocidul împotriva armenilor a fost organizat de Imperiul Otoman în timpul celui de-al *doilea* război mondial. Din cîte surse o fi fost verificată ştirea?... (**A. M.**)

● Abatorul din Băneasa are un slogan care îi sfidează de-a dreptul pe vegetarieni: „Carne fără limită“. Dar vorba unuia: dacă animalele nu ar trebui mîncate, atunci de ce sînt făcute din carne!? (**M. C.**)

● Un înalt umanism postsocialist în spusele lui Nikolai Gherasimenko, vicepreşedinte al Comisiei de Sănătate din Duma rusă (s-ar potrivi foarte bine şi la noi!): „Ar fi cazul, astăzi, în Rusia, să crească natalitatea, dar trebuie făcut în aşa fel încît aceşti copii să fie doriţi“ (v. *Courrier International*, nr. 832, 12 oct. crt.). În acelaşi număr de revistă, apare cu o reuşită poză şi dl C. Vadim Tudor – dosarul ediţiei fiind despre populiştii, naţionaliştii, xenofobii şi neonaziştii Europei. (**A. C.**)

● La televizor au spus că, în lipsa atmosferei terestre, urma lăsată de Neil Armstrong cînd a păşit pentru prima oară pe Lună s-ar putea păstra în solul lunar cîteva milioane de ani. M-am emoţionat. (**M. C.**)

● Dragostea nu moare în manele, e vie şi sare la bătaie cu versuri: *„Eşti şmecherită, / Mare şmecherită / Şi vrei să fii cucerită, / De mine iubită“*. (**D. S.**)

2%
dintre**români**
înțeleg
arta

foto: Dănaida de Constantin Brâncuși, sculptură aflată în patrimoniul Muzeului Național de Artă al României

a plăcea ține de gust, a înțelege de cunoaștere

radiofrance**internationale** rfi romania | **ne cunoaștem?**

București **93.5**fm Iași **97.9**fm Craiova **94**fm Cluj **91.7**fm Chișinău **107.3**fm

Asociația Italienilor din Romania RO.AS.IT. · Ambasciata d'Italia a Bucarest · Parlamentul României Camera Deputaților · Primăria Municipiului București · Institutul Italian de Cultura VITO GRASSO

21 octombrie - 4 noiembrie 2006
PARLAMENTUL ROMÂNIEI - CAMERA DEPUTAȚILOR - SALA CONSTANTIN BRÂNCUȘI

EXPOZIȚIA DE CARICATURĂ

SORRISI DALL' EUROPA

ADEVĂRUL · OBSERVATOR CULTURAL · SAPTESERI · DILEMA VECHE · alternativ · Generali Asigurări S.A. · Enel · ARCUB

CRISTIAN TOPAN GIANNI CHIOSTRI GEORGE LICURICI
FRANCO BRUNA CONSTANTIN PAVEL EMILIO ISCA

DILEMATECA

SCRIERI ● AUTORI ● LECTURI

Din 29 septembrie, găsiți la chioșcurile de presă numărul 5.
Doar 5,5 lei.

Din cuprins:

● DOSAR: *Ce a făcut filmul din carte, ce a făcut cartea din film*
● ANCHETĂ: *Ce ați fi vrut/putut fi dacă nu ați fi fost scriitor/scriitoare?*
● INTERVIU cu Angela Marinescu:
„Sînt o «doamnă» frustrată, agresivă și melancolică"
● REPORTAJ: *Piața de carte britanică*
● FRAGMENTE: *Derapaj* de Ion Manolescu
● DOCUMENTE: *O scrisoare inedită a lui Gellu Naum*
● *RECOMANDĂRI* ● *RECENZII* ● *NOUTĂȚI EDITORIALE*

Dilemateca
Îți dă de citit

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. **144** ● 27 oct. – 2 nov. 2006 ● 24 pagini ● 2,50 lei
Internet: www.dilemaveche.ro

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Români de diferite dimensiuni“
pagina **3**

Sever Voinescu
„Socialismul şi intelectualii“
pagina **5**

Andrei Manolescu
„O vizită nearmenească“
pagina **22**

CULTURA URBANĂ

„Locuirea este mai mult decît o nevoie elementară, este un act cultural şi o viziune a viitorului.“

MAHDI ELMANDJRA

5 948467 000018 43

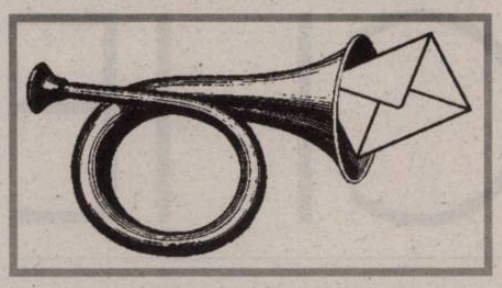

Nr. 141: *„Noi sîntem romi“*

Articolul Deliei Grigore, „Ecourile de azi ale robiei“

Stimată doamnă,

Referitor la articolul dvs. „Ecourile de azi ale robiei“ din *Dilema veche* nr. 141, 6-12 oct. 2006, menţionez:

Respectivul articol reprezintă mai mult o analiză filozofico-artistică (artă pentru artă) şi mai puţin o analiză realistă, obiectivă. Dvs. consideraţi că „stigmatizarea identităţii de rom“ este în primul rînd vina majoritarilor – 5 secole de robie + comportamentul propriu-zis al românilor faţă de romi.

Să încercăm totuşi să reflectăm calm, *sine irae*, şi obiectiv asupra subiectului în cauză.

Cele 5 secole de robie „justificative“, invocate de dvs., sînt realmente incriminabile, dar nu mai reprezintă practic nimic în conştiinţa romilor, cît despre faptul că mulţi români stigmatizează identitatea de rom, folosind peiorativul „ţigan“, dvs. nu vă întrebaţi care ar putea fi cauzele acestei stigmatizări. De fapt, în tot articolul dvs. vorbiţi doar de efecte, fără să pomeniţi şi cauzele generatoare, ceea ce este incorect, pentru că o lege fizică universală demonstrează că orice acţiune are şi o reacţiune. Că mulţi români sînt needucaţi şi prost-crescuţi este adevărat, dar, totuşi, nu românii au principala vină a stigmatizării, ci etnia romă, în general.

Să vă reamintesc cîteva dintre motivele acestei stigmatizări. Mie, personal, şi multor alţor români, în special romii ne-au furat multe lucruri şi porumbul de pe cîmp (munca noastră de un an). Revolta românilor de la Hădăreni a fost generată de asuprirea românilor de către romi, nu invers. Am auzit odată cum vorbeau nişte romi despre ce o să le facă ei românilor cînd vor deveni majoritari... Vi se pare corect ca romii să aibă de 2-3 ori, în medie, mai mulţi copii decît românii, iar românii să fie furaţi sau să muncească practic şi pentru droaia de copii ai romilor? Aţi văzut vreodată bestialitatea cu care îşi bat romii amărîţii de copii de cai? ş.a.m.d. Atunci cum să-i numim pe astfel de oameni, romi sau ţigani?

Dacă au fost atît de stigmatizaţi, cum se explică că în România sînt cei mai mulţi romi pe cap de locuitor din lume, că sîntem ţara cu cei mai mulţi romi din lume?!

„Rejecţia“ unor romi faţă de propria etnie, pe care dvs. o blamaţi, mie mi se pare ceva pozitiv, un gest de bun-simţ provenit mai mult dintr-o delimitare şi incriminare faţă de faptele antisociale ale unor coetnii şi mai puţin o ruşine propriu-zisă faţă de apartenenţa la etnie.

Respectul adevărat se cîştigă, de oricine, în primul rînd printr-un comportament demn, civilizat, nu impus de vreo lege, fapt pe care tot mai mulţi romi au început să-l înţeleagă şi să-l aplice, pentru că nu mai vor să fie percepuţi şi apelaţi ţigani.

Celor care se declară îngrijoraţi de onoarea etniei rome, le recomand ca mai întîi să facă misionarism civilizator printre romi şi după aia analize fine.

Cu sinceritate,

B.C.D.
Slatina – Olt

„...pentru o Europă suportabilă“

În vară, am fost la Mănăstirea Bogdana pentru un schimb de flori. Lîngă zidurile mănăstirii erau femei rome îmbrăcate în alb, cu un prunc pe care doreau să-l boteze acolo. Tatăl copilului ducea tratative cu preotul. Noi le-am zîmbit femeilor rome şi am lăudat drăgălăşenia pruncului. E cazul să fim dojeniţi pentru asimilare? E cazul să fim dojeniţi pentru orice? Şi pentru acel zîmbet?

E vorba să construim o Europă Unită. Fac parte dintre entuziaşti. Trebuie doar să avem grijă să nu dorim o Europă perfectă. E de preferat o Europă suportabilă, perfectibilă şi vie. Iar minoritarii să-şi amintească că şi majoritarii sînt oameni. Cu defecte şi poate uneori calităţi.

Maria NICULESCU
str. General Radu Rosetti, bl. 6 ap. 19
Oneşti

Nr. 142: *„Comunismul de consum“*

La plăcintă, înainte!

Ceea ce relatez este absolut autentic şi se poate proba relativ uşor: răsfoind presa locală, Internetul sau memoria vreunui fost securist, actualmente administrator de bloc.

Într-un oraş din Moldova anilor '70 (nu-i dau numele, nu vreau să fac publicitate mascată oraşelor din Moldova anilor '70) vieţuiau următorii şefi, şefuleţi şi şefişori (scuzaţi şaşofonia): tov. Găină V., director la Agricultură şi preşedinte de onoare al „Asociaţiei de păsări şi animale mici“, tov. Clapon N., şeful cadrelor pe judeţ, tovarăşa Gîscă E., preşedinta pionierilor şi şoimilor patriei, tov. Cloşcă C., inginer-şef adjunct la Dacia Service & soţia, directoare a fabricii de bere, care-şi păstrase numele de fată, Cucu Teodora, tov. Raţă V., de la OJT, tovarăşa Mierlă, vice la Cultură, altă tovărăşică, Pichere Tănţica, secretară cu economicul la UTC. Căpitanul Potîrniche A. era şef la Circulaţie şi Babiţă G., viceprimar. Doar pe unul, fost impiegat, ajuns şeful gării, cu delegaţie, îl chema Popescu, Epifanie Popescu. Dar n-a rezistat decît şase luni, fiind demis pe motive de protecţia muncii şi înlocuit de tov. Puiu Cioară...

Cînd a venit prim-secretară tov. Alexandrina Găinuşe, s-au produse unele mărunte frămîntări. În locul lui tov. Sami, a fost instalat director la TAPL, adică mai mare peste restaurante, bufete şi baruri de zi, tov. Porumbelu, un cadru tînăr, curajos şi niţel avangardist, poreclit de gestionari „Comis-voiajorul“, autor a două gafe care au produs oarece scandal în urbe. Astfel, abia inauguratul restaurant „Cocoşul de aur“ s-a metamorfozat în regim de urgenţă în „Curcanul de cristal“, iar moderna reclamă PIZZA din faţa restaurantului „Progresul“ a devenit palimsest, acoperită cu un strat nou-nouţ de vopsea azurie, pe care se putea citi, cu litere gotice, „Sortimente italieneşti de regiune“. Şi asta numai pentru faptul că unii trecători erau tentaţi, dîndu-şi coate, să pronunţe termenul „gastronomic“ înlocuind cea de-a doua consoană fricativă sonoră cu una ocluzivă dentală.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Erau vremuri frumoase, blînde, tihnite. Oamenii care se strîngeau de la 3 dimineaţa la cozi se cunoşteau între ei, se închegau prietenii de durată. La Avicola, condusă de tov. Plăcintă C., creşteau cei mai uriaşi curcani din viitorul fost Est comunist. Patru familii se uneau să achiziţioneze tacîmurile provenite de la un singur exemplar. Iar dacă aveai şansa să prinzi şi un cofraj de ouă, mamma mia!

Acest Plăcintă a fost multă vreme emblema, stema, efigia şi marca de preţ a localităţii, mai celebră decît capul de zimbru.

Şi azi unii oftează cu nostalgie: „Ehe! La Plăcintă, înainte!...“

A. PALEC
(palec139@yahoo.com)

Actualităţi

În Bucureştiul iubit...

Oamenii îl înjură, iar... Bucureştiul se îndrăgosteşte. Rapid şi fragil, în goana inconştientă a liceenilor pe role, sau complex şi intelectual, în privirile adînci ale studenţilor de pe treptele TNB. Sau cu tandreţea cu care profesorul meu de drept civil din facultate îşi ţinea de mînă soţia (amîndoi zîmbind nu doar vîrstei lor – a treia –, ci şi nouă şi elanului nostru). Sau în incredibilul sărut dintre doi cerşetori incredibil de urîţi (în ochii mei, dar cine sînt eu să judec?) într-un Cişmigiu incredibil de primăvăratic... Bucureştiul ascultă muzică. Nu doar la Ateneu (unde, că tot veni vorba, înveţi ceva nu doar despre muzică, dar şi despre eleganţă şi unde o să găseşti chiar şi o generaţie tînără, capabilă să preia *mit stock*-ul fără să-l facă să pară simplu baston...), dar şi la concertele de tot felul – de la jazz la house – ţinute în cele mai nebănuite *basement*-uri.

...Bucureştiul citeşte. Cam tot ce-i pică în mînă. Roth, Marquez, Patapievici, Coelho şi toţi ceilalţi. E o activitate din ce în ce mai complexă care solicită nu doar cărţi, dar şi ceai, muzică, dichis. Ne place, e clar! Treceţi pe la Cărtureşti, dacă nu mă credeţi...

...Bucureştiul merge la teatru. Fie el Luni, Act, Evreiesc, Mic, Foarte Mic sau Naţional, Bulandra sau Nottara. Intrăm pe blat (pentru că nu mai sînt de mult bilete) să îl vedem pe Beligan în *Tache, Ianke şi Cadîr*. Ceea ce nu ne face neapărat mai cultivaţi, dar ne face, în mod cert, mai binedispuşi.

...Bucureştiul zumzăie. În Lăptărie, unde găseşti oricînd oameni dornici să îţi vorbească, să îţi povestească, să te convingă, să te informeze, să îţi declame – poezii sau discursuri, după cum ţi-e ghinionul. Şi unde întotdeauna, dar absolut întotdeauna!, întîlneşti cel puţin un cunoscut.

...Bucureştiul tace. Pe străduţele întortocheate şi liniştite ale Cotrocenilor, printre copaci, flori şi case. Am văzut aici, acum cîteva zile, o domnişoară cool citind cu un aer supărat *Punct. Contrapunct* şi ronţăind revoltată cireşe; şi un tînăr, foarte supărat şi el, la rîndul lui, care tocmai trecea – *rocking like a rolling stone* – doar că i-a cam rămas privirea agăţată de fată (care, evident, l-a văzut, deşi nu l-a văzut – ştiţi dvs...).

Şi mă opresc aici pentru că bănuiţi deja ce vreau să spun: dacă am sta să ne gîndim şi să respirăm puţin după atîtea înjurături, foarte probabil fiecare dintre noi şi-ar aminti de un moment în care Bucureştiul, aşa puzzle cum e el, ne-a însoţit prieteneşte în entuziasm, visare, singurătate, iubire sau beţie... Doar că acel moment a trecut şi am revenit fiecare la înjurarea traficului, a taximetriştilor (în mod ciudat, *never* triştii), a căldurii, frigului, prafului sau bălţilor şi, în general, a îmbulzelii celorlalţi în lumea noastră. Iar asta îmi aduce aminte de o altă imagine, ultima, promit: Acum cîţiva ani, într-o seară, un saxofonist dădea pe Magheru un mini-concert de jazz. Totul era ca de obicei: maşini, trecători, cîini, cerşetori, în obişnuita indiferenţă a oricăruia faţă de oricine. Dar muzica era totuşi acolo, o auzeam toţi şi ea părea să facă parte din forfota noastră.

Mă întreb acum dacă nu cumva intră şi asta în destinul nostru de oameni ai oraşului: la sfîrşitul zilei să nu mai ştim iubirea de blazare şi totul să se dizolve, melancolic şi dilematic, în blues...

Ana TRIPŞA
tripsaam@yahoo.com

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Actualitatea lui Jung**
- **Discriminarea pozitivă**
- **Roşia Montană**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Ruxandra TUDOR
(secretar de redacţie)
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.dilemaveche.ro
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

Dilema veche este marcă înregistrată a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.925 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 113 lei pentru 1 an, 57 lei pentru 6 luni şi 29 lei pentru 3 luni, cont lei: R008BRDE445SV50236294450.

Abonamentul extern costă 110 de euro pentru 1 an, cont euro: RO93BRDE445SV50236534450.

Relaţii la telefon: 230.51.08; 231.35.00 (interior 112).

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Români de diferite dimensiuni

Ori de cîte ori mi s-a cerut părerea despre emisiunea-concurs *Mari români* sau am fost invitat să iau parte, într-un fel sau altul, la desfășurarea ei, am avut o reacție iritată. Cinstit vorbind, nu înțelegeam despre ce era, de fapt, vorba. Ce înseamnă „mari români“? Celebrități? Dar sînt celebrități și celebrități. Tîlharul Terente a fost, la vremea lui, o celebritate de o „mărime“ fenomenală. „Celebri“ sînt și Mihai Viteazul, și Gigi Becali, și Brâncuși, și Hagi (ceea ce explică haosul smintitor al celor clasați pe primele o sută de locuri). Unii sînt celebri în cheie somptuară, alții, în versiuni îndoielnice. Unii sînt celebri în țară, alții – peste hotare. (Și nu întotdeauna cele două categorii coincid.) E vorba, poate, de inși însemnați, care au contribuit decisiv la evoluția umanității? Dar cei de un asemenea calibru se numără pe degete. Sau e vorba de românii „cei mai români“, de românii arhetipali, specifici, epură a neamului, chintesență a istoriei naționale? Cum să te descurci într-o rezervație în care sînt azvîrliți, de-a valma, Badea Cârțan și Nadia Comăneci, Bulă și Celibidache, Eugen Ionescu și Moș Ion Roată, Patapievici, Aurel Vlaicu, Dimitrie Cantemir și Vadim Tudor? Cum să faci ierarhii, comparînd gutui cu morcovi, veverițe cu papagali, sportivi cu metafizicieni, politicieni cu artiști, domnitori cu angrosiști de brînză? Pe de altă parte, nu se pot exclude criterii extrem de subiective, opțiuni sentimentale, idiosincrasii de tot soiul. Pentru mine, un mare român e unchiu-meu Mircea, de la Turnu Măgurele, arestat de două ori sub comuniști. Mai departe: pe cine întrebăm? Ce motivații au cei interogați să răspundă așa cum răspund? Aflarea în treabă? Plăcerea jocului? „Interese de grup“? Am o mare simpatie pentru Richard Wurmbrand, dar e limpede că succesul lui e (și) rezultatul unei excelente campanii pe Internet, susținute de asociații religioase protestante. Nu văd de ce nu i-ar sta alături Nicu Steinhardt, după cum nu-mi explic absența de pe liste a lui Nicolae Teclu, al cărui bec cu gaz e folosit în laboratoarele întregii lumi, sau a lui Gogu Constantinescu, creatorul sonicității. Dar Tristan Tzara? Dar Victor Brauner? Dar Horia Bernea? Am putea imagina un amplu „salon al uitaților“, al nedreptățiților, al anvergurilor marginale. Discutabile sînt, în fine, criteriile de vot propuse publicului, toate de o pompă vagă, greu măsurabilă: „măreție“, „curaj“, „geniu“ etc. Pentru a spori confuzia, cursei marilor români i s-a adăugat o a doua cursă, aceea a unor români mijlocii și mici, năimiți să fie avocații celor dintîi. Am descoperit, cu acest prilej, tipuri de expertiză imprevizibile: Sandra Pralong pentru Carol I, Andrei Gheorghe pentru Eminescu, Mircea Diaconu pentru Mihai Viteazul, Vlad Craioveanu pentru Ștefan cel Mare ș.a.m.d. Una peste alta, spectacolul a fost cît se poate de pestriț, cînd zglobiu, cînd stupefiant, cînd frivol, cînd solemn.

În favoarea amplei întreprinderi s-au invocat, de regulă, două argumente. Primul se referea la precedentul din alte țări: au făcut-o și englezii, și francezii, și olandezii, prin urmare de ce n-am avea și noi faliții noștri? Al doilea argument sublinia virtuțile educative ale emisiunii: telespectatorii au ocazia să învețe cîte ceva despre marile figuri ale neamului. Ne putem întreba, firește, de ce „metoda“ pedagogică aleasă a fost aceasta și nu oricare alta. De ce s-a optat pentru o formulă de „concurs“, cu efecte aiuritoare pentru publicul neavizat, și isterizante pentru cunoscători? Cum să-ți treacă prin cap că trebuie să alegi între Eminescu și Wurmbrand? Cum să-l „clasezi“ pe Gigi Becali deasupra lui Constantin Brâncoveanu, cum să-ți exersezi discernămîntul cîntărind raportul dintre Iliescu și Noica, sau dintre Ceaușescu și Antonescu? Valorile sînt, întotdeauna, unicate, ireductibile. Ele nu pot fi tratate ca niște premianți ambițioși, care se bat pentru socluri. Amplasamentul lor e pe linia orizontului, sau la zenit, și nu suportă trivialitatea unor clasamente contabile.

...Și totuși. După „finală“ a trebuit să admit că, în tot tămbălăul, au existat și părți bune. S-a vorbit, ore întregi, despre oameni și performanțe care, din păcate, nu fac decît foarte rar obiectul realizatorilor de televiziune și al interesului public. S-a reușit, de asemenea, captarea curiozității populare pentru istorie, artă, știință și cultură în genere, ceea ce nu e de lepădat, într-o perioadă în care nu fac *rating* decît diferite tipuri de estropiere. Că pentru asta a fost nevoie ca valorile să împrumute stilistica meciurilor de fotbal, că unul sau altul dintre participanții la dezbatere aveau ticuri de crainici sportivi sau o candidă inadecvare față de „eroii“ lor, ce mai contează! „A fost o joacă!“, îmi spunea un amic, sugerînd că lucrurile nu trebuie luate prea în serios. OK! Să ne jucăm de-a vedetele, să facem din istoria vieții noastre politice și intelectuale o procesiune de VIP-uri. De ce nu? Mai ales că jocul va continua la nivel planetar. Aud că, în etapa următoare, se vor lupta între ei campionii naționali. Mă gîndesc de pe acum cine e „mai bun“? Churchill sau Mandela? Ștefan cel Mare (actualmente Ștefan Cel Mai Mare) sau Ronald Reagan?

cu dilema la croitor

Un sondaj făcut pe 17.000 de persoane din 21 de țări arată că româncele beau cel mai puțin: numai 1% din compatrioatele noastre declară că beau regulat. Cum comentați?

Atîta vreme cît în unele țări musulmane femeile nici nu știu că există pe lume vodca sau vinul, e greu de crezut că româncele ar fi așa de timide cînd e vorba de golitul paharului. Sondajul cu pricina e cu siguranță opera acelor inși care au mai încercat o dată să măsoare inteligența popoarelor cu metrul de croitorie.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Euro-Gigi și bufonul Parlamentului

Gigi Becali are toate șansele să ajungă parlamentar european. Are și intenții în acest sens: a declarat de curînd că va candida la alegerile europene, dar apoi va renunța la mandat, căci „nu stau eu pe cei șapte mii de euro pe care mi-i dau ei“, și se va întoarce să conducă țara. Pînă la conducerea țării mai e ceva drum, dar pînă în Parlamentul European este un pas pe care nu mă îndoiesc că patronul stelist îl va face, mai ales că – în afară de popularitatea sa crescîndă – are tot felul de ajutoare, știute sau nu. Pînă acum, era pitorescul întruchipat, personajul numai bun de imitat la „Cîrcotași“, aducătorul de audiență pe la televiziunile mari și mici și obiectul de studiu al intelectualilor și liderilor de opinie care au și forjat conceptul „becalizarea României“. Acum distracția se apropie de sfîrșit. Nu pentru că România ar urma să fie „becalizată“ – nici asta nu ne iese pînă la capăt –, ci pentru că, dacă va ieși europarlamentar, se va întoarce pe cai mari, europeni, și va cîștiga un rol mai important în discursul public și politic.

Există un precedent, în Italia, din care am putea învăța cîte ceva (dar, desigur, avem alte priorități). Pe la începutul anilor '80, un tînăr cam frust, care vorbea „popular“ și cam poticnit, a fondat la Milano Liga Autonomă Lombardă, visînd la autonomizarea Lombardiei. A fost ales senator în 1987 pentru că discursul său, bazat pe ideea că Lombardia este *altceva* a fermecat suficienți alegători cu o identitate regională puternică. „Il Senatúr“ (așa i se spune și acum, în dialect lombard) a început să țină în Senat discursuri fruste, presărate cu expresii care la televizor erau acoperite de bip-uri, despre necesitatea ca Nordul să se separe de Sud. Era luat în rîs de unii (convinși că o asemenea trăsnaie e imposibilă, nu numai pentru că unitatea statului italian e trecută în Constituție, dar și pentru că poporul ținea foarte mult la această unitate), combătut cu jumătate de gură de alții, ironizat de intelectualii fini pentru vorbele sale din topor, pentru mitocănie, pentru incapacitatea de a vorbi (mai ales cînd era furat de „idee“) în italiana literară, în care amesteca termeni dialectali. Una peste alta, era un fel de bufon al Parlamentului. Ambițios și hotărît, omul nostru n-a dat două parale pe ce se spunea despre el, le-a zis vreo două de la obraz intelectualilor și și-a văzut de idealuri: a reunit diversele mișcări provinciale în Liga Nordului și a ajuns astfel, în 1994, la vreo 8% din mandatele parlamentare, intrînd în primul guvern de coaliție condus de Berlusconi. L-a trădat, a guvernat apoi în coaliția de centru-stînga, apoi iar cu Berlusconi. Contextul i-a fost favorabil: după scandalul *mani pulite*, clasa politică veche s-a prăbușit, făcînd loc descurcăreților, mass-media a avut, ani la rînd, subiecte de ironie și de scandal din aparițiile sale publice, liderii de opinie și intelectualii l-au tratat de sus și l-au combătut în editoriale, stîrnind într-o parte a alegătorilor simpli, care nu respingeau limbajul cu porcările și greșelile de gramatică, compasiunea pentru victimă („ce-au cu bietul om deștepții ăștia?“). Dar dincolo de „faptele“ sale politice, Umberto Bossi (căci despre el este vorba) a inundat spațiul public italian cu un discurs plin de toxine: mai întîi ideea secesiunii Nordului (din care voia să facă „Republica Padana“), apoi atacuri împotriva Uniunii Europene și a monedei euro, apoi diverse „condimente“ populiste, xenofobe, antisemite. (De pildă, cînd pe clădirea RAI s-a scris cu spray *Juden Raus* și alte lozinci împotriva lui Paolo Mieli, evreu, mare jurnalist, fost director la *Corriere della Sera*, care urma să fie numit președintele televiziunii publice, a fost întrebat de jurnaliști cum comentează; la început a spus că Mieli „și-a meritat-o“, pentru că „ne-a criticat“, iar cînd a fost acuzat de antisemitism a recurs la un refren cunoscut: „Eu? Dar bunicul soției mele a salvat mulți evrei în timpul războiului...“). Între timp a ajuns, desigur, și europarlamentar. Nu face mare lucru în Parlamentul European, dar „validarea europeană“ i-a crescut, desigur, cota în țară. Din promotor al specificului regional, a ajuns purtătorul unui naționalism populist, antieuropean, antiintelectual și resentimentar (nici astăzi nu-i iartă pe cei care i-au ironizat cîndva greșelile de gramatică).

Deocamdată, Gigi Becali are un context politic favorabil: dezorientarea partidelor politice democratice, lipsa lor de identitate ideologică, absența unor lideri politici noi și convingători (dublată de compromiterea unora dintre cei vechi) îi deschid „cavalerului luminii“ un drum destul de neted. Aderarea la Uniunea Europeană nu va aduce, imediat, lapte și miere la robinetele poporului, astfel încît discursul eurosceptic și refugiul alături de cei care-i iubesc lăcrămos pe „românașii noștri“ vor prinde aripi noi. Ironiile și punerile la punct de prin presa serioasă îl vor face pe Becali și mai popular printre cei care nu iau în seamă greșelile gramaticale și vorba poticnită, în schimb sînt convinși că omul „spune adevărul“ și e „de-al nostru, dintre noi, pentru noi“. Iar dacă legea pentru alegerile europene va ieși așa cum este proiectată acum de către „sistemul transversal al partidelor românești“, astfel încît fiecare partiduleț să aibă pe cîte cineva la Strasbourg (căci, nu-i așa, „toți sîntem români“...), Euro-Gigi e deja pe rampa de lansare. Restul îl „rezolvă“ mass-media.

ținerea de minte

Cîntecul iacobinului maghiar

„Din mii de doruri amorțite
De ce nu crește-o vrere mare?
Maghiară, slavă ori valahă
E jalea-n veci aceeași jale.

De ani o mie-n chin și lacrimi
Aflăm temeiul înfrățirii.
De ce nu ne-ntîlnim cu vuiet
Pe baricadele gîndirii?

Dunăre, Olt – la fel se-ngînă,
E-un murmur stins și mortuar.
În patria lui Arpad piere
Cine nu-i domn și nu-i tîlhar.

Cînd o să ne unim odată?
Cînd vom rosti un verb de jar?
Noi toți, zdrobiții, împilații,
Noi toți, maghiari și nemaghiari?“

(Ady Endre, „Cîntecul iacobinului maghiar“, traducere de Paul Drumaru, în *Nobel contra Nobel*, antologie de Laurențiu Ulici, Cartea Românească, 1988)

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREȘTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Știri în germană și engleză – zilnic din oră-n oră!
Și muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cîteva paradoxuri despre armată

Săptămîna asta, bărbaţii din România au rămas fără unul dintre subiectele preferate de discuţie: armata. Petrecerile, botezurile, nunţile, călătoriile cu trenul ne vor fi mai sărace fără eterna întrebare: „unde ai făcut armata?“ şi continuări în genul: „Era un caporal, unu' Dinu din Craiova...“. Vom avea ceva prelungire, la modul: „Ăştia de azi nu mai sînteţi bărbaţi, bă!“. Alături de treptata dispariţie a acelui fel de Dacie pe care ţi-o repari singur în faţa blocului, trecerea armatei la profesionişti este şi ea un semn al vremurilor. Iar nostalgia pentru „armata care te face bărbat“ e o formă de nostalgie pentru tinereţea trecută. Dacă stai să analizezi poveştile în sine, sînt pline de brutalităţi, umilinţe, gradaţi săriţi de pe fix sau exerciţii periculoase inutile. Dar toate sînt povestite cu un soi de nostalgie: „eram tineri...“.

Sînt curios dacă peste 10 ani, fără contactul universal şi direct cu ea (ca recrut sau ca membru al familiei), armata va păstra cota de încredere şi imaginea bună de acum. E paradoxal că încrederea în instituţie a rămas înaltă, indiferentă parcă la realităţile trăite de oameni pe propria piele. Am analizat aici un sondaj în care populaţia spunea că a dat cel mai des mită la doctori, dar nu includea sistemul medical în topul instituţiilor corupte. O explicaţie ar fi putut fi sentimentul că nu e vorba de corupţie, e doar un schimb personal cu medicul. Ceva similar pare a se întîmpla şi cu armata. Sînt curios cîţi români chiar nu ştiu de mecanismul de fentare a încorporării prin corupţie, cel mai adesea prin obţinerea unui certificat medical. Exista un adevărat mercurial al şpăgii, în funcţie de boală. Deşi toată lumea avea pe cineva în familie care scăpase astfel de armata „obligatorie“ sau doar ştia de asemenea cazuri, nici armata nu apare pe lista instituţiilor corupte. S-ar părea că a funcţionat o logică a fatalităţii: armata e ceva ce se întîmplă pur şi simplu, inevitabil ca un fenomen natural. Banii intraţi în circuitul de excepţare sînt un fel de taxă la fel de naturală ca şi fenomenul în sine.

Prin renunţarea la stagiul obligatoriu, dispare şi o sursă de venituri suplimentare pentru unii ofiţeri. Deşi toată lumea ştia de fenomen, nu s-a auzit de oameni pedepsiţi şi asta arată o organizare tacită: şpaga se distribuia în sus, pe grade. Acum apare fenomenul invers: mita pentru angajare în armată. Dacă pentru foarte mulţi tineri stagiul obligatoriu reprezenta o pierdere de timp şi de oportunităţi, pentru mulţi alţii angajarea în armată rămîne o şansă nesperată. Un salariu peste cel mediu, chirie parţial acoperită şi o slujbă sigură reprezintă mai mult decît poate spera un tînăr mediu care a terminat un liceu (ceea ce nu îl împiedică să nu ştie să facă nimic). Acesta e noul paradox: se dă şpagă ca să intri în armata profesionistă. Recrutorii americani, care nu mai ştiu ce să inventeze pentru a atrage oameni, ne-ar invidia. Mai mult chiar: se dă şpagă ca să pleci în misiunile din Afganistan, Kosovo sau Irak, unde diurna zilnică adunată face un cîştig bunicel pentru România. Aş paria că nici această nouă formă de corupţie mică nu va scădea încrederea în instituţie ca atare. Nu mai e o logică a fatalităţii, acum e un fel de spirit antreprenorial: nu e corupţie, e o investiţie, dau un ban grămadă şi îl recuperez treptat din salariu. Important e să ştii cum să intri în sistem, unde sînt uşile şi care sînt paznicii.

Revenind la săptămîna asta, exerciţiul de PR pus la punct de armată a fost impresionant: manifestări publice, parteneriate cu televiziuni care au ştiut să facă spectacol. Chiar o campanie de publicitate menită să atragă tinerii spre armată, campanie care, pe lîngă că a arătat bine la TV, a mai şi respectat cerinţele legale impuse în 2005 şi 2006 instituţiilor de stat care vor să dea bani presei. Doar că această campanie pare că bate la uşi deschise. Recruţii nu lipsesc deocamdată şi nu vor lipsi o bună perioadă de aici înainte, cîtă vreme sistemul de educaţie nu pregăteşte bine forţa de muncă pentru economia modernă.

Una peste alta, se încheie o epocă şi trebuie remarcat că, în ciuda celor scrise mai sus, există o generaţie de ofiţeri care au transformat armata întregului popor într-una de profesionişti („profesionistă“ e încă prea devreme să spunem). Un ultim paradox spune mai multe despre politicieni decît despre armată: acest moment ne prinde fără ministru al Apărării. Teodor Atanasiu a declarat că direcţia de informaţii a armatei l-a informat despre ce anume vorbeşte un consilier prezidenţial cu ziariştii. S-a declanşat o anchetă penală şi procurorul militar Voinea a conchis că ministrul a declarat într-adevăr asta, dar că povestea nu se confirmă. Acum este scandal între preşedintele Băsescu şi PNL pentru repunerea sa în funcţie. Dincolo de detaliile juridice, înţelegem că ministrul Atanasiu a primit patalama de la procuror că nu a comis nimic ilegal, ci doar este un mitoman lăudăros.

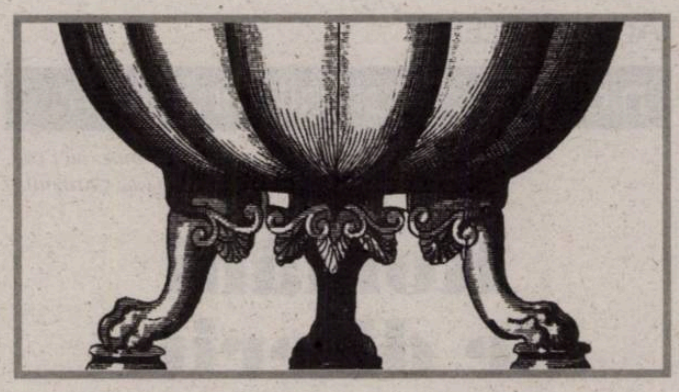

presa despre...

Cea mai bună Românie

„Încerc să opun o perspectivă roz celei standard, negru-gri:

Trăim în cea mai democratică dintre Românii. La viaţa politică a României, măcar în calitate de electorat, participă oameni din categorii de o diversitate fără precedent. Cea mai «democratică» dintre Constituţiile precedente, cea din 1923, excludea de la vot femeile, adică jumătate din populaţia majoră. Constituţia comunistă nu poate fi luată în serios în economia democraţiei (...).

Trăim în cea mai modernă dintre societăţile româneşti. Pînă în 1946, populaţia ţărănească, premodern-patriarhală, atingea nivelul de 80%. Profesionalizarea era scăzută, iar clasa de mijloc nu se conturase coerent. În comunism omogenizarea socială a distrus proprietatea şi meritul drept criterii admisibile ale inegalităţii sociale (...). Polarizarea socială a fost larg subminată şi înlocuită cu traiul, veniturile şi consumul normate politic. Actual polarizarea este încă dramatică, dar populaţia ţărănească scade sub 45%, satul românesc se modifică prin muncitorii agricoli emigranţi şi prin presiunile spre dez-ţărănire a producţiei şi proprietăţii, impuse de UE. Avem cea mai urbanizată dintre populaţiile României. Clasa de mijloc, la fel ca profesionalizarea tind să se dezvolte spectaculos în următoarea perioadă, sub presiunea competiţiei şi cererii de competenţe în economia de piaţă. Se reface treptat legătura între venituri şi merit.

Trăim în cea mai educată dintre Românii. Avem cea mai educată populaţie din întreaga istorie a României (...).

Trăim în România cu cea mai informată populaţie (...).

Trăim în cea mai bună poziţionare geo-politică posibilă. Cel puţin pe o perioadă previzibilă nu ne mai ameninţă nici fascismul legionar, la fel ca în interbelic, nici comunismul, la fel ca acum 60 de ani. Sîntem parte a lumii dezirabile sub scutul protectiv al NATO şi, foarte curînd, ca parte a Uniunii Europene. Libertatea noastră nu este garantată doar de legile statului, nu este la cheremul guvernanţilor proprii, ci depinde şi de apartenenţa noastră mai largă la lumea occidentală, adică la teritoriul democraţiilor liberale.

Cred că trebuie să ne asumăm o perspectivă generală optimistă, să lăsăm defetismul şi vaicăreala de-o parte. Starea de depresie cronică la nivel macro-social nu mai are alt fundament decît pasiunea noastră bolnavă pentru victimism. Sîntem, la nivel poziţional, în cel mai bun loc cu putinţă. De aici încolo începe construcţia critică, aşa cum le stă bine unor oameni care intră în etapa cetăţeniei adulte. Analizăm lucid fiecare dintre sistemele de referinţă în care ne aflăm şi mergem mai departe. Democratic, exerciţiul cetăţeniei este încă slab, ca şi egalitatea de şanse. Clasa politică are încă prea mulţi oameni incompetenţi sau rău-intenţionaţi în privinţa binelui public. Infrastructura de locuire arată adesea ca după bombardament sau ca în Evul Mediu. Parte din mass-media este sub o prea accentuată vasalitate economică (...).

Fiecare în plan individual putem avea necazuri mari sau mici, succese mari sau mici. Important îmi pare faptul că ele încep treptat să ni se datoreze şi nouă, nu doar «orînduirii».“ (Mihaela Miroiu, *România liberă*, 24 oct. crt.) (**C. G.**)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Dezastrul, un mare compatriot

Dezastrul e cel mai celebru dintre români (da, chiar pe el l-am auzit aşa, să ştiţi!). Cel mai bine îmbrăcat, cel mai umblat, cel mai mediatizat. Dezastrul e băiat de gaşcă şi vorbeşte simplu, pe limba oamenilor: „opt morţi, cinci răniţi, teribilă tragedie“. Ori, mai superficial, însă nu cu mult mai puţin dureros: „patru la unu, Gigi, ce blestem!“

Nimeni n-a votat pentru el la emisiunea aceea cu mari români, deşi, dacă te uiţi cu atenţie în cartea de istorie, îl vezi mai adesea prezent decît pe Ştefan cel Fructuos. Un dezastru e invazia romană a Daciei (cu preşedintele din epocă ucis la două judeţe distanţă de Tîrgovişte), un alt dezastru, retragerea aceloraşi romani cu care între timp inamicii se împrieteniseră trainic (unde naiba e morala aici?), un al treilea dezastru pare sosirea fără programare prealabilă a neamurilor migratoare şi încă unul apariţia (în mod oficial tîrzie) a ungurilor. Număraţi-le: la fiecare secol de istorie naţională, dezastrul mai apare şi mai bagă un gol în poarta goală de sensuri a naţiunii.

Chiar cu buletin de Bucureşti, dezastrul e de etnie străină. Alţii l-au adus, alţii sînt responsabili că stă pe capul nostru. Mihai Viteazul e omorît cu subtitrare, Ţepeş e vînat cu traducători, Antonescu e condamnat cu telefon de la Moscova. Ciuma e a lui Caragea, falimentul, al lui Marmorosch-Blank, iubita Lambrino, a lui Carol de Hohenzollern. Chiar bietul ţăran se răscoală la 1907, spun ziarele vremii, din cauza agitaţiilor agenţilor străini. Puţin mai tîrziu, urmaşii aceloraşi ţărani încep să fabrice maşini după licenţă franceză, dar în care încorporează, cu geniu, picături de dezastru neaoş românesc (un prototip încă neomologat). După 1989, reîncepem din fericire importul de dezastru: Caritas, demnitarii cu studii la Moscova, bitterul suedez şi impozitul TVA, care se scrie la fel şi în franţuzeşte, dacă mai avea cineva vreo îndoială că nu e trimis de inamicii noştri din afară.

În alte ţări, spaima de dezastru ţine în viaţă agenţiile de asigurări. La noi, acelaşi dezastru produce creştere economică, prin impulsul dat consumului de batiste. Cele mai urmărite ştiri sînt cele în care joacă el, în rolul doamnei cu coasa (sau, după caz, drujba, tirul în viteză sau acidul sulfuric băut pe burta goală). După atîta vreme de convieţuire, am început să-l îndrăgim: Dezastrul Deszăpezirii e o sărbătoare naţională celebrată cu mai mult efort zadarnic şi mediatizare decît Crăciunul. Chiar şi apa, cînd vine mare, o face cu o măreţie a ei: în direct, în prime-time. Dezastrul nostru ştie să se sincronizeze cu consumul TV.

Cu toate astea, el pare că ne simpatizează: situaţia de neam aflat la răscruce de neamuri şi războaie a avut ca efecte secundare sarmalele cu mămăligă şi ciorba de fasole cu ciolan. Orice gurmand vă poate spune că sînt realizări pentru care merită să ne mai lăsăm încă o dată înfrînţi şi ocupaţi de neamul care le-a inventat!

Dar cel mai simpatic dezastru, care e cu siguranţă o prioritate naţională, e dezastrul care dă ţeapă. Cel mai recent exemplu e gripa aviară, căreia un doctor celebru de la Bucureşti i-a pus în braţe 2 milioane de morţi, să facă ce-o vrea cu ei. A trecut un an de atunci şi singurele victime rămîn găinile, şi ele bănuite de joc dublu în serviciul inamicilor de la Budapesta.

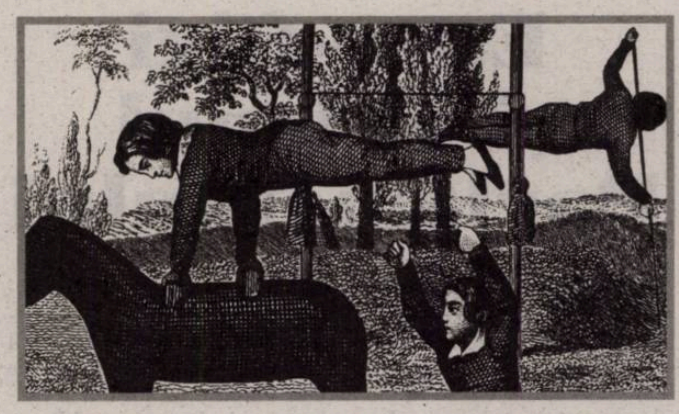

În sfîrşit, să zicem că Ştefan poate să ia premiul în numele dezastrului naţional: atîtea războaie în timpul mandatului n-a avut nici Carol I şi nici măcar Eminescu, în întreaga operă poetică. Carol a încercat să se revanşeze cu introducerea ordinii în administraţie (cea mai mare pedeapsă după pantalonii nemţeşti ai paşoptiştilor). Iar poetul romantic e şi azi bombănit de sute de mii de elevi, pentru care rămîne o veşnică şi nepereche temă pentru acasă. Dar, dintre nenorocirile aduse de cei doi competitori, Ştefan se înalţă biruitor, pe pantofii ortopedici ai pasiunii pentru cele sfinte. Moştenirea sa e cumplit de pus în cuvinte: *numai biserici, nici un stadion!*

Păi, să nu-l votezi pe Becali?

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Coincidenţe

Nu e uşor de ghicit cînd devine evident că fapte explicabile şi printr-un şir de coincidenţe sînt de fapt o tendinţă politică majoră, caracteristică pentru mai multe ţări. Săptămîna trecută, în cel puţin trei reviste sau ziare importante occidentale au apărut analize îngrijorate în legătură cu evoluţia spre extremism, naţionalism şi populism a ţărilor din Europa fostă comunistă. „Marginile destrămate ale Europei" titra *The Economist* definind eşecul politic al ţărilor unde prin alegeri au ajuns la guvernare combinaţii şi alianţe cu un discurs legat într-o mai mare măsură, de trecut, decît de viitor: imprevizibili, nemulţumiţi, antiliberali şi antieuropeni, liderii la putere din Polonia şi Slovacia (ţări unde reforma economică a reuşit) exprimă un electorat dezamăgit şi resentimentar; absenteismul la recentele alegeri din Bulgaria (primul tur al prezidenţialelor) dovedeşte că oamenii nu mai cred că votul lor poate schimba ceva, că preşedintele poate asigura diferenţa. În toate aceste ţări, primite în NATO, opt dintre ele membre în Uniunea Europeană, două urmînd a fi, au fost declanşate reforme economice schimbînd din temelii regimul proprietăţii, structurile comerciale, piaţa muncii.

În comunism, protecţia socială (pensii, gratuităţile din sistemul medical şi învăţămînt) devenise un reper în funcţie de care cetăţeanul îşi definea aşteptările. Pensiile erau mici, cabinetele medicale prost utilate, în şcoală se preda un set limitat de cunoştinţe şi oamenii „deştepţi" scurtcircuitau sistemul, dar nu făceau paradă din asta.

Descompunerea sub presiunea pieţei a facilităţilor prestate de stat a creat cele mai mari nemulţumiri într-o populaţie amenin-ţată în ceea ce este perceput a fi ţesutul esenţial al supravieţuirii. Toate libertăţile din lume nu compensează, de exemplu, neputinţa de a cumpăra medicamente: comunismul punea la dispoziţie un set redus, dar accesibil, acum oferta este extraordinar de diversificată, dar medicamentele bune nu sînt pentru toată lumea. Aroganţa celor recent îmbogăţiţi şi corupţia care îi asigură combustibilul motivează dispreţul faţă de democraţie, indiferenţa faţă de rezultatul alegerilor.

Pentru a face faţă standardelor europene şi pentru a crea acea bogăţie necesară asigurării decenţei în materie de securitate socială, e nevoie de continuarea reformelor liberale, de o participare la putere a partidelor revendicate din ideologia dreptei. Pentru ca aceste reforme să poată fi suportate de majoritate, e nevoie de o politică socială consistentă şi consecventă, aşa cum ar trebui să o poată concepe partidele social-democrate. Pînă la urmă, nu e important dacă puterea corespunde definiţiilor din manuale de politologie, e important dacă ea se află într-un dialog real şi sincer cu poporul pe care pretinde că-l conduce. Prin alternanţa la putere s-a obţinut o diseminare ne-ideologică a corupţiei, există profitori de dreapta şi profitori de stînga: ei beau cafea împreună şi cumpără ceea e de vînzare în spaţiul politic. Dacă li se va părea profitabil, îi vor susţine şi pe liderii naţionalişti, populişti, protecţionişti, xenofobi, antisistem. În fond, n-au decît de cîştigat dacă se limitează accesul străinilor pe piaţă, dacă libertatea cuvîntului, de asociere, contestaţia depind doar de bunăvoinţa şi de arbitrariul unui conducător.

În Iugoslavia, această politică a dus la descompunerea federaţiei, la o boală cu o convalescenţă care pare infinită. În Rusia, Putin combină naţionalismul cu autoritarismul, bogăţiile ţării îi permit să rămînă un jucător important pe piaţa mondială (nu doar a petrolului, ci şi a ideilor). Recent, invitat la Lahti, la şedinţa liderilor UE, el s-a arătat disponibil la colaborare în ceea ce priveşte resursele energetice şi a tăiat scurt orice întrebare cu privire la Georgia sau moartea jurnalistei Anna Politkovskaia. E cert că la Kremlin se încearcă o recompunere a sferei de influenţă, revenirea – fără tancuri – în ţările din fosta URSS. Faptul că extremiştii din Europa Centrală şi de Est au un discurs mai mult sau mai puţin explicit antirus nu-l emoţionează pe Putin peste măsură, atîta timp cît aceştia acţionează împotriva intereselor SUA şi ale Europei Occidentale.

În Bulgaria, un jurnalist a scris că electoratul extremist este alcătuit din imbecili. Poate: procentul imbecililor este destul de constant în orice societate. Problemele apar cînd imbecililor li se alătură cei care se cred deştepţi. Da, sînt aceiaşi de pe vremuri. Dar nu e decît o coincidenţă.

globul cubic

Zgîrciobii

Există semne care pentru cei economic alfabetizaţi prevestesc recesiunea economică: scăderea preţului imobiliar, datele macroeconomice proaste ş.a. Acestor vestitori li se mai adaugă unul: măsurile de economie impuse de către marile companii propriilor salariaţi. Unele firme au de ce. Ford, constructorul de automobile, trece prin momente foarte grele (unii îi prezic sfîrşitul): în consecinţă, a elaborat un program de pensionare voluntară a muncitorilor, reducerea cu o treime a efectivelor de cadre şi anularea plăţii primelor trimestriale. Planul are consecinţe asupra moralului angajaţilor, dar e acceptat totuşi pentru că pierderile sînt cunoscute de toată lumea şi sacrificiile sînt impuse tuturor: celor de la bază şi celor din vîrf.

În alte părţi, economiile sînt mai selective; în aşteptarea unor vremuri grele, grupuri încă înfloritoare se zgîrcesc la fel şi fel de fleacuri. La sfîrşitul lui septembrie, *Financial Times* publica o ştire conform căreia direcţia enormei bănci de investiţii Crédit Suisse le-a impus salariaţilor o cotă fixă de cópii color permise pe aparatele instituţiei. Se vor examina mai atent şi notele de plată de la mesele date pentru a sărbători semnarea unor contracte.

Wall Street Journal relata că Yahoo le-a cerut salariaţilor să-şi ia concediu fără plată în zilele dintre Crăciun şi Anul Nou. Şeful biroului Resurse umane susţine că astfel „li se va permite celor 15.000 de salariaţi să beneficieze, fără nici un sentiment de culpabilitate, de timpul liber, iar Yahoo îşi va reduce cheltuielile legate de compensarea zilelor de concediu neefectuate". Ziarul american observă că, dacă se ia în consideraţie că un salariu săptămînal mediu este de 2000 de dolari, se poate deduce că grupul va realiza o economie de 21 de milioane de dolari; în 2005 aceasta a fost suma a două dintre salariile anuale primite de preşedintele, director-general, şi de directoarea financiară. Cadrelor medii li se par răuvoitoare şi rău intenţionate aceste economii făcute pe seama lor, în timp ce şefii primesc salarii exorbitante, indiferent de performanţele grupului. „Nu toate apele mici se varsă într-un rîu mare" – conchide Daniel Gross în publicaţia *Slate* de pe Internet. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

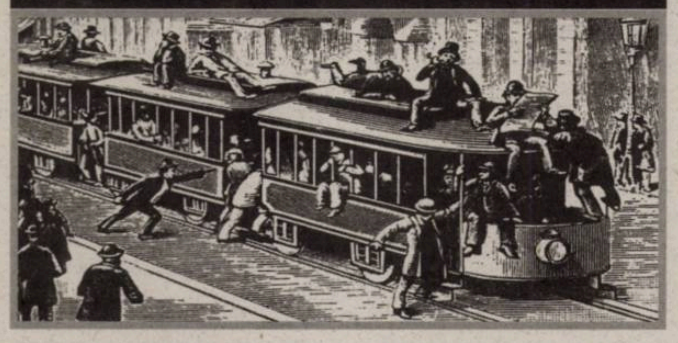

Socialismul şi intelectualii

Un foarte respectabil economist american, Thomas Sowell, spunea într-o prelegere de la finele anilor '80 că falimentul socialismului este atît de evident, încît trebuie să fii un intelectual ca să nu-l vezi. S-a mai scris despre „orbul intelectualilor", un fel de boală a creierului care se declanşează în momentul în care eşti sedus într-o asemenea măsură de o teorie, încît te revolţi sau cel puţin refuzi realitatea care nu o confirmă. Disponibilitatea de a se livra unui asemenea amor orbitor este de găsit numai la intelectuali, căci doar ei văd ielele, doar ei tratează ideile ca şi cum sînt fiinţe vii şi le iubesc sau le detestă cu adevărat. Firească, asta în cazul în care intelectualul este de bună-credinţă – cazurile de ticăloşi, farsori, cinici sau fricoşi nu intră în această discuţie. Pe de altă parte, Sowell exprimă o stupefacţie pe care trebuie să fii economist ca să o ai: cum de e posibil ca în faţa unor rezultate economice dezastruoase să vrei să perpetuezi sistemul care le produce. Desigur, pentru un economist, aşa ceva e dincolo de orice explicaţie. Cred şi eu că, pentru oamenii reali, prelungita stare de faliment e insuportabilă. Dar pentru intelectualul umanist – filozof, scriitor, artist etc. – sau pentru acei savanţi care ajung cu gîndirea lor „ştiinţifică" în pragul infinitului – mă gîndesc la Einstein – falimentul economic nu este neapărat un argument impunător. Pentru ei, există idei mai tari decît eficienţa economică şi bunăstarea. Şi vreau să spun clar că nu trebuie să îi blamăm pentru asta, căci libertatea, de oameni ca ei a fost cîştigată. Ei au purtat şi răspîndit germenul libertăţii, atunci cînd a fi liber echivala cu a fi mort, în ciuda faptului că, din punct de vedere economic, a fi mort echivalează cu Nimicul.

Dacă vrem să înţelegem de ce socialismul a sedus în masă intelectualii euro-americani ai secolului al XX-lea, trebuie să încetăm să privim socialismul ca pe o realitate politică, ca pe un set de idei politice sau, şi mai îngust, ca pe o categorie de regimuri politice. Socialismul este un fel de a privi lumea, o *Weltanschauung*, o *forma mentis* care derivă, după opinia mea, dintr-o realitate intelectuală specifică postnietzscheanismului. Odată ce Dumnezeu a murit sau, în fine, după alte opinii cu parfum gnostic, ne-a părăsit, umanismul a pierdut verticala şi a început, aidoma iederei de sub care se surpă zidul, să se dezvolte orizontal. Să precizez termenul: pentru acest text, umanismul înseamnă sistemul de credinţe şi principii de acţiune practică al căror scop este promovarea unei axiologii în centrul căreia stă umanitatea, adică individul, societatea ca sumă de indivizi, precum şi cultura în sens de creaţie umană. Emanciparea de relaţia cu Dumnezeu a dus, firesc, la prăbuşirea verticalei, pentru că celălalt element de referinţă al ei, Cerul, a devenit univers vid. Pierzîndu-se verticala, umanismul a devenit o preocupare pentru ceilalţi, iar umanitatea a devenit omenesc. Esenţa socialismului este punerea celorlalţi mai presus de tine însuţi (ceva ce creştinismul nu a cerut niciodată; creştinismul cere ca celălalt să fie tratat aşa cum te tratezi pe tine însuţi, iar tu trebuie să te consideri şi să te porţi ca fiu al lui Dumnezeu). Clasa devine mai importantă decît individul, societatea, mai importantă decît clasa şi fandaxia socialistă e gata. Acest umanism deşucheat a produs nu doar socialismul, ci şi alte produse intelectuale la fel de seducătoare, precum existenţialismul ateu sau suprarealismul (mai ales la cel al pictorilor gen De Chirico sau Dalí). Revenind la socialism, grija pentru celălalt, care a fost cultivată de creştinism într-un chip perfect raţional, a scăpat de sub control, s-a patetizat şi, în ultimă instanţă, s-a denaturat. Socialismul nu este, aşa cum s-a spus, un produs laic al creştinismului, ci este creştinism golit de Dumnezeu, ceea ce, evident, nu are nici un sens. Operînd foarte aproape de suflet, spunînd un adevăr – anume că alcătuirea lumii nu este dreaptă – şi propunînd soluţii de deplină egalitate şi totală solidaritate, care exclud înspăimîntătoarea singurătate, socialismul a cîştigat „războiul" cultural, deşi l-a pierdut pe cel economic şi nici în cel politic nu stă prea bine.

Eu cred că, moralmente, e inacceptabil să mai fii socialist după Gulag. Şi totuşi, discursul intelectual a apărat socialismul cu o abilitate remarcabilă. Întîi, a distins între socialism ca ideal şi formele sale aproximate de o practică nefericită care, în fond, au trădat idealul. Să nu uităm că doctrina „socialismului real" era inima gorbaciovismului – ultima încercare disperată de a salva URSS. Comunismul, stalinismul, chiar şi leninismul sînt, acum, de evitat, spunîndu-se că ele nu au nici o legătură cu socialismul. Mai exact, socialismul nu poate fi blamat pentru ororile comunismului. A doua manevră retorică este de a arunca dictatorii, produşi de sistemele socialiste, în partea dreptei radicale. Incapabilă de o retorică la fel de subtilă şi paralizată de sentimentul de vinovăţie pentru fascism, dreapta a luat leapşa. Una din „înţelepciunile" stîngii intelectuale de azi este că dictatorii sînt toţi la fel. Stalin e la fel cu Hitler. Ceauşescu e la fel cu Pinochet, Mao e la fel cu Franco. Dacă vrei să explici că nu e chiar aşa, intri într-un spaţiu foarte periculos căci eşti imediat acuzat că aperi dictatorii fascişti. Cum ei sînt de neapărat, discursul socialist de asimilare trece neprovocat. Aud, de pildă, intelectuali fini, pe care numai de simpatii socialiste nu îi pot bănui, spunînd că Ceauşescu nu a fost un om de stînga, ci unul de extremă dreapta. Iar semilegitimarea lui Ion Antonescu din anii '70 este argumentul. Nu mai contează că Ceauşescu era un inamic neîmpăcat al proprietăţii private (dovadă că el însuşi nu avea nici o casă în proprietate; v-aţi gîndit vreodată ce periculos este să te conducă cineva care nu are casa lui?! – oamenii ăştia vin din neant şi pleacă direct în mormînt, au suflet de Gingis Han). Nu mai contează că era un ateu feroce. Nu mai contează că era un comunist radical în convingeri. Admirabile piruete intelectuale ne fac să îl vedem ca pe un om de extremă dreapta. Astfel, dictatorii sînt toţi ai dreptei, iar socialismul este spălat de propriile-i păcate.

Omul mai e şi suflet, mai e şi visare, mai e şi iluzie – intelectualul încă şi mai mult. Capitalismul are o mai mare încărcătură de real (şi toţi ştim cît de antipatic e realul), în vreme ce socialismul pare mai ideal şi aici, din nou, intelectualii şi-au făcut treaba, căci nimeni în afară de ei nu are capacitatea uimitoare de a vinde iluziile drept idealuri.

ready made

„O, deşertăciunea lumii acesteia! unde mai sînt Rubarele, Bumbaşârlâcurile, Locmalele, Havaeturile, Surghiunlâcurile, Milostiv-bojile ce adornau Xrisoavele noastre şi ne adevereau *iscălita* noastră nobilitate? Pesnele cele guturuiate, Blagorodiile, Blagocestiile, Sătrăriile, Isprăvniciile, Zapcirlâcurile, Duvalmalele, Caraghiozlâcurile, Suitarlâcurile, Altintoplâcurile, Inglindiselele, Sindrofiile, Heretismosurile, Herofilimetele, Katedecselele, Pliroforiile, Titeriazele... şi altele mulţime cu sutele?"

(Ioan Eliade-Rădulescu, *Scrieri politice, sociale şi linguistice*, Editura Scrisul Românesc, f.a.)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Mic tratat de chiciologie

15°

Lumea se-mparte, dragă Lygia,-n
cîh şi *gigea;*
lui *cîh* poţi să-i mai spui
şi *pfui*
(sau *naşpa,*
că-i rugos ca raşpa),
pe când lui *gigea,*
numai *gigea*
(în caz că n-o
să-i spui *mişto).*

.

Gigea
e numele tău, *Lygia,*
pentru că vine din *Quo vadis*
(pe care maică-ta-l citea,
la ea,-n
Agigea),
iar pfui sau naşpa-i crema Gladys;
cu care fetele
nu-şi mai fac ghetele,
după cum nici cu *pink*
sau cu-alb de zinc.

Ne-nvaţă şi religia
că îngeraşu-i gigea,
iar diavolul e pfui
(din vina lui), –
de-aceea, dacă-i spui:
„Eşti pfui, eşti pfui, eşti pfui!“,
el pleacă şi, aicea,
în Valea Plîngerii,
rămîne doar ce-i gigea,
adică îngerii.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Cine l-a trădat pe Richard Wurmbrand?

De cîteva săptămîni spun amicilor că pastorul Wurmbrand va fi cîştigătorul *de jure* al proiectului de televiziune *Mari români,* mai ales *dacă nu* se clasează în primii trei. Şi tot mi se sugerează, cu aerul că mi se face un mare favor, să nu zic asta – *pentru că se vor supăra evreii!* (R.W. s-a născut evreu); *sau protestanţii!* (R.W. a trecut de tînăr la luteranism); *sau româno-americanii!* (ei l-ar fi votat masiv pe R.W. prin Internet); *sau elevii* de la Colegiul Wurmbrand din Iaşi (se speră că ei l-ar fi votat masiv pe R.W. prin Internet!). Alţii, mai machiavelici, m-au întărîtat – poate în speranţa că se va supăra dna Hossu-Longin (realizatoarea documentarului cu R.W. de la TVR) sau măcar dl Olaru Stejărel (absolvent de Teologie Ortodoxă, sastisit de cele sfinte şi coborît în prealumescul Ştiinţelor politice, om ce a căpătat aerul autosuficient al prematur-acritului de multele secrete pe care le ştie – da' nu le spune pe toate! –, etern rănit de constatarea că nu mai are ce învăţa pe lumea asta, şi pentru care cei care nu-s de acord cu el sînt trataţi, „cu prietenie“, de *ignoranţi* ş.a.m.d.). Şi totuşi, pariez că, la capătul acestor rînduri, nici unul dintre cei de mai sus nu se va supăra. Cel puţin cei care, dintre ei, au capul pe umeri şi nu se consideră deţinătorii, sub unghia degetului mic, ai adevărului absolut. Cei omniscienţi să sară peste acest articol. Celorlalţi, celor ce mai păstrează ceva dileme, le dedic interpretarea ce urmează.

Da, Wurmbrand a făcut o figură notabilă. Anonim alaltăieri, azi e al 5-lea dintre românii tuturor timpurilor. *Nota bene: şi încă n-am aflat tot!* Unii au sărit ca arşi cînd am spus, în ultima ediţie a show-lui, că România nu-l poate exporta lumii pe R.W. În 1995, cînd am ajuns în Canada, cartea *Cu Isus în subterană* a pastorului Wurmbrand (ediţia franceză) era considerată clasică; la Bucureşti abia dacă fusese tradusă. Aşadar, poţi exporta ceva ce nu ai? Cum putem noi propune lumii o figură care e mai cunoscută în lume deeît la noi? Celor înfierbîntaţi, care au părăsit profesionismul pentru partizanat, le propun altă perspectivă: tot ce putem face pentru R.W. este, dimpotrivă, să-l *importăm* – în speranţa că vom accepta mai lesne destinul lui. Destin care a fost cu de toate.

Un om, un chip, mai multe secrete – al 5-lea dintre români

Tînăr evreu român atras de comunism la mijlocul anilor '20 şi decis, în focul tinereţii, să-şi sacrifice viaţa pe altarul ateismului & revoluţiei, junele Wurmbrand pleacă în URSS şi stă doi ani şi ceva (1927-1929) într-o şcoală politică (sau de politruci, depinde cum punem accentul). Se va întoarce clandestin în România – unde intră, firesc, în atenţia Siguranţei, dar şi în cea a ilegalului partid comunist de la noi, care-i dă acte false şi sarcina organizării filialei bolşevice din Deva. Închis la Doftana, are revelaţia care-i va salva (va spune el) viaţa: credinţa în Hristos. Aşadar, o primă trădare: Wurmbrand a fost înşelat, mai întîi de toate, de visurile comuniste ale tinereţii sale şi a fost dezgustat de ceea ce văzuse în patria lui Stalin. Aici Ţuţea avea dreptate: nici o pagubă dacă eşti comunist la 25 de ani – totul e să nu rămîi şi după.

În preajma celui de-al doilea război mondial, R.W. – membru, acum, al unei Misiuni Anglicane la Bucureşti – tutelează creştinarea mai multor evrei. Unii spun că tocmai charisma sa îl făcea persuasiv. Alţii spun că, de fapt, evreii creştinaţi (nu foarte mulţi oricum) încercau să scape de legislaţia cu accente rasiale a Guvernelor române. Cele două variante nu se exclud reciproc. R.W. este trădat şi de *Conducătorul* Ion Antonescu: rudele soţiei sale sînt deportate în Transnistria şi nu le va mai revedea vreodată. Se termină războiul şi, repede, o altă trădare: în octombrie 1945, premierul Petru Groza – profitînd de calitatea sa de ctitor de mînăstiri, membru al consiliilor eparhiale etc. – organizează la Bucureşti un soi de *congres al religiilor*. Scopul, clar ca apa chioară: în plină *grevă regală* (între august '45 şi ianuarie '46 regele Mihai nu a mai semnat actele Guvernului, cerîndu-i în zadar demisia), Groza dorea să arate că toate bisericile din ţară sînt de partea lui. Wurmbrand l-a contrazis pe premier, dar a fost iarăşi trădat: evreu creştinat, el a căzut la mijloc; nimeni nu s-a grăbit să fie solidar cu el. Va fi arestat imediat după alungarea din ţară a regelui Mihai – prin februarie 1948. Despre perioada sa de detenţie, alţii – mai iniţiaţi decît mine – ar putea povesti mai multe. Mă rezum la a spune că acolo, în închisoare, îi va întîlni pe N. Steinhardt, Ion Ioanid ş.a.

Şi cea mai tare trădare: Richard Wurmbrand a fost înşelat – oricît de banal ar suna – de epoca sa. În 1966, la un an după ce fusese răscumpărat din România comunistă, cu preţul de 10 mii de dolari (!), de o fundaţie creştină norvegiană, ajunge în Statele Unite. Depune mărturie în faţa unei comisii a Senatului american şi – surpriză – americanii nu se prea grăbesc să-l creadă! *(va urma, dar numai pentru ignoranţi!)*

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Ţiganii şi românii

Căsătoriile între ţigani şi români sînt interzise la 1800. Pravilniceasca Condică (1780), codul de legi apărut în vremea lui Alexandru Ipsilanti prevede următoarele: „orice ţigan va îndrăzni de acum înainte să se cunune cu muiere slobodă, adică nu ţigancă, să se despartă negreşit şi să se pedepsească foarte greu; şi copii ce să vor face cu dînsa, să fie slobozi. Şi de se va dovedi că au dat voe să se cunune, ştiindu-o că nu iaste ţigancă, să-ş piarză ţiganul, spre a sa pedeapsă, care ţigan să se facă domnesc; şi preotul ce-i va cununa, să se pedepsească foarte greu de către biserică“. Această interdicţie este reluată de alte cîteva ori fie în pitace domneşte, fie în codurile de legi ale secolului al XIX-lea.

Dar de la prevederile pravilei la practică drumul e lung, căci oricît de mult şi-ar fi dorit legiuitorul să concentreze într-o sentinţă cît mai concretă şi cît mai clară o situaţie dată, oamenii şi problemele lor demonstrează că problemele depăşesc cu mult previziunea imaginată a oricărui jurist.

Iată aşadar un caz petrecut la un an după apariţia codului de legi: 27 august 1781. Pitarul Nicolae Argitoianul pretinde robirea „rumâncilor“ Nedelea, Bălaşa, Despa, Ioana, sub „cuvînt că ţin ţigani de ai săi cu cununie“ şi „pentru că aceste patru mueri sînt fete Ioane, care această Ioană, mumă lor, cum că au fost rumâncă slobodă din părinţi slobozi rumâni, ce nici însuşi pitaru n-au tăgăduit, nici tăgăduieşte, fără de numai căci au ţinut acea Ioana bărbat ţigan cu cununie al său şi pentru căci şi aceste 4 fetele ei s-au măritat, iar după ţiganii săi cu cununie, de aceia, împreună cu ţiganii, bărbaţii lor, pretenderisea a le avea şi pă dînsele ca ţigance, cum şi pe fetele lor împreună, şi să-şi piarză ele slobozenia lor ceia ce o au ca nişte rumânce, căci au luat ţigani bărbaţi“. Pitarul îşi argumentează cererea pe faptul că femeia ar trebui să urmeze statutul soţului, fără a invoca însă nici o cutumă sau pravilă care să-i sprijine discursul, dar dacă ar fi avut cîştig de cauză s-ar fi ales cu patru ţigănci şi cu alte şapte fete, nepoate ale Ioanei. Există însă o prevedere a vechii pravile împărăteşti, la cartea 48, care cuvîntează astfel: „muerea slobodă de să va îndrăgi cu robu altuia şi pînă dă trei ori i să da în ştire şi ea nu să părăsea, rămînea roabă la aceiaşi stăpînire împreună cu toate lucrurile ei“. Probabil că pe această prevedere s-ar putea întemeia cererea pitarului, dar căsătoria ţiganului său este veche, cunoscută şi mai ales acceptată.

Ipsilanti întoarce cazul pe toate feţele, invocă vechea pravilă împărătească, dar socoteşte că „ar fi prea fără de lege a-şi pierde unile din mueri slobozeniile“. Caută apoi în vechile condici şi află că şi domnu Grigore vodă Ghica se confruntase cu astfel de cazuri şi hotărîse nici mai mult nici mai puţin că stăpînul are misiunea de „a-şi înţelepţi“ ţiganul şi „de a-l dezbăra“ de acea muiere, iar de va trece cu vederea atunci să rămînă „păgubaş“. Şi în fine se întoarce la propria pravilă – „făcută cu sfat şi cu socoteală de obşte a părinţilor arhierei şi a tuturor dumnealor boerilor judecători“ prin care tocmai interzisese căsătoriile între ţigani şi români, prin care tocmai propusese sancţiuni aspre aplicabile atît stăpînului, cît şi preotului.

Or, îşi dă seama că nici această pravilă nu poate fi respectată, întrucît nimic nu poate fi aplicat retroactiv, cazul fiind „mai dinnainte condicii“. Şi atunci, ca să-mpace pe toată lumea, hotărăşte ca toate cununiile să rămînă „nezăticnite“, pitarul să-şi stăpînească „pă ţiganii săi şi pă copiii lor parte bărbătească cu bună pace“, iar femeile şi fetele, „rumânce“ fiind, „le facem domniia mea slobode precum şi sînt rumânce slobode şi să nu poată pitaru a le stăpîni şi a le robi“, lucru considerat „fără de lege şi împotriva dreptăţii şi a pravililor şi a obiceiului [...] a face din slobod, rob“.

Dar dacă Vodă a fost îngăduitor în această situaţie, ameninţă că astfel de „netrebnicii“ nu vor mai fi tolerate în viitor şi de se va mai cuteza cineva a-şi mai mărita fetele după ţigani „vor pierde slobozenia ce au“, mai ales „cînd din voia lor să vor cununa cu ţigani făr' de a avea vreo silă şi strînsoare“, aşadar nu fac decît să se „tragă la robie“ de bunăvoie.

Locuind totuşi în curtea boierească, alături de soţii lor robi, pînă la urmă slobozia nu este decît o iluzie, din moment ce trebuie să urmeze „rînduiala şi obiceiurile“ locului.

Cuvînt magic, „libertatea“ („slobozenia“ în limbajul epocii), chiar şi iluzorie, merită orice bătălie, implică orice sacrificiu, trezeşte şi întreţine orice speranţă, naşte dorinţe de mai bine şi mai ales îl „înalţă“ pe individ în ierarhia propriilor valori sociale.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Texte şi opinii de: *Gheorghe CIUHANDU (primarul Timişoarei)* ● *Roxana FLORESCU (directoarea Centrului Cultural German, Braşov)* ● *Ştefan GHENCIULESCU (arhitect, redactor-şef al revistei* Arhitectura) ● *Radu Pavel GHEO (scriitor)* ● *Johanna HOLST (directoarea Centrului Cultural German, Timişoara)* ● *Alina RADU (publicist)* ● *Guillaume ROBERT (directorul Centrului Cultural Francez, Iaşi)* ● *Anne SCHULZ (coordonatoare de proiect)* ● ***Coordonatorul temei:*** *Alex. Leo ŞERBAN*

La zi în cultura urbană

Am fost, de curînd, la Timişoara şi Cluj. „Sarcini de serviciu." La Timişoara nu mai fusesem de cîţiva ani buni, la Cluj merg o dată pe an, la TIFF...

„Oraşul grădinilor" nu mi s-a părut foarte schimbat. Am admirat frumoasa Piaţă a Unirii (cu faţadele vechilor clădiri revopsite sau recondiţionate), am petrecut ceva timp într-o cochetă librărie („Joc secund") cu oameni pasionaţi de cărţi, am auzit vorbindu-se (mult) italiana – şi cam atît, la capitolul „noutăţi". Dar am fost dat pe spate de hotelul în care am stat – „Savoy"! O clădire interbelică Art Deco, restaurată şi continuată – în spate – printr-un corp ultramodern, cu pereţi de sticlă şi lifturi ca la MNAC!! Lucru rarissim, Art Deco-ul se întindea şi asupra mobilierului şi picturilor – semn că un ochi expert fusese atent la ultimele detalii. Iar camerele erau (sînt) la standardele hotelurilor celor mai pretenţioase. N-am văzut toate hotelurile din România (n-am avut atîtea „sarcini de serviciu"!), le ştiu destul de bine pe cele din Bucureşti, deci pot spune: la patru stele, „Savoy" mi se pare cel mai elegant hotel de la noi!

Clujul m-a impresionat prin ceea ce cred că are, de asemenea, unic: o adevărată cultură a cafenelelor, a barurilor şi cluburilor! Aproape orice străduţă din centru are cîte un astfel de loc – şic, bine întreţinut şi, mai ales serile, plin de tineret „hedonist". Clădirile vechi sînt restaurate, şi ele, mai bine sau mai rău (atenţie, trebuie renovat urgent blocul „Urania"!), unele dintre construcţiile noi sînt care mai izbutite, care mai ne (vezi sediul Poştei şi Telecomunicaţiilor – o cacofonie arhitecturală!), Grădina botanică rămîne cea mai frumoasă din ţară – una peste alta, oraşul se mişcă în direcţia cea bună...

Am făcut tot acest preambul personal pentru a demonstra că, da, tema de faţă („Cultura urbană") chiar mă preocupă. Rămîn un citadin (cu scurte, „proiective" nostalgii păşuniste), de aceea nu mi-e indiferentă soarta oraşelor. Şi, de aceea, consider că marele proiect iniţiat de centrele culturale franceze şi germane în cinci oraşe româneşti (incluzînd Bucureştiul) este cît se poate de binevenit.

Ce e cu acest proiect?

Puţină istorie – un mic colaj...

„La 22 ianuarie 1963 în Palatul Elysée din Paris, cancelarul federal al Germaniei Konrad Adenauer şi preşedintele Franţei Charles de Gaulle semnau Tratatul de Prietenie între Franţa şi Germania, numit şi Tratatul Elysée. Se puneau bazele reconcilierii franco-germane şi ale cooperării pe principii de prietenie.

Cu prilejul împlinirii a 40 de ani de la semnarea Tratatului Elysée, cele două state au decis instituirea unui fond care să promoveze derularea unor proiecte culturale comune franco-germane în străinătate. Proiectele se aşteaptă să creeze relevanţă/impact şi continuitate în ţara-gazdă în raport cu situaţia culturală, socială şi politică, realizîndu-se astfel cadrul unor posibile colaborări în viitor şi cu alte ţări europene.

Din anul 2003, centrele culturale germane şi franceze au organizat cu succes o serie de proiecte în colaborare cu instituţii-partenere din România, repere importante ale scenei culturale, care se bucură de prestigiu şi apreciere. Germania şi Franţa deţin în România o reţea de centre culturale care activează în cele mai importante oraşe ale ţării (în afară de Bucureşti, la Timişoara, Cluj-Napoca, Sibiu, Braşov, Iaşi). Ediţia din acest an reuneşte aceste centre împreună cu proiectele propuse sub o temă comună: *Cultura urbană*. Fiecare oraş dezbate prin proiectul său cîte o faţetă a acestei tematici. De asemenea, faptul că centrele culturale funcţionează într-o reţea teritorială contribuie la dinamica unui proiect de asemenea anvergură. În România, buna colaborare între centrele culturale ale Germaniei şi Franţei au făcut ca de la o ediţie la alta aceste proiecte să beneficieze de finanţări tot mai generoase."

Proiectul braşovean (vezi p. 11) a demarat primul, la sfîrşitul lunii mai. Cel ieşean (vezi p. 11) începe azi. Cel timişorean (vezi p. 10) este în plină desfăşurare. Cel clujean (pe care-l vom cuprinde într-un material ulterior) demarează în cursul lunii noiembrie. Iar cel bucureştean (vezi p. 12) se urneşte fix în 6 noiembrie, concretizat – pînă la urmă – prin două expoziţii la Sala Dalles... Proiecte diferite, aşadar, care ţin cont de specificul locului şi de disponibilităţile locuitorilor săi.

Ce se va-ntîmpla mai departe, odată aceste proiecte încheiate? Evident, vom continua să trăim în oraşele noastre – bune sau rele, după administraţie şi posibilităţi. Dar „cultura urbană" nu este făcută – nu trebuie *făcută – (numai!) de autorităţi;* noi toţi *facem cultură urbană, zi de zi – iarăşi, după cultura fiecăruia (şi după posibilităţi). Cum vor arăta – şi ce vor arăta, despre noi – aceste oraşe depinde în mare măsură de ceea ce facem, acum, cu ceea ce ni s-a lăsat. Radu Pavel Gheo spune, în finalul articolului său, că ar lăsa – în peisajul urban – căruţa şi ar scoate BMW-ul. Eu aş trage – totuşi – căruţa pe dreapta, aş încetini BMW-ul şi aş scoate din peisaj Maybachul. Cu şofer cu tot.* ***(a. l. ş.)***

Mulţumim Oanei Davidescu şi Dr. Florian Rudolph, de la Secţia culturală a Ambasadei Germaniei, pentru sprijinul esenţial pe care ni l-au acordat.

Radu Pavel GHEO

Civilizaţia burgului

De obicei, cînd vine vorba de cultură urbană, mintea ne duce automat la dihotomia urban-rural. Sau ţăran-orăşean. De altfel, în spaţiul urban autohton termenul „ţăran" a căpătat de mult o valoare peiorativă. Astfel, satul, spaţiul rural, ţărănescul şi „ţărănia" sînt eliminate *apriori* de pe lista valorilor culturii urbane.

În acelaşi timp, nu cred că percepţia generală include în spaţiul culturii urbane fenomenele subculturale sau de cultură *undergound* specifice ghetourilor urbane, deşi muzica hip-hop sau rap, ca şi vagabonzii, ce se încălzesc noaptea la focurile aprinse în butoaie de tablă, sînt în primul rînd fenomene culturale urbane.

De obicei prin „cultură urbană" se înţelege de fapt cu totul altceva, ceva ce nu e nici cultură în sensul strict şi nici întru totul urban. Ambii termeni ai sintagmei au, luaţi separat, o conotaţie de prestigiu, fiind valorizaţi pozitiv. „Cultura" e cultură, creaţie spirituală, iar adjectivul „urban" e perceput în sensul al doilea din *DEX*, cel figurat: „care dă dovadă de urbanitate; politicos, civilizat" – „un personaj urban", „un discurs urban" etc. Astfel, percepţia comună este aceea că de fapt cultură înseamnă „civilizaţie", iar „urban" – „civilizat". Să vorbim aşadar despre „civilizaţia civilizată"? Am senzaţia că atunci cînd vorbeşte cineva de „cultura urbană", de multe ori se referă la cu totul altceva – la acea „civilizaţie civilizată". De fapt, la o formă de organizare socială şi arhitecturală înzestrată cu prestigiu social. E vorba de oraşe clădite pe teritoriul României de grupuri etnice de confesiune catolică sau protestantă, venite dinspre vest, oraşe care seamănă cu cele din Europa Occidentală. Sibiul, Braşovul, Timişoara, Aradul, Sighişoara, Clujul nu sînt oraşe româneşti, ci au devenit astfel graţie populării lor cu români, deveniţi majoritari în decursul ultimului secol. Aşadar, cred că atunci cînd pomenim sintagma „cultură urbană" într-un context valorizat pozitiv, înţelegem de obicei *„civilizaţia burgului"*. Ăsta e modelul de prestigiu, opus culturii rurale, aşa cum „ţărănoiul" e contrapus „orăşeanului", „domnului".

Numai că stare pură, ideală, nu există. Burgul şi civilizaţia lui sînt şi ele un ideal, fiindcă oraşul – mă rog, burgul – presupune nu doar un proiect urban coerent, o anumită structură urbană, o arhitectură ş.a.m.d., ci şi un tip de locuitor, care nu e pur şi simplu „orăşeanul", ci „burghezul", locuitorul burgului. Aici e marea problemă a oraşelor româneşti: avem o serie de burguri, dar nu mai avem burghezi. Dacă partea materială a civilizaţiei de burg – construcţia propriu-zisă – am rezolvat-o (adică ne-au rezolvat-o alţii), partea ei umană rămîne o problemă. Locuitorul burgului se dezvoltă în armonie cu spaţiul în care trăieşte. La fel se întîmplă şi cu locuitorul satului. Transplantat în alt habitat, nici unul dintre ei nu trăieşte în armonie cu acesta. Iar în România fenomenul e atît de des întîlnit şi atît de comentat, încît nu mai are rost să insist. Hibridul creat prin aducerea forţată şi sistematică a ţăranilor la oraş nu mai e nici burg, dar nici sat nu devine. Nu ştiu cum să-l numesc. În orice caz, e un loc în care e greu de trăit.

Iau doar un exemplu – oraşul pe care îl cunosc cel mai bine, Timişoara – şi un aspect (poate cel mai vizibil aspect) al civilizaţiei burgheze: *relaţia cetăţeanului cu spaţiul comunitar*. Din acest punct de vedere, Timişoara e un spaţiu foarte bun de studiu, fiind un hibrid ce ilustrează tensiunea existentă pe teren urban între modelul civilizaţional burghez şi cel dezorientat-rural. Oraşul modern, aşa cum se vede el azi, a fost proiectat de austrieci, construit de ei, proiectul fiind continuat de maghiari şi, după 1919, de români. Populaţia majoritară a fost şi ea iniţial austriacă, apoi maghiară şi, după 1919, românească. Iniţial burg tradiţional, a devenit oraş industrial. Dezvoltîndu-se, oraşul şi-a mărit şi suprafaţa, şi populaţia, care a venit în valuri succesive. Dar ceea ce numim de obicei „spiritul locului" e mult mai rezistent decît se crede, astfel că acum, la o populaţie aproape dublă faţă de cea din 1989, se pot distinge în continuare atît trăsăturile clasice „burgheze", cît şi cele hibride, specifice unui oraş asaltat de ţărani dislocaţi.

Simbolic pentru acest hibrid mi se pare un fenomen prea frecvent ca să-l poţi ignora: pungile cu gunoi menajer aruncate pe spaţiile verzi din jurul blocurilor. O minimă nevoie de adaptare la modelul occidental îl face pe cetăţean să folosească astfel de pungi pentru gunoi, dar indiferenţa faţă de spaţiul comun îl îmboldeşte să scape cît mai repede de ele, odată ieşit din spaţiul sacru al locuinţei lui.

Aceleaşi contradicţii, ezitări şi jumătăţi de măsură se văd şi la nivelul administraţiei locale: pe de o parte, se pun în aplicare proiecte de refacere şi menţinere a complexelor arhitectonice specifice burgului, pe de altă parte, apar proiecte ce afectează unitatea sa arhitecturală. Se construiesc spaţii de joacă pentru copii în spaţii odinioară părăsite sau distruse, dar se distrug spaţii verzi – mai ales în zona centrală – pentru a face loc unor hoteluri, staţii de benzină sau supermarketuri. Timişoara a fost proiectat ca un oraş cu multe spaţii verzi, lucru cu care ne lăudăm, dar în acelaşi timp ciupim cîte un pic din ele. De fapt vrem în loc mai multe spaţii comerciale şi parcări. Palatul Baroc (Prefectura Veche), o clădire masivă din secolul al XVIII-lea, este renovat aproape complet, iar alte clădiri istorice îşi aşteaptă rîndul. Pe de altă parte, se pare că va fi dărîmată vechea fabrică de ciorapi (opera unuia din arhitecţii importanţi ai oraşului de la începutul secolului XX, László Székely, şi, presupun, monument istoric) pentru a se construi un obiectiv comercial. Nu e nici primul, nici ultimul exemplu de acest fel. O altă clădire istorică, Abatorul, stă în paragină, dar se pare că va fi transformat în supermarket. Pe la începutul anilor '90 a existat şi un zvon legat de construirea unui hotel în Parcul Rozelor, simbol al oraşului-grădină Timişoara, iar acest zvon – fum fără foc? – a reapărut.

Nu mă îndoiesc că Timişoara nu e un caz unic. Asemenea situaţii sînt specifice oricărui loc din România. Dar aici – ca şi în alte cîteva cazuri – e vorba de un fost burg de tip occidental, clădit exact după tipicul pe care îl admiră românii în Occident, ba chiar după prestigiosul model germanic, şi utilizat după tipicul urban autohton, creat în mare parte în anii comunismului. Aşa au păţit şi alte burguri din România. Aşadar, dacă oraşelor noastre le lipseşte ceva, eu cred că e vorba tocmai de civilizaţia burgului. Acolo unde suportul material – burgul propriu-zis – a existat, nu am reuşit să creăm decît o formă hibridă, de ţăran mutat în burg, căreia i-aş spune „burgăran". E un pas înainte sau înapoi?

*

Pe străduţa de lîngă blocul meu trece o căruţă plină cu fiare vechi. Calul e frumos. Un BMW cam jerpelit o claxonează insistent, o depăşeşte şi porneşte în trombă, ocolind la centimetru trei copii care se joacă cu mingea. Eu aş scoate din decor BMW-ul şi aş lăsa căruţa. Sînt burgăran?

Gheorghe CIUHANDU

Cadastrul verde

Nu aş vrea să încep cu un clişeu, chiar dacă ele ne definesc în bună măsură, şi să spun că Timişoara este oraşul parcurilor şi al florilor. Dar nu pot să nu remarc preocupările celor care au locuit pe aceste meleaguri, de-a lungul timpului, pentru ideea de „spaţiu verde".

Pe stampele şi hărţile de la mijlocul secolului al XVII-lea apar vaste plantaţii cu arbori, la hotarul cetăţii Timişoara. În planurile inginerilor militari austrieci, imediat după cucerirea Timişoarei, apar grădini trasate regulat cu aspect de parc. Din 1858 putem vorbi de realizarea primului parc în Timişoara, de către guvernatorul de atunci, Cronin Cromberg, care a dispus plantarea de arbori, într-o zonă care făcea legătura între centru şi cartierul Fabric, cunoscut de timişoreni, astăzi, drept Parcul Poporului sau Parcul Regina Maria.

În momentul de faţă, Timişoara este un oraş în plină expansiune, suprafaţa construită crescînd de la an la an. Strădania noastră este de a păstra un echilibru între suprafaţa construită şi suprafaţa plantată, dezvoltarea urbanistică a Timişoarei trebuind să se realizeze într-un ansamblu unde Cadastrul verde să fie o componentă esenţială.

În acest sens, în anul 2000 am finalizat Conceptul Strategic de Dezvoltare a Zonei Timişoara pentru următorii ani, unde sînt specificate măsuri concrete şi coerente şi în ceea ce priveşte dezvoltarea spaţiilor verzi şi a zonelor de agrement, măsuri pe care an de an le punem în practică. Ca o premieră la nivel naţional, am reuşit inventarierea tuturor speciilor lemnoase existente, starea lor de sănătate, valoarea ecologică şi ornamentală, într-un Cadastru verde.

Timişoara a fost dintotdeauna un oraş progresist care şi-a dorit să fie în pas cu marile tendinţe europene. Lucrurile nu stau nici acum diferit, şi nici în domeniul spaţiilor verzi.

Fără îndoială, spaţiile verzi sînt o reflectare a calităţii vieţii, atît economice cît şi sociale, a unui oraş. Nu cred că are rost să mai menţionez complexitatea funcţională pe care parcurile le au în viaţa cotidiană a orăşeanului.

De aceea, am început demersurile, alături de Institutul European din Luxemburg, pentru includerea Timişoarei în rîndul marilor oraşe europene şi din punct de vedere al spaţiilor verzi. Este vorba despre un proiect de reamenajare şi integrare în circuitul european a două parcuri-emblemă ale Timişoarei, care deţin o bogată încărcătură emoţională şi istorică pentru zona Banatului: Parcul Rozelor şi Parcul Regina Maria. În acest mod, cele două parcuri vor intra în circuitele culturale europene, alături de alte parcuri renumite din diferite zone ale Europei.

Proiecte cum este cel al Centrului Cultural German Timişoara în parteneriat cu Centrul Cultural Francez – „Timişoara – oraşul parcurilor şi al grădinilor", de a revigora parcurile şi grădinile oraşului, ca locuri de cultură, aducînd cu el experienţa germană şi franceză în acest domeniu – nu pot decît să ne bucure şi să ne îmbunătăţească spiritual.

Timişoara – Oraşul parcurilor şi al grădinilor

Cunoscută şi sub numele de *Oraş al parcurilor şi al grădinilor*, Timişoara dispune într-adevăr de un fond de spaţii verzi deosebit de generos, care, în perspectiva unei dezvoltări urbane viitoare (prognozele estimează o dublare a oraşului pînă în anul 2020), va trebui să gestioneze aceste suprafeţe, să menţină cel puţin nivelul actual foarte înalt al calităţii vieţii din oraş. Se aşteaptă ca experienţa germană şi franceză în domeniul peisagisticii să găsească o rezolvare ingenioasă pentru utilizarea alternativă şi integrarea acestor spaţii, pentru a le transforma în trasee atractive pline de viaţă.

Colocviu, workshop, expoziţii ale unor proiecte deja realizate, parcuri închipuite ca spaţii experimentale sînt doar cîteva din reperele importante ale proiectului.

Johanna HOLST

Plimbări prin parcuri şi grădini

Dintre multele denumiri pe care Timişoara şi le-a cîştigat de-a lungul anilor („Mica Vienă", „Oraş de 5 stele" etc.) locuitorii săi se mîndresc în aceeaşi măsură şi cu cea de „Oraş al parcurilor şi al grădinilor". Complet integrate în spaţiul urban, parcurile şi grădinile fac din Timişoara, pe de o parte, un oraş abordabil şi propice plimbărilor, pe de altă parte, un oraş uman, oferind locuitorilor săi mici refugii verzi, uneori ascunse chiar în spatele unor faţade bine cunoscute.

Pe măsură ce oraşul se dezvoltă însă, începem să ne punem întrebarea: ce loc va fi rezervat acestor spaţii verzi în crescînda aglomeraţie urbană, în care apar noi cartiere, iar cartierele vechi se renovează şi se modifică? În acest context, celor două centre culturale timişorene, cel german şi cel francez, li s-a părut interesant să chestioneze acest patrimoniu, atrăgînd atenţia asupra lui prin iniţierea a diverse manifestări artistice şi proiecte studenţeşti şi şcolare. Astfel, scopul principal al proiectului „Timişoara: Parcuri publice – Grădini ascunse" este de a propune publicului larg o redescoperire a acestui patrimoniu verde şi de a încerca o conştientizare asupra importanţei lui în contextul rapidei dezvoltări urbane. Proiectul propune ateliere cu studenţi şi cu elevi, expoziţii, prezentări şi dezbateri, intervenţii artistice în parcuri şi un itinerariu al cîtorva grădini şi curţi particulare deosebite.

Proiectul este finanţat prin Fondul Elysée pentru proiecte culturale franco-germane în ţări terţe şi sprijinit de Primăria Municipiului Timişoara.

Alina RADU

Timişoara, oraşul ascuns

În Timişoara, frustrante pentru ochiul meu străin de loc sînt grădinile. Casa bănăţeană tipică are una dintre laturi lipită de trotuar şi ferestre la stradă. O poartă – de obicei impunătoare ca dimensiuni şi cu lucrătură în lemn şi feronerie – fereşte curtea şi grădina de privirile indiscrete. Poţi să te holbezi liniştit în camera de la stradă (care de obicei e „camera bună", de arătat, nu de locuit), deşi băştinaşul veritabil nu o face (am verificat cu Gheo şi cu vreo doi prieteni): nu din prea multă discreţie şi civilitate, ci pentru că nu găseşte nimic de văzut acolo. Dar din curtea interioară n-o să surprinzi decît o ochire fulgerătoare, atunci cînd iese/intră cineva pe poartă.

Am umblat mult prin oraş. Am remarcat structura semiurbană a cartierelor periferice, foste sate, cu trotuare vechi şi piaţetă în centru, am admirat „ringurile" care constituie vechea cetate, după un bine gîndit plan urbanistic vienez, am spionat cu nesimţire regăţeană camerele înalte de la stradă, cu ghivece de flori, anunţuri înduioşător de agramate lipite pe geamuri, fiare de călcat vechi, cu clempuş în formă de cap de leu sau de om, pisici de porţelan – mă rog, fiecare cum l-a dus capul de decorator ad-hoc. Dar cu grădinile şi curţile mă descurc greu. Am avut şansa să pătrund de cîteva ori după porţile grele, invitată de stăpînii casei, sau am intrat pur şi simplu în curţile comune, dacă era ziua şi descuiat, înarmîndu-mă cu pretextul că am treabă la vreuna din firmele deschise „în curte" – asta în caz că m-ar fi luat cineva la trei păzeşte. Adică am ajuns să văd cam 15-20 de astfel de spaţii misterioase.

Acum două săptămîni am reuşit să mai pătrund în vreo cîteva, graţie unui proiect al Centrului Cultural German intitulat „Grădini ascunse". Ideea e grozavă şi merită dezvoltată: un arhitect peisagist îi conduce pe pasionaţii ca mine prin acest al doilea oraş, cel puţin la fel de mare ca oraşul pe care-l ai zi de zi la dispoziţie. Stăpînii caselor cu pricina se bucură să-şi arate comoara ferecată, iar noi, vizitatorii, mai completăm un gol pe o hartă cu „locuri de care nu ştie nimeni" – decît noi, cei cîţiva aleşi. Mi-a plăcut enorm o grădină în care am intrat prin apartamentul singur şi trufaş de pe un palier al unui bloc interbelic cu două etaje. Din sufrageria cu mobilă Biedermeier şi oglindă uriaşă, de bronz, străjuită de îngeraşi, o uşă dădea spre un petic de verdeaţă nu mai mare de 80 de metri pătraţi, înconjurat de ziduri groase de cărămidă. Nici o şansă să o vezi din stradă sau măcar din curţile vecine. Casa-cetate – Timişoara e plină de ele şi cu timpul mai cuceresc şi eu cîte o redută. Dar nu-mi fac iluzii: în mare parte oraşul ăsta fantastic, cu pitici de grădină, fîntîni arteziene, parcele de răsaduri legumicole sau tufe îngrijite de trandafiri, coridoare lungi, placate cu mozaic vechi şi zgîriat, la capătul cărora se face deodată lumină şi verdeaţă, o să-mi rămînă pe vecie necunoscut.

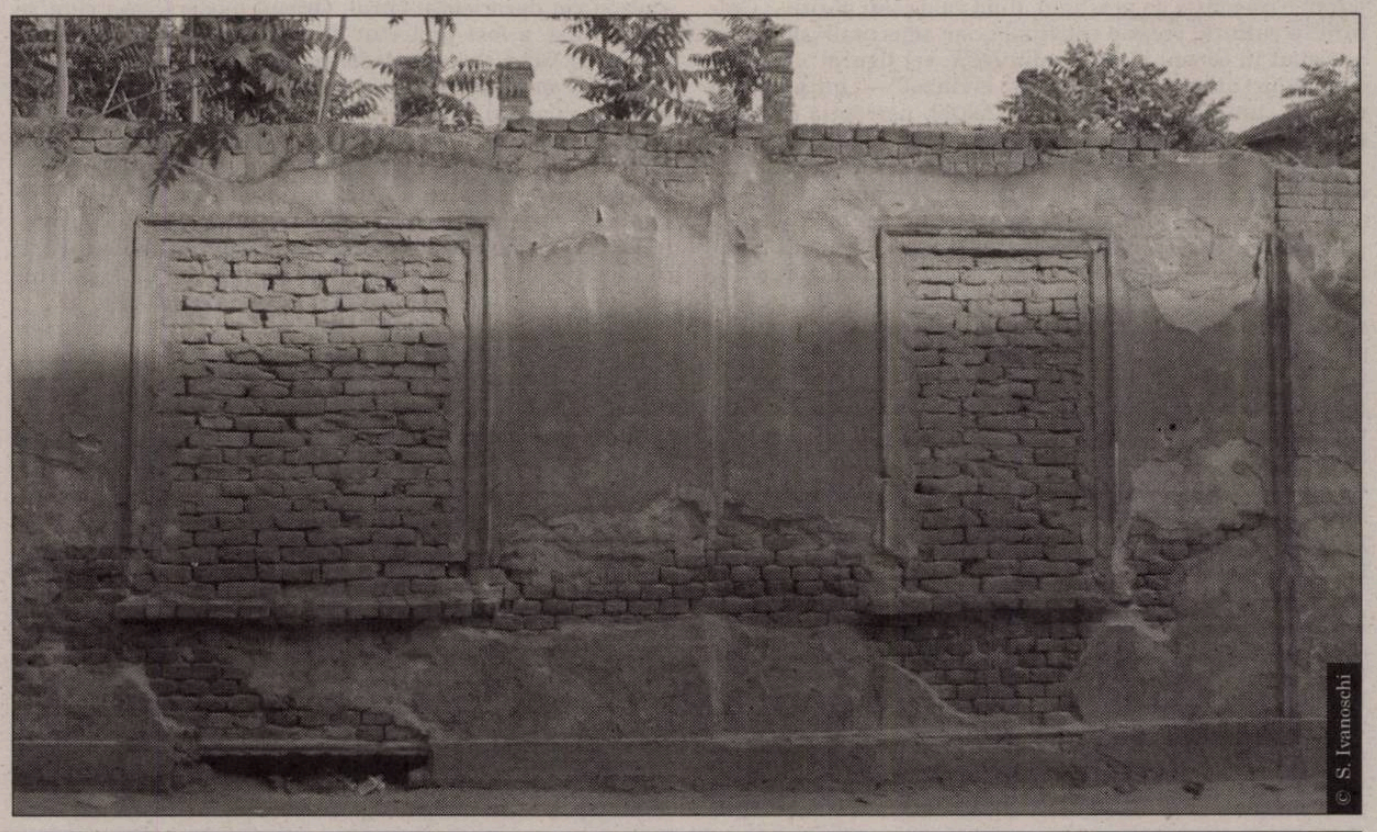

Guillaume ROBERT

Iaşi, identitatea unui oraş

320.000 de locuitori; fostă capitală a principatului moldav; sediul celei mai vechi universităţi în limba română; un teatru naţional; o operă; o filarmonică; un centru european de creaţie artistică; pelerinajul Sfintei Parascheva, care atrage cîteva sute de mii de persoane în octombrie; o rată a şomajului printre cele mai mari din România; o regiune care cuprinde cea mai importantă proporţie de populaţie rurală şi majoritatea comunelor celor mai sărace din România; 60.000 de studenţi; un parc tehnologic, dar, în acelaşi timp, lipsa acută a investitorilor străini; o bienală de artă contemporană, autori de valoare; o situare geografică departe de centru... Iar acest inventar de contraste *à la Prévert* ar putea continua încă mult şi bine!

Iaşiul este un oraş unic. O recentă anchetă a Direcţiei judeţene pentru Cultură şi Patrimoniu arată că 81% dintre locuitorii judeţului Iaşi revendică pentru oraş statutul de capitală culturală a ţării. Pe plan naţional, românii sînt înclinaţi destul de des să acorde Iaşiului un fel de întîietate onorifică, chiar dacă astăzi Bucureştiul este cel care concentrează, fără doar şi poate, cele mai multe talente. Persoanele interogate denunţă cu aceeaşi promptitudine situaţia economică precară, lipsa dinamismului şi a locurilor de muncă, atît în oraş cît şi în regiunea Moldovei, ba chiar tradiţionalismul care domneşte în numeroase sectoare ale vieţii sociale. Şi nu ezită să plece la Bucureşti şi spre celelalte capitale de regiune, considerate capabile să ofere mai multe oportunităţi.

Iaşiul ar putea fi ceea ce se numeşte un caz de şcoală, pentru cine doreşte să se ocupe de identitatea colectivă: împărţit între certitudinile legate de tradiţie şi întrebările despre viitor, oraşul are o imagine neclară în mintea locuitorilor săi.

Oraşele care au cunoscut sau au trăit această situaţie sînt numeroase în Europa sau aiurea. Răspunsul oamenilor politici şi al specialiştilor este bine cunoscut şi poate fi rezumat printr-un concept recent: marketingul urban.

Apropiata aderare a României la Uniunea Europeană accentuează sentimentul pe care îl au cetăţenii şi autorităţile, că trebuie făcut ceva: ce cale trebuie urmată pentru a ridica oraşul Iaşi la rangul de oraş important în regiune şi în Uniune? Mai multe proiecte încearcă în momentul de faţă să răspundă la această întrebare, restaurarea principalelor monumente ale oraşului, renovarea urbană, ridicarea de noi construcţii sau complexe comerciale (între care foarte controversatul „Palas", proiect imobiliar care va ocupa partea din spatele Palatului Culturii, simbol principal al oraşului, proiect care simbolizează, în funcţie de interlocutor, fie modernitatea urbană, fie negarea specificităţii oraşului), în vreme ce numeroase interogaţii asupra modelului de dezvoltare şi de promovare economică şi universitară, ba chiar, în mai mică măsură, culturală, sînt preocuparea predominantă.

Omul politic are fără doar şi poate sarcina de a imagina, de a propune, apoi de a conduce o strategie, o politică sau un plan de acţiune. Întreprinzătorul intervine şi el la o scară importantă, într-un cartier, asupra habitatului sau a economiei şi comerţului, chiar dacă asta se întîmplă uneori cu preţul unei logici de împrumut, care prevalează asupra raţiunii urbane sau a rezultatului pe termen lung.

Dar localnicul este cel care contează într-un oraş. Fiecare locuitor este în acelaşi timp creatorul permanent al identităţii oraşului şi beneficiarul ei.

Între 9 şi 30 octombrie, patru grupuri de localnici primesc la Iaşi patru artişti străini. În centrul a ceea ce vor face împreună, o întrebare: cum îşi percep ei oraşul? Fiecare artist face o sinteză, cu scopul de a pune în evidenţă reprezentarea sau reprezentările care i s-au propus de către grupul său.

Patru artişti: un fotograf, un scriitor şi doi plasticieni. Patru grupuri de cetăţeni veniţi din orizonturi diferite, din cartiere şi din medii socio-economice diferite. Fiecare binom „grup de cetăţeni – artist" se confruntă cu privirea membrilor săi, în funcţie de individualităţi, dar şi de opoziţia între „cetăţeanul oraşului Iaşi, pe de o parte, şi persoana care îl vizitează şi care are o privire exterioară, pe de altă parte". Fiecare artist e liber să aleagă felul în care concepe actul artistic. Două săptămîni sînt dedicate descoperirii oraşului şi discuţiilor cu fiecare grup, apoi o săptămînă consacrată finalizării producerii operelor care vor fi prezentate ulterior publicului cu ocazia unui colocviu despre politica oraşului organizat de Primăria Iaşi şi Centrul Cultural Francez, şi care vor putea circula prin cartierele oraşului. O publicaţie va prelungi în timp efortul de reflecţie.

Scopul cel mai important al proiectului nu este de a face un studiu sociologic. Chiar dacă logica lui are la bază constatările experţilor, alegerea suportului artistic este importantă. Dacă preocupările economice, predominante astăzi, sînt cît se poate de justificate, cultura rămîne un vector indispensabil al definirii identitare a unui loc, dar şi al dezvoltării sale şi al coeziunii sociale, prin valoarea adăugată pe care o aduce imaginii sale şi mîndria pe care o procură locuitorilor săi.

În secolul al XX-lea, identitatea oraşului Iaşi şi imaginea sa pe plan naţional s-a sprijinit în mare parte pe personalităţi precum Eminescu, Kogălniceanu, Creangă, Cuza sau Sadoveanu. Astăzi, Iaşiul trebuie să-şi construiască o imagine de secol XXI: peste 50 de ani, care vor fi patrimoniul şi realizările cu care se va mîndri? Depinde de opţiunea prezentă. Cetăţenii şi artiştii încearcă să găsească răspunsul.

Între trecut şi viitor

Privit odinioară ca oraşul intelectualităţii, Iaşii au cunoscut o înflorire în plan cultural, politic şi arhitectural care devenise exemplară în epocă. Istoria se schimbă şi Iaşiul se situează printre primele cinci mare oraşe ale ţării ca număr de locuitori, faima sa de altădată întrînd într-un con de umbră din cauza creşterii economice slabe, a izolării geografice faţă de marile rute de trafic european, a demolărilor şi construcţiilor din anii '70–'80.

Proiectul îşi propune să clarifice probleme legate de identitate urbană, de felul în care Iaşiul se mai deosebeşte de alte oraşe mari, dar mai ales direcţiile importante de urmat în redefinirea oraşului, prin mobilizarea societăţii civile pentru atingerea unei conştiinţe civice care să participe în mod concret la acest demers.

Anne SCHULZ Roxana FLORESCU

„Braşovul ca scenă"

a cincea ediţie

a Festivalului multicultural de teatru EuroArt2006

Cînd vorbim despre percepţie în teatrul contemporan, pornim de la constatarea faptului că orice potenţial spectator trăieşte într-o lume dominată de mass-media care îl copleşeşte. Deşi receptează cu ajutorul radioului, al televiziunii şi al Internetului cele mai diferite realităţi în timpul cel mai scurt, nici una dintre instituţiile mass-media nu se aşteaptă la o reacţie din partea sa. Surplusul de informaţii produce o indiferenţă care poate fi justificată şi prin faptul că acest tip de comunicare este univoc.

Care este rolul teatrului, ca artă, în acest context? Cum reacţionează teatrul contemporan la diferitele realităţi şi percepţii ale lor? „Realitatea ştirilor" este pusă sub semnul întrebării; în loc de aceasta, artistul se documentează singur: situaţii autentice, teme politice şi comicul vieţii cotidiene fac obiectul curiozităţii sale, luînd forme artistice alternative. Jocul de teatru este înlocuit de noi stiluri de prezentare: performerii părăsesc adesea sala tradiţională de teatru, plasîndu-şi conţinuturile într-un context spaţial complet nou. Într-o lume în care noţiunile „public" şi „privat" se confundă tot mai mult, artiştii oferă spectacole în spaţii publice, în locuinţe particulare, în mijloace publice de transport etc.

Printr-o nouă delimitare spaţială, spectatorul se desparte treptat de poziţia sa neobservată dintr-o sală întunecată. Ieşind în stradă, distanţa de siguranţă dintre actor şi spectator se micşorează, iar privitorul, altădată pasiv, este nevoit să interacţioneze, să devină el însuşi actor pentru unii trecători. Mai mult decît atît, plasînd o înscenare într-un spaţiu de viaţă, se creează relaţii interesante, „ficţiunea" piesei se confundă cu realitatea locului. În mintea fiecărui spectator se nasc poveşti individuale.

Ediţia de anul acesta a Festivalului multicultural de teatru EuroArt şi-a asumat această provocare, atît pentru organizatori, cît şi pentru participanţi şi public. „Oraşul ca scenă" s-a dovedit a fi nu doar o temă aleasă, ci mai degrabă un experiment, un nou proces.

Începutul s-a arătat, ca orice schimbare, relativ dificil. Ce doream? Să promovăm idei noi în teatrul şcolar, să transformăm oraşul în scenă, să permitem teatrului să fie jucat în parc, în piaţă, în supermarket. Ne-am aşteptat ca atît artiştii profesionişti, cît şi cei amatori să descopere şi să ofere noi perspective asupra oraşului. În acelaşi timp am ştiut de la bun început că nu vom putea produce o schimbare radicală, ci vom da mai degrabă naştere unui proces care ar putea continua şi după încheierea acestui proiect.

Cel mai ilustrativ exemplu l-a oferit duo-ul german Urban Lies cu spectacolul *Ersatzverkehr...city recreation:* Lajos Talamonti şi Martin Clausen şi-au invitat spectatorii la un spectacol într-un autocar. După o săptămînă de documentare petrecută la Braşov, realizînd interviuri cu istorici şi cu simpli locuitori ai oraşului, cercetînd în arhive, dar şi pe Internet şi stabilind trasee şi rescriind replicile, cei doi artişti germani au putut oferi publicului braşovean un altfel de tur al oraşului. Călătoria, care începe ca un program turistic obişnuit, degenerează foarte repede, purtînd pasagerii către colţuri contradictorii ale oraşului: de la un sector industrial părăsit, ghetouri de beton şi pînă la cartiere rezidenţiale opulente şi de prost-gust. Uneori subtil, alteori direct, cei doi abordează teme precum: sistematizarea oraşului, protecţia mediului, minorităţi şi migraţie. Iluzia „oraşului", jungla artificială, influenţa sa asupra omului civilizat, existenţa sa fantomatică – acestea sînt mesajele pe care cei doi artişti au dorit să le transmită. Acţiunile care se petrec în locurile în care opreşte autocarul generează reacţii surprinzătoare ale oamenilor de pe stradă şi din balcoane. Pasagerii trăiesc aceste reacţii şi devin, prin curiozitatea lor, ei înşişi obiecte ale curiozităţii altora.

Putem spune că spectacolul german s-a apropiat cel mai mult de intenţiile noastre. Însă o temă generoasă poate oferi nenumărate modalităţi de abordare, iar rezultatul a constat în 4 zile de teatru, 3 spectacole profesioniste şi 15 reprezentaţii de teatru amator, jucate de către elevi şi coordonate de către profesori. Mulţi se vor fi întrebat dacă tot ceea ce au văzut în aceste zile poate fi numit teatru. Idealismul din noi şi mai ales dorinţa de a-i face pe tineri să problematizeze propriile percepţii despre oraş ne permit să răspundem afirmativ. În special ne-a impresionat uşurinţa cu care tinerii au răspuns provocării de a se expune în spaţii publice. Momentele create au fost în unele cazuri atît de intense, mă gîndesc de pildă la spectacolul *Dominantseptakkord,* oferit de trupa de elevi Perpetuum Mobile din Miercurea Ciuc, încît au reuşit să rupă mişcarea constantă a străzii, dînd naştere unor efecte puternice, vizuale şi acustice, atît pentru cei aflaţi acolo ca spectatori, cît şi pentru trecătorii neinteresaţi. Iar cînd scena s-a mutat înapoi în sala de spectacol, „oraşul" a continuat să fie prezent, fie prin imagini proiectate în poveste, fie prin trăiri ale personajelor, generate de viaţa urbană.

În final, am rămas cu toţii cu convingerea că „oraşul" poate fi privit şi altfel decît ne-am obişnuit să-l vedem în fiecare zi. Spectatori şi actori ne-am lăsat prinşi în jocul de-a căuta acele lucruri pe care nu le mai vedem pentru că ne uităm zilnic la ele, iar ceea ce am descoperit a meritat întregul efort. Şi mai vrem să credem că pentru mulţi am reuşit să lărgim înţelesul conceptului de teatru.

Braşov – Euroart 2006

Teatru – revoluţionarea conceptului de teatru tradiţional printr-o serie de workshop-uri interdisciplinare la care să participe profesori, elevi, pedagogi şi artişti din domeniul *site-specific-performance*-ului. Oraşul este decorul în care se oglindeşte imaginea locuitorilor săi – o lume care se manifestă în toate formele urbane posibile, de la arhitectură, spaţii publicitare, vitrine, parcuri, gunoi. Proiectul se defăşoară pe durata a 4 luni, la sfîrşitul cărora acest studiu se va fi transformat într-o serie de spectacole/performance în spaţii neconvenţionale şi cu impact asupra unui public larg. Aceste spectacole au fost reluate în cadrul unui festival organizat în cursul verii.

Ştefan GHENCIULESCU

Bucureşti, Bükres, Bucharest

Bucureştiul e probabil cel mai antipatizat oraş din România. Motivele nu ţin doar de imaginea sa, de care voi vorbi în continuare, ci şi de un mecanism care nu este specific doar ţării noastre: o dezvoltare hipercentralizată, după model francez, accentuată de regimul comunist a dus la un dezechilibru major între Capitală şi restul oraşelor. Bucureştiului îi lipseşte o concurenţă veritabilă, unul sau mai multe centre secundare care să se poziţioneze ferm ca alternativă economică, culturală şi identitară. Iaşiul a îndeplinit pînă la un moment dat un astfel de rol. Astăzi însă, nici Timişoara, nici Braşovul, Clujul sau Constanţa nu reuşesc încă să îşi cîştige o poziţie asemănătoare cu cea a Barcelonei în raport cu Madridul, a Sankt Petersburgului în raport cu Moscova: o polarizare fertilă care să ne scoată din obsesivul binom „Bucureşti – provincie".

Pe de altă parte, haideţi să o recunoaştem, Bucureştiul e un caz ciudat de mare oraş pe care chiar majoritatea locuitorilor săi nu îl iubeşte. Oamenii au venit şi vin aici pentru joburi, bani, carieră, pentru a învăţa şi chiar pentru cultură, însă raportarea la noul mediu de viaţă pare să fie una de strictă folosire pragmatică. Între Regulamentul organic şi 1940, oraşul îşi construise lent o identitate proprie (în care modernitatea juca un rol esenţial) şi avea o populaţie urbană demnă de acest nume. Dar, chiar dacă şi atunci automobilele de lux îşi împărţeau străzile cu căruţe cu cai, Bucureştiul nu era un sat mai mare sau o mahala uşor poleită, ci o veritabilă metropolă, ce-i drept cu un iz balcanic incontestabil şi, pînă la urmă, simpatic. Mahalaua propriu-zisă îndeplinea rolul de spaţiu-tampon între sat şi oraş, de loc al unei urbanizări treptate. A venit totalitarismul, cu distrugerile sale ajunse la apogeu în epoca Ceauşescu, cu industrializarea forţată care a vîrît în blocuri oameni proveniţi dintr-un cu totul alt tip de mediu şi care a răvăşit brutal întreg teritoriul, nu numai material, ci şi social al oraşului. Greu să te aştepţi la o identificare şi la coagularea unei comunităţi urbane la doar 16 ani de la ieşirea din această catastrofă.

Pînă la urmă, în cadrul unui oraş, elitele îi creează în cea mai mare parte imaginea; din acest punct de vedere, concentrarea lor în Bucureşti ar trebui să fie un avantaj. Din păcate însă, identitatea noastră culturală s-a construit şi pe un fundament masiv antiurban. Conservatorismul tradiţional românesc nu a glorificat micile şi drăgălaşele oraşe vechi, ca în Anglia şi Germania, de pildă; cosmopolitul şi ciudatul oraş de tip balcanic nu era apt drept suport pentru un asemenea discurs. La noi, satul a fost întotdeauna cel mitizat, iar oraşul mare şi modern, aproape întotdeauna identificat cu Bucureştiul, privit cel puţin cu suspiciune, dacă nu cu respingere făţişă.

În fine, caracterul său eclectic, rezultatul nenumăratelor proiecte de modernizare suprapuse culminînd cu delirul anilor '80, se pretează cu greu construirii unei imagini închegate şi consensuale. Ceea ce nu e cazul oraşelor din Transilvania şi Banat unde, în ciuda uriaşelor operaţii socialiste, s-au mai păstrat destul de bine centre vechi, armonioase şi clar identificabile.

Ceea ce am spus pînă acum se referă mai degrabă la istoria oraşului, la starea de pînă în 1990. După Revoluţie, dezechilibrele şi contrastele s-au amplificat, iar acum intrăm într-o perioadă de dezvoltare de care cred că încă nu

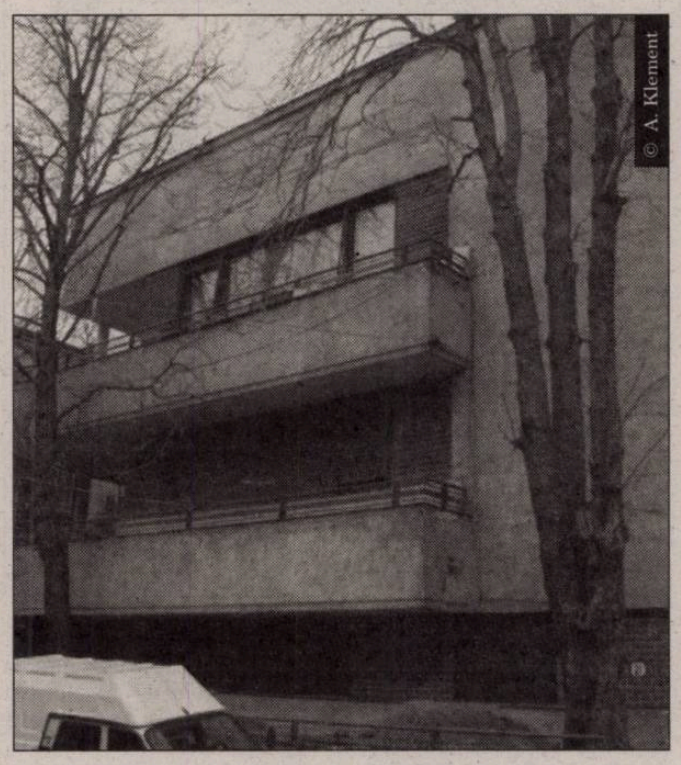
© A. Klement

ne dăm pe deplin seama. O statistică simplă ne spune că, în timp ce Bucureştiul cuprinde puţin peste o zecime din populaţia ţării, investiţiile străine (incluzînd aici şi zona limitrofă) ajung la peste două treimi din total. E oraşul unde oamenii cîştigă ceva mai bine (chiar dacă mulţi sînt încă extrem de săraci), în care deschiderea către Occident este poate cea mai mare, în care agitaţia atinge cote de nebănuit şi în care se construieşte frenetic. Acest privilegiu aduce însă cu sine şi probleme acute: locuim într-un oraş care se sufocă la propriu, din pricina poluării şi a tăierii sălbatice de arbori, şi la figurat, din cauza ambuteiajelor şi a maşinilor parcate care par să vrea să ocupe nu numai toate trotuarele, ci şi ultima rămăşiţă de spaţiu public; un oraş în care, pe lîngă case noi valoroase, un val de construcţii hidoase şi agresive a năpădit întreg teritoriul, şi în care distrugerea patrimoniului urban şi arhitectural se amplifică alarmant.

Bucureştiul de azi e un oraş insuportabil. Însă, pentru mulţi dintre noi, e în acelaşi timp un oraş minunat. E năpădit de urîţenie, însă mai păstrează destule fragmente frumoase. Şi mai cred că are, ca deocamdată singur exemplu din România, acea frumuseţe pe care nu o au decît oraşele mari, şi care nu e compusă doar din monumente şi parcuri, ci mai ales din masa şi complexitatea locuitorilor, din producţia frenetică de viaţă şi cultură.

Acum ceva vreme apăruse la unul din posturile de televiziune o emisiune destul de caraghioasă, care propunea filme (telenovele, cred) cu mai multe variante de final. Publicul era invitat să voteze finalul preferat: pe care dintre fete o va alege eroul, ce se va întîmpla cu micuţa orfelină şi aşa mai departe. Cum nu reuşesc să dau vreo profeţie fermă nici despre ce se va întîmpla în următorii cîţiva ani, îndrăznesc să vă propun două scenarii despre viitorul Bucureştiului. Amîndouă pleacă de la premisa că dezvoltarea şi modernizarea sînt inevitabile.

Primul este optimist şi presupune că vom reuşi să echilibrăm explozia de energii din prezent şi din viitorul apropiat, îndreptîndu-ne către un model de dezvoltare european, cu problemele sale incontestabile, însă care reuşeşte să menţină o comunitate urbană, un minim de echitate, de protecţie a patrimoniului natural şi construit. Este vorba despre oraşe extrem de diferite, cu o identitate modernă lipsită de complexe, însă care o înglobează pe cea istorică. În fond, ne trebuie un proiect de oraş veritabil, o strategie şi o minimă negociere a intereselor private şi publice, a modernităţii înflăcărate şi a prudenţei conservatoare.

Cel de-al doilea scenariu este mai degrabă pesimist şi porneşte, dat fiind că nu avem precedente istorice pentru trecerea de la socialism la libertate, de la un tip de dezvoltare dintr-o zonă culturală nu atît de depărtată de noi, însă care nu a cunoscut comunismul. Cu toate diferenţele între ele, Atena şi Istanbulul au avut după război evoluţii asemănătoare: o creştere de circa zece ori a populaţiei, o dezvoltare urbană scăpată de sub control, avînt economic, dar şi probleme sociale şi de mediu incredibile. Nu e imposibil ca evoluţia Bucureştiului să urmărească acelaşi scenariu. Însă, de fapt, ar fi mai rău decît în exemplele de mai sus. La Atena găseşti Partenonul şi multe alte mărturii ale naşterii civilizaţiei europene. Istanbulul în zona sa centrală e încă un oraş minunat, mai prejos poate doar de Roma ca suprapunere de straturi istorice şi amestec de culturi. Noi nu avem aşa ceva, iar, după distrugerile lui Ceauşescu, se pare că ne dispensăm cu prea multă relaxare de ce ne-a mai rămas şi, în schimb, ne identificăm cu proiecte megalomane şi, în mod consubstanţial, antimoderne.

Oricum ar fi, spre deosebire de jocul de la televizor, nu sîntem doar în situaţia de a vota finalul, ci şi de a fi actori în film. Rămîne să discutăm după episodul următor.

© A. Klement

Bucureşti – Transformările unei metropole

Proiectul din acest an se referă la transformările pe care le-a suferit Bucureştiul în trecerea de la stilul oriental la cel european, în lumina influenţelor culturii arhitecturale a neoclasicismului şi eclectismului sfîrşitului de secol XIX şi a modernismului caracteristic perioadei interbelice, ambele caracteristice. Sursele de inspiraţie în aceste perioade decisive ale modernizării oraşului Bucureşti au combinat deseori deopotrivă şcoli influente franceze şi germane.

Un seminar şi două expoziţii vor pune în valoare acest patrimoniu şi vor încerca să răspundă la întrebarea: Cum se poate opera – în condiţiile unei dezvoltări urbane moderne – cu această moştenire, luînd în calcul cerinţele unei metropole în continuă dezvoltare, care trebuie să împace funcţionalitatea cu menţinerea unui bun nivel al calităţii vieţii în oraş şi, nu în ultimul rînd, cu conservarea patrimoniului arhitectural?

Cluj – Cartierele marginale ale secolului XXI?

Tema centrală a proiectului este urbanizarea şi marketingul urban. Apărute ca urmare a industrializării puternice din Germania şi Franţa în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, aceste cartiere rămîn şi astăzi o problemă cu care se confruntă deopotrivă şi România. Ele reflectă foarte acut situaţia politică şi economică actuală. Spre deosebire de Germania şi Franţa, în România aceste zone urbane sînt încă atractive pentru o anumită parte a populaţiei rurale care se mută la oraş, pentru studenţi şi pentru clasa mijlocie. Rezolvarea urbanistică a problemelor pe care le ridică cartierele de blocuri din suburbii sînt o provocare pentru dezvoltarea urbană pe termen lung, în contextul unei noi echipe de la conducerea Primăriei oraşului.

Tratate în plan artistic, aceste cartiere deschid o cu totul altă lume, care urmează să fie transpusă literar într-o serie de texte ale unor scriitori germani, francezi şi români, invitaţi să scrie timp de o lună despre problematica suburbiilor Clujului. Toate – menite să ducă la coagularea unei mentalităţi care să echilibreze originile rurale cu prezentul.

De asemenea, vor fi organizate o expoziţie de fotografii şi un festival de film, precum şi un simpozion, care va reuni arhitecţi, urbanişti, sociologi şi psihologi – chemaţi să dezbată această temă.

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată vineri, 27 octombrie, la ora 17,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Dragoş Ghiţulete.

„Cel mai mîndru am fost la naşterea fiilor mei“

– interviu cu Mick BOX, chitaristul grupului Uriah Heep –

Duminică, 29 octombrie, la Sala Palatului, Uriah Heep vor concerta în România pentru a patra oară. În deschiderea concertului organizat de Fundaţia Phoenix vor cînta trupele Iris şi Raza.

Ce a spus familia cînd ai decis să te faci rocker?

Am fost muzician rock înainte de a-mi întemeia o familie *(rîde)*. Vorbind serios, mamei i-a plăcut foarte mult ideea, am avut o familie care m-a susţinut şi nu am avut probleme din acest punct de vedere. Părinţilor mei le-a plăcut ce făceam şi au fost mîndri de mine. Iar cînd m-am căsătorit eram deja în Uriah Heep, aşa că...

Cum explici succesul pe care îl aveţi de peste 30 de ani? Care au fost trupele care v-au influenţat?

Probabil cel mai tare ne-au influenţat Vanilla Fudge, o trupă foarte bună, cu multe chitare dure în muzica lor şi care au jucat un rol important în tot ceea ce am făcut şi vom mai face de acum încolo. Despre cei 36 de ani de activitate şi succes, cum ai spus tu, ce să zic? Am avut o grămadă de cîntece bune, iar lumea continuă să le asculte cu plăcere şi cred că, pur şi simplu, acesta e motivul pentru care sîntem încă în branşă.

Aţi lansat mai bine de 20 de albume. Este vreunul la care ai vrea să mai poţi schimba ceva?

Nu, cu siguranţă. Au fost înregistrate aşa cum le-am simţit în momentele acelea, deci n-aş vrea să schimb nimic la ele.

Care au fost cele mai bune momente ale formaţiei şi cînd ai fost cel mai mîndru în cariera ta?

Oh! Cel mai mîndru am fost cînd s-au născut cei doi fii ai mei! Dar, reîntorcîndu-ne la muzică, unul din cele mai importante momente a fost cînd am primit primul disc de aur, cînd ne-am auzit primul single la radio... În plus, am fost printre primii muzicieni rock care au reuşit să ajungă pe scenele din Bulgaria, Cehoslovacia sau Coreea de Sud, iar cea mai puternică senzaţie am avut-o cînd am cîntat în fosta Uniune Sovietică, în decembrie 1987.

Ce mai face Uriah Heep în clipa de faţă?

Sînt multe de spus. Tocmai ne-am întors dintr-un turneu prin Brazilia şi Peru, care a durat 12 zile, ne-a plăcut tare mult şi am avut concerte foarte bune. Am ţinut şi un spectacol caritabil în Anglia care a avut ca scop strîngerea de fonduri pentru cercetările medicale în domeniul cancerului.

Care sînt trupele care-ţi plac acum şi, în general, ce ne poţi spune despre muzica rock actuală?

Cred că muzica rock actuală este îngrozitoare. Promovează violenţa şi alte lucruri pe care eu le consider greşite, aşa că nu-mi place aproape deloc. Totuşi, îmi plac System Of A Down. Iarăşi, Trivium, care fac un heavy metal curat şi care-mi aduc aminte puţin de Iron Maiden. Şi canadienii de la Tea Party, care mi se par fantastici.

Este muzica rock o afacere?

Da, este o mare afacere şi cineva cîştigă mulţi bani din ea. Exact acest tip de fundament nu-mi place. Nu e stilul

meu, nu e stilul nostru.

Ce crezi despre ce se întîmplă cu muzica pe Internet şi despre Internet, în general?

Internetul este foarte bun pentru generaţiile actuale pentru că schimbul de informaţii are loc imediat, iar cu descărcatul de muzică de pe Internet nu cred că putem face ceva, se întîmplă de mult prea mult timp. Sper totuşi ca cineva să poată ţine cît de cît sub control chestia asta, aşa ar fi *fair*, atît pentru muzicieni cît şi pentru cei pasionaţi de muzica pe suport original.

Este a patra oară cînd veniţi in România şi al treilea spectacol în care cîntaţi alături de Iris. Ce crezi despre Iris şi despre felul în care aţi colaborat la înregistrarea lui „Lady In Black“? Veţi cînta piesa împreună şi de data aceasta?

Iris e o trupă tare bună, iar la înregistrări a fost o plăcere să lucrăm cu ei. Nu vom cînta piesa împreună, noi vom cînta varianta proprie.

În urmă cu 3 ani Iris a primit şi un premiu de la MTV România pentru această piesă.

Serios, de la MTV? Nu ştiam *(rîde)*. Nu e fantastic!?

Plănuiţi lansarea unui nou material?

Da. Vrem acest lucru. Chiar săptămîna trecută am vorbit cu producătorul nostru, piesele le avem scrise, ne trebuie doar timp pentru a intra în studio. Avem însă proiectat un mare turneu acustic, cu 45 de spectacole în Scandinavia şi Germania, din care facem o pauză doar de sărbători. Sper ca în februarie să reuşim să începem înregistrările pentru noul material.

Asta înseamnă că spectacolul vostru din 29 va fi unul acustic?

Nu, nu, acesta va fi unul electric, rock.

Ce crezi că ar trebui să facă muzicienii din această parte a Europei pentru a reuşi în Vest?

Sînt convins de faptul că aveţi mulţi muzicieni foarte buni, dar cred că acum se reuşeşte foarte greu în industria muzicală, iar pentru asta trebuie neapărat să prinzi o Londra, un New York sau un Los Angeles. Şi la noi sînt mulţi artişti care coboară din nordul Angliei la Londra, pentru a-şi face mai uşor conexiunile de care au nevoie pentru a reuşi în muzică. Să pătrunzi de la distanţă pe piaţa muzicii rock din Marea Britanie e aproape imposibil, după părerea mea.

Ce le transmiţi fanilor din România?

Vrem să le mulţumim pentru tot suportul acordat în aceşti 36 de ani şi de-abia aşteptăm să ajungem la Bucureşti. Am mai avut anul acesta un concert la Arad şi vrem ca la Bucureşti să ne simţim la fel de bine şi să ne întoarcem acasă, ca şi fanii noştri, sperăm, cu zîmbetul pe buze. Acesta cred că e rolul nostru, nu? Aşa că, veniţi la concert şi simţiţi-vă bine! *Keep on rockin' and happy days!*

a consemnat Cristi CHIRCULESCU
(aka Kirk, realizator City Fm)

colţul scurt

50 de ani de la revoluţia maghiară din 1956

● La Centrul Cultural Ungar, expoziţia de carte şi fotografie „50 de ani de la Revoluţia maghiară din 1956.“

● La sediul MNAR, intrarea Ştirbei Vodă nr. 1, în perioada 27-28 octombrie 2006, va avea loc seminarul „Ce învăţăm astăzi la muzeu?“ la care vor participa specialişti din domeniul educaţiei muzeale.

● Sîmbătă, în Aula Palatului Cantacuzino a Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor, de la ora 18, concert al ansamblului polonez Profil.

● În cadrul Festivalului ASTRA Film Fest 2006 va fi organizată expoziţia de fotografie „Feţele României“, la care participă fotografi din România, SUA şi Germania.

● La H'art Gallery, expoziţia Anei Bănică: „Într-o vară cu mult soare / Am cusut la păretare!“.

● La Muzeul Ţăranului Român, expoziţia de obiecte, sunete şi imagini „Înfăţişările ţăranului“.

● La Galeria Grigore Mora (str. Grigore Mora 39), expoziţia „Portocalia“ – Marilena Burcea.

● La Muzeul Naţional Cotroceni, expoziţia de icoane şi fotografie „Lumina de la Răsărit, ortodoxia în Polonia“.

(M. C.)

Adina RĂDULESCU-TUDOR

Artă pe bandă

Am fost aproape sigură că Salonul Internaţional al Benzii Desenate „BD Bucureşti 2006“ de la Sala Dalles oferă destule motive vizitatorilor să-şi schimbe dispoziţia într-una bună. După ce am trecut de două ori prin ediţia a 16-a, de fiecare dată cu alţi prieteni şi într-o altă stare, sînt sigură că nepasionaţii de benzi desenate şi copiii trecuţi, care nu se mai imaginează stăpînii „Focului Raţiunii“, ca nepoata mea, vrăjitoarea Irma din colecţia Witch, refuză magia acestei lumi şi preferă dezbaterile: Sînt benzile desenate artă? Şi dacă sînt, fac parte din pop-art? Ar trebui ca arta să presupună un meşteşug continuu perfecţionat sau e genială pînză pe care un pictor varsă cîteva cutii de vopsea aparent la întîmplare?

Chiar aşa de simplu nu e. Cam asta vrea să spună expoziţia „Cum ia naştere o BD“ a lui Hergé. Autorul lui Tintin dă o lecţie, la propriu, amatorilor de benzi desenate, dar şi celor care nu cred că această artă e treabă serioasă. Etapele prin care trebuie să treacă Tintin, pînă la prima sa apariţie în public, nu sînt cu nimic mai prejos decît aventurile propriu-zise din benzile desenate. Căutarea ideii de bază, a actorilor, decuparea secvenţelor, documentarea, compunerea şi traseul fiecărei imagini presupun lucrul în echipă şi o tehnică riguroasă de muncă. Abia cînd povestea se conturează, se stabilesc detaliile, titlul, coperta, culorile, textul şi nuanţele obţinute din roşu, albastru şi galben, peste care se adaugă contururile în negru. Stilurile de lucru sînt legate de abordarea artistului asupra temei şi de exigenţele textului ales.

Edmond Baudoin, care pregăteşte un roman grafic după *Travesti* al lui Cărtărescu, crede că o bandă desenată de calitate presupune parcurgerea unui drum care are ca finalitate o imagine de calitatea unei picturi. Această imagine se cere a fi stricată pentru ca cititorul să nu zăbovească prea mult asupra detaliilor, ci să treacă mai departe. Tocmai trecerea aceasta îi asigură succesul. Pare un proces demn de toată stima şi respectul, însă scepticii sînt greu de convins. Imaginea de artă „uşoară“ pe care o au benzile desenate persistă, pesemne, din cauza temelor şi textelor copilăreşti, cu SF-uri şi umor de consum, ocărîte de profani. Cu puţină bunăvoinţă, şi scepticii, şi oamenii mari, cu pretenţii academice în artă, obosiţi de atîtea încercări pop-art, au putut recunoaşte la Dalles că o combinaţie „Bulles, Jazz, Blues“ poate fi reuşită. „Muzica se scrie în culori“ nu e doar o succesiune de secvenţe care spune o poveste, ci e adesea o singură imagine, o jumătate sau un sfert de secvenţă, care forţează imaginaţia să deşire o poveste fără sfîrşit, în care fiecare îşi poate asuma năzărirea. Ascuns sub reclama „Old absinth house since 1807“, năuc de mirosul halucinant al băuturilor, poţi rămîne îmbibat în secvenţa din colţul francez al New Orleans-ului, visînd la Mardi Gras. Pînă la urmă, dacă pentru nu ştiu care motiv, cu sau fără absint, reuşeşti tu însuţi născocirea episodului urmăror şi o replică *yat*, nu mai poţi pune la îndoială magia benzilor desenate. Nu văd cum altfel decît printr-un act magic ai putea să dai formă himerelor lui Cărtărescu, Victor, Baudoin. Himerele acelea care se devorează reciproc, precizate de Baudoin în benzile desenate pentru a fi lichidate, cu aceeaşi cruzime şi plăcere cu care au fost descrise. Probabil himerele lui Baudoin sînt slobozite tocmai pentru a inhala, din prietenie, himerele celorlalţi doi, poate sînt răspunsul la întrebarea din debutul romanului *Travesti*: „Prietene, cum să lupt cu himera mea?“. Edmond Baudoin intră şi el într-un univers exasperant, e un creator care taie în carne vie, mutilează din interior, crestează în buze „adaptarea la frustrare şi singurătate“, înnegreşte ochii cu puţină cruzime, ca să-i rotunjească de „dragoste şi tînjire pentru nimeni“ şi să ridice pometii obrajilor în schimonoseala de zîmbet a unui actor cabotin. Şi Baudoin vrea totul sau nimic în artă.

Creatorii români, ca şi cei maghiari, au dat dovadă de un înduioşător naţionalism prin raportarea permanentă la moştenirea culturală: Harapi albi-negri şi în culori, Mircea Voievod manifestînd sub atacul artiştilor aceeaşi modestie şi demnitate cu care ne-a obişnuit în clasele primare şi şmechereală tipic românească, atît de apreciată în luptă. Prin contrast, inspectorul Florentin e un „învingător prin abandon“. Un singur curajos forţează graniţele prin personajul Drago din *Ultimul magnific*. Povestea se petrece în Costa Rica, prin 1988, cînd musulmanul Sayed se luptă cu americanii, doboară un elicopter, salvează un ateu de la moarte şi prin voia lui Allah, primeşte sprijin: *„Scoate-i gloanţele, Ortega!“*. Finalul expoziţiei, tipic românesc, cu îndemnuri şi învăţăminte, îmi trezeşte amintiri proaspăt îngropate. Într-o poveste: „Hai Steaua!“. În alta: „Nu oricine te apără îţi este prieten“. Le pun cap la cap şi-mi vin în minte meciul de marţi, Carlos...

Adrian GUIU

bon de lectură

Grigorie de Nazianz

– o biografie –

● **John McGuckin, *St. Gregory of Nazianzus. An Intellectual Biography*, St.Vladimir's Seminary Press, 2001.**

Printre patristicienii americani, John McGuckin aparţine unei rare categorii de oameni de ştiinţă care se apropie cu temeinicie şi precizie de scrierile Părinţilor; dincolo de spiritul critic şi de atenţia omului de ştiinţă transpare însă simpatia şi adînca reverenţă pentru Grigorie de Nazianz. De prea multe ori ţelul „noilor" patristicieni este descoperirea unor aspecte spectaculoase, „exotice", pe care apoi le vor reambala cît mai atrăgător pentru o audienţă modernă. Întîlnirea acestora cu părinţii Bisericii stă sub semnul unei hermeneutici a suspiciunii. Fără a lepăda virtuţile unui cercetător critic, McGuckin practică o hermeneutică a caritătii.

În prima parte, „In Search of a Self", McGuckin aşază personalitatea lui Grigorie în contextul familiei de care va rămîne legat toată viaţa. De-a lungul cărţii, McGuckin stăruie asupra modului în care Grigorie, prin oraţiile şi panegiricele sale, îşi grefează toate aspectele existenţei asupra imaginarului Scripturii. Printr-o măiestrie retorică remarcabilă, Grigorie îi prezintă pe membrii familiei sale în lumina unor tipuri biblice: Nonna, mama sa, este comparată cu mama lui Samuel sau cu bătrîna Sara. În pofida faptului că este căsătorită, Gorgonia, sora lui, este prezentată ca fiind o adevărată ascetă.

Relaţia cea mai complexă este cea cu tatăl său: Grigorie cel Bătrîn va fi o prezenţă proeminentă în viaţa lui Grigorie. Relaţia lor este marcată de autoritatea şi ascendenţa tatălui, de ceea ce în Antichitate se numea *pater potestas*. Grigorie cel Bătrîn, persoană pragmatică şi nesofisticată, nu dispune de înţelegere pentru desele pendulări ale fiului şi pentru reticenţa de a se dedica întru totul păstoririi bisericii din Nazianz.

Al doilea capitol, „Then Came Athens and the Letters", descrie parcursul paideic al lui Grigorie. Începînd cu Cesareea Cappadociei, unde va începe cursurile de gramatică şi de retorică, trecînd prin Cesareea Maritimă, care în secolul IV avea statutul unei adevărate Universităţi creştine, şi Alexandria Sfîntului Athanasie, educaţia lui Grigorie va culmina cu Şcoala de la Atena. Contactul cu vasta operă a lui Origen duce la o adîncă veneraţie pentru marele Alexandrin, însă Grigorie realizează problemele pe care subordiţionalismul lui Origen le poate crea pentru o teologie trinitară. Tot la Alexandria este confruntat cu interpretarea alegorică practicată de Didymus, elevul lui Origen. Grigorie nu va deveni însă un alegorist radical, ci va îmbina alegoria cu interesul său în hermeneutica literară. Atena, la acea vreme încă un centru proeminent al educaţiei retorice, reprezintă apogeul parcursului său; studiază cu cei mai mari retoricieni în viaţă: Himerios, Eunapios, Prohaeresios.

În lumina parcursului paideic al lui Grigorie de Nazianz, dictonul lui Tertullian – „Ce are Atena de a face cu Ierusalimul" – este problematic. Modelul paideic reprezentat de Grigorie vădeşte mai degrabă o îngemănare între instrumentarul oferit de şcolile de retorică eline şi Scriptură.

Din metropola culturală a Atenei, Grigorie se întoarce la provincialismul Cappadociei unde putem spune că va suferi o viaţă întreagă de o inadaptabilitate funciară. Grigorie de Nazianz nu putea să încapă în provinciala şi limitata lume eclezială din Cappadocia. Un anumit elitism îl va caracteriza pe Grigorie întreaga-i viaţă. După anii petrecuţi la Atena, Constantinopolul va fi singurul loc destul de larg pentru verva sa intelectuală.

„An Invitation to Byzantium", capitolul 5, constituie un adevărat tur de forţă în care autorul îmbină descrierea contextului istoric şi politic cu descrierea prestanţei teologice a lui Grigorie de Nazianz. După moartea lui Vasile cel Mare, Grigorie este trimis la Constantinopol de partida Niceeană, condusă de Meletios din Antiohia, pentru a duce o campanie de predicare şi a pregăti astfel terenul pentru un conciliu ecumenic. Grigorie predică într-o capelă amenajată într-o parte a vilei pusă la dizpoziţie de verişoara sa Teodosia, într-un timp în care securitatea civică şi militară este foarte fragilă. Pînă la intrarea definitivă a lui Teodosie în Constantinopol, Grigorie trebuie să ţină piept unei adevărate ofensive din partea arienilor, al cărui punct culminant este atacul sălbatic în timpul Liturghiei Învierii. Atitudinea pacificatorie a lui Grigorie stîrneşte criticile membrilor care ar fi preferat o ripostă radicală la atacurile arienilor. După venirea lui Teodosie, momentul triumfal al şederii la Constantinopol este procesiunea pe calea Mese alături de împăratul Teodosie, culminand cu Sfînta Liturghie în Biserica Sfinţilor Apostoli.

Apogeul campaniei sale la Constantinopol este predicarea celor cinci Oraţii Teologice care constituie un sumar definitiv al învăţăturilor trinitariene. McGuckin îl prezintă pe Grigorie ca fiind un adevărat inovator, un pionier în clarificarea definitivă a divinităţii Duhului Sfînt. La conciliul de la Constantinopol, Grigorie nu are de înfruntat numai ostilitatea arienilor, ci şi conservatismul partidei trinitariene care la acel moment nu era gata să admită divinitatea necondiţionată a Duhului Sfînt. Formula finală a conciliului reflectă dorinţa unui compromis care să împace diferitele fracţiuni: termenul folosit pentru a descrie relaţia Duhului cu Tatăl este „con-glorificat", termen identic cu cel folosit de poziţia ariană clasică pentru a descrie relaţia dintre Tatăl şi Fiul: arienii recunoşteau „similaritatea" dintre Tatăl şi Fiul fără a concede însă con-subtanţialitatea lor. Din acest punct de vedere, rezultatul sinodului marchează eşecul activităţii lui Grigorie în Constantinopol. Posteritatea însă va şti să clădească mai îndrăzneţ pe principiile trinitariene clare şi lipsite de echivoc, prezentate în Oraţiile Teologice.

În descrierea evenimentului conciliului, transpare naivitatea funciară a lui Grigorie, lipsit cu totul de fler pentru intrigi politice. Sinceritatea şi radicalitatea convingerilor sale nu poate coabita cu nici un fel de dibăcie politică necesară supravieţuirii în intrigile din Constantinopol. Nectarius, un funcţionar public de vază, analfabet în ceea ce priveşte teologia, va fi ales Patriarh al Constantinopolului. Grigorie alege să se întoarcă în Cappadocia natală; această întoarcere va fi în folosul posterităţii teologice datorită implicării masive a lui Grigorie în disputa împotriva lui Apollinarius.

În biografia intelectuală a lui Grigorie de Nazianz, John McGuckin vădeşte o adevărată măiestrie în a împleti firul acribiei istorice cu firul preciziei teologice şi cu cel al sensibilităţii literare. Înainte de a fi un bun tîlcuitor, McGuckin este un bun ascultător al vocii Sfîntului Grigorie Teologul pe care o deslueşte din oraţiile şi poemele acestuia.

***John McGuckin** predă la Columbia University şi este preot ortodox la Patriarhia Română din America.*

Florin DUMITRESCU

Pricopseala lui Kalaşnikov

Poate prima oară de la război încoace, Mihail Kalaşnikov a simţit anul trecut ce înseamnă să dai lovitura. Cînd sigur nu se mai aştepta, părintele octagenar al armei automate omonime a cunoscut marea pricopseală, pe care brevetul de inventator sovietic nu i-l adusese la vremea lui. Cel care, prin creşterea producţiei de împuşcături pe cap de inamic, a contribuit în mod decisiv la soarta războiului – fusese după aceea blagoslovit cu avansări în grad, medalii şi decoraţii fel de fel; dar nu putuse pretinde bietul *homo sovieticus* mai mult decît cele 150.000 de ruble (un pic peste cinci mii de dolari) menite să-i recompenseze rafala de geniu. Bătrînul leningrădean ducea o viaţă modestă, cu pensie şi sporuri de veteran, într-un apartament de două camere; cînd iată că, la nici şaizeci de ani de la mitralierea ultimului SS-ist, nişte investitori germani îi propun afacerea vieţii sale: să îşi valorifice marca. Şi nu licenţa de reproducere a mitralierei Kalaşnikov îi interesa pe reprezentanţii capitalului; nu vreun secret tehnic al legendarei cătele ucigaşe AK-47; nimic concret, în definitiv, nu voiau să obţină foştii inamici de la bătrînul inginer militar. Ei voiau să-i cumpere numele! Mai precis, dreptul de folosinţă a numelui Kalaşnikov ca merceonim, ca etichetă comercială. Odată contractul semnat, „Kalashnikov" urma să devină marca unei game de produse elegante, etalînd de la ceasuri, umbrele şi brichete pînă la cosmetice bărbăteşti, care ar trebui toate să aibă în comun cu Kalaşnikov-arma anumite atribute, mai mult sau mai puţin cuantificabile, precum trăinicia, străşnicia şi o oarecare frusteţe macho; cum ar veni, caracterul fatal...

E lesne să-ţi dai seama de potenţialul comercial al unui atare brand. Căci da: Kalaşnikov era un brand – în sensul extins – înainte ca negustorii din Apus să îi destineze o carieră în *lifestyle*. Redutabila secerătoare foc-cu-foc fusese nemurită în pelicule Mosfilm şi pomenită în cîntece de aldé Bregovici. Kalaşnikov era un simbol al gloriei sovietice, al amintirii războiului cald şi al ameninţării celui rece. Kalaşnikov era o marcă a invincibilităţii Imperiului Roşu despre care, în anii '80, în plină invazie a Afganistanului, se spunea că, de cînd şi-a pornit expansiunea, nu a cedat nici o palmă de pămînt; dimpotrivă... Un brand al comunismului, asemeni celor listate nu de mult în revista de faţă. Sau, mai bine zis, una dintre efigiile comunismului, consacrate ca brand în era consumismului. Se întregeşte astfel o vitrină care îi mai etalează pe Gorbaciov, reificat sub formă de vodcă, tocmai el, prohibitorul vodcii în URSS; şi pe Guevara, acest papă-burgheji nemurit de solarizarea ironic comercială a lui Andy Warhol şi menit astfel să se-ntindă pe burţi îmburghezite, ca imprimeu de *t-shirt* yankeesc...

Ca şi în cestelalte cazuri de „branduri comuniste", caracterul ideologic paradoxal şi promiscuu al brandului-efigie Kalaşnikov poate fi interpretat contradictoriu: fie ca victorie subversivă, dar de esenţă, a comunismului în epoca „materialismului deşănţat"; fie ca triumf atotcuprinzător al spiritului mercantil şi lenitiv al capitalismului, chiar şi asupra adversarilor săi. O privire mai înţeleaptă istoriceşte ar face însă cele două viziuni să conveargă într-una singură, împăciuitoare şi senină. Ideologiile sînt basme pentru copii mari. Chiar dacă oficial şi-a închinat invenţia victoriei comunismului ori, cine ştie, înfloririi mustăţilor tovarăşului Stalin, Kalaşnikov şi-a proiectat pistolul-mitralieră ca să-şi salveze camarazii asediaţi.

Alfred Nobel, inventatorul de acum un secol şi jumătate al ucigătoarei dinamite, şi-a pus averea în joc ca să instituie celebrul premiu destinat progresului şi păcii, făcînd din propriul nume o marcă a ştiinţei şi conştiinţei îmbrăţişate întru propăşirea umanităţii. Mihail Kalaşnikov, inventatorul păgubos al unei arme care i-a salvat *in extremis* conaţionalii, dar care a subjugat apoi jumătate din omenire, ar putea nădăjdui la o izbăvire ceva mai mare. Mai ales că providenţa e cea care i-a ales-o! Marea pricopseală a lui Kalaşnikov nu e mulţimea de bani care i-au venit la bătrîneţe, ci ocazia ca numele său să se transforme, dintr-un sinonim al morţii în tranşee, într-un *label* al vieţii în huzur.

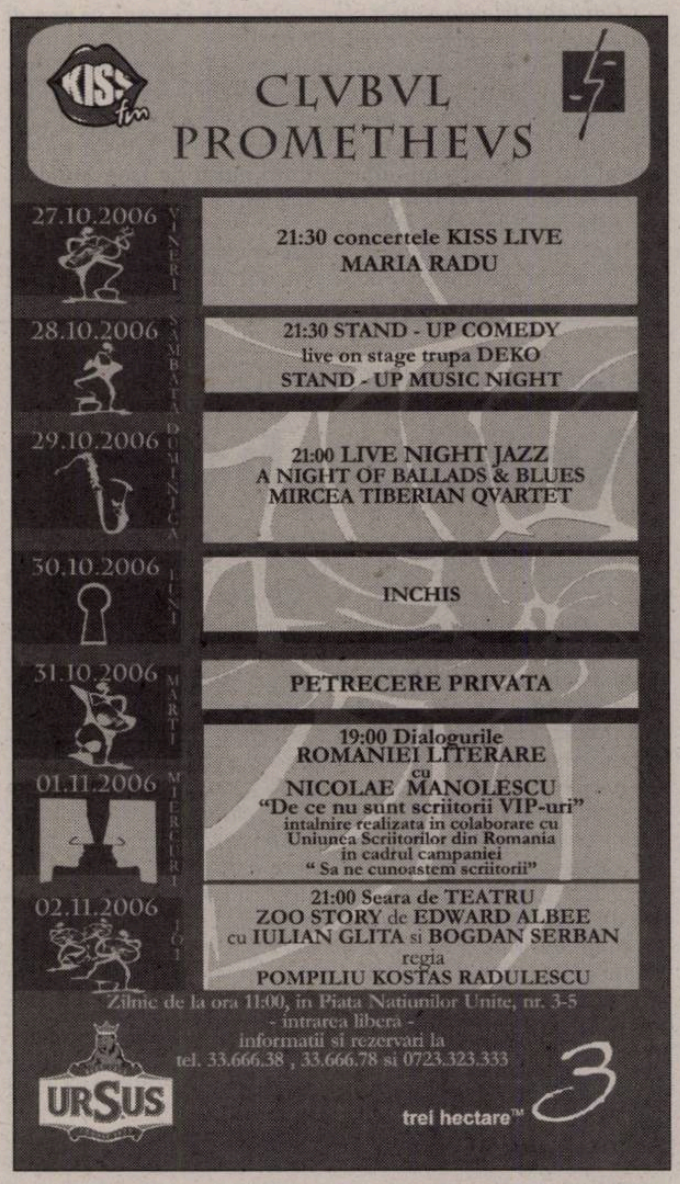

Simona SORA

puzzlecturi

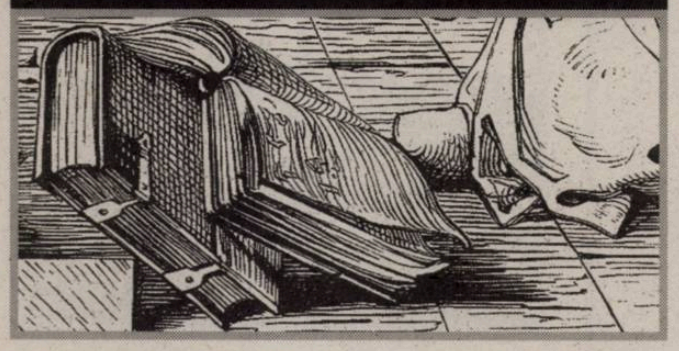

Familia Bundy din Berceni

● **Vera Ion, *Vitamine*, prefaţă de Iulia Popovici, Editura Cartea Românească, 2006.**

Vera Ion a debutat editorial (sub numele Zvera Ion) la 19 ani cu un volum promiţător de poezie *(Copilul-cafea)*, care o individualiza în cadrul generaţiei eteroclite a douămiiştilor. A continuat tot ca poetă, cu volumul *Acetonă* (2005), pentru a publica recent o piesă de teatru, *Vitamine*, a cărei premieră „absolută" (regia Ana Mărgineanu) a avut loc în ianuarie, anul acesta, la Teatrul Foarte Mic. Varianta definitivă (scrisă) a acestei piese este, se pare, rezultatul colaborării între regizoarea Ana Mărgineanu şi studenta la regie de teatru Vera Ion, procedeu folosit şi promovat de grupul dramAcum (vezi prefaţa de *insider* a Iuliei Popovici). Despre spectacolul de la Teatrul Foarte Mic s-a scris pe diferite tonuri, unele empatic-sibilinice, altele realmente critice. Textul propriu-zis a fost însă puţin discutat. Poate şi pentru că publicarea lui n-a produs nici o surpriză, cel puţin în scrisul tinerei poete care avea în primul volum accente de o tulburătoare autenticitate şi cîteva trasee personale de urmat.

Nu ştiu cum a arătat varianta iniţială a *Vitaminelor*, nominalizată în 2004 la concursul de piese de teatru pentru tineri sub 26 de ani; cea publicată acum în volum nu e decît o simplistă scrijelire a cîtorva locuri comune care au devenit calul de bătaie al criticilor „societăţii de consum": imbecilizarea prin televiziune, alienarea post-post-modernă, mcdonaldizarea societăţii, industria telenovelistică, consumismul generalizat – un *bourdieu*-ism rău digerat şi prea din scurt aplicat la recentele realităţi autohtone. Cele 41 de tablouri din *Vitamine* se succed arbitrar şi mecanic, putînd fi, fără mari pierderi, interşanjate. Avem o familie normal-cretinizată (cum ar spune Neagu Djuvara) formată din Mama, Tata, Bro şi Andreea, şi cîteva persoanje colaterale: o fată surdo-mută descoperită printre bilele colorate de la McDonald's şi devenită amanta lui Bro, un Cătălin, amic al lui Bro (de la Little Brother) şi ajuns amantul mamei, un poliţist intruziv, o şefă standardizat-nimfomană, amanta tatălui şi pe inevitabila... Andreea Marin, care a mai „jucat" şi în romanul *Cruciada copiilor* de Florina Ilis. Cei patru membri ai familiei Bundy (în variantă Berceni) se prezintă într-o limbă de lemn, pozează în postúri prefabricate şi uneori cad într-un ermetism absurd. Părinţii se depilează între ei, amantul mamei îl omoară pe Bro şi se însoară cu sora acestuia.

Personajul decisiv e totuşi Bro, *raisonneur*-ul-poet şi alcoolic, ucis accidental şi devenit pentru o bună parte a piesei... un miros ce visează (mort fiind) să-şi revendice iubita surdo-mută şi mcdonaldizată, plecată cu o bursă în America: „de cînd am murit, pot să intru în corpuri Almodovar sugi p... te-am făcut eu sînt mai tare decît filmul tău deci pot să intru în corpuri păcat că ei încă nu mă simt deci practic tot nu pot să fac nimic dar poate asta e în faza de început şi după aia toată chestia se dezvoltă şi aşa că pot în primul rînd să zbor în America şi să o mai sărut o dată lung lung lung lung chiar acolo înăuntru acolo jos atît de lung pînă cînd o să o apuce rîsul aşa cum rîde ea chiţăit fără voce". Nimic nu ne-a pregătit totuşi pentru o atît de amplă vampirizare a unei surdo-mute minore de către un mort.

Mi s-a părut, o dată sau de două ori, că Vera Ion l-a citit pe Gellu Naum, cel din *Poate Eleonora...*, sau pe Aglaja Veteranyi din *De ce fierbe copilul în mămăligă*. Copiii criogenizaţi şi părinţii oligofrenizaţi consumistic din *Vitamine* sînt însă nişte marionete previzibile, nişte *înlocuitori* cu totul lipsiţi de dramatism. Citind piesa, cu greu îţi vine să zici, ca autoarea poemului *Acetonă*: „ia te uită, parcă sîntem la teatru"!

Alexandru MATEI

Francofonie

A r fi greu să ne obişnuim cu o lume fără francezi şi fără limba franceză. Dar n-ar fi, desigur, imposibil. Iar greu ar fi mai ales din perspectiva memoriei noastre culturale. Pentru că, astăzi, Franţa a rămas un cuvînt, la fel cum o simplă sintagmă clişeizată este limba franceză. Sommetul francofoniei, desfăşurat la Bucureşti, vine să demonstreze că mai există francofonie, ceea ce nu e tocmai evident. Ce înseamnă *français* în Africa? Un mijloc de a emigra, sau un motiv de revoltă, cum s-a întîmplat în Coasta de Fildeş a preşedintelui Gbagbo. Ce înseamnă *français* în Europa? Un obiect de studiu academic, ocazia unei burse, o retorică. Ce înseamnă *français* în America? Un accent şi viziunea unui muzeu. Sau un desen animat. Ce înseamnă, pînă la urmă, *français* în Franţa? Pricina unor lamentaţii, izvorul unor discursuri protocroniste, eşecuri în linie în diverse politici sociale şi culturale.

Ştiţi ce mai cumpără astăzi lumea din Franţa? Un discurs elitist şi o literatură subtilă, crudă, capricioasă ca eroinele autoficţiunilor care o compun. Dar există aici o contradicţie de care nu ştiu dacă francezii înşişi îşi dau seama. Uitaţi-vă la ceea ce se întîmplă în România de după 1990. Stîngismul francez e elitist şi conservator pe cît e de popular şi populist – adică stîngist – discursul care se vrea elitist şi conservator. Nu e foarte tare ca Revoluţia franceză să ajungă şansonetă şi muzică simfonică pentru iniţiaţi, deconstrucţionism şi poezie abstractă, iar Contra-revoluţia, inflexibilitatea protestantă, flegma anglo-saxonă, idealul oraşului-de-pe-deal să devină *pop culture*, poezie vorbită, sport, desene animate, Hollywood?

Această contradicţie domină modernitatea europeană. Ea face ca tot ceea ce e francez să pară inabordabil, concentric, dacă nu intranzitiv. În cel mai bun caz, comic. Acest Sommet al francofoniei a fost, desigur, ocazia de a certifica existenţa unei entităţi culturale a cărei percepţie publică se află în opoziţie cu ceea ce, la origine, se voia: o constelaţie de lumini culturale. O fi, dar în plină zi nu le vede nimeni.

Dilema veche vă recomandă

● Evident, Festivalul filmului britanic, din 27 octombrie la Cinema Studio, din care nu trebuie ratate: *Children of Men* (în care Oana Pellea joacă alături de Julianne Moore şi Clive Owen), *The Queen* (cu fabuloasa Helen Mirren în rolul Elisabetei a II-a) şi debutul Andreei Arnold, *Red Road*, deja recompensat la Cannes 2006. Iar pe TVR Cultural, sîmbătă noaptea, continuă (sper!) minunata retrospectivă Otar Iosseliani... (Alex. Leo Şerban)

● Nr. 9 al revistei clujene *Apostrof*, din cel puţin două motive: continuarea anchetei „Scriitorul şi trupul său" (cea mai bună anchetă din toată presa culturală a acestui an) şi poemele Wieslawei Szymborska în traducerea lui Doru Cosmin Radu (din păcate, numai două). (Marius Chivu)

● Mirel Bran, *Bucureşti, dezgheţul* (cu fotografii de Franck Hamel, Editura Humanitas, 2006) – 24 de interviuri dense cu personalităţi semnificative pentru viaţa ideilor într-un Bucureşti scăpat, orice s-ar zice, de tirania şi teroarea indiscutabilului. Autorul este corespondentul din 1998 al lui *Le Monde* la Bucureşti. Deşi am fost insistent sfătuit să prefer *Le Figaro, Le Monde* fiind prea de centru-stînga, nu aş spune că autorului i se poate face această imputare, de care nici nu pare obsedat. De la Cărtărescu şi Dan C. Mihăilescu pînă la un francez, şef de restaurant, se gîndeşte intens, contradictoriu, fără exaltări, fără victimism – într-un cuvînt, normal. Un motiv în plus ca să-i caut atent semnătura lui Mirel Bran în *Le Monde*. (Radu Cosaşu)

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIX FM
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
5
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Andrei GORZO

dilematograf

Ochiul malefic

● ***Dulcele sărut al Daliei / The Black Dahlia* (SUA, 2006), de Brian De Palma.**

Cele mai tulburătoare secvenţe din *Dulcele sărut al Daliei* sînt şi cele mai simple: în ele e vorba despre relaţia dintre o fată, o cameră de filmare, bărbatul din spatele camerei şi spectatorul care o vede pe fată prin ochii acelui bărbat. Fata, Betty Short (Mia Kirshner), e una dintre miile de fete înghiţite şi scuipate afară de Hollywood în perioada de apogeu a puterii sale (1946-47, cînd cinematografele din America vindeau cîte o sută de milioane de bilete pe săptămînă); nu e nici măcar o starletă, ci doar o aspirantă, şi secvenţele acelea (filmate în alb-negru) sînt probele ei pentru diverse roluri sau, mai bine zis, pentru diverse *lucruri* pe care le-ar putea face pentru bărbatul nevăzut (regizor sau producător) care o intervievează. Forţa deranjantă a acestor momente provine din faptul că Betty, care are nişte ochi mari, nefiresc de luminoşi, e cu adevărat înfricoşată (şi tot mai rătăcită), dar, sub tutela falocrată a camerei, a învăţat să exploateze efectul poţi-să-faci-orice-cu-mine al fricii ei şi, atunci cînd vine în patru labe spre bărbatul care se uită – adică şi spre mine, şi spre unii dintre dumneavoastră –, sîntem puşi în faţa unei întrebări incomode: noi ce i-am face? Filmul lui Brian De Palma e despre legăturile dintre cinema şi fantezie erotică şi dintre fantezie erotică şi violenţă. Toate filmele lui sînt despre lucrurile astea. Nu mă refer la comenzile lui hollywoodiene *(Incoruptibilii, Misiune imposibilă I)*. Mă refer la filmele lui de autor, cu texturile lor mătăsoase, ritmurile lor languroase şi ieşirile lor regulate în periferiile sordide ale cinema-ului – porno-ul şi *shocker*-ul de duzină (fata dezbrăcată fugărită de măcelarul psihopat). Unele dintre filmele astea sînt mai bune *(Blow Out)*, altele sînt mai proaste *(Femme Fatale)*, dar, după mine, nici unul nu poate fi socotit o reuşită veritabilă, pentru că, deşi De Palma se învîrte în jurul unei tematici cu adevărat importante şi prin excelenţă moderne (nu e doar un calofil lipsit de personalitate, aşa cum cred detractorii lui), pînă acum n-a fost în stare să-şi dramatizeze temele cu destulă claritate şi forţă intelectuală; n-a fost în stare decît să le decoreze. Nici *Dulcele sărut...* nu e un succes – de fapt, e un dezastru –, dar cazul real al lui Betty Short, neelucidat nici pînă în ziua de azi (cadavrul ei, mutilat oribil, a fost descoperit pe 15 ianuarie 1947), îi oferă lui De Palma o şansă fără precedent de a-şi aduna într-un tot coerent propriile obsesii şi intuiţii despre natura cinema-ului: legăturile dintre cameră şi privirea masculină, dintre privirea masculină şi nevoia masculină de a domina sexual, dintre nevoia de a domina şi violenţă. Lucrînd pe un scenariu de Josh Friedman, avînd la bază un roman de James Ellroy, De Palma leagă uciderea lui Betty Short de începuturile Hollywood-ului (şi, implicit, ale cinema-ului) şi astfel închide cercul. Polanski a făcut ceva asemănător în *Chinatown* (1974): pornind de la o crimă (fictivă), ajungea la marile blestemăţii pe care se întemeia oraşul L. A.. De Palma merge mai departe şi încearcă să aşeze în topul blestemăţiilor cinematograful însuşi.

De ce ratează? Pentru că nu se concentrează pe tema principală şi o lasă să se umple de paraziţi: cei doi poliţişti care anchetează cazul (Josh Hartnett şi Aaron Eckhart) au fost cîndva rivali în ringul de box (dl Gheaţă şi dl Foc), drept care De Palma le aranjează un nou meci (spectaculos, dar irelevant); dl Foc şi prietena lui (Scarlett Johansson) sînt legaţi printr-un secret primejdios (dar, iarăşi, nu foarte bine conectat la temă); dl Gheaţă îşi petrece mult timp în compania dlui Foc şi a prietenei lui, fără a atenta la unitatea cuplului (pînă tîrziu, cînd cuplul s-a destrămat singur), ceea ce, pe lîngă faptul că, iarăşi, mai mult parazitează decît îmbogăţeşte, mai are şi meritul absurd de a-l lăsa pe spectator cu o imagine pînă acum inimaginabilă: o Johansson neglijată de toţi bărbaţii dintr-un film, în frunte cu regizorul. Dar nu e prima vedetă căreia i se întîmplă aşa ceva cu De Palma. Nu e nici măcar singura din acest film: în rolul dlui Foc, Eckhart (o comoară de graţie în recentul *Vă mulţumim că fumaţi!*) nu are altceva de făcut decît s-o ia tot mai rău pe arătură de la o secvenţă la alta, din ambiţia amfetaminizată şi mereu zădărnicită de a sparge cazul. Singura vedetă de aici, care ar avea de ce să-i fie recunoscătoare lui De Palma, este Hilary Swank, care după tot boxul ăla feminin din *Million Dollar Baby* trebuie să fi fost gata să-şi vîndă sufletul pentru un pic de *glamour* şi care, iată, are ocazia de a arbora toate mărcile femeii fatale: părul roşu al Ritei Hayworth, sictirul felin şi zestrea lui Lauren Bacall din *Somnul de veci*. Dar toate astea nu-i folosesc la nimic, pentru că rezolvarea misterului e o scenă de *grand guignol* sau, mai exact, de *horror* gotic californian exagerat pînă la parodie (o bătrînă doamnă nebună, un monstru ţinut în pivniţă sau naiba ştie unde) şi, oricum, pînă acolo, filmul s-a îndepărtat de mult de ceea ce-l făcuse interesant – de preocuparea lui pe jumătate îngrijorată, pe jumătate promiscuă, pentru noile forme de corupţie cărora le-a dat naştere cinema-ul.

trecerea prin reviste

Ajuns cuţit os. La Cluj

ECHINOX
REVISTA STUDENŢILOR DIN UNIVERSITATEA BABEŞ-BOLYAI

Echinox, revista studenţilor din Universitatea „Babeş-Bolyai", nu mai e ce-a fost în anii săi de glorie. Nici n-ar mai avea cum (ah, vremurile!...). Dar apare, e consecventă şi, de multe ori, interesantă şi pentru „noi, ceilalţi". De obicei, publică eseuri şi studii pe teme diverse, cronici de cărţi şi alte texte în care studenţii îşi exersează vocaţia scrisului. Apar multe lucruri sobre şi „grele", mostre de „cultură înaltă", scrise academic, unele interesante, altele mai puţin. Mi-a atras însă atenţia un număr (3-6/2006) cu ceva mai multă viaţă şi cu mai mult zvîc. Cea mai mare parte este dedicată unei dezbateri a stării de lucruri din Universitate. Începe cu un „Manifest pentru reînnoirea structurală a Facultăţii de Litere şi reconsiderarea internă a problemelor Universităţii", continuă cu o analiză a problemelor-semnată de lector drd. Cornel Vâlcu, un interviu cu decanul facultăţii (prof. dr. Mircea Muthu) şi o anchetă printre studenţi (care semnează cu iniţiale! – sugestiv, nu?). Tonul şi stilul multor texte arată că lucrurile stau prost: articolul lui Cornel Vâlcu se intitulează „Agonia literelor", iar Horea Poenar afirmă fără echivoc: „Universitatea clujeană e profund bolnavă". Şi continuă: „O primă cauză pentru starea bolnavă a Universităţii o constituie apatia studenţilor. (...) Conştiinţa politică şi socială a actualilor studenţi e aproape inexistentă. Nu doar grevele au dispărut, ci, mai grav, integrarea studenţilor în sistemul de decizie. Puterea studenţilor este acum minimă (cu siguranţă la cel mai scăzut nivel de după 1990)". O altă cauză – spune Horea Poenar – „o constituie structurile de decizie. Consiliile profesorale sînt conduse de oameni vechi, foarte atenţi cu interesele proprii şi, de ceva vreme deja, docili faţă de structurile superioare... Cum ar putea un profesor universitar să-şi ameninţe poziţia privilegiată din care cîştigă lunar sume enorme (la Facultatea de Litere acestea se învîrt în jurul sumei de 50 milioane venit net) pentru colegii lor mai mici (un conferenţiar trece cu greu de 12-14 milioane, ca să nu mai vorbim de lectori şi asistenţi) şi, cu atît mai mult, pentru studenţi? Este o greşeală să observi că decizia de mărire (uriaşă) a salariilor celor cu grad de profesor universitar a fost o lovitură politică genială, fiind o modalitate de a obţine linişte şi tăcere?". Pe această temă, decanul facultăţii amintêşte de... „discursul preşedintelui Băsescu care a atacat dur situaţia învăţămîntului" şi de „un material, l-a făcut universitatea noastră, un fel de studiu, care a fost înaintat ministerului, doamnei Andronescu, mi se pare că era ministru, în care erau precizate două limite, limita de jos şi limita de sus vizavi de salarizare începînd de la lectori în sus".

Dar nu numai problema salariilor e discutată în acest număr din *Echinox*. Şi, în ciuda aparenţei de „dispută internă" a Universităţii clujene, unele chestiuni sînt valabile pentru sistemul universitar românesc în ansamblu. De pildă, calitatea scăzută a învăţămîntului universitar, lipsa fondurilor (dar şi proasta gestionare a acestora), amestecul între conducerea managerială (administrativă) şi cea profesională etc. Plus o problemă specifică Literelor: facultăţile de litere au *dublă specializare* (de ex., română – o limbă străină), dar acest statut nu se reflectă şi în alocaţiile bugetare.

În ciuda unor patetisme şi a unor naivităţi tinereşti (de ex., ideea unui „consiliu al studenţilor" care să aibă drept de veto în Consiliul facultăţii), dezbaterea din *Echinox* are aerul că... ajuns cuţit os. Nu rezultă că mămăliga stă să explodeze. Dar fierbe. (**M. V.**)

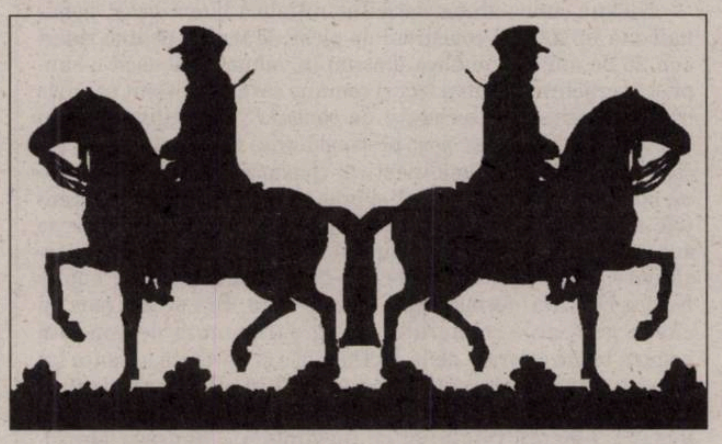

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

O mărturie

În atenţia tinerilor istorici născuţi după '68

Pe 28 august '68, după o săptămînă, totul se cam terminase: lui Ceauşescu, care nu era încă „Nea Nicu", nicicum „Odiosu", îi intraseră minţile în cap, după ce luase minţile unui întreg popor cu discursul din balcon, pe 21, cînd apreciase ca o ruşine invadarea Cehoslovaciei de către trupele Pactului de la Varşovia; alergasem într-un suflet alături de Radu Penciulescu – cu care legasem o vorbă şi o cafea la blocul Turn – să-l auzim în Piaţa Palatului, dar pînă la ideea de a intra în partid drumul era mult mai lung decît de la Turn la Galeriile Kretzulescu şi, hotărît, nici măcar o asemenea zi antisovietică, necunoscută în viaţa noastră de bucureşteni, nu mă îndemna să-l străbat. Putea deveni, în doi-trei ani după moartea lui Dej, un antistalinist, un dubcekian, un reformist – fostul nostru secretar general al UTC-ului, cel mai încuiat şi mai dur membru al Biroului Politic, cel care declanşase, în '58, lupta împotriva împăciuitorismului, lichidînd orice încercare de destalinizare după Raportul lui Hruşciov? Totuşi, de ce n-ar fi avut şi Ceauşescu drept la evoluţie, la descuială? Dacă Gomulka şi Kadar deveniseră brejnevieni, de ce n-ar fi fost posibil şi invers, ca acela care ne dăduse cu capul de toţi pereţii pentru tendinţele noastre mic-burgheze şi contrarevoluţionare, cel care interzisese *Proştii sub clar de lună,* să se transforme într-un Gomulka sau Kadar din '56?

O simplă intuiţie mă făcea să-mi spun tot timpul „nu, nu e cazul", precum declaram – cu nevolnică ironie – în autobiografii la rubrica: „ordine şi medalii ale Republicii Populare Romîne". În fapt, n-am participat decît la o singură acţiune organizată, de care nimeni nu vorbeşte, nu-şi aminteşte, ba chiar unii se şi miră auzind de ea: în zilele acelei săptămîni, toţi scriitorii – tineri şi bătrîni, cu armata făcută sau nu, cu sau fără rădăcini mic-burgheze, comunişti şi ne, poate chiar şi anti – da' cine-i ştia? –, talentaţi, genii sau nulităţi, decoraţi şi suspecţi, harnici şi şomeri etc. – am fost mobilizaţi pe Stadionul Tineretului de la Şosea; acolo, sub comanda lui Laurenţiu Fulga şi Nicolae Tăutu, cele mai înalte grade militare din breaslă, am făcut, pe grupe, cîteva exerciţii de instrucţie ostăşească, trecîndu-se apoi la repartizarea celor instruiţi în mînuirea unei puşti la puncte de foc şi de rezistenţă, în caz că... Adică în caz că sovieticii ar invada Bucureştii şi ar ataca, de pildă, Casa Scriitorilor; ca sergent-major în rezervă, mi se repartizase o fereastră a Casei, cu vedere spre stradă; ani de zile, literatura fusese o armă – acum era vorba invers, să ne apărăm Uniunea şi literatura cu arme adevărate. Nimeni nu îndrăznea să întrebe ceva, păream cu toţii, toţi ficţionarii, ca trăsniţi de o ficţiune din afara noastră, încremeniţi în cea mai complicată clipă, aceea cînd o abstracţie enormă – să zicem libertatea, patria, viaţa – capătă chip şi glas de om, omul acesta fiind colonelul Nicolae Tăutu, care ne explica nu de ce, asta se subînţelegea, ci cum să ne facem datoria. Numai că Tăutu, poet din prima linie a liricii ostăşeşti, era faimos mai cu seamă pentru geniul farselor sale organizate oriunde se găsea, pe pămînt, în aer sau pe apă, la Pelişor, în odihnă, sau pe motonava „Transilvania", în croazieră. Opera sa literară era permanent însoţită de capodoperele sale ludice; nici măcar în acele ore paroxistice, blestematul nostru sarcasm nu înceta să lucreze, făcînd imposibilă o despărţire a omului de opera sa, un *distinguo* între drama naţională şi talentul colonelului în meşterirea unei farse. Voi ţine minte, ca pe o lumină impenetrabilă, privirea de o maximă viclenie – lucidă, tăioasă şi amuzată – cu care Nicolae Velea îl mărunţea şi-l amănunţea pe cel care ne mobiliza la luptă cu aceeaşi vervă cu care ne chema la farsele sale, fie-le ţărîna uşoară amîndurora!

Nu s-a întîmplat, desigur, nimic măreţ, nu am deschis foc din Casa Scriitorilor, Ceauşescu a înţeles repede, cu isteţimea lui sinistră, că antisovietismul său primejduieşte „cuceririle revoluţiei", dar şi interesele sale de naţional-stalinist, antibrejnevian. Eu am plecat peste două zile la 2 Mai să mă bronzez, ca orice idiot, acolo; noaptea, la lumina lunii, satul avea ordin să stingă toate becurile, pentru ca sovieticii, dacă vin dinspre mare, să nu ne vadă jucînd pe prispă belotă şi twist pe platoul de la „Dobrogeanu". Se trecuse deja la rock? Iată ce nu-mi amintesc.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Hai să te avariez un pic!

Bă, îţi bag o avarie? Îţi bag, că vin imediat şi te blochez pe tine şi omor şi o bretea de mers. Ce panarama mamii? Am viaţă în mine, sînge în cap şi nesimţire în vine. Ce gîtul tău! Sînt stăpîn pe maşină, sînt stăpîn pe stradă că am plătit taxa Băsescu, taxa draci, taxa laci, impozite şi fumuri. E muşchii mei, bă, în joc... eu am apăsat pe butonul de avarie, bă, nu-ţi permit să urli la mine cînd eu te blochez juma de oră, sau pun mortul pe breteaua de drum... e muşchii mei care te bagă în mama voastră de nenorociţi, că tu, bă, ţi-ai pus maşina regulamentar, adică ai prins loc înaintea mea, adică tu te-ai trezit înaintea mea, lua-te-ar dracu', bă, eu mi-am băgat maşina în avarie, bă, dar te bag şi pe tine în avarie dacă mă enervezi.

Taci dracului din gură! Nu mă vezi, am venit şi îţi fac un favor că-mi iau maşina din faţa ta ca să ieşi. Păi, bă, boule, acum pe bune, ai putea să ţi-o scoţi altfel? Nu... şi te-am blocat cu maşina mea, adică nu-ţi place jipul meu, jipul meu cu care trag zece vaci, agăţ treizeci de manipulatoare pe oră! Bă, vacă, nu mai urla că te grăbeşti! Nu, că eu ţi-am făcut favor, eu, că te-am pus la punct cu un model deosebit. Ai văzut că am alarmă pe ea, că te-ai îmbrîncit în ea şi ea a reacţionat... e sensibilă, fă, e cum nu eşti tu, te văd bine, mocofano, ce japiţă de maşină ai, hai că mă inervezi şi varză te fac la hermeneutică. Ce japiţă de maşină ai şi tu te pui cu mine, fă? Păi, nu vezi că e ţara asta toată într-o avarie de ani de zile şi noi furăm continuu, şi ţara merge, merge, nu se sparge.

Auzi? Dar tu din ce fonduri de avarie ţi-ai luat maşina? A, eşti la stat... păi, parcă ziceau ăştia că e buget de avarie, dar pentru proaste ca tine nu e, că tu ţi-ai tras maşină dintr-un urgent fond Phare pentru apă în rural... a, am greşit, lucrezi la particular şi ţi-ai şmecherit nişte deduceri scurte şi ţi-ai luat maşina... nu vezi, fă, că nu degeaba te-am ales să-mi parchez bijuteria cu avariile aprinse în faţa maşinii tale?

Cu toţii sîntem vinovaţi, nişte hoţi, aşa că morgă la gură şi spune-mi mersi că te eliberez din avaria mea, ca să fii liberă, să simţi libertatea, să vezi cît de mică eşti în lume, pierdută, anonimă. Pe avaria mea pusă, tu ţi-ai făcut şoul proasto, cine ar putea pe tine să te asculte atît? Te învăţ carte. Să faci la fel altădată.

Cînd eşti grăbită, cînd speri ca în două minute să rezolvi o problemă de juma de oră, cînd eşti în faţa clădirii unde ai treabă, bagă avariile, blochează şoseaua şi maşinile parcate normale şi fugi! Fugi, cînd te întorci, ţi-ai rezolvat problema şi poţi fi tare în clonţ. Tîrnui şoseaua cu toţi papagalii. Păi, nu au ce să-ţi facă! Nu, că dacă ţi-o lovesc ieşind, trebuie să meargă la Poliţie şi să meargă la service şi să dea şpagă la service şi nu le convine, bre, nu le convine. Aşa că e bine să pui avarie. Eşti nesimţit. Ce bine mă simt!

Vintilă MIHĂILESCU
...@hai-hui.ro

Lungul drum al culturii către agricultură

Zilele trecute, „Cultura 2000“ şi-a luat adio de la beneficiarii săi, anunţînd totodată naşterea iminentă a moştenitoarei sale legale, „Cultura 2007“. Motiv de bucurie şi nu tocmai, căci noul program seamănă mai degrabă a copil nedorit şi/sau bolnăvicios, despre care părinţii comunitari nu prea ştiu ce să spună – şi nici nu prea au chef să vorbească prea mult. Nici zestrea de 408 de milioane de euro nu este de natură să-i facă să viseze pe viitorii pretendenţi la cultură din Europa. În mod evident, de la Bruxelles pînă pe malurile Dîmboviţei, oamenii deciziilor importante sînt preocupaţi de alte probleme, mai importante decît soarta culturii. Reprezentanţii „culturii europene“, de la Oslo pînă la Sofia, prezenţi la seminarul de la Sinaia, au confirmat această stare de fapt: debilitatea instituţională a culturii nu este o boală românească!

Şi atunci, ce ne facem? Ce ne aşteaptă?

Într-o prezentare de tip *Real Politik,* Delia Mucică a reuşit performanţa extraordinară de a schiţa în cîteva minute o imagine coerentă şi ingenioasă a acestei perspective ce se deschide în faţa României începînd cu 2 ianuarie 2007. Subliniez, coerentă şi ingenioasă, căci este nevoie de o astfel de combinaţie pentru a putea folosi măcar o părticică din fondurile structurale şi pentru sedusa şi abandonata cultură. Astfel, de pildă, capitolele „dezvoltare rurală“ şi „dezvoltare regională“ vor putea adăposti în mod legitim şi o porţie de acţiuni culturale. Ba chiar şi „transporturile“ ar putea fi infuzate de cultură prin inventarea unui capitol cultural care se cheamă „acces la situri patrimoniale“. Altfel spus, cultura e-n toate, e pretutindeni – mai puţin acolo unde ne-am obişnuit să o căutăm... *Like it or dislike it* – vorba unui comentator european deja păţit, dar asta e! În orice caz, un lucru mi-a devenit clar: după 2007, cea mai mare parte a banilor pentru cultură se vor afla în... agricultură!

Evident, este o mică doză de exagerare retorică în această formulare, dar doar o doză mică. Dincolo de ea se află oricum o problemă generică şi profundă: la ce ne mai referim de fapt astăzi cînd vorbim despre *cultură?* Nu (doar) despre conceptul academic de cultură este vorba aici, subiect al unor substanţiale prefaceri de-a lungul secolelor şi „culturilor“, ci despre imaginarul colectiv, despre sistemul uzual de reprezentări – şi astfel de aşteptări – cu care circulă acest termen în limbile şi minţile oamenilor. La ce ne aşteptăm deci atunci cînd vrem sau nu vrem „cultură“, cînd ne bucurăm de ea, cînd producem, păstrăm sau consumăm „cultură“ etc.?

Antropologul Steven Sampson, un fin cunoscător al realităţilor est-europene şi postcomuniste, descria, pe la începutul anilor '90, ceea ce numea el conflictul exemplar dintre „bani fără cultură şi cultură fără bani“. Pentru prima tabără, cultura este ceva ce pretinde tot timpul bani şi nu dă nimic în schimb. E însă ceva de bonton, aşa că e bine să o plăteşti din cînd în cînd – şi chiar e recomandabil să cumperi ceva cultură şi pentru tine, că dă bine. A doua tabără pretinde bani pentru cultură în modul cel mai firesc ereditar cu putinţă, deoarece cultura ţine de natura umană şi ca atare împlinirea umană a compatrioţilor lor nu este posibilă fără aportul celor cu cultură, dar fără bani. Pe scurt, banii sînt un drept ereditar al făcătorilor de cultură, pe care aceştia îl pretind cu legitimă mîndrie, în timp ce posesorii de bani îl refuză cu legitimă zgîrcenie. Problema este cum să faci ca „banii“ şi „cultura“ să fie în acelaşi coş?

Tocmai aceasta încearcă să facă astfel de planuri strategice precum cel invocat mai sus: să stabilească punţi între aceşti parteneri tradiţionali şi tradiţional ţîfnoşi, păcălindu-i şi pe unul, şi pe celălalt, spre binele comun al lor şi al nostru. Doar că această abordare cît se poate de pragmatică şi (pînă la proba contrarie...) cît se poate de onestă, presupune o schimbare fundamentală a înseşi concepţiei despre cultură, împărtăşită – chiar dacă de pe poziţii opuse – de către cei doi parteneri strategici şi, în ultimă instanţă, de către noi toţi. În speţă, problema nu se mai pune în termeni de ce *este* sau nu cultură, ci de ce anume *faci* cu aceasta? Iar răspunsul este simplu şi univoc: cultura contribuie şi ea la efortul comun de *dezvoltare* a omenirii, de la nivelul său mondial la cel local, al fiecărei colectivităţi în parte. Preocuparea pentru cultură se traduce astfel în acţiuni de *dezvoltare culturală* care, în ultimă instanţă, trebuie să contribuie la *cultura dezvoltării,* una şi universală, viitor luminos al unui sfîrşit al istoriei amînat puţin pentru o ultimă revizie.

În cazul României, mizele şi îngrijorările dezvoltării se află mai ales în zona ruralului, cel mai extins din Europa – deci aici vor fi orientaţi o bună parte din bani. Dar cum această Europă nu prea are interesul ca acest rural să se investească prea mult în agricultură, o bună parte a acestor bani vizînd dezvoltarea se vor duce astfel, în mod paradoxal, spre cultură, nu spre agricultură. Desigur, spre cultură doar în acest sens de „dezvoltare culturală“ (parte componentă a proiectelor de dezvoltare rurală şi/sau regională) şi doar în măsura în care vom fi doritori şi în stare să absorbim banii în acest mod. „Cultura“ va avea astfel nenumărate debuşeuri, de la meşteşuguri şi tot ceea ce înseamnă marketingul tradiţiilor şi turism rural, pînă la cele mai diverse manifestări cultural-identitare de natură să contribuie la coeziunea şi pacea socială a colectivităţilor locale şi regionale.

Pentru cîrcotaşi, cealaltă veste bună este că „rezistenţa prin cultură“ a devenit liberă!...

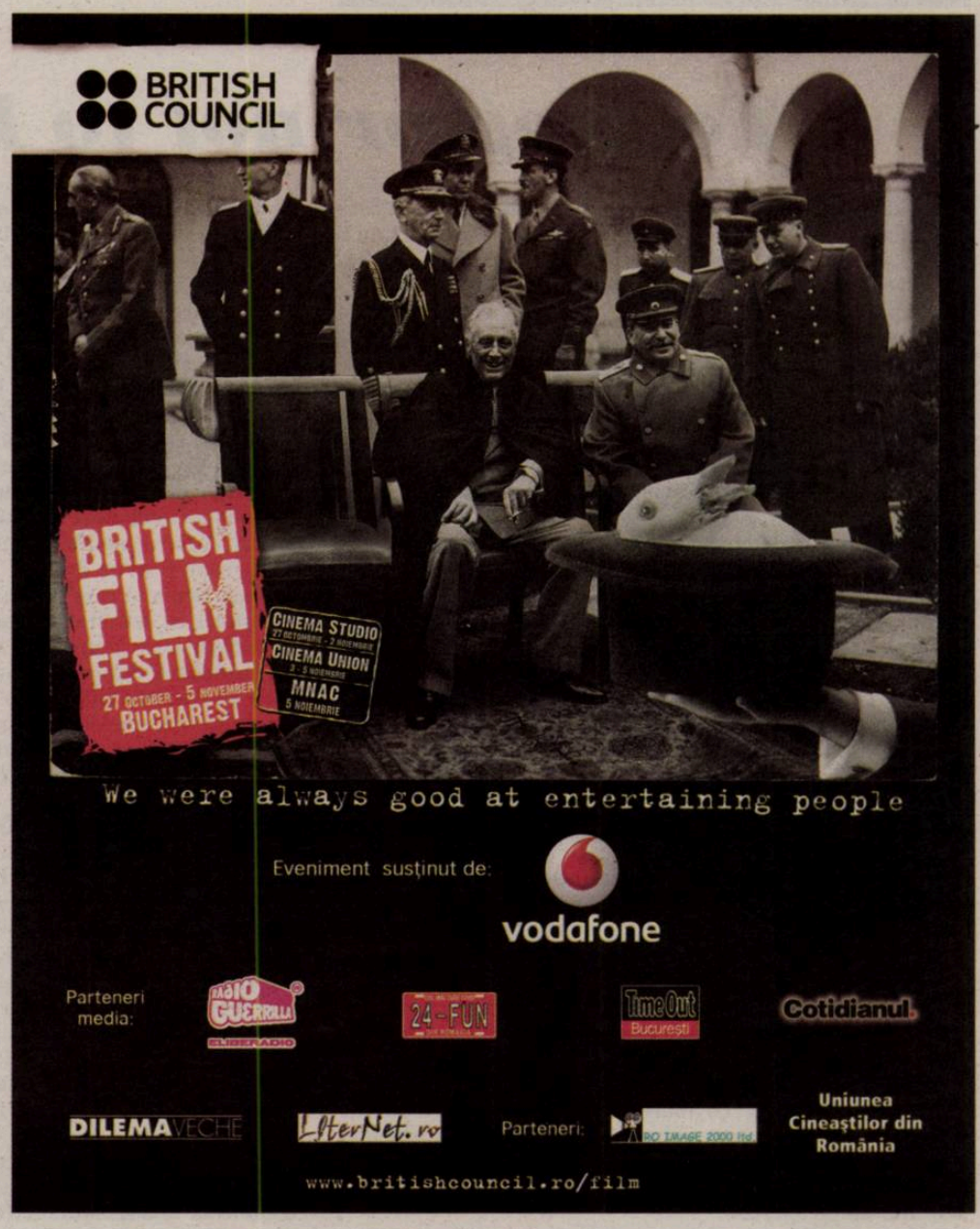

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Mărcuţa

Ascunsă în dosul unei cortine de blocuri, în stînga şoselei Pantelimon, cum apucăm drumul spre ieşirea din Bucureşti, bisericuţa pe care o caut iarăşi, după ani şi ani, apare la capătul străzii Biserica Mărcuţa, la colţul cu altă străduţă, botezată cu fantezie silvestră str. Hăţişului. Mai întîi am un şoc: ce s-a întîmplat? au betonat-o de sus pînă jos? Fiindcă ceea ce văd e o clădire înaltă, cu două turle, cu ziduri de ciment ridicate pe un soclu de falsă marmură, cu ferestrele încadrate de chenare turnate care imită înfloriturile meşterilor de odinioară şi cu un inexplicabil balcon la peretele de nord. Decorul e completat de doi-trei cerşetori şi de cotarle tolănite la soare. Din fericire, m-am înşelat: este o biserică nouă, destul de încăpătoare ca să cuprindă toată populaţia blocurilor din jur.

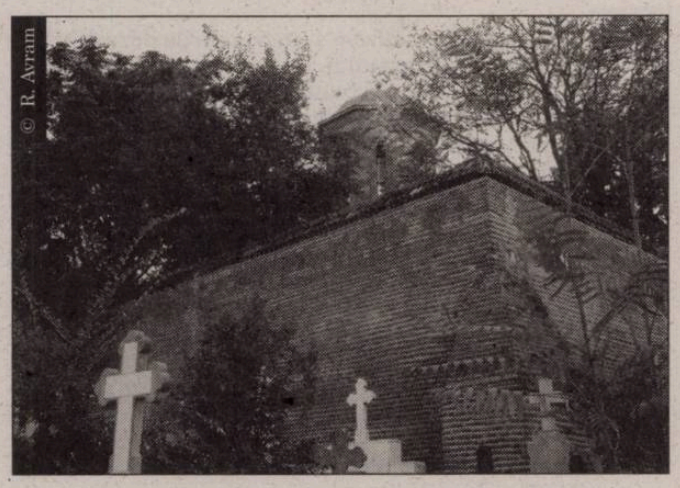

După cîţiva paşi, intrăm pe poarta clopotniţei cu care Vodă-Alexandru Ipsilanti a încheiat în 1779 incinta care împrejmuia mănăstirea, pecetluind-o cu stema sa şi cu iniţialele gravate pe o placă de marmură. Abia acum se iveşte biserica adevărată, cea veche. În spatele ei, spre răsărit, se deschide cealaltă poartă, către cimitirul care coboară pînă la păpurişurile de pe malul Colentinei.

Aici, departe de oraş pe atunci, în 1587, a zidit lăcaş de rugăciune, cu hramul Sfinţilor Îngeri, primul ctitor: Dan logofătul, care va fi un aprig duşman al lui Mihai Viteazul. Murind boierul în pribegie, urmaşii au îngrijit mănăstirea pînă în vremea lui Şerban Cantacuzino, cînd trăia jupîneasa Vişana, strănepoata întemeietorului şi fiica acelui Marcu după numele căruia i s-a zis Mărcuţa. Neamul ctitorilor scăpătase şi a trecut îndatoririle sale pe seama mitropoliei din Bucureşti, căreia i se datorează două refaceri succesive, ultima din 1732. Domnii fanarioţi au închinat Mărcuţa, cu proprietăţile ei, între care o moară pe rîul Colentina, la mănăstirea Halki de la Prinkipo, insulă din Marea de Marmara, în faţa Constantinopolului. Sub ocupaţia austriacă din 1789-1791, în chiliile călugărilor s-a instalat un spital militar, apoi între 1800 şi 1830 a funcţionat o manufactură de „testemele" (basmale, începutul industriei la români!)

Clădirile, în care în 1821 fuseseră găzduiţi, de nevoie, eteriştii şi apoi turcii, au fost părăsite la secularizare, devenind casă de nebuni („Mărcuţa" a intrat în vocabular cu acest sens) şi, din 1924, casă de corecţie. Întoarcerea la viaţa religioasă, ca parohie, nu datează decît din 1952.

Restaurarea începută în 1966 a durat pînă în 1981 şi i-a redat bisericii aspectul iniţial, de Bizanţ întîrziat, planul cruciform cu abside octogonale şi cu o turlă deasupra pronaosului, ferestrele încadrate cu ornamente florale săpate în piatră, sub cele două rînduri de ocniţe, stîlpii rotunjiţi la trecerea spre naos. Dar cărămida zidurilor e brăzdată de fisuri adînci, pridvorul adăugat în 1732, ale cărui arcade deschise se văd la' modelul din tabloul ctitoricesc, a fost închis cu geamuri, iar înăuntru un fel' de gazetă de perete expune poezii de Eminescu... fiindcă poetul a fost internat cîtva timp în balamucul de la Mărcuţa. Portretele domneşti şi-au păstrat inscripţiile chirilice: Grigore II Ghica şi doamna Zoiţa, cu cinci copii ai lor, blajinul Alexandru Ipsilanti cu Ecaterina, „doamna Măriei Sale", şi, zugrăvit mai tîrziu, prin 1802-1806, Constantin Ipsilanti, avînd alături figura

rotundă şi sprîncenată a Elisabetei, născută Văcărescu. Chipul patriarhului Iustinian, pe peretele din dreapta, a fost adăugat, în rînd cu sfinţii, acum vreo treizeci de ani. Vechea pictură e foarte frumoasă, mai ales în pridvor unde, sub funinginea care a înnegrit-o, se desluşeşte o cetate pe care o năruie lovitura unui tsunami.

O întrebare: oare n-ar fi fost mai bine ca banii cheltuiţi pentru orgolioasa construcţie nouă să fi asigurat reparaţiile necesare la vechiul lăcaş?

Adrian MIHALACHE

e-cultura

To blog or not to blog

Îndemnată să-şi noteze fragmentele de existenţă cotidiană, fără nici o preocupare stilistică, fără efort analitic sau dorinţă de transfigurare, cu automatismul care ar fi, chipurile, garantul autenticităţii, doamna T îşi va fi cumpărat, după gustul ei ales, un caiet elegant, legat în piele, cu pagini veline, cu margini aurite, pe care peniţa să alunece uşor, în ritmul variabil al vocii ei interioare. Contrastul dintre precaritatea trăirilor şi somptuozitatea suportului pe care acestea urmau să fie consemnate nu putea decît să-i inhibe demersul. Corecturile inevitabile maculau suprafaţa de ivoriu a paginii, marginile acesteia puneau frîne fluxului relatării. Hîrtia, contrar opiniei răspîndite, nu suportă orice.

În schimb, suportul electronic, desfăşurat în voie, pe ecran, suport care nu păstrează urmele poticnirilor sau ale revenirilor, îndeamnă pe oricine să-şi etaleze, fără rezerve, lungul şi plicticosul drum al devenirii sale. A-ţi construi un site web presupune reflecţie, structurare şi, mai ales, o dureroasă interogare în privinţa propriei identităţi. În schimb, a redacta un jurnal online, un blog, presupune doar succesiunea notaţiilor, a „posting-urilor", fără vreo preocupare de coerenţă. Dacă deschizi un jurnal scris pe un caiet, trebuie să răsfoieşti grăbit trecutul, pentru a ajunge la prezent. Dimpotrivă, pagina jurnalului virtual se derulează precum timpul, împingînd trecutul în jos, iar actualitatea ocupă locul de vedetă.

Puţini autori de bloguri îşi pun întrebarea lui Malraux: „cît merită să-mi pese de ceea ce contează doar pentru mine?". Cu naivitate, ei îşi închipuie că bietele lor existenţe, în care achiziţiile, naşterile şi aniversările sînt cele mai de seamă evenimente, iar bolile animalelor de casă – cele mai mari tragedii, devin semnificative doar pentrù că sînt relatate. Nu le citeşte nimeni blogul, nu şi-l recitesc nici ei, dar păstrează iluzia că nu şi-au pierdut timpul redactîndu-l. Unii, mai imaginativi, transformă blogul în autoficţiune, iar fantasmele lor, cu aparenţe realiste, ajung să convingă pe cîte un editor care amuşină dîrele unor noi frisoane. Acesta va prelua blogul şi-l va transforma în carte, distrugîndu-i identitatea de document şi oferindu-i, în schimb, demnitatea de operă.

Blogul „serios" este un excelent instrument pentru munca în echipă. În loc de întîlnirile în jurul mesei, la care fiecare membru îşi expune rezultatele parţiale, blogul reprezintă un bun itinerar al unei activităţi în curs de derulare, la care ceilalţi participanţi au acces, ei putînd prelua, prin programul RSS sau ATOM, informaţia care li se pare relevantă şi utilă. La rîndul lor, ei pot, ca vizitatori, să-şi insereze propriile comentarii în blogul partenerului, utilizînd instrumente de tip *wiki*. Sincronizarea virtuală dintre colaboratori este mai eficientă decît punerea lor de acord, prin întîlniri periodice, în spaţiul fizic, tangibil.

Cînd, pentru prima dată, angajaţii corporaţiilor au început să redacteze bloguri, management-ul a intrat în alertă. Autorii, nefiind implicaţi în vreun proiect independent, n-ar fi avut dreptul să disemineze informaţii care priveau firma la care lucrau. Curînd însă, cei mai luminaţi au înţeles că activitatea bloggerilor nu făcea decît să crească vizibilitatea companiei. Secretomania legată de bucătăria internă a devenit, brusc, caducă. Blogging-ul nu face decît să iradieze cultura de întreprindere în spaţiul public, iar prezenţa unei corporaţii în spaţiul social şi cultural devine, din ce în ce mai mult, un element constitutiv al brandului său. Blogging-ul face să iradieze cultura de întreprindere în spaţiul public, cu efecte benefice privind imaginea ei. Nu este nici măcar de dorit să-i persuadezi pe angajaţi să prezinte o imagine idealizată a întreprinderii. Atitudinile critice dau credibilitate imaginii, iar analizele vehiculate pe bloguri pot fi uşor valorificate ca tehnici de optimizare. De aceea, *Microsoft* îşi încurajează angajaţii să redacteze bloguri legate de viaţa internă a organizaţiei, bucurîndu-se de faptul că problemele întreprinderii îi preocupă pe aceştia şi în afara orelor de program.

Oamenii politici au găsit în blog o excelentă formă de comunicare cu electoratul. Se ştie că, în ultimele campanii electorale din Statele Unite, candidaţii democraţi Howard Dean şi John Kerry au utilizat cu abilitate ciberspaţiul pentru a-şi transmite mesajele, obţinînd consistente donaţii online. Este adevărat că succesul lor virtual a fost însoţit de un eşec în spaţiul tangibil, în care se votează efectiv, dar trebuie să le acordăm o circumstanţă atenuantă: fanii lor, mesmerizaţi în faţa monitoarelor, nu au găsit de cuviinţă să se desprindă de ele, pentru a merge la urne. Cînd votul electronic va întruni condiţiile contradictorii de securitate şi anonimitate, el va balansa, desigur, în favoarea netizenilor, a cetăţenilor ciberspaţiului. În aşteptarea acestei etape, politicienîi francezi se pregătesc cu sîrguinţă. Nicolas Sarkozy, favoritul viitoarelor alegeri prezidenţiale, are un consilier special pentru blogging, pe Thierry Solere. Acesta doreşte să sporească prezenţa şi vizibilitatea UMP în spaţiul virtual, oferind asistenţă tehnică tuturor militanţilor şi simpatizanţilor care doresc să-şi construiască bloguri, pe care partidul le va găzdui gratuit pe serverele sale. Blogurile UMP vor participa la marea dezbatere politică a momentului şi vor fi înscrise în catalogul *Les blogs de la France d'après*, adică „Blogurile Franţei de după"... Chirac, desigur. Blogul lui Sarkozy însuşi (http://sarkozyblog. free.fr/index.php) este proiectat inteligent şi realizat cu grijă, dînd imaginea dinamică a unui politician *trendy* (pardon, *tendance)*, bine cablat, care pariază pe virtual, sperînd să cîştige puterea reală.

libertatea de impresie

Lauda de sine

Destule au fost îndoielile exprimate în ultimii ani asupra corectitudinii sondajelor de opinie, mai ales în anumite privinţe. Îndoieli provocate de diferenţele dintre rezultatele obţinute de instituţii diferite sau de observaţia că frecvent, acestea erau favorabile celui care comanda sondajul. Destule au fost şi explicaţiile date de specialişti, de tipul: întrebările din cele două sondaje au fost diferite şi de aceea răspunsurile nu pot fi comparate; culegerea datelor a fost făcută în momente diferite, în care s-a întîmplat ceva care a influenţat rezultatele; dacă scădem marjele de eroare, obţinem valori apropiate etc. Cu rare excepţii, realizatorii de sondaje sînt solidari în acţiunea de combatere a eventualelor dubii asupra lor.

Recent, s-a făcut un sondaj printre jurnalişti despre opiniile lor asupra instituţiilor, politicii, societăţii şi chiar a presei. Sondaj cu unele rezultate previzibile, dar şi cu altele neaşteptate. Destul de previzibil era că majoritatea ziariştilor au o părere bună sau foarte bună despre Traian Băsescu, aşa cum a reieşit şi din sondaj. Mai puţin previzibil a fost ocupantul locului 2 în clasamentul politicienilor preferaţi de ziarişti, şi anume Gheorghe Ciuhandu care, pe cît e de onorabil, pe atît de greu vizibil e pe scena publică. Are şi această surpriză explicaţiile ei. Mai complicat de explicat e publicarea unui alt rezultat al sondajului şi anume acela potrivit căruia, ziarul cel mai citit în rîndul jurnaliştilor este *Jurnalul naţional* (înaintea altor gazete precum *Evenimentul zilei*, *Cotidianul*, *Gândul* sau *Adevărul)*. Greu de înţeles, pentru că nu se poate crede că *Jurnalul naţional*, care a plătit sondajul, a comandat şi rezultatul şi nici că un institut serios, cum e CURS, s-ar fi putut preta la aşa ceva sau că ar fi umflat rezultatele fără să i se ceară, doar pentru a-l mulţumi pe comanditar. Ar contraveni chiar rostului unui sondaj de opinie. Rămîne varianta că rezultatul e perfect adevărat. Adică ziarul cu pricina este cel mai citit printre jurnalişti. Stă deci foarte bine la încrederea printre colegii de breaslă. De ce atunci ar fi avut nevoie să publice acest rezultat, riscînd să piardă, împreună cu institutul de sondaje, tocmai din credibilitate. Mai ales că o altă întrebare a aceluiaşi studiu a scos la iveală că 70% dintre ziarişti cred că rezultatele unui sondaj depind de cel care-l plăteşte. Cu alte cuvinte n-au încredere în rezultatul obţinut de comanditar. În cazul de faţă „victoria" *Jurnalului naţional* a fost prezentată în faţa unei mulţimi de ziarişti. Iar directorul CURS se întreba, chiar în paginile amintitului cotidian, dacă neîncrederea jurnaliştilor în sondaje este justificată. Culmea e că tot el şi tot acolo răspundea: „înclinăm să credem că da şi asta din diferite motive". Care or fi motivele astea?

Andrei MANOLESCU

Duminică, 29 octombrie, ora 19.00

Rodica Negrea
în
ROSE
de Martin Sherman
Regia: Liana Ceterchi
Scenografia: Irina Solomon
Traducerea: Liana Ceterchi

Rose este povestea vieţii unei evreice "rătăcitoare" printre marile erori şi orori ale secolului XX, povestea familiei sale, desfăşurată fie în vecinătatea, fie în miezul caruselului morţii, ca un laitmotiv, povestea unui popor la fel de stresat în Germania, în Polonia ca şi în propria lui ţară, iar dincolo de toate acestea, povestea unei lumi contemporane cu intoleranţa împinsă pînă la absurd, cu violenţă şi crimă, ori cu premoniţiile cenuşii şi cu îndoiala ce se aşterne peste întrebările viitorului.

Pentru informaţii şi rezervări de bilete vă rugăm să sunaţi la 3103 103 (0723 103 103) sau scrieţi la bilete@teatrulact.ro.

www.teatrulact.ro

De 8 ani TEATRUL ACT pe Calea Victoriei, 126

ABB
DILEMA VECHE
Gândul
24-FUN
PORT.ro
www.onlinegallery.ro

Iaromira POPOVICI

bazar

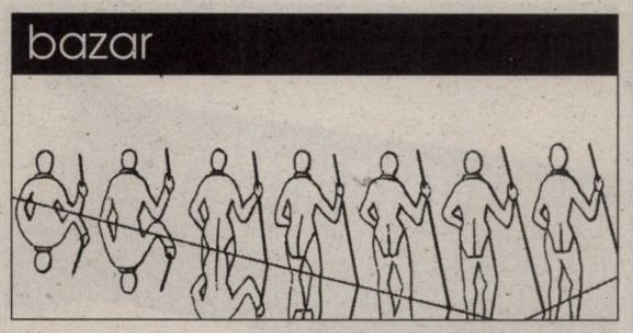

La hotel

Întotdeauna mi-am dorit să locuiesc la hotel, să am servicii asigurate non-stop, şi o identitate incertă. Adică să nu conteze atît de mult cine sînt, de unde şi cu ce *background* vin, să fiu, pur şi simplu, un turist întîmplător, judecat doar după cît de graţios se comportă cu angajaţii şi după ce bacşişuri lasă.

Îmi plac hotelurile, bune sau proaste, pentru caracterul lor impersonal, pentru faptul că îţi fac intrarea într-o altă lume – a oraşului sau ţării pe care ai venit s-o vizitezi, şi ai mereu sentimentul plăcut de anticipare a necunoscutului cu potenţial care te aşteaptă. Care, combinat cu cel de răsfăţ – chiar dacă plătit – al serviciilor îţi dă o stare de emulaţie la care cu greu ajungi în alt fel de situaţii.

Hotelul *Agape,* din Cluj, culmea, aducea cu *Ampère* din Paris. Amîndouă de 4 stele. Pentru un obişnuit al stabilimentelor socialiste, friguroase, cu miros de mucegai, cu chiuveta veşnic susurîndă, fără destule becuri şi cu cîte-un Ciobănaş pe pereţi, era o delectare să păşeşti în cameră: parchet nou, mobilă complet nouă şi adaptată diverselor nevoi, multe şi pufoase prosoape în baie, ba chiar şi incredibilele halate asemenea, foehn, şampon, săpun, minibar, plăpumi impecabile...

O asemenea apologie a confortului mic şi, pînă la urmă, normal, poate părea meschină. Desigur că ea se explică, pe de o parte, prin frustrările societăţii socialiste multilateral dezvoltate în care domnea penuria, şi pe de alta, prin clişeele, dobîndite, pe acelaşi fundal, din filmele occidentale ce înfăţişau, fie şi idilic, binefacerile capitalismului verós. Combinaţia de frustrare cu romantism face mult mai mare bucuria ieşirii dintr-o cabină, transparentă, de duş, şi intrarea într-un halat alb, mîngîietor; urmată de urcarea într-un pat la fel, cu telecomanda în mînă, după ce ai deschis minibarul şi ţi-ai luat o sticlă de şampanie sau de bourbon cu tine, în timp ce priveşti un film siropos la Hallmark şi poţi plînge în voie; ba chiar, atunci cînd se apropie momentul culminant, eşti liber să pui mîna pe telefon şi să comanzi, în cameră, un platou de fructe sau de brînzeturi. La care se adaugă, dacă ai camera la mansardă, aşa cum mi s-a întîmplat mie, după un somn legănat de ritmul aerului condiţionat (dacă ştii să îl foloseşti), momentul contemplativ al deschiderii chepengurilor-vitralii: prin care vezi, de-a dreptul, cerul, cu soarele răsărind cu tot, peste acoperişuri şi printre păsări migratoare.

Dar să nu lăsăm confortul, pînă la urmă firesc, să ne stăpînească. S-a întîmplat ca, tot hălăduind prin ţară, să văd mai multe hoteluri noi, renovate sau construite în acelaşi stil: parchet, laminat, în culori pastel; mobilă idem, de la dulap, cuier, măsuţă de toaletă, pînă la patul însuşi, făcute din obişnuita, deja, imitaţie de lemn, lucioasă, uşoară şi funcţională, în aceleaşi nuanţe de bejuri şi marouri, asemănătoare cu biroul în care lucrez, ba chiar şi cu propria sufragerie, „executate" pe acelaşi sistem de comandă; gresia şi faianţa, impecabile, strălucitoare, cu model, de la duş, în aceleaşi tonuri sau în varianta albastră, montate, îngrijit, de sus pînă jos; jaluzelele portocalii sau galbene, carpetele discret flocoase, cu modele abstracte...

Deja se conturează nu doar un standard al noilor hoteluri, dar şi o monotonie. În timp, cu cît hotelurile de acest fel, confortabile şi îngrijite, se vor înmulţi, semănînd atît de mult între ele, ceea ce oferă ele nu va mai fi suficient. Vor trebui să apară diferenţele: evident, de stil, datorate adevăratelor şi personalizatelor decoraţiuni interioare. Rezultate din mărimea şi orientarea camerei, alegerea tablourilor de pe pereţi, epoca din care datează masa, scaunele şi micile obiecte ornamentale... Sună fantastic, dar sînt convinsă ca va veni şi vremea aceea. Toate la timpul lor...

Teodor BACONSKY

turn înclinat

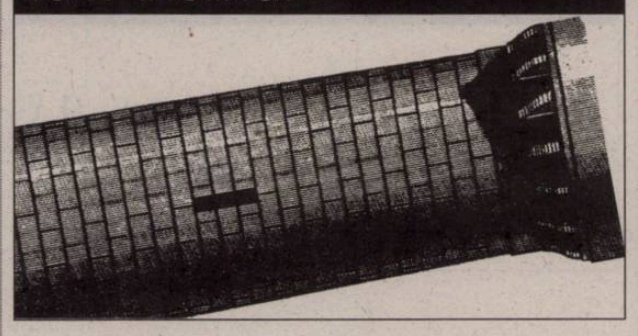

Deocamdată

Europenii care l-au citit la timp pe Allan Bloom *(The Closing of the American Mind)* i-au neglijat profeţia referitoare la prostirea de masă prin democratizarea politicească corectă a Universităţii. Şi totuşi fenomenul s-a mutat treptat din SUA pe bătrînul continent, unde studenţii – tot mai numeroşi – se laudă cu o ignoranţă tot mai întinsă. Aşa ceva se întîmplă finalmente şi la noi, conform regulii că nu contează decît să te „sincronizezi", chiar dacă nu tot ce împrumuţi e neapărat adaptabil sau folositor.

Sînt de acord că, după comunism, eram ruşinea lumii, cu o cifră de şcolarizare de tip african. Dar dacă tot nu avem vreo Universitate în Top 500, măcar să ne plîngem de continua degradare a învăţămîntului „superior". Porţile s-au deschis bezmetic, liceele scot promoţii năucite de experimente avortate, corupţia e la ea acasă, birocraţia „bologneză" le ocupă profesorilor pînă şi puţinul ragaz studios pe care lupta pentru supravieţuire îl mai îngăduia: locuim într-un cadru instituţional, financiar şi de mentalitate numai bun pentru a bloca, pe termen lung, dezirabila domnie a calităţii şi ambiţia de a produce elite.

În ceasul al 12-lea, Guvernului i-a ajuns la ureche alarma. Văd că se pregăteşte pe viitor un plus bugetar pentru Şcoală. Profesorii ar vrea investiţii de infrastructură, dar parcă tot salariul mai mare îi atrage cu precădere: cum să nu-i înţelegi, ca slujitori ai unei vocaţii mereu batjocorite? Însă problema centrală nu e legată de finisaje, termopane, sobe şi computere şi nici de motivaţia dascălilor, cît de reflexul abuliei politice asupra structurii curriculare: nu ai un proiect de societate consensualizat, nu ştii ce vrei, nu ştii nici ce şi cum să predai, ce să extragi din labirintul cunoaşterii contemporane şi cum să gradezi performanţa.

În Occident, analfabetismul cu diplomă e compensat fie prin protejarea filierelor de excelenţă, unde specializarea produce rezultate de vîrf, fie prin garantarea accesului la memoria culturală (prin industria cărţii şi larga reţea a bibliotecilor publice). La noi, proliferarea „particularelor", a năşiilor doctorale şi a plagiatului difuz se combină tot mai armonios cu impostura academică, mistica ambalajului şi mimetismul reformei. Ne mai rămîne să introducem „cote", pe baza discriminării pozitive, pentru fi siguri că am desăvîrşit eşecul, şi e limpede că aşa ceva urmează, că doar intrăm în UE.

În toată această dramă a cunoaşterii fără criterii metafizice, facultăţile de teologie sînt adevărate oaze de conservatorism inept. S-au înmulţit pentru că aduc bani, dar nu s-au înnoit nici măcar la suprafaţă, de ochii galeriei. Deşi integrate în Universitate, ele continuă să funcţioneze ca ghetouri etanşe. Le-am mai criticat sterilitatea, dar niciodată ca acum, cînd le pun la pachet cu apatia naţiunii gînditoare. Teologia e chiar codaşa sistemului. Studenţii învaţă încă după „manuale" constant reeditate, cu minime retuşuri, din anii '50 încoace. Din spatele catedrelor răsună două soiuri de voce: una hîrşită, de bătrîn încremenit în proiect, şi una acută, de tînăr conferenţiar cu bibliografie relativ actualizată, dar fără talent şi mai ales fără dorinţa de a sparge plafonul „predaniei". Întrebări asupra cauzelor prime? Cine se mai osteneşte? „Erezii" de laborator, formulate pentru a pişca intelectul? Nu putem risca. Dezbateri interdisciplinare? Ce să ne mai complicăm, cînd posedăm toate reţetele de vrăjit Baba Floarea, plătitoarea noastră de impozit, la cutia milelor?

Am observat-o şi cu alte ocazii: tot ce mişcă, notabil, în sfera studiilor şi atitudinilor religioase din România provine *din afara* mediului clerical şi al teologiei „oficiale". Şi nu e de mirare, pentru că nu poţi forma personalităţi într-o seră unde neastîmpărul spiritual e sufocat eficient, cu metode îndelung verificate. De altfel, şi polemicile de natură religioasă se poartă între preopinenţi laici: zice dl Cătălin Avramescu că ar fi bine să trecem la protestantism, pentru a confirma vulgata weberiană, iată-l imediat pe dl Mircea Platon, care îi răspunde în numele Ortodoxiei: „Idei în dialog", adică paralele cu Biserica strămoşească. Cam asta este situaţia, cel puţin deocamdată. Vă rog să nu-mi spuneţi că e normal.

Cătălin BUCIUMEANU

Ecumenismul transcendental şi unitatea Bisericii

Ar fi o eroare de perspectivă aşteptarea unei reconcilieri rapide, o restauraţie a cămăşii fără de cusătură, arzînd cîteva etape extrem de importante în dauna introiecţiei la nivelul credinţei, a dimensiunii teologale ce ne desparte imatur de cîteva sute de ani. Dumnezeu e unul, Biserica e una, acesta a fost motivul pentru care încă de la începuturi „toţi cei care credeau erau împreună şi aveau toate în comun" (Fapte, II, 44). Că lucrurile nu au rămas aşa, că ceea ce Dumnezeu a dat omului, acesta a interpretat după chipul său, de fiinţă creată, se poate remarca în lungul şir de dezbateri ce s-au soldat cu învingători şi învinşi, cu anateme şi credinţa că celălalt se află în eterna eroare.

Unirea cu Dumnezeu înseamnă negreşit unirea între oameni, unire redeschisă prin lucrarea pe cruce a lui Hristos. Numai văzînd unirea pe care creştinii o au între ei, lumea „cunoaşte" şi „crede".

„Slava pe care Tu Mi-ai dat-o, le-am dat-o lor, ca să fie una, precum Noi una sîntem: Eu întru ei şi Tu întru Mine, ca ei să fie desăvîrşiţi întru unime, şi să cunoască lumea că Tu M-ai trimis." (Ioan, XVII, 22-23)

Dar de pierdut a pierdut Biserica. Cea care trebuia să-i unească pe toţi sub stindardul credinţei s-a văzut pe sine sfîşiată de orgoliile clericilor şi semnele timpului. Nu doar Biserica a sfîrşit prin a fi privată de integritatea trupului său, dar şi creştinătatea s-a văzut pe sine dezarticulată, îmbucătăţită, redusă la mişcarea ritmată, dar separată, a doi plămîni ce respiră întru suflul divin al Sfîntului Duh.

Cînd reflectăm astăzi la întregirea Bisericii, la dimensiunea ecumenică a fiinţei noastre, la vocaţia dialogului pe care nimeni şi nimic nu o mai poate nega, constatăm simplu insidioasa neputinţă şi un rest parazitar ce stigmatizează orice discurs; ecumenismul de agendă, dialogul frustrat de urmări, discuţiile cu final neaşteptat ce sfîrşesc în speranţe mereu amînate la orizont.

Nimeni nu-şi asumă responsabilitatea intrării în taina relaţiei fraterne. Fiecare întruchipînd pentru celălalt fiul risipitor, fiul plecat şi înstrăinat pe veci de adevărul Tatălui. Acestui fiu i se reproşează rătăcirea în aceeaşi măsură în care i se aşteaptă reîntoarcerea şi smerenia mărturisirii. Dar paradoxul ipostazei, a fiului risipit în rătăcirea sa ori a celui care aşteaptă cu orgoliul împărtăşirii dintr-o cale cu necesitate dreaptă, este cel care ne împinge în faţa reflecţiei propriei situări, polemică şi apologetică. De care parte a drumului ne aflăm? Ne re-găsim oare în paradigma călătorului, a celui care încă mai zăboveşte cîntărind indecidabil propriul drum, ori la capătul lui, împăcaţi şi fericiţi cu alegerea făcută, în aşteptarea celui care va să vină (a fratelui rătăcit). Dintre cei doi fii, în ochii Tatălui, noi care părem a fi?

„Se întîmplă adesea ca, privindu-ne în inimă şi gîndindu-ne la Dumnezeu, să resimţim o indispoziţie greu de definit, ca şi cum Dumnezeu n-ar fi mulţumit de alegerile noastre, de viaţa noastră." („Parabola Tatălui milostiv" – traducere de Maria-Cornelia Ică jr. după Marko Ivan Rupnik, *Gli si gettto al collo. Lectio divina sulla parabola del padre misericordioso,* Ed. Lipa, Roma, 1997, apărută în volumul *Cartea fiului risipitor, o parabolă biblică în şase lecturi pentru omul contemporan,* Editura Deisis, Sibiu, 2005).

Cînd această privire *cord*-ială există, ea devine dintr-o dată cheia, impulsul care împinge umanul la limita libertăţii sale, impulsionînd ceea ce este mai profund în noi înşine la o vedere fără de pată a Tatălui, a milostivirii şi iubirii ce ne-o poartă.

Lentila prin care privim astăzi dimensiunea apartenenţei noastre spirituale îşi întemeiază punctul focal pe o evidenţă la care de-a lungul istoriei au aderat multe spirite avizate. Diferenţele ce ne despart sînt copleşite de asemănările ce ne apropie. Au existat dialoguri imaginare între religiile cărţii, dialoguri ce punctau valenţele pentru care graniţele ar fi putut deveni escaladabile prin convertire. Dar creştinismul se bazează pe ceva cu mult mai profund, pe vocaţia dialogului ce adesea s-a înfăţişat în istoria bisericii precum pharamcon-ul lui Platon. Dialogul s-a transformat de prea multe ori în dispută uitînd probabil, în dauna credinţei, care-i este adevărata lui menire. Sau poate tocmai pentru că o ştia prea bine, dialogul a devenit un al doilea Babel al confesiunilor.

Să ne aducem aminte cu toţii ce soluţie admirabilă propunea Părintele André Scrima pentru un dialog muncit.

„Într-adevăr, numai munca în comun a ortodocşilor şi a catolicilor ar putea pune în evidenţă, prin confruntări fraterne şi competente, profunda convergenţă a tradiţiilor lor, punctele de doctrină ce se află încă în litigiu, dar şi complementaritatea valorilor spirituale şi unitatea sacramentală indestructibilă a celor două Biserici.

Un asemenea efort ar răspunde de altfel aşteptării, aspiraţiei incontestabile a lumii actuale de a vedea Biserica ieşind din îngustările ei accidentale şi regăsindu-şi suflul universal." (André Scrima – *Despre Isihasm,* Editura Humanitas, 2003, volum îngrijit de Anca Manolescu, traducere din franceză Maria-Cornelia Ică jr, Anca Manolescu şi Toader Saulea – Raport către S.S. Patriarhul Ecumenic Athenagoras asupra Congresului de studii: „Mileniul Muntelui Athos" 3-6 septembrie 1963, Veneţia.)

Intenţia de a introduce în final ecumenismul drept o dimensiune transcedentală fiinţei umane, o dimensiune de dincoace din om ce corespunde negreşit unui dincolo de om, răspunde necesităţii obţinerii unei imanenţe a dialogului şi înţelegerii, o introiecţie, ontologic definită, a accentului transcendental apăsat, pe care l-am primit cu toţii prin Duhul Sfînt. „Unde sînt doi sau trei, adunaţi în numele Meu, acolo sînt şi Eu în mijlocul lor" (Matei, XVIII, 20).

Nu e vorba de o disoluţie a corpului doctrinar într-o mistică vagă, pietistă şi sufocantă, ci de o reînnoire a legăturilor ce unesc cuvîntul Bisericii cu liniştea care o fundamentează şi o îmbrăţişează. Căci ea nu-şi trage vigoarea, curajul şi dreptul divin de a vorbi decît din liniştea interioară, din contemplarea minunată. Lossky ne amintea că pentru Ortodoxie dogma nu pretinde să explice, nici să expliciteze taina, ci să învăluie inefabilul şi să constrîngă spiritul să se depăşească în minunarea lucidă a proslăvirii. Cufundate în tăcere, covîrşite de minune, conceptele şi doctrinele, care îşi apără identitatea şi rădăcinile confesionale, se află în acest mediu şi se pot înţelege cu adevărat. Trebuie să amintim fără încetare că orice cuvînt al Bisericii, fie el liturgic, dogmatic sau etic, exprimîndu-se într-o formă raţională şi exactă, păstrează în sine fundamentul său apofatic şi antinomic. Acest sîmbure dialectic este miezul fenomenului divin şi uman care este Biserica.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Aventura Realităţii

Întotdeauna m-a distrat felul cum vorbesc DJ-ii de radio, nevoiţi să turuie în continuu şi să umple spaţiul de emisie cu cuvinte. Orice cuvînt rostit e un bun cîştigat, s-a mai dus o secundă, şi tipii îngrămădesc vorbe cu nemiluita, forţîndu-se să spună cu entuziasm, în cît mai multe cuvinte, puţinele idei pe care le au. (Modul de a vorbi în lungi serii sinonimice al lui Andrei Gheorghe, el însuşi fost DJ de radio, de aici i se trage, de exemplu.) În fine, „m-a distrat" e un fel de-a spune, pentru că nu ţin să-mi ofer o asemenea distracţie.

Noua grilă de toamnă a Realităţii TV aduce cu verbiajul gol şi entuziast al DJ-ilor de radio. Oamenii au un număr limitat de evenimente, dar, parcă, un număr nelimitat de minute care trebuie umplute. Prin urmare, fac ediţii speciale pentru te miri ce prostioară, întorc faptele pe toate părţile, le vîntură şi ţi le prezintă iarăşi şi iarăşi, organizează dezbateri ample pentru lucruri minore, îţi vorbesc despre cum au abordat ei ştirile, din ce parte le apucă, şi tot procesul de producţie în ceea ce ei numesc acum „fabrică". *A propos* de toată această campanie cu „fabrica": e o chestie scremută care mă duce cu gîndul la găselniţele PRO TV (de tip *Protevara* sau altele de genul acesta), menite să dea coerenţă şi identitate, dar care nu sînt altceva decît nişte tîmpenii ridicole, de care, cu siguranţă, nu ştiu ce şef a fost foarte mîndru la un moment dat.

Cei de la Realitatea TV au schimbat structura programului sau feţele de prezentatori cu care lumea se obişnuise şi s-au aruncat cu capul înainte, într-o aventură, părăsind poziţia pe care se consolidaseră în timp. Au adus la emisiunea de dimineaţă doi prezentatori durdulii care se încurcă unul pe altul, au marşat pe prostia cu „fabrica", l-au făcut pe Turcescu prezentator de ştiri (poziţie în care se vede că nu se simte prea confortabil), au schimbat orele de difuzare a unor emisiuni care erau fixate în conştiinţa publicului (aşa cum s-a întîmplat cu emisiunea aceluiaşi Turcescu – pe care l-au aruncat la ora 22,00, cînd încep şi alte talk-show-uri – şi apoi se întreabă de ce i-a scăzut rating-ul).

În fine, există şi lucruri bune în noua grilă a Realităţii, dar sentimentul de improvizaţie ajunge aproape să le covîrşească şi să arunce o lumină generală nefavorabilă asupra postului. Entuziasmul heirupist al noii grile a scos la iveală o crasă lipsă de profesionalism.

Îmi pare rău că se întîmplă aşa, cu atît mai mult cu cît Realitatea TV devenise un reper al televiziunii făcute cu seriozitate. Şi, în plus, oamenii au intenţii bune. Aşa cum, de exemplu, se întîmplă cu proiectul *10 pentru România*. Un proiect lăudabil, dar făcut destul de neserios, după ureche. Duminica trecută emisiunea a fost dedicată scriitorilor – dar cei care au realizat-o se vede că nu au deloc habar de ce se întîmplă în viaţa literară românească sau pe piaţa de carte de la noi. Nu au fost invitaţi reprezentanţi ai marilor edituri, care să vorbească la obiect despre interesul crescînd al publicului pentru carte (şi să nu se mai bată cîmpii cu lamentări de tipul „criza lecturii"), nu au fost aduşi pe platou scriitorii de succes pe care-i avem şi care se regăseau şi-n clasamentul realizat în urma sondajului (Cărtărescu, Pleşu, Patapievici, Liiceanu etc.). Rezultatul: o emisiune fără nici o noimă, în care oamenii ridicau false probleme şi băteau cîmpii, o emisiune plictisitoare chiar şi pentru cei interesaţi de fenomen.

Înainte de această nouă grilă, mărturisesc că Realitatea TV era postul meu preferat. Cealaltă televiziune de ştiri, Antena 3, era prea „ideologizată", prea harnică să facă serviciile şefului Voiculescu, aşa că urmăream Realitatea TV, un post decent, care mă informa fără mari surle şi trîmbiţe şi-mi oferea talk-show-uri interesante *(100%, Cap şi pajură* etc.). Numai că cei de la Realitatea nu s-au mulţumit cu ceea ce aveau şi au vrut să organizeze şi focuri de artificii. Care, din păcate, se fisîie penibil cam de fiecare dată. După cum spunea şi Nenea Iancu, mai binele este duşmanul binelui. Ce le trebuia lor toată această aventură?

Viitorul apropiat

Am cunoscut mai mulţi oameni – în străinătate, dar şi în România – care preferă să comunice cu tine pe *Messenger,* şi nu atunci cînd eşti faţă în faţă cu ei. Cînd îi vezi, nu au mare lucru să-ţi spună, dar pe *chat* sînt foarte activi şi locvace. Mai mult, am cunoscut chiar unele persoane care vor să comunice numai *via* Internet şi, cînd au de discutat ceva, refuză să se întîlnească cu interlocutorii. Pare un scenariu de povestire SF? Poate părea, dar, din păcate, această povestire a devenit realitate, iar relaţiile interumane sînt din ce în ce mai mult mediate de spaţiul virtual. O discuţie faţă-n faţă este considerată, de tot mai mulţi, ceva care face individul vulnerabil şi de aceea este preferată o întîlnire pe Messenger, unde el, aflat în faţa monitorului propriu, se simte protejat. Apoi, la adăpostul *user name-ului*, deci de cele mai multe ori al anonimatului, el va putea să fie oricum, căci nimeni nu-l va trage la răspundere.

Viaţă virtuală

Există pe Internet un spaţiu unde poţi să trăieşti propriuzis – virtual, bineînţeles (dar pentru mulţi graniţa dintre virtual şi real este din ce în ce mai ştearsă). Spaţiul se numeşte „Second life" şi acolo poţi intra înregistrîndu-te ca membru, cu *user name* şi parolă, şi primeşti un avatar – un personaj desenat în 3D, asemeni celor din jocurile pe computer. Dacă intrarea e gratuită, pentru a „trăi" în „Second life" îţi trebuie, ca peste tot pe pămîntul acesta, bani. Reali. Există bănci virtuale unde poţi schimba banii palpabili în cei virtuali care circulă în „Second life". Cu ei, îţi poţi cumpăra un teren în această lume de pe Internet, o casă, obiecte, mîncare şi tot felul de servicii. Prin urmare, îţi sînt asigurate toate condiţiile să trăieşti, cu tot ce presupune aceasta şi în lumea reală – să locuieşti în condiţii conforme cu bugetul, să interacţionezi cu alţi indivizi (alte avataruri), să te distrezi, să călătoreşti şi chiar să faci sex (în fine, să-ţi pui avatarul să facă sex cu un altul). Pare o prostie sau, cel mult, un fel de joc video – numai că, pentru mulţi, lucrurile sînt foarte serioase. Firme din lumea reală ţin să fie prezente sau să-şi facă publicitate în „Second life", trupe celebre de muzică fac turnee în acest spaţiu sau universităţi serioase organizează cursuri în şcolile din „Second life".

Comunitatea din „Second life" a depăşit un milion de indivizi şi este în creştere vertiginoasă, iar zilnic în acest spaţiu virtual se cheltuiesc în jur de jumătate de milion de dolari (reali).

Sondaj predictiv

Prin urmare, chiar dacă nu conştientizăm acest lucru, trăim în plin SF, iar Internetul ne schimbă radical şi rapid viaţa. Aşa stînd lucrurile, previziunile organizaţiei „Pew Internet & American Life Project", despre cum va arăta Internetul şi viaţa noastră în raport cu el, în 2020, nu au de ce să ne surprindă.

Această organizaţie a dat publicităţii, la sfîrşitul lunii septembrie, rezultatele unei anchete în cadrul căreia au fost întrebaţi 742 de specialişti (oameni implicaţi în activităţi care au legătură cu Internetul, directori de firme, activişti, comentatori etc.) despre impactul Internetului asupra vieţii economice, sociale şi politice în anul 2020. În fine, sînt mai multe procente, cu oameni care cred că Internetul va fi foarte ieftin (56%), alţii care cred că dimpotrivă (43%); că engleza va înlocui celelalte limbi (42%), alţii care nu sînt de acord cu acest lucru (57%) şi consideră că web-ul va permite prezervarea culturilor şi a limbilor naţionale şi că, de exemplu, mandarina îşi va extinde influenţa online; că realitatea virtuală va fi „mai productivă" pentru mulţi decît lumea reală (56%), dar că asta va ridica probleme de adicţie şi că oamenii nu vor mai putea discerne între mai multe tipuri de realitate; că succesul (economic sau politic) în lumea viitorului va depinde de Internet (52 %); că vor creşte actele teroriste prin intermediul Internetului, dar şi violenţa împotriva tehnologiei (58%).

„Second life"

Maxime apocaliptice

Mai interesante decît toată această statistică, unde totul este redus la cel mai mic numitor comun, mi-au părut cîteva afirmaţii ale respondenţilor, pe care raportul le înregistrează. Iată cîteva dintre ele:

„Este neîndoios că realitatea virtuală va deveni pentru mulţi mai puţin virtuală şi mai mult realitate. Văd în asta un fenomen de adicţie care ne va ajuta să înţelegem dimensiuni neexplorate ale fiinţei umane." (Barry Chudakov, *The Chudakov Company)*

„Pînă în 2020, fiecare nou-născut dintr-o ţară industrializată va avea un implant cu RFID sau un alt cip similar. Acestea vor oferi importante date personale şi medicale, dar vor fi folosite şi pentru supraveghere." (Michael Dahan, *Sapir Academic College* din Israel)

„*Privacy* ţine de trecut. Din punct de vedere tehnologic, este un concept depăşit. Totuşi, vor exista norme sociale şi bariere legale care vor descuraja excesele." (Hal Varian, *University of California-Berkeley* şi *Google)*

„Dependenţa faţă de lumea virtuală va creşte vertiginos. Mulţi vor interacţiona cu semenii lor numai în lumea online." (Robert Eller, consultant în tehnologie)

„Din cauza existenţei diferitelor tipuri de realitate, personalitatea multiplă va fi ceva la ordinea zilei şi cyber-psihiatria va prolifera. (Daniel Wang, *Roadmap Associates)*

„Actele de violenţă fără sens şi de distrugere vor deveni mai numeroase, din cauza sentimentului de haos specific secolului XXI şi a creşterii sentimentului de lipsă a controlului individual." (Martin Kwapinski, *FirstGov,* portalul web oficial al Guvernului Statelor Unite)

Sună cam apocaliptic, iar anul 2020 este la doi paşi. Ei, dar n-o să murim noi din aşa ceva!

Cezar PAUL-BĂDESCU

Joschka FISCHER

Nu mai orbecăiți, începeți să gîndiți

Data de 9 octombrie 2006 va fi una de care ne vom aminti mult timp de acum înainte. Coreea de Nord a realizat atunci un test cu bomba nucleară. A eşuat acest test? Viitorul este cel care ne va da un răspuns cert, însă repercusiunile politice sînt clare, iar impactul e considerabil.

În primul rînd, presiunea internaţională, în special din partea Statelor Unite, a Chinei, Rusiei şi Japoniei, nu a fost suficientă ca să împiedice Coreea de Nord să facă acest pas. O dictatură îngrozitoare, un regim fără nici un viitor, un stat neînsemnat în politica mondială a reuşit să sfideze marile puteri internaţionale. Furia lor este acum justificată, ca şi sancţiunile.

Dar care va fi efectul unor sancţiuni impuse unui regim al cărui unic scop e supravieţuirea prin izolare – un regim care nu va avea nici un fel de scrupule în a-şi sacrifica propriul popor? Va permite China aplicarea unor sancţiuni dure statului vecin înarmat nuclear şi cu o populaţie aflată în pragul dezastrului umanitar? Cît de credibile şi eficiente pot fi aceste sancţiuni?

În al doilea rînd, Consiliul de Securitate al ONU seamănă în prezent cu un tigru de hîrtie, pentru că autoritatea lui a fost pusă la îndoială de un regim avertizat în prealabil. Acest lucru va fi remarcat peste tot, mai ales la Teheran. Dacă diferenţa între statele nuclare şi cele non-nucleare devine nesemnificativă sau chiar dispare, întregul sistem multilateral de securitate ar putea fi pus sub semnul întrebării. Ziua de 9 octombrie a deschis această cale.

În al treilea rînd, Tratatul de neproliferare a armelor nucleare (NPT), pus oricum în primejdie chiar înainte de acţiunile Coreei de Nord, este ameninţat acum cu dezintegrarea. Unele puteri mici şi mijlocii îşi vor pune o întrebare esenţială: dacă Coreea de Nord poate fi o putere nucleară, noi de ce să nu putem? Dacă în această epocă, în care un regim poate fi schimbat prin intervenţie militară, adevărata suveranitate poate fi garantată doar de armele nucleare, de ce să nu urmăm şi noi această cale? Un colaps al regimului de neproliferare va creşte nu numai riscul unor curse regionale de înarmare nucleară, ci şi pe cel al scurgerii de tehnologie, putînd duce chiar la confruntări nucleare.

În al patrulea rînd, criza nucleară declanşată de Coreea de Nord demonstrează că Statele Unite – pentru prima dată de la sfîrşitul războiului rece – nu mai este principalul jucător pe scena internaţională şi că opţiunile sale sînt limitate şi imprevizibile, în acelaşi timp. După schimbarea preşedintelui Clinton cu preşedintele Bush, Statele Unite au renunţat la dialogul direct cu Coreea de Nord, care putea să modereze comportamentul acesteia, şi astfel SUA şi-au redus inutil propriile opţiuni. China a devenit acum principalul jucător în criza din Coreea de Nord şi în relaţia cu regimul de acolo. Acest lucru va avea un impact serios dincolo de Pacific şi va determina America să-şi concentreze atenţia asupra Coreei de Nord. Europa ar putea astfel să fie chemată să contribuie la relaxarea relaţiilor din Orientul Mijlociu, lucru care se poate întîmpla într-un viitor mult mai apropiat şi pe o scară mult mai largă decît se aşteaptă europenii.

Ce se poate face? Nu se poate evita o stategie de angajare şi control al Coreei de Nord, altfel criza se va accentua. Statele Unite vor trebui să negocieze – direct şi bilateral, dacă este necesar. Se pare că asta se va şi întîmpla. China, umilită de Kim Jong Il, va trebui să-şi asume pentru prima oară rolul de lider în regiune sau cel puţin să gestioneze criza.

Marile puteri nucleare trebuie să acţioneze *acum*, dacă vor să evite o lume în care multe puteri mici şi mijlocii li se vor alătura în Clubul nuclear. O parte a soluţiei este asigurarea accesului nediscriminatoriu la cunoştintele şi tehnologia nucleare, în schimbul dezarmării şi a existenţei unor mecanisme de control.

Acest lucru va impune o soluţie instituţională internaţională la problema îmbogăţirii uraniului, mai presus de orice prin disponibilitatea de a asigura transparenţa şi inspecţii la instalaţiile nucleare. Doar paşi mari spre dezarmare, făcuţi de înseşi marile puteri şi o garantare a accesului la tehnologie sub control internaţional sînt în măsură să stopeze tendinţa către suveranitate nucleară.

La cinci ani de cînd preşedintele Bush a aşezat Irakul, Iranul şi Coreea de Nord pe Axa Răului, realităţile din aceste ţări rămîn descurajante. Irakul este un dezastru şi nimic nu indică că situaţia s-ar putea schimba. Cu fiecare zi, chestiunea unui eşec în această regiune devine tot mai apăsătoare. Război civil? Dezintegrare şi balcanizarea Irakului? Este oare posibil ca dezastrul să fie limitat doar la Irak?

Coreea de Nord pare să aibă „Bomba". Iranul se chinuie din greu să atingă acelaşi scop, în timp ce continuă să-şi extindă poziţia hegemonică în regiune. Dacă, pe lîngă Axa Răului, ne mai gîndim şi la Afganistan, Pakistan, Liban, Siria, Israel şi Autoritatea Palestiniană, alături de terorism, imaginea care rezultă nu este deloc una încurajatoare. Ar trebui oare ca Statele Unite să fie tentate acum, ca răspuns la eşecul lor politic, să ia în considerare o posibilă intervenţie militară în Iran? Un astfel de pas nu ar face decît să împingă Orientul Mijlociu într-un megaconflict, cu consecinţe neprevăzute şi greu de controlat.

***Joschka Fischer** a fost ministru de Externe al Germaniei şi vicecancelar între anii 1998 şi 2005. Fost lider al Partidului Ecologist timp de aproape 20 de ani, în prezent este visiting professor la Woodrow Wilson School, Princeton University.*

Copyright: Project Syndicate/Institute of Human Sciences, 2006
www.project-syndicate.org

despre putere şi dreptate

Joseph S. NYE

Triunghiul est-asiatic

Odată în plus, dorinţa Coreei de Nord de a avea arme nucleare ameninţă stabilitatea Asiei. Noul prim-ministru al Japoniei, Shinzo Abe, a aranjat o întîlnire în China cu preşedintele Hu Jintao, chiar în ajunul testului nuclear al Coreei de Nord, întîlnire în urma căreia ambii demnitari au fost de acord că o astfel de acţiune ar fi fost „intolerabilă".

Întîlnirea este, desigur, una binevenită. Dar Abe a venit la conducerea cabinetului cu reputaţia unui naţionalist mai îndîrjit decît predecesorul lui, Junichiro Koizumi, a cărui încăpăţînare de a vizita controversatul memorial Yasukuni (unde sînt înmormîntaţi şi criminali din al doilea război mondial) a dus la răcirea relaţiilor cu China. Pentru ca stabilitatea să se consolideze, trebuie ca relaţiile chino-japoneze să se îmbunătăţească.

Deşi ambiţiile nucleare ale Coreei de Nord sînt îngrijorătoare şi destabilizatoare, creşterea influenţei Chinei în Asia de Est este cheia politicii geo-strategice în această regiune. În ultimii treizeci de ani, creşterea economică chineză a fost de la 8% la 10% anual. Fondurile alocate Apărării au crescut chiar mai rapid. Totuşi, liderii chinezi vorbesc de o „creştere paşnică" şi o „dezvoltare paşnică" a Chinei.

Acum zece ani, am supervizat întocmirea Raportului Pentagonului asupra Strategiei în Asia de Est, care a orientat politica americană în timpul administraţiilor Clinton şi Bush. La acea vreme, a existat o dezbatere între cei care susţineau controlul asupra creşterii puterii Chinei şi cei care pledau pentru integrarea ei rapidă în sistemul internaţional. Controlul era irealizabil, pentru că, spre deosebire de Uniunea Sovietică în perioada războiului rece, vecinii Chinei nu o percepeau clar ca pe un pericol. În plus, tratarea Chinei ca pe un inamic o poate transforma într-unul real, ignorînd astfel inutil posibilitatea unor rezultate benigne.

Strategia pe care am ales-o a fost „echilibrare şi integrare". Echilibrul din Asia de Est e dat de triada China – Japonia – Statele Unite. Prin reafirmarea parteneriatului de securitate dintre Statele Unite şi Japonia în declaraţia Clinton/Hashimoto din 1996, partea americană a ajutat la realizarea unui echilibru regional favorabil. Încurajînd în acelaşi timp intrarea Chinei în Organizaţia Mondială a Comerţului şi în alte organisme internaţionale, i-am oferit beneficiile unui comportament pozitiv. Astfel, integrarea era bazată pe realism, în caz că lucrurile mergeau prost.

Această strategie a funcţionat în linii generale. Puterea militară a Chinei a crescut, dar comportamentul său a fost mult mai moderat decît era acum zece ani. China mai are o cale lungă pînă la a reprezenta o contrapondere pentru America, aşa cum s-a întîmplat cu Germania Kaiserului care a surclasat Marea Britanie la începutul secolului XX. Cheia puterii militare în epoca informaţională actuală depinde de abilitatea de a crea sisteme complexe de supraveghere din spaţiu, computere ultraperformante şi arme „inteligente". E puţin probabil că China (sau altcineva) va recupera în viitorul apropiat distanţa faţă de SUA.

Dar faptul că China nu este un competitor pentru Statele Unite pe plan mondial nu înseamnă că nu ar putea să intre în competiţie cu America, în Asia de Est, sau că un război în Taiwan este exclus. Dacă Taiwanul şi-ar declara independenţa, mai mult ca sigur că China ar folosi forţa, indiferent de costurile economice sau militare. Dar e puţin probabil că ar cîştiga un astfel de război, iar o politică prudentă a tuturor părţilor pare să facă puţin probabil un astfel de război.

Aşadar, care este problema strategică? Stabilitatea în Asia de Est depinde de bunele relaţii între fiecare dintre părţile triunghiului Statele Unite – China – Japonia, dar relaţiile dintre China şi Japonia s-au deteriorat în administraţia Koizumi. China a permis demonstraţii, uneori violente, la consulatele de pe teritoriul său, împotriva schimbărilor din manualele de istorie care îndulcesc descrierile invaziei japoneze din 1930. După ce 22 de milioane de chinezi au semnat o petiţie împotriva includerii Japoniei în Consiliul de Securitate ONU, premierul Wen Jiabao a anunţat opoziţia Chinei la o astfel de decizie. China a obiectat la declaraţiile Japoniei privind Taiwanul. În plus, există dispute teritoriale cu privire la unele insule şi posibile rezerve de gaze naturale din apropierea graniţei maritime chino-japoneze. Totuşi, vizitele premierului japonez la memorialul Yasukuni au rămas cea mai controversată problemă şi, pînă la vizita lui Abe, China a fost reticentă în a participa la orice întîlnire cu Japonia, atîta timp cît aceste vizite continuă. Deşi China a devenit cel mai mare partener comercial şi investitor străin al Japoniei, naţionaliştii din ambele state au alimentat extremismul celuilalt, în vreme ce Guvernele se joacă cu focul.

Interesele americane se limitează la stabilitatea din zonă şi la continua creştere a comerţului şi a investiţiilor. Aşa că preşedintele George W. Bush i-ar putea spune în particular lui Abe că SUA salută bunele relaţii dintre Japonia şi China şi că vizitele la memorialul Yasukuni subminează înseşi interesele Japoniei în zonă, reamintind popoarelor din regiune de Japonia respingătoare a anilor 1930 şi nu de Japonia atractivă de astăzi.

În acelaşi timp, Statele Unite trebuie să fie prudente în ce priveşte implicarea Japoniei în problema Taiwanului – un punct nevralgic pentru China – şi, în paralel, să încurajeze dezvoltarea instituţiilor asiatice care înmulţesc contactele şi previn conflictele. Asta poate include dezvoltarea Summitului Est-Asiatic, revigorarea Cooperării Economice în Pacificul Asiatic (APEC) şi transformarea discuţiilor celor şase pe tema Coreei de Nord într-un permanent Dialog privind Securitatea în Asia de Nord-Est.

Din fericire, există semnale că atît China cît şi Japonia caută soluţii pentru a ieşi din impasul ultimilor ani. Chiar dacă Abe şi-a menţinut poziţia în legătură cu Yasukuni, întîlnirea cu preşedintele chinez Hu Jintao a constituit un pas promiţător înainte. Unii analişti chinezi recunosc, la rîndul lor, pericolul stimulării exagerate a naţionalismului faţă de Japonia. Statele Unite ar trebui să încerce să încurajeze aceşti paşi înainte. Alianţa Statele Unite – Japonia este crucială pentru stabilitatea din Asia de Est, dar e nevoie de trei laturi pentru a realiza un triunghi.

***Joseph S. Nye** este profesor la Harvard şi autor al lucrării* Soft Power: The Means to Success in World Politics.

Copyright: Project Syndicate2006
www.project-syndicate.org

traduceri de Iulia BĂDESCU

gîndire economică neconvenţională

Joseph STIGLITZ

Să facem globalizarea să „funcţioneze“

Am scris în repetate rînduri despre problemele globalizării: un regim nedrept de comerţ global, care împiedică dezvoltarea; un sistem financiar global instabil care are ca rezultate crize recurente, cu state sărace împovărate mereu de datorii şi un regim global al proprietăţii intelectuale care refuză accesul la medicamentele salvatoare, chiar dacă SIDA face ravagii în ţările nedezvoltate.

Am scris şi despre anomaliile globalizării: banii ar trebui să circule din ţările bogate spre cele sărace, dar în ultimii ani au luat-o în direcţia opusă. În timp ce ţările bogate sînt capabile să suporte mai bine riscurile unor fluctuaţii ale monedei şi ratei dobînzii, statele sărace trebuie să suporte povara acestei fluctuaţii.

Acum aproximativ 70 de ani, în timpul Marii Recesiuni, John Maynard Keynes şi-a formulat propria teorie a şomajului, care descrie modul în care Guvernul ar putea să ajute la combaterea lui. În timp ce conservatorii l-au criticat, Keynes a făcut de fapt mai mult pentru a salva sistemul capitalist decît au făcut-o toţi finanţiştii economiei de piaţă la un loc. Dacă conservatorii ar fi fost ascultaţi, Marea Recesiune ar fi fost încă şi mai gravă, iar cererea pentru o alternativă la capitalism ar fi devenit şi mai mare. În mod similar acum, dacă nu recunoaştem şi nu vorbim despre problemele globalizării, ne va fi greu să o susţinem. Globalizarea nu este inevitabilă: au existat şi înainte eşecuri şi retrageri, şi poate că vor mai exista.

Apărătorii globalizării au dreptate: există *potenţialul* ridicării nivelului de trai pentru toată lumea. Dar în realitate nu s-a întîmplat acest lucru. Nu mai pot fi ignorate problemele ridicate de tinerii francezi, care se întreabă ce rost are globalizarea dacă ea presupune acceptarea unor salarii mai mici şi o protecţie mai slabă pentru locurile de muncă. Nu se poate răspunde cu speranţa nostalgică că toţi vor beneficia într-o zi de pe urma globalizării. Aşa cum a arătat şi Keynes, pe termen lung, cu toţii vom fi morţi.

Creşterea inegalităţii în ţările puternic industrializate a fost o consecinţă a globalizării de mult timp prezisă, dar rareori recunoscută. Deplina integrare economică implică egalizarea salariilor pentru muncitorii necalificaţi de oriunde din lume şi, deşi sîntem departe de a atinge acest „scop“, presiunea asupra salariilor este tot mai evidentă.

Cetăţenii nu pot face mare lucru în privinţa extinderii schimbărilor tehnologice, care au contribuit, în ultimele trei decenii, la stagnarea salariilor reale pentru muncitorii necalificaţi din Statele Unite şi din alte părţi ale lumii. Dar ei *pot* face ceva în privinţa globalizării.

Teoria economică nu spune că toţi vor cîştiga din globalizare, ci doar că cîştigurile nete vor fi pozitive şi, de aceea, cei care cîştigă pot să le ofere compensaţii celor care pierd. Conservatorii însă au susţinut că, pentru a rămîne competitivi într-o lume globalizată, impozitele trebuie micşorate şi ajutoarele sociale reduse. Asta s-a întîmplat în Statele Unite, unde impozitele au devenit mai puţin progresive, cu scăderi fiscale acordate cîştigătorilor – acelora care beneficiază atît de pe urma globalizării cît şi de pe urma schimbărilor tehnologice. Rezultatul: Statele Unite şi alte ţări care le-au urmat exemplul devin ţări bogate cu oameni săraci.

Dar ţările scandinave au arătat că există şi o altă soluţie. Desigur Guvernul, ca şi sectorul privat, trebuie să acţioneze pentru eficientizare. Dar investiţiile în educaţie şi cercetare, împreună cu o reţea puternică de asigurări sociale, pot conduce la o economie mai productivă şi mai competitivă, cu standarde de viaţă mai ridicate pentru toţi. O reţea solidă de asigurări şi o economie cu un şomaj minim oferă tuturor – salariaţi, investitori şi antreprenori – garanţii pentru asumarea riscurilor pe care noile investiţii le cer.

Problema este că globalizarea economică a luat-o înaintea globalizării politicilor şi a mentalităţilor Am devenit mai dependenţi unii de alţii, crescînd nevoia de a acţiona împreună, dar nu avem cadrul instituţional pentru a face acest lucru în mod eficace şi democratic. Niciodată nu a fost o mai mare nevoie de organizaţii internaţionale ca Fondul Monetar Internaţional, Banca Mondială şi Organizaţia Mondială a Comerţului şi rareori încrederea în aceste instituţii a fost mai scăzută decît este astăzi. Singura superputere a lumii, Statele Unite, şi-a demonstrat dispreţul pentru instituţiile multinaţionale şi a acţionat asiduu pentru subminarea lor. Eşecul ameninţător al negocierilor Rundei de Dezvoltare şi lunga amînare a rezoluţiei ONU de încetare a focului în Liban constituie ultimele exemple ale dispreţului Americii pentru iniţiativele multilaterale.

Dacă vom înţelege mai bine problemele globalizării, vom găsi mai uşor soluţii. Există un ansamblu de politici de care pot beneficia oamenii atît din ţările în curs de dezvoltare cît şi din ţările dezvoltate, oferind astfel globalizării legitimitatea populară care îi lipseşte acum.

Cu alte cuvinte, globalizarea poate fi schimbată; este clar că aşa *va fi*. Întrebarea este dacă schimbarea ne va fi impusă de o criză sau va fi rezultatul unei dezbateri şi deliberări democratice. Schimbarea provocată de criză va produce o reacţie împotriva globalizării sau o reconfigurare dezordonată a ei, încît va genera şi alte probleme mai tîrziu. În schimb, dacă preluăm controlul asupra globalizării vom înlătura posibilitatea combaterii ei, astfel încît în cele din urmă va ajunge să-şi îndeplinească potenţialul de care dispune: standarde de viaţă mai bune pentru toţi.

***Joseph Stiglitz** este laureat al Premiului Nobel pentru Economie.* Making Globalization Work *este ultima sa carte publicată.*

Copyright: Project Syndicate, 2006
www.project-syndicate.org

traducere de Iulia BĂDESCU

Ultima carte a lui Joseph Stiglitz (Making Globalization Work, *Penguin Books, august 2006) face parte din acea categorie de lucrări care îi enervează pe unii şi îi entuziasmează pe alţii, dar nu îi lasă indiferenţi nici pe unii, nici pe alţii. Publicăm în continuare un text al autorului, care rezumă tema centrală a cărţii, şi o critică a ideilor sale. Pentru cei deosebit de entuziasmaţi şi pentru cei din cale-afară de enervaţi, cartea poate fi comandată prin www.amazon.co.uk (**C. G.**)*

Dragoş Paul ALIGICĂ

Joseph Stiglitz: depanatorul globalizării

O discuţie despre Stiglitz şi recentele sale publicaţii non-academice ar trebui să se limiteze la a spune că este încă un exemplu din lunga listă a celor care, după ce au făcut o carieră academică ce le-a adus o reputaţie solidă într-un cerc restrîns, au ieşit în spaţiul larg al dezbaterii publice pentru a-şi periclita reputaţia greu obţinută, susţinînd cauze mai mult sau mai puţin lăudabile, cu argumente pe care ei înşişi, în încarnarea lor academică, le-ar fi considerat dubioase. Dar curiosul spectacol pe care îl dă Stiglitz, un laureat al Premiului Nobel în Economie, merită mai mult, din cel puţin două motive.

Cazul său ne arată, înainte de orice, cum pregătirea şi excelenţa într-un domeniu academic nu sînt suficiente pentru a avea o prestaţie la fel de remarcabilă în domeniul dezbaterilor şi discursului public. Vedem cum a fi laureat Nobel în Economie nu se traduce în mod automat în a fi un publicist, ideolog sau comentator public de inspiraţie, talent şi bun-simţ.

Există un al doilea motiv pentru care cazul Stiglitz merită elaborat. El este un simptom al gîndirii contemporane de stînga în economie. Azi, după colapsul socialist din 1989, nu mai poţi risca să spui că economia de stat este superioară pieţei. Dar aşa cum ştim, ideologia stîngii se hrăneşte din triumful emoţiilor asupra intelectului şi al speranţei asupra evidenţei. Prin urmare, stînga merge înainte. Azi, economiştii stîngii adoptă o strategie indirectă. Sigur – spun ei – cînd funcţionează perfect, piaţa este ceva lăudabil. Dar... piaţa are eşecuri. Iar statul trebuie să intervină şi să îndrepte lucrurile.

Şi astfel ajungem tot de unde am plecat. Lista de eşecuri identificate de această nouă generaţie de depanatori economici este elocventă: piaţa eşuează în agricultură, energie, transporturi, forţă de muncă, dezvoltare rurală ş.a.m.d. Înainte, piaţa nu avea nici o şansă în comparaţie cu planul. Azi nu are nici o şansă în comparaţie cu modelul pieţei perfecte. Astfel, azi, în loc de un front masiv al naţionalizării, avem zeci de mici fronturi, fiecare cu propriul grup de depanatori autodesemnaţi în contabilizarea eşecurilor şi propunerea de soluţii administrative.

În această diviziune a muncii, Stiglitz a ocupat nişa celui ce clamează că piaţa eşuează în domeniul globalizării. Argumentul este evident şablonard: cînd funcţionează perfect, piaţa este lăudabilă. Dar... în chestiunea globalizării, ea eşuează. Urmează o listă: inegalitate, dezvoltare nesustenabilă, şomaj, instabilitate financiară, datorie externă etc. – în mare, toate relele deja cunoscute de pe vremea Noii Ordini Economice Internaţionale a lui Samir Amin, Gunder Frank & co. Este nevoie de instituţii internaţionale – mai tari, mai mari, mai multe – care să reglementeze, taxeze, controleze şi redistribuie. Ca şi piaţa, globalizarea are un potenţial enorm, dar acesta este pierdut, dacă nu este administrat. Cine poate să o administreze? Nimeni altul decît cel care îi recunoaşte defectele – o minte strălucită, o inimă generoasă. Aşa stînd lucrurile, nu este nici o mirare că scrierile non-academice ale lui Stiglitz sînt o lungă listă de probleme care, dacă Stiglitz ar fi fost ascultat, ar fi de mult rezolvate. Cum globalizarea este un proces mondial, opiniile lui Stiglitz vizează întreg mapamondul. Stiglitz a văzut tot, ştie tot şi are răspunsuri la toate: Banca Mondială, FMI, tranziţia, inflaţia, deflaţia, aprecierea, deprecierea, privatizarea. Nu există problemă pe care mintea lui Siglitz să nu o pătrundă şi căreia inima sa generoasă să nu încerce să îi dea o soluţie în favoarea celor năpăstuiţi. Nefiind ascultat însă, viaţa sa este o epopee, o luptă eroică împotriva curentului – pe care de altfel o şi putem citi printre rîndurile scrise de acelaşi Stiglitz.

Nu este vorba doar de o slăbiciune în faţa tentaţiilor poziţiei de „guru al criticilor globalizării“, ci foarte probabil şi de impactul culturii academice departamentale în care s-a format. Imaginea economistului care vine călare pe un cal alb să salveze omenirea aflată în criză este parte a mitologiei înrădăcinate între practicanţii acestei discipline. Figura emblematică este J. M. Keynes, om de lume, intelectual stelar şi, uneori, economist, despre care se spune că, în anii '30, a salvat prin ideile sale, capitalismul. Majoritatea economiştilor rezistă tentaţiei megalomane de a se închipui noul Keynes, dar nu toţi. Dotat fiind cu instrumentele înţelegerii pieţei şi eşecurilor ei, cum poţi rezista tentaţiei de a năvăli salvator în arenă pe calul alb keynesian?! Între timp, teoria „eşecului pieţei“ a fost dublată de cea a „eşecului statului“ şi azi nu se mai poate vorbi despre soluţii statal-administrative fără a ţine cont de bine documentatul potenţial de eşec al acestora. În plus, după lamentabilul palmares în privinţa înţelegerii economiilor planificate şi după decenii de ajutor economic extern, aruncat pe apa sîmbetei în „lumea a treia“, mulţi cred că mai multă modestie din partea economiştilor ar fi un binevenit semn de înţelepţire. Dar toate acestea nu pot sta în calea tentaţiei galopului salvator şi anticipatei glorii adiacente.

Acum mai bine de 70 de ani, cînd Premiul Nobel în Economie nu se acorda încă, stînga era capabilă să gîndească grandios. Avea ambiţia să înlocuiască capitalismul cu un nou sistem. Sraffa, Dobb, Lange sau Lerner aveau îndrăzneala să încerce să imagineze o reorganizare din temelii a ordinii economice. S-au aflat în eroare şi au eşuat, dar efortul lor intelectual are în el ceva grandios şi admirabil. Poţi să fii în dezacord ideologic cu ei, dar nu poţi să nu le admiri temeritatea şi forţa intelectuală. În comparaţie cu ei, majoritatea economiştilor stîngii actuale, cu oportunismul lor mărunt, cu elitismul academic deplasat, cu incapacitatea de a se desprinde de obsesia legată de „eşecul pieţei“ şi de a accepta provocarea dată de „eşecul statului“, fac o figură dezamăgitoare. Iar atunci cînd – precum Stiglitz – se complac în a concura personaje ca Michael Moore în a menţine în viaţă, sub respiraţie artificială, sloganurile stîngii retardate, sînt lamentabili.

***Dragoş Paul Aligică** este conferenţiar SNSPS şi* fellow *la Hudson Institute (ww.hudson.org).*

Andrei MANOLESCU

O vizită nearmenească

O ţară încercată

Nu ştim prea multe despre Armenia, dar ştim cîte ceva despre armeni, pe care cei doi Varujeni din Parlament îi reprezintă prin inteligenţă, şi poate de strada Armenească din Bucureşti. Într-o vizită în care, împreună cu un grup de ziarişti, l-am însoţit pe preşedintele Băsescu, am putut afla în mare grabă şi ceva mai mult despre această ţară, caracterizată prin multe lucruri unice, de la alfabet pînă la religie. Problema enclavei armeneşti Nagorno-Karabah din Azerbaidjan e încă nerezolvată, deşi cele două ţări nu se mai află într-un război propriu-zis, ca la începutul anilor '90. Enclava este nerecunoscută oficial, dar are o autoadministrare armeană. Şi pe teritoriul Armeniei există o enclavă azeră – republica autonomă Nahicevan. Încurcături de etnii şi teritorii săvîrşite, evident, de Stalin. Nici în sud, Armenia nu are o vecinătate prea fericită: Iranul. Vecinii cei mai apropiaţi sînt georgieni de la nord. Ţara are o suprafaţă cam cît Muntenia noastră şi o populaţie de 3 milioane de locuitori, din care aproape jumătate trăiesc în capitală. Diaspora armeană e însă de vreo trei ori mai mare. Un milion de armeni trăiesc în Statele Unite, alte peste două milioane în Rusia. Mulţi au fugit din ţară în timpul represiunilor turceşti, care au culminat cu genocidul din 1915, în timpul căruia jumătate din populaţia Armeniei (peste un milion şi jumătate de oameni) a pierit. Turcia susţine şi astăzi că nu a existat un program de eliminare a armenilor şi că aceştia au murit, la fel ca şi o mulţime de turci, din cauza războiului şi a sărăciei din acea perioadă.

Aşteptare şi alergare pe lîngă preşedinte

Drumul de la aeroport pînă în centrul Erevanului îl facem cu un microbuz a cărui cale e deschisă de o maşină de poliţie cu sirenă. Un mers împiedicat cu multe frîne bruşte (maşina poliţiei avea să facă, la un moment dat, chiar un accident uşor). Traficul e bezmetic. Regulile se respectă cu multe excepţii. În marginea Erevanului se zăresc blocuri din vremea comunismului. Aşa cam cum sînt la noi prin Militari, dar de un cenuşiu şi mai deprimant, dacă se poate imagina una ca asta. Pe marginea drumului se înşiră o mulţime de magherniţe. Pe unele scrie *Casino*. Zona seamănă cu şoseaua Giurgiului. Maşinile sînt însă mai prăpădite. Cele mai multe sînt Lada, dar există şi Opel-uri sau Volkswagen-uri vechi. Miniautobuzele care asigură transportul public arată jalnic. Prin ghiduri scrie că sînt şi foarte periculoase. Pe tot *traseul* sînt înşiraţi poliţişti, cum de altfel erau şi la Bucureşti, cînd am plecat. Au cămăşi albe, cu burţi, şi chipiuri cu boruri largi, de tip sovietic. Pe stîlpi flutură steaguri armene şi româneşti. În centru, oraşul e un amestec de capitală de fostă republică sovietică şi ceva oriental-turcesc. Palatul prezidenţial e o clădire cubică, cu coloane, de culoare bej, fără nici un fason. Soldaţii din garda de onoare poartă acelaşi gen de chipie sovietice ca şi poliţiştii. Noi aşteptăm să apară preşedinţii. Peste gardul palatului se vede un bloc şi mă gîndesc că, din balcoane, oamenii pot privi direct în curtea preşedinţiei. Cei de la protocol ne spun că în pregătirea vizitei, principala regulă cu care s-au confruntat a fost lipsa de reguli din partea armeană.

În sfîrşit, apar cei doi şefi de stat. Li se prezintă onorul. Totdeauna mi s-au părut de neasortat preşedinţii în costum de haine (în cazul de faţă şi cu chelie) cu o gardă de onoare în uniforme şi cu chipie de paradă. Se cîntă cele două imnuri, se trece garda în revistă. Pleacă preşedinţii. Pleacă şi garda. Pleacă şi fanfara, cu instrumentele ei Yamaha. Rămînem noi, ziariştii, dezorientaţi şi cu paşapoartele luate (aşa e procedura pe tot parcursul vizitei), prizonieri în palatul prezidenţial, pînă la declaraţiile oficiale de peste vreo două ore. Sîntem invitaţi să stăm într-o sală cu o masă mare plină de pahare şi cu multe scaune puse unele peste altele. Ne înghesuim împreună cu ziariştii armeni, pe care-i ascultăm curioşi cum vorbesc în limba lor. Deşi e indo-europeană, nu poţi distinge nimic cunoscut. Băieţii sînt slabi, bruneţi şi cu nasul mare într-o linie frîntă de pe la mijloc. Charles Aznavour e un armean tipic. De altfel, armenii se mîndresc cu el şi au botezat şi o piaţă cu numele lui. Au şi o piaţă *a Franţei,* numită aşa cu ocazia vizitei lui Jacques Chirac (la fel ca la noi cu piaţa Charles de Gaulle, botezată aşa tot cu ocazia unei vizite oficiale). Chirac a stat trei zile la Erevan, chiar înaintea lui Traian Băsescu. Revenind însă la cei din faţa noastră, fetele au şi ele nasul mare, sînt brunete, micuţe şi cu ochi negri. Un soi de urîţenie interesantă. Poate cam ca grecoaicele. Schimbăm cîteva vorbe în engleză. Ziaristele noastre întreabă ce pot să cumpere de prin oraş. Eu mă interesez ce ar fi de văzut prin Erevan, aşa, la mare viteză. De partea cealaltă, după multă gîndire, o armeancă îmi răspunde: poţi să te plimbi pur şi simplu pe străzi. Reacţie cunoscută. Şi eu mă simt uneori încurcat dacă mă întreabă un străin ce poate vedea prin Bucureşti.

În fine, se produce ceva agitaţie. Sîntem chemaţi să asistăm la semnări de documente. O sală rotundă cu boltă, ca intrarea într-un complex de băi termale. Ne înghesuim printre cabluri, trepiede şi mirosuri. Apar preşedinţii care semnează nu ştiu ce protocoale. După ei, la masă se aşază miniştrii de Externe. Oamenii de la protocol le deschid dosarele cu coperţi roşii. Semnează, aşteaptă să se tamponeze cerneala cu sugativă, se ridică, dau mîna, primesc aplauze. Vin alte dosare. Ce doi se aşază din nou la masă, semnează, aşteaptă, se ridică, dau mîna, asistenţa aplaudă. Al treilea rînd de dosare, aceiaşi miniştri, se aşază, semnează, aşteaptă, se ridică, dau mîna, se aplaudă...

Urmează declaraţii oficiale ale preşedinţilor. Al nostru vorbeşte de securitate şi cooperare în zona Mării Neagre, al lor spune timid că Armenia nu are încă un sistem funcţional de transport prin care să poată ajunge la porturile Mării Negre (Armenia actuală nu are acces la Marea Neagră). Al nostru are aplomb de preşedinte occidental aflat în vizită într-o ţară estică.

Ni se spune că trebuie să fugim dacă vrem să prindem microbuzul care-l urmează pe preşedinte la vizitarea monumentului genocidului. Fugim. Microbuzul goreşte prin oraş după maşinile cu sirenă. Pe tot traseul continuă să fie postaţi poliţişti. Vizităm monumentul, un fel de obelisc ascuţit, pe un deal din marginea oraşului. Preşedintele depune flori şi plantează un brăduţ. Îl întrebăm pe ministrul de Externe ce se întîmplă cu un român care fusese răpit în Nigeria. Ne spune că nu se confirmă nimic. Intrăm în muzeul plin de dovezi înfricoşătoare că a fost într-adevăr genocid. La ieşire, ministrul de Externe ne confirmă ştirea cu românul răpit. Pentru prima oară, de pe dealul monumentului vedem Araratul, ascuţit şi plin de zăpadă, la cei peste 5100 de metri ai săi.

Toasturi şi mîncăruri grele

Ajungem la hotel, de-abia acum, după multe ore de la sosire, şi ne găsim bagajele în camere. Peste tot pe pereţi sînt reproduceri după tablouri de Van Gogh. Un hotel OK, doar că la lift se aşteaptă foarte mult. Nu ştiu de ce, am impresia că aşa se întîmplă în mai tot spaţiul ex-sovietic. La televizor sînt vreo 20 de canale, cinci armeneşti de neînţeles, vreo zece internaţionale, de la CNN la Discovery şi de la Fashion TV la Hustler. Au, de asemenea, vreo cinci programe ruseşti. Toţi armenii ştiu ruseşte din şcoală. Mă uit puţin la un canal de sport rusesc. E un tip de biliard cu o bilă galbenă şi mai multe albe, cu reguli pe care nu le ştiu. Bile mari şi grele care trebuie împinse cu putere şi care abia de încap în găurile de la colţurile mesei. „Biliard sovietic" – îmi spun.

Sîntem anunţati că ni se oferă o masă la un restaurant, de către presa din Erevan. Apropo, am vrut să aflu unde e Radio Erevan şi cineva m-a atenţionat să nu insist că s-ar putea ca gazdele să se supere. M-am lăsat păgubaş.

La masa în aer liber dintr-un local de la marginea oraşului, ne aşteaptă vreo 15 reprezentanţi ai presei armene. Noi sîntem cam tot atîţia. Vorbesc ruseşte, iar noi avem un translator din Republica Moldova. Ni se aduc salate cu peşte şi porumb, salamuri de mai multe feluri, caşcaval şi brînzeturi franţuzeşti, iaurt şi mai multe tipuri de pîine. E de-abia începutul. Mi se pune vodcă în pahar. Nu apuc s-o beau că mi se toarnă în acelaşi pahar, din neatenţie, celebrul coniac „Ararat". După un debut mai timid al relaţiilor, un armean se ridică şi spune că vrea să ţină un toast. Ne spune că au fost la rîndul lor în România, prin nişte zone de provincie şi că au văzut numai lucruri triste. Ne stă mîncarea în gît. Să fie o greşeală de traducere? Le răspundem că nouă ni se pare foarte veselă ţara lor. Se ridică din nou un armean şi toastează în cinstea tuturor jurnalistelor. Moment în care noi, băieţii, sîntem îndemnaţi să ne ridicăm în picioare. Traducătorul ne spune că în ţările caucaziene e obiceiul toasturilor prelungite. Şi atunci parcă îmi aduc aminte ceva de pericolul chefurilor cu caucazienii. Un alt armean se ridică şi toastează în cinstea profesiei de „jurnalist onest". Deduc unele confruntări pe care le au în meseria lor. Se aduce următorul fel, ceva ce seamănă cu o zacuscă încălzită, pe post de garnitură, şi nişte platouri cu *şaşlik* (mîncare tradiţională caucaziană) – un amestec de fripturi de vacă, oaie şi porc (care cică i-ar fi plăcut lui Stalin, încurcătorul georgian de teritorii). De altfel, chiar pe tema teritoriilor se încinge discuţia. Un ziarist român începe să vorbească despre duşmanii noştri comuni: ruşii şi turcii. Şi de aici o întreagă filozofie, de-a dreptul balcanică, aş putea spune. Vine şi vinul, care e roşu (spre mov), dulce şi aromat ca o bomboană. Simt din nou că lucrurile o pot lua razna şi mi-amintesc iarăşi că parcă ştiam cum la petreceri caucazienii îşi cam pierd măsura, se împrietenesc teribil şi ajung să se pupe cu gazdele, uneori chiar şi pe gură. Unii colegi se simt şi ei obosiţi şi cheamă microbuzul pus la dispoziţie. Alţi cîţiva rămîn la masă şi la discuţiile grele cu armenii. A doua zi aveam să-i găsim dormind din greu pe canapelele din hol.

Noaptea, de la balconul hotelului, cînd traficul deja s-a stins, urmăresc un fel de cursă de maşini. Un Hammer negru şi sclipitor care fuge de o altă maşină de teren mai mică şi care are deasupra lumini albastre şi roşii, ca poliţia. Nu pare să fie totuşi poliţie pentru că urmărirea seamănă a joacă. Hammer-ul se învîrte în cerc într-o piaţă şi claxonează ca un vapor. Cealaltă maşină se ţine pur şi simplu după el fără să se întîmple altceva. Scenă stranie de capitală de fostă republică sovietică.

Instantanee prin oraş

Dimineaţa, preşedintele urmează să primească titlul de Doctor Honoris Causa al Universităţii de Stat din Erevan, să se întîlnească cu prim-ministrul Margaryan şi cu Patriarhul Suprem şi Catolicos al Tuturor Armenilor, Karekin al doilea. În program scrie că la toate aceste întîlniri sînt doar „oportunităţi de imagini". Nici un fel de declaraţii, doar să vezi cum arată premierul Margaryan şi poate, mai ales, Patriarhul Suprem şi Catolicos. Prefer să mă despart de coloana oficială şi să colind puţin străzile Erevanului. Infracţionalitatea e destul de scăzută. Se pare că şi noaptea poţi umbla liniştit pe străzi. Oamenii sînt însă destul de agitaţi şi pare că mereu pun la cale, la cîte un colţ de stradă, vreo mică afacere. Sărăcia lor, asemănătoare cu a noastră de pe la începutul anilor '90, e pigmentată de unele lucruri speciale. Au cîteva firme cunoscute, bănci şi bancomate, telefoane mobile peste tot. Un comerţ încă neaşezat. În cartiere au multe chioşcuri de tablă, aşa cum erau şi la noi prin anii '90. Preţuri destul de mari, pentru venitul mediu din Erevan care abia dacă atinge 150 de dolari pe lună. Probabil că diaspora lor uriaşă îşi face simţit cumva ajutorul, chiar dacă total nesistematic. Lumea de pe stradă e îmbrăcată cu haine „sărace, dar cinstite". Mai vezi şi excepţii în cealaltă extremă, cîte o paparudă colorată, de obicei blondă şi cu trăsături de rusoaică, sau cîte un individ fiţos în costum scump, cu ochelari de soare şi gel mult în cap.

Piaţa din centrul oraşului e înconjurată de patru clădiri semicirculare. Printre ele şi clădirea Guvernului. Un ansamblu proiectat de arhitectul lor celebru care a conceput planul Erevanului (Alexander Tamanian). Deşi interesante, îmi dau o senzaţie de provincie. În apropiere sînt nişte fîntîni arteziene în care se bălăcesc gîşte.

Mă întorc la hotel unde e un mare scandal legat de chitanţele ziariştilor noştri. Suma de pe ele nu e cea plătită. Un funcţionar român (de la ambasada din Moscova, mi se spune) le ameninţă în rusă pe recepţionere că le va spune preşedintelui republicii Armenia, că va chema procuratura...

Drumul spre aeroport trece pe lîngă aceleaşi blocuri cenuşii, printre aceleaşi maşini vechi. De pe pistă se zăreşte un bloc cu tencuiala căzută, pe care scrie mare, dar aproape şters, *Welcome to Armenia*. În partea cealaltă, în zare, ca o impresie, Araratul plin de linişte şi de zăpezi. SPP-iştii se urcă în avion transpiraţi şi obosiţi şi încep să-şi scoată hamurile şi pistoalele. Avionul decolează şi în cîteva minute e deasupra munţilor de piatră din nord-estul Turciei. Urmează marea cea mare. În urmă rămîne nefericita Armenie în tranziţia ei de la ceva rău către nu se ştie ce. Poate spre mai bine, poate doar într-o respiraţie dintre două ocupaţii.

Cu fiecare click,
121.ro
comunitatea femeilor senzaţionale
îţi deschide
"Pofta de lecturã"
împreunã cu
DILEMATECA şi DILEMAVECHE

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Pe contrasens

Ce grabă!! În intersecţie, de lîngă semaforul care abia apucă să clipească verde, maşinile demarează ca la Formula 1, în cor de claxoane şi înjurături pentru cei care au avut ghinionul să întîrzie cîteva secunde. Vînzătorul de ziare strecurat printre portiere se mişcă bizar, ca o păpuşă întoarsă cu cheia. La fel şi puştiul transformat în ştergător de parbrize. Îi animă o mecanică bizară. Gesturi automate, de roboţi plantaţi în intersecţii: ia ziarul, dă restul, stropeşte parbrizul, şterge parbrizul... Lumea se grăbeşte şi ei încearcă să ţină pasul cu lumea.

În faţa şcolilor, poze de familie din aceeaşi categorie. Părinţi pe fugă aruncă din maşini odrasle somnoroase, timp în care, pe la colţuri, elevi mai mari fumează grăbiţi o ultimă ţigară înainte de a intra la ore.

Toată lumea aleargă să cîştige cursa cu timpul prezent. E abia octombrie, dar se fac planuri pentru revelion. Un amic şi-a rezervat deja locurile pentru viitorul sejur la mare din vara anului viitor, iar un altul a pus la punct un sistem de economisire care promite să-i aducă venituri suficiente pentru anii de pensie, chiar dacă îl mai despart cel puţin treizeci de ani de acel moment.

În spatele blocului copiii mici se vor oameni mari. O fetiţă de cinci ani, cu unghii false şi păr vopsit în trei nuanţe, alerga ieri să prindă un episod de telenovelă. Un puşti căţărat pe bicicletă se uita, admirativ, la sînii vecinei de la trei, femeie măritată care i-ar putea fi mamă.

Toată lumea se grăbeşte. E ziua prea scurtă şi pentru serviciu, şi pentru televizor, şi pentru familie. Aşa că ne mîngîiem iubitele în timp ce ele spală vase şi noi tragem cu ochiul spre televizorul pe care se joacă derby-ul etapei. Mişcările sînt mecanice şi, evident, grăbite. Nici o diferenţă între băiatul care spală parbrize şi bărbatul care-şi sărută nevasta.

„Vai, ce repede trece timpul!“, zic amîndoi privind ceasul din piaţa oraşului. Se ţin de mînă şi lumea ar putea să-i creadă doi îndrăgostiţi care iuţesc pasul pentru a ajunge în timp la teatru ori la film. Greşit. Sînt grăbiţi pentru că azi e sîmbătă şi au de făcut toate cumpărăturile posibile: la supermarket, la magazinul de haine pentru ea, la pantofi pentru el, la rechizite pentru cel mic. Oraşul e mare şi aglomerat, locurile de parcare sînt puţine şi ocupate, prin urmare timpul e scurt şi ei se grăbesc încă o dată.

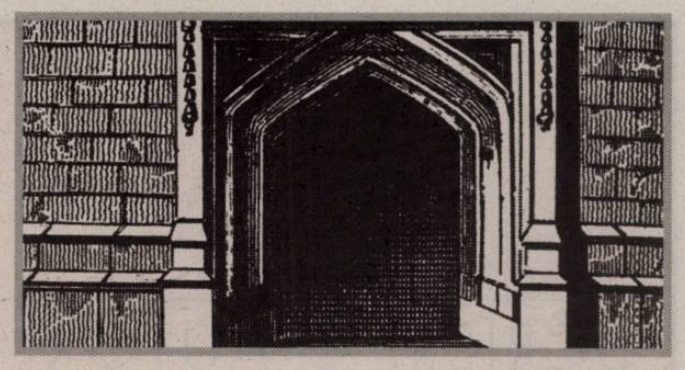

Totul pe fugă: ani, zile, iubire, vîrste. Musafiri grăbiţi în propria noastră existenţă, ne prefacem că aşa ne place să trăim şi ne amăgim cu iluzia că, alergînd spre mîine, cîştigăm experienţa unei vieţi trăite din plin. Într-o zi ne oprim. În intersecţia aglomerată se face, brusc, un gol imens şi vine băiatul cu ştergătorul să cureţe parbrizul unei vieţi neclare din care n-am văzut mai nimic.

Cu ochii-n 3,14

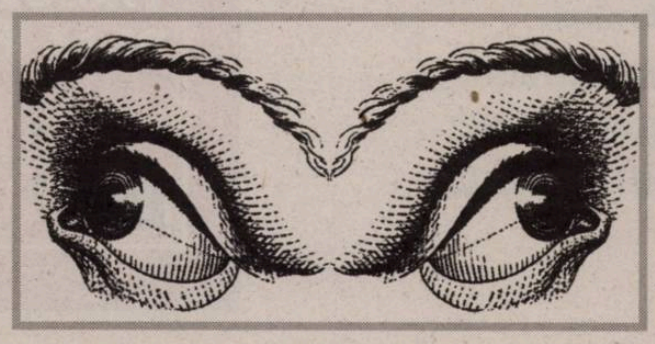

APROAPE COPILĂREŞTE: BEŢIŞOR, PENE ŞI PUF, SMÎNTÎNICĂ, MUSAI LIPICI, LEBEDE PE DEGEABA, ZECE BĂIEŢI CU INIMA PE O MĂSUŢĂ LA INTRARE

● Luni seară, am fost cîţiva bucureşteni care ne-am comunicat telefonic, febrili, aproape copilăreşte, cu lacrimi de bucurie în glas, cu Belmondo mîngîindu-şi conturul buzelor în faţa pozei lui Bogart, că *À bout de souffle* al lui Godard (pe TVR Cultural) rămîne o minune a vieţii noastre de cinefili. (**R. C.**)

● Că tot am avut recent numărul cu tema „Cu Poliţia în UE“, iată un banc. O trupă de poliţişti se adună în jurul şefului: „Atenţiune, începem operaţiunea! Potriviţi-vă ceasurile! E 11,48. Pentru cei care au afişaj digital: beţişor, beţişor, scăunel, om de zăpadă...“ (**M. C.**)

● Propun un top al celor mai sinistre reclame. Şi îi propun pe puştiul naiv şi pe puiul ignorant! Nu se poate să nu fi văzut acea reclamă absolut odioasă. Cu puştiul care înşfacă un pui din combina frigorifică, fuge cu el afară din magazin şi îl aruncă în slava cerului, îndemnîndu-l – pe el, pe puiul mort, semiînghеţat – „Zboară, puiule, zboară!“. Şi mai propun ceva: o continuare şi mai odioasă – sînt curioasă ce-i spune puştiul puiului „atît de proaspăt de zici că-i viu“, văzîndu-l întins, în toată splendoarea lui fără de pene şi puf, pe caldarîm! (**R. T.**)

● La coada la cabinetul doctorului de familie. Cîteva pensionare îşi savurează momentele de aşteptare de care nu prea mai au parte pe nicăieri, pentru a-şi povesti cu detalii bolile. Mai apare una întîrziată cu nişte melci mari în cap: „Doamna doctoră a venit?“. I se răspunde prompt: „Nu, dar e doamna asistentă şi pe toate ne serveşte!“. Mi-o şi imaginez de „doamna asistentă“ cu ştergarul pe braţ: „La asipirinuţă, pun şi ardei, şi smîntînică?“. Sau: „Berea s-a terminat, dar vă putem servi cu un carmol «Diana»! Frecţia e din partea casei“. Unde mai găseşti aşa un birt cu nota de plată compensată? (**A. P.**)

● Cred, de mai multă vreme, că în nomenclatorul meseriilor trebuie introduse ocupaţii noi. Ştiu copii care vor musai să se facă vedete şi unul care s-a hotărît (după o asiduă vizionare a desenului animat *Regele şaman)* să se facă şaman, mă rog şamaniţă. Adună bani ca să plece în ţara lui Yoh, oraşul Isumo. (**S. S.**)

● Într-un spot publicitar la Loctite (un superlipici, pentru cine nu ştie), un nene este atîrnat cu capul în jos şi cu tălpile pe tavan, după ce, evident, pingelele i-au fost unse cu Loctite. La un moment dat, apare pe undeva şi textul că exemplul e real. Nu contest calităţile lipiciului, dar situaţiunea nu poate fi reală: nu ţine tencuiala. (**M. V.**)

● În Cişmigiu, pe una din insule, stau două lebede. Nu par murdare, nici ponosite, în jurul lor sînt flori. Ba chiar sînt păzite de un gardian, care nu te lasă să te apropii. Deci, se poate şi aşa. (**I. P.**)

● O *addenda* la numărul cu tema „Comunismul de consum“: pe renumitul baton de ciocolată „ROM“, pe lîngă înscrisurile de dinainte de ’89 cu tricolorul pe fundal, au apărut şi altele noi: „Autentic“ şi „+ 40% pe degeaba“. (**C. P.-B.**)

● La Moscova, expoziţia unui artist georgian a fost vandalizată de un grup de tineri mascaţi, televiziunea a arătat tablourile sfîşiate şi trîntite la pămînt. Proprietarul – evreu, considerat pe mai multe site-uri „un inamic al Rusiei“ – a fost bătut cu sălbăticie. Pe vremuri, ca să desfiinţeze o expoziţie care i-a displăcut, Hruşciov a folosit buldozerele. Acum e nevoie doar de zece băieţi pricepuţi. (**M. B.**)

● S-a sfîrşit şi jocul-concurs *Mari români*. Şi a cîştigat cine mă aşteptam să cîştige, adică un domnitor – care *nu* putea fi Carol I, că deh... S-a votat cu inima, şi mai puţin cu capul. O idee bună a fost şi aceea de a-i întreba pe susţinătorii prezenţi în studio cu cine ar vota, dintre Ştefan cel Mare şi Carol I: aş fi putut băga mîna-n foc cine va vota cu Ştefan! (O surpriză plăcută a fost Ioan T. Morar, care – deşi îl susţinuse pe Cuza – a ales Carol.) Una peste alta, clasamentul final mi s-a părut de bunsimţ. Sigur, nu pot decît să regret că Antonescu s-a clasat înaintea Nadiei, ba chiar şi a lui Eliade, sau că Brâncuşi e abia pe penultima poziţie: orice s-ar spune, olteanul este *infinit* mai important – pentru istoria artei mondiale – decît este Eminescu pentru istoria literaturii; dar, cum spunea şi susţinătorul său, Dan C. Mihăilescu, Brâncuşi este mai ales al străinilor, Eminescu este numai al nostru. Da, numai că ideea era să iasă un român de care să fi auzit şi alţii! Şi mă-ndoiesc că un domnitor din sec. XV care s-a bătut cu turcii este acela... (**a. l. ş.**)

● Cei de la sucursala BRD de la mine din cartier au pus pe o măsuţă la intrare o monedă de 2 copeici pentru un fel de card promoţional care trebuie răzuit. Nu ştiu care e morala acestei întîmplări, oricum eu mi-am însuşit copeica şi am lăsat în loc o monedă de 10 bani. La cursul zilei, nu ştiu dacă şi cît am avut profit. (**M. C.**)

MAI DEPARTE, UN CAP ÎN PIEPT PENTRU A PĂSTRA RITMUL CORECT ŞI UN PERSONAJ (PERSONAJUL-CHEIE) CARE POATE SE VA TOPI

● Premiat pentru Opera Omnia în cadrul Premiilor Prometheus, compozitorul Aurel Stroe a povestit cum s-au certat un semestru întreg studenţii unei universităţi americane, încercînd să decidă care e cel mai mare compozitor – Beethoven sau Mahler: republicanii votau B., democraţii M.! (Ca-n bancul acela, răspunsul corect ar fi fost: Mozart...) Mai departe însă, mărturisirile sale devin contradictorii, domnia sa opinînd: „Mi se pare ridicol să impui criterii după valoare, pentru că măsurarea valorii este un proces esenţialmente subiectiv“. Păi, potrivit acestei idei, nici domnia sa nu ar fi cîştigat premiul, şi nici nu s-ar fi ajuns la consensul („subiectiv“) că un Beethoven – sau un Mozart, mă-ncăpăţînez eu... – sînt *mari* compozitori! (**a. l. ş.**)

● Marco Materazzi, fotbalistul italian care a primit un cap în piept de la Zinédine Zidane în finala Campionatului Mondial ’06, e mai nou autorul unei cărţi. Sub titlul *Ceea ce într-adevăr i-am spus lui Zidane*, apărătorul italian a strîns 249 de glume – decente – pe care i le-ar fi putut şopti, chipurile, francezului în celebra seară a finalei. Tot e bine că fondurile rezultate din vînzarea cărţii se duc spre Unicef. Copiii iartă mai repede. (**A. C.**)

● Şi tot din fotbal: marţi, 24 octombrie crt., ia sfîrşit Ramadanul – sărbătoare musulmană pe care 9 dintre selecţionabilii echipei naţionale de fotbal a Franţei o respectă întocmai. Pentru a păstra ritmul antrenamentelor, ei iau un mic dejun copios înainte de ridicarea soarelui şi apoi cinează, alături de colegi, la ora 7,30 p.m. În cazul în care anumite partide îi solicită mai mult, sînt consultaţi imamii locali, care le acordă indulgenţe – drept care pot ingurgita 3000 de calorii şi 3 litri de apă în timpul zilei, dar numai cu condiţia de a recupera postul imediat după. După victorie, se înţelege. Imamii sînt, şi ei, suporteri. (**A. C.**)

● Alo, PRO TV, în ditamai trustul chiar nu e nimeni care să le spună celor-mai-varză-comentatori-sportivi-de-televiziune cum se pronunţă corect numele lui Cyril Thereau, atacantul francez de la Steaua!? Hai, că nu e greu deloc: „eau“ se pronunţă „o“! (**M. C.**)

● Nu ştiu ce se întîmplă, dar în ultima vreme cînd ajung pe Realitatea TV dau peste Ludovic Orban. Orban la emisiunea despre PNL, Orban la emisiunea despre Real Madrid, Orban la emisiunea de sinteză a săptămînii. Acum, ori eu am ghinion, ori cineva vrea să creeze un personaj, ori Ludovic Orban a făcut o pasiune pentru postul ăsta şi nu mai pot oamenii să scape de el. (**C. G.**)

● Ţineţi minte serialul american *Rich man, poor man?* A apărut şi varianta mioritică, sub titlul *Om sărac, om bogat*. Propun, pe această cale, alte cîteva variante mioritice, cu la fel de ingenioasa evitare a copyright-ului: *La vînt de răscruci, Pe vînturi de aripi, Eyre Jane* şi, de ce nu, un *sallaD* de succes în care personajul-cheie să fie un fermecător şi mefistofelic R.J. (**S. G.**)

● O inscripţie, pe un vehicul: „NIPPON – Magazinul familiei tale“. Mai ştii, poate o fi şi la Tokyo vreo prăvălie care se cheamă „ROMÂN – Magazinul familiei tale“, de unde îşi cumpără niponii chimonouri maramureşene bej. (**D. S.**)

● Al Gore şi-a început cuvîntarea la Paris, în Adunarea Naţională, făcîndu-i să rîdă pe toţi deputaţii francezi: „Mă numesc Al Gore şi sînt fostul viitor preşedinte al Statelor Unite“. După care a trecut la obiect şi i-a speriat pe toţi cu un film documentar al său despre „cea mai gravă criză a civilizaţiei noastre: încălzirea planetei“. „Dacă Groenlanda se va topi, iată care va fi creşterea apelor în Florida şi ce se va întîmpla la Manhattan...“ Nu a mai rîs nimeni. (**R. C.**)

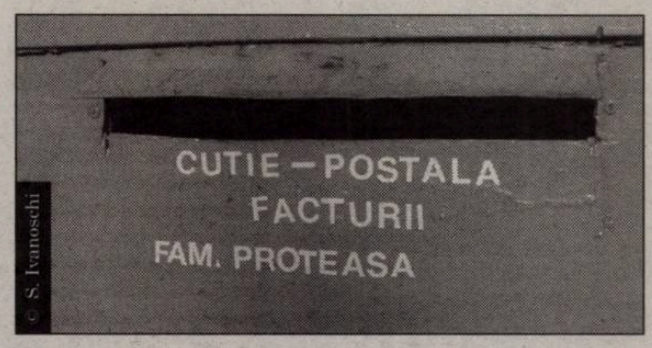

DILEMATECA

SCRIERI ● AUTORI ● LECTURI

Din 27 octombrie, găsiți la chioșcurile de presă numărul 6.
Doar 5,5 lei.

Din cuprins:

● DOSAR: *Francofonia: triumful literaturii sau victoria sloganului?*

● ANCHETĂ: *Cine este primul dumneavoastră cititor?*

● INTERVIU cu Nicolae Manolescu:
„Cred că personajele sînt mult mai interesante decît oamenii“

● SPECIAL – TÎRGUL DE CARTE DE LA FRANKFURT

● REPORTAJ: *Frankfurt, metropola cărții*

Interviu cu Wolf Lepenies, laureatul Premiului Păcii

Andrei Pleșu: „Wolf Lepenies – un Don Quijote pragmatic“

● *RECOMANDĂRI* ● *RECENZII* ● *NOUTĂȚI EDITORIALE*

Dilemateca
Îți dă de citit

HUMANITAS
bunul gust al libertății

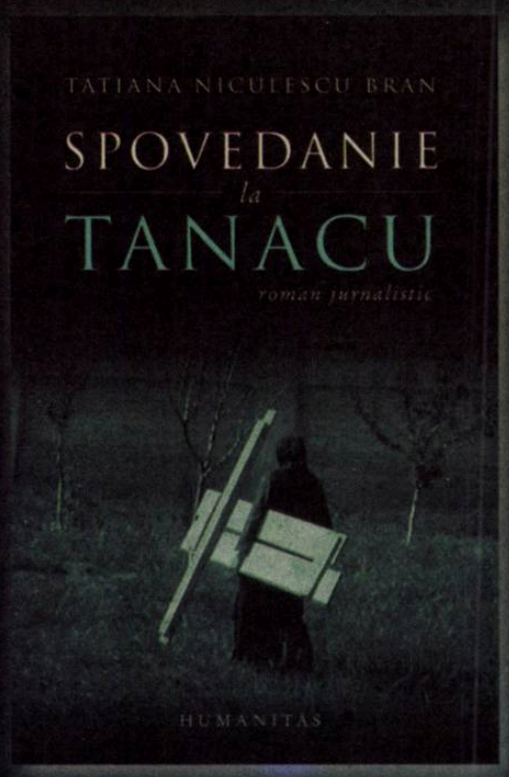

TATIANA NICULESCU BRAN
SPOVEDANIE LA TANACU

În paginile acestei cărți, o ziaristă cu o experiență de peste 10 ani se întâlnește cu o scriitoare de primă mână pentru a ne pune în față o România care încearcă să evadeze din eternitatea ei.

Gabriel Liiceanu

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Pentru comenzi prin poștă
021 311 23 30
cpp@humanitas.ro

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. 145 ● 3-9 noiembrie 2006 ● 28 pagini ● 2,50 lei
Internet: www.dilemaveche.ro

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Note, stări, zile“

pagina **3**

Interviu cu
Radu Muntean

pagina **13**

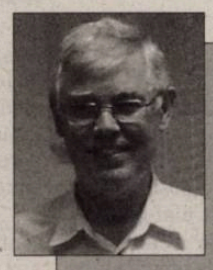

Dennis Deletant
pe Divanul
Dilemei vechi

paginile **22-23**

Actualitatea lui Jung

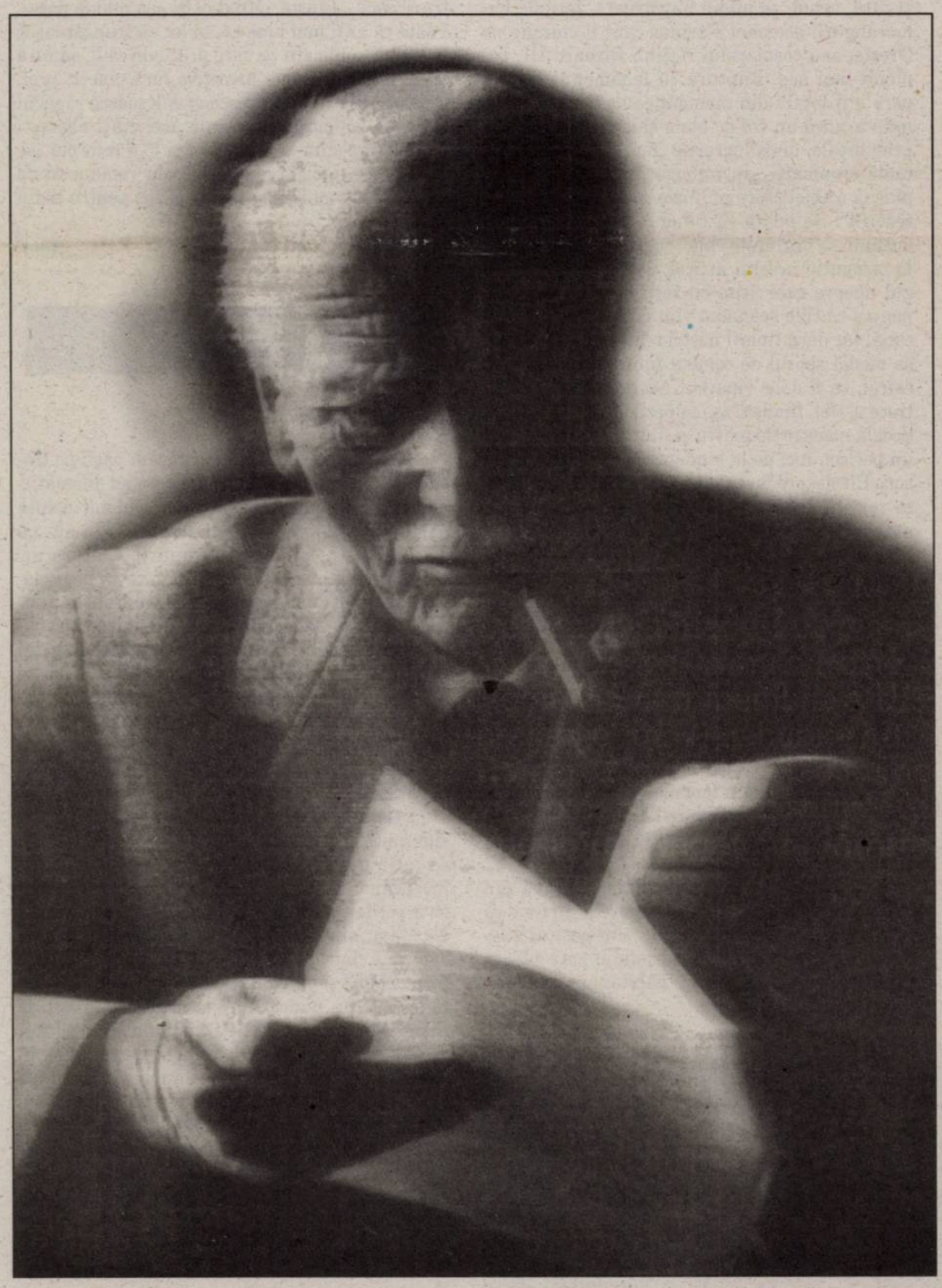

„Natura nu e doar aristocratică, ea este și ezoterică.“

C.G. JUNG – „CĂSNICIA CA RELAȚIE PSIHOLOGICĂ“

5 948467 000018 44

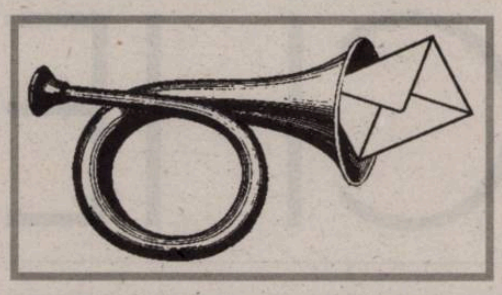

Polemici

Alice pleacă... în ţara minunilor

Este mult timp de cînd tuturor oamenilor de teatru ni s-a indus ideea că a consemna un eveniment teatral nu trebuie să fie privilegiul unei caste închise şi calificate, ci o posibilitate care trebuie să stea la dispoziţia cît mai multor persoane. Ceea ce se şi întîmplă în ultima perioadă, spre disperarea oamenilor de teatru care se trezesc, ca fluturii în insectar, prinşi în articolaşe „analitice" semnate de iluştri anonimi...

Brambureala creată se traduce prin dezinteresul total al spectatorilor, care nu vor cu nici un chip să se ghideze după indicaţii (im)pertinente, astfel încît tocmai spectacolele premiate sau mult lăudate au săli pe „jumătate arhipline", şi invers. Necesitatea unei cronici sănătoase, scrisă de nişte personalităţi avizate, devine una stringentă şi la noi în ţară, cu atît mai mult cu cît pînă mai deunăzi nu am dus lipsă de aceste personalităţi. Una din acestea s-a conturat de-a lungul vremii, sub numele de Alice Georgescu, care ani de-a rîndul, alături de un Dinu Kivu, Valentin Silvestru sau Victor Parhon, continuatori şi ei ai unor Mihai Ralea, Tudor Vianu sau George Călinescu, ne-a sprijinit în cîştigarea notorietăţii, atît cît am meritat-o, pe noi, actorii sau regizorii români.

Este necesară o paranteză aici. Horaţiu Mălăele, excedat de elucubraţiile unui cronicar de teatru, i-a folosit doar iniţialele, adică F.I. Noi, cititorii, ne-am întrebat – o fi om sau animal, o fi bărbat sau femeie, o fi grec sau o fi barbar? Doar pentru a evita această veche dilemă folosesc, la modul cel mai abrupt, numele din buletin (?).

Desigur, stima faţă de persoană nu ne-a scăzut cu nimic atunci cînd, în cunoştinţă de cauză, doamna Alice Georgescu şi-a manifestat o opinie contrară cu a noastră, ocazionată de o premieră cu *Richard al III-lea* de la Studioul Casandra, din stagiunea trecută. Noi cu toţii, publicul adică, văzusem un spectacol comprimat, cu o idee regizorală clară şi cu actori, graţie cărora publicul nu apuca nici să respire, emoţionat şi transportat.

Cronicarul devenise critic şi-şi exprimase o părere negativă (dreptul său), la care regizorul sărise ca ars, exprimîndu-şi la rîndul său părerea negativă la adresa cronicii (dreptul lui), părere care semăna izbitor cu a noastră, spectatorii (dreptul nostru). Punct şi de la capăt.

Cu ocazia ultimei Gale a absolvenţilor Facultăţii de teatru din UNATC (da, aşa se cheamă universitatea, aşa se cheamă evenimentul, numai cronicarul se scrie Alice şi se citeşte Alis) primim, prin articolul „Gală, şcoală, plictiseală", informaţia că acest eveniment este o porcărie, deşi ne mai declară răspicat că „nu l-a vizionat"(!?!). Ni se activează astfel nişte alte vechi dileme: noi românii comentăm totul fără să ştim, sau ştim totul fără să comentăm? Orice divorţ trebuie să se finalizeze cu injurii? Vulpea, cînd nu mai ajunge la struguri, spune că sînt acri?

Doamna sus-numită, declară în nişte scrieri mai vechi, acelea în care nu-şi propune *să bată cîmpii,* că deseori cronicarul venit la teatru „priveşte îndelung tavanul şi stucaturile clădirii" şi se miră de ce, în multe din cazuri, slujitori de marcă ai scenei se mariază cu medici sau se retrag în credinţă, şi chiar la mînăstiri...

Aici s-ar cere o analiză mai aplicată, pentru că este vorba de un subiect sensibil şi care se trage dintr-o crudă realitate. Însuşi marele Grotowski a sfîrşit astfel, ca să nu dăm doar exemplul autohton, adică al lui Aureliu Manea. Fiorul de bun-simţ ne traversează pe toţi din cînd în cînd, dar iată că imediat ce mai apare ceva putere în noi, ne ridicăm din nou împotriva naturii şi reluăm lupta, probabil ca şi mine, acum. Să revenim însă.

„La noi e putred mărul" ne spune doamna Alis, imediat ce se întoarce din străinătate, la noi actorii gîfîie la aplauze (???), la noi şcoala nu se modernizează şi nu se trece, în mod proletcultist, la scrierea direct pe calculator, insistîndu-se peren în caligrafie. Şcoala noastră nu-i învaţă pe actori să se prefacă „a fi cutare personaj"...

A-şi asuma şi *a se preface* sînt termeni total contradictorii, dar doamna în chestiune suferă aici de un fenomen numit sublimare. Nu vreau să insist asupra gafelor enorme pe care doamna cronicar le face cînd intră în chestiunea actoriei, explicînd insistent ce ar dori domnia sa să presească din partea actorilor interpreţi, rezultînd de aici şi grosolanele diferenţe de opinii, cărora pînă acum nu le găseam explicaţia.

Domnule profesor Cojar, vă rog să nu reacţionaţi la acestea! Privind fotografia dumneaei afişată pe Internet, desigur dintr-un exces de firească feminitate, ajung să sper că nu este vorba de senectute, ci de un om obosit de atîtea spectacole, ridicate în slăvi de însăşi domnia sa şi care, acum, se întorc împotrivă – teribile bumeranguri, asemeni Furiilor care îl chinuie pe Oreste, sau coşmarului regelui Richard III, pomenit mai sus. Ruptura cu fenomenul teatral pare a fi totală din moment ce doamna sus-numită aruncă un vot de blam chiar şi asupra propriei bresle, unde lucrurile „nu stau deloc bine", unde cronicarii „au îmbogăţit, au diversificat pînă la o ameţitoare confuzie specia fenomenului teatral". Se poate să fie chiar aşa, minunata doamnă se întîlneşte chiar cu părerile noastre de la începutul acestui articol, dar şi cu bumerangul despre care ştim cu toţii cum acţionează, pentru că cine seamănă vînt culege desigur furtună. Iar dacă tinerii noştri teatrologi îşi vor lua ca model zborul de cometă înfierbîntată al maestrei, va fi doar vina lor. Nu cred că se va petrece astfel, fiindcă, aşa superficial cît cunosc eu Şcoala noastră de teatru şi film, nu ne paşte nici un pericol, nici de la studenţi şi nici de la profesori. Cît despre faptul că redactorii de la reputata revistă *Dilema veche* introduc la tipar texte autodenunţate de incompetenţă dobîndită de-a lungul vremii, aş avea o singură explicaţie – se caută un Borges român... Pentru că a scrie despre cele nevăzute, neîntîmplate, nefăcute, nepetrecute şi inexistente este o artă. Da, s-ar putea să fie vorba aici de încercarea unui nou Borges, lucrînd cu antimateria realităţii...

În caz contrar, totul devine grav, fiindcă sînt mulţi care, aspirînd la ţara minunilor, imaginată doar de ei, s-au întors cu faţa la perete înspre finalul vieţii.

A scrie despre un fenomen artistic declarînd că nu l-ai vizionat, a declara sastiseala cu privire la tinerii absolvenţi ai UNATC, din care oricînd se pot selecţiona nume de primă mînă, a veni cu teorii absurde despre arta interpretativă din care te-ai hrănit o viaţă, dar ai dovedit în final că n-ai înţeles-o niciodată etc. etc. sînt gesturi sclerotice şi urîte, ale vilegiaturistului care pleacă înjurînd pensiunea, unde a habitat ani de zile în mod gratuit.

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 113 lei pentru 1 an, 57 lei pentru 6 luni şi 29 lei pentru 3 luni, cont lei: R008BRDE445SV50236294450.

Abonamentul extern costă 110 de euro pentru 1 an, cont euro: RO93BRDE445SV50236534450.

Relaţii la telefon: 318.22.05.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune..."

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE"

Oricum, *quod erat demonstrandum:* nu numai artiştii sînt „arşi de flacăra înălţimilor" şi se retrag în penitenţă şi rugăciune pentru iertarea păcatelor. Numai că aceştia o fac cu decenţă, fără să împroaşte scîntei de balaur împrejur vis(z)înd un incendiu total, sau gîndind cinic „după mine potopul".

prof. univ dr. Florin ZAMFIRESCU
rector UNATC

Răspunsul doamnei Alice Georgescu

Probabil că domnul Florin Zamfirescu (folosesc şi eu adresarea indirectă), în a cărui persoană conlocuiesc paradoxal un excelent actor şi rectorul UNATC, este atît de rău sfîşiat între aceste două identităţi (în cazul său) adverse încît nu a găsit liniştea necesară citirii atente a textelor pe care le incriminează. Altminteri, ar fi descoperit că nu am scris *despre* „fenomenul artistic" fără să-l văd, ci am explicat, tocmai, *de ce* nu m-am dus să-l văd; tot aşa, ar fi descoperit că un citat pe care mi-l atribuie (acela cu cronicarii care au îmbogăţit etc.) nu îmi aparţine mie, ci unei tinere teatroloage pe care, tocmai, o contraziceam – firească, citînd-o. Şi aşa mai departe. Poate că ar fi mai bine ca, în loc să frunzărească în grabă publicaţii pe care pretinde că le admiră şi să redacteze apoi invective fără obiect, prof. univ. dr. Florin Zamfirescu să folosească răgazul lăsat de solicitantele d-sale activităţi obşteşti pentru a medita la roluri noi şi la o reformă (pe zi ce trece, mai urgentă) a şcolii româneşti de teatru. Ar fi mai bine, vreau să zic, pentru toată lumea.

Alice GEORGESCU

Nr. 144: *„Cultura urbană"*

Mima stradală

Într-o zi de vineri, îmi aruncam paşii pe trotuarele centrale ale Craiovei, cugetînd dilematic, la cultura urbană a oraşului meu. Nu mă încîntă defel ritmurile muzicale underground şi nu mă dau în vînt nici după arta grafitti. Cultura urbană în capitala Olteniei se reduce la deja clasicul hip-hop de după blocuri şi eventual la nunţile „artistic" fotografiate într-un muzeu ce conţine sculpturi de Brâncuşi. În rest, în acvariul urban plutesc aceleaşi figuri grăbite care se plimbă printre aceleaşi blocuri neclintite. Cultura înaltă, „adevărată", e ca prin multe alte locuri, refugiată undeva sus, sus de tot, într-un turn în care se pătrunde doar cu bilet plătit şi aere de elită.

Însă în acel miez grăbit de vineri, în cea mai sufocantă şi plină de roţi intersecţie craioveană, se întîmpla ceva neobişnuit: claxoanele nu-şi începeau mugetul în fracţiunea imediat consecutivă verdelui murdar de semafor, şoferii nu-şi ascuţeau dinţii în înjurături şi pietonii nu se aruncau sinucigaş în traversări hazardate. Lumea urbană şi precipitată, de astă dată se oprise în loc. Ca un punct mare şi negru, la sfîrşit de frază. Se oprise şi privea zîmbind: în mijlocul străzii, printre maşini, îmbrăcaţi complet în negru şi cu masca albă a vechiului tragedian pe faţă, o trupă de tineri mima o gaşcă de motociclişti. Pe motocicletele lor imaginare, luînd în plină figură hapuri de eşapament, tinerii mimi ambalau motoarele puternice, în timp ce gagicile din spatele lor îşi încrucişau strîns coapsele în jurul cailor-putere inexistenţi. În cele 60 de secunde de roşu rutier, intersecţia se bucura, uimită de vizita acestor Hells Angels silenţioşi. Dar momentul de graţie s-a încheiat şi a venit culoarea verde... însă, minune! maşinile nu s-au mişcat şi claxoanele nu au hîrîit. Într-un Nissan metalizat, o ceafă lată zîmbea copilăresc, încîntată de spectacolul stradal. În spatele lui, dintr-o Dacie cu manele, un şmecher strigă către un mim: „bă, da' ce motor mişto ai!" şi către un claxonagiu nervos din spate, care nu vedea ce se întîmplă „ai, şefule, răbdare că iote ce tari sînt ăştia!". Luaţi de o pală de vînt, la un moment dat mimii se împrăştie şi fumul gălăgios de maşină invadează din nou mediul urban. Strada recade dureros în normalitate...

A doua zi după întîmplarea sus-pomenită, am văzut şirul de mimi traversînd în zbor pe o trecere de pietoni. Braţele lor bătînd aerul aduceau din nou surîsul acolo unde de obicei vedem degete scobind în nări, printre dinţi sau în urechi. Jeep-uri cuminţi făceau cu ochiul din faruri către trupa nebună. Trecătorii priveau cu plăcere printre hipertrofiatele panouri publicitare. Strada ca scenă, oraşul plăcut, o plimbare în paşi de joacă... aşa a fost centrul Băniei în cele 3 zile de mimă stradală. Fără grosolănii, fără flegme şi fără alte fluide lipsite de noimă.

Privitor ca şi mine, un pensionar ţeapăn îmi aruncă o remarcă îngrijorată: „a înnebunit lumea, domnule!". Nu-i aşa că e frumos să trăieşti într-o astfel de lume?

Vlad MIXICH

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Ruxandra TUDOR
(secretar de redacţie)
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)

RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU

CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ

TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.dilemaveche.ro
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

satiricon

Dilema veche este marcă înregistrată a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.880 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

Muntele Athos, 28 octombrie 2006

Pe Muntele Athos, neelectrificat, există modalităţi de producere a curentului electric. Dar el nu e folosit decît în limitele strictului necesar: instalaţii frigorifice pentru păstrarea alimentelor, hidrofoare pentru aducerea apei la etajele superioare ale clădirilor şi instalaţii pentru alimentarea unor utilaje de atelier. În rest, viaţa se desfăşoară după ciclurile luminii naturale. Seara se aprind candelabre şi lămpi cu gaz, întunericul nocturn e deplin, bucătăriile recurg la mari sobe cu lemne. Europeanul „civilizat“ se simte contrariat. Îi lipsesc veiozele de pe noptieră, lîngă care poate adormi cu cartea în mînă, îi lipsesc prizele ubicui, întrerupătoarele salvatoare, aparatele devenite indispensabile ale existenţei moderne: scule de ras şi uscătoare de păr, prăjitoare de pîine, microunde, televizoare, ibrice electrice, storcătoare, maşini de spălat, telefoane etc. Există şi comentatori sofisticaţi care reproşează monahilor inconsecvenţa: dacă tot fac asceză, dacă tot refuză beneficiile progresului, măcar s-o facă în chip radical, să trăiască, asemenea antecesorilor lor, fără urmă de curent electric. Altfel riscă să cadă în păcatul ipocriziei: profită niţeluş de avantajele modernităţii, dar le tratează, în acelaşi timp, cu un dispreţ suveran. Le au la îndemînă, dar mimează candoarea primitivă. În realitate, avem de a face cu un anumit *firesc al dozajului*. Nu se pune problema unei ieşiri artificiale din veac, nici a unei demonizări „principiale“ a tehnicii. Se pune doar problema măsurii, a justei folosiri. Asceza însăşi nu e amputarea datelor naturale ale omului, ci bunul lor uz, corecta lor orientare, evacuarea abuzului şi a devierii. Lumea de azi ar arăta altfel, dacă utilizarea spectaculoaselor ei invenţii nu ne-ar face dependenţi, răzgîiaţi, infirmi. Sîntem sufocaţi de cîrje, de erzaţuri, de comodităţi demobilizatoare. Nu mai ştim cum e noaptea deplină, frigul, căldura, îndemînarea, mersul, privirea, tăcerea, adulmecarea, simplitatea. Avem oricînd la îndemînă un întrerupător. Iar dacă renunţăm, uneori, la electricitate sau la căldură e numai pentru că nu mai avem bani să le plătim. Cu alte cuvinte, renunţarea nu mai apare ca efect al discernămîntului, al opţiunii virile, al disciplinei autoimpuse. E doar corelativul grotesc al anemiei: un fel de a pierde, fără a dobîndi nimic în schimb.

Păltiniş, 2 octombrie 1977

Domnul Noica ne propune un „seminar“ pe termen lung: să ne adunăm cu toţii în jurul lui Goethe, citind, la rînd, ediţia Propyläen. Va fi un mod de a invoca Duhul Sfînt în preajma unui obiect profan. În fond, omogenitatea unitivă a aceluiaşi gînd e semnul distinctiv al oricărei comunităţi, al oricărei „biserici“. Ne putem socoti o biserică. Şi nu *„als ob es eine Kirche wäre. Es ist eine!“* („nu ca şi cum ar fi vorba de o biserică. Chiar este una!“). Pasiunea lui Noica pentru „spiritul obiectiv“ (chiar dacă îi spune „Duhul Sfînt“, „dihania“ trans-individuală, „cetatea“ ateniană etc.). Cînd te aduni „în numele lui“ îi devii exponent. Aşa se justifică pînă şi subtila impostură a lui G.B. Tot socotindu-se „mediul“ unei forţe mai înalte, el o stîrneşte şi devine, în cele din urmă, mediul ei real.

Povestea cu Petre Ţuţea, care a fost auzit, în închisoare, explicînd unor analfabeţi diferenţa dintre Jaspers şi Heidegger. „Ce te-a apucat?!“, l-au întrebat unii. Răspuns: „Odată şi-odată trebuia lămurită şi diferenţa asta!“. Cînd „faci“ ceva în ordinea spiritului, acel ceva se integrează în ordinea respectivă indiferent de circumstanţe (loc, moment, public etc.).

Păltiniş, 3-10 octombrie 1977

Asistăm, cu un tandru amuzament, la galanteriile neobosite ale dlui Noica: cu bibliotecara, cu farmacista, cu chelneriţele. E plin de vervă, de idei, de amintiri. Între altele, mă sfătuieşte să învăţ slavonă, sau măcar rusă. Ne povesteşte despre Harry Brauner (fratele lui Victor), arestat în procesul Pătrăşcanu. Cînd a ieşit din puşcărie, şi-a reluat drumurile de folclorist şi a avut surpriza să culeagă un bocet pe care i-l compuseseră vechii lui prieteni ţărani, crezînd că murise: „Am aflat de prin vecini / C-ai murit în gard de spini / Gard de spini, nu gard de flori / C-ai murit prin închisori“.

Dorli Blaga, la patru ani, în tren, către tata: „Ce multe tuneluri a făcut bunul Dumnezeu astăzi!“.

Despre Blaga: era uşor de flatat. Îi plăcuse o recenzie a lui Noica (deşi ea conţinea şi reproşul că n-are „deducţie transcendentală“, ceea ce dăduse mare satisfacţie invidiosului Camil Petrescu). Cînd, mai tîrziu, Noica s-a prezentat la un concurs pentru un post universitar (manipulat, pînă la urmă, în favoarea lui Ion Zamfirescu), Blaga, care era în comisie, l-a invitat pe recenzentul său la o cafenea, cu o zi înainte. Voia să-i facă un hatîr. „Ce vrei să te întreb mîine?“ Şi după o pauză: „O să te întreb din *Trilogia culturii...*“

cu dilema la croitor

Marea Britanie, Irlanda, Spania nu vor primi muncitori români după 1 ianuarie 2007. Am ajuns să speriem Europa prin muncă?

După ce alte popoare au descoperit, cu mii de ani în urmă, roata, hîrtia sau îngheţata pe băţ, în sfîrşit, putem spune cu mîndrie că românii au descoperit şi ei munca în secolul al XXI-lea. Păcat că unii ne împiedică să punem în aplicare această interesantă invenţie.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Categoria a doua. Şi ultima?

A devenit obositor. Se bate apa-n piuă – tocmai acum, cînd aderarea dă buzna peste noi – pe tema „sîntem trataţi ca nişte cetăţeni de categoria a doua“. Marea Britanie a decis să nu deschidă piaţa muncii pentru români şi bulgari şi imediat indignările au prins glas: de ce nu sîntem trataţi asemenea cetăţenilor din cele 10 ţări care au aderat în 2004? N-a mai contat că o astfel de măsură (restrictivă, de acord; regretabilă, desigur) intră în atribuţiile guvernelor naţionale, astfel încît *ne puteam aştepta la ea,* e în regulile jocului: unele ţări deschid piaţa muncii pentru noii concetăţeni, altele nu – aşa a fost şi în 2004. Nimeni nu s-a gîndit să lanseze o dezbatere despre *rădăcina* acestei probleme: e nevoie de o reformă generală a pieţei muncii în Europa, care să elimine şi ultimele urme ale protecţionismelor naţionale? E posibilă o asemenea reformă atîta timp cît politicienii din diverse ţări utilizează, din raţiuni electorale, sperietoarea „străinilor care ne vor lua locurile de muncă“? Şi, dacă da, cum se poate face o astfel de reformă într-un spaţiu economic care creşte greu şi nu reuşeşte să ţină pasul competitivităţii pe plan global? Sigur, asemenea teme sînt prea serioase pentru presa românească, nu aduc audienţă şi tiraj. În schimb, pentru manifestarea spontană a demnităţii rănite se găseşte loc întotdeauna.

Dar astfel de reacţii au existat şi în legătură cu numirea candidatului României la postul de comisar european. După eroarea desemnării lui Varujan Vosganian (care pur şi simplu nu se potrivea cu „fişa postului“, asta-i tot, s-a văzut în prima declaraţie de după desemnare, cînd a spus exact ce *nu* trebuie să spună un viitor comisar european), a fost numit un tehnocrat care şi-a dovedit calităţile şi în plus nu e afiliat politic, Leonard Orban. Acceptarea lui rapidă de către preşedintele Comisiei Europene părea să fi rezolvat „criza“. Dar o altă nemulţumire s-a ivit la orizont: „ni“ s-a repartizat un portofoliu „de mîna a doua“. Faptul că dl Orban se va ocupa de multilingvism li s-a părut unora o nouă desconsiderare a „noastră“ ca gintă, iar unul dintre editorialiştii neamului a emis o ironie de doi lei: „ni s-a repartizat xeroxul“. Iar pe forumurile ziarelor s-a dat drumul la opinii: portofoliul cu pricina – care, într-un fel, e esenţial, căci face să funcţioneze acest Babel numit Uniunea Europeană, traducînd documentele în toate limbile – a fost considerat de vocile din popor „o formulă limitativă şi cvasi-discriminatorie“, „un post neimportant“ sau „umilitor“.

Această mică psihoză de pre-aderare, concretizată în sentimentul de persecutaţi ai Europei, adună la un loc stări mai vechi şi mai recente, stereotipii şi prejudecăţi despre „ei“ şi „noi“, dar mai ales o proastă plasare în raport cu problemele şi soluţiile. Avem, cu siguranţă, o sensibilitate excesivă faţă de ce spun străinii despre noi, trăim cu spaima că orice fleac strică iremediabil imaginea României în lume, sîntem marcaţi de obsesia eventualei inferiorităţi faţă de „ceilalţi“, construim consecvent un discurs public în care ne plîngem de milă din tot felul de motive (iar dacă n-avem motive, le inventăm). De sub ploaia de lamentări răsare, din cînd în cînd, floarea orgoliului rănit: „doar nu sîntem mai proşti ca alţii“. Preşedintele Băsescu spunea recent într-un interviu că „aici trebuie să se producă declicul“: „din cauza faptului că ni s-a tot băgat în cap că intrăm ca cetăţeni de categoria a doua, nu avem orgolii în raport cu ceilalţi, în raport cu nemţii, în raport cu francezii, în raport cu austriecii, belgienii“. Avem, aş adăuga, în raport cu bulgarii, dar asta nu ne ajută la nimic. Reacţiile bazate pe orgoliu sînt tot de ordin afectiv. Iar tot acest talmeş-balmeş emoţional ne împiedică să observăm că şi aderarea, şi relaţiile cu ceilalţi şi – mai ales – rolul nostru în instituţiile europene se bazează pe norme şi reguli, pe raţionalitate şi cunoaştere. Intrăm în Uniunea Europeană prost informaţi (dar plini de păreri), refractari faţă de reguli (dar dornici să fim trataţi „conform standardelor“), alternînd scîncetele de copil pedepsit pe nedrept cu un soi de revoltă adolescentină împotriva adulţilor care „nu ne înţeleg“ adevăratul caracter. De fapt, problema noastră este că aderarea ne „prinde“ într-o profundă criză identitară: nu ne e clar cine şi cum sîntem, ce valori europene ne asumăm, care ne este profilul pe care vrem să-l cunoască ceilalţi parteneri. Nu demnitatea şi orgoliul sînt necesare şi utile într-o negociere şi într-un parteneriat, ci buna cunoaştere de sine şi buna înţelegere a trăsăturilor „celuilalt“. Altminteri, orgoliile cad în gol şi sporesc starea de deprimare provocată de senzaţia că nu sîntem luaţi în seamă de cei puternici.

Portofoliul multilingvismului se ocupă, între altele, şi cu programele de învăţare a limbilor străine: Uniunea Europeană are în vedere ca un număr cît mai mare de cetăţeni europeni să vorbească două limbi, în afară de cea maternă. Desigur, pentru a se înţelege mai bine, pentru a avea mai multă mobilitate pe piaţa europeană a muncii. La mobilitate stăm bine (în ciuda Marii Britanii), limbi străine vorbim într-un grad mai mare decît alţi europeni. Dar de înţeles, tot nu ne înţelegem.

ţinerea de minte

„S-ar părea că nimeni nu poate scăpa de ideologie prin simplul fapt că în această lume, divizată şi subdivizată, fiecare e parte, nimeni nu are calitatea de a privi din unghiul lui Dumnezeu. Chestiunea care se pune nu este deci de a spera într-o imposibilă invulnerabilitate, nici de a atinge un soi de neutralitate axiologică, ci de a păstra mereu o doză solidă de spirit critic, de disponibilitate autocritică şi de umor spre a fi în stare să ne negociem partizanatele în cel mai bun mod cu putinţă.“

(Paul Cornea, *Interpretare şi raţionalitate,* Editura Polirom, 2006)

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

De ce i-a fost frică lui Barroso?

Greu de imaginat un eşec mai îndelung pregătit decît cel înregistrat de premierul Tăriceanu prin nominalizarea lui Varujan Vosganian. A lăsat să se înţeleagă că va aplica o procedură riguroasă de selecţie, pe criterii pur meritocratice. Părea că meditează profund şi măsoară la milimetru CV-urile trimise. Cum a luat desemnarea comisarului ca pe o aventură personală, nici nu e de mirare că toată lumea s-a întors spre el, după ce de la Bruxelles a venit un „pas!“ dureros: păi, ce făcuşi, dom'le!

În criteriile sofisticate şi calculele sale minuţioase, premierul Tăriceanu nu a ţinut cont de contextul relaţiei dintre Comisie şi Parlamentul European şi de trecutul recent al acestei relaţii. În plus, a uitat că „omul nostru“ din Bruxelles trebuie să fie cunoscut acolo.

Doar că preşedinele Comisiei, Barroso, ştia contextul şi i-a fost frică să meargă cu Vosganian în Parlament. În 2004, Parlamentul a prins gustul puterii reale şi procedura de validare a comisiei Barroso a fost cea mai problematică din toate validările de pînă acum. Prima propunere a Letoniei a trebuit să fie retrasă la semnalul că nu avea şanse să fie votată. Sînt două explicaţii care se dau. Prima şi cea mai comună ţine de faptul că doamna Ingride Udre, propusa Letoniei, conducea un partid implicat într-un scandal financiar. A doua explicaţie, mai puţin vehiculată, ţine de vederile sale economice liberale: cum era propusă pentru domeniul taxării, europarlamentarii de stînga au strîmbat din nas cînd au auzit că nu se opune scăderii taxelor în Est, ba dimpotrivă. Aşa că informaţiile legate de ceva nereguli financiare au venit la fix: după ce că e liberală, mai are şi un trecut dubios, jos cu ea!

În locul său a venit socialistul maghiar László Kovács. *Foreign Policy* a plasat pierderea de către un liberal favorabil impozitelor mici a portofoliului taxării pe locul 2 în topul „ştirilor pe care le-aţi pierdut“ din 2004. Apropo de Kovacs, şi el a trecut greu de Parlament şi abia după ce i s-a schimbat portofoliul Energie, pentru care a fost considerat incompetent, cu cel al impozitării. De unde s-ar crede că şi la impozite se pricepe oricine.

Dar cel mai mare scandal l-a provocat propunerea Italiei. Deşi vorbitor a şase limbi străine, europene adică, Rocco Buttiglione a fost considerat prea conservator pentru a ocupa poziţia de comisar european pentru Justiţie, care răspunde şi de politicile antidiscriminare. Stînga a ameninţat că pică toată Comisia dacă nu va fi înlocuit, Barroso s-a dus la Berlusconi să ceară alt candidat. Berlusconi a spus iniţial că le arată el europarlamentarilor alt candidat de nu pot să-l ducă, dar în cele din urmă „a fost răzgîndit“.

În ciuda acestor poveşti care pot fi aflate de pe Internet, România a mers la Barroso cu Varujan Vosganian. Care este un economist serios şi un poet despre care nu am competenţa să mă pronunţ, doar pot să spun că e total nerelevant în povestea noastră. Vosganian are un trecut tranşant legat de dreapta conservatoare cu parfum interbelic (nu că ar fi ceva rău în asta, vorba lui Seinfeld). A fost şi un susţinător al taxei unice pe venit şi unul dintre autorii programului de scădere a taxelor (nu că ar fi ceva rău în asta, dimpotrivă, dacă mă întrebaţi pe mine). Pe lîngă toate astea, partidul pe care l-a condus a fost finanţat de S.O. Vîntu, un afacerist care la Bucureşti poate fi frecventat, dar parcă nu se face să ieşi cu el în lume cîtă vreme păgubiţii FNI încă se mai strîng prin tribunale.

Să ne întoarcem la Barroso şi la fricile sale. Practic, România l-a pus pe bietul şef al Comisiei în situaţia de a se băga în gura lupului garantînd pentru un om despre care nu ştia nimic pînă atunci, habar nu avea că există, dar căruia la un simplu *search* pe *Google* europarlamentarii socialişti (care nu au nici un interes să vadă alt liberal ajuns comisar) îi puteau reproşa ce le-au reproşat lui Udre şi Buttiglione la un loc: conservator, pro-„dumping fiscal“ şi cu ceva suspect în trecutul financiar. Bineînţeles a fost mai simplu să scoată în faţă chestiunea finanţării UFD decît problemele ideologice, care puteau duce la dezbateri complicate şi la o contrareacţie a dreptei europene. Adăugaţi la asta tendinţa Comisiei şi a Parlamentului European de a lua decizii prin consens, prin negocieri nesfîrşite între diversele grupuri, mai degrabă decît prin accentuarea diferenţelor, ca să înţelegeţi că Vosganian putea fi preţuit pentru alte calităţi, dar nu pentru cele de comisar european. La aşa criterii nu s-a gîndit premierul Tăriceanu.

Putem discuta despre acuzaţiile în sine. PNL dezvoltă acum o întreagă teorie a conspiraţiei despre cum a fost „lucrat“ candidatul său. Dar dosarul primit de Barroso putea fi creat de pe Internet şi, dacă Delegaţia de la Bucureşti nu ar fi făcut asta, aş fi fost dezamăgit în legătură cu profesionalismul celor de acolo. Toate informaţiile respective, orientarea sa politică şi economică, sponsorizarea de către Vîntu erau informaţii publice. Să le luăm pe rînd. Vosganian nu

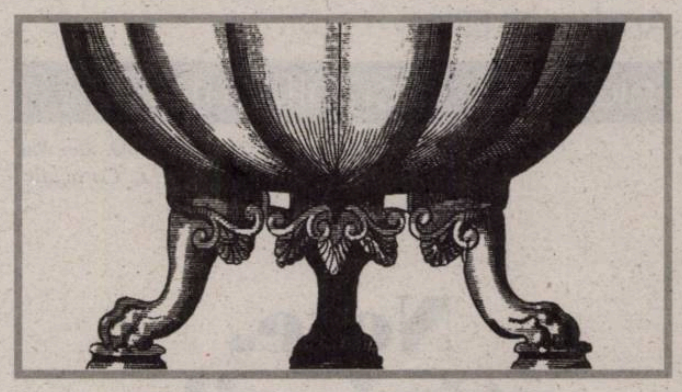

este fascist, cum au sărit să spună unii de la stînga neo-, ultra-, post-modernă. Asta nu înseamnă că vederile sale conservatoare, care vor să salveze naţionalismul interbelic, nu sînt excentrice în Europa. Este Vosganian un lider corupt? El spune pe drept cuvînt că nu s-a îmbogăţit personal din politică şi chiar este ceva ce trebuie lăudat în România. Putem cădea de acord şi că partidul său a fost finanţat de Vîntu înainte ca FNI să se prăbuşească. Totuşi, atunci cînd lista donatorilor tăi importanţi e compusă aproape exclusiv din oamenii de încredere ai unui om de afaceri (cum a demonstrat *Bursa)* se poate spune că există oarecare dependenţă de acel om de afaceri. Ceea ce nu se face la un partid. Şi dacă se dovedeşte apoi că omul de afaceri e implicat într-un scandal financiar, ai o tinichea de coadă care poate la Bucureşti nu te împiedică să faci carieră, dar face zgomot cînd ieşi în lume.

Presa speculează că şi acuzaţia de informator l-a afectat. Asta e o prostie. Acuzaţia a fost publicată după ce primirea rece se întîmplase deja la Bruxelles şi oricum scandalul e prea subţire (simpla declaraţie a unui fost securist care îşi aminteşte selectiv şi cu direcţie) pentru a fi contat. În loc de conspiraţii complicate, liberalii ar trebui să-şi asume greşelile, să nu se mai justifice mereu că le pune Cotroceniul beţe în roate şi să înveţe să utilizeze *Google*.

presa despre...

Domnul Europa

„Gata, stimaţi telespectatori, Jonathan Scheele a părăsit România încheindu-şi efemerul rol în tranziţia noastră. L-am văzut pentru ultima oară înainte de a părăsi peisajul românesc, într-o seară pe N24, şi deja i se putea citi în priviri o nostalgie caldă. E greu de spus în cîteva vorbe cît de mult a însemnat acest funcţionar european pentru România acestor ani. Şi deşi presimt cu tristeţe că va fi evacuat urgent de pe agenda de interese şi simpatii ale publicului, am convingerea că el va reveni peste un timp, ca un personaj de manual, ca un cititor paşnic şi elegant al acestei ţări de care, pare-se, s-a îndrăgostit binişor. Multă vreme, în contorsionate şi penibile scandaluri publice de factură balcanică, omul acesta a reprezentat o voce echilibrată, de o candoare şi civilitate extraordinare (...). Fără să vreau să jignesc pe nimeni, dl Scheele mi-a părut a-şi fi asumat în România statutul unui colonist cumsecade, al unui lord care nimereşte printre sălbatici încăpăţînaţi cărora le predă cu blîndeţe bunele maniere democratice, încercînd să-i înveţe prin exemplu personal cu moravurile lumii civilizate. În emisiunea de care vorbeam mai sus, Jonathan Scheele a ţinut ca înainte de a se retrage discret din viaţa micii lui ţări de adopţie să-şi exprime o speranţă despre o chestiune care multora le-ar suna a amănunt derizoriu, în contextul agitat al ultimei perioade: speranţa că ANI se va naşte şi va deveni, în timp, o instituţie eficientă. Stimabilul domn Scheele... tot cu teama corupţiei în suflet a plecat.“ (Alin Ionescu, *Cotidianul,* 31 octombrie) **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Conştiinţa la preţ bun

În România sînt două feluri de jurnalişti: săraci şi bogaţi. Săracii scriu. Bogaţii încasează. E o diviziune a muncii care a început de mult, poate înainte de 1989, cînd primii jurnalişti *învîrtiţi* priveau în zare de pe aeroportul Otopeni, spre valizele pline cu blugi, videocasetofoane şi cafea. Pe vremea aceea, să ieşi din ţară în delegaţii însemna să ieşi din anonimat – chiar şi fără să scrii bine, aveai asiguraţi admiratorii la întoarcere.

După Revoluţie a fost mai complicat. Banii au început să circule şi pe alte culoare, iar jurnaliştii au avut de ales: jurnalism gratis, de Piaţa Universităţii sau jurnalism just, principial, din cel care se punea pe foc, seara, în aceeaşi piaţă. A fost o epocă a jurnalismului fără ştiri, doar cu păreri bine înfipte în pagină. Unele sincere, naive şi gratis, altele şirete, abjecte şi pînă la urmă bine plătite. Finalul? Cei care-i înjurau în ziare pe tinerii din Piaţă că iau dolari de la duşmanii ţării au devenit, pe rînd şi fără excepţie, milionari în aceeaşi monedă. Soarta e cîteodată crudă în România, dar numai cu cine n-are un amic care o cunoaşte şi poate pune o vorbă bună...

În această vreme de început s-au sedimentat mari averi: iniţial au plătit politicienii şi întreprinderile de stat, apoi au început să dea şi privaţii. Prăbuşirea pieţei, a numărului de cumpărători, i-a pus pe managerii din presă în situaţia de a învăţa să trăiască din expediente. Pînă prin '96, să vinzi o gazetă însemna, în primul rînd, bătălia de la tarabă şi apoi cea din birourile sponsorilor. Ultimii, oameni cu probleme, în căutare de linişte.

Cine a fost, totuşi, primul? Şantajatul sau şantajistul? Jurnalistul înfometat sau mafiotul în căutare de advertoriale sau chiar atacuri la adresa concurenţei? Istoria presei, nici măcar cea a domnului Marian Petcu, n-are un răspuns.

Să spunem de la bun început că nu se fura peste tot. Mai mult în provincie, din sărăcia bugetelor publicitare. Mai organizat la centru, unde bugetele uriaşe fac tentaţia greu de evitat. Fireşte, sînt organe de presă corupte la centru şi cinstite la periferie. Depinde, pînă la urmă, de oameni.

Pînă cînd vom lămuri însă misterul fiinţei umane, să trecem în revistă tot ce ştim despre mizeria ei. Fără pudoare, fără dovezi, ca şi cum am vorbi despre situaţia presei din Madagascar. Deci, cum se fură în presa coruptă din acea insulă?

Depinde unde eşti. Ca reporter, un advertorial, numit în breaslă „bot“, se dă cu sume care încep de pe la o sută de euro şi se termină pe la o mie. Pentru asta, jurnalistul se angajează să promoveze un business, să ascundă o faţă prezentă la faţa locului, să nu dea o ştire de la protecţia consumatorului, să uite un subiect, să dea un citat sau un interviu. Această activitate e mai mult una care ţine de oportunităţi, nu de planificare. Iar tipul ăsta de prădător de presă e dezorganizat, lucrează singur şi nu e prins decît rareori. Şi chiar şi cînd e prins, dragi cititori şi telespectatori, vă spun sigur că nu aflaţi: brandul trebuie protejat, e mai important decît să fie pedepsit vinovatul...!

Al doilea nivel al şmenului e cel care începe la poziţia de redactor-şef: el presupune aceleaşi servicii ca mai sus, însă gestionate profesionist de pe o poziţie mai înaltă, cu mai multă eficienţă (aici poţi plăti campanii întregi). Te costă cîteva mii, dar

face: ai parte de mai mult *coverage* decît dacă ai plăti machete publicitare şi-n plus, la pachet sînt incluse şi servicii de protecţie şi pază: de piază rea, de poliţie şi de concurenţă.

Al treilea nivel, cel mai de sus, presupune o conduită proactivă – cum se zice în afaceri. Publicaţiile acestea sînt de fapt firme de şantaj cu public, care construiesc dosare şi le vînd beneficiarului nefericit, cu sume care trec de suta de mii de euro. Şantajul e doar o parte a activităţii, ultimul răcnet e contractul de business-management: jurnalistul îţi asigură nu doar reclama, ci îţi garantează şi falimentarea concurenţei. Plăteşti şi te asiguri că oponentul are mari necazuri ori de cîte ori cîştigă vreun contract! În viziunea asta, jurnalistul nu mai e om de presă, ci om de business, fireşte, ilicit. El nu-şi mai vinde conştiinţa, asta a fost de mult: acum îi cumperi competenţa într-ale fărădelegii.

La preţ promoţional. Că vine Crăciunul!

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Oameni fericiţi

Surpriza a fost la primul tur de scrutin, cînd Luiz Inácio Lula da Silva – Lula pentru milioanele de oameni care-l consideră preşedintele providenţial – n-a reuşit să obţină majoritatea necesară unei victorii decisive. Primul mandat, cel cîştigat în 2002, nu l-a uzat totuşi, dovada sînt cele 60,8 % de voturi obţinute duminică, în cel de-al doilea tur. Sindicalistul fără studii, ajuns (după trei încercări nereuşite) preşedintele unei ţări cu 182 milioane de locuitori, a ştiut să nu-şi dezamăgească nucleul dur al suporterilor, fără să lovească în categoriile sociale care se temeau că măsurile populiste anunţate le vor dezavantaja, provocînd criză economică, incapacitate de plată şi reducerea veniturilor clasei mijlocii, fără a îmbunătăţi în mod sensibil viaţa săracilor. Iar săraci în Brazilia sînt mulţi: 54 de milioane de oameni au un venit mai mic de 55 de euro pe lună. Fără a-şi aliena simpatiile mediului proletar de unde provine, Lula a obţinut – în mod magic, spune el – susţinerea din partea intelectualilor de stînga, a ierarhiei catolice, chiar şi a antreprenorilor, a clasei mijlocii pentru care el a deschis noi perspective de ascensiune socială.

Marea victorie a lui Lula din primul mandat se cheamă *Bolsa Familiar:* un program guvernamental acordînd familiilor sărace un ajutor condiţionat de mersul la şcoală al copiilor, de regularitatea analizelor medicale. Acestor avantaje li se adaugă un sistem de microcredite cu dobîndă redusă, facilitarea eventualului traseu de parcurs pentru absolvenţii săraci ai şcolilor publice în universităţile private. Beneficiază de acest program aproximativ 12 milioane de familii nevoiaşe. Se tot spune că săracilor nu trebuie să li se dea peşte, ci trebuie învăţaţi să-l pescuiască; se pare că echipa lui Lula a găsit metoda de a popula iazul cu peşte. Una dintre marile victorii ale preşedintelui a fost recunoaşterea şi regularizarea celor 2500 de *quilombos,* comunităţi de culoare izolate, trăind de pe urma unei economii de subzistenţă, totalmente omise de cartografia – atît de cea imaginară, cît şi de cea reală – a Braziliei.

Succesele sînt însoţite de o rată de creştere mică, realitate ce pune sub semnul întrebării chiar menţinerea şi extinderea programelor sociale. A fost moneda bătută de rivalul lui Lula la preşedinţie, Geraldo Alckmin (partidul lui se cheamă social-democrat, dar e de centru dreapta) cu o campanie pro-business: a promis un „şoc managerial" şi reducerea cheltuielilor inutile. Şi consilierii lui Lula realizează că pentru sănătatea economică ar fi necesară o reducere a dependenţei cetăţeanului de stat, dar păstrează discreţia asupra metodelor prin care se va obţine acest rezultat.

Ca peste tot în lume, modificarea regulilor de repartiţie a bogăţiei a generat corupţie: ultimul scandal a adus în faţa opiniei publice caseta filmată unde un membru important al Partidului Muncitorilor – al cărui candidat este Lula – oferea mulţi bani cuiva, gata să vîndă nişte documente compromiţătoare pentru rivalul preşedintelui. Cel mai recent, dar nu singurul scandal de corupţie lunecă pe lîngă preşedinte: el izbuteşte să-şi convingă alegătorii că personal nu participă la proliferarea unei tradiţii „profund înrădăcinate în ţară şi în mentalul subiectiv al unor conducători veniţi din popor sau aparţinînd stratului de jos al clasei mijlocii, pentru care corupţia oferă perspectiva ascensiunii sociale şi a integrării în casta adevăraţilor *machos* brazilieni" *(Página 12).*

Prin ceea ce a spus, dar mai ales prin ceea ce n-a spus, Luiz Inácio Lula da Silva a cîştigat alegerile cu o majoritate zdrobitoare. Dincolo de toate analizele economice sau politice, el are de partea lui mentalitatea de oameni fericiţi a majorităţii brazilienilor. Cum constata un gazetar spaniol în *El País,* nu e uimitor că la întrebarea „Sînteţi fericit?" răspunsul este pozitiv, ci viteza cu care apare pe buze acest răspuns, în cele mai sărace cartiere, la cei mai oropsiţi dintre oropsiţi. Desigur, nu au cum să fie, dacă te uiţi la cifre. Poate că nu întotdeauna şi peste tot fericirea depinde de cifre.

globul cubic

Banii şi principiile

Înainte de a fi o opţiune ideologică, Guvernul de centru-dreapta, rezultat din recentele alegeri parlamentare din Suedia, a fost o încercare reuşită de a întrerupe continuitatea la putere a unei stîngi sigure de sine, incapabile de înnoire. Noul guvern inovează chiar la nivelul pozei tradiţionale: pentru prima oară în această ţară cu o majoritate de oameni blonzi, a apărut un ministru de culoare, altul e în mod deschis homosexual, al treilea îşi strînge pletele într-o coadă de cal. Prim-ministrul Reinfeld (41 de ani) l-a numit pe domnul Carl Bildt ministru de Externe. Bildt este un diplomat cu statură europeană, elementul de onorabilitate într-un guvern de inovatori: el a reprezentat UE în tratativele din Bosnia-Herţegovina şi a fost trimisul ONU în Balcani.

Necazurile au început imediat după alegeri. S-a dovedit că doamna Cecilia Stegö Chilò, ministrul Culturii, a emis remarci agresive despre necesitatea introducerii unui spirit antreprenorial în lumea artelor, intenţii care îi supără pe oamenii de cultură, dependenţi de generoasele bugete ale statului. La aceste bugete, doamna Stegö nu vrea să mai contribuie nici cu banii proprii: responsabilă cu radioul şi televiziunea publice, de 16 ani, ea nu şi-a plătit abonamentul. Independenţa este asigurată de plata generală a abonamentelor, doamna Stegö scuză ceea ce ar putea să pară o neglijenţă, prin desele plecări din ţară. A stat o perioadă semnificativă în străinătate o singură dată, observă presa.

Ministrul Comerţului, doamna Maria Borelius, nu a plătit impozit pe contractele fetelor angajate s-o ajute în gospodărie. Carl Bildt sare în apărarea colegelor sale şi explică: nu sînt scăpări, e o poziţie de principiu, miniştrii Partidului Moderat sînt contra impozitelor şi a contractelor colective de muncă prin care se asigură nivelul veniturilor angajaţilor; fiindcă detestă serviciul public, ei refuză să plătească sumele alimentînd acest buget. Din principiu, din neglijenţă, din zgîrcenie – au încălcat legea şi au demisionat. Într-o ţară cu o democraţie consolidată ar fi fost preferabil ca aceste obiecţii să se exprime într-o dezbatere publică, devenită eventual lege. În situaţia dată, doamnele şi-au dat demisia din Guvern. Despre ministrul cu coadă de cal nu s-a spus încă nimic rău. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

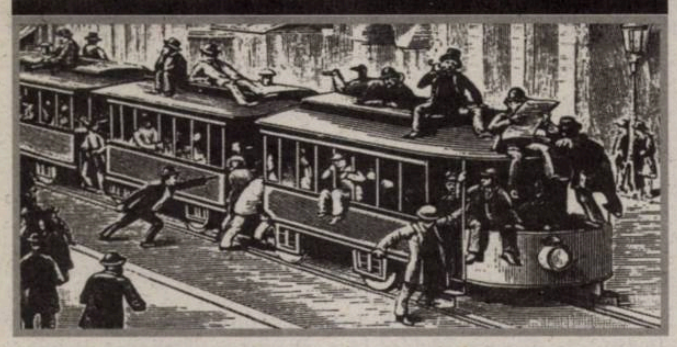

Mic exerciţiu ipohondrix

● De cîteva zile, zac bolnav. Răceală sau gripă – niciodată nu pot spune exact ce am cînd mă doare în gît, am stări de febrilă epuizare, sînt străbătut de frisoane reci, îmi simt dureros întreaga anatomie, tuşesc, nările se blochează exasperant la doar două secunde după ce, cu eforturi care riscă să-mi rupă nasul şi să-mi arunce ochii din orbite, le desfund. Nimic nu mă readuce pe mine însumi în propria mea atenţie mai deplin decît starea de boală. Numai cînd sînt bolnav mă studiez şi mă urmăresc cu întreaga atenţie ca şi cum ating apogeul agonic al unui fel de narcisism anapoda, căci nu mă urmăresc atent pentru a mă admira, ci pentru a constata în ce stare, mai precis în ce hal, am ajuns. Ce simt, cum stau, ce se aude în pieptul meu, ce se petrece în capul meu, de ce mă dor ochii, de ce sînt muşchii spatelui grei şi dureroşi, uneori am şi palpitaţii – dedic acestor teme întreaga mea pricepere, întreaga zi. Sînt dintre cei care cred că bolile se dezvoltă baroc, se stimulează una pe alta, se potenţează în gravitate şi se unesc, diabolic, împotriva biologiei mele asediate. Descopăr în mine însumi un bolnav măreţ, cuprins de toate bolile şi de toate complicaţiile deodată, o fiinţă care trăieşte, singură şi perfect izolată, Armagedonul. Sînt cîmpul de bătălie, sfîşiat, desfigurat, distrus al luptei dintre forţele Binelui şi forţele Răului, în încleştare apocaliptică. Iar drama mea vine din faptul că nimeni, absolut nimeni din jur nu vede şi nu înţelege asta.

● Citatul favorit în aceste zile: „Şi doctorului dă-i loc că şi pe el l-a făcut Domnul şi să nu se depărteze de la tine, că şi de el ai trebuinţă. Că este vreme cînd şi în mîinile lui este miros de bună mireasmă" (Isus Sirah, 38, 12 - 13). Cînd sînt sănătos, privesc cu zîmbet îngăduitor oameni de vîrsta părinţilor mei care cultivă sistematice amiciţii cu doctori. Cînd sînt bolnav, dau fuga la ei şi îi rog să îmi recomande, să mă introducă, să vorbească pentru mine.

● Într-o carte celebră, Susan Sontag pleda împotriva gîndirii metaforice a bolilor. Sontag vrea să încetăm să le încărcăm cu semnificaţii metafizice, să le privim ca momente de destin sau ca lucrare a răului universal, să ne oprim a găsi asemănări cosmice bolilor şi, mai ales, să nu mai gîndim bolile în cheie culturală (de pildă, tuberculoza are un *côté* romantic în mintea multor visători, aşa cum, de curînd, SIDA are un *côté* rebel în mintea cîtorva). Bolile sînt accidente biologice şi, pe măsură ce devin curabile, încetează să mai apară drept misterioase reglări de conturi ale Cerului cu noi. Şi totuşi, bolile acompaniază o anumită secundă a vieţii. Poeţii boemi ai vîrstei romantice chiar sufereau de ftizie, iar rebelii rock ai vremii noastre chiar sînt seropozitivi. E greu să nu pui toate acestea în directă conexiune cu felul lor de viaţă, deşi, e limpede, logic nu se leagă. Tuberculoza e specifică sărăciei şi nu poeziei, iar SIDA e specifică iresponsabilităţii sexuale şi nu iubirii libere de prejudecăţi. Cînd am citit cartea lui Susan Sontag, eram sănătos, din cîte îmi amintesc. Mi-a plăcut mult, am rezonat şi am fost de acord – mă impresiona, mai ales, că venea din condeiul unei persoane care se lupta de ani de zile cu cancerul, dar şi pentru că pledoaria aceasta împotriva metaforizării bolii era făcută într-o carte în care metaforele săreau în ochi, seducătoare, pe fiecare pagină, aşa cum sar somonii frenetici în lumina blînd-roşietică a toamnei americane (zisă şi vară indiană) din rîurile Canadei împădurite. Acum însă bolesc. Stau în pat, gem încetişor, mă surp şi am convingerea că gata, sînt înfrînt. Cochetez (da, ăsta e cuvîntul, cochetez) cu gîndul sfîrşitului. Cum să nu metaforizez?

● Tusea aceasta, care trece ca un tsunami prin gîtul meu înroşit (îmi închipui că dacă Dumnezeu ar tuşi aşa, lumea s-ar spulbera într-o clipă) şi epuizarea, ca un deşert din filmele lui Antonioni. Boala te apropie de propria ta natură, boala îţi atrofiază imaginea de sine şi, astfel, simţi limitele reale: eşti un biet omuleţ.

● Boala e cel mai mare numitor comun al omenirii. Sînt aproape sigur că o anumită boală, să zicem o răceală puternică aşa cum am eu acum, deşi e posibil să fie ceva cu mult mai grav, se simte la fel şi dacă o are un comisar european, un soldat chinez, un şofer mexican, un lord englez, un rege maiaş ori un star de la Hollywood. Nimic nu ne uneşte mai trainic decît boala.

● Cioran scria undeva (ah, să fii bolnav şi să citeşti Cioran – ce desfătare!) că îl înspăimîntă oamenii care nu au fost bolnavi niciodată. Din nefericire, există asemenea oameni. Şi sînt atît de stupizi încît se laudă cu imunitatea lor desăvîrşită. Sînt înspăimîntători!

● Povestesc unui sănătos-tun, unul dintre cei mîndri că nu s-au îmbolnăvit niciodată, despre ipohondria mea: „Cum mă doare ceva, intru în panică. Gîndesc mereu la ce e mai rău – cancere metastaziate, tumori intratabile, boli rare sau chiar necunoscute pentru care nu există tratament etc." Îmi spune: „Ce nasol trebuie să fie să trăieşti aşa. N-aş vrea să fiu aşa. Aşa cum sînt eu e foarte bine. Sînt sănătos, mă bucur de sănătatea mea, fac sport în fiecare zi, mănînc fructe şi salate". Replic: „E păcat, totuşi. Îţi este inaccesibilă o supremă bucurie. Cînd intri la doctor zdrobit de cele mai negre scenarii şi ţi se spune că eşti perfect sănătos, că nu ai nimic. Nimic nu se compară. Ai, apoi, vreo trei sau patru zile în care plutesti de fericire, pe care le poţi gusta doar dacă ai trecut prin panica teribilă a bolii grave." Rămîne descumpănit şi eu zîmbesc interior. Nu îi mai spun că, ieşind de la doctor cu vestea cea bună, te poate cuprinde brusc gîndul sufocant „dacă a greşit analizele". Te gîndeşti că au greşit, că în aglomeraţia laboratorului au încurcat problemele tale cu ale altora, că acele maşini care măsoară compoziţiile sîngelui au clacat tocmai la examinarea probelor tale şi apoi, inexplicabil, şi-au revenit, fără ca cineva să fi băgat de seamă defecţiunea...

ready made

„Într-o şedinţă (de la 25 mai) a sesiunei generale – pentru că 14 membri ai Academiei, care au găsit uşor acordata adeziune a lui S. Puşcariu, s-au ridicat «cu mare vehemenţă», aşa se va citi în procesele ei verbale, împotriva scrierei cu *î* peste tot, păstrîndu-se *â* numai în *român,* aşa cum a fost admisă în 1926 – s-a decis să se revie la sistemul din 1904.

[...]

Bate siroco cerebral pe la Academie."

(Ovid Densusianu, *Opere,* vol. I, Editura pentru Literatură, 1968)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Mic tratat de chiciologie

16°

Pepenele verde are,
pe-anvelopa-i groasă, dungi
foarte multe, foarte lungi,
foarte negre (fiecare

dintre-aceste dungi, de parcă
negru-ar fi, doar el, în uz);
pepenele-i un harbuz,
dar aduce cu o barcă

pe un lac, sau cu-o felie
grea de lună, cu un miez
roşu, într-al nopţii miez
cu aspect de feerie,

şi cu nasturi foarte negri
în melasa de stacoji,
ca şi-n jurul verzii coji, –
evocînd gîndaci alegri.

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
Un dialog în FM în care întrebările nu rămîn fără răspuns
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Ba uite că spun!

Să continuăm aşadar, de unde le-am lăsat săptămîna trecută, seria păţaniilor pastorului Wurmbrand. Vorbeam de trădări – şi lista lor e lungă. Trădat de idealurile comuniste ale tinereţii şi de acea Rusie bolşevică în care stătuse peste doi ani (1927-1929), părăsit rînd pe rînd de propriii camarazi comunişti din România, junele R.W. ajunge într-o celulă la Doftana. Aici, tînărul evreu, ateu pînă mai ieri, are revelaţia lui Hristos. Începe războiul; rude ale soţiei lui R.W. sînt deportate de regimul Antonescu în Transnistria (şi nu se vor mai întoarce). Din 1945, odată comuniştii ajunşi la guvernare, nu prea au motive să-l privească cu simpatie pe pastor; în toamna acelui an el intră în conflict cu Petru Groza şi, în fine, în 1948 este arestat. Anii de închisoare sînt lungi şi grei, iar legendele lor sînt diverse – nu mai insist.

Răscumpărat din România de o fundaţie norvegiană, Richard Wurmbrand ajunge în 1966 în Statele Unite. Decis să spună tuturor ce minciună criminală este comunismul, pastorul vizează factorii de decizie: congresmani, senatori, preşedinţi de comisii senatoriale etc. Scrie memorii şi cărţi, vorbeşte cu patos presei şi îşi poartă cu demnitate rănile de pe trup. Audienţa? Mare. Impactul? Restrîns.

De ce? Pentru că, din păcate, în acel moment, adevărurile lui Wurmbrand nu picau tocmai bine. Războiul rece ajunsese în faza destinderii. Harta lumii gemea de alte probleme. În februarie 1965, aviaţia americană bombardase Vietnamul. Război civil în Republica Dominicană, crize succesive între Grecia şi Turcia (problema Ciprului), incidente la graniţa indopakistaneză şi, simultan, incidente de graniţă între China şi India. În Europa, Franţa lui De Gaulle boicotează cîteva luni instituţiile Pieţei Comune vest-europene şi, apoi, se retrage, pur şi simplu, din structurile de comandă ale NATO – după care, în vara lui '66, generalul merge în vizită la Moscova şi-i spune lui Brejnev că lui povestea asta cu blocurile militar-ideologice i se pare cam fumată (frază care a îngheţat simultan şi elita politică de la Kremlin, şi pe cea din Capitoliu – pentru că şi sovieticii, şi americanii agreau mai curînd o situaţie predictibilă, fie ea şi dihotomică). În America, *from coast to coast*, mişcările populaţiei de culoare scot în stradă milioane de oameni (este epoca altui pastor, Martin Luther King) şi, colac peste pupăză, la Havana, consumatorul de trabuce Fidel Castro schimbă numele partidului său din *Partidul Unit al Revoluţiei Socialiste* în, sec, *Partidul Comunist Cubanez*. Cam acesta era peisajul anilor 1965-1966, aşa cum se vedea el de la Washington.

Şi, pasămite, ce făcea în vremea asta România? Păi (le) făcea relativ bine.

În 1966, în SUA, adevărurile lui Wurmbrand mai mult jenau

În martie '65, Ceauşescu îi succede cu speranţe lui Dej şi, imediat, începe să vorbească, gîngăvit, dar aparent convins, despre *destindere, cooperare, suveranitate, independenţă* şi alţi asemenea termeni tocmai buni pentru urechi americane. Ion Gh. Maurer face vizite în Austria şi în Danemarca şi spune peste tot, *off the record*, că, gata, ruşii sînt, din toate punctele de vedere, *out of Romania* etc. În primăvara lui '66, într-un interval scurt, se perindă pe la Bucureşti şi Tito, „legenda Balcanilor", şi Şahinşahul Iranului, şi De Murville, ministrul de Externe al Franţei – şi toţi spun, *on the record*, ce om de treabă şi pacifist e Ceauşescu. Prin mai '66 vine la Bucureşti şi Brejnev, liderul sovietic, numai că vizita se lasă cu scîntei abia camuflate. Nu va mai trece mult şi la Bucureşti, în această noua *Mecca* a destinderii Est-Vest, vor veni chinezul Zhou En Lai (1966), vest-germanul Willy Brandt (1967), De Gaulle (1968) sau Nixon (1969).

Simplificînd lucrurile, cam asta era România despre care încercatul pastor Wurmbrand spunea că e condusă de un regim totalitar. Era adevărat? Bineînţeles. Era oportun? Nu prea. Nu se pune problema că americanii nu ar fi ştiut de ce aberaţii şi de ce crime fusese şi rămînea capabil comunismul românesc. Doar că – indiferent de cît de cinic ar părea – nu acesta era subiectul zilei.

Ei bine, Richard Wurmbrand avea să devină peste mulţi ani subiectul zilei, într-o manieră cu totul onorabilă. Unii l-ar fi dorit – se pare – învestit cu titlul de *cel mai mare român* al tuturor timpurilor. Circulă legende cu calculatoare din State setate să tot voteze, zi şi noapte, *Wurmbrand, Wurmbrand* şi iar *Wurmbrand* pe un site din Bucureşti. Nu cred în ele. Cred mai curînd că meritoria comunitate neoprotestantă românească din America a luat candidatura lui R.W. ca pe o probă de orgoliu – ceea ce, bunăoară, intelectualii români din lume, împărţiţi între Carol I, Eminescu sau Eliade, n-au putut face nici măcar cu Brâncuşi!

Şi, cum scriam săptămîna tercută, oportunişti de toate speţele m-au avertizat ca nu cumva să spun că R.W. nu merita mai sus. Ba uite că spun! Pentru că nu de merite vorbim aici. Wurmbrand a cîştigat oricum, din moment ce, la 40 de ani de la plecarea din România, a devenit în sfîrşit cît de cît cunoscut în ţara sa. În opinia mea, locul întîi între marii români nici nu trebuia dat şi toţi *nemuritorii* trebuiau dispuşi de la locul doi în jos.

Prima poziţie trebuie să fie un ideal, nu o achiziţie.

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Poveşti veneţiene

O călătorie este întotdeauna o aventură care implică pînă la epuizare trupul şi mai ales spiritul. De altfel, încă de foarte timpuriu, călătoria devine parte din educaţia unui tînăr plecat nu numai să studieze, nu numai să înveţe, ci şi să cunoască un alt mod de viaţă, alţi oameni, alte maniere de a gîndi şi de a se comporta. Exact ca un spudeu din epoca Renaşterii m-am simţit mai zilele trecute cînd, printr-o întîmplare a sorţii şi prin bunăvoinţa Institutului Cultural Român proiectul meu a fost selectat pentru colocviul internaţional „Venezia e il Levante tra il XIII e il XVIII secolo", organizat între 19-20 octombrie de Institutul Român de Cultură şi Cercetare Umanistică din Veneţia.

Aşa că în cele trei zile am încercat să descopăr cît mai mult. Să vizitezi Veneţia la ora şase dimineaţa, cînd străzile sînt încă pustii, iar turiştii şi aparatele lor agasante n-au invadat încă străzile, este o plăcere. Trecutul te priveşte din fiecare colţ, fiecare pod, fiecare casă, fiecare biserică, fiecare clădire, fiecare statuie, fiecare culoare, toate primesc aici semnificaţii aparte şi spun poveşti uimitoare despre iubiri, bătălii, tratate de pace, comerţ sau negoţ. Bineînţeles că am avut alături de mine un ghid experimentat, un prieten, bun cunoscător al oraşului, care îmi explica în şoaptă, deşi nu era nimeni care să ne audă la acea oră a dimineţii, frumoasele istorii ale oraşului. Şi astfel mi-au trecut pe lîngă urechi istorii şi întîmplări care mai de care mai uimitoare. Mi se şoptea: „Azi trebuie să vedem casa cu mauri. Au fost aduşi de la Constantinopol, de altfel se observă că nu sînt cu totul încadraţi în construcţia casei". După alţi cîţiva paşi ne îndreptam spre „casa lui Tintoretto", apoi spre „casa cu cămilă", iar istoria tînărului arab îndrăgostit de frumoasa veneţiană îmi va inspira poate cîndva o poveste. Ajungem la „Puntea suspinelor" şi ne lăsam în calea apei, savurînd aroma cafelei ce se împrăştia printre poduri şi străzi, plutea pe luciul apei şi te îmbia să te aşezi la măsuţă, să sorbi cu înghiţituri mici cafeaua din filigeaua aurie, privind cu lăcomie la munţii de ciocolată ce invadau rafturile, vitrinele, orice locşor.

Alergam apoi spre colocviu unde programul oferea nu numai nume diverse reprezentînd centre de cercetare de prestigiu – şi amintesc numai cîteva dintre ele: Andrei Pippidi (Universitatea Bucureşti), Ovidiu Cristea (Institutul de istorie „Nicolae Iorga"), Rafael Chelaru (Facultatea de Arhivistică), Cristian Luca (Universitatea din Galaţi), Florina Ciure (Universitatea din Oradea), Andrea Fara (Universitatea din Pisa), Gainfranco Giraudo (Universitatea din Veneţia), Eric Dursteler (Universitatea din Utah), Gianluca Masi (Universitatea din Florenţa), Teresa Ferro (Universitatea din Udine), Gerassimos Pagratis (Universitatea din Atena), Stathis Birtachas (Universitatea din Mytilene) – ci şi teme la fel de interesante: comerţ şi relaţii economice, sultani şi împăraţi, misionari şi călători, comportamente sociale şi intrigi politice, reforme şi religii, toate desfăşurate între Veneţia şi Levant. Fiecare seară se încheia cu o masă mai degrabă în stil levantin, în care sărmăluţele şi mămăliguţa, zacuştile şi murăturile au stîrnit pasiunile gusturilor pentru cunoscători şi curiozităţi pantagruelice pentru „novici".

În liniştea nopţilor, tulburată doar de cîntul apelor şi din cînd în cînd de serenadele vreunui gondolier, îmi reluam descoperirea Veneţiei: gondolele adormite în aşteptarea dimineţii, măştile colorate ce te priveau din spatele vitrinelor, sticla de Murano cît mai colorată şi cît mai frumos şi ciudat modelată, Arsenalul, Palatul Dogilor, Arhivele, alte palate şi alte case aparţinînd diferiţilor dogi sau numai negustori, apa care se revărsa pe străzi, ţîşnind pur şi simplu din canale. Dar ce m-a impresionat cel mai tare a fost „sala de bal" din Piaţa San Marco. La miezul nopţii şi în umbra catedralei am ascultat cu încîntare Vivaldi, Mozart, Strauss, Mascagni, Beethoven, Verdi, iar singuraticii turişti sau obişnuiţii italieni se opreau fermecaţi în faţa celor două orchestre ce se întreceau în virtuozitate. Aşadar gustul se educă, iar italienii „mari iubitori de muzică", cum îi considera şi marele nostru boier Dinicu Golescu, ajuns în Italia la 1826, nu se dezic.

Iniţiativa domnului Ioan-Aurel Pop, directorul sus-numitului Institut şi a doamnei Monica Joiţa, directoare adjunctă a aceluiaşi Institut, a plecat probabil de la ideea medievală a educaţiei prin călătorie. Frumoasă ideea! Poate că n-ar fi rău să fie urmată şi de alte institute culturale. Aşa ar afla şi Europa că în România se mai face şi cercetare, şi încă una de bună calitate.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Vintilă MIHĂILESCU
...@hai-hui.ro

Filmul documentar şi înfăţişările socialului

Astra Film Fest a ajuns la maturitate. Soţii Budrală au reuşit să-şi crească acest copil de suflet dimpreună cu copiii lor şi să aducă astfel la liman una dintre cele mai frumoase şi de succes „asociaţii familiale“ din România. Căci, cu riscul de a supăra instituţiile care au sprijinit şi pe cele care ar fi trebuit să sprijine acest festival, trebuie spus că el a fost şi a rămas opera familiei Budrală şi a cîtorva prieteni apropiaţi. Drept care şi are o structură mai aparte printre festivalurile de gen, este străbătut de imperfecţiuni şi surprize de ultim moment, dar toată lumea se simte ca acasă. Şi, probabil datorită acestei atmosfere deosebite, găseşti aici de fiecare dată somităţi ale domeniului pentru care ar fi necesare zile bune de aşteptare pentru a le smulge o audienţă de cîteva minute la ei în ţară. Aici îi întîlneşti în sală şi poţi să stai de vorbă cu ei oricînd şi (aproape) oricît la video-barul din hol, la o plimbare prin Sibiu sau în serile (şi nopţile) lungi de discuţii din barurile oraşului. Poţi să întîlneşti şi antropologi renumiţi, unii dintre ei deveniţi prieteni nelipsiţi ai festivalului. Şi, de anul acesta, dincolo de entuziaştii „studenţi la antropologie“ – nelipsiţi de la toate ediţiile precedente – poţi întîlni şi un public larg şi divers, din toate categoriile de vîrstă ale Sibiului, precum şi din Thailanda pînă în Canada.

De data aceasta, tuturor acestora li s-au alăturat şi o serie de documentarişti români, adunaţi de către organizatori în vederea unei binevenite retrospective a filmului documentar din ţara noastră. Ocazie şi pentru realizatori, şi pentru public, de a privi documentarul domestic în oglinda celui de aiurea, de a compara şi de a se întreba. Ocazie şi pentru mine de a mă întreba din nou de ce oare, se pare, nu prea ne iese această încercare, de ce, parcă, nu reuşim „să vedem socialul“?

Dinspre partea ştiinţelor sociale, a „antropologiei vizuale“, cele cîteva filme realizate de sociologi/antropologi români şi prezente de data aceasta în festival par a nu fi descoperit încă filmul, limbajul *sui generis* al imaginii, astfel încît nu poţi să nu te întrebi, după ce le-ai privit, de ce nu s-au gîndit autorii să scrie mai degrabă o carte sau un articol? Filmul antropologic clasic este, desigur, (şi) un document, dar un document vizual, un document în care vizualul oferă o informaţie ce se revarsă mult dincolo de cuvinte şi, ca atare, trebuie (cu)prinsă în imagini. Vizualul acestor filme din festival nu adaugă însă nimic la informaţia şi interesul interviurilor realizate în cadrul unor „terenuri antropologice“ mai mult sau mai puţin aprofundate.

Dinspre partea cealaltă, a profesioniştilor documentarului, au fost cîteva filme „bine făcute“, mai ales cele din familia filmelor „academice“ – şi pe care îţi vine să le numeşti „didactice“, într-atît este de evident că au ceva de spus şi ţin să ţi-o spună clar şi precis. Foarte bine, nu am nimic de obiectat, decît, poate, faptul că sînt perfect previzibile şi mă cam plictisesc... Nu despre ele este vorba. Mă refer aici doar la abilitatea documentarului de a privi socialul şi de a-l face astfel să se vadă, de a-l face „vizibil“ şi pentru ceilalţi, pentru noi, publicul, dincolo de ceea ce se vede atunci cînd „îţi arunci ochii“. Din acest punct de vedere, ceea ce ne arată filmele documentare româneşti sînt însă mai degrabă *evenimente* sau *personaje,* alese de cele mai multe ori pentru *excepţionalitatea,* nu pentru *reprezentativitatea* lor. Fie că este prezentat în cheie dramatică sau bufă, socialul acestor filme este, de regulă, unul spectaculos – periculos de apropiat, uneori, de faimosul jurnal de la ora cinci al nu mai puţin faimosului PRO TV. În consecinţă, este şi rămîne un social anecdotic, mai mult sau mai puţin bine „pus în scenă“ de către regizor. Majoritatea filmelor nu fac astfel decît să-ţi *arate* un copac mai aparte, cu „ciudăţenii“, fără să te ajute să *vezi* pădurea din jur. Altfel spus, le lipseşte a treia dimensiune a imaginii, rezumîndu-se adesea la o „găselniţă pe sticlă“, mai mult sau mai puţin şocantă.

Nu vreau să spun prin aceasta că documentarul social ar trebui să (sur)prindă doar banalul reprezentativ. Un *story* bun este totdeauna important. Mai important este însă ce faci cu el. Iată, de pildă, povestea din *Angelmakers,* a lui Astrid Bussink: prin anii 1920, nişte unguroaice exasperate de soţii lor s-au apucat să-i otrăvească cu arsenic, reuşind să trimită pe lumea cealaltă peste o sută cincizeci de bărbaţi. Practica s-a extins şi a ajuns, se pare, şi pînă prin părţile Zalăului. Ce vreţi mai spectaculos decît atît? Evenimentul este povestit însă peste optzeci de ani, fără a cădea în spectaculos, în film poliţist sau dramă şi, în primul rînd, fără a rămîne în anecdotic, oricît de bogat ar fi acesta. Tuşele de umor şi de tragic sînt alternate cu o artă desăvîrşită, personajele sînt grăitoare, vorbind despre ele şi despre viaţă în general, astfel încît vezi mult mai mult şi mai departe de satul pierdut din pusta ungară unde a început totul, şi unde este filmat totul. Aproape că vezi întrupîndu-se statisticile faimoase care ne spun despre unguri că sînt campionii europeni ai divorţului şi ai suicidului, începi să înţelegi ce vor să spună aceste cifre pe care le-ai învăţat la şcoală sau le-ai aflat din reviste. Iar cînd te uiţi la întrunirile cercului de dans al femeilor din acest loc unde nu s-a întîmplat nimic, parcă începi să pricepi despre ce ar fi vorba şi în prezent – şi te trec fiori pe şira spinării! Dar nu pentru multă vreme, căci firul narativ al filmului are grijă să relativizeze totul: într-un fel, asta-i viaţa! – ne sugerează aceleaşi personaje feminine din film. Asta-i viaţa? – nu putem să nu ne întrebăm noi. Povestea filmului ne poartă astfel din anecdotic prin social, în cel mai pur existenţial şi înapoi. Nu pentru că şi-a propus vreun tur de forţă, cine ştie ce demonstraţie extraordinară, ci pentru că, pur şi simplu, aşa-i viaţa! Dacă ştii să o priveşti...

Petre IANCU

Sindromul extenuării

„Să fim lăsaţi să ne liniştim“, ar fi vrut mulţi români la începutul anilor '90. De pe urma unui „preşedinte pentru liniştea noastră“ se ştie cum a profitat România. N-a lipsit mult ca izolarea şi tergiversarea reformei s-o coste aderarea la UE.

Modernitatea globalizată şi pariurile ei ne provoacă tot mai rapid în feluri multiple. Sfidarea teroristă nu e decît simptomul uneia din aceste provocări. Faţă în faţă cu progresul mondializării, ne regăsim frecvent identităţile fracturate, capacitatea de a ne adapta la o modernitate tot mai competitivă, tot mai complexă şi mai dinamică, asaltată, slăbită sau redusă la zero. În reacţie, intră în acţiune reflexul unei stabilizări prea puţin posibile în condiţiile „date“, prin revenirea aşarnată la origini etnice, ancorarea îndîrjită în opţiunea noastră atee, agnostică sau religioasă, marginalizarea brutală a alterităţii şi lichidarea, mai întîi verbală, a „celuilalt“. În acest fel nu-şi recuperează nimeni liniştea. Oboseala atinge cote paroxistice. Iar fructele mîniei ne distrug. Şi totuşi valorile nu-s de lepădat.

Ceea ce se petrece la nivelul indivizilor se produce şi la cel al instituţiilor şi organizaţiilor. Sindromul extenuării, *the burnout-syndrom* – după îl numesc anglosaxonii – e şi un fenomen colectiv, titra recent ziarul elveţian *Neue Zuercher Zeitung,* citînd psihiatri, economişti, politologi, reuniţi la Universitatea din Basel spre a dezbate chestiunea. Din discuţiile experţilor a reieşit că procesul epuizării mentale îi cuprinde nu doar pe indivizi, ci şi economii, politici şi societăţi, la nivel deopotrivă naţional şi internaţional. „Pentru că globalizarea, intensificarea concurenţei, crizele economice, evoluţiile democrafice, migraţia, şomajul şi, nu în ultimul rînd, lupta globală pentru performanţă, eficienţă şi excelenţă creează un climat dificil.“ Unii, puţini, reuşesc să se adapteze. Alţii, cei mulţi, cad pradă surmenajului. La nivel colectiv, consecinţa devastatoare a acestei epuizări e – potrivit profesorului Michael Zirkler de la Universitatea din Basel – paralizia manifestată primordial în obsesia de a se evita erorile şi de se prezerva ceea ce s-a realizat. Corolarul ei e incapacitatea de a învăţa şi de a inova. Cu atît mai important e pentru toată lumea, şi deci şi pentru organizaţii şi instituţii, să-şi regăsească noima, sensul. Spus altfel, izbăvirea de pericolul extenuării rezidă în redepistarea valorilor situate dincolo de un profit imediat.

Studiind multicefala criză europeană din această perspectivă, se pune întrebarea cum ar putea oare să-şi regăsească drumul optim o Comunitate, care nu este în stare să-şi adopte propria Constituţie? Ba care nu este capabilă să cadă de acord nici măcar asupra introducerii, în proiectul ei constituţional, a unei referiri la Dumnezeu şi la rădăcinile iudeo-creştine ale culturii europene? Cum oare va reuşi Europa să se mîntuie de sciziunea memoriei şi a conştiinţelor ei istorice spre a evita deopotrivă capcanele utranaţionaliste manifestate în răsărit, dar şi apatia sinucigaşă faţă de primejdii de proporţii, precum cele planînd la graniţele ei de la răsărit şi miazăzi? Cum se va dezbăra ea de reflexele antiamericane ale unora din cei din vest, pentru a fi capabilă să elaboreze o politică internă şi externă comună şi credibilă, valabilă şi generînd respect prin aplicarea riguroasă şi universală a valorilor transatlantice ale democraţiei şi drepturilor omului?

Preluînd preşedinţia UE odată cu aderarea românilor, la 1 ianuarie 2007, Angela Merkel şi-a propus, ca obiectiv prioritar, să contribuie la extragerea Europei din actuala ei criză constituţională, care i-a demolat continentului capacitatea de a adopta decizii. Dacă nici eficienta şi pragmatica Germanie nu reuşeşte unde au eşuat francezii şi olandezii, cine să mai izbutească să rezolve această problemă? Dar, cîtă vreme Europa nu va găsi răspuns la întrebările presante privind identitatea proprie şi preţul pe care e dispusă să-l plătească pentru salvgardarea valorilor ei, nici Germania nu-i va putea oferi continentului un cancelar pentru liniştea noastră.

***Petre Iancu** este jurnalist la Deutsche Welle, Bonn.*

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Casa părăsită

Numai Dumnezeu ştie cîte case din Bucureşti sînt părăsite şi lăsate să se macine în mizerie. Uneori, este un mod de a pregăti demolarea, aşa cum cîte un ticălos prinde pică pe copacul care-şi scutură frunzele în curtea lui şi atunci îi toarnă acid sulfuric la rădăcină pentru a primi, după ce s-a uscat, aprobarea să-l taie. Şi distrugerea arborilor trebuie socotită o crimă împotriva oraşului nostru, dar, în această privinţă, situaţia e prea gravă ca să fie expediată acum în cîteva rînduri.

Clădirea despre care mă simt dator să scriu se găseşte la colţul bulevardului Hristo Botev cu strada Theodor Ştefănescu. Fără exagerare, a fost una din cele mai frumoase case din Bucureşti, deşi halul de dărăpănare în care a ajuns arată un dispreţ ca pentru cea mai nenorocită cocioabă. Intrarea impunătoare, între două coloane neoclasice, este

zidită (ca să nu se adăpostească peste noapte poporul străzii). Ferestrele deschise în bătaia vîntului şi a ploii, mansardele sfărîmate, burlanele ciuntite, din care se preling dîre negre peste tencuiala scorojită. Acoperişul s-a prăbuşit înăuntru, aşa că etajul se cască spre cer. Nobila faţadă se întinde de-a lungul străzii Theodor Ştefănescu, către bulevard avansează o terasă sprijinită pe trei arcade, de o eleganţă *fin de siècle*. Strada se numea odinioară Culmea Veche şi colţul cu bulevardul, numit atunci al Domniţei, era probabil înconjurat de o grădină, care a dispărut între timp. Alături a fost desigur altă construcţie, fiindcă acum casa expune spre piaţa Rosetti un perete orb de cărămidă. Dubla terasă (parter şi etaj) a rămas pe trotuar şi atrage privirile prin frumuseţea ei crepusculară.

A cui a fost casa? Răspunsul la această întrebare nu l-am putut descoperi singur şi, chiar cu ajutorul prietenei Cezara Mucenic, aşa de bine informată în materie de arhitectură bucureşteană, istoria casei s-a reconstituit parţial şi ipotetic. Proprietarul din 1895, data primului cadastru, era Ştefan Slatea, negreşit acelaşi cu Ştefan Zlatko, aşa cum îl numeşte anuarul din 1918, adică un recensămînt pe care-l datorăm ocupaţiei germane. „Slatea“ sună bulgăreşte, o parte încă mare din burghezia noastră abia îşi românizase numele acum o sută de ani, fiind de origine străină. S-ar putea să fie vorba de fiul acelui Hristo M. Zlatev, stabilit în 1854 la Bucureşti, unde-şi făcuse studiile, şi care, devenind învăţător la Alexandria, a murit acolo în 1878. Altă presupunere, care-mi inspiră mai multă încredere, îl identifică pe omul nostru cu un comerciant activ în 1907, co-proprietarul firmei Economu & Zlatco din strada Şelari, magazin de drogherie şi articole coloniale. Frédéric Damé, în cartea sa despre capitala României aşa cum era în anul jubileului lui Carol I, îi menţionează pe cei doi asociaţi printre fruntaşii negoţului bucureştean. Economu avea o fabrică de săpun de care îşi aminteşte Dimitrie Hagi-Theodoraky în memoriile pe care le-am reeditat. Nu se ştie de cînd era casa, nici de cine a fost construită. În apropiere, strada Negustori a păstrat mai multe edificii care evocă atmosfera unui cartier frumos şi prosper din vremea de după Independenţă. Chiar cînd a apărut statuia lui C.A. Rosetti, ea se ridica în mijlocul unui peisaj bizar în care clădiri de stil aristocratic, care ar fi fost la locul lor la Paris, se învecinau cu maidane presărate cu locuinţe scunde şi sărace.

Paragina pe care o vedeţi este cu atît mai ruşinoasă cu

cît contrastează cu înfăţişarea casei de peste drum, Liceul comercial „N. Kretzulescu“, care a fost restaurat cum se cuvine şi are în faţă o mică grădină bine îngrijită.

Cristi NEAGOE

artivisme

Google reorganizează informaţia erotică

Considerînd, pe bună dreptate, că dragostea este, în esenţa ei, o simplă problemă de căutare, Google a anunţat cu cîteva luni în urmă că va lansa versiunea beta a noului său produs, Google Romance (www.google.com/romance), căruia nu i s-a acordat încă atenţia cuvenită. Acesta oferă utilizatorilor un serviciu psihografic de organizare a întîlnirilor dintre fiinţele umane care au vîrsta legală pentru o relaţie (în conformitate cu legislaţia fiecărui stat suveran care oferă cetăţenilor săi acces liber la Internet). Google se oferă să suporte costurile cinei pentru cuplurile care decid să accepte experimentarea publicităţii contextuale relevante în cursul serii petrecute împreună.

„Misiunea noastră, după cum probabil ştiţi deja, este aceea de a organiza întreaga informaţie din lume“ – a declarat Jonathan Rosenberg, primvicepreşedinte al Google, coordonatorul Departamentului de Management al Produselor. „Să privim lucrurile cu luciditate: în care dintre sferele vieţii noastre ne confruntăm cu entropia maximă, cu cea mai dezorganizată stare a informaţiei? În iubire, desigur, acesta este tărîmul haosului şi al iraţionalului. Ne-am gîndit aşadar să folosim tehnologia noastră avansată de căutare pentru a vă ajuta să-l identificaţi rapid pe acel cineva special care vă va face fericit. Ulterior, ne ocupăm de aranjarea unei întîlniri şi folosim reclame contextuale care vin în întîmpinarea demersului vostru de începere a relaţiei care vă va modifica viaţa pentru totdeauna.“

Pentru a folosi serviciul oferit de Google, utilizatorii care doresc să se îndrăgostească raţional trebuie să aibă un cont (pe care şi-l pot crea primind o invitaţie pe Gmail, serviciul de poştă electronică al Google). Ei sînt invitaţi apoi să completeze o fişă online cu profilul lor, care le permite să spună lumii, pe această cale, cine sînt, sau, mai la obiect, cine le place să creadă că sînt, sau, şi mai la obiect, cine ar vrea să fie în ochii celorlalţi. După încheierea acestei prime etape, utilizatorul Google Romance poate începe Căutarea Sufletului Pereche în toate locurile potrivite identificate de Google (sau cel puţin într-o majoritate statistică semnificativă a acestora). Motorul Soulmate Search™, deşi încă în faza de testare, produce rezultate surprinzător de eficiente, bazate pe tehnologia psihografică de identificare a „Iubirii Vieţii Tale“, cum au ales s-o numească programatorii de la Google. În cazul în care utilizatorul a fost sincer cu el însuşi în faza de completare a profilului (după o prealabilă introspecţie care să răspundă la întrebările „Cine sînt?“, „Care este locul meu în lume?“, „Încotro mă îndrept?“, la care toţi utilizatorii Google Romance sînt invitaţi să participe cu seriozitate), în teorie se poate afirma că apăsînd butonul „I'm Feeling Lucky“ („Mă Simt Norocos“), rezultatul întors de Google va fi perechea perfectă.

Unii utilizatori vor fi surprinşi, ţine să ne avertizeze echipa Google, de rezultatul căutării cu ajutorul butonului rapid „I'm Feeling Lucky“. Acest rezultat se dovedeşte uneori a fi o persoană de acelaşi sex, chiar dacă preferinţa manifestată pînă în acel moment de utilizator fusese îndreptată către persoanele de sex opus. Şansele ca Google Romance să greşească sînt, chiar şi în faza beta de dezvoltare, mai mici de 2,5%, afirmă programatorii software-ului, recomandînd în acelaşi timp ca utilizatorii aflaţi în această situaţie să îşi reevalueze cu atenţie nevoile sexuale şi să nu „se mai ascundă în dulap“.

Dacă membrii cuplului identificat de Google doresc să se întîlnească, Google se oferă să aleagă restaurantul, să aranjeze rezervările şi să plătească cina celor doi (analizînd, desigur, distanţa dintre locaţiile lor, ca şi preferinţele manifestate în profil), cu condiţia ca aceştia să accepte expunerea (prin telefonul mobil şi prin alte medii de comunicare din locaţia selectată) la secvenţe de publicitate contextuală care să le faciliteze comunicarea. De exemplu, Utilizatoarea A va primi înainte de întîlnire un SMS cu datele de contact ale unui psiholog care îi va furniza cîteva recomandări legate de felul în care ar trebui să se comporte faţă de Utilizatorul B. La rîndul său, Utilizatorul B va primi o ofertă specială din partea celei mai apropiate florării ce participă la programul Google AdSense. Desigur, utilizatorii au dreptul să refuze orice propunere contextuală, deşi ar fi păcat să o facă.

Ce sînt, de fapt, aceste „Întîlniri Contextuale“, vă puteţi întreba. Echipa Google răspunde prompt în ghidul produsului său: „În principiu, sînt întîlniri pe care vi le oferim gratuit, la care se adaugă valoarea cumulată a marketingului online de geniu din ultima decadă fructuoasă a epocii postindustriale, îmbinată într-un sistem promoţional marcat de permeabilitatea mediului înconjurător şi de precizia psihografică dublată de urmărirea video-GPS în timp real. Deci încă o idee simplă şi eficientă a celor de la Google.

Întîlnirile sînt supravegheate cu grijă de roboţii Google, fără ca prezenţa acestora să fie evidentă sau supărătoare, pentru a furniza asistenţă umoristică în cazul tăcerilor penibile, servicii financiare în cazul nevoii de a impresiona, ca şi cunoştinţe de cultură generală la cel mai înalt nivel. Roboţii înregistrează Istoria Personală Contextualizată a Întîlnirilor, însă numai cu permisiunea utilizatorilor şi numai cînd aceştia sînt logaţi în contul lor de Google.

Texte şi opinii de: *Dorin-Liviu BÎTFOI (eseist)* ● *Magdalena MĂRCULESCU-COJOCEA (director editorial, Editura Trei)* ● *Andrei PLEŞU (rector, Colegiul „Noua Europă“)* ● *Ion VIANU (psihiatru, scriitor)* ● *Vasile Dem. ZAMFIRESCU (psihanalist, directorul Editurii Trei)* ● ***Coordonatoarea temei:*** *Simona SORA*

Andrei PLEŞU

Curajul lui Jung

Iniţiativa acestui colocviu aparţine domnului Vasile Dem. Zamfirescu, un vechi prieten care se ocupă solitar, în România, de editarea unor lucrări de psihanaliză, iar acum, în mod special, de editarea operelor lui Jung. *Solitar,* pentru că aşa se fac la noi în general lucrurile: în grupuri mici sau de unul singur. Important însă este că lucrurile se fac pînă la urmă. Cu ocazia lansării acestei ediţii Jung, ne-am gîndit să organizăm şi o dezbatere, prilej cu care am constatat că nu avem prea mulţi jungieni. În timp ce Freud a început să se consolideze în România, pentru cunoaşterea lui existînd un consistent efort instituţional, în materie de Jung lucrurile par să fie oarecum la început.

E curios că e aşa pentru că Jung este, într-un anumit sens, o lectură mai spectaculoasă decît cea a lui Freud, o combinaţie foarte ciudată (şi, pentru mine, foarte atrăgătoare) între un stil riguros, aproape burghez (a fost un om cu o carieră academică solidă şi cu o viaţă de familie foarte aşezată) şi un gust pentru abisal, pentru penumbre, cu totul ieşit din comun. E ceva foarte elveţian în asta, pentru că Elveţia este o ţară în care bancherii convieţuiesc cu pictori ca Füssli, unul dintre cei pe care suprarealiştii îi invocă adesea ca maeştri fondatori. Combinaţia asta între o stabilitate leonină şi o abisalitate germanică este caracteristică pentru Jung, care spune la un moment dat: „am făcut experienţe interioare atît de delirante, încît mi-am dat seama că, făcînd acelaşi tip de experienţe, oameni ca Nietzsche sau Hölderlin au capotat. Mi s-a întîmplat să pot supravieţui“.

Probabil principala calitate a lui Jung ca terapeut, ca cercetător, ca antropolog (am spune astăzi) este curajul. El a avut curajul să-şi rişte sănătatea interioară printr-un experimentalism dus la limită, dar a avut curajul să-şi rişte şi prestigiul. Într-o lume care nu era încă atît de frăgezită încît să accepte asemenea „marginalităţi“, el vorbea despre alchimie şi astrologie, anunţînd chiar un moment în care ele vor deveni discipline universitare... A răscolit manuscrise alchimice sibilinice, le-a tradus şi le-a interpretat. Lectura lui Jung cere, din acest punct de vedere, un efort cultural mai amplu poate decît lectura altor psihanalişti. Jung este o conştiinţă de cultură, cineva bine instalat în viaţa şi istoria intelectuală a Europei şi, prin urmare, citirea lui pretinde cititorului un antrenament asemănător. Jung a riscat să pară ştiinţific impur, să pară un mag („Riscul meu este să par un magician“, spunea uneori), un „profet“ care manevrează lucruri discutabile. Riscul acesta asumat a dus pînă la urmă la o monumentală operă validă.

Jung este, de asemenea, un om de graniţă, cineva care e mereu prost plasat. Teologii îi reproşează că psihologizează domeniul religiosului, oamenii de ştiinţă îi reproşează că umblă prea mult la mitologii şi că ezită între mitologizare şi mistificare. El însuşi era sfîşiat între tendinţe contradictorii – se teme mereu că rigoarea lui e pusă la îndoială şi că va părea un om de artă; pe de altă parte, are o asemenea atracţie pentru artă (şi nu pentru arta în genere, ci pentru arta ca meşteşug, pe care îl practică la un moment dat), încît se pot face albume cu lucrările lui.

Lucrul cel mai semnificativ, poate, şi cel mai înnoitor la Jung este o răsturnare totală de perspectivă – aş spune – în analiza inconştientului, faţă de profesorul său Freud, căruia îi datorează atît de mult. Problema lui Freud era să găsească metode de vindecare a nevrozelor. El o spune la un moment dat foarte apăsat şi cu o modestie care nu îl caracteriza întotdeauna: „Intenţia psihanalizei a constat în explicarea nevrozelor. Psihanaliza nu a avut niciodată pretenţia să dea o teorie completă a vieţii psihice a omului în general“. Putem opune această aserţiune a lui Freud din *Eseuri de psihanaliză* (1927) unui citat din Jung dintr-un text din *Seelenprobleme der Gegenwart,* unde acesta din urmă se referă exact la raporturile lui cu Freud: „Eu vreau, dimpotrivă, să înţeleg omul din perspectiva sănătăţii sale, ba chiar să îl eliberez pe bolnav de acea psihologie care străbate fiecare pagină a operei lui Freud“. Cu alte cuvinte, Freud este orientat spre terapeutică şi spre studiul patologiei umane, în timp ce Jung propune, în fond, o teorie a normalităţii şi, la limită, o antropologie.

Tema bolii ca normalitate, respectiv normalitatea bolii ca temă de cercetare există în istoria medicinei, chiar dacă nu foarte apăsat, avînd şi un predecesor elveţian, un anume Troxler de la Universitatea din Berna care, la jumătatea secolului al XIX-lea, şi-a scandalizat colegii (fapt consemnat în Istoria Universităţii din Berna) declarînd că trebuie reiterată ideea de normalitate a bolii. Boala este un proces la fel de firesc şi natural – spunea el – ca orice alt proces care are loc în lumea viului, iar noi nu sîntem în stare să o înţelegem pentru că sîntem blocaţi în conceptul de anormalitate. Aceasta era, în secolul al XIX-lea, o teorie extrem de curajoasă. Ceea ce face Jung, în fond, este să încerce să demonstreze că ceea ce numim în general boală psihică face parte dintr-o complicată manifestare a fiinţei noastre interioare, care trebuie citită şi analizată ca atare.

Sînt sigur că veţi afla mai multe din comunicările ce vor urma, şi îmi fac iluzia că, după acest colocviu, măcar jumătate din cei prezenţi (şi sînt foarte mulţi tineri de faţă) vor deveni jungieni. Sau măcar doi...

(discurs rostit în deschiderea colocviului *Actualitatea lui Jung în România,* Colegiul „Noua Europă“, 20 octombrie)

Jung, azi

Pe 20 octombrie, Colegiul „Noua Europă“ a organizat un colocviu despre Actualitatea lui Jung în România. *Au participat editorii lui Jung în româneşte (profesorul Vasile Dem. Zamfirescu, Magdalena Mărculescu-Cojocea), dar şi psihologi, psihiatri, critici de artă interesaţi de opera lui Jung şi de ecourile sale interdisciplinare (Anca Oroveanu, Mihaela Minulescu, Ion Vianu). În Anul Freud, ni s-a părut nimerit să reluăm parţial comunicările susţinute cu acest prilej la NEC în jurul operei celui mai important, mai controversat şi mai consistent cultural discipol al „părintelui psihanalizei“. Dintre multiplele dileme subterane ale acestui dosar, cea mai vizibilă este, probabil, aceea a actualităţii şi receptării operei lui Jung în România.* ***(S. S.)***

Dorin-Liviu BÎTFOI

Jung, inamicul român al lui Freud

Dacă vorbim despre receptarea jungianismului în România, trebuie să constatăm că ea este încă şi mai firavă decît receptarea freudismului. Am putea începe istoria acestei receptări cu interesele teoretice ale lui Lucian Blaga, mai ales cele din lucrările *Orizont şi stil, Geneza metaforei şi sensul culturii* şi *Despre gîndirea magică*. Creatorului noologiei abisale îi datorăm şi o frază exemplară pentru nivelul mai general de receptare din acele vremuri (anii '40), inspirată fără doar şi poate de un celebru vis inaugural al lui C.G. Jung: „Dacă la Freud inconştientul este cît pivniţa unei case, la Jung inconştientul este cît un imperiu subteran“. Cînd nutreşti atari convingeri, în mod necesar trebuie să părăseşti un autor pentru altul, iar în cele din urmă să îi abandonezi pe amîndoi şi să-ţi creezi o nişă personală. Un traseu asemănător, dar în care etapa freudiană nu este evidentă, are şi Mircea Eliade, preocupat încă din anii '30 de lumea arhetipurilor şi frecventîndu-l după război pe Jung la Ascona. Ulterior, va dori să se delimiteze de accepţiunile jungiene ale noţiunii de arhetip şi să instituie sensuri proprii. Să adăugăm listei noastre şi best-seller-ul interbelic (în 5 sau 6 ediţii!) al lui Ion Popescu-Sibiu, *Doctrina lui Freud. Psihanaliza,* către ediţiile finale, Jung bucurîndu-se de sensibil mai multă atenţie ca înainte; cartea *Arhaic şi universal* a lui Sergiu Al-George; şi interpretările, traducerile şi activitatea editorială de la Editura Trei ale lui Vasile Dem. Zamfirescu, care iniţiază în premieră o ediţie a operelor complete ale lui C.G. Jung, aflată azi în curs de desfăşurare. Cu aceasta, lista numelor semnificative pentru receptarea culturală a jungismului în România se încheie brusc. (Un inventar foarte scrupulos al referirilor româneşti la opera lui Jung poate fi aflat în excepţionala istorie a lui G. Brătescu, *Freud şi psihanaliza în România).*

Care să fie oare cauzele pentru o atît de slabă aderenţă la ideile psihiatrului elveţian? Am spune că aceleaşi care au condus la slaba receptare a psihanalizei în genere: rezistenţa prin contestare, ignorare, modă sau adeziune facilă şi hiperentuziastă, în care îşi află teren de manifestare numeroasele raţionalizări şi intelectualizări ca mecanisme de

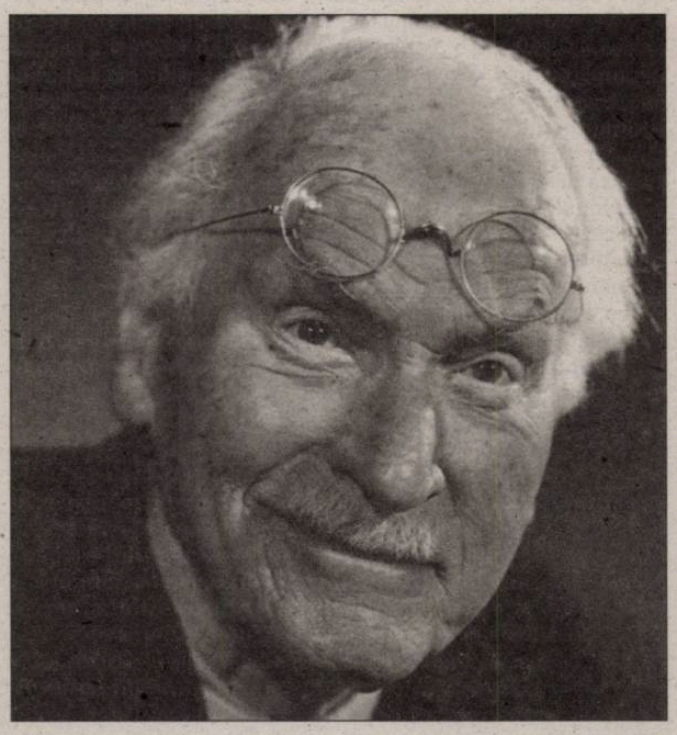

apărare. Ca fond, o crasă necunoaştere a naturii procesului analitic şi a realităţilor clinice care întemeiază conceptele cu deschidere culturală, drept care foarte adesea intelectualii noştri au avut impresia unui reducţionism mutilator ori a întinării obscene a sensurilor spirituale printr-o caricatură libidinală. Ultragiat, Nichifor Crainic, de pildă (şi ca el mulţi alţii), va aduce în discuţie ca argument „demnitatea artei“, incompatibilă cu presupusa înjosire psihanalitică.

Dar există şi o cauză specifică a slabei preluări a ideilor lui C.G. Jung, care îl aşază într-o postură ingrată – şi anume cea de *oponent de serviciu al freudismului.* Despărţirea din 1912 a celor doi magiştri va servi ca pretext românesc în combaterea concepţiilor lui Freud – de fapt, la o lectură atentă, a întregii psihanalize şi chiar a lui Jung însuşi. Jung pare a fi în epocă savantul care continuă şi depăşeşte freudismul, neajunsurile, prostiile şi exagerările acestuia. Cel puţin cronologic, ideea e verosimilă, iar Jung face figura unui continuator şi a celui care pune lucrurile în ordine. Psihiatrul elveţian este, pe de altă parte, foarte disponibil pentru preluările culturale, ceea ce, afară de faptul că îi degrevează pe intelectualii noştri de datoria clinică (care există totuşi şi aici!), le asigură şi exclusivitate faţă de mult prea comuna, deja, utilizare a unui freudism clişeizat în presa vremii şi de simţul comun. Să nu uităm nici faptul că dacă ideile psihanalizei încep să fie prizate în România pe la începutul anilor '20 (cam prin 1922, după o deducţie a lui G. Brătescu din amintita istorie), tînăra generaţie de intelectuali care se afirmă şi care dobîndeşte o conştiinţă de sine cam zece ani mai tîrziu, idealizează masiv motivaţiile şi determinantele culturale, ba chiar într-o opoziţie tranşantă cu cele politice şi economice, refulate ca ignobile. Tablou suav şi purist în care freudismul, o discreditabilă exaltare a instinctelor joase, face loc „mai culturalului“ Jung şi arhetipurilor aferente. Ideile jungiene par, cel puţin la prima vedere, în acord cu ideile epocii şi cu scenariile grandioase ale extremei drepte, spre deosebire de muzica „flaşnetei“ lui Freud, ca să folosim o expresie mai tîrzie şi din alt context, a lui Lucian Blaga. Sau, citîndu-l din nou pe filosof: Are loc o „lărgire a jgheabului“.

În România, Jung s-a consacrat, din păcate, ca principalul inamic al lui Freud, ceea ce, paradoxal, nu a dus la o mai bună cunoaştere măcar a jungianismului. Putem spera oare la o schimbare a statutului său într-un viitor previzibil? Există o asociaţie profesională a jungienilor, Asociaţia Română de Psihologie Analitică, există o dezvoltare instituţională a psihanalizei în general – şi există, în premieră, şi intenţia parţial materializată de editare a operelor clasicilor psihanalizei, printre care şi Jung.

Ion VIANU

Jung, Guénon şi criza lumii moderne

– fragmente –

...De ce o comparaţie între Guénon şi Jung? – Ambii autori propun *soteriologii,* doctrine prin care oamenii au căutat, în epoca modernă, o formă de mîntuire... întrebările pe care şi le pun sînt asemănătoare. Dar viziunea asupra lumii, soluţiile sînt diferite.

Guénon – Profeţie şi utopie

...Guénon este – aşa cum remarcă Anca Manolescu în *Europa şi întîlnirea religiilor* – „un om la zilelor noastre". Iată şi paradoxul său: Guénon se revendică direct de la gîndirea tradiţională, dar se implică într-un dialog cu lumea modernă, aşezîndu-se prin asta în afara Tradiţiei Unice, prin definiţie indiferentă la un discurs însemnat de condiţia momentului istoric. Guénon nu se concepe ca un guru, ci ca un intermediar între Orient şi Occident, între tradiţie şi modernitate. Ceea ce mărturiseşte şi speră Guénon este că propagarea ideilor lui va duce la o revoluţie care va permite refacerea unei elite spirituale, capabile să determine evoluţia istorică.

Punctul de plecare este acela al regresiunii intelectuale a Occidentului. Înscriindu-se în fals împotriva ideii de progres, el revendică Tradiţia drept zenitul spiritual al lumii, garantul adevăratei civilizaţii. Spre deosebire de Pascal care compară omenirea cu *un même homme qui subsiste toujours et qui apprend continuellement pendant le cours des siècles,* tradiţionalistul Guénon neagă orice fel de idee de progres (sau de *însumare* a experienţei umanităţii), vorbind despre o „decădere intelectuală".

Această situaţie e tipic occidentală. În Orient, chiar ştiinţele experimentale au o bază tradiţională (Guénon se gîndeşte probabil la acupunctură sau la medicina tradiţională indiană). Ştiinţa modernă – pentru el – are o orientare strict pragmatică. Ştiinţa – gîndeşte uimitor filosoful – este numai industrie, inginerie, nimic altceva decît punct de plecare al tehnicii. Viziunea unei ştiinţe care se apropie mereu de misterul Creaţiei, acea „privire în spiritul lui Dumnezeu" – cum o definea un cosmolog contemporan – nu-l impresionează pe Guénon. În general, ştiinţa nu face decît să reflecte agitaţia şi impermanenţa vieţii. Din pricina asta, din pricina „superstiţiei vieţii", sîntem „închişi în devenire". Această atitudine trebuie contrapusă celei orientale, în care non-acţiunea (proprie taoismului) sau „eliberarea" budistă sînt scopul.

Reuşitele în ordinea materială sînt trecătoare; dar consecinţele acestei atitudini în faţa lumii sînt durabile. Aici profetul devine tăios: perfecţionarea tehnică duce în primul rînd la perfecţionarea mijloacelor de distrugere. În mod surprinzător, în anul acela, 1924, cînd e scris *Orient şi Occident,* an al colonialismului triumfător şi al protectoratelor medio-orientale, Guénon întrevede posibilitatea unei confruntări Est-Vest, cu consecinţe catastrofale. Temporar, Occidentul va putea impune Orientului anumite elemente ale stilului lui de viaţă, care rezultă din singura lui superioritate certă: cea materială. Influenţa de acest tip, în Orient, e fragilă. Dar, pe termen lung, popoarele care ţin la principiile lor ultime, care acordă prioritate stabilităţii şi intelectualităţii în detrimentul agitaţiei şi „emoţionalităţii", au cîştig de cauză. Totuşi „panislamismul" poate constitui un pericol – afirmă Guénon, care se grăbeşte să adauge că pericolul nu trebuie exagerat. Această reafirmare a identităţii islamice se va reactiva numai dacă Occidentul comite „multe stîngăcii". O apropiere între Orient şi Occident e posibilă într-o viziune conservatoare care exclude conflictul. (Guénon se înfăţişează aici ca un apostol al păcii.) Dar această apropiere nu va fi posibilă decît dacă Orientul este respectat în dimensiunea lui spirituală. Azi, Occidentul nu are decît de învăţat de la Orient, în timp ce contrariul nu poate fi afirmat. Singurul lucru care se poate spera este că înţelepciunea va învinge şi „o lume fără hegemonie" va putea fi instaurată. Trebuie să ne punem de acord asupra unor principii – afirmă el. Naţionalismul e o catastrofă care a contribuit la dezordinea europeană. El nu e cuplat cu adevărata tradiţie, prin definiţie unică şi noncontingentă, ci cu elemente exterioare ei, superficiale. Restaurarea unei civilizaţii occidentale autentice trece prin „principii". Ordinea intelectuală trebuie să le domine pe toate celelalte. Aceasta revine la a proclama primatul metafizicii. Dar unde mai găsim adevărata metafizică (nu pe cea pervertită a filosofiei occidentale)? – Desigur numai în Orient, căci în Occident tradiţiile s-au pierdut. De aici dificultatea găsirii unei căi proprii, pentru occidentali.

Ar fi greşit să se creadă că reforma dorită ar putea fi pusă în aplicare mai ales prin intermediul unor organizaţii ezoterice. Calea către realizare este mai întîi interioară. Elita guénoniană aminteşte, în acest sens, „oamenii superiori" nietzscheeni. (Dar numai în acest sens şi nu în modul inovator şi idoloclast al lui *Zarathustra).* Religia nefiind, pentru Guénon, decît un vehicul, poate fi luată în considerare ca un mijloc de transmisie a adevăratei învăţături pentru mase. Restaurarea unităţii creştinătăţii, ruptă în două de Reformă, este de dorit. Catolicismul aduce servicii, în măsura în care este tradiţionalist. Ca în Evul Mediu. Dar sîntem departe de această situaţie,

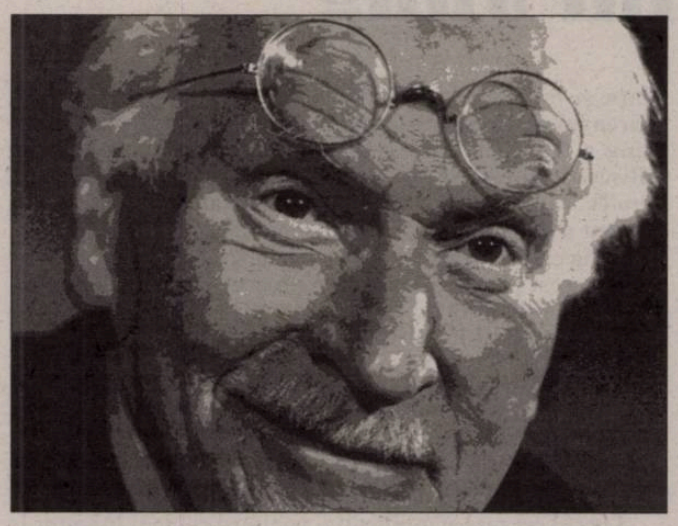

iar constituirea elitelor nu e nici măcar embrionară, pentru moment. Ea nu are nimic de-a face cu constituirea unor „societăţi" cu ierarhii, statute, şedinţe. Cu ambiţii meschine şi rivalităţi personale. Din nou sîntem trimişi în Orient unde există organizaţii care nu îmbracă forma unor „societăţi". Lucrul izolat asupra intelectului individual propriu, grupuri care pot fi calificate drept „grupuri de studii" ar fi mai adecvate. Astfel, dacă reforma Occidentului nu va reuşi, un eşantion al cunoaşterii pure, sămînţa unei îndepărtate viitoare elite, ca o nouă Arcă a lui Noe, vor fi păstrate pentru o lume viitoare (comparabilă cu lumea de după potopul universal). Simţim că Guénon se adresează aici unor discipoli reali spunîndu-le: dacă nu veţi reuşi să salvaţi lumea, cel puţin vă veţi mîntui pe voi. Aşteptînd acest moment îndepărtat, Occidentului, odată dovedit incapabil de reformă, i s-ar putea impune un model străin. Ultimul scenariu e cel al căderii în barbarie. Tradiţia extrem-orientală fiind greu accesibilă, India fiind prea îndepărtată ca mentalitate, pare fatal ca doctrina islamică să fie punctul de sprijin. Trebuie totuşi să ţinem seama de faptul că doctrina islamică ne este cea mai accesibilă. Dar o dificultate majoră se va ivi: tensiunea (Guénon spune chiar: ura) dintre cele două civilizaţii. Din care maestrul sufit care este Guénon vede numai ura Occidentului contra Orientului.

În *Criza lumii moderne* (1928), paralela Orient-Occident continuă, dar accentul cade asupra lumii occidentale. Conştiinţa că această lume devine, din ce în ce mai mult, „Lumea" pur şi simplu, este acută. Traversăm „vîrsta întunecată" *(L'âge sombre)* a umanităţii, *Kali-Yuga,* şi asta nu de ieri... Dar mai este viu spiritul tradiţional, undeva în lume? – Numai în Orient! Numai Orientul „poate salva Occidentul de propria-i dezordine". Altfel, lumea apuseană şi, împreună cu ea, toată civilizaţia merg către o „catastrofă finală". Salvarea ar veni de la întoarcerea la o societate tradiţională, caracterizată printr-o ierarhie inspirată de caste, a preponderenţei intelectului asupra emoţiilor, a cunoaşterii pure asupra acţiunii...

Capitolele următoare ale *Crizei lumii moderne* caracterizează defectele acestei lumi. Ele sînt schematizate în triada: individualism – haos social – civilizaţie materialistă. Acest sistem caracterizează lumea occidentală, dar are tendinţa să se instaleze pretutindeni. Este vorba de o „invazie occidentală", termen care a devenit în terminologia ulterioară „globalizarea". Orientul, desigur, trebuie să accepte multe din elementele acestei civilizaţii materiale, dar să nu ne înşelăm – spune Guénon – dacă această acceptare are loc este numai pentru ca, în cele din urmă, Orientul să se folosească de aceste mijloace pentru a lupta cu ele împotriva Occidentului. Căci „violenţa cheamă violenţa". Industria duce fatal la perfecţionarea mijoacelor de război. Contradicţiile vor împărţi pînă la urmă taberele în interiorul lor, pînă la colapsul final.

Această decădere a început să se schiţeze chiar în Antichitate, cînd omul s-a rupt de sursa originară. Filosofia antică era deja un regres faţă de vîrsta tradiţională, de vreme ce învăţămîntul oral, de la maestru la discipol, era în decădere. Evul Mediu a însemnat o revenire, cultura redevenea tradiţională. Mai precis, acest moment a durat din vremea lui Carol cel Mare pînă la începutul secolului al XIV-lea. După aceea apar semne de decadenţă, iar Renaşterea, Reforma sînt expresia intrării într-o degenerescenţă gravă. Dar nimic nu se poate compara cu criza declanşată de acea „contra-religie" care e ştiinţa modernă. Ea este vinovată înainte de toate de-a fi promovat *liberul examen,* definit ca „absenţa, în ordinea doctrinală, a oricărui principiu superior opiniilor individuale". Raţionalismul nu este decît o „diminuare a intelectualităţii", un „sentimentalism deghizat". Pe scurt, ştiinţa modernă este – aşa cum crede un anumit indian – „o cunoaştere ignorantă" care-şi agravează neîncetat cazul, fiindcă este exclusivistă, iar în afara cunoaşterii ştiinţifice nu mai admite o alta.

Idealul guénonian este un ideal al păcii. În mai multe rînduri, întîlnim în scrierile lui un apel la reconciliere. Deşi rămîne pesimist, el nu exclude preponderenţa „intuiţiei pure" care va asigura pacea eternă, într-o lume guvernată de elitele intelectuale (ar trebui căutate paralelismele cu concepţiile lui Nietzsche despre supraom). Dacă nu va veni „sfîrşitul lumii", care nu trebuie conceput neapărat ca sfîrşitul ei fizic, ci ca o situaţie în care spiritul tradiţional, nemuritor prin esenţa lui, se va „retrage din lumea exterioară", ca într-o cochilie, pentru a reieşi, intact, „în zorii unei lumi noi".

Viziunea lui Guénon ne apare ca un amestec de profeţie inspirată şi de recomandări utopice.

Jung şi paradisul terestru

...Referinţele la situaţia lumii moderne sînt frecvente în opera lui Jung. Lucrările consacrate acestei teme sînt grupate în cel de-al zecelea volum al scrierilor lui complete. Sursele lui Jung sînt numeroase şi diverse. Este, bineînţeles, vasta lui activitate de psihanalist. Dar sînt şi călătoriile exotice, marea diversitate a experienţelor umane pe care le-a trăit. Pe de altă parte, Jung a frecventat textele tradiţionale, operele gnostice, cabalistice, tratatele de alchimie medievală şi extrem-orientală...

În *Problema spirituală a omului modern* (1928), omul epocii, apariţie singulară, este văzut ca un ins care „tocmai s-a ridicat"; problema lui va fi rezolvată de viitor. E o fiinţă solitară şi anistorică, această din urmă calitate fiind „păcatul lui originar". Omul modern e în acelaşi timp o culme şi o dezamăgire. Iarăşi un ecou nietzschean.

Jung face deosebirea dintre civilizaţii orientate „în afară" şi „înăuntru". Cele dintîi exprimă conţinuturile lor psihice în ritualuri. Omul modern se deosebeşte printr-o orientare interioară. Reprezentările interne vor căpăta o pondere mai mare. Numai în acest fel a putut căpăta psihologia o importanţă atît de considerabilă. Omul modern nu exteriorizează arhetipurile, ci se găseşte confruntat cu ele în vise, în fantasme. Dar partea de umbră care nu se exteriorizează are o influenţă negativă, distructivă. Lucrarea ei se răsfrînge nefast înăuntru. Pe de altă parte, preponderenţa introversiunii este un semn al ieşirii din existenţa gregară, o răscumpărare la un preţ ridicat a individualismului. Religia, ca atare, nu mai poate să îmbrăţişeze viaţa în completudinea ei. Într-un fel, Jung continuă apelul la „examenul de conştiinţă" al străbunilor săi pastori.

...Jung povesteşte întîlnirea sa cu un şef de trib *Pueblo.* „Nu-i înţelegem pe albi, spune acesta. Ei mereu doresc ceva, mereu sînt nerăbdători, mereu caută. Dar ce? – Nu ştim. Nu-i putem pricepe. Au nasurile atît de tăioase, buzele atît de crude, asemenea cute pe faţă. Noi credem că ei sînt nebuni." Este ceea ce denunţa şi Guénon, în *Criza lumii moderne,* cînd menţiona graba, dispersia în multiplicitate şi, mai general, dezagregarea activităţii umane, imposibilitatea concentrării. De aici „nostalgia Paradisului" care simbolizează locul unde se reface unitatea, armonia, unde se stinge revolta luciferiană contra Unicului.

...În *Semnificaţia psihologiei pentru omul modern* (1933), reflecţia lui Jung schiţează un început de soluţie. Ceea ce izbeşte pe cercetătorul fenomenului uman este diversitatea. Unitatea se regăseşte, la nivelul inconştientului colectiv. În conştiinţele individuale se manifestă separaţia şi opoziţia. Ele se regăsesc şi în viaţa socială. „Boală" şi „criză" sînt concepte învecinate.

Totuşi, nu trebuie să fim numai pesimişti. Civilizaţiile – crede Jung – nu decad, ele se regenerează (recunoaştem optimismul incurabil al psihiatrului!). Exemplul este Imperiul roman, o vîrstă a decăderii, şi, printr-o aceeaşi mişcare, una a renaşterii, ca imperiu creştin. Spre deosebire de Guénon, lui Jung Reforma nu-i apare ca o catastrofă. Reforma a zguduit autoritatea Bisericii. A deschis calea individualismului, evoluţie inexorabilă pe care Jung se abţine s-o califice, precum Guénon. În lumea contemporană apare o contrareacţie: masificarea. Masificarea şi individualismul sînt concomitente! Din fericire, intervine psihologia analitică pentru a interpreta conţinuturile inconştiente.

Jung a fost ulterior atras către o analiză a momentului istoric contemporan. O face prin adresări precise. Eseul despre *Wotan* (1936) este o analiză a nazismului, la puţini ani după luarea puterii de către Hitler. Wotan este, în mitologia germană, zeul unei anumite nemăsuri, un călător nocturn tumultuos, o entitate care creează, pe urmele care le lasă rătăcirea-i, nelinişte. Creştinismul ajuns pe pămîntul germanic îl respinge pe Wotan ca pe o apariţie demonică care stîrneşte cearta, conflictul. Nazismul, coincizînd cu procesul general de decreştinare, revalorifică pe Wotan. Zeii sînt personificări ale forţelor psihice – spune Jung. Reapariţia lui Wotan corespunde unui *furor teutonicus.*

...Zece ani trec şi trebuie constatată catastrofa *(După catastrofă,* 1946). Wotan nu a putut fi oprit din furia-i destructivă. Ea s-a întors asupra lui şi – am spune noi – am asistat la prăbuşirea burgului Walhalla. Se impune o evaluare a culpabilităţii germane. În acelaşi timp, Karl Jaspers trăgea concluzia, în *Problema culpabilităţii (germane)* că nu există vină colectivă,

ci numai cazuri individuale. Acesta e însă un argument raţionalist. Din punct de vedere psihologic – argumentează Jung – vina colectivă există, ca dezonoare. O crimă comisă de un ins pătează numele întregii familii. Prin analogie, crimele comise de *unii* germani vor fi percepute ca crimele *germanilor*. Dar, văzute de departe, din India, de pildă, nu riscă ele să fie resimţite ca nelegiuiri ale omului european? E o stare de „impuritate magică" care face parte dintr-o situaţie tipic *tragică*, precum cea a lui Oedip, al cărui neam e pe veci însemnat de incestul comis. În cazul dat, Jung observă că situaţia tipic tragică, *ate* – pacostea – vine din faptul că ura, propagată de autoritatea supremă, a căpătat, pentru o lungă clipă, motive „respectabile" (Naţiunea, Statul). „Culpabilitatea germană" a creat o fragilitate generală, o ruptură a protecţiilor psihice. „Faptul – remarcă Jung – că un membru al familiei europene a putut să coboare pînă la nivelul lagărelor de concentrare arunca o lumină dubioasă asupra tuturor celorlalte".

Catastrofa germană – crede Jung – nu este decît o criză în cadrul mai larg al bolii europene. „Moartea lui Dumnezeu", anunţată de Nietzsche, este expresia prăbuşirii autorităţii metafizice pe care se construise lumea medievală. În aceste condiţii, omul se predă *umbrei*, laturii nebuloase a inconştientului. Cum va supravieţui? Numai, răspunde Jung, prin înţelegerea şi acceptarea culpabilităţii colective.

Nu e de prisos să amintim că pe acest tip de recunoaştere şi căinţă s-a construit Europa postbelică, acea putere pacifică care pare să fi eliminat conflictele din interiorul ei (care e azi pîndită de duşmanii externi, mai de temut, dar aici intrăm în alt capitol al destinului ei, al Europei).

Sinteza înţelepciunii politice jungiene ne e oferită, în 1957, în *Prezentul şi Viitorul* (în traducere *The undiscovered Self*). Ce ne va aduce viitorul, care nu a lichidat definitiv fantomele trecutului? În primul rînd, apariţia şi dezvoltarea unor „minorităţi subversive". Aceste minorităţi sînt stăpînite de „judecăţi afective şi fantezii ale dorinţei... De idei himerice susţinute de resentimente fanatice". Oricare individ este vulnerabil, „deschis tuturor tipurilor de influenţă şi de infecţie psihică". Cel mai vulnerabil este chiar liderul, care gîndeşte: „L'Etat c'est moi". (Stalin, pe care nu-l numeşte, este autoînvestit cu această trăsătură psihotică.) Rezultatul e că individul devine din ce în ce mai insignifiant. Şi aici Jung e în măsură să sublinieze încă o dată de ce funcţionează religia. Religia are meritul de-a ne învăţa că există o autoritate opusă Lumii. Este un factor de moderare a inflaţiei Egoului, a puterii fatale a Umbrei. Dar funcţia ei este repede pervertită, de vreme ce orice religie riscă să se transforme într-un „crez", într-un ansamblu de percepte şi de dogme care nu mai sînt determinate de trăiri interioare, ci numai de convingeri impuse pe cale socială. Ca atare, trăirea profundă impusă de religie este împinsă în *arrière-plan*. Crezurile conving şi indivizi neatinşi de trăirile autentic spirituale. Religiozitatea se laicizează – dacă se poate spune aşa – prin anexarea acestei mase indiferente. Crezul este un „obiect social". Prin asta, el nu mai dă insului o bază de libertate şi autonomie faţă de lume, devinind religia de la funcţia ei socială cea mai binefăcătoare. Sta-

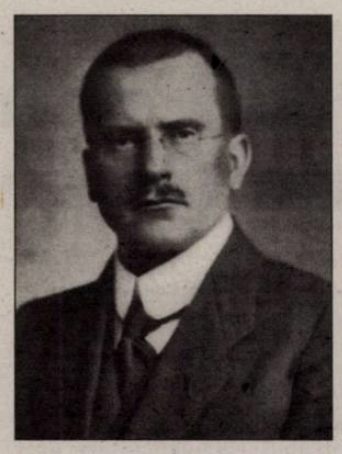

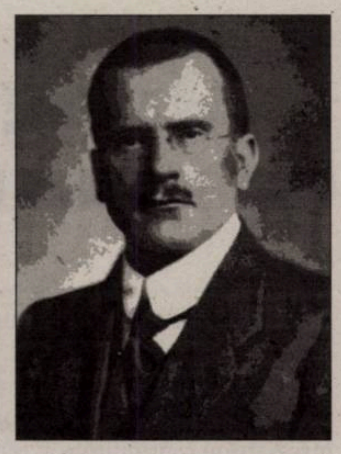

tul devine, din ce în ce mai mult, înlocuitorul lui Dumnezeu. Iar „paradisul terestru" (propus de comunism) – un arhetip dominant.

Dar religia din ziua de azi nu e o pavăză contra Statului omniprezent fiindcă insul nu se mai bazează pe trăiri interioare intense; crezul ucide religia. Bisericile se bazează pe „convingeri tradiţionale şi colective" întemeiate pe o credinţă fără reflecţie care va avea tendinţa să dispară dacă începem să reflectăm la ea. Căci „credinţa nu e un substitut adecvat experienţei interioare" pentru omul modern, credinţele vin într-o contradicţie insuportabilă cu cunoaşterea. Principala piedică în calea religiozităţii a devenit azi literalismul, convingerea că religia se bazează pe fapte obiective (epifanii, minuni). Dimpotrivă, dacă înţelegem Învierea nu ca pe un fapt fizic, ci ca pe simbol, atunci ea devine capabilă de multiple interpretări, devine ceva *viu*.

Sensul profund al creştinismului este acela că mărturiseşte individuaţia – adică realizarea sinelui propriu. Acest lucru este cu adevărat important. El se situează *dincolo* de crezul literal. Psihologia oferă un sistem conceptual pentru a împinge înainte acest demers.

Preocupat de forţa de convingere a marxismului – sîntem în 1957 – Jung constată că „Vestul" nu oferă o alternativă, în afara unei propuneri tot materialiste (bunăstarea). Cu egoismul naţionalist în plus, şi un scepticism paralizant. Implicit, rezultă că religia ar putea să joace un rol în depăşirea crizei numai dacă ar putea să fie *re-trăită*, cum era, poate, în Evul Mediu, ca o devenire interioară fecundă, un izvor de vitalitate psihică. Dar aceasta nu pare să fie preocuparea principală a bisericilor – spune Jung.

Psihiatrul este „convocat" *volens nolens* pe scenă, într-o lume în care individul are o asemenea dificultate în realizarea-de-sine. El trebuie să analizeze infantilismul unor fantezii (ca aceea a „paradisului terestru"), să opereze cu conştiinţa disociată a omului modern, sfîşiat de contradicţii. Şi să deschidă – am spune noi, inspiraţi de pledoaria jungiană – calea spre o înţelegere vie a religiosului, cu capacităţile mintale ale omului actual.

Psihologia analitică şi tradiţionalismul guénonian

...Jung nu se referă la Guénon decît o dată, menţionînd o traducere... În schimb, Guénon se ocupă de psihanaliză cel puţin în două rînduri. O dată în *Domnia cantităţii...* sub titlul sugestiv: *Les méfaits de la psychanalyse*. Inconştientul psihanalizei este o explicaţie prin laturile de jos ale omului, prin inferior. Inclusiv cînd se referă la faptul religios. Nu e vorba doar de o „înjosire", ci de o totală „subversiune". Şi orice subversiune e, prin definiţie, „satanică". „Marca" ei se revelă în caracterul propriu-zis „ignobil şi respingător al interpretărilor psihanalitice". Psihanaliza e calificată ca o disciplină „periculoasă care accentuează la maximum dezechilibrul lumii moderne şi o conduce spre destrămarea finală". Guénon previne argumentele acelora care ar cuteza să spună că psihanaliza operează un soi de *descensus ad Inferos* iniţiatic... în realitate, nu e decît o parodie profană a acesteia, deoarece nu e urmată de o reascensiune. S-ar putea spune – trage concluzia Guénon – că omul psihanalizat, ca şi iniţiatul, nu va mai fi niciodată acelaşi, dar în sens contrar iniţiatului, căci ceea ce se obţine prin psihanaliză e dezvoltarea „psihismului inferior".

În capitolul „Tradiţie şi Inconştient" (1949) din *Simboluri ale Ştiinţei sacre*, Guénon revine asupra psihanalizei, referindu-se în mod specific la opera lui Jung. Este adevărat că există analogii între anumite desene ale bolnavilor mintali şi anumite simboluri, dar această analogie – afirmă Guénon – este „parodică" şi, prin urmare, „îngrijorătoare" (aluzie la „satanismul" psihanalizei). Nici conceptul de inconştient colectiv nu e mai puţin suspect, a-l explora este a te rătăci în „străfundurile întunecate", a ajunge altundeva decît în „lumina totală". Un reproş adresează Guénon psihanalizei pentru că utilizează folclorul care nu este – cum se sugerează – originea tradiţiei, ci o sumă de „tradiţii stinse", o stare de „degenerare".

...Şi totuşi studiile guénoniene, cele din *Simboluri ale Ştiinţei sacre*, din *Regele Lumii*, din *Simbolismul Crucii*... vădesc preocupări asemănătoare cu cele jungiene, interpretări adesea învecinate. Nu putem aici să aprofundăm paralelismul şi nici să subliniem divergenţele dintre cei doi autori. Ce pare să-i despartă în mod adînc şi iremediabil este, firească, metoda; dar mai ales privirea asupra Lumii ca *Weltanschauung*.

...Dacă avem convingerea că lumea actuală, deşi ameninţată, va găsi o soluţie la ieşirea din criză, psihologia analitică jungiană reprezintă o soluţie constructivă, în faţa tradiţionalismului guénonian, atemporal, disperat, apocaliptic, cu oroarea proclamată faţă de ştiinţă, cu absurdul elogiu al sistemului castelor. Dacă, dimpotrivă, socotim că lumea noastră e iremediabil pierdută, şi că trebuie conservaţi măcar germenii unei civilizaţii în speranţa unei îndepărtate regenerări, atunci propunerile lui René Guénon apar ca ultimul recurs.

Magdalena MĂRCULESCU-COJOCEA

Modernitatea lui Jung

Intenţia de faţă este de a figura sumar un cîmp interogativ în care psihologia jungiană se plasează, cîmp al cărui *background* este, într-o măsură importantă, de natură filosofică. El ţine, de bună seamă, de faptul că demersul psihologiei analitice rezonează cu un spirit al vremii, a cărui esenţă este repunerea în discuţie a ceea ce s-a numit modernitate.

Sarcina este amplă, atît în sensul în care este imposibilă acum o trecere în revistă exhaustivă a mizelor gîndirii jungiene, cît şi în sensul în care modernitatea însăşi este un concept vag, cu accepţiuni multiple, care etichetează un domeniu al reflexivităţii foarte complex şi divers, atît din punct de vedere conceptual, cît şi istoric.

Cea mai fragedă modernitate demarează cu Descartes. Cu toate acestea, problematizarea ei reală începe – îmi pare – abia cu Kant, care îmbină optimismul iluminist al cunoaşterii (încrederea în putinţa raţiunii de a supune raţional lumea prin criteriile cunoaşterii) şi luciditatea limitelor acestei cunoaşteri.

Or, din acest punct de vedere, Kant este acela care replasează interogaţia filosofică în cîmpul cunoaşterii: nu pentru că înaintea lui nu ar fi existat încercări de a elobora o astfel de teorie a cunoaşterii, ci pentru că el îi dă o dimensiune metodologică, vrînd să articuleze şi să salveze prin ea joncţiunea dintre metafizic şi epistemologic.

În fine, există un al treilea sens al modernităţii, care se plasează în secolul al XX-lea şi se prelungeşte pînă la ceea ce s-a numit postmodernitate, a cărei sarcină a fost de a reevalua temeiurile reflexive puse de Lumini. Charles Taylor, atunci cînd abordează problema celor trei tipuri de disconforturi ale modernităţii, în eseul *The Ethics of Autheticity* (1991), se referă la trăsături ale culturii şi societăţii pe care le percepem ca recul, în ciuda „progresului" înregistrat de civilizaţia noastră. Modernitatea, în acest caz, este mai degrabă un examen critic al primei modernităţi, cea care a început în secolul al XVII-lea şi care apare ca o lungă decadenţă. Eroii acestei ultime modernităţi se revendică din Nietzsche, s-au inspirat din Kierkegaard, l-au citit pe Tocqueville, Heidegger şi apoi pe Hannah Arendt, sau fac referinţă la ideologia împlinirii de sine (ca marcă a individualismului) atît de mult luată în discuţie, îndeosebi în societăţile occidentale, după anii '60.

Consider emblematică pentru modernitate tradiţia dualităţii în problema subiectivităţii. „Dezvrăjirea" lumii a coborît zeii pe pămînt sub forma aporetică a unei disocieri: Kant a fost autorul acestui proiect dual de fragilizare şi, în acelaşi timp, de potenţare a raţionalităţii umane. Ca totalitate a puterii de cunoaştere omenească, raţiunea, pe de-o parte, structurează cunoaşterea, în funcţie de principiile ei, pe de altă parte, o condiţionează să se exercite în cîmpul experienţei posibile. Altfel, rămîne inoperantă. Avem de-a face cu o raţiune chemată să-şi autodetermine legitimitatea şi să-şi definească limitele. Această autonomie şi, deopotrivă, finitudine apar în modul cel mai evident atunci cînd luăm în discuţie statutul subiectului cunoaşterii: căci Eul transcendental, funcţie pură de sinteză care dă sens şi care face posibil obiectul ca obiect al cunoaşterii, nu poate fi el însuşi cunoscut. Iar sufletul (eul intuiţiei sensibile interne), care poate fi obiect al cunoaşterii, prin simplul fapt că se „dă" ca obiect nu mai poate fi subiect.

De ce am făcut acest ocol prin modernitate, semnalînd statutul dual şi problematic al subiectivităţii la Kant?

Pentru a da o ideee despre tema dualităţii sufletului care reapare în modelul psihologiei analitice a lui Jung ca problemă fundamentală. Deşi la Jung baza acestei probleme este clinică şi deci empirică, deşi ea continuă descoperirea freudiană a inconştientului (mai exact aplicaţia psihanalitică a acestei noţiuni hartmanniene), mi s-a părut totuşi necesar să aduc în discuţie miza interdisciplinară pe care dualitatea a avut-o în modernitate şi, deci, valoarea ei de instrument metodologic.

În acest sens, „obsesia" dualităţii nu rămîne un apanaj al filosofiei, ci ţine de un spirit al modernităţii, care aduce subiectul (individul) în prim-plan fără a-i putea garanta, prin aceasta, transparenţa în faţa cunoaşterii.

Una dintre temele-cheie ale lui Jung va fi aceea a individuării: psihicul constă din două jumătăţi incongruente care trebuie să formeze împreună un întreg, pentru că individul se află la confluenţa dintre conştiinţă şi inconştient. Această unire sau conlucrare a contrariilor garantează echilibrul psihic al individului, deci este o normă a condiţiei de subiect.

Or, ceea ce se întîmplă la Jung este faptul că, avînd în spate teoriei sale un material clinic, el reuşeşte să facă operativ un model conceptual care, în cîmpul filosofiei, risca să rămînă steril şi aporetic. În aceasta constă, în mod fundamental, originalitatea lui Jung.

Interpretarea jungiană devansează cumva teoriile filosofice ale vremii: în timp ce filosofia denunţa marile ipostazieri operate de raţiunea umană (suflet, lume, Dumnezeu) şi „schema" interiorităţii care stătea la baza lor, împreună cu mecanismul de reificare în baza căruia sufletul rămînea, în mod inevitabil, marcat de propria sa ambivalenţă (neputîndu-şi concilia statutul de subiect sau funcţie neîncorporată cu cel de obiect, statutul activ cu cel pasiv), Jung – dintr-o perspectivă pur empirică – le repune în drept: „foarte mult din ceea ce noi considerăm astăzi a fi parte a psihicului nostru se află la primitivi în stare de proiecţie, populînd lumea înconjurătoare. Nimic nu a fost de fapt aruncat din suflet, ci complexitatea pe care o cunoaştem astăzi se datorează unei stări de introiecţii" *(Arhetipurile şi inconştientul colectiv)*. Prin urmare, complexitatea sufletului nu scade – aşa cum deplîngeau susţinătorii tezei referitoare la dezvrăjirea naturii – ci, dimpotrivă, prin pierderea simbolurilor şi ignorarea accesului la inconştientul colectiv, cunoaşte o acumulare care revendică doar o nouă metodă de apropriere. În fine, prin tematizarea accesului simbolic la inconştientul colectiv, Jung relansează ipoteza transparenţei cunoaşterii (dilemă pe care modernitatea lui Kant avea să o lase deschisă gînditorilor de după el), susţinînd că o cunoaştere completă a funcţiilor de bază ale inconştientului dintr-un individ ar trebui să prevadă, în mare măsură, destinul acestuia.

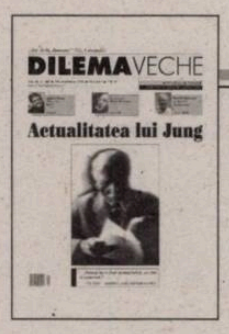

Vasile Dem. ZAMFIRESCU

Jung şi Freud, un caz de contradicţie unilaterală

Pe fundalul discontinuu şi aproape imperceptibil, în România, al anului internaţional Freud, care aniversează 150 de ani de la naşterea întemeietorului psihanalizei, vă invit să zăbovim puţin asupra uneia dintre temele perene ale orientărilor abisale: relaţia dintre fondator şi discipolii săi. M-am oprit la relaţia dintre Freud şi Jung pentru că aceasta, deşi adesea invocată în cultura română, mi se pare a fi greşit înţeleasă: Jung, discipolul preferat, devine un disident ireductibil al psihanalizei freudiene. Cu alte cuvinte, mai concrete, Jung ar *opune* inconştientul colectiv inconştientului personal, viziunii freudiene despre *libido,* propria sa viziune, ar introduce în gîndirea abisală o nouă concepţie despre vis şi simbol, care o dislocă pe cea a lui Freud. De asemenea, este reprezentantul unei *noi* concepţii despre disfuncţiile psihice (nevroze şi psihoze), şi, mai ales, filosoful orientărilor abisale, în timp ce Freud rămîne medicul acestora. În termenii „exoterici" ai lui Constantin Noica, Freud s-ar ocupa de „sufleţel", în timp ce Jung, de spirit.

Vă propun o viziune diferită asupra relaţiei Freud-Jung, pe care o voi denumi tot cu un termen al lui Constantin Noica, preluat de astă dată din gîndirea sa „ezoterică"; este vorba despre „contradicţia unilaterală", în care doar un pol îl contrazice pe celălalt, în timp ce acesta îl integrează depăşindu-l. Contrar opiniei curente, care îl opune pe Jung lui Freud, din reacţia celui din urmă rezultînd o contradicţie bilaterală, consider că doar Freud îl contrazice pe Jung, în timp ce acesta doar relativizează unele din ideile maestrului şi extinde valabilitatea cîtorva din principiile esenţiale, avansate de el, la noi dimensiuni ale mentalului.

Inconştient colectiv şi inconştient personal

Încep cu ceea ce este mai accesibil pentru că mai cunoscut, şi anume cu relaţia dintre inconştientul colectiv şi inconştientul personal. După ce Freud constată, nu fără surpriză – folosesc cuvîntul surpriză pentru că formaţia sa de neurolog nu îl pregătise pentru psihologie – că istericele sfîrşitului de secol XIX sufereau de „reminiscenţe", adică de traume ascunse şi neelaborate psihic, şi nu de disfuncţii cerebrale, cum afirma psihiatria epocii, Jung deschide un nou capitol al studiului inconştientului. Lui îi aparţine distincţia dintre inconştientul personal şi inconştientul colectiv, dintre acele conţinuturi psihice devenite inconştiente pe parcursul istoriei individuale şi arhetipuri, adică forme preexistente oricărei experienţe individuale sau, în termenii lui Jung, forme care nu au fost niciodată în conştiinţă. Arhetipurile, care împreună alcătuiesc inconştientul colectiv, concentrează experienţa speciei în situaţii existenţiale cheie. Astfel, experienţa eternă a bărbatului cu femeia produce arhetipul *anima,* iar simetrica experienţă a femeii cu bărbatul, arhetipul *animus*. Există, de asemenea, un arhetip matern şi unul patern şi multe altele la care nu vreau să mă refer acum. În timp ce inconştientul personal se formează în ontogeneza fiecăruia dintre noi, inconştientul colectiv are origini filogenetice şi se transmite ereditar.

Există momente în care Jung pare a opune inconştientul colectiv inconştientului personal. Astfel, forţa covîrşitoare a complexului matern şi patern nu poate fi explicată satisfăcător în registru freudian, pentru că părinţii concreţi nu au nimic măreţ, ci sînt fiinţe, de cele mai multe ori, cît se poate de obişnuite. Măreţia pe care o au în imaginarul uman le este conferită de arhetipuri, de structurile inconştientului colectiv care organizează experienţa ontogenetică. Semnificaţia acestor momente este restrînsă pentru că Jung nu a contestat niciodată existenţa inconştientului personal, ci doar i-a adăugat acestuia o nouă dimensiune inconştientă. Şi, dacă dincolo de afirmaţii este nevoie de o dovadă, atunci invoc un argument clinic: orice terapie jungiană conţine un moment freudian, şi anume întîlnirea cu umbra, adică cu inconştientul personal.

Şi Freud? Cum se raportează Freud la inconştientul colectiv? Îi neagă cumva existenţa? Nicidecum. Pentru că în *Interpretarea viselor,* care datează din 1900, întemeietorul psihanalizei constată existenţa a două serii de simboluri onirice: simbolurile care produc asociaţiile pacientului aflat în analiză, tocmai pentru că ţin de inconştientul personal, şi simbolurile „mute", care nu produc asociaţii şi sînt, dacă nu universale, cel puţin generale. Ele trimit implicit la conţinuturi supraindividuale, la ceea ce Jung va numi, începînd cu 1912, arhetipuri. După 1915, implicitul din onirologia freudiană devine explicit sub denumirea de „fantasmă originară", acele fantasme cu originar filogenetic şi transmitere ereditară. Diferă faţă de Jung doar denumirea şi conţinutul. La Freud este vorba de „scenă originară", „castrare", „seducţie", toate conţinuturi legate de sexualitate, în timp ce la Jung predomină conţinuturile nonsexuale. Totuşi, cel din urmă consideră complexul Oedip ca fiind un arhetip, ceea ce indică un acord deplin între cei doi în această privinţă: arhetip de natură sexuală.

Spiritul inconştient

Tema inconştientului colectiv nu este singura în care înregistrăm continuitate şi contribuţii complementare, deşi nerecunoscute de nici unul dintre cei doi corifei. Tema spiritului inconştient, pe care am tratat-o pe larg în *Filosofia inconştientului,* este de acest tip. Fără îndoială, Jung este psihanalistul la care ideea spiritului inconştient este însoţită de o conştiinţă filosofică mai clară, deşi nu deplină. Cu toate că Jung afirmă caracterul suprapersonal şi obiectiv al inconştientului colectiv, trăsături prin excelenţă caracteristice pentru spirit, afirmaţie la care trebuie să adăugăm o alta, şi anume că arhetipurile sînt creatoare de cultură, totuşi, în mod surprinzător psihanalistul elveţian îşi denumeşte domeniul „psihologie analitică". O continuatoare a sa, Toni Wolf, preferă denumirea de „psihologie a complexelor". În ambele apare termenul „psihologie", care mi se pare inadecvat în raport cu contribuţia esenţială a lui Jung. Mult mai potrivit mi se pare termenul de „noologie abisală", introdus de Lucian Blaga tocmai în prelungirea contribuţiilor lui Jung. Căci, într-adevăr, jungismul nu este altceva, în esenţa sa, decît studiul spiritului inconştient.

La Freud, vocaţia filosofică nu se manifesta în legătură cu problema spiritului inconştient, deşi tema există. Încă din *Interpretarea viselor* apare termenul „cenzură", care în a doua teorie despre psihic va fi rebotezat „supraeu". Iar supraeul nu este altceva decît spirit inconştient în măsura în care incorporează valorile şi normele culturale fundamentale interiorizate afectiv în prima copilărie.

Din nou Freud şi Jung merg umăr la umăr, fără urmă de contradicţie, nici unilaterală, nici bilaterală, chiar dacă unul dintre ei, Jung, ţine de astă dată să sublinieze deosebirea. În studiul „Cugetul din perspectivă psihologică" din 1958, Jung atrage atenţia că supraeul freudian reprezintă un tip de morală dobîndită, în timp ce „morala primară" sau arhetipală preexistă oricărei experienţe individuale, avînd caracteristicile unui apriori. Dacă acesta coincide sau nu cu aprioriul kantian este o altă problemă, la care nu vreau să mă refer aici. Important este că atît Freud cît şi Jung descoperă spiritul inconştient în variante diferite şi creează astfel premisele unei filosofii contemporane a inconştientului.

Libidoul

Natura libidoului i-a opus pe Jung şi Freud cît se poate de bilateral. Este, poate, singura problemă în care Jung îl contestă pe Freud, fără să extindă valabilitatea principiilor psihanalizei la alt material, aşa cum a procedat în cele mai multe situaţii. La Freud libidoul era energia specifică instinctului sexual, aptă însă de cele mai diverse metamorfoze, de la suprimarea completă pînă la sublimarea profitabilă culturii. Jung îi opune o viziune simetric inversată: libidoul este energia psihică generală care se specifică în diverse forme, inclusiv ca energie sexuală. Nu este întîmplător, poate, că această dispută dintre discipol şi maestru a rămas – după cîte ştiu – fără urmări importante în mişcarea psihanalitică. Nu numai caracterul ei speculativ, contrar empirismului declarat şi practicat de toate orientările abisale, va fi contribuit la aceasta, ci şi caracterul bilateral al contradicţiei.

Vis şi simbol

Cu tema visului şi a simbolului regăsim fructuoasa contradicţie unilaterală. În ce priveşte visul, Jung aşază alături de visele produse de inconştientul personal, care – aşa cum susţinea Freud – exprimă într-un mod deghizat conţinuturi psihice interzise (incestuoase, perverse sau agresive), visele arhetipale sau visele „mari", care nu deghizează, pentru că între arhetipuri şi cultură nu există opoziţie, ci exprimă simbolic conţinuturi necunoscute conştiinţei. Avem de a face din nou cu o relativizare a teoriei lui Freud prin restrîngerea valabilităţii – onirologia freudiană explică doar o categorie de vise şi nu toate categoriile de vise. Este o relativizare pe care Jung a mai practicat-o şi referitor la teoria nevrozelor, una din temele majore ale psihanalizei. Încă din 1906, în plină perioadă de entuziastă adeziune la freudism, Jung corectează teza maestrului că orice isterie este reductibilă la etiologia sexuală, susţinînd că un foarte mare număr de astfel de cazuri au rădăcini sexuale, dar nu toate.

Şi în privinţa simbolurilor onirice, Jung nu face decît să restrîngă valabilitatea simbologiei freudiene, fără a o anula. Simbolurile onirice au şi o altă semnificaţie decît cea sexuală. A susţine, de pildă, că simbolul şarpe are întotdeauna o semnificaţie falică ar fi tot atît de greşit ca a susţine că nu are semnificaţie sexuală – afirmă Jung în 1913 („Aspecte ale psihanalizei"). De asemenea, unul şi acelaşi vis poate fi interpretat la începutul terapiei în cheie sexuală, iar spre sfîrşitul acesteia în cheie nonsexuală. Iată un exemplu: „Urc împreună cu mama şi sora mea pe o scară. Ajuns sus constat că sora mea este însărcinată" (conţinut manifest). În cheie freudiană, scara este un simbol sexual.

Faptul că la sfîrşitul ascensiunii sora apare însărcinată n-ar fi decît realizarea deformată, dar suficient de transparentă, a unei dorinţe infantile incestuoase. În cheie nonsexuală, scara simbolizează afirmarea socială, cariera, iar copilul, dorinţa de a deveni alt om, renaşterea. În articolul „Simbolurile şi interpretarea viselor" din 1961, încheiat cu puţin timp înaintea morţii, Jung reafirmă dublul mesaj al viselor – arhetipal şi personal – interpretarea putînd pune accentul cu egală îndreptăţire pe unul sau altul dintre ele. Dacă acesta este ultimul cuvînt al lui Jung, atunci episodul criticii simbolologiei freudiene, în virtutea căreia întemeietorul psihanalizei vorbea doar despre semne şi nu despre simboluri, îşi pierde din relevanţă.

Jung, în general vorbind, nu-l contrazice pe Freud. Doar îl relativizează, restrîngînd valabilitatea teoriilor sale. Au apărut şi cazuri de contradicţie bilaterală, dar nu am vorbit despre modul în care Freud îl contrazice pe Jung, ceea ce dă conţinut contradicţiei unilaterale. Mărul discordiei în cadrul psihanalizei a fost teoria etiologiei sexuale a nevrozelor şi conexă ei ideea despre importanţa covîrşitoare a sexualităţii pentru structurarea psihicului uman. Freud a opus-o tuturor discipolilor transformaţi în disidenţi prin faptul abandonării parţiale sau totale a acestui reper fundamental pentru apartenenţa la psihanaliză. Aşa se face că Jung şi Adler s-au văzut excluşi din cercurile freudiene în momentul în care au devenit creatori. Dar nu este oare acesta modelul oricărui scenariu paideic complet? Într-un prim moment, discipolul aderă fără rezerve la învăţătura maestrului. Apoi, într-un al doilea moment, cînd învăţăceii devin creatori se transformă în disidenţi, pentru că maestrul rămîne ataşat descoperirilor iniţiale.

Dezvoltarea psihanalizei a dat dreptate disidenţilor, inclusiv lui Jung (şi Adler) prin tendinţa cît se poate de marcată de desexualizare a inconştientului. Şi cum lucrurile nu sînt niciodată simple şi nu pot fi prinse într-o formulă, nici măcar în cea a contradicţiei unilaterale, chiar Freud, după 1920, admite şi alte tipuri de inconştient în afara refulatului pulsional.

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată vineri, 3 noiembrie, la ora 17,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri,* realizată de Luca Niculescu şi Dragoş Ghiţulete.

„Mi-e teamă să nu dezamăgim cu filmele următoare“

– interviu cu Radu MUNTEAN –

Absolvent al Academiei de Teatru şi Film în 1994, Radu Muntean a regizat peste 300 de spoturi publicitare (pentru agenţii ca McCann Erickson, Saatchi&Saatchi, D'Arcy, Leo Burnett, Grey, Tempo sau Graffiti BBD), cu care a obţinut peste 40 de premii naţionale şi internaţionale la festivaluri de publicitate. Hîrtia va fi albastră, *cel de-al doilea lungmetraj al lui Radu Muntean, a fost declarat anul acesta cel mai bun film, la Festivalul de Film Eurasia din Antalya, şi a cîştigat şi Premiul special la Festivalul de Film de la Namur. Filmul are în palmares şi o menţiune specială a juriului, şi premiul CICAE, ambele obţinute la Festivalul Internaţional de Film de la Sarajevo. Scenariul filmului este semnat de Radu Muntean, Alexandru Baciu, Răzvan Rădulescu; din distribuţie fac parte Paul Ipate, Adi Carauleanu, Tudor Aaron Istodor, Andi Vasluianu, Dragoş Bucur, Ana Ularu şi Ion Sapdaru.*

Imagine din filmul ***Hîrtia va fi albastră***

Sînteţi la al doilea lungmetraj, după Furia *(2002); de data aceasta aţi ales să faceţi un film despre noaptea din 22 spre 23 decembrie 1989. De ce?*

După *Furia* a fost foarte important să găsesc un subiect care să-mi fie foarte aproape şi care să se bazeze pe o experienţă intensă, trăită şi de mine. În timpul Revoluţiei am fost în armată, soldat la Bacău, şi am trecut prin mai toate senzaţiile şi emoţiile trăite de personajele din *Hîrtia va fi albastră*. Pe de altă parte, discutînd cu prieteni de-ai mei, am constatat că fiecare îşi are povestea fascinantă despre cum şi-a petrecut zilele din decembrie 1989.

Care este miza filmului: reconstituirea atmosferei Capitalei sau relatarea unei drame umane?

Eu nu mi-am propus să fac un film istorico-politic care să trateze tot felul de „conspiraţii“. Am preferat o poveste care tratează acel moment la nivelul uman. Nu am datele suficiente să fac o investigaţie sociologică şi istorică şi nici nu am dorit aşa ceva. Nu cred că sînt făcut pentru astfel de filme.

Aţi trăit în armată şi entuziasmul personajului Costi interpretat de Paul Ipate?

Cam toţi din pluton ne doream să mergem să luptăm cu teroriştii, mă rog, să apărăm Televiziunea, la Bucureşti. La Bacău însă nu s-a întîmplat nimic. Atunci, mai toţi aveam o pornire entuziastă, greu explicabilă astăzi. În film, am încercat să îmbin emoţia trăită acum 16 ani cu detaşarea de astăzi.

Care a fost aportul lui Răzvan Rădulescu la scrierea scenariului?

Eu am avut ideea acestui film acum patru ani, dar, din motive variate, am lăsat-o să dospească cumva. Acum un an şi jumătate, m-am întîlnit cu Răzvan şi am hotărît să scriem scenariul împreună. I s-a părut interesantă ideea şi a considerat că merită dezvoltată. Am lucrat şi cu Alex Baciu. Ne-am împărţit în trei sccenariul şi fiecare a intervenit şi pe bucata celuilalt. Am avut cu Răzvan o colaborare foarte plăcută pe care am şi repetat-o, de altfel. Am mai scris un scenariu, în aceeaşi „formulă de trei“, pe care îl vom depune la CNC.

Despre ce este vorba în următorul film?

E povestea unor prieteni de 30 şi ceva de ani – chiar aşa se şi cheamă filmul *30 şi ceva* –, care se întîlnesc la mare, de 1 Mai, în locurile din tinereţe.

Prin ce se deosebeşte Hîrtia va fi albastră *de celelalte filme de dinainte de 1989, care relatează momente istorice?*

În primul rînd nu m-a interesat să fac o analiză istorică a momentului. Cu toţii ştim cum erau filmele istorice înainte de '89. Erau filme de comandă, menite să exacerbeze patriotismul în fiecare român. Erau forme de paranoia reflectate în cinematografie, cu întreg arsenalul de forţe militare, cu eroi legendari... Pentru cine a văzut *Hîrtia va fi albastră,* e limpede că filmul reprezintă altceva. Nu doar filmele mele, toate peliculele realizate de colegii mei de generaţie încearcă să construiască, în mod onest, poveşti şi personaje credibile, fără trucuri cinematografice desuete.

Din perspectiva personajelor din film, Revoluţia pare o experienţă ratată. Ca spectator, am simţit în timpul filmului că ceva trebuie să se întîmple, aşteptam un crescendo...

Formula cinematografică nu este una clasică, eu cred că duce către un crescendo emoţional, pe măsură ce te ataşezi de personajele din film. Lucrurile dramatice se întîmplă la început, cînd cei doi tineri mor, apoi filmul se derulează pînă în secunda iniţială. Sigur că observaţia dvs. pune o problemă, mai ales din perspectiva faptului că spectatorii sînt obişnuiţi să înghită nişte reţete şi atunci orice film, care vine în contradicţie, e înţeles mai greu. Se pare că spectatorii nu mai au răbdare să vadă poveşti care se desfăşoară în alt ritm decît cel american, hiperalert. În general, publicul consumă cinematografie şi televiziune de modestă calitate.

Cum a fost primit filmul la Locarno? Au fost înţelese detaliile, ironia de limbaj?

Acolo spectatorii sînt diferiţi. Presa a fost extrem de favorabilă. La fel, cunoscătorii, cinefilii avizaţi au prins mesajul. Am avut la premiera de la Locarno un număr de 3000 de spectatori. În România, cu cinci cópii, adică în cinci săli de cinema, au venit tot 3000 de spectatori, dar într-o săptămînă. E trist din punctul meu de vedere. Cred că avem de-a face cu un colaps şi nu numai pentru cinematograful românesc. La noi oamenii nu se mai duc nici măcar la filme comerciale, autohtone sau străine.

Participarea la Festivalul de Film de la Sarajevo a deschis şi uşile cinematografelor europene. Unde va mai rula filmul?

Nu ştiu încă. Noi ne-am cam grăbit cu *Hîrtia va fi albastră;* în mod normal, dacă eram înţelepţi, am fi căutat agenţi, un distribuitor... Poate era mai bine să aşteptăm iarna, să mergem cu filmul la Berlin. Avem nişte contacte, eu sînt răbdător şi optimist în privinţa distribuţiei. Spre exemplu, un agent din Paris l-a văzut, i-a plăcut, dar mi-a spus: „Uite, problema e că în momentul acesta sînt încă două filme cu acelaşi subiect în sălile de cinema“.

Din punct de vedere comercial îl înţeleg, eu am fost al treilea, şi imediat, dar asta e... Trist e că nu mă aşteptam ca acest argument să fie un neajuns şi pentru publicul din România. La Corneliu Porumboiu e şi mai surprinzător. Am citit în box-office că în week-end *A fost sau n-a fost* a făcut doar 25 de spectatori. Mă gîndesc să lansez următorul meu film direct pe net, odată cu premiera din cinematografe. *Furia* a avut, acum patru ani, 9500 de spectatori doar în primul week-end. Astăzi lumea nu mai merge să vadă filme.

Ce scenă din film a fost cel mai greu de filmat şi de ce?

Au fost greutăţi de tip diferit. Cea mai tensionantă a fost secvenţa de început pentru că a depins de multă tehnică. Erau capsele soldaţilor care trebuiau să explodeze, nu puteam filma decît două duble pe zi, dar am lucrat cu o echipă extrem de profesionistă. Am filmat dimineaţa, înainte de apariţia soarelui. Din punct de vedere actoricesc au fost mai multe secvenţe complicate. A fost greu să filmăm în cadre lungi de cîte cinci minute cu cinci personaje; dacă greşea unul din ei la minutul 4, trebuia să refacem tot. Nu mergea montat, dar am repetat mult.

Aţi înlocuit vreun actor în film?

Da, chiar rolul principal era pentru Vlad Logigan, un actor foarte talentat din generaţia tînără. Dar mi s-a părut că e mai elaborat şi mai potrivit pentru teatru şi atunci l-am luat pe Paul Ipate, mai instinctual şi mai firesc în joc. Îl voiam pe Ion Sapdaru în rolul revoluţionarului Crăciun, cel care vorbeşte răguşit, dar filma la Cornel Porumboiu. Pînă la urmă am renunţat la soluţia de rezervă, l-am luat pe Sapdaru şi foarte bine am făcut.

Acum mai bine de 10 ani aţi regizat şi documentare: Lindenfeld *(1995),* Viaţa e în altă parte *(1996) şi* Ei sînt ai noştri *(1992). Institutul Cultural Român este interesat să proiecteze aceste filme. Ce ne puteţi spune despre ele?*

Ei sînt ai noştri e un film de anul IV de facultate, o satiră politică, despre Ion I. Brătianu. *Lindenfeld* l-am făcut acum 12 ani, e vorba de aceeaşi localitate despre care a scris Ioan T. Morar în romanul său. În *Viaţa e în altă parte*, scris tot la iniţiativa Fundaţiei de Arte Vizuale împreună cu Vivi Drăgan Vasile, e vorba despre trei bătrîni saşi care, deşi sînt prieteni, se urăsc între ei. A fost un exerciţiu bun pentru mine. Atît *Lindenfeld* cît şi *Viaţa e în altă parte* merită văzute la ICR.

Ce credeţi că a sensibilizat criticii străini de film cînd s-a scris despre o nouă generaţie de cineaşti din România?

Cred că este o lume foarte atentă la cum se dezvoltă cinematografia în ţările care nu au tradiţie, cum este şi la noi. De acum cinci ani, de cînd Cristi Puiu a făcut *Marfa şi banii*, apoi Cristi Mungiu, *Occident,* s-a schimbat ceva. E un nou tip de cinema, e direct, fără „fiţe cinematografice sau floricele“. Din păcate, mi-e teamă să nu fie dezamăgiţi criticii străini de filmele româneşti care urmează să apară.

De ce credeţi asta?

Aşteptările sînt imense de la noi. E greu să schimbi imaginea în cîţiva ani. Acum noi trebuie să menţinem un nivel ridicat pentru că pretenţiile sînt foarte mari.

a consemnat Roxana CĂLINESCU

mergi pe mîna mea

A fost sau n-a fost?

22 decembrie 1989, o vineri cu soare şi fără zăpadă, e cea mai inspiratoare dată pentru cinematografia românească. Vreme de aproape 17 ani s-au făcut filme despre o singură zi. Pe aceeaşi temă, o grămadă de variaţiuni. Corneliu Porumboiu iese din clişee. La el în film nu sînt arme, terorişti, securişti, paraşutişti, taburi, morţi şi răniţi. Pe pînza lui apare sărăcia, pe post de cenuşă rămasă de pe urma anilor trecuţi de-atunci. Nu e un film despre Revoluţie, ci despre un talk-show avînd ca subiect Revoluţia. De fapt, e un film despre talk-show-uri în general. Despre natura televiziomană a românului, care-şi petrece viaţa nu făcînd ceva, ci urmărind din fotoliu, în papuci, ce fac alţii. Despre puţinii paşi pe care realizatorii şi invitaţii îi au de făcut pînă la stadiul de personaje caricaturale. Despre ridicolul care pîndeşte la tot pasul atunci cînd, într-un studio, nişte oameni care au venit de acasă cu lecţiile învăţate, se căznesc să arate că dreptatea e de partea lor.

În film, talk-show-ul e filmat cu o singură cameră, care tremură în mîna operatorului. Nu e o hiperbolă regizorală, inclusiv azi mai există televiziuni, nu neapărat de periferie, unde cameramanul moţăie, uitînd obiectivul pe invitatul care se scobeşte în nas şi ignorîndu-l pe cel care tocmai a luat cuvîntul cu însufleţire. Decorul e şi el o parodie la adresa realităţii. În studioul lui Porumboiu, se vede în fundal o judeţeană de partid clasică şi provincială. Şi în realitatea trăită există naivităţi comparabile. Desene cubiste de prost-gust care nu simbolizează nimic. Butaforii din placaj înfăţişînd clepsidre, foi de carte, pene de gîscă utile scrisului acum 200 de ani. Realizatorul talk-show-ului din film, Jderescu, stă ţeapăn în scaun, se uită nicăieri, e strîns de gît de cravată şi bărbierit doi milimetri sub piele. Putem afla o grămadă de corespondenţi în viaţa reală. Cămăşi hawaiene, pulovere turceşti din mohair, costume la două rînduri cu design *à la* Gheorghiu-Dej. Albastru peste galben, roşu peste verde, roz pe sub bleu. Enormităţi verstimentare şi cromatice care pot fi întîlnite din belşug la o simplă plimbare a degetului pe butoanele telecomenzii.

Realizatorul Jderescu, bătrînul nea Pişcoci şi profesorul de istorie, înmuiat de-o viaţă în vodcă, protagoniştii filmului laureat la Cannes, există şi ei pe sticla televizoarelor de seară cu seară. Personajele sînt străbătute de importanţa lor. Fiecare are impresia că prezenţa sa pe ecran opreşte pentru o clipă învîrtirea Pămîntului. Vocile se vor lămuritoare, gesturile sînt insistente, menite să convingă telespectatorii că dreptatea e una singură şi ea se află în mîinile vorbitorului. În film, nea Pişcoci face bărcuţe din hîrtie, desprins complet de aplombul colegilor din studio. Pentru ca, în scurt timp să pronunţe fraza esenţială a rolului său şi a întregii producţii: „Am făcut şi noi Revoluţie în felul nostru“. E semn că într-o discuţie televizată miezul se află nu la cei ce urlă, ci la cei care vorbesc puţin, dar cu rost. Intervenţiile telefonice într-un studio TV sînt şi ele de-o savoare fără seamăn. În film, cei ce sună fie acuză, fie se apără, fie sînt puşi de alţii. La fel e şi în emisiunile reale. „Bună seara dumneavoastră şi invitaţilor dumneavoastră“ e fraza care se aude de zeci, sute de ori pe seară. Adică merită salutaţi doar cei din studio şi cel ce-i pune la dispoziţie „telefonistului“ oportunitatea de a se exprima. Restul, tîmpiţii din fotoliile de-acasă, nu contează. De fapt, asta e una dintre concluziile filmului. Că de multe ori, televiziunea e o aflare în treabă, cu prilejul căreia lucrurile mari trec drept bagatele, iar lucrurile mici se umflă, trec dincolo de piepturile vorbitorilor, cuprinzînd într-o clipă nu numai studioul, ci şi ţara.

Alin BUZĂRIN

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

România. Europa. Terra

Distanţa, se zice, te ajută să vezi lucrurile mai clar. Iar cînd distanţa înseamnă nu doar (în)depărtare în spaţiu, ci şi rupere de contextul familiar şi inserţie – fie şi pe durată foarte scurtă – într-un peisaj uman străin, contururile personajelor şi ale faptelor lor devin încă şi mai limpezi.

Între Bucureşti şi Seul e o distanţă de circa unsprezece mii de kilometri, pe care avionul, luînd-o mai întîi spre vest, pînă la Paris, şi abia apoi cotind spre est, o sporeşte cu încă vreo două-trei mii – destul, aşadar, cît să capeţi o perspectivă edificatoare asupra celor rămase în urmă. Şi ce rămînea în urmă? Din punct de vedere profesional, întîlnirea zilnică, într-o formă sau alta, cu teatrul şi cu oamenii săi; din punct de vedere personal, o amărăciune tot mai adîncă (în ciuda cîte unui episod luminos şi a eforturilor repetate de a păstra pe retină exclusiv asemenea episoade), stîrnită de priveliştea degradării – palpabile, aproape – a artei teatrale autohtone pe parcursul a circa zece ani de lupte continue cu vestigiile tot mai ruinate (şi mai încăpăţînate) ale socialismului muribund şi cu vlăstarii tot mai agresivi (şi mai contorsionaţi) ai capitalismului sălbatic. Cum aveau să se vadă toate acestea de pe alt continent, de pe alte meridiane şi paralele – de fapt, de pe altă lume?

La Congresul Extraordinar al Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru (AICT), ţinut la sfîrşit de octombrie la Seul şi astfel botezat întrucît marca aniversarea a 50 de ani de la înfiinţarea organizaţiei, au participat, cred, în jur de şaptezeci de persoane. Nu am acum în faţă lista de nume şi... titluri, dar, punîndu-i la socoteală şi pe cei ce frecventau seminarul tinerilor critici, numărul de teoreticieni strînşi în fiecare zi într-unul dintre amfiteatrele Universităţii Dongghuk devenea de-a dreptul periculos. Oricum, aşa ar spune, nu mă îndoiesc, orice practician care se respectă – şi poate că nu ar cădea cu totul în greşeală. Deşi, la drept vorbind, făpturile care se pronunţau doct despre arta scenei erau cît se poate de nevătămătoare. Tema congresului – „Noua teatralitate şi critica" – avea, în intenţie cel puţin, un potenţial crescut de contondenţă, dar, în realitate, implicaţiile sale belicoase s-au răsfrînt doar asupra participanţilor înşişi: referenţii „maturi" (împărţiţi, judicios, pe zile şi pe continente: Europa, Asia, cele două Americi) nu au abordat, cu o excepţie sau două, relaţiile dintre înfăţişarea actuală a faptului scenic şi receptarea sa critică în ţările lor sau la scara unei, să zicem, regiuni geografice mai ample, ci au descris pur şi simplu, mai sec ori mai plastic, mai arid ori mai atrăgător (ilustrîndu-şi, adică, expunerea cu proiecţii video sau foto), mai inteligent ori mai sărăcuţ în duh ceea ce au considerat ei că ar reprezenta noutatea, originalitatea, insolitul în limbajul teatral folosit de compatrioţii lor creatori – consideraţii care, în două cazuri (Portugalia şi India), au provocat intervenţia foarte sonoră a celor doi tineri confraţi seminarişti, a căror viziune în problemă era cu totul diferită. Ce putea înţelege de aici un extraterestru picat în sala congresului cu tema acestuia proaspătă în minte? Că teatrul îşi vede de-ale sale în timp ce criticii se bat între ei.

Or, pentru o asemenea concluzie, ipoteticul extraterestru nu ar fi fost nevoit să rişte vreo rachetă nord-coreeană în pălăria OZN-ului. Ar fi fost la fel de bine servit şi dacă ar fi aterizat pe malurile liniştite ale Dîmboviţei (unde, între timp, se războiau doar partidele din coaliţie, precum am aflat la sosire noi, românii, ostoindu-ne de îndată neliniştea trezită de imaginea mută a premierului, recepţionată de ecranele TV ale zborului transcontinental), dacă ar fi poposit o vreme printre ziarele şi revistele autohtone, dacă ar fi adulmecat niţel *realitatea* vieţii teatrale cotidiene, cu liniştea ei aparentă şi suferinţa ei secretă în faţa propriei indigenţe şi cu perdelele de fum ale cîte unei ciocniri „de principii" dintre criticii tineri, bătrîni şi între două vîrste.

Cu alte cuvinte, nu-i nimic nou sub soare(-răsare) şi cum e la noi este şi la alţii. Mai frumos ambalat, poate, şi cu mai multă abilitate înfăţişat, dar, în esenţă... *Nu spera şi nu ai teamă*. Europa n-are decît să ne primească senină, iar globalizarea va găsi în noi tot ce-i va trebui. Şi invers.

P.S. Şi totuşi. O parte majoră din ultima zi a congresului a fost rezervată decernării, în premieră, a unui premiu al criticii mondiale, numit Thalia şi menit să semnaleze lumii, în fiecare an, valoarea excepţională a cîte unui membru al profesiei teatrale, indiferent de specialitatea acestuia. Primul beneficiar al distincţiei a fost americanul Eric Bentley, figură semilegendară a criticii teatrale, profesor şi autor de cărţi de teoria teatrului, totodată traducător, regizor şi muzician, astăzi în vîrstă de 90 de ani. Ministrul coreean al Culturii (de meserie actor şi actualmente director al Teatrului Naţional din Seul) i-a înmînat lui Bentley un baston elegant, a cărui măciulie argintată reprezintă cele două măşti-emblemă ale artei cu două muze. Cel ce a conceput trofeul se numeşte Dragoş Buhagiar şi e scenograf. Cel ce a asigurat existenţa lui concretă (subvenţionînd fabricarea etc.) se numeşte Emil Boroghină şi e directorul Festivalului Internaţional „Shakespeare" de la Craiova şi al fundaţiei aferente. Amîndoi sînt români. Şi europeni. Şi mondiali.

DILEMATECA

Radu Cosaşu
Supravieţuirile 5. Gărgăunii
Editura Fundaţiei PRO, 2006

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

O specie pe cale de dispariţie

● **Bob Dylan, *Modern Times*, Columbia, 2006.**

Conform unei păreri subiective de sorginte parţial umilă, consider că societatea românească s-a obişnuit să expedieze persoanele de sex masculin cu predispoziţii senile, vîrstă înaintată, umori scrîşnite, intransigenţe inutile şi retorică acuzatoare, cu un termen de o blîndeţe ipocrită, în orice caz minimalizatoare dacă nu chiar răutăcioasă, splendidul, nonşalantul, distrugătorul *– tataie*. Este de presupus că purtătorul unui astfel de stigmat va descoperi într-un tîrziu, cu buimăceală şi furie crescîndă, că toate revanşele pe care le avea de luat au căzut în derizoriu şi că atenţia distributivă a semenilor săi nu e dispusă să-şi uzeze resursele de bunăvoinţă cu indivizi care provin dintr-o categorie atît de insignifiantă ca a lui. Cu totul altfel se prezintă situaţia în ceea ce-l priveşte pe bunic. Beneficiind de gravitatea incontestabilă a unei consoane de felul literei *b*, urmată îndeaproape de o vocală care asigură stabilitatea şi înlătură orice posibilă tensionare nedorită *(u)*, finalizat cu o silabă simplă, demnă, obiectivă, ferită vocativelor vulgare *(nic)*, *bunic* se detaşează net de incantaţia peiorativă a unui *tataie*, păstrîndu-şi, în mare parte, esenţa strictă şi nobilă pe care i-o conferă dicţionarul. Cum în zilele noastre, majoritatea substantivelor care desemnează un grad de rudenie este supusă interpretărilor paralingvistice (a se observa frecvenţa apelativelor *frate*, *vere*, *tătic* etc.), faptul că *bunic* se încăpăţînează să-şi păstreze sensul de bază nu doar că îi asigură un plus de eleganţă, ci şi, în egală măsură, îi periclitează uzanţa imediată, riscînd cu timpul izolarea completă şi, prin extensie, dispariţia din conversaţii. Să recunoaştem că nu e chiar simplu să găseşti bunici în societatea românească şi că apariţia unui astfel de specimen este întîmpinată de obicei cu o tăcere care nu exclude deferenţa sau respectul. De aici şi pînă la concluzia că bunicul este o prezenţă insolită care certifică bunul gust al unor vremuri apuse n-ar mai fi decît un pas, pas pe care, conform aceleiaşi subiectivităţi umile, mă simt îndemnat să-l fac fără prea multe mustrări de conştiinţă.

Să luăm bunăoară *Modern Times* a lui Bob Dylan ca pe cel mai grăitor document privind existenţa pe arie restrînsă a bunicilor în anul muzical 2006. Probele, zic eu, vorbesc de la sine. Mai întîi, rog a se observa recursul aşezat, deloc ostentativ, mai curînd blajin şi înţelept, fără contorsionări inutile şi asperităţi, la acea tradiţie inconfundabilă de blues, folk, swing sau country, menită să plaseze *Modern Times* într-un spaţiu privilegiat, abstras modernităţii convulsive, îndatorat unor maeştri recunoscuţi, precum Woody Guthrie sau John Lee Hooker, şi cu ceva împrumutat de la Bing Crosby, o plasare în timp undeva înainte de apariţia rock-'n'roll-ului, în temeiul unei întoarceri la rădăcini şi a unei descinderi directe din Leadbelly. Şi acum închipuiţi-vă cît de incontestabil bizară poate să arate această apariţie acum, cît bun-simţ derutant şi atipic poate conţine, ce provocare implicită şi deloc războinică ascunde, ce derută insondabilă poate declanşa o simplă oază de calm. Apoi, vă rog să aveţi în vedere vocea lui Bob Dylan. O voce nazal-răguşită care nu a avut de demonstrat niciodată nimic, ci doar de povestit, vocea unui domn care ştie foarte bine ce poate să însemne puterea unui vers, ironia, tihna şi lipsa de grabă, o voce personală, nu atît distinsă cît insinuantă şi viciată de vremuri, o voce care, finalmente, te obligă să abandonezi controversele şi să-i acorzi respect. La urma urmei, un bunic nu poate fi decît un bătrîn venerabil care ţine la pedigriul său mai mult decît la dorinţa de a se război cu adevărurile timpurilor în care a ajuns să trăiască. La 65 de ani, Dylan mizează fără să exceleze pe gloria, aura, parfumul şi sinceritatea de altădată. Ar fi bine ca – înainte ca pleiada de tataie să invadeze mentalul colectiv – cine nu are Bob Dylan să-şi cumpere.

Simona SORA

puzzlecturi

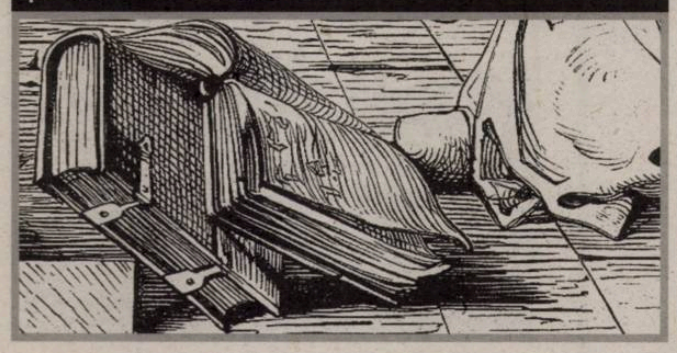

Istoria unui eşec cultural

● **Constantin Bărbulescu, *Imaginarul corpului uman. Între cultura ţărănească şi cultura savantă (secolele XIX-XX)*, Editura Paideia, 2005.**

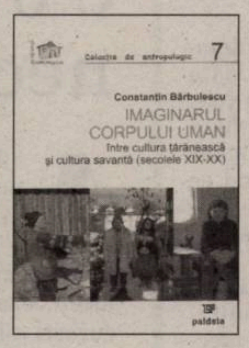

Um amic, prozator, îmi povestea nu demult cît de greu îi este să-şi imagineze propriile personaje de pe la mijlocul secolului al XIX-lea în situaţii intim-private. Cu alte cuvinte, cît de greu este să *afle* cum dormeau, mîncau, dansau, se spălau, citeau, făceau amor persoane trăind în cu totul altă lume, avînd alte idei, reflexe, gusturi şi obiceiuri şi (într-un fel) chiar altă limbă românească. Cum era viaţa lor invizibilă, „mica viaţă“ care face adesea (într-o carte) diferenţa, atmosfera, sau provoacă identificarea cititorului? Iată situaţii în care scriitorul român trebuie s-o ia mereu de la capăt. Să fie, înainte de orice, istoric, antropolog, cercetător al mentalităţilor, să caute documente, jurnale de epocă, să reia presa vremii. O să mi se spună că un scriitor care pune preţ pe efectele de autenticitate (de pildă în romanele aşa-zis istorice), pe percepţia nemediată sau pe contrucţia proprie ar face această documentare de unul sigur. Sau că, oricum am lua-o, nu în documentare, adecvare istorică sau în surprinderea pulsului unei epoci stă valoarea literară a unei cărţi. De acord, însă cît timp (şi cîtă neagră descurajare) îţi economiseşte – ca scriitor – o bună istorie a unui loc, a unui război, a unui om!

În recenta sa carte despre imaginarul corporal la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea (mai exact perioada dintre anii 1862-1914), universitarul clujean Constantin Bărbulescu decupează (din ceea ce s-ar numi istoria vieţii private româneşti) reprezentările ţărăneşti despre corpul omenesc, punîndu-le în oglinda discursurilor medicale ale vremii. Rezultatul nu este neapărat surprinzător: după un secol de continuă şi uneori ideologică modernizare, universul corporal ţărănesc (reconstituit de cercetător prin investigaţie pe teren în două comunităţi rurale şi una urbană) continuă să existe automon de cel promovat de cultura modernă. Altfel-zis, după un secol de eforturi de civilizare rurală reală sau mimată (în comunism), lucrurile (igienă, cunoştinţe medicale miníme) abia au început să se mişte, acest „proces de aculturaţie internă“ nefiind nici azi încheiat. Probabil exemplul cel mai flagrant, recurent în cartea lui C. Bărbulescu, este cel al dificilei introduceri a privatei la români. Deşi se pare că statul a impus, la 1888, obligaţia ca fiecare locuinţă să posede aşa ceva, au trebuit încă aproape 100 de ani pentru ca majoritatea să se supună, mai mult de frică decît în urma asimilării vreunei culturi igienice sau medicale. Iată ce spune un informator al antropologului clujean: „Făcea privată că le era frică că-i amenda Salipidu', da' nu să ducea... să ducea dracu' în privata aia! Să ducea dracu' pe coastă colo“. Iată bazele unei româneşti *histoire de la merde!*

Nu ştiu cît de relevante sociologic şi etnologic sînt pentru întreaga ţară cele două comunităţi rurale (Corlăţel – jud. Mehedinţi, şi Râşca – jud. Cluj) plus una mai urbană, desigur Clujul. Ce e sigur însă e faptul că e foarte mult pentru un singur cercetător care doreşte (şi reuşeşte) să intre în relaţii suficient de apropiate cu interlocutorii săi pentru a-i face să vorbească nu doar despre imaginea propriului corp (interior şi exterior), dar şi despre materiile corporale (de la carne, muşchi, oase, dinţi, excreţii, menstruaţie şi pînă la suflet) ori despre sexualitatea proprie sau a celor din jur. Aici rezultatele sînt uneori neaşteptate, lucru pe care a mizat, desigur, cercetătorul, mutîndu-şi (cu umor ardelenesc) obiectul cercetării din zona animală („imaginarul corporal al porcului“) în cea umană. C. Bărbulescu „traduce“ ghicitori sau proverbe româneşti arătînd că, în comunităţile tradiţionale, inima era plasată în zona stomacului. Se pare că vorba aceea cu „dragostea trece prin stomac“ are o bază în imaginarul colectiv... Pe de altă parte, inventariind (cu umor, exactitate şi firesc) diferitele segmente corporale (vizibile şi invizibile) aşa cum sînt ele numite de subiecţii anchetelor sale etnologice, autorul studiului de faţă descoperă tot felul de „licenţe“ de-a dreptul poetice: de pildă, cuvîntul *trup* numeşte în Mehedinţi şi organul genital feminin, în Ardeal zona dorsală se numeşte, din pudoare, exclusiv „fund“, iar sufletul e cînd „inima burţii“, cînd „respiraţia“...

Cartea lui C. Bărbulescu vorbeşte nu doar despre imaginarul corporal într-un anumit timp şi într-o anumită societate (închisă, conservatoare, tradiţională şi poate, astfel, mai uşor de cercetat), ci mai ales despre eşecul unui proiect instituţional prin care statul modern a încercat să înlocuiască acest discurs cu unul modern şi medicalizat. Faptul că nu a reuşit nici azi să-l disloce nu înseamnă doar că trupul, corpul, corporalitatea pot fi, în imuabilitatea lor, subiecte tari ale cercetării istorice, antropologice sau teoretic-literare (lucru încă neclar pentru mulţi), ci şi că „tehnicile corpului“ într-un anumit timp şi spaţiu, pot da seama, uneori pieziş, de dimensiuni ale omenescului de care, altfel, ne-ar fi mai greu să ne apropiem.

Dilema veche vă recomandă

● Cea mai puternică idee din publicistica săptămînii trecute: „Faptul că în topul iubirii pentru eroii neamului nu apare nici măcar Caragiale, ce să mai spun de Urmuz sau de Eugen Ionescu, mă alarmează. România din topuri este o Românie în cel mai bun caz paseistă... o Românie fără umor (şi fără savanţi, fie spus în treacăt), o Românie păşunistă şi utopică, aproape identică cu cea idealizată de bunicii noştri“ – Zoe Petre, în *Ziua* din 27 octombrie 2006. (Radu Cosaşu)

● De citit – dar cu prudenţă! – consistentul număr dublu 5-6 al revistei *Vitraliu* dedicat lui Bacovia. Multe lucruri bune de citit, dar şi mai multe de ocolit. Sfatul meu e să începeţi cu (meta)articolul lui Cristian Teodorescu intitulat „Victoria lăudarnicilor asupra poetului“: „Bacovia are nevoie de o mare nedreptate! Bacovia trebuie urgent contestat energic, pentru a-l scăpa din mîinile îmbălsămătorilor literari care fac din el un personaj grotesc! «Marele Bacovia», «Geniul bacovian», «Extraordinarul poet», superlativele astea pe care le găseşti şi în reclamele la detergenţi îi omoară posteritatea profesorului băcăuan George Vasiliu“. Oricum, cel mai bun comentariu despre Bacovia aparţine unui necunoscut şi este reprodus de pe forumul *onlinesport*: „...nu cred că bacovia era dus... fericirea o trăia în culori închise, se bucura, dar nu atingea nirvana, era limitată de realitatea cotidiană. un fel de fericire într-un ghetou“. Iar pe http://www.conset.org/home_xx2.php?pub=152 găsiţi poemul „Plumb“ adaptat grafic în stilul manga. (Marius Chivu)

● Nu pierdeţi recitalul de flamenco şi muzică spaniolă cultă *Folía de España* al chitaristului Maxim Belciug, sîmbătă 4 noiembrie (ora 19,00) la Ateneu. Cine l-a ascultat vreodată nu mai are nevoie de nici o precizare. (Simona Sora)

● „SoNoRo“, primul festival de muzică de cameră din România, cu trei seri de neratat: marţi, 7 nov., ora 19, la Sala Auditorium (Prokofiev, Mozart, Poulenc, Franck), vineri, 10, ora 21, la clubul Embryo (Nyman, Schumann, Bartók, Piazzola, Brahms...), duminică 12, ora 19, la Ateneu (Schubert, Dvořák, Enescu). (Alex. Leo Şerban)

Andrei GORZO

dilematograf

Lasă că trece

● ***Şi totul era nimic...* (România, 2006), de Cristina Nichituş.**

Şi totul era nimic... e primul film al Cristinei Nichituş după o pauză de 16 ani. El arată ca şi cînd autoarea şi-ar fi petrecut cei 16 ani în altă ţară – sau mai curînd pe o altă planetă –, după care s-ar fi interesat într-o doară ce s-a mai întîmplat, ar fi primit un rezumat de maximum o jumătate de pagină („Păi au apărut nişte artişti care se numesc manelişti, pentru că lucrările lor muzicale se numesc manele. Şi a mai apărut un tip, Becali, care e tare în lumea fotbalului, dar e şi cu biserica...“) şi, pe baza acestui „scenariu“ şi a unor amintiri vagi, dar frumoase, despre nişte imagini care se captează într-un aparat şi apoi se proiectează pe nişte ecrane (cum se chema chestia asta?, parcă „film“ sau cam aşa ceva), s-ar fi apucat *să filmeze*. Sau cam aşa ceva. Ei bine, în viaţa mea n-am văzut *aşa* ceva. Cum să-mi explic stupefacţia? În principiu, orice cetăţean al secolului XXI, indiferent dacă a mai pus sau nu mîna pe o cameră, ar trebui să poată construi o serie de propoziţii cinematografice simple, legate logic; nu frumoase, nu profunde, dar clare şi legate logic. De exemplu, dacă v-aş povesti experienţa mea la acest film şi v-aş ruga să faceţi din ea un filmuleţ, sînt convins că oricare dintre dvs. ar putea să vină măcar cu următoarea înlănţuire de cadre: 1) personajul ajunge în faţa cinematografului; 2) afiş *Şi totul era nimic...*; 3) personajul parlamentează ca să fie lăsat să intre (este singurul poftitor); 4) personajul în sală – ochi holbaţi, o falcă ajunsă cumva la nivelul abdomenului; 5) o ambulanţă gonind; 6) personajul e mustrat de un doctor, care-i spune că de data asta a scăpat, dar la următorul şoc etc.. Astă e. Nu e cine ştie ce, n-ar avea de ce să intereseze prea multă lume şi probabil că nici n-ar arăta prea bine, dar e corect – se înţelege cine ce face, unde, cam în cît timp şi cu ce consecinţe. Şi atunci cum se face că filmul lui Nichituş se ridică numai arareori la acest nivel de corectitudine gramaticală?

OK, este ceva mai ambiţios decît filmuleţul cu mine: în cuvintele autoarei (citate de *site*-ul Cinemagia), e „o felie de viaţă“ cu „103 personaje“. Dintre ele, l-am reţinut cel mai bine pe Adrian Abdullah Ţâţădemâţă (sau „Tatademata“, cum scrie pe Cinemagia), un manelist care nu cîntă manele (e interpretat de Ovidiu Lipan Ţăndărică), dar pictează biserici, care e arab (conform notiţelor mele), dar şi ţigan (conform interviului de pe Cinemagia), care e de părere că muzica e „un întreg“, dar şi „un complex“, „fascinaţie divină“, dar şi „transpoziţie în timp“. Dvs. simţiţi cum freamătă viaţa în acest personaj? (S-ar putea ca Nichituş să fie singura persoană din România care n-a auzit niciodată o manea.) În fine, n-apucă să freamăte prea mult, că tipul moare şi „doamna colonel Loredana“ (Magda Catone) deschide o anchetă: cine l-a omorît pe Ţâţădemâţă? El fusese iubit de două femei – una rea şi una bună. Cea rea e atît de rea încît bîntuie coloana sonoră cu rîsul ei diabolic şi, la un moment dat, face *strip-tease* sub ochii unui japonez. Cea bună e atît de bună încît face scenete cu păpuşi şi îl hărţuieşte pe preotul din localitate cu întrebări ca: „Părinte, de ce crezi că a fugit calul în Ţara Tinereţii?“. Cea rea e Cătălina Mustaţă, care încă mai are timp să se afirme pe ecran (dar cu alţi regizori) ca o mare comediantă din specia vulpiţelor sexy sau ca o mare doamnă de tip Charlotte Rampling. Cea bună e Anca Sigartău, care face un fel de adaptare personală după femeia-copil-paiaţă creată de Giulietta Masina şi e aproape de neprivit: emană bunătate aşa cum o maşină emană gaze poluante. (Adrian Titieni, care joacă rolul preotului, pare realmente hărţuit.) Mai e pe-acolo şi o altă tipă, ctitora noii biserici din oraş (Andreea Bibiri), care, dintr-un motiv care mi-a scăpat, e bolnavă de la început pînă la sfîrşit (la rîndul ei, Bibiri pare *realmente* bolnavă, dar motivul *ei* îl înţeleg prea bine). Şi încă una, o vedetă TV (Alexandra Velniciuc), despre care chiar nu e nimic de spus, cu excepţia faptului că e gravidă. Şi patronul echipei de fotbal Star (Mihai Mălaimare), care, atunci cînd nu aranjează un blat („Aş avea şi eu nevoie de un 11 metri“, spune el la telefon, pe tonul nonşalant al unui regizor român care-şi asigură încă o finanţare necinstită din partea CNC), vorbeşte despre Fellini. Şi tot aşa pînă la 103. Intri în fiecare secvenţă cu speranţa că vei înţelege măcar cine-i ăla, dacă nu şi cine-i ălălalt (presupun că e şi asta o formă de suspans), şi ieşi la fel cum ai intrat. Cine l-a omorît pe Ţâţădemîţă? Ei bine, suspectul meu e Nae Lăzărescu. El poate fi întrezărit, la un moment dat, într-un grup de figuranţi, şi îmi place să cred că se afla acolo ca să-l îmbărbăteze pe prietenul său Vasile Muraru, al cărui personaj e prezentat ca un „mare gazetar“ şi apoi e abandonat. Parcă-l aud pe Muraru: „Nae, iamă de-aici!“. Şi pe Lăzărescu: „Lasă, bă, că trece“. Da, să sperăm că trece. *Şi totul era nimic...* şi-a primit finanţarea în 2004 – în acelaşi an în care comisia a respins un scenariu numit *Moartea domnului Lăzărescu*. Să sperăm că a trecut şi că n-o să se mai ajungă niciodată aici.

trecerea prin reviste

Din nou *Lettre*

LETTRE

A apărut *Lettre Internationale,* ediţia română, numărul 59. Iar avem de citit. Nu există nici o altă revistă în România în care să poţi găsi laolaltă autori români şi străini de prima mînă, eseuri, reportaje şi fragmente literare excelente, aşezate „cu skepsis“, adică într-o logică a construcţiei care face ca *Lettre Internationale* să nu fie (ca majoritatea revistelor) o simplă „însumare“ de texte, ci un fel de edificiu publicistic din care rămîi cu o perspectivă coerentă asupra lumii de azi.

Cîteva nume: David Grossman, Sergio Benvenuto, Antonio Tabucchi, Mihai Şora (într-un foarte interesant dialog cu B. Elvin, redactorul-şef al revistei), Alice Georgescu, Carson McCullers, Carlos Fuentes, Salman Rushdie, Joachim Sartorius, Carsten Jensen, Rodica Binder, Mihail Rîklin. Şi cîteva fragmente ispititoare, într-o selecţie subiectivă:

● Juan Villoro, *Cuba – în ce direcţie o va lua timpul?* (un excelent reportaj din Cuba de „sfîrşit de Castro“): „Dragostea forţată şi uimitoare a insularilor pentru mîncarea de pe continent (peştele cel mai scump e cel care miroase a carne) a făcut ca pînă şi ustensilele gospodăreşti să fie deghizate în carne. Se povesteşte că din portul Havanei dispăruse un container care conţinea cîrpe de bucătărie. Un cap isteţ, ale cărui idei nu se deosebeau prea mult, în fond, de bucătăria experimentală a lui Ferran Adrias, a ţinut lavetele în suc de lămîie pînă cînd şi-au pierdut rigiditatea originară; apoi, cu tuşeul delicat al unui pianist, le-a făcut pané şi le-a vîndut pe post de sandvişuri cu «şniţel milanez»“.

● Sergio Benvenuto, *Ţara Caimanului* (o analiză a Italiei post-Berlusconi): „Indro Montanelli (1909-2001) a fost un ziarist foarte popular, care a susţinut grupările de dreapta. A rămas faimos un sfat pe care l-a dat el în anii ’70, înaintea alegerilor, într-un moment în care se dădea o luptă strînsă între Democraţia Creştină şi Partidul Comunist: «Ţineţi-vă de nas şi votaţi cu DC». Cu toate acestea, Montanelli nu a văzut niciodată în «banda lui Berlusconi» un partid de dreapta serios, iar în anii ’90 nu s-a sfiit să dea un sfat contrar celui pe care l-am amintit: «Ţineţi-vă de nas şi votaţi stînga»“.

● Carsten Jensen, *Inima îngheţată a Danemarcei:* „Danezii nu sînt nişte utopici, ei sînt mai mult nişte idealişti şi, în plus, nişte adoratori neruşinaţi ai propriei lor mediocrităţi. În acelaşi timp avem însă o trăsătură comună cu utopicii: sîntem perfecţionişti melancolici, pentru că există întotdeauna ceva care strică idila, un element iritant, care nu ar trebui să existe şi care nu vrea să se înmoaie dacă nu foloseşti mijloace drastice. Nimeni nu este mai prost pregătit să facă faţă provocărilor externe, decît noi. În asta consţă adevărul tragic al idilei daneze – viaţa în lumea modernă se deosebeşte de cea pe care o transmite postul local de radio“.

● Ivailo Ditcev, *Generaţia 2000:* „În timpul războiului rece, mijea la orizont posibilitatea dizolvării pactului de la Varşovia, astăzi însă îţi vine greu să dezvolţi o imagine pozitivă a viitorului. Uneori mă întreb dacă această lume a veştilor rele nu este decît un efect al *mass-mediei* private care poate rezista pe piaţă atît timp cît satisface cererea publicului cu titluri-bombă. Sau ne confruntăm oare cu discursul unei societăţi în proces de îmbătrînire, care produce imagini decadente?“ (**M. V.**)

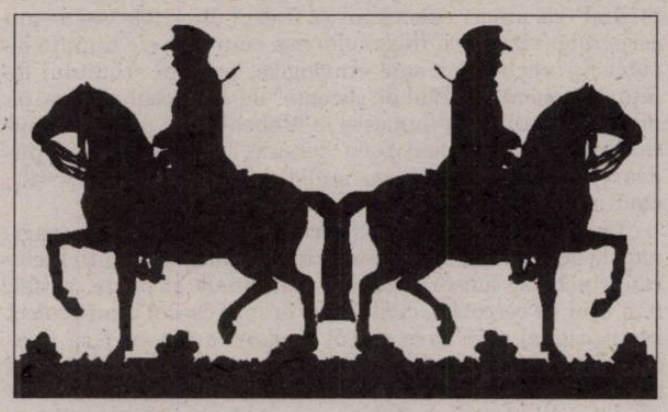

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Kunderist vorbind

Mi-am înregistrat un zvîcnet bun al inimii literare citind, în finalul unui articol din *Suplimentul de cultură* de la Iaşi, acest dens citat din *Testamentele trădate* ale lui Kundera:

„Îmi privesc interlocutorii; nu au fost nici forţaţi să emigreze, nici întemniţaţi, nici daţi afară din serviciu, nici măcar rău-văzuţi; toţi şi-au trăit viaţa în ţara lor, în apartamentul lor, la locul lor de muncă, şi-au făcut vacanţele, amiciţiile, amorurile. Prin expresia «cei 40 de ani oribili» ei îşi reduc viaţa doar la aspectul ei politic. Dar măcar a fost trăită istoria politică a ultimilor 40 de ani ca un singur bloc de orori nediferenţiate? Au uitat ei cînd se duceau la filmele lui Forman, citeau cărţile lui Hrabal, frecventau micile teatre nonconformiste, îşi povesteau bancuri şi, în această veselie, îşi băteau joc de putere?“.

Autorul articolului, dl Doris Mironescu, găseşte cu cale să comenteze concis: „Nu e o pledoarie pentru curăţarea de păcate a comunismului, bineînţeles. Ci pentru o depolitizare a memoriei noastre afective şi afectuoase. Posedăm suficiente amintiri din perioada predecembristă care nu au nici o legătură cu comunismul. Cu ele ce e de făcut?“.

Nu-l cunosc pe dl Doris Mironescu, dar nici nu cunosc vreun text care în ultimul deceniu, să zic aşa, să fi formulat această întrebare din ce în ce mai extravagantă – pentru mine obsedantă: ce-i de făcut cu...? Nici nu-mi vine să repet cuvîntul; o fac pentru bunul mers al pixului. Depolitizarea e o vorbă grea, o vorbă urîtă, cu deosebire suspectă. Primul impuls e de o duioşie ideologică repede scurtcircuitată de sarcasm: domnule Mironescu, nu-i de făcut nimic, aproximînd imediat şestovian: mai nimic. Nu mai ţine azi această soluţie: i s-ar putea imputa kitsch-ul. Încît m-aş precipita – cu perfidia implicită – cerîndu-ne să renunţăm la a-l invoca pe Kundera ca argument pentru o „depolitizare a memoriei noastre afective şi afectuoase“, mai ales afectuoase... Kundera de mult nu are succes, cuvînt, greutate la ceea ce aş numi abuziv, dar nu chiar incorect, scriitorul român, suflet din sufletul neamului său anti-ironic, permanent răsucit între extrema indignare şi maxima lamentaţie, ambele politizate pînă la Dumnezeu personal. Afectuoşi, noi, aceştia...? Nici măcar în balotaj... Noi sîntem (80-90%...) unanimi în sictir. În sictirul eminamente politic. Totul e politic la noi. Nimic nu se poate depolitiza. „Pînă şi stîlpii de telegraf fac politică“ – susţinea, prin ’92, o căpetenie a opoziţiei anticomuniste şi Jdanov însuşi nu ar fi avut nici o obiecţie.

Toate exemplele lui Kundera nu au valoare, la noi: am văzut filmele lui Forman, fie pe şest, sus, la etajul 11 al Casei Scînteii, în circuit închis doar pentru cei de încredere, fie la Cinematecă, într-o sală golaşă, şi nu aveam decît o idee: uite ce pot face cehii... cine ar accepta la noi scenariul şi mutrele *Asului de pică*...? Citeam în buletinele Ambasadei Cehoslovace cîte un Hrabal, ni-l pasam cu subînţelesuri deloc enigmatice; am citit *Gluma* lui Kundera, în franceză, adusă de la Paris, am dat-o din amic în amic, pînă am pierdut-o... – cum să fie lectura *Glumei,* prin ’70, o amintire depolitizată? Ea face parte din „blocul de orori nediferenţiate“ – oroarea de a citi pe ascuns, de a vorbi cu mîna la gură că l-au omorît pe Babu, că Raicu şi Sonia Larian nu se mai întorc...

Cîte „amintiri din perioada predecembristă n-au nici o legătură cu comunismul?“. Dl Doris Mironescu zice că „suficiente“ şi sînt gata să fiu de acord cu dînsul, indiferent de buletinele noastre: am atras atenţia comisiei Tismăneanu că pe vremea comunismului ilegitim şi criminal se mai putea muri apolitic după o femeie, că se mai puteau sărbători 20-30 de ani de muncă în cîmpul belotei, că existau fleacuri, nimicuri, detalii, toate bulversante, care „nu aveau nici o legătură“ cu Bulă şi Ceaşcă, personajele emblematice ale iepocii. Suficiente, dar ce importanţă au? Au în măsura în care stîrnesc noua vigilenţă a corectitudinii politice anticomuniste. Căci – vorba lui Lenin – există şi un asemenea partid care vede în „depolitizarea memoriei noastre afective şi afectuoase“ exact ce-l sperie pe dl Doris Mironescu: „o pledoarie pentru curăţirea de păcate a comunismului“. Ba mai mult: o bagatelizare a celor „45 de ani oribili“. Corectul anticomunist român (nu ştiu cum o fi cel ceh, polonez, maghiar...) are o oroare specială faţă de ironizarea (totuna cu bagatelizarea) acelor vremuri în care – după mintea lui – nu s-a trăit, nu s-a muncit, nu s-a iubit, nu s-a rîs, nu s-a scris nici un vers bun, nu a crescut iarba. Cunosc cazul recent al unui editor care a respins o carte fiindcă, povestind cît de fericit era la primele sale ceaiuri de licean în anii ’50, autorul ignora Revoluţia din Ungaria! Novicov, celebrul încuiat al aceloraşi ani, făcea praf un roman realist socialist care „nu punea“ problema colonială. Ideologic, dogmaticul anticomunist nu-i cu nimic mai bun decît proletcultistul inflexibil. Amîndoi urăsc depolitizarea. Ce-i de făcut, domnule Mironescu? Kunderist vorbind – literatură.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

„Maşina nu e un lux, e o necesitate!“

Aspus-o marele bou din noi şi aşa ne-am trezit fiecare şi bou, şi cu cîte o maşină. Dar nu ne-a trecut prin minte să ne ducem în faţa Primăriilor şi să ne dăm cu capul de o cerere: „Subsemnaţii, faceţi ceva că murim dracului!“. Numai în Bucureşti s-au vîndut 20.000 de maşini în plus din septembrie trecut pînă acum. Cum poţi să te mai strecori? Cum poţi să mai mergi cu maşina? Dimineaţa de la ora 7, pînă la 10 şi seara după ora 4, pînă la 9 e imposibil să mergi fără trei ore de aşteptare şi înaintare de melc spre Militari, spre Tineretului, spre Titan, spre Drumul Taberei, spre Băneasa, spre Colentina, spre Pantelimon. Zi de zi, aceleaşi ore pe care le stăm în supercoşciugele noastre de la 10.000 de euro în sus. Care este şmecheria? Bă, te mişti, uită-te cum e trotuarul, uită-te cît de jegos este metroul, uită-te că nu se poate merge cu tramvaiul şi autobuzul! Uită-te, cască ochii, spun automobiliştii, dar la fel de mişto este că automobiliştii, prin nesimţirea care-i caracterizează, nu se gîndesc să protesteze. Niciodată nu veţi vedea un protest al automobiliştilor civili. Un doctor cu un muncitor, cu un manager, cu un *media researcher,* cu un administrator de blog să meargă la lupta cea mare ca Videanu şi ai lui, să nu mai facă tîmpenii cum au făcut ani de zile, ci să găsească soluţii mai repede. Nimic, nici o revoltă, nici o găină mai mult dată peste groapa infernului de tinichele din oraş. Aţi văzut, nu se poate să nu fi văzut, un cortegiu funerar prin oraş. E cam aşa: sîntem prinşi în cortegiu în fiecare zi, de două ori pe zi. Şi mergem unde nu e întristare şi suspin... spre moartea timpului liber pe care-l avem. Timpul liber ni-l petrecem în maşină. Şi cînd se mai închid nişte străzi... ah, nu ştiţi, ba ştiţi, mulţi v-aţi luat-o peste ochi, că e oprită circulaţia pe la Budapesta, pe la 1 Decembrie 1918, pe Petricani, acolo nu sînt gînduri de prealărgire a şoselei, ci cîrpă de şters acelaşi spaţiu pe jos. Nici un pic de cap nu are Vidul nostru. Nu are, bre, ce să-i ceri? Nu a avut Băsescu. Se umple Golden Plisc, dar ei pentru lumea în care trăiesc nu fac nimic. Nimic. Deci, cred eu că trebuie să murim cu toţii în maşinile astea, ca să se nască unul care să aibă o idee ca generaţiile viitoare să nu mai moară în maşini, pe stradă. Vom îmbătrîni ajungînd de acasă la serviciu şi viceversa. Şi vom fi foarte, foarte mulţumiţi că ne-am atins scopurile în viaţă: maşină, casă, bani, serviciu şi o moarte confortabilă în maşină.

libertatea de impresie

Ofiţer şi gentleman

Era doar un film, nici prea-prea, nici foarte-foarte, cu Richard Gere şi Louis Gossett. Acum, cele două tipuri de comportament, fiecare cu valorile şi nejunsurile sale, dar şi cu incompatibilităţile dintre ele, par că au ajuns să ne conducă destinele. Sîntem la limita dintre o perioadă plină de greutăţi şi una de la care aşteptăm prosperitate. Atitudinea de comandă poate, teoretic, să dea o lovitură de graţie ultimilor pescuitori în ape tulburi ale tranziţiei. Poate impune reguli. Ofiţerul poate fi dur, poate fi bădăran, dar poate fi şi eficient, mai ales într-o lume nestructurată. În cealaltă parte, ne aşteaptă o lume rafinată, care se bazează pe politeţe şi respectarea regulilor, din educaţie şi nu la ordin. Gentlemanul poate fi considerat fraier, poate fi păcălit. El nu se teme însă de asta pentru că e convins că valorile sale îşi vor dovedi superioritatea în cele din urmă, chiar şi pentru şmecherii care profită temporar de o oarecare lipsă de promptitudine. Ofiţerul luptă cu îndîrjire pentru fiecare metru de teren. Gentlemanul mai şi cedează. În nici o împrejurare, la post, la masă sau în vacanţă, ofiţerul nu-şi uită obiectivele şi misiunea. Gentlemanul nu uită vreodată de regulile civilizaţiei. Pe ofiţer îl enervează criticile. Ordinele sale se execută, nu se comentează. Gentlemanul pare să nu ia în seamă acuzaţiile care i se aduc. Ofiţerul se simte bine la comanda unui cuirasat (ca să nu zic cargobot) indestructibil, care-i dă senzaţia de superioritate şi forţă. Gentlemanul preferă un mult mai civil Bentley (ca să nu zic Citroën), la volanul căruia are senzaţia de superioritate şi distincţie. În vreme ce ofiţerul îşi riscă viaţa pe cîmpul de luptă, răcnind ordine soldaţilor pentru victoria ţării sale, gentlemanul şi-o riscă în duel cu mănuşi albe în mîini, apărînd principii universale. Pentru a supravieţui, ofiţerul poate mînca şoareci sau talpa de la pantofi. Gentlemanul nu poate, el preferă să moară de foame cu demnitate, în mod exemplar. Ofiţerul îşi apără camarazii, gentlemanul îşi apără valorile. Unul se înconjoară de oameni pe care-i crede buni camarazi, celălalt, de oameni pe care-i crede gentlemani. Unul are forţă, celălalt, graţie. Deşi pare de fier, ofiţerul poate avea fragilităţi neexprimate. Deşi pare de mătase, gentlemanul poate avea durităţi incredibile. Primul e iute la minte şi în reacţii. Al doilea e educat şi consecvent. Unul pare popular, celălalt, cu nasul pe sus. Pe primul îl înţelegi imediat, celui de-al doilea îi dai dreptate peste un timp. Cînd intră în conflict, primul dă cu piciorul, al doilea, cu pumnul. Şi nimeni nu-i mai poate opri.

Andrei MANOLESCU

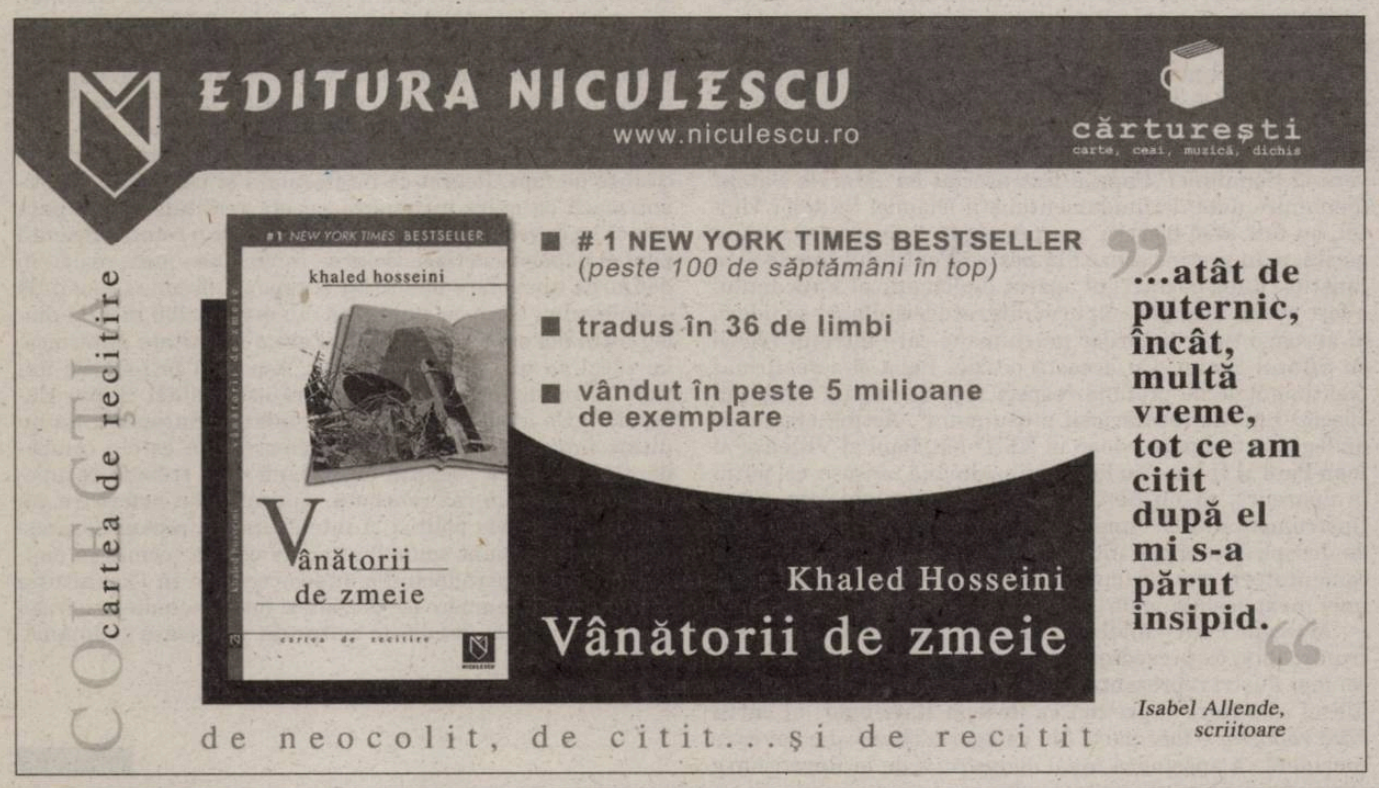

Iaromira POPOVICI

bazar

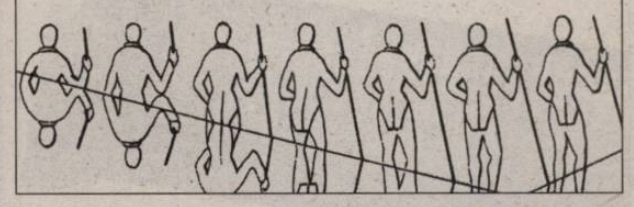

(Aproape) noua ordine (ne)civilizată

Viaţa cotidiană în Bucureşti poate aduce – dacă o privim din unghiul realităţii gata să treacă limita spre imaginaţie – cu cea tipică dintr-o antiutopie: cenuşiul sistematic din jur (căruia eu, una, i-am găsit mereu scuze şi estetici, dar, care, de fapt, m-a copleşit şi pe mine); destulele clădiri dărăpănate, aparent fără speranţă, cu atît mai mult cu cît potenţialul de sub stratul de uitare e vădit vizibil; gunoaiele, poate nu la fel de multe ca altădată, cel puţin în unele zone, dar la fel de agresiv-enervante prin mesajul lor: le aruncăm în continuare, pentru că spaţiul public e un *no man's land,* de care nu numai că nimănui nu-i pasă, dar pe care ne şi permitem să-l sfidăm; maşinile parcate pe trotuare, ignorînd ideea de loc de trecere, ca şi cum pietonii nu ar exista sau ar fi o cantitate, cel puţin material vorbind, mult prea neglijabilă; cîinii din curţi, ca o perpetuă ameninţare, care scot boturile prin veşnic rămasele locuri libere de dedesubt şi vor să întregească cercul interdicţiilor pentru bietul locuitor al oraşului: nici pe aici nu se trece, deci, practic, dacă în partea cealaltă sînt maşinile, nu e loc pentru tine, trecătorule... Şi, nu în ultimul rînd, nebuna horă a circulaţiei, în care nu ai cum să nu te laşi prins, de 2-3 ori într-o zi, şi să nu împărtăşeşti din trăirile haotice şi impulsive ale jucătorilor săi – într-un fel climaxul şi esenţa lumii grăbite, stresante şi intolerante în care trăim. Pînă la urmă, doar dacă eşti o cît de măruntă şi neînsemnată parte a acestui dans, te poţi considera locuitor autorizat al Bucureştiului.

Şi totuşi, noua filozofie a supravieţuirii rodnice, paradoxal, nu se reduce doar la atît, şi în nebunia asta, aparent fără ordine, există şi o fărîmă umană. Chiar în lungul drum al maşinilor către destinaţia rîvnită, există, 1 la 30, un şofer care îl lasă pe altul să treacă primul, cu un gest între curtoazie şi dispreţ. Uşor superior, totuşi... Şi se mai conturează o nouă etică a relaţiilor umane interesate, şi aici mă refer la servicii: multe din contactele cu cei care oferă respectivele servicii au trecut într-un alt nivel de civilizaţie faţă de, să zicem, perioada precedentă marcată de mai neaşezaţii ani '90. Operatoarele de orice, de la taxi la livrări de pizza, la vînzătoare, chelneriţe sau poliţişti, şi-au însuşit un cod de comunicare pe care-l folosesc cu succes: acesta presupune un ton între curtoazie şi familiaritate, amestecat cu oarecare onestitate cînd e vorba de revelarea preţurilor unor produse care, pentru majoritatea urechilor de bun-simţ, sînt prea piperate – şi cu o doză sporită de răbdare (în majoritatea cazurilor). Cei care livrează pizza sau alte bunătăţi, la domiciliu, nu se enervează să-ţi facă lista produselor pe care ţi le oferă, precizînd şi preţurile, atunci cînd e cazul; doamnele de la taxi nu se sfiesc să încerce să-ţi găsească o maşină timp de 5 minute, dacă te ştiu client fidel; vînzătoarele de la supermarket nu mai sînt la fel de isterice cînd ţi-ai umplut coşul mai mult decît poţi duce şi trebuie să cheme „colega" cu codul ca să-ţi scadă din produse sau atunci cînd plăteşti cu cardul; şoferii normali de taxi nu sînt supăraţi pe cursele scurte, pentru că şi-au dat seama că le laşi dublu; buticăresele nu se mai dau înapoi să-ţi arate cît mai multe produse din rafturi, fiindcă s-au prins că asta înseamnă, în multe cazuri că, pînă la urmă, vei cumpăra măcar ceva... Şi cu toatele şi toţii îşi încheie discursurile cu deja consacrata „O zi bună!", formulă care, culmea, a-nceput să nu mi se mai pară atît de ridicolă, pe cît de înduioşătoare.

Lucrurile bune înşirate mai sus nu se întîmplă în toate cazurile. Dar există, în haosul general, şi o tendinţă către aşa ceva: am putea-o numi, pînă la urmă, aspiraţie către un firav profesionalism incipient.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Plus 90 minus 20

În luna noiembrie se împlinesc 20 de ani de cînd PF Teoctist a devenit Patriarh al BOR. Nepătrunse mai sînt căile Domnului! Ştiu foarte bine că Patriarhul a fost mereu criticat, pe bună dreptate: i s-au reproşat – mai ales în cercurile intelectuale – pasivitatea faţă de politica buldozerului, adeziunea encomiastică la cultul ceauşismului terminal – şi multe altele, începînd cu presupusa activitate legionar-antisemită din tinereţea sa de student teolog, într-o Românie schimonosită de război, extremism şi incertitudine. Eu, unul, încerc să salvez o perspectivă mai nuanţată. Nu pentru că mi-aş permite să anticipez verdictul divin, la Judecata de Apoi, sau pentru că încurajez o abordare strict contextuală, ci pentru că îl cunosc de mult pe Părintele Patriarh şi sînt gata să livrez alte mărturii despre persoana sa. Prima e legată de vocaţia lui monahală, tradusă prin opţiunea adolescentului de odinioară şi continuată printr-un stil de viaţă cumpătat şi obişnuit cu rugăciunea. Patriarhul are o bonomie moldovenească şi o modestie intrinsecă pe care deceniile de camilafcă şi engolpion nu le-au alterat nicidecum. Ştie să cultive demnitatea rangului fără să o degradeze în vanitate paranoică şi damf de parvenit. În puţini alţi ierarhi ai Bisericii a rezistat, sub mătăsuri, duhul paterical şi simţul absolut al relativităţii celor lumeşti. A doua mărturie ţine de pocăinţa discretă, dar intensă, prin care a trecut după 1989, cînd a fost – statistic şi jurnalistic vorbind – cel mai expus la atacuri şi cel mai dornic să asume, de unul singur, vina colaboraţionismului din perioada bolşevică. Am şi un gînd pur personal de recunoştinţă faţă de PF Teoctist, care – aşa cum rezultă din amintirile mele şi din dosarul de urmărire pe care mi l-am citit recent, la CNSAS – a vrut cu tot dinadinsul să mă apere de securiştii strecuraţi abundent în zona Patriarhiei. Poate că, dacă n-ar fi fost „bemolii" distribuiţi diplomatic de către Părintele Patriarh, soarta mea în ultimii ani '80 ar fi fost mult mai dură decît a fost pînă la urmă.

Nu-l scot pe nonagenarul nostru Întîistătător drept candidat la sfinţenie. Dar nici nu-l pot desfiinţa, cum o fac atîţia, de la unii colegi de Sinod – cinic exasperaţi de longevitatea sa –, pînă la numeroşii noştri campioni laici ai instransigenţei morale, care acuză fără să ierte, deşi îşi iartă lor înşile aproape orice. M-am întrebat şi am fost întrebat, în ultimi ani, dacă ar fi fost mai bine ca Patriarhul, retras temporar la începutul lui 1990, să-şi menţină alegerea. Cine poate face însă istorie contrafactuală fără să cadă în plasa eticismului utopic? Poate că ar fi fost mai bine, pentru posteritatea lui sau pentru Biserică. Dar dacă urmaşul său ar fi fost cineva care s-ar fi opus pînă la capăt vizitei lui Ioan Paul al II-lea la Bucureşti? Sau dacă lupta sălbatică pentru succesiunea sa ar fi condus Biserica, precum în Bulgaria sau Ucraina, la o situaţie de schismă, cu ierarhii paralele? „Mai binele e duşmanul binelui" – spune un proverb conservator. Şi Biserica trebuie să fie „păstrătoare", tocmai pentru că Revelaţia e un proces care înglobează istoria. O Biserică – fie ea locală sau „catholică" – are neapărată nevoie de o dimensiune „patriarhală": o legătură cu Părinţii din vechime, cronicari ai Întrupării, interpreţi ai Scripturilor, martiri, mărturisitori sau teologi, imnografi sau trăitori ai Evangheliei. Noi n-am avut neapărat cel mai bun Patriarh, dar nici istoria românească nu a fost prea grozavă între 1940 şi 1990, aşa că ne-am stricat laolaltă, printre atîtea intemperii totalitare şi farse însîngerate. Cu cît mai buni ne-au fost conducătorii, cu cît mai eroici opozanţii şi mai înţelepţi filozofii? E prin urmare drept să nu mînuim măciuca, de vreme ce nu ne atîrnă nici nouă, pe umeri, pielea leului din Nemeea.

Ne-am obişnuit cu meschinăria atacurilor josnice, ne-am familiarizat cu insulta şi anihilarea sumară a unor „adversari" asupra cărora e comod să ne proiectăm frustrările, invidiile, nemulţumirea generică faţă de societatea în care trăim. Cred însă că tema vechi-testamentară a „ţapului ispăşitor" nu are dreptul metafizic de a copleşi mesajul *Noului Testament,* acela care ne îndeamnă să ne iubim aproapele ca pe noi înşine.

Claudia STĂNILĂ

„Înfumurarea omului de a fi stăpînul propriului destin, ce iluzie tragică!"

– interviu cu Marcello PERA –

La cinci ani după ce Bush declara războiul său „global" împotriva terorismului, cei prezenţi în Aula Magna, a prestigioasei universităţi din Regensburg, au putut asista la o interesantă convergenţă dialectică dintre Statele Unite şi Vatican. Papa Benedict al XVI-lea – într-o abordare teologică – şi preşedintele George Bush – în limbajul comun al politicianului – condamnau la unison fundamentalismul religios, definind războiul contra terorismului drept „bătălia ideologică împotriva Jihadului". Ratzinger denunţa astfel în premieră „războiul sfînt" ca fiind o formă de violenţă aberantă – „incompatibilă cu natura lui Dumnezeu şi a sufletului fiinţei umane" –, discursul liderului catolic survenind numai o lună după ce Bush definea conflictul iniţat în 2001 drept „bătălia ideologică a secolului XXI", avîndu-i ca protagonişti, pe de o parte, pe aceia care cred în valorile libertăţii şi a tonurilor moderate şi, pe de altă parte, persoanele care sînt cîrmuite de tiranie şi extremism, aşa-zisii „islamo-fascişti" succesori ai naziştilor, ai comuniştilor, precum şi reprezentanţii altor ideologii totalitare din secolul trecut. Astfel, Suveranul Pontif şi preşedintele metodist al Americii împărtăşesc viziunea despre inamic, punctul de convergenţă fiind tocmai demascarea Jihadului: formă violentă de fanatism care utilizează religia musulmană drept pretext pentru a răspîndi terorare în întreaga lume. Însă, în timp ce Bush infirmă teoria conflictului civilizaţiilor vorbind, în schimb, despre un „război împotriva civilizaţiei", Papa face apel la filozofia Sfîntului Toma D'Aquino: „Civilizaţia presupune conversaţia, dialogul, negate de către extremism".

Pînă aici toate bune şi frumoase, însă – după ce critică relativismul şi cinismul lumii occidentale, „surdă la vocea Domnului" – liderul Bisericii Catolice denunţă viziunea profetului Mahomed conform căreia credinţa musulmană trebuie impusă, la nevoie, şi cu ajutorul spadei. Revelînd legătura intrinsecă dintre raţiune şi credinţă în cazul religiei creştine, Joseph Ratzinger abordează o temă infinit de delicată, considerată de secole un tabu – concepţia diferită despre Dumnezeu în religia creştină şi cea islamică: „În Islam, natura lui Dumnezeu este atît de înalt transcendentă, încît nu este legată de nici una dintre categoriile noastre umane, probabil nici de aceea a raţionalităţii". Şi găseşte cu cale, pentru a ilustra acest lucru, citarea unor fraze aparţinînd lui Emanuel Paleologu, împărat al Constantinopolului în 1391: „Căutînd ceea ce Mahomet a adus, veţi găsi numai lucruri rele şi inumane, precum porunca sa de a răspîndi credinţa islamică cu ajutorul spadei". Poziţie condamnată de împăratul care a purtat numeroase războaie cu turcii întrucît – după cum afirmă Ratzinger – „violenţa este contrarie naturii lui Dumnezeu" care „nu se bucură de vărsarea sîngelui", „credinţa este fructul spiritului, iar nu al corpului".

Citarea de către Papa a împăratului bizantin, cunoscut datorită scrierilor sale fervent anticoranice – la numai cîteva luni înainte de voiajul apostolic în Turcia, considerat deja în sine dificil, şi din inima ţării a cărei capitală, Berlin, găzduieşte cel mai mare număr de credincioşi musulmani după Ankara şi Istanbul, a şocat numeroşi observatori, a stîrnit numeroase comentarii şi diverse interpretări în mass-media şi, mai ales, a aprins spiritele în întregul univers al Semilunei. Papa a fost asociat cu „Marele Satan" (denumire dată de fundamentaliştii islamici Statelor Unite), au fost arse biserici, s-a protestat, a fost ucisă o călugăriţă, s-au pretins scuze din partea Pontifului. Apele s-au liniştit – după ce întregul aparat diplomatic al Vaticanului a fost pus în mişcare – în urma întrevederii Papei cu liderii ai aproape tuturor ţărilor musulmane care întreţin relaţii cu Sfîntul Scaun. Cu această ocazie, Papa şi-a reafirmat „sentimentele de profund respect faţă de marile religii, în special faţă de credincioşii musulmani". Astfel, eforturile dialogice a trei papi – Ioan al XXIII-lea, Paul al VI-lea şi al Ioan Paul al II-lea – cu lumea musulmană reuşesc, cel puţin în aparenţă, să nu fie compromise iremediabil din cauza „instrumentalizării" unei fraze puţin inspirate pronunţate de Joseph Ratzinger într-un context academic (după unii comentatori) sau (în opinia altor comentatori) din cauza unei inexplicabile „gafe" a Pontifului.

Marcello Pera – intelectual cu convingeri politice de centru-dreapta, ex-preşedinte al Senatului Italian, unul dintre cei mai iluştri reprezentanţi ai celei de-a Doua Republici şi filosof co-autor, împreună cu Joseph Ratzinger, al cărţii *Fără rădacini* – face parte din categoria observatorilor care consideră că apostolica *lectio magistralis* de la Regensburg a fost instrumentalizată, constituind un nou pretext pentru fundamentaliştii islamici de a ataca Occidentul creştin.

Semnal de criză

Cum judecaţi polemicile iscate în lumea islamică după prelegerea Papei la Universitatea din Regensburg, cu ocazia vizitei apostolice în Germania natală?

Papa a afirmat, cu ocazia conferinţei, lucruri pe care le-a mai spus deja în mod subtil şi cu alte ocazii. A abordat două aspecte: Dumnezeu îi iubeşte în egală măsură pe toţi oamenii, cum a precizat, de altfel, şi în enciclica „Deus Caritas est", şi, în consecinţă, se adresează tuturor. Deci, a abordat tema Atotputernicului în calitate de raţiune. Şi, întrucît – a fost concluzia Papei – Dumnezeu este iubire, pe de o parte, şi raţiune, pe de altă parte, numele său nu poate fi invocat pentru comiterea nici unui act de violenţă şi nu se poate face uz de numele său pentru nici un soi de luptă. Aceste consideraţii erau adresate atît Occidentului, invitîndu-l a reconsidera dimensiunea Dumnezeului creştin – definit de aceste însuşiri –, cît şi Islamului, oferind astfel – prin intermediul conceptului de raţiune – o bază de dialog.

S-a făcut caz de o frază care asimila Islamul cu violenţa tocmai prin adoptarea unor comportamente agresive...

Cred că s-au petrecut două lucruri: întîi de toate, prelegerea Pontifului a fost înţeleasă greşit. Apoi, consider că fraza citată a fost utilizată ca pretext pentru a stîrni reacţii atît împotriva persoanei Papei, cît şi a Bisericii Catolice, fenomen la care am mai asistat şi în alte circumstanţe, precum în situaţia caricaturilor daneze. Deci, nu s-a ţinut seama de ceea ce Ratzinger a spus de fapt, de contextul în care a făcut respectivele afirmaţii, de baza de dialog pe care încerca să o instaleze, să o confirme. În schimb, s-a instrumentalizat această ocazie cu scopul de a înăspri lupta împotriva Occidentului creştin. Consider că Papa nu are nici o vină, iar cheia interpretativă a lecţiei sale rezidă tocmai într-un îndemn la reflecţie privind posibilitatea realizării unei convieţuiri paşnice între civilizaţii atît de diferite, precum cea creştină şi cea musulmană.

Ce credeţi în legătură cu faptul că reacţiile au apărut destul de tîrziu?

Şi această reacţie în întîrziere a putut fi remarcată deja cu ocazia caricaturilor apărute în acea publicaţie daneză; lucru care sugerează faptul că s-a dorit pregătirea unei acţiuni mai intense şi de mai mare amploare. Cred că acest aspect reprezintă un alt argument în favoarea faptului că nu cuvintele Papei în sine erau importante, ci intenţia instrumentalizării acestora de către anumite persoane fanatice.

Cum credeţi că pot fi depăşite tensiunile evidente dintre creştini şi musulmani? Este Europa în criză?

Aş dori să fac cîteva precizări în legătură cu tema „conflictului civilizaţiilor". Asistăm la un atac violent, criminal, din partea unor fundamentalişti islamici împotriva Europei. Nu există nici o declaraţie de ostilitate şi cu atît mai puţin de război, din partea Europei. Acest lucru şi datorită faptului că bătrînul continent întreţine importante relaţii culturale şi economice cu ţările arabe şi islamice.

Cît priveşte „criza" Europei, aceasta este, din nefericire, o stare de fapt. Regret că intelectualii şi politicenii conştientizează cu mare întîrziere această realitate şi îmi pare rău că se dovedesc incapabili să elaboreze o reţetă eficientă pentru depăşirea crizei. Soluţia, în viziunea mea, rezidă în definirea unei clare identităţi europene, premisa esenţială a dialogului. Căci, cu siguranţă, nu este posibil nici un dialog între doi subiecţi, dacă unul are o identitate puternică, iar altul *nu* are nici o identitate. Aşa încît întrebările iniţiale se metamorfozează în: „Care este astăzi chipul Europei?", „Ce identitate dorim să conferim Europei?". Să nu uităm faptul că identitatea iudeo-creştină este o componentă intrinsecă esenţial europeană care trebuie recuperată şi în nici un caz renegată, aşa cum, din nefericire, au făcut mulţi lideri politici şi intelectuali europeni de prestigiu. Un alarmant semnal al crizei constă tocmai în omiterea precizării rădăcinilor iudeo-creştine în Constituţia Europei, după numeroase dezbateri introducîndu-se o frază generică, banală: „ereditate culturală, religioasă şi umanistică".

(va urma)

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

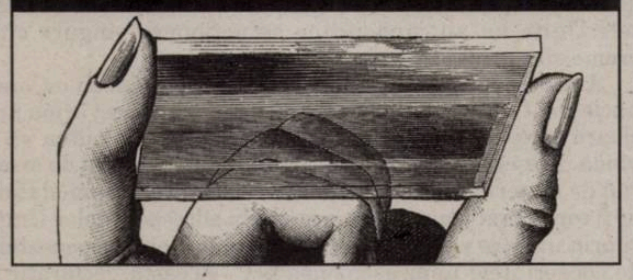

Motive de optimism

De foarte multe ori, mi-am exprimat nemulţumirea faţă de emisiunile de la TVR Cultural şi de viziunea generală a postului de a face televiziune culturală. Politica lui editorială părea o adunătură de lucruri refuzate de alţii, făcute de „profesionişti“ atît de legaţi de modul de a face televiziune de dinainte de ’89, încît TVR-ul a preferat să scape de ei şi să-i trimită la Cultural, într-un fel de cimitir al elefanţilor. Vedeai pe TVR Cultural – şi, din păcate, încă mai vezi – emisiuni desprinse din coasta *Tezaurului folcloric* unde sînt scoase la mezat „bibelouri“ de artizanat, sitcom-uri cretine pentru adolescenţi cu rîsete din *off* (considerate, probabil, „culturale“ pentru că nu sînt producţii de peste Ocean, ci franţuzeşti), ştiri despre nu ştiu ce chestii făcute de artişti obscuri, prezentate ca evenimente epocale ş.a.m.d. Totul condimentat cu o limbă de lemn de revistă culturală de provincie, din vremea comunismului, rostită de nişte oameni care sînt acolo, cu siguranţă, graţie unor cumetrii foarte profitabile.

Am scris în repetate rînduri despre toate aceste lucruri – şi voi mai scrie, atîta timp cît vor exista – nu pentru că mi s-a pus mie pata pe TVR Cultural, ci pentru că acest post mă interesează în mod deosebit. (Despre OTV, de exemplu, n-am scris niciodată nici un rînd, deşi este expresia supremă a aberaţiei televizuale, pentru că acel post îmi este indiferent; practic, nici nu există pentru mine – nu-l urmăresc, aşa cum nu citesc nici reviste ca *România mare.)* Ei bine, la TVR Cultural mă uit cu interes şi cu speranţă, pentru că este postul care ar putea să ofere o alternativă consistentă la vînarea de vînt din celelalte televiziuni.

Prin urmare, mă bucur de fiecare dată de cîte o reuşită a TVR Cultural, de semne care-mi spun că lucrurile sînt pe cale să se schimbe în bine. Şi acestea par să fie din ce în ce mai multe.

O ultimă descoperire, la TVR Cultural – care m-a entuziasmat, de-a dreptul – este emisiunea *Cinemaniacii,* de vineri după-amiaza. În fine, ştiam de cîţiva ani de emisiunea făcută de Viorica Bucur şi Mădălina Roşca şi am şi văzut, pe la începuturile ei, cîteva ediţii. Era o emisiune de informare cinematografică OK. Dezavantajul ei este ora de difuzare – 17,30, cînd cei mai mulţi oameni ai muncii se află în drum spre casă, după o zi de serviciu. Ca om al muncii eu însumi, n-am putut s-o urmăresc, pînă cînd s-a întîmplat să fiu ceva mai devreme acasă vinerea. Am descoperit o emisiune cu o faţă mult schimbată de ceea ce ştiam, o emisiune alertă şi bine gîndită, care, dacă ar fi difuzată la o oră mai „normală“, ar fi cu siguranţă un succes.

După cum remarcasem şi din vechile ediţii, Mădălina Roşca, prezentatoarea (şi co-realizatoarea) emisiunii, este într-adevăr foarte bună. Deschisă la minte, inteligentă, are prezenţă de spirit şi imprimă discuţiilor cu cei intervievaţi un ritm vioi. Foarte bine găsite sînt temele abordate în emisiune. La fel şi cei care sînt puşi să-şi dea cu părerea despre ele. De exemplu, la ultima ediţie subiectele au fost filmele de groază, ce găseşte publicul interesant la o telenovelă şi ce eficacitate au avertismentele cu limitările de vîrstă impuse de CNA producţiilor televizuale. În primul caz, cel care a vorbit despre filmele de groază şi despre una dintre peliculele de gen care se află acum pe ecrane *(Saw III)* a fost Mihai Dobre de la trupa Şuie Paparude, în al doilea şi-au spus părerea despre „lacrimile de iubire“ nişte muncitoare de la o fabrică de textile, iar în al treilea caz, interviul cu Ralu Filip a fost foarte bine împănat, în contrapunct, cu declaraţii ale puştilor din faţa blocului despre ce înseamnă pentru ei „bulinele“ din colţul ecranului. Pe scurt, o emisiune făcută inteligent şi cu umor, filmată şi montată atractiv, în ritm alert, o emisiune vie, occidentală şi adaptată la vremurile pe care le trăim.

E adevărat că, după aceasta (deci mai aproape de *prime-time),* s-a difuzat o emisiune-murătură, *Music play – Il primo tempo,* făcută în stilul consacrat al TVR Cultural de care vorbeam la început, dar prefer să fiu optimist.

Matei MARTIN

O criză a naraţiunii

În Europa, criza presei scrise este de ani buni... subiect de presă; dispariţia de pe piaţă a unor cotidiene importante, diminuarea cifrelor de difuzare şi scăderea încasărilor din publicitate sînt cîteva simptome. În ceea ce priveşte cauzele acestei crize, încă se caută explicaţii.

În Franţa, unde ziarele naţionale au suferit cele mai dramatice scăderi de tiraj din ultimii zece ani, analiştii fenomenului media arată cu degetul spre presa gratuită, distribuită în mijloacele de transport în comun; dar şi spre publicaţiile online, care oferă cititorului, printr-un simplu click, pagini personalizate de informaţie. Şi schimbarea ritmurilor de viaţă ar fi de vină: avînd din ce în ce mai puţin timp pentru lectură, francezii se informează de la Radio sau TV.

În Germania, numărul mare de publicaţii (mai ales locale sau regionale) este – doar în aparenţă! – un semn că cititorii de presă sînt încă numeroşi. De fapt, numărul total al exemplarelor vîndute la nivel naţional a scăzut îngrijorător. Iar fragmentarea excesivă a pieţei media are drept rezultat o împărţire – şi deci o diminuare – a veniturilor din publicitate.

În SUA, criza presei scrise a început mai devreme decît în Europa. În anii ’50, tirajele din ce în ce mai mici ale aşaziselor „ziare de mare tiraj“, dar şi faptul că tot mai multe familii nu mai cumpărau nici un fel de presă scrisă au determinat marile companii media să plătească studii serioase de piaţă, centrate pe cititori. S-a constatat atunci că nu atît forma în care era prezentată informaţia – articole scrise –, cît discursul jurnalistic a fost cauza care i-a determinat pe americani să renunţe la ziare: în articole, se descria şi se interpreta prea mult, şi se povestea prea puţin.

Un jurnalism narativ

Constatarea a determinat schimbări importante în lumea presei americane a vremii. Ziarele au început să caute factualul, să investească timp şi bani în reportaj. La universităţi, cursurile de jurnalism au început să se concentreze pe tehnici narative, pe identificarea neobişnuitului în cotidian, pe împăcarea atemporalului cu timpul prezent. Practica scrisului, seminariile de *creative writing* şi cursurile despre cum să găseşti unghiuri ofertante pentru subiecte aparent banale au dat, pînă la urmă, rezultate.

Acesta a fost începutul „jurnalismului narativ“, un termen care între timp a intrat în manuale. Noul val de reporteri foloseau tehnicile narative ale romancierilor, pentru a face întîmplările din viaţa cotidiană sau actualitatea politică mai atrăgătoare. În anii ’60, jurnalişti ca Tom Wolfe sau Norman Mailer au fost printre primii reprezentanţi ai „jurnalismului narativ“.

„Verb“ şi „acţiune“

Exact din aceste experienţe vor să înveţe acum jurnaliştii germani, care au invitat, la Leipzig, profesori, sociologi şi colegi de breaslă americani pentru a vedea cum poate fi adaptat stilul de peste Ocean la realităţile sociale şi politice de pe vechiul continent. Un seminar ce a durat cîteva săptămîni şi care a înregistrat o audienţă neaşteptată: cîteva zeci de jurnalişti în prima zi, vreo trei sute în zilele următoare, şi aproape o mie la final.

Michael Haller, profesor de jurnalism la Universitatea din Leipzig, estimează că pentru a recîştiga un singur cititor pierdut, cheltuielile de marketing s-ar ridica la 400-600 de euro. La asemenea costuri, este mult mai rentabil să direcţionezi investiţiile spre calitatea ziarului, spre întărirea relaţiei dintre redacţie şi cititori. Acelaşi Michael Haller a făcut un studiu pe 40 de ziare germane pentru a afla ce vor cititorii. Iar cititorii germani vor, în primul rînd, dinamică. Asta înseamnă verb şi acţiune, nu autoreferenţialitate şi pasivitate. Pe de altă parte, studiul lui Haller desfiinţează mai vechea idee că cititorii de ziar vor texte scurte şi multă imagine. Nu atît lungimea/concizia articolelor ar fi problema, ci conţinutul lor. „Totul e să ai ce povesti. Dacă ai o poveste «adevărată», nu mai contează pe cîte pagini se întinde.“

Jacqui Banaszynski, de la *Los Angeles Times,* a povestit jurnaliştilor de la Leipzig cît de mult a contat, pentru prestigiul ziarului ei, un reportaj. Ea s-a folosit de istoria unui tînăr emigrant din Honduras, plecat în căutarea părinţilor săi, de care s-a pierdut cînd a ajuns în State, pentru a vorbi despre problema miilor de emigranţi din SUA, despre politicile americane de emigraţie şi despre dimensiunea socială a problemei. Un an întreg i-a trebuit ca să se documenteze, iar articolul a apărut pe şase pagini întregi ale ziarului. În următoarele săptămîni, a primit cîteva mii de mesaje de la cititori care au vrut să povestească cum şi de ce au emigrat, sau cum s-au adaptat la viaţa din America. „Nu ştiu în ce măsură acest articol a contribuit la creşterea tirajului, dar cu siguranţă a avut un rol important la întărirea mărcii ziarului, la solidificarea relaţiei noastre cu cititorii.“ Dacă jurnaliştii germani încearcă să reducă din deficitul de

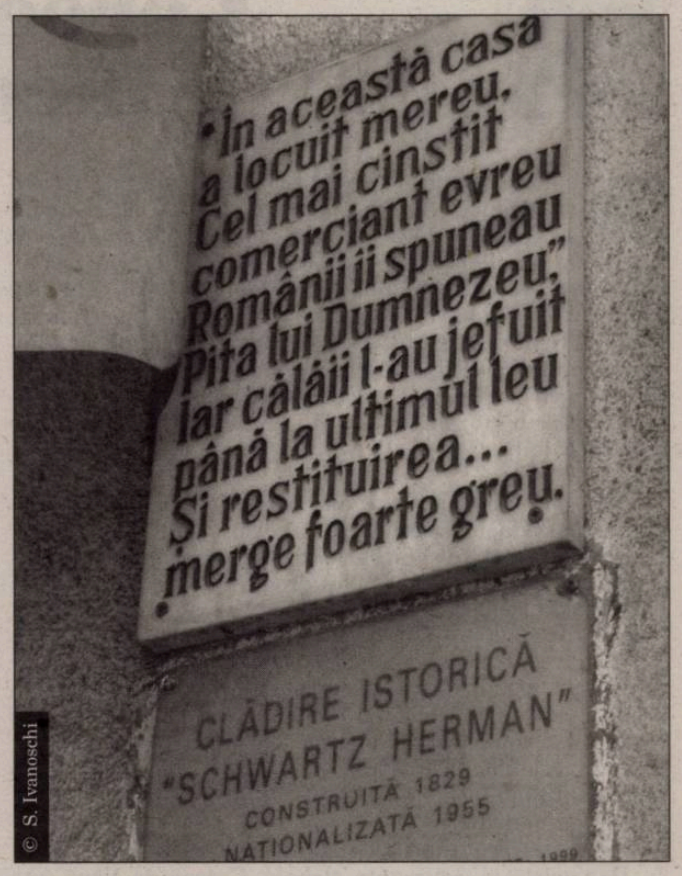

popularitate investind în formare – seminarul de la Leipzig este doar una dintre aceste manifestări –, francezii au lansat recent o amplă campanie de promovare a presei scrise naţionale. Francis Morel, preşedintele sindicatului presei cotidiene naţionale, a spus că această campanie urmăreşte să arate că ziarele continuă să fie un mijloc important de informare în ciuda apariţiei altor medii, cum ar fi Internetul. 14 cotidiene naţionale şi 10 site-uri Internet au publicat, timp de două săptămîni, machete publicitare menite să arate acest lucru. Presa scrisă ar fi „aproape de cititori“, „credibilă“, „mobilă“. Campania în sine se adresează însă prea puţin cititorilor, vizîndu-i mai mult pe publicitari.

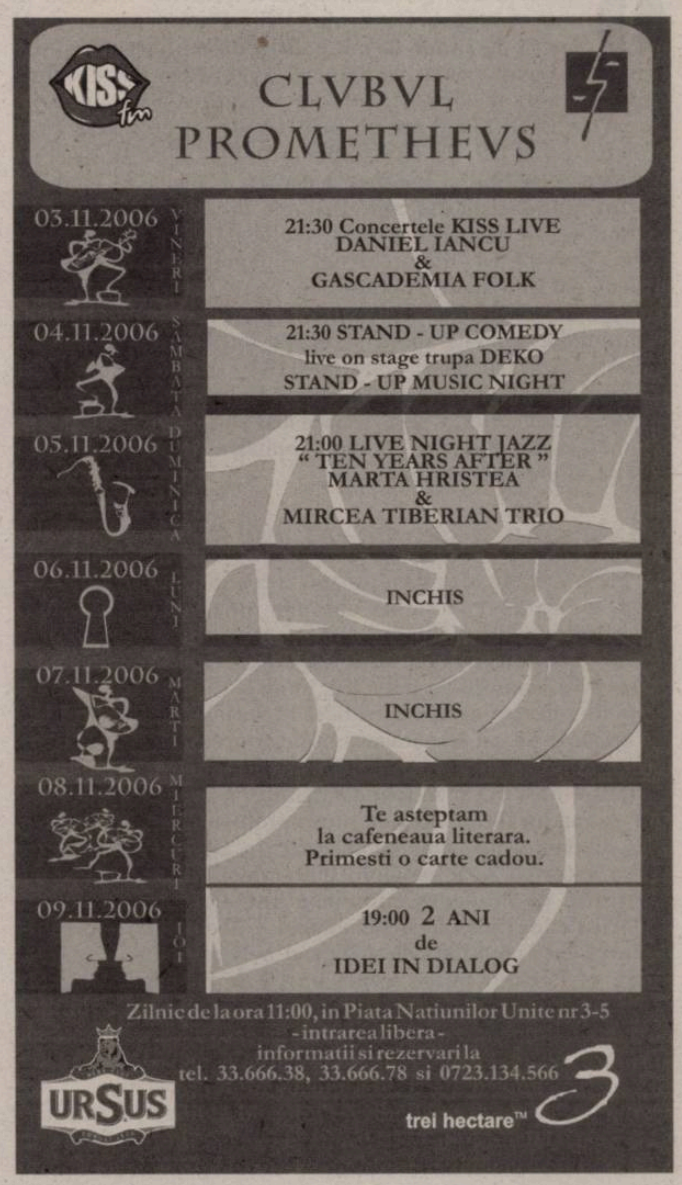

opiniile oamenilor de stat

Richard N. HAAS

Coreea de Nord face istoria

De obicei, punctele de cotitură ale istoriei devin evidente după ce trece o perioadă de timp. Dar asta nu se aplică testului nuclear coreean. Nu e nevoie să treacă ani de zile pentru a ne da seama că a fost un asemenea punct de cotitură. Singura dilemă este ce va aduce schimbarea. Unele voci spun că, de fapt, nu s-au schimbat prea multe după acest test. De ani de zile se bănuia că Phenianul deţine suficient material nuclear cît să fabrice cel puţin cîteva bombe. Testul recent a demonstrat ceea ce deja ştiam. Dar bănuiala a devenit acum fapt şi asta chiar schimbă multe. Coreea de Nord a provocat lumea; cum va răspunde lumea?

Miza nici nu ar putea fi mai mare. Liderii coreeni au o istorie marcată de agresivitate, un dispreţ demonstrat pentru propriii cetăţeni şi un cazier de traficanţi internaţionali în căutare de valută (au vîndut droguri, dolari falşi şi componente de rachete). Există mai multe pericole: să folosească arma nucleară, să se comporte iresponsabil în ideea că oricum sînt protejaţi nuclear sau pot vinde arma unor teroriştі. Alte pericole vin dinspre consecinţele regionale ale acestui test. Asia de Nord-Est este o zonă dinamică, la intersecţia unor puteri semnificative, ca Rusia, China, Japonia, cele două Corei şi, în unele privinţe, şi SUA. Dinamismul zonei poate duce la instabilitate, există serioase motive de neîncredere reciprocă şi nu există instituţii regionale puternice care să menajeze rivalităţile.

Dar există şi consecinţe globale. Coreea de Nord este acum al nouălea stat cu arme nucleare, după cei cinci membri permanenţi ai Consiliului de Securitate ONU, Israel, India şi Pakistan. Modul în care lumea va răspunde acestui test va afecta calculele altor posibile ţări nucleare, inclusiv Iranul. Va fi dificilă menţinerea păcii într-o lume în care mult mai multe degete vor ameninţa să apese pe trăgaciuri nucleare, iar consecinţele unui eşec vor fi mult mai distructive.

Reacţiile iniţiale la test au fost unanim critice, culminînd cu rezoluţia ONU 1718, care condamnă testul, cere Coreei de Nord să reia cooperarea deplină cu Agenţia Internaţională pentru Energie Atomică şi impune un set de sancţiuni militare, politice şi economice.

Totuşi, liderii nord-coreeni pariază în mod cert pe faptul că vor scăpa nepedepsiţi şi că lumea se va obişnui cu ideea că ei posedă un program nuclear, aşa cum s-a întîmplat şi cu Israelul, India şi Pakistanul. Şi s-ar putea să aibă dreptate. Şi Coreea de Sud, şi China sînt reticente în a sprijini sancţiuni dure. Politica „răsăritului de soare" a Coreei de Sud se traduce, de fapt, prin „angajament necondiţionat". Deloc surprinzător, această abordare de tip „numai zăhărel, nici o pedeapsă" a eşuat în a schimba în vreun fel comportamentul nord-coreean.

Cît priveşte China, aceasta a lăsat clar să se înţeleagă că nu are nici o intenţie să inspecteze mărfurile care trec în şi dinspre Coreea de Nord de-a lungul graniţei comune, pentru a controla mărfurile interzise de rezoluţia 1718. În vreme ce China se opune programului nuclear coreean, tot ea se opune şi mai mult unor măsuri care ar putea ameninţa stabilitatea Nordului şi ar putea duce la un val de refugiaţi sau la o unificare a peninsulei, cu capitala la Seul.

Marea provocare constă în a găsi o abordare care să fie şi susţinută internaţional, şi să influenţeze comportamentul Coreei de Nord. O opţiune ar fi lovitura militară „preventivă". Doar că aceasta ar provoca un război masiv şi costisitor şi nu e sigur că ar reuşi să distrugă toate armele ascunse ale Phenianului. Mai mult chiar, şi China şi Coreea de Sud se opun cu tărie acestui scenariu, în vreme ce Statele Unite nu au capacitatea să acţioneze singure cîtă vreme sînt prinse în Irak.

A doua opţiune ar fi să ne învăţăm să trăim cu o Coree nucleară. Cel mai mare pericol nu este că ar folosi arma nucleară (deşi nu e total exclus), ci acela că ar putea să o vîndă. Preşedintele Bush a avertizat că „transferul de arme sau de material nuclear către state sau entităţi non-statale ar fi considerat o ameninţare gravă la adresa Statelor Unite şi prin urmare vom considera Coreea de Nord responsabilă de consecinţele unui asemenea act". Această declaraţie e menită să descurajeze vînzarea. Desigur, descurajarea eşuează uneori.

A treia opţiune este diplomaţia. Ar fi de aşteptat ca Phenianul să renunţe la armele nucleare şi să-şi plaseze materialul nuclear sub supraveghere internaţională, în schimbul unor garanţii de securitate, resurse de energie şi alt gen de avantaje politice şi economice. SUA ar trebui să fie de acord cu convorbiri bilaterale, ca şi în formatul cu şase parteneri, probabil cerînd în schimb un moratoriu asupra testelor nucleare.

Va fi nevoie de o combinaţie a celor trei opţiuni – ameninţarea cu forţa militară, impunerea unor sancţiuni economice şi revenirea la diplomaţie – pentru a răspunde provocării lansate de Phenian. Nu va fi uşor, dar perseverenţa va da roade, pentru că alternativa – o Coree de Nord disperată, ostilă, înarmată nuclear şi izolată – ar trebui să alarmeze pe oricine.

Richard N. Haas *a fost director al Departamentului de planificare în Departamentul de Stat al SUA; în prezent, este preşedintele Organizaţiei The Council on Foreign Relations.*

Copyright: Project Syndicate, 2006
www.project-syndicate.org

traducere de Cristian GHINEA

Filon MORAR

Alegeri la ONU

– despre cum s-a împărţit lumea între Venezuela şi Guatemala –

O mică dramă se consumă la intensitate maximă în sala Adunării Generale ONU. Pînă acum au avut loc 41 de runde de vot pentru desemnarea ţării din America Latină care va înlocui Argentina ca membru nepermanent în Consiliul de Securitate (CS). Adunarea Generală (AG) alege anual, prin scrutin secret, cîte cinci membri noi ai CS. La 16 octombrie au fost alese Italia, Belgia, Africa de Sud şi Indonezia pentru a începe la 1 ianuarie un mandat de doi ani. Primele două vor reprezenta grupul vest-european, următoarele, Africa şi, respectiv, Asia. Aproape ca într-un ritual, diplomaţii introduc buletine de vot în urne în speranţa că, poate printr-un miracol, va ieşi un cîştigător din competiţia între Venezuela şi Guatemala. Ambele speră să ocupe locul ce revine ţărilor din America Latină şi Caraibe (GRULAC). Ambasadorul american John Bolton este prezent în sală pentru a arăta importanţa acordată de SUA acestui vot. Cu rare excepţii, votează toate cele 192 de state membre ONU. De ce este atît de important cîştigătorul?

Eu cu cine şi de cîte ori mai votez?

Miza excede simpla opţiune între două ţări. Acum o lună, au amuzat şi smuls aplauze îndelungi declaraţiile preşedintelui Hugo Chavez al Venezuelei despre mersul de *cowboy à la* John Wayne al actualului preşedinte american, pe care l-a asemuit cu diavolul, în discursul din AG. În termeni de retorică antiimperialistă şi antiamericană, Chavez l-a eclipsat pe cel ce atrăsese atenţia presei internaţionale înainte de Summit-ul ONU din septembrie: preşedintele Iranului. Fost ofiţer în trupele de intervenţii speciale şi pucist eşuat în 1992, Chavez pune probleme Statelor Unite încă de cînd a fost ales democratic, în 1998. O lovitură de stat împotriva sa a eşuat în 2004, deşi se pare că fusese sprijinită de diaspora cubaneză anti-Castro şi de SUA. America e îngrijorată că Venezuela, Cuba, Bolivia, precum şi candidaţi populişti de stînga din Nicaragua, Ecuador, Mexic şi Peru ar putea forma un fel de ligă ostilă în vecinătatea SUA. De cînd steaua lui Fidel Castro se apropie de apus, Chavez preia mantaua şi discursul revoluţionarului apărător al drepturilor săracilor din toată lumea. Iar Venezuela este al optulea exportator mondial de petrol.

La începutul secolului trecut, Theodore Roosevelt şi Woodrow Wilson afirmaseră deja, în continuarea doctrinei Monroe care postula supremaţia Washingtonului în emisfera vestică, că SUA îşi rezervă dreptul de a interveni împotriva regimurilor din America Latină considerate inacceptabile. Istoricii apreciază că SUA au intervenit militar în America Latină de 30 de ori din 1846 şi de alte 46 de ori prin operaţiuni secrete sau indirecte. America nu ascunde faptul că duce o campanie de lobby împotriva Venezuelei, care la rîndul ei promite contracte cu petrol la preţuri avantajoase în schimbul votului pentru mandatul în CS. China şi Liga Arabă au declarat că sprijină Venezuela. La fel au făcut Argentina, Brazilia, Paraguay şi Uruguay. Cel mai probabil, o susţin şi Rusia, Iranul, Sudanul şi alte state care au probleme cu SUA.

Prezenţa Venezuelei în CS ar putea stînjeni serios SUA. Chiar dacă nu va dispune de drept de veto şi nu va avea capacitate de paralizare decizională a Consiliului, preşedintele Chavez ar putea încurca calculele Washingtonului în dosare sensibile, precum contraterorismul, Iranul, Coreea de Nord, Israel-Palestina şi Irakul. Reuniunile publice ale CS, larg mediatizate cînd e vorba de aceste subiecte, ar oferi o scenă de manifestare perfectă pentru cel ce se vede un Bolivar modern.

Preeminenţă limitată

Cu excepţia rundei a şasea, cînd Guatemala şi Venezuela au înregistrat acelaşi scor – 93 de voturi –, Guatemala a condus la o diferenţă oscilînd între 20 şi 33 de voturi. Scorurile rundei a 41-a au fost 100 la 82. Nici una din cele două ţări nu pare să aibă şanse să obţină majoritatea calificată de 2/3, adică în jur de 125 de voturi (se calculează în funcţie de numărul celor care votează). SUA nu pot să capituleze, orice eşec fiind un semn de vulnerabilitate care va constitui un precedent. Iranul ar putea fi tentat să urmeze exemplul Venezuelei.

Există mai multe opţiuni: fie cele două protagoniste renunţă amîndouă la candidatură, lăsînd o a treia ţară să fie aleasă *(lose-lose situation)*, fie una din ele renunţă în favoarea celeilalte *(win-lose situation)*. Presiunile SUA ar putea să genereze în cele din urmă o majoritate favorabilă Guatemalei, cu preţul unor promisiuni de asistenţă şi sprijin pe alte subiecte. Ar mai fi posibilitatea stînjenitoare pentru toată lumea a unui *imbroglio* care să se perpetueze pînă în 2007. Cele 33 de ţări GRULAC trebuie să negocieze în grupul regional o formulă de ieşire din impas. Există precedente: în 1979, după două luni şi jumătate şi 155 de tururi de scrutin în care Cuba şi Columbia s-au blocat reciproc, Mexicul a reprezentat soluţia de compromis. Costa Rica, Republica Dominicană sau Chile ar putea juca acum acest rol, Guatemala putînd să obţină sprijin pentru o candidatură peste doi ani. Deznodămîntul nu este clar. În ultimele decenii, SUA au contabilizat două înfrîngeri: Cuba (1989) şi Siria (2001), şi două victorii: Libia (1995) şi Sudan (2000) – cînd s-au opus ca cele două regimuri considerate indezirabile să acceadă în CS.

Washingtonul a încercat, fără succes pînă acum, să schimbe votul unor ţări sau măcar să le convingă să absenteze sau să se abţină. Naţiunile Unite sînt unite, dar pe grupuri, mobilizarea realizîndu-se de-a lungul unor falii adînci. Multe dintre ţările în curs de dezvoltare se coordonează împotriva unor iniţiative americane sau europene sub umbrela G77 (www.g77.org) sau a Mişcării de Nealiniere. Cu toate că este unica superputere mondială, Statele Unite nu pot ralia în spatele lor decît jumătate din ţările care compun ONU. Circumstanţă relevantă pentru ordinea mondială sub preeminenţa limitată a SUA.

Filon Morar *este diplomat la Misiunea României la ONU, New York. Opiniile exprimate în acest articol îl angajează doar pe autor.*

Cornel BAN

Invazia româno-bulgară, modelul britanic şi mecanismele lacătului

De la al doilea război mondial încoace, Marea Britanie a fost printre ţările europene cele mai deschise faţă de muncitorii străini. Chiar după începutul crizei din 1973, nici pînă azi bine rezolvată, cînd în multe ţări ale Europei continentale isteria antiimigranţi capta politic 10-20% din voturi, în Anglia acest lucru s-a întîmplat pe o scară mult mai mică. După largirea UE din 2004, cînd dreptul de circulaţie liberă a mărfurilor a fost pus, de majoritatea membrelor sale, deasupra dreptului de circulaţie a cetăţenilor europeni, Anglia a fost una dintre ţările care nu a făcut această ierarhie. În consecinţă, peste o jumătate de milion de est-europeni, „contingentul" polonez asigurînd grosul coloanei, fac naveta la lucru peste Canalul Mînecii. Cu privire la români şi bulgari, s-a decis însă impunerea unor restricţii.

La Bucureşti, mulţi au înscenat o indignare iritant de ipocrită faţă de reacţia tabloidelor britanice, uitînd că, în alte contexte, mai „interne", mulţi dintre comentatorii indignaţi ar subscrie, dintr-un reflex cam neomedieval, la astfel de reprezentări despre poporul de „bizoni", „căpşunari", „asistaţi". Comentatori mai apropiaţi de mai sobra logică economică s-au declarat surprinşi de această deviaţie a liberalismului economic englezesc şi au cam lăsat episodul învăluit în mister. Simplificînd, pentru adepţii economismului, migraţia liberă este o politică neproblematică pentru că efectele ei sînt pozitive pentru economie. Lucrînd cu un orizont de timp scurt, imigranţii sînt, în general, predispuşi să accepte, la preţuri mici, slujbele murdare, periculoase şi de mare efort fizic care – se presupune – nu sînt acceptate de localnici. Acestea sînt în general concentrate mai ales în zona serviciilor şi a sectoarelor predispuse la imersiuni strategice în economia gri (construcţii, agricultură). Efectul general este o scădere a preţurilor la aceste servicii, scădere care lasă consumatorului mai mulţi bani în buzunar. Prin consum / economisire suplimentară, aceşti bani alimentează creşterea economică. Se mai poate adăuga că muncitorii din Est tind să fie foarte căutaţi, fiind de multe ori peste nivelul profesional al localnicilor cu pregătire echivalentă (şcolile profesionale „comuniste" nu sînt chiar de aruncat, zicea cineva la BBC). Totuşi, ţări cu politici foarte apropiate de această logică, precum SUA sau Anglia, trec azi prin episoade de reprimare a imigraţiei, fenomenul crescînd probabilitatea de măsuri restrictive în ţări fără o astfel de tradiţie. Argumentul economist se apără arătînd că, dacă beneficiile migraţiei libere sînt evidente, ele sînt însă difuze şi deci mai greu de vîndut publicului. Prin contrast, pierderile sînt concentrate. Cine şi cum îi compensează pe perdanţi? Şi cine sînt aceştia?

Mai întîi pierd micile firme private din zona serviciilor, ţinute de tipi cu dube albe şi cu ziarul *The Sun* pe bord. Ei sînt „copiii doamnei Thatcher", ai dereglementării pieţelor şi ai „capitalismului popular". Şi nu sînt nici puţini, nici apolitici. Aceştia nu au avut mare lucru de pierdut atîta vreme cît nu erau provocaţi în mod serios de competitori de genul meşterilor „din Est", care au venit în cel mai mare val de imigranţi din istoria recentă a Angliei. De aici ieşirile antiimigraţie ale unor Tories (conservatori) care au în sfîrşit un lider frecventabil. În al doilea rînd, pierd angajaţii din servicii care, după ce şi-au pierdut drepturile colective cam de vreo două decenii, îşi simt salariile şi mai expuse unei curse către nivelul de precaritate. Şi asta fără gradul de protecţie socială dat de ţările Europei continentale atît de ironizate în presa economică britanică. În al treilea rînd, intrarea pe piaţa imobiliară a sute de mii de est-europeni, mulţi fără gînduri de întoarcere (în Polonia şomajul este dublu faţă de media europeană), afectează indirect puterea celor cu venituri mici (majoritatea laburişti) de a plăti chirii şi ipoteci umflate.

Dorind să fie consecvent, Tony Blair a încercat să convingă asociaţiile patronale să susţină o campanie a porţilor deschise faţă de imigranţii din România şi Bulgaria. Puţine patronate au susţinut opţiunea Blair. Reacţia ostilă imigraţiei a celei mai importante organizaţii patronale (Confederation of British Industries) se poate explica printr-un raţionament politic prudent, desfăşurat *à la longue:* în măsura în care modelul liberal de relaţii stat-piaţă „încastrat" de era Thatcher şi consolidat de Blair se bazează pe susţinerea electorală a micului antreprenor, afectat acum într-o piaţă brutal de competitivă, atunci această susţinere trebuie ferită de prea multă competiţie. Întrucît preţul cerut este reimpunerea de rigidităţi pe piaţa serviciilor prin controlul imigraţiei (principiu prin esenţă antiliberal), şi dat fiind că păstrarea modelului cu pricina este mai importantă decît o mică deviaţie principială de care toată lumea va uita în trei zile, ţinerea românilor la poartă capătă o explicaţie. La fel, pentru succesorul lui Blair, Gordon Brown, menţinerea bazei electorale a modelului socio-economic britanic contează mai mult pe termen lung decît problema doctrinară pe termen scurt a lui Blair.

În al doilea rînd, modelul britanic, bazat pe un stat al bunăstării zgîrcit, servicii sociale de o calitate inegală şi un drept al muncii favorabil angajatorilor, a fost acceptat de electoratul laburist cu argumentul că şomajul este sub media europeană. Or, dezbaterea despre libertatea de circulaţie a noilor ţări membre vine într-un context în care şomajul scade în Europa continentală şi creşte în Anglia. Cît priveşte sindicatele, după vijeliile doamnei Thatcher, acestea mai contează cu adevărat doar în sectorul public şi prin cîteva puncte răzleţe ale industriei, ambele zone nefiind expuse „hoardelor" de estici. De aceea, sindicaliştii nu prea au motive să sară în barca antiimigraţie. Mai mult, sindicatele britanice îşi pot consolida acum dosarul lor antixenofob, scoţînd în acelaşi timp în relief problemele unui model economic care le-a redus puterea socială şi politică pe care o aveau în deceniile postbelice. În fine, dacă mai adăugăm că previziunile din 2004 ale Guvernului preziceau un influx de estici de 15 ori mai mic decît a fost în realitate, nu e deloc surprinzător că Guvernul britanic nu s-a străduit prea mult să vîndă electoratului argumentul (corect, de altfel) că potenţialul românesc de migraţie s-a consumat deja prin Italia şi Spa-nia.

Dată fiind acutizarea problemelor de distribuţie a beneficiilor creşterii economice, a discuta despre imigraţie în termenii raţionalismului economic, ca şi cum subiectul nu este legat de politica relaţiilor stat-piaţă-societate, ţine mai degrabă de gîndirea deziderativă decît de cea analitică. Aceste relaţii nu au fost şi nu au cum să fie depolitizate, mai ales în democraţiile liberale şi mai ales în probleme de muncă.

***Cornel Ban** este doctorand în ştiinţe politice la University of Maryland, SUA.*

Victor Iulian TUCĂ

Dragostea din Bialystok

Belgia este o ţară care a optat pentru protecţia pieţei muncii împotriva „hoardelor" de est-europeni veniţi cu ultimul val de integrare. Formal, ca să lucrezi în Belgia îţi trebuie un permis special de muncă, obţinut după o procedură greoaie, în care angajatorul trebuie să demonstreze că nu a găsit un cetăţean din Regat care să fie calificat pentru activitatea în cauză. Aparent, toată lumea este mulţumită, în realitate un astfel de sistem distruge impozitele statului belgian şi îngreunează situaţia imigranţilor veniţi din alte state membre ale Uniunii Europene, care au libertate de mişcare, dar nu şi drept de muncă. Povestea este simplă şi uşor sesizabilă pe teren. De exemplu, în imobilul în care locuiesc, belgienii au dispărut, cu excepţia unui şomer aflat la demisol, un tip care face ture dese şi matinale la cîrciuma din colţ şi nu la oficiul de angajări, aşa cum probabil v-aţi fi aşteptat. Majoritatea locatarilor sînt acum polonezi sau români. Primii sînt, în general, muncitori extrem de preţuiţi la Bruxelles. În prezent, polonezii muncesc în majoritate în construcţii (în cazul femeilor, în menaj), iar mulţi sînt veniţi chiar din vremea comunismului, mai ales din regiunea Bialystok, o zonă de la graniţa cu Belarus. A fost de ajuns ca unii să reuşească, ca să-i tragă pe alţii, aşa încît maşinile cu număr de Bialystok să apară peste tot la Bruxelles, iar cîrciumile patriei flamando-valone să răsune de „Na zdrowie!". Se pare că numai la Bruxelles muncesc peste 300.000 de polonezi la negru şi asta fiindcă statul belgian s-a decis să nu urmeze modelul liberal din Suedia sau Finlanda, unde imigranţii din UE au drept de muncă, dar plătesc taxe şi cotizaţii sociale contribuind la menţinerea în viaţă a sistemului social de acolo. În Belgia, ca şi în majoritatea ţărilor din UE, libertatea de mişcare a persoanelor venite din statele Europei de Est nu a fost dublată de liberalizarea pieţei muncii. Ca atare, orice polonez sau alt est-european poate să locuiască în orice stat UE timp de trei luni, fără să poată munci, dar şi fără ca Poliţia să poată controla cu adevărat dacă „turiştii" s-au înapoiat la casele lor sau „au uitat" să mai plece. Mai mult, nimeni nu-i poate opri să se reîntoarcă imediat. Exemplul vecinilor mei este din nou relevant. Într-o dimineaţă friguroasă de august, mă pregăteam să pedalez prin mulţimea maşinilor cu număr polonez. M-am trezit din aburii matinali în strigătele vecinei de la mansardă, frumoasa Kathia, înhăţată de două poliţiste comunitare. Mai pe seară, vorbind cu prietenul ei, Romek, am aflat că dragostea lui din Bialystok a fost reţinută la Poliţie toată ziua şi apoi trimisă cu un avion la Varşovia. Motivul: au prins-o, cum-necum, muncind la negru. Romek nu părea însă foarte îngrijorat, se vedea în ochii lui că situaţia este sub control. A doua zi pe seară am înţeles de ce: Kathia se întorsese cu autocarul la Bruxelles, cu o poftă de muncă exuberantă...

Legal şi formal, nimeni nu-i poate interzice libera circulaţie în UE, iar fapta sa nu prezintă pericol pentru a atrage o pedeapsă penală sau impunerea unei vize de interdicţie.

Aud că britanicii erau invidioşi pe sistemul belgian care ar merge „ca pe roate". Ca atare, au interzis dreptul de muncă al românilor şi bulgarilor, după 1 ianuarie 2007. Între timp, o altă dragoste, cea din Tei, este gata să apară la Londra. În foarte multe exemplare...

Bruxelles

„Istoria României este compusă din foarte multe straturi de tristeţe“

– dialog cu Dennis DELETANT –

„Cine-i Blaga ăsta?“

Mircea Vasilescu: *...cu ce să începem?...*

Să începem cu întrebarea pe care mi-o pun cel mai des jurnaliştii: „de ce vă preocupă România?“.

Mircea Vasilescu: *Eu aş pune-o uşor modificată: „de ce vă mai preocupă România, după atîţia ani?“*

Răspunsul pe care îl dau de obicei este că am o inimă de masochist. Dar, ca să redevin serios, m-au intrigat întotdeauna România şi prezenţa ei în acest spaţiu geografic. Eu am făcut filologie romanică şi, ştiind latină şi franceză, am vrut să învăţ şi româna. După ce am studiat în Anglia, am avut posibilitatea de a veni ca bursier al Consiliului Britanic la cursurile de vară de la Sinaia şi acesta a fost primul meu contact cu România. A fost un şoc: habar nu aveam ce înseamnă un regim comunist. Încă de atunci mi-am făcut iluzia că poate voi ajunge să studiez ceva din arhivele Securităţii, să înţeleg care sînt mecanismele, dar nu m-am gîndit niciodată serios că aşa ceva va deveni posibil.

Mircea Vasilescu: *Aţi avut unele episoade neplăcute cu Securitatea în timpul vizitelor pe care le-aţi făcut în România, în timpul comunismului?*

Da, dar n-aş putea spune că au fost chiar aşa de grave. Mă gîndeam mai mult la prietenii mei români, pentru că îmi dădeam seama că ei ar putea fi urmăriţi. Unii chiar insinuau că au fost forţaţi să dea informaţii despre mine; iar faptul că au insinuat m-a impresionat, căci au fost oneşti, şi speram că nu vor spune chiar tot. Am legat nişte prietenii foarte trainice; mi-am dat seama că se trăia pe două niveluri – unul particular, unul oficial – şi, cunoscînd această situaţie, m-am comportat în consecinţă.

Mircea Vasilescu: *Dar cum aţi devenit* persona non grata?

Pe la începutul anilor '80, cînd lucrurile au început s-o ia razna de tot în România, am început să dau interviuri la BBC, secţia engleză, despre situaţia de aici. Dar şi eu mă cenzuram – printr-un fel de contaminare –, pentru că mă gîndeam la prietenii mei, nu voiam să le creez probleme. Aşa încît la început criticam regimul, dar nu foarte dur. După vreo doi ani, am început să-i critic foarte dur pe cei doi Ceauşeşti; dar tot mi s-a dat voie să vin în ţară.

Cezar Paul-Bădescu: *De ce credeţi că regimul vă permitea totuşi intrarea în ţară?*

Cred că era o anume jenă şi o problemă de imagine – eram conferenţiar de studii româneşti la Universitatea din Londra, vorbeam despre cultura românească...

Magdalena Boiangiu: *Şi cum s-a ajuns totuşi la interdicţia de intrare în România?*

Am venit în octombrie 1988 să-l văd pe Mircea Dinescu şi am fost într-o seară la reşedinţa ambasadorului – mai erau acolo Alexandru Paleologu şi alţi cîţiva scriitori. Mircea Dinescu mi-a spus atunci că depusese la editură manuscrisul volumului *Moartea citeşte ziarul* şi nu credea că va fi publicat. A spus că are intenţia să dea nişte interviuri unor jurnalişti străini şi m-a rugat să-l ajut în cazul că va ieşi scandal, să scriu în presa britanică despre cazul lui. I-am spus că voi scrie – ceea ce am şi făcut. Dar după ce m-am văzut cu Mircea şi cu ceilalţi, un prieten m-a dus în Maramureş, mai întîi la Negreşti-Oaş, apoi la Baia Mare şi la Sighet (voiam să văd închisoarea de acolo). După această călătorie, am scris, sub pseudonim, un articol în *Times,* descriind situaţia economică din România. Au fost şi evenimente hazlii pe acest traseu. La un moment dat, un miliţian ne-a făcut semn să oprim. Prietenul meu s-a speriat, pentru că ducea un străin în maşină, aşa că mi-a spus: „Deñnis, nu scoate nici un cuvînt“. Miliţianul ne-a oprit, s-a scuzat şi ne-a rugat să-l ducem pînă în cel mai apropiat sat, căci nu avea benzină pentru maşina lui. Nici miliţia nu mai avea benzină, făcea autostopul. Prietenul meu l-a luat, iar miliţianul, tot drumul, n-a făcut decît să înjure regimul, şi mai ales pe Nicolae Ceauşescu. Cînd am ajuns în sat, miliţianul ne-a mulţumit şi a coborît. Am stat de vorbă cu localnicii despre greutăţile lor, despre lipsa alimentelor, despre lipsa pîinii la sate. Am scris despre toate acestea în *Times*. O săptămînă mai tîrziu, am primit un telefon de la cineva care lucra la Ministerul britanic de Externe: „Dennis, am primit un telefon de la ambasadorul României la Londra care mi-a spus că eşti *persona non grata* pentru că autorităţile române ştiu cine se ascunde sub pseudonimul din *Times*“. Prietenul meu de la minister m-a prevenit, apoi m-am întîlnit cu un ataşat cultural român care mi-a spus că aşa stau lucrurile...

Alex. Leo Şerban: *Cu acest ataşat cultural v-aţi întîlnit întîmplător?*

Da, întîmplător, la o recepţie, cred că era o recepţie la Ambasada Ungariei... Cred că şi lui îi era jenă să îmi spună... Asta îmi aduce aminte de tot felul de ataşaţi culturali români la Londra. De exemplu, Consiliul Britanic organiza uneori expoziţii de carte românească şi apela la mine. În 1982 – cred – a venit ataşatul cultural român şi a vrut să mă „prelucreze“ în legătură cu cărţile care trebuiau expuse. Bineînţeles că o ladă

Dennis Deletant este profesor de studii româneşti la School of Slavonic and East European Studies (SSEES), University College of London şi la Universitatea din Amsterdam. În 1969, ca absolvent al SSEES, a studiat în România în cadrul unei burse postuniversitare, cu o durată de nouă luni, acordate de British Council. A vizitat apoi frecvent ţara noastră pînă în 1988, cînd a fost declarat *persona non grata*, ca urmare a comentariilor nefavorabile la adresa regimului Ceauşescu făcute în presa britanică.

În 1990, în calitate de coorganizator al British Book Appeal, a sprijinit Biblioteca Centrală Universitară din Bucureşti, afectată de incendiul din timpul Revoluţiei din decembrie. În acelaşi an, a fost invitat să se alăture comitetului consultativ al British Government's Know-How Fund, implicîndu-se activ în aspectele româneşti şi cele privind Republica Moldova, din activitatea acestuia. Pentru respectiva contribuţie, în anul 1995, i s-a decernat titlul de ofiţer al Order of the British Empire.

A publicat monografii şi volume despre istoria recentă a României, printre care: *Ceausescu and the Securitate: Coercion and Dissent in Romania, 1965-1989* (London; New York, 1996); *Romania under Communist Rule* (Bucharest, 1998); *Communist Terror in Romania: Gheorghiu-Dej and the Police State, 1948-1965* (London; New York, 1999); *Hitler's Forgotten Ally. Ion Antonescu and his Regime, Romania, 1940-1944* (London, 2006).

Între 2000-2001, a fost Rosenzweig Family Fellow, la Centrul pentru Studii Avansate ale Holocaustului, în cadrul Muzeului Memorial al Holocaustului din SUA. În decembrie 2002, a fost numit Senior Research Scholar al Proiectului internaţional de istorie a războiului rece, finanţat de Woodrow Wilson Center, Washington, DC.

întreagă conţinea operele „genialului conducător“ şi ale „tovarăşei“. El mi-a spus că acestea trebuie puse în faţă. La deschiderea expoziţiei urma să vină ambasadorul român şi directorul Consiliului Britanic. După ce a plecat ataşatul, eu, împreună cu cîţiva studenţi, am aranjat cărţile şi, bineînţeles, am pus lucrările lui Ceauşescu undeva în spate, iar studiul acela de chimie al Elenei Ceauşescu, apărut şi în engleză, l-am „îngropat“ printre alte cărţi. Ataşatul a venit în inspecţie, s-a enervat şi a întrebat unde sînt cărţile „tovarăşului“. I-am răspuns că le-am plasat mai discret, pentru că n-aş vrea ca oamenii să creadă că sînt plătit de ambasadă pentru a face propagandă regimului. „Bine – a zis ataşatul –, dar măcar aţi fi putut pune mai în faţă un autor mai cunoscut; cine-i Blaga ăsta, ce caută aici?“.

După ce am fost avertizat că am devenit *persona non grata,* nu am mai încercat să solicit viză pentru România pentru că aş fi fost refuzat. Prin vara lui 1989, m-a chemat Ion Raţiu, care mi-a spus că aflase că a fost trimisă o echipă să-l omoare şi mi-a mai spus că în acelaşi mesaj s-a transmis că, deşi eu nu sînt o ţintă a „echipei morţii“, eram numărul 7 pe lista Securităţii.

Cezar Paul-Bădescu: *În discuţiile care se poartă astăzi despre dosarele Securităţii, unii fac diferenţa între securiştii care au lucrat în interior şi cei care au lucrat în exterior. Credeţi că o astfel de distincţie este operabilă?*

Din punct de vedere organizatoric, şi cei din exterior făceau parte din Securitate. Iar dacă adoptăm definiţia poliţiei politice – care este una ingrată, dar să presupunem că o adoptăm –, şi cei din afară făceau parte din poliţia politică. Securitatea, în general, ca instituţie, a fost una perfidă. Dar unii s-au purtat faţă de mine mai precaut. Nu pot să spun că am suferit direct – eram cetăţean străin. Dar îmi dădeam seama ce se întîmpla cu prietenii mei români şi încercam întotdeauna să mă pun în locul lor. În legătură cu „oamenii buni“ şi „oamenii răi“ ai Securităţii, să vă povestesc ceva. În august 1986 m-am dus să mă întîlnesc cu domnul Corneliu Coposu, pentru că mă interesau legăturile dintre ţărănişti şi englezi în timpul războiului. Dl Coposu, de fapt, a transmis mesaje codificate englezilor, cu acordul lui Iuliu Maniu. Bineînţeles că am fost avertizat de nişte prieteni să nu mă duc, pentru că dl Coposu era supravegheat de Securitate. Dar eu i-am telefonat dlui Coposu, i-am spus cine sînt, auzise de mine, iar dumnealui mi-a spus: „Eu sînt ţinut sub supraveghere, dar dacă în aceste condiţii doriţi să veniţi la mine, vă primesc cu plăcere“. I-am spus că vreau să vin, l-am întrebat unde stă şi mi-a spus că pe aleea Mămulari nr. 19, în zona care se demola pentru a se construi Casa Poporului. Şi a adăugat: „Să fiţi discret“. Cînd am ajuns în zonă, m-am trezit în mijlocul unui teren viran, iar aleea Mămulari era singura pe care se mai aflau nişte case, aşa că mă întrebam „cum să fiu discret?...“. Erau nişte soldaţi şi ofiţeri care lucrau pe şantier – dar pe arşiţa aceea nu prea le ardea să muncească... M-am dus la dl Coposu, mi-a povestit lucruri foarte interesante, iar după vreo patru ore una dintre surorile sale mi-a făcut un semn discret să nu-l obosesc. M-am întors după două zile şi, înainte să începem să vorbim, mi-a spus că fusese la dumnealui un colonel de Securitate care l-a întrebat ce discutase cu mine, iar dl Coposu îi răspunsese că am discutat despre perioada războiului, nimic altceva. După alte patru ore de discuţii, dl Coposu mi-a dat nişte hîrtii despre relaţiile sale cu englezii în timpul războiului şi mi-a spus să fiu foarte atent la plecarea din ţară, să nu se găsească asupra mea acele hîrtii. Eu mă aflam în vizită în cadrul schimbului dintre Academia Britanică şi Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice din România – pentru că, în epoca aceea, Academia Română nu mai avea dreptul să gestioneze schimburile internaţionale, de asta se ocupa Academia de Ştiinţe Sociale şi Politice. Domnul de la ASSP, care se ocupa de mine, m-a invitat la masă în ajunul plecării. Mi-a spus: „Dennis, nu ai fost cuminte, nu ne-ai anunţat că mergi la domnul Coposu, ne-ai pus într-o situaţie jenantă...“. I-am răspuns: „Dar ce, trebuie să anunţ unde merg? Doar este o ţară liberă, nu? Sînt aici în cadrul schimbului între două Academii...“. Iar el mi-a zis: „Lasă gluma, Dennis; am fost tras la răspundere că nu am anunţat că mergi la dl Coposu“. Şi a adăugat: „Îţi mai spun un lucru: mîine, cînd pleci, vei fi percheziţionat; să nu se găsească ceva la tine, căci am s-o păţesc şi eu, nu numai tu“. La Otopeni, desigur, m-au percheziţionat, dar n-au găsit nimic... M-a frapat că ofiţerilor de la aeroport le era oarecum jenă să mă percheziţioneze. Am dat bagajul mare care a dispărut, pe banda rulantă, în „burta“ aeroportului şi apoi, cînd am ajuns la controlul paşapoartelor, a venit un maior care mi-a spus că trebuie să merg într-un colţ să fiu percheziţionat. „Dar unde vă este bagajul mare?“ – m-a întrebat. „L-am predat“ – am spus. A tras o înjurătură şi m-a lăsat pe mîna unei doamne drăguţe de la miliţie care a fost impresionată de faptul că vorbeam românește. M-a întrebat ce fel de hîrtii am la mine şi i-am spus că am nişte notiţe despre biografia unui librar evreu din Iaşi, cel care înfiinţase Colecţia „Biblioteca pentru toţi“. Şi mi-a spus: „Bine, scoateţi dumneavoastră din geantă ceva, nişte hîrtii, indiferent ce, ca să am ce să raportez...“. Mi s-a părut ciudat că nici aparatul de represiune nu mai avea chef să-şi facă treaba...

Partidul Comunist a trădat România

Andrei Pleşu: *Există la noi teza că nu putem lua în serios tot ce există în arhive, pentru că acolo, în marginea realităţii, există şi un procent de ficţiune – anume ficţiunea pe care convenţia instituţiei o introducea în mod obligatoriu în toate documentele: raportau că au mai mulţi informatori decît aveau în realitate, mai „stilizau“ unele declaraţii şi note informative pentru a le aduce „pe linie“ ş.a.m.d. De exemplu, într-unul dintre dosarele mele, cel de la SIE, am găsit trei turnători – pe unul l-am identificat, pe ceilalţi doi nu. Unul dintre ei spune într-o notă informativă că, în timpul studiilor mele în străinătate, Monica Lovinescu mi-a propus să rămîn acolo şi să mă angajez la Europa liberă. Şi, spune turnătorul, „Pleşu a refuzat spunînd că nu-şi poate închipui să facă vreun rău patriei lui“. Or, eu nu pot să pronunţ tipul ăsta de propoziţie, nu mă exprim în acest mod. Mi-am dat seama că acest turnător a vrut să-mi facă un serviciu... Situaţia e reală, mi s-a făcut această propunere, am refuzat-o, dar nu în aceşti termeni.*

Bănuiesc că au mai fost asemenea cazuri. Acest exemplu este legat de ce mi-a spus cel care m-a invitat la masă ca să mă prevină că voi fi percheziţionat. Găsim similarităţi între comportamentul ofiţerilor de la Securitate şi ofiţerii de la Gestapo: aceştia aveau de recrutat un anumit număr de informatori pe semestru şi trebuiau să-şi justifice existenţa şi salariile. Aşa că uneori mai născoceau, interveneau în calitatea informaţiilor. Trebuie să fim atenţi la contextul în care se făceau asemenea rapoarte. Anumiţi ofiţeri aveau simpatii pentru anumiţi scriitori. De exemplu, în dosarele unor scriitori din anii '50 m-a frapat *calitatea* rapoartelor: parcă erau nişte critici...

Andrei Pleşu: *Poate chiar* erau *nişte critici...*

Simona Sora: *Aş vrea să vă întreb ceva în legătură cu* oportunitatea *deschiderii arhivelor. În Spania există, în acest moment, o dezbatere foarte amplă, provocată mai ales de mărturisirea lui Günther Grass despre apartenenţa sa la trupele Waffen SS. În Spania se spune că nu e oportun nici acum, după 30 de ani de la căderea lui Franco, să se deschidă arhivele, iar istorici foarte serioşi spun că pactul făcut atunci, la moartea lui Franco, ar trebui în continuare respectat. Pentru noi, era mai oportun să fie deschise arhivele de la început, din 1990? Sau, dimpotrivă, ar trebui să avem şi noi un asemenea „pact“ precum cel din Spania?*

Andrei Pleşu: *Şi, legat de asta, cum comentezi ceea ce se întîmplă acum cu dosarele?*

Eu sînt pentru un proces de lustraţie, dar unul care să se desfăşoare în parametrii legii. Este îngrijorător că se scurg tot felul de informaţii de la CNSAS privindu-i pe anumiţi oameni, fără să se explice contextul în care s-a făcut dosarul respectiv,

fără să se explice presiunile şi şantajul la care foarte mulţi informatori au fost supuşi; oamenii se grăbesc să judece fără să ţină cont de atmosfera epocii respective. Cred că este foarte important ca românii să-şi cunoască propriul trecut. Trecutul nu aparţine unui singur om sau unei grupări, aparţine tuturor. Tinerii trebuie să înţeleagă de ce s-a produs o arhivă imensă a Securităţii, care a costat foarte mulţi bani, a angrenat foarte mulţi ofiţeri într-un sistem de supraveghere şi represiune care, de fapt, trăda chiar România. Partidul Comunist a fost un partid care a trădat România: nimeni nu l-a ales, nimeni nu a optat pentru el, ci a fost impus la insistenţa Uniunii Sovietice şi a abuzat chiar de propriile lui legi. Iar acest abuz iese la suprafaţă tocmai din documentele Securităţii.

Simona Sora: *Spuneaţi, la un moment dat, că, în 16 ani, ce a rămas în SRI din fosta Securitate a avut timp să distrugă sau să scoată din circuit documente importante. Aşa încît ce apare acum s-ar putea să fie doar praf în ochi, informaţii despre oameni care n-au avut încotro şi au colaborat...*

Nu e sigur, dar bănuim că s-a distrus foarte mult în timpul Revoluţiei. Dar ştim de la unii care au avut acces la dosare acum cinci ani, iar acum au cerut din nou să-şi vadă dosarul şi, ca prin minune, între timp au mai apărut nişte documente: materialul există, există mult material microfilmat, de pildă la SIE se treceau foarte multe lucruri pe microfilm, pentru ca arhiva să nu ocupe mult spaţiu. La Securitate există kilometri de material – n-au apucat, deci, nici să trieze totul, nici să distrugă foarte mult.

Cezar Paul-Bădescu: *Cum vă explicaţi că, după ce se fac nişte dezvăluiri, publicul manifestă o anume simpatie pentru personajele respective? Mona Muscă şi Dan Voiculescu, de pildă, au crescut în sondaje după ce s-a aflat că au fost informatori...*

Nu-mi place să generalizez, dar la unii oameni există o anume disponibilitate de a bîrfi şi de a dori răul altcuiva. Faptul că aceşti politicieni au crescut în popularitate se datorează – cred – acestei răutăţi din oameni: ei nu văd nici un delict în a turna pe unii şi pe alţii. De aceea spuneam că este foarte important să înţelegem contextul acelei epoci, în care unii turnători au fost obligaţi să informeze, alţii au făcut asta de bunăvoie. Trebuie să facem o departajare şi să înţelegem contextul. Noi uităm faptul că regimul comunist a venit după o perioadă de libertate limitată, în vremea lui Mihai, dar înainte de asta au fost dictatura lui Antonescu şi dictatura lui Carol al II-lea. Să nu uităm aşadar că există o perioadă, din 1938 pînă în 1989, în care delaţiunea era o practică zilnică. Dacă citim rapoartele Siguranţei din anii '30 o să găsim nişte surprize foarte mari în rîndul scriitorilor – erau şi atunci unii scriitori care furnizau informaţii Siguranţei. Totuşi, s-a creat o „tradiţie de turnătorie" pe care sistemul comunist a speculat-o foarte bine.

Simona Sora: *Dar dacă ne gîndim la legalitate, cum s-ar putea să i se facă un proces, de pildă, generalului Pleşiţă?*

Magdalena Boiangiu: *El a încălcat chiar legile lui Ceauşescu...*

La un moment dat, Procuratura germană a cerut dosarul lui Pleşiţă, dar nu ştiu ce s-a întîmplat după aceea. Nu ştiu dacă există suficiente dovezi pentru un tribunal german.

Caracterul ambiguu al lui Antonescu

Cristian Ghinea: *Dintr-o carte a dumneavoastră am aflat că nu a existat un plan de deportare a evreilor în Transnistria, ci pur şi simplu Antonescu a încercat să-i împingă în teritoriile administrate de germani, germanii i-au respins, aşa încît a rezultat o întreagă nebunie. Cît a fost program şi cît a fost întîmplare în această acţiune?*

A existat un plan al lui Ion Antonescu şi al lui Mihai Antonescu. Recent am publicat la Londra o carte despre regimul lui Antonescu şi am avut acces la arhivele de la Muzeul Holocaustului din Washington. Acolo există foarte mult material procurat din România, mai ales cu ajutorul SRI. Antonescu a avut un asemenea plan de deportare, nu numai a evreilor, ci şi a ucrainenilor din Bucovina. Dacă citeşti şi discursurile lui Mihai Antonescu, şi pe ale lui Ion Antonescu, observi că aceasta a fost ideea lor iniţială: să scape de evreii din Bucovina şi Basarabia şi de ucraineni. Antonescu a dat ordinul ca evreii din Bucovina şi Basarabia să fie deportaţi, iar aceştia au fost trimişi peste Nistru. În perioada respectivă înainta armata germană, care a refuzat să primească o parte din aceşti evrei şi i-a trimis înapoi. A refuzat din două motive. Primul a fost unul de ordin militar, pentru că nu voia să aibă în spatele frontului nişte oameni în care nu avea încredere. Al doilea motiv a fost acela că foarte mulţi evrei sufereau de tifos exantematic, iar comandanţilor germani le era teamă ca soldaţii să nu se molipsească de tifos, aşa încît voiau să îi ţină la distanţă pe evrei. Antonescu îi trimitea pe evrei peste Nistru, germanii îi trimiteau înapoi: au avut loc scene îngrozitoare atunci. La un moment dat, unii dintre aceşti evrei au fost împuşcaţi de Jandarmeria română. Acesta este un caz. Dar sînt şi cazuri cu evreii care au ajuns, două luni mai tîrziu, în Transnistria. Pentru că ideea iniţială a lui Antonescu a fost – îl citez – „să-i arunc pe toţi evreii în Rusia", dincolo de Bug.

Cristian Ghinea: *Susţinătorii de azi ai lui Antonescu spun că el i-a apărat pe evreii din România de germani...*

Aici apare caracterul ambiguu, ambivalent al lui Antonescu. Pe de o parte, el voia să scape de evrei, care după părerea lui nu erau credincioşi statului român, nu erau buni patrioţi, pe de altă parte, nu voia să-i dea pe „evreii lui" – cum spunea – pe cei din fostul Regat, din Banat şi din sudul Transilvaniei, şi de aceea cred că a refuzat să aplice „soluţia finală". Planul de deportare a evreilor români din Regat, din Banat şi din sudul Transilvaniei a fost unul nemţesc. Iniţial, se pare că Antonescu a fost de acord, în iulie 1942, dar s-a răzgîndit ulterior, probabil se gîndea că Germania nu va mai putea să cîştige războiul şi el va fi tras la răspundere pentru soarta evreilor deportaţi în Transnistria şi nu voia să-i aibă pe conştiinţă şi pe ceilalţi.

© R. Avram

Alex. Leo Şerban: *În aceste condiţii, vă şochează prezenţa lui Ion Antonescu printre primii zece „Mari Români"? Ce relevanţă are un asemenea show?*

Într-un sens mă şochează, în altul nu, pentru că istoria a suferit multe pervertiri în vremea comunismului. Îmi aduc aminte că, acum zece ani, am consultat condica Memorialului de la Sighet, pentru că mă interesau remarcele vizitatorilor, mai ales că mulţi erau elevi şi studenţi. Trei studenţi scriseseră următoarele: „Ne simţim umili vizitînd această închisoare în care au stat Horia, Cloşca şi Crişan". Probabil că nu le era clar ce reprezintă închisoarea aceea, nu li s-a explicat nimic. Am ţinut o comunicare în 2001, la Cluj, în cadrul unui simpozion despre participarea României la al doilea război mondial. Am vorbit despre deportări, iar în public se aflau şi nişte foşti ofiţeri ai Armatei române, care s-au ridicat şi mi-au spus că sînt un duşman al poporului român şi că nu e adevărat ce spusesem. Le-am răspuns că le dau cotele documentelor aflate chiar în arhivele româneşti şi le arăt şi dosarele soldaţilor evrei care au fost decoraţi pentru acte de vitejie în primul război mondial şi au fost şi ei deportaţi în 1941 şi au murit în Transnistria. În prima fază, ofiţerii respectivi au rămas complet blocaţi, nu puteau să înţeleagă aşa ceva.

România nu e un caz aparte

Alex. Leo Şerban: *Spuneaţi mai devreme că trebuie să cunoaştem istoria, dar constat că tineretul, în general, nu vrea să mai audă de trecut, trăieşte exclusiv în prezent. Există însă o istorie selectivă: în momentul în care ai de-a face cu persoane care iau din istorie doar ce le convine, doar ceea ce corespunde stărilor lor de spirit, e mai rău decît să nu cunoşti deloc istoria, pentru că astfel de persoane aduc propriile preconcepţii şi construiesc o imagine falsă despre trecut.*

Situaţia din România e mai dureroasă tocmai din cauza istoriei tragice. Istoria României este compusă din foarte multe straturi de tristeţe; în schimb, la englezi sau americani predomină straturile de fericire, de optimism, de realizări. Este normal ca oamenii să nu vrea să cunoască aspectele negative ale propriei istorii. În Anglia, de pildă, a fost un şoc cînd s-a făcut filmul *Gandhi*. Există în film o scenă în care Armata britanică masacrează nişte oameni care veniseră la un templu. Lumea a fost şocată pentru că nu ştia prea multe despre episodul respectiv. La rubrica de scrisori a ziarelor au apărut mesaje de la foşti ofiţeri care susţineau că nu e adevărat, că este o exagerare... De fapt, filmul acesta a făcut foarte mult ca publicul în general să cunoască greşelile care s-au făcut în numele lui. Într-un fel, a fost un eveniment purificator pentru public. Aşa că înţeleg foarte bine de ce, în sinea lui, o parte a publicului din România nu vrea să ştie despre aceste evenimente. Dar dacă explicăm contextul, le poate accepta.

Adina Popescu: *În ce măsură consideraţi România un caz aparte?*

Nu o consider un caz aparte. În problema evreilor, lucruri asemănătoare s-au întîmplat şi în Ungaria, şi în Polonia (unde a fost un mare scandal cînd s-a aflat care a fost aportul ţărănimii poloneze la uciderea în masă a unor evrei polonezi). Nu cred că România este un caz aparte. Pervertirea istoriei s-a făcut în toate ţările comuniste.

Andrei Pleşu: *În cazul lui Antonescu mai e ceva: exista o stratificare a memoriei care a contribuit la sporirea confuziei. Peste imaginea lui Antonescu ca simbol al dictaturii, al antisemitismului, al deportărilor, s-a suprapus imaginea lui Antonescu victimă a Uniunii Sovietice, a comuniştilor, care a murit eroic. A fost apoi interdicţia de a se vorbi despre el, ceea ce a făcut ca la apariţia romanului* Delirul *al lui Marin Preda oamenii să se bucure nu atît din dragoste pentru Antonescu, cît pentru faptul că o interdicţie a fost transgresată. Toate aceste lucruri au devenit greu de sistematizat.*

Andrei Pippidi a scris foarte bine că, de fapt, prin Antonescu, poporul român îşi trăieşte tragediile sale.

Andrei Pleşu: *Ce crezi despre rostul acestei comisii pentru condamnarea comunismului, care să-i ofere preşedintelui materia pentru o declaraţie publică?*

Mă bucur că preşedintele României arată un interes pentru efectele perioadei comuniste asupra prezentului. Faptul că a dat un impuls deschiderii arhivelor este un mare cîştig. Mai mulţi cercetători mi-au spus că fără existenţa acestei comisii le-ar fi fost mult mai greu să aibă acces la documente. Consider că este oportună această comisie. Nu ştiu dacă ea va reuşi să lămurească o problemă: cîte victime a făcut comunismul în România. Nu ştim cîte victime au fost pentru că nu a cercetat nimeni în totalitate arhivele penitenciarelor, în special registrele morţilor. În al doilea rînd, nu putem şti cîţi oameni au murit la Canal, unde lucrurile erau mult mai puţin organizate. La Aiud, de pildă, era o registratură; la Canal nu ştiu dacă s-au putut centraliza registrele respective. Îmi amintesc că dl Coposu vorbea, în 1986, despre 225.000 de victime, cifră pe care a susţinut-o şi după 1989; eu i-am spus că după părerea mea sînt mai puţine. Iar despre Canal avem o viziune greşită: din 40.000 de oameni care lucrau acolo, jumătate erau muncitori, nu erau toţi deţinuţi politici. Iar dintre aceştia, cei mai mulţi erau condamnaţi administrativ, adică trimişi acolo fără proces (ceea ce arată din nou ilegalitatea regimului).

Mircea Vasilescu: *V-aş propune să încheiem dialogul nostru cu o revenire la prezent. În dezbaterea pe tema integrării europene care a avut loc recent la Centrul de Informare al Delegaţiei Europene, aţi vorbit de mai multe ori despre „semnele bune" pe care le arată România în diverse domenii. La noi, discursul public e dominat de lamentări şi de senzaţia că „totul merge rău". De ce dinspre Londra vedeţi „semne bune"?*

E cam ironic ca eu să vorbesc despre Londra tocmai acum, cînd s-a luat decizia regretabilă de a închide piaţa muncii pentru români... Dar cred că trebuie să măsurăm progresele pe care le-a făcut România în ultimii 16 ani. Este uşor să uităm că România a pornit de la o dictatură odioasă, fără măcar schelăria unor structuri ale economiei de piaţă care au existat în alte ţări ex-comuniste. A parcurs o distanţă imensă pînă să ajungă în pragul aderării. E adevărat că multe lucruri s-au făcut cu sprijinul şi la insistenţele Uniunii Europene. Dar în România a avut loc o revoluţie. Există imperfecţiuni, desigur, dar aderarea trebuie văzută şi ca un semn din partea Europei care recunoaşte sacrificiile făcute de România pe acest drum anevoios. Aderarea implică o schimbare enormă de mentalităţi şi comportament. Rămîn foarte multe dificultăţi, dar Uniunea Europeană ar trebui să aplaude ceea ce s-a realizat, nu doar să critice România pentru ce nu s-a realizat. Şi trebuie să fim şi realişti, să ţinem cont de această distanţă enormă care s-a parcurs.

Adina Popescu: *Vă simţiţi legat afectiv de România?*

Da, pentru că – aşa cum v-am spus la început – sînt masochist... România îţi oferă mereu surprize, plăcute în general. În Anglia duc o viaţă monotonă, în timp ce în România duc o viaţă interesantă. Pentru că sînt englez, România mă face să confrunt un fenomen pe care englezii şi americanii au avut fericirea să-l evite: fenomenul totalitarismului. Noi nu înţelegem ce înseamnă să trăieşti într-un stat totalitar şi uneori greşim cînd îi judecăm pe cei care au trăit într-o dictatură.

Întîlniri cu cititorii

– la Timişoara şi la Cluj –

Timişoara e altfel

„Cum? N-ai fost niciodată la Timişoara? Nu se poate! Trebuie să mergi neapărat. Ai să vezi c-o să-ţi placă, acolo toate sînt altfel. Timişoara e mai aproape de Viena, decît de Bucureşti. Timişoara nu e-n România!“ – îmi ziceau mai mulţi amici, cînd auzeau că eu nu vizitasem niciodată oraşul de pe Bega. Cu toţii – timişoreni sau doar foşti studenţi acolo – erau iremediabil îndrăgostiţi de acest oraş. Pînă să ajung eu însumi în Timişoara, nu prea înţelegeam această pasiune. De la distanţă, auzisem de tot felul de lucruri *faine* care se petrec acolo („A treia Europă“, *Orizont, A cincea roată* ş.a.) sau cunoscusem mulţi timişoreni pe care-i apreciam, dar de aici pînă la adoraţie e un drum lung. Acum înţeleg perfect pasiunea pe care o poate stîrni acest oraş. Într-adevăr, Timişoara e altfel.

Nu ştiu dacă Timişoara e mai aproape de Viena, dar, în mod cert, de Bucureşti e foarte departe. După 9 ore de mers cu maşina, plecaţi de la 6 dimineaţa din Bucureşti, am ajuns, eu şi Mircea Vasilescu, în Timişoara şi am oprit în faţa postului Analog TV. De acolo ne-a preluat Robert Şerban, care ne-a dus în studioul emisiunii lui, *A cincea roată*. În fine, în pauza de o cafea menită să ne mai risipească din cap clopoţeii drumului, am cunoscut-o şi pe directoarea postului, Raluca Gavra, care ne-a vorbit despre ideea de a pune un talk-show cultural, cum e *A cincea roată*, sîmbăta în prime-time, cînd celelalte posturi dau numai divertisment de calitate îndoielnică; că s-a gîndit să ofere telespectatorilor exasperaţi de blockbustere o alternativă. Şi, astfel, emisiunea *A cincea roată* funcţionează de şapte ani şi a devenit un reper pentru publicul din Banat (ceea ce auzisem şi eu, de la Bucureşti).

Au urmat aproape două ore de discuţii agreabile cu Robert Şerban, în faţa camerelor de luat vederi.

După înregistrarea emisiunii, ne-am întîlnit cu ceilalţi trei colegi care ajunseseră cu trenul – Magdalena Boiangiu, Alex. Leo Şerban şi Cristian Ghinea – şi am mers la Librăria Humanitas „Joc secund“, unde era programată întîlnirea cu publicul, pentru care veniserăm. (Acolo – un alt om entuziast în ale culturii: directorul librăriei, Mihai Crîsnic. În plus, ca şi în cazul directoarei postului Analog TV, un om normal, deschis şi lipsit total de fumuri de şef.)

Din păcate, nu am avut prea mult timp să stăm de vorbă cu prietenii noştri de la Timişoara – Adriana Babeţi (care s-a ocupat de organizarea întregului eveniment), Şerban Foarţă sau Viorel Marineasa – că nu era cazul să lăsăm ca publicul care umpluse deja sala să aştepte. Public divers: de la oameni foarte în vîrstă, pînă la liceeni. Au urmat alte trei ore de discuţii, în care cei prezenţi ne-au pus întrebări foarte interesante. Se făcuse deja ora 9 seara şi oamenii s-ar mai fi întins la vorbă. Îmi pare rău s-o spun, dar în Capitală nu am întîlnit un public aşa de pasionat de treburi culturale.

În cele din urmă, ne-am retras zdrobiţi de oboseală, iar a doua zi de dimineaţă urma să plecăm spre Bucureşti. Nu am avut vreme să vizitez oraşul, dar acolo am cunoscut destui oameni care, în contextul României de astăzi, par dintr-o altă lume. De aceea zic: fără îndoială, Timişoara e altfel.

Cezar PAUL-BĂDESCU

Clujul, după 18 ani

Prima şi ultima dată cînd am văzut Clujul a fost în iulie '88. Din acea vizită nu-mi amintesc decît că am oprit maşina (un Aro 10 alb, cu prelată) pe dealul Feleacului unde parcă se adunaseră toţi clujenii pentru a vedea acea extraordinară finală de Campionat European în care genialul Van Basten făcea ferfeniţă, cu „foarfeca“ sa, echipa URSS-ului, înscriind cel mai frumos gol din istoria fotbalului. Meciul era transmis de iugoslavi şi clujenii instalaseră televizoarele pe capotele maşinilor. Fireşte, cu toţii ţineam cu „olandejii“.

Întîmplarea are un mic tîlc. Dacă fotbalul şi lectura sînt cele două mari pasiuni pe care le am *(„Domnule Rock, vă voi face dreptate altă dată!“)*, era firesc ca a doua descindere a mea la Cluj să se producă alături de cîţiva dilematici (Iaromira Popovici, Mircea Vasilescu şi a.l.ş.) în Amfiteatrul „Eminescu“ al Facultăţii de Litere clujene. Arhiplin cu profesori, studenţi şi chiar elevi de liceu. Cum scopul nostru a fost să ne cunoaştem şi să facem schimb de dileme (şi de *Dilemateci)* cu cititorii de acolo – complimentele noastre Ioanei Bot, cea care a organizat întîlnirea –, discuţiile s-au întins pe două ore şi jumătate şi poate ar fi continuat mult în noapte dacă administratorul facultăţii nu ar fi trebuit să închidă clădirea.

Am fost fericiţi să-i găsim în mare formă pe mai cunoscuţii noştri cititori şi chiar colaboratori (Ştefan Borbély, Ruxandra Cesereanu, Sanda Cordoş, Letiţia Ilea, Florina Ilis, Dora Pavel, Laura Pavel, Marta Petreu, Horea Poenar, Ion Pop, Oana Pughineanu, Liviu Maliţa, Călin Teutişan, Luiza Vasilescu ş.a.), dar satisfacţia supremă a fost să-i cunoaştem pe tinerii cititori clujeni: frumoşi, curioşi, inteligenţi, culturali şi chiar uşor politici. Discuţiile au fost prietenoase şi aprinse, pe subiecte variate şi, cu multă voie bună, s-au iscat chiar cîteva polemici. Aşa ne-am trezit, de pildă, noi, redactorii *Dilemei vechi,* deseori acuzaţi de elitism, luînd partea culturii populare în, probabil, cea mai consistentă discuţie a întîlnirii care a împărţit, practic, amfiteatrul în două tabere.

Am fost întrebaţi, rugaţi, ni s-au făcut confidenţe, ni s-au dat sfaturi, idei, am făcut schimb de dileme, am primit cărţi, am dat autografe şi, cu cîţiva dintre ei, am continuat discuţiile şi ne-am încălzit cu un pahar de palincă în cochetul restaurant cu specific românesc „Roata“, apoi cu un ceai verde în Café „Piaf“ ascultînd jazz... Ce mai, Clujul a fost mişto! Deja avem nostalgii şi – se ştie – cu nostalgiile nu te poţi pune. Ne mai ducem.

Marius CHIVU

Mircea VASILESCU

Zece ani pe Internet: cu Algoritma

Protoistoria

Primul ziar care le-a oferit cititorilor şi o versiune electronică a conţinutului său a fost *San José Mercury News,* în 1992. Pe 9 septembrie 1996, titlul unui articol din *Le Monde* anunţa (cu un aer festiv?) că numărul de ziare şi reviste prezente pe Internet în toată lumea ajunsese la 1500. Printre ele (chiar dacă *Le Monde* n-o afirma explicit) se afla şi *Dilema,* care apărea pe Internet din 1995. „Apărea“ e un fel de a spune. Ne „ţinea“, alături de alte publicaţii din România, un server din SUA, unde trimiteam săptămînal un fel de sumar mai detaliat şi cîteva articole integral, care erau afişate pe www.netside.net/lobby_romania/dilema.html (nu daţi click, că nu mai există!). *Website?* Tineretul din ziua de azi, dedat la interactivitate şi la multimedia (dar nu mai ştie de *gopher...*), să facă bine să nu pronunţe acest cuvînt: pe ecran apărea o listă de titluri scrise cu albastru pe fond alb, „utilizatorul“ făcea click pe unul dintre ele şi îl putea citi. De fapt, îl printa şi îl citea pe hîrtie – căci era greu de parcurs direct pe ecran. Aşa am convieţuit cu Internetul aproape un an. În instituţia care ne edita atunci – Fundaţia Culturală Română – exista un singur computer legat la Internet, pe care ne duceam să vedem „minunea“: aveam senzaţia că am dat buzna în globalizare. Măsurători ale traficului? Da' de unde... Statistici, vizitatori unici, afişări? Aş!... Presupuneam că ne citesc românii din străinătate (căci în ţară accesul la Internet era încă foarte redus), de la care, de altfel, primeam şi e-mailuri. Dar trăiam cu senzaţia că e foarte important să te poată citi oricine, de oriunde. „Pe Internet, important e să exişti“ – parcă aşa se spunea, nu? Existăm, existăm. Sîntem o sub-pagină din protoistoria „publicaţiilor electronice“ româneşti.

Algoritma

Acum tineretul din ziua de azi este rugat să pronunţe cu încredere cuvîntul *website:* am avut aşa ceva începînd din 1996. Numai şi numai al nostru. La început apăreau tot cîteva articole (10-12), mai tîrziu am pus pe Internet tot conţinutul. Site-ul a fost un cadou din partea firmei Algoritma, care ne-a şi găzduit în tot acest răstimp şi o face în continuare. Cînd l-am văzut, ni s-a părut foarte potrivit: cu pagină de deschidere, cu nişte butoane verzi animate, cu meniul pe partea stîngă, în fine, cu tot ce-i trebuia. Un site simplu şi eficient. În plus, avea posibilitatea căutării după numele autorului, după titlul articolului sau după număr. Şi – mai ales, pentru nişte obsedaţi textual şi ortografic ca noi, cei din redacţie, în majoritate filologi – avea diacritice. Ne-am simţit intraţi în rîndul lumii, mai ales că între timp numărul publicaţiilor româneşti prezente pe *web* sporise.

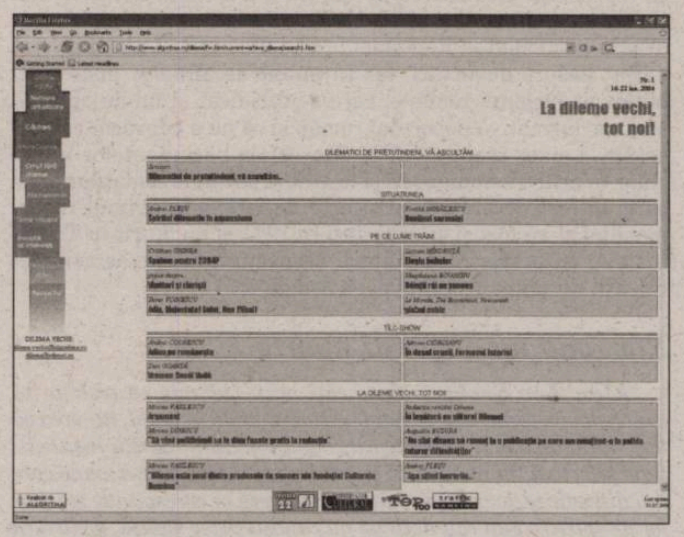

De la numărul 193 din 20-26 septembrie 1996 şi pînă la numărul 559 din 20 decembrie 2003 (ultimul apărut sub denumirea *Dilema),* ne găsiţi acolo, cu toate dilemele noastre. Cînd ne-am schimbat editorul, Algoritma a fost alături de noi, aşa încît tot acolo se află *Dilema veche,* de la numărul 1 (16 ianuarie 2004) la numărul 131 (28 iulie 2006). Dilematicii cu ceva vechime ştiu de ani buni ce înseamnă www.algoritma.ro/dilema. Din august 2006, avem un nou site, „pe numele nostru“: www.dilema.ro sau www.dilemaveche.ro. L-au conceput şi realizat prietenii noştri de la DC Communications, cărora le mulţumim. Restul – găzduirea, problemele tehnice şi toate celelalte – „ţin“ tot de vechii noştri prieteni de la Algoritma. Arhiva *Dilema veche* este în curs de transferare pe site-ul nou. Dar site-ul vechi, cu arhiva *Dilema,* există în continuare şi vrem să-l păstrăm. Nu doar din simplă nostalgie, nu doar ca resursă documentară pentru noi şi cititorii noştri, dar şi pentru că este expresia unui parteneriat de zece ani între echipa noastră şi Algoritma. Un parteneriat care va continua şi care se datorează, în primul rînd, oamenilor care au lucrat pentru noi cu generozitate şi competenţă: dna Mihaela Rohan (care ne-a introdus textele, ani la rînd, în „lumea virtuală“), dl Sergiu Bejan (a cărui eficienţă tehnică este egalată doar de enorma sa amabilitate) şi dl Vlad Ţepelea, directorul firmei Algoritma, devenită între timp InOne Romania, omul care „a pus la cale“ şi a menţinut această lungă colaborare, cu un aer firesc şi cu o rafinată discreţie. Le mulţumim.

P.S. Şi în curînd vom avea şi forum...

În *Academia Caţavencu* de săptămîna aceasta a apărut, sub titlul *„Dilema veche* la ceas de dilemă nouă“, un text care moare de grija noastră, din care citäm (cu neplăcere, dar vrem să ştie şi cititorii noştri despre ce-i vorba, că doar nu toţi citesc *Caţavencu...*): „La ora la care noi scriem aceste rînduri, dilemiştii vechi au ditamai morcovu-n fund şi sînt bîntuiţi de mari şi chinuitoare întrebări în legătură cu venirea lui Cornеţeanu, dintre care una, cea mai chinuitoare, ar putea fi formulată cam aşa: «Aoleo, ce ne facem cu ăsta, dacă ne desfiinţează?»“.

Cititorii noştri sînt cel puţin la fel de inteligenţi ca ai lor şi nu iau în serios tot ce citesc, dar parcă tot ar trebui să-i liniştim:

1) şedinţa de marţi despre care scriu amicii de la *Caţavencu* a fost una obişnuită, între noi, membrii redacţiei; nici vorbă de „întîlnire de gradul zero“;

2) revista *Dilema (veche)* e cam greu de desfiinţat (au mai încercat şi alţii, vă amintiţi?);

3) oricum nu se pune problema desfiinţării ei decît – mai ştii? – dacă ne hotărîm noi, redactorii, să n-o mai scoatem; dar nu vom face asta decît dacă trustul Caţavencu ne momeşte cu salarii mari, vacanţe pe lună, bilete de tramvai cu preţ redus şi poante mai bune;

4) hîrtie igienică avem destulă, ne ajunge şi pentru musafiri;

5) am auzit că morcovii previn orbirea, aşa că le recomandăm amicilor o cură; unde vor ei.

Dilema veche (şi singura)

Cu fiecare click,
121.ro
comunitatea femeilor senzaţionale
îţi deschide
"Pofta de lecturã"
împreunã cu
DILEMATECA şi DILEMAVECHE

Andrei CIURCANU

Povestea celor 10 români anonimi

Cum ar fi arătat România, dacă vreun nume din lista celor 10 – Eminescu, Eliade, Antonescu, Brâncuşi, Carol, Mihai Viteazul, Comăneci, Wurmbrand, Cuza sau Ştefan cel Mare – nu ar fi existat? Cu siguranţă altfel. Moneda are însă şi un revers.

Ce s-ar întîmpla însă dacă ar dispărea oamenii simpli care, prin munca lor de zi cu zi, asigură bunul mers al acestei maşinării care se numeşte societate? Îi ung fiecare în parte rotiţele pentru ca noi, inconştient, să simţim că mergem mai departe. Ce-ar fi dacă am realiza topul celor 10 români anonimi, pe care nimeni nu-i votează pentru că le fac viaţa mai uşoară şi pentru că orice societate are nevoie de ei – brutarul, preotul, vatmanul, doctorul, vînzătorul, poştaşul, poliţistul, dascălul, măturătorul, telefonista.

10 joburi, 10 poveşti, 10 români anonimi.

Telefonista

„Bine aţi venit la Romtelecom, informaţii numere clienţi. Vă rugăm să aşteptaţi. Apelul dumneavoastră va fi preluat în cîteva momente. Sînt Clara Niţă, cu ce vă pot ajuta?“

Cea mai mare realizare de pînă acum sînt cei doi copii. Poate că lucrurile s-ar fi aşezat altfel dacă ar fi urmat facultatea, aşa cum şi-a dorit de tînără. După ce şi-a cunoscut bărbatul, peste cîteva luni a simţit viaţă în pîntece. „Am vrut foarte mult să fac studii superioare. Acum e prea tîrziu pentru asta.“

Operatorul Clara Niţă de fapt nu există şi nu a existat niciodată. E un nume fals. Ca un român învăţat să tragă la jug pentru bunăstare şi bani, ştie că doar moartea şi boala nu-şi găseasc leac, în rest toate se rezolvă. După 16 ani petrecuţi sub iureşul vocilor din ureche, nu-şi doreşte decît să fie sănătoasă. „Vreau doar să-mi stăpînesc nervii şi să ies la pensie cu mintea întreagă.“

Pe **femeia** care joacă rolul Clara Niţă, o aşez printre cei 10 români anonimi pentru că, zilnic, timp de 16 ani încoace, înghite un algocalmin sau un paracetamol ca să se calmeze, pentru ca mai apoi să răspundă zilnic la cele peste 700 de apeluri, la fel de *fresh* precum o boare de dimineaţă. Aşa cum a făcut-o anul trecut de Crăciun şi de Revelion în timp ce noi ceilalţi înfulecam friptură de porc, stinsă în clăbuci închegaţi de vin roşu. „Alo. Bună ziua, vă rog!“

Măturătorul

În Lacul Tei e **Ana Maria Miteaţă.** Într-un halat albastru, îşi agaţă ochii între paiele rare ale măturii şi numără hipnotic fiecare baleiaj al cozii. La 24 de ani se presupune că viaţa ar trebui să-i zburde printre visele de mărire, gîndurile de carieră şi promisiunile nevinovate ale unei iubiri într-un aşternut curat cu iz de iasomie.

„Am terminat 12 clase la «Petru Maior». M-a bătut mama de mică să nu fac străzile la mătură şi uite ce-am ajuns.“ La 20 de ani, a luat-o un ţigan şi i-a făcut un copil. Dragostea, bat-o vina, i-a înglodat mîinile şi a legat-o de marginea unui pătuţ de copil, mult prea devreme. A vrut să facă multe. S-a zbătut să se înscrie la o postliceală.

„Soacra a zis că ce-mi trebuie mie şcoală. Nevasta tre' să stea la cratiţă.“ Pe sub genele stufoase, ochii-i licăresc de negru adînc şi se uită cu jind la tinerele simandicoase ce-i trec pragul măturii în vîrf de toc. „Mulţumesc lui Dumnezeu că sînt sănătoasă şi că am doi copii frumoşi.“

Rîde cu gura pînă la urechi de nenorocirea ei ca un condamnat la moarte ce zîmbeşte hîd eşafodului, jurîndu-şi în barbă să se răzvrătească pînă la cuţit. „Toţi zic că numai proştii stau cu mătura în mînă şi curăţă străzile. Dar uite că nu este chiar aşa.“

Vatmanul

Aproape întuneric şi huruitul nopţii, amestecat cu scrîşnetul de papuci ai tramvaiului, dă fiori pînă şi cîinilor de pripas. În capătul Piperei, doar **Constantin Şuiu** ce mai zguduie podeaua pămîntului. „Aveam 20 de ani cînd am început să lucrez. Am avut de ales: şantier sau tramvai.“ Dacă alegea bine, acum poate nu-i mai amorţeau palmele pe manetele tramvaiului 11 pentru un salariu de nimic, ci făcea bătături la burice pentru cîteva sute de euro în străinătate.

„Meseria asta îţi mănîncă nervii. Nu ai timp de dorinţe, de plăceri. Ieşi noaptea şi te întorci a doua zi. Uite-o pe nevastă-mea.“ Din faţă, un alt tramvai. Constantin face semn cu lumina din cabină. Tramvaiul răspunde. O femeie subţire cu părul cîrlionţat filează în întuneric. „Uite-aşa ne întîlnim. O iubesc. E tot ce am mai scump: ea şi două fete, mînca-le-ar tata.“ Vederea nevestei, ce-i mai descreţeşte fruntea, în rest are parte doar de înjurăturile oamenilor de pe stradă. „Ce să le spun, că tot pentru ei muncesc şi eu? Îi car în spate cu moşneagul ăsta de tramvai şi-s bucuros cînd îi văd că se urcă. Fără ei n-aş mai avea ce pune pe masă.“

La 25 de ani a omorît o femeie. „Mi-a sărit în faţă. Am pus frînă, dar degeaba. Eram prea greu. Acum, cînd trec pe acolo, parcă o simt trecînd pe sub mine. E greu.“ Apoi linişte. Scîrţiit de roţi. Frînă. Voci... Linişte iarăşi. Soneria. „Auziţi! Dacă scriţi de mine să nu scriţi de rău că mă dau afară şi nu-mi mai găsesc liniştea la bătrîneţe. Mai am un pic şi ies la pensie. La anu' împlinesc 37 de ani de cînd tot duc oameni.“

Poliţistul

Agent şef de Circulaţie, **Florin C.,** 37 de ani, 14 ani în folosul comunităţii.

– Aţi visat de copil să deveniţi poliţai?

– Mereu mi-am dorit.

– Cu ce vă mîndriţi că aţi făcut în viaţa asta?

– Naşterea copilului. Am un băiat de 14 ani. Îl cheamă George.

– Şi ce părere are George că tata e poliţist?

– Eu ştiu ce-i în mintea lui? Sînt sigur că e mîndru, pentru că are viaţa asigurată.

Brutarul

38-40 de tone de pîine. 120.000 de bucăţi ies zilnic pe porţile fabricii „Spicul“, din inima Capitalei. O fabrică, în malaxoarele căreia, **Constantin Nicolae,** Ţîcă pentru prieteni, şi-a pus la dospit viaţa. Din 1956 şi pînă acum face din braţe acelaşi lucru: învîrteşte coca şi face dintr-un pumn de aluat o frumuseţe de pîine.

„În tinereţe, cînd intram în brutărie, erau cuptoarele alea vechi. Puneai pîinea la copt şi după aia, Doamne, era un miros că îţi venea să le mănînci pe toate şi alta nu.“

Rubicond la faţă, cu vinişoare sparte sub geana scurtă, Constantin Nicolae îşi declară drăgostea pentru aluat. „Făină, apă şi sare? Nu se face aşa uşor pita. Trebuie dragoste de muncă şi pasiune.“ Îi place ce face şi orgoliul şi-l gîdilă singur cînd se gîndeşte că la fiecare masă un român se bucură de pîinea pe care el a copt-o. „Să ştii că nu-i lucru puţin să dai de mîncare la neamul tău. Mai ales acum, ce sărăcie e!“

Barmaniţa

„Cea mai mare împlinire a fost bărbatul meu. Dumnezeu nu ne-a dat copii, dar ne iubim la fel de mult ca şi acum 20 de ani. E lucru mare, ţinînd cont de ce muncă fac.“

Maria, barmaniţa din birtul de pe malul stîng al Dîmboviţei, stinge pornirile României mici în aburii de alcool, de 14 ani. Apoi înfige în mintea plebei că se poate cere mai mult. „Vin bărbaţi aici şi beau de sting.“ Înainte să le umple paharele, îi ia la descusut. „Îi întreb de una, de alta şi după aia le dau sfaturi. Dacă aţi şti cîţi s-au întors şi mi-au mulţumit.“

Recunoaşte că băutura nu-i bună, dar uneori stinge patima pentru lucruri rele. Femeie puternică, cu braţe de bărbat, îţi ridică barosul cu o mînă, iar cu cealaltă toarnă lichior în măsurătoare, fără să picure pe lîngă, şi apoi aşază paharul pe bar fără tremur.

„Le ascult prostiile, idioţeniile, uneori îi mai trimit acasă cu taxiul pe banii mei că mă gîndesc la săracele neveste de acasă. Mă cert cu ei. Mă şi bat. Asta-i viaţa. Popor fără beţivi nu există.“

Poştaşul

Fruntea curbată ca un şir lung de rîme curioase şi nasul cîrn îi sclipesc în neoanele metroului ca o piele tăbăcită şi scăpată prea mult în baiţ. Îmbrăcat în roşu, **nea Ilie** poartă mîndru numele unei firme de transport rapid. Cară un rucsac mare cît spatele său de elf, vechi de 60 de ani. „E cît de cît bine. Mai fac şi mişcare şi duc şi colete la oameni. De bani nu mă plîng.“ O viaţă şi-a petrecut-o cu o geantă de piele neagră în spate, bătînd la uşile bucureştenilor cu un braţ de ziare, scrisori. Cel mai bine era cu pensia. „Ce fericit era omul cînd veneam cu banii. Iarna mai primeam o cafea. Mă încălzea din cap pînă-n picioare.“ S-au dus vremurile alea. „Alerg toată ziua cu rucsacul ăsta de-mi rup uneori spatele. Ajung să las la cîte o firmă coletul şi se uită la mine de parcă aş veni la furat. Chiar dacă sînt plătit să fac asta, pot să zică şi ei mulţumesc. Vara asta, la o firmă, mi-era o sete... Am cerut un pahar de apă şi secretara mi-a zis că e numai pentru angajaţi. Şi m-a dat rapid afară că vezi, eram transpirat. Spune şi dumneata, ăştia-s oameni?“

Învăţătorul

Primii copii i-a primit „în mînă“ acum 32 de ani, la Cernica: 20 – ţigani şi 22 – români. **Tatiana Vuică** a avut emoţii. Ca la orice început. După aceea, toate au venit de la sine. „Îmi rîde inima cînd mă întîlnesc cu foştii mei elevi care sînt acum doctori, ingineri, medici. De fiecare dată cînd ei îmi mulţumesc îmi dau seama de valoarea acestei profesii.“

La început a avut de ales între farmacie şi şcoală. Taică-su i-a spus: „Nimic nu se compară cu munca alături de un copil. Tot timpul va fi nevoie de cineva care să-i înveţe pe alţii să ţină stiloul în mînă.“ L-a ascultat pe taică-su. Nu-i pare rău. Muzica copiilor e tot ceea ce gîdilă urechile.

Poate că nu ar mai lua în seamă toate necazurile şi nevoile. Ar trece şi peste ruşinea din fiecare dimineaţă atunci cînd se întîlneşte cu vecina ei, femeie de serviciu într-o bancă, care un salariu mai mare decît al ei. Ar trece peste orice, dacă la tot pasul cei ca ea nu ar mai fi luaţi în bătaie de joc.

Acum un an a mers la o tăbăcărie. Meseriaşul a auzit că e profesoară. A refuzat să ia comanda cu un „Noi nu facem de muncă pentru săraci“.

Preotul

Hainele-i negre pînă în pămînt curăţă de frunze veştejite trotuarul. „Nimic nu-i greu cu Credinţă în Dumnezeu.“ **Ionică** păşeşte scurt pe dalele strîmbe şi ciobite. „Acuma toată lumea parcă a intrat într-un vîrtej de unde nu mai ştie cum să iasă. Sînt zăpăciţi cu toţii. E nevoie de voinţă şi credinţă în Dumnezeu. Nu vedeţi că acuma toate-s cu susu-n jos? Săracul e bogat, urîtul e frumos, păcătosul e luat drept evlavios. Răbdare, răbdare şi iar răbdare. Şi credinţă. Cu timpul, toate se îndreaptă.“

Doctorul

Două mari realizări: căsnicia şi cariera. Pentru **Olimpia N.,** la fel ca pentru toţi din breaslă, viaţa unui medic e o încercare în fiecare zi. Dacă porneşti cu gîndul de a face bani, eşti un ratat. Cea mai mare dramă?: „E îngrozitor să te simţi neputincios în faţa pacientului. Să ştii că alţii pot, dar mai ales să conştientizezi că pacientul ştie acest lucru şi te priveşte cum nu poţi reacţiona.“

Distanţa dintre generaţii, lupta pentru supravieţuire, dar mai ales eforturile depuse pentru a se ridica deasupra celorlalţi îl fac pe medicul din faţa mea să accepte o soartă nedemnă şi să vorbească şi în numele soţului, un profesionist în materie de fizică atomică, plecat în străinătate să-şi vîndă „creierul“.

„În ţara asta mulţi cred că noi nu mai avem nimic de dat. Ştiţi ce dureros este să îl văd pe soţul meu îmbrăcat cu haine pe care scrie Japonia şi să ştiu că e român? Soţul meu, alături de mulţi români anonimi sînt cei care fac această societate să meargă. Cel mai greu este momentul eşuării, deşi nu ai nici o vină. Să spui «nu mai pot» şi să pleci în altă parte unde se poate.“

P.S. „Atîta vreme cît vom trăi de pe urma meritelor altor români, ale marilor români, nu vom face din România o ţară de care să fim mîndri. Fiecare român ar trebui, dimpotrivă, să-şi pună problema meritelor sale personale, a succeselor lui, a efortului lui. Mîndria de a fi român e ceva care trebuie luat nu ca punct de plecare, ci ca scop de atins. Altfel, în loc să fie un combustibil energizant, ea va rămîne ceea ce este de multă vreme: un drog şi un somnifer.“ („Mîndria de a fi român“, Andrei Pleşu)

Iaromira POPOVICI

Municipiul Urziceni

– fişă minimalistă între două trenuri –

„Datorită condiţiilor prielnice de viaţă, zona Urziceni a fost locuită din cele mai vechi timpuri. Pe rîul Ialomiţa înainta crapul de Dunăre pînă la salba de lacuri ale pîrîului Cotorca."

Aşa începe coloratul pliant de prezentare a Municipiului Urziceni, editat de Primărie. Şi tot aşa am înaintat eu, reporter timid, de la periferie spre aceeaşi Primărie. Drumul era lung, şi ora destul de matinală. Locuitorii oraşului îşi deretică cu alene buticurile, cu un ochi mereu vigilent la străinul în trecere, pe care-l măsurau din cap pînă-n picioare. Indicaţiile privind direcţia şi distanţa corecte, spre punctul căutat, variau în funcţie de vîrsta şi ocupaţia interlocutorului: concluzia celor mai mulţi dintre ei a fost că, de unde vin eu, nu se poate ajunge pe jos pentru că e foarte departe. Unii s-au oferit să mă ducă pînă acolo, „cu băieţii", alţii mi-au recomandat maxi-taxiul. Cei mai dezinvolţi m-au întrebat pe cine cunosc pe-acolo şi, ce mai tura-vura, ce treabă am.

„Ca aşezare sătească, Urziceniul este atestat documentar la 23 aprilie1596, în vremea domniei gloriosului voievod Mihai Viteazul. Ca urmare a intensificării activităţilor comerciale, în perioada 1831-1864 are statut de tîrg. În 1864, cînd domnea Alexandru Ioan Cuza, Urziceniul este declarat comună rurală, iar în 1895 devine comună urbană (oraş). Urziceniul a fost reşedinţa judeţului Ialomiţa 117 ani (1716-18 aprilie 1833)."

Dacă aş fi fost ghidul vreunui documentar de televiziune despre români şi Românii mari sau mici, aş fi spus că istoria Urziceniului se derula odată cu interminabilul meu drum spre Primărie. Important e însă că amîndouă au avut un sfîrşit: partea introductivă a pliantului nu e atît de lungă, şi am reţinut din ea cam ce mi-a spus, mai actualizat, şi primarul – liberal – **Constantin Sava,** la care, pînă la urmă, am ajuns: că înainte de apariţia industriilor, prelucrarea şi comercializarea cerealelor era principala activitate, urmată de oborul de vite (1838); că industria oraşului a apărut chiar înainte de primul război mondial (Depozitul de fermentare a tutunului al Regiei monopolurilor statului – 1910, Fabrica de cărămizi şi ţigle – 1913-1914) şi a cunoscut un *boom* prin 1962 (Fabrica de ferite – ROFEP, Camping – de textile, de zahăr, de ulei din soia...); că, începînd cu 1994, în oraş s-au extins reţelele de apă şi gaze, s-a pus cablu, s-au construit bănci, un nou sediu al liceului, o catedrală, un spital... şi că în 1995 a fost declarat municipiu.

Partea plină a paharului

Pînă aici, toate bune şi frumoase, ca-n orice pliant cu poze multe, dar cam spălăcite şi, slavă Domnului, text puţin şi mai sec. Primarul Constantin Sava a păstrat măsura din pliant, dovedindu-se rezonabil şi moderat. De altfel, chiar unii din „cetăţenii" Urziceniului, interogaţi pe stradă, au confirmat acest lucru, spunîndu-mi că „primarul nu e băiat rău, nu-i respinge pe oameni, a făcut ceva pentru oraş". Ce merge rău în oraş – pare a fi concluzia oamenilor de pe stradă – se întîmplă pentru că... aşa sînt vremurile.

Primarul îşi recită, liniştit, poezia pe care i-o cer: toată industria de dinainte de '89 funcţionează, şi au apărut şi alte unităţi importante, chiar unele specifice: producătoare de electronică (Midas, cu „import total din Germania şi Austria"), de obiecte sanitare şi mobilier (Martplast, cu 2-400 de angajaţi); în domeniul confecţiilor, Alison Hayes, care a făcut investiţii de 5 milioane de euro în hale de producţie şi depozitare; Fabrica de ulei, din soia, preluată de Expur SA, societate elveţiană, care vrea să facă din ea prima fabrică de metanol – componentă ecologică a combustibililor; firme de construcţii, cu cîteva sute de oameni, care se ocupă de lucrări de apă, canalizare, drumuri, şcoli, grădiniţe... Mai există şi vestita Fabrică de ferite (mai pe înţelesul nostru, magneţi care, pe vremea lui Ceauşescu, se exportau din China pînă-n America, fiind singura producătoare de aşa minuni din S-E Europei), care acum s-a privatizat şi şi-a restrîns numărul de angajaţi.

Totul este privatizat, în Urziceni – adaugă primarul. Şi se poate vorbi de creştere economică: dacă în 2004-2005 se încasau 8-900 milioane lei, impozite pe salarii, pe lună, acum suma se ridică la 34 de miliarde, ceea ce – spune primarul – înseamnă că se lucrează...

Locuri de muncă ar fi suficiente pentru locuitorii Urziceniului, dar lor li se adaugă aproximativ încă 4-5000 de locuitori din comunele din preajmă (Manasia, Alexeni, Coşereni, Jilavele) care vin să muncească tot aici.

Pe stradă, jumătatea mai goală şi haotică...

Oamenii de pe stradă văd mai curînd partea goală a paharului: „locuri de muncă nu prea sînt, multe unităţi sînt terminate, Fabrica de ferite, Romtelecom-ul, Ceramica... E tineret foarte mult, cu studii superioare, care nu are unde să muncească: unii au plecat, alţii muncesc la negru... Pe de altă parte, dacă ai 45-50 de ani, nimeni nu te mai angajează. E plin oraşul de pensionari" – îmi spun, cam în cor, două doamne, una încadrîndu-se în categoria 45-50, cealaltă, fostă funcţionară, actualmente pensionară.

La un moment dat, cele două doamne se despart, doar una mergînd în aceeaşi direcţie cu mine. Pe drum, vorbim şi noi, ca fetele, *off the record*. Despre doamna în şomaj, mai tînără, aflu că, de fapt, nu stă chiar atît de rău, are un bărbat destul de grangur local, ba şi într-un partid din opoziţie, care lucrează în străinătate.

Deci, adevărurile sînt relative, perspectivele – cît se poate de multiple şi oraşul – un *puzzle* mediu ale cărui piese le tot amestecă. „Cum o să meargă bine, dacă merge prost? Se găsesc cîteva locuri de muncă, astea, la alcooluri. Pe vremea lui Ceauşescu, toată lumea muncea. Acum, oamenii de aici, de 40 şi ceva de ani, sînt în Bucureşti, la pază! Acolo au găsit. Jumătate de oraş e acolo. Oamenii de 40 şi ceva de ani, de-aicea, pa! Îţi zice să-ţi faci groapa, şi să te bagi singur în ea, că te sapă!" – spun, tot într-un fel de cor, pensionarii adunaţi în locul amenajat de Primărie să joace remmy.

În ceea ce priveşte salariile, aceiaşi cîrcotaşi jucători adaugă: „Salariul? 3 milioane. Minim pe economie. Patronii caută doar să te muncească". Replica îi aparţine unuia dintre ei, a cărui fată, din această cauză, a plecat în Italia, menajeră, şi a mai avut şi ghinionul „să-i moară baba la care a fost, acu' caută alta...". Pe de altă parte, primarul spune că sub 7, 8, chiar 10 milioane, nu mai găseşti angajaţi, aude de la patronii firmelor. Altfel, preferă să plece toţi în străinătate.

Nici agricultura nu e o soluţie. Aici, administraţia şi cetăţenii se înţeleg: sînt cîteva asociaţii, pămînt fiind doar în comunele din jur, dar cheltuielile pentru culturi sînt mult prea mari – ne spune dl Sava. „Agricultura e la pămînt. Nu merge, nici pămîntul nu merge. Ţăranii nu au bani pentru culturi: 2 milioane e numai arătura. Pentru semănatul grîului, la fiecare hectar, le mai trebuie 9 milioane" – completează un solist din cor.

Mai rămîne soluţia afacerilor proprii, a patronilor locali. Există destui mici întreprinzători: specialişti în reparaţii şi instalaţii de gaz metan, sau în service auto – aflăm de la primar.

Hotelul, şcoala şi altele

Urziceniul se poate mîndri însă şi cu investiţii mai mari. Se înalţă, în oraş, primul supermarket din Ialomiţa, Minimax (fără nici o legătură cu postul de desene animate), din reţeaua XXL (e drept că, dacă intri în el, mărcile produselor nu sînt cele pe care le ştim, ci uşor extraterestre...). Dar şi un hotel de 3 stele, cît pe-aci să fie de 4, Hotelul Royal. Auzisem despre hotel de la o prietenă care are o agenţie de turism, şi care îmi spusese că avea clienţi care veneau special în oraş pentru hotelul ăsta. S-a dovedit că e adevărat. Royal-ul chiar arată bine, are camere destul de mari, mobilate asortat, un etaj albastru, unul bej, şi totul nou, fără sentimentul de putred şi mucegai din bătrînele hoteluri de pe vremuri socialiste. Evident, secretul este faptul că patroana, **Mariana Babagianu,** se ocupă personal şi non-stop. A făcut chiar şi un salon pentru nunţi, care seamănă cu cel din filmul cu J-Lo *(The wedding planner),* cu multe mătăsuri şi funde. Camerele nu depăşesc 1.600.000 lei, cele duble, cu aer condiţionat, frigider, minibar şi de aceea au mulţi străini cazaţi, chiar din cei cu treabă în Bucureşti, dar şi oameni de afaceri locali.

Tot foarte bine se prezintă şi Şcoala nr. 2, „Heliade Rădulescu", despre care aflăm – de la directorul ei, **Constantin Drăghici** – că este fruntaşă pe judeţ, că 93% din elevii ei au promovat la testările naţionale şi că peste o jumătate din aceiaşi şcolari au fost admişi la Liceul teoretic din Urziceni. Într-adevăr, şcoala nu pare cu nimic diferită de cele din Bucureşti, e curată, caldă şi dotată: elevii au 20 de computere, dintre care 14 de ultimă generaţie, cumpărate cu bani de la minister şi bugetul local; grupuri sanitare recent modernizate, la nivel european; echipamente sportive noi; parchet, mobilă, materiale didactice la fel, ba chiar şi faţadă refăcută. Învăţătoarele par foarte preocupate de cum arată clasele: amănuntele contează, şi observ cu stupoare, dar şi cu duioşie, cum doamnele şi copiii au confecţionat huse cochete pentru bănci, ca să le protejeze, iar şcolarii din I-IV au, toţi, gulerăşe brodate, de pension. Clasele astea, mai fercheşe, fac parte din programul *Step by step,* din 1997 la Şcoala nr. 2, o variantă mai nonconformistă de învăţămînt, axat pe prietenie, comunicare, centre de lucru şi, în general, fără lecţii acasă.

Dl Sava îmi spune că şi alte şcoli şi grădiniţe au avut parte de lucrări asemănătoare – termopane, centrale proprii, mobilier nou, dotări informatice – şi aduc, acum, „cu hoteluri de 4 stele". De asemenea, a început construcţia unui spital nou, cu o capacitate de 250 de paturi, investiţie a cărei demarare a fost de 74 de miliarde lei: acum e ridicat, are acoperiş. Se pare însă că noile cerinţe presupun doar 150 de paturi, aşa că spaţiile excedentare rămase vor fi concesionate sau vîndute medicilor privaţi.

Urziceniul nu duce lipsă nici de instituţii culturale: există Clubul sindicatelor dar, după cum reiese din denumire, acesta a cam intrat pe mîna liderilor de sindicat, care fac ce vor cu el. Primăria intervine şi ea unde poate: de pildă, a desfiinţat discoteca pe care aceştia o făcuseră în sala de spectacole, unde, pe 21 mai, de Sf. Constantin şi Elena, se ţin, întotdeauna, „Zilele oraşului". Dacă acolo se încurajează îndeobşte filonul folcloric (ansambluri, formaţii, port popular...), „Revelionul caricaturiştilor", cu vreo două săptămîni înainte de Anul Nou, îi adună pe umoriştii cu vorba sau penelul.

Pe linia gravă, de astă dată, se situează Monumentul eroilor (al tuturor eroilor, din primul război mondial, pînă în 1989), chiar lîngă Catedrala locală, şi ea văzută nouă şi impunătoare. Au fost voci care au contestat monumentul, dar primarul nu vede de ce: este semirotund, cu o cruce aparentă şi cu două tunuri de la Săvîrşin, aşezate lîngă el...

Final închis

După instituţii, reprezentanţii lor, precum şi ai vîrstelor a doua şi a treia, am vrut să vorbesc şi cu tinerii de prin partea locului, mai ales că, vremea fiind frumoasă, îi puteai vedea pe aproape toate băncile din oraş. Primul întrebat a fost un tînăr să-i zicem *sexy,* într-un fel *macho,* uşor înspăimîntător, care adăsta între două fete. La întrebarea, evident banală, ce crede despre Urziceni, răspunsul lui a fost şocant: „Un oraş de puşcăriaşi. Nu putem ieşi în oraş de ţigani şi puşcăriaşi, că ne iau banii şi prietenele. Unde să găsesc de muncă? Mai mult de 2 milioane jumătate nu-mi dă nimeni".

Descurajată, m-am îndreptat spre părculeţul de pe partea cealaltă, unde un grup numeros de adolescenţi, scăpaţi de la liceu, ardeau gazul. Comunicarea a decurs mai rău decît cu seniorul lor de dinainte, pentru că nu puteau articula două vorbe şi întrebau dacă o să apară la televizor (am crezut că asta era dilema sondajelor din anii '90, cînd încă „subiecţii" nu făceau deosebirea dintre reportofon şi cameră...). Cîţiva, ei înşişi mai coloraţi, mi-au spus: „Prea mulţi ţigani, prea multă mizerie". Cel mai vorbăreţ dintre ei mi-a recitat o strofă din maneaua lui preferată. De toamnă: „Vine ploaia cu dolari/ Se face covor de bani;/ Vine ploaia, bine-mi pare/ Se face grămada mare".

Cînd cercul adolescenţilor s-a tot strîns în jurul meu, potenţial ameninţător, am tulit-o, cu o senzaţie incertă. Nu ştiu dacă mi-a plăcut Urziceniul, pînă la urmă, sau dacă i-am prins „spiritul". „Ce să fie – vorba unui pensionar din grupul deja citat – Urziceniul? Un tîrg, aşa, un nod de cale ferată. Cu Unirea (echipa de fotbal locală, *n.a.)* acum în divizia A". Sau, poate, varianta primarului: „Urziceniul? Altceva faţă de Ialomiţa, mai aproape de Bucureşti şi de mentalitatea bucureştenilor".

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Îngeraşii

Să mă iertaţi de aşa vorbă proastă, dar sîntem luaţi de fraieri. Nu-i nevoie să te pricepi la politică şi nici să fi fost pasionat în mod deosebit de viaţa şi activitatea aleşilor naţiei în anii de după 1989, ca să pricepi, măcar acum, în ceasul în care Turcu l-a mazilit pe Vosganian, că biografiile oficiale nu există şi că, în clipa căderii lui Ceauşescu, s-a mai prăbuşit ceva: omul nou, omul „Epocii de aur“, cu idealurile şi crezurile lui cu tot.

Metamorfoza a fost, în nenumărate cazuri, instantanee: comuniştii de ieri au devenit democraţii de azi, turnătorii la Securitate s-au declarat victime ale regimului totalitar, familiile de activişti au îngropat în sertare carnetul de partid şi au făcut, rapid, o colivă publică în amintirea rudelor ucise de Ciuma Roşie. Nu insist. Procesul de metamorfozare subită e atît de recent şi, desigur, atît de cunoscut, încît nu cere exemplificări suplimentare. Le ştim, îi ştim.

Cînd scriu că sîntem luaţi de fraieri, mă gîndesc doar la circul ieftin jucat de unii dintre cei care au încercat din răsputeri, în ultimii ani, să uite ce-au fost şi ce-au făcut pînă în 1989. Eu, unul, sînt convins că Ion Iliescu, bunăoară, n-are nimic a-şi reproşa în legătură cu trecutul lui de activist. S-au găsit în ultimii ani destui care să-i spună că a fost unul dintre cei mai luminaţi şi mai umanişti secretari de partid pe care i-a avut PCR, încît domnul Iliescu are, cu siguranţă, la această oră, conştiinţa împăcată. Se întîmplă ca după un divorţ: pe măsură ce trec anii, chiar dacă tu ai fost cel care a provocat ruptura, cu ajutorul cîtorva prieteni „de bine“, ajungi să ignori adevărul şi să-l blamezi public pe celălalt. Conştiinţa adoarme tranchilizată sub injecţii cu uitare şi urgenţe.

La fel trebuie să se fi petrecut lucrurile şi cu Mona Muscă, şi cu Miki Spagă sau Corneliu Vadim Tudor. I-a luat vîrtejul anilor de după 1989 şi o ceaţă groasă le-a acoperit păcatele tinereţii revoluţionare sau ciripitoare, după caz. Prin urmare, mai că-ţi vine să-i crezi cînd, puşi faţă-n faţă cu hoitul propriului trecut, strîmbă cu tărie din nas, negînd, înverşunaţi, orice legătură cu o perioadă pe care, în mintea lor, au uitat-o de mult.

Din păcate pentru unii dintre ei, au rămas urme: o notă, două, o declaraţie de înfierare proletară a burghezo-moşierimii, un volum de poezii pupincuriste, o copertă de dosar de recrutare sau măcar memoria vreunui alt securist. Oricîte conferinţe de presă ar face şi oricîte scuze publice şi-ar cere, personajele din categoria sus-pomenită sînt aproape imposibil de crezut. Sau de iertat. Cu atît mai mult cu cît, luîndu-ne de fraieri, încearcă, mai nou, să joace cartea onestităţii absolute, privind în vîrful microfoanelor – asemenea lui Miki, pe treptele CNSAS – şi rostind serafic „Nu ştiu, nu eu...“.

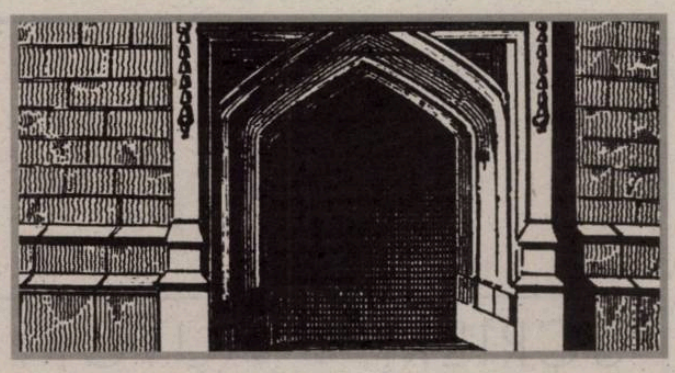

Să mă iertaţi, din nou, de aşa vorbă proastă, dar sîntem luaţi de fraieri. Speranţa mea are temei pe faptul că nu sîntem.

Cu ochii-n 3,14

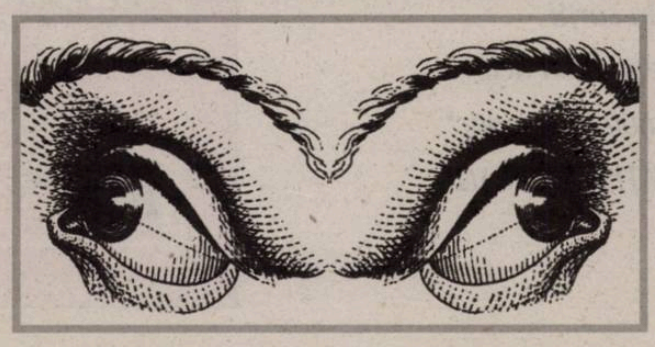

PRECIZĂM PE ACEASTĂ CALE CĂ TOATE MUŞTELE DEJA SPUSE S-AU RISIPIT CA PRIN FARMEC (FĂRĂ SĂ-ŞI ANUNŢE ZBORUL) CÎND PROCESUL DE MĂRIRE A BUZELOR A DEVENIT OFICIAL (CA SĂ NU SPUN UŞOR ACERB)

● Într-un profil dedicat lui Cosmin Bumbuţ şi transmis sîmbăta trecută pe TVR Cultural, la un moment dat se spunea că artistul a colaborat, pe la începuturile sale, „cu o cunoscută revistă culturală“. Înţelegem reţinerea celor de la TVR în a pronunţa denumiri de reviste („ca să nu spună CNA că e reclamă mascată“), aşa că precizăm, pe această cale, că acea „cunoscută revistă culturală“ se numea *Dilema* şi că atunci, ca şi acum, este o mare bucurie pentru noi colaborarea lui Cosmin Bumbuţ. (**M. V.**)

● Dilemă practică: dacă o muscă se aşază pe monitor şi mişti nervos cursorul spre muscă şi pe sub muscă, de ce nu fuge? Toate muştele fac aşa sau doar musca mea de luni la prînz? Am văzut pisici care sar ca proastele cu capul în ecranul televizorului ca să prindă maşinile de la Formula 1. Muştele ştiu că un cursor nu le atinge? Toate muştele sau numai a mea? Musca mea e mai deşteaptă decît o pisică? Asta înseamnă că luni, pe la prînz şi un sfert, am strivit cu ziarul o muscă excepţională? Oare am întrerupt la timp o mutaţie, un pas spre inteligenţă care putea naşte o contra-civilizaţie pe Pămînt? Sînt un erou salvator sau un barbar care a distrus acel ceva fără să încerce să-l înţeleagă? Contează dacă am strivit-o cu *Dilema veche* sau cu *Le Monde Diplomatique?* (**C. G.**)

● Citesc că văduva lui Steve Irwin, vînătorul de crocodili omorît de o pisică de mare acum două luni, e scandalizată de parodierea, în *South Park,* a fostului ei soţ. Ceea ce îmi aduce aminte de o măgărie pe care am uitat să o săvîrşesc. Bun, ştiu că sînt îngrozitor, că am inimă de piatră şi nu sînt demn de rasa umană, că nu am fost bătut la timp şi, dacă aş fi mama, mi-aş da (adică mie) două palme în acest moment. Consideraţi toate astea deja spuse. DAAAR, pe dvs. nu vă enerva vînătorul ăsta? Spuneţi-mi că nu aţi ţinut niciodată cu crocodilul şi nu vă cred. Da, nu e bine să vorbeşti aşa despre defuncţi, dar dacă îţi construieşti cariera făcînd spectacol cu animale sălbatice pe care le iriţi, te aştepţi ca la un moment dat... Adică... statistic vorbind... se mai întîmplă... Mă-nţelegeţi? Că nu degeaba stau eu la birou şi omor muşte în loc să alerg crocodili. (**C. G.**)

● Dacă pînă vineri, ora 13,10, am mai avut vagi îndoieli cui-şi-la-ce-a-folosit megaemisiunea *Mari români,* ele s-au risipit ca prin farmec, în troleibuzul 86, între staţiile Piaţa Spaniei şi Piaţa Gemeni, adică o pe distanţă de cel mult două sute de metri. Două adolescente, eleve de liceu industrial, cel mult economic, cu machiaj „de scenă“, decolteuri şi toate cele, dezbăteau cu „hai, mă, fată, că n-a fost aşa“ marea finală. Să auzi numele lu' „regele Carol“ şi al lu' „femeia aia care l-a prezentat; mi-a plăcut pen'că avea stil“, dar şi al lu' „Dan C. Mihăiescu, ăla“, în guriţele date din belşug cu ruj ieftin de Obor şi cu trei fire destul de fine de mustaţă deasupra – iată o realizare reală a postului public de televiziune! (**A. P.**)

● Pe Mediterana, în largul Beirutului, două avioane israeliene au avertizat cu fumigene un elicopter care decolase fără să-şi anunţe zborul de pe o navă germană aflată în zonă, conform planului ONU pentru încetarea focului. Incidentul s-a consumat fără consecinţe grave, *Gott sei Dank* (cum ar spune şi Singer, şi Grass). După ochiul meu educat marxist de Groucho, scena depăşeşte orice imaginaţie a istoriei moderne şi a gagman-ilor ei. (**R. C.**)

● Mă întreb ce o înţelege omul mai simplu cînd aude că România are un *comisar* la Uniunea Europeană (se gîndeşte la poliţie?). Dar cînd mai aude şi că acestui *comisar* i s-a dat *portofoliul* (portofel cu bani?) *multilingvismului?* Greu şi de repetat aşa o drăcovenie nemaiauzită. (**A. M.**)

● „Alina Buzatu îţi prezintă întreg procesul de mărire a buzelor“ – ne spune promo-ul emisiunii *Stilul Oana Cuzino.* Ce s-ar mai putea adăuga? (**C. P.-B.**)

● Barack Obama, 45 de ani, senator de culoare al statului Illinois, a devenit una dintre cele mai populare personalităţi în SUA. Săptămîna trecută, lansarea cărţii sale *Curajul speranţei* era planificată să înceapă la o librărie, la ora 11,30. Coada pentru autografe s-a format de la 5 dimineaţa. Au apărut şi cei care văd în el un candidat la preşedinţie, dar nu pentru alegerile din 2008, avînd în vedere că este doar de doi ani membru al Congresului. Se fac referiri la alegerile din 2028 sau 2032. Ce înseamnă să te aşezi din timp la coadă... (**M. B.**)

● Nu ştiu de ce mă enervez pe loc de cîte ori citesc, pe la mijlocul străzii Căderea Bastiliei, inscripţia următoare (scrisă *oficial,* ca de primărie sau de poliţia rutieră), pe peretele exterior al unei case: „Pentru evitarea oricăror neplăceri *ulterioare,* vă rugăm *insistent* nu parcaţi în faţa *proprietăţii*“ (s.m.). Lingvistic, mă deranjează cuvintele subliniate; stilistic, am început să prefer sinceritatea gen: „Nu parcaţi-i, sparg cauciucurii!“. (**S. S.**)

© R. Duţă

● Mulţumesc lui Alin Buzărin care m-a lămurit cum e cu pronunţia atacantului francez de la Steaua: mai există un „é“ în Thréau, numai că presa românească nu se încurcă în asemenea fineţuri ortografice. *Mea culpa!* Nu îmi retrag însă aprecierile negative la adresa comentatorilor sportivi de la PRO TV: logoreici, plini de clişee şi de superlative, subiectivi (ca să nu zic uşor naţionalişti). (**M. C.**)

● Pe o străduţă care se strecoară dinspre Magheru înspre Parcul Icoanei, pe lîngă „Cărtureşti“, un magazin uitat de consumismul acerb: *„Remaiem ciorapi!“.* Din păcate, remaieza, doamna Marilena, îşi cere scuze, într-un anunţ lipit în geam: „Sînt în spital, mă întorc pe 1 noiembrie“. Îi dorim, şi pe această cale, însănătoşire grabnică. (**S. G.**)

CICĂ UN PROSOP FRIPT UNEORI SCOATE LIMBA ŞI OFERĂ O MODIFICARE CELOR MAI BUNE OPT ANIMALE

● Cică în Tasmania, după moartea soţului, văduva este obligată să poarte în jurul gîtului – pentru o vreme – penisul soţului mort. Între timp, soţul e îngropat şi atunci, mă întreb, cu „colierul“ ce se face!? (**M. C.**)

● Numai asta nu văzusem pînă acum: duminică după-masă, în plină Piaţă Cantacuzino (între Grădina Icoanei şi Parcul Ioanid), era parcat un ditamai Maybach negru (din cel cu perdeluţă în spate). Doi indivizi au coborît, au deschis portbagajul, au scos un prosop şi o cutie cu table, le-au aşezat frumos pe maşină şi-au început să joace – sub privirile curioase ale poliţiştilor care apărau ambasada arăbească de vizavi şi ale unui chibiţ venit iute din vecini – de la restaurantul „Balthazar“... Un fel de: „Hai la un zar, Balthazar!“. (**a. l. ş.**)

● Groaznice (nu pot spune „de rîsul lumii“) două reclame ce se mai perindă la TV din cînd în cînd. Într-una, o fetiţă trece prin parbriz pentru că părinţii ei nu i-au prins centura de siguranţă. Mă rog. Ideea e corectă, dar nu putea fi altcumva sugerată? În alta, un ţopîrlan îmbrăcat în bucătar îi dă unei femei în vîrstă în cap cu un pui fript (!) pentru a ne convinge ce sănătoasă e carnea de pui. Nota 4 – amîndouă la un loc. (**A. C.**)

● Mă-ntreb cine poate fi atît de ahtiat de expunere audiovizuală încît să accepte o invitaţie la emisiunea lui Andrei Gheorghe, *Politică, frate!* (titlul spune totul)... Oho, sînt destui. „Moderatorul“ (care n-are nici un Dumnezeu, decît ăla numit Rating) îi ia la pertu, se răţoieşte la toţi, se strîmbă, ţipă, uneori scoate limba – şi dă tot timpul impresia că scuipă ecranul. Am înţeles: A.Ghe vrea să fie un Howard Stern pe româneşte; nu reuşeşte decît să fie un Gigi Becali care mai scrie şi, în loc să dea, ia bani (de la două televiziuni)... (**a. l. ş.**)

● De la o vreme, pe la noi, multe lucruri se vor a fi europene. În Berceni, un magazin cu materiale de construcţii oferă clienţilor *euro chit.* (**D. S.**)

● Am auzit la radio un spot publicitar în care nişte copii cîntau colindul „Domn, Domn, să-nălţăm!“. Cu o singură modificare: în loc de „Domn“, spuneau „DOMO“. Oare pentru chestia asta copywriterul care a făcut spotul o mai fi primit şi bani? (**C. P.-B.**)

● În turneul final de la Madrid al celor mai bune opt jucătoare de tenis din lume, patru sînt rusoaice. Toate antrenîndu-se şi trăind în Statele Unite. Să-mi fie cu iertare, dar această situaţie îmi aduce aminte de cuvintele lui I.V. Stalin, în 1938: „Elanul bolşevic rus şi spiritul practic american pot săvîrşi împreună minuni“. (**R. C.**)

● Există animale pe care le compătimesc. De pildă, furnicarul Tamandua care are nevoie de cîteva mii de furnici la fiecare masă. Tantal era mic copil! (**M. C.**)

DILEMATECA

SCRIERI ● AUTORI ● LECTURI

Din 27 octombrie, găsiți la chioșcurile de presă numărul 6.
Doar 5,5 lei.

Din cuprins:

● DOSAR: *Francofonia: triumful literaturii sau victoria sloganului?*

● ANCHETĂ: *Cine este primul dumneavoastră cititor?*

● INTERVIU cu Nicolae Manolescu:

„Cred că personajele sînt mult mai interesante decît oamenii“

● SPECIAL – TÎRGUL DE CARTE DE LA FRANKFURT

● REPORTAJ: *Frankfurt, metropola cărții*

Interviu cu Wolf Lepenies, laureatul Premiului Păcii

Andrei Pleșu: „Wolf Lepenies – un Don Quijote pragmatic“

● *RECOMANDĂRI* ● *RECENZII* ● *NOUTĂȚI EDITORIALE*

Dilemateca

Îți dă de citit

Radio România Cultural · www.onlinegallery.ro · SAPTESERI · Cuvântul · DILEMA VECHE · Observator Cultural · rfi · Ziarul de Iași

Forum de l'info rfi

iași 97.9fm
craiova 94fm
cluj 91.7fm

Ce punem în valiza pentru Europa?

Despre 1 ianuarie 2007 s-a spus tot ce era de spus. Ce va urma? Peste aproximativ 2 luni, România va fi membră a UE. Ce bagaje trebuie pregătite pe 2 ianuarie? Cu ce proiecte vine România în dezbaterile europene? RFI România vă propune o discuție pe această temă: **speranțele legate de intrarea în marea familie europeană.**

luni 6 noiembrie ora 16:00
în Loggia, str. Smârdan 9 (lângă BNR)
intrarea liberă

93.5 fm rfi radiofranceinternationale romania

ne cunoaştem?

THE MONEY CHANNEL · DILEMA VECHE · Novotel Bucarest · AIR FRANCE · COMUNICATEDEPRESA.RO

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. 146 ● 10-16 noiembrie 2006 ● 24 + 4 pagini ● 2,50 lei
Internet: www.dilemaveche.ro

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Deptul
de a nu fi informat“

pagina **3**

Adrian Cioroianu
„Moderatorii
lipsei de moderaţie“

pagina **6**

VA URMA
supliment editat
în colaborare
cu Centrul Internaţional
de Artă Contemporană

Discriminare pozitivă

„Nu e de ajuns să ai idei bune şi corecte ca să fii sigur că sînt ferite de riscul de a se vedea tolerate, apoi acceptate şi, în final, devenite clişee anodine în pălăvrăgeala de toate zilele.“

ANDRÉ GLUCKSMANN – „PROSTIA“

5 948467 000018 45

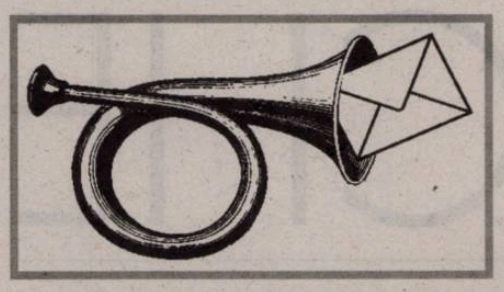

Actualităţi

Cioran interzis?

Vă scriu sub via impresie a manifestaţiei care s-a derulat sîmbătă, 28 octombrie 2006, în Piaţa Constituţiei, avînd drept stindard numele lui Cioran. Manifestanţii au luat atitudine faţă de proiectata Lege a Cultelor, care prevede că orice produs cultural care aduce „profanare simbolurilor religioase“ să fie interzis. Mărturisesc că mă aflu în faza de redactare a unei teze de doctorat, avînd ca temă gîndirea filosofului de la Răşinari şi am fost viu surprinsă şi, de ce nu, scandalizată de intenţiile Cultelor.

Este regretabil şi de necrezut că opera unui filosof ar putea fi interzisă. E un semn de imaturitate a societăţii în care trăim. În clipa în care cineva află că o creaţie (de care nu luase cunoştinţă) a fost interzisă, va fi încercat de un viu imbold de a o cunoaşte: psihologia fructului oprit! Adam, dintre toate fructele raiului, a rîvnit tocmai mărul din Pomul Cunoaşterii, care-i fusese interzis de către Dumnezeu... Cenzurarea unei opere (Legea a trecut de Camera Deputaţilor şi se află pe masa Senatului) e un semn de imaturitate a autorităţilor, care vor să condamne la uitare o operă care nu se conformează tabu-urilor. Se întîmplă în România de astăzi lucruri demne de Inchiziţia spaniolă a secolelor XIV-XV-XVI... Lumina, se pare, încă nu a învins noaptea României postcomuniste: sîntem la fel de radicali în a îmbrăţişa valorile religioase precum au fost unii – tot exponenţi ai poporului român – în a combate cultul bisericesc... Cînd, oare, vom deveni urbani şi... normali în perceperea unor valori spirituale şi în dialogul social, cel atît de invocat după 1989? Orice interdicţie provoacă efectul invers: curiozitatea, idealizarea fructului oprit cu nimbul dorinţei... Nu vorbesc despre legalizarea căsătoriilor de tip homosexual. În fapt, devierea de la bunele moravuri nu trebuie încurajată. Ne gîndim la copiii noştri cărora le interzicem să umble cu mîinile murdare. Orice bună educaţie porneşte de la principiile igienei.

Atunci, însă, cînd un scriitor este privit ca autorul unui gest de „profanare a simbolurilor religioase“, nu trebuie să uităm că el a făcut-o cu sinceritate, în numele unui crez intelectual, pentru care va găsi întotdeauna motivaţii... Cei care nu pot suporta rechizitoriul la adresa Divinităţii, intentat de Cioran, nu au decît să lase cartea din mînă, nu să ia dreptul tuturor de a o cunoaşte. Ar fi gravă şi de neînţeles radierea din spaţiul public a unui produs spiritual care a stîrnit vii controverse şi... frustrări... Nimeni nu are dreptul să-i răpească celuilalt dreptul de a judeca cu propriii ochi şi cu propria-i conştiinţă. A pune anatema pe un produs spiritual era practica de tristă amintire nu doar a Inchiziţiei, ci şi a bolii roşii a comunismului, de ale cărui racile ne împiedicăm şi astăzi, în drumul nostru şovăielnic spre o democraţie luminoasă...

prof. Gina AFRASINEI, Vaslui
gina_afrasinei@yahoo.com

Nr. 142: *„Comunismul de consum“*

Unde era stofa de luptător?

În prima parte (a comunismului), abia pe la 9 ani am aflat ce poate fi o portocală, o ciocolată (de bună calitate), de banane nu putea fi vorba. Apoi a fost ceva mai bine în privinţa consumului. Dar, începînd cu vara neuitatului am 1980 a fost cumplit. Pregăteam un examen împreună cu o colegă, undeva într-un sat cam la 20 km de oraşul de domiciliu şi locul de muncă. În acea vară, am aflat ce înseamnă să nu găseşti în magazin unt, telemea, salam. Apoi, tot ce s-a mai găsit a însemnat înghesuială cumplită la cozi, nerăbdare temîndu-te că se va termina şi sculat dimineaţa foarte devreme pentru lapte şi uneori ulei. Tot în acei ani, am mers la mare cu fiul meu. În camera de hotel, celălalt pat era ocupat de o domnişoară din Timişoara. M-a întrebat surprinsă de ce cumpărasem atît de mult săpun. Pur şi simplu era greu de găsit. Altădată am cumpărat cîteva cutii de perlan alb şi mi-am dat seama că nu prea am cum să le duc acasă (fiind prea multe). Foarte dimineaţa la piaţă se întîmpla să te păcălească ţăranii la cumpărat de brînză de vaci şi unt. Dar tot cam atunci am cumpărat şi *Istoria literaturii române* de G. Călinescu plus alte două cărţi băgate în porţie. Am răsfoit-o şi am citit despre cîţiva scriitori preferaţi. Acum, e foarte veche şi rămîne, cred, un document.

Nu prea consumam combustibil. În apartament nu aveam căldură, nici apă caldă şi seara cu ţîrîita curent electric. Nici la şcoală aceste produse „de lux“ nu prea puteau fi consumate. Din cînd în cînd ne mai adunam la o porţie de scovergi şi nechezolul aferent. Se mai putea consuma peşte din conservă, cu maioneză. Cam patruzeci de minute de mers sănătos pe jos pînă la şcoală era porţia zilnică. Dacă seara la întors prindeai autobuz. Cel mai rău era că, din zorii zilei, în spatele magazinului şi al blocului în care locuiam soseau harnicii şezători la coadă. Poate la ora 13 sau seara la ora 18 se aducea ceva. Totul se termina într-un haos insultător pentru speţa umană. Am trimis cîndva un elev să ne cumpere banane. Se auzise că mult timp vor lipsi. Bananele aduse au fost atît de puţine încît renunţarea sau păruiala erau soluţia cinstită. În cazul primeia erai tratat de fraier(ă). Unde era stofa de luptător? Şi articolele de îmbrăcăminte se procurau greu şi pe sub mînă.

Îmi amintesc cu cîtă plăcere urmăream un serial cehoslovac atunci, despre un spital de urgenţă. Am suferit mult cînd n-a mai fost posibil. Mai menţionez doar că în 1988 se putea cumpăra tacîm de peşte (cap, coadă şi os) şi un fel de lebărvurst cu gust de nisip care putea fi cumpărat, dar nu putea fi mîncat. În 1989, după ce am stat iar „la coadă“ şi am fost ultimii care ne-am luat „raţia de libertate“, am simţit în sfîrşit că trăim o mare schimbare. Dar, deşi mare, nu a fost cît şi cum am fi dorit. Poate acum, consumînd alte produse culturale şi mai plimbîndu-ne prin Europa, să avem miniştri ca-n Suedia. Care nu plătesc impozitul pentru bonă şi taxa pe cablu. Noi ştim de ce. Săracii lor nu seamănă cu săracii noştri. Aşteptăm o diminuare a polarizării societăţii. Poate din naivitate.

Maria NICULESCU
Oneşti

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Replici

Nr.142: Articolul doamnei Alice Georgescu, „Vremea omului“

Ştiţi, e acel entuziasm, ce la sfîrşit se dovedeşte prostesc, care mă însoţeşte cînd intru într-o sală de teatru. O mulţime de indivizi necunoscuţi, cu care voit sau nevoit, vizibil sau nu, te iei de mînă pentru a intra în spaţiul fictiv clădit pe scenă. Ce te faci cînd, în loc de comunicare liberă şi nemărginită, te alegi cu ghionturi în spate şi degete călcate? Şi mai ales, ghici ciuperca mea, de la cine onorurile acestea?

Păi, s-o iau cu ce ar fi trebuit să încep din primele rînduri. Am asistat împreună cu o bună prietenă şi colegă de liceu la spectacolul japonez *Îmblînzirea scorpiei* de Shakespeare, în sala Amfiteatru a Teatrului Naţional. Cum furăm în postura de invitate, ne-am trezit în sală gonite de pe un loc pe celălalt de diverşi, ce-şi revendicau bucata de fotoliu. Cu profesoara instalată de mult confortabil în nu-ş' care rînd, dă-i bătăi şi caută un loc neînhăţat care, cu multă bunăvoinţă îţi oferă un unghi măcar OK pentru a ochi şi subtitrarea (execrabilă, de altfel, dar ce Dumnezeu, se presupune că elevii de liceu ştiu cum a bătut cîmpii domnul Shakespeare, nu-i aşa, dragii mei confraţi?).

Mă rog, ca să nu mai lungesc vorba, ne aşezăm pe scări, verificînd a nu deranja pe cei lungiţi pe scaunele din spatele nostru. Luminile se sting, jocul începe! Porneşte însă şi distracţia din ultimul rînd! Hmm... cu cine să încep, căci nu e loc pentru discriminări, toţi au fost absolut magnifici! O domnişoară fină – a cărei vestimentaţie, că tot veni vorba, nu vreau să o comentez, umilul meu instinct dizainăresc punîndu-mi capac – ofuscată şi de-a dreptul obosită, se lamentează de banalitatea piesei, ca mai apoi, sub efortul intelectual colosal să care afară după dînsa alţi doi prinţi bătuţi cu cui în frunte, pentru, probabil, o cură de oxigen.

„Slavă Cerului!“, urla în mine bunul-şimţ, căci e greu pentru cineva care iubeşte teatrul să îndure astfel de comentarii scîrboase, numa' că, ţeapă! Încep cu pălăvrăgeala doi flăcăi din penultimul rînd.

Parcă prea de tot! Mă mai bucur de piesă, cei trei se întorc, primesc o talpă pe degete, mă abţin, se scuză, zîmbesc, ei se aşază, eu îmi continui vizionarea. Toate bune şi frumoase, pînă aud spunîndu-se cu patos cît de „bună“ e actriţa ce o interpretează pe Bianca. NU SE POATE!! Măi, copii, cine naiba v-a crescut şi vă pregăteşte pentru lumea de după liceu?! Părinţii? Profesorii? Oare liceenii nu reprezintă altceva decît nişte indivizi în care tropăie hormonii şi prostia? Unde e parul sfînt să vă mîngîie capul dospit cu tembelism şi ignoranţă? Şi dacă continui cu povestea, mă pot lega şi de domnii de la catedră, ce probabil şi-au agăţat în cui demnitatea şi răbdarea, pentru a preda, dacă o fac, unor astfel de nerozi. Pentru a fi însă pe deplin cinstită, voi adăuga că şi din liceul în care învăţ, „Sf. Sava“, am zărit în sală vrednici iubitori de artă, „sfătuiţi“ de aceeaşi doamnă profesoară – din rîndurile de mai sus – că nimic nu ar părea mai pitoresc decît închinarea unor buchete de flori, din respect, evident, actorilor. Mă întreb, în final, unde s-a jucat mai bine teatru: pe scenă sau printre rîndurile din sală?

Pentru a încheia, să nu uit de fluierăturile din final, că acu', dacă n-ai flori şi te doboară dorul de stadion, fluieri. Mă întreb însă unde a avut locul în sală doamna Georgescu de nu a auzit hărmăiala de la sfîrşit? Poate bine pitită, ştiu şi eu?

Piesa, cu bune cu nebune, m-a trimis mulţumită acasă, încîntată de contactul cu o cultură vie, oarecum necunoscută mie, şi plină de nădejde cu privire la potenţialul valoros pe care încă-l mai deţine teatrul nostru.

În rest... jos pălăria, *mon cher!*

Ioana Alexandra GHERASIM
clasa a XI-a

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Roşia Montană**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Ruxandra TUDOR
(secretar de redacţie)
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.dilemaveche.ro
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

Dilema veche este marcă înregistrată a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 14.000 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 113 lei pentru 1 an, 57 lei pentru 6 luni şi 29 lei pentru 3 luni, cont lei: R008BRDE445SV50236294450.

Abonamentul extern costă 110 de euro pentru 1 an, cont euro: RO93BRDE445SV50236534450.

Relaţii la telefon: 318.22.05.

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Dreptul de a nu fi informat

În Germania Federală, știrile de seară ale televiziunii naționale durează cincisprezece minute. În România se întîmplă frecvent ca emisiunile echivalente (plus comentarii, dezbateri, reviste ale presei etc.) să ocupe întregul program. Stăm sub o avalanșă indigerabilă de informații tari și adormim în plină indigestie. Parcă niciodată n-am fost atît de „abuzați“ mediatic. Niciodată? Iată, mai jos, dovada că eram speriat încă de acum unsprezece ani. E vorba de un articol apărut în Dilema *în octombrie 1995. N-am nimic de adăugat.*

Una dintre voluptățile perfide ale vieții sub dictatură era voluptatea de a accede la informații interzise. Cîte un ziar franțuzesc sau nemțesc strecurat furtiv prin bagaje, efortul de a înfrunta, seară de seară, hărțuiala bruiajului pentru a asculta Europa Liberă, Vocea Americii sau BBC-ul, cartea de contrabandă, scrisorile cifrate, vestea șoptită în treacăt de cîte un turist, prieten sau diplomat străin erau tot atîtea bucurii riscante, tot atîtea păcate dulci, de natură să transforme pustiul cotidian într-o mică aventură înviorătoare. Îmi amintesc că în decembrie 1989 ascultam toate edițiile de știri ale Europei Libere, deși știam că în fiecare seară același grupaj se relua neschimbat, de mai multe ori. Speram să apară, în ultima clipă, ceva nou, după cum, în adolescență, reciteam neobosit istoria bătăliei de la Waterloo, cu dorința secretă (și absurdă) ca sfîrșitul să fie altul.

După 1989, tipul acesta de voluptate s-a stins. Am asistat cu toții la o proliferare epidemică a gazetelor, canalelor de televiziune și posturilor de radio, astfel încît din edificatoare, informația a devenit dizolvantă. Deosebirea dintre informație, zvon, bîrfă, minciună strategică sau partizană, calomnie, bășcălie iresponsabilă, intoxicare și scandal a devenit insesizabilă. Încet-încet, a trebuit să descoperim că noua explozie informațională poate manipula opinia publică la fel de eficient cum o făcea, înainte, absența sau dozajul interesat al informației. Mediile au început să-și arate – dincolo de prima euforie – partea de umbră, primejdiile latente. Mai întîi, prin acumulare și diversitate ele au căpătat o stranie componentă de *divertisment*. Ca să ai public pentru știri douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru (cum vrea, de pildă, celebrul CNN), trebuie să te asiguri, ca producător, că știrile sînt ambalate „atrăgător“, că spectatorul nu se plictisește. Știrile trebuie să fie „amuzante“, eventual înfiorător de amuzante. De aici, două inevitabile urmări:

1. Excesul cantitativ. Furnizarea de „noutăți“ intră în criză de supraproducție, cu efectele negative care decurg din orice criză de supraproducție. „Oferta“ depășește limita de toleranță a capacităților noastre de asimilare, „scara umană“ firească e contrariată prin ubicuitatea gazetarului mondial, aflat în plină incontinență profesională. Lumea informațiilor suferă de obezitate. Aflăm neîncetat atît de multe, încît sfîrșim în stupoare și greață. Lăcomia e urmată de o somnolentă sațietate. E limpede că n-am fost făcuți să fim contemporani clipă de clipă cu tot restul planetei și că, așa cum nu putem mînca oricît, nu putem înghiți toată informația care ni se transmite, nu putem trăi simultan toate dramele lumii și toate exaltările ei.

2. Excesul de negativitate. Exigența divertismentului creează nu numai inflație informațională, ci încurajează totodată un regim preferențial pentru știrile sumbre. Cu alte cuvinte, trebuie să livrezi nu doar *cît mai multe vești,* dar și *cît mai multe vești proaste.* Informația tinde astfel să devină șocantă, traumatizantă, terorizantă. Raiul n-are haz, prin urmare reportajul cel mai vandabil, visul ziaristului, este reportajul despre Iad, despre îndrăcirea lumii. Sub pretext că vrea să fie totală și necomplezentă, știrea devine otrăvitoare. Ea stîrnește oroarea, fără a reuși să purifice și să educe. De la o vreme, a te informa e a cultiva în chip pervers vecinătatea catastrofei.

Un alt efect al abuzului informațional este, în mod paradoxal, demisia opiniei publice de la răspunderile ei minime: întrucît prin mijloacele audio-vizuale moderne știrile dobîndesc, pentru noi, o *prezență* acută, simplul fapt de a le percepe ne consolidează în iluzia că le putem manevra. Privitorul se crede martor și actor. El crede că văzînd, *participă* și că, dîndu-și cu părerea, face istorie. Informația funcționează demobilizator. Reactivitatea publică e diminuată, angajarea *virtuală* față de imagine subminează nevoia de a interveni actualmente în real. Insul informat devine *spectator* care se implică tot mai rar, un contemplativ flasc, locuit de o sumedenie de „date“ pe care nu le mai digeră.

În sfîrșit, trebuie să constatăm că informația, oricît de brutală, e întotdeauna *mai rece* decît realitatea. Aceasta pentru că ea se transmite prin „medii“ neutre (text, imagine), cu rol de interval protector între cel ce emite și cel ce recepționează. Faptul *se adumbrește* pentru a deveni știre. În suita de prelucrări necesare pentru a ajunge *informație,* realul își pierde volumul, căldura, palpitul vital. Să mai observăm că, de-a lungul a douăzeci și patru de ore, majoritatea informațiilor *se repetă* de cîteva ori, ceea ce le grăbește „răcirea“. Ajunși aici, atingem marginile unei probleme care ține de metafizică: e vorba de contribuția pe care mediile utilizate frivol o pot avea la *banalizarea răului.* Iar dacă acesta ar fi prețul care ni s-ar cere pentru a fi mereu la curent cu isprăvile lumii, ar merita să adăugăm la lista drepturilor omului și pe acela de a *nu* fi informați...

(Dilema, nr. 144, 13-19 octombrie 1995)

cu dilema la croitor

Ce credeți că veți prinde în undița pe care ați primit-o de la dl Liviu Turcu?

Dacă stăm și facem inventarul plaselor de pescuit Gingirică aflate în dotarea CNSAS-ului, o undiță în care să se zbată un crăpălău de talia lui Adrian Năstase nu cred că e de ignorat.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Jonathan

La începutul anilor '90, temele majore de discuție în privința relațiilor României cu Occidentul erau acordarea clauzei națiunii celei mai favorizate de către SUA și monitorizarea României de către Consiliul Europei. „Clauza“ era pe buzele tuturor, era mărul copt pe care îl așteptam ca să ne confirme intrarea în rîndul lumii. Ceaușescu renunțase la ea unilateral, așa încît reacordarea ei de către americani avea și semnificația simbolică a încă unei despărțiri de „greaua moștenire“. Numai că americanii puneau condiții: democrație, alegeri libere, trecerea la economia de piață și altele. Ceea ce le dădea o pîine bună de rontăit nu doar naționaliștilor (Vatra Românească era atunci în plin avînt, PUNR o ținea una și bună cu discursul antimaghiar – cîștigînd datorită lui, de pildă, postul de primar în Buzău! – PRM o pornise și el hotărît la drum), dar și oficialităților: și președintele Iliescu, și Guvernul de atunci încercau să-i aburească pe partenerii occidentali, să le prezinte realitatea românească înfrumusețată (căci așa știau de la PCR, că trebuie „umflate“ raportările), iar în interior practicau un discurs paternalist și antioccidental. Ideea că străinii vor să ne fure resursele naturale și, deci, „au interese“, era frecvent exprimată de înalții demnitari ai statului român, iar cînd opoziția sau intelectualii criticau puterea că nu face reformele necesare pentru a fi acceptați de lumea occidentală, „ai noștri“ răspundeau că de fapt reformele s-au făcut, dar SUA nu ne dau clauza din cauza lobby-ului maghiar, iar Consiliul Europei ne critică pentru că este și el manevrat de tot felul de forțe oculte. Așa a început drumul nostru spre Occident: printr-o relație de adversitate și de non-comunicare între „noi“ și „ei“. Iar fundalul oferit atunci de opinia publică majoritară înclina puternic balanța spre o atitudine conservatoare („un președinte pentru liniștea noastră“), izolaționistă (vechiul slogan liberal „prin noi înșine“ era manipulat în toate felurile), antioccidentală. Și totuși...

Chiar din acei ani în care Puterea își declara intențiile apropierii de Occident, dar făcea tot posibilul pentru a prelungi starea de „democrație fragilă și originală“, reformele politice și economice s-au făcut în primul rînd datorită presiunilor venite dinspre SUA și Europa Occidentală. Monitorizările, atitudinile critice ale unor politicieni occidentali față de guvernanții români le păreau acestora un „amestec în treburile interne“ și le provocau reacții prostesc-orgolioase, dar după trecerea anilor ne putem da seama că acele intervenții au fost, de fapt, un mare bine făcut de „Occident“ *cetățenilor* români, încă nedezmeticiți după noaptea comunistă. Fără acele atitudini critice pe care Puterea le considera „răuvoitoare“, tranziția ar fi durat și mai mult.

Între timp, mulți dintre cetățenii care doreau atunci „liniște“ (sau copiii lor, deveniți între timp adulți), au devenit „neliniștiți“: au plecat la muncă în străinătate, au învățat economia de piață din mers, au trimis miliarde de dolari acasă, au încredere în instituțiile europene și vor integrare. Discursul acuzat adesea drept „antiromânesc“, la începutul anilor '90, și-a făcut efectul: politicienii au fost obligați să țină seama și de cerințele Occidentului, dar și de evoluția opiniei publice, care a adoptat „ideea de Occident“ mai repede decît guvernanții.

Ultimul episod al drumului nostru spre Europa a avut parte de un alt tip de „presiuni“ și „amestec în treburile interne“. Devenind țară candidată, UE și-a deschis la București o Delegație care să *colaboreze* cu autoritățile române în aplicarea planului de aderare. Șansa României a fost, în ultimii ani, că șeful acestei Delegații a fost dl Jonathan Scheele: un diplomat desăvîrșit, un om cu experiență în hățișurile administrative bruxelleze, dar mai ales un personaj cu totul aparte. Extrem de simpatic și deschis, Jonathan (așa îi spuneau jurnaliștii și colaboratorii, iar în această adresare directă nu era nimic din tutuiala lejeră și neadecvată care e la modă azi la noi, ci semnul unei comunicări firești și eficiente, care nu exclude respectul) a făcut pentru România mai mult decît toate ministerele la un loc. A fost ferm în relația cu autoritățile care tot timpul depășeau cîte un termen sau amețeau cîte un proiect, disponibil pentru presă cum nici un politician român nu știe să fie și, mai ales, interesat de felul în care *cetățenii* simt procesul aderării. A fost, cu siguranță, cel mai bun comunicator pe teme de integrare europeană, a bătut țara în lung și în lat pentru a vedea cum sînt aplicate proiectele și cum sînt cheltuite fondurile europene. A colindat România și, de plăcere, a învățat să vorbească o limbă română fermecătoare, iar jurnaliștii care s-au străduit să scoată de la el „ce nu-i place în România“ au obținut foarte puțin: îl deranja că mașinile sînt parcate pe trotuare și că traficul din București este aglomerat. La felul său deschis de a fi, e limpede că nu se abținea să critice România doar din cauza uzanțelor diplomatice.

Jonathan Scheele a plecat discret. Cîteva televiziuni și cîteva ziare au consemnat momentul. În rest, tăcere. Nu știu dacă autoritățile noastre i-au acordat (cum se obișnuiește) un ordin sau o decorație a Statului român. O merită cu prisosință pe cea mai înaltă, în numele cetățenilor români. Căci cele mai multe beneficii ale activității dlui Jonathan Scheele le au cetățenii obișnuiți: acest European a făcut pentru noi mult mai mult decît îi cereau „fișa postului“ și uzanțele diplomatice.

ținerea de minte

„A vorbi de «intenția» operelor lui Tolstoi, Musil sau Proust este fără noimă. Intenție nu înseamnă, în cazul lor, «motivația» de a scrie, nici «dorința» de a ieși dintr-o criză, uzînd de o compensație imaginară, nici «ambiția» de a obține o poziție influentă între confrați, cu atît mai puțin «cauza» imediată a scrierii (un incident biografic, o comandă editorială, nevoia de a cîștiga bani etc.). În mod teoretic, oricare dintre mobilurile menționate ar putea fi valabil, însă, în cel mai fericit caz, ele explică geneza operei, nu conținutul ei. Sigur este ceea ce suține A. Compagnon, și anume că «unica intenție care contează la un autor e aceea de a face literatură».“

(Paul Cornea, *Interpretare și raționalitate,* Editura Polirom, 2006)

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREȘTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Știri în germană și engleză – zilnic din oră-n oră!
Și muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

O ţară şi aşa şi aşa

Cum toată lumea s-a luat cu comentariile asupra candidaturii lui Varujan Vosganian şi înlocuirea ulterioară cu Leonard Orban, a trecut neobservată lansarea documentului intitulat: „A doua modernizare a României – Strategia liberală post-aderare a României la Uniunea Europeană".

O strategie a PNL despre cum va fi România în UE. Aşa cum a fost pregătită, lansarea trebuia să fie un eveniment important de imagine pentru partid. Trebuia ca după ce fusese acceptat de Barroso, Vosganian să descalece la Bucureşti şi să prezinte cîtorva zeci de analişti şi ziarişti modul cum vede PNL viitoarea României. Şi asta alături de şase miniştri, de şeful Guvernului şi de toată garnitura de conducere liberală. Bun prilej ca partidul să iasă din rîndul formaţiunilor prinse în politica mic bucureşteană: cu un comisar şi o strategie joci pe scena mare. Nu a fost să fie. Comisarul nu mai era comisar şi se justifica pe holuri, miniştrii erau cam plouaţi, liderii de opinie nu prea au apărut şi cei care au apărut au fost destul de duri cu strategia coordonată de Varujan Vosganian.

Şi pe bună dreptate. „A doua modernizare..." cuprinde două părţi. Prima este un fel de raport de bine asupra guvernării la aproape doi ani, împănat cu noi iniţiative şi idei venite pe parcurs, ce par a constitui viitorul program de guvernare. Nu vreau să insist aici asupra bilanţului, deşi merită observat că se insistă foarte mult pe creşterea semnificativă a cheltuielilor publice în diverse sectoare. Acest guvern a avut mai mulţi bani decît se aştepta toată lumea. Ar fi două perspective de analiză. Perspectiva liberală dură: un guvern care are mai mulţi bani, nu ar trebui să caute noi modalităţi de a-i cheltui, ci să găsească noi modalităţi de a reduce taxele. De pildă, o reducere şi mai rapidă decît cea programată a contribuţiilor sociale. Perspectiva realist-cuminte: cheltuielile publice din România (infrastructură, pensii, şomaj, sănătate) erau oricum la un nivel atît de scăzut încît orice guvern, indiferent de culoarea sa politică, le-ar fi crescut dacă s-ar fi văzut cu mai mulţi bani la buget. Dar măcar un guvern liberal ar fi putut avea un plan pentru viitor: dacă ne aşteptăm ca şi la anul să avem mai mulţi bani, măcar să avem un plan pentru atunci, nu să spunem „bogdaproste" şi să imaginăm noi programe prin care să-i cheltuim.

În fine, cea mai aşteptată şi, într-un fel, interesantă parte a documentului este capitolul „Definirea strategică a rolului şi poziţiei României în cadrul Uniunii Europene". Care sînt rolul şi poziţia României în UE, în viziunea PNL? Nu ştiu. Credeţi-mă pe cuvînt, am citit, dar tot nu ştiu. Cum spunea Rodica Culcer la lansare, ca ziarist nu poţi scoate o ştire de acolo.

Motivul e simplu: România în viziunea PNL nu e în nici un fel, e şi aşa, şi aşa, e şi cu unii, şi cu alţii, e şi pentru una, şi pentru alta. Să fim prieteni cu toată lumea, să nu spunem nimic clar, să ne strecurăm, şi dacă, Doamne fereşte! sîntem întrebaţi ce credem, să zicem: „Îhî!". Cam aşa reies rolul şi poziţia României în Uniune din acest document.

Tocmai după ce, în Finlanda, UE şi Rusia nu s-au înţeles cu privire la politicile energetice, PNL vrea „dezvoltarea unei relaţii pragmatice, bazată pe interese comune şi guvernată de spiritul raporturilor existente între Bruxelles şi Moscova". Partidul care a anunţat peste noapte că se retrage din Irak, zice despre relaţia cu SUA: „singura cale acceptabilă pentru România va fi aceea de a consolida parteneriatul transatlantic în toate componentele lui şi de a menţine/aprofunda instituţiile şi mecanismele transatlantice". Adică cum?

Ca să parafrazez un citat din ultima *Dilematecă*, poziţia României în acest document este clară şi originală. Doar că acolo unde este originală, nu este clară, şi acolo unde este clară, nu este originală. De pildă, România trebuie să facă din UE un actor la Marea Neagră, aici strategia e clară, dar nu aduce nimic nou. Ba chiar, alde Ludovic Orban ar trebui să-şi dea conducerea afară din PNL pentru că arată idei băsesciene. În ce priveşte Republica Moldova, documentul este călduţ: apropierea instituţională şi economică de UE. Limbaj dimplomatic gol de conţinut. Vrea România să aducă Republica Moldova în UE? Bun, nu anul viitor, nici în 2008, nu cu Voronin la Chişinău, dar pe termen mediu şi lung va avea România acest obiectiv? Toate extinderile UE, inclusiv cea care include România, au fost mai întîi idei susţinute de un grup de ţări, aşa lucrează Uniunea Europeană şi România trebuie să ştie clar ce vrea dacă e să reuşească ceva.

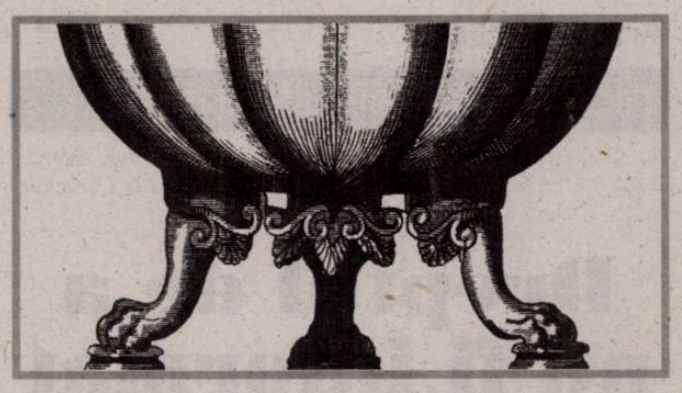

Alt exemplu. Politicile agricole consumă 40% din bugetul UE şi agricultura este un domeniu important pentru România. Tot politicile agricole reprezintă şi cel mai fierbinte cartof aruncat de colo-colo în discuţiile privind reformarea Uniunii. Care este poziţia României, ce va propune o ţară cu potenţial şi populaţie agricolă importante? „Avînd în vedere tendinţa de liberalizare a comerţului cu produse agricole, dar şi ponderea mare a agriculturii în PIB-ul României, ţara noastră va avea nevoie să îşi fundamenteze punctul de vedere viitor." Deci strategia despre rolul României în UE ne anunţă că în ce priveşte politicile agricole, România va trebui să aibă un punct de vedere.

Ceea ce, pînă la urmă, e corect. De fapt, vorbim despre o strategie despre cum să avem o strategie.

presa despre...

Cum ajută statul categoriile favorizate

„Guvernul Alianţei DA continuă pomenile către categoriile favorizate ale ţării, confirmînd intuiţia multor români că fraierii muncesc, iar deştepţii se învîrt de-o pleaşcă pe la primărie sau vreo agenţie de stat. De exemplu, de vreo doi ani mă tot întreb care este raţiunea pentru care la privatizarea BCR sau Petrom s-au dat acţiuni subvenţionate salariaţilor. Zilele astea schema se pregăteşte din nou, la vînzarea CEC (...). Angajaţii au muncit şi li se cuvine ceva în schimb? Păi, au avut salarii, şi nu mici. Contractul de muncă creează cumva, mai nou, drepturi implicite de proprietate asupra firmei? Poate pe vremea lui Ceauşescu sau în Iugoslavia lui Tito.

La fel cu marea ţeapă imobiliară numită ANL. Prin 1998-'99, fostul ministru Noica s-a supărat cînd am spus că nu e bine să înfiinţăm o agenţie pentru locuinţe, pentru că vor apărea doar învîrteli şi ineficienţă. Vedem azi cum se confirmă aşteptările pesimiste: ideea iniţială a fost deturnată şi, în loc de locuinţe sociale, s-au făcut ici şi colo pîlcuri de vilişoare pentru potentaţi locali (ex.: cel de pe strada Vitioara, din Bucureşti, unde s-au oploşit fostul primar de sector Pleşca, Rovana Plumb şi alţi lideri PSD din rîndul doi). Care este argumentul de interes public pentru care noi toţi le-am acoperit din buzunar preţul terenului şi al TVA, în total cam 40% din valoarea proprietăţii? Acolo unde ANL a făcut blocuri sociale sau pentru tineri, listele de priorităţi au fost un veşnic scandal: s-au băgat la greu funcţionari din administraţie, şefi pe la tineretul de partid, afacerişti şi oameni din presa locală, să nu mîrîie. Azi, ministrul Borbely recunoaşte că aceste apartamente sînt o belea: proprietarii (consiliile locale) nu sînt în stare să le administreze, iar locuinţele se vor degrada în timp. Ca atare, hai să le vindem, zice dl ministru. Dar cum? La licitaţie, la preţul pieţei, să ne recuperăm banii? Aş! Ele se vor da actualilor chiriaşi la preţ de inventar, fără TVA, teren sau cost de viabilizare incluse, deci undeva între o treime şi jumătate din valoare. Şi uite aşa se închide cercul, tot pe seama bugetului. Nu era mai simplu să dăm bani în mînă direct beneficiarilor să-şi facă singuri case, dacă tot la pomană ajungem, fără să mai creăm un ANL, cu directori, maşini, funcţionari şi interese? Culmea o reprezintă însă ţeapa în pregătire la RAAPPS: după ce au tolerat ani întregi ca foşti demnitari comunişti şi postcomunişti să stea fără nici un drept în case de protocol, iar scandalul recent i-a scos din nou la lumină pe aceiaşi eterni Roman, Geoană&comp., plus noi adaosuri portocalii, ce soluţie gîndiţi dvs. că a găsit guvernul capitalist al României? Să rezilieze contractele ilegale? Vai de mine, şi unde să meargă săracii, toate aceste cazuri sociale? Nu, locuinţele se vor vinde chiriaşilor, la preţ de inventar etc. Ştiţi de-acuma refrenul." (Sorin Ioniţă, *Evenimentul zilei*, 7 noiembrie) (**C. G.**)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Sluga

E o meserie veche. Nici nu ştii dacă nu cumva e cea mai veche din lume. Ce-o fi fost mai întîi: nevoia trupească de amor sau cea intelectuală, de adulaţie?

Nu mai contează. Sluga e *back in business*, după o perioadă istorică ce promisese să ne scape de ea. Oamenii puternici îşi doresc slugi cum îşi doresc bemveuri – cu pasiune de colecţionar şi mîndrie de chiabur. Sluga spune ceva despre *standing*-ul lor: cu cît mai deşteaptă şi celebră, cu atît mai bine. Nici nu e important să fie muncitoare: cu asta se ocupă oamenii de la fabrică.

Nimic nu te pregăteşte cu adevărat pentru condiţia asta. E destul de frecventă, chiar dacă nomenclatorul de meserii îi dă felurite nume. Nu există materia „slugărit" în şcoală – doar menţiuni vagi în manualele de istorie medievală. Nu există teoreticieni moderni – *Dinu Paturica for Dummies* încă aşteaptă un autor îndrăzneţ să-l scrie. Aşteaptă degeaba: cei care se pricep la slugărit sînt aproape complet lipsiţi de această calitate, a îndrăznelii. Ar fi un defect profesional grav.

Cu toate astea, sînt instituţii care te pregătesc pentru slugărit. Aproape orice stagiu în administraţie e bun. Politica dezvoltă şi ea acelaşi instinct ancestral. Chiar şi îngrijitorul de la zoo poate să înveţe. E suficientă o săptămînă în care să se uite cum se despăduchează maimuţele una pe alta.

Sluga e o condiţie publică. O boală neruşinoasă, pe care oamenii o poartă ca pe fes, pe cap. Ce face sluga toată ziua? Păi, se trezeşte înaintea stăpînului. Îi face cafeaua. Îi face agenda. Îi face un inventar al gîndurilor celor din jur, pe care le culege în timpul nopţii prin mijloace specifice. Aşteaptă să-i dea dreptate. Aşteaptă să nu-l contrazică. În general, aşteaptă. Meseria de slugă nu presupune mult efort fizic, ci intelectual: trebuie să ştii ce vrea stăpînul, chiar fără s-o spună. Sluga e şi un pic detectiv. Un Sherlock Holmes al toanelor şi umorilor celui puternic.

Dintr-o perspectivă istorică, a fost o meserie mai degrabă liniştită. Ţăranii s-au revoltat, ţesătorii s-au revoltat, generaţii după generaţii de muncitori s-au revoltat. Sînt mai puţin cunoscute revolte ale slugilor. Nu avem o Griviţa Roşie a slujnicelor şi argaţilor. E firesc: revolta presupune solidaritate, iar slugile au în comun (cînd îl au) doar stăpînul. În rest, instinctul de a fi de acord (absolut necesar în această meserie) le fereşte de neplăcerea interioară a îndoielii. Sluga are certitudini, şi chiar şi ele sînt ale tale, cel slugărit: asta e în fişa postului.

Pe cine e bine să slujeşti? Aici e mare mister. Numele boierului nu onorabilizează condiţia slugii. Să-l slujeşti pe unul curat nu e mai încărcat de demnitate decît să-l aperi pe unul pătat, mînjit, ticăloşit. Sau nu? Spuneţi dumneavoastră, dacă ştiţi mai bine!

Unii sînt slugi toată viaţa. Pentru alţii, e doar o etapă. Însă să te ferească Dumnezeu de stăpînul care a început ca slugă! Nu e nimic mai lipsit de înţelegere omenească, mai năprasnic în pedepse decît omul care s-a ridicat de sub bici şi l-a luat în propria mînă. Cînd faci din stăpîn un Dumnezeu, rişti să te crezi unul, odată ce-ai ajuns acolo.

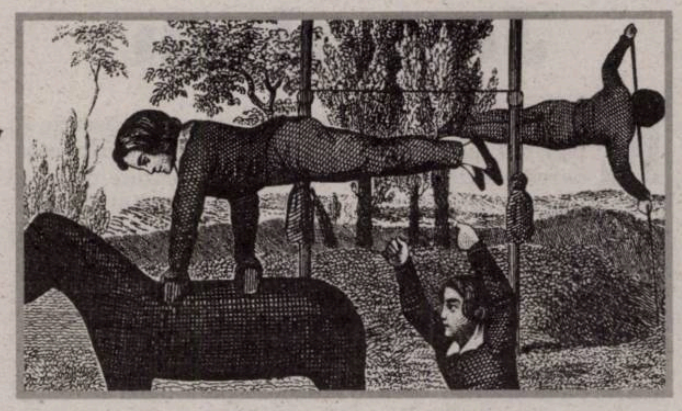

Bunicii mei au avut o slugă, un om în curte, care a continuat să le facă mici treburi casnice aproape în toţi cei 50 de ani de comunism. Pentru el, eliberarea adusă de marxişti n-a însemnat nimic: idealul era un stăpîn bun, nu nici un fel de stăpîn. Sluga adevărată nu e fericită în libertate.

Poate şi de-aia nevroza e în creştere, iar spitalele de nebuni *sold out* în stagiunea asta. Problema noastră nu e că sînt prea multe slugi: problema e că n-avem destui stăpîni!

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

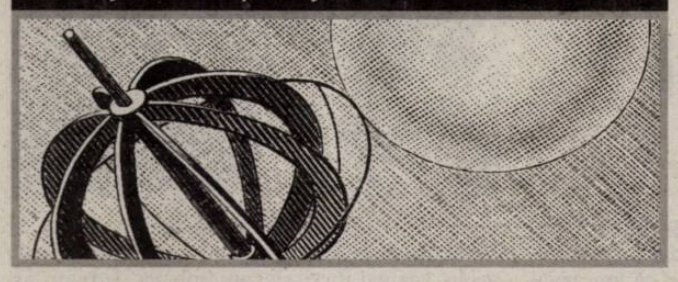

Dependenţe

Tensiunea creată între Georgia şi Rusia a ieşit din prim-planul ştirilor, gonită de acolo de experimentele nucleare ale Coreei de Nord, de sancţiunile împotriva Iranului, de tulburările din Irak şi Afganistan. În toate aceste probleme Statele Unite şi Rusia tratează, negociază, la vedere sau confidenţial, şi ajung la acorduri în care-şi recunosc reciproc dreptul de a acţiona cu prioritate în anumite zone sau domenii.

Probabil e o coincidenţă: primarul Moscovei a decis dărîmarea cinematografului „Tbilisi" de pe strada Novîie Ceremuşi. Construit în anii '70, cinematograful îşi încetase activitatea specifică din cauză că firma de distribuire a filmelor intrase într-un proces de reorganizare judiciară. Oricum, la acest cinematograf, doar denumirea ţinea de Georgia. Pe terenul eliberat se va construi un mall şi cei care văd în buldozere un simbol sînt invitaţi să observe că ele acţionează şi la ceea ce a fost odată cinematograful „Rossia". Ştirile din Georgia nu sînt prea vesele: în puşcărie, partizanii lui Igor Ghiorghiadze, fost ministru de Interne, acuzaţi de complot pentru înlăturarea actualei puteri, fac greva foamei; au avut loc manifestaţii de stradă prin care se contestă fundamentarea arestărilor, un realizator de televiziune şi-a dat demisia „în direct", tot în semn de protest. În alt conflict, au fost anulate 19 licenţe ale unor instituţii de învăţămînt superior.

Cînd a venit la putere, preşedintele Saakaşvili a promis că va lupta împotriva tendinţelor hegemonice ale Rusiei şi că Abhazia şi Osetia de Sud se vor reuni cu Georgia. Dar, între timp, locuitorii acestor teritorii şi-au dobîndit acte de identitate ruseşti şi „privesc în direcţia Moscova, nu înspre Tbilisi, ca spre un loc unde vor avea serviciu şi securitate personală". *(Foreign Policy,* octombrie 2006)

Aceste informaţii, examinate separat, pot să fie semne ale încercării de a găsi o nouă stabilitate după ruperile de echilibru precedente. Însă toate aceste tulburări riscă să fie potenţate de decizia Rusiei de a creşte preţul gazului. Este cert o măsură punitivă, după un şir de asemenea decizii: în Rusia a fost interzis importul de vin, de apă minerală şi de fructe, apoi au fost suspendate legăturile aeriene şi terestre. Gazpromul cere acum 230 de dolari pentru 1000 de metri cubi de gaz. Preţul anterior era de 110 dolari. „Trebuie să fim calmi, trebuie să persistăm şi să fim liniştiţi, aşa cum sîntem acum", declara preşedintele Saakaşvili. „Nu avem nevoie de neînţelegeri cu Rusia" spunea el în continuare, dar problema e că Rusia e dispusă să aibă neînţelegeri cu Georgia. Saakaşvili contează pe sprijinul Statelor Unite, deoarece iată ce declara despre el preşedintele Bush: „este un om care împărtăşeşte valorile noastre, el crede în caracterul universal al libertăţii". Nevoia de căldură în locurile unde iernile sînt friguroase are un caracter la fel de universal, iar cetăţenii Georgiei au tot dreptul să se întrebe dacă preşedintele Bush va putea determina o schimbare de atitudine din partea Rusiei. Nu e sigur că va încerca. „Interesele reale ale Statelor Unite au fost evidente în dezbaterea Consiliului de Securitate împotriva Coreei de Nord. Statele Unite au avut nevoie de votul Rusiei şi l-au căpătat, dar numai după ce SUA au acceptat o rezoluţie susţinută de Rusia. Acea rezoluţie aproba prezenţa soldaţilor ruşi în regiunile secesioniste şi condamna incursiunile militare ale Georgiei din Abhazia, în vara aceasta."

Saakaşvili e un om tînăr, cu studii în Statele Unite, departe de realităţile războiului rece. Istoricii pot să-i aducă aminte că, în urmă cu 50 de ani, în 1956, aflînd despre tulburările de la Budapesta, administraţia de la Casa Albă se întreba dacă să cheme la o „zi de rugăciune", să se adreseze Crucii Roşii sau Naţiunilor Unite. A făcut cîte ceva din toate, iar ungurii au continuat să se lupte chiar şi după apariţia tancurilor sovietice, crezînd că vin ajutoare. Între „promovarea democraţiei" şi „menţinerea stabilităţii", puterile „responsabile" optează pentru cea de-a doua soluţie.

Dacă tot nu mai au cinematograf la Moscova, georgienii vor fi nevoiţi să-şi regizeze singuri propriul film, în scenariul căruia vor intra de-a valma comploturile şi preţul gazelor. Dacă nu se vor pricepe să ajungă la un *happy-end,* cei de la Hollywood le vor dedica poate o zi de rugăciune.

globul cubic

Alegerile şi loteria

În SUA, alegerile de la jumătatea termenului nu reuşesc să aducă oamenii la urne: rezultatul lor poate schimba în mod decisiv politica, dar această modificare e determinată de majoritatea unei minorităţi. Ca de obicei, prilejul alegerilor naţionale e folosit pentru consultarea electoratului, prin referendum, pentru o serie de măsuri locale. Mark Osterloch, un oftalmologist democrat din oraşul Tucson, Arizona, după ce a strîns de trei ori mai mult decît cele 60.000 de semnături necesare pentru a înscrie o măsură în lista de opţiuni, propune crearea unui fond de recompense pentru alegători, alimentat de sumele neridicate de către cîştigătorii Loteriei de stat. I se pare o metodă mai bună decît instituirea de amenzi pentru absenţa de la urne. Mecanismul ar fi următorul: după alegeri, va urma o tragere la sorţi. Participă toţi alegătorii care şi-au exercitat dreptul de vot. Norocosul va primi un milion de dolari. Măsura va putea fi aplicată pentru prima oară în alegerile de acum, din 2006. În Arizona, doar 70% dintre cetăţenii cu drept de vot sînt înscrişi pe listele electorale şi dintre aceştia, în mod obişnuit, doar o jumătate se prezintă la vot.

Propunerea a fost respinsă de o seamă de personalităţi din fruntea statului, văzînd în ea o încercare de a mitui electoratul: „Votul este un privilegiu şi în acelaşi timp o responsabilitate, nu ar trebui transformat într-un joc de noroc" – a scris preşedintele Camerei de Comerţ. Militanţii de dreapta susţin că în felul acesta se vor prezenta alegători „nevoiaşi, prost informaţi şi vor opta pentru stînga care le promite redistribuirea bogăţiei". *(Le Monde,* 19 oct.) La care oftalmologul răspunde că propunerea lui corespunde perfect spiritului american, că este „o încurajare capitalistă, conformă cu ceea ce se consideră a fi dinamica ţării noastre". În toată povestea nu e de crezut că într-un loc unde există oameni care nu se obosesc să-şi ia un cîştig, devenit sigur, printr-un loz norocos, ei sau alţii vor veni să voteze de dragul unui cîştig ipotetic. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

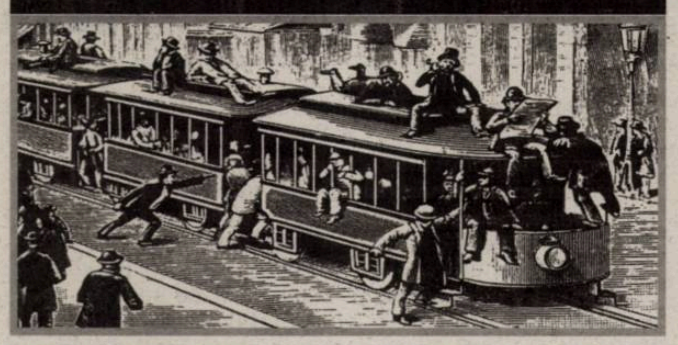

Cîteva gînduri despre situaţia nucleară actuală

Generalul Omar Bradley (1893-1981) este un nume mare în istoria militară a Statelor Unite. Printre cele mai citate vorbe ale sale, este una care mi se pare obligatoriu de reamintit de cîte ori se deschide subiectul proliferării nucleare: „Lumea noastră aparţine giganţilor nucleari şi piticilor etici. Ştim mai multe despre război decît despre pace şi ştim mai multe despre cum se poate muri decît despre cum se poate trăi".

Urmare a incapacităţii instituţiilor comunităţii internaţionale de a administra dosarele iranian şi coreean în spiritul Tratatului de Neproliferare Nucleară, alte state arabe (Arabia Saudită, Tunisia, Egipt, Maroc, Emiratele Arabe, Algeria) au anunţat ambiţii nucleare. În fond, aceste state se adaugă unei liste mai lungi şi mai vechi de pretendenţi la musculatură nucleară: Indonezia, Singapore, Myanmar (Burma), Venezuela etc. O lume a piticilor etici şi a giganţilor nucleari este, la prima vedere, periculoasă. Războiul rece, însă, a dovedit că piticii etici nu au îndrăzneala de a se înfrunta nuclear – poate şi pentru că precaritatea etică, lipsa oricărei convingeri morale, e un fundament mult prea fragil pentru a susţine o asemenea catastrofică decizie. Îţi trebuie un curaj supraomenesc, vecin cu iresponsabilitatea, să decizi atacul nuclear şi, e limpede, acest curaj nu îşi poate găsi combustia necesară în spaţiul amoralităţii, spaţiul etic de referinţă pentru relaţiile internaţionale ale sfîrşitului de secol XX. Însă, ceea ce se pune acum în discuţie este sistemul internaţional al Tratatului de Neproliferare Nucleară (TNN), ratificat de 188 de state şi prelungit, prin consens, pe o perioadă nedefinită.

Sistemul TNN este destul de simplu şi a operat relativ eficient pînă acum. Scopul ultim este completa dezarmare nucleară şi, pentru atingerea acestui deziderat, TNN se bazează pe trei teze tari, pe trei piloni fundamentali. Primul: neproliferarea. Adică, nu se admite nici o altă putere nucleară în afara celor cinci state membre permanente ale Consiliului de Securitate al ONU: SUA, Rusia, China, Franţa, Marea Britanie. Acesta este şi motivul pentru care state care admit oficial că deţin arme nucleare, precum India şi Pakistanul, nu sînt semnatare ale Tratatului. Şi tot acesta este motivul pentru care Coreea de Nord a decis să se retragă din Tratat, la începutul lui 2003. Nici Israelul nu este semnatar al Tratatului. Deşi, oficial, statul evreu nu a admis niciodată că deţine arme nucleare – e drept, nici nu a dezminţit vreodată, cu probe, această informaţie –, în ecuaţia de putere a Orientului Mijlociu, strategii realişti contează pe Israel ca pe o putere nucleară şi anumite scandaluri cu parfum de spionaj, cum ar fi celebrul caz Vanunu, par a confirma că nu se înşeală. În mediile diplomatice, o glumă deja clasică este aceea că deţinerea armei nucleare de către Israel este cel mai prost păstrat secret din lume. Al doilea pilon tare al TNN este principiul libertăţii utilizării, exclusiv în scopuri civile, a energiei nucleare. Orice stat are dreptul să dezvolte un program civil nuclear, dar şi aici apare o problemă. Tehnologia nucleară s-a dezvoltat pervers. Paşii pentru obţinerea materialului nuclear militar sînt, în proporţie de 70%, aceiaşi cu paşii pentru obţinerea materialului nuclear pentru întrebuinţare civilă. Astfel, ţări precum Iranul se mai pot încă apăra formal spunînd că inspectorii ONU nu pot dovedi că progresul nuclear iranian ţinteşte cu certitudine spre armament nuclear. Deşi e sigur că programul nuclear are, pentru Teheran, scop militar, e greu să spui cu certitudine, cel puţin pînă la un anumit (destul de avansat) punct al procesului tehnologic, că e vorba despre aşa ceva. În fine, al treilea pilon tare al TNN este că puterile nucleare agreate trebuie să reducă treptat şi proporţional armamentul nuclear, pînă la completa dezamare. Şi aici sînt probleme. Un grup de ţări din interiorul Tratatului (de pildă, ţările din aşa-numita mişcare de nealiniere) acuză puterile nucleare că fac exact invers. Acuzele sînt îndreptate mai ales împotriva SUA care – fiind parte a unei alianţe militare unice în lume, care este NATO – livrează elemente nucleare altor state membre ale Alianţei. *„Nuclear Sharing"* este un concept foarte important al NATO şi, pe baza lui, există un program militar despre care se ştiu destul de puţine. La reuniunea TNN din 2005, diferenţa de viziuni s-a văzut limpede. De o parte, puterile nucleare, şi mai ales SUA, vor să accentueze dimensiunea de neproliferare (adică să nu mai apară alte puteri nucleare) şi pun în centrul dezbaterilor situaţii de gen Iran. Pe de altă parte, multe dintre ţările nealiniate reproşează puterilor nucleare, mai ales SUA, că uită de dimensiunea dezarmării şi cred că pe aceasta ar trebui pus accentul.

Experţii sînt, astăzi, de acord că armele nucleare au avut rolul lor în oprirea unui război adevărat, de cuprindere mondială, între SUA şi URSS, în anii războiului rece. Atunci, armele nucleare erau un factor masiv de descurajare, avînd în vedere că ambele mari puteri adoptaseră o doctrină a evitării primei lovituri (cu alte cuvinte, loviturile nucleare urmau a fi efectuate numai după ce inamicul lovea nuclear primul, ca ripostă, şi nu ca atac). În aceste condiţii, armele nucleare mai degrabă inhibau, decît favorizau puseuri războinice. În plus, cursa înarmărilor nucleare a fost convertită de administraţia Reagan în cursă economică. Dezvoltarea programelor nucleare, atît a celor ofensive, cît şi a celor defensive (de tip „scut cosmic") costă enorm şi aceste costuri pot fi suportate numai de sisteme economice performante. Crezînd fără rezerve în superioritatea economiei capitaliste faţă de cea socialistă, Reagan a accelerat cursa înarmărilor ştiind că, pe drum, competitorul sovietic va claca, nemaiputînd să suporte economic costurile uriaşe ale progresului militar. Reagan a avut dreptate.

Experienţa nucleară a lumii e, totuşi, săracă. Nu există decît un singur moment în care arma nucleară a fost folosită într-un război şi, în general, convieţuirea omenirii cu armele nucleare este scurtă. Doar două generaţii au trăit sub ameninţarea reală a acestei arme. Şi totuşi, această poveste este suficient de bogată ca să ne ofere azi învăţămintele necesare.

ready made

„De cînd am sosit în Paris am avut o mare supărare. Un nepot al meu, unul din băieţii lui colonelu Duca, care făcuse cele mai bune studii, s-au otrăvit şi au murit într-o clipală. El trăia în Paris cu un francez bătrîn pentru care avea o dragoste nemărginită. Murind francezul, tînărul Duca au fost cuprins de o desperare atît de mare, că s-au ucis! I-am îngropat alături unul cu altul.

Închipuieşteţi durerea părinţilor. Dacă şi-ar fi ridicat viaţa pentru o femeie nu ar fi lucru de mirat, la vîrsta de 23 de ani, dară să moară pentru un bărbat, pentru un moşneag, e lucru nepilduit."

(V. Alecsandri către Paulina Alecsandri, în V. Alecsandri, *Opere,* vol. IX, Corespondenţă [1861-1870], Editura Minerva, 1982)

Șerban FOARȚĂ

rimelări

Mic tratat de chiciologie

17°

Zugravului, stăpînii
picturii, inşi mai pruzi,
i-au spus să facă sînii
gitanei seminuzi,

dar salba pe de-a-ntregul
s-o zugrăvească,-ncît
să nu-i se vază negul
ăl negru de pe gît.

Maestrul le răspunde
că nu-i greu, sub vopsea,
muierii a-i ascunde
un neg ce-i oropsea

un gît precît, în zare,
de suplu,-al unei gîşti
sălbatice, – pe care
visa orice ţîşti-bîşti

să-l mozolească, pînă-l
învineţeşte, – dar
zugravu,-n veci, le-amînă
urîtul gînd murdar,

făcînd degrab' dintr-însa,
cu tot cu-ai ei sîni curbi
cu şanţ la mijloc, – pînza
la care te masturbi.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Moderatorii lipsei de moderaţie

Moderatorii de *talk-show*-uri: oameni şi ei, poartă orgolii, ambiţii şi marote. Nu toţi sînt muşcaţi de maladia grandorii. Unii îşi păstrează capul pe umeri şi picioarele pe scoarţă. Pe cei care-s jurnalişti la bază îi vezi de departe: calmi şi avizaţi, ştiu că vestea-fulger de azi va fi poimîine vagă amintire. Cei care-s universitari (scriitori, artişti ş.cl.) iarăşi sînt recognoscibili: ei înşişi pradă dilemei *oare noi ne folosim de televiziune sau ea se foloseşte de noi?*, aceştia sînt, prin pregătirea sau prin sensibilitatea lor, în mod egal deferenţi faţă de oameni şi de idei. Dar mai există un soi: unii care nu-s nici jurnalişti adevăraţi şi nici intelectuali veritabili. Probabil că există un prag pe care, trecîndu-l, respectivii ajung să creadă că *spectacolul* sînt ei; nu invitaţii, nu discuţia, nu subiectul – ci ei. Oameni obosiţi şi cu nervii supraexcitaţi, oricînd în pragul unei crize de nervi din cele mai mărunte motive, aceşti animatori TV plutesc peste real şi, la fruntea lor, aerul e mai rarefiat – drept care migrena e mereu aproape. Eu însumi o bună bucată de vreme lipit de ecrane (pe dinăuntru), le-am găsit circumstanţe atenuante. Mai nou, înspăimîntat de viteza cu care multe dintre *talk-show*-uri ating schizofrenia mondenizării, m-am decis să fiu niţel indiscret şi să spun că mulţi dintre împăraţii sticlei sînt cam goi – şi nu tocmai la trup.

Să vedeţi cum am păţit-o cu Teo T., ex-moderatoarea unui popular program de amiază. Acum cîţiva ani, mă invită producătoarea ei la o emisiune; şi am apucat să spun că, în funcţie de subiect şi de invitaţi, voi veni. După cîteva încercări eşuate de a găsi un *topic* în măsură să ne satisfacă pe toţi, în toamna lui 2003 era cît pe-aci să ne întîlnim. Urma să mai vină trupa Holograf. În ziua emisiunii, pe la ora 12, mă sună iar producătoarea şi-mi spune că nu mai vin Holograf-ii, dar vor veni fetele de la *Tops* (sau *Pops* sau *Bops* sau cam aşa ceva). Am încercat să explic că nu am nimic împotriva fetelor respective, dar nici nu cred că am avea un subiect comun etc. – şi că, astea fiind condiţiile, nu vin. Peste cinci ore a început emisiunea, în direct, iar Teo T. mi-a livrat un perdaf pe cinste – reieşea că i-am tras clapa, că eram un intelectual arogant care nu înţelege valoarea socială a muncii ei ş.a.m.d.

Un alt caz: Doru B. este un domn grizonat, cu voce de stentor şi cu ochii ficşi care, de o vreme, struneşte un *talk-şoc* – variantă intermediară între dialog şi electrocutare în doi. Cu ani în urmă l-am cunoscut pe om şi am avut impresia că e OK – chiar dacă am fost puţin surprins că la prima întîlnire domnul în speţă mi-a propus să scriu o carte despre el! Trecut-au anii, şi fostul *burete îmbibat cu democraţie* – cum se autorecomanda prin '90 – a ajuns, spuneam, moderator TV. Cu aerul că-mi face un favor, m-a invitat în emisiunea sa prin noiembrie '05; cu aerul că-i întorc favorul, i-am spus că nu am timp (nici măcar nu minţeam). L-am jignit. De atunci, nu trece săptămînă să nu aud, prin interpuşi, amabilităţi din parte-i.

Cei care se bagă în seamă pe seama altora

Doamna Miruna M. este un alt caz. Un fel de ziaristă, doamna s-a arătat (în scris) afectată că nu am spus la TV ceva ce dînsa dorea să audă. De fapt, eu am avut „curajul" să spun că nu cred că Ion Antonescu e un model pentru România de azi, dar dînsa n-a avut curajul (deşi tot dădea tîrcoale ideii) să scrie că e înamorată de ex-mareşal. Dacă ar fi fost atentă măcar la ce apare în ziarul la care lucrează, ar fi văzut că de ani de zile eu am spus, inclusiv acolo, acelaşi lucru despre subiect. Într-un articol pe care ni-l dedica recent (mie şi mareşalului), eu eram făcut cu ou şi cu oţet, iar mareşalul era căinat. Evident, e pură întîmplare că mai prin primăvară doamna Miruna – care şi dînsa avea *talk-show!* – m-a tot ademenit o vreme cu invitaţii la emisiunea dumneaei de sîmbătă după-amiază (parcă), iar eu n-am onorat-o.

Ultimul, dar nu cel din urmă, dl Andrei Gh.: *talk-showman* şi el, om cu pulsiuni antiintelectuale ceva de speriat, miştocar ce trăieşte de pe urma politicienilor pe care-i invită în emisiune chipurile ca să rîdă de ei, dînsul, într-un recent text, spune că l-aş fi ameninţat etc. Minte. Adevărul e mai banal: după o emisiune la care am fost invitaţi amîndoi şi în care nu fusese tocmai politicos, la final a venit la mine cu mîna întinsă (adică *gata, a trecut* live*ul, batem palma, frate)*, iar eu i-am spus că nu dau mîna cu orice creatură. Asta se întîmpla – coincidenţă! – la capătul cîtorva luni în care producătorul său m-a tot invitat în programul TV în care rebelul *fraternizează cu politica*. N-am putut să mă duc (şi nici n-am vrut, ca să fiu sincer).

E ceva de speriat cu aceşti moderatori. Nu concep că cineva nu vrea să-i frecventeze – şi că asta nu are de-a face cu ei ca persoane, ci cu rolul pe care şi-l asumă. Învăluiţi în propria legendă ca într-un cocon, ei se substituie showului şi-l parazitează pe deplin. A le spune că nu-ţi place ce fac pe sticlă înseamnă pentru ei a-i înjura de mamă. Drogaţi cu imagini, desprinşi de real, ei se cred oameni cu o misiune pe acest pământ. E parţial adevărat: da, au o *misiune* – dar cu un *e* minuscul în faţă.

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Stan ţiganul şi Zmaranda rumânca

Soarta lui Stan holteiul, fiul lui Stoica ţiganul, rob al mănăstirii Mislea, este un pic diferită de a altor ţigani din epocă. Să-i ascultăm povestea şi-apoi să judecăm de este aşa sau pînă la urmă nu este decît un alt caz printre multe altele.

Pe la începutul anilor 1790, Stan, un copilandru de vreo 10-12 ani, îl impresionează pe proin egumenul Neofit prin isteţimea şi inteligenţa sa, aşa că îl ia pe lîngă el şi se preocupă de „educaţia" sa: „luîndu-l pă numitul copil în casă l-au învăţat carte grecească şi limbă". În scurtă vreme, copilandrul îi devine indispensabil, la treburile din casă, la scris, la traduceri, la buchisit manuscrise şi letopiseţe, mineie şi cărţi vechi. Aşa că, la 1795, cînd egumenul Neofit părăseşte mănăstirea Mislea pentru a se aşeza la mănăstirea Sărindar din Bucureşti, Stan îl însoţeşte. Îndeletnicindu-se doar cu treburi de cancelarie şi mici slujbe în folosul protectorului său, Stan nu numai că reuşeşte să se deosebească de ceilalţi sărmani robi obligaţi la muncile cele mai grele, dar „învăţătura" contribuie şi ea la schimbarea tînărului. „Curat la chip", cu „haine alese", „cu slujbă deosebită de ţiganii mănăstireşti", cu voie şi mai ales timp de a umbla ici şi colo prin oraş, Stan nici măcar nu este nevoit să-şi ascundă identitatea, întrucît toţi cei din jur văzîndu-l îl consideră român, diac, cu slujbă într-o cancelarie oarecare.

Şi într-una din zile o întîlneşte pe Zmaranda, fiica lui Ioan turcul, curelar în mahalaua Creţulescu. Îi plăcu fata. Zmaranda se lăsă cucerită de cuvintele meşteşugite, de vorbele frumoase, de versurile susurate la ureche, de înfăţişarea holteiului, astfel că dragostea se înfiripă într-o clipită. Aşa că ce să mai piardă timpul, Stan merse în mahalaua Creţulescu şi ceru mîna fetei. Ion curelarul îşi dădu acordul şi puseră logodna şi se gîndiră şi la nuntă, fără să bănuiască nici măcar o clipă că holteiul nu este decît un rob şi aşadar astfel de căsătorii nu numai că sînt interzise conform Pravilei, dar nici nu şi-ar fi dorit ca ginere tocmai un ţigan. Minţind prin omisiune, Stan devine logodnicul cunoscut de toată mahalaua Creţulescu, prezent zi şi noapte pe prispa casei, de mînă cu Zmaranda pe uliţă, alături de ea la horă, împreună în miez de noapte în fînăria din pod sau în grădina din spatele casei. Pînă-ntr-o zi cînd Zmaranda rămîne grea, iar mahalaua începe deja să şuşotească despre cum se lăsase măglisit Ion curelarul de aparenţe şi-şi logodi fiica după un ţigan, oricît ar fi fost el de curăţel şi învăţat, pînă la urma-urmei tot ţigan ar fi rămas şi tot rob mănăstiresc.

De cum află zvonurile din mahala, Ion dă fuga la Vodă şi cere să i se facă dreptate şi să le fie înzestrată fata, aşa cum se arăta în Pravilă, că ei nu vor să-şi vadă copila şi nepoţii robi, că el îi român slobod, cu meşteşug. Jalba lui pică mai prost decît s-ar fi putut, domnia se schimbă, departamentele tergiversează profitînd de starea de confuzie specifică oricărui început, egumenul Costandin al mănăstirii Sărindar, somat să dea un răspuns, promite că azi, că mîine îi va da voie ţiganului său să se cunune cu fata şi-l va slobozi după, dar aşa, de gura lumii, căci gîndul îi este de fapt la robirea Zmarandei şi-a copiilor ce se vor naşte.

Prinşi între vorbele goale ale unui egumen hrăpăreţ şi expulzarea familiei, Stan şi Zmaranda fug împreună „în taină". Şi după ce se naşte un copil şi-al doilea se află pe drum, Stan vrea cu orice preţ unirea prin taina cununiei, dar aceleaşi promisiuni din partea egumenului Nifon, pînă mai ieri protectorul său, aceleaşi gînduri de robire din partea egumenului Costandin. Fără să stea pe gînduri: „învăţîndu-l pă un copil dă rumân [...] de au scris răvaş rumâneşte ca din partea egumenului către preotul popa Racea ot Giuleşti ca să-i cunune şi un copil de diiacon iscălindu-l pe igumen". Şi „cu acel răvaş au săvîrşit numitul preot cununia ţiganului cu Zmaranda rumânca fără a simţi părinţii fetei".

În faţa faptului împlinit, c-un ginere ţigan şi cu teama în suflet de a nu-şi vedea fiica şi nepoţii robi ai mănăstirii Mislea, părinţii aleargă iarăşi la Vodă şi cer slobozenia ţiganului, „sprijinindu-se" pe complicitatea tacită a egumenilor, vinovaţi că de trei ani tot tergiversează, tot nu vor să găsească o soluţie de împăcare, tot speră alţi robi căpătaţi pe speculaţii sentimentale (Zmarandei i s-ar fi putut cere să accepte/să i se impună să devină roabă de vrea să-şi urmeze „soţul", cununia fiind condiţionată de schimbarea de statut).

Iată aşadar la ce poate duce un statut social ce ţine prizonier individul în nişte ierarhii „întepenite" în timp: minciuni vinovate sau nevinovate, complicităţi tacite, înşelăciune şi falsificări, identităţi neasumate sau ascunse. Pînă la urmă, Ion obţine slobozenia pentru ginerele său, dar acest lucru nu se întîmplă pentru că situaţia lui ar fi impresionat în vreun fel judecata lui Vodă, ci pentru că cei doi egumeni au încălcat Pravila (1780), obiceiurile pămîntului, taina cununiei, lăcomindu-se. Obligîndu-i să-i acorde libertatea şi să cumpere un alt ţigan în loc, domnul nu face decît să le dea o lecţie.

Rămîne încăpăţînarea cu care Stan s-a luptat cu înverşunare pentru dragostea lui, nelăsîndu-se intimidat de nimic, sacrificîndu-şi „libertatea" (ar fi putut ajunge la ocnă pentru plastografie), încălcînd regulile unei societăţi rigide şi obiceiurile unor stăpîni obtuzi şi insensibili la nevoile altora.

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

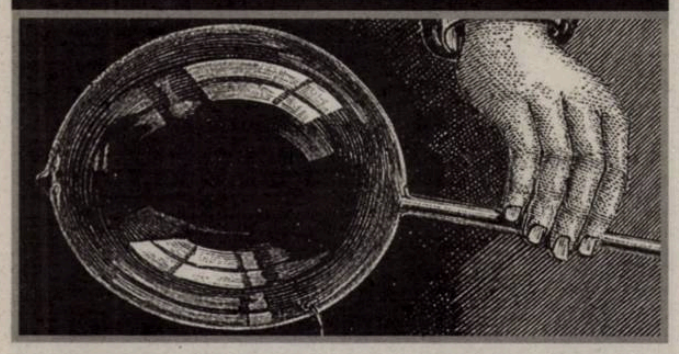

Halloween 2006

O femeie cu cinci cuţite înfipte în ea, două în spate, unu-n gît şi două în faţă, împroşcată cu sînge şi beată moartă, ne-a spus că fusese oprită de poliţie în maşină pentru că fuma o ţigară inocentă de marijuana. Arestată, petrecuse două zile la PPP, închisoarea oraşului, şi imediat după eliberare îşi înfipsese cuţitele şi venise direct la French Quarter pentru noaptea de Halloween. Fiecare cuţit reprezenta o insultă specifică şi nemaivăzută înainte de Katrina. Unul era atitudinea poliţiei, care, înainte de Furtună, nu aresta pe nimeni pentru marijuana. Altul era faptul că o femeie de 50 de ani, care locuise pe teritoriu 30 de ani, fusese oprită ca un criminal comun şi tratată groaznic. Altul era pentru cătuşe. Unul pentru soarta oraşului. Ne povestea asta la „Courtyard", un restaurant nou pe Decatur. Noi mîncam creveţi fripţi şi cartofi. Prietena noastră Stacey era un înger cu aripi de libelulă şi o stea de mătase albă cu care ne dădea în cap din cînd în cînd să zîmbim, că tot posomorîţi nu se poate. Jimmy era jumate vampir şi jumate drac, cu frac de vinil şi coarne roşii de os. Eu numai drac eram, cu coarne negre făcute la comandă de fosta mea studentă Teresa care locuieşte acum în Portland, unde pictează peisaje, lucrează ca stripteuză şi protestează contra războiului în fiecare joi cu un grup de prieteni. Are un masterat în arta scrisului şi mai chinuieşte un roman, din cînd în cînd. La şcoală, cînd mi-era studentă, a produs o serie de coarne de os perfect mulate pe capul clientului. Laura nu purta costum, dar arăta ca un *beatnik* în negru. O făptură cu cap de meduză din sticle de plastic cu nişte *spielhosen* mini, cu un falus de piele vorbea la celular înconjurată de nişte surori medicale de genul popularizat în filme porno. Un grup de practicanţi voodoo cînta şi dansa pe stradă cu tobe şi lumînări. Ne-am oprit acolo o vreme să dansăm şi am fost scăldaţi deodată în nişte lumini mari care nu erau raze cosmice de la zeul Ogun, ci farurile de la trei maşini de poliţie. Prin megafon veni vocea lui Soren din Mordor şi ne porunci să părăsim strada şi ceremonia în 60 de secunde. Tobele au bătut mai tare în semn de protest şi dansatorii au prins viteză drăcească. Simţeam iminent posesia voodoo şi n-am fost surprins cînd ne-am trezit cu faţa jos pe asfalt şi cătuşe pe mîini. Era ăsta New Orleans-ul nostru în noaptea de Halloween sau fusesem capturaţi fără să ştim de un dictator subteran şi încorporaţi pe nevăzute în Pyongyang? New Orleans-ul nostru mişuna de criminali adevăraţi cu care poliţia are tratate de pace. În loc să prindă ucigaşi şi hoţi, puterile locale se aruncă pe zîne şi libelule şi meduze. Bănuiesc că nu-i numai situaţia noastră. Nemulţumiţi de hipnoza totală a populaţiei prin reclame şi carduri de credit, stăpînii pămîntului vor să guste din nou durerea cărnii. Ceva rău pluteşte în cer după Katrina.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Patria şi calculatorul

Am prins ultimele zile frumoase de toamnă. În drum spre Sibiu, am luat-o pe drumul meu preferat, pe la Poiana Mărului, Şercaia, apoi pe sub munţi pînă la Sîmbăta de Sus. Cred că ştiu pe dinafară acest drum, dar tot nu mă satur de el. Mai exact, mă linişteşte să merg agale de-a lungul lui şi să mă gîndesc „uite ce loc bun de cort ar fi acolo, în ochiul acela de fîneaţă din meandra rîului!" şi pur şi simplu mă simt bine. Are ceva „mioritic" în el, aşezat şi de „acasă". De fapt, nu m-am întrebat niciodată ce are el aşa aparte pînă de data aceasta, cînd o bună prietenă, m-a trezit brusc din visare, spunîndu-mi:

– Nu ştiu dacă există aşa ceva, probabil că nu, cred că este total iraţional ceea ce o să spun, dar acesta este tipul de peisaj pe care l-aş numi românesc. Probabil că poţi să-l vezi şi în altă parte, nu se poate să nu fie şi în altă parte, dar eu aşa îl simt. Şi mă face să mă simt bine şi mi se pare că e frumos, că în altă parte n-aş găsi aşa ceva – şi uite d'aia nu plec eu în altă parte! Şi o să rîzi, dar astfel de peisaje mă fac să mă simt patrioată...

Am tresărit şi m-am uitat îndelung la ea, apoi afară, pe fereastra maşinii. Am oprit chiar, ne-am dat jos şi ne-am uitat cu toţii de jur împrejur. Exact acestea au fost sentimentele – şi vorbele mele – în toţi acei ani din vremea comunismului cînd mama mea nu ştia cum să mai insiste să am şi eu curaj ca fratele meu şi să „fug în străinătate". Am rămas de atunci cu bănuiala secretă că s-ar putea să-mi cam lipsească „curajul" şi că unii mai clarvăzători s-ar putea să-şi dea seama de aceasta, să mă arate cu degetul şi să mă facă de rîs. Pe de altă parte, ştiu foarte bine că, pur şi simplu, nu-mi venea să plec. Iar motivul era acest „tip de peisaj", cum spune prietena mea. Îmi era atît de bine în el şi aveam în aşa măsură convingerea că este irepetabil şi în acelaşi timp inepuizabil, încît nu vedeam nici un motiv să plec aiurea ca să pierd ceea ce am.

– Te-ai întrebat vreodată de ce? – mă întreabă prietena mea, care, s-ar părea, şi-a pus adesea această întrebare.

Nu, nu mă întrebasem, în faţa evidenţelor nu îţi pui prea multe întrebări. Mă întreb însă acum. Probabil că are de-a face cu vacanţele noastre la munte, mai exact cu copilăria. Nu întîmplător îmi imaginez numai corturi şi locuri de foc, pe măsură ce privirea îmi alunecă de-a lungul marginilor drumului – îmi zic eu în sinea mea. Patria aceasta este deci mai degrabă un fel de *matrie,* este profund uterină, este pur şi simplu spaţiul paradisului infantil pe care fiecare îl purtăm cu noi şi pe care cei mai mulţi se tem să nu-l piardă.

(Îmi aduc aminte de prima noastră ieşire în străinătate. La graniţă nu mai aveam răbdare, eu şi fratele meu, şi ne întindeam gîturile ca să vedem primii ce se află *dincolo*. Şi nu cred că a fost deziluzie mai mare în toată copilăria mea şi nu am fost mai supărat pe oamenii mari care ne păcălesc pe noi, copiii, ca atunci cînd am văzut – şi, timp de cîteva ore, m-am convins – că şi „dincolo", în „cealaltă ţară", la unguri, copacii sînt la fel ca la noi. Am păstrat însă convingerea că ceva este totuşi diferit, doar că nu am avut noi norocul să dăm peste acel ceva...)

– Patriotismul ăsta ni se trage din copilărie – îi explic eu prietenei mele. Te leagă de *locul* ţării tale ca de podul bunicii, pentru că acolo ai copilărit şi îţi face bine să-ţi regăseşti, măcar din cînd în cînd, copilăria. Şi, orice ai face, podul vecinului nu poate fi precum podul bunicii! Nu ştiu de ce şi cum, dar pur şi simplu *ştii* că este aşa.

Şi brusc mi-am adus aminte, tot perorînd despre copilărie, de o scenă pe care am povestit-o cu altă ocazie: pe o potecă de munte inundată de culorile toamnei, o fetiţă plînge cu năbădăi şi îl somează pe tatăl său să meargă acasă: *vreau la calculatooooor!* – ţipă ea pe sub brazi.

Îmi venea să o strîng de gît! Cum poate să spună cineva – şi să gîndească – o asemenea inepţie? Să fii dăruit cu aceste minunăţii ale naturii şi tu să vrei la calculator?! Răsfăţata naibii!... – mîrîiam eu în barbă. Am realizat însă, după ce m-am liniştit, că pentru fetiţa din pădure *copilăria* este acolo unde se află calculatorul, iar ea nu făcea decît să-i

ceară tatălui său dreptul să se bucure de această copilărie. Podul bunicii se află în spatele ecranului, acolo unde doar copiii din ziua de astăzi ştiu să ajungă, rostind nişte incantaţii care mă fac să roşesc de furie şi neputinţă. Le-am furat şi eu aşa cum se fură descîntecele, m-am încuiat în biroul meu şi le-am spus pe întuneric, dar n-am reuşit niciodată să *văd* ceva. Este cu adevărat şi în sensul cel mai deplin al cuvîntului o altă lume, este cea mai mare prăpastie între generaţii din cîte a văzut omenirea pînă acum. Ei n-au cum să înţeleagă peisajul nostru „românesc", n-au cum să vadă acest *loc,* de fapt el nici nu există pentru ei. Şi, reciproc, noi nici nu putem bănui spaţiile copilăriei din spatele ecranului. Iar despre „patrie", ce să mai vorbim? *Ubi Internet, ibi patria!...*

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Casa lui Rapino

În această dimineaţă însorită, una din ultimele ale toamnei, un bărbat în salopetă albastră sapă în grădină. Cît a mai rămas din grădină, care nu mai are castanii şi tufele de liliac de odinioară, în locul cărora au apărut nişte cotețe de tablă, depozite de unelte şi alte acareturi de tot felul. Ele şi chioşcul de peste gard, pe care scrie Asigurări Medicale, aproape ascund casa, aflată la colţul străzii G-ral Christian Tell cu intrarea cu acelaşi nume, care duce la Consulatul Franţei.

E o casă mai mult largă decît înaltă: cum spunea o prietenă de-a mea, care a copilărit alături, în casa Aurelian, devenită acum Liceul francez, „parcă era făcută din trei aruncături de mistrie umplută cu frişcă". Partea din mijloc înaintează măiestrit arcuită, fiind un salon care priveşte cu toate ferestrele sale spre stradă. Prin geamuri se vedeau, acum 75 de ani, un şevalet de pictor şi o masă lungă, încărcată de vrafuri de hîrtii, teancuri de cărţi şi de reviste, o scrumieră mare Gallé, pensule, cuţitaşe, tuburi de vopsele, creioane colorate, bucăţele de cărbune. Zidul acestei încăperi semicirculare e împodobit cu mascheroane, colonete, înfloriturі de stuc. Intrarea în casă, de pe aleea pe care aşteaptă solicitanţii de vize, se deschide de pe o terasă, pînă la care urci trei trepte, pe lîngă a Dacia obosită. Deasupra uşii se ridică un etaj scund, care nu acoperă toată clădirea. De jur împrejurul acesteia, sub acoperişul parterului, un brîu de colonete, cojit ici şi colo. Undeva se vede un burlan desfăcut, întins de la streaşina joasă peste peretele coşcovit. Cu toate astea, casa rezistă încă, numai că ceea ce a fost asfinţitul arhitecturii Empire în Bucureşti şi-a pierdut strălucirea pe care i-o dădea albul imaculat al tencuielii.

Aici a locuit un pictor român, prieten cu Toulouse-Lautrec şi cunoscut de boema artistică din Montparnasse. Din cabaretele de acolo i se trăgea porecla de „Rapino" (în jargonul atelierelor pariziene, „rapin" se spunea meseriaşilor fără talent care se uitau peste umărul maestrului). N-a lăsat mare lucru de pe urma lui: cîte un portret nesemnat, despre care descendenţii modelului, dacă l-au păstrat, nu mai ştiu cine l-a pictat şi, se zice, nudurile licenţioase care decorau separeurile unui restaurant de la Şosea, Fronescu, de care aminteşte Bacalbaşa în *Bucureştii de altădată*. Venea însă din altă lume, cea a marii boierimi: îl chema Alexandru Ghica. Fraţii lui mai mari au fost mai celebri: Dimitrie, diplomatul, care a ajuns ministru de Externe, şi Vladimir (botezat aşa după bunicul Blaramberg), prelat catolic pe care, din cauza morţii sale în închisoarea de la Piteşti, Vaticanul se pregăteşte să-l beatifice ca martir. Părinţii lor fuseseră beizadea Iancu (generalul Ioan Gr. Ghica, fost agent al României la Petersburg) şi Alexandrina Blaramberg, fiica arheologului venit aici de la Odessa ca polcovnic în armata ţarului. Rapino era deci nepot al lui Grigore-Vodă Ghica, cel din urmă domn al Moldovei înainte de Unire.

Cei care-l mai ţineau minte pînă acum treizeci de ani povesteau că purta *pince-nez* şi o mustăcioară subţire, scurt încîrligată. Pălăria de artist era, fireşte, cît roata carului, cu boruri largi şi fundul turtit, iar cravata de la gît, o lavalieră cam mototolită, şi, pe umeri, un macferlan de postav negru completau ţinuta romantică. Bineînţeles, vorbea franţuzeşte cu cockerul său cafeniu (numit de aceea „Monsieur Moka") şi cînta cît îl ţinea gura „Frère Jacques", „Cadet Roussel" şi „Mon ami Pierrot".

Cîte figuri de acest fel n-au fost înghiţite de uitare! Şi, odată cu ele, au dispărut atîtea albume de fotografii şi nenumărate scrisori. Bine că, cel puţin, cîte o casă veche le mai păstrează amintirea.

Dragoş BUCURENCI

pîine prăjită

N-am nici o scuză

Mă scuzaţi că vă deranjez, sper să nu vi se pară exagerat dacă o să vă rog să vă faceţi puţin timp să citiţi această rubrică, acest articol, vreau să zic, ştiţi, nu e chiar o rubrică, adică, sigur, are un titlu, observaţi, *pîine prăjită,* mă rog, poate nu vi se pare foarte inspirat, eu l-am ales, nu, nu trebuie să vă simţiţi prost, sînt onorat că v-aţi oprit asupra lui, nu oricine citeşte *Dilema veche* ştie de rubrica asta, nu, sigur că dvs. nu sînteţi oricine, sînteţi un cititor selectiv, lucrul acesta se vede, nu neapărat din selecţia acestui articol, o prostioară, o bagatelă, un moft, nu vreau să spun că sînteţi genul care-şi pierde timpul cu mofturi, departe de mine aşa o bănuială, spuneam doar că probabil nu citiţi tot ce se scrie în *Dilema veche,* nu că n-ar fi totul foarte interesant, toţi colegii mei, dacă pot îndrăzni să-i numesc aşa, scriu foarte bine şi sînt, cum se spune, solid mobilaţi intelectual, ceea ce, în fine, nu ştiu dacă se poate spune şi despre mine, dar asta e o altă poveste, nu cred că vă interesează, nu?

Aşadar cred că puteţi găsi lucruri interesante oriunde aţi deschide revista, sigur, mie-mi place să citesc mai întîi de toate articolul dlui Pleşu, pentru că nimeni nu mai scrie ca dl Pleşu, poate doar dl Cosaşu, era o vreme, prin facultate, prima facultate, ştiţi, eu am început mai multe şi n-am terminat nici una, bine, asta nu spune foarte multe despre cineva, nu?, dar să ştiţi că n-am abandonat cu totul şcoala, anul ăsta m-am reînscris la facultate, nu, nu filosofie, altă facultate, nu contează care, n-are sens să vă îmbîcsesc memoria cu aşa ceva, sper totuşi că nu vă gîndiţi la management, da, ştiu că vi s-ar părea mai firesc, dar aş vrea totuşi să vă asigur că e vorba de ceva, cum să vă spun, mult mai elevat, ah, acum ştiu ce-o să ziceţi, o să ziceţi că am dat la teologie şi ştiu, e numai vina mea că v-am lăsat să credeţi asta, ei bine, nu, e vorba de cu totul altceva, mai fin, aşa, cum să vă spun, e ceva care se potriveşte sufletelor delicate, e de fapt vorba de istoria artei, nu, nu specializarea de la Istorie, nu, ştiu că se spun pe seama mea tot felul de răutăţi, cum că aş fi coleg cu Belfast, vreau să sper că nu puteţi da crezare unor asemenea enormităţi, sigur că e vorba de specializarea de la Universitatea de Arte, da, sigur că da, nici nu putea fi vorba de alta, la admitere nici nu ştiam că există o specializare similară la Istorie, în fine, pe dvs. nu cred că vă interesează toate lucrurile astea, poate vă plictisesc, nu-i aşa, mai acordaţi-mi doar cinci minute, promit să nu abuzez de timpul dvs., aşadar de unde pornisem?

A, sigur că da, vă spuneam că a fost o vreme în facultate, în prima facultate, cînd îl citeam primul pe dl Cosaşu, nu pentru că ar fi scris mai bine decît dl Pleşu, dar era o vreme cînd dl Pleşu nu mai scria deloc la *Dilema,* bine, asta era pe vremea cînd revista încă nu se învechise, nu, nu, în nici un caz nu vreau să spun că a devenit bătrînicioasă, era doar un joc de cuvinte, *Dilema, Dilema veche,* învechire, v-aţi prins, nu?, da, era o vreme cînd îl citeam mai întîi pe dl Cosaşu, dar apoi dl Pleşu a început să scrie din nou şi atunci dl Cosaşu a trecut iar pe locul doi, să nu mă-nţelegeţi greşit, nu vreau să fac ierarhii, îmi place foarte mult cum scrie dl Cosaşu, dar dl Pleşu e aşa, cum să vă spun, îmi place că scrie despre actualitate, că e foarte contemporan, ştiţi?, e foarte la zi, bine nu tot timpul, vă spun sincer, cînd publică „note, stări, zile" am aşa o senzaţie că i-a fost lene să mai scrie ceva, dar trec cu vederea, pentru că şi pe dl Cosaşu îl mai apucă uneori lenea şi-i scrie fiului inexistent, nu vreau să credeţi că am ceva cu fiul dlui Cosaşu, nu, nu l-am cunoscut, dar sînt convins, cu aşa un părinte, că n-aş avea ce să-i reproşez, ei, dar uite despre cine-am ajuns să vorbim, o persoană cultivată ca dvs. cu siguranţă că îl şi cunoaşte pe fiul dlui Cosaşu şi eu vă plictisesc cu detaliile acestea superficiale, vă rog frumos să nu vă supăraţi, îmi dau seama că am abuzat de timpul dvs., aşa fac mereu, îmi cer scuze, nu mă pot abţine niciodată, vă rog să mă iertaţi, ştiu că nu se face, aşadar, ce voiam să vă spun, asta dacă nu am depăşit deja numărul de semne, ba tocmai l-am depăşit, asta este, aşadar o să fiu foarte scurt, foarte la obiect, vă rog să fiţi foarte atent, ceea ce am să vă spun e ab-so-lut con-fi-den-ţi-al şi de ma-xi-mă im-por-tan-ţă: *încetaţi să vă mai scuzaţi la tot pasul!* Vă jur că nu aveţi nici o scuză. Dar absolut nici o scuză!

www.bucurenci.ro

Vineri, 10 noiembrie,ora 19.00

CREATORUL DE TEATRU
de Thomas Bernhard
cu:
MARCEL IUREŞ, VALERIA SECIU
CONSTANTIN DRĂGĂNESCU
AFRODITA ANDRONE
VITALIE BANTAŞ
regia: Alexandru DABIJA

Marcel Iureş, Premiul UNITER 2001 pentru cel mai bun actor în rol principal

O ipocrizie, domnule. Şi tocmai de aceea este teatru. Interpretarea este o falsitate. Şi noi iubim falsităţile interpretate. Aşa mi-am scris eu comedia: ipocrit. Aşa o interpretăm: ipocrit. Aşa este receptată: ipocrit. Scriitorul este ipocrit. Actorii sunt ipocriţi. Şi spectatorii sunt şi ei ipocriţi. Şi totul la un loc este o întreagă absurditate. Să nu mai amintesc că e vorba de o perversitate care durează deja de mii de ani. Teatrul este o perversitate de mii de ani după care omenirea este înnebunită. Şi de aceea este atât de înnebunită după ea: pentru că este înnebunită după propria ei ipocrizie. Şi nicăieri altundeva nu poate fi ipocrizia mai mare şi mai fascinantă decât la teatru.

www.teatrulact.ro

Marţi, 14 noiembrie, ora 19.00

ORAŞUL
de Evgheni Grişkoveţ
în româneşte de Vlad Massaci & Cristi Juncu
cu:
VLAD ZAMFIRESCU
FLORIN ZAMFIRESCU
NADIANA SĂLĂGEAN
GHEORGHE IFRIM
CONSTANTIN DRĂGĂNESCU
scenografia: Cosmin Ardeleanu

Serioja trece printr-o criză. Sau poate-i doar o fază. Oricum, pentru el nimic nu mai e la fel. Nimic. Oraşul, ţara, timpul, cei din jur, ba chiar propria fiziologie par c-au luat-o razna.

Pentru occidentali diagnosticul e simplu: middle age crisis. Şi remediul e la-ndemînă: şedinţe psihanalitice urmate de Prozac sau vreun alt panaceu. În final, întregul proces se constituie în materie primă pentru seriale TV de mare audienţă. Serioja, însă, nu-i Tony Soprano. Puţin probabil că vreo televiziune va acorda vreodată spaţiu crizei lui.

De 8 ani TEATRUL ACT pe Calea Victoriei, 126

ABB

DILEMA VECHE

Gândul

24-FUN

PORT.ro

www.onlinegallery.ro

Pentru informaţii şi rezervări de bilete vă rugăm să sunaţi la 3103 103 (0723 103 103) sau scrieţi la bilete@teatrulact.ro.

VA URMA

un supliment editat de **Dilema veche** în colaborare cu **Centrul Internaţional de Artă Contemporană**

Irina CIOS

„Regăseşte-ţi identitatea“

– iniţiativă de intervenţie artistică în contextul social/urban Rahova-Uranus –

Motivaţie

Dezvoltarea oraşului în perioadele istorice de tranziţie determină acumularea şi manifestarea unor tensiuni ce intervin la nivelul structurii urbane şi al comunităţii. Descărcarea acestor tensiuni se poate face brutal, prin stări conflictuale, sau prin identificarea, analizarea şi definirea de soluţii. În acest proces ar trebui să se implice în egală măsură factorii culturali, politici, sociali (autorităţile şi societatea civilă). Artiştii, prin demersul lor şi prin proiectele realizate, au calitatea de a pune într-o perspectivă uşor de înţeles problematica abordată, determinînd atît reacţii prompte şi directe din partea privitorului, cît şi teme de reflectare.

Contextul urban se profilează astăzi ca unul dintre suporturile principale de manifestare şi cercetare a culturii vizuale. Actualitatea interesului faţă de contextul urban este potenţată, în parte, de starea de perpetuă reconstrucţie a Bucureştiului, în parte de accentuarea procesului de gentrificare, unul dintre fenomenele urbane cele mai active care se manifestă la nivel global.

Premise

Gentrificarea reprezintă procesul de reabilitare şi transformare a zonelor urbane bine amplasate, locuite de familii cu venituri modeste, în zone ocupate de o clasă de mijloc mai puternică financiar. Studiile sociologice relevă o serie de efecte pozitive, cum ar fi: investiţii noi, renovarea şi restaurarea clădirilor, prezervarea patrimoniului local, ridicarea valorii zonei. În paralel se remarcă o serie de efecte negative, în special dislocarea unei părţi a comunităţii (oamenii săraci), dispariţia activităţilor tradiţionale şi a micilor afaceri, omogenizarea şi/sau polarizarea socială, pierderea diversităţii culturale, compromiterea infrastructurii şi a protecţiei patrimoniului, pierderea calităţii mediului. În zonele marginale, cu cît sînt mai evidente efectele pozitive la început, cu atît devin mai acute problemele negative, pe măsură ce procesul avansează.

Studiile sociologice realizate în ultimii 10 ani atestă manifestarea accelerată a acestui fenomen în tot Bucureştiul şi în toate zonele urbane din România. Analiza datelor obţinute prin diverse metode (recensămînt, interviuri şi cercetare de arhivă) indică faptul că gentrificarea are loc cu mai mare intensitate în anumite microzone care au fost confruntate cu reconfigurări brutale în ceea ce priveşte atît populaţia, cît şi patrimoniul construit.

Localizarea proiectului

Calea Rahovei pornea, la începutul secolului trecut, de la rîul Dîmboviţa (podul Calicilor în continuarea străzii Şelari), trecea pe lîngă clădirea Tribunalului şi urca printre dealurile Uranus şi Viilor pînă la ieşirea din Bucureşti (actuala Şoseaua Alexandriei). Una dintre cele mai vechi artere ale Bucureştiului, Calea Rahovei are o istorie încărcată, care pendulează între perioade de înflorire economică şi declin (începînd cu anii '50) datorat în principal lipsei de infrastructură, care s-a perpetuat pînă în prezent.

Zona cel mai puternic confruntată cu trauma demolărilor comuniste care au avut drept consecinţă distrugerea patrimoniului arhitectural, dislocarea socială, modificarea profilului de locuire, distrugerea traseelor urbane, creşterea nivelului construit în zonă, Calea Rahovei este în plin proces de transformare. Prin plasarea în proximitatea centrului, zona Calea Rahovei este foarte vulnerabilă la efectele negative ale procesului de gentrificare.

Descriere

„Regăseşte-ţi identitatea“ este un proiect de intervenţie artistică în contextul social/urban Rahova-Uranus, lansat de Centrul Internaţional pentru Artă Contemporană în cadrul iniţiativei de regenerare urbană „va urma“, un parteneriat British Council, DC Communications, Headvertising şi CIAC.

Selectate în urma apelului lansat în luna iulie, cele trei intervenţii artistice invită, prin strategii artistice diferite, la participare şi descoperire, punînd în discuţie identitatea culturală a contextului urban Rahova-Uranus pornind de la patrimoniul arhitectural, istoria recentă, spiritul locului, profilul multicultural, valorile sociale active.

„APARTAMENTUL/INFOBOX PENTRU BUCUREŞTI“ (Mona Vătămanu & Florin Tudor în colaborare cu Dan Dinoiu şi Alex Pop) pune în perspectivă unitatea de locuire pornind de la constructor, locuitor, memorie, loc. Într-un exerciţiu de reconstituire, întîlnirea artiştilor cu foştii şi actualii locuitori ai

zonei a generat un traseu al traumei supravieţuirii şi regenerării în ultimii 30 de ani.

„HARTA SENSIBILĂ“ (Maria Drăghici, Irina Gâdiuţă, Bogdan Georgescu, Gabriela Albu) este un proiect multifaţetat care, pe lîngă abordarea artistică multidisciplinară (video, fotografie, teatru, arhitectură), conţine o pronunţată componentă socială. Artiştii au definit un spaţiu de intervenţie şi s-au implicat în activarea coeziunii sociale şi a motivării proactive a comunităţii. Un prim rezultat a fost răspunsul departamentelor responsabile din Primăria sectorului 5, dar şi implicarea reprezentanţilor Partidei Rromilor. „Harta Sensibilă“ s-a bucurat de sprijinul membrilor comunităţii pe tot parcursul desfăşurării şi a determinat dorinţa locuitorilor de a avea în continuare evenimente de acest tip în zonă.

„TIPURI DE SPAŢII“ (Diana Gomez) vizează realizarea unui traseu urban (ghidat de o hartă) ca un instrument de analiză a unui oraş în perpetuă schimbare. Proiectul reflectează asupra proceselor de modernizare în urma cărora spaţiile publice din marile oraşe devin din ce în ce mai anonime. În zilele de 4, 11 şi 17 noiembrie, artista îi va însoţi pe doritori într-o vizită ghidată ce va începe la ora 11 din parcul aflat la intersecţia străzilor Rahova şi Sabinelor (lîngă Becker Brau).

Pînă în 19 noiembrie, la Galeria Nouă, expoziţia ***„RE/DE/CONSTRUCŢII“*** este un loc de întîlnire pentru toţi cei care doresc să re/viziteze o zonă din Bucureşti ce păstrează încă straturi diferite ale istoriei de locuire şi de re/de/construire. Prin desfăşurarea, în egală măsură, în spaţiul urban şi în Galeria Nouă a celor trei intervenţii artistice, ne propunem să generăm un flux de comunicare între locuitorii zonei Rahova-Uranus şi comunitatea care frecventează spaţiile de galerie.

Prin promovarea creaţiei artistice vizuale contemporane în informarea şi crearea de atitudini din partea societăţii civile şi prin poziţia de potenţial mediator în relaţia cu autorităţile, proiectul are rolul de a sublinia importanţa valorilor sociale ca instrumente în susţinerea diversităţii culturale, în relansarea vieţii comunitare şi în reevaluarea conceptului de spaţiu comunitar urban.

P.S. În după-amiaza zilei de 15 noiembrie, la ora 17,00, vă invităm la Galeria Nouă la un simpozion ce va prilejui întîlnirea cu artiştii implicaţi, prezentarea concluziilor studiului sociologic desfăşurat în zona Rahova-Uranus şi o dezbatere privind intervenţia artistică ca instrument în procesul de regenerare urbană.

Locuitori din Rahova

„Atractivă este. De acum doi ani de cînd domnul Vanghelie a făcut parcul pentru copii, a renovat toate blocurile, este mai bună şoseaua cît de cît... E frumoasă zona aşa, dar are şi părţile ei rele. Este şi aproape de centru.“ *(grup de trei studente, 20 de ani)*

Puteţi să caracterizaţi, în 2-3 cuvinte, zona în care locuiţi?

„O mixtură de blocuri mai mult sau mai puţin amenajate, o estetică care lasă de dorit.“ *(inginer, 33 de ani)*

Există un specific cultural al zonei?

„Maneaua. Cred că ăsta e specificul zonei. Maneaua la greu. E specific. Dacă spui cuiva «Rahova» – «Aaaaaaa, blocurile alea colorate, verzi, albastre, roze.» Da, alea. Sau dacă zici «Rahova», imediat se duc cu gîndul la Vanghelie.“ *(economist, 29 de ani)*

Culorile blocurilor din cartier

„ (...) ideea a fost bună. Dar este estetic cam urîtă. Dacă te uiţi în lateral, o să vezi că pe partea aceea nu sînt vopsite. Ideea a fost ca atunci cînd te duci pe calea Rahovei să se vadă vopsit frumos. Dar dacă te duci în spatele blocului, sînt tot la fel, cum erau şi înainte.“ *(agent vînzări, 25 de ani)*

„În puţine cartiere vezi blocuri nou-vopsite, nou zugrăvite. Îmi place... Blocurile de la şosea de pe Calea Rahovei sînt toate... majoritatea sînt vopsite şi arată mult mai bine. Deci cum arătau înainte ziceai că sînt... trecuse războiul, mai ales prin alte zone. Dar acum arată bine, deci îngrijit, aşa, dă un aspect mult mai plăcut.“ *(student, 23 de ani)*

Rahova în stereotipuri

„Da, e cartierul VIP-urilor: toţi ţiganii sînt aici, toţi tîlharii, toţi mafioţii (...) Cartierul nostru e cunoscut... că îmi e şi rusine cînd mă întreabă cineva să spun că Rahova. Spune «Aoleu, asta e ţigancă d-aia care ne dă în cap!»“ *(grup de 3 studente, 20 de ani)*

Faţă în faţă cu pericolul

„Cîte pistoale n-am văzut la viaţa mea de cînd stau în Rahova... Săbii ninja. Am rămas proastă cînd am văzut că-mi scoate sabia ninja de sub bancheta din spate! Din maşină. Cînd îmi scoate ditamai bîta de baseball... Scoate din torpedou pistolul... Da, şi nu o dată! Fără permis de port-armă. Luate de pe piaţa neagră, care e în floare.“ *(studentă la Asistenţă Socială, 21 de ani)*

„Omul din Rahova“

Cum ai descrie omul din Rahova? Ca un fel de portret-robot, dacă putem spune aşa...

„Omul din Rahova... om muncitor şi cu aspiraţii reduse. Deci toţi oamenii pe care... bine... oamenii de vîrstă mai înaintată, nici unul nu-şi propune să ajungă cît mai sus şi el. Se mulţumeşte cu ce are. Şi îi e frică să riste, adică nu... şi preferă să facă ce a făcut toată viaţa, adică nu... n-ar schimba deloc modul de viaţă. Ceea ce mie mi-ar plăcea... adică de ce nu... de ce n-ar trebui să risc? Am doar o viaţă...“ *(student, anul I, 18 ani, casier într-o benzinărie)*

Despre importanţa culturii în cartier

Vorbeşte-mi puţin despre specificul cultural al Rahovei. Există un specific cultural?

Cultural, deci... Adică ce preferă ei să... activităţi, lucruri de genul acesta? Ce să zic? Bănuiesc că... la noi în zona Rahova am observat că majoritatea tinerilor, de exemplu, preferă să-şi petreacă timpul în faţa blocului. Deci foarte mulţi tineri, văd, seara ies acolo în faţa blocului, discută cu amici, prieteni, vecini... I-am mai văzut pe unii prin diverse locuri, prin... la biliard, la discoteci... bineînţeles că nu în zona Rahova, nu există acolo... sau din cîte ştiu eu nu există discoteci, săli de biliard sau astfel de locuri. Tot aşa, pentru activităţi fizice, nu ştiu dacă se poate... există vreun loc în care să poţi să te duci, să zicem, să joci un baschet sau un fotbal. Poţi să te duci în faţa blocului, lovind toate maşinile parcate, pentru că e plin de maşini. [...] Deci nu există locuri în care să poţi să te duci. Să zicem baschet, fotbal, activităţi de genul ăsta, tre' să te duci în alte zone. Eu, de exemplu, merg în Drumul Taberei. Acolo am găsit o şcoală unde pot să joc şi eu. Tot aşa există la Politehnică, sînt terenuri de-astea pe care poţi să le închiriezi, dar sînt departe, adică aş prefera să fie acolo o zonă, un teren de sport, ceva de genul ăsta. Dacă ar fi aproape, aş merge cu amicii mei, aş închiria, să zicem. Mi-ar plăcea. Tot aşa, biliard, tenis de masă, alte sporturi de genul ăsta, dacă ar exista astfel de locuri, na, în care aş putea merge, aş merge cu plăcere în zona Rahova.“ *(student, 23 de ani)*

Mona VĂTĂMANU
Florin TUDOR

Apartamentul/Infobox pentru Bucureşti

Ce înseamnă să te naşti, să trăieşti şi apoi să fii demolat şi dat afară din locul în care ai trăit? Ce înseamnă să aştepţi ca locul în care trăieşti să fie demolat? Ce înseamnă să auzi oameni povestind despre demolări şi traumă?

Am început proiectul „Apartamentul/Infobox pentru Bucureşti" pentru a genera un spaţiu în care aceste istorii traumatice personale, studii şi materiale documentare ale specialiştilor să fie prezentate şi dezbătute.

Ce înseamnă Infobox pentru noi? Desigur, nu *advertising* al unui loc, ci al memoriei, în sensul că reclamăm memoria, nu avem aici un Potsdammer Platz ce aşteaptă să fie construit. Din Infobox urmează să vedem, pe de o parte, ce a mai rămas din oraşul vechi, şi pe de alta centrul civic comunist; iar în interior, într-o primă etapă, reconstituim memoria oraşului, aşa cum a fost ea documentată de un mare număr de oameni, urmînd ca apoi să nu abandonăm acest proiect, aşa cum s-a întîmplat la Berlin, ci să dezvoltăm în acelaşi spaţiu un program de dezbateri şi expuneri cu proiecte de arhitectură şi artă contemporană.

Am ales forma arhitecturală a apartamentului dintr-un efort de sinceritate pentru contextul local dominat de acest tip de locuire. Psihologic, pentru generaţii întregi ce sînt constrînse să locuiască în acest fel, ar putea fi un punct de pornire pentru a discuta ceea ce s-a întîmplat aici cu noi. Macheta „Apartamentul/Infobox" a fost realizată prin colaborarea cu Biroul de arhitectură Dan Dinoiu şi Alex Pop, încercînd să lucrăm cu conceptul de apartament/unitate de locuit în termenii unei arhitecturi minimale ce trebuie să devină spaţiu public.

Lucrăm aici cu diferenţa de proporţie dintre apartamentul de bloc/unitatea de locuit şi construcţiile ieşite din scară

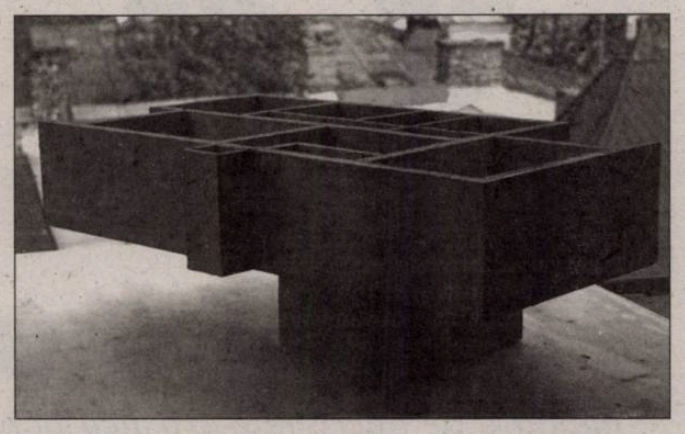

din centrul Bucureştiului: Casa Poporului, Marriott, Casa Academiei, Ministerul Apărării, Biblioteca Naţională, Casa Radio, Magazinul „Junior".

Apartamentul trebuie să fie amplasat în zona Izvor-Uranus, deoarece acestea sînt puncte critice în care istoria oraşului este vie, lucrurile nu vor rămîne aşa. Într-un fel, apartamentul de bloc este prins între condiţia agresoare a politicii de stat ce l-a impus pe piaţa construcţiilor locale şi condiţia de loc de refugiu, celulă obligatorie, pe măsură ce posibilitatea de a locui normal în zona istorică a Bucureştiului dispare.

„Cu excavatorul deasupra casei"

Discuţie cu locuitorii din zona Rahova-Uranus în care poveştile despre demolările din anii '80 ajung să se confunde cu ceea ce se întîmplă acum acolo.

Staţi puţin...
Uite, asta este.
Persoanele şi familiile care au plecat...
Poveşti despre demolări.
Adică să stau să-mi aduc aminte, au fost diferite clădiri, au fost case...
Şi atunci noi putem să punem pioneze unde au fost acestea pe hartă?
Ştiţi în general unde au fost mutaţi, cam în ce cartiere?
A, unde au fost mutaţi?
Dacă ştie oameni care au plecat, să pună pioneze verzi pe locurile unde au avut case.
Asta e Academia, strada.
Academia, da...
Noi sîntem aici în piaţă, asta-i Calea Rahovei spre Unirea.
Aşa, da, deci mulţi care au plecat din zona asta de aici s-au mutat în Petre Ispirescu, Sebastian, Piaţa Rahova, pînă la Teiuş.
Deci de aici i-au dus în zona aceea.
Dacă alţii au optat pentru Berceni sau Drumul Taberei, nu mai ştiu, eu ştiu aicea...
Puteau să opteze ei, adică îşi puteau alege unde să îi mute?
Măi Viorica, cînd a plecat Ghiţă de aicea, ăştia toţi care au plecat?
Eu stau aici pe unde e dispensarul.
Asta-i Sabinelor.
Ei stau pe undeva pe aici...
Chiar aici la intersecţia cu 13 Septembrie, acolo unde e dispensarul, acolo.
Dacă ştiţi familii sau case, să le identificăm în zonele cu demolările...
Păi toată partea asta...
În continuarea lui Sirenelor ce era?
Strada...
Staţi puţin, că asta e Sabinelor.
Şi asta e Sirenelor.
Era Meteorilor.
Pe o parte e demolată.
Nu, Meteorilor era mai încolo.
Era Arionoaei, Salvator, pe care coborai jos la Rahova.
Păi s-a demolat.
A mai ramas o casă, din spate.
Şi în Salvator o singură casă a rămas.
Exact aici la intersecţie în Uranus.
Iese în Rahova undeva.
Uite asta e, în spatele la casa...
Deci ce a mai rămas?
Au mai rămas căsuţele astea, numai de pe partea asta.
Iar aici le-a ras pe toate, că aici e teren viran.
Din ce ne-aducem noi aminte, majoritatea demolaţilor care au plecat din zonă sînt în Rahova, de la Sebastian încolo.
Pînă aici, asta e Rahova.
Rahova e pînă la semafor.
De la Chirigiu.
Din Piaţa Coşbuc.
Începe aici şi o ia în sus.
Am înţeles asta.
În zona Rahova, Barca, Mărgeanului...
Deci aici s-au mutat, ai putea să pui foarte multe pioneze roşii în zona pieţei.
Aici cunoaşteţi pe cineva, în aria asta?
Deci ce zonă este?
Academia, Casa Poporului, 13 Septembrie.
Asta e Uranusu'...
Şi acum aici este un mare teren viran, cîmp.
Păi, i-au mutat în Dristor de pe Uranus.
Ia uite cîte străzi erau...
A, erau...
Şi cînd i-au demolat cum era? Veneau pur şi simplu şi îi dădeau afară sau cum?
Da, veneau şi..
Şi oamenii erau mulţumiţi?
Erau mulţumiţi.
Şi nu erau supăraţi?
Erau supăraţi, dar...
Noi am avut biserica aici.
Şi la urmă s-au supărat mai ales cînd au dărîmat biserica.
Era un doctor Răureanu, erau o grămadă de străzi.
Acum vor să ne demoleze din nou.
Eram mică pe timpul ăla.
Două case.
Unde?
Între Uranus, Sabinelor şi Rahova.
Şi Săpunaru?
Aici trebuie să fie.
Dar vă aduceţi aminte, au fost oameni care au protestat cînd i-au demolat?
A, păi n-au înnebunit, păi nu-i împuşcau?
Da' cum erau să protesteze?
Unde locuiaţi dvs.?
Exact în colţul unde s-a construit Casa Ştiinţei, Academia.
Deci aici.
Şi v-au demolat?
Putem să punem o pioneză roşie.
Aici undeva.
Aici, la colţ.
Undeva în zona asta aţi locuit. Şi v-au ameninţat?
Erau cu excavatorul deasupra casei, aveam un copil mic, avea trei luni.
Deci aici, cînd plecai în jos, stătea Anicuţa, şi eu cu Doru Pătru.
Era Chira, şi după, stăteam eu.
Era Rahova.
Era o stradă care acum nu mai există.
Şi aici unde ne aflăm noi acum.
Şi cum au demolat-o, cu două tancuri ziceaţi?
Tanchete.
Şi oamenii au protestat?
Era cîrciumă acolo.
Aia era strada.
Aia şi cu Avîntu în partea ailaltă.
Demolaseră aproape în totalitate partea aceasta şi eu am rămas singur acolo cu familia şi am stat, am stat, am stat, ne ameninţau cu excavatorul deasupra acoperişului şi nu am vrut să plec, am stat acolo.
Au trecut o zi, două, trei, o săptămînă...
A, v-au aşteptat totuşi...
Puteau să intre să dea clădirea peste noi?
Şi pînă la urmă, eu, lucrînd la fabrica de bere, am primit un apartament în blocul de locuinţe al fabricii şi sînt ameninţat de zece ani cu evacuarea din acest bloc pentru că nu au vrut sub nici o formă să îmi prelungească contractul de închiriere. Am reuşit apoi, o dată, să prelungesc contractul. Am trei procese pe rol. Unul penal, pe care, mulţumesc lui Dumnezeu, l-am cîştigat, şi două civile. Vor acum domnii de la World Trade Center să ne evacueze din clădire. Presupun că miza este terenul. Vor să demoleze ca să aibă unde să construiască. Dacă aţi filmat, vedeţi în ce dezastru este fabrica de bere. Aş putea să vă dau unele amănunte, practic fabrica de bere nu mai există, există cîteva alte societăţi. Şi domnii de la World Trade Center care au făcut această privatizare profită. În fiecare dimineaţă trec pe aici. Aştept, că sîntem ameninţaţi să fim demolaţi. Dacă dînsul hotărăşte să dărîme, trebuie să ne conformăm, că aşa este normal.
Dar nu ştiu cum o să o scoatem la capăt cu oamenii.
Noi aici sîntem români, sînt romi, dar nu ştiu unde veţi găsi aşa ceva în altă parte... Noi parcă sîntem fraţi aici, o familie.

octombrie 2006

Călin DAN

Str. Mitropolitul Nifon 6A

– un şoarece căutînd salvarea într-o direcţie greşită –

People of Earth, your attention please...
This is Prostetnic Vogon Jelz of the Galactic Hyperspace Planning Council... As you will no doubt be aware, the plans for development of the outlying regions of the Galaxy require the building of a hyperspatial express route through your star system, and regrettably your planet is one of those scheduled for **demolition**.
The process will take less than two of your Earth minutes. Thank you.
(Douglas Adams – *The Hitchhiker's Guide to the Galaxy*)

Not many countries are blessed with the opportunity to have their dilemmas concentrated in a single spot.
Romania has this building.
But in order to understand all its symbolic power, one must first ignore it and look around.
(eu însumi, într-un moment de inspiraţie retorică)

Preocupările mele pentru *Arhitectura Emoţională* au debutat subliminal la începutul anilor '80, din întîmplare. Acea întîmplare m-a adus atunci să locuiesc în vecinătatea unui *lucru* pe care media internaţională avea să-l numească, 10 ani mai tîrziu, „Palatul lui Ceauşescu". Cînd m-am mutat în cartierul dintre Piaţa Coşbuc şi Parcul Libertăţii, *lucrul* se mai numea Casa Republicii (ulterior a Poporului) şi începuse să crească în ritm rapid, afectînd largi suprafeţe ale Bucureştiului şi, o dată cu ele, vieţile celor trei (?) milioane de locuitori ai oraşului. Colapsul sistemului de transport urban (oricum deficitar) în zona şantierului mă obliga să traversez zilnic, în direcţia Cişmigiu, acel hău gigantic bîntuit pe jos de basculante şi betoniere înnebunite de ceasul de pontaj şi măturat pe sus de braţele nenumăratelor macarale operînd într-un ritm atît de rapid, încît era aproape comic. Drumurile şi traseele pietonale erau inexistente; în sezoanele uscate, praful se ridica într-o ceaţă compactă pînă la zeci (poate sute) de metri înălţime, iar în cele umede, singura modalitate de a străbate mocirla era echiparea cu cizme de pescar. Aceste peripluri monotone mi-au îngăduit să observ apariţia furtivă (şi dispariţia rapidă) a unor cruci de lemn improvizate, înfipte în pămînt de către muncitorii de pe şantier pe locurile unde colegi de-ai lor muriseră în accidente de muncă.

Viaţa la marginea şantierului

Majoritatea noilor mei vecini locuiau în cartier de generaţii. Unii se descurcau relativ bine în circumstanţele date, alţii au părăsit zona sau chiar ţara, iar alţii s-au scufundat încet în depresie, au dispărut în spitale ori s-au sinucis. Mi-o amintesc destul de exact pe fiica pictorului Nicolae Vermont (un socialist interbelic din sursa realiştilor münchenezi, a cărui posteritate a fost, din diverse motive, uitarea) – o doamnă firavă şi mărunţică, locatară în casa cu atelier de deasupra brutăriei din colţ, care bîntuia prin zonă explicînd binevoitorilor care era sorgintea ei şi adăugînd că „tata mă numea *l'Aiglon*" (o aluzie literară care azi nu mai spune nimic, e vorba despre Edmond Rostand şi piesa lui cu acelaşi nume aviar – Internetul îi poate lămuri pe curioşi). La un moment dat, am aflat cu oroare că s-a aruncat de la etaj în urma primirii unei înştiinţări de evacuare – lucru cu atît mai grotesc, cu cît era vorba despre o procedură birocratică de intimidare, evacuarea propriu-zisă urmînd să survină la un termen nespecificat.

Dar, deh, viaţa la marginea şantierului era tensionată; iar spectacolul basculantelor cărînd, în viteză maximă, pe Mitropolitul Nifon (strada mea cu sens unic şi case zgîlţîite de traficul greu) resturile cartierului învecinat (Uranus-Dealul Spirii) nu avea de ce să ne facă mai optimişti. Bucata de oraş unde ne încăpăţînam să rămînem trebuia să dispară după terminarea Casei, pentru a face loc unei noi axe de acces. Pînă atunci, existau destule lucruri care să ne ţină ocupaţi: acelaşi trafic greu performat pe o stradă uşurică făcea ca sistemul de canalizare să se colmateze, iar ţevile de apă să crape frecvent. Pivniţele se inundau, apa curentă devenea (încă) un bun greu accesibil, pe lîngă electricitate, gaz şi alte alea, care se mai ştiu. Pereţii se crăpau, tavanul se burtea a lehamite, în curtea spălată zilnic cu furtunul, în disperare, caisul şi florile plantate de vecini se piperniciseră şi refuzau să participe. Igrasia aducea locatari noi – gîndacii mari şi cafenii pe care (cu jenă trebuie să mărturisesc) am fost învăţat din copilărie să îi numesc „şvabi".

Alte, misterioase, cauze au făcut ca şoarecii să îşi caute şi ei refugiu la adresa noastră. Au urmat lupte acerbe, în care eram oarecum ajutaţi şi de iernile crunte care aduceau temperatura, în unele zone ale casei, sub zero grade. Şoarecii s-au săturat (pînă şi ei) şi au plecat. Unul singur nu ne dădea pace şi l-am momit cu clasica jumătate de nucă proptită sub buza unui borcan aşezat pe un caiet; individul a căzut în cursă şi a urmat drama morală a exterminării sau a eliberării. Înjurînd, la 5 dimineaţa, mi-am tras bocancii în picioarele goale şi am plecat cu el din casă, decis să îl duc cît mai departe. Ningea viscolit, era pustiu, am mărşăluit buimac de somn peste rondul de la Coşbuc, peste liniile de tramvai, în hăul şantierului de vizavi, pînă cînd am zărit, filtrată cu delicateţe impresionistă prin ninsoare, silueta gigantic-sumbră a „Casei". Atunci am tras caietul de sub borcan, şoarecele a căzut în zăpadă, s-a cufundat pentru o clipă, apoi a ţîşnit cu viteză în direcţia clădirii. Cred că asta e şi cea mai intimă imagine pe care o am despre *lucrul* acela care personifică, pentru cîteva generaţii, trecerea, înceată, dar nu prea, din atmosfera călduţă a „Primăverii de la Praga" în zvîrcolirea îngheţată a iernii ideologice de la Bucureşti – un şoarece căutînd cu disperare salvarea într-o direcţie greşită.

O stradă burgheză

Dar deodată totul s-a oprit: era decembrie 1989. Apoi au venit frumoşii ani '90; apoi un alt mileniu. *Lucrul* acela – un eveniment urbanistic fără precedent în experienţa mea culturală – supravieţuieşte cu succes, ba mult, a devenit un bun de consum ce nu pare să dăuneze grav sănătăţii. Cît despre str. Mitropolitul Nifon, în rarele ocazii cînd taxiul mă duce pe acolo, încercînd (cu foarte puţin succes, de altfel) să evite blocajul de trafic din „centru", constat că rămîne o stradă simpatică, burgheză, cu un plus de curăţenie şi de ferchezuială faţă de imaginile, tot mai şterse, ale tinereţii mele optzeciste, imagini către care mă întorc fără nici o plăcere la rugămintea prietenilor Mona şi Floe.

Trondheim, 2 noiembrie 2006

Infobox – un obiect-simbol?

Un infobox în Bucureşti este o provocare pentru acest oraş şi în aceeaşi măsură pentru arhitecţi. Bucureştiul este posesorul unor terenuri imense, reunite cîndva sub numele proiectului „BUCUREŞTI 2000". Mulţi cred că este un oraş lipsit de identitate, de model, de scenă. Un infobox ar fi trebuit construit, poate, prin anii '90, pentru a pune în evidenţă un proces ce ar fi trebuit să aibă loc... Infoboxul este un spaţiu ce reclamă anumite procese/memorii ale oraşului şi – sperăm – proiecte de viitor.

Este Infoboxul un spaţiu al *advertising*-ului? Este el un obiect-simbol pentru oraş?

Ideea lui, aşa cum este prezentată în proiectul de arhitectură, este cea a minimalismului extras din realitatea concretă a apartamentelor comuniste ale anilor '60-'70.

Dan DINOIU şi Alex POP

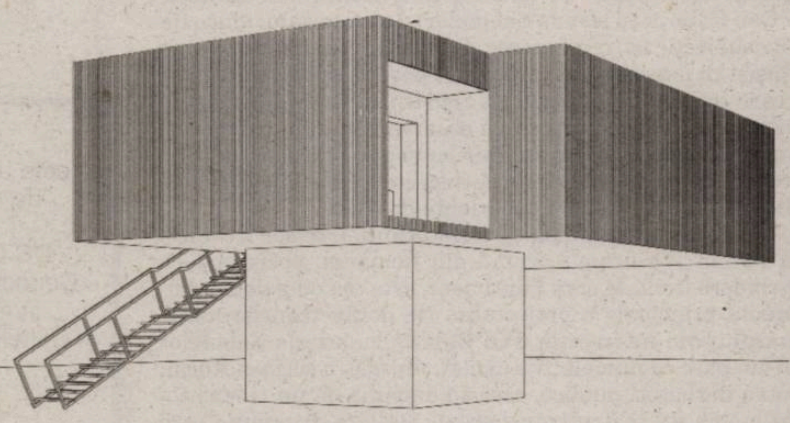

Proiect Apartamentul/Infobox pentru Bucureşti amplasat în zona Parcului Izvor

Praful, film, 6'02", 2006

Autori: Mona Vătămanu & Florin Tudor

La 24 de ani după ce Schitul Maicilor a fost translat cîteva sute de metri pînă pe actuala locaţie, în spatele blocurilor, am umplut buzunarele cu praf, pămînt de lîngă biserică şi am dus praful înapoi pe locul lui.

Codruţa CRUCEAN

Va urma: oraşul editat

În urmă cu vreun an, m-am surprins urmărind înspăimîntată un promo. Intrigată, am vrut să văd cît dura şi cu ce frecvenţă apărea. După care m-am speriat de-a binelea şi am început să întreb dacă l-a mai remarcat cineva. Părea că eram singura care prezenta simptome paranoice după vizionarea promo-ului respectiv (difuzat de o televiziune comercială), în care mai toate monumentele din Bucureşti erau strivite de un fundal de zgîrie-nori supradimensionaţi, generaţi pe calculator.

Nici unul dintre cei întrebaţi nu remarcase promo-ul cu pricina. M-am resemnat la gîndul că reprezentam o generaţie marcată de sfîrtecarea oraşului în vremea comunismului, ceea ce explica într-un fel rezistenţa faţă de „legile progresului".

Oare ceea ce mă speria era *viitorul* sau perspectiva unui mediu construit *diferit?* Şi dacă ***da*** – de ce, de vreme ce imaginile din promo-ul cu pricina îmi amintiseră instantaneu de clădirea vechii Gări Centrale din New York profilată din 1963 pe fundalul clădirii PanAm?

Pînă la urmă m-am dumirit: spaima mea venea din lipsa oricărei discuţii deschise între toţi (f)actorii care fac din oraş un loc al convieţuirii *urbane*. Un loc în care *urbanitatea* reprezintă un stil de viaţă, nu doar o atitudine bună în campanii electorale.

Treacă de la mine: nu ***toţi*** (f)actorii (ce frecvent apar aceşti nou-veniţi în jargonul nostru european postmodern!) – măcar cît mai mulţi dintre ei!

Cine hotărăşte ce calităţi trebuie să întrunească o clădire, o stradă sau o zonă pentru a deveni *repere*, *monumente*, pentru a fi *preţuite, protejate* sau *conservate?* Să fie oare discuţia despre *valoare, grad de reprezentativitate, calitate* a reperelor urbane domeniul exclusiv al arhitecţilor, oficialităţilor, urbaniştilor, istoricilor (de artă)? Cum se *formează* percepţiile şi reprezentările noastre legate de oraş şi *pe baza căror informaţii?* Cine joacă un rol în acest proces şi ce mijloace de comunicare sînt utilizate? Cît de devreme ar trebui să începem să conştientizăm mediul urban construit în care trăim pentru a înţelege puţin mai bine oraşul şi mai ales pentru a ne împăca cu identitatea lui?

Nimeni nu pretinde că vreuna din întrebările de mai sus ar fi noi. Şi totuşi, în urmă cu cîţiva ani, *Performing Places,* un proiect lansat de British Council pentru a-i provoca pe tinerii artişti şi arhitecţi să abordeze centrul istoric al Bucureştiului dintr-o perspectivă contemporană, a generat discuţii aprinse atît în rîndul specialiştilor, cît şi al publicului larg. Este sau nu centrul istoric un reper arhitectural? Este valoarea acestuia de asemenea natură încît să excludă orice intervenţie contemporană? Ce soluţii ar fi de preferat altora? Care este natura spaţiului public? Unde anume s-ar insera intervenţiile de tip *organic, ne-planificat,* dar *nu* în lipsa oricăror *reglementări,* acele intervenţii mai degrabă comune, ale clasei de mijloc (sau poate ar trebui să spunem „gentrificate"?), cu expresia şi calităţile lor prin nimic remarcabile atunci cînd vine vorba despre identitatea oraşului, despre regăsirea acesteia, despre locul şi rolul pe care ar trebui să-l joace asemenea elemente în procesul de reabilitare a oraşului? Cum ne ferim de soluţiile

deja stereotipe care exploatează exclusiv elementul pitoresc?

Doi ani mai tîrziu (octombrie 2005), British Council, DC Communications, Headvertising şi Centrul Internaţional pentru Artă Contemporană şi-au unit forţele pentru a genera un nou proiect, *Va urma* (To Be Continued), care să ducă aceste întrebări, dar şi altele noi, mai departe într-o zonă situată la o distanţă de douăzeci de minute de mers pe jos de centrul istoric.

Va urma abordează zona din jurul Casei Poporului (palatul lui Ceauşescu în folclorul local). Urîtă de unii, model de frumuseţe, realizare şi mărime pentru alţii, Casa Poporului este, fie că ne place sau nu, cel mai puternic simbol al Bucureştiului. Şi totuşi, zona din jurul ei se mişcă foarte greu: la tot pasul dai de clădiri neterminate, terenuri virane şi maidane. Mai mult, zona se confruntă cu uriaşe probleme de transport. Toate se suprapun peste un amalgam de vechi şi nou, dar mai ales de nou gata îmbătrînit, aproape în ruină (Casa Poporului este ea însăşi un bun exemplu în acest sens), tipic pentru România perioadei de tranziţie. Dacă lărgim un pic zona de referinţă, dăm de fosta şosea de centură a oraşului (cunoscută sub numele de Trafic Greu), în care clădirile ce adăposteau servicii şi utilităţi acum o sută de ani se amestecă cu fabricile comuniste, multe abandonate astăzi. Prin alte părţi de lume, acest amalgam este privit ca o provocare generatoare de noi curente, alternative, în care funcţiile legate de domeniul artistic şi de cel al industriilor creative au rolul de a dinamiza procesul de reabilitare.

Va urma creează o platformă de discuţie pentru toate aceste probleme şi multe altele, plecînd de la exemplul fostei Burse de Mărfuri. Discuţia este deschisă atît arhitecţilor şi urbaniştilor, cît şi oficialităţilor, investitorilor, agenţilor imobiliari, reprezentanţilor şcolii şi locuitorilor din zona Rahova-Uranus. Proiectul este tot atît de relevant dacă nu cumva mai relevant ca unul care s-ar adresa centrului istoric datorită amestecului etnic (cu un procentaj mare de romi), datorită discrepanţelor sociale şi economice, dar mai ales datorită incredibilelor bariere mentale care trebuie depăşite.

Pînă de curînd, Bucureştiul avea *un singur centru* (pe la 1880, cronicarul monden Ulysses de Marsillac remarca faptul că Ateneul era prea departe de centru!). Abia de curînd oraşul a descoperit cît de periculoasă pentru dezvoltarea sa este această polarizare. Bucureştiul are nevoie de mult mai multe centre. Şi, pe termen lung, mall-urile nu sînt nici pe departe suficiente, chiar dacă pînă una-alta ele sînt cele care îi atrag atît pe localnici, cît şi pe investitorii străini. Cartierele au nevoie de identităţi diferite, complementare, şi pentru a le crea e nevoie de viziune şi de fantezie, iar rolul discuţiilor este tocmai acela de a genera idei. Nu sîntem noi nici primii, nici singurii care trec prin tranziţii cu valenţe de coşmar. Multe oraşe din Marea Britanie au trecut prin experienţe tot atît de traumatice. Diferenţa o dau soluţiile adoptate. Unele mai bune, alte mai puţin bune. Şi unele, şi altele au fost incluse în prezentările făcute cu prilejul vizitei unui grup de specialişti britanici, generînd discuţii aprinse mai ales între tinerii practicanţi. Intervenţiile au atras atenţia în mod deosebit asupra *caracterului* unui loc al cărui profil industrial este relevant atît pentru structura socială a oraşului, cît şi pentru istoria sa. Simpla preluare şi copiere a elementelor sale de decor pe o clădire din apropiere face un deserviciu mai degrabă decît un serviciu în acest sens! Procesul de gentrificare a unei astfel de zone îi va lăsa pe unii dintre locuitori pe dinafară (şi putem presupune că unii nu vor dori să se despartă de statutul lor marginalizat, poate pentru simplul motiv că le conferă un anumit *confort psihologic,* o ancoră identitară). Cei mai mulţi însă îşi doresc o schimbare în bine. Locuitorii trebuie *să ia parte* la alegerea soluţiilor, la luarea deciziilor.

Acolo unde lipsesc reglementările, unde rolurile şi responsabilităţile nu sînt încă definite, fiind rodul unor decizii ad-hoc, discuţia deschisă este singura care poate genera schimbul de informaţii şi idei. Este ceea ce proiectul *Va urma* îşi propune şi pentru lunile următoare.

Înapoi la promo-ul care izbutise să mă sperie atît de tare în urmă cu aproximativ un an. Oare mica mea paranoie era total nejustificată? Eram cumva prea sensibilă la semnale subliminale? Aş zice că nu, de vreme ce cîteva luni mai tîrziu noi proiecte începeau să prindă contur în chiar inima Bucureştiului – un zgîrie-nori lîngă catedrala Sf. Iosif, altul în apropiere de Piaţa Revoluţiei. Promo-ul cel neliniştitor care mă speriase şi imaginea Gării Centrale din New York pe care mi-o sugerase atît de viu par acum o metaforă devenită realitate. Cu atît mai mult cu cît clădirea PanAm pe care se profila aceasta din urmă îl avusese în echipa de arhitecţi pe Walter Gropius. Chiar dacă Gropius evita să abordeze cu studenţii săi istoria arhitecturii pentru a nu le crea complexe, el însuşi parcursese întregul traseu iniţiatic. Un traseu care are nevoie de repere ca şi de o mai profundă înţelegere şi respect pentru toţi jucătorii din teren. Căci pînă la urmă orice joc începe şi se termină cu respectul pe care îl exersăm fiecare dintre noi în raport cu regulile pe care ni le-am asumat la intrarea pe teren.

Alte întrebări?

Această poveste este cu VA URMA...

Codruţa Crucean *este istoric de artă şi* Arts Manager *la British Council. Articolul a fost publicat în catalogul* Remix/Fragments of a country, *editat de Constantin Goagea, Cosmina Goagea, Ştefan Ghenciulescu, Justin Baroncea, Ana Bleahu, ca parte a proiectului românesc pentru a X-a Bienală de Arhitectură de la Veneţia, 2006.*

Harta sensibilă

HARTA SENSIBILĂ este un proiect de documentare artistică şi intervenţie socială în zona Rahova-Uranus, Bucureşti 2006. Prin acţiunile proiectului, ne propunem descoperirea conexiunilor dintre oamenii din Rahova şi locurile pe care le populează.

O zonă care urmează a fi gentrificată poate deveni „victima propriului succes", chiar şi în situaţia în care toţi locuitorii zonei conştientizează fenomenul sau îşi propun să devină parte activă în acest proces de gentrificare. Credem că singura modalitate este aceea a unei reale transparenţe, în primul rînd din partea acelor instituţii sau organizaţii cu statut de noi locuitori ai zonei. Şansa unei dezvoltări reale în zonă este posibilă doar ţinînd cont de toţi co-abitanţii şi de respectarea tuturor formelor sociale prezente în spaţiu. Localnicii ar trebui să fie în măsură să-şi poată negocia interesele de pe poziţie egală cu cei nou-veniţi. O reală circulaţie a informaţiei şi o comunicare directă între diferiţii membrii ai zonei gentrificate pot fi soluţiile pentru o dezvoltare pozitivă. Mediatizarea procesului de transformare a zonei are drept scop transparenţa acţiunilor tuturor părţilor implicate.

Cele două componente principale ale proiectului sînt realizarea unui material documentar/video şi transformarea scuarului din intersecţia Căii Rahova cu strada Sabinelor în Parcul „Va urma", un spaţiu de dezbatere publică între comunitate şi autorităţi, un cadou pe care actualii locuitorii ai zonei îl fac nou-veniţilor în scopul stabilirii unui canal de comunicare deschis şi transparent.

HARTA SENSIBILĂ, ca arhivă foto/video, este o hartă specială în care componentele capătă dimensiunile pe care subiecţii le imprimă asupra lor, prin actul povestirii şi al aducerii aminte. O hartă a senzaţiilor, o hartă cu chipuri ale locuitorilor zonei, poveşti legate de locuri prin care trec, obiecte pe care le folosesc, lucruri la care visează, creînd *un traseu senzorial şi emoţional al ariei* (punctele principale alese de noi: Piaţa de Flori, Cuba Bar, scuarul din intersecţia Căii Rahova cu strada Sabinelor). În materialul video filmat, subiecţii îşi repovestesc destinele, construindu-se pe ei înşişi ca personaje ale propriilor poveşti şi ale realităţilor în care trăiesc. Prin lucrul cu artiştii, subiecţii, membri ai comunităţii, sînt ajutaţi să îşi observe viaţa din exterior şi să se perceapă ca eroi ai amintirilor şi poveştilor lor, mutînd accentul de pe date factuale pe aspectele sensibile şi senzoriale ale povestirii şi ale experienţelor trăite.

Construirea unui „colţ al vorbitorului" *(speaker's corner)* din Parcul „Va urma", primul din România, poziţionat cu deschidere frontală spre Parlament, este cea de-a doua componentă principală a proiectului. Ne dorim transformarea scuarului din intersecţia Căii Rahova cu strada Sabinelor într-un parc cu numele „Va urma", un spaţiu socio-cultural, pentru dezbateri publice, care să dispună de un cinematograf mobil, un teatru transparent, ateliere de creaţie care să sprijine procesul de dezbatere publică. *Speaker's corner*-ul (scenă de lemn şi metal, 3/3 metri, 40 cm înălţime) a fost inaugurat odată cu prezentarea primului material foto/video/arhivă **HARTA SENSIBILĂ**.

Continuarea acţiunilor împreună cu membrii comunităţii (excursiile săptămînale la Primărie, întîlnirile din parc, filmările, repetiţiile pentru spectacol etc.) este esenţială şi poate servi ca putere de exemplu pentru alte cartiere ale Bucureştiului (reacţie a celor care au sunat în timpul unei emisiuni televizate, unde erau prezenţi şi membri ai comunităţii Rahova-Uranus). Ne dorim ca împreună cu această echipă din Rahova, cu membrii comunităţii, să repetăm experienţa şi în alte zone ale Bucureştiului, de data aceasta cei din Rahova putînd fi *traineri* pentru ceilalţi în ceea ce înseamnă atitudine civică şi implicare socială.

Maria DRĂGHICI, Bogdan GEORGESCU,
Irina GÂDIUŢĂ, Gabriela ALBU

Iniţiativa „Regăseşte-ţi identitatea"
este un proiect realizat de Centrul Internaţional
de Artă Contemporană – CIAC, Bucureşti,
în parteneriat cu
DC Communications, Headvertising şi British
Council, în cadrul mişcării de regenerare urbană
„Va urma", cu sprijinul Ministerului Culturii
şi Cultelor, Administraţia Fondului Cultural Naţional.
(www.vaurma.ro)

*Texte şi opinii de: Csaba ASZTALOS (preşedintele Consiliului Naţional pentru Combaterea Discriminării) ● Alin FUMURESCU (jurnalist) ● Stela GIURGEANU ● Ion MANOLESCU (scriitor) ● Mihaela MIROIU (politolog) ● Corina ŞUTEU (director, Institutul Cultural Român – New York) ● **Coordonatoarea temei:** Magdalena BOIANGIU*

Dreptul la nesimţire

Ideea că pot fi corectate prin legi inegalităţile dintre oameni ţine de o trufie omenească, uneori greu de acceptat. La fel de greu de acceptat sînt inegalităţile formale perpetuate de prejudecăţi şi comportamente, considerate fireşti pentru că sînt tradiţionale. Între aceste realităţi se situează politicile de discriminare pozitivă sau de acţiune afirmativă, profitabile pentru unii (nu întotdeauna pentru destinatarii iniţiali), detestabile pentru cei care văd în excesul de reglementare un atentat la libertate.

Politicile afirmative au apărut în Statele Unite ca o consecinţă a victoriei mişcării pentru drepturile civice. Se perpetuează dincolo de scopurile iniţiale, prin exagerările cercurilor universitare, prin încercarea de a impune nu doar un nou cod de exprimare, ci şi un nou cod de comportare. Ceea ce iniţial era doar ridicol e perceput acum drept nociv şi există o mulţime de poziţii de contestare a legitimităţii intelectuale şi a corectitudinii legale în materie de discriminare pozitivă, de acţiune afirmativă, de refuz al gesturilor şi al vocabularului „obligatoriu". Faptul că există un atît de puternic curent de opoziţie, exprimat în deplină libertate, ar infirma, poate, arţăgoasa idee că SUA sînt o dictatură a discriminării pozitive. Transferul acestor politici în ţările europene a născut nu doar ironii, ci şi revolte. Faptul că revolta e deosebit de intensă în ţările foste comuniste nu este o surpriză: pe de o parte, eliberaţi de constrîngerile ideologice ale comunismului „ştiinţific", contactul cu alte constrîngeri are de ce să irite. Pe de altă parte, pentru o majoritate scăpată de spectacolul obscen al privilegiilor unei elite autoproclamate, discursul despre protecţia prin lege a minorităţilor avea de ce să trezească toate suspiciunile. Dar, dacă toate aceste argumente ar fi puse pe un taler al balanţei, pe celălalt nu ar fi decretul de înfiinţare a Consiliului Naţional pentru Combaterea Discriminării, ci largul spectru de atitudini xenofobe, disprețul faţă de bătrîni, sarcasmele deocheate despre pretenţiile de egalitate ale femeilor şi atîtea alte reacţii ale unor majorităţi ad-hoc, prin care minorităţilor li se contestă demnitatea sau dreptul la existenţă. Aceste mentalităţi nu pot fi modificate de legiuitor; de cîte ori se încearcă interzicerea prin lege, reflexul revoltei faţă de autoritate este mai puternic decît necesitatea de a examina raţional situaţia care a provocat interdicţia. Lupta pentru dreptul de a fi nesimţit coagulează energii altfel discordante.

*Discriminarea negativă a minorităţilor e foarte eficientă cînd este legiferată, şi legile rasiale ar fi cel mai la îndemînă exemplu. Combaterea ei, exersată uneori cu o ipocrită bunăvoinţă, are rareori efecte la fel de vizibile. Articolele din acest număr expun cîteva din încîlcitele dileme ale ghemului de probleme privind discriminarea pozitivă şi negativă, cu convingerea că nici un fel de lege nu poate rezolva ceea ce decurge din experienţa majorităţii confruntate cu dinamica mereu schimbătoare a alcătuirii unor alte şi alte minorităţi. (**M. B.**)*

Mihaela MIROIU

Despre dreptate, noroc şi merit

Dreptatea are multe faţete. Prima este cea procedurală: e drept să fim trataţi cu toţii după aceleaşi legi şi norme; a doua este dreptatea retributivă: este drept ca fiecare să îşi primească răsplata după faptele sale; a treia – dreptatea reparatorie: este drept să compensezi victimele unei nedreptăţi trecute şi, în sfîrşit, dreptatea distributivă: este drept să folosim o parte din bani (impozite) pentru ca oamenii din categorii defavorizate să poată avea şanse egale la educaţie, sănătate şi angajare. Dreptatea procedurală este neutră şi egală, dar se aplică unor oameni inegali, este oarbă la diferenţe (ceea ce este bine) şi discriminări (ceea ce este rău). Meritele sînt definite după chipul şi asemănarea performanţelor celor care au puterea să le definească. Victimele sînt determinate de un anumit tip de politică prin care se recunoaşte nedreptatea în funcţie de diferite criterii şi de diferite regimuri. Democratic, victime sînt cei cărora li se încalcă drepturile fundamentale: viaţă, libertate, proprietate în regimuri tiranice. Mai greu este să vedem nedreptatea dincolo de victime explicite. Mai greu este să vedem că anumiţi oameni, pentru simplul motiv că sînt născuţi de alt sex, altă rasă, sînt de altă etnie, religie, provin din alte sisteme sociale sau din medii de sărăcie absolută, sau sînt născuţi şi crescuţi în sate uitate de autorităţi şi investiţii în educaţie, nu au, de regulă, şanse egale de afirmare, pentru motive care nu ţin deloc de meritele şi eforturile lor individuale. Putem rămîne orbi la aceste categorii. De ce să ne pese de săraci, că doar nu sîntem „comunişti"? De ce să ne pese de femei, că doar au formal toate drepturile? De ce să ne pese de romi? Nu preferă ei să trăiască la margine, în felul lor? Sau, pur şi simplu, spunem simplu, în cheie popular-fatalistă: „Fiecare cu norocul lui!". Şi să jubilăm că sîntem români, bărbaţi, creştini ortodocşi, sănătoşi, născuţi în oraşe mari, ca şi cînd am avea un merit pentru toate acestea.

Români fiind, obişnuim însă să ne blestemăm soarta trecută: Ce neam lipsit de noroc! Am stat la porţile Orientului, în calea imperiilor. Am fost oropsiţi, ba de turci, ba de austro-ungari, ba de ruşi. Soarta noastră din ultimul secol a fost pecetluită de tancurile sovietice. După ce ele au plecat, au rămas comuniştii autohtoni şi cea mai dură dictatură din Europa ultimelor decenii comuniste (cu excepţia Albaniei). Cum să ne fi afirmat noi în istorie la fel ca cei din Vest, neatinşi de dictaturi şi trăind în libertate? Nu au tolerat ei Cortina de Fier? Sîntem noi mai proşti, mai necultivaţi, mai leneşi? Avem o natură mai slabă, sîntem oameni sau cetăţeni de rangul doi? De bună seama că nu. Pur şi simplu nu am avut norocul să ne fi născut acolo, după al doilea război mondial.

Nu am avut norocul să fi trăit în libertate şi competiţie. Înapoierea noastră nu este o vină personală, ci istorică. Desigur, ne putem mîngîia cu iluzia unor „superiorităţi": citeam mai mult, eram mai cultivaţi, îi frecventam pe clasici cînd *ei* îi părăseau, consumam cărţi atunci cînd ei consumau filme de duzină. Toate aceste consolări individuale nu rezolvă însă nimic în planul competiţiei cu omologii noştri profesionali şi instituţionali din lumea liberă. Aveam şi avem nevoie acută de politici de egalizare a şanselor în această competiţie care se desfăşoară între *ei,* „atleţii" şi *noi,* „şchiopii" cu muşchii atrofiaţi.

Mai puţin alergici ca o serie de confraţi români, politicieni şi intelectuali publici, mulţi politicieni şi intelectuali publici din Vest şi-au zis că şi pentru ei este mai rău dacă

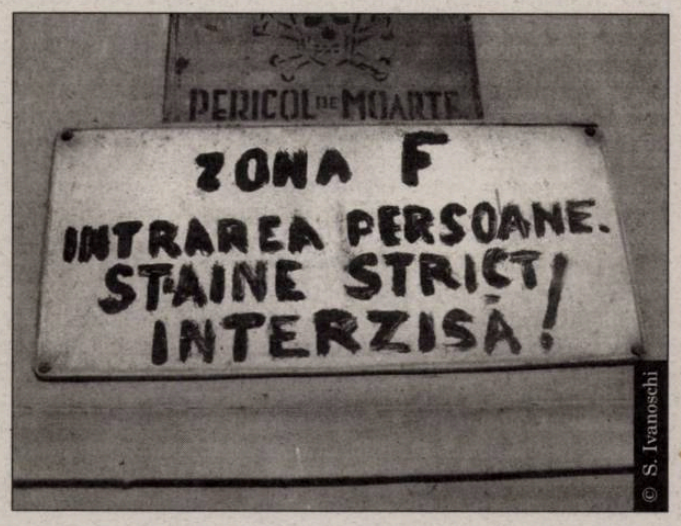

nu ne sprijină să ajungem cît de cît, măcar unii dintre noi, să avem premise de competiţie şi colaborare, să ne integrăm în lumea lor. Gîndind astfel, guvernele sau anumite personaje cu viziune generoasă asupra extinderii democraţiei şi intrării în competiţie (George Soros este campionul de neegalat al acestei perspective), nu s-au sfiit să ia din banii contribuabililor americani, britanici, germani, francezi, olandezi, spanioli, italieni etc. sau din propriile profituri, pe care le puteau consuma sau folosi prin ţările lor, ca să practice mult-hulitele discriminări pozitive (sens negativ) sau politicile afirmative pentru băştinaşii estici. Aceşti politicieni sau oameni de afaceri, *politically correct* au deschis o şansă extraordinară pentru mai toţi aceia dintre noi care scriem în *Dilema veche, Observator cultural, 22* etc., pentru cei care predăm în universităţi, la un nivel competitiv, pentru tinerii funcţionari publici de secol XXI, pentru medici, pentru cercetători. Putem să spunem, jubilînd de trufie, că i-a mînat *brain-drain*-ul. Adică, vezi Doamne, noi aveam creiere mai proaspete, şcolite, care i-au costat puţin. Cele mai bune creiere au rămas, deci iată ce au urmărit. În realitate, dacă nu ne-a lovit amnezia, am putea să ne amintim exact că noi am aplicat la burse de studii şi cercetare pentru Europa Centrală şi de Est, pe locuri alocate ca să ridice pe cei din zonă, educîndu-i vestic pe unii dintre ei, formîndu-le vîrfurile de lance în diverse domenii. Cu alte cuvinte, nu am aplicat la o competiţie generală, neutră şi oarbă, ci la una bazată pe politici afirmative pentru est-europeni. Sîntem beneficiarii certi ai politicilor afirmative, ai locurilor pentru categorii istoric defavorizate: est-europenii.

Ceea ce mă uluieşte în mod repetat este incoerenţa noastră intelectuală şi morală. Cum poate să fie cineva beneficiar al politicilor afirmative practicate în Vest faţă de Est şi, în acelaşi timp, mare inamic public al „discriminărilor pozitive" în interiorul propriei noastre societăţi? În universităţi copiii de la ţară ajung să fie sub 2%. Copii din familii rome ajung aproape exclusiv la puţinele universităţi care au hulitele politici afirmative. Cei foarte săraci nici nu visează să calce copiii lor pe la şcoală, dincolo de cea generală. Sînt copii „fără noroc", uitaţi de toate guvernele şi de mulţi intelectuali publici. Şi Guvernele, şi mulţi dintre noi am strigat însetaţi după dreptate, mai ales reparatorie, faţă de victimele trecutului (muncitori industriali în faliment şi foşti proprietari), căci cea procedurală nu este o obsesie, iar povestea cu răsplata după merite stă la coada interesului politico-mediatic. Victimele prezentului nu le vedem. Pentru ei nu avem nimic de reparat. În România practic nu îi reprezintă nimeni, iar invocarea intereselor lor se izbeşte de o acuzaţie la fel de dură ca şi cea azi la modă, turnător, anume de acuzaţia că eşti de stînga sau, mai rău, că eşti comunist.

Retorică sau realitate

„Drepturile civice sînt fundamentale pentru o societate liberă şi pentru demnitatea umană. Faptul că le-au fost negate multora, în special negrilor din Sud, a fost mult timp o batjocorire a idealurilor americane. Drepturile civice sînt importante în sine şi nu sînt un ingredient miraculos de la care să se aştepte mari schimbări economice sau modificări educaţionale, aşa cum o cer teoriile sociale. Drepturile civice «au eşuat» sau au rămas «iluzorii», fiindcă nu s-au materializat consecinţele economice şi sociale preconizate de teoriile care nu s-au materializat. Poate că eşecul e al teoriilor.

Bătălia pentru drepturile civice s-a dat şi s-a cîştigat – cu mari costuri – în urmă cu mulţi ani. Ca orice realizare umană importantă, aceste drepturi nu pot fi considerate garantate şi trebuie mereu apărate. Dar drepturile civice nu sînt protejate şi nici consolidate cînd practica de a considera că orice problemă ridicată de un «purtător de cuvînt» al minorităţilor, femei, bătrîni sau al altor grupuri e un subiect care se referă la «drepturile civice». Dreptul la vot este un drept civic. Cel de a cîştiga nu este. Tratament egal nu înseamnă rezultate egale. Nu tot ce ne dorim este un drept civic. Nici instituţiile sau metodele care au produs drepturile civice nu vor putea produce alte lucruri necesare propăşirii minorităţilor, femeilor sau altor grupuri.

Anul 1984 nu este doar anul aniversar al luptei pentru drepturile civice. Este şi titlul excelentului roman al lui George Orwell unde se arată ce este *Newspeak*. Realitatea luptei istorice pentru drepturile civice a degenerat într-o energică retorică *Newspeak*. «Oportunităţi egale» înseamnă acum tratament preferenţial. «Dreptul la vot» include şansa preferenţială de a cîştiga. Desegregarea şcolilor nu mai înseamnă posibilitatea de a urma orice şcoală publică, independent de rasă, ci obligaţia de a urma o anume şcoală la care eşti repartizat în funcţie de rasă. «Justiţie egală pentru toţi» înseamnă doar beneficii de compensare pentru unii – de obicei cei mai prosperi dintre cei acoperiţi de noţiunea «dezavantajaţi».

Nu sînt aberaţii sau distorsionări perverse; sînt inerente unei viziuni despre lume acceptate necritic în zilele violente ale revoluţiei pentru drepturile civice. În multe alte ţări ale lumii aceeaşi viziune a transformat «egal» în «preferenţial» şi drepturile în rezultate. În aceste ţări, *cei avantajaţi au profitat în numele celor dezavantajaţi*".

Thomas Sowell *Civil Rights: Retoric or Reality?*
Quill Willima Morrow New York, 1984

„Libertatea de exprimare e principiul, limitarea – excepţia“

– convorbire cu ASZTALOS Csaba, preşedintele Consiliului Naţional pentru Combaterea Discriminării –

Aliniat la exigenţele democratice şi cele ale Uniunii Europene, Consiliul pe care îl conduceţi este considerat de unii majoritari, care se simt discriminaţi prin însăşi existenţa unui asemenea organism, ca o expresie a unui spirit de imitaţie şi nu a unei necesităţi reale. Prima întrebare ar fi dacă se manifestă în România discriminări şi faţă de cine anume?

Apariţia OG 137/2000 care reglementează prevenirea şi sancţionarea tuturor formelor de discriminare a fost determinată de existenţa unor nevoi sociale reale în România, mai mult, apariţia acestei Ordonanţe s-a realizat cu o lună înaintea Directivei Comisiei Europene 43 şi cu 3 luni înaintea Directivei 78 din anul 2000, cele care reprezintă cadrul european în acest domeniu. În acest context, nu putem vorbi de un spirit de imitaţie. Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării a fost înfiinţat ca urmare a acestei Ordonanţe, pentru implementarea legislaţiei. La nivel european nu funcţionează asemenea instituţii în toate ţările, unele dintre acestea fiind membre ale Uniunii Europene. Pe plan european, CNCD a fost printre primele instituţii care au sancţionat faptele de discriminare. Despre legislaţia antidiscriminare din România, putem spune că este unică. Acest lucru este relevat din faptul că legislaţia românească reglementează 14 criterii de discriminare, la nivel european în activităţile instituţiilor existente neregăsindu-se toate. În acest sens, doresc să vă subliniez aici cazul Turciei, care ne-a solicitat chiar asistenţă în vederea creării unui organism similar.

Referitor la întrebarea dvs., doresc să vă răspund bazîndu-mă pe petiţiile pe care le primim pe adresa instituţiei, dar şi pe baza unor sondaje comandate. Conform sondajelor, categoriile de persoane percepute ca fiind cele mai discriminate sînt cele infectate cu virusul HIV, homosexualii şi romii, dar în realitate, din petiţiile primite în cursul anului acesta reiese faptul că cele mai multe au surprins probleme ale persoanelor de etnie romă.

Pentru că în modul de funcţionare al CNCD figurează ideea de „prevenire“, de „combatere a unor practici aparent neutre, dar care ascund discriminarea“, se induce bănuiala că se instituie o „poliţie a gîndirii“, cînd intenţia devine echivalentă cu fapta. Cum se realizează, în fapt, prevenirea?

Dvs. vorbiţi aici de discriminarea indirectă. Pentru o mai bună înţelegere a acesteia vă dau un exemplu: o instituţie cu sediul în Bucureşti scoate la concurs ocuparea unui loc de muncă şi prevede condiţia participării la concurs de obligativitatea de a avea domiciliul stabil în Bucureşti. Această condiţie este aparent neutră. Scopul urmărit este unul legitim, adică cel de a avea un angajat cu domiciliul în Municipiul Bucureşti, condiţia impusă este una discriminatorie, deoarece are un efect de tratament diferenţiat, încălcînd astfel dreptul persoanelor din alte localităţi de a participa la concurs.

În nici un caz nu este vorba de „poliţie a gîndirii“. Partea de prevenire are ca scop informarea cetăţenilor despre noţiunile de discriminare, cazurile de discriminare, educare, formare. Discriminarea apare în cele mai multe cazuri din necunoaştere şi noi dorim prin aceste acţiuni de prevenire să eliminăm prejudecăţile, stereotipurile care se regăsesc în societatea românească. Este un proces permanent şi de lungă durată pentru orice societate.

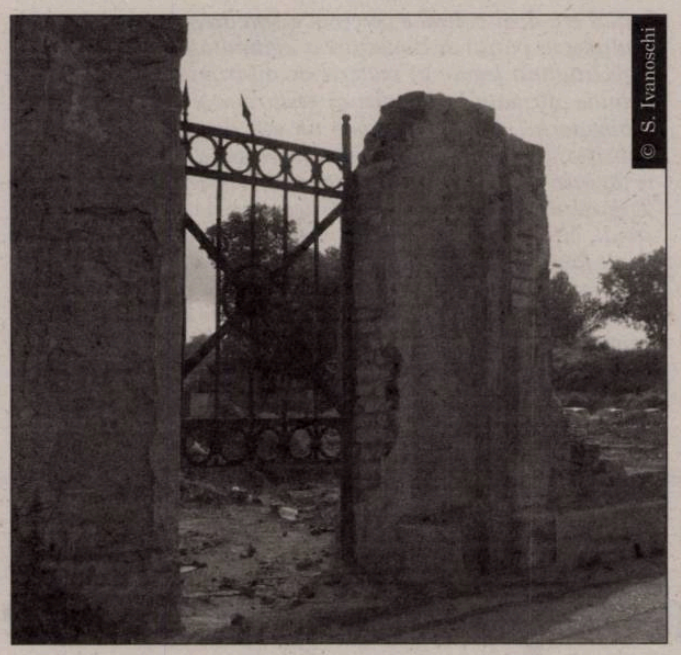

Combaterea discriminării se produce adeseori prin interdicţie, ceea ce ar intra în contradicţie cu libertatea de expresie. Acest conflict nu este specific României (v. Dezbaterea din Franţa despre proiectul de lege cu genocidul armean). Care este limita acestor interdicţii? Dacă este interzisă exprimarea unor prejudecăţi înseamnă că ele dispar? Nu este mai eficient să fie combătute după ce au fost exprimate?

Conform OG 137/ 2000 cu modificările şi completările ulterioare, constituie contravenţie orice faptă sau comportament manifestat în public avînd caracter de propagandă naţionalist-şovină, de instigare la ură rasială sau naţională, ori acel comportament care are ca scop sau vizează atingerea demnităţii, ori crearea unei atmosfere de intimidare, ostile, degradante, umilitoare sau ofensatoare, îndreptat împotriva unei persoane, unui grup de persoane sau unei comunităţi şi legat de apartenenţa acestuia la o anumită rasă, naţionalitate, etnie, religie, categorie socială sau la o categorie defavorizată, ori de convingerile, sexul sau orientarea sexuală a acestuia.

Libertatea de exprimare trebuie să se producă fără să aducă atingere în nici un fel demnităţii personale. Ca exemplu, putem vorbi aici despre caricaturile care au apărut în Danemarca şi care îl aveau ca subiect pe profetul Mahomed, simbol al lumii musulmane. Prin publicarea acestora, întreaga lume musulmană s-a simţit ofensată.

Libertatea de exprimare nu este un drept fundamental al omului absolut. Potrivit Convenţiei Europene a Drepturilor Omului art. 10, alin. (2), libertatea de exprimare este singurul drept fundamental care are limite. Astfel, exercitarea libertăţii de exprimare comportă îndatoriri şi responsabilităţi, poate fi supusă unor formalităţi, condiţii, restrîngeri sau sancţiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru protecţia reputaţiei sau a drepturilor altora.

Limitele libertăţii de exprimare trebuie interpretate în mod excepţional şi analizînd condiţiile de la caz la caz, în funcţie de raporturile din societate.

Credem că o instituţie publică în principiul nu trebuie să aplice sancţiuni administrative în cazul în care, prin exercitarea libertăţii de exprimare, se aduce atingere unor persoane sau categorii sociale vulnerabile.

De exemplu, nu credem că în cazul caricaturilor lui Mahomed CNCD ar fi trebuit să aplice o sancţiune contravenţională. Dar credem că putem şi trebuie să condamnăm public astfel de manifestări. Credem că formatorii de opinie, presa trebuie să-şi creeze propriile mecanisme interne pentru gestionarea acestor situaţii, deoarece principiu egalităţii de şanse este parte a eticii jurnaliştilor. Societatea trebuie să-şi creeze propriile mecanisme de a reduce şi izola aceste manifestări, astfel încît ele să nu genereze efecte negative dificil de gestionat.

Suma sumarum, libertatea de exprimare constituie principiul, iar limitarea acesteia – excepţia.

Prevenţia are un rol esenţial în implementarea principiului egalităţii de şanse într-o societate, constituind un instrument pe termen mediu şi lung. Prevenţia şi combaterea sînt instrumente complementare în ştiinţa juridică. Aplicarea acestora depinde de contextul social.

În ce măsură partidele extremiste şi personalităţile cu concepţii extremiste influenţează viaţa publică din România? Exprimă ele o mentalitate cu procente semnificative?

Partidele politice şi personalităţile publice au un rol marcant în orice societate, datorită locului central pe care îl ocupă şi prin modele oferite maselor. În acest sens, au chiar rol de formatori de opinie prin mesajele transmise acestora. Unele partide şi personalităţi publice, din păcate, speculează de multe ori anumite prejudecăţi, nevoi sociale şi aşteptări ale maselor, pentru a obţine un număr mai mare de susţinători, strecurînd în mesajele lor, intenţionat sau nu, prejudecăţi sau stereotipuri, pentru că acest lucru se regăseşte în subconştientul colectiv.

Se poate face educarea mentalităţilor prin lege?

În orice democraţie sau formă de stat, cadrul legislativ are şi un rol educativ. Acest instrument este unul complementar alături de alte instrumente pentru educarea cetăţenilor. Sistemul legislativ este într-o relaţie strînsă, de influenţă reciprocă, cu tradiţiile, istoria, cultura şi, pînă la urmă, mentalităţile unei naţiuni.

a consemnat Magdalena BOIANGIU

Stela GIURGEANU

De ce pentru *ei*

S-au introdus în 1992, ca „măsuri afirmative“, dar sînt încă departe de a fi privite cu seninătate. Locurile pentru romi, de la facultăţile de stat, au ridicat – şi continuă să o facă – tensiuni arteriale şi de o parte, şi de cealaltă. Majoritatea reproşează, în primul rînd, limitarea posibilităţilor elevilor ne-romi la admitere, blamînd „tratament preferenţial“ de dragul UE şi al corectitudinii politice. De cealaltă parte însă...

Angelica Candoi, studentă în anul II la Universitatea de Medicină şi Farmacie „Victor Babeş„ din Timişoara, provine dintr-o familie săracă de romi, cu patru copii. „Mama mea, Florica, e îngrijitoare la o fabrică, iar tatăl, Titi, e pensionat pe caz de boală.“ Fratele ei a terminat ASE-ul, sora mai mare e în ultimul an la Psihologie, iar cea mică în liceu, în clasa a X-a. „După cum vedeţi, din oameni simpli, cu studii minime şi situaţie financiară precară, am reuşit cît de cît în viaţă.“

Angelica a concurat pe locurile alocate romilor „pentru a arăta că şi ţiganii sînt deştepţi şi că pot face orice meserie din lume, oricît de grea ar fi“.

Examenul de admitere s-a desfăşurat normal, „nu m-au dus în altă încăpere, nu l-am luat pentru că aş fi rom şi nici nu s-au comportat într-un mod necivilizat cu mine, cînd au aflat că sînt de etnie romă“. Colegii? „Deşi ştiu că sînt ţigancă, nu şi-au schimbat comportamentul, nu vorbesc urît despre mine, din contră, mă admiră pentru că, deşi sînt săracă, sînt printre primii. Aici toată lumea e tratată la fel, toţi avem dreptul la burse, la bibliotecă, la calculatoare etc.“ Chiar dacă nu s-a simţit niciodată discriminată şi, deşi în facultate nu a avut nici un fel de probleme, mentalitatea generală acuză totuşi „tratament preferenţial“.

„Ştiu că sîntem încă priviţi cu suspiciune, dar dacă o să perseverăm şi o să încercăm să ne schimbăm, sînt sigură că şi lucrurile se vor schimba. Locurile reprezintă un pas foarte important în ceea ce priveşte acordarea şansei de a arăta lumii că sîntem şi noi deştepţi, că putem şi noi să facem tot ce fac ei; sînt o şansă la educaţie, la studiu.“

Florin Talapan este student în anul IV, la Facultatea de Sociologie şi Asistenţă Socială. „Mulţi consideră că e o crimă să se acorde locuri speciale romilor, dar dacă ne gîndim... SUA, Finlanda, Ungaria, toate acordă aceste locuri speciale, iar societatea înţelege că minoritarii au nevoie de ele pentru modelele pe care le creează în comunitate. Oamenii cred că romii veniţi pe aceste locuri o duc foarte bine şi că trec precum gîsca prin apă, alegîndu-se la sfîrşit doar cu o diplomă. Trebuie înţeles că la examen, în faţa profesorului, nu mai contează dacă eşti rom sau majoritar, la taxă sau la buget... acolo trebuie să fii pregătit.“

Crina Morteanu a beneficiat şi ea la admitere de locurile pentru romi. Despre măsurile afirmative, îmi spune că în primul rînd i-au schimbat viaţa, iar locurile acestea sînt „o oportunitate pentru a ajuta comunitatea din care provin.“

A candidat pe locurile pentru romi pentru că în perioada „vacanţei“, adică după terminarea clasei a XII-a, cînd majoritatea elevilor stau cu burta pe carte, Crina a trebuit să se angajeze, nemaiavînd timp să înveţe în ritmul în care ar fi trebuit să o facă. Aflînd de aceste locuri, s-a înscris, a dat examenul şi a intrat. „Măsurile afirmative mi se par un adevărat sprijin pentru tinerii romi, din partea societăţii române. Chiar dacă iniţial poate te gîndeşti că facultatea nu e de tine, locurile pentru romi te încurajează să încerci, iar rezultatele sînt dintre cele mai bune.“

Ştefan Marius Irinel, masterand la Politici Sociale Europene a absolvit Asistenţa Socială, admis fiind tot pe locurile pentru romi. „E total neadevărat ce se spune în legătură cu «tratamentul preferenţial». Ideea de bază a acestor locuri e aceea a şanselor egale, de promovare a elitelor, segment fără de care dezvoltarea şi afirmarea unei societăţi ar fi imposibilă. Nu se poate vorbi de «gratuitate», ci de egalitatea şanselor între majoritate, o categorie socială care beneficiază din start de toate prerogativele dezvoltării intelectuale şi sociale, şi etnicii romi, care deocamdată nu au acces la toate aceste resurse.“ Pînă la urmă, motivul principal al măsurilor afirmative nu e neapărat o măsură de asistenţă socială. „Sînt absolut de acord că România trebuie să aibă grijă de toţi cetăţenii aflaţi în dificultate, însă motivul principal pentru aceste locuri este formarea elitelor şi exclude din start abordarea măsurilor afirmative ca măsură de asistenţă socială, ele ţinînd mai mult de o politică socială prin care vrei să creezi un echilibru la nivel de forţe.“

Alin FUMURESCU

Discriminare cu picioare umflate

Povestea americană a discriminarii pozitive a început în Anglia, în secolul al XVI-lea, cu fiul unui vicar cartofor şi cu un medic aciuiat în suita unui lord. Primul, Hobbes, a venit cu o găselniţă ce avea să schimbe rapid istoria omenirii – teoria contractului social. Conform acestuia, oamenii se nasc cu drepturi la care, de bunăvoie şi nesiliţi decît de frica de moarte, renunţă în favoarea unui guvern(ator), protejîndu-se astfel de propria răutate. Dacă în „starea naturală" (i.e., în absenţa oricărei autorităţi) oamenii s-ar sfîşia între ei precum lupii (vezi *homo hominis lupus),* în societate lupii se transformă în mieluşei disciplinaţi, la dispoziţia păstorului. Simplu spus, frica de moarte păzeşte stîna.

Al doilea pas pe drumul discriminării pozitive îl va face Locke, care preia ideea contractului social şi o rafinează. În noua variantă, contractul nu mai este doar între „lupii-oi", ci între „lupii-oi", pe de o parte, şi „păstor", pe de alta. Lupii-oi îşi cedează o parte din drepturi pastorului, dar îşi menţin dreptul cel mai important – acela de a avea ultimul cuvînt. Devin, cum s-ar zice, oi-lupi. Cîtă vreme ambele părţi respectă termenii contractului, toate sînt bune şi frumoase. Dacă păstorul se obrăzniceşte însă, contractul social este, *de facto,* reziliat, iar oile au nu doar dreptul, dar chiar datoria de a-şi alege un alt păstor, cu forţa, dacă e necesar. Dreptul la revoltă/revoluţie devine astfel un drept legitim.

De acest drept avea să se folosească Thomas Jefferson cînd, în Declaraţia de Independenţă, justifica în faţa întregii lumi dreptul coloniştilor la revoltă împotriva regelui George. Astfel, încă de la naştere, Statele Unite devin prima societate bazată exclusiv pe „drepturi inalienabile", înţelese în sensul cel mai juridic cu putinţă: dreptul la viaţă, la libertate şi la căutarea fericirii. Acestora urmează să li se alăture, în scurt timp, primele zece amendamente la Constituţie – cunoscute sub numele de *Bill of Rights* – prin care individului i se garantează o serie de drepturi concrete: libertatea credinţei, a cuvîntului, dreptul de a purta arme etc., iar ceva mai tîrziu amendamentele 13, 14, 15, 19 şi 26, menite a proteja drepturile foştilor sclavi, discriminaţi în continuare în statele sudiste, prin tot soiul de chiţibuşerii legale: mai întîi, prin aşa-numitele *black codes,* iar mai apoi, după introducerea amendamentelor 14 şi 15, prin generice *„Jim Crow laws".*

Credeţi-mă, nu vă plictisesc cu toate aceste detalii juridice de pomană. Vă plictisesc cu un scop – acela de a scoate în evidenţă o caracteristică specifică societăţii americane, de la origini, pînă în zilele noastre: „legalitatea". În absenţa unei istorii, religii, rase sau etnicităţi „naţionale", americanilor nu le-a mai rămas decît apelul la justiţie – înţeleasă în sensul cel mai prozaic al cuvîntului – pentru a-şi justifica inscripţia *E pluribus unum* de pe moneda de cinci cenţi. De aici şi respectul, aproape religios, acordat de americani Constituţiei şi importanţa, iritantă uneori în viaţa de zi cu zi, a avocaţilor, la care făcea referire şi Tocqueville.

În fine, dar nu în cele din urmă, ultimul pas pe calea ideii de discriminare pozitivă îl va face, în 1955, Rosa Parks. Îl va face... rămînînd pe loc. Refuzînd, adică, să se ridice de pe scaunele interzise negrilor, într-un autobuz din Montgomery, Alabama, pentru a face loc unor albi. Nu o face în semn de protest pentru principii – o face pentru că este, pur şi simplu, obosită şi iritată după o zi de muncă, şi pentru că are picioarele umflate. Gestul ei avea însă să declanşeze o avalanşă de evenimente ce va culmina cu *Civil Rights Bill* – un pachet de legi ce marchează sfîrşitul *„de jure"* al discriminării rasiale, demonstrînd, dacă mai era nevoie, că şi o pereche de picioare umflate pot scrie, la o adică, istoria. Dacă, din punct de vedere legal, problema discriminării rasiale era rezolvată, *de facto,* lucrurile erau mai puţin roz, aşa că în 1965 preşedintele Johnson semnează Ordinul 11246. Ordinul nu doar interzice discriminarea rasială la firmele care au contracte guvernamentale, dar le şi obligă pe acestea să ia măsuri de discriminare pozitivă *(affirmative action)* drept compensaţie pentru anterioarele discriminări negative.

Într-o societate legalistică prin excelenţă, bazată, în plus, pe principiul hotărîrii precedente, conceptul deschide o uşă pe care dau repede buzna armate întregi de avocaţi. Curînd, nu doar firmele – de stat sau private –, dar şi şcolile sau universităţile aveau să aplice principiul discriminării pozitive atît pentru minorităţile rasiale, cît şi pentru majorităţile sexuale (femeile reprezintă, totuşi, aproximativ 52% din totalul populaţiei). Povestea, însă, nu se opreşte aici. Unde-i lege, nu-i tocmeală, aşa că în 1978 Alan Blake dă în judecată Universitatea de Medicină din Davis, California, pentru că a fost respins din motive discriminatorii: era... alb, iar negrii cu scoruri mai slabe la testele trebuincioase fuseseră acceptaţi. Curtea Supremă îi dă, parţial, dreptate, declarînd „cota de negri" o violare a clauzei protecţiei egale în faţa legii. (Mă grăbesc să le precizez celor mai slabi de înger că termenul „negri", în loc de „afro-americani", a redevenit parţial acceptabil inclusiv în mediul academic, tocmai datorită argumentului „discriminării inverse": cîtă vreme îi poţi spune albului, alb, se cuvine să fie permis a-i spune şi negrului, negru, pentru a-i respecta identitatea rasială.) În acelaşi timp însă, Curtea Supremă acceptă ideea ca rasa să fie unul dintre factorii ce pot fi luaţi în considerare în luarea deciziilor de admitere la universitate (precum zona geografică, bunăoară) pentru a asigura diversitatea studenţilor.

Povestea rămîne în continuare încîlcită. În 1996, California decide, prin referendum, că discriminarea, fie ea pozitivă sau negativă, rămîne discriminare şi, ca atare, e ilegală. La fel procedează şi statul Washington în 1998, dar acţiuni similare în New Jersey, Michigan sau Arizona nu sînt încununate de succes. Un rol important în interzicerea discriminării pozitive îl are American Civil Right Institute, al cărui fondator şi preşedinte este negrul Ward Connerly. Institutul susţine că *affirmative action* este nedreaptă cu albii şi debilizantă pentru negri. Susţinînd o părere asemănătoare, cunoscutul comedian de culoare, Bill Cosby, a reuşit să strînească, acum cîţiva ani, un scandal de proporţii. Între timp, universităţi americane de prestigiu discută posibilitatea reintroduceii „cotei" pentru studenţii... albi de sex masculin, a căror proporţie a scăzut, în multe locuri, îngrijorător.

Drumul spre iad e, adeseori, pavat cu bune intenţii. Încercările de inginerie ecologică se sfîrşesc, de obicei, cu catastrofe pentru sistem. Începi prin a introduce în ecosistem iepuri care să-ţi mănînce excesul de varză, dar, pentru că aceştia se înmulţesc cu asupra de măsură, introduci vulpi care să mănînce iepurii, apoi lupi care să mănînce vulpile etc. În final, cel mai probabil, de suferit vor suferi tot oile.

Corina ŞUTEU

Secvenţe despre discriminarea pozitivă

Un nou serial de succes, difuzat de televiziunea americană din toamna lui 2006, e intitulat *Studio 60.* El conţine toate stereotipiile *politically correctness*-ului de după 9/11 şi vorbeşte despre viaţa unui studio de televiziune scăpat de la faliment de un grup de tineri, creativi şi dinamici; apar obişnuitele complicaţii sentimentale ale celor care – ca să parafrazez – *make big money, not love.* Adică, un fel de *Friends revisited.*

Într-unul din primele episoade, un membru de culoare – singurul – din „echipa creativă" a studioului îi propune producătorului-şef să meargă împreună într-o suburbie, să vadă un comic negru, autor al propriilor scheciuri, despre care a auzit numai de bine. Urmează un dialog de genul: „De ce nu ai decît albi în echipă, deşi pretinzi că nu faci discriminare", albii fac glume despre negrii care nu îi fac să rîdă pe negri... etc. Deşi nu are nici timp, nici chef, nici o motivaţie alta decît aceea că nu vrea să fie acuzat de discriminare, producătorul merge şi asistă, în mijlocul unui public de culoare, la un scheci al cărui umor e integral bazat pe atitudinea anti-alb.

Creativul negru, care îşi rugase producătorul să vină, e ruşinat şi confuz, îşi cere scuze. Producătorul înţelege şi situaţia se răstoarnă în favoarea presupusului discriminator alb.

Peste două zile, în emisiunea lui Jay Leno, acelaşi actor de culoare declară *live,* făcînd un banc: „N-am prea văzut albi să culeagă portocale în căldură" (!)

Cam aşa arată, în America de azi, problema rasială şi înţelegem că întreaga evoluţie către formele de discriminare pozitivă pe care societatea Statelor Unite le-a integrat de mult se întorc, parţial, împotriva filozofiei sociale şi filantropice din care s-au născut.

Aş fi tentată să cred că e o problemă a Americii, dacă nu aş fi trăit în Franţa în 2001, cînd Lionel Jospin s-a văzut obligat să amendeze sever, alături de întreaga clasă politică franceză, fluierarea „Marseillezei" pe stadion în timpul meciului Franţa-Algeria, de către un mare grup de algerieni, locuitori ai periferiei Parisului. Ei erau născuţi şi educaţi în Franţa, ţara în care şcolile publice acordă oricărui

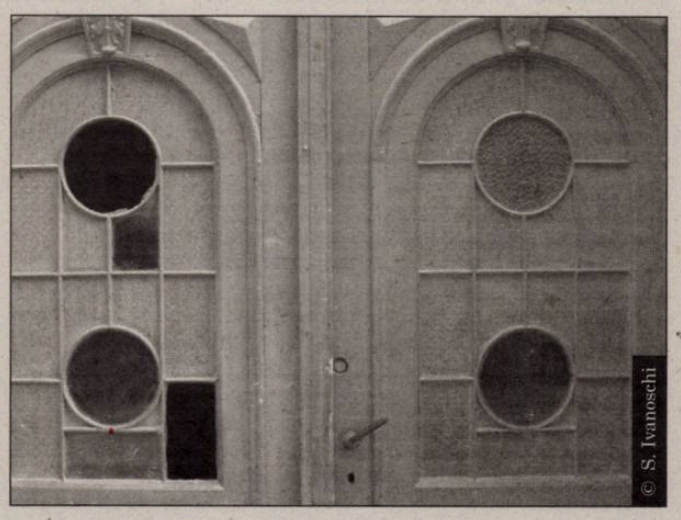
© S. Ivanoschi

copil, înainte de cetăţenie, dreptul la educaţie, acordă familiilor acoperirea integrală a asigurărilor medicale, asistă financiar mamele singure de origine străină... etc.). Am asistat şi la tulburarea mediatică produsă de asasinarea realizatorului de film Theo Van Gogh în 2004 de către un olandez de origine marocană, ca represalii împotriva faptului că cineastul dezvăluia, în filmul *Submission,* abuzurile comise de bărbaţi de religie musulmană contra soţiilor lor, în cea mai „toleranţă" democraţie a Europei – Olanda, şi la uciderea, în aceeaşi ţară, în 2002, a ultra-naţionalistului Pym Fortuin. Or, Olanda este ţara în care fiecare cultură are dreptul să-şi construiască propria formă de educaţie, în care emigranţii turci, arabi, evrei, africani pot continua să-şi ducă existenţa exact ca în ţările de origine, Guvernul olandez se angajează în mod special să respecte şi să încurajeze acest multiculturalism şi să îi ofere spaţiu de existenţă şi de afirmare.

Exemplele de mai sus arată că tradiţionala idee, atît de dragă sfîrşitului de secol trecut, că prin măsuri de discriminare pozitivă, se pot produce societăţi multiculturale paşnice, în care dialogul intercultural se naşte de la sine, apare azi într-o lumină diferită.

Fluxurile migratorii transnaţionale, schimbarea compoziţiei şi originii imigraţiei, dar şi a calităţii acesteia, transformarea destul de rapidă a unor ţări din spaţii de la care plecau imigranţi în spaţii care primesc imigranţi (Irlanda este, în acest sens, un foarte spectaculos exemplu), dar şi noile forme de inegalitate, născute din accesul diferenţiat la tehnologie şi globalizarea pieţelor, provoacă o chestionare în profunzime a noţiunii de discriminare pozitivă, dar mai ales a modului în care ea poate şi trebuie gestionată.

Cui serveşte deci discriminarea pozitivă? Dacă azi ea nu pare să mai opereze în categoriile tradiţionale, utilitatea ei ar trebui să se deplaseze, poate, către zone mai puţin obişnuite. Mecanismele consacrate ale discriminării pozitive (adică inventarea de „privilegii" pentru categorii socioculturale şi etnice care moştenesc la naştere un capital aşazis negativ, legat de apartenenţa la grupuri defavorizate) par că servesc la construirea altor forme discriminatorii în lumea de azi, în care accesul şi privilegiile devin, pentru societăţile capitaliste evoluate, concepte cu un mare grad de relativism produs de internaţionalizarea pieţelor şi de evoluţia tehnologiilor comunicaţionale. Or, pentru soluţionarea acestor noi forme de discriminare nu avem, încă, o filozofie, un sistem, o metodă.

Ceea ce ar trebui să avem, însă, este curajul de a le identifica şi de a dezbate nuanţat despre ele. A încerca să le limităm, pe cît posibil, efectele, pe termen lung. Chiar şi în spaţii şi contexte în care – nu-i aşa – „nu avem timp de nuanţe".

Singura discriminare pozitivă imperativă este aceea între iubitorii de arte şi consumatorii de arte. Prin toate mijloacele, ar trebui azi încurajată şi privilegiată – cred – prima categorie! Pentru că artele, nu birocraţiile, deţin întotdeauna răspunsul, fiindcă doar ele au curajul necesar să pună întrebările care dor.

Ion MANOLESCU

Creangă şi „acţiunea afirmativă“

La vremea cînd, cu cîteva luni înainte de moarte, Ion Creangă îşi revedea „Prefaţa“ la *Poveştile mele,* cu un amestec de regret şi ironie blîndă, nici scriitorii, nici cititorii (şi, cu atît mai puţin, eroii literari) nu păreau familiarizaţi cu termeni ca „discriminare“, „discriminare pozitivă“ sau „acţiune afirmativă“. Rînduri amare, dedicate unui public universal, dar limitat şi autosuficient, stîrneau cel mult zîmbetul junimiştilor la „Borta-rece“: „Iubite cetitoriu. Multe prostii ăi fi cetit, de cînd eşti. Ceteşte rogu-te şi ceste şi unde-i vedè că nu-ţi vin la socoteală, iè pana în mînă şi dă şi tu altceva mai bun la ivală căci eu atîta m-am priceput şi atîta am făcut. Autoriu“. Micul program auctorial de „răutăţi“ calculate, etalat în „Prefaţă“ şi pus în practică în paginile *Poveştilor* şi *Povestirilor*, fie era tratat cu condescendenţă amuzată, fie trecea de-a dreptul neobservat. Nici o voce, însă, nu îi reproşa „abaterile ideologice“.

În prezent, într-un spaţiu cultural (cel autohton) extrem de sensibil la formule politice împrumutate fără discernămînt, riscul ca literatura lui Creangă să fie neînţeleasă, ori, mai grav, repudiată din raţiuni dogmatice, există. Citite printr-un filtru pur politic (un *politic* din sintagma *political correctness),* care se aplică din ce în ce mai des artei (de la literatură, la cinematografie şi muzică – a se vedea, de pildă, criteriile după care sînt acordate Oscar-urile sau premiile MTV), *Poveştile* şi *Povestirile* sale ar deveni simple exerciţii de discriminare pe criterii de sex sau vîrstă, demne de a fi restaurate „pozitiv“ printr-o corecţie ideologică aplicată personajelor şi vocii narative. Flexibilitatea ludică a unor istorii „pe dos“ (în genul desenelor animate cu Dexter şi Dee-Dee), libertatea tonului narativ autosubversiv şi, mai ales, plăcerea unei morale strîmbe, similară celei a glumelor sadice (critici ca Valeriu Cristea au semnalat, de altfel, „răutatea“ ficţională a lui Creangă, extrem de asemănătoare cu cea caragialiană din nuvele şi schiţe), s-ar pierde astfel definitiv sub presiunea lecturii dogmatice.

Cum ar arăta, astăzi, un eventual demers de comprimare ideologică a „basmelor sucite“ ale lui Creangă? Un scurt inventar de situaţii inadecvate etic şi estetic (realizat în maniera lui Iorga sau Sanielevici, dar îmbrăcînd hainele teoretice ale lui Susan Lanser sau Robyn Warhol) l-ar pune pe „Marele Clasic“ într-o postură mai degrabă... „mică“. Să încercăm să-l parcurgem.

În „Soacra cu trei nurori“ (1875), femeia în vîrstă (denumită, generic, „baba“ – termen jignitor şi opresiv, în optica PC) e rea, zgîrcită, violentă şi neatentă; în plus, ea „suduie“ cu o culoare şi o dezinvoltură alarmante: „Mînca-v-ar ciuma să vă mănînce!“. După ce aplică programul de exterminare prin travaliu nocturn a propriilor nurori (alcătuit parcă sub deviza extremistă: „Munca perpetuă, izvor de sănătate!“), femeia îşi găseşte sfîrşitul bătută la sînge, călcată în picioare (de către nora „mai şugubaţă“) şi trepanată cu ace în limbă. Morala poveştii: prin violenţă şi cruzime, se rezolvă orice problemă administrativă.

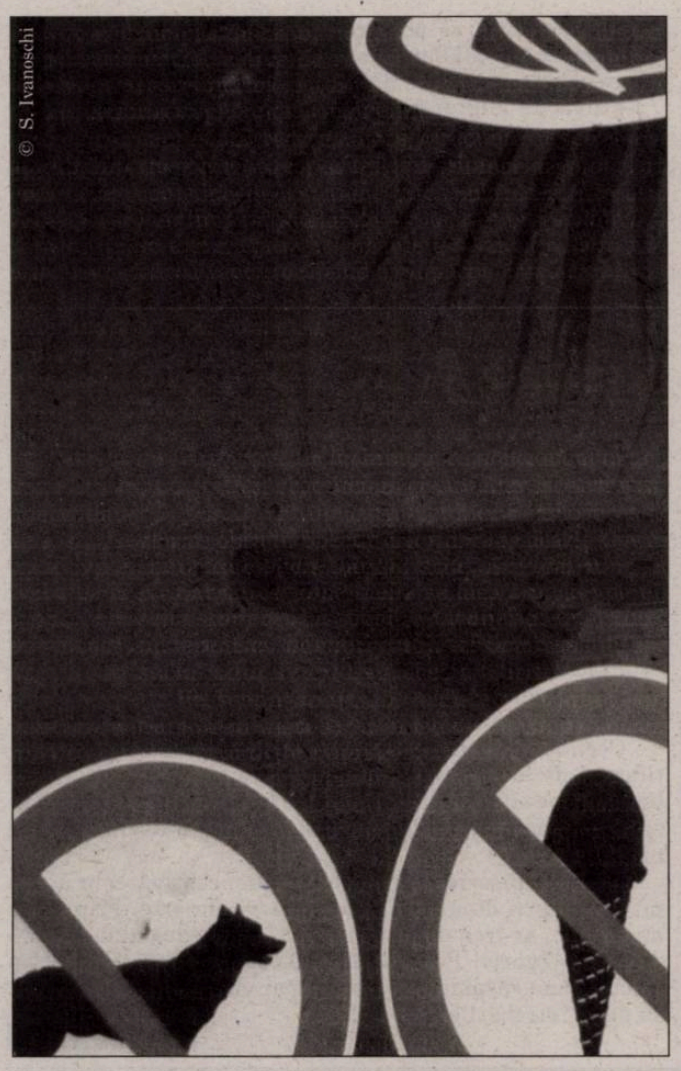
© S. Ivanoschi

În „Punguţa cu doi bani“ (1876), o „babă“ foarte asemănătoare cu cea din „Soacra cu trei nurori“ (adică „foarte zgîrcită“ şi „zgîrcită şi nebună“) are puseuri zoo-criminale care ar stîrni atenţia RSPCA-ului sau a Fundaţiei „Cuţu-Cuţu“. Mai exact, femeia doreşte să crească productivitatea muncii prin bătaie, stimulîndu-şi găinile cu ciomagul (pentru a face ouă) şi cerînd, în mod absurd, acelaşi lucru şi de la cocoş. Mai mult, ea îşi molipseşte „moşneagul“ să aplice acelaşi tratament profilactic, în scopuri industriale şi cu efecte neaşteptate (cocoşul, de frică, începe să vorbească şi îi aduce astfel bani „moşului“): „Moşneagul, pofticios şi hapsin, se ia după gura babei şi, de ciudă, prinde iute şi degrabă cucoşul şi-i dă o bătaie bună, zicînd: – Na! ori te ouă, ori du-te de la casa mea; ca să nu mai strici mîncarea degeaba.“ Morala poveştii: cruzimea la adresa animalelor generează prosperitate economică în micile gospodării rurale.

În „Dănilă Prepeleac“ (1876), singura apariţie feminină este sporadică, dar nu mai puţin dezonorantă: nevasta fratelui bogat, o femeie intrigantă şi posesivă, care „de multe ori făcea zile fripte bărbatului, ca să-l poată descotorosi odată de frate-său“. În literatura lui Creangă, femeia (în general) şi nevasta (în particular) ilustrează suma tuturor nefericirilor reale sau posibile din viaţa bărbatului. Morala poveştii: dacă vrei să dezbini o familie, apelează la o femeie.

„Povestea Porcului“ (1876) prezintă un caz special: un basm "împotriva firii“, care ar putea fi interpretat astăzi atît ca discriminatoriu (la adresa capacităţii de procreaţie a persoanelor în vîrstă), cît şi ca *politically correct* (cu referire la drepturile animaliere). Este istoria a doi bătrîni (el, 100 de ani; ea, 90), care doresc atît de mult să aibă un copil, încît acceptă ca acesta să provină... din regnul animal: „Iară baba nu ştia ce să mai facă de bucurie că are un băiet *(un purcel*, n. I.M.) aşa de chipeş, de hazliu, de gras şi învălit ca un pepene“. Deşi aici „baba“ probează hărnicie şi o minimă bunătate sufletească, morala poveştii pare la fel de îndoielnică (sau, dimpotrivă, salutară, pe criterii de hibridizare zoo-ideologică): orice „jivină“ se poate transforma în „copilul nostru“, cu drepturile şi obligaţiile respective.

Exemplele ar putea continua cu „Povestea lui Stan Păţitul“ (1877 – descrierea femeii mai rele ca dracul) sau „Fata babei şi fata moşneagului“ (1877 – ipostazierea răutăţii feminine ca ereditare) şi cu „remediile“ narative corespondente: extragerea coastei "draconice“, efectuată chiar de către drac (în primul caz) şi lichidarea „babei rele“ şi a fetei acesteia (în cel de-al doilea). Cît despre pasiunea „cucoanelor“ din „Povestea poveştilor“ (1877) pentru legumicultura de masă, doar autorul ne-ar fi putut lămuri dacă interesul strict comercial era dublat şi de altceva: „Şi, drept dovadă, baba înşfacă o mătărîngă, care era mai mare, de pe un strujan şi începe s-o pue în lucrare cum se cade...“

La capătul unei asemenea lecturi de inventariere a lipsurilor etice din *Poveştile* lui Creangă şi de identificare a maltratărilor estetice la care este supusă femeia în ipostaza ei ficţională, s-ar putea afirma că personajele basmelor lui Creangă au nevoie de o serioasă „restaurare a drepturilor încălcate“ şi de o „compensare a imaginii ştirbite“. Un program semiliterar, semisocial de *affirmative action* (politică vizînd crearea de măsuri speciale pentru anumite categorii sau grupuri, anterior minoritare şi „sub-reprezentate“, cum ar fi femeile) ar putea echilibra drepturile ştirbite ale „babelor“ şi „hoanghinelor“ lui Creangă, repoziţionîndu-le, după mai bine de un secol, în „cîmpul social şi economic“ din care au fost excluse sau în care au fost silite să joace roluri improprii.

De regulă, conceptul de *affirmative action* apare fie ca sinonim, fie ca alternativ la cel de *positive discrimination*: primul circulă în spaţiul britanic (unde, totuşi, discriminarea pozitivă e interzisă prin lege), al doilea, în cel american. Indiferent de aria de geografie politică şi culturală în care este activ şi operant, el şi-ar putea face astăzi loc din zona marilor confruntări ideologice ale post-postmodernismului, în cea a micilor înţepături literare clasice. La urma-urmei – după cum explică Richard Fullinwider în *Stanford Encyclopedia of Philosophy* –, avem de-a face cu un concept deopotrivă economic, politic şi filosofic: „«Affirmative action» means positive steps taken to increase the representation of women and minorities in areas of employment, education, and business from which they have been historically excluded. When those steps involve preferential selection – selection on the basis of race, gender, or ethnicity – affirmative action generates intense controversy.“* (varianta online, la: http://plato.stanford.edu/entries/affirmative-action/) Controversat sau nu, de ce un astfel de concept nu ar avea şi aplicare literară?

Să lăsăm cititorilor plăcerea să răspundă singuri la această întrebare.

---

* „Acţiune afirmativă înseamnă paşi pozitiv adoptaţi în vederea sporirii reprezentării femeilor şi minorităţilor pe piaţa muncii, în educaţie şi afaceri, de unde – în mod istoric – au fost excluse. Cînd aceşti paşi presupun selecţie preferenţială – selecţie bazată pe rasă, gen sau etnie – acţiunea afirmativă generează controverse intense.“

Scufiţa Roşie şi lupul sexist

În drum spre casa Bunicii, Scufiţa Roşie a fost abordată de un lup care a întrebat-o ce duce în coşuleţ. Ea a răspuns: „Cîteva gustări pentru bunica mea, sigure sub raport medico-sanitar, dar ea oricum este capabilă, fiind o adultă matură, să se ocupe de ea“.

Lupul i-a spus: „Ştii, draga mea, nu e prudent pentru o fetiţă să meargă singură prin pădure“.

Scufiţa Roşie i-a spus: „Găsesc că remarca ta sexistă este extrem de insultătoare, dar n-o să ţin seama de ea, pentru că vine de la un marginal cu un statut tradiţional în societate; motivat de acest stres ţi-ai elaborat o concepţie generală despre lume, personală şi autonomă. Acum, te rog să mă scuzi, vreau să-mi văd de drum“.

Scufia Roşie a pornit pe cărarea cunoscută. Dar lupul, eliberat, prin statutul său marginal, de aderenţa înrobitoare la drumurile lineare, caracteristică gîndirii occidentale, a luat-o pe o scurtătură spre casa Bunicii. A năvălit în casă, a mîncat-o pe Bunică, o modalitate de acţiune motivată de statutul lui de carnivor. Apoi, nestînjenit de noţiunile tradiţionaliste ale ceea ce e considerat a fi masculin sau feminin, a îmbrăcat cămaşa de noapte a Bunicii şi s-a cuibărit în pat.

Scufiţa Roşie a intrat în bordei şi a spus: „Bunico, ţi-am adus nişte biscuiţi fără materii grase şi fără sare şi vreau să-ţi mulţumesc pentru felul cum îţi îndeplineşti misiunea educativă de continuatoare înţeleaptă a tradiţiei matriarhatului“.

Din pat, lupul a răspuns în şoaptă: „Vino mai aproape, fetiţo, să pot să te văd!“.

Scufiţa Roşie: „Am uitat că vederea ţi-e refuzată şi nu eşti mai clarvăzătoare decît o bîtă. Bunico, ce ochi mari ai!“.

„Am văzut multe şi am iertat mult, draga mea!“

„Bunico, ce nas mare ai – relativ, desigur, e atractiv în modul său specific.“

„Am mirosit multe şi am iertat mult, draga mea.“

„Bunico, ce dinţi mari ai!“

Lupul i-a răspuns: „Sînt foarte mulţumit că sînt cine sînt şi că sînt cum sînt“ şi a ţîşnit din pat. A înşfăcat-o pe Scufiţa Roşie cu ghearele, cu intenţia de a o devora. Scufiţa Roşie a strigat, nu pentru că ar fi fost speriată de tendinţa aparentă a lupului de încălcare a codului vestimentar, ci pentru că acesta i-a încălcat spaţiul ei privat.

Strigătele ei au fost auzite de o persoană care se ocupa de tăierea copacilor (prefera să i se spună tehnician furnizor de combustibil). Cînd a intrat în bordei şi a văzut încăierarea, a încercat să intervină. Dar de îndată ce a ridicat toporul, şi Scufiţa Roşie, şi Lupul s-au oprit.

„Ce vrei să faci?“

Persoana care taie lemne a clipit şi a încercat să răspundă, dar nu-i venea nici un cuvînt pe buze.

„Năvăleşti ca un om din Neanderthal crezînd că unealta ta va acţiona în locul tău“ – a exclamat ea. Eşti un sexist! Cum îndrăzneşti să crezi că femeile şi lupii nu-şi pot rezolva problemele fără sprijinul bărbaţilor?“

Auzind discursul pasionat al Scufiţei Roşii, Bunica a sărit din gîtlejul lupului, a înşfăcat toporul persoanei care tăia lemne şi i-a tăiat capul. După această execuţie, Scufiţa Roşie, Bunica şi Lupul s-au simţit însufleţiţi de un scop comun. Au decis să întemeieze o comunitate alternativă bazată pe respect mutual şi cooperare şi au trăit împreună în pădure, fericiţi, pînă la adînci bătrîneţi.

După James Finn Garner, *Politically Correct Bedtimes Stories,* Souvenir Press Ldt, London, 1994

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată vineri, 3 noiembrie, la ora 17,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri,* realizată de Luca Niculescu şi Dragoş Ghiţulete.

Adina RĂDULESCU-TUDOR

Spaţii vitale în Maramureş şi Hong Kong

„Through Popular Expression" este expoziţia de la etajul al doilea al Muzeului Naţional de Artă Contemporană, chiar deasupra celei a artistului Dumitru Gorzo, „Salve Fiat Romuli Nepos". Liftul e cam smucit, aşa că e recomandată o pauză la primul etaj. Există o vorbă: „nimic nu e întîmplător". Aşa mi-a trecut prin minte că ar trebui să ţin cont de noile tendinţe, dacă tot sînt în contemporaneitate, poate de paradigma holistă şi realitatea ei interconectată. Şi n-ar fi rău dacă aş verifica cumva teoria non-separabilităţii.

Cele două expoziţii n-au aparent nici o legătură, cu excepţia locaţiei şi a perioadei de vizită. Expoziţia lui Dumitru Gorzo are la uşă un avertisment cu privire la imaginile explicite cu caracter sexual. Vizitatorii sînt selectaţi din hol, după criteriul vîrstei, ca să nu fie pervertiţi prin contactul vizual cu hermafroditii. Adevărul e că ar putea exista riscul ca plozii să confunde vreo pictură cu scena biblică în care Salomeea duce capul lui Ioan Botezătorul şi să-şi completeze cunoştintele, dobîndite la şcoală, cu informaţii asupra sexualităţii personajelor. Sala pulsează de viaţa figurilor obscene, a pocitaniilor şi a arătărilor pictate în culori stridente pe basoreliefuri din lemn. Tensiunea se creează cînd această lume încordată şi alienată a visului se raportează la nostalgia vieţii maramureşene. Cea de-a doua lume corespunde realităţii, fără să facă, totuşi, abstracţie de primul plan, al visului. Această realitate are în centru grupuri de ţărani, pe care pînza îi pune în valoare în contururi fine. Detaliile lasă impresia de imagine fotografică îmbogăţită cu tehnici ale picturii. Flăcăi pe cai împodobiţi, mirese pe jumătate femei, babe înghesuindu-se în colivii sau în ştirile de la ora 5, tineri la un rachiu, cu mustăţi tricolore, costume tradiţionale şi priviri oarbe fac parte dintr-o realitate recognoscibilă pentru vizitator. Aceasta are şi un rol de intermediar între privitor şi semnele lumii interioare, pe care artistul o aşază la vedere. Ca întreg, expoziţia are drept mesaj ideea că omul este prins „între o contemporaneitate kitschicioasă şi o tradiţie prăfuită".

Acest avertisment pune în valoare mesajul celeilalte expoziţii, care are ca punct de plecare faptul că fiecare e liber să vorbească pentru sine, în detrimentul acceptării necritice a sistemelor dominante de gîndire, acţiune şi atitudine.

Curatorii expoziţiei „Prin expresia populară", Hu Fang şi Yhang Wei, au selectat lucrările care demonstrează că maselor li se oferă din ce în ce mai multe modalităţi de exprimare şi de comunicare cu ceilalţi. În acest fel, viaţa prinde „expresia populară", care nu este populism, Pop Art sau judecată asupra valorii. Din perspectiva contextului chinez, sînt investigate schimbările la nivel global, în care comportamentul imitativ şi cultura de masă devin principalele motive de reflecţie. Fotoliile moi din sala cu monitoare, în care pot fi vizionate filmele, dau impresia de uşoară propagandă confortabilă. „Popular expression" amestecă expresia artistică cu cea personală şi se referă la schimbările de valoare, şi nu la estimări, la faptul că nu numai convingerile conştientizate construiesc procesul vieţii. Cao Fei, în „Spaţiu Public – Sărută-mă", spionează un om care se distrează la colţul unei străzi ca şi cum nimeni nu l-ar putea vedea, dansînd zi după zi, cu mişcări prosteşti, dar cu

***MAP Office,** Instalaţie video*

o expresie sinceră. În „Music Hall", Xu Tan pune povestea lui Zheng Daoxing într-un cîntec bazat pe interviuri, interpretat alături de o formaţie locală de rock and roll. „Road Show" al lui Xu Zhen pare un concert pop, dar muzica e compusă din gemete conotate sexual. De-a lungul autostrăzii Guangzhou Shenzhen, unde aşezarea pare imposibilă, oamenii îşi găsesc un spaţiu de supravieţuire. Jun Yang explorează formarea organică a unui nou spaţiu vital, din diferenţele de cultură şi felul în care transformările sînt catalizate de un context cultural diferit. Zheng Guogu prezintă „Eu şi Profesorul Meu", în care un cerşetor „nebun" sare, fără oprire, în stradă şi devine astfel „profesorul său", ca un exemplu de puritate şi libertate. În „Crazy English", Zhan Yuan urmăreşte cum metoda de învăţare a englezei prin strigăte a devenit un fenomen de masă în Asia: dacă ai ceva de spus, trebuie să stăpîneşti *lingua franca*. Ceea ce au în comun aceste reportaje e orientarea către spaţiul vital al fiecăruia şi exprimarea, asumarea personală a acestuia.

După cele două expoziţii, văzute în ordinea impusă de lift, mi se pare că valoarea uneia e potenţată de a celeilalte, că simetria lor nu poate fi ignorată. Ambele părăsesc domeniul conştientului şi ambele se raportează cu nostalgie la un trecut prăfuit, într-un Maramureş de sărbătoare sau într-o Chină cu panouri fără reclame, cu vaci rătăcite printre clădiri şi poduri sub care nu locuia nimeni. Dacă e doar întîmplare în această alăturare, măcar e una fericită.

mergi pe mîna mea

Sfîrşitul unei epoci teatrale

Unii sînt de părere că este imposibil să scrii amuzant şi profund, în acelaşi timp, despre un fenomen cultural. Că rîsul distrage atenţia de la lucrurile serioase şi „fură" cititorul, în loc să-l pună pe gînduri. Pentru mine, cartea Marinei Davîdova, *Sfîrşitul unei epoci teatrale* (Editura Nemira, 2006), este exemplul perfect că lucrurile pot stă şi altfel. Am ştiut asta de cînd am pus pentru prima dată mîna pe volum. Era ediţia în limba rusă, mai mare şi cartonată, dar avînd aceeaşi fotografie pe copertă: un telefon mobil aşezat pe unul dintre fotoliile dintr-o sală de teatru. Era incredibil cît de bine sintetiza această fotografie ideea că „pericolul e aproape", că teatrul ca artă traversează o epocă la finele căreia s-ar putea să nu mai existe sau să se fi transformat deja în asemenea hal, încît orice definiţie dată lui pînă acum să nu mai fie valabilă. Şi imaginea, şi titlul cărţii sînt de natură să îngrijoreze. Iar oamenii de azi au atîtea griji, încît ultimul lucru pe care şi-l doresc atunci cînd – din greşeală sau dintr-un vechi reflex – mai pun mîna pe o carte este să-şi ia o grijă în plus. Perfect conştientă de acest aspect, Marina Davîdova – ascunzînd într-o prezenţă fragilă, frumoasă şi cu un aer trist, un critic temut în teatrul rusesc, după cum am aflat la faţa locului – a găsit modalitatea cea mai bună de a-l ţine alături pe cititor: îl face să rîdă. Îşi pune pentru asta „la bătaie" toată cultura ei – care e impresionantă – şi, ajutată de un spirit ironic fin, reuşeşte să spună lucrurile cele mai grave într-un fel care te încîntă sau te face să rîzi frisonat, de la caz la caz. Scriitoarea valorifică stilul jurnalistic, pe care, de altfel, îl practică zilnic la *Izvestia,* pentru a găsi cele mai surprinzătoare imagini, pentru a face asociaţii neaşteptate şi nu se fereşte de cuvintele „tari", pe care le aplică „sfintei scene" fără nici o remuşcare („teatrul, între bordel şi rezervaţie" e numai titlul unui capitol). Este nemiloasă cu teatrul ca fenomen şi cu oamenii lui, taie în carne vie cu precizie de chirurg bine antrenat şi, imediat după aceea, îi zîmbeşte „victimei" înţelegător, pentru a sublinia că nu are nimic personal cu cei implicaţi în această „afacere", dar n-are deloc de gînd să fie condescendentă cu cineva. Marina Davîdova e mai presus de diagnostic, ea a făcut pasul înainte din rîndul „practicienilor de rînd" ai teatrului şi face o sinteză a decăderii acestuia la final de secol XX şi început de secol XXI. Nu îşi expune în acest volum ipoteza ei despre viitorul acestei arte, dar faptul că scrie atît de bine despre apusul ei, te face să o ierţi pentru asta. E bine să trăieşti clipa – cum spuneau cei vechi – şi să te bucuri de ea, sau, cu alte cuvinte, ca să citäm totuşi din autoarea pe care o recomandăm aici: „Trăim la capătul unei minunate epoci teatrale. Sîntem martorii apusului ei. Nu ne rămîne decît să ne consolăm cu gîndul că apusurile sînt, cîteodată, uimitor de frumoase". Un lucru pentru care eu, una, rămîn neconsolată, totuşi, este acela că despre teatrul românesc nu s-a scris încă o asemenea carte pe care, citind-o, să rîzi şi să plîngi.

Cristina MODREANU

Atunci ca şi acum

„Să ne închipuim că doi oameni apar pe scenă, nu scot nici un cuvînt, dar îşi povestesc ceva, unul, altuia, prin semne. Făcînd aceasta, îşi umflă glorios obrajii. Spectatorii rîd. Este acesta teatru? Este. Veţi spune că e bîlci? Dar şi bîlciul este teatru.

Sau altceva: pe scenă se lasă o pînză, pe pînză este desenat un sat. Pe scenă e întuneric. Apoi începe să se lumineze. Un om îmbrăcat în straie de păstor apare pe scenă şi cîntă din fluier. Este acesta teatru? Este.

Pe scenă apare un scaun, pe scaun – un samovar. Samovarul fierbe. Şi, în loc de aburi, de sub capacul lui se strecoară nişte mîini goale."

Aşa începe capitolul „Teatrul Oberiu" din volumul *Avangarda rusă* de Livia Coborcea, apărut la Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi, în anul 2006. Este descris spectacolul pus în scenă de I. Bahterev cu piesa *Elisaveta Bam* de Daniil Harms din anul 1927. Mai departe scrie aşa: „Subiectul dramatic al piesei este dislocat de multe teme, aparent străine, care insolitează obiectul ca întreg de sine-stătător, fără legături cu restul; de aceea, subiectul dramatic nu i se impune spectatorului ca un contur de subiect clar – acesta pare să se adăpostească în spatele acţiunii. În locul acestuia se afirmă subiectul scenic, acesta creşte natural şi anarhic din toate elementele spectacolului nostru. Pe el se axează centrul nostru de atenţie. Dar, în acelaşi timp, toate elementele spectacolului sînt pentru noi preţioase şi valoroase în sine. Ele îşi au propria existenţă, nefiind supuse bătăii de metronom a teatralităţii. Ici iese în relief un colţ de ramă aurită – acesta trăieşte ca obiect de artă; dincolo se spune un fragment de poezie – acesta este independent prin fonia lui, dar, în acelaşi timp, fără a vrea numaidecît aceasta, împinge înainte subiectul piesei. Decorul, mişcarea actorului, o sticlă aruncată, o pulpană de costum – toate sînt actori, la fel cu interpreţii care dau din cap, pronunţînd cuvinte şi fraze diferite".

Asemănarea cu spectacolul *Elisaveta Bam* de la Teatrul „Bulandra" din 2006, în regia lui Alexandru Tocilescu, nu este întîmplătoare, dar este uimitoare: pare a fi descrierea spectacolului românesc de care Bahterev nu avea habar, tot aşa cum Tocilescu nu avea habar de al lui. Există o putere a textului scris de Harms, aparent dezlînat, impunînd o logică teatrală dincolo de ani şi de naţii. Pe dinafară rămîn cei scutiţi de logică, „tîmpiţii", cum spune Bahterev.

Spectacolul lui Tocilescu se joacă mîine, la ora 20, la sala Izvor a Teatrului „Bulandra". (**M. B.**)

Mirel BĂNICĂ

www.quaibranly.fr

Fiecare Preşedinte francez (cu majusculă, vă rugăm!) a avut ambiţia de a lăsa posterităţii un mare aşezămînt cultural. Georges Pompidou este părintele Centrului de artă contemporană Beaubourg şi a Muzeului Orsay. François Mitterand se găseşte în spatele Bibliotecii Naţionale şi a celebrei „piramide" din oţel şi sticlă de la Louvre. Jacques Chirac este „ctitorul" Muzeului de pe cheiul Branly, muzeul dedicat „artelor primordiale, non-occidentale". Zece ani de lucrări intense sub coordonarea unuia dintre cei mai în vogă arhitecţi ai momentului, Jean Nouvel, şi 233 de milioane de euro investiţi (este vorba de cifra oficială, cea reală este încă necunoscută). 360.000 de obiecte fond expoziţional – iată trei informaţii de bază pentru prezentarea acestei celebre (deja!) instituţii.

Clădirea muzeului ocupă unul dintre ultimele terenuri rămase libere în inima Parisului, forma sa urmărind armonios curbura Senei în acel punct. O clădire misterioasă, fluidă, suspendată cu toate cele cinci etaje ale sale pe piloni metalici. Un exerciţiu postmodern de arhitectură, corp ce parcă sfidează materialitatea materiei, invocînd universul animist al exponatelor din interior. Una dintre faţade este acoperită de un zid compact format din plante căţărătoare, peste care se prelinge în permanenţă apa, la fel ca pe stîncile ce mărginesc o cascadă. Rezultatul place prin „căldura verde" pe care o degajă. Vizitatorii potenţiali ai muzeului sînt mai întîi uimiţi de calmul care domneşte în incinta muzeului (de fapt, ar trebui să scriu „sub" muzeu), senzaţie datorată panourilor imense de plexiglas care îl separă de vacarmul traficului de pe cheiul Branly – de unde şi numele muzeului. Apoi se transformă în „exploratori" de-o clipă, descoperind progresiv arhitectura atît de specială, disimulată de plantele din grădina (sălbatică, dezordonată) dintre pilonii metalici de susţinere. Printre pietrele ce alcătuiesc pavajul curţii sînt intercalate mici perle de sticlă conţinînd în interior insecte şi plante colorate, asemănătoare cu perlele de chihlimbar.

După obişnuite controale de securitate (mulţime de tirbuşoane găsite în rucsacii turiştilor americani, doar ne găsim la *Paris*, pronunţat cu accent anglo-saxon sexy) putem pătrunde în muzeu. Scară circulară, de un alb luminos, înconjoară un turn transparent de sticlă conţinînd peste 10.000 de instrumente muzicale din toată lumea, un omagiu adus muzicii creaţiei primare. Imagini proiectate cu laser, mesaje diverse iluminează spaţiul. *Vitesse, l'autre temps* stă scris pe unul dintre ele. Imaginea unei meduze ce pulsează în largul oceanului, imagine reală pînă la confuzie, proiectată pe pasarela bătută de mii de paşi, de pe toate continentele. O doamnă în vîrstă îi mărturiseşte alteia, care o acompaniază, că îi este greu să păşească peste această imagine. Puţin mai în faţă, o fetiţă elegant şi îngrijit îmbrăcată saltă voios pe imaginea unor valuri ce spală un ţărm de mare. Întuneric. Se pătrunde în incinta propriu-zisă a colecţiilor prin intermediul a două mari alei care amintesc albia uscată a unor rîuri din Africa sau Australia. „Albia" este acoperită de piele galben-maronie, modelată cu mici adîncituri alăturate unor ecrane plate, încastrate în perete. Ecranele tactile prezintă istoria obiectelor, vizitatorul căutînd instinctiv aceste locuri de repaus şi educaţie interactivă. Muzeul dedicat pulsului originar al vieţii şi artelor umane este de fapt un loc de desfăşurare a ultimelor tehnologii multimedia puse în slujba muzeografiei non-convenţionale.

Imagini: camera strămoşilor din insula Borneo, de unde izbucnesc de nicăieri, din întunericul savant străpuns de raza fină a halogenului, figurile stilizate ale celor plecaţi în lumea de dincolo. Globul de cristal de rocă de mari dimensiuni, iluminat din interior, pe care defilează lent hărţi geografice din Polinezia, Tasmania, Australia, însoţite de imaginea unor lumi dispărute. Nu te poţi abţine să nu-l atingi, senzaţia atingerii cristalului plin de imagini este indescriptibilă. Peştele-relicvariu provenind din Insulele Solomon, sculptat în lemn preţios, conţinînd craniul unui războinic, ansamblul avînd aerul de o extremă fineţe. Privindu-l, înţelegi mai bine sursele fascinaţiei suprarealiştilor pentru artele aşa-zis „primitive". Teatrul de umbre *Khayal al-dhill*, răspîndit în tot Orientul, dominat de figura „karaghiozului" pus pe tot soiul de şotii. Vitrina curbată din cristal unde sînt expuse mai multe bumeranguri australiene şi care, printr-un căutat efect optic, pare a întoarce imaginile acestora către privitor.

În tot muzeul, lumina este tainică, tamizată, dînd naştere la savante jocuri de lumini şi umbre, pentru a pune în evidenţă fiecare obiect în parte. Muzica discretă, ce pare a izvorî direct din pereţi, este adaptată fiecărei secţiuni în parte. Obiectele din muzeu sînt expuse în aşa fel încît privirea le poate cerceta amănunţit, în cele mai mici detalii, din toate unghiurile. Pereţii muzeului sînt din sticlă serigrafiată cu imagini pe care le-am putea descrie, imperfect, ca fiind asemănătoare cu cele ale unei luxuriante jungle ecuatoriale, dar în care mici lucarne lasă să se întrevadă superba vecinătate a muzeului: Turnul Eiffel, Sena, imobilele haussmaniene din apropiere. Spre deosebire de alte mari muzee pariziene, unde *massa* turistică se agită continuu pentru a vedea cît mai mult într-un interval cît mai redus de timp, aici domneşte o „agitaţie ordonată", dacă ne este permisă această expresie. Mulţimea se scurge încet pe aleea-albie de rîu de-a lungul diferitelor culturi şi obiecte reprezentate în muzeu.

La ieşire, o placă de marmură albă, discretă, pe care stă scris cu litere argintii: „Domnul Jacques Chirac *a dorit* (s.n.) muzeul de pe cheiul Branly pentru a face dreptate popoarelor din Africa, Asia şi Australia, contribuind astfel la dezvoltarea unui necesar dialog între culturi şi civilizaţii". Semnat *Jean Nouvel, 20 iunie 2006*. Tot la ieşire se găseste şi Librăria Payot, librăria muzeului, ce abundă în cărţi postale, CD-uri, eşarfe şi sari-uri în toate culorile paradisului. Dar care dispune şi de o foarte serioasă bibliotecă de antropologie. Printre sutele de titluri, *Yoga* şi *Religiile australiene* de Mircea Eliade.

Paris, 15.10.06

„Mi-am dorit să trăiesc într-o altă cultură"

– interviu cu Irina EGLI –

Irina Egli este stabilită de cîţiva ani în Montréal, iar în primăvara acestui an a reuşit să publice un roman la una din cele mai prestigioase edituri canadiene, Boréal. Romanul ei, Terre salée, *cel mai bine vîndut volum, scris de un român, pe piaţa canadiană, a intrat în bibliotecile universitare americane şi, în curînd, va fi tradus şi la Editura Humanitas.*

De ce ai plecat din România?

În 1997, cînd am plecat, m-am dus să fac scenaristică la o şcoală de cinema din Montréal. Întotdeauna mi-am dorit să trăiesc într-o altă cultură, într-o altă limbă, care să aibă o altă deschidere. În plus, îmi plac spiritul de aventură, provocările şi situaţiile inconfortabile – consider că acestea te ajută să descoperi lucruri noi despre tine însuţi. Cunoşteam oraşul, pentru că înainte de asta am lucrat la TVR, departamentul cultural, şi mai fusesem acolo de patru ori, să fac emisiuni despre cultura francofonă. Cu toate acestea, m-am simţit paraşutată într-un univers nou, pe care trebuia să-l explorez şi care îmi ridica probleme de integrare. Nu ştiam dacă voi reuşi să scriu în limba franceză – de fapt asta a fost cea mai mare provocare.

A fost greu să te adaptezi?

Nu pot să zic că a fost uşor, dar cred că am capacitatea să trăiesc oriunde în lume, fără să-mi pun problema apartenenţei (pentru că ştiu exact cine sînt, inclusiv că sînt româncă). Ca imigrant, ai ceva în plus faţă de cei născuţi în locul în care te-ai stabilit: pe lîngă cultura ţării respective, pe care o adopţi vrei, nu vrei, ai şi cultura de unde provii şi astfel poţi să aduci ceva nou. Cei din Québec, unde trăiesc acum, se deschid din ce în ce mai mult către culturile din afara lor.

Nu e vorba de o atracţie a exoticului? De exemplu, în romanul tău, acţiunea se întîmplă în România, la Constanţa. Aprecierea lui nu ţine de faptul că vorbeşti despre locuri exotice pentru canadieni?

Există firească şi asta, deşi nu-mi face plăcere s-o recunosc, pentru că nu are nici o legătură nici cu valoarea literară, nici cu ce ai de spus. Dar nu e numai atît. Acum, în Occident, în special în literatura francofonă, oamenii s-au obişnuit cu diferite voci, care vin de peste tot, şi apreciază diversitatea, mai degrabă decît exoticul.

Revin: cum a fost pentru tine adoptarea limbii franceze, ca limbă în care să scrii?

Cînd am ajuns acolo, credeam că niciodată n-o să pot să scriu într-o altă limbă decît româna. În primul rînd, nu

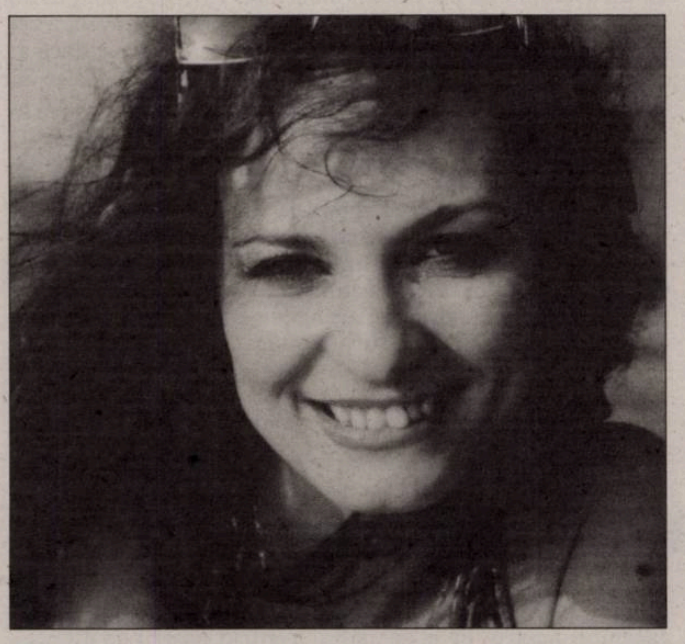

ştiam dacă o să mă stabilesc în străinătate – dar, dacă da, mă gîndeam că o să scriu în română şi o să-mi găsesc un traducător. După doi ani, timp în care am studiat în limba franceză şi fusesem obligată să scriu scenariile în franceză, pentru şcoală, m-am trezit că încep să gîndesc, să imaginez şi să scriu literatură în franceză, fără nici o dificultate.

Cum ai ajuns să scrii romanul acesta şi cum ai reuşit să intri cu el la o editură aşa mare, cum e Boréal?

Aveam în cap proiectul acestui roman de foarte multă vreme. În România publicasem un alt roman, *Sînge amestecat*, unde, printre altele, aveam o poveste în care tratam tema incestului între tată şi fiică. Această poveste a fost dezvoltată în *Terre salée*. Tema m-a obsedat şi mi-a venit ideea să scriu o trilogie, din care romanul de la Boréal este prima parte.

De ce te-a obsedat tema asta? Într-un fel, ceea ce ne obsedează ne reprezintă.

Sigur că acest roman mă reprezintă în mod profund. Tema incestului m-a obsedat încă din facultate, de cînd am început să fiu fascinată de mitologia greacă. Mitul lui Oedip nu mă interesează din perspectivă psihanalitică, ci datorită încărcăturii lui de tragedie. Ştii şi tu că, atunci cînd scrii o carte, sînt foarte multe lucruri care se amestecă şi e greu să desparţi apele şi să spui de unde vine fiecare. Pot să spun că acesta ar fi motivul intelectual al atracţiei mele pentru o astfel de temă. Există însă şi o experienţă personală, o iubire imposibilă, care a stat la baza acestui roman. Oricum, eu m-am dus mai departe şi am vrut să văd ce ar putea să reprezinte în mod profund orice iubire imposibilă, adică să pun problema tabu-ului. Faptul că ceea ce m-a inspirat a fost o dragoste trăită (care, deşi era imposibilă, nu era un tabu), m-a ajutat să scriu despre un tabu ca şi cum tot ce se întîmpla ar fi fost normal. Citind povestea din roman, uiţi că e vorba, de fapt, despre o relaţie între tată şi fiică. Este, desigur, un subiect dificil, şi ca scriitor poţi să-ţi frîngi uşor gîtul cu el. Faptul că m-a fascinat ţine şi de atracţia mea pentru lucruri inconfortabile.

La Editura Boréal cum ai ajuns?

Pot să spun că am avut noroc, pentru că este foarte greu să intri la edituri mari, ca *outsider*. După scenaristică, am absovit şi un master în literatură, la Universitatea McGill (cea mai mare universitate din Canada), unde am făcut şi cursuri de creaţie literară. Acolo am fost remarcată de profesorii mei şi unul dintre ei a mers cu manuscrisul romanului la Boréal. Faptul că ei mi-au publicat romanul e ceva extraordinar pentru destinul unei cărţi în Canada. În primul rînd, volumul a fost tipărit în condiţii grafice excelente. Apoi, în Québec, cei de la Boréal au cea mai mare putere de distribuţie şi de promovare dintre toate editurile de acolo. Cartea i-a convins şi pe cei din presă şi, pe de altă parte, a fost bine mediatizată şi în mass-media, iar eu am fost invitată la mai multe emisiuni în direct. Şi, nu în ultimul rînd, Editura Boréal m-a selectat printre scriitorii pe care-i promovează la nivel internaţional, volumul fiind prezentat la cele mai importante tîrguri de carte (Frankfurt, Paris sau Montréal).

Acum, din cîte am înţeles, ai o bursă, ca să scrii următorul roman.

Da, sînt de fapt două burse – una de la Guvernul din Québec, alta de la cel canadian. Am depus un proiect în care am descris ce vreau să fac în următorul roman şi le-am primit.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

Simona SORA

puzzlecturi

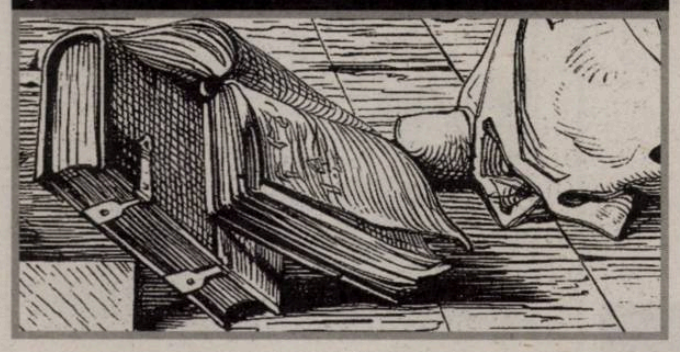

Sistematica nebuniei

● **Ion Vianu, *Vasiliu, foi volante,* Editura Polirom, 2006.**

În 2004, Ion Vianu a publicat primul volum din *Arhiva trădării şi a mîniei,* avînd în centru un personaj greu creditabil, un „măscărici al istoriei", un duplicitar ale cărui mărturii complicau la nesfîrşit firele povestirii. Cel de-al doilea volum al *Arhivei...*, publicat anul acesta, se construieşte – prin adiţionări testimoniale sau prin largi volute istorice – în jurul altui personaj ambiguu, medicul psihiatru Vladimir Vasiliu, bătrîn stalinist patetic şi fracturat interior, eşuat la un azil psihiatric şi „elaborînd" o *Sistematică a nebuniei* inspirată din principiile materialismului dialectic şi istoric. La fel ca în primul volum, personajul revelator, martorul istoriei, este miticul Laban (Radu Popescu-Călăraşi), arhivă vie a ororilor comunismului, reconstituit de fiul său, Dan Naidin, mai întîi din caietele lui Ozias şi acum din „foile volante" ale psihiatrului Vasiliu. Povestitorul este, aşadar, acelaşi Dan Naidin – fiul abandonat al lui Laban şi al Măriei, o ţărancă din Sîmbăta, trecută prin închisorile comuniste –, întors în Bucureştii postrevoluţionari pentru a-şi reface adevărata biografie. Naidin – ultima verigă a unei vechi familii de negustori evrei din Salonic, românizată la sfîrşitul secolului al XIX-lea – e bîntuit de datoria memoriei: o memorie personală (cea reală) şi una istorică (plauzibilă). El îşi reconstituie astfel nu doar propria biografie de copil adoptat, ci şi sensul fatal (amestec de laşitate, nebunie şi uitare) al istoriei recente. Căci balamucul de la Răstoaca Melcilor, guvernat aparent de Vasiliu (principalul interlocutor al lui Naidin), nu este decît imaginea în mic a „Ţării melceşti" cuprinse de revoltă la sfîrşitul lui 1989. O imagine plauzibilă pe care povestitorul implicat o ficţionalizează, dîndu-i coerenţă tocmai prin izolarea parabolică din istoria mare şi aruncarea într-un timp mitic şi profetic, în care contează în primul rînd „adevărul minciunilor", literatura.

Vasiliu, foi volante îl ţinteşte din nou pe Laban-Tatăl, prin portretul pieziş şi neeroic al altui „măscărici al istoriei". Personaj ambiguu şi ambivalent, Vasiliu, psihiatrul ratat, simte o nevoie bolnavă de mărturisire, de încredinţare a propriilor variante, de înţelegere a rupturii interioare între o precoce genialitate şi obtuzitatea ideologică ce-i-a urmat, rezumată în convingerea tîrzie: „Stalin e absolutul". Fiu al unui ilegalist şi al unei mame vag incestuoase, Vasiliu e interesant în sine („fabricat din două materiale care nu se lipesc"), dar şi ca *outsider* al celor două lumi între care fatalmente oscilează. El este – ca Ozias şi ca Laban – un construct, un personaj de hîrtie, situat în afara realităţii chiar de propriii tovarăşi de baricadă, dar şi un relativist care nu serveşte pînă la capăt nici unei cauze. Vasiliu e, în fond, eboşa unui personaj, o schiţă nefinalizată de destin, o aglomerare de date biografice, psihologice şi psihanalitice care nu ajung să se structureze într-o personalitate. În *Sistematica nebuniei* pe care psihiatrul fără destin o proiectează în spitalul de la Melceşti, el însuşi ar putea fi mai degrabă un caz.

Dacă primul volum al *Arhivei...* lui Ion Vianu părea să pună accentul pe *istoria* unei nebunii programate, cel de-al doilea volum ţinteşte chiar *nebunia* acestei istorii. Autorul – care vorbea undeva despre „poetica nebuniei" – ştie mai bine ca oricine cît de utopic poate fi un asemenea proiect. Soluţia sa narativă este proiecţia parabolică: un balamuc îngălat, *melcesc,* plin de „gasteropode" barbiene, reflectat în balamucul mai larg al „lumii hilariopolitane" a Bucureştilor. Graniţa între cele două lumi aproape că nu mai contează: „Ne aflăm într-o lume a batjocurii... nu fundamental deosebită de lumea mare din jur, în care ironia neghioabă e virtutea intelectuală şi orală supremă". Nebunii închişi (Laban, plasticul Hriţco Heruv, diagnosticat cu „parafrenie fantastică – o formă gravă de boală, bazată pe convingeri filosofice eronate", frumosul „Alain Delon", chiaburul Gaşcagunoi) sînt la fel de iresponsabili ca nebunii liberi (prinţul masochist Balduin von Sm. sau securistul sadic Mişu Ionescu). Între aceştia se află însă intermediarii, cei care se pot mişca în cele două zone, avînd astfel privilegiul privirii de sus, al „sistematizării". Desigur, Vasiliu este principalul intermediar. Dar valoroşi ca personaje liminale sînt şi Mina, autopsiera nimfomană care face o improbabilă legătură între conspiraţia melcească şi cea securistică, Moaşeşefă (infirmierul-dictator, descins deopotrivă din *Toamna patriarhului* şi *Zbor deasupra unui cuib de cuci),* sau tovarăşa Şotroapă, şefa de cadre cu înnăscute reflexe miliţieneşti. Intermediarii („ambasadorii", spunea alt scriitor) au cîte un sistem propriu de păstrare a puterii şi cîte-o variantă „de lucru" a supravieţuirii în universul închis al nebuniei. Vasiliu, personaj marcat de figura (absentă şi idealizată) a tatălui şi de sexualitatea morbidă a mamei (decriptată în imaginea mortificatoare a unei balene eşuate în... Bucureşti), vrea să „elaboreze" – expiatoriu – nebunia istoriei, vrea să o sistematizeze, să o catalogheze şi, astfel, să o exorcizeze. Manuscrisul său însă, exprimînd „mai mult decît psihiatria", nu e decît o altă formă de nebunie compensatorie şi mult mai puţin glorioasă decît cea a lui Laban, „mareşalul Nobilimii", creatorul unei adevărate instalaţii postmoderne de scriitură, metal şi viaţă larvară.

Vasiliu, foi volante este o dublă „sistematică" a nebuniei generalizate care a cuprins, pentru o vreme, lumea în care continuăm să trăim. Dar şi o neaşteptată „poetică" a poveştilor în poveşti, a puzzle-urilor cu personaje istorice şi a contorsionărilor imprevizibile ale memoriei.

Dilema veche vă recomandă

● În acest început de noiembrie se împlinesc o sută de ani de cînd s-a născut cel care ne-a lăsat acest epitaf: „Visconti – milanez, a trăit, a scris, a iubit. Acest suflet a vibrat la Stendhal, Mozart, Shakespeare". (Radu Cosaşu)

● Romanul *Mă numesc Roşu* de Orhan Pamuk (Editura Curtea Veche), pentru că mi se pare cel mai tare scriitor care a primit Nobelul din 1998 încoace; pentru că, într-o vreme în care fiecare editură publică lunar cîteva „capodopere", acest roman – în care se îmbină exotismul poveştilor Şeherezadei, misterul crimelor ezoterice din Eco şi livrescul borgesian – este singura capodoperă pe care am citit-o în ultimii doi ani; în fine, pentru că traducerea din turcă a Luminiţei Munteanu este impecabilă. Romanul face parte din Colecţia „Byblos" îngrijită de Livia Szasz, probabil cea mai bună dintre colecţiile de literatură universală la zi editate la noi: necomercială, selectă, cu traduceri şi din alte limbi decît engleză şi franceză. (Marius Chivu)

Andrei GORZO

dilematograf

Front comun

● ***Volver* (Spania, 2006), de Pedro Almodóvar.**

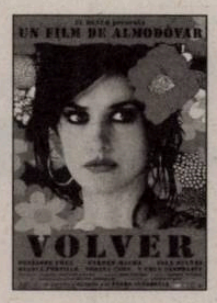

Nu era greu deloc să-ţi dai seama de ce penultimul film al lui Pedro Almodóvar, *Proasta creştere,* e mai puţin plăcut decît majoritatea celorlalte: nu conţinea femei. Plasat exclusiv în mediile gay din Madridul anilor 1980-2000, părea serios şi personal în alte feluri decît filmele lui precedente şi, dincolo de artisticitatea formală (parcă mai înaltă ca oricînd), se simţea ceva acru, vindicativ şi mărunt (o senzaţie destul de neobişnuită la Almodóvar), ca şi cînd pe undeva pe-acolo s-ar fi plătit nişte poliţe. În aceeaşi ordine de idei, nu e greu deloc să-ţi dai seama de ce noul lui film, *Volver,* e unul dintre cele mai plăcute: nu conţine, practic, *decît* femei. Atunci cînd, în sfîrşit, apucăm să vedem ca lumea un bărbat, avem senzaţia că s-a făcut o greşeală. De fapt, avem senzaţia că bărbaţii, ca specie, sînt o greşeală: ia uitaţi-vă la el cum stă pe canapea, proaspăt nebărbierit şi dat afară de la slujbă, cu burta în sus, cu berea în mînă, cu un ochi la meci şi altul la nurii puberi ai propriei fiice. Dar nici n-apucă să facă bine umbră pămîntului că e înjunghiat de fată (Yohana Cobo) – însă nu înainte de a-i dezvălui că nu e tatăl ei adevărat. Atunci cine e tatăl ei adevărat şi ce s-a întîmplat cu el? Şi ce s-a întîmplat cu părinţii mamei ei, Raimunda (Penélope Cruz)? Oficial au murit amîndoi într-un incendiu, dar femeia, Irene (Carmen Maura), a fost văzută recent la căpătîiul surorii ei bolnave, Paula (Chus Lampreave). Şi ce s-a întîmplat cu mama unei prietene de-a Raimundei numită Agustina (Blanca Portillo), dispărută şi ea în noaptea incendiului? Sînt multe mistere de elucidat, dar întîi şi întîi trebuie rezolvată problema cadavrului. În aceste momente de restrişte, femeile (inclusiv fantoma) trebuie să se unească.

Cum să nu-ţi placă atitudinea lui Almodóvar faţă de femei? În ochii lui, de-o viaţă căscaţi la stele, toate sînt dive din momentul în care apar (camera lui venerează pieptul lui Cruz şi fundul ei glorios de împlinit – şi datorită echipei de machiaj – ca pe înseşi moaştele Sfintei Sophia Loren Cea Tînără, iar Maura e comparată măgulitor cu o altă mamă teribilă – Anna Magnani în *Bellissima),* rămînînd totodată femei cu picioarele pe pămînt, muieri, ţaţe, cumetre, coafeze (folosesc aceşti termeni cu tot respectul cu care Almodóvar ar dori să fie folosiţi), genul de femei care nu pot decît să se viseze în locul lui Loren sau al lui Magnani. E extrem de plăcut sentimentul că filmele lui se pliază (desigur, într-un mod ultraconştient, ultrareflexiv, dar cu toată convingerea) pe gusturile lor de spectatoare, pe apetenţa lor pentru intrigi extravagante, secrete cutremurătoare şi emoţii la fel de fierbinţi ca şi culorile în care sînt exprimate. Almodóvar înţelege rolul vital al coafezei – rolul vital al melodramei – în arta filmului: melodrama nu e o fază pe care cinematograful trebuie s-o depăşească (aşa cum trebuie să-ţi depăşeşti adolescenţa), e ceva care-l împlineşte; puterea lui de a angaja emoţiile noastre primare (putere asigurată de nişte arme imbatabile precum culoarea, muzica şi gros-planul) e extraordinară şi a renunţa la ea ar echivala cu o sărăcire. Întîmplarea a făcut să văd *Volver* între două filme de-ale lui Nicholas Ray din anii '50 şi astfel să-mi dau seama ce-mi lipseşte în filmul contemporan: în fine, îmi lipsesc multe lucruri, dar unul dintre ele ar fi *roşul* – roşul lipsit de inhibiţii, anunţător de paroxisme, din filmele lui Ray şi ale altor vechi maeştri ai stărilor „la limită". Dacă n-ar fi Almodóvar, publicul de azi n-ar avea nici o şansă să afle ce înseamnă să încasezi o culoare ca pe o lovitură. Atunci cum să-mi explic faptul că, în pofida deschiderii mele, *Volver* nu prea m-a emoţionat? Aş spune că, aici, Almodóvar ridică melodrama la un nivel atît de înalt de conceptualizare şi de rafinament compoziţional, încît ea nu mai ajunge la emoţiile primare pe care le invocă; se instalează confortabil în *cool* (toate femeile, de la fantomă la adolescenta ucigaşă, sînt comic de stăpînite) şi în decorativism. Intriga e construită în jurul a două nenorociri declanşate de păcatele unor bărbaţi (moartea tatălui vitreg şi misteriosul incendiu din trecut), care pînă la final se dovedesc a fi simetrice, şi există ceva *prea* decorativ în simetria asta: atunci cînd faptele care au dus la incendiu ies la iveală, ele nu au mare greutate, deşi sînt cumplite – par mai degrabă un fel de echivalent dramaturgic al petelor de roşu aranjate atît de savant în cadre. Nu mă înţelegeţi greşit: *Volver* e o lucrare de maestru – simţi asta în fiecare mişcare de aparat, în fiecare tăietură, aşa cum n-ai mai avut ocazia să o simţi de la *Match Point* (de Woody Allen) încoace; dar e prea multă comoditate – prea puţină fricţiune – în această demonstraţie de măiestrie. După cum, fiindcă veni vorba, e prea puţină fricţiune şi prea mult dat din coadă în viziunea lui asupra solidarităţii feminine: aşa cum, la un autor marxist, oamenii muncii nu pot fi decît perfecţi şi răul nu poate veni decît din afară, de la exploatatori, femeile de aici, odată scăpate de bărbaţi, nu par să mai ştie ce-i invidia (de exemplu), sau perfidia, sau oricare dintre celelalte boli exclusiv masculine. Dar, în fine, presupun că aşa ne trebuie.

trecerea prin reviste

(Din nou) *Suflet nou*

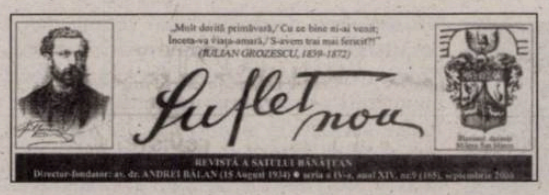

Cu cîteva zile în urmă am primit la redacţie un plic de la Comloşu Mare. Înăuntru erau cîteva exemplare din revista locală: *Suflet nou*.

Acum, ceva istorie: prima oară cînd am aflat eu însămi de această revistă a fost pe cînd hălăduiam după satele europene din România, Comloşu fiind pe listă; printre primele lucruri pe care aveam să le aflu despre mîndria comloşenilor a fost tocmai această revistă, care prin longevitatea sa a cîştigat titulatura mondială de „cea mai durabilă revistă din mediul rural din lume".

Revista a apărut în Comloş în anul 1934, avînd ca director fondator pe avocatul **Andrei Bălan.** În timpul războiului a trecut printr-o perioadă dificilă, apariţia fiindu-i mult îngreunată. Însă nimic nu s-a comparat cu perioada comunismului cînd, practic, aproape dispăruse.

A fost (re)descoperită în anul 1967, de către un localnic, profesorul **Traian Galetaru,** profesor de limba română, care a repus-o în drepturi, într-o nouă ediţie, începînd cu anul 1970. Chiar dacă în perioada respectivă mijloacele de a scoate o revistă erau reduse, înspre a nu exista deloc, fiind vorba şi de o revistă începută pe timpuri capitaliste, profesorul, fiind un pasionat, a „născocit" tot felul de idei şi tertipuri de a ocoli cenzura şi a continua apariţia acesteia, reluînd-o sub formatul unei gazete de perete lipită pe pereţii şcolii din Comloş.

Pentru a supravieţui, revista s-a metamorfozat, de-a lungul a peste şaptezeci de ani, din revistă, în gazetă de perete, apoi din foaie volantă în caiet cultural, revenind, după Revoluţie, la statutul iniţial, acela de revistă.

Ce citesc acum comloşenii? În numărul din septembrie, care e legat de începutul anului şcolar, în primul rînd, cuvîntul primarului, prin care aflăm, pe lîngă urările de bun reînceput că, din păcate, s-a pierdut proprietatea asupra mai multor unităţi şcolare din Comloş, însă că de la anul va reîncepe construirea unei şcoli noi, construcţie finanţată de Banca Mondială.

Pe aceeaşi temă, directoarea şcolii, doamna profesoară **Maria Miclău,** semnează un articol mai „altfel" despre deschiderea anului şcolar, făcînd un fel de „reclamă" cursurilor viitoare. La ora de franceză, de exemplu, elevii sînt tentaţi să vină pentru a afla „ce model avea şapca lui Gavroche", la cea de engleză, pentru a li se spune „de ce e ceaţă pe Tamisa", „cît preţ se pune în Anglia pe conversaţia despre vreme" şi cîte ar avea de povestit corbii din Turnul Londrei. La istorie, vor afla dacă Decebal a luat sau nu lecţii de dicţie, vor escalada, la geografie, un Everest imaginar, vor afla la biologie ce cugetă o clorofilă cînd se odihneşte, iar la fizică şi chimie vor face legătura dintre măr şi Newton, apă şi Arhimede.

Trecînd de şcoală, dăm şi peste cîteva articole despre personalităţile Comloşului: **Maria Dogaru,** „o simplă ţărancă dintr-un sat de cîmpie" – care, înainte de 1945, publica în *Suflet nou* „înainte de a cere femei deputat, noi cerem ţărănci educate", militînd pentru drepturile femeii – şi medicul **Georg Aczel.** Urmează o serie de articole despre Zilele Jimboliene, despre „folclorul de război", o pagină cu superstiţii, ştiri comloşene şi chiar o listă de donaţii cu numele celor care au contribuit la restaurarea parohiei.

Chiar dacă este o revistă locală, cu ştiri şi personalităţi locale, totuşi cele 12 pagini ale *Sufletului nou* sînt de admirat prin longevitatea lor şi prin faptul că au ajuns, în prezent, la 70 de ani de la apariţie, să aibă o difuzare în 20 de ţări, din 5 continente. (**S. G.**)

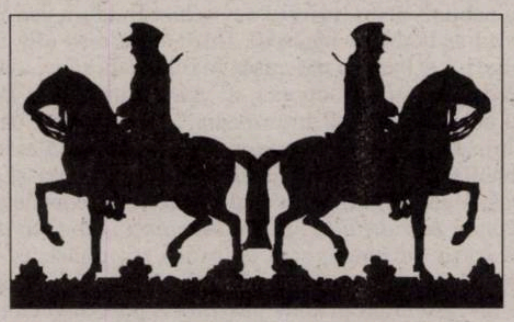

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

O desecretizare

Sincron cu epoca mea, am purces şi eu la desecretizarea arhivelor personale din ultimii 50 de ani. Am găsit alaltăieri o ciornă a notei mele informative după prima şi de altfel ultima mea călătorie în Germania (martie 1970), cerută sever de cadrele revistei de cinema la care lucram. M-am conformat:

„N-am văzut căderea Rinului şi n-am vrut să mă mişc pînă acolo. Am ratat pinacoteca din München, am stat în Frankfurt, dar n-am intrat la Muzeul «Goethe», nu m-am dus în nici un oraş mai acătării, n-am vrut să văd natura, mi-a scăpat cultura, deşi – cum ar continua Mazilu – nici Parisul nu era prea departe. Am ratat totul. Dar ce-am făcut? Am văzut filme. Bobine de cîte 500 de metri, 800 de metri, hai, un kilometru, ca să nu fiu ridicol. Am preferat să văd o cofetărie în cartierul acela. Să văd cum se serveşte. Să văd cum se comandă o prăjitură. Să văd cum se mănîncă o prăjitură. Să aud cum se cîntă «bitte schön» şi cum se răspunde – tot cîntînd, ca în *Umbrelele din Cherbourg,* deşi toţi pe acolo sînt de acord că în Franţa deservirea se face oribil – «danke schön»... În loc de muzee, am preferat să urmăresc 15 minute cum se face reclamă – «en plein air» – unui nou cuţit de bucătărie care taie cum taie toate cuţitele. În loc de căderea Rinului – am fost cu copilul unui prieten la un stomatolog specializat în proteze dentare pentru băieţei şi fetiţe, am făcut anticameră cu toţi acei copii ai căror părinţi tremurau pentru caninii lor, şi pot spune liniştit că acea după-amiază, în acea anticameră, cu liniştea ei, cu şoaptele ei, cu soarele ei, a fost pentru mine echivalentă cu căderea Rinului. Am călătorit pînă la un magazin universal, pînă în parcul Martin Luther King, pînă în strada Thomas Mann, am văzut cum se ridică automat gunoiul, cum se spală geamurile la un bloc-turn afectat femeilor necăsătorite, dar dotate cu copii, am văzut cum se plimbă oamenii după-amiază, cum joacă băieţii fotbal, cum se spală maşinile, cum se pregătesc seara sandvişurile pentru a doua zi la şcoală sau la birou, cum se unge untul pe pîine – sute de scurtmetraje. Un om normal nu se poate întoarce dintr-o ţară străină cu expresii categorice şi generalizatoare: «francezii sînt...», «nemţii au...», «bulgarii...». Pluralul articulat nu face două parale. Un om normal vine cu scurtmetraje nearticulate – în cazul meu, cu desene animate *à la* Walt Disney, cu *cinévérité*-uri, cu jurnale de actualităţi, cu întîlnirea de la Erfurt, cu drumul lui Brandt la Buchenwald, cu şedinţa Parlamentului unde opoziţia l-a criticat foarte aspru pe domnul Brandt pentru politica sa şi domnul Brandt a ascultat impasibil şi a răspuns calm, fără să ridice vocea. E una din secvenţele cele mai şocante din cîte am văzut acolo: un om politic german, contemporan cu mine, care nu strigă, care nu urlă, care nu ridică vocea! Am văzut multă televiziune. Seriale peste seriale, cu «krimi» – seriale mai toate stupide în care intrigi rudimentare se iau în serios foarte, omul stînd cu lada de bere alături să vadă cine e hoţul, cine e criminalul şi ce-a vrut tipesa. La noi, critică şi public le-ar fi făcut surcele. Am văzut a cui parodie e «Mother» din *Răzbunătorii* – e parodia «Şefului», un detectiv solid, la a doua tinereţe, om serios care rezolvă totul dintr-un fotoliu de paralitic, cu care nu te joci, dar nici nu rîzi. De ce ai rîde? Lumea-i acolo serioasă. Maşinile sînt serioase. O proteză pentru o mînă, o mînă falsă adică, şi sînt mulţi care au nevoie de aşa ceva, costă 1400 de mărci – şi ai o mînă adevărată. Marca e serioasă. Pînă şi cremşniturile sînt serioase. Am văzut un singur film artistic, de lungmetraj – o comedie muzicală a lui Stanley Donen, cu Sinatra şi Gene Kelly, în limba germană, fiindcă acolo totul se dublează. Aşa vrea sindicatul actorilor, ca să aibă de lucru. Era ucigător. În schimb, am văzut *Procesul de la Nürnberg* al lui Kramer. Suna perfect. În timpul proiecţiei – cînd Maximilian Schell, în rolul tînărului avocat german, atingea fascinaţia în pledoaria sa – m-a sunat la telefon Bucureştiul. Printre informaţiile şi dorul de rigoare – am aflat că la aceeaşi oră, în aceeaşi clipă, TV-ul nostru transmitea tot *Procesul de la Nürnberg*. Mi s-a părut un gag de dimensiuni europene. E gagul filmului meu, al călătoriei mele eşuate."

Tovarăşul de la cadre – un tip de escroc blînd, bonom şi bondoc ca Broderick Crawford din *Il Bidone* al lui Fellini – a parcurs-o calm şi mi-a spus abrupt: „De cazinoul de la Wiesbaden nu ai scris nimic..." „Am fost acolo cu cel mai bun prieten de pe Cuza Vodă... cel mai bun la Monopoly... ne-am jurat de mici că vom merge împreună să jucăm la ruletă... Sînt amintiri din copilărie... Vă interesează?" A fost prompt: „Pe noi nu... dar pe el văd că da..." – şi îmi motoli manuscrisul, încredinţîndu-mi-l ca ghemotoc: „Te-aş ruga să fii mai atent, să laşi prostiile, literatura, teribilismul". Peste o lună am auzit că, făcînd parte dintr-o delegaţie de cineaşti (?) – se încălzise relaţia cu Occidentul... –, a rămas în Germania; a fost un scandal în tăcere. Nici azi nu ştiu cine a fost mai teribilist – eu sau el? Despre prietenul din copilărie care a ţinut să informeze la Bucureşti că ne-am văzut visul cu ochii la Wiesbaden, am auzit că a murit la Las Vegas. Dacă nu e şi asta literatură...

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Contemporane, mori!!!!!!!!!!!!!!!!

Eu sînt contemporanul scrisului meu. Eu sînt contemporanul maşinii mele. Eu sînt contemporanul primarilor mei. Eu sînt contemporanul drumurilor mele. Eu sînt contemporanul contemporanilor mei. Morţii mă-sii, cîte lucruri mă înconjoară şi sînt în viaţa mea şi în viaţă. Şi ce e culmea e că trebuie să-mi trăiesc viaţa pînă la capăt cu parcările mele, contemporanii mei, maşinile mele, drumurile mele, primarii mei, ca eu să mor şi să se nască o altă ordine a vieţii maşinilor, oamenilor, drumurilor, gropilor, primarilor. Culmea este că trebuie să trăiesc viaţa gropilor, primarilor, drumurilor. Limitele lor caraghioase, lipsa lor de vedere, prevedere, tîmpenia lor. Mediocritatea lor. Nici măcar o groapă în România nu e o groapă făcută într-un asfalt de bună calitate. Nici măcar un primar nu e în stare să facă un proiect de perspectivă în privinţa mersului normal cu piciorul, maşina, cu troleibuzul, cu autobuzul, cu tramvaiul, cu metroul. Nici unul. Există vreun plan de decongestionare a Bucureştiului şi nu-l ştim? Ştie vreunul dintre noi vreun proiect de perspectivă în acest sens, să ştim, bă, peste trei ani, patru ani, zece ani nu vom mai sta trei ore între Piaţa Victoriei şi Unirii? Nu. Păi, cum să fie, cînd proiectele se ţin sub control şi sînt date Goldenşliţurilor, iar autobuzele Mercedes aduse noi sînt fără aer condiţionat? Vă daţi seama cu ce minţi pitice sîntem contemporani? Vă daţi seama ce fiare au în cap oamenii ăştia? Vă daţi seama că noi în fiecare zi urmăm neabătut drumurile idioate ale lui Videanu-Băsescu-Lis-Halaicu şi ale altor minţi sclipitoare ale Bucureştiului? Nu sînt vremuri bune sau rele. Nu ne opreşte nimeni să creştem autostrăzi şi drumuri mîine, că fonduri ne aşteaptă, inclusiv pentru drumuri, şosele, poduri, dar parcă nu e drum ăla care nu e înjevrit, înjegoşit de vreun mîrlan de politician. Nu e unul şi nu e nimic care să mişte în ceea ce priveşte terenul, drumul, podul care să mişte fără mintea Partidului de la conducere. Or, patima beţiei la conducere omoară Puterea, inşii care conduc Guvernul şi Primăriile asta fac, se îmbată şi spun că ei cunosc cel mai bine ce şpăgi să-mi tragă. Or, dacă stăm şi judecăm drept, au dreptate. Şi noroc mare este că maşina, proprietate privată, a invadat drumul fără consimţămîntul statului, partidului şi iubitului conducător. Şi maşina pe drum e un semn cît de depăşiţi sînt papagalii cu girofar care ne conduc.

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
Un dialog în FM în care întrebările nu rămîn fără răspuns
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro
MIX FM
5

libertatea de impresie

Băieți răi

Armata nu mai e obligatorie şi aproape că băieţii nici nu-şi dau seama de ce belea au scăpat. Pe de altă parte, deşi nu sînt deloc indispensabile, experienţa şi poveştile din armată înseamnă ceva. Printre cele mai interesante revelaţii din armată sînt devoalările rapide ale caracterelor colegilor. Tot ce scîrţîie e imediat taxat (şi uneori cu asupra de măsură) de către un colectiv necruţător. Mi-aduc aminte, de exemplu, că aveam un coleg căruia, nu mai ştiu de ce, îi ziceam **Secretul.** Deşi tînăr recrut, avea ceva din aerul unui pensionar rău care îi aleargă pe copiii care scapă mingea în florile din grădina blocului. Zgîrcit şi egoist, nu stătea de vorbă cu nimeni, decît ca să-i facă cine ştie ce observaţie. Îl credeam în stare de orice. Băiatul avea şi sensibilităţi. Cînta la fluier. În fiecare seară, îşi lua instrumentul din fişet şi se urca fericit în pat, de unde începea să ne chinuie cu nişte sunete imbecile. Într-o zi, cineva i-a luat fluierul şi l-a aruncat în closet. Un altul, mai bun la suflet, a decis că nu merită să-l lipseşti pe bietul băiat de obiectul cel mai drag lui, aşa că l-a scos şiroind din closet şi i l-a pus cu două degete la loc în dulap. Cînd s-a întors Secretul, cu zîmbetul lui crispat, fără să ştie nimic, şi-a luat fluierul şi l-a băgat în gură ca să cînte, spre marele nostru amuzament. Am rîs minute în şir, ca idioţii.

Mai era unul, **Ivan,** care într-o seară, de ziua lui, s-a îmbătat împreună cu alt coleg, atît de tare, încît a intrat în comă alcoolică. Toată noaptea l-au plimbat pe la spitale cu injecţii şi perfuzii. Dimineaţă l-au pus la loc în pat, unde l-a trezit uşurel ofiţerul de serviciu. L-a întrebat cum se simte. Cu mîinile sub cap, Ivan se uita năuc la el şi nu înţelegea ce i se cere. „Mă, tu ştii că azi-noapte ai fost la spital?“ „Eu? Tovarăşe maior, cred că mă confundaţi.“ L-au scos la careu să ni-l dea drept exemplu negativ. El însă tot nu credea şi nu înţelegea ce i se întîmplă. Era totuşi un băiat bun.

Pe un altul îl chema **Camil Mătase.** N-avea nevoie de nici un fel de poreclă. Purta mustaţă şi-i aranja tot timpul vîrfurile ascuţite, cu meticulozitate şi plin de importanţă. Într-o noapte, colegii veseli i-au ras jumătate din mustaţă şi odată cu ea a mai pierdut şi din orgoliu.

Un alt coleg sărea gardul unităţii cu ceilalţi, ca să meargă la bere. Cînd i-a prins o dată un ofiţer pe mai mulţi, s-a dovedit că băiatul avea bilet de voie, dar sărea gardul numai ca să se dea mare. Nu mai spun ce-a păţit. I s-a compus chiar un cîntec „de căcănar“.

Pe un altul îl porecliserăm **Antenă.** Avea ochii mici şi ştia să-i facă şi mai mici cînd se prindea de cîte ceva. Visul lui era să devină miliţian, ceea ce a şi ajuns. L-am întîlnit o dată, imediat după Revoluţie, cînd mîndru a ţinut să-mi recite cîntecul lor, al miliţienilor din Braşov: „Cît FSN-ul e sus şi tare, nici în... nu ne doare“.

Am mai avut un coleg despre care făceam pariuri. Ajunge sau nu ministru, în zece ani? Aceasta era întrebarea. Era atît de ticălos, lingău şi perfid, încît promitea să ajungă cît mai sus. După Revoluţie, toată lumea s-a gîndit – nu-i aşa – că se va instaura un alt tip de valori. Dar el tot a ajuns ministru, ce-i drept, nu după zece ani, ci după vreo şaisprezece, taman în guvernarea Năstase.

Andrei MANOLESCU

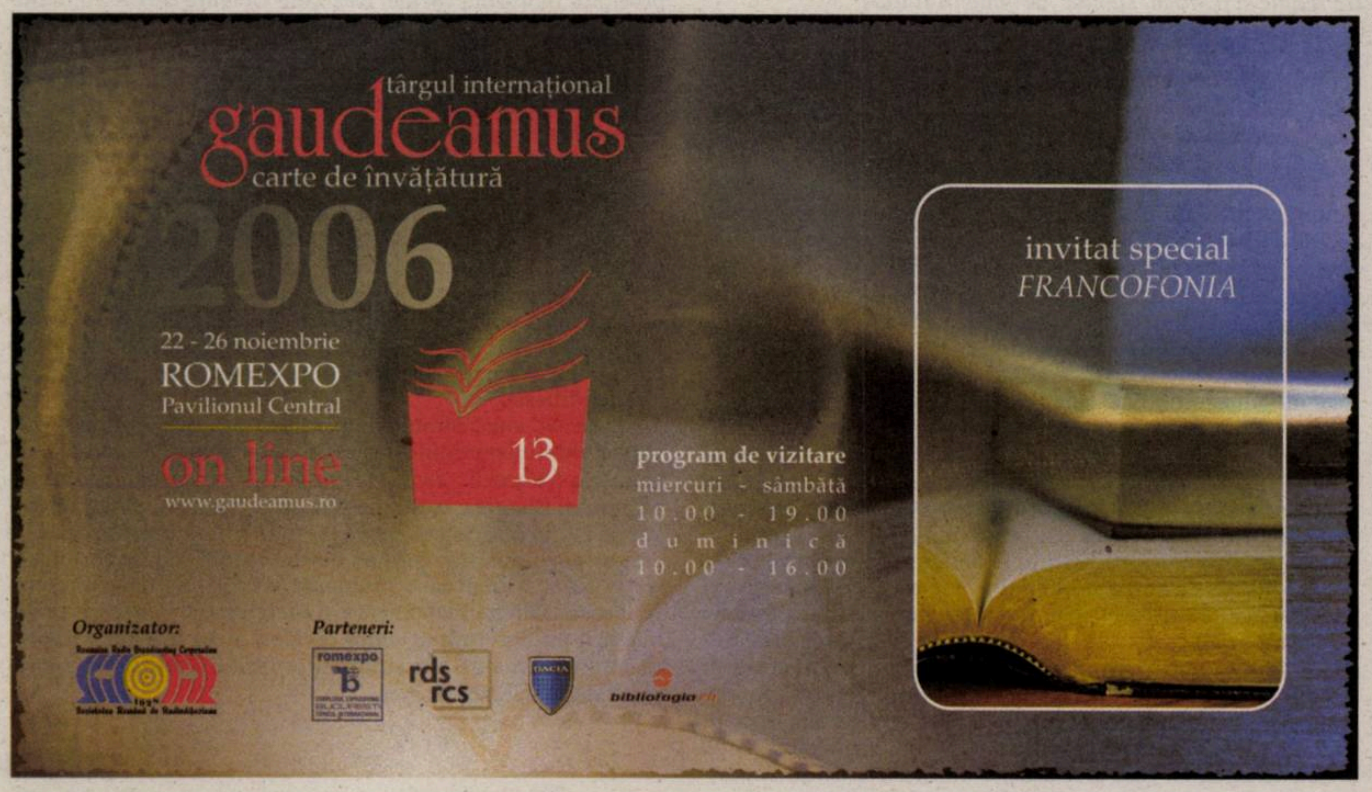

Iaromira POPOVICI

bazar

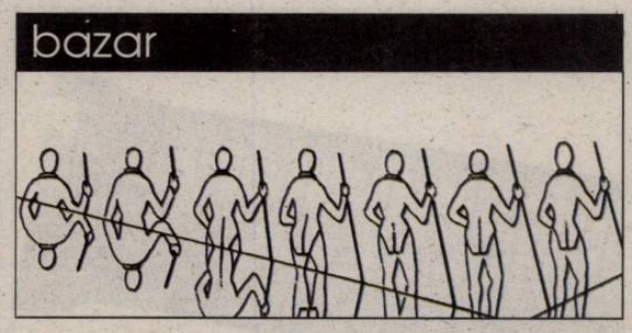

Accelerat şi Intercity

Am tot scris despre călătoriile cu trenul, dar, cum ştim de la consacraţii genului, printre care Tolstoi sau Caragiale (cu care nu am nici o intenţie să mă compar), subiectul este aproape inepuizabil. Şi, oricum, o călătorie spre Sinaia nu e acelaşi lucru cu una spre Strehaia, darămite către Timişoara sau Deva.

De astă dată însă, am venit dinspre Alba Iulia. Trenul era un Intercity tocmai din Arad. Nu mai are sens să laud deja binecunoscutele condiţii din Intercity, cum ar fi canapelele roşii, sau faptul că nasul trece cu beri şi cafele. Am făcut-o deja, cu varii ocazii precedente. Pot însă să fac o lungă paranteză, de astă dată despre un accelerat: acesta, trenul copilăriei mele, în mare măsură, şi întruparea vitezei la Topîrceanu, pierduse destul credit în faţa mea, cetăţean postcomunist şi postmodern. Mergînd cu un accelerat, pînă la Deva, la vagon de dormit, părerea mea despre această specie uşor desuetă a crescut: compartimentul, cît şi toaletele erau impecabile (în înţelesul neaoş al termenului, cu maximum-ul situat undeva la 7 pe scala aşteptărilor). Singura problemă a fost, ca întotdeauna, şeful de tren, sau mai bine-zis de vagon: dacă cel din trenul spre Timişoara, viitorul „catindat“ în comuna lui, era gagicar şi vorbă lungă, cel de acum s-a dovedit de-a dreptul ciufut. După ce s-a echipat într-o pijama mulată pe silueta lui excesiv de impunătoare şi în papuci de casă, ne-a promis că ne scoală la Deva, pe la matinalele ore 4 şi ceva a.m. Lucru care nu s-a întîmplat, aşa că a trebuit să-l batem la cap cam la un sfert de oară, de frică să nu rămînem în tren, pentru că era întuneric şi toate staţiile arătau la fel de negre şi incerte. Trebuia să insistăm cu atît mai mult cu cît uşa trenului era legată cu un lanţ uriaş, dotat cu lacăt – fiind ultimul vagon şi de dragul siguranţei călătorilor. Pînă la urmă, s-a dovedit că acceleratul avea vreo oră întîrziere şi, odată ajunse la Deva, am fost uimite de întrebarea aceluiaşi şef: „Coborîţi la gară sau pe peron?“. Caragiale curat, veţi spune, mai ales că fiecare dintre cele două alternative se afla una pe dreapta, cealaltă pe stînga. Abia după aceea am aflat că, pentru localnici, întrebarea era firească, pentru că se ajungea mai uşor în clădirea gării, traversînd de-a dreptul liniile de tren decît ocolind tot peronul.

Dar să ne întoarcem la Intercity-ul dinspre Alba spre Bucureşti. În roşcatul compartiment am nimerit alături de două doamne, una tînără şi cu un frumos, bogat şi cîrlionţat păr blond, în genul lui Miss Piggy, şi cealaltă genul de matroană *middle-class* tipică pentru provincie, cu o căciulă miţoasă bine-înfiptă pe cap, drept leac împotriva curentului, şi clasica fustă, puţin sub genunchi, tricotată. Le-am remarcat de pe peron, vorbeau între ele tot cam ca în *Muppets*, un fel de cuplu comic *off the record*, care se contrazicea vesel, fără maliţie, şi în care fiecare îi dădea prompt, celeilalte, replica. Le-am simpatizat, pentru că dialogul lor mi-a adus aminte de comunicarea mea cu propria mamă, dar şi pentru că aveau un aer hotărît şi demn, de femei voluntare care nu-şi lasă demnitatea călcată în picioare. Şi, nu în ultimul rînd, pentru că Miss Piggy a fost unul din personajele mele preferate, iar a fi uşor supraponderal nu e, pentru mine, un semn de hidoşenie sau nesimţire (evident, în anumite limite), ci mai curînd o dovadă de slăbiciune – oarecum înduioşătoare – în faţa întîmplărilor vieţii. Căci despre aceste întîmplări va fi vorba mai departe: ieşind pe culoar, împreună cu cele două doamne, am avut surpriza să vedem o serie de domni de vîrsta a treia, care de care mai eleganţi, unii în uniforme militare şi cu decoraţii, alţii pur şi simplu la costum. Am aflat că aniversau 60 de ani (!) de la absolvirea Liceului militar din Tîrgu Mureş, care acum se mutase la Alba Iulia. Dar despre conversaţiile ce s-au legat între personajele prezentate pînă acum (la care se adaugă noul şef de tren, un domn prezentabil, tot de vîrsta a treia, care nu-şi pierdea un cinic simţ al umorului în orice situaţie) – în numărul viitor.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

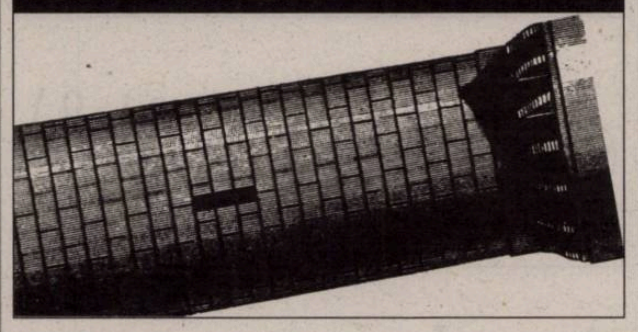

Ce (ne) face Sinodul?

Reuniunile Sfîntului Sinod nu produc rating. Se desfăşoară periodic, la palatul patriarhal din Bucureşti, adună toţi episcopii din BOR şi urmăresc anumite priorităţi, însă presa laică nu le acordă, practic, nici o atenţie. Şi totuşi, acolo se adoptă „politicile“ ecleziale, liniile de acţiune urmărite de întregul cler, obiectivele pastoral-misionare şi filantropice de care poporul credincios urmează să beneficieze, cel puţin în teorie. E drept că oricine se preocupă îndeaproape de viaţa Bisericii poate lua act de cuprinsul reuniunilor sinodale din pagina web a Patriarhiei Române, ca şi din publicaţiile eparhiale. Există însă o ruptură între canalele de comunicare ale Bisericii şi largul societăţii româneşti. Puteţi spune că e normal. La urma urmelor, trăim într-o societate secularizată, unde separaţia dintre „imperium“ şi „sacerdotium“ figurează printre condiţiile statului de drept. Aşa este, pe hîrtie. În realitate, BOR exercită încă o considerabilă influenţă asupra gîndirii comunitare. De aceea ar fi mai bine pentru noi toţi ca presa laică să-şi informeze publicul despre *ce* şi *cum* discută episcopatul.

La Bucureşti, agenda formatorilor de opinie e paralelă cu Ortodoxia: fiecare cu treaba lui. Dar ieşiţi o zi din Capitală şi veţi observa că, la nivel judeţean, prefectul, primarul şi şefii din poliţie sau procuratură colaborează în stil interbelic cu (arhi)episcopul locului, fără ca vreunul dintre ei, reprezentanţii statului laic, să-şi poată „permite“ conflicte cu ierarhia bisericească. Firește că mai apar divergenţe, pe seama unor proiecte concrete, sau din motive etnice şi confesionale, dar regula generală îi asigură episcopului ortodox cuvîntul cel mai greu.

Elitele bucureştene concep modernizarea ţării numai prin „implementarea *acquis*-ului“. Membrii lor nu privesc aproape niciodată „îndărăt“, adică spre România profundă, pe care speră să o tracteze mecanic, prin simpla promovare a standardelor agreate „la centru“. Îndărătul scenei se manifestă însă o dramaturgie instituţională care include sistematic Biserica. Din acest motiv, hotărîrile Sfîntul Sinod angajează exact majoritatea chemată să exprime voturile-cheie şi să definească (pe cale negativă) pragurile critice ale transformării sociale. Şi tot din acest motiv e cazul să ştim dacă Sfîntul Sinod lucrează sau nu într-o direcţie de interes general.

Admit că Biserica e organism teandric şi nu forum de discuţii unde argumentul statistic ţine loc de gîndire teologică. În creştinismul răsăritean, mirenii îndeplinesc un rol secundar. Îi găsim doar în consiliile parohiale sau în enigmatica „Adunare Naţională Bisericească“, fără ca prezenţa lor să modifice şirul evenimentelor. Nu e totuşi acceptabil ca subordonarea ierarhică să echivaleze cu amuţirea lor definitivă. Trăim în democraţie şi mi se pare limpede că societatea civilă presează autorităţile statului într-o direcţie cel mai adesea respinsă la nivelul ierarhiei bisericeşti. Ei bine, cum să ne armonizăm exigenţele astfel încît să nu locuim galaxii diferite şi să nu irosim (în favoarea „nostalgicilor“) energiile ideatice dedicate unei integrări europene reuşite? Comunicînd mai focalizat pe teme ecleziale. De pildă: la mijlocul lunii curente e programată o reuniune a Sfîntului Sinod a cărei ordine de zi include aniversarea Prea Fericitului Părinte Teoctist (la 20 de ani de patriarhat), chestiunea dosarelor de Securitate ale clerului şi proiectul Legii Cultelor (blocat în Parlament, după ce minoritatea musulmană a propus faimosul „articol 13“, referitor la „ofensa adusă religiei“). N-am zărit în presa cotidiană vreo aluzie la dreptul mirenilor de a „pregăti“ – prin sugestii critice – subiectele pe care ierarhii noştri le vor aborda. Cu ocazia acestui nou exerciţiu de autism, toată lumea va pierde, iarăşi, ceva esenţial pentru *societas christiana* şi, cu voia dumneavoastră, pentru democraţie.

Claudia STĂNILĂ

„Înfumurarea omului de a fi stăpînul propriului destin, ce iluzie tragică!“

– interviu cu Marcello PERA –

(continuare din numărul trecut)

Avînd în vedere faptul că România trăieşte, după epoca comunistă, experienţa unei democraţii tinere, cititorii ar fi interesaţi să afle dacă – în viziunea dumneavoastră –, o democraţie autentică ar putea coexista armonios cu un sistem de valori relativist?

România este o ţară care ajunge la democraţie după ani îndelungaţi de regim neliberal, totalitar, precum cel comunist – regim definit, printre alte caracteristici, de una particulară: negarea religiei şi a oricărui rol al acesteia în societate. Ştim cu toţii că există numeroase aspecte inerente care contribuie la definirea unei ţări ca fiind democratică: nu numai alegeri sau Parlament libere, ci şi moduri specifice de convieţuire, coduri legislative, tribunale, curţi constituţionale independente, existenţa instituţiilor cu caracter civil, precum societatea civilă – diferită de cea politică, presă liberă, asociaţii, universităţi etc. Democraţia reprezintă atît un complex de instituţii, cît şi un complex de obiceiuri şi tradiţii care se reînnoieşte în mod continuu. Cred că, în acest sens, România este pe calea cea bună.

Găsesc riscantă ideea – răspîndită în rîndul multor politicieni – conform căreia democraţia reprezintă chipul instituţional al relativismului moral! O democraţie relativă este goală de semnificaţie. Libertatea şi democraţia sînt inseparabile, întrucît valorile democratice constituie un mijloc pentru a crea, a garanta libertatea autentică a persoanei.

Căci, în viziunea mea, filosofia relativistă este incompatibilă cu conceptul de democraţie. Întrucît, conform filosofiei relativiste, toate stilurile de viaţă, toate culturile, toate civilizaţiile au aceeaşi valoare, aceeaşi demnitate, neputînd, în consecinţă, fi supuse unei evaluări, neputînd fi considerate unele superioare celorlalte.

Un stat absolut neutral şi laic nu poate exista. Întrucît statul impune garantarea unei siguranţe, interzice sau dă dreptul la uzul armelor, interzice drogurile, practicarea prostituţiei... Nu poate exista o atitudine complet neutră în legătură cu anumite convingeri morale sau etice.

De-a lungul acestui itinerar relativistic, valori democratice – precum libertatea, egalitatea, toleranţa, respectul – devin relative, neputînd avea forţa de a susţine un sistem şi un regim democratic. Întrucît se poate vorbi de o identitate a valorilor democratice cu cele intrinseci tradiţiei creştine, multe dintre aceste valori – precum demnitatea persoanei, egalitatea, paritatea de drepturi dintre bărbat şi femeie – sînt concepte care aparţin tradiţiei creştine. De unde îşi are sorgintea conceptul de demnitate a persoanei? Nu din tradiţia greacă, nici din cea romană ci, în mod indiscutabil, din religia iudaică şi cea creştină.

Lansaţi recent următorul interogativ: „Pînă cînd poate fi exilată religia în sfera privată, alungînd-o din viaţa politică în cuşca subiectivităţii?“. În acest sens, cum vedeţi raportul dintre religie şi politică, subiect fierbinte în Italia?

Aceasta este o temă care a ieşit la iveală cu vehemenţă în special în ultimii ani, întrucît Europa s-a văzut nevoită a se confrunta cu fenomenul fundamentalismului islamic, care nu face nici o deosebire între religie şi politică. În cursul ultimelor decenii, ca urmare şi a unui anumit context – iniţiat de iluminism şi Revoluţia franceză –, în Bătrînul Continent s-a considerat că surghiunirea religiei în sfera privată ar putea constitui un mod eficient de a evita conflictele de ordin religios. Este vorba de procesul, definit de cardinalul Ratzinger: „ghetoul subiectivităţii“. S-a crezut că se putea astfel elimina orice obstacol din calea dialogului dintre persoane. Însă, s-a omis faptul că, prin însăşi ghetoizarea religiei, aceasta era împiedicată nu numai să joace un rol de nutrire, de inspirare a vieţii publice şi politice, dar şi de a alimenta tocmai valorile de bază ale democraţiei mai sus-amintite. Căci, precum am reliefat anterior, valorile democratice europene au o bază preponderent religioasă şi creştină. În consecinţă, prin alungarea, negarea rădăcinilor creştine – aşa cum s-a făcut în cazul Constituţiei Europene –, se renunţă, în mod automat, şi la legătura intrinsecă dintre caracterul religios şi sistemul de libertate şi democraţie al Europei. În acest sens, aş remarca o diferenţă majoră între America şi Europa: Noul Continent a luat naştere în mod diferit faţă de cel vechi, are o cu totul o altă istorie. În timp ce istoria Europei se afla sub semnul războiului religiilor, al uniunii tronului cu altarul, al unor state naţionale, precum Franţa şi Italia, care au luat împotriva Bisericii Catolice, America, în schimb, este definită de tradiţia unei religii civile – bază atît a Constituţiei, cît şi a Declaraţiei de Independenţă Americane –, aspect menit a conferi mai multă forţă instituţiilor liberal-democratice din Statele Unite.

Europa, refuzînd să se mai inspire din tradiţiile şi din istoria sa, riscă, în consecinţă, „devitalizarea“, printr-o criză identitară. Iar această diluare identitară o expune tocmai la acel conflict al civilizaţiilor pe care doreşte atît de mult să-l evite. Deci, în acest sens, relativismul reprezintă o boală caracteristică Bătrînului Continent. Iar acestui fenomen de declin şi lipsei de încredere în identitatea europeană li se asociază fenomenul renaşterii religioase a islamului.

Consider că este nevoie de o alianţă între credincioşii creştini şi laici pentru a reafirma şi apăra identitatea noastră occidentală, democratică şi liberală. În această Europă palidă, şovăielnică, rătăcită, înfricoşată, aflată sub ameninţarea terorismului şi a fundamentalismului de matrice islamică, a reafirma cine sîntem este primul pas pentru a ne putea apăra. Mă refer la un concept de identitate înţeleasă nu ca o barieră sau o ameninţare, ci ca acel bagaj de valori şi tradiţii care ne definesc şi ne diferenţiază de alţii: identitatea pe care noi europenii o avem în comun, indiferent de faptul dacă avem religii diferite, dacă sîntem laici sau credincioşi. Identitate bazată pe principiile libertăţii, egalităţii, democraţiei, valori înscrise în genele noastre culturale, în însuşi pantheonul nostru cultural.

Întrucît, dacă criza morală şi spirituală a Europei continuă să se agraveze, viitorul continentului va fi în pericol.

Aţi editat anul trecut „Manifestul pentru Occident“, în care pledaţi cu înfocare în favoarea salvgardării identităţii, a tradiţiei, culturii, a valorilor occidentale ca o premisă esenţială a luptei împotriva oricărei forme de fundamentalism. Asumînd această poziţie, după un trecut anticlerical, v-aţi simţit „marginalizat“, desuet în lumea politică apuseană? Mă refer, în acest sens, şi la „cazul Buttiglione“...

Cultura politică de stînga – trebuie să admit acest lucru – denotă o anume surzenie în legătură cu apărarea valorilor civilizaţiei europene şi occidentale. Există o atitudine laicistă, un comportament antireligios care derivă din faptul că o mare parte din această cultură de stînga îşi are obîrşia în comunism. Deşi sînt dezamăgit, înţeleg însă raţiunile stîngii, ale surzeniei acesteia. Mărturisesc faptul că m-am aşteptat la o altă atitudine din partea partidelor de dreapta italiene, mă refer în special la cele democrat-creştine. În sensul că m-aş fi aşteptat ca acestea să se erijeze tocmai în avocaţii valorilor creştin-democrate. Întrucît – mă întreb – ce sens are să se definească cineva ca fiind „conservator“, din moment ce nu se implică în păstrarea părţii celei mai importante a tradiţiei noastre: cea creştină?

Găsesc îngrijorător faptul că în Europa se condamnă un politician pentru faptul de a-şi fi exprimat convingerile sale morale creştine în legătură cu homosexualitatea, precizînd însă faptul că respectă legea publică. În materie de raporturi interreligioase şi interculturale, constat că lucrurile se precipită în ultima vreme. Reacţiile violente care s-au manifestat împotriva Papei reliefează faptul că din ce în ce mai mulţi cetăţeni sînt implicaţi. Sper ca partidele de dreapta europene să priceapă mai bine şi în mod profund miza care este în joc astăzi în Europa.

Aş dori să exprim o perplexitate... Venind dintr-o ţară ex-comunistă, mă întreb cum de comunismul poate avea încă atîta priză în Italia?

Comunismul în Italia a reprezentat multe lucruri. Şi, mai ales, o mare tentativă: substituirea religiei tradiţionale a Europei cu una laicistă. Cînd spun „laicist“, desigur nu mă refer la conceptul de „laic“: faptul de a fi dispus să evaluezi diferite opţiuni şi să accepţi diferenţa, ci la faptul de fi dogmatic, de a dori să substitui o religie – îndeosebi cea creştină! – cu valorile raţiunii, ale ştiinţei, progresului, ale gîndirii libere...

În acest sens, comunismul reprezintă moştenitorul pervers al iluminismului francez. Cu alte cuvinte, se dorea, cum spuneau francezii: *„écraser l'infame“* – „stîrpirea mişelului“: nu numai Biserica, ci religia însăşi. Animaţi fiind de convingerea că, prin această acţiune, s-ar putea crea premisele emancipării omului, care ar deveni astfel stăpîn absolut al sorţii sale. Numeroase probleme istorice actuale, precum fundamentalismul islamic, ca şi toate problemele care ţin de bioetică au determinat omul occidental să înţeleagă faptul că înfumurarea de a fi stăpînul propriului destin nu reprezintă decît o iluzie tragică...

Roma

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

Cultura, handicap sau înjurătură

Am mai scris la această rubrică despre felul aberant în care e privită cultura de mulţi oameni de televiziune care se ocupă, într-un fel sau altul, de ea. (Şi este normal să fi scris, din moment ce rubrica se numeşte aşa cum se numeşte.)

Observam cîndva că, în general, atitudinea faţă de cultură este una plină de compasiune, ca faţă de un om neputincios sau, mai degrabă, de un handicapat. Raţionamentul este simplu: cultura este oricum în inferioritate în faţa invaziei comercialului, a divertismentului şi a kitschului, trebuie prin urmare s-o discriminăm pozitiv. Handicapul acesta se înregistrează peste tot în societate, dar cu atît mai mult pe micile ecrane, unde nevoia de rating impune dictatura celui mai mic numitor comun. Cum cultura ţine de excelenţă, de „straturile elevate ale spiritului", ea nu prea îşi găseşte locul în această configuraţie. Prin urmare, mulţi vorbesc dînd ochii peste cap şi luînd poze profetice despre iminenţa Apocalipsei: cultura e în agonie, dacă nu chiar pe moarte, tot ce e mai frumos în om se distruge şi umbra prostului gust ne acaparează.

Cei mai mulţi oameni de cultură, cînd sînt invitaţi la televizor, nu fac decît să se plîngă şi să joace rolul victimei. Cei din televiziuni se simt datori, la rîndul lor, să-i mîngîie miloşi pe creştet. Firește, această situaţie este profitabilă pentru ambele părţi: unii trag foloase din statutul de victimă, ceilalţi îşi dovedesc lor înşile şi lumii întregi generozitatea şi nobleţea spirituală.

În realitate, cultura nu este suferindă şi nici pe moarte. Ceea ce se întîmplă cu ea acum nu e diferit de ceea ce s-a întîmplat întotdeauna: cultura n-a fost niciodată iubită de masele largi. Altfel, în nişele în care se aciuează, ea o duce bine mersi. E adevărat, multe dintre faptele culturale care ne sînt prezentate la televizor sînt muribunde, dar astfel au fost de la bun început, nişte avortoni culturali – în fine, asta e o altă poveste.

Această atitudine caritabilă faţă de cultură, pe care o au televiziunile, face pandant, în mod paradoxal, cu o alta, de semn schimbat. Dacă în primul caz era vorba de un impuls de a proteja cultura în „lupta inegală" cu faptul comercial, de data asta cultura însăşi e vînată, fiind confundată cu presupusul ei duşman. (Că opoziţia cultural/comercial este una grosieră şi că ea cere nuanţări – nu mai vorbim...)

Aşa cum vameşii americani voiau să taxeze cîndva „Pasărea măiastră" a lui Brâncuşi ca pe orice obiect de consum, există destule cazuri în care cei din televiziuni tratează astfel lucrurile care ţin de cultură. Aşa cum se feresc să spună Coca-Cola, Mercedes sau alte nume de branduri comerciale, ca să nu le facă reclamă şi să nu fie traşi apoi de urechi de CNA, oamenii de televiziune cenzurează într-o voioşie nume de edituri sau de reviste culturale. Eşti chemat să vorbeşti despre starea presei culturale, dar nu trebuie să dai nume. Participi la o dezbatere despre situaţia cărţii, dar eşti împiedicat să numeşti editurile. Asta se întîmplă cu precădere la TVR Cultural, unde oamenii se pare că sînt cei mai speriaţi de propria umbră – propria umbră fiind, de fapt, cultura. Mai rămîne să mai cenzureze şi numele autorilor, şi tăcîmul ar fi complet. În fond, de ce să-i faci publicitate scriitorului X, ca astfel să i se vîndă mai bine cărţile? Shakespeare sau Eminescu ar trebui numiţi pe ocolite, prin perifraze eufemistice sau, pur şi simplu, înlocuiţi cu un *beep*. Căci numele autorilor pot fi la fel de periculoase ca o înjurătură.

Vi se pare un scenariu fantasmagoric? Aş zice că nu; la mintea bravilor culturali din televiziune, se poate întîmpla într-un viitor destul de apropiat. Oamenii fac chiar progrese: săptămîna trecută, de exemplu, am putut vedea o emisiune despre pictorul Dumitru Gorzo, ilustrată cu imagini din expoziţia pe care o are la MNAC, în care sexele personajelor din tablouri erau blurate...

Tudor Călin ZAROJANU

A fi sau a nu fi ziarist

Faptele (atît cît le ştim la ora aşternerii acestor rînduri): Octombrie 2006. Spectaculoasă arestare la Cluj-Napoca: **Liviu Man,** preşedintele trustului *Gazeta,* alături de jurnaliştii **Ioan Oţel, Aurel Mureşan, Dorel Vidican** şi **Anca Cocuţ** au primit mandate de arestare pe 29 de zile. **Adrian Avarvarei,** al şaselea inculpat în dosar, are interdicţie de a părăsi Clujul şi de a comunica în vreun fel cu arestaţii. Toţi sînt acuzaţi de şantaj.

Detaliu

În urmă cu un deceniu şi mai bine, Liviu Man conducea revista *NU,* una dintre cele mai antifeseniste din ţară.

Background

Nu e prima arestare de ziarişti din România postdecembristă, nici măcar prima pentru acuzaţia de şantaj, dar par să fie cele mai ample acţiuni de profil – atît cea a învinuiţilor, cît şi cea a organelor de urmărire şi anchetă.

Apărarea

Într-un comunicat remis presei, directorii trustului neagă acuzaţiile şi acuză autorităţile de abuz. De 16 ani, ziarul scrie despre acte de corupţie, licitaţii trucate, securişti. Arestarea ar fi o răzbunare a indivizilor şi a structurilor pe care ziariştii clujeni le-au tot atacat.

Vox populi (pe un forum)

Unu': Eu am spus de mai multe ori că mass-media din România este coruptă şi duce cetăţeanul român în eroare cu tot felul de informaţii false.

Altu': Daţi-mi voie să pun o întrebare: pe cine poţi să şantajezi, pe cel cinstit, aşa-i?

Al treilea (din Canada): Cine a devalizat total economia României? Trustul *Gazeta,* care este cel mai liber, bătăios şi luptător şi citit ziar din România?

Al patrulea: Măi băiete, din Canada, poate acolo *Gazeta* e cea mai citită, aici peste 80% din populaţia ţării nu a auzit de acest ziar, pînă la scandal. Sînt şi alte ziare care scriu despre corupţie, despre mafie, despre afaceri necurate, dar la un alt nivel, mult mai profi, şi cu tiraje care depăşesc totuşi 1000 de cititori, nu ca aceste fiţuici săptămînale...

Breasla (oficial)

„Clubul Român de Presă consideră că percheziţiile, audierile şi reţinerile efectuate de autorităţile clujene, la redacţiile ziarelor *Bună ziua, Ardeal!* şi *Gazeta de Cluj* nu constituie un atac la libertatea presei. Ziariştii implicaţi trebuie să răspundă multiplelor acuzaţii de şantaj, potrivit legii. Totodată, CRP atrage atenţia asupra discreditării profesiei de gazetar pe care conducerea trustului *Gazeta* a înfăptuit-o prin angajarea pe post de jurnalişti a unor foşti poliţişti şi procurori implicaţi în scandaluri de corupţie, sexuale şi de abuz în serviciu."

Dizertaţie

Comunicatul CRP este corect, *dacă* ziariştii clujeni au o problemă reală. Dintr-o apariţie TV a preşedintelui Clubului, Cristian Tudor Popescu, am înţeles că oamenii ştiu că e pe bune. Sigur, ar fi de discutat dacă reprezentanţii breslei trebuie să *aprobe* o acţiune cu mascaţi sau doar să o *acuze,* atunci cînd nu e nejustificată –, dar să nu fim circotaşi.

Problema e alta: cu această tristă ocazie s-a redeschis o bizară discuţie despre cine este sau nu este ziarist, mai exact cine are/n-are voie să fie. În particular, dl Popescu reiterează ideea cu legitimaţia de presă naţional recunoscută, care să fie acordată conform unor criterii cu care să cădem toţi de acord. Aş susţine ideea numai de dragul de-a vedea cum se ajunge la acordul ăsta!

În primul rînd, avem o problemă majoră de concept. E sau nu ziarist cronicarul de artă plastică a cărui rubrică apare într-o publicaţie trimestrială şi-n rest nu scrie nimic în presă? Dar autorul de horoscoape? Dar ăla care ţine rubrica meteo şi p-aia cu unde-s radarele Poliţiei Rutiere? Dar autorul de integrame?

În al doilea rînd, cum preşedintele CRP se gîndea probabil (şi) la criteriile morale, „implicaţi în scandaluri de corupţie" poate provoca indignare („Cum naiba i-au angajat!?"), dar ridică o extrem de spinoasă chestiune: ce facem cu patronii de presă implicaţi similar – dar, nu-i aşa?, fără să se fi dovedit nimic oficial, fără să existe o sentinţă definitivă şi irevocabilă?

În al treilea rînd, ar fi o idee minunată – acum ca şi întotdeauna – să nu reinventăm roata. Ce ţări cu tradiţie democratică în presă au vreo reglementare privind accesul la paginile tipărite? Şi, dacă există, mor să ştiu cum au pus-o în practică: dacă unu' nu primeşte ţidula (De la cine? De la o comisie, firește! Şi cine decide cine face parte din comisie? Ziariştii, prin vot. Păi, care ziarişti, că încă nu e nici unul validat!?) şi totuşi scrie cronica meciului Real-Steaua, ce păţeşte? Îl dă afară din ţară? Dar publicaţia ce păţeşte?

Singurul lucru la care sînt sigur că nu s-a gîndit dl Popescu este ideea de a selecta jurnaliştii după pregătirea de specialitate. Asta pentru că domnia sa este absolvent de Automatică, după cum subsemnatul a terminat Informatica. Vrînd-nevrînd, jurnalismul rămîne probabil singura profesie din România în care poţi pătrunde şi chiar prospera (nu e cazul meu) fără o pregătire specializată. Ceea ce – între noi fie vorba – ar face şi mai bizară decizia de a acorda legitimaţii.

Pe de altă parte, dacă acceptăm automaticieni, informaticieni, geologi etc. – aşa cum se întîmplă lucrurile *de facto* – sper că nu i-ar trece cuiva prin cap să excepteze *anumite* profesii, cum ar fi cea de poliţist.

Concluzie

Fraţilor, fu revoluţie, e democraţie, e capitalism, e liberă concurenţă! Ruşine eternă gazetarilor care-şi folosesc poziţia pentru a şantaja – fie ei foşti poliţişti sexuali sau doctori în jurnalism (că doar imoralitatea n-o fi apanajul unora şi exclusă la ceilalţi!) –, dar eliminarea lepădăturilor din presă trebuie să se facă pe cale naturală, nu prin regulamente şi legitimaţii. Pe cale naturală înseamnă prin sentinţă judecătorească definitivă şi irevocabilă sau prin pierderea credibilităţii, cădere de audienţă, faliment, good bye. Orice altă metodă ar fi o aiureală – atît din punct de vedere moral, cît şi practic.

DILEMATECA

SCRIERI ● AUTORI ● LECTURI

Din 27 octombrie, găsiţi la chioşcurile de presă numărul 6.
Doar 5,5 lei.

Din cuprins:

● DOSAR: *Francofonia: triumful literaturii sau victoria sloganului?*
● ANCHETĂ: *Cine este primul dumneavoastră cititor?*
● INTERVIU cu Nicolae Manolescu:
„Cred că personajele sînt mult mai interesante decît oamenii"
● SPECIAL – TÎRGUL DE CARTE DE LA FRANKFURT
● REPORTAJ: *Frankfurt, metropola cărţii*
Interviu cu Wolf Lepenies, laureatul Premiului Păcii
Andrei Pleşu: „Wolf Lepenies – un Don Quijote pragmatic"
● *RECOMANDĂRI* ● *RECENZII* ● *NOUTĂŢI EDITORIALE*

Dilemateca
Îţi dă de citit

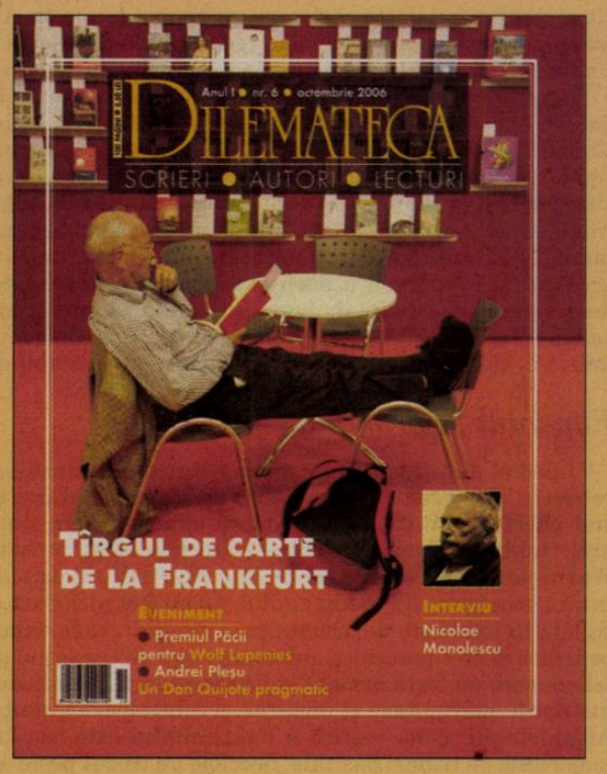

Ștefan C. COMAN

Întoarcerea talibanilor care nu plecaseră

În toamna anului trecut, prin luna octombrie, cînd praful devine nisip şi vîntul îl spulberă cu furie, eram în Qalat, capitala provinciei Zabul din sudul Afganistanului. Rolul meu acolo era să coordonez desfăşurarea alegerilor pentru Meshrano Jirga, Camera superioară a Parlamentului afgan. Procesul în sine e simplu: cei aleşi în consiliul provinciei desemnează prin vot doi reprezentanţi pentru Senat. În administraţia acestei provincii se încearcă un experiment de convertire a talibanilor, un program de reeducare prin democratizare. Americanii au investit mulţi bani, iar rezultatele se vedeau astfel: un nou cartier de vile pentru guvernator şi oamenii săi de încredere.

Guvernatorul, pe atunci proaspăt numit în funcţie de preşedintele Karzai, era un personaj simpatic, amintind mai degrabă de Moş Crăciun cu barbă albă, decît de talibani. În cele zece zile petrecute acolo, între mesele la care eram serviţi de feciorii de casă, discutam cu guvernatorul şi alţi doi „internaţionali" despre ce vor talibanii şi paştunii din Sud. Guvernatorul era un susţinător înfocat al reformelor şi al democratizării în general: cu cît vor veni mai mulţi bani în provincia sa, cu atît mai bine. Ne spunea că ei sînt mulţumiţi de ajutorul primit din partea comunităţii internaţionale, însă oamenii nu vor să-şi schimbe tradiţia şi obiceiurile. Printre aceste tradiţii se numără şi poligamia, căsătoriile aranjate, îmbrăcămintea obligatorie a femeilor, interzicerea educaţiei pentru fete etc. De asemenea, ne spunea că oamenilor de prin partea locului nu le prea plac musafirii şi cu atît mai puţin cei de prin alte ţări. Istoric – spunea el – triburile paştune au luptat împotriva oricărei armate care le-a călcat teritoriile, chiar şi împotriva musulmanilor.

Am fost apoi martorul alegerii a două femei în funcţia de consilieri provinciali, deşi numai cîţiva votaseră pentru ele, probabil femeile din familie. Acestea au fost însă singurele femei care au obţinut voturi valide şi, conform legii electorale, un sfert din consilieri trebuiau să fie femei. Ce nu există în America poate fi experimentat în Afganistan, nu? Totul a decurs minunat, femeile au fost învestite ca secretar şi vicepreşedinte al consiliului provinciei, cei doi reprezentanţi pentru Senat au fost desemnaţi, ne-am filmat, am făcut poze, am băut un ceai şi am zîmbit, apoi femeile şi-au pus *burka* pe cap (un fel de sac cu găurele în dreptul ochilor, ca să vezi pe unde mergi) şi am plecat la casele noastre. A doua zi, la fel ca şi în urmă cu o săptămînă şi ca în multe alte zile obişnuite, un viceguvernator a fost împuşcat pe şoseaua din apropiere, de către talibani. Cînd eşti acolo şi vezi cum oamenii aceia trăiesc la fel de sute, poate de mii de ani, realizezi că ei nu vor schimbarea, şi cu atît mai puţin o schimbare impusă de ţări creştine, care i-au ocupat pentru a duce războiul împotriva terorii.

După cîteva zile, toţi cei care au lucrat pentru organizarea alegerilor au fost concediaţi, din lipsă de fonduri. Obiectivele democratice s-au împlinit, ne-am făcut rapoartele, acum aşteptăm împlinirile.

Istoria nu începe şi nu se termină deodată

Presa internaţională, preluată cu prea multă promptitudine şi acurateţe de presa românească, a continuat să susţină că talibanii din Afganistan au dispărut odată cu invazia americanilor. Din nefericire, atît pentru americani, cît şi pentru celelalte ţări care au trimis trupe în Afganistan, printre care şi România, realitatea se dovedeşte mai confuză decît frazele ambigue din comunicatele de presă.

Dacă s-a schimbat ceva, aceea a fost mentalitatea talibanilor, ca urmare a radicalizării sub influenţa Al-Qaeda. Atacurile sinucigaşe erau aproape necunoscute în urmă cu trei ani. Experţii pe probleme de securitate ne asigurau că sinuciderea ca metodă de luptă este respinsă de afgani. Anul acesta s-au înregistrat 170 de atacuri sinucigaşe, iar numărul lor creşte în continuare. De unde a apărut de fapt această fata morgana a păcii şi democraţiei întrupate în deşertul afgan? Privită de aproape, istoria recentă a intervenţiei americane în Afganistan dezvăluie, fără nici o îndoială, că talibanii nu au fost nici pe departe anihilaţi.

Fundalul în prim-plan

Imediat după invazia americană din 2001, talibanii s-au retras în zonele tribale din vestul Pakistanului. Aceste zone sînt cheia secretului, ştiut de toată lumea, despre sanctuarele talibane. Zona de frontieră din nord-vest, precum şi Waziristanul de Nord şi cel de Sud sînt teritorii care, deşi intră în componenţa Pakistanului, nu au fost niciodată controlate în totalitate de armata pakistaneză. Acolo triburile beneficiază de o puternică autonomie faţă de Guvernul de la Islamabad, au forţe armate şi poliţie proprii, se autoadministrează, percep taxe şi impozite şi controlează graniţa cu Afganistanul. Zona vestică a Pakistanului este locuită în majoritate de triburi paştune. Secolele au trecut peste aceste triburi fără a le afecta prea mult structura socială sau

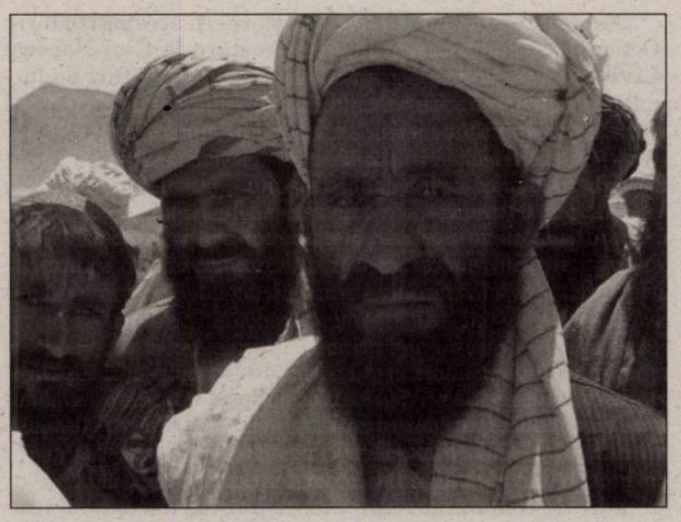

culturală. Onoarea şi loialitatea faţă de religia musulmană şi membrii comunităţii sînt principalele norme de conviețuire. Respectul pentru anumiţi oaspeţi este, în unele zone din Waziristan şi Baluchistan, dus la extrem. Astfel, dacă un străin cere protecţie oricărui membru al tribului, acesta este obligat prin cutuma locului să-i ofere adăpost şi să-şi protejeze oaspetele, riscîndu-şi chiar propria viaţă, atîta timp cît acesta se află în casa lui. Cei care sînt familiari cu cultura tribală admit că membrii Al-Qaeda şi talibanii veniţi din Afganistan au primit adăpost necondiţionat la triburile din Pakistan şi aceştia i-au protejat împotriva intervenţiilor militare ale Guvernului pakistanez.

Pentru paştuni, graniţa dintre Afganistan şi Pakistan este artificială şi nu are vreo semnificaţie istorică. De ambele părţi populaţia e majoritar paştună, iar de partea pakistaneză, controlul aparţine forţelor tribale. Delimitarea graniţei a fost făcută, de-a lungul timpului, de către imperiile care au anexat aceste teritorii, începînd cu Alexandru cel Mare şi terminînd cu imperiul britanic, care le-a şi consfinţit.

Poveste cu final pakistanez

Într-un recent reportaj difuzat de postul american public de televiziune PBS, un reporter pakistanez sub acoperire a filmat viaţa în interiorul zonelor tribale din Pakistan. Datorită legăturilor strînse dintre membrii comunităţii, accesul străinilor e aproape imposibil şi foarte periculos. Reporterul a filmat graniţa dintre Pakistan şi Afganistan, care e de fapt o şosea cu o pancartă: „Bine aţi venit în Pakistan". Nici urmă de control militar sau civil. Guvernul şi armata pakistaneză susţin că au controlul graniţelor şi că „supraveghează" traficul. În urmă cu doi ani, armata a lansat o serie de atacuri asupra zonelor tribale din Waziristan, unde se adăposteau foştii membri Al-Qaeda şi talibani. În scurt timp însă, după ce a suferit pierderi importante, a decis să încheie un armistiţiu cu unul din liderii tribali, fost membru marcant al regimului taliban, Nek Mohamed. Guvernul pakistanez i-a plătit jumătate de milion de dolari compensaţi pentru pierderile suferite în lupta cu armata pakistaneză. În schimb, acesta s-a angajat să nu mai lanseze atacuri peste graniţă, în Afganistan, şi să nu mai atace armata. Aceasta accepta retragerea din zonele tribale. Acordul a fost însă încălcat la scurt timp de către liderul taliban, care a continuat să trimită luptători în Afganistan şi să ofere adăpost membrilor Al-Qaeda. Nu după multă vreme, a fost ucis de o rachetă lansată de la bordul unui avion american teleghidat Predator, însă armata pakistaneză a declarat că ei au lansat racheta. Pakistanezii afirmă că nu au permis niciodată americanilor să deruleze operaţiuni militare pe teritoriul lor. Reporterul pakistanez sub acoperire a fotografiat însă resturile rachetei cu inscripţia armatei SUA şi a publicat poza. La cîteva zile a fost răpit, şi mai tîrziu, găsit împuşcat, într-un şanţ, la mîini avea cătuşe din dotarea poliţiei pakistaneze.

Pervez Musharaf, presat în continuare de americani să cureţe regiunea tribală de talibani şi Al-Qaeda, a răspuns prin bombardarea, la sfîrşitul lui octombrie, a unei şcoli religioase din provincia Bajaur, din sudul Waziristanului. Sau, cel puţin aşa declară el, pentru că au apărut şi opinii conform cărora americanii ar fi executat acest atac cu ajutorul avioanelor teleghidate Predator. Această opinie este susţinută de faptul că tocmai în ziua atacului armata pakistaneză ar fi urmat să încheie un acord cu triburile din Waziristanul de Sud, asemănător cu acordul semnat în Waziristanul de Nord. Prin acest acord, triburile s-ar fi angajat să nu ofere adăpost talibanilor sau Al-Qaeda, iar armata pakistaneză ar fi renunţat la incursiunile în teritoriile tribale, cedîndu-le practic acestora controlul graniţei cu Afganistanul. Americanii şi-au exprimat nemulţumirea faţă de semnarea primului acord şi ar fi putut astfel interveni pentru dejucarea planurilor de semnare a celui de-al doilea acord. Cert este însă că americanii au declarat că nu au fost amestecaţi în acest atac, iar armata pakistaneză susţine că ar fi primit doar informaţii din partea SUA. Atacul a stîrnit un val de nemulţumiri, mii de protestatari cu automate Kalaşnikov au demonstrat în oraşele Queta, Peshawar şi în provincia Bajaur. Liderii triburilor din zonă au promis o ripostă fermă şi au cerut chiar recrutarea a o mie de oameni pentru atacuri sinucigaşe. Locul atacului este în continuare înconjurat de armata pakistaneză, iar accesul în zonă este strict interzis.

Ce se (mai) poate face?

Pakistanul este cheia rezolvării problemelor legate de talibani. Liderul majorităţii republicane din Senatul american, Bill Frist, a declarat că ar fi mai bine ca talibanii să fie încorporaţi în Guvernul afgan, ca o soluţie pentru ameliorarea situaţiei conflictuale de acolo. Preşedintele pakistanez, Pervez Musharaf, este presat, pe de o parte, de americani, care îi reproşează lipsa măsurilor drastice împotriva talibanilor din zonele tribale, iar pe de altă parte, de opinia publică pakistaneză, susţinătoare a talibanilor şi a cauzei acestora. Serviciul secret pakistanez – ISI – a creat armata talibanilor ca pe o expresie a mişcării populare formate de studenţii extremişti musulmani. După căderea regimului taliban, ISI a continuat să-i susţină pe talibani şi a menţinut deschise canalele de comunicare cu liderii acestora. Experţi americani pe probleme de securitate continuă să creadă că Bin Laden se afla în partea de nord a Pakistanului, protejat de triburile paştune. Musharaf pare să nu controleze în totalitate activitatea ISI, deşi interesul său este de partea eforturilor americane.

În noul Afganistan, talibanii, care în timpul guvernării lor au iniţiat eradicarea cultivării macilor pentru opium, au găsit acum o sursă ideală de finanţare. În ciuda eforturilor comunităţii internaţionale, producţia de opium a crescut, atingînd cifre record în acest an. Producţia de heroină şi opium este estimată la cca 3 miliarde de dolari pentru acest an, aproape dublu faţă de estimările din anii precedenţi. Afganistanul e cel mai mare producător de opium din lume (peste 80 % din producţia mondială). Cea mai mare parte a producţiei ia calea Europei. Din sudul Afganistanului, unde macii şi talibanii se dezvoltă într-o armonie simbiotică, contrabanda continuă nestingherită în zonele tribale din zona graniţei pakistaneze. Producţia finanţează mişcarea talibană şi a creat o reţea de lideri locali cu miliţii înarmate care protejează traficul cu droguri. Armata afgană este prea mică şi prea slab echipată pentru a asigura controlul întregii ţări. Guvernul central a închis ochii la abuzurile liderilor locali ai miliţiilor pentru a asigura controlul asupra acestor provincii, în special în sud şi nord-est. Trupele internaţionale ISAF, din care face parte şi contingentul român, acţionează acolo unde apar conflicte deschise, însă între autorităţile locale şi forţele armate internaţionale, comunicarea nu e sinceră.

Concluzie şi ipoteze

Afganistanul, Pakistanul, talibanii, Al-Qaeda, americanii, comunitatea internaţională, se află într-o situaţie extrem de delicată.

Ca într-un joc de biliard, trebuie să fii atent unde loveşti pentru a obţine rezultatul dorit. Nu cred că cineva îşi doreşte un Pakistan care acum are arme nucleare, căzut victimă unei lovituri de stat a fundamentaliştilor, un Afganistan reîntors la guvernarea feudală a miliţiilor locale şi a talibanilor, oficializarea Al-Qaeda în Pakistan sau un război nuclear între un Pakistan fundamentalist şi India. Iată deci cum alternativa actuală, aceea a incontrolabilelor zone tribale din Pakistan, unde acţionează talibanii şi Al-Qaeda, şi o piaţă a drogurilor de cîteva miliarde de dolari, devine foarte atractivă.

De curînd, la Kabul s-a deschis Universitatea Americană, universitate particulară finanţată de Guvernul american, cu predare în limba engleză. Deşi taxele sînt mari pentru această ţară, mulţi tineri, care au cîştigat experienţă lucrînd pentru organizaţiile internaţionale, s-au înscris la cursuri. Speranţa este ca aceştia să devină noua forţă de înnoire a societăţii afgane înainte ca actualul regim să sucombe. Altfel, ceilalţi, studenţii talibani, ar putea să preia din nou puterea.

Ştefan C. Coman *este consultant pe probleme de democratizare. A lucrat în Afganistan în perioada 2004-2005 ca membru al misiunii ONU pentru organizarea alegerilor prezidenţiale şi parlamentare. A participat la organizarea alegerilor în Irak, Bosnia, Kosovo şi Pakistan. În prezent locuieşte la Washington, D.C.*

Rodica BINDER

Iataganul „hipersensibilităţii“

Trei într-o barcă pe o mare învolburată: un musulman, un creştin şi un evreu. Imaginea figurează pe o frescă ce împodobeşte culoarul bibliotecii Mănăstirii Cura de pe muntele Randa, în mijlocul insulei Mallorca. Acolo, filozoful, logicianul şi teologul Raimundus Lullus, vajnic promotor al ecumenismului la cumpăna dintre Evul Mediu tîrziu şi Renaşterea timpurie, s-a retras vreme de mai mulţi ani. S-a consacrat filozofiei, logicii şi teologiei după ce dusese o viaţă mondenă şi de curte. A predat la marile universităţi ale vremii, instituind la cîteva dintre ele studiul limbilor ebraice, arabe şi caldeene. În 1314 regele Jacob al II-lea îl trimite într-o misiune în Tunisia. Un an mai tîrziu, la Bougier, în Algeria, este lapidat de o mulţime de musulmani dezlănţuiţi. Moare la 84 de ani, pe corabie, în drum spre Mallorca.

În scrierea *Necredinciosul şi cei trei înţelepţi,* Lullus recurge la alegorie pentru a-şi expune convingerile ecumenice: îndemnaţi de nobila doamnă „Inteligentia“, cei trei vor să iniţieze o religie universală. Strategia argumentativă a comunicării între cele trei religii monoteiste nu ar trebui să se lase dominată de falsele interpretări şi nici de diferenţele flagrante, ci să se edifice pe fundamentul comun al religiilor abrahamice – recomanda plin de înţelepciune, în urmă cu 800 de ani, filozoful sanctificat între timp de Biserica Catolică.

Reţeta lui Raimundus Lullus rămîne valabilă. Aplicarea ei devine însă tot mai dificilă. Simpla evocare a unor întîmplări recente ar putea ţine piept unor explicaţii, dar şi ispitei de a teoretiza chestiunea în spaţiul destul de restrîns al dezbaterilor din paginile presei. Nu întîmplător, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* inventaria inepţiile debitate, în ultimii ani, despre războiul religiilor, coliziunea culturilor ş.a.m.d. Deşi despre un război al culturilor nu poate fi încă vorba în adevăratul sens al cuvîntului, primejdia lui sporeşte pe măsură ce de sub caftanul fervorii religioase a musulmanilor radicali iese la iveală uniforma unui nou totalitarism. Iar cine absolutizează virtuţile paleative ale dialogului uită că totalitarismul şi fanatismul anulează posibilitatea unei comunicări autentice, a unui consens raţional.

Exemplele nu lipsesc şi, strînse la un loc, ele configurează un puzzle despre care nu se ştie deocamdată dacă în final va furniza imaginea unei convieţuiri în toleranţă şi armonie sau cea a unei confruntări de durată, de felul războaielor religioase care au mai însîngerat faţa lumii.

Cert este că islamul reacţionează exacerbat, hipersensibil şi idiosincratic, la cea mai uşoară atingere, întrevăzînd în uzul libertăţii de gîndire, de expresie, de creaţie artistică, nimic altceva decît o permanentă provocare. Ţîfnele, protestele, ameninţările care se fac auzite din tabăra radicalilor musulmani, pretenţiile la scuze impuse celor care-şi exercită dreptul legitim de a spune ce cred şi ce gîndesc, căutînd pe deasupra şi căile unui dialog sau alte modalităţi de *appeasement,* toate aceste false „sensibilităţi“ şi grave idiosincrazii devin instrumente de şantaj care încep să fisureze suveranitatea şi siguranţa de sine a lumii occidentale. Semnele acestea alarmante „defensive“ se înmulţesc...

La un an după izbucnirea disputei provocate de caricaturile lui Mohamed în ziarul *Jyllands-Posten,* societatea daneză este mai scindată ca niciodată – afirmă observatorii. De teama unor prezumtive reacţii islamiste, mai multe comunităţi rurale din Spania au renunţat la distrugerea statuilor de mucava reprezentîndu-l pe Mohamed, cum o cere ritualul tradiţional dar local al serbărilor „maure şi creştine“. Un ziar catalan invitase chiar în prealabil credincioşii la „autocenzură“. Profesorul de filozofie Robert Redeker, care face parte din redacţia revistei de filozofie *Les temps modernes,* fondată de Jean-Paul Sartre, este pus sub paza poliţiei, este nevoit să-şi schimbe în permanenţă domiciliul, după ce a lansat o serie de acuzaţii la adresa islamismului care, ca şi comunismul, şi-a aflat în lumea occidentală „destui idioţi care să-l susţină“. Criticile publicate de filozof în *Le Figaro* sînt considerate de islamişti drept „tirade satanice“, iar autorul lor, deşi este ameninţat cu moartea, nu se teme să afirme că „trăim sub totala supraveghere ideologică a islamului“.

O serie de întîmplări par a-i da dreptate, începînd cu exigenţele formulate la adresa Suveranului Pontif de către islamişti de a-şi cere scuze pentru citarea în discursul său de la Universitatea din Regensburg, consacrat tocmai raporturilor dintre cumpătare, religie şi violenţă, a unei opinii despre islam datînd de la finele secolului al XIV-lea. Benedict al XVI-lea a invitat ulterior la Vatican ambasadorii ţărilor musulmane şi cîţiva eruditi pentru a clarifica lucrurile. A făcut-o scurt şi cuprinzător, fără a-şi cere scuze, dar precizînd că citatul „incriminat“, aparţinîndu-i împăratului bizantin, era menit să dezvăluie tocmai caracterul monstruos al impunerii credinţei prin violenţă, procedură aflată în „crasă contradicţie cu esenţa divinităţii şi a sufletului“.

Extragerea din context a unor fragmente de discurs şi răstălmăcirea lor a devenit „metodă“ în discursurile ideologice; procedeul poate însă arunca în aer comunicarea (un pericol asupra căruia atrăgea atenţia şi regretatul François Furet, referindu-se la comparaţia dintre nazism şi comunism şi reclamînd în consecinţă „contextualizarea“ istorică a celor două ideologii).

Inspirat, sau poate totuşi nu, de discursul papei, Hassan Hanafi, intelectual musulman, profesor de filozofie la Universitatea din Cairo, a făcut la un seminar la Biblioteca din Alexandria o afirmaţie cam „relaxată“ care i-a scos din minţi pe coreligionarii săi fanatici şi i-a neliniştit pe participanţii la colocviu: „Coranul ar fi aidoma unui supermarket: poţi alege din el ce vrei şi lăsa de-o parte ce nu-ţi trebuie“. Afirmaţia poate fi extrapolată şi asupra altor „scrieri sfinte“...

Să nu fi ştiut Hanafi că, în 1984, un coleg de-al său, profesorul Bashir de la Universitatea Nadschah din Nablus, a fost aruncat pe fereastră, de studenţii fanatizaţi, doar pentru că îndrăznise să demonstreze că transformarea în religie a islamului a fost un proces „istoric“ de durată, şi nu produsul „revelaţiei“ divine. Exemplele de mai sus la care s-ar putea adăuga încă multe altele (cazul scriitorului Salman Rushdie, al regretatului laureat al Nobelului pentru Literatură, scriitorul Nagib Mahfus...) ating punctul nevralgic al unei probleme definite de un intelectual musulman sub aparenţele unui silogism: nu toţi musulmanii sînt teroriştii, dar 90% din teroriştii sînt musulmani.

Culpabilizarea libertăţii de opinie şi expresie a Occidentului devine o formă de ameninţare (cu violenţa, la nevoie) pe care scuzele revendicate sau mişcările retractile nu numai că nu o pot atenua, ci dimpotrivă, o încurajează. Din ce alt motiv şi-ar fi intitulat publicistul Henryk Broder „Ura, capitulăm!“, recenta sa scriere apărută în volum, avînd ca temă tocmai concesiile succesive pe care Occidentul le face în numele unei politici împăciuitoriste?

Iar dacă fie şi numai „profilactic“, de teama unor riposte agresive, reacţii violente sau acte teroriste, scalpelul autocenzurii intră în funcţiune pentru a ciunti încă unul din cele mai preţioase bunuri ale lumii civilizate – libertatea de creaţie – înseamnă că fanaticii sînt pe punctul de a-şi atinge pas cu pas obiectivele urmărite.

Reacţiile masive de protest pe care le-a declanşat în toate straturile societăţii germane decizia pripită a directoarei Operei din Berlin, valul de indignare revărsat şi în paginile presei, în urma acestui grav *faux-pas,* demonstrează că, totuşi, cauza libertăţii nu este pierdută.

Şi totuşi, scoaterea fie şi temporară (culmea, în anul jubiliar Mozart) din programul Operei din Berlin a unei creaţii la care compozitorul se spune că ar fi ţinut foarte mult, face neîndoielnic o breşă în ambarcaţiunea libertăţii.

Banala comparaţie mi-a fost sugerată de libretul operei pe care Mozart a compus-o în 1780 pentru carnavalul din München, unde a şi fost reprezentată un an mai tîrziu sub bagheta autorului. În plan muzical, opera este expresia eliberării lui Mozart din corsetul estetic al barocului, iar libretul favorizează, pornind de la legenda antică, o acoladă finală, alegorică, a emancipării de sub tirania religiei. Regizorul Hans Neuenfels a insistat asupra acestui mesaj: în ultima scenă, nelipsită de aluzii la „amurgul zeilor“, Idomeneo îi decapitează pe Buda, pe Mohamed, pe Isus şi pe Poseidon – secvenţa ar fi putut să-i vexeze profund şi pe creştini... Decît că finalul are un tîlc.

Războiul troian s-a sfîrşit şi Idomeneo, regele Cretei, se întoarce victorios acasă. O furtună se dezlănţuie şi, pentru a o linişti, eroul se adresează zeului adîncurilor, Poseidon, promiţîndu-i o jertfă: îi va sacrifica prima fiinţă care-i va ieşi în cale pe ţărmurile Cretei. Poseidon îi ascultă ruga şi, deşi corabia se izbeşte de coastele stîncoase ale insulei, toţi scapă cu viaţă, iar primul care-i iese în cale regelui cretan este propriul său fiu, Idamante. Încercările lui Idomeneo de a-şi cruţa odrasla traversează labirintul unei intrigi foarte complicate, presărate de duşmănii şi violenţe, la capătul căreia Idamante, ce părea să fi scăpat cu viaţă din toate încercările, învingînd în luptă pînă şi monstrul marin, se va sinucide, scutindu-şi astfel tatăl de îndeplinirea promisiunii făcute lui Poseidon.

Regia semnată de Hans Neuenfels – scria *Frankfurter Allgemeine Zeitung* –, tematizează nu atît tema sacrificiului, cît războiul şi vinovăţia (în registre deopotrivă antice şi moderne de receptare): părinţii îşi obligă copiii să moştenească povara unor războaie nedrepte şi zadarnice. Şi religia? Ea se lasă nu doar înhămată la carul războiului, ci pare predestinată să işte războaie şi să creeze vinovăţii. Falşii zei sînt aliaţii cotropitorilor şi ai părinţilor ucigaşi. Cum se pot elibera cretanul Idamante şi iubita sa troiană Ilia, de ei? Cum se vor dezbăra copiii noştri de zeii falşi? Scoaterea din program a acestei opere, aşa cum este ea pusă în scenă, este mai gravă decît un act de laşitate – conchide prestigiosul ziar german.

De ce? Poate şi fiindcă dincolo de restul consecinţelor nefaste asupra valorilor libertăţii, decizia luată de directoarea Operei din Berlin reîncarcă bateriile ce mediatizează accesele de mînie şi insolenţă militantă ale islamiştilor, creînd şi un precedent.

Dar nu cumva este această decizie şi expresia unei frici reziduale, psihotice, a unui *Angst* care în Germania pare a fi devenit o constantă după catastrofa istorică a celui de-al Treilea Reich – teama de a nu greşi? Altminteri cum să se fi ivit în intervalul a doar cîteva săptămîni după scandalul caricaturilor lui Mohamed ceea ce Broder numeşte „o cultură a scuzelor“? Sau, mai recent, să se publice o traducere a Bibliei „în limbaj corect“ – a se citi în spiritul hipercorectitudinii politice – prin eliminarea „discriminărilor de tot felul“, lucrare lansată tocmai la Tîrgul de Carte de la Frankfurt pe Main stîrnind, cum era de aşteptat, de la bun început controverse...

Or, tocmai în plan etic şi religios, se fac tot mai auzite în apus apelurile de revenire şi asumare a unor valori tradiţionale pe care aşa-numita cultură a *„Laissez-faire“*-ului, a toleranţei învecinată cu indolenţa le-a neglijat, dîndu-le uitării. Aşa-numitul „om recent“ – în accepţiunile pe care i le-a conferit excelentul şi extrem de actualul eseu al lui H.-R. Patapievici – este ţintuit acum la stîlpul infamiei şi de un autor german: ziaristul Peter Hahnes lansează, sub titlul imperativ „Gata cu distracţia!“, un pamflet virulent la adresa societăţii hedoniste, de consum. Iar etnologul Hans Peter Duerr deplînge gradul lipsit de precedent în istoria culturii europene pe care l-au atins „brutalizarea“, „insolenţa“, „dizolvarea sentimentului de ruşine“.

Europenii trebuie să se împace din nou cu ei înşişi, să regăsească în hăţişul relativismului calea ce duce spre valorile tradiţionale ale culturii lor. „Doar cine se respectă pe sine poate fi respectat de ceilalţi“ este adagiul cu care actanţii din culisele şi de pe scena vieţii politice, dar şi cei din spaţiile rezervate spiritualităţii, îşi invită contemporanii să facă ceea ce Voltaire, în vremuri de restrişte, îi recomanda eroului său Candide: „să-şi cultive propria grădină“, şi ceea ce Ian McEwan îl pune pe eroul său, un medic din Londra, să facă, în romanul *Saturday:* să asiste la toate relele posibile, asumîndu-şi, cu convingerea că procedează corect, luînd viaţa aşa cum este ea. Iar la capătul aceleiaşi zile va fi nevoit chiar să-şi ferească familia de un atac: o va face cu vitejie şi succes.

Bonn, octombrie 2006

Alexandru GRUIAN

Viena şi „neamţul din mine“

Îmi place să merg în concediu pe cont propriu. Adică nu prin agenţie de turism, cu ghid care să-mi explice ceea ce crede el că e important, cu autocar plin de fum de ţigară sau care opreşte unde vrea şoferul, cu grup la care să nu mă adaptez sau să ajung să-i agasez pe ceilalţi, şi astfel concediul să se transforme într-o lungă lamentare despre cum nu vor ceilalţi ce vrem noi, şi invers. Cînd spun noi, îmi includ familia, sper că nu abuziv.

Sînt îndrăgostit de multe locuri din România, dar cîteodată obosesc să tot vreau să mă relaxez şi de fapt să nu fac altceva decît să-i observ defectele. Îmi place Poiana Braşov, regăsesc parfumul studenţiei, dar şi vilele de neam-prost, cu amplasarea lor care ignoră ostentativ toate PU-urile, PUG-urile sau PUD-urile, iarba distrusă de omniprezentele ATV-uri închiriate de tipi tuciurii, care le accelerează, umplînd aerul cu gaze de eşapament. Spre litoral nu ne trage aţa că e prea aglomerat şi te ucid manelele. Vamaioţi n-am fost şi nici nu vom deveni acum, din snobism. Pe şoselele româneşti, plăcerea condusului se transformă în stress. Aşa că am decis să băgăm bani în buzunarele, şi aşa pline, ale vesticilor.

Este al treilea an în care pornim spre Austria. Maşina, ticsită cu haine, în special groase, cu amintirea frigului vienez de iulie, în 2004. Cumpărăm un pepene galben de pe marginea drumului spre vamă, de la o bătrînică ce amestecă româna cu maghiara şi îi spune Vienei „Becs“. Acum doi ani, găseam autostrada maghiară la Kecskemet, adică la 140 de kilometri de Nădlac. Anul trecut, am intrat pe autostradă într-o localitate cu nume complicat de scris şi de pronunţat – Kiskunfelegyhaza, adică cu 30 de kilometri mai aproape. În vara asta, autostrada era la Szeged – la doar 50 de kilometri de Nădlac! Ungurii au făcut, în doi ani, 90 de kilometri de autostradă şi probabil că la anul ne-o vor lăsa în vamă. Prin Ungaria trecem fără escală – am mai fost. Pauză de masă frugală într-o parcare din cele multe întîlnite, toate fără umbră. Autostrada e nouă şi pomii din „pihenohely“ – adică locuri de popas – nu au avut timp să crească. Absenţa umbrei este compensată de flori – toate clădirile, case, blocuri, locuinţe sau birouri sînt pline de flori la ferestre. Satele lor sînt vesele datorită abundenţei de flori, stîlpii electrici din oraşe şi orăşele sînt şi ei înfloriţi. Muşcatele şi petuniile se scurg bogat din ghivece mari, spre încîntarea nevestei mele, mare iubitoare de plante şi repede critică la adresa bietelor flori din Deva, mici şi mai ales neudate la vreme.

Graniţa austriacă cu Ungaria este inestetică – tranzitul est-vest o transformă într-un loc de popas eterogen, lipsit de rigoarea germanică. Fizionomia unora dintre cei care mişună în număr mare prin parcare indică fără echivoc provenienţa. Uit de corectitudinea politică şi îmi pipăi buzunarele, amintindu-mi de trista experienţă de acum un an, cînd trei băieţi – ce-i drept, spanioli (sau mai ştii?...) – mi-au furat nu mai puţin de o mie trei sute de euro, scurtîndu-ne dramatic concediul. Vigneta pentru autostradă costă cît cea din Ungaria, şapte euro, dar mă lasă să circul zece şi nu doar patru zile. O lipesc grijuliu pe parbriz – Austria scoate neamţul din mine!

Cei 260 de kilometri dintre Budapesta şi Viena se parcurg în mai puţin de două ore, şi ajungi odihnit. Timpul pe şoselele lor curge cu totul altfel – aproape neplăcut de repede. Am descoperit voluptatea de a conduce fără biciclete şi căruţe, fără vaci care se întorc de la păşune pe drumul european, fără gropi şi lucrări interminabile. Cu puţin înainte de Viena, elicele sutelor de centrale eoliene se rotesc lent – peisajul ne este deja cunoscut şi ne dă acea senzaţie de siguranţă pe care o ai cînd regăseşti totul aşa cum l-ai lăsat.

La intrarea în oraş, sînt atent să nu ratez urcarea pe Autostrada 23, care să mă scoată pe Gurtel – adică pe centură. Circulaţia în Viena este simplă, după logică teutonă. Două cercuri concentrice – Ring şi Gurtel. Între ele, străzi şi străduţe, cu sens unic – pe una te duci, pe una te întorci. Între ele, alte străzi şi străduţe, tot cu sens unic. Înveţi repede – toate sînt *strasse* sau *gasse*. Nimeni nu te claxonează, nu te înjură, iar dacă ai greşit banda, tipul din spate te lasă să intri în faţa lui, zîmbind şi făcînd semn cu mîna. Austria scoate neamţul din fiecare. Anticipez cu bucurie drumul pe jos de la hotel spre Graben, centrul oraşului, printre clădirile gemene ce adăpostesc Muzeele de Ştiinţele naturii şi de Istorie, vegheate de o statuie a Mariei Tereza, verzuie din cauza bronzului oxidat, cu generali şi nobili, verzi şi ei, privind spre o străduţă pe care nu apuci niciodată să o traversezi pe verde pentru că semaforul stă prea puţin pe culoarea permisivă. Cînd trecem prin faţa Palatului Hofburg, gîndim în clişee – la bunăstarea Imperiului a contribuit şi biata noastră ţărişoară. De peste tot, Mozart ne invită ba să cumpărăm bomboane, ba să mergem la Operă, ba să ne fotografiem cu el, transformat în statuie vie şi înţepenit în poziţii neverosimile pe un soclu improvizat în faţa Catedralei Sfîntului Ştefan. Este anul Mozart şi tot ceea ce are legătură cu compozitorul este supralicitat, de la Salzburg pînă la Viena, oraşe care îşi revendică naşterea şi afirmarea geniului.

Somon indonezian şi Carmina Burana

Peste zi, oraşul este turtit de căldură. Ne întrebăm dacă în oraş au mai rămas vienezi sau sînt doar turişti toropiţi ce bifează biserici, palate sau instalaţiile trăznite din parcul de distracţii, bune pentru cei ce-şi doresc excese de adrenalină. Atracţiile clasice, gen Schönbrun sau Prater, le-am bifat în anii trecuţi. Vom rămîne doar două zile în Viena, aşa că ne plimbăm pe străduţe care seamănă destul de bine cu cele braşovene sau sibiene şi aşteptăm seara. Din două motive – e (ceva) mai răcoare şi ne aşteaptă piaţa din faţa Primăriei, unde se adună, în fiecare seară, cam două mii de oameni, la un festival de film muzical. Înainte de a ajunge în faţa ecranului uriaş, treci obligatoriu prin faţa a numeroase tarabe care oferă mîncăruri exotice. Bucătărie indoneziană sau indiană, pe lîngă care cea grecească părea aproape autohtonă, cu *suvlaki* şi *gyros*. Mă hotărăsc pentru somon preparat indonezian, cu o garnitură amestecată, stropită din belşug cu mirodenii, după care constat că ceea ce aleseseră soţia şi fiica mea, din bucătăria indiană, este mai aromat. Nu-i nimic, şi mîine e o zi, luăm şi berea. Se folosesc farfurii simple de porţelan şi pahare de sticlă, nu vase sau pahare de unică folosinţă. Cu siguranţă sînt incluse în preţ, dar nu mă pot opri să nu remarc că, după ce mănîncă, oamenii nu-şi bagă vesela în plase, ci o depun conştiincioşi pe nişte mese din apropiere.

Aşteptăm proiecţia cu *Carmina Burana*, pe scaunele pliante din faţa ecranului, cu farfuriile pe genunchi. Nu departe de noi vine o numeroasă familie musulmană, cu femeile îmbrăcate în negru – cred că mureau de cald – şi purtînd feregeaua pe faţă. Pleacă după vreo cincisprezece minute de la acel „ta-ta-ta-ta“ care ne trimite în Evul Mediu rescris de Carl Orff. Sunetul şi imaginea filmului sînt tehnic impecabile, parcă simţi notele scurgîndu-se printre arabescurile gotice ale clădirii Primăriei. Cel mai dinamic personaj, dirijorul, seamănă cu Băsescu – sau mai bine zis, cu cel care-l interpreta în grupul „Divertis“. N-am auzit nici un telefon mobil – mai tîrziu ne-am dat seama de asta. Întunericul a mărit complicitatea dintre privitori şi ceea ce se întîmpla pe ecran, aşa că, după ultimele acorduri, s-a lăsat liniştea. Apoi etajele Primăriei au început să se lumineze pe rînd şi spectatorii, spontan, scoteau cîte un „aaaaa!“ ostentativ-glumeţ, pe măsură ce clădirea îşi regăsea strălucirea nocturnă.

La hotel, stau de vorbă cu un spaniol, un portughez şi un mexican. În engleză. Spaniolul şi mexicanul nu au probleme să vorbească direct unul cu celălalt, evident în spaniolă. Portughezul nu înţelege o iotă, dar vorbeşte excelent engleză. Mexicanul studiază psihologia şi va pleca din Viena spre Budapesta, unde are un prieten. A auzit de România? Desigur – îmi spune –, a învăţat la şcoală. Vrea să ştie dacă în România se vorbeşte tot o limbă romanică. Îi spun că da. E curios să audă sonoritatea anumitor cuvinte. Le spune el, în spaniolă, iar eu i le repet în româneşte. Vrea să ştie despre dictatură pentru că a auzit de Ceauşescu. Mă întreabă ce cred despre austrieci. „Sînt OK – îi spun – amabili, zîmbitori.“ Nu mi se par rigizi. Lui, da. „Vino în Mexic“, îmi spune de parcă Mexicul este Alba Iulia faţă de Deva. „Vino, şi o să vezi cum sîntem noi – primitori, calzi, prietenoşi. Sîntem săraci, dar primim bine pe oricine.“ Nici nu se gîndeşte să plece din Mexic, îmi spune, cînd îl întreb – conform clişeului – dacă nu-l atrag Statele Unite. Vrea să-şi ajute conaţionalii, dar mai ales nu crede că ar putea sta departe de familia lui. Mă trezesc şi eu să-i spun de mayaşi, de lecturile cu amintiri despre viitor şi Tenochtitlan. „Ah, mayaşii – mayaşii sînt pe stradă, sîntem noi, mexicanii, vino să ne vezi!“ Mîndria lui este aproape explozivă cînd vorbeşte de mayaşi.

Cele două seri, una cu *Carmina Burana*, cealaltă cu jazz, Peter Cincotti, *live in* New York, vor însemna pentru noi Viena anului 2006. Şi magazine, pe Mariahilferstrasse şi Favoritenstrasse, restaurantul „Chattanooga“ şi afişele de pe Volkstheater, cu doi tipi emasculaţi, cu peruci portocalii ce le acopereau faţa, personaje în spectacolul de dans modern *Impulsztanz*. Oraşul se pierde în zare, urmărit nostalgic de fiica mea, îndrăgostită de Viena. E ucigător de cald şi instalaţia de aer condiţionat a maşinii nu-şi prea face datoria cum trebuie – greşeala mea că nu am verificat dacă are destul freon. Supravieţuim totuşi pînă la Villach, orăşel în sudul Austriei, foarte aproape de graniţa cu Italia. Pe autostrada în lucru, îmi vine în minte un articol semnat Andrei Manolescu, despre constructorii austrieci de autostrăzi. Trec cu privirea peste muncitori şi mă gîndesc dacă printre ei o fi şi cel care a stîrnit admiraţia autorului, pe motiv că autostrada construită de el este altfel decît cea de pe la noi. Trecem de Graz şi Klagenfurt. A plouat puţin, atmosfera s-a mai înviorat, în stînga apar Alpii Sloveniei şi

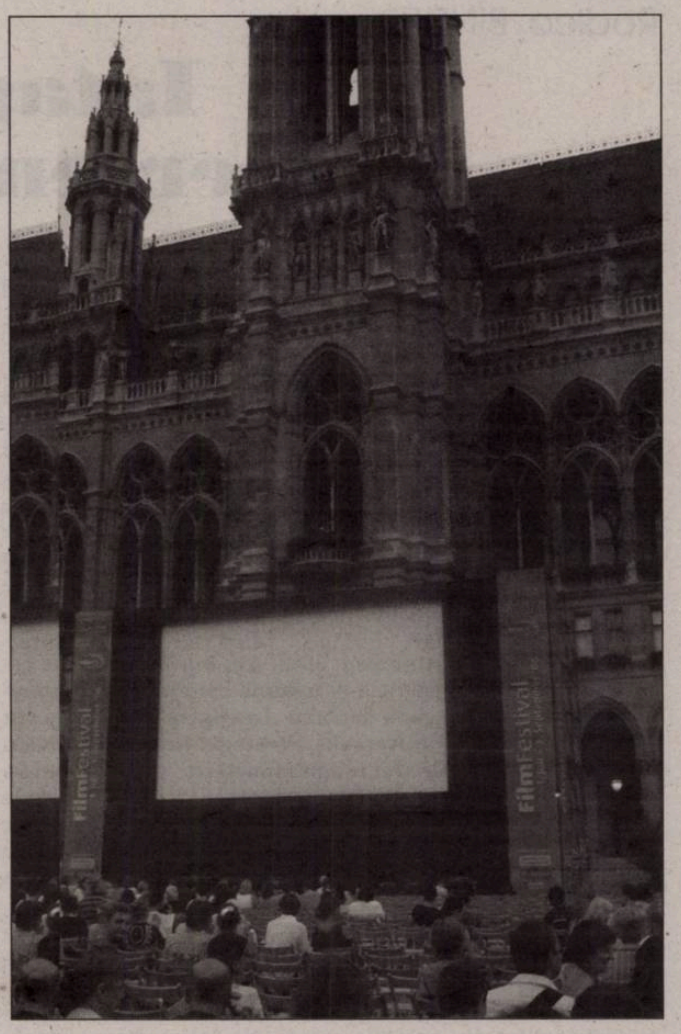

lacurile purtînd în coada numelui particula „see“, adică lac – Ossiachersee, Worthersee, Faakersee. Cei 350 de kilometri dintre Viena şi Villach îmi iau ceva mai puţin de trei ore. Orăşelul are cazare la preţuri mai mult decît rezonabile şi avantajul că poţi ajunge uşor la Veneţia – din centru şi pînă în Piazzale Roma, de unde se ia vaporetto spre San Marco, sînt exact 250 de kilometri. Escapada spre Veneţia mai are încă de aşteptat, deocamdată savurăm răcoarea din Villach şi ne uităm spre Gerlitzen şi Dobratsch, cei doi munţi de 2000 de metri din apropiere. Sîntem şi aici pentru a treia oară, am găsit oraşul căutînd un hotel accesibil. Mă întreb dacă ne va recunoaşte proprietarul micului bar unde ne place să mîncăm seara „baguetten“, un tip destul de tînăr, chel şi care pronunţă absolut adorabil expresiile „danke schön“ şi „bitte schön“, lungind mult *o*-urile. Drumul pe străduţe pînă la hotel este familiar şi ne dă o senzaţie de bine. Avem rezervate locuri, prin Internet, de două luni. La acelaşi hotel la care am stat şi în urmă cu doi ani şi am fi stat şi în urmă cu un an, dacă nu ne-ar fi furat banii la Salzburg. Acum banii sînt la locul lor. Opresc în faţa hotelului, îmi las familia în maşină şi mă duc la recepţie, să verific totuşi dacă avem rezervarea. O recunosc pe recepţioneră, o femeie plinuţă, tunsă scurt, la vreo 50 de ani. „Hello“, îi spun. Ridică faţa din hîrtii, mă priveşte fix cîteva secunde, apoi pe faţă îi înfloreşte un zîmbet larg. „O, Herr Gruian! Hello! Welcome home!“.

Cu fiecare click,
121.ro
comunitatea femeilor senzaţionale
îţi deschide
“Pofta de lecturã“
împreunã cu
DILEMATECA şi DILEMAVECHE

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Cine vrea să crească mare?

Cred că sînt vreo douăzeci şi un pic. Curioşi, temători, sinceri. Boboci. Mă învîrtesc printre ei, încercînd să dezgheţ atmosfera, aşa că-i provoc să-mi spună, în cîteva cuvinte, de ce-au ales să facă o facultate de jurnalistică. Vorbe mari şi mici. Unii n-au ales, a ales întîmplarea în locul lor. Sau au ales părinţii. Alţii vor să salveze lumea. S-o schimbe. Frumos, foarte frumos, deşi nu-mi pot ascunde un zîmbet. Din mijlocul sălii de curs mă priveşte, insistent, singurul băiat dintr-o grupă cu peste douăzeci de fete. „Şi tu?“, îl întreb. Are răspunsul pregătit, prin urmare rosteşte apăsat, fără urmă de şovăială. „Eu vreau să mă fac ziarist ca să ajung celebru şi să mă recunoască gagicile pe stradă!“ Şi gata. Urmează o porţie bună de rîs. De fapt, noi rîdem, el nu prea, ceea ce mă face să înţeleg că tînărul n-a prea glumit.

De fapt, e suficient să deschizi televizorul la orice oră, sau ziarul la orice pagină, pentru a înţelege dimensiunile lumii-spectacol în care trăim azi. Despre revistele *glossy* ori imundele fiţuici cu pretenţii de săptămînale mondene, nici nu mai vorbesc! Totul, aproape totul se învîrteşte în jurul unei disperate încercări de a obţine avantajele celebrităţii. Aluniţa din copilărie, divorţul, naşterea sau moartea copilului, avortul spontan, preferinţele culinare, numărul de la pantofi, sexul şi poziţiile sexuale preferate, rudele necăjite sau amanţii bogaţi devin tot atîtea pretexte numai bune de luat în calcul pentru o apariţie televizată, o poză aranjată tip paparazzi sau o încremenire penibilă în faţa bliţurilor, botezată artistic „pictorial“.

Într-un asemenea context, în care vedetele de televiziune se dau jurnalişti, iar jurnaliştii pozează în vedete de televiziune, nici nu e greu de înţeles, nici nu e condamnabilă părerea bietului student din anul întîi. El vrea ce vede şi vede ce vor alţii să vadă. N-are cum să treacă dincolo de pelteaua lipicioasă botezată „glamour“ care acoperă apariţiile media ale celor mai multe dintre vedetele autohtone. Şi nici nu poate (încă) să înţeleagă tristeţea nesfîrşită şi spaima care le bîntuie la finalul fiecărei şedinţe foto sau apariţii la televizor, cînd se întreabă, disperate, ce-o să le mai aducă ziua de mîine şi ce-or să mai poată inventa pentru ziua de mîine. Un nou amant? Poate, o nouă operaţie de mărire a sînilor? Un zvon despre colaborarea cu un regizor celebru la Hollywood? O casă nouă?

Probabil, nu-i nimic nou în asta. Pseudoinformaţiile şi

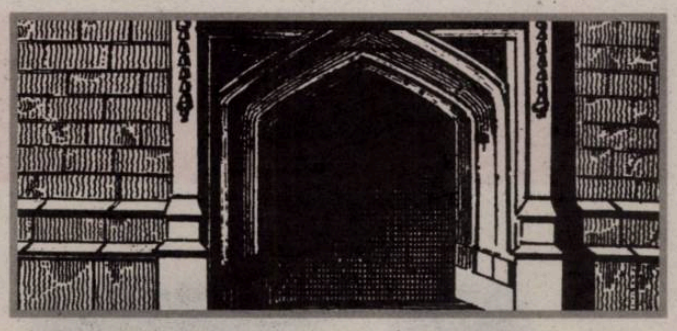

pseudopersonajele din categoria indicată mai sus sînt bine cunoscute. Ceea ce nu luăm în calcul tocmai din dureroasa pricină a obişnuinţei este absurdul situaţiei de fapt pe care o trăim: acceptăm, cu resemnare, sau aşteptăm, cu nerăbdare, apariţiile lor în spaţiul public, tratîndu-le, după caz, cu o supremă îngăduinţă sau cu o bolnăvicioasă curiozitate. Şi, parafrazînd textul unei reclame recente, nu renunţăm niciodată la ele pentru că – nu-i aşa? – nu ne fac rău.

Nouă nu. Sau doar în mică măsură. Ori nu ne pasă. Dar, într-o zi, din mijlocul unei grupe de studenţi în anul întîi la Jurnalistică, se aude glasul unui tînăr vorbind despre motivele pentru care ar vrea să ajungă ziarist. Şi, brusc, se rupe filmul.

Cu ochii-n 3,14

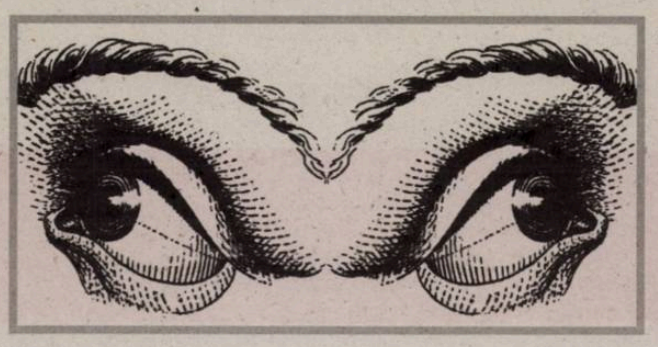

DACĂ LUCRURILE RĂMÎN LĂLÎI, O PAPORNIŢĂ POATE FUNCŢIONA CA O LUME FĂRĂ NICI UN FEL DE DELIMITARE SAU CA UN ESEU DESPRE HAIDUCIE LA O BERE TELEVIZATĂ

● L-aţi auzit, desigur, pe Jamie Oliver, bucătarul-fenomen care l-a convins pe ministrul Sănătăţii din Anglia să introducă un program sănătos de nutriţie în şcoli, spunînd pubic un lucru pe care medicii îl ştiau de mult: „Dacă lucrurile rămîn neschimbate, aceşti copii vor muri înaintea părinţilor lor“. În România, după o statistică recentă, 40% dintre copii sînt obezi. Iată o dilemă care nu se rezolvă cu o reclamă în care copilul mult-iubit iese prin parbrizul maşinii. (**S. S.**)

● Aşa, strict de amuzament, vă rog să urmăriţi felul în care acţionează controlorii de *bielete*. Urcă, se poartă ca oricare alt călător ca să nu dea de bănuit (deşi gecile pe care le poartă îi deconspiră din primul moment – negre, matlasate, comuniste şi, cele pe care le poartă femeile, mult prea lălîi), pîndesc victima, tac mîlc şi, după cîteva minute, îţi flutură discret – nu sub nas, pentru că asta n-ar mai fi discret – legitimaţia. Repede, să nu apuci să te dumireşti, cu o voce scăzută, ca să nu se prindă şi celelalte posibile victime. Dacă nu ai bilet, din varii motive pe care nu este cazul să le analizăm acum, al lor eşti. Începe circul! „Da' de ce nu ai?“, „Da' cine eşti?“, „Da' ia scotoceşte-te prin buzunare“, „Da' cel stîng, ia să-l vedem pe cel stîng!“, „Şi acolo? Ah, ţigări. Bani de ţigări ai, de *bielete* mai încolo“, „Da' ia haideţi jos, să stăm puţin de vorbă, poate găsim buletinul“, „Hai, mai scotociţi-vă, da' mai repede, n-am timp să stau toată ziua!“. (**R. T.**)

● Într-o emisiune *Top Gear,* protagoniştii au luat în vizor (cum numai ei ştiu) un Chevrolet Lacetti. L-au arătat cum se înclină la viraje ca o paporniţă, cum iese de pe pistă, într-un cuvînt, l-au făcut de rîs. După numai cîteva minute a urmat o pauză publicitară cu un clip în care se făcea reclamă chiar la maşina cu pricina. Pentru cei cu memoria scurtă. (**A. M.**)

● Urmărind întîmplător trei zile la rînd „ştirile de la ora 5“, în sfîrşit pot alcătui un Top 3, invariabil, care poate funcţiona şi ca un „algoritm“. Locul I: crimă (dar nu orice fel de crimă, dacă e posibil de tip oedipian: fiul care şi-a ucis tatăl ş.a.m.d.). Locul II: viol (dar nu orice fel de viol, dacă e posibil de tip incestuos cu perversiuni: tatăl care şi-a violat fiica ş.a.m.d.). Locul III: accident cumplit de circulaţie (dar nu orice fel de accident, dacă e posibil cu de la trei morţi în sus: toată familia s-a izbit cu maşina de un pom). Pe următoarele locuri vin, într-o ordine deja aleatorie, tîlharii, sinucigaşii, beţivii etc. Toate acestea se întîmplă într-o zi „obişnuită“. În zilele „speciale“ însă, cu cîte un „microbuz al morţii“ sau cu vreo bubă la piciorul stîng al mamei lui Adi de Vito, topul de mai sus se dă peste cap. (**A. P.**)

● O cestiune arzătoare aleargă insistent pe burtiera unui post de televiziune: „Imaginează-ţi o lume fără România. Ce i-ar lipsi?“. *Răspuns:* Asemenea întrebări. (**R. C.**)

● Cel mai ciudat tip de duş l-am întîlnit la pensiunea Detunata din Abrud: foarte înalt, şi fix, ieşind, de undeva, de sus, din perete, şi fără nici un fel de delimitare nici în partea de jos, nici în jurul lui. Astfel încît, atunci cînd făceai baie, totul în jur era murat, şi apa creştea, fantastic, pînă la glezne, într-o absurdă şi incredibilă bălăceală. E drept că, după cam 10 minute, aceeaşi apă se scurgea, reglementar, pe gaura din podea. (**I. P.**)

● Din seria făcături-publicate-pentru-vînzări, Andrei Gheorghe va deveni, în curînd, autor Polirom. Păi, dacă A.G. are faţă şi talent pentru a publica o carte de jurnalism înseamnă că în viitorul apropiat vom citi şi un manual de istoria gîndirii politice alcătuit de Becali, o poetică alternativă a dadaismului scrisă de Vadim Tudor, Irinel Columbeanu ne va surprinde cu un eseu despre discreţie şi intimitate în secolul XXI, Bivolaru va da un compendiu de istoria credinţelor şi ideilor religioase precreştine, Daniela Gyorfi va debuta cu o monografie Led Zeppelin, iar Marean Vanghelie va scoate un îndreptar ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române. Cărţi, frate! (**M. C.**)

● O distinsă colegă de breaslă mă avertiza, acum o săptămînă, că multe dintre „3,14“-urile mele sînt citite – într-o veselie – la Radio 21, fără a se preciza, nici o secundă, sursa lor! Ce să mă mai mir? *Verba volant*... Aceeaşi practică zglobie, de haiducie publicistică, şi la revista *Tiuk (www.tiuk.reea.net)*, unde figurez cu un text preluat din *Dilema veche* într-o... „polemică“ – inexistentă, pentru mine! – cu Alex. Cistelecan de la Cluj. Precizez pe această cale că nu am dat nici un acord pentru preluarea textelor mele şi că nu sînt în nici o „polemică“ cu A.C.; pasul următor va fi semnul ©. (**a. l. ş.**)

● L-am văzut pe Silviu Prigoană la Naţional TV, în emisiunea lui Mădălin Ionescu, foarte pornit împotriva celor care fac procesiuni pentru a vedea/atinge moaşte, care aşteaptă miracole şi care se duc la Athos pentru „a pune o vorbă bună“ echipelor proprii de fotbal. Dl Prigoană era aşa cum îl ştim: frust, dintr-o bucată, cu acea limbariţă de şmecher care-ţi explică verde-n faţă, la o bere, cum stă treaba – „principial“ şi cu bun-simţ. Visez, cu o plăcere vinovată, la un „faţă-n faţă“ Prigoană-Becali... (**a. l. ş.**)

● *Cînd am spus eu că nu te iubesc, mă nesimţitule?* – alături de fraza-geamănă *Spune, mă nesimţitule, o iubeşti pe Argentina?* (OTV, 1 nov. a.c., în noapte) – reprezintă, cred, apogeul în materie de eroto-bălăceală televizată a anului 2006. Nu că nu s-ar fi străduit, din răsputeri, autorii să ajungă la acest rafinament. (**A. C.**)

PE LÎNGĂ TEROAREA TRANSPARENŢEI, PRIMA PAGINĂ CONDUCÎND POPORUL PONOSIT ESTE O BAZĂ DE LANSARE

● Pe lîngă sediul unui ADP, pe lîngă angajaţii cu veste colorate şi mături în mînă, trece un grup de elevi, taman ieşiţi de la liceul din apropiere: „mătura, mătura“, „grea e cartea asta“ etc. La care, un tip vînjos şi ADP-ist, fumînd superior un chiştoc de ţigară, sprijinit în mătură, le aruncă, deloc lezat, ba chiar cu un soi de aroganţă nobiliară: „Ai vrea tu, bă, să ai banii mei“. Restul a fost tăcere. (**S. G.**)

● Importată proaspăt din Polonia: Varşovia, 1942. Teroarea ocupaţiei germane. Noapte, beznă. Un soldat german urmăreşte un tînăr polonez civil, aleargă după el, îl ajunge, ţinteşte, cînd deodată o voce de sus îi vorbeşte: „Nu trage!“. Soldatul murmură: „Doamne, sînt catolic, dar trebuie să-mi fac datoria de soldat!“. „Nu trage!“, repetă vocea. „E viitorul papă!“ Soldatul încremeneşte. Vocea îi spune clar: „Iar tu îi vei urma la Roma“. (**R. C.**)

● Se apropie alegerile: tropăie peste tot disciplina de partid. După excluderile din PNL, Adrian Năstase – fost preşedinte PSD, fost prim-ministru – a primit un avertisment din partea organizaţiei sectorului 1: i se aduce la cunoştinţă că dacă nu încetează să-şi critice, în văzul şi auzul lumii, colegii de partid există posibilitatea de a fi sancţionat. Formulare prudentă, care vrea să fie elegantă, dar, în urmă cu doi ani, aceleaşi critici ar fi fost considerate curajoase încercări de reformă, o dovadă a transparenţei şi democraţiei din partidul de guvernămînt. (**M. B.**)

● Saddam o fi săvîrşit el crime împotriva umanităţii, dar spînzurarea tot ceva oribil rămîne. De aceea, orice glumiţă legată de acest subiect mi se pare cel puţin de prost-gust. *Adevărul* de luni, 6 noiembrie, titra mare pe prima pagină: „Saddam se va legăna în ştreang“. Bine că n-au zis că se va da huţa! (**C. P.-B.**)

● Ministerul Educaţiei din Turcia a cerut retragerea din manualele locale de Istorie a tabloului *Libertatea conducînd poporul* al lui Delacroix. Motivul: femeia ce personifică *libertatea* are pieptul dezvelit. Ilustraţia însoţea capitolul din manual dedicat civismului şi drepturilor omului – cf. *Courrier international*, 835, 2 nov. a.c. (**A. C.**)

● În staţia lui 76, un moşulete ponosit, cu o decoraţie-n piept, vede troleibuzul care se apropie şi (adresîndu-se mai mult sieşi decît altora) exclamă, dulce-senil: „Vine avionu'!“. (**D. S.**)

● Site-ul www.baignade-interdite.com este un ghid al WC-urilor din toată lumea, clasificate „pe stele“, cu ajutorul oamenilor care s-au aflat „în nevoie“ prin respectivele stabilimente. Sînt înregistrate (deocamdată!) 1363 de toalete. Din România – ştiu că la asta v-aţi gîndit! – apar două, de la nişte baruri bucureştene, ambele notate cu cinci stele. Dar puteţi adăuga altele... (**M. V.**)

● Jeff Bezos, miliardarul care a fondat amazon.com, vrea ca pînă în 2010 să construiască în Texas un *spaceport* civil. Adică o bază de lansare pentru rachete spaţiale destinate turiştilor. Eu, să fiu astronaut, n-aş primi arabi la bordul rachetei. (**M. C.**)

HUMANITAS
bunul gust al libertății

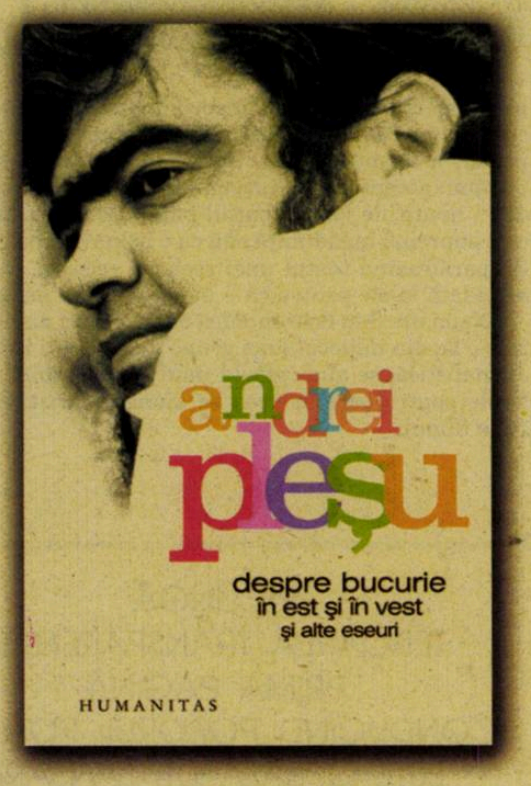

andrei pleşu

despre bucurie
în est şi în vest
şi alte eseuri

În realitate, un om întreg și o societate sănătoasă au nevoie în același timp de beneficiile subzistenței și de cele ale reflexiei, de șosete și vise, de pâinea zilnică și de utopii. În Est, ne lipsesc, deocamdată, și unele, și altele. Și nu putem accepta că lotul generației actuale e acela al lui „vivere", filozofia urmând să fie finanțată mai târziu...

Andrei Pleșu

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Pentru comenzi prin poștă
021 311 23 30
cpp@humanitas.ro

Ca să afli Adevărul în fiecare zi,

Abonează-te!

Obții un preț mai bun și scapi de 30 de drumuri pe lună la chioșc!

- Economisești timp.
- Primești ziarul acolo unde îți dorești.
- Beneficiezi de o reducere de până la 50%.
- Ai acces la metode de abonare moderne și facile.

De acum înainte,
ADEVĂRUL
înseamnă mai mult!

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. 147 ● 17-23 noiembrie 2006 ● 24 pagini ● 2,50 lei
Internet: www.dilemaveche.ro

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Generaţii“
pagina **3**

Luca Niculescu
„Muncitorii români şi presa britanică“
pagina **19**

Joseph S. Nye
„Cum să depăşim epoca Donald Rumsfeld“
pagina **20**

ROȘIA MONTANA

© V. Dorolți

5 948467 000018 47

„Cel mai mare neadevăr este adevărul înțeles greșit.“

WILLIAM JAMES

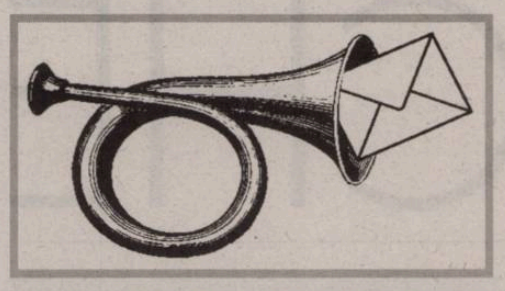

Nr. 141: *„Noi sîntem romi“*

În acceleratul Constanţa-Iaşi

Orice problemă poate fi privită din cel puţin două perspective: din apropiere şi din depărtare. Nu o să încep prin a spune că nu sînt rasist, asta va judeca fiecare, pur şi simplu îmi prezint unele opinii sincer şi fără perdele.

M-am apucat de citit numărul 141 din *Dilema veche* cu subiectul „Noi sîntem romi“, în trenul accelerat Constanţa-Iaşi. Ideea mi se pare bună: într-o discuţie fiecare parte trebuie să aibe dreptul să îşi susţină cauza. Problema am identificat-o în prăpastia care îi desparte de realitate pe cei care au scris despre problema romilor. Închişi în turmul lor de fildeş (doar e la modă expresia), ei compun o teorie care e corectă pe hîrtie, dar problema apare în momentul transpunerii ei în realitate. Victimizarea romilor nu este soluţia (de exemplu îl informez pe dl Mandache că poliţia nu face uz de forţă numai în cazul romilor, ei chiar nu fac discriminare, bat tot ce le obturează vederea: români, ţigani, vinovaţi, nevinovaţi, femei, copii, bărbaţi, chiar nu contează – să iasă la număr, să raporteze, da, cu poliţia mă opresc aici), „nici desenul unui tablou în care majoritari să iasă nişte mici nazişti (dacă e să analizăm mai bine, unii majoritari au adoptat foarte mult din cultura romă – de la stiulul de a se îmbrăca, pînă la stilul arhitectural), nu o să rezolve nimic, ba din contră. O soluţie ar fi coborîrea intelectualilor între oameni şi apoi analiza sau critica lor. Un singur exemplu pe care îl rezum cît pot de mult: spuneam că m-am apucat de lectura *Dilemei vechi* în tren, la Cernavodă, s-au urcat în vagonul în care eram şi eu un grup de vreo 30 de romi (în acel moment şi loc ei erau majoritari) care (voiam să scriu „normal“) nu aveau bilet. Şi vine naşu': „– Biletu'! – Nu avem să îţi trăiască familia, sîntem săraci“ şi aşa, şi pe dincolo. După certuri ce au ţinut vreo 30 de minute, se hotărăsc să plătească, şi aici povestea ar fi trebuit să se încheie, dar nu e aşa. Odată cu plecarea naşului şi a poliţiei, începe adevăratul show: săracii – care nu aveau bani de bilet – scot telefoanele mobile de ultimă generaţie şi începe o adevărată delectare a urechii. Dacă asta ar fi tot, nu v-aş mai povesti. Dar în compartiment se găsea alături de mine o domnişoară care avea de toate – cum s-a exprimat un domn rom. Vreo 3-4 din gaşcă intră în compartiment şi încearcă să intre în discuţie cu domnişoara; cum îşi dau seama că nu au nici o şansă şi că se şi apropie staţia unde trebuie să coboare, doi dintre ei se gîndesc să îi ofere domnişoarei cîteva seminţe. Cum în pungă nu mai aveau şi mai rămaseseră cîteva prin orificiul bucal, pleacă spre domnişoară două jeturi de seminţe care nu ratează!

Nu ştiu dacă cei ce au scris în favoarea romilor au călătorit vreodată în acelaşi compartiment cu ei, sau dacă au vecini romi, dar înainte de a da verdicte, să coboare în România reală (şi pentru *Dilema veche* ar fi un subiect „România reală şi cea văzută de sus“), să întrebe şi majoritari, să trăiască alături de ei şi apoi să scrie.

Cu respect şi stimă,

Ene TUDOREL

red_hotdoors@yahoo.com

Nr. 144: *„Cultura urbană“*

Dorul după Clujul meu

Există în oraşul Cluj cîteva aspecte – pe care de multe ori ajung să le numesc, de fapt, cîteva mici anomalii – care mă determină să-l consider un oraş cu o cultură urbană *luată pe credit*. Făcînd abstracţie de renovările majore prin care trece zona de centru în momentul de faţă – renovări ale clădirilor, amenajări de străzi, menite să facă acest oraş şi mai atractiv şi plăcut trecerii ori locuirii – o bună parte a culturii sale e dată de locuitorii ei de împrumut, pe termen mai lung sau mai scurt: studenţii, care rup atmosfera Clujului în două: la sosirea lor, toamna, şi apoi, cel mai vizibil, în perioada vacanţei de vară. Cafenelele (multe, multe...) menţionate de a.l.ş. ca o trăsătură unică a Clujului, viaţa culturală, forfoteala străzilor şi înghesuiala, traficul auto îngrozitor de încîlcit şi împiedicat, taximetriştii, magazinele non-stop, cluburile şi discotecile, cozile tinereşti şi entuziaste de la bancomate, transportul public, chiriile care cresc toamna şi agenţii imobiliari care sînt nerăbdători să intre în joc – chipul unui oraş mare care ştie cum să se pregătească, de fiecare dată, cînd vine toamna. Micii şi marii comercianţi sînt bucuroşi din nou, taximetriştii sînt mereu pe fază („aha, au venit studenţii!“), locantele îşi redeschid porţile, doar localnicii cu domiciliul stabil se dezmorţesc mai greu (într-o cofetărie plină, două femei la a doua vîrstă *încearcă* să-şi lămurească lispa de locuri, „or fi venit studenţii?...“, dar e deja octombrie, iar ei, da, au venit de mult... de peste tot, inclusiv din Bucureşti, şi sînt într-adevăr peste tot (mai puţin la cinema?). Ca locuitori de împrumut, indiferent din care mediu provin (şi sînt din ce în ce mai mulţi cei aterizaţi aici din mediul rural), ei reuşesc per ansamblu să înghită ceea ce-ar fi o „civilizaţie a burgului“, iar ea, la rîndul ei, se construieşte şi prin ei, mai mult sau mai puţin spontan, însă tot ca într-un *împrumut*. Pe timp de vară, nu mai rămîne nimic din Clujul pe care îl cunoscusem şi eu la fel, pe credit, magazinele din campusuri şi barurile, localurile *lor* de peste tot sînt, cel mult, trecute în stare de relaş, dacă nu chiar închise de tot, librăriile aproape goale, străzile la fel, iar Clujul e pustiu şi golit de orice viaţă. Vara, se merge la piaţă. Anomalia atinge bineînţeles nu doar afaceri mai mici şi ajunge, dincolo de preţurile chiriilor şi locuinţelor (anormal de mari, pentru un oraş nu tocmai mare – aici, tocmai aceşti tineri de-abia plecaţi de-acasă dictează piaţa), pînă la piaţa muncii, cu mii de tineri care vor să rămînă în noua casă, într-un Cluj care funcţionează după principiul „intră cine vrea şi rămîne cine poate“, pentru că de ieşit, puţini şi-ar dori-o. Fără ei, mi se pare uneori că acest oraş nici nu există pentru că, după plecarea lor, foarte puţine rămîn în urmă, care să amintească de viaţa unui mare oraş. ...Pînă şi inscripţiile *graffiti* sînt aproape inexistente, la periferii sau aiurea, într-un aspect de cultură urbană nu tocmai civilizată...

În cei patru ani de studenţie, Clujul a devenit oraşul meu. Acum, de cînd locuiesc în el, Clujul e oraşul pe ale cărui străzi atît de familiare şi îndrăgite mă plimb, de fiecare dată cu dorul de el, de fiecare dată într-o stare de „mers spre casă“, spre un oraş care încă nu există, aşa cum l-am vazut eu, cu ani în urmă.

Loreley PETROIU

petroiu_loreley@yahoo.com

Articolul Adinei Rădulescu-Tudor, „Artă pe bandă“

Am fost *en famille*, în calitate de pasionaţi, la salonul de benzi desenate la Dalles. Mă aşteptam la mai mult, dar e bine şi aşa, timid, dar existent. Nu întreb de ce nu se traduc şi alte Tintin, de ce erau puţine cărţi străine de vînzare, de ce nici un Astérix, nici un Corto, postere de vînzare aproape deloc. Întreb doar cît va mai dura, de ce nimeni nu se angajează la o injecţie masivă de BD – traduse şi netraduse – la preţ suportabil. Şi-mi vine imediat în minte campania de cărţi de excepţie, la preţ mic, oferită de ziarul al cărui nume nu mai e nevoie să-l pomenesc. Altfel, noroc că ne mai suim în avioane şi petrecem cîte o sîmbătă la FNAC, sau pe la anticari. Ia staţi, se pare totuşi că sînt frustrat! Să ne ajute cineva, avem în plus şi copii de şcoală de crescut şi parcă cu BD mai avem o şansă să-i facem să citească. De la Rahan şi Pif, la Astérix şi Tintin. Vivat, să trăiască!

Sorin PETRESCU

Sorin.Petrescu@lafarge.ro

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Actualităţi

„Mi-a dispărut geanta!...“

– Măh, mi-a dispărut geanta!
– Poftim?!...
– Mi-a dispărut geanta.
– Da' unde era?
– Chiar aici, în cui, sub ochii mei...

...cu care, cel mai sigur, cu 15' mai înainte (cel mult), privisem pe cel care, cu 15' mai tîrziu avea să-mi fure geanta. Da, eu aşa cred, că am dat şi noroc şi am şi vorbit cu cel ce mi-a furat geanta. Dacă nu care cumva o fi chiar ăla de s-a dat la mine. Sau, doar, pur şi simplu, am stat de vorbă la bere?! Nu ştiu, că tu ştii cel mai bine, părerea mea. Uite-aşa am înţeles că nu i-a plăcut de faţa mea. Haide, breh, şi io care credeam că mi-s mai înţelegătoare... Ce Dumnezeu, eram la o bere, sîntem oameni!...

Nu puteai face şi matale o excepţie? Nu puteai să treci cu vederea? Nu puteai să-ţi muţi curu' la job, în loc să mă „lipseşti de bunurile personale“? Uite, io aşa fac: am un serviciu, la care merg aproape în fiecare zi, de pe urma căruia nu cîştig bani mulţi, însă, spre ruşinea mea, nu ştiu să fur!

Iar, altfel spus, mor de curiozitate: cum e să porţi amprentele mele energetice încărcate nu prea pozitiv, „datorită“ matale? Cum o fi să fi aflat că ne-am născut în aceeaşi ţară şi că, poate, sîntem chiar din acelaşi oraş? Poate chiar avem aceeaşi zi de naştere. În fine, aberez, da' măcar acu' înţelege-mă. Sau poate nu ştii cum e cînd ţi se fură chestii. Hai să vedem:

– după ce ai constatat că ţi s-au furat lucruri de-ale tale, în primă fază nu vrei să crezi;

– continui să cauţi, ca disperatul, în toate cotloanele, posibile şi imposibile;

– îţi dai seama că nu le găseşti şi te resemnezi cu pierderea lor;

– totuşi, speri la un „hoţ cu bun-simţ“ care să-ţi înapoieze lucrurile mărunte şi nu cu valoare materială;

– în fine, dacă ţi-au furat şi telefonul, atunci te-apuci să suni;

– constaţi că nu ţi se va mai răspunde vreodată pe acel număr;

– te resemnezi, propunîndu-ţi să mai mergi, măcar o dată, la o bere acolo şi să-i faci cinste hoţului din următorul tău salariu.

Am văzut, aşa, o delăsare totală la „tineretul din zilele noastre“: cei rămaşi cu noi s-au autodeclarat „naţionalişti“ doar pentru că stau la bere în România şi că nu „gustă“ pe cea de „peste“. Şi pentru că în România „e grele“ cu muncile, s-au „resemnat“ şi ei, în „naţionalismul“ lor... şi s-au apucat de furat. Fură orice, oricum, oricînd. Şi pentru că mulţi alţi tineri, cu „poftă de viaţă“, „munceştem“, nu e timp de „naţionalizat“ la nivelul la care o „face“ ei.

Mă văd fericită să ajung în asemenea „sfere“, în care să-mi dau seama că pot şi am cui mulţumi pentru gradul de înaltă desăvîrşire la care am acces şi că acum am înţeles „beneficiile spirituale“ aduse de mentalitatea şi covîrşitoarea trăire produse de acest unic şi de neînţeles (pentru cei ce nu are acces, evident...) „curent“: *hoţia*.

Cu... consideraţie,

Elena Ş.

elena_shulea@yahoo.com

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Fascinaţia rating-ului**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Ruxandra TUDOR
(secretar de redacţie)
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ
Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.dilemaveche.ro
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

Dilema veche este marcă înregistrată a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.850 de exemplare

Abonamente la *Dilema veche*

Vă puteţi abona:

- la sediul redacţiei, str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, Bucureşti;
- trimiţînd prin mandat poştal contravaloarea abonamentului pe adresa redacţiei, în contul RO08BRDE445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, titular Satiricon srl, CUI 18006758, şi expediind pe adresa redacţiei o copie după documentul care atestă plata, însoţită de o scrisoare cu adresa la care doriţi să primiţi revista.

Abonamentul la *Dilema veche* costă 113 lei pentru 1 an, 57 lei pentru 6 luni şi 29 lei pentru 3 luni, cont lei: R008BRDE445SV50236294450.

Abonamentul extern costă 110 de euro pentru 1 an, cont euro: RO93BRDE445SV50236534450.

Relaţii la telefon: 318.22.05.

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Generaţii

Nu încetez să mă mir de succesul pe care îl are, de multă vreme, la noi şi aiurea, ideea de generaţie. Pentru mine, e vorba mai curînd de un concept statistic. Admit că cei născuţi în acelaşi interval de timp împărtăşesc, inevitabil, acelaşi context istoric. Şi că au în comun o sumedenie de păţanii, derivate din contextul cu pricina. Dar faptul că ştiu, ca şi colegii mei de generaţie, ce înseamnă „tezele din iulie“ nu e de natură să creeze, între noi, afinităţi profunde. „Generaţia“ e un fel de colectivizare a destinului individual. Uneori – o scuză pentru eşecul propriu, alteori – un mod, ilicit, de legitimare prin calităţile altora. „N-am reuşit pentru că fac parte dintr-o generaţie «sacrificată»!“ – auzim în primul caz. Iar în cazul al doilea: „Sînt valoros pentru că fac parte din generaţia «de aur», sau pentru că sînt şaizecist, optzecist, nouăzecist etc.“. Ar rezulta că fiecare generaţie stă sub o fatalitate de tip astrologic, ecologic sau climateric. În aerul respirat de unii sînt toxine fatale, în vreme ce în aerul respirat de alţii plutesc salutare vitamine. Pe unii, istoria îi răsfaţă, pe alţii, îi persecută. Nesănătoasă filosofie! Chiar dacă, uneori, conjuncturile par să o încurajeze. Eu cred, dimpotrivă, că nu se poate delega asupra „generaţiei“ problematica nici unui „caz“ particular. Meritul, răspunderea şi culpa fiecărei vieţi trebuie cîntărite în limite specifice, faţă de care „contextul“ joacă doar rolul provocării şi al catalizatorului.

De curînd, a apărut ideea „normativă“ a „generaţiei expirate“. Înţeleg despre ce e vorba şi, în mare, sînt de acord cu argumentele invocate. România e încă adumbrită, în toate domeniile, de „foşti“ care vor încă să fie. E vorba de oameni care refuză să ia notă de evidenţa defazării lor, oameni care nu simt că au ieşit din cursă şi că înţelept ar fi să facă un pas înapoi. Termenul cel mai adecvat ar fi „uzură morală“. A nu pricepe că nu poţi fi *tot timpul* la putere, că „nomenclatura“ nu e o virtute inviolabilă, dobîndită pe viaţă, că specialitatea „socialism ştiinţific“, sau „ateism militant“ nu se poate preschimba, peste noapte, în opusul ei, că scatofagia de pe vremea lui Ceauşescu nu e o bună recomandare pentru rolul de tribun democratic, sau că a fi fost, la un moment dat, prim-ministru sau preşedinte de ţară nu e o calificare eternă, care să te legitimeze în absolut, toate astea laolaltă constituie nu atît o problemă de generaţie, cît o problemă de *caracter*. Sau de inteligenţă. Iar soluţia derivei nu poate fi decît *personală*. Lustraţia poate interveni igienic, pentru a proteja oficiul public de recidivişti ai dictaturii. Dar cum să o aplici în lumea valorilor? Cum să „lustrezi“ impostura, lipsa de talent, nesimţirea, vanitatea lacomă? Cum să legiferezi buna-cuviinţă? Întocmind liste? E meschin şi periculos, ca orice utilizare a stigmatului. Omogenizînd vinovăţia prin cufundarea ei în vagul „generaţiei“? Mai rezonabil mi se pare să laşi mizeria să se stingă, fără exces de purgative principiale. Şi să laşi fiecăruia şansa unei autoevaluări reparatoare. Altfel, vom face din dejecţii victime. Şi vom împărţi naţia pe rubrici: „mari români“, „români expiraţi“, mîine-poimîine „români reformabili“, „români de mîna doua“, „foşti români“, „românaşi“ etc. Evident, se pune întrebarea *cine* are căderea să facă asemenea împărţiri. Recursul la sondaje populare, la „internauţi“ volubili, la voturi mondene, din speţa jocurilor de societate, mi se pare frivol. Nu se poate face ordine în nici un domeniu invocînd „gura lumii“. Iar o „generaţie“ nu devine neapărat valabilă prin inventarierea antecesorilor expiraţi. Ea trebuie, dimpotrivă, să aibă orgoliul de a nu trăi din evacuarea altora, ci, în primul rînd, din resursele excelenţei proprii şi ale unui proiect cu adevărat nou.

cu dilema la croitor

Cînd auziţi cuvintele China şi Adrian Năstase, la ce vă gîndiţi?

Mă gîndesc la bastonul lui Marco Polo, înăuntrul căruia Năstase a ascuns, ca fraierul, sămînţa corupţiei în locul celei a viermilor de mătase.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Reclamă mascată, aberaţie la vedere

Acum cîteva zile, un coleg, de profesie critic literar, a fost solicitat să recomande cîteva cărţi pentru o emisiune a postului public de televiziune. Le-a recomandat şi, desigur, a spus şi numele editurilor care le-au publicat. „Nu rostiţi numele editurilor, că e reclamă mascată“, i-a spus realizatorul emisiunii. „Nu e reclamă mascată, e informare, e referinţă bibliografică“, a replicat colegul. „Mă rog – a mai zis realizatorul – faceţi cum vreţi, oricum vi se taie la montaj“.

Gata. E prea mult. Să ne enervăm împreună, metodic. Mai întîi, puţină analiză de text. În Legea audiovizualului nr. 504/2002, modificată şi completată prin Legea nr. 402/2003, publicitatea mascată e definită astfel: „prezentarea în programe, prin cuvinte, sunete sau imagini, a bunurilor, serviciilor, denumirilor, mărcilor comerciale sau activităţilor unui producător de bunuri ori prestator de servicii, dacă această prezentare este făcută în mod intenţionat de radiodifuzor, în scop publicitar nedeclarat, şi care poate crea confuzie în rîndul publicului cu privire la adevăratul său scop; o asemenea formă de prezentare este considerată intenţionată mai ales atunci cînd este făcută în schimbul unor avantaje materiale, al unor servicii reciproce sau al altor beneficii cu efect similar“. Această definiţie o reproduce cu foarte mici modificări pe cea din Directiva „Televiziunea fără frontiere“ a Parlamentului European şi a Consiliului European. Care va să zică, ne putem acoperi spunînd – ca în atîtea alte cazuri – că „aşa ne cere Europa“. În principiu aşa este, dar – ca întotdeauna – la cerinţa europeană se adaugă sentimentul românesc al suflatului în iaurt, amestecat cu vocaţia naţională pentru „prinţipuri“ şi cu enorma noastră pasiune pentru *interpretare*. Dacă nu ne uităm la doza de dat cu stîngu-n dreptu' conţinută în acest paragraf de lege („în scop publicitar nedeclarat“ şi „adevăratul său scop“ înseamnă sau nu acelaşi lucru? nu e clar!), putem înţelege că el urmăreşte evitarea abuzurilor: să nu se apuce vreun prezentator de televiziune sau de radio, în miezul emisiunii, să vorbească de bine despre vreo marcă, despre vreun produs sau serviciu. N-ar fi corect faţă de concurenţă, de acord. Şi n-ar fi corect faţă de public, care se uită la respectiva emisiune în alt scop decît acela de a primi „recomandări“, iarăşi de acord. Publicitatea, care va să zică, trebuie marcată ca atare şi nu „ambalată“ în cuprinsul emisiunilor.

De aici încolo însă, începe aiureala. De teama CNA-ului sau din propria vocaţie de interpreţi ai legii, unii nu permit apariţia vreunui nume de firmă „din prinţip“, în nici un context. De pildă, sub numele vreunui director de firmă care spune că preţul cărnii va creşte apare formula „director companie prelucrarea cărnii“. Calitatea unei persoane care îşi exprimă o opinie, plasată sub numele său, ţine de *informaţie*, nu de publicitate. În schimb, la ştiri ni se spune sistematic că Petrom a scumpit/a ieftinit benzina: de ce Petrom şi nu celelalte? Pe la posturile de radio care primesc telefoane în direct de la public, se întîmplă ca vreun ascultător să rostească, naiv, un nume de firmă; „aoleu, ce mi-aţi făcut!“, exclamă prezentatorul din studio şi îi taie legătura. Mai departe: tot la ştiri sau în talk-show-uri, auzim formula „un cotidian central a dezvăluit că...“; or, a pomeni numele ziarului în care „scrie că...“ nu e reclamă, e *citare*. Şi mai departe: operatorii care filmează pe stradă trebuie să fie cu ochii-n patru să nu le intre, Doamne fereşte, în cadru vreun panou publicitar ori vreo firmă de magazin. Dacă intră, le blurează la montaj. Asta numai la televiziunile franceze mai poţi vedea: imagini filmate pe Champs-Elysées cu toate firmele blurate; or, firmele şi *boutique*-urile fac parte din peisajul şi cultura locului, fără ele Champs-Elysées ar fi o străduaie largă, pustie şi plicticoasă.

Ceea ce definitivează confuzia este faptul că asemenea „reglementări“ sînt practicate de unele posturi de radio şi TV, iar de altele nu. Toţi dau vina pe CNA, dar nu CNA-ul e problema, ci presupunerile, temerile şi „interpretările“ fiecărui producător, director, contabil sau jurist, de la o instituţie media sau alta. Fiecare a înţeles ce a vrut şi ce a putut. Iar unii sînt convinşi că „aşa e-n Europa“ şi că – asta e – trebuie să ne supunem regulilor. Sigur că „Europa“ e adepta excesului de reglementări în materie de reclamă (spre deosebire de SUA, unde există mai multă libertate), dar nu Comisia de la Bruxelles ne împinge spre aberaţie şi spre cultivarea „prezumţiei de vinovăţie“: ai zis un nume de marcă; înseamnă că faci reclamă mascată, eventual „în schimbul unor avantaje materiale“. Dacă mergem în continuare pe această logică, atunci eu propun să suflăm în iaurt pînă la capăt: videoclipurile să fie date fără sunet (căci dacă telespectatorilor le place melodia, vor cumpăra tot CD-ul!) şi să fie blurate chipurile scriitorilor care apar la TV (ca să nu se repeadă lumea să le cumpere cărţile şi să-i umple, astfel, de bani). Ar fi o iniţiativă românească pe care i-am putea-o oferi drept model Europei întregi.

DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI

Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!

Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de

DW

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE“ PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2007-2008

„New Europe College“ anunţă concursul anual pentru bursele de cercetare NEC 2007-2008 pentru universitari/cercetători români din domeniile ştiinţelor umaniste, sociale şi economice.

CONDIŢII DE PARTICIPARE

- candidatul trebuie să fie înscris la doctorat sau să aibă titlul de doctor;
- se va acorda prioritate candidaţilor sub 40 ani;
- o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere, fără a pierde din rigoarea disciplinară.

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL

Formularul de participare la concurs poate fi obţinut de la adresa www.nec.ro sau prin e-mail de la asuter@nec.ro

De asemenea, formularul poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17, sau poate fi primit prin poştă (în cazul candidaţilor din provincie).

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 15 decembrie 2006 (inclusiv).

Pentru detalii consultaţi materialele de la adresa www.nec.ro

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (021)307.99.10 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare – sau prin e-mail: asuter@nec.ro

Adresă: New Europe College, str. Plantelor 21, 023971 Bucureşti

ţinerea de minte

„Dar aceasta vă şi reproşez: că luaţi în serios operele şi spusele româneşti, în loc să admiteţi că – pînă acum cel puţin – noi n-am avut decît destine culturale mari (intraductibile ca atare), nu şi opere. Păreţi a o simţi abia cu Camil Petrescu. De la Cantemir pînă la Mircea Eliade, nu operele conving (primul a interesat Apusul doar prin golul umplut în cunoaşterea Imperiului otoman şi prin *Descriptio*). Caracteristic e cazul Hasdeu, care nu lasă nimic decît totul; sau este Iorga, din care nici o operă nu cucereşte, dar fluxul creator e extraordinar.“

(Constantin Noica într-o scrisoare către Ion Ianoşi, la 30 iulie 1987, în volumul lui Ion Ianoşi, *Constantin Noica*, Editura Academiei Române, 2006)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

De ce este Stolojan popular?

Liderii PNL au descoperit cu uimire că platforma Stolojan-Stoica atrage adepţi şi că vreo cîteva zeci de notabili ai partidului au semnat un fel de apel la unitate. Cînd tu dai afară pe cineva şi alţii cer unitate cu acel cineva, asta arată că ai o problemă, oricîte volute diplomatice ar folosi semnatarii apelului.

Uimirea liderilor PNL este surprinzătoare. Era de aşteptat că a doua persoană ca popularitate de pe scena politică va rupe serios din baza electorală şi de cadre a partidului. Oricîte comitete şi comiţii de exclus oameni se întrunesc la PNL, popularitatea nu poate fi decisă pe holuri şi votată în şedinţe. Atunci cînd a exclus pe bandă grupul Stoica-Stolojan, conducerea PNL nu doar că a încălcat bunul-simţ care permite membrilor unui partid democratic să-şi critice conducerea, dar a făcut şi o imensă greşeală de calcul: cîtă vreme se manifestă în cadrul partidului, chiar dacă îţi sînt inconfortabili, îi mai poţi controla printr-o combinaţie de posibile recompense şi probabile pedepse („nu vrei o funcţie?"; „poate te dau afară!"). Odată excluşi, ei au nu doar libertatea, ci şi interesul să se manifeste cu toată forţa împotriva conducerii care i-a exclus. Pare că şefii liberali actuali au crezut sincer că excluderea din partid înseamnă finalul, retragerea, că fără partid nu mai însemni nimic. Şi acum se arată surpinşi: „uite, dom'le, noi l-am dat afară şi el tot mai mişcă!".

Nu doar că mişcă, dar îi mişcă şi pe alţii. Cum peste tot în PNL conducerea se alege pe liste, inevitabil rămîn întregi grupări pe afară. Practic, fiecare filială a PNL are o grupare dominantă şi una disidentă, de aici şi numărul comitetelor de sprijin pentru Platforma Liberală. La asta se adaugă atractivitatea popularităţii lui Stolojan.

Politica românească este încă puternic personalizată. Liderii fac partidele, nu invers. PD a fost în formă cîtă vreme Petre Roman însuşi era un lider veritabil, nu un patetic invitat permanent la OTV. Cînd Roman s-a apropiat, el, personal de pragul insignifianţei, şi partidul risca să dispară, fiind ridicat abia ulterior de Traian Băsescu. Singurul exemplu cînd un partid a făcut un lider, a fost cel al lui Adrian Năstase. Cum transplantul nu a reuşit, Năstase s-a prăbuşit pentru că el, personal, nu avea substanţă. Era modelul vechiului nomenclaturist: nu îl alegea nimeni, datora totul partidului.

Spre deosebire de Tăriceanu, Stolojan oferă o perspectivă: propria popularitate şi alianţa viitoare cu Traian Băsescu. Oamenii cunosc sondajele şi acţionează ca atare. Băsescu şi Stolojan înseamnă primele locuri în topul popularităţii. Tăriceanu et comp. înseamnă pierderea în coloană. Cei care nu au nimic de pierdut în prezent, dar aşteaptă ceva pentru viitor, au sărit repede în barca Stolojan. Este un calcul pur raţional şi profund pragmatic. În schema lor, la Platforma Liberală se împart deja funcţiile de miniştri şi parlamentari, pentru înlocuirea actualilor miniştri şi parlamentari PNL.

Faptul că Stolojan rămîne atît de popular în sondaje este totuşi destul de interesant şi greu de explicat. Vorbim de o persoană care a dat un colosal semn de slăbiciune cînd s-a retras, în 2004. Iar slăbiciunea nu este apanajul învingătorilor, mai ales în politică. Mai mult chiar, nu a dat nici o explicaţie clară pentru acel moment, lăsînd imaginaţia publică să zburde în voie, motiv pentru care ieşiri de genul Cosmin Guşă, care l-a acuzat că ar fi ofiţer acoperit, mai sînt încă băgate în seamă. În plus, Stolojan este un adevărat anti-orator, pare prins într-o permanentă luptă cu cuvintele, care fug de el. Nici măcar nu este un om proaspăt. Dimpotrivă, are un trecut consistent în această tranziţie politică, de la mandatul de prim-ministru în 1991-1992, la susţinerea lui Iliescu în 1996 şi candidatura ratată din 2000. Şi atunci cum de este popular Stolojan? Pentru că oamenii îl văd reţinut şi serios. Iese astfel din pluton. Se remarcă prin absenţe prelungite şi prin nespectaculozitate aşezată atunci cînd apare. Oamenii îl văd pe Stolojan ca un om politic „altfel".

Avem o clasă politică unde domină dorinţa disperată de a ieşi pe sticlă şi de a avea ziarişti la conferinţele de presă. Se întreţine astfel un fals clasament politic: numărul de apariţii este echivalat cu popularitatea. Nu contează că primim permanent dovezi că nu este aşa. Un Cosmin Guşă nu creşte în sondaje oricîte fumigene băgate în seamă de presă lansează. Politicienii noştri trăiesc cu iluzia că, dacă apari la televizor cît mai mult, eşti şi ascultat, şi votat cît mai mult.

În schimb, Stolojan se remarcă prin discreţie. A avut mai puţine apariţii în 16 ani decît Guşă în jumătate de an. A stat

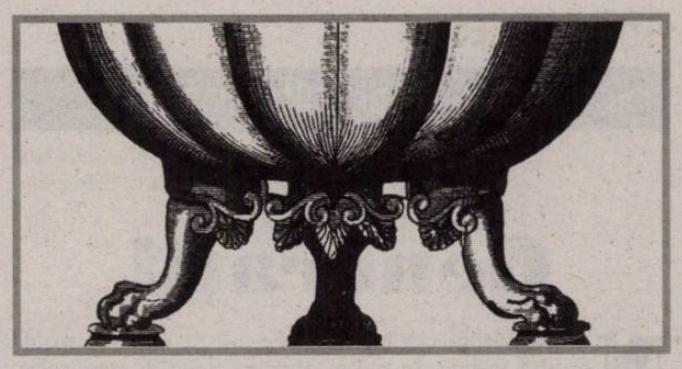

aproape 2 ani la Cotroceni, perioadă în care a dat doar cîteva interviuri. Nu se înghesuie să apară şi asta nu pentru că ar fi un geniu al comunicării, ci pentru că nu îi place. Iar atunci cînd apare, totuşi, oamenii îl ascultă pentru că pare un eveniment: a mai ieşit Stolojan.

În plus, are permanent aerul că vorbeşte despre chestii serioase – politici, bani, investiţii, rezultate etc. – spre deosebire de ceilalţi, care se ceartă şi se bălăcăresc. I-a răspuns scurt lui Cozmin Guşă, zicîndu-i că spune prostii şi a trecut la altceva. Raoul Girardet dă, în a sa *Mituri şi mitologii politice*, exemple din Franţa anilor '50 care seamănă uimitor cu evoluţia lui Stolojan. Acest aer de om care apare rar şi spune lucruri serioase întreţine mitul Stolojan, mit ce funcţionează de cînd a fost prim-ministru şi nu e altceva decît o clasică activare a mitului salvatorului în versiune tehnocrată .

presa despre...

Un caz aparent minor

„Destui vor fi fost dezamăgiţi la aflarea veştii că Adrian Năstase a fost trimis în judecată pentru nişte «amărîte de termopane». Şi-or fi imaginat, poate, un mare «proces al trădării naţionale», cu inculpatul condamnat dinainte, judecat sumar şi trimis direct în faţa plutonului de execuţie, ca să le fie tuturor învăţătură de minte şi cine-o mai face ca el, ca el să păţească! Să fim serioşi, în România nu trebuie să se întîmple niciodată aşa ceva.

Trimiterea în judecată a fostului prim-ministru pentru – totuşi! – acte de corupţie este pînă la urmă un semn că nimeni nu e deasupra legii. Justiţia nu operează cu judecăţi globale, iar procurorii se concentrează asupra faptelor pe care cred că pot să le probeze. Ei sînt acum convinşi că Adrian Năstase, în complicitate cu soţia lui, a abuzat de funcţia deţinută, a primit mită şi a practicat şantajul, iar sumele încasate necuvenit s-ar ridica la aproximativ 1,3 milioane de euro. O fi puţin? (...)

România nu are mecanismele politice pentru a contracara furtul cu acte. Cu procurorii şi judecătorii e greu. Însă cu Fiscul, cu controlul strict al averilor demnitarilor şi cu stabilirea clară a incompatibilităţilor da, s-ar putea. Cei aflaţi în frunte s-ar simţi oricînd supravegheaţi, în interesul public, iar orice avere cîştigată în timpul mandatului şi cu justificare subţirică le-ar atrage prăbuşirea politică. Din păcate, clasa politică dovedeşte pe acest teren o solidaritate uimitoare. Dovada? Masacrarea, într-o veselă cîrdăşie putere-opoziţie, a legii Agenţiei Naţionale de Integritate, care exact cu asta ar fi urmat să se ocupe: cu supravegherea averilor şi incompatibilităţilor. Aşa că nu avem de ce să ne mirăm ori să ne indignăm că justiţiei îi mai rămîn doar cazurile – aparent! – minore." (Ovidiu Nahoi, *Evenimentul zilei,* 14 nov.)

„Nu ştiu ce a fost şi ce este mai greu de privit, trufia cu care Adrian Năstase scruta lumea în culmea puterii sale, şi care i-a fost fatală, sau figura aproape lichidă, de utecist cărunt care-şi plînge acum de milă în vreme ce este epurat de organizaţia de bază. Cînd presiunea creşte, unii politicieni se rup, alţii încep să curgă. Iar alţii rezistă pînă la capăt: Nicolae Ceauşescu. Încerc să mi-l închipui pe dl Năstase în unul dintre cei 15 ani de puşcărie care-l pasc, în zeghe şi cu gamelă în mînă – nu reuşesc. Cînd vrem să hotărîm dacă votăm un candidat, încercăm să ni-l imaginăm în postura de preşedinte; propun să-l plasăm mental de-acum şi în curtea închisorii sau cu spatele la zid: să vedem, ar avea faţă?" (Cristian Tudor Popescu, *Gândul,* 14 nov.)

Merită menţionat şi un alt „editorial": în *Ziua,* Ion Barbu desenează un Adrian Năstase căruia o doamnă legată la ochi (s-ar zice că e Justiţia) îi înfige o spadă în spate. Împricinatul întreabă: „E de Toledo?" **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Ajutor!

E prima oară cînd folosesc *Dilema veche* în felul ăsta: vă rog să mă ajutaţi. Nu neapărat pe mine, ci pe cîteva mii de locuitori din satul Bîrla, judeţul Argeş. Întîmplător, satul meu.

Care e durerea lor? Nici una de care să ne pese. N-au haine frumoase, n-au veceu în casă, n-au apă plată cu lămîie şi nici cont în bancă. OK, unul are: proprietarul birtului. Dar şi-ăla e cont de credit, că şi-a luat utilitară... Cei mai mulţi sînt refugiaţi de la uzina „Dacia", alungaţi de moravurile franţuzeşti lipsite de înţelegere pentru scosul de piese, pe şest, din uzină. Alţii sînt supravieţuitorii CAP-ului, uimitor de bine întorşi la condiţia antebelică de mic proprietar cu ambiţii minuscule. Cei tineri trec prin şcoală cu viteză, preocupaţi devreme de lectura etichetelor de bere la *pet* şi fugăritul fetelor, după discotecă. Cîţiva îşi îndulcesc sărăcia cu raiduri prin locuinţele vecinilor – nimic spectaculos însă, la fel ca întreg destinul satului. Fiii săi cei mai ajunşi de pe la oraş sînt îndeobşte funcţionari şi militari – îi vezi în fiecare sîmbătă, perpetuînd tradiţia din anii '80 a umplerii portbagajului la origini. În sat nu s-a întîmplat niciodată nimic, după cum spune şi monografia scrisă de bunicul meu acum vreo 50 de ani. Ultima chestie cu adevărat interesantă a fost răscoala de la 1907, soldată cu un modest incendiu şi nici o victimă umană.

Ei bine, poate că e momentul să deranjăm puţin echilibrul de forţe între lene şi plictiseală, atît de caracteristic unei aşezări paşnice din Balcani. Cum? N-am nimic spectaculos în minte: doar o bibliotecă publică.

Trebuie să vă spun de la început că n-am consultat comunitatea înainte să mă apuc de treabă. Cînd am făcut-o, am aflat că era mai bună o staţie de benzină, nu una de cărţi (cel puţin aşa zic toţi vecinii, dezamăgiţi!). Însă e prea tîrziu pentru asta, odată ce bojdeuca pe care am cumpărat-o acolo nu permite, prin aşezarea geografică, decît accesul pe jos. Maxim cu trei volume din *Encyclopedia Britannica,* aşezate ca dubla de porumb, pe cap.

Sigur, admit că avem o problemă în tentativa de asalt literar asupra satului: nimeni nu citeşte. Chiar şi cînd ajung acolo, cărţile sînt puse imediat la treabă, la ultimul serviciu pe care îl mai pot face speciei umane: tăiate în bucăţi pătrate, în veceul din fundul curţii. Nu e elegant şi patează cîteodată, însă nici nu-ţi bulversează sistemul de valori. Nu rişti o lectură devastatoare. Nu-ţi pui probleme pe care nici autorul, cît e el de deştept, nu e în stare să le rezolve.

Totuşi, chiar dacă statistica e împotriva noastră (şi de fapt nu ştim asta, odată ce n-am auzit de studii serioase şi recente în privinţa mobilităţii pe scara socială a tinerilor de la sate), merită să încercăm să salvăm doi-trei copii. Să-i salvăm de la ce? În primul rînd, să-i salvăm de la televizor, de la discursul lui Gigi şi isteriile Oanei. De la o viaţă de uitat la alţii, cu cinzeaca alături. Să-i salvăm de modelele pe care le injectează intravenos societatea de cablu TV din comună. Să-i scăpăm de pofta de a copia succesul unor oameni fără carte, fără har şi – mai ales – fără nici un sens.

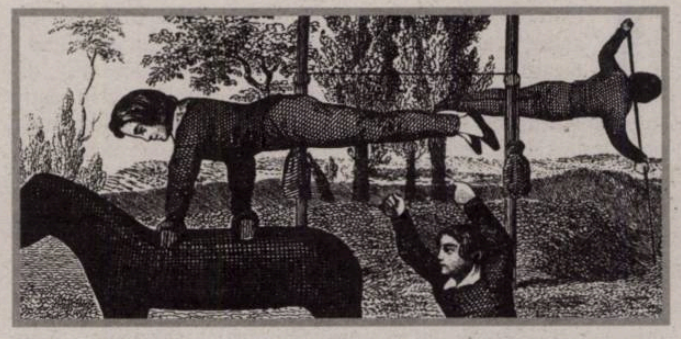

Va fi greu, însă tot statistica ne spune că la o mie de copii, trebuie să fie măcar cîţiva care să aibă în ei gena lecturii, pofta de a afla mai mult. Astăzi, chiar să şi vrea, copiii ăştia n-au de unde lua cărţi cu care să-şi facă cheful ăsta. O sută de mii cît costă cea mai ieftină carte e o sumă mare în satul meu, iar drumul pînă la Piteşti după ea adaugă alţi doi poli...

Recunosc, e o întreprindere pînă la urmă egoistă. Intenţionez să mor în satul ăla şi nu vreau ca la bătrîneţe să fiu înconjurat de cei pe care acum media îi pregăteşte pentru o viaţă de bătut cu pumnul în piept, în masă şi – foarte probabil, pînă la urmă – în semenii lor.

Dar titlul articolului e „Ajutor!" şi chiar asta vreau să vă cer la sfîrşit. Dacă aveţi cărţi de dat sau rafturi pe care să le punem, daţi-mi de veste. Faceţi o faptă bună şi n-am să spun nimănui. Promit.

lucian@signfactor.ro

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Împărţiri, reîmpărţiri

Referendumul din octombrie cu privire la statutul regiunii Kosovo a fost încă o etapă în prelungirea provizoratului: nici cei direct interesaţi, albanezii şi sîrbii, locuitori ai acestui teritoriu, nici reprezentanţii organismelor internaţionale, care veghează la menţinerea fragilului echilibru de acolo, nu pot pune pe masă o soluţie satisfăcătoare pentru ambele părţi. Textul noii Constituţii sîrbe, aprobat de 52% dintre cei peste 50% dintre alegătorii prezenţi la vot, consfinţeşte, în preambulul său, statutul regiunii Kosovo: este parte integrantă a Serbiei. Nimic nu e mai puţin sigur decît durata acestei afirmaţii.

Bisericile şi mănăstirile ortodoxe construite în secolul al XII-lea, în ceea era pe atunci inima Imperiului Sîrb, au căzut o sută de ani mai tîrziu sub stăpînirea Imperiului Otoman, situaţie în care s-au găsit timp de 5 secole: sîrbii au plecat sau au trecut la religia învingătorului. După cel de-al doilea război mondial, ca parte a Iugoslaviei Federale, sub Tito, Kosovo se bucură de o autonomie binevoitoare, pînă la autoguvernare (1974). În 1981, tentaţiile separatiste ale provinciei sînt lichidate cu ajutorul armatei, iar în 1987, viitorul preşedinte Slobodan Miloşevici, într-un discurs devenit celebru, promite minorităţii sîrbe că o va apăra în orice condiţii. În 1989, Miloşevici suspendă autonomia de care se bucura pînă atunci provincia, în 1990, liderii albanezi declară independenţa; Belgradul dizolvă structurile de putere de la Pristina, muncitorii şi funcţionarii albanezi sînt concediaţi. Grevă generală. Sub conducerea lui Ibrahim Rugova, se organizează structuri paralele de învăţămînt, de administraţie, dar faţa paşnică a luptei pentru independenţă este dublată de pregătirea de luptă: se organizează şi se înarmează formaţiunile de rezistenţă – Armata de Eliberare a Kosovo. Tensiunile devin conflict deschis în 1998 cînd, în urma unui atac brutal al armatei sîrbe, sute de mii de civili albanezi iau drumul refugiului. Ultimatumul NATO este desconsiderat de sîrbi, negocierile sub control internaţional sînt mereu la limita eşecului, pe teren cine poate să ucidă o face, şi veştile despre aceste masacre creează, într-o parte a opiniei publice mondiale, presiuni pentru o intervenţie. Aşa trece NATO la loviturile aeriene împotriva Belgradului, acţiune a cărei justificare legală şi morală rămîne de demonstrat, dar a cărei eficienţă pacificatoare s-a dovedit: Miloşevici şi-a retras trupele, Armata de Eliberare din Kosovo a fost de acord să depună armele şi s-a ajuns chiar la o soluţie de compromis, o administraţie internaţională reglementează funcţionarea unei regiuni care este şi nu este Serbia.

Statutul final rămîne o problemă greu de rezolvat pentru că nimeni nu poate garanta că sîrbii rămaşi în provincie se vor bucura de un statut egal cu cel al majorităţii, iar comunitatea internaţională s-a implicat în acest conflict tocmai pentru că albanezii – pe atunci minoritari – erau victime ale discriminărilor. Prin amînarea unei soluţii cu caracter definitiv nu s-a produs un provizorat acceptabil, cei 19 morţi de la Mitrovica (2004), atentatele, exploziile sînt semne ale unei tensiuni gata să spargă pojghiţa aparenţelor paşnice. Albanezii au puterea *de facto* şi conduc regiunea din 1999, de cînd au intrat acolo forţele NATO. Sîrbii au de partea lor principiul suveranităţii şi al integrităţii teritoriale justificat de istorie.

Populaţia din Kosovo are în vedere referendumul prin care Republica Muntenegru s-a declarat independentă. Dar referendumurile secesioniste din Transnistria şi Osetia de Sud nu sînt recunoscute pe plan internaţional, insistenţa regiunii Kosovo riscă să se includă în acelaşi cerc de probleme, deşi situaţiile şi argumentele diferă fundamental. Dar văzute din marile capitale europene, nuanţele dispar: de acolo se văd mici fragmente de teritoriu, locuite de populaţii cu un acces întîmplător la civilizaţie şi cu un mare potenţial de violenţă. Dacă regiunea Kosovo devine independentă, soarta sîrbilor, care mai locuiesc încă acolo, nu e deloc sigură şi s-ar putea ca ei să ceară o nouă reîmpărţire, în aşa fel încît teritoriul unde alcătuiesc o populaţie compactă să se poată uni cu Serbia. Ceea ce ar însemna o redesenare a graniţelor, în funcţie de compoziţia etnică a populaţiei. Dacă flutură ispita extinderii, Uniunea Europeană va trebui să contribuie la găsirea unor soluţii, alta decît cea a statelor omogene etnic. Dacă le întoarce spatele, marginile de azi riscă să fie supuse contaminării.

globul cubic

Candidatul

Aproape toate posturile de televiziune europene au experimentat formatul emisiunilor *Big Brother*; dispreţuit de critici, apreciat în mod diferit de privitori, spectacolul care şi-a organizat minuţios spontaneitatea şi imitarea realităţii, a avut şi efecte secundare prin propulsarea unor vedete din rîndul anonimilor. În Serbia, emisiunea a impus – se pare – un nou erou popular: Miroslav Djuricic, devenit celebru nu prin ceea ce a acceptat, ci prin ceea ce a refuzat.

Apicultor în Kupinovo, sincer, ingenios, cultivat, aşa cum sînt oamenii inteligenţi care ajung la cultură pentru că vor, nu pentru că trebuie, lui Miroslav Djuricic i s-a atribuit iniţial un rol de umplutură. În cadrul comunităţii alcătuite din cei 12 locatari, „el era cel căruia i-e frică de întuneric, roagă să fie ţinut de mînă înainte de a adormi, îşi spală picioarele în piscină, un handicapat simpatic... Şi-a ţinut în mod eroic promisiunile. Datorită farmecului său şi permanentei lui bune-dispoziţii, a fost apreciat ca fiind cel mai nostim locatar" (*Vreme*, Belgrad). De pe această platformă a început să emită opinii politice, în răspăr cu nevrozele colective, să se plîngă că nu are cu cine vorbi despre filmele lui Kurosawa, despre cărţile preferate. I-a sedus pe spectatori prin libertatea lui de gîndire, printr-un bun-simţ aplicat. Lovitura de graţie a dat-o în ultima săptămînă cînd, fiind aproape sigur că îi va reveni cîştigul de 100.000 de euro, s-a decis să părăsească emisiunea, declarînd că nu mai poate suporta prostia colocatarilor săi: „Banii nu înseamnă totul în viaţă. Important e să rămîi om" – a declarat el, în septembrie, înainte de a trînti uşa. A fost suficient pentru ca să apară propunerea de a candida la preşedinţia ţării, propunere reluată pe numeroase site-uri Internet, pe forumuri şi bloguri. „Fiecare dintre colocatarii săi reprezenta un strat al societăţii sîrbe, el a devenit personificarea unei Serbii mai bune, împăcată cu sine, amalgam imposibil acum, dar predestinat succesului şi simpatiei generale" – încheie acelaşi ziar belgrădean. Partizanii săi ar trebui însă să ia în calcul şi ipoteza retragerii sale din competiţia prezidenţială. (**M. B.**)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

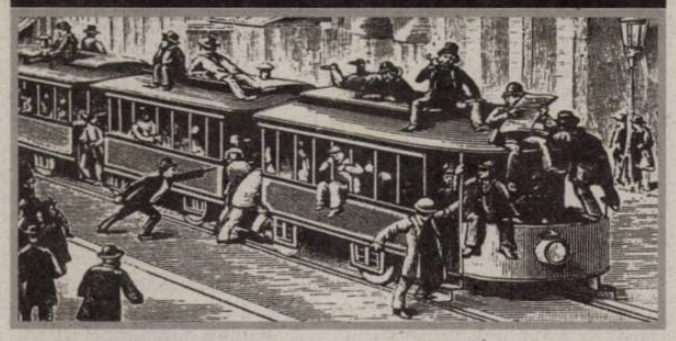

Vremea democraţilor

Pentru orice observator cît de cît avizat al spectacolului politicii americane, rezultatul alegerilor de la 7 noiembrie nu este deloc surprinzător. Cam din vară, se putea spune, cu crescîndă certitudine, că democraţii vor cîştiga aceste alegeri. Observa unul dintre comentatorii lui *Washington Post:* la alegerile parţiale din 2002, George Bush a fost principala armă electorală cu care candidaţii republicani au învins pe democraţi; patru ani mai tîrziu, deşi George Bush a rămas un mare *fundraiser,* candidaţii republicani nu ştiau cum să facă mai bine să transmită spre electorat mesajul că nu au legătură cu preşedintele. Firesc, dacă ne gîndim că, în preajma alegerilor parţiale din 2006, în jur de 60% dintre americani erau nemulţumiţi de preşedintele lor. La prezidenţialele din 2004 totuşi, Bush a cîştigat alegerile cu o diferenţă aproape istorică în votul popular. Ce s-a întîmplat în aceşti doi ani?

Cauzele recolorării dramatice a peisajului politic washingtonian în albastru sînt, fără îndoială, multe şi conjugate. Mă aştept ca acesta să fie doar începutul – dacă democraţii oferă americanilor cîteva lucruri despre care am să vorbesc mai jos, e foarte posibil ca una dintre noile lor stele – fie Hillary Clinton, fie Barack Obama – să ajungă în Biroul Oval începînd cu 2008. Nu ştiu dacă strategii democraţi s-au gîndit la aşa ceva, dar un tichet comun „Obama-Clinton" sau „Clinton-Obama" ar fi foarte greu de bătut, chiar şi de cineva cu popularitatea şi carisma senatorului McCain. Dar, să ne oprim cu speculaţiile şi să revenim la analiză.

După opinia mea, în momentul în care marile ziare au devenit constant critice la adresa administraţiei Bush, echilibrul s-a rupt şi democraţii au putut sprinta spre victorie. Cele două mari curente americane, liberalii (de stînga) şi conservatorii (de dreapta) sînt relativ egal susţinute la televiziuni, deşi pasionalii de stînga sau de dreapta spun că televiziunile sînt complet acaparate de partea cealaltă. Însă, momentul în care giganţii presei americane, *New York Times, Washington Post, Chicago Tribune, Los Angeles Times* şi alţii asemenea s-au plasat în mod constant împotriva administraţiei Bush, şi asta s-a întîmplat cam acum un an de zile, echilibrul s-a rupt. Ziarele au cîştigat alegerile, pentru că ele au fixat agenda dezbaterilor, o agendă după care republicanii nu puteau decît să piardă. Au fost ocultate subiectele care îi avantajau electoral pe republicani, precum chestiunea avortului, a secularizării agresive a societăţii, mariajul homosexual şi, în general; cauzele promovate de liberalii americani de extremă stîngă, care ating profund fundamentul valorilor societăţii tradiţionale americane, ca şi tema economiei care a început să dea semne bune. In schimb, au fost puse în atenţia oamenilor alte teme (precizez: la fel de importante, dacă nu chiar mai importante!) precum războiul din Irak, abuzurile împotriva libertăţilor fundamentale (scandalul ascultării telefoanelor, al închisorilor la limita legii, al interogatoriilor prin tortură etc.), deteriorarea imaginii Americii în lume. Lipsa de rezultate vizibile în Irak a fost una dintre cauzele principale ale deteriorării administraţiei Bush. Publicul a votat pentru schimbare în Irak. Rămîne, desigur, întrebarea „în ce va consta această schimbare?", căci democraţii nu prea au articulat-o în campanie. Nancy Pelosi a lăsat să se înţeleagă ceva cînd a spus unui realizator TV prorepublican că, în opinia ei, războiul din Irak nu e parte a războiului antiterorist – aşa cum spune preşedintele Bush – şi că partidul său va dezangaja treptat forţele americane din războiul din Irak pentru a le pune să lupte, într-adevăr, cu teroriştii. Totuşi, toată lumea e de acord că o retragere precipitată din Irak ar duce la un dezastru. La fel, toată lumea vede că prelungirea prezenţei în Irak nu duce nicăieri. Chiar şi preşedintele Bush, cu mult mai concesiv spre sfaturi realiste după înfrîngerea din 7 noiembrie, pare să accepte acest lucru.

Cred, de asemenea, că retorica administraţiei Bush, care i-a convins pe americani şi în 2002, şi în 2004, şi-a pierdut, acum, substanţa. O retorică puternică, mobilizatoare, credibilă acum doi ani şi acum patru ani, este, azi, neadaptată la realităţile din teren. Mantra discursului public american, *stay on message,* nu merge mereu. Cînd eşti întrebat despre oameni ridicaţi de pe stradă din ţările lor, duşi la Guantanamo în cel mai deplin secret, interogaţi brutal şi eliberaţi după doi ani pentru că s-a dovedit că nu au de-a face cu terorismul, nu poţi să o ţii tot cu „lupta pentru libertate". Americanii, un popor cu un acut simţ al legalităţii, nu sînt indiferenţi la aşa ceva. Cînd administraţia Bush a început să piardă proces după proces în legătură cu ascultările de telefoane şi cu deţinuţii de la Guantanamo, gradul de aprobare populară a preşedintelui a scăzut constant. Americanii au înţeles că e posibil ca preşedintele lor să facă, poate din prea mult zel, lucruri la limita legii. Americanii nu vor accepta niciodată aşa ceva.

În fine, eu cred că vremea unei schimbări chiar sosise. O elită politică conservatoare, care a dominat Washington-ul mai bine de 10 ani, s-a epuizat. Vremea democraţilor a sosit. În plus, se pare că a sosit vremea unui nou fel de democraţi. Un recent articol din *New York Times* arată că aproape toţi cei nou-veniţi în Washington, adică persoane care cîştigă acum pentru prima oară un loc în Congres sau în Senat (şi nu sînt puţini: 41 de congresmani şi 9 senatori) vin cu gînduri bipartizane. Aceşti „bipartizani", majoritatea democraţi, au cîştigat împotriva unor republicani ireductibili, tocmai pe ideea că, odată ajunşi la Washington, vor lucra pentru ca divizarea Americii să ia sfîrşit. Din cîte se pare, ei îşi înţeleg bine mandatul şi ne putem aştepta la un nou fel de a face politică în America. La rîndul său, înţelegînd bine sensul înfrîngerii, George Bush a făcut primele gesturi fără echivoc în direcţia reconcilierii.

Republicanii au acum ani buni în faţă pentru a se regrupa, a strînge noi energii şi a reveni cînd, epuizaţi, democraţii vor pierde. Jocul democraţiei americane e fascinant şi, mai ales, sănătos. Cei care spun că imperiul american se apropie de sfîrşit, greşesc. Resursele modelului american sînt departe de a se fi epuizat, de vreme ce sistemul se poate reaşeza şi reîmprospăta după propriile reguli.

ready made

„Programul nr. 15 (program adecvat pentru concediu). *Exerciţiul 5.* Părinţii stau faţă în faţă şi îl ţin de mîini şi de glezne pe copil în atîrnat culcat facial: de voie execută ritmic balansări laterale, însoţind mişcările cu cîntecul «Hai la groapa cu furnici». Se execută în reprize scurte în funcţie de posibilităţile şi dispoziţia copilului."

(Gîneta Stoenescu, *Culturismul pentru femei,* Editura Sport-Turism, 1982)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Mic tratat de chiciologie

18º

Ăi de ciocăneau seceri
şi secerau ciocane
au (stră)nepoţi tinègeri
cu moace-americane

ce,-n marginea piscinei
cu trepte de-alabastru,
pariază cum că cine-i
capabil, în albastru-i

ca-n filme, să se pişe
cît mai departe,-n ciuda
diverselor afişe
care-ţi indică buda

ca loc pentru micţiune, –
rămase, cum e logic,
la stadiul de ficţiune
de ordin urologic.

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIX FM
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
5
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Euro-(par)lamentări

Alarmă! Un român în pericol!

Dragă dle Văcăroiu, pur şi simplu nu-mi vine să cred că, iată, a mai trecut o lună de la ultima mea scrisoare. Mai ieri parcă era încă vară, iar pomii, şi ei, cîntau tinereşte, cu creştetul bolţii încă verde; o păsărică-şi făcuse cuibul chiar în streaşina biroului dvs., fiind şi ea martoră la travaliul intens pe care, fără răgaz, îl dăruiraţi – ca să mă exprim astfel – bunului mers al Camerei superioare.

Şi, de la ultima mea scrisorică, cîte nu s-au mai întîmplat! La Bruxelles, e tot mai sigur că neamţul Poettering – din Partidul Popular – va fi noul preşedinte al Parlamentului European. În Pipera, e la fel de cert că dl Prigoană a mai născit de trei ori şi a mai divorţat o dată. La Craiova, „Universitatea" a mai luat bătaie de cîteva ori acasă. La Bucureşti – apropo de casă –, dl Năstase Adrian a tot trecut pe la a cincea adresă a sa din ultima vreme, DNA. Dar să vedeţi, dle preşedinte, ce i s-a întîmplat unei englezoaice cu care aţi fost coleg de leat şi – măcar o vreme – coleg de doctrină. Numele ei: Anita Halpin. Vîrsta ei: cam ca a dvs., dar, fiind o doamnă, nu contează. Visul ei: să nu fie doamnă, ci tovarăşă. Funcţia ei: secretar general al Partidului Comunist al Marii Britanii.

Ei, da, dle Văcăroiu: se pare că *tov.* Halpin a mîncat ceva răhăţel cînd era copilă (cu rahatul maturităţii ştiţi şi dvs. cum era, partidul ţi-l punea în faţă şi depindea de om dacă lua cu linguriţa sau cu polonicul); altfel, de unde atîta noroc!? Rudele sale (care au certat-o toată viaţa că s-a înhăitat cu comuniştii – cum probabil v-or fi certat şi bunicii dvs. (Dumnezeu să-i odihnească!) i-au lăsat moştenire un tablou *(Scenă de pe o stradă berlineză)* de E.L. Kirchner – pictor german din secolul trecut – şi, ţineţi-vă bine, s-a dus camarada Halpin cu pînza la o licitaţie la Casa „Christie's" din New York şi un amator i-a şi dat pe ea, scurt, 38 de milioane de dolari. Iată că şi în Anglia (nu numai la noi) foştii comunişti ajung relativ uşor milionari în valută!

Şi-acuma trec la problema serioasă: nu ştiu dacă moştenirea comunistei britone o fi cauza, dar să ştiţi, dle Văcăroiu, că dl J.-M. Le Pen, liderul Frontului Naţional francez, e supărat rău! Da' rău! Atît de rău încît l-a pus pe mîna sa dreaptă – Bruno Gollnisch – să urzească un plan de unire sub aceeaşi siglă a tuturor partidelor de extremă dreaptă din Parlamentul European. Pînă acum, în PE erau trei grupuri mari: popularii, socialiştii şi liberal-democraţii. Şi e foarte posibil să apară şi al patrulea – al extremei drepte.

A 25-a epistolă – cu avertisment! – către preşedintele Senatului

Dl Gollnisch e optimist: cel tîrziu în ianuarie – spune el –, grupul extremei va fi coagulat, în partea dreaptă a sălii de plen de la Strasbourg. Deocamdată, eurodeputaţii extremişti sînt neafiliaţi; condiţia pentru ca ei să-şi facă un grup e (ca şi în cazul tuturor celorlalţi) simplă: să strîngă 19 eurodeputaţi din 5 ţări diferite.

Cine oare s-ar putea aduna, în ianuarie, lîngă *frontiştii* lui Le Pen (v. *Le Monde,* 12-13 nov. a.c.)? Păi, ar putea veni partidul austriac FPÖ, fost al ex-cancelarului Jorg Haider, actualmente condus de Heinz-Christian Strache (ins care-l reneagă pe Haider ca fiind prea moderat!); sau partidul flamand Vlaams Belang

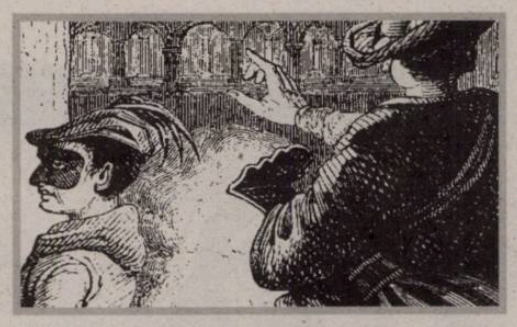

(lider, Frank Vanhecke), care militează pentru spargerea Belgiei şi pentru stoparea imigraţiei; tot acolo ar putea trage şi Mişcarea Socială Flacăra Tricoloră (neofascistă, italiană), condusă de Luca Romagnoli, sau concetăţenii lor din Forza Nuova, dirijaţi de Roberto Fiore; pesemne ar fi bineveniţi şi germanii din DVU (partid antisemit condus de Gerhard Frey) sau NPD (neonazist, lider Udo Voigt); sau spaniolii din Frente Español, prezidaţi de Blas Piñar; sau sîrbii din Partidul Radical condus (din celula sa din Tribunalul Internaţional de la Haga!) de Vojislav Seselj; sau bulgarii din gruparea Ataka, al cărei lider, Volen Siderov, a intrat în turul doi al recentelor alegeri prezidenţiale sofiote. În fine, nu e nici un secret – sper – că dl Le Pen îl aşteaptă şi pe amicul său român cu care s-a tot tras în poză de atîtea ori, dl Vadim Tudor.

Dle Văcăroiu, în fine, ce-o fi o fi. De fapt, nu pentru această informare v-am scris, ci... Nu ştiu cum să încep... Cum oare să pun problema, ca să nu mi-o luaţi în nume de rău?

Problema e cu dl Năstase, de care vorbeam mai sus. Se aude pe aici că l-aţi putea face scăpat de la DNA şi l-aţi trimite europarlamentar. Dle Văcăroiu, nu e treaba mea, dar mă simt dator să vă previn: dacă extremiştii ăştia de dreapta fac atîta caz pentru o comunistă britanică ce şi-a vîndut un tablou, apoi ia imaginaţi-vă ce-ar ieşi dac-ar afla că un socialist din România are *n* case cu parchet de bambus roşu pe jos, tablouri pe toţi pereţii, ferme cu găini şi termopane la toate băile. Dle preşedinte, pe bune, nu vă trimiteţi ex-liderul pe-aici, că vi-l prind *schinhezii* ăştia, vi-l rad în cap, îi iau orgoliile, promisiunile şi fuduliile la numărat şi-ncă cine ştie ce-ar mai fi în stare să-i facă, de ajunge omu' de pomina lumii!

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Povestea unei reviste

În 1996 din entuziasmul unor tineri a rezultat *Revista de Istorie Socială,* o revistă cu ambiţii foarte mari, cu scopuri bine delimitate şi subiecte circumscrise unui anumit domeniu: socialul, fie că este vorba de istorie, de sociologie sau de antropologie. Necesitatea unei astfel de reviste fiind dată de nevoia reînnoirii discursului istoric, de lucrul cu documentul, de redescoperirea arhivelor, de analizarea unor noi subiecte, de interdisciplinaritate: „puţini sînt profesioniştii care mai cunosc astăzi drumul arhivelor, puţini sînt cei care mai cultivă dexterităţile tehnice atît de necesare în descifrarea probelor. Deci cunoaşterea nesatisfăcătoare a izvoarelor, datorită dezinteresului manifest pentru introducerea lor în circuitul ştiinţific, şi suficienţa intelectuală a celor care se mulţumesc cu fărîmele de informaţie oferite de vechile colecţii documentare ar trebui să îndemne la meditaţii amare şi să nască îngrijorare" – se spune în cuvîntul de întîmpinare. O realitate care după părerea mea n-a prea reuşit să se schimbe în cei zece ani trecuţi, cu atîta grabă, din dorinţa unora de a publica orice, citînd în continuare din vechile colecţii sau, şi mai rău, cu „apud".

De atunci au apărut patru numere consistente şi care au urmat cu rigurozitate obiectivele propuse: o parte documentară, cu arhive felurite şi inedite – de la statistici şi catagrafii la testamente, de la condici de cheltuieli la socoteli de case boiereşti, de la sămi de vistierie la catastife, de la izvoare străine la vizitaţiuni ale misionarilor etc. – alese din diferite perioade ale istoriei sau „fragmente" din acele „istorii orale" *(„récits de vie")* deschise cu delicateţe de Irina Nicolau şi a sa Anula, cu mărturiile lui Constantin Drăgoi, şi urmate de amintirile părintelui Constantin Nonea sau ale profesorului de istorie Ioan Clinciu, materiale inedite şi puse acum la îndemîna cercetătorului. Dar partea cea mai densă a revistei este reprezentată de studii ample în care inderdisciplinaritatea şi mai ales noutatea subiectului constituie punctele centrale.

Mă voi opri asupra ultimului număr, tocmai apărut (2006), de departe cel mai bun şi care oglindeşte perfect această permanentă îmbinare între publicarea de documente inedite şi cercetările ce au ca suport lucrul *în* şi *cu* arhivele. Majoritatea articolelor se concentrează în jurul vieţii cotidiene şi dezvoltă, în analize bine scrise, aspecte referitoare la negustorii şi practicile lor comerciale (Mária Pakucs Willkocs), la viaţa Sultanei, fiica lui Mircea Ciobanu (Petronel Zahariuc), la catolicii din Ţara Romînească (Laurenţiu Rădvan), la Nicolae Prăjescu şi anturajul său (Liviu Pilat), la naşterea opiniei publice (Violeta Barbu), la domnii, preoţii şi ţăranii din Transilvania (Sorin Mitu), la bucate şi leacuri de altădată (Maria Magdalena Székely), la jocul de cărţi în anii 1830 (Dan Dumitru Iacob), la procesele de presă de la începutul secolului al XIX-lea (Mihai Cojocaru), la educaţia feminină ca factor de emancipare (Ionela Băluţă).

Cea de-a doua parte combină cercetarea cu publicarea de documente: testamente negustoreşti (Gheorghe Lazăr), vizitaţiunea misionarului franciscan Blasius Kleiner (Paul Cernovodeanu), curtea boierească de la Negreşti (Mircea Ciubotaru), o descriere austriacă despre regiunea dintre Carpaţi şi Siret din secolul al XVIII-lea (Ion Donat şi Şerban Papacostea), un raport de poliţie „ca literatură de observaţie socială" (Andi Mihalache).

Cercetători tineri şi cercetători cu vastă experienţă s-au reunit sub copertele acestei reviste pentru a oferi cititorului o varietate de informaţii spectaculoase, esenţiale pentru scrierea istorică, analize riguroase, dar scrise cu talent, astfel încît să dea posibilitatea chiar şi unui „novice", pasionat de fenomenul istoric, să pătrundă în „misterele" unei societăţi reconstituite pe baze documentare şi nu pe mituri istorice.

Două inconveniente ar trebui totuşi notate: deşi revista şi-a propus să apară anual, din motive financiare ea n-a reuşit să ţină pasul cu timpurile, al doilea ar fi inexistenţa unui plan de difuzare ordonat, astfel încît fiecare număr să ajungă nu numai în importantele centre culturale, ci şi în librării. Toate acestea fac ca valoarea ei să se „risipească" din cauza inconsecvenţei, să fie uitată de la un număr la altul, să nu ajungă în mîinile cui trebuie şi cui ar vrea şi-ar trebui s-o folosească. Dar dincolo de aceste două neajunsuri, care sperăm că vor fi remediate, din moment ce revista a reuşit să se impună datorită ţinutei academice impecabile, nu trebuie uitat că existenţa ei se datorează a trei tineri ieşeni perseverenţi şi ambiţioşi: Mihai-Răzvan Ungureanu, Petronel Zahariuc şi Lucian Leuştean.

Aşadar, *Revista de Istorie Socială* „ne dă de citit", dacă ar fi să reluăm îndemnul *Dilematecii.*

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

Cel mai bătrîn taximetrist din New Orleans

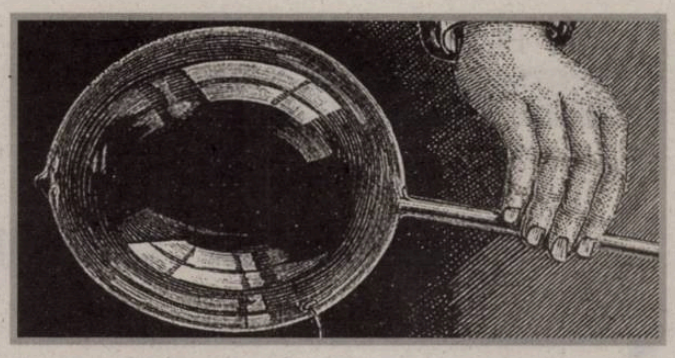

Mi-am luat o oră de rezervă ca să ajung la aeroport, ceea ce ştiam că este prea de-ajuns la New Orleans, asta dacă nu ridică ăştia nivelul de alertă şi încep să vîneze teroristul care zace în fiecare, căci e al dracului de greu să-l găbjeşti şi să-l pui pe tavă. Taxiul a venit la 6 dimineaţa în faţa casei mele, aşa cum promisese compania, şi m-am repezit în el, aruncîndu-mi sacul de voiaj pe bancheta din spate.

– Te grăbeşti? – m-a întrebat taximetristul. Era un bătrîn cu părul argintiu şi cu un aer de mulţumire amuzată.

– Oarecum, dar am ceva timp.

– Ei, atunci o să-ţi spun. Sînt cel mai bătrîn taximetrist din New Orleans, am şaptezeci de ani şi ştiu aproape totul, dar ceea ce am aflat ieri nu ştiam. Nepoata mea, o fată tînără, de 24 de ani, care încă mai locuia la Houston, a murit în somn acum trei luni. Au adus-o aici, ca s-o înmormînteze în cripta familiei, dar în locul ei fusese pus altcineva. Au aşezat-o temporar într-o altă criptă. Ieri au venit cu un buldozer să o ia de acolo şi s-o pună în locul ei de drept. Nu putrezise deloc, trupul ei era la fel de proaspăt ca în ziua în care o înmormîntaseră. Nu am mai văzut nimic de genul ăsta şi, crede-mă, am văzut destule. Ştiu o mulţime de lucruri şi uneori oamenii mă plătesc să le fac un tur, ca ciumecii ăştia de acum cîtva timp care mi-au dat trei sute de dolari pe toată ziua ca să-i învăţ lucruri pe care nu le ştiau, dar chestii de-astea cu morminte închise şi deschise n-am mai văzut.

N-am ştiut ce să-i spun. Nu numai că nu mai văzusem nici eu aşa ceva, dar nu văzusem nici ceva cît de cît asemănător. Taximetristul nu mergea spre aeroport pe drumul obişnuit. Am luat-o pe o stradă dintr-un cartier inundat şi aproape am oprit în faţa unei ruine scălîmbe.

– Asta a fost casa mea, a spus el. A trebuit să mă evacueze cu elicopterul. Apoi a arătat către alte case de pe stradă. Asta era a lui Bartholomew, îl mai ţii minte? Primarul. A continuat să conducă foarte încet, arătînd către fiecare casă de pe stradă. Oameni cu care a copilărit. Apoi salută un bătrîn care ieşea dintr-o rulotă.

Conversaţia lui devenea tot mai animată şi mai savuroasă pe măsură ce treceam pe strada lui, înglobînd sfaturi despre cum trebuie crescuţi copiii, diferenţa dintre copiii de atunci (tata ne mai ardea cîte una) şi cei de acum, dispariţia celor de un leat cu el, oamenii care au murit în timpul furtunii, politichia oraşului şi faptul că, orice-ar fi, el e fericit că e încă în viaţă, căci dragostea este deasupra oricărui răhăţiş material.

Cînd, în cele din urmă, am ieşit de pe strada lui şi am apucat-o pe Airline Highway în loc de I-10 către aeroport, am început să mă întreb dacă mai prind avionul. Airline Highway a adus un alt val de amintiri. Mi-a arătat cîmpul unde îl văzuse pe Jackie Robinson antrenîndu-se, a încetinit în faţa cantonului de cale ferată unde frate-său mai mic, frînarul, şedea între trenuri, mi-a povestit despre locuri care nu mai existau şi mi-a arătat cu degetul toate dîrele de indundaţii lăsate de Katrina. Am aflat totul despre familia lui, despre mulţii lui fraţi şi nenumăratele surori, unii dintre ei oameni de treabă, alţii rătăciţi, fiecare venind cu o lecţie învăţată.

Venise timpul să-i cer să apese pe accelerator dacă voiam să mai prind avionul, dar în mod bizar nu-mi venea s-o fac. Prea frumoase erau poveştile, iar refrenul „De bună seamă ştiu multe, sînt bătrîn şi poţi afla multe de la mine“ mi se tot învîrtea în cap. Chiar dacă pierdeam avionul ăla, mai erau şi altele. Dar ceea ce auzeam era unic. De necrezut, m-a dus la aeroport la timp. L-am întrebat cum pot să dau de el dacă am prieteni care vor un tur al oraşului.

– Sună la Yellow Cab şi spune-le că-l vrei pe Dog.

OK. Am înţeles. Dog. Cel mai bătrîn taximetrist. Cel mai bun povestaş. Tipul care te face să te bucuri că eşti viu pentru că se bucură el însuşi.

traducere
de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Biblioteca

Se făcea că generaţia mea fusese condamnată (sau se hotărîse singură, sau pur şi simplu aşa se întîmplase, nu era prea clar în vis) să meargă la bibliotecă. Amintire din tinereţe, aceasta se petrecea pe sub copacii umbroşi ai parcului din faţa Academiei. Intram cu toţii în linişte, ne aşezam fiecare la cîte o masă şi începeam să scriem. Plini de solicitudine, bibliotecarii-gardieni ne aduceau cîte un nou pachet de coli de hîrtie, ori de cîte ori ni se terminau rezervele. La încheierea zilei, aranjam frumos colile scrise pe colţul mesei, iar bibliotecarii-gardieni le strîngeau şi le aşezau cu grijă în rafturi, la locul lor. Biblioteca era plină de manuscrisele noastre neterminate.

În fiecare zi o luam de la capăt. Ne aşezam în acelaşi loc, unde bibliotecarii aveau grijă să aşeze, puse în ordine, foile scrise în zilele precedente. Din cînd în cînd, cîte unuia dintre noi i se întîmpla să termine. Anunţa atunci şeful de sală, care punea tot manuscrisul pe un cărucior şi mergea împreună cu autorul în sala de festivităţi. Acolo venea şi directorul bibliotecii şi, în prezenţa acestuia, manuscrisul era ridicat cu mişcări lente de pe cărucior şi aruncat foaie cu foaie în flăcările unui cuptor cu foc veşnic. Cînd totul devenea cenuşă, directorul îmbrăţişa autorul, iar acesta avea dreptul la un an sabatic. Eram liberi să ne bucurăm de viaţă!

Pe frontispiciul Bibliotecii era trecută o frază din prima mea carte scrisă, bineînţeles, după 1990: *am scris această carte ca să pot să uit*. (De fapt, n-am scris niciodată această frază, am verificat de îndată ce m-am trezit. Poveste a tot ceea ce făcusem înainte de 1990, cartea avea însă, ce-i drept, menirea unui astfel de joc al uitării şi amintirii...)

Totul pe lumea asta are o explicaţie simplă şi clară, nu-i aşa? Inclusiv visele. În cazul de faţă totul se explica prin faptul că în seara precedentă fusesem la *Depuis qu'Otar est parti*, filmul ales de Cătălin Mitulescu pentru a fi prezentat la Institutul francez (menţionez şi acest detaliu deoarece nimic nu este întîmplător, după cum o să vedeţi). Cu Mitulescu fusesem în urmă cu două, trei săptămîni la o reprezentare-dezbatere pentru studenţi la filmul său, *Cum mi-am petrecut sfîrşitul lumii*. La inevitabilele întrebări – *de ce acest film şi nu altul?; de ce aşa şi nu altminteri?; de ce personajul acela face ceea ce face şi nu altceva?* –, regizorul a răspuns simplu şi generic: aceasta este povestea mea. Acestea sînt amintirile sale şi a simţit nevoia să le reprezinte ca atare – ca să poată să uite şi să-şi vadă, apoi, mai departe de treabă şi de viaţă, am şoptit eu din colţul meu, dar nu m-a auzit nimeni. Cred că ar fi fost însă de acord.

Ceea ce am spus însă cu voce tare, ceea ce m-a şocat la toate aceste filme şi cărţi recente ce povestesc ieşirea din comunism, ceea ce am regăsit în filmul francez, a cărui acţiune se petrece în Georgia, este faptul că generaţia noastră, a celor care, la marea cotitură din 1990, aveau în jur de patruzeci de ani, a ratat ieşirea din comunism şi astfel s-a ratat într-un mod pestriţ, dar sigur. N-am ştiut să compunem povestea vieţii noastre în comunism, astfel încît să-l uităm frumos şi temeinic şi să mergem mai departe, precum vaporul din finalul filmului lui Mitulescu. Am rămas acolo, în comunism, pentru a mărturisi un adevăr de care nu am fost vrednici în restul vieţii, am rămas în trecut ca nişte figuranţi într-un spectacol istoric, angajaţi să ilustreze comunismul cel bun şi comunismul cel rău pentru un public ce se reduce la noi înşine. Am rămas în comunism pentru a încerca să ne răscumpărăm pasivitatea şi a ne da iluzia că trăim în sfîrşit cu adevărat, că noi facem istoria, că sîntem cei care produc realitatea. Şi am reuşit să fim doar producători de *reality-show*...

Nu sîntem însă un caz chiar izolat. În filmul Juliei Bertucelli, dintre cele trei femei singure care încearcă să-şi recompună viaţa după ce Otar, singurul bărbat al casei, a plecat în Franţa să lucreze (şi să moară), doar mama, cea din generaţia mea, este marea pierzătoare. Ea îşi ratează viaţa de femeie pînă în ultima clipă şi eşuează atît ca fată a mamei, cît şi ca mamă a fetei, bunica şi nepoata reuşind să comunice peste capul acestei „verigi lipsă“. De fapt, asta sîntem, *generaţia lipsă!* Părinţii noştri ne-au spus o viaţă întreagă că noi nu avem cum să-i înţelegem, că noi ne-am născut şi am crescut în comunism, sîntem altă lume. Pe de altă parte, copiii noştri sînt din altă lume, pentru care îşi scriu singuri poveştile pe care noi nu am fost în stare să le oferim. Eventual, aceşti copii îşi caută poveştile în generaţia bunicilor interbelici, cu care comunică peste capul nostru. Toate aceste lipsuri sînt cu atît mai dramatice cu cît sîntem, în acelaşi timp şi în mod paradoxal, generaţia la putere. Şi ne aruncăm şi ne cramponăm de aceste jocuri de putere cu atît mai mult cu cît ne ştim, de fapt, mai slabi şi păcătoşi. Poate de aceea şi arată societatea asta aşa cum arată...

De pe coşurile *Bibliotecii* iese un fum uşor, care se adună în norişori albăstrui pe cerul Bucureştilor. Trecutul este, totuşi, o poveste ce se cere povestită!...

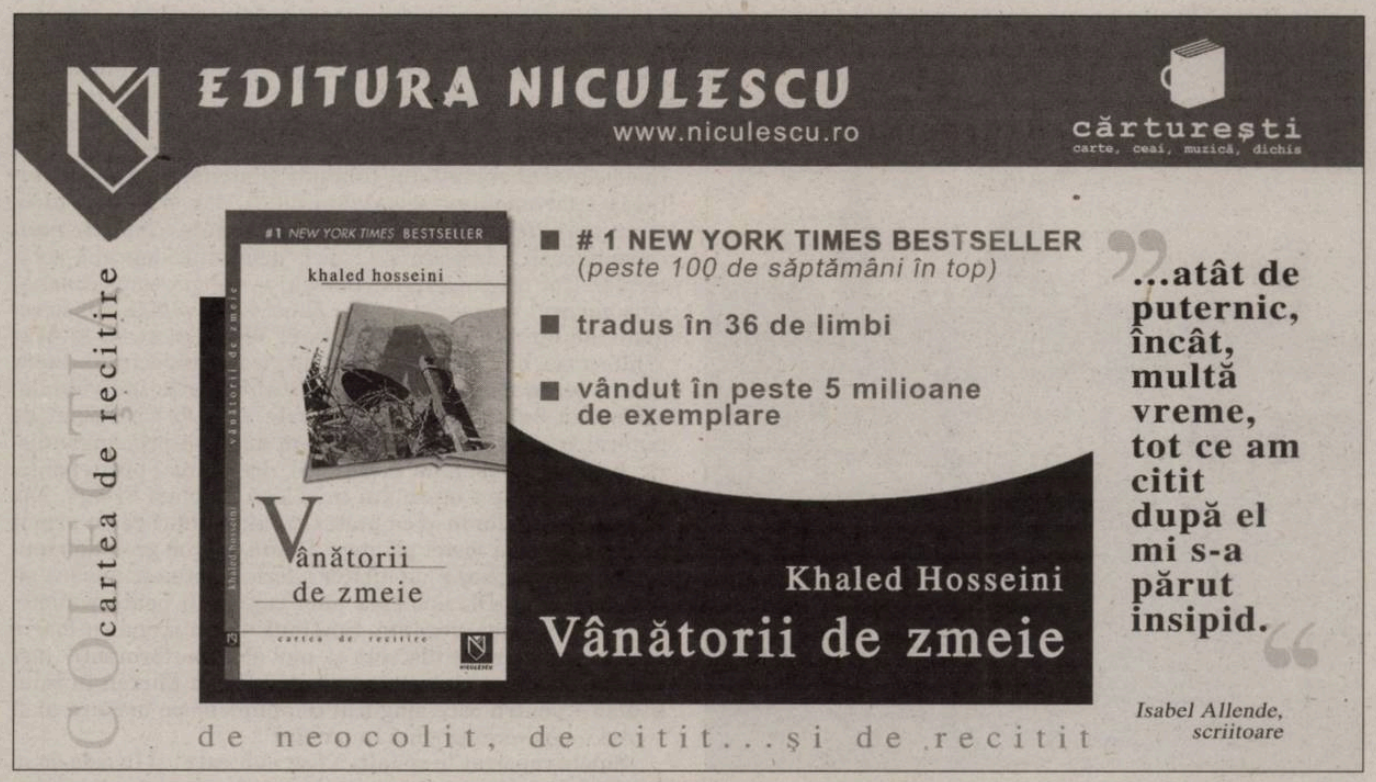

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

După prima şedinţă

În Bucureşti şi în ţară, soarta vechii arhitecturi româneşti, atît de vulnerabilă, interesează doar pe cei, puţini şi încă răzleţi, care au înţeles că forma cea mai expresivă a identităţii noastre naţionale este din cărămidă şi piatră, ori, unde s-a mai păstrat, din lemn.

În 1990 abia ieşeam din cei 13 ani de eclipsă a Direcţiei Monumentelor Istorice. Ceauşescu o desfiinţase în 1977 pentru a da frîu liber utopiei sale, întrerupînd brutal o continuitate instituţională care-şi avea originea în 1892. „O comisiune pentru păstrarea monumentelor naţionale" – aşa cum ceruse din 1889 arhitectul N. Gabrielescu, prietenul lui Caragiale – „va studia mijloacele pentru a împiedeca sau pentru a preveni degradările monumentelor şi, asigurîndu-se de starea şi trebuinţele lor, să reguleze condiţiile în care să se întrebuinţeze mijloacele acordate de stat". Aceste sarcini au fost îndeplinite „sub autoritatea Ministeriului Cultelor şi Instrucţiunii Publice" în condiţiile legilor din 1913 şi 1919. Cu un buget format din alocaţia acordată de stat şi din subvenţii votate anual de consiliile judeţene, cei nouă membri ai Comisiunii aveau la dispoziţie un personal de zece persoane, distribuite între secretariat, arhivă, serviciul tehnic (trei arhitecţi, un desenator) şi „colecţiuni" (acestea au constituit din 1910 un muzeu care va fi instalat în 1931 în casa Kretzulescu din gura Cişmigiului, astăzi sediul UNESCO). Se publica un *Anuar* (1914, 1942, 1943) şi *Buletinul,* care a apărut fără întrerupere pînă în 1945. Numărul monumentelor, după inventarul din 1903, era de 597, la care se adăugau toate bisericile dinainte de 1834 (clasate prin decret regal din 1915) şi „toate crucile cu inscripţiuni şi movilele cele mari din cuprinsul judeţelor". Prestigiul de care se bucura N. Iorga, a cărui energie a însufleţit Comisiunea în anii 1914-1940, i-a asigurat autonomia şi un larg ecou în opinia publică. La un conflict cu autoritatea de stat nu s-a ajuns decît în 1943, cînd Antonescu a ordonat demolarea casei Cantacuzino-Moruzi de pe Calea Victoriei, răstindu-se marţial: „Progresul oraşului nu se poate opri în faţa unei case vechi". Era intenţia de a croi o arteră spre gară, proiect realizat de Ceauşescu.

O Direcţie a Monumentelor şi Muzeelor, apoi o Direcţie a Monumentelor Istorice şi de Artă au izbutit să ducă mai departe activităţile de cercetare, protecţie şi restaurare în condiţiile mult mai grele de după 1955 (data unei noi liste a „monumentelor de cultură").

Prin implicarea unor specialişti pregătiţi înainte de război şi entuziasmul devotat cu care o nouă generaţie a servit cauza monumentelor s-au limitat, cît s-a putut, pagubele provocate de „lupta de clasă" contra castelelor şi conacelor, s-a extins investigarea arheologică, s-au întreprins lucrări de restaurare şi, datorită sesiunilor de comunicări organizate de V. Drăguţ, s-a făcut şcoală.

Amîndouă aceste moşteniri au fost preluate în 1990, cînd iniţiativa neuitatului Radu Popa a găsit ascultare la un ministru al Culturii care se numea Andrei Pleşu. Comisia, pe care o prezida acum profesorul Grigore Ionescu, beneficia de concursul unor personalităţi de o competenţă recunoscută în domeniu. Rolul secund, dar eficient, îi revenea Direcţiei Naţionale a Monumentelor, Ansamblurilor şi Siturilor Istorice, care a început să deschidă şantiere. Se lucra cu sîrg la proiectele succesive ale legii Monumentelor, care se lungea din ce în ce, pe măsură ce se introduceau mereu alte precizări. Acest exces, pe care-l vedem mereu de cînd românii şi-au descoperit vocaţia de legiuitori, a întîrziat adoptarea legii, înlocuită abia în 2000 printr-o ordonanţă de urgenţă. Între timp, un act politic a schimbat componenţa Comisiei şi a întărit controlul Ministerului asupra ei. Au trecut anii 1993-1996 şi noile alegeri au determinat încă o reformă a instituţiei. În perioada a cărei răspundere o port, 1997-2000, au crescut fondurile, dar a sporit şi numărul de monumente înscrise anual în programul de restaurare, în medie 300, cu două mari succese: Probota şi „Coloana" lui Brâncuşi de la Tîrgu-Jiu. Tot atunci, s-a reuşit includerea pe Lista Patrimoniului Mondial a unor monumente istorice a căror luare sub protecţia UNESCO înseamnă un cîştig de prestigiu internaţional pentru România. Se publicau şi două reviste; de şase ani au încetat, n-au mai fost bani.

La toate acestea m-am gîndit, asistînd acum cîteva zile la prima şedinţă a Comisiei, pe care o vedeam reorganizată sub conducerea noului ei preşedinte, arhitectul Virgil Polizu.

Arhitecţi sînt 15 din cei 21 de membri ai săi, cu încă doi istorici ai artei, doi ingineri şi un singur istoric. Pentru rezolvarea unor probleme de specialitate, mai există 4 secţiuni (tehnică, evidenţă, componente artistice, urbanism şi zone protejate), precum şi încă 12 comisii zonale, fiecare avînd de supravegheat cîte 3-4 judeţe. Serviciul Monumente din Direcţia Generală a Patrimoniului (în Ministerul Culturii) are numai şase referenţi pentru toată ţara. Rolul „consultativ" care i se atribuie Comisiei Naţionale, prin regulamentul de curînd adoptat, nu mai lasă decît o posibilitate limitată de acţiune pentru protecţia monumentelor. Legea pe baza căreia funcţionează aceste structuri este cea din 2001, modificată şi completată printr-o lege suplimentară, pe care Parlamentul a votat-o la 23 iunie 2006. Data e de reţinut, fiindcă un articol al legii prevede organizarea, în termen de trei luni de la intrarea în vigoare, a unei poliţii specializate în prevenirea, descoperirea şi urmărirea faptelor ilegale privind monumentele istorice. O inovaţie mult aşteptată, dar care presupune şi un timp ceva mai lung de pregătire a poliţiştilor pentru noua sarcină ce le revine. Faţă de numărul monumentelor înregistrate în 1955, care era de 4345, lista din 1992 cuprindea 20.833, dintre care doar în Bucureşti 2347. Lista actuală, din 2004, umple trei volume groase din *Monitorul Oficial,* aproape 26.000 de monumente, deşi are destule lacune.

Se va înţelege, sper, pericolul de a ne împotmoli în formalitate şi birocraţie. Dirijarea priorităţilor către monumentele „de interes naţional" are dezavantajul vădit de a le împinge pe celelalte în indiferenţă şi ruină. Ceea ce am putut vedea de curînd pe linia Bucureşti-Olteniţa, la două mănăstiri din vremea lui Matei Basarab, arată cît mai e de făcut. Şi pentru asta n-ar fi de ajuns nici eforturile celor *şase* (repet) oameni din Serviciul de la Minister, nici chiar un întreg Institut Naţional al Monumentelor, creat acum cîţiva ani.

Carmen MEZINCESCU

exerciţii de admiraţie

C(in)e mai e britanic?

Discuţia despre clişeele şi stereotipurile din cinematografia Regatului Unit, care a urmat ultimei proiecţii de la cinema Studio din cadrul Festivalului de Film Britanic, a evoluat spre tema identităţilor. Fapt de înţeles, dacă analizezi puţin selecţia (semnată, ca de obicei, de Mihai Chirilov) prezentată în această a 11-a ediţie.

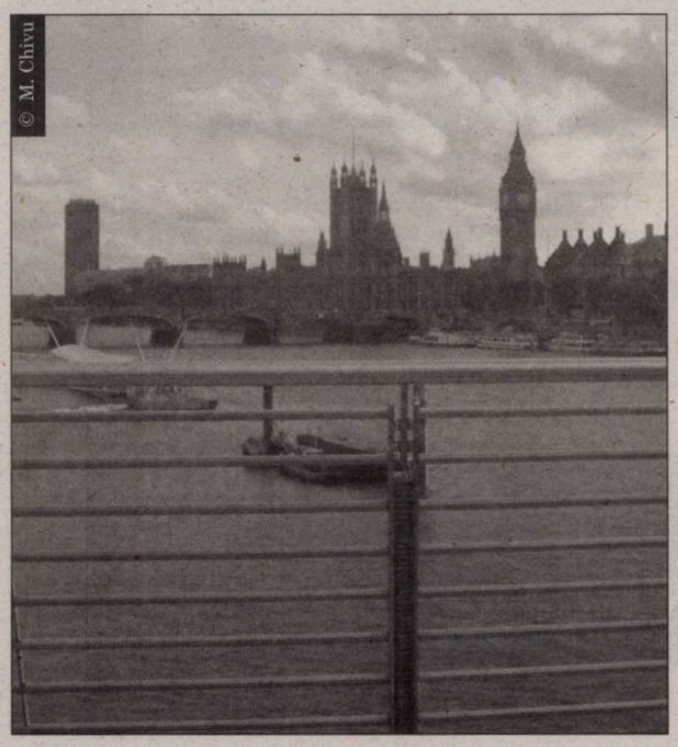

Plus că în lumea tot mai frămîntată de azi pare firesc ca identitatea – fie ea etnică *(Gypo),* sexuală, religioasă, culturală sau pur personal/emoţională – să devină o problemă tot mai acută.

Astfel, *Children of Men,* intrat deja şi pe ecrane, îmbină umanism, terorism, represiune şi imigraţia ilegală, pe fundalul distopic al unei omeniri în care copiii sînt o amintire. *On a Clear Day* abordează încercarea de autovalidare printr-o acţiune extremă în momentul pierderii a ceea ce te definea aparent (slujba). Aşa cum *Red Road* (Andrea Arnold) panoramează o tentativă similară din perspectivă feminină, dublată de dorinţa de răzbunare. Iar *The Descent,* bijuteria semnată Neil Marshall (al cărui *Dog Soldiers* s-a văzut într-o mai veche ediţie), dincolo de cadrul, impecabil executat, de *horror* visceral, pune în ecuaţie durerea provocată de dispariţia a tot ce era esenţial pentru eroină (familia) şi, adăugînd trădarea prieteniei, duce ideea dezumanizării produse de suferinţa exacerbată pînă la ultimele consecinţe, i.e. abandonul voluntar al lumii. În *Kinky Boots* se confruntă mentalitatea aşezat-tradiţionalistă a unei fabrici falimentare din Northampton cu salvarea ce are chipul nu-tocmai-obişnuit acolo al unui travestit flamboaiant. Identitatea sexuală e centrul şi în *Breakfast on Pluto,* pandant în cheie *camp*-rosé, de basm al sumbrei capodopere a aceluiaşi Neil Jordan, *The Butcher Boy,* cu care împarte, pe lîngă autorul romanului originar (Patrick McCabe), căutarea apartenenţei (social/familiale), dar şi *setting*-ul în mare parte irlandez cu problemele aferente (conflicte etnico-religioase, terorism ş.a.; aici, însă, mai degrabă colaterale). Tot originea (pakistaneză) şi religia (musulmană) sînt motorul dramei şi în *The Road to Guantánamo,* co-regizat de omniprezentul Michael Winterbottom şi Mat Whitecross, dar aici abordarea încinsă a subiectului (lupta contra terorismului *vs* libertatea&drepturile individuale) sabotează finalmente povestea care ar fi fost suficient de puternică în sine, fără *parti-pris*-ul militant-propangandistic. La polul opus, mult mai subtil, dar nu mai puţin politic – ultima creaţie a eternului cameleon Stephen Frears, *The Queen*. Care, luîndu-şi ca pretext zilele tulburi ce au urmat morţii tragice a fostei prinţese Diana, opune grobianismului tabloid/ de „mase" (şi iubitor isteric de prea-frumoasa-şi-cam-atît Lady Di) nobleţea unei regalităţi poate vetuste, sigur infinit mai elegante. Susţinut de un scenariu foarte documentat, o regie discretă şi, mai ales, performanţa (just premiată la Veneţia) extraordinarei Helen Mirren în rolul titular – pentru care singurul compliment pe măsură ar fi – cred – o reverenţă pînă în pămînt...

Sinele raportat la ceilalţi a fost subtextul şi în cele două documentare: *Unknown White Male* (Rupert Murray) care pune amnezia totală pe ritmuri de Sibelius, Şostakovici, Dvorák şi The Specials pentru a vorbi despre a doua şansă, adaptare şi refuzul anamezei (cu tot cu traumele aferente) şi, respectiv, *Sisters in Law* al titratei Kim Longinotto, ce aşază faţă în faţă tradiţionalismul şi înapoierea unei societăţi (majoritar musulmane, din nou) cu dorinţa de/ credinţa în lege şi civilizaţie a două doamne care vor să îşi înveţe suratele că „şi femeia e om"...

Selecţia a mai cuprins şi un extins program de scurtmetraje deopotrivă de ficţiune şi documentare. Dintre care trebuie amintite măcar două animaţii – una *(Stalker)* emoţionantă pînă la lacrimi, comportînd un amor tragic/ transgresiv între o iepuroaică subnutrită şi un (o?) varzomorcov cu cei mai mari&bridaţi ochi din memoria recentă; şi delicioasa fabulă anticorporatistă *Brand Spanking.*

Texte și opinii de: *Constantin RUDNIȚCHI (redactor-șef al revistei* Bilanț) ● *Alexandru R. SĂVULESCU (președintele Asociației Române a Jurnaliștilor de Mediu)* ● *Codruța NEDELCU (director executiv al Asociației ARIN)* ● *Ion Dan TRESTIENI (sociolog)* ● ***Coordonatoarele temei:*** *Stela GIURGEANU și Iaromira POPOVICI*

Pro Gabriel Resources

Cred că Roșia Montană n-ar fi însemnat prea mult pentru mine dacă ar fi fost vorba doar de niște bani și/sau interese economice. Dacă ar fi fost o zonă neatinsă, sau „pădure amazoniană", aș fi fost printre primii care s-ar fi opus. Zona este însă așa cum ne-au lăsat-o comuniștii și, mai apoi, exploatările continuate fără posibilitate de reecologizare, ale statului român de după Revoluție. Pe măsură ce atitudinea contra proiectului a căpătat proporții, mi-am dat seama că Roșia Montană a depășit cu mult zona graniței sale geografice și a invadat teritoriul unei mentalități de care parcă ne e frică să ne desprindem. Deja nu mai vorbim de o „mină de aur", ci de „demnitatea strămoșească"; proiectul nu poate să însemne „revigorarea zonei", ci doar „vor să ne tragă pe sfoară". Nu poate să însemne „speranță de mai bine" într-o țară în care „nu ne vindem țara" sună mult mai „sigur".

Proiectul canadian este un proiect win-win. *Și tocmai pentru că acest concept nu este cunoscut încă în România, sînt pro; cred că e timpul ca românii să aibă un exemplu că afacerile pot fi făcute și altfel, adică în beneficiul tuturor; proiectul e realist, e pe hîrtie, se supune tuturor legilor internaționale de minerit și de mediu și e ultima speranță de revigorare a zonei. Dacă va pica, nici un alt investitor străin într-ale mineritului nu va mai pune piciorul vreodată în România, în nici o altă parte minieră, iar asta va afecta nu numai zona Roșiei, ci întreaga industrie minieră din țară. Sînt pro pentru că vreau să trăiesc într-o țară capitalistă, într-o societate cu o viziune și o mentalitate eliberate de clișee comuniste și gata să își cunoască și să își asume propriile interese. (**S. G.**)*

Lupta pentru comunitate

Recunosc că și pe mine, inițial, după discuția cu simpaticii și umanii PR-i de la Gabriel Resources, care ne-au prezentat un coerent proiect comunitar, mă cucerise atitudinea lor nu doar eficientă, dar și grijulie față de nevoile oamenilor. Treptat totuși, am înțeles că lucrurile nu stăteau chiar așa: nu mă aflam în fața unui ONG milos, preocupat de dramele semenilor, ci în fața unei companii care urmărește, firesc, eficiența și profitul; dar, pentru că nu are încotro (legea o cere), trebuie să se ocupe și de „încurcăturile" comunitare. După părerea lor, totul se poate face și desface, nu există rădăcini, tradiții, orice se poate muta sau cumpăra: oameni, biserici, morminte, munți...

*Deodată am avut senzația că întregul meu set de valori nu mai are nici o relevanță și că, într-adevăr, noi, oamenii, sîntem precum frunzele în bătaia vîntului... Nu pentru că, pînă atunci, comunitatea din Roșia Montană ar fi fost mai unită decît altele din România și nicidecum, cel puțin în momentul de față, mai bogată (mare parte din locuitorii ei fiind în șomaj). Ceea ce nu înseamnă că, dacă ne aflăm într-o situație defavorabilă, trebuie să acceptăm orice, cu orice risc, numai pentru a avea un timp unde să lucrăm. Dacă e să ascultăm opinia „Alburnus Maior", precum și a altor organizații de mediu care se opun, în ciuda promisiunilor detaliate ale Roșiei Montane Gold Corporation (RMGC), dezastrul ecologic și social, în cel puțin unul din punctele controversate (defrișări, cianuri, clădiri dărîmate...), este inevitabil. Cert e că, momentan, proiectul RMGC nu a obținut încă avizul de mediu, iar Academia Română se opune. Dilema se întrevede astfel: sacrifici o zonă cu potențial multiplu, pentru un profit al statului român, și rezolvînd, temporar, o problemă socială, fără să iei în calcul viitoarele posibile consecințe asupra mediului și sănătății oamenilor? Ca să nu mai vorbim de cele psihologice, „colaterale", ale localnicilor aflați într-o comunitate sub presiune, dezbinată și pe cale de dizoluție... (**I. P.**)*

Constantin RUDNIȚCHI

Afacerea Roșia Montană: puncte tari și puncte slabe

Proiectul „Roșia Montană" include, ca într-o vitrină intens luminată, toate frămîntările din economia de tranziție românească. Suspiciuni, atacuri dure, interese obscure, un investitor dubios și asocieri de afaceri la limita legii. Afacerea Roșia Montană începe în anul 1997. Atunci, un investitor de origine română, **Frank Timiș,** reușește să se asocieze cu Regia națională pentru exploatarea zăcămintelor de aur de la Roșia Montană. Aici apar primele suspiciuni. În primul rînd, Frank Timiș nu pare a fi omul potrivit pentru exploatarea aurului românesc. Cu un trecut încețoșat, proprietar al cîtorva companii care nu au avut niciodată rezultate spectaculoase, australianul de origine română este mai degrabă un tip cu multe conexiuni în lumea politică, decît un întreprinzător serios.

În al doilea rînd, contractul încheiat între Gabriel Resources (compania lui Frank Timiș) și compania cu capital de stat a respectat principiul multor privatizări din România: iuțeala de mînă și nebăgarea de seamă.

Frank Timiș cotează Roșia Montană Gold Corporation la Bursa de metale prețioase din Canada și compania se capitalizează cu cîteva zeci de milioane de dolari. Acest lucru arată că firma nu dispunea de capitalul necesar dezvoltării proiectului „Roșia Montană". În sine, acest lucru nu este antieconomic. În fond, rolul bursei este acela de a ajuta companiile să se capitalizeze. Dar ne pot pune pe gînduri două lucruri. Primul: Frank Timiș încearcă să facă proiectul „Roșia Montană" fără bani în buzunare. Al doilea: există informații care arată că listarea companiei la bursa din Canada s-a făcut înainte de încheierea contractului cu Regia autonomă din Deva. Ceea ce indică faptul că firma lui Frank Timiș avea o mare foame de bani.

În anul 2005, Frank Timiș iese din scenă. El se retrage într-un moment delicat pentru companiile pe care le deținea. Una dintre firmele sale investise, fără efecte comerciale notabile, sume importante în explorarea unor zăcăminte de țiței din Grecia. Prezența lui Frank Timiș în proiectul inițial de la Roșia Montană, și mișcările financiare riscante pe care le-a făcut mai afectează și astăzi credibilitatea proiectului.

De cealaltă parte, organizațiile neguvernamentale, care au atacat proiectul, au avut o înverșunare exagerată, ceea ce a pus, încă de la început, sub semnul întrebării implicarea lor obiectivă și dezinteresată. Am asistat la rafale trase din toate pozițiile. Proteste în țară și pe plan internațional, festivaluri de muzică și poezie, campanii de presă, atragerea unor lideri de opinie în aceste campanii. De fapt, a fost vorba despre folosirea unei întregi recuzite care indică existența unor finanțări substanțiale. Cei care au orchestrat campaniile împotriva proiectului „Roșia Montană" au avut la dispoziție de toate, de la expunere media și bani, pînă la mașini de lux. Totul s-a făcut însă în numele protejării mediului și a vestigiilor arheologice din zonă. Este clar că la aceste campanii s-au atașat oameni care au crezut doar în idei, dar la fel de limpede este faptul că au existat finanțatori din umbră care au pus umărul și bani pentru stoparea proiectului „Roșia Montană".

Care este adevărul? Trebuie abandonată exploatarea aurului la Roșia Montană sau este vorba despre un proiect viabil? Nu există un răspuns tranșant. Poate doar unul bazat pe argumente economice care pleacă inevitabil de la premisa că zăcămintele de la Roșia Montană trebuie exploatate. Ar fi absurd să ne imaginăm, în mileniul trei, că 300 de tone de aur și 1500 de tone de argint (atît se estimează că se află la Roșia Montană) nu iau o destinație comercială.

Dar ar trebui să fie impuse cel puțin trei condiții pentru exploatarea zăcămîntului. În primul rînd, ar trebui să existe un investitor cu experiență în domeniu și cu bonitate financiară. Deja, prezența lui Frank Timiș a născut prea multe semne de întrebare. În al doilea rînd, ar trebui găsit un raport echitabil de parteneriat cu statul român. Cele mai recente privatizări din domeniul energetic au adus în discuție eficiența cu care statul decide concesiunea resurselor naturale (de exemplu, redevența pentru resursele energetice exploatate de Petrom OMV după privatizarea companiei). Faptul că Minvest Deva, regia autonomă care exploatează în acest moment zăcămintele de la Roșia Montană, este unul dintre cei mai mari datornici la bugetele de stat arată că ar fi potrivit un parteneriat public-privat. În al treilea rînd, exploatarea zăcămintelor de la Roșia Montană ar trebui să se facă doar în condițiile protejării mediului înconjurător. Din acest punct de vedere, întîrzierea proiectului și aderarea României la Uniunea Europeană (UE) se pot dovedi de bun augur. În UE, monitorizarea respectării condițiilor de mediu va trebui să se facă mult mai strict, astfel că temerile mai mult sau mai puțin întemeiate ale organizațiilor ecologiste ar putea fi spulberate.

Roșia Montană este o afacere care necesită investiții importante, dar care poate genera, în funcție de cotația aurului, venituri de cel puțin o jumătate de miliard de dolari. Nici un stat din lume nu-și poate permite să o ignore. Important este însă ca statul român să minimizeze punctele slabe ale afacerii Roșia Montană.

Un exemplu tipic de lipsă de comunicare

În ciuda aparentei agitații vocale din jurul cazului Roșia Montană, eu cred că avem de fapt de-a face cu un exemplu tipic de lipsă de comunicare. Să mă explic. Sigur că există o mare cantitate de mesaje mediatice (și de alte feluri) în jurul acestui subiect. Doar că, din păcate, aceste mesaje, ca și purtătorii lor, se împart în două categorii extreme, care nu se întîlnesc niciodată (iar atunci cînd se întîlnesc, nu o fac decît pentru ca să se respingă).

Există astfel, pe de o parte, o tabără a celor care susține în mod necondiționat proiectul (în ciuda faptului că în mod evident acesta ridică semne de întrebare – unele serioase – atît din punct de vedere al protecției mediului, cît și economic, și social). Pe de altă parte, tabăra cealaltă nu tolerează nici măcar ideea că despre acest proiect se poate discuta (cu toate că nu trebuie să fii cine știe ce expert ca să-ți dai seama că Roșia Montană nu poate să rămînă așa cum este, fie și numai pentru faptul că are probleme nerezolvate de poluare „istorică" – urmare a două mii de ani de minerit –, ca să nu spun nimic despre faptul că îi cam lipsesc și sursele alternative de venit pentru locuitorii săi).

Din păcate însă, între cele două extreme nu există încă loc de discuție, deși, cel mai probabil, adevărul se află, ca de cele mai multe ori, undeva pe la mijloc...

Alexandru R. SĂVULESCU

© I. Popovici

Stela GIURGEANU

Raţiune şi sentimentalism

Umbrele trecutului

Odinioară era o zonă bogată, cu oameni bine îmbrăcaţi şi prosperi, cu clădiri elegante şi pline de bunăstare, după cum stau dovadă toate amintirile bătrînilor şi pozele sepia ale unui trecut uitat şi capitalist, în care România era cotată ca fiind una dintre cele mai bogate ţări din Europa, poziţionată pe aceeaşi treaptă – dacă vreţi – cu Elveţia de acum. Acele timpuri, oricît de neverosimile ar părea decorului decrepit ce se desfăşoară azi sub ochii noştri la Roşia Montană, chiar au existat, numai că peste ele au năvălit anii grei de comunism, mutilînd totul, de la locuri, la mentalitate.

Ce este astăzi Roşia Montană?

O „zonă defavorizată", după cum o declară, scurt şi rece, Guvernul României. O zonă la care statul român priveşte neputincios pentru că, deşi încă bogată în aur şi argint, nu mai poate fi exploatată fără o tehnologie avansată, de care nu dispunem, la fel cum nu dispunem nici de fondurile necesare pentru reecologizarea ei. O zonă lăsată de izbelişte pentru că noi „nu avem de unde", un spaţiu aproape părăsit, cu un viitor blocat de războaiele mediatice.

Azi economia din Roşia e la pămînt, rata şomajului, de peste 70%. Oamenii o duc din ce în ce mai greu, în condiţii arhaice greu de crezut anului 2006: în zonă nu există pînză freatică, jumătate din case nu au apă curentă, iar în Abrud, la bloc, se „dă" apă doar *două* ore pe zi. Oamenii se încălzesc cu lemne, atît la sat, cît şi la bloc. Aşijderea economiei e mediul, care, contrar lozincilor „verzi", e departe de imaginea idilică a zonei de munte sănătoase. Cum dintotdeauna (2000 de ani atestaţi pe muchie) aici s-a făcut doar atît: exploatare minieră (însăşi denumirea i se trage de la culoarea apelor poluate), iar rezultatul exploatărilor comuniste, făcute în condiţiile rudimentare şi fără responsabilitate, este dezastruos, în prezent, zona e distrusă.

Canadienii, aurul şi românii

În 1997, în orizontul peisajului de mai sus apare un investitor. Străin. Gabriel Resources, o companie minieră canadiană cotată la bursa din Toronto. Un proiect care propune cel puţin 1200 de locuri de muncă directe, în etapa de construcţie, peste 600 de locuri, în etapa operaţională, pentru o perioadă de mai bine de 16 ani; o investiţie enormă care va crea un *boom* economic per total; în paralel cu activitatea minieră, programe de reabilitare a mediului şi a calităţii apelor. Proiectul prevede constituirea unui fond pentru reecologizarea zonei, într-un cont dintr-o bancă independentă, la care compania nu va avea acces, iar statul român va avea acces doar în cazul în care compania nu-şi va îndeplini obligaţia de reecologizare. Se mai urmăresc în paralel revigorarea comunităţii (aflată deja într-o descompunere accentuată cauzată de plecarea tinerilor fără loc de muncă) şi o reabilitare culturală, toate acestea fiind făcute la o scară fără precedent în România. Se propun aşadar prin colaborarea canadian-română, în care statul român ar deţine 19,3%, nu numai locuri de muncă stabile şi salarii mari în minerit, ci şi ceva cu totul ieşit din comun pentru ţara noastră: specializarea forţei de muncă şi în alte domenii adiacente mineritului.

Pentru că aşa se face la ei, în străinătate: după dezafectarea minelor, nu îţi iei pur şi simplu jucăriile şi pleci, lăsînd o comunitate de izbelişte, ci, în timp, dezvolţi şi alte laturi comerciale care să lase oamenilor posibilitatea de a supravieţui şi fără minerit. Astfel, pentru prima oară în două milenii, Roşia n-ar mai depinde doar de mină. Pe scurt, reconstruirea minei după toate standardele mondiale în protecţia mediului, revigorarea economiei şi a comunităţii.

...Şi totul părea o poveste cu „trăiră fericiţi pînă la adînci bătrîneţe".

„Noi nu ne vindem ţara"

Proiectul stă însă în loc de zece ani. Ce este în neregulă cu el?

Din exterior, voci celebre se opun, fără ca proprietarii lor să fi ajuns vreodată aici. **Vanessa Redgrave,** o cunoscută actriţă şi simpatizantă a forţei de stînga, spune că s-ar distruge frumuseţe de zonă ecologică şi primeşte un premiu; Greenpeace şi alte două doamne militante, una din Elveţia, alta din Belgia, compară Roşia Montană cu „ultimul paradis al omenirii pe cale de dispariţie" şi îşi fac de lucru; organizaţii internaţionale şi naţionale îşi bagă coada, găsind rost de justificare de fonduri prin contestarea în justiţie a fiecărui aviz primit de companie, creînd portretul diabolic al „capitalistului" feroce care vrea să violeze zona „virgină" a ţării de „lumea a treia". Nu contează că nu au cîştig de cauză în justiţie, proiectul este întîrziat, iar scopul lor e atins, fără ca nimeni să se sinchisească de soarta majorităţii din Roşia. Pentru că dinăuntrul Roşiei mai puţin de 10% dintre locuitori se opun proiectului, duşi de valul aceloraşi „principii".

„Deşi vociferează, n-au nici un argument valabil şi nu ştiu de unde atîta înverşunare contra acestei companii care deocamdată nu face altceva decît să dezvolte un proiect şi să cheltuie banii în ţară."

...Aşa a început discuţia mea cu **Cătălin Hosu,** coordonator de comunicare la Roşia Montană Gold Corporation, o discuţie despre proiect, despre acuzele verzi, despre mituri şi realitate, o discuţie pe care – după cum aveam să aflu – toate ONG-urile şi vocea opoziţiei în totalitate o refuză cu obstinenţă. Fără justificare.

Cum i-au „jefuit" canadienii pe roşieni

În discursurile patriotice ale ONG-urilor, ca de altfel şi într-un controversat film, semnat de un regizor maghiar, *Noul El Dorado,* se insinuează ideea că oamenii din Roşia sînt „siliţi" să plece de pe pămîntul lor strămoşesc. Siliţi, şantajaţi, traşi pe sfoară, jefuiţi.

Iată, pe scurt, cum au fost roşienii „jefuiţi".

Pînă la apariţia investitorilor, oamenii plecau pe capete, părăsindu-şi casele şi proprietăţile care, în acele condiţii, valorau la fel de mult ca un mare balast; la un sondaj realizat înainte de prima etapă a programului de achiziţii, 82% dintre locuitori doreau să vîndă, sumele oferite fiind fabuloase, beneficiile, enorme.

A cumpăra însă n-a fost taman floare la ureche pentru că majoritatea nu aveau acte pe propriile pămînturi. S-au investit aşadar milioane de dolari în procese de stabilire a apartenenţei, procese în care, bineînţeles, proprietarii nu au cheltuit absolut nimic. Mai apoi, pe lîngă sumele enorme date pe case, compania a oferit şi asistenţă, atît financiară, cît şi la mutare. (În Departamentul pentru relaţii comunitare, există o echipă care vizitează regulat familiile plecate, să vadă cum şi dacă s-au acomodat.) Cît despre sumele vehiculate... „s-au dat şi încă se dau sume mari. Nu există să fi ieşit cineva în pierdere, banii pe care îi iei aici pe o casă îţi ajung cu siguranţă pentru o casă mai mare şi pentru încă o bucată de pămînt."

„Noi nu vrem ca oamenii să plece"

Scopul însă nu este de „a da" oamenii afară. Puţin mai jos de zona proiectului, compania plănuieşte construirea satului nou. „Noi nu vrem ca oamenii să plece. Au fost mineri toată viaţa lor, ştiu să muncească foarte bine şi avem nevoie de ei. Aşadar, de ce să plece?"

Toţi cei care aleg locuinţe la Piatra Albă (aşa se numeşte zona pentru noul sat) vor primi, în afara banilor pe terenuri, şi subvenţii de 50% din preţul noii case, construite de către companie după un proiect pus la punct de o echipă de arhitecţi veniţi din Colorado, arhitecţi specializaţi în construirea localităţilor turistice de munte.

Toţi cei care vor alege Piatra Albă au garantat un loc de muncă pentru toată perioada de construcţie a minei şi vor avea prioritate la angajare pentru perioada operaţională.

Vestigiile istorice

În 2000 a început şi cercetarea patrimoniului cultural, program finanţat de *Gabriel Resources,* desfăşurat şi condus de Muzeul Naţional de Istorie a României. „Pînă acum am cheltuit peste 9 milioane de dolari. Noi trebuie să îl finanţăm conform legii, pentru a primi certificatele de descărcare arheologică."

Datorită acestui program, s-au descoperit cîteva vestigii importante, printre care un mormînt bicircular din secolul II, care trebuie conservat *in situ*. „În asemenea cazuri declarăm zonă protejată şi redesenăm proiectul." Pentru altele însă, se poate obţine descărcarea arheologică, prin construirea unei replici, în altă parte. Fără acest proiect, multe dintre vestigiile, de soarta cărora se îngrijorează acum opoziţia, nici nu ar fi fost descoperite, pentru că cele cîteva milioane de dolari, cheltuite pentru finanţarea programului, înseamnă bugetul Ministerul Culturii pe 12 ani.

Lacul de cianură – o greşeală de traducere, exploatată de ONG-uri

„O să demitizez din start subiectul. Lumea se sperie cînd aude de cianură, pentru că acid cianhidric au folosit nemţii pentru executarea prizonierilor, spionii aveau fiola de cianură în măsea etc. Însă nemţii au folosit şi clor pentru exterminare, or clorul îl pui zilnic în apa de la robinet. Depinde cum foloseşti acel element chimic. Din toată producţia mondială de cianură, doar 13% se foloseşte în minerit, restul, în celelalte domenii ale industriei – farmaceutică, cosmetică, alimentară etc..."

Cum în lume nu prea mai există aur nativ sau în filoane, ci doar în particule microscopice răspîndite în întreaga masă a zăcămîntului, cianura se foloseşte în industria minieră, din 1893, iar procedeul e utilizat fără probleme în peste 400 de mine din lume. „Există un cod internaţional de management al cianurii elaborat sub auspiciile Programului de Mediu al Naţiunilor Unite, iar compania noastră e singura din Europa acceptată ca semnatară a acestui cod."

Se spune că va fi un „lac de cianură"...

„Pentru că e simplu să fii ONG şi să obţii fonduri pentru a lupta contra unei companii «draconice» care vrea să construiască la Roşia un «lac de cianură». În primul rînd, nu e lac, în al doilea rînd nu are 800 ha şi în al treilea rînd nu are cianură." Nisipul iese din uzină cu rocă, apă şi ceva cianură şi trebuie depozitat „undeva"; depozitele sînt numite, pe româneşte, iazuri de decantare şi sînt aproape uscate, deshidratate la maximum posibil, pentru a grăbi sedimentarea nisipului care, înainte de a fi depus, intră şi într-o baterie de de-cianurare. Reducînd conţinutul de cianură, conform directivei europene, cantitatea maximă de cianură care poate fi descărcată într-un iaz de decantare, la gura ţevii, este de 10 mg pe litru, exact cît ar produce cinci ţigări.

Scenariu à la *Baia Mare?*

„Există diferenţe enorme între proiectul nostru şi ce s-a întîmplat acolo. În primul rînd, la Baia Mare era vorba de o investiţie de 25 de milioane de dolari. Noi vom avea peste 850 de milioane. Accidentul s-a întîmplat acolo pentru că într-o perioadă foarte scurtă au fost ploi puternice şi topiri masive de zăpadă, toate ducînd la umplerea iazului peste capacitatea sa. Dar, pe cînd toate marginile acelui iaz au fost construite din steril, barajul nostru va fi construit din rocă, fiind proiectat în aşa fel încît la capacitatea maximă de stocare să mai poată capta încă două precipitaţii maximum probabile consecutive; dar asta e o probabilitate de 1 la 100 de milioane. Mai mult, barajul este proiectat să reziste şi unui cutremur de 8 grade pe scara Richter."

Aşadar, cel mai rău scenariu în care barajul s-ar rupe în Ungaria, pe Mureş, ar ajunge o concentraţie de cianură infimă, de 1,3 mg pe litru.

Studiul de impact

„Sîntem acuzaţi, printre altele, că am falsificat studiul de impact. Acuze grave şi fără acoperire. Există 5 pagini cu semnatarii celor care au lucrat la elaborarea acestui studiu. Nume prestigioase pe care şi noi am avut multe greutăţi în a-i convinge să lucreze pentru elaborarea lui. De ce? Pentru că la noi există o comunitate ştiinţifică academică din care poţi fi foarte uşor exclus doar pentru o minimă asociere cu acest proiect. Gîndiţi-vă, în toată această atmosferă, cînd oamenii aceia şi-au pus toată reputaţia în joc, naţională şi internaţională, cum poţi să îi acuzi că ar falsifica studiul? Pe ce criterii?"

Relaţia cu ONG-urile

Nu există. Chiar dacă cei de la Roşia Montană Gold Corporation le lansează nenumărate invitaţii. „Să stăm la masă, ca oamenii, şi să discutăm. Noi să prezentăm proiectul, voi să spuneţi ce vă place şi ce nu şi să încercăm împreună să schimbăm, aşa încît să ne fie bine tuturor. Însă nu vor şi sîntem trataţi altfel decît oricare alt investitor în România. Dacă ar fi ecologişti, aşa cum pretind, ar sta cu ochii şi pe alte proiecte. Ungaria, de exemplu, are o centrală atomică la graniţa cu România, a cărei durată de viaţă vor să o extindă. Pentru asta au nevoie să facă exact ce facem noi acum, studiu de impact, consultări publice etc. Pe 31 august au avut o asemenea consultare la Oradea. Cîte dintre ONG-urile de mediu din România, care vociferează contra noastră, au fost prezente la acele dezbateri? Cîţi activişti? Nimeni!"

Scenariul (ce ar fi dacă „Roşia Montană Gold Corporation" ar pica?)

Pe termen extrem de lung, România şi-ar lua la revedere de la orice investiţie străină în domeniu. Zonele miniere ar decădea, generînd o serie de probleme socio-economice. Pe termen scurt, şomajul în zonă ar creşte brusc la circa 90%. De-abia atunci oamenii vor fi într-adevăr siliţi să plece. Şi nu de bine. Degradarea mediului se va accentua pentru că nimeni nu a propus pînă acum o alternativă de remediere ecologică. Probabil pe aici vor rămîne doar ONG-iştii care propun acum agricultură pe sol acid şi economie bazată pe culesul ciupercilor. S-ar face turism „ecologic", într-o zonă poluată, fără infrastructură şi fără pînză freatică.

Pînă să se ajungă însă acolo, speranţe de renunţare la clişee şi lozinci încă există. La fel şi speranţe de remodelare a mentalităţii româneşti pe structura capitalistă de odinioară: planul de achiziţii de terenuri a reînceput în octombrie anul acesta, avizul de mediu se aşteaptă dintr-o clipă în alta, iar primarul comunei, un suporter al proiectului, a fost reales cu peste 80% din voturi, în timp ce candidaţii susţinuţi de „Alburnus Maior" au rămas în urmă, primind doar 9% din încredere.

Iaromira POPOVICI

Opoziţia şi localnicii

Roşia Montană este o localitate complicată: dacă cei care se opun proiectului „Roşia Montană Gold Corporation“ spun că aurul de acolo este un blestem, nişte observatori mai optimişti, din afară, pot afirma că este un loc binecuvîntat, fiind înzestrat din multe puncte de vedere: reprezintă cea mai veche localitate din România atestată documentar, aflăm din filmul *Noul El Dorado* (regizor Tibor Kocsis), de 1870 de ani – se precizează pe *site*-ul ONG-ului local din opoziţie, „Alburnus Maior“; de aceea, subteranele comunei sînt doldora de vestigii romane şi de galerii aşijderea, pentru că mineritul se practica încă de atunci în zonă; la care se adaugă altfel de obiecte de patrimoniu, cele de suprafaţă, şi anume o serie de clădiri monument istoric, din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea, printre care biserica greco-catolică, cea ortodoxă, „Casina“ – pe vremuri, rezervată jocurilor de noroc şi balurilor; deloc în ultimul rînd, merită menţionat şi relieful, foarte variat şi aparte, alcătuit dintr-un amestec de culmi (printre care unele cu forme ciudate, precum Piatra Corbului, Despicata), coline, văi adînci, platouri, destule ape curgătoare, plus cele subterane, rezultate în urma mineritului, şi lacurile artificiale sau tăuri, dintre care 5 mai există şi astăzi. Şi, evident, aurul, cele mai mari rezerve din Europa ale multrîvnitului metal, estimate la 350 de tone (conform Studiului etnologic despre Roşia Montană, Bucureşti, DAIM, 2004, coordonat de dr. Paula Popoiu, cu sprijinul SC RMGC SA).

© I. Popovici

O voce forte

Pentru unii dintre roşieni, aurul nu e decît un blestem. Pentru **Eugen David,** preşedintele organizaţiei nonguvernamentale „Alburnus Maior“ (evident, denumirea romană a comunei) – singura, dar puternica voce locală a opoziţiei –, preţiosul zăcămînt nu e, neapărat, o binecuvîntare. Întrebat cum s-ar putea dezvolta Roşia Montană – şi, implicit, cum ar putea prospera locuitorii ei – fără exploatarea minieră propusă de Gabriel Resources, dl David declară: „Soluţia? Ca a tuturor comunelor din munţii Apuseni şi a localităţilor din România, care nu au zăcămînt de aur: turism ecologic, agricultură, servicii. Dacă nici celelalte sate din ţară nu se pot dezvolta, pentru că nu au aur, atunci toată România moare“.

Răspunsul sună tranşant; de altfel, însuşi rostitorul său recunoaşte că este iritat de această întrebare. În fapt, Eugen David ne oferă şi un alt fel de răspuns în privinţa soluţiilor alternative la proiectul „Gabriel Resources“: exemplul său personal. După ce a fost inginer la o altă mină din apropiere, Roşia Poieni, timp de 14 ani, s-a retras şi a devenit fermier pe pămînturile sale. Singurul drept pe care consideră că l-a cîştigat, după ce s-a eradicat comunismul, este cel de proprietate. Conform acestuia, nimeni nu-l poate da afară de pe terenurile sale, care sînt cuprinse în zona de exploatare minieră viitoare: „Atîta timp cît nu plec eu, şi alţi 5 oameni de-aicea, proiectul nu se face“ – afirmă, cu aceeaşi hotărîre, dl David. De fapt, actualul fermier nu-şi doreşte foarte mult: „Vreau să am aer curat, drum frumos şi infrastructură; nu vreau să mi se zguduie casa, să am praf“.

Pînă la urmă, dezideratele normale ale oricărui cetăţean integrat într-o comunitate. La contraargumentele cu sărăcia locuitorilor, şomeri, ai comunei, dl David are răspunsuri clare: „Pentru restructuraţii din minerit s-au dat bani, 200 de milioane, *cash,* şi se vor mai da din nou, peste 2 ani.

© I. Popovici

De ce nu au să pună de-o afacere?“. Motivele pentru care nu s-a putut dezvolta zona, din '99 încoace, sînt legate tot de iminenţa acestei exploatări miniere: „Statul nu vrea să facă infrastructură, să promoveze zona, pentru că a făcut PUG-ul (Planul urbanistic general) pe minerit, şi atunci nimeni nu mai poate investi aici. Am vrut să fac un motel, dar nu mi s-a dat aprobare, tocmai din această cauză. Dacă o să-mi dezvolt ferma, cînd va începe exploatarea, cine o să-mi mai cumpere produsele, cînd o să afle că cianurile sînt aici, că e praf, că e poluare... Indiferent ce se va întîmpla, oricum va funcţiona efectul psihologic...“

Dl David îşi continuă expunerea pasională: „De ce sînt unii oameni de partea lor (Gabriel Resources, *n.a.)?* Pentru că, de 7 ani de zile, comuna este, din cauza şantajelor companiei, într-un declin economic total. Cei care vor să-şi vîndă proprietăţile spun orice ca să izbutească şi să ia cît mai mulţi bani, dar asta nu înseamnă că şi cred în asigurările companiei. Altfel cum se explică faptul că nu aleg să locuiască în noul sat propus de aceştia, Piatra Albă (case pe care RMGC le va construi pentru cei ce aleg să rămînă în localitate, dar ale căror locuinţe sînt în perimetrul exploatării, *n.a.),* ci-şi cumpără în oraşe, departe de dezastrul ecologic? Chestia cu noul sat e doar una de imagine, ca să nu se spună că Roşia Montană, o localitate atît de veche, va dispărea din cauza lor“.

Cum a început Eugen David lupta? Asociaţia „Alburnus Maior“ s-a înfiinţat în 2000, în septembrie, avînd drept scop apărarea intereselor proprietarilor din Roşia Montană împotriva proiectului; de fapt, în general, din munţii Apuseni, împotriva investiţiilor miniere. De ce? Pentru că, din 1999, statul român a concesionat zăcămîntul de aur lui Gabriel Resources. La început, cei 350 de membri au dus o luptă mai naivă: făceau hîrtii la Prefectură, la Consiliu, cerînd să se stopeze ce se întîmplă, să se respecte legea, pentru că ei nu îşi vînd proprietăţile. Ştiau că, dacă se va începe exploatarea, vor dispărea infrastructura, şcolile şi alte facilităţi. „Autorităţile ne priveau frumos, dar făceau ce vroiau ele“ – povesteşte dl David. Au avut noroc cu o belgiancă, **Françoise Heidebroek,** care şi-a făcut o cabană turistică la Bucium, într-o comună apropiată. Ea i-a ajutat pe membrii „Alburnus Maior“ să aibă acces la ziare din Franţa, Belgia, „pentru că presa din România, cumpărată de RMGC, nu vroia să audă de noi“ – afirmă dl David. A urmat un alt ajutor din afară, cel al **Stephaniei Roth,** voluntară din Elveţia „superspecializată“, după cum o califică interlocutorul nostru. Şi, în cele din urmă, s-a trecut la un alt fel de luptă, mai directă, acţionarea în justiţie a tuturor actelor RMGC considerate ilegale: PUG-uri, PUZ-uri, autorizaţii de mediu... Aşa au reuşit cei de la „Alburnus Maior“ să anuleze certificatul de descărcare arheologică pentru masivul Cârnic, autorizaţia de forare, certificatul de urbanism al Studiului de impact... Lupta continuă, şi Eugen David e cu siguranţă un combatant; în opinia sa, proiectul nu se va face 99,99 %, pentru că „oricum, e prost, făcut pe bani şi nu pe ştiinţă sau pe situaţii reale. Altfel, la ce i-ar trebui atîta reclamă?“.

Contraargumentele specializate

Vicepreşedintele „Alburnus Maior“ este **Eugen** (zis **Zeno) Cornea,** erou şi al documentarului *Noul El Dorado,* de altfel. Mai puţin înflăcărat decît Eugen David, fostul inginer topograf, tot miner, se pricepe să demonteze, cu contraargumente de specialitate şi multe cifre, punctele forte ale proiectului RMGC. În opinia sa, „acest proiect înseamnă distrugerea totală a Roşiei Montane. Tot ce e exploatare de suprafaţă presupune dărîmarea unor munţi şi umplerea unor văi. Ca să iei ce este util dintr-o masă minieră, cantitatea de steril (partea nefolosită din ce extragi, *n.a.)* este enormă. La 1,5 grame de aur şi 13 grame de argint rezultă 1 tonă de masă minieră. De asemenea, cantitatea de cianură folosită (172.240 de tone) poate omorî de 6 ori populaţia globului“.

Consecinţele negative ale exploatării se vor răsfrînge mai întîi asupra formelor de relief: munţii Cârnic, Cetate, Orlea vor trebui să dispară. „Ce este acum verde se va transforma în ceva selenar, peste 10 ani vor apărea nişte gropi imense pline cu deşeuri şi ape reziduale. Degeaba neau argumentat ei că peisajul se va reface: arătaţi-mi mie vreo zonă de pe glob unde s-a întîmplat aşa ceva“ – argumentează dl Cornea. „Refacerea mediului este o gargară: compania afirmă că va aloca 70 de milioane de dolari pentru aceasta, dar, de fapt, le-ar trebui în jur de 2 miliarde jumătate-3. Pozele pe care le arată ei, din Noua Zeelandă, cu exploatarea minieră în mijlocul unei aşezări şi cu relieful intact, sînt trucaje“.

Un alt risc, mult discutat, este folosirea cianurii în tehnologia de exploatare a minereului: „Le-am spus că eu rămîn în Roşia Montană şi la prima apă reziduală care iese din uzina de preparare mă duc şi îi fac cîte o cafea fiecărui director de la ei. Şi stau lîngă ei să bea cafeaua, să vedem dacă mai pot bea alta după aceea. Tot ei vorbesc de acel distrugător de cianură. Spun că va neutraliza cianura: nu se va putea pentru că distrugătorul, care se presupune că va face acest lucru, va fi mult prea costisitor; acest imens consumator de energie va creşte prea mult preţul aurului, făcîndu-l să nu mai fie rentabil“ – explică Eugen Cornea.

În privinţa exploziilor sau puşcărilor pentru exploatare, Gabriel Resources afirmă că nu vor afecta casele din jur, folosind metoda defazată: „Dacă puşti în acest bloc 20 de tone de exploziv într-o reţea de găuri de foreză, unda seismică ce se propagă în jurul acestei zone este de pînă la 8 km. La puşcarea defazată, unda seismică se reduce cu 20%. Ceea ce înseamnă că tot va afecta zona pînă la peste 6 km. Or, dacă eu am casa la 75 de metri de locul de puşcare va mai putea aceasta să rămînă în picioare? La prima puşcare, din Roşia Montană, în 1970, cînd s-au folosit 4 tone şi jumătate de explozibil, la cariera din Cetate, biserica catolică din zonă s-a fisurat şi i s-au spart toate geamurile. Dar oare ce se va întîmpla la 20 de tone de explozibil?“.

În privinţa aurului, în general, dl Cornea are păreri puţin diferite de ale dlui David: nu-l consideră un blestem, ci dimpotrivă, un dar al naturii. Crede că trebuie să-l lăsăm acolo unde e, fiind al urmaşilor roşienilor, de 2700 de ani, de pe vremea agatîrşilor. Şi să fie exploatat, dar nu masiv, ci în cantităţi mai mici, şi cu substanţe mai puţin nocive decît cianura, prin metoda flotării tradiţionale. Prin aceasta nu se vor scoate mai mult de 400.000 de tone de masă de minereu pe an, şi nicidecum 13 milioane, sau chiar 20 de milioane, cum îşi propun cei de la RMGC.

Oamenii şi morţii lor

Am nimerit în Roşia Montană chiar de Ziua Morţilor. Aşa am avut norocul să-i întîlnim, într-unul din cimitirele comunei, şi pe o parte din cei rămaşi, cît şi pe unii dintre cei care au vîndut şi au plecat. Dl Cornea spune că, acestora din urmă, le-ar pune cîte un „T“ pe poartă, de la trădător, şi că cei mai mulţi dintre ei nu sînt băştinaşi adevăraţi, adică născuţi şi crescuţi aici. O altă acuzaţie este că oamenii îşi vînd morţii: adică primesc bani de la companie ca să accepte să-şi ia morţii cu ei, acolo unde se duc, fie la Abrud, Alba sau Cluj.

Cei pe care i-am întîlnit, evident, îşi aveau morţii – încă – în Roşia. „Am plecat la Abrud – mărturiseşte **Ana Bar** – acum 3 ani, am luat 2 miliarde 200 de milioane pentru casă. Mi-am cumpărat una faină la Abrud. Am făcut-o ca să aibă de lucru copiii mei. Ce să mîncăm aici?“. **Camelia Manole,** o altă doamnă de vîrstă mijlocie, e mai conciliantă: „E bine şi-acolo, îmi place şi aici. Mi-a fost foarte greu să mă adaptez. Nu pot avea gospodărie, stau la bloc. Am plecat pentru copii. Bine ar fi să se lucreze şi să fie locuri de muncă. Nu ştim dacă spun adevărul“.

Alţii au ales să rămînă, dar nu din principiu: „Locuim aici, unde se va face exploatarea. Mi s-au oferit pe casă 1 miliard, 2, 3, 4... Dacă mi-ar oferi mai mult, aş pleca. Aici, oricum, nu produc nimic“ – ne spune un roşian anonim. Există şi idealişti: „Ne place foarte mult aici. Să nu alunge oamenii. Aici lumea a trăit bine: aveau salarii mari din minerit, o vacă acasă. Nu a fost colectivizare. Ar putea rezista în continuare aici, ar face turism“ **(Viorica Ciulea).**

Şi, ca să nu încheiem într-o cheie prea sobră, să nu-i uităm pe nelipsiţii scenarişti: „De ce au venit Gabriel la Roşia? Cred că dvs. ştiţi mai bine decît mine ce se ascunde aici: chestie politică – Ardealul nu trebuie cedat investitorilor de peste graniţă. Atîta timp cît sînt fantomele astea aici, nu mai intră alţii“ (alt anonim roşian).

Efecte nocive

– dialog cu Codruța NEDELCU –

Care sînt principalele obiecții – de mediu, sociale, culturale – pe care organizația dvs. (dar și alte ONG-uri care se ocupă de protecția mediului) le are împotriva proiectului „Roșia Montană Gold Corporation"?

În probleme de mediu

În urma proiectului, o suprafață de cîteva sute de hectare (pășuni și pădure) va dispărea, fiind acoperită de iazul de decantare. Alte cîteva sute vor dispărea prin distrugerea masivului Cârnic. Această suprafață verde înseamnă „oxigen" și „hrană". Exemplu: o vacă are nevoie de 1 ha de pășune pentru ca să dea lapte „la capacitate". 600 ha pășune dispărute = echivalentul a 600 vaci „moarte" (care nu vor mai putea să dea lapte pentru nimeni din zonă).

Iazul de decantare este într-o zonă intens tectonizată și o parte din terenul de la bază este din roci necompacte (șisturi marnoase). Soluțiile din iaz vor circula pe falii și pe planele de șistozitate, ajungînd în apele din jur. În mod normal, iazul ar trebui izolat, dar această izolație (care ar crește foarte mult costurile) nu este prevăzută în proiect.

Carierele care sînt prevăzute în proiect (sînt cel puțin 4) vor modifica ireversibil și „nociv" peisajul, făcîndu-l total neatractiv pe viitor, deci distrugînd orice șansă pentru Roșia Montană. Proiectul nu prezintă un studiu de peisaj. România este semnatară atît a Convenției Internaționale a Peisajului, cît și a Convenției Carpatice, iar acest proiect intră în contradicție cu amîndouă. În afară de asta, transportul cianurii este extrem de riscant, pe drumurile din Apuseni. În SIM el este tratat în detaliu din Ungaria pînă la granița cu România, dar superficial pe distanțele Cluj sau Deva-Roșia Montană. Vorbim de șosele foarte proaste și pe care se circulă cu inconștiență (lucru dovedit de numărul de accidente din statisticile Poliției Române).

Valoarea de „monument al naturii" a Pietrei Despicate rezidă în însăși locația unde se află în prezent. Mutarea ei o face să nu mai reprezinte un „monument".

Din perspectivă socială

În aria afectată de proiect (Roșia Montană și Corna) există un număr mare de gospodării, unele „de subzistență", altele mai bogate. Nu există, în aceste sate, persoane fără adăpost, copii ai străzii, aurolaci ș.a.m.d. Criminalitatea era mult sub media pe țară, înainte de anul 2000. O „comunitate rurală" în mod tradițional își ocrotește membrii.

Proiectul duce (deja acest lucru a început, prin învrăjbirea oamenilor) la distrugerea acestui tip de comunitate. În plus, prin dispariția terenurilor agricole, oamenii vor deveni dependenți de hrana cumpărată din magazine, pentru care, după terminarea proiectului, nu vor mai avea nici un ban. Sărăcia va fi lucie, iar bugetul statului va fi încărcat cu ajutoare sociale diverse, care vor trebui direcționate către acești oameni. „Noul sat" se află într-o zonă fără apă, aceasta va trebui adusă din barajul de la Cîmpeni, tratată și urcată cu hidrofoare, lucru care costă. După ce mina nu va mai funcționa, oamenii nu vor mai avea cu ce să plătească, și în acest fel vor fi lipsiți de una din necesitățile lor elementare. În plus, în noul sat, terenul (solul) nu prezintă nici o caracteristică pentru desfășurarea de activități agricole; de altfel, ele nici nu vor avea unde să fie desfășurate, pentru că fiecărei familii îi vor reveni doar 250 mp de teren, cu casă cu tot.

Persoanele care vor pleca din sat sînt în general slab calificate (mineri și agricultori). Ele se vor integra greu în noile localități (unde nici chiar un locuitor vechi nu își găsește ușor de lucru). În scurt timp vor rămîne fără venituri și vor deveni dependente de „ajutoare sociale" care vor fi plătite tot de la buget, adică de la noi.

Din cauza sărăciei, cei care își vor cumpăra apartamente la bloc nu vor putea să-și plătească utilitățile (apă caldă, gaze etc.), creînd acel tip de probleme cu care deja sîntem obișnuiți. Acest lucru deja a început să se întîmple în cazul celor mutați la Alba Iulia, de exemplu.

Chiar și localnicii, care ar lucra în proiect, ar fi în categoria „calificare slabă", iar meseriile lor, după ce proiectul s-ar termina, nu vor fi de nici un folos în zonă. Vor rămîne șomeri, cu diferența că, la sfîrșitul proiectului, nu vor mai avea gospodăriile lor tradiționale, patrimoniul cultural valorificabil ș.a.m.d. Vor fi persoane fără nici o șansă de viitor.

Din punct de vedere cultural

Casele din Roșia Montană au un specific aparte, atît ca mod de construcție, cît și ca așezare în teren. Cum terenul nu poate fi reprodus în altă parte, Roșia Montană nu are cum să fie „reconstruită". Aceste case vor fi afectate atît de activitățile de minerit, cît și de cele de transport (una din rute trecînd pe lîngă ele). Exploziile din Cârnic, în special, vor duce la distrugerea lor. În subsolul Roșiei Montane există un număr mare de goluri vechi, multe necunoscute, care pot duce la surpări de amploare. Acest lucru s-a petrecut de mai multe ori în trecut, chiar la explozii mai mici (cele din fosta exploatare erau de 20 ori mai mici decît se preconizează).

În afară de asta, dacă ele nu vor fi locuite de cei care le locuiau tradițional (și erau legați de ele prin tot ceea ce înseamnă „familie" și „tradiție"), se vor degrada de la sine (lucru care se vede clar în cazul celor deja cumpărate de RMGC). În mod logic, dacă proiectul nu va afecta localitatea, locuitorii din Roșia Montană nu ar avea nevoie să se mute. De ce totuși RMGC insistă să cumpere casele, dacă ele nu urmează a fi afectate? Se vede că la mijloc este o mare minciună.

Același lucru (riscul de surpare) este clar în cazul galeriilor din Cârnic. Structura lor le face să se surpe chiar la explozii de mică amploare. În studiul de impact nu există nici o secțiune care să arate poziția lor exactă, tocmai fiindcă se evită recunoașterea acestui fapt (evident totuși pentru cineva care are experiență în domeniu). Profilul însuși al carierei dovedește că distrugerea galeriilor romane (și chiar și a Pietrei Corbului) nu poate fi evitată.

Aceste galerii sînt unice în lume, atît prin lungimea lor, cît și prin modul în care au fost săpate, și prin caracterul „evolutiv". Întregul sistem este o istorie „vie" a mineritului, începînd din vremea dacilor și pînă în prezent. Distrugerea lor va duce la pierderea definitivă a oportunităților viitoare de dezvoltare a zonei. De altfel, intenția de distrugere a fost recunoscută de directorul firmei și față de Edward O'Hara, raportor al Consiliului Europei (*„He refused to give a blank cheque for the future preservation of Catalina Monulesti. Any such excavations had to based on their benefit to RMGC. The company was after all out for making a profit and not for archaeological research"* – citat din raport. (http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc04/EDOC10384.htm).

Întregul complex al Roșiei Montane (case și galerii) reprezintă un uriaș potențial pentru România (fără a mai vorbi de valoarea lor de „dovadă a nașterii poporului român").

În afară de asta, se încalcă principiul (stipulat în Convențiile europene) conservării *in situ*.

Proiectul este din categoria „finit" și „cu viață de durată scurtă" (RMGC spune 17 ani, estimarea ARIN este de maximum 8 ani). După terminarea resurselor, el nu mai are prin ce să continue. Echipamentele și utilajele folosite nu mai sînt utilizabile pentru altceva, deci investiția este pe un termen extrem de limitat. El duce la sfîrșitul Roșiei Montane din toate punctele de vedere.

A consemnat
Iaromira POPOVICI

Ion Dan TRESTIENI

Salvați roșienii

În noianul știrilor care amuză sau ocupă timpul unui public sadic, obișnuit cu subiectele acide pe care mass-media știe să le găsească din abundență, cazul Roșia Montană ocupă un loc special. Pînă și starurile de cinema au început să-și uzeze brandul cu el, consiliate de abili manageri de imagine. Roșia Montană baleiază între imaginea unei posibile mine model pe plan mondial și cea a unei zone otrăvite cu cianură. Este fie o școală de luptă a ONG-urilor de mediu, fie o oportunitate de aplicare a unor „Best Available Technics" în materie de minerit. Este fie un mare furt, fie un mare cîștig pe termen mediu pentru roșieni și pentru stat. Este fie distrugerea unui patrimoniu cultural unic, fie forma sa de salvare. În mijlocul acestei mari agitații, roșienii privesc mut la ceea ce le pregătește destinul. Ei nu sînt interesanți, nu fac rating decît dacă se sinucid.

Am avut ocazia și privilegiul de a locui la Roșia Montană timp de un an de zile și în memoria mea a rămas întipărită o singură imagine: aceea a roșianului. În ultima vreme, îmi pun din ce în ce mai des o întrebare: oare chipul roșianului de astăzi nu ar trebui să fie protejat ca o figură de patrimoniu național, în condițiile în care roșienii constituie realmente o tipologie umană aparte în România?

Care sînt elementele de bază ale acestei tipologii?

O cultură comună a minerului universal

Cultura de dependență este comună tuturor tipurilor de mineri. Aceștia depind de oamenii din exterior, în ceea ce privește stabilirea unor obiective și motivații, altele decît cele legate de minerit. Pur și simplu, se simt legați de mîini și de picioare atunci cînd trebuie să practice altceva decît mineritul. De aceea ei resping din principiu reconversia profesională, preferînd să muncească pe piața neagră, nu au abilități în a demara o afacere proprie, nu sînt de acord ca soțiile lor să facă altceva decît munci casnice, chiar dacă ei nu mai sînt mineri, nu sînt de acord, în cazul în care acceptă temporar o muncă, să aibă colegi femei. Copiii născuți în aceste culturi se identifică arareori cu părinții lor de același sex.

Roșienii sînt depozitari tipici ai acestui gen de cultură. Întrebați asupra calităților pe care le au, ei indică invariabil hărnicia și marea lor calificare în minerit. În ceea ce privește defectele, ei recunosc că au slabe abilități în afaceri și faptul – atenție! – că sînt prea supuși. Am avut ocazia să văd că roșienii rămîn mineri chiar atunci cînd, prin relocare, sînt obligați să locuiască într-o cultură care nu mai este legată de minerit. În comuna Sard, foarte aproape de Alba Iulia, au fost relocate cinci familii de roșieni. Ocupația principală a locuitorilor comunei este legumicultura. Majoritatea obțin venituri frumoase vînzînd la poartă legume. Nici o familie de roșieni nu a adoptat acest *habitus*. Ei au rămas mineri și consideră că este o rușine să vinzi lucruri la poartă. De altfel, este înjositor pentru un miner roșian să-i propui să devină fermier.

Fiind purtătorii acestui gen de cultură, roșienii sînt aliați naturali ai companiei Gabriel Resources în ceea ce privește implementarea proiectului minier. Nu conștientizează însă că genul de minerit pe care îl propune compania nu mai are nimic de-a face cu mineritul tradițional de galerie și, implicit, cu calificările lor.

O structurare specială a timpului liber

La Roșia Montană oamenii nu sînt amatori de divertisment sau de odihnă, în timpul liber. În timpul liber se lucrează pe lîngă casă. Această mentalitate este fixată de o anumită structurare a bugetului de timp al minerului, care s-a reluat identic de mai bine de două mii de ani. Localnicii se vizitează foarte rar. Există vecini care au un gard comun de 25 de ani, dar nu au pus niciodată piciorul unul în curtea celuilalt. Nu există în Roșia Montană nici un restaurant în care să se poată mînca. Există o vorbă la roșieni: cine mănîncă la restaurant nu are ce mînca acasă.

În cele cîteva cîrciumi poți bea bere și vinars. Cîrciuma este la fel de frustă și de întunecoasă precum este mina de aur. Și uneori la fel de periculoasă. În cîrciumă se joacă ritul supraviețuirii după încă o aventură care ar fi putut fi fatală.

Individualismul și centrarea pe viața de familie

Roșienii nu au nimic de-a face cu mentalitatea de clasă muncitoare. Oamenii se identifică la Roșia Montană cu problemele familiilor lor și nu cu problemele altora. O persoană din cinci afirmă că ar ține cont de părerea altor persoane despre ea. În relațiile cu vecinii, oamenii sînt oportuniști. Acest gen de comportament a fost fixat aproape genetic de căutarea perpetuă a unei comori – aurul. Oamenii sînt mai curînd competitori, decît camarazi: păstrarea secretului, discreția, izolarea sînt comportamente răspîndite în zonă. În același timp, sînt prețuite îndrăzneala, inteligența și hărnicia, ca elemente de succes în viața cotidiană.

Individualismul își mai are originea și în complexitatea bazinului genetic al populației de aici. De-a lungul istoriei, s-au fixat la Roșia Montană daci, iliri, romani, unguri, slovaci, germani, francezi, italieni, polonezi și ucraineni. Se știe din socio-biologie că un comportament altruist apare atunci cînd sînt percepute instinctiv hărți genetice similare, ceea ce nu este cazul în această zonă.

Miturile specifice ale băii

Roșienilor le trebuie și astăzi un scenariu care să le eficientizeze munca lor eroică. Acest scenariu este asigurat de mituri. Oamenii mai vorbesc încă de vîlvele băii, vîlva albă, favorabilă, care-ți arată filonul de aur, și vîlva neagră, care ți-l ascunde. La Detunata, cele două mari stînci de bazalt se consideră a fi mormintele a două cete de titani, primii mineri din zonă. Aurarii mai rostesc încă poveștile: „Balonul de aur al lui Moldovan", „Povestea Ancăi din Bucium", „Frații din Mocana", „Fetița Cotroanța", „Povestea lui Avram Iancu", „Povestea lui Horea", „Povestea lui Cotilius Bruda", faimosul bijutier care i-ar fi plătit în aur pe daci pentru a-i învinge pe romani și a-și păstra afacerea fabuloasă.

Păstrarea chipului roșianului de astăzi nu se poate face decît prin păstrarea culturii sale. Compania Gabriel Resources a înființat o Fundație Culturală menită să aibă un astfel de obiectiv. Se păstrează însă discreția asupra modalității ei de funcționare, cel puțin pînă la obținerea autorizării de funcționare a noii mine. Astfel, ceea ce din punctul meu de vedere ar trebui să fie o prioritate devine un lucru secundar, similar poate cu distrugerea unei culturi unice. Cred că în chiar acest moment, ca o condiție a obținerii Acordului Integrat de Mediu, această Fundație ar trebui să fie foarte bine definită, căci, oricît ar părea de neînțeles pentru unii, conservarea chipului roșianului este o acțiune mai importantă pentru români, decît deschiderea noii mine.

Neînțeleși de profani, care-i compară cu Sisif, roșienii se compară cu titanii. Ei au estetizat urîtul într-o asemenea măsură, încît nu mai pot trăi fără el, numindu-l eroism și viață austeră. Fără roșieni societatea românească ar fi mult mai fadă.

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată vineri, 17 noiembrie, la ora 17,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Dragoș Ghițulete.

Ana-Maria ONISEI

Nu strigaţi „Bravo!“ decît dacă liberul-arbitru o cere

Recunoaşteţi, sub ochii voştri, sala de teatru a devenit ea însăşi un spaţiu al rupturii dintre generaţii! Un gol întunecat care respiră – iar tu îl auzi; tuşeşte – atunci îl acuzi; gîndeşte – şi-ţi vine să te scuzi. Personajul eşti tu, cel de pe scenă, e şi el, cel din sală. Personajul există pentru a fi al tău, dar şi al publicului. Vă jucaţi în egală măsură, însă nu la fel de conştient, cu aceeaşi bucată de plastilină. Vă încruntaţi cînd se iveşte Neînţelegerea *sau obosiţi într-o interminabilă aşteptare a lui Godot. Vă îmbulziţi la intrare pentru o fărîmă de* megaJoy, *ori – fiţi sinceri! – cîteodată vă doriţi să fi fost orbi ca* Molly Sweeney. *Seamănă cu un exerciţiu de admiraţie? Ar trebui să transmită măcar un sfert din entuziasmul tinerilor urbani (plus studenţi la actorie) care s-au adunat cu perseverenţă la mai toate spectacolele din cadrul Festivalului Naţional de Teatru. Festival de la care, altfel, n-au lipsit nici blazarea de pe chipurile doamnelor purtînd pălărie şi nici buzele strînse ale celor cu bun-simţ, în timp ce auzeau uşile sălii „Toma Caragiu“ izbindu-se a plecare, pe parcursul lecturii lui Patrice Chéreau.*

Publicul. Numeros, heterogen. Nu ştiu să fi fost spectacol, din cîte am văzut (şi am văzut multe), la care să nu se stea umăr lîngă umăr (pe gradene) sau în picioare (în săli), la fel cum nu ştiu să fi fost piesă pe text contemporan la care sala să nu se fi împărţit în tabere. La Andrei Şerban *(Purificare* de Sarah Kane, un spectacol fără fisură, dar cu *dead end)* s-a ieşit din sală. Unii au ieşit pentru că „Săracii, să mai zici că lucrează cu Şerban. Ce kitsch!“, alţii pentru că „Nu mai suport, la propriu, tensiunea. Ies – mă întreb – la al cîtelea final“. Sau, incredibil, deşi la cîteva zile după: „Păi, pentru asta au murit dom'le copiii ăia la Revoluţie, ca să vină Şerban să ne arate cum e cu schimbarea de sex?“. La Afrim publicul era deja „selecţionat“, venise cu ţintă, aşa că n-au fost diferende. În schimb, *Plastilina* lui Vlad Massaci a avut parte de cîţiva purtători de grimase nimeriţi accidental. Sala a reacţionat echilibrat, intuitiv şi cunoscător la Alexandru Tocilescu şi alt public a aplaudat nejustificat de mult la *Cum gîndeşte Amy* (o piesă moralistă, de atmosferă, făcută din scenografie şi... Valeria Seciu). Lectura lui Patrice Chéreau *(La Légende du Grand Inquisiteur,* după un text de F.M. Dostoievski – profund, analitic, doldora de semnificaţii) n-a stîrnit entuziasm, ci mai degrabă consternare în faţa ideii de a urmări (timp de o oră!) „un om citind, pur şi simplu“. La polul opus, poveştile cu iz telenovelistic, presărate în distribuţie cu nume sonore, au prins şi destins – fie că erau alese premeditat, venite „prin invitaţie“ sau nimerite din întîmplare. S-a strigat „Bravo!“ în neştire, ca la spectacolele (tipice) „pentru public“, care se joacă cu casa închisă şi de la care toată lumea iese, cum altfel, decît mulţumită?!

Aplauzele. Sălile de teatru sînt nedrepte fiindcă într-un fel se aud aplauzele la Naţional (puternic, cu reverberaţie) şi în altul la Odeon (gîtuit, înecat). Un public afabil nu e întotdeauna un public cu discernămînt şi gust. De aici rezultă că aplauzele pot fi, la fel de bine, o formă de politeţe sau o formă de necunoaştere.

Evenimentul. Ei bine, francezii au Avignon-ul, noi avem, în sfîrşit, Festivalul Naţional de Teatru, am putea spune uşuraţi, după tiparul recent lansatului exerciţiu „Imaginează-ţi o lume fără România. Ce i-ar lipsi?“. Incontestabil cel mai important eveniment teatral-cultural al anului, Festivalul a început să semene la nivelul organizării – timid, dar sigur – cu un eveniment occidental: concept bine închegat, căci regizorul deţine de doi ani supremaţia, bani de la Minister pentru fiecare reprezentaţie, invitaţi din străinătate – puţini, însă aleşi pe sprînceană. A adunat inclusiv producţiile Centrului Naţional al Dansului, spectacole de tip *one-man/woman show,* a găzduit premiere. Ce n-a reuşit însă Bucureştiul nici cu francofonia, nici cu Festivalul – şi reuşeşte mereu Avignon-ul – e să creeze o stare de spirit, fie şi în interiorul unui grup de spectatori (presupunem din categoria devoratorilor de teatru). Acea ştiinţă de a trăi *în* şi *pentru* spectacol, care ar rafina, pe de o parte, reacţiile publicului – dacă nu chiar pe cele ale cetăţenului –, pregătindu-l pentru tabieturile europene, pe de alta, ar topi atitudinea crîcotaşilor. Poate la acest aspect ar trebui să se oprească reprezentanţii diferitelor (şi divergentelor) generaţii, căutînd (mental, deocamdată) o conduită a spectatorului informat şi manierat şi renunţînd la reacţia instictivă ca formă de protest explicit (comentariul în timp ce..., rîsul zgomotos, ieşitul din sală ş.a.). Căci, dacă răzbate ceva dinspre astfel de manifestări, dincolo de entuziasmul tinerilor şi, pe ici pe colo, al oamenilor de teatru, atunci răzbate lipsa de pregătire şi incapacitatea de adecvare. Într-o proporţie considerabilă, publicul pare să privească în continuare doar înspre propria persoană, iar cînd i se arată soarele, alege să-şi pironească ochii pe arătătorul celui care îl indică.

***Ana-Maria Onisei** este masterand la Facultatea de Jurnalism şi Ştiinţele Comunicării, Universitatea Bucureşti.*

colţul scurt

Bienala de Arhitectură Bucureşti, Lodz Film Festival şi „Gaudeamus“

● Între 17-21 noiembrie, de la ora 18, la Cinema Union, Lodz Film Festival reuneşte cele mai noi filme semnate de studenţii Şcolii de Film din Lodz; în ultima zi a festivalului o retrospectivă a cîtorva filme realizate de regizori polonezi consacraţi, precum Wajda, Polanski, Kieslowski, Zanussi, Skolimowski ş.a.

● Vineri, la ora 18, în Sala Auditorium a MNAC, conferinţa „À propos du Musée Précaire Albinet“ susţinută de artistul elveţian Thomas Hirschhorn; conferinţa va fi precedată de prezentarea artistului realizată de Maria Rus Bojan (Project Stichting Amsterdam) şi urmată de o discuţie despre proliferarea consumabilelor în societatea postmodernă şi despre modurile în care spaţiile obişnuite pot fi transformate pentru a funcţiona ca universuri paralele, discuţie moderată de Bogdan Ghiu.

● Tot la MNAC, două expoziţii de arhitectură contemporană japoneză – „Sensai Japanese Architecture“ şi „Continuity *vs* Mutation“, iar luni, simpozionul „Sensai“ cu trei arhitecţi japonezi – o serie de evenimente Xtrem-East ce se desfăşoară în cadrul Bienalei de Arhitectură Bucureşti 2006.

● La H'art Gallery, expoziţiile „Connect as: Guest“ (fotografie) – Cătălin Burcea şi „Remake“ – Daniel Gontz (curator Mihnea Mircan).

● Cu ocazia aniversării centenarului MŢR, în Sala „Irina Nicolau“, expoziţia de ceramică contemporană „Terra incognita“ – Gherghina Costea.

● Sîmbătă, în Studio Martin, party cu Rui da Silva.

● Luni, 20 noiembrie, pe TVR Cultural, de la ora 20, *Roma, oraş deschis* (Italia, premiul Festivalului Filmului de la Cannes în 1946), regia Roberto Rossellini, cu Anna Magnani, Aldo Fabrizzi.

● La Centrul Cultural Ungar, expoziţia de fotografie „Cetăţile din bazinul carpatic“ – Szaboki Zsolt.

● Începînd de miercuri, 22 noiembrie, la ROMEXPO, Tîrgul Internaţional de Carte de Învăţătură „Gaudeamus“, ediţia a 13-a.

● Miercuri, 22 noiembrie, de la ora 15, la sediul Ministerului Afacerilor Externe (Aleea Alexandru 31), expoziţia şi lansarea volumului coordonat de Ion Barbu *Colonia Rîsa-Plînsa* (Editura Polirom); cîntă Maria Răducanu şi Sorin Romanescu, proiecţie *slide-show*-uri.

● La Galeria Nit (str. Şelari 13), filme de arhivă cu evenimente de artă contemporană românească.

● Joi, 23 noiembrie, la Sala Palatului, de la ora 20, concert Omara Portuondo. (**M. C.**)

Cosmin MANOLACHE

Şi eu am fost Ioan Chirilă

Pe 29 noiembrie, la Ateneul Român, va avea loc a doua ediţie a Premiilor pentru jurnalism sportiv „Ioan Chirilă“. Juriul din acest an este format din Iarina Demian (preşedinta Fundaţiei Artest), Florin Iaru, Mircea M. Ionescu, Mircea Rusu, Horia Gârbea, Mircea Mihăieş şi Stelian Tănase. Nominalizările pentru cele nouă categorii pot fi accesate la www.ioanchirila.ro.

Amintirile mă copleşesc, vorba treisudeştilor. Ce să fac? Nu ştiu cum mi-a picat în mînă cartea. Va să zică, spre Uruguay mergea vaporul, şi pe puntea navei, Octav Luchide cu românaşii lui, adică delegaţia României. Stau acum şi mă-ntreb dacă nu cumva Luchide nu era vreun grec ceva, de-a avut el iniţiativa, nebună pentru unii, de a ne înscrie la acel turneu. Mă gîndesc că la vremea aia trebuia să ai *sînge* să te bagi la o aşa călătorie. Pozele de la dineurile oficiale, întîlnirile cu alte delegaţii, dar mai ales fazele din cele trei meciuri jucate la primul mondial mă executau la fiecare relectură din *Şi noi am fost pe Conte Verde*.

Nu m-am dat în vînt niciodată după Jules Verne, recunosc. Poate n-am avut suficientă răbdare la vîrsta la care era recomandabil. Se prea poate totuşi ca motivul să fi fost cetăţeanul Ioan Chirilă. *Frumoasele mele duminici* sau sîmbete petrecute pe stadionul aflat la 30 de metri de casa noastră nu puteau fi ţinute la suprafaţă, de-a lungul săptămînii ce urma, decît prin poveşti cu fotbalişti. Aşa am ajuns ucenicul secret al domnului Ioan Chirilă. Eram sigur că-l ştiu mulţi. Îl ştia şi tata. Mi-am dat seama după ce cumpăra revistele clubului Rapid. Era împătimit şi el, dar ne ţineam la respect. Nu suporta departamentalii. Un albvişiniu matur îi vîra pe sub nas unui ţînc roş-albastru materiale subversive. Aşa am crezut la început. Pînă într-o zi cînd, din curiozitate, am descoperit boala mea şi la tata. Era înnebunit şi el după întîmplări cu goleadori şi autorii unor robinsonade celebre. Ioan Chirilă apărea şi-n revistele alea tipărite pe hîrtie proastă, cu „Nu e peşte ca stavridu', / Nici echipă ca Rapidu“. Într-un mod delicat, bag de seamă, numele Ioan Chirilă m-a ajutat să fiu tolerant. Aşa s-a-ntîmplat să fie. Dacă tot scria el despre fel şi fel de jucători, echipe, turnee, fără să fie părtinitor. Un aşa lucru te convinge să intri ucenic, şi am ajuns să comentez de pe linia porţii, pe care-o apăram, faze imaginare, avînd în faţă alţi doi puşti care tot plesneau o *beşă* pe strada Valea Jiului. Comentam nu doar fazele închipuite, ci şi sosirea jucătorilor pe aeroport, drumul spre hotel, antrenamentele, totul după tipicul maestrului. Invocam motive pentru forma proastă a vreunui jucător, îi inventam rude, probleme de familie, ficţionam. Autoficţionam, de fapt. Şi mai salvam şi goluri. Mi-a plăcut al naibii de mult să stau în poartă. Între cele două bare ai o detaşare fantastică. Uneori ghidezi ceilalţi jucători, iar gloria îţi găseşte singurele adevărate cuvinte, cele potrivite: *îngerul păzitor*.

Fără patetism, îl declar pe Ioan Chirilă al doilea meu înger păzitor. Lui i-am dedicat lecturi ascunse, căţărat undeva între o sobă şi un şifonier – chipurile, căutam pe-acolo un caiet rătăcit, un stilou, în cazul în care cineva mi-ar fi controlat studiul intens al comentariilor de la română. Eram suspendat la aproape doi metri înălţime, într-un soi de levitaţie/detentă/robinsonadă zilnică, înghiţind pagini întregi din călătoriile maestrului. Un mod de viaţă, riguros chiar, aş spune, ca s-o scurtez. Finalul îl cedez unei păreri de rău. Aceea că Sorin Stoica n-a apucat să scrie o carte despre cărţile lui Ioan Chirilă. Avea cîteva pe acasă, plus apucăturile portarului din mine. Portarul-comentator. Ar fi ieşit încă ceva bun din mîna lui Sorin...

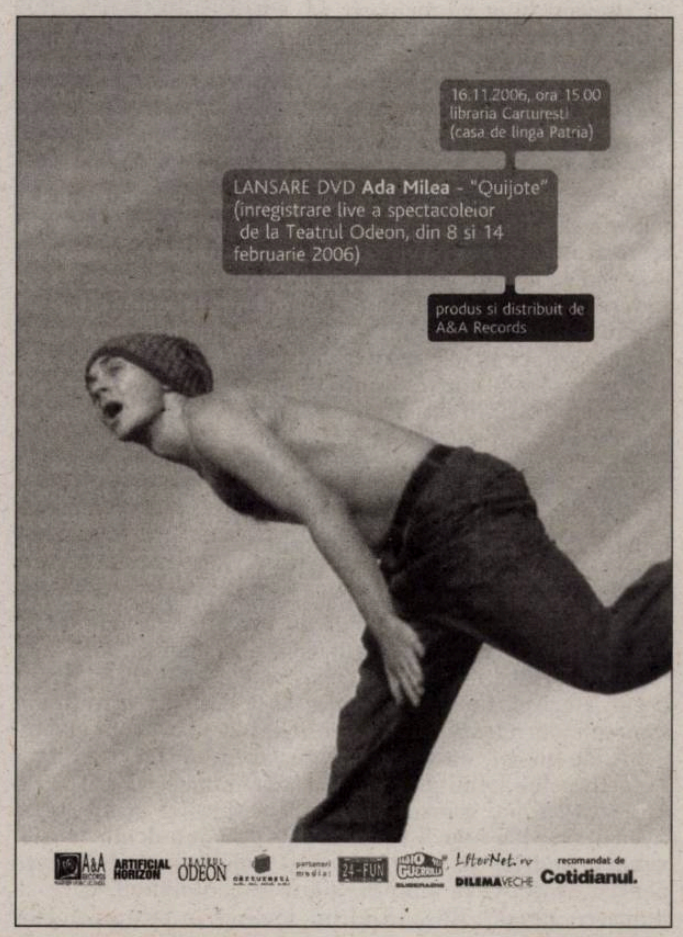

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Arte şi meserii

Întîlnirile dintre oamenii de teatru români, indiferent că au loc înăuntrul sau în afara instituţiei, indiferent că sînt riguros organizate ori cu totul (cum se zice în noua limbă de lemn) informale, indiferent, altfel spus, că se petrec în jurul unei mese rotunde foarte oficiale ori al unei ţuici fierte foarte particulare, au ca esenţă, într-o formă sau alta, plîngerile. Toată lumea se plînge de ceva sau de cineva: dramaturgii se plîng că nu sînt jucaţi, directorii de teatru se plîng că nu au ce juca, actorii se plîng că nu li se dau roluri (bune), regizorii se plîng că nu au actori pentru rolurile (bune) din montările care, de altfel, nu beneficiază nici de bugetul necesar, actorii, regizorii, dramaturgii, directorii de teatru, scenografii (probabil, şi maşiniştii) se plîng de critici, criticii se plîng de actori, regizori, dramaturgi ş.a.m.d., plus că mai plîng, din cînd în cînd, dezinteresat şi retoric, şi plîngerile celorlalţi, adică plîng că dramaturgii nu sînt jucaţi, că directorii de teatru nu au ce juca etc. etc. Cine stă să asculte rămîne cu impresia că toţi aceşti oameni sînt sincer şi profund preocupaţi nu doar de propria soartă profesională, ci şi, pe cale de consecinţă logică, de soarta teatrului românesc şi (fireşte) a culturii naţionale în ansamblul ei.

În timp ce noi plîngem şi ne plîngem, alţii lucrează. Rezultatul este că de teatrul românesc se ştie astăzi tot mai puţin în lume, în timp ce teatrul unguresc, teatrul bulgăresc, teatrul ucrainean, teatrul sîrb (ca să-i pomenesc doar pe vecini – noroc că nu are şi Marea Neagră teatru) sînt (re)cunoscute, comentate, lăudate. Ei există. Noi (ne) plîngem.

Aceasta a fost însă o simplă introducere într-un subiect pe care (realitatea mă obligă) am să-l atac mai viguros în săptămînile ce vin. Chestiunea de care voiam să mă ocup acum este alta, dar ea se leagă în mod subtil de plîngerea generalizată descrisă mai sus şi ale cărei lacrimi mi-au ţîşnit şi mie din tastatură înainte să le pot opri. La urma urmei, şi eu sînt român(că)...

Printre îndatoririle „de serviciu“ şi plăcerile dezinteresate de care am parte în existenţa cotidiană în mijlocul teatrului românesc se numără şi posibilitatea de a asista la repetiţii. În toate fazele lor: lectură la masă, urcare pe scenă, repetiţii de mişcare, repetiţii tehnice, „şnururi“ (repetiţii generale), repetiţii cu public şi aşa mai departe. Este o experienţă plină de învăţăminte şi îndeobşte răsplătitoare (ca să traduc întocmai folositorul *rewarding* englezesc) pentru treburile mai aride pe care le presupune munca non-scenică într-un teatru. Este, nu mai puţin, o experienţă generatoare, cîteodată, de mari mirări. Şi de numeroase întrebări.

Am asistat, acum un an şi ceva, într-un teatru bucureştean, la un şir de repetiţii la masă. (Asta înseamnă citirea textului piesei de către actorii din distribuţie, sub conducerea regizorului şi în prezenţa – facultativă – a scenografului, traducătorului, secretarului literar etc.) Repetiţiile începeau la 10 dimineaţa şi durau, cu o pauză „de ţigară“, pînă la 2 sau 3 după-amiaza. Toată distribuţia (printre care cîţiva actori mari, adică foarte-foarte buni) sosea la ora fixată, nu se ridica de la masă decît în pauză şi la plecare şi, cît stătea acolo, muncea. Telefoanele mobile erau închise (şi nici măcar lăsate la vedere), glumele şi bancurile (fără de care o adunare actoricească e, vorba ceea, ca nunta fără lăutari) se auzeau rar (şi atunci sunau inteligent şi simpatic), oamenii (cu o excepţie sau două care, de altfel, s-au şi retras ulterior din spectacol) aveau aerul că fac de drag şi cu interes o treabă (dacă poate fi numită aşa) pe care îşi doriseră toată viaţa să o facă şi care le plăcea foarte mult. Pentru că simt că trebuie, voi preciza locul acţiunii: Teatrul „Bulandra“.

Am asistat acum cîteva zile, în alt teatru bucureştean, la o primă repetiţie la masă. Era programată la 11 dimineaţa. Cineva a sosit la 12 fără ceva. Altcineva a plecat la 12 şi ceva. După primele douăzeci de minute, relativ liniştite, cînd unul, cînd altul dintre actori (uneori, şi unul, şi altul) ieşea, reintra, ieşea la loc, reintra la loc. În timp ce colegii citeau, persoanele momentan fără replică îşi făceau confesiuni la ureche sau *sotto voce,* se înghionteau prietenește sau interveneau voios, cu feluri remarci hazoase, peste glasul „actanţilor“ (care, la răstimpuri, se distrau intonînd „la mişto“ ori introducînd comentarii „apropontice“ în textul piesei). Un telefon a sunat de trei ori, la interval de zece-cincisprezece minute, şi de fiecare dată i s-a răspuns (e drept, vorbitorul ieşea din cameră). O actriţă „şomeră“ mînca banane pe margine. Menţionez că era vorba despre actori angajaţi (în majoritate) cu contracte pe termen nelimitat într-un teatru susţinut din bani publici. Menţionez, de asemenea, că era vorba despre actori profesionişti – cel puţin, după acte.

Fără îndoială, în orice interviu pentru reviste lucioase sau ziare groase participanţii la cel de-al doilea episod evocat ar declara că activitatea pe care o prestează, inclusiv în repetiţii, este artă. Nu meserie, nici măcar profesiune, ci artă. Şi că arta, domnilor, pretinde nişte eforturi pe care dumneavoastră nu vi le puteţi imagina. Aşa o fi. În astfel de cazuri însă, eu, una, aş prefera să am de-a face cu nişte simpli muncitori.

NEW EUROPE COLLEGE
BURSE „EUROPA“
PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2007-2008

„New Europe College“ anunţă concursul anual pentru bursele de cercetare EUROPA pentru universitari/cercetători din sud-estul Europei (inclusiv din România). Tematica acestui an este ***Locuirea***.

CONDIŢII DE PARTICIPARE

- candidatul trebuie să fie înscris la doctorat sau să aibă titlul de doctor;
- se va acorda prioritate candidaţilor sub 40 ani;
- o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere, fără a pierde din rigoarea disciplinară.

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE
ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL

Formularul de participare la concurs poate fi obţinut de la adresa www.nec.ro sau prin e-mail de la imihai@nec.ro

De asemenea, formularul poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17.

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 15 decembrie 2006 (inclusiv).

Pentru detalii consultaţi materialele de la adresa www.nec.ro

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (021)307.99.10 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare – sau prin e-mail: imihai@nec.ro

Adresă: New Europe College, str. Plantelor 21, 023971 Bucureşti

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Tihnit

● **Alexandru Andrieş, *Nimic nu iese-aşa cum vrei*, A&A Records, 2006.**

Ar fi bine, înainte de toate, să vă ştergeţi bine pe picioare, să îndulciţi uşor un ceai fierbinte, să vă dregeţi auzul, ţinuta şi depresiile, să lăsaţi complicaţiile şi angoasele pe mai tîrziu. Veţi intra într-un mediu sterilizat de pian, de violoncel, clarinet, saxofon, trombon, de o voce tandră şi amuzată care îţi şopteşte şăgalnic, misterios, cochet că „nimic nu iese-aşa cum vrei“. Ar fi bine, de asemenea, să nu vă lăsaţi induşi în eroare, să evitaţi capcana morocănoasă, să nu daţi credit insinuărilor fataliste. Ar fi bine să vă concentraţi atenţia asupra urzelii parfumate, galeşe, potolite şi ar fi şi mai bine să reflectaţi la contradicţia făţişă dintre vorbe şi fapte: cum ai putea să iei de bun un astfel de verdict neîndurător, cînd totul în jur, muzica şi substratul versurilor, îţi spune contrariul? Dacă există un lucru pe care trebuia să-l înveţi după zecile de albume ale lui Alexandru Andrieş, acela este că totul se rezolvă tihnit, cu o ştiinţă a muzicii deloc ostentativă şi cu un simplu zîmbet la sfîrşit de vers. Poate doar pentru a nu ceda ispitei unui optimism facil s-a inventat ironia lipsită de contondenţe, blazarea jucată sau un album ca *Nimic nu iese-aşa cum vrei*. Înarmaţi-vă deci cu mult calm sub deviza „la calm se răspunde cu calm“ şi lăsaţi-vă seduşi de această oază de rafinament boem, stări placide şi inofensive doze de rock într-o mare străvezie, închegată şi nepretenţioasă de jazz, blues şi folk. Cum, de obicei, oazele, cînd nu îşi îndeplinesc funcţia deşertică, fac trimitere la ţinuturi pastorale în care oile încearcă să mai remedieze ceva din obiceiul străvechi al transhumanţei, n-ar fi rău să aflaţi de la un domn ca Alexandru Andrieş că nu e nevoie de pelerinaje îndepărtate pentru a afla ceva simplu, sigur şi confortabil, care se numeşte „acasă“. Răspunsul lui Andrieş în faţa dilemelor existenţiale este hîtru, domestic şi atotcuprinzător: acolo unde se găsea cîndva zgomot şi furie, veţi descoperi un echilibru conştient de sine, acorduri bine temperate şi un univers stabil de plaje, librării şi străzi servite, în funcţie de dispoziţii şi certitudini, cu tăiţei, papanaşi sau ceai. Dincolo de acest univers domestic, aventurile sînt puţine. Andrieş pare să se hrănească din comoditatea maturităţii artistice care nu mai lasă loc de inovaţii, experimente, tatonări în necunoscut. Orice variaţie îşi urmează făgaşul bine stabilit, iar schimbările sînt aparente, formale, la adăpost de derute sau metamorfoze spectaculoase. Este cît se poate de adevărat că pe acest album pianul a luat faţa chitarei electrice, dar asta nu înseamnă nicidecum că esenţa dintotdeauna ar fi fost modificată în vreun fel. Versurile se răsfrîng subtil asupra muzicii. Dacă orice peripeţie în afara acelui teritoriu haşurat cu însemnele lui „acasă“ destabilizează şi produce automat o panică haioasă, ce motive ar avea linia melodică să renunţe la tipicurile ei? Pînă la urmă, singurele coordonate imprevizibile sînt date de poveştile unor relaţii ce refuză ordinea prestabilită şi se insinuează, şi nostalgic, şi melancolic, şi serios în substraturile narative, naraţiune altminteri stăpînită şi ferită de obstacolele gravităţii.

Ar fi bine să vă acomodaţi rapid cu acest univers, pentru că dondănitul va veni la pachet cu plictiseala, iar odată cu plictiseala accesul spre inima acestui ţinut, şi conformist, şi atipic, vă va fi cu desăvîrşire interzis. Vă asigur că toate obiectele sînt la locul lor, aranjate cu bun-gust şi pedanterie, ca pentru o seară familiară printre oameni care ştiu să asorteze politeţea şi manierele cu conversaţiile destinse, afabile şi jucăuşe. Şi asta chiar dacă: „ba e soare, ba iar plouă... / nu-i calendarul care-l crezi / e-o conspiraţie mondială / pe care n-o mai controlezi... / cîte particule greşite / se mişcă-n apa pe care-o bei? / ai vrea un muşchi de vacă-n sînge / şi-n farfurie ai tăiţei!!!“.

Sâmbătă, 18 noiembrie, ora 19.30

AMERICAN BUFFALO

de David Mamet
în româneşte de Bogdan Budeş
cu:

Gheorghe IFRIM, Vlad ZAMFIRESCU,
Marius Florea VIZANTE

regia: Cristi JUNCU
O producţie Asociaţia Persoana, Teatrul ACT

Concertul de la ora 19.00

în cadrul Festivalului Tinerii şi muzica (ediţia I, 23-30 noiembrie 2006), organizat de Primăria Sectorului 3 în colaborare cu Teatrul ACT, prezintă:

Joi, 23 noiembrie: *Seară Mozart* - *Sonata în Sol major pentru vioară şi pian* [Soliste: Valentina Gheorghiu (pian), Alina Godeanu (vioară)], *Sonata în La major pentru pian* (Solistă: Laura Mocanu), *Variaţiuni în do major pe tema „Ah, vous dirai-je, maman”* (Solistă: Simona Strungaru), *Fantezia în do minor pentru pian* (Solist: George Rizea), *Cvartet în Sol minor* [Soliştii: Iulian Neculache (pian), Andreea Tanislav (vioară), Diana Alexandru (violă), Gabriela Constantinescu (violoncel)]

www.teatrulact.ro Calea Victoriei, Nr. 126

Pentru informaţii şi rezervări de bilete vă rugăm să sunaţi la 3103 103 (0723 103 103) sau scrieţi la bilete@teatrulact.ro.

TEATRUL ACT
ABB
DILEMA VECHE
Gândul
24-FUN
PORT.ro
www.onlinegallery.ro

Simona SORA

puzzlecturi

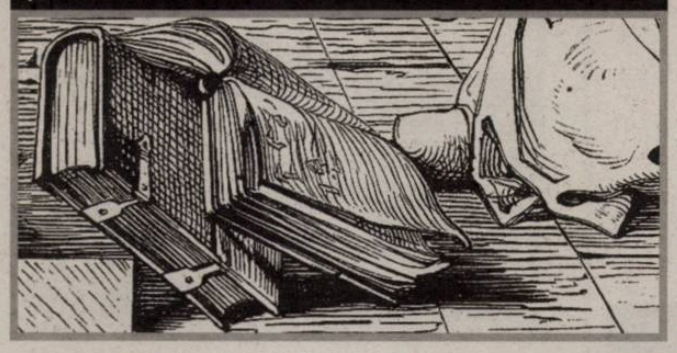

Povestiri de azi, de mîine

● **Adriana Bittel, *Cum încărunţeşte o blondă. Povestiri din secolul trecut*, Editura Compania, 2006.**

Acum cîţiva ani, Dan C. Mihăilescu a inventat în *LA&I* o rubrică despre „cititul de plăcere“. Invitată şi eu la răgazul hedonist, am scris, fără ezitare, despre minunatele povestiri melancolice, stenice şi pline de umor ale Adrianei Bittel. Un rus spunea că buna identificare (mai ales critică) a cititorului se realizează cu *viziunea* scriitorului citit, nu cu diferitele sale personaje sau idei. Pesemne la felul de a povesti – exact-dilematic, maliţios-înţelegător, melancolic şi vesel în aceeaşi frază – al Adrianei Bittel am reacţionat de la prima lectură prin predare necondiţionată, la extraordinara sa „ştiinţă“ de a spune povestea (care rar se mai spunea şi în anii '80, cînd a debutat scriitoarea, dar şi acum), la inaparenta sa abilitate de a manevra timpurile şi metamorfozele personajelor, stările lor sufleteşti, *viaţa* din carte. La lumea inconfundabilă din poveştile Adrianei Bittel. Aş zice, ca să complic lucrurile (care par simple, dar nu sînt), că particularitatea acestei proze ţine de o poetică a amănuntului revelator, de forţa unor imagini-cheie (căci literatura – spunea acelaşi rus, cînd făcea critică – ţine de forţa imaginii, nu de idee) şi de un umor trist, cu totul special.

În volumul apărut recent şi subintitulat autoironic *Povestiri din secolul trecut*, Adriana Bittel reia 22 de povestiri din volumele anterioare care nu şi-au pierdut nimic din prospeţime. Dimpotrivă – aş spune –, sînt povestiri de azi (de dragoste şi moarte, de compasiune şi indiferenţă) şi de mîine. În peisajul nostru literar adeseori dezolant, povestirile Adrianei Bittel amintesc lucruri, altădată ştiute, despre forţa de reprezentare a ficţiunii, despre arta povestirii, plăcerea lecturii. Recitind aceste proze, îmi dau seama cît de importante sînt amănuntele în economia minuţioasă a fiecăreia, dar şi ce impact au în sine, ca imagini care te urmăresc cumva coerent, ca în logica visului. Rămîi cu aceste insule semnificative care pot reface totul, aşa cum, ca un fir de păr, poate reface formula ADN-ului: uşa portocalie a boemei scenografe Milia („Mutarea accentului pe frunze“) sau conversaţiile închipuite „cu un oarecare Morel“ (din Bioy Casares); numele sufletistei Pompi de la „pompă de desfundat suflete“; dubla ramură de vîsc („Supliciu prin speranţă“); chibriturile risipite ale profesoarei de materialism ştiinţific („Chelcăşoz“); haina descusută a directorului adjunct Tudor („Pe considerentul că“); rochia galben-portocalie-roşie a Iuliei (în iulie); cerşetoarea în halat grena („Examenul radiologic“); cele două pastile *finale* („Vineri, cînd vine Frusina“); zvîrcolirea voluptuoasă a pisicii birmaneze („Tulpină fragedă, iată securea“), o capră albă cu un motan roşcat în spinare („Numele“). Sînt detalii care subîntind imagini hiperreale, miniaturiale (în unele povestiri), ca un lung culoar din ce în ce mai îngust de vîrste succesive şi deveniri acceptate (în alte texte), sau de scene presimţite ca ultime răgazuri (în alte cîteva).

Cît despre umorul tonic al prozelor Adrianei Bittel, el este unul dintre cele mai preţioase ingrediente ale scrisului său, altminteri de o melancolie sfîşietoare. Iată-l pe filozoful Albu respingînd (din comoditate) declaraţia de dragoste a dactilografei Gela:

„– Duduie Gela, mă tem că va trebui să renunţ la colaborarea noastră, dacă... Aş regreta, îmi eşti de mare ajutor, dar... mai multă seriozitate! Ce dracu', vino-ţi în fire!

– Tu, bîigui Gela, tu eşti... eu nu mai...

Liliacul cu boboci vineţi, veştejindu-se flasc înainte de a înflori, îi apăru în faţa ochilor şi, adunîndu-şi tot curajul, afirmă pe un ton care se voia firesc:

– Ştiu ce înseamnă «eideic».“

Sau iat-o pe povestitoarea implicată a unei minunate proze fantastice („Natură moartă cu narcisă, covrig şi cupă“) plonjînd *au delà:* „Blocul cubist în care am intrat mirosea familiar a rîntaş şi insecticid. La etajul doi, însoţitoarea mea a descuiat un lacăt mare, ruginit şi două rînduri de yale, apoi a scos din poşetă o clanţă, pe care a vîrît-o într-o gaură de deasupra broaştei şi m-a poftit în antreul strîmt. Neînsoţindu-şi invitaţia cu nici un gest, am tras de uşa din faţa mea şi-am păşit într-un întuneric de stofe putrezite.

– Ieşiţi din dulap! mi s-a poruncit“.

Citiţi *Cum încărunţeşte o blondă* ca pe o unică poveste despre bucurie şi tristeţe, conformism şi aventură, viaţă (cu toate cele dinainte) şi moarte (cu surprizele ei... poetice)! Dincolo de amănuntele revelatoare, de imaginarul intens personal şi de umorul salvator, veţi da mereu de misterul puţin retro al literaturii adevărate.

Dilema veche vă recomandă

● Pe Mezzo, azi, vineri, 17 noiembrie, la ora 21,45, şi mîine, la ora 14,45, două ore consacrate lui Sergiu Celibidache. La 10 ani de la dispariţia lui, ei nu-l uită, ignorînd, desigur, absenţa sa din topul celor 10 mari români. Abia aştept să văd dacă vor include în program *Rapsodia română*, dansată de el la pupitru cu o bonomie genială, care nu încape în topuri. (Radu Cosaşu)

● Unul din cei mai bine cotaţi şi mai controversaţi artişti contemporani – elveţianul Thomas Hirschhorn – vine la MNAC vineri, 17, la ora 18 pentru o conferinţă în sala Auditorium... Iar pe B1 TV continuă *Lombarzilor 8* – cel mai *adult* serial românesc! (Alex. Leo Şerban)

● Albumul *Chavez Ravine* al lui Ry Cooder (A&A Records), genialul chitarist şi producător, responsabil pentru descoperirea celor de la Buena Vista Social Club; un album narativ pur şi simplu senzaţional – ţi se lipesc urechile de boxe, nu alta –, cu multiple influenţe muzicale, de la folk-ul mexican la jazz-ul din Chicago anilor '50 şi pînă la rock-ul progresiv de mai încoace. Un album fun-da-men-tal de pus alături de romanul lui Orhan Pamuk *Mă numesc Roşu* (ironie predestinată, aş zice, căci una din melodiile lui Cooder se cheamă... „Don't call me Red“), de *Volver*-ul lui Almodóvar şi de ciocolata amăruie Heidi cu afine, de pus alături, aşadar, într-un coş cu care să pleci pe insula pustie a anului 2006. (Marius Chivu)

● Sîmbătă, 18 noiembrie, pe TVR Cultural (ora 23), în seria dedicată regizorului Aleksandr Sokurov, *Arca rusească*. Un film de stare, o vizită prin muzeul Ermitaj, avîndu-l drept ghid pe marchizul De Custine, de fapt o incursiune prin istoria Rusiei care se (re)creează în permanenţă în acel cadru, prin deschiderea unei alte uşi, prin reînvierea unor personaje şi epoci ce se întrepătrund în acelaşi spaţiu, cel al fostului palat regal de la Sankt Petersburg. Un eseu cinematografic cu puţine replici, dar cu două mii de actori care „populează“ treizeci şi trei de camere ale muzeului, într-un lung şi înviluitor plan-secvenţă (se spune că sînt doar două tăieturi, la o primă vizionare n-am descoperit decît una). (Adina Popescu)

MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
expoziţie

colonia râsa-plânsa

cântă & încântă
Maria Răducanu & Sorin Romanescu
Miercuri, 22 noiembrie, ora 15:00
M.A.E., Holul central, Aleea Alexandru nr. 31, sector 1, Bucureşti

Andrei GORZO

dilematograf

Joc de spioni

● ***Cîrtiţa* / *The Departed* (SUA, 2006), de Martin Scorsese.**

Primele minute din *Cîrtiţa* sînt pline pînă la refuz. Mai întîi facem cunoştinţă cu gangsterul irlandez (din Boston) Frank Costello (Jack Nicholson): cu filozofia lui de viaţă („Nu vreau să fiu un produs al mediului meu. Vreau ca mediul să fie produsul meu.“), cu anticatolicismul lui, cu gusturile lui literare (Joyce – nici mai mult, nici mai puţin), cu grija lui paternă, tuşantă, pentru dezvoltarea armonioasă a tinerelor fete din cartier („Ai deja ciclu?“, o întreabă el, în loc de „ce mai faci?“, pe una dintre ele). Apoi facem cunoştinţă cu un băiat numit Colin, care e ajutor de preot pînă cînd Frank îl ia şi-l face omul lui. Apoi sărim peste nişte ani şi-l regăsim pe băiat la Academia de Poliţie, unde se pregăteşte să devină om al legii, rămînînd totodată omul lui Frank – „cîrtiţa“ lui în Departamentul de Investigaţii Speciale. Dar, pe lîngă acest băiat rău care pare bun (Matt Damon), mai cunoaştem (tot la Academie) şi un băiat bun care pare rău: pe Billy (Leonardo DiCaprio), care se pregăteşte să devină „cîrtiţa“ poliţiei în banda lui Frank. Primim aceste informaţii în ţîşnituri scurte şi dese, cu mare presiune (montajul e rapid şi zgrunţuros), pe care le înghiţim odată cu substanţele toxice – resentimente interetnice, homofobie reflexă – deversate generos de personaje în limbajul lor, şi după cîteva minute sîntem atît de surescitaţi, încît e norocul nostru că sîntem şi complet ameţiţi, altfel tare mă tem că ne-am sări unii altora la beregată înainte de a apuca să vedem pe ecran titlul filmului. Dacă vi se pare cam mult pentru o expoziţiune, credeţi-mă că, cel puţin pe partea de ameţeală, ce-i aici nu-i nimic pe lîngă ce era în *Infernal Affairs*, filmul hong-konghez pe care se bazează *Cîrtiţa:* acolo, cei doi actori cu care făceam cunoştinţă în prolog, în postura băiatului bun care de fapt e rău, respectiv a băiatului rău care de fapt e bun, erau înlocuiţi imediat după aceea de *alţi* actori, o complicaţie suplimentară care, agravată de tradiţionala miopie a europeanului confruntat cu fizionomii asiatice, aproape că ne scotea definitiv din joc.

Pînă la urmă, tot filmul hong-konghez era mai suplu, dar era şi mai subţire în sensul de „inconsistent“. Nu că filmul lui Martin Scorsese ar fi – sau ar încerca să pară – deosebit de profund. Cînd spui „cîrtiţe“, desigur, spui John le Carré (*Cîrtiţa* fiind, de altfel, şi titlul românesc al unuia dintre cele mai cunoscute romane ale sale), dar le Carré obişnuia să se arunce în reflecţii sumbre, graham-greeniene, despre mascarada identităţii şi despre incognoscibilitatea fiinţelor umane, pe cînd Scorsese se abţine – şi trebuie să spun că apreciez asta: intrigile de spionaj ale lui le Carré, foarte satisfăcătoare ca jocuri intelectuale, mi se par adesea prea artificiale pentru „marile adevăruri umane“ la care duc. *Cîrtiţa* lui Scorsese nu e decît o jucărie ultracomplexă care execută în gol figuri fascinante – o spirală dublă, o săritură cu dublu şurub, care se mai şi vede dublu – şi tot ce-l interesează pe regizor este să mascheze golul din jurul ei, să-i dea o aparenţă de viaţă trăită şi să vadă pînă unde o poate duce – cît poate răsuci şurubul. Pentru a-şi atinge primele două obiective, el mizează pe montajul abrupt, pe limbajul truculent, pe mai vechile (şi marile) lui explorări în medii interlope catolice şi pe un casting foarte precis. Ce e interesant la Matt Damon – ce-ţi face pielea de găină, aici, ca şi în *Talentatul domn Ripley* – e faptul că, deşi arată ca un băiat de zahăr, nu-i poţi citi gîndurile. DiCaprio e dinamită: sare energia negativă din el ca sudoarea din coama unui armăsar (şi, cu o ţigară înfiptă în cioc, e clona lui James Dean). Cum e Nicholson? Crezi în gangsterul lui? Nu chiar. Nicholson e un actor pe cît de mare, pe atît de răsfăţat, iar răsfăţul a scos de mult din pielea lui jegul cartierului, mirosul speluncii şi al străduţei dosnice. Dar e un mare *showman* şi, în felul lui, un creator de suspans: şi-a obişnuit publicul să se aştepte oricînd la orice trăsnaie din partea lui şi se joacă frumos cu această aşteptare. Partea cea mai frumoasă este că incorporează în rol această joacă: personajul lui şi-a obişnuit publicul să se aştepte oricînd din partea lui la orice extravaganţă sau grozăvie şi are o legendă de întreţinut – trebuie să fie şi Rege, şi Nebun. (Pe alocuri, suita lui de clovni şi ucigaşi sugerează o versiune parodic-mizerabilă a curţii unui rege shakespearian, dar, dacă paralela e intenţionată, Scorsese nu încearcă s-o speculeze pentru grandoare.) Pe scurt, nu e un mare rol, dar e o mare cascadorie. La fel şi cu filmul: Scorsese nu e un mare autor în *Cîrtiţa* (vechile lui teme şi obsesii se regăsesc aici ca simple ornamente), dar e un jongler care poate să ţină mult mai multe mingi în aer, mult mai sus şi pentru mult mai mult timp decît se obişnuieşte în divertismentele hollywoodiene de azi. Singura mea problemă e cu finişul, pe care l-am perceput ca pe o aplicare temeinică pînă la absurd a vechii soluţii oferite de Raymond Chandler autorilor de *thriller*-uri aflaţi în impas: să se deschidă o uşă şi să apară un tip cu un pistol. OK, dar de cîte ori se poate întîmpla chestia asta în cinci minute?

trecerea prin reviste

Muzici şi filme

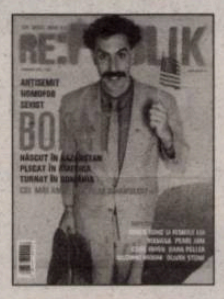

Nu pot spera decît că şi alţii aşteaptă nerăbdători *Dilemateca* pentru a citi despre cărţi, aşa cum aştept eu *Re:Publik* pentru a citi despre filme şi muzică. Iată doar cîteva dintre lucrurile pe care le puteţi citi/afla în/din numărul pe noiembrie al revistei făcute de Chirilov, Ana Maria Sandu (proaspăta autoare a romanului *Fata din casa vagon* de la Editura Polirom) & Co:

● o prezentare a noului James Bond, Daniel Craig, a femeii Bond („inventivă, curajoasă, cu sînge rece, pe picioarele ei, superinteligentă şi complet fasonată după spiritul timpului, femeia Bond de azi nu mai e deloc o păpuşă susceptibilă de comentarii maliţioase, deşi a rămas, în fond, aceeaşi creatură adorabil de exagerată şi neverosimilă"), precum şi un top al *gadget*-urilor din întreaga serie Bond (favoritul meu e ceasul Rolex din *Live and let die);*

● află de pe www.notstaring.com ce roluri celebre ar fi trebuit să fie interpretate de cu totul alţi actori. De pildă, Emma Thompson în locul lui Sharon Stone în *Basic Instinct* sau Kevin Costner în *Matrix*...

● o incursiune alfabetic-telegrafică în filmografia lui Oliver Stone („Presupun că aşa-i viaţa. Am fost în Vietnam şi am făcut trei filme despre el. Şi la ce bun. Idioţii au început alt război..."");

● Björk lucrează la un nou album împreună cu Timbaland şi Antony and The Johnsons; iar Fanfara „Ciocîrlia" colaborează cu Basement Jaxx;

● portrete Clive Owen şi Eva Green, interviu Julianne Moore („M-am distrat enorm cînd am făcut *Jurassic Park,* cu făcăturile alea de dinozauri. Nu sînt o snoabă şi dacă ar trebui să interpretez numai roluri grele în filme independente mi-aş lua lumea în cap şi m-aş deprima pe viaţă."), interviu cu Oana Pellea („Niciodată nu mi-am ales rolurile. În afară de Hamlet, nu cred că mi-aş dori un rol anume. De la teatru aştept să mi se propună. Nu mi se propune nimic în România şi sînt atîţia alţi foarte mulţi mari actori care stau.... M-aş apuca de regie din dragoste de actori. Şi i-aş aduna pe cei pe care-i iubesc..."");

● *preview* la filmul *Borat,* cel mai aşteptat film de anul acesta; cine e Borat? „un reporter TV fictiv din Kazahstan, obscen de sexist, scandalos de antisemit, înverşunat homofob, dar una peste alta teribil de amuzant. Borat e coşmarul numărul 1 al autorităţilor kazahstane, dar şi diavolul incorect politic închis sub lacăt de fiecare dintre noi. Nu în ultimul rînd, e protagonistul filmului care a prăbuşit din scaune şi critica, şi publicul prezent la Festivalul de la Toronto unde a avut premiera mondială.";

● radiografie a fenomenului *grunge* din anii '90: „*Nevermind*-ul a fost un atac profund asupra Americii bigote şi letargice şi un binecuvîntat loc de întîlnire pentru fanii rock-ului: acei cărora le plăcea puterea Metallica, dar nu suportau lipsa lor de melodie, fanii compulsivi Pixies şi adolescenţii nevrotici deziluzionaţi de Guns'n Roses... Nirvana a îndepărtat elementul machist şi masturbator din rock şi a îmbrăţişat vulnerabilitatea cu un sentiment aproape feminist." (de altfel, articolul Ancăi Grădinariu este favoritul meu din acest număr şi, dacă ar fi să aleg un singur album din esenţialele *grunge,* aş alege – cu mari regrete după *Superunknown*-ul de la Soundgarden, şi nu după *Vs,* ci după *Ten*-ul Pearl Jam –, aşadar aş alege, totuşi, *Dirt*-ul celor de la Alice in Chains);

● printre „cîştigătorii" rubricilor de recenzii: *The Departed* al lui Scorsese, *Children of Men* al lui Alfonso Cuaron, animaţia lui Hayao Miyazaki, *Castelul umblător* al lui Howl, iar la muzici, Nelly Furtado cu *Loose,* The Black Keys cu *Magic potion* şi The Rapture cu *Pieces of the people we love.* **(M. C.)**

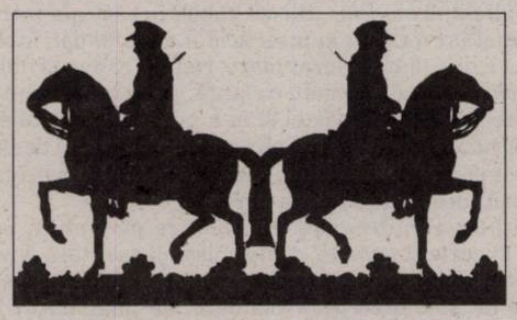

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Evoluţia unui fanatism

„Faptul că în topul iubirii pentru eroii neamului nu apare nici măcar Caragiale... mă alarmează." (Zoe Petre în Ziua, *la 27.10.2006)*

Viaţa fanatismelor nefiind niciodată uşoară, nu-mi vine la îndemînă să recunosc – printre atîţia oameni inteligenţi şi liberi în idei cîţi răsar azi în proporţie de masă şi ceas de ceas din adîncul poporului meu – că mi-am păstrat unul: sînt un fanatic caragialian. De oricîte altele m-am scuturat, lepădat şi căit – şi au fost cîteva, nu glumă! –, acesta a rămas imposibil de dezlegat, de smuls din rădăcină (şi încă ce rădăcină!), greu de moderat, de îmblînzit. Îl ţin – fără jenă – icoană; mă surprind formulînd cu simplitatea lui Gherea către Korolenko, atunci, la 1912: era „cel mai inteligent om pe care l-am întîlnit"; nu-i găsesc slăbiciuni nici unui text semnat de el; nu-i văd limitele; nu-l pot demitiza, rezistă perfect politic, estetic, ironic, nici o dreaptă sau stîngă nu-l pot manipula, ba dimpotrivă, el le agasează, el le tachinează, ca să mă exprim blînd, acea blîndeţe de el descoperită, „blîndeţea care exprimă cea mai hotărîtă scîrbă de viaţă"; oriunde îl deschizi, vibrează voios şi profund ca Mozart pentru Stendhal, ca Stendhal căruia Valéry îi găsea suprema calitate în vivacitate. E un fanatism care are toate datele emoţionale – de la iubire şi dor în plină zi, ca după tata, pînă la fascinaţie şi fandacsie – fandacsia că „nimica mişcă", în România, fără Caragiale. A renunţa la el îmi apare ca o nenorocire naţională. Ar fi un sfîrşit de inteligenţă. Recunosc că sînt vulnerabil, precum aceia care au consacrat, cîndva, cultul raţiunii în temple. Cum să mai faci, azi, cultul personalităţii în România? Poate în Rusia, poate în Irak... Mi-o spun zilnic, aproape cîntînd, oftînd şi privind în jur: cultul lui se poate, ai voie, nu-i păcat, fă-l şi lasă-i să urle!

Ca să nu apar ca un monstru dogmatic şi intolerant (ei, şi ce ar fi?), fac o concesie şi dezvălui că fanatismul meu caragialian a suferit o evoluţie. Mare, mică, bună sau rea – dar evoluţie. Au trecut anii cînd eram violent cu acei care-l opuneau lui Eminescu, s-a schimbat totuşi ceva şi prostia asta a pălit întrucîtva; nu mai iau foc polemic ca atunci cînd se profera, chiar de către autorităţi intelectuale, că „I.L. Caragiale a introdus zeflemeaua în cultura română"; cunosc bacalaureaţi medii care au ajuns să se îndoiască de justeţea acestui dispreţ; m-am liniştit şi cu *Istoria* aceea a divinului care, într-unul din cele mai slabe articole ale ei, îi imputa – mă va crede cineva că am suferit ca un cîine? – că n-are organ pentru natură şi-l ţinea de naturalist şi de datat. Am un început de deschidere (să-i zic democratică? – mai bine surîzătoare!) spre acei care opun rezistenţă la farmecul lui, invocînd „obligativitatea tragicului", sau îl refuză hotărît în numele patriotismului. Nu-i mai bagatelizez, mă feresc de a-i caricaturiza, încerc a sta cuminte...

Există azi un anticaragialism cult şi un altul elementar. Cel cult aduce argumentul universalităţii pierdute din cauza lui: „cît vom «zace»" în caragialism, vom fi locali şi de neînţeles pentru lumea mare care – din cauza imposibilităţii de a traduce în paraguayană „curat murdar" – nu va pricepe din *Scrisoarea pierdută* decît că-i o comedie de moravuri politice, iar *Conu Leonida* îi va suna ca un blînd vodevil. „Trebuie să ieşiţi din Caragiale, că altfel vă sufocaţi." „Caragiale vă împiedică să ajungeţi la abisal." Caragialismul e astfel descris ca o lene, ca o mizerie, ca o insuficienţă mentală, ca o maladie. N-ar fi mult de polemizat, cît de surîs, în tăcere. O „boală" e bine instalată, într-adevăr, în acest organism extraordinar de sănătos şi de vivace care e textul Babacului (de nenumărate ori îmi vine, cu o intimitate neruşinată, dar veselă, să-i spun aşa, cum îl numea dînsul pe Beethoven...): expresivitatea fiecărei fraze, silabe, virgule, dusă pînă la muzică, precum o fixa Călinescu, nimerind-o măcar în finalul articolului din *Istorie:* ştim pe dinafară *Scrisoarea* ca *Luceafărul,* ieşim de la Caragiale ca de la Rossini... E o boală grea care va deveni un blestem cu Mateiu şi Sadoveanu, şi dincolo de ei, pînă la Arghezi şi Dimov. Tot scriitorul român bun suferă de această maladie pe care tot de la Caragiale a învăţat cum să n-o confunde cu calofilia mioritică. Pentru a pricepe la Caracas sau Oslo ce-i cu coana Joiţica dincolo de o campanie electorală *(Nora* se traduce fără dificultăţi...), cu conul Leonida şi Efimiţa într-unul din primele masacre (care vodevil?) ale vocabularului devastat de politică, „ultima tragedie a omului", ca să pricepi ce-i abisal într-o ţară unde „dacă e revoluţie trebuie să scrie la ziar" sau într-o situaţiune cînd omul aşteaptă la simigerie să-i nască nevasta şi găseşte acolo spaţiul pentru a proclama că ne trebuie o tiranie ca în Rusia, pentru toate acestea şi atîtea „altele care sînt în sufletul meu", e nevoie ca un Ionesco să le găsească echivalentele în limbile ce se ştiu universale, uimind cronicarul francez, lăsîndu-l praf şi în murmur: „Labiche păleşte în faţa lui Caragiale...", tot Ionesco urmînd să ne liniştească: „Caragiale e cel mai mare dramaturg necunoscut al lumii". Nu ne e suficient de universal acest adevăr?Şi cum să „ieşim din Caragiale"? Poate prin lobotomie!

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Ştefăniţă de la Taxi 2000

Am mai spus-o. Jegoşii de taximetrişti ne iau cu poveştile lor de două parale şi ne duc de colo pînă colo. Nu-mi schimb părerea că poveştile astea nu pot ţine loc de confort. Dar cu Ştefăniţă am avut următorul dialog:

– Pînă unde?

– Matei Basarab. La Primăria sectorului 3.

– Bă, frate, ai preferinţă?

– Nu, pe unde e mai lejer.

– Frate, de ce întreb... că am vorbit cu un coleg de-al meu şi mi-a zis că ieri a luat pe una simandicoasă cu care s-a certat continuu, că de ce pe acolo, că de ce pe dincolo, că ce dracului s-a băgat pe nu ştiu unde.

– O luase din Lahovary?

– Nu ştiu, frate!

– Nu, că după descriere pare a fi soacră-mea!

– Aoleo, eşti cam bătrîn şi eu te-am luat ca şi pe mine.

– Nu-i nimic.

– Aveţi păr alb la tîmple.

– Şi?

– Păi, a dat-o jos pe japiţă şi nu i-a luat nici bani, nici nimic! Bă, omul dvs. credeţi că e normal? Mi-a zis că pur şi simplu a luat foc. Era imposibilă tipa. Dar tu de ce nu mă tutuieşti? Am o jenă, cînd te aud că nu mă tutuiţi.

– Nu ştiu.

– Încape un copil?

– Încape. E.

– E bun, să-ţi trăiască....

– Luaţi-o pe aici.

– Iarăşi... uite, restaurantul „Argentin", bă, cît am alergat după ăsta într-o seară... de trei ori m-am plimbat pe strada asta şi nu vedeam firma. E ascunsă rău. Dar să ştii, să sperăm că avem liber pe străzile astea laterale. Nu merge, domnule, pe străzile laterale fiindcă hai să spunem că noi avem tupeu, dar venim de pe „cedează trecerea" şi nu toţi au curajul să taie calea unuia şi stai mult şi bine în spatele unei coloane. Ce faci? Ce-ai recuperat pe laterale, pierzi la intrarea în principală. Eu sînt mulţumit...

– Mulţumit?

– Da, păi, ca bani, cîştig bine.

– Cinstit?

– Da. Să ştiţi că se poate. Păi, planul îl fac în cîteva ore, 1 milion, apoi muncesc pentru benzină, 500 pe zi, să zic, şi restul, o sută-două, ţin pentru mine. Nu e nevoie să fur... sînt unii care te fură cu ceasul. Îl pun şi umblă cu telecomanda şi sar cifrele. Umblu noaptea şi pot face banii ăştia. Din ce-mi lasă clientul plătesc, uite, kilometri morţi. Deci, de ce să am bube, dacă se poate cinstit?

– Mă mir, n-am mai auzit o asemenea teorie.

– Îţi spun eu, frate, se poate. Ieri mi-a lăsat unul 100.000. Era cu o gagică. Fie că vroia să se dea mare... dar mi-a dat şi mi-a zis: ţi-am dat aşa fiindcă mai rar oameni ca tine, să mă duci doi paşi. Eu iau orice om, oricît de puţin merge. Se leagă, mă duc dus. Păi, uite, trece un coleg şi vede aparatul. Mă pîrăşte la dispecerat. Ce fac? Nu mă dă afară din prima, dar după încă o chestie din asta, zbor. E destui şoferi care vor să-mi ia pîinea. Şi eu unde mă duc? În altă parte, dar cu tinichea. Nu, mersi.

libertatea de impresie

Dintr-una într-alta

Undeva, într-un sat izolat de munte, mi-am făcut de lucru mai ceva decît muncile lui Hercules. Am tăiat o magazie întreagă de lemne, am dărîmat niște foste grajduri și coteţe și am curăţat locul. M-am ocupat apoi de dulgherie. Singurele posturi de radio care se prind acolo, cît de cît onorabil, sînt cel public și Info Pro. Cînd cureţi grajdurile, primul e cît se poate de potrivit. Veșnicia provincială a programelor lui îţi dă ritmul necesar pentru rînirea bălegarului uscat. De la Info Pro în schimb, îţi faci o idee despre dezvoltarea capitalismului bestial. Care-ţi dă senzaţia că mai bine să nici nu ieși din materia aceea a grajdului care, de altfel, e oricum interminabilă. Cu sentimentele astea amestecate și cu spinarea dureroasă de la mînuitul toporului, m-am dus la sfîrșitul zilei la noul motel din vale, la o oră de mers, acolo unde poţi să bei bere bună sau chiar vin franţuzesc. Înăuntru era chef pe cinste. O petrecere de firmă. Oameni care petreceau cu program, la comandă. Un tip slab cu ochelari tip Lennon, în tricou galben cu ceva scris pe el, se învîrtea printre mese și se băga singur în seamă. Avea și mustaţă (săracul). O femeie deșirată dansa desfăcîndu-se din toate încheieturile, ca și cum ar fi fost o blană segmentată, cu tije și șuruburi (cînd spun blană, nu mă gîndesc la animale, ci la o scîndură lată – pentru că, după cum am spus, tocmai terminasem de dulgherit). Un gen de femeie de care nu se apropia nimeni, de rușine. Cu excepţia, pînă la urmă, a slăbănogului cu mustaţă. Care a demonstrat că poate dansa la fel de penibil. Erau și copii care se jucau pe jos, cu păpuși Barbie și avînd pantofiori Chicco în picioare, sub privirile agitate ale mămicilor care nu puteau sta o clipă pe scaune. În zona lor era o atmosferă de Moș Crăciun la firma multinaţională. În partea cealaltă a sălii, un bărbat, mult mai important (genul de fost securist) decît cel cu ochelari, se urca din cînd în cînd cu o oarecare prestanţă pe un scaun, ca să le strige cîte ceva subalternilor. Pentru că, de bună seamă, nimeni altcineva nu putea fi șeful. Mesenii de acolo erau mai ţepeni și păreau să-și cenzureze cu atenţie gesturile și glumele. Nu erau în largul lor. Spatele mă durea de la topor și abia mai strîngeam pumnul. Nu mă puteam uita decît cu milă la bieţii angajaţi puși de management să petreacă. Îmi puteam permite în acel moment să-i privesc cu ochi de ţăran, de cioban, de dulgher sau de grăjdar din profunzimile României. Artificiali. De plastic, cum spunea un prieten. Jucării ale unei organizaţii internaţionale, impersonalizată total pînă la nivelul lor. Se învîrteau permanent de la o masă la alta, în căutare de tovarăși, de discuţii. Pe cei mai de-aproape i-am auzit vorbind, evident, despre excursiile pe care le-au făcut în străinătate. Despre cum au dat ochii cu Occidentul și au văzut că și acolo sînt oameni. Altfel, nu se prea lega nimic între ei, mai ales în fața ochilor vigilenţi ai șefului. Am avut atunci revelaţia unui comunism de tip capitalist. Ca să nu zic invers. Palmele mă dureau de la zgîrieturile de cuie. În nări îmi persista încă un miros de găinaţ. Se combina cu Diorul și Chanelul de la mămicile îngrijorate, care alergau pe lîngă masa noastră pentru a-și păzi odraslele de cine știe ce pericole. Chanelul mărește productivitatea firmelor, bălegarul îngrașă pășunile. România de import și România băștinașă. În acel moment jucam rolul băștinașului, dar îl știam foarte bine și pe celălalt. Cale de mijloc, greu găsești.

Andrei MANOLESCU

DILEMATECA

SCRIERI ● AUTORI ● LECTURI

Din 27 octombrie, găsiţi la chioșcurile de presă numărul 6.
Doar 5,5 lei.

Din cuprins:

● DOSAR: *Francofonia: triumful literaturii sau victoria sloganului?*
● ANCHETĂ: *Cine este primul dumneavoastră cititor?*
● INTERVIU cu Nicolae Manolescu:
„Cred că personajele sînt mult mai interesante decît oamenii“
● SPECIAL – TÎRGUL DE CARTE DE LA FRANKFURT
● REPORTAJ: *Frankfurt, metropola cărţii*
Interviu cu Wolf Lepenies, laureatul Premiului Păcii
Andrei Pleșu: „Wolf Lepenies – un Don Quijote pragmatic“
● *RECOMANDĂRI* ● *RECENZII* ● *NOUTĂŢI EDITORIALE*

Dilemateca
Îţi dă de citit

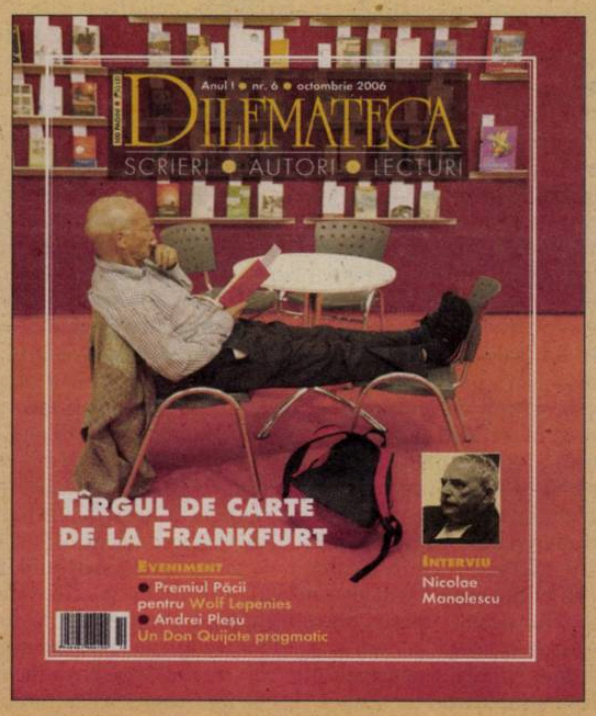

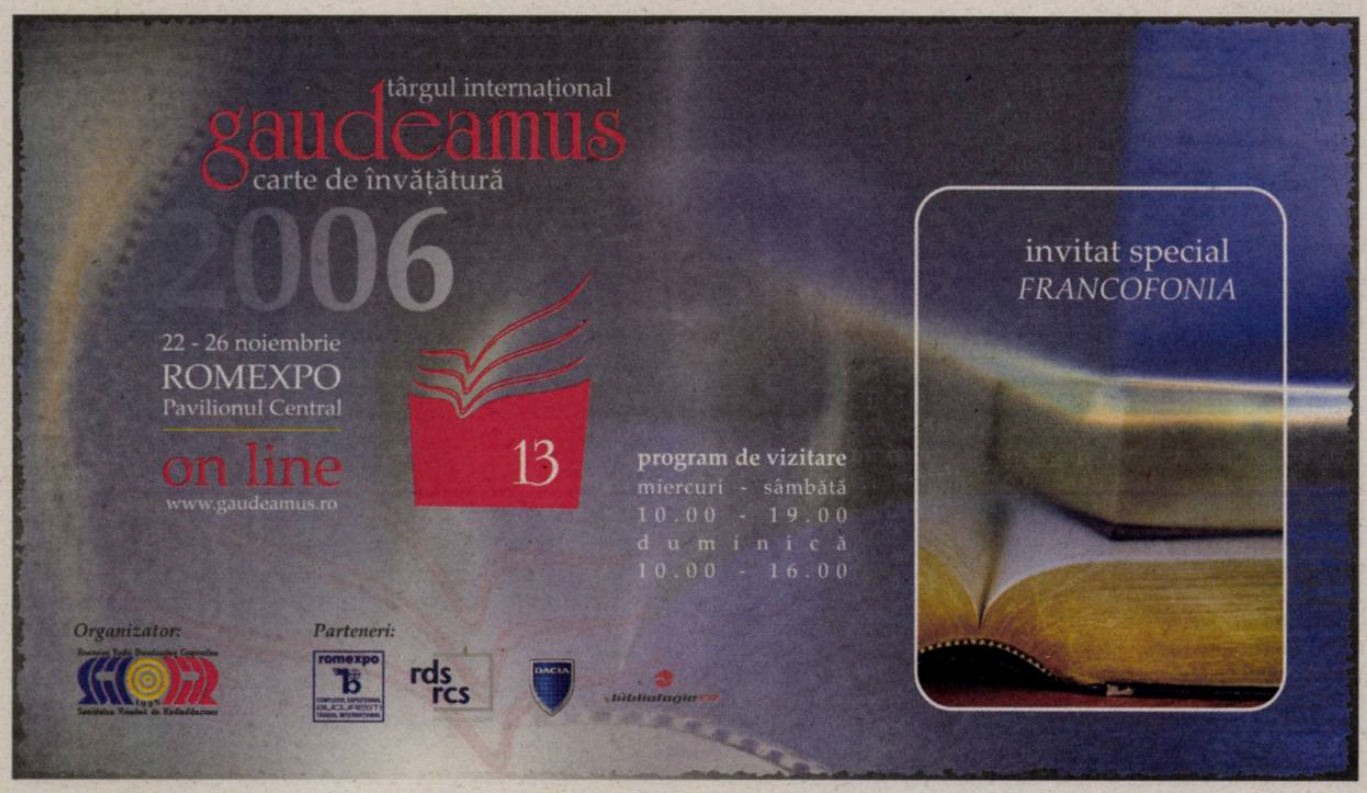

Iaromira POPOVICI

bazar

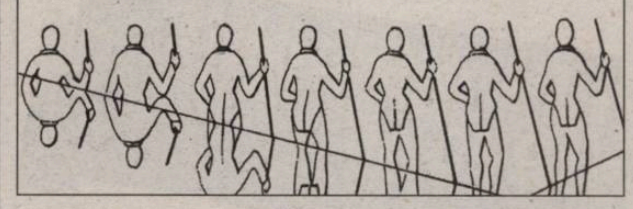

Hamsii și tragedii

În Intercity, rămăsesem la generali (absolvenţii, de acum 60 de ani, ai Liceului militar din Tîrgu Mureș); una dintre cele două doamne descrise în articolul precedent, cea mai vîrstnică, posesoare de căciulă miţoasă, a observat marea de domni apropiaţi de ea ca vîrstă, de pe culoar, și, ca atare, mînată de cunoscutul instinct feminin, a trecut la fapte: a intrat în vorbă, pur și simplu, cu cîţiva din falnicii ofiţeri de altădată. Pe un ton de glumă, dumnealor fiind și după o agapă, am aflat că nu erau numai ofiţeri, ci și intelectuali și au început să ne spună din poveștile lor. S-a remarcat un domn cu nasul mare (pe seama căruia s-au făcut o mulţime de bancuri, dintre cele cunoscute pe tema asta), care a intrat în compartimentul nostru și a început să-și depene viaţa.

Dar pînă la viaţa fostului elev militar, în compartiment s-au întîmplat multe alte lucruri interesante. Doamna blondă și buclată care părea un model de liniște interioară nu era, de fapt, nici ea străină de frămîntări și drame: ne-a mărturisit că fusese nevoită să se mute din Alba Iulia, la Zărnești. Numai că ea era, încă, foarte ataşată de Alba, și suferea un șoc cultural. Apoi ne-a relatat cum a primit-o comunitatea din Zărnești: proaspăt mutată în noul bloc de locuinţe, s-a apucat, cu hărnicie, să spele o pătură de-a copiilor (are doi, destul de mici). După ce a frecat la ea cu sîrg, pentru că nu avea încă maşina de spălat instalată, și a întins-o frumos afară, în faţa blocului, la uscat – a doua zi: surpriză! Pătura fusese invadată de o mulţime de capete și schelete de hamsii, căzute, aparent, din cer; în realitate, evident, de undeva, de la etaj. Furioasă, noua locatară blondă s-a dus în bloc, să investigheze: a identificat-o ca infractoare pe vecina de sus, o „biată“ bătrînică, dar din lipsă de dovezi... Soluţia posibilă s-a dovedit a fi tot una personală: de atunci încoace, doamna respectivă își îmbracă rufele în folie transparentă.

Dar să revenim la domnul cu nasul mare: dumnealui s-a dovedit a fi fost inginer și – dintr-una într-alta – angajat la MEFIN în Sinaia, unde chiar locuiește. Cum am o slăbiciune pentru Sinaia, l-am îndemnat la vorbă, ceea ce s-a dovedit o greșeală, dintr-un anume punct de vedere: oamenii singuri (și domnul respectiv era într-o asemenea situaţie, soţia murindu-i relativ recent) sînt logoreici, și nu oricum, ci pe panta tragică, avînd tendinţa să-ţi împărtășească din cele mai groaznice întîmplări ale vieţii lor... Iar domnul din Sinaia chiar avusese asemenea momente din plin: pe lîngă soţie, îi murise și nepotul, la 14 ani. Cu adevărat tragic, fără loc de vreun comentariu. L-am ascultat fără să trăiesc vreo senzaţie de superioritate ironică: o dată pentru că nu știi ce ţi se poate întîmpla și ţie, oricînd; și, în al doilea rînd, deoarece cred că ascultarea chiar e o soluţie de reconfortare a celor singuri, mai valoroasă decît micile atenţii materiale... Desigur, toate acestea în limite normale, atunci cînd nu se prelungesc la infinit, și cînd se întrevede limanul unui sfîrșit de discuţie.

Cu domnul din Sinaia nu se prea întrevedea. Singurele întreruperi erau cele oferite de repetatele intrări ale rubicondului controlor, care tot încerca radiatorul compartimentului: acesta, în bunul stil românesc, în loc de aer cald, dădea unul rece... La întrebările și criticile insistente ale doamnei cu căciulă, reprezentantul CFR răspundea că nu are ce face, toate sînt setate așa „de la centru“. A încercat să intervină în problema căldurii pînă și un alt absolvent al Liceului militar, biolog celebru, care semăna teribil cu Cetăţeanul turmentat: după ce ne-a asigurat că o va regla în zece minute, s-a întors cu coada între picioare. Între timp, nivelul discuţiei din compartiment crescuse considerabil: trecuse în sfera paranormalului. Dar despre asta, împreună cu alte povești miraculoase de la Roșia Montană, altă dată.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

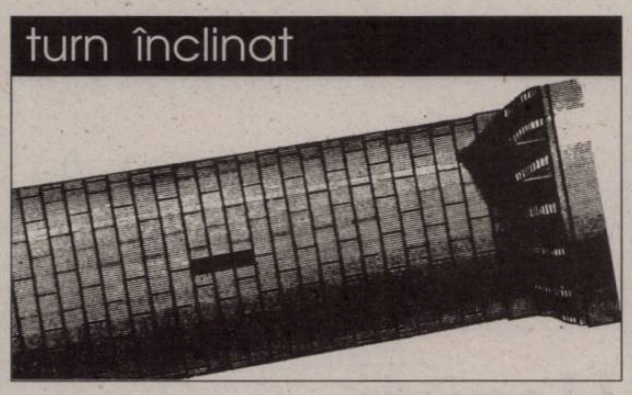

P.P.E.

Triada valorilor republicane (libertate-egalitate-fraternitate) se regăseşte în trunchiul familiilor politice din Europa contemporană. Partidele liberale cultivă libertăţile (de la doctrina statului minimal, pînă la atitudinea *laissez faire* în economie). Partidele socialiste insistă pe egalitatea şanselor sau pe ambiţia justiţiară de a redistribui, periodic, profiturile. Partidele populare (creştin-democrate) urmează calea solidarităţii comunitare, deschisă prin educarea responsabilităţii. Bineînţeles că am vrea un singur „copac", de pe ramurile căruia pot fi culese, la alegere, toate cele trei soiuri de fructe, dar asta e fie imposibil, fie indezirabil, din motive de totalitarism. Pînă la urmă, ni se cere să alegem, în funcţie de propria agendă axiologică. Există în fiecare dintre noi un accent ascuţit, o preferinţă eminentă. După mine, creştin-democraţia e adevărata cale de mijloc, locul vizionar unde imperativele libertăţii se conciliază cu datoria egalităţii. Dacă urmăreşti doar libertatea, frizezi la limită anarhia ori cinismul amoralităţii. Dacă te obsedează egalitatea, derapezi eventual în demagogie sau contraselecţie socială. Admit că şi sensibilitatea creştin-democrată are propriile patologii. Practicanţii ei riscă, de pildă, căderea în utopia de falanster sau într-un personalism filozofico-teologic ostil realităţilor create de piaţă.

Comunismul ne-a dovedit că societatea fără clase se reduce la un program de pauperizare forţată, vinovat de atrofia creativităţii şi anihilarea competiţiei sănătoase. Capitalismul emergent ne dovedeşte, pe viu, că banul corupe, subjugă şi distruge ierarhiile de merit, promovînd – în palidă compensaţie – o plutocraţie discreţionară. Singurul model de societate pe care nu l-am experimentat, din nebuloase pricini de „tranziţie", este acela creştin-democrat. Eu, unul, cred cu tărie că momentul decembrie 2006, cînd natura ilegitimă şi esenţa criminală a sistemului comunist vor fi condamnate oficial, deschide un nou ciclu al istoriei naţionale şi ne oferă, pentru prima dată, graţia unui nou început.

Nu are sens, în aceste condiţii, să nu fructificăm, cu tot pragmatismul, ocazia unei reamenajări politice: marea curăţenie de primăvară. Gîndiţi-vă: stînga românească, moştenitoare a „patrimoniului" ideologico-securistic generat de vechiul regim, nu s-a putut bucura de legitimitatea pe care o merită (şi pe care această orientare o deţine în democraţiile consolidate). Ea va fi obligată să renască, dar nu din propria cenuşă, ci printr-o construcţie nou-nouţă, oricît de costisitoare. Va scoate la iveală o doctrină realmente social-democrată, va promova figuri proaspete, va renunţa la toate practicile antidemocratice din cauza cărora s-a compromis pînă acum, sau... se va scufunda iremediabil (ceea ce, firește, ar fi un dezastru pentru echilibrul politic al României). La rîndul ei, dreapta are vocaţia de a se redefini într-un pachet „libertate-plus-solidaritate". Tonul liberal e deja dat prin creşterea economică susţinută (şi garantată de fondurile UE). Ceea ce lipseşte încercării naturale de a ne cupla, prin Parlamentul European, la viaţa politică „reală" din interiorul clubului, în care vom fi admişi, e tocmai „corespondentul" românesc al Partidului Popular European (PPE): un mare partid creştin-democrat, ca forţă menită să păstreze echilibrul dintre identitate şi integrare. Armonia dintre ce avem mai bun (incluzînd aici credinţa) şi ce putem prelua, mai bun, din tradiţia creştin-democraţilor europeni.

Nu ştiu dacă eforturile conjugate ale DNA & CNSAS vor izbuti să decupeze spaţii virgine în „stabilimentul" politic ridicat pe ruinele comunismului. E nevoie de energia altor figuri (mii de tineri români cu doctorate în străinătate aşteaptă, pe bună dreptate, să-şi intre în rolul de a coloniza instituţiile statului cu standarde euroconforme). Lor trebuie să li se asigure intrarea, pentru că altminteri vom rata, pe rînd, toate oportunităţile oferite de apartenenţa la UE. Ce ştiu însă e că Biserica Ortodoxă (cum, necum, majoritară) are şi ea de făcut cîte ceva. Sper să fie pe fază, măcar prin ierarhii mai tineri. Cum spune Evanghelia? „Cine are urechi de auzit să audă"...

Anca MANOLESCU

Capela apartament

Mă uit cu plăcere, pe canalul TV Travel & Living, la o emisiune despre case restaurate ori spaţii convertite în locuinţe spectaculoase, numită *Grand designs*. Imobile de stil *Regency* sau turnuri de apă victoriene, case şi hambare din epoca elizabetană, mici castele fortificate din Toscana, conace din cine ştie ce cătun francez – abandonate de comunitatea locală, surpîndu-se melancolic – îşi regăsesc astfel un partener de viaţă. Cam ca muzica veche, îşi află un nou interpret care, plecînd de la partitura lor, obţin un spaţiu viu, personal, refuzînd reconstituirea seacă.

Revalorizările clădirilor vechi pot furniza însă şi semnificative metafore. Una dintre cele mai izbutite, estetic vorbind, a avut drept obiect o capelă irlandeză din secolul al XIX-lea. Un arhitect talentat din Dublin s-a pasionat de ruina ei care, între ziduri posomorîte de piatră cenuşie, lăsa să curgă un cer la fel de vălurit şi de sălbatic ca marea apropiată. Arhitectul a cumpărat-o şi a hotărît să facă din acest spaţiu foarte înalt, cu ferestre ogivale şi epidermă severă, locuinţa familiei sale. Carcasa de piatră a fost restaurată cu impecabil profesionalism. Mai mult, amenajările interioare au fost concepute astfel încît să nu atenteze la integritatea construcţiei, să nu îi schimbe structura. În gîndul noului proprietar, ele puteau fi, într-o bună zi, uşor evacuate, iar clădirea putea fi redată – dacă s-ar fi ivit doritori – uzului ei religios.

Din punctul de vedere al remodelării spaţiului, rezultatul a fost superb. Interiorul domestic avea o uluitoare verticală, pe care o marcau, fără a o diminua, pasarele şi scări de lemn cald. Era ca un spaţiu în zbor, bine conţinut între puternicile ziduri aspre. Amploarea liturgică a clădirii dădea spaţiului privat o tulburătoare majestate. Iar materialele şi culorile nobile, regia surprinzătoare a încăperilor şi a luminii dădeau interiorului o ritmică pe care, probabil, nu o avusese niciodată.

Dar, pentru oricine are cît de puţină sensibilitate spirituală sau religioasă, reuşita aceasta era totodată o uzurpare, o monumentală gafă. Căci nu prea îţi vine să bei, abia despleticit din somn, cafeaua de dimineaţă privind peisajul prin fereastra altarului. Nu-ţi vine să te instalezi, cu toate actele vieţii tale, într-un loc care l-a avut pe Altul drept proprietar. Capela irlandeză, ca orice spaţiu sacru, nu este doar un spaţiu de utilitate religioasă. E un spaţiu care, prin simbolismul complex şi operant al consacrării, capătă o altă calitate decît spaţiul comun. Prezenţa divină care îl constituie şi îl locuieşte injectează acolo ceva din calitatea ei, din calitatea veşniciei. În consecinţă, un spaţiu sacru nu este reversibil. Decupat, prin procedee rituale, din geografia curentă, el instituie un salt de nivel; face prezentă, pe orizontala lumii noastre, verticala metafizică. De aceea, în slujba de consacrare a unei biserici, se afirmă că în acel loc „rugăciunile vor dăinui pînă la sfîrşitul veacurilor". Afirmaţia nu trădează lipsa de realism a actorilor religioşi, încrederea utopică în trăinicia clădirii şi a comunităţii utilizatoare. Ea declară, pur şi simplu, noua calitate a spaţiului, faptul că el aparţine simbolic unei alte durate decît celei temporale. Din acelaşi motiv, societăţile tradiţionale pun la lucru procedee speciale pentru a gestiona resturile unui obiect ori ale unei clădiri consacrate. Fie că ele sînt înglobate în alcătuirea unui spaţiu de acelaşi tip, fie sînt lăsate să se resoarbă în peisaj; dar în nici un caz nu sînt reintroduse în circuitul vieţii curente.

Într-un pasaj din *Originea operei de artă*, Heidegger vorbea despre templu ca despre un spaţiu care, prin golul lui, atrage prezenţa nevăzută a zeului şi face astfel cu putinţă universul uman din jur, îl rînduieşte. Spaţiul templului şi universul nu sînt aşadar superpozabile. Distincţia lor e distincţia între două niveluri de realitate şi fără ea, lumea – realitate secundă, avînd nevoie de temei transcendent – nu poate fi. Tuturor acestor semnificaţii – familiare şi de la sine înţelese pentru o sensibilitate religioasă cîndva obişnuită – arhitectul irlandez, familia lui şi chiar comunitatea locală păreau să nu le dea importanţă. Exact în măsura în care înălţimea capelei fusese izbutit înglobată într-un spaţiu privat şi pusă spectaculos în valoare, *calitatea* verticalei ei fusese ignorată, aplatizată, demisă.

Nu am nicidecum în minte o critică a sentimentului religios atrofiat din Vest căruia i s-ar opune păstrarea lui mult mai fidelă în Estul european. Las deoparte demolările lui Ceauşescu, cărora nu ne-am prea opus, ori transformările unor biserici în fabrici, ca în fosta Uniune Sovietică. Dar o mulţime de biserici ţărăneşti de lemn se surpă în indiferenţa localnicilor, cele 6, restaurate de Muzeul Ţăranului Român, numărîndu-se printre prea puţinele care ajung să fie salvate. Iar cazul bisericii Vărzaru, de acum un secol şi ceva, nu a rămas unic.

Mă gîndesc în schimb că întreprinderea cu pricina furnizează o bună metaforă pentru regimul religiosului în Europa actuală, pentru ceea ce Marcel Gauchet considera, în volumul de curînd tradus la Humanitas, *Ieşirea din religie (La religion dans la démocratie,* 1998) a fi trecerea de la regimul convingerii religioase la „identitarizarea" religiei. Religia nu mai furnizează atît o referinţă tare la transcendent, cît un vocabular cu ajutorul căruia se construiesc identităţi mundane.

O variantă de „identarizare" ar fi cea constituită de respectul, interesul, grija *de tip cultural* pentru trecutul creştin al Europei (gîndire, opere de artă, instituţii, imaginar colectiv). Atitudine legitimă şi admirabilă, mai ales cînd se asociază cu eforturi avizate de studiu şi de conservare, ea tratează cîteodată religia ca pe un moment închis, de admirat din depărtare. Închisă în produsele ei culturale, religia nu mai interpelează prin semnificaţiile ei neîncetat actuale, care ţin de verticala absolută, care te pun în contact cu un prezent absolut. Este ceea ce s-a numit „patrimonializarea" religiei, trecerea ei în regimul unui impozant şi „inofensiv" trecut. Într-o carte de dialoguri cu Régis Debray *(Avec ou sans Dieu?,* Bayard, 2006), teologul dominican Claude Geffré spunea că patrimonializarea creştinismului constituie semnul impasului său actual: el pare a nu mai fi în stare să dea referinţa absolută pentru fiecare act al vieţii cotidiene, să impregneze cu sens întreaga alcătuire a fiinţelor noastre, să „inerveze existenţa individuală şi colectivă".

Dacă datele creştine nu mai constituie referinţa de vîrf, în funcţie de care se ordonează ansamblul, ele au rămas totuşi un material, printre altele, de construcţie. Marcel Gauchet se referea la mutaţia din ultimele decenii cînd acest material a ajuns să intre mai cu seamă în alcătuirea subiectivă a identităţilor individuale. Nu mai aparţinem, atrage el atenţia, unei mentalităţi care dă preeminenţă, *în spaţiul public,* comunităţii de ansamblu (naţiune, stat, Biserică), ale cărei norme, proiecte, voinţă depăşesc individul şi îl înglobează unei unice ordini comune. Spaţiul public însuşi se ţese, pluralist, prin afirmarea identităţilor individuale sau de grup mic, iar religia oferă un vocabular de calitate pentru alcătuirea şi vizibilitatea acestor identităţi diverse.

Pe de altă parte, omul actual nu şi-a pierdut nevoia de lucruri nevăzute, de sprijin sufletesc dat de o instanţă superioară, de valori ceva mai largi decît cele legate de bunurile curente. Cercetătorii religiosului constată, la unison, nu letargia, ci, dimpotrivă, o pestriţă inventivitate în acest domeniu. Alături de împrumuturi orientale şi lăsînd la o parte mixturile bizare, creştinismul este în continuare solicitat să dea securitate şi confort sufletului, să asigure împlinirea dorinţelor, să ofere sprijin şi căldură comunitară. El e, s-ar putea spune, „domesticit", redus la nevoile şi la dimensiunile individului modern, ale omenescului pur şi simplu. Nu mai este închis, în acest caz, în trecut, ci în nivelul familiar, „domestic", al nevoilor noastre psihice şi identitare. Rupturile de nivel, exigenţa desăvîrşirii, autodepăşirea pînă la uitarea şi stingerea eului, verticala străbătînd dincolo de lume, toate acestea sînt diminuate în favoarea unui mod religios care să asigure un spaţiu apărat, plăcut, valorizant pentru individ – asemenea interiorului reamenajat al capelei irlandeze. Nu lumină i se mai cere în primul rînd religiei, ci căldură (moderată).

În pofida aparenţelor, fundamentalismul cel mai agresiv ţine şi el de domesticirea religiei, însă de obicei colectivistă. O domesticire radicală chiar, de vreme ce fundamentalismul urmăreşte în genere acapararea puterii politice şi, în toate cazurile, instalarea lumii de apoi în spaţiul prea familiar (şi perisabil) al lumii de aici.

Dar „identitarizarea", „patrimonializarea" şi „domesticirea" religiei – a creştinismului european, în speţă – nu sînt totuşi semne letale; sînt doar „semne ale vremii", demne de a fi citite şi evaluate cu atenţie. Verticala absolută a creştinismului, ca şi a oricărei alte religii autentice, nu este corodată de asemenea manevre; rămîne mereu deschisă şi mereu actuală.

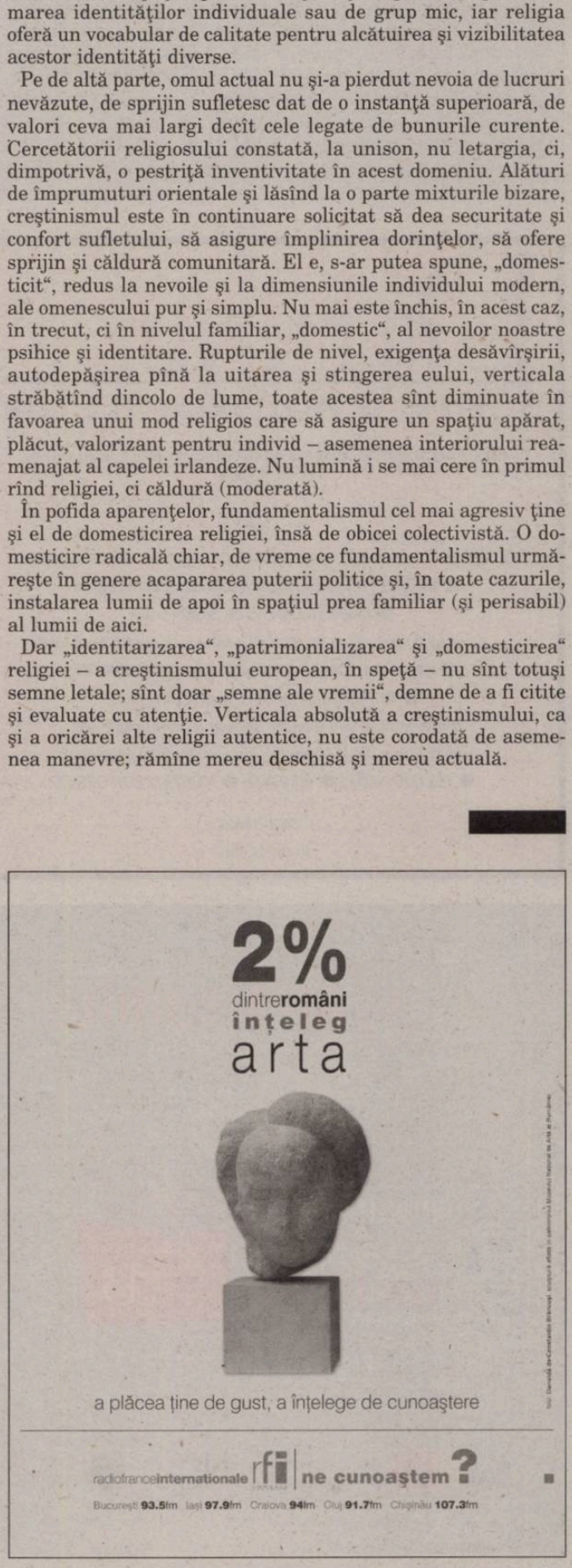

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

100% bun-simţ, 100% cultură

De cîţiva ani, de cînd ţin această rubrică, nu am scris niciodată, propriu-zis, despre emisiunea *Garantat 100%*. Am amintit-o, cîndva, într-o listă cu emisiunile pentru care aş vota oricînd, dar nu i-am dedicat niciodată un articol cap-coadă. Pe cînd mă uitam, zilele trecute, la această emisiune, mi-a trecut prin cap întrebarea de ce totuşi nu am făcut-o. Cu atît mai mult cu cît *Garantat 100%* este una dintre cele mai bune emisiuni pe care le putem vedea la noi, o formulă excelentă de a vorbi despre cultură la televizor.

Emisiunea lui Cătălin Ştefănescu este, în primul rînd, o expresie a bunului-simţ. Este ceea ce ar trebui să fie normalitatea. Nu are asperităţi sau colţuri de care să te împiedici şi, astfel, aparent, nu ai multe lucruri pe care le poţi zice despre ea. Spui că e bună, şi cu asta ai spus totul. Pe de altă parte, e mult mai la-ndemînă să scrii despre ceva care te scoate din sărite. Dacă aberaţiile te animă şi-ţi scormonesc spiritul critic, cu normalitatea vrei să convieţuieşti, şi atît. Nu îţi dă ghes s-o analizezi şi să-i despici firul în patru. Poţi s-o constaţi şi, cel mult, s-o descrii.

Emisiunea *Garantat 100%* există – cu acest nume sau nu – de aproape şapte ani. Nu se ocupă cu organizarea focurilor de artificii (care, oricum, dispar la fel de repede cum apar), ci construieşte, aşezat, lucruri durabile. Asta nu înseamnă că spectaculosul nu există în emisiunea *Garantat 100%;* dar el nu este cel mai important ingredient, ca în alte cazuri, şi, oricum, nu e din acelaşi aluat ca acela pe care-l întîlnim îndeobşte la producţiile de pe sticlă. De altfel, formula de început a emisiunii făcute de Cătălin Ştefănescu ne spune foarte multe despre concepţia lui cu privire la ceea ce e spectaculos: pe vremuri, cînd emisiunea avea un alt nume, invitaţii pe platou erau oameni simpli, dar care făceau ceva demn de luat în seamă. Prin urmare, nu e vorba de spectaculosul cu paiete şi sclipici, care-ţi ia ochii, dar de cele mai multe ori e gol pe dinăuntru, ci de cel esenţial, scos la lumină de sub aparenţa anodinului.

Chiar dacă acum emisiunea are ca invitaţi personalităţi, demersul a rămas, de fapt, acelaşi. Nu gloria de moment este adusă pe platou şi pusă să facă bezele publicului, ci ceva mult mai durabil. Dacă te uiţi pentru prima dată la emisiunea lui Cătălin Ştefănescu, poţi spune că e vorba de o replică a emisunii lui Jay Leno (acelaşi platou, aceleaşi strîngeri de mîini dintre moderator şi cei din primele rînduri la începutul show-ului, aceeaşi trupă care cîntă din cînd în cînd). În fine, nu sînt aceleaşi, dar lucrurile seamănă. Dar, dincolo de acestea, nu există nici o legătură între show-ul de la noi şi cel de peste Ocean. Dacă la Jay Leno asistăm la o defilare de vedete şi de vedetisme, la Cătălin Ştefănescu numai asta nu e. Dacă *Jay Leno Show* este o emisiune uşurică de divertisment, *Garantat 100%* este una de cultură, de pe urmă căreia chiar rămîi cu ceva. Moderatorul american invită actori de filme, de seriale sau cîntăreţi, deci personaje din *star system* care, de cele mai multe ori, reproduc ceea ce i-au învăţat consilierii de imagine, la Cătălin Ştefănescu vin oameni care au ceva de spus, fără nici o contrafacere. O listă cu invitaţii acestei toamne este semnificativă: Emil Brumaru, Vintilă Mihăilescu şi Adrian Cioroianu, prezentatorii emisiunilor culturale de la TVR (Marina Constantinescu, Ioan T. Morar, Florin Iaru şi Dragoş Bucurenci), Al di Meola, soprana Leontina Văduva, Alexandru Dabija şi trupa de actori a Teatrului „Anton Pann" din Rîmnicu Vîlcea, cei doi de la Planeta Moldova (Mitoş Micleuşanu şi Florin Braghiş) şi directorul Centrului Naţional de Studii Francmasonice, Horia Nestorescu-Bălceşti. După cum se vede, oameni veniţi din zone foarte diferite. Prin urmare, emisiunea nu îşi propune să ilustreze un anume program, nu arată cu degetul ostentativ înspre Marea Cultură, ci se limitează *să facă,* fără zgomote şi efecte speciale, cultură. Ceea ce înseamnă deja foarte mult.

Luca NICULESCU

Muncitorii români şi presa britanică

La un colţ de stradă, o femeie îmbrăcată într-un pardesiu portocaliu îţi întinde un ziar, şoptindu-ţi: „George Bush a murit. Citeşte în *London Paper*". Iei ziarul (format tabloid) şi descoperi un reportaj cu fotografii de la asasinarea lui George Bush în această dimineaţă. Ucis în timp ce ieşea de la o reuniune. Preşedintele american este dus pe braţe de două gărzi de corp care îl împing într-o ambulanţă. Afli că a ajuns prea tîrziu la spital: împuşcat de mai multe ori, decedase într-o Salvare. America e din nou în doliu.

Îţi trebuie cîteva minute să îţi dai seama că e un fals. Este doar o reclamă pentru o emisiune TV din seara respectivă. Titlul însă prinde: „George Bush 1946 – 2006", pentru că puţini sînt cei care refuză ziarul. „Concurenţa pe piaţa ziarelor gratuite britanice este la fel de dură ca cea din lumea presei plătite" – explică un jurnalist de la *The Sun* (ziar care aparţine aceluiaşi grup ca *London Paper).* „Trebuie să ieşi mereu în faţă cu ceva nou."

Dreptatea celor 3 milioane de cititori

„De fapt, în presa noastră poţi găsi, în acelaşi timp, cele mai bune ziare din lume şi cele mai proaste" – consideră **Ian Mayes,** jurnalist la *The Guardian*. „Nu cred că sîntem comparabili cu cei de la *The Sun* sau *Daily Mail*. Nu intrăm în aceeaşi categorie."

Chiar în sînul aceluiaşi grup de presă, publicaţiile sînt dintre cele mai diverse. Grupul condus de magnatul Rupert Murdoch este proprietarul seriosului *The Sunday Times,* dar şi al tabloidului *The Sun*. Cele două publicaţii se află în aceeaşi clădire. „În afară de tipografie şi de distribuţie, nu avem nimic în comun – se grăbeşte să completeze un responsabil al *The Sunday Times*. Pînă şi lifturile sînt codate. Cei de la etajul nostru nu pot ajunge la *The Sun,* decît dacă au o anumită cartelă." Am înţeles: jurnaliştii sobrului *The Sunday Times* nu se simt confortabil într-o companie atît de colorată. Colorată chiar la propriu. Mocheta de la *The Sun* este de un roşu aprins, de pe pereţi îţi zîmbesc fetele de la „pagina 3", redactorul-şef al ziarului poartă o cravată cu picăţele oranj şi butoni cu „Union Jack". **Graham Dudman** merge direct la ţintă: „Sîntem un ziar cu păreri bine formate. Ne pronunţăm împotriva imigraţiei ilegale, nu vrem ca muncitorii străini să vină aici să ia din asigurările britanicilor, credem că Europa are multe părţi greşite, ne pare bine că Marea Britanie nu e în zona euro, nu regretăm că l-am taxat pe Jacques Chirac drept «vierme» în 2003, în timpul crizei irakiene, şi îl susţinem încă pe Tony Blair. Dacă avem dreptate? Ne citesc peste 3 milioane de oameni, zilnic. Ei sînt cei care au dreptate!". Tonul lui Graham Dudman este cel al unui om fără îndoieli. România? „Ţara cu multe probleme de corupţie şi cu o imagine proastă, care nu apare numai în *The Sun* – trebuie să faceţi eforturi să v-o schimbaţi, altfel va fi greu în Europa, pentru voi."

Palierul profesioniştilor

Cîteva etaje mai jos, la *The Sunday Times,* atmosfera este mai puţin „paiete şi sclipici". „Ne interesează România – spune **Sean Ryan,** şef al secţiei de politică externă –, dar din cînd în cînd. Drept să spun, în ultimele luni n-am scris decît vreo trei articole: unul despre copiii abandonaţi, un altul despre o croazieră pe Dunăre şi un al treilea despre prinţul Charles care cumpără proprietăţi în Transilvania. Nu e prea mult, dar despre Bulgaria, de exemplu, n-am scris nimic... Poate că situaţia se va schimba după ce intraţi în UE, va fi mai mult interes."

Interes mai mult la *The Guardian,* ziar liberal de stînga: „Am scris deja despre restricţiile pe care Guvernul britanic le va impune românilor şi bulgarilor pe piaţa muncii – şi considerăm că motivele avansate nu stau în picioare. Muncitorii veniţi în Marea Britanie, după extinderea din 2004, au adus multe lucruri bune: ocupă posturi de care britanicii nu sînt interesaţi, plătesc taxe şi impozite, ajută la creşterea economică." Potrivit unei anchete publicate de jurnal, din cei aproximativ 600 de mii de polonezi veniţi după deschiderea pieţei muncii, doar ceva mai puţin de 500 au cerut ajutoare sociale în Marea Britanie – teama privind delapidarea fondurilor sociale de către estici este deci fără temei.

De unde vine însă problema? „E o problemă de încredere în actualul Guvern – consideră **Mary Hockaday** de la BBC – Guvernul nostru a făcut estimări greşite. Înainte de 2004, spunea că numărul polonezilor care vor veni aici va fi de 50 de mii. Or, au venit de 10 ori mai mulţi." „În plus – mărturiseşte un alt jurnalist – este mult mai uşor să faci din români şi bulgari ţapi ispăşitori pentru alte politici care nu funcţionează. Bulgarii şi românii sînt uşor de criticat, pentru că sînt albi şi creştini. Cei care îi acuză nu îşi asumă nici un risc de a fi acuzaţi de rasism sau intoleranţă religioasă – cum s-ar întîmpla dacă ar critica alte comunităţi din Marea Britanie, mai problematice..."

Contrar a ceea ce s-a scris în presa română, dezbaterea din Marea Britanie privind deschiderea pieţei muncii nu a atins amploarea unui conflict. Au apărut mai multe articole, dar nu a fost o dezbatere de prima pagină.

Competiţia cu Internetul

Preocupările de fond ale ziariştilor britanici se referă, în primul rînd, la propria condiţie: cum vor evolua ziarele sau ce tiraje vor mai exista în următorii ani.

Din cauza Internetului şi a presei gratuite, tirajele presei britanice sînt în scădere. „Situaţia nu e atît de gravă ca în Franţa – spune Ian Mayes de la *The Guardian* –, dar putem observa că, în ultimii 10 ani, tirajul a scăzut cu 10-15%. Presa scrisă încă merge bine, pentru că există o tradiţie solidă a cumpărării ziarelor. Ce se va întîmpla însă în următorii 10 ani, cînd situaţia se va schimba? Toate sondajele arată că noile generaţii nu cumpără ziare: în cel mai bun caz, le citesc pe Internet." Ca urmare, ziarele îşi dezvoltă paginile de web. *The Guardian* are 100 de jurnalişti care lucrează numai pentru site. „În ultimii ani, filozofia noastră s-a schimbat – mărturiseşte un responsabil editorial. În varianta «pe hîrtie» eram în concurenţă numai cu ziarele britanice. În cea online sîntem în concurenţă cu toată presa de calitate în limba engleză din lumea întreagă, audio şi video." Ziarele trebuie să îşi actualizeze site-ul în permanenţă şi să încerce să se plaseze cît mai bine în dilema „viteză *versus* calitate". „Înainte, cînd unui corespondent în străinătate i se cerea să facă un reportaj, el ieşea «pe teren», întîlnea cîţiva oameni, venea şi îşi scria «*story*-ul» pentru a doua zi. Acum, atîta răgaz pentru un articol pare un lux. Ziaristul trebuie să îşi actualizeze de mai multe ori articolul pe site, iar cînd face un interviu, i se cere să pună pe pagina web şi o variantă audio, ba chiar şi una video (corespondenţii au fost dotaţi cu camere de luat vederi). Trebuie să se gîndească în acelaşi timp la cuvinte, imagini, sunet... meseria devine din ce în ce mai complexă". „Mai repede" înseamnă însă „mai bine"? Jurnaliştii de la *The Guardian* sînt sceptici. „Credem în timpul petrecut cu oamenii, iar în noile condiţii de lucru jurnaliştii petrec mai mult timp scriind, decît informîndu-se despre ceea ce vor scrie. E cel puţin ciudat..."

despre putere și dreptate

Joseph S. NYE

Cum să depășim epoca Donald Rumsfeld

Alegerile legislative parțiale din Statele Unite au reprezentat o înfrîngere dură pentru președintele George W. Bush. Pierzînd majoritatea din Congres în favoarea democraților și cu 6 din 10 votanți opunîndu-se războiului din Irak, Bush l-a concediat în sfîrșit pe Donald Rumsfeld, dezastruosul său secretar al Apărării. Dar în timp ce americanii îi dau note mici lui Bush pentru felul în care a gestionat războiul din Irak, sondajele arată că încă îl mai susțin în lupta sa împotriva terorismului.

Din păcate, America nu cîștigă în „războiul împotriva terorismului". Un raport oficial al Serviciilor secrete arată că numărul luptătorilor jihadului, nou recrutați, este mai mare decît cel al teroriștilor, lichidați de Statele Unite. Bush are dreptate cînd spune că Al-Qaeda a fost zdruncinată. Dar în același timp, puterea ei de atracție a crescut. Cancerul a intrat în metastază. Bush are dreptate și cînd spune că va fi o luptă de lungă durată. În trecut, izbucnirile terorismului transnațional au fost anihilate doar pe perioade de mai mult de o generație. America a cîștigat lungul război rece printr-o strategie inteligentă ce combina puterea militară și ideile atractive. Zidul Berlinului s-a prăbușit, dar nu a fost distrus de tiruri de artilerie, ci de ciocanele și buldozerele celor care-și pierduseră încrederea în comunism.

E greu de crezut că oameni ca Osama bin Laden s-ar putea lăsa convinși în vreun fel: doar forța poate s-o scoată la capăt cu astfel de indivizi. Dar oamenii în pericol de a fi recrutați de teroriști pot fi convinși să aleagă moderația. Administrația Bush începe să înțeleagă asta, dar nu pare să știe cum să pună în practică o altfel de strategie.

În era informației, succesul nu depinde numai de victoria armatelor, ci și de *poveștile* care ies învingătoare. Lupta împotriva terorismului jihadist nu constituie un conflict între civilizații, ci un război civil în interiorul islamului. Nu poate fi vorba de o victorie decît dacă curentul moderat musulman cîștigă.

Sondajele realizate printre musulmani arată că America nu cîștigă această bătălie și că politicile americane sînt ofensatoare. Discursul lui Bush despre promovarea democrației nu este convingător în fața fotografiilor de la Abu Ghraib și Guantanamo. Au existat prea puține dezbateri politice pe tema reducerii puterii de atracție a Americii la nivel global. „Puterea blîndă" *(soft power)* este un concept analitic, nu un slogan politic. Poate din această cauză, deloc surprinzător, a fost folosit doar în analize academice, dar nu și în dezbaterile politice din America.

Mai ales în climatul politic actual din Statele Unite, „puterea blîndă" pare a fi o strategie aleasă de cei slabi. În fața atacurilor teroriste, emoțiile americanilor s-au revoltat împotriva a tot ce era descris ca „blînd". America, ca națiune, poate că are nevoie de „puterea blîndă", dar politicienii au nevoie să pară duri pentru a recîștiga alegerile. Bill Clinton a surprins foarte bine starea de spirit americană atunci cînd a spus că, într-o atmosferă de teamă, electoratul trebuie să aleagă între „puternic și greșit" și „blînd și corect".

Vestea bună după recentele alegeri din Statele Unite este că pendulul se întoarce spre mijloc. Un semn bun ar fi ca și Comisia bipartizană pentru Irak, condusă de James Baker și Lee Hamilton, să ajungă la un consens privind o strategie graduală de dezangajare din Irak.

După alegeri, democrații trebuie să preseze asupra problemelor ce țin de „puterea dură" *(hard power)*, precum eșecul administrației Bush de implementare a recomandărilor-cheie din Raportul Comisiei privind evenimentele de la 11 septembrie, sau numărul inadecvat de trupe din Afganistan, iar republicanii trebuie să impună o strategie care să pună mai mult accent pe atragerea simpatiei lumii musulmane. Statele Unite cheltuie aproape de 500 de ori mai mult pentru mijloacele armate decît pentru mijloacele de a atrage această simpatie. Diplomația publică – transmisii media, programe de vizite, asistență de dezvoltare, ajutoare în caz de dezastre, contacte de la ofițeri la ofițeri – este disipată în mai multe instituții, fără o strategie coerentă sau un buget unitar care să integreze, într-o strategie unitară, toate aspectele pomenite.

Vestea bună după recentele alegeri din Statele Unite este că pendulul se întoarce spre mijloc.

De asemenea, nu există o viziune pentru modul în care Guvernul ar trebui să se raporteze la generatorii neoficiali de „putere blîndă" – incluzînd aici o mulțime de lucruri, de la Hollywood, la Universitatea Harvard sau Fundația Gates.

Desigur, „puterea blîndă" nu reprezintă soluția pentru toate problemele. Chiar dacă dictatorului nord-coreean, Kim Jomg Il, îi place să se uite la filmele hollywoodiene, este puțin probabil ca asta să aibă vreun efect asupra programului său nuclear. De asemenea, „puterea blîndă" nu i-a convins în anii '90 pe talibani să nu mai sprijine Al-Qaeda. A fost nevoie de putere militară pentru a pune capăt acelei alianțe.

Dar alte deziderate, cum ar fi promovarea democrației și a drepturilor omului, sînt mai bine realizate prin „puterea blîndă". Democratizarea prin forță își are limitele ei, așa cum a aflat administrația Bush în Irak.

Dacă republicanii și democrații continuă să ignore „puterea blîndă", iar dezbaterile publice privind politica externă se limitează la o competiție de genul „cine are mai mulți mușchi", problema Americii se va agrava. America nu mai are nevoie de partizanatul politic care a osificat discursul public. Trebuie să recunoască atît importanța „puterii dure", cît și pe cea a „puterii blînde" și să pună în discuție o strategie inteligentă care să aibă ca scop integrarea celor două. Să sperăm că rezultatul acestor ultime alegeri a declanșat acest proces.

***Joseph S. Nye** este profesor la Harvard, fost asistent al Secretarului Apărării și autor al volumului* Soft Power: The Means to Success in World Politics.

Copyright: Project Syndicate, 2006
www.project-syndicate.org

traducere de Iulia BĂDESCU

Câștigătorii campaniei "Concentratul de cultură"

Luați o gură de cultură

Campania "Concentratul de cultură" a ajuns la final. În urma tragerii la sorți care a avut loc în data de 15 noiembrie a.c. au fost desemnați câștigătorii campaniei.

Premiul cel mai mare: un Volvo S40 cu 10 CD-uri audiobook

Popescu Ștefania Mihaela - București

Premiul cel mare: 10 valize cu cărți, fiecare în valoare de 590 RON

David Aurel - Călărași
Geană Ileana - București
Butiuc Anca Teodora - Constanța
Iacob Săndica - Brăila
Stan Corina - București
Tănasă Daniela - Fălticeni
Balasz Arpad Bela - Brașov
Moroșanu Roxana - București
Moldoveanu Doina Eugenia - Bacău
Pavelescu Donna Alexandra - București

Premiul mare: 100 de premii contravaloarea abonamentului

Lista câștigătorilor este disponibilă pe site-ul www.dilemaveche.ro și la telefon 021.4075411

Campania a avut loc în perioada 21 august - 5 noiembrie 2006. Valoarea totală a premiilor: 80.780 RON
Regulamentul campaniei și lista completă a câștigătorilor pot fi consultate pe site-ul www.dilemaveche.ro

Câștigătorii vor fi anunțați telefonic și prin poștă. Aceștia trebuie să confirme acceptarea premiilor până la data de 20 noiembrie 2006.

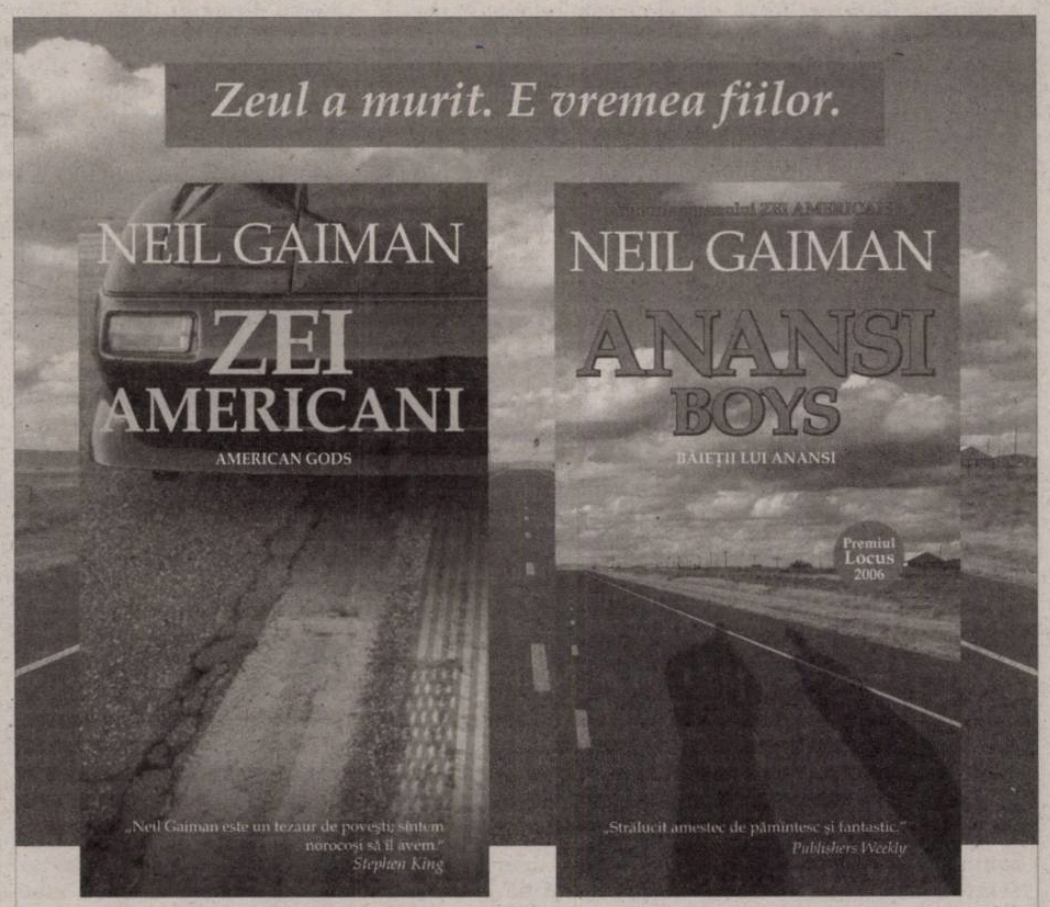

Reducere de 15%

în rețeaua diverta

Cititul nu dăunează sănătății. tel/fax: 242.54.09 www.tritonic.ro TRITONIC

Jon LEVY

Alegătorii au cerut Congresului să-şi facă treaba

Invazia atît de controversată a Irakului a afectat enorm Statele Unite şi securitatea globală. Pe 7 noiembrie, chestiunea Irakului şi discuţiile reaprinse privind maşinaţiunile politice care au precedat invazia, au provocat o schimbare enormă în politica americană. Dezbaterile politice interne din următorii doi ani vor avea un impact puternic asupra politicii externe şi de securitate a Americii, chiar dacă administraţia Bush va face unele ajustări între timp.

Alegerile pentru Congres schimbă rareori lucrurile de la sine. Irakul a focalizat atenţia electoratului, dar cum politica din Irak este făcută de Casa Albă, a fost necesar ca fiecare cursă pentru un loc în Congres să fie legată de rolul şi impactul legislativului asupra situaţiei din Irak. În multe dintre aceste curse, asta s-a întîmplat prin pedeapsa aplicată de electorat celor care au votat pentru rezoluţia care îl autoriza în 2002 pe preşedinte să folosească forţa. La un nivel mai general, votanţii au ales impunerea unei politici de responsabilizare a puterii executive, care a încercat în ultimii ani să scadă rolul Congresului, cu complicitatea unora dintre membrii acestuia.

Congresul ca instituţie a dezamăgit. Şi votanţii au blamat pentru asta majoritatea republicană.

Rezoluţia Congresului din 2002 nu a fost o declaraţie de război propriu-zisă, dar a deschis această posibilitate şi votul în favoarea sa a ajuns să fie văzut ca o aprobare pentru războiul din Irak, care între timp se dovedeşte a fi fost o greşeală. Rezoluţia permitea executivului să răspundă ameninţărilor la adresa securităţii naţionale. Din punct de vedere legal, aceasta nu însemna mare lucru. Preşedintele ar fi putut ordona declanşarea unor operaţiuni militare pentru a anihila o ameninţare iminentă şi fără o asemenea legislaţie. În cele din urmă, decizia de a invada Irakul a fost în totalitate responsabilitatea preşedintelui, nu a Congresului.

Însă Congresul ar fi trebuit să stabilească limpede că preşedintele e autorizat să acţioneze în faţa unei ameninţări iminente, dar că este obligat să solicite Congresului o declaraţie formală de război, dacă nu poate să probeze iminenţa respectivei ameninţări. În schimb, Congresul a acceptat în 2002 – cu foarte puţine dezbateri – o rezoluţie care confunda cele două situaţii diferite, ceea ce a făcut ca Congresul să devină irelevant în această poveste.

Dar nu chestiunile procedurale au determinat votanţii să ceară socoteală, ci enormele eşecuri din Irak. Cînd li s-a oferit posibilitatea de a cîntări rolul jucat de Congres, votanţii au concluzionat că legislativul şi-a ratat şansa de a solicita mai multă claritate din partea Casei Albe. Congresul ca instituţie a dezamăgit. Şi votanţii au blamat pentru asta majoritatea republicană.

Cursa din statul Rhode Island subliniază importanţa acestor alegeri ca referendum pentru rolul Congresului. Candidatul democrat pentru Senat, Sheldon Whitehouse, l-a învins pe senatorul republican Lincoln Chafee, în ciuda faptului că Chafee s-a opus rezoluţiei din 2002. Deşi el personal nu purta nici o responsabilitate, Chafee ar fi putut asigura controlul republican asupra instituţiei, prin chiar prezenţa sa în Senat – o perspectivă respinsă de electorat (mai ales într-unul dintre cele mai pro-democrate state). Strategia democratului Whitehouse a fost de a prezenta cursa din Rhode Island ca foarte importantă pentru controlul Congresului. Astfel încît cel mai mic stat din Uniune, care practic nu contează în alegerile prezidenţiale, a ajuns să semene cu Ohio, care a decis cursa în 2004. Alegătorii care altfel l-ar fi susţinut pe Chafee – se bucura de o imagine foarte bună – au simţit că alegerea sa ar fi afectat un scop mai larg: acela de a pune capăt controlului republican în Senat. După înfrîngere, Chafee a recunoscut acest lucru. Ba chiar, într-un mod cu totul extraordinar, a spus că preluarea controlului de către democraţi este un lucru bun pentru sistemul politic american.

Candidaţii prezidenţiali republicani vor înfrunta probleme interne

Comentariul lui Chafee este elocvent pentru problemele pe care le va avea candidatul republican din 2008, oricare ar fi acela. Partidul Republican se bazează acum pe o coaliţie între trei grupuri: a) alegătorii cu orientări evanghelice – preocupaţi în special de chestiuni social-etice, mai ales prin opoziţia faţă de avorturi şi drepturile homosexualilor; b) liberalii economici, un grup care în general nu agreează, ba chiar se opune agendei evangheliştilor şi c) „democraţii lui Reagan“, un grup care s-a alăturat Partidului Republican datorită poziţiei adoptate în anii '80 de Reagan în chestiuni sociale.

Bush a fost capabil să ţină laolaltă toate aceste grupuri pentru că fiecare dintre ele l-au perceput drept candidatul lor şi nici o tabără nu s-a temut de el – aşa cum cei cu orientări evanghelice s-au temut de tatăl său. În 2008, nici liberalii economici, nici cei cu orientări evanghelice nu vor avea deplină încredere într-un candidat despre care vor crede că aparţine celuilalt grup. Preşedinţia lui Bush, care a promis să scadă, dar a crescut cheltuielile publice, a făcut ca liberalii economici să se simtă trădaţi. Este probabil ca o bună parte din ei să susţină un democrat în 2008. Evanghelicii se tem că, susţinînd un candidat care nu le aprobă 100% agenda, şi-ar putea şubrezi propria putere în cadrul partidului.

Actualmente, John McCain este văzut ca favorit. Dar nu se bucură de încrederea evanghelicilor – un punct pe care Bush l-a exploatat în alegerile republicane interne din 2000, cînd l-a înfruntat pe McCain. Dacă McCain va lupta în alegerile generale cu un oponent democrat ca Hillary Clinton, atunci chestiunea Irakului va conta mai puţin: amîndoi au votat la fel, susţinînd rezoluţia din 2002. McCain ar putea încerca să atragă voturile independenţilor, în locul voturilor pierdute dinspre republicanii evanghelici. Dar dacă McCain va înfrunta un democrat care să fi avut o poziţie clară antirăzboi, atunci nu ar fi capabil să neutralizeze pierderea voturilor din propriul partid. În schimb, un candidat republican, care ar fi capabil să-i mobilizeze pe evanghelici, ar avea de înfruntat cealaltă tabără republicană, de unde ar pierde voturi către democraţi.

Să fie acesta momentul lui Gore?

Chestiunea McCain sugerează că există o oportunitate imensă pentru fostul vicepreşedinte Al Gore, dacă se va decide să candideze.

Pentru Partidul Democrat, aceste alegeri din noiembrie au arătat cît de important este Irakul. Toţi candidaţii la Preşedinţie din 2008, care erau membri ai Congresului în 2002, vor fi obligaţi să-şi explice la nesfîrşit votul de atunci. Şi totuşi, există potenţiali candidaţi ale căror poziţii asupra Irakului au fost mereu în concordanţă cu ceea ce alegătorii vor dori să audă la viitoarele alegeri prezidenţiale şi care chiar sînt văzuţi ca potenţiali cîştigători – chestiune foarte importantă. În 2004, democratul John Kerry – care a votat pentru rezoluţia din 2002 – a fost capabil să-l învingă în alegerile interne democrate pe Howard Dean – care îi ataca atunci pe membrii Congresului ce votaseră pentru rezoluţie – tocmai pentru că părea mai capabil să-l învingă pe Bush. În cele din urmă, alegătorii au avut mai multă încredere în Kerry decît în Dean, chiar şi în chestiunea Irakului, şi au părut să accepte explicaţiile acestuia pentru votul pro-rezoluţie.

Alţi candidaţi potenţiali în 2008, ca Hillary Clinton şi John Edwards, sînt în continuare percepuţi de cei care votează în alegerile interne din, să spunem, Iowa, ca avînd o poziţie „greşită asupra Irakului“. De dragul argumentului mai putem spune că senatorul democrat de Illinois, Barack Obama – o stea în urcare a partidului – este văzut de alegătorii democraţi ca avînd o „poziţie corectă asupra Irakului“. Dar cu doar doi ani de experienţă în Senat şi nici o altă sursă de credibilitate la nivel naţional, Obama ar avea mult de furcă explicînd de ce se crede eligibil în faţa candidatului republican. Astfel, un John McCain ar putea neutraliza chestiunea Irakului apăsînd contra lui Obama pe pedala lipsei de experienţă.

În schimb, discursul ţinut în septembrie 2002 de Al Gore la Commonwealth Club din San Francisco, cu doar cîteva zile înainte de adoptarea rezoluţiei de către Congres, a expus clar şi articulat problemele şi riscurile strategiei adoptate de administraţia Bush. Discursul lui Gore era foarte logic, o recitire a avertismentelor sale asupra dezordinii din Irak, asupra slăbirii capacităţii de a înfrunta Al-Qaeda şi asupra afectării poziţiei internaţionale a Americii l-ar putea face să pară clarvăzător acum. De fapt, analiza sa a fost doar clară şi bine documentată. Alegerile din acest noiembrie au indicat că în chestiunea Irakului, opiniile lui Gore – expuse mult înainte ca lucrurile să înceapă să meargă prost la faţa locului – sînt în acord cu ale majorităţii alegătorilor. Gore are putea să fie bine poziţionat atît printre alegătorii din alegerile interne democrate, cît şi pentru electoratul general. Trebuie remarcat şi că filmul documentar recent, prin care el avertiza asupra încălzirii globale, a crescut vizibilitatea poziţiilor sale. Criticile cum că ar fi prea „ţeapăn“ nu îl vor mai afecta, pentru că deja au fost vehiculate cînd a candidat împotriva lui Bush în 2000. Şi dacă opusul lui Gore cel „ţeapăn“ este Bush, care acum a ajuns la 30% popularitate, atunci chiar şi acesta este un semn că poate fi un candidat cu şanse.

O surpriză de ultim moment

Sintagma „October Surprise“ se referă la evenimente apărute în ultima clipă şi cu consecinţe majore. Partidul Republican a cunoscut acum aşa ceva prin dezvăluirile că reprezentantul republican din Florida, Mark Foley, a trimis mesaje vulgare către stagiari minori din Congres (faptul că aceştia erau băieţi, nu fete, a agravat situaţia, politic vorbind). Există argumente că conducerea republicană a Camerei ştia de situaţie şi că ar fi încercat să o ascundă. Aşa încît povestea Foley a ajuns caz de dezbatere la nivel naţional, forţîndu-i pe candidaţii republicani să joace în defensivă. Într-un fel, a semănat cu Irakul: orice tentativă de a discuta alte chestiuni ar fi semănat cu o încercare de a distrage atenţia – şi jurnaliştii nu au lăsat ca aşa ceva să se întîmple. De asemenea, a afectat şi capacitatea partidului de a-şi mobiliza electoratul evanghelic. Foley a afectat tocmai avantajul decisiv pe care a contat Bush pentru realegere în 2004.

Irakul a dominat agenda acestor alegeri, dar nici factorul Foley nu trebuie uitat. Poate că peste 100 de ani, un cercetător care va studia războiul din Irak se va minuna cum de acţiunile private ale acestui om au afectat indirect istoria unei naţiuni şi, poate, a lumii. Nu e nimic nou aici. Se poate, de asemenea, argumenta că dacă Bill Clinton nu s-ar fi hîrjonit cu Monica Lewinsky, poate că George Bush nu ar fi cîştigat Preşedinţia şi poate că Irakul nu ar fi fost niciodată invadat.

Decizia se află acum în mîinile figurilor mai moderate şi realiste din această administraţie.

Explicaţia optimistă a acestor alegeri spune că, şi fără scandalul Foley, alegătorii americani s-ar fi comportat astfel încît să-şi protejeze democraţia. Plecarea lui Donald Rumsfeld – într-o manieră care ar putea aminti de un vot de neîncredere într-o republică parlamentară – arată izolarea în care se află arhitecţii intelectuali ai războiului. Decizia se află acum în mîinile figurilor mai moderate şi realiste din această administraţie.

Însă cea mai importantă schimbare adusă de aceste alegeri va fi schimbarea climatului politic pentru viitoarele alegeri din 2008, mai degrabă decît schimbări majore în politica actualei administraţii. Cea mai importantă sarcină pentru viitorii candidaţi va fi să creeze o nouă viziune asupra rolului Americii în lume şi în acelaşi timp să deschidă o discuţie onestă asupra politicilor profund viciate care au adus situaţia din Irak în starea ei de astăzi.

traducere de Cristian GHINEA

***Jon Levy** este analist la Eurasia Group, firmă de consultanţă şi prognoză politică din New York. În 2004 a lucrat ca adjunct al consilierului pe probleme de securitate în campania lui John Kerry, participînd la formularea politicilor candidatului democrat pentru Irak, NATO şi relaţiile SUA-UE. A scris această analiză a rezultatelor alegerilor parţiale pentru Congres special pentru cititorii* Dilemei vechi.

Cu fiecare click,
121.ro
comunitatea femeilor senzaţionale
îţi deschide
"Pofta de lectură"
împreună cu
DILEMATECA şi DILEMAVECHE

Raluca BRODNER

Minerul cu palmele de făină

De zile bune se cerne ploaie deasă şi măruntă peste Cîmpulung. E semn de mare supărare peste suflarea moldovenească, care forfoteşte întruna, îngrozită de gîndurile ameninţătoare ale inundaţiilor ce stau să se reverse iar. Şi iar. Picurii de apă se preling în pîrîiaşe limpezi pe feţele oamenilor, în canale săpate adînc de ridurile feţei, şi se adună fluviu în barbă să spele păcate şi ruşini. Luni e zi de tîrg. Cu ploaie mocănească, vînt văratic şi lume pestriţă. Tîrgoveţilor roşcovani nu le pasă de vremea rea, îşi laudă marfa în gura mare, rîd cu poftă din pîntecele groase, pînă se îneacă cu salivă. Din cînd în cînd vorbesc pe deasupra tejghelei de vremuri grele şi clienţi strîmtoraţi la pungă. Doar atunci îi vezi întunecaţi la faţă ca şi cum ar adulmeca mirosul sărăciei. Scuipă printre cojile de seminţe două, trei înjurături serioase, de mamă şi sfinţi, şi-apoi, tacticos, îşi drămăluiesc borseta de la brîu. Sînt mulţi. N-au de ce-şi face griji pentru zile negre.

„Doctorul“ vînzător de cornuri dulci

Vasile Drăgan nu e ca cei mai mulţi dintre comercianţi – hulpav şi lacom după ultimul bănuţ din punga clientului –, deşi vinde cornuri dulci din '92. Ar fi trebuit să-şi croiască stofă de afacerist pînă acum, dar el se mulţumeşte cu un halat alb, impecabil, pe care-l poartă, fie ploaie, fie ninsoare. Îl poartă cum ştie mai bine – cu alură de doctor şi suflet vesel de artist.

De 14 ani vinde pe unde apucă cornurile cu gem de prune şi măr ale unui patron de patiserie. Mai exact, de la o săptămînă după ce, miner fiind, a fost disponibilizat şi a trebuit să îşi caute o nouă slujbă ca să poată duce seara, acasă, o bucată de pîine nevestei şi celor trei fete. Soarta le-a surîs: de-atunci mănîncă împletituri din cocă burduşită cu umplutură dulce, în loc de pîine.

„Pe atunci visam la un viitor măreţ. Am reuşit. Am trei fete. Ştiam că trebuie să le asigur măcar strictul necesar“ – mărturiseşte bărbatul cu ochii de culoarea turcoazului, pierduţi peste umărul meu, în clepsidra altor timpuri.

Om zdravăn, bine legat, cu părul de culoarea soarelui şi pielea albă, aşa cum îi stă bine omului de la munte, Drăgan nu a stat mult pe gînduri şi a căutat din nou de lucru în mină, după disponibilizare. Glasul aurului negru, ascuns în măruntaiele pămîntului, şi grija traiului îl făceau să se zvîrcolească nopţile în pat. Parcă nu-şi putea lăsa cu una, cu două, meseria lui de tînăr bărbat, cînd lucra ca un sclav ba în bazinul Fundu' Moldovei, ba pe şantier, la Prașca, la Delniţa, Dealu' Negru sau Vodăşel. Cu responsabilitatea unei familii pe umeri, Vasile Drăgan nu şi-a permis să spună, nici măcar în glumă, aşa cum o făceau cei mai mulţi dintre prietenii lui: „o să mă bag la mină cînd i s-or face ferestre“ sau „cînd or să-i crească portocali în fereastră“.

Să dea el praful negru-maroniu din cutele mîinilor zdrobite de tîrnăcop, care i-a hrănit pe săturate gura familiei, pe albul prea alb al făinei care i-a adus bani, aşa cît să se amăgească cu viaţa? Nu, asta nu era cu putinţă.

I se părea lui că atunci, în tinereţe, cînd spunea cuiva că lucrează în subteran, era privit „cu mărinimie şi respect“. „Doar cei curajoşi şi temerari se coborau în străfunduri. Se spune că intri în mină, dar nu se ştie dacă mai ieşi. Întotdeauna m-am lăsat în baza destinului. Cînd o să vrea Dumnezeu să mor, o să mor“ – se spovedeşte Drăgan cu ochii aţintiţi la palmele lipite una de alta ca la rugă.

Peste un timp, a găsit de lucru la Crucea, pe Valea Bistriţei, la Compania Naţională de Uraniu.

Acolo lucrează şi în ziua de azi. Intră în tură la 6 dimineaţa şi se întoarce acasă, noaptea, pe la 11,00. Frînt de oboseală. A doua zi e liber, dar nu stă degeaba. Vinde cornuri. „Ceea ce cîştig într-o zi folosesc pentru strictul necesar în casă şi nu fac conturi la salarii. Cînd iau salariu', îl împart la bănci, telefon, la fată, pentru facultate.“

Cuvintele îi sînt retezate de un client care îl salută voios, cu mîna la pălărie. Cofetarul, sau Nănaşu' cu papanaşu', cum îi place să se autointituleze, îi întoarce gestul cu aceeaşi amabilitate şi nu ezită să îi vîndă un corn „cu un leu bucata, că aşa mi-a poruncit tata“. E ora amiezii. Oamenii se adună grupuri-grupuleţe în autogară, împovăraţi de sacoşe pline cu de toate.

„Dacă abuzezi, te petreci mai repede“

Astăzi, la cei 50 de ani ai săi, care, pe drept cuvînt, se încăpăţînează să îşi arate hidoşenia firească vîrstei, Drăgan nu sfătuieşte pe nici un tînăr să lucreze în mină, pentru că „meseria nu mai are nici un viitor, iar salariile sînt mici“. Pentru cei în care clocotesc inimi curajoase încît să se afunde în întunericul lumii fără pic de teamă, „să fie conştienţi că renunţă definitiv la sănătatea lor“.

Mai are un an şi jumătate de chin acolo, jos. Pînă iese la pensie. După aceea îşi poate vedea în linişte de boală. „Silicoză, boală profesională“, cum o numeşte senin, o ţine în frîu cu viaţă cumpătată şi mult optimism. Plus o reţetă pe care şi-a prescris-o singur – nu bea, „decît ocazional, pe la petreceri“, de fumat nu mai fumează de cînd s-a îmbolnăvit, pentru că este conştient că „dacă abuzezi, te petreci mai repede, dar dacă ai un pic grijă de tine...“ De fapt, acesta i-a fost crezul de mic copil, ca „o promisiune în sufletul meu şi faţă de părinţi. Vedeam bine, chiar cu ochii de la vîrsta aceea, că nu i se stă unui om să atîrne beat de garduri“. Toate astea cu un gînd: „Vreau să ajung pînă acolo încît să îmi plimb nepoţeii“. Încă nu ştie care dintre fete îi va dărui prima nepoţi sănătoşi pe care să-i înalţe pe umeri pînă sus, în grindă. Aşteaptă în linişte. Aşa cum a aşteptat să se scurgă cei 24 de ani de căsnicie alături de soţia sa. Chiar dacă anii s-au înmulţit pe umerii amîndurora, se iubesc şi-acum la fel ca în tinereţile zburdalnice. **Carmen Dorina** avea doar 17 ani cînd i-a căzut atît de dragă încît i-a dăruit trei fete. „Nevasta-mea şi-a sacrificat tinereţea pentru a creşte copiii aşa cum trebuie. Dacă făceam şi eu, şi ea servici, fetele nu mai erau aşa educate.“

Actor în propria piesă

Dacă ar fi să deruleze firul vieţii, minerul-cofetar este convins că ar fi putut face cu totul altceva. Visul lui de prichindel: să fie actor. „Eu am vrut să dau la facultate, la arte dramatice, dar erau foarte puţine locuri pe vremea lui Ceauşescu. Era concurenţă. La băieţi erau 10 locuri pe ţară şi la fete – 15 locuri. Am încercat la Iaşi şi la Timişoara şi nu am reuşit. Nu am mai încercat vreodată, aveam tată de-al doilea... M-am mulţumit că am făcut liceul.“ Îmi vorbeşte pe îndelete, cu ton scăzut, de pasiunea lui ascunsă şi spune că dacă ar avea posibilitatea, ar fi gata să facă meseria asta acum, la 50 de ani. „În orice piesă de teatru e nevoie şi de bătrîni. De ce să se mascheze un tînăr în bătrîn, cînd bătrînu' e aici?“

Într-o vreme îi plăcea să-i imite pe Amza Pellea şi pe Dem. Rădulescu. Într-o vreme compunea poezii pe carneţele. Astăzi, voit sau nu, este personajul principal de fiecare zi al unei piese de teatru numai a lui. E o piesă a realităţii, montată parcă de un regizor amator. E o bucată de realitate atît de blîndă – se pare – încît minerul-cofetar îşi poate exersa talentul în pielea unui vînzător ambulant, veşnic zîmbăreţ şi pus pe glume:

„Poftim, nu-i obligatoriu, mîna-n buzunar nu bag, nici de mînecă nu trag, cine vrea, cine doreşte, dă comandă şi plăteşte.“

O băbuţă schimonosită de bătrîneţe aşteaptă în autogară rata de 4. Se luminează pe dată cînd îl vede pe Drăgan şi scoate la aer de sub broboadă urechea surdă, să audă mai bine. Convinsă de calitatea „mărfii“, bătrîna cumpără, şi pentru proteza ei, bunătate de corn umplut. Să simtă că a venit la oraş.

Nănaşu' îşi laudă ultimul corn rămas pe fundul tăvii, dar nu-i găseşte nici un client. Face stînga împrejur şi salută în stilul caracteristic, spre amuzamentul tuturor:

„Hai, c-am plecat la Berlin, să-l caut pe Stalin.“

Nebunul oraşului îi ţine isonul şi rîde cu gura ştirbă laolaltă cu oamenii. Pentru că nu poate vorbi, îşi exprimă bucuria în icnete lungi, stridente. Salută autobuzul din mers, asemenea unui copil mic, entuziasmat de „bibiu care face bru-bru-bruuu“. Silueta cofetarului se pierde ca o boare albă printre trecătorii grăbiţi. Mîine o s-o ia de la capăt.

Sînt două meserii diametral opuse. „Cînd lumea mă vede cu halat alb, nu-şi închipuie că aş putea avea o muncă mult mai brută, mai grea. Unele guri, care sînt mai şugubeţe sau mai puţin rele, spun «du-te, mă, la o muncă mai pe puterea ta» şi eu cînd le replic şi le spun că asta e pentru mine un al doilea job şi le spun că munca mea de bază, cu carte de muncă, e lucrul în mină şi că lucrez ca miner de aproape 20 de ani de zile şi trebuie să ies la pensie, nu le vine a crede.“

Cofetaru' sau Nănaşu' cu papanaşu' – aşa cum se autointitulează – a deschis ochii pentru prima dată în Cîmpulung-Moldovenesc şi, asemenea oricărui muntean ataşat mai mult ca orice de rădăcinile sale, greu i-ar veni să se strămute pe alte meleaguri, fie ele aducătoare de cîini cu colaci în coadă şi rîuri de lapte şi miere.

Munca în străinătate...

Da, partea financiară... temporal. În sufletul meu sînt un om cu o inimă patrioată, n-aş putea da meleagul meu pentru alte locuri.

De unde energia?

Sînt un luptător, eu văd altfel viaţa, în comparaţie cu alţii.

Fetele?

Loredana, fata cea mare, e la medicină veterinară, la Iaşi, anul III. Roxănelu' a terminat un liceu silvic ca tehnician silvic, acum lucrează la un magazin de uz casnic din oraş. Mezina, Ana, a terminat o şcoală profesională de alimentaţie publică în agroturism.

Eu sînt mîndru de toate fetele mele.

Soţia?

Nu lucrează şi n-a lucrat niciodată. Am considerat că e bine să rămînă acasă, să aibă grijă de copii, să nu crească cum cresc alţii cu cheia de gît. Nevastă-mea şi-a sacrificat tinereţea pentru a creşte copiii aşa cum trebuie.

De la viaţă?

Sănătate îmi doresc, pe care ar trebui s-o am, dar dacă sînt mai atent cu mine să pot s-o mai lungesc şi pe asta, cu voia lui Dumnezeu.

În fiecare luni, Tîrgul Cîmpulungului e mai pestriţ şi mai aglomerat ca nici una din zilele săptămînii. Plouă mărunt şi des peste feţele tîrgoveţilor roşcovani, comercianţi zdraveni, de la munte, clienţi, bogaţi şi săraci, bătrîni ce-şi tîrîie anevoie sacoşele mai mult goale decît pline.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Ghiţă, te-aştept diseară la portiţă

(cu bani şi-un radio cu căşti...)

Scrisoarea I

Memoriu pentru un ajutor material social

Domnule Robert Turcescu şi toţi comentatori de la radio Europa EFEM

Bună ziua astăzi 2.11.2006 am ascultat trei hituri cu bani. Ascult Radio Efem tot timpul meu mai puţin patru-cinci ore cînd dorm nu ascult, adorm cu căştile în cap deoarece sînt arestat în Penitenciarul Botoşani. Astăzi scriu aseară cu Meciul Steaua-Madrid. Cînd a fost autogol de Bănuţă am spart aparatul de nervi, acum ascult... la ce?

Stimaţi domni şi domne de la Radio Europa Efem mă nunumesc Gheorghe C. fiul lui Mihai şi mariea născut la data de 14.04.1951 din Suceava căsătorit, trei copii minori, 17 ani, 13 ani, 9 ani soţiea în şomaj de trei luni de cînd sînt arestat preventiv în Penitenciarul Botoşani. Mai vine decretul sau nu vă rog comentaţi voi asculta că am împrumutat un aparat mic şi bun. Am ajuns aiciea pentru încăierare şi violare de domiciliu, totul a pornit de la o minge de fotbal care a fost dată din greşeală peste gard de copilul meu Robert şi Alex C. de 9 ani zodia Vărsător. Ascult oroscopul comentat de domna Ona eu sînt Berbec mi se potriveşte oroscopul. În continuare acel om păgîn şi rău a tăiat mingea la băiat văzîndul plîngînd mam încăierat şi aşa am ajuns aicea de la o minge mă judec nu am bani de ami angaja un avocat nu am lemne de foc nu mâi am nici radio. Am de plătit şi o amendă penală de 3 milioane de nu fac tot puşcărie. Sînt tare supărat cum să fac să cîştig şi eu bani de la radio Europa Efem de aicea? Puneţimi la sorţ şi scrisoarea mea poate cîştig şi eu bani că tare supărat sînt aicea la necaz sînt şi fumător. Sînt cel mai năcăjit, melodiea „Ghiţă vino la portiţă" îmi dă veaţă că Ghiţă mă chemă. Aşa că eu vă rog pe toţi dacă bine voiţi să mă ajutaţi cu o sumă de bani să scap de amendă şi să îmi eau aparat sau trimiteţimi pachet prin poştă sau la adresa Ana C. str. Jean Bart Nr 9 casă Loc. Suceava jud Suceava. Sau pe adresa mea de la penitenciar. Vă rog daţi-mi un răspuns prin radio dacă a ajuns scrisoarea mea la dumneavoastră. Nu am alt ajutor de la nimeni sînt tare necăjit şi supărat. Aşa că vă doresc multă sănătate şi succes în activitatea radio şi în tote la toţi. Rămîn cu speranţa că mă veţi înţelege cu dolianţa mea. Vă mulţumesc, Bunul Dumnezeu să fie cu voi toţi.

Scrisoarea II

Bun „Succes"

În primele mele rînduri aş vrea să mă descriu puţin. Mă numesc Viorel C. sînt un deţinut în Penitenciarul Bacău am 25 de ani şi aş vrea să vă spun că sînt un fan foarte ascultător al postului de Radio FM. Domnul Turcescu Robert aş vrea o rugăminte foarte Mare pentru mine. Dacă puteţi sămi trimiteţi şi mie un radio cu căşti. Am apelat tocmai la Dumneavoastră pentru că îmi place emisiunea *România în direct*. Este o emisiune super de ce am cerut radio cu căşti pentru că alţi Deţinuţi să nu fie deranjaţi cînd ascult eu. Are un tovarăş deal meu dar nu mil dă permanent. Nu ştiu poate vi se pare ciudat credeţimă nu am bani ca să îmi cumpăr eu. Domnul Turcescu aş vrea să faceţi o emisiune să întrebaţi oameni din România ce părere au întrăm în Uniunea Europeană aş vrea să aud ce zic. Eu mă retrag aici nu înainte de a vă ura la toată echipa al postului de Radio Europa FM. Domnul Turcescu dacă nu se poate aş vrea să-mi trimiteţi un răspuns ca să nu mai aştept.

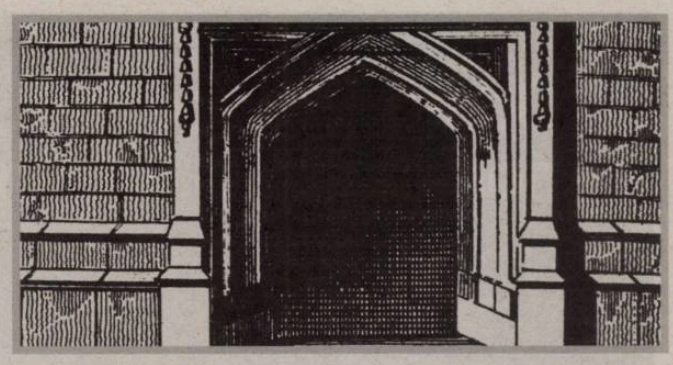

Vă mulţumesc din Suflet. Aştept Răspuns!

ÎN IAD EXISTĂ SECŢIUNI PENTRU DIRECŢIILE REŞAPATE ELEGANT, UNDE TREBUIE SĂ-ŢI ALEGI O MUZICĂ MARE (NU SE ŞTIE CARE)

● Am văzut la televizor un preot care cînta ceva despre Mîntuitor. Problema este că făcea un playback îngrozitor, adică între imagine şi sunet trecea cam o secundă. Acum stau şi mă gîndesc: pe lîngă că nu dă bine, playback-ul nu este şi un păcat? Eu zic că ar trebui să existe o secţiune în iad şi pentru cei care dau din buze şi mint că ar cînta. Vorbesc serios, doar în iad există secţiuni pentru păcate mai mici. (**C. G.**)

● Undeva pe strada Eminescu, un spaţiu comercial gol care, judecînd după lacătul gros de la intrare, praful adunat pe vitrine şi mizeria dinăuntru, a fost părăsit şi nefrecventat de cîteva luni bune. Judecînd însă după reclamele atractive lipite pe geamuri, în toate direcţiile, ca pentru a atrage cît mai mult atenţia, s-ar părea că totuşi spaţiul este funcţional, destinat, de fapt, doar *connaisseur*-ilor şi doar unui anumit public-ţintă: „Atenţie! De acum, aici, super-reduceri pentru pensionari". (**S. G.**)

● Un îndemn pe un vehicul: „MII DE PASAGERI AU ZILNIC ÎNCREDERE ÎN ANVELOPELE REŞAPATE. ÎNCEARCĂ-LE ŞI TU!". Mulţumesc, nu. (**D. S.**)

● Un bătrînel uitat de asistente într-o rezervă a spitalului din Botoşani s-a văzut nevoit să sune la Salvare – deci, de pe patul spitalului – pentru a-i fi schimbate perfuziile. Filmaţi de PRO TV, bătrînelul şi-a cerut scuze, elegant şi spăsit, pentru scandalul iscat, în timp ce directorul de spital abia şi-a mascat indignarea. Mă mir că nu l-a dat pe bătrînel în judecată pentru impertinenţa de a fi chestionat ubicuitatea blajinelor asistente. (**M. C.**)

● Din ciclul „În cartierul meu": am intrat în buticul din colţ, de unde mă aprovizionez trisăptămînal cu doza de ţigări. Vînzătoarea mă-ntreabă: „Nu aţi plecat la botezul lui Mutu?!". Mi-am dat seama că nu glumea, era sincer mirată, aşa că i-am răspuns, fără să clipesc: „Nu, m-aş fi dus doar dacă mă invita *ca şi* naş!". Mi-am luat ţigările, am salutat-o şi am ieşit foarte demn din butic. Sper că i-am produs o megaimpresie, care să-i rămînă cel puţin pînă la întoarcerea „botezaţilor" de la Florenţa. (**a. l. ş.**)

● „Lady Victoria – sună bine!" Din zvon public se vehiculează informaţia că Regina Marii Britanii, Elisabeta a II-a, ar intenţiona să înnobileze cuplul cel mai popular din Anglia: David şi Victoria Beckham. Dar soţia fotbalistului nu ştie protocolul: eticheta le autorizează numai pe fiicele ducilor, ale conţilor şi marchizilor să-şi folosească public doar prenumele. Această Victoria va fi doar Lady Beckham. Nu e totul să-ţi nimereşti soţul, trebuie să-ţi alegi şi tatăl. (**M. B.**)

● În sălile de cinema de la mall, înainte de începerea filmelor, pe o muzică incitantă apar pe ecran acele anunţuri cu interzicerea oricărei înregistrări. Publicul este rugat să fie vigilent şi să semnaleze orice asemenea tentativă. Cu alte cuvinte, vii la film, te distrezi, dar cu vigilenţă. (**A. M.**)

● Căluţii de mare pasc? (**M. C.**)

● Încă o „poloneză", nicidecum de Chopin: se zvoneşte intens că unul dintre cei doi gemeni care conduc ţara – preşedinte şi prim-ministru – este evreu. Nu se ştie care. (**R. C.**)

Cu ochii-n 3,14

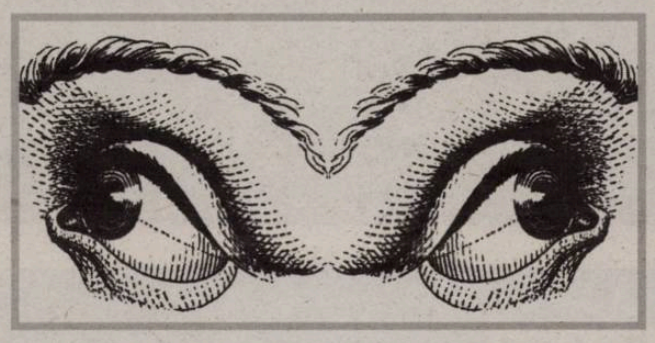

NOUA RELIGIE A VIDULUI ESTE ASCUNSĂ UNDEVA, PESTE DEALURI, LA CAPĂTUL FILMULUI (PRINSĂ CU CÎRLIGE DE RUFE ÎNTRE ECRANELE RĂCORITOARE ŞI CICĂ DESENÎND FLORICELE)

● „Televiziunea este noua religie păgînă. Înainte, Biserica era centrul acţiunilor de caritate – acum se fac teledonuri. Jurnalul de seară este noua liturghie, iar noul preot este prezentatorul. Televiziunea are sfinţii ei – sînt starurile, la care publicul cere din cînd în cînd ajutorul, pentru diverse cauze. Cum ar spune Marx, televiziunea este noul opium al popoarelor" – spune Jean-Michel di Falco, episcop (francez) de Gap *(Le Monde*, 12-13 nov. a.c.) (**A. C.**)

● Prefectura, primăria şi televiziunea se sau de ceasul morţii că în Bucureşti există o stradă a Degeţelului, alta a Acumulatorului, în fine, una a Vidului. În cazul primelor două, pot să înţeleg, deşi un rezon o fi existînd şi pentru ele. Dar în cazul străzii Vidului, protestez! Există sigur destulă „materie" în Bucureşti pentru un cartier, dacă nu chiar pentru un orăşel al vidului. (**S. S.**)

● Hipermarket-ul BricoStore şi-a lansat o „ofertă ca-n poveşti", valabilă pînă în ajunul Crăciunului. Şi cum altfel să-şi atragă clienţii dacă nu prin produse la „preţuri bombă": „brad natural Crăciun" la incredibilul preţ de 699 de mii de lei! Două menţiuni: 1) Nu vi se pare cam aberant să daţi (la naiba cu preţurile psihologice, hai să rotunjim!) 700 de mii de lei pe un pomuleţ care apoi va zăcea fie pe covorul din sufragerie, fie în grădina blocului? 2) bradul în cauză este, de fapt, un brăduţ de numai 125 cm, dimensiune care nu îşi are locul lîngă „preţul bombă", ci este ascunsă undeva, doar-doar n-o să te prinzi pe ce piticanie urmează să dai atîţia bani. (**R. T.**)

● La Roşia Montană, semne posibile ale „luptei de clasă": domnul de la RMGC ne-a dus, peste tot, cu jeep-ul companiei; băiatul de la „Alburnus Maior" – cu bicicleta proprie, prin coclauri şi peste dealuri; cei de la RMGC ne-au pus masa, cu trei feluri, şi sucuri; cei de la „Alburnus Maior" ne-au servit cu napolitane rămase de la ultima acţiune, de acum cîteva luni... În final, cînd băiatul cu bicicleta ne-a „prins" (pe noi, reporterii *Dilemei vechi)* cu domnul cu jeep-ul, era să nu ne mai vorbească. (**I. P.**)

● La 30 de ani de la primul film şi la 16 de la cea de-a 5-a parte a seriei, Sylvester Stallone se întoarce în pielea boxerului Rocky Balboa. Motto-ul celui de-al 6-lea film (ce va fi lansat pe 22 decembrie în SUA şi, începînd cu ianuarie, în Europa): *Încă nu se termină pînă ce nu se termină (It ain't over 'till it's over).* Pe 6 iulie a.c., Sly a împlinit 60 de anişori. În alte ţări, colegi de-ai săi de leat nu mai au dinţi în gură, se ceartă cu copiii pe moşteniri, stau la coadă la farmacie sau dorm în Parlament. Pe cînd Sly, chiar şi plin de sînge, la capătul filmului, tot va arăta mai bine. (**A. C.**)

● La taraba de ziare din apropierea redacţiei noastre, revista *România Mare* era prinsă cu cîrlige de rufe între *Dilema veche* şi *Academia Caţavencu*. Cititori, staţi liniştiţi la locurile dumneavoastră: între „dilematici" şi „caţavenci", arăta de-a dreptul strivită. (**M. V.**)

● Din ciclul „traducătorii lovesc din nou". Am văzut un promo la filmul *The Nativity Story,* care trebuie să intre în curînd pe ecranele patriei noastre. Ştiţi cum s-a tradus? *Povestea nativităţii,* aţi ghicit. *Oh, my God!* (pentru neanglofoni: „O, al meu Zeu!")... (**M. V.**)

● Bună-rea, faceţi ce vreţi cu ea, vestea a fost pe prima pagină a *Ziarului financiar:* în perioada ianuarie-august 2006 – conform unei analize a companiei de cercetare a pieţei A.C. Nielsen – în România s-a cheltuit un miliard de euro pe ţigări (754 de milioane) şi bere (290 de milioane). Jumătate de miliard s-a dus pe cafea (126 de milioane), băuturi răcoritoare (259 de milioane) şi apă minerală (93 de milioane). În acest context, „pătrunderea iaurtului" în top (expresia aparţine agenţiei), fie şi pe locul 10, după detergenţi, are şi ea hazul, de nu chiar bravura ei. (**R. C.**)

● Pe strada Moxa există un hotel nou, probabil de patru stele, pe care scrie mare – la intrare – *„Le* Boutique"! Nu rîdeţi: sînt convins că oamenii au gîndit „logic": „Deci, facem aici-şa un hotel, patru stele, şefu', frumos, faianţat, cu marmoră la intrare, cum să-i zicem, dom'le, să sune aşa, fin, franţuzesc?... *Buticul!* Cum e „buticul" pe franţuzeşte? Aha, e cu „le" cică... Ce zici şefu'?". Păi nu? (**a. l. ş.**)

● Cu bilet de trimitere de la medicul de familie, la o policlinică pentru copii, pentru un banal EKG. Asistenta, încolăcindu-mă în fire: „De ce te-au trimis, mamă, aicea, că asta e clinică dă copii?". Doctoriţa, de la birou, notîndu-şi chestii pe o foaie sau desenînd floricele: „Să ştii că, dacă nu eşti copil, plăteşti EKG-ul!". Eu, eliberîndu-mă de fire spre disperarea asistentei („Nu mişca!"): „Unde plătesc? La casierie?". „Nu, la mine... trei sute cincizeci de mii!". Marc banul, doctoriţa îi ia, îi bagă într-un fişet cu obiectele personale (jur că i-am văzut cana de cafea!), îşi scoate portmoneul, îmi dă restul la cinci sute. Eu pregătisem separat şpaga: două sute. Ei, ce să-i faci dacă nu sînt copil? Greşeala mea! (**A. P.**)

Odată la zece ani, douăzeci de tineri scriitori britanici sunt nominalizați într-un volum care pune bazele unei generații.

Editura **Curtea Veche** vă oferă

ANTOLOGIA GRANTA

Cei mai buni tineri scriitori britanici

Primăvara anului 2003 a adus următorul top 20, într-o minunată colecție de povestiri scurte şi documentare despre Londra.

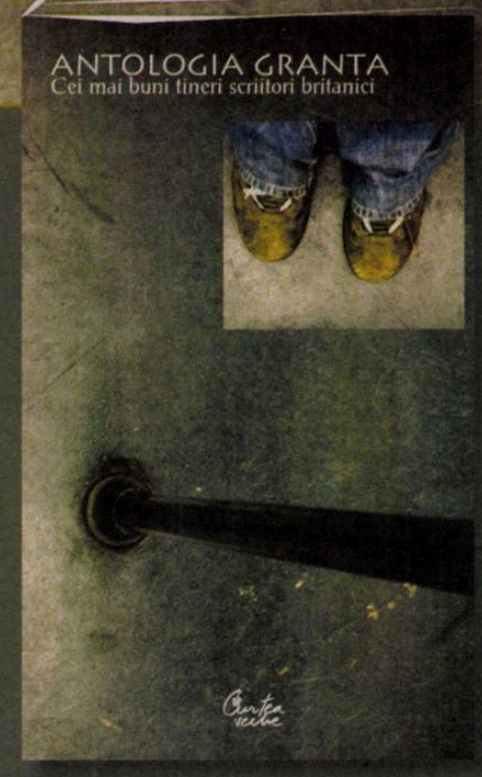

Curtea veche
începi să afli

pentru comenzi prin poştă: tel.222.57.26 redactie@curteaveche.ro

www.curteaveche.ro

Ca să afli Adevărul în fiecare zi,

Abonează-te!

Obții un preț mai bun și scapi de 30 de drumuri pe lună la chioșc!

- Economisești timp.
- Primești ziarul acolo unde îți dorești.
- Beneficiezi de o reducere de până la 50%.
- Ai acces la metode de abonare moderne și facile.

De acum înainte,

ADEVĂRUL

înseamnă mai mult!

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. 148 ● 24-30 noiembrie 2006 ● 24 pagini ● 2,50 lei
Internet: www.dilemaveche.ro

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Libera cugetare“
pagina **3**

Andrei Codrescu
„Laudă frizeriţelor gotice“
pagina **7**

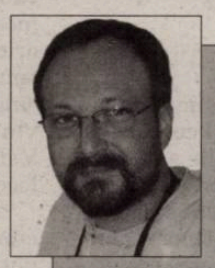

Cezar Paul-Bădescu
„Marfă“
pagina **19**

Fascinația rating-ului

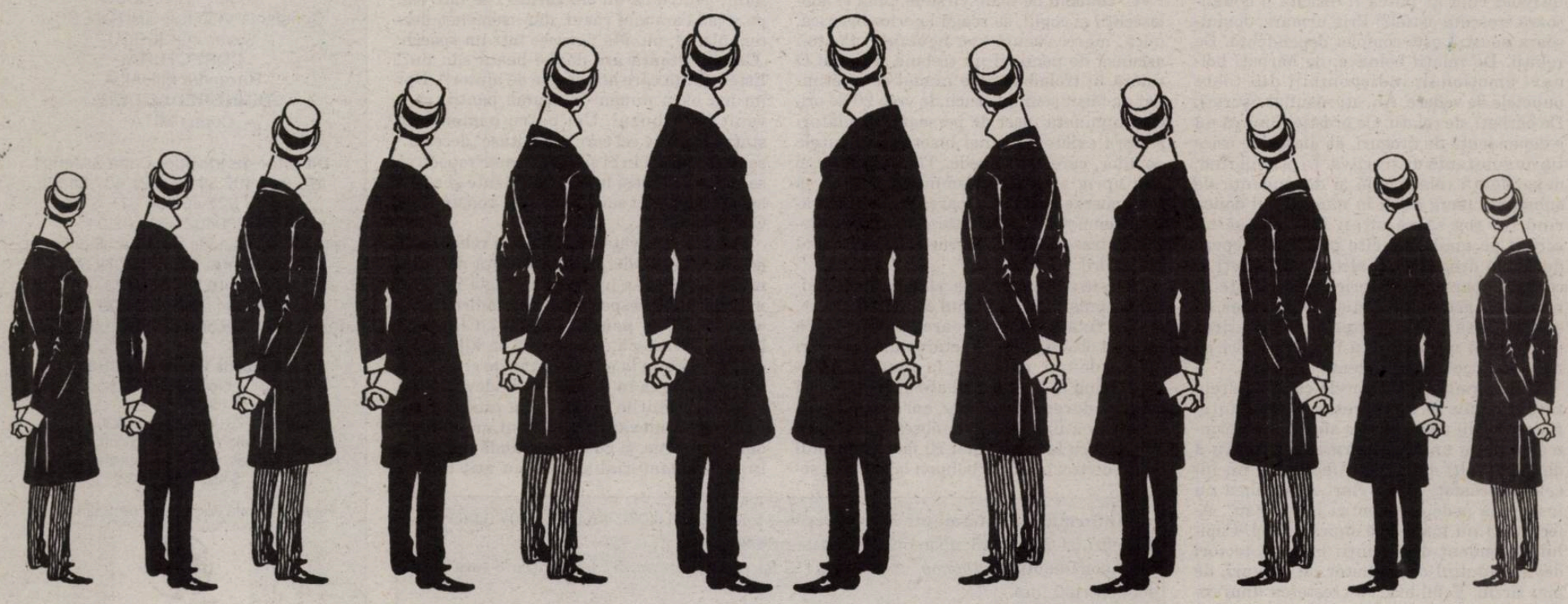

„Urăsc televiziunea. O urăsc la fel de mult pe cît urăsc alunele. Dar nu mă pot opri să mănînc alune.“

ORSON WELLES

5 948467 000018 47

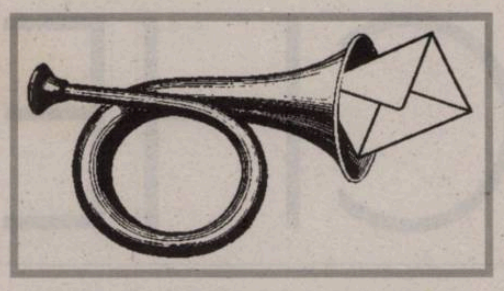

Actualităţi

„Cenuşăreasa modernă este dependentă“

De cele mai multe ori, înlocuim o dependenţă cu alta. Înlocuim alcoolul cu ţigările, dulciurile cu shopping-ul, relaţiile amoroase cu privitul compulsiv la televizor. Ce ne face să devenim dependenţi? Nu o substanţă în sine, deşi aşa poate părea la o primă vedere, ci mai degrabă o arsură interioară mai profundă decît orice dependenţă. Înlocuim o rană psihică cu o gaură în stomac, ficat, pancreas. Adică nu – aşa ne tratăm. Aşa spun cei care beau alcool în exces: mă doare sufletul, dacă beau, amorţesc, temporar nu mai doare. Aşa spun şi cei dependenţi de mîncare, ca şi cei dependenţi de relaţii. Mă doare sufletul. Nu este momentul să discutăm aici despre localizarea sufletului, nu este nici locul pentru a vindeca dependenţele. Mi-ar plăcea să vorbim despre „de ce“-ul dependenţei.

Obişnuiam să mă distrez citind în cărţulii cum lipsa afecţiunii părinteşti în copilărie duce la alienarea individului. Adică un copil care nu a fost luat în braţe va deveni un adult alcoolic, fumător înrăit, bulimic, anorexic sau complet handicapat relaţional. Mă amuză să îmi închipui lumea un spaţiu perfect în care adulţii crescuţi frumos devin părinţi şi îşi cresc copiii frumos şi, uite-aşa, specia umană se stinge din plictiseală. (Vă rog să nu înţelegeţi de aici că patologia reprezintă partea distractivă a omenirii.)

Amuzamentul meu a ţinut pînă într-o zi în care una dintre cele mai bune prietene mi-a spus: „Mi-am crescut copilul ca la carte şi uite că tot nu e fericit“. Din curiozitate pisicească, am întrebat-o: „Ce înseamnă ca la carte?“. Răspunsul a venit prompt: „N-am luat-o niciodată în braţe“. Recunosc că am rămas buimacă. Pe lîngă faptul că am privit cu alţi ochi o doamnă ale cărei sentimente materne au fost alterate de o carte, m-am întrebat cum ar putea fi fericită o domnişoară crescută astfel?? Prin urmare, domnişoara noastră este complet dependentă. De relaţii. De relaţii bolnave, de bărbaţi bolnavi emoţional, indisponibili din toate punctele de vedere. Ah, aţi răsuflat uşuraţi. De bărbaţi, de relaţii. Ce prostie! Bine că nu e dependentă de droguri, de alcool, de orice tip de substanţă distructivă. În primul rînd, dependenţă relaţională şi dependenţa de substanţă merg mînă în mînă. În al doilea rînd, vă rog să vă uitaţi în jur şi să-mi scrieţi pe mail cam cîte persoane dependente de droguri sau alcool cunoaşteţi şi cam cîte persoane nefericite, implicate în relaţii-dezastru cunoaşteţi. S-ar putea ca statistica să fie de partea celor nefericiţi marital. Şi nu mă ajută la nimic. Nici pe mine, nici pe cei dependenţi.

Prin urmare, poate acele cărţi au dreptate, dar nu în interpretarea mea anterioară: copiii au nevoie de afecţiunea părintească şi de un climat armonios, pentru a deveni adulţi sănătoşi. Afecţiunea nu înseamnă răsfăţ, să fie clar! Afecţiunea nu înseamnă pedepse „pentru binele tău“. Afecţiunea nu înseamnă supracontrol. Copilul dependent de părinţii hiperprotectori devine adultul consumator de droguri, de mai tîrziu. Echilibrul în creşterea unui copil, limitele sănătoase ale relaţiilor părinţi-copii sînt subiecte pe care le lăsăm pentru altă dată.

Pînă una-alta, mă întreb ce s-o fi ales de Cenuşăreasa şi de povestea ei. Cenuşăreasa cea lipsită de afecţiunea maternă, pe care prinţul cel norocos a luat-o de soţie şi au trăit fericiţi pînă la adînci bătrîneţi. Oare? Sau cumva au divorţat după îndelungi scandaluri nevrotice? Lăsînd la o parte avantajele materiale pe care le-ar obţine Cenuşăreasa în urma unei rupturi cu prinţul, să ne gîndim la dezastrul amoros care o să urmeze. Alt bărbat, aceeaşi nevroză, altă ruptură. Şi uite-aşa, pînă ce personajul nostru, dezamăgit de relaţii, se apucă de alcool. (Un alcoolic îmi spunea mai de mult: sticla nu m-a înşelat niciodată. Dar te-a ruinat, cu siguranţă, am gîndit eu.)

Cenuşăreasa modernă este dependentă. De orice. De pantofi, de Oprah, de bărbaţi, de alcool sau cocaină. Să fie lipsa mamei cauza? Tot ce se poate. Să fie societatea modernă cauza? Şi asta e posibil. Cine are orice alte propuneri este rugat să nu mi le spună, îmi place să mă frămînt şi să gîndesc singură. Aceasta e dependenţa mea. M-am vindecat recent de bărbaţi indisponibili. V-am spus doar că orice dependenţă se înlocuieşte cu o alta.

Se pare că, în ultima vreme, cu ceva efort, Cenuşăreasa nu mai are nevoie de naşa-magician, pentru a-şi împlini viaţa. Se duce la psihoterapie. Aşa după cum nu mai apelează la dovleacul vrăjit ca mijloc de locomoţie, ci se urcă în taxi. Şi ştiţi ce e cel mai frumos? Îl plăteşte singură.

Draga mea *Dilema veche,* îţi mulţumesc pentru paginile tale internautice care mă ajută să gîndesc româneşte aici, departe de ţară. Nu mi-e dor de România, dar mi-e dor tare de foile tale de hîrtie. Şi de multe alte lucruri care ridică ţara la rangul de dor. Mi-ar plăcea să vorbim despre dependenţe. Tare mi-ar plăcea un număr al tău în care să privim viaţa ca în revistele pentru femei: subiecte grele tratate uşor. Hm, mă mai gîndeam la ceva. Ar fi nostimior să faceţi o dată schimb de roluri: dl Gorzo să scrie articolul dlui Pleşu, dl Cioroianu, articolul dnei Sora etc. Dorinţa mea provine din faptul că am nevoie ca, pentru o zi, şeful companiei mele să facă munca mea. Mulţumesc, *Dilema veche.*

Cu respect,

Camelia IOANAS

ioana_c@zahoo.com

În troleibuz spre rai

M-am întors recent din Bucureşti. Ce m-a şocat cel mai mult în această ultimă călătorie este gradul avansat de religiozitate la care au ajuns românii. Bisericile cresc ca ciupercile şi toţi românii se roagă la ele pe rupte, pînă şi la cele în construcţie, rugîndu-se, practic, la cărămizi şi plăci de PVC. Oameni de toate vîrstele, pînă şi adolescenţii şi copiii, se roagă la orice biserică, mică, mare, văzută sau nevăzută. Poate-i ascunsă de pomi, şi nu trebuie scăpată! O tînără în troleibuz care numai ce-a terminat de făcut semnul crucii de vreo 20 de ori, este luminată încet de persoana de alături asupra existenţei unei biserici în spatele pomilor, care nu se vede. Tînăra începe şi mai aprig să-şi facă semnul crucii, ca să compenseze pentru scăparea ei. E o adevărată competiţie... cine ştie mai multe biserici pe traseu şi cine se cruceşte de cele mai multe ori!

Există o boală psihică, sindromul obsesivo-compulsiv, în care omul capătă o obsesie, o idee fixă şi apoi încearcă să satisfacă această obsesie prin repetarea unor gesturi anume de trei, patru ori, la anumite intervale. Stînd în troleibuzul acela de rugăcioşi care mă ducea spre centru, am avut această impresie a unui grup de obsesivo-compulsivi, toţi ca la un semnal îşi făceau semnul crucii de trei ori. Sînt bolnavi la cap sau societatea românească a evoluat în aşa hal pe scara spirituală?! N-aş zice!

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

Mergînd spre staţia de unde am luat troleibuzul cu pricina, am observat de la depărtare ceva pe pămînt care părea a fi un om. Cu toate că îi vedeam tălpile pantofilor, nu puteam să cred că este un om pentru că nu era nimeni în jurul lui. Apropiindu-mă însă, am văzut că era într-adevăr o femeie cam la şaizeci de ani, ce părea inconştientă. Încă ţinea strîns cheile într-o mînă şi geanta în cealaltă. În perimetrul scenei era staţia de autobuz în care erau vreo trei oameni, dar care stăteau cu spatele la femeia căzută. Chiar în spatele femeii era chioşcul de bilete de autobuz cu vînzătoarea încă la pupitru. Lîngă chioşcul de bilete era un vînzător de flori, apoi o tarabă cu papuci şi brelocuri, iar puţin mai în spate magazinele diverse de la parterul unui bloc cu zece etaje. Perimetru destul de populat, femeia nu a căzut în cîmp pustiu... Consternat de faptul că nimeni nu se sinchiseşte, mă aplec asupra femeii să văd dacă respiră, în ce stare e. Respira încet, dar avea ochii închişi. Un bărbat trece pe lîngă noi şi constată cu aerul detaşat al lucrătorului de morga. „A murit!“, şi îşi vede mai departe de drum. Mă uit din nou la ea, văd clar că nu e moartă. Vînzătorul de flori vine la mine şi îmi spune: „Lăsaţi-o, domnule, că-i beată!“. Mă panichez nu numai de starea femeii, dar şi de indiferenţa oamenilor şi încerc să sun la Salvare, dar nu ştiu numărul. Întreb în stînga şi-n dreapta care e numărul de la Salvare, dar nimeni nu ştie. Iese şi femeia de la chioşcul de bilete şi încearcă şi ea să mă convingă: „Lăsaţi-o, domnule, că-i beată!“. Nu mă las pînă nu aflu numărul de la Salvare. Sun şi chem Salvarea. În tot acest timp, nimeni nu se apropie de femeia căzută la pămînt, parcă ar fi leproasă, luînd de bună ce-a spus vînzătorul de flori, că femeia e beată. După ce termin de vorbit la telefon, femeia cu papucii comentează şi ea, puţin enervată, văzînd că mă încăpăţînez: „Nu vedeţi că-i beată?“. Mă uit din nou la femeia căzută, dădea semne slabe de viaţă şi părea mai mult în comă decît beată.

Congelarea emoţională a oamenilor m-a şocat mai mult decît femeia căzută la pămînt, pentru că un om căruia i se face rău pe stradă am mai văzut, dar asemenea dezumanizare, nu. Mă pornesc într-un speech: „Ce importanţă are dacă-i beată sau nu?! Este o fiinţă care are nevoie de ajutor!“. Dar nu mă bagă nimeni în seamă pentru că a venit troleibuzul. Cei patru oameni din staţie, inclusiv cel care constatase „decesul“, se urcă blazaţi în el şi încep foarte repede să se roage evlavioşi la biserici văzute şi nevăzute, terminate sau în curs de construcţie. Ce parodie!

Cine te-a învăţat, române, că religia este această mască de pioşenie lipsită de umanitate? Cine te-a învăţat că religia înseamnă mai mult respect pentru clădirea unei biserici, decît pentru oameni? Cine te-a învăţat că religia se măsoară în kilograme de aur agăţate la gît, în formă de cruci? Religia înseamnă în primul rînd adevăr. Fără adevăr, gesturile obsesive de cruce nu au rost. Fără adevăr, oricîţi bani ar avea un om, este sărac, şi cu cît se afundă mai mult în lumea materialismului cu atît devine mai dezumanizat şi mai nevrotic. La fel şi societatea, în special cea românească, că la ea mă gîndesc mereu...

Cosmin BARAU

cosminbarau@yahoo.com

PhD(c), New York

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Politeţea**

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Ruxandra TUDOR
(secretar de redacţie)
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Director distribuţie: Dana ZAMFIR
tel.: 021-407.54.57, 021-407.54.58, 021-407.54.62
fax: (004021)318.22.04
e-mail: dana.zamfir@adevarulholding.ro
Publicitate: Robert SCHORR
tel.: 021-407.54.23
mobil: 0723-266.339
e-mail: robert.schorr@adevarulholding.ro

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1,
011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.dilemaveche.ro
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

satiricon

Dilema veche este marcă înregistrată a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.900 de exemplare

Informaţii abonamente *Dilema veche:* telefon: 021-407.54.64, 021-407.54.65; fax: 021-407.54.67; e-mail: abonamente@adevarulholding.ro

Abonamentul la *Dilema veche* costă 113 lei pentru un an, 57 lei pentru 6 luni şi 29 lei pentru 3 luni.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C Rodipet S.A., P-ţa Presei Libere nr.1, sector 1, Bucureşti: telefon: +4021 3187060; fax: +4021 3187020; e-mail: export@rodipet.ro.

Abonamentele achitate pînă la data de 20 a lunii vor fi livrate începînd cu data de 1 a lunii următoare.

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?" (I.L. Caragiale)

Libera cugetare

Tehnic vorbind, „liber-cugetător" înseamnă „ateu". Adică cineva – spun dicționarele – care nu crede decît în rațiune și, în consecință, respinge autoritatea oricărei dogme. De curînd, am văzut la televizor un tînăr foarte simpatic, curățel și cuviincios, președinte al unei organizații care protejează libertatea de conștiință și luptă pentru înlăturarea simbolurilor religioase din locurile publice. Tînărul se declara „liber-cugetător". Ceea ce părea să-l salveze era o anumită candoare. Ajuns, prematur, la limpezimi boreale (am putea să zicem chiar „dogmatice"), omul n-avea dubii și nu-și punea întrebări. Era *prizonierul* unei convingeri de beton, asupra căreia nu părea să fi cugetat suficient, valorificînd pînă la capăt măcar resursele rațiunii. Pe scurt, nu era nici cu adevărat „liber", nici „cugetător" în sens deplin. E de înțeles. Nu e la îndemîna oricui să fie, din fragedă tinerețe, și una, și alta. Problema credinței nu se poate rezolva la nivel de abecedar și de retorică „progresistă". E nevoie de ditamai aparatul speculativ, de lecturi ample și de o intensă experiență de viață, dacă vrei să te miști în domeniu cu oarecare maturitate. Sigur, poți evacua lucrurile rapid, acceptînd, ca pe o achiziție inviolabilă, ideologia la modă, dar a face asta în numele libertății și al reflecției e neserios. E nevoie de mult mai mult ca să fii un ateu credibil. Ca să nu mai vorbim de aroganța juvenilă a unei autoevaluări, care își atribuie beneficiul independenței de gîndire, ca și cînd cei care sînt de altă părere ar fi, toți, niște slugi decerebrate. Există totuși o lungă listă de băieți deștepți, de la Sf. Augustin la Pascal, de la Toma d'Aquino la Einstein și Heisenberg, toți destul de liberi și destul de cugetători, care n-au avut lejeritatea de a clasa contabilicește problema existenței lui Dumnezeu. Unii dintre ei au reușit chiar să găsească oarecari compatibilități între rațiune și teologie, sau între știință și credință. Care va să zică, chestiunea e complicată. Înțelept e să nu te pripești, să te eliberezi de bla-bla-urile cîte unui ONG zburdalnic, și să cugeți. Dar, dacă se poate, să cugeți ca un cugetător, nu ca un activist. Adică să nu te grăbești să acționezi înainte de a pricepe. Vei descoperi, astfel, tocmai ceea ce credeai că deții: reflecția liberă, exercițiul binefăcător al gîndirii pe cont propriu. Vei învăța să acorzi mai multă atenție interogativității decît răspunsurilor gata-făcute, vei redescoperi calmul rațiunii, biblioteca, plăcerea dialogului pacificator.

În definitiv, ești sigur că n-ai *inventat* problema pentru care combați? Că nu asumi o fioroasă poziție de luptă dinaintea unui sfîrîiac? Spitalele noastre au dificultăți patetice. N-au destule medicamente, n-au cearșafuri, n-au instrumentar. Medicii sînt prost plătiți, pacienții sînt hrăniți pe sponci și, uneori, tratați în condiții de front. Or, dumneata crezi că adevăratul lor necaz e încălcarea libertății de conștiință. Se trezesc, vezi Doamne, din anestezie, văd pe perete o icoană și cad la loc, răpuși de dictatura creștină. Parlamentul nostru – mai e nevoie s-o spun? – e ciuruit de vicii, derapaje și neputințe. Aș, zici dumneata, e intoxicat de însemne mistice. Parlamentarii vorbesc în bobote sau dorm impenitent, din cauza cîte unui crucifix, iar miniștrii sînt proști fiindcă jură pe Biblie. Musulmanii visează la semilună, evreii, la sfeșnicul cu șapte brațe, ateii la portretul lui Lenin. Criză teribilă, monșer! Să ne trezim! Să ieșim la bătaie! Cu drepturile omului pe icoane călcînd. N-o vom duce mai bine, dar vom muri corect politic, cu ochii pe un perete gol și cu onoarea „reperată". Vom înfrunta, extatic, neantul liberei cugetări.

cu dilema la croitor

Cum credeți că ar trebui să reacționeze populația la actuala criză a gazului?

Așa cum prin 1990, cu ocazia vizitei ministrului de Externe sovietic Eduard Șevardnadze, poporul român a strigat plin de demnitate pe străzile Bucureștiului: „Șevardnadze, dă-ne gaze!", e de așteptat ca acum societatea civilă să-și dreagă glasul și să le cînte austriecilor sub ferestre: „Oemve, oemve, gazu' nostru unde e?".

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Soarele și *Libertatea* și-au dat mîna peste UE 5240

Aieșit cu scîntei național-reciproce. Mai întîi, politicienii și presa britanică au dezbătut dacă e bine sau nu să deschidă piața muncii pentru români și bulgari. Nu era o temă de prima pagină, „perfidul Albion" mai avea și alte ocupațiuni mintale (a se vedea și articolul lui Luca Niculescu „Muncitorii români și presa britanică" din *Dilema veche* de săptămîna trecută). Dar din acest subiect tehnic, care ținea de dreptul fiecărei țări din UE de a amîna deschiderea pieței muncii pentru statele nou intrate, a ieșit „un caz", căci doar de-aia există pe lume presa de senzație. *The Sun,* mama, tatăl, modelul și obiectul invidiei tuturor tabloidelor din lume, a scris de mai multe ori despre „pericolele" pe care le-ar reprezenta românii pentru Marea Britanie după 1 ianuarie 2007. Mai întîi au citat un *„secret memo"* al Guvernului britanic, în care se arăta că încă de pe-acum, cînd sîntem neaderați, românii sînt autorii celor mai multe pungășii de peste Canalul Mînecii. Apoi au trecut la presupuneri mascate în predicții: va crește numărul îmbolnăvirilor de tuberculoză și infectări cu HIV și va spori traficul de carne vie. Din cauza aderării României la UE, desigur. Cititorii britanici s-au apucat, pe forumul versiunii online a ziarului, să se indigneze și să se întrebe ce caută românii în UE dacă sînt așa de bolnavi și periculoși. *Libertatea,* sora mai mică a „Soarelui" britanic, a lăsat vrăbiile din mînă (silicoanele vedetelor, aventurile lui Mutu etc.) și s-a repezit la cioara de pe gard a unui subiect „european". A pornit o contra-campanie, invitîndu-și cititorii să se pronunțe. Iar aceștia s-au pronunțat: să nu ne dea nouă lecții poporul ăla de homosexuali, pedofili, bețivi și huligani. *The Guardian* și *The Independent,* ziare serioase, s-au apucat să dezbată chestiunea, adăugîndu-i acea dimensiune reflexivă care generează senzația că „totuși, se întîmplă ceva...". Comentarii apar și pe la noi. Și uite-așa ne-am trezit cu o problemă care acum cîtva timp nu ne muncea mințile („ce au britanicii cu noi?"), dar care atinge același complex identitar pe care îl tot mutăm dintr-un buzunar al tranziției într-altul („nu sîntem un popor de categoria a doua").

E într-adevăr o problemă? Da, dar nu aceasta. Tabloidele lucrează cu afecte. Fie că publică poza unei fete (la pagina 3, *The Sun;* la pagina 5, *Libertatea),* fie că scriu despre politică, fie că anunță un cutremur, fie că problematizează, aparent serios și argumentat, în jurul unei chestiuni precum migrația românilor în Marea Britanie, ziarele populare zgîndăre senzațiile, sentimentele, credințele profunde, temerile oamenilor. Se adresează publicului mai puțin educat, dar numeros, care citește ziarul, ca să-i treacă timpul mai repede și mai plăcut, iar față de realitatea din ziare are o atitudine de spectator: o privește plin de curiozitate, o comentează în gînd sau cu nevasta (cu exclamații, mirări, juisări, enervări față de „ce mai fac și mai zic ăștia") și o uită repede. Rămîn, după lectură, mai ales atitudinile gata formate, convingerile că „bine zic ăștia la gazetă", iluzia unei satisfacții. Cînd tabloidele publică poze cu fete seminude care speră că, printre milioanele de perechi de ochi care le „parcurg", vor fi și cei ai unui impresar ori patron de agenție de *modelling* care le va scoate din anonimat, iluzia satisfacției e clară și măsurabilă de la caz la caz. Cînd umblă la lada cu stereotipii despre străini și exploatează prejudecățile ori ignoranța despre „ceilalți", tabloidele fac un joc riscant, de dragul senzației și al profitului. Aici nu mai e vorba despre bîrfe nevinovate în jurul mariajului vreunei vedete, ci de vînzarea-cumpărarea sentimentelor naționale, de gîdilarea clișeelor identitare, de cultivarea inutilă și prost orientată a „mîndriei de sine" și a disprețului față de ceilalți. Sentimentul insularității de pe cerebelul cititorilor de *The Sun* și pofta de revanșă față de Occidentul care „nu ne vrea", din gușa cititorilor de *Libertatea,* sînt stimulate fără rost. Pe de altă parte, nu putem observa că, la rădăcina problemei, se află ezitările politicilor europene și hățișurile prin care se abate prea mult, în ultima vreme, construcția europeană. Pentru privitorul de fete de la pagina 3 (ca și pentru fetele înseși), chestiunile cu „piața muncii" sînt greu de explicat, procedurile europene și mai și. Iar pentru privitorul de fete de la pagina 5 (și pentru fetele „noastre", desigur), faptul că britanicii nu ne primesc la muncă în țara lor reprezintă o frustrare, e resimțit ca încălcarea unui drept (?!) la salariu mai bun și ca dovada „ipocriziei" occidentale.

Evident, „scandalul" se va potoli. În Marea Britanie mai

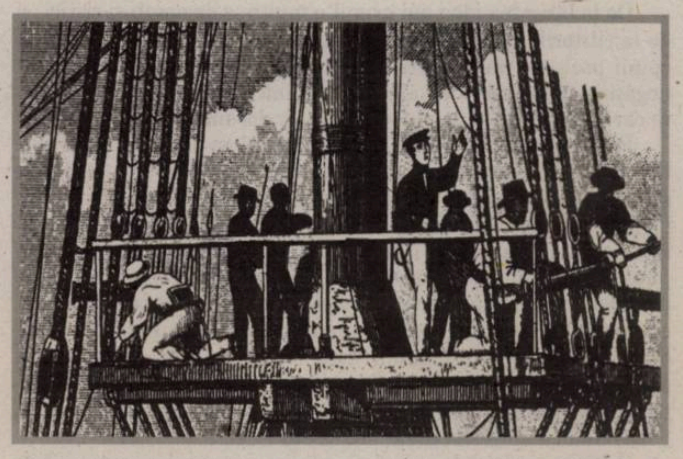

repede, la noi mai greu – căci acum vor să aibă un ce profit și alte ziare ori televiziuni, care și-au trimis echipe întregi de reporteri „la fața locului" să-i întrebe pe supușii Majestății Sale ce au cu românii. Dar acest episod „interetnic" și mediatic la nivel european arată că, pînă la urmă, edificiul european se clădește și cu oameni care cred că „ceilalți" sînt pedofili ori tuberculoși, și cu ziare care îi stimulează să-și exprime public „sentimentele". Care pot fi uneori mai puternice și mai bine fixate decît dragostea pentru Europa Unită.

DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREȘTI

Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Știri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Știri în germană și engleză – zilnic din oră-n oră!
Și muzică bună – pop, clasic, jazz!

Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de

DW

tinerea de minte

„Trecînd la ultimul volum, *Literatură și filosofie,* unde faceți să primeze literarul asupra filosoficului, ilustrînd totul cu o cultură ca și inexistentă în lume, mă întreb dacă nu sînteți prea generos. După ce am fost de cîteva ori în străinătate, îmi dau seama ce puțin însemnăm în lume și cum ne-am putea chiar surpa cu totul, dacă nu facem o ispravă deosebită. Dar singura ispravă a unui stat care nu mai interesează nici geografic, nici economic, nici politic, este cultura. Unui învățat ca D-voastră îi revine mai puțin lauda a ce am făcut în trecut, cît favorizarea a ce putem face. Cum sînteți și un mare dascăl, mi-aș îngădui să vă cer a face ca tinerii să învețe carte (eu nu stau de vorbă cu nici un aspirant la filosofie care nu e dispus să învețe 5 limbi, două din ele clasice) și nu-i aprob cînd vorbesc despre cele românești dacă nu cunosc alte culturi, ca un Călinescu, Vianu ori D-voastră.

Vă mulțumesc că m-ați lăsat de o parte. Am fost fericit să văd că participați la *Epistolar* (și probabil i-ați făcut posibilă apariția), dar consider și cartea aceasta una parohială, în fond. Cel mult aduce un alt sunet, într-o lume unde oficial se crede că prin «Cîntarea României» și «Daciada» culturale se rezolvă totul."

(Constantin Noica într-o scrisoare către Ion Ianoși, la 30 iulie 1987, din volumul *Constantin Noica* de Ion Ianoși, Editura Academiei Române, 2006)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

O soluţie pentru PNL şi răspunsuri criticilor

Am lansat la începutul acestei săptămîni, împreună cu colegul meu de generaţie, Ciprian Ciucu, o propunere publică pentru ca PNL să-şi rezolve criza internă prin organizarea unor alegeri preliminare. Am să expun ideea succint aici, întreaga argumentaţie găsindu-se acolo unde am lansat propunerea, pe site-ul HotNews.ro.

Pe scurt, propunem PNL să organizeze ceea ce în America se cheamă *open primaries* (alegeri preliminare deschise), adică acel procedeu prin care un partid cheamă publicul interesat să aleagă candidaţii cu care se va prezenta ulterior în alegerile oficiale. Am susţinut că alegerea preşedintelui PNL, prin această modalitate ar putea rezolva şi criza actuală, deschizînd în plus partidul către public. În propunerea noastră plecam de la exemplul exerciţiului prin care, în 1996, partidele de dreapta din Bulgaria, incapabile să se pună de acord pentru un candidat unic la preşedinţie, au lăsat publicul să decidă.

De la lansarea ideii am primit o mulţime de opinii şi critici, şi de la cititorii site-ului, şi privat, de la colegi şi politicieni. Multe opinii pozitive, multe critici legitime şi multe mesaje vitriolant negative. Am să răspund aici cîtorva dintre critici, şi anume acelora care nu îşi găsesc răspunsuri în chiar documentul lansat de noi.

Prima critică: un partid este un organism privat şi nu ar trebui să ne amestecăm noi, cei de pe margine. Răspuns: partidele sînt organisme private de interes public, măcar pentru că le dăm bani de la buget. Sînt organisme de interes public pentru că acţiunile lor au efecte asupra întregii populaţii, mai ales cînd ajung la putere. Mai mult chiar, există un interes public în democratizarea partidelor din România, care tind să concentreze decizia la vîrf, să emane lideri pe criterii mai degrabă conspirative şi să pună publicul în faţa faptului împlinit: ăştia sîntem, ai de ales între faliţii noştri şi faliţii altora. Demersul nostru era motivat tocmai de nevoia de democratizare a partidelor şi am făcut acelaşi lucru în 2004, cînd cu alegerile preliminare din PSD.

Critica numărul doi: alegerile preliminare nu sînt compatibile cu statutul PNL. Răspuns: evident că nu, dar discuţia are relevanţă marginală pentru subiect. Criza actuală a intervenit în limitele actualului statut şi nu poate fi rezolvată decît lărgind perspectiva, adică raportîndu-ne la mişcarea liberală din România, nu atît la PNL, din care o aripă e deja pe afară. Lideri curajoşi pot modifica statutul, dacă vor să rezolve criza. Dacă nu vor, se agaţă de statut.

Critica numărul trei: dacă lăsăm tot publicul să decidă, atunci vor veni la vot pedişti sau pesedişti cu scopul de a alege cel mai prost candidat liberal, în ideea de a slăbi partidul la viitoarele alegeri. Această critică are două variante, de sensuri opuse. Una spune că ar veni prea mulţi votanţi. Un cititor găseşte că propunerea e „o inepţie fără limite, deoarece nici un partid politic nu are peste 50%, deci rămîn mai bine de 50% alegători ce sînt împotriva oricărui partid politic, deci prin astfel de alegeri deschise toate partidele ar fi distruse alegîndu-se ce este mai bine pentru adversari". Un alt cititor spune, dimpotrivă, că: „va eşua din cauza culturii participative foarte slab dezvoltate în România. Mai simplu, nu va veni nimeni la urne, sau vor veni cei aduşi cu autobuzele".

Răspunsul simplu ar fi: orice alegeri pot fi manipulate, dar asta nu înseamnă că trebuie să renunţăm la alegeri ca modalitate de desemnare a liderilor.

Răspunsul complicat este următorul. Există trei moduri de selectare a liderilor. Primul, modelul clasic: organizaţiile îşi aleg reprezentanţi în congres, congresul alege conducerea. Al doilea, modelul alegerilor interne închise: pe principiul un membru = un vot, membrii sînt chemaţi să aleagă direct. Al treilea, modelul alegerilor deschise, propus de noi.

Putem cîntări riscurile pentru fiecare model. Modelul clasic este cel mai puţin democratic în practică. Mai ales acolo unde partidele au puţini membri, care tind să depindă de şefi (distribuirea de funcţii), cum este la noi. Putem conchide că liderii sînt slab controlaţi de membrii simpli ai partidului şi deloc controlaţi de simpatizanţii-votanţi.

Al doilea model reprezintă un progres faţă de primul. Trebuie spus că se răspîndeşte tot mai mult în Europa (Spania, Germania, Anglia), iar recent socialiştii din Franţa şi-au ales candidatul la prezidenţiale prin această metodă. Totuşi, din cauza numărului limitat de membri şi a dependenţei de şefi, şi în acest caz riscul „controlării" rezultatelor e semnificativ. Cel mai bun exemplu: chiar alegerile interne din PSD în 2004, cînd liderii locali au controlat destul de strict ce s-a întîmplat la urne. În cazul românesc mai intervine şi factorul lipsei de informaţii. Partidele noastre nu prea ştiu de fapt cîţi membri au. Participarea politică fiind restrînsă, comunicarea cu oamenii care au trecut la un moment dat pe la sediu şi au depus o adeziune este firavă. PSD a descoperit cu surpriză prin 2005, cînd a făcut un fel de recensămînt intern, că are mult mai puţini membri decît se lăuda pînă atunci. De remarcat că recensămîntul se făcea la mai mult de un an după ce îi chemaseră pe respectivii membri să voteze la alegerile interne.

Ajung astfel la răspunsul meu. Pot exista fraude la alegerile

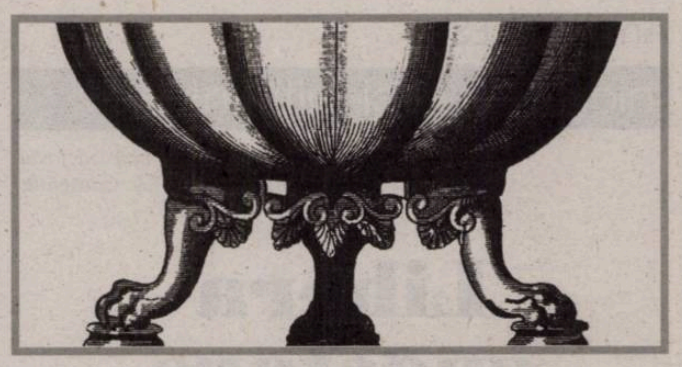

deschise publicului? Da, ca la toate alegerile. Dar cu cît participă mai mulţi oameni, cu atît riscul scade şi costurile fraudatorilor cresc. În plus, alegerile deschise prezintă alte avantaje pe care nu le au celelalte: posibilitatea publicului de a se implica de la bun început în decizie şi motivarea de a susţine partidul la alegerile oficiale.

Există posibilitatea ca PSD, PD sau PRM să-şi trimită oamenii ca să aleagă cel mai prost candidat al PNL? Evident că da. Se va întîmpla asta în practică şi dacă da, poate influenţa semnificativ rezultatul? S-ar putea întîmpla, dar impactul ar fi neglijabil. În primul rînd, de unde este atît de evident care candidat e cel prost pentru PNL, astfel încît celelalte partide să saboteze atît de inteligent concurenţa? În al doilea rînd, este un calcul atît de complicat (votezi cu Gigel, pentru că ăsta are şanse mici ulterior) încît nu cred că o asemenea strategie ar implica un număr important de cetăţeni, altfel destul de apatici, cum remarca cititorul de mai sus.

Cel mai probabil ar răspunde apelului la vot mai ales simpatizanţii liberali sau cei cu simpatii de dreapta. PNL ar cîştiga în dezbaterea sa internă un public important, pregătit să voteze mai tîrziu cu partidul.

Am mai fost întrebaţi cum se organizează campania electorală internă, unde sînt urnele, cine plăteşte costurile. Nu am amintit nimic de toate acestea, pentru că noi încercăm să „vindem" un instrument. Cum folosesc partidele acest instrument este chiar problema lui „privată".

presa despre...

Gazele naţionale

„Dacă stai să asculţi falanga de politicieni şi comentatori români care s-au inflamat recent pe tema preţului gazului, dîndu-şi cu presupusul («avem cel mai scump gaz din Europa»), retorica lor senzaţionalistă pare copiată din maculatorul lui Hugo Chavez, liderul demagog al Venezuelei: aceeaşi opacitate faţă de realitatea pieţei, aceeaşi goană după titluri ieftine. Cum preşedintele Băsescu s-a plasat deja cu fundul în două luntri, premierul Tăriceanu apare de-a dreptul erou cînd îndrăzneşte să spună adevărul: să fim atenţi cu pianul pe scări (rediscutarea privatizării Petrom), ca să nu ne alegem cu vreo boală sud-americană. Realitatea e că România are nu cel mai scump, ci cel mai ieftin gaz din UE: în jur de 360 dolari pe 1000 mc la consumator (taxe incluse), faţă de 400-600 dolari în statele noi membre, 800-1000 în Germania sau Franţa, sau 1500-1800 prin Scandinavia, care aplică impozite de pînă la 50% pentru a încuraja eficienţa. E mare preţul faţă de salariul nostru mititel? Este, dar nici mîncare n-am auzit să ne vîndă cineva sub preţ, iar Loganul nu se dă mai ieftin în ţară decît la export, doar pentru că e făcut la Piteşti. De ce ar fi gazul altfel? Iar efectele se văd: consumăm de două-trei ori mai multă energie pe unitatea de PIB decît restul UE.

Or fi fost hibe la privatizarea Petrom şi a distribuitorilor de gaze. Se poate (...). Însă dacă cineva îşi închipuie că vom face mari progrese ca ţară, continuînd să ne autosubvenţionăm ineficienţa, vînzîndu-ne propriul gaz (încă vreo cîţiva ani, pînă se termină) cu 140 dolari/1000 mc, iar asta ar fi o dovadă de mare viziune strategică, se înşală amarnic." (Sorin Ioniţă, *Evenimentul zilei*, 21 noiembrie) **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Ceauşescu. În sfîrşit, indiferenţi

Nu mai ştiu cînd am început să-l urăsc pe Ceauşescu. Poate într-o după-amiază de duminică, la *Gala Desenului Animat* cînd am realizat că un post de televiziune poate difuza mai mult de un episod din *Tom şi Jerry*. Poate, dar nu vrea. Sau poate că am început să-l urăsc în ziua în care am realizat că, în cazul în care comunismul chiar reuşeşte, n-am să ajung să mănînc niciodată mai mult de două banane... Sigur, îl uram în ziua în care am descoperit că blugii originali nu vor veni niciodată în magazinul „Galeria Modei" din Pantelimon. Şi l-aş fi ucis la scurtă vreme după descoperirea walkman-ului, cînd era clar că nimeni în Comitetul de Stat al Planificării n-avea de gînd să-l importe.

Vedeţi, pentru mine, problema comunismului nu era aceea că scosese la marginea drumului religia şi dizolvase elitele. Oricum, ambele se întîmplaseră înainte să mă nasc. Marea lui dramă era că, deşi o religie a progresului, era veşnic în urmă faţă de tot ceea ce reuşeau să scornească occidentalii retrograzi şi bigoţi. Comunismul, deşi pozitivist şi dominat de dialectica ştiinţei, nu reuşea să producă un casetofon ca lumea. Nu putea pune în galantar măcar o pereche de blugi cu *acel* albastru prespălat. Nu reuşea, cu oricîte eforturi, să arunce pe piaţă o maşină cu măcar o zecime din puterea de seducţie (sînt băiat, poate mă înţelegeţi pe undeva...) a acelui Renault Fuego pe care l-am văzut într-o zi trecînd pe lîngă ceasul din Piaţa Universităţii. Şi da, dacă mă întrebaţi ce căutam la ceasul acela, vă rog să treceţi la următorul articol!

Prin 1985 visam deja să-l asasinez. Fusesem de cîteva ori la vînătoare cu tatăl meu şi ştiam deja cum arăta un iepure văzut prin cătarea puştii. De multe ori, înainte să adorm cu muzica de final a *Actualităţii Româneşti* de la Europa Liberă, îmi imaginam un Ceauşescu alergînd pe cîmp, în vreme ce eu mă întrebam ce cartuş ar fi mai bine să folosesc. Glonţ Brenneke de mistreţ, să nu se chinuie, sau alice de 9 milimetri, să mai stăm puţin de vorbă, cu ocazia agoniei?

Poate părea crud, însă asta se întîmplă cînd frustrezi un adolescent pînă la limita puterii sale de înţelegere a lumii. O lume simplă, în care „Girls just wanted to have fun", după cum spunea Cindy Lauper, şi în care acel *fun* risca să se transforme într-un copil nou-nouţ, cu părinţii încă în liceu. Cum să nu-l urăşti pe tipul care interzisese distracţia? Cum să nu-l vrei mort pe disk-jockey-ul nostru naţional, care oprise muzica străină la radio? Cum să nu-l calci cu betoniera – cum se spune acum – pe marele autor al plictiselii la televiziune, în ziare, la teatru şi la restaurant?

M-am gîndit la toate astea în seara morţii Zoiei Ceauşescu. Pe forumuri, lumea oscila între creştinul (şi golitul de conţinut) „Dumnezeu s-o ierte!" şi telenovelisticul „ce vină a avut ea că s-a născut în familia aceea?". Unii o puneau la grămadă în gaşca de profitori ai regimului. Dar şi în cea mai restrînsă, de oameni care

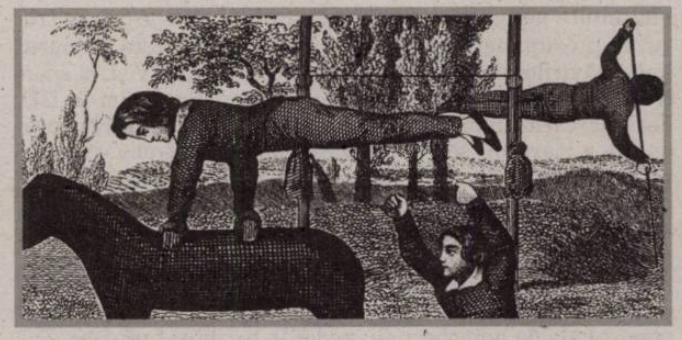

ar fi putut face ceva şi şi-au ratat ocazia. Ba nu, au făcut, spun apropiaţii: *numai bine pentru cei din jur*... Ceea ce, scuzaţi, îmi pare totuna cu Gigi Becali, care aruncă cu milioanele în Ferentari, un loc în care suferă nici 1% din nefericiţii României...

La moartea Zoiei am descoperit ca sînt în stare să iert. Nu pe ea neapărat, ci numele ei. Acest Ceauşescu stupid, care mi-a răsunat în urechi cu insistenţa unei specii mutante, ceva între musca ţeţe şi viespea fără educaţie, de la ţară. Acest Ceauşescu repetat pînă la cruzime, care transforma toate frazele în incantaţii şi care înlocuia toate sensurile din viaţa noastră cu un absurd gros....

L-am iertat pe Ceauşescu tocmai pentru că, după mulţi ani, am descoperit ce era: un ţăran uitat în metrou de rudele de la ţară. Zoia, a doua generaţie la oraş, absolut normală, mi-a arătat că toţi am fost victimele unei idei proaste. Nu egalitarismul, nu dreptatea socială. Ideea proastă e să faci, din talpa ţării, pantof de lac. Şi şefi dintr-o lungă descendenţă de slugi...

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Disciplina de partid

După şase săptămîni de campanie, trei dezbateri televizate şi trei mitinguri ţinute în provincie în comun cu contracandidaţii săi, Ségolène Royal a cîştigat cu un scor indiscutabil – în condiţiile unei participări masive a membrilor de partid – dreptul de a candida în numele Partidului Socialist Francez la preşedinţia Republicii. Organizată după modelul primarelor americane, selecţia candidatului socialist s-a dorit un proces democratic în care concurenţa între personalităţi şi ideile, în numele cărora ele se prezintă, să permită formularea unui program limpede pentru adevăratele alegeri, cele din 2007. PS ar vrea să poată obţine, în afara voturilor asigurate de disciplina de partid, adeziunea stîngii de dinafara PS, să-i convingă pe indecişi şi, nu în ultimul rînd, să-i atragă pe alegătorii din lagărul advers, sensibili la discursul unei stîngi moderne. În competiţia cu Dominique Strauss-Kahn, fost ministru al Economiei, şi cu Laurent Fabius, fost prim-ministru, doamna Royal (persoană cu o prezenţă constantă în fotografiile oficiale ale guvernărilor socialiste) a făcut tot posibilul să rămînă departe de canonul socialist: „o ordine dreaptă", „democraţie participativă", idee concretizată într-un discurs la propunerea de a înfiinţa „jurii cetăţeneşti" care să-i tragă la răspundere pe aleşi, cînd cetăţenilor li se pare că aceştia nu-i mai reprezintă. Acuzele de populism s-au intensificat, dar ea şi-a continuat neabătută discursul centrat pe promisiuni legate de viaţa cotidiană: concediu de paternitate, pilula anticoncepţională de a doua zi în colegii şi licee, gratuitatea cărţilor şcolare, buget participativ în licee, reorientarea ajutoarelor economice acordate întreprinderilor, în toate acestea şi altele ea propunînd soluţii de bun-simţ mai mult sau mai puţin – adeseori foarte puţin – în acord cu teoriile socialiste. Mulţi dintre cei care detestă principial dreapta sau îl detestă pe potenţialul ei candidat, Nicolas Sarkozy, consideră acceptabile ideile lui, dacă sînt susţinute de o doamnă delicată, îmbrăcată în alb, mamă a patru copii, ştiind să dea un aspect fragil forţei ei politice.

Ségolène Royal a cîştigat pentru că i-a convins pe militanţii socialişti că ea cunoaşte dimensiunea reală a problemelor lor. Mărturisit sau nu, în timpul campaniei cîştigătoarea s-a distanţat de cei doi contracandidaţi, percepuţi ca reprezentanţi ai unei clase politice preocupate doar de putere. Cuvîntul-cheie al campaniei lui Sarkozy, *rupture,* a dominat şi discursul lui Ségolène: ruptură, sfîşiere, dar şi despărţire. Desigur, despărţire de felul cum e condusă acum Franţa, dar şi despărţire de tradiţiile socialiste ale redistribuirii, ale intervenţionismului statului pentru a menţine principiul egalităţii, de o politică laxă în materie de delincvenţă. Diferenţele au fost subliniate pe un ton ofensiv, ironic, dar nu insultător, de contracandidaţii ei socialişti care au pierdut competiţia, dar au avut susţinători: 20,57% – Strauss Kahn, 18,73 – Laurent Fabius.

Şi acum partea grea: opţiunea între certitudinile ideologice şi perspectiva puterii. Perdanţii trebuie să facă front comun cu cîştigătoarea şi să lupte pentru victoria ei în competiţia care o va opune, probabil, lui Sarkozy. Se vehiculează de cîteva zile eventualitatea unei noi candidaturi Chirac; dacă va fi adevărat, şansele dreptei se diminuează sensibil. Campania pentru primare a fost dură, dar nu suburbană: a fost evident dispreţul celor doi bărbaţi faţă de femeia răsărită oarecum neaşteptat printre ei, la fel cum femeia şi-a jucat cartea avantajelor date de poziţia ei de fals *outsider.* Fals, pentru că Ségolène n-ar fi ajuns niciodată în competiţie, fără sprijinul organizatoric al partidului. Disciplina de partid operează în spaţiul dintre dorinţa stîngii de a fi la putere, chiar şi printr-un candidat atipic, şi fidelitatea ideologică. Aşa cum se desenează acum legitimitatea democratică a viitorului preşedinte francez, succesul va aparţine celui (celei) mai convingător printr-un program concret. În vremuri normale, oamenii ambiţioşi văd în partid vehiculul cu care pot ajunge la piaţa centrală, acolo unde se vinde şi se cumpără puterea şi sînt dispuşi să respecte indicatoarele rutiere. În timpuri de criză, apelul la disciplina de partid poate duce la un marş ordonat pe străzile lăturalnice din preajma unei fundături.

globul cubic

Se poate şi fără

În mai, cu două săptămîni înainte de alegerile din Republica Cehă, agenţiile de ştiri răspîndeau vestea unui incident curios: prezenţi la un miting electoral, doi politicieni cehi, ministrul Sănătăţii şi rivalul său, au început să-şi care pumni, incapabili să-şi rezolve altfel diferendul. Revoluţia de catifea evoluează în campanii electorale violente. Dar combinaţia dintre încăpăţînare şi soluţiile paşnice revine în actualitate, cu consecinţe dintre cele mai neaşteptate. De şase luni Cehia nu are Guvern. Alegerile legislative din iunie n-au departajat cele două principale partide aflate în competiţie: ambele au obţinut cîte o sută de mandate, ceea ce înseamnă un număr egal de locuri în Parlament. Prim-ministrul numit de preşedintele Klaus, conservatorul Topolanek, n-a obţinut votul de încredere şi funcţionează cu un Guvern minoritar. Factorii de decizie locali, şefii întreprinderilor, investitorii potenţiali sînt încurcaţi de cîte ori trebuie să adopte o hotărîre de perspectivă. „Avem nevoie de un Guvern cu un mandat puternic care să realizeze reformele indispensabile menţinerii creşterii economice" – afirmă politologul Jiri Pehe.

Paradoxal, cifrele sînt bune: creşterea e de 6%, excedentul comercial sporeşte, coroana cehă se apreciază în raport cu moneda euro, şomajul dă înapoi (7%), salariile cresc (7%), consumul creşte, la rîndul lui. Aşa că numeroşi jurişti, economişti, jurnalişti îşi afirmă convingerea că se poate şi fără Guvern: „Cînd Guvernul nu guvernează, nu apare nici avalanşa legislativă, ceea ce pentru economie e un lucru bun" – spune şeful Uniunii Industriaşilor şi Transportatorilor. „Trăim nişte luni superbe: nu e adoptată nici o lege nouă. Nu sînt obligat să citesc teancuri de prostii şi să mă gîndesc la ce a rămas în vigoare, la paragrafele astea care se contrazic, la tot ceea ce este inutil, nu sînt obligat să învăţ, ştiind că într-o săptămînă cineva va impune un nou amendament?" – se bucură un avocat praghez, preluat de ziarul *Le Monde,* 15 noiembrie 2006. **(M. B.)**

Sever VOINESCU

axa dus-întors

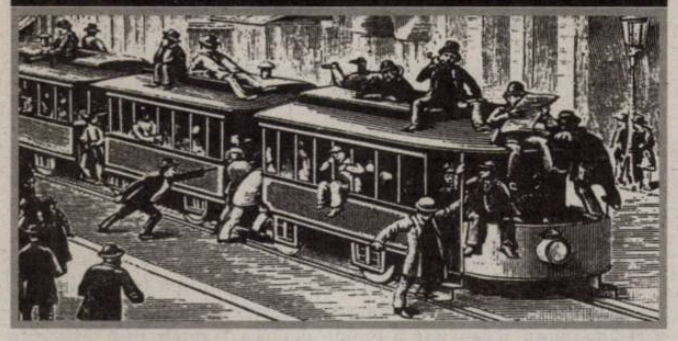

Villazon

Cînd e vorba despre muzică, prefer vechiul, noului. Nu ştiu exact de ce. Aşa sînt eu. Unii spun că sînt snob, alţii, că mi-e lene să fiu mereu la curent cu ce mai apare nou. E posibil să fie aşa – ideea că accesul la muzică presupune un efort precum acela de a te menţine în permanenţă conectat la piaţa noutăţilor, mi se pare o aberaţie. Muzica şi efortul se exclud reciproc în perimetrul meu intelectual. Aşadar, nu e de mirare că, atunci cînd e vorba despre operă, preferinţele mele merg fără ezitare spre cîntăreţii anilor '50-'60. Chiar şi mai vechi. Sînt într-o asemenea măsură încremenit în admiraţia generaţiei „Callas – Tebaldi – Zeani – Corelli – Di Stefano – Bergonzi – Del Monaco – Gobbi", încît nici chiar vîrfurile generaţiei următoare, „Pavarotti – Domingo – Caballe – Nilsson", care îmi produc încîntare în cel mai înalt grad, nu m-au putut convinge că vîrsta de aur a operei nu a trecut. Aşadar, primesc cu reticenţă noile voci. Sigur că mi-a atras atenţia valul de tenori latino care, acum, contestă tronul celui mai mare tenor al vremii, ocupat, după ieşirea la pensie a marilor Pavarotti şi Domingo, de Roberto Alagna. Dar nu aş fi crezut că unul dintre ei mă va face să simt, ca un fel de Gatsby meloman, că trecutul se poate reactualiza într-o versiune încă şi mai bună. Cea mai dulce iluzie dintre toate!

Rolando Villazon, José Cura, Marcelo Alvarez, Juan Diego Florez şi ceilalţi aduc în lumea operei ceva nou, aşa cum desantul prozatorilor latino a schimbat literatura mondială din anii '60 pînă azi. Dar totul, absolut totul s-a schimbat în ierarhiile mele cînd l-am ascultat/văzut pe cel dintîi dintre ei, pe Rolando Villazon. Dintre starurile generaţiei care are acum în jur de 35 ani, el este, fără îndoială, „cel mai minunat", după cum mi-a spus o prietenă, cu o graţie care acoperă orice eroare de exprimare.

Rolando Villazon s-a născut în 1972 în Mexico City şi a urmat drumul operei, avîndu-l drept idol pe Placido Domingo. Villazon e longilin şi delicat ca un crin negru, imperial, are o voce adîncă, melancolică, ţesută parcă din grele catifeluri, dar flexibilă şi expresivă. Dar, e de-ajuns să îl asculţi numai cîteva minute ca să îţi dai seama că vocea sa are prea puţin de-a face cu anatomia corzilor vocale, a laringelui şi a plămînilor, sau cu vreo tehnică anume. Vocea sa, ca a nimănui altuia, este chiar sufletul lui. „Băiatul ăsta cîntă cu inima, nu cu vocea" – mi-a spus despre el inegalabila Virginia Zeani. Vocea lui nocturnă, plină de fior lunar şi complet lipsită de patetism, este cu atît mai surprinzătoare cu cît personalitatea lui este, mai degrabă, solară. Iată! În toamna lui 2005, cînta *Carmen* la Berlin sub bagheta lui Daniel Barenboim. Într-o zi rece, a ieşit de la Deutsche Oper şi a văzut pe trotuarul din faţa intrării o asiatică de vîrstă incertă, înfofolită şi amorţită de frig, care şedea pe un scăunel de camping şi îngîna la acordeon acorduri din opera lui Bizet. Muzica ieşea greu, sunetele sugerau mai degrabă decît reproduceau o muzică, degetele degerate ale femeii abia apăsau clapele acordeonului, iar în valiza deschisă la picioarele ei, se puteau vedea, trist, doar cîteva monede care nu totalizau 2 euro. Villazon s-a apropiat de asiatică, care, zgribulită, nici nu şi-a dat seama ce se întîmplă, şi cînd acordeonul mormăia aria toreadorului, deşi Villazon e un tenor liric şi aria e scrisă pentru bariton profund şi e cîntată adesea chiar de başi, a început să cînte în mijlocul străzii. Nu a trecut mult şi mulţimea s-a adunat. Unii, care nu îl cunoşteau, au fost atraşi de vocea superbă, alţii, care l-au recunoscut pe Villazon, de insolitul situaţiei. Sub impresia stupefiantă că i s-a întîmplat o minune, asiatica nu îşi ridica ochii din asfalt, mulţumindu-se, acum, să acompanieze suprinzătoarea voce picată ca din cer. O voce care e cotată la cîteva (multe) zeci de mii de euro, pe spectacol se desfăşura spontan, pe trotuar. La sfîrşit, Villazon a ridicat vocea la o acută de tenor. Spectatorii au erupt în aplauze, Villazon a luat valiza deschisă a femeii şi a început să umble prin mulţime, ştiind că nu poate fi refuzat, şi a adunat o sumă frumoasă. Apoi, el însuşi a contribuit generos. Şi a plecat. Nu ştiu dacă asiatica, care a făcut în minutele acelea mai mulţi bani decît face într-o lună, chiar a înţeles ce i s-a întîmplat. Villazon a făcut totul cu zîmbetul pe buze. Această întîmplare mi-a amintit de una aproape identică, cu Caruso la New York. Villazon are sufletul marilor tenori ai tradiţiei de aur şi, de aceea, stă alături de ei în inima mea.

Acum cîţiva ani, spunea într-un interviu: „Cred că orice faci este important. Mie îmi place să citesc şi să merg prin muzee. Cu cît mai multă informaţie acumulezi, cu atît mai bine. Chiar dacă nu îţi vine să crezi că Alfredo (Alfredo Germont este personajul masculin principal din *Traviata* de Verdi, pe care Villazon îl interpretează magnific – *n.m.)* are nevoie de informaţie de la Metropolitan Museum of Art. Dar cînd te duci acolo şi vezi o poziţie, o expresie dintr-o pictură, cînd te duci şi vezi, de pildă, expoziţia lui El Greco de acum, înveţi. Totul constă în felul în care pictorii dispun culorile. Vocea este culoare. În canto, totul e o metaforă, aşa că, dacă vezi un răsărit de soare, dacă vezi un copac sau priveşti copiii cum se joacă într-un parc, poţi să descoperi ceva important". Unicitatea lui Villazon stă tocmai în asta: la el, cîntatul este o metaforă, o experienţă unică, desigur, dar nu o valoare în sine, ci o valoare care duce spre altceva, inexprimabil şi imposibil de atins altfel. Nu e deloc de mirare – nu-i aşa – că Villazon vine pe scenele lumii îmbibat de America Latină, spaţiul metaforic *par excellence.* O voce rară nu este o voce care, natural, biologic, este deosebită, ci o voce care foloseşte muzica ca pe o incantaţie care deschide un drum lăuntric. Cei mai mulţi cîntăreţi se blochează în statutul de cîntăreţi buni pentru că pun în centrul lumii lor propria voce, pentru că îşi iubesc peste măsură vocile. Marii cîntăreţi înţeleg că vocea lor superbă e un vehicul spre altceva. Rolando Villazon e dintre ei.

P.S. Mulţumesc Cristinei Necula, care mi-a pus cu multă prietenie la dispoziţie interviul pe care ea l-a luat lui Rolando Villazon în noiembrie 2003, pentru publicaţia *Opera News.*

ready made

„Se decise o zi în care trebuia să cază capul Brîncoveanului şi al fiilor săi. Sultanul voi să se afle martor ochiular la execuţiune.

[...]

Lucru ciudat! În ţară, în ziua de Sîntă Mărie, zi în care a căzut capul Brîncoveanului, doamna lui Ştefan Cantacuzino, ce se afla în preumblare la mănăstirea Dintr-un lemn, a avut un mare atac de epilepsie. Ea nu a socotit că acest rău era poate o răzbunare cerească, ci şi-a prepus pe o mătuşă a sa Olimpia, ce era acolo călugăriţă, că i-ar fi făcut fermece. Această călugăriţă se trimise la altă mănăstire, unde a zidit-o în chilie; iar pe alte două femei, bănuite de aceeaşi crimă, le-a spînzurat."

(Dimitrie Bolintineanu, *Opere,* vol. IX, Editura Minerva, 1987)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Mic tratat de chiciologie

19°

N-am mai văzut de mult
la bordul unei Dăcii
acel dulău adult,
dar plin de duhul păcii,

care n-avea alt scop
sau rost, precît se pare,
decît să dea, la stop,
a încuviinţare

din capu-i de dulău
de autovehicul, –
cu-aspect de cîine rău,
dar oarecum ridicul,

care n-avea alt scop,
decît ca, şi mai tare,
să dea, la orice hop,
din cap, a acceptare.

N-am mai văzut de mult
acel dulău de gardă
maşinii în tumult,
fără, la gît, vreo zgardă,

nu, însă, fără scop,
căci da din cap, de parcă-i
plăcea, după potop,
s'te facă Dacia leoarcă,

pe stradă sau la stop...

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Neo-Goe, franco-germanul

Miercuri, 15 nov. a.c., pînă în ora trei a după-amiezii, aşteptam un autobuz într-o staţie din orăşelul german Kehl – micuţ şi cochet, cu o stradă principală (acum plină de comerţuri, cu vreo două *apotekerii*, cu vreo patru cafenele şi cu o bazilică în plin centru) după modelul tîrgurilor de altădată, cele care au pus bazele urbanităţii europene. Aşezarea e la doi paşi de metropola Strasbourg, aflată peste Rin, în Franţa. Pe locul unde altădată s-au dat războaie crunte, acum treci – pe *Podul* (simbolic numit) *Europa* – dintr-o ţară în alta, fără să bagi de seamă. Se păstrează birourile vămii de altădată, dar sînt pustii. Doar oficiul poliţiei de frontieră se mai animă cîteodată – mai ales în partea germană, unde *dinamoviştii* lor îmbrăcaţi în verde mai verifică din cînd în cînd maşini care vin dinspre Franţa.

Stăteam, cum spun, în staţie şi o lumină ca mierea curgea de-o parte şi de alta a străzii. În acest timp, la Bucureşti, *ultrasecreta* Miruna M. – o Oana Zăvoranu netatuată a presei locale – tocmai citea încruntată un articol din *Dilema veche*. Iar eu aşteptam autobuzul la Kehl; alături de mine, o familie de francezi de etnie turcă (?): doi băieţi bruneţei (unul de vreo 8 anişori, altul de 6), două femei (una tînără – mama? –, alta mai în vîrstă – bunica? –, vorbind vesele şi aranjîndu-şi periodic baticul pe cap) şi un bărbat – atît de tăcut încît mai tîrziu, cînd mi-a trecut prin cap să scriu următoarele, mi-am dat seama că la el nu prea mă uitasem.

Vine autobuzul. Plecăm. Puştanii şi cei trei adulţi urcă ultimii şi rămîn în apropierea scării de acces. Sprijineam şi eu peretele opus uşii. În faţa mea, o tînără de culoare, plinuţă, cu părul împletit. Dincolo de ea, alte două june, cu chipul alb, una brunetă, alta şatenă. Autobuzul ocoleşte centrul Kehlului. La fiecare staţie urcă noi pasageri: majoritatea francezi, veniţi în acest colţ de Germanie pentru cumpărături. Haine, pempîrşi, mîncare pentru pisici sau DVD-uri – totul e mai ieftin la Kehl decît 3 kilometri mai încolo, în marele oraş francez de graniţă. Destui români cunosc asta: uneori, prin însorita piaţetă din faţa bazilicii din Kehl am auzit vorbindu-se pe limba mea.

Pentru că, dragi dilematici de limbă română, despre graiuri vreau să vorbesc aici.

Mergea, aşadar, maşina, cu forţă Diesel spre podul de peste Rhin. *Şimirlic bamligin ha-ha!, şeşimiş ha-ha!, tarik marik ha-ha-ha!* etc. – vorbeau între ele femeile cu batic, amuzate. În jurul lor, francezii sau nemţii şuşoteau şi ei, încîntaţi de chilipirurile de peste zi.

O după-amiază de toamnă în Europa

Deodată, sună un mobil. Fata de ciocolată îşi scoate celularul, spune *ya*, spune *darlig*, spune *Je'ez* şi spune *I'm coming, I'm over the bridge*. Încă nu spusese *bye!* cînd aud pe copilaşul de 6 ani urlînd ca din gaură de şarpe. În dreptul unei staţii, se deschiseseră uşile busului şi, cum-necum, una dintre ele prinsese piciorul micuţului. *Hamarlam! Bamarlam! Harak tarak!* – au început să ţipe femeile cu batice, spre botul busului, spre şofer. *Amlungin kalacumgin!* – a strigat şi bărbatul, speriat şi el, tot către şofer. Care şofer, fatalitate, părea că nu aude! *La polt! Felmé la polt!* – striga şi băieţaşul brunet mai mărişor, privind alarmat cum frăţiorul său urlă, cu talpa strînsă sub manşonul de cauciuc al uşii. Chipul ciocolatiu de lîngă mine privea îngrozit; la fel, cele două june tăcute. Din gură în gură, *fermez la porte!* a ajuns la şofer, *fiîşîiîî*, uşa s-a deschis, puştiul cel mic şi-a tras talpa, femeile cu batice spuneau *pamciak na pacialak!* şi alte asemenea mustrări, cu sprîncenele coborîte spre copilaş, în timp ce el îngăima un fel de replică, nevolnică, printre resturi de lacrimi. *Domnul Goe partea a doua* – gîndeam eu.

Maşina mergea... intrasem în Strasbourg... deodată... vuiet lung... o frînă bruscă... baticul tînăr intră în baticul mai în vîrstă... copiii-s aruncaţi dintr-o parte în alta, dar pare că le place... negresa face arc de cerc în jurul barei de care era prinsă şi puţin a lipsit să-mi plonjeze cu capul în stern... cele două june albe plutesc o vreme într-o curioasă mişcare centrifugă... în fine, busul redevine stabil, nimeni nu e rănit, toţi zîmbesc, femeile cu batic spun *huhciu bahmunciu!*, vreo două franţuzoaice spun *voyons!*, vreo două nemţoaice par a spune *hranke ştanke!*, fata de ciocolată-mi aruncă o privire şi spune *super!* (nu-mi imaginez cuvînt mai americănesc!) şi, în fine, premieră în acea zi, cele două june cu faţa albă îşi spun una alteia ceva gen *tereşteş mereşteş!* – de unde pricep că-s unguroaice.

În fine, autobuzul opreşte la *Ancienne Douane*, staţia terminus din Strasbourg. Puştiul mai mare, din uşă, strigă *Môsiô, ouvlé la polt!*, uşa se deschide, femeile cu batic coboară rîzînd, micul Goe chiuie, bărbatul păşeşte tăcut în urma lor, apoi coboară toţi ceilalţi. Şi eu la fel – întrebîndu-mă, pe moment, dac-aş putea face o poveste din călătoria asta. Acum, după ce-am scris-o, mi se pare fără miză. Peste 50 de ani, cînd anglofonii fi-vor majoritari în Franţa (şi cînd Miruna M. va pricepe ce-a citit alaltăieri), nepoţii mei se vor mîndri cu mine şi vor spune că bunicul lor a fost un vizionar.

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Ţigani, boieri, bastarzi

Amorul dintre roabele-ţigănci, slujnicuţe şi boieri sau negustori bogaţi a stîrnit şi stîrneşte încă fantezia cititorului şi nu numai. Informaţiile sînt însă nu atît de numeroase cum ne-am dori, iar reconstituirea unor astfel de legături ilicite se face destul de greu. Astfel, ele se păstrează doar atunci cînd boierii (sau chiar boieroaicele) dau o oarecare vizibilitate acestor relaţii prin adoptarea bastarzilor sau menţionarea lor în testamente, cînd are loc dezrobirea roabei şi a copiilor ei, specificîndu-se motivul, cînd ţiganca sau slujnica se semeţesc şi poartă jalbă la Mitropolie, acuzîndu-l pe dumnealui boierul/negustorul, ipochimen de cinste al politiei, că s-a atins de fecioria-i, dar că ea n-ar fi vrut. Obişnuinţele unor astfel de practici nu sperie cucoanele, mult mai temătoare în faţa unei adevărate concurenţe reprezentate de o femeie de acelaşi rang, care ar fi putut pretinde căsătoria. Or, amorurile cu „nişte biete roabe" nu sînt decît „plăceri trecătoare, ca nişte stele sclipitoare", aşa cum poetic se exprimă Porfira Cantacuzino-Paşcanu, atunci cînd află că soţul ei, Dumitrache mare logofăt, are o relaţie cu ţiganca Maria.

Slujnicuţe sau roabe, unele dintre servitoarele din casele boiereşti au rol explicit sau implicit de a-i iniţia pe feciori în primii paşi din viaţa lor sexuală. Crescuţi în colibele acestora, dormind în acelaşi pat, respirînd aceeaşi „atmosferă fetidă şi stricată", ascultînd aceleaşi „lucruri nerusinate" „pe la al zecilea mult al doisprezecilea an, se deşteaptă într-însii pornirea dorinţelor rele, stricîndu-le atît starea fizică, cît şi cea morală" – ne asigură medicul Constantin Caracaş. Informaţia sa este de primă mînă, întrucît vorbeşte nu numai în calitatea sa de locuitor al Capitalei, ci şi ca medic, venit în contact cu astfel de cazuri cînd copiii de boieri de numai 10-12 ani, bolnavi de sifilis, solicită tratament. De altminteri, medicul nu este deloc mulţumit de această pătură socială: doicile sînt în mare parte bolnave de sifilis sau de alte boli venerice, ca rezultat al unei vieţi dezordonate şi imorale, multe dintre ele practică prostituţia atît de prezentă în epoca în care Constantin Caracaş îşi scria „topografia" (1800-1828).

Fie că aceste informaţii sînt cunoscute sau nu, boierii nu se sfiesc să-şi aleagă amante de-o noapte sau de-o viaţă din rîndul slujnicelor sau roabelor. Ienăchiţă Văcărescu îl are drept „confesor" pe medicul Mihail Perdicari căruia îi povesteşte toate „amorurile" sale şi mai ales „care dintre roabe nu era de lepădat sau care-i rezista", iar Odobescu descrie cu fantezie conacul boierului plin de „tinere şi gingaşe nimfe şi baiadere", printre care locul principal îl ocupa „Pitulicea ţiganca, bufon femeiesc, ce alerga pe atunci prin toate casele boiereşti, propunînd tuturor serviciile sale înlesnitoare, deştepta adesea rîsurile oaspeţilor prin titlul familiar de vere spătare! Prin declaraţiunile amoroase şi prin cîntece de dor ce ea adresa veselului boier".

Unii dintre aceşti boieri sînt într-adevăr indiferenţi cu privire la soarta acestor femei de-o noapte şi a bastarzilor, alţii însă nu. Gheorghe Catargiu preia după moartea fratelui său, Apostol paharnic (căsătorit cu Ancuţa Cantacuzino, fiica marelui postelnic Constantin Cantacuzino), şi grija celor doi bastarzi: „aşijderea şi pentru doi copii ce au rămas făcuţi cu Apostol peharnic cu nişte roabe şi acestea i-am luoat asupra mea", urmînd, de fapt, cuvînt cu cuvînt, „zapisele" tatălui prin care îi împărtăşea cu „părţi din chelciugul" casei sale. (1 februarie 1653.) Chiar şi Porfiriţa Paşcanu se îngrijeşte atît de Maria, care primeşte slobozenia la moartea boierului, cît şi de bastardul soţului, Dincă, devenit practic propriul copil. Acesta o urmează peste tot, chiar şi la Paris, bucurîndu-se de educaţie, privilegii, afecţiune şi, datorită talentelor sale, sub supravegherea unui bucătar francez, reuşeşte să înveţe cu succes arta culinară. Copilul, apoi tînărul Dincă, ajunge să facă parte din viaţa văduvei Paşcanu, să-i devină indispensabil, să regăsească în el trăsăturile răposatului ei soţ, o afecţiune „maternă" de un egoism feroce ce avea să sfîrşească tragic. Sinuciderea tînărului, ce nu obţine libertatea atît de mult dorită, din partea stăpînei, va zgudui Iaşii anilor 1840.

Alteori, astfel de legături implică afectiv ambii parteneri şi duc la alte şi alte tragedii. Acelaşi Gheorghe Sion, care ne-a lăsat povestea de mai sus, relatează cu duioşie prima sa dragoste, prima sa iniţiere în viaţa sexuală. Aleasa este bineînţeles o tînără ţigancă, Anca, ajunsă din întîmplare la conacul boierului. Implicaţiile sentimentale sînt atît de puternice că pînă la urmă Sion, după un an de zile, conştient de imposibilitatea concretizării într-un fel sau altul a unei astfel de relaţii, îi cere pur şi simplu să plece. Îi rămîn însă întipărite în minte, pentru totdeauna, versurile de jale cu care Anca (cu o voce deosebită) îşi însoţeşte plecarea: „Haide, suflete, cu mine: Lasă-n urmă focul tău, Căci în lacrimi şi suspine / M-am ursit să trăiesc eu. / Haide, dorule departe, / Să cătăm ca să găsim / Mîngîiere-n altă parte, Sau de jale să murim!".

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

Laudă frizeriţelor gotice

Intri într-un salon de coafură ce tocmai s-a deschis în cartier. O mînă de fătuci modificate în stil pseudogotic şed pe scaunele de frizerie, la o tacla. Spun „modificate“ pentru că toate frizeriţele şi cosmeticienele arată azi ca foste adepte ale stilului „gotic“. Într-o bună zi, cam pe cînd aveau 28 de ani, s-au uitat în oglindă şi toate tatuajele alea le-au scos din minţi. Aşa că, la şcoala de cosmetică cu ele! După şcoală, şi-au pus bluze cu mîneci lungi şi au rămas însărcinate. Majoritatea esteticienelor ex-gotice au un copil şi, probabil, un soţ gotic care repară motociclete. Cei mai bătrîni dintre „gotici“ au acum vîrsta pe care o aveau hippioţii înainte de a deveni „ciumeci“, numai că pentru hippioţi a fost mai uşor, pentru că ei nu şi-au crestat credinţele în propriul trup.

– Puteţi să mă tundeţi şi pe mine?

Tipa de la Biroul de programări, cocoţată pe un scaun înalt şi înconjurată de produse pentru îngrijirea părului şi creme de piele, deschide Registrul de Programări şi îl cercetează, de parcă tunsoarea mea ar fi o chestiune de profundă cumpănire, ce-ar putea fi operată cam într-o lună, de acum încolo. Una dintre frizeriţele cele ocupate alungă o muscă. Nimeni nu tunde pe nimeni, deşi dintr-o încăpere mai îndepărtată răzbat oftaturile sexuale ale cuiva spălat pe cap.

– JoJo, strigă doamna de la programări, eşti ocupată acum?

JoJo, aflată o palmă de loc mai departe, îşi ridică ochii conturaţi cu negru şi oftează.

– Îl iau eu, se oferă ea.

Pe scaun, petrece o vreme visătoare, trecînd nişte degete extrem de fine prin părul meu rar, aproape inexistent. Cade pe gînduri. Discutăm viitoarea formă a capului meu, pentru mine o chestiune extrem de simplă, dar nu şi pentru JoJo, care tunde bărbaţi doar foarte rar. Înainte de orice, trebuie să aibă o viziune. Miroase bine aşa cum stă cu ochii închişi şi cu mîna în părul meu. Numai că eu sînt cam grăbit.

– Ce-ai zice de o tunsoare cu maşina, numărul 2?

E de acord, dar nu înainte de a pune sub semnul întrebării numărul:

– Numărul 2?

Reiterez opţiunea şi purcedem. Apoi aud prin zumzăitul maşinii:

– Şi cu ce te ocupi?

Cu ce? Mănînci copii? Pilot de încercare pentru GM? Fumezi opiu pentru un poet cu plămînii în pioneze? Eşti plătit ca să dormi? Pozezi pentru un poster pentru o nouă boală? Instalator? Dublură a lui Mel Gibson? Nimic mai bun ca o întrebare inocentă pusă de o frizeriţă ca să te trimită pe căi exotice. Nu spun nimănui, niciodată, că sînt scriitor, pentru că am avut conversaţia asta de zeci de mii de ori. Şi ce scrii? Cărţi. Şi te

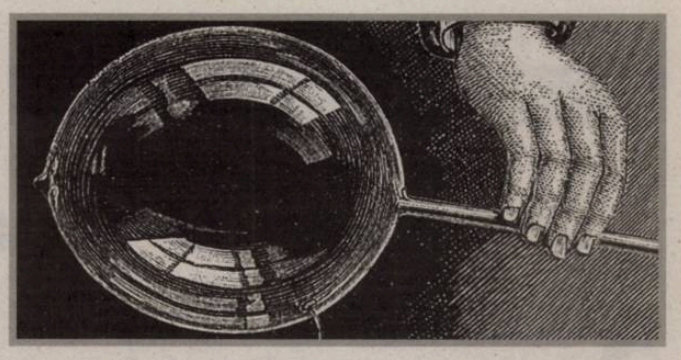

publică cineva? Şi aşa mai departe. Mare plictiseală. Dar asta este o ocazie de a te reinventa.

– Predau istoria Evului Mediu, spun. Cînd goticii stăpîneau lumea.

Maşina de tuns numărul 2 bîzîie o secundă în creştetul capului meu. Dragonul care începe undeva pe spatele ei şi şerpuieşte în jos pe sub mîneci, pentru a termina în mici puncte negre în părul meu pulsează brusc de lumină neagră. E o dragoniţă gotică din Evul Mediu, pe cînd era şi ea tînără.

Face o treabă de toată isprava şi mă şamponează cu măiestrie la sfîrşit, apăsîndu-mi ţeasta cu trupul ei minunat, trist şi gotic, în speranţa că va absorbi toată cunoaşterea Evului Mediu din capul meu.

Devenim unul într-o măreaţă împărăţie magică şi totul pentru numai douăzeci de dolari.

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Ultima noapte de eternitate, prima noapte de integrare

– Ce s-a întîmplat cu barul?

– Îl închid!

– De ce?

– Mi-am făcut socotelile şi nu rentează. Îl mai deschid acum aşa, din cînd în cînd, duminica, să scap de ce mai am prin el, dar din ianuarie l-am închis. Păi, dacă e să fac toate amenajările pe care le cer ăştia, mă costă peste o sută de milioane. Eu recuperez banii ăştia în trei ani! Nu rentează, vă spun eu. Într-un sat ca ăsta, oamenii vin la bar să bea o cafea sau o vodcă – şi astea sînt pe datorie! Cu ce să acopăr eu investiţiile, cu două săniuţe, o cafea şi un suc?

– Şi ce vor face oamenii, n-o să fie supăraţi că le închizi cîrciuma?

– De-aia nu mai pot eu! Se descurcă ei, nu le duceţi grija, că nu s-au terminat cîrciumile în ţara asta! Alea mari nu dispar, doar astea mici, de cartier, pentru oameni nevoiaşi...

– Şi ce vrei să faci atunci?

– Nu ştiu, mă mai gîndesc. Poate fac un *second hand*. Ăsta cred că ar merge. E angroul ăsta mare de la Haţeg, iau de acolo marfă şi asta e! Oamenii au nevoie totdeauna de haine şi ăştia, pe aici, nu prea au bani să ia de la oraş – iar de făcut în casă, nu mai are cine...

– De ce nu faci şi tu „amanet de noapte“, văd că se poartă pe aici, pe la voi...

– Amanet de noapte!... Asta merge acolo, la oraş, că joacă ăia la cărţi şi noaptea şi rămîne fără bani şi atuncea mai dă ceva din casă la amanet şi continuă să joace!

– D-aia îi zice amanet de noapte?

– Ei, nu de-aia, aşa vine vorba. Mai sînt şi oameni nevoiaşi, mai i se face unuia rău şi trebuie să meargă la spital şi nu are bani în casă să dea la doctor şi atunci se duce repede la amanet şi ia... Aici, la noi, la sat, nu cred că ar merge amanetul.

– Da' joagărul lui M., ce se mai aude cu el? Ultima dată cînd am fost pe aici avea planuri mari, să facă o fabricuţă de mobilă cu un neamţ...

– Ei, l-a păcălit neamţu', că maşinăria asta de i-a vîndut-o era ea nemţească, dar era veche şi tot rupea pînzele. Mai mult plăteam să cumpărăm pînze noi decît cîştigam bani pe lemnul prelucrat. Acum a vrut să se facă pompier...

– Ceee?

– Da, a închis joagărul şi a alergat să se facă pompier. Au făcut ăştia, hidroelectrica, o unitate mare, aici, mai sus, şi angajau pompieri. Plăteau destul de bine, aşa, vreo 10-15 milioane. Şi-a făcut socoteala că e un ban sigur şi are şi timp pentru treburile lui, că nu ştiu cum lucrează ăştia, în ture...

– Şi, ce-a făcut pînă la urmă?

– Păi, cîteva luni a alergat cu dosarul, tot felul de acte, da' pînă la urmă şpaga a fost prea mare. S-au mai gîndit şi alţii ca el, a fost îmbulzeală mare la pompieri, aşa că au dat mai mult. Ştia că e două mii de euro, dar cineva a stricat preţul şi a dat patru mii şi M. a zis că nu, asta e prea mult, aşa că a renunţat.

– Şi s-a întors la joagăr?

– Nu ştiu, asta o să vedem de la anu', ce-o mai fi...

– Şi vacile, ce-aţi făcut cu ele?

– Ei, vacile... Asta a fost ideea lu' tăticu, Dumnezeu să-l odihnească! Că vacile sînt mai sigure... Mai sigure pe dracu'! Munceşti la ele de-ţi vine rău şi te alegi cu o găleată de lapte pe care o bei tu, că nu ţi-o mai cumpără nimeni. Şi stai să vezi de la anu'! Că nu mai merge aşa, să laşi vaca să pască pe şanţ cum vrea ea! De la anu' nici n-am fi avut cum să le mai creştem, ne-ar fi costat investiţiile mai mult decît cîrciuma.

– Păi, şi ce-aţi făcut atunci cu vacile, că ştiu că cel bătrîn cumpărase vreo şase?

– Opt, atîtea cumpărase, opt. Le-am vîndut pe toate după ce a murit el, cu banii ne-am amenajat magazinul cel nou, din casa bunicii.

– Şi stupii lui nea N., cu ei ce-aţi făcut? I-aţi vîndut şi pe ăştia?

– Nu, stupii i-am păstrat. Se mai ocupă M. de ei. Mai dăm la copii miere, face bine la organism, pentru creştere. Străinilor le place foarte mult, că e ecologică. Păstrăm stupii, îi păstrăm... Ştiţi, noi avem şi agroturismul ăsta, nu prea merge, dar cine ştie, de la anu' poate o merge mai bine şi le dăm şi noi la străini miere la micul dejun, asta am înţeles că nu e interzisă.

– Dar ce mai e interzis?

– Vinul şi ţuica! Noi am vîndut şi via de la ăl bătrîn. Ştiţi, via aia din deal. Nu era mare lucru de capu' ei, dar dădea vreo patru-cinci butoaie de vin pe an. Mai beam noi cu rudele, de sărbători, mai dădeam la vecini, mai vindeam la cîrciumă, mă rog... Dar de la anu' nu mai rentează de nici un fel! Cum vor ăştia să-l prelucrezi, mai bine-l cumpăr de la magazin! Zău, mi-am făcut socoteala şi cu vinul şi aici am ieşi mai rău decît cu barul. Şi nici nu e cine ştie ce vie, să zici că merită. Că veni vorba, hai să vă dau un pahar de vin, să vedeţi, că tot trebuie să-l terminăm pînă la anu', că vin ăştia şi ni-l iau!...

Am rîs cu toţii şi ne-am dus să bem un vin.

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

O ticăloşie

Acum două săptămîni, în nr. 145 al *Dilemei vechi* (3-9 noiembrie), am scris despre *Casa părăsită*. Adresa ei este nr. 1 de pe strada Theodor Ştefănescu. Pe lista actuală a monumentelor istorice nu apare; figurează în schimb alte trei clădiri de pe aceeaşi stradă: liceul comercial „N. Kretzulescu", biserica Sf. Nicolae – Negustori şi încă o casă (nr. 4), vag datată „sf. sec. XIX – prima jum. sec. XX". Autorii listei nu s-au ostenit să găsească o dată mai precisă, după cum neglijenţa lor a lăsat, în Capitală şi în ţară, multe monumente neînregistrate.

Spuneam că acea casă este un superb exemplu de arhitectură bucureşteană (cca 1880?), aflat acum într-un hal fără hal de dărăpănare duşmănoasă. Aceasta putea să însemne că e „revendicată", adică a nimănui, deci lăsată pradă vagabonzilor, sau că cineva care a pus ochii pe ea o lasă să se distrugă pentru a putea să evacueze ruinele şi să exploateze terenul. La colţul cu bulevardul Hristo Botev, aproape de răspîntia cu Calea Moşilor, e de presupus o valoare considerabilă.

Săptămîna trecută, casa a fost incendiată. În interiorul etajului, pereţii sînt înnegriţi de fum, tabla acoperişului desfundat ridică spre cer o aripă neagră. „A fost foc mare", spun vecinii. Tot ei dau vina pe ţiganii care se zice că s-ar adăposti noaptea acolo şi care au îngrămădit împrejur muşuroaie de deşeuri, fără să le pese de pancarta care interzice „depozitarea gunoiului". Pe unde intră homleşii, dacă uşa e zidită? Pe geamurile sparte de la parter... Eu nu i-am văzut: casa e pustie în timpul zilei. Poate că ei nici nu există, dar prejudecata comună nu poate trăi fără ei.

Coincidenţa este prea mare. Puteţi crede că locatarii nocturni ai casei citesc *Dilema veche* şi că, impresionaţi de această lectură, au făcut un foc de tabără? Nu-i nevoie să fii Barnaby ca să ghiceşti că cel care se pregăteşte să cumpere terenul după demolare, ca să construiască acolo un bloc, s-a speriat că locul intră în atenţia publică.

De curînd, Ministerul Administraţiei şi Internelor s-a obligat, prin lege, să constituie un corp de poliţişti care să reacţioneze la orice vătămare s-ar aduce monumentelor. Nu e datoria lor, a acestor supraveghetori ai situaţiei patrimoniului, să intervină? Bine, să zicem că, deocamdată, casa din Theodor Ştefănescu, nr. 1, nu este înscrisă ca monument istoric. Dar poliţia obişnuită e datoare să ia măsuri ca să nu se mai repete un „accident" – dacă n-a fost intenţionat – care pune în primejdie şi clădirile din apropiere. Adevăratul pericol există în altă parte: dacă un răufăcător profită de acest statut de *no man's land* al clădirii, ca să obţină demolarea ei.

O problemă asemănătoare se pune şi pentru cele două case, tot atît de frumoase şi cam de aceeaşi vîrstă, care se află de o parte şi de alta a începutului străzii Negustori. Una din ele e despărţită de trotuarul bulevardului Botev printr-o grădină părăsită, cu un bazin secat şi cu sticle de plastic aruncate peste gard, pe covorul de frunze îngălbenite. Amîndouă sînt de la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi catalogate ca monumente istorice: din fericire, sînt închise şi n-au ajuns încă în starea de decădere a vecinei lor.

Cîte alte case, naţionalizate acum 60 de ani, au rămas fără stăpîn! De pildă, în colţul Căii Griviţei, numerele 2-4 de pe Buzeşti, unde era, la parter, o librărie; clădirea a fost incendiată de chiriaşii statului, ca să capete locuinţe mai confortabile (de atunci s-au mutat în Ferentari!).

Ceea ce se întîmplă acum, aici, s-a petrecut în Franţa, după Revoluţie. O mulţime de castele au fost declarate proprietate naţională cînd nobilii au emigrat, dacă nu fuseseră chiar ghilotinaţi, şi pe urmă le-a cumpărat pe nimica „banda neagră" a speculanţilor de terenuri care, dărîmîndu-le, vindeau piatra veche, înainte de a clădi altceva.

Cristian SÎRB

nevroze

Ţărăşenii

„Dacă stai la masă la unul din cei mari, ia seama ce ai dinainte: pune-ţi un cuţit în gît, dacă eşti prea lacom. Nu pofti mîncările lui alese, căci sînt o hrană înşelătoare. Nu te chinui să te îmbogăţeşti, nu-ţi pune priceperea în aceasta. Abia ţi-ai aruncat ochii spre ea şi nu mai este..."
(Proverbele, 23)

Ce sînt *ţărăşenii?* Nu are sens să căutaţi termenul prin dicţionare pentru că nu-l veţi găsi la nici o pagină, nici măcar la erată. Ei sînt, după părerea mea şi a altor „clasici", un soi de indivizi care populează oraşele patriei noastre (România – pentru necunoscători...). O combinaţie de *ţăran* refuzat la export cu *orăşean* neisprăvit şi neconfirmat. Sociologic vorbind, aceşti indivizi se situează undeva la jumătatea drumului dintre ţărani şi orăşeni. Într-o bună zi s-au oprit acolo, să bea apă poate, uitînd apoi să purceadă mai departe şi zicîndu-şi cu o autosuficienţă dezarmantă că e *bine şi aşa (mai rău să nu fie* – ce ne mai place nouă vorba asta!), că au parcurs destulă cale pe „autostrada civilizaţiei" şi că o „hodină" bună nu ar strica.

O definiţie

Ţărăşenii sînt cei care aruncă gunoiul, din putoare, de pe geamul balconului (neapărat închis, ca să mai cîştige spaţiu locativ). Ei sînt cetăţenii (?) care şi-au pierdut simţul proprietăţii private odată cu mutarea în cutia de chibrituri a block-haus-ului (aici cer îngăduinţa celor care, prin forţa împrejurărilor, se „bucură" de binefacerile locative ale comunismului). Blocul e al tuturor şi al nimănui (al nimănui – atunci cînd plouă în el la etajul IV, mai ales). În acest caz, de la curtea blocului ce mai poţi aştepta? Nu-ţi rămîne decît să o vopseşti în culorile naţionale – roşu, galben şi albastru – şi să o faci cadou ţării şi statului că acestea sînt protectorii de decenii ai ţărăşeanului. Statul însuşi ar fi considerabil şubrezit dacă ţărăşeanul ar dispărea, scuip în sîn! Cine ar mai vota cu partidele „naţionale", cu cele cu simţire patriotică, cu vadimii, cu vulturii cruciaţi, cu bucheţelele de trandafiri!? Cine s-ar mai îngrijora alături de tătucul Iliescu, privitor la soarta bunului particular (proprietatea privată), pe care fostul şef al statului îl considera „ochiul dracului" capitalist, adică acela care „întinează" valorile socialismului cu faţă umană (priviţi faţa unui Geoană, a unui Vanghelie – bărbaţi de seamă ai spaţiului mioritic)!

Justiţiarii anonimi ai marilor oraşe

Reprezentanţii „de seamă" ai ţărăşenimii au un acut şi deosebit de dezvoltat simţ al dreptăţii şi al Justiţiei. Dacă au tăcut precum porcul în cucuruz, vreme de cinci decenii sub cizma comunistă, dîndu-i astfel girul lor tacit, ce se gîndesc ei în prezent, ia să *fiat justitia!* Şi pac!, în sala de judecată cu fiecare vecin care zice de vaca lor personală că are numai patru ţîţe, şi alea cam searbede. Ţărăşeanul mileniului III nu acceptă să fie călcat pe cap de oricine, ci numai de cine trebuie... Cu restul „ofensatorilor" şi a „demolatorilor" de imagine nu discută decît în faţa instanţei. Acum au prins şi ei curaj. Probabil, efectul salamului cu soia, savurat cu atîta patimă în comunism! Sau al creveţilor, ori al peştilor congelaţi?

Ţărăşenii nu trag apa la toaletă pînă nu se uşurează şi ultimul membru al familiei, pentru a face economie, şi din solidaritate, probabil, cu copiii însetaţi ai Africii... Ţărăşeanul îl priveşte cu o superioritate copleşitoare pe cei proaspăt veniţi de la sate, sau pe sătenii care s-au încumetat să rămînă acolo, în ciuda condiţiilor îndobitocitoare. Superioritatea lui închipuită vine din privilegiul pe care, cu ani în urmă, în *iepoca de aur*, Ceauşescu şi comunismul „original" românesc i l-au conferit cu atîta generozitate – acela de a migra de la sat la oraş. Conform principiilor industrializării forţate. L-a adus cu vagoanele şi cu rata în municipii, a clădit cu el oraşele noi, din temelii, dîndu-i de lucru în minele Carpaţilor, ca să scoată de acolo cărbunele de doi bani, fără nici o putere calorică, bun pentru înfundat furnalele. L-a vîrît în poliţie şi l-a înzestrat cu un bulan gros şi precis în a măsura spinarea intelectualilor şi în armată, cu o armă ruginită ce trăgea „după AMR", ca să vegheze construirea societăţii socialiste plurilateral developate şi formarea omului nou, şi ca să participe la adunarea recoltelor bogate de pe întinsul ţărişoarei.

Promotorii avîntului demografic

Ţărăşeanul e un personaj prolific. El are o uimitoare capacitate de a se reproduce şi de a transmite genele sale cele mai preţioase şi odraslelor. Şi, pentru a face uitată cît mai repede frustrarea generată de lipsa unei diplome mai acătării, musai să-şi trimită progenitura imbecilă (de cele mai multe ori) la o facultate. Nu e nici un *bai* că pruncul nu e în stare, avînd un intelect liminal, a avut grijă tata să adune bănuţul care să-l ţină pe copil departe atît de coada bălegoasă a vacii, cît şi de mirosul de motorină al tractorului. Rodul pîntecelui ţărăşeanului este un alt ţărăşean, mai mic, dar cu mult mai încrezător în prostia sa şi mai mîndru de inutilitatea lui social-economică.

Eclesiastul scrie aşa: „Nu zice: cum se face că zilele de mai înainte erau mai bune decît acestea? Căci nu din înţelepciune întrebi aşa".

Texte și opinii de: *Dragoș BUCURENCI (realizator TV) ● Ana-Maria CAIA (producător TV) ● Dana DEAC (realizatoare TV) ● Stela GIURGEANU ● Toni GRECU (lider al grupului „Divertis") ● Florin LĂZĂRESCU (scenarist) ● Cristina LIBERIS (jurnalistă) ● Bogdan LUCACIU (psiholog) ● Ioan MĂRGĂRIT (jurnalist) ● Lucian POPESCU (jurnalist) ● Tudor Călin ZAROJANU (jurnalist) ●* ***Coordonatoarea temei:*** *Adina POPESCU*

Pînă în urmă cu doi, ani încă mai asistam cu toții la un război disperat, cel al politicienilor care încercau prin metode prea puțin ortodoxe să controleze mass-media, să și-i aservească pe patronii de ziare și de televiziuni, să exercite presiuni asupra jurnaliștilor de pe teritoriile „fiefurilor" lor din provincie. Toate acestea și multe altele au afectat nu numai competiția, dar și credibilitatea principalelor mijloace publice de informare. Să fi afectat însă și gustul publicului care, „protejat" de treburile și problemele cu adevărat serioase ce se impuneau a fi cenzurate sau chiar excluse din paginile ziarelor și din grilele de programe, era nevoit să înghită „gogoși", să se mulțumească cu non-știri despre violuri, crime, sinucideri și alte „distracții" de interes național, care umpleau convenabil spațiile goale și care treptat au început să creeze dependență? Tot situația politică și manipularea să fi fost de vină pentru kitsch-urile ușor digerabile pe care le vedem astăzi zilnic la TV, pentru titlurile – care nu solicită nici inteligența, nici concentrare – ale tabloidelor citite în metrou, între Unirii și Universitate? Este doar o teorie, dar să vă dau un exemplu...

Cam în perioada despre care vorbeam mai devreme, lucram pentru o emisiune de reportaje și investigații, cu rating

Sevraj

mic, dar constant. Subiectele nu erau dictate de „direcțiune", însă toată lumea știa că sîntem supravegheați. La un moment dat, o colegă a descoperit un caz de corupție legat de un „baron local". S-a dus, a filmat, avea dovada și putea să iasă o anchetă supertare. Materialul în cauză nu a fost difuzat niciodată, așa că nici nu se poate pune problema ce rating ar fi putut să aibă. La ceva timp, am filmat un reportaj într-un sac sărac, terorizat de o bandă de hoți. Filmulețul mai avea un "ingredient" în plus: cîteva babe violate. Printre care una, dînd declarații de pe patul de spital. Mai multe cadre pline de sînge din casa victimei. Promo-uri puternice în prime-time *la emisiune, cu imagini din reportajul respectiv. Rezultatul: un rating de șapte puncte, uriaș, pentru o astfel de emisiune. Exemplul meu nu se poate reduce la: îi dai poporului babe violate și-ți crește audiența! Publicul nu a putut (și nici nu știa că are vreo opțiune) să aleagă între un reportaj despre corupție și unul despre furturi și violuri.*

Să revenim în prezent. După schimbările politice din decembrie 2004, practicile „necurate" din mass-media au început să fie eliminate, din ce în ce mai multe trusturi și concerne media străine, credibile și fără nici o treabă cu prieteșugurile și cumetriile de doi lei, de pînă atunci, au început să investească în România. Se pare că peisajul media se „ecologizează", însă și tirajele ziarelor sînt în scădere, precum și audiențele principalelor posturi de televiziune. Interesant este faptul că televiziunile nu-și fură una alteia telespectatorii, căci un anumit procent „dispare", pur și simplu. Deducem că e vorba de oameni care nu se mai uită la televizor (sau se uită la posturi de tipul CNN, TVT, Mezzo, care nu sînt monitorizate). Dar și de oameni care nu mai citesc presă. Din lipsa de credibilitate cu care erau învățați pînă în acel moment? Din plictis? Sau au renunțat ca la un viciu, rezistînd „sevrajului", căutîndu-și dependențe mai puțin nocive, cum ar fi cititul unei cărți sau plimbările lungi în natură. Căci dependența de entertainment *și* infotainment *de proastă calitate, lansate la noi aparent din întîmplare, și prin ziarul care nu deranja pe nimeni și unde găina năștea pui vii, este asemănătoare cu cea de droguri: mai întîi un* joint *inofensiv cu Andreea Marin, într-o sîmbătă seara cînd n-ai ce face, două fumuri la poștă cu amanții Oanei Zăvoranu și în cîteva luni ți-o tragi în venă, în direct cu Dan Diaconescu.*

Pornind de la analogia de mai sus, tema nu-și propune o abordare profundă a ceea ce a fost mai întîi, oul sau găina (sau nici una, nici alta, din moment ce pasărea s-a transformat, la un moment dat, în mamifer), prostia publicului care tînjește după „pîine și circ" sau îngustimea minților „vînzătorilor" de media. Nici analiza cauzelor politice, economice etc. care pot duce în timp la un „dezastru" mediatic. Mai degrabă, vrea să descopere o pastilă mai puțin chimică, mai din ierburi, mai fără efecte secundare, care să se administreze, atunci cînd deja intervine sevrajul. ***(A. P.)***

Bogdan LUCACIU

Mesajul media și cenzura rating-ului

Un mesaj social a fost dintotdeauna transmis prin scenarii dramatice, cu conținuturi umane extreme (suferință, luptă, moarte, sacrificiu, pedeapsa celui rău și triumful în lupta crîncenă a celui bun etc.), prin exemple care trezesc empatia emoțională.

Politica americană a secolului XX a folosit filmul pentru a instaura morala dreptății și a legii asupra samavolniciei și purtării arbitrare. Efectul secundar – simplificarea și idealizarea – a fost sacrificiul pentru înțelegerea mesajului.

Bineînțeles că orice mijloc media va folosi din plin atingerea emoțională chiar atunci cînd transmite explicit informație. Informația însă trebuie să servească o intenție a transmițătorului, ceea ce se realizează prin conținutul emoțional al mesajului.

Comercianții au simțit că filmul, apoi media electronică au fost un bun vehicul pentru mesajul promoțional și astfel s-a născut lupta pentru rating.

Este evident că există o deosebire între consumatorii de literă scrisă și cei de media audiovizuală. Neuropsihologia ne spune că pentru a citi și prelucra ceea ce citești și pentru a prelucra mesajele vizuale de tip intuitiv, emoțional, ca și limbajul non-verbal, sînt implicate primordial alte zone ale creierului. Cele două emisfere cerebrale prelucrează mesaje diferite, din percepția aceleiași realități.

Emisfera dreaptă a creierului este responsabilă de procesele intuitive, simbolice și metaforice, în general de procesele care nu depind de rigoarea formei sau a spațio-temporalității, precum și de limbajul non-verbal. Foarte sugestiv pentru acest fel de „gîndire" este starea din vis. Iată cum o descrie un celebru psihanalist, Erich Fromm: „Cele mai multe din visele noastre au o trăsătură esențială comună: ele nu urmează legile logicii, care stăpînesc gîndirea noastră trează. Categoriile de spațiu și timp sînt ignorate. Oameni morți ne apar vii în față; întîmplări pe care le vedem în prezent au avut loc cu ani mulți în urmă. Visăm două evenimente simultane care era imposibil să se întîmple concomitent. Tot atît de puțin respect se acordă legilor spațiului. Ne este extrem de simplu să ne mutăm într-un loc extrem de îndepărtat, într-o clipită, să fim în două locuri deodată, să contopim două persoane într-una singură sau să vedem o persoană transformată brusc într-o alta. În visele noastre, sîntem cu adevărat creatori ai unei lumi, unde spațiul și timpul, care pune limite tuturor aptitudinilor corpului nostru, să nu mai aibă nici o putere".

Acestei emisfere „de noapte" i se adresează mesajele video sau multimedia în care se prelucrează multe elemente „marginale" de impresie.

Emisfera stîngă (dominantă) este cea care prelucrează mesajele noționale, de limbaj conceptual (auditive sau scrise) și cele transmise prin codul cuvintelor sau al formelor, fiind supuse rigorilor spațio-temporale și logicii formale.

Cuvîntul, auzit ori citit, se adresează și se prelucrează în emisfera dominantă, „de zi". Am putea spune astfel că avem doi „experți" care recepționează și prelucrează mesajele în mod diferit.

Vînzătorii de mesaje

Pe „vînzătorii de media" îi interesează, pur și simplu, ca mesajul lor să ajungă, să fie recepționat. Rating-ul sau tirajul reprezintă primul pas pentru ca un mesaj să ajungă la cît mai multă lume. Pe „autorii" de mesaje îi interesează însă eficacitatea mesajului.

Un mesaj politic sau un mesaj educativ, de exemplu, are ca scop final formarea de atitudini și de valori. Pentru ei, un al doilea pas ar fi interesul, și apoi al treilea – opinia – și în cele din urmă, ultimul pas – atitudinea, valorizarea.

Autorii de mesaje comerciale au ca scop mobilizarea receptorului la acțiunea de a cumpăra. Adică un pas intermediar care este interesul receptorului pentru „marfă", pentru ca ultimul pas să fie trecerea la act, cumpărarea. Specialiștii în publicitate vînează un public-țintă în funcție de corelația dintre cine, ce cumpără și ce fel de curiozități sociale și artistice are. E „vînătoarea" de clienți pentru un anume produs.

Pentru vînzătorii de media, primul pas este deci ratingul. Creșterea lui poate fi făcută prin conținut (informativ, de interes, spectacular, cu atingeri emoționale, surprinzător, „credibil" chiar dacă paradoxal, nou etc.), tot ceea ce a inventat clasic retorica discursului public. Apoi adresarea specifică pentru diverse categorii de public (amatori de telenovele, de fotbal, de automobile, de distracții, de politică, de bîrfe, de senzațional, de sex, de religie, de filme, de știință etc.). A apărut și media de nișă (sport, știri, știință, arte, film).

Dar atragerea publicului la recepția mesajelor se face și prin dezvoltarea mijloacelor (computerul și TV-ul mizează pe confortul recepției, mai nou și telefonia încearcă să fie transportor de mesaje publice). Această variație de mijloace duce și la diversificarea unor mijloace de conținut – spotul comercial TV nu mai e de mult o fadă „reclamă", ci un film în miniatură ce are valențe estetice și a devenit subiect de premii artistice, dincolo de utilitatea lui de mesaj comercial. Este un produs în sine.

Nici în domeniul mediei scrise lucrurile nu sînt statice. (O butadă spune că într-un ziar, la rubrica de publicitate, într-un chenar mare era scris ceva cu un corp de literă foarte mic, necitibil. Aceasta incita curiozitatea. Mesajul scris era: „În fiecare casă e nevoie de o lupă; firma xyz v-o poate furniza pe cea mai bună..."). Orice mijloc e bun, dacă incită, stîrnește. O reclamă antipatică e utilă, dacă stîrnește. Ea aduce la cunoștință un „brand".

Marile companii, de exemplu, nu mai au nevoie de promovare. Ele trebuie să fie doar prezente în conștiința cît mai multor oameni.

Libertatea de a alege

Ce se întîmplă însă de cealaltă parte, cea a consumatorului de media? Menit să fie o „victimă" a intereselor vînzătorilor de mesaje, el este asaltat de media. Dar el, consumatorul, trăiește în propriile medii de referință (familie, școală, vecinătate, serviciu, parteneriat, biserică etc.), care au cea mai mare influență asupra sa. Un individ social, care nu ar fi interesat de fotbal, nu poate evita meciul național, cînd mediul lui de referință „arde" și există un singur televizor în casă sau în local. Nimeni nu o poate evita pe Andreea Marin din percepție, sîmbata, citind o carte, cînd cele două adolescente din familie își manifestă preferințele. De aici formarea de „ciorchine" de audiență în mediile de referință.

Consumatorul de media, avînd nevoia firească de a alege, are impresia că „scapă" de ceea ce nu-i convine și butonează, navighează, schimbă pagina. Dar „spam"-urile? Invitațiile de a da click, celelalte butoane ale telecomenzii sau celelalte ziare colorate sînt alternativele frivole ale mesajului ce tocmai a fost evitat.

Cu siguranță, populația mai tînără, ori cea care face parte din mediile mai bogate are o receptivitate mai selectivă (alte mijloace de distracție, cel puțin două televizoare în casă). Iar cea săracă e mai puțin informată și cu mai puține mijloace de-a alege și va prefera mesajul simplu, emoțional. În același timp, în absența informației alternative, va fi mai credulă. Va prefera ceea ce a fost obișnuită să înghită. Este deci mai manipulabilă.

Dar nimeni nu este ferit de manipularea media. Avem desigur preferințe ferme, dar...

Povestea cu media și cu ceea ce preferăm seamănă cu „fenomenul Stockholm", descris de psihologi: teroristul și mijloacele lui de tratament îți devin oarecum dragi, îți lipsesc în momentul în care ești pus să alegi, după ce ai scăpat de teroare. E ceea ce psihanaliza a numit „identificarea cu agresorul" și care a fost excelent ilustrată în filmul *Portarul de noapte*.

În anii '90, media noastră a scăpat de cenzură. Libertatea s-a exprimat compensatoriu prin mesaje fără nici o cenzură: sexul, violența, sîngele din reportaje, rubrica de morți violente, cadrul mișcat, limbajul vulgar, ritmul cocainic *à la* MTV, chiar amplificate din resurse autohtone, au fost cultivate. Publicul s-a învățat cu ele, îi sînt familiare, chiar dacă la început le-a simțit agresive. Dar apoi, pentru vînzători, a apărut cenzura rating-ului. Ce nu e gălăgios, violent și „cool" nu face rating. Fiindcă victimele s-au obișnuit și le lipsește.

Tudor Călin ZAROJANU

Ofsaid trist şi amuzant, cu morţi şi răniţi

Mult mai puţin cunoscut publicului decît Top 300, dar aproape la fel de interesant, anual se întocmeşte un clasament al celor mai vizionate emisiuni TV, pe toate canalele. În paranteză fie spus, pentru că destui se întreabă cum se măsoară audienţa, iată pe scurt sistemul. În primul rînd, se selectează subiecţii după criterii sociologice similare celor ale sondajelor. Cu acordul acestora, li se instalează un dispozitiv *(peoplemeter)* care, măsurînd frecvenţele, comunică, în timp real, pe ce canal TV se află televizorul respectiv. Astfel, audienţele pot să fie – şi chiar sînt – calculate la nivelul fiecărui minut. Rapoartele respective sînt analizate de către fiecare beneficiar în parte, se trag concluzii şi se iau măsuri. Cel puţin teoretic.

Sigur, televizorul meu poate să se afle pe un anumit canal, dar eu să fiu la baie, în bucătărie, ori să vorbesc la telefon. Mai mult, a urmări un program nu înseamnă neapărat că-mi şi place (detaliu care însă îi lasă reci pe cumpărătorii de publicitate, important pentru ei este să le văd reclamele). Dar marjele de eroare şi de relativitate sînt universal acceptate. N-am inventat noi sistemul.

Dacă ne aruncăm ochii pe topul anului 2005, vom descoperi aşa: 9 dintre primele 10 programe, în ordinea descrescătoare a audienţei, 17 din primele 25 şi 21 din primele 50 au fost... – aţi ghicit oare?... – meciuri de fotbal. Internaţionale, în covîrşitoarea lor majoritate. Mai jos în clasament fotbalul se răreşte, pentru că... n-au prea mai fost alte meciuri de calitate. La transmisiile acestora se mai adaugă, în Top 100, 6 emisiuni de sport, tot despre fotbal, aducînd procentul „sportului-rege“ la 35% dintre programele de succes.

Pe locul 2 – de data asta sigur aţi ghicit – se aşază emisiunile care – cum spune tata – exploatează suferinţa umană. Vin unii care au o durere sau o supărare, noi le dăm sfaturi – competente sau nu –, dacă sînt certaţi, încercăm să-i împăcăm şi, în cele mai fericite cazuri, le oferim un ajutor concret, material, medical sau de altă natură. 31% din top.

Prima emisiune de ştiri apare abia pe locul 30 şi sînt 23 în total. Divertismentul a infiltrat cu modestie 10 prezenţe în primele o sută de programe, care se completează cu... un meci de handbal feminin din campionatul mondial. Lipseşte ceva? Păi, ar cam fi. Nici o emisiune de tehnică şi/sau ştiinţă, nici un program economic/financiar, nici un reportaj/anchetă, nici o emisiune de cultură *(horribile dictu!)* şi – atenţie – nici un talk-show al nimănui, pe nici o temă, pe nici un canal, nu au penetrat topul primelor o sută de programe de interes pentru marele public. Ba nici măcar Top 250, în care primul şi singurul film s-a strecurat pe locul 198, iar un rătăcit episod al unei biete unice telenovele – pe 241! Să recapitulăm cît mai avem mintea clară: 35% fotbal, 31% suferinţa altora, 10% divertisment, 23% ştiri, 1% altceva. Similar se întîmplă lucrurile şi pentru presa scrisă, căci cele două cotidiene naţionale de sport se plasează pe locurile 3 şi 4 la tiraje vîndute, înaintea majorităţii ziarelor „cu greutate“.

Să nu vă mire faptul că pe hîrtie atracţia pentru scandaluri VIP pare mult mai mare decît pe ecrane. E mare peste tot, numai că la TV mai trebuie să dai şi imagini – or, 90% din ceea ce se scrie despre gagii şi gagici e după ureche, n-ai, frate, cu ce să ilustrezi, da' de scris, poţi să scrii oricît şi orice şi să dai o poză de-acu' trei ani.

Bun. Prima întrebare ar fi ce naiba căutăm noi pe-aici? Dar asta e o întrebare mai generală, aşa că s-o sărim.

A doua e: chiar mor românii să vadă numai fotbal, durere şi scandaluri? Răspunsul este: Nţ! În realitate există ceva numit *nevoie indusă*. Bagă crime şi accidente la greu în fiecare zi lăsată de la Dumnezeu şi, după o vreme, cetăţenilor li se va părea că realitatea, din asta se compune, deci asta trebuie să vadă. Mai mult, o să înceapă să se uite pentru a face comparaţii: violul de azi la prînz e mai bestial sau nu, decît ăl' de aseară? Pentru o televiziune în ansamblul ei sau pentru un realizator/editor de ştiri/redactor/prezentator, cel mai comod lucru din lume este să spună: Sîntem sclavii audienţei! Dar oare cine a creat audienţa asta?

Bine. Hai să zicem că poporul e sadic, vrea sînge, şi e şi cam tîmpit, trebuie să-i dai chestii uşurele. Există totuşi limite deontologice ale rating-ului sau, de dragul lui (adică – să precizăm – de dragul banilor aduşi de rating, prin publicitate), poţi să faci orice?

Teoretic, nu. Nu ai voie să iei în derîdere suferinţa sau moartea, indiferent ce părere ai despre cel care suferă sau moare (vezi nesimţirea imbecilă a celor care au făcut mişto de moartea lui Steve Irwin). Dar nici nu ai voie să împingi un om să-şi exhibe suferinţa, chiar dacă în final îi dai o bomboană. Nu ai voie să vorbeşti despre suferinţa cuiva (necum să-l arăţi) fără acordul lui. Nu ai voie să comentezi în nici un fel (cu atît mai puţin comic!) un defect fizic ori psihic. Nu ai voie să presupui lucruri grave, a căror simplă menţionare poate distruge viaţa cuiva, indiferent de dezminţirile ulterioare. Lista e mai lungă...

Dar, în definitiv, presa nu trebuie să reflecte viaţa, aşa cum e ea, cu bine şi rău? Un ilustru jurnalist apăra ştirile cu găini violate aducînd argumentul că „şi asta se întîmplă“. Păi, da, dar şi mersul la closet se întîmplă, ba încă la proporţii planetare! Ce-ar fi să facem o emisiune despre defecare? (Oops! Mă tem să nu fi dat cuiva o idee!)

Nu voi încheia fără a spune pe cine sînt supărat. Nu pe cei care pun pe ecran ori în paginile ziarelor lucruri frivole, violente, de prost-gust sau, pur şi simplu, tîmpite – totul de dragul rating-ului. Atîta ştiu, atîta pot. Supărat sînt pe intelectualii rafinaţi care exclamă: „Ia uite la ce prostii se uită lumea!“, dar nu mişcă un deget ca să ofere acestei lumi altceva. În mod inteligent. Captivînd-o, cucerind-o, la nevoie păcălind-o puţin – că doar e pentru o cauză bună. În 99% dintre cazuri, în toţi aceşti 17 ani, emisiunile şi rubricile de cultură au fost construite astfel încît s-au uitat la ele doar oameni de cultură (cîţiva dintre ei, nu toţi!). Cu sofisticate şi pretenţioase eforturi, au fost convinşi cei care erau deja convinşi. Cine citea înainte citea şi după. Cui îi plăcea Mozart, îi place şi-acum.

Sîntem mari.

Stela GIURGEANU

Libertatea de cinci bani

Aprinzi televizorul şi, vrînd-nevrînd, te pocneşte un viol. Sau o crimă. Sau amîndouă deodată, la pachet. Şi schimbi canalul. Dar aici dai peste aceeaşi ştire, niţel decalată pentru că, dacă, Doamne-fereşte, ai pierdut-o pe un canal, trebuie s-o găseşti, intactă în conţinut şi prezentare, pe celălalt. Şi aşa începe plimbarea, în neştire, printre canale, iar pînă să-ţi dai seama, cîteva ceasuri bune din viaţa ta s-au scurs pe nesimţite, într-un mod inutil.

Conform unui sondaj realizat acum cîţiva ani de CURS şi Mercury Research, la solicitarea CNA, românii s-au dovedit a fi cei mai mari consumatori de televiziune dintre toţi cetăţenii Europei. Adică 81% dintre cei care au televizor acasă îl deschid zilnic, în timpul săptămînii, urmărindu-l în medie 4-5 ore pe zi, în timp ce la sfîrşit de săptămînă, stau în faţa lui şi mai bine de 6 ore.

Şi te gîndeşti: de ce se uită românii atît de mult la televizor? Să fie emisiunile atît de profesioniste şi fascinante, sau e vorba, pînă la urmă, doar de abandon în neştirea unei distracţii mult mai ieftine financiar? Lăsînd însă la o parte interpretarea sociologică, cine şi de ce stă în spatele acestor statistici? Pornind de la ideea că, dacă televiziunea în România este, în linii mari, o apă şi un pămînt, presa scrisă e mult mai diversă; dacă micul ecran nu diferă prea mult între canale, aflat în faţa unei tarabe, libertatea de a alege între un ziar sau altul, între unul „serios“ şi altul cu fete la pagini uşor accesibile, creşte considerabil.

Aşadar: spune-mi ce citeşti, să te întreb la ce te uiţi.

Prima mea victimă a fost o vînzătoare de ziare din Piaţa Iancului. Este pensionară, din aceia care mai scot un ban. Îmi spune că presă, paradoxal, ea nu prea citeşte, că n-o mai lasă ochii, dar că la TV se uită mult, că „altă bucurie nu are“. Se uită la Andreea, da' totuşi nu prea, că aici termină de fiecare dată prin a se înduioşa de soarta altora şi mai apoi prin a se enerva că, la o adică, nimeni nu se înduioşează de soarta ei, aşa cum o face ea de soarta lor. Îşi mai trece timpul şi cu Mihaela... că e femeie deşteaptă şi frumoasă (sau frumoasă şi deşteaptă?) şi emisiunea ei „nu are probleme“. Cum e aia cu „poveştirile“... Adevărate sau nu, dacă se uită, o apucă palpitaţiile. Reale. La jurnale, în nici un caz, alea o sperie de-a dreptul. Ce ar propune ea? Să se dea numai „emisiuni frumoase“, cum era a lui Teo, că de violuri şi crime, poporul român s-a cam săturat.

Şi am plusat, în aceeaşi zi, căutînd alte răspunsuri, pe la nişte ore incredibile de 7 înspre 8 dimineaţa, cînd am întrebat, în metrou, cîteva persoane „ascunse“ în spatele unor „libertăţi“ (din cele ce se vînd în draci prin mijloacele de transport în comun).

De ce citesc ce citesc şi, în plus, ce emisiuni de TV urmăresc?

Un domn mi-a pufnit agresiv, că adică ce insinuez eu cu întrebarea mea. Citeşte de-aia, „de treaba lui de ce“. Altul, de lîngă el, mai şugubăţ şi împăciuitor, mă salvează cînd află unde scriu, spunînd că, de fapt, fac şi eu „spionaj la concurenţă“. Fac un reportaj, zîmbesc, şi vreau doar să aflu dacă ce citesc ei are legătură şi cu ce urmăresc pe micul ecran. E vorba de gust – justific – ziarul ţi-l alegi, la TV nu prea ai de unde. Ştirile la fel, emisiunile la fel...

„Eu mă uit la ştiri“ – îmi spune iar domnul ţîfnos, şi se uită chiar la „alea“, adică taman la cele pe care le blamasem (dîndu-mi de înţeles că mai făcusem o gafă). Că adică „sînt mai colorate“. Şi îndrăznesc: *ca revista de o citiţi...*? da, într-adevăr, şi pînă la urmă care e problema mea? *Pe vremuri ştirile erau „gri“, domnişoară, atît de gri că nici nu le mai vedeai, de-aia, acum, oamenii caută şi ei culoarea...*

Totuşi, faptul că „Ionel şi-a violat găina“ să fie ştire de importanţă naţională?

Şi iar şugubăţul mă contracarează că la o adică ştirea *este* de importanţă naţională, ca să vedem şi noi în ce societate trăim. Încerc să schimb subiectul.

La ce emisiuni TV se uită?

Ei, la fotbal, nevestele, la telenovele; ei, la emisiunile cu maşini, nevestele, la alea de bucătărie; toată familia, la emisiunile „cu proşti“ şi la talk-show-uri, cînd sînt invitaţi tari. Adică Becali. Le mulţumesc şi cobor la prima.

Şi reiau subiectul a doua zi cu cîţiva studenţi.

Cristina, care e în anul I la Litere, îmi mărturiseşte din start că nu le are cu presa. Prea mult de citit la şcoală – îmi spune – ca să mai cuprindă şi ziarele. La ştiri se uită sporadic, doar cît să ştie pe ce lume trăieşte, dar nu e un fan. Şi se mai uită pe Cultural, la jurnal şi îi plac serialele HBO. Cînd e să lase televizorul deschis, îl fixează, musai, pe un canal de muzică. Divertisment, clar: *Cronica Cîrcotaşilor*.

Un coleg de-al Cristinei îmi spune de *Cotidianul*, ca de un ziar „superserios“ pe care nu-l ratează; se uită la ştiri, la Realitatea, dar şi la cele de la postul naţional. I se par cele mai profesioniste şi nepărtinitoare. Altfel, la TV, nu prea; cînd prinde, *Cronica Cîrcotaşilor* sau *Farsele* lui Jugaru.

Şi închei cu acest capitol, adică divertismentul, cu cîteva vecine de la bloc. Una e înnebunită după revistele „frumoase“ (gen *One, Elle* etc.) de i le mai aduce fiică-sa, şi se holbează şi ea, şi celelalte, prin paginile lucioase şi cu dame bine; dar doar atît, că cine îşi permite aşa ceva? Uneori rîd, alteori se întristează; îmi spune: ea nici n-a văzut atîţia bani la un loc, cît cer ăia pe un fular sau pe un batic; la TV... lasă să meargă pe Acasă, la telenovele şi la emisiunile cu mai multe femei; se mai uită şi la emisiuni de bucătărie, da' de multe ori pe acolo se dau reţete prea fistichii pentru bucătărioara ei.

Şi mai sînt o sumedenie de emisiuni la care *nu* se uită; la „alea cu urlete“, de exemplu, că nu prea pricepe ea de ce trebuie să se urle; şi mai e una cu familii care îşi schimbă mamele între ele... o nebunie – îmi mai spune – o libertate care pe ea, personal, o depăşeşte.

Cele mai citite ziare

În momentul de faţă, pe piaţa din România tirajele ziarelor generaliste sînt în cădere. În total se vînd zilnic mai puţin de 600.000 de exemplare ale cotidienelor naţionale, în ciuda preţurilor scăzute (între 0,3 şi 0,7 euro pentru un ziar de 24-32 de pagini). Datele următoare se referă la tirajele medii din ianuarie şi pînă în iunie 2006.

Trustul media elveţian Ringier domină piaţa cu tabloidul *Libertatea* (278.800 de exemplare) care şi-a menţinut un trend constant, la fel ca şi în anii precedenţi. Pe locul doi se situează *Jurnalul naţional* (107.000 de exemplare) care şi-a dublat vînzările faţă de anul trecut, în parte datorită campaniei sale de marketing, incluzînd premiile oferite ce constau în automobile Dacia Logan. Aflat pe locul al treilea, cotidianului *Evenimentul zilei* (75.000 de exemplare) i-a scăzut tirajul cu 10% faţă de anul trecut. Există însă căderi şi mai dramatice. Pe vremuri o publicaţie de yîrf, *Adevărul* cu greu mai vinde astăzi un sfert din tirajul său de 100.000 de exemplare.

Mai bine situat este *România liberă* (60.000 de exemplare), un ziar deţinut în prezent de trustul german Westdeutsche Allgemeine Zeitung (WAZ) şi de omul de afaceri Dan Grigore Adamescu. *Gândul* (recent cumpărat de trustul lui Adrian Sîrbu) vinde zilnic 36.000 de exemplare, în timp ce alte cotidiene, ca *Ziua* sau *Ziarul*, abia dacă reuşesc să vîndă 25.000 de exemplare.

În ceea ce priveşte presa locală, aici au apărut într-adevăr tendinţe interesante. Concernul german ARBOmedia AG, European Media Invest a cumpărat un ziar din Iaşi, în timp ce Austrian Inform Media Gmbh şi Inform Media KFT din Ungaria deţin deja publicaţii în vestul ţării. Un alt aspect interesant este faptul că există ziare locale cu tiraje mai mari decît unele dintre cotidienele naţionale (săptămînalul *Agenda* din Timişoara are un tiraj de 52.000 de exemplare, iar *Gazeta de Sud*, 32.000 de exemplare).

(sursa: Biroul Român pentru Audit al Tirajelor)

Un alt fel de *peoplemeter*

În cazul de față, nu e vorba de acel dispozitiv implantat în televizoare pentru a măsura audiența, ci de un instrument jurnalistic, cunoscut și sub numele de anchetă, care „măsoară" opiniile unor oameni de televiziune. Participanții la anchetă au fost rugați să răspundă la două întrebări, una mai generală și a doua personală, care derivă oarecum din prima. Dacă consideră că în România televiziunea poate să modeleze gustul publicului sau, dimpotrivă, doar se conformează cererii acestuia. Și dacă au fost nevoiți vreodată să facă vreun compromis pentru rating. Iar peoplemeter*-ul nostru ne indică următoarele:*

Toni GRECU

lider al grupului de umor „Divertis"

● Oferta de televiziune este extrem de variată în acest moment în România, de la televiziuni generaliste la cele de nișă și de nișă a nișei, mai bine spus de fantă sau, popular, de gaura cheii. E de unde alege, iar alegerea trebuie să o facă individul, nu o instituție anume care să trieze programe și să spună, asta da, asta nu.

După mine, educația prin televiziune, la nivel de masă, se poate face în două feluri:

1. Se reduce numărul de televiziuni la una singură, de stat, toate celelalte fiind excluse. Posibilitatea de alegere a publicului este anulată, iar el se uită la ce emisiuni vrea televiziunea, nu la ce emisiuni vrea el. Acest model a fost încercat cu succes pînă în 1989. Din păcate, în loc să cultive masele, mai tare le-a prostit.

2. Dacă sînt mai multe televiziuni, toate să transmită același lucru, de pildă, să preia Discovery Channel. În felul acesta, se respectă ideea de economie de piață liberă (mai multe stații), dar și standardul cultural și educativ maxim posibil pentru televiziune (un singur canal de calitate foarte bună). Nu vi s-ar părea instructiv să-l vedeți, de pildă, pe Dan Diaconescu, prezentînd pe Discovery, după toate cerințele postului, un documentar științific despre divorțurile în serie ale familiei Prigoană?

Ambele variante sînt imposibile. Pe cea dintîi am trăit-o, oricît de imposibilă pare acum.

● „Divertis" a acceptat compromisul chiar în clipa în care a făcut prima emisiune de televiziune, pentru că televiziunea în sine este un compromis, chiar o păcăleală, de foarte multe ori. De ce? Din însuși faptul că respectă proverbul „Mulți văd, puțini cunosc". Dar fără acest compromis, n-am fi știut niciodată ce înseamnă expunerea în fața unui public foarte mare. E complet diferit de ceea ce se întîmplă într-o sală de spectacole. Acolo ai în față publicul tău, care te știe și a plătit bilet ca să te vadă. Nivelul show-ului trebuie să fie ridicat, pe măsura publicului ales pe care îl ai în față. Telespectatorul nu-i așa. Te părăsește printr-o simplă apăsare de buton, dacă-l plictisești cu lucruri pe care le pricepi doar tu. Aici e talentul, să-l faci să nu apese butonul ăla, chiar dacă nu înțelege tot, din prima. „Personajul" TV care spune în ziua de azi că este complet dezinteresat de audiență și că tot ce face este pentru calitatea emisiunii în sine, ori este ipocrit, ori este apreciat sau protejat de patron, dispus să piardă bani, dar să cîștige în imagine sau influență politică, ori lucrează la stat, ori spală bani.

„Televiziunea este prima cultură cu adevărat democratică – prima cultură disponibilă tuturor și guvernată în totalitate de ceea ce vor oamenii. Cel mai înspăimîntător lucru este însă ceea ce vor oamenii."

Clive Barnes

Dana DEAC

realizatoare *Cafeaua cu sare*, Antena 3

● Încerc un răspuns din perspectiva creaționismului și vă propun să-i vedeți pe patronii televiziunilor comerciale ca pe niște demiurgi. Veți constata că fiecare televiziune arată după chipul și asemănarea creatorului său. Doar cîteva exemple: PRO TV este ca un Adrian Copilul Minune în costum Gianfranco Ferre, Antena 1 este ca un Adrian Copilul Minune în costumul Gianfranco Ferre de anul trecut, iar Realitatea TV este ca Adrian Copilul Minune de-adevăratelea, aflat în exercițiul funcțiunii. Un demiurg total dezinteresat de mode și clișee ar putea fi televiziunea publică, dar atunci ar rezulta o creatură nudă, croită după tipare biblice. Greu de obținut așa ceva și chiar nu știu cine ar „cumpăra" azi un aspirant la grădinile edenice. Priviți după acest tipar fiecare televiziune în parte și îmi veți da dreptate. Toate arată după chipul și asemănarea patronului lor. Și dacă ar fi așa, atunci ar trebui ca în a șaptea zi să ne lase să ne odihnim și fiecare post TV să difuzeze o miră mare cît o zi de duminică.

● În fiecare zi faci compromisuri pentru rating, pentru că realizezi o emisiune destinată unui public al postului la care lucrezi. Este ca într-o relație de cuplu oficializat, în care el poate să-și ceară cîteodată „drepturile", iar ea poate să-l părăsească, dacă ceea ce i se cere se află sub demnitatea ei. Acum depinde de „școala de gîndire", dacă ești tradiționalist sau libertin. Vedem, de multe ori, persoane care fac orice pentru a păstra „relația".

„Televiziunea este o invenție care îți dă posibilitatea să fii distrat de oameni pe care nu i-ai primi în casa ta."

David Frost

Cristina LIBERIS

corespondent special TVR

● După părerea mea, nu am ajuns încă la acea maturitate care să ne permită să nu ținem cont de ce face vecinul și să scăpăm de tentația de a-l copia în greșeli care aduc doar bani și multă incultură. Sîntem încă în faza de „a face totul" pentru audiență. Evident că televiziunea din România „poate" modela gustul publicului, dar nu vrea. Puține sînt emisiunile care te îndrumă sau te formează. Exemple? *Profesioniștii, Altfel* sau *Parte de carte*.

● Îmi pare rău, dar nu-mi aduc aminte să fi făcut vreun compromis profesional vreodată. Sincer! Am avut de suferit din această cauză, dar, asta e! Un coleg de la o televiziune concurentă îmi spunea, la un moment dat, că trebuie să faci orice ca să te menții în „raza vizuală" a publicului telespectator. Nu sînt de acord cu acest lucru și nu pot să fac ceea ce eu numesc „prostituție profesională".

„Dar care este diferența dintre literatură și jurnalism?... Jurnalismul este imposibil de citit, iar literatură nu citește nimeni. Asta-i tot."

Oscar Wilde

Ana-Maria CAIA

producător TV

● Oare chiar e vorba de „modelat"? Adică, ce? Gusturile mele sînt altele decît gusturile publicului? Păi, din public nu fac parte și prietenii mei? Familia mea? Colegii mei? Ce să „modelez"? Eu sînt om, vreau să mă emoționez, vreau să îmi crească adrenalina, vreau să mă informez sau să mă distrez, cînd mă așez în fața televizorului. Și televizorul asta îmi dă! „Gustul publicului" e o chestie inventată, ca noi să putem justifica orice producție lipsită de bun-simț sau orice idioțenie pe care o dăm la televizor. Tot „gustul publicului" e vinovat pentru eșecul de audiență al unor emisiuni culturale, produse prost, fără conținut, fără noimă. Cît de ușor e să lucrezi pe „gustul publicului"! Trebuie să recunosc că în televiziune publicul este subestimat. Uneori chiar disprețuit. Există chiar o categorie de telespectatori pur și simplu nebăgată în seamă. Mă uit pe stradă și văd băieți tunși mișto, îmbrăcați bine, care ascultă electro, și mă gîndesc că eu și împreună cu alții, de aceeași meserie, îi privăm de televizor. Văd fete cochete, istețe, citind ultimul roman de Houellebecq, la salonul de înfrumusețare – oare au la ce să se uite la televizor?

● Producător + telespectator = love. Și cînd e „love" e și audiență. Vă garantez. Compromisuri în dragoste? Desigur, atunci cînd merită, atunci cînd relația evoluează. Atunci cînd un compromis e un pas înainte.

„Un lucru remarcabil despre televiziune este că le permite cîtorva milioane de oameni să rîdă la aceeași glumă și totuși să se simtă singuri."

T.S. Eliot

Dragoș BUCURENCI

realizator *Cultura libre*, TVR 1

● Cine nu crede că televiziunea educă gustul publicului, pretextînd că mai întîi a fost maneaua și abia apoi PRO TV-ul, n-are decît să răsfoiască o duzină de reviste *glossy* și să se întrebe de ce sînt ele pline de vedete de televiziune (care explică, dau sfaturi și sînt în general dispuse să-i facă și pe cititori părtași la propria lor viziune despre lume și viață). Unde sînt de găsit, în paginile lucioase, părinții iubitori, dascălii severi și preoții înțelepți, adevărații, vezi Doamne, depozitari ai ostiei de la care se împărtășește gustul publicului? Poate la pagina de corespondență. Colac peste pupăza acestei triste constatări se așază și ipocrizia celui care face televiziune, dar nu crede că are de-a face cu gustul lui Mitică. De cele mai multe ori e vorba de o neputință structurală, realizatorul de televiziune aflîndu-se mult sub Mitică. Alteori e doar ipocrizie, iar pe Mitică îl fac vremurile, adică televiziunea.

● E imposibil să nu faci compromisuri cu tine însuți, dacă ții cîtuși de puțin la rating. Iar mie nu mi-a plăcut *underground*-ul nici cînd circulam cu metroul, așa că, de ce să mint, cam țin la rating... Or, problema e că nenumărați oameni deștepți, cultivați și buni vorbitori, pe care i-aș aduce și mîine pe sticlă, nu saltă punctul de rating mai sus de pragul de somnolență. Asta nu înseamnă că sînt nevoit să invit „fețe" care n-au nimic de spus, compromisul se referă la faptul că trebuie să aleg din intersecția celor două mulțimi: cei care au ce spune și cei care fac rating. Iar de aici te trezești cu o mînă de invitați, pe care se bat cam toate emisiunile concurente pe același domeniu. Ca strategie de minimizare a pagubelor, se poate folosi, în acest caz, „haiducia de rating": promovînd oameni care merită ascultați alături de personaje care nu mai au nevoie de nici o promovare. Dar problema cu acest tip de abordare eteroclită e tocmai calitatea emisiunii, care începe să semene cu o prăjitură învechită pe care doar zahărul pudră e proaspăt presărat.

„Găsesc televiziunea foarte educativă. De fiecare dată cînd cineva deschide televizorul, mă duc în cealaltă cameră și citesc o carte."

Groucho Marx

Florin LĂZĂRESCU

scenarist

● Nu doar în România, ci oriunde în lume, televiziunea modelează, vrînd-nevrînd, gustul publicului. Problema e dacă vrei să conștientizezi acest lucru, să-i dai o noimă, nu să-l lași la voia întîmplării. Mă tem însă că mai toate producțiile TV de la noi merg îndeosebi pe calea „conformismului", urmărind „tunuri" de rating, cîștigătoare pe termen scurt, dar perdante pe termen lung. Ca să fiu mai plastic, îți merge o vreme să vinzi bere ieftină și proastă unui public cît mai larg, însă dai faliment imediat ce concurența segmentează acest public și îi rafinează gustul.

● N-am făcut pînă acum nici un fel de compromis. Cred că ratingul poate fi obținut și printr-o muncă de calitate. Lucrez ca scenarist la *Animat Planet Show*, de pe Antena 1, și la un sitcom aflat în pre-producție. N-am resimțit nici o clipă alte constrîngeri decît cele tehnice.

a consemnat Adina POPESCU

Audiențe 2006

În 2006, ca și în anii trecuți, trei posturi de televiziune domină scena audiențelor: postul public, TVR, PRO TV, deținut de concernul american CME și Antena 1, proprietatea familiei senatorului Dan Voiculescu. TVR acoperă întreg teritoriul țării și, în consecință, majoritatea populației a rămas fidelă acestui post. În ciuda diversității canalelor de televiziune, TVR conduce în topul general al audiențelor cu 17,3% *(all-day rating)*, urmat de PRO TV (15,6%) și de Antena 1 (14,5%), conform unei estimări pe șase luni, pînă la 30 iunie 2006. Diferențele față de alte posturi sînt considerabile. Prima TV, aflată pe locul al patrulea în top, are doar 3,8%.

În zona urbană însă, PRO TV e lider de audiență (17,6%), urmat de Antena 1 (14,4%), abia pe locul trei situîndu-se TVR (11,8%). Realitatea TV a reușit să-și crească audiența în zona urbană la 5%, în timp ce un alt post de știri, lansat mai recent, Antena 3 (doar 1,6%) încearcă să recupereze din handicap, concentrîndu-se pe ediția web (majoritatea programelor pot fi văzute online), dar și aici concurența e mare.

Alte posturi de nișă au audiențe modeste. Printre ele se numără MTV România, post sub licență, TV K Lumea (cumpărată oficial de SBS în toamna lui 2006), U TV (cu programe interactive, prin intermediul SMS-urilor) sau Etno TV, Taraf TV (deținute de omul de afaceri Silviu Prigoană) și Favorit TV (proprietate a fraților Viorel și Ioan Micula). Cele mai multe au audiențe mici (mai puțin de 0,3%), însă cîștigă bani de la „cabliști" și din taxe de difuzare cuprinse între 2 și 25 de euro.

O nișă „particulară" în peisajul media o reprezintă postul OTV, de tip tabloid, deținut de Dan Diaconescu. Programele de seară au în medie 2-3 puncte de rating, ceea ce înseamnă între 200.000 și 300.000 de telespectatori.

(sursa: TNS-AGB)

Cititori, fiți ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată vineri, 24 noiembrie, la ora 17,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu și Dragoș Ghițulete.

Lucian POPESCU

Reputaţia şi ştirbirea adusă ei pe Internet

„Iago: Nu eşti cumva rănit, locotenente?
Cassino: Da! Şi fără leac!
Iago: Vai! Doamne, păzeşte!
Cassino: Reputaţie! Reputaţie! Reputaţie! Mi-am pierdut reputaţia. Mi-am pierdut tot ceea ce era nemuritor în mine. N-a rămas decît animalul. Reputaţia mea, Iago, reputaţia mea...
Iago: Pe cinstea mea de om, credeam că e vorba de o rană a trupului: aceea are mai mare însemnătate decît cele de care suferă reputaţia. Reputaţia e o născocire proastă şi înşelătoare: dobîndită adesea fără nici o vină."
(Othello, actul 2, scena 3)

Aud deseori oameni plîngîndu-se de „calitatea" mesajelor postate pe diferite forumuri, mai ales pe forumurile site-urilor de ziare sau televiziuni. Există forumuri ce s-au închis deja de mai multe ori, iar altele au introdus diverse limitări pentru accesul utilizatorilor, deşi, cel puţin teoretic, site-urile ar trebui să încurajeze mesajele de la cititori, crescîndu-şi astfel popularitatea.

Argumentul cel mai des repetat împotriva acestor forumuri este acela că ele oferă oricui posibilitatea de „a înjura" pe oricine, la adăpostul anonimatului, iar cantitatea de „înjurături" este copleşitoare, faţă de cantitatea mesajelor „raţionale".

Am să încerc, în cele ce urmează, să reformulez această constatare, făcînd apel la un concept relativ nou, a cărui dezvoltare este legată, în ultimul deceniu, de studiile asupra Internetului

Pentru cel obişnuit să cumpere şi să vîndă pe eBay, „reputaţia" este foarte importantă. Ea măsoară aprecierea altor utilizatori asupra seriozităţii unui client sau a unui vînzător, în funcţie de succesul tranzacţiilor anterioare. O bună reputaţie duce – după cum au dovedit studii făcute recent – la obţinerea unui preţ cu 7,6% mai bun *(The Value of Reputation on eBay: A Controlled Experiment, Experimental Economics, Volume 9, Number 2/June, 2006).*

Foarte mulţi utilizatori de eBay îşi ascund identitatea sub pseudonime (exact ca pe forumuri), iar „reputaţia" pe care au dobîndit-o devine un factor decisiv în încheierea unei tranzacţii.

Utilizatorul care şi-a pierdut reputaţia prin feedback-uri negative de la ceilalţi utilizatori va fi nevoit să îşi părăsească pseudonimul şi să adopte, probabil, un altul, imaculat. În acest din urmă caz, el va trebui însă să îndure suspiciunea celorlalţi faţă de nou-veniţi.

Rezultatul acestui sistem de gestiune a reputaţiei este acela că, în general, cumpărătorii şi vînzătorii de pe eBay sînt oneşti şi sînt relativ rare cazurile de abuzuri, dacă ne gîndim la posibilităţile de a trişa, pe care le oferă Internetul.

Din ce în ce mai multe site-uri folosesc astfel de sisteme de gestiune a „reputaţiei", un alt bun exemplu fiind site-ul Wikipedia, iar dintre site-urile româneşti merită amintit www.okazii.ro.

„Reputaţia" este o evaluare socială asemănătoare, pînă la un punct, cu „imaginea". Principala deosebire între cele două este cea dintre agentul care face evaluarea şi care, în cazul „reputaţiei", este anonim sau nespecificat. „Reputaţia" unui politician, de pildă, se formează prin afirmaţii de genul „se aude că", „se spune că", propoziţii ce dau informaţii privind lucruri ce-ar fi ştiute doar de cunoscători sau de amicii intimi.

Diferenţa dintre imagine şi reputaţie devine foarte vizibilă atunci cînd comparăm comunităţile mici cu cele mari. Cu greu putem vorbi de imaginea pe care o are frizerul dintr-un sat de munte. Aici, în loc de imagine, preferăm să folosim cuvîntul „reputaţie". Acelaşi lucru se întîmplă cu tot felul de comunităţi sau de subcomunităţi. Vorbim, de pildă, despre reputaţia unui chirurg, a unui avocat sau jurnalist, nu de imaginea lui.

La fel, preferăm să folosim cuvîntul „reputaţie" cînd vorbim de actorii ce interacţionează pe Internet.

Aici, reputaţia face parte dintr-un „joc" mai complex, unde „încrederea" joacă un rol foarte important şi este la fel de greu de a fi controlată sau manipulată ca şi în „viaţa reală". Este celebru cazul unui jurnalist de la *Times* care a fost dat afară pentru că intra pe site sub diferite pseudonime pentru a posta aprecieri pozitive asupra propriilor articole, în speranţa de a-şi îmbunătăţi reputaţia.

Argumentul împotriva forumurilor ar putea arăta, prin prisma acestor sumare consideraţii, astfel: forumurile sînt rele pentru că utilizatorii ce „înjură" nu riscă să-şi ştirbească reputaţia prin acest comportament rău (deşi încearcă să ştirbească reputaţia celor pe care-i atacă).

Bineînţeles, este o reformulare mai mult retorică decît riguroasă a argumentului, dar intenţia ei este de a descrie, nu de a demonstra. Totuşi, această formulare are cîteva beneficii, în opinia mea. Mai întîi, elimină învinovăţirea celor ce îşi ascund identitatea sub pseudonime. Cred că e de ajuns un mic exemplu în locul unei demonstraţii. Să ne amintim că „Federalist Paper", o serie de articole în sprijinul ratificării Constituţiei americane, apărută în volum în 1788, lucrare fundamentală a democraţiei, a fost semnată cu pseudonimul Publicus (iar adversarii Constituţiei îşi semnau articolele cu pseudonime precum Cato sau Brutus, ceea ce face analogia cu forumurile şi mai potrivită).

În al doilea rînd, este o formulare care sugerează şi o posibilă ameliorare pentru „copleşitoarea" cantitate de „înjurături", şi anume crearea unor sisteme eficiente de management al reputaţiei utilizatorilor care să permită sancţionarea celor ce „înjură". De pildă, prin întărirea prestigiului unor utilizatori sau prin eliminarea celor ce scriu sub mai multe pseudonime.

Cititori şi „audienţe" online

– dialog cu Ioan MĂRGĂRIT, editor coordonator HotNews.ro –

Dependenţa de trafic

Da, sînem dependenţi de trafic, aşa cum o publicaţie este dependentă de tiraj sau un post radio/TV, de audienţă. O precizare însă: nu audienţa/tirajul/traficul e totul. Contează şi cui te adresezi, ce fel de public reuşeşti să atragi. Există emisiuni, site-uri şi tabloide pentru marea masă, aşa cum sînt emisiuni, site-uri sau ziare destinate unei audienţe alese pe sprînceană. Am lucrat ceva ani la revista *Capital,* al cărei tiraj era (şi este) de cîteva ori mai mic decît al unui tabloid. Şi totuşi, încasările publicitare la *Capital* ori *Ziarul financiar* sînt, în continuare, peste cele ale oricărei foi bulevardiere, chiar dacă SNA susţine că acestea din urmă sînt citite de peste 1.000.000 de persoane zilnic! Important este să fii lider de piaţă pe un anumit segment de audienţă. Aşa susţin firmele de publicitate şi aşa am constatat şi noi, editorii. Calitatea publicului este hotărîtoare pentru publicitatea în mass-media: dacă vrei să vinzi detergenţi, pui clipul la *Surprize, surprize* sau *Iartă-mă,* dacă vrei să vinzi ultimul tip de server sau autoturism, îl plasezi într-o publicaţie financiară. Cu alt preţ, evident. Iar HotNews.ro, potrivit datelor de audienţă furnizate de către auditorii noştri (Arbomedia Net şi Insites.be), este lider pe Internet pentru publicul care are profilul socio-demografic asemănător cu cititorii revistei *Capital* şi ai *Ziarului financiar.* Ca idee, avem, în medie, 42-45.000 de cititori unici pe zi, dintre care 92% au studii superioare.

În privinţa acurateţei măsurătorilor audienţei pe Internet, în mod cert măsurătoarea e mai aproape de realitate decît „audienţele" stabilite prin sondaje. Sînt la fel de corecte precum indicatorul „număr de exempare vîndute", anunţat periodic de BRAT pentru presa tipărită.

Cîţi cititori fideli are HotNews.ro?

Cum definim cititorul fidel? Sînt oameni care revin de 5-6 ori pe zi, cîteva minute, pentru a nu scăpa noutăţile dintr-un anumit domeniu, cum sînt şi cititori care, din lipsă de timp, îşi rezervă sfîrşitul de săptămînă pentru a parcurge în linişte comentarii şi analize sau pentru a consulta baza de date din site. Eu cred că şi unii, şi alţii sînt fideli. Există mai multe moduri de a-i număra. Şi cele peste 12.000 de abonamente la *newsletter* sînt un reper. Dar, la fel de importante sînt statisticile oferite de Google Analytics, Trafic.ro şi de către propriul nostru soft. Peste 78% dintre cititori vin direct în site şi doar 16-17% prin motoarele de căutare, gen Google sau Yahoo. Restul ajunge în paginile noastre prin intermediul altor publicaţii online care ne citează. Cititorii pot consulta clasamentul celor mai citite materiale de pe HotNews.ro. Oricine poate vedea cît succes a avut unul sau altul dintre subiectele abordate de noi, oricine îşi poate compara preferinţele cu ale altora. Un reper ar fi şi emisiunea *Top7.ro* pe care o facem în coproducţie cu TVR2. Eu zic că e un experiment jurnalistic în premieră: subiectele sînt selectate, redactate, comentate şi completate împreună cu cititorii, pe Internet, apoi difuzate pe TVR2, în fiecare duminică, la ora 16,00. Parafrazîndu-i pe „caţavenci", am mizat pe faptul că cititorii noştri sînt mai inteligenţi decît comentatorii lor.

Şi, în fond, cine sînt cititorii HotNews.ro?

Sînt „tone" de biţi cu studii despre cine sînt, ce ziare citesc, la ce emisiuni se uită, ce site-uri frecventează consumatorii de informaţii online. Sînt date destul de precise, nu-i nevoie de multă imaginaţie aici. Dacă auditul nostru nu bate cîmpii, cititorii HotNews.ro sînt în marea lor majoritate tineri, dar nu foarte (peste 24 ani), locuiesc în oraşe mari, peste 30% în Capitală, au job-uri care-i ţin în *office* mai toată ziua, şcoliţi peste medie, cu timpul limitat, mulţi cu funcţii de conducere, reticienţi la idei gata mestecate, cîrcotaşi uneori. Au ceva bani, nu aruncă cu ei după cîini, dar îşi permit vacanţe în străinătate, autoturisme, ieşiri săptămînale în afara oraşului, unii urmăresc bursele internaţionale, mulţi, pe cele româneşti, nu pierd filmele, cărţile şi concertele care merită, puţini se duc pe stadioane, însă urmăresc competiţii sportive la TV (nu musai fotbal).

Interactivitate – un punct de atracţie în plus?

Interactivitatea e un cuvînt la modă, îl aud aşa des la TV că s-a tocit, e bont de-a binelea! Internetul, prin definiţie, e o reţea prin care circulă informaţie, în toate sensurile, nu poţi fi pasiv, o momîie cu mouse-ul în mînă! Publici o ştire, o fotografie sau un filmuleţ tare pe un site cît de cît frecventat şi vei vedea că apar imediat comentarii, completări, precizări pe respectivul site, alte site-uri reproduc sau citează informaţia respectivă, pe forumuri sau pe Yahoo Mesenger se comentează la greu, în mail-uri ajunge aceeaşi informaţie prin bunăvoinţa unui prieten, eventual îţi trînteşte şi un SMS sau MMS etc. Băieţii deştepţi din industria media spun că privitul la TV e un consum pasiv de informaţie, indiferent cîte SMS-uri te îmbie să trimiţi duducile agitate de pe ecran. Faceţi un sondaj printre prieteni şi veţi vedea cîţi dintre ei adorm în fotoliul din faţa televizorului şi cîţi, cu capul pe tastatura calculatorului!

Mai multă independenţă pe net?

Discuţia despre soarta jurnalistului în societate durează de cîteva secole. Eu cred că regulile de redactare şi difuzare a unui material de presă sînt aceleaşi, indiferent de suport: tipar, TV, radio, Internet. Ce, la apariţia televiziunii, jurnaliştii din presa scrisă, reconvertită la noul suport media, au ieşit pe sticlă în budigăi şi cu „fuck you" în gură? Avantajul unui ziar continuu, aşa cum e HotNews.ro, ar fi îmbinarea vitezei de reacţie a televiziunilor cu articolele mai aşezate, de substanţă, specifice presei scrise. Completăm, adăugăm sau corectăm din mers un subiect, de multe ori cu ajutorul cititorilor noştri. Internetul îţi oferă acest avantaj, al redactării sub ochii cititorului.

Cred că presa va converge în următorii ani, materialele jurnalistice se vor prelucra în cadrul aceluiaşi trust de presă, pentru a fi difuzate concomitent pe mai multe canale (radio, TV, tipăritură, Internet, telefon mobil, iPod sau pentru alte jucării care se vor inventa). Mai cred că breasla se va profesionaliza, tot mai mulţi ziarişti tineri ştiu deja şi să redacteze texte, să înregistreze şi să prelucreze materiale audio-video, să verifice surse pe Internet, în bazele de date din întreaga lume, să editeze fotografii şi să le transmită prin Internet redacţiilor. Vremea jurnaliştilor care aruncă, din uşă, secretarului de redacţie, trei file scrise de mînă, apoi fuga la o bere, a cam trecut!

Independenţa editorială faţă de grupurile de interese ţine şi de costurile de producţie. Au fost editori care au pornit cu entuziasm o publicaţie şi au constatat că au cheltuieli greu de acoperit din publicitate. Au acceptat compromisuri pentru a-şi ţine creaţia în viaţă. Nu pot judeca pe nimeni. Pot doar să afirm că o publicaţie difuzată doar pe Internet, de bună calitate, este mult mai ieftină decît un ziar pe hîrtie. Să nu mai vorbim despre cheltuielile pentru un post radio sau TV. Dacă ai din publicitate 10.000 de euro, nu poţi susţine un ziar tipărit nici măcar o lună, dar pe Internet, da. La acelaşi număr de cititori. De aici, mai multe grade de libertate, mai puţine presiuni pentru o publicaţie virtuală.

Un tabloid deştept exclusiv online?

Sigur că m-am gîndit! Sînt pregătit cu materiale de senzaţie pentru vremea cînd frizeriile şi cîrciumile de cartier vor avea wireless şi laptop-uri pentru toţi clienţii.

a consemnat Adina POPESCU

„Sînt un actor cu şansă“

– interviu cu Marian RÎLEA –

Marian Rîlea nu e vedetă, nu e monstru sacru, e mai degrabă ceea ce George Banu numeşte un „actor unic“: interpret apt să încarneze proiectul artistic al unui regizor, „dublu exaltat“ al acestuia. Talentul său versatil, dar într-un mod greu definibil, îl predispune fidelităţilor succesive sau, de ce nu, concomitente, Rîlea devenind (şi continuînd să fie) perceput drept actorul predilect al unei generaţii de regizori. Că aşa stau lucrurile o dovedesc rolurile sale din stagiunile recente. El este Hermocrate din Triumful dragostei *de Marivaux, la Teatrul „Bulandra“, în direcţia de scenă a lui Alexandru Darie, dar şi Bérenger din* Rinocerii *lui Eugène Ionesco, redescoperiţi de Tompa Gábor la Teatrul Naţional „Radu Stanca“ din Sibiu, ori Al doilea din* Martorii sau mica noastră stabilitate *de Tadeusz Rózewicz, în montarea lui Mihai Măniuţiu de la Teatrul „Tony Bulandra“ din Tîrgovişte, de curînd prezentată în cadrul Festivalului Naţional de Teatru. Personaje care par să conveargă subtil spre, deocamdată, cea mai importantă provocare a carierei lui Marian Rîlea: rolul titular dintr-un* Rege Lear *îndelung plănuit şi finalizat, în luna octombrie, de Tompa Gábor, pe scena Naţionalului din Cluj.*

Mihai Măniuţiu vă consideră actorul său fetiş, dar ar mai fi cîţiva regizori care ar putea spune acelaşi lucru. Vă regăsiţi în această formulă?

Am făcut parte, aşa cum spune şi Mihai, pentru perioade de trei-cinci ani – pe care eu le consider doar etape în cariera unui actor – din distribuţiile celor mai importanţi regizori din ţară. Dar dacă s-a întîmplat să devin un soi de *porte-bonheur* – aşa cum îmi place mie să spun – al spectacolelor în care am jucat, e meritul acestor artişti, pentru că ei îmi provoacă bucuria jocului, prin propunerile pe care le fac, prin textele pe care le pun în valoare.

Cum se explică totuşi că nu aţi colaborat pînă acum cu regizori din noul val şi că apăreţi destul de rar în montări cu texte contemporane?

Eu am trăit aceste experienţe ale tinerilor, dar le-am trăit, într-adevăr, împreună cu Dragoş Galgoţiu, Alexandru Darie, Mihai Măniuţiu. Am jucat în tot felul de spaţii „neconvenţionale“, aşa cum se practică acum. Mi-aduc aminte că am fost primii care am dat reprezentaţii în Back Stage, şi nu orice – *Variaţiuni Dostoievski*. Totuşi, nu am primit nici o propunere din partea celor tineri, nici măcar la nivelul unei discuţii ori sugestii. Poate e vina mea că am fost ocupat, poate e vina lor că n-au avut curaj, poate mă cunosc mai mult dintr-o imagine creată la televizor şi n-au vrut să riste... Avem, deocamdată, căi diferite de a exprima fenomenul teatral, dar cred mult în ei şi joc în continuare – şi la Cluj, şi la Sibiu, şi la Tîrgovişte ori Bucureşti – cu actori tineri exemplari din punctul meu de vedere. Am tot timpul senzaţia că mă regăsesc în ei aşa cum eram eu la vîrsta lor. Vor să lucreze, sînt foarte talentaţi, iubitori, foarte bine-crescuţi, au bun-simţ pe scenă şi o inteligenţă artistică de invidiat.

După o stagiune densă, cu roluri pe mai multe scene din ţară, aţi lucrat, în această vară toridă, şi cu Andrei Şerban. Pentru prima dată.

Nu cred c-am refuzat vreodată un regizor şi, indiferent dacă era sau nu un proiect viabil, ştiam că trebuie să-mi facă plăcere şi să-l fac să devină viabil prin mine. Într-adevăr, după

Marian Rîlea alături de Anca Hanu

Triumful dragostei, după întîlniri extrem de interesante cu public specializat, la Festivalul Uniunii Teatrelor Europene de la Roma şi la Piccolo Teatro din Milano, după experienţa participării, în primăvară, la Festivalul ibero-american de teatru de la Bogota, uriaş ca program şi audienţă, proiectele au început să curgă... Andrei Şerban a fost o experienţă puternică, mai mult decît o etapă. În primul rînd, nu am crezut că voi fi unul dintre cei aleşi, nici că voi juca Sorin din *Pescăruşul* lui Cehov. Ştiam că avusese deja loc un *casting*. Întîmplător, mă aflam la Sibiu, iar el mi-a spus că vrea foarte mult să lucrăm împreună... Să te întîlneşti cu un atît de bun cunoscător de teatru, pentru că aici nu e vorba doar de o descifrare exemplară a textului lui Cehov, ci şi de o investiţie totală în fiecare personaj... cred că asta se întîmplă din ce în ce mai rar în teatrul pe care îl facem.

De-a lungul acelei luni petrecute la Sibiu, la o temperatură de treizeci şi cinci, patruzeci de grade, am avut senzaţia că, deşi ajunseserăm în vîrful piramidei, am fi putut cădea de acolo oricînd. Era o poveste de suflet, în care credeai sau nu, sperai sau nu, te îndoiai sau nu, în care regretai că participi sau, dimpotrivă, erai fericit. Pentru fiecare actor a fost o formă de reciclare, nu doar un atelier de actorie, ci şi un laborator de lucru al fiecăruia cu sine însuşi, şi asta clipă de clipă, în fiecare zi, în fiecare săptămînă. O mare întîlnire, din punctul meu de vedere.

Nu aţi refuzat roluri, dar, în mod curios, teatrografia dumneavoastră se ordonează în jurul cîtorva teme, personaje, autori. Cu ani în urmă, aţi jucat Nebunul din Woyzeck *de Büchner, în regia lui Tompa Gábor, apoi Bufonul din* Regele Lear *de Shakespeare, în spectacolul lui Dragoş Galgoţiu, pentru ca acum, la Cluj, să vă întîlniţi din nou cu Tompa şi cu un Lear care tentează nebunia pentru a ajunge la înţelepciunea bufonului.*

Sînt un actor cu şansă, care ţine însă şi de oamenii pe care i-am cunoscut, cu care am intrat în legătură directă pe scenă. Propunerile au venit odată cu texte foarte importante şi toate experienţele s-au consumat la o intensitate maximă. Fiecare colaborare cu aceşti regizori a însemnat o descoperire a viului, a meseriei... Dacă, lucrînd cu Dragoş Galgoţiu, am aflat ce înseamnă adevărul scenic, ce înseamnă textul, cuvîntul, cu Alexandru Darie am descoperit un alt fel de teatru, fabulos, un teatru al imaginii care trebuie să conţină viaţa, iar cu Mihai Măniuţiu am făcut tot ce nu ştiam să fac sau tot ce n-aveau alţii încredere că pot face, cum ar fi *Experimentul Iov*... Întîlnirea cu Tompa Gábor a avut loc la un alt nivel, pe un drum care leagă Nebunul din *Woyzeck* şi Bufonul interpretat, asumat, înţeles de mine în spectacolul lui Dragoş Galgoţiu. E interesant că, deşi nu-şi mărturisesc discursurile teatrale, toţi aceşti regizori sînt foarte buni prieteni, iar între ei există un gînd, un fel de dialog nevorbit, care pe mine m-a dus, iată, la *Regele Lear*.

După atîtea nume vehiculate (Rebengiuc, Dinică, Iordache), distribuirea dumneavoastră a stîrnit uimire. În ciuda scepticilor, Tompa Gábor a fost convins că aveaţi „şi datele fizice, şi datele umane ale acestui personaj“.

Da, sigur, a fost o alegere suprinzătoare, pentru că atunci cînd mi-a propus Lear, l-am întrebat: „Bine, dar ce joc?“, iar el mi-a spus: „Vei juca Lear“. „Bine, dar nu am vîrsta şi nici talentul...“ „Cu talentul, ai dreptate, dar vîrsta s-ar putea să fie, pentru că Paul Scofield l-a jucat la patruzeci de ani, în regia lui Peter Brook... Nu ne interesează să faci o compoziţie de vîrstă, ideal ar fi ca Lear să devină un personaj uman, aşa cum arăţi tu pe stradă, iar datele puterii şi ale prestanţei de la început să nu conteze. Le vom descoperi împreună...“ Asta a fost tot, un dialog de două minute şi jumătate. Atunci cînd e întrebat de un regizor: „Vrei să joci acest rol?“, orice actor ar trebui să răspundă: „Da, mulţumesc...“ Restul sînt alintări sau false probleme: „Dar crezi că eu pot, dar de ce te-ai gîndit la mine, dar ce-ai vrea tu...?“

Aveţi senzaţia că realitatea fizică, vîrsta pe care o impuneţi personajului modifică radical lectura piesei?

Am simţit asta, dar numai la început, în prima scenă, care este foarte dificilă, aşa cum sînt multe la Shakespeare. Poate acolo am avut o mică întrebare. Acţiunea, conflictul încep brusc şi de aceea trebuia găsit un adevăr credibil... M-am gîndit cum ar fi fost ca în Lear să joace domnul Rebengiuc sau domnul Dinică. Pentru că, întîmplător, îl interpretasem deja pe Bufon, îmi răsuna încă atît de bine în minte vocea domnului Rebengiuc, Lear în spectacolul lui Dragoş Galgoţiu.

Se pare că regizorul a speculat, distribuindu-vă, tocmai această înţelegere deja dobîndită a rolului pe care îl joacă Bufonul.

Sînt momente în care-mi spun în minte cîntecul şi textul acestui personaj. În spectacolul lui Dragoş, Bufonul dispărea murind, de fapt, şi toată tristeţea lui, pe care am încercat s-o comunic, a rămas atît de bine în mine, încît, poate, chiar neintenţionat, m-a influenţat şi aici. Dar am crezut că n-o să vadă nimeni...

Mai mult decît în alte montări ale piesei, există în spectacolul clujean o tensiune legată de percepţia diferită asupra timpului pe care o au Lear şi fiicele sale. Nu pentru că Lear ar fi prea bătrîn, ci pentru că „a îmbătrînit prea devreme“.

Sigur că nu e vorba despre o bătrîneţe biologică. Pînă în clipa apariţiei sale din final, cînd o aduce pe Cordelia, moartă, în braţe, Lear parcurge un traseu al redescoperirii vieţii, un drum iniţiatic, care, din punctul lui de vedere, nu ar trebui să se termine niciodată. El descoperă, în sfîrşit, lumea care îl înconjoară, pe care nu a văzut-o pînă atunci, iar finalul e o eliberare, chiar dacă prin sacrificiul major al Cordeliei. Şi atunci, firesc, intervine o problemă de timp, un conflict între durata şi răbdarea de care are el nevoie şi această grabă a celor două fete de a rezolva problemele diurne. Goneril şi Regan n-au intrat în parcursul lui Lear, de aceea nu-l vor înţelege niciodată. Pentru el, drumul nu ar trebui să se sfîrşească, şi totuşi totul dispare în neantul „expus“ de Tompa Gábor, imagine a hăului negru în care totul piere pentru ca altceva să se poată naşte.

Pînă la urmă, este Lear un personaj actual, seamănă el cu omul de pe stradă, aşa cum a intenţionat regizorul?

Da, cred că am şi trăit această experienţă. Lumea se schimbă atît de repede, iar atunci cînd ai senzaţia că eşti deasupra ei, că o poţi controla, momentul căderii este cumplit, de neconceput. Intervine chinul de-a exista, pe care îl experimentează şi Lear, de-a redeveni – în anumite limite, pentru că sînt nişte reguli – ce-ai fost. Niciodată însă cel care s-a aflat pe o culme nu-şi propune să ajungă doar pînă la jumătatea dealului. Dacă şi-ar propune asta ar fi mult mai simplu. Marele avantaj al lui Lear este că el descoperă lumea, cu oameni şi lucruri la care nu se gîndise niciodată. El este un mare cîştigător, pînă la urmă, pentru că descoperă omenescul, cu toată drama pe care o conţine.

a consemnat Andreea DUMITRU

Paul BREAZU

Omara

Într-o lume a abuzului de etichete, muzica fiecărei ţări trebuie să aibă o Edith Piaf. Cea a Cubei se numeşte Omara Portuondo. Ea cîntă din nou la Bucureşti, azi, 23 noiembrie, în aceeaşi Sală a Palatului pe care a umplut-o şi anul trecut, într-un concert organizat de Fundaţia Culturală Phoenix.

În 1999, *The Buena Vista Social Club,* cultissimul documentar al germanului Wim Wenders, adăuga o nouă dimensiune paradisului din trestie de zahăr ale cărui ţărmuri se zăresc de pe plajele din Miami – muzica. Filmul despre *sound*-ul insulei infatigabilului atlet al democraţiei populare Fidel, a romului, a rachetelor îndreptate către capra vecinului şi a havanelor rulate, zice-se, pe coapsele fetelor de 16 ani, era o mînă întinsă de Wenders prietenului şi colaboratorului dintotdeauna, Ry Cooder. Muzicianul american reuşise să-i adune cu ceva ani înainte, într-un context politic deloc potrivit frăţiilor muzicale cubanezo-americane, pe cei mai reprezentativi/populari artişti ai scenelor din Cuba. Printre ei, nume care astăzi îşi trăiesc, aici sau în lumea de dincolo, legenda: Ibrahim Ferrer, Elíades Ochoa, Compay Segundo, Rubén Gonzalés, Joseíto Fernández, Pio Leyva sau Manuel „Puntillita“ Licea. Rezultatul întîlnirii dintre Cooder şi muzicienii cubanezi s-a concretizat într-un album, ieşit pe rafturi în 1996, căruia filmul germanului îi va împrumuta numele (de altfel, Buena Vista Social Club a fost un club exclusivist din Cuba anilor '40), devenit instant best-seller şi, totodată, impuls al freneziei vesticilor pentru ceea ce se va numi de acum încolo *Cuban music*. Plus un concert de ţinut minte o viaţă întreagă, la Carnegie Hall, în iulie 1998.

Undeva pe CD, un bolero, *Veinte Años,* şi o voce de o tristeţe inconfundabilă – în duet cu magicianul Compay Segundo –, venită de pe prispa casei unei familii sărace din Havana anilor dinaintea venirii apocaliptice a lui Castro. Omara Portuondo – căci vocea ei se auzea pe *Veinte Años* – s-a născut în octombrie 1930. Şi-a început cariera artistică în trupa unui cabaret, Tropicana Club, printr-un accident demn de orice biografie exemplară – a trebuit să înlocuiască o balerină care s-a îmbolnăvit în preziua show-ului. În 1952, împreună cu sora ei, Haydee, şi cu alte două soliste, Elena Bourke şi Moraima Secade, formează grupul Cuarteto las D'Aida. Au succes, unul concretizat într-un turneu în Statele Unite, un concert alături de Nat King Cole, chiar la Tropicana, şi un *single* înregistrat pentru, pe atunci, influentul producător RCA Victor. În 1959 debutează solo – fără să părăsească însă Cuarteto las D'Aida – cu albumul *Magia Negra,* amestec de muzică tradiţională cubaneză şi jazz american. Apoi va continua încă opt ani cu grupul, pînă în 1967, cînd hotărăşte să cînte de una singură. În 1995, Ry Cooder o întîlneşte în Havana, înainte de startul sesiunilor de înregistrări pentru *Buena Vista Social Club,* iar succesul proiectului o poartă în turnee interminabile prin ţările lumii. Printre ele, a doua oară, şi România.

ROMÂNIA LA RAPORT
cu Andreea PORA
MIX FM
Un dialog în FM
în care
întrebările nu rămîn
fără răspuns
5
ORA 17:00
de Luni pînă Vineri
mesaje la: romanialaraport@infomix.ro

Marta PETREU

bon de lectură

Despre comunism, cu actele pe masă

● **Nicolae Mărgineanu, *Un psiholog în temniţele comuniste*, Editura Polirom, 2006.**

După ce am trăit comunismul, începem, iată, cu actele pe masă, să şi înţelegem ceea ce ni s-a întîmplat. Am în faţă o carte, frumoasă grafic, cumplită în conţinut: Nicolae Mărgineanu, *Un psiholog în temniţele comuniste*. Volumul a fost îngrijit de Cristina Anisescu, prefaţat de profesorul Adrian Nicolau şi cuprinde „Documente preluate din arhiva CNSAS". Documentele îl privesc, în primul rînd, pe psihologul Nicolae Mărgineanu, profesor al Universităţii din Cluj, în al doilea rînd, familia acestuia, adică frate, soţie, copii: cu alte cuvinte, tot „clanul" Mărginenilor, intrat în burta Securităţii.

Dacă citeşti documentele filă cu filă, descoperi, în primul rînd, limbajul de lemn al epocii şi-al instituţiei, pus inclusiv în gura anchetaţilor (Nicolae Balotă ne povestea, mai anii trecuţi, ce zadarnic se străduia, cînd i se dădeau la semnat procesele-verbale de anchetă, să elimine unele cuvinte care îi fuseseră atribuite). În al doilea rînd, lectura documentelor te ajută să întrezăreşti cîte ceva din mecanismul de funcţionare a comunismului.

Procesul Mărgineanu a fost unul confecţionat. Intrat în urmărire încă din 1942, reclamat în 1946 de un grup de profesori (adică, pe şleau, de colegi) în calitate de manist şi de „secretar general al Asociaţiei Româno-Americane", pentru „subminarea organizaţiei comuniste universitare", Mărgineanu pare a fi, la fel ca Eugen Ionescu în procesul lui militar din 1946, victima tentativelor puterii comuniste de a compromite şi de a distruge PNŢ-ul. Diagnosticul exact îl vor da însă, fără îndoială, istoricii. Arestat în 14 aprilie 1948, el a fost implicat într-un proces de „lot", format din 12 acuzaţi, cu o tentă antiamericană făţişă.

Acuzat de complot contra statului şi de spionaj în favoarea americanilor, de legături cu „criminalul Maniu", profesorul a fost judecat, împreună cu întregul „lot de trădători", în octombrie 1948, şi condamnat la 25 de ani de muncă silnică. Adică, din 14 aprilie 1948 şi pînă în 19 martie 1973.

A fost eliberat în 26 iunie 1964, după 16 ani de detenţie.

Iar după eliberare, supravegherea sa a continuat – astăzi, citind documentele, mi-a venit să rîd văzînd că unii din „supraveghetorii" lui îşi căutau pretext de vizite împrumutînd de la Mărgineanu tratate de psihologie pe care, ca să-şi poată face vizita următoare, trebuiau să le şi citească, şcolindu-se astfel la şcoala Mărgineanu de psihologie – profesorul, de altfel, nemaifiind vreodată reangajat în universitate.

Dosarul lui Mărgineanu are file şi pe perioada detenţiei: zilele de carceră pentru că s-a purtat „rău", lista bolilor cu care s-a căpătuit în 16 ani de închisoare ş.a.m.d. În paralel, avem istoria familiei: cererile pe care le-a făcut soţia lui să i se permită să îi trimită pachete, cererile fiicei sale, Daniela Mărgineanu (care, lucrînd ca muncitoare necalificată, şi-a făcut liceul la seral), de a i se aproba să facă facultatea, decizia Rectoratului universităţii clujene de a-l exmatricula pe Nicolae Mărgineanu-fiul pentru că „nu a declarat că tatăl său este condamnat politic pe termen lung", procesele-verbale de percheziţie, cu lista de cărţi confiscate etc.

Un capitol al cărţii este despre Petru Mărgineanu, fratele profesorului, închis şi omorît în detenţie: „decedat prin executare".

La sfîrşitul lecturii, m-am gîndit că socialismul a funcţionat ca o maşinărie continuă de „scenarii". De ficţiuni. În numele cărora a pus în funcţiune mari mecanisme pedepsitoare. Foarte diferite ca formă: de pildă, unul este scenariul de cenzurare a textelor (vezi Procesul „tovarăşului Camil"), altul este scenariul ideologic – iniţiat de Pătrăşcanu şi dezvoltat de Beniuc – căruia i-a căzut victimă Blaga; sau într-un fel arată scenariul indignării de sus în jos şi apoi de jos în sus, în numele căruia a fost condamnat Eugen Ionescu, cu totul altfel scenariul în care au intrat Noica, Pandrea, Golopenţia, Balotă etc. Dar, în numele unor scenarii, au existat victime reale, oameni în carne şi oase, cărora le-au fost furaţi ani de viaţă sau, nu arareori, viaţa însăşi. Unii, precum Petru Mărgineanu, au fost omorîţi în închisoare. Alţii, precum Nicolae Mărgineanu, au supravieţuit detenţiei.

În fiecare dintre aceste cazuri (pe care le-am numit la întîmplare), slăbiciunea morală a unei persoane din anturajul victimei a jucat un rol. Inclusiv în cazul lui Mărgineanu, în care avalanşa s-a declanşat după „sesizarea" colegilor. A intrat apoi pe rol scenariul trădării de ţară – şi a trebuit să treacă o jumătate de secol pînă cînd familia, prin proces la Curtea Supremă de Justiţie, să facă recurs în anulare şi să obţină casarea sentinţei nr. 1894, din 2 nov. 1948, a Tribunalului Militar Bucureşti. Altfel spus, Nicolae Mărgineanu şi întreg „lotul marilor finanţişti" au fost achitaţi pentru toate infracţiunile care le-au fost în mod nedrept atribuite. Cu alte cuvinte, familia a obţinut dovada că Mărgineanu a fost condamnat ca nevinovat.

Sistemul socialist s-a folosit, a încurajat şi a *cultivat*, ridicînd la rang de virtute partinică, slăbiciunile morale ale oamenilor, răutatea, de pildă, sau invidia. Cum nu este de imaginat o societate în care oamenii ar fi perfecţi şi nu ar avea cusururi morale, felul în care s-a folosit comunismul real românesc de viciile umane, în scopul de a-şi asigura puterea absolută asupra întregii populaţii, mi se pare un act în sine criminal. Mă întreb cu toată seriozitatea ce consecinţe are şi va avea acest fapt – de o criminalitate evidentă, deşi neluată în nici un fel în calcul – asupra societăţii româneşti, pe termen lung.

Cătălin AVRAMESCU

Dragostea la români

Ştiu că pare ciudat, dar chestiunea principală pe care doream să o mi-o lămuresc citind cartea despre dragoste a Constanţei Vintilă-Ghiţulescu, *Focul Amorului,* recent apărută la Editura Humanitas, era mai curînd una tehnică. Mai precis, mă întrebam cînd a devenit căsătoria, în ţările româneşti, o specie de contract.

Dincolo de a fi doar un amănunt care ţine de istoria dreptului, această problemă are o relevanţă capitală. Iată de ce. În linii mari, exista o distincţie între puterea politică şi un alt gen de putere, „naturală", pe care o recunoştea o bună parte a filozofiei politice clasice. Ea provenea din constatarea unui fapt elementar: oamenii trăiau, simultan, în diferite genuri de comunităţi. Pe de-o parte, ei erau cetăţeni ai unei cetăţi *(polis)*. Pe de alta, ei erau membrii unei familii, ai unei „gospodării" *(oikos)*. Las acum la o parte unele aspecte, precum faptul că în perioada medievală şi în aceea timpuriu-modernă devine importantă şi ideea de „corporaţie".

Acelor două tipuri de comunităţi le corespundeau două tipuri distincte de autoritate. Prima era una *politică*, proprie *suveranului* care îşi impune legea asupra comunităţii de *supuşi/cetăţeni*. A doua am convenit să o numim „naturală", şi este proprie capului de familie (sau capului gospodăriei, ceea ce este cam acelaşi lucru). În această sferă, este *tatăl* acela care îşi impune autoritatea sa asupra soţiei, copiilor şi celorlalţi membri ai familiei (între care trebuie să îi includem şi pe servitori sau sclavi). Această formă de autoritate a avut diverse nume în istorie, unul din ele fiind acela de autoritate „despotică", *despotul* fiind, la origine, capul unei familii şi, pe cale de consecinţă, stăpînul sclavilor acestei familii.

Există, desigur, autori care nu văd o distincţie fundamentală aici. E vorba de curentul numit „patriarhalist", care a înflorit în secolele XVI şi XVII şi care stabileşte, cu argumente inspirate de Biblie şi de dreptul roman, că suveranul este un gen de tată al supuşilor săi. Aceasta este însă o şcoală de gîndire minoritară. Majoritatea teoreticienilor, începînd cu Aristotel, văd o diferenţă de natură între puterea suverană şi aceea a capului de familie.

În inima acestei diferenţe este chestiunea originii şi naturii puterii exercitate asupra celuilalt. În privinţa puterii politice, devine din ce în ce mai evident, pînă la finele secolului al XVIII-lea, că ea se exercită pe baza unui fel de *consimţămînt*. Rezultă de aici că între suveran şi supuşi există un *contract*. În ce priveşte familia, ideea dominantă este, de regulă, aceea că autoritatea tatălui / soţului izvorăşte din superioritatea naturală a bărbatului asupra femeii. Este clar că aceste două concepţii produc consecinţe importante în materie de legislaţie.

Or, începînd cu secolul al XVI-lea, o nouă idee începe să îşi facă loc în Occident, anume că familia ar putea fi, la rîndul său, rezultatul unui contract. Nu unul public, desigur, cum este cazul contractului social, ci unul privat, între un bărbat şi o femeie. Aceasta este, din punct de vedere legal, căsătoria modernă – un pact între două persoane libere şi, în principiu, egale. M-am întrebat, aşadar, dacă specia de căsătorie prezentă în ţările româneşti ne permite să marcăm trecerea acestora în modernitate. Altfel spus, am citit cartea Constanţei Vintilă-Ghiţulescu pentru a înţelege cînd am devenit moderni în simţirile noastre instituţionalizate.

O carte – trebuie spus – scrisă cu curaj. Starea arhivelor româneşti este deplorabilă, ceea ce face ca metodele istoriei sociale occidentale, exersate pe arhive detaliate şi întinse pe secole, să fie greu aplicabile. Cu toate acestea, Constanţa Vintilă-Ghiţulescu reuşeşte să extragă o sumă de poveşti frumoase despre dragostea de prin mahalalele româneşti de acum două veacuri: „Urechi ce ascultă cu atenţie gemete, icnete, foieli şi scîrţîieli de paturi şi laviţe. Trupuri goale alergînd la lumina lunii sau în negura nopţii... cîini sărind pe la garduri, pivniţe încuiate şi hăitaşi furioşi".

Iar în toată această anarhie a pasiunilor, unde este căsătoria? Iată ce m-a frapat la istoria Constanţei Vintilă-Ghiţulescu: faptul că dragostea şi căsătoria sînt, de cele mai multe ori, la românii noştri, mutual incompatibile.

Dragostea, atîta cîtă este, apare ca un fel de insulă a ilicitului, o piesă a rusinii locale în care diferite personaje îşi joacă rolurile episodice. Iată-l pe preot. Cînd nu este gardianul unei moralităţi tradiţionale, preotul apare ca un fel de codoş, deloc dezinteresat. „Ibovnic al nevestelor frumoase şi al văduvelor tinere", el nu ezită să profite de un raport de forţe inegal între el şi „umila femeie păcătoasă". Rezultatul este un personaj predictibil, un profesionist al sexului utilitar: „La cîrciumă, băutor de vin şi de rachiu, preotul este un client obişnuit al tavernelor, cafenelelor, bordelurilor". La fel şi aristocraţii, şi ofiţerii străini, de pildă, din timpul ocupaţiei ruse din 1806-1812, cînd Bucureştii cunosc un avînt al vieţii mondene, cu balurile unde boieroaicele îşi etalează toaletele. La fel şi călugării sodomiţi, precum Teofil de la Căldăruşani, care e dovedit că „au făcut sodomie cu ţiganii, însă şi ţiganii au făcut sodomie cu el".

Nici bărbatul şi femeia, principalele personaje ale acestor mici drame de periferie, nu sînt inocenţi. Pînă la dragoste, mulţi eşuează în ritualurile comune ale erotismului rural: violul şi răpirea. Pe la 1821, spre exemplu – arată Constanţa Vintilă-Ghiţulescu – alături de turci, găsim „mercenari, panduri sau simpli slujbaşi implicaţi în crime, furturi, violuri". Altă marcă a vremurilor: cununia cu sila, despre care aflăm în cronici că „domnul Mavrogheni, după cum îi era firea de atunci", o administra cu osîrdie. Cel mai adesea însă, căsătoria este o chestiune decisă de părinţi, tatăl holteiului fiind agentul esenţial în ceea ce este, de fapt, un troc între cele două familii.

Sînt interesante consideraţiile pe care Constanţa Vintilă-Ghiţulescu le face despre femeile vremii. Pentru ea, femeia este factorul esenţial al modernizării moravurilor. Boieroaica, despre care unii călători afirmă, de fapt, că e „grecoaică", se avîntă în dans mai repede şi e mai degrabă receptivă la noile mode. Eu nu sînt sigur însă că această „frondă casnică", despre care vorbeşte autoarea, e trăsătura centrală. Dimpotrivă, din documente se desprinde un portret mult mai conformist al femeii valahe. Iar asta o recunoaşte chiar Constanţa Vintilă-Ghiţulescu: „Femeia îşi oferă trupul în schimbul promisiunilor de căsătorie, cel mai adesea, sau în schimbul unor mici cadouri".

Şi totuşi, unde e dragostea? Ea e greu de găsit. „În mediul popular vocabularul iubirii e destul de sărac" – admite Constanţa Vintilă-Ghiţulescu. „Expresiile delicate, cuvintele senzuale sau vorbele dulci se întîlnesc foarte rar." Bărbatul şi femeia „au avut împreunare", „s-au înnădit", el a „îngrecat-o" sau a „îmborţoşat-o". Ei transformă, cel mai adesea, amorul într-o afacere, construită cu rîvnă contabilă şi cu participarea familiei.

Mă întrebam cînd anume românii au devenit moderni. Vă mărturisesc că nu ştiu. Pe la 1800, din cîte văd, ei trăiesc în continuare în familii organizate pe criterii patrimoniale. Aşa ne-a găsit epoca modernă, cu sentimentele practice ale unui Nicolae Văcărescu, personaj care îşi schimbă amanta, pe Dafinica, pentru că află că altul „i-a spart traista dinainte", sau ale Dragomirei din Prisăceni care, după ce e frecventată de doi fraţi, pe care ea îi reclamă pentru repetate pierderi ale virginităţii, obţine „o vacă cu viţel alături şi o mînzată". Tot e ceva, nu?

Simona SORA

puzzlecturi

Elogiul „spiritului pătimos“

● **Luminiţa Marcu, *Mansarda cu portocale. Puzzle spaniol*, Editura Polirom, 2006.**

Trebuie să recunosc că debutul Luminiţei Marcu m-a luat prin surprindere. Nu e vorba nici despre o culegere de cronici literare (deşi ar fi avut de unde alege), nici de publicarea tezei de licenţă sau de doctorat, rescrise pentru alt public, cum ne-am fi aşteptat şi cum „se face“ în presa culturală cu deschidere universitară. Nici vorbă. Luminiţa Marcu debutează cu povestea unei pasiuni fulgerătoare pentru o ţară (cu limba şi literatura ei), un *furor* neaşteptat ce conturează alt personaj decît cel pe care-l ştiam. E ca şi cum, scriind o proză cu pretext critic şi cu intensă implicare personală, Luminiţa Marcu ar fi ieşit brusc din cadrul constrîngător al exerciţiilor liber impuse ale cronicii literare. Aşa încît, în loc să debuteze cu un *remake* de cronici neconformiste, cu o monografie frumos încheiată la toţi nasturii sau cu un subiect canonic de tranziţie literară, Luminiţa Marcu îşi dedică prima carte îndrăgostirii de Spania. Mi se pare un curaj (critic) şi o asumare de sine (acum şi aici) care merită toată atenţia, cu atît mai mult cu cît gestul îi deschide brusc tinerei autoare o mulţime de posibilităţi. Ea scrie bine, clar şi cu maxime efecte de autenticitate nu doar genul acela de recenzie cu pretext critic imediat, ci şi un soi de criti-ficţiune cu personaje reale şi imaginare în care ţinta este *elaborarea* (în sens analitic) mobilurilor interioare şi a mecanismelor unei pasiuni. În acest sens *puzzle*-ul spaniol este o asociere liberă de „întîmplări“ terapeutice, remediul unei angoase rar numite, dar adesea strivitoare.

Mansarda cu portocale se structurează, astfel, pe cel puţin două planuri: unul aşa-zicînd diurn, raţional şi epic, în care personajul L. – jurnalistă, apoi asistentă la Litere – ajunge cu totul întîmplător la Madrid, unde descoperă o lume solară, firească, aşezată, dar dinamică, pe care încearcă să o refacă la întoarcerea într-un Bucureşti ceţos, isteric şi străin; în celălalt plan, „nocturn“, iraţional, ale cărui efecte se văd intermitent, lucrurile se leagă în răspăr cu raţiunile diurne (subzistenţa, cariera şi treptele ei) ale jurnalistei revenite la o viaţă fără legătură cu pasiunea hispanică. În plan raţional (căci autoarea nu vrea deloc să pară genul care cade pradă îndrăgostirii pur şi simplu), întîlnirea cu atît de diferita lume spaniolă va fi urmată de gesturi hotărîte: cîştigarea unui concurs de microeseuri propus de Institutul Cervantes din Capitală, urmată de înscrierea la un curs de limbă spaniolă, un vag contact (cît să nu fie dezamăgită) cu lumea hispanistică de la Bucureşti. În celălalt plan (de adîncime), totul conspiră la retrăirea, împlinirea, prelungirea amorului spaniol. Tot ce face, citeşte, trăieşte autoarea jurnalului spaniol, în această perioadă, stă sub semnul obsesiei. Îl intervievează pe Fernando Savater şi îi admiră retorica leneşă, îl provoacă pe Bastenier, subdirectorul de la *El País* declanşînd un adevărat scandal diplomatic. Dar mai ales îl reciteşte cu extremă atenţie (critică) pe Kogălniceanu din *Notes sur l'Espagne* (1846), identificîndu-se cu el şi căzînd de acord asupra „spiritului pătimos al espaniolului“: „Mihail Kogălniceanu avea 28 de ani cînd a ajuns în Spania. (Dacă aş fi din specia acelor scriitori iubitori de coincidenţe suprarealiste, aş glosa în jurul faptului că şi eu, cînd scriu aceste lucruri despre Spania, am, la fel ca el, 28 de ani. Iar între mine şi textul lui Kogălniceanu sînt exact 160 de ani!). 28 de ani se trăiau în secolul al XIX-lea altfel. La această vîrstă, care mie mi se pare încă adolescentină, Kogălniceanu trecuse deja prin foarte multe“. În fond, ce povesteşte Luminiţa Marcu în *Mansarda cu portocale* e istoria unei transformări interioare, vizibilă în asumarea (cumva iraţională) a unei pasiuni, a unui drum de la capăt.

Căutînd Spania din cărţile românilor, autoarea *puzzle*-ului spaniol valorizează mai degrabă *furor*-ul, amorul, predarea necondiţionată, decît exactitatea, acribia, raţiunea. Iată de ce Spania lui Octavian Paler o plictiseşte, iar cea a lui Ralea sau Marino o scot de-a dreptul din sărite, prilej de revizuire *fair play*. În schimb, *Spania* lui Mihai Ţican Rumano din 1936, cu o prefaţă de însuşi Unamuno, este pe primul loc (înainte chiar de Călinescu!), iar autorul „e de departe campion. Cel mai îndrăgostit, cel mai spaniol, cel mai viteaz dintre toţi“.

Dar nu doar Spania, ci şi Hispanoamerica intră în pasiunea declarată a Luminiţei Marcu: Márquez din lecturi actuale (lista cu *pava* românească – obiecte şi fiinţe aducătoare de ghinion – e antologică) sau Llosa ascultat la Bucureşti, alături de un „Liiceanu mai potolit ca de obicei“, dar care îşi declară îndrăgostirile public: „Oricum, nu s-a putut abţine să nu-i facă, la sfîrşit, o declaraţie de amor lui Llosa, declaraţie la care peruvianul nostru nu a răspuns, bineînţeles. Ce poţi să răspunzi la aşa ceva? «Vreau să ştiţi, acum la sfîrşit, că toate întrebările pe care vi le-am pus au venit din cea mai adîncă afecţiune». Hodoronc-tronc. Orice dicţionar de psihiatrie spune clar: erotizarea tuturor relaţiilor sociale este cel mai clar semn de isterie“. Afecţiunea nu e chiar erotizare. Dar nu asta e semnificativ în replierea Luminiţei Marcu, cît distanţa bruscă (al cărei elogiu e făcut în cîteva rînduri) faţă de *furor*-ul (nevrotic au ba) al altcuiva. Şi asta într-o carte despre pasiune. Cred că am mai întîlnit aşa ceva, recent, în *Uşa interzisă*.

Cele mai elaborate microeseuri din carte sînt cele despre „Extraordinara prietenie dintre Dalí, Lorca şi Buñuel“ sau (mai ales) cel despre Velázquez. Acesta e filonul pe care pare să-l privilegieze Luminiţa Marcu, zona aceea de „critică-eseu şi literatură“ care poate deschide perspective nebănuite asupra unor cărţi şi vieţi. Dacă nu cumva ne va surprinde din nou, poate cu un roman trist de amor *(à la* Juan José Millás), a cărui schiţă, închisă stoic în sticlă şi aruncată în oceanul hispanic, poate fi deja descoperită de un cititor atent în filigranul *Mansardei cu portocale*.

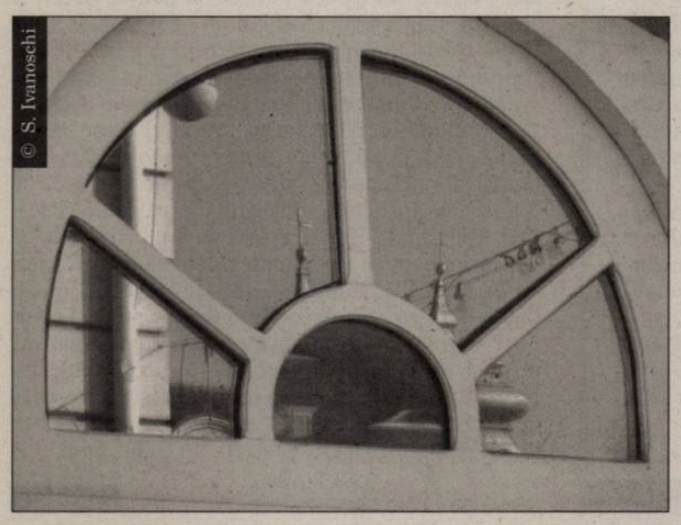

Dilema veche vă recomandă

● ...şi ce-ar fi dacă duminică, 26 noiembrie, pe la ora 16, v-ar lua, aşa, un val blînd de nonconformism domestic, aţi lăsa siesta, moţăiala sau chiar somnicul şi aţi deschide televizorul, pe Naţional TV, pentru a-l vedea pe Alain Delon în *Zorro?* (Radu Cosaşu)

● Îmi pare rău că nu pot să scriu o recomandare cumsecade în acest număr, dar nu am timp: tocmai citesc romanul *Derapaj* de Ion Manolescu, apărut acum cîteva zile la Editura Polirom (cu o prefaţă de Luminiţa Marcu). Am ajuns la pagina 200 din cele 650 şi sînt pur şi simplu cap-ti-vat, nu pot lăsa cartea din mînă. Se lansează la Tîrgul „Gaudeamus“. Mai vorbim după. (Mircea Vasilescu)

● Interviul pe care Silviu Lupescu, directorul Polirom-ului, îl acordă prozatoarei Dora Pavel în nr. 10 al *Apostrof*-ului. Decupez partea muzicală: „Sînt dependent de muzică pînă aproape de sevraj. Un profesor de-al meu, de la Politehnică, îmi spunea că nu voi renunţa să ascult Chopin, dar că, pe măsură ce vor trece anii, o să-mi placă tot mai mult Bach. Aşa a fost. Preferinţa mea se îndreaptă către pian. De la sonatele lui Haydn şi Beethoven, la Skriabin şi Prokofiev. Iubesc tot ce înseamnă muzică de cameră, de la Schubert şi impresionişti la marii compozitori ai secolului trecut – Bartók, Şostakovici şi nedreptăţitul Enescu. Simfoniile lui Mahler, operele lui Wagner...“ (Marius Chivu)

● Dacă aţi ratat *Sayat Nova* al lui Paradjanov (prezentat în cadrul „Zilelor filmului armean“) nu este un motiv să rataţi şi Omagiul adus lui Pier Paolo Pasolini în cadrul „Zilelor filmului italian“ (la „Elvira Popescu“), cu cîteva filme puţin sau deloc văzute la noi – de ex. *Medeea*, cu Maria Callas... Iar la Tîrgul „Gaudeamus“, nu rataţi (vineri, ora 18, la nivelul 7:70) masa rotundă cu titlul „Tînăr ilustrator caut editor“: se vor spune lucruri importante! (Alex. Leo Şerban)

Andrei GORZO

dilematograf

Apocalipsul, acum

● ***Copiii tatălui / The Children of Men* (Marea Britanie, 2006), de Alfonso Cuarón.**

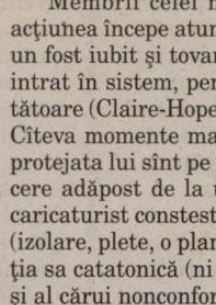

Priviţi ce dezastru. Cum s-a ajuns aici? Din cîte înţeleg, totul a început acum aproape un sfert de secol – în 2003 –, cînd SUA şi Marea Britanie (poate vă mai amintiţi) au invadat Irakul. La scurt timp după aceea (şi aparent fără nici o legătură), omenirea a devenit infertilă; ultimii copii s-au născut în 2008. În anii care au urmat, ţările lumii au căzut una după alta în anarhie. Ca şi-n al doilea război mondial, Marea Britanie e singura care mai rezistă, numai că duşmanii ei de-acum sînt imigranţii – oameni lipsiţi de apărare care au sperat să găsească un refugiu pe teritoriul ei –, iar metodele ei au ajuns să semene cu ale duşmanilor de-atunci (vînători de oameni, lagăre de concentrare). Această viziune asupra viitorului – cea mai ambiţioasă din ultima vreme – pare creată din frînturi de alarme televizate ale prezentului, din flashuri agitate şi amestecate la temperatura febrei într-o minte de stînga, nobilă, dar poate prea repezită, prea înclinată să ajungă la catastrofă în doi timpi şi trei mişcări. Asta e problema, din punctul meu de vedere: nu faptul că îndărătul coşmarului se ghiceşte o agendă de stînga, ci faptul că e un coşmar semipreparat – ideea fiind că prezentul oferă de-a gata majoritatea ingredientelor şi că nu trebuie să faci mult mai mult decît să le amesteci. Aşa o fi, dar oricît ai fi de dispus să crezi că, în scurt timp, lucrurile se vor degrada pe toate fronturile – Islamul, imigraţia, poluarea (cauza sugerată a infertilităţii) –, tot vrei să vezi un scenariu beton al degringoladei, iar filmul lui Alfonso Cuarón nu poate oferi acest scenariu gîndit în profunzime. Ce poate el oferi – cu brio – e o senzaţie de imediat, o experienţă fizică acaparantă (deşi nu atît de copleşitoare cum îşi dorea Cuarón) a dezordinii şi a terorii: explozii în centrul Londrei, profeţii apocaliptice în pieţe (au apărut secte noi: Renunţătorii, Căiţii), autobuzele cu imigranţi capturaţi trecînd ca nişte cuşti pe roţi, ororile lagărului (flashuri cu Abu Ghraib) întrezărite pe geamul autobuzului, geamurile trenurilor prevăzute cu grilaje împotriva atacurilor frecvente ale gherilelor imigraţioniste.

Membrii celei mai periculoase grupări îşi spun Peştii şi acţiunea începe atunci cînd şefa lor (Julianne Moore) apelează la un fost iubit şi tovarăş de luptă (Clive Owen), care între timp a intrat în sistem, pentru a-i procura o viză de ieşire tinerei purtătoare (Claire-Hope Ashitey) a unui secret extrem de important. Cîteva momente mai tîrziu, şefa Peştilor e moartă, iar eroul şi protejata lui sînt pe fugă, urmăriţi şi de poliţie, şi de Peşti. Eroul cere adăpost de la un vechi prieten (Michael Caine) – un fost caricaturist constestatar care duce o viaţă de „refuznic“ şaizecist (izolare, plete, o plantaţie personală de marijuana) alături de soţia sa catatonică (ni se sugerează că ar fi fost torturată de MI 5) şi al cărui nonconformism bine dispus e o anomalie încîntătoare în lumea aceea tristă. Plăcerea lui de a trăi se confundă cu plăcerea de a juca a heptagenarului Caine, ajuns în punctul acela (accesibil doar unui grup select de actori) în care nu mai pare să facă nimic şi totuşi e mare. (Cît de frumos era în *Americanul liniştit,* în secvenţa în care îşi mărturisea teama de a-şi pierde amanta mult mai tînără: nu încerca să dea cuvintelor nici o intonaţie specială, nu încerca nici un efect de mimică – ştia că, în 70 de ani, o faţă adună în mod firesc destulă pagubă şi dezolare cît să umple orice ecran din lume.) Apoi, mai e pe acolo şi Oana Pellea: iniţial, rolul ei – o refugiată care nu vorbeşte decît româna şi care-l călăuzeşte pe erou prin lagăr – nu pare să depăşească limitele figuraţiei, dar monologul ei incomprehensibil (nu şi aici), undeva între bombăneală băbească şi imprecaţie de vrăjitoare, adună patos şi tensiune, iar Cuarón îi oferă un moment bun, dătător de fiori, cînd vrea să-l pună în gardă pe Owen şi nu ştie să-i spună decît *„bad, bad“*. Cu trenciul lui uzat şi faţa lui ca un pat nefăcut, Owen e o bună efigie a disperării. Problema e că personajul lui e o efigie instant, or ideea era ca el să înceapă prin a fi un om al sistemului, ca Winston Smith din *1984;* filmul nu-şi face timp să intre în detaliile slujbei lui (la Ministerul Energiei), în rutina disperării lui. Tot aşa şi cu disperarea generală care „s-a instalat în momentul în care s-au stins şi ecourile ultimelor voci de pe terenurile de joacă“. Fără observaţia asta cam livrescă, aparţinînd unui personaj, nici n-am fi remarcat absenţa vocilor de copii; nu e genul de lucru pe care-l remarci într-un film de acţiune. O asemenea oroare – lumea întreagă redusă la condiţia unui bolnav căruia i s-a spus cu exactitate cît timp i-a mai rămas – cere un aer special – greu, stagnant – în care să crească (în care practic să auzi tic-tacul şi să vezi cum îmbătrînesc oamenii, ştiind că nu lasă decît pustiu în urma lor). Un film atît de dependent de senzaţii tari – în ultimă instanţă, de plăceri – cum e *Copiii tatălui* nu poate să cultive decrepitudinea impregnantă, indelibilă, a unui roman ca *1984* sau a unui film ca *Blade Runner*. Pe lîngă viziunile acelea, umanismul alarmist de-aici nu e decît o poză adolescentină.

trecerea prin reviste

O ştire nebăgată în seamă

Un foarte important tînăr regizor din aşa-zisul „nou val" îmi spunea acum cîtva timp că el preferă să vadă filmele acasă, în loc să meargă la cinema şi să audă cronţăindu-se popcorn... Obişnuit cu vizionările de presă, e drept că nu prea mă mai ciocnesc cu „moravurile de spectator" ale publicului de mall; ştiu, firește, că – pe lîngă popcornul importat din SUA, care cronţ-cronţ din toate părţile – mai există şi obiceiul (nu se ştie de unde importat) de a vorbi la telefon în timpul filmului. Singura explicaţie „logică" pe care o găsesc acestui obicei (care te face să *beep-beep* în toate direcţiile!) este că spectatorul de film, spre deosebire de cel de teatru, ştie că o conversaţie la telefon nu „deranjează" acţiunea de pe ecran, nu? („Ba nu!", vorba lui Borat.) Dar vizionarea la domiciliu, chiar şi de pe DVD-ul cel mai meseriaş, chiar şi pe plasma cea mai performantă, chiar şi cu căştile cele mai *„up-to-date"*, nu te poate face să simţi bucuria Cinematografului văzut pe un ecran mare! Oricît de mare plasma, oamenii aceia sînt mai mici decît cei de pe un ecran; şi oricît de „izolat" în vizionarea la domiciliu, nimic nu poate înlocui plăcerea de a fi într-o sală de cinefili, răsuflînd la unison în ritmul aceluiaşi film...

M-am gîndit recent la toate acestea, culmea, nu într-o sală de cinema, ci într-una de concert – la al doilea concert SoNoRo, la Sala Auditorium; un program de muzică de cameră, care a ridicat în picioare publicul nu foarte numeros (dar în care se afla şi Francis Ford Coppola!). Ascultînd piese de Prokofiev, Poulenc sau César Franck mi-am dat seama că ceea ce mi se oferea nu erau doar nişte interpretări virtuoze, ci şi un *răstimp privilegiat* în care să nu fac nimic altceva decît să le ascult! Într-o sală de concert (de cinema) eşti sustras timpului comun, oarecare şi indiferent, şi primit într-un timp excepţional, unic şi irepetabil: eşti prins într-o „enclavă" desfătătoare care presupune, pe lîngă multe alte lucruri plăcute, *suspendarea* ta din ciclul momentelor-în-serie...

Am făcut tot acest lung preambul pentru a „introduce" o ştire pe care am găsit-o în *Les inrockuptibles* (556/3 oct. a.c.). Titlul articolului este „Hollywood en jeu", iar şapoul spune aşa: „Jocul video este oare viitorul cinematografului? Este, în orice caz, singurul care rezistă dematerializării digitale şi pirateriei. O pleaşcă pentru Hollywood, care pariază din ce în ce mai mult pe asta". Este vorba despre un proiect care implică un regizor oscarizat ca Peter Jackson *(Stăpînul inelelor)* şi Mircosoft Game Studios, o ramură a imperiului Bill Gates destinată dezvoltării jocurilor video. Acordul între cele două părţi presupune crearea unui studiou, Wingnut Interactive, condus de Jackson; prima „dezvoltare" va fi aceea a unui joc foarte prizat, intitulat *Halo*. Acest joc a demarat ca un joc confidenţial, devenind repede un *blockbuster* şi un clasic al genului. Există deja două declinări, dar o a treia este prevăzută pînă la începutul anului viitor pentru consola XBox 360. „În mod intrinsec – explică Jackson –, jocurile video şi filmele fac acelaşi lucru bazic: spun poveşti. XBox 360 îţi permite să povesteşti în acelaşi mod ca şi filmele şi cărţile, *dar avînd un nivel superior de interactivitate."* (subl. m.)

Dacă mi se permite să contrazic un cîştigător al Premiului Oscar, aş spune că nu înseamnă *deloc* „acelaşi lucru bazic": odată introdusă interactivitatea în Cinema, ea va însemna – pur şi simplu – moartea Cinemaului aşa cum îl ştim! Deja, filmele cu actori creaţi pe computer (sinistrele *Final Fantasy)* ne-au obişnuit cu un viitor în care doar vocile nu vor suna „digital". Ceea ce ne coace Microsoft e şi mai îngrozitor: fiind „interactiv" – un hibrid între Cinema şi joc video –, e clar că un film nu va mai putea fi văzut la cinema, ci doar acasă... Dacă va mai exista Cinema în secolul următor, spectatorul lui va fi un cobai casnic, plin de „extensii" tehnologice, care va butona nişte comenzi prin care va şterge – sau adăuga – *ceva* pe un (mic) ecran... (Alex. Leo Şerban)

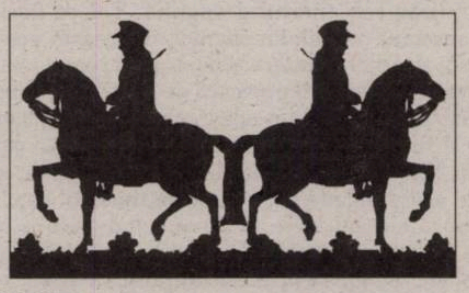

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

O revoltă a fondului meu nelatin

„Uită-te la tine!", îmi spun dimineaţa, cam în fiecare dimineaţă, uitîndu-mă la acela din oglinda băii,

„uită-te la tine!", aparţii cică celor care conduc lumea, au toţi banii, toată puterea, fac ce vor, nimeni nu li se poate opune,

„uită-te la tine!", nu ai cum s-o negi, s-o eviţi,

taximetristul meu nu se fereşte să-mi spună că nu-i plac evreii, dar ce-i place la mine e că-mi poate povesti oricîte bancuri cu ei şi eu nu mă supăr, rîdem împreună, iar el, la rîndul lui, îmi poate asculta voios eseurile despre Rotschild şi Troţki, îi ştie pe amîndoi, unul a dat capitalismul, celălalt, comunismul,

„uită-te la el!", poate ridica trei case cu mîinile lui,

„uită-te la tine!", azi nu poţi decît să citeşti *Herzog*-ul lui Bellow, uită-te cine conduce lumea, atît să zici: „am o familie la Tel Aviv..." şi e destul, dar nu mai am, mama e în cimitrul de la Hulon, nu are importanţă, „ceva tot ţi-a lăsat, nu...?"

da, m-am dus odată cu ea la biroul de înregistrare unde anual trebuia să se prezinte pentru a se constata că e vie, că trăieşte, ca să primească din Germania pensia pentru tata îmbolnăvit de inimă din cauza muncii la zăpadă „sub Antonescu", în fiecare an trebuia să meargă acolo, un turn de nu ştiu cîte etaje unde erau birourile cu sute de pensionari aşteptînd verificarea existenţei lor, cu numere de ordine în mînă, ore întregi într-o sală cu aer condiţionat şi ferestre imense spre mare,

mie mi s-a făcut rău, mama s-a speriat, m-a luat în braţe: „hai, că mai avem puţin... sîntem 238 şi s-a ajuns la 236..." şi a scos sticluţa ei de odicolon, mi-a dat pe frunte: „...nu poţi să-i spui lu' mămica...?", îmi şoptea, nu puteam,

doar sora ei, care venise cu noi („fiindcă n-o pot lăsa cu tine!", îmi comunicase din timp, sever), mă trase spre ea şi îmi ceru să termin cu prostiile, ea ştia cè am „şi e cazul să-ţi fie ruşine... uită-te la tine cum te dai în spectacol, la vîrsta ta...",

abia seara tîrziu, acasă, am auzit-o pe maică-mea întrebînd-o „dacă nu e cazul să-i spun că-i voi lăsa ceva... altfel de ce i s-a făcut rău?" şi sora ei ţipă: „Mela, ai înnebunit?" şi apoi *sottovoce:* „Nu-l cunoşti! N-are nici o noţiune a banului!"

(Eu mă uitam, în hol, la un interviu, în franceză, cu un scriitor portughez, José Saramago)

„Şi-atunci de ce i s-a făcut rău?", o întrebă mama, din nou, ca orice femeie simplă bulversată de o dezordine a lumii. „N-ai să înţelegi! Îl cunosc mai bine ca tine, mie mi l-ai lăsat!",

dar nu le-am dat atenţie fiindcă Saramago – din care nu citisem nimic pînă atunci – explica foarte clar de ce este el de stînga: fiindcă acolo sus fiecare vrea să se aşeze la dreapta Domnului, nimeni la stînga Lui, ceea ce creează un mare dezechilibru în paradis, la care nu poate rămîne indiferent,

idee pe care m-am grăbit să i-o comunic mătuşii mele, ea fiind primul om care-mi pusese în mînă *J'accuse!* şi mă dusese la un film sovietic după *Copiii căpitanului Grant,* cînd nimeni din familie nu mergea la filme sovietice,

„uite ce-a spus Saramago...", am început fraza, dar ea mă privi din cap pînă în picioare şi mă trăsni cu un „eşti insuportabil!", mama reacţionînd imediat: „Te rog să nu vorbeşti aşa cu băiatul meu!", „pot vorbi cum vreau cu el, mie mi l-ai lăsat pe cap, eu ţi l-am crescut...",

eu dînd s-o îmbrăţişez, ea ferindu-se, „lasă-mă, lasă-mă!", „eşti ca în *Tosca* şi *Traviata...",* i-am spus, conform jocului nostru din bucătăria de la Bucureşti, ea fiind şi cea care m-a dus prima oară la operă,

ea nu intră în joc – ar fi trebuit, ca în Popa Nan, să adauge: „şi *Trubadurul!"* – fusese o ludică, nu mai era, căci începu să plîngă îngăimînd: „eşti insuportabil!", nu mă speriai, o ştiam şi eu, am început să-i fredonez şlagărul ei preferat înainte de plecare: „Nu-ţi şade bine cînd plîngi..." şi ea, brusc, se însenină, am continuat cu: „îţi şade bine cînd rîzi!", la care, cu o veselie fulgerătoare, tot din Popa Nan-ul nostru recuperată, cu o tăietură de montaj din toate filmele bune, mă încremeni: „ştii ce...?"

Sigur că ştiam, în kakolalia cu care instaura pacea între noi urma blînda înjurătură de mamă; o rosti, într-un rubato care o făcu pe maică-mea, chopiniana, să ţipe: „Ani, te rog nu la mine în casă!" şi plecă să-mi facă patul. Ani îmi şopti sarcastic: „Kikzăun... face pe mironosiţa". Am întrebat-o ce înseamnă „kikzăun". „Uită-te la ea..."

Dimineaţa, în baie, uitîndu-mă la cel din oglindă, fondul meu nelatin are o revoltă şi mă pomenesc murmurînd nu o dată, ignorant în idiş, poate şi incorect gramatical, dar corect în sfînta ironie, acest bîzîitor şi vesel: „kikzăun..."

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Sclavii de la benzinăria Dorobanţi

Sînt simpatici. Sînt zîmbăreţi. Sînt de o calitate neînchipuită. Oameni de valoare. Chip cioplit din cartea de valori a neamului românesc. Viaţă şi moarte dau maşinilor ce trec prin staţia lor de benzină. Plăcerea la ei este datorie. Datoria lor este plăcerea. Calitatea este înainte de toate. De familie, de prostie, de idioţenie, de mîncărime, de sculare, de culcare, de viaţă sexuală, de creşterea copilului, de ajutorarea unui om care are o maşină mai modestă, pînă în 15.000 de euro. Fiindcă la ei calitatea nu mai este înaintea unui 4 ori 4. Nu, acolo, benzinarii de la benzinăria PetromV de la Dorobanţi sînt nişte slugi, servili, servitori, oameni de serviciu, (astăzi rar) serv, (rar) slujitor, (înv.) poslușnic, slujnici, femei de serviciu, (livr.) servantă, (reg.) jupînei, (fam.) mariţe, rîndaşi, argaţi, (înv. şi reg.) curteni de 4 ori 4, (prin Transilv.) birişi, (înv.) celednici. Nişte papagali, pe scurt. Am stat ca boul să mi se umple rezervorul săptămîna trecută. Şi se umplea, şi se umplea, cu mîna mea pe pompă. Şi eram singur şi mă ducea un gînd spre „locuinţele lacustre". Şi cînd bagă o femeie un 4 ori 4 în benzinărie, apar imediat benzinarii. Apar şi nu se mai termină cu nesfîrşitele slugărnicii. I-a băgat femeii în rezervor. I-a dat femeii bonuleţul. I-a dus femeii apa la maşină. I-a spălat cele patruşdemii de parbrize. Băi, băieţi, unde erau slugile astea pînă acum? Nu ştiu, dar cert este că au făcut-o pe femeie să se simtă bine. Diferenţa dintre mine şi ea? Diferenţa este de 3000 de euro, fiindcă tîmpiţii nu ştiu că la 4 ori 4 al ei fusese ofertă şi scăzuseră preţurile şi îl luase la 16-17.000, iar maşina mea era de 14-15.000 fără oferte speciale. Bă, ăsta e neamul cel tîmpit al ţării ăsteia, care nu tratează pe nimeni egal, că de ce să fiu serviabil cu oricine, sînt slugă cu cine-mi place mie.

Lanţul uman tîrîş-grăpiş al Poliţiei Capitalei

I-am văzut pe băieţii de la Poliţie că au făcut şi ei ceva concret. Lanţul uman ca să atragă atenţia în privinţa accidentelor de circulaţie. Bună activitate, fiindcă de făcut, ăştia nu fac nimic decît la ordine şi pe interese. Dar să fim cinstiţi... acţiunea de acest fel, de o inteligenţă şi naivitate izbitoare, trebuia făcută acum zece ani. Astăzi, un lanţ uman ca să previi viteza şi să spui stop accidentelor e ca şi podul de flori peste Prut. Nu mai zice nimănui nimic. Poliţiştilor le vine mintea mai greu şi, dacă săpăm, descoperim şi prin ce filieră le-a venit lor ideea şi pe banii cui s-a făcut lanţul uman. E bine că s-a făcut, dar dacă întîmpinăm secolul XXI cu chestii de atragere a atenţiei, ce se foloseau cu trei secole în urmă, sînt convins că nu se justifică decît nişte fonduri. Morţii tot prin tufişuri vor ajunge, dacă se face un calcul că un şmecher de Bucureşti cu o maşină de caiputerenoişimulţi bagă 256 pe oră prin Pucheni şi se înfige în burta unui moş tîmpit ce circulă regulamentar şi apoi acelaşi şmecher trece pe la parcul Herăstrău şi vede nişte papagali întinşi pe jos care spun „Stop Accidentelor!" şi-şi stinge ţigara pe ei şi le aruncă în viteză şi sticla de Cola light.

libertatea de impresie

Restul împărţirii

De cînd au început să se înfiinţeze firme particulare în România, n-am auzit de asociaţi care să nu se despartă în cele din urmă. Cearta şi ruptura au fost o caracteristică. Fiecare şi-a urmat propria cale, atunci cînd a crezut că se poate descurca singur. Unii au reuşit, alţii au eşuat. Nenumăraţi patroni au fost, la rîndu-le, trădaţi de oamenii cei mai de încredere, în momente-cheie, aceştia furîndu-le şi o parte din clientelă. Se poate spune că aşa sînt afacerile. E o lume liberă, în care nu contează decît cîştigul. Nu de puţine ori însă, despărţirile au dus la compromiterea afacerilor. Războiul intern a contat mai mult şi a consumat mai multă energie decît interesul de a păstra o afacere rentabilă. Pe de altă parte, în interiorul firmelor, şefii sînt adesea „săpaţi" de angajaţi, iar aceştia din urmă sînt adesea ţinuţi la distanţă de şefii care se tem de ei că le-ar putea lua locul. Acesta e sistemul american al ierarhiilor, în care pentru a promova trebuie să-i iei locul şefului într-un moment prielnic, atunci cînd acesta se dovedeşte depăşit sau incompetent. În schimb, în sistemul tradiţional japonez, locul de deasupra se cîştigă doar atunci cînd şi şeful promovează. Dacă în primul caz, angajatul e tentat să-şi submineze superiorul ierarhic, în cel de-al doilea, subalternul e interesat să-l ajute pe şef să aibă rezultate bune pentru ca ambii să promoveze. Noi am preluat – se pare – cu mult talent, prima variantă. Trecînd de la afaceri la politică, observăm cam acelaşi lucru. N-a existat partid după Revoluţie care să nu se confrunte cu dispute interne şi cu rupturi. Ca şi-n afaceri, ele nu s-au produs neapărat cu gîndul la electorat, ori la cîştigul politic pe termen lung. Orgoliile şi conflictele interne au măcinat imaginea şi puterea politică a partidelor (e poate una din explicaţiile că, între instituţii, acestea sînt pe ultimul loc în sondaje la capitolul credibilitate). Construcţiile politice au fost mai rare şi greu muncite faţă de destrămările care parcă de fiecare dată au fost pline de euforia distrugerii, a criticii şi a înjurăturilor la adresa foştilor parteneri. (După cinci ani de stat în România, şeful delegaţiei Comisiei Europene la Bucureşti – Jonathan Scheele – observa într-un interviu că românii au poate prea mult spirit critic.) Spiritul critic e însă folosit adesea cu un interes. Aproape fiecare om politic, cu o oarecare „platformă", s-a crezut la un moment dat destul de puternic încît şi-şi înfiinţeze propria aripioară, propriul partiduleţ încercînd să smulgă cît mai mult din structura iniţială, pe care a denigrat-o cu mult aplomb. Rupturile s-au produs totdeauna numai după ce facţiunea nemulţumiţilor a încercat întîi să submineze din interior conducerea. E deja aproape un scenariu standard. Momentul loviturii e totdeauna ales cu grijă şi ratarea lui sau ezitarea a ajuns să fie considerată o mare greşeală.

De bună seamă că, uneori, în afaceri sau în partide sînt situaţii în care varianta separării e cît se poate legitimă. La noi însă, parcă lucrul ăsta se petrece cam des. Motiv pentru ca totul să fie cît se poate de fluid şi instabil. Critica şi demolarea sînt primele instrumente la care apelăm. Iar loialitatea, ca valoare, pare pe deplin uitată. Dacă nu cumva e considerată o dovadă de prostie, ori de slugărnicie. Beneficiile disciplinei, ale răbdării, ale necîrtelii, ale înhămării asumate la un proiect, condus de alţii sau în parteneriat cu alţii, ne sînt de-a dreptul necunoscute.

Andrei MANOLESCU

DILEMATECA

SCRIERI ● AUTORI ● LECTURI

Din 24 noiembrie, găsiţi la chioşcurile de presă numărul 7.
Doar 5,5 lei.

Din cuprins:

● DOSAR: *O călătorie în lumea benzii desenate*
● ANCHETĂ: *Ce necazuri, nemulţumiri sau regrete v-a adus literatura?*
● INTERVIU cu Şerban Foarţă:
„Sînt un cal de curse cu obstacole, cînd nu sînt, eventual, un cal de circ"
● CĂLĂTORII: *Povestea cimitirelor mele,* de Ruxandra Cesereanu
● FRAGMENTE: *„Sînt o babă comunistă", de Dan Lungu*
SUB LUPĂ: *Piaţa de carte din Germania*
● *RECOMANDĂRI* ● *RECENZII* ● *NOUTĂŢI EDITORIALE*

Dilemateca
Îţi dă de citit

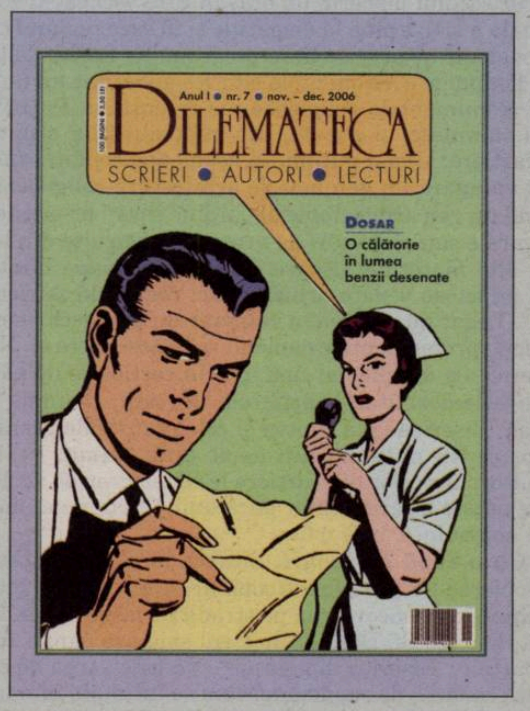

Concertul de la ora 19.00

în cadrul Festivalului Tinerii şi muzica (ediţia I, 23-30 noiembrie 2006), organizat de Primăria Sectorului 3 în colaborare cu Teatrul ACT, prezintă:

Vineri, 24 noiembrie 2006: Clasicismul Vienez: ***J. Haydn*** *– Sonata pentru pian în Mi bemol major Hob.16/52 p.I;* ***W.A. Mozart*** *– Sonata pentru pian şi vioară în Fa major KV 377;* ***J. Haydn*** *– Sonata pentru pian în Mi bemol major Hob. 16/49;* ***W.A. Mozart*** *– Sonata pentru pian în La major KV 331;* ***L.v. Beethoven*** *– Sonata pentru pian in do minor, „Patetica"*

Sâmbătă, 25 noiembrie 2006: La graniţa dintre clasici şi romantici: ***L.v. Beethoven*** *– Sonata pentru pian op.110 în La bemol major;* ***F. Schubert*** *– Sonata pentru pian în la minor;* ***L.v. Beethoven*** *– 32 de variaţiuni pentru pian în do minor;* ***F. Schubert*** *– Sonata pentru pian în La major DV 664*

Duminică, 26 noiembrie 2006: Pianişti romantici: ***Frederic Chopin*** *– Balada nr. 1 în sol minor;* ***Robert Schumann*** *– „Scene de copii";* ***Frederic Chopin*** *– „Fantaisie – Impromptu";* ***Franz Liszt*** *– Parafrază după „Rigoletto"; Franz Liszt – Sonata „După o lectură din Dante"*

Luni, 27 noiembrie 2006: Pianişti romantici II: ***Frederic Chopin*** *– Nocturna în Si major op.32 nr.1;* ***Frederic Chopin*** *– Sonata pentru pian nr.1 op. 4 în do minor p. II şi III;* ***Franz Liszt*** *– Studiu transcendental „Eroica";* ***Franz Liszt*** *– Rapsodia ungară nr. 6;* ***Johannes Brahms*** *– Intermezzi op. 117;* ***S. Rahmaninov*** *– Variaţii pe o temă de Corelli op. 42*

Marţi, 28 noiembrie 2006: Mari compozitori ai secolului XX: ***Claude Debussy*** *– „Grădini sub ploaie";* ***Claude Debussy*** *– „Catedrala scufundată"; „Menestreli";* ***Maurice Ravel*** *– „Valsuri nobile şi sentimentale" Nr.1, 2, 3, 4;* ***Maurice Ravel*** *– „Ondine"; D. Sostakovici – Preludiu si fuga nr. 2 in la minor;* ***D. Sostakovici*** *– Preludiu si fuga nr. 2 in la minor; George Enescu – Suită pentru pian op. 10 în Re major; Bela Bartok – Două dansuri româneşti*

Miercuri, 29 noiembrie 2006: Seară de muzică de cameră: ***W.A. Mozart*** *– Sonata pentru pian şi vioară în Sol major KV 379;* ***B. Bartok*** *– Rapsodia nr. 1 pentru vioară şi pian;* ***C. Franck*** *– Sonata pentru vioară şi pian*

Joi, 30 noiembrie 2006: Seară de Jazz: *Cu: Maria-Ioana Mîntulescu şi Invitaţii săi*

Pentru informaţii şi rezervări de bilete vă rugăm să sunaţi la 3103 103 (0723 103 103) sau scrieţi la bilete@teatrulact.ro.

www.teatrulact.ro Calea Victoriei, Nr. 126

TEATRUL ACT
ABB
DILEMAVECHE
Gândul
24-FUN
PORT.ro
www.onlinegallery.ro

Iaromira POPOVICI

bazar

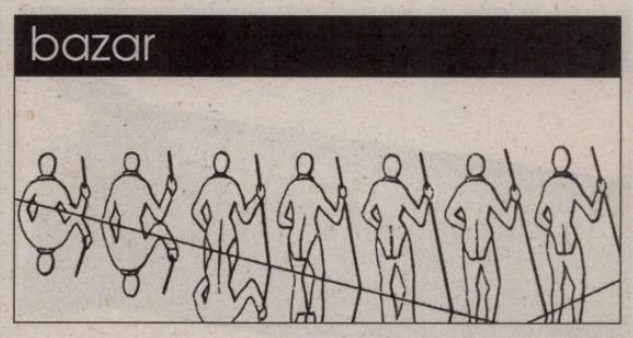

Paranormale şi supranaturale

Tot în tren, domnul din Sinaia, fostul inginer de la MEFIN, ne-a explicat că a putut supravieţui tuturor tragediilor expuse în numărul trecut numai cu ajutorul cărţilor despre ştiinţele paranormale. Dumnealui ne-a asigurat că nu citeşte din cele empirice şi neserioase, ci din cele cu adevărat teoretice. Drept dovadă, ne-a oferit imediat un exemplu al comunicării adevărate, profunde dintre oameni: după cîte am înţeles eu, la nivelul meu superficial şi neiniţiat în domeniu, între noi şi posibilii noştri interlocutori se creează nişte frecvenţe, aşa, ca la radio; frecvenţa mea se poate potrivi cu a altcuiva, sau nu; în momentul în care eu nu-l recepţionez pe celălalt pe frevenţa mea, şi nici viceversa, înseamnă că sîntem incompatibili, şi... asta e. În traducere populistă, avem o simpatie sau o antipatie la prima vedere. Domnul din Sinaia ne-a confirmat, doamnei blonde şi mie, că toate aceste intuiţii în legătură cu alte persoane sînt motivate ştiinţific.

Subiectul energiilor, în orice societate, este un universal deschizător de porţi: participanţii la conversaţie, şcoliţi sau nu în privinţa subiectului, sînt dispuşi, oricînd, să treacă pragul realităţii strîmte şi închistate, spre o pararealitate cu potenţial şi lăsînd loc fanteziei şi speculaţiilor. Aşa s-a întîmplat şi în tren, doamna cu hamsiile dovedindu-se sensibilă la subiect: ne-a povestit cum, lucrînd în învăţămînt, simte energiile pozitive şi negative ale elevilor din jurul ei. De la probleme strict tehnice, despre cum poţi detecta, sistematic, intenţiile bune sau rele ale celor din jurul tău, s-a trecut, în cele din urmă, la subiecte mult mai *terre-à-terre,* precum salariile profesorilor. Cred că acesta a fost momentul în care conversaţia şi-a pierdut din inefabil şi savoare: cu toţii şi-au dat seama, în afară de domnul inginer însuşi, că momentul retragerii îşi face mai mult decît simţită prezenţa. E drept că pînă la Sinaia mai era, nici la Braşov nu ajunsesem... Un efect al deverului paranormal, oricît de firav, tot am înregistrat: o franţuzoaică iarăşi blondă, dar în stilul suplu şi *chic,* cu laptop pe deasupra, care s-a urcat în cele din urmă în compartiment şi părea că nu înţelege boabă din conversaţie, vorbind nonstop pe limba ei la vreo două mobile ultimul răgnet, ne-a zîmbit complice şi ne-a dat de înţeles că a intuit perfect natura situaţiei: şi anume că ne delectasem destul cu conversaţia prietenului cu nasul mare.

Dar domnul din Sinaia, pe care, de altfel, continui să-l simpatizez, nu e singurul dornic să iasă din cercul sufocant al banalului cotidian: coborînd – spiritual, evident – de astă dată, din tren – şi întorcîndu-ne, în timp, la Roşia Montană, nu-l putem uita pe domnul Cosma. Inginer minier, şi actualmente angajat al Roşia Montană Gold Corporation, domnul Cosma e cunoscut pentru poveştile lui cu pitici şi uriaşi. La o bere în pensiunea „Detunata" aflăm de la dumnealui că Roşia Montană nu e valoroasă doar din perspectivă istorică şi arheologică, ci şi dintr-una – să-i zicem – paraistorică: se pare că piticii din *Albă ca Zăpada* nu erau singurii care scormoneau în adîncurile pămîntului, după comori; undeva în zona Roşiei Montane s-au descoperit nişte galerii asemănătoare, adică mai mici decît normal. Una din ipoteze este că cei care lucrau acolo ar fi fost chiar... pitici. Evident, există şi varianta cu copiii care mai erau puşi să lucreze pe vremuri, *à la* Dickens, dar suspiciunea-speranţă de supranatural tot rămîne... Rotunjită şi de o alta, şi mai dovedită, dacă se poate spune aşa: existenţa unor galerii, de astă dată imense, cît de 5 ori înălţimea unui om... evident, în acest caz, populate de...uriaşi! Spun „mai dovedite" nu fără motiv, ci pentru că – adaugă dl Cosma – în cazul uriaşilor s-a găsit şi un os remarcabil: cît un buştean pe care cinci oameni încăpeau să stea şi să fumeze.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

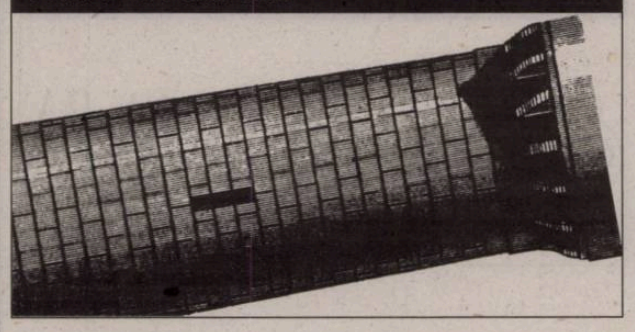

Jurnal

Spre deosebire de Cioran, nu-l detest pe apostolul Pavel. Admit, asemenea unora dintre adversarii săi, că poartă cumva responsabilitatea de a fi „reinventat" creştinismul, la a cărui geneză a lipsit şi pe care a început prin a-l persecuta. În comparaţie cu ceilalţi apostoli, care l-au însoţit pe Învăţător atîta vreme cît le-a fost accesibil, sfîntul Pavel pare un privilegiat, un parvenit mistic, un „ştab" care se mîntuieşte pe scurtătură. La o privire mai puţin polemică, sîntem obligaţi, de fapt, să salutăm opera paulină ca pe o primă asumare a creştinismului *pe cont propriu*. În vreme ce Evangheliile transpun o poveste – oricît ar fi ea de exemplară – Pavel *intră* în această poveste, o rescrie la persoana I; el nu mai vorbeşte doar ca martor al propovăduirii, ci şi ca subiect al descoperirii produse prin întîlnirea tainică dintre fiinţa sa de evreu ortodox şi Mesia crucificat. Saul din Tars nu-şi *aminteşte* de Hristos: îl ştie pe de rost, printr-un transfer de personalitate asumat ca atare („nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine").

De la Pavel înveţi, cel mai limpede, că nu poţi vorbi convingător despre cineva din afara ta – fie acest cineva obiect al raţiunii sau figură din memoria comunităţii. Poţi adera la creştinism pentru că „oferta" lui soteriologică te atrage (i)raţional. Îl poţi refuza, atunci cînd îl tratezi superficial, ca pe un produs oarecare al gîndirii simbolice. Dar nu merită să-l *înţelegi* altfel decît ca fapt de viaţă şi componentă a irepetabilei tale biografii.

De cînd mă ştiu pe dinăuntru, coexist scandalos de intim cu Revelaţia. Am studiat-o (după ineptele mele puteri) în textele sacre, în sursele patristice, în contestările pe care i le-a opus modernitatea, compararea sa cu alte religii ale Cărţii sau cu tradiţiile politeiste. Niciodată n-am ieşit în afara acestui orizont structurant, pentru că el nu este pentru mine o călăuză intelectuală sau o naraţiune mitologică. E motivul pentru care găsesc un sens în fiecare dintre clipele vieţii mele. Încăpăţînarea de a respira – sau curiozitatea mereu vie faţă de tot ce transcende contingentul – îmi sînt eficient inspirate de convingerea că Scenariul a fost deja scris. Ca fiinţă liberă, pot oricînd ieşi de la acest film. Numai că acţiunea lui m-a captivat îndeajuns pentru a fi, mereu, dornic să-i surprind sfîrşitul. Deşi stau în beznă, ecranul spre care privesc e străluminat de culori fascinante.

Cineva, cîndva şi undeva a transformat alteritatea radicală în identitate sacrificată *de dragul* comuniunii cu fiecare dintre „replicile" divine zămislite prin femeie. Avem drama expiatorie, dar şi datoria iubirii semenilor, care ne deschide calea spre noi înşine, făgăduindu-ne, „la o adică", fericirea din ceruri. Dacă primim darul Crucii şi ne străduim, sincer, să-i iubim pe ceilalţi, ne regăsim atunci Tatăl şi petrecem cu El în beatitudinea umanităţii realizate. Că această lecţie – deloc sofisticată, blîndă şi senină – nu a fost decît punctual împlinită prin cei mai înţelepţi dintre urmaşii lui Hristos, e nedrept şi stupid pentru toţi ceilalţi: miliardele de morţi în păcat, care au ţinut mai mult la ei înşişi decît la propria eliberare. Dar eşecul ucenicilor nedemni, printre care cu siguranţă mă număr, n-a făcut decît să sporească luminozitatea Căii pe care Învăţătorul ne-a predicat-o, obscur, din marginea Palestinei sub ocupaţie romană.

Istoria omenească e strîmbă, jenant de imperfectă şi aparent haotică, însă nu pentru că Hristos ne-ar fi livrat o utopie, ci pentru că evenimentul Întrupării, fixat în mrejele temporalităţii, poartă amprenta definitivă a *datului*. Mîntuirea ni s-a *dat* şi asta ne leagă de aspiraţia unui *singur* răspuns adecvat. Spre norocul tuturor, Dumnezeu nu ne cere răspunsuri *corecte* (prea bine ştiind că inteligenţa noastră greşeşte spectaculos, tot aşa cum sufletul nostru se abate necontenit). Ne cere, în schimb, răspunsuri concentrate: soluţiile cu miez personal, de care nu se mai satură.

Angela BILCEA

O biserică provizorie: „Biserica din garaje"

În *Dicţionarul explicativ al limbii române*, găsim următoarea definiţie pentru „provizoriu": este ceva „care durează sau este destinat să dureze un timp limitat, după care urmează să fie înlocuit; temporar, vremelnic, nedefinitiv, tranzitoriu". Urmînd definiţia dicţionarului, bisericile provizorii sînt construcţii care durează sau sînt destinate să dureze un timp limitat, urmînd ca, după o vreme, să fie înlocuite de altele, care să răspundă necesităţilor cerute de cult şi de valorile estetice.

Tema „bisericilor provizorii" este una de strictă actualitate: în Bucureşti, şi nu numai aici, improvizaţiile de spaţii ecleziale, inventivitatea pragmatică cea mai neaşteptată (şi cîteodată mai bizară), în această privinţă, au devenit un fenomen vizibil în peisajul urban şi în viaţa oraşului de după 1989. În al doilea rînd, ea implică o legătură foarte strînsă între „edificiul" eclezial şi un anume mod de reconstruire a vieţii religioase comunitare în condiţiile societăţii româneşti postcomuniste. A cerceta motivaţiile care determină apariţia unei astfel de biserici, a cerceta modul ei de realizare, actorii, beneficiarii, mijloacele, „modelele" acestei întreprinderi înseamnă a analiza agregarea unei noi comunităţi ecleziale – a unei „parohii" care, înainte de a fi stabilită administrativ, se construieşte în teren odată cu şi împrejurul bisericii provizorii. Biserica provizorie dă posibilitatea de a observa pe viu o situaţie exemplară: faptul că biserica este, întîi de toate, *ecclesia*, adunare, comunitate a credincioşilor pentru care biserica-edificiu e variantă construită, derivată într-un anume fel din realitatea celei dintîi. Şi, nu în ultimul rînd, tema „bisericilor provizorii" se leagă de profilul Bucureştiului modern, un oraş în care vechea structură parohială a slăbit pînă la dispariţie şi în care regimul comunist a construit întinse cartiere programatic lipsite de biserici.

Timpul şi evenimentele istorice au cruţat un număr mic din monumentele religioase ale trecutului. Puţine edificii mai dăinuiesc, în adevăr, sub înfăţişarea lor originară; iar în cartiere, şi mai puţine. În asemenea condiţii, nu a întîrziat să apară un gen nou de arhitectură religioasă, uneori avînd un gen arhitectonic de „ordine rară": bisericile plasate în garaje sau în corturi de armată, construite din lemn sau din alte materiale uşoare care sînt aproape întotdeauna, din punct de vedere arhitectonic, reduse la „strictul necesar". Legat de acestea, a reînviat un gen vechi – cel al bisericii parohiale, unde oamenii se cunosc între ei. Nevoia de biserici s-a manifestat mai ales în cartierele de blocuri ale „oraşelor-dormitor": cartierele Berceni, Drumul Taberei, Titan. Bisericile din centru şi cele cruţate de evenimentele istorice nu puteau sluji decît unui număr restrîns de locuitori, iar celor din cartiere le venea greu să se deplaseze spre aceste biserici, chiar dacă unii, în virtutea unei inerţii sau obişnuinţe, încă o fac.

Ca o casă de locuit. Situată în cartierul Berceni, în apropierea Leagănului de copii nr. 5, intrînd din bulevardul Contantin Brâncoveanu, pe strada Covasna, la nr. 23-25, se află Biserica Sf. Daniil Sihastrul sau, aşa cum e cunoscută în cartier, „Biserica din garaje". Nu este vorba de o casă folosită ca lăcaş de rugăciune, cum se întîmplă în multe părţi cînd se utilizează un edificiu civil în chip provizoriu, şi nici de o clădire care să fi slujit sau să slujească, în acelaşi timp, de biserică şi de locuinţă, sau mai rău, de garaj. Genul acesta de „monument" se leagă de numeroase elemente – cele mai multe de ordin exterior – de casă de locuit, în lipsa turlei care o personalizează şi îi dă valoare de biserică, şi prezintă, pe de altă parte, însuşirile esenţiale de plan, dispoziţie interioară şi înfăţişare generală specifice bisericilor. Construită în anul 2000 pentru nevoile spirituale ale locuitorilor din zonă, în urma unor donaţii făcute de două întreprinderi care construiesc garaje („Progresul" şi „Granitul") şi cu fondurile strînse de la credincioşii din cartier (pentru ridicarea acoperişului), biserica a fost realizată în numai cîteva luni. „Monumentul" se înalţă în „careul" format de cîteva blocuri turn şi un bloc lamă, construite în anii '70. Planul dreptunghiular 12 x 3 m, compus din două încăperi/garaje, este adaptat construcţiei celor două garaje; înălţimea este de 4 m fără turlă, cu pridvor acoperit. Elementul caracteristic este pridvorul sărăcăcios şi simplu, construit din lemn. Uşa este din metal, asemănătoare celor de la o magazie, baracă sau orice altă construcţie provizorie de şantier, încuiată cu lacăt. Există ferestre în ambele părţi laterale – cîte trei de fiecare parte –, aşa cum au fost prevăzute garajele.

Biserica are înfăţişarea unei case de locuit, cu acoperiş în patru ape, învelit cu tablă şi avînd streaşina largă; la capetele coamei acoperişului s-a fixat cîte o cruce metalică. Peste naos (pronaosul nu există) se ridică turla pe plan pătrat, acoperită piramidal şi învelită cu tablă; chiar dacă la interior nu se simte prezenţa turlei, în exterior îţi dai seama că este vorba de o biserică. Nu există clopotniţă, clopotul fiind situat în podul bisericii, deasupra pridvorului.

Cînd se spune că biserica e „Casa Domnului", nu se greşeşte, desigur. Însă aici ai o certitudine. Totul, afară şi înăuntru, arată ca „acasă": începînd cu persanele care acoperă pavimentul nefinisat la garajelor, pereţii decoraţi cu icoane înrămate aduse de preot sau donate de enoriaşi şi de alte biserici, încadrate de ştergare (veşnica obsesie a bisericilor bucureştene de cartier, fără pretenţii, postdecembriste), candele şi scaune înşiruite pe lîngă pereţi. La exterior, pe pereţii nezugrăviţi, sînt lipite cîte două cruci pe fiecare parte, făcute din carton. Din exterior, ca prezenţă în spaţiu, este „prietenoasă", lăsînd posibilitatea formării unui spaţiu public; interiorul este însă prea mic pentru nevoile spirituale ale unui cartier atît de mare: este prea scundă şi prea strîmtă.

Hramul şi „beneficiarii". Cunoscută în cartier ca „biserica din garaje", ea are hramul Sf. Daniil Sihastrul, numindu-se astfel după hramul ei, Biserica Sf. Daniil Sihastrul. Iată cum argumentează preotul alegerea Sf. Daniil Sihastrul ca patron al bisericii: „Pentru că Sf. Daniil Sihastrul a fost un foarte bun învăţător şi un foarte bun păstor şi avem nevoie de o asemenea ocrotire şi de o asemenea povăţuire în zilele noastre. Şi el a avut ca fiu duhovnicesc pe Ştefan cel Mare care a fost iarăşi un model de creştin, un model de mirean şi un model de conducător, de data aceasta de parte mirenească, în treburile mireneşti ale vieţii... Din acest motiv am ales pe Sf. Daniil Sihastrul". Aşa cum e de aşteptat, credincioşii care frecventează biserica sînt din cartier şi, mai ales, din zona învecinată bisericii; însă sînt şi credincioşi care vin din alte zone, numărul celor care o frecventează în mod constant, după cît se pare, nu a crescut de la înfiinţarea ei, numai duminica şi de sărbătorile mari ea devenind neîncăpătoare. De fapt, beneficiarii lăcaşului nu sînt numai bătrînii care nu mai au putere să ia un autobuz pînă la cea mai apropiată biserică sau la cea „în care se simt bine": vin oameni de toate categoriile. Atmosfera este aceea dintr-o biserică de sat, unde toată lumea se cunoaşte cu toată lumea şi unde preotul îşi permite să facă educaţie religioasă la sfîrşit de slujbă.

Situaţia descrisă este asemănătoare cu cea petrecută în perioada emigraţiei ruse la Paris *(Le chemin de ma vie. Les souvenirs du Mitropolite Euloge,* apud Nikolai Ozolin, *Chipul lui Dumnezeu, chipul omului. Studii de iconologie şi arhitectură bisericească,* Editura Anastasia, Bucureşti, 1998, p. 164). Şi în cazul acestor comunităţi, bisericile erau cel mai adesea din lemn; însă unii au considerat ingenios să gloseze „pe planul fatalmente bazilical al garajelor cu un singur loc", care fusese atît de frecvent la originea bisericilor emigraţiei. În legătură cu acestea, s-a considerat că, pentru refugiaţi, nu era nimic rău în a converti garajele în locuri de cult, pe care, oricum, le considerau provizorii. De altfel, se cunosc numai două exemple în regiunea pariziană: prima biserică a Acţiunii Creştine a Studenţilor Ruşi, închinată, ca şi biserica actuală, Prezentării Maicii Domnului la Templu, care se găsea în Boulv. Montparnasse nr. 10, şi biserica închinată Vălului ocrotitor al Maicii Domnului, aparţinînd Acţiunii Ortodoxe, în str. Lourmel nr. 77.

Cu fiecare click,
121.ro
comunitatea femeilor senzaţionale
îţi deschide
"Pofta de lectură"
împreună cu
DILEMATECA şi DILEMAVECHE

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

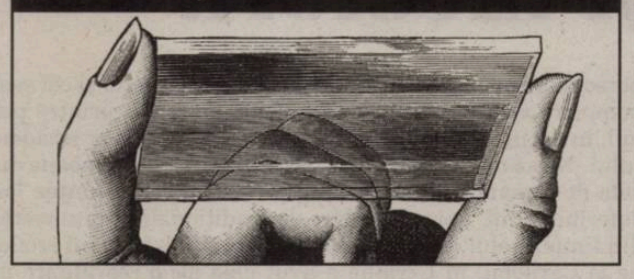

Marfă

Pe Dragoş Bucur l-am văzut pentru prima dată în filmul *Marfa şi banii* al lui Cristi Puiu. Deşi pe-atunci era doar student în anul IV, mi s-a părut un actor foarte bun, pe deplin format. Mi-a plăcut, de asemenea, şi cum juca Alexandru Papadopol. Apoi, pe Dragoş Bucur l-am văzut în *Furia* (în regia lui Radu Muntean), unde a făcut un rol remarcabil, iar pe Alexandru Papadopol în *Occidentul* lui Cristian Mungiu, unde juca bine aceeaşi partitură de băiat bun şi cam bleguţ.

Mai tîrziu, pe cei doi a pus mîna PRO TV-ul şi i-a băgat în malaxorul *star system*-ului PRO. Adică al mediocrităţii agresiv-comerciale. Dragoş Bucur a început să prezinte nişte emisiuni săltăreţe, în care agăţa oameni pe stradă şi le dădea bani *(Cîştigi fără să ştii* şi *Faci pariu),* iar Papadopol a căpătat un rol important în sitcomul *Dădaca* şi apoi în prelungirea acestuia, *Dădacă la 2+1*. În fine, în timpul acesta, pe Dragoş Bucur l-am mai văzut făcînd şi altceva – aşa cum a fost, de exemplu, un spectacol de dans contemporan, unde era, de asemenea, foarte bun. Papadopol a fost înghiţit total de maşinăria PRO şi, de la sitcom, a fost „promovat" la telenovele. Gloria l-a dat peste cap şi, din actorul care promitea o frumoasă carieră, a ajuns un ingredient de bază în supa de telenovelişti şi manelişti ai imperiului Adrian Sîrbu. Inutil să mai adaug observaţia că greu va mai ieşi din mlaştina asta (dacă va încerca să iasă vreodată).

Din fericire pentru Dragoş Bucur, el a reuşit să se rupă, în cele din urmă, din mrejele PRO-ului. Oricum, nu era aşa de afundat în toată povestea şi nici nu părea că aerul respirat acolo îi afectase şi modul de a gîndi. Din toamna aceasta, realizează şi prezintă emisiunea *Marfă* de la Realitatea TV. În fine, ştiu că meritul pentru această emisiune excelentă nu îi revine numai lui, că motorul ei este Ana-Maria Caia cu al său „Indie Studio", că la acest proiect au pus umărul şi cei de la Şuie Paparude, dar Dragoş Bucur îi dă un plus de valoare. Oricum, emisiunea *Marfă* este de la un capăt la altul foarte bine realizată. Începînd de la grafica genericului, făcută cu umor şi cu tot felul de citate vizuale puse inteligent în pagină, la „copertele" care introduc noi capitole, la muzica celor de la Şuie Paparude sau la textele pe care le spune Dragoş Bucur („Rozul este ca o felie de lămîie într-un pahar cu apă tonică." – într-un „episod" dedicat rozului). Este o emisiune despre pop-cultură, care îşi propune să construiască un fel de tabel al lui Mendeleev cu elementele culturii urbane. O emisiune despre cultură şi un fapt cultural totodată, un act artistic ea însăşi.

Dragoş Bucur se integrează foarte bine în stilistica ei. De altfel, aflu că el însuşi are o casă de producţie care face, pentru TVR, alte emisiuni, la fel de bune şi cu un *sound* similar: *Fără limite* şi *Transfer*. Prin urmare, în *Marfă,* Dragoş Bucur e chiar *de-acolo*. Este natural, firesc, nu spune prostii şi nu face pe marea vedetă. În plus, din cînd în cînd, ne mai oferă şi mostre de joc actoricesc de foarte bună calitate. Aşa cum s-a întîmplat, de exemplu, în ediţia dedicată ideii de psiholog, în care, în timp ce rostea discursul introductiv, s-a pus în pielea unui om afectat de ticuri.

Mulţi se plîng de faptul că actorul nu are cum să-şi facă meseria pentru care s-a pregătit, din lipsă de bani, şi că este obligat să recurgă la tot felul de forme de prostituţie, dintre care televiziunea este cea mai tentantă. Că televiziunea telenovelizează actorul şi îi ucide talentul. Dacă urmărim traiectoria lui Alexandru Papadopol, nu putem decît să dăm dreptate unor asemenea voci. Din fericire, există şi alte exemple, care demonstrează că din întîlnirea actorului cu televiziunea nu rezultă neapărat o coabitare pestilentă. Televiziunea nu e decît un canal de transmitere, nu ceva care perverteşte în mod nediferenţiat. Pînă la urmă, totul depinde de actor.

Florin DUMITRESCU

Iar fumul trece ca un timp...

Odată cu schimbările din 2007, în publicitatea de la noi se va încheia o epocă. Vor dispărea definitiv reclamele pentru ţigări. Cel puţin sub formele cunoscute de noi din '89 încoace. E capătul unui parcurs lung, cale de multe ţigări fumate de români, în care presiunea economică a tutungiilor naţionali – şi mai cu seamă a celor multinaţionali – s-a încontrat cu opreliştile venite prin *acquis*-uri, directive şi normative, dinspre Apus, acolo de unde protecţia consumatorului joacă skendenberg cu publicitatea comercială clasică.

„Do You Believe in Magic?"

De la reclamele cu pachetul de Kent ce ne introducea în lumea de vis a vacanţelor tropicale, care sponsorizau la începutul anilor '90 serialul *Dallas,* s-a trecut la varianta „coregrafică", în care pachetul era înlocuit cu un fel de card lunguieţ inscripţionat Kent, un fel de şperaclu fermecat (vorba cîntecului din fundal, „Do You Believe in Magic?") care transporta fete şi băieţi, din rumoarea citadină, în locul cu palmieri în care să-şi definitiveze bronzul (şi să-şi fumeze kentanele, nepoluaţi de smog)... Chipurile, nu Kentul ca ţigaretă îi teleporta pe zîmbitorii de serviciu în ţările calde, ci Kentul ca idee, ca fason, ca prinţip... Din cîte se pare, restricţia se aplicase „acolo, la ei", iar noi resimţeam cele din urmă vălurele ale repercusiunii: era vremea primelor procese intentate producătorilor de năravuri, a primelor căinţe venite din partea *insider*-ilor cu conştiinţa neafumată.

O lovitură mortală (la propriu!), în tabăra concurentă – a fost îmbolnăvirea de cancer pulmonar a *cowboy*-ului fumător de Marlboro. De atunci încolo, gata cu flăcăruia-n amurg, răsfrîntă pe obrazul celui mai fermecător *macho,* gata cu licărirea jarului incandescent în timpul primului fum tihnit, de după trecerea canionului, închiderea ţarcului şi strînsul *lasso*-ului. De atunci încolo aceste ritualuri aveau să fie îndeplinite de *cowboy*-ul colectiv, fără faţă, fără foc, fără ţigară, ci doar cu silueta ecvestră profilată-n peisaj. Cu timpul, peisajul va exclude complet om şi cal, ca un fel de sublimare voită, plănuită strategic, a mesajului, centrat, chipurile, pe frumuseţea irespirabilă a ţinutului Marlboro, care ne spunea astfel *„welcome"*, înainte de a ne lua *„goodbye"* peste încă o vreme.

Surogate simbolice ale ţigării

Dar seducătorii de la colţ de drum, cu ţigareta-n colţ de buză, precum motociclistul Lucky Strike, care le topea pe şoferiţe la benzinărie *(oops!* şi PSI-ul ce zicea?), sau *french lover*-ul de prin terasele pariziene, care le momea cu Gauloises pe frumuseţile galice, blonde şi brune „la pachet"!? Unde s-au dus, unde-au apus? Pesemne în hăul iscat de principiul conform căruia se interzice reprezentarea produselor vicioase (pe bază de alcool sau tutun) ca aducătoare de avantaje sexuale. Gata şi cu liotele de prieteni de ambe sexe, în permanentă vilegiatură, dîndu-se cu yahtul ori jucîndu-se cu focul de tabără, îmbrăţişîndu-se, hîrjonindu-se, stricîndu-şi poznaş frezele, trăgîndu-se unii pe alţii de bretele, boţindu-şi unii altora pălăriile, toţi însă la fel de fericiţi, cum numai în reclamele la feluritele ţigări pot fi? Dintr-un prim suflu şi-au pierdut ţigările, în mîinile lor au apărut eşarfe şi fulare în culori heraldice de brand, căni de tablă, sticle de şampanie, hărţi rutiere, parîme, năvoduri şi tot felul de alte surogate simbolice ale ţigării. Dintr-un al doilea, au părăsit ecranele şi s-au refugiat în presă, panouri şi afişe de butic, unde-au primit banda, lată cît a zecea parte, cu atenţionarea legală anti-fumat. Ultimii părtaşi ai ultimei ţigări, într-un refugiu de autobuz stingher, au putut fi văzuţi pe TV la *Marcă înregistrată* şi pe ecran mare la *Devoratorii* lui Boursicault. Erau suporterii unor echipe adversare care-şi doreau răul unul altuia într-o campanie anti-fumat: cică ţigara s-o împarţi cu duşmanul...

Încet-încet, marile centrale ale tabacului, lideri ai alocării de reclame pe toate suporturile, inovatori în materie de producţie publicitară, cu panourile lor cinetice şi coperţile lor holografice, cu maxi-turneele lor estivale şi megaraliurile lor exotice, aceşti adevăraţi acari ai trendurilor şi dictatori ai fumurilor mondene s-au resemnat mai nou să ne tenteze cu ţigări gratuite, oferite de blondine abia depăşind pragul majoratului.

Vor fuma românii mai puţin la anul, cînd pachetele vor arăta obligatoriu imaginile descurajante ale unor plămîni distruşi? Se vor lăsa influenţaţi de viitoarea disuasiune civică, mai mult decît de trecuta persuasiune consumistă? Om vedea: pîn-atunci, răbdare şi tutun...

Tipic fumătorilor români (numeroşi, depăşind media obişnuită) era fumatul din nemulţumire, „de nervi". Băutul tabacioculuí din huzur, din împlinire, de pură plăcere a fost – în general vorbind – un obicei postrevoluţionar, o cucerire a capitalismului. Dacă publicitatea românească la ţigări îşi poate reproşa mai mulţi sau mai puţini nou-năraviţi – mai cu seamă din rîndul tinerilor, o penitenţă cel puţin îşi poate cumpăra, pentru meritul de a-i fi învăţat să fumeze tihnit, să savureze, să (vorba sloganului la Assos, parcă...) trăiască clipa. Fumatul a fost inventat de şamani, a fost democratizat de industrie şi acum, iată, e pe cale de a fi redirecţionat spre cei puţini, aleşi şi – mai cu seamă – conştienţi.

Reclamă din vremuri de mult apuse, la ţigările Chesterfield, cu Ronald Reagan

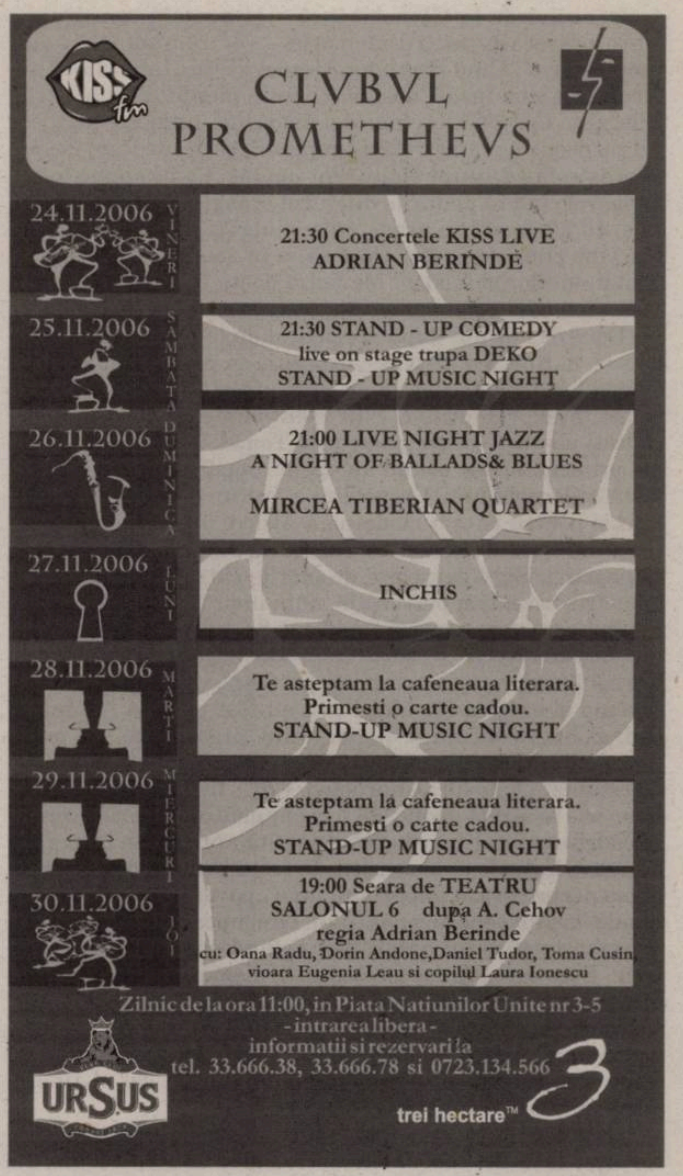

Mihai WIERSING SUDAU

Istorie invizibilă, inodoră şi incoloră

La 26 aprilie 2006 s-au împlinit 20 de ani de la accidentul produs la centrala nucleară de la Cernobîl. Comemorarea s-a produs într-un moment cînd, aparent, societatea ucraineană manifesta un interes foarte scăzut faţă de subiectele „Cernobîl" sau „energia atomică", iar ambele conferinţe, organizate cu prilejul comemorării, s-au desfăşurat fără accesul publicului larg, în primul caz, din întîmplare, şi în al doilea, fiindcă aşa fusese planificat.

Memoria Estului şi a Vestului

O descriere în plan istoric a celor întîmplate a fost de la bun început, interzisă în Europa de Est şi a fost descurajată şi în continuare. La trei ani de la eveniment, toate datele referitoare la accident erau clasificate ca secrete de stat, supravegheate de KGB, situaţie modificată abia în primăvara anului 1989. Despre aspecte cum au fost avorturile impuse tuturor femeilor însărcinate din zona limitrofă centralei avariate, pe parcursul a nouă luni după eveniment, s-a aflat mult prea tîrziu, pentru a mai trezi compasiune din partea opiniei publice. Acest lucru s-a petrecut în pofida faptului că mulţi savanţi în domeniul energiei nucleare – deşi comunişti, totuşi interesaţi de cercetarea şi aflarea adevărului – încercaseră să se pronunţe împotriva politicii oficiale de trecere sub tăcere a catastrofei. Atîta timp cît exista Uniunea Sovietică, circula informaţia speculativă despre aşa-numitul duşman de clasă din Vestul capitalist, care, după toate probabilităţile, ar fi vinovat de cele întîmplate. Începînd cu guvernarea lui Elţîn din 1991, în Rusia, şi terminînd cu guvernarea lui Iuşcenko din 2004, în Ucraina, au început să fie culpabilizaţi comuniştii şi s-a pus pe seama neglijenţei sovietice cauza accidentului.

În Europa de Vest, versiunea oficială despre evenimentul de la Cernobîl corespunde datelor din toate publicaţiile oficiale din domeniul energiei atomice (IEA): pînă în anul 2005 – 39 de victime ale accidentului. Întrucît această cifră modestă trezise, de la bun început, suspiciuni, o colaborare cu Organizaţia Mondială a Sănătăţii (WHO) nu putea fi decît binevenită. Nu este clar cine şi cui îi era dator, dar, la încheierea cercetărilor, această organizaţie a declarat un total de 4000 de victime de pe urma accidentului nuclear, cifră cu care adepţii energiei atomice par să se împace de minune, în timp ce celorlalţi li se pare de un cinism absolut. Aşadar, cine ar dori şi cine are nevoie de amintiri? Amintirea celui de-al doilea război mondial dispare şi ea, odată cu trecerea în nefiinţă a martorilor oculari. Urmările accidentului de la Cernobîl însă – şi aceasta constituie o mare provocare pentru memorie – vor rămîne încă mult timp „active". Cînd Svetlana Alexeevici, în „Interviu al autorului cu sine însuşi despre o istorie pierdută" publicat în culegerea *Cernobîl. O cronică a viitorului*, numeşte accidentul respectiv o „catastrofă a timpului", scrie, de fapt, despre o catastrofă a tuturor simţurilor umane. Ce ne spune totuşi memoria cînd în pădurile din jurul oraşului Cernobîl şi azi, ca şi cu 20 de ani în urmă, cresc ciuperci gustoase, iar rîurile sînt pline de peşte? Cine să ia în seamă un pericol invizibil, incolor şi inodor? Memoria poate fi înşelătoare, mai cu seamă cînd este memoria a „ceva" ce nu există.

Douăzeci de ani după accidentul de la Cernobîl, în aprilie a.c., la Kiev s-a deschis o expoziţie cu poze şi amintiri ale oamenilor din întreaga lume care suportă în diferite grade consecinţele radiaţiilor. Sînt menţionate numele unor localităţi obscure – Semipalatinsk, Tomsk-7 şi altele, – sedii ale primejdiei, dar ele nu au egalat importanţa istorică nefastă a Cernobîlului. Cernobîlul a fost un eveniment important şi pentru istoria modernă a Africii, întrucît regiuni întregi din nordul acestui continent au fost afectate de norii radioactivi. Spre deosebire de marile catastrofe din istoria omenirii, aceasta a pătruns în viaţa unor regiuni îndepărtate, fapt care generează şi probleme de ordin intercultural.

Aceste diverse şi foarte complexe aspecte ale memoriei Cernobîlului, aşa cum sînt ele percepute în Vest şi în Est, precum şi analiza lor ulterioară au fost puse în lumină în cadrul unei conferinţe de trei zile, organizate, cu puţin înainte de 26 aprilie 2006, la Kiev, de partidul verzilor din Germania, cu titlul „Chornobyl +20". În Europa de Vest, memoria aşa-zisă neoficială a evenimentului a prins contur în cadrul societăţii civile, fiind scutită aproape în întregime de constrîngerile unei cenzuri. În fosta Uniune Sovietică, în urma dezintegrării imperiului nu a apărut o societate civilă în adevăratul sens al cuvîntului. Greenpeace a dispărut din Ucraina la sfîrşitul anilor '90, nefiind susţinută de populaţie. Este oare, din această cauză, memoria istorică a evenimentului în general mai bine definită şi păstrată în Vest? La conferinţa respectivă erau o mulţime de organizatori din Germania, deşi ar fi fost, poate, mult mai necesar să se stimuleze interesul ucrainenilor, în special cel al tinerei generaţii, faţă de subiectul respectiv.

La fel de limitat a fost interesul organizatorilor conferinţei faţă de abordările sociologice sau culturale ale evenimentului. Doar în după-amiaza zilei de deschidere au fost expuse unele lucrări dedicate tragediei din 1986. Filmul documentar, ilustrare a muzicii unui recviem canadian dedicat Cernobîlului, arăta o regiune din care viaţa dispăruse: fără locatari, blocurile acum pustii, fără copiii ale căror clase au rămas goale, fără bătrînii care şedeau cîndva pe bănci în faţa caselor lor de la ţară, memoria e incompletă şi, în mod natural, fără viaţă. La conferinţa de la Kiev, s-a înţeles, printre altele, că memoria depinde de bani. De aceea, poate, activiştii din SUA vizitează Cernobîlul, dar nici un rus sau ucrainean nu merge la Harrisburg, locul celui mai mare accident nuclear din SUA (1978). Marea majoritate a vizitatorilor din Occident poartă cu sine sentimentul inconştient al superiorităţii în raport cu oamenii din regiunile estice, fapt care îi împiedică deseori să observe unele realităţi locale. Cine oare în ţările din Vest se duce la cules ciuperci, în zonele contaminate?

Practica actuală a memoriei

Cu siguranţă, tratarea firească, în context istoric, a cazului Cernobîl depinde, în Europa de Est, în mare măsură de poziţia puterii. În Rusia, în luna martie a.c., preşedintele a promulgat o lege conform căreia orice informaţie despre utilizarea energiei nucleare, fie ea de natură paşnică sau militară, va deveni iarăşi un proces totalmente secret. Cine a vizitat, în ultimii ani, muzee regionale, mai mici sau mai mari, sau chiar muzee din ambele oraşe principale ale Rusiei, a avut o imagine limpede a modului eficient de supraveghere a memoriei. După descompunerea imperiului sovietic, expoziţiile pe teme istorice au fost modernizate doar în cazuri absolut excepţionale, rămînînd, în marea lor parte, neschimbate. Expoziţiile sînt în sine un exponat „istoric" ca organizare, concepţie pedagogică şi, bineînţeles, ideologie dominantă. Acest lucru însă nu-i împiedică pe ghizi să le spună elevilor, altor grupuri de vizitatori, că vizitează nişte expoziţii moderne, reprezentînd starea actuală a ştiinţei istorice. Memoria rusă referitoare la secolul al XX-lea se fixează, în mare măsură, pe victoria asupra Germaniei hitleriste şi – după cum se pare – asupra restului lumii, şi nu pe fapte pe care vizitatorii le-ar putea raporta la viaţa lor actuală.

O apreciere corectă din punct de vedere istoric a evenimentului de la Cernobîl are şanse mici într-un stat unde s-a decis recent construirea a 40 de noi reactoare atomice – şi aceasta odată cu o diminuare dramatică a numărului populaţiei. Agenţia elveţiană pentru dezvoltare şi cooperare, care are legături de parteneriat şi cu oficialităţi din Belarus şi Rusia, a creat, în 2002, o pagină web, www.chernobyl.info, al cărei scop este „de a oferi oamenilor din regiunile cele mai grav afectate o legătură prin reţeaua Internet", asigurîndu-le „accesul la surse independente", lucru care, cu siguranţă, nu este dorit în Rusia.

În Ucraina, la Kiev, a fost deschisă în anul 1992 o expoziţie cu subiectul „Cernobîl", care are astăzi statutul de muzeu naţional şi nu lipseşte din nici un ghid turistic occidental. Acesta este un loc vizitat, în special, de turiştii din străinătate, oaspeţii oficiali şi secretarii ONU, care îl consideră o expresie a culturii populare a anilor '80. Pe pereţii scării centrale care duce spre sălile de expoziţie sînt semnele rutiere ce indicau cîndva ieşirea din oraşele şi satele evacuate, care – rămînînd fără locuitori – au dispărut de pe faţa pămîntului. Expoziţia principală, nemodificată timp de 14 ani, este uneori completată de expoziţii cu caracter temporar, cum ar fi lucrările de la un concurs de postere, dedicate tot catastrofei: texte şi imagini grafice. *„Still life – Nature morte – Stilleben – Tschernobyl"* – aşa arată lanţul memoriei unui autor..

Într-un fragment din textul broşurii, redactate într-o engleză ciudată este prezentat un miliţian de astăzi, un „erou" de ieri. Noţiunea de „erou" este un element curent pentru practica istorică sovietică, conform căreia chiar şi oraşele din piatră şi beton erau considerate la fel de „erou" ca şi

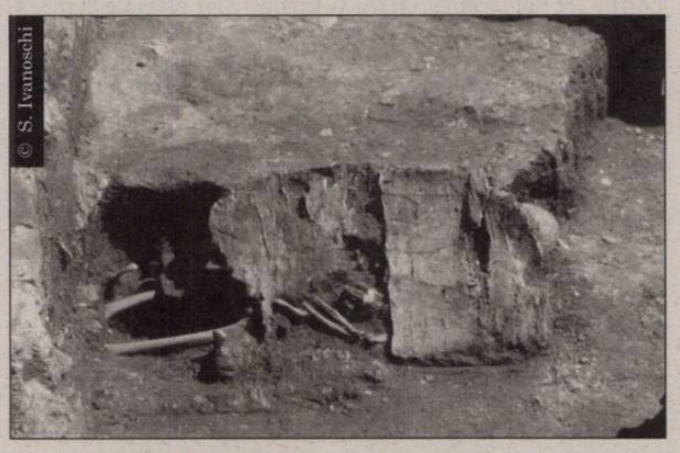
© S. Ivanoschi

persoanele în carne şi oase. Au fost declaraţi eroi şi cei şase pompieri care, cu 20 de ani în urmă, au murit printre primii, în decursul lucrărilor de lichidare a urmărilor accidentului. Nu se mai spune nimic despre cele 20 de persoane din sala de comandă a reactorului, care au murit înaintea lor, suferind la fel. Spre deosebire de tradiţionalii eroi sovietici din timpul celui de-al doilea război mondial, în cazul eroilor de la Cernobîl, în Ucraina a avut deja loc o reevaluare istorică. În societatea ucraineană nu sînt puse la îndoială trăsăturile unui erou, dar se discută dacă cei 6 pompieri şi, implicit, urmaşii lor au dreptul la banii cuveniţi statutului de erou, cînd aceştia şi-au îndeplinit, de fapt, doar datoria profesională.

Astfel, oficialităţile ucrainene resping, de cele mai multe ori, plîngerile a sute de mii de oameni, care au participat la lucrările de remediere a urmărilor accidentului în zilele şi anii care au urmat – pe motiv că Ucraina nu a trimis pe nimeni la Cernobîl (lucrul acesta l-a făcut Uniunea Sovietică) şi că nu-şi poate asuma nici o răspundere pentru greşelile fostului imperiu. În loc să asigure tratament gratuit victimelor, statul acoperă doar un procent foarte mic din cheltuielile acestor oameni bolnavi. „Lichidatorii" ar fi fost, chipurile, „voluntari", iar cei înrolaţi în armată au avut o misiune „normală", la Cernobîl, inerentă serviciului militar obligatoriu. Şi Rusia, şi Ucraina evită amintirea faptelor istorice neconvenabile: statul „lasă" atîta istorie cîtă este pregătit să plătească. Şi, fiindcă veteranii accidentului de la Cernobîl au o durată a vieţii mai scurtă decît veteranii celui de-al doilea război mondial, odată cu ei dispare, mult mai repede, şi memoria.

Cei care au crezut că Guvernul actual de orientare occidentală, democratică, din Ucraina, se va interesa de protecţia mediului sau de alte idealuri ale politicii de stînga, vor rămîne profund dezamăgiţi. Construcţia a 22 de reactoare atomice a fost deja aprobată de preşedinte, motivată fiind de necesitatea independenţei energetice faţă de Rusia. Aşadar, nu este doar o problemă de asigurare cu energie, ci şi una politică.

Viitorul memoriei de la Cernobîl

Victimele spun că statul nu-şi respectă obligaţia asumată anterior, de a le plăti compensaţii. Ucraina îi spune Occidentului că urmările accidentului sînt tot mai grave, ca să obţină mijloacele financiare necesare pentru redresarea bugetului. Poporului i se spune că instalarea unor noi centrale atomice este necesară pentru obţinerea independenţei energetice faţă de Rusia. Cele mai multe instituţii internaţionale dominate de occidentali, oficiali ai Organizaţiei Mondiale pentru Sănătate, susţin că accidentul nu a fost chiar atît de grav, dacă au murit doar cîteva mii de oameni. Medici din Europa de Est şi alţi savanţi le reproşează experţilor din Vest că diminuează proporţiile accidentului şi că ignoră rezultatele cercetătorilor şi medicilor locali, în contact nemijlocit cu bolnavii. Deocamdată, opinia publică din Europa de Est nu spune nimic, la fel de tăcuţi sînt şi tinerii, victime ale bolilor şi evacuărilor din regiunea vecină reactorului.

Situaţia s-ar putea schimba în viitor.

Am putea presupune că a 30-a comemorare a accidentului va decurge în alt mod decît cea din acest an, în special graţie unei participări mult mai active a victimelor mai tinere ale catastrofei. Acestea au acum în jur de 20-25 de ani, îşi încep studiile sau viaţa profesională. Probabil încă nu au copii. Peste 10 ani ei vor fi în primele rînduri ale celor care nu vor vrea să uite de Cernobîl şi care (să sperăm) vor încerca să provoace atitudinea societăţii. În viitor comemorările nu vor mai fi atît de anodine cum a fost cea din 2006. Poate că, peste zece ani, statul, doritor să-şi creeze o imagine pozitivă în rîndul populaţiei, va încerca să-şi onoreze promisiunile făcute tuturor victimelor, cu cîteva decenii în urmă. Vor fi construite monumente, iar întîlnirilor cu supravieţuitorii li se va acorda o importanţă tot mai mare. Ţinînd seama de caracterul internaţional al acestui eveniment istoric, vor participa grupuri de veterani ai operaţiunilor de lichidare a urmărilor din teritoriile afectate dintr-un spaţiu cuprins între Brest şi Vladivostok. Abia aşteaptă să fie istorisite sau filmate poveşti cum e cea a grupului de muzicieni din Republica Moldova, cărora li s-a promis, atunci, un concediu în Spania, dacă vor da concerte, timp de cîteva săptămîni, în faţa „lichidatorilor", şi dintre care doar unii au ajuns sănătoşi la destinaţia de vacanţă.

Dar putem fi siguri totuşi că interpretarea Cernobîlului ca eveniment istoric se va schimba în următoarele decenii. Acum, 442 de reactoare atomice funcţionează în 31 de state ale lumii.

„Niciodată nu a existat nici un pericol pentru populaţie..."

Chişinău

Leon HADAR

Un nou tip de neoconservator?

– cum ar putea arăta politica externă americană în epoca post-Bush? –

La sfîrşitul lunii septembrie, cunoscuta revistă *National Interest* a organizat la Washington o întîlnire cu tema „Cum ar putea arăta politica externă americană în epoca post-Bush?". Editorul Nikolas Gvosdev a invitat doi experţi pe politică externă, unul republican, iar celălalt democrat, să-şi spună părerea despre cum o posibilă viitoare administraţie condusă, de exemplu, de senatorul republican de Arizona, John McCain, sau de senatorul democrat de New York, Hillary Clinton, ar putea schimba strategia globală a Statelor Unite. Părerea generală la Washington este că McCain la Casa Albă ar putea adopta o variantă mai „soft" a politicii lui Bush. Şi asta pentru că McCain este un republican moderat. Însă un republican dur la Casa Albă ar încerca să fie chiar mai neoconservator decît Bush. În ce o priveşte pe Hillary Clinton, opinia generală este că ea ar adopta o diplomaţie mult mai ponderată şi mai internaţionalistă, *à la* Bill Clinton.

Spre surprinderea unora dintre participanţii la evenimentul organizat de *National Interest,* vorbitorul care a prezentat punctul de vedere al democraţilor, Will Marshall, preşedinte şi fondator al Progressive Policy Institute („progressive" este noul nume al curentului intelectual de stînga, care tinde să înlocuiască în America mai uzatul „liberal" – *n.red.),* a sfîrşit prin a fi mai neoconservator decît însuşi Bush. Asta în timp ce vorbitorul republican Stefan Halper, un fost oficial din timpul administraţiilor Reagan şi Bush senior, a criticat dur politica externă a lui Bush junior.

Faptul că un conservator republican a pledat pentru o politică externă mai realistă şi mai puţin intervenţionistă, iar un democrat a susţinut ideea unei strategii hegemonice globale care să întărească prezenţa militară americană în străinătate şi promovarea „democraţiei", nu ar trebui să şocheze pe nici unul dintre cei care sînt familiarizaţi cu istoria politicii externe a Statelor Unite. Aşa cum scria chiar Halper în volumul la care a fost coautor alături de Jonathan Clarke – *America Alone: The Neo-Conservatives and the Global Order* (2004) – o mare parte dintre neoconservatorii care s-au alăturat Partidului Republican, în perioada de apogeu a războiului rece, sînt foşti democraţi dezamăgiţi că Partidul Democrat a „abandonat" politica intervenţionistă a lui Franklin Roosevelt, Harry Truman şi Lyndon Johnson, preferînd o agendă „izolaţionistă". Neoconservatorii l-au acuzat pe George McGovern (candidatul democrat învins de Nixon la alegerile din 1972, oponent vehement al războiului din Vietnam şi simbol al aripii de stînga a Partidului Democrat – *n.red.)* şi pe susţinătorii săi pentru că au „deturnat" politica externă a Partidului Democrat şi au adoptat politica de „împăcare" cu URSS.

Totuşi, neoconservatorii au fost foarte critici şi în ce priveşte abordarea de tip *realpolitik* a echipei republicane Nixon-Kissinger, care a creat cadrul unei destinderi faţă de lumea comunistă, a încheiat acorduri privind controlul armamentului cu URSS şi a promovat deschiderea faţă de China. Mai mult chiar, şi în timpul preşedinţilor Ronald Reagan şi Bush senior – cînd personaje precum Richard Perle, Paul Wolfowitz şi I. Lewis Libby (apropiaţi ai actualului preşedinte american – *n.red.)* au ocupat posturi importante – neoconservatorii s-au opus unor politici pe care le considerau în neconcordanţă cu ideile lor pro-Israel. De pildă, au criticat decizia lui Reagan de a retrage trupele americane din Liban sau presiunea exercitată de Bush senior asupra Israelului, pentru a pune capăt colonizării şi pentru a începe negocierile cu palestinienii.

Principiile de politică externă susţinute de neoconservatori – intervenţia militară unilaterală, o agendă mesianic-"wilsoniană" de răspîndire a democraţiei în întreaga lume şi o poziţie radicală pro-Likud – sînt total opuse atitudinii precaute adoptate în mod tradiţional de republicanii realişti şi conservatori. Criticii republicani şi tradiţional-conservatori simt nevoia de a reevalua „alianţa" cu neoconservatorii, care îşi avea raţiunea sa în timpul conflictului ideologic cu comunismul, dar al cărui impact asupra politicii externe americane şi asupra Partidului Republican a fost dezastruos în epoca post 11 septembrie.

Criticii, precum Halper, afirmă că neoconservatorii au preluat agenda de politică externă după 11 septembrie şi l-au convins pe Bush să le adopte poziţia asupra Orientului Mijlociu, ca parte a efortului de a impune hegemonia americană, de a răspîndi democraţia în întreaga regiune şi de a proteja interesele Israelului. Dar – spune Halper – aventura din Irak a demonstrat „limitele puterii americane". Realitatea s-a dovedit a fi un profesor sever, a spus el în cadrul prezentării, dînd o lecţie elitelor şi publicului – inclusiv republicanilor – cum că, deşi SUA reprezintă ţara cea mai puternică şi cea mai avansată militar, nu îşi poate folosi această putere pentru a-şi exporta valorile.

Neoconservatorii democraţi

Dar în timp ce realiştii şi conservatorii din Partidul Republican speră să concureze dominaţia colegilor lor neoconservatori în partid, mulţi activişti democraţi şi intelectuali liberali par a fi tentaţi să adopte în partidul lor o versiune încă şi mai „puritanistă" a ideologiei neoconservatoare. În timpul discursului său ţinut cu prilejul evenimentului organizat de *National Interest,* Marshall a insistat pe ideea că partidul său nu promovează şi nici nu va promova un sentiment antirăzboi şi nici nu speră într-o retragere a trupelor americane. „Dacă vrem să cîştigăm Casa Albă, partidul nostru trebuie să demonstreze că poate să-i învingă pe extremiştii islamici", a declarat Marshall, editor al recentului volum *With All our Might: A Progressive Strategy for Defeating Jihad and Defending Liberty*. „Trebuie să luptăm pentru principiile progresiste în străinătate cu aceeaşi hotărîre cu care luptăm pentru ele la noi acasă", a adăugat el. A accentuat ideea că democraţii „nu ar trebui să abandoneze democraţia ca scop".

Criticînd administraţia Bush pentru că a refuzat să mărească numărul de soldaţi, Marshall a spus că o viitoare administraţie democrată ar trebui să aducă 40.000 de trupe suplimentare, pentru a răspunde nevoilor din Irak şi Afganistan. Nu toţi împărtăşesc însă această idee. Răspunzînd afirmaţiilor lui Marshall, un participant la reuniune a spus: „Dacă primul punct din planul de politică externă democrat va fi sporirea trupelor, eu trec la republicani".

Deşi punctele de vedere ale lui Marshall ar putea suna ca un ecou al agendei neoconservatoare, nu ar trebui să le dăm deoparte ca pe o poziţie minoritară în cadrul elitelor politice şi intelectuale din Partidul Democrat. S-ar acordat multă atenţie blogger-ilor democraţi antirăzboi, dar se uită faptul că mulţi dintre democraţii din Congres l-au sprijinit pe Bush în războiul din Irak şi continuă să se opună oricărui plan de retragere. Mulţi democraţi au susţinut abordarea inflexibilă a lui Bush faţă de Iran – în unele cazuri fiind mai vehementi decît republicanii în această problemă – cît şi aprobarea din partea Casei Albe a operaţiunilor militare israeliene în Liban şi Palestina.

În plus – aşa cum a observat de curînd istoricul Tony Judt de la Universitatea din New York –, mulţi intelectuali liberali şi analişti politici care au legături cu conducerea Partidului Democrat şi colaborează cu ziare şi reviste, precum *New York Times, Washington Post, New Republic* şi *New Yorker* şi cu institute de cercetare, precum Brookings Institution şi Carnegie Endowment for International Peace, au consimţit la punctele de pe agenda preşedintelui Bush privind politica externă (vezi articolul din 21 septembrie 2006 „Bush's Useful Idiots: Tony Judt on the Strange Death of Liberal America," apărut în *London Review of Books).* Exact ca Marshall, aceştia par să promoveze ideea că democraţii trebuie să adopte ambiţiosul crez neoconservator şi să încerce să-l „îmbunătăţească", făcîndu-l mai uşor de acceptat şi mai viabil. Ei sugerează ideea că doctrina neoconservatoare este bună în esenţă – doar că republicanilor le lipsesc talentul şi imaginaţia, pentru a o transforma într-un succes real.

În unele privinţe, aceşti liberali de tip „uliu" se suprapun peste agenda wilsoniană (de la Woodrow Wilson, preşedintele american din timpul primului război mondial, care a promovat rolul Americii în răspîndirea democraţiei – *n.red.)* a neoconservatorilor şi sînt departe de ideile naţionaliste ale unui Dick Cheney şi Donald Rumsfeld, alt tip de „ulii", preocupaţi mai degrabă de menţinerea hegemoniei geo-strategice a Statelor Unite. Liberalii care se simt apropiaţi de agenda externă a lui Bush nu privesc „războiul împotriva terorismului" sau războiul din Irak, pe cel din Liban sau posibilul război din Iran ca pe o simplă serie de exerciţii în procesul de a stabili dominaţia militară a Americii, spune Judt. „Ei consideră aceste războaie ca pe nişte hărţuieli în noua confruntare mondială: o nouă Luptă Dreaptă, comparabilă cu războiul dus de bunicii lor împotriva fascismului şi cu înfruntarea părinţilor lor liberali împotriva comunismului internaţional în timpul războiului rece... Nostalgici după adevărurile reconfortante din vremuri mai puţin complicate, intelectualii liberali de azi şi-au descoperit în sfîrşit un scop în viaţă: să lupte împotriva islamo-fascismului."

Printre aceşti „ulii" democraţi, Judt îi menţionează pe Paul Berman, Christopher Hitchens şi Peter Beinart, ale căror puncte de vedere în privinţa Irakului, a Orientului Mijlociu şi a politicii externe a Statelor Unite par să fie asemănătoare cu cele ale neoconservatorilor William Kristol, Robert Kagan şi Lawrence Kaplan. Alţi „ulii" democraţi, precum Tom Friedman, au fost critici în ce priveşte politica lui Bush în Irak, dar ei au criticat doar gestionarea războiului, nu şi proiectul wilsonian-hegemonic asupra Orientului Mijlociu.

Un alt grup de „ulii" de orientare democrată ocupă poziţii influente la *think-tank*-urile din Washington, inclusiv la Saban Center for Middle East Policy din cadrul Brookings Institution. Acolo, de pildă, cercetători ca Martin Indyk (fost ambasador al SUA în Israel) şi Kenneth Pollack au susţinut războiul din Irak şi au aprobat politica lui Bush în privinţa Iranului şi a Israelului. E limpede că oameni ca Indyk, Pollack şi alţi experţi pe Orientul Mijlociu, ca fostul negociator pentru pace Dennis Ross, vor juca un rol important în politica unei viitoare administraţii democrate. În această situaţie, activiştii Partidului Democrat care au dus campanii împotriva războiului din Irak nu vor trebui să fie foarte surprinşi dacă succesorul lui Bush va sfîrşi prin a adopta, cu zîmbetul democrat pe buze, o politică care poate fi calificată drept neoconservatoare.

***Leon Hadar** este ziarist în Washington şi a scris acest articol pentru International Relations Center (IRC), un institut de relaţii internaţionale afiliat ideologic stîngii liberale americane. Hadar a publicat în 2006 cartea* Sandstorm: Policy Failure in the Middle East (2006). *Articolul este publicat de* Dilema veche *cu acordul IRC.*

traducere de Iulia BĂDESCU

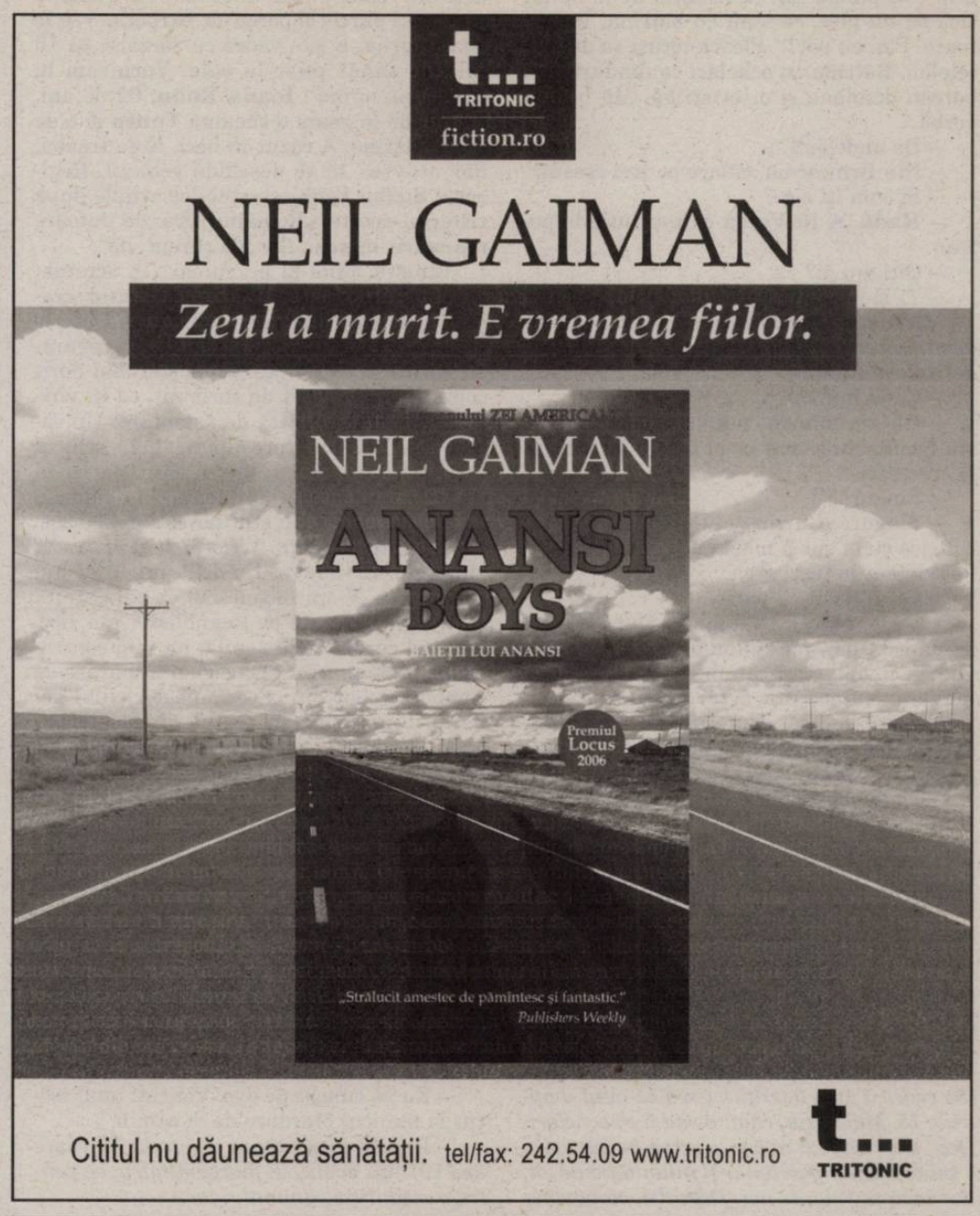

Cristina STRUȚEANU

Cercetare într-un picior

În spital. Iar numele lui nu contează. N-are importanță dacă e municipal, județean, de urgență, universitar sau mai știu eu cum. Nu înseamnă nimic dacă se află în București, Iași, Cluj sau Babadag. Nu discut despre felul în care se poartă medicii și asistentele, despre cum arată saloanele și sălile de operație, despre medicamentele care sînt sau nu sînt. De la nivelul patului, se văd și, mai ales, se aud oamenii din celelalte paturi. Chipuri și voci. Destine și grimase. Firi și povești. Nu e vorba de o reducere la absurd, ci de reducerea la persoane. Cînd ești doborît, vulnerabil, în suferință, ai de-a face, în primul rînd, cu vulnerabilitatea și cu suferința celorlalți. O lume paralelă cu cea din afara spitalului și chiar cu cea sanitară.

Cînd un etnolog – un antropolog – e pur și simplu olog, cînd este, adică, internat la o secție de ortopedie-traumatologie, cu tot tacîmul de dureri, ei bine, chiar și atunci rămîne numai ochi și urechi la paturile din jur. În fond, e ca o babă curioasă. Așa se face că nimeni nu trece neobservat, muieri, femei, doamne și cocoane, cu firile și felurile lor de-a fi.

Baba Rada cea în versuri vorbitoare

Întîi, vine și se așază – vorba vine că vine, e adusă pe brancardă o țărancă teleormăneancă de pe lîngă Alexandria. Cu nora. Fractură de șold. Nora speră s-o lepede în salon și să se întoarcă acasă, unde are doi copii, slujbă și pe moșu' pe cap, socru', care e și el zăcător: „Ziua doarme și noaptea stă pe prispă și se vaită cum urlă cîinele – morîî, mo-rîîî, mo-rîîî – de nu închidem un ochi“, se plînge. „Și acu', ăștia de la spital cică să nu plec, să stau cu bătrîna. Însoțitoare. Păi, eu pot?!“ Pleacă totuși să dea un telefon. Bătrîna cu ochelari ca fundurile de borcan dondăne și o tot strigă. Mă bag în vorbă.

– De unde ești?

– Din Brîncăceni, călare pe trei coceni.

– Și cum îți zice?

– **Rada. A lu Velea** care-ți întinde pelea.

– Cîți ani ai?

– 77 și 3 vaci cu lapte.

(Mi-a mai trîntit niște versuri, dar reportofon n-aveam, febră aveam și întrebări tare deștepte puneam.)

– Ce-ai muncit?

– Că am muncit, n-am stat. Io nu poci sta neam. Nu-ș' acu' ce-oi face. Că puneam la tren saci.

– Singură?

– Sîngură. Cu vinete. D-astea. La Basarab, jos cu ei și c-o mașînă, la piață. Seara, io-te bănet la teșcherea.

– Ce-ai făcut cu banii?

– Case. Nuntă lu fi-mio… După ce termenam la noi, ne adunam fo patru, cinci, vulpea cu opinci, și cătam de lucru pe unde mai era. Nu poci sta. *(Vine asistenta.)*

– Uite, bunico, acum îți așez niște fluturi pe mînă. Să stai liniștită. *(Erau branule pentru perfuzii. Bătrîna stă.)*

– Unde-s șoriceii?

– Ce șoricei?!

– Păi, dacă i-ai vorbit de fluturi… *(Eu.)*

– Aha. *(Văd că prin spitale acum nu se mai zice „mamaie“, ci „bunico“.)*

– Cît să stau liniștită?

– Pînă dimineața.

– Aoleuu, aooleuuu! Danieloo, unde ești? *(Smulge perfuzia. Apare și Daniela, nora. Sare lumea. Nora îi ține mîinile și o amenință.)*

– Dacă nu te potolești, îți scot ochelarii. *(Se vede că asta o terifia. Cred că avea dioptriile 15. Mai tîrziu, chiar o văd fără ochelari. Deci, s-a comis. Îi apăsa și mîna pe gură. Cu o smuceală, de parcă i-ar fi înfundat-o de tot, dar încă se jena de noi. Degeaba, că bătrîna tot striga.)*

– Fetilee, fetileee cu perfuzileee, fetileee… Aoleuu, că strîg d-un ceas, de parc-am spart lemnee, așa am obosîît și nu vine nimeneaaa… Cică acia-i spitaal! Da-ți-le, maică, jos, că nu le poci suferii! Nu poooooci… Mie nu mi-a impus nimeneaa, să stau io cu fireee… Danieloo, că ești romàncă, nu ești turc, dă ce nu vreeei, dă ce ții cu aștea?!

– Cum adică ține cu ele? *(Eu.)*

– Păi, să-și vînză aștea perfuzilee, mi le pune mie cu d-a sîla. Auoleeeu, cum dă cu ciocane în ouu piciorului! Vine seru și loveșteee! Aoleu. Nu poci suferiii! *(Eu, c-o fi, c-o păți, că-s de folos, tocmai că sînt leacuri calmante în serul acela.)*

– Da' dă ce nu le pui tu, dacă-s așa bune?! Văz că n-ai. Na! Ți le dau. Ia-le, dacă-s bune. *(Intră șeful secției.)*

– Auzi, femeie?…

– Să iei aștea dă pă mine! Acu'. Am zis. Ia-ți-le. Pă loc să le iei.

Doctorul iese. Explică în ușă nurorii că bătrîna are demență senilă, Alzheimer și poate să fugă și de pe masa de operație. Peste puțin, intră un tînăr rezident, bronzat și o pune pe baba Rada să semneze că se externează la cerere. Nora, confuză, dă telefoane, face rost de o rudă cu mașină… Pleacă. Noaptea. Tot pe brancardă.

Doamna Vicky cea demnă și fermecătoare

Rada Velea s-a tot dus. Una, două, apare iar o teleormăneancă de lîngă Videle. O femeie bărbată, mare cît patul. Cu pămînt pe degetele de la picioare. Fusese desculță cînd a căzut. Din pod. S-a fărîmat scara. Urca să ascundă țuica de omul ei, bețivan. Acum plînge înfundat. Că: „scroafa are mulți purcei și porcu' de bărbat n-o să le poarte grija. E și o vadră cu zarzăre, cu 10 kile de zahăr puse la cale. Vorbisem la cazan, pă mîine“. **Ioana Robu,** 62 de ani. Pe cea de la geam o cheamă **Tontu** și e de lîngă Slatina. A căzut în beci. E de treabă, dar nu vrea să se deschidă geamul. Regizorul Ștefan Lenkisch stabilea etniile după criteriul acesta: „Românul zice: de putoare n-a murit nimeni, dar, de curent, da“.

Liniște, pînă și pe culoar. În schimb, doamna **Vicky** turuie. Agreabil, ușor graseiat, dar în continuu; și e noapte. Descrie căminul de bătrîni din care vine, singură-singurică la 87 de ani. Mult și-a mai dorit copii. Îl descrie atît de șarmant, că îți vine să te înscrii pe o listă de așteptare. Un cămin mai scuturat presupun, lîngă schitul Darvari, Grădina Icoanei. Sînt patru în cameră. Cîteodată, dimineața, iau cafeaua cu pișcot. Bătrînele știu povești delicioase. Victoria Rukenstein. *Victoria și al ei husar,* zîmbește. E văduvă. De două ori. „Doi husari“, rîde. „V-am recunoscut de cînd ați intrat, ați fost la noi pe Republicii“, îmi zice. De cînd cu demența senilă, nu mai contrazic pe nimeni. Aflu însă că e o tulburare de comportament din cauza anestezicului general. La bătrîni. În restul zilelor spitalicești, doamna Vicky a fost monosilabică. Se născuse după 1918 și o botezaseră Victoria. Acum, se gîndise să-și mai pună o dată fusta verde. Și, ce să facă? A, să ia un pepene, că-i vară. S-a învoit să iasă. Și a ieșit. Chiar atunci, două mașini în trombă s-au ciocnit și una a zburat pe trotuar. Peste ea. „Iată cum sfîrșesc viața“, zice. Trist și calm. O vizitează cei doi șoferi să-i afle pretențiile. N-are. O vizitează și un coleg de la azil. Îi sărută mîna cu o plecăciune de modă veche. A adus o înghețată. Curge. O doctoriță se rățoiește, dar asistenta de la Postoperator, sare:

– Eu vă cunosc pe dvs. Veneați anul trecut la bunicul Mardare de la cămin.

– Da. *(Se înseninează domnul.)* Mardare are 101 ani acum. *(E foarte mîndru, ca pentru o medalie a căminului lor.)*

Doamna Vicky e anemiată tare. A pierdut sînge masiv. Cei ce ar trebui să aducă transfuziile promit zilnic. Ficăței de pui nu-i aduce nimeni. E demnă și fermecătoare cu capul ei scalpat în accident și o beretă de tifon gen doctor honoris causa.

Și alte cîteva întîmplări...

Vizavi, tot de 87 de ani, tot după anestezie, o altă doamnă se comportă tip *știți cine sînt eu?!.* „Eu sînt farmacistă-șefă, proasto!“ *(Asistentei:)* „Cine-i mărunțelul ăsta fără maniere care stă cu spatele la mine?“ *(Soțul unei bolnave, evident cu fața spre ea:)* „Cît e ceasul?“ *(I se răspunde:)* „Te-a întrebat cineva?!“; „Să mi se aducă bideul.“ *(Asta e plosca.)* ș.a. În celelalte zile somnolează mereu. Altele cer cu insistență papucii. Să plece. E o criză tipică pentru această secție unde li se interzice bolnavilor să coboare din pat. Pe cîte una o leagă. Îmi amintesc că l-am auzit la Radio Muzical pe Karajan spunînd că n-a mai putut dirija doi ani din cauza anesteziei care i-a modificat personalitatea. Fusese operat tot de oase, cu discopatie, cred.

Alături, o tînără din Băneasa. Trei operații grave. Era pe bicicletă cu copilul cînd a dat o mașină peste ei. Mămica dirijează mișcările de trupe din salon și pe rudele ei (soacră, cumnată…) care moțăie noaptea pe un cărucior cu rotile: „dă-i apă celei din colț“, „cheamă infirmiera la doamna“, „vezi că acolo s-a terminat perfuzia, du-te și anunță“. (Pe cîte una are însă parapon.) „De ce să-i dai tu sucul din frigider? Ce, n-are familie? Ăia dorm bine mersi. Vin c-o floare joi. Stai aici, nu te duce. I-am văzut.“

Nu știu cum se iscă o preafirească discuție despre „ceasul rău“ și deochi. O bătrînă

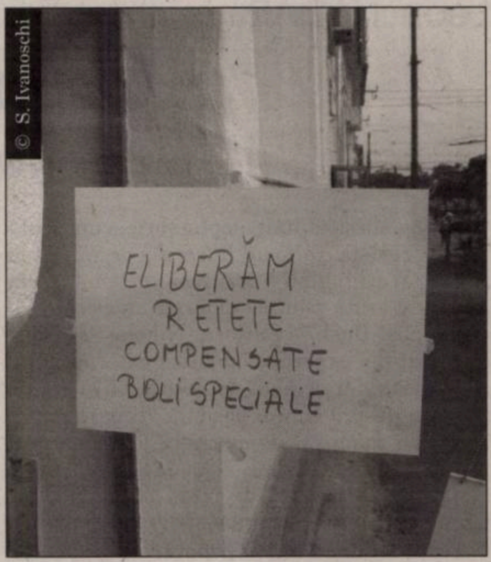

de lîngă Rîmnicu Vîlcea (Țara Loviștei) povestește cum rezolvă chestiunea pentru nepoței. Prinde în capcană cîte un șoricel. Îi scoate ochii cu acul și îi coase în tivul de la maieul copilului. Gata deochiul. Alta povestește cum, după 20 de ani, voia să reînnoiască puful dintr-o pernă. Dar de nuntă de la soacră. Găsește înăuntru un ghemotoc de păr de-al soacrei, cu șnur roșu. „Ca să mă supuie. Să plec capu' la voia ei.“ „O fi?“, încearcă timid o jună. I se dau asigurări și poveștile curg.

O tînără ingineră, **Cristina,** își îngrijește asiduu, adică zi și noapte, mama și pe mama mamei, pe care le-a ologit rău, ea fiind la volan. Aduce saltele gonflabile antiescare, sucuri, cafele, bunătăți. Dar mama face o criză de personalitate lipsită de atenție pe la 2 noaptea. „Nu te-ai dezlipit de lîngă bunică-ta toată ziua!“. Fiica șoptește ceva bunicii. Mama vrea papucii. Medicul de gardă se agită. I se pun doamnei sedative în perfuzie, pentru că altfel refuză să ia.

Iar la Brîncăceni, prin Teleorman, Rada o muri de dureri dimpreună cu omul ei – morîî, mo-rîîî, mo-rîîî…

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

La o demisie

Cristian Tudor Popescu a demisionat din funcţia de preşedinte al Clubului Român de Presă. La ora la care scriu eu aceste rînduri, ştirea e încă foarte proaspătă, dar peste cîteva zile, adică atunci cînd va apărea revista, va fi deja o ştire veche şi comentariile se vor fi rostit în bună măsură: unii pro, alţii contra, deh, după cum îi lasă sufletul şi mintea.

Şi-apoi, gata. După un model bine cunoscut şi des întîlnit în societatea noastră, discuţiile vor înceta. Pentru o lungă perioadă de timp şi pentru un număr foarte mare de inşi, întîmplările din interiorul breslei jurnaliştilor vor fi „problemele lor".

Nu e aşa. Într-o societate în care, de ani foarte mulţi, poporul a luat de bună sintagma mincinoasă „presa, a patra putere în stat", iar ziariştii au ajuns să creadă în ea mai ceva ca în Isus Hristos, făcîndu-şi chip cioplit din camera de luat vederi şi închinîndu-se la porţile televiziunilor ca la icoanele făcătoare de minuni, problemele presei nu mai sînt doar ale ei. Sînt şi ale celor care adorm cu telecomanda în mînă, anesteziaţi de fermecătorul dialog, model tusea şi junghiul, dintre Oana Zăvoranu şi Corneliu Vadim Tudor. Sînt şi ale părinţilor care s-au gîndit să înlocuiască bona cu telecomanda. Sînt şi ale exaltaţilor care văd în ziariştii României nişte arhangheli, dar şi ale celor care pun semnul egal între jurnalism şi ticăloşie, amintindu-şi de modelul Pamfil Şeicaru, brevetat sub sintagma „şantajul şi etajul".

Presa din România este într-o situaţie de criză fără precedent. E invadată de şmenari şi şantajişti, e vîndută unor interese politice şi financiare, dar lucrul cel mai grav e că s-a abandonat definitiv unei competiţii înfricoşătoare pentru profit. În asemenea condiţii, jurnalistul român a devenit o sculă folosită la atingerea unor obiective exclusive botezate tiraj, audienţă, rating. Prea puţini sînt cei care-şi mai pun probleme deontologice în redacţiile româneşti. Departamentele editoriale au ajuns de mult subordonate departamentelor de vînzări şi marketing. Se caută şi se experimentează formule jurnalistice la limita dintre kitsch, obscen şi ticăloşie. Totul pentru tiraj, totul pentru victorie!

Cine-şi închipuie că în aceste condiţii salvarea va veni printr-o revoluţie a breslei jurnalistice se înşală amarnic. Jurnaliştii au căzut în capcană şi sînt acum sclavii gusturilor publicului consumator de media. Gusturi pe care tot ei le-au pervertit, consumatori pe care tot ei i-au îngrăşat cu mizerie umană, violenţă şi pseudoştiri ridicate artificial la rangul de decupaje din viaţa reală. Cu alte cuvinte, la noi, ca şi aiurea, jurnaliştii şi-au săpat singuri groapa şi, ajunşi

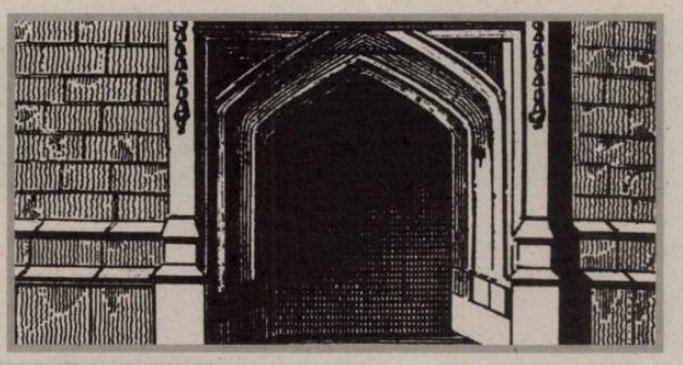

pe fundul ei, se uită disperaţi în sus, căutînd salvarea. Ca ultim gest de penitenţă, unii dintre ei demisionează, dar asta nu rezolvă lucrurile.

Eliminarea impostorii şi a impostorilor din breasla jurnaliştilor ar putea fi începutul unei revoluţii a binelui în presa românească. Reevaluarea libertăţii de exprimare ar putea fi urmarea. Din păcate, România este o ţară cu prea multe întîmplări şi prea puţină răbdare, iar schimbările profunde cer timp. Aşa că e foarte posibil ca, la ora apariţiei acestor rînduri, demisia lui Cristian Tudor Popescu de la CRP să fie deja o amintire ceţoasă, chiar dacă n-au trecut decît două zile.

ATELIERELE DE ATRIBUIT IDENTITĂŢI CARE-ŢI POT ASIGURA LINIŞTEA LIBERĂ ACUM SE NUMESC BINEFACERE CU CAPUL ÎN JOS, DUPĂ CUM SPUNE O PRIVIRE MÎZGĂLITĂ CU SĂGEŢI (DAR NIMENI NU ACCEPTĂ MEREU GÎNDUL ÎNCONJURAT DE MAIMUŢE)

Cu ochii-n 3,14

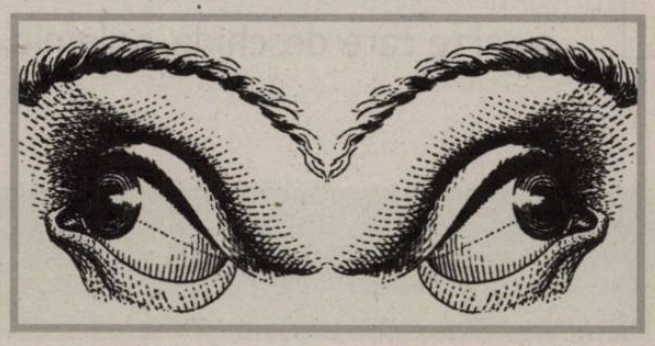

● Credeam că Sinaia nu mai poate oferi nimic nou: şi totuşi, pe lîngă fostul cinematograf, într-un subsol, descoperi un magazin de decoraţiuni interioare mai ceva ca-n *Mary Poppins* – cu îngeri din lemn şi porţelan, spiriduşi vioi pe linia drăgălaşă a kitsch-ului dulce, Moşi Crăciun, globuri, lumînări, turtă dulce... Este unul din puţinele magazine cu astfel de produse care reuşesc să reproducă, în oricît de mic, atmosfera din atelierele de la Polul N. (**I. P.**)

● Cu ajutorul mijloacelor oferite de tehnica modernă, a putut fi identificat Jack Spintecătorul, criminalul în serie în contul căruia, în deceniul 8 al secolului XIX, au fost puse cadavrele ciopîrţite a cinci prostituate londoneze. A devenit celebru pentru că niciodată nu s-a ştiut cine a fost, de fapt. Scenarita timpului i-a atribuit cele mai fanteziste identităţi, dar cercetătorii de astăzi optează pentru portretul unui om „perfect sănătos, înspăimîntător de normal, de o neobişnuită cruzime". Au existat toate datele şi mărturiile necesare pentru a fi prins. Atunci, ca şi acum, nu criminalii sînt inteligenţi, poliţia e stupidă şi se deşteaptă cu o întîrziere de cel puţin un secol. (**M. B.**)

● Într-un magazin de aparate electrice am descoperit instalaţia perfectă pentru omul ieşit din penuria comunismului şi a postcomunismului. Era un frigider mare de tot, cu două uşi, iar pe una din ele era încastrat un televizor, care putea fi folosit şi pe post de video. Ce bine e să ştii că, în spatele ecranului unde poţi vedea orice, există multe alimente care-ţi pot asigura liniştea psihică şi stomacală. (**A. M.**)

● Recunosc deschis că am avut dintotdeauna *un dinte* împotriva enciclopediei online *wikipedia:* adică să se fi democratizat pînă şi enciclopedismul? Oricine poate deveni urmaş al lui Diderot şi D'Alembert? E bine să facem enciclopedii „pe bază de voluntariat", în loc să le lăsăm pe seama savanţilor şi specialiştilor? La aceste întrebări, amicii mei pro-*wiki* îmi spuneau că „e altceva", că n-am înţeles nimic (ceea ce se prea poate). Recent, am căpătat un motiv de enervare în plus. Un prieten mi-a semnalat ce scrie în numita „enciclopedie liberă" despre revista pe care tocmai o citiţi: „*Dilema veche* (primul ei nume fiind *Dilema)* este o revistă săptămînală de cultură fondată de Andrei Pleşu, Tita Chiper, Zigu Ornea şi Radu Cosaşu în 1993, specializată în numere tematice". Atît? Mă rog, dacă aşa zice cooperativa de „enciclopedişti"... (**M. V.**)

● Din proaspetele dulceţuri ale limbii noastre româneşti. 1) La congresul tinerilor pesedişti, unul din candidaţii la preşedinţie a sistematizat doct şi s-a ridicat viguros la concept, acuzîndu-şi adversarul de „jigodism". 2) Urechea foarte muzicală a lui Răzvan Ioan Boanchiş a captat în Capitală o zbanghie substantivare a unei onomatopei: jocurile mecanice, alea la care pe vremuri ziceam, brutal, că tragem la ştangă, acum se numesc, mult mai fericit, „păcănele". (**R. C.**)

● Apropo de numărul cu Roşia Montană: am văzut acum cîteva săptămîni, cred că pe Pro Cinema (!), momente din nu-ş' ce bal de binefacere unde era invitată şi Vanessa Redgrave – *Passionaria* roşie a Roşiei... Trei indivizi surescitaţi (printre care Cabral) se fiţiiau prin marea sală de bal, ţipînd în microfon sumele licitate. Cînd a fost licitat dansul pe care „doamna Vanessa" – cum ar spune unii ziarişti – îl oferea cui voia s-o ia, strigarea se proptise pe la vreo 800 de euro... Atunci aceasta s-a ridicat, demnă, şi a spus că, *sorry,* nu dansează pentru mai puţin de 10.000 de euro! Moment de stupoare. Ei, cine credeţi că a oferit 10.500 şi a luat-o pe „doamna Vanessa" la dans? Însuşi dl John nu-ştiu-cum, directorul de la Gabriel Resources, pe care V.R. îl demonizase vehement la TIFF! Mişto, e aşa cum ştiam: stînga e solubilă în bani... (**a. l. ş.**)

● Unul dintre vechile bancuri cu olteni punea întrebarea: „De ce se îngroapă oltenii în picioare?" şi apoi venea răspunsul: „Ca să fie primii la Înviere". Nici o legătură, evident, cu poliţistul din judeţul Olt care şi-a împuşcat un coleg şi l-a îngropat cu capul în jos. Pe vremuri, nu numai bancurile cu olteni, dar şi cele cu poliţişti erau mai bune. (**A. C.**)

● După ce-am rîs, oripilaţi, de agramatismele dlui primar Vanghelie, a venit clipa să recunoaştem cu *fair-play* că atunci cînd a demitizat sondajele, socotindu-le „o vrăjeală obosită", i-a ieşit pe gură un porumbel încîntător, cît se poate de odihnit. (**R. C.**)

● Răsfoiţi cartea lui Pascal Bruckner, *Păzea, se-ntoarce Moş Crăciun* (Editura Trei, 2006) înainte de a i-o face cadou unui copil. Altfel vă puteţi trezi (cum au păţit-o şi alţii) cu vreo revoltă înlăcrimată: „Nesimţitul ăsta zice că Moş Crăciun e un împuţit!". Şi – cum zice tot „ăsta" – „Adevărul e rostit de gura copiilor!". (**S. S.**)

● „Sînt fericită pînă la ultima şuviţă" – ne spune sloganul şamponului Sunsilk. Pare, mai degrabă, o declaraţie a cuiva care cheleşte. (**C. P.-B.**)

● Un sfat pentru cei curioşi din fire: una dintre cele mai relaxante modalităţi de a vă satisface această meteahnă este să aruncaţi o privire pe listele străine. Liste de cumpărături, de priorităţi, planificările din agende, lista invitaţilor la o petrecere ş.a.m.d. De curînd nu m-am putut abţine să trag cu ochiul în interiorul unui superb Jaguar negru, parcat în faţă la Mega Image, pe Moşilor. Dintr-un bloc-notes se iţea o jumătate de listă pe care am putut citi: „Bani birou", „Vivi", „Tata". Însă primul loc de pe listă m-a fascinat. Era ocupat de „Lapte"! (**A. P.**)

● Luni seară, 20 noiembrie, pe OTV, dau de proaspăta „consilieră de imagine" a PRM-istului Vadim, Oana Zăvoranu care, cu gesturi largi, explica, cu marker-ul în mînă, pe o planşă mîzgălită cu săgeţi şi scheme, dedesubturile societăţii româneşti, de la „venerabila şi cunoscuta doamnă nepoată a lu' Victor Babeş, o bătrînică de zahăr" pînă la „Mirela", o fostă vecină, exponentă a tagmei „tovarăşii de ieri, domnii de azi". Şi conchide Querida, furioasă (de fapt, ea n-a conchis, a mai perorat mult şi bine, numai că eu am schimbat canalul), cu un dicton demn de-al său patron spiritual şi a sa nouă funcţie imaginativă: „Păi, frate, dacă-i bîlci, bîlci să fie, da' să ne placă şi nouă". Aferim, Oana! (**S. G.**)

● Dom' Băsescu iar a nimerit-o, dar nimeni nu s-a prins. Păi, cu ginere-su, Bodo! Nu spunea el – sau spuneau ziarele c-a spus el – că nu prea-l vrea pe solistul de la Proconsul pentru fie-sa, Ioana? Eh, şi ea l-a luat... Şi acu' divorţează... Ce vreţi mai mult? Clarviziune în familie, clarviziune pentru ţară... (**a. l. ş.**)

● Dacă noul dicţionar academic acceptă scrierea legată a lui „niciun", de ce să mai punem cratimă, de pildă, la „într-un"? Tot nu-mi place să tastez cratimele. (**M. C.**)

● Bun, am înţeles: Iri Columbeanu şi-a lansat o carte (aşa se spune, cu toate că nu Iri a scris-o, ci el este „subiectul" cărţii!). Nu înţeleg însă de ce trebuie să îl vedem mereu pe Iri lansîndu-şi cartea în Cluj, în Iaşi, în Timişoara, în toată ţara, în toată lumea... Iri pupîndu-se cu cititorii, Iri pupîndu-se cu copii, Iri pozîndu-se cu copii, după care ia la rînd mamele – iar pupături, iar poze. Iri vorbindu-le cititorilor, Iri spunînd aceleaşi lucruri, Iri la Mall, Iri în librării, Iri răspunzînd la întrebări, Iri dînd aceleaşi răspunsuri la aceleaşi întrebări, Iri cu autorul, Iri cu cititorii, Iri strîngînd mîini, Iri dînd autografe, Iri lăudîndu-se cu *cartea sa!* Ajunge. Gata, Iri, să-ţi fie de bine! Ai făcut-o şi pe-asta, dar mai slăbeşte-ne. (**R. T.**)

● Pe la Piaţa Romană, un banner proclama: „Personalizăm orice". Dacă-i pe-aşa, simt cum mă bate gîndul să-mi personalizez şi eu două chile de cartofi pe care i-am cumpărat alaltăieri şi care mi se par cam anonimi. (**D. S.**)

● Într-un muzeu din Chile s-au expus pentru prima dată fotografiile cu Che Guevara mort, înconjurat de agenţii CIA. Oare or să apară şi tricouri imprimate cu cadavrul lui El Comandante!? (**M. C.**)

● Îngrijitorul Grădinii Zoologice din Buhuşi, deplîngînd starea precară a parcului într-un reportaj de pe TVR 1: „Iarna, cînd vine frigul, băgăm barza la maimuţe, că n-avem altă soluţie. M-am tot gîndit cum să fac un drum pînă la Bucureşti să cer nişte bani la domnii Becali şi Columbeanu. Dau ei mii şi sute de mii la fotbalişti şi nu mi-ar da mie pentru nişte animale!?". (**M. C.**)

HUMANITAS
bunul gust al libertăţii

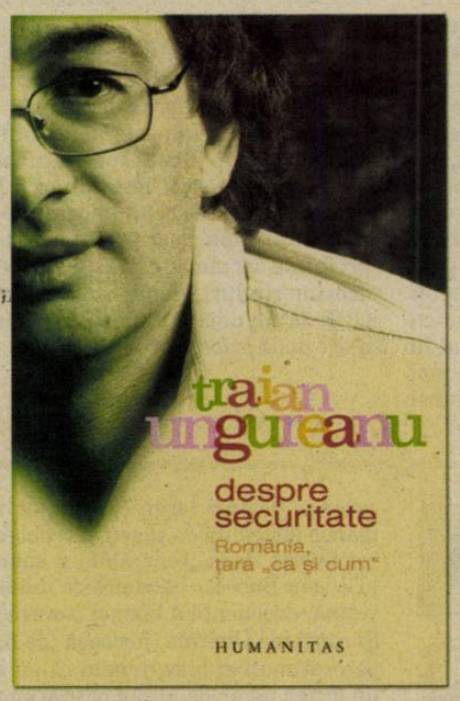

Traian Ungureanu
Despre securitate
România, țara „ca și cum"

O provocare, o idee care contrazice istoria oficială,
o carte care deschide, polemic, o dezbatere îndelung evitată.

www.humanitas.ro
www.librariilehumanitas.ro

Pentru comenzi prin poștă
021 311 23 30
cpp@humanitas.ro

Ca să afli Adevărul în fiecare zi,
Abonează-te!
Obții un preț mai bun și scapi de 30 de drumuri pe lună la chioșc!

- **Economisești timp.**
- **Primești ziarul acolo unde îți dorești.**
- **Beneficiezi de o reducere de până la 50%.**
- **Ai acces la metode de abonare moderne și facile.**

De acum înainte,
ADEVĂRUL
înseamnă mai mult!

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. 149 ● 1-7 decembrie 2006 ● 24 + 4 pagini ● 2,50 lei
Internet: www.dilemaveche.ro

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Tutuiala“

pagina **3**

Mircea Vasilescu
„UE, UE,
bastion al păcii e!“

pagina **3**

Daniel Dăianu
„Are capitalismul suflet?“

pagina **21**

Politeţea în tranziţie

„Politeţea e ca o pernă umplută cu aer, nu are nimic înăuntru, dar amortizează şocurile.“

MARK TWAIN

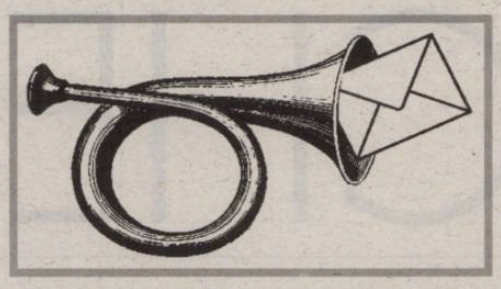

Nr. 145: Articolul Magdalenei Boiangiu, „Împărţiri, reîmpărţiri“

„Am petrecut 6 luni în Kosovo“

Încep şi eu, ca un alt cititor al *Dilemei vechi*, prin a spune că orice situaţie sau problemă poate fi studiată de la faţa locului, sau din mass-media, preluînd din experienţa altora care, „probabil“, au mai fost pe acolo. Vreau să mă refer la articolul Magdalenei Boiangiu „Împărţiri, reîmpărţiri“, scotocind în acelaşi timp prin geanta cu experienţă proprie, de 6 luni petrecute în provincia Kosovo, în prima jumătate a acestui an, fără pretenţia de a face o analiză academică.

Habar n-aveam că între timp, deja a avut loc referendumul privind statutul, despre care discutau doar indivizii de alte naţionalităţi aflaţi pe acolo, numai localnicii nu. Populaţia din Kosovo se împarte cam aşa: 90% albanezi, 5% sîrbi şi restul alte naţionalităţi (bosniaci, romi, or mai fi şi alţii, dar eu nu am întîlnit). Populaţia sîrbească se află dispusă în enclave, care sînt de obicei sate, fiecare păzită de trupe KFOR. Cu alte cuvinte, cei care au fost tari pe vremea lui Milosevici, se află acum în situaţia de a se bizui pe braţul înarmat străin, ca să trăiască în linişte. Nu e chiar aşa. Populaţia, fie ea albaneză, fie sîrbă, se află înaintea granzilor care le-au împărţit ţara în zone de influenţă, cu cel puţin o mutare. Iată cîteva exemple: moneda cu care se plăteşte la orice dugheană sărăcăcioasă o sticlă de manastîrcă (un fel de rachiu) sau la mai selectul hypermarket ETC aflat la periferia oraşului Pec (sau Peje) este euro. Cartelele telefonice *prepay* au credit în dinari sîrbeşti, dar se achită în euro. Pe şosele circulă multe maşini arătoase (la Pristina se află şi un *dealer* Dacia Logan!!), secondhand din Elveţia sau Germania, iar Kosovo este plin de cimitire de maşini, dar şi de oameni, din păcate. Aurul adus de prin Turcia e vîndut de bijutieri cu 12-16 euro gramul în buticuri destul de simandicoase, în care în zilele de week-end e chiar înghesuială. Localnicii nu se prea sinchisesc de trupele care îi verifică la punctele de control la intrarea în localităţi, sau inopinat, pe şosele (în Kosovo, nu mai circulă nici un tren, de cînd cu războiul), ci îşi văd de treabă, adică de trai. Trai care, deşi pentru noi, europenii „veritabili“ din zona aspirantă la euro, pare plin de lipsuri, e mai decent dacă facem doar o mică comparaţie arbitrară: gospodăriile din imediata apropiere a satului cvasidistrus de război, Belo Polje, arată mai bine decît – să zicem – gospodăriile aflate pe marginea drumului ce leagă Cîmpulungul de Piteşti. În curţile acestor aşezări rurale, aproape în fiecare, pîndeşte de sub polatră cîte un tractor, cumpărat cu bani de nu ştiu unde, dar important e că există. Casele, aproape toate netencuite, sînt majoritatea noi. Prin curţi, femei, bătrîni, copii; bărbaţi nu prea vezi, foarte mulţi se află în Occident, de unde trimit bani. Străzile oraşelor importante sînt, aproape la orice oră din zi, pline de oameni – foarte important de spus – majoritar tineri. Aşijderea, terasele localurilor. Kosovarii sînt un popor tînăr, cu şanse reale de a ridica prin muncă această provincie, dacă comunitatea internaţională şi-ar modifica puţin optica, trimiţînd nu doar trupe de menţinere a păcii, ci şi profesori, ingineri sau alţi tehnocraţi care să le întredeschidă acelor oameni o uşă spre educaţie şi, implicit, spre o prosperitate cîştigată la suprafaţă şi nu din contrabandă sau economie neagră.

În felul acesta, instituţii publice, de genul poliţiei locale KPS, ar putea să achite benzina SUV-urilor în care se plimbă nu doar din bani europeni, ci din banii contribuabililor.

Islamismul practicat de albanezii din Kosovo este de cu totul altă factură decît cel din Orientul Mijlociu.

Femeile folosesc farduri, sînt îmbrăcate cochet, în pas cu moda *pop-culture* postmodernă. Întrebînd pe una dintre ele, cu care mă întîlneam aproape zilnic, prin natura profesiei, dacă musulmanii albanezi sînt sunniţi sau şiiţi, cum sînt prin alte părţi, mi-a răspuns că la ei nu există aşa ceva. Sînt musulmani şi atît. Modul de a practica religia – după cum se vede – e radical diferit de ţările musulmane arabe, căpătînd la faţa locului nuanţe mai libere.

Asistenţa medicală, pentru populaţia sîrbească, este o problemă, aici am văzut poate singurul indiciu de segregaţie etnică. Pentru a beneficia de aşa ceva, în afară de medicul inexistent din satul-enclavă, doar spitalul din Mitrovica (oraş aflat în nord, zonă a provinciei considerată mai fierbinte) constituie o alternativă pentru sîrbi.

Una peste alta, ceea ce vreau să spun este că vremea conflictelor armate, a atentatelor de genul celor de la Mitrovica – de care pomenea dna Boiangiu – a cam apus pe acolo.

Misiunea marilor cancelarii europene trebuie să se schimbe: în loc de militari, să trimită în zonă ajutor financiar, dublat de asistenţă tehnică pentru ca această provincie să intre (poate chiar înaintea Serbiei!, judecînd după felul cum gîndesc oamenii locului) în UE, *de jure*, pentru că *de facto* a intrat cu mult timp înaintea României care l-a votat pe Năstase în turul 2 din 2004. Butoiul cu pulbere al Europei – cum spun unii – Balcanii, şi-ar pierde unul dintre fitile, dacă „Europa veche“ şi bogată s-ar gîndi nu la „împărţiri şi reîmpărţiri“, ci la neîmpărţiri şi măcar un dram de suport practic. Sînt naiv, nu-i aşa?

Cu respect,

Andrei CROITORU
macroitoru2002@yahoo.com

Polemici

Nr. 145: Articolul lui Adrian Cioroianu, „Moderatorii lipsei de moderaţie“

Sînt un cititor consecvent al *Dilemei vechi* şi al rubricii dvs. Acesta este şi motivul pentru care reacţionez la inconsecvenţa şi ingratitudinea de care cred că vă faceţi vinovat prin opiniile exprimate în articolul „Moderatorii lipsei de moderaţie“.

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Sînt de acord cu dvs. în privinţa caracterizării pe care o faceţi unui anumit gen de moderatori de talk-show-uri. Văd că admiteţi şi că în trecut aţi fost deosebit de prezent în emisiunile respectivilor. Mai precis, aveaţi calitatea de invitat aproape permanent la talk-show-urile difuzate seară de seară, în perioada 2001-2004. Pînă în acel moment, numele dvs. era cunoscut doar unui număr restrîns de persoane: cititorii *Dilemei* şi cei interesaţi de studiile dedicate istoriei comunismului românesc. Prin intermediul televiziunilor, aţi dobîndit notorietate şi popularitate în rîndurile publicului larg. Pe această bază v-aţi construit ulterior şi cariera politică. Am observat că, odată ales în Senat, apariţiile dvs. la televizor s-au rărit şi apoi au încetat aproape cu desăvîrşire. Doar scopul era atins! Cu toate defectele moderatorilor de televiziune citaţi în articol, pe care nu le neg, găsesc atitudinea dvs. ca fiind ipocrită şi ingrată. Fără talk-show-urile pe care acum le acuzaţi cariera dvs. politică nu ar fi fost la fel de spectaculoasă.

Cu respect,

Radu POPICĂ
popicaradu_2006@yahoo.com

Răspunsul lui Adrian Cioroianu

Dle Popică,

Mulţumesc pentru interes. Dar cred că exageraţi puţin. Mă tem că talk-show-urile, la noi, au evoluat urît. Eu regret uneori umorile de acum un deceniu ale lui Marius Tucă, era debutului lui Tele 7 abc sau emisiunile kilometrice ale lui Adrian Păunescu. Talk-show-urile de azi – nu toate, dar oricum cele la care mă refeream, plus altele – nu pun preţ pe discuţie, ci pe „ironii“ (= mişto-uri), pe „dezvăluiri“ (= bîrfe sau senzaţionalisme) sau „VIP“-uri (= chiloţei sau pectorali). Sînt moderatori ale căror invitaţii mă bucură mereu – şi la care mai ajung, nu foarte des – cum spuneţi – din moment ce-s plecat din ţară de luni pînă joi. Dar gazdele pe care le vizam eu nu vor să te convingă de ceva – ci să te lase cu gura căscată sau cu un zîmbet pînă la urechi. Dacă nu dai curs invitaţiei lor, fac urît. Nu, la talk-show-urile pe care le aminteam nu am fost niciodată. Nu, scopul vieţii mele (sau al apariţiilor mele) nu a fost Senatul; am avut doar speranţa că un intelectual poate folosi televiziunea pentru a transmite nişte idei; acum, mă întreb dacă nu cumva televiziunea se foloseşte de oricine-i trece pragurile pentru a valida orice apare pe sticlă.

Adrian CIOROIANU

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Forum Volvo-*Dilema veche***

Abonamente la *Dilema veche* se contractează:

- La sediul Adevărul Holding, P-ţa Presei Libere nr. 1, corp C, etaj 3, sector 1, Bucureşti;
- Plătind contravaloarea abonamentului cu mandat poştal sau ordin de plată, pentru S.C. SATIRICON SRL, CUI 18006758 în contul RO08BRDE 445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, expediind o copie după documentul de plată şi adresa la care doriţi să primiţi revista, prin fax: 021-40.75.467 sau la adresa: OP 33, CP 143, cod 014820, sector 1, Bucureşti, cu menţiunea „Talon de abonament *Dilema veche*“;
- La oficiile poştale din toată ţara;
- La sucursalele Rodipet din toată ţara.

Informaţii abonamente: telefon: 021-407.54.64, 021-407.54.65; fax: 021-407.54.67; e-mail: abonamente@adevarulholding.ro. Abonamentul la *Dilema veche* costă 113 lei pentru un an, 57 lei pentru 6 luni şi 29 lei pentru 3 luni. Abonamentele achitate pînă la data de 20 a lunii vor fi livrate începînd cu data de 1 a lunii următoare.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C Rodipet S.A., P-ţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Bucureşti, telefon: +4021 3187060, fax: +4021 3187020, e-mail: export@rodipet.ro.

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Ruxandra TUDOR
(secretar de redacţie)
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Director distribuţie: Dana ZAMFIR
tel.: 021-407.54.57, 021-407.54.58, 021-407.54.62
fax: (004021)318.22.04
e-mail: dana.zamfir@adevarulholding.ro
Publicitate: Robert SCHORR
tel.: 021-407.54.23
mobil: 0723-266.339
e-mail: robert.schorr@adevarulholding.ro

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, 011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.dilemaveche.ro
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

Dilema veche este marcă înregistrată a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 13.200 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Tutuiala

Tutuiala e la modă. E semnul cordialității de gașcă, al democrației victorioase, al sociabilității „americane“. De vreme ce *you* e și „tu“, și „dumneavoastră“, e musai să profităm și să ne tutuim. Dovedim astfel că sîntem „branșați“, actuali, globalizați. Nu avem prejudecăți, nu umblăm cu discriminări și cu fasoane. Ne tutuim. Sîntem de-o teapă. Prieteni. Ne-am născut ieri. E perfect normal ca un reporter de televiziune să meargă cu microfonul pe stradă și să-i tutuiască pe trecătorii cu care vrea să stea de vorbă, deși îi vede pentru prima oară. E normal ca profesorul universitar să-și tutuiască studenții. E normal ca un politician furios să-și ia adversarii „la per tu“. E normal ca pe plajă, la discotecă, la emisiunile de divertisment, toată lumea să tutuiască pe toată lumea. În aceste condiții, a folosi brusc apelativul „dumneavoastră“ devine injurios. „Dumneavoastră“ se spune numai în bășcălie, numai cînd vrei să-ți exprimi antipatia, neîncrederea, disprețul. „Normală“ e doar tutuiala. Dar și ea are, de fapt, subterane complexe. E tutuiala *macho*, a masculului bățos față de fetițe fragede sau demimondene interlope. (Îmi amintesc de modul inadmisibil în care dl Radu Moraru o tutuia pe invitata sa Cicciolina, ca și cum ar fi agățat-o după colț.) Există tutuială „de platou“, prin care moderatorul-satrap sau moderatorul-vedetă își etalează autoritatea, tutuiala polițienească, a agentului de circulație care te trage de urechi, tutuiala prin care șeful își domină subalternii, tutuiala rutieră cu care se încondeiază reciproc șoferii isterici, tutuiala uzurpatoare, prin care naturile subalterne vor să se insinueze în lumea bună (dl Emil Constantinescu spunîndu-i „Václav“ lui Havel), tutuiala războinică („boule“), ironic-protectoare („drăguță...“) sau tovărășească („măi, dragă“). De la obrăznicie la nesimțire, de la proastă-creștere la dezinhibare primară, de la aroganță la egalitarism, tutuiala acoperă un larg spectru al patologiei sociale. În mod paradoxal, ea își subminează propria legitimitate: cînd te poți tutui cu oricine, cînd tutuiala devine o deprindere curentă, prestigiul și miracolul tandru sau camaraderesc al lui „tu“ se degradează. În mod normal, la „tu“ trebuie *să ajungi;* printr-o delicată chimie a afectelor, printr-un răbdător spor de încredere și printr-o reciproc consimțită afinitate. „Tu“ este un mod de a reformula – în condiții de intimitate – instituția respectului. Dimpotrivă, inflația tutuielii instituie diferența, stereotipia, griul. Spațiul dintre oameni devine monoton, ierarhiile se șterg, nuanțele sufletești ale comunicării devin irelevante. Tutuiala reduce totul la *orizontală*. În aparență, ea face dialogul mai direct, în realitate, îl sărăcește.

Din cînd în cînd, mi se pare că o mulțime din relele cotidiene sînt rezultatul unei proaste administrări a tutuielii, efectul exceselor ei. Guvernanții îi tutuiesc cu autoritară nonșalanță pe gazetari, gazetarii îi tutuiesc sprințar pe guvernanți, miniștrii tutuiesc instituțiile, instituțiile îi tutuiesc pe cetățeni, cetățenii se tutuiesc între ei și toți laolaltă ne tutuim cu Europa. Diferențele, demnitățile, eticheta, protocolul – sînt demodate. Ne scufundăm în omogenitatea lui „tu“, iar „tu“ evoluează semantic spre „nimeni“. Nu ne-ar strica un pic de ștaif. Nu ne-ar prinde rău o scurtă epidemie de politețe.

(articol apărut în *Jurnalul național*, 19 februarie 2004)

cu dilema la croitor

E adevărat că ați fost ales președinte al Academiei de artă culinară din România?

Cum proletara-mi ființă a aspirat dintotdeauna să șurubărească la mașinăria chefurilor boierești, înțepenită în smîrcurile istoriei, m-am nimerit într-o seară, alături de alți cîțiva artiști famelic în jurul unei mese unde, sub bagheta dirijorului Ion Marin junior, feroce practicant al spiritismului gastronomic, cîțiva bucătari încercau să reînvie duhul piftiilor auguste și al claponilor umpluți de odinioară.

Întrebînd chelnerul ce-mi pusese în față o farfurie cu un gogoloi aurit, cum se numește acel fel de mîncare, un trăsnet s-a abătut asupra întregii adunări cînd ipochimenul a răspuns cu seninătate: „bulz de mămăligă cu feta și bacon“.

În clipa aceea, ciobănașul din mine, revoltat, a acceptat fără rezerve sceptrul prezidențial.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

UE, UE, bastion al păcii e!

Episodul spionului rus otrăvit la Londra a readus în atenția publicului occidental tehnicile și relațiile Est-Vest din vremea Războiului Rece. Presa occidentală a scris despre metodele vechiului KGB, și-a reamintit de „umbrela bulgărească“ și de „Laboratorul nr. 12“ – secția Serviciilor secrete sovietice unde se fabricau otrăvurile –, a pomenit de treburile murdare pe care le făceau Serviciile țărilor comuniste. Acum ziarele britanice sînt ocupate cu urmărirea traseului pe care s-a plimbat poloniul radioactiv și cu cetățenii care s-au aflat în acele locuri și au sunat la Agenția pentru Sănătate pentru a verifica dacă nu sînt și ei iradiați. Cele franceze, italiene sau germane emit ipoteze asupra asasinatului și recapitulează momente sîngeroase din istoria recentă a Rusiei. *Corriere della Sera,* de pildă, amintește că doi membri ai comisiei parlamentare care investiga atentatele de la Moscova din 1999 (puse de Kremlin pe seama cecenilor, iar de Litvinenko, pe seama Kremlinului, care voia astfel să-și justifice intervenția în Cecenia) au murit, și nu de „moarte naturală“. Anna Politkovskaia, jurnalista asasinată de curînd la Moscova, se ocupa și ea de chestiunea Ceceniei. *Le Figaro* observă că mai e mult pînă cînd anchetatorii vor elucida această moarte misterioasă, dar „istoria spune multe despre violența cinică din inima funcționării politice a Rusiei“ unde, „în numele «rațiunii de stat», o mie de structuri de securitate, private și publice, se cred autorizate să ucidă“. Și mulți comentatori cred că, pe planul imaginii, Rusia pierde teren: prima lovitură a fost chiar publicarea fotografiei lui Litvinenko aflat pe patul de moarte. Ideea, se pare, a fost a Lordului Bell of Belgravia (directorul agenției Bell Pottinger Communications, care s-a ocupat de campania lui Margaret Thatcher în 1979, iar acum îi are printre clienți pe Boris Berezovsky). Cu siguranță subiectul morții lui Litvinenko va mai reține atenția o vreme, apoi se va pierde printre altele, iar ancheta își va urma cursul, ca în orice stat de drept. Probabil că nu se va afla mare lucru. Sau, mai bine zis, nu vom afla *noi,* cetățenii.

Președintele Putin însă nu este omul care să sufere pentru un ipotetic „deficit de imagine“. Aflat în Finlanda, la un summit al Uniunii Europene, a calificat drept „speculații“ ipotezele privind asasinarea lui Litvinenko și a transmis condoleanțe familiei îndoliate. Iar la un dineu oficial cu liderii țărilor din UE (desfășurat, se pare, într-o atmosferă foarte tensionată) a răspuns reproșurilor privind legăturile dintre criminalitate și cercurile politice rusești că (unde am mai auzit asta?...) și în Europa există corupție, iar cuvîntul Mafia nu a apărut în limba rusă. Nu se știe cum au răspuns oficialii europeni la această problemă lingvistică. Se vede însă cu ochiul liber prudența lor excesivă în relația cu Rusia. Nu numai pentru că nu au nimic de zis în cazul morții suspecte a spionului rus: de acord, e o anchetă în curs, cazul e complicat, să așteptăm rezultatele. (O excepție, totuși – secretarul britanic pentru Irlanda de Nord, Peter Hain: „Multe lucruri petrecute în Rusia aruncă o umbră asupra succesului președintelui Putin în ținerea situației sub control și în asigurarea stabilității economice. Succesul său trebuie pus în balanță cu faptul că acolo au avut loc serioase atacuri împotriva libertății individuale și democrației“.) Dar, ani la rînd, liderii Europei Occidentale s-au întrecut în a se prezenta, care mai de care, drept prieteni ai lui Putin, iar acum nu reușesc să deznoade o situație extrem de sensibilă: problema dependenței de gazul rusesc. Față de politica agresivă a Rusiei de a se impune în fața Uniunii Europene prin Gazprom (care cumpără rețele de distribuție sau companii din Vest, fixează prețuri de la caz la caz și de la țară la țară), statele europene (suverane, nu?) reacționează, pare-se, după gradul de „prietenie“ cu Putin. Se vorbește inutil, de ceva vreme, despre o politică comună a Uniunii Europene în domeniul energetic, dar între timp, fiecare țară își are acordul ei bilateral cu Rusia. Și se vorbește în continuare, dar e limpede că nu se va ajunge la o strategie comună prea repede, așa cum nu există o politică externă și de apărare comună. Probabil că nici măcar în cazul unei invazii masive de țînțari nu s-ar ajunge la o poziție comună, căci nu s-ar cădea de acord asupra tipului de insecticid, care ar trebui agreat de toate țările. Iar cînd, recent, Polonia și-a exercitat dreptul de veto față de încheierea unui acord cu Rusia și a cerut solidaritatea statelor UE în problema exporturilor de carne către Rusia, au fost destui cei care au apreciat poziția poloneză drept „exagerată“ și au pus-o pe seama lipsei de experiență a Poloniei în complicatul sistem de negocieri din UE. Ce-i drept, Polonia a avut pînă în 1989, ca și celelalte țări din Est, un alt gen de experiență, din care a lipsit cu totul ideea de negociere...

În relațiile cu Rusia (ca și în alte chestiuni), Uniunea Europeană se dovedește – cum spunea analistul italian Sergio Romano – *irelevantă*. Grija gazului de mîine e rezolvată de fiecare țară europeană cum poate, în timp ce Gazprom se extinde strategic. Peste ani, s-ar putea să ne adunăm cu toții în piețe, cu ocazia „Zilei Europene a Energiei“, și să scandăm în cor, cu fața spre Răsărit: „UE, UE, bastion al păcii e!“.

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE“ PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2007-2008

„New Europe College“ anunță concursul anual pentru bursele de cercetare NEC 2007-2008 pentru universitari/cercetători români din domeniile științelor umaniste, sociale și economice.

CONDIȚII DE PARTICIPARE

- candidatul trebuie să fie înscris la doctorat sau să aibă titlul de doctor;
- se va acorda prioritate candidaților sub 40 de ani;
- o foarte bună cunoaștere a cel puțin două din limbile străine de circulație internațională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- și trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere, fără a pierde din rigoarea disciplinară.

MODALITĂȚI DE ÎNSCRIERE ȘI TERMENE PRIVIND CONCURSUL

Formularul de participare la concurs poate fi obținut de la adresa www.nec.ro sau prin e-mail de la asuter@nec.ro

De asemenea, formularul poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17, sau poate fi primit prin poștă (în cazul candidaților din provincie).

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 15 decembrie 2006 (inclusiv).

Pentru detalii consultați materialele de la adresa www.nec.ro

Relații suplimentare se pot obține la tel. (021)307.99.10 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare – sau prin e-mail: asuter@nec.ro

Adresă: New Europe College, str. Plantelor nr. 21, 023971 București

ținerea de minte

„Rămîn un optimist. Poate că nu în privința lumii, ci a scrisului. Nu mă aștept ca o carte să influențeze imediat și puternic societatea. Nu te poți întrece cu televiziunea. Dar, chiar dacă astă-seară programul televiziunii italiene are în imediat o influență mai mare decît cartea mea, acest program va fi mîine înlocuit de altul. Pe cînd o carte o poți citi mîine, anul viitor. Ea ascultă de un alt ritm. Dealtfel, aceasta este forța literaturii. O carte nu aleargă în proba de 100 metri, ea pierde întotdeauna într-un sprint de 100 metri...“

(Antonio Tabucchi, într-un interviu acordat suplimentului literar al ziarului *Le Monde,* la 10 noiembrie 2006)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Uşor cu energia pe scări

„Este un joc politic mizerabil", spune preşedintele Băsescu despre scandalul Petrom-OMV. Şi are dreptate, cu amendamentul că a contribuit el însuşi la ridicarea mizei şi a vizibilităţii întregii poveşti.

Cînd a convocat Consiliul Suprem de Apărare a Ţării, special pentru problema energiei, preşedintele părea că are planuri mari. Fie şi numai implicarea acestei instituţii, cu nume pompos şi rol constituţional destul de neclar, şi tot era un semn că ar fi ceva important în discuţie. Mai rău, au circulat chiar zvonuri cum că s-ar pregăti o politică de forţă faţă de OMV, care le-au adus aminte unora de mişcările din Venezuela şi Bolivia, unde statul, condus de populişti agitaţi s-a pus în fruntea poporului, declarînd război companiilor de energie.

Luni, preşedintele Băsescu a dat două interviuri despre problema energiei, unul pentru *Evenimentul zilei,* celălalt pentru *Adevărul*. Impresia generală, citind interviurile, este că a făcut un balet destul de complicat între condamnarea unui contract de privatizare care, în mod evident, îl enervează, şi grija de a nu da un semnal prost pentru economie şi investitori.

Trebuie spus că, înainte de şedinţa CSAT, discuţiile din jurul subiectului au amintit de atmosfera de început a anilor '90, cînd nu ne vindeam ţara. Acum, se pare că am vîndut-o prost, dar dezbaterile, dacă se pot numi aşa, nu prea au lămurit de ce anume s-a întîmplat asta, care erau soluţiile alternative şi ce se mai poate face acum. De fapt, nu e foarte clar nici de la ce anume ne-am aprins. Pare că de la creşterea preţurilor la gaze, operată de Petrom. Doar că oricum România s-a angajat, la încheierea negocierilor cu UE, că va alinia preţurile la energie, aşa că surpriza nu ar fi trebuit să fie atît de mare. Ar fi trebuit negociate perioade de graţie mai lungi, dată fiind diferenţa de salarizare faţă de Uniune? Deşi pare înţeleaptă din cale afară, întrebarea e destul de irelevantă în realitate. Corect este să întrebăm dacă România ar fi putut obţine aceste concesii, date fiind condiţiile politice precare în care au fost închise negocierile în 2004. Şi răspunsul cel mai probabil este că nu. Dar, în ciuda acestor date, politicieni în căutare de voturi, unii chiar din PSD, al cărui guvern a privatizat Petrom, au activat din nou logica lui „noi *versus* străinătatea rea". OMV a fost, pentru o vreme, boierul rău care punea botniţe ţăranilor şi acum jecmăneşte poporul cu preţul la gaze. Asta, deşi statul poate limita aceste preţuri, prin autorităţile de reglementare.

Ca să încurce lucrurile şi mai mult, Parchetul General a declanşat o anchetă, care se anunţă a fi de lungă durată, privind un grup de oficiali şi consultanţi acuzat, nici mai mult, nici mai puţin, decît de trădare şi spionaj, grup implicat în privatizările din domeniul energetic şi cu conexiuni la Ministerul Economiei, indiferent de culoarea Guvernului. Parchetul pare a fi acţionat la sesizarea serviciilor secrete. Deocamdată, sînt prea puţine date certe despre caz pentru a putea face o analiză, deşi presa din zilele astea pare că le ştie deja pe toate şi ceva pe deasupra.

Cum din grupul luat la întrebări de procurori face parte şi funcţionarul superior ce a semnat privatizarea Petrom, legătura dintre „trădare" şi preţul gazelor părea evidentă într-un mediu public paranoid. Prim-ministrul Tăriceanu a avut o intervenţie salutară înainte de a pleca în Franţa, spunînd că nici nu se pune problema de a aduce în discuţie contractul de privatizare. Lucru destul de clar pentru orice persoană rezonabilă, dar care merita spus răspicat în acest context agitat.

Dar de ce a convocat preşedintele CSAT? Nu e foare clar. Concluziile întîlnirii au fost destul de blînde, dacă ne gîndim că şedinţa fusese convocată din avion, lăsînd impresia că ne paşte o criză iminentă.

În primul rînd, s-a decis să fie date publicităţii contractele de privatizare şi contractele de furnizare din domeniul energetic, cu acordul partenerilor. E bine de amintit că tot Traian Băsescu ceruse acum un an acelaşi lucru, iar povestea a trenat. Pentru că pe vremea cînd au fost încheiate contractele, ideea de transparenţă părea doar un moft oengistic, acum statul român depinde de bunăvoinţa companiilor, care pot cere despăgubiri după publicarea unilaterală a detaliilor. Răspunsul OMV a fost isteţ şi doar aparent binevoitor: sîntem de acord cu publicarea contractului, dacă şi celelalte contracte de privatizare a utilităţilor vor fi făcute publice. Adică a trimis statul să negocieze şi cu ceilalţi.

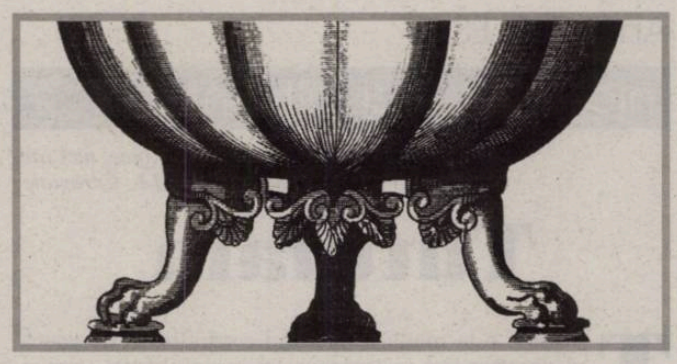

În al doilea rînd, CSAT a decis că România are nevoie de o strategie energetică pentru viitor. Cam puţin faţă de furtuna care se anunţa. În interviurile de luni, preşedintele a făcut un balet, cum spuneam. S-a arătat nemulţumit de concesionarea extracţiei de petrol, de statutul OMV, pe care îl consideră neclar (are 51% din acţiuni listate la bursă, deşi pericolul preluării de către Gazprom este inexistent, după cum spun experţii bursieri în ziare). Dar a ţinut să precizeze apăsat că nu se pune în discuţie acest contract. A reamintit că scumpirea gazelor fusese o obligaţie asumată de România în negocieri şi a dezvăluit că s-a consultat cu premierul asupra momentului şi a măsurilor de atenuare a impactului social şi că amîndoi au ţinut cont de prognozele Băncii Naţionale asupra inflaţiei. Deşi crede că soluţiile din contractul de privatizare au fost prost alese, spune că statul trebuie să accepte situaţia şi să plece de la această situaţie în creionarea viitoarei strategii de securitate energetică. Mai mult, chiar recunoaşte că decizia de privatizare a îmbunătăţit managementul, iar OMV a reinvestit profitul obţinut de Petrom. Un preşedinte cu mult mai calm decît cel ce convoca CSAT-ul din avion.

presa despre...

Dreptul la diversitate istorică

„Preşedintele Vladimir Putin scria în *Financial Times,* la 21 noiembrie: «Rusia este în mod natural un membru al familiei europene, în spirit, istorie şi cultură». Putin vorbea despre «cooperarea strategică UE-Rusia, bazată pe obiective şi valori comune». El atrăgea atenţia însă că «ar trebui să respectăm diversitatea istorică a civilizaţiei europene. Ar fi inutil şi greşit să încercăm să forţăm standarde artificiale unii asupra altora». Două zile mai tîrziu, fostul spion rus Aleksandr Litvinenko murea în agonie, otrăvit cu metal radioactiv, lăsînd cu limbă de moarte o scrisoare în care îl acuza pe Putin de asasinarea sa.

Uciderea lui Litvinenko, ca şi a jurnalistei Anna Politkovskaia, pare să indice în ce constă «diversitatea istorică» a Rusiei faţă de Europa, la care Putin nu intenţionează să renunţe (...). Rusia a revenit la unica regulă pe care o ştie: adversarului i se ia gîtul. Fie că asta înseamnă asasinarea unui spion sau uciderea... cu gaz, a «rebelelor» Georgia, Ucraina sau Moldova, ori jocul dur în relaţia cu UE". (Oana Popescu, *Cotidianul,* 27 noiembrie)

„Ideea folosirii radioactivităţii pentru asasinate politice nu e nouă. În *Orizonturi roşii* a lui Pacepa îl auzim de mai multe ori pe Ceauşescu strigînd, în cîte-o criză de furie neputincioasă, la adresa vreunui disident: «Să-i dăm Radu!», ceea ce însemna, într-un jargon macabru, «să-l iradiem». Dar agenţii britanici care investighează cazul lui Litvinenko au declarat că nu există, totuşi, precedente comparabile cu drama petrecută zilele acestea. Practic, nefericitul KGB-ist, în vîrstă de numai 43 de ani, a înghiţit o bombă atomică în miniatură". (Mircea Cărtărescu, *Jurnalul naţional,* 28 noiembrie) (**C. G.**)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Cărţile

(fragmente dintr-un roman în curs de abandonare)

Primul lucru care te apasă la Tîrgul de Carte e volumul: cum de-au reuşit oamenii să scrie atît? Şi despre ce? Cum poţi să spui atîtea lucruri despre o realitate, totuşi, limitată? Să fim serioşi: chiar şi tîrgul de la Bucureşti e prea mare pentru o planetă cu diametrul decent de 44 de mii de kilometri, populată de maximum 1000 de oameni cu poveşti interesante (cf. *People Magazine,* septembrie 2006. *Vogue* presupune că ar fi chiar 1500, însă cred că se hazardează!).

Dar nu doar înălţimea teancului de cărţi e impresionantă pentru un alpinist cultural, ci şi numele autorilor: de unde naiba au venit ăştia? Cine sînt aceşti inşi despre care cartea de română de liceu nu ne spune nimic? Cine sînt românii ăştia care scriu, fără să-i cheme Sadoveanu sau Călinescu – şi mai ales, fără să fie morţi? Cine sînt aceşti străini cu nume de cocktail cu tequila, cu nume de mărci de maşini, cu nume de frigidere, cu nume pe lîngă care treci cu teamă, ca pe lîngă un cîine negru, noaptea? Şi ce vor să ne spună? E ceva important? Care dintre ei are informaţia esenţială, trăirea neaşteptată, în stare să ne schimbe viaţa în cinci minute, cît facem pe jos pînă la staţia de autobuz? Pe pariu că nici unul? De fapt, literatura aduce în mintea noastră ceva ce lipseşte intelectualilor singuratici cu cartea în mînă, peste care lumina veiozei se aşterne ca untul, la 2 dimineaţa. Cartea ne readuce acolo unde trebuie să fim: într-un trib. Mai rău, într-un grup de animale în căutarea hranei. Cărţile sînt teritorii întinse, pe care haita cititorilor aleargă disciplinată în spatele Masculului Alfa, Autorul. Din cînd în cînd el se întoarce şi-i miroase, îi latră, îi face să creadă că se gîndeşte la ei şi la prada cu care să le umple creierii.

E ţeapă, firească. Autorul are un singur gînd: să moară mai tîrziu decît noi. Cu ajutorul nostru. Să scape, dacă nu trupeşte, măcar spiritual. Să supravieţuiască prin operă. Să pună mîna pe singura veşnică pomenire cu putinţă – cea adusă de Cultură, nu de Biserică. Nu e nici un fel de pornire înaltă aici: e pur şi simplu un alt fel de instinct de conservare.

Şi totuşi, chiar şi din pornirea asta egoistă ne putem alege şi noi cu ceva: cine, în afară de cărţi, mai poate aduce la un loc, într-o zi de duminică, întregul electorat al fostei Alianţe Civice? Ce altă priveliştе, în afară de cea a maşinilor din parcarea de la Tîrgul de Carte, ne poate da o idee de cîte parale dă pe intelectualii ei, România? Ce alt loc mai bun să te întîlneşti cu suma orgoliilor omeneşti decît o lansare de carte? Poate doar coaforul. Dar unul bun, din centru.

Tîrgul de Carte m-a mai lăsat cu o întrebare: cum mai poate cineva, după ce-l vizitează, să aspire la condiţia de scriitor? Cum să ai atîta încredere dementă în tine încît să-ţi imaginezi că, în milionul ăsta de titluri, al tău va deveni o senzaţie? Cum să-ţi doreşti să ajungi literat, cînd alfabetul are doar 28 de litere, toate folosite deja în toate combinaţiile *n* luate cîte *k?*

Ei bine, tocmai ăsta e curajul de a fi scriitor. Şansele să

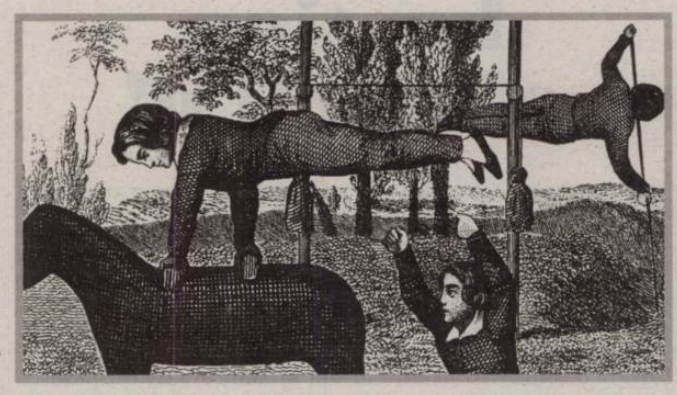

ajungi celebru sînt aşa de mici încît e mai sigur să sari din avion sperînd că *vei găsi* o paraşută pierdută de cineva, în aer.

Ca şi un roman, orice articol de revistă ar trebui să aibă o sonerie de loc comun. Ea ar trebui să sune a jale, în momentul în care autorul începe să scrie ceva ce s-a mai scris. Ar trebui să sune patetic şi alarmist, ca alarmele din avioane, în emisiunile de pe Discovery, cînd ştii sigur că urmează să se oprească toate motoarele. Alarma asta trebuie să prevadă, înainte să fie prea tîrziu, gestul prin care cititorul tău închide cartea şi pleacă, bombănind, din toaletă.

Aud deja zgomotul ăsta, aşa că mă opresc aici. Nu înainte de a vă spune că Tîrgul de Carte e cel mai bun loc în care omului disperat, în căutare de o nouă Revelaţie (dacă se poate mai uşor de ecranizat decît prima) i se poate întîmpla următorul dialog:

„– Nu vă supăraţi domnişoară, Mesia aveţi?

– Noi nu. La Hasefer aţi încercat?".

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

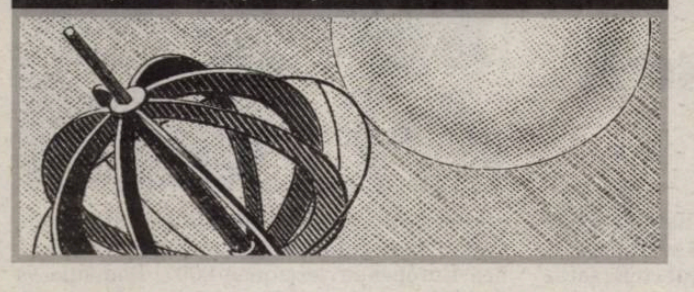

Doi preşedinţi

Tulburările durează din iulie. După alegerile din vară, cînd Felipe Calderon, candidatul Partidului Acţiunii Naţionale (conservator), a fost declarat învingător, rivalul său, Manuel Obrador (coaliţia de centru-stînga), întreţine tensiunea, contestînd rezultatul, acuzînd frauda, refuzînd să accepte înfrîngerea. Mitingurile durează săptămîni, se organizează defilări, acţiuni la marginea legalităţii. Alături de el, mulţi partizani ai stîngii: acţiunile de nesupunere civilă întreţin o stare de nelinişte şi de incertitudine defavorabilă oricărei aşezări instituţionale.

Diferenţa cu care Calderon a cîştigat e destul de mică: 233.831 de voturi din aproximativ 42 de milioane. Rezultatul a venit ca o surpriză deoarece totul în campania electorală părea să-l dea pe Obrador cîştigător: promisiunea de a lansa şantierele lucrărilor publice şi de a se îngriji de veniturile vîrstnicilor i-a adus multe adeziuni zgomotoase. N-a fost suficient: a jucat în defavoarea lui faptul că şi-a insultat rivalul, că a refuzat să participe la o dezbatere, promisiunile lui transpuse în viaţă ar fi putut crea instabilitate financiară. Nu i-a fost greu lui Vicente Fox (fostul preşedinte) să-l declare pe Obrador prieten al venezueleanului Chavez – sperietoarea de stînga a continentului.

Diferenţa dintre cîştigător şi perdant – 0,61% – l-a motivat pe acesta din urmă să reclame frauda electorală, dar frauda nu a fost dovedită. Obrador încerca să repete evenimentele din 1988, cînd Salinas a fost declarat preşedinte după ce ordinatoarele Biroului Electoral au intrat într-o pană favorabilă celui care „trebuia" să iasă. De 70 de ani la putere, Partidul Revoluţionar Instituţional nu era dispus să-şi piardă prerogativele de dragul maşinilor de socotit, pe atunci în grija Ministerului de Interne. Dar acest precedent a creat un sistem de instituţii electorale independente care, sesizate acum de Manuel Obrador, au constatat anumite încălcări ale codului electoral, dar nu de natură să modifice rezultatul. De atunci, cîştigătorul declarat şi-a desfăşurat acţiunea legală mereu stînjenit de manifestaţiile rivalului. Pe 21 noiembrie, şi-a organizat chiar o investire alternativă: Obrador a jurat în Piaţa Zocalo din Mexico-City, în faţa a 100.000 de suporteri, „să servesc loial şi patriotic ca legitim preşedinte al Mexicului, să protejez drepturile mexicanilor şi să apăr suveranitatea Mexicului şi patrimoniul său, să asigur fericirea şi bunăstarea poporului". Un angajament de preşedinte legitim, dar nu activ.

Consecinţele monopartidismului cu o durată de 70 de ani se fac încă simţite: consensul, consultările, negocierile nu înlocuiesc în mod semnificativ procedeele autoritare şi în acest gol instituţional se instalează dezordinea provocată de o stîngă mereu la marginea revoltei. Dar Obrador nu luptă împotriva unei dictaturi, ci împotriva unui rival.

Situaţia îl paralizează pe cîştigătorul alegerilor: el nu-i poate linişti pe partizanii adversarului său decît prin reforme – e urgentă necesitatea adoptării unui nou cod fiscal şi a unor măsuri împotriva corupţiei –, dar începutul oricăror reforme reale provoacă instabilitate, iar instabilitatea este deja prezentă în viaţa ţării; în actuala situaţie de pe acest continent atît de volatil, cînd preşedintele Venezuelei, Chavez, şi soluţiile radicale de stînga, propuse de el, farmecă Bolivia, mai nou şi Ecuadorul, Calderon trebuie să manevreze prudent pentru a obţine stabilitatea internă. El a propus un guvern de coaliţie prin includerea unor personalităţi ale fostului partid de guvernămînt. 70 de ani la putere au creat la PRI, partid de care politicienii se distanţează, dar pe plan regional lumea îl mai votează, cadre de politicieni profesionişti, apţi poate să navigheze între reflexele conservatoare şi necesitatea reformelor. Relaţiile cu marea putere vecină, Statele Unite, sînt determinate de fluxul de pe lunga graniţă despărţitoare, dar şi de orientarea votului latino cu o pondere mereu crescîndă în SUA. Fiesta din pieţe asigură amintiri revoluţionare, de povestit nepoţilor în viitoarele vremuri de pace şi stabilitate. Numai că prelungirea fiestei amînă acele vremuri.

Mexicul este o ţară mare, locuită de aproximativ 90 de milioane de locuitori. Cîţiva sînt foarte bogaţi, mulţi o duc bine, dar cei mai mulţi sînt foarte săraci. Competitivitatea e scăzută, economia informală – puternică. Creşterea economică a regiunilor e flagrant inegală. Toate acestea nu se rezolvă cu ajutorul mitingurilor. S-ar putea spune că sînt prea multe probleme pentru un singur preşedinte, dar doi e oricum prea mult.

globul cubic

Expiraţii

O problemă prezentă în mai toată lumea capătă în India aspecte dramatice, din cauza dimensiunilor. Bătrînii sînt tot mai părăsiţi de familiile plictisite să le audă poveştile şi să plătească – sentimental şi material – pentru prelungirea vieţii lor. Tradiţiile nu pot fi menţinute şi pentru că s-au modificat condiţiile: odinioară bătrînii erau întreţinuţi de fii şi îngrijiţi de nurori. Astăzi, în oraşe, locuinţele sînt mai neîncăpătoare şi nu pot adăposti decît familia mononucleară. Unde oamenii cedează, intervine legea: Articolul 125 din Codul Penal indian îi obligă pe cetăţeni să se ocupe de rudele lor. Dar nu prea sînt de găsit oameni în vîrstă dispuşi să-şi dea în judecată urmaşii, justiţia e lentă şi verdictul s-ar putea să vină cînd nu va mai fi nevoie de el. Aşa că unele persoane atinse de maladii incurabile sau de boli mentale au la dispoziţie strada sau centrele caritative. În capitală mai funcţionează încă „Nirmal Hriday" („Inima Curată", azil întemeiat de Maica Tereza) unde sînt hrăniţi şi îngrijiţi 600 de pensionari: ei au parte de „o viaţă agreabilă şi de o moarte demnă". Mai există şi alte cîteva centre cu o formulă mixtă de servicii gratuite şi plătite.

În India, există 81 de milioane de persoane peste 60 de ani, dintre care 200.000 centenare. 90% trăiesc din venituri furnizate de economia informală şi ca atare nu beneficiază de nici un fel de formă de Securitate Socială. Peste 40% sînt sub nivelul admis de sărăcie. În viitor, lucrurile vor sta şi mai rău: în 2013 numărul celor de peste 60 de ani va atinge 100 de milioane şi, la orizontul anului 2025, vor fi 177 de milioane. Bimensualul *Frontline* (independent, apare la Madras), de unde am extras aceste date, crede că este absolut necesară intervenţia statului. Se ştie însă că statul intervine tîrziu şi birocratic. Poate că o iniţiativă de tipul „generaţia expirată" ar fi o contribuţie eficientă: avînd în vedere dimensiunile problemei, n-ar trebui să se limiteze la liste, ar putea trece direct la eliminarea lor din viaţă, propunînd o lozincă stenică: „După o viaţă dezagreabilă, o moarte demnă". (**M. B.**)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Despre limitele puterii. SUA în Irak

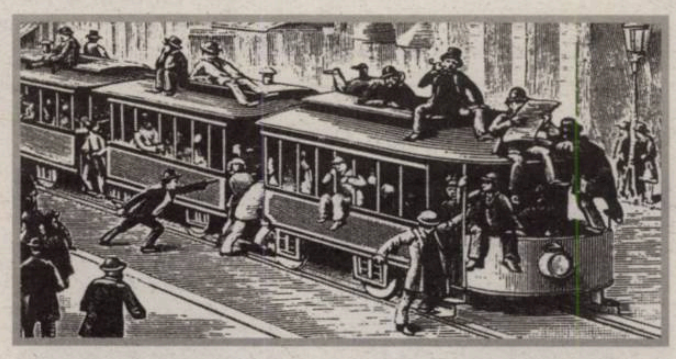

Se pare că experţii, ale căror rapoarte cu privire la viitorul politicii americane în Irak şi Orientul Mijlociu sînt aşteptate în Biroul Oval la începutul lui decembrie, indiferent că lucrează în cadrul comisiei Baker-Hamilton, la Pentagon sau la Departamentul de Stat, vor transmite preşedintelui Bush cam acelaşi lucru. Teoretic, SUA au trei opţiuni în Irak:

– prima ar fi să crească brusc şi masiv numărul trupelor, cu aproximativ 100.000 de militari (la jumătatea lui noiembrie, erau în Irak 152.000 de militari americani) şi să securizeze ţara printr-o ofensivă de mare amploare, urmînd ca trupele irakiene să preia controlul după aceea; această opţiune a primit numele *„Go Big"*;

– a doua, să continue să antreneze forţele irakiene şi să delege progresiv sarcina securizării ţării către acestea în paralel cu o suplimentare mică a forţelor (cu încă 20.000 de militari), asumînd însă lucid faptul că SUA trebuie să promită o lungă prezenţă în Irak şi să se ţină de această promisiune orice-ar fi; această opţiune a primit numele *„Go Long"*;

– a treia ar fi ca SUA să părăsească imediat Irakul, asumînd riscul unui război civil şi a unui focar de instabilitate de magnitudine planetară, care va fi ulterior gestionat pe cît de bine se poate; această opţiune a primit numele *„Go Home"*.

Sigur, decizia va aparţine preşedintelui Bush, comandantul suprem al forţelor americane, care, la rîndul său, va trebui să găsească sprijin politic pentru soluţia pe care o va alege, în contextul parlamentar rezultat din alegerile de la 7 noiembrie. Aşadar, între *„Go Big"*, *„Go Long"* şi *„Go Home"*, sfatul experţilor, care şi ei ţin seama, în evaluările lor, de scena politică washingtoniană, este să se aleagă varianta *„Go Long"*. E un sfat realist. De altfel, e de notorietate faptul că, după ce situaţia din Irak a ajuns într-un punct fără ieşire, preşedintele Bush înclină tot mai mult către sfaturile „realiştilor", precum Kissinger şi Baker din anturajul tatălui său, şi tot mai puţin către sfaturile „idealiştilor neoconservatori", precum Dick Cheney sau Richard Pearle, din propriul anturaj. Dacă preşedintele va obţine sprijinul politic al Senatului, dominat de democraţi, rămîne de văzut, dar estimarea este că acest sprijin va putea fi obţinut pentru varianta *„Go Long"*, contra unor concesii care ar putea să constea, la limită, într-un calendar de retragere a trupelor care va fi prezentat opiniei publice drept un plan de realocare a resurselor militare americane în războiul antiterorist. În plus, experţii vor recomanda Casei Albe o abordare mult mai cuprinzătoare a Orientului Mijlociu, în care se include dialogul limitat cu regimuri nefrecventabile, precum cel sirian, iranian sau palestinian.

Că lecţiile de actorie folosesc nu doar actorilor, se ştie de mult. În privinţa atitudinii pe care SUA o au/vor trebui să o aibe pe mai departe în Irak şi, în general, în Orientul Mijlociu, nu ar strica revizitarea unui sfat pe care marele profesor de actorie, Lee Strasberg, îl dădea unuia dintre cei mai celebri elevi ai săi, Al Pacino. „Uneori, nu merge atît de departe pe cît ştii că poţi să mergi!". Nu e sfatul general împotriva cabotinismului, căci cabotinul împinge jocul pînă dincolo de limita la care, firesc, poate merge. Cabotinul exagerează, plusează dincolo de limitele fireşti, devine nefiresc. E un sfat mult mai subtil, pentru un actor de mare anvergură, cu mari potenţe. Dacă ştii care e limita „de sus" pe care o poţi atinge fără să exagerezi, cu alte cuvinte, limita care îţi e accesibilă, limita pînă la care poţi să mergi firesc, care e la îndemîna ta, e bine, uneori, să te opreşti cu un pas înainte de a o atinge. E bine, uneori, să nu mergi pînă la capăt, să nu te epuizezi cu totul.

Mă gîndesc că eşecul strategiei Bush în Irak dovedeşte lumii că America, superputerea lumii unipolare, nu este atît de puternică încît să rezolve orice problemă de securitate. Asta înseamnă că însuşi statutul de superputere al SUA este discutabil. Asta înseamnă că orice grupare suficient de tenace şi de sîngeroasă, care ştie să lupte ca o guerilă în munţi deşertici şi ca un grup de stînga pe Internet, poate înfrunta cu succes SUA. Acest semnal este foarte periculos. SUA trebuie să arate clar lumii că, în Irak, s-a oprit cu un pas înainte de a exercita pe de-a-ntregul puterea militară de care dispune. Dacă SUA vor arăta că au dat tot ce pot în Irak, soarta lumii fi-va complicată de acum înainte. O superputere se menţine numai dacă toţi ceilalţi sînt convinşi că ea poate mai mult decît arată. Cînd limitele puterii au fost atinse, începe declinul. E greu de spus, într-o evaluare obiectivă, lipsită de *wishful thinking*, dacă SUA au ajuns la limită în Irak. Însă, lumea nu e altceva decît reprezentarea noastră despre lume, iar percepţia generală este că SUA şi-au atins propria limită.

Viziunea realistă pe care America îşi va baza, de acum înainte, politica în Irak, dar şi în Orient, va trebui mereu rafinată după lecţia de actorie a lui Lee Strasberg.

ready made

„Iubite Sioane,
Paulina au primit seminţele de Da sau Poate, şi îţi mulţumeşte în sperare de a-ţi trimite îndărăt cantalupi de prima calitate."

(V. Alecsandri către George Sion,
în V. Alecsandri, *Opere,* vol. X,
Corespondenţă [1871-1881], Editura Minerva, 1985)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Mic tratat de chiciologie

20°

Nu vă mai daţi, bă, melomani
dacă nu ştiţi că mài Bach
ca Bach al vostru, capsomani
ce sînteţi, e un Maybach,

care şi el compune fugi, –
de mă-ntrebaţi de unde
ştiu io că primu face fugi,
nu-i greu a vă răspunde:

ştiu de la consilerii mei
care-i plătesc regeşte,
căci fiecare dintre ei
cultura-mi întregeşte,

şi care-mi spun că ăsta, Bach,
compune şi preludii, –
la mine, ca să facă „ah“,
nu tre' s'le faci preludii,

căci fetili are orgasm
de cum văd o maşină
ca asta ce,-aducînd a basm,
le face de leşină.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Plăcerea românească a cenuşii-n cap

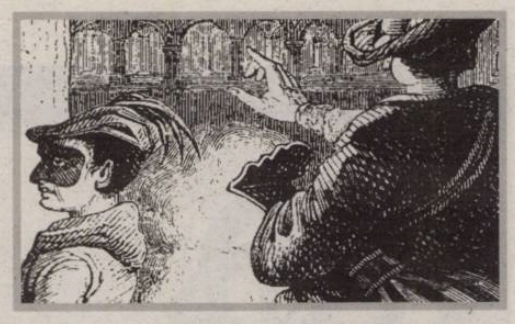

În manieră brută, întrebarea ar fi dacă România a ştiut vreodată *să fie mare*. Nu am un răspuns – ci doar o părere. Mie mi se pare că n-a ştiut – deşi *a fost mare,* o vreme. Păcatul nu e această neştiinţă; de fapt, nimeni – nici om, nici popor – nu se naşte-nvăţat. Drama e că România nu a avut timp *să înveţe să fie mare*. În decembrie 1918 măreţia, într-o Europă în descompunere la Est şi la Vest, era ea însăşi discutabilă. În ţara care eram, din Moldova în Banat şi din Ardeal în Oltenia, pămîntul se măsura diferit (prăjini, iugăre, pogoane...) şi – mai important! – se muncea diferit. Tînăra Românie Mare era o ţară paradoxală şi promiţătoare în care era loc pentru toate – inclusiv pentru speranţa că i se va găsi un numitor comun. În 1919, cînd încă era crudă crusta unirii, liderii vremii – Ionel Brătianu ş.cl. – au trebuit să aleagă: fie modelul statal german, al provinciilor federate care-şi păstrează prerogative şi individualitate, fie modelul francez, al capitalei dominatoare, ce devine ea însăşi simbol al centralizării şi marcă a unirii definitive. Temători că orice putere a provinciilor ar putea dăuna proaspetei unităţi, acei oameni de ispravă au sporit mitologia Bucureştiului ca matcă a puterii statale – o hibă ce încă ne bîntuie. Tot înaintaşii noştri de-atunci vedeau cu ochii lor cum, la cîteva zile după 1 Decembrie 1918, la Bucureşti, neimpresionaţi de *România dodoloaţă,* mureau oameni pe Calea Victoriei, în dreptul Palatului Telefoanelor de azi – într-una dintre primele noastre mari manifestaţii de după *Marele război*.

În iunie-august 1940, cînd Stalin şi Hitler au spart magia măreţiei noastre, România – în ciuda declaraţiilor de complezenţă ale lui Carol al II-lea – încă nu era unită. În anii următori, a încercat Ion Antonescu să reînvie ceva hotare mai mult fictive – dar fără geniu şi fără şansă. Iar în 1945-47, tot Stalin s-a pus garant pentru ca Transilvania să revină într-o Românie *mai mare* – dar cu preţul ca Basarabia să rămînă pe dinafară.

Venit-a comunismul şi trecut-a. În răstimp, România – nemaiputînd să fie *mare* – s-a complăcut în erzaţuri: ba *populară,* ba *socialistă,* ba *multilateral dezvoltată*. Un *obsedant deceniu* o încadrează la început şi la sfîrşit, iar la mijloc are nişte luştri de speranţă năucă.

Tot o speranţă năucă bate aripa în capul celor ce spun că România ar fi putut *redeveni mare* după căderea comunismului. Cunosc oameni, în genere respectabili, care cred că la mijlocul lui 1990 românii, în loc să-şi piardă vremea pro- sau contra- Piaţa Universităţii, mai bine s-ar fi concentrat pe reunirea cu juna Republică Moldova. Sună frumos. E un refren din gama „Moş Ene pe la gene“ a lamentaţiilor noastre geopolitice.

Sîntem noi pregătiţi să acceptăm că sîntem o ţară importantă?

Nemulţumiţi de felul în care ne-am trezit din beţia comunismului, unii îşi închipuie că am fi traversat mai uşor mahmureala tranziţiei dacă am fi fost din nou o ţară *mare*. Am dubii. O Românie unită cu Moldova în 1990 (nimeni nu spune cum: prin referendum? cu forţa?) mai curînd cred că ar fi azi un fel de Turcie creştină, încă nedecisă dacă să meargă spre UE sau să mai zăbovească o vreme prin dilemele ei identitare.

Problema României de azi nu este dacă mai poate deveni din nou *mare*, ci dacă e pregătită să fie ţara importantă pe care demografia şi geografia sa o recomandă. În Uniunea Europeană versiunea 2007, România va fi, după aceste criterii, al 7-lea stat – din 27. Mai arătaţi-mi un domeniu comunitar (nu-mi vorbiţi despre fotbal sau căluşari!) în care România să fie în pătrimea superioară a clasamentului! România va fi un aliat politic important şi dorit. Unii ne vor curta, alţii, dacă nu ne vor putea convinge, vor dori să ne ţină deoparte. Dar această „atractivitate“, pe care o vom emana vrînd-nevrînd, nu pare să ne preocupe. Pentru că românul s-a născut nu numai creştin, ci şi puţintel ofensat. Un caz: viitorul comisar român Orban, ca pastor al multilingvismului în UE, va fi şeful a cca 3400 dintre angajaţii ce animă holurile şi birourile Parlamentului şi Comisiei Europene; altfel spus, de el vor depinde cca 15 la sută dintre angajaţii Meccăi paneuropene. În plus, va avea de gestionat ceva bani – aparatul de tălmaci al PE produce anual în jur de 2,5 milioane de foi de documente, în toate limbile în uz (celor 20 de limbi ale Uniunii de azi li se vor adăuga, în ianuarie viitor, bulgara, româna şi irlandeza). În medie, fiecare locuitor al Europei unite va scoate din buzunar cîte 2 euro pentru aceste hîrţoage multilingve. E o sumă!

Şi totuşi, unii români încă sînt nemulţumiţi cu postul *ce ni s-a dat*. În mare parte, năzuroşii de acum sînt cei care, cu un an în urmă, îşi puneau mîna dreaptă gaj că UE ne va mai amîna măcar pînă prin 2008.

Nu-mi dau seama dacă românii chiar au o părere proastă despre ei sau doar sînt cîrtitori în ceea ce-i priveşte. Dar mi se pare cu totul improbabil ca cineva să ne vadă într-o lumină mai bună decît cea în care ne admirăm, cu un prea narcisist dezgust, noi înşine.

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

„A avea sau a nu a avea bună politie“

la Dinicu Golescu

La 1826, marele boier Dinicu Golescu ajunge în Bavaria, şi, după cum ne-a obişnuit, amestecă impresiile sale cu analize personale, dar pertinente, asupra societăţii româneşti pe care o cunoştea atît de bine. Pasajul ales nu are nevoie de nici un comentariu, simpla lui lectură este o lecţie pentru noi toţi:

„Toţi lăcuitorii (din Bavaria, *n.n.)* [...] au firească slobozenie şi îndrăsneală fără de obrăsnicie; căci cînd se întîlnesc cu altul sau de treaptă mare, sau deopotrivă, numaidecît îi dau închinăciune cu pălăriile în mînă. Şi de le va face cinevaş orce întrebare, îi răspund cu îndrăsneală, dar cu un mijloc aşa de *politefsit şi dulce,* încît întrebătoriul rămîne foarte mulţumit. Dintr-aceasta a lor urmare, ce au către tot omul, să cunoaşte că sînt *politefsiţi* şi *luminaţi prin învăţătură,* ştiindu-şi fieşcare datoriia sa; şi de aceia, de bunăvoie să poartă bine cu fieşcine. Iar la noi, lăcuitorii, *din multa juguire* ce au avut, şi *neluminare,* nu-şi cunoaşte nici datoria către altul, aducînd închinăciune numai aceluia de care se teme, cum stăpînu[lu]i său, zapciului, ispravnicului, de-l va cunoaşte; iar către oricare om nu-ş scoate căciula, fie măcar de cea mai mare treaptă. Cum mi s-a întîmplat chiar mie, să mă întîlnesc cu mulţi lăcuitori cu căruţe pe drumuri, şi nici unul nici căciula ş-au scos, nici drumul jumătate me-au lăsat, în vreme ce, văzîndu-mă cu barbă, m-au cunoscut că sînt de treapta Divanului. Iar mai tînăr fiind, dar ispravnic, şi împrejurat de slugitori, atunci întîlnindu-mă, au căzut la pămînt, cu capetele goale, ca nişte vinovaţi de moarte, ce ar fi aşteptat scăpare de la mine. Cum şi chiar supuşii miei, mie îmi dau închinăciune, iar altuia, fie şi mai mare şi mai bătrîn, căci nu are trebuinţă de acela, nu-i dă închinăciune. *Din care să adună că neînvăţătura şi înjuguirea prosteşte pre om, făcîndu-l şi rău.* Şi de aceia cu dreptate să uită asupra fieşcăruia cu vrăjmăşie, socotind că poate şi acesta va veni vreme să-i facă vreun rău, – căci bine n-au văzut de la nime, – sau că şi acela îi va cere cevaş, căci lui nime nu-i dă nimic, nici măcar o învăţătură, nici un ajutor, nici o îndreptare în datoriile lui, ci trăieşte aşa ca un dobitoc sălbatic. *Cum şi cei ce sînt oareşce de mai înaltă treaptă decît proştii ţerani obicinuiesc către treapta cea mai mare să se arate cu nesupunere şi necuviincioasă linguşire, iar către cel mai mic, răstit şi îngînfat, vrînd numaidecît să-i arate că este mai mare decît acela.* O! Cît ne-am folosi toţi deobşte cînd şi linguşirea către cei mai mari măcar oareşce s-ar mai împuţina, de nu va fi mijloc cu totul să lipsească. Şi răsteala către cei mici, măcar de s-ar înjumătăţi, căci atunci s-ar mai cunoaşte bunul din rău, prietenul din vrăjmaş, şi curatul din prefăcut. Care este în nalta treaptă scade din putere-i, fiindcă atunci, acea mincinoasă plecăciune şi prefăcut priteşug, şi, scurt, linguşirea ce să arată către cel mai mare sau mai bogat, şi nu numai în vremea ce avea trebuinţă de acela, să preface în răutate, obrăsnicie şi nesocotinţă. Acestea toate nu fac mărturie de om slobod, luminat şi cinstit, căci aceia ce să poartă cu acea firească slobozenie, ce mai sus am cuvîntat, să arată în toată vremea tot cu un mijloc către toţi, cinstind pe fieşcare pe cît să cuvine.“

Acum să judece fiecare cîte din toate cele povestite de marele boier Dinicu Golescu s-au schimbat şi cîte mai sînt încă şi astăzi prezente. Politia (buna purtare) a românului este dată şi astăzi, ca şi ieri, de împrejurări. Cum să mai recunoaştem obrăznicia, „răsteala“, linguşirea, prefăcătoria, răutatea, minciuna, cînd ubicuitatea lor le promovează ca „valori“ ale noilor conduite în care interesul imediat dictează „prietenia“, cînd anarhia instituţională te îndeamnă să le accepţi, parte a sistemului fiind.

Nu putem spera decît la „o micşorare“ a lor, „de nu va fi mijloc cu totul să lipsească“.

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

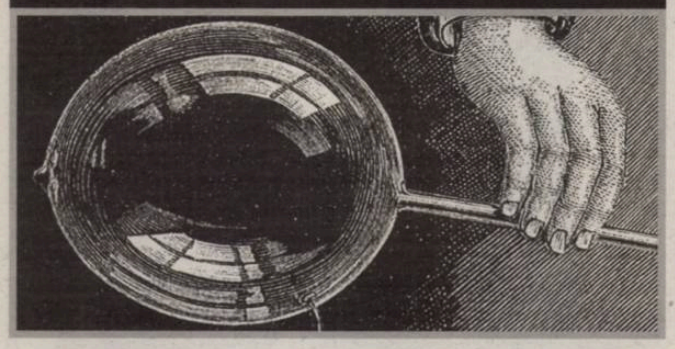

Revizionismul în artă

Walker Evans este bine cunoscut pentru fotografiile sale în alb şi negru din perioada Marii Depresiuni Economice, mai ales pentru cele din cartea lui James Agee, *Şi acum să aducem laudă unor oameni faimoşi*. A mai realizat şi ale lucrări remarcabile, inclusiv seria „Metrou", datînd din timpul războiului, în care a fotografiat pasageri ai metroului din New York, folosind o cameră ascunsă, pentru a da la iveală adîncile angoase ale epocii. A mai surprins şi proliferarea semnelor şi reclamelor comerciale în America şi a transformat limbajul, în rapidă dezvoltare, al *advertising*-ului, într-un subiect de chestionare estetică. Cercetătorii au atribuit fascinaţia pentru *advertising*, a lui Walker Evans, legăturii cu tatăl său, care a lucrat pentru o agenţie de publicitate.

În 1998 am scris un eseu pentru *Semne*, un album care reuneşte fotografii ale lui Evans reprezentînd panouri publicitare, realizat de Getty Museum. În acel eseu am reiterat părerea, general împărtăşită, că Evans a fost influenţat de tatăl său. În noiembrie 2006 am primit o scrisoare. Nu-i aşa – îmi scria corespondentul meu –, Walker Evans şi-a urît tatăl, care şi-a abandonat familia pe cînd Walker era doar un copil. A fost influenţat mai cu seamă de către cumnatul său, Talbot Brewer, la rîndul său fotograf. De fapt – continua autorul scrisorii – Evan l-a imitat pe cumnatul său toată viaţa, începînd cu angajarea de tinereţe la Administraţia de Stat pentru Agricultură din perioada Roosevelt. Scrisoarea devenea tot mai înflăcărată în apărarea acestei teorii, terminînd, oarecum surprinzător, cu un atac la adresa lui Evans însuşi care, la apogeul gloriei sale, l-ar fi tras pe sfoară pe cumnatul lui, cu o sumă de bani considerabilă. Autorul scrisorii era nimeni altul decît Talbot Brewer Jr., fiul celui nedreptăţit de istoria artei.

Eseiştii au tot scris despre Evans în ultimii 50 de ani şi de la eseul meu s-au scurs opt ani. În tot acest timp, Talbot Brewer Jr., un om care trebuie să aibă peste 60 de ani, a meditat la nedreptatea făcută familiei sale. Am rezumat drastic scrisoarea lui, dar în plus faţă de această teză, scrisoarea mai conţine numeroase referinţe la serviciile onorabile prestate de tatăl său în favoarea ţării noastre şi neobişnuita răbdare a familiei sale faţă de tulburata ramură a Evans-ilor. Căci şi mama, şi tatăl lui Evans au parte de o aspră judecată.

Ceea ce mă conduce la o idee mai generală, aceea că, dacă eşti celebru, poţi să fugi, dar nu te poţi ascunde. Disidenţii şi revizioniştii, care fierb la foc mic în obscuritate, aşteaptă să vină ora lor pentru a dezvălui că lumea are despre tine păreri extrem de greşite. Povestea „adevărată" nici nu mai contează foarte tare. Căci, în cele din urmă, opera ca atare va sta mărturie pentru valoare şi nici un fel de revizuire biografică nu o poate schimba. Oare Talbot Brewer Jr. are dreptate? Poate. Are vreo importanţă? Numai pentru ediţia a doua, la care va trebui să adăugăm o notă de subsol.

traducere de Ioana AVĂDANI

Vintilă MIHĂILESCU
...@hai-hui.ro

Sponsorul statului de drept

– Ce te-a impresionat cel mai mult? – mă interesez eu, aşa, în general.

– Felul în care ne-au răspuns oamenii. Mă aşteptam să ne fie foarte greu să intrăm în comunitate. Ca să fiu sinceră, unora dintre noi ne era chiar frică să n-o încasăm... Or, dimpotrivă, am fost primiţi foarte bine, lumea dorea să vorbească cu noi. Unii chiar ne-au spus că pînă acum nimeni nu a stat de vorbă aşa, cu ei, despre problemele lor. Pe scurt, păreau nevorbiţi...

Stau de vorbă cu o studentă în anul II de la Sociologie (SNSPA), care a participat la un mic studiu „la cald", realizat de colegul meu Marius Pieleanu, în timpul recentelor „revolte de stradă" din Zăbrăuţi. Observaţia mi se pare importantă, mai semnificativă, poate, decît majoritatea datelor statistice. De asemenea, surpriza majorităţii studenţilor că „e chiar un fel de ghetou" spune multe. Pomenesc de sîrmă ghimpată, de adevărate baricadări ale românilor, de data aceasta, încercînd să se protejeze în „marea de ţigănie". Cartierul însuşi este o lume închisă în sine, relativ recentă (doar 19% din populaţie locuia aici înainte de 1990) şi compactă (66% au rude prin vecinătate şi 75% percep cartierul ca pe o comunitate), cu localnici nemulţumiţi de condiţiile în care trăiesc (dacă ar fi să le credem pe cuvînt declaraţiile, ar rezulta că doar 7% sînt branşaţi la gaze, 16% la electricitate, 36% la canalizare şi 56% la apă...), dar dorindu-şi să plece de aici doar în proporţie de 50%, profund nemulţumiţi, de asemenea, de Primărie şi Guvern, dar încîntaţi de poliţia de proximitate cu care au ajuns să se înţeleagă bine (73%), şi aşa mai departe. Ca să vezi, avem şi noi ghetourile noastre! Te pomeneşti că o să ni se întîmple şi nouă ca celor de la Paris, cuăia din Ferentarii lor!...

Dar nu asta mă frămîntă pe mine, nu stă în intenţia mea să emit sentinţe şi să ofer soluţii în legătură cu Zăbrăuţii, pe care lumea i-a uitat deja (pînă la următoarea revoltă...) şi despre care ştiu şi eu aproape la fel de puţin ca doamna prefect Mantale. Ceea ce chiar nu pot să înţeleg este modul în care sînt abordate, mereu şi mereu, acest gen de probleme, de la autorităţile statului pînă la diverşii făcători de opinie.

În cazul de faţă, mimarea surprizei este de-a dreptul înduioşătoare. Ca în cazul nu mai puţin faimoasei nunţi a fetei lui Cioabă, care a făcut să tresară toată societatea românească în faţa aflării unui obicei ţigănesc pe care îl ştiam cu toţii. Ca şi cum povestea Ferentarilor ar fi de ieri, de azi, ca şi cum ce s-a întîmplat pe străzile Zăbrăuţilor ar fi o violenţă inexplicabilă căzută precum fulgerul din senin pe capul guvernanţilor. Or, starea de ghetou nu este de ieri, de azi, ci durează de multă vreme. Este o ***problemă socială*** majoră, ce se cere analizată şi abordată ca atare, şi nu doar utilizată din patru în patru ani ca miză electorală. Branşările ilegale nu sînt nici ele de ieri, de azi şi constituie o ***problemă infracţională*** majoră, cunoscută, care se cere abordată şi soluţionată cu mijloacele specifice. Debranşarea ca modalitate de a rezolva ambele probleme, atît pe aceea socială din amonte, cît şi starea infracţională de fapt, este o soluţie, în cel mai bun caz, eufemistică. Şi pentru ca lucrurile să fie şi mai confuze, debranşarea este prezentată ca un fel de catastrofă naturală, de înseşi instituţiile statului: cine îi poate ajuta pe aceşti bieţi oameni care, uite, au fost debranşaţi după cum merită, ce-i drept, dar sînt şi ei oameni şi trebuie ajutaţi la nevoie... *Cine se oferă deci să-i sponsorizeze pe aceşti oameni?* – întreabă doamna prefect, reprezentantă importantă a statului de drept şi prostie nepereche a politicii noastre postdecembriste. Nu tu problemă socială, nu tu problemă penală, nu tu probleme edilitare şi cu atît mai puţin probleme politice. Nimic, pur şi simplu s-a întîmplat o nenorocire care este, şi statul, ca un părinte sever, dar grijuliu, se preocupă să găsească oameni cu bani şi inimă generoasă, care să-i ajute pe supuşii săi căzuţi în păcat.

Şi atunci apare El, călare pe calul său roş-albastru şi salvează victimele catastrofei naturale a debranşării de la moarte, prin frigul la fel de natural al iernii. Drept care 68% din populaţie declară subit că îl vor pe El preşedinte şi nu pe ăla mic şi chior (8%), de conduce acum ţara.

Nu am nimic împotrivă: Becali îşi cumpără electorat, dreptul lui. Dar nu cu sprijinul statului al cărui contribuabil sînt şi eu! Nu ca sponsor oficial al statului de drept, ca şi cum ar fi o multinaţională, iar noi cu toţii, cetăţenii acestei ţări, am fi fotbalişti. Populismul există pretutindeni în lume şi va continua să existe, desigur, dar nu întreţinut şi susţinut de partidele la putere, împotriva propriilor interese şi indiferent de cele ale statului şi ale societăţii pe care o reprezintă.

Alo, doamna prefect, măi dragă, uşor cu ţara prin tranziţie! Domnilor guvernanţi, trezirea! Chiar nu realizaţi că singurul produs pe care îl scoateţi pe piaţă, în ultima vreme, pare să fie acest populism al adversarilor? Dacă veţi continua în felul acesta, s-ar putea întîmpla ca la scularea din somnul cel de moarte, în care v-aţi aşezat singuri, să nu mai aveţi ce guverna, căci toată populaţia acestei ţărişoare a fost cumpărată *(en gros* şi *en detail)* de o echipă de „sponsori" întreprinzători şi inimoşi.

S-ar părea că statul de drept stă tare strîmb, dacă are nevoie de asemenea proptele pentru a nu cădea în nas...

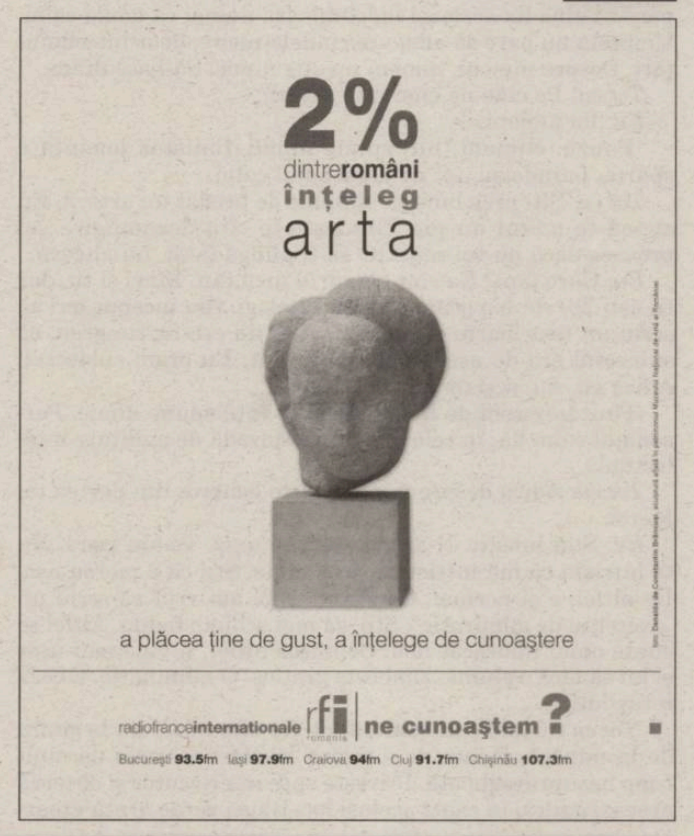

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Casa colonelului

Scopul în care sînt scrise, de la o săptămînă la alta, aceste rînduri, este dublu. Întîi, să atragă atenţia bucureştenilor asupra frumuseţii oraşului lor, de care uită, trecînd prea repede pe lîngă casele tot mai dărăpănate ale înaintaşilor. E o frumuseţe sfîşietoare, ca a oamenilor pe care i-ai iubit cînd nu mai au decît puţine zile de trăit. Al doilea, să semnaleze celor care au datoria de a interveni în apărarea monumentelor istorice, situaţii dureroase, cîteodată chiar dramatice. Casele care au un trecut ar trebui să fie sub protecţia legii. Acest trecut poate fi hrănitor de suflete dacă e cunoscut şi dacă nu-l înăbuşă formule pompoase, fără nici o înţelegere adevărată. Nu toţi locuitorii de altădată ai acestor case au intrat în manualele de istorie, dar viaţa care s-a scurs acolo poate să fi avut un sens care merită respect.

O asemenea casă se găseşte „la Şosea", la colţul Kiseleff cu Mahatma Gandhi (nume care se potrivesc ca nuca-n perete!). Nr. 33 nu figurează pe lista patrimoniului, ca vecinele ei de la numerele 31 şi 35-37. A fost probabil construită în primii ani ai secolului trecut, în stilul „românesc" care era la modă atunci, ca şi costumele populare pe care doamnele de la Curte le îmbrăcau pentru a se fotografia. Un turnuleţ, în stînga, îndrăzneşte o sugestie de medievalism, ca şi bogatele înfloriturii în piatră care încadrează cele trei arcade prin care o *baie vitrée* adîncă priveşte către grădină. Faţada mai are, tot la parter, o terasă, mai retrasă, din faţa căreia se ridică scara spre intrarea din dreapta. Piatra zimţuită împodobeşte încă trei ferestre şi balconul lor. Aripa din stînga e închisă cu scînduri şi geamuri sub o streaşină de carton plesnită. Tencuiala e descojită şi ţigla acoperişului ştirbă.

De multă vreme, casa este goală şi pustie. Numai şobolanii se fugăresc prin vasta sală de bal din centrul clădirii, atît de înaltă încît avea şi un balcon interior, pentru muzicanţi.

În timpurile cele bune, gazdele de aici au fost colonelul (din cavalerie!) Radu Miclescu şi soţia sa, Elsa Florescu. Micleştii sînt boieri moldoveni, mai vechi decît Ştefan cel Mare. Pe bătrînul George D. Florescu, genealogist savant, mi-l aduc aminte strigînd în sala de manuscrise de la Biblioteca Academiei: *„C'est nous les vrais Basarab, nous, les descendants de Stroe, dit Pribeagul"!* Aşa că, în 1948, dictatura proletariatului nu i-a mai plătit pensia colonelului Miclescu, invalid din primul război mondial, iar el a refuzat să mai achite impozitul deodată crescut pentru duşmanul de clasă. Prin urmare, casa a fost confiscată. Trecînd în proprietatea ICRAL, acesta a închiriat-o Uniunii Artiştilor Plastici; s-au instalat aici pictorul Ştefan Szönyi şi familia sa. Cutremurul din 1977 a produs avarii grave, după care clădirea a fost declarată inabitabilă. În vremea asta, foştilor proprietari li se lăsase, din toată casa, doar baia şi o debara unde se ajungea prin subsol pe o scară de scînduri cu o funie pentru ţinut mîna. Această mizerie a fost îndurată de cei doi bătrîni cu o nespusă demnitate. Singura clipă de normalitate a adus-o întîlnirea la ambasada Franţei, la recepţia de la 18 mai 1968, cu un fost coleg de la Saint-Cyr: generalul De Gaulle. În februarie 1990, colonelul Miclescu a murit în baia în care locuise 40 de ani.

Astăzi, casa e disputată într-un proces care va stabili deţinătorul drepturilor de proprietate, cumpărate prin 1994 de un geambaş de fotbalişti. Degradarea se întinde în continuare, ca să-i dea cîştigătorului un motiv de a dărîma şi de a vinde loturile în care ar putea împărţi terenul de 3000 m^2. La alt colţ al şoselei Kiseleff, între fostul Muzeu „Toma Stelian" (devenit sediul PDSR) şi Ambasada Rusiei, pe locul viran cumpărat de Ambasada Canadei s-a ridicat deja un imens cub de beton şi sticlă, ceea ce arată că nimănui nu-i pasă de reglementările unei zone protejate.

Cristi LUCA

nevroze

Despre o umbrelă

Masă în bucătărie. Într-un colţ al ei stă un personaj numit *Eu*. În colţul opus, alt personaj, cu un nume la fel de spectaculos ca al primului, *Tot eu*. În alt colţ, stă cuminte o umbrelă. În fine, în cel de-al patrulea colţ, (nu) stă nimeni. *Eu* e un tip uşor nevrotic. Din cînd în cînd scrie la revista ce o citiţi chiar în momentul acesta. *Tot eu* pare să aibă fix aceleaşi îndeletniciri, numai că e mai calm. Umbrela nu pare să aibă vreo îndeletnicire, doar întrebuinţări. Despre nimeni, nimeni nu ştie nimic. Să-i ascultăm.

Tot eu: Pe cine ne enervăm astăzi?

Eu: Pe nimeni.

Pauză. Nimeni (nu) spune nimic. Liniştea jenantă e spartă, paradoxal, tot de personajul calm.

Tot eu: Ştii prea bine că ai mîine de predat un articol. Eu zic să te aduni un pic. Gîndeşte-te cîtă dezamăgire vei provoca dacă nu vei reuşi. O să-ţi plîngă fanii, nu altceva.

Eu: Care fani? *Eu* sînt singurul meu fan. Bine, şi tu, dar tu eşti *Tot eu*. Nu ştiu dacă mă înţelegi. Am început ieri să scriu un text foarte interesant. Nici nu era foarte greu, că subiectul era de asemenea interesant. Eu eram subiectul. Adică eu, *Eu,* scriam un text despre...

Pauză extrem de lungă. Nimeni (nu) spune nimic. Personajul calm dă, în cele din urmă, dovadă de agilitate intelectuală.

Tot eu: Adică despre mine. Foarte generos din partea ta. Mersi.

Eu: Stai liniştit. N-ai avut viaţă lungă. Te-am şters. Nu te întrista că mă întristezi şi pe mine. Ştii că e mereu aşa. De altfel, e şi normal. Continui. Apoi am vrut să scriu un „exerciţiu de admiraţie". Ştii, să mai schimb haina. Altfel se simte omul îmbrăcat nou. Se mişcă altfel, îi vine mai uşor şi lui să facă o glumă, zîmbeşte graţios. O minunăţie. E ceva terapeutic...

Tot eu nu mai e de mult atent. Se uită insistent la gaura de la mînecă, făcută de o ţigară lăsată nepermis de mult timp nesupravegheată. Priveşte spre interlocutor şi observă aceeaşi gaură, în exact acelaşi loc. Bluza verde arată groaznic. Bine, nu arăta grozav nici cînd şi-a(u) luat-o.

Tot eu: Eu cred că ar trebui să ne schimbăm garderoba.

Eu: Asta ziceam şi eu. Şi mă apuc de scris exerciţiul ăla de admiraţie. De data asta personajul era un tip foarte tare. De fapt, cel mai tare. Că na, dacă e să-ţi alegi un idol, ţi-l alegi pe cel mai mare. Logic, nu? E ca la fotbal, mereu trebuie să ţii cu echipa cea mai bună. Mai mereu cîştigă, iar atunci cînd pierde, cel puţin a jucat frumos.

Tot eu: Dă-mi să citesc. Lasă gargara.

Eu: Păi, nu mai ai ce. Iarăşi am şters.

Pauză şi mai lungă. Nimeni (nu) spune nimic Personajul calm începe să piardă, surprinzător, din calmul său. Să zică, să nu zică. În cele din urmă îşi face curaj.

Tot eu: Eşti prost?

Eu: În locul tău nu m-aş aventura să fac astfel de afirmaţii. Le faci pe propria ta piele. Să-ţi explic de ce am şters. Tipului ăstuia, despre care eu am scris, nu-i plăcea defel ca lumea să-l laude. Nu din fandoseală, nu, nu, nu era vreun sclifosit sau mai ştiu eu ce. Era stînjenit. O frumoasă delicateţe.

Pauza cea mai lungă. Nimeni (nu) spune nimic. Personajul calm priveşte melancolic spre fereastră.

Eu: Îţi dai seama ce era în sufletul meu cînd am conştientizat indiscreţia mea. Sigur că înţelegi, n-ai cum să nu înţelegi. Eu scrisesem cel mai frumos articol din lume. Îmi părea rău după el, dar pur şi simplu nu vroiam să-l supăr pe domnul respectiv. Oamenii buni, ca el, dragă eu, *Tot eu,* au ajuns în Rai. Nimeni de acolo nu se supără vreodată, dar mai ştii?

Tot eu: Îmi pare rău.

Eu: Las' că-ţi trece. Mie mi-a trecut deja. O să înceapă şi la tine. Trebuia să găsesc o şmecherie, ceva. Şi brusc, m-a lovit inspiraţia. Cam întortocheată soluţia găsită, dar era ceva de la care puteam porni. Fii atent: un execiţiu de admiraţie nu e nimic altceva decît o parte a unor exerciţii de admiraţie. Şi acele exerciţii de admiraţie formează o carte. A scris-o unu', care deloc întîmplător era prieten bun cu eroul meu (şi al tău, totodată). Ei, dacă eşti prieten cu cineva, obligatoriu să-l şi admiri. Altfel, ce sens ar mai avea prietenia? Continuarea: dacă eşti prieten cu omul, scrii un exerciţiu de ăsta, că aşa e frumos, dragă eu, *Tot eu*. Evident, el se află în cartea asta. Domnul nostru nu cred că s-a supărat. Cum să te superi pe un prieten, pe care la rîndul tău îl admiri? Supărarea împreună cu admiraţia ar fi un nonsens. Aşa că mă gîndesc să fac un exerciţiu de admiraţie la acel exerciţiu de admiraţie. Indirect, e drept, e tot un exerciţiu de admiraţie. M-ai urmărit?

Pauză nesfîrşită. Nimeni (nu) spune nimic. În cele din urmă, personajul calm îşi ia inima în dinţi.

Tot eu: Eu de fapt venisem să-ţi spun că m-a sunat mama şi m-a rugat să te scot mai des în oraş. Cică nu prea eşti în apele tale. Hai jos să-ţi fac cinste cu un whisky la „Closerie des Lilas".

În timp ce *Eu* şi *Tot eu* coboară mohorîţi scările de la bloc, umbrela şi nimeni încep să rîdă în hohote. De la atîta rîs, umbrela se deschide. Pe umbrelă o cheamă *Beckett,* să ştiţi.

NEW EUROPE COLLEGE
BURSE „EUROPA"
PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2007-2008

„New Europe College" anunţă concursul anual pentru bursele de cercetare EUROPA pentru universitari/cercetători din sud-estul Europei (inclusiv din România). Tematica acestui an este ***Locuirea***.

CONDIŢII DE PARTICIPARE

- candidatul trebuie să fie înscris la doctorat sau să aibă titlul de doctor;
- se va acorda prioritate candidaţilor sub 40 ani;
- o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere, fără a pierde din rigoarea disciplinară.

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE
ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL

Formularul de participare la concurs poate fi obţinut de la adresa www.nec.ro sau prin e-mail de la imihai@nec.ro

De asemenea, formularul poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17.

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 15 decembrie 2006 (inclusiv).

Pentru detalii consultaţi materialele de la adresa www.nec.ro

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (021)307.99.10 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare – sau prin e-mail: imihai@nec.ro

Adresă: New Europe College, str. Plantelor 21, 023971 Bucureşti

Texte și opinii de: *Cristian CRISBĂȘAN (scriitor) ● Vasile ERNU (scriitor) ● Stela GIURGEANU ● Nora IUGA (scriitoare) ● Aurelia MARINESCU (autoarea cărții* Codul bunelor maniere astăzi*) ● Alexandru MATEI (critic literar) ● Mihaela MIROIU (profesor univ. SNSPA) ● **Coordonatorul temei:** Cezar PAUL-BĂDESCU*

Moft sau necesitate?

Multe dintre normele bunelor maniere, inventate într-o vreme care a apus de mult, par niște mofturi inutile astăzi, cînd trăim la viteză maximă și sub imperiul eficienței. Unii văd în ele ceva ridicol, asemeni perucilor pe care le purtau conții sau baronii. Pe de altă parte, cine mai are timp astăzi să țină cont de aceste norme? Sau cine le mai cunoaște? Mai spune ceva, de exemplu, o regulă cum e cea invocată de Mateiu I. Caragiale în Craii de Curtea Veche, *conform căreia brînza nu se mănîncă niciodată cu furculița? Ce rost mai au toate aceste fineți, cînd noi înfulecăm rapid, uneori chiar pe stradă?*

Se spune că politețea normează traiul în societate și face ca interacțiunile dintre indivizi să nu fie neplăcute. Se pune un semn de egalitate între politețe și civilizație. Politețea înseamnă în ultimă instanță respect și o bună conviețuire.

Ce te faci însă, cînd cea care trebuia să aducă armonie în relațiile interumane este tocmai cea care le aruncă în aer? Unii tineri refuză politețea și se comportă exact pe dos față de normele ei, pentru a-și sublinia astfel diferența față de „lumea babalîcilor". În schimb, destui oameni în vîrstă folosesc invocarea politeții ca pe o armă îndreptată împotriva tinerilor; spun că tinerii de astăzi nu mai au pic de respect și nu mai știu ce e buna-cuviință și-i apostrofează cu aplomb pe cei care încalcă regulile. Cei apostrofați le încalcă, atunci, și mai apăsat. În paranteză fie spus, bătrînii au fost și ei gălăgioși și expansivi în tinerețe, iar lupii tineri se vor transforma și ei în lupi moraliști, odată cu înaintarea în vîrstă.

Armă în lupta dintre generații, politețea a ajuns de ceva vreme și teren de bătălie în războiul dintre sexe. Gesturile galante ale bărbaților, adresate femeilor, sînt percepute de feministele militante ca ținînd de mentalitățile învechite, care pun femeia pe o treaptă inferioară, și sînt repudiate în mod violent. Sărutarea mîinii a devenit astăzi aproape un obicei urît.

*Odată cu anii '68, politețea a primit o grea lovitură. Sloganul „este interzis să interzici" și refuzul ideii de autoritate au aruncat politețea în maldărul de lucruri vechi, de care nu mai are nimeni nevoie. Apoi, ca orice sistem normativ, politețea presupune și practicarea unei doze de ipocrizie – și de aici un alt motiv de a fi respinsă, într-o vreme cînd firescul și naturalul cîștigă tot mai mult teren. Numai că, pentru bunul mers al vieții sociale, sinceritatea sau pornirile naturale nu pot fi lăsate să zburde în voie. Nu putem spune sau face întotdeauna exact ce ne vine, pentru că asta ne-ar întoarce în junglă și viața ar risca să devină, pentru oamenii civilizați care sîntem, un coșmar. Deși pare că politețea este antidemocratică, stabilind ierarhii, ea nu face altceva decît să asigure o funcționare suportabilă a democrației. (**C. P.-B.**)*

„Detest formula «pe vremea mea»"

– interviu cu Aurelia MARINESCU –

Cum se adaptează normele de politețe, care au fost stabilite în alte vremuri, cînd erau alte date, la zilele noastre?

Mai întîi de toate, vreau să vă dau un citat cu care începe *Cartea bunei cuviințe,* apărută în 1935 și scrisă de doctorul Constantin Colonaș: „Un filozof, care, pe lîngă filozof mai era se vede treaba și un hîtru bun de glume, a spus cîndva: dacă pe lume n-ar fi politeță, oamenii nu ar veni în contact între dînșii decît pentru a se lua de păr". Deci normele de politețe au fost inventate ca oamenii să trăiască într-un climat social respirabil. Este vorba de sănătatea morală a unui popor. Faci concesii, ți se fac concesii, ai grijă să nu-l deranjezi pe celălalt și astfel poți să trăiești în societate. Întrebați dacă ar trebui adaptate normele de politețe la vremurile noastre. Cărțile vechi, cum este și cea din care v-am citat, parcă ar descrie realitățile de astăzi. Unele obiceiuri proaste nu se modifică așa ușor. Asta se întîmplă pentru că noi, românii, sîntem o civilizație și o cultură relativ recente. La noi, obiceiurile salonarde au apărut de-abia în secolul al XIX-lea, după venirea pașoptiștilor din Franța. Dar poporul nu a asimilat aceste norme și ele au început să se sedimenteze de-abia în perioada interbelică. În cartea despre care vă vorbesc, se scrie despre tînărul care stă în tramvai și se uită pe geam de parcă ar vedea peisajul Elveției. Sau este adîncit în lectura unui ziar și nu o observă pe doamna în vîrstă care stă lîngă el. Asta se întîmpla în 1935. Sîntem în 2006. Tînărul, din nou, se uită pe geam ca și cum ar vedea peisajul Elveției, din nou se înghesuie la urcarea în tramvai. Și ești agresat, cum nu ești în alte țări. Cu meseria pe care o am acum, după ce am publicat *Codul bunelor maniere astăzi,* nu pot să nu observ aceste lucruri. Acum mi-am schimbat meseria (într-un ziar, cineva m-a numit „profesoară de bună purtare a României") și am început să am pe umeri această povară...

Nu-i o povară chiar neplăcută...

Ba da, pentru că, în loc să îi modific eu pe cei din jur, mă modifică ei pe mine. De ce spun că mă modific eu? Pentru că încep să reacționez rău. În momentul în care sînt agresată, cînd îmi închide șoferul ușile, în timp ce cobor din autobuz, și mă lovește, eu mă întorc și spun „idiotule!". Nu vorbesc de obicei așa... Mă comport ca un șofer enervat. Cînd stau la o coadă infernală la o bancă, timp de aproape o oră, la plata unei facturi, și la șase birouri sînt numai scaunele, nu și funcționarele, reacționez rău. Mă duc, caut directorul și ridic tonul, ceea ce iar nu mă caracterizează.

Comunismul a mitocănizat România

Spuneați că bunele maniere au început să fie asimilate în perioada interbelică. După aceea, a venit însă comunismul...

În perioada interbelică, lucrurile începeau să se stratifice și mediile sociale diferite își aveau regulile lor de comportament, în care buna-cuviință era lege. Sancționarea impoliteții, „cei șapte ani de-acasă", grija față de celălalt, buna-cuviință erau norme deja stabilite și respectate cît de cît. În schimb, comunismul a mitocănizat România. Pentru că tot ce era de proveniență burgheză (pălăria, sărutatul mîinii, venitul în vizită cu un cadou, adresatul cu „doamnă") a fost desființat brutal de către ura de clasă sau de dictatura proletariatului. Oamenii au fost nevoiți să își lase copiii „cu cheia de gît", cu excepția cazurilor în care educația a revenit bunicilor. E-adevărat că această generație a știut de frică, dar se creșteau niște oameni lipsiți de șira spinării. Ceea ce se întîmplă foarte rău astăzi e că democrația și libertatea de după '89 au eliberat brusc această presiune a fricii și, în numele democrației și libertății prost înțelese, oamenii își permit orice. Și atunci apar spiritul gregar, animalicul, violența, vorbitul urît, arbitrarul. Tot ce se întîmplă de felul acesta nu e din vina oamenilor, ci din vina noastră, a formatorilor de opinie, de aceea am spus că încep să am o mare responsabilitate și că trăiesc la ora actuală o mare dramă.

Detest formula „pe vremea mea", pentru că nu există „o vreme" privilegiată. Și eu am fost tînără, vorbeam tare, probabil, și eu comiteam o groază de infracțiuni la adresa politeții.

Cîtă importanță mai au normele vechi – de pildă, cum se mănîncă sparanghelul și alte lucruri din acestea fine –, cînd în ritmul vieții de astăzi omul este nevoit să mănînce chiar pe stradă, ceea ce e inadmisibil din punctul de vedere al normelor bunelor maniere?

Cum mi-a spus mie cineva: „dar cum, doamnă, să nu mănînc pe stradă, dacă am glicemia mică?". M-a amuzat foarte tare... În toată lumea se modifică niște norme. Sigur că n-o să-ți recomande nimeni să mănînci pe stradă, dar nici nu te va acuza. Eram foarte pornită în urmă cu zece ani împotriva celor care vorbeau la telefonul mobil pe stradă, în tramvai sau în restaurant. Acum am cedat. Se pot face și în acest caz gesturi de om politicos: să nu vorbești tare, de exemplu.

Oamenii în vîrstă n-au fost niciodată tineri

Există oameni – în special cei în vîrstă – care spun că tineretul de astăzi s-a stricat de tot și ar fi în stare să impună normele bunelor maniere cu forța.

Eu sînt împotriva virulenței de comportament, pe care, cum spuneam, o remarcam și la mine. Și cred că asta se poate remedia într-un singur fel. Adică, în loc să tot observi ce face tineretul din ziua de azi și vecinul tău, întîi să te întorci spre tine, mai sever, și să vezi unde greșești tu. Apoi, sînt total împotriva acestei discriminări pe criteriul de vîrstă („tinerii din ziua de azi"), pentru că unii tineri sînt mult mai politicoși decît oamenii în vîrstă. Detest formula „pe vremea mea", pentru că nu există „o vreme" privilegiată. Și eu am fost tînără, vorbeam tare, probabil, și eu comiteam o groază de infracțiuni la adresa politeții. Dar oamenii în vîrstă, în general, nu recunosc acest lucru. Ei n-au fost niciodată tineri, ei nu au vorbit niciodată tare, ei nu au ascultat niciodată muzică tare, ei n-au făcut nimic. Au fost niște îngeri, de cînd s-au născut pînă au ajuns oameni în vîrstă. Totuși, nu pot să nu observ că, atunci cînd îmi făceam stagiul la țară și pierdeam rata și eram nevoită să fac autostopul, nu mi-a fost niciodată frică să mă urc într-o mașină. Acum, după șase seara, mi-e frică să ies și cu taxiul. Ceva s-a schimbat... Eu tot timpul voi pleda în favoarea politeții și voi încerca cu umor – că pînă la urmă asta îmi rămîne –, să ignor faptul că sînt agresată verbal, că mi se spune: „Uite ce mărgele are baba!" sau „Mamaie, mai repede!". Zîmbesc și trec mai departe, ca să supraviețuiesc, nu din alt motiv. Nu găsesc altceva de făcut decît să continui ceea ce fac. Ceea ce mă deranjează foarte tare este că nu fac destul de eficient. Eu, fiind de vocație profesoară, cînd luam o serie de elevi, vedeam, la sfîrșit, rezultatul: știau să citească o carte, să recite o poezie. Dar acum sînt dezarmată. Sînt persoană publică, mă întîlnesc cu foarte multă lume, iar cînd se ivește un conflict, deodată toată lumea mă recunoaște și mă întreabă: „Ce faceți, doamnă, vă uitați cum se aruncă hîrtiile pe geam și nu spuneți nimic?". Nu spun nimic.

Opinia publică e „Gică-contra"

Opinia publică mai are astăzi vreun rol în a corecta deviațiile comportamentului social?

La noi, opinia publică este fie lașă, fie nedreaptă. În fond, codul bunelor maniere e un ansamblu de reguli, doar că nu are pedeapsă cu închisoarea, dar are și el pedepse. Lumea începe să te evite sau ești dat afară din serviciu din cauza lipsei de politețe. Mi-a povestit un prieten, un jurist, cum a fost la un interviu în vederea unei angajări la o firmă foarte bună de avocatură. Se întîmpla în urmă cu un an, în Germania. În afara examenului propriu-zis, a mai avut alte două probe. Una de ieșit în oraș la restaurant cu viitorul patron, unde era monitorizat cum face comanda, cum mănîncă, cum vorbește cu chelnerul, cum pune șervetul sau nu, pe genunchi, cum bea, cît bea, cum mănîncă, cît lasă în farfurie... Era o probă foarte importantă. Ce de-a doua a fost tot o ieșire la restaurant, dar cu soția – unde, tot așa, era monitorizat. Revenind la opinia publică, la Berlin, de pildă, am putut sesiza reacția promptă și eficientă a acesteia față de comportamentul necivilizat al unor tineri. În România, opinia publică este întotdeauna „Gică-contra", adică fie se împarte în două tabere fie, pur și simplu, tace. De obicei, dacă cineva face observație unui tînăr că stă pe unul din locurile rezervate, imediat sare altcineva în sprijinul lui, spunînd că poate e bolnav sau obosit și se iau de păr. Deci opinia publică însăși nu e educată.

Credeți că printr-o normă de politețe, prin care o femeie este avantajată, se subliniază neputința ei sau împilarea ei de secole?

Nu. Este exact aceeași exagerare care se produce în cazul unei revoluții, în cazul unei răsturnări de situație. Cum burghezia a fost marginalizată, aruncată, exterminată și la propriu, și la figurat, și bărbații sînt acuzați astăzi în mod nedrept de faptul că femeia este mai firavă. Mișcarea feministă are dezavantajul de a exagera și toate exagerările cad imediat în ridicol. Îmi aduc aminte că în '68 eram în Franța, absolut întîmplător, și am asistat la revolta tinerilor. În mod ostentativ, se sărutau în metrou cupluri care altădată nu ar fi făcut-o în spațiu public – și o făceau ostentativ și violent. Pentru că voiau să impună dorința de libertate a tinerilor, să scape de orice constrîngere.

Iată că, pînă la urmă, ceea ce părea o exagerare în '68, azi e la ordinea zilei.

...Dar pînă la urmă le trece, asta e foarte interesant. În Franța, de unde a plecat, tinerii sînt mult mai rezervați. Adică civilizația și comportamentul civilizat își impun pînă la urmă punctul de vedere. Au fost războaie, cruciade, cataclisme, inundații, cutremure, au fost diferite dictaturi... Toate au trecut, buna-cuviință a rămas.

a consemnat Cezar PAUL-BĂDESCU

Nora IUGA

De ce scade politeţea în sondaje?

Scriam, nu de mult, în *Dilemateca,* nu mai ştiu exact, că sinceritatea nu e o însuşire cu care ne naştem. Copiii nu sînt sinceri şi părinţii recurg uneori la măsuri represive ca să-i înveţe să nu mintă. Îmi amintesc că mama avea o fantezie inepuizabilă în alegerea pedepselor pe care mi le aplica promt, ori de cîte ori mă prindea cu minciuna: fie nu mai vorbea cu mine o lună, fie mă punea în genunchi pe coji de nuci, fie, ceea ce era cel mai rău, mă ducea în catedrala gotică, unde pe pereţi erau scene cu oameni cărora li se tăia limba, dacă minţeau. Poate de aceea principala calitate a cărţilor mele, subliniată de critici, e sinceritatea – în treacăt fie zis, asta nu mă încîntă prea tare, fiindcă virtuţile morale şi cele estetice se bat între ele ca familiile Capulet şi Montagu, iar o mare iubire între progeniturile lor apare foarte rar şi sfîrşeşte totdeauna prost. Ciudat, ciudat, cum vin de se leagă gîndurile disparate într-o alăturare imprevizibilă, atunci cînd eşti provocat să-ţi exprimi părerea asupra unui amănunt pe care l-ai trecut pînă acum cu vederea. Aşadar, mi s-a cerut să vorbesc despre *politeţe* şi primul meu impuls a fost să vorbesc despre *sinceritate.* De ce? Iată ce cred eu. Politeţea e împinsă la margine, ridiculizată şi compromisă ca o redingotă veche, mîncată de molii, sau ca partidele istorice care, în viziunea unora, şi-au trăit traiul şi-au mîncat mălaiul. Să fie principalul duşman al politeţii libertatea? Păi, dacă sînt liber, fac ce vrea muşchii mei! Sau naturaleţea? Păi, de ce să-l ajut eu să coboare din tramavai pe şontorogu' ăla, prefăcîndu-mă amabil, cînd mie îmi vine să-i dau mîna fetei, al cărei buric îmi face cu ochiul de vreo cinci staţii bune, că cine ştie, poate iese ceva de aici? Totul e de înţeles pe lumea asta. Şi, dacă politeţea e doar o convenţie, „Jos cu politeţea!". Dar politeţea nu e doar o lecţie învăţată pe de rost ca tabla înmulţirii, politeţea e un sentiment, aş zice chiar un instinct pe care unii îl au sau nu. Îmi amintesc de un ţigănuş; curgeau zdrenţele de pe el cînd mi-a venit la uşă într-o seară geroasă de ianuarie. I-am dat nişte pulovere vechi şi o căciulă să nu-l mai văd cum tremură (vai, vai, ce melodramatică m-am făcut) şi după cîteva luni, de Florii, mi-a venit la uşă cu cinci lalele, furate, evident, dar... Îmi amintesc că aveam două pisici, un motan negru şi o mîţă tărcată; cînd le puneam mîncarea în străchioară, motanul aştepta întîi să mănînce ea şi el lipăia ce mai rămînea. Pe ăştia cine i-o fi învăţat să fie politicoşi? Politeţea învăţată îşi trădează de multe ori artificiul. Am văzut bărbaţi care ţin uşa liftului deschisă ca să-i facă loc soţiei să intre întîi şi i-o trîntesc în nas bătrînei care are ambele mîini ocupate de sacoşe. Politeţea înnăscută se poate confunda cu bunul simţ – simţul bun! – ăla care are mereu în urechi o vorbă veche românească: „Ce ţie nu-ţi place, altuia nu-i face". Dar lucrurile pot fi privite şi din alt unghi, chiar din mai multe. Ia să vedem ce se întîmplă cu politeţea învăţată şi de ce scade ea în sondaje? Este ea chiar atît de lipsită de temei ca toate dexterităţile din anii mei de şcoală, să zicem ca orele de gospodărie sau de lucru manual, de care te poţi uşor dispensa? Politeţea, în viziunea mea, o să rîdeţi, are ceva şi din meseria aia, cea mai veche din lume, pe care noi o tratăm cu dispreţ, unicul ei scop fiind acela de a produce plăcere – ai uitat că politeţea te face plăcut şi-ţi aduce avantaje? Virgil Mazilescu avea un vers pe care-l citez acum aproximativ: „daţi-mi un cuvînt şi-mi recapăt curajul..." Iată, nu mi se pare deplasat să trec de la gravitatea acestor cuvinte la exemplele minore, pentru că mizele mari alternează cu mizele mici în cadrul aceluiaşi joc: un buchet de flori la o aniversare, un compliment, o laudă, o vedere din Veneţia, de ce să le reprimi cînd sînt sincere – chiar şi cînd nu sînt sincere –, ele produc bucurie, dau încredere, nasc speranţe şi nu-i adevărat ce cred tinerii sceptici care vor să vindece lumea de iluzii, fiindcă baloanele se sparg cu cît ajung mai sus. Ştiu, dintr-o îndelungată experienţă, şi aici nu încape nici o metaforă, că nu ţi se îndeplineşte decît ceea ce-ţi visezi cel mai mult. De multe ori, gesturile de politeţe, care îţi sînt adresate, îţi arată că exişti, că poţi, că eşti cineva. Pentru Dumnezeu, de ce să nu credem că atenţiile şi vorbele frumoase mai vin şi din inimă, de ce să ne refuzăm cu brutalitate bucuriile, de teamă că am putea fi înşelaţi? Cear fi să ne mai lăsăm şi înşelaţi! Decepţia e bună şi productivă, cum aud mereu într-o reclamă la TV că „murdăria e bună!". Păi, cum am putea altfel să distingem o mînă curată de una murdară? Şi iată că am ajuns şi la mînă, vreau să zic la sărutatul mîinii. Pe vremuri, între îndrăgostiţi sărutatul mîinii era „auftactul" sărutului pe gură. Era în gestul ăsta un melanj de respect şi de intimitate, o dorinţă care păstra aparenţa unei atingeri neutre. Nimic mai caraghios astăzi în concepţia omului „recent", decît acest obicei „neigienic", care este sărutatul mîinii. Dar cine ştie mai bine ca mine că, atunci cînd azi un bărbat sărută o mînă zbîrcită, cu venele vinete şi umflate ca nişte rîme, o mînă respingătoare, o face din veneraţie pentru o vîrstă, pentru o valoare sau pentru o consacrare? Puteţi să rîdeţi, însă buzele unui bărbat care ating o asemenea mînă transmit un soi de erotism subtil, ceva din căldura animală pe care o femeie bătrînă o simte cînd pisica îşi vîră capul în subţioara ei, fără să-i adulmece vîrsta, şi toarce. Recitind acest text îmi amintesc de pagina sentimentală dintr-o revistă din anii '40, în care Catrinel dădea reţete de fericire în amor. Ce să fac, aparţin altei generaţii, dar încă mai văd, mai respir...

Stela GIURGEANU

Metamorfoza

Politeţea de maşină

Da' mişcă-te, măi, nesimţitule, nu vezi că e loc rezervat? Şi puştiul cu pretenţii de invalid, femeie gravidă şi vîrstnic, toate laolaltă, fără a avea însă nici un handicap vizibil, stătea cu căştile minuscule înfipte bine în urechi, molfăind un baton de ciocolată, clămpănindu-şi fălcile în toate direcţiile ca un „modelino" de plastilină. În cele din urmă, la efectul crescendo al scandalului din jurul lui, catadicseşte totuşi să se uite în sus. O face însă încet, cu graţie şi cu o notă de nobleţe, în zeflemea, înspre grupul de pensionari care vociferează făcînd înăcriţi peste el, strîngînd neputincioşi plasele în mînă şi spume la gură, clătinîndu-se la unison cu nervii lor, dar şi cu hîrtoapele bucureştene peste care trecea, fără nici o umbră de politeţe, autobuzul 226.

Păi, da, e rezervat pentru mine... că-s gravid, şi puştiul hăhăie de unul singur după un oarecare timp de gîndire alocat naşterii unei asemenea găselniţe fenomenale. După care, îşi întoarce capul, dispreţuitor, ostentativ şi definitiv, înspre fereastră.

În cazurile astea, pensionarii sînt cei mai îndîrjiţi. Sfîrşesc, prin supliment de invective şi scandal, să antreneze şi restul apărătorilor bunului-simţ, majoritatea care stă în picioare în mijlocul de transport în comun; la unison, se încheagă mai apoi o întreagă apologie a lipsei de bună creştere a tinerilor din ziua de azi. Şi aşa, timpul de cîteva staţii bune de înghesuială şi lipsă de aer din 226 zboară uneori pe nesimţite...

Politeţea de odinioară

Să fie adevărat? Tinerii să nu mai ştie ei ce e aia politeţe? Sau politeţea celor bătrîni să nu mai ştie de tinerii de azi? Oare ce era de bonton ieri, astăzi e desuet şi ce era ieri scandalos să fie acum la bună preţuire? Cum, ce a fost nu putea dispărea în neant, trebuie că, la mijloc, ca în Kafka, să se fi produs o transformare, pînă la nerecunoaştere, a bunelor maniere. Şi aşa am plecat în căutarea acesteia.

„Pe vremuri, se ţinea uşa magazinului, unei doamne, se oferea locul celor în vîrstă, iar cînd o fată cunoştea un băiat, ca băiatul să o poată invita la o plimbare în doi sau la cofetărie, el trebuia să facă mai multe «vizite de curtoazie» la părinţi, ca vecinii să nu zică de domnişoară că a ieşit cu un necunoscut."

Într-un parc, cîteva băbuţe au ieşit ca şopîrlele la ultimul soare de anul ăsta. Le întreb şi-mi povestesc de timpurile manierelor de odinioară; apoi se lansează în tot felul de teorii ale conspiraţiei, cu concluzia clară şi tranşantă: „tinerii de azi nu mai ştiu să se poarte", aruncînd anatema şi peste „minoritarii" care încă mai salută, zîmbind, pe stradă, care încă oferă locul în tramvai sau buchetul de flori cu floarea în sus (nu cu coada); şi asupra fetelor care încă aşteaptă ruşinoase să fie invitate la dans (că altfel „nu se face") şi băieţilor care îşi mai iau, la întîlnire, partenera de acasă.

În concepţia doamnelor însă, aceste specimene nu mai există, iar dacă totuşi mai e rost de ele, le poţi număra pe degetele de la o mînă.

„Azi – îmi subliniază o doamnă cu pardesiu peticit şi cu un batic pe care scrie *Printemps à Paris* – azi ţi-e şi frică de ei." Şi-mi povesteşte că s-a mai întîmplat să treacă pe lîngă grupuri de tineri liceeni, dintre care unul mai şmecher să sară la ea, în plină stradă, să-i urle în ureche, netamnesam, doar aşa, s-o sperie, de amuzamentul celorlalţi.

Cealaltă, fără batic, îmi spune că, de fapt, comunismul e de vină. Părinţii copiilor de azi sînt crescuţi pe vremea *aia,* cînd prima supravieţuirea, şi nu bunul-simţ. „Aşa şi acum" – conchide prima doamnă, cea cu primăvara în batic, totul e redus la egoism şi nesimţire faţă de cel de lîngă tine. „Te îmbrîncesc, te scuipă şi te sperie pe stradă!"

Politeţea de tranzit

„Eu nu ofer locul" – îmi spune neclintit un puşti de-a IX-a, fixîndu-mă cu ochii verzi şi tupeişti. „Din principiu!", după care adaugă: „dacă sînt bătrîni, să stea acasă, nu să umble toată ziua prin tramvai" şi mă bombardează mai apoi fără pauză de respiro, cu „babalîcii aşteaptă mereu ca tinerii să se poarte frumos cu ei, dar ei habar n-au ce-i aia politeţe". Cînd stă la coadă la supermarket, invariabil vine o băbăciune şi-l roagă mieros s-o lase în faţă, că ea e bătrînă. „Şi io sînt tînăr, na, şi mă grăbesc!" – îi răspunde. Iar toţi din jur încep să-l facă *pe el* nesimţit!

Ce mai înseamnă politeţea pentru ei? Cîţiva colegi ai puştiului îmi întorc întrebarea, unii îşi aprind ţigările. Să deschizi uşa de la clasă unei colege – îngaim –, dar şirul de exemple îmi e scutit de un hohot unanim: *că doar n-au înnebunit, să facă mişto de ei toată şcoala!* Atunci? Să ofere locul în autobuz, dar adaugă imediat „cînd nu e foarte aglomerat" şi, atenţie, *cînd nu li se impune asta.* „Eu – îmi mărturiseşte alt adolescent – chiar ofer scaunul, şi chiar cînd e aglomerat. Da' să vreau eu, nu să se bage o hoaşcă în mine cu toate plasele şi burţile şi să-mi şi arunce: da' nu te simţi, mă, băiatule?"

Dintre toate, salutul pare a fi ultima rămăşiţă de odinioară; restul rezistă şi el, dar într-o nouă concepţie: politeţe pentru politeţe. Nu mai oferă nimeni maniere „pe gratis".

„Sînt politicos cu cine vreau eu şi cu cine merită." Vorbind de „meritat", aflu de la puştii de-a IX-a că la şcoală, gestul de politeţe maximă pe care îl pot face faţă de un profesor este „să şteargă tabla". Iar de asta au parte numai profii supermeseriaşi. Ceilalţi? Să zică mersi că nu primesc brînci pe scară sau bileţele pe spate.

Politeţea de circumstanţă

„Ce faci, fată?" – m-a acostat într-o dimineaţă, la metrou, o tînără. N-o cunoşteam, n-o văzusem în viaţa mea, totuşi ea părea foarte sigură de mine. Şi a început să-mi povestească: vroia să se angajeze *part-time,* fiind elevă de liceu. Spera să aibă interviu cu o gagică, că data trecută a fost un tip care i-a făcut avansuri. Iar pe tipă n-o s-o ia ea cu „dumneavoastră" sau mai ştie ce alte fineţuri diplomatice... Chiar dacă e mai în vîrstă; azi nu e timp – a conchis în cele trei staţii petrecute împreună – să mai stai la „vrăjeală". Am încuviinţat din cap (ceea ce am făcut de altfel toată conversaţia) şi ne-am despărţit fără să ştiu cum o cheamă.

N-am mai întrebat-o, de frică să nu săvîrşesc vreo impoliteţe...

„Respectul trebuie să se regăsească nu numai în ceremonial“

– interviu cu Mihaela MIROIU –

În ce măsură mai sînt operabile normele de politeţe? Consideraţi că mai trebuie să se mai ţină cont de ele?

Cred că prima chestiune de care ar trebui să învăţăm să ţinem cont este respectul faţă de celălalt/cealaltă, oricît ar fi de diferiţi de noi. Marea noastră problemă e că nu avem o cultură a politeţii, pentru că nu avem o cultură a respectului. Noi nu am trecut printr-un vast proces al modernităţii, în care oamenii să înveţe că trebuie să-i respecte pe ceilalţi, chiar dacă nu li se aseamănă.

Sînt totuşi norme ale bunelor maniere, care par depăşite astăzi. Cine mai ţine cont, la viteza la care se trăieşte în zilele noastre, că nu e frumos să mănînci pe stradă?

Nu numai că nu e frumos, dar nu e nici sănătos. Însă, e adevărat, uneori e singura soluţie să mănînci, în situaţia în care la noi nu există pauza de masă, ca obicei consacrat.

Un ritual compensatoriu

Dar normele prin care este avantajată femeia, cum vi se par? Faptul că i se dă întîietate pe uşă, că i se oferă un scaun, că i se iau bagajele... Sau chiar sărutatul mîinii.

Eu nu am nimic împotriva acestor gesturi de politeţe – nici ca persoană, nici ca femeie. Chiar dacă sînt feministă, niciodată nu o să privesc dezaprobator un bărbat dacă-mi ţine haina sau îmi dă întîietate. Dar trebuie să aducem în discuţie simbolistica acestor ritualuri. E vorba de un ceremonial de întîietate care maschează faptul că, în alte situaţii, femeile sînt ţinute sistematic în planul doi. Respectiv, în cele mai multe situaţii. Se preferă, prin urmare, un ritual al întîietăţii, în locul unui comportament al parteneriatului sau al echităţii. Asta e problema pe care o pun feministele: de ce îmi dai voie să intru prima pe uşă şi la nici una din uşile de decizie, resurse şi putere nu-mi permiţi să intru? Nu cumva povestea asta e o formă compesatoriu-ritualică a faptului că în rest sîntem ţinute eventual chiar în afara uşilor sau, în cel mai bun caz, intrăm după? Pînă la urmă, respectul trebuie să aibă substanţă în comportamente de toate felurile – şi instituţionale, şi politice, şi economice –, nu numai într-un ceremonial.

Unele feministe sînt chiar deranjate de acest ceremonial...

Eu nu neg că există şi comportamente uşor habotnice. Am să vă dau un exemplu: ţin minte că, la începutul anilor '90, ne-am întîlnit femei din Estul Europei cu femei din Statele Unite. Nu cu teoreticiene, că sînt foarte diferite între ele – acestea nu se împiedică de astfel de amănunte, ţin la substanţa problemei, care e de natură culturală, politică, religioasă. Ei bine, cele care erau activiste s-au supărat îngrozitor pe mine că miroseam a parfum franţuzesc. Şi au avut o reacţie aproape brutală: „Cum, tu zici că eşti feministă şi te dai cu parfum?“. Şi le-am spus: „Plecăm din frustraţii diferite. Eu vin dintr-o societate în care accesul la minimele ingrediente care să te facă să trăieşti cu plăcere a fost atît de limitat, încît de-abia am aşteptat să mă spăl cu un săpun bun sau să folosesc un parfum bun“. Nu venim din acelaşi context, nu putem fi tulburate de aceleaşi obsesii. La noi nu a funcţionat nici un mit represiv al frumuseţii. A funcţionat un mit al uniformizării. De aceea lucrurile sînt foarte contextuale. Nu poţi aplica aceeaşi reţetă în raport cu trecuturi diferite, cu societăţi diferite.

Şi, în fond, nu te dai cu parfum, ca femeie, să faci neapărat plăcere bărbaţilor, ci în primul rînd să te simţi tu însăţi bine.

Sigur, eu, una, de cîte ori mă dau cu parfum o fac în primul rînd că mie îmi place mirosul. Dar, apoi, o fac şi pentru că mi se pare un lucru minunat să le fac plăcere celorlalţi. Dacă efortul nu este foarte de mare, nu ştiu de ce n-ar trebui să fii frumoasă sau frumos, să te îmbraci mai bine, să miroşi mai bine. Pentru că nu eşti numai individ singular, ci trăieşti într-o comunitate. Odată ce frumuseţea sau plăcerea fac parte din bucuria de a trăi, nu văd de ce să le respingem.

Excesul şi lipsa

Am cunoscut, acum cîţiva ani, nişte activiste feministe venite din Occident. Era plină vară bucureşteană şi doamnele respective, în mod programatic, nu foloseau săpunul. Sau nu se epilau şi umblau, ostentativ, cu pantaloni scurţi. În fond, nu trebuie să miroşi urît pentru a nu mai fi „un obiect al dorinţelor bărbatului“.

Eu sînt de acord cu Aristotel, care spune că nu există decît două păcate capitale: excesul şi lipsa. Pe de altă parte, sigur că ni se pare un păcat şi o lipsă de respect că, pentru presa românească, femeile contează în calitate de corpuri, în proporţie de 86%, şi în calitate de profesioniste, numai în proporţie de 2-4%. Ne jigneşte asta, pentru că cele mai multe dintre noi facem altceva decît să vindem imaginea trupului. Poate mai vindem şi minte – dar acesta e un lucru pe care presa nu-l bagă de seamă. Însă eu nu pot să mă opun acestei tendinţe reducţioniste cu o alta, în care să zic „hai să demonstrez că fac o virtute din urîţenie sau din îngălare“. Asta mi se pare tot o prostie.

Ce părere aveţi despre gesturile de politeţe adresate femeilor, care vin din partea bărbaţilor?

Colegii mei m-au suspectat, la un moment dat, că n-am să accept astfel de gesturi. De exemplu, ei, în mod reflex, îmi ţineau haina. Dar, cînd mă apropiam să-mi iau haina pe mine, erau puţin crispaţi, gîndindu-se că poate le zic ceva. Eu le-am spus un singur lucru: „Nu vă mai uitaţi aşa. Mie acesta mi se pare un gest de tandreţe şi de grijă. Nu unul sexist“. E vorba însă de mine, nu pot să-mi impun percepţia asupra tuturor. O teoreticiană feministă foarte bună, specializată pe filozofie moral-politică, are o carte excelentă care se numeşte *Să ne încredem mai mult şi să contractăm mai puţin*. Există gesturi pe lumea asta care e bine să rămînă necontractuale. Nu putem să facem din totul nişte reguli pur raţionale. Uneori, oamenii au porniri de empatie, de drag, de grijă. Nu cred că e cazul să le stîrpim din motive ideologice. Pe de altă parte, nici un fel de orientare sau ideologie care-şi pierde simţul umorului nu are şansa să fie vie cu adevărat. Dacă nu te poţi distanţa critic, chiar umoristic, faţă de *parti-pris*-urile ideologice pe care le ai, devii de multe ori foarte rigid şi ridicol. Şi, în cele din urmă, dacă vrei într-adevăr să-i cucereşti pe alţii cu ideea că trebuie să fim parteneri şi competitori egali, nu poţi să o faci doar adversativ şi insurecţional, pentru că atunci ai împrumuta exact armele pe care le critici. Şi lumea pe care o propui tu n-ar fi cu nimic mai bună decît cealaltă, pe care o critici.

a consemnat
Cezar PAUL-BĂDESCU

Politeţea sub vremi

În cartea sa, *Histoire de la politesse*, apărută de curînd la Flammarion, Frédéric Rouvillois trece în revistă diferite norme de politeţe, impuse de-a lungul timpului, şi care astăzi ne-ar putea părea stranii. De exemplu, în timpul celui de-al doilea Imperiu, salata se mînca cu mîna. Sau un servitor manierat nu avea voie să poarte mustaţă. Pînă în vremea celui de-al doilea război mondial, era considerat un gest de impoliteţe să lauzi gazda pentru mîncarea pe care o servea musafirilor. Iar sărutatul mîinii, acest gest galant pe care putem crede că francezii l-au făcut de cînd lumea, a apărut în Franţa de-abia la începutul secolului XX.

Vasile ERNU

Eu nu sînt domnul Şarik, ci cetăţeanul Poligraf Poligrafovici Şarikov

Nu, aici nu miroase a proletari!
Şarik

Întîmplător sau nu, Revoluţia rusă are cîteva puncte comune cu avangarda şi, cîţiva ani buni, artiştii avangardişti ruşi colaborează şi participă la crearea Noii Rusii. Una dintre problemele majore ale noului stat este modul de raportare, din punct de vedere ideologic, faţă de „nou şi vechi“. Cei care vor da tonul şi vor crea o platformă populară nu vor fi Lenin sau Troţky, ci Maiakovski, Rodcenko şi alţi artişti importanţi ai vremii. Poetul scrie poemul *Vechi şi nou,* care va deveni lozinca şi platforma noului model de viaţă cotidiană. Proletariatul trebuie să lupte cu vechile obişnuinţe burgheze, cu vechiul mod de viaţă, trebuie să renunţe la „gunoiul“ din locuinţele burgheze, la vechiul lui comportament. În noua lume totul trebuie să se bazeze pe utilitate, funcţionalitate în vederea lichidării asupririi de clasă. Această problemă a „dictaturii gustului“, în termeni puţin diferiţi, este pusă şi în spaţiul occidental: raportul dintre cultura de masă şi cultura elitistă, raportul dintre artă şi putere. La Moscova fiind, Walter Benjamin este cel care observă marea transformare a societăţii moderne şi similitudinea aproape identică dintre spaţiul sovietic şi cel american. Tot acum, în Rusia sovietică apar şi cei mai semnificativi scriitori care fac cîteva observaţii ce vor deveni emblematice, în legătură cu apariţia acestui „om nou“. Aproape toate cărţile lui Ilf şi Petrov, Zoschenko şi Bulgakov fac referinţă la aceste noi mari transformări din societate.

Mihail Bulgakov, poate cel mai complex prozator sovietic, cu un spirit ironic devastator, scrie faimoasele texte *Inimă de cîine, Oăle fatale* şi *Diavoliada,* texte ce pun în discuţie exact aceste subiecte. Bulgakov ne anunţă fără echivoc „Domnii? Toţi domnii sînt la Paris“ şi ne recomandă ca nu cumva să citim presa sovietică înainte de prînz, căci, conform notiţelor profesorului Preobrajenski din *Inimă de cîine,* pacienţii care nu citesc presa se simt excelent, pe cînd cei care citesc *Pravda* au început să piardă din greutate. Profesorul observă un lucru interesant privind comportamentul: după 1917, toţi galoşii de pe scară dispar. El se întreabă retoric: dar unde scrie la Karl Marx că nu avem voie să ţinem galoşii pe scară?

Dacă aş scrie o carte despre tranziţie, oricare ar fi ea, Şarik ar fi eroul meu. Şarik este cîinele transformat în om de profesorul Preobrajenski. Tranziţia, trecerea de la „omul vechi“ la „omul nou“, este perfect ilustrată prin metafora trecerii potăii Şarik de la stadiul de cîine, la cel de cetăţean. Şi cînd eroul lui Bulgakov trebuie să-şi aleagă o identitate, el spune: familia se moşteneşte, deci mă voi numi Şarikov, iar numele l-am luat din calendar. Mă cheamă Poligraf Poligrafovici!

În legătură cu evoluţia căţelului Şarik, crescut pe stradă şi ştiind că nu tot ce e „albastru“ e „carne“, Priobrajenski notează un număr interesant de observaţii. Primul lucru pe care-l aflăm din notiţele profesorului e faptul că primul cuvînt rostit de Şarik este *abîr*, care nu e altceva decît cuvîntul *rîba* (peşte), citit de-a-ndoaselea. Prima literă a fost *a*, a doua *b*, aşa că „îi era mai uşor s-o ia de la coadă în citirea cuvîntului *rîba* (peşte), întrucît în partea cealaltă a magazinului stătea un miliţian“. Adică orice formă de ideologie, indiferent din ce direcţie vine, nu face decît să răstoarne lectura firească a lucrurilor şi să nu uităm că, deşi vitrina şi lozinca s-au schimbat, în colţul străzii există un miliţian.

După pronunţarea primului cuvînt, Şarik încearcă să se ţină „vertical pe picioarele din spate“, iar prima frază rostită coerent este o înjurătură de mamă adresată profesorului care l-a transformat din cîine în om. După primul cuvînt rostit foarte clar, *pivnaja* (berărie), Şarik începe să rostească coerent toate înjurăturile limbii ruse şi un set de cuvinte vulgare luate nu se ştie de unde: „birjar“, „nu sînt locuri“, „Ediţia de seară“, „cel mai bun cadou pentru copii“. Primul cuvînt pe care-l rosteşte Şarik intrînd în biroul profesorului este *burjui*. Profesorul notează că Şarik e pus pe sfadă şi înjură sistematic, consecvent şi iraţional. Potaia care se transformă în om face aceste gesturi maşinal, iar în următoarea zi, lexiconul se îmbogăţeşte cu mare viteză: „nu te-nghjionti“, „ticălosule“, „dă-te jos de pe scară“, „ţi-arăt eu ţie“, „Recunoaşterea Americii“, „Primus“.

Iată şi prima discuţie mai intelectuală între noua fiinţă Şarikov şi profesor, după ce Şarikov zîmbise ironic şi turnase vodcă la toată lumea: „La dumneavoastră totul e ca la paradă. *Şervetul – colo, cravata – aici, mă iertaţi, vă rog, mersi.* Dar ceva autentic, nu! Vă chinuiţi singur ca pe timpul regimului ţarist“.

Vă mai aduceţi aminte de motanul Beghemot din *Maestrul şi Margareta*, care nu atrage atenţia nimănui cînd se urcă îmbrăcat în tramvai şi se comportă uman, dar de care toţi se miră cînd compostează biletul?

Cristian CRISBĂȘAN

Trafic de... nesimţire

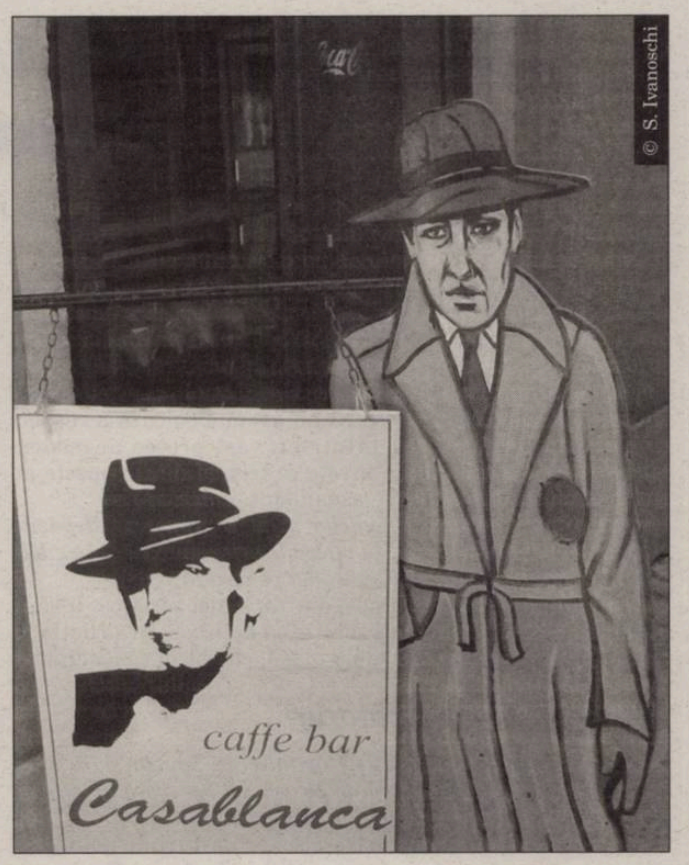

În data de 1 noiembrie 2006, la 38 de ani, am reuşit să devin posesorul carnetului de conducere.

Dar asta este altă poveste. Acum am să spun doar atît: una dintre cauzele traficului este şi modul greşit în care funcţionează această „instituţie" a carnetului de conducere, patronată de autorităţile statului. O gîndire retrogradă, rămasă mult în urma dezvoltării industriei auto, un sistem de examinare defectuos care îţi dă (sau nu) un permis de conducere în urma unui examen aproape irelevant.

Examenul de conducere poate cel mult să ateste că ştii *cît de cît* să stăpîneşti o maşină şi că ai învăţat *teoretic* legile rutiere. El nu este deloc o garanţie că şoferul ştie să conducă în trafic. Există aici o fracturare între mai multe realităţi care se bat de cele mai multe ori cap în cap: şcoala de şoferi, codul rutier, examenul (faimoasele chestionare şi proba practică) şi, în final, adevăratul trafic cotidian. Şi dacă adăugăm „lejeritatea" cu care se obţin certificatele medicale (mai ales cel psihologic), avem *a complete deadly formula*.

Mediul în care un cetăţean încearcă să-şi ia carnetul de conducere este unul extrem de agresiv. Şi, unde este agresivitate, nu poate exista politeţe.

Proaspătul posesor al unui carnet de conducere ştie bine cruda realitate din trafic, experimentată ca pieton sau ca pasager pe „locul mortului". Vede la televizor „măcelul din trafic" şi cum oraşul „paralizează" la prima ploaie. Nimeni nu-i spune că în trafic nu trebuie să fie ca la război: „trage primul, ca să supravieţuieşti" sau „descurcă-te călcînd pe cadavre, ca să-ţi aperi pielea". Astfel, noile generaţii de şoferi intră la joc cu o mentalitate care perpetuează şi cronicizează agresivitatea deja existentă.

Pe de altă parte, şoferul vine de acasă cu bogatul bagaj al mentalităţii sale toxice – egoism inconştient, neglijenţă, aroganţă, şmecherie – şi cu credinţa că numai nesimţirea agresivităţii îl poate face să se descurce abil în trafic. El se crede un cetăţean „superior", dacă are carnet de conducere, şi conduce cu ideea că are de traversat o junglă. Nu gîndeşte pe termen lung, ci se adaptează continuu situaţiilor create de cei ca el. El se descurcă cu orice preţ, fără să ţină cont că asta nu-i aduce nici un cîştig, în mod real: „fiecare pentru sine" înseamnă „toţi împotriva tuturor", în final.

Conduc deja de o lună. Prima concluzie pe care o am este că şoferii se împart în două categorii majoritare: cei care nu-şi fac dinainte corect planul drumului şi cei pe care nu-i interesează asta.

Toată lumea „se bagă" peste toată lumea, cu nervozitate şi agresivitate – un joc psihologic în care cîştigă cel mai şmecher.

Concret: dacă punctul final al unei destinaţii presupune alegerea unei succesiuni de benzi, ar trebui păstrată banda logic destinată acestui parcurs. Aproape nimeni nu face asta. Toţi se bagă pe altă bandă, dacă au văzut un spaţiu liber, indiferent pe ce bandă. Apoi, te trezeşti cu ei în coastă că-ţi dau semnal ca să revină pe banda lor. Sau că-ţi „taie faţa". Iar în intersecţie trebuie să stai după cei care vor s-o cotească, pentru că şi-au preselectat banda greşit.

Ei savurează imbecila satisfacţie de moment că „s-au descurcat", că au rezolvat ceva, că „i-au făcut pe fraierii care stau la coadă", că au avansat. În mod real, ei cîştigă cîţiva metri şi cîteva secunde, pe care mai apoi le vor pierde înzecit, pentru că majoritatea face aşa şi se iscă o încurcătură generală. Astfel, fluiditatea traficului este fracturată de zeci de mii de ori pe zi.

Oricît de multe pasaje, pasarele, poduri, centuri late şi benzi de circulaţie ar avea oraşul, problema traficului nu se va rezolva niciodată, dacă oamenii nu-şi vor schimba mentalitatea şi proastele obiceiuri. Oricum, numărul în continuă creştere al maşinilor va depăşi mereu capacitatea drumurilor.

Timpul nu se cîştigă luat cu japca, furat sau „mînărit" în detrimentul altora, ci prin planificare, logică, pragmatism şi (bun)-simţ al realităţii. Dacă vrei să fii respectat, trebuie să-i respecţi şi tu pe ceilalţi – şi, mai ales, pe tine însuţi.

Traficul rutier este spaţiul în care se vede cel mai grav şi monstruos lipsa de solidaritate, de respect, de bunăvoinţă şi toleranţă a românilor faţă de ei înşişi.

Politeţea nu este deloc numai respectarea seacă, rece, mecanică a unor convenţii sociale, doar „pentru că aşa trebuie". În practică, foarte mulţi confundă politeţea cu ignorarea totală a celuilalt şi/sau cu indiferenţa.

Dar în trafic, lucrurile sînt cu atît mai halucinante cu cît lipsa politeţii rutiere poate însemna moartea sau mutilarea. Cu toate acestea, rămîn deseori uimit de inconştienţa unor şoferi – oameni care parcă pur şi simplu nu au simţul conservării.

Politeţea ar fi starea lucidă de prevenire a nervozităţii şi neglijenţei care ne face să o luăm razna la volan şi în viaţă. Un *design* al comportamentului.

Naţia şoferilor este una extrem de agresivă, de stresată şi de nervoasă. Ea funcţionează pe principiul „forţării traficului". Toată societatea este aşa, deocamdată. Claxonatul – în afara situaţiilor de excepţie în care devine un absolut necesar semnal de avertizare – este, în limbajul rutier, *o înjurătură*.

Apoi, pentru o anumită categorie de oameni, maşina (şi modul de a o conduce) a devenit un soi de instrument de compensare a frustrărilor şi complexelor. O armă în lupta cu jungla socială, o declaraţie de război, o agresivitate implicită. Cu cît maşinile lor sînt mai mari şi/sau mai scumpe, cu atît comportamentul lor la volan este mai nesimţit. Or, una dintre caracteristicile politeţii este egalul tratament pentru toţi oamenii. Un gentleman adevărat va fi la fel de politicos şi cu femeia de serviciu, şi cu colega de birou, şi cu şeful.

Deja s-a creat o lege nescrisă: cei cu maşini mici se feresc din calea marilor SUV-uri, pentru că, în cazul unei coliziuni, SUV-ul nu prea păţeşte mare lucru. Este extinderea vechiului „respect" faţă de camioane, dube, autobuze şi tractoare.

O altă idee greşită – care compromite necesara politeţe rutieră – este aceea cu „plăcerea şofatului". Traficul urban nu este despre plăcere, ci despre o utilitate. La *fast-food* nu savurezi artă culinară! Astfel, şoferii noştri trebuie cu orice preţ „să-şi arate muşchii" la ore de vîrf, pe artere intens circulate.

Eu cred că adevărata plăcere a condusului se exersează doar pe drumurile lungi, în afara oraşelor, la concursurile de automobilism sau în cazul turismului auto – şi absolut obligatoriu însoţită de politeţe.

Visez la un oraş împînzit cu camere digitale care să ofere probe pentru amenzi grase aplicate şoferilor nepoliticoşi.

Alexandru MATEI

Fiţi politicos şi înjuraţi-mă, vă rog

Pot să vă interpelez? Te frec în nas, bulangiule! *Je pisse sur ton gosse, sale putain!*

Copiii nu ştiu să fie politicoşi, cel puţin nu între ei. Copiii învaţă, pe măsură ce cresc, să înjure. Băieţii, cel puţin. Cei mai buni prieteni sînt cei care îşi permit să se înjure cel mai bine. Desigur, există multe feluri de a înjura, multe dintre ele insuportabil de vulgare. Dar nu toate. Cine mai gustă astăzi familiaritatea înjurăturilor, dojana lor paternă sau afecţiunea lor prietenească? Îmi amintesc de sfîrşitul vacanţei de vară 1992 cînd, călare pe bicicletă, fui întîmpinat deodată, de hăt-departe, cu un „Mao, în pizda mă-tii, ce mai faci?", care mi-a crescut inima: nu-l mai văzusem pe locutor de vreo două luni şi m-am bucurat tare de bucuria lui. Dacă înjurătura e suculentă fără să cadă în scabros, dacă e tare, dar ştie de glumă, dacă e pur şi simplu vulgară, dar iese dintre anumite buze rujate într-un anume fel, ea unge sufletul sau cum s-o fi numind partea aceea concupiscentă din noi.

Cîtă diferenţă faţă de politeţuri: te trezeşti dintr-o dată singur, singur, singur, singur, cum cîntă Alifantis, într-o lume în care, străin, nu-ţi rămîne decît să fii politicos. Politeţea e raportul social al lumii urbane moderne, o convenţie retorică codificată pînă în măruntaiele „micropsihologiei cotidianului", modul privilegiat al tele-comunicării. Politeţea e echivalentă cu ad-venirea iremediabilului în relaţiile noastre sociale. De aceea consider capital să ai un cerc cît mai mare de oameni pe care să-i poţi înjura din toată inima; care să te înjure cu sentimentul unei comuniuni de neînlocuit, ca-n reclama cu Dorel. Că tot e la modă Becali: am apucat duminica trecută (12 noiembrie) ultimele minute ale emisiunii *two-men-show* numite *Altfel*, cu Pleşu şi Liiceanu. Vorbeau despre strania, la prima vedere, nemulţumire a lui Becali, legată de disputa lui mai veche cu Marian Iancu. E obraznic, zice Becali, pentru că apelează la „jargoane", spre deosebire de înjurăturile curate dintre „mine şi Mitică Dragomir": „l-am făcut" nu-ştiu-cum, „el m-a făcut handicapat" şi gata, „ne-am împăcat". Da, omul ăsta care – observa foarte bine Cătălin Tolontan – „a dat o palmă politicienilor"

cînd cu acţiunea „Ferentari", are dreptate încă o dată: ironia e primul semn de politeţe într-o relaţie conflictuală, deci prima distanţă luată faţă de partener. Rece, ea nu mai lasă cale de întoarcere; prudentă, pe de altă parte, ea împiedică atingerea, deci şi violenţa. Numai acolo unde este familiaritate poate fi violenţă. Te poţi împăca cu cineva pe care l-ai porcăit, mai greu cu unul pe care-l iei mereu în băşcălie.

Nu merg pînă la a propune înlocuirea politeţurilor cu înjurăturile, mai ales că, *chez nous*, ultimele o duc pe picior mare, har Domnului. Altceva vreau să spun: sigur, politeţea e inevitabilă într-o lume de indivizi. Mai mult, se întîmplă să poţi înjura pe un om abia după ce te-ai împrietenit cu el, deci după ce, mai întîi, ai fost constrîns la politeţe. De aici începe totul. Aici se trasează primul contur al comunităţii. Mai departe însă, înaintarea politeţii de una singură ca o fantoşă printre oameni devine monotonă şi duce la autism social. Fiţi aşadar politicoşi cu vecinul din autobuz care şi-a aşezat sacoşa la picioarele dumneavoastră, dar, pentru Dumnezeu, trageţi o cvintă de înjurături cu cel mai bun prieten, ca să vă tihnească ziua.

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată vineri, 1 decembrie, la ora 17,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri*, realizată de Luca Niculescu şi Dragoş Ghiţulete.

DILEMA ARH

ARHITECTURĂ, URBANISM, SPAȚIU PUBLIC

un supliment editat de **Dilema veche** în colaborare cu **Ordinul Arhitecților din România**

Constantin HOSTIUC

Mall.orice

– sau scurtă schiță despre programele de mall-uri –

Tabla de materii *à la* Conu Iancu: Highland Park Shopping Village, African American Shopping Mall (care oferă ceea ce se numeşte *afrocentric products)*, Science Mall, ET Mall, Girl Scouts Shopping Mall, The Civil War Mall, Aggressive Mall, Eco-mall, Disney Mall, Mall of Horror, ceva mai normalele Kahala Mall din Hawaii, Honolulu (!) sau nipon-arhitecturatul Kuzuha Mall, „autohtonele" Grand Plaza din Bucureşti, Iulius Mall din Timişoara, precum şi restul de oferte de pînă la 240.000.000 de locaţii „tematice" sînt de găsit la o simplă apăsare de tastă pe indicativul „mall" al motorului Google. Aşa introducem prima scindare a „conceptului" de mall – cel care deţine un loc geografic în spaţiu, respectiv cel care ocupă un domeniu virtual, numitorul lor comun fiind disperarea civilizată de a cumpăra sau, dacă vreţi, obsesia similicultă de a poseda ceva care să pară Ceva. Căci, desigur, mall-ul nu este orice magazin, el este Magazinul care te poate face, prin simpla vizitare-achiziţionare a ceva, orice, să devii dintr-un x un X (trebuie ca psihologia adusă de „mallizare" a nevoii inventate se va prezenta, cît de curînd – dacă nu s-a şi întîmplat deja – ca o alternativă la modă a psihologiilor freudiene sau măcar jungiene).

Dar să revenim la mall-urile „pămîntene". Cea mai simplă clasificare, aici, ar fi cea a apartenenţei la cult (al comerţului), respectiv la cultură – cea arhitecturală. Cu alte cuvinte, de ce anume Iulius Mall din Timişoara este arhitectură, în timp ce fostul „circ al foamei" din Vitan e doar un bazar ceva mai pre(ten)ţios? Răspunsul poate veni, paradoxal, de la zgîrcenie – mall-ul din Timişoara este un spaţiu de respiraţie, şi pentru cumpărător, dar şi pentru oraş, în vreme ce prăjitura din Vitan se consumă nepermis de repede. Căci mall-ul consumă în primul rînd timpul ca marfă, nu marfa ca bani, să nu uităm asta! Familii nu doar din localitate vin cu maşina de departe la Timişoara şi găsesc la mall locuri de parcare suficiente, spaţii de pierdere plăcută a timpului la fel de suficiente şi aşa mai departe. Şi asta pentru că, paradoxal, acest spaţiu situat într-un fost *nowhere* a aspirat toate energiile pînă atunci disipate ale oraşului şi a intenţionat prin proiect – vezi deschiderile – să le returneze cetăţii. Chiar dacă mall-ul este o alternativă implozivă a oraşului comercial, el trebuie să mimeze cel puţin generozitatea „teatrului în teatru", a piesei care, aparent, se joacă pe(ntru) sine, dar care în real implică vederea juisivă a celorlalţi. Se pare că „ieşirea din sine" este întotdeauna o alternativă salvatoare...

Ceea ce sugerează, cumva, o a doua „citire interogativă" a programelor de mall-uri – cît anume devin aceste embleme ale mondializarii întru deplasare-consum-imagine stindarde ale

Iulius Mall, Timişoara

locului? De ce anume uriaşul mall din gara budapestană, de pildă, este doar o etichetă printre altele a oraşului, în vreme ce mall-ul timişorean tinde să ocupe fără probleme un loc esenţial nu doar în imaginarul personal sau local, ci şi în cel larg zonal? Poate că, din ocupaţie colaterală (a-şi asigura un ceas sau două de *shopping* decent), clădirea a devenit, la noi, formatoare, modelatoare, ritualizată prin „liturghisire" consistent repetată? Locul, fast pentru civilizaţie, este el la fel de fast şi pentru spiritualitatea contemporană, fie aceasta şi atît de subţiată, cum este cea a zilei (căci, fără să vrem, ne revine în gînd grădiniţa din Iulius Mall şi ai ei ocupanţi, deprinşi să crească deasupra lumii, din fragedă pruncie – superb motiv de studiu comportamental)? Nu este foarte uşor de răspuns adecvat la această nouă situaţie...

În fine, lectura generală a structurii. Din punctul de vedere al construcţiei, mall-urile sînt o „minciună" foarte apropiată de ceea ce un mare maestru al imaginii şi imageriei, Picasso, numea minciună, adică o reformulare în cheie estetic-personală a unui adevăr de origine, şi pentru care finalitatea nu are decît o contingenţă absolut întîmplătoare cu motivul de plecare. Estetica este, la mall, plurisenzorialitatea (totul se poate vedea, pipăi, gusta, atinge, mirosi, poseda – însă sînt simţuri trăite aproape virtual, cam ca într-un „comunism sublimat": teoretic, totul este al nostru; practic, lucrurile devin mult mai nuanţat-„egalitariste". Pentru această „ofertare pe paliere de aşteptare", arhitectura mall-urilor creează imagerii perspectivale care te seduc prin liniile de fugă, dar te absorb în fiecare detaliu interstiţial vizual sau concret al acestui mare Moloh pe care ni se pare că îl devorăm dinăuntru. Însă doar ni se pare, pentru că detaliile vizuale te asediază de pretutindeni, ritmurile „buzunarelor" se adună cadenţelor muzicale şi reclamelor omniprezente, iar surescitarea lascivă te predispune la îngăduinţă, permisivitate, acceptare: în fond, de ce nu?

În fapt, de ce n-ar avea şi civilizaţia/cultura modernistă propriile piramide? Propriile depozite de dorinţe umane? Vom accepta, aşadar, „evidenţa neevidentă" a faptului că mall-ul nu are – şi nu are cum avea – un program arhitectural sau cultural-uman-social numai al său, pentru că el este, în real, un substitut. Un oraş-substitut, pe care contemporaneitatea îl poate aşeza, în ordinea fenomenelor care o trăiesc şi compun, lîngă alimentele de substituţie (concentratele), jocurile de substituţie (computing), femeile de substituţie (curtezanele) ş.a.m.d. Nu par să conteze, aşadar, clădirea în sine şi regulile ei de strictă clasicitate sau modernitate; contează, în final, regula de tot simplă a jocului – să cumpărăm ce ne place. Pentru această regulă, mall-ul nu e decît un magic şi înspăimîntător de eficient instrument.

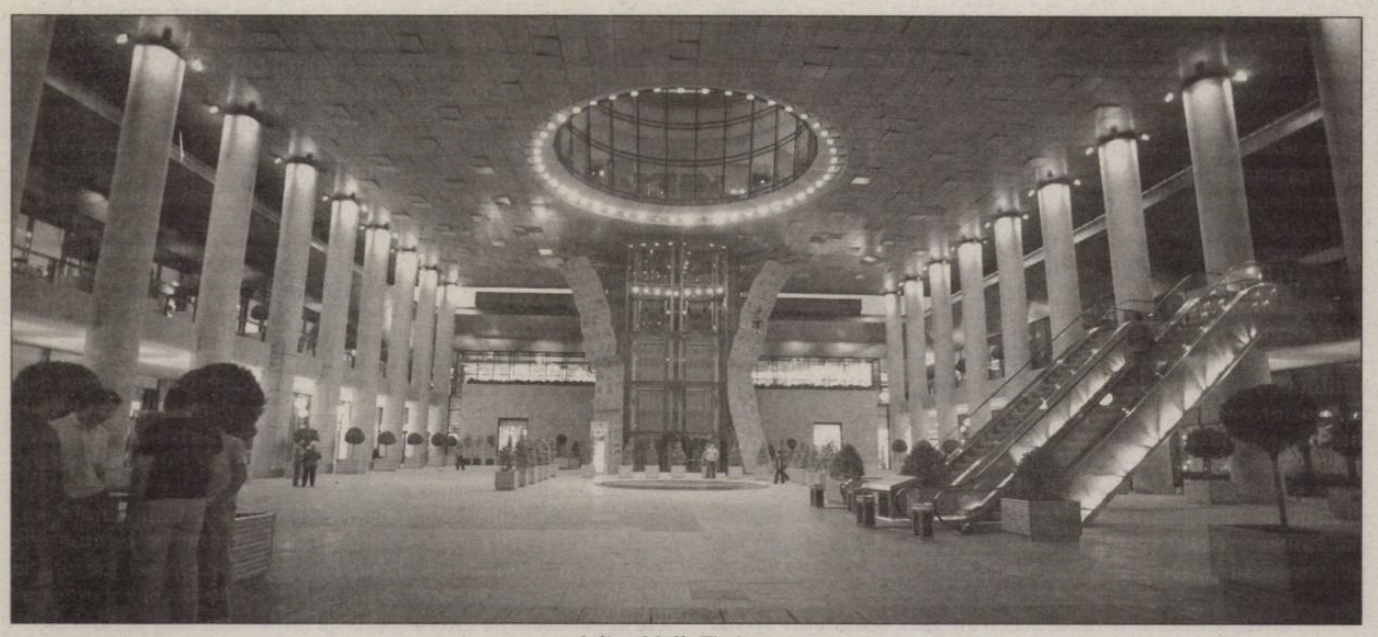

Iulius Mall, Timişoara

Radu MIHĂILESCU

Eu nu sînt consumator de etichete

Proiectul avea prevăzut iniţial un zbor de documentare în SUA; le-am spus clienţilor mei că nu zbor, şi atunci ne-am rezumat la a cerceta aria europeană. La Rotterdam însă, am văzut cîteva mall-uri care nu aduceau deloc cu profilul cutiei, şi cred că acele exemple m-au încurajat că aş putea să fac, chiar şi la un mall, arhitectură. Ca şi alte mall-uri, şi mall-ul „meu" este, generic, o mare cutie. Doar că are o coajă mai caldă.

În mall nu contează arhitectura, cît contează imaginea, marca. Pentru că trebuia să asigur o anume suprafaţă comercială, a trebuit ca mall-ul să aibe mai multe niveluri, lucru care creează o problemă şi vînzătorilor, şi vizitatorului, pentru că mai întotdeauna lumea nu mai ajunge sus – oboseşte.

Atunci, ideea a fost să „intru direct" în nivelul median, iar mai apoi să am de urcat doar un etaj. Ca să ajung cît mai firesc la ideea de parter înalt, a trebuit să scufund un pic toată clădirea, dar înălţimea acestui prim nivel poate reface mai uşor legătura cu oraşul vechi, peste rambleul căii ferate care taie nordul oraşului de centru. Cred că poate fi o provocare pentru că, odată unite aceste puncte, comerţul de lux poate fi deţinut de centru, iar aici să fie marele consum. Şi-ar mai fi trebuit – cred eu – ca prin această lucrare să se marcheze un capăt al unui traseu pietonal.

Forma de ansamblu a dorit să fie cea a unui spaţiu divers, ca să nu te poată plictisi, poate cu o amintire a traseelor labirintice din Veneţia, pe care am văzut-o în timp ce lucram la mall.

Nu am gîndit o orientare în mall, mai ales că nici nu prea este necesar acest lucru, aici. La mall te duci să vezi şi să fii văzut. Lumea încă face confuzie între supermarket şi mall, ceea ce nu ar trebui să se întîmple. Poate că, pe undeva, clădirea are şi aerul unui templu – acum, cînd consumul este ultima religie.

La sfîrşit de săptămînă, lumea nu mai merge la biserică, ci se întîlneşte la mall; şi mi se mai spune că, tot la sfîrşit de săptămînă, parcarea este plină de maşini din judeţele învecinate, care „vin în pelerinaj".

(text publicat în întregime în revista *ARHITEXT* numărul 7/2006, intitulat „Mall-cultura". Fotografii din arhiva *Arhitext,* fotograf Arpad Zachi)

Şapte secole de existenţă, materializate în clădiri, străzi şi pieţe, dar mai cu seamă în atmosferă şi caracter, au definit Centrul istoric al oraşului Baia Mare, martor al identităţii aşezării, o carte de vizită, un simbol. Orice demers pentru protejarea Centrului istoric este o dovadă a maturizării locuitorilor săi şi reprezintă conştientizarea faptului că orice obiect de patrimoniu implică responsabilitatea unei moşteniri ce trebuie păstrată pentru a fi predată urmaşilor.

Centrul oraşului devenise o zonă anostă, ocupată de o populaţie lipsită de resurse financiare şi de cultura necesară pentru a o aprecia; pieţele şi-au pierdut aproape în totalitate semnificaţia; locuinţele, din lipsa restricţiilor urbanistice, aveau tendinţa de a evolua spre o arhitectură improprie unei zone istorice protejate, existînd riscul ca doar reţeaua stradală să mai conserve istoria spaţiului.

Piaţa Libertăţii – Circulus Fori – era un spaţiu viciat de nodul de circulaţie existent, o zonă de tranzit, cu imobile monumente de arhitectură avînd destinaţii inadecvate. Piaţa Cetăţii era un spaţiu de tranzitare pentru pietoni, loc de depozitare a gunoiului menajer, iar Piaţa Păcii – un spaţiu a cărui emblemă peiorativă este un closet public dezafectat, o parcare de calitate mediocră, cu imobile insignifiante, cu funcţiuni lipsite de importanţă.

Revitalizarea Centrului istoric este un proces de durată. Ea presupune o idee, un proiect întărit de lege, dar mai cu seamă un efort concertat al locuitorilor şi al administraţiei publice.

Circulus Fori era o intersecţie de drumuri cu sens giratoriu, supusă unui trafic ce depăşeşte cu mult capacitatea pe care o zonă de rezervaţie o poate tolera. Am optat pentru restrîngerea circulaţiei în piaţa centrală şi am păstrat doar traficul pe direcţia nord-sud, a cărei desfiinţare ar fi însemnat lezarea proprietăţilor particulare, precum şi costuri ridicate. Am strămutat circulaţia de pe direcţia est-vest în afara zonei: la nord de rîul Săsar, pe strada Minerilor (pe care am propus-o pentru supralărgire) şi pe strada Victoriei, la sud de rîul Săsar, pe strada G. Şincai (sens unic), strada Andrei Mureşan, strada Cloşca, strada Horea sau Piaţa Izvoarelor, strada Trenului (pentru sensul vest-est) şi pe strada 22 Decembrie (sens unic cu excepţia troleibuzului), strada Cloşca, strada Horea sau Piaţa Izvoarelor, strada Trenului (pentru sensul est-vest), cu reorganizarea intersecţiilor din Piaţa Izvoarelor şi Piaţa 11 Iunie.

Circulus Fori va asigura tranzitul fluent, fără intersecţie, cu preselecţie doar pe direcţia nord-sud. În etapa I, pentru circulaţia rutieră va fi sacrificată limita vestică a pieţei, în faţa Hotelului Minerul, cu legături pe strada Crişan (sens unic), Piaţa Păcii (dublu sens), strada G. Şincai (sens unic) şi strada Podul Viilor (dublu sens). Restul pieţei, mai precis latura estică, va deveni un spaţiu amplu, o veritabilă piaţă publică pavată, rezervată doar pietonilor. Pe latura estică a pieţei s-a propus o fîntînă arteziană cu un grup statuar intitulat „Rivulus Dominarum" („Rîul Doamnelor", denumirea iniţială a oraşului) – rapel la fîntîna care exista odinioară în piaţă. În jur se vor amplasa terasele localurilor din această zonă. Piaţa va fi un spaţiu liber, loc de desfăşurare pentru spectacole de mare anvergură, cu o scenă amenajată în faţa hotelului, sau tîrguri (de exemplu, „Toamna Castanelor"), ce vor aminti de tîrgul de 15 zile permis de 11 noiembrie, de Sf. Martin, menţionat în documentul privilegial din 20 septembrie 1347, dat de Ludovic I cel Mare.

arh. Ildiko MITRU arh. Ştefan PASKUCZ

Proiectul de reabilitare „Centrul de afaceri Millennium III Baia Mare"

Istoricul proiectului

Proiectul „Centrul de afaceri Millennium III Baia Mare", finalizat la sfîrşitul anului 2004, face parte dintr-un program mai amplu al Primăriei Baia Mare de a reabilita Centrul istoric al oraşului. În anul 1999 a fost organizat un concurs de idei al cărui scop era selecţia unei echipe care să întocmească planul urbanistic zonal. Gestul avea o semnificaţie deosebită deoarece, prin această documentaţie, se elabora imaginea pe care urma s-o dobîndească, în timp, nucleul originar al oraşului Rivulus Dominarum. Era momentul în care se decidea reorganizarea pieţei, renunţarea la destinaţia ei de nod de circulaţie rutieră, închiderea accesului carosabil din direcţia estică cu intenţia de a realiza aici o zonă pietonală majoră. S-au creat astfel premisele pentru etapa următoare a proiectului şi anume, Programul PHARE 2000.

Camera de Comerţ şi Industrie Maramureş a înaintat Agenţiei Naţionale de Dezvoltare Regionale, spre finanţare, o documentaţie pentru un Centru de afaceri, un proiect catalogat drept nerealist şi care, dat fiind aplicantul, era neeligibil. În schimb, mutarea acestui centru în zona istorică a oraşului oferea posibilitatea menţinerii proiectului. A apărut astfel oportunitatea îmbinării celor două elemente, realizarea unui Centru de afaceri şi reabilitarea unei secvenţe din zona istorică.

O echipă coordonată de Primăria din Baia Mare a întocmit aplicaţia şi documentaţia de fezabilitate, în termen record – fişa în 9 zile şi fezabilitatea cu studiile aferente într-o lună.

În mod inexplicabil, proiectul, clasat iniţial în topul primelor 3 proiecte din cele 20, a trecut la categoria „rezerve", fiind considerat prea îndrăzneţ şi riscant, totuşi eligibil. Revine în discuţie după un an, astfel că în 15 iulie 2002 Consiliul local Baia Mare aprobă atribuirea proiectului şi extinderea echipei de elaborare a documentaţiilor. În 23 august 2002 proiectul este validat şi este lansată licitaţia pentru executarea lucrărilor. În 19 noiembrie, din cele patru societăţi care au depus oferte, firma Harcon din Budapesta a fost declarată cîştigătoare. Execuţia lucrărilor a început în 12 februarie 2003, valoarea lucrărilor era de 4.377.000 euro.

Tîrg de la sfîrşitul secolului al XIX-lea

Tema de proiectare

Provocările acestui proiect au fost multiple, dată fiind anvergura lucrării. În primul rînd, era necesar să fie respectate criteriile stricte impuse de finanţator în ceea ce priveşte cadrul conţinut al documentaţiilor care trebuiau să satisfacă simultan legislaţia europeană şi cea naţională, în al doilea rînd termenele deosebit de stricte şi strînse, şi nu în ultimul rînd complexitatea şi responsabilitatea pe care le presupune o lucrare de reabilitare a monumentelor istorice. Primul pas l-a constituit definitivarea temei de proiectare care presupunea adaptarea cerinţelor funcţionale ale unui centru de afaceri la condiţiile date, clădiri existente declarate monumente istorice, grav avariate, situate într-o zonă decăzută ca stare şi interes. Piaţa publică era un spaţiu devalorizat urbanistic, un nod de circulaţie rutieră aflat în relaţie conflictuală cu pietonul, ale cărui interese erau minimalizate ca pondere. Ea a fost integrată în proiect ca obiectivul M4, Business Plaza, un spaţiu expoziţional în aer liber, ceea ce amintea de tîrgul care a funcţionat aici din perioada medievală, pînă în prima jumătate a secolului al XX-lea, redevenind o zonă dedicată cu preponderenţă omului, şi nu maşinii, cu impact şi asupra vieţii întregii comunităţi locale. Circulaţia rutieră a fost deplasată pe latura vestică a pieţei, unde s-a amplasat parcarea necesară atît funcţionării Centrului de afaceri, cît şi celorlalte clădiri aflate în zonă. Proiectul a constituit o reală oportunitate pentru relansarea activităţilor compatibile cu zona istorică, recîştigarea unui spaţiu urbanistic, prin reorganizarea Pieţei Libertăţii, şi nu în ultimul rînd pentru crearea unui reper de restaurare a clădirilor declarate monument istoric.

Centrul de afaceri este organizat în sistem pavilionar cu trei module M1, M2 şi M3, poziţionate pe latura estică a pieţei. Relativa distanţă între corpurile de clădire ce compun centrul de afaceri nu constituie o problemă de funcţionare, dacă avem în vedere echiparea pieţei cu o reţea pe fibră optică ce va permite comunicarea virtuală şi optimizarea circulaţiei informaţiilor. Cele trei clădiri, fiecare cu parter şi etaj, cu subsol şi mansardă neutilizate, erau într-o stare ce necesita lucrări de consolidare şi restaurare.

Refuncţionalizarea lor a constituit, pe lîngă asigurarea unei infrastructuri optime pentru derularea afacerilor, şi o operaţiune de salvare şi de punere în valoare a patrimoniului istoric. Obiectivul principal al proiectului îl constituie crearea unui mediu favorabil de afaceri dotat cu tehnică de ultimă oră într-o infrastructură cu identitate, cu caracter istoric şi modern în acelaşi timp, cu rădăcină în istoria oraşului, cu încărcătura de semnificaţii pe care doar un monument istoric le poate oferi ca spaţiu: consistenţă, seriozitate, durabilitate, într-un cuvînt tradiţie.

În cadrul Centrului de afaceri au fost realizate: spaţii pentru birouri, în suprafaţă de 1145 mp, distribuite în 36 de unităţi, cu o capacitate totală maximă de 200 de posturi de lucru; 4 săli de conferinţă, în suprafaţă de 302 mp (de 194, 59, 34, respectiv de 14 locuri), dotate cu echipamente adecvate; 6 *showroom*-uri concepute în sistem de expoziţii cu vînzare (închiriate pe termen scurt sau mediu), în suprafaţă de 611 mp; o piaţă de 13.635 mp, din care 10.684 mp suprafaţă pietonală pregătită pentru promenadă, recreere, evenimente expoziţionale, culturale, turistice etc.; 52 de locuri de parcare pentru autovehicule şi biciclete.

Scurt istoric, descriere

Originea oraşului Baia Mare se leagă de zăcămintele aurifere şi de cadrul natural favorabil (relief, climă) care au constituit motivaţia constituirii aici a unei aşezări. Vorbim de aşezarea urbanizată în acest spaţiu ca de un fenomen tipic transilvănean în perioada medievală după ocuparea Panoniei de către maghiari.

Zona de patrimoniu protejat a municipiului Baia Mare se constituie din Centrul istoric, alcătuit dintr-un complex de clădiri ce mărginesc o piaţă ce s-a conturat în cursul secolelor al XIV-lea şi al XV-lea, în epoca goticului tîrziu. Parcelarea din jurul pieţei mai păstrează sistemul medieval de împărţire a terenurilor intravilane orăşeneşti, avînd numeroase analogii în oraşele din Transilvania şi din Centrul Europei. Loturile sînt înguste şi adînci, au axa perpendiculară pe latura pieţei, cu casele de locuit ocupînd toată

lăţimea parcelei spre stradă, respectiv piaţă. Accesul se realizează printr-un portal lat şi înalt al gangului, deschis pe faţada dinspre piaţă a casei. Gangul traversează clădirea etajată şi ajunge în curtea interioară. Axul gangului este paralel cu axul lotului şi cu cel al casei, avînd uşi laterale care se deschid spre subsolul sau spre parterul clădirii. Şirul faţadelor dinspre piaţă formează un front continuu, întrerupt pe alocuri de străzi înguste, cu aspect pitoresc, caracterictic oraşelor medievale. În majoritatea cazurilor, clădirile sînt cu subsol, parter şi etaj. Parcelarea originală poate fi caracterizată prin loturi de circa 8,53 m lăţime, relativ înguste, cum se păstrează pe latura estică a pieţei, spre colţul dinspre strada V. Lucaciu. În cursul istoriei oraşului, clădirile şi-au schimbat de mai multe ori înfăţişarea: un incendiu către mijlocul secolului al XVIII-lea a mistuit casele de aici, iar documentele consemnează atît părăsirea imobilelor de vechii proprietari, cît şi ruinarea periculoasă a edificiilor preluate apoi de noii proprietari care dispuneau de capitalul necesar pentru repararea acestora. Numai astfel putem explica transformările succesive care sînt surprinse în legătură cu clădirile de aici, chiar dacă nu dispunem totdeauna de mărturii directe privind soarta fiecărui imobil în parte.

Piaţa are un plan aproximativ dreptunghiular cu axa longitudinală pe direcţia est-vest, paralelă cu rîul Săsar, şi servea ca loc de desfăşurare a tîrgurilor ţinute în aer liber. Din piaţă, cu axe perpendiculare pe laturile acesteia, pornesc zece străzi. Actualul aspect arhitectural al centrului datează din secolul al XIX-lea, cu modificări importante efectuate la începutul secolului al XX-lea, respectiv între anii 1950-1970, dar se păstrează *in situ* un număr mare de structuri portante, piese arhitecturale sau chiar clădiri întregi din epoca medievală.

M1

Imobilul de pe strada Vasile Lucaciu nr. 2 este înscris pe lista monumentelor istorice cu codul 25B034. În luna martie a anului 1798, consiliul oraşului Baia Mare consemnează că hanul Aquila Nigra/Schwarzes Adler/Fekete Sas/Vulturul Negru, o clădire construită parţial din lemn, nu mai face faţă obligaţiilor de cazare. Obiectivul construcţiilor din 1801-1803 a fost unificarea celor două corpuri de clădire existente şi amplificarea lor cu încă un nivel. În cursul proiectării şi avizării îndelungate a fost adoptat proiectul semnat de Zsigmond Perinlich. S-a construit o clădire cu etaj cuprinzînd sălile reprezentative, atît la parter, cît şi la etaj, şi 3 camere de oaspeţi precedate de un coridor la etaj. În cursul deceniilor cît a funcţionat hanul, nu s-au produs modificări majore, s-au amenajat doar dependinţele: şopronul pentru care, grajdul şi fîntîna cu cumpănă.

Strămutarea Primăriei, în anul 1872, în fostul han a impus refacerea faţadelor şi – înainte de 1894 – alipirea corpului, pe atunci de un singur nivel şi fără rezalit spre curte. Tot în perioada 1872-1899 a fost realizat actualul acces la etaj şi desfiinţat cel vechi, iar gangul porţii a fost prelungit. În anul 1921 se supraetajează extinderea pe parter de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. Primăria se mută în 1950, clădirea fiind ocupată pînă în anul 1999 de Judecătorie şi de Oficiul de Carte Funciară.

M2

Clădirea denumită M2 figurează pe lista monumentelor istorice cu codul 25B029. În cursul existenţei sale, diferitele spaţii ale clădirii au funcţionat ca locuinţă, spaţii de desfacere a unor produse meşteşugăreşti, ateliere, spaţii destinate depozitării de marfă. Izvoarele scrise nu permit identificarea proprietarilor anteriori lui Martin Lázár, deci anteriori secolului al XIX-lea. Presupunem, doar pe baza unor argumente stilistice, că acesta a refăcut clădirea şi că reconstrucţia sa a fost continuată prin supraetajarea terminată de văduva sa pînă către 1840. Această supraetajare, care a conturat volumul actual al edificiului, a persistat pînă după 1900-1908, cînd faţadele au fost refăcute în stil eclectic.

Clădirea, cu subsol parţial, parter şi etaj, urmăreşte traseul stradal, avînd un acces principal din piaţă, accese în spaţiile de pe strada Mihai Viteazu şi, printr-un gang, în curtea imobilului. Aici se află scara de acces la etaj şi subsol şi anexele gospodăreşti.

M3

Casa Lendvay (în lista monumentelor, cod 25B027) se situează pe latura nordică a centrului vechi (Piaţa Libertăţii), în apropierea colţului nord-estic. Denumirea s-a consacrat definitiv în anul 1881, cînd oraşul, pentru cinstirea memoriei actorului Marton Lendvay, născut în această casă, dezveleşte placa comemorativă aflată şi astăzi pe clădire. Monumentul este una dintre cele mai cunoscute clădiri ale oraşului, fapt datorat, pe de o parte, reputaţiei familiei proprietare şi, pe de altă parte, concepţiei arhitecturale a casei, care în vremea respectivă era una dintre cele mai pretenţioase clădiri din oraş. Planul clădirii se înscrie într-un patrulater trapezoidal, baza mică fiind cea orientată spre piaţa centrală. Clădirea se desfăşoară pe trei nivele – subsol, parter şi etaj. Iniţial, aici au existat două clădiri, doar parter. Cea mai importantă transformare a clădirii este comasarea din secolul al XIX-lea, cînd parterul clădirii a fost extins spre nord pentru scara de acces la etaj, încăperile mediane fiind transformate în gang. Cu această ocazie clădirea a fost supraetajată.

M4

Piaţa Libertăţii era semnalată ca disfuncţiune majoră, configurată astfel în perioada interbelică, o giraţie cu un parc situat în centru, cu 8 străzi de penetraţie rutieră. În planul urbanistic zonal, s-a propus scoaterea parţială a circulaţiei rutiere pînă în anul 2010 şi integral pînă în anul 2020. Prima etapă a putut fi substanţial devansată prin proiectul Centrul de afaceri Millennium III, în cadrul căreia piaţa a fost integrată în obiectivul Business Plaza – spaţiu destinat evenimentelor expoziţionale, manifestărilor culturale şi *loisir*-ului. Astfel, piaţa şi-a recîştigat semnificaţia ei iniţială, aceea de loc de întîlnire, comunicare, a relansat interesul pentru zona veche a oraşului, a stîrnit interesul investitorilor, care au început să vadă aici locul potrivit pentru devoltarea afacerilor. Piaţa, care cu doi ani în urmă era părăsită, ruinată, numită în presă „Afganistan“, astăzi a devenit o zonă dinamică, reabilitarea ei fiind o certitudine. În primul rînd, ne-am dorit refacerea imaginii şi importanţei pieţei din trecutul îndepărtat, inversarea ponderii circulaţiei rutiere *versus* cea pietonală, cu scopul recîştigării interesului pentru zonă.

Prin desfiinţarea nodului de circulaţie şi închiderea accesului carosabil de pe strada Vasile Lucaciu, zona estică a pieţei devine integral pietonală. Prin pavaj, plantaţii, spaţii verzi, mobilier, fîntîna arteziană, iluminat, această zonă s-a transformat într-un spaţiu de recreere ideal, dacă adăugăm şi interesul comercianţilor care aici pot să-şi deschidă terase. Automobilului i s-a alocat zona estică (drum şi parcare), iar dacă luăm în considerare că această arie este la aceeaşi cotă cu cea pietonală, şi acest spaţiu poate fi oricînd eliberat de circulaţie rutieră.

Atitudinea noastră de restaurare faţă de cele patru subiecte (M1, M2, M3, M4) a fost determinată de valoarea acestora (evidenţiată în studiile istorice întocmite) şi de starea clădirilor. Ea a fost implicit influenţată şi de parametrul timp, de resursele financiare şi de cadrul legislativ. Astfel, în cazul monumentului M1, obiectivul urmărit a fost reconstituirea perioadei baroce, definită în proiectul din 1801 şi argumentată de imaginile fotografice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. În cazul clădirilor M2, parazitată de extinderi necontrolate, şi M3, parţial în ruină, ne-am asumat o poziţie de restaurare sinceră – o refacere cu accente de arhitectură contemporană care să pună în valoare monumentul istoric, consolidat, conservat şi restaurat în substanţă şi imagine. Amenajarea pieţei a fost subiectul cel mai disputat. Aici au existat nenumărate opinii exprimate de urbanişti, istorici şi cetăţeni. Am optat pentru varianta care respectă cel mai mult imaginea şi atmosfera din a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi răspunde nevoilor actuale. Considerăm că intervenţia este o etapă intermediară, ea fiind perfectibilă în viitor. Pentru noi, echipa de arhitecţi angrenaţi atît în elaborarea temei, a documentaţiei de finanţare, a celei de licitaţie şi de execuţie, cît şi în supravegherea lucrărilor, proiectul „Millennium III“ a constituit un examen de capacitate, de forţă, rezistenţă şi tenacitate. A trebuit să facem şi compromisuri, de care nu sîntem foarte mulţumiţi, dar acum, cînd lucrarea este finalizată, putem să tragem linia şi să conchidem: a fost o provocare dificilă şi frumoasă, de mare responsabilitate şi tensiune, o şcoală dură, cu multe examene, o competiţie cu noi înşine, dusă la capăt cu multă pasiune.

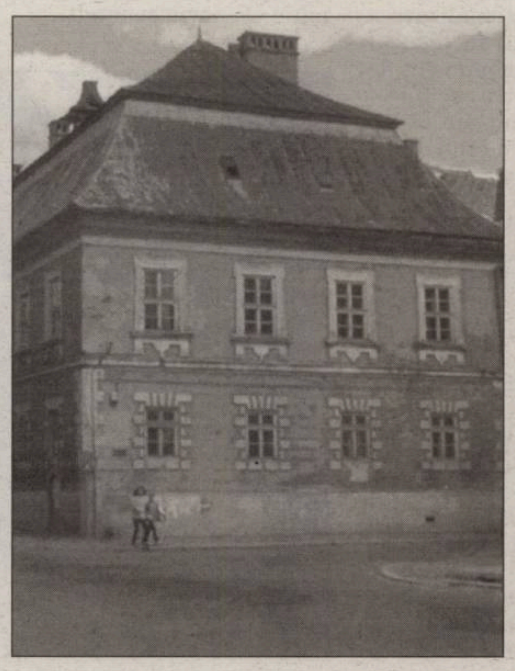

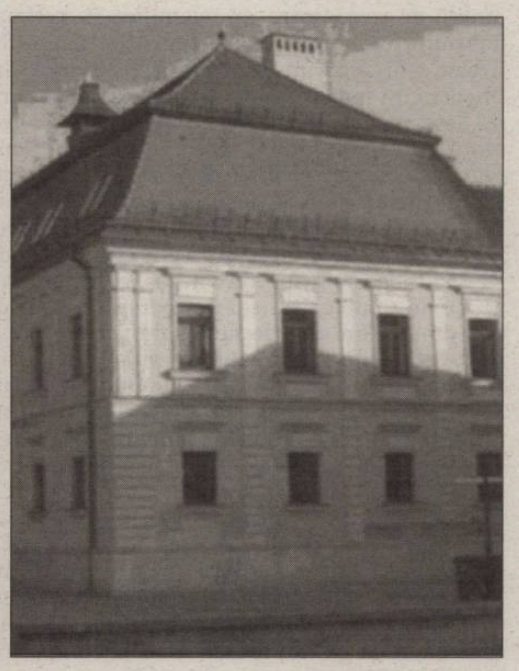

arh. Marius MICLĂUŞ

O reabilitare a bastionului din Timişoara

– implicaţii de perspectivă –

În cazuistica urbană timişoreană se regăseşte un edificiu cu un potenţial imens care, printr-un concurs de împrejurări şi printr-un concurs naţional de arhitectură, va reuşi – sperăm – „să iasă la lumină“. Fostul bastion „Therezia“, fragment al fortificaţiei Cetăţii Timişoara, se constituie în cadrul ţesutului urban actual ca un element de mare valoare istorică şi arhitecturală, cu caracter de unicitate, reprezentînd un simbol al perioadei baroce.

Bastionul „Therezia“

Clădirea bastionului face parte dintre puţinele vestigii pe care oraşul le păstrează din sistemul de fortificare al Timişoarei, realizat în secolul al XVIII-lea. Fortificaţia oraşului modern a fost construită din zidărie de cărămidă conform modelului Vauban, sub forma unei cetăţi stelate cu 9 bastioane. În condiţiile în care vestigiile păstrate din cetăţile de tip Vauban nu sînt prea numeroase, bastionul din Timişoara are atît valoare arhitecturală, cît şi documentară. Caracteristicile sale structurale şi configuraţia spaţială oferă bune posibilităţi de adaptare la cerinţele funcţionale contemporane. În plan urbanistic, amplasamentul este situat într-un punct de joncţiune a oraşului istoric cu zonele dezvoltate ulterior, ceea ce face ca bastionul să devină un potenţial factor de polarizare către zona istorică, capabilă a susţine dialogul dintre diferitele etape de evoluţie urbană. Cetatea Timişoarei a fost supusă primelor tentative de demolare la începutul secolului al XX-lea. După defortificarea oraşului, au rămas doar trei fragmente din vechea fortificaţie, dintre care fragmentul în discuţie este cel mai important. Faţă de perioada de construcţie a cetăţii Timişoarei, 1723-1765, bastionul nr. II, cunoscut şi sub numele de „Therezia“, este realizat între 1730-1733. Amplasamentul său se suprapune pe un fost braţ al Begăi, ce înconjura, în secolul al XVI-lea, oraşul. În plan urbanistic, pentru oraşul secolului al XVIII-lea acest bastion a rezolvat spaţiul din vecinătatea porţii Lugojului prin care trecea drumul de legătură al cetăţii cu suburbia Fabric.

Funcţia principală a bastionului „Therezia“ era cea de spaţiu de depozitare. În secolul al XVIII-lea, acest bastion a servit ca principal depozit de alimente al oraşului, în spaţiile din cazematele sale fiind consemnate, în mod special la jumătatea secolului, depozite de făină şi cuptoare de pîine. La nivelul parterului era amplasată magazia serviciului militar de aprovizionare, iar etajul, construit spre oraş, deasupra aripii de vest a cazematelor, servea drept cazarmă. La mijlocul secolului al XVIII-lea, această zonă etajată avea acoperiş mansardat şi o secţiune cu două deschideri, păstrată nemodificată pînă astăzi pe această latură.

Iniţial, toată structura bastionului, cu planul său în formă de săgeată, era rezolvată sub forma unei înşiruiri de travei delimitate de ziduri transversale, acoperite cu bolţi cilindrice şi tratate în plan longitudinal în două deschideri. Din prima jumătate a secolului al XIX-lea datează adăugarea unei a treia deschideri spre interiorul fortificaţiei. Această extindere se face pe toate laturile parterului, secţiunea originală păstrîndu-se doar la corpul cu etaj. Alte transformări majore ale structurii sau configuraţiei clădirii bastionului nu au avut loc pînă la intervenţia de consolidare şi refuncţionalizare din 1970-1971. Între anii 1946-1970, bastionul „Therezia“ a adăpostit o serie de instituţii care prezentau o incompatibilitate serioasă între funcţiune şi calitatea intrinsecă a spaţiului interior şi ambientul general al monumentului. În anul 1970 s-a declanşat o acţiune amplă de restaurare, reamenajare şi refuncţionalizare a bastionului, menită să integreze ansamblul în ţesutul urban contemporan. În prezent, bastionul – monument de importanţă majoră atît pentru oraş, cît şi pentru regiune – nu este pus în valoare, iar semnificaţiile sale nu sînt exprimate. Ansamblul, aflat în administrarea Consiliului Judeţean, este caracterizat de diverse acţiuni disjuncte de adaptare la noul context socio-economic, care se soldează cu rezultate pozitive doar pe termen scurt. Dincolo de funcţiunile discutabile (multe dintre ele) cu care la această dată „se luptă“ monumentul, sînt necesare intervenţii în diferite grade de complexitate şi din perspective diverse. Valoarea monumentului este de netăgăduit, cu atît mai mult cu cît poate şi trebuie să devină un punct important, dincolo de ţesutul urban în care se află, un punct al acţiunii urbane şi al manifestărilor de factură în special culturală. Acest fapt ar putea fi activat de către studenţii de la arte plastice, care s-ar putea bucura de spaţiul urban deosebit de care se dispune în monumentul actual.

Proiectul de reamenajare şi revitalizare a bastionului Timişoara se impune din două motive: primul motiv vine dintr-o necesitate de adaptare a bastionului la cerinţele funcţionale contemporane; al doilea ţine de păstrarea bastionului pentru valoarea documentară şi arhitecturală. Trebuie să se ia în considerare sensurile istorice şi simbolice ale bastionului, rolul său în societate şi dimensiunile sale fizice. Astfel, semnificaţiile monumentului trebuie să fie comunicate publicului larg, într-o manieră cît mai facilă, iar rolul monumentului trebuie definit în legătură cu poziţia sa centrală în cadrul oraşului şi cu semnificaţiile pe care le are în cadrul urban. Funcţiunile contemporane nou introduse trebuie să fie potrivite poziţiei şi dimensiunii monumentului, necesitînd identificarea segmentului de populaţie principal căruia i se adresează.

Pentru ca monumentul să fie perceput corect în contextul actual (atît din perspectiva semnificaţiilor istorice, cît şi din perspectiva unor funcţiuni contemporane), considerăm că este necesară, în primul rînd, crearea unui organism de promovare şi impunere a bastionului, de tipul unei fundaţii. Astfel se poate garanta un cadru legal cît mai potrivit pentru un proiect avînd această amploare, garantînd independenţa instituţională şi un buget bazat pe resurse cît mai variate (proiectul poate fi susţinut financiar nu doar de forurile locale, ci şi din alte surse publice naţionale sau internaţionale).

Prezentarea conceptului arhitectural

Intervenţia asupra monumentului constă în refuncţionalizarea circulaţiilor şi a spaţiilor exterioare, incluzînd fostul şanţ de apărare, precum şi crearea de subsol prin excavaţie şi refuncţionalizarea spaţiilor interioare. Intervenţiile au ca rezultat crearea unei *noi relaţii spaţiale* şi o *nouă definiţie volumetrică* în cadrul monumentului, care au ca scop fluidizarea spaţiului la nivel urban şi în interiorul monumentului. Prin excavarea subsolului şi introducerea pavilioanelor la nivelul terasei, volumul bastionului se amplifică şi se modifică, creîndu-se o puternică relaţie verticală inexistentă pînă acum.

Refuncţionalizarea spaţiilor exterioare

Curţile scufundate. Fostul şanţ de apărare, cu o reală valoare ambientală, este restructurat şi regularizat sub forma unor curţi scufundate amenajate peisager la cota -3.00. Curţile reprezintă prelungirea spaţiilor interioare ale bastionului la nivel urban, agrementînd terase exterioare temporare. În partea estică a bastionului, este prevăzut un amfiteatru în aer liber, care are ca „fundal scenic“ peretele, înclinat opac, de zidărie aparentă.

Terasa înverzită. Prin reconfigurare, devine un spaţiu semipublic la nivel urban, cu acces controlat realizat prin spaţiile interioare ale bastionului. Terasa este supusă la trei intervenţii majore prin menţinerea stratului de pămînt şi implicit a vegetaţiei, într-un mod organizat, crearea unui traseu pietonal de agrement şi introducerea de pavilioane temporare.

Curţile sînt relaţionate cu terasa înverzită prin intermediul noii relaţii dintre spaţiile interioare ale bastionului. Curţile scufundate devin spaţii de condensare urbană, în timp ce terasa reprezintă un punct de belvedere la nivel urban.

Pavilioanele tematice. Sînt structuri uşoare cu caracter temporar şi reversibil. Structura lor este alcătuită din module realizate din profile metalice, cu închideri perimetrale din sticlă transparentă. Rolul lor este de a semnaliza prezenţa fizică a bastionului la scară urbană. În timpul zilei ele sînt invizibile, datorită transparenţei închiderilor perimetrale şi a vegetaţiei terasei. În timpul nopţii, prin iluminare, ele devin semnal.

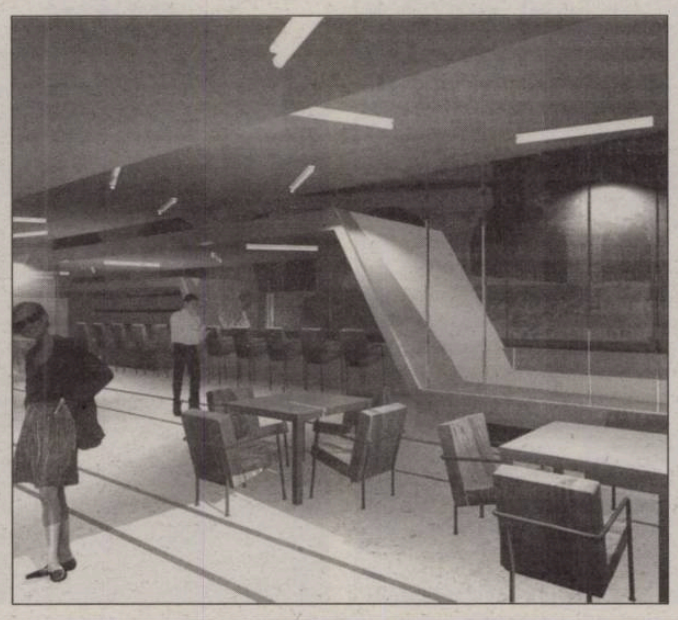

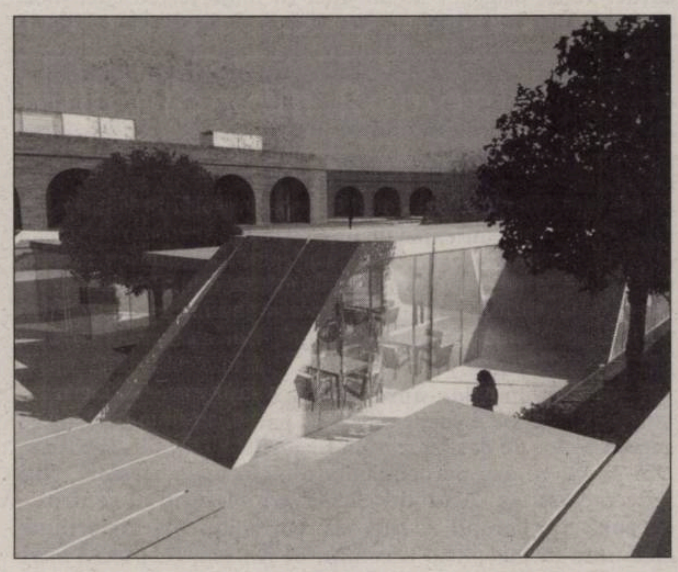

Prin utilizarea bastionului şi a intervenţiilor ca suport, se propune un proiect de mediatizare a istoriei locale cu 7 teme, fiecare corespunzînd unui pavilion. Temele sînt: oraşul medieval, cetatea Timişoarei, pieţele, parcurile, canalul Bega, arhitectura şi arta. Fiecare pavilion are o tematică proprie, iar închiderile perimetrale transparente constituie suportul pentru informaţie. Pavilioanele au un caracter funcţional flexibil, reprezentînd spaţii alternative destinate adăpostirii temporare, puncte de reper şi observaţie, care pot integra însă şi funcţiuni uzuale, respectiv cluburi, săli de reprezentaţie sau expunere. Ele sînt accesibile direct din spaţiile interioare ale bastionului, prin intermediul unor scări circulare cu structură metalică ce utilizează traseul coşurilor de aerisire existente.

Refuncţionalizarea spaţiilor interioare

Funcţiunea culturală majoră şi imuabilă este cea de muzeu, localizată în corpul etajat (P+E+M), ea fiind susţinută de funcţiuni adiacente, localizate la nivelul parterului şi al subsolului. La *nivelul subsolului* (în spaţiile obţinute în urma excavării), spaţiile sînt amenajate sub formă de cluburi, cafenele sau baruri cu terase temporare extinse în spaţiul exterior. La *nivelul parterului,* organizarea funcţională are un caracter flexibil, bazat pe formularea unui set de funcţiuni dezirabile şi a proporţiei acestora, în raport cu suprafaţa de închiriat. Organizarea este formulată doar ca principiu, evitîndu-se enunţarea unei destinaţii clare pentru un anumit spaţiu (cu excepţia muzeului).

Funcţiuni posibile pentru spaţiile destinate închirierii: *alimentaţie publică* (cafenele, cluburi, restaurante – 45-50%), prin care monumentul se înscrie în caracterul funcţional general al zonei; *magazine de lux* (îmbrăcăminte, case de modă, bijuterii – 25-30%), care presupun show-uri de prezentare, desfăşurate pe terasele exterioare; *galerii de artă* şi *ateliere ale artiştilor* (25%), care presupun spaţii de expunere şi vînzare a obiectelor de artă, şi pot fi compuse în funcţiuni hibride alături de funcţiuni tip cafenea/club. Atelierele de artişti şi artizani, amplasate adiacent muzeului, au un caracter interactiv şi contribuie la promovarea artelor.

Aceste spaţii sînt obţinute prin intermediul *circulaţiilor verticale* ce sînt realizate din elemente cît mai transparente (vanguri şi trepte metalice, balustrade şi montanţi metalici, parapete din sticlă armată). Se realizează *redefinirea pardoselilor,* la subsol şi parter ele urmînd să fie din lemn, iar pasajele pietonale, din cărămidă aparentă cu mozaic. Reconfigurarea închiderilor dinspre curte se face tot pe principiul panourilor mari vitrate, dar acestea au o alcătuire tripartită; astfel găsim accesul protejat de lamele de lemn orizontale, vitrajul fix şi vitrajul mobil alcătuit din trei foi mobile care se pot elimina pe timpul verii, delimitarea interior-exterior dispare şi funcţiunea poate expanda spre exterior, pe terasele din curtea interioară. Mai este prevăzută refacerea unitară a tîmplăriei uşilor şi ferestrelor, problematica signalisticii fiind rezolvată prin integrarea logoului firmei doar în vitrajul închiderilor către curtea interioară.

În sine, intervenţia spectaculoasă va consta în detalii şi efemer, în imagine şi intervenţie fină, uşor de eliminat în alte condiţii politice şi sociale. Deocamdată, caracterul dual al intervenţiei se bazează pe o repunere în valoare a unui obiect arhitectural important, în acelaşi timp cu peisajul pe care acesta îl poate adăposti.

Ana-Maria ONISEI

Enigme la DaKINO

Nenorocul oricărei manifestări e să se suprapună cu alte manifestări. Cam aşa, unele peste altele, s-au aşezat lucrurile şi în cazul celei de-a XVI-ea ediţii a Festivalului Internaţional de Film DaKINO care a concurat într-o seară de joi, 23 noiembrie, pe o vreme adorabilă, de indian summer, *cu al doilea concert al Omarei Portuondo în România, o premieră semnată Tompa Gábor la Teatrul Nottara şi un manifest consumerist, inaugurarea a patru săli de cinema, la City Mall-ul de pe strada Olteniţei... Cum atmosfera rarefiată nu trebuie clasată în pripă ca un semn al lipsei de interes, am decis să dăm scurtmetrajului ce-i al scurtmetrajului (deşi Dan Chişu îl deplînge – ironic?! – ca gen aflat pe cale de dispariţie, tocmai în cadrul propriului festival) şi să clevetim, în rest, cît ne ţin rărunchii.*

„Garderoba este obligatorie!", ţi se strigă în loc de... întîmpinare. Probabil că la „acest eveniment inedit în constelaţia culturii postdecembriste" *(copyright* Adrian Iorgulescu), cei care se îmbulzesc, dezorientaţi, cu hainele pe ei, direct înspre sală, or fi reprezentat o majoritate *parţială* (sic!), care gonea în speranţa că nu s-a răcit presupusul ceai japonez de la expoziţia ungurească. Ţinuta, în schimb, n-a fost obligatorie. Pentru că tot păstrăm nostalgia eleganţei şi cochetăriei interbelice, dar nu facem decît să alcătuim un mozaic contrastant: rotonda Sălii Auditorium de la Muzeul Naţional de Artă a avut parte de vreo 60 de participanţi, fiecare cu personalitate. Actriţa Adriana Nicolae, înfăşurată într-o rochie violet ca spuma proaspăt culeasă de pe dulceaţa de cireşe amare, a părut stingheră în ţinuta de gală printre cele două-trei costume (cu cravată) şi numeroase fuste asimetrice, cămăşi cu gulere înalte, tricouri, perechi de jeanşi, cizme fantezie. Privită cu atenţie, mulţimea părea desprinsă dintr-o altă zonă decît cea specializată. N-am remarcat oameni de film, regizori (au lipsit inclusiv dintre membrii juriului), actori (cu două excepţii: Victor Rebengiuc şi Vlad Rădescu), în schimb am recunoscut, cu caiete, reportofoane sau legitimaţii, reprezentanţi ai presei. Care va să zică, n-am fost noi între noi, cum spune o vorbă consacrată din lumea culturală, ci noi şi presa, după regula unei lumi înghiţite de media, în care contează mai mult ce spunem că facem, decît ceea ce facem. Nu ne-a scutit de festivisme ministrul culturii Adrian Iorgulescu, iar pe Dan Chişu nu numai că l-am ascultat, dar l-am văzut şi „în dantele"...

Cu siguranţă inaugurarea expoziţiei „Enigma of Love" a artistului Samuel Havadtoy, „un optimist ungur", cum se declară, – apropiat al familiei Lennon, amant insinuant al spiritualizatei Yoko Ono –, trebuia să fie atracţia serii. Lucrări inspirate din arta japoneză, imaginile constau în suprapuneri de nuanţe pale, portrete sau colaje de texturi sugerînd consistenţa dantelei şi vorbe (de tipul „Love is Hell"). Artistul, bun prieten cu Dan Chişu, i-a „strecurat" acestuia cîteva portrete brodate, de care cele două domnişoare, gazde autohtone îmbrăcate în kimono, s-au apropiat cu paşi mărunţi, dezvelindu-le la finalul vernisajului. Prezenţa lui Havadtoy în sală, la vernisaj, a fost însă ştirbită de aerul aseptic al încăperii (lucrările discrete îţi lăsau senzaţia de rece pe pereţii terni ai rotondei), de spusele – cuvînt cu cuvînt din caietul-program – fără urmă de farmec ale amfitrioanei, de nici o prezentare a temei şi a tehnicilor abordate de artist. A vorbit Havadtoy însuşi despre un mix de cultură în creaţiile sale, numai că în engleză, iar toată lumea, în loc să asculte, întreaba pe toată lumea, cu un aer prefăcut-preocupat, dacă e necesară traducerea.

Poza de la ieşire, cu tinerii adunaţi pe scările sălii de proiecţie – urma să vedem *The house is burning* (producător executiv Wim Wenders), debutul lui Holgern Ernst – a îndulcit trecerea de la arta plastică la arta cinematografică. În sală însă, jumătate din locuri goale, nedumerire şi şuşoteală (de necunoscători). Dincolo de producţiile prezente în competiţie şi de cele două medalioane *in memoriam* Cristian Nemescu şi Ovidiu Bose Paştină, acestea dîndu-i nota reală de profesionalism, DaKINO nu mai are prospeţimea de alte dăţi şi publicul scade pe an ce trece. Iar la deschidere, îţi vine cu atît mai greu să te afli în mijlocul unor oameni care ridică din sprîncene căutînd reacţii la „filmul" ce rulează sub ochii lor. Aşa că, vorba cuiva din staff-ul de producţie a *The house is burning,* care a prezentat filmul: îmi voi păstra aplauzele pentru sfîrşit.

Marius CHIVU

„Puternicul Bacovia"

Între 18-20 noiembrie, la Liceul „I.L. Caragiale" din Bucureşti, s-a desfăşurat Concursul naţional de talente „Floare de Colţ" pentru copiii cu dizabilităţi şi care provin din sistemul de protecţie socială. Organizat de Autoritatea Naţională pentru Protecţia Drepturilor Copilului, Ministerul Educaţiei şi Cercetării şi Grupul la Nivel Înalt pentru Copiii României, acest proiect – finanţat de Uniunea Europeană şi ajuns la a IV-a ediţie – are nouă categorii: literatură, muzică, dans, teatru, arte plastice, ştiinţe umaniste, ştiinţe reale, sport şi talente speciale. Juriile fiecărei categorii au acordat cîte trei premii în bani, plus alte trei menţiuni onorifice, într-o festivitate care a avut loc la Palatul Copiilor.

Şi anul acesta am acceptat să fac parte *pro bono* din juriul secţiunii de literatură. Dacă anul trecut am jurizat alături de Dana Deac şi de Sever Voinescu (sufletist şi emotiv cum n-aţi mai văzut!), anul acesta am fost alături de George Bălăiţă (ales ad-hoc preşedintele juriului), Adriana Bittel şi Dan C. Mihăilescu. Au fost 20 de participanţi din tot atîtea judeţe. Din păcate, cel puţin un inspector şcolar din provincie, însărcinat cu selecţia locală, s-a asigurat că la acest concurs rezervat copiilor cu dizabilităţi (dar cu premii în euro) va participa propria fiică. Infinitul dezgust mă face să mă abţin a-i dezvălui identitatea, deşi acel inspector şcolar ar trebui reclamat de organizatori şi demis în cadrul unei anti-ceremonii în piaţa publică. (Eu i-aş da pantalonii jos şi l-aş pune să facă *karaoke* pe manele!)

Revenind la concursul în sine, cunoştinţele literare ale copiilor se opresc – previzibil – la nivelul programei şcolare cam anacronice şi destul de inadecvate. Mi-e greu să accept că, la 16-18 ani, li se mai predau acestor copii texte din Alecsandri, Goga şi Coşbuc. Care copii nici la gura sobei nu mai stau, nici nu visează să se facă plugari şi nici pămînt nu cred că vor! Literatura de acum două secole este, în general, referinţa lor absolută, iar asta se vede imediat în textele pe care le scriu ei înşişi. Încremenirea într-o programă prăfuită le este fatală, pînă la urmă, tocmai sensibilităţii şi talentului lui. Dacă ar fi să fac o listă, scriitorii lor preferaţi sînt Alecsandri, Coşbuc, Eminescu (din care n-au memorat un vers, însă e clar că au fost instruiţi că dă bine să fie citat), dar şi Bacovia sau Mircea Eliade (cu *Romanul adolescentului miop).* Dintre scriitorii străini, Sandra Brown conduce detaşat, urmează Coelho, Dan Brown şi cam atît. Ici-colea cîte-un Dumas sau Tolkien. Dintre scriitorii români contemporani, au auzit doar de Ana Blandiana, foarte puţini ştiau de Cărtărescu, iar cineva l-a menţionat pe Adrian Păunescu. Cultura lor este, din păcate, extrem de săracă, metaforele sînt din fondul comun al limbii literare, se exprimă prin clişee de limbaj... Populat de profesori tot mai blazaţi (ca să nu zic de-a dreptul ignoranţi), e limpede că învăţămîntul liceal este tot mai precar. Dincolo de toate acestea însă, ne-am bucurat să auzim cîteva fraze ingenue şi memorabile, pe care le reproduc mai jos, în semn de mic omagiu adus acestor copii cu destine grele, dar talentaţi şi pasionaţi de literatură:

- „Nu m-au lăsat oamenii mari să citesc *Pădurea spînzuraţilor,* că cică să nu-mi dea idei."
- „Sincer!? Mie nu-mi place Sandra Brown; că se exprimă rău."
- „De ce nu-mi place poezia? Nu ştiu."
- „Poezia e prietena mea cînd lumea e rea cu mine."
- „Scriu poezie în franceză pentru că în limba română sentimentele sînt prea uşor de înţeles."
- „Am citit *Stăpînul inelelor,* dar, de la capitolul trei, nu mi-a mai plăcut... Aşa că m-am apucat să-l rescriu eu. Am acasă patru caiete."
- „Îmi place Alecsandri pentru că e vesel."
- „Favoriţii mei sînt Sandra Brown şi Caragiale."
- „Nu citesc poezie ca să nu mă umplu de alţii."
- „Blaga mi se pare prea greu, nu-l înţeleg; mai mult îmi place Pillat."
- „Bacovia e puternic, el nu linguşeşte viaţa. Îmi place Bacovia chiar dacă unii zic că e macabru."

colţul scurt

Andrieş, Moş Nicolae, Fanfara Ciocîrlia...

- Vineri, la MŢR, Tîrgul de Moş Nicolae: expoziţie de măşti, teatru de păpuşi, istorisiri de poveşti şi legende româneşti, vînzare de băuturi şi mîncăruri tradiţionale.
- Şi tot la MŢR, în Sala Icoane, expoziţia de icoane „Catapeteasma din Bohari".
- La OTA (str. Dr. Staicovici nr. 26), H'art Gallery prezintă expoziţia de pictură Mircea Suciu.
- Sîmbătă, la Sala Agronomia, de la ora 19, concert Samael; în deschidere Dies Irae şi Avatar.
- La ICR, expoziţia de grafică „Tandem" – Mihaela Mirela Grigore.
- La Rag Art Gallery (str. Maria Rosetti nr. 53), expoziţia de fotografie „Tu es belle" – Oana Lohan.
- La MNAC, expoziţia „Just another story about leaving, Urs Luethy, photo series, 1974" – Urs Lüthy.
- La Muzeul Naţional de Istorie, „Dacia Augusti Provincia" – portrete colosale ale împăraţilor Domiţian, Traian, Hadrian şi Gallienus.
- Luni, la Sala Auditorium a MNAR, de la ora 19, concert Alexandru Andrieş.
- Marţi, la Sala Polivalentă, de la ora 20, concert Holograf.
- La Universitatea de Arhitectură „Ion Mincu", expoziţia „Vestigii industriale" – conversii arhitecturale ale patrimoniului industrial din Cehia, realizate în ultimii şase ani.
- Joi, 7 decembrie, la Sala Palatului, de la ora 20, concert Fanfara Ciocîrlia & friends. (**M. C.**)

Luiza VASILIU

Cum ne place jazz-ul

Inside Stories – Jazz Poems *este un proiect Johnny Răducanu – Teodora Enache pe versuri de Nina Cassian şi Vasile Voiculescu, cu participarea lui Ion Baciu Jr. (pian), a lui Pedro Negrescu (contrabas) şi a lui Tudor Parghel (baterie). Turneul de zece zile a inclus concerte la Constanţa, Iaşi, şi Cluj-Napoca, iar, marţea trecută, la Teatrul Naţional din Bucureşti.*

Persoanele care merg la un concert de jazz şi nu dau din cap, nu bat din picior, nu se mişcă de la stînga la dreapta (uneori şi înainte-înapoi), nu coboară un umăr, în timp ce pe celălalt îl ţin rigid (apoi invers), care nu zic „oau!" şi nu aplaudă măcar o dată primii, din entuziasm, după un solo formidabil, ei bine, persoanele astea sînt de neînţeles. Pentru că totul e o chestiune de ritm şi de adecvare la rigorile lui. În plus, un concert de jazz e, la fel ca o piesă de teatru, irepetabil. Dacă te bîţîi acasă, a doua zi, în timp ce asculţi aceleaşi piese ca şi-nainte (dar între noi fie vorba, chiar „aceleaşi" n-au cum să fie), e deja prea tîrziu. Aceste importante observaţii de sociologie a bîţîielii le-am făcut în timpul concertului *Inside Stories – Jazz Poems,* un proiect fermecător al lui Johnny Răducanu şi al Teodorei Enache. E vorba de compoziţii ale pianistului pornind de la poeme de Nina Cassian şi Vasile Voiculescu. De fapt, e vorba de mult mai mult de-atît, de o melancolie fără margini, de un aer desuet care ne face să ne simţim inactuali şi mult mai uşori – ca şi cum am reînvăţa brusc cum se scrie o scrisoare pe hîrtie sau cum ne putem plimba prin parc cînd e toamnă. Fiecare notă e la locul ei, e acolo unde trebuia să fie dintotdeauna, şi, deşi versul „Iubirea cea mare apare o dată sau niciodată" ar putea suna într-o mie de moduri, felul în care îl cîntă Teodora Enache lasă în noi certitudinea că altfel nici nu se poate.

Melodiile ascultate în concert sînt, evident, altfel decît cele de pe CD. Ordinea lor e alta, intercalările sînt multiple, iar improvizaţia schimbă înşiruirea cuminte a fragmentelor. Atunci cînd există o mare complicitate între muzicienii de jazz, e o adevărată încîntare să vezi cum dintr-o privire sau un zîmbet apare dezvoltarea inedită a unei note, cum totul se face, de fapt, sub ochii tăi. În realitate, vreau doar să spun că a fost un concert de zile mari, că Teodora Enache a ţinut toată sala cu ochii închişi şi atenţia pironită la melodie, între o „Blame It On My Youth" ca o iertăciune şi o „Baladă lăutărească" blestemătoare, între o „Amazing Grace" mult mai plină de energie ca de obicei şi un „Colind" blînd pe versurile lui Voiculescu. Un concert plin de eleganţă, de căldură şi de schimbări suave de ritm. Alfel nici n-avea cum să fie, pentru că spectacolul a fost rezultatul întîlnirii unor muzicieni ieşiţi din comun şi a unor sensibilităţi pe măsură. A fost aşa cum le place unora să fie jazz-ul, ca ameninţarea neîntreruptă a unei mîngîieri deasupra pielii, iar dacă credeţi cumva că am fost prea impresionistă, nu-mi cer scuze. E din cauza unui scrupul de precizie şi, din punctul ăsta de vedere, sînt acoperită: Nabokov e de-acord cu Middleton Murry, atunci cînd spune: *„Încercarea de a fi precişi ne face metaforici."*

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Democraţia, ca obiect de studiu

„Ţi-am citit articolul. Ai fost foarte dură!"; „Să ştiţi că am citit ce-aţi scris în... Foarte blîndă aţi fost!" Sînt două opinii pe care le-am înregistrat, la o zi distanţă una de cealaltă, în legătură cu unul şi acelaşi comentariu dedicat Festivalului Naţional de Teatru de anul acesta. Ambele proveneau de la persoane „din meserie", care, desigur, au pornit imediat să le argumenteze pe larg, demonstrîndu-mi, una, că festivalul a fost el slăbuţ, dar nici nu avea cum să fie mai durduliu, în condiţiile decăderii dramatice a profesiunii de regizor în România de azi, şi cealaltă, că trebuie atacat puternic şi în forţă obiceiul unor critici (inclusiv al selecţionerului) de a lucra „în funcţie de prietenii" şi de a pune în vedetă „toate porcăriile", doar pentru că aparţin unor aşa-zise nume ale teatrului actual. Inutil să precizez – îmi place totuşi să o fac – că nici una, nici cealaltă dintre persoanele cu păreri nu era ţinută, prin profesie sau loc de muncă, să îşi exprime public respectivele păreri. Altminteri, probabil că, la fel ca o colegă de meserie cu care comentam, în foaierul unui teatru, spectacolul unei glorii a regiei autohtone, socotit de amîndouă pur şi simplu prost, ar fi căzut pe gînduri, ar fi privit atent în jur şi mi-ar fi susurat la ureche: „Ei, să vedem acuma cine o să aibă curajul să scrie ce crede!".

E drept, autorii de cronici, eseuri, consemnări pe teme teatrale par să fie supuşi în zilele noastre unui stres suplimentar faţă de acela (normal şi constructiv, zic eu) derivînd din teama ca diagnosticul lor (eventual, eronat sau amendabil) să nu producă răni sufleteşti, prăbuşiri morale sau chiar mici necazuri materiale. O modă instalată postrevoluţionar în viaţa publică românească (democraţia, cum ar veni) le dictează creatorilor de spectacol să nu înghită nici un fel de observaţie critică fără să reacţioneze – şi anume, nu în gînd, nu între patru pereţi, nu între amici (ce haz ar avea?), ci cît mai vizibil şi mai audibil de către toată lumea. În feluri felurite. Cei interesaţi s-ar putea chiar amuza întocmind un repertoriu al răspunsurilor pe care artiştii scenei (mai cu seamă regizorii) le dau scrierilor care nu-i laudă. (Exemple: după o cronică negativă, autorului acesteia nu i se mai spune „Bună ziua" – la propriu; cronicarul „rău" este reclamat la directorul ziarului sau al revistei; este atacat, prin viu grai, telefonic sau în scris, cu epitete denunţînd nepriceperea, incultura, interesele oculte sau chiar defectele sale fizice. Etc.) De regulă însă, cronicarul (în special dacă se simte uşor nesigur pe picioarele publicaţiei ori ale propriei calificări profesionale) nu izbuteşte să ia suficientă distanţă faţă de aceste efecte (neprevăzute?) ale articolelor sale. El suferă şi tace.

Dar asta este – spun artiştii – ceea ce fac, de obicei, ei înşişi, atunci cînd sînt mustraţi de presă. „Păi, nu au dreptate bieţii oameni să mai răbufnească şi ei cînd le ajunge cuţitul la os?", s-ar putea întreba un suflet caritabil. „Las' să vadă şi criticii cum e cînd te înjură cineva prin gazete!" În principiu, situaţiile par identice. În realitate, se deosebesc fundamental. Metafora teatrului ca oglindă a societăţii în care funcţionează e atît de frecvent utilizată, încît a ajuns aproape un loc comun; într-adevăr, într-un fel sau altul, scena le arată, celor care o privesc, ce este urît, greşit, stricat în ei şi în relaţiile dintre ei. La rîndul său însă, scena are nevoie să controleze justeţea imaginii pe care o reflectă recurgînd, şi ea, la o oglindă. Această oglindă este critica. Fireşte, la fel ca şi prima, şi cea de-a doua oglindă poate fi din cînd în cînd (sau, în cazurile grave, mai mereu) ciobită, înceţoşată, de calitate proastă, strîmbă ori rău ţinută. Rostul ei nu trebuie însă ignorat sau negat – tocmai în numele democraţiei. Dar şi pentru că (iar aici intervine deosebirea uriaşă amintită mai sus) artiştii scenei exercită o profesiune care nu numai că este publică, dar care, spre a exista, foloseşte banii publicului; mai mult, atunci cînd avem de-a face cu un teatru subvenţionat, banii publici. Iar orice activitate implicînd banii cuiva implică, automat, obligaţia de a da socoteală pentru aceşti bani acelui cineva. Sau reprezentanţilor săi.

Cînd am pornit să scriu articolul de faţă aveam, de fapt, altă intenţie: aceea de a mă băga şi eu în polemica iscată, prin susţinutele eforturi ale regizorului Andrei Şerban – eforturi încununate de un frumos succes şi care au prilejuit stupefiante ieşiri la rampă, prin publicaţii cotidiene, unor persoane, altfel, stimabile –, în jurul unui spectacol de-al său de la Teatrul Naţional din Cluj. Ca să zic aşa, mi-o cerea naţiunea (citez: „Tu n-ai nici o părere?", „Dumneavoastră ce credeţi, cine are dreptate?") şi propriul onor (cum am mai zis, şi eu sînt român!). Numai că... teribilele fulminaţii ale artistului mi-au amintit lecţia de democraţie aplicată pe care, ca director şi autor al unui spectacol (în general, modest apreciat) la Teatrul Naţional din Bucureşti, domnia sa a administrat-o, cu ani în urmă, cronicarilor special convocaţi în sala Amfiteatru a instituţiei, citind şi combătînd, frază cu frază, comentariile negative sau rezervate. Adică nu elogioase. După care, Andrei Şerban a plecat în America, patria democraţiei, declarînd că a fost alungat din teatrul românesc. Şi din România nedemocratică. Spun drept că n-aş fi suportat ideea de a risca să contribui şi eu acum, cu modestele mele posibilităţi – mai ştii?! –, la declanşarea unei decizii atît de grave. Cu democraţia nu-i de glumit.

DILEMATECA

Colonia Râsa-Plânsa
(un proiect realizat de Ion Barbu)
Editura Polirom, 2006

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

Excursie în savană

● **Ali Farka Touré, *Savane*, World Circuit, 2006.**

E adevărat: s-a lăsat frigul. În curînd va începe ploaia, cu acea tenacitate surdă justificată de toamna tîrzie, de cerul prost dispus, de confreria ilicită cu vînzătorii de umbrele. Conform prognozelor meteorologice, s-ar putea la fel de bine să aveţi surpriza unei ninsori, numai că ştiinţa de a repera din timp fronturile atmosferice va omite, ca de obicei, să precizeze care e soarta fulgilor pufoşi la contactul cu asfaltul marilor oraşe. Previziunile sumbre, mai întotdeauna obiective, vor lua în calcul doar acele variante de trasee citadine din care nu vor lipsi elemente ca băltoaca, blocajul în trafic sau îmbulzeala isterică. Agenţiile de turism vă vor momi cu vacanţe ideale gata să promită zăpadă adevărată, palmieri nepereche, regate nesfîrşite cu grătar, vin fiert şi bere. Pădurile de brad şi molid se vor muta în pieţe în aşteptarea unui viitor mai bun cu beteală, globuri, instalaţii electrice şi Moş Crăciun. În condiţiile date, s-ar părea că orice evadare va avea nevoie de un formular, de o cerere parafată de forurile superioare, de semnătura cuiva, a oricui, a unui medic de familie sau a unui funcţionar la bancă, de o dispensă specială, de bunăvoinţa iluzorie a unei alinieri astrale. Ascultîndu-l pe Ali Farka Touré, vă dau cuvîntul meu că nu veţi mai avea nevoie de nimic. Orice eliberare drastic restricţionată, orice aparenţă de concret fudul, tezist şi antipatic, orice circuit prestabilit asemănător unei capcane se va destrăma încet şi cu răbdare, cu condiţia de a te lăsa înduplecat de persuasiunea molcomă a africanului, de a te abandona cadenţei lui trenant febrile, de a pătrunde respectuos în universul lui construit cu migală, dragoste, har şi vibraţie. La prima vedere, şi aici se află destule obstacole şi neajunsuri, pretenţii şi promisiuni îndepărtate, suficiente pentru a boicota exerciţiul de admiraţie, îndeajuns de multe pentru a-i refuza oferta de ghid turistic printr-o savană imponderabilă. Numai că, la fel ca în orice poveste cu vrăjitori înţelepţi şi senini, muzica lui Ali Farka Touré, aliajul ei transparent şi inoxidabil de blues autentic distilat într-un alambic african pur, va acţiona asemenea unei incantaţii insinuante, a unui dans de hipnotizator dibace care ştie să adoarmă vigilenţa potrivnică şi să te distragă, pe căi numai de el ştiute, de la realităţile cele mai concrete în călătoria sa purificatoare. *Savane*, dincolo de arta filigranată care răzbate din execuţia tehnică a acordurilor sale, se foloseşte de perspectiva instrumentală ca de o deschidere spre nişte ţinuturi necuprinse de nici o hartă, în care bucuria fără stridenţe şi artificii declamatorii devine un scop în sine la sfîrşitul oricărei melodii. Îmi vine greu să cred că veţi găsi o ofertă de vacanţă mai dezinteresată şi mai atrăgătoare decît a lui Touré; la urma urmei, pentru o campanie promoţională, s-ar putea inscripţiona oricînd pe vreun pliant care să însoţească albumul: „Excursii zilnice în savană", „Întîlniri, la adăpost de orice pericol, cu animale specifice", „Oxigen în cantităţi masive", „Miraj exotic cu confort american", „Sonorităţi impecabile, rafinament stilistic garantat", „Asigurăm, prin intermediul imaginaţiei dumneavoastră, peripluri deşertice cu oaze la discreţie", „Transport asigurat pe calea undelor", „Muzică de cinci stele", „Efect terapeutic garantat", „Exclus insecte dăunătoare".

Savane a fost ultimul disc pe care Ali Farka Touré l-a compus în timpul vieţii. În martie 2006, africanul născut în Mali a murit de cancer la vîrsta de 57 de ani. A avut timp să înregistreze 10 albume, să fie asemuit, de mult prea multe ori, cu John Lee Hooker, să fie considerat „The king of the desert blues singers", să scoată la iveală o ultimă poveste vrăjită, poate cea mai desăvîrşit miraculoasă dintre toate, *Savane*. Dacă îl veţi asculta cu atenţie, veţi descoperi că Touré nu se grăbea să ajungă niciunde. Faptul că a murit prea devreme este o minciună. Faceţi o excursie în savană: Touré nu va muri niciodată.

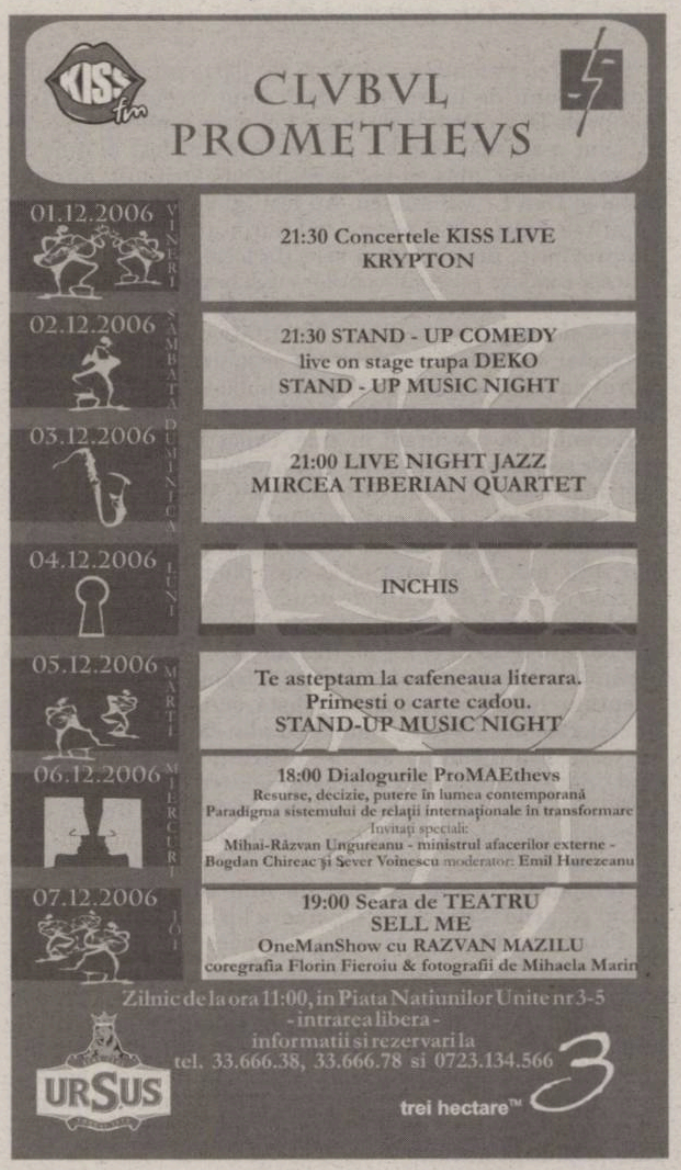

Simona SORA

puzzlecturi

Femei crude

● **Livia Roşca, *Ruj pe icoane*, Editura Cartea Românească, 2006.**

Nu ştiu dacă Livia Roşca a fost deja revendicată de fracturişti sau dacă i s-a semnat certificatul de intrare în „Generaţia 2000“. Născută în 1980 şi încă studentă, Livia Roşca debutează (după un premiu al Editurii Cartea Românească) cu un volum în care, printre reflexe poetice douămiiste şi cruditãţi ale feminităţii expuse, străbat un ton autentic şi o prospeţime a scriiturii, destul de puţin întîlnite în ultima vreme. Poezia ei pare să amintească simultan două tinere poete pe cît de intens-personale, pe atît de diferite între ele: Doina Ioanid şi Ioana Nicolaie. Dacă există vreo fractură în volumul Liviei Roşca, ea este dată de această asumare aproape schizoidă şi cumva neaşteptată a două poetici, două limbaje şi mai multe euri poetice.

Se poate însă să fie vorba în cartea de debut a Liviei Roşca, *Ruj pe icoane,* de trei cicluri de poeme separate în timp şi subsumate unei poetici a rememorării de sine, a evocării traumelor de trecere dintr-o vîrstă (poetică) în alta şi, mai ales, a căutării unei ipostaze-totem a feminităţii, cea maternă. Ca la Aglaja Veterany, rememorarea se face prin ochiul ambivalent al copilului pe retina căruia a rămas, ca într-o rolă de diafilm, întreaga poveste cu trecutul, prezentul şi viitorul ei, începînd cu viaţa intrauterină şi continuînd cu copilăria, adolescenţa, tinereţea, maturitatea, maternitatea şi (desigur) moartea repetată, copiată după cea a mamei.

„Ferma cu 300 de hectare“, prima secţiune, reprezintă zona deloc idilică a unei copilării „derulate“ cu repezitorul, cu secvenţe din filme ruseşti de dragoste („alb-negru“), imagini din Carlos Saura cu copii ucigaşi („Sigur că măcar o dată“) sau reflexe din poemele Angelei Marinescu („Pentru că nu eram prima dată aici“). E o copilărie-instant care se grăbeşte spre secvenţa-primară (reluată apoi în diferite ipostaze) a morţii mamei: „Sub stratul gros de păpuşi e mama / Ea se afundă cîţiva centimetri pe zi / timp în care / îi mai cresc unghiile şi părul / pînă cînd / rămîn doar vertebrele aliniate / albe ca băţul unei acadele... (Mîna mamei pe linguriţa de argint / mestecînd în ceai / vocea ei tînără / ploaia trezind mirosul corpului ei viu)“.

A doua vîrstă (rolă diafilmică), „Erau doar fete în cameră“, e filmul unei adolescenţe autocentrate, obsesive faţă de propria feminitate reflectată în alte feminităţi. E ca o pregătire pentru adevărata întîlnire, ca o repetiţie generală făcută din mici gesturi pe care cineva grăbit le-ar cataloga brusc ca homoerotism: „Tocmai a plecat / aerul în care a stat / miroase încă a «Expose» / în cană a mai rămas / un deget de cafea / caut urme de ruj / pe marginea cănii / exact acolo să-mi lipesc buzele“. O altă „femeie în faţa oglinzii“, regizoarea acestor diafilme autoexpuse, e o ingenuă ultragiată de promiscuitatea şi previzibila repetiţie a amorului (sexului) „matur“: „de la 20 de ani ştii / discreţia cu care trebuie să iubeşti / un bărbat însurat / gustul cafelei într-un OMV / geanta cu haine pentru o noapte / cumpărăturile făcute împreună / pentru familia lui... Sufletul tău / Apa Oltului primăvara / plină cu peşti morţi / cu burta albă în sus“.

„Ruj pe icoane“, partea care dă titlul cărţii, e epura „inutilei credinţe“, filmul proiectatei maturităţi normative şi normatoare, al epuizării suflului proaspăt şi al unei asumări de sine în cadrele altora, o supunere aproape fiziologică la dogme: „am aşteptat să-mi treacă ciclul / ca să pot intra în biserică / e liber acolo unde / ar trebui să fie bărbaţii / mai mult de asta m-am aşezat la dreapta / sfinţii pictaţi se rotesc de jur împrejur / şi eu ameţesc / pînă la icoane păşesc în gol / sărut pe rînd lemnul lor umed / aprind pentru mama o lumînare / galbenă / ca nişte degete de fumător“. Poezia Liviei Roşca din această fază proiectează o maternitate regăsită alături de fragilitatea iubirii, a unei iubiri ce s-a mai derulat în filmul alb-negru al poetei şi care (altădată) a dus la propria sa naştere: „În patul mic de o singură persoană / în care corpurile noastre se fixează perfect / mă întorc pe partea dreaptă spre tine / sub piele / sub oase / conţinutul se varsă / greu într-o parte / şi dintr-o dată nu mai pot să mă mişc / ar fi suficient să miroşi aşternutul / ai şti că / despre dragoste e vorba aici“.

Poezia sinestezică a Liviei Roşca vorbeşte nu doar despre diferitele vîrste ale feminităţii, despre extremele necesare ale asumării de sine şi despre inutila, repetitiva maturitate, ci şi despre expunerea (riscantă) pe care o implică scrisul autentic. Vom vedea cum se va rezolva această crudă expunere, în romanul pe care tînăra poetă l-a anunţat deja.

Dilema veche vă recomandă

● *Între patrii. Mărturii despre identitate şi exil* (volum coordonat de Mirela Florian şi Ioana Popescu, Editura Polirom, 2006). Pe o temă aproape saturată, o carte neobişnuită prin căldura umană iradiată de români printre străini şi de străini printre români. „Inadecvarea emigranţilor cere un studiu temeinic. Mă întreb dacă se va găsi cineva care să-l facă“ – aşa se încheie eseul lui C. Eretescu. Pînă la acel studiu, avem aici, slavă Domnului, o luxuriantă epică de o bogăţie sentimentală dusă pînă la infinitul mic şi enigmatic din intraductibilul *dor*. Între patrii, doare. (Radu Cosaşu)

● Din proaspăta *rockoltă* sonoră a acestui sfîrşit de an, înfruptaţi-vă urechile cu imnicul „The Saints are coming“, o colaborare între Green Day (unul dintre cele mai spectaculoase come-back-uri din ultimii ani) şi U2 (după unii, o trupă care chiar ar avea nevoie de un come-back), cu un Depeche Mode de colecţie: „Martyr“, şi cu un Chris Cornell vibrant în „You know my name“, de pe coloana sonoră a noului *James Bond*. (Marius Chivu)

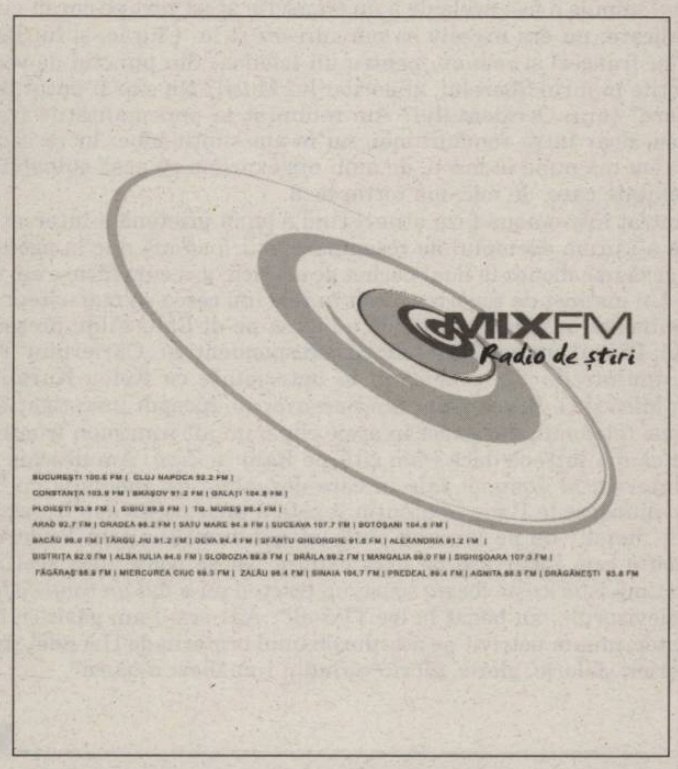

Andrei GORZO

dilematograf

Sălbaticul

● ***Borat: Învăţături din America pentru ca toată naţia Kazahstanului să profite / Borat: Cultural Learnings of America for Make Benefit Glorious Nation of Kazakhstan* (SUA, 2006), de Larry Charles.**

Cine e evreu, poartă mustaţă, arată în acelaşi timp ca un drac şi ca un pîrlit, are boală pe toată lumea şi are toate şansele să fie pomenit şi peste o sută de ani printre maeştrii artei comice? Aţi ghicit: Groucho Marx. Dar acum există şi o altă variantă de răspuns: Sacha Baron Cohen – cu personajul lui, Borat Sagdiyev. Există şi nişte diferenţe. În primul rînd, atunci cînd chiar voia să radă tot, Groucho avea grijă s-o facă în perimetrul unei lumi fictive (cu un nume ca Freedonia), în timp ce Borat n-are nici o greaţă să spună peste tot că vine din Kazahstan (unde e reporter TV) şi să filmeze Kazahstanul într-un sat românesc numit Glod (unde nu va fi făcut prea curînd cetăţean de onoare). În al doilea rînd, ostilitatea lui Groucho era evidentă pentru orişicine (în afară de doamna aceea impozantă care se încăpăţîna să-şi croiască drum, prin furtuna de mojicii, spre inima lui), pe cînd Borat e o creaţie mult mai perfidă: un barbar prietenos care străbate America în căutare de „învăţături culturale“ şi care crede că Pamela Anderson e, pardon de expresie, virgină. Cum funcţionează această naivitate barbară? La un anumit nivel, funcţionează ca o momeală menită să atragă la lumină ce e mai barbar în americanii care apar în „documentarul“ lui (adică în filmul nostru) şi care, după toate aparenţele, n-au ştiut în ce apar: informat de Borat în legătură cu tratamentele medievale care li se aplică homosexualilor din Kazahstan, un patriot adevărat (organizator de rodeouri) îl asigură că încearcă să realizeze acelaşi lucru şi în America; un student cu care bea îl întreabă cu invidie dacă e adevărat că, în Rusia, femeile sînt sclave. Dar acesta e doar *un* nivel – cel mai nevinovat şi, în consecinţă, cel mai intens exploatat de apărare (există ceva defensiv chiar şi în cronicile cele mai entuziaste). Dar cei care vor să facă din Cohen o spaimă a reacţionarilor, un demascator al intoleranţei americane, uită că, în majoritatea provocărilor sale, el mizează în primul rînd pe *toleranţa* americană faţă de alte culturi – sau cel puţin pe eforturile interlocutorilor săi de a nu-i vorbi prea de sus unui tip prost îmbrăcat, venit dintr-o ţară cu nume dubios. Ei bine, el şi-a inventat o cultură atît de *monstruos* de înapoiată, încît pune la grea încercare toleranţa oricui.

De ce o face? (Sau, ca să nu mă dezic de durerea compatrioţilor mei din Glod: de ce *ne-o* face?) În primul rînd, pentru că e comic (şi o comedie n-ar trebui să aibă nevoie de altă apărare.) Ştiu, sîntem într-o zonă a subiectivismelor, dar, pentru Dumnezeu, ideea că un om de TV dintr-o ţară europeană a secolului XXI, fie ea şi Kazahstanul, crede că evreii se pot transforma în gîndaci, *este* comică. Şi nici nu e atît de departe de ceea ce europenii, pînă nu demult, au crezut cu adevărat. Tot aşa, satul lui Borat – ca de altfel şi lenjeria lui comunistă, de plasă (şi ce plasă – năvod, nu alta!) – e caricatura scandaloasă a unui lucru real. Faptul că misoginismul, rasismul şi alte instincte omeneşti la fel de distinse sînt mai vizibile – mai aproape de suprafaţă – „la noi“ decît în America, e evident – şi de-asta îl interesăm pe Cohen. El n-are nimic cu „noi“ în special; pur şi simplu îi oferim o imagine limpede, transparentă, a naturii umane de pretutindeni, pe care el o consideră joasă şi needucabilă. Faptul că sentimentele lui Borat pentru Pamela Anderson sînt curate nu-l împiedică să spună despre ea lucrurile cele mai murdare – şi de ce l-ar împiedica? A spune lucruri murdare despre Pamela Anderson e o caracteristică universal-masculină; un cinic ar spune că pentru asta a venit ea pe lume – şi pentru a sabota mişcarea feministă. De-aici momentul în care, după o discuţie dezastruoasă cu trei feministe, Borat ne mărturiseşte că, din cauza activităţii intense a Pamelei în gîndurile sale, nu s-a putut concentra pe ce-i spunea „moşul acela“. În ochii lui Cohen, oamenii *bien pensants* – cei care cred că, dacă sînt deschişi spre dialog intercultural cu cineva ca Borat, pot contribui la transformarea lumii ăsteia într-un loc mai bun – se fac vinovaţi de naivitate; sînt inocenţi – şi cine nu rîde de inocenţi? (Gîndiţi-vă la exemplul clasic cu omul care se împiedică. Sau la impulsul internaţional de a spune porcării despre un om care nu-ţi cunoaşte limba, de faţă cu el – cum face Borat cu cetăţenii din Glod: „Ăsta e violatorul satului...“). Nu sînt sigur că Baron Cohen ar dori ca lumea să fie un loc mai bun, dar nici nu cred că un comic ar trebui să-şi dorească asta. Şi adevărul e că, după *Borat,* sper într-o *mică* îmbunătăţire. Sper ca jurnaliştii să nu mai folosească unadouă sintagma „umor englezesc“ de parcă ar fi sinonimă cu ironia bine crescută. Există şi o altă tradiţie – şcoala fără-mamă-fără-tată care i-a dat pe Swift şi pe Evelyn Waugh –, iar Cohen (care e englez şi a cărui lucrare de licenţă la Cambridge analiza rolul evreilor în mişcarea Drepturilor Civile din SUA; deci ştie că evreii nu se pot transforma în gîndaci) e de-acolo.

trecerea prin reviste

Jupânii de prin ţară

O revistă din Suceava se cheamă *Jupânu'* şi apare deja de vreo şase ani. S-ar putea spune că-i un fel de *Academia Catavencu* locală. Se autointitulează „săptămînal de largă inspiraţie judeţeană" şi loveşte cu umor mai mult sau mai puţin fin, în „jupînii" locali şi naţionali.

Titlurile sînt de genul: „«Jaful secolelor» se întoarce. Cu mîinile sus şi cu faţa la perete", iar semnăturile sînt de tipul Băile Felix şi Otilia, Alianţa B.A. sau Camion Iliescu. Din articolul semnat cu ultimul nume citez *ad litteram:*

„Domnul Iordache a spus că trotuarele trebuie neapărat reparate fiindcă nu se poate ca tinerele mamele să meargă cu cărucioarele cu copii în braţe! Noi îl rugăm pe domnul Iordache să fie şi mai aspru şi să ceară şi asfaltarea drumurilor fiindcă dacă dumnealui a văzut doar mame cu cărucioare în braţe, noi am văzut şoferi care, din cauza gropilor, mergeau ca camioanele în braţe."

Nu e prea limpede nici dacă domnul Iordache a pronunţat greşit cuvîntul *mame* sau dacă e vorba de o greşeală de tipar, nici dacă *ca camioanele* de mai jos e o glumă sau o cacofonie autentică (şi nici nu contează).

În sfîrşit, la o primă lectură, în diagonală, se vede că revista ţine cu Gheorghe Flutur (a nu se uita că omul e din Suceava) şi îi dezaprobă pe duşmanii lui Gheorghe Flutur. Revista critică, de exemplu, ziarul *Ziua,* dar nu pentru că ar fi prost, ci pentru că are titluri şi articole împotriva lui Gheorghe Flutur.

Faţă de problemele PSD, *Jupânu'* se dovedeşte ceva mai detaşat:

„La alegerile programate să aibă loc în timpul Congresului PSD din 10 decembrie, organizaţia de la Suceava a partidului îl va susţine, pentru postul de preşedinte, pe actualul lider Mircea Geoană. Domnul Geoană trebuie să fie bucuros că Suceava îl susţine. Infinit mai bucuros decît atunci cînd Ion Iliescu susţinea despre el că este un prostănac."

Din această ştire, plină de umor, am înţeles că autorului i-a făcut plăcere să repete vorbele lui Ion Iliescu.

Revista publică şi tot felul de dezvăluiri, de rîs sau de plîns, ale unor mici matrapazlîcuri sau măsuri stupide ale autorităţilor locale.

Există şi o rubrică în care se fac tot felul de semnalări (un fel de „Cu ochii-n 3,14" de la noi) printre care, de pildă:

„S-a redeschis Gara Burdujeni. Monumentul istoric a fost inaugurat în anul 1898 şi este o copie a gării din Freiburg. Rugăm Oficiul pentru Protecţia Consumatorului să se autosesizeze în cazul acestui fals grosolan şi să vadă dacă nu cumva şi glasul roţilor de tren de la Suceava copie glasul roţilor de tren de la Freiburg."

E o idee despre cum arată o revistă locală (poate mai bună decît altele) ce apare într-unul din cele mai frumoase judeţe din ţară. (**A. M.**)

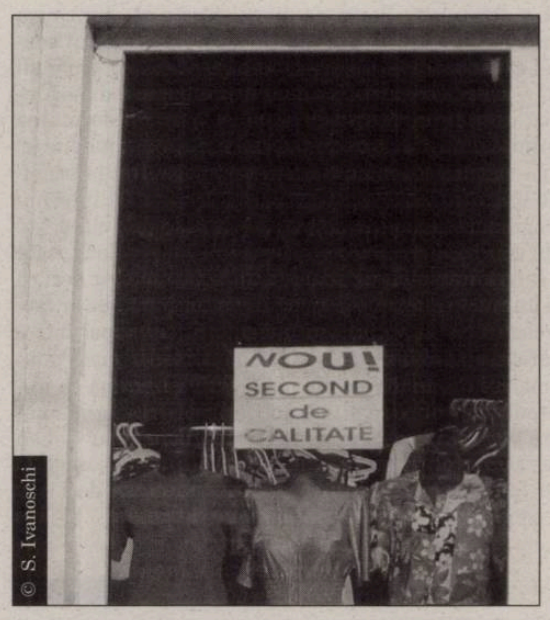

© S. Ivanoschi

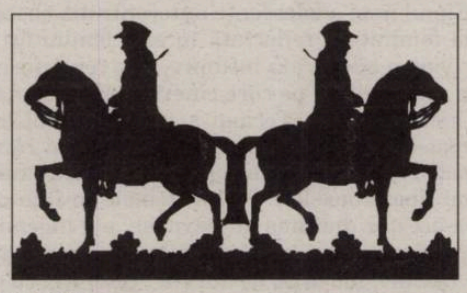

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

A da, a lua, a băga la loc

De curînd şi-a dat duhul, printre hîrtiile mele, un articol care nu depăşise faza embrionar creionară şi nu ajunsese la chipul unui titlu. În introducere, o bună treime, mă adresam direct preşedinţilor Franţei şi României, prim-miniştrilor, miniştrilor de Externe, ai Culturii, Secretarului general al Francofoniei, ambasadorului Franţei la Bucureşti, preşedintelui Institutului Cultural Român, preşedintelui Uniunii Scriitorilor, corespondentului lui *Le Monde* la Bucureşti, redactorului-şef al emisiunilor româneşti de la Radio France Internationale, dar şi directorului general al aceluiaşi post.

Sub presiunea sobrietăţii şi a conciziei – la care ţin mai presus de toate –, am încercat să-mi stăpînesc vehemenţa în transmiterea unei situaţii indiscutabil scandaloase; am formulat deci:

„Vă informez că, începînd din primele zile ale lunii noiembrie 2006 – *şi la cîteva zile după încheierea sommet-ului francofoniei de la Bucureşti* –, noi, abonaţii societăţii de cablu Astral, nu mai avem acces normal la postul TV5 Monde."

Am citat imediat explicaţia semioficioasă, dar simplă şi precisă: „în urma sondajelor efectuate, TV5 nu se mai numără printre preferinţele majorităţii abonaţilor". Expuneam şi soluţia oferită la telefon de operatoarele firmei: „Cine doreşte să mai aibă acces se poate abona la un pachet separat de servicii, urmînd să se folosească de un decodor special".

Mi-am permis o anume ironie, neocolind un precedent: „Într-o ţară în care se mai trăieşte conform expresiei «se dă», nu e prima oară cînd ni se ia fără menajamente un canal de informaţie şi cultură franceză; cu cîţiva ani în urmă, «ni s-a luat» ARTE cu aceleaşi argumente strict comerciale; am protestat fără succes, nu ne-am adresat Excelenţelor voastre, ne-am pus speranţa în TV5 ca unic spaţiu, ca «ultim ţărm» unde să ne mai bucurăm ochiul şi auzul de francofoni fideli".

Încercînd să păstrez un stil şi un ton în care persoana să nu dispară în faţa personalităţilor, am continuat: „Mă reţin şi nu vă descriu pe larg cum a arătat ziua aceea cînd, deschizînd aparatul la ora 15, ora Bucureştiului (punct fix al existenţei mele...), pentru telejurnalul amiezii, am dat peste un canal de sport, bineînţeles! Nu vă amănunţesc cîte telefoane indignate au sunat în orele următoare, între noi, tevemondiştii; mă mulţumesc să vă relatez că, în acei termeni ai nădufului românesc, am convenit că «a venit vremea să ne ia şi Mezzo!» – telepostul pe care, nu vă ascund, îl prefer nu o dată CNN-ului sau chiar TV5-ului".

În paragraful final, cred că m-am exprimat rezonabil: „Sînt conştient că, adresîndu-mă Excelenţelor voastre, calitatea de persoane oficiale vă va împiedica să interveniţi autoritar şi decisiv în hotărîrile unei firme private; sper totuşi ca pentru cîteva clipe să vă fi indispus, sentiment care, transmis de la nivelul autorităţii dvs., a avut deseori neaşteptate consecinţe benefice. În cel mai nefericit caz, demersul meu rămîne la vibrantul adevăr al lui Cyrano de Bergerac: *C'est bien plus beau lorsque c'est inutile*".

Primul impuls a fost acela de a nu transcrie acest text pe curat, cu pixul, spre publicare; nu era excesiv să mă adresez şi lui Chirac, şi lui Băsescu, miniştrilor francezi şi români, pentru un telefleac din punctul de vedere al Terrei rotite în jurul Soarelui, al norilor lui Musil? Nu s-ar fi putut înţelege că-mi „torn" ţara, Occidentului? Am renunţat la personalităţile franceze, dar şi aşa, doar între românii mei, nu m-am simţit bine: lucra scrupulul meu de a nu mă pune în fason, de a nu mă exprima cu acea culpabilă lipsă de solemnitate care, de mic, mă torturează.

Am intrat într-o nouă fază atunci cînd o bună prietenă a încercat să mă convingă a-i urma exemplul de resemnare, adică să mă duc la agenţia Astralului şi să mă abonez la noul pachet de servicii, aşa cum făcuse ea; nu m-a convins. Un instinct de reporter hîrşit în rele îmi cerea să mai aştept. Într-o bună dimineaţă, m-a pălit ideea de a-l suna pe dl Ralu Filip, preşedintele CNA-ului. Dînsul era unul din tenacii corespondenţi ai „Curierului" revistei *Cinema,* înainte de '89, concurînd în notorietate cu Kolea Kureliuc din Măriţeia Mică şi G. Bruckmaier din Suceava; am început investigaţiile pentru a-i găsi telefonul, dar exact în acele clipe, un alt francofon frustrat m-a sunat ca să mă întrebe dacă l-am citit pe Ralu în *Ziua*. Am deschis ziarul, era un interviu al domniei sale în care dezvăluia că anomalia cu TV5 în România ajunsese la Paris în atenţia vexată a unor politicieni francezi; m-a luat acel „hopa!" de pe vremea cînd uneori zumzăia prin Bucureşti că Ceauşescu o cam încurcase pe plan extern. Nu se poate uita acel „hopa". Peste un timp istoriceşte foarte scurt, un prieten mi-a dat *un coup de fil:* „Deschide televizorul... au băgat la loc TV5-ul!". Aşa era: l-am găsit şi, într-un elan creator, mi-am potrivit pe acordurile unui oratoriu de Haendel strigătul meu interior: „Glorie, glorie, glorie verbului românesc *a băga!*".

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Bloca-v-aţi zilnic, în faţa casei, ca să nu mai ieşiţi pe stradă, de proşti ce sînteţi!

Ehe, băieţi şi fete, oricît de mulţi bani aţi pus pe voi, oricît de bengoşi sînteţi în maşinile voastre de tablă, aluminiu, piele şi auxiliare din ele, vi se întîmplă asta în fiecare zi. Vă blocaţi. Cred însă că mai rar o scenă ca aceea la care am asistat într-o sîmbătă seara, pe la opt, în subterana parcare de la mall-ul din Militari. Mai rar, dar tot mai des se vor întîmpla astfel de scene. Deci, cobor în subterană, îmi păstrez linia mea de drum, bucata mea de spaţiu legal, dar cum nu găsesc spaţiu nici la unu, nici la doi, bag un far spre etajul trei al subteranei. Subterană de maşini. Subterană umană. Dar nu, nu Dostoievski, nu, jevroşenie românească. Fiindcă dau să cobor spre nivelul interior şi cum pe banda cealaltă, de ieşire din mall, era blocat traficul, se ieşea mai greu cu căruţele, nişte băieţi şi fete nerăbdători din cale-afară s-au băgat pe banda mea, repet, bine marcată, cu vopsea, cu semn de săgeată de coborîre, vizibil. Şi cum eu stau şi nu mă mişc, băieţii şi fetele mă claxonează. Şi cum mi se pare mie că nu sînt la locul meu, privesc în spate, prin retrovizoare, şi văd că sînt unde trebuie, pe bucata mea de pămînt, pe viaţa mea cea mică şi urîtă, dar curată şi corectă. Deci, eram în drept pe partea aia. Cioflingarii ăia în Audiuri şi în patruoripatru ce credeţi că fac? Trag de volan să-mi împungă maşina. Bă, mă dau jos la ei şi le spun că au greşit-o. Zevzecii, nu, că nu este coborîrea pe acolo, eu sînt vinovat. Bă, panaramelor, nu vedeţi semnele? Le-am pus eu? O paraşută dintr-un patruoripatru vorbea la telefon şi mă înjura pe mine cu interlocutorul. Vacă, mi-am zis, vacă eşti şi i-am zis: „coboară, să vezi cît de toantă eşti". Ce era uluitor la aceşti nesimţiţi e că erau cu familiile în spate şi cînd eu le arătam semnele clare ale greşelii lor, tăceau. Copiii lor, mă întreb, ce credeau? Credeau oare în continuare că ta-su sau mă-sa are dreptate în orice situaţie? Şi ce m-a speriat, mi-a dat frison e că panaramoşii ăştia erau toţi tineri, subţiri, de firmă, oameni de succes, cum vezi prin reviste ţiplate. Ei, da, asta trebuie să te sperie. Nu, nu aveau faţa aia de mitocani, graşi, ascultînd manele, cu ghiuluri şi blănuri. Nu, erau periculoşi prin feţele lor dobitoc de tinere, cu familii aşezate, nefăcute pe interes, nişte dobitoci de tip nou, duşi cu turma la marile show-uri ale lumii greşite şi aplaudînd vîrtos fără limite propria cădere în greşeală. Ăsta e viitorul. Şi viitorul e să nu-ţi vezi nici măcar greşeala, marcată pe toţi pereţii, să nu ţi-o vezi, să taci şi cînd eşti bou, un bou pentru viitorul ţării. Adică, dă-o dracului de ţară, un bou pentru propriul tău viitor, cu care-i intoxici pe alţii, în subterane de unde nu poţi ieşi, dacă încalci chiar toate regulile.

libertatea de impresie

Măştile

În ultima vreme apar tot felul de dovezi că mulţi politicieni spun una şi gîndesc alta, că într-un fel se comportă în faţa publicului şi în alt fel în mediul privat sau cînd sînt numai între ei. Stenograme, microfoane deschise, înregistrări sau filmări secrete ne aduc din cînd în cînd asemenea dovezi ale unui comportament care nici nu ne mai surprinde, ba unora li se pare chiar firesc. Dacă în Ungaria o asemenea dezvăluire a provocat manifestaţii de stradă, la noi, marea majoritate a oamenilor pare deja convinsă că aşa trebuie să fie politica. Locul cel mai potrivit al ipocriziei, în care falsul şi minciuna sînt indispensabile şi trebuie mînuite cu abilitate ca nişte instrumente foarte utile. Ca într-o convenţie: ei se fac că ne poartă de grijă, noi ne facem că-i credem şi poate ne iese ceva. Comunismul i-a familiarizat pe mulţi dintre noi cu incorectitudinea. Pentru supravieţuire s-au făcut compromisuri cu care, în timp, mulţi s-au obişnuit şi nici nu le-au mai perceput ca atare. La rîndul lor, politicienii au ajuns să creadă că sînt un fel de privilegiaţi cu mai multe drepturi decît ceilalţi. Nu pentru cine ştie ce calităţi intelectuale sau spirituale, ci, pur şi simplu, pentru că sînt mai şmecheri decît ceilalţi. Mai abili în a-şi rezolva problemele personale şi a găsi căi mai scurte de „a se scoate“, cum se spune. Mai talentaţi la şmecherii, de care sînt mai preocupaţi decît de serviciile pe care ar trebui să le facă societăţii şi la care, de multe ori, nici măcar nu se pricep. Spus simplu, sînt ca indivizii care o iau peste rînd înaintea celorlalţi. Iar printre cei lăsaţi în urmă la coadă se găsesc şi unii care le admiră modul de a se descurca. Am asistat odată la o discuţie între nişte ţărani care, adunaţi la dispensarul din sat, îşi bîrfeau primarul că îşi făcuse parte din avutul public. Discuţia a culminat cu vorbele gros pronunţate de un bătrîn: „De ce tot vorbiţi? Dacă aţi fi în locul lui, n-aţi face la fel? Toţi am face la fel...“. Ceilalţi au tăcut şi am realizat că nu erau supăraţi pe primar, ci mai degrabă invidioşi. Nu principiile îi frămîntau. Pe de altă parte, ştim bine că nu se întîmplă des ca politicienii sau demnitarii, proveniţi şi ei din asemenea medii, să aibă conştiinţa că sînt în funcţie pentru a lucra în interes public. Au învăţat doar că trebuie să mimeze preocuparea faţă de soarta comunităţii. E doar un rol, numai că uneori le cade masca atunci cînd nu trebuie. Politicieni care să se menţină fără o mască sînt greu de găsit. Greu e şi pentru ceilalţi să poarte tot timpul mască. Ar însemna să se dedice exclusiv rolului care le-a fost dat, ceea ce, evident, ar fi stupid pentru ei. Iar orice interes real, cît de urît, pus la cale cu apropiaţii, pentru public poate căpăta o înfăţişare de PR. Poate fi învelit în cuvinte meşteşugite şi justificat prin intenţii nobile. Se poate fabrica orice fel de text care să ambaleze orice fel de matrapazlîc. Cuvîntul poate să nu mai aibă nici o legătură cu gîndul, cu fapta şi nici chiar cu lucrul pe care-l desemnează. El devine doar un instrument de manipulare. Filozoful francez Denis de Rougemont spunea, la mijlocul secolului trecut, că „pretutindeni unde unei pisici i se spune pisică, răul dă înapoi“. Acum probabil că deja lucrurile au evoluat şi trebuie să fim atenţi dacă nu cumva cine spune pisicii pe nume, nu e de fapt un cîine.

Andrei MANOLESCU

DILEMATECA

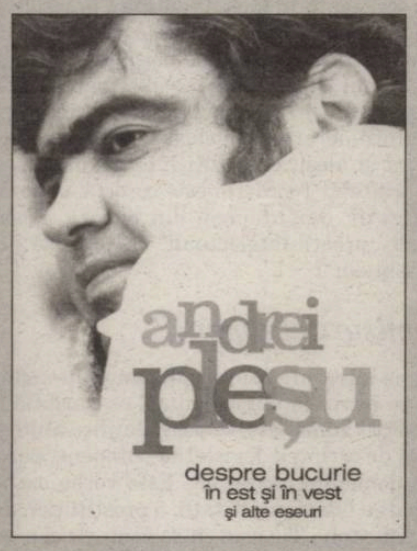

Andrei Pleşu
Despre bucurie în Est şi în Vest şi alte eseuri
Editura Humanitas, 2006

DILEMATECA

Adrian Cioroianu
Sic transit gloria...
Editura Polirom, 2006

pentru informaţii şi rezervări, sunaţi la 3 103 103 sau scrieţi la bilete@teatrulact.ro

Luni, 4 decembrie, ora 19.00

THE SHAPE OF THINGS
(Forma lucrurilor)

de Neil LaBute

cu:
MIHAELA SÎRBU
VLAD ZAMFIRESCU
IRINA VELCESCU
ŞERBAN PAVLU
regia: Vlad MASSACI

Preţul biletelor: 15 lei integral, 10 lei redus
redus pentru elevi, studenţi şi pensionari

O producţie TEATRUL FĂRĂ FRONTIERE & TEATRUL ACT

www.teatrulact.ro

De 8 ani
TEATRUL ACT
pe
Calea Victoriei, 126

ABB
DILEMA VECHE
Gândul
Radio 21
24-FUN
PORT.ro
VEZI CE FACI!
www.onlinegallery.ro
MOBEXPERT

Iaromira POPOVICI

bazar

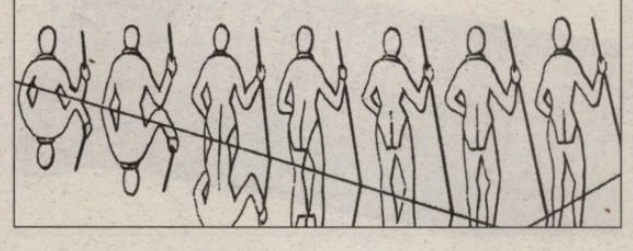

D-ale vedetelor

Din '90 încoace, am tot urmărit obiceiurile şi idealurile vedetelor neaoşe. Acestea reflectă, în mare măsură, standardele momentului, atît sociale, cît şi culturale. Celebrităţile din show-biz sau muzică rămîn, pentru majoritatea semenilor noştri, modele de urmat: modurile acestora de a se îmbrăca, de a găti, trăi, gîndi sau iubi sînt luate în considerare, studiate şi, în măsura posibilităţilor, urmate de o ambiţioasă parte a populaţiei.

Tot răsfoind reviste mondene, am aflat, în timp, că iubirile contează, că visul aproape oricărei vedete este să aibă o idilă de durată, serioasă, asemănătoare unei logodne, care, în final, să ducă spre capătul mult-aşteptat al drumului: căsătoria. Chiar dacă, în multe din cazuri, aceste aşteptări nu s-au materializat, măcar aspiraţia în sine, ca deziderat social, a rămas actuală. S-a văzut, de altfel, în deznodămîntul poveştii Monica Gabor-Irinel Columbeanu: nunta lor a dat apă la moară adepţilor zicalei *and they lived happily ever after*...

Pe de altă parte – cred că – în paralel cu mentalitatea tradiţionalist-idilică, a înflorit şi o alta, mai novatoare, mai ales din perspectivă feminină, care nu leagă neapărat împlinirea individului de fericirea în cuplu. Interesant este însă să auzi exprimată o variantă a acesteia nu de către vreo feministă convinsă, sau de vreo reprezentantă militantă a unui ONG, ci de către însăşi Cristina Spătar, supranumită, cîndva, din cîte îmi amintesc, „regina R&B-ului“, o divă, evident fatală, care pozează îndeobşte provocator, pe linia impertinent-sfidătoare: „Din experienţa pe care am avut-o am învăţat multe şi mă simt mai puternică. Primesc mesaje de susţinere din partea fanilor mei, care nu m-au uitat la greu (...). Nu sînt pregătită pentru o nouă relaţie, deoarece nu mai am încredere în bărbaţi. Sînt speriată de căsătorie! Chiar dacă sînt curtată, sînt singură...“ – afirmă cîntăreaţa în *Libertatea week-end,* din 24 noiembrie... Declaraţia Cristinei – aflăm din şapoul articolului – se datorează despărţirii de italianul Mirco Maschio, cu care trebuia să se căsătorească. În ciuda situaţiei oarecum constrîngătoare în care este făcută, afirmaţia Cristinei este reprezentativă pentru celălalt tip de poziţii pe care le adoptă femeile din ziua de azi: independente, dar nu frustrate; avînd admiratori, dar doar potenţiali, fără a se mai simţi strînse cu uşa să opteze pentru vreunul, ca să se integreze în idealul comunitar; şi mai puţin speriate (cel puţin aparent) de trecerea timpului.

Dar nu toate vedetele prezentate în respectiva fiţuică sînt femei singure. Există şi destule portrete de cupluri, despre care putem afla ce preocupări au în timpul lor liber: surorile Bambi îşi iau carnetul; Ionuţ Dolănescu îşi conduce Hummer-ul în ie, şi e foarte mîndru de asta; Dan Negru îşi face casă cu piscină în Băneasa; Keo şi Andreea pleacă, în week-end, la Paris, în timp ce Andra şi Cătălin Măruţă vor să facă sport. Din aceste acţiuni şi deziderate se poate contura deja o imagine a mult disputatei clase de mijloc (am oscilat între această opţiune şi cea de *high class,* dar aceasta din urmă mi s-a părut vizibil exagerată pentru cazurile menţionate): preocupările celor între 20 şi 30 de ani, vedete sau nu, dar cel puţin înlesniţi financiar, sînt: o maşină – dacă se poate de lux, o casă – dacă se poate, cu piscină, călătoriile în străinătate – iarăşi, dacă e posibil, week-end de week-end... şi, desigur, grija pentru propria imagine „în formă“, capital esenţial al succesului. Dacă în cazul celebrităţilor aceste lucruri sînt acţiuni propriu-zise, pentru alţii, mai puţin norocoşi, dar mai departe de clasa mijlocie, sînt doar aspiraţii. Confortul, dar şi *showing off*-ul rămîn două coordonate stabile ale ideii neaoşe de fericire.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Jos icoanele?

„Zugrăvirea“ divinului a devenit posibilă şi pastoral dezirabilă graţie întrupării Cuvîntului. Aşa sună – în termenii de azi – vechea hotărîre a Sinodului VII Ecumenic (ţinut la Niceea, în 787). Prin acea învăţătură, sancţionată dogmatic, Biserica încă unitară a pus capăt unui conflict cunoscut în istoria sa drept „criză iconoclastă“. Certurile pe această temă au apărut încă din primele secole. Epifaniu de Salamina era „iconoclast“. Ioan Damaschinul a fost „iconodul“. Cînd bazileii înşişi au pus la îndoială cultul icoanelor, Bizanţul a luat foc. Disputa nu era nici pur teologică, nici pur estetică. Avea o dimensiune psihologică (omul e mai sigur pe el dacă nevăzutul capătă un chip). Avea şi o latură politică, pentru că puterea vrea nu doar reprezentanţi, ci şi reprezentări.

În arta religioasă, ortodocşii au rămas la două dimensiuni. Occidentalii au admis pe deasupra statuarul hagiografic. Mai tîrziu, protestanţii s-au întors la iconoclasm, abolind orice înfăţişare, fie ea icoană, statuie de sfînt sau crucifix. O mare parte din această moştenire a cimentat mentalitatea laicismului modern şi revoluţionar. De la 1789, pînă la distrugerile republicane din Spania războiului civil şi persecuţiile staliniste, europenii au tot casat „idoli“, pe care i-au înlocuit cu mai sănătoasele dictaturi omeneşti.

Am rezumat brutal două milenii de controversă pe marginea imageriei sacre, pentru a le aminti cititorilor că recentul scandal românesc pe tema „afară icoanele din şcoli“ nu e originală. În ultimii ani, ea a fost repusă pe tapetul public şi prin Franţa (afacerea „fularului islamic“) sau aiurea. Două sînt tezele: una care zice că şcoala e spaţiu public, aconfesional, neutru şi golit de orice aspiraţie spirituală. Alta care susţine contrariul, şi anume că prezenţa icoanelor sau a crucifixelor în şcoli generează o binevenită stare de pietate, cuminţenie şi respect, deloc nepotrivite într-o naţiune cu o confirmată şi zdrobitoare majoritate de inşi credincioşi.

Problema a fost mestecată la Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării, sesizat de falanga militantă a ongismului politicește corect. I s-au dat replici dinspre Biserici şi Culte, dar şi din cercurile intelectuale care nu se ruşinează nici cu Iisus Hristos, nici cu patrimoniul creştinismului. O să anticipaţi situarea mea de partea ultimilor. Aveţi dreptate. Nu mi se pare că iconoclastul domn Emil Moise (a cărui „scînteie“ a provocat incendiul mediatico-instituţional) are dreptate atunci cînd compară icoana Maicii Domnului cu tablourile lui Ceauşescu. Religia nu e băgată pe gîtul nimănui. Elevii se pot declara atei. Părinţii pot alege ca ei să nu meargă la orele unde se vorbeşte despre Dumnezeu, despre relaţia lui cu omenirea şi despre revelaţia creştină. E abuziv să asimilezi credinţa unui tînăr cu îndoctrinarea marxist-leninistă. Experienţa religioasă se naşte din libertate, nu din necesitatea doctrinară proclamată fără drept de apel.

Că ortodoxia – sau altă confesiune – e liber aleasă sau respinsă se vede foarte bine printr-o demonstraţie *a contrario*. Tot mai mulţi elevi se închină la cultul tehnologiilor, sacrifică pe altarul MTV şi slujesc, nestînjeniţi de vreo pedagogie desuetă, ca mici preoţi ai consumismului mai mult sau mai puţin halucinogen. Există contra-tendinţe, mode tiranice subsumate unui *mainstream* internaţional care se alimentează din ideologii neopăgîne (New Age, Waldorf, scientologie etc.) şi nimeni nu a denunţat, în această zonă, riscul instrumentalizării sau al manipulării conştiinţelor. Taman icoanele, bătrîneştile icoane ortodoxe, au stîrnit mînia puriştilor, de parcă protestul lor ar prefaţa o lume liberă de constrîngeri şi nu o alternativă cel puţin la fel de „presantă“ şi „discriminatorie“.

Eu sper ca exponenţii „instituţiilor abilitate“ şi politicienii să nu apere icoanele din populism ortodoxist, ci de dragul unei tradiţii pe care chiar o respectă în inima şi mintea lor. Mai ales că nu de păcate ducem lipsă, ci de iertare şi bună înţelegere.

Mirel BĂNICĂ

Despre Europa, altfel

● **Teofil Tia, *Biserica Ortodoxă Română şi Integrarea Europeană*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006.**

Printr-o fericită întîmplare, am reuşit să intru în posesia textului intitulat *Biserica Ortodoxă Română şi Integrarea Europeană*, text redactat de preotul călugăr Teofil Tia, lector la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii din Alba Iulia. Ce ne-a făcut să ne oprim tocmai asupra lui, ţinînd cont de inflaţia de lucrări şi luări de poziţii asociate subiectului, apărute în ultima vreme? În primul rînd, este vorba de conţinutul său extraordinar de dens, debarasat de scoriile şi noua limbă de lemn proeuropeană, ce a contaminat şi pe mulţi dintre oamenii Bisericii. În al doilea rînd, autorul este unul dintre rarii preoţi care pare să-şi fi dat pe deplin seama de dubla provocare reprezentată de interacţiunea continuă dintre Bisericile Ortodoxe ale continentului şi instituţiile comunitare, în special Comisia Europeană.

„Cheia“ în care am citit textul părintelui Tia a fost următoarea: cum să modelăm relaţiile UE-Biserica Ortodoxă, ţinînd cont de faptul că relaţia Biserică-Stat nu a fost elaborată într-o logică transnaţională, ci corespunde unui „model“ istoric total diferit de cel dominant în UE? Şi încă: în acest cadru inedit, unde ar trebui să se poziţioneze factorii de decizie şi clerul „luminat“ al BOR, astfel încît compromisul acceptabil ce trebuie făcut să nu afecteze fundamentele credinţei ortodoxe, neschimbate de un mileniu, indiferent de „preţul“ pe care aceasta a trebuit să-l plătească lumii? Un prim răspuns, parţial, desigur, este furnizat chiar în „introducerea“ textului: Teofil Tia plasează discret discursul despre „Ortodoxie şi Europa“ în cîmpul de forţe creat de doi poli diferiţi. Primul pol este constituit de „teologi şi clerici entuziasmaţi de perspectivele integrării europene ale integrării României în Europa“, compus în principal din cei care „au beneficiat de cunoaşterea pe viu a culturii şi civilizaţiei occidentale“ – de unde o mai bună cunoaştere din interior a fenomenului. Pentru exemplificare este citat numele părintelui Ion Bria, îndelung nevoitor într-unul din punctele nodale ale ecumenismului european. Cel de-al doilea pol este cel al „clericilor, intelectualilor ortodocşi şi simpli credincioşi“, *extrem de circumspecţi* [s.n.] faţă de orizontul apartenenţei noastre la superputerea mondială europeană“, pol legitimat simbolic de „sfinţi eurosceptici“, cum ar fi de exemplu recent canonizatul episcop sîrb Nicolae Velimirovici (a se vedea Episcop Nicolae Velimirovici, *Răspunsuri la întrebări ale lumii de astăzi*, 2 volume, Editura Sophia, 2002). Se menţionează însă disproporţia „cantitativă şi calitativă“ între cele două curente: antieuropeniştii sînt „consistenţi numeric, dar mai fragili din punct de vedere intelectual“, în timp ce curentul proeuropean este „precar cantitativ“, dar posedă capacitatea de a influenţa simbolic restul societăţii, graţie intelectualilor „lideri de conştiinţă“ ce se găsesc în rîndurile sale.

Biserica „ca instituţie pămîntească“ se plasează între cei doi poli, afirmîndu-şi în mod explicit „poziţia faţă de integrarea României în Europa, spunînd un „da“ neezitant şi legitimînd astfel, din punct de vedere spiritual, demersurile statului desfăşurate în această direcţie“. Cum trebuie deci înţelese, în acest context, unele atitudini extreme de contestare ale integrării europene, răspîndite printre membrii clerului ortodox? Răspunsul furnizat de Teofil Tia este explicit: dacă îmbracă forme extreme, „ele pot fi privite ca forme de neascultare şi de indisciplină faţă de ierarhia bisericească“, fiind sancţionate ca atare. Am apreciat sinceritatea şi stilul *franc-parler* de care dă dovadă autorul cînd prezintă motivaţiile pentru care BOR sprijină apropierea de Europa: sîntem un popor sărac, care are dreptul să trăiască mai bine, „un adevăr mai incontestabil ca oricînd“. Un ortodox sărac nu este neapărat şi un ortodox bun. Integrarea face parte deci din acele „semne ale timpului“ pe care Biserica, cu înţelepciunea ei transistorică, a ştiut dintotdeauna să le intuiască pentru a „compune“ răspunsul adecvat, răspuns ce scapă, pe moment, judecăţilor superficiale, pripite. „Dacă BOR s-ar opune [integrării europene], procesul de integrare s-ar realiza oricum“ – scrie părintele Tia. Biserica şi-ar trăda astfel vocaţia profetică şi capacitatea de a interpreta „semnele timpului, creînd astfel ocazia şi impresia că şi-a trădat păstoriţii, nefiind alături de ei în dorinţele, idealurile şi aspiraţiile lor legitime“.

Fragilitatea Europei

După o scurtă prezentare a istoricului Uniunii Europene, Teofil Tia realizează un inventar teologico-politic al „punctelor forte“ ale Europei, esenţial pentru înţelegerea relaţiei religie-instituţii europene. Noi ne vom opri doar asupra a două dintre ele: secularizarea şi „inteligenţa socială a religiei“, expresie aparţinînd cardinalului Vienei, Christoph Schönborn. „Europa este un spaţiu garant al valorilor creştine secularizate. Secularizate, dar totuşi creştine! Ea este un univers de întrupare a valorilor pe care creştinismul le-a proclamat şi promovat dintru început, dară iluminismul le-a dezbrăcat de învelişul religios şi cărora le-a retezat amplitudinea transcendentă.“ Spre deosebire de numeroşii colegi de breaslă care fie ignoră voios procesul de secularizare în interiorul Ortodoxiei, fie îl demonizează facil ca fiind vorba de o suferinţă specifică Occidentului, părintele Teofil Tia dă dovadă de un realism care ni se pare de bun augur pentru viitor. Secularizarea asociată integrării europene este un risc asumat, un preţ care va trebui plătit ultramodernităţii europene. Depinde de inteligenţă şi înţelepciunea clerului şi a Bisericii, în general, dacă se va reuşi să se dea un răspuns inteligent provocării.

În ceea ce priveşte *inteligenţa socială a credinţei* se acceptă faptul că „de prezenţa Bisericii în societate are mare nevoie şi lumea noastră românească, exigenţele lumii reale cerînd ca Biserica să nu fie exclusiv contemplativă“ ci, din contră „slujirea ei liturgică să aibă repercusiuni constante în istorie, în favoarea celor mai defavorizaţi în istorie“. Părintele Tia se pronunţa indirect pentru aderarea la această formă subtilă de „inteligenţă socială“, care în sfera ortodoxă este abia la primii paşi, în ciuda timpului scurs de la Revoluţie. România este o ţară în care va fi nevoie mai mult ca niciodată de acţiune socială, numărul celor „defavorizaţi în istorie“ crescînd spectaculos din cauza polarizării continue a societăţii şi a lichidării ultimelor forme de protecţie socială moştenite din comunism, adăugăm noi. De unde şi actualitatea celor afirmate mai sus de către Teofil Tia.

Autorul se arată extrem de critic faţă de ceea ce el denumeşte „fragilitatea Europei“, şi de factorii ce o provoacă, fiind evocat în context „rolul corectiv“ al Ortodoxiei. Diverselor maladii spirituale ale Europei le este furnizat un răspuns ortodox adecvat. Sînt evocate astfel „deruta familiei“, cerîndu-se BOR să insiste mai mult pe lîngă preoţi pentru a introduce în pastorale cuvinte despre importanţa „liantului matrimonial într-o societate, căsătoria fiind aluatul terapeutic al socialului“. Criza culturii şi a unei „antropologii fără Dumnezeu“ are ca rezultat direct „libera manifestare a nihilismului în plan filozofic, a relativismului în plan gnoseologic şi moral, a pragmatismului şi chiar a hedonismului cinic în configurarea vieţii cotidiene“. Rezultatul s-ar rezuma la o „apostazie silenţioasă din partea omului suprasaturat din punct de vedere material“ – după cum scrie autorul făcînd referinţă la scrierile controversatului teolog francez, Elisabeth Behr Siegel. Se doreşte o Biserică Ortodoxă care să proclame mesajul creştin printre intelectuali, în scopul de a „evita descreştinarea elitelor intelectuale ale societăţii“. În contexul actual al unei lipse totale de dialog *real* dintre ierarhia ortodoxă şi intelectuali, cu excepţia cîtorva puţini şi aleşi, obişnuiţi întotdeauna să spună „da“, afirmaţia părintelui Teofil Tia este corectă, generoasă şi plină de bune intenţii, dar utopică, din păcate. Posedă BOR în rîndurile sale „preoţii-intelectuali“ capabili să prevină „descreştinarea elitelor“?

Compromisuri europene?

Presupune integrarea europeană anumite compromisuri în credinţă? – se întreabă autorul, după ce constată faptul că, în mentalul colectiv românesc, se pot identifica anumite atitudini contrare faţă de cerinţele legislaţiei europene, percepute drept „concesii în domeniul credinţei“. Este vorba cu precădere de dezincriminarea homosexualităţii, a prostituţiei, avortului etc. Răspunsul părintelui Tia este cît se poate de clar şi structurat: pe de o parte, nu se poate pune problema compromisului în materie de învăţătură creştină. Pe de altă parte, se recunoaşte că odată cu intrarea în Europa se instituie un cadru legislativ „care face permis şi chiar facilitează păcatul“. Pentru a răspunde adecvat acestor noi provocări, se cere o misiune dinamică a Bisericii Ortodoxe în noul context european. Acesta din urmă permite şi încurajează misiunea. Se fac referinţe şi la anumiţi membri ai clerului, care doresc legi „morale“ pentru a se pune la adăpost, perpetuînd astfel diferite forme de „sedentarism“ pastoral şi misionar. Tot la capitolul „compromisuri europene“ este inclus şi ecumenismul, perceput ca atare de o parte a credincioşilor şi nu numai. Teofil Tia furnizează definiţia unui ecumenism care „nu este nicidecum o negociere a doctrinelor diferitelor religii sau confesiuni, ci o încercare de apropiere şi de cunoaştere a altor confesiuni“.

Lucrarea se termină cu un minicapitol dedicat misiunii ortodoxe în Europa viitorului. La scara istoriei continentului european, UE rămîne în continuare o structură politică nouă, echilibrul său instituţional şi, mai ales, identitar nefiind încă stabilit cu claritate. Or, Teofil Tia intuieşte faptul că Ortodoxia ar putea avea un cuvînt greu de spus tocmai în această recompunere identitară, dar numai după ce, „concret, primul lucru pe care Biserica Ortodoxă ar trebui să-l accepte este condiţia dificilă în care se află“. Printre căile de remediere ale acestei stări de fapt sînt menţionate menţinerea caracterului public al credinţei, dialogul teologie-ştiinţă, prezenţa unor laici „competenţi şi dăruiţi“, precum şi „activarea la nivel european a vocaţiei mistice a Ortodoxiei“. Aşteptînd cu răbdare mai ales acest ultim miracol catalizator de conştiinţe, aş fi foarte fericit dacă părintele Teofil Tia ar dezvolta măcar parte din ideile expuse în *Biserica Ortodoxă şi Integrarea Europeană* într-un volum mai amplu asupra subiectului. Are capacitatea, şi, mai ales, datoria de a o scrie.

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

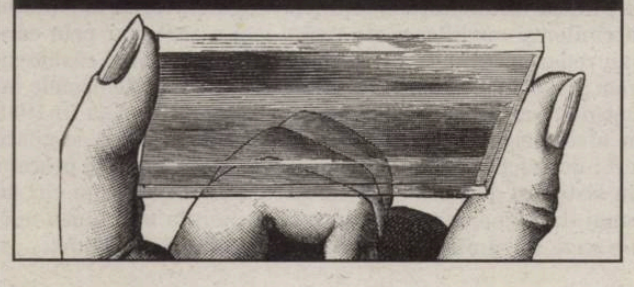

Bucurii de telespectator

În foarte multe articole pe care le-am scris pentru această rubrică am fost, de-a lungul timpului, destul de critic cu ceea ce se întîmplă pe micile noastre ecrane, astfel încît probabil pentru unii oi fi părut un tip ifosat, care dă, cu superioritate, lecţii celorlalţi. În realitate, sînt departe de a fi unul căruia îi pute totul şi nici să trag de urechi loazele clasei nu mă dau în vînt. Ceea ce făceam eu în articolele mai acide nu era decît să-mi exprim enervările. Nu sînt un analist al fenomenului (nu fac parte din tot mai marea familie de inşi care doresc să-şi ataşeze numelui eticheta de „analist"), ci doar un simplu telespectator. Dacă oamenii de pe la televiziuni îşi fac treaba fără profesionalism, asta e pînă la urmă problema lor. Deranjant e însă cînd te iau pe tine, ca telespectator, de prost. Cum să nu te irite una ca asta?

În fine, acum am ajuns să mă enervez de tot mai puţine lucruri pe care le văd la televizor şi asta nu pentru că au dispărut monumentele de prostie agresivă de pe micul ecran, ci pentru că nu mă mai uit eu la ele. Înainte, în virtutea ideii că, de fapt, totul e „cultură pe sticlă", chiar şi divertismentul, mă uitam conştiincios la orice tîmpenie şi mă revoltam cînd vedeam cantitatea de lături care mi se vărsa în casă. Admit că s-ar putea să fi fost şi un soi de masochism, camuflat îndărătul interesului profesional. Acum popularii care îşi iau revanşa, zîna bună care împarte bilete de avion şi lacrimi contra *rating* sau soţii înşelaţi care se iau la bătaie, aţîţaţi de un prezentator stupid, mă lasă rece. Consider că nu merită să ne pierdem vremea cu ei. (Pe de altă parte, nici publicul lor nu-şi va pierde niciodată vremea cu articolele mele.)

Apoi, am observat că, dincolo de enervări, televizorul poate oferi şi momente plăcute – şi am început să caut producţiile în stare să-mi asigure aşa ceva. În fond, nu e niciodată rău să îmbini utilul cu plăcutul. Şi, după cum se vede, în ultima vreme scriu despre lucruri care mă bucură. Data trecută scriam despre emisiunea *Marfă* de pe Realitatea TV, produsă de Ana-Maria Caia. Tot ea produce şi o altă emisiune excelentă, de data aceasta de pe TVR 2: *Bazar*. După cum spuneam şi altă dată, TVR 2 a devenit de ceva vreme un post la care chiar ai ce vedea, cu emisiuni una şi una. Şi, dacă tot vorbim de cultură, este un post care, deşi n-o declară, face cultură mult mai bine şi mai eficient decît altele.

Emisiunea *Bazar* este una din categoria celor de *travel*. Un prezentator, pe numele lui, Răzvan Marc, se plimbă prin lume şi ne arată şi nouă lucrurile pe care le-a văzut. Din cînd în cînd, mai face şi *shopping*. La prima vedere, nimic interesant. Cu ce s-ar deosebi această emisiune de plictisitoarea *No Comment* a Monicăi & Irinel Columbeanu sau de ridicola *Mănînc, deci exist* a lui Dan Chişu, cînd aceştia se dădeau pe meridianele lumii? Diferenţele sînt însă ca de la cer la Pămînt. În primul rînd, Răzvan Marc este un tip inteligent şi deschis, în plus, un foarte bun profesionist. El nu merge la derută, aşa cum făceau cuplurile Iri&Moni sau Dan&Chişu, ci se vede că se documentează serios cu privire la fiecare locaţie pe care o vizitează. Răzvan Marc nu îşi propune să se distreze şi să ne arate şi nouă cum se simt bine indivizii stupizi şi cu bani, ci, pur şi simplu, munceşte. Spre deosebire de Dan Chişu, care se înţelegea cu oamenii locului mai mult prin semne, iar cînd încerca să vorbească părea că joacă într-o emisiune umoristică, Răzvan Marc ştie la perfecţie cinci limbi de circulaţie (engleză, italiană, franceză, germană şi spaniolă). Şi, investigînd aplicat oraşul pe care-l vizitează, reuşeşte să ne ofere tot felul de detalii semnificative, să găsească oameni interesanţi şi, pînă la urmă, să surprindă excelent spiritul locului. *Bazar* nu e o emisiune care-ţi bifează obiectivele turistice din ghiduri, ci una care-ţi propune căi mai puţin bătătorite şi o privire originală asupra locurilor vizitate. O bucurie de emisiune – ce mai!

Iulian COMANESCU

Cîinele care miorlăie nu moare de drum lung

De cîtăva vreme visez agitat un nou tip de tabloid. La întrebarea „de ce scad tirajele?", răspund: fiindcă tabloidul ăsta încă nu s-a tipărit. Sau nu: pus pe Internet. Dar, ca să înţelegeţi ce vreau să spun, trebuie ca întîi să ascultaţi nişte utopii.

A fost odată ca niciodată, mai exact, în viitorul omenirii şi trecutul literaturii, o societate în care specia umană s-a divizat în două varietăţi radical diferite. În *Maşina timpului* a lui H.G. Wells, proletariatul a evoluat către un soi de creaturi luxofobe, numite morloci, care îşi duc traiul în subterane, unde muncesc pentru asigurarea necesarului de hrană şi alte produse ale Omenirii. Pătura superpusă a rămas la lumina zilei, unde a dus timp de sute de mii de ani o viaţă de plăceri lipsite de griji, iar în viitorul în care se desfăşoară cea mai mare parte a acţiunii, s-a transformat în copilăroşii eloi.

În timp, eloii de la lumina zilei au devenit dependenţi de morlocii întunericului. Sistemul a funcţionat timp de milenii atît de bine, încît foştii asupritori şi-au pierdut orice control asupra foştilor asupriţi, iar aceştia îi condiţionează nu din umbră, ci de-a dreptul de la întuneric, prin resursele pe care li le asigură. Deznodămîntul este inevitabil: morlocii au ajuns să se hrănească cu eloi, pe care îi cresc şi apoi îi sacrifică.

Suta şi mai bine de ani scursă din 1894, anul apariţiei *Maşinii timpului,* a contrazis viziunea lui H.G. Wells, cam la fel cum a contrazis-o pe cea de sens invers a lui Marx. Morlocii nu au devenit nişte canibali SF, iar echivalentul lor marxist, proletariatul, nu a preluat controlul asupra Omenirii, fiindcă revoluţia bolşevică, după ce s-a extins asupra unui sfert de lume, s-a răzgîndit şi s-a întors de unde a pornit, în limbul utopiilor.

Nevoia de amuzament

Pe limba lui Marx, forţele de producţie şi-au pierdut conştiinţa de clasă (pe care nici nu o prea cîştigaseră) şi au devenit... resurse umane. În dialectul lui Wells, s-a întîmplat altceva: morlocii s-au transformat în eloi. Iar în termeni mult mai seci, de talk-show economic, muncitorimea a migrat în societatea modernă către servicii, iar asta a consacrat istoric eşecul ideilor marxiste.

Fără conştiinţă de clasă şi atinşi rău de tot la nobilele idealuri ale comunismului, exponenţii clasei de mijloc contemporane lucrează în servicii sau comunicare, preocupaţi de interese mic-burgheze, cum ar fi creditele la bancă, excursiile, produsele *trendy,* distracţia, consumul, consumul şi, în fine, consumul. Orele de lucru petrecute la serviciu scad, iar veniturile obţinute de pe urma lor, cresc. De unde loc pentru amuzament sau plictiseală. Şi cum nimeni nu cumpără plictiseală, de aceea se vinde media, care poate nu doar să amuze prin ea însăşi, ci şi să recomande alte prilejuri de amuzament.

Transformaţi în eloi, morlocii s-au căţărat unu-două nivele pe piramida lui Maslow, după ce bunicii lor oropsiţi le-au tocat indignarea din moştenirea genetică şi, acum, nu mai sînt frustraţi. Ocupe-se guvernanţii cu oricîte porcării! Noi, eloii, nu ne mai plîngem, fiindcă diseară e un film bun la TV, iar tabloidul de mîine ne oferă, pe Internet, un nud artistic înfometat. Hrănească-se cu heroină, dimineaţa, la prînz şi seara, megastarul X, cu sex în grup între mese. Noi, eloii, n-o să ne mai spunem: uite, şi bogaţii ăştia îşi umplu viaţa cu mizerii, fiindcă tindem către ea, către ele şi, din cînd în cînd, mai căpătăm cîte o fărîmitură.

Scenariu SF

Şi cu asta ajungem la mass-media viitorului. Ea nu va mai fi violentă, prost-dispusă, „bine combatantă" ca Rică Venturiano, ci pe dos. Indignările sfinte, opozanţii mahmuri cu CV-uri distruse de comunism, lupii moralişti nu se mai poartă. Presa era pe vremuri cîinele de pază al democraţiei. Acum însă ea încetează a lătra şi începe să miorlăie îmbietor: consumă. Consumă-mă pe mine şi ceea ce îţi spun eu să consumi. Ia un sîn dezgolit, o glumă, ba chiar şi o reclamă.

De aceea, în curînd, păianjenul Văduva neagră nu va mai ataca litoralul românesc, iar Regele nu ne va mai cere bani pentru Castelul Peleş. Munţii din Buzău n-o s-o mai ia la văile lor de cîte ori a plouat puţin, iar sîngele se va zvînta din ştirile de ora 5. Însă patronii de gazete nu pricep asta, iar Cristian Tudor Popescu încearcă să definească statutul profesiei de ziarist, acum, că ziariştii nu mai există. Ei, direcţiunea, continuă să mizeze pe vechile pofte ale publicului, deşi eloii sînt vegetarieni şi nu canibali, ca morlocii. Sau, dimpotrivă, să se refugieze în cavoul adevărului, atunci cînd cititorul adormit are chef de o ficţiune scurtă, un banc, o minciună nevinovată.

Mass-media – o literatură de buzunar

Pare sumbru, jignitor pentru public? Nu este aşa, fiindcă pentru fiecare bombă atomică apare şi cîte-o centrală nucleară. În loc de a pune paie pe focul unor false silogisme din categoria „are bani, deci a furat", în loc de insipide pledoarii docte, media devine o glumă planetară, o culegere de bancuri, o literatură de buzunar. Iar buzunarul e cel în care încape Palm PC-ul, care, poate, va fi răsfoit precum cartea de nisip a lui Borges. Cine mai toacă hîrtie, îngrijorat de viitorul eloilor, o face degeaba: s-a tocat deja destulă. Putem fi serioşi şi pe Internet şi, neapărat, la modul glumeţ.

De aceea, de data asta, cred că prorocirea cu privire la un „ceva" care distruge alte medii mai vechi, de comunicare, se adevereşte, chiar dacă nu s-a verificat cînd cu cinematograful, radioul, televiziunea sau în copilăria Internetului. Eşecul e al mentalităţii şi nu al suportului de hîrtie, iar ecranul calculatorului e o tentaţie nu fiindcă e mai grozav decît celuloza, fiindcă pe el licăresc spirite vii, neîmbătrînite de calcule contabile, fără obligaţii mafiote, necocoşate de termene de predare şi presiunea unui public numeros. Presa „de la ei" – marile trusturi străine – e incapabilă să înţeleagă că, pentru a vinde ziare, trebuie să încerci ceva temerar, creativ, nemaivăzut. Iar asta se întîmplă fiindcă a încăput pe mîna unor contopişti care taie o fişie din pagina de ziar ca să facă economii, atunci cînd tirajele scad, în loc să taie nodul gordian. Presa de la noi de-abia a început să afle că trebuie să vinzi cuiva ceva pentru ca să poţi dormi cu conştiinţa împăcată, fie şi cu capul pe genunchii fetei de la pagina 5.

Presa pentru eloi nu e aşadar un mecanism de tîmpire. Pandantul neseriozităţii, al disputatei abordări de tip „tabloid relaxat" e libertatea ludică, non-profitul, deliciul diletantului care se profesionalizează găsindu-şi adepţi. Să nu uităm că singurul mod în care proletariatul lui Marx şi-a putut realiza idealurile a fost prin sinucidere colectivă. La fel, şi ziarele vor fi cu adevărat bune, poate, doar atunci cînd nu vor mai fi.

Cu fiecare click,
121.ro
comunitatea femeilor senzaţionale
îţi deschide
"Pofta de lectură"
împreună cu
DILEMATECA şi DILEMAVECHE

Victor Iulian TUCĂ

Sistemul bunăstării

În Uniunea Europeană, *welfare system* – statul asistenţial ori sistemul bunăstării (SB) – presupune o economie de piaţă liberă în care statul şi autorităţile locale intervin în domenii considerate fundamentale pentru societate, cum ar fi: 1) sprijină persoanele rămase fără familie, cu locuinţe sociale, cămine de bătrîni, sau, pe cele bolnave, cu asistenţă medicală predominant gratuită sau ajutor de şomaj; 2) asigură educaţie gratuită pentru toţi copiii, dar şi accesul la dispensare gratuite etc.; 3) asigură reintegrarea socială a celor care au executat o pedeapsă penală.

Neoliberalii privesc cu scepticism sistemul pe care se bazează Europa socială, deşi au creat şi ei sisteme asemănătoare, la o scară mai redusă. Numai libertarienii nu acceptă nici o intervenţie, invocînd două motive: 1) piaţa liberă creează prosperitate; 2) SB ar încuraja lenea şi inactivitatea indivizilor, fiindcă oferă drepturi, fără să impună şi obligaţii. Nimeni nu pune în discuţie primul aspect, economia Europei sociale se bazează pe capitalism, iar în statele nordice, începînd din 1857 (Danemarca), politica industrială a fost ultraliberală. Problema pe care o rezolvă în mare măsură sistemul bunăstării este situaţia în care nici familia, nici piaţa, care îţi oferă în principiu posibilitatea să lucrezi, nu te mai pot ajuta să eviţi ceea ce se vede la o scurtă trecere prin România: cohorte de cerşetori, de toate vîrstele şi etniile, dar cu aceeaşi motivaţie majoră: foamea de zi cu zi.

Un model nordic

Plecînd de la ideea de solidaritate (de natură impersonală), SB se bazează pe asistenţii sociali angajaţi de primării sau ministere. Aceştia decid, pe baza unor legi speciale, dacă unui cetăţean i se acordă sau nu un anumit drept (de exemplu, o anumită sumă de bani sau o locuinţă socială). Aşa se alcătuieşte, mai cu seamă în statele nordice, o relaţie particulară între indivizi şi stat, de solidaritate şi încredere reciprocă. S-ar putea pune întrebarea: este un individ liber dacă o altă persoană (un asistent social) decide în locul lui? (de exemplu, să urmeze o altă pregătire, să lucreze într-un alt domeniu). Dar cît de liberă va fi aceeaşi persoană, dacă familia sau patronul decide pentru el? Cînd e concediat la 6 luni după angajare şi în locul lui e luat altcineva pentru a plăti mai puţine taxe la stat.

Cele mai dezvoltate SB sînt în Scandinavia unde să nu-ţi plăteşti datoriile este inimaginabil, fiindcă asta ar însemna pentru nordici „să-ţi furi singur căciula". Sistemele variază mult de la stat la stat şi se bazează pe concepţii politice diferite. Pe scurt, există *welfare state* al ţărilor scandinave, bazat pe ideea de egalitate, unul francez, bazat pe ideea de solidaritate şi riscuri asumate în comun, şi altul al Germaniei, acolo unde Bismarck, un politician de dreapta, l-a fondat pe baze creştine (d.p.d.v structural, pe temei corporatist). Începutul organizării incipiente datează din 1803, cînd legea săracilor a fost adoptată în Danemarca. Actul normativ prevedea o instituţie, sub autoritatea regală, care „să asigure celor săraci mîncare, haine, un loc încălzit şi grijă pentru bolnavi". În fiecare parohie, se organizau comitetele pentru săraci, formate din pastorul protestant, care era şi preşedintele comitetului, la care se adăugau doi mari proprietari, aleşi din aristocraţia rurală. Nimeni nu putea refuza să fie ales în comitet, participarea fiind o prestaţie obligatorie în faţa regelui. Totuşi, sistemul funcţiona greu, Danemarca era o ţară predominant rurală şi săracă, iar Hans Christian Andersen nu a scris *Fetiţa cu chibrituri* fiindcă era comunist, ci pentru că era impresionat de mizeria socială a compatrioţilor. În 1849, după „revoluţia paşnică" de la Copenhaga, comitetele pentru săraci au intrat în sfera de acţiune a noilor „districte locale", adică a primăriilor. Interesant de precizat că cei care beneficiau de această lege nu aveau drept de vot şi nici dreptul de a se căsători. Discriminarea avea raţiuni evidente, fapt care i-a făcut pe unii istorici danezi să considere că legea în cauză urmărea mai mult împiedicarea cerşitului, decît grija faţă de cei săraci. Apariţia, în anul 1870, a Partidului Social Democrat a însemnat al doilea pas enorm în construcţia statului bunăstării sociale, prin reuşita adoptării (în urma unui compromis cu Partidul Liberal – al fermierilor) legilor privind: asigurarea bănească a celor care se găsesc în imposibilitate de muncă (muncitori, mici meşteşugari), legea asistenţei bătrînilor şi modificări ale vechii legi a săracilor prin care s-au redat dreptul de vot şi cel la încheierea unei căsătorii, unor persoane cu handicap sau celor bătrîni. Reformele au continuat cu aceeaşi intensitate, atingîndu-se deja în 1933 un nivel de protecţie socială mulţumitor. Astăzi se poate vorbi de reforma SB, de privatizarea unui anumit procent din sistemul de pensie, de micşorarea ajutorului în caz de şomaj (în Danemarca acesta merge pînă la 90%) însă *welfare state* va rămîne marca centrală a Europei sociale.

O dragoste lipsă

Fie înainte, fie după 1989, în România „mai marii zilei", „felicşii", bogătanii de la PSD sau din alte partide s-au purtat diferit cu „plebea". Nici elita intelectuală (cu cîteva excepţii) nu a avut apetenţă pentru „mase", în condiţiile în care după 1947 a fost strivită de ideologia duşmanului de clasă. Intelectualii nu s-au mai putut poziţiona corect după 1989 faţă de mulţimile păcălite de Iliescu et comp., nu au putut susţine un discurs coerent în care valorile *welfare state* să fie revendicate în favoarea lor şi prin asta să le cîştige încrederea. Pe agenda intelectualilor au intrat proiecte personale extraordinare, traduceri care vor rămîne la loc de frunte în cultura română etc. (şi asta nu este rău deloc!). Nu s-a găsit însă nici măcar unul singur, cu autoritate şi prestigiu intelectual, care să aibă cu adevărat ceva de spus şi de făcut pentru cei mulţi, într-o ţară declarată în toate statisticile ca fiind dintre cele mai sărace din Europa, cu mulţi oameni care trăiesc sub limita de existenţă. Surprinzător, dacă avem în vedere că sistemul bunăstării are ca punct de plecare grija faţă de aproapele, o valoare tradiţional creştină. Deşi legislaţia europeană a fost adoptată, sistemul bunăstării rămîne o formă fără fond în România. Singurul lucru vizibil este creşterea constantă a discrepanţelor dintre bogaţi şi săraci, pe fondul unei corupţii rămase în mare parte neatinsă.

o perspectivă transatlantică

Hans-Werner SINN

Viitorul statului asistenţial

Economia de piaţă este eficientă, dar nu este neapărat şi dreaptă. Deoarece salariile sînt determinate de legea insuficienţei, unii oameni nu pot cîştiga destui bani cît să trăiască o viaţă decentă.

În Europa de Vest, statul asistenţial îi ajută pe aceşti oameni. Garantează o minimă subzistenţă socio-culturală prin plata unor venituri sub forma ajutorului social, ajutorului de şomaj sau a pensiei sociale. Dacă piaţa nu îţi asigură un venit suficient în schimbul muncii tale, statul îţi va furniza un supliment de venit, fără să-ţi solicite să munceşti.

Dar oricît de umană este această politică, ea e responsabilă în mare parte de şomajul de masă de care suferă Europa. Motivul este simplu. Veniturile sociale sînt salarii pentru stat degeaba. Iar politica asistenţială stabileşte nişte „salarii de rezervaţie", izolate faţă de economia privată.

Angajatorii nu sînt nişte altruişti. Ei angajează o persoană numai dacă aceasta produce un surplus faţă de costul său şi dacă acest surplus nu este mai mic decît surplusul pe care l-ar putea crea un muncitor din altă ţară, sau o maşină. Iar angajaţii nu sînt proşti. Ei acceptă o slujbă numai dacă vor cîştiga mai mult decît ajutorul social oferit de stat. De aceea, angajaţii care nu sînt destul de productivi vor deveni şomeri.

Deşi aceasta e o problemă veche în Europa Occidentală, ea a fost dramatic exacerbată după căderea Cortinei de Fier, şi după deschiderea economică a Chinei; 28% din populaţia lumii s-a integrat brusc în sistemul de piaţă occidental. Oricum, integrarea tigrilor asiatici în anii '70 şi '80 a fost destul de dificilă. Adăugarea ţărilor ex-comuniste şi a Chinei va rămîne cea mai mare provocare din prima jumătate a acestui secol.

Deşi integrarea acestor economii generează cîştiguri din comerţ pentru toate ţările implicate, ea a creat şi probleme uriaşe în Vest, determinînd o presiune în jos asupra salariilor celor fără calificare. Capitalul financiar şi investiţiile directe migrează de la Vest spre Est, iar economiile vestice vor fi forţate să se specializeze în locuri de muncă înalt calificate şi în producţia intens capitalizată care creează puţine locuri de muncă. În acelaşi timp, imigranţi necalificaţi vor migra spre Vest.

Toate aceste tendinţe duc la creşterea excesului de muncă necalificată în Vest, reducînd stabilitatea ratei salariului. Tranziţia către un nou echilibru va dura decenii. Majoritatea cititorilor acestui articol vor fi murit deja cînd acest nou echilibru va fi atins. Procesul va fi de lungă durată şi lent.

Dacă pieţele muncii din Vest ar fi fost flexibile, şocul ar fi fost mai uşor de absorbit, prin scăderea salariilor pentru muncile necalificate. Dar, cum statul asistenţial face ca aceste locuri de muncă să nu fie atractive (pentru că oamenii primesc mai degrabă asistenţă, decît să muncească), cea mai probabilă consecinţă a globalizării este un nivel crescut al şomajului.

Sistemul european de asistenţă socială, bazat pe ajutor social şi salariu minim, nu va supravieţui globalizării.

Politicienii din Vest vor să reducă presiunea asupra salariilor, făcîndu-le chiar şi mai rigide. Germania pare a urma metoda impunerii unui salariu minim legal, aşa cum au făcut alte ţări în trecut. Dar astfel de măsuri vor înrăutăţi situaţia: se va intensifica specializarea în activităţi unde munca necalificată nu este necesară; va părăsi ţara şi mai mult capital; vor veni şi mai mulţi emigranţi, în vreme ce tot mai mulţi germani vor depinde de sistemul de asistenţă socială. Şomajul va creşte, nu va scădea.

Sistemul european de asistenţă socială, bazat pe ajutor social şi salariu minim, nu va supravieţui globalizării. Va mai trece timp – un deceniu sau două – pînă vor înţelege şi politicienii, dar în final o vor face. Nu poţi să dai înapoi roata istoriei.

Adevărata întrebare este dacă statul social european trebuie să dispară în totalitate.

Un nou sistem, care să păstreze valorile sociale europene, va trebui să se bazeze mai degrabă pe suplimente la salariu, decît pe înlocuirea salariului cu ajutor social. Toată lumea va trebui să muncească, la salariul pe care îl găseşte pe piaţă, iar Guvernul ar trebui să plătească suplimente salariale, pentru a asigura un standard de viaţă acceptabil.

Atunci cînd guvernele plătesc oamenii în timp ce ei muncesc şi nu ca să nu mai muncească, cum se întîmplă în prezent, nu mai este nevoie de salariu minim. În condiţiile unor salarii mai mici, sînt create mai multe locuri de muncă, deoarece angajatorii vor pune în practică mai multe dintre ideile şi planurile ce le trec prin minte. Sărăcia va fi evitată, deoarece muncitorii necalificaţi vor avea două venituri: unul cîştigat de ei înşişi şi unul furnizat de Guvern.

Un astfel de sistem ar fi scump, dar la fel este şi cel de acum, care asigură oamenilor care nu muncesc 100% din venituri. În noul sistem, statul ar plăti şi mai mulţi oameni, dar plăţile pe persoană ar fi mai mici.

Se poate calcula care sistem e mai ieftin. Din calculele pe care le-am făcut la Institutul Ifo, în cazul Germaniei, un sistem social bazat pe suplimente de venit ar fi mai ieftin. În orice caz, un asemenea sistem va conduce nu doar la un grad mai mare de ocupare a forţei de muncă şi la încurajarea creşterii economice, dar va face ca un număr mai mic de oameni să fie lipsiţi de demnitatea pe care numai responsabilitatea unui loc de muncă o poate oferi.

***Hans-Werner Sinn** este director al Ifo Institute for Economic Research, München.*

Copyright: Project Syndicate, 2006,
www.project-syndicate.org

traducere de Cristina GHINEA

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Daniel DĂIANU

Are capitalismul suflet?

Un talentat jurnalist, Adrian Mîrşanu, se întreabă dacă la noi se doreşte, într-adevăr, capitalism *(Ziarul financiar,* 23 noiembrie a.c). Această întrebare pică într-un moment dominat de o serie de scandaluri legate de privatizarea Petrom, de unele tranzacţii pe piaţa „liberalizată" a energiei, de ascensiunea tarifelor la energie.

Mîrşanu evidenţiază ceea ce dă vigoare capitalismului. Şi aici mă refer nu atît la marea chestiune a alocării resurselor, de care depinde calculaţia costurilor şi beneficiilor – alocarea determină preţurile de piaţă *(market clearing),* care egalizează cererea şi oferta. Şi nici la mişcarea preţurilor, a cîştigurilor, care aduc fericire unora şi necazuri altora. Am în vedere mai cu seamă sublinierea spiritului întreprinzător, care dă măsura progresului actual şi potenţial într-o societate. Nu orice manager, fie el destoinic, este şi un vizionar, capabil să identifice oportunităţi majore. Hayek, Kirszner, Rothbard, nu în cele din urmă Schumpeter (cu faimoasa sa „teorie a dezvoltării"), adică şcoala austriacă (neoaustriacă), au contribuit decisiv la explicarea rolului întreprinzătorului în dinamica economiei. Fără cei care realizează străpungeri, care scot mersul afacerilor din canoane şi rutină, ritmul progresului ar fi mult încetinit. Istoria ultimelor decenii arată întreprinzători exemplari; este suficient să ne gîndim la un Bill Gates, care a format ceea ce a devenit Microsoft, sau la echipa care a facut din Nokia un lider mondial în aparatura de telecomunicaţii. Şi în România sînt nume cunoscute în lumea afacerilor, care s-au impus prin spirit întreprinzător şi onestitate profesională. Dar avem şi exemple mai puţin bune, chiar sinistre.

Am rezerve însă faţă de formularea întrebării în articol. Autorul pare să judece lumea economică cu o logică binară, supersimplificatoare: capitalism *versus* socialism. De aici ar rezulta o inferenţă cvasiautomată. Că tot ce ţine de capitalism, bun şi rău, este de acceptat fără discuţie. Sînt cîteva probleme cu această logică. Astfel, ceea ce numim capitalism fiinţează într-o varietate semnificativă; se poate distinge o variantă latino-americană rău famată (cu oligarhie, polarizare extremă de venituri şi, adesea, simulacru de democraţie) de ceea ce s-a conturat în Europa occidentală după al doilea război mondial şi în SUA (chiar dacă există diferenţe notabile între modelul anglo-saxon şi cel „continental"), sau de o variantă asiatică, caracterizată de autoritarism şi corporatism industrial. A doua problemă este de înţelegere a funcţionării pieţelor. Teoria economică modernă se ocupă de alocarea resurselor din perspectiva inter-generaţională (pentru resursele epuizabile), de forţele motrice ale progresului tehnologic („endogenitatea" creşterii economice), de „eşecuri de coordonare" pe pieţe (a se vedea mai ales ce se întîmplă pe pieţele financiare – nevoia de sisteme prudenţiale), de aglomerarea de factori de producţie, de randamente crescătoare, de expectaţii şi rolul lor, de rolul bunurilor publice etc. De aici rezultă concluzii care s-au impus şi în politica publică. Mă refer la nevoia de bunuri publice (avem nevoie de un sector public), de nevoia de a reglementa pieţele pentru a preveni abuzul de poziţie dominantă şi altele. În fine, este problema dinamicii capitalismului, în sensul înţelegerii legăturii între raţionalitate, *alias* capacitatea de a învăţa, şi viaţa organizaţională, politicile economice. De pildă, în pofida criticilor, unele justificate, legislaţia Sarbanes-Oxley* în SUA a fost cerută nu numai de opinia publică, dar şi de lipsa unor reglementări eficace pe pieţele financiare şi ale energiei, de proliferarea conflictelor de interese (şi Marea Depresiune a cerut aşa ceva, dar se vede că multe lecţii au fost uitate...). Sarbanes-Oxley s-ar putea modifica, deoarece competiţia globală obligă la ajustări care să menţină sistemul flexibil, dar esenţa legislaţiei nu trebuie să fie distrusă.

Capitalismul aievea are nevoie de spirit etic pentru a fi susţinut de cît mai mulţi indivizi.

În opinia mea, întrebarea legitimă este alta: ce tip de capitalism dorim în România. Intrarea în Uniunea Europeană nu dă un răspuns automat la această întrebare. Şi nici nu este normal să fim impasibili la ceea ce vedem că este certat flagrant cu legea şi împotriva unei funcţionări decente a pieţelor. România nu este şi nu trebuie să fie o junglă a afacerilor. A cumpăra energie de la stat şi a o revinde unor entităţi de stat extrăgînd o rentă necuvenită, a truca licitaţii, a folosi în mod abuziv poziţii dominante pe piaţă, a cumpăra judecători şi a influenţa pe căi necinstite voturi parlamentare şi decizii guvernamentale sînt practici care nu aduc respectabilitate capitalismului românesc şi lovesc în interesele cetăţenilor.

Mă alătur lui Adrian Mîrşanu şi altora cînd critică birocraţia extinsă şi ineficienţa din sectorul public autohton, clientelele politice, căpuşarea unor întreprinderi din sectorul public. Dar vreau să-i văd tot atît de fermi în a critica practicile rele menţionate mai sus, nonşalanţa cu care s-a decis înstrăinarea rezervelor de petrol şi gaz natural ale României (aceasta, în condiţiile în care era evident că preţurile internaţionale merg, în pofida unor fluctuaţii, în sus, că renta de raritate – ca diferenţă între preţul de vînzare şi costul extracţiei – creşte iute. Privatizarea aduce, cel mai adesea, disciplină financiară, management mai bun şi aport de tehnologie nouă. Dar nu orice privatizare este bună. Iar în domeniul utilităţilor publice, a privatiza totul sau a nu avea clauze contractuale care să protejeze consumatorul este o prostie. (A se vedea şi cazul notoriu al distribuţiei de apă în Bucureşti, prin Apa Nova.) Nu mai subliniez considerente de siguranţă naţională.

Capitalismul aievea are nevoie de spirit etic pentru a fi susţinut de cît mai mulţi indivizi. Căutarea profitului impune logica sa implacabilă şi fără eficienţă nu se poate progresa. Dar a fi dispus să vinzi şi să cumperi aproape orice, inclusiv sufletul, nu ajută binele; cînd tot mai mulţi fac aşa ceva, cînd sentimentele de *ruşine* şi *vinovăţie* ies din matricea comportamentului în societate, faţa hidoasă a capitalismului îşi arată colţii, capitalismul îţi pierde sufletul.

O politică publică lucidă, responsabilă înseamnă să te ocupi de părţi mai puţin bune ale funcţionării pieţelor: lăcomie fără margini, lipsă de onestitate, cinism, egoism, etc., cînd acestea încalcă legea, lovesc în interesul public, în interesele altor cetăţeni. Amintesc că Adam Smith a scris nu doar *Avuţia naţiunilor,* dar şi *Teoria sentimentelor morale* (el a fost, de altfel, profesor de ştiinţe morale la Universitatea din Glasgow); că Max Weber a pus în relaţie capitalismul şi etica protestantă. Eu, unul, prefer capitalismul lui Bill Gates celui reprezentat de un Ivan Boesky, Michael Milken sau Kenneth Lay („Mr. Enron").

România are nevoie de un capitalism performant, economic şi social. Pentru aceasta avem nevoie de o politică publică inteligentă, care să producă bunuri publice esenţiale societăţii, care să impună reguli clare ale jocului pe pieţe; de un stat de drept autentic şi puternic (care să-i pedepsească fără menajamente pe cei care fac rău), de firme care să-şi înţeleagă responsabilitatea civică. Iar media are rolul ei important în realizarea unui asemenea capitalism, care să nu-şi piardă sufletul.

P.S. Cei care afirmă că neajunsurile menţionate mai sus demonstrează că nu avem suficient capitalism sînt fie naivi, fie fundamentalişti. Dar despre argumentele lor voi vorbi poate cu altă ocazie.

* Legea Sarbanes-Oxley, adoptată în 2002, este o reacţie la marile scandaluri financiare care au zguduit companii de renume din SUA şi au dus la pierderea încrederii publicului în practicile expertizelor contabile şi în cifrele raportate de companii. Prin urmare, Legea Sarbanes-Oxley stabileşte standarde mai riguroase privind contabilitatea, auditul şi responsabilităţile consiliilor de administraţie. *(n. red.)*

Vitalie SPRÎNCEANĂ

Spionajul cu faţă umană

Sînt rare momentele cînd spionii mor în regim de transmisiune televizată directă. Şi mai rar, ziarele recepţionează şi difuzează, la rîndul lor, ştiri cu referire la starea sănătăţii lor, despre rezultatele intervenţiilor chirurgicale sau dispoziţia pe patul de operaţie. Practic, niciodată însă nu se întîmplă ca obştimea să se umple de compasiune, recunoştinţă şi milă pentru spioni, fie ei şi bolnavi. Sînt contradicţii în termeni.

Un spion poate fi oricum, nu şi simpatic. Poate trezi orice sentimente, nu şi îndurare. Aşa spune o lege a firii umane, care refuză să privească cu simpatie meseriile ce au scopul declarat de a trăda şi deraia bunul mers al lucrurilor.

Presupusa asasinare a ex-spionului rus Alexandr Litvinenko de către FSB ar fi trecut neobservată, dacă nu ar fi fost implicarea incomodă a lui Litvinenko în cazul altui asasinat cu răsunet, cel al Annei Politkovskaia, implicare care urma să rezolve cazul jurnalistei în altă albie decît cea oficială a preşedintelui rus Vladimir Putin. De fapt, nu ar fi fost pentru prima oară cînd Litvinenko ar fi făcut dezvăluiri şocante care nu coincid cu poziţia Kremlinului. Litvinenko a pledat tranşant împotriva poziţiei oficiale a statului rus şi în cazul exploziilor din Moscova din 1998, puse de regim în cîrca cecenilor (atunci Litvinenko a învinuit Serviciile speciale ruseşti de înscenare cu scopul de a mobiliza opinia publică rusă în sprijinul campaniei cecene), apoi a divulgat lumii întregi faptul că i s-a dat misiunea de a-l ucide pe controversatul magnat Boris Berezovski. A treia mare intervenţie a ex-agentului secret rus a fost curmată încă din faşă şi medicii britanici nu au reuşit să facă nimic altceva decît să fie spectatorii unei morţi cumplite, una în care medicina modernă nu poate să intervină în nici un fel. Reacţia generală la „drama Litvinenko" nu este univocă, nici în Occident, nici în Rusia însăşi. Preşedintele Vladimir Putin a lăsat să se înţeleagă că Rusia nu ar fi avut vreun interes să-l lichideze pe Litvinenko, întrucît acesta nu prezenta un pericol real pentru statul rus. Comentînd biletul scris de Litvinenko, cu cîteva minute înainte de moarte, în care ex-spionul rus îl învinuia direct pe Putin, şeful statului rus a afirmat: „Încă nu este clar dacă acest bilet a fost scris înainte de moartea lui Litvinenko, sau după. Dacă a fost scris după, atunci nu mai comentez nimic. Cu părere de rău, Alexandr Litvinenko nu este sfîntul Lazăr şi nu poate învia pentru a ne divulga adevărul acestui bileţel." Alt politician rus, radicalul Vladimir Jirinovski, a spus că Litvinenko îşi merită pe deplin soarta: „Aşa trebuie să se procedeze cu toţi trădătorii! Dacă vrei să lucrezi în Serviciile secrete, fă-o, dacă nu, fă orice, numai nu vinde secretele de serviciu duşmanilor! Şi-a primit răsplata!". O altă parte a opiniei publice s-a indignat de cruzimea faptei şi de uşurinţa cu care sînt ucişi cetăţenii „incomozi". Mai actuală decît oricînd, se naşte întrebarea: ce este spionajul şi care este miza lui de vreme ce asasinatele se fac în văzul lumii, în plină zi, în plin secol XXI?

Pe de o parte, spionajul este un sistem de jocuri şi tranzacţii cu multe variante cîştigătoare. Există însă şi bilete negre speciale care sînt „distribuite" de obicei celor ce încalcă regulile sistemului. Fiind parte a politicii de stat, spionajul tratează fenomenul morţii mai mult din perspectiva statisticii, din cea formală a numărului şi nu din cea a unicităţii suferinţei şi morţii umane. Vorbind pe şleau, spionajul este o chestie murdară, ceva ca WC-ul în viaţa omului obişnuit: toate ţările o fac, dar nu este „decent" să vorbeşti despre asta.

Pe de altă parte însă, spionajul este extrem de amoral şi poate ultimul domeniu al activităţii umane care se sustrage sancţiunilor morale, normelor etice şi juridice. Fiind ascuns de ochii lumii, practicat în regim de parole, coduri de acces, secrete de stat şi de partid, taine şi asasinate, spionajul este departe de oprobriul social, de discuţiile ardente, de dezbaterile libere asupra legitimităţii sale, de chestionare şi transparenţă în activitate. Este sfera care se sustrage socialului deşi, paradoxal, anume în social îşi desfăşoară activitatea. Şi faptul acesta îl scoate din circuitul general al valorilor, al aprecierilor şi evaluărilor axiologice, juridice, sociale, economice, culturale şi de alt gen. Spionajul nu se discută la cafenea, regulile sale nu se adoptă prin referendum, majoritate parlamentară sau vot deschis în plen. În fluxul mondial al ştirilor, cele care au drept subiecţi spionii sînt extrem de rare şi se rezumă doar la cîteva fapte de suprafaţă: au fost desconspiraţi, au fost prinşi, au fost expulzaţi. Nimic despre modul cum acţionează, cum sînt plătiţi, care sînt regulile şi reglementările acţiunilor lor. Părerea comună, alimentată de filme ieftine, crede cu naivitate că acţiunile agenţilor secreţi sînt toate spre binele patriei, toate pentru dezvoltarea şi tihna naţiunii. Sub această inhibare intelectuală, alimentată dozat cu lozinci şi dedesubturi patriotarde, spionajul îşi vede nestingherit de treabă. Mai sînt şi veşnicele teorii conspiraţioniste care îi justifică existenţa şi credinţa noastră comună că cine nu e de acord cu noi, neapărat ne doreşte răul (de fapt, o modificare a principiului: cine nu este cu noi este împotriva noastră).

Este straniu totuşi că, în veacul spaţiului public, al transparenţei declarate şi al responsabilităţii autorităţilor pentru viaţa fiecărui individ, spionajul se eschivează de la aceste postulate şi se face în acelaşi mod cum se făcea în Evul Mediu, în Roma antică sau în lumea egipteană: aceleaşi reguli, aceleaşi sancţiuni pentru cei care nesocotesc codul „deontologic".

Faţa mutilată a lui Alexandr Litvinenko ar trebui să genereze mai mult decît simplă milă, compasiune sau compătimire. Ar trebui să dea naştere unor întrebări: cine sînt spionii, ce fac ei, şi mai ales, ce se face cu ei atunci cînd încalcă regulile organizaţiei din care fac parte? Rămîn ei după aceea oameni, sau fac parte din altă categorie care trebuie cu orice preţ nimicită? Dacă garantăm viaţa pînă şi criminalilor înfiorători, de ce nu am extinde această „milă socială" şi asupra spionilor?

În Europa, de cîțiva zeci de ani, donarea de sînge a devenit benevolă, renunțîndu-se la „ademenirea" donatorului prin beneficii materiale. Odată cu aderarea, şi noi ar fi trebuit să trecem, din ianuarie 2007, la acelaşi sistem. În prezent însă, în spitalele noastre nici măcar donarea „motivată" financiar nu funcționează. Centrele specializate sînt aproape goale, iar numărul donatorilor nu depăşeşte procentul de 1% din populația țării. Cauza rezidă, în primul rînd, în lipsa de spirit civic, însă românii nici dacă ar avea acest spirit, nu ar şti „cu ce se mănîncă" donarea de sînge. Pentru că mediatizarea subiectului este la noi practic inexistentă, donarea nu constituie un subiect „tare", iar presupuşii parteneri de acțiune în promovarea benevolatului, cei nominalizați de Legea 282 privind transfuzia sanguină şi donarea de sînge (vorbim în primul rînd de Crucea Roşie, de Biserică şi de Guvern) invocă fiecare tot felul de scuze şi motive de neimplicare; din partea Guvernului, pînă acum există doar ideea conceptuală a înființării celebrei comisii, veşnic înlocuitor de soluții eficiente.

*De data aceasta însă, nu mai vorbim de afaceri sau interese materiale, vorbim de o problemă vitală care pune de multe ori în balanță salvarea unei vieți, în detrimentul alteia. Sîngele nu se poate importa, nu se poate fabrica... dacă vrei să îl ai, trebuie să îl donezi. Ce se întîmplă, aşadar, cu donarea de sînge în România? (**S. G.**)*

Stela GIURGEANU

Investiți în (propria) viață

Înainte de Revoluție, sîngele se dona la „plan". Adică, la răstimpuri de cîte şase luni, directorul Institutului de Hematologie lua legătura cu directorii „unităților" de lucru, cerînd donatori; de exemplu, suna un director de la o uzină. Acesta plasa „morcovul" cu un etaj mai jos, la inginer; inginerul la maistru, iar maistrul strîngea în hala uzinei cîțiva muncitori, cărora le trîntea sarcina pe linie de partid, asezonînd-o cu motivația patriotică (şi civică): „Băi, nene, dacă donezi benevol, io te bag la primă şi nici nu te mai frec de 23 August cu defilarea". În acest mod, simplu şi eficace, sîngele era într-adevăr donat, iar sistemul de donare mergea atît cît să nu crape.

Ce s-a întîmplat însă după Revoluție?

Imediat, chiar în primele luni ale lui '90, a fost o explozie fantastică de dorință de a face bine; oamenii, încă amețiți de aburii patriotismului, umpleau coridoarele spitalelor, stînd la coadă chiar şi zile întregi să doneze. Mi se spune (ca o amintire de demult şi atît de frumoasă încît pare ireală) că „pe atunci" sîngele era întins pe stative de-a lungul coridoarelor pentru că nu mai avea loc în spațiile de depozitare. Mi se mai povesteşte şi de o măicuță din Moldova, o măicuță pe care Revoluția o prinsese la București şi care, pentru că nu avea voie să pună mîna pe armă, dar vroia să facă ceva pentru țara asta, venise să doneze sînge: „Dumnezeu ne dă voie să donăm". Iar în zilele alea, sîngele era mai mult decît suficient. În prezent, toate astea au rămas simple poveşti. Pentru că după '91, în România era deja criză de sînge.

După ce a trecut momentul de euforie, iar oamenii s-au dezmeticit din beatitudinea libertăților primare, lucrurile începeau să fie văzute „la rece", în adevărata lor lumină. Se acuza din ce în ce mai tare: „revoluția a fost furată", iar dezamăgirea creştea direct proporțional cu scăderea aşteptărilor de mai bine; orizontul, din tulbure, devenea opac, iar aburii de patriotism se risipau lăsînd să se ivească doar o enormă stare de silă: românii conştientizau că visele le fuseseră furate.

Iar peste toată această mentalitate s-a sedimentat în timp atitudinea generală de respingere a tot ce înseamnă societate şi spirit civic, uneori depăşind chiar limita rațiunii.

...În prezent, doar 1% din populația României, donează sînge.

O conferință

O dimineață de septembrie. Sala de conferințe a unui hotel bucureştean. Se anunțase o dezbatere pe tema donării, dezbatere organizată de Fundația Donatorilor Benevoli de Sînge şi Centrul pentru Politici şi Servicii de Sănătate. Au fost invitate 40 de ziare şi televiziuni.

Sala însă a fost aproape goală, iar pe scaune de abia dacă au fost prezenți 14 jurnaliști (dintre care majoritatea a şi plecat după nici o oră). Nici un post TV şi nici o revistă medicală (din patru cîte fuseseră invitate) n-au onorat invitația.

„Din cauza asta publicul continuă să citească ce şi-a mai cumpărat un VIP sau altul, cine pe cine a părăsit şi despre problema sîngelui nu află decît cînd apare o situație limită."

Pe doamna psiholog **Antoaneta Bugner** am cunoscut-o imediat după dezbaterea la care fusesem invitată. „N-au înțeles nimic..." – mi-a spus, oftînd, la finele conferinței, după care am discutat îndelung în foaierul hotelului. Doamna Bugner este preşedinta primei şi singurei fundații din România care militează pentru donarea benevolă de sînge, FDBS, Fundația Donatorilor Benevoli de Sînge. Personal, îmi spune, militează pentru benevolat din '90 şi uneori îi vine să îşi schimbe numele în „Ioana-cea-care-predică-n-pustie".

„În '90 mi-am dat seama că, din cauza climatului politic care se instaura, orice deschidere pe care societatea o avea la momentul respectiv, inclusiv pentru donare, se va opri. Am vorbit cu cei care se aflau atunci la conducerea Institutului, pentru a începe şi noi să promovăm acest tip de donare, adică să renunțăm la orice recompensă materială şi să mergem doar pe benevolat." A fost însă ignorată, pentru că propunerea ar fi implicat schimbarea unui întreg sistem şi, pînă la urmă, de ce să ne legăm la cap, dacă încă nu ne doare?

Astfel, frica autorităților, de atunci, de a schimba ceva,

spaima de a revoluționa sistemul şi de a-şi „prinde urechile în ceva din care n-am mai putea ieşi..." a dus la înțepenirea în aceleaşi scheme, drept pentru care, încă din '91, în România aveam criză de sînge.

...Iar în prezent, doar un procent din populația României donează.

De ce totuşi benevolatul, şi nu un milion în plus?

Dintr-un foarte simplu motiv: pentru că sîngele unui donator benevol este mult mai sigur decît al unuia care donează pentru bani.

Aflu că, deşi fiecare pungă de sînge este supusă unui control riguros, întotdeauna există un risc transfuzional (identic în toată lumea) şi anume, 6 săptămîni de „fereastră imunitară", adică perioada *blank* în care anumite virusuri nu apar la analize. Acesta este şi motivul pentru care foarte multe țări din lume au trecut la benevolat. Riscul de 6 săptămîni poate fi ocolit numai prin sinceritatea totală a donatorului la testul-investigație, un chestionar completat înainte de donare. Or, dacă la mijloc există o recompensă, donatorul e ispitit să nu recunoască un act sexual neprotejat, o stare de sănătate proastă sau un comportament la risc (tatuaje, *piercing*, consum de droguri).

În România însă – îmi mărturiseşte doamna Bugner – „acționăm pe un teren foarte greu: benevolatul şi voluntariatul". Ceea ce e de înțeles, pentru că, în „afară", un om este recompensat şi protejat de societatea în care trăieşte şi, automat, confortului şi grijii le răspunzi cu aceeaşi monedă. La noi, oamenii au în permanență un sentiment de frustrare, donarea de sînge fiind ultimul lucru la care se mai gîndesc, sentimentul de recunoştință față de societate... ce mai e şi aia?

„Într-adevăr, poate nu am un impuls teribil să strîng hîrtiile din spatele blocului, dar din chestia asta, din lipsa de sînge în spitale, chiar se moare; personal, am văzut prea multe tragedii, sînt prea multe lucruri triste şi cred că e timpul să mai lase fiecare din frustrările personale, pentru o cauză de-a dreptul vitală."

...Pentru că în România, doar 1% din populație donează...

Ce înseamnă această criză

Pe scurt: zilnic, spitalele din București cer 250-300 de unități de sînge, iar în mod obişnuit, la Centrul de Transfuzie Sanguină, se recoltează doar 80-100 de unități de sînge pe zi.

Pe scurt: ai criză de sînge în clipa în care trebuie să împarți patru pungi de sînge, cu grupă rară, la opt spitale. Iar aceasta e o situație des întîlnită.

„Noi avem un Centru de Transfuzie şi un Institut Național de Hematologie Transfuzională. Cererile de sînge vin la Centru şi sînt satisfăcute în măsura stocului existent. Iar problema aceasta, a «stocului existent», este o problemă cu care ne confruntăm zilnic, fiind nevoiți să impunem mereu o distincție între o cerere de sînge, care se face pentru o operație programată, şi o urgență."

Pe de altă parte însă, criza de sînge nici nu poate fi tradusă prin titlurile de o şchioapă care gîdilă primele pagini ale tabloidelor de tarabă: „Românii mor de foame şi Europa le cere să doneze pe gratis". (Aici îmi aduc aminte de dezbaterea care a deviat de la „cum să-i facem pe români să înțeleagă că donarea e în interesul lor?", într-o vînătoare de vrăjitoare ieftină şi fără miză, de genul: „cine e vinovatul?", „de ce ministrul a donat doar o singură dată?", „cît costă o pungă de sînge?", „de ce nu dați mai mulți bani la donatori?", ajungînd chiar, pînă la „aveți idee cît ar cere şefu' să public un articol pe tema asta?")

...Uitîndu-se esențialul: doar 1% donează...

Cine (nu) face rost de sînge

Conform legii elaborate în 2005, Legea 282 privind transfuzia sanguină şi donarea de sînge, există mai multe organisme, partenerii de acțiune pentru promovarea donării: Guvernul, Crucea Roşie, Biserica, mass-media şi, în mare măsură, corpul medical – doctorii şi chirurgii care intră în contact direct cu bolnavul sau cu rudele acestuia.

„Ani de zile, lucrînd în transfuzie, în dorința de a stabili un parteneriat în acest proces şi de a putea asigura sîngele pentru intervenții, am bătut drumul spitalelor la rapoartele de gardă, rugînd doctorii să trimită aparținătorii la donare (măcar în cazul operațiilor programate şi cu grupe rare). Cu mici excepții, am fost tratată cu mai mult sau mai puțin dispreț şi, în majoritatea situațiilor, Centrul de Transfuzie a continuat să fie văzut ca «robinetul cel uriaş» pe care cineva îl poate deschide şi închide după bunul său plac. În majoritatea situațiilor, doctorii n-au dorit să colaboreze, ci doar să fie serviți."

Lăsăm chirurgii la o parte şi întreb: dar ce se întîmplă însă cu *Crucea Roşie* care, în alte țări, este principalul actor în scenariul donării? Mi se răspunde că e „în reorganizare", o reorganizare care durează de 16 ani. Crucea Roşie de la noi se reduce, astfel, la o instituție „fantomă", care mai apare, cînd şi cînd, la cîte o inundație, trimițînd niscaiva pachete.

Biserica? Pentru că în alte părți sînt organizate corturi la ieşirea din biserică pentru donatorii care taman au ascultat o predică despre donare şi compasiune. ...Cică la noi se ridică din umeri, cu pioşenie, şi se refuză categoric: „Noi nu sîngerăm oamenii în biserică".

Guvernul? A inițiat ideea constituirii unei comisii care să dezbată problema trecerii la benevolat. Comisia este prevăzută a avea în jur de 30 de oameni, însă nici pînă în prezent persoanele care ar trebui să o compună n-au fost încă desemnate.

Oamenii? Contribuabilii?

„Şi eu sînt contribuabil, dar dacă-mi plătesc impozitele, întreținerea şi taxa de sănătate, acestea nu-mi garantează punga de sînge de care aş avea nevoie într-o situație gravă, într-o țară în care *numai 1% din populație donează.*"

Lecția de compasiune

„Sînt oameni care dau din cînd în cînd ceva mărunțiş la cerşetori. O mie de lei îți împacă conştiința timp de o săptămînă. Dar compasiunea nu înseamnă neapărat mia aia de lei pe care o dai unui cerşetor. Înseamnă mila şi grija pe care le ai față de un vecin de bloc care şi-a rupt piciorul şi nu are cine să îi cumpere o pîine. Şi față de o bătrînă care nu are pe nimeni şi are nevoie de cineva să o mai ducă din cînd în cînd la biserică. Duminică, dacă biserica e în drumul tău, poți face un asemenea bine. Compasiunea nu trebuie limitată doar la familia mea, la prietenii mei, la mediul care aparține strict de mine. Nu trebuie limitată la ce e mai uşor. Noi trebuie să scăpăm de rămăşița asta de comunism şi să nu mai ducem o viață de lagăr. Compasiunea e necesară unei comunități, pentru ca acea comunitate să funcționeze."

Compasiunea într-o societate s-ar traduce prin a face ceva pentru un necunoscut, ca şi cum acel necunoscut ai fi chiar tu. Să investeşti, pînă la urmă, în propria viață.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

„Almanahe“

Duminică, pe la prînz, în timp ce mă pregăteam să cobor în studio spre o ediţie specială, am zapat rapid primele zece canale înşirate pe telecomanda televizorului din birou. Şi-am amuţit. Pe TVR Cultural am dat de Vasile.

N-am ştiut şi nici acum nu ştiu cine era Vasile. Fără să prind emisiunea de la început, n-am reuşit să aflu cum îl chema pe de-a-ntregul şi nici unde era satul din care grăia. După vorbă să fi fost ardelean. Iar, dacă pun la socoteală faptul că partenerul lui de dialog era Grigore Leşe, apăi n-ar trebui să mai am nici o îndoială: Vasile era ardelean. Da' nu ştiu exact de unde. Şi nici nu contează. Că nu de la obîrşia lui a năvălit peste mine muţenia.

Am tăcut pînă s-a gătat emisia – de era să nu mai ajung printre cei „10 pentru România“ adunaţi de Tatulici într-un platou – pentru că Vasile m-a fascinat de-a dreptul. Dacă n-aţi văzut emisiunea, închipuiţi-vă aşa: un bărbat de cincizeci de ani, fără dinţi în gură (sau pare-mi-se că la un prim-plan am zărit un ciot...), îmbrăcat din pomeni, cu hainele răposaţilor, şezînd pe o laviţă şi răspunzînd la întrebările lui Leşe. Pînă aici, nimic deosebit. Dar dacă n-aţi văzut emisiunea, evident că n-aţi auzit nici întrebările! Şi nici răspunsurile, nu? Să vă spun, aşadar, cîteva: Vasile ştia toate capitalele ţărilor lumii şi toţi preşedinţii din toate ţările lumii, ştia să povestească istoria şi să cînte în strană după note, cunoştea pasaje întregi şi lungi din Biblie, citea ziare şi cărţi pe prispa casei, îngrijea de mormîntul părinţilor, cu un devotament greu de întîlnit azi, şi era nelipsit de la tot ceea ce însemna viaţa satului: nunţi, cumetrii, înmormînări. Unii îl socoteau nebun, alţii, doar ciudat, dar e cît se poate de clar că, pentru toţi, Vasile era altfel.

La început, văzîndu-l cum recită nume de oraşe şi nume de preşedinţi (ştia chiar şi cine a fost în istorie şeful de stat cu cel mai lung nume!) l-am bănuit pe Vasile doar de o memorie excelentă şi de un enciclopedism de tip „almanahe“. Dar Vasile nu s-a oprit la recitări şi demonstraţii de excelentă ţinere de minte. A legat oameni şi fapte şi a rostit păreri, despre lume şi viaţă, cu un bun-simţ greu de întîlnit în spaţiul urban al lumii prezente. Aşezat pe o laviţă, interogat de vocea aspră şi guturală a lui Grigore Leşe, Vasile nu s-a lăsat intimidat nici de camera de luat vederi, nici de ironia uşor prezentă în vocea interlocutorului. A spus. Şi, probabil, dacă ar fi fost întrebat, ar mai fi avut de spus. Da' n-a fost să fie timp, şi nici Grigore Leşe n-a vrut sau n-a putut să treacă dincolo de pragul care ne-ar fi lăsat să vedem mai mult din sufletul lui Vasile, decît din capacitatea lui de a reţine mii de nume şi date.

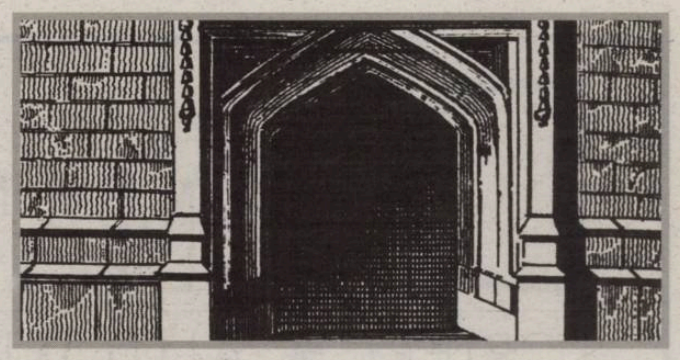

Azi-noapte, zapînd din nou, l-am văzut pe Corneliu Vadim Tudor recitînd vorbe celebre. L-am văzut pe Gigi Becali făcînd concursuri pentru liceenii care ştiu „Crezul“. L-am zărit pe Vanghelie făcînd politică. Şi-am mai văzut şi vreo cîţiva analişti, figuri cunoscute, despicînd firul în patru. Puşi unul peste altul nu s-ar fi înălţat nici pînă la genunchiul minţii lui Vasile. E destul de trist, dar seamănă leit cu viaţa noastră, în care bucuriile şi frumosul vin doar din cînd în cînd, duminica după-amiază, iar grotescul şi kitsch-ul ne înghit, pe nemestecate, dimineaţa, la prînz şi seara.

O VIAŢĂ TIHNITĂ, DE MARMURĂ, CU ASPECTE DE SUFLET ÎNCET, CU ACTE DIN ZONA „CA LA NOI“

● Caricatura lunii, în *Le Monde*, intitulată „Pagube colaterale“ şi semnată Pancho. Bush, la biroul său, spunîndu-i lui Rumsfeld, care stă în picioare, ţeapăn, demisionar: „Îmi pare rău, Donald, ştiu cît de mult îţi doreai, după pensionare, o viaţă tihnită, la o fermă din Irak...“. (**R. C.**)

● În Piaţa Amzei pe o placă de marmură scrie: „Pe acest loc s-a aflat casa în care scriitorul Ion Slavici l-a găzduit pe *marele* poet Mihail Eminescu în anul 1883“. Să înţelegem oare din formulare că Ioan Slavici nu e mare? Sau că trebuie să ni se atragă atenţia că Mihai Eminescu e mare, ca nu cumva să credem că e mic? (**A. M.**)

● Din perlele comentatorilor de fotbal, la meciul Steaua-Dinamo Kiev: „Un meci cu aspecte de Rovine“. (**M. C.**)

● Cu ani în urmă, pe cînd încă era ateu şi fumător, întrebat de un ziarist american dacă crede că Che Guevara a ajuns în Rai, Fidel Castro s-a enervat şi a spus că, din fericire, Raiul nu există – pentru că, dacă ar exista, acolo ar ajunge numai americanii proşti sau cei care-şi plătesc locul. Acum, că e muribund, Fidel vede lucrurile puţin altfel. „În ultima vreme, tata s-a apropiat de religie şi l-a descoperit pe Iisus. Nu ştiu dacă se teme de moarte, dar sînt convinsă că acum el este mai preocupat de salvarea propriului suflet, decît de viitorul Cubei“ – declară, pentru presa italiană, Alina Castro, fiica sa. (**A. C.**)

● Dacă mergeţi în Grecia, la trei lucruri nu trebuie să vă aşteptaţi: 1) ca şoferii de taxi să vorbească altă limbă decît greaca (unul, căruia i-am spus că vrem să vedem „the panorama of the city“, ne-am trezit că ne scoate din Salonic, înţelegînd că vrem să vedem localitatea Panorama!); 2) ca în taverne şi *uzerii* să se cînte altceva decît muzică grecească (acea *bazuka-buzuki* care te face KO după nici două piese!) şi 3) ca în aceleaşi taverne şi *uzerii,* başca restul locurilor publice, să se vorbească încet... Probabil că grecii (italienii, spaniolii – culturile „vocale“, cum ar veni) au inventat megadecibelii. Cert este că tinerii, surziţi în discoteci şi zbierînd ei înşişi, sînt perfect adaptaţi viitorului: secolul XXI va fi urlător sau nu va fi deloc. (**a. l. ş.**)

● Cum Romtelecom-ul nu mai deţine de mult monopolul telefoniei fixe în România şi cum, din cauza apariţiei multor altor asemenea furnizori, pierde şi teren, şi abonaţi, zilele trecute, cînd a trebuit să-mi pun telefon fix, din lipsă de timp şi informaţii adiacente, am apelat (tot) la Romtelecom. Pot spune că de data asta am simţit din plin gustul capitalismului feroce, bazat pe concurenţa aşijderea; nu am mai aşteptat la ghişee, cu acte lipsă sau inutile, nu m-am milogit ani, luni, săptămîni. Nici măcar zile: doar am sunat la un număr gratuit de trei cifre, am dat comandă şi peste doar cîteva ore figuram ca titular de post telefonic. Şi telefonul avea ton, cu complimente din partea firmei. (**S. G.**)

● Intervenind şi el, ca un „Naş“ ce este, în spinoasa problemă a icoanelor în şcoli, spitale, Parlament ş.a.m.d., Radu Moraru a venit cu o propunere constructivă: de ce să se dea, dom'le, icoanele jos!? Mai bine să se pună şi pentru celelalte culte, c-aşa-i corect! Numai că, aducînd chestiunea din zona principiilor în cea pragmatică, ne dăm seama că e chiar mult mai complicat... Dacă ortodocşii sînt 85%, catolicii cine-ştie-mai-cît, mozaicii cam tot pe-acolo, iar ateii, vai de capul lor, 0-virgulă-ceva, „simbolurile“ n-ar trebui, oare, să reflecte – prin mărime – această stare de fapt? Adică să se

Cu ochii-n 3,14

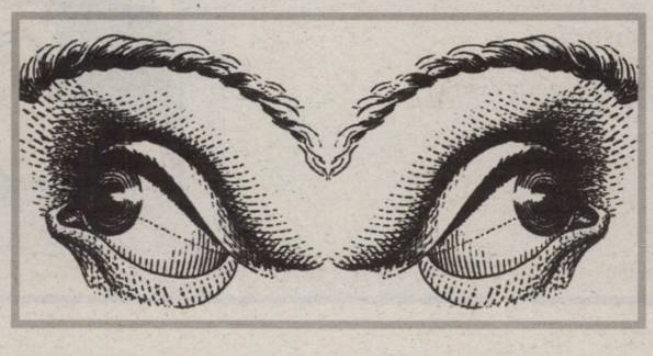

înşiruie pe pereţi, primesc, dar în ordinea descrescătoare a importanţei cultelor, de la icoana-mare-ortodoxă la ramamică-fără-nimic-în-ea a ateilor. Ca la oculist. Şi-apoi, ce te faci cu numărul (în continuă creştere, nu mă-ndoiesc) al musulmanilor?! Şi *ce* să pui pe perete, că doar nu, Allah fereşte, chipul Profetului?? Problema, vă spun, este complexă şi are multe aspecte. E şi o chestiune de *mizanplas*... (**a. l. ş.**)

● Din seria „a se slăbi cu ideea «ca la noi, la nimeni»“. Conform unui studiu realizat de un ONG din Roma (www.cittadinanzattiva.it), în Italia, 71% din şcoli nu au autorizaţie sanitară de funcţionare. Ceea ce nu înseamnă că trebuie să ne simţim „mai europeni“ din cauza asta... (**M. V.**)

SÎNT ZILE CÎND FIECARE DEGEŢEL ARE PLANURI DE VIITOR, TOATE PENTRU AZI

● Ronaldinho a marcat, sîmbătă, într-un meci cu Villareal, un gol fabulos, ca în filme, ca în filmul acela cu Pele din 1981, *Drumul spre glorie:* stop pe piept, piruetă în aer, foarfecă şi şut pe spate, coţofana în aţe! Sînt zile cînd trebuie să renunţăm la clişeul ăla mult prea rezonabil şi cam lenevos, „nimeni nu e perfect“. Sînt zile cînd cineva e perfect. (**R. C.**)

● Şi săptămîna trecută am continuat cu obrăznicie să mai arunc cîte o privire pe furiş în interiorul maşinilor parcate. Într-o Skoda Octavia bleumarin, parcată în faţa unei bănci, spălată, aranjată, cochetă, mîndră maşină de gagică, pe bancheta din spate am descifrat o parte dintr-un „buget estimativ“, pentru supermarket-ul „Albinuţa“, din Ferentari. Aha, femeie de afaceri, îmi zic. Şi mi se confirmă: alături, se lăfăie ultimul număr din „biblia“ femeilor de succes, revista *Cosmopolitan*. Pînă să mă dumiresc eu mai bine, Femeia cu F mare pe care nu o observasem la volan, rujată, machiată, cu sărmăluţe roşii în cap şi aur pe fiecare degeţel, porneşte motorul, aruncîndu-mi o privire stranie. (**A. P.**)

● Dacă nu sînteţi „persoană juridică“ n-aveţi ce căuta la Raiffeisen Bank, unde „persoanele fizice“ fac degeaba coadă, ca în vremurile celelalte. Noroc că are iazul peşte... (**S. S.**)

● Ştire luni seară, în *Jurnalul* de la ora 23. O doamnă din nu ştiu ce oraş aranjează cu preotul de la biserica Darvari să-i scotă la vînzare locul de veci pe care îl deţinea. Bine, bine, dar ce te faci că în groapă se odihnea un... răposat, tatăl proprietarei? Păi, te faci că îl trimiţi pe răposat prin poştă. Zis şi făcut, preotul îl face pachet şi-l trimite fiicei, 400 de kilometri, într-o cutie de banane. Fiica, văzînd că nu a primit şi suma pe care o convenise cu părintele, începe scandalul. Cheamă poliţia şi presa. În „agonia“ iscată, un reporter pus pe făcut „materiale de mare senzaţie“ scoate pe gură o întrebare care m-a lăsat mască: „Îl recunoaşteţi, doamnă?“, „Păi, cum să-l recunosc, e mort de 16 ani!“, „Uitaţi-vă, doamnă, bine la craniu! Nu-l recunoaşteţi?“. Pentru că tot vorbim de întrebări idioate, cred că dacă reporterul ar fi întrebat-o pe stimata doamnă „Ce planuri de viitor aveţi?“, ar fi fost mai cîştigat. (**R. T.**)

● Îl ştiţi pe italianul ăla urît care vinde, pe TVR 1, şapte inele de aur cu diamante, la care îţi mai dă încă trei coliere cu perle veritabile, plus două ceasuri de mînă suflate cu platină, toate pentru numai patru milioane de lei (reducere de la 14 milioane)!? Oare italianul ăsta este protejatul Protecţiei Consumatorului? (**M. C.**)

● Pentru azi, dintr-un posibil ciclu „Cine ce face în România“, oferta unei firme. *Nume:* CRISTAL BRAD. *Obiect de activitate:* „producător pereţi cortină şi faţade ventilate“. (**D. S.**)

E AŞA DE SIMPLU: PUNEŢI DEOPARTE NUMELE ERONAT

● „Nu te-ntreb cum ai făcut primul milion, ci cînd ai de gînd să-l faci. La Bursă ţi-ar fi simplu“ – ne spune, sigur pe el, prezentatorul unei emisiuni financiare, într-un promo la Realitatea TV. Păi, dacă e aşa de simplu, de ce nu-l face el însuşi şi-şi pierde vremea prezentînd emisiuni? (**C. P.-B.**)

● La o conferinţă a donatorilor organizată în oraşul american Little Rock, Arkansas, prezidată de fostul preşedinte Bill Clinton (cel mai celebru fiu al oraşului), Ted Turner, el însuşi milardar filantrop, le-a dat generoşilor săi colegi un sfat prudent: „Nu ezitaţi să daţi, dăruiţi, pînă vă vine rău. Dar puneţi deoparte cîteva sute de milioane de dolari. Nu se ştie ce se mai poate întîmpla“. (**M. B.**)

● Dacă numele întreg al Los Angeles-ului este „El Pueblo de Nuestra Señora la Reina de los Angeles de Porciuncula“, atunci locuitorii lui cum se numesc? (**M. C.**)

● Gigi Becali către Andrei Gheorghe, în emisiunea *Politică, frate!:* „Bă, eşti total eronat!“. (**M. C.**)

DILEMATECA

SCRIERI ● AUTORI ● LECTURI

Din 24 noiembrie, găsiți la chioșcurile de presă numărul 7.
Doar 5,5 lei.

Din cuprins:

● DOSAR: *O călătorie în lumea benzii desenate*

● ANCHETĂ: *Ce necazuri, nemulțumiri sau regrete v-a adus literatura?*

● INTERVIU cu Şerban Foarță:

„Sînt un cal de curse cu obstacole, cînd nu sînt, eventual, un cal de circ“

● CĂLĂTORII: *Povestea cimitirelor mele,* de Ruxandra Cesereanu

● FRAGMENTE: *„Sînt o babă comunistă“, de Dan Lungu*

SUB LUPĂ: *Piața de carte din Germania*

● *RECOMANDĂRI* ● *RECENZII* ● *NOUTĂȚI EDITORIALE*

Dilemateca
Îți dă de citit

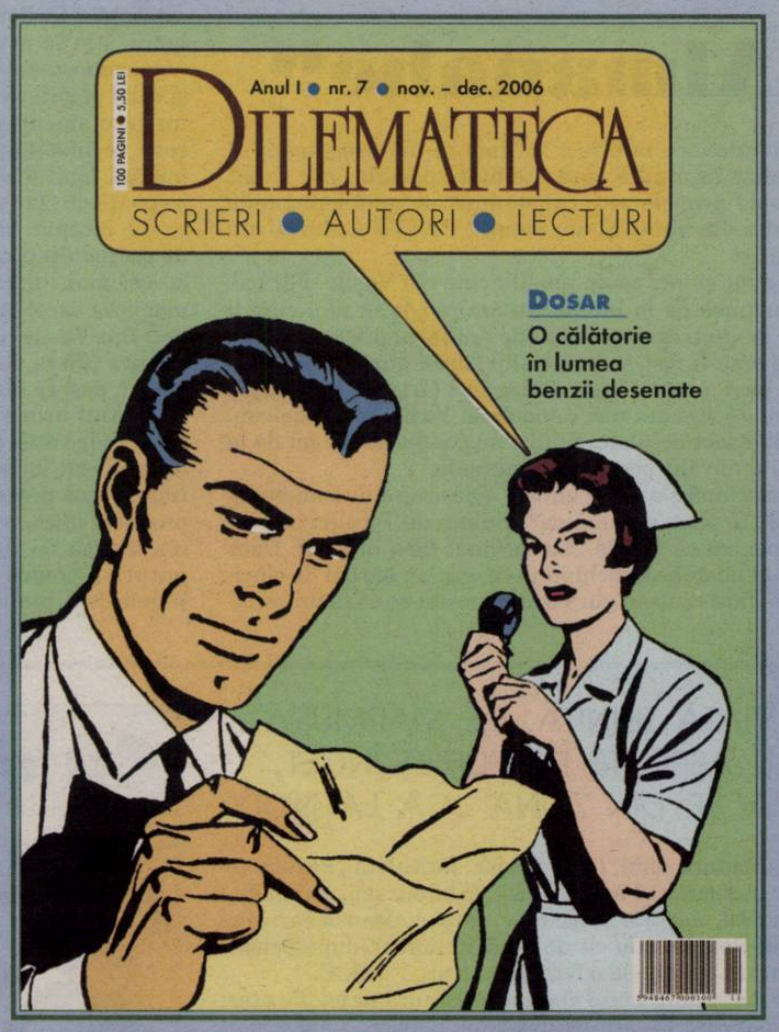

Ca să afli Adevărul în fiecare zi,

Abonează-te!

Obții un preț mai bun și scapi de 30 de drumuri pe lună la chioșc!

- **Economisești timp.**
- **Primești ziarul acolo unde îți dorești.**
- **Beneficiezi de o reducere de până la 50%.**
- **Ai acces la metode de abonare moderne și facile.**

De acum înainte,
ADEVĂRUL
înseamnă mai mult!

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. 150 ● 8-14 decembrie 2006 ● 24 pagini ● 2,50 lei
Internet: www.dilemaveche.ro

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIȚIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEȘU

Andrei Pleşu
„Note, stări, zile“
pagina **3**

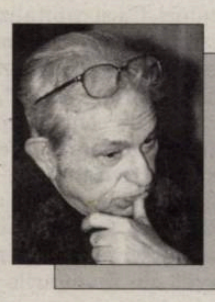

Radu Cosaşu
„Expirată sau nu, amintirea unui fotbalist“
pagina **16**

Delia Radu
pe Divanul *Dilemei vechi*
paginile **20-21**

Ce vom fi în UE?

– al cincilea forum Volvo-Dilema veche –

„Oamenii acceptă schimbarea doar cînd n-au încotro şi îşi dau seama că n-au încotro numai în situaţii de criză.“

JEAN MONNET

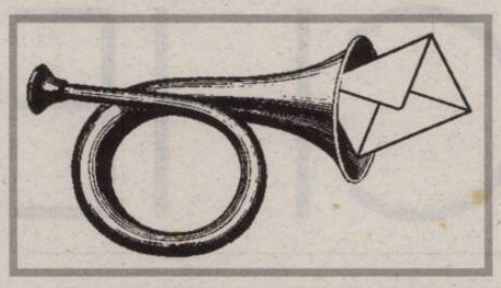

Nr. 149: *„Politeţea în tranziţie“*

Tutuiala generală

Admit că sînt tînără faţă de vîrsta studenţilor mei, am doar vreo 5-6 ani mai mult. Admit şi că par uneori mai tînără de atît. Cu toate acestea, nu mi-am putut cenzura uimirea, chiar iritarea, cînd atitudinea studenţilor, care ştiau că le sînt asistentă la seminarii, a depăşit protocolul necesar unei astfel de relaţii.

Acum două săptămîni i-am scris unei studente, „şefă de grupă“ pe care nu am reuşit să o prind la telefon, un sms în care îi comunicam ora şi sala primului nostru seminar. Răspunsul a venit prompt: *„Îţi* mulţumesc, chiar ne întrebam unde facem“. Uimirea a fost cu atît mai mare cu cît nu mă întîlnisem niciodată direct cu studenţii respectivi, ci doar fusesem prezentată la primul curs ca făcînd parte din echipa de cadre didactice a catedrei, prezentare care a beneficiat de toate titlurile aferente profesiei, fiind aşadar protocolară.

Ceea ce mă deranjează nu este perspectiva ca studenţii mei să îmi spună pe nume şi să stabilim o relaţie mai directă. Dimpotrivă, diferenţa de vîrstă este mică şi am aplicat această soluţie de comunicare cu cîteva grupe din foştii mei studenţi pentru că mi se părea o evoluţie firească a relaţiei noastre interumane. Este însă evident că reprezintă o regulă de politeţe, dar şi una de bun-simţ, ca iniţiativa unei astfel de relaţii să pornească de la cel situat într-o poziţie... să-i zicem... preferenţială, pentru a evita mai vehementul „de superioritate“. În al doilea rînd, *formal*ismul în lumea universitară mi se pare întrucîtva necesar. Spre exemplu, dată fiind diferenţa mică de vîrstă între mine şi studenţii mei, în perioada iniţială el poate fi un instrument pedagogic pentru că permite fixarea obiectivelor didactice şi a unor reguli reciproce de comportament într-o formă civilizată, respectuoasă, ferită de negocierile de tip balcanic, dar permisivă pentru sugestii şi idei noi.

Atitudinea studentei mele este simptomatică pentru atitudinea întregii societăţi. Pînă la 40 de ani sau pînă la instalarea primelor riduri mai pregnante sîntem tutuiţi de vînzătoare, de diverşi funcţionari, uneori chiar de poliţişti (mai rar în ultimul timp). Tutuiala şi intimitatea nefirească sînt ridicate la rang de regulă în spaţiul feminin unde Getuţele, Corinuţele şi Elenuţele, care te tund sau îţi fac manichiura, te salută la plecare cu „te pup“ şi te îndreabă pe o voce tandră atunci cînd te văd „Ce mai faci? ce bine arăţi!“. Intimitatea nefirească pătrunde în cam toate meseriile luînd locul logicii relaţiilor profesionale: secretarele „ţin la şefi şi speră că şi şefii ţin la ele“, angajatele IMM-urilor speră ca patronul să fie afectuos şi preocupat de problemele lor personale ca un tată, nu ca un angajator care caută să scoată profit şi să distribuie o parte din profit sub formă de salarii. Prea frecvent întîlnim confuzii de rol legate de viaţa profesională, context în care problemele care se ridică sînt formulate eronat. Este normal ca o experienţă îndelungată profesională sau o colaborare temeinică să nască sentimente de încredere, respect sau chiar prietenie, dar este nefiresc ca ele să devină scopul unei relaţii profesionale, înaintea eficienţei. Tot aşa cum este nefiresc ca modalitatea de adresare să reflecte o intimitate ce nu îşi are locul acolo. Nu intrăm într-un magazin de haine ca să fim afectuoşi cu vînzătoarea, nu optăm pentru servicii, precum tunsul sau orele de sport, pentru a lega prietenii cu frizeriţa sau cu antrenorul. Se pare că trăim într-o confuzie generală. Iar afilierea la o instituţie de învăţămînt presupune respectarea unor reguli de conduită unanim cunoscute cel puţin pînă cînd partenerul mai avizat al relaţiei hotărăşte că este util să le schimbe.

Adresarea la persoana a II-a singular este o soluţie, dar nu pentru societatea aceasta confuză, ci pentru o societate matură care ştie că a te adresa cu „tu“ nu înseamnă o permanentă bătaie pe burtă cu interlocutorul, nici aplicarea unor tocmeli în locul regulilor, şi nici înlocuirea discursului logic cu băşcălia.

Am un exemplu la îndemînă. Imaginaţi-vă una dintre cele mai competente secţii de chirurgie din Barcelona şi una dintre cele mai antrenate echipe în realizarea transplantului hepatic din lume. Şefului secţiei toţi îi spun pe nume, utilizează chiar un diminutiv – Toni, în loc de Antoni. Iar prin „toţi“ mă refer atît la colegii de aceeaşi vîrstă, cît şi la rezidenţii care au 20 de ani mai puţin sau la asistentele care îi înmînează instrumentele. Cu toate acestea, nici o clipă nu este pusă în discuţie autoritatea profesională a şefului sau faptul că el este cel care face regulile. Adresarea este întotdeauna respectuoasă, prudentă, iar folosirea persoanei a II-a este menită să mai scadă din tensiunea pe care o trăieşte echipa de chirurgi, pe parcursul unei intervenţii de 5-6 ore.

La nivel de societate nu sîntem pregătiţi pentru aşa ceva. În particular, nici în universităţi, nici în secţiile medicale, nici în ministere. Probabil că există instituţii unde cultura corporaţionistă sau un alt tip de cultură i-a învăţat pe oameni că respectul şi pronumele „tu“ pot apărea simultan în aceeaşi frază. Evoluţia limbii este în mod normal precedată de revoluţia mentalităţilor sau măcar de o bună educaţie. A fost cazul ţărilor anglo-saxone şi al Spaniei, două repere pentru utilizarea generalizată a lui „tu“. Din păcate, la fel ca în multe alte domenii, la noi ordinea este inversată.

Olivia SGARBURĂ
medic şi psiholog
olivia.sgarbura@gmail.com

Nr. 147: *„Roşia Montană“*

Un voluntar în campania „Salvaţi Roşia Montană!“

Bună ziua!

Am citit cu interes ultimul număr al revistei. Cum subiectul Roşia Montană nu mi-e străin, fiind mai mulţi ani voluntar în campania „Salvaţi Roşia Montană!“, mi s-a părut nepotrivit să nu vă scriu cîteva rînduri.

Cred că subiectul a fost tratat un pic cam după ureche, cu comoditate. Tam-tam-ul de ani de zile pe acest subiect nu scuză subiectivitatea sau „neatenţia“ jurnaliştilor în tratarea acestui subiect. Acestea duc, fără tăgadă, la nedreptăţirea unor oameni.

Mă miră, deşi nu acesta e cuvîntul cel mai potrivit, felul în care jurnaliştii noştri nu respectă ceea ce au învăţat la şcoală: să-şi caute cu atenţie informaţia, să nu arunce cu uşurinţă păreri care nu sînt susţinute de o documentare temeinică.

Campania „Salvaţi Roşia Montană!“ are şi va avea în continuare mulţi voluntari, dar şi finanţatori. Ca şi capitalizarea la bursă, metodă perfect valabilă şi permisă companiilor private, şi organizaţiile nonguvernamentale, cum e cazul „Alburnus Maior“, are drept pîrghie a acţiunilor sale contactarea de finanţatori cu intenţia, de asemenea perfect legală, de a-şi desfăşura activitatea.

Ştiu că o redacţie de ziar are neapărat la dispoziţie un fax. Şi „Alburnus Maior“ are unul care merge bine şi nu a făcut niciodată un secret din finanţările pe care le-a primit. Recomand ca un exerciţiu de asceză pentru jurnaliştii interesaţi de subiectul Roşia Montană să solicite o astfel de informaţie. Sumele primite de la finanţatori nu au fost niciodată prea mari, dar ele au fost mereu bine folosite şi concentrate, iar faptul că par considerabile se datorează volumului mare de muncă voluntară. Asemenea a fost şi munca mea în campania „Salvaţi Roşia Montană!“. Recuzita, despre care vorbeşte dl Rudniţchi, a fost de cele mai multe ori o combinaţie de mult nesomn, stres, dar neapărat credinţa că se poate, că trebuie să se poată.

„Alburnus Maior“ are şi un program de dezvoltare comunitară. Este pe măsura unei organizaţii de proprietari, nu se poate lăuda cu vizibilitatea pe care şi-o permite RMGC pentru acţiunile sale comunitare, dar e rezultatul unui munci susţinute. O privire pe siteurile www.drumulaurului.ro şi www.buciumanii.ro ar putea să ajute în înţelegerea faptului că libertatea oamenilor nu se poate închide nici în impresia de bine, cu care 500 de milioane de dolari din investiţia RMGC se vor face venituri la buget, nici în siguranţa cu care structura birocratică de luare a deciziilor a UE ne va întări responsabilitatea pentru deciziile pe care le luăm în România.

Centrul de Resurse Juridice, organizaţie mult apreciată/premiată din Bucureşti, sprijină de ani buni „Alburnus Maior“ în acţiunile sale în justiţie. Ea poate documenta impresionant orice întrebare legată de aceste eforturi, felul în care ilegalităţile cumplite ale RMGC aruncă o mare umbră asupra bunelor sale intenţii. Sînt multe de spus, dar cine vrea să ştie, să întrebe.

Eu vă doresc mult succes şi mult bine.

Doamne-ajută!

Mihaela BRÂNZA
poiananarciselor@yahoo.com

> *„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.*
> *– Unde ai citit asta?*
> *– În toate cărţile bune...“*
>
> *WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“*

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Persoanele cu dizabilităţi**
- **Tradiţii de Crăciun**
- **Cultura mall-ului**
- **Discriminarea după vîrstă**

Abonamente la *Dilema veche* se contractează:

- La sediul Adevărul Holding, P-ţa Presei Libere nr. 1, corp C, etaj 3, sector 1, Bucureşti;
- Plătind contravaloarea abonamentului cu mandat poştal sau ordin de plată, pentru S.C. SATIRICON SRL, CUI 18006758 în contul RO08BRDE 445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, expediind o copie după documentul de plată şi adresa la care doriţi să primiţi revista, prin fax: 021-40.75.467 sau la adresa: OP 33, CP 143, cod 014820, sector 1, Bucureşti, cu menţiunea „Talon de abonament *Dilema veche*“;
- La oficiile poştale din toată ţara;
- La sucursalele Rodipet din toată ţara.

Informaţii abonamente: telefon: 021-407.54.64, 021-407.54.65; fax: 021-407.54.67; e-mail: abonamente@adevarulholding.ro. Abonamentul la *Dilema veche* costă 113 lei pentru un an, 57 lei pentru 6 luni şi 29 lei pentru 3 luni. Abonamentele achitate pînă la data de 20 a lunii vor fi livrate începînd cu data de 1 a lunii următoare.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C Rodipet S.A., P-ţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Bucureşti, telefon: +4021 3187060, fax: +4021 3187020, e-mail: export@rodipet.ro.

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Ruxandra TUDOR
(secretar de redacţie)
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Director distribuţie: Dana ZAMFIR
tel.: 021-407.54.57, 021-407.54.58, 021-407.54.62
fax: (004021)318.22.04
e-mail: dana.zamfir@adevarulholding.ro
Publicitate: Robert SCHORR
tel.: 021-407.54.23
mobil: 0723-266.339
e-mail: robert.schorr@adevarulholding.ro

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, 011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.dilemaveche.ro
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

Dilema veche este marcă înregistrată a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.900 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Note, stări, zile

1973, primăvara

Cîte „lucruri“ sînt în fiecare lucru? Ce se află de-jur-împrejurul *apariției* sale, ce ni se *dă* laolaltă cu ea? Cîtă senzație pură, strict indicativă, cîtă ipoteză, cît mister? Cîtă penumbră, cîtă evidență? Cîtă interogație, cîtă strălucire revelată, cîtă neliniște premonitivă? Cum să deosebești între prezența lucrului și neantul lui? Între intuiția vagă a drojdiei cosmice din care sînt făcute toate și explozia luminoasă a unui sens? A privi obiectele din jur ca pe niște comprimate de timp. A vedea, în fiecare din ele, 1) ceva *consumat,* ceva „fost“ care subzistă încă, 2) ceva *actual,* care se oferă consumului și consumă substanța senzitivității noastre, și 3) ceva *virtual*, ceva pe cale de a se naște. Orice lucru e amintirea unui trecut și anticiparea unui proiect inepuizabil. Cu alte cuvinte, orice lucru stă, ca un scurt episod afirmativ, într-un ocean de nedeterminare. Și nu-l vezi cu adevărat, cîtă vreme nu parcurgi pînă la capăt nedeterminarea sa.

11 octombrie 1977, Pălținiș

Organizăm, la „Vila“ 23 (confort 4), o mică serbare de despărțire *(Abschiedsfeier),* înaintea întoarcerii la București. Gabriel citește pagini de jurnal, eu compun catrene sentimentale, dl Noica ne ascultă protector și ne oferă, de cîte ori se ivește ocazia, blînde confesiuni și „deschideri“. Spicuiesc:

„Dacă aș fi făcut o școală de înțelepciune, aș fi pus pe frontispiciul ei un citat din Léon Bloy: «Nu se știe cine dă și cine primește».“

„N-am umblat, toată viața, decît pe marile bulevarde ale culturii. Nu i-am frecventat, și nu i-am știut cum trebuie – așa cum o făceau colegii mei de generație – pe marii secunzi. Asta mi-a dat o puritate filosofică, pe care, acum, o resimt ca exces.“

„N-ai dreptul să pui sechestru pe nimic cu adevărat prețios. Bărbatul care are o nevastă frumoasă și înțelege s-o țină numai pentru sine e vulgar. Orice reușită poartă în ea exigența universalului. Se distribuie fără să se împartă.“

„Tot ce e bun în viață e rău: căsnicia bună, cariera, averea, succesul.“

„Chelia prematură e semn rău. Dovedește un prematur stop evolutiv. În cazul lui Andrei, cantitatea mare de păr e, dimpotrivă, o dovadă că e «în mers», într-o prelungită stare de *Bildung,* de formare.“

„Cel care a publicat mai multe cărți cîștigă dreptul de a tăcea. Numai cei care nu publică simt nevoia să fie strălucitori în conversație.“

„Nimic mai trist, în viața spiritului, decît vrednicia fără învrednicire.“

„Istoria filosofiei e plină de nefilosofi. Descartes, Leibniz sau Husserl n-ar fi făcut filosofie, dacă ar fi trăit astăzi. Ar fi făcut știință. În general, dacă începi cu o disciplină științifică, e foarte greu să recuperezi filosoficul. Nu poți obține ideea de jos în sus, adică venind dinspre cunoștințe particulare (medicină, drept, fizică, biologie etc.). Mai curînd reușești pornind de sus, de la teologie.“

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Multilingvism și copiator

Ni s-a repartizat copiatorul – a spus, după ce dl Leonard Orban a fost desemnat comisar european pentru multilingvism, un „analist“ veșnic dispus să-și dea cu părerea despre orice, de la dosarele secrete ale istoriei, la politica americană în Irak. Probabil că a fost mîndru de „poanta“ sa, înscrisă în ireductibila tradiție a bășcăliei naționale. I-au ținut isonul, peste cîteva zile, socialiștii din Parlamentul european: e un portofoliu prea mic pentru o țară atît de mare. E ciudat cum tocmai socialiștii au dat de înțeles că, într-o organizație de țări cu aceleași drepturi și statut egal, în repartizarea protofoliilor trebuie să se țină seama – totuși – de mărime. În această logică, din moment ce România va fi a șaptea țară din UE, ar trebui să „ni“ se dea portofoliul pe care l-a deținut a șaptea țară de pînă la aderarea României. Iar Sloveniei și Luxemburgului să li se dea cîte o jumătate de multilingvism. Dacă adăugăm că pînă și președintele Parlamentului european, Josep Borell, și-a exprimat speranța că portofoliul va fi extins, s-ar părea că așa este: comisarului român i s-a repartizat un portofoliu neînsemnat. Și totuși...

Nu îmi este deloc clar de ce portofoliul multilingvismului este considerat lipsit de importanță. Asta chiar dacă unele contraargumente au apărut imediat după desemnare: dl Leonard Orban ar urma să aibă în subordine peste 4000 de oameni (enormul aparat de traducători-interpreți și funcționarii care se ocupă de editarea documentelor oficiale) și 1% din bugetul comunitar; fiecare european – s-a mai spus – plătește 2 euro pe an numai pentru acest sector. Cifrele impresionează întotdeauna, dar mi se pare că nu în mărimea bugetului și numărul funcționarilor constă importanța acestui portofoliu. Mai ales că, în cadrul instituțiilor europene, există de multă vreme dispute, tocmai în jurul sumelor prea mari care se cheltuiesc cu traducerea și publicarea documentelor. Nimeni nu prea spune pe față, dar acesta este prețul plătit pentru protejarea orgoliilor naționale: Uniunea Europeană are 20 de limbi oficiale, de la 1 ianuarie 2007 se vor adăuga irlandeza, româna și bulgara, și fiecare stat consideră că propriii cetățeni au dreptul să fie informați în limba lor. Din acest amestec de orgolii naționale și birocrație rezultă un adevărat Turn Babel, peste care va fi șef comisarul român.

Dar semnificația acestui *nou* portofoliu (căci pînă acum multilingvismul era o „felie“ din portofoliul comisarului ceh Jan Figel) – dacă trecem de nivelul de suprafață (traduceri, elaborarea documentelor oficiale etc.) – este strategică. Europa este și va rămîne un spațiu locuit de oameni care vorbesc limbi diferite, iar aceasta este – cum se spune în toate documentele și în toate împrejurările – una dintre valorile fundamentale ale UE. Logo-ul cîștigător al concursului pentru aniversarea a 50 de ani de la semnarea Tratatelor de la Roma sugerează exact multilingvismul. (Au fost 1710 participanți, cîștigătorul este un student la arte plastice din Poznan, Szymon Skrzypczak, iar printre cele zece logo-uri finaliste cel puțin două mizau tot pe multilingvism; detalii la www. logo-competition.eu/ 65.0. html).

TöGEthé®
SINCE 1957

În sarcina comisarului român vor intra programele de învățare a limbilor străine, proiectele de tehnologie lingvistică (de exemplu, traducerea asistată de calculator și altele), considerate *o prioritate politică* a Uniunii. Unul dintre obiectivele Agendei Lisabona este ca fiecare cetățean european să învețe două limbi străine. Ceea ce în era globalizării nu mai este un simplu „act cultural“, ci are implicații directe în viața de toate zilele și pe piața muncii. Cînd piața muncii va fi cu adevărat deschisă (iar UE nu va mai putea multă vreme să evite această problemă, dacă dorește să nu piardă trenul globalizării), cunoașterea limbilor străine va reprezenta un mare avantaj pentru mobilitatea și adaptabilitatea forței de muncă. Iar conștiința cetățeniei europene și a apartenenței la o uniune, care vrea să fie *și politică*, nu doar economică, se va accentua pe măsură ce oameni din țări diferite se vor simți tot mai apropiați, inclusiv prin cunoașterea limbii și culturii celuilalt. Bineînțeles, toate acestea sună idealist, dacă ne raportăm la problemele serioase și urgente ale UE: blocajul Tratatului constituțional, criza instituțiilor, creșterea economică slabă și altele. Dar dacă Uniunea Europeană e capabilă să privească spre viitor, nu poate ocoli acest element strategic: sutele de milioane de cetățeni europeni vor trebui, pe de o parte, să-și păstreze identitatea lingvistică, iar pe de altă parte, să comunice eficient între ei, să poată locui și lucra de-a lungul și de-a latul continentului, să facă față (și în acest mod) globalizării, să intre în societatea bazată pe cunoaștere. Toate acestea sînt provocări substanțiale care cer soluții pragmatice, dar și un pic de vizionarism.

Așa încît, chiar dacă multilingvismul este încă văzut mai degrabă ca un stindard cu care se poate defila frumos atunci cînd vine vorba despre identitatea și valorile UE, constituirea unui portofoliu aparte, pentru acest domeniu, îi conferă șansa de căpăta, în viitor, o importanță tot mai mare pentru evoluția politică, tehnologică și economică a Europei. Asta dacă se va înțelege la timp că sub acest portofoliu „mic“ stau multe probleme mari. Dacă nu, Europa va rămîne la stadiul de copiator.

BURSE „NEW EUROPE COLLEGE“ PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2007-2008

„New Europe College“ anunță concursul anual pentru bursele de cercetare NEC 2007-2008 pentru universitari/cercetători români din domeniile științelor umaniste, sociale și economice.

CONDIȚII DE PARTICIPARE

- candidatul trebuie să fie înscris la doctorat sau să aibă titlul de doctor;
- se va acorda prioritate candidaților sub 40 de ani;
- o foarte bună cunoaștere a cel puțin două din limbile străine de circulație internațională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- și trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere, fără a pierde din rigoarea disciplinară.

MODALITĂȚI DE ÎNSCRIERE ȘI TERMENE PRIVIND CONCURSUL

Formularul de participare la concurs poate fi obținut de la adresa www.nec.ro sau prin e-mail de la asuter@nec.ro

De asemenea, formularul poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17, sau poate fi primit prin poștă (în cazul candidaților din provincie).

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 15 decembrie 2006 (inclusiv).

Pentru detalii consultați materialele de la adresa www.nec.ro

Relații suplimentare se pot obține la tel. (021)307.99.10 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare – sau prin e-mail: asuter@nec.ro

Adresă: New Europe College, str. Plantelor, nr. 21, 023971 București

ținerea de minte

„Și știți de ce am divorțat? Că eram entitate. Adică, puteam să beau, să mănînc, să-mi gătesc, să mă plimb fără nevastă. Poate nu fără nevastă, dar fără Marilena sigur. Adică, aveai alt om în tine decît atunci cînd o cunoșteai și-ți făcea fripturi sau o amărîtă de varză călită. Și știți cum am divorțat? Brusc. Aveam cinci copii. Adică, nu o glumă. Am zis: dragă, ce mai poate urma? Șase, șapte copii... păi, asta-i nimic. Nu mai e nimic nou. Eu sînt de-o părere: pînă-n cinci mai poți inova, după aia e prostie. Cum am inovat eu la cinci copii? Păi, o dată au fost gemeni. Apoi, a fost fată singură și băiat singur. Iar al cincilea a murit. Ce se mai poate întîmpla dincolo de asta?“

(„Aurel Dragomir, frămîntător de gogoși“,
în *Oameni cu care aș muri de gît* de Eugen Istodor,
Editura Nemira, 2000)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

O criză lungă

Partidul Conservator a ieşit de la guvernare la fel de suprinzător cum intrase. Oficial, avem un guvern minoritar. Criza era, de altfel, aşteptată. Odată hopul integrării trecut, masca stabilităţii nu mai are rost. Conservatorii spun că au ieşit de la guvernare pentru că şi democraţii se pregăteau să o facă. Au vrut să fie primii. S-ar zice că avem politicieni care se înghesuie să scape de putere.

Dincolo de glumă, această criză politică, de altfel mocnită, are şanse să dureze mult. Probabil că vom avea un guvern minoritar măcar pentru cîteva luni, pînă cînd energiile se vor epuiza şi costurile pentru unii dintre jucători vor deveni prea mari.

Ecuaţia e simplă: nu există şanse să se creeze altă majoritate parlamentară în viitorul apropiat şi mediu. Constituţia cere proceduri complicate pentru declanşarea alegerilor anticipate. În fapt, Constituţia nu permite practic declanşarea anticipatelor fără cooperarea dintre preşedinte şi o majoritate parlamentară solidă. Or, această majoritate nu poate fi negociată nici măcar pentru declanşarea anticipatelor. Dincolo de aranjamentele constituţionale, mai lipseşte ceva: o minimă încredere între grupările politice. Politicienii noştri sînt prea obsedaţi de conspiraţiile celorlalţi, pentru a putea coopera măcar minimal.

Problema acestei crize este că nimeni nu pare a fi capabil să o conducă spre o finalizare. PNL şi Traian Băsescu se privesc cu suspiciune. Liberalii din Platformă doresc să rupă cît mai mult din baza partidului, pentru a avea ce pune pe masa negocierilor viitoare cu Băsescu. Deşi pare că este armonie între gruparea Stolojan şi Cotroceni, nici acolo lucrurile nu sînt foarte sigure. Încep să apară neînţelegeri între liderii Platformei, pe chestiunea formării sau nu a unui partid separat. În plus, nu sînt foarte siguri dacă, atunci cînd se va pune problema să aleagă între ei şi PNL-Tăriceanu, Băsescu nu va şovăi.

Fiecare dintre taberele liberale este paralizată în orice încercare de planificare a unei strategii. PNL-Tăriceanu nu poate spera că o viitoare rezolvare a crizei actuale, oricare ar fi ea, i-ar păstra actuala putere, adică şefia Guvernului şi numărul de parlamentari de acum. De fapt, varianta maximală pentru Tăriceanu este îngheţarea actualei situaţii, fie şi cu un guvern minoritar. Dar asta nu ţine loc de strategie.

Cel mai mare partid din Parlament, PSD, se pregăteşte de congresul care cel mai probabil îi va consolida puterea lui Mircea Geoană. Drept urmare, nici nu are acum capacitatea de a coaliza forţe parlamentare în jurul său. O colaborare cu Traian Băsescu pentru declanşarea anticipatelor este problematică. În primul rînd, aşa cum arată scorurile din sondaje acum, PSD ar pierde din parlamentari. În al doilea rînd, Mircea Geoană se fereşte de orice suspiciune de colaborare cu Cotrocenii, după ce şi minimala cooperare în chestiunea noilor şefi de la serviciile secrete i-a fost şi îi mai este încă reproşată în partid. PSD are de cîştigat din prelungirea crizei şi dintr-o poziţie dură anti-Băsescu. Instabilitatea politică prelungită erodează din capitalul actualei Puteri şi riscă să afecteze şi procentele de încredere în Traian Băsescu, care constituie principalul obstacol pentru reîntoarcerea pesediştilor la putere. În concluzie, PSD nu are nici capacitatea, nici interesul de a rezolva criza înainte de epuizarea energiilor celorlalţi.

PRM bravează deocamdată. Corneliu Vadim Tudor zice că ar vota şi mîine în alegeri anticipate. De fapt, partidul stă prost în sondaje şi este concurat serios de partidul lui Gigi Becali pe segmentul naţionalist-populist.

Aşa cum se întrevăd lucrurile, Tăriceanu va conduce un guvern minoritar. Care ar putea dura ceva vreme, dar pe fondul incapacităţii de a-şi promova proiectele legislative. Va fi un guvern de administraţie, nu de iniţiativă. Singura problemă urgentă este trecerea bugetului prin Parlament. „Platformiştii" liberali au anunţat deja că îl vor vota, după ce iniţial ameninţaseră că nu o vor face. S-au gîndit că nu e cazul să-ţi faci confirmarea ca grup separat în Parlament, trîndind un buget la care de altfel a lucrat şi fostul ministru Flutur. Emoţiile vin dinspre Partidul Conservator, care a pus condiţia de a-i fi acceptate proiectele legislative. În primul rînd, scăderea TVA la alimente. Idee-marotă care sună bine, dar nu ar avea nici un impact real asupra preţului alimentelor. Comercianţii nu vor renunţa la o parte din profit şi experienţele anterioare indică acest lucru (reducerea TVA la medicamente). Mai mult, schimbarea ar veni pe fondul unor aşteptări inflaţioniste legate de

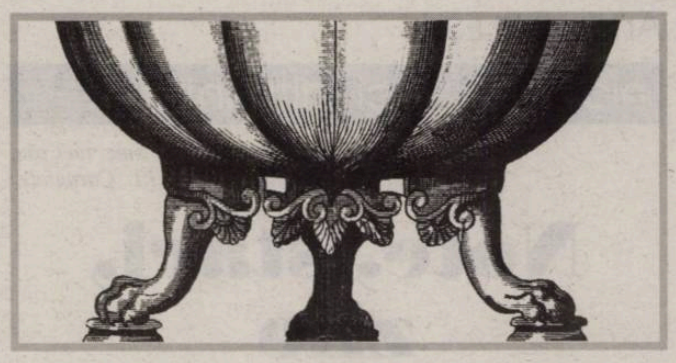

aderarea la UE. Măcar şi din motive psihologice, comercianţii vor creşte preţurile la alimente, cum s-a întîmplat în Polonia şi Ungaria în 2004. Cu atît mai mult, TVA redus la alimente nu va însemna şi scăderea preţurilor. Dar logica şi rezonabilitatea politicilor publice nu se aplică la Partidul Conservator. Vor insista cu propunerea. Pînă acum au fost duşi cu vorba, s-ar putea ca liberalii şi democraţii să fie obligaţi să aibă o poziţie fermă faţă de bazaconia conservatorilor.

Cehia are de şase luni un guvern minoritar, incapabil să treacă vreo lege prin Parlament. Citeam recent declaraţia unor oameni de afaceri încîntaţi de situaţie: nu mai trebuie să urmărească stive de legi noi şi să se gîndească cum îi afectează. S-ar putea să avem surpriza să descoperim că ne merge bine cu un guvern blocat.

presa despre...

Credincioşii jenaţi de omniprezenţa icoanelor

„Ca urmare a unei plîngeri, Consiliul Naţional contra Discriminării a dat un aviz defavorabil expunerii simbolurilor religioase care sînt icoanele, în şcoli. Ministrul Educaţiei s-a spălat pe mîini trimiţînd chestiunea în faţa Parlamentului, care va trebui să legifereze. Mi se pare greşită calea prin care expunerea sau neexpunerea icoanelor devine un obiect de lege. Legea ar trebui să intervină numai cînd oamenii nu ajung să se înţeleagă altfel. Pînă acum, aşezarea icoanelor în sălile de clasă nu a fost, pe cît se pare, făcută din ordin, ci a fost rezultatul unor iniţiative locale, ale direcţiilor şcolilor, poate ale comitetelor de părinţi sau ale profesorului de religie (...).

Personal am luat poziţie, chiar în paginile acestui ziar, împotriva proiectului de lege care prevede sancţionarea «ofensei împotriva simbolurilor religioase». Susceptibilitatea excesivă faţă de atitudinile religioase contestatare ale unora nu trebuie încurajată şi mai ales nu trebuie sprijinită prin măsuri legale. Din aceleaşi motive vin azi şi spun că prezenţa icoanelor trebuie acceptată, tocmai în virtutea principiului toleranţei, dar că impunerea icoanelor pe cale legislativă ar fi o eroare şi, indirect, un apel la o stare de încordare între diversele culte, pe de o parte, între credincioşi şi necredincioşi, pe de alta.

În foarte catolicul land federal german, care este Bavaria, a avut loc aşa-numita «Polemică a crucifixului». În ciuda unei decizii a Curţilor supreme a Landului şi a Republicii Federale, care au statuat împotriva prezenţei acestui simbol creştin, crucifixele continuă să fie atîrnate în majoritatea claselor din Bavaria. Instanţele supreme ale unei ţări atît de organizate ca Germania şi-au ştirbit, cu acest prilej, o parte din autoritate! E foarte greu să legiferezi în probleme de conştiinţă (...). Oameni pretins religioşi se expun şi expun prea mult, prea insistent, la limita prostului-gust. Nu de multe ori, vedem, în birourile unor funcţionari sau oameni de afaceri, nu una, ci mai multe icoane în spatele birourilor la care sînt aşezaţi. Orice simbol care este prea mult şi prea des reprezentat îşi pierde eficacitatea simbolică şi trezeşte reacţii de contrazicere (...). Credinţa se practică cu discreţie, în intimitate, în biserică (cuvîntul «biserică», înainte de a desemna o clădire, însemnă adunarea credincioşilor, *ecclesia)*. Chiar Isus ne îndeamnă să ne rugăm în ascuns (Matei, 6,6). Prea marea exhibare a religiei, asocierea ei cu politica, cu sportul, cu sfeştaniile, unde vrei şi unde nu vrei, iau religiei ceea ce ar trebui să fie funcţia ei principală: de a fi o alternativă la viaţa de toate zilele, un prilej de reculegere şi de împrospătare sufletească. Iată de ce credincioşii, şi nu ateii, ar trebui să fie jenaţi de omniprezenţa icoanelor." (Ion Vianu, *România liberă,* 5 decembrie) (**C. G.**)

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Oda neguvernării

Cehia e cea mai fericită ţară din Europa: de şase luni n-o mai guvernează nimeni. Se trezeşte la 10 dimineaţa, bea o cafea, aruncă o privire pe ziare şi pleacă la lucru. Acolo mai schimbă o vorbă cu colegii, mai pune un şurub la Skoda cea nouă, mai trage o dungă pe capotă şi pleacă la berărie cu amicii. Seara, cînd ajunge acasă (cîteodată chiar la casa ei) şi se uită la ştirile de noapte, află că nici în ziua aia partidele nu s-au înţeles cu privire la parfumul săpunului din toaleta de la Guvern. Aşa că adoarme liniştită, cu zîmbetul pe buze.

Cehia e doar cel mai recent exemplu al binefacerilor aduse de lipsa de administraţie. Cel mai vechi exemplu sîntem noi, oamenii. Pe aproape toată durata evoluţiei speciei, milioane de ani adică, n-a existat nici un guvern. Taxele, impozitele şi contribuţiile la fondul de pensii nu i-au stresat niciodată pe australopiteci, aşa că au putut să stea şi să cugete, de unde li s-a şi tras şmecheria cu umflatul creierului. Homo Erectus a putut să se ridice în două picioare, cum îi zice şi numele, tocmai pentru că n-a existat o lege a mersului în patru labe (considerat mai sigur de hominizii mai bătrîni, cu scaun la cap). Cro-Magnonii şi-au lichidat fără teamă competiţia, pe neanderthalieni, fără ca vreunul să fie nevoit să stea de şase, să nu vină poliţia. Iar Sapiens s-a descurcat să inventeze focul, plugul şi scobitoarea fără ca vreun guvern să vină cu reglementări stricte în privinţa diametrului şi speciei de copac din care ea se cioplește...

De-a lungul vremii, Guvernul a fost o idee mai degrabă proastă pentru bunul mers înainte al societăţii. Cînd omul a inventat roata, guvernul a venit cu reglementări de viteză. Cînd omul a inventat casetofonul, tot Guvernul i-a spus cît de tare poate să-l dea, la el în casă. Cînd omul şi-a luat şi el, ca omul, un pachet de ţigări, Guvernul a sărit la beregată să-l omoare, ca nu cumva să facă cancer.

Şi-astea sînt doar cazurile pe care le poţi înţelege, care mai au o noimă. Să nu uităm însă că-n Evul Mediu, tot Guvernul, în gaşcă cu Biserica, a dat chiar legi cu privire la mersul stelelor pe cer şi-al Pămîntului printre ele. Adică nu, Pămîntul stătea, stelele se mişcau, c-aşa ziceau reglementările în vigoare...

Guvernarea e o idee proastă şi pentru că presupune ca unii să găsească binele societăţii în capul lor, cînd mult mai simplu e să ieşi afară şi să vezi care-i treaba. În acelaşi timp, tot ea predispune la lene, întrucît oamenii aşteaptă de la Guvern mai tot timpul cîte ceva: pensii, lumini de Crăciun, onestitate. *„Băăăă, ia puneţi mîna şi furaţi şi voi, ce, chiar trebuie să facem noi toată treaba?!"* – ar putea fi îndemnul, ultim, al unui guvern responsabil.

Să presupunem că cineva v-ar aştepta în intersecţie şi v-ar cere bani doar ca să vă spună cît costă kilul de benzină. Păi, nu l-aţi trimite la muncă? Firesc. Însă cînd acea persoană se îmbracă frumos şi se încuie într-o clădire impor-

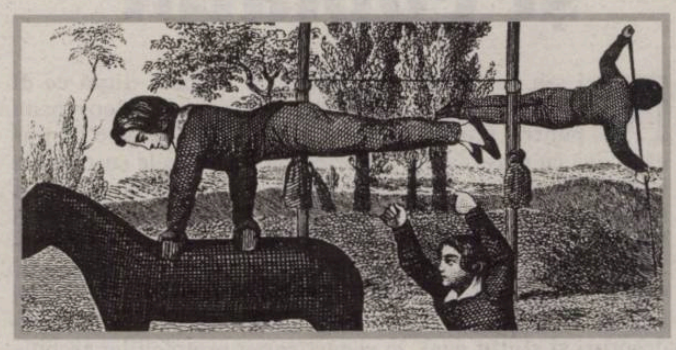

tantă, de unde nu apare decît la televizor să vă spună aceeaşi chestie cu benzina, atunci vi se pare firesc. E de la guvern, nu?

Se tot vorbeşte zilele astea de stabilitate politică. Se vorbeşte aiurea. Singura, adevărata Mamă a Stabilităţii Politice (verişoara Oglindei şi nepoata Omidei) este lipsa guvernului. Abia atunci oamenii de afaceri sînt siguri că la anul nu va ieşi cine ştie ce pachet de taxe. Abia atunci simplii cetăţeni vor avea certitudinea că nu-i păcăleşte nimeni, decît alţi simpli cetăţeni. Aşa e drept! Aşa ni se cuvine!

Şi totuşi, dacă e musai să ai pantaloni pe tine şi Guvern în Capitala ţării, cel mai bine e să ai unul de mic litraj. Unul care să consume puţin, la care să schimbi uşor uleiul şi pe care să-l poţi parca şi abandona şi de-a latul străzii, fără să fie nevoie de manifestaţii şi vărsare de sînge.

Pentru Guvernul mic militează, cel puţin la nivel teoretic, cele mai multe dintre curentele liberaliste. Nu şi ale noastre. În ţara în care lumea îşi ia maşina mai scumpă decît casa, dreapta noastră politică vrea şi ea Guvern mare, cu geamuri fumurii şi motor cu 12 cilindri.

Păi da! Dacă ne vede vreun ceh în parcare, la Bruxelles? Na, să crape de necaz!

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

Fantoma lui Castro

Probabil că arăta foarte rău, boala era mai puternică decît sentimentul datoriei şi liderul revoluţiei cubaneze a fost nevoit să lipsească de la propria sărbătoare. Ziua lui fusese în august, împlinea 80 de ani, dar în iulie fusese operat şi, deşi buletinele iscălite de medici erau elaborate pentru a nu stîrni panică, scurta lui trecere prin cadru într-un buletin de ştiri arăta un pacient în vîrstă. Fără uniformă, bărbatul falnic, oratorul incontinent, speranţa şi încarnarea revoluţiei mondiale se transformase într-un bătrîn oarecare. S-a decis ca sărbătoarea să se desfăşoare în decembrie, odată cu cea de-a 50-a aniversare a reîntoarcerii sale din exilul mexican. Atunci, după trei ani de război de gherilă, Castro şi tovarăşii săi de luptă, printre care fratele lui Raul şi Ernesto Che Guevara, ajungeau la putere în Cuba. Din 1959 pînă astăzi, asistăm la cel mai lung exerciţiu al puterii de pe continent: Augusto Pinochet (bolnav şi el, dar aşteptat de tribunal) a stat la cîrma statului Chile 17 ani, militarii argentinieni – 7 ani – nu s-au mai putut menţine după înfrîngerea din Malvine. Castro a rezistat: atacat în 1961 de formaţiuni militare ale exilului susţinute de SUA, supus unui embargo comercial devenit sufocant după sfîrşitul războiului rece, părăsit de URSS după căderea Cortinei de Fier, Castro durează de 47 de ani, schimbîndu-şi, ca orice dictator, echipele de fideli, puternic şi cînd nu se arată, aşa cum a fost la defilarea din 2 decembrie.

Postcastrismul a început în timp ce castrismul zace pe un pat de spital şi absenţa fizică a conducătorului stimulează proiecţiile în viitor. Exilaţii cubanezi din Statele Unite sînt nemeroşi, votul lor are importanţă, majoritatea care vrea să se întoarcă acasă pledează pentru o politică radicală: alegeri libere, sistem multipartid, drepturile omului, retrocedarea proprietăţilor, epurări, transmiterea frînelor conducerii către liderii exilului. Ceea ce pare simplu la Miami e ceva mai complicat la Havana: mai mult sau mai puţin, recentele experienţe ale paşilor spre democraţie, din fostele ţări comuniste, dar şi cele din Irak ar trebui să inspire mai multă prudenţă. „Cuba este o ţară care funcţionează, cetăţenii ei au opinii ferme, autorităţile alese (dintr-un singur partid) se ocupă de colectarea gunoiului, de transportul public, de servicii, educaţie, sănătate şi securitate. Afectate de corupţie, instituţiile cubaneze au totuşi funcţionari educaţi, militari antrenaţi, un corp diplomatic capabil şi forţă calificată de muncă. Cetăţenii cubanezi sînt superior alfabetizaţi, cosmopoliţi, descurcăreţi şi – judecaţi după standardele comune – relativ sănătoşi“, scrie în *Foreign Affairs* (ianuarie/februarie 2007) Julia E. Sewig, specialistă în problemele continentului. Adversitatea Statelor Unite, văzute ca principal vinovat pentru toate neajunsurile economice, adversitate împărtăşită şi de alte ţări de pe continent şi de alţi politicieni cîştigători ai alegerilor democratice, a format – de-a lungul a trei generaţii – devotamentul faţă de ideea suveranităţii naţionale întruchipate de Fidel şi de tovarăşii săi. Retorica naţionalistă, vehiculînd mereu ameninţarea invaziei americane, a devenit o realitate interiorizată. Succesele programelor sociale de educaţie şi sănătate le dau cubanezilor sentimentul superiorităţii morale în faţa celorlalte ţări, de pe continent, nu întru totul democratice, dar întru totul marcate de disparităţi greu de depăşit într-un termen previzibil.

Desigur, în Cuba există o masă de oameni nemulţumiţi şi care aspiră la libertatea îndelung refuzată. În procesele politice ciclice (pe banca acuzaţilor – intelectuali, activişti căzuţi în dizgraţie, militari cu prea multă personalitate) se dau pedepse grele de închisoare: societatea cubaneză e departe de a fi atît de liniştit-omogenă pe cît o prezintă liderii ei. Represiunea nu explică totuşi pînă la capăt, durata stabilităţii. Modelul american al democraţiei i-a fascinat pe cei care s-au decis să trăiască acolo: nu sînt puţini, se apreciază că ar fi 1,5 milioane de oameni. Prin sprijinul lor material, ajung la un nivel de viaţă suportabil familiile rămase acasă. Dar moştenitorii cubanezi ai lui Castro – unii reformişti, alţii dogmatici – contează dacă nu pe sprijinul, măcar pe consimţămîntul tacit al poporului. Chiar dacă fantoma lui Castro va aduna tot mai puţini admiratori în Cuba, pe continentul sud-american ea va mai bîntui: luni, la Caracas, se anunţa victoria lui Chavez în Venezuela, cu peste 60% din sufragii. Euforic, Chavez l-a salutat pe Castro şi şi-a exprimat convingerea că acesta se va însănătoşi. Cu alte cuvinte, mori sănătos!

globul cubic

O femeie, două femei...

Angela Merkel a izbutit: e Cancelar al Germaniei. Ségolène Royal intră în competiţie pentru preşedinţia Franţei. Se pregăteşte Hillary Clinton. „Este absolut posibil ca în doi-trei ani, Franţa, Germania şi Statele Unite să fie conduse de femei. Pînă acum, ele erau constrînse să-şi mascheze feminitatea. Margaret Thatcher şi Golda Meir au trebuit să se arate mai dure decît bărbaţii din preajma lor.“ (Gideon Rachman, *Financial Times,* Londra) Cele nou-venite în cursă seamănă între ele: „Fizic, dichisita Ségolène poartă taioare şi merge pe tocuri, cam la fel ca Hillary. Ca şi ea, cînd vrea, e vioaie, nostimă, tolerantă, dură şi stăpînă pe sine. Şi politica lui Ségolène Royal le pune unor socialişti acelaşi gen de probleme ca acelea provocate democraţilor celor mai progresişti de poziţiile lui Hillary Clinton. Francezii favorabili unei femei-preşedinte sînt, în general, de stînga, dar mulţi încep să se teamă că Ségolène ar fi o conservatoare mascată în socialistă. Ca şi Hillary, se poziţionează la dreapta, în scopuri electorale. Şi la fel ca şi ea ar putea să învingă pentru că opţiunea pentru ea o să pară ineluctabilă.“ (Mary Papenfuss, *Salon,* San Francisco)

A fost mai comod pentru contracandidaţii ei să o combată pe terenul sexului, mai curînd decît pe cel al politicii. „Ségolène Royale a fost sistematic decredibilizată de adversarii săi. În atacurile împotriva ei, misoginismul a jucat un rol central. Întîi s-a spus că nu e la înălţime, deşi a avut o carieră politică solidă, că n-are experienţă, că nu e locul ei acolo, că nu e cu adevărat socialistă, că popularitatea ei nu va dura, că nu poate să dureze. (...) Sexualizarea lui Ségolène Royale, faptul de a fi considerată mai curînd femeie, decît candidat politic, a fost o constantă a dezbaterii politice socialiste. Pînă aici, nimic nou. Nou şi interesant este felul cum a combătut ea acest fenomen. A răspuns prin tăcere sau dispreţ, dar cel mai des prin recursul conştient şi agresiv la aceleaşi împunsături misogine. Pentru a-şi consolida poziţia politică, ea şi-a revendicat semeţ statutul de femeie. Vrînd să intre în viaţa publică, ea nu încearcă să se deghizeze în bărbat, aşa cum s-au văzut obligate s-o facă înaintea ei o mulţime de femei.“ (Isabel Burdiel, *El País,* Madrid) (**M. B.**)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

D'ale publicului

În general, publicul românesc de teatru, operă, concert clasic ori balet are două trăsături fundamentale: nu e punctual şi aplaudă în picioare, cu ovaţii, întotdeauna. Lipsa de punctualitate dovedeşte (e cazul să explic de ce?) o crasă lipsă de respect faţă de toată lumea. Ceilalţi spectatori, dar şi artiştii sînt evident incomodaţi, dacă nu de-a dreptul deranjaţi, de cei foarte mulţi care afluiesc în sală la minute bune după începerea reprezentaţiei şi îşi caută locurile, folosind diverse surse de iluminat din dotarea personală, cu o evidentă preferinţă pentru lumina verzuie a ecranului telefonului mobil. Mai mereu, pe locul întîrziatului e altcineva aşezat, care va ceda locul doar după explicaţii. Săptămîna trecută, la o reprezentaţie de la sala „Amfiteatru“ a Naţionalului, chiar şi la 30 de minute de la ora de începere anunţată pe afiş, spectatori întîrziaţi şi-au căutat şi găsit locurile în sală, cu toată recuzita de zgomote adiacentă – foşneli, şoapte apăsate, manevrări de fotolii, şiruri întregi de spectatori ridicate în picioare cînd întîrziatul intră pe rînd, dar şi cînd uzurpatorul iese etc. Politica oricărui mare teatru al lumii este aceea că, după ce cortina s-a ridicat sau, maximum, la 5 minute după aceea, oricine vine este poftit să aştepte pauza în foaier. La noi însă, dreptul de a te aşeza pare imprescriptibil. Dar despre lipsa de punctualitate s-a tot vorbit aici, la Porţile Orientului, însă frenezia cu care se aplaudă orice este o trăsătură mai nouă a publicului nostru şi – cred eu – e semn că ceva grav, mai grav decît lipsa de punctualitate, se petrece cu noi. La finalul oricărei reprezentaţii, independent de calitatea celor petrecute pe scenă, publicul nostru apaludă în picioare, ovaţionează, mimează frenetic plăcerea estetică maximă, cu larmă şi urale. Am văzut, recent, o producţie teatrală la Naţional care nu merita doar firave aplauze de curtoazie – sala era în delir. La Operă, se strigă „Bravo!“ unor bieţi cîntăreţi la limita penibilului, de parcă asistăm, de fiecare dată, la acea seară istorică din 1972 de la „Metropolitan Opera“ din New York, cînd tînărul Pavarotti a făcut impecabil pe fiecare din cei 9 *do* din aria lui Tonio, în *Fiica Regimentului* de Donizetti.*

Cînd eram mic – îmi amintesc bine –, primele mele experienţe de spectator de operă sau de concert simfonic însemnau şi deprinderea codului aplauzelor. Nu mama, nu tata, ci sala întreagă mă învăţa două lucruri esenţiale pentru orice spectator: *cînd* se aplaudă şi *cum* se aplaudă. Regulile deprinse de mine acum cîteva (totuşi, puţine) decenii nu mai valorează acum doi bani. La Ateneu sau la Sala Radio, aplauzele între mişcările concertelor simfonice au devenit tot mai frecvente. La Operă, nu se mai aşteaptă finalul ariei, ci se aplaudă oricînd solistul respiră mai lung şi lumea crede că s-a terminat. Faptul că publicul nostru aplaudă vraişte, şi numai într-un fel triumfal, mă năucește. Adesea, mă jenează chiar.

Lumea a uitat că aplauzele în picioare sînt rezervate doar marilor succese, iar aplauzele în picioare cu ovaţii se acordă doar momentelor unice. Publicul românesc a devenit un grup de nuntaşi – orice li se servește e foarte bine primit în numele unei bune dispoziţii generale. Cum lipsa reperului şi a justei măsuri e un handicap general al lumii româneşti, nu ar trebui să fiu mirat că nu mai există spirit critic şi, mai grav, că nu se mai utilizează criterii. Merită totuşi să explorăm posibilele explicaţii ale entuziasmului fără motiv care cuprinde pe român la finalul oricărei piese de teatru sau oricărei reprezentaţii de operă.

Pe de o parte, sînt deceniile de aplauze frenetice care sună şi acum în urechi celor care, ca mine, le-au trăit. La congrese sau la şedinţe de partid festive, se aplauda oricînd, continuu, mereu în picioare, cu scandări. Se ovaţiona orice platitudine rostită pe podium şi se aplauda, muncitoreşte, fără nici o noimă, de multe ori, de cîte trei ori în timpul aceleiaşi fraze. Ştiu bine că existau aplaudaci la capul rîndului şi că toată asistenţa era ţinută să îi urmeze. Dar acum, la Operă sau la Teatru, nu mai sînt aplaudaci. Nimeni nu te mai obligă să te ridici în picioare şi să vocalizezi pe proprile aplauze. Insistenţa aplaudacilor de atunci a produs un fel de reflex Pavlov şi, de cîte ori palmele se ating, genoflexiunea se declanşează şi gîtul de deblochează.

A doua explicaţie ar fi că publicul nu mai este educat să fie public. E ipocrit sau de-a dreptul neinstruit. În ambele situaţii, el este otrăvitor pentru artist care, pe bună dreptate, îşi apreciază prestaţia (mai ales) după reacţia publicului. În orice se exprimă pe o scenă, fie că e politică sau sport sau artă, oamenii văd ceva extraordinar şi reacţionează, pradă unei năuceli voioase şi candide, în consecinţă.

Acum vreo 30 de ani, cînd dintr-un motiv oarecare au dispărut elefanţii dintr-un parc naţional african, administratorii au decis să importe pachiderme. Astfel, urmînd o logică evidentă, au fost cumpăraţi numai elefanţi tineri, ca să crească şi să se obişnuiască cu locul; e normal să dai banii pe ceva care are o mult mai lungă perspectivă. Aduşi în noul habitat, elefanţii tineri s-au dovedit a fi un dezastru: violenţi, complet nebuni, atacau şi devastau totul

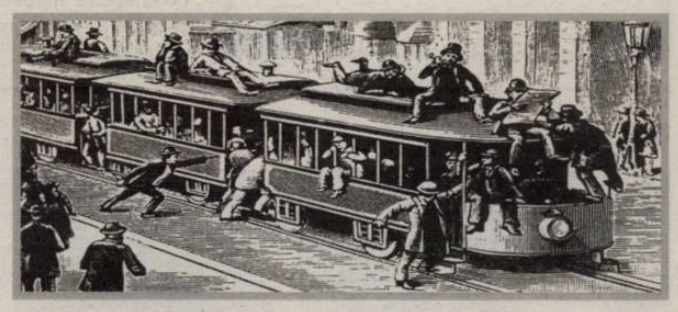

în cale, nestăpîniţi, parcă posedaţi de un duh rău. Atunci, zoologii au atras atenţia administratorilor că, într-o comunitate precum cea a elefanţilor, cei bătrîni disciplinează pe cei tineri, îi ţin sub control, le temperează excesele exercitînd asupra lor o pedagogie subtilă. Astfel, importînd doar exemplare tinere, administratorii au rupt un ciclu natural de educare şi ceea ce a rezultat nu a fost o familie de elefanţi, ci o hoardă smintită de zurbagii care cîntăresc, fiecare, cîteva tone. De atunci, toată lumea ştie că elefanţii tineri se importă numai cu familia şi că, dacă vrei exemplare tinere şi viguroase, trebuie să aduci şi bătrînii care îi educă. În sălile noastre, pline acum de tineri, lipsesc elefanţii în vîrstă, care impun „hoardei“ temeiuri, criterii şi coduri. E drept, şi „hoarda“ de azi nu e prea receptivă.

* Aria „Ah! mes amis, quel jour de fête!“ e considerată „Everestul tenorilor“ nu doar pentru că solicită vocea de nouă ori la cea mai înaltă notă din repertoriul tenorului, ci şi pentru că survine relativ repede în partitura operei, nepermiţînd vocii să se încălzească suficient – aceasta este şi motivul pentru care, cei mai mulţi dintre puţinii tenori care se încumetă să cînte rolul, ajung doar la *si natural* („doar“ e un eufemism, avînd în vedere înălţimea despre care vorbim) în încercarea lor de a prinde *do*-ul de 9 ori.

ready made

„Receptorii transferin-specifici ai membranei în perie a sinciţiotrofoblastului se leagă de complexul Fe-transferină, îl agregă şi îl internalizează, formând vezicule ce conţin complexul transferină-fier.“

(Gheorghe Bacalbaşa, Vasilica Bauşic, *Placenta,* Editura Atos, 2000)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Mic tratat de chiciologie

21°

„Darling, I now have a butter dish that is shaped like a cow“
(Leonard Cohen, *Butter Dish)*

Hi, Mr. Cohen! Ce mai faci
şi,-aşijderi, ce-ţi mai face
untiera-n forma unei vaci
de lapte, cu capace

în loc de uger, – ca să scoţi,
din ea, pe-acolo untul,
şi are, la copite, roţi
(uitasem amănuntul

acesta), ca să umble-un pic
de una singură,
dacă vei vrea să-i dai un mic
impuls cu-o lingură

sau cu un bobîrnac, direct
în fund, cînd parcă fuge
pe masă, – fără alt defect
decît doar că nu muge.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Coşmarul unei nopţi de iarnă

Se dedică dlui Grigore Cartianu

Îngîndurată, dar stăpînă pe sine, femeia traversă repede *avenue* Belliard şi înaintă spre intrarea principală a clădirii Parlamentului European din Bruxelles. Era dimineaţa zilei de 8 decembrie 2013 – acea iarnă ciudată a anului acela, cu siguranţă v-o amintiţi. Femeia purta un scurt mantou de blană, anume croit, ai fi spus, ca mişcarea crupei să sară-n ochi. Pe trotuarul pavat cu dale cimentate, tocurile grele ale cizmelor sale măsurau parcă timpul: un pas – o secundă; un alt pas – o alta. În vîntul dimineţii, părul negru, uşor tapat, al femeii, făcea volte. Din uşa Parlamentului, Philipe – uşierul din acea zi – privi silueta, o urmări apropiindu-se, cîntări cu falsă plictiseală crupa şi gleznele şi, în final, pe cînd femeia era aproape, spuse: *Bonjour, madame Zavoranou!* şi deschise larg uşa, ca bruneta să intre cu ambii umeri odată. *Bonjiur* – spuse şi femeia, al cărei accent uşor slav i se păru uşierului foarte fermecător. Nu pentru prima dată Philipe o vedea de aproape pe această tînără, încă, femeie; cu nici trei luni în urmă, scandalul acesteia, în plină stradă, cu o femeie în vîrstă (care – spuneau unii – i-ar fi fost mamă şi căreia juna părea a-i cere, pe un ton ridicat, *partea mea de moştenire?!, unde e partea mea de moştenire*, sau cam aşa ceva) ajunsese de notorietate; fusese nevoie de intervenţia băieţilor de la pază pentru ca cele două femei să-şi scoată mîinile una din părul celeilalte. *Eh, asta e!* – spuse Philipe, numai pentru el. *De cînd cu lărgirea Uniunii, am tot văzut astfel de scene, care mai de care! Pe vremea celor 15 state* (Philipe prinsese şi vremea aia, tot mai îndepărtată) *parcă era mai mare plictiseală!* – îşi mai spuse uşierul şi, cu o îndemînare ce-i devenise a doua natură, închise uşa în urma brunetei.

Deputata europeană Oana Zăvoranu – căci despre ea e vorba – luă liftul de la parter şi urcă spre biroul său de la etajul al patrulea. Odată intrată în cameră, îşi aruncă scurta de blană pe cuier, se uită maşinal la ceas – era 9,43 a.m. – şi coborî o privire pe consola telefonului, să vadă dacă a pierdut vreun apel. Nu pierduse. Se aşeză în scaun, trase aparatul mai aproape şi, cu degetele-i amorţite, formă un număr cu prefix de România. Acolo, departe, în final se auzi o voce de bărbat. *Alo? Ce faci, iubire?* – spuse doamna deputat. De la celălalt capăt al firului, bărbatul, cu o voce muzicală şi totuşi sictirită, spuse: *E'te, ce să fac, mă bărbieream*. Şi tăcu. *Te bărbiereai? Hai repede la mama, că mor de dor!* – spuse femeia. *Da-da, vin. Peste trei ore am avionul şi deseară's acolo. Vezi şi tu ce mai mişcă* – zise şi bărbatul, aparent absent.

***România, 2013* – mini-roman de ficţiune (1/3)**

Adevărul era altul: dl Pepe – soţul dnei Oana Z. şi noul candidat al României pentru postul de comisar european – avea ceva emoţii în vederea audierii ce urma să aibă loc peste două zile, tot aici, la Bruxelles. *Iubire, o să fie bine, ai să vezi!* – mai spuse femeia şi, după alte vorbe de îmbărbătare ale ei şi după alte mormăituri ale bărbatului, închise. Femeia ştia, nu avea nevoie de cuvinte: Pepe cîntase azi-noapte pînă tîrziu – fusese cheful de adio al veteraneisenator Irina Loghin, la retragerea ei din politică, transmis în direct de noua televiziune naţională, OTVR. Cu gîndul la acest eveniment de la care, *fortuită,* lipsise, bruneta nu se depărtă de telefon. Formă un nou număr – de data asta din interiorul Parlamentului European. Undeva, în alt birou, un alt telefon sună o dată... de două ori... şi, după a treia oară, o voce pisicoasă spuse *Alo?* Oana Z. întrebă cu afecţiune: *Adrielo, vii la o cafea?* Adriana Bahmuţeanu-Stamate – căci despre ea era vorba – spuse, cu un rîs şăgalnic: *Ba, coţofanco, vin! Dă drumu' la cafetieră, că ard de poftă! Şi nu-mi pune zahăr, că mereu nu mă nimereşti pe gustu' meu! Te superi dacă-l iau şi pe Zamby?*

Oana Z. oftă, dar nu spuse nimic. Ţinea prea mult la prietena ei – iar această afecţiune era suficient de largă ca în umbra ei să intre şi Zambilică, *bichon-ul* cu pantalonaşi din catifea roz cu cristale Swarovski, de care prietena ei era nedespărţită.

Aşadar, începea o nouă zi de muncă la Parlamentul European. Oana Zăvoranu reprezenta aici avangarda PRM-ului. La cîte schimbări nu fusese martoră! După o teribilă criză spirituală (devenise, pur şi simplu, un filosemit de-a dreptul extremist!), fondatorul şi ex-liderul partidului se retrăsese la casa din Butimanu şi-şi scria memoriile, intitulate *Eu sînt ridul de pe talpa lui Moise*. Acum, şeful interimar al PRM era tînărul Andrei Iucinu-Tinu – contestat la firul ierbii de experimentaţii disidenţi Bolcaş, Funar & Buruiană. Şi dna Bahmuţeanu-Stamate era deputat european, din partea PNG, celălalt partid din alianţa de la guvernare din România. *Alianţa Pîine şi Magiun PRM-PNG* (un nume copilăresc, dar care prinsese la mase) cîştigase relativ lejer alegerile din 2012. În urma cumpenei prin care fostul şef de stat Băsescu trecuse în 2009, noul preşedinte al României era Lu... *(Va urma – da' sînteţi siguri că asta vreţi?)*

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

Din vremea feluritelor „obraze“

În ziua mare a Crăiunului din anul 1825, medelnicerul Costache Sefandache din Vălenii de Munte îşi mărită fiica, Voica, după Ioan Baldovin. Totul se petrece după cutumele vremurilor, peţitoarea face legătură între cele două părţi, are loc învoiala între tată şi viitorul ginere, primirea foii de zestre şi apoi marea sărbătoare a nunţii. Pînă aici nimic extraordinar. O nuntă ca oricare alta, un alt cuplu, o altă familie, speranţe de viitor şi de înţelegere oferite de zestrea frumoasă, de promisiunile junelui că-şi va găsi slujbă, că va avea grijă de soţie, de casă, de feciorii ce se vor naşte. Şi timp de trei ani, traiul familiei Baldovin (Ioan, Voica şi fiul ce s-a grăbit să apară la nouă luni după nuntă) pare să nu întîmpine nimic din greutăţile vieţii sau „neînţelegerile dintre cei casnici“ ce bîntuie de obicei tinerele cupluri. Cînd însă zestrea este pe sfîrşite, cînd i se aduce aminte, mai întîi cu binişorul, apoi cu insistenţă, că ar trebui să-şi ia o slujbă, că ar trebui să aibă într-adevăr grijă de cele ale casei care au cam început să se prăpădească, lui Ioan nu-i prea pasă. Şi-atunci încep cicălelile şi reproşurile. Medelnicerul îl povăţuieşte „a-şi îngriji de venitul casii şi a nu mai risipi din zestre şi venitul ei pe aiurea fără a aduce în casă cel mai mic lucru“. Şi pentru că nimic nu se prinde de leneşul Ioan, îi strigă zi de zi că „s-ar fi văzut îndestulat de haine şi cheltuială care nici odată nu ar fi avut, căci cînd l-ar fi primit dă ginere nu numai că haine nu ar fi avut, dar nici cămaşă, fiind şi la nuntă cu haine streine“. Sătul, Ioan pune mîna pe ultimii bani de zestre şi în iunie 1829 ia drumul Bucureştiului, sub pretext că-şi va găsi o slujbă şi va deveni alt om. Aici însă o ţine tot într-un chef, uitînd de Voica, uitînd de copil, uitînd de moşiile şi casa ce-l aşteptau ca pe adevăratul stăpîn ce ar fi trebuit să le îngrijească, să le chiverniséască.

Dar toate acestea au un sfîrşit cînd Voica, cu copilul prins de fuste, apare într-o dimineaţă, cerîndu-i socoteală şi întrebîndu-l ce are de gînd. Cum Ioan nu vrea decît arginţi cît mai mulţi, chefuri şi celetnici, aleargă pe dată la Prea Sfinţia Sa părintele mitropolit şi se vaită şi se tînguie că el este un „inocent“ prins în plasa şiretului medelnicer Sefandache care nu i-ar fi spus atunci, la leat 1825, că Voica ar fi ţigancă, că s-ar fi pripit ameţit de toate cele promise, dar apoi şi-a dat seama că el nu mai poate suporta „duhoarea ei“ şi „nemurile“ ce le are şi că „l-ar fi coprins o mare scîrbă“ mai ales de cînd îl tot aude pe socră-său c-o strigă „pă dumneaei de cioară“ prin curte. Şi se roagă „cu lacrimi fierbinţi“ „a fi scăpat de ea“. Întrebat ce are a răspunde, medelnicerul Costache Sefandache îşi apără cu înverşunare „sîngele“: „da Voica este fiica lui făcută cu o ţigancă roabă a dumnealui paharnicul Manolache Hrisoscoleu“, dar „ca unul ce şi-au ştiut sîngele său, au dezrobit-o şi au numit-o şi o numeşte fiică a dumisale“. Nici nu i-a trecut vreodată prin cap s-o renege, dimpotrivă, a avut grijă s-o mărite, s-o înzestreze şi să se îngrijească de ea ca de copilul lui. Cît despre acuzaţiile dumnealui că n-ar fi ştiut, nici gînd de aşa ceva. Ar fi ştiut chiar din ziua învoielii că Voica este fiica dumnealui dezrobită şi crescută la curtea boierească. Şi chiar de n-ar fi aflat atunci, după patru ani trecuţi la mijloc ar fi fost imposibil să nu afle, că doar n-a trăit în codru: „că el au avut preumblare pe acolo şi ştiută fiind aceasta tuturor de acolo cum de nu putu a o afla?“, se întreabă şi-l întreabă părinţii clerici. Încolţit, Ioan, „povăţuit“ sau „nepovăţuit de unii sau de alţii“, spune ce are de spus: „că el <îşi> primeşte soţiia neavînd nici un cusur, cînd dumnealui medelnicerul îi va da sclitada (numele şi dreptul de semnătură) dumnealui şi-l va face şi clironom pă tot avutul său“.

Iată aşadar visurile mujicului venit din Urziceni, judeţul Ialomiţa, ajuns prin voia sorţii ginerele unui boier şi dorind acum să se cocoaţe în vîrf printre boierii cei mari cu sclitadă şi avere, cu prestigiu şi „ifos“. „Lucru cu totul împotrivă, neprimitor“ – strigă într-un glas medelnicerul, clericii, Voica. Cum îşi poate închipui el, „opincarul“, „mămăligarul“ căsătorit cu o ţigancă dezrobită, fie ea şi fiică de boier, că poate urca atît de sus printre obrazele de cinste? Mai bine ar fi să se întoarcă la legiuta lui soţie şi să se mulţumească cu ceea ce este, cu ceea ce soarta i-a oferit, că de nu, medelnicerul are o listă lungă, mult prea lungă, cu tot ceea ce a cheltuit din zestre, plus hrana datorată în atîtea luni trecute la mijloc cînd a plecat, abandonînd totul, lăsînd-o pe Voica bolnavă „pe pat“ şi pe copil pe „uşile altora“. El ca un părinte trebuie să apere drepturile fiicei sale şi de-i va da toată această cheltuială „poate a să duce unde va voi“.

Dar Ioan vrea „caftan“ şi nimic nu-l înduplecă, uitînd cu desăvîrşire „pildele“ vremurilor ce-l aşezau acolo unde-i era locul, amintindu-i că: „opinca din piele groasă să face“, „adică, cei proşti din proşti“.

DEUTSCHE WELLE
Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI
Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!
Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de
DW

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

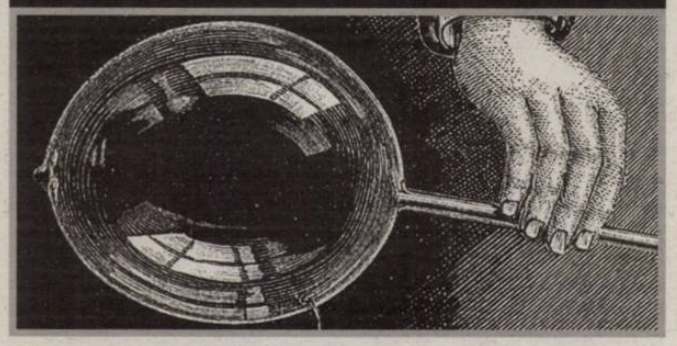

Ţinutul regelui Bumbac

Cît de trist poate fi totul? Conducînd spre nord, prin Mississippi şi Louisiana, sub un cer imens şi pustiu, am avut sentimentul că această lume e părăsită. Turla unei biserici de lemn se iţeşte din întinderile nesfîrşite ale unui pămînt plat ca în palmă. De pe drum nu poate fi văzută nici urmă de aşezare umană, dar ici şi colo zac batoze în putrefacţie şi străvechi tractoare ruginind pe margine de drum, precum nişte insecte de pe alte planete, doborîte de pămînteni. Marginile drumului sînt împînzite cu bumbac precum neaua. Aceste cîmpuri de bumbac au fost culese şi acum aşteaptă iarna. Pustietatea şi iarna sînt şi aşa destul de triste, dar, dacă ciuleşti urechea, asculţi istoria gemînd. Poţi să-l auzi pe Blind Willie McTell cîntînd despre şfichiuirea biciului şi limba clopotului. De fapt, la radioul din maşină se aude Bob Dylan cîntînd despre Blind Willie McTell, cîntînd ca nimeni altul jalnicele cîntări ale acestor ţinuturi din Mississippi. Trecem pe lîngă nişte orăşele înfiorător de uitate de soartă, cu ferestre sparte în centrele lor moarte de lîngă calea ferată. Mă aplec pe fereastră şi le sorb dezolarea, cu camera mea digitală.

Ca să ne mai înveselim, oprim în Transilvania. E Transilvania, Louisiana, un oraş cu o singură prăvălie, cu un liliac pictat pe turnul de apă. La Trasilvania General Store cumpăr cîteva căni de cafea pe care scrie „Transilvania, Louisiana" şi o cutie ovală pe care scrie aşijderea. Las deoparte tricourile cu liliacul pe cerul portocaliu şi şepcile. Nu-i spun bătrînului că eu sînt din Transilvania, aia adevărată. Nu că i-ar păsa. Petrecîndu-şi viaţa pămîntească între Transilvania General Store, the Transilvania, Louisiana Post Office şi, probabil, Biserica Baptistă din Transilvania, pare să-şi fi epuizat toate curiozităţile. Ceea ce ar fi putut fi şi cazul meu, dacă nu ar fi fost Biserica Menonită Delta, din apropiere de Transilvania. S-ar putea să existe un fir care să lege adevărata Transilvanie de acest sătuc pierdut în cîmpurile de bumbac. Menoniţii au purces din landurile germane, din mijlocul Europei din care, cîndva, Transilvania mea făcea parte. S-ar putea să fie doar o conexiune nonexistentă, ca aceea pe care prietenul meu Bill deRidder o căuta cînd, venit din Amsterdam, voia să afle dacă DeRidder, Louisiana a fost numit după familia lui. A aflat însă că localitatea a fost botezată prin telegraf, direct de la Amsterdam, de către un funcţionar al companiei olandeze care deţinea calea ferată.

Dincolo de Transilvania, există puţine ciudăţenii, adevărate sau imaginare, pînă cînd ajungem la Tallulah, un oraş muribund pe ţărmurile unui *bayou*. Împrejurimile lacului Providence flutură pe lîngă noi, cîţiva chiparoşi încă crescînd în apă, în apropierea ţărmului. Debarcadere putregăite se întind pînă în mijlocul apelor stătute. Mie chiparoşii îmi par funebri. Trunchiurile lor pornesc largi din rădăcini, apoi se îngustează înainte de a se despărţi în cosiţe ruginii şi plîngătoare.

Îmi pot imagina aceste ţinuturi vibrînd de viaţă primăvara şi lăfăindu-se într-o vară lungă şi leneşă, dar cred că şi în miezul acesteia zace o tristeţe adîncă, plămădită din istorie uitată sau, pur şi simplu, din uitare.

traducere de Ioana AVĂDANI

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Vintilă MIHĂILESCU
...@hai-hui.ro

Societatea posttărănească

1 Decembrie 2006. Ultima sărbătorire a „vechii" Românii, înainte de „foarte marea Unire" cu Europa, de peste fix o lună. O ultimă sărbătorire, parcă mai anemică decît oricînd, străbătută de întrebarea explicită sau implicită *dacă* şi *cum* ne mai reprezintă această sărbătoare – dar şi *pe cine* mai reprezintă ea cu adevărat? Ocazie, totuşi, de mîndrii, spaime şi aberaţii identitare. Vechi şi noi. Am avut parte pe toate căile de comunicare în masă de veşnica „toleranţă multimilenară a Românului" şi alte calităţi exemplare şi eterne, dar şi de noi angoase, de o prostie comparabilă, cum că, de pildă, vin ăştia de la Bruxelles şi „ne iau mortu' din casă", adică nu ne mai dau voie să-l îngropăm aşa, cum se cade, creştineşte! *Ce-i de făcut?* – s-ar fi întrebat mulţi, dacă n-ar fi o frază de tristă amintire.

Ce-i de făcut?... Păi, e de gîndit, evident! Dar ceva mai aşezat şi mai temeinic, nu la modul pripit în care s-au petrecut lucrurile (şi) de data aceasta. Recunosc, e greu, mai ales cînd Ziua Naţională deschide, de fapt, luna cadourilor, nu pe aceea a meditaţiei. Dar, la sfîrşitul acestei luni, ne aşteaptă un cadou aparte, *a nice gift*, care ar trebui să ne pună serios pe gînduri. Nu pentru a decide, printr-un act final de voinţă, cine sîntem „cu adevărat" (nimeni nu va afla acest lucru vreodată, pentru simplul motiv că o astfel de existenţă socială de-a pururi adevărată nu există), ci cine vrem, dorim sau visăm, de fapt, să fim. Ne întoarcem deci, mereu şi mereu, la marea problemă a unui proiect de societate pentru ţărişoara noastră, în curînd mai dodoloaţă decît a visat ea vreodată.

Iorga a exprimat, în cîteva rînduri şi formulări, o idee foarte frumoasă: o naţiune – spunea el – nu este doar a locului în care se află, ci şi a celui spre care îşi îndreaptă privirea şi după care tînjeşte. Grecia, de pildă, este mai degrabă mediteraneană decît balcanică, nu pentru că este scăldată de apele mării, ci pentru că a privit tot timpul către aceasta şi s-a visat „pe mare". De asemenea, acesta este motivul pentru care România nu ar fi balcanică, deşi aşezată în acest colţ geografic de lume, ci mai degrabă sud-est europeană sau pur şi simplu europeană: de la Rîm ne tragem şi într-acolo şi-au îndreptat privirile părinţii fondatori ai naţiei şi alte generaţii de români pe urmele lor. Perspectiva autohtonistă, privind spre ţinuturile dacilor şi ale altor traci, a intrat în competiţie de-abia mai tîrziu. De-a lungul timpului, s-au succedat şi confruntat şi alte „tentaţii etnice", cum le numea Mircea Vulcănescu.

Majoritatea cugetătorilor naţionali au avut însă o abordare mai puţin „vizionară", mai în-rădăcinată şi în-temeiată într-un trecut structural şi peren. În loc să urmărească tentaţiile timpului, etnogeneza aluneca astfel tot mai mult spre o origine mitică, de unde veghea aproape mistic asupra *vocaţiei* actuale a românilor sau le definea *matrici stilistice*, *arhetipuri* şi alte *cadre de gîndire*. Naţiunea era a locului în care se afla de la „origine", nu a orizonturilor la care visează.

Ce se întîmplă însă în prezent? Care este tentaţia noastră etnică actuală, spre ce orizonturi ne îndreptăm, în mod privilegiat şi definitoriu privirile?

Referinţele autohtoniste par a se fi anchilozat, tot mai reduse la clişee şi ţîfnă patriotardă sau la nostalgii dezorientate. Cîndva, acestea aveau un sens, acum par a fi întreţinute în viaţă doar prin respiraţia artificială a unor sărbători naţionale şi a unor grupări naţionaliste. Pe de altă parte, proiectele la care poate visa naţiunea par a fi gata confecţionate la Bruxelles şi prea puţini sînt aceia care se gîndesc la faptul că ele ar putea – şi ar trebui – să fie croite după o măsură proprie. Dar care măsură? Ei, aici ne încurcăm, căci fiecare român visează la măsura sa proprie...

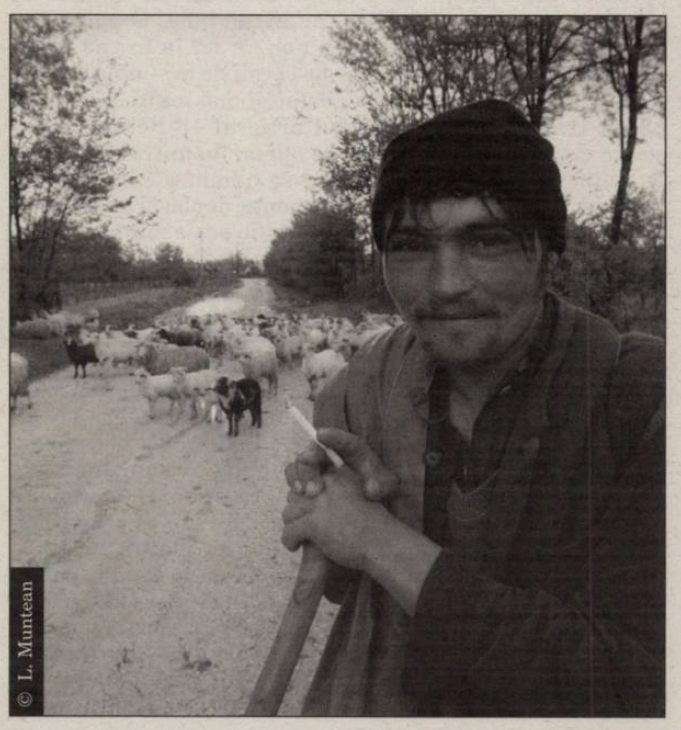
© L. Muntean

Nu prea mai ştim, deci, ce trecut ne reprezintă şi prin ce anume, şi nu ştim încă încotro vrem să ne îndreptăm, ca societate şi nu ca simplă colecţie de indivizi. Sîntem, adică, într-o criză. Nimic original – veţi zice – toţi şi toate sînt, de la o vreme încoace, în „criză". Este adevărat. Dar există crize şi crize. A noastră de care e?

Există o criză a postmodernităţii, punînd problema unei despărţiri de modernitate; există o criză postcomunistă, ridicînd problema despărţirii de comunism; există apoi o criză postindustrială, şi cîte şi mai cîte. Se pare că omenirea se desparte masiv şi definitoriu de marile sale referinţe, pentru a construi altele, încă neclare. Economiştii vor să ne convingă că aceste despărţiri multiple şi pe multiple planuri sînt, de fapt, univoce şi necesare. Sociologii şi alţi umanişti se îndoiesc, vorbind, tehnic, de „dependenţă de cale" sau, mai puţin tehnic, de faptul că există multiple modernităţi şi diverse căi de a ieşi din ele.

În acest context, cum se poziţionează ţara noastră? Sîntem, bineînţeles, o societate postcomunistă, care se luptă cu despărţirea de comunism; şi sîntem şi întrucîtva postmoderni, participînd la această furtunoasă despărţire de modernitate. În primul rînd, cred însă că sîntem o *societate posttărănească*. Dacă este ceva cu adevărat întemeiat în trecutul nostru istoric, atunci acesta este apartenenţa noastră la societăţile agricole. Inclusiv revoltele tinerelor elite naţionale împotriva acestei „tărănităţi": *Nu mai vrem să fim veşnicii ţărani ai istoriei!* – declara Noica prin anii '30. Dar am rămas astfel pînă în prezent, de-abia 1 ianuarie 2007 fiind actul oficial al unui deces anunţat: *Ţăranul a murit!*

Ce urmează acum? *Ţăranul a murit, trăiască Ţăranul?* E greu de presupus. *Trăiască Post-Modernul?* Nu cred că cineva ar putea să arate foarte clar cam ce ar însemna asta. *Trăiască Europa?* Mai plauzibil, dar nu mult mai clar...

În aceste condiţii, un singur lucru pare a fi clar: ceea ce ne defineşte în prezent este o despărţire, iar ceea ce vrem să fim este un parcurs ce porneşte de la această despărţire de Ţăran. Rămîne să mai reflectăm la ce înseamnă acest ţăran din noi şi ce ne facem fără el alături de noi...

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Skyline

Ce ne lipseşte într-un oraş ca al nostru? Un răspuns la care nimeni nu pare să se gîndească ar fi: dangătul clopotelor, măcar duminica dimineaţa, şi cerul de deasupra noastră. Străzile strîmte şi clădirile înalte nu lasă să se vadă cerul.

Regimul de înălţime al construcţiilor în Bucureşti a fost multă vreme limitat, din cauza riscului seismic. Chiar după ce, în centru, urbanismul din vremea lui Carol al II-lea a înmulţit clădirile cu cinci etaje sau peste, dezastrul de la Carlton, la cutremurul din 1940, a fost un avertisment. Pînă la cutremurul următor, cel din 1977, punctul cel mai înalt din centru era hotelul Intercontinental. Intervenţiile radicale, de impact major, au profitat după aceea de demolarea unor suprafeţe întinse din oraşul istoric.

În momentul de faţă, există în capitală trei praguri ale cornişei:

– în cartierele vechi sau de vile, P (str. Romulus, zona Popa Rusu) şi P+1-2 (Lascăr Catargiu, parţial, Bonaparte, „parcul Filipescu", Cotroceni, Domenii, lotizările Gramont şi Clucerului);

– P+7 (bulevardele Magheru-Bălcescu-Brătianu şi, parţial, Calea Victoriei), zonă în care s-au aplicat regulamentele interbelice;

– P+10 (bulevardele Titulescu, Ştefan cel Mare, Mihai Bravu, Unirii, Ion Mihalache, Turda, Lacul Tei), rezultatul unor transformări din perioada 1970-1980.

Toate acestea s-au constatat în 1993, cu ocazia realizării unui studiu de altimetrie în cadrul catedrei de urbanism de la Arhitectură. Rezultatul ar fi trebuit să fie instituirea unui regim legal de protecţie a zonelor construite, conform cu dezvoltarea istorică a identităţii unor cartiere. Fiindcă Bucureştii, la plural, înseamnă mai multe oraşe, imbricate neregulat unele într-altele. Nici pieţele din centru, adeseori, nu seamănă a pieţe, din cauza rupturilor de scară. De pildă, în Piaţa Universităţii, Intercontinentalul se învecinează cu Teatrul Naţional care, la rîndul său, deşi foarte diferit ca stil, a păstrat aceeaşi înălţime ca palatul construit de Louis Blanc pentru Ministerul Agriculturii, ca o aripă a spitalului Colţea şi ca Universitatea, pe care n-o mai putem vedea acum, acoperită cum este de reclame.

De aici înainte, pe bulevardul Carol, apare fostul hotel Modern din anii 1970 (care a crescut în înălţime după 1990, cînd s-au instalat acolo Astra-Asigurări şi Piraeus Bank). Cu mult mai gravă este alterarea caracterului zonei prin implantarea unui bloc de 85 m, Millenium Business Center, ale cărui 16 etaje de beton şi sticlă s-au ridicat ca un gît de girafă peste oraş. Această enormă greutate impusă terenului a provocat deteriorarea caselor din jur, altele fiind sacrificate, pentru a face loc gigantului. Între acesta şi zidul bibliotecii Dadian (Casa de Cultură Armeană) nu sînt decît vreo 30 cm. Ţesutul existent în vecinătatea Bisericii Armeneşti fusese deja distrus prin remodelarea intersecţiei bulevardului cu străzile Paleologu şi Vasile Lascăr, dar noua intervenţie, încălcînd orice reguli, agresează cartierul întreg.

Altă calamitate este Bucharest Tower Center, pe care Colliers l-a înfipt în partea de vest a bulevardului Mihalache. Acolo îşi vor avea sediul Alpha Bank şi firmele care vor mai închiria spaţiile de birouri din această clădire. Construcţia închide perspectiva, încă din Piaţa Romană. Faţă de gabaritul încă limitat de la Orange şi BCR, clădirea BRD din colţul bulevardului Titulescu reprezintă un exces, însă este şi ea întrecută, în violenţa escaladei, de turnul Alpha, a cărui siluetă domină Muzeul „Antipa". Ansamblul, oricum compromis, al Pieţei Victoriei, a devenit astfel şi mai incoerent. Spaţiul verde, lăsat liber după înlăturarea Ostaşului Sovietic al lui Baraschi, a rămas ca o gingie goală. Iar, dacă s-ar înălţa de partea cealaltă a bulevardului Aviatorilor, între garaje şi casa Oromolu, închizînd aleea spre strada Paris, proiectatul turn, pentru care o firmă austriacă obţinuse aprobarea prin 1999, atunci într-adevăr ar dispărea orice speranţă de a restabili acolo o solidaritate de stil şi de volum.

Un peisaj SF invadează oraşul vechi, fără să respecte individualitatea acelor zone care, pentru trecutul lor sau pentru estetica lor, de altă vîrstă şi caracter, ar trebui cruţate.

Marius CHIVU

mă enervez, deci exist

Regia Autonomă de Tîlhărie Bucureşti

– scrisoare deschisă dlui Gheorghe ARON, director RATB –

Bună ziua, mă numesc M. Chivu şi sînt dependent de transportul în comun.

Locuiesc în Giuleşti pe al cărui bulevard circulau, acum doi ani, tramvaiele 2 şi 44. La un moment dat s-a hotărît că mult mai bine ne-ar servi un metrou uşor. Precum 41. Liniile de tramvai au fost scoase, izolate cu o bandă de plastic şi, în schimb, ni s-a introdus autobuzul 644. De fapt, nu era vorba de un autobuz cum vedem zilnic circulînd prin tot restul oraşului, ci mai degrabă de un mecanism auto, un fel de instalaţie pe patru roţi învelită într-o foaie de tablă ruginită care o dată a fost portocalie şi prin care toamna te trage curentul şi te plouă, iarna te ninge, iar vara îţi intră praful în ochi şi fumul negru-pal al ţevii de eşapament pe nas... De vină nu erau, firește, nici găurile din podea prin care puteai urmări cum se succed liniile de vopsea de pe asfalt, nici geamurile spoite şi crăpate, nici acoperişul căscat în cîteva locuri, nici măcar scaunele care odată aveau doar burete (nu şi găuri în burete), nu, de vină erau marca şi vechimea acelui *rollercoaster* terestru care circula aplecat puţin spre stînga şi care scotea nişte zgomote pe care un DJ le-ar putea remixa într-un *sound* industrial avangardist. Marca era Ikarus şi a fost asamblată prin anii '70, cînd în Occident încă se mai vorbea de marea revoluţie industrială. Înainte de a-şi trăi această a doua tinereţe pe asfaltul giuleştean, „autobuzele" Ikarus zăceau probabil în tristeţea geriatrică a cine ştie cărui cimitir auto.

Dar ceea ce trebuia să fie doar o soluţie temporară s-a transformat, după cum ştiţi, într-o stare de fapt. Pentru că firma care a cîştigat licitaţia modernizării liniei de tramvai a vîndut şinele la fier vechi şi a dispărut. În noiembrie 2005 cînd, conform contractului, lucrările trebuiau finalizate, banda de plastic de la locul crimei transportului giuleştean în comun se rupsese şi plutea uitată pe braţele vîntului de toamnă. Lucrările au început abia la jumătatea acestei veri (adică după aproape un an de cînd ar fi trebuit încheiate), odată cu cei cinci muncitori care au sudat două zile o şină în faţa blocului meu. Dar, cu ce nu se obişnuieşte omul!? Trebuie să fim înţelegători. Sînt vremuri calice, cum spune bunicul meu care se deplasează cu o iapă bătrînă ceva mai rapidă decît „autobuzele" giuleştine. Lucrările de modernizare s-au apropiat – miracol! – de final, iar tramvaiul-uşor 44 a început să circule de cîteva săptămîni, cam în perioada în care în bucătărie, în hol şi în sufragerie mi-au apărut fisuri în tavan.

Dle Gheorghe Aron, dvs. ştiţi toate acestea; eu doar le-am rezumat pentru ne-giuleşteni! Altceva m-a neliniştit în ultima vreme şi m-a determinat să vă scriu. De cîteva ori aţi trimis în Giuleşti nişte cete de cîte 14 (paisprezece) controlori cu legitimaţia la chimir, care să pîndească şi să oprească „autobuzul" între staţii, unde forţau oamenii să coboare pentru control. Mulţi nu aveau bilet. O parte dintre aceştia – pentru că aşa e la noi, ne stă în fire să încercăm să păcălim statul chiar şi cu 11 mii de lei – nu cumpără bilet din principiu, dar alţii, poate cei mai mulţi, pentru că pe tot traseul Gara Basarab-Cartierul 16 Februarie nu există decît un singur chioşc de bilete: înăuntrul Poştei de la staţia George Vîlsan. Trebuie să admiteţi că, omeneşte vorbind, se poate întîmpla ca urgenţa deplasării cu „autobuzul" să te prindă fără bilet şi să-ţi fie peste mînă să mergi pe jos vreo două-trei staţii pînă la cel mai apropiat chioşc. Iertaţi-mi redundanţa, dar, vă întreb, e normal totuşi ca pe traseul unei linii de autobuz/tramvai să existe un singur chioşc de bilete?

Însă, tot gîndindu-mă la faptul că, în loc să mai angajaţi o vînzătoare de bilete, dvs. plătiţi 14 (paisprezece) controlori pentru a da oamenii jos din autobuz şi a-i buzunări, mi-am dat seama că, de fapt, preferaţi să speculaţi cu amenzi slăbiciunea oamenilor şi nu să-i stimulaţi a cumpăra bilete şi abonamente. Dle Gheorghe Aron, va trebui să ne convingeţi că RATB-ul nu este o instituţie care are ca scop tîlhărirea legală a bucureştenilor! Altfel, de ce plătim, de pildă, acelaşi preţ pe bilet indiferent că circulăm în Centru cu autobuzele ultramoderne Mercedes, sau în cartiere mărginaşe cu tot felul de fantome-auto? De ce nu avem nici un autobuz de noapte sau de ce nu prelungiţi ora ultimului tramvai pînă la miezul nopţii? De ce trebuie să plătim două abonamente, şi pentru RATB, şi pentru Metrorex, cînd în toate capitalele europene e de-ajuns unul singur? De ce nu mătură şi nu spală nimeni autobuzele şi tramvaiele la capăt de linie? De ce iarna nu funcţionează toate caloriferele? De ce şoferii RATB sînt, în general, mitocani şi îţi închid uşile în nas taman cînd vrei să urci? De ce? De ce?

Dle Gheorghe Aron, traficul infernal se datorează şi mizerabilei RATB! Fără respect, M. C.!

NEW EUROPE COLLEGE
BURSE „EUROPA"
PENTRU ANUL UNIVERSITAR 2007-2008

„New Europe College" anunţă concursul anual pentru bursele de cercetare EUROPA pentru universitari/cercetători din sud-estul Europei (inclusiv din România). Tematica acestui an este ***Locuirea***.

CONDIŢII DE PARTICIPARE

- candidatul trebuie să fie înscris la doctorat sau să aibă titlul de doctor;
- se va acorda prioritate candidaţilor sub 40 ani;
- o foarte bună cunoaştere a cel puţin două din limbile străine de circulaţie internaţională.

Prin profilul său, NEC pune accentul asupra dezbaterilor inter- şi trans-disciplinare. Se încurajează proiectele care permit această deschidere, fără a pierde din rigoarea disciplinară.

MODALITĂŢI DE ÎNSCRIERE
ŞI TERMENE PRIVIND CONCURSUL

Formularul de participare la concurs poate fi obţinut de la adresa www.nec.ro sau prin e-mail de la imihai@nec.ro

De asemenea, formularul poate fi ridicat de la sediul Colegiului în zilele de luni-vineri, orele 10-17.

Termenul limită de depunere a dosarului completat este 15 decembrie 2006 (inclusiv).

Pentru detalii consultaţi materialele de la adresa www.nec.ro

Relaţii suplimentare se pot obţine la tel. (021)307.99.10 – între orele 10-17 ale fiecărei zile lucrătoare – sau prin e-mail: imihai@nec.ro

Adresă: New Europe College, str. Plantelor nr. 21, 023971 Bucureşti

Texte şi opinii de: *Cătălin AVRAMESCU (conferenţiar univ., SNSPA) ● Corneliu BĂLAN (profesor univ., Universitatea Politehnică, Bucureşti) ● Daniel DĂIANU (profesor univ., coordonatorul Grupului de Economie Aplicată) ● Radu GOLOGAN (profesor univ., Universitatea Politehnică, Bucureşti) ● Lavinia HUIDAN (preşedinte Forum Auto, importator Volvo în România) ● Gabriel ISTRATE (cercetător, Los Alamos National Laboratory) ● Gžegož KOLOTKO (profesor univ., fost ministru de Finanţe al Poloniei) ● Solomon MARCUS (profesor univ., Facultatea de Matematică, Universitatea Bucureşti) ● Mihail NEAMŢU (bursier „New Europe College") ● Dragoş PÎSLARU (economist, Grupul de Economie Aplicată) ● Andrei PLEŞU ● Dumitru SANDU (sociolog) ● Liviu VOINEA (economist, Grupul de Economie Aplicată) ● Nicolae ZAMFIR (profesor univ., directorul Institutului de Fizică Atomică) ● **Coordonatorul temei:** Mircea VASILESCU*

În pragul aderării

*Pe 23 noiembrie 2006 a avut loc, la Colegiul „Noua Europă", al cincilea forum Volvo-*Dilema veche, *cu tema „Ce vom fi în Uniune? România şi Agenda Lisabona", pornind de la cel de-al patrulea raport al Grupului de Economie Aplicată (GEA), coordonat de prof. dr. Daniel Dăianu. Au participat, ca de obicei, oameni de afaceri, oameni de cultură, universitari, diplomaţi, bursieri NEC, jurnalişti. O parte a dezbaterii a fost transmisă în direct de The Money Channel.*

*În aceste forumuri s-a impus, incontestabil, ideea că sînt foarte utile, în societatea românească de astăzi, discuţiile interdisciplinare, între oameni despre care se crede îndeobşte că nu au prea multe în comun şi fiecare trebuie să-şi vadă de ale lui (unii, de cultură, alţii, de cercetare, alţii, de afaceri). Cu siguranţă seria de Forumuri Volvo-*Dilema veche *a demonstrat că aceşti oameni au foarte multe în comun, că elitele – fie ele din domeniul afacerilor sau din mediile culturale – pot avea un rol important în evoluţia societăţii, iar perspectivele diferite sînt utile: luminează subiectele din unghiuri complementare. Dezbaterea din 23 noiembrie a confirmat încă o dată acest lucru. Deşi baza discuţiei a fost oferită de un raport despre starea economiei, intervenţiile au făcut legături între economie, societate, cultură, educaţie, oferind o privire de ansamblu asupra situaţiei în care se află România cu un ceas înainte de aderarea la UE. Publicăm în grupajul următor fragmente semnificative din cadrul dezbaterii. (**M. V.**)*

Daniel DAIANU

Să gîndim în perspectivă europeană

Rapoartele GEA au încercat să mediteze asupra unei întrebări pe care ne-o punem de cîţiva ani: *Ce va fi România în Uniunea Europeană?*. Foarte mult timp, întrebarea care a obsedat lumea academică, lumea politică şi societatea civilă a fost dacă România va intra în Uniunea Europeană. S-au întreţinut clişee de tipul „totul e să respectăm ce spune *acquis*-ul comunitar, să fim disciplinaţi, şi lucrurile vor merge de la sine". Şi s-a considerat că, dacă avem reguli clar statuate, iar cetăţenii le respectă, dacă adoptăm o filozofie libertariană (conform căreia piaţa reglează totul), toată lumea este cîştigătoare. Or, realitatea este foarte diferită de ce scrie în manuale şi, mai mult decît atît, această filozofie a pieţei atotputernice nu este cea care prevalează în dezbaterile academice şi în mediile în care se plămădeşte politica. Tema „Ce vom fi în Uniune?" ne obsedează în continuare. Dar economia – chiar dacă noi, economiştii, o considerăm „regina ştiinţelor sociale" – este o ştiinţă *soft*, ea nu poate da răspunsuri la toate întrebările.

Nu cred că piaţa poate regla totul singură. Noi îmbrăţişăm o altă teză, şi anume că grupuri de oameni, comunităţi sau ţări pot fi privite ca mănunchiuri, *clusters*, iar pentru ca acestea să nu fie doar accidente istorice, este nevoie de politici publice. Istoria arată că aşa stau lucrurile. Chiar proiectul Uniunii Europene este un asemenea *cluster*, o construcţie care a pacificat Europa după al doilea război mondial cu ajutorul Statelor Unite ale Americii: a fost iniţial o idee, operaţionalizată ulterior prin instituţii care funcţionează astăzi mai mult sau mai puţin bine, dar demonstrează că este nevoie de o politică publică gîndită la nivel internaţional. Reflecţia asupra competitivităţii nu este un exerciţiu intelectual futil: are foarte mare relevanţă în lumea contemporană. Nu există guvern responsabil şi clasă politică responsabilă, care să nu mediteze asupra problemelor competitivităţii. Agenda Lisabona este, în esenţă, un răspuns, pe planul politicilor publice, la întrebarea obsesivă privitoare la competiţia globală, atît la nivel supranaţional, cît şi la nivel naţional. Europa îşi dă seama că nu mai poate judeca lumea dintr-o perspectivă eurocentrică: „noi conducem, noi facem, noi avem o misiune civilizatoare, iar ceilalţi trebuie să ne asculte şi să ne preia modelul". Lumea s-a schimbat radical în ultimele decenii, China şi India au dublat forţa de muncă relevantă pe piaţa mondială. După ultimele estimări ale lui Lawrence Freeman, un economist de la Harvard, în momentul de faţă, în comparaţie cu ce era acum un sfert de veac, stocul de forţă de muncă relevantă, raportat la stocul de capital, este considerabil mai mare, ceea ce înseamnă că îmbinăm mai multă forţă de muncă cu acelaşi stoc de capital de acum douăzeci şi cinci de ani. Pentru orice economist serios, concluzia se impune de la sine: există o presiune de scădere a salariilor, dacă nu a celor nominale, măcar a celor reale. Iar acest proces se vede deja în lumea vestică. Reticenţa pe care „nucleul tare al Europei" a avut-o în ultimii ani faţă de problema extinderii îşi are rădăcinile structurale în curenţi de profunzime care au acţionat cu o forţă implacabilă în ultimele decenii: demografia, îmbătrînirea populaţiei, criza „Statului bunăstării" şi a sistemelor de protecţie socială. Există o anume scleroză insituţională care a făcut ca, de multe ori, deşi guvernele aveau idei bune, să nu le poată pune în aplicare. Apoi, a intervenit creşterea economică a Asiei, care a devenit preocupantă. Chiar şi ultimul raport despre starea naţiunii, prezentat de preşedintele George Bush, a făcut referire la problema competitivităţii. America – mult mai mobilă în ceea ce priveşte forţa de muncă, excelînd prin universităţile ei unde se pregătesc minţile luminate ale lumii – resimte efectele competitivităţii globale: o supremaţie tehnologică, militară şi economică nu poate fi susţinută dacă nu excelezi în domeniul cercetării, ceea ce presupune acumulări pe plan educaţional. O asemenea preocupare e cu atît mai explicabilă în Europa. Ea se simte, desigur, şi în ţările din Europa Centrală şi de Est. Nominal, ele afişează rate de creştere economică substanţial mai ridicate decît în Vestul Europei, beneficiind şi de un avantaj competitiv: populaţiile din această zonă pot merge să muncească în Vest, pentru salarii mai mari, în schimb francezii, germanii sau britanicii nu au unde să se ducă. Vesticii sînt obişnuiţi cu o viaţă confortabilă, în schimb nu sînt obişnuiţi cu provocările, cu schimbările rapide care apar în economiile emergente. Pentru psihologia colectivă a europenilor care formează un grup de ţări ale căror economii erau privite ca performante, ceea ce se întîmplă în ultimul timp este mai mult decît inedit. Existau de mult semne prevestitoare, dar s-a petrecut ceva care acum două decenii părea dincolo de sfera posibilului: căderea Cortinei de Fier. Servan-Schreiber, în cartea *Le Défi américain*, vedea lumea prin prisma a trei poli de putere: Europa de Vest, Europa comunistă, Statele Unite. Plus Japonia, care era excepţia ce întărea regula. Or, lumea de astăzi este radical diferită de ceea ce imagina Servan-Schreiber. O întreagă suită de lucrări recente care arată relaţia dintre evoluţia economiei şi politicile publice, deşi sînt excesiv de pesimiste, exprimă o idee reală şi insistă asupra stării deplorabile a clasei politice, a celor care trebuie să imagineze şi să aplice politicile publice.

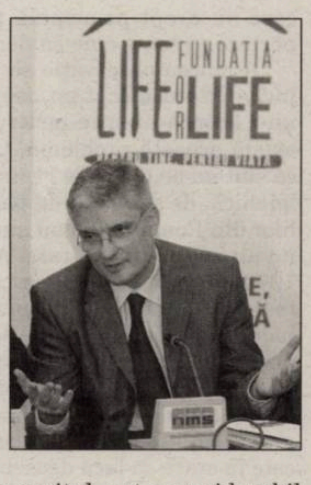

Studiul nostru încearcă să sugereze că trebuie să ieşim din găoacea noastră, să gîndim într-o perspectivă europeană, să participăm la dialogul din interiorul Uniunii Europene, dar să ne rezolvăm problemele acasă. Analiza noastră caută să surprindă unele atuuri ale României, dar şi acele domenii unde stagnăm. România a făcut progrese în ultimii ani, avem o performanţă macroeconomică mai bună, avem şi o economie care scoate la lumină zone modernizate, avem şi porţiuni din industria noastră care s-au inserat în reţelele industriale europene. România nu mai este o ţară unde nu se întîmplă nimic, ori se întîmplă numai rele. Există însă în continuare slăbiciuni structurale, pe care nu le vom înlătura prea uşor: ruralitatea unei bune părţi a societăţii româneşti, o infrastructură precară, un stat slab (înţelegînd prin asta nu doar administraţia ineficientă, dar şi relaţia dintre stat şi cetăţean, şi felul în care ne definim interesele publice).

Intrînd în Uniunea Europeană, calitatea politicii publice devine decisivă pentru ca România să intre pe o altă traiectorie, pentru a reuşi să reducă decalajul. Prin aderarea României şi Bulgariei, Uniunea Europeană redevine Europa în sens geografic, dar interesele celor 27 de ţări nu sînt, adesea, congruente, există relaţii de putere, există neînţelegeri. Într-un asemenea spaţiu, definirea intereselor şi urmărirea lor nu este uşoară dacă nu ai oameni bine pregătiţi. Pe lîngă bunul mers al economiei, trebuie să ne preocupe şi calitatea oamenilor. Nu e suficient să ai o politică macroeconomică bună şi întreprinderi care să exporte substanţial; lucrurile sînt mult mai complexe: pornesc de la cei şapte ani de-acasă şi includ calitatea sistemului educaţional, un mediu de trai prietenos şi decent pentru oameni şi altele.

Raportul GEA este o invitaţie la dezbatere publică: nu avem pretenţia de a formula răspunsuri la toate întrebările, mai degrabă încercăm să propunem teme de discuţie. Astfel, ne străduim să contribuim la o mai bună cultură a dezbaterii publice. De obicei, în România se dezbate public doar după ce se întîmplă ceva. Nu prea avem o cultură a dezbaterii publice; trebuie să facem mult mai mult în această direcţie, tocmai pentru a putea participa la dezbaterile publice care au loc în Europa.

(intervenţie rostită în deschiderea dezbaterii „Ce vom fi în Uniune? România şi Agenda Lisabona")

Mircea Vasilescu, Lavinia Huidan, Andrei Pleşu, Daniel Dăianu, Solomon Marcus

Al cincilea forum Volvo-*Dilema veche* s-a desfăşurat pe 23 noiembrie 2006 la Colegiul „Noua Europă" şi a avut drept punct de plecare al patrulea raport al Grupului de Economie Aplicată: *România înaintea aderării: dezvoltarea durabilă şi crearea locurilor de muncă într-o economie emergentă*. Raportul este realizat de o echipă de economişti, coordonaţi de prof. dr. Daniel Dăianu: Valentin Cojanu, Laurian Lungu, Bianca Păuna, Dragoş Pîslaru, Liviu Voinea. Detalii pe www.gea.org.ro.

Capătul drumului în sens european

Andrei Pleşu: Doamna Lavinia Huidan a avut ideea generoasă şi substanţială de a ne provoca pe toţi la dezbateri în care oamenii de cultură şi oamenii de ştiinţă, politicienii şi literaţii, economiştii şi umaniştii să vină la aceeaşi masă şi să abordeze lucruri care îi preocupă în mod egal, chiar dacă din unghiuri diferite. O emblemă a acestui efort de conciliere a unor lucruri greu conciliabile este domnul profesor Solomon Marcus, care a venit la toate forumurile şi care de o viaţă asta face: încearcă să creeze punţi într-o lume de insule. Acest forum este dedicat rolului pe care România îl va putea asuma în Uniunea Europeană în contextul Agendei Lisabona. Realitatea TV a transmis un program construit în jurul întrebării „Ce ar fi lumea fără România?". Eu îmi pun însă şi întrebarea: „Ce se va face Uniunea Europeană *cu* România?". Nu ştie Uniunea ce o aşteaptă...

Aceasta este, într-un sens, tema dezbaterii noastre de aici, o temă care vine în prelungirea unei dezbateri care a avut loc azi-dimineaţă, privind competitivitatea regională în contextul Agendei Lisabona, prilejuită de al patrulea raport al Grupului de Economie Aplicată, coordonat de domnul Daniel Dăianu. Economia românească pare a merge mai bine decît credem, dar performanţele ei ne rămîn secrete, pentru că lucrurile cu adevărat spectaculoase se petrec în politică. Nu mai vedem economia din cauza politicii.

Mircea Vasilescu: Se tot spune în spaţiul public, cu un aer sceptic, că „nu sîntem pregătiţi" de aderare, că va fi „o aderare mediocră". Ar trebui totuşi să definim mai clar în ce constă această „lipsă de pregătire", care este nivelul nostru de competitivitate, ce efecte va avea aderarea. Apoi, cred că ar trebui să reevaluăm relaţiile noastre cu străinii, în general, dar în special în domeniul economic: pînă acum, eram mai degrabă mulţumiţi că vin în ţară investiţii străine şi ne asumam o poziţie pasivă, de beneficiari ai fluxului de capital spre România. Acum, lucrurile se schimbă: devenim *actori* în economia europeană, trebuie să fim prezenţi pe piaţa unică, să facem faţă competiţiei. De asemenea, devenim participanţi la elaborarea politicilor şi la luarea deciziilor pe plan european, aşa încît trebuie să ne definim poziţiile în tot felul de chestiuni pe care pînă acum le consideram „ale lor", dar devin şi „ale noastre": nu ştiu cîţi politicieni români se gîndesc la Agenda Lisabona, la problema pescuitului în Marea Nordului, la aderarea Turciei, la extinderea UE în Balcanii de Vest şi la alte asemenea chestiuni care sînt teme de dezbatere curentă în Uniunea Europeană. Din păcate, nu constituie subiecte de interes pe agenda publică românească şi nici pe agenda politică. Or, de la 1 ianuarie 2007, va fi nevoie şi de o poziţie a României faţă de toate aceste teme şi faţă de multe altele. Iar dacă în momentul aderării avem o competitivitate scăzută şi nu sîntem pe deplin conectaţi la problematica europeană, pentru a recupera decalajul e nevoie de o gîndire pe termen lung şi de investiţii în cercetare şi dezvoltare – este o idee subliniată şi în raportul GEA.

Hîrtia igienică şi comportamentul cetăţenesc

Solomon Marcus: Am de făcut cinci observaţii. Prima, în legătură cu ce a spus domnul Daniel Dăianu (vezi p. 9 – *n. red.)*: „Europa nu mai poate judeca lumea dintr-o perspectivă eurocentrică". Este un enunţ foarte important pentru noi, deoarece există tendinţa de a vedea Uniunea Europeană ca o contrapondere la America. Am avut un exemplu recent cu prilejul reuniunii internaţionale a francofoniei, care a degenerat tocmai din acest motiv: pînă la urmă, mulţi dintre participanţi au considerat că obiectivul principal al francofoniei este acela de a crea o contrapondere la cultura americană. Vă mărturisesc că de o astfel de francofonie nu am nevoie. A doua observaţie, în legătură cu întrebarea domnului Andrei Pleşu, „Ce se va face Uniunea Europeană cu România?". Întrebarea este foarte serioasă. Uniunea Europeană şi, în general, lumea occidentală s-au obişnuit să primească din România cereri de bursă, oferte de participare la tîrguri de carte, manifestări culturale, activităţi ale centrelor culturale româneşti din străinătate şi altele asemenea. Vreau să spun că cele mai multe dintre prezenţele româneşti în lumea occidentală nu aparţineau metabolismului natural în care o cultură trebuie să se afle cu alte culturi, ci păreau lucruri care profitau de o anumită oportunitate. Or, aici avem de învins o foarte mare rezistenţă: în România, chiar şi în zonele de vîrf ale culturii, există o rezistenţă foarte puternică la acest metabolism cu lumea. Problemele nu se rezolvă prin campanii şi *brainstorming*-uri, ci trebuie să învăţăm să ne grăbim încet: toată acea parte a istoriei culturale, care a avut consecinţe profunde asupra mersului lumii, a fost rezultatul unei activităţi desfăşurate încet, cu răbdare, în tihnă. Din acest punct de vedere trebuie să criticăm şi Uniunea Europeană care, prin anumite instituţii ale sale sau prin unii funcţionari mai puţin instruiţi pretinde, din partea unor domenii precum cercetarea ştiinţifică, rezultate ca acelea care ni se cereau pe vremea comunismului („integrarea cercetării cu producţia" şi celelalte lozinci ale vremii). Trebuie să recomandăm şi unor funcţionari ai Uniunii Europene să urmărească istoria culturii şi să observe că rezultatele trainice nu s-au obţinut niciodată în timp scurt.

A treia observaţie se referă la ceea ce a spus doamna Huidan (vezi p. 12 – *n. red.)*: „Nu ne aşteptăm să ne contopim fără identitate în acest vast spaţiu economic şi politic". Trebuie să recunoaştem că aici se află punctul care a format obsesia mai tuturor intelectualilor români în ultimii zece ani: ce se întîmplă dacă intrăm în Uniunea Europeană, ne dezbrăcăm de hainele noastre româneşti pentru a prelua alte haine? Or, mie mi se pare că aici este esenţa problemei: dacă vom continua să vedem relaţia dintre identitate şi europenizare ca o relaţie conflictuală, nu sîntem pe calea cea bună. Intrarea în Europa trebuie înţeleasă ca o componentă organică a globalizării la toate nivelurile. Europenitatea nu numai că nu intră în conflict cu identitatea naţională, dar o şi îmbogăţeşte. Trebuie să înţelegem acest lucru şi să dezvoltăm acest tip de *identitate dinamică*, pe care s-o adăugăm la vechea percepţie asupra identităţii ca „păstrare a unei tradiţii". Există o mare rezistenţă în unele medii culturale faţă de această schimbare.

A patra observaţie se referă la degradarea tot mai accentuată a mass-media. Mărturisesc că, aşa cum se prezintă presa şi televiziunea de la noi, le văd într-o direcţie descendentă pronunţată. Ai impresia, cînd deschizi un ziar sau televizorul, că sîntem un popor de infractori, de oameni care au drept principală preocupare cine pe cine să suspecteze, cine pe cine să dea în judecată.

A cincea observaţie se referă la o zonă atît de penibilă încît noi nu discutăm despre ea, iar Uniunea Europeană nu-i acordă atenţie pentru că probabil nu-şi închipuie că există această problemă. Cîteva statistici recente ne arată că sîntem pe ultimele locuri în Europa la consumul de hîrtie igienică, de săpun şi de pastă de dinţi, iar majoritatea şcolilor din România nu au autorizaţie sanitară de funcţionare, nu au instalaţii sanitare. Am rămas tot acolo unde eram în 1970 cînd, la întrebarea „de ce nu aveţi hîrtie igienică la toaletă?", am auzit răspunsul „pentru că se fură". Acest lucru se prelungeşte în domeniul educaţiei. Există nişte broşuri cu baremurile pe baza cărora se fac evaluările la diverse concursuri; e greu să găseşti cărţi cu un umor involuntar atît de puternic cum sînt aceste baremuri. Un exemplu: la un absolvent de şcoală se controlează, de pildă, dacă este în stare să facă deosebirea dintre o nuvelă şi un roman, dar nici gînd să se controleze în ce măsură este în stare să formuleze, fără ambiguitate, o întrebare către o instituţie sau o persoană, ori să furnizeze, fără ambiguitate, o anumită informaţie – deci tot ceea ce ţine de capacitatea de avea un dialog social normal nu intră în baremurile examenelor noastre. În domeniul educaţiei, discutăm despre tot felul de lucruri sofisticate, dar chestiunile elementare care stau la baza unui comportament cetăţenesc normal nu fac obiectul evaluărilor, nu intră în nici un barem.

În cercetare, sîntem degetul Europei

Corneliu Bălan: Niciodată nu am înţeles ce fel de consilieri au factorii de decizie din România. Eu sînt primul doctor cu diplomă în străinătate după 1990. Am un coleg care este cel mai titrat din România în domeniul lui. Noi doi n-am fost în stare să găsim pe cineva care să ia o decizie clară. Dar un asemenea lucru nu este specific doar României. Lucrăm la două proiecte europene de cercetare. Aveam o mare şansă să nu repetăm anumite erori pe care le-au făcut alte state. După cum văd că vine tăvălugul aderării, cred că o s-o luăm pe aceeaşi cale, iar noi sîntem presaţi să facem asta. Rezultatul va fi că vom umple laboratoarele noastre cu doctoranzi din India şi China.

Nicolae Zamfir: Diferenţa dintre cercetarea ştiinţifică americană şi cea europeană nu constă în cantitatea de bani, ci în faptul că într-un loc există un pragmatism şi o eficienţă maximă, iar în celălalt, o birocraţie maximă. Cantitatea de bani nu aduce întotdeauna rezultate. Cînd se vorbeşte despre cercetarea ştiinţifică, publicul larg se gîndeşte mai cu seamă la cercetarea tehnologică, realizată pe baza unei comenzi. Dar această comandă nu trebuie făcută de stat, nici de Comisia de la Bruxelles, ci de companiile interesate. În sistemul actual, noi, cercetătorii, avem nişte oferte pe care nu ni le cumpără nimeni. Statul, desigur, trebuie să pregătească cercetarea aplicativă în aşa fel încît, atunci cînd există cerere din partea economiei, să existe un corp de cercetători capabili să răspundă cererii. Lucrez într-un institut naţional, unde se fac cercetări de anvergură; în ultimii ani, s-a realizat un anumit număr de patente, dar nu le-a aplicat nimeni. Pentru *curriculum vitae* şi pentru cariera personală, e foarte frumos să realizezi patente, dar dacă nu le-a folosit nimeni, ce rost au? Un alt aspect se referă la cercetarea fundamentală. Ea alimentează orgoliul celor care o practică şi asigură vizibilitatea ţării: e foarte bine, de exemplu, ca o ţară să aibă laureaţi ai Premiului Nobel. Cercetarea fundamentală însă trebuie să dea ceva înapoi societăţii. Cînd se aplică rezultatele ei? – aceasta este o altă problemă. Laserii, de exemplu, s-au aplicat după un an, dar radiaţiile nucleare s-au aplicat după cincizeci de ani. Nu poţi cere cercetării fundamentale să dea rezultate aplicabile pe termen scurt, dar ea poate să ducă o economie înainte. Cercetătorii vin cu idei şi cer economiei să răspundă acestor idei. Internetul a fost descoperit la CERN, în Geneva, cu decenii în urmă; acum se creează la nivel global o reţea de calcul integrat, GRID, în care nu mai contează unde te afli, important e să existe o reţea mare de calculatoare conectate între ele şi astfel obţii o forţă de calcul foarte mare. Care ar fi rolul României într-un asemenea context? Bineînţeles, trebuie să se integreze în infrastructura europeană şi să participe la proiecte europene. Domeniul fizicii, de exemplu, în care lucrez, a ajuns la o anumită maturitate, este prima care a introdus globalizarea: nu mai există experimente de anvergură fără participarea mai multor state, de pe toate continentele. Şansa României este să participe la astfel de proiecte mari. La nivelul finanţării de la noi, abia ţi se poate oferi un bilet de avion şi o diurnă pentru participarea la un congres internaţional. Dar intrînd în astfel de proiecte mari, ai dreptul să ceri contracte economice şi să obţii finanţări de la companii interesate de cercetarea pe care o faci, iar rezultatele se pot aplica în ţară, ceea ce înseamnă dezvoltarea economiei. Ce s-ar face Europa fără România, din punct de vedere ştiinţific? Sigur, n-ar fi o mare pierdere. Poate că România e, în domeniul ştiinţei, doar un deget al Europei; nu mori fără un deget, dar nici întreg nu eşti.

Liviu Voinea: Anul acesta, statul a finanţat cu 0,5 % din PIB cercetarea, iar firmele private au rămas la 0,2%,

cifra de anul trecut. În statele europene şi în Agenda Lisabona este invers: două treimi din finanţare vin de la firmele private şi o treime de la stat. Dar lucrul cel mai rău este că, la noi, statul nu a finanţat aproape nimic în afara Bucureştiului, cifrele arată că finanţarea a fost de 0,05% în provincie, în timp ce firmele private au avut un anume echilibru în repartizarea banilor, iar tendinţele pentru viitor arată că unele companii intenţionează să-şi facă propriile centre de cercetare. Există o anume dependenţă a cheltuielilor private de cele publice: statul şi Uniunea Europeană pot arunca oricîţi bani pe piaţă, dacă nu-i aruncă unde trebuie, nu se creează un efect de antrenare. În programele FP4 şi FP5 ale UE, România a fost implicată în 460 de proiecte de cercetare cu finanţare europeană, dar numai 3 au avut aplicaţii industriale. Există disparităţi regionale nu numai în planul cercetării. Bucureştiul, de pildă, a ajuns la 55% din media UE ca venit, ceea ce e foarte bine, dar restul ţării se află la 34%, iar Nord-Estul României este cea mai săracă regiune a Europei. De asemenea, 5 dintre cele mai sărace 10 regiuni europene sînt din România, iar celelalte 5 sînt din Bulgaria. Aşa încît a gîndi în continuare strategii la nivel naţional este contraproductiv, e nevoie de programe regionale.

Capra vecinului şi ironia istoriei

Dumitru Sandu: Întrebarea fundamentală pentru România acestui moment este cum va absorbi fondurile în perioada care urmează. Este o întrebare întîlnită în mai toate dezbaterile. De ce totuşi această întrebare? Cred că fiecare moment istoric se caracterizează prin tipurile de întrebări care se pun. În anii '90, întrebarea dominantă a fost de tipul *ce?:* ce instituţii facem, ce fel de societate ne dorim? Acum, întrebarea esenţială vizează instrumentele, este o întrebare de tipul *cum?*. La nivelul societăţii româneşti există un consens asupra multor probleme, dar există întrebări cu privire la natura instrumentelor care trebuie folosite pentru a rezolva aceste probleme. Dacă nu răspundem repede la aceste întrebări, vom trăi, aşa cum s-a întîmplat şi în anii '90, o perioadă de oboseală din cauza prea multor strategii: actorii sociali şi populaţia nu mai vor strategii care nu au în spate mijloacele de aplicare. De aceea există tendinţa de a acorda atenţie întrebării *cum?*. Cum se face, aşadar, absorbţia de fonduri? Primul răspuns este: *nu oricum*. Există tendinţa de a crede că, dacă îi învăţăm pe oameni să facă proiecte pentru a solicita fonduri, am rezolvat problema. E o copilărie. Avem nevoie de soluţii structurale, de reducerea disparităţilor, de infrastructură, dar şi de instituţii care să funcţioneze. Aş accentua, de asemenea, o chestiune care pare academică, dar nu este: trebuie să învăţăm să răspundem direct, pragmatic, neideologic, la întrebarea *de ce?*. De ce avem problemele pe care le avem, de ce lucrurile merg prost? În materie de dezvoltare regională – temă extrem de importantă şi în Europa, şi în România – lucrăm cu indicatori care se fac de sus în jos, precum PIB pe locuitor, de exemplu, ceea ce e insuficient. Pentru a ajunge la problematica socială, e nevoie de un alt fel de măsurare, care să pornească de la nivelul localităţilor, aşa cum sînt ele. Avem nevoie de evaluări corecte în legătură cu ceea ce s-a făcut în România. Există mitul „bunelor practici", există ideea că se poate învăţa numai din bunele practici. Nu cred că este aşa. E adevărat, învăţăm din bunele practici – în primul rînd din România, căci există multe soluţii descoperite de oamenii locului privind spre Occident – dar e nevoie să învăţăm şi din proiectele eşuate. Or, foarte puţină lume discută despre proiectele eşuate.

Mihail Neamţu: Am de făcut o invitaţie la reflecţie în legătură cu dimensiunea religioasă a societăţii noastre, pe care orice străin o poate sesiza ca venind dintr-o perioadă premodernă, marcat ortodoxă. Cred că există nişte presiuni de tip teoretic, argumentativ şi filozofic, pe care liderii societăţii civile, într-un mod simpatetic şi amabil, le fac asupra liderilor religioşi, în direcţia elaborării unei doctrine sociale. Biserica Ortodoxă Română este absolut remarcabilă prin această absenţă a reflecţiei asupra dimensiunii sociale a prezenţei sale publice. Bunăoară, noţiuni fundamentale precum acelea de subsidiaritate, prioritatea persoanei umane, drepturile comunităţilor locale de a decide şi de a reglementa anumite practici şi altele lipsesc dintr-o dezbatere care să sesizeze dinamica atît de dificilă a relaţiei dintre religios şi social.

Daniel Dăianu: Nu numai Biserica nu are o doctrină socială, asta este nenorocirea. Cei care, de pe o platformă ideologică, clamează că se ocupă de probleme sociale nu au nici ei, de fapt, o doctrină socială.

Dragoş Pîslaru: Nu este prima dezbatere, la care asist, cu privire la modul în care Ortodoxia se implică în problemele sociale. Am studiat atît teoria lui Huntigton privind modul în care diversele religii marchează anumite moduri de comportament, cît şi unele comunităţi în care valorile ortodoxe au avut o anume influenţă. Problema nu este de ordin religios: un ortodox poate fi mai harnic decît un protestant, la nivel individual. Dar dacă discutăm pe medii sociale şi dacă avem în vedere societatea românească, sînt alţi factori structurali care influenţează comportamentele sociale: în primul rînd, cei de natură istorică, privind modul de organizare societală.

Economia, ca ştiinţă socială, a fost adesea lăsată deoparte. De foarte multe ori, am senzaţia că oamenii separă cunoştinţele economice de ceea ce trăiesc în viaţa de zi cu zi. Or, nu este aşa. Economia este o parte a vieţii de toate zilele, a deprinde cunoştinţe de economie înseamnă a contribui la binele tău şi al societăţii în care trăieşti. În momentul de faţă, deşi există carenţe de asistenţă socială şi probleme de viziune asupra doctrinei sociale, cred că ceea ce ar trebui să ne preocupe mai mult este ce putem face noi pentru noi. Cea mai bună asistenţă socială posibilă este aceea de a explora potenţialul propriu al fiecărui individ şi al fiecărei comunităţi. Conform sondajelor de opinie, patronii sînt priviţi negativ în societatea românească. Atîta timp cît un întreprinzător – care se presupune că îi serveşte social pe ceilalţi, le face viaţa mai bună – este privit negativ, lucrurile nu pot merge bine. Pe de o parte, aşadar, avem o problemă socială, trebuie să investim în social; pe de altă parte, avem nişte oameni capabili să-şi asume rolul de antreprenori şi să investească, dar ei uneori sînt frînaţi ori blocaţi în iniţiativele lor, chiar de către comunitate. Avem carenţe şi la nivel individual, şi la nivel de comunitate. În locul unui comportament favorabil dezvoltării, avem un comportament care susţine stagnarea. La nivel individual, predomină mentalitatea de tip „capra vecinului": dacă mie îmi merge rău, dar celuilalt şi mai rău, mă simt bine. La nivel comunitar, coalizarea grupurilor de interese există de obicei doar pentru a realiza captura statului în defavoarea maselor largi sau pentru a bloca, a pune obstacole. Cred că aceste probleme trebuie rezolvate la nivel educaţional, înainte de toate.

Daniel Dăianu: Cred că un asemenea gen de discurs are un risc foarte mare. Noi privim la stocul de atitudine negativă din societatea românească, la ceea ce ne împiedică să europenizăm ce este de europenizat. Cred însă că trebuie să judecăm în termeni dinamici; dacă nu facem asta, o să tragem concluzia că „asta este România" – cu un venit de o treime din media UE, cu o infrastructură precară – şi o să devenim pesimişti. În raportul nostru, încercăm să detectăm nişte tendinţe, iar dacă ajungem la concluzia că, în ultimii ani, tendinţele pozitive prevalează asupra celor negative, înseamnă că există şanse. Nu ne putem însă aştepta la rezultate spectaculoase, e o fantezie să credem că vom avea altă Românie începînd cu 1 ianuarie 2007. Polonia şi Ungaria erau privite, acum vreo cinci ani, ca exemple pozitive. Nimeni nu îşi închipuia însă că vor avea problemele sociale şi chiar politice pe care le au acum, în pofida ratei de creştere economică. Nu e suficientă creşterea economică, pentru a avea un sistem politic sănătos şi stabilitate socială. Dacă ai manageri care cîştigă anual milioane de euro şi performanţele companiei stagnează, n-ai făcut nimic. Aud şi la noi discursul unor „fundamentalişti" care spun că economia este amorală, ea urmăreşte doar profitul. Dar economia *face parte* din societate, nu putem judeca separat, în paralel, economia şi societatea. Eu cred în ciclurile lungi, şi cred că în Europa asistăm la sfîrşitul unui ciclu al neoliberalismului, care a adus o anume vigoare pentru o perioadă, dar a şi eşuat pe anumite planuri. Ironia istoriei face însă ca, în momentul care trebuie să se ocupe de problemele sociale, pentru a echilibra societatea – căci dacă există o mare proporţie de excluşi, de marginalizaţi, aceştia pot provoca probleme –, presiunile economice globale, de ordin concurenţial, pun guvernele din Europa Occidentală, dar şi viitoarele guverne din România, în faţa unei dileme aparent de nerezolvat: pe de o parte, trebuie stimulată eficacitatea, pe de altă parte, trebuie găsite soluţii pentru susţinerea protecţiei sociale, astfel încît să nu apară o armată întreagă de nemulţumiţi.

Liviu Voinea: Ironia este că, în momentul în care se cam termină cu fundamentalismul de piaţă în Europa Occidentală şi în SUA, el începe în România. În ce priveşte raportul dintre individ şi stat, dintre eficienţă şi protecţie socială, meciul nu începe de la zero. Avem 15% din salariile europene şi 60% din preţurile europene. Or, dacă începi un meci de la 3-0, nu te poţi aştepta să se termine cu 1-1. Principalul avantaj al intrării în Uniunea Europeană nu sînt fondurile europene, ci, în primul rînd, încetarea unui complex de inferioritate pe care l-am avut de mult timp şi, în al doilea rînd, participarea la luarea deciziilor, pentru că pînă acum am primit deciziile din afară.

O idee pentru Europa

Corneliu Bălan: O mare problemă este că în poziţii de decizie şi de conducere nu ajung oamenii cei mai educaţi, cei mai pregătiţi. Este o constatare valabilă nu numai în România. Există un „eşalon doi" care niciodată nu poate ajunge la puterea de decizie. Europa are o problemă în selectarea celor care ne vor conduce. În proiectele de cercetare pe care le conduc sînt în contact cu vreo 20-30 de profesori din multe ţări europene şi constat că şi ei au această problemă. În România e mai acută, desigur, dar este prezentă şi în celelalte ţări.

Gabriel Istrate: Nu cred că perspectiva trebuie să fie sceptică. Cu rata de creştere economică pe care o avem, putem să devenim o nouă Irlanda în următorii zece ani. Iar avantajul competitiv pe care îl avem, cel al salariilor mai mici, nu poate ţine prea mult. Cercetarea ştiinţifică este cea care poate asigura o creştere pe termen lung. Asociaţia „Ad Astra", din care fac parte, a realizat o „carte albă" a cercetării ştiinţifice, iar situaţia în care ne aflăm nu este strălucită. În ansamblu, sîntem decuplaţi de cercetarea la nivel mondial şi foarte puţin vizibili în raport cu mărimea ţării. Diferenţa dintre America şi Europa este una de perspectivă. În SUA, cercetarea se realizează oarecum automat. Google şi alte companii de succes au pornit de la nişte cercetări de tip academic care şi-au găsit aplicaţii în lumea reală. Ceva de acest gen nu se poate întîmpla de sus în jos. Instituţiile din România trebuie reformate. În America, filozofia este de a optimiza rolul instituţiilor în societate. Universităţile din România, de pildă, trebuie reformate pornind de la o dezbatere a rolului lor în societate. Mi se pare că deocamdată universităţile servesc scopurilor unora dintre profesori, mai curînd decît societăţii. Universităţile sînt, apoi, foarte centralizate, nu favorizează diversitatea şi schimburile între departamente şi facultăţi. Nivelul finanţării a mai crescut, dar nu a crescut şi nivelul controlului: orice ban dat cercetării ştiinţifice este un ban care ar putea fi alocat sănătăţii sau infrastructurii, aşa încît el trebuie judecat după criterii de performanţă. Dacă e vorba despre cercetarea fundamentală, atunci ea trebuie evaluată după criterii acceptate la nivel internaţional. Dacă e vorba despre o cercetare aplicată, e nevoie de verificarea foarte clară a aplicabilităţii în producţie.

Andrei Pleşu: Dacă vorbim despre integrare şi despre Europa, păţim şi noi ceea ce păţeşte Europa însăşi: discută foarte mult despre mijloace, despre instrumentar, despre ascuţirea cuţitelor. Plec de la o ipoteză utopică: să presupunem că totul o să ne reuşească – Uniunea Europeană se va dovedi un proiect bun, integrarea României se va produce în ritmul necesar şi fără drame şi vom ajunge la un moment dat, nu prea tîrziu, în punctul în care Europa va fi un ţinut omogen. În acel moment, va trebui să ne punem întrebarea: „Ce facem?". Am ajuns, în sfîrşit, la capătul drumului pentru care au lucrat economişti, legislatori, politicieni, ideologi. Ce urmează? Ce înseamnă capătul drumului în sens european? O bună administraţie, bunăstare distribuită în mod echitabil, un pic de antiamericanism şi, ca idee – căci trebuie să ai şi o idee – drepturile omului. Aceasta este Ideea, religia, sublimitatea Europei. Eu cred că drepturile omului, care sînt esenţiale – şi noi, în ţările din Est, ştim foarte bine acest lucru – sînt şi ele tot la nivel de instrumentar, sînt un strict necesar al convieţuirii. Nu cred că drepturile omului trebuie să devină ceva monumental. Ar trebui să se obţină *firescul* aplicării lor, pentru că altminteri ele riscă să devină un fel de umanism *soft*, care priveşte mereu către om ca spre o fiinţă aflată în pericol, care trebuie mereu apărată de multe asociaţii care trebuie să-i pună tot timpul cîrje. Încet-încet, riscul este să se creeze o fiinţă destul de anemică privind mereu după ajutor în stînga şi în dreapta. Mă tem că, la un moment dat, ne vom izbi de problema unei Europe fără scopuri – un fel de rezervaţie foarte agreabilă, în care totuşi va trebui să facem ceva. Vom avea un context fără text. Cine ne dă textul? Este o întreagă luptă de specialişti pentru crearea contextului. Întrebarea mea către specialişti este: care e textul? Ne gîndim măcar la asta în timp ce ascuţim cuţitele? Acum un an a avut loc la Berlin o masă rotundă cu invitaţi din toată lumea, care s-a numit „Un suflet pentru Europa". Totul avea un aspect optimist, dar într-o cheie minoră. Nu s-a înţeles pînă la urmă ce înseamnă să dai un suflet Europei. Dar o idee trebuie să-i dai. O substanţă, dincolo de buna convieţuire, trebuie să-i dai – deşi, recunosc, şi buna convieţuire înseamnă deja foarte mult. Prin urmare, mă întreb dacă nu e necesar să facem şi noi o dezbatere despre ce vom face atunci cînd totul a fost deja făcut. Această întrebare ar trebui să existe de pe acum, pentru a da o anumită culoare tuturor eforturilor noastre de a merge către ţintă.

Corneliu BĂLAN

O zi de lucru

Fişa postului meu de profesor universitar ar trebui să conţină: educaţia ştiinţifică, conducerea proiectelor de cercetare, realizarea şi evaluarea proiectelor. Iată însă cum a arătat programul meu de astăzi: începînd de la ora 8 – discuţii birou de achiziţii despre cum se pot cheltui banii; ora 9 – semnare hîrtii financiare, predare proiecte; ora 10 – curs; ora 12 – birou de achiziţii: cum se cheltuiesc banii care nu se pot cheltui; 13 – telefoane companii pentru a schimba oferta iniţială cu altă ofertă; ora 14 – telefon şi mail la ambasada din Londra pentru a-i da viză doctorandei mele din China, care urmează să vină în România (nu ştiţi cît de greu se obţine acum viza pentru România!). În fine, am luat coada de maşini din Bucureşti pentru a veni la această dezbatere...

Radu GOLOGAN

80%, o pledoarie pentru „matriarhat“

Un concurs naţional de matematică cu participarea liceenilor talentaţi, pasionaţi şi deveniţi prin muncă profesionişti în pregătirea pentru concursurile internaţionale de matematică, concurs desfăşurat la Colegiul „Ferdinand“ din Bacău, a avut un rezultat oarecum neaşteptat: patru dintre primii şase elevi clasificaţi sînt fete, dintre care două au reuşit scoruri maxime. Cu ani în urmă consideram că un astfel de rezultat, la nivelul matematicii de competiţie internaţională, nu este posibil, iar statisticile susţineau în mod evident faptul.

Dar nu mai este de cîţiva ani o surpriză. Un exemplu elocvent: printre studenţii ce au prestaţie de notă maximă la examenul de matematică, prin tradiţie dificil, din primul an de studii la Facultatea de Calculatoare din Politehnică, mai mult de 80% sînt fete. Vă garantez că nu pot fi apelate cu celebrul compliment de „tocilare“ din vremea studenţiei mele, căci proba constă numai din exerciţii, deci aplicaţii ce cuantifică cel mai bine nivelul de înţelegere şi de raţionament matematic. Mai mult, observ că în ultimii ani un procent nemaîntîlnit de absolvente ale acestei facultăţi de elită cîştigă prin concurs poziţiile cele mai rîvnite în companii de vîrf. Sînt alte domenii unde analizele sînt similare: asistăm zilnic la ascensiunea profesioniştilor cu *deux-pièces,* cu CV-ul plin de calificative maxime, în domenii ce nu păreau deloc a avea şanse de a le dovedi excelenţa cu ani în urmă.

De altfel, statistici serioase (am văzut în *The Economist* pe la începutul anilor 2000 o astfel de analiză şi este uşor de depistat pe net articolul profesoarei Judith Kleinfeld de la Universitatea din Fairbanks, „The Myth that Schools Shortchange Girls“, apărut în *New York Times* în 1998) afirmă că, în ultimii ani, sexul feminin a depăşit prin rezultate şcolare cealaltă jumătate, la obiectele de învăţămînt pe care terminologia anglo-saxonă le însumează sub termenul de *sciences*. Încercările de a explica fenomenul sînt multiple. Unele consideră că este consecinţa acelui pueril american *affirmative action,* prin care egalitatea de start este fals programată prin avantaje în competiţie, acordate celor consideraţi mai defavorizaţi istoric sau prin tradiţie. Alte explicaţii vorbesc despre dopajul „computerist“ al majorităţii adolescenţilor, în majoritate băieţi, ca gen de joacă prelungită pînă spre maturitate şi care, prin dependenţă, se dovedeşte distructivă pentru activităţile intelectuale de învăţare tradiţională.

Liviu Voinea, Dragoş Pîslaru, Nicolae Zamfir, Radu Gologan

Reţeta acestei – să-i spunem – mutaţii nu este, în opinia mea, datorată nici vreunei reaşezări cromozomiale, nici vreunui proces „darwinist“. Înclin să cred că ea este explicabilă printr-o mai rapidă adaptare la cerinţele lumii moderne: seriozitate în acumulare, ordine în gîndire, respectul regulilor în execuţie, alături de tradiţional cunoscuta calitate, intuiţia.

Iată de ce cred cu tărie că structurile Europei unite în care avem şansa să ne integrăm în primul rînd prin contribuţia cu material uman autohton tînăr, bine dotat intelectual şi instruit, nu trebuie tîrîte de balcanismul şi egoismul masculin tradiţional şi atît de nociv în istorie, ci vor apela la un procent care să reflecte schimbarea raporturilor de forţe despre care am vorbit mai sus. Tinerele instruite în cele cîteva şcoli româneşti de valoare sau în importante universităţi din străinătate vor fi cu siguranţă un atu important în tot ceea ce va reprezenta modernitatea europeană a României. Să profităm deci de semnele de început ale acestui tip de „matriarhat“ de nou mileniu care, după părerea mea, sînt evidente în spaţiul românesc.

Lavinia HUIDAN

Adaptarea la schimbare

În alegerea temei acestui forum, am avut în vedere două considerente. Primul este legat de intrarea noastră, la 1 ianuarie 2007, în spaţiul economic şi politic european, care este o oportunitate de o valoare excepţională pentru a cîştiga pariul modernizării. Al doilea considerent a fost conferinţa cu titlul „Competitivitatea regională în contextul Agendei Lisabona“, organizat de Grupul de Economie Aplicată – un grup de tineri economişti de elită, pe care mă bucur că i-am putut cunoaşte. Dezbaterea noastră are loc pornind de la raportul realizat de ei – un document de mare valoare, din care am extras, pentru întîlnirea noastră de astăzi, cîteva subiecte: sîntem pregătiţi pentru competiţie? Ce efecte ar avea lipsa de competitivitate? Există, în România, ceea ce se cheamă „patriotism economic“? Se va accentua odată cu aderarea? Ne putem aştepta la o creştere a investiţiilor şi a competitivităţii printr-un proces de relocalizare industrială? Ce politici publice sînt necesare pentru ca România să-şi optimizeze profitul rezultat din procesul de integrare? Ce rol trebuie să aibă cercetarea şi dezvoltarea în evoluţia postaderare? Cu ce costuri şi cu ce beneficii?

Din raportul GEA rezultă că 1 ianuarie 2007 este un moment de excepţie, dar numai un moment. Începe un proces îndelungat, în care avem nevoie de o viziune de lungă durată şi de o strategie care să ţină seama de capacitatea României de a-şi ajusta economia la structurile europene şi, în acelaşi timp, de capacitatea societăţii noastre de adaptare la schimbare. Nu ne aşteptăm să ne contopim fără identitate în acest vast spaţiu economic şi politic. Sîntem convinşi că, pentru succesul integrării, politicile publice au o mare importanţă. Forumurile următoare, care se vor desfăşura sub genericul „România europeană“, trebuie să se constituie într-o platformă de dezbatere între elitele intelectuale pentru toată problematica integrării, identificînd soluţii pe care să le promovăm pe agenda publică şi să putem influenţa, astfel, politicile publice.

Gžegož KOLOTKO

Cine aleargă mai repede

Am participat la ultima fază a negocierilor Poloniei pentru aderarea la Uniunea Europeană. Pot să vă asigur că România anului 2006 e mult mai pregătită psihologic să adere la Uniunea Europeană decît era Polonia în primăvara lui 2004. Mi se pare că există un grad mai mare de consens, cel puţin între elitele intelectuale şi elitele politice.

Aş vrea să fac cîteva comentarii asupra acestei dezbateri. Aţi criticat mass-media. În Europa de Est nu este vorba doar despre economii sau pieţe emergente, ci şi despre democraţii emergente: aici se naşte o democraţie. Iar subiectele de dezbatere democratică sînt greu de comunicat într-un limbaj simplu. Se poate pune întrebarea de ce nu există în presa din ţara dumneavoastră – căci sînt sigur că nu există – o dezbatere pe subiectele integrării europene. Şi de ce nu există o astfel de dezbatere în Parlament. (Sau există?... Sînt sigur că nu.) Pentru că o asemenea dezbatere nu „vinde“, e greu de comercializat, marele public nu o cumpără. Marele public este tratat instrumental şi i se spun bla-bla-uri. Aşa s-a întîmplat, în bună măsură, şi în Polonia.

Un alt comentariu. Cînd putem vorbi despre progres? Cînd se întîlnesc în acelaşi timp trei elemente. Mai întîi, trebuie să existe un progres tehnologic semnificativ. În al doilea rînd, trebuie să existe, din partea liderilor formali şi informali, din partea grupurilor sau partidelor care se află la conducere, o angajare politică, o dorinţă de a împinge lucrurile într-o anumită direcţie. Şi, în al treilea rînd, trebuie să existe un cadru instituţional adecvat – iar acest lucru a fost puternic subliniat de ştiinţa economică în ultima vreme. Din păcate, acest cadru instituţional nu a funcţionat în societăţile în tranziţie, care sînt puternic influenţate de o viziune primitivă, naivă a neoliberalismului, considerînd că piaţa rezolvă totul. Creşterea economică este, desigur, cel mai important factor, dar nu singurul: avem nevoie de resurse, de bani, avem nevoie de capital – financiar, fizic, uman – pentru a putea rezolva apoi problemele mediului înconjurător, pentru a reduce excluderea socială, pentru a micşora rata criminalităţii şi altele. Toate acestea costă bani şi au nevoie de creştere economică. Creşterea PIB este importantă, dar la fel de important este cum distribuim această creştere, cum este absorbit produsul intern brut. Pentru România, în acest moment, cred că problema crucială este cum să susţină, în termeni reali, creşterea economică pe care a avut-o în ultimii ani. Dacă menţineţi acest ritm de creştere încă douăzeci de ani, prindeţi din urmă Spania – şi aici nu-i vorba de analiză economică, ci de calcule, e pură aritmetică. Să alergi mai repede decît ceilalţi e crucial. Se spune că doi tineri erau pe munte, în Carpaţi, şi au poposit să mănînce. La un moment dat, au văzut că se apropie un urs. Unul dintre ei şi-a aruncat sandviciul şi rucsacul, şi-a scos bocancii şi s-a încălţat cu pantofi uşori. Celălalt i-a spus: „Crezi că dacă ţi-ai pus pantofi de *jogging* o să alergi mai repede ca ursul?“. „Nu“, răspunde primul. „O să alerg mai repede ca tine.“ Aşa încît n-ar fi rău ca România să alerge în continuare mai repede decît Austria, Italia sau Germania, aşa cum a făcut pînă acum.

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată vineri, 8 decembrie, la ora 17,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri,* realizată de Luca Niculescu şi Dragoş Ghiţulete.

Euroscepticism?

Cătălin Avramescu: Discutam cu un jurnalist despre aderarea României la UE şi l-am întrebat de ce nu există la noi un curent eurosceptic. Mi-a răspuns că el va fi eurosceptic după 1 ianuarie. Eu sînt eurosceptic de pe acum, aşa că lansez cîteva probleme, privind şi spre experienţa ţărilor care au intrat înaintea noastră. La alegerile europene din Slovenia, de pildă, s-au prezentat 16% dintre alegători, ceea ce a fost catastrofal. În Estonia s-au prezentat 20%. Performanţele economice ale UE sînt de aşa natură încît mă întreb cum se face că o ţară ca a noastră, care are o creştere de 6-8% în ultimii ani, aderă la un bloc economic cu o creştere de 1%. Genul de Uniune la care vom adera poate că nu este acela la care ne aşteptam: în anii '90, noi ne imaginam că vom adera la o Uniune care cuprinde Franţa, Germania, Marea Britanie şi alte cîteva ţări dezvoltate. Acum, constatăm că 70 de milioane de turci bat şi ei la uşa Uniunii. Şi componenţa UE se poate schimba: poate că unele dintre cele mai bogate regiuni ale Europei – Flandra, Lombardia, Catalonia – vor deveni independente. Care va fi atitudinea UE faţă de această problemă şi care va fi atitudinea noastră faţă de toate aceste probleme pe care le consideram pînă acum „ale lor“? Eu nu spun că euroscepticismul are răspunsurile necesare la toate aceste probleme. Dar cred că euroscepticismul poate pune unele întrebări necesare. Şi asta chiar înainte de 1 ianuarie.

Dumitru Sandu: Dacă ne uităm la cele 25+2 ţări ale Europei, constatăm că românii se află printre optimiştii de vîrf. Dar cred că trebuie să trecem de la gîndirea dihotomică euroscepticism-eurooptimism la o gîndire în trei termeni. Datele arată că mai există şi euroindiferenţii, cei cărora nu le pasă. Iar tendinţele sînt următoarele: în centrul şi estul Europei creşte ponderea indiferenţilor, în timp ce în vechile state membre creşte ponderea scepticilor.

Marina GESSNER

Pixul, carnetul şi ochelarii bine lustruiţi

Institutul Cultural Român a iniţiat în această toamnă un proiect prin care să formeze o nouă generaţie de traducători străini din limba română şi, totodată, să sprijine contactul traducătorilor cu mediul cultural românesc. Astfel, au fost instituite 20 de burse pentru traducători din 11 ţări care, în perioada octombrie-decembrie, au participat la cursuri de literatură română şi ateliere de traducere. Tînăra traducătoare croată Marina Gessner a participat în vară la „Cursurile de limba română, cultură şi civilizaţie" de la Baia Mare, iar acum este bursieră ICR.

În prima zi a lui octombrie, s-a produs o schimbare de natură vestimentară în viaţa mea. Scosesem cu dispreţ masca uzată de învăţătoare de engleză (care oricum nu-mi venea prea bine) pentru a mă îmbrăca cu un costum nounouţ, etichetat „traducător în formare". Imaginea din oglindă mi-a plăcut îndată. Îmi lustruisem cu migală ochelarii de turist curios. Îmi mai cumpărasem şi cîteva carnete de notiţe şi nişte pixuri. Aşa echipată, urcasem în trenul Zagreb-Bucureşti.

În timpul călătoriei rememoram amintirile mele de Bucureşti, legate de o vizită cu doi ani în urmă: Gara de Nord la ora 6 dimineaţă, zona Militari (cartierul lectorei mele de română), Hanul Manuc (trei nopţi şi trei mici dejunuri), slalomul prin băltoace din centru cu privirea strict în jos, o cafea în „Edgar's Pub", o vizită şi un prînz la Palatul Poporului, un shopping la Magazinul „Unirea", o plimbare prin Herăstrău şi Muzeul Satului, o masă la „La Mama", o vizită la „Bookarest", trei nopţi petrecute în descoperirea cluburilor bucureştene, o vizită la Ambasada Croaţiei în România, o Coca Cola la Cişmigiu şi un sandviş la Bucureşti Mall... Impresii cît se poate de (stereo)tipice, turistice şi previzibile. Mă hotărîsem: de această dată am să cunosc Bucureştiul pe îndelete, am să înţeleg profund mentalitatea locuitorilor, am să devin şi eu într-un fel bucureşteancă.

M-am apucat de treabă imediat. M-am rătăcit (în principiu intenţionat, dar cîteodată şi întîmplător) prin diferite străzi ale centrului. După două-trei săptămîni mi s-a consolidat puţin imaginea dispersă a oraşului, dobîndită în primăvara lui 2004, ceea ce m-a liniştit puţin – nu mai eram un turist complet debusolat. Totuşi un fel anume de turist eram, fiindcă priveam lumea prin ochelari rezervaţi pentru plecarea în străinătate. Rămîneam surprinsă de nişte lucruri nemaipomenite, precum numărul mare de librării şi de anticariate, care apăreau cu aceeaşi frecvenţă ca schimburi valutare, traduceri legalizate, magazine xerox, case de amanet sau dobrogene cu brînză... Nu-mi venea să cred cînd, într-o sîmbătă seară, în plin Club A, am văzut o mireasă, în carne şi oase, cu mirele, naşii şi cameramanul. Am rămas stupefiată cînd, într-o curte din plin centru (lîngă strada Eminescu) văzusem două animale domestice (raţe, în penaj şi oase)... Mă miram văzînd publicul ridicîndu-se în picioare şi aplaudînd pînă la epuizare după absolut oricare piesă de teatru, oricît de bună/proastă ar fi... Mă uimea şi faptul că o piaţă de fructe şi legume e deschisă 24 de ore din 24... Mă surprindea şi limba. Din uimirea lingvistică, pixul şi carnetul au reţinut nişte liste de cuvinte şi expresii eterogene, păstrate în fişierul „mină de aur a memoriei".

Pînă la urmă, m-am obişnuit atît de mult cu starea aceasta de surpriză, cu costumul meu de traducător, ochelarii de turist curios, carnetul şi pixul, că acestea au devenit accesoriul meu permanent. S-a schimbat însă intensitatea surprizei. De la stupefacţie, uimire şi mirare, am trecut la simplă percepţie. Absorb absolut tot, nu doar lucruri inedite, nemaipomenite, ieşite din comun. Totul merită băgat în seamă, studiat, discutat, împărtăşit cu alţii. Nu prea cred că starea aceasta ar fi necesară pentru a deveni o „bucureşteancă", iar o traducătoare... ar mai fi de discutat. Ce să vă mai spun, mi se pare că schimbarea de natură vestimentară a devenit, pur şi simplu, o schimbare de natură.

Aron BIRO

Metal-simfonic pentru cancer

Pe 9 decembrie, la Sala Palatului, Therion concertează pentru prima dată în carieră cu o orchestră simfonică (100 de instrumentişti) şi un cor de muzică clasică (70 de corişti). Concertul se înscrie în proiectul „Ars musicae, ars medicinae – *muzica împotriva cancerului", desfăşurat de Fundaţia Aquarius la iniţiativa celor de la Therion. Fondurile rezultate în urma concertului vor fi utilizate pentru tratamentul copiilor cu cancer din România. Rockerii suedezi vor cînta alături de sopranele Ruxandra van der Plas-Vodă şi Mona Somm, tenorii Harrie van der Plas şi Marian Someşan, Orchestra Naţională Radio şi Corul Academic Radio (dirijor Dan Mihai Goia). Concertul îl va avea la pupitru pe dirijorul şi compozitorul german Markus Stollenwerk.*

Rockerii comemorează 10 ani de cînd în România există Legea Drepturilor de Autor şi de cînd au dispărut casetele piratate de pe rafturile magazinelor de muzică. Într-o epocă în care Internet-ul nu ajunsese la noi, iar Winamp-ul nu se inventase, Therion ieşiseră în văzul Europei cu albumul *Theli,* pe care am fost convins că merită să cheltui o sumă exorbitantă. Presa a prezentat albumul ca pe un punct de răscruce în istoria muzicii – primul album care aducea în aceeaşi arenă *heavy-metal*-ul mînios cu muzica simfonică, orchestrală, cultă. Sărăcia canalelor de informare şi distribuţia precară au făcut ca, în scurt timp, albumul să fie înconjurat de o aură mistică, părînd a fi rezultatul unui secol de cercetări muzicale. Tematica ocultă a versurilor reuşea să iasă din grotescul de duzină practicat de şcoala suedeză de *death-metal* al cărei produs Therion erau şi să intre pe tărîmul elitelor care îşi permit propriile terminologii – acolo unde *horror* suna american, derizoriu şi mercantil, *gotic* aducea rezonanţe britanice, istorice, arhitecturale. Cireaşa de pe tort a fost transformarea fan-clubului trupei în secta politeismului parapsihologic „Dragon Rouge" care, îmbinînd marketing-ul viral cu o imagine masonică insuficient secretizată, a reuşit transformarea siglei Therion în obiect de cult şi a muzicii trupei, în dogmă.

Este regretabil că acoperirea mondială a ideii Therion a fost frînată de factori logistici – anturajul pseudomasonic al grupului nu a depăşit statutul de fan-club, orchestra care se auzea pe *Theli* s-a dovedit a fi o simulare de studio, iar creierul trupei, Christofer Johnsson, şi-a înlocuit în numeroase rînduri colegii în căutarea unui format capabil să prezinte în concert materialul muzical aparte. Americanii s-au dovedit mai pragmatici şi Metallica a propus, cu albumul *S&M,* un concert de o anvergură ce depăşea posibilităţile suedezilor. Therion s-au mulţumit să experimenteze mai departe prin albume de studio, prestaţiile lor *live* limitîndu-se la *playback,* ambiţie şi rare evenimente cu conotaţie specială, categorie în care se înscrie, din fericire, şi apropiatul concert de la Sala Palatului. Iată că, la 10 ani după ce legislaţia drepturilor de autor ne-a golit rafturile cu muzică, România a evoluat pînă la a deveni tărîm de *outsourcing* – nu doar pentru companiile de profil *software* sau cinematografic, ci şi pentru casele de discuri. În concertul-premieră *„Therion goes classic"* de pe 9 decembrie se va prezenta un melanj între Therion şi muzica lui Wagner, un prag psihologic pentru trupă şi pentru fidelul public cultivat de pirateria din România.

Daria GHIU

„Acolo unde viaţa nu e completă"

Muzeul „Martin-Gropius-Bau" din Berlin găzduieşte pînă la 15 ianuarie 2007 expoziţia retrospectivă a artistei germane Rebecca Horn, prima de o asemenea amploare din 1994 încoace – „Desene, sculpturi, instalaţii, filme, 1964-2006". Artista, în vîrstă de 62 de ani, trăieşte acum la Berlin, unde şi predă, la Universitatea de Artă. De-a lungul anilor, artista a experimentat aproape totul în artă: la începutul anilor '70 crea aşa-numitele body extensions, *mai tîrziu a trecut la* performance *(în 1988 a şi luat Premiul pentru Performing „Oscar Wilde"), apoi la* object-making, *iar mai tîrziu la filme şi instalaţii cinetice, pentru ca recent să revină la simplitatea desenului.*

În prima sală de expoziţie, pe unul dintre pereţi, e proiectat un film: o fată poartă o mască pe care sînt prinse multe creioane ascuţite. Masca pare că o sugrumă. Se află într-o cameră goală, cu pereţi albi. Parcă pusă la colţ şi în încercarea de a se elibera, fata se izbeşte cu capul de zid, iar creioanele lasă „dîre" negre pe peretele alb şi îl zgîrie; zgomotul e infernal. Fata este chiar Rebecca, la 28 de ani, în 1972, şi nu mîna, ci o extensie a corpului este cea care dă naştere operei de artă. Într-o altă sală, un înveliş straniu de înălţimea unui om, creat din pene. Imediat ce vezi fotografiile expuse pe perete, desenele şi titlul operei, „Vedova paradisiacă", înţelegi că straniul înveliş nu este altceva decît o altă extensie a corpului: coconul pe care artista tînără l-a îmbrăcat sugerînd fragilitatea corpului căzut din Paradis. Extensii – iar! – ale degetelor (negre, criminale, ducînd cu gîndul atît la văduva neagră care îşi devorează partenerul, cît şi la *Metamorfoza* lui Kafka), femeia-inorog, într-o altă încăpere. Obsesia pe care artista o are pentru fragilitatea trupului, căruia îi adaugă elemente şi pe care îl transformă într-o operă de artă, este evidentă. Eşti surprins cînd vezi expusă şi masca din creioane (tocite, scurte): este fragilă, nici gînd de instrument de tortură, un simplu obiect fără viaţă. Prin intervenţia artistului, devine unealtă de sacrificiu-creaţie.

Instalaţiile Rebeccăi Horn sînt greu de descris: oglinzile şi reflexiile lor, apa, penele, pietrele, perlele, cuţitele sînt unele dintre motivele care o bîntuie pe artistă. Elemente primare, dar şi instrumente periculoase. Pene mecanizate, cuţite care se deschid şi închid într-o mişcare de păianjen (operă dedicată lui James Joyce). Artista lucrează şi cu substanţe periculoase: argint viu închis într-o cutie lungă, neagră. Unele instalaţii ocupă o sală întreagă: mecanisme complicate, pe care încerci să le urmăreşti şi a căror mişcare îţi dă iluzia că asişti la crearea operei. Ai impresia că „vinovatul" pentru petele de vopsea de pe perete este cuţitul care loveşte sistematic piatra şi nu înţelegi de unde a apărut culoarea; ai tendinţa să te fereşti din calea pensulei care se pregăteşte să se izbească de perete, pentru că ţi-e teamă că hainele tale vor fi pătate de culoare, iar cartea de cenuşă („Book of ashes") pare că se scrie sub ochii tăi în cenuşa întinsă pe o bucată mare de metal. De fapt, actul de creaţie e încheiat, iar bucuria pe care spectatorul o are, satisfacţia de a fi *acolo,* prezent, îi este anulată. Obiectele prind viaţă în locul omului, pentru om.

Finalul expoziţiei se desfăşoară chiar în sala cea mare a muzeului: este cea mai recentă creaţie a artistei, „Universul într-o perlă", produsă special pentru acest spaţiu, uriaşă, impunătoare. O muzică anume compusă de un compozitor neozeelandez o acompaniază. O construcţie imensă, din oglinzi, care în mişcarea lor fac ca imaginea spectatorului să fie reflectată la infinit, lumina jucînd şi ea un rol foarte important. Ca să te apropii de oglinzi, să te apleci ca să-ţi vezi imaginea reflectată, trebuie să atingi scoici cu picioarele, să le loveşti şi, încetîncet, să le distrugi. Naşterea perlelor – considerate perfecte, de o frumuseţe incredibilă – înseamnă moartea scoicilor, dramatizată aici de artistă cu participarea şi pe răspunderea spectatorului, Narcis compulsiv.

Titlul unui poem al artistei, aflat pe un perete într-una din săli, „Where life is not complete", te face să părăseşti expoziţia melancolic, dar şi bucuros: viaţa este „extinsă", „completată" prin artă, iar cele cîteva ore pe care le-ai petrecut, parcurgînd sălile, ţi-au dat senzaţia că operele, aceste dramaturgii mecanice, te vor aştepta să le dai, periculos, viaţă. Ce-or face totuşi noaptea, cînd muzeul este închis? Cum or „completa" ele, nevăzut, viaţa, fără prezenţa ta? Chiar au nevoie de „extensia" spectatorului?

„Bossuet a fost pentru mine un electroşoc“

– interviu cu Michel CRÉPU –

Criticul şi romancierul Michel Crépu, adică Mihai Creţu, este... cîrlionţat, afabil, uşor distant şi bonom. Sîmbătă, 25 noiembrie, a susţinut la standul Librăriei „Cărtureşti“ de la Tîrgul „Gaudeamus“ o conferinţă despre starea literaturii franceze de azi, şi a afirmat că, după ce literatura franceză a secolului al XIX-lea a constituit multă vreme modelul literar absolut, a venit vremea, de vreo cîteva decenii, ca scriitorii americani şi sud-americani să-l practice mai bine chiar decît înaintaşii, în vreme ce romancierii francezi contemporani l-au abandonat de mult. O fi vorba de vreun progres la mijloc, ne întrebăm noi, cei care am trecut prin Noul Roman ca gîsca prin apă? Nu ştim, dar ne dăm sema că imensul său respect pentru tradiţia literară franceză îl face să nu-l placă prea tare pe Michel Houellebecq. Subiectul n-a putut fi totuşi evitat la întîlnirea oficială de mai tîrziu, dintre invitaţii francezi la „Gaudeamus“ – Lorette Nobécourt şi Michel Crépu – scriitori români – Cecilia Ştefănescu şi Vlad Zografi – şi oficilităţi franceze în misiune diplomatică la Bucureşti.

Director al Revue des Deux mondes, *una dintre cele mai vechi reviste din Franţa, fondată în 1829, fost responsabil al rubricii de critică literară la revista* L'Express, *cronicar literar pentru* La Croix, *Michel Crépu este, la 52 de ani, un critic francez cunoscut şi un romancier apreciat. Cărţile sale despre Sainte-Beuve şi Bossuet l-au înscris printre cei mai buni eseişti francezi de după „teroarea teoriei“, în vreme ce un volum ca* La Confusion des lettres *(Grasset, 1999), o colecţie de eseuri despre situaţia literaturii franceze actuale şi despre ce înseamnă să fii modern la sfîrşit de mileniu, „după avangarde“, l-au adus în „gura presei“. Crépu este – dacă vreţi – un conservator. Îi repugnă atît corectitudinea politică cît şi domnia a ceea ce numeşte el „singura ştiinţă abilitată să enunţe criteriul adevărului“, sociologia. Crede că vremea metafizicii nu a trecut, o metafizică fie ea şi ca o „salată de teologie, filozofie şi literatură“, aşa cum o practica Dostoievski. Şi mai crede în această clasicistă afirmaţie barthesiană care ar putea deveni clasică: „Dintr-o dată, mi-am dat seama că-mi era indiferent să fiu modern“.*

Nu există scriitori tineri sau bătrîni

În volumul dvs. din 1999, La Confusion des lettres, *aduceţi acuzaţia de „jeunisme“ („tinerism“) literaturii contemporane franceze. Or, la noi, tinereţea este – cum spunea un critic – un* brand *în formare. Ce credeţi despre moda „jeunismului“?*

Cred că ideea de a acorda valoare unei cărţi, numai pentru că este scrisă de un autor tînăr, e o idee rea. Pentru că literatura este totalmente străină de raţionamentul „tînăr“ sau „bătrîn“, nu are nici un sens să gîndeşti astfel în legătură cu literatura. Există scriitori care au debutat după 50 de ani, alţii, de foarte tineri, cărţile lor pot fi foarte bune, deci nu vîrsta biologică reprezintă criteriul de evaluare. Apoi, relaţia cu trecutul este foarte importantă în literatură, trebuie să ştii întotdeauna de unde vii, pentru a afla încotro mergi. Acum, desigur că este foarte bine să fii la curent cu ceea ce se întîmplă în literatură în momentul actual, să cunoşti ceea ce poate n-ai văzut niciodată. Dar asta e altceva.

Aţi publicat cîteva eseuri remarcabile, printre care unul distins cu Premiul Femina în 1997: Le Tombeau de Bossuet. *Cine mai citeşte astăzi Bossuet?*

De-a lungul acestui raport cu trecutul pe care trebuie să-l avem, se întîmplă uneori evenimente nemaipomenite, iar întîlnirea cu Bossuet a fost pentru mine un astfel de moment. Desigur, îl cunoşteam pe Bossuet, dar de fapt nu-l citisem niciodată cu adevărat. Cînd am făcut-o, în sfîrşit, am fost cuprins parcă de un scurtcircuit, de un electroşoc: această limbă absolut incredibilă, care are aerul că vine din negura timpurilor, m-a făcut să-mi pun întrebări asupra ei: cine e ea, ce se întîmplă cu ea? Am pornit deci într-o călătorie în căutarea limbii lui Bossuet, ca înspre o altă planetă, dar cînd te afli în bibliotecă, nimic nu e prea departe şi nimic foarte aproape, totul e în acelaşi timp departe şi aproape. Bossuet, după nişte ani de la moartea lui, a fost considerat multă vreme un clasic al literaturii franceze. Apoi lucrurile s-au schimbat şi el a redevenit un necunoscut. E ca şi cum literatura lui ar fi devenit brusc una *underground*, de avangardă, ceea ce m-a amuzat şi m-a incitat foarte mult.

Nu există literatură de dreapta sau de stînga

Împărtăşiţi opiniile despre sfîrşitul literaturii, ale unora dintre colegii dvs., bunăoară William Marx? Credeţi că am ajuns să citim doar pentru a ne distra?

Cînd se vorbeşte despre sfîrşitul literaturii, e limpede că lucrul acesta s-a mai spus şi se va repeta probabil şi peste o mie de ani. Ceea ce se termină este probabil o anumită relaţie cu literatura, anumite obiceiuri. Desigur, lucrurile se schimbă: cînd m-am născut eu, nu exista televizor. Acum oamenii trăiesc, se nasc odată cu imaginea, dar nu cred că aspectul tehnic al chestiunii ar fi foarte important. Vor exista mereu oameni care vor vrea să citească, şi alţii care vor vrea să scrie, asta nu se poate termina cu una cu două.

Sînteţi critic, aţi scris şi cîteva romane, dar sînteţi un caz excepţional. În Franţa ultimilor ani există această incompatibilitate între statutul de romancier şi cel de critic. Dvs. cum trăiţi acest dublu statut de critic şi scriitor?

Mai degrabă bine. E drept că uneori coabitarea pune probleme, pentru că presei nu-i place să apari sub mai multe înfăţişări, o derutezi. Aşa se întîmplă mereu. Uneori, realizez că sînt mai cunoscut în calitatea de critic, decît în cea de romancier, dar, la drept vorbind, mi-e egal. Am fost întotdeauna un cititor pasionat: a citi şi a scrie se completează foarte bine la mine. Este un ritm de sistolă-diastolă care-mi convine şi cu care m-am obişnuit.

O întrebare la modă în România, pe care o adresez cuiva care, în calitate de critic francez, ar trebui să ştie şi să simtă ca nimeni altul: există literatură de stînga şi literatură de dreapta?

Cred că e un semn foarte rău să judeci astfel: „literatură de stînga“ şi „literatură de dreapta“. Asta dovedeşte că nu ştii ce înseamnă literatura. Aceste două noţiuni circulă însă în Franţa, legate firesc de cel de-al doilea război mondial şi de această linie de partaj care separă cele două tabere, cea bună – antinazist, şi cea rea – aceea a foştilor colaboraţionişti. De aici pleacă cele două categorii strict ideologice şi care nu prezintă absolut nici un interes literar, care sînt chiar pernicioase, periculoase, pentru că la dreapta există scriitori foarte buni, care pot cădea în tabăra ideologică cea rea (Céline, Paul Morand), ca şi la stînga, de altfel (Aragon, în ciuda adeziunii lui comuniste). Sînt aşadar un inamic absolut al acestor noţiuni.

Sînt trist să aud că predarea literaturii a intrat în declin

Daţi-mi un argument pentru succesul lui Marc Lévy: cel mai citit scriitor contemporan. Sau mai multe.

Uitaţi ce cred: Marc Lévy e nul, absolut nul. Într-adevăr, este autorul cel mai citit. Aşa s-a întîmplat întotdeauna, aşa se întîmplă şi în televiziune. Emisiunile care au cel mai mare succes sînt cele mai mediocre. Cu cît avansezi în calitate, cu atît mai mult se restrînge auditoriul: este o constatare tristă, dar acesta e adevărul. Aşa e natura omenească – preferă mediocritatea, calităţii. Nu deţin vreun remediu împotriva acestui lucru. De aceea mă prefac că Marc Lévy n-ar exista.

După cum literatura a început să fie predată în universităţi abia de la începutul secolului trecut, se spune că astăzi ea se află în curs de dispariţie ca disciplină curriculară. De ce credeţi că se întîmplă aşa ceva?

Sînt trist cînd îmi spuneţi că predarea literaturii e în declin. Există, desigur, obiceiul de a opune literatura şi universitatea. Dar găsesc această opoziţie absurdă, pentru că eu am avut la facultate profesori minunaţi, care m-au învăţat să-i citesc pe Beckett, pe Blanchot, autori foarte mari. Cred deci că declinul predării literaturii este foarte neliniştitor: nu înţeleg de ce s-ar întîmpla aşa ceva. Mărturisesc că nu înţeleg deloc.

Probabil că vă e greu să răspundeţi: ştiţi vreun scriitor român contemporan? Credeţi că Festivalul „Les Belles Étrangères“, la a cărui ultimă ediţie România a fost invitată, a contat pentru destinul francez al literaturii române actuale?

Primul nume de scriitor român, care-mi trece prin cap, este cel al lui Bujor Nedelcovici, care îmi este prieten. Îl cunosc foarte bine. Pe Dumitru Ţepeneag, de asemenea, l-am citit. Sînt mulţi români care publică la Editura P.O.L., Maria Mailat, de pildă... Cît despre festivalul amintit – vorbind cinstit – nu cred că a contat. S-a pierdut în masa evenimentelor. Prefer o relaţie cu un autor, care să se stabilească independent de manifestări puţin artificiale, ca Festivalul „Les Belles Étrangères“ – cu atît mai bine că se întîmplă, nu sînt împotrivă –, dar prefer să-l citesc pe Dumitru Ţepeneag, de pildă, pentru că l-am descoperit eu. Restul, e foarte bine că se întîmplă, dar e ca o campanie de afişe care te cheamă să-ţi petreci vacanţa în România. Cred că e bine că se întîmplă asemenea campanii, dar cred, în acelaşi timp, că ele nu înseamnă foarte mult.

a consemnat
Alexandru MATEI

Dora PAVEL

Avancronica unei morţi anunţate

● Yasunari Kawabata, *Frumoasele adormite*, traducere de Anca Focşeneanu, Editura Humanitas, 2006.

Am fost surprinsă să văd că un roman iniţiatic (erotic şi thanatic), care se consumă, de la prima pînă la ultima lui pagină, sub giulgiul impermeabil, sufocant al *morbidităţii*, a putut fi citit şi interpretat uneori în registru suav-luminos. *Frumoasele adormite*, romanul lui Kawabata din 1960, îmi pare, înainte de orice, o „cronică a unei crime anunţate“.

Plasat de fiecare dată între aceiaşi patru pereţi ai cămăruţei unui lupanar minuscul de la periferia oraşului Kyoto, în apropierea mării, decupajul existenţial şi temporal este focalizat cu precizie scenică: acelaşi pat-eşafod fetişizat, pe care se oficiază acelaşi experiment cvasierotic, dar şi riscant, în proximitatea morţii. Victimele vizate sînt, în egală măsură, ambii parteneri ai fiecărei întîlniri, căci avem de-a face cu o casă de toleranţă mai puţin obişnuită. Angajatele, recrutate dintre adolescente neprihănite, cu vîrste cuprinse între şaisprezece şi nouăsprezece ani, sînt puse la dispoziţia clienţilor, numai în stare de inconştienţă, puternic narcotizate. În vreme ce singurii clienţi admişi aici sînt acei domni în vîrstă care „încetaseră să mai fie bărbaţi“. Altfel spus, cuplul, imposibil, este alcătuit dintr-un trup adormit, dar cu simţurile treze, şi unul treaz, cu simţurile adormite. Însăşi asocierea aceasta, nefirească şi disproporţionată, ar fi suficientă pentru a da, dintru început, insolitului „club secret al bătrînilor“ un aer mai mult decît pervers – dubios, suspect. Chiar dacă există o regulă de faţadă pe care onorabilii domni sînt „obligaţi“ să o respecte cu stricteţe: simulacrul de act erotic, pentru care plătesc ei, trebuie să se rezume la „pura contemplare“ a trupului unei tinere, în timp ce aceasta este cufundată în somn.

A profita însă, sub orice formă, fie şi numai *voyeuristic*, fie şi cu acordul fetelor, de trupul lor gol, aflat în neputinţă ca sub hipnoză, nu este, în sine, un act reprobabil? Cu atît mai mult cu cît, sub pretextul inofensivei lor metamorfozări în obiecte-jucării erotice, prin doparea cu narcotice în doze mari, uneori chiar letale, se trafichează tocmai inocenţa şi fragilitatea adolescentelor. De cealaltă parte, sub aparenţa unei „binefaceri“, a unei revigorări, a unui transfer de energie, oferit ca ultimă iluzie celor ajunşi la vîrsta decrepită, aceştia sînt permanent expuşi senzaţiilor tari, şocului emoţional care le poate fi fatal.

Sînt lucruri pe care le descoperă, pe parcursul a cinci nopţi, Eguchi, protagonistul de 67 de ani, care frecventează oarecum fraudulos acest loc. Spun fraudulos, pentru că el se mărturiseşte, repetat şi obsesiv, ca fiind diferit de congenerii lui, adică în deplină (încă) virilitate şi vigoare trupească. Cum era de aşteptat, cel căruia i se „interzice“ să-şi atingă partenera, *trişează*, dedîndu-se, de fiecare dată, adulmecărilor, palpărilor, mîngîierilor şi explorărilor minuţioase ale trupului feciorelnic în zonele lui cele mai intime: de la sîni, buze, limbă, dinţi, pleoape, coapse, genunchi, tălpi etc., pînă la virginitatea descoperită în plină expansiune a tatonărilor. Singură ea, surpriza acestei virginităţi, mai face ca o minimă fărîmă de „onestitate“ să-i cenzureze bărbatului, într-una din nopţi (a doua), actul aproape declanşat al posesiunii şi să-i dejoace tentativa reală de viol. În timp ce răbufnirea inconştientă a feminităţii adolescentei, la presimţirea unui trup mascul, pe care ea îl crede / rîvneşte – cu siguranţă – tînăr, mi se pare de un dramatism extrem. Oricum, joaca bătrînilor cu păpuşile imobile, deşi vii, care mi-a stîrnit un amuzament frisonant prin morbiditatea ei, ar trebui citită – cred – ca o regresiune pînă la mentalul infantil. Ea îmi apare, totodată, şi ca o plonjare în chiar mentalul copilăriei timpurii a umanităţii: Eguchi vede în frumoasele adormite adevăraţi zei, în faţa cărora ar trebui să îngenuncheze şi să se roage, sau acele zeităţi în care se încarnau, potrivit vechilor legende, „femeile uşoare şi vampele“.

Pentru că Eguchi se complace şi el în practicile ilicite ale casei, deşi intuieşte pericolul care-i paşte fragedele partenere, devine, indirect, părtaş la *crimă*. Neputîndu-se împerechea cu nici una dintre superbele adolescente, stăpînit, mai presus de orice, de gîndul şi tentaţia somnului lor profund – un somn patologic, aproape de transă, adeseori agitat, cu vise coşmareşti, transpiraţii grele şi convulsii, cu aiurări, grimase şi plînsete –, bărbatul alege să poposească în purgatoriul iubirii simulate doar pentru a exersa trecerea „dincolo“, pentru a deprinde, el însuşi, acel somn „ca o moarte provizorie“, acel mod de eutanasiere încetă prin îngurgitarea, în doze mici, perverse, a „miraculoaselor“ pastile. Pulsiunile de supravieţuire în preajma tinerelor „curtezane“ (chiar gîndul de a procrea cu una dintre ele) îi sînt mereu subminate de cele distructive (tentaţia de a-şi strangula o parteneră) şi autodistructive.

Sigur, amprenta vizibilă a romanului la care vibrezi spontan, visceral, este cea a *tensiunii senzuale atroce* dintre feminitatea virginală necontrolată în somn, cu toate dizarmoniile ei, şi chinul, frustrarea, excitaţia bărbatului mult prea treaz, de alături. Semnele prevestitoare ale morţii sînt însă, de la început, risipite şi ele pretutindeni, de la imaginea păsării ciudate de pe brîul chimonoului gazdei, care-l „îngrijora şi îl intriga“ pe Eguchi, pînă la curentul straniu, insinuat în casă ca un „spirit care bîntuie“, ca nişte „presimţiri sumbre“. Pentru ca sugestiile tinereţii sacrificate (draperia de culoare roşu închis, care învăluie ca o baie de sînge camera fetelor, sau coşmarul lui Eguchi cu floarea-monstru, dalia uriaşă din care se prelinge o picătură roşie) să reveleze abia în final adevărul omorului mascat.

Simona SORA

puzzlecturi

Trista şi incredibila poveste a candidei Ina

● **Ana Maria Sandu, *Fata din casa vagon*, prefaţă de Mircea Cărtărescu, Colecţia „Ego Proză", Editura Polirom, 2006.**

Nu întîmplător, Ana Maria Sandu îşi aşază debutul ca romancieră sub semnul lui Nabokov, mai exact sub un motto din acea apologie a mistificării care este *Ada sau ardoarea:* „Într-o bună zi... trebuie să pui ordine în trecutul tău retuşat, recucerit. Va trebui să faci anumite ştersături şi inserţii în imagini, va trebui să corectezi anumite zgîrieturi incriminatoare din emulsie, să mixezi cu discreţie imaginile convenabile într-o înlănţuire în care să dispară sau să fie ajustate toate scenele jenante sau nedorite şi să obţii *garanţii precise* (s.m.) – da, într-o bună zi, înainte ca moartea, cu coasa ei, să tragă cortina". Romanul *Fata din casa vagon* – publicat după un debut „studenţesc", cu volumul de versuri *Poeme în tranzit,* şi după o neaşteptată autoficţiune poetică, *Din amintirile unui Chelbasan* – stă însă şi în alt sens decît cel al mistificării exacte sub semnul romancierului rus. Cea mai bună cheie de lectură pare a fi *recitirea,* ceea ce Matei Călinescu numea „paradoxul lui Nabokov": „Nu poţi citi o carte, o poţi doar reciti". Şi asta pentru că romanul Anei Maria Sandu conţine cel puţin două romane intricate şi inseparabile la o primă lectură. Altfel zis, povestea biografică „retuşată şi recucerită" este întoarsă pe dos, ca o mănuşă, la final, motorul ei (condiţia de existenţă) fiind spulberat. Într-un fel, avem în *Fata din casa vagon* compromisul între biografismul minimalist (repudiat în sensul lui „uşurel şi mărunt" încă din *Chelbasan)* şi construcţie, elaborare, invenţie – condiţiile literaturii adevărate.

La o primă vedere, *Fata din casa vagon* este trista şi incredibila poveste a candidei Ina şi a mamei ei depresive, Ileana. Mai avem „povestea jupuită" a unui dipsoman compulsiv – tatăl Inei, negriciosul Ştefan –, alcătuind împreună cu cele două un trio maladiv şi disfuncţional în care fetiţa (Ina, avatar al Anei biografice din *Chelbasan,* dar şi al frumoasei Işleaţna) practică ritualuri delirant-poetice de salvare a părinţilor. Remarcabile (şi în final deconcertante) sînt tocmai construcţiile infinitezimale ale acestor relaţii bolnave, amănuntele lor clinice care sugerează o interpretare psihanalitică. În primul rînd, relaţia mamă-fiică, cu cea din urmă reelaborînd biografia ratată a unei mame-copil, imobilă în depresie şi neputinţă: naşterea nedorită (transmisă ereditar), impregnarea de mirosul altei femei – amanta tatălui –, moartea acestuia, sarcina la 17 ani, capcana căsniciei „de dragul copilului", sinuciderea. De altfel, în biografia de Cenuşăreasă postmodernă a mamei („retuşată şi recucerită" de magica Ina în primele două părţi ale romanului), esenţiale sînt rupturile de nivel, punerile în scenă, jocurile de-a moartea. Cele două femei-copil se joacă de-a intratul şi ieşitul din alte vieţi (fotografiile străine de la un magazin FOTO), „de-a aruncatul în faţa maşinii", de-a pierdutul şi regăsitul unui inel cu piatră roşie – obiect al dorinţei în acest roman cu multe sertare. Ina coboară în trecutul reconstruit al unei mame din ce în ce mai absente din propria viaţă, ia locul celei mai bune prietene a acesteia, Duduţa (alter-ego al celor două şi „instrument" al deznodămîntului) încercînd să o salveze de la o primă tentativă de sinucidere, se confundă cu alte – variate şi arierate – ipostaze feminine lubrice sau ingenue, răzbunătoare sau indiferente. Ina pune în abis, în prima parte a romanului, propria-i poveste, istoria unei fete care se topeşte, şi tot ea e regizorul unui teatru de păpuşi de pe fundul apei care aminteşte o secvenţă memorabilă din *Underground* de Kusturica: fantasma unui trecut reconstruit chiar cu preţul vieţii.

Ina cea înţeleaptă nu e însă cea care povesteşte – în cea de-a treia parte a romanului – deznodămîntul mult prea realist, mizerabilist şi derizoriu al fantasticei construcţii proiectate pînă acum. Acest rol mic, întîmplător, şi-l asumă *à rebours* Ileana, revenită în punctul de cotitură al biografiei sale, potenţiala mamă a unei fiice ficţionale. De aici trebuie începută recitirea paradoxală a romanului. *Fata din casa vagon* devine astfel nu doar o posibilitate biografică (narată poematic, oniric şi halucinatoriu), ci una ontologică (ca în *Bietele corpuri* de Sonia Larian), în care totul e incert, relativ şi nesigur – de la identităţile plurimorfe (masculin de feminine şi feminin de masculine, cum ar spune autoarea lui *Orlando)* la situaţiile halucinat-exacte şi pînă la deznodămîntul devenit premisă.

Nimic nu mai e sigur la această a doua lectură care relativizează pînă şi eventualitatea lecturii psihanalitice sugerate anterior (căci ce semnificaţie poate avea să vorbeşti de nevroză, suferinţă transmisă, traumă sau viol, cînd însăşi existenţa eului imaginar sau real este pusă sub semnul întrebării?). În această recitire, adevărul biografic minimal e înlocuit, într-un mod ingenios şi organic, cu adevărul literaturii. Aceasta este „soluţia" Anei Maria Sandu de surclasare poetic-narativă a biografismului fatal şi minimal al unei părţi importante a generaţiei sale. Cu romanul acesta neaşteptat şi dens, poeta autentică şi foarte personală de pînă acum a devenit una dintre cele mai originale şi mai interesante prozatoare din literatura noastră de azi.

Dilema veche vă recomandă

● Două splendide videoclipuri filmate în România. Primul, „Knights of Cydonia" al celor de la Muse, este un videoclip absolut dement, filmat la vulcanii noroioşi, cu un cowboy interstelar kung-fu care trage cu laser într-un şerif coborît dintr-o Dacie tunată, cu specificaţia, la final, că locaţia este „People's Socialist Republic of Romanistan". Şi al doilea, „Rock Steady" al fetelor de la All Saints, un rafinat videoclip alb-negru în stilul anilor '50 filmat la Sala Palatului. (Marius Chivu)

● „Cine a fost Isus" – o imagine surprinzătoare a Nazariteanului care a întemeiat religia universală şi a timpului său, creionată de Cay Rademacher, istoric şi autor a şapte cărţi pe teme istorice şi biblice. Un excelent articol coordonat de dr. Wolfgang Zwickel, consilier ştiinţific şi profesor de arheologie biblică la universitatea din Mainz şi ilustrat de Wieslaw Smetek cu fresce antice. Nu rataţi numărul pe luna decembrie al revistei *Geo!* (Ruxandra Tudor)

● Chiar dacă voi fi singurul cinefil din ţară care se va uita luni, 11 decembrie (ora 20,00, pe TVR Cultural), nu ezit să semnalez apăsat filmul din 1933 al extraordinarului regizor german G. W. Pabst, *Don Quijote,* cea mai fericită ecranizare după, cu legendarul bas rus Fiodor Şaliapin în rolul celui ce se defineşte aici drept „cavaler rătăcitor, muzician şi poet". (Radu Cosaşu)

Andrei GORZO

dilematograf

Esenţă tare

● ***Casino Royale*** **(SUA-Marea Britanie, 2006), de Martin Campbell.**

Noul James Bond, *Casino Royale,* are misiunea dificilă de a impune un nou James Bond, pe Daniel Craig, şi realizatorii au avut puterea de a începe cu începutul: arătîndu-ne cum şi-a dobîndit 007 autorizaţia de a ucide în interesul Guvernului britanic. Şi-a dobîndit-o ucigînd doi oameni, dar, staţi aşa, nu în stilul cu care v-aţi obişnuit de la Roger Moore (o graţioasă apăsare pe buton, urmată de o măruntă ajustare a cravatei şi de un calambur bine ticluit), ci în *alb-negru zguros* şi cu *mult sînge* pe pereţii unei *bude:* cînd aţi mai văzut dvs. o budă în lumea lui Bond? La scurt timp după aceste fapte lăudabile, îl regăsim în Africa, unde aleargă după un terorist, pe un şantier. (Bond pe şantier! Cînd s-a mai pomenit aşa ceva?) Urmărirea asta lungă, în acelaşi timp ultramodernă (prin stilul de cascadorie îndatorat sporturilor extreme de tip *free-jumping*) şi de modă veche (prin credinţa corectă şi non-bondiană că trupul omenesc poate să facă mai multe decît orice vehicul), e o scenă de acţiune cum nu s-a mai văzut de mult. Ea culminează cu tentativa teroristului (african) de a se ascunde în ambasada ţării sale şi cu iniţiativa diplomatică a lui Bond de a intra după el şi de a masacra personalul. *(Asta* unde s-a mai pomenit? Sigur că ideea de Bond e un vestigiu al etosului colonialist ş.a.m.d., dar, pînă acum, producătorii luau măsuri ca să *înăbuşe* aceste conotaţii.) După această boroboaţă, comportamentul lui dă semne de regularizare: pleacă în Bahamas (corect), se aşază la masa de joc cu un terorist (corect), îl deposedează pe terorist de maşina lui (corect), care e un Aston Martin 1964 (corect), şi de amanta lui (corect), cu care nu apucă să facă nimic, trebuind să-l prindă pe terorist pînă cînd acesta aruncă în aer un avion. Cor... *poftim?* Cînd s-a mai pomenit ca Bond să n-aibă timp? Şi, de unde priveam eu, mi s-a părut că nici măcar nu e vorba de timp, ci de chef. Pînă la urmă, apare cineva de care are chef: o contabilă din serviciul secret britanic, care se numeşte Vesper Lynd şi care respinge cu hotărîre numele fals de Broadchest (Pieptoasa), inventat pentru ea din raţiuni de securitate. Iarăşi, cînd s-a mai pomenit ca o Bond *girl* să nu vrea să poarte un nume sugestiv? Ce, Pussy Galore făcea fiţe pentru că o chema Pussy Galore? *(Galore* înseamnă „din belşug"; cu *pussy* sînt convins că vă descurcaţi.) Răspunsul este că Vesper (Eva Green) nu e o Bond *girl* tipică, ci o *femme fatale* clasică, a cărei menire este să descopere puţina umanitate care i-a mai rămas lui Bond – şi s-o trădeze. Dar pînă atunci, misiunea ei este să-i finanţeze turnirul de pocher împotriva lui Le Chiffre. Le Chiffre (Mads Mikkelsen) e un bancher care sponsorizează teroriştii şi care, recent, a pierdut mulţi bani la bursă. Banii erau ai clienţilor săi şi trebuie să-i recîştige. Bond trebuie să-l oprească. Asta-i tot: simplu – banii sau viaţa – nu tu baze spaţiale, nu tu soarta planetei, numai disperarea transpirată, sanguinară, a lui Le Chiffre, şi îndîrjirea lui Bond de a nu muri. La un moment dat, e dezbrăcat şi bătut la testicule; la care spectatorii care-l ştiu numai din filme se vor întreba: ce Bond e ăsta?

E *Casino Royale,* publicat în 1953, debutul literar al lui Ian Fleming şi al personajului său. Reintrînd în lumea lui Fleming, pentru prima dată din copilărie, prin intermediul acestui film (poate cel mai fidel din serie), m-au şocat două lucruri: faptul că imaginaţia lui era pe cît de adolescentină, pe atît de potentă; şi faptul că, în copilărie, n-ar fi trebuit să am ce căuta în climatul acela de sadomasochism şi fantasme de viaţă pe picior mare. Duelul de la masa de joc e de-acolo, ca şi tortura (tortura era pentru Fleming ce era agricultura pentru Tolstoi), ca şi femeia fatală, ca şi concluzia finală a lui Bond în privinţa ei (o grosolănie bufnind ca o uşă trîntită definitiv peste singura cămară încălzită din inima lui), iar Daniel Craig e primul interpret care găseşte cheia originară a personajului (de fapt, singurul lui mister): faptul că, deşi e dependent de viaţa pe picior mare, ea – adică viaţa – nu prea îi priieşte; n-are relaxarea adevăratului hedonist, în schimb are ceva din intangibilitatea trufaşă – din puritatea negativă – a teroristului. În esenţă, nu e un tip simpatic. Filmele (şi în primul rînd Sean Connery) l-au făcut simpatic: curăţîndu-l de sîngele-şi-maţele-pe-pereţi ale *pulp fiction*-ului şi cultivînd o nonşalanţă semiparodică, i-au rafinat stilul pînă la artă. Dar nonşalanţa asta l-a dus, în cele din urmă (după plecarea lui Connery), în asemenea prăpăstii de insipiditate şi infantilism, încît această întoarcere la minimalismul *blood-and-guts* al lui Fleming, cu influenţele lui nobile (sentimentalismul deghizat în duritate al lui Raymond Chandler) şi chiar mai puţin nobile (cruzimea lui Mickey Spillane), pare o elevaţie. Realizatorii au făcut un lucru curajos: au recuperat această superfantasmă numită Bond din mîinile copiilor (care, mai ales în epoca Pierce Brosnan, deveniseră principalii clienţi) şi au redat-o adolescenţilor incurabili pentru care scria Fleming (care scria în primul rînd pentru sine) – adică acelor adulţi care au cea mai mare nevoie de cinema.

trecerea prin reviste

Scriitorul, eterna victimă

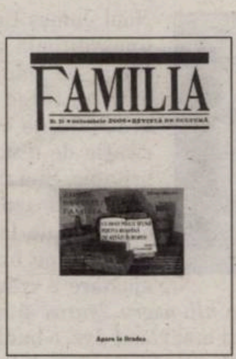

Cine este vinovat pentru faptul că astăzi reputaţia scriitorului a scăzut şi nu mai este la cotele din vremurile de glorie ale epocii comuniste? Ion Simuţ, în editorialul revistei orădene *Familia* (nr. 10, din octombrie 2006) nu are nici o îndoială: jurnalistul. „Cînd pornim la lucru, ne izbim întotdeauna de un bruiaj publicistic, justiţiar şi necruţător. Încă din ianuarie 1990 părea să se fi format în presă o Agenţie Naţională pentru Integritate, care ştia mai bine, fără să ia în seamă cărţile, cine merită şi cine nu merită să fie luat în seamă. Criticii literari profesionişti s-au simţit timoraţi de publicişti, care au dobîndit brusc o influenţă decisivă asupra opiniei publice. La fel e şi astăzi. Verdictele presei politice şi ale vorbitorilor la televizor trec repede ca infailibile şi indiscutabile." După ce expune astfel problema, Ion Simuţ face un mic istoric postdecembrist al ei. Imediat după 1989, a prevalat – este de părere Simuţ – criteriul politic de promovare a scriitorilor. În primul rînd, au fost scoşi în faţă scriitorii care se opuseseră regimului comunist. Cînd e să dea exemple, pentru a nu supăra pe nimeni (deşi, conform demonstraţiei, situaţia e trecută la capitolul „aşa nu"), comentatorul opinează că *pe bună dreptate* nume ca Mircea Dinescu, Ana Blandiana, Monica Lovinescu sau Virgil Ierunca au început să fie pe buzele tuturor.

Apoi, Ion Simuţ ne informează că a existat o perioadă în care scriitorii au fost validaţi ţinîndu-se cont dacă au fost sau nu membri ai partidului comunist (perioadă care a început cu întrebarea lui Dumitru Mazilu „Ce-aţi făcut în ultimii cinci ani?"). Deşi nu ştim să fi existat o astfel de perioadă, editorialistul ne demonstrează absurditatea acestui criteriu prin invocarea exemplului lui Paul Goma, el însuşi membru de partid.

O altă filă în cartea istoriei siluirii scriitorului de către jurnalişti şi politică este – în opinia lui Ion Simuţ – cea a aderării scriitorilor la diferite partide: „Devenise mai important să participi, ca scriitor, la construcţia politică din interiorul unui partid de opoziţie. Aşa au procedat, implicîndu-se, Nicolae Manolescu şi Ştefan Augustin Doinaş. Mai pot fi date şi alte exemple, dar contează noul criteriu de valorizare publicistică a scriitorului român: activitatea într-un partid postrevoluţionar de opoziţie, contrapunîndu-se politicii cripto-comuniste. Puţini au rezistat pe această cale şi au descoperit că apolitismul lui Eugen Simion era, totuşi, o soluţie onorabilă a dezamăgiţilor". Nu discutăm cît de importantă, pentru imaginea publică a unui scriitor, era implicarea în politică şi nici despre cît de onorabilă era soluţia apolitismului iliescian marca Eugen Simion. Observăm doar, cu această ocazie, de pe ce poziţii combate Ion Simuţ.

Unde vrea să ajungă dumnealui? Fireşte, la problema colaborării cu Securitatea, care „este încă o pacoste care afectează profund demnitatea profesiunii de scriitor, cu atît mai mult cu cît se extinde asupra mai multor nume". Concluzia? „Că în această ceaţă, răspîndită abundent de publicişti invidioşi pe prestigiul scriitorului, are de pierdut nu numai scriitorul, făcut rînd pe rînd oportunist, propagandist, securist, rentier, ci are de pierdut şi literatura."

Din fericire, nu toţi scriitorii au fost oportunişti (de altfel, nimeni nu a afirmat asta), au mai rămas destui oameni onorabili. Pe de altă parte, interesant raţionamentul „te iei de mine, te iei de literatură, deci de valorile spirituale ale acestei patrii". Nimeni nu a pus în discuţie, de exemplu, valoarea operei lui Céline. Colaboraţionistului Céline însă, nici un regim democratic nu i-ar oferi credit sau o funcţie de decizie. (**C. P.-B.**)

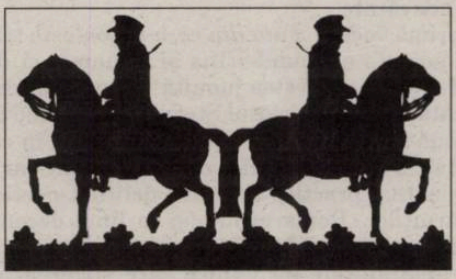

Radu COSAŞU

din vieaţa unui extremist de centru...

Expirată sau nu, amintirea unui fotbalist

Mîine, 9 decembrie, la Budapesta, va fi înmormîntat fotbalistul Ferenc Puskas, „cel mai cunoscut ungur din secolul XX", după cum a apreciat prim-ministrul Gyurcsany. Mulţi dintre noi, cei rezonabili şi culţi, au dreptul să clipească des şi să refuze o asemenea exagerare. Eu nu. Fiindcă ochii îmi cad pe calendarul fără de care nu-mi mişc creionul şi constat că se fac 53 de ani plus două săptămîni de la cel mai important eveniment (cel puţin pentru mine) după moartea lui Stalin, în martie al aceluiaşi an: la 25 noiembrie 1953, echipa de fotbal a Ungariei învingea, pe Wembley, cu 6-3, naţionala Angliei. Încă şi azi creionul meu, după o asemenea propoziţiune, resimte insuficienţa oricîtor semne de exclamaţie.

Am ascultat meciul la radio, în redacţia colegilor de la *Elöre* – vecini cu *Scînteia tineretului* în Casa Scînteii – şi nu am avut nevoie de nici o traducere. Hidegkuti (3 goluri!), Puskas (2!), Boszisik (unul), Groszics (în poartă) erau cuvintele magice ale unei limbi universale. La fiecare gol – şi cum să primească Anglia, acasă, 6? – am urlat într-un fel de esperanto româno-maghiar şi am tropăit, gata să facem praf parchetul. Nimeni nu ar fi acceptat să i se spună că e un copil tîmpit, că fotbalul e un nimic în istoria lumii sau că făceam politică. (O, seriozitate, nu mă bate la cap!)

Eu îl văzusem pe Puskas, cu 5 ani în urmă, la Bucureşti, pe ANEF, şi îmi lăsase o impresie extraordinară, deşi în echipa noastră juca Petchowski, idolul meu intangibil la nivelul culturii mele fotbalistice din 1948; ne-au învins cu 5-1 prin contraatacuri fulgerătoare, noi dominînd copios, Puskas marcase 3 goluri, toate pe jos, căci portarul nostru, Justin, nu le „ştia" pe acolo. În schimb, portarul lor, Groszics, a scos mai tot ce i-a tras „Petchi", cu excepţia golului nostru de onoare, a apărat *fantastikus*, pînă a ajuns să leşine. De o viaţă ştim că noi, la Bucureşti, l-am făcut pe Grozsics mare portar şi pe Puskas, bombardierul bombardierilor. După cum nimic nu mă poate sili să uit acel 5-0 dinainte cu numai o zi, cînd pe arena Venus (cam pe unde-i Opera azi...) juniorii noştri i-au făcut zob pe ai lor şi cînd faimosul antrenor Bela Gutman declarase că „aveţi viitorul asigurat cu asemenea puştani". Aiurea! Viitorul i-a aparţinut lui Puskas şi alor lui. La un an după zguduitorul 6-3 (O, seriozitate, nu-mi lua aceste adjective clasice!) a urmat Mondialul din Elveţia unde Ungaria, tot cu el în frunte şi la bază, s-a calificat în finală, după ce eliminase fulminant pe Brazilia, în sferturi, şi pe Uruguay, celesta, în semifinală. Ungaria devenise – în titluri – celesta, la vremea cînd nu existau în fotbal galactici...

Finala (ascultată tot la radio, acasă, în Popa Nan...) a rămas şi ea în istoria nonfotbalistică a secolului XX. În grupele preliminare, Ungaria zdrobise Germania cu 8-3. La ce te mai puteai gîndi cînd, în minutul 6, Puskas marca pentru 1-0, iar în minutul 8, Czibor făcea 2-0? Crainicul maghiar Szepessy urla celebrul îndemn către cei de acasă: „Deschideţi butoaiele să curgă vinul!", cu care a rămas în istorie lîngă vorbele unui Churchill. Două minute mai tîrziu, Marlock marca şi era pe tabelă 1-2. În minutul 18, Rahn egala. Expirate sau nu, trei generaţii ştiu ce s-a întîmplat în minutul 84: Rahn a şutat năprasnic (O, seriozitate, fii cuminte!) de la 20 de metri, 3-2! Imediat, Puskas a înscris – 3-3?, nu, arbitrul englez Ling a decretat ofsaid şi a rămas 3-2 pentru Germania, deşi în ultimul minut Czibor a mai găsit un „cap" senzaţional, scos de portarul Turek.

La capătul primului deceniu de la înfrîngerea lui Hitler, Germania paşnică, normalizată, înregistra întîia biruinţă de răsunet mondial, cu valoare de simbol. Un ziarist francez scria că pentru o dată, în sfîrşit, a ascultat, la Berna, „Deutschland über alles", liniştit, în picioare, „aceasta fiind contribuţia mea la renaşterea Europei". Ziarul partidului creştin-democrat al lui Adenauer cerea ca „această grandioasă performanţă să nu fie manipulată (e traducerea mea, la zi – *n.m.)* în scopuri naţionaliste, 11 fotbalişti germani au învins alţi 11 ai unei alte ţări, nu e decît un joc"... O, seriozitate, de ce zîmbeşti? Nu e cazul. Puskas a intrat în alt joc. Revoluţia din noiembrie 1956 l-a prins în turneu, cu echipa sa, a Armatei (Steaua lor!) prin Occident; nu s-a întors, a rămas ca „trădător" în Spania şi, după 18 luni de suspendare dictată de FIFA, a îmbrăcat tricoul Realului din Madrid, clubul granzilor europeni. Ani de zile, fotbalistul a avut statutul intelectualilor transfugi; nu i s-a pomenit numele în barăcile lagărului „nostru", în timp ce el cîştiga vreo 6 campionate, 3 cupe ale campionilor europeni, jucînd lîngă genii – egal cu ele! – ca Di Stefano, Gento, Kubala. Iară noi, noi... ne strîngeam, îngrămădiţi într-o cămăruţă a TVR-ului, invitaţi de Ţopescu, pe un mare şest permisiv, la transmisii de afară, în strict circuit închis şi din cînd în cînd Puskas ne trecea prin faţa ochilor, dar nu-i rosteam numele, de parcă l-ar fi chemat Soljeniţîn...

Fotbalul nu e pentru copiii tîmpiţi, ci pentru imaturii (slăviţi de Gombrowicz) dotaţi, după cum s-a studiat temeinic, cu o memorie specializată.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Luminaţie, luminaţie, ce mai maşinaţie

A apăsat Videanu pe buton şi s-a aprins Bucureştiul.

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Hahahahaha

Că s-au aprins luminile numai pe bulevard. Pe bulevardul maşinilor, nu şi pe al pietonilor! Ţeapă pietonilor!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!! Vă daţi seama? Această rubrică va continua începînd din ianuarie în *Academia Caţavencu*. Vom înjura în continuare! Vă daţi seama? Boii care nu şi-au luat maşini nu pupă lumini în plenitudinea lor, ci în mîngîierea facultativă a luminilor de la maşini. Şi mai e o ţeapă! Cu cît anii trec, cu atît mai puţine bulevarde sînt luminate. Anul ăsta luminaţia se opreşte la Unirii şi pîlpîie firav pînă la Herăstrău. Deci, dacă ai maşină, ai frenezie, ai fantazie, n-ai maşină, ai Fetiţa cu chibrituri. Şi fata aia se încălzea la luminile din vitrinele cu jucării, la luminile din casele altora, la chibriturile mereu pe sfîrşite. Neamintegratărădragă!

libertatea de impresie

Sticle goale

După ani întregi de delăsare, în ultima vreme, frenezia construcţiilor pare să fi lovit Bucureştiul. Pare că firmele şi-au pus în gînd să nu mai lase liber nici un loc viran, nici o curte părăsită, să înalţe clădire după clădire. Deşi se construieşte sub imperiul cantităţii, meserii tradiţionale, cum ar fi cele de zidar sau dulgher, nu mai sînt prea căutate. Un studiu comandat de Ministerul Muncii arată că meseriile la mare preţ în construcţii sînt diversele tipuri de „montator": de rigips, de plăci prefabricate, de geamuri etc. Se folosesc astfel de tehnologii noi şi rapide de montare şi poate mai corect ar fi să se spună că „se montează clădiri". Procesul de prefabricare e foarte avansat şi lucrurile seamănă cu ceea ce se întîmplă la *fast-food*-uri, doar că nu foamea se astîmpără într-un timp foarte scurt şi cu costuri minime, ci nevoia de clădiri, construindu-se rapid, pe scară largă, cu o organizare de şantier cît mai eficientă. Civilizat şi curat. Dezavantajul este însă, ca şi la *fast-food*, o oarecare lipsă de gust. Iar dacă un hamburger dispare după ce-l mănînci, un bloc rămîne în picioare cu zecile de ani. Au mai existat asemenea epoci „constructoare", fiecare cu moda ei. De pe urma celei din anii '60-'70 ne-am ales cu blocurile cunoscute şi aşa-numitele *cartiere-dormitor*. După cea din anii '80, ne-am trezit cu masivele bulevarde betonale, tăiate după mintea *cîrmaciului*. De fiecare dată au fost unii care s-au bucurat, că se dădeau – nu-i aşa – apartamente la popor. Numai că rezultatul e un Bucureşti care arată cum bine ştim. Noua modă a anilor 2000 va aduce cu sine o mulţime de blocuri de sticlă. Diferenţa e că, în condiţii de libertate, sticlele pot avea orice forme şi culori, nu mai e un standard stabilit de stat. Uneori această libertate duce la rezultate bune. De cele mai multe ori însă, se pare că imaginaţia celor care le fac n-a evoluat prea mult. Unele arată exact ca nişte hale de fabrici din vremea comunismului (cea de la Mecanică Fină Sinaia e doar un exemplu care se vede şi din tren), doar că acum au sticla ceva mai spălată. Unde mai punem că spaţiile interioare din unele asemenea clădiri, care ne sînt servite drept futuriste, sînt de multe ori gîndite prost sau exteriorul rectangularo-circular spectaculos e completat de un interior îngust şi întortocheat, numai bun pentru a adăposti poveştile birocratico-orientale de tipul Registrului Comerţului de pe cheiul Dîmboviţei. Genul acesta (exterior) nu e nici măcar o noutate, iar în ţări mai civilizate e deja considerat un experiment istoric. În orice caz, nu se trînteşte aşa ceva, decît în mod cu totul excepţional, în centrul sau în zona istorică a unui oraş. Ai noştri constructori însă ştiu ei mai bine ce fac, şi-i dau înainte. Se renovează acum şi hotelul Bucureşti, chiar în buricul oraşului, iar surpriza e că faţada nouă va fi tot de sticlă. La doar cîteva sute de metri distanţă, lîngă Sala Palatului, sînt blocuri cu care se mîndrea regimul comunist. Cele cu un fel de aripi de fluturi pe acoperiş. Astăzi au faţadele maronii sau cenuşii şi tencuiala căzută. Unii locatari au făcut şi ei ce-au putut, şi au vopsit pereţii balcoanelor în albastru sau verde. Prin apropiere se găseşte şi Ateneul cel renovat cu mari eforturi, care-şi expune discret fineţea şi greutatea, printre „tehnologiile" mai vechi sau mai noi de construcţie.

Andrei MANOLESCU

DILEMATECA

SCRIERI ● AUTORI ● LECTURI

Din 24 noiembrie, găsiţi la chioşcurile de presă numărul 7.
Doar 5,5 lei.

Din cuprins:

● DOSAR: *O călătorie în lumea benzii desenate*
● ANCHETĂ: *Ce necazuri, nemulţumiri sau regrete v-a adus literatura?*
● INTERVIU cu Şerban Foarţă:
„Sînt un cal de curse cu obstacole, cînd nu sînt, eventual, un cal de circ"
● CĂLĂTORII: *Povestea cimitirelor mele*, de Ruxandra Cesereanu
● FRAGMENTE: *„Sînt o babă comunistă", de Dan Lungu*
SUB LUPĂ: *Piaţa de carte din Germania*
● *RECOMANDĂRI* ● *RECENZII* ● *NOUTĂŢI EDITORIALE*

Dilemateca
Îţi dă de citit

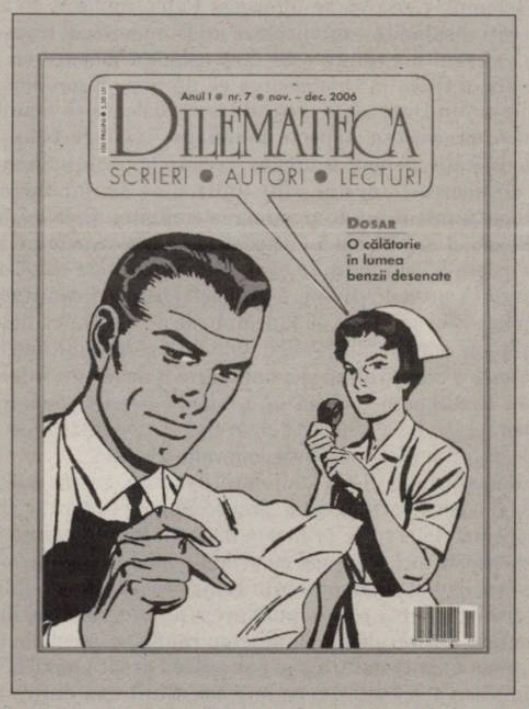

www.teatrulact.ro Calea Victoriei, Nr. 126

Duminică, 10 decembrie, ora 19.00

BASH.
O trilogie contemporană
de Neil LaBute
cu:
MIHAI CĂLIN
IOANA FLORA
VLAD ZAMFIRESCU
MIHAELA SÎRBU
regia: Vlad MASSACI
scenografia: AndU DUMITRESCU

Marti, 12 decembrie, ora 19.00

ORAŞUL
de Evgheni Griskoveţ
în româneşte de Vlad Massaci & Cristi Juncu
cu:
VLAD ZAMFIRESCU
FLORIN ZAMFIRESCU
NADIANA SĂLĂGEAN
GHEORGHE IFRIM
CONSTANTIN DRĂGĂNESCU
scenografia: Cosmin Ardeleanu

TEATRUL ACT
Înfiinţat din 1998

ABB
DILEMA VECHE
Gândul
24-FUN
PORT.ro
www.onlinegallery.ro
MOBEXPERT

Pentru informaţii şi rezervări de bilete vă rugăm să sunaţi la 3103 103 (0723 103 103) sau scrieţi la bilete@teatrulact.ro.

Iaromira POPOVICI

bazar

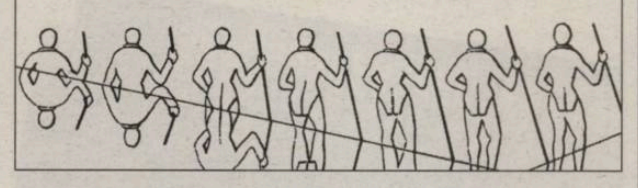

Preludiu la Spiritul Crăciunului

Nu mă pot abţine, an după an, să observ cum, cam de pe la începutul lui decembrie (ba uneori chiar şi mai devreme), Spiritul Crăciunului (care se poate scrie şi cu „s" mic, dar eu îl prefer cu „s" mare, după *Colindă de Crăciun* a lui Dickens) pune stăpînire pe oraş şi pe noi, fie şi în variantă comercială. Am mai spus-o, şi o repet, oferta consumistă, mai ales în asemenea momente, îşi are rostul ei, contează – cred – doar să-şi ridice standardele şi să fie tot mai rafinată şi diversificată. Cum să nu se întîmple lucrul acesta tocmai de Crăciun cînd, pînă la urmă, întreaga societate de consum poate fi privită ca un Moş Crăciun permanent, mai şcolit într-ale marketing-ului?

În anii din urmă, rafinarea şi diversificarea, de care vorbeam, se produc tot mai vizibil. Atmosfera din cărţile poştale cu şemineu, brad idilic şi Moş rubicond, toţi aparţinînd unei lumi de turtă dulce fără determinare temporală, este tot mai fidel reprodusă de cîteva magazine de decoraţiuni interioare specializate, iarna, în mare parte, pe podoabe de pom. „Lida", „Sarra Blu", „Totem", „Atmosphere Deco", „Boribon" – sînt numai cîteva exemple de locuri ce reproduc, măcar în parte (în anumite colţuri speciale ale lor) atmosfera din atelierele lui Moş Crăciun: în care lucrurile sînt, măcar aparent, vechi, din materiale naturale, de cele mai multe ori în culori calde.

Poate că magazinul care seamănă cel mai mult cu un atelier de-al moşului este „Boribon": acesta este specializat chiar pe produse din lemn, lut, piele sau paie, cele mai multe făcute manual. Vitrina e aranjată în acelaşi stil, cel în care ne-au obişnuit filmele cu Moş Crăciun, uşor naiv şi fără amprenta, vizibilă, de eficienţă comercială. Produsele nu sînt mirobolante, nu-ţi iau ochii: dar te atrag tocmai prin stilul lor miniatural, neostentativ, personalizat. Un Pinocchio marionetă, un înger din mătase de porumb sau o pisică din lemn, chiar dacă nu întotdeauna la preţuri foarte accesibile, sau nu mereu perfect finisate – par mai curînd scoase din atelierele spiriduşilor decît un circuit superspecializat de la „Tommy Toys". La fel – un set de cuburi din lemn, precum cele cu care generaţia noastră de tranziţie încă se mai juca în copilărie, care nu se îmbină, ci doar se suprapun.

Înclinaţia nostalgică nu înseamnă că sînt împotriva jucăriilor mişcătoare sau mecanice, în general. Nu pot spune că mă omor după blănoşii hidoşi de la tarabe care cîntă, distorsionat, vreun fragment al unui şlagăr la modă, dacă-i apeşi pe coadă. În schimb, consider cutiile muzicale, caruselele şi globurile cu scene de iarnă şi zăpadă falsă înăuntru mai aproape de ceea ce deja menţionaţii spiriduşi ar putea produce într-un atelier respectabil de la pol. Magazinele „Lida" abundă în aşa ceva: sînt kitsch-uri, nu sînt ieftine, dar sînt adecvate.

Tot vorbind de spiriduşi, constat că aceştia, alături de îngeri, sînt găselniţa sezonului. După ce ne-am delectat, în anii trecuţi, cu nenumărate ipostaze ale Moşului şi Crăciuniţei sale, anul ăsta angajaţii săi au ieşit în faţă. Precum şi corespondenţii lor din straturile mai de sus, mai imateriale şi spirituale – îngerii, o variantă mai blîndă a eternităţii, digerabilă pentru consumatorul mediu. La mai toate magazinele amintite, se găsesc tot soiul de îngeri, unii idilici, alţii sobri şi plictisiţi, ba chiar – a treia categorie de nesuferiţi, puşi pe şotii, mai aproape de straturile fierbinţi de jos, decît de cele fluide din înalturi.

Şi, în fine, magazinele amintite – cel puţin unele dintre ele – ştiu să creeze şi atmosferă. Cel puţin aşa se întîmplă – după cum îi spune şi numele – cu „Atmosphere Deco": e impresionantă şi casa în care îşi are sediul, aşa cum îţi răsare ea în noapte, într-o zonă, altfel, destul de neluminată, dar şi modul, deloc întîmplător, de aranjare a obiectelor. Îţi vine să stai, şi să cauţi, chiar dacă nu vrei neapărat să cumperi.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

Altare de tot felul

De ce ne-am resemna cu gîndul că fosta Casă a Poporului e principala atracţie turistică din chinuita noastră capitală? Poţi înţelege că megalitismul ei şochează, la modul „Cartea Recordurilor". Dar e păcat ca noile generaţii, trăitoare în libertate şi democraţie, să rămînă cu ideea că „suma" cetăţii lui Bucur a fost „scrisă" în anii paranoici ai comunismului terminal. Avem de apărat alte valori.

Aşa, de pildă, există în acest oraş un fond ecleziastic de care habar n-avem. O somptuoasă lucrare vine să completeze lacuna. E vorba despre *Enciclopedia lăcaşurilor de cult din Bucureşti,* publicată în două volume, cu text român şi englez, la Editura Universalia (2005, deşi lansată abia recent, la Patriarhie). Primul volum – şi cel mai gros – listează bisericile ortodoxe. Cel de-al doilea se ocupă de lăcaşurile altor culte. Costion Nicolescu semnează un studiu introductiv, mix inspirat de poem religios şi gest de antropologie urbană. Îngrijitoarea ediţiei, Doina Uricariu, ne propune o postfaţă. Fondul textului le revine însă coautorilor (Lucia Stoica şi Neculai Ionescu-Ghinea) care au făcut, laolaltă, o remarcabilă performanţă intelectuală: aceea de a nu vorbi din birou şi de a fişa ţintele cu dublă pertinenţă, de arhitect şi istoric. Fiecare „obiectiv" a fost mai întîi cercetat pe teren. Arhivele orăşeneşti, documentele păstrate la Academia Română, tradiţia bibliografică, planurile constructive deţinute de primării, iconografia existentă şi cea fabricată *ad hoc* s-au reunit, astfel, în favoarea unui ansamblu de o impresionantă complexitate tipografică şi conceptuală.

Asemenea inventare au mai fost publicate. Îmi amintesc, bunăoară, volumul *Biserici osîndite de Ceauşescu,* pe care Sorin Dumitrescu l-a scos, cu ani în urmă, la Editura Anastasia. Coautorii înşişi au trudit mai de mult, împreună cu alţii, la un *Atlas-ghid. Istoria şi arhitectura lăcaşurilor de cult din Bucureşti,* publicat în trei volume, la Editura Ergorom 97. Noutatea stă deci în ambiţia totalităţii şi pretenţia, satisfăcută, a datelor aduse la zi. Dar şi în calitatea grafică, elevată acum la nivelul „State of the Art".

Scanarea a fost, după cum sugeram, exhaustivă. Înşirate după criteriul „irenic" al ordinii alfabetice, toate bisericile din Bucureşti, de la catedrala patriarhală şi monumentele istorice faimoase, precum Stavropoleos, pînă la capelele universitare sau spitaliceşti, fără a uita modestele lăcaşuri de cartier, defilează în cuprinsul celor două volume. Ochiul prevenit are ce descoperi. Marile variaţiuni stilistice ale paradigmei muntenești, de la brâncovenesc la neoromânescul interbelic, scandează memoria colectivă a oraşului, definind graniţe, ierarhii sociale şi solidarităţi de breaslă din vremuri altminteri uitate. Avem la îndemînă, sub efectul de lupă al sintezei, imaginea epocilor de ctitorie boierească, a timpurilor de pelerinaj şi elan votiv, dar şi radiografia confluenţelor de civilizaţie, elocvent exprimată prin veşnica noastră oscilaţie Orient-Occident. Tabloul arhitecturii sacre din Capitala ţării e sincron cu acela din aria laică. Capodopere stau ascunse printre blocurile-dormitor, graţia coabitează cu prostul gust, monumentalul se combină cu improvizaţia pitoresc-suburbană. Urmaşii „trecenteşti" ai lui Pîrvu Mutu se învecinează cu epigonii tătărăscieni, bizantinismul se declină în tonuri sombre sau jovialităţi postcomuniste de sorcovă, iar morfologia tipic valahă divorţează fără explicaţii de silueta importată a bisericilor de lemn, „maramureşene". Pe scurt, altarele bucureştene reflectă, cu egală fidelitate, cerul şi glodul nostru de fiecare zi.

La fel de interesant mi s-a părut catalogul zidirilor „heterodoxe". Mai multe decît ai crede, mai abil disimulate sub masa confesiunii majoritare decît ar fi cazul. Şi alte culte au avut lăcaşuri demolate. Şi ele au adîncime de cronică, precum biserica „Lutherană", care a dat numele străzii, sau catedrala romano-catolică Sf. Iosif, cercetată de Ioan Paul al II-lea, dar agresată, mai nou, prin ofensiva speculaţiei imobiliare. Harul rugăciunii şi teroarea istoriei...

Anca MANOLESCU

Regensburg şi Istanbul

Discursul Papei la Universitatea din Regensburg e faimos – în presă, în instrumentările lui politice, în comentariile curente – datorită împăratului bizantin Manuel al II-lea Paleologul. Într-un moment de înfruntări cu islamul, împăratul imaginase, potrivit unui gen literar uzitat, dialogul între el însuşi şi un învăţat persan, unde se desfăşoară o cercetare comparativă şi apologetică a religiilor monoteiste. Papa a folosit un citat din acest text în prelegerea sa, referitoare la o temă favorită: anume că o religie întreţine cu raţionalitatea, în genere, cu raţiunea umană, în special, raporturi strînse, obligatorii, determinante pentru valoarea şi autenticitatea religiei în cauză. Introduse cu nuanţă şi distanţare, cuvintele citate se refereau, în mod polemic şi abrupt – „un mod atît de abrupt încît este pentru noi inacceptabil", ţinea să precizeze Benedict al XVI-lea – la o „noutate" adusă de islam. „Arată-mi – îi spune Manuel interlocutorului său – ce a adus nou Muhammad şi nu vei afla decît lucruri rele şi inumane, precum faptul că a poruncit răspîndirea prin sabie a credinţei pe care o propovăduia."

Papa a subliniat că citatul nu are decît un loc marginal în economia dialogului bizantin, care discută logica de ansamblu, proprie fiecăreia dintre tradiţiile Cărţii; apoi că dialogul însuşi nu este, pentru el, decît un punct de pornire pentru tema legăturii dintre credinţă şi raţiune. Iar, în această privinţă, a expus – aşa cum a făcut-o şi altădată – calitatea privilegiată pe care această legătură o are în creştinism. Prin însuşi tipul lui de revelaţie şi tot pe atît prin asimilarea gîndirii greceşti vechi, creştinismul este o religie a Logosului: a Mediatorului şi a medierii, a Raportului plin de sens şi de viaţă, *întrupat,* între divin şi uman, între divin şi creaţie. În acest înţeles, creştinismul e *religie adevărată, religio vera,* onorînd pe deplin înţelesul legăturii între incomensurabile; o religie în care raţiunea îşi capătă anvergura maximă.

Islamul – lăsa să se înţeleagă Papa, conform de altfel unei judecăţi răspîndite – privilegiază un Dumnezeu al transcendenţei tari, a cărui majestate este fără comună măsură cu creatura, aproape teribilă în splendoarea ei, aproape discreţionară în deciziile ei; un Dumnezeu a cărui transcendenţă se manifestă prin depăşirea oricăror aspecte mundane, inclusiv prin depăşirea raţionalităţii cosmice şi umane, ceea ce le poate sugera adepţilor săi că decretele divine sînt indiscutabile, iar forţa poate fi întrucîtva justificată în impunerea credinţei. E de la sine înţeles că Benedict al XVI-lea nu a apăsat pe *acest* caracter al islamului, care poate fi echilibrat de altfel cu multe citate din Coran, referitoare la numele divine de milostivire, la intimitatea dintre Dumnezeu şi creatură, la îndemnurile de a trata cu noblеţe şi toleranţă pe adepţii altor religii, faţă de a căror mulţime islamul se socoteşte o recapitulare şi o împlinire. E de la sine înţeles, iarăşi, că, în Textul şi în tradiţia sa, islamul e departe de a fi străin de raţionalitate, ba a dezvoltat chiar linii raţionaliste binecunoscute, care au influenţat filozofia medievală creştină.

Benedict al XVI-lea s-a referit de altfel mai cu seamă la ceea ce ar fi echivalentul acestei „transcendenţe separate" în gîndirea europeană, la etapele prin care divorţul între credinţă şi raţiune se stabileşte aici, începînd cu primul „val de dezelenizare" apărut în creştinismul occidental prin Duns Scot şi teoria voluntarismului: transcendenţa e concepută drept atît de radicală, încît voia şi intenţiile ultime ale lui Dumnezeu rămîn inaccesibile pentru inteligenţa umană naturală şi pot apărea drept manifestările unui Dumnezeu arbitrar. E ceea ce a constituit una dintre rădăcinile gîndirii secularizate, care abandonează un domeniu socotit a nu-i intra în atribuţii şi posibilităţi. Or, miza esenţială a discursului de la Regensburg era tocmai datoria, pentru europenii de astăzi, de a recunoaşte raţiunii drepturile ei cele mai vaste, care includ scrutarea transcendenţei; datoria de a nu amputa raţiunea de posibilităţi dintre cele mai nobile, care fac posibil dialogul între diversele ramuri ale gîndirii – ştiinţifice, filozofice, religioase – şi care dau demnitatea condiţiei umane.

În ce priveşte cuvintele împăratului bizantin, nimeni nu a crezut că Benedict al XVI-lea ar fi lăsat să îi „scape", din neglijenţă retorică, pasajul în cauză. Dînd dovadă, atît în discursul de la Regensburg, cît şi în întîlnirile ulterioare cu responsabili ai islamului, de cel mai mare respect pentru islam, Papa nu a fost mai puţin net şi consecvent în intenţiile sale. Încadrat cu grijă în discurs, pasajul manuelin a fost ales tocmai pentru „virulenţa" lui retorică, iar alegerea şi-a atins – cred – în mare parte, scopurile. În primul rînd, el a făcut înconjurul lumii, a „agăţat" mediile de informare şi publicul. Benedict al XVI-lea nu se dovedeşte un comunicator mai puţin iscusit decît Ioan-Paul al II-lea. Sigur că pasajul a fost cel mai adesea decupat din context, sigur că a stîrnit proteste ale unor reprezentanţi ai islamului şi a fost instrumentat de fundamentalişti pentru a isca violenţe antioccidentale şi anticreştine (demonstraţii brutale în India, arderea efigiei Papei în Iran, atacuri asupra unor biserici creştine în Cisiordania, Gaza şi Irak, uciderea unei călugăriţe catolice într-un spital din Mogadiscio). Dar el a avut totuşi o a doua consecinţă importantă: a „forţat" autorităţile islamice să pună public în cauză tema „violenţei în numele credinţei", a jihadului politic, a terorismului. Cam aşa se vede astăzi islamul, datorită devierilor lui fundamentaliste, nechestionate de autorităţile acestei religii, şi din cauza practicilor teroriste, necondamnate public de aceleaşi autorităţi: iată ce lăsa să se înţeleagă alegerea citatului.

În sfîrşit, poziţia occidentală şi creştină faţă de islamul actual a căpătat, în expresia Papei, o consistenţă sporită şi un profil mai net. Ea e alcătuită nu numai din respect faţă de cealaltă credinţă, ci şi din afirmarea ofensivă a credinţei şi a valorilor proprii. E alcătuită nu numai din tendinţa Occidentului de a răspîndi practicile democraţiei, ci şi din aşteptarea ca societăţile islamice să-şi asume ele însele condiţia modernităţii: şi anume, datorită unei raţionalităţi cuprinse în însăşi religia lor. E alcătuită nu numai din toleranţă şi din asigurarea libertăţii religioase pentru islam, ci cere asigurarea libertăţii religioase şi respect pentru toate religiile în pămînt islamic. Dialogul între religii, pentru care pledează Papa, poate fi dus între parteneri consistenţi, care au despre ce sta de vorbă şi respectă regulile dialogului. Coabitarea colegială a religiilor poate avea loc – a afirmat Papa în cursul întîlnirilor ce au premers vizita în Turcia şi de-a lungul ei – în societăţi unde funcţionează o laicitate deschisă faţă de religii, care asigură libertatea religioasă a individului şi a comunităţilor.

Cînd spuneam că Papa a „forţat" autorităţile islamice să se pronunţe ceva mai net faţă de fundamentalism şi terorism, mă refeream la scrisoarea ce i-a fost adresată, ca reacţie la citatul bizantin, de 38 de înalte oficialităţi: muftii şi aiatolahi, rectori de universităţi şi profesori de ştiinţele islamului, din Malaezia pînă în Kosovo, din Oman pînă în SUA, din Irak, Siria şi Iran. Deşi tonul era catehetic, precizînd *adevărata* poziţie a islamului în privinţa unor puncte din discursul de la Regensburg, se spunea totuşi acolo: „dacă unii au nesocotit o lungă şi bine stabilită tradiţie în favoarea unor visuri utopice, în care scopurile justifică mijloacele, au făcut-o pe propria răspundere şi fără a fi susţinuţi de afirmaţiile lui Dumnezeu, ale Profetului său ori ale tradiţiei predate în islam". Semnatarii adăugau că preţuiesc deschiderea Bisericii catolice faţă de celelalte religii şi încheiau convenţional, dar încurajator, spunînd: „sperăm ca noi toţi să evităm greşelile trecutului şi să trăim pe viitor în pace, acceptare şi respect reciproce".

Benedict al XVI-lea, de partea sa, a înmulţit gesturile de preţuire faţă de islam şi, în foarte bine păzita sa vizită în Turcia, a părut că susţine aderarea ţării la UE. Primul ministru turc, ca şi autorităţile religioase au trebuit să joace, destul de incomod, în spaţiul strîmt dintre acest deziderat politic şi rigiditățile antioccidentale ale populaţiei conservatoare. Aş spune că, în schimb, Benedict al XVI-lea a izbutit să „cumuleze", în vizita sa, energia afirmării creştinismului şi a civilizaţiei europene cu fraternitatea arătată islamului şi cu un îndemn la solidaritatea religiilor în general. „Doar prin acest dialog şi prin cunoaşterea celuilalt vor putea religiile să înfrunte provocările societăţii actuale şi să o deschidă spre transcendent" – a declarat el. Determinaţia tonului de la Regensburg nu a fost dezisă, ci s-a întărit prin gestul de la Istanbul cînd, însoţit de marele mufti al oraşului, Papa s-a rugat, în Moscheea Albastră, cu faţa îndreptată spre Mecca.

P.S. Semnalez o mostră absolut „de excepţie" în ce priveşte lipsa de raţionalitate, ba chiar de bun-simţ elementar: din domeniul profan şi autohton, de astă dată. Primăria Capitalei – forul bugetar al Institutului de Studii Orientale „Sergiu Al-George" – nu l-a demis doar pe dr. Radu Bercea din postul de director al Institutului. (Chiar şi această demitere este contestabilă, căci îşi culege argumentele din domeniul administrativ, care nu acoperă nicidecum responsabilităţile esenţiale ale unui director de institut academic. Iar o comisie de specialişti care să evalueze activitatea ştiinţifică a directorului nu a fost nicicînd întrunită.) Dar Primăria l-a dat afară pe Radu Bercea chiar din Institut. Ce raţionalitate, ce raţiune, ce raţionament permit Primăriei să decidă asupra calităţii lui de indianist? De cînd posedă municipalitatea Bucureştilor o competenţă de vîrf în studiile academice de orientalistică? Ce raţiune secretă pune într-o intimă legătură administraţia urbei dîmboviţene cu doctrinele Indiei?

Cu fiecare click,
121.ro
comunitatea femeilor senzaţionale
îţi deschide
"Pofta de lectură"
împreună cu
DILEMATECA şi DILEMAVECHE

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

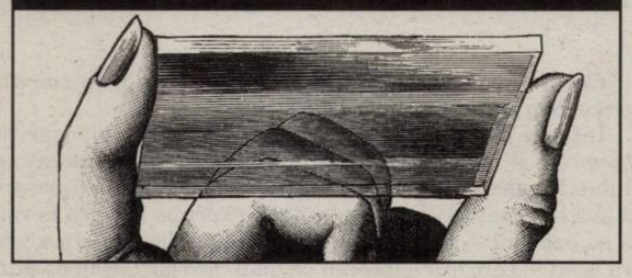

Precizie

Scriam, de curînd, la „Cu ochii-n 3,14“, despre sloganul şamponului Sunsilk, „Sînt fericită pînă la ultima şuviţă“, spuneam că e stupid şi observam că este mai degrabă declaraţia cuiva care chelește. În fine, poate că l-am judecat prea aspru, poate că e important să fii fericit atunci cînd îţi pierzi părul şi nu e de colea să ai o astfel de atitudine pozitivă. Şamponul Sunsilk te ajută să treci peste momentele neplăcute şi te face fericit, în timp ce te lasă fără podoaba capilară. Ce se întîmplă după aceea este deja altă poveste. Foloseşti şamponul numai atîta timp cît ai păr – după aceea trebuie să-ţi cauţi fericirea în alte produse.

După cum se vede, logica publicitarilor români nu are fisură. Ei sînt întotdeauna inventivi şi inteligenţi (fapt care poate fi constatat, de altfel, şi de fiecare dată cînd apar la televizor şi ne explică suficienţi cum e cu meseria lor). Problema e că noi, consumatorii de rînd, nu ne ridicăm la nivelul lor. Dar ne putem da silinţa. Pînă la urmă, e o chestiune de *precizie*.

De exemplu, aţi crezut vreodată că Ibalgin este un medicament obişnuit, pentru oameni cu nevoi obişnuite? Dacă da, v-aţi înşelat. În spotul care-i face reclamă, o domnişoară ne spune foarte *precis:* „Este prietenul cu care mă simt bine tot timpul“ şi apoi „Ibalgin ştie totul despre durere“. Oare sado-masochiştii nu sînt şi ei oameni? Nu trebuie să se îngrijească cineva şi de plăcerile lor?... Mai mult, pentru obţinerea unui efect sporit, se poate proceda la combinarea celor două produse – şamponul şi medicamentul, ambele aducătoare de fericire. După ce ai păţit fericirea de a rămîne fără păr, nu-ţi mai rămîne decît să faci cunoştinţă cu domnul Ibalgin, singurul care s-ar mai uita la tine aşa cum arăţi şi cu care te vei simţi bine tot timpul (fiindcă este un expert al durerii). Ce-ţi poţi dori mai mult de la viaţă?

Şi, dacă tot vorbim de medicamente cu efect-surpriză, trebuie să amintim şi de vitaminele Calibrum. Spotul ne arată un schior pe pîrtie, care tuşeşte de mama focului. După ce îşi dă plămînii afară, timp de cîteva secunde bune, scoate din buzunar şi ne arată şi nouă care e secretul stării lui: vitaminele cu pricina. Vrei să te simţi bine tuşind? Prietenul tău nu poate fi decît Calibrum!

Tot la o boală se pare că face trimitere şi un alt spot, care promovează de data asta un nou canal de televiziune digitală. „Viorel e *dolce* cînd se uită la filme poliţiste.“ Şi urmează o listă întreagă de persoane care mai de care mai dulci, cînd urmăresc canalul TV *dolce*. La ce s-or fi gîndit cînd au dat numele ăsta? Poate la faptul că trebuie să te uiţi cu măsură la programele lor, să nu dai în diabet. Deci grija pentru sănătatea populaţiei este o preocupare de bază a celor care inventează numele produselor şi se ocupă de promovarea lor.

Tot aşa: gîndiţi că numele „Dero alb dalb“ este o prostie şi că personajul care întruchipează acest produs în spotul publicitar e un tip enervant? Nu ştiţi ce-i bun! Pentru o gospodină – şi nu numai – „Dero alb dalb“ poate fi ceea ce Ibalginul este pentru domnişoarele singure: prietenul cu care să te simţi bine tot timpul. Şi, cu puţin efort, poate să înveţe şi el totul despre durere...

Prin urmare, deşi la prima vedere n-am zice, publicitarii noştri sînt foarte *precişi* cînd e vorba să-şi facă treaba. Este precizia marmotei cu ciocolata. Ştiţi spotul, nu? O marmotă întreabă la telefon: „Ce v-aţi dori în ciocolata de Crăciun?“. I se răspunde: „măr copt“ (în fine, copilul pronunţă mai degrabă „mort-copt“), „scorţişoară“, „migdale“. Ocazie cu care altă marmotă, aflată şi ea pe-acolo, exclamă în culmea fericirii: „Le vor pe toateee! Eram precisă!“.

Trebuie să fim deci precişi în privinţa geniului domnilor publicitari, a cunoştinţelor lor de limbă română (că engleza, cu care-şi asezonează mereu discursurile, se vede că o ştiu) şi a bunelor lor intenţii în ceea ce ne priveşte. Căci, cu puţin efort, fericirea poate dura şi dincolo de ultima şuviţă.

Adina POPESCU

Starea reportajului TV

În anul 1937, la nici patruzeci de ani de la inventarea cinematografului, în Anglia se difuza în direct primul reportaj de televiziune, cu ocazia încoronării regelui George VI. În România anilor 2000, în timp ce adepţii posturilor străine de nişă, axate pe reportaj şi film documentar, sînt din ce în ce mai mulţi, unele voci susţin că reportajul de televiziune a dispărut aproape cu desăvîrşire de pe posturile autohtone. Pentru că este o „specie“ cu costuri de producţie ridicate, dar cu audienţe mici. În multe cazuri însă, reportajul clasic se reconverteşte în ştiri romanţate care spun „poveşti“ şi în reality-show*-uri care sînt, pînă la urmă, tot un soi de reportaje lipsite de informaţie şi filmate în timp real.*

Pentru cine îşi mai aminteşte, prin '92-'93, la Tele 7 abc se difuzau primele reportaje de calitate, produse în România. Unul dintre „secretele“ acestor filmuleţe (căci în marea lor parte aveau elemente de film, erau „exerciţii“ cinematografice ale unor tineri regizori, de la portrete, la eseuri) a fost banii investiţi de către post în astfel de producţii. Nu erau făcute „pe genunchi“. Exista o echipă de 20 de oameni, timp pentru prospecţie, filmare şi montaj. Realizatorii nu erau presaţi să caute subiecte senzaţionale pentru că pe atunci conceptul de rating nu era foarte bine definit la noi.

La sfîrşitul anilor '90, cînd *Reporter Tele 7* era deja o amintire, Prima TV, care pe vremea aceea încă nu se specializase în *reality-show*-uri, a readus reportajul în atenţia telespectatorilor, în fiecare zi, la o oră de difuzare de maximă audienţă. Emisiunea *Impact,* produsă de Marker Film, avea un stil nou, dinamic, occidental (producătorii iniţiali erau unguri). Era altceva faţă de ceea ce se văzuse pînă atunci în materie de reportaj, pe ecranul televizorului. Reportaje scurte, practic nişte „pastile“ de 3-4 minute, pe subiecte şoc, uneori amuzante, alteori doar spectaculoase. Vrăjitoare, babe care dau în bobi, transsexuali, minunile chirurgiei plastice, maşini care au aterizat de pe şosea direct în sufragerie şi dup-aia au fost zidite, devenind astfel obiecte de decor, puşcăriaşi jucînd în piese de teatru, recorduri şi multe altele. Iată ingredientele unei „reţete“ care îţi garanta că n-aveai cum să-l pierzi pe telespectator în cele treizeci de minute ale emisiunii! Noutatea mai consta şi în modul în care erau filmate reportajele şi aici se miza pe operatori foarte buni. Un sincron (fragment de interviu în care cel intervievat apare şi vorbeşte în cadru) nu era un simplu sincron, omul trebuia să facă ceva, în timp ce se adresa camerei de filmat: croitorul să coasă, chirurgul să-şi opereze pacientul, ţăranul să-şi sape grădina etc. Unghiurile de filmat erau uşchite, camera se muta şi se mişca în permanenţă. Dincolo de subiectul propriu-zis, trebuia să existe acţiune. Însă spre deosebire de reportajele de la Tele 7, aici reporterii (şi erau destui, tot în jur de 20) nu se implicau deloc, practic îşi lăsau operatorii să le facă filmul (şi erau şcoliţi în acest sens), „materialele“ (căci din păcate aşa li se spune de multe ori produselor media finite, ca la fabrică, pe banda rulantă) nu aveau un *touch* personal, nu aveau suflet. De aceea *Impact,* care s-a şi fisiit într-un timp oarecare, nu a fost o „şcoală“ autentică de reporteri de televiziune. Personal, din scurta experienţă pe care am avut-o la *Impact* nu am învăţat mai nimic.

Dar iată că, aproximativ în aceeaşi perioadă, la Antena 1 au revenit în forţă reportajele „cu suflet“ în emisiunile Danei Deac, *Prezentul simplu, Cutia neagră, 60 de minute cu Dana Deac*. Înghesuite la cele mai nepotrivite ore în grila de programe, cu audienţe mici, dar constante – dovadă că există public pentru aşa ceva –, de largă respiraţie, cu personalitate, unele cu iz de anchetă care au avut efecte nebănuite iniţial de către realizatori (un şef de post corupt dintr-un amărît de sat din Teleorman, schimbat peste noapte, cîţiva bolnavi de o boală incurabilă dintr-un orăşel de munte îşi pot procura, în sfîrşit, medicamentele de la farmacia din oraş etc.), altele pur şi simplu reportaje „de culoare“, de atmosferă. Însă Antena 1 este unul dintre cele mai comerciale posturi de la noi, iar cu aceiaşi bani pe care îi dai pe o emisiune de reportaj (chiar şi una cu buget restrîns) poţi produce un *show* de divertisment în propriul tău platou (care nu te costă nimic), cu vedete reciclate (care îţi vin oricum, ca să nu le uite publicul şi din nou nu te costă nimic), cu zece figuranţi (cărora le dai cinci lei pe emisie şi ai scăpat!), cu trei cameramani (care oricum sînt angajaţii televiziunii şi nu-i poţi lăsa să frece menta), cu un singur producător tînăr care vrea să înveţe „meserie“ (aşa că să n-aibă prea mari pretenţii la salariu!) şi cu un editor de imagine de mîna a paişpea (nu-i mare chestie să „tai“ o astfel de emisiune). Faceţi un calcul rapid şi vedeţi ce rentează, iar apoi nu vă veţi mai mira de ce emisiunile de reportaj au dispărut de pe posturilor private.

„Datoria“ postului public

Televiziunea publică are tradiţie în ceea ce priveşte reportajul de televiziune, precum şi angajaţi cu o îndelungată experienţă în „publicistică“. În plus, are şi bani pe care îi poate arunca în „scopuri caritabile“, fără să se gîndească la rating. Am văzut relativ de curînd cîteva anchete ale emisiunii *Reflector,* din anii '60. Alb-negru, desigur, moralizatoare, dar în felul lor simpatice pentru vremea şi conjunctura de atunci. Una dintre ele era despre destinul unei fete de liceu (care nici nu apărea în reportaj, căci probabil că trecuse deja înot Dunărea la sîrbi...), care se înhăitase cu nu-ştiu-cine, se îmbrăca necorespunzător, chiulea de la şcoală şi, ulterior, fugise de-acasă. Tatăl, cu o mutră de beţiv notoriu, şi directorul liceului, care făcea pe el de frică, se angajau în faţa poporului să o aducă pe fată pe calea cea dreaptă.

Să vedem acum care este „evoluţia“! Mai întîi tristele şi preacorectele reportaje din anii '90 (pînă spre sfîrşitul lor): obligatoria panoramare stînga-dreapta (aşa au învăţat la şcoală, căci TVR e singurul post care îţi cere licenţă „de specialitate“ la angajare) care descrie satul românesc, în fundal *Anotimpurile* de Vivaldi (nu trebuiau cumpărate drepturile de autor), apoi panoramarea dreapta-stînga doar „motivată“ (altfel, interzisă!) de pe deal, pe biserica satului, unde vom merge, transfocator lent pe cruce (simbol!), încă cîteva cadre lungi cît o zi de post şi, după această idilică introducere, intră *voice-over*-ul, un glas de înger care îţi citeşte o înşiruire de epitete şi de adjective şi, abia la finalul frazei, un verb de tipul „zămisleşte“ sau „întrupează“. Deja ai schimbat postul!

Din nefericire, aproape toate reportajele difuzate de TVR în primii zece ani de la Revoluţie (!) arătau cam aşa, de parcă *Viaţa satului* şi-ar fi pus definitiv amprenta pe acest post (precum şi „experienţa“ acelor angajaţi cu licenţă amintiţi mai sus). În 2001, remarcăm în sfîrşit o emisiune OK, *Cu ochii în patru* (al cărei coordonator nu era altul decît Mircea Badea, tînăr şi neliniştit, dar parcă într-un sens mai bun decît acum!). Mai tîrziu, *D-ale lui Mitică,* o emisiune care, fără să exceleze, îşi atinge scopul, acela de a pleca urechea la micile şi savuroasele bîrfe, şi pare originală. Apoi, scurtele reportaje de la *Garantat 100%,* mai vii şi mai cu miez.

În 2006, avem din nou emisiunea *Reflector,* relansată cu tam-tam, însă amorţită şi dezlînată, semn că producătorul ei, Paul Şoloc, păstrează „tradiţia“. Şi *Ochiul magic,* care se laudă că a fost lider de audienţă, cu un reportaj cu exorcizarea de la Tanacu. Observăm însă şi aici subiectele prost abordate, cadrele insuportabil de lungi şi de descriptive, toate la fel (operatorii buni, dar fără licenţă, muncesc pe brînci la ştiri, la posturile comerciale), prin urmare lipsa de dinamism, reporteri fără idei şi personalitate, accente de muzică prea dramatice şi un *voice-over* lătrat, care îţi înşiruie nişte informaţii ce de multe ori dublează imaginea.

Totuşi există o soluţie pe care TVR a început să o ia în serios, transformînd-o într-o „formulă“ ce asigură „schimbarea la faţă“ a celor trei canale: externalizarea producţiilor. Voi da un singur exemplu: deloc promovata emisiune *Bazar* de pe TVR 2. Realizată cu trei-patru oameni din afara TVR (operatorul este în acelaşi timp şi editor de imagine), produsă cu bani puţini, faţă de ce ar presupune, de fapt, o astfel de emisiune, *Bazar* propune o călătorie prin ţări, mai mult sau mai puţin exotice, ale lumii, un reportaj alert, pertinent, atent la detalii, în care e prezentă atît „atmosfera“, cît şi informaţia, de multe ori prin inserturi pe ecran din care afli cît costă un hamburger sau o cameră la hotel în Chile. Emisiunea se aproprie atît de tare prin profesionalismul său de cele de pe – să zicem – Travel Channel, încît ar putea fi o lecţie pentru cei care încă vor să aducă pe calea cea dreaptă fete fugite de acasă sau ne vorbesc despre spiritualitatea neamului, arătîndu-ne cine ştie ce icoane făcătoare de minuni, cu schimbare de *scharf,* de pe lumînare pe chipul Mîntuitorului.

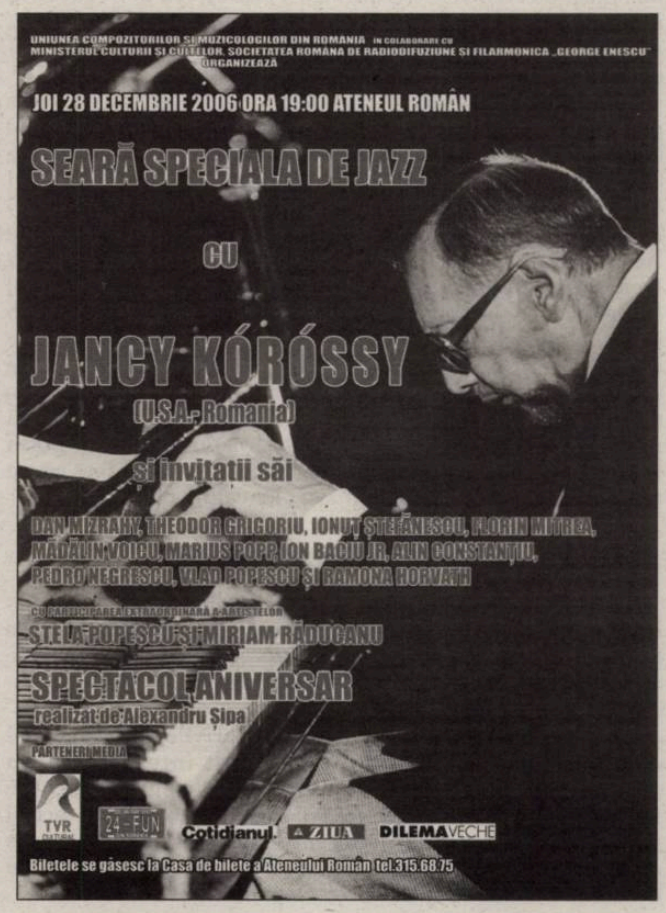

Viaţa în pantofii celuilalt

– dialog cu Delia RADU, redactor la secţia română a BBC –

Acest Divan nu a avut nimic solemn, nici în proiect, nici în desfăşurare. Delia Radu ne-a fost colegă, în anii de început ai Dilemei *(înainte de a deveni* veche*); oricum, era „de-a noastră" şi am vorbit cu un coleg plecat într-o lungă deplasare, la Londra, la BBC, în locuri familiare şi străine, în acelaşi timp. O discuţie despre noi şi lumea în care trăim, cu cineva care e dinăuntru şi ne vede şi din afară; aşa a devenit străinătatea un teritoriu familiar, populat de prieteni.*

Mircea Vasilescu: *Stai mai mult în Marea Britanie, vii aici din cînd în cînd; vezi schimbări în România?*

Ţin foarte mult să spun un lucru legat de România: eu cred că, dacă e să fie o speranţă în ţara asta – pentru că cred că substratul întrebării ăsta e, ce se întîmplă?, cît mai durează?, va fi bine? – ea vine de la oamenii care au plecat – unii de la ţară, alţii de la oraş – în străinătate la lucru. Noi vorbim despre copiii pe care i-au lăsat acasă, vorbim despre deficitul de forţă de muncă din România, vorbim despre căpşunari, despre restricţiile care se aplică sau nu, de către diverse guverne occidentale, forţei de muncă din România. Mulţi trimit bani acasă ca să construiască case mai mari sau să-şi ia mobilă. Fac asta pentru început. Dar cred că ei învaţă altceva. Ei trăiesc acolo, se integrează, au făcut un pas foarte important. Nu sînt foarte sigură că prin elita politică – nu ştiu dacă este suficient de profesionistă –, dacă prin celelalte elite care merg acolo – la burse, la prelegeri – dacă toţi ceilalţi au făcut acest pas. Mi-e greu să judec şi să generalizez, şi nu sînt eu omul care să dea lecţii.

Occidentalii curioşi, dar nu naivi

Dar cred că discursul intelectual este destul de provincial încă. Şi mă tem că asta se datorează tocmai faptului că oamenii de cultură, cînd ies, stau într-un clopot de sticlă. Ei se duc la ambasada sau la institutul cultural, întîlnesc diaspora, ţin o prelegere. Comunicarea se face sau nu se face. Noi rămînem cumva în discursul nostru – dacă vreţi, mă includ în asta –, ei rămîn cu ale lor şi nu ştiu foarte sigur unde şi dacă ne întîlnim şi cum. Aş da un exemplu. La Londra mă duc la seri în care scriitorii stau de vorbă cu publicul. Felul în care sînt organizate aceste seri este admirabil.

Cezar Paul-Bădescu: *Scriitori englezi?*

Scriitori englezi sau scriitori de pe mapamond. Nu contează. Ei vorbesc englezeşte. Plăteşti un bilet care nu e scump, 5-7 lire. Este o sală cu cîteva sute de locuri. În prima seară a venit Kazuo Ishiguro, care şi-a citit, vreme de 10 minute, din ultima carte. Un personaj fermecător. Apoi, o jurnalistă, specializată în jurnalism cultural, a făcut cu el un interviu admirabil, care a durat jumătate de ceas, în care a pus întrebări scurte şi la obiect, elegante – citise, nu era o discuţie în vînt. A urmat dialogul cu publicul: lumea din sală punea întrebări extrem de inteligente şi la obiect. Nimeni nu se întindea la vorbă, iar omul de pe scenă, scriitor de o mare fineţe, de o mare subtilitate, îi lua pe toţi în serios, chiar dacă unele întrebări erau oarecum naive. Şi după o oră şi jumătate, oamenii au plecat fericiţi, încîntaţi, au simţit efectiv că acea întîlnire a contat, s-a petrecut ceva acolo, cititorul cărţilor lui Kazuo Ishiguro a avut de profitat, a înţeles multe lucruri despre scriitor, despre cărţile lui, despre viaţa lui.

La următoarea întîlnire, a venit Ivan Klima. Am mers pentru că ţineam foarte mult la cărţile lui. A fost însoţit de cineva de la Institutul cultural ceh şi de un autor de culoare care întîmplător scrisese o carte poliţistă, în care detectivul era un african aflat la Praga. Tema discuţiei era minorităţile. Cei doi est-europeni au reuşit să-l ţină deoparte, pe tuşă, pe autorul de culoare, deşi ei îl invitaseră. A fost extrem de straniu. Au discutat ei doi, fără să-l includă pe al treilea. Cînd oamenii din public s-au ridicat şi au început să pună întrebări – publicul era alcătuit din londonezi, care avuseseră şi alte opţiuni pentru acea după-amiază de sîmbătă – li s-a spus: „Sînteţi englezi, nu puteţi înţelege ce este la noi. Nu ne mai întrebaţi, nu are rost. Voi sînteţi naivii de occidentali". Acesta a fost răspunsul la cel puţin zece întrebări. La plecare, sentimentul general a fost că nu s-a petrecut nimic. Şi mi-am zis: „La cehi e ca la noi".

Politeţe, armonii şi alte ipocrizii

Magdalena Boiangiu: *Senzaţia că există o barieră persistă şi la noi: tu le povesteşti de comunism, de securitate, de cum s-a trăit, de sărăcie, de una-alta – şi ei nu înţeleg. Nu fac nişte legături. Nu simţi asta? Există totuşi o realitate a necomunicării?*

Eu personal nu o simt. Poate sînt privilegiată, însă oamenii între care mă mişc, citesc, sînt interesaţi şi, în genere, englezii sînt foarte deschişi, sînt dispuşi să asculte, sînt dispuşi să întrebe. Au un fel de a întreba care te face şi pe tine să vezi puţin altfel lucrurile. Sînt foarte mulţi care au citit despre Europa de Est, care au călătorit în Europa de Est. Oamenii ăştia chiar înţeleg, nu aplică etichete.

Simona Sora: *Cred că este vorba despre o comunicare care ar trebui să vină din ambele părţi. E o mişcare făcută de noi şi e o mişcare care ar trebui făcută înspre noi. Mi-au venit în cap două exemple, două contraexemple, spaniole. În Spania au fost momente cînd românii au fost rău trataţi. Şoferul unui microbuz cu români a omorît trei sau patru poliţişti. A fost un moment oribil, urmat de tot felul de mici scandaluri şi de şicane la graniţă. Cum se integrează acei oameni, din moment ce ei sînt plasaţi în asemenea situaţii? Există la acest nivel o comunicare?*

Eu încercam să spun puţin altceva: unii dintre aceşti oameni se întorc în ţară cu alte reflexe. Ei observă că acolo nu dai mită la doctor, ei observă felurite lucruri şi vin aici şi spun: „Stai puţin. În Spania sau în Italia, eu nu am dat şpagă", şi va fi mai puţin dispus să facă lucrul ăsta. Iar în ce priveşte situaţia despre care vorbeşti, oamenii aceia care practică profesii umile încearcă să atragă cît mai puţin atenţia autorităţilor, încearcă să fie corecţi, să-şi plătească dările – cei care sînt în regim legal sau semilegal – şi să muncească cît mai mult. În acest sens, se integrează. Nu ştiu cît de mult comunică ei cu spaniolii, pentru că sigur, există reflexul să-şi creeze comunităţi, poate ghetouri. Dar o femeie tînără angajată să aibă grijă de copii într-o familie spaniolă, cu siguranţă se va împrieteni cu acea familie care îşi lasă copilul pe mîna ei şi nu va fi privită dispreţuitor. Mi s-a părut că puţină lume discută despre asta.

Iaromira Popovici: *Tu ai avut dificultăţi de adaptare?*

Eu nu am simţit. Situaţia mea a fost artificială şi privilegiată. Pentru că lucram şi lucrez la BBC – secţia română, şi atunci, pe jumătate trăiesc într-un mediu românesc. Pentru mine, viaţa cotidiană este admirabilă. Englezii sînt extraordinar de politicoşi. Cînd a sosit acolo prima dată, fiul meu spunea: „Ăştia exagerează cu «mulţumesc», şi «vă rog frumos», şi «scuzaţi-mă». Totuşi e prea din cale-afară". Şi eu îi spuneam: „Nu mă interesează, poate fi o ipocrizie, dar ce bine sună. Ce bine că oamenii zîmbesc, ce bine că spun «te rog». Cu unii te vei împrieteni. Dar şi în România se întîmplă la fel. Cu unii nu te vei împrieteni, dar vei avea relaţii foarte plăcute". Nu m-am simţit un om aruncat, însingurat, la care să se uite nu ştiu cine, nu ştiu cum. Ei acolo nu comentează, sînt atîtea accente acolo, atîtea culori, atîtea costumaţii. Unul din lucrurile cele mai minunate în Londra este că mergi cu metroul şi stai în vagon cu cel puţin zece neamuri din care fiecare citeşte o carte. În sistemul de transport în comun, lumea citeşte cărţi şi sînt cluburi de carte. O să ziceţi că nu e armonie. Nu e armonie, dar măcar lumea discută despre lucrurile astea. Despre multiculturalism se discută într-un mod destul de inteligent, într-un mod credibil şi foarte profesionist. Îi crezi. Şi vin oameni extrem de articulaţi care susţin puncte de vedere diferite, există o dezbatere autentică. Unde va duce ea, ce se va întîmpla, habar n-am.

Aroganţa de la Litere

Cezar Paul-Bădescu: *Este vreo diferenţă între Delia Radu profesionista de dinainte şi Delia Radu profesionista de acum?*

E o diferenţă. Acum cunosc mai bine politica internaţională. Radioul este un mediu absolut minunat: îţi cere să fii destul de modest şi să stai în spatele vorbitorilor. Nu eşti un autor paranoic care vorbeşte. Dar sigur că tu, pe dedesubt, ţii întins firul demonstraţiei, încercînd şi să ţii dreapta cumpănă. Dar vorbirea omului viu care ţi se adresează, dacă e editată cu grijă, e minunată, e ca un fluture frumos de pe care nu vrei să sufli pulberea aurie. Ai grijă să păstrezi viaţa de acolo şi personajul, şi el se înscrie într-o poveste. Şi tu faci povestea. Eşti un autor omniscient, pui persoana a treia, nu te pui pe tine în scenă.

Cezar Paul-Bădescu: *Cum se vede presa de la noi, din perspectiva presei făcute la BBC?*

Într-un fel, a fost un parcurs firesc: am iubit spiritul *Dilemei* şi îl iubim cu toţii, şi eu îl iubesc în continuare, şi el m-a împins la BBC. În 1994, am venit la *Dilema* pentru că aici era spaţiul în care se puteau exprima – şi era nevoie să se exprime – mai multe păreri. România la data aceea era locul în care era imposibil să nu fi de o parte sau de alta, într-un stil îngrozitor de maniheist. Articolul-program din *Dilema,* pe care-l cunoaştem foarte bine, enunţa această idee. Există o pluralitate de opinii şi ne angajam să expunem toate aceste opinii, sau măcar să respectăm acea simplă regulă jurnalistică şi să vedem partea cealaltă sau ochiul celuilalt. Scriam mai complicat pe atunci. Am fost şi la *Dilema* partizana unui jurnalism de bună calitate. Dosar tematic bine făcut, cu tot ce-i trebuie. De multe ori îmi spuneam că nu e nevoie să fiu eu deşteaptă şi să scriu un eseu minunat... Poate pot şi asta. Dar dacă fac un număr despre intelectualitatea tehnică, să vedem cîţi ingineri sînt în România, cîţi absolvenţi la ora actuală. Dar cîţi au plecat în Canada. Nu era interesant să scrii în casete lucrurile astea? Aşa au pornit paginile sociale. La întrebarea pusă la început, cine e speranţa României, la care eu am răspuns „muncitorii din străinătate", se poate adăuga şi contribuţia noastră. Nu ştiu dacă prin intelectualii umanişti se petrece asta, dar prin intelectualii tehnici s-ar putea, habar n-am. America şi Canada sînt pline de ingineri. De ce sîntem noi atît de aroganţi, ăştia care sîntem cu Literele?

Istoria pe teren

Mircea Vasilescu: *În afară de faptul că am reţinut ideea principală că de la* Dilema *la BBC e un parcurs firesc – ceea ce ne place, nu vreau să trecem peste un episod care mie mi se pare important. Ai spus că omul de radio trebuie să fie modest, să stea în umbră. Tu ai cel puţin un motiv recent să nu fi modestă: documentarul despre Antonescu, difuzat la BBC. Mie mi se pare un lucru admirabil făcut. Vreau să ne spui o scurtă poveste despre asta. De ce l-ai făcut, de unde a venit ideea, te-a pus BBC-ul, a fost ideea ta?*

Şi una, şi alta. Era limpede că subiectul nu era acoperit. Colegul şi şeful meu, Petru Clej, făcuse o serie de documentare despre evreii din Basarabia. Asta prin 1998. Despre Antonescu, nu. Am vorbit doar în *Actualitatea la zi,* ori de cîte ori venea vorba de controversa statuilor, controversa unor legi şi bineînţeles episodul Ion Iliescu – interviul dat în *Haaretz.* Cînd ne-am decis să facem documentarul şi am luat legătura cu oamenii care urmau să contribuie sau să ajute, toată lumea era polarizată pe întrebarea: „Ce vreţi să demonstraţi cu asta?". „Noi sîntem de la BBC şi nu vrem să demonstrăm, vrem să facem un documentar despre Antonescu şi să prezentăm viaţa lui." Erau cei care îl văd într-o lumină bună şi care erau neîncrezători, şi erau cei care îl văd într-o lumină foarte proastă şi care ziceau „dar la ce vă trebuie criminalul ăsta?". Atunci spuneam „dar uitaţi-vă, despre Hitler se fac în continuare documentare extrem de interesante. Despre al doilea război mondial. Poate n-a fost chiar aşa. N-a omorît chiar atîta lume cît a omorît Hitler".

Cristian Ghinea: *Cine erau oamenii ăştia? Istorici?*

Unii erau istorici. Am făcut apel la Arhive. Nu a fost uşor. Am ţinut foarte mult să avem vocea lui. Nu a fost uşor să o găsim.

Cezar Paul-Bădescu: *În ce constau obstacolele?*

Spuneau tot timpul că nu găsesc. Straniu. Pînă la urmă am luat de la Biblioteca Academiei nişte imagini. Am ţinut să existe şi mai multe lucruri pe site. Online s-au publicat mai multe lucruri decît am putut include în programul radio. A fost extrem de interesant şi eu am ţinut la lucrul ăsta foarte mult.

Cezar Paul-Bădescu: *Cît ai muncit la el?*

Pe teren am fost două săptămîni, la Bucureşti, şi apoi interviurile cu *talking heads* – experţi. Nu vroiam să am foarte mulţi, dar trebuiau cîţiva. Am plecat la Chişinău şi de la Chişinău mi-am dat întîlnire cu un supravieţuitor al unui lagăr din Transnistria mare, nu cea de azi. Transnistria dată în dar de Hitler lui Antonescu, undeva în Ucraina de azi. Un om în vîrstă, bolnav de Parkinson: seara, după ce umblam kilometri pe nişte drumuri absolut desfundate – dacă vreţi să vă placă drumurile româneşti, mergeţi în Ucraina –, îi tremurau mîinile, sorbea supa cu paiul. Am ajuns în satul unde a fost ghetoul lui. A fost o experienţă absolut emoţionantă. Să mergi cu el pe drumurile alea...

Cezar Paul-Bădescu: *Cum l-ai găsit?*

El conduce o asociaţie a supravieţuitorilor Holocaustului. Dar am avut noroc că a fost dispus să facă un drum atît de obositor. Drumul ăsta a durat patru zile. Şi el mi-a făcut nişte contacte la Odessa. La Odessa am cunoscut alţi oameni, cu totul remarcabili, vorbitori de rusă, dintre care unul a supravieţuit masacrului de la vechile depozite de armament. Avea 16 ani la data respectivă. Ce a povestit el era absolut teribil. Problema este că după ce am făcut aces-

te interviuri, cu oameni absolut onorabili, a apărut întrebarea că de ce ne ocupăm noi de evreii ruşi, din Odesa. Uite că ne preocupăm, pentru că întîmplarea a făcut ca ei să participe la istoria României.

Cezar Paul-Bădescu: *Cine punea întrebarea asta?*

Unii ascultători.

Cristian Ghinea: *Era o informaţie nouă pentru aceşti oameni?*

Era o informaţie greu de digerat. Unii aveau impresia că, dacă vorbim despre Holocaust, înseamnă că nu mai vorbim despre Gulag, ceea ce ar fi fost nedrept. Şi încercai să le spui că vorbim şi despre asta, vorbim şi despre asta, e şi-şi nu sau-sau. Dar pentru ei era sau-sau. Dacă ataci problema asta înseamnă că te dai cu comuniştii. Sînt istorici, sînt fapte, s-au întîmplat aceste lucruri, să încercăm să le expunem în deplină linişte şi să vedem ce s-a petrecut. Oamenii erau extrem de pasionali.

Semenii noştri

Iaromira Popovici: *Cine sînt ascultătorii?*

Noi o numim audienţă cosmopolită. Sînt oameni educaţi – pe ei îi şi ţintim mai nou. Lume destul de diversă. În principiu, au minimum liceul.

Magdalena Boiangiu: *Am mai ascultat documentarul cu ţiganii făcut de tine. Cred că a născut aceleaşi reacţii. Cum de acest public, cu minimum liceul, are asemenea reacţii primitive la adevărul istoric, la problema minorităţilor? Este totuşi un deficit de mentalitate democratică absolut tulburător.*

Nu ştiu. Mi-e greu să arunc cu piatra. Cred că au fost mai puţine reacţii la seria despre romi, decît la Antonescu. Antonescu coagulează mult mai multe obsesii: comunism, fascism, evreii. Subiecte foarte delicate. Mie personal lucrurile nu mi se par complicate. În ceea ce îi priveşte pe romi, au fost mai puţine reacţii. Erau oameni care spuneau „nu ne-am gîndit că şi ei sînt semeni de-ai noştri". Multă lume se declară creştină. Dar cîte atitudini creştineşti vezi în relaţia cu romii, cu ţiganii?! Lumea nu este obişnuită să-i privească ca pe nişte oameni... Dacă tatăl e la puşcărie şi femeia este acasă cu şapte copii, ei din ce trăiesc, sau ce fac?... nu sînt priviţi din punctul de vedere al problemelor lor. Unii ascultători au spus „bravo, noi am descoperit acest mod de a vedea lucrurile, pentru prima oară. Nu ne-am gîndit". Au fost mai puţine reacţii. Au fost interesante şi reacţiile unor ascultători la problema discriminării pozitive sau a acţiunii afirmative: „De ce trebuie să le acordăm lor o atenţie specială?". Eu nu ştiu ce să răspund la întrebarea asta, aş răspunde doar că – şi le-am răspuns şi lor – dacă, pe de o parte, ne plîngem că ei nu merg la şcoală şi dacă totuşi la liceu li se face un loc-două, prin coborîrea ştachetei, şi acel copil termină un liceu, iar apoi se duce poate la facultate şi devine absolvent, iese învăţător, poate că e bine şi pentru comunitatea lui, şi pentru ceilalţi. Iese ceva. Dar exista ideea „Cum adică? Ce, mai sîntem societatea de pe vremuri, să mîngîiem pe creştet?". Nu sînt pusă să dau răspuns la întrebarea asta, dar poate că pot să-i mîngîi pe creştet şi să nu mă mai plîng că nu merg la şcoală.

Cezar Paul-Bădescu: *La Londra te întîlneşti doar cu românii veniţi să muncească legal sau şi cu cei care trag la negru sau veniţi să cerşească?*

La negru se munceşte mai puţin. La Londra cerşesc puţini români. Vă rog să mă credeţi. Au fost prin 2000, acum ocupaţia asta s-a deplasat în Franţa. Am developat, la Londra, nişte poze pe care le-am făcut pentru documentarul cu romi. Fotograful zice „ce interesantă costumaţie au oamenii ăştia. Seamănă cu poporul...", şi a spus un nume din India, de unde era el. L-am întrebat dacă sînt bine văzuţi la ei, în India. Şi a zis că sînt bine văzuţi. Nu-mi amintesc numele tribului sau al comunităţii respective. I-am spus că la noi nu sînt prea bine văzuţi, deşi... Aveam poze dintr-un sat înstărit şi erau oamenii ieşiţi la o înmormîntare. Era una din cele mai frumoase poze făcute de mine.

Cezar Paul-Bădescu: *Ţi s-au schimbat percepţiile stînd acolo, vezi altfel lucrurile? Cum vezi presa, de acolo, din perspectiva BBC-ului?*

Nu le văd altfel pentru că sînt la Londra. Pe măsură ce trece timpul, orice om mai învaţă ceva nou sau descoperă ceva nou. Probabil şi, dacă stăteam aici, ar fi fost la fel. Nu cred că mi-am schimbat perspectiva. Eu nu simt că m-am depărtat. Cînd e un lucru bun, un spectacol frumos e o fericire extraordinară, şi cînd e un lucru rău sau de proastă calitate, mă enervez. Mă refer la un lucru românesc. Despre presa românească... mi-e greu să judec. E iarăşi vorba de poziţia privilegiată în care mă aflu. Din poziţia asta, să vin eu şi să spun... dacă sînt sau nu mercenari... parcă nu se cade. Sînt destule articole care nu răspund la întrebările simple din anul I de Jurnalism. Sînt multe şi le vedem cu toţii.

Magdalena Boiangiu: *Citind presa românească îţi poţi face o imagine despre ceea ce se întîmplă în România?*

Dacă nu mi-o fac datorită unor articole bune, mi-o fac prin ricoşeu. Televiziunea mă uimeşte. Eu nu prea văd televiziune românească acolo, ce mai văd, văd pe Internet. Destul de puţin. Cînd vin la Bucureşti, am felurite revelaţii.

Andrei Manolescu: *Are alt ton, în general?*

Da, cu totul alt ton. De la an la an mi se pare că s-a ajuns la gradul maxim de stridenţă şi constat că e loc şi mai

© R. Avram

jos. Ca o judecată de gust, mă întreb de ce atîtea programe arată ca nişte programe de cabaret? De ce este nevoie de atîtea fete?

Cei mai urmăriţi oameni din lume

Magdalena Boiangiu: *Am o întrebare din partea lui Leo Şerban, care regretă imens că nu este aici. Dacă recentele intervenţii legislative din Marea Britanie cu privire la musulmani, la practicarea acestei religii, la practicanţii acestei religii, sînt percepute ca un atentat la drepturile omului sau sînt percepute ca o măsură de apărare strict necesară. Mă refer la propunerea ca profesorii universitari să-i urmărească pe studenţii musulmani, ceea ce nu este OK într-o ţară democratică.*

Nu sînt foarte sigură că s-a adoptat şi în ce formulă. A fost o propunere. Dezbaterea continuă.

Magdalena Boiangiu: *S-au luat nişte măsuri de securitate care trag totuşi o graniţă între practicanţii religiilor creştine şi practicanţii musulmani.*

Mai sînt şi practicanţii altor religii. După 7 iulie, florăreasa de la care cumpăr eu flori, lîngă casa mea – pe care nu mi-a dat prin cap să o întreb din ce ţară este – îmi spunea că sînt foarte, foarte îngrijoraţi, „noi sîntem hinduşi, dar ne gîndim că lumea o să creadă că sîntem musulmani, s-ar putea să ne facă *graffiti* pe fereastră sau să ne atace". N-am vorbit niciodată cu ea despre lucrurile astea. Mi s-a rupt inima. Mai sînt deci şi alte religii şi lumea nu este într-atît de creştină – pretins sau fals creştină – încît să transforme tensiunea într-un conflict inter-religios. Sînt foarte multe discuţii şi organizaţiile musulmanilor din Marea Britanie au reprezentanţi extrem de cumpătaţi şi extrem de articulaţi şi care întotdeauna expun puncte de vedere foarte echilibrate. Sigur, au existat predicatori care îndemnau la felurite răutăţi, prin felurite colţişoare din Londra, prin moschei mai mici sau mai mari, este un lucru adevărat, şi probabil că trebuie urmărit ce influenţă au şi ce se întîmplă cu cei care îi ascultă. Sentimentul meu este că societatea britanică e dispusă să negocieze şi să renegocieze cu părţile implicate, în aşa fel încît toată lumea să fie mulţumită. Şi nu se aruncă cu piatra.

Cristian Ghinea: *Ce crezi că face diferenţa dintre ce spui tu şi ce spune Traian Ungureanu – şi el tot la Londra trăieşte –, care vede o Europă invadată de musulmani. E o diferenţă determinată de structura personală, de diferenţă de lecturi?*

Nu ştiu, mi-e greu să spun. Cred că fiecare are dreptul să-şi exprime viziunea. Viziunea mea e poate naivă, dar şi eu trăiesc acolo şi aşa văd lucrurile.

Magdalena Boiangiu: *Dar societatea ca atare, prin autoritatea ei, prin legile ei, se apără excesiv sau se apără raţional?*

Eu cred că încearcă să se apere raţional. Şi ăsta e un lucru colosal. După 7 iulie lumea era foarte calmă. Sigur că au fost nişte izbucniri. Sigur că cei mai percheziţionaţi sînt tinerii care au un anume ten şi, eventual, dacă poartă şi un turbănel, s-ar putea să fie şi mai percheziţionaţi. Şi, dacă eşti un astfel de tînăr, nu o să-ţi vină bine şi o să zici „vai de mine" şi dacă te pui în pantofii lui, o să-l înţelegi şi pe el. Eu am admirat foarte mult calmul cu care lumea a ieşit la lucru. Autobuzele erau pline, trenurile erau pline. Lumea era foarte calmă şi plină de demnitate. Cred că demersul ăsta, de căutare a cauzelor, este un demers bun, un demers legitim. Şi mai este ceva. Oamenii s-au obişnuit cu camerele de supraveghere. Li se respectă viaţa privată şi ca atare eşti anunţat: cînd te urci în autobuz este un afiş cu o feţişoară rotundă, galbenă, zîmbeşte pînă la urechi şi îţi spune *smile, you are on the camera,* „pentru siguranţa dvs. în autobuz am instalat aparate care vă filmează". Sînt cei mai filmaţi oameni din lume. De aceea atentatorii de la 7 iulie au putut fi descoperiţi relativ uşor, şi neliniştitor a fost că, pe de o parte, unii dintre ei erau în vizor şi nu se alocaseră suficiente resurse şi instituţiile de supraveghere au trebuit să se întrebe dacă au făcut ceea ce era necesar să facă sau nu... şi altă discuţie a fost cea legată de faptul că ei trăiseră acolo, fuseseră educaţi acolo...

Cezar Paul-Bădescu: *Acuma, cînd îţi exprimi opiniile, ţi le supraveghezi gîndindu-te că eşti reprezentantul BBC?*

Nu. Nu mi le supraveghez neapărat. Din fericire pentru mine, gîndirea BBC nu se deosebeşte fundamental de a mea. De asta mi-a plăcut şi la *Dilema:* întotdeauna încercai să vezi şi ce gîndeşte celălalt şi nu dădeai cu piatra, nu încercai să dai nimănui în cap. Şi cred că în lucrul ăsta credeam şi înainte, şi cred şi acum.

Un club privat al cărţii

Acum vorbesc neîntrebată. Ceva s-a întîmplat cu mine la Londra: a început să mă intereseze literatura africană. Există o literatură africană extraordinar de interesantă. Am început cu Cino Acebe, un „patriarh" nigerian, un autor extrem de interesant. Primul lui roman e un fel de *Moromeţii* în cheie africană: satul tradiţional înainte de întîlnirea cu omul alb şi ce se întîmplă cînd vine omul alb acolo. După care a scris o saga. El e şi poet. A scris cărţi extrem de poetice, dar unele şi politice, de o mare complexitate. Citindu-l, m-am întrebat de ce nu există componenta asta în literatura română. Acebe descrie o dictatură şi descrie personaje foarte interesante prinse într-un conflict, e un roman şi psihologic, şi social, şi istoric, şi politic, şi omul ăsta are curaj să scrie aşa ceva, nu se teme. Acum trăieşte în America, este exilat. E un lucru colosal. Şi am început să mai citesc scriitori din lumea arabă. Mai puţin, dar mai ales femei. Sînt lucruri extrem de interesante.

Magdalena Boiangiu: *Cu ce se ocupă soţul tău?*

Este lector şi predă literatură engleză şi literatură comparată. Este o persoană extraordinară. E un om colosal... el era interesat de Europa de Est de dinainte. A predat în Polonia, la Universitatea din Katowice. Un om care cunoştea bine Europa de Est

Magdalena Boiangiu: *Ai prieteni la Londra? Cum trăieşti acolo?*

Am prieteni, dar nu ne vedem atît de des cum am vrea. Dar nici în România nu te vezi atît cît ai vrea cu prietenii pentru că sînt toţi foarte ocupaţi. Avem acolo ceea ce noi numim *book club*, oamenii citesc şi citesc de plăcere. Avem un grup de prieteni cu care decidem la un moment dat să citim o carte, după care ne întîlnim şi discutăm despre cartea respectivă. Este ceva serios, extrem de plăcut. Cineva care devine moderator şi discutăm ore în şir despre cartea cu pricina şi numai despre asta. Cînd se termină discuţia, trecem la ale noastre. Există o disciplină, eu admir lucrul ăsta. Acolo cînd faci o anchetă pe stradă, un microtrotuar, omul îţi spune în 30 de secunde ce are de spus. Admirabil. Nu ai de făcut editare. Poate că se trage şi de la faptul că, atunci cînd sînt la liceu şi li se cere opinia despre un anume subiect sau un comentariu literar la ceva, li se cer 100 de cuvinte sau 1000 de cuvinte. Dacă ai un cuvînt în plus, eşti penalizat, şi dacă ai cinci, eşti şi mai tare penalizat. E posibil ca şi prin exerciţiul ăsta, oamenii să înveţe să se concentreze la nevoie. La şcoală poţi face te miri ce texte literare noi şi unele experimentale, pentru că programa nu e concepută foarte rigid. Ideea e să-l înarmezi pe elevul de liceu, pînă merge la facultate, cu instrumentarul cu care el să citească.

Adina Popescu: *Cum sînt copiii de acolo?*

Sînt la fel. Atunci cînd sînt ei mai tulburaţi şi contestatari sînt la fel peste tot. Mă uimeşte că acolo, ei fac la liceu doar două-trei materii, mi se pare îngrozitor de puţin. Dacă mi-ar cere cineva sfatul, aş zice „lasă-ţi copilul să facă liceul aici".

Alexandru GRUIAN

Deasupra Devei, fără motoare...

„...Trei, trei, trei, la virajul trei!“ Vocea iese dintr-o servietă diplomat, neagră, cu perforaţii pentru difuzor – staţia radio. Toţi cei de la sol, instructori, planorişti brevetaţi sau elevi-aviatori, se uită spre un punct aflat la 100-150 de metri în aer, fie puţin în dreapta Cetăţii Devei, fie în dreptul dealului Uroiului sau al „pîinii“ – din cauza formei sale, de pîine rumenă, bine crescută, coaptă pe vatră. E foarte cald şi atmosfera are inconsistenţa aburului ieşit din oală, care face contururile fluide. Ochii identifică aparatul alb sau argintiu, depinde cum reflectă lumina. Alunecă silenţios, aparent cu lentoare, deşi viteza este cam de 100 km/h. De obicei, se zboară în tur de pistă – un dreptunghi virtual deasupra aerodromului, cu decolarea şi aterizarea în aproximativ acelaşi punct. Deşi ultimul viraj este evident cel de-al patrulea, virajul trei, „de priză“, este cel care determină corectitudinea aterizării.

„...Confirm!“ De această dată, vocea este a celui de la sol care îndeplineşte funcţia de conducător de zbor. În acest an, de-a lungul întregii veri, instructorul de planorism **Graţian Tînc** a rostit mereu „confirm“, cînd detaşat, cînd cu emoţie, în funcţie de priceperea celui de la manşă.

Pentru omul din planor, începe cea mai complicată manevră – aterizarea. Nu că ar fi neapărat periculoasă sau foarte greu de executat – se presupune că cine a ajuns să zboare singur are abilitatea să revină la sol fără să le dea celorlalţi emoţii. Dar contează nu numai să aterizezi, ci şi cum o faci. „Acolo, sus, fîlfîl, zbori, e uşor, cînd te apropii de planetă începe greul“ – spune un alt instructor, **Gheorghiţă Stamate.** Blond, cu ochelari de soare închişi, are ceva din alura unui actor italian de cinema, deşi nu mai este foarte tînăr. Are mai multe titluri de campion sau vicecampion naţional la acrobaţie cu planorul şi se presupune că ştie ce spune – cel puţin atunci cînd este vorba de aviaţie. În vara asta nu a prea fost văzut pe aerodromul din Deva, dar a zburat la cel din Sibiu, unde a fost detaşat pe motiv de lipsă de personal. Cursanţii spun despre el că are cel mai atipic stil, dar toţi îl apreciază la unison – „meseriaş“.

Al patrulea viraj tocmai a fost făcut şi urmează cîteva secunde în care planorul se transformă într-o linie subţire, greu de văzut deasupra orizontului. Manşa împinsă în faţă înclină aparatul, moment numai bun pentru cei de la sol să aprecieze dacă e prea sus sau prea jos, dacă va veni „lung“ sau „paraşutat“, dacă viteza este suficient de redusă sau, dimpotrivă, mare pentru finalul de tur de pistă. Deasupra aripilor apar două suprafeţe roşii – semn că pilotul a scos frînele aerodinamice, două panouri perpendiculare pe aripă, închise în timpul zborului, cu rol de a reduce portanţa (forţa care asigură zborul). Deschiderea lor amplifică şuieratul specific al planorului în zbor.

Din planor, se vede pămîntul apropiindu-se cu repeziciune. Toţi cei care privesc simt parcă tensiunea din mîna stîngă a pilotului, cea care manevrează frîna, receptează aproape fizic senzaţiile trăite în carlingă, concentrarea, expiraţia şi uşorul gol în stomac, în momentul în care planorul „cade“ pe stratul de aer ce se comprimă sub aripi, cu cîteva momente înainte de aterizare. Manşa trasă cu fineţe înapoi determină redresarea, transformînd curba de aterizare într-o tangentă la suprafaţa pămîntului. Ideal este ca cele două roţi să atingă pămîntul simultan, la „T“ – alte două pînze albe, suprapuse, una perpendicular pe capătul celeilalte. Frînele scoase complet din aripi îşi fac datoria. La cîţiva centimetri de firul ierbii, planorul se înclină puţin spre coadă – semn al unei manevre bine executate. Atinge solul şi mai rulează o vreme, apoi se opreşte şi se lasă uşor pe o aripă.

Un sistem de iluzii

Aerodromul e un spaţiu aparte. Cei ce vin aici, nu ca vizitatori, ci ca să zboare sau ca să înveţe să zboare, suferă un soi de metamorfoză. Pierduţi în imensitatea unui teren de cîteva zeci de hectare, în lunca Mureşului, înconjurat de dealuri relativ înalte, uită de oraşul aflat totuşi la doar 7 kilometri distanţă. Aş putea spune că este un fel de spaţiu de refugiu sau uşa care se deschide spre sistemul de iluzii – dacă ar fi să-l parafrazez pe Gabriel Liiceanu. Instructorii sînt şi ei ca toţi oamenii – cu salarii mici şi greutăţi, copii la şcoală sau la facultate, soţii pe care le bănuieşti sătule de aşteptare, căci se zboară mult după-amiaza, sîmbetele şi duminicile. Cîteodată mai vin pe la aerodrom, dar nu foarte des – la urma urmei, nu toţi trebuie să fie fani ai aviaţiei. Pe cîmp însă, asemeni unui drog, pasiunea pentru zbor pune în paranteză restul. Sătul de propriile griji, dar şi de ale altora, am găsit mereu tonică compania lor, dar pe aerodrom, la zbor sau la micile petreceri prilejuite de „ieşitul la simplă“ sau brevetare. Pentru mine, probabil şi pentru ei, aerodromul face parte din sistemul de iluzii. Sau, cu o expresie desuetă, locul de reîncărcare a bateriilor. Discuţiile sînt legate, aproape sută la sută, de aviaţie. Sfaturi tehnice, mici trucuri de pilotaj, senzaţii în zbor. O poveste despre cum a ţipat Graţian la un elev-pilot, atît de speriat încît se ţinea de manşă cu toate puterile, împiedicîndu-l să manevreze aparatul. „Din fericire, a reacţionat la ţipăt, că altfel nu aveam altă soluţie, decît să-l pocnesc. Eram pregătit s-o fac...“ Înalt, mai degrabă slab, Graţian Tînc este aparent cel mai calm şi cel care se entuziasmează cel

mai uşor. La 45 de ani, are momentele lui de reverie, încîntat de vremea frumoasă, dar foarte riguros în ceea ce priveşte siguranţa celui din carlingă. Încearcă permanent să-şi imagineze ce e în capul celui pe care îl învaţă să zboare. Cît este de calm, cum va reacţiona în situaţii-limită, va intra sau nu în panică. Responsabilitatea lui, ca instructor de zbor, este mult mai mare decît a unui instructor auto, de exemplu. Aş putea spune, ca fost elev-planorist, că siguranţa la bord este de aproape 100%, cu instructorul lîngă tine, dacă respecţi condiţiile meteo. Cînd pleci pentru prima dată singur, traversezi senzaţii complicate – orgoliu că ai ajuns în faza de „simplă“, teamă să nu greşeşti, o doză de crispare şi, dacă mai rămîne loc, teamă în general. Mulţi se tem de zborul cu planorul. Cel mai des este invocată lipsa motorului. Puţini se gîndesc că tocmai această lipsă conferă siguranţă – se zboară pe baza unor legi ale naturii, care nu dispar subit. Pe cînd un motor se mai poate opri, Doamne, fereşte...

Doza de romantism

Am urcat pentru prima dată în planor în urmă cu aproape patru ani, doar ca pasager. Aveam nevoie, pentru un documentar, de imagini aeriene şi l-am rugat pe şeful aeroclubului să mă ia într-un zbor deasupra Devei. În contrapartidă, i-am spus că ofer un scurt film despre aeroclub. Mi-a spus că ar vrea să filmăm o acrobaţie cu planorul. Era trecut de 6 seara cînd am decolat, două planoare, remorcate de acelaşi avion. Într-unul, Stamate cu mine, ca pasager pe locul din spate. În celălalt, gata de şmecherii aeriene, **Gusti Bortoş,** un alt instructor, purtînd pe cap o cipilică albă, cu cozoroc. Pe la 1500 de metri, ne-am desprins şi m-a frapat liniştea. Nu se mai auzea aproape nimic – cu excepţia acelui şuierat pe care îţi formezi urechea asemeni şoferului pe motorul maşinii. Stamate m-a întrebat de cîteva ori dacă mi-e rău. Nu-mi era, ba mai mult, nu mă mai săturam privind locuri altfel familiare, care deodată se transformau, devenind plane. Dealurile de peste 600 de metri, din preajma oraşului, erau mici şi întunecate. Mi-a trebuit ceva timp să mă orientez, pînă am găsit Mureşul. Mă mira că nu mi-e deloc frică. Priveam totul prin vizorul camerei video şi nu preluam direct senzaţiile. Gusti Bortoş zbura ba pe spate, ba în picaj, Stamate se ţinea cît putea mai aproape de el, cu manevre mai blînde, că mă avea pasager. Cînd am coborît din planor, eram hotărît să învăţ să pilotez. Nu a fost foarte greu, dar nici întotdeauna uşor – poate mai bine mă apucam în tinereţe, cînd instinctul de conservare este cumva atrofiat.

Motorul planorului este viteza. Există şi o sintagmă care adună în ea presupusul romantism al piloţilor – portanţa înfloreşte din viteză. Ca elev, am avut mult timp să-mi văd instructorii savurînd, tăcuţi, întinderea care curge sub aripi. Seara, la sute de metri în aer, eşti în lumină, în timp ce sub tine aerul se întunecă progresiv. Realitatea este că nu am prea avut tragere de inimă să-i întreb direct ce şi cum e cu romantismul zborului, de teama unor răspunsuri stereotipe. Cînd, în urmă cu trei ani, m-am hotărît să învăţ să zbor cu planorul, am fost curios dacă ei, absolvenţi de şcoală militară, precişi şi riguroşi, mai trăiesc cumva romantismul profesiei. M-am simţit, păstrînd proporţiile, asemeni lui Blaga cu a sa „corolă de minuni“. Am preferat să risc să-mi dau singur seama de dozele în care există romantism pe aerodromul din Deva. Ar putea fi conţinut în fraze de tipul: „Faină meserie ne-am ales... Să zbori şi cineva să te şi plătească pentru asta“. Sau în pasiunea lui Gusti Bortoş pentru flori. Bucuria de a zbura am mai dedus-o petrecînd multe ore în anturajul lor, al celor cîţiva instructori care, în zilele de vară, se coc sub un soare năucitor, fie la sol, fie în carlinga de plexiglas a planorului.

Portrete şi paraşutism

Reperul fizic al acestei plăceri este prezenţa în mijlocul cîmpului a „zebrei“ – o remorcă veche de tractor, din acelea carosate, cu geamuri, în care găseşti o masă şchioapă, nişte bănci şi pînzele albe care marchează terenul de zbor. Remorca ajunge acolo trasă chiar de un tractor – vechi şi el, de prin 1983, dar duduind rustic şi cinstit dintr-o parte în alta a pistei, atunci cînd trebuie să întindă cablurile de tractare a planoarelor cu mosorul – un autovehicul ciudat, vopsit în roşu şi galben, prevăzut cu două role mari. Cînd lipseşte avionul, cablurile, întinse la aproape 1 kilometru distanţă de locul de lansare, se înfăşoară pe role şi trag planorul agăţat de ele, asigurîndu-i o altitudine de pînă la 400 de metri. Pentru că în acest sezon nu au prea fost elevi noi, cel mai titrat instructor a devenit cu precădere mosorist. La 55 de ani, **Simion Cîmpean,** de cinci ori campion naţional la acrobaţie cu planorul, este, fără îndoială, un personaj. Nu-i plac ziariştii – exagerează, sînt prea curioşi, îţi violează intimitatea, deformează faptele. Antipatia pentru ziarişti este egalată doar de cea pentru oamenii politici. Simion Cîmpean îl regretă pe Ceauşescu şi o spune în faţă. După ce l-am cunoscut mai bine, mi-a venit să rîd – regretă comunismul, pentru atribute specifice capitalismului occidental. Tînjeşte după seriozitate, rigoare – deşi este singurul care nu a absolvit o şcoală militară, este mai milităros decît ceilalţi. Tînjeşte după lucrul bine făcut. A avut, în 2006, două eleve. Se întîmpla ca una din ele să mai lipsească. Preda cele patru ore de curs cu o rigoare extremă, ca şi cînd în sala de clasă erau o sută, nu unul. Oră, pauză – pauză în care ora era continuată, colocvial. Ironic, fără să fie băşcălios. „Te-ajută experienţa“ – a spus, prin staţia radio, un elev-planorist care avusese, din vina proprie, o mică dificultate la decolare. „Te-ajută, dar tu n-ai“ – a sunat, sec, replica instructorului Cîmpean. „120... 125... 130...“ vocea inutil agitată a unei eleve, anunţînd creşterea progresivă a vitezei planorului în remorcaj. De obicei, comunicarea este mai seacă. „Ai putea să te faci reporter la PRO TV“ – s-a auzit, prin staţie, vocea lui Cîmpean, uşor sarcastică, dată fiind simpatia lui faţă de reporteri. Mărturisesc că l-am privit mai altfel cînd a citat din Tagore...

În ultimii ani, deşi pregătirea pentru adolescenţi este gratuită, nu au venit prea mulţi doritori să se înscrie la planorism. De obicei, datele tehnice sînt furnizate de comandant. **Adel Ştef,** pilot foarte bun, e aproape complet acaparat de treburile aşa-zis manageriale – coordonare, contabilitate, legătura cu şefii mai mari. Mai vine pe cîmp – vara asta a fost chiar des –, se bagă în discuţiile despre politică, cu aerul că nu se pricepe, dar mai ales glumeşte. Este un bun povestitor şi creează repede atmosferă. La aeroclub activează şi paraşutiştii, dar celor de la planor le place să creadă că Ştef este mai apropiat de ei. Poate datorită formaţiei sale de pilot. De obicei, are o mină optimistă – chiar dacă nu prea mai sînt cursanţi, nu se ştie care e viitorul aerocluburilor mai mici, cum este cel al Devei, sau nu mai prea sînt planoare – fabrica nu mai produce, cele existente sînt mereu reparate. La paraşutism vin mai mulţi pentru adrenalină – spun ei, cu o expresie dragă tinerilor din postmodernism. „În planor îţi zburleşte vîntul freza?“ – a vrut să ştie o fată, înainte de a veni la aerodrom. „Nu“ – i s-a spus. „Atunci, mă duc la paraşutism...“

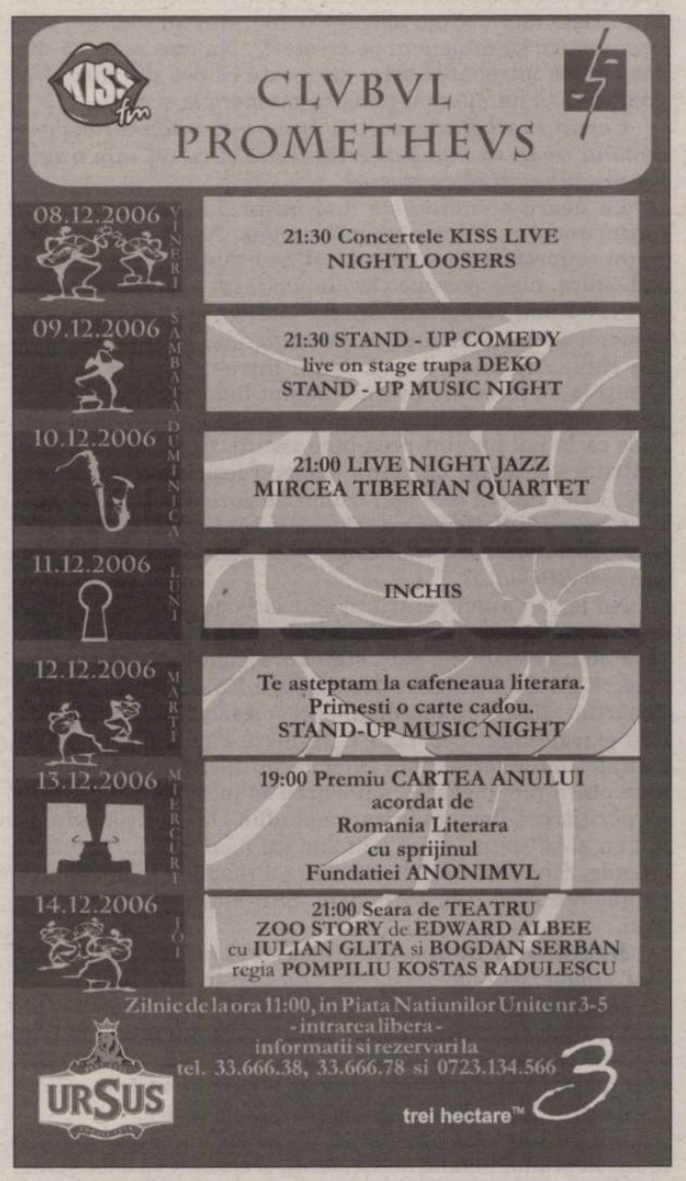

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Neamul prost cu rating bun

„Dom'le, şi cum zici că-ţi alegi invitaţii pentru emisiune?“ Bună întrebare! Eu îi aleg? Îi aleg eu oare?

Teoretic, pentru un eveniment aflat în plină dezbatere publică, cel mai bun invitat la o emisiune de tip talk-show ar trebui să fie un individ care cunoaşte subiectul. Cineva care ştie, aşadar, cum devine chestiunea. O lege a lui Murphy, despre care n-a pomenit nimeni pînă acum, spune însă că prezumtivul invitat bănuit de competenţă în domeniu este fie incapabil să „treacă sticla“, fie indisponibil din diverse motive.

O paranteză necesară: proba cu obstacole a trecerii sticlei televizorului, prin analogie cu „trecerea rampei“ din teatru, nu ţine de frumuseţea fizică a invitatului. Ştiu cel puţin zece persoane publice urîţele nevoie mare, dar care dau... bine pe micul ecran. Cineva a spus odată despre ele c-ar avea charismă, dar mie mi se pare cam mult. Personaje precum Mitică Dragomir, Gigi Becali sau Oana Zăvoranu sînt oricum, poate chiar frumoase, pentru unii, dar de charismă parcă nu le-aş bănui. Şi totuşi e plin ecranul de ele.

Aşa se face că, într-un mod care scapă, aparent, oricărei judecăţi logice, ne trezim că avem bugetul ţării luat la bani mărunţi, în talk-show-uri, de te miri ce afacerist cu gura mare sau că se discută de starea sistemului sanitar şi a educaţiei cu vreo starletă dezvelindu-şi nurii, în timp ce povesteşte despre ruda ei internată pentru afecţiuni ale colecistului. Şi, ca să fie competenţa deplină, verişoara ei are doi copii în clasele primare, carevasăzică iacătă cum devine şi chestiunea şcolii.

De fapt, există o logică simplă a acestor aparent neverosimile schimbări de roluri. Măsurătorile de audienţă TV arată că, la talk-show-uri, subiectul pus în discuţie contează doar arareori. Prin urmare bătălia se dă pe „charismatici“. Cine-i prinde primul are şi cele mai mari şanse să iasă cîştigător din bătălia pentru rating.

Cînd mă întreabă cineva cum îmi aleg invitaţii pentru talk-show, mă ia ameţeala. Pentru că ştiu cum se aleg, de obicei, invitaţii: au ajuns să te aleagă ei pe tine! Dacă te refuză, n-ai ce face, dacă îi refuzi, nu se ştie cînd îi mai prinzi. Unii dintre ei, conştienţi de spaimele realizatorilor TV şi avînd validarea punctelor de audienţă în spate, ajung să-şi facă programări în diverse emisiuni: azi la o televiziune, mîine la alta, poimîine şi la o televiziune, şi la alta.

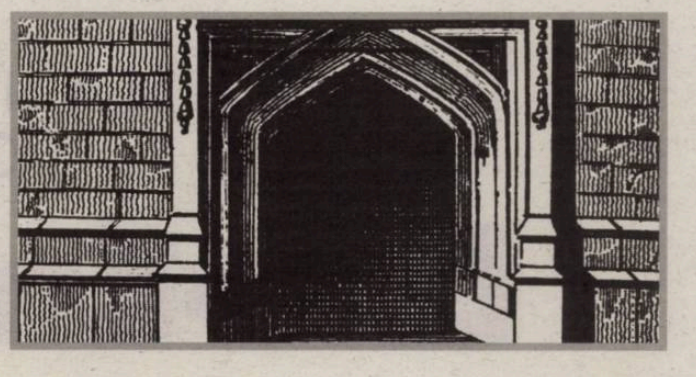

Adevăratele vedete media sînt ei, specialiştii în datul cu părerea şi datul din mîini, elemente suficiente pentru a-i face competenţi şi buni de adus în talk-show-uri, indiferent de subiectul pus în discuţie.

Între timp, finanţiştii, oamenii de afaceri, actorii care n-au învăţat să facă farse la telefon, televizate, doctorii care n-au omorît pe nimeni sau profesorii care n-au agresat sexual nici un elev, stau acasă, în rînd cu telespectatorii. Sînt frumoşi, dar n-au învăţat să treacă sticla. Prin urmare, nu apar la televizor. Deci nu există.

„Dom'le, şi cum zici că-ţi alegi invitaţii pentru emisiune?“ Cu tristeţe, dom'le, cu tristeţe...

DE DOUĂ ORI PE ZI, O ROCHIE DE O CLIPĂ (DUPĂ REGULA CONCORDANŢEI TIMPURILOR DEVREME) ŞI O DEVASTARE A VESTIARULUI AGALE

● Americanii se pare că au probleme cu înţelegerea instrucţiunilor de pe medicamente: aflu, de la ştirile ABC de dimineaţă, că unii – care trebuiau să ia „2 tablete de două ori pe zi“ – au luat... 2 tablete pe zi! Că doar scria „de două ori pe zi“, nu? Bine că, în engleză, „între mese“ are sensul de „între dejun/cină“, altfel cine ştie ce mai aflam... (**a. l. ş.**)

● O filmare mută cu Hitler şi Eva Braun, la locuinţa lor privată din Berghof, Bavaria, a fost tratată recent cu un nou program de calculator care citeşte şi traduce mişcarea buzelor. Şi a reieşit că Hitler spunea: „Te plîngi de o rochie care nu-ţi vine bine. Imaginează-ţi problemele pe care le am eu!“. *Comparaison n'est pas raison*, desigur, dar faţă de dialogurile familiei Columbeanu, recent analizate de Pleşu & Liiceanu, iată un plus de dramatism domestic! (**A. C.**)

● Iată un exemplu de cum primesc unii şoferi români noul Cod Rutier: un taximetrist cu care am mers să văd luminile oraşului m-a dus, pînă la Victoriei, cum i s-a părut lui mai la îndemînă, întorcînd pe unde e interzis, ca să mă scoată mai repede. Cînd ne-am întors spre Romană, l-a oprit Poliţia, spunînd-i că a trecut pe roşu (mă rog, se schimbase semaforul...). Reacţia vajnicului şofer neaoş, pînă atunci mare zmeu, a fost următoarea: s-a supărat pe Poliţie, că l-a prins, nu a recunoscut nici o clipă că a fost vinovat, dar nici nu a avut curaj să-i spună ceva poliţistului. A stat şi a protestat, în spate, pe şest, cu ceilalţi şoferi opriţi, în timp ce ofiţerul îi scria procesul-verbal. Toate astea pe banii mei, eu neavînd, de fapt, nici o vină: aparatul continua să taxeze. Şi a fost la fel de uimit cînd, în cele din urmă, văzînd că tot nu schiţează vreun gest să oprească aparatul, am coborît, am luat alt taxi şi i-am spus că e un prost. (**I. P.**)

● După cum am aflat de la ştiri, un oficial sportiv de la Cluj a declarat că „locul lui Surdu e la naţională, lîngă Mutu“. Cine poate spune că nu acolo îi e locul? (**C. P.-B.**)

● Desfid pe cei de la Cosmote să găsească un singur oltean care să folosească perfectul simplu ca în noua lor reclamă: „Nu făcui în viaţa mea sarmale“. Perfectul simplu se foloseşte pentru a desemna o acţiune din trecutul apropiat – atenţie! –, limitat la ultimele 24 de ore. „Excesul“ de perfect simplu din vorbirea oltenilor, dincolo de a fi doar o marcă regională, este perfect justificat de regula concordanţei timpurilor verbale în limba română. Ca oltean ofensat de inepta replică din reclamă, aştept pe adresa redacţiei o legătură de praz de la Cosmote! (**M. C.**)

● Prima apariţie publică a lui Nicolas Sarkozy după ce şi-a declarat intenţia de a candida la prezidenţiale a fost la congresul hotelierilor. Prezidenţiabilul UMP a promis că, dacă va fi ales, va introduce cota de TVA de doar 5,5% pentru restaurante (solicitată de mult timp de lucrătorii din domeniu). „Vreau să vorbesc în numele acelei Franţe care munceşte şi care se scoală devreme“, a spus Sarkozy. Foarte frumos. Dar reducerea TVA în restaurante o priveşte şi pe Franţa care se culcă tîrziu... (**M. V.**)

Cu ochii-n 3,14

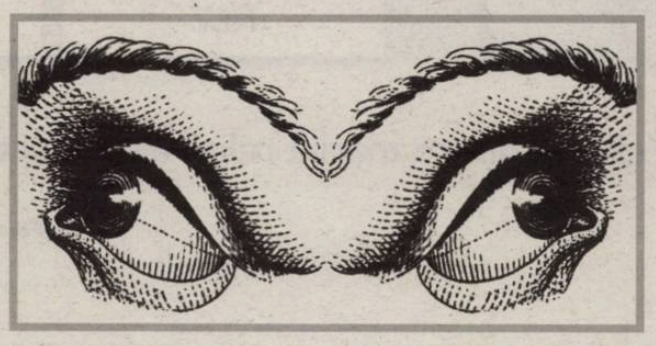

● La Vaslui, Craiova conducea cu 3-1 în minutul 85, dar în minutul 90 tabela arăta 3-3. Ultimul gol fiind marcat din penalti, au urmat firesc o bătaie pe teren şi o devastare a vestiarului. Oltenii susţin că gazdele şi-au făcut praf şi cioburi cabinele, „într-un fel de diversiune securistă...“. „Nu sîntem masochişti!“, au replicat pertinent şefii moldoveni. Poveste din ţara lui Mihai Viteazul şi Ştefan cel Mare. (**R. C.**)

● Ce poate fi mai nostalgic decît: în parcul Herăstrău, duminica, într-o după-amiază plăcută de noiembrie, cu o lumină de miere, cu trandafiri încă boboci în ronduri, cu mulţi căţei şi copii care se plimbă agale, pe malul lacului, pe care au încremenit cîteva raţe sălbatice, să te întîlneşti cu dirigu' ţinîndu-şi soţia de mînă, un pic mai îmbătrînit, în geacă de piele, să nu te recunoască din prima: „Tu ai fost la mine în clasă, la H?“ şi să-ţi aminteşti că au trecut deja zece ani de cînd ai terminat liceul? (**A. P.**)

LA LOCUL ŞTIUT (PE LUMEA ASTA COLATERALĂ), A APĂRUT UN DESTIN DE MARE NIMENI

● Singurele maşini care au depăşit coloana la semafor sau au trecut pe roşu luni dimineaţă, după introducerea noului Cod Rutier, au fost maşinile Poliţiei, grăbite să reţină permîse şi să dea amenzi de toate felurile. Semafoarele nu mergeau, gropile din asfalt erau la locul ştiut, locurile de parcare, de zece ori mai puţine – doar Poliţia, cu toate efectivele ei, ieşise la vînătoare... (**S. S.**)

● De pe un afiş din New York: „Somnul de frumuseţe este pentru cei/cele care au nevoie de el/ea“... Ideea fiind că nu toţi au nevoie. Arogant afişul! Nedreaptă afirmaţia! Dar ce e drept, pe lumea asta?! Aşa că subscriu. (**a. l. ş.**)

● Modestă, concisă şi colaterală completare la duminicala discuţie dintre domnii Liiceanu şi Pleşu despre elitele intelectuale, ţărăneşti, muncitoreşti etc. Conform unui studiu privind evoluţia ocupaţiilor pe piaţa forţei de muncă din România în perspectiva anului 2010, vor fi din ce în ce mai solicitate următoarele meserii: chelner (în sectorul serviciilor), cîrnăţar şi măcelar (în industria alimentară). (**R. C.**)

● În Rose Garden s-a desfăşurat ceremonia prin care preşedintele i-a iertat pe cei doi curcani, Flyer şi Fyer, botezaţi în urma unui vot pe site-ul Casei Albe. Ei au fost scutiţi de către George W. Bush de soarta care îi aştepta cu ocazia sărbătorii de Thanksgiving: „Le acord completa iertare prezidenţială aşa încît să-şi poată trăi viaţa pe cît de sigur este cu putinţă“. Cei doi au fost duşi la Disneyland. Pe site-ul unde a apărut ştirea se comentează în prostie numărul victimelor americane în Irak. (**M. B.**)

● Oare acel popă care i-a trimis prin poştă dnei Cenuşă osemintele tatălui (există un destin onomastic plin de sarcasm), la ce valoare o fi declarat el coletul? Altfel spus, ce preţ pune un popă pe un schelet!? (**M. C.**)

● Din perlele comentatorilor de fotbal: „Badea l-a ridicularizat pe fundaşul timişorean“. (**M. C.**)

● Să ne bucurăm, pentru cîteva clipe, de naşterea unui nou cuvînt în vesela familie a graiului nostru actual. Ni-l aduse dinaintea ochilor venerabila instituţie ce poartă numele de CEC, într-o reclamă pe care şi-o face dumneaei prin ziare: „Cea mai mică dobîndă la creditele de consum – pe scurt, *Dobîndica*“. Fie-ne îngăduit a-i adresa o urare acestui fraged vlăstar al limbii române: *La mulţi ani, Dobîndico, să creşti mare!* (**D. S.**)

● În ultima vreme noţiunile de bine şi de rău, egoism-altruism mi se par din ce în ce mai neclare. Şi cum şedeam eu aşa la marginea hăului de îndoială şi cugetam, vine dintr-o dată spaţiul publicitar şi îmi dă brînci de-a dura: cică o ciocolată e atît de bună că nu vrei să o împarţi cu nimeni, iar nişte cartofi prăjiţi – buni de vrei să-i împarţi cu toată lumea. Adică... să fie oare ciocolata pentru egoişti şi cartofii pentru altruişti, sau nimeni să nu mai ştie, pînă la urmă, ce trebuie să împartă şi cu cine? (**S. G.**)

© S. Ivanoschi

HUMANITAS
Colecția Raftul Denisei

Eric-Emmanuel Schmitt

Milarepa • Domnul Ibrahim și florile din Coran • Oscar și Tanti Roz

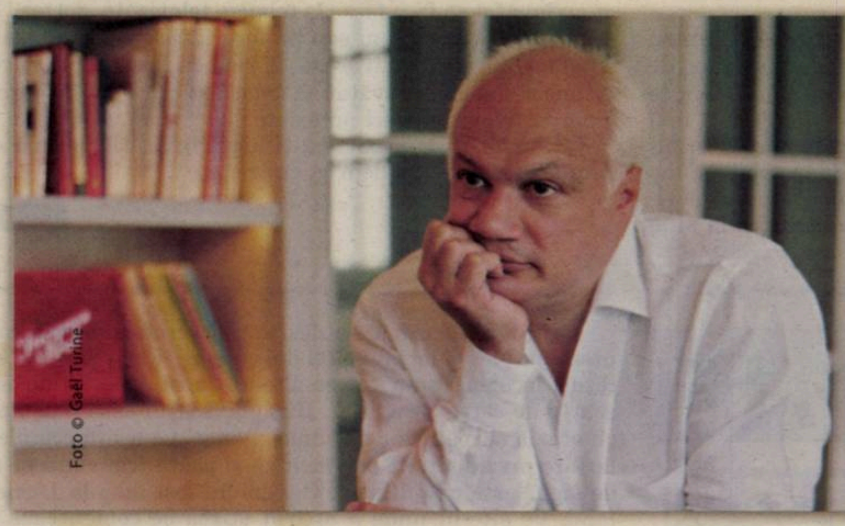

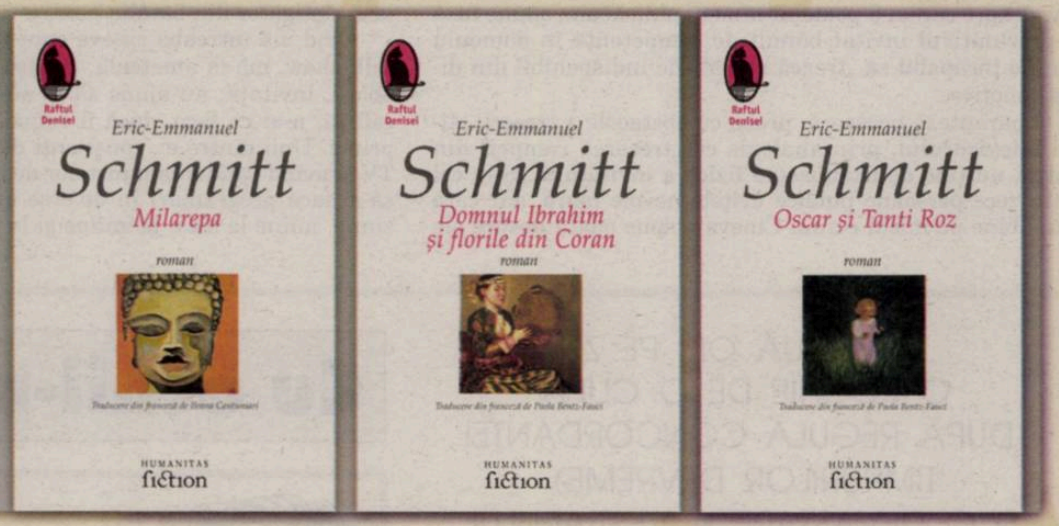

Din *Ciclul Invizibilului*, trei călătorii în câteva dintre marile religii ale lumii devenite bestselleruri internaționale.

www.humanitas.ro; www.librariilehumanitas.ro

Pentru comenzi prin poștă; 021 311 23 30; cpp@humanitas.ro

Ca să afli Adevărul în fiecare zi,

Abonează-te!

Obții un preț mai bun și scapi de 30 de drumuri pe lună la chioșc!

- Economisești timp.
- Primești ziarul acolo unde îți dorești.
- Beneficiezi de o reducere de pânã la 50%.
- Ai acces la metode de abonare moderne și facile.

De acum înainte,
ADEVĂRUL
înseamnă mai mult!

„Sînt vechi, domnule!“ (I.L. Caragiale)

DILEMA VECHE

Anul III, nr. 151 ● 15-21 decembrie 2006 ● 24 pagini ● 2,50 lei
Internet: www.dilemaveche.ro

SĂPTĂMÎNAL DE TRANZIŢIE
DIRECTOR FONDATOR: ANDREI PLEŞU

Andrei Pleşu
„Alegeri“
pagina **3**

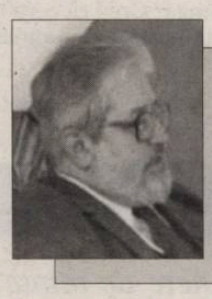

Andrei Pippidi
„Încă un incendiu suspect?“
pagina **8**

Simona Sora
despre
Colonia Râsa-Plânsa
pagina **15**

Persoanele cu dizabilităţi

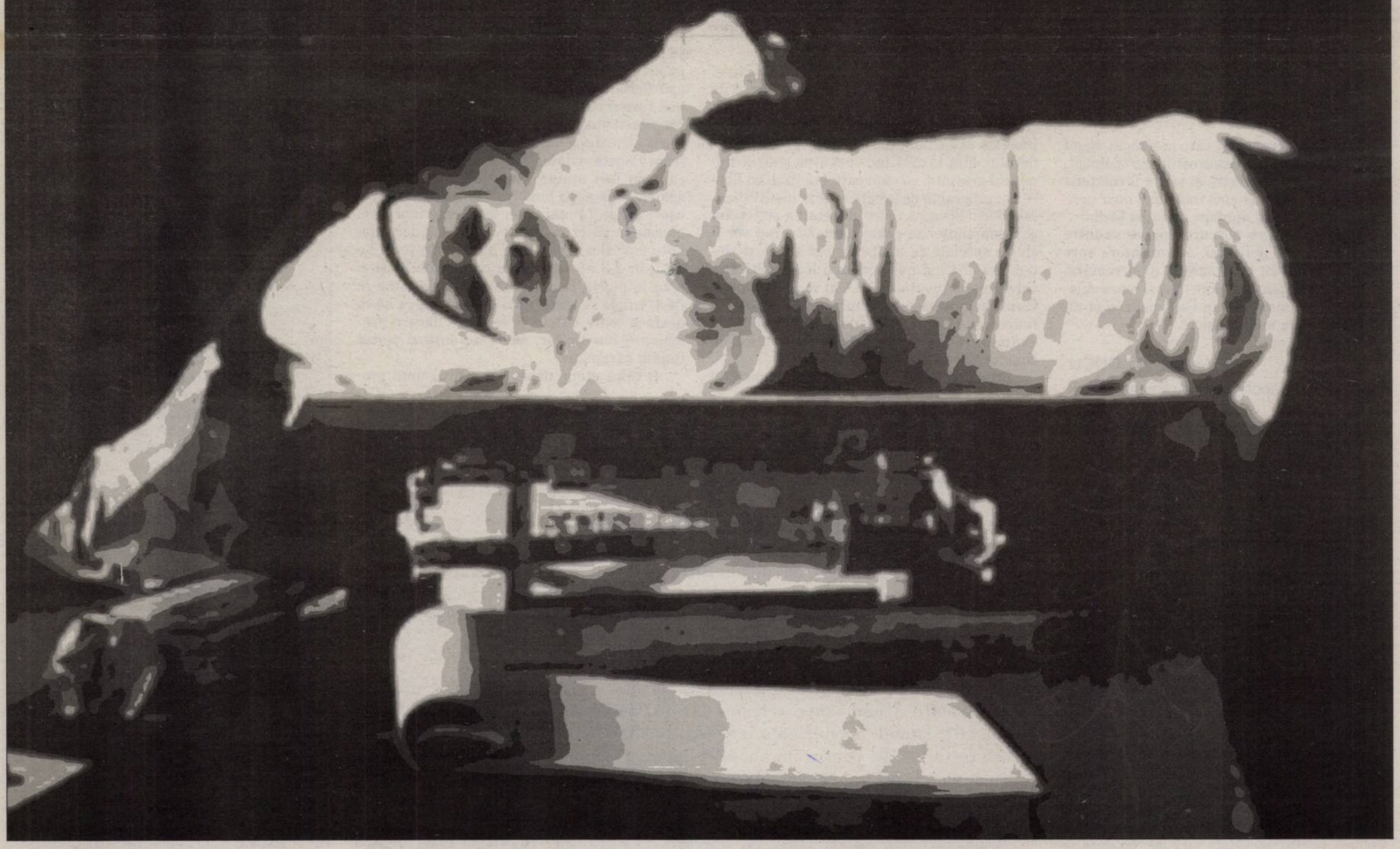

„Ordinea firească a lucrurilor ar fi mai întîi schimbarea atitudinilor, a mentalităţii... apoi vin şi rampele.“

Gabriela Mureşan, utilizator de fotoliu rulant

5 948467 000018 50

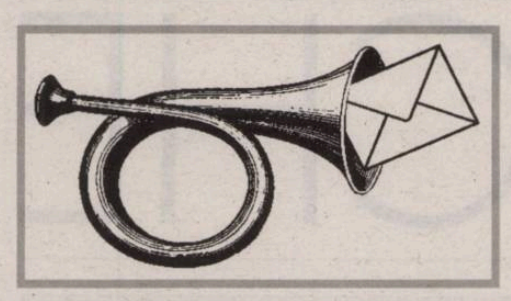

Actualităţi

1 Decembrie

Viaţa românului se desfăşoară, de cele mai multe ori, într-un peisaj sumbru, inospitalier şi extrem de redus din punct de vedere istorico-cultural. Pe român nu-l mai interesează multe lucruri, iar ceea ce a fost „trecut“ rămîne, strigînd cu nonşalanţă: Ce contează? Privind o banală emisiune ce împînzea anonim grila unui post la fel de anonim, am descoperit un reportaj care ar fi trebuit să aibă drept scop, „1 Decembrie pentru românul anului 2006“. Printre izuri electorale încărcate de mititei şi feţe (parlamentare) zîmbitoare, onorabilul cetăţean inutil al societăţii îşi evidenţia pompos cunoştinţele despre Unirea de la 1918 (sau aia de la '48?!). Concluzia? Nu prea ştia nimic, nici istoria, nici cultura, nici adevărata semnificaţie a acestei zile, ba chiar am observat că nici nu prea îl mai pasiona România.

Răvăşit de atîta nepăsare, anul acesta mi-am îndreptat paşii spre Alba-Iulia, istoric loc al naţiunii, pe aleile căreia încă se mai aud paşii „marilor români“. Lume multă şi pestriţă, balonaşe, cocarde tricolore (apropo, dragi patrioţi, tricolorul începe cu albastru şi nu cu roş'), soldăţei cu inima de plumb şi port mai degrabă bonapartin decît clasic mioritic, totul sub privirile fermecate ale prichindeilor şi a telefoanelor de ultimă generaţie. Totul în acordurile orientale (specific local?), nelipsite de pe orice tarabă, care se respectă, cu regi şi prinţi. În mare (mai degrabă mic) un mare bîlci naţioal, ce trebuia să atingă punctul culminant cu parada armatei, înlocuită cu soldaţii partidelor dornice de electorat, mîndre purtătoare de stindarde ale unor „mari şi tari“ politicieni.

O dezamăgire totală care m-a făcut să-mi doresc să fi rămas în Bucureştiul europenizat, cu zîmbete „marinăreşti“, şi să nu fi călătorit o noapte întreagă, şi apoi încă una, doar pentru a mă simţi mai aproape de talpa ţării.

Cu coada între picioare, înghesuit între cîţiva românaşi mioritici, m-am întors spre mine, zîmbind cu amărăciune unei remarci venite din partea unui (nu) prea mare dilematic, transpuns dintr-un Caragiale, şi el uitat... „să vezi la anul, nenică“.

Salutări, vouă!

Andrei VLĂDUCU
andrei.vladucu@yahoo.co.uk

Ce faci cînd mergi la biserică?

Duminica şi de Sărbători să mergi la biserică este deja tradiţional. Se merge din varii motive – că aşa este bine – e cel mai des invocat, iar cel mai rar, pentru a mulţumi. Nu prea înţelegi ce se întîmplă, dar faci ce face toată lumea:

– dacă vrei să fii deosebit(ă) de „restul“, te îmbraci cu ceva cît mai spre negru şi mai lălîu, iar dacă eşti femeie, înfăşori un batic pe cap legat la spate. Într-adevăr, nu mergem să studiem hainele celor din jur, iar femeia trebuie să poarte batic, altfel o fură îngerii (iar în ţările care acceptă homosexualii şi bărbaţii, să aibă grijă), dar imaginaţi-vă cum ar fi dacă toţi ne-am îmbrăca aşa, adică creştineşte, neispititor;

– dacă nu prea ai chef de serviciul religios (dar ai venit că aşa trebuie), poţi să te grupezi pe lîngă o discuţie mică undeva în jurul, pe scările, pronaosul bisericii. Deşi nu vine toată lumea sau sînt destule lăcaşe (şi absolvenţi de teologie destui), niciodată nu e loc, iar dacă se dă ceva, de la mir şi anafură pînă la florile de Paşti, îmbulzeala e permanentă;

– dacă ai poftă de un cuvînt de învăţătură, poţi asculta părintele paroh (care de obicei este obez, însă nu la defectele trupului trebuie noi să privim) care va vorbi mult şi încîlcit, dar clar, despre faptele bune, precum milostenia faţă de Biserică (la fel, nu contează ce buget administrează aceasta şi cum) şi despre semeni, cei mai mulţi leneşi, căci cei cu handicap stau acasă. Nu vei şti niciodată ce se întîmplă cu dania ta, dar stai liniştit, căci în împărăţia cerurilor vei avea maşină, vilă, pilotă de puf cu bumbac crepon, că doar nu cere nimeni cărţi să înveţe mai mult;

– dacă este o pomenire a morţilor sau sărbătoarea unui sfînt este bine să jertfeşti din preaplinul tău. Lăsăm deoparte urmele păgîne din acest ritual şi ne concentrăm pe partea utilă: caută să vii cu o pîine ambalată frumos şi să pleci cu nouă, bea cît de mult, că Dumnezeu e milostiv şi iartă, iar prin tine va ajunge la cei morţi, cere cît de mult, că ţi se va da; în fond, e o zi pentru unii utilă să creadă că aşa vor fi iertaţi de rele, iar pentru alţii că aşa vor cumpăra maşină. Fă din jertfa ta expoziţie de culoare, altfel cartierul te condamnă;

– plăteşte-ţi contribuţia la biserică, chiar dacă lumînările şi serviciile (nunţi, botezuri, înmormîntări) sînt taxabile, chiar dacă Biserica obţine venituri din avutul public şi din taxele statului;

– fii generos cu slujitorii Bisericii şi numele tău va fi pomenit în rugăciuni speciale şi dat exemplu indiferent de viaţa cotidiană;

– nu te gîndi că stai 4-5 ore în picioare şi nu înţelegi ritualul, căci nu există întîlniri de catehizare, iar cărţi nu ai timp să studiezi sau puterea să le înţelegi că doar la prostii poţi sta în picioare oricît şi nu te doare nimic. Cum poate, de exemplu, Internetul să-ţi invadeze fiecare colţişor de minte, iar slujba nu? Poate în Internet este Satana?

– înscrie-te într-o asociaţie creştină română (că nu eşti rasist) precum ASCOR, unde poţi face multe: să te combini cu cineva, să te cunoşti cu posibili susţinători şi să te intregrezi în marea familie creştină şi iubitoare de frumos pentru suflet;

– nu te spăla duminica sau în zile de sărbătoare, căci este păcat şi nu se mai justifică cel mai mic consum de săpun din Europa. „Spală şi unge faţa ta“ e pentru farisei.

Eram la o mînăstire din judeţul Bacău şi un viitor absolvent de liceu mi s-a confesat de ce va da la teologie la Piteşti: e mai ieftină şpaga la examen decît la Iaşi. Cînd va începe Biserica să fie adăpost pentru problemele sufletului, fără taxă? Cînd vom avea şcoli de duminică gratuite, cu explicaţii şi întrebări libere, nu programă de învăţămînt în instituţii altele decît Biserica (oare cercetarea sufletului şi a conştiinţei se poate preda?)? Cînd vor fi slujbe speciale de mulţumire că trăim şi sîntem graşi? Cînd nu se va mai face politică în Cuvîntul de Învăţătură? Cînd va avea valoare viaţa exemplară şi nu suma donată? Cînd vor fi apreciate harul şi talentul, nu porcul dat la examen? Cînd vom permite oamenilor să cunoască şi să întrebe?

Ştiaţi că acum cîţiva ani peştele era cu desăvîrşire interzis în postul Crăciunului (exceptînd Sărbătorile), ba chiar era un aliment păcătos, căci nu se făcea o vărsare de sînge, iar acum se poate consuma în fiecare sîmbătă? Dar că slujba de duminică era cu o oră, două mai lungă? Cred că ceva îşi face loc în sistem, iar schimbările sînt aproape.

Marius ROŞU
numauita@zappmobile.ro

„– Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea.
– Unde ai citit asta?
– În toate cărţile bune...“

WILLIAM FAULKNER – „LECŢIA DE CHIMIE“

Am zîmbit la...

O ţinere de minte

Stimată redacţie, dragii mei,

Îmi permit, ca o cititoare pasiv-entuziastă a *Dilemei* (vechi şi foarte vechi), să fac o propunere de contribuţie la rubrica „ţinerea de minte“. Este vorba de un extras din cartea Luciei Dinu, *Vreau să devin gospodină*, Editura Tineretului, 1958. De cînd am descoperit-o printre alte „comori“ de aceeaşi vîrstă, în cutiile cu cărţi din pod, pot spune că a devenit factor de transformare lăuntrică şi carte de căpătîi.

Bunica îşi învăţa nepoata, fetiţă de 14 ani, cum să devină o bună gospodină. Citez, aproape la întîmplare, din capitolul „Spălatul rufelor“:

„Leşia se face din cenuşă şi apă. Se foloseşte numai cenuşă curată, provenită din lemn. Cenuşa se strînge, se cerne, ca să nu rămînă cărbuni, într-un vas mai mare, peste care se toarnă apă – dacă este de ploaie e şi mai bună –, se amestecă apoi bine şi se lasă să se limpezească. Limpede, se toarnă în sticle şi se păstrează la rece. Aceasta se numeşte leşie moartă, fiindcă s-a obţinut cu apă rece. Cu apă fierbinte, se cheamă leşie vie. Aceasta e mai tare şi curăţă mai bine rufele. Aşadar, îţi pregăteşti apa pentru spălat suficient de caldă şi cu atîta leşie cît să simţi apa lunecoasă între degete. Clăteşti uşor rufele în apa în care au fost muiate, le storci şi le treci la spălat. Săpuneşti bine rufa şi începi s-o freci uşor, insistînd mai mult la părţile murdare: bluzele la guler, manşete, subsoară, iar celelalte mai ales acolo unde au diferite pete. Le speli în 2-3 ape din ce în ce mai fierbinţi şi apoi le pui la fiert. Înainte de a le pune la fiert, rufele se storc, apoi se scutură, ca să se desfacă toate cutele şi se pune fiecare grămăjoară într-un loc, adică n-o întinzi pe tot fundul cazanului...“

O mică etapă doar, din cadrul unui procedeu complex, de la înmuiat pînă la scrobit şi albăstrit. Lăsaţi-vă în voia vertijului şi imaginaţi-vă că-l parcurgeţi integral...

Complimentele mele întregii echipe dilematice, şi mai ales dlui Radu Cosaşu, a cărui mărturisită fană sînt.

Ioana DINESCU
tzutza@from.ro

Propuneri de *Dileme vechi* pentru viitor:

- **Tradiţii de Crăciun**

Abonamente la *Dilema veche* se contractează:

- La sediul Adevărul Holding, P-ţa Presei Libere nr. 1, corp C, etaj 3, sector 1, Bucureşti;
- Plătind contravaloarea abonamentului cu mandat poştal sau ordin de plată, pentru S.C. SATIRICON SRL, CUI 18006758 în contul RO08BRDE 445SV50236294450 RON, deschis la BRD, Sucursala Dorobanţi Bucureşti, expediind o copie după documentul de plată şi adresa la care doriţi să primiţi revista, prin fax: 021-40.75.467 sau la adresa: OP 33, CP 143, cod 014820, sector 1, Bucureşti, cu menţiunea „Talon de abonament *Dilema veche*“;
- La oficiile poştale din toată ţara;
- La sucursalele Rodipet din toată ţara.

Informaţii abonamente: telefon: 021-407.54.64, 021-407.54.65; fax: 021-407.54.67; e-mail: abonamente@adevarulholding.ro. Abonamentul la *Dilema veche* costă 113 lei pentru un an, 57 lei pentru 6 luni şi 29 lei pentru 3 luni. Abonamentele achitate pînă la data de 20 a lunii vor fi livrate începînd cu data de 1 a lunii următoare.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C Rodipet S.A., P-ţa Presei Libere nr. 1, sector 1, Bucureşti, telefon: +4021 3187060, fax: +4021 3187020, e-mail: export@rodipet.ro.

DILEMA VECHE

REDACŢIA:
Magdalena BOIANGIU
Marius CHIVU
Radu COSAŞU
Cristian GHINEA
Stela GIURGEANU
Andrei MANOLESCU
Cezar PAUL-BĂDESCU
Adina POPESCU
Iaromira POPOVICI
Simona SORA
Dan STANCIU (prezentare grafică)
Alex. Leo ŞERBAN
Ruxandra TUDOR
(secretar general de redacţie)
Mircea VASILESCU (redactor-şef)
&
Adrian CIOROIANU (redactor asociat)
RUBRICI:
Teodor BACONSKY
Ion BARBU
Andrei CODRESCU
Claudiu CONSTANTINESCU
Mircea DINESCU
Matei FLORIAN
Şerban FOARŢĂ
Alice GEORGESCU
Andrei GORZO
Eugen ISTODOR
Vintilă MIHĂILESCU
Lucian MÎNDRUŢĂ
Robert TURCESCU
Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU
Sever VOINESCU
CORECTURĂ:
Ruxandra MIHĂILĂ
TEHNOREDACTARE:
Corina MÎŢĂ

Director distribuţie: Dana ZAMFIR
tel.: 021-407.54.57, 021-407.54.58, 021-407.54.62
fax: (004021)318.22.04
e-mail: dana.zamfir@adevarulholding.ro
Publicitate: Robert SCHORR
tel.: 021-407.54.23
mobil: 0723-266.339
e-mail: robert.schorr@adevarulholding.ro

Redacţia DILEMA VECHE:
str. Şcoala Floreasca nr. 3, sector 1, 011641 Bucureşti.
Telefon: 231.35.00. **Fax:** 230.51.07
e-mail: dilema@satiricon.ro
Internet: www.dilemaveche.ro
ISSN: 1584-1669

Revistă editată sub licenţă de Satiricon srl

Dilema veche este marcă înregistrată a Societăţii comerciale Dilema veche SRL

Tipărit la R-WEP SCS
Tiraj: 12.800 de exemplare

Andrei PLEȘU

nici așa, nici altminteri

„Așa e că pînă acum nu stăm nici bine, nici rău, adică nici așa, nici altminteri?“ (I.L. Caragiale)

Alegeri

Am urmărit alegerile PSD fără pasiune. Normalizarea, fie şi relativă, e plicticoasă. Şi tocmai de aceea m-a mirat puţin zelul cu care unele posturi de televiziune au transmis în direct întregul parcurs al lucrărilor. Pînă la urmă însă, mi-am spus că spectacolul are un „ce“ instructiv. Pentru mulţi, partidul lui Iliescu şi Năstase păstrase aura unei formaţiuni oarecum tenebroase. Or, dintr-odată, tenebrele au căpătat chip uman. Totul s-a desfăşurat după un scenariu previzibil, discursurile au fost banale, „lupta“ – nesîngeroasă. O singură „neregularitate“: discursul lui Sorin Oprescu. Ca discurs de campanie nu era rău şi mă aşteptam să producă un efect mai spectaculos. Cu toate astea, în final, dincolo de fluierături şi aplauze, dincolo de invective şi bancuri, de Farfurizi inevitabili şi Caţavenci genuini, lucrurile s-au aşezat într-un plat echilibru. Ion Iliescu a fost garat la vîrf, într-o atmosferă de unanimitate pioasă, Mircea Geoană a rămas la locul lui, iar Miron Mitrea a fost înlocuit cu un tînăr de viitor. Vechiul şi noul s-au aliniat cuviincios pe aceeaşi linie de front, privind, cu o încredere netriumfală, spre viitor. Faţă de tribulaţiile alianţei de la guvernare, conferinţa pesedistă a avut un aer auroral, aproape sătesc. Ai zice că stînga e gata să pună bazele unui nou început. Cu ce oameni? Vom vedea.

Dar mai ales cu ce lider? Mircea Geoană are cîteva incontestabile calităţi. Defectul lui e că, uneori, vrea să mimeze exact calităţile pe care *nu* le are. E incapabil de băşcălie eficace şi e incapabil de ferocitate ofensivă. De cîte ori se străduieşte să fie sarcastic sau dur, rezultatul e lamentabil. Nu convinge pe nimeni, n-are haz, n-are gheare. Joacă rolul de lider ca un actor din distribuţia a doua, scos în scenă în lipsa titularului. Ca să fiu în tonul formaţiei lui „americane“, aş spune că e *a good guy*, dar unul *low profile*. Asta e. Alte roluri i s-ar potrivi mai bine. Găsesc totuşi că realegerea lui în funcţia de preşedinte e mai curînd un semn bun pentru PSD. Înseamnă că electorii acestui partid s-au schimbat. Au început să aprecieze un mic damf de europenitate, au început să prefere populismului grob, şmecheriei de gaşcă şi discursului neaoş, o decentă paloare de cabinet, un portret şters, dar corect. Fireşte, nu pot refuza lui Mircea Geoană dreptul de a evolua, de a descoperi, cîndva, în servieta sa diplomatică, bastonul de şef. Dar oricum, e preferabil să aştepţi apariţia liderului autentic sub preşedinţia unui înlocuitor cuminte, decît sub aceea a unuia prea pitoresc.

Mircea Geoană nu seamănă cu liderii de pînă acum ai partidului. Şansa de mîine a acestei formaţiuni politice stă în eventuala apariţie a unor tineri care să nu semene nici cu el. Tineri cu alte modele, cu alt trecut (sau fără trecut), tineri pentru care stînga să nu mai fie o ideologie reziduală, o formă de supravieţuire prin inerţie, o opţiune abilă. Acestei stîngi renăscute pe temeiuri salubre îi mai trebuie însă ceva, pentru a evolua aşa cum trebuie: îi trebuie complementul unei drepte stabile, coerente, competitive. Ne-o va aduce anul viitor? Iată o întrebare pe care ne-o punem de pomană, dacă dreapta însăşi, aşa tulburată cum e la ora aceasta, întîrzie să şi-o pună.

cu dilema la croitor

Credeţi că, după alegerea unei noi conduceri a PSD, a întinerit într-adevăr socialismul românesc?

Aidoma cutiuţei de lemn, ce se vindea pe vremuri la bîlci, din care, cînd îi săltai capacul, ţîşnea un michiduţă vopsit, PSD, oricîţi tineri ar scoate în faţă, tot va păstra de sămînţă un bătrînel care va sîsîi cu limba roşie împotriva moşierilor.

Mircea DINESCU

Mircea VASILESCU

Europa dumitale

Există viaţă după *brand?*

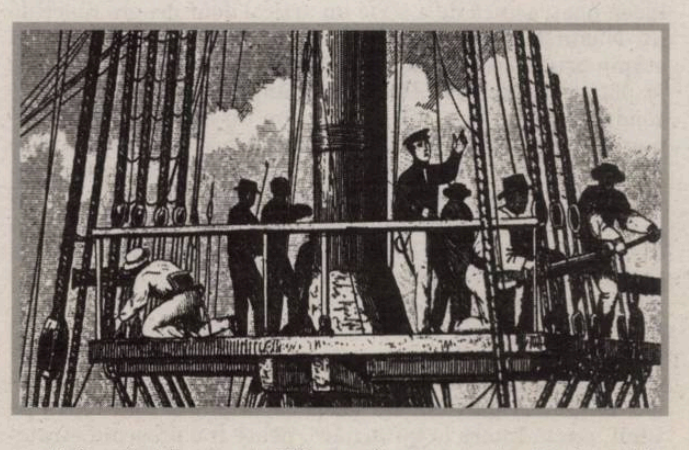

Sîntem fascinaţi de cuvîntul *brand*. După ce am ieşit relativ cu bine din bolile copilăriei democratice (mă rog, oarecari efecte secundare tot mai avem de suportat...), ne-am molipsit de bolile copilăriei capitaliste. Printre ele, obiceiul de a ne lăsa pradă cîte unui termen specific economiei de piaţă – de exemplu, *brand* – pe care îl pomenim la toate ocaziile şi îl legăm de orice, să se vadă că ne-am însuşit lecţia. Aşa că, după ce ne-am prins noi că Nike, Coca-Cola, McDonald's ori Marlboro sînt *branduri,* după ce am priceput cît de cît că în capitalismul „occidental“ nu mai contează produsele, ci imaginea mărcii, nu mai are importanţă cafeaua ori pantoful, ci „atitudinea“ pe care ţi-o transmit, şi că în general consumatorii nu mănîncă, beau, se îmbracă ori merg cu maşina, ci trăiesc nişte experienţe şi îşi creează nişte stări datorită „filozofiei“ conţinute în mîncare, băutură, haine şi maşini – în fine, după ce ne-am lămurit noi cît de cît asupra acestor aspecte de bază, ne-am apucat să dăm ocol cuvîntului *brand* şi să-l extindem în alte domenii. Preocuparea noastră de toate zilele a devenit „cine e şi cine nu e *brand*“. În politică, am constatat repede că nici un politician român nu merită acest nobil apelativ: cum să spui, de pildă, că Vanghelie ori Daniela Buruiană sînt *branduri?* Se sparie gîndul... În cultură, e mai complicat (ca totdeauna...). Unii au ajuns repede la concluzia că avem cîteva *branduri*: Pleşu, Liiceanu, Patapievici, Cărtărescu. Argumentul? *Vînd, domnule, vînd:* produsele lor (= cărţile, pentru cei care au lipsit la lecţia de marketing, dar au fost la alte lecţii) se cumpără *pentru că numele lor vinde, înţelegi?* Alţii s-au enervat: nu pentru că nu le-ar fi plăcut „ideea de capitalism aplicată la cultură“, ci pentru că succesul nu e privit cu ochi buni în cultura română. („Ai succes înseamnă că ai făcut compromisuri, că ai coborît nivelul, că ai abandonat adevăratele valori“ – e o axiomă). În fine, au mai existat unii care s-au apucat să dezbată şi să se întrebe: a făcut Polirom un *brand* din proza tinerilor? sînt revistele culturale nişte *branduri?* poţi să faci – de exemplu – din Muzeul Ţăranului Român un *brand?* Etc., etc. Dragoş Bucurenci, simpaticul nostru colaborator, a spus-o direct, într-un interviu: „Sînt unul dintre cele mai bine construite branduri de pe piaţa culturală tînără“. Ştie el ce ştie... În fine, dintr-o dezbatere în alta, am ajuns – cum se-ntîmplă – la ţărişoară: *cum să facem din România un brand?* Şi s-a pornit altă dezbatere, despre *„branding*-ul de ţară“...

Limba română, biata de ea, adaptabilă cum e la tot ce ne trece nouă prin cap ori prin faţa ochilor, şi-a făcut repede o nouă familie de cuvinte *(brand, a brandui / a brăndui, branduire / brănduire),* ba a produs chiar şi-un intertext („brăndui-m-aş şi n-am cui“). Una peste alta, mîncăm *branduri* pe pîine şi sîntem convinşi că asta face parte din „procesul de integrare în lumea civilizată“, pentru că „aşa e-n Occident“.

În Occident însă copilăria capitalismului s-a dus de mult. Aşa încît *brandurile* îşi văd de treabă, oamenii care se ocupă de marketing, de asemenea, dar „cine e şi cine nu e *brand*“ nu e o temă de dezbatere printre intelectuali şi telespectatori. Consilierii de imagine încearcă, desigur, să facă din Blair, Chirac ori Berlusconi nişte *branduri,* dar politica funcţionează „la ei“ în lumea reală, nu (doar) la televizor şi nu doar în campania electorală. Cît despre lumea afacerilor, deceniile de dezvoltare a capitalismului au produs, cum era şi firesc, contestări şi reacţii. Am avut plăcerea să prezint, alături de Liviu Mihaiu de la *Academia Caţavencu,* Bogdan Naumovici de la Leo Burnett şi Dan Perjovschi de la Dan Perjovschi (astea da *branduri!)* cartea *No Logo. Tirania mărcilor* de Naomi Klein, apărută la editura comunicare.ro. A se citi neapărat, pentru că – înainte de toate – ne arată distanţa dintre „noi“ şi „ei“, dintre stadiul problemelor noastre şi stadiul soluţiilor lor. Cartea a creat dispute la apariţie şi a devenit o carte-cult a contestatarilor capitalismului şi a mişcărilor anticorporatiste. Scrisă foarte bine (se citeşte pe nerăsuflate), documentată, cu multe analize, exemple şi studii de caz, pune o problemă reală (sîntem înconjuraţi de mărci şi agresaţi de tehnici de marketing tot mai sofisticate, iar marile companii sînt preocupate să vîndă nu produse, ci „imagini ale mărcii“, care construiesc anumite moduri de viaţă şi anumite discursuri despre lume şi oameni), ilustrată cu practici ilegale sau imorale ale multinaţionalelor în goana după profit. Deşi Naomi Klein a avut inteligenţa de a nu adopta un ton militant radical şi de a nu-şi afişa strident ideologia, *No Logo* nu scapă de accentele dogmatice care strică adesea credibilitatea şi autoritatea contestărilor de acest tip: în ultimă instanţă, „vina“ pentru nedreptăţile şi abuzurile semnalate li se atribuie exclusiv corporaţiilor dornice de profit. Iar operaţiunile sofisticate care ţin de *branding* constituie un fel de amplă manipulare colectivă care ne face pe noi, bieţii cetăţeni, să mergem teleghidaţi în magazin şi să cumpărăm o anumită marcă de produs. Discursul lui Naomi Klein este compact, argumentat, coerent şi, în general, moderat; dar o anume tehnică a „montajului“ secvenţelor şi exemplelor induce o atitudine „anti“. Fotografiile alese, de pildă, exprimă limpede această atitudine: într-o carte care analizează fenomenul *brandurilor,* ce sens are să dai tocmai fotografia lui Bill Gates căruia un contestatar i-a aruncat o plăcintă în faţă? E un fel de a sugera că „şi-a meritat-o“, de a scoate în evidenţă mişcările „contra“. (După modesta mea părere, a arunca o plăcintă în faţa cuiva e o dovadă de proastă creştere, nu de „spirit contestatar“; dar, desigur, dacă stai liniştit cu o pancartă în mînă la poarta Microsoft, nu prea te dă nimeni la ştiri; în schimb, dacă arunci cu frişcă în patron, prinzi sigur telejurnalele din toată lumea...). Altfel, *No Logo* descrie convingător o lume în care oamenii sînt tot mai obsedaţi de imagine, de comunicare, de mesaje tot mai subtile şi sofisticate, de ambalaje şi forme. Pentru noi, care descoperim cu delicii societatea de consum şi mărcile după care am tînjit vreme de decenii, o asemenea carte poate părea neadecvată. Dar lectura ei este cu siguranţă utilă: e un fel de duş rece care ne ajută să ardem etapele capitalismului şi să mai ieşim puţin din suficienţa cu care discutăm, de multe ori, despre *brand,* despre „imagine“ şi altele asemenea, convinşi că am descoperit esenţa lucrurilor şi că nu mai există viaţă după *brand.*

ţinerea de minte

„Gîrbov merg – devreme ce prea-lung crescînd în neştire
Din adolescenţă încă, mi-a fost mereu ruşine
Să par mai 'nalt decît semeni de-acelaşi leat.
Astfel, tot ce mintea-mi înfrumuseţa, trupul mi-l pocea.
Fervoarea mea, sfiala mi-au fost ades privite
Ca laşitate sau făţărnicie. În potirul
Dragostei, am găsit inelul rece al singurătăţii.
Departe erau soţia şi sora. Am rupt pîinea
Amară, amară a celui fără-de-cămin. Şi totuşi am fost omul
A două patrii: una de pămînt, cealaltă de nouri;
A două femei; una de zăpadă şi vin, alta de ceaţă;
A două graiuri: unul de aci, celălalt dintr-un ţinut încă nelocalizat;
Am fost pretutindeni veneticul al cărui glas e ca o ancoră
Zăcută-ndelung sub ape şi care se iveşte din valuri
Năpădită de alge şi scoici necunoscute aici.“

(Interviul – Unsprezece povestiri de Ilarie Voronca, Editura Cartea Românească, 1989)

Cristian GHINEA

cetatea de scaune

Cîteva idei după Congresul PSD

PSD a arătat ca un animal straniu la Congresul de duminică. Între mesajele liderilor socialişti europeni şi înjurăturile lui Dan Iosif, între alegerea surpriză a lui Titus Corlăţean şi rechemarea onorifică, dar unanimă a lui Ion Iliescu, partidul mi-a adus aminte de un şarpe mare pe care l-am văzut acum o lună la expoziţia de reptile vii de la Muzeul „Antipa": uşor ameţit de lumină, strîmtorat în cuşca sa, cu o piele nouă şi lucioasă, dar ascunzîndu-şi botul în resturile de piele veche, abandonată, împrăştiate peste tot prin cuşcă.

PSD este un animal vechi care se schimbă greu. Mircea Geoană s-a văzut reconfirmat în funcţie. Discursul său de la început a fost un discurs de preşedinte sigur pe poziţia sa. Sorin Oprescu a crezut că poate convinge o sală deja montată pentru Geoană că acesta este un trădător ascuns. Nu a avut nici o şansă. Geoană a insistat pentru unitate, a acordat binevoitor sprijin lui Adrian Năstase în problemele pe care le are, deşi nu e clar ce anume ar însemna în fapt acest sprijin. Noroc că nici măcar Adrian Năstase nu ia foarte în serios aceste promisiuni. *Evenimentul zilei* a avut ideea năstrușnică de a scrie un articol doar despre reacţiile lui Năstase la congres. Pierdut undeva prin sală, fostul stăpîn privea resemnat-ironic cum oamenii pe care i-a adus în partid fac jocurile. Dacă ne uităm atent la garnitura de conducere actuală a PSD, observăm un traseu similar: oameni aduşi de Năstase dinspre funcţii guvernamentale spre partid. Problema lor este că nu au trecut adevărate teste electorale. PSD a produs mulţi politicieni, dar puţini lideri în acest timp. Partidul trăieşte încă din zestrea electorală a lui Ion Iliescu şi asta se vede din analiza Barometrului de Opinie Publică de săptămîna trecută. Acelaşi electorat care a mers cu Iliescu din 1992 încoace: sărac, îmbătrînit, rural. Scorul din sondaje al partidului nu este întîmplător: s-a redus la bazinul clasic de voturi. Ca să cîştige, trebuie să iasă de acolo, spre electoratul mai tînăr şi spre clasa de mijloc. Faptul că partidul s-a decis că va anula cota unică pe venit, odată întors la guvernare, poate fi o greşeală strategică. Am făcut altădată această demonstraţie: cota unică a favorizat clasa de mijloc, nu ceea ce Geoană numeşte „bogaţii". Fără să fie nevoie (bugetul merge cu surplus), PSD tocmai a dat acestei clase de mijloc un motiv să se mobilizeze împotriva sa.

Surpriza mare este scoaterea din joc a lui Miron Mitrea. Poate ultimul reprezentant la centrul partidului al acelei categorii de baroni care confundă banul public cu zestrea nevestei. Mitrea nu poate fi uitat măcar pentru modul în care a abuzat de publicitatea de stat cît a fost la Ministerul Transporturilor. A fost înlocuit de Titus Corlăţean, un om care nu a avut timp să greşească prea mult. Nu e foarte clar că e mai bun, dar e limpede că ştie să pară european. L-am întîlnit prima dată pe Corlăţean în biroul său din clădirea Parlamentului European. Mi s-a părut că face figură aparte printre euro-observatorii români, pentru că măcar ştia cum merg treburile pe acolo. Tocmai reuşise să introducă o frază favorabilă României, într-o rezoluţie parlamentară. Părea că ştie cu cine să discute şi pe ce butoane să apese. Altfel, în ţară s-a dovedit destul de încrîncenat şi de ideologizat, pentru a servi de bun purtător de cuvînt în vremuri care nu mai fac cinste PSD.

Corlăţean va trece acum prin dilema prin care a trecut şi Geoană la primul mandat: cît de tare poţi să mişti partidul înainte, fără să pierzi şansele de realegere în viitor. Geoană a ales politica paşilor mărunţi, atît de mărunţi încît uneori nu e clar că se mişcă ceva. Pus şef peste activul de partid, acolo unde baronii încă fac legea, în teritoriu, Corlăţean va avea o sarcină dificilă. Am văzut pe Realitatea TV imagini filmate imediat după ce a ieşit să-şi anunţe victoria. Diverşi anonimi veneau şi îl pupau de zor. Ritualul a durat ceva vreme, un şir lung de pupături. Părea că noul şef este în plină ceremonie de primire a supunerii, doar ghiulul de pupat mai lipsea din peisaj.

Cert este că Mircea Geoană nu va mai avea acum scuza unei poziţii şubrede şi a dependenţei de cei care au făcut să fie ales în 2005. Victoria sa covîrşitoare îi lasă mînă liberă. Grupurile adverse par a fi şi divizate, şi fără lider, cîtă vreme Ion Iliescu s-a abţinut şi de la susţinerea deschisă a lui Sorin Oprescu, cel care aproape îl implora să se întoarcă la conducere. Figuri vechi din vechea gardă, ca Nicolae

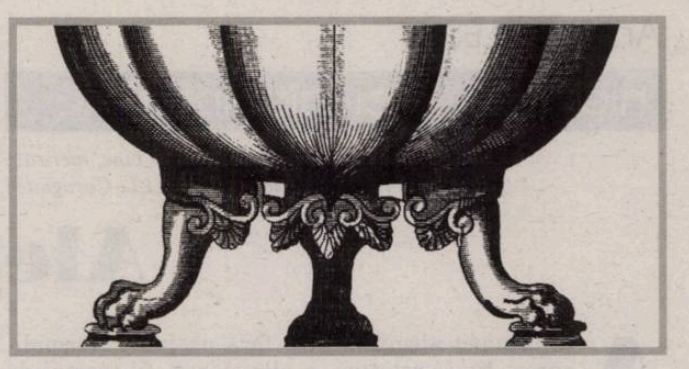

Văcăroiu sau Antonie Iorgovan, par tot mai ciudate în peisaj. Ar fi interesant de numărat cîţi dintre miniştrii Guvernului Văcăroiu mai sînt azi la conducerea partidului.

Cu două televiziuni de ştiri care au transmis aproape permanent de la Congres, evenimentul a fost un spectacol interesant. Chiar fără şanse, discursul contestatarilor a fost acceptat şi permis. Vremurile unanimităţilor bine organizate şi controlate de Octav Cozmîncă au apus. S-ar putea să avem surpriza ca PSD să dea lecţii de democraţie internă celorlalte partide. Cu doar o zi înainte, Consiliul de Conducere al PD a dat un spectacol plictisitor, de partid bine ţinut în mînă. Paraşutarea direct într-un post important a ciudatului fenomen politic numit Elena Udrea te pune pe gînduri. Am o vagă presimţire că şi de Titus Corlăţean, şi de Elena Udrea vom tot auzi de acum înainte, chiar dacă din motive diferite.

presa despre...

Subestimarea cinismului

„În lipsa anticipatelor şi în actuala configuraţie guvernamentală, procesul de reformă va fi îngheţat şi pacientul Tăriceanu – ţinut artificial în viaţă, la terapie intensivă. UE va avea din nou ocazia să constate că România a practicat limbajul dublu, înainte şi după aderare. Conform contractului, Guvernul român trebuie să continue reformele. Altfel, au de suferit şi România, şi Uniunea Europeană. Cînd a dat undă verde aderării, Comisia Europeană s-a dotat şi cu instrumente de presiune. A impus obiective post-aderare, un mecanism de monitorizare cu misiuni de inspecţie şi rapoarte din şase în şase luni (...). E posibilă aplicarea clauzei pe justiţie ce ar duce la suspendarea cooperării judiciare cu România, dacă ANI nu va funcţiona cu atribuţiile cerute de Comisia Europeană. Condiţionările post-aderare sînt leviere politice cu care Bruxelles-ul încearcă să impună continuarea reformelor. «Efectul lor real constă în presiunea exercitată asupra Guvernului, din punctul de vedere al prestigiului ţării. Orice guvern ales democratic încearcă să evite o asemenea afişare publică a unui eşec al ţării», declara pentru *România liberă* un influent oficial al Comisiei Europene. «Oricît de cinici ar fi unii membri ai Guvernului, există destui cu spirit naţional care să conştientizeze ruşinea şi să facă presiuni pentru a evita o asemenea situaţie.» Oficialul european a subestimat «cinismul» şi a supraestimat «spiritul naţional». Cu excepţia Monicăi Macovei şi a lui Vasile Blaga, nici un membru al Cabinetului Tăriceanu nu şi-a exprimat îngrijorarea privind soarta reformelor, în lipsa majorităţii parlamentare". (Gelu Trandafir, *România liberă*, 9 decembrie)

„Persistă în dezbaterea noastră publică o problemă, o eroare fundamentală, care este aproape constant şi flagrant ignorată. Devine limpede dacă suprapunem două declaraţii recente: într-o parte, premierul spunînd încrezător, pe toate canalele, că Guvernul său nu este minoritar după defecţiunea PC, iar în cealaltă parte, dna Macovei spunîndu-i îngrijorată Andreei Pora că se aşteaptă ca legile Justiţiei să aibă zile grele în Parlament. Problema nu este că unu din doi demnitari s-ar afla în eroare, nu; premierul are motive bune să fie optimist, la fel cum ministrul său are motive bune să nu fie. Problema reală este că cele două situaţii apar detaşate, independente una faţă de cealaltă. Pare efectiv că deţinerea demnităţilor publice şi adoptarea proiectelor politice sînt două lucruri complet separate; mai mult, că sînt într-o relaţie stranie de subordonare. Cît timp Parlamentul nu se atinge de conducerea Guvernului, nu e absolut nici o problemă dacă-i trînteşte legile. Pe scurt, interesul privat şi partizan «bate» interesul politic şi public; dacă de acesta din urmă îşi mai aminteşte cineva". (Miron Damian, *Cotidianul*, 9 decembrie) **(C. G.)**

Lucian MÎNDRUŢĂ

talon de participare

Sărăcia şi luxul, fraţi de cruce în Bucureşti

Azi vă traduc o poveste fără nici un haz. Din limba simplă, numai oftaturi, a necăjiţilor lumii, în româna oficială, a justificărilor şi angajamentelor. E o poveste fără nici o morală, alta decît aceea că oricît de nefericiţi, singuri sau săraci ne-am crede, ne înşelăm.

Despre ultima haltă a sărăciei, nu putem spune, nici eu şi nici dumneavoastră, nimic, dacă nu ştim de coada la franzele. Despre ele vreau să vă vorbesc azi cu burta plină, despre pîinile milei, pentru care zeci de bătrîni se aşază la rînd de la 4 dimineaţa, ca să fie siguri că le prind. Nu e un eveniment rar, însă puţini se trezesc la ora aceea ca să-i fie martori. Nu eu, nu tu, nu el. Au făcut-o săptămîna trecută reporterii *Observatorului,* colegi cu mine. Ştirea e seacă: de trei ori pe săptămînă, pensionarii cu pensii mai mici de două milioane de lei vin la Casa de Ajutor Reciproc să primească două franzele.

Economia e de 160 de mii de lei pe lună. Cît daţi pe o cafea şi-o prăjitură la Mall. Cînd le înghiţiţi, aş vrea să ştiţi că pentru aceşti bani, bătrînii pe care i-am văzut la televizor bat jumătate de Bucureşti, uneori pe jos. Întrebîndu-se dacă ajung – nu ca noi, care trăim cu grija locului de parcare. „Ne sculăm să venim. Eu am un milion trei sute de mii de lei pensie. Sînt bolnavă de diabet. Dar totuşi venim, să băgăm ceva în gură... că n-avem ce face." Aşa spune o pensionară. Alţii sînt şi mai puţin norocoşi ca ea: n-au decît pîinea asta pe masă. „Trăiesc cu ele o săptămînă. O pîine pe zi mănînc", spune un bărbat în vîrstă, îmbrăcat în hainele cu care a trecut, cu cerbicie, şi prin friguroşii ani '80. „Şi dacă n-aţi primi-o?", întreabă reporterul. „Uite, colo mă duc, înaintea tramvaiului! Mai uşor!", arată omul, dînd cu blîndeţe din cap.

Colegul meu şi cameramanul lui şi-au petrecut întreaga dimineaţă cu bătrînii. Au stat cu ei la bonurile de ordine, fără de care nu primesc pîinea. Au stat cu ei afară, în frig, aşteptînd maşina cu franzele. Au stat cu ei în orele mici şi pustii ale dimineţii, în care nici cîinii oamenilor bogaţi nu stau afară.

Prea multă poezie? În regulă. Haideţi să scoatem un deget pe geam, să gustăm frigul şi să ne închipuim scena. Sînteţi cu mine? Uite cum arată:

Au trecut trei ore de la începutul cozii. Oamenii sînt bocnă de frig, însă disciplinaţi, ca armata germană în dezolarea Siberiei. Au venit noaptea, acum se înduplecă de ziuă. Întocmai ca statul român, care se înduplecă şi el să-i ţină în viaţă. Cînd, în sfîrşit apare maşina, bătrînii se încolonează şi aşteaptă să se descarce. Sînt strigaţi ca la catalog, elevi tîrzii ai şcolii vieţii. Ionescu: trei pîini. Popescu: trei pîini. Anton: trei pîini. Egalitatea pură, doamnelor şi domnilor: unde mai găseşti aşa ceva?

Ia ascultaţi-i din nou:

„Am nevoie de pîine. Am mare nevoie de pîine."

„Dacă aveam vechime era altceva. Am avut un necaz...

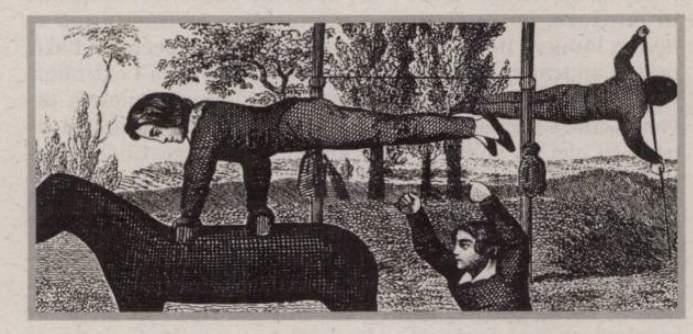

un accident. Lucram şi s-a defectat macaraua şi mi-a prins piciorul. Dacă nu fugeam, mă omora..."

Ei, şi-acum băgaţi un promo, un generic şi schimbaţi scena. Ne trebuie o tranziţie. Pentru că vocile de care tocmai ne-am despărţit sună ridicol în tîrgul de lux de la Romexpo. Acolo unde iahtul de juma' de milion se bate pe burtă cu pruncul Iisus decorat în briliante. Un Mîntuitor al Bisericii Indiferenţei, cultul cel mai popular la români. Între Luxul de la Romexpo şi centrul de distribuit pîine gratis nu sînt 1000 de kilometri şi 100 de ani de civilizaţie. Sînt fenomene simultane: despărţite doar de indiferenţa noastră şi de vreo cîţiva bieţi kilometri. În jurnalul în care am văzut bătrînii, tîrgul de lux a urmat la 20 de minute. Un semn al unei realităţi care te poate lăsa buimac, dacă n-ai avea la îndemînă replica supremă: „ce vină am eu?".

N-avem nici unul, aşa e. Şi totuşi, dacă vă prisoseşte cozonacul de sărbătorile astea, ştiţi unde să-l daţi: Casa de Ajutor Reciproc. Ora 4 dimineaţa.

Şi ocoliţi Romexpo. Pînă la iaht, România mai are nevoie de izmene. Şi de pîine.

Magdalena BOIANGIU

de jur împrejur

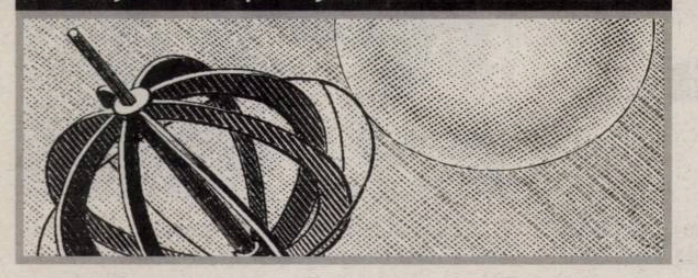

„Nu, domnule“

Printr-un „nu“ scurt candidatul la conducerea Departamentului Apărării a rezumat Raportul comisiei Baker despre intervenţia americană în Irak. În audierile de dinaintea numirii, Gates, propus pentru această funcţie de către preşedinte, a marcat diferenţa faţă de predecesorul său, Rumsfeld, unul dintre demnitarii care nu vedea decît succese acolo unde restul lumii observă doar neputinţă şi haos. John McCain, senator republican, fost candidat la nominalizarea pentru funcţia supremă, l-a întrebat: „Nu cîştigăm războiul din Irak, nu-i aşa?“. „Nu, domnule“, a răspuns Gates, fără nici un fel de intonaţie de exclamare la capătul propoziţiei. „Şi totuşi, menţinerea situaţiei de *statu quo* nu e acceptabilă.“ „Nu, domnule“, a continuat dialogul.

Componenţa comisiei bipartite şi apariţia raportului după ce republicanii au pierdut controlul Congresului au asigurat vizibilitate maximă raportului, concluziile lui n-au putut fi minimalizate de administraţie. Strategia Statelor Unite în Irak, dar şi în Orientul Mijlociu, se află la răscruce. Membrii Comisiei au fost în Irak, au consultat mulţi experţi: se constată că armata americană este incapabilă să stăvilească luptele între şiiţi şi sunniţi, conflict care îşi cere rata zilnică de victime din rîndul populaţiei civile. Din constatarea acestui eşec derivă şi principala recomandare a raportului (în total sînt 79): Statele Unite trebuie să depună toată eforturile pentru „stabilizarea“ Irakului. Cuvîntul „democratizare“ nu a mai fost folosit. Se consideră că de-baasizarea – eliminarea din administraţia irakiană a membrilor partidului lui Saddam Hussein – a fost o greşeală, o măsură pripită care a alimentat iniţial conflictul dintre şiiţi şi sunniţi. Raportul Baker propune reprimirea foştilor membri ai partidului, condus de tiran, în viaţa publică.

Concluziile lui impun principiul retragerii, iar răspunderea pentru consecinţele acestei retrageri ar trebui transferate spre autorităţile irakiene sau spre puterile influente din zonă, Iran şi Siria. Este, de fapt, o nouă abordare de ansamblu a politicii regionale: raportul recomandă diplomaţiei Statelor Unite o atitudine activă în conflictul israelo-palestinian, militînd pentru încheierea unui acord care să reglementeze existenţa a două state, Israel şi Palestina. Eforturile diplomatice, politice şi militare ar putea să permită retragerea trupelor în primul pătrar la anului 2008, urmînd ca acolo să rămînă 10-15.000 de consilieri.

Pe larg comentat de presă, analizat cu bunăvoinţă de membrii Congresului doritori să-şi lege numele de lichidarea unui eşec, raportul n-a fost acceptat de părţile interesate. Iranul îşi menţine poziţia în materie de dotări nucleare, Siria este angajată în conflictul libanez pe poziţii adverse celei afişate de Departamentul de Stat, organizaţia Hamas, la putere prin vot în Teritoriile palestiniene, nu recunoaşte existenţa statului Israel şi, în aceste condiţii, Israelul nu negociază. Preşedintele irakian, Jalal Talabani, a declarat că includerea membrilor partidului Baas în sfera negocierilor politice va da sentimentul inutilităţii „luptei îndelungate a poporului irakian împotriva dictatorului... Irakul nu este tratat ca o ţară suverană, este tratat ca o colonie unde Statele Unite îşi pot impune condiţiile“.

Preşedintele Bush este şi el destul de sceptic cu privire la concluziile raportului şi umblă după specialişti care să-i dea sfaturi contrare. Unii militari susţin că, în absenţa trupelor combatante, va creşte intensitatea atacurilor cu bombe artizanale, rata deceselor printre civili va creşte, la rîndul ei. Nici speranţele legate de colaborarea cu Iranul şi Siria nu sînt prea realiste, spun diplomaţii cu experienţă în regiune. La Bagdad, violenţele continuă şi se discută despre o nouă coaliţie guvernamentală: nu se plănuieşte includerea celei mai importante forţe şiite, ceea ce înseamnă că violenţele vor continua.

Discuţiile din Congresul american se desfăşoară la o distanţă de ani-lumină faţă de Irak. Nu atît în spaţiu, cît în timp. Va mai dura pînă cînd se va da o formă acceptabilă eşecului. Singura consecinţă certă este pe planul politicii interne americane: mesajul mesianic al neoconservatorilor, impunerea principiilor democratice în lume, în forma lor neo-liberală, se află în regres. Ceea ce este o victorie a dictaturilor existente şi a celor care vor veni.

globul cubic

Nu doar franceză

Excepţia franceză a fost ansamblul de politici prin care Hexagonul a ţinut să-şi afirme superioritatea culturală, caracterul universal al conceptelor impuse de istoria şi cultura Franţei, plasînd acolo centrul ideologic şi cultural al lumii. Discutată uneori în aspectele ei concrete, excepţia culturală franceză a fost acceptată, văzînd în ea şi o armă împotriva ruloului compresor, a omogenizării gusturilor venite din Statele Unite ale Americii.

Un francez, Frédéric Martel, profesor la Institutul de Studii Politice, a cercetat mai îndeaproape realitatea de dincolo de locurile comune şi a publicat o carte, – *Cultura în America* – ale cărei constatări sînt de natură să uimească. În SUA, sînt două milioane de artişti profesionişti, salariaţi în sistemele private sau în cele cu scop non-lucrativ (în Franţa sînt 180.000). În Statele Unite sînt de trei ori mai mulţi artişti decît poliţişti... şi numărul celor din prima categorie creşte mereu: 0,56 milioane în 1965, 1 milion în 1980, 1,6 în 1990. „Au fost recenzaţi 30.000 de actori, 32.000 de dansatori şi coregrafi, 179.000 de muzicieni şi cîntăreţi, 190.000 de scriitori, 212.000 de artişti plastici. Au fost înregistraţi nenumăraţi realizatori de film şi producători. Un detaliu care întunecă tabloul lui Frédéric Martel: şomajul în rîndul actorilor e de 35%. Cultura americană este o mişcare globală şi complexă, unde există mulţi actori independenţi, universităţi, fundaţii, comunităţi, lobby-uri, sindicate, beneficiind de importante scutiri fiscale şi de numeroase subvenţii. Sistemul este mult mai «public» decît se crede şi mai puţin «reglementat de bani decît se crede. O lume în continuă schimbare şi modernizare care hrăneşte o viaţă culturală profund democratică» concluzionează autorul, Frédéric Martel, izbutind astfel să pună în discuţie multe certitudini.“ *(Le Monde,* 14 noiembrie 2006)

Datele despre vitalitatea culturii americane sînt mult mai puţin gustate decît pamfletele despre imperialismul lor cultural, dar e puţin probabil că administraţia de la Washington va căuta să impună excepţia „ei“ culturală. Acolo se ştie că, în materie de cultură, nu autorităţile impun regulile jocului. (**M. B.**)

Sever VOINESCU

axa dus-întors

Eurosceptic de Dîmboviţa

Viaţa (era să zic „piaţa“!) intelectuală a României de azi este, orice s-ar zice, vie şi simpatică. Intelectualul român, ferit pentru totdeauna de problema tragicului, se plimbă îmbujorat printre teorii, idei, convingeri, păreri, mofturi, lecturi şi trenduri, ca printr-o grădină edenică, în care pomi miraculoşi cu coama plecată rodesc înţelepciune, izvoare ireale picură din văzduh şi iarba pură îi gîdilă, hedonic, talpa fină. Pe mine mă amuză, de pildă, curentul eurosceptic din România. Aţi sesizat, sînt sigur, că, printre intelectualii români, e *trendy* să te dai eurosceptic. Se combină subtil şi seducător un pic de tradiţie (puţine culturi conţin un scepticism de mai mare rafinament decît a noastră) cu un pic de elitism tip „contra“ (sondajele arată un popor cu puternice opţiuni prointegrare şi ziarele arată o clasă politică integral dedicată Europei bruxelleze, aşa că, intelectual fiind, eşti aproape invitat să ai opinii eurosceptice) şi cu un pic de prestigiu (la noi, scepticismul e dovada raţiunii şi a inteligenţei, în vreme ce entuziasmul şi aprobarea euforică sînt văzute ca specii ale unui delir nefast, atribute ale proştilor). Dacă e cazul, dar nu e deloc obligatoriu, se adaugă şi oleacă de ortodoxism (nu strică niciodată) şi, după gust, puţin păşunism (gen „roşii ca ale noastre...“).

Un cinic ar putea să comenteze apariţia euroscepticilor dîmboviţeni citînd vorbele marelui Nae Caţavencu, niciodată uitate în cultura română, care cerea faliţi autohtoni după ce constatase că mai toate ţările – „pînă chiar şi Austria...“ – au faliţii lor. Ceva mai academic, am putea spune că euroscepticii noştri continuă tradiţia formelor fără fond, a acelui mimetism care – ne spune Maiorescu – e suspect din punct de vedere estetic, dar care – ne spune Lovinescu – e benefic din punctul de vedere al evoluţiei României moderne, pentru că exersarea formelor creează fondul. În orice caz, acum, la început de 2007, mie mi se pare că e complet ilogic să fii eurosceptic în România, din simplul motiv că o Românie în afara UE ar fi fost o Românie din care, pun pariu, cam 90% dintre euroscepticii de azi ar fi emigrat.

Euroscepticismul se originează în Marea Britanie – ţară socotită şi acum patria euroscepticilor – pentru simplul motiv că, din punct de vedere economic, dar şi politic, e greu de spus dacă interesul Marii Britanii este mai bine promovat prin Uniune sau printr-o altfel de politică, independentă faţă de Europa şi, eventual, încă şi mai atlantică decît este acum. Curentul eurosceptic dominant în Norvegia, de pildă, are în centru faptul lesne de dovedit că regulile UE în materie de pescuit afectează interesele economice ale Norvegiei. În Elveţia, un întreg sistem bancar aduce prosperitate tocmai pentru că este ţinut la egală distanţă (sau la egală apropiere, dacă vreţi) faţă de euro şi dolar. Dar la noi, ce anume a stricat integrarea europeană? Agricultura? Industria? Viaţa politică? Educaţia? Sau poate justiţia? Ce anume mergea bine şi asigura României prosperitate înainte de 1995 (cînd am depus cererea oficială de intrare în Uniune) sau înainte de 2000 (cînd am început negocierile de aderare) şi, odată cu integrarea europeană, se pierde? La această întrebare, oricare dintre euroscepticii români are dificultăţi să răspundă.

Sigur, sînt eurosceptici şi eurosceptici. Pe unii îi preţuiesc ca prieteni şi îi admir pentru o anumită astuţie şi pentru un fel de *chutzpah* refrişant. Pe alţii am încetat să îi mai ascult, după ce i-am auzit spunînd limpede că o apropiere de Rusia e preferabilă, pentru că Rusia ne ieftineşte gazele, iar Europa ni le scumpeşte. „Dacă integrarea europeană aduce sărăcie poporului meu, eu nu vreau Europa“ – o frază pe care nu am inventat-o, ci am auzit-o la televizor, e drept, spusă de un politician, şi nu de un intelectual – este cea mai mizerabilă diversiune care se poate face acum. Dimpotrivă, UE este un pol mondial de bunăstare, iar pentru noi este o şansă echivalentă cu un miracol. Niciciînd României nu i s-a oferit un aranjament de prosperitate mai avantajos. Sigur că, dacă te afli la un nivel de trai bavarez ori suedez, chiar poţi să te plîngi de o oarecare scădere a prosperităţii şi gîndirea eurosceptică e perfect explicabilă. La noi însă, cînd în două treimi din gospodăriile ţărăneşti, zise „ferme“, avem găuri în pămîntul din fundul curţii pe post de toalete şi avem, după statistici, cea mai puţin tehnologizată agricultură din Europa, să mai vorbeşti despre efectele negative ale integrării asupra „fermierilor“ e de-a dreptul aberant.

Însă exerciţiul intelectual al criticii integrării e binevenit. În fond, trebuie să avem propria voce în construcţia europeană şi – din cîte văd – e greu să o aibă politicienii noştri – oameni de o înspăimîntătoare mediocritate. Mi-e greu să găsesc astăzi un politician, de la putere sau din opoziţie, din Guvern sau din Parlament, a cărui viziune despre România europeană să poată fi minimal articulată. Prin urmare, intelectualilor le va reveni, în viitorul imediat, sarcina de a duce Europei contribuţia românească, adică acea sumă de idei critice şi constructive care pot intra în dezbaterea europeană.

Un drăcuşor – total autohton, admit – nu mă lasă să închei fără să mă mai întorc, încă o dată, spre Patron. Vă amintiţi de Coriolan Drăgănescu, studintele revoluţionar de ieri, care a ajuns ciomagul odioasei represiuni de azi? Europa cunoaşte mulţi Coriolan Drăgănescu. Unul dintre ei este dl Jacques Chirac, chiar

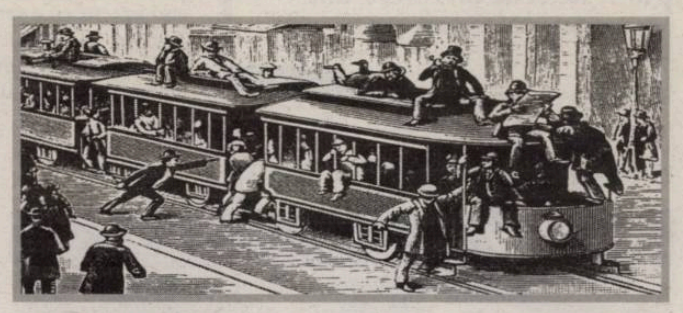

jumătatea „locomotivei“ franco-germane, profesorul de europenism care punea la colţ România pentru a fi îndrăznit ca, într-o chestiune anume, să aibă altă viziune decît Franţa. Nu ştiu de ce lumea nu îşi mai aminteşte cît de eurosceptic era dl Chirac acum 30 de ani. În 1978, aflat în plin lansaj anti-Giscard, dl Jacques Chirac a scris pamfletul „Apelul de la Cochin“, unul dintre cele mai antieuropene texte pe care le-am citit vreodată. „Apelul“ este un discurs *gaulist* (adică, patetism nemăsurat plus nobil naţionalism plus metafore riguros dozate, toate amestecate într-o retorică flexibilă, presărată cu exclamaţii monosilabice) împotriva integrării europene a Franţei. Acel Chirac nu s-a sfiit să spună că L'Union pour la Démocratie Française, partidul centrist al lui Giscard, este un „partid de alogeni“ anume pentru că promova integrarea europeană. Aşa cum numele Jacques Chirac este, acum, în Panteonul eroilor integrării, aştept ziua în care numele celor mai devotaţi fii ai Europei de la noi vor fi Că... sau Cri... sau alt Cri... sau Io... sau...

ready made

„Dumineca venea regulat de mă lua şi mă ducea la conferinţele lui Fourier. Era ceva încântător elocinţa şi poezia ce bătrânul reformator punea în esplicarea cercurilor simpatice; avea atâta putere şi dulceaţă în vorbirea lui, încât peste putinţă de-a nu captiva auditorul. Ieşeam de la acele conferinţe uimit şi esaltat, convins pot zice. Îmi părea că mă văd primblându-mă în Câmpii Elizei, într-o trăsură trasă de doi mândri lei, deveniţi antilei, mai blânzi decât mieluşeii, numai prin puterea armonică; delfinii şi balenele, transformaţi în antidelfini şi antibalene, mă purtau lin pe toate mările; vulturii, deveniţi antivulturi, mă suiau în slava cerului pe aripele lor.“

(Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri,* Editura 100+1 Gramar, 2001)

Şerban FOARŢĂ

rimelări

Mic tratat de chiciologie

22°

Greu să ridici un bebelou
la orice scară, nu e,
făcînd dintr-un suport de ou
o nobilă Statue

a Libertăţii, – care-a fost,
şi ea, un dar al Franţei
pentru yankei, al cărei cost
pe lîngă al speranţei

ce-o naşte,-atunci cînd intri-n port,
e unul derizoriu...
Cît despre gingaşul suport
de ou, e din ivoriu

cu încrustaţii de argint
şi-l sprijină doi *putto*
cu-obraji şi buci de hiacint,
cum nici la Benvenuto

Cellini nù vezi... Or, în ou,
adică-n mica-i raclă
ovală, s-ar monta un nou
lămpaş în chip de faclă,

pe cînd la polul celălant
al oului de sticlă,
ar fi loc şi de-un restaurant
cu puici răsfripte-n ţiglă.

Adrian CIOROIANU

poveşti suprapuse

Bună era cafeaua lu' nea Nicu!

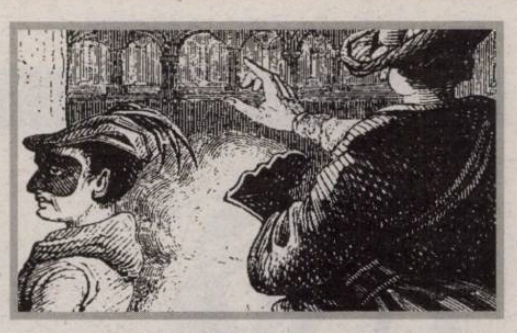

Prin geamul biroului de la etajul IV al clădirii Parlamentului European din Bruxelles se vedea un parc golaş – abia de mai atîrna o frunză în cîte-un pom. Cenuşiul iernii de afară nu era însă în măsură să le supere pe cele două tinere femei – eroinele noastre. Ne despărţisem săptămîna trecută în momentul în care, în acea dimineaţă a zilei de 8 decembrie 2013, ele puneau de-o cafea. Doamnele Oana Zăvoranu şi Adriana Bahmuţeanu-Stamate – căci despre ele era vorba – mestecau cu linguriţele firul de zahăr presărat în cești şi se amuzau pe diverse teme. Cum ştim deja, ambele reprezentau România ca deputate europene, din partea alianţei ce guverna atunci ţara – prima din partea PRM-ului, a doua de la PNG. În birou, la picioarele lor, Zambilică – caninul-prieten nedespărţit al dnei Adriana B.-S., un bichon cu pantalonaşi de catifea roz, de o zburdălnicie rară.

Deodată, Oana Z. redeveni serioasă şi o umbră de nostalgie îi coborî peste chip. *Adrielo* – spuse ea, şoptit –, *eşti prietena mea, treb'e să-ţi spun ceva...* Adriana B.-S. făcu ochii mari, alarmată. *Îu! Zi repede! Nu mă speria!* Privind-o pe sub genele cu lung rimel, Oana Z. tăcu trei clipe. Şi continuă: *Iubita... nu ştiu cum să-ţi explic, dar eu cam devin nostalgicoasă. Mă apucă un dor...* (şi tăcu, o clipă). *Un dor!...* (iar tăcu, scurt) *ceva de speriat* (oftă lung), *după cafeaua de pe vremea comunismului...!* (şi femeia iar tăcu, aparent sfîşiată de-o durere lăuntrică). *Acu' po' să beau Jacobsuri, Elite, Melite şi ce mărci vrei tu – n-au gust! Nu mai spun de ness-ul ăla – îţi aminteşti? – de puneam puţină apă de la ghiuvetă şi-l frecam pînă ieşea spuma albicioasă... Iubita, dracu' să mă ia, cre' că e semn că-mbătrînesc, dar eu gust bun ca ală de pe vremea lu' Ceauşescu n-am mai simţit în gură de-atunci.* Adriana B.-S., sub şocul celor auzite, nu reuşi să spună decît un *Ce-ai, fa?,* emoţionat, la rîndu-i. *Şi apropo de Fa* – spuse Oana Z., încă pradă unei visări –, *iubita, eu pot acuma să mă dau cu jivanşiuri, caşareluri, dioruri, paradioruri şi or'ş'ce parfum... Eh!... eu miros pe pielea mea, ca şpreiurile alea Fa de altădată nu mai găsesc! Ce-i cu mine? Îmbătrînesc? M-am ţăcănit? Că aşa-l întreb pe Pepe cîteodată şi el spune femeie, mă plictiseşti, dar ceva e clar că se întîmplă cu mine! Oare ce?*

Şi ochii neguroşi ai deputatei, întristaţi, îşi înecară privirea, adînc, în ceaşca de cafea. Parcă un suspin se auzi printre clinchetele linguriţelor mestecînd zahărul. Să fi fost el plecat din rărunchii Oanei Z.? Să fi fost plecat din guşa lui Zambilică, cel care călărea pe sub masă talpa încălţată a stăpînei sale? Nimeni, vreodată, nu ne va putea-o spune.

România, 2013 – *miniroman de ficţiune (2/3)*

Deodată, ca prin minune, în acel moment de maximă încordare, celularele celor două doamne sunară în acelaşi timp. Unul – al Oanei Z. – avea ca semnal sonor „Hora Unirii"; celălalt – al Adrianei B.-S. –, tema centrală din *Dallas – Familia Ewing*. *Alo, da!* – spuseră, autoritare, în acelaşi timp, cele două deputate. Nici una dintre ele nu avea cum să ştie ce urmează!

Pe telefonul dnei Oana Z. era Romaniţa Cocean (fostă Iovan, pînă ce bravul pilot să nu fi avut acea criză de misticism devenită celebră). Dna Romaniţa era acum realizatoarea unui program – numit *Duminica ne ochim în familie* – la noua televiziune naţională OTVR şi, în paralel, consiliera de imagine a unor lideri PRM. *Draga mea* – spuse dna Cocean cu glas uşor strident –, *nu te ţin mult. Am în mîini ultimu' număr din* Ciao *şi nu-mi place deloc cum arăţi...* Şi urmă un potop de reproşuri, de neînţeles pentru un neofit – dar logic din moment ce *Ciao* devenise, în epoca de snobism firesc de după 2008, un fel de Biblie periodic revizuită a doamnelor cu aspiraţii din România.

Pe telefonul Adrianei B.-S., în schimb, era doar dl Alexandru Stoenescu – ex-scriitor, ex-autor al unor cărţi de istorie, actualmente om de casă al preşedintelui PNG şi cel care-l concurase pe Dan Pavel în poziţia de savant de curte. Adriana B.-S. nutrea o caldă compasiune pentru acest om – mai ales de cînd, la un banal meci de fotbal, dl Stoenescu fusese confundat cu un bodigard al fostului patron al Stelei şi luase una *after ceafă* (cum mai glumea dna deputat Adriana, puţin răutăcioasă). Numai că acum tonul lui Stoenescu era chiar alarmat: *Dna Adriana, e groasă!* – spuse el, cu glas gîtuit. *A-nnebunit Cristoiu! După ce că s-a certat cu Voiculescu, uite-l ce spune despre dvs.!*

Încă n-apucaseră oamenii de casă Romaniţa Cocean şi Alex Mihai Stoenescu să dea detalii, cînd, deodată, telefonul fix de pe birou începu să clipească roşu. Ca fulgerată, Oana Z. îi privi consola. *Alarmă!* – spuse privirea sa către amica Adriana B.-S. De la Bucureşti, cea care le chema la această oră matinală nu era alta decît dna Monica Barucci (ex-Columbeanu, pînă la acel divorţ de pomină, transmis *live* de B1 TV), actuala şefă de cabinet a preşedintelui României, domnul Lu... *(va urma – tot mai vreţi să ştiţi ce şi cum!?)*

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

ceaslov story

„Pilde, povăţuiri şi cuvinte adevărate"

Pentru că tot „se vînează" cu insistenţă „vorbele de duh" pentru a le transforma apoi în efemerităţi hilare sau „reflecţii profunde", vă propun cîteva dintre vechile „pilde şi cuvinte adevărate" culese de vornicul Iordache Golescu la începutul secolului al XIX-lea. Grijuliu, dumnealui boierul s-o fi gîndit poate că peste ani unele nu vor mai fi înţelese, aşa că în paranteze explică sensul şi contextul fiecărei pilde. Iată numai cîteva dintre ele, la fel de utile şi azi:

● Ai înghiţit un ac [ş]i să scoţi un fier dă plug (să zice pentru cei ce iau cu sila şi în urmă întorc mai mult).

● [H]aiducul nostru ş-altă potecă ştie (să zice pentru cei ce să pot înlesni cu felurimi mijloace, însemnînd că, cînd nu pot nemeri cu un mijloc, schimbă alt mijloc).

● Aleargă după iepure cu carul (să zice pentru cei leneşi).

● A poruncit cîinelui, şi cîinele pisicii, şi pisica şoarecelui, iar şoarecele de coadă ş-a atîrnat porunca (să zice pentru o poruncă, cînd merge din mînă în mînă fără nici o isprăvă).

● Adună toate, fie şi proaste (arată nesaţul omului, cînd nu va să mai lase şi pentru altul ceva).

● Bună ţară, rea tocmeală (să zice pentru cea rea ocîrmuire, la o ţară bună).

● Cîinele, pînă nu-i dă apa dă cur, nu înoată (să zice pentru cei leneşi ce, pînă nu leşină dă foame, nu s-apucă dă muncă).

● Cine umblă cu crucea în sîn, ca crucea uscat rămîne (adică, cine e prea drept, tot sărac rămîne).

● Cuşciugul acoperă greşalele dohtorilor (adică, pă cîţi omoară, nimeni îi mai cercetează).

● Dooă muieri şi o gîscă face Tîrgul Cucului (arată gălăgia şi zgomotul ce-l fac muierile cînd vorbesc, fie cît dă puţin).

● Eu îi spuiu că sînt călugăriţă şi el îmi dezleagă izmenele (să zice către cei obraznici).

● Gardul fără proptele, nicicum poate sta (adică, cel fără nici un ocrotitor), iar cel cu proptele, niciodată nu piere (adică, cel cu buni ocrotitori).

● I-a pus oala (să zice pentru cei fermecaţi, ce-i fermecă muierile cu oala la foc).

● Iată-te după muscă, că te duce la căcat (să zice pentru cei rău povăţuitori, ca nişte rele călăuze).

● Ibovnica cu ce să ţine? Cu stafide şi zmochine (adică cele mari, cu mari cheltuieli să ţin).

● În curul zmeritului lăcuieşte dracul (ne arată că cel mai zmerit, acela şi mai îndrăcit, dă care mult, mult să ne ferim).

● În loc să scîrţie carul, scîrţie măgarul (adică, în loc să să plîngă cel ce s-a năpăstuit, să plînge cel ce a năpăstuit).

● Lesne a atîrna tigva dă coadă, dar anevoie a o purta (adică, lesne a să însura, dar anevoie a purta greotatea căsătoriei).

● Lipseşte martie din post? (să zice pentru cei ce nu lipsesc mai niciodată din slujbe sau din alt oarece, precum şi luna lui martie nu lipseşte din post).

● Muierea dă la cap răceşte (arată slăbiciunea muierii la minte).

● Multe grăieşte popa, dar, fără plată, gura nu ş-o dăşchide (adică, fără dare dă bani, nimeni nu-ţi ajută).

● N-a stricat Domnul două case (să zice cînd, într-o căsătorie, amîndoi casnicii sînt răi).

● Nebunul, cu steagul în mînă (adică, la toţi ş-arată nebunia).

● O vei şi lînoasă şi lăptoasă şi cu coada groasă, să vie şi dăvreme acasă (să zice pentru cei ce caută muiere fără nici un cusur, lucru piste putinţă).

● Or caftan pînă-n pămînt, or ştreangul dă gît (să zice pentru cei dăznădăjduiţi ce vor, or să moară, or să dobîndească cinstea cea mai mare).

● S-a învăţat dă[s]puiat şi i-e ruşine îmbrăcat (să zice pentru cei proşti ce, şi cînd să îmbogăţesc, trăiesc trenţăroşi, după cum s-au obişnuit. Cum şi pentru cei ce, din proşti, ajung mari şi nu ştiu cum să să poarte).

● Să ceartă pă umbra măgarului (să zice pentru cei ce să sfădesc pă lucruri dă nimic).

● Un nebun aruncă o piatră în apă ş-o sută dă înţelepţi nu o pot scoate (arată marile nevoi în care ne bagă nebunii).

● Unul dă altul rîde, şi dracul dă toţi (ne arată să nu ne batem joc unul dă altul).

● Vaiu dă cel ce să dăşteaptă, cînd temniţa îl aşteaptă! (adică, dă cel ce nu să căieşte pînă cînd îl bagă în temniţă).

DEUTSCHE WELLE

Un radio din inima Europei!

88,5 FM – BUCUREŞTI

Programul DW în limba română:
13:00 -15:00 - Miezul zilei în actualitate (zilnic)
Ştiri la 10:00, 12:00, 16:00 (luni – vineri)
Ştiri în germană şi engleză – zilnic din oră-n oră!
Şi muzică bună – pop, clasic, jazz!

Deutsche Welle
53113 Bonn/Germany
www.dw-world.de

DW

Andrei CODRESCU
www.codrescu.com
www.corpse.org

scrisoare din New Orleans

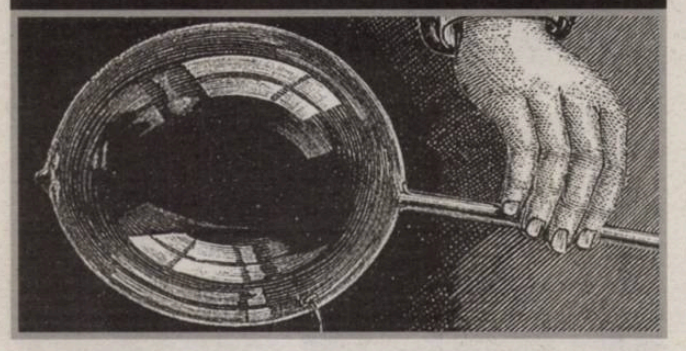

Cea mai fierbinte dintre pieţe

pentru Ioana Avadani

Traducerea este piaţa viitorului. Traducătorul Simultan se va afla curînd pe coperta revistei *Time* şi va fi... o fiinţă umană. Maşinile nu pot traduce, oricît de deştepte le-am face noi să fie. Dă-i o urmă din nuanţa unei nuanţe şi maşina va greşi. De fapt, singura treabă pe care o mai poate îndeplini numai omul este traducerea.

Acestea fiind zise, nici oamenii nu traduc fără greş. Milioane de oameni s-au pierdut în interstiţiile dintre cuvinte şi nici că i-a mai văzut cineva vreodată. În sectorul meu de afaceri, poezia, care este o măruntă rezervaţie în vastul domeniu al utilizării limbajului, rata pierderilor este foarte mare. În fiecare an, universităţile noastre scot pe bandă chipuri noi gata să se apuce de Baudelaire, Rilke, Pasternak şi Arghezi. La doi ani după absolvire, poţi traversa cîmpurile semantice şi număra cadavrele. Chiar şi traducerile aşa-numite „de succes" trebuie să fie retraduse la fiecare cinci ani pentru a putea încorpora în limbajele cele noi ceea ce nu a fost înţeles la prima mînă. Se ştie că poezia este de netradus, dar nici celelalte comunicări lingvistice nu fac excepţie. Nici afacerile, nici Naţiunile Unite nu sînt scutite de erorile de traducere.

De ce sînt limbile atît de refractare la translatarea sensurilor de la un set de sunete la altul? Răspunsul s-ar putea să vă uimească: limbile sînt diferite tocmai pentru că nu vor să se lase traduse! Războiul nu este rezultatul unei greşeli de traducere, ci consecinţa traducerii unei limbi împotriva voinţei ei. Poezia, care este muzica delicată a diferenţelor infinitezimale, se situează *a priori* într-o poziţie unică, dar orice limbaj este, de fapt, povestea unor diferenţe. Oamenii din vale vorbesc altfel decît oamenii de la munte pentru că: 1) valea le modelează trupul şi vorbeşte prin ei şi 2) nu vor ca oamenii de la munte să înţeleagă ce vorbesc. Fiinţa fizică din care sînt şi ei o parte găseşte plăceri delicioase în conştientizarea diferenţei. A apăra acest deliciu presupune protecţia în faţa altor topografii. Avem în creierul nostru lingvistic un întrerupător micuţ care comandă evoluţia rapidă a comunicării, în funcţie de stimulii exteriori. Dacă în exterior o singură piatră îşi schimbă locul, limbajul suportă la rîndu-i o schimbare. Cînd ne-am mutat de la ţară la oraş, am început să ne traducem unii pe alţii. Mass-media, acest esperanto al epocii noastre, traduce automat orice limbaj, pentru a realiza un peisaj comun virtual. Pe de-o parte, în era mass-media nu este nevoie de translatori. Pe de altă parte, mass-media piere dacă limbajul ei nu este hrănit constant cu diferenţe lingvistice pe care să le zdrobească şi să le omogenizeze. În secolul al XXI-lea, vulgata urbană este locul unde adaptările se produc cel mai lesne şi de aceea ele constituie cele mai căutate delicatese ale mass-media.

În afara mass-media, este nevoie mai mult ca oricînd de traducători. Pentru ca treaba să meargă înainte, diferenţele trebuie înţelese. Tăvălugul esperanto-ului mediatic sau traducerile de doi bani nu sînt suficiente. Transferul banilor şi transformarea şi libera circulaţie a bunurilor sînt tot atît de delicate ca şi poezia. Media, care este ea însăşi doar un alt domeniu de afaceri, are nevoie de o pre-traducere, înainte de a putea purcede la crearea iluziei universalităţii.

Există cîteva excepţii de la regula inevitabilei aproximaţii: una dintre ele se numeşte Ioana Avădani, cea care retranspune acest text din americană în bucureşteană.

traducere de Ioana AVĂDANI

BARBURISME

Desen de Ion BARBU

Vintilă MIHĂILESCU

...@hai-hui.ro

Managementul narativ şi post-realitatea

Oauuuh, ce titlu! M-am cutremurat şi eu cînd am citit ce mi-a ieşit de sub tastatură. Dar nu vă speriaţi, nu este vorba decît despre poveşti de adormit oamenii mari...

Aceşti oameni mari sînt o specie tare ciudată. În urmă cu doar cîteva decenii s-au revoltat că cineva le-a pus „mari naraţiuni" în cărţile de şcoală, împiedicîndu-i astfel să gîndească liber şi să fie ei înşişi. Lucru adevărat, ce-i drept, căci aceste poveşti erau atît de înălţătoare şi de bine scrise încît nu numai că puteai trăi cu ele, dar puteai şi muri pentru ele. De aceea şi erau aceste poveşti nişte *grandes narrations* şi nu aşa, orice fel de povestire! Doar că aceasta semăna cu o imensă păcăleală, să mori pentru o poveste, adică pentru ceva care nu are cum să fie real, adevărat, serios. Aşa că, după cum v-am spus – şi de fapt ştiţi cu toţii – nişte oameni mari s-au pus pe deconstruit poveşti în speranţa că, în spatele acestora, vor da de oasele reci şi strălucitoare ale realităţii. Şi pentru că şi această poveste trebuia să aibă un nume, i s-a spus postmodernism.

Dar nu a apucat să se aşeze praful peste toate aceste poveşti ale strămoşilor deconstruite bucăţi-bucăţi, că oamenii mari s-au apucat să alerge în disperare după alte poveşti şi să inventeze o nouă reţetă: *storytelling*. Un excelent articol semnat de Christian Salmon în *Le Monde Diplomatique* din noiembrie prezintă un rezumat al acestei poveşti:

„Conform lui Evan Cornog, profesor de jurnalism la Columbia University, «cheia *leadership*-ului american este, într-o mare măsură, *storytelling*-ul». O tendinţă apărută în anii '80, sub preşedinţia lui Ronald Reagan, cînd *stories* au înlocuit argumentele raţionale şi statisticile din discursurile oficiale. (...) Dar *storytelling*-ul a intrat la Casa Albă sub preşedinţia domnului Clinton, cu cohorta sa de consultanţi, de scenarişti hollywoodieni şi de specialişti în publicitate. «Unchiul meu Buddy m-a învăţat că fiecare dintre noi are o poveste», afirmă Clinton încă din primele pagini ale memoriilor sale. (...) «Politica – teoretizează el – trebuie să îşi propună mai întîi să le ofere oamenilor posibilitatea de a-şi ameliora povestea»." Din această perspectivă, strategii partidului democrat sînt unanimi, se pare: John Kerry a pierdut alegerile prezidenţiale deoarece i-a lipsit *„a good story"!* Şi reciproc, Bush a cîştigat din nou – consideră atît duşmanii cît şi prietenii – spunîndu-le americanilor povestea despre cum o să-i scape el de băieţii cei răi de la Teheran şi de homosexualii de la Hollywood (aici s-ar putea să fi făcut o greşeală strategică, dar, mă rog, nu-i treaba mea...). Asta după ce a dat lecţii tuturor companiilor de *advertising* cu acea faimoasă campanie despre „axa Răului". Chiar şi 11 septembrie a fost luat de acest val, raportul comisiei de anchetă devenind un *best-seller,* iar zeci de mii de cetăţeni începînd să-şi povestească pe web propriile lor întîmplări mai mult sau mai puţin reale, pe care Don Delilo le consideră „contra-naraţiuni".

Dar *storytelling*-ul nu se cantonează în domeniul oricum alunecos al alegerilor sau al politicului. Îl regăsim, bineînţeles, în marketing: „Veţi vinde mult mai bine vînzînd o *success story* decît descriind caracteristicile şi avantajele produsului sau serviciului vostru. O poveste şi s-a vîndut. Oamenii adoră poveştile" – declară Doug Stevenson, preşedintele *Story Theater International*. „*Storytelling*-ul se desfăşoară în sectoare neaşteptate, managerii trebuie să spună poveşti pentru a-şi motiva lucrătorii, iar medicii sînt formaţi pentru a asculta poveştile lor. Reporterii s-au raliat jurnalismului narativ. Şi psihologii terapiei narative. In fiecare an, zeci de mii de persoane merg la *Storytelling Center* din Jonesborough în Tenneessee, se alătură *National Storytelling Network* sau participă la mai mult de două sute de festivaluri de *storytelling* oraganizate în Statele Unite" – constată Francesca Poletta. Iar un sondaj recent arată că 77% dintre cei care şi-au deschis un blog au făcut-o din dorinţa de „a-şi spune povestea". Şi, vorba lui Mark Twain, nici eu nu mă simt prea bine: ca tot etno-antropo-sociologul recent nu visez decît să înregistrez cea mai frumoasă istorie de viaţă a tranziţiei *(life story,* pentru cunoscători).

© S. Ivanoschi

Să nu vă imaginaţi că toate aceste poveşti nu ne privesc şi pe noi. Ba ne privesc! Comunismul, de pildă, are nevoie de o poveste bună ca să putem scăpa de el şi să ne vedem în sfîrşit de treabă. Aceea cu Sighetul şi torţionarii este cel mult un coşmar, nu o poveste. Cîţiva povestaşi au început să-şi spună propria *lor* poveste, dar care este povestea *noastră,* povestea comunismului românesc, pe care să le-o spunem şi copiilor dacă ne mai bat la cap cu întrebări stupide despre cine a fost Lenin sau Ceauşescu şi cu care să putem adormi şi noi liniştiţi? De asemenea, politicienii, de toate culorile, ne-au spus pe toate vocile povestea intrării în Europa: club select, trebuie să ne spălăm pe mîini înainte de a intra acolo, lumini şi bunăstare, lume bună cu care nu te porţi însă oricum, frumos, ce mai! A fost o poveste care a mers, în linii generale, destul de bine. Dar ce ne facem pe 2 ianuarie 2007? Asta a fost curiozitatea mea de ani de zile. Şi nimeni nu a pregătit o poveste care să ne ducă dincolo de acest prag. După cum constată minţile luminate ale acestei lumi, totul e *storytelling,* aceasta este noua ideologie care se predă oamenilor politici şi directorilor de companii. Iar Bran Ferren, preşedinte al Applied Minds Inc., constată şi el că „de fiecare dată cînd a fost introdusă o nouă tehnologie în *storytelling,* aceasta a schimbat lumea", de la tipografie la Internet.

Concluzia este deci clară: marile naraţiuni au murit, trăiască micile poveşti!

În final, trebuie să vă spun şi vestea bună de sărbători: se pot scrie şi poveşti frumoase! Această lume care îi cam sperie pe umaniştii visători are nevoie de poveşti bine făcute, de naraţiuni coerente, iar pe această piaţă inedită e loc şi de competiţii oneste şi de competenţe diverse. Aşa că, dragi filologi şi alţi veleitari, viaţa ne-a mai dat o şansă: scrieţi, băieţi, numai scrieţi!

Andrei PIPPIDI

SOS Bucureşti

Încă un incendiu suspect?

Se răspîndeşte sistemul de a distruge casele vechi pentru a reintroduce terenurile în circuitul imobiliar. Se pare că, de mai mulţi ani, el se practică şi la Moscova. Ca în atîtea alte aspecte ale vieţii zilnice, tranziţia noastră se aseamănă cu ce se întîmplă în Rusia şi Ucraina. Aşadar, sub pretextul unui incendiu (o explozie de gaze, de pildă), casa rămîne goală şi părăsită, în spatele porţii legate cu lanţ. În general, se evită monumentele istorice înscrise în lista oficială, dar aceasta – cum am mai spus cu alte prilejuri – are numeroase lacune. Nu puteau fi clasate toate

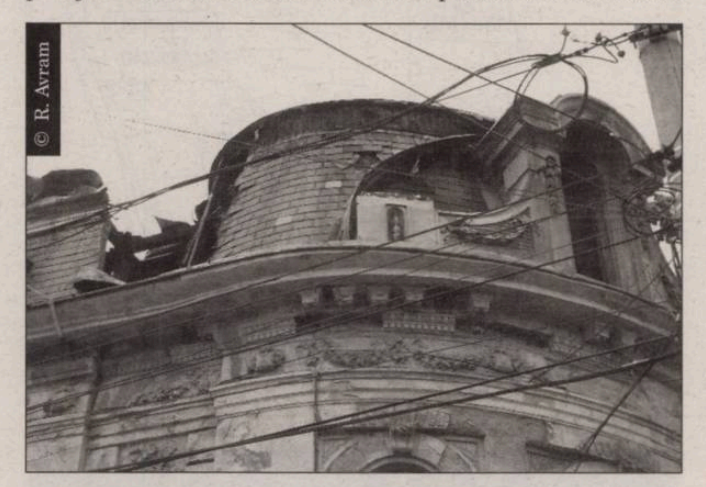
© R. Avram

casele bucureştene din vremea lui Carol I, tocmai ele care dau oraşului caracterul de noblețe desuetă pe care l-au mai păstrat cîteva cartiere, dar, fiind lipsite de dreptul la protecţie conferit de înregistrarea ca monument istoric, le vedem cum dispar una cîte una. Nici măcar o anchetă poliţienească nu caută să verifice dacă a fost într-adevăr un accident.

Într-una din nopţile trecute, la colţul bulevardului Lascăr Catargiu cu strada Visarion, peste drum de casa în care au locuit Dinu Lipatti şi, mai tîrziu, Alexandru Graur, a izbucnit focul. Cu intervenţia pompierilor şi cu ce au mistuit flăcările, acoperişul a fost spintecat, tencuiala jupuită, marchiza de la intrare spartă. Era tot un mic *hôtel particulier* din acelea prin care vechiul bulevard al Colţei (cunoscut încă sub numele „revoluţionar" de Ana Ipătescu, deşi, din 1990, l-a reluat pe acela de Lascăr Catargiu, purtat înainte de război) se mîndrea cu îndreptăţire că se compară cu o stradă din Paris sau Bruxelles. Construită după acest model pe la începutul de secol, casa avea, deasupra demisolului pentru servitori, un parter înalt, cu încăperi spaţioase, cu un colţ rotunjit care se deschidea printr-o uşă-fereastră spre balcon, şi o mansardă placată cu ardezie. Stucatura ornamentală care acoperă pereţii exteriori era tot o modă pariziană. Legea, împiedicînd privirile indiscrete către vecin, a impus calcanul despărţitor faţă de curtea de alături, a căsuţei în care, în 1919, a murit Vlahuţă.

Casa arsă a aparţinut profesorului Cezar Papacostea (1887-1936). Acesta a fost un distins filolog clasic, traducător al lui Platon şi Homer. Tălmăcirea primelor douăsprezece cînturi din *Odiseea,* în hexametri, n-a avut parte de un răsunet pe măsura marii sale valori literare. Totuşi, învăţatul elenist, primit la Academia Română în ajunul morţii sale premature, a fost unul din dascălii de seamă ai Universităţii din Iaşi, unde a lăsat o amintire respectată. Fiica lui a plecat în Italia, după ce casa fusese naţionalizată. În lipsa oricărei revendicări, clădirea a rămas expusă maltratărilor.

Poveştile care se deapănă aici, în fiecare săptămînă, seamănă între ele. Casa pe care o privesc pe fereastră, în timp ce scriu, a împlinit şi ea un secol: a fost a generalului Eraclie Arion (1838-1903), pentru care a construit-o arhitectul I.D. Berindei. Acesta din urmă a imitat întocmai un model din albumele cu care se întorseseră din Franţa şi alţi colegi din generaţia sa: faţada cu mascheroane reprodusă

pe bulevardul Lascăr Catargiu, la nr.15, se găseşte la Paris pe strada Washington, la nr.10. Altădată era sediul Uniunii Scriitorilor, cu redacţiile *Gazetei literare, Luceafărului* şi *Vieţii Româneşti.* Acum este ambasada Libiei. Descendenţii familiei Arion sînt în Grecia şi n-am auzit să vrea să se întoarcă. În curtea în care, acum vreo 45 de ani, au fost arse volumele lui Stalin, cu coperţi groase, căcănii, scoase de prin rafturile redacţiilor, s-a întins o copertină urîtă peste maşinile de corp diplomatic şi au tăiat unul dintre magnificii castani. Case fără stăpîn.

Adrian MIHALACHE

e-cultura

Proprietatea intelectuală în Europa Centrală

La Brno, în mijlocul Europei, a avut loc conferinţa despre legislaţia ciberspaţiului, la care am avut, şi eu, un cuvînt de spus. Am văzut acolo că spaţiul fizic, tangibil, este deja bine legiferat. Nimeni nu poate arunca un muc de ţigară decît în gurile de canal, altfel este supus sancţiunilor. Biletele de tramvai, foarte scumpe, sînt sacrosancte. Ele nu pot fi ignorate, nici pierdute, iar orice rămăşiţă a lor, dacă nu merge direct la canal, nu dovedeşte decît lipsa de îndemînare a aruncătorului. A sosit vremea deci să ne ocupăm de spaţiul intangibil, a cărui reglementare încă lipseşte. Timpul cînd ciberspaţiul era considerat ca un domeniu de neatins, de către legislaţia curentă este deja istorie. Ambele spaţii – virtual şi tangibil – trebuie să fie reglementate în aceeaşi modalitate, fără drept de apel: ori eşti cu noi, ori eşti împotriva noastră.

Una dintre chestiunile primordiale abordate a fost proprietatea intelectuală. Dacă privim chestiunea din punct de vedere istoric şi, mai ales – vorba lui Farfuridi – de drept, proprietatea tangibilă şi cea intelectuală stau în extremităţile scării de valori. Proprietatea funciară a fost, de la început, considerată drept sacră, în timp ce proprietatea intelectuală a fost lesne asimilată unui furt. Ţara Promisă a fost dată evreilor, din voinţa lui Dumnezeu, dar focul a fost furat zeilor de Prometeu, pentru că Zeus n-a avut prudenţa de a-l breveta. De-a lungul timpului, am avut de-a face cu o translaţie continuă de la un capăt la altul al scării, translaţie în care proprietatea tangibilă s-a dovedit, cînd mai fragilă, cînd mai rezistentă decît cea intelectuală. Deposedaţii de proprietăţi imobiliare din vremea comunismului pur şi dur spuneau că doar proprietatea intelectuală rezistă, ea fiind singura care nu se poate expropria. Dar, dacă că nu se poate expropria, ea se poate uşor fura, după cum o demonstrează cele mai noi mijloace ale tehnologiei informaţiei. Împotriva lor se dezlănţuie avalanşa de reglementări, de la *Digital Millenium Copyright Act* încoace.

La începutul modernităţii, dreptul de proprietate proteja pe editori, nu pe autori. Era mai uşor pentru puterea politică să controleze ceea ce se publică, supraveghindu-i pe cei care tipăresc, nu pe cei care scriu. A trebuit să vină vremea reginei Anne, pentru ca un statulul legal să fie acordat autorilor. Acest statut a fost preluat de către Părinţii Fondatori ai Statelor Unite. Deşi iubitori de proprietate în toate aspectele ei, aceştia au ştiut să diferenţieze proprietatea tangibilă de cea intelectuală, acordîndu-le statute diferite, în funcţie de beneficiul pe care societatea avea să-l tragă de pe urma lor. Era util, în acest sens, ca proprietatea tangibilă să fie garantată pe veci, în timp ce proprietatea intelectuală să se bucure doar de un interval relativ scurt de ocrotire, după care ea urma să treacă în domeniul public. A te bucura liber de tot ce s-a gîndit, s-a scris şi s-a reprezentat în imagini şi sunete înaintea ta era cea mai bună cale de a perpetua ciclul invenţiilor şi al descoperirilor. De la un timp însă, relativ recent, posibilitatea aceasta a fost din ce în ce mai mult îngrădită. Dreptul de autor, odinioară recunoscut doar la cerere explicită, a ajuns să acopere automat orice creaţie din domeniul simbolic. Încălcarea cinică a acestui drept, prin traducerile abuzive întreprinse în fostul URSS, trebuia, desigur, stopată. Nu este mai puţin adevărat că multe companii care, ca Walt Disney, au avut de profitat din exploatarea artistică a domeniului public, transpunînd în imagini poveştile lui Grimm, ale lui Swift sau ale lui Andersen, s-au arătat îngrijorate că alţii vor veni şi le vor călca pe urme. De aceea, prin presiuni sistematic exercitate asupra forurilor, au reuşit să împiedice intrarea competiţiei în arenă. Prelungirea progresivă a drepturilor de autor, prin acte legislative, precum acela promovat de senatorul Sonny Bono, ajunge să împiedice orice formă de transpoziţie în limbajul contemporaneităţii a temelor vehiculate de istoria culturii. Greşeala constă în ignorarea faptului că doar o mică parte a contribuţiilor culturale au şi valoare comercială. De dragul celor cca 4% de realizări care au perspectiva unor viitoare încasări, sînt astăzi prohibite uzului public aproximativ 96% de creaţii din ceea ce s-a gîndit, s-a imaginat şi s-a redactat, fără şansa de a fi vreodată remunerat. Mulţi creatori talentaţi, dar fără vreo perspectivă de a fi recompensaţi, ar fi fericiţi să fie plagiaţi, dacă legea le-ar da dreptul. Cyrano de Bergerac a scris piese pline de spirit, dar lipsite de geniu. Dacă Molière nu i-ar fi preluat unele replici de efect, astăzi nu i-am cunoaşte nici măcar numele. Pe de altă parte, un scriitor de geniu, lipsit de cititori, ca T.S. Eliot, nu s-ar fi aşteptat vreodată ca adaptarea unei cărţi sofisticate de poeme, sub forma musicalului *Cats,* să aducă fabuloase cîştiguri editurii care i-a achiziţionat, doar din complezenţă, drepturile de autor. Important e să fii citit, nu să fii recunoscut, de aceea legislaţia ar trebui să ocrotească dorinţa celor care sînt dispuşi să-şi plătească difuzarea cu uitarea.

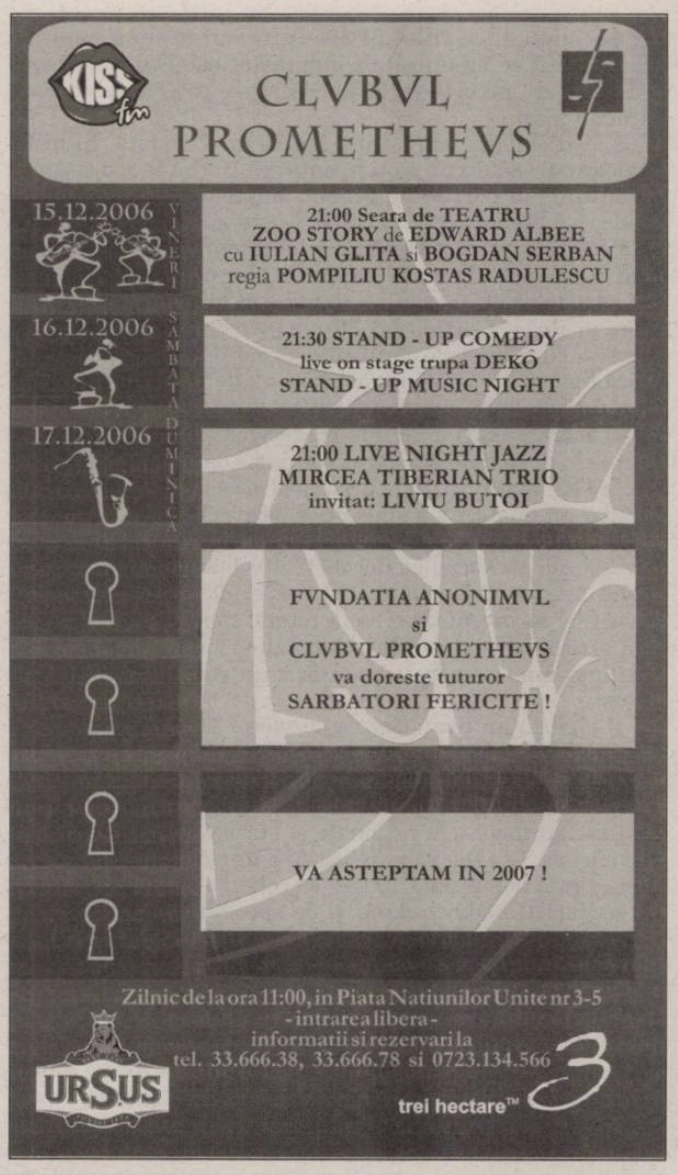

Texte şi opinii de: *● Mihai DIMA (şef serviciu cultură, Asociaţia Nevăzătorilor din România) ● Stela GIURGEANU ● Tania GUŞIŢĂ (redactor, revista* Radar*) ● Eliza MURA (antropolog) ● Nicoleta RUBA (profesor de istorie, şcoala generală pentru deficienţi de vedere, Bucureşti) ● Radu Sergiu RUBA (coordonator al Comisiei pentru Educaţie din Uniunea Europeană a Nevăzătorilor) ● Andreea TINCEA (asistent proiect, Fundaţia Motivation Romania) ● Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU (istoric)* ● ***Coordonatoarea temei:*** *Ruxandra TUDOR*

Poate mîine?

Este anul 1800, iar tu eşti orb sau olog. Sau nebun sau şchiop... Şi eşti peste tot: în palate, conace, bordeie, spitale, mănăstiri. Boala ta este un lux pe care nu ţi-l poţi permite şi pe care nu şi-l pot asuma nici cei din jur. Poate Puterea? Nu are posibilitatea să te susţină pe tine, un pericol public pe ulîţele mahalalelor, şi apelează la familie. Eşti un „mădular bolnav" care trebuie înlăturat, dar pînă atunci poate îţi găseşti refugiul în interiorul familiei. Poate bărbatul? Dar „zaci ca o moartă, nesimţindu-ţi trupul", gospodăria nu o mai poţi conduce, patimile trupeşti nu i le mai „stingi", copii nu-i mai oferi... Tu nu mai eşti bună de nimic, el se consideră deja văduv şi cere desfacerea căsătoriei. Sau dacă eşti „zgîrcită de mîini şi de piceri", faci tu un pustiu de bine şi îi cauţi bărbatului, de comun acord cu acesta, o soţie mai zdravănă, iar tu îţi cauţi „neputinţa ca o săracă". Poate vecinii...? Dacă umbli ca o nebună prin „crînguri, pe margine de drumuri şi cîmpuri", nu vor sări în ajutorul tău. Îţi vor compătimi bărbatul că s-a însurat cu o femeie care „tot într-o nebunie şi pînă astăzi se află"! Poate Biserica...? Dacă eşti epileptică, mitropolitul va accepta călugărirea ta, dar îţi va condiţiona primirea de „îndreptarea de boală" ce urmează a se face acasă, sub supravegherea mamei şi a fraţilor.

Facem un salt în timp şi continuăm şirul întrebărilor! Poate Comunismul? Dar eşti „defect" într-o societate „multilateral dezvoltată". Eşti o ruşine, un „handicapat", un „invalid". Ce dacă vrei să înveţi, să te informezi, să munceşti! Tot un „deficient" eşti şi nu ai nici un drept egal cu ceilalţi. Eşti ţinut ascuns. Luptă cu propria condiţie şi stai ascuns!

Poate secolul XXI? Doar nu vrei un credit la bancă! Doar nu ai pretenţia ca tu, care stai toată ziua într-un cărucior şi locuieşti la etajul 7, să poţi coborî cu liftul sau măcar pe scări! Ce, vrei să intri într-o cabină telefonică? Şi ce dacă nu încapi sau nu ajungi? Eşti „dizabil". Iar dacă eşti nevăzător, ţi se va face/impune un abonament la electricitate. Ah, ai handicap auditiv? Atunci, un abonament la Romtelecom. Dar îl plăteşti lună de lună!

Poate şcoala? Păi, dacă eşti copil orfan, şi-n plus, şi „handicapat", poţi fi cazat într-un centru de „găzduire", fost „de plasament", destinat copiilor aşa ca tine. Nu, de învăţat nu înveţi în fostul centrul de plasament, ci te deplasezi la şcoală. Cantina şcolii a fost transformată în depozit al Direcţiei pentru Protecţia Copilului? Atunci, te deplasezi şi iei masa la un alt centru. „Numit cîndva «cantină», apoi «centru de plasament», azi «de găzduire», mîine...".

Mîine... va fi 1 ianuarie 2007! Poate Uniunea Europeană? În cît timp şi mai ales cum? (**R. T.**)

Eliza MURA

Penumbrele libertăţii

Timiditatea limbajului

E chin mare să găseşti sau să produci un termen care să exprime neechivoc realitatea infirmităţii. Limba română rătăceşte între substantive precum „deficienţă", „invaliditate", „handicap" şi „dizabilitate", cu aerul că o semantică vagă atenuează asperitatea realităţii aferente, iar un lexic abundent fie o încîlceşte definitiv, fie o împrăştie, încît ajungem să scăpăm de ea. O carieră firească s-ar fi cuvenit să facă substantivul „deficienţă", cu avantajul unui corelativ adjectival limpede, apt a lumina în formulări simple diferitele experienţe ale omului deficient de auz, de vedere sau deficient locomotor. N-a fost să fie, întrucît pe o piesă a aceleiaşi familii de cuvinte, înaintata viziune a Sovietelor a construit ştiinţa „defectologiei" care se preda în universităţi. Funcţionau şi la noi facultăţi de defectologie care studiau şi tratau diversele defecte umane, adică feluritele categorii de infirmitate. Rezidă în reverberaţia scientofonă a defectologiei veleitatea de a drege omul defect, de a inventa o cheiţă prin care fiinţa defectată să fie întoarsă la idealitatea sa fizico-mental-senzorială, eventual şi psihică. Rar se mai găseşte o vocabulă ca „defectologia", în a cărei textură să apară atît de fotosensibil formulată substanţa materialismului scientist vulgar. Practicianul acestei discipline se chema „defectolog" şi e de presupus că-şi contempla „obiectele muncii" ca pe o surpare de angrenaje. Mă întreb cum şi-o fi prezentat omul ăsta meseria înaintea celor din afara cercului său... S-o fi năruit pesemne hamangian pe gînduri, lăsînd a se-nţelege că el se îndeletniceşte cu defecţiunile acestei lumi.

Nici termenul „handicap", detonat cu nouri de schije în limba română, imediat după '89, nu a izbutit să progreseze. Utilizat de-a valma, pur şi simplu s-a automanipulat. Instinctul popular, relaxîndu-se pe silaba finală a acestei vorbe de import prea masiv, a mirosit că la mijloc se ascunde ceva ca-n rostirile „greu de cap" şi „nesănătos la cap", drept care, cînd l-a împroşcat pe cîte unul cu chiuitura „handicapatule!", a dat cu sete şi în funcţiile esenţiale.

Aşadar, „handicap" nu a dat satisfacţie, cu toate că îl mai întîlnim în denumirile unor instituţii şi la punctul de start al actelor normative, în Constituţie. Vine acum substantivul latinogen „dizabilitate", traficat însă pe filieră engleză, încercînd să acopere vasta realitate a infirmităţilor umane. Îi va fi greu... O dată, pentru că e un cuvînt lung. În al doilea rînd, deoarece nu poate, deocamdată – suferă de acest handicap – să producă derivaţii. E încă străin, nu dispune de familie. Cum se numeşte, mai pe scurt, o persoană cu dizabilităţi? „Dizabilă"?... Şansele termenului se leagă totuşi de evidenţa că e mai abstract, dă mai pe ocolite, comportă sonorităţi tehnice temperate, trimite la abilitate, inabilitate, la reabilitare, deci la argoul operării şi al funcţionării. Mă declar optimistă sesizînd de cît de mult succes se bucură, în rîndurile celor cu probleme vizuale, o invenţie tehnofonă precum „nonvideo" care şi-a dislocat sinonimele „orb" şi „nevăzător".

Nu ar fi existat un asemenea haos terminologic dacă domeniul s-ar fi aflat predilect sub înrîurirea filologilor şi a scriitorilor. Dar el este teren de operaţiuni pseudo-ştiinţifice pentru psihologi, defectologi, psihopedagogi şi alţi slujbaşi cu specializări găunoase, dar plesnind de orgoliu. Se regăseşte aici şi teama modernă, şcolită şi adînc spitalizată în noi, de abordare frontală a realităţilor dureroase. Gîndirea tradiţională a consacrat cîte un cuvînt monosilabic pentru fiecare soi de infirmitate, semn de relaţionare promptă, expeditivă, ca pocnind din bici, la crîmpeiul de umanitate cu pricina. Astfel, omul poate fi surd, mut, orb, chior, şchiop, ciung, ciul, şui, tîmp, prost, bleg, blioj... Singur „nebun" e bisilabic, dar numai fiindcă e construit cu un prefix negativ. Cînd civilizaţia s-a mai urbanizat, au apărut şi eufemismele pentru fiecare din exemplele de mai sus, nu însă şi pentru surzi şi muţi. Ei îşi zic la fel de la cucerirea romană încoace, fiindcă, neauzind limba şi nevorbind-o, zgomotul acesta din jur nu-i încurcă cu nimic. Iar în ceea ce priveşte eufemismul „sărac cu duhul", el nu e de azi, de ieri, ci a pornit la drum odată cu istoria libertăţii, ca o scutire a unora din fiinţele omeneşti de corvezile răspunderii.

Pe ce ne bazăm?

Circulă, prin documente mondiale, naţionale şi parohiale, tot felul de definiţii ale dizabilităţii, care mai de care mai contorsionate, fiindcă se complică să ţină seama de o mulţime de amănunte şi de o puzderie de repere. Susţin „Manifestul Dizabilităţii în România" – document lansat pe plan intern şi european, în română şi în engleză, în anul 2003, de către Consiliul Naţional al Dizabilităţii – şi cred că o definiţie realistă, atotcuprinzătoare trebuie să-şi propună ca front de referinţă o valoare majoră, generală a umanului, precum libertatea individuală. În consecinţă, „dizabilitatea reprezintă afectarea uneia sau a mai multor funcţii esenţiale ale fiinţei umane, de natură să diminueze libertatea de expresie sau de acţiune a acesteia".

Nu este vorba aici de liberul arbitru, ci de libertatea de mişcare şi de acţiune restricţionată de disfuncţiile simţurilor de distanţă, ale facultăţilor de mobilitate şi deplasare, precum şi ale instanţelor cognitive. Manifestul citat proclamă în continuare: „În cazul persoanelor cu dizabilităţi, exercitarea drepturilor omului trebuie să conducă la eliminarea integrală sau la reducerea incidenţei dizabilităţii în funcţie de caracterul şi gradul acesteia, de activitatea asumată de subiect etc.".

Altfel spus, dacă societatea îi menţine pe aceşti oameni în starea lor de strictă dizabilitate înseamnă că le încalcă libertatea individuală prin ignorare, prin marginalizare şi prin nonedificarea şanselor egale cu ceilalţi cetăţeni aşa-zis valizi. Fireşte că şi persoanele cu dizabilităţi au obligaţia morală de a lupta pentru propria lor eliberare, mai exact, pentru un mod de viaţă independent. Nu este vorba aici de oprimare interpersonală, ci de îngrădirea independenţei unor oameni, produsă de ambientul social, de un mod de expansiune a lumii spre azimuturi, dinspre care ea a uitat de infirmii şi infirmităţile sale. Pentru subiecţii dizabilităţii, barierele sînt exterioare, au caracter mecanic, tehnologic sau administrativ. Independenţa specifică în plan social înseamnă, pentru aceşti oameni, rampe şi alte mijloace de acces şi de deplasare pe care le înţelege toată lumea pentru că, dacă nu sînt vizibile, pot deveni vizualizabile. Dar mai înseamnă traducerea jurnalelor TV de ştiri în limbajul mimico-gestual al surdo-muţilor şi, tot pentru ei, afişaje clare în instituţii, apoi inscripţii într-un limbaj simplificat *(easy to read)* pentru a-i ajuta pe cei cu deficit de intelect ori de şcolaritate.

Acelaşi tip de independenţă umană mai presupune punerea de către edituri la dispoziţia nevăzătorilor a formatului electronic al oricărei cărţi, pentru ca ei s-o poată transcrie în *braille,* s-o poată înregistra audio sau s-o poată parcurge liber cu programul de voce sintetică al ordinatorului.

Templul visat al independenţei acestor oameni mai înseamnă un efort tehnologic major, întrucît, de foarte multe ori, ei depăşesc barierele vizibile sau ascunse, prin acţionarea unor taste şi prin aducerea lumii mai la îndemînă. Dar, peste toate acestea, e nevoie de servicii specifice, de organizare, de educaţie adecvată, de profesionalizare onorantă şi onorabilă, de amenajarea unor locuri de muncă şi, mai cu seamă, de recunoaşterea, de către autoritatea publică a adevărului îngrădirii sociale a libertăţii unui important număr de cetăţeni şi purcesul la decizia politică reparatoare în spiritul imperativ al drepturilor omului.

Numai că lumea e în aşa fel făcută încît, prin adîncul şi pe faţa ei, lunecă unele dizabilităţi şi disfuncţii omeneşti, care se văd, şi altele, care nu se văd. Odată cu astea mai de pe urmă, sînt afectate conştiinţa, spiritul... Loviturile i le cară omului deficienţele mintale şi cele psihice. Iar aici, precumpănitor, nu se cade să mai vină vorba despre libertate, ci despre handicap.

Mihai DIMA

Vocea fără chip

Computerele pot vorbi! Iar acest lucru face ca ele să fie, actualmente, instrumente de lucru cel puţin la fel de preţioase pentru nevăzători, ca şi pentru semenii lor valizi. Într-o lume bombardată de achiziţii tehnologice dintre cele mai diverse, programul de citire vocală a ecranului – invenţia americanului Raymond Kurzweil – ocupă, neîndoielnic, o poziţie cu totul specială. Graţie lui, persoanele cu deficienţă de vedere pot utiliza din plin computerul, avînd astfel posibilitatea de a accede atît la noile căi de informare şi comunicare, cît şi – fapt deloc neglijabil – la noi profesii. În deceniul 3 al secolului al XIX-lea, francezul Louis Braille crea alfabetul punctiform care îi poartă numele, deschizînd nevăzătorilor universul cititului şi al scrisului. Apariţia, în pragul celui de-al treilea mileniu, a programului de voce sintetică pentru computer constituie mai mult decît o nouă alfabetizare; şi aceasta întrucît efortul de adaptare pe care îl presupune este minim (fiind vorba doar de instalarea unui program pe un computer obişnuit), iar „produsele" obţinute nu mai au nevoie de nici un fel de decodare. O asemenea interfaţă vocală reprezintă, în acelaşi timp, ruperea unei bariere ontologice a descoperirilor, întrucît ea reproduce facultatea definitorie a fiinţei umane, logosul. Într-adevăr, dacă inovaţiile tehnice, de care omul a avut îndeobşte parte, vizau potenţarea simţurilor lui, programul de voce sintetică preia un atribut ce ţine prin excelenţă de spirit. Cum de spirit ţin şi cărţile, o lume-ntreagă pe care, chiar în absenţa vederii, oamenii o pot acum cuceri, cu un scanner şi cu un computer, datorită vocii fără chip. Un vis vechi, a cărui împlinire, neverosimil de la-ndemînă, nu mai ţine de complicatul şi costisitorul proces al transcrierii în *braille* sau de identificarea unei persoane dispuse să citească. Nu doar textul, ci şi ritmul ajunge astfel să facă obiectul alegerii personale, întrucît programul îngăduie reglarea vitezei în funcţie de preferinţe. Apoi, din nou, comunicarea, nevoia de a intra în legătură cu ceilalţi, de a depăşi izolarea pe care, cel mai adesea, handicapul o generează, încetează a mai fi, cel puţin în dimensiunea sa virtuală, o problemă de nerezolvat.

Este, pînă la urmă, pentru persoanele cu deficit vizual un important cîştig în planul libertăţii de înţelegere, dar şi de manifestare, o şansă reală de a lua în mai mare măsură parte la viaţa comunităţii.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

„Cu patima în trup“ la 1800

La 1800, boala, patima trupului, este parte a vieţii cotidiene. Orbi şi şchiopi, nebuni şi epileptici, bolnavi de sifilis sau de alte boli venerice, de gută sau de tuberculoză, se regăsesc în palate şi conace, în bordeie şi odăi, în spitale şi mănăstiri, pe poduri şi pe scările bisericilor.

Conştientă că nu are mijloacele necesare susţinerii unei „politici sociale“, puterea încearcă responsabilizarea familiilor ori de cîte ori este posibil. Familia este, înainte de toate, o celulă economică în care fiecare membru are atribuţii bine stabilite, astfel încît să asigure supravieţuirea menajului. În al doilea rînd, procrearea şi „astîmpărarea pohtei cea trupeşte“ – cum spunea Antim Ivireanul – constituie un alt scop important. Amintesc toate acestea pentru a sesiza maniera de conturare a discursului puterii ecleziastice cînd aceste atribuţii nu pot fi asigurate din cauza unei anumite „boli“. După pravilă – *Îndreptarea legii* (1652) –, doar gubăvia (lepra) implică şi separarea cuplului. Epilepsia poate constitui motiv de divorţ numai dacă intervine după momentul căsătoriei. Şi cu toate acestea, de-a lungul documentelor se observă conturarea mai multor discursuri care au un element comun: necesitatea perpetuării unei familii sănătoase din punct de vedere social şi economic din care „mădularul“ bolnav să fie înlăturat, dar care să-şi găsească pînă la urmă „refugiul“ tot în interiorul familiei.

...şi nemaiputînd răbda văduvia şi necăutarea de soţie...

Bărbatul se crede îndreptăţit să revendice separarea cînd soţia (şi aici nu contează anii de căsătorie) nu mai poate să conducă gospodăria, să-i „stingă“ patimile trupeşti, să-i ofere copii, utili în economia cotidiană şi în perpetuarea neamului. Oloagă, oarbă, epileptică, leproasă, soţia devine inutilă şi nu se doreşte decît expulzarea ei din menajul comun, cît mai repede, pentru a reaşeza echilibrul şi a reintra pe făgaşul „normalităţii“ conjugale. Chiar dacă are obligaţia morală şi legală (impusă de pravilă) de a-şi „căuta“ soţia cu „doftori“, „moaşe“ sau alte mijloace – pelerinaje la biserici, icoane făcătoare de minuni şi „fîntîni de leac“ – bărbatul percepe această perioadă ca o „văduvie“. Aşa se exprimă Mitran din satul Voivoda, sud (judeţ) Teleorman, căsătorit de şase ani cu Stana, bolnavă din prima zi a căsătoriei de epilepsie, perioadă greu de îndurat în care ea mai mult „zace ca o moartă, nesimţindu-şi trupul“, pelerinajele pe la „sfintele Biserici“ neaducîndu-i „mîngîierea“. Ne vine greu astăzi să credem că astfel de lucruri se întîmplau, dar trebuie să ne gîndim la principiile aranjamentelor matrimoniale, pentru a înţelege astfel de mentalităţi. Chiar dacă unii se grăbesc să se despartă imediat ce primele semne ale bolii se manifestă, alţii încearcă cu disperare să găsească soluţii, să spere în ajutorul divin, care să uşureze sau să le vindece partenerul, nu numai pentru a se despovăra pe ei înşişi de atribuţiile prăvălite pe umerii lor, ci şi din milă firească în faţa suferinţelor la care sînt deseori martori. „Adevărat soţie îi este şi milă de dînsa“, mărturiseşte Şărban dulgherul din Bucureşti, care de cinci ani se chinuie cu Mihalcea epileptica, mergînd împreună pe la biserici şi moaşe, înălţînd rugăciuni şi făcînd „cheltuieli grele“, angajînd „fămei cu simbrie ca să-mi cate dă coprinsul casii, dă copii şi mai vîrtos dă dînsa“.

...nefiind vrednică a mai ţine casă...

De altminteri, discursul masculin este sprijinit atît de femeia devenită inutilă, cît şi de părinţii clerici, de vecini. Pinca „neputincioasa“, cum singură se defineşte, îi acordă libertatea soţului la trei ani de la căsătorie. Atinsă de boala gubăviei „i s-au muiat mîinile şi picioarele cît n-au putut în multă vreme să lucreze nici un lucru de al casei, nici să-şi caute de bărbat“. În aceeaşi situaţie se află Ilinca, soţia lui Ivaşco din satul Slănicul, sud Muscel, care s-a trezit la patru ani după căsătorie cu o patimă în trup ce pune stăpînire pe ea cu fiecare zi: „zgîrcindu-mi-se mîinile şi picerile“ pînă cînd „au început a mi se dezliga şi tot trupul pă la încheieturile oaselor“. Soţul este nerăbdător, iar Ilinca se pleacă voinţei lui: „nefiindu-i vrednică a mai ţine casă şi bărbat, ca una ce nu poci a chivernisi, nici casă fără de orînduială fămeiască, nici bărbat, nici măcar şi pă mine m-am învoit cu numitul soţul mieu [...] şi eu să-mi caut de neputinţa mea ca o săracă“.

Vecinii contribuie şi ei la trasarea acestor principii în care utilitatea economică a unei persoane ocupă locul esenţial. Chemaţi să depună mărturie despre Tudora, soţia lui Penciu, mahalagiii din Flămânda îl compătimesc pe soţul ce s-a trezit căsătorit c-o nebună, ce umblă prin păduri şi crînguri, pe margine de drumuri şi cîmpuri, abandonîndu-şi copilul, devenind un pericol pentru celălalt copil, nefiind un sprijin: „şi într-aceşti ani s-au aflat numitul Penciu cu nici o căutare de soţiia lui, nici de mîncare i-au făcut, nici cămăşile nu i-au spălat, ci tot într-o nebunie şi pînă astăzi se află“.

...înapoi acasă...

Cum nu există încă instituţii coerente care să preia îngrijirea acestor persoane, Puterea încearcă responsabilizarea familiilor astfel încît ologul, leprosul, ciungul, orbul, nebunul, epilepticul să nu îngroaşe deja rîndurile celor din uliţă. Atunci cînd există o familie, rude, neamuri, se încearcă reintegrarea bolnavului în familie. Despărţirea apare ca o reîntoarcere în familie, dar trebuie specificat că este o reîntoarcere „impusă“ printr-un angajament: mame, taţi, fraţi, surori, unchi sau mătuşi sînt constrînşi să preia „povara“ schilodului neputincios ce solicită nu numai îngrijire, ci şi cheltuieli ce nu pot fi niciodată recuperate.

Mulţi dintre cei bolnavi încearcă să evite o astfel de situaţie şi cer călugărirea. Mănăstirile însă nu acceptă orice bolnav şi nu în orice condiţii, chiar dacă au funcţionat şi ca azil. Stoiana beteaga se retrage pe lîngă „nişte oameni ai ei ca să-i dea o mînă de ajutor, cu de ale mîncării, ce se vor îndura“ şi de se va îndrepta se va şi călugări. Pentru Muşa epileptica, mitropolitul acceptă să devină călugăriţă – ritualul intrării în monahism are loc chiar la Mitropolie –, dar condiţionează primirea de „îndreptarea de boală“ ce urma a se face acasă sub supravegherea mamei şi a celor doi fraţi, toţi trei semnatari ai zapisului.

„Cîţi orbi şi şchiopi la Sfîntul Pantelimon“

Acest proverb de la începutul secolului al XIX-lea surprinde procesul de „instituţionalizare“, în acest caz a orbilor şi şchiopilor. Dar peisajul este mult mai larg şi cuprinde de la calici la vagabonzi, de la betegi la nebuni, de la cerşetori la sifilitici, pe toţi cei care reprezintă un pericol pentru ordinea publică prin prezenţa lor cotidiană pe uliţele mahalalelor. Procesul este, pentru moment, exclusiv urban şi chiar dacă argumentaţiile de natură filantropică se regăsesc în pitacele domneşti sau în anaforalele ecleziastice, măsurile de ajutorare a lor sau de închidere în spitale, aziluri sau mănăstiri sînt legate mai degrabă de a păstra ordinea în oraş, de a controla bătăile frecvente între cerşetori, de a preveni răspîndirea ciumei sau a sifilisului. Reluarea periodică a pitacelor domneşti arată că acest proces este departe de a avea eficacitate, poate şi pentru că toate aceste „instituţii“ s-au aflat mai totdeauna în stare jalnică, iar unii dintre bolnavi ajung acolo „doar pentru a muri“, cum se exprimă medicul capitalei Constantin Caracaş, îngrijorat de filantropia superficială a românilor care fondează aziluri sau spitale, dar „uită“ apoi că acestea ar trebui să devină şi funcţionale.*

* Vezi Ligia Livadă-Cadeschi, *De la milă la filantropie. Instituţii de asistare a săracilor din Ţara Românească şi Moldova în secolul al XVIII-lea*, Editura Nemira, 2001, care completează succintul tablou desenat aici.

Nicoleta RUBA

Destinul loveşte de unde şi dincotro vrea

Despre reabilitare, numai de bine, de vreme ce presupune răscumpărarea greşelilor, ba chiar şi a culpelor unora dintre noi. Mutînd însă termenul într-o altă sferă de sensuri, acolo unde de luat în seamă sînt feluritele dizabilităţi, e limpede că reducerea efectelor acestora, în biografiile individuale, ţine de un complex proces de recuperare şi reabilitare a fiinţei umane. E ca şi cum s-ar avea în vedere reabilitarea unui ecosistem profund vătămat. Nimeni nu este obişnuit să-şi închipuie că-n viaţa sa sau a oricărui alt om poate oricînd să survină un handicap... În realitate însă, se umple lumea, pe zi ce trece, pe neaşteptate, de amputări a numeroase integrităţi corporale, aşadar, de cataclisme individuale. Ei bine, ce-i de făcut cu acele victime? Cursul existenţei lor suferă dintr-o dată o contorsionare dramatică, o deviere dureroasă pe un traiect total necunoscut. Lipsiţi brusc de o pereche de membre, de văz, de auz sau ţintuiţi în fotoliul cu rotile, aceşti oameni sînt proiectaţi necruţător într-o altă viaţă, una la a cărei coşmarescă înfăţişare nu îndrăzneră vreodată să se gîndească.

Într-o lume civilizată, deci normală, adică în Europa de la poarta lui 1 ianuarie 2007, aceste victime ale colţilor hazardului sînt preluate îndată de aşa-numitele Centre Sociale de Reabilitare – unităţi aparţinînd asociaţiilor persoanelor cu diverse dizabilităţi. Aici li se oferă o suită de servicii de specialitate, de la simpla asistenţă psihologică, la readaptarea la noua situaţie existenţială şi la mediul din jur, pînă la acomodarea cu contextul social mai larg, şi la recalificarea profesională. Numeroase asemenea experienţe izbutesc – fiinţa umană face dovada unor resurse interioare pe care nu simţise nevoia să şi le mobilizeze mai înainte –, iar acei bărbaţi şi acele femei, readaptîndu-se la noul mod de viaţă, îşi duc povestea personală mai departe, uneori cu un tonus regăsit. Dar pentru a se ajunge aici, e nevoie de programe bine articulate, de servicii de înaltă calitate şi de profesioniştii aferenţi. Mai este însă nevoie de conştiinţa şi voinţa decidenţilor politici, iar în absenţa lor de la datorie, de voinţa şi de energia unor categorii umane cu empatie faţă de fenomen.

Din nefericire, România este astăzi singura ţară a Uniunii Europene şi nu numai, în care nu există Centre de Reabilitare pentru cetăţenii săi în viaţa cărora a intervenit o dizabilitate majoră. Victimele unor accidente grave sînt adesea abandonate de partenerul de cuplu, de familie sau prieteni, care nu ştiu cum să abordeze omul în inedita împrejurare, iar supravieţuirea celui afectat se cufundă în izolare, indiferenţă, disperare.

În 1901, Casa Regală a României a achiziţionat, în estul Bucureştilor, un teren – după unii, de 26 de hectare, după alţii, de doar 12,5 ha – pentru ca regina Elisabeta să-şi poată împlini visul, construind aici un aşezămînt pentru orbi. Regina a înfiinţat, cinci ani mai tîrziu, exact acum un secol, Societatea Orbilor „Vatra Luminoasă“, organizaţie ce a colectat fondurile cu care s-a ridicat în zonă o şcoală primară pentru copii şi un azil pentru adulţii fără vedere. Puţină lume ştie că actualul cartier Vatra Luminoasă îşi trage numele de la acel institut al orbilor, caz unic în capitalele Europei. Numai că terenul Societăţii Orbilor a trecut prin nenumărate peripeţii ale proprietăţii, sub fel de fel de regimuri: pe el s-au construit Stadionul Naţional şi complexul său sportiv, depouri, locuinţe, fabrici. După 1989, mai rămăsese o suprafaţă de 14.400 mp pe care Asociaţia Nevăzătorilor şi-o disputa cu felurite autorităţi locale, în intenţia de a obţine această parcelă spre a construi aici un Centru de Reabilitare pentru persoanele cu cecitate dobîndită. În cele din urmă, la capătul unor anevoioase negocieri, organizaţia a fost de acord să renunţe la revendicarea unei jumătăţi din această suprafaţă, pentru ca administraţia locală să poată ridica o biserică, dar cu condiţia ca jumătatea rămasă să-i revină cu scopul edificării amintitului centru. Într-adevăr, în august 2005, Consiliul sectorului 2 al Capitalei a acordat Asociaţiei Nevăzătorilor o concesiune de 7200 mp, pentru obiectivul său. Numai că odată cu terenul nu au venit şi banii. Autorităţile locale se mişcaseră, dar cele centrale nu dădeau semne de sensibilitate decît la nivelul bunelor intenţii.

De obicei însă, guvernele intervin în astfel de cazuri. De exemplu, după dezmembrarea Federaţiei Cehoslovace în 1993, singurul Centru de Reabilitare pentru nevăzători rămăsese în Slovacia. Autorităţile de la Praga s-au sesizat imediat: în lipsă de suficiente fonduri la dispoziţie, au făcut apel la surse externe, obţinînd 85%, din suma preconizată, de la donatori olandezi, au adăugat restul de 15% şi au amenajat operativ în Capitală, în cartierul Dedina, atît de necesara instituţie.

Nu s-a produs însă ceva similar şi în ţara noastră. După o aşteptare de cîteva luni, liderii Asociaţiei Naţionale a Nevăzătorilor din România au lansat un apel către aderenţi pentru a colecta fondurile necesare edificării şi dotării Centrului de Reabilitare. Rezultatul? Între 1 aprilie şi 1 decembrie 2006, din contribuţiile nevăzătorilor, ale familiilor lor şi ale angajaţilor organizaţiei, s-a strîns suma echivalentă a 110 mii de euro. Ar mai fi nevoie de vreo 900 de mii pentru înălţarea construcţiei şi pentru dotări tehnice de actualitate. S-a procedat însă exact ca după regulile Comisiei Europene de la Bruxelles: beneficiarul a venit cu partea lui – terenul şi o sumă importantă de bani –, aşteptînd ca şi finanţatorul, unul major, să se sensibilizeze. Să nu se deducă din asta că nevăzătorii din România sînt oameni înstăriţi... Se pare că dispun însă de un alt fel de comori pe care ştiu să le pună – cînd este nevoie – la îndemîna semenilor.

Tania GUȘIȚĂ

Şanse egale la speranţă

Dacă înainte de '89 persoanele cu handicap erau considerate oficial o ruşine pentru „prea multilateral dezvoltata" societate românească – motiv pentru care s-a preferat ignorarea problemelor cu care acestea se confruntau –, acum, la 17 ani de la Revoluţia în care toţi românii şi-au pus speranţa într-o viaţă mai bună, lucrurile nu s-au schimbat în totalitate. Speranţa că Revoluţia din decembrie '89 le va aduce persoanelor cu dizabilităţi aceleaşi drepturi la educaţie, cultură, muncă, informare, ca şi persoanelor valide, avea să fie spulberată la fel de uşor cum s-a aprins. Încet, încet, am revenit cu picioarele pe pământ, ajungînd la concluzia că, indiferent cît s-ar strădui, indiferent cîte studii, cîte competenţe profesionale sau cîte opere artistice ar avea, persoanele cu handicap sînt marginalizate, ele fiind nevoite să lupte, de cele mai multe ori, nu doar cu propria lor condiţie existenţială, ci şi cu mentalităţile societăţii în care trăim, pentru a-şi cîştiga existenţa.

De cealaltă parte, televiziunile, radioul, presa scrisă şi chiar aleşii noştri se bat cu pumnul în piept, trăgînd semnale de alarmă cum că ar trebui făcut ceva pentru îmbunătăţirea nivelului de trai al persoanelor cu dizabilităţi. E drept: trebuie făcut ceva, dar de către cine? Cîţi dintre cei care pledează public în favoarea acestor oameni au fost în stare să ofere un loc de muncă unuia dintre ei? Cîţi dintre patronii grandioaselor televiziuni în ale căror rubrici de ştiri apar informaţii – zic ei – senzaţionale, despre oamenii cu nevoi speciale, au angajat un jurnalist în scaun cu rotile sau nevăzător? Cîţi dintre primarii care în campaniile electorale promiteau marea cu sarea au accesibilizat străzile pentru a crea independenţă persoanelor cu handicap, în deplasare? Răspunsul, pe care deja îl cunoaşteţi, este cu atît mai îngrijorător cu cît ne apropiem de intrarea în Uniunea Europeană.

Este strigător la cer ca la început de secolul XXI, nevăzătorului, care dovedeşte că îşi poate achita ratele, să nu i se acorde credit de către bănci! Sau să i se ceară să apeleze la o autorizaţie notarială pentru care este nevoit să plătească o taxă în plus, faţă de o persoană validă ce nu necesită respectiva autorizaţie pentru a obţine banii!

Este foarte adevărat că majoritatea băncilor care refuză să acorde credite nevăzătorilor sînt private, la fel ca angajatorii ce ignoră competenţele persoanei cu handicap, în favoarea uneia valide care, chiar dacă nu este atît de eficientă, cel puţin poate fi multifuncţională.

Dar nici instituţiile statului român nu dau dovadă de mai multă toleranţă faţă de aceste persoane! Cu cîţiva ani în urmă, de pildă, m-am confruntat cu refuzul accesului la examenul pentru postul de masor, din partea conducerii Clinicii de Geriatrie de la Otopeni, pe motiv că sînt nevăzătoare... Asta, în condiţiile în care, de la Buenos Aires la Vladivostok şi de la Toronto la Cambera *via* Bujumbura, deci inclusiv în România, masajul medical este o profesiune tradiţional-specifică nevăzătorilor, iar eu urmasem cursurile postliceale de profil. Şi dacă statul român nu apără, în egală măsură, drepturile cetăţenilor săi, atunci cine ar trebui să o facă?

Nu e de mirare aşadar că, în singura emisiune de televiziune dedicată persoanelor cu handicap, găzduită de Etno TV, numerele de telefon sînt afişate pe ecran şi nu rostite, luîndu-i astfel nevăzătorului posibilitatea de a intra în legătură cu realizatorii, posibilitate pe care, atît hipoacuzicii, cît şi persoanele cu handicap locomotor o au. La urma urmei, nu este vorba decît de o televiziune particulară, condusă de către o persoană cu handicap locomotor, şi nu orb... Şi dacă orbii sînt discriminaţi la televizor, persoanele cu handicap locomotor au şi ele îngrădirile lor! De exemplu, la alegerile din 2004, în timp ce eu am putut să aplic ştampila de vot pe buletin cu ajutorul însoţitorului, o persoană în scaun cu rotile s-a plîns că instituţia la care era arondată să îşi exercite dreptul la vot nu a fost dotată cu rampă de acces. A fost nevoită să facă, resemnată, cale întoarsă, sub privirile pline de milă ale trecătorilor ce se întorceau de la urne.

Aşadar – după cum se poate observa – şanse egale nu există nici între persoanele cu handicap, darămite între persoanele valide şi cele cu nevoi speciale. Cu toate acestea, speranţa noastră, a persoanelor cu dizabilităţi, nu s-a stins încă. Nu acum, cînd una dintre cele mai bune legi menită să protejeze şi să promoveze drepturile persoanelor cu handicap este pe punctul de a fi pusă în aplicare. Şi unde mai punem că, şansele pentru ca ea să fie corect aplicată sînt destul de mari, ţinînd cont că Uniunea Europeană bate la uşă, pregătită fiind să se transforme într-un cîine de pază – sperăm noi – vigilent.

La urma urmei, speranţa, nu doar că moare ultima, dar oferă şi şanse egale pentru toată lumea... Aşa că, mergem înainte cu şanse egale la speranţă!

Stela GIURGEANU

Cine, ce şi cum implementează?

De ani buni bucureşteni, cum dai să treci pe lîngă biserica Creţulescu, o observi. Te amuzi, îţi faci cruce şi scuipi în sîn, povestind-o mai apoi, ca pe un fapt divers, pe la amici. Amuzament de cinci minute. Asta doar dacă îţi dă mîna, adică dacă nu ai musai nevoie de ea. Adică dacă ai două picioare sănătoase, mîini aşijderea şi trup întreg.

Pentru că, dacă ai fi dependent de ajutorul ei, gluma de rampă pentru persoanele cu handicap de lîngă biserică nu ţi s-ar mai părea aşa de „glumă"; din contră, te-ar umple de o şi mai mare tristeţe şi de o şi mai mare revoltă. Făcută doar ca să fie, aşa-zisa rampă este imaginea nepăsării şi o idee destul de clară asupra felului în care persoanele cu handicap sînt tratate în România.

„Persoanele cu handicap sînt invizibile în România" – îmi declară domnul **Silviu Didilescu,** preşedintele Autorităţii Naţionale pentru Persoane cu Handicap din România. „De zeci de ani s-a practicat metoda ascunderii lor, iar ei au ajuns să îşi însuşească în timp această mentalitate." Pe de altă parte, cum accesibilizarea mediului fizic şi informaţional este aproape inexistentă (o persoană cu handicap locomotor care stă în Drumul Taberei, într-un bloc, la etajul 7, nu va putea să coboare cu liftul pentru că nu încape cu căruţul; nu va putea coborî nici pe scări pentru că nu există rampă; nu va putea să meargă pe trotuar pentru că maşinile sînt parcate pe aleile destinate pietonilor, iar intersecţiile fără rampă nu vor putea fi traversate) şi educaţia acestor persoane (inclusiv mersul la şcoală) va fi obstrucţionată.

Aflu, de altfel, că în momentul de faţă în România există 425 de mii de persoane cu handicap, dintre care numai 1% au studii superioare, în jurul aceluiaşi procent situîndu-se şi numărul celor care au doar liceul. „Cum educaţia este precară, integrarea socială rămîne doar o lozincă pentru că nu ai cum să integrezi social nişte oameni care nu sînt pregătiţi profesional şi educaţional." Şi ajungem, evident, la ideea cercului vicios.

Însă odată cu aderarea, cel puţin cadrul legal se va schimba. Cum va fi de la 1 ianuarie 2007? În primul rînd, conceptul de bază al noii legi se va referi la schimbarea statutului de „persoană cu handicap asistată" în „persoană cu handicap implicată". În afara faptului că multe instituţii au fost descentralizate, s-au elaborat şi o serie de amendamente prin care Statul, ca organism atotresponsabil, îşi va retrage un număr de facilităţi şi o mare parte din responsabilităţi, oferind în schimb o bază materială de care persoana cu handicap va putea beneficia pentru a se mişca cu mai multă independenţă în sistem.

Mai concret, una dintre inovaţiile noii legi este înfiinţarea ocupaţiei de asistent personal profesionist, „un paralelism cu asistentul maternal". Acest asistent – conform legii – va fi o persoană cu minimum de calificare (va urma cursuri în care va învăţa cum să se poarte cu persoana de care va avea grijă), cu o limită de studii de minimum zece clase, care va deveni salariat al Direcţiei de Asistenţă Socială, avînd şi o parte din cheltuieli decontate. „S-a constatat că acest lucru e mult mai ieftin pentru sistemul public şi în acelaşi timp se va putea realiza şi o îngrijire mai bună, un standard al calităţii mult mai ridicat în ceea ce priveşte persoana cu handicap" – îmi declară preşedintele ANPH.

O altă noutate propusă de noua lege va fi bugetul personal, o abordare europeană în încercarea de a face persoana cu handicap să se implice cît mai mult în propria sa viaţă şi de a avea posibilitatea să-şi gestioneze singură banii. Pînă acum, persoana cu handicap avea dreptul doar la nişte facilităţi impuse, gen abonament radio sau TV, abonament electrică, transport etc., ajungîndu-se deseori la situaţii de-a dreptul absurde, de genul: persoane nevăzătoare cu abonament la electrică sau persoane cu handicap auditiv, cu abonamente la Romtelecom. De acum, acest buget personal, stabilit pe diferite grade de handicap, va îngădui persoanei cu handicap să îşi gestioneze singură banii pentru facilităţi. Astfel, va hotărî singură dacă va dori să îşi facă abonament telefonic (pe care de acum şi-l va putea face la orice companie de telefonie, nemaifiind restricţionată doar la Romtelecom), abonament la electrică sau pe transportul în comun.

Astfel, în România, indemnizaţia pentru cel mai înalt grad de handicap se va ridica la aproape 170 de lei, la care se vor adăuga 80 de lei buget personal şi încă 200 pentru asistent (care, în majoritatea cazurilor şi din lipsă de bani, va fi desemnat, din rîndul familiei).

Despre accesibilizarea clădirilor şi a infrastructurii din România, în prag de europenizare, mi se confirmă ceea ce am bănuit (şi văzut cu ochii): merge, da' merge încet... „Dacă anul trecut am mai înţeles instituţiile publice despre care spuneam că nu au prevăzut în buget ceea ce înseamnă accesibilizare, anul acesta i-am verificat din nou şi pe cei care nici măcar n-au început să îşi facă accesibilizări şi i-am taxat cu avertismente". Avertismentul înseamnă de fapt un fel de răgaz de 30 de zile, timp în care, dacă nu se ia nici o măsură, se lasă cu amendă între 3000 şi 6000 de lei. Mi se dă chiar un exemplu (pe care n-am ştiut dacă să îl iau de bun sau nu: mi se spune că preşedintele Camerei Deputaţilor şi secretarul general al Guvernului şi-au accesibilizat instituţiile într-o lună şi jumătate. De la primul avertisment...).

În general, noile reglementări... sună bine; dar cine – întreb – va veghea la bunul lor mers? Aflu că ANPH, ca instituţie care „elaborează politicile, strategiile şi standardele în domeniul promovării drepturilor persoanelor cu handicap" nu poate acţiona direct în justiţie; „avem metoda penalizării prin amenzi şi avertisment, dar de cele mai multe ori, cînd vorbim de operatori, noi recomandăm Consiliului judeţean care îi are în subordine, măsurile care trebuie luate în ceea ce îi priveşte. Dacă, de exemplu, într-un cămin pentru persoane cu handicap, inspectorul judeţean găseşte mizerie, se va face recomandare Direcţiei de Sănătate Publică a judeţului respectiv. Dacă găsim încălcări flagrante ale dreptului omului, anunţăm poliţia şi procuratura. Altceva nu putem face".

... Şi treci, în continuare, pe lîngă rampa de lîngă biserica Creţulescu (şi pe lîngă multe altele care îi seamănă) şi nici măcar nu mai poţi face glume. Doar mulţumeşti, în gînd, că nu eşti dependent de ea.

Andreea TINCEA

Mentalitatea şi cîţiva centimetri

De şaisprezece ani, egalitatea şanselor se zbate să ajungă în conştiinţa românilor ca principiu democratic fundamental, reuşind doar să fie întoarsă pe faţă şi pe dos, în campaniile politice sau pe buzele parlamentarilor. Atît de mult a fost fluturată pe sub nasul naţiunii încît s-a dezgolit de substanţă şi adevăr. Ne căutăm prin buzunare de egalitatea şanselor, cînd vrem să ne tratăm, cînd avem nevoie de reprezentare în faţa autorităţilor, în faţa examenelor naţionale, a ghişeelor publice sau cînd încercăm să intrăm în clădiri inaccesibile. Ne zbatem, mai mult sau mai puţin activ, să fim trataţi cum se cuvine. Persoanele cu dizabilităţi nu au nevoie decît de accesul liber de care dispune oricare cetăţean român. „Ar trebui pur şi simplu să amplaseze lîngă o cabină telefonică normală şi una pentru utilizatorii în fotoliu rulant. E nevoie doar de cîţiva centimetri în plus!" – îmi spune **Crina Ţugui,** utilizator de fotoliu rulant. Aproape o jumătate de secol am ascuns copiii cu dizabilităţi, am exilat persoanele cu traume post-accident, am abandonat şi am acoperit imperfecţiunea. E de înţeles trauma identitar-comportamentală naţională: unora li s-a refuzat condiţia de persoană cu dizabilităţi şi accesul liber la viaţa comunităţii, altora li s-a aplicat normarea conduitei: handicapul trebuie curăţat sau ascuns! Orice comunitate este alcătuită din chipuri. A reprima pe oricare dintre acestea înseamnă a pierde din identitate!

Societatea contemporană suferă de boli şi hibe multiple, de asemenea, dar bolnavul nu poate fi reabilitat fără efort din partea sa. Integrarea în UE va însemna lupta împotriva discriminării persoanelor cu dizabilităţi prin spaţii publice accesibile, depăşirea ignoranţei publice cu campanii de sensibilizare şi conştientizare a drepturilor persoanelor cu dizabilităţi. Integrarea socială prin educaţie, reprezentarea şi autoreprezentarea, combaterea discriminării, încurajarea recuperării unei vieţi active, apariţia legislaţiei care să îndreptăţească categoria socială a dizabilităţilor să iasă la lumină sînt demersuri care vor acţiona asupra întregii comunităţi. Chipurile acestea trăiesc printre noi, alături de noi. Ordinea ar fi – după cum mi-a spus **Gabriela Mureşan,** utilizator de fotoliu rulant –, mai întîi „schimbarea atitudinilor, a mentalităţii..., apoi vin şi rampele".

Să tragem cu ochiul puţin *afară* şi vom observa ce înseamnă să tratezi cu respect orice fiinţă umană, conform principiilor democratice pe care ne batem cu pumnii în piept că le susţinem. Combaterea discriminării, avînd ca ţintă dizabilităţile, va deveni o prioritate, alături de toate celelalte probleme ale României. Să rămînem în stare de veghe, cu ochii larg deschişi este o condiţie necesară, dar nu şi suficientă: trebuie să schimbăm mentalităţi!

Radu Sergiu RUBA

Educaţia uitată

În România iminentei aderări la clubul select al statelor lumii, nu a apărut nici un studiu serios asupra educaţiei speciale (a copiilor şi tinerilor cu dizabilităţi), nu s-a înregistrat nici o acţiune de înaltă semnificaţie, nu s-a produs nici o reformă cu efect pe termen cel puţin mediu. Subsistemul este numit îndeobşte al „educaţiei speciale“, cu toate că, în ultimul timp, în Occident, se preferă sintagma „educaţie specializată“ care dă seamă atît de specializările pe diferite categorii de dizabilitate, cît şi de unitatea şcolară în care ea se produce: şcoală pentru elevi cu dizabilităţi, sau astfel de elevi cuprinşi într-o unitate obişnuită, de masă. Un nou accent al ultimelor decenii cade pe elevul cu „cerinţe educative speciale“, indiferent unde este el instruit. Numai că asemenea cerinţe poate să aibă atît un discipol supradotat, cît şi unul naturalmente limitat, drept care voi încerca să mă menţin în cîmpul variantei „educaţie specială“.

La noi, există o lege care permite studiul atît în sistemul special, cît şi în cel integrat. Numai că statul nu acordă nici un sprijin procesului de incluziune în şcoala de masă. Cum atît orbii, cît şi surzii şi deficienţii fizic au nevoie de mijloace tehnice pentru a accede la locul de instruire, la informaţie, la conţinutul manualelor, costurile acestor instrumente auxiliare indispensabile cad în sarcina familiei. Marea problemă pe care persoanele cu handicap o ridică în faţa factorilor de decizie este aceea că le este încălcat pur şi simplu dreptul la educaţie care trebuie asigurat prin „orice mijloace civilizate“, formulă ce pare extrem de greu de priceput la oficialităţile de la Bucureşti.

În România, alte legi au produs tot felul de efecte absurde pe care nimeni nu vrea să le rezolve. Foarte mulţi copii cu dizabilităţi sînt actualmente neşcolarizaţi, stau acasă, la ţară, ţinuţi de părinţi pe lîngă ei ca sursă de venit. Asta deoarece părintele se poate angaja pe post de asistent personal al copilului şi este plătit de stat (fapt de mare valoare socială) cu un salariu de asistent social debutant. Ca să-şi poată păstra salariul, unii părinţi nu-i mai trimit pe copii la şcolile speciale din alte localităţi unde acestea funcţionează, iar integrarea în învăţămîntul rural este cvasi-imposibilă.

Perversa protecţie a copilului

O revărsare de acte normative de tot felul, în intervalul 1997-2001, a condus la „definirea copilului în dificultate“ şi a produs ravagiile aferente acestei proaspăt legiferate formule. Pe scurt, ar fi trebuit ca noţiunea să se limiteze la copiii orfani şi la cei din familii sărace sau dezorganizate. Numai că demonul acestui scenariu i-a aspirat în vidul sintagmei şi pe elevii cu dizabilităţi aflaţi în şcolile cu internat, astfel încît Autoritatea Naţională pentru Protecţia Copilului şi direcţiile sale judeţene şi-au adjudecat internatele şi cantinele acelor şcoli. Internatele confiscate au fost rebotezate „Centre de plasament“, acelaşi nume fiind dat şi orfelinatelor, caselor de copii. S-a produs o confuzie teribilă!... Numeroşi părinţi ai copiilor deficenţi de vedere sau de auz i-au retras de la şcoală, pentru ca nu cumva, găzduiţi acum nu într-un internat, ci într-un Centru de plasament, să fie preluaţi şi plasaţi în altă parte.

Între timp, autorităţile române raportau la Bruxelles că ţara are un număr enorm de copii în dificultate socio-economică, în cifra totală topindu-i, fără nuanţe, şi pe cei cu dizabilităţi transferaţi acum în Centrele de plasament, foste internate şcolare, ale Direcţiilor pentru Protecţia Copilului. Singure inspectoratele şcolare Cluj şi Timiş au refuzat să cedeze unităţile învăţămîntului special din judeţele lor, dovadă că măsura nu a fost cerută de Uniunea Europeană, aşa cum s-a minţit fără jenă. Occidentul a băgat bani grei în Centrele de plasament, mult mai numeroase decît casele de copii de altădată. Această renovare se putea produce şi dacă internatele ar fi continuat să se afle în subordinea şcolilor.

Procesul educativ a fost profund perturbat în astfel de condiţii. Centrul de plasament din aceeaşi clădire cu şcoala şi-a angajat personal propriu, dresat în două săptămîni şi devenit „specializat“ în munca delicată, complexă, de multe ori dură, cu copiii cu handicap. România a dovedit încă o dată că se îndreaptă într-o direcţie inventată numai de politicienii ei: toate acestea se întîmplau în timp ce pe plan internaţional, în toate documentele referitoare la persoanele cu dizabilităţi, se atrăgea atenţia ca nu cumva criteriul socio-economic să treacă înaintea sensului real al dizabilităţii. Prin reflexul unui atavism greu de sondat, autorităţile au procedat ca la cerşit: au sporit în acte numărul milogilor şi au întins mîna. Comedia este că Emma Nicholson cunoaşte foarte bine fenomenul şi rămîne tăcută ca o lebădă.

Între timp, pe meleagurile patriei, tragi-comedia s-a derulat înainte: sub guvernarea PSD, s-a decis că, dacă sînt numai orbi, surzi, slabi de minte şi sînt găzduiţi în internate care încă nu au fost cedate Protecţiei Copilului, precum cele din judeţul Cluj, elevii cu pricina nu au dreptul să beneficieze de ocrotire! Drept care, şcolile n-au mai fost aprovizionate cu hrană. Orb şi surd fiind, erai în dificultate, numai dacă aparţineai sistemului de protecţie a copilului, nu celui de educaţie. Pare incredibil, dar sînt fapte ce s-au petrecut în lunile septembrie şi octombrie ale României anului 2003. Doar intervenţia energică, în ţară şi în străinătate, a numai uneia dintre numeroasele organizaţii care apără, chipurile, interesele persoanelor cu handicap, a determinat implicarea decisivă a lui Şerban Mihăilescu, secretar general al Guvernului pe atunci, şi rezolvarea impasului în favoarea copiilor.

© S. Ivanoschi

Dar dacă eşti copil orfan şi cu handicap, de luni pînă vineri eşti cazat în Centrul numit azi „de găzduire“ fost „de plasament“, destinat şcolarilor. De vineri pînă luni, eşti transferat la un alt Centru de găzduire, pentru orfani şi cazuri sociale. La cursuri mergi la o şcoală, iar dacă acesteia cantina i-a fost transformată în depozit al Direcţiei pentru Protecţia Copilului, te deplasezi şi iei masa la alt centru, numit cîndva „cantină“, apoi „centru de plasament“, azi „de găzduire“, mîine....

Discriminare fără perdea

Nu numai Autoritatea pentru Protecţia Copilului duce povara unor păcate grele, ci şi Ministerul Educaţiei şi Cercetării. Anul trecut, MEC a decis să realizeze o reformă organizatorică a ceea ce i-a mai rămas din subsistemul educaţiei speciale şi a elaborat HG 1251, publicată în *Monitorul Oficial* din 3 noiembrie 2005. Figurează aici cea mai discriminativă şi mai înjositoare definiţie a educaţiei speciale: „formă adaptată de pregătire şcolară şi asistenţă complexă (medicală, educaţională, socială, culturală) destinată persoanelor care nu reuşesc să atingă temporar sau pe toată durata şcolarizării nivelurile instructiv-educative corespunzătoare vîrstei, cerute de învăţămîntul obişnuit“. Ministrul care şi-a aşternut semnătura de profesionist pe un asemenea document este dr. în psihologie Mircea Miclea, girînd practic „debil-mintalizarea“ numitului subsistem educaţional.

Faţă de definiţia discriminatorie din HG 1251, s-au înregistrat din nou proteste din partea unor ONG-uri, dar şi a sindicatelor. Prin vocea preşedintelui Csaba Asztalos, într-o conferinţă publică, Consiliul Naţional pentru Combaterea Discriminării a dat dreptate ONG-urilor persoanelor cu dizabilităţi. 27 aprilie, 9 mai şi 7 iunie 2006 sînt datele unor runde serioase de negocieri la sediul MEC, ocazie cu care s-a produs corectarea minusurilor amintitei HG care, altfel, conţine numeroase aspecte pozitive. Textul noului ordin ministerial nu aşteaptă decît semnătura ministrului în privinţa căreia nu sînt nici un fel de probleme, dar rămîne blocat din pricina viziunii singulare a unui sindicat asupra anumitor posturi nedidactice din şcoli. Cum deciziile nu pot fi luate de MEC decît în coordonare cu partenerii sociali, definiţia discriminativă merge înainte.

Nu este singurul act discriminativ la adresa tinerilor cu dizabilităţi. O altă combinaţie de legi nu le permite să fie găzduiţi în internatele postliceale peste vîrsta de 26 de ani. O astfel de măsură atestă precaritatea profesională a decidenţilor. După cum dovedeşte experienţa, deficienţii de vedere obişnuiesc să studieze dincolo de bacalaureat. Cu şcolaritatea prelungită din cauza accidentelor, a operaţiilor, a tratamentelor, pe ei vîrsta de 26 de ani poate uşor să-i surprindă în incinta vreunui colegiu postliceal.

Fabricile de şomeri

Pregătirea profesională postgimnazială, în şcoli de arte şi meserii, nu a avut parte de nici un fel de reformă. Un proiect promitător a fost lansat de MEC în urmă cu cîţiva ani, însă şi astăzi orbii sînt pregătiţi să confecţioneze tot perii şi ambalaje din carton, surzii – să bobineze dispozitive pentru motoare inexistente etc. Aceste şcoli produc şomeri pe bandă... Singurele reforme cît de cît pozitive se înregistrează la nivel postliceal în cazul deficienţilor de vedere care studiază balneofizioterapia, în număr prea mare, şi informatica, în număr prea mic.

În schimb, s-a declanşat „o revoluţie“ la nivelul şcolilor de arte şi meserii ale deficienţilor mintal: ei au ajuns ca, după 8 clase de şcoală ajutătoare în care nu i-a torturat nimeni cu vreun cuvînt în vreo limbă străină, să se chinuie cu engleza şi cu franceza, cu calculatorul etc. La ce bun?...

Epilog: Ce-i de făcut în Uniunea Europeană?

Înainte de orice, adevărul despre toate cele de mai sus şi despre multe altele trebuie pus la dispoziţia decidenţilor politici unionali în sfera educaţiei şi a serviciilor sociale. Se impun cîteva măsuri urgente:

- Asigurarea accesului liber la învăţămînt pentru toţi copiii cu dizabilităţi şi adoptarea de măsuri punitive faţă de îngrădiri sau refuzuri.
- Eliminarea tuturor confuziilor din sfera tipului şi a gradului dizabilităţii, în funcţie de care metodologiile didactice prezintă diferenţe decisive.
- Dotarea cu material didactic şi echipamente tehnice adecvate.
- Practicarea generală şi obligatorie a scris-cititului *Braille* şi a limbajului mimico-gestual în relaţiile didactice cu elevii nevăzători şi surzi.
- Subvenţionarea materialelor şi echipamentelor prin sistemul asigurărilor sociale.
- Integrarea studiată şi treptată a elevilor cu dizabilităţi în învăţămîntul obişnuit, cu păstrarea subsistemului şcolilor speciale.
- Reformarea profundă şi realistă a pregătirii profesionale în şcolile de arte şi meserii, precum şi la nivel postliceal.
- Renunţarea la toate sechelele modelului medical de abordare a elevului şi a tînărului cu handicap.
- Antrenarea socio-integrativă a acestor elevi în activităţi de timp liber, împreună cu colegii lor valizi.
- Consultarea ONG-urilor reprezentative ale persoanelor cu dizabilităţi, ori de cîte ori se preconizează o măsură relevantă în orizontul educaţiei de profil.

Sînt doar cîteva proceduri deloc dificile, firesti într-o societate cu standarde de normalitate...

„Unii oameni au de înfruntat mai multe obstacole decît alţii. De ce să înfrunte şi prejudecăţi?“

Autoritatea Naţională pentru Persoanele cu Handicap a prezentat presei, luni 20 noiembrie, campania de informare şi conştientizare a opiniei publice – „Pune-te în locul meu! Învaţă să înţelegi!“. Campania este prezentă în toate mediile de comunicare, prin 3 spoturi TV, 2 spoturi radio, 15.000 de postere şi peste 50.000 de broşuri şi pliante. În cadrul campaniei au fost organizate peste 40 de ateliere de lucru la nivel regional şi judeţean privind integrarea pe piaţa muncii, tehnici specifice de comunicare, drepturile persoanei cu handicap şi lupta împotriva discriminării. „Pune-te în locul meu! Învaţă să înţelegi!“ a beneficiat de o finanţare în valoare de 1 milion de euro, acordată de Uniunea Europeană prin programul PHARE. Obiectivele proiectului sînt: combaterea discriminării şi stigmatizării persoanelor cu handicap, informarea persoanelor cu handicap privind drepturile pe care le au şi serviciile de care pot dispune pentru a creşte accesul lor la aceste servicii, şi promovarea integrării profesionale a persoanelor cu handicap. (**R. T.**)

Cititori, fiţi ascultători!

Tema acestui număr va fi discutată vineri, 15 decembrie, la ora 17,10, la Radio France Internationale, în emisiunea *Punerea pe gînduri,* realizată de Luca Niculescu şi Dragoş Ghiţulete.

Cătălin ŞTEFĂNESCU

La EST, prin Nord-Vest...

...adică la suedezii de la Esbjorn Svensson Trio, poate cel mai în vogă grup de jazz al momentului. Şi care a concertat la Timişoara la începutul lunii. În ultimii doi-trei ani, am început şi noi, în spaţiul daco-roman, să le adulmecăm muzica. O mînă de compatrioţi, posedaţi de microbul scotocirii, îi cunosc de ceva mai multă vreme, dar discurile semnate EST au luat drumul transhumanţei româneşti destul de recent. Bătrînii ascultători mioritizaţi în samizdate şi prafuri clasice (minunate, altminteri) au strîmbat din nasurile fine la auzul muzicii suedezilor. „Asta nu-i jazz, măi, flacăii tatii, e uşcheală şi comerţ postmodern...“ – au spus sfătos şi definitiv domniile lor. Cum ar veni, stimaţi telespectatori şi boieri dumneavoastră, sînt cîţiva cetăţeni, unii chiar simpatici, în pofida fundamentalismului, care ne spun de fiecare dată ce e teatru şi ce nu, ce e poezie şi ce nu, ce e literatură şi ce nu, ce e jazz şi ce nu. În general, ce e da şi ce e nu. Asta ca să nu ne mai obosim noi, să nu ne mai stropşim minţile fragede şi uşor de păcălit. Numai că discurile „suedejilor“ ăstora, biete obiecte neînsufleţite şi deci neştiutoare de carte şi de bună-cuviinţă, au pătruns cu tupeu prin case, prin „scule“ de ascultat, şi au pornit măcelul cultural. Adică ne-au zăpăcit, ne-au căpiat pe mulţi dintre noi şi ne-au făcut să strigăm năuciţi: „Mai vreeeeem!“.

Esbjorn Svensson Trio

M-am simţit şi eu nevoit să răspund cu un început teribilist, la reacţia fundamentalistă a unora. Deşi, slavă Domnului, cu sau fără entuziasmele sau respingerile noastre, povestea minunată a acestor trei tipi merge, liniştită, mai departe.

Esbjorn Svensson şi Magnus Ostrom s-au cunoscut de mici, la şcoală. S-au apucat de explorat instrumentele muzicale, primul – pianul, celălalt – tobele, fără profesori, fără nici un soi de îndrumare. Totul era după ureche. Le-a plăcut ce ieşea, dar după cîţiva ani şi-au dat seama că trebuia şi un pic de studiu de specialitate. Mai tîrziu, l-au cunoscut pe Dan Berglund, un contrabasist de clasă, ascultător de... Black Sabbath. Esbjorn Svensson Trio s-a născut în 1993. Muzica lor e un amestec fascinant de jazz, pop, rock, funk, fără să fie ceea ce numim deseori „fusion“, doar pentru că nu ştim cum să-i spunem altfel. E un soi de muzică a... diluţiilor, a fineţurilor necăutate explicit, a unui soi aparte de rafinament în care se simte instrucţia muzicală, dar care curge atît de firesc, de seducător, încît ai senzaţia că e, pur şi simplu, muzica pe care o aşteptai de multă vreme. Are în prim-plan magia greu de pus în cuvînt a improvizaţiei din inima jazz-ului, aroma inconfundabilă a swing-ului, dar gustul care rămîne conţine şi note incredibil de discrete din rock-ul progresiv, ba chiar şi din „lounge“, sau din muzicile de club de ultimă oră. Iar amestecul ăsta nu e făcut ca o revoltă, nu e o muzică împotriva altor muzici, ci e de o naturaleţe tulburătoare. În subsolurile muzicii EST, fără să se ascundă ca cine ştie ce secret, stă la vedere inspiraţia venită dinspre Keith Jarrett, despre care Esbjorn Svensson spune că nu a avut ocazia să-l cunoască direct, dar că e reperul său de căpătîi. Însă dincolo de orice teorii, dincolo de obsesia oricărei analize, muzica trioului suedez e ca o fereastră care aduce în jazz lumină şi aer proaspăt. Contrastele pe care îşi construiesc muzica stau împreună atît de normal, încît prima reacţie nu e să identifici cît e Jarrett, cît e Pink Floyd, cît e Bach, ci să respiri profund minunea asta şi să te bucuri de ea.

În seara de 3 decembrie au cîntat, în sfîrşit, în România, la Timişoara. Un amic, mai degrabă pescar decît ascultător de muzică, cu greu tîrît la concert, la ieşirea din sală a dat următorul verdict: „Legendară lucrare, băi! Mereu am zis că jazzu' e o tîmpenie pentru ăia care-l fac. Dar dacă ăsta e jazz, atunci e fabulos“.

Paul BREAZU

Dandy Jack & the Junction SM

S-au întîlnit în 2003, în Canada, la Mutek, unul dintre cele mai importante festivaluri de muzică electronică ale lumii. Doi ani mai tîrziu le apărea la Perlon, label-ul avanpost al minimal-ului, elegantul şi senzualul album de debut: Los Siete Castigos. *Sîmbătă, 16 decembrie, organizaţia Rokolectiv îi aduce la Bucureşti, la clubul White House.*

La mijlocul anilor '90, în Santiago de Chile, cîţiva indivizi care aveau să ajungă departe (Luciano, Ricardo Villalobos, Microman, Señor Coconut, Washington Miranda, Argenix Brito, Adrian şi Martin Schopf) puneau, cu Sense Club şi *Encuentros con la Technocultura,* bazele scenei techno din ţara lui Pinochet. Undeva în Europa – în Elveţia, mai exact –, Sonja, o silfidă cu părul galben-pai, renunţa la orele de pian pentru a se arunca în underground-ul artistic al Genevei, în mijlocul rave-urilor carnavaleşti importate din Marea Britanie, alături de gaşca dementă de la Mentalgroove. Banii cheltuiţi pe viniluri, pe turntable-uri şi pe un Roland R8 o vor ajuta să-şi pună semnătura, în 2000, pe un contract cu – dulce-picantă ironie! – International Deejay Gigolo, cultissimul label al maestrului Helmut Josef Geier. Sau DJ Hell, pentru cei cărora electroclash-ul nu le sună foarte străin. În tot acest timp, Dandy Jack – pseudonimul artistic al lui Martin Schopf, unul dintre „revoluţionarii“ din grupul chilian amintit mai sus – făcea naveta Santiago-Berlin şi se implica în proiecte cu ecou în lumea muzicii electronice de dans: Gon (cu Atom Heart), Amp (cu Pete Namlook), Sieg über die Sonne (cu Pink Elln), Gonzalo Martinez (cu Jorge Gonzales), Ricky Martin (cu prietenul „ketaminic“ Ricardo Villalobos) sau Carabina 30:30 (cu Luciano). În 2003, la Festivalul Mutek, Schopf, ca parte a deja legendarului *laptop combo* Narod Niki – „Emerson, Lake & Palmer al *minimal techno*-ului“, după cum l-a numit *Montréal Mirror* – un supergrup de nouă muzicieni, format la iniţiativa lui Villalobos, demonstra că improvizaţia şi muzica de club nu au nici un motiv să se excludă. Acelaşi 2003 e anul în care o întîlneşte, în culisele festivalului canadian, pe Sonja Moonear. Pun la cale, împreună, un proiect, Junction SM, un *outfit* magnetic care comprimă capacitatea de improvizaţie sonică a lui Dandy Jack şi apetitul pentru *mixing & spinning* al Sonjei.

În deschiderea concertului bucureştean, o artistă venită din Franţa, Mixher, va performa *live,* urmată de un set The Model, singurul producător/DJ român care şi-a pus semnătura pe contracte cu label-uri importante din afara României. Finalul show-ului organizat de Rokolectiv îi va aparţine unui DJ set Sonja Moonear.

Adina RĂDULESCU-TUDOR

Mărgica şi tranzistorul

Eu zic că aşa e, cum se spune: românul e inventiv, artist înnăscut, şmecher şi vicios. Numai că nu se vede întotdeauna. Se poate totuşi şi să bată la ochi, în plină expoziţie de bijuterie şi accesoriu la Anaid Art Gallery: „Extins / Bijuterie şi accesoriu contemporan“. Mărgele făcute din bile pictate, sticle de parfum, cleşti de rufe, chei, aţe, pietre, pipe, nasturi, bucăţi de lemn şi clopoţei. Util şi estetic. Integrarea în UE nu ne mai ameninţă cu atîta uşurinţă specificitatea, avem dovezile tuturor calităţilor şi viciilor proprii. Cît despre frumos, mai încape vorbă?! Problema e că pe cît pare de simplu, pe atît e de greu să porţi un asemenea colier. Incomod era şi cu o singură cheie atîrnată de gît, la joaca de după blocuri. La prima întîlnire – cred – am ascuns-o, fiindcă nici eu nu agream clişeele în materie de bijou-*uri.*

Expoziţia este fuga a nouă artişti din spaţiul stereotipurilor, al comercialului către un laborator care investighează relaţia dintre diferite materiale, culori, forme, structuri. Ideea e lăudabilă. Despre produsele finite manufacturate însă, după cum urmează: combinaţii de argint cu răşină în care sînt integraţi diferiţi tranzistori („inspirate din frumuseţea obiectelor tehnico-industriale“), broşe ce reinterpretează elementele covorului oltenesc (şi legătura lor cu pixelii), inele ce iau forma unor sculpturi miniaturale („ruperea monotoniei cercului perfect“), cercei prelungiţi prin spirit ludic, picturi şi fotografii de pus la gît, accesorii care reconstruiesc imagini plastice, bijuterii de cupru emailat sofisticate şi îmbinări dintre macrameu şi plexiglas, între hîrtie şi metal, piele şi email, lemn, acril, sticlă şi textil. După cum spun artiştii şi curatorul Dan Pierşinaru, bucăţi de lume sînt puse împreună: universul e stricat şi reconstruit. O idee care a făcut carieră în Occident. Acum vreo două decenii.

Design Roxana Davidescu

Propunerea făcută privitorului de a cuteza în alegerea bijuteriilor de autor şi lecuirea de canoane ar trebui să aibă ca efect nu doar renunţarea la colindarea magazinelor, dar şi transformarea bijuteriei într-un „accesoriu indispensabil prin care se doreşte transmiterea unei stări sau captarea atenţiei celor care ne compun mediul, crearea sau menţinerea unei identităţi“. Trecerea nu ar fi deloc simplă pentru persoanele cu gust neamestecat şi neafectat pentru bijuterii, deşi poate un tranzistor pe mîna unei distinse doamne creşte numărul de operaţiuni pe care aceasta le poate executa într-un minut. Feministele ar fi mulţumite, dar mă tem că nu le-ar plăcea să fie văzute încă în compania cleştilor de rufe din şiragul cu „mărgele“. Designerul de bijuterii Angi Apostol nu lasă loc la interpretări şi spune că, prin creaţiile ei, se adresează artiştilor, designerilor, oamenilor de afaceri şi *fashion victims.* În cazul ăsta mă retrag suspinînd că şi mie îmi plac lucrările lor şi nu încurajez gurile rele care spun că ce e frumos şi lui Dumnezeu îi place, dar uneori nici dracu' n-ar purta.

Alice GEORGESCU

viaţa scenei / scena vieţii

Filmări de noapte

Una dintre dimineţile „teoretice" ale Festivalului Naţional de Teatru (FNT) din acest an (care, altminteri, nu a încurajat prea tare teoria – şi jur că n-aş şti să spun dacă bine sau rău a făcut) a fost rezervată unei dezbateri privind noua dramaturgie şi regia tînără, co-organizator fiind Secţia română a Asociaţiei Internaţionale a Criticilor de Teatru (AICT) şi Universitatea Naţională de Artă Teatrală şi Cinematografică (UNATC). Din prost calcul personal şi cu sprijinul consistent al Regiei Autonome de Transport Bucureşti (RATB), am ajuns la locul faptei – Teatrul Act (nu are acronim) – cu vreo 20 de minute după ce întîlnirea începuse. În strîmtul foaier subteran se mai foiau cinci-şase întîrziaţi care ezitau să intre în sală, în ciuda imboldurilor foarte inimoase ale garderobierei: „Duceţi-vă, duceţi-vă, mai sînt locuri destule!". Ce îi oprea era bezna dinăuntru: se arăta un film. Destul de lung. În fine, proiecţia s-a încheiat. Am intrat (sala era totuşi binişor plină) şi am luat loc. Dezbaterea, de fapt, încă nu se dezlănţuise. Ne-a fost reamintită tema întîlnirii. Persoanele dezbătătoare s-au dovedit, de la bun început, perfect de acord unele cu altele: dramaturgia nouă nu este suficient jucată, regia tînără nu este suficient încurajată. De către cine? De către nimeni. Sau, dacă preferaţi altă variantă logico-gramaticală, de către toată lumea. Teatrele nu le dau atenţie, regizorii (ceilalţi regizori) nu-i preţuiesc, actorii nu-i iubesc, criticii – inutil de precizat – îi detestă. Ce ne facem, fetelor?

Probabil că noii dramaturgi ar fi profund indignaţi dacă li s-ar spune că plîngeri de acest fel se aud în dezbaterile tematice (şi nu numai) româneşti, fără întrerupere şi cu minime variaţiuni de ton, de circa treizeci de ani încoace (vorbesc din experienţă nemijlocită); cine are curiozitatea de a răsfoi culegeri de cronici şi articole, istorii ale teatrului, memorii şi alte cărţi de acest fel va putea constata, chiar, că şi pe vremea lui Costache Facca sau Matei Millo necazul dramaturgilor autohtoni acelaşi era: piesele lor ajungeau pe scene rar şi greu. Asta e: s-ar zice că oamenilor de teatru români nu le prea plac operele oamenilor de litere români. Bizareria, mi se pare mie, alta este însă: aceea că nu doar autorii „noi" de astăzi, dar nici actualii apărători ai cauzei sfinte a dramaturgiei naţionale par să nu (mai) aibă habar de autorii vechi de ieri, ba nici chiar de dramaturgii contemporani pe care critica-mamă sau vreo instanţă cu putere financiară nu i-a strîns (încă) la sînul ei generos. Pentru că, să fie clar pentru oricine: cînd se vorbeşte fie despre „noua dramaturgie", fie despre textul românesc de actualitate, şi criticii (indiferent de „tabără"), şi responsabilii culturali (indiferent de sursa de finanţare), şi creatorii de spectacole (indiferent de vîrstă) au în vedere exclusiv persoanele participante la (nici nu ştiu cum să-i mai zic: proiectul? programul? mişcarea? grupul?) dramAcum, care funcţionează, sub conducerea profesorului Nicu Mandea, pe lîngă (sau, oricum, în legătură cu) Universitatea Naţională de Teatru şi Film. Persoanele – *nota bene!* – nu operele lor: nici în cele aproape trei ore cît am stat, în acea dimineaţă, la Act, nici cu alte ocazii asemănătoare nu am auzit decît în mod cu totul excepţional vreo referire la un titlu de piesă, în schimb am auzit constant nume proprii căinate amarnic pentru soarta lor auctorială atît de crudă. Dar – bizareria continuă – majoritatea covîrşitoare a dramaturgilor din dramAcum sînt, ca meserie „de bază", regizori; care – poate n-o să vă vină să credeţi –, cînd fac spectacole, le fac cu propriile texte sau cu texte ale colegilor din grup. Unde? În destule locuri: la Act, la Green Hours, la Teatrul Foarte Mic, în sălile care au început să prolifereze (ceea ce e foarte bine) prin centrul mai nou sau mai vechi al Bucureştiului şi aşa mai departe. Ce este de plîns (şi de deplîns) aici, eu, personal, nu înţeleg.

În ceea ce-i priveşte pe tinerii regizori „puri" – care, adică, nu sînt şi dramaturgi –, compasiunea organizată riscă să sune de-a dreptul deplasat. În România nu există teatru, de stat sau independent, Naţional, municipal sau regional, mare sau mic, rentabil sau falimentar, care să nu fie, la ora actuală, în căutare (disperată) de regizori şi care, în consecinţă, să nu fie dispus să-şi dea, ori să nu-şi fi dat deja măcar un titlu din repertoriu pe mîna unuia sau altuia dintre proaspeţii directori de scenă. Hazul este că, atunci cînd intră în tratative cu instituţiile „stabile", junii autori de spectacole nu propun *niciodată* opere de-ale junilor autori de texte, nici măcar ca alternativă la sugestiile directorilor din *establishment* – acuzaţi, altminteri, prin dezbateri plîngăreţe, de cecitate estetică, de „viziune" depăşită, de gusturi „bătrînicioase" şi de alte păcate mortale din aceeaşi categorie. De ce oare? Deoarece tînărului regizor îi este limpede că „lovitura" în carieră se dă nu cu Vasilică Piscupescu, ci cu William Shakespeare. Chiar dacă şi piesele lui Vasilică Piscupescu au titlul în englezeşte.

Dezbaterea de la Act (asupra căreia, de altfel, voi reveni) s-a sfîrşit cum începuse: printr-un film în care cîţiva dramAcumişti (sau, oricum, cîţiva studenţi la Regie – prezentările erau cam ceţoase) documentaseră o recentă experienţă socială/sociologică de-a lor, de care păreau foarte mîndri: descinderea cu un spectacol de teatru – probabil, pe un text „nou" – în mijlocul ţiganilor din Rahova (exprimarea nu-i corectă e voită). Filmările (exclusiv de noapte, în cele circa şapte minute cît am urmărit pelicula) erau cît se poate de artistice: unghiuri „hoaţe", mişcări de aparat „interesante", montaj „creator", băşca priză (de sunet) directă. Un singur amănunt fusese neglijat: în film nu se vedea aproape nimic şi nu se înţelegea aproape nici un cuvînt.

Mirel BĂNICĂ

Răzbunarea are ochii însîngeraţi

● **Jonathan Littell, *Les Bienveillantes*, Gallimard, 2006.**

Autorul

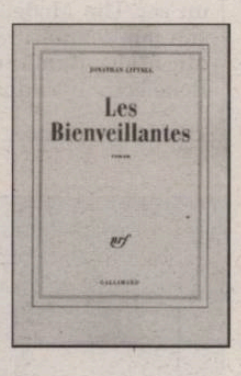

Cine este Jonathan Littell? Adevărul este că presa culturală din Franţa şi Europa nu cunoaşte prea multe lucruri despre autorul care a cîştigat anul acesta două dintre cele mai prestigioase premii literare: cel al Academiei Franceze şi Premiul Goncourt. Mult rîvnitul Goncourt. Are 39 de ani, este fiul lui Robert Littell, autor de documentare gen „Discovery" şi cărţi despre războiul rece. Născut la New York, preferă să trăiască exilat la Barcelona. Studii solide de istorie şi ştiinţe politice la Yale, dar, cu toate acestea, nu ezită să se autodefinească drept „autodidact". Un prim roman cyber-pulp, *Bad Voltage,* scris în 1989, de care s-a dezis între timp, calificîndu-l drept „păcat de tinereţe". Bosnia, Cecenia, Afganistan, Ruanda, Congo: tot atîtea tragedii pe care le cunoaşte personal, ca şef de misiune în diverse ONG-uri umanitare de pe teren. O admirabilă cunoaştere a limbii franceze, rafinată de o experienţă de traducător. Acum trei luni, înainte de obţinerea Premiului Goncourt, Jonathan Littell nu exista în ochii publicului. A devenit un personaj public, adulatul presei culturale europene. După cum mărturiseşte într-un interviu din *Le Monde* din 17 noiembrie, nici el nu-şi poate explica succesul fulgurant al romanului. Istoricul Pierre Nora, specializat în studiul memoriei, îi transmite acest mesaj interesant, după ce vînzările au depăşit cifra de 150.000 de exemplare: „Din acest moment, nici editorul, nici scriitorul nu mai pot înţelege, ci istoricul". Să vedem mai departe de ce.

Romanul

El numără nici mai mult, nici mai puţin de 900 de pagini de factură clasică, mult prea bogat şi complex pentru a fi rezumat în cîteva rînduri. Paradoxal, în ciuda masivităţii sale, este uşor de citit. Totul devine posibil după prima frază, simplă, directă, în stilul „marilor ruşi", la care de altfel Littell se raportează cu dezinvoltură: „Fraţi oameni, lăsaţi-mă să vă povestesc cum s-a petrecut!". *Les Bienveillantes* povesteşte istoria ultimilor ani ai regimului nazist, începînd cu înaintarea triumfătoare din Est, în sunetul de motor de Panzer, terminînd cu noaptea şi groaza din Berlinul agonizant al primăverii 1945.

Personajul principal este Obersturmfuhrer-ul Max Aue, tînăr şi strălucit jurist german, angajat într-un *Einsatzgruppe* (grup de acţiune). Sub această sintagmă ambiguă se ascunde de fapt teribila realitate a unei grupări speciale SS, avînd ca scop „curăţarea" de populaţia evreiască a teritoriilor ocupate, precum şi diverse sarcini de asigurare a securităţii în spatele frontului. Locotenentul Aue este construit minuţios de către autor. *„Les bourreaux n'ont pas de parole, ou alors, s'ils parlent, c'est avec la parole de l'Etat"* – îl citează Littell pe Georges Bataille în interviul menţionat mai sus. Romanul este de fapt o lungă povestire a călăului SS. Participă activ la masacrul populaţiei (evrei, partizani, soldaţi) în prima parte a conflictului. Episodul „curăţării" Odessei îl consacră în ochii superiorilor ca pe un element de valoare inestimabilă. Atunci cînd oamenii din subordine cedează în faţa amplorii masacrului (20.000 de victime executate prin glonţ în 24 de ore) izbuteşte să-şi mascheze dezgustul şi să-i împingă să termine teribila sarcină. Îl regăsim mai apoi în Caucaz, unde se întîlneşte cu Ernst Jünger. Sau la Paris, unde notează „zelul" de care dau dovadă autorităţile de la Vichy, în deportarea evreilor din Franţa, depăşind aşteptările germanilor. La Auschwitz, unde evaluează, cu un ochi de expert, „potenţialul" camerelor de gazare şi „avantajele" acestora asupra gropilor comune şi a metodei tip „sandwich" de înmormîntare a victimelor. În fine, în buncărul lui Hitler, în ultimele ore de viaţă ale Führerului. Un personaj central chinuit de nevroze şi tulburări somatice. Homosexual discret ce nu se ataşează de nici unul dintre partenerii săi. Îndrăgostit de sora sa, Una, fin, cultivat, exprimînd adeseori admiraţia sa totală pentru Platon. Prin ochii lui Max Aue putem vedea toată oroarea maşinii totalitare naziste, dramatismul bătăliei dintre două lumi sau descoperim portrete umane fascinante, de la poliţişti cu inteligenţă primitivă, pînă la baroni muzicieni specializaţi în distrugerea de poduri.

Sarea. Şi piperul

Cum se poate explica totuşi succesul fulgurant al acestui roman, vîndut pînă acum în 300.000 de exemplare şi care este în curs de a fi tradus în engleză, germană, spaniolă? O primă explicaţie ne duce cu gîndul la raportul special pe care îl întreţin societăţile occidentale cu perioada neagră a totalitarismului de dreapta. Există un public avizat pentru acest tip de opere, le *travail de mémoire* al Holocaustului este în curs, de multă vreme. O a doua explicaţie ţine de alchimia secretă a pieţei de carte franceze, de moda de moment, de publicul care, în acest moment, se pare că este avid de romane bine construite, bine gîndite, şi obosit de tot soiul de „experimente" literare fără cap şi coadă. Dar nu este suficient. Riscul de a cădea în comparaţii superlative este ridicat. În plus, nu este vorba dé încă o carte despre tragedia evreilor, aşa cum am fi tentaţi să credem la prima vedere.

Littell posedă un talent deosebit de a se situa pe graniţa mai multor domenii ale cunoaşterii umane: istorie, memorie, psihanaliză, totul ambalat cu mortarul unei scriituri de calitate, într-o limbă folosită fără cusur. Astfel, autorul ne cere să ne apropiem de ideea însăşi de *călău,* de umanitatea/monstruozitatea înmagazinată în acest „frate om", fără vîrstă, fără epocă, fără acel „ceva", dificil de definit, care ne face acceptabili în faţa Creatorului. La finalul cărţii, la fel ca şi Max Aue, cititorul trebuie să plătească un tribut simbolic trecutului însîngerat, cu gîndul la un viitor sumbru. Răzbunarea are ochii însîngeraţi, ca şi cei ai „binevoitoarelor" (eumenidelor), creaturi fabuloase, jumătate păsări, jumătate şerpi, zeităţile greceşti ale răzbunării şi remuşcării. La fel ca ai animalelor omorîte sub bombe în grădina zoologică din Berlin, acolo unde se petrece şi ultima scenă din roman.

În general, orice prim roman suscită un mare capital de simpatie, iar acest roman al lui Jonathan Littell chiar merită elogiile care i se aduc. Spre deosebire de alţi autori, el nu va mai avea nevoie să *confirme* în viitor. Cartea sa a fost deja scrisă.

Dilema veche vă recomandă

● *Marie Antoinette* de Sofia Coppola: Kirsten Dunst este perfectă în rolul nefericitei regine din acest film somptuos (imaginea este un „regal"!) & rockoco (pe coloana sonoră: Aphex Twin, Siouxie and the Banshees, Bow Wow Wow, The Cure...), lejer & superficial ca o frişcă pastelată... Dar ultimele minute (începutul Revoluţiei) aduc o emoţie şi un dramatism ce transformă păpuşelele frivole de la curtea Franţei în tragice marionete ale destinului. (Alex. Leo Şerban)

● În atenţia celor cîţiva microbişti ai snooker-ului – oricît am fi de puţini, oricît am fi de tralala în ochii celor 100% serioşi, care dispreţuiesc un sport inventat cîndva de ofiţerii englezi, în India, din plictis şi sofisticărie ludică: pe Eurosport Live, sîmbătă, 16 noiembrie (ora 22) şi duminică, 17 noiembrie (orele 16,30 şi 22), semifinalele şi finala campionatului britanic de la York. (Radu Cosaşu)

● Celor cu adevărat liberi, fără prejudecăţi, care nu măsoară lumea doar cu instrumentele corectitudinii politice, dar, mai ales, celor care mai au un sănătos simţ al umorului, le recomand cu entuziasm mult-hulitul şi mult-lăudatul *Borat*, o comedie demenţială ce rîde de toate bolile umanităţii. Iar celor care şi-au exprimat cu ridicolă şi dogmatică îngrijorare reticenţele cu privire la comedia lui Sacha Baron Cohen, le amintesc această frază din Andrei Pleşu: „O foarte consistentă sursă de toleranţă, insuficient însă luată în seamă, este umorul". (Marius Chivu)

Simona SORA

puzzlecturi

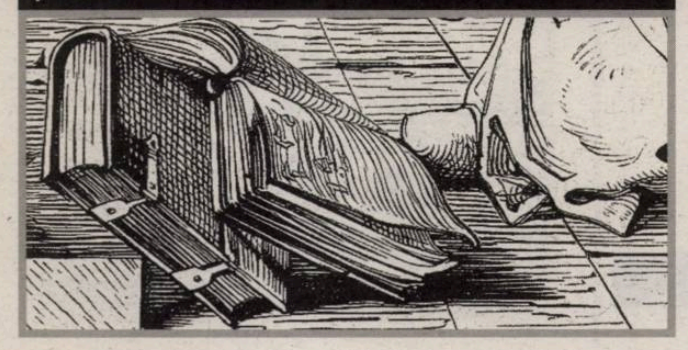

S.C. „Condiţia românească“

● ***Colonia Râsa-Plânsa*, un proiect realizat de Ion Barbu, Editura Polirom, 2006.**

După *Antologia poeziei româneşti la zid, Frumosul din Petrila adormită* şi *Petrila unter alles!,* Ion Barbu încheie programul „Petrila – Periferia culturală Europeană“. Declaraţia de principiu a acestui program este oglinda ludică a unui serios proiect european: „Pentru anul 2007, Sibiul a fost declarat CAPITALA CULTURALĂ A EUROPEI. Cu de la sine putere, declarăm Petrila anului 2006 PERIFERIA CULTURALĂ A EUROPEI!“. Cu alte cuvinte, (euro)capitala ne-o declară ei, periferia (românească) ne-o declarăm singuri.

Cum bine se ştie, cu *Antologia poeziei româneşti la zid,* Ion Barbu *& comp.* au avut conflicte „penale“ nu doar cu poliţia şi primăria, dar şi cu un grup de cetăţeni vigilenţi din Petrila care s-au trezit dimineaţa cu casele frumos scrise, ca la carte. De data aceasta, transformarea generoasă şi inspirată a periferiei cenuşii (cum e cam toată patria noastră intangibilă, inclusiv viitoarea capitală europeană) într-o ironică butaforie se face doar virtual, în paginile acestei cărţi. Postavangardiştii din echipa Barbu (Mihaela Şchiopu, Rolland Szedlacek, Carmen Mavrea, Octav Mardale, Pavel Botezatu) nu mai schimbă la faţă micul oraş din Valea Jiului, ci doar îi refac macheta de Dogville virtual (dar universal) în laboratorul, atelierul, biroul şi holul Societăţii Culturale „Condiţia Română“. Ce rezultă e simularea unei posibilităţi a locuirii (căci, nu-i aşa, „În chip poetic locuieşte omul...“) prefaţată de un minunat poem de Adrian Alui Gheorghe *(Colivăresele din Petrila)* şi postfaţată de una dintre cele mai optimiste pagini scrise vreodată despre „Colonia Petrila“ – cea a lui I.D. Sîrbu (şi el petrilean) din *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal. Colonia Râsa-Plânsa* combină fericit vizualul (pictură, fotografie, caricatură) cu poezia şi epifanii ale realului (petrilean) într-un *happening* continuu. Inscripţie şi graffiti (după o poetică ce combină precedente de la Altamira sau Lescaux cu *Religia graffiti-ului* de Norman Mailer), *Colonia...* atribuie sensuri caselor din oraşul fantomatic privit cu un amor lucid şi cu o nostalgie ce amestecă trecutul şi viitorul: „Au ieşit casele pe stradă / două cîte două, / două cîte trei... / dar unde se duc, cînd se duc, / casele acestea ca nişte colivărese / care iau în posesie cimitirul? / au ochii trişti / smalţul luminii le-a rămas pe pleoape, / păsările moarte agăţate în păr / au ghearele / frumos lustruite de disperare / pe aer nimeni n-a inscripţionat vreun sens / de asta drumurile se revarsă întotdeauna / într-un ocean care nu există / şi asta pentru că nimeni nu l-a numit“.

„Colonia Plânsa“, prima secţiune (aflată sub semnul unui fragment din Geo Bogza, *Tristeţea coloniilor),* e o lume minerală a cărei primă imagine e cimitirul. Casele pe care Ion Barbu şi ceilalţi le scot din circuitul mineral, pentru a le introduce în cel cultural, sînt însă corpuri vii, trupuri palpitînd de culoare şi hazard (poetic) obiectiv. Vorbe precum „corpul de casă“ sau „trupul oraşului“ capătă sens în albumul Petrilei imaginare. Astfel, casa pe care o împarte poetul Romulus Bucur cu graficianul Octav Mardale e o caricatură supraetajată, cu o legendă poetică: „o, albie de porci a perfecţiunii“ *(Song of myself);* casa domnilor Mihai Ursachi (poet) şi Frederik Pajak (pictor) e un bestiariu coborît pe un zid din Petrila, inscripţionat astfel: „Oraşul acesta e construit din idei, / fiecare din cărămizile sale e o noţiune“; pe „casa doamnei Irina Mavrodin şi a domnului René Magritte“ scrie, precum în poemul „Epigraf“: „să mă las pradă morţii cu bucuria cu care m-am lăsat pradă vieţii“. Casa tropicală (în)semnată de Florin Iaru şi pictată de Giuseppe Coco poartă versurile: „tu vei pleca eu voi trăi / urlînd în high fidelity“. O pictură naivă a Fridei Kahlo stă lîngă gaura neagră a unui pod petrilean, alături de un epitaf din Cezar Ivănescu: „atît de frumoasă mama mea Moartea“. Localul familial al *Familiei Popescu* (de Cristian Popescu) s-a mutat la Petrila în regia (plastică) a doamnei Stela Lie...

„Colonia Râsa“ este, în schimb, doar imaginea şerpuitoare, multicoloră, naivă, industrială, caricaturală a unei Petrile realist-magice pe care trebuie s-o vedeţi singuri.

Probabil că, în visele utopice şi suprarealiste ale artiştilor care au făcut *Colonia Râsa-Plânsa* pe hîrtie şi pe CD, ea chiar există (ficţional) mai abitir decît frustranta realitate. Iar dacă „instituţiile statului“ din localitatea Petrila ar fi avut destulă imaginaţie (practică), „vopsitoria“ virtuală ar fi devenit (măcar pentru un timp) reală. Atunci, periferia europeană autodeclarată ar fi avut, cu siguranţă, mai mulţi vizitatori, în 2007, decît capitala europeană (previzibilă) de la Sibiu.

Matei FLORIAN

audio şi n-am cuvinte

„Pentru mai dreapta cinstire a lumii lui Anton Pann“

● **Anton Pann, *Zaharicale*, Roton, 2006.**

Aparent, un Isarlîk muzical pare uşor de găsit atunci cînd melodia are proveniența incertă a unui ev mediu tîrziu şi diluat, poate meridional, poate austro-ungar, poate oriental-bizantin, colorat la răstimpuri de interferenţe balcanice. Presupunînd însă că, dintr-un asalt patriotic, v-aţi fi propus să disecaţi un exemplar de muzică românească veche (a se lua formaţia vocal-instrumentală de muzică veche Anton Pann), veţi avea nevoie de mari teorii şi stufoase prelegeri, ca să nu mai vorbesc de răbdare şi de o lupă profesionistă, pentru ca, în final, să detectaţi seva tricoloră şi ADN-ul naţional printre atîtea şi atîtea ţesuturi instrumentale prelevate, şi logic, şi de nevoie, de la pacienţi străini. Dacă ţineţi cu tot dinadinsul, s-ar putea să descoperiţi în unele mostre de vioară, ţambal sau oboi, ceva urme de folclor românesc autentic, la fel de bine cum e posibil să întîlniţi la un moment dat primele bruioane stabile ale acordurilor lăutăreşti. Ar fi preferabil însă să renunţaţi la orice miză de istorie autocentristă (nu, nu noi am inventat flautul şi clarinetul, vioara şi violoncelul, chitara şi contrabasul) şi să vă concentraţi atenţia asupra poveştilor dulci şi aromate ale unei lumi apuse care – Isarlîk sau nu – merită cu prisosinţă o mai dreaptă cinstire. Atît timp cît muzica mai are nevoie de arome, de dulcegării departe de a fi zaharisite, de spaţii atemporale, de imaginaţie, re-creaţie şi fir epic, nu există nimic mai potrivit decît acest recurs la doină şi baladă pe care, profesionist şi abil, îl prezintă membrii formaţiei Anton Pann. Spre deosebire de alte aventurări în acest spaţiu îndepărtat şi prea puţin palpabil, încercarea lor nu ascunde incorectitudini sau stilizări excesive: dacă partea instrumentală defineşte, în mare, un ev mediu generic, partitura vocală descinde din cel mai autentic filon tradiţional, sentimental şi galeş, pe alocuri, energic şi pestriţ, de cele mai multe ori. În sprijinul acestei credibilităţi lucrează nu mai puţin de 12 instrumentişti, studenţi sau absolvenţi ai Universităţii Naţionale de Muzică şi ai Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Bucureşti (Nica Laura – vioară, Alexandra Pascariu – violoncel, Zoltan Dosa – contrabas, Liana Holban – flaut, Grigore Miron – oboi, Sofian Miron – clarinet, Jovan Sofronievski – clarinet, Bogdan Tanislav – fagot, Cătălin Răducanu – ţambal, Andra Stanciu – chitară, Claudiu Răducanu – chitară şi Daniel Popa – percuţie), şi un grup vocal format din 5 membri (Adrian Georgescu, Oana Benko, Alin Copceag, Adrian Stolnicu, Cristian Nica) sub conducerea dirijorului Constantin Răileanu.

Este puţin probabil să găseşti o exprimare mai articulată şi, totodată, mai plină de ştaif şi dichis ca cea pe care o propune formaţia Anton Pann. Avem de-a face cu naraţiunea unui timp perfect-compus, nu atît de viu şi zgomotos, exotic şi efervescent, solar şi incandescent ca într-un iluzoriu Isarlîk, ci deferent şi cuminte, tandru şi nostalgic, atent şi dedicat. Riscul unei astfel de poveşti e să alunece într-o formalitate protocolară, să împrumute ceva din însuşirile statice ale unui obiect de artizanat. Acolo unde Anton Pann – altminteri un cetăţean bonom al unei epoci aflate în permanentă mişcare – descoperea snoava, tîlcul şi cîntecele de lume, interpretarea vocală tinde să se contamineze de o răceală pioasă, de o ceremonie omagială, de un zel teologic, inaderent la ofurile leliţei Săftiţa. Nu vă faceţi griji; şlefuirea migăloasă, atenţia pentru detalii, dragostea şi respectul pentru această lume apusă, dar răsăriteană, cizelarea exprimării sînt garanţii ale unei bune-cuviinţe care rimează tainic cu cel mai riguros control tehnic de calitate. În aceste condiţii, orice alterare este exclusă. Pînă la urmă avem de-a face cu o bijuterie narativ-muzicală care continuă să-şi păstreze strălucirea de 150 de ani şi mai bine. Este cea mai bună dovadă că poveştile adevărate nu vor muri niciodată.

Andrei GORZO

dilematograf

Om şi fiară

● ***Propunerea* / *The Proposition* (Australia, 2006), de John Hillcoat.**

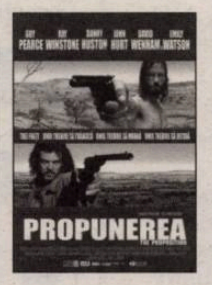

Primul lucru care trebuie spus despre westernul australian *Propunerea* este că are un scenariu de Nick Cave. Spuneţi-l şi dumneavoastră în dreapta şi în stînga pînă cînd ajunge la publicul interesat. Totul e să ajungă cît mai repede: filmul rulează (dacă mai rulează) de două săptămîni la Hollywood Multiplex, unde, vinerea trecută, publicul interesat era compus din mine şi (la celălalt capăt al sălii) încă un spectator. E păcat, pentru că scenariul lui Cave e, dacă nu chiar la fel de obsedant, atunci la fel de personal şi de straniu ca muzica sa, cu care are în comun amestecul de sălbăticie şi delicateţe şi atracţia simultană către transcendent şi putrescent. În plus, pentru o poveste scrisă de un rocker, e cu capul relativ bine înşurubat pe umeri şi cu picioarele – în cea mai mare parte a timpului – pe pămînt. Mai precis, pe pămînt australian, unde a copilărit Cave şi unde eroii săi – soţii Stanley, proaspăt sosiţi din Anglia – se chinuie să întreţină o mică grădină victoriană. Anul e în jur de 1880 şi, dincolo de trandafirii doamnei Stanley (Emily Watson), totul e uscăciune şi moarte. Soţul ei (Ray Winstone) e şeful poliţiei, deşi preferă să se prezinte altfel: „Sînt ceea ce vreau să fiu“, spune el, dînd glas speranţei oricărui colonist că o ţară nouă înseamnă în primul rînd o şansă de reinventare a sinelui şi făcîndu-ne să ne întrebăm, cu aprehensiune, cum o fi arătat sinele de care s-a lepădat Stanley, ca lupul de păr, cînd a plecat din Anglia. Vocea lui e un mîrîit ameninţător, ochii lui sînt injectaţi, atunci cînd e obosit mormăie şi hîrîie ca un animal, iar atunci cînd se lasă mîngîiat de soţia lui (care pare teribil de fragilă) îşi ţine mîinile ca şi cînd, neavînd prin preajmă nici un deţinut pe care să-l tortureze, n-ar şti cum să le folosească. Dar Winstone contrazice impresia iniţială, oferindu-ne potretul unui om care, indiferent de zvîrcolirile şi de revendicările propriei animalităţi, încearcă să fie bun. „O să civilizez locul ăsta“ – tot promite el –, şi pînă atunci face totul ca să-şi ferească soţia (care, la rîndul ei, e mai mult decît dezvăluie o primă impresie) de privelişti nepotrivite, deşi aceasta e o ţară în care nu poţi să-ţi faci siesta fără ca poliţistul pus de pază să-şi zboare degetele de la picioare, din greşeală, cu propria armă. Relaţia dintre soţi, cu tandreţea ei ineficientă şi cu formalismul ei victorian – pe care realizatorii îl respectă şi care în ochii noştri poate părea plin de secrete, inclusiv din alea sexy –, e polul luminos al filmului. La polul celălalt se află banda Burns.

Banda e compusă din trei fraţi. Stanley a reuşit să pună mîna pe ăla mic şi pe ăla mijlociu, dar nu şi pe ăla mare – cel mai rău dintre ei; aşa că îi face o propunere lu' ăla mijlociu: viaţa lu' ăla micu' în schimbul vieţii lu' ăla mare. Fratele mijlociu (Guy Pearce) porneşte la drum. La tot pasul, oamenii vorbesc despre fratele cel mare: că ar trăi într-o grotă, că ar avea puteri spranaturale, că n-ar fi om, ci spirit. Cînd, în sfîrşit, intrăm în bîrlogul lui, descoperim un gentleman (Danny Huston): mîngîie cîinii, vorbeşte despre iubire, apreciază frumuseţea naturii sau a unui imn religios. (Filmul e plin de imnuri – parte din efortul său de a degaja un aer de primordialitate biblică.) Cum se explică atunci cruzimea lui? Singura explicaţie ar fi că e vărul colonistului Kurtz din *Inima întunericului* de Joseph Conrad (a cărui acţiune se desfăşura în Congo cam în aceeaşi perioadă), ceea ce l-ar face un fel de unchi al colonelului cu acelaşi nume, jucat de Marlon Brando în *Apocalypse Now:* un om care a văzut „inima întunericului“ – adică adevărata faţă a rasei albe, falimentul moral al pretenţiilor ei civilizatoare – şi a ales să fie neom. Dar numai spectatorii care l-au cunoscut pe Kurtz vor putea să şi-l explice, cît de cît, pe Burns; Cave şi regizorul John Hillcoat vor ca el să fie şi pentru noi la fel de teribil şi de inexplicabil, şi, în acelaşi timp, la fel de clar *acolo,* ca orice spirit venerat şi temut de aborigeni. E satisfăcător aşa? Depinde cum preferaţi parabolele. Eu le prefer mai puţin căutat-aburoase, mai puţin laborios-mitologizante. De exemplu, aş fi preferat ca fratele mijlociu să nu aibă aşa un aer mesianic. Da, pînă la urmă el (şi nu Stanley) e civilizatorul, dar ăsta e rolul dintotdeauna al pistolarilor din westernuri (să ajute la impunerea unui mod de viaţă care nu poate să însemne decît sfîrşitul lor) şi cei mai mulţi dintre ei reuşesc să nu pară atît de pătrunşi de importanţa lui simbolică; personajul ăsta e hiperconştient de dimensiunea lui mitică – şi-o poartă ca pe-o cruce. Dar, cu toată pretenţiozitatea lui, filmul e respectabil: există integritate acolo, există o sensibilitate acută, grea, la recalcitranţa pămîntului australian şi la sălbăticia pe care acesta a putut s-o aţîţe în inimile celor care au vrut să-l posede, şi mai există căldura aceea din scenele de viaţă conjugală – sugestia că femeia e toată civilizaţia bărbatului, tot ce-l împiedică să se transforme în neom sau în fiară.

trecerea prin reviste

Ce citeşte cine nu citeşte

TUTTOlibri

Să mai ieşim puţin din provincia noastră culturală – chiar riscînd să ne trezim în alta... Premisa 1: în Italia există, desigur, tot felul de reviste culturale – săptămînale, lunare, trimestriale – cu tiraje între 1000 şi 5000 de exemplare, în care adesea intelectualii se plîng că italienii citesc puţin. *(Nota bene:* Italia are, conform ultimului recensămînt, 59,4 milioane de locuitori). Dar „interfaţa" cu publicul (mai) larg o asigură paginile şi suplimentele culturale ale cotidienelor. Premisa 2: în Italia se citeşte puţin – doar vreo 8% dintre adulţi intră în categoria aşanumiţilor *heavy readers*, care citesc cel puţin o carte pe lună. Dacă pornim de la asemenea premise, rezultă că: a) putem să ne uităm cu folos la „modelul italian", dat fiind că şi pe la noi cititorii „tari" reprezintă cam tot atîtea procente din total; şi b) merită să aruncăm o privire prin suplimentele culturale ale cotidienelor „de la ei".

La Stampa, al treilea ziar ca tiraj din Italia, editează săptămînal, de treizeci de ani, suplimentul *Tuttolibri,* în care sînt prezentate noutăţile editoriale. Numărul din 9 decembrie invită, pe prima pagină, la alegerea cărţilor care vor fi făcute cadou de Crăciun. Între ele, *America şi reinventarea Crăciunului* de Paolo Prato, specialist în *pop music,* apărută la Editura Donzelii, în care este povestită aventura celui mai cunoscut cîntec de Crăciun, „White Christmas" de Irving Berlin: compus la începutul anilor '40 şi cîntat prima dată de Bing Crosby, a fost înregistrat apoi de 101 interpreţi şi a devenit „un fenomen colectiv, punctul de întîlnire între muzică şi cinema, între sărbătoare şi consumism, primul semnal de *music business* internaţional". O pagină mai încolo, este vorba despre alt spirit decît al „Crăciunului consumist": sînt recenzate şi recomandate o biografie de peste o mie de pagini a împăratului Justinian, semnată Georges Tate, *Călătoriile* lui Ibn Battuta, scrierile lui Enea Silvio Piccolomini şi un dialog al lui Platon apărut – ei, da – în „ediţie economică" la Oscar Mondadori (numai 7 euro). La secţiunea „ştiinţă", *O istorie a curcubeului* de Bernard Maitte. La „Arte", scrisorile lui Dalí către Picasso şi însemnările *Despre fotografie* ale lui Man Ray. La pagina de manuale şi ghiduri practice, Bruno Gambarotta (unul dintre cei mai vechi cronicari ai revistei) constată că „se înmulţesc ghidurile care te învaţă să devii un seducător infailibil, revine la modă virilitatea, iar bărbatul ca prieten al femeilor este pus la index" şi ilustrează această teză cu noutăţile în domeniu: *Milioane de femei aşteaptă să te întîlnească* (o carte despre întîlnirile *online,* scrisă de Sean Thomas, un jurnalist britanic), *Bărbatul, amant fericit* de Claudio Rise, *Virilitatea. Întoarcerea unei virtuţi pierdute* de Harvey Mansfield. În antiteză cu toate acestea, o carte plină de umor de Beppe Severgnini: *Manualul bărbatului de casă.*

În fine, de mulţi ani, *Tuttolibri* prezintă şi un top al cărţilor, realizat de un institut de cercetări sociologice (Demoskopea) pe baza vînzărilor dintr-un eşantion reprezentativ de librării din toată Italia. Săptămîna aceasta, pe locul întîi se află un nou roman al lui Andrea Camilleri – un fost redactor şi scenarist la radio care, după pensionare, s-a apucat să scrie romane poliţiste şi a creat un personaj de mare succes, comisarul Montalbano: de ani întregi, este cel mai bine vîndut autor italian. Probabil că a contribuit şi Camilleri la scăderea numărului de non-cititori, anunţată de *Tuttolibri:* de la 59,4% din populaţia adultă în 1995 la 54,9% în 2005. Mai sînt însă 30 de milioane de persoane (din care 18% cu studii superioare) care nu citesc deloc. Mai mult decît populaţia României. (**M. V.**)

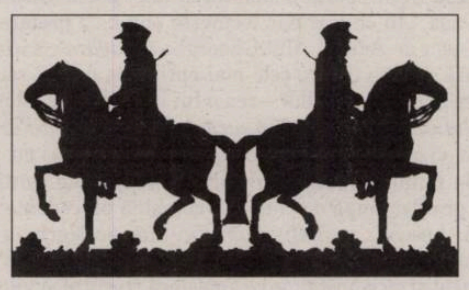

Radu COSAŞU

din viaţa unui extremist de centru...

Cu Lucian Raicu

Nu am găsit puterea să mă adun pentru un necrolog imediat la dispariţia lui Lucian Raicu; îmi stăruie în creion gîndul lui la moartea lui Marius Robescu: „Tac, tac şi uneori *schimb vorba* (subl. L.R.) cînd i se pomeneşte numele pentru că nu suport să se vorbească despre el ca despre un om mort. Nu suport, nu vreau, nu îndur, nu accept". Şi mai e ceva, o scriu cu o indecenţă riscantă în asemenea momente: încă păstrez în auz ultimul lui hohot de rîs, acolo, pe patul de spital. Mi l-a povestit (mila, mila...) Sonia Larian, îngerul vieţii lui, cu cîteva zile înainte de... Vibra de bucurie: îi citise un articol din *Dilema veche*, o mărturie despre acea vară pragheză a anului 1968 cînd fuseserăm cu toţii adunaţi pe Stadionul Tineretului să facem „instrucţie" şi să ni se repartizeze posturile de luptă din Casa Scriitorilor de unde să tragem în caz că sovieticii atacă Bucureştii... Sonia îmi mulţumea, incandescentă: „L-ai făcut fericit... nu a mai rîs cu atîta poftă, nu mai ştiu de cînd... A început să-mi povestească, şi-a adus aminte în amănunt ce a făcut şi el acolo, ca soldat prost. Era cu Valeriu Cristea... a fost într-o vervă nebună!". Hohotul acela de rîs, dintotdeauna de o vitalitate inconfundabilă, m-a trimis – pe la 1 noaptea, după ce am vorbit cu ea – la pagina lui despre rîsul lui Labiş. Matei Călinescu, în *România literară,* ţinuse să sublinieze cu italice că „Raicu *ştia să rîdă*". Cred că nici un critic literar român nu a fost mai sensibil şi mai priceput decît Raicu în analizarea rîsului omenesc. Fiindcă ştia să rîdă şi să surîdă ca nimeni altul. A fi stat lîngă el la un film cu Stan şi Bran e unul din momentele sublime ale vieţii mele, la fel ca saramurile mîncate împreună la „Pescarul" sau partidele de şah jucate în căscioara „dintre Gîrle", cînd „ne dădeam" Botvinik sau Tal. Fără asemenea scene de maximă iluminare a banalului, creaţia lui nu ar fi atins gravitatea penultimelor întrebări în faţa lui Gogol, Bacovia, Tolstoi, Thomas Mann, pe care nimeni nu le-a pus la noi atît de apăsat.

Mai am în auz – tot aşa, povestite de Sonia – visele lui, relatate scrupulos de el, ei; visa intens, puternic, bucureştean, gogolian, nu uita nimic. E unul cu Marius Robescu şi Teodor Mazilu mergînd pe Calea Victoriei şi discutînd tot mai indignaţi că Mircea Dinescu şi-a făcut nunta la Palatul Regal. Într-o altă noapte fusese la o şedinţă a Uniunii Scriitorilor organizată într-o pădure, toţi erau confortabil cocoţaţi în copaci, Geo Dumitrescu ţinuse ca de obicei o cuvîntare strălucită şi, de pe craca sa, Eugen Simion comenta către Raicu: „mi s-a părut cam incoerent". Tîrziu, după miezul nopţii, Sonia mă asigura că „o să-ţi mai povestesc şi altele". O singură dată mi-am permis să-i încredinţez un vis de-al meu cu el: eram amîndoi încolonaţi într-o uriaşă demonstraţie de 23 August, ne pregăteam să intrăm din Calea Moşilor (?) în faţa tribunei cu Ceauşescu din Piaţa Aviatorilor şi, deodată, el, Raicu, începu să se desprindă de pămînt şi să zboare de lîngă mine, făcîndu-mi, cu obrajii umflaţi de rîs, un semn straniu pentru gesticulaţia lui diurnă, totdeauna sobră: îşi rotea degetele dreptei în jurul urechii, cum ar veni „îţi voi da mîine un telefon!". El care detesta telefonul!

Sîntem cîţiva scriitori buni care mai ştim ce înseamna un telefon de la Lucian Raicu, joia, vinerea, după apariţia *României literare,* în care, cu un elan bine stăpînit, te felicita pentru articol... Sîntem cîţiva care, alergînd să-i dăm un proaspăt volum, aşteptam încordaţi verdictul lui; ştiam că ne va spune adevărul, fie şi printr-o tăcere a lui; avea tăceri feroce; ura grandilocvenţa, punea „importanţa" între ghilimele, prea expresiv literar şi fiziognomic „nu ştia (precum se autodefinea în acest portret tot al lui Robescu), nu putea, nu-i trecea prin cap să mintă, nici în scris, nici în lume, nici cînd se mai dezlegau limbile şi totul părea cu putinţă. El nu; *niciodată* (subl. L.R.), în ruptul capului... în toate etapele inspiraţiei sale. Nici *inspiraţia* (subl. L.R.) nu-l clintea... Încă o dată: există *miracole* (subl. L.R.), depun, cu mîna pe inimă, mărturie".

Transcriu acest citat şi îmi sar în ochi sublinierile lui: de ce *niciodată?* De ce *inspiraţia?* De ce *miracole?* Oriunde deschizi ultima sa capodoperă, *Scene, reflecţii, fragmente* – capodoperă a unei „fugi", pe cîteva voci, a gîndirii şi răzgîndirii aproape schubertiene într-un montaj abrupt şi subtil – te fulgeră abundenţa italicelor, fără explicaţii, fără „teorie", permanent aţîţătoare: de ce într-un citat dintr-o scrisoare a Ţvetaevei subliniază: *„eu mi-aş dori un rug adevărat?"*. De ce într-o propoziţiune despre Dostoievski: „la înmormîntarea lui, studenţii i-au purtat *lanţurile"* sînt în italice? De nenumărate ori sînt subliniate conjuncţii şi prepoziţii infinit de mici, adverbe îndeobşte banale, cuvinte altfel simple: *atenţie, întîmplare, seriozitate, nimic.* E singura ostentaţie pe care şi-o permite acest timid de stirpe bacoviană. Fiecare idee trăieşte în tensiunea fiecărei fraze, a fiecărui cuvînt. Raicu iubeşte cuvîntul pînă la adoraţie şi suspiciune, cu acea „exaltare raţională" pe care nu se sfia (o, nu, asta nu...!) să ne-o propună în faţa unei pagini a lui Malraux, a lui Sadoveanu. Nu cunosc scriitor român contemporan care să fi dat cuvîntului o asemenea greutate. Între vis, rîs şi surîs, găsesc, aici, în controlul expresiei – ca acela al lui Gould în fiecare notă a unui Bach – o cale de acces spre secretele geniului său. În „de ce"-ul sublinierilor, vibrează un mesaj presant: „Tu te întreabă şi socoate!". Îl aud şi nu schimb vorba. Sîntem cîţiva scriitori buni pentru care (cum zice o bătrînă vorbă încăpăţînat de nemuritoare) Lucian Raicu aparţine conştiinţei de sine a scrisului nostru.

Eugen ISTODOR

auto-jurnal

Ceaţa

Morţii ei de ceaţă! Cîţi morţi am dat spre cer ca să mi se dea în loc ceaţă pe parbriz? Acum, pe bune, ceaţo, caţo, maţ aburind, javră pe care nici s-o încaleci cu tîrnăcopul nu poţi, acum, pe bune, ceaţo, ce vrei de la mine? Nu doar că ne îmbrîncim în fiecare intersecţie, dar te pui, ceaţă, pe parbriz. Nu doar că ne e creierul în ceaţă, dar te mai avem şi pe parbriz. Nu doar că nu ne spălăm maşinile sau ni le spălăm şi ni se murdăresc după o oră de mers în oraşul jegos, dar te avem, ceaţă, pe tine, ceaţă, pe parbriz. Ceaţă, eşti ca o sugativă, ne porceşti fără să ne vedem cît de porci sîntem. Această rubrică se va muta începînd din 2007 în *Academia Caţavencu!!!!* Ceaţa e ca o gumă, ne şterge pe bot de trufie şi ne bagă moartea în vine. Du-te dracului, ceaţă! Ce cauţi în oraşul mizerabil? Ce cauţi să ne înfrunţi pe noi, aşii stopurilor de care nu ne pasă, cavalerii fugii cu 200 pe oră, cu maşina prin Bucureştiul cîrpit şi odios? Ce cauţi, ceaţo, să-mi arăţi că zi şi noapte e la fel şi că sînt prea mic cînd natura e pe parbriz? Ce cauţi, ceaţo, să mă arăţi cum sînt, fără gînduri la volan, ci doar cu instincte... să-l depăşesc pe ăla, mă enervează vaca aia, să mă bag în faţa coloanei... bă, ceaţo, greaţo, mă faci să-mi fie rău de mine, de maşină, de viaţa în pielea mea de piele ţinută la adăpost în pielea mea de tinichea. Ceaţo, ieşire din sinele tău spre fapta noastră, din nelinişte spre linişte dusă la iritare, din întuneric spre întuneric, din lupte degeaba spre pace degeaba, din boală spre sănătate bolnavă şi din viaţă imorală spre una amorală. Nu contăm în ceaţă, nu contăm, sîntem mici cu Range-urile sau Volvo-urile sau Audi-urile noastre. Orice reclamă s-ar face, orice faruri de xenon, zen sau tantra am avea, ceaţa ne face paraleli cu noi, cu străzile, cu realitatea din jur. Pe ceaţă trebuie s-o străpungem, s-o băgăm în seamă, n-o putem ocoli, s-o violăm, cum stă ea întinsă, s-o violăm, dar fără să avem vreun indiciu de e blondă sau brunetă, şezută sau înaltă, proastă sau deşteaptă. Nu poţi nici o pernă pe faţă să-i pui... Nu voi fi bou să mă lupt cu ceaţa, să ies ca turbatul să mă lupt cu ceva ce există şi care-mi arată şi mie că exist, mai tare decît îmi arată ceilalţi partenoici la trafic. O las, aştept să se ridice, să se care şi apoi îi trag un şut în ultimele şuviţe şi o bag în mă-sa. Vedeţi ce curaj pe mine?

P.S. se dedică acest articol lui Mircea Mihăieş din Timişoara. Se cam face „de ceaţă" în cazul colegului meu de pagină Radu Cosaşu.

libertatea de impresie

Mică istorie

Chioşcurile au dispărut aproape de tot din Bucureşti. Operaţiunea Primăriei, începută de Traian Băsescu, a continuat mai încet, dar sigur. După demolarea buticurilor de termopan au urmat garajele de beton. Parcuri şi parcări au apărut în locul lor, spaţii mai deschise, mai aerisite, cel puţin în sectorul 3. Nu prea mai există opoziţie la asemenea acţiuni de demolare. Oamenii au înţeles că a trecut vremea improvizaţiilor. Un vecin căruia i-a fost dărîmat garajul mi-a spus chiar că se aştepta, pentru că îşi dădea seama că nu mai ţine şi „pentru că era şi normal". În anul 2000, un cizmar avea un chioşc în care repara pantofi. În plină campanie de demolare şi totodată în plină campanie electorală, nea Radu avea un afiş mare în fundul chioşcului, cu figura lui C.V. Tudor. Omul mai cosea o talpă, mai punea un flec, mai făcea puţină propagandă. S-au terminat alegerile, cu rezultatul ştiut. Pe nesimţite, afişul lui nea Radu s-a schimbat. Nu mai era liderul PRM, ci Ion Iliescu, pe fond albastru. Demolările au continuat însă, în ciuda speranţelor lui nea Radu. Rămăsese ultimul din linia buticarilor. A mai rezistat puţin chiar şi după ce ultima măsuţă cu fleacuri a fost luată sub ochii vigilenţi ai poliţiei. Într-o zi însă, chioşcul lui alb a dispărut şi el, lăsînd în urmă un semn pătrat pe asfalt. Mi-am zis atunci că nea Radu o să moară de supărare sau din lipsă de lucru.

La scurtă vreme însă, chioşcul lui a reapărut pe o străduţă laterală, printre nişte garaje. Nu după mult timp, părea să aibă şi mai mulţi clienţi. Cosea, bătea cuie şi lipea tot felul de pantofi scîlciaţi. Era ceva mai ursuz şi nu mai vorbea despre politică. Oamenii i se plîngeau că nu mai sînt cizmării şi ateliere de reparaţii pentru diverse obiecte casnice. Ziceau că atîta vreme cît lumea e săracă, trebuie să-şi repare lucrurile, pentru că nu poate să-şi cumpere unele noi. Odată l-am auzit replicînd că tocmai pentru că oamenii sînt săraci nu mai există pantofi de reparat: „La nişte pantofi buni ai ce repara, la unii dintr-ăştia de plastic, de unică folosinţă, ce dracu' să mai repari...". Am avut, într-un fel, confirmarea celor spuse de el cînd am văzut că la Londra, unde lumea e mult mai bogată decît la Bucureşti, există mai multe asemenea ateliere de reparaţii.

În sfîrşit, a venit şi epoca demolării garajelor de pe străduţele laterale. Buldozerele şi-au făcut din nou apariţia. Pereţii gri urît de beton s-au transformat în pietre gri urîte care au fost încărcate în camioane. Cîteva zile, în peisaj au intrat excavatoarele cu gurile lor cu dinţi de fier, căscate spre cer. Te gîndeai că printre dărîmături trebuie să fie şi micul chioşc alb al cizmarului... Aiurea, după cîteva săptămîni a reapărut pe o altă stradă, lîngă o casă în construcţie, cu geamlîcul aliniat chiar în gardul de fier al noii curţi. Nu mai are pe peretele din spate afişe cu politicieni. Pe geamul din faţă e lipită însă o reclamă la credite. Omul s-a descurcat din nou.

Andrei MANOLESCU

Duminica, 17 decembrie, ora 19.00

CREATORUL DE TEATRU

de Thomas Bernhard
în româneşte de Alexandra Zoicaş

cu:

MARCEL IUREŞ
VALERIA SECIU
CONSTANTIN DRĂGĂNESCU
AFRODITA ANDRONE
VITALIE BANTAŞ

regia: Alexandru DABIJA

O ipocrizie, domnule. Şi tocmai de aceea este teatru. Interpretarea este o falsitate. Şi noi iubim falsităţile interpretate. Aşa mi-am scris eu comedia: ipocrit. Aşa o interpretăm: ipocrit. Aşa este receptată: ipocrit. Scriitorul este ipocrit. Actorii sunt ipocriţi. Şi spectatorii sunt şi ei ipocriţi. Şi totul la un loc este o întreagă absurditate. Să nu mai amintesc că e vorba de o perversitate care durează deja de mii de ani. Teatrul este o perversitate de mii de ani după care omenirea este înnebunită. Şi de aceea este atât de înnebunită după ea: pentru că este înnebunită după propria ei ipocrizie. Şi nicăieri altundeva nu poate fi ipocrizia mai mare şi mai fascinantă decât la teatru.

Pentru informaţii şi rezervări de bilete vă rugăm să sunaţi la 3103 103 (0723 103 103) sau scrieţi la bilete@teatrulact.ro.

www.teatrulact.ro Calea Victoriei, Nr. 126

TEATRUL ACT Aplaudat din 1998

ABB

DILEMA VECHE

Gândul

24-FUN

PORT.ro

www.online gallery.ro

MOBEXPERT

Cu fiecare click,

121.ro | comunitatea femeilor senzaţionale

îţi deschide

"Pofta de lecturã"

împreunã cu

DILEMATECA şi DILEMA VECHE

Iaromira POPOVICI

bazar

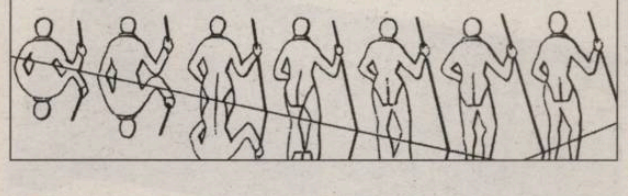

Personaje ajutătoare

Să călătoreşti poate fi, dintr-o anumită perspectivă, o dovadă de putere: nu degeaba *lonely ranger*-ul din western-uri şi romane de aventuri, sau, de ce nu, Făt-Frumos-ul din basmele clasice poate ajunge la adevăruri supreme sau la iubiri fundamentale numai prin voiaje mai mult sau mai puţin iniţiatice. Nu pretind că excursiile mele prin ţară – alături de colega mea Stela Giurgeanu, cu ocazia unui reportaj sau a altuia – duc la deznodăminte atît de esenţiale pentru omenire; şi acestea îşi au însă, cu siguranţă, micul lor rol iniţiatic în ceea ce priveşte cunoaşterea unui univers lărgit, dincolo de limitele strîmte ale gesturilor repetitive de fiecare zi.

În această ultimă călătorie în cîteva sate din Maramureş, mai lungă decît de obicei, am avut de-adevăratelea senzaţia de *lonely ranger*. Ştiu că, de obicei, eroii de acest fel sînt bărbaţi, dar cred că, tot hălăduind aşa, în rolul de observator, sexul nu mai are vreo relevanţă (mai ales că, din cîte îmi amintesc, mai sînt şi în basme anumite fete de împărat care se travestesc în prinţi, pentru a rezolva treburile regatului şi a închide gura lumii). Desigur, diferenţa dintre un reporter şi un erou este că, evident, cel dintîi rămîne, îndeobşte, la rangul, pasiv, de spectator, pe cînd cel de-al doilea – se ştie – nu se sfieşte să intervină şi să facă dreptate. Există, poate, şi un mod în care reporterul-observator influenţează soarta personajelor pe care le întîlneşte, dar este unul mult mai indirect: ascultîndu-le şi scriind despre ele.

Din călătoria cu trenul am avut senzaţia că intru pe făgaşul basmului, pe drumul presărat cu personaje ajutătoare, dar şi cu specialişti în piedici. Pentru început, şeful de tren de la dus s-a dovedit un astfel de adjuvant: a fost primul responsabil normal de *wagon-lit*, capabil să respecte regulile fără să cadă în excesele obişnuite; nu a vorbit prea mult, dar nici nu s-a arătat ciufut; ba chiar, atunci cînd s-a făcut ora de sculare, ne-a bătut la uşă pînă s-a asigurat că am auzit, şi nu a plecat de pe culoar pînă cînd toţi călătorii nu au coborît în siguranţă, deşi era 4,30 dimineaţa.

Următorul „ajutător" a fost şoferul de taxi, destul de bărbos şi de intelectual, care ne-a arătat luminile oraşului Baia Mare la ora 5 dimineaţa, făcînd şi pe ghidul amator, pe alocuri. Era calm şi avea umor, în ciuda orei nepotrivite, iar luminaţia de sărbători şi centrul istoric al municipiului erau chiar fascinante.

Nici recepţionera de la Euro House, hotelul la care am poposit pentru cîteva ore în Baia Mare, nu a fost mai prejos: era numai zîmbet, dar fără falsitate. Ne-a adus, fără mofturi, două cafele, la 5 dimineaţa; cînd am întrebat-o cît costă, ne-a declarat deschis, într-o engleză simpatică: „It's on the house".

Pînă aici toate prea bune şi prea frumoase, pentru a nu deveni monotone. Ca să nu compromitem basmul în cauză, e musai să apară şi personaje, dacă nu negative, măcar neajutătoare sau nefolositoare. Cu ocazia primului sat din Maramureş vizitat, căruia prefer să nu-i dau numele, limitîndu-mă să spun că este unul în care agroturismul e de-abia la început, am fost invitate la o masă festivă. Era una din mesele acelea care, în basme, ar fi fost organizate, probabil, de Împăratul Roşu sau Verde, mă rog, culoarea nu contează, pentru a-l zăpăci pe erou şi a-l abate de la scopul măreţ spre care se îndrepta; şi care, în realitate, îşi are rolul de a transmite culoarea locală şi spiritul zonei. Din nefericire, în cazul de faţă, spiritul respectiv s-a dovedit a fi unul al chefliilor fără măsură, fără nimic esenţial de spus, nici măcar despre cursurile de agroturism şi de specialişti în pensiuni pe care tocmai le absolviseră.

Dar acest prim contact cu agroturismul maramureşean a fost strict sub imperiul horincii şi al puterilor ei amăgitoare. Scăpaţi de aburul nefast al primei mostre de spirit local, am purces mai departe, spre întîlniri mai semnificative.

Teodor BACONSKY

turn înclinat

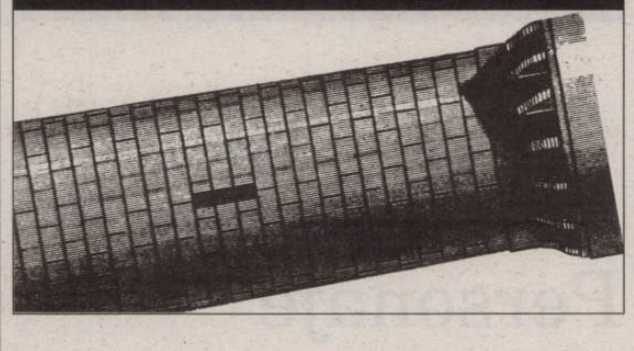

Fără întoarcere

Am regăsit Italia la Verona, unde Primăria şi Universitatea m-au invitat să vorbesc pe tema „comunităţi religioase şi politici sociale“. Ştiam că strănepoţii Romei antice sînt campioni ai congreselor: le place să audă muzica dialogică a propriei limbi şi arată un constant interes politico-academic faţă de „treburile cetăţii“. Rafinamentul pe care o lume întreagă li-l recunoaşte nu putea lipsi tocmai din aria publică, pe care strămoşii lor au inventat-o şi regăsit-o constant, dincolo de slalomul istoriei.

Subiectul reuniunii veroneze a urcat în topul alertelor colective. De ce? Pentru că tradiţionala Italie compact catolică a dispărut. După război, italienii ştiau că pe teritoriul naţional funcţionează două excepţii confesionale: valdenzii şi evreii. Decorul acesta plat a suferit, în răstimp, mutaţii dramatice. A apărut, prin imigraţie, sau a ieşit la iveală – pe măsura evoluţiei democratice a legilor privitoare la culte – o puzderie de prezenţe spirituale, pînă nu de mult ignorate. Baptişti, penticostali şi iehovişti – în partea neoprotestantă a spectrului. Budişti şi Ba'hai, în regiunea sa exotică. Dar şi ortodocşi – ruşi, greci sau români. Români (de) pretutindeni. Adică tot mai numeroase parohii, asociaţii, probleme de inserţie şi presiuni revendicative.

La 80 de km nord de Verona, pe la Treviso, România şi locuitorii ei, plecaţi în căutarea unei vieţi mai bune, sînt deja figuri familiare. Cei din Veneto au făcut bani frumoşi în aria Timişoara-Arad, sute de chartere brăzdează cotidian văzduhul, oraşele s-au înfrăţit pe capete, legăturile de orice fel s-au dezvoltat pînă la un soi de fericită banalizare. De la Verona în jos persistă însă clişeele mizerabiliste, retorica „invaziei“ şi xenofobia drapată în condescendenţă „umanitară“.

Dacă e adevărat că peninsula găzduieşte (legal şi ilegal) un milion de români, atunci cele 60 de parohii, apărute în ultimii cinci ani, nu acoperă, în fond, mare lucru: un preot la aproximativ 17 mii de credincioşi. De Paşti şi de Crăciun, se adună la aceste biserici cîteva mii de oameni. În restul anului, lăcaşurile găzduiesc duminical cel mult cîteva sute de persoane. Asta înseamnă că peste 90% dintre compatrioţii noştri plecaţi în „Occident“ s-au pierdut în peisaj. Nu merg deloc la biserică sau frecventează altare catolice.

Începînd cu primii ani '90, Italia a devenit primul laborator socio-cultural unde s-a vădit, din păcate, slăbiciunea identităţii noastre. Românii ajunşi aici învaţă italiana în şase luni şi îşi „uită“ limba maternă la fel de repede. Se vindecă de complexe prin intensificarea mimetismului cultural. Îşi doresc să fie asimilaţi cît mai repede, chiar dacă riscă să rămînă suspendaţi într-un neutru interval apatrid. Mai nou, autorităţile din ţară – secondate de opoziţie – au început să-i curteze, numai că nu investesc în acest ritual de seducţie electorală nici destui bani, nici suficiente argumente. De partea lor, aglomeraţiile româneşti s-au structurat la nivel asociativ şi cochetează cu ideea de „partid etnic“: liderii cred că ar putea deveni astfel mult mai interesanţi pentru politicienii italieni care, după 1 ianuarie 2007, le vor cere voturi potenţial decisive pentru următoarele scrutinuri locale.

Fapt e că românii din Verona au noroc de un preot remarcabil: „Padre Gabriel“ (Codrea) – ajutat de foarte activa sa doamnă preoteasă – e un brav maramureşean care mi-a dat, în două zile, cele mai convingătoare probe de implicare pastorală. Lucrează inteligent, e natural şi îşi tratează pesimismul cu luciditatea speranţei creştineşti. I-am întîlnit şi pe cîţiva dintre colaboratorii săi laici. Mulţi ar dori, teoretic, să se întoarcă „acasă“, numai că fiecare zi în peninsulă îi înstrăinează corespunzător de România. Poate că integrarea europeană va eclipsa întrucîtva psihologia acestei duble alienări. Vine timpul „dispersiei“ fixate în orizontul mai larg al „mozaicului“ comunitar... Personal, caut să înţeleg aceste dinamici „postnaţionale“. Mă apucă totuşi melancolia atunci cînd realizez că drumul românilor „desţăraţi“ va fi, şi de data aceasta, fără întoarcere.

Augustin IOAN

Arhitectura memoriei revizitată

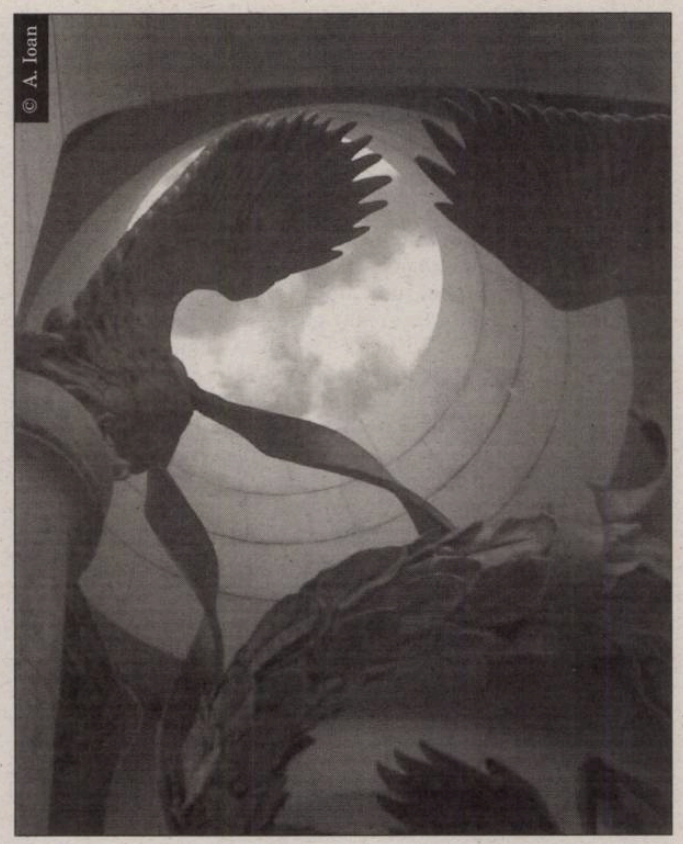

Dacă aşezăm modernitatea memorialelor de la primul război mondial încoace, vom observa că acestea, primele, de la cîmpurile de bătălie din Franţa pînă la Mărăşeşti, sînt subsumate unei retorici proprii bisericilor. Şi pe bună dreptate. Una dintre funcţiile arhitecturii sacre este aceea de a ne aminti, nouă, dar şi pe noi; de a da seamă despre ctitori, despre cei ce se roagă, despre strămoşi şi despre eroi. În biserică sînt pomeniţi toţi aceştia, vii sau morţi, dimpreună cu sfinţii şi sub privirea – tutelară, panoptică, susţinătoare – a divinităţii. Prin urmare, memoria – sub formele re-memorării şi ale comemorării – este la ea acasă în biserică. Arhitectura religioasă reprezintă decorul unei puneri în scenă a emoţiilor umane legate de cezura pe care moartea o introduce între noi, însingurîndu-ne din ce în ce mai mult aici, pînă la vremea cînd le urmăm celor plecaţi, dincolo. Şi atunci referinţele la biserică din arhitectura funerară nu trebuie să ne mire: ea reprezintă resursa acestei arhitecturi amintitoare.

Or, arhitectura memoriei, cea de bună calitate, a început din ce în ce mai mult să părăsească localizarea nemijlocită a cîmpurilor morţii (cimitire cu morţi cunoscuţi şi necunoscuţi, cîmpuri de bătălie), oricît de importante vor fi fiind acestea prin localizarea exactă a amintirii de locul evenimentului comemorat, spre a se aşeza în spaţiile publice. Localizarea pe teritoriul – neutru ca rezultantă a forţelor angrenate în constituirea şi stabilitatea lui – al locului public, îl împinge, cel puţin de la Vietnam Memorial încoace, spre o formă din ce în ce mai autonomă în raport cu limbajul arhitecturii religioase, de la care a pornit şi din prestigiul căruia s-a împărtăşit. Părăsind medierea şi concreteţea formulelor de rezolvare plastică pe care arhitectura religioasă i le pune la dispoziţie, arhitectura memoriei îşi asumă riscul – şi orgoliul – de a încerca să construiască propriile metafore plastice. Unele care să dea seama direct, fără proteza religiosului, de drama/trauma absenţei inexplicabile, sau de ne-ogoit. Cu alte cuvinte, rămînînd cu totul, încă şi încă, pe tărîmul fondator al locului sacru, arhitectura memoriei se desparte centrifug de religios spre a deveni parte a locului public şi a monumentelor proprii acestuia.

Aşa este gîndit Vietnam Memorial: un pomelnic înscris alb pe negru, care arată cu un vîrf spre Lincoln Memorial şi cu celălalt spre Washington Memorial, ca un bumerang. O lucrare de *landscape art* mai degrabă decît de sculptură sau arhitectură. Cobori sub firul ierbii, te angajezi corporal în trans-scrierea numelui dorit, pe care apoi îl poţi lua acasă (multă lume face experienţa copierii fără a avea neapărat o referinţă cu persoana respectivă, doar pentru a reface gestica ştiută). În timp ce fotografiezi sau copiezi nume, observi, cutremurat, că propriul tău chip începe să co-participe la înşiruirea numelor dispăruţilor: şi tu eşti acolo, în regatul subpămîntean. La rînd.

Apoi, înaintînd spre Est, dai de recent inauguratul (2004) memorial al celui de-al doilea război mondial. El este aşezat în proximitatea – oprimantă ca scară – a Memorialului Washington. Prin urmare, axa de simetrie instituită de Mall îi impunea celei mai noi prezenţe memoriale o atitudine „scindată“, pe care autorul a rezolvat-o comemorînd (şi celebrînd, pentru că ambele au fost victorioase) de o parte şi de alta a axei cele două războaie: Atlanticul şi Pacificul. Pentru America, ambele au fost la fel de traumatice şi deci este normal că ponderea ambelor să cîntărească în chip egal. Contrar criticilor formulate la adresa acestui memorial, mărturisesc că am fost mai degrabă încîntat de el. I se reproşau nenumărate lucruri. În primul rînd, unele care nu ţin de formă: că a fost edificat impardonabil de tîrziu, la şaizeci de ani după evenimente. În al doilea rînd, i se reproşează „conservatorismul“ formal. Într-adevăr, mai nimic altceva decît tehnologia iluminării nu pare să amintească de prezent: exact la fel, proiectul putea fi realizat şi atunci, imediat după WWII, cum desemnează laconic americanii cel de-al doilea război mondial. Dar, în condiţiile în care două generaţii ne despart de acel moment, îşi putea, oare, arhitectul permite luxul de a opta pentru un prezent aleatoriu determinat (i.e. acum s-au găsit bani pentru memorial)? Nu cumva, cînd totul se va fi estompat, după încă două generaţii, vom privi cum memorialul se va fi ataşat, ca expresie, de evenimentul pe care îl evocă, în acelaşi fel în care, construit imediat după retragerea din Vietnam, memorialul acela reflectă şi el timpurile conceperii sale? Cu alte cuvinte, vreau să spun că nu mă deranjează că memorialul WWII aduce aminte de arhitectura interbelică; dimpotrivă, cred că pot găsi argumente să dovedesc că, în condiţiile date, nu a fost o opţiune greşită. În plus, scufundarea memorialului şi prezenţa centrală a apei îl estompează decisiv în raport cu peisajul unde este amplasat. Poziţia este excepţională, dar constrîngătoare. În raport cu aceste date, locul reuşeşte să se sustragă elegant din corsetul datelor inevitabile, transformîndu-le în avantaje şi în teme ale proiectării. Mai mult încă, acest fel de a gîndi lucrurile pune şi mai mult în valoare, ca un preambul, obeliscul lui Washington. Trebuie să concedem că este o formă superioară de orgoliu aceea de a alege să joci pe mîna „adversarului“ (Mall-ul, oglinzile de apă, reflectante şi îndelungi; dar, mai ales, obeliscul). Nu e întîmplător că arhitecţii pe care îi ştiu să fi făcut acest lucru sînt realmente mari personalităţi: C. Gwathmey la Muzeul Guggenheim din Manhattan, care a îmbunătăţit proproţiile lucrării lui F.L. Wright prin corpul pe care l-a adăugat, modest, în spatele spiralei celei albe a acestuia; sau Herzog şi De Meuron la Tate Gallery Modern de la Londra, care au schimbat centrala electrică a lui Sir Gilbert Scott în muzeul vizitat de milioane de oameni anual, fără ca prin aceasta să altereze cu o iotă arhitectura magnifică a originalului. Măcar din aceste motive şi tot aş mărturisi că am fost impresionat plăcut de această cea mai nouă adiţie memorială de pe Mall-ul de la Washington, DC.

În fine, aş încheia spunînd că actul în sine al memorării din nou şi împreună are nevoie de oameni la fel de mult cum are nevoie de un loc şi de un cadru edificat. La ambele memoriale despre care am povestit impresionantă este liniştea şi forfota umană. Sînt turişti care, ca mine, fotografiază din toate poziţiile. Este şi lume care îşi aduce aminte. Sînt şi cei care facilitează această aducere aminte: asociaţiile de veterani au reprezentanţi benevoli la faţa locului. Ei se oferă să fie fotografiaţi şi, mai ales, să povestească la prima mînă ceea ce memorialele nu o pot face decît simbolic şi abstract: cum a fost de fapt. Am beneficiat de un astfel de „eşantion“ de memorie de la un bătrînel care, foarte politicos, a întrebat întîi dacă să povestească experienţa sa. Trec peste faptul că nu era teribil de combatantă: omul fusese în antiaeriana de la Washington, deci nu luptase, practic. Nu avea importanţă: omul continua să fie impresionat şi emoţionat de locul acela, propice eliberării fluxului memoriei. Mi-am amintit, astfel, de un amănunt: comandantul escadrilei care a bombardat oraşul Ploieşti în cel de-al doilea război mondial tocmai se prăpădise, i-am citit necrologul traversînd Atlanticul...

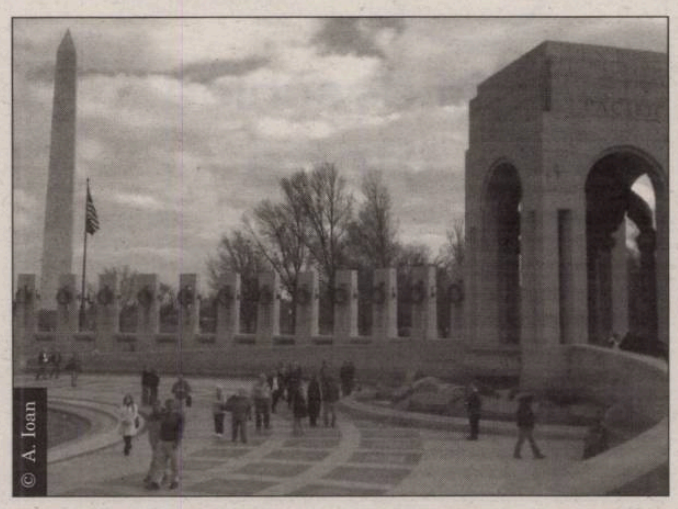

Cezar PAUL-BĂDESCU

cultura pe sticlă

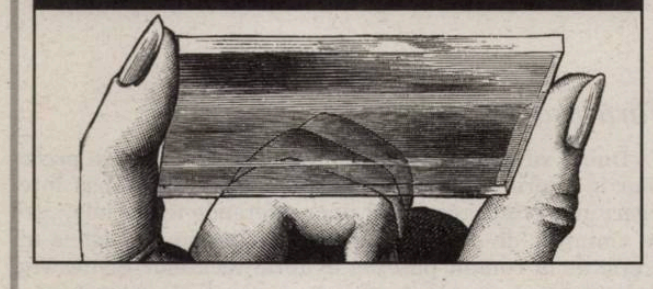

Schumi

Nu, nu este vorba despre Michael Schumacher, pilotul de Formula 1 pe care-l ştie toată lumea şi care e alintat aşa, ci despre un personaj mai puţin cunoscut, Robert Schumann. Vi se pare o impietate să-l numeşti aşa, familiar, pe marele şi seriosul compozitor? Credeţi că i se ştirbeşte, cumva, din măreţie?

Trei tineri interpreţi români şi-au propus să-l abordeze pe Robert Schumann fără scrobeala pe care o afişează de obicei muzicienii cînd e vorba de *maarea muuzică,* şi demersul lor a avut succes. Cei trei au fost personajele centrale ale unei emisiuni-maraton pe care TVR Cultural a difuzat-o sîmbăta trecută, intitulată *Despre Schumann, numai de bine.*

Despre ce este vorba? Pianistul Horia Mihail, violoncelistul Răzvan Suma şi violonistul Alexandru Tomescu, reveniţi în ţară după perioade de concertat în străinătate, s-au hotărît să pornească împreună un proiect de promovare a muzicii clasice pentru publicul larg, în special pentru tineri. Adică să organizeze o serie de concerte şi de manifestări prin ţară dedicate lui Schumann, dar care să fie împachetate şi promovate pe gustul tinerilor, asemeni unui turneu pop. Iată cum îşi justifica iniţiativa Răzvan Suma, în emisiunea de pe Cultural: „E clar că o parte din vina pentru care publicul larg nu este interesat de muzica clasică e la noi: dacă ne comportăm ca nişte statui, vom fi priviţi ca nişte statui. Vom fi puşi într-un muzeu, iar oamenii vin la muzeu destul de rar".

Cei trei nu au adoptat atitudinea instrumentistului român, care aşteaptă să organizeze altcineva pentru el şi să fie doar invitat să concerteze, ci s-au implicat activ, începînd cu munca de jos. Firește, mai întîi s-au zbătut să strîngă fonduri. Cum instituţiile de stat le-au închis uşa-n nas, au apelat la firme private şi de acolo au obţinut, în cele din urmă, bani. Odată banii obţinuţi, s-au apucat propriu-zis de treabă, îmbinînd studiul pieselor pe care urmau să le cînte cu activitatea de impresariat, cu organizarea şi promovarea acţiunii şi chiar cu lipitul afişelor. Pe scurt, au făcut ei totul.

Proiectul, intitulat „Music On", a însemnat un turneu de 36 de concerte, recitaluri şi simpozioane în 11 oraşe din România. Cei trei urcau pe scenă îmbrăcaţi în tricouri imprimate cu o poză a lui Schumann, vorbeau degajat cu publicul, povesteau şi interpretau piese ale compozitorului german. Publicul i-a primit peste tot cu interes, iar turneul a fost o reuşită.

Revenind la televiziune, trebuie să aplaud faptul că unei asemenea iniţiative i-a fost dedicată o emisiune pe măsură. De obicei, muzica clasică este prezentată la televizor (la TVR Cultural, singurul canal din România care-i acordă spaţiu) destul de neatractiv pentru un public nespecializat. În afară de două-trei cazuri, muzica clasică este asociată cu plicticoşenia, iar discursul care o însoţeşte este prăfuit şi ridicol. Una dintre excepţii este *Aventura sunetelor,* prezentată şi realizată de compozitorul Dan Dediu – o emisiune extrem de interesantă şi care vorbeşte pe înţelesul tuturor, un adevărat spectacol al inteligenţei şi al asociaţiilor ingenioase pe care ni le oferă prezentatorul. O altă excepţie este seria de videoclipuri de muzică contemporană românească, realizată de Oana Drăgulinescu, serie pe care am lăudat-o şi cu alte ocazii.

Emisiunea *Despre Schumann, numai de bine,* realizată tot de Oana Drăgulinescu, a fost adaptată perfect mesajului proiectului „Music On": serii de discuţii în platou, degajate şi interesante totodată, la care au participat, pe lîngă cei trei interpreţi, muzicologul Valentina Sandu-Dediu, compozitorul Dan Buciu, dirijorul Tiberiu Soare şi studenţi de la Conservator; un excelent reportaj realizat de Oana Drăgulinescu şi Valentina Băinţan despre turneul „Music On", construit dinamic, asemeni celor difuzate pe VH1; şi, desigur, multă muzică bună.

Iată că, ajuns pe mîna unor oameni harnici şi inteligenţi, romanticul Schumi poate deveni şi *cool*.

Ioana AVĂDANI

Cumpăna apelor

Demisia de acum cîteva săptămîni a lui Cristan Tudor Popescu din poziţia de preşedinte al Clubului Român de Presă a stîrnit valuri. Desigur, maniera dramatică în care s-a produs această demisie – anunţată printr-o scrisoare deschisă intens mediatizată – a contribuit la vizibilitatea ei. Astfel, CTP a reuşit să aducă în atenţia publică un subiect care nu cerea neapărat un loc pe agenda publică – ceea ce este, în sine, o performanţă.

De fapt, care este acest „subiect"? Demisia şefului unei asociaţii de presă? Greu de crezut, deşi CTP deţinuse funcţia de atîta timp şi cu un atare aplomb, încît identificarea CRP / CTP era aproape perfectă. Greu de crezut, pentru că a) simplul act al demisiei este un act administrativ şi unilateral, fără valoare de ştire; b) CRP s-a comportat întotdeauna ca o organizaţie elitistă, care nu caută să aibă „priză la public" şi c) pentru că publicul românesc nu este înclinat să dea atenţie unor atari „mişcări de trupe", dacă ele nu aduc o atingere (sau un folos, dar asta se întîmplă mai rar, nu?) imediată standardului de viaţă (adică buzunarului fiecăruia). În scrisoarea de demisie, CTP formulează însă nişte acuzaţii dure la adresa comunităţii jurnalistice, vorbind de agende ascunse, patroni veroşi şi jurnalişti mercenari, dar şi la adresa organizaţiei pe care a condus-o atîţia ani (să fie asta un soi de autocritică?) şi în care – zice el – nu se mai regăseşte.

Ceea ce pare că descoperă CTP de abia acum este caracterul ambiguu (de struţo-cămilă – zice el) al Clubului, care aduce laolaltă jurnalişti şi patroni pînă la punctul în care nu se mai ştie pe cine reprezintă şi interesele cui le apără. Este o epifanie care survine vînzării din vară a ziarului *Gândul* – astfel încît foştii ziarişti-acţionari ai ziarului şi-au pierdut calitatea de patron şi au rămas cu sfînta meserie, brăţară de aur.

Ambiguitatea patron-ziarist

Într-adevăr, ambiguitatea patron-ziarist este una dintre problemele de sistem ale presei române, un soi de păcat originar. Ea îşi are rădăcinile în modul în care au apărut majoritatea operaţiunilor de media – în special în presa scrisă: oameni care simţeau (pe bună dreptate sau nu) că au ceva de spus lumii şi-au creat propriile platforme (modelul începutului anilor '90 – mai ţineţi minte povestea celui care declara că şi-a vîndut televizorul color şi şi-a făcut ziar?), jurnalişti care au cumpărat ziarele la care lucrau (celebra metodă MEBO, un model de prin aceeaşi perioadă) sau oameni care au prins ceva cheag din alte afaceri şi şi-au fondat propriile canale de media, că era la modă „să ai ziar" (jumătatea anilor '90). Toţi aceşti patroni de presă au simţit, la un moment dat, tentaţia de a se adresa naţiei (sau urbei, mă rog) şi au preluat şi funcţii editoriale. Modelul patron-ziarist a fost atît de popular, încît a fost considerat de mulţi drept acceptabil.

Odată cu maturizarea pieţei de media şi cu venirea marilor trusturi străine, a apărut categoria managerului profesionist şi nevoia de a face o distincţie clară între cel care dă banul şi stabileşte obiectivele de afaceri, managerul de presă şi corpul editorial. Multe motive au împiedicat transformarea acestei „nevoi" în realitate instituţională. Dintre acestea, dorinţa unor patroni de a menţine un control imediat asupra conţinutului editorial (pentru a-şi putea promova propriile interese sau ca armă de intimidare şi şantaj) a fost fără îndoială factorul cel mai nociv. În alte cazuri, bugetele modeste şi viaţa la limita subzistenţei economice au făcut imposibilă diversificarea personalului pe măsura unei organigrame profesioniste. Astfel, este încă răspîndită practica de a încuraja/cere cu frumosul/impune jurnaliştilor să aducă şi contracte de publicitate („Şi care e problema? Fac şi ei un ban în plus, să cumpere rechizite la copii" – argumenta public un patron-director-ziarist).

Organizaţii, comitete şi comiţii

Această confuzie de roluri se manifestă şi la nivel instituţional. Comunitatea jurnalistică pare a avea încă probleme în a defini clar rolul şi locul principalelor forme de asociere: patronate, sindicate, asociaţii profesionale.

Există în România circa 35 de asociaţii ale jurnaliştilor, apărute din varii motive şi menite a răspunde unor varii necesităţi. Există organizaţii „noi", care au fost create ca replică la cele „vechi". Există asociaţii ale jurnaliştilor pe criterii locale, de interese profesionale (jurnaliştii de mediu, cei ce scriu despre sănătate, fotoreporteri etc.), de vîrstă (Asociaţia tinerilor jurnalişti). Dacă vi se pare că sînt „nejustificat de multe", îmi permit să vă contrazic, Dreptul la liberă asociere este garantat prin Constituţie şi, indiferent de numărul de membri, de locaţie sau de „motor", fiecare dintre aceste asociaţii este la fel de legitimă ca celelalte. Eficacitatea este ceea ce ar trebui să le deosebească, să le cearnă. Dar numărul lor mare spune povestea fragmentării comunităţii jurnalistice, a incapacităţii ei de a comunica şi de a acţiona ca organism coerent. Există un vehicol de coordonare, Convenţia Organizaţiilor de Media, o platformă informală care are funcţia (minimală, aş zice) de a aduce împreună aceste asociaţii, facilitînd stabilirea unei agende comune şi crearea unor mecanisme de reacţie care să semnalizeze faptul că, în pofida prezentei lipse de coerenţă, „comunitatea" este posibilă.

Există şi sindicate ale jurnaliştilor – şi aş vrea să renunţăm în cunoştinţă de cauză la mitul că de aceea nu merg lucrurile bine în presa română, pentru că nu există sindicate. Media Sind este o uniune sindicală care are, potrivit propriilor declaraţii, 7000 de membri. Cifra poate fi comentată *à la longue,* dat fiind faptul că nimeni nu ştie cîţi ziarişti există în ţară – pentru motivul fundamental (dar deloc simplu) că nu există o definiţie a „ziaristului". Inteligentă în aplicarea legislaţiei, Media Sind şi-a atestat reprezentativitatea în justiţie, prin afilierea la o federaţie sindicală reprezentativă – ceea ce i-a permis să fie, la rîndu-i, considerată federaţie sindicală „de ramură". Din păcate, ea mai are să-şi demonstreze reprezentativitatea, să-i zicem, socială, recunoaşterea de către breaslă – care, ca şi respectul, se cîştigă, nu se impune. Marele merit al Media Sind este negocierea Contractului colectiv de muncă pe ramura mass-media – document cu valoare de lege care consfinţeşte drepturile şi obligaţiile părţilor, în ceea ce priveşte raporturile de muncă în presă.

Veriga slabă

Dar negocierea acestui contract (al doilea la număr, primul fiind încheiat în 2004 şi prelungit automat pentru 2005) a scos la iveală o slăbiciune la care puţini se aşteptau. Sectorul cel mai puţin organizat – deci cel mai slab din punct de vedere instituţional – este cel al patronatelor de presă. La lansarea negocierilor s-a constatat că sindicatele nu aveau partener de negociere. Dorinţa CRP de a fi parte la negocieri a fost respinsă deoarece Clubul nu era înregistrat legal ca organizaţie patronală. Să ne reamintim că, anterior, CRP a rezistat cu obstinaţie cererilor de a-şi recunoaşte deschis caracterul de „club al patronilor", pretinzînd în repetate rînduri că este o organizaţie care reprezintă drepturile jurnaliştilor. De negociat s-a negociat cu o delegaţie de patroni de presă care erau membri în organizaţii patronale înregistrate ca atare (gen UGIR) şi care au dobîndit, din nou pe cale legală, certificatul de „reprezentativitate".

Iată-ne deci în postura aparent paradoxală de a face o pledoarie pentru organizarea patronilor, „veriga slabă" a dialogului social în industria de media. Există patronate la nivel local (în Maramureş, de exemplu) şi, de anul trecut, o asociaţie coerentă şi activă a patronilor de presă locală (APEL, care reuneşte ziare din toată ţara). Dar, pentru negocierea unui contract colectiv de muncă corect şi aplicabil în practică, este nevoie de parteneri egali şi egal pregătiţi pentru a negocia.

Altfel, rămînem cantonaţi în situaţia de acum: avem un contract cu putere de lege, opozabil tuturor lucrătorilor şi patronilor din presă (indiferent dacă au participat sau nu la negociere, dacă sînt sau nu afiliaţi la vreun sindicat sau patronat) virtual necunoscut majorităţii jurnaliştilor, editorilor şi patronilor (şi ca atare neaplicat), cu prevederi salariale şi, privind drepturile, favorabil jurnaliştilor, dar care, aplicat la sînge, ar scoate de pe piaţă multe operaţiuni de presă din cele mici şi mijlocii, lăsîndu-i fără slujbe exact pe cei pe care vrea să-i protejeze.

De aceea cred că demisia lui Cristian Tudor Popescu este mai importantă decît sîntem tentaţi să credem. Ea deschide o oportunitate de limpezire a apelor, de mult necesară şi îndelung aşteptată. O asumare responsabilă a rolurilor de către fiecare actor social – fără conotaţii negative ataşate *a priori* noţiunilor de „patronat" şi „sindicat" – este crucială pentru restabilirea echilibrului necesar pe piaţa de media de la noi. Este acesta un exerciţiu de respectare a regulilor jocului şi un pas spre Europa care, mai devreme sau mai tîrziu, se cere făcut.

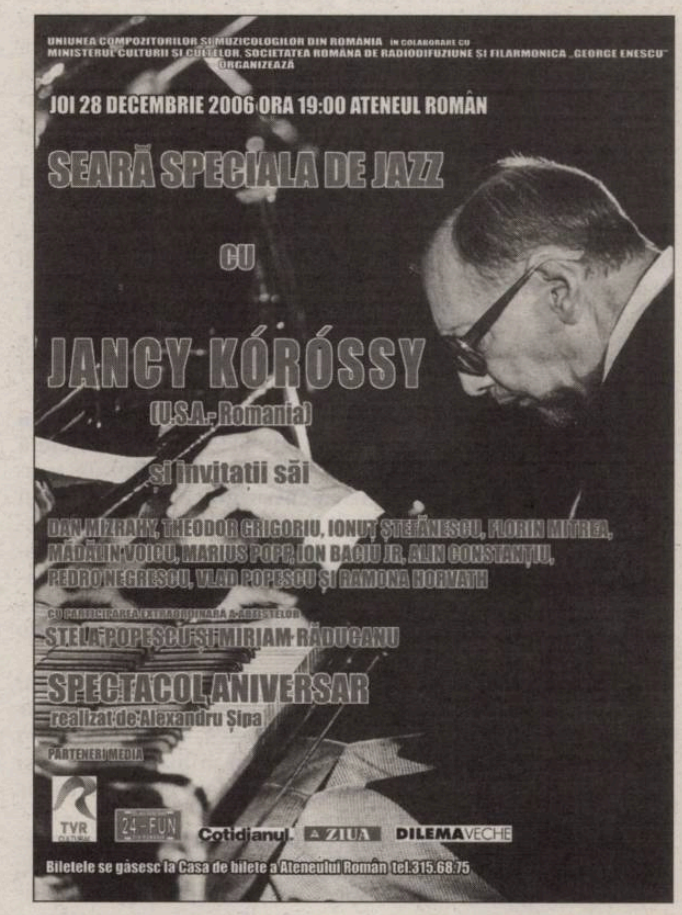

NÉMETH Csaba

Despre dubla suveranitate

– o nouă soluție pentru probleme vechi –

Sîntem la începutul secolului XXI, dar în Europa, şi în alte puncte ale lumii, mai există stări conflictuale pentru soluţionarea cărora demersurile politico-diplomatice au ajuns într-un punct mort. Nu s-a reuşit soluţionarea, acceptată şi recunoscută pentru toate părţile interesate, a unor conflicte în Cipru şi Kosovo, sau pentru regiuni mai îndepărtate, de pildă Kashmir. Căutarea posibilelor ieşiri din aceste crize nu poate fi limitată doar la continuarea planurilor de reglementare existente, tocmai pentru că au dus la impas. Negocierile trebuie aşezate pe noi baze, soluţiile şi compromisurile trebuie căutate şi găsite în alte dimensiuni.

Cipru

În 1974, criza din Cipru a intrat într-o nouă fază, care continuă şi în zilele noastre. Atunci, Turcia, sub pretextul de a împiedica Enosis-ul – unirea Ciprului cu Grecia –, a intervenit militar, şi de atunci, trupele sale controlează 40% din teritoriul Ciprului. La acea vreme, populaţia insulei era în proporţie de 80,7% greci şi 18,8% turci. Luptele şi divizarea au forţat o treime din populaţie să-şi părăsească pămîntul natal. Divizarea insulei durează de atunci încoace. Ultima încercare de rezolvare, planul secretarului general al ONU, Kofi Annan, a eşuat. De ce soluţia nu ar putea fi un rezultat al compromisului, o conducere „comună şi concomitentă“ venită de la Atena şi Ankara, o dublă suveranitate? Acest lucru ar însemna, în cazul Ciprului, un „dublu Enosis“, fără a fi nevoie de divizare.

Autoritate comună

Dubla suveranitate este o soluţie de compromis, dar în acelaşi timp ea este democratică, exclusivă, indivizibilă şi nu neapărat egală. Are un caracter de compromis, deoarece trebuie să fie rezultatul unei înţelegeri care presupune anumite cedări reciproce. De aceea, dubla suveranitate nu s-ar constitui într-o acţiune unilaterală pentru violarea integrităţii teritoriale a unui stat. Ca funcţionare, soluţia dublei suveranităţi este democratică, pentru că teritoriul jurisdicţiei comune se constituie doar cu acordul simultan al populaţiei sale şi cu acordul celor două „patrii-mamă“. Este exclusivă, deoarece se exercită numai de către cele două state, alte state sau organizaţii internaţionale pot da doar asigurări, pot acorda sau primi doar garanţii.

Este indivizibilă, nu poate fi împărţită, pentru că cele două state îşi exercită autoritatea asupra întregului teritoriu în cauză. Nu este neapărat egală, deoarece prezenţa autorităţii, exercitarea suveranităţii, din partea celor două state, poate fi diferenţiată. În aceste cazuri, exercitarea suveranităţii nu ar corespunde unui raport de 1 la 1, în consecinţă poate să fie constituită nu doar pe principiul parităţii (proporţia suveranităţii poate fi şi de 1-1, 2-1, 3-1, 4-1, 4-2 sau alte raporturi negociate).

Relaţiile externe ale unor asemenea teritorii cu statut autonom, dar nu independente, ar fi asigurate de către cele două „patrii-mamă“ sau de către una dintre ele. Cetăţenii, rezidenţii permanenţi, ar putea opta liber în favoarea uneia dintre cetăţenii sau pentru amîndouă. Controlul frontierelor, administraţia, ordinea publică, imigrarea, dreptul la muncă etc. ar fi reglementate separat.

În cazul Ciprului, o variantă mai radicală a unui acord între Grecia şi Turcia cu privire la dubla suveranitate, elaborat în comun cu reprezentanţii celor două comunităţi ale insulei – care ar fi adoptată de către locuitorii insulei în urma unui referendum – ar desfiinţa linia de demarcaţie pe axa Est-Vest, şi implicit cele două zone (greacă în Sud, turcă în Nord), ar îndepărta „cortina de fier“ care desparte insula şi capitala, Nicosia. În vederea păstrării şi întăririi unităţii politico-economice a insulei, în locul împărţirii bizonale, s-ar recurge la o împărţire pe cantoane, sub dublă suveranitate, potrivit raportului numeric dintre cele două comunităţi din 1974. Astfel, în Cipru ar fi înfiinţate cantoane greceşti şi turceşti. Atît pentru grecii ciprioţi, cît şi pentru turcii ciprioţi, acest fapt ar asigura dreptul de restabilire pe pămîntul natal. Împărţirea pe cantoane nu înseamnă separarea celor două populaţii, grecii pot să se stabilească în cantoane turceşti, iar turcii, în cantoane greceşti, dacă s-au născut acolo sau au trăit acolo înainte de 1 iulie 1974.

Ciprioţii greci ar fi cetăţeni greci, iar cei turci, cetăţeni turci. Dar fiecare ar putea avea şi dublă cetăţenie. Primii ar efectua serviciul militar în armata greacă, cei din urmă în cea turcă. Acordul ar stabili şi numărul militarilor greci şi turci, care ar staţiona în insulă. Guvernele grec şi turc ar numi cîte un comisar-şef.

Cetăţenii greci ar fi sub jurisdicţia comisarului-şef grec, cei turci, sub cea a comisarului-şef turc. Sistemul juridic, adoptarea legilor locale, respectiv decizia privind valabilitatea legilor din Grecia şi Turcia ar cădea în sarcina Parlamentului cipriot, Adunarea Teritorială formată din 50 de membri (35 de reprezentanţi greci şi 15 reprezentanţi turci).

Acordul privind dubla suveranitate ar statua acele domenii în care reprezentanţii populaţiei turce ar avea drept de veto. Consiliul Executiv compus din 10 membri (7 greci, 3 turci) ar coordona activitatea administrativă. Guvernele de la Atena şi Ankara ar trimite cîte 5-5 reprezentanţi în Consiliul de Coordonare care ar veghea asupra „conducerii comune şi concomitente“. Ar urma să fie constituită o Comisie de Supraveghere, compusă din 15 membri, alcătuită din reprezentanţi ai altor trei state. Specificităţile generale referitoare la dubla suveranitate, amintite anterior, sînt valabile şi în cazul Ciprului. Dubla suveranitate asupra insulei ar asigura, în locul independenţei, o largă autonomie, renunţarea la neutralitate şi realizarea aderării (întregii insule) la UE şi NATO. Cipru ar fi un teritoriu autonom bicomunitar, dar nu şi bizonal.

Kosovo

Potrivit Constituţiei din 1974 a fostei Iugoslavii compuse din 6 republici, au fost constituite şi două regiuni autonome care aparţineau de Serbia. Acestea erau Kosovo, cu populaţie majoritară albaneză, şi Voivodina (Bacika, Srem, Banatul de Vest). Începînd cu anul 1980, conducerea sîrbă a îngrădit treptat autonomia acestora, iar în 1990 a desfiinţat-o aproape total. Ceea ce a urmat în Kosovo – provincie atunci cu o populaţie de 2 milioane de albanezi şi 200 de mii de slavi (sîrbi şi muntenegreni) – ne aminteşte de o stare de asediu. În 1998, Armata de Eliberare din Kosovo (UCK) a pornit lupta armată împotriva autorităţilor iugoslave, cerînd independenţa imediată a provinciei. Evenimentele din 1999 au pus capăt conducerii Serbiei şi s-a stabilit un cvasistat sub administrare ONU şi sub control militar NATO. Discuţiile privind statutul final al provinciei continuă, dar liderii sîrbi şi conducătorii albanezilor din Kosovo se află pe poziţii total diferite: albanezii doresc exclusiv independenţa, pe cînd sîrbii ar fi dispuşi să acorde orice provinciei Kosovo, cu excepţia independenţei. Punctul de vedere al sîrbilor se bazează pe principiul istoric, pe cînd cel al albanezilor, mai degrabă pe cel etnic. Un plan de reglementare trebuie să asigure reintegrarea provinciei. În aceste circumstanţe, unica soluţie de compromis, fără învinşi şi fără învingători, în problema viitorului provinciei Kosovo pare a fi acordarea unui statut special pentru acest teritoriu, trecerea (sub control internaţional), sub suveranitatea comună (dublă) a Serbiei şi Albaniei. În acest fel, provincia n-ar fi independentă, în consecinţă nici subiect de drept internaţional.

Kashmir

În momentul divizării Indiei Britanice, în 1947, din teritoriile cu majoritate hindusă a rezultat India, iar din cele cu majoritate musulmană s-a născut statul Pakistan. Atunci s-a căzut de acord ca maharajahii locali să decidă dacă aparţin de India sau de Pakistan. La 26 octombrie 1947, maharajahul hindus al Kashmirului, teritoriu locuit în majoritate de musulmani, a optat pentru India, motivîndu-şi decizia prin invadarea teritoriului său de către forţele armate ale Pakistanului. Pe aeroportul din Srinagar, capitala Kashmirului, au sosit trupe de desant indiene, în timp ce Pakistanul a declarat că revendică provincia. Astfel, în noiembrie 1947 a izbucnit războiul indiano-pakistanez. Armistiţiul a intrat în vigoare pe 1 ianuarie 1949, ca urmare a medierii ONU. Linia de demarcaţie se află exact pe locul în care au încetat ostilităţile. Partea de Vest şi Nord a Kashmirului a trecut sub control pakistanez, partea de Est şi centrală a devenit singura regiune majoritar musulmană din India. În opinia autorităţilor de la Delhi, problema Kashmirului este o problemă internă a Indiei, potrivit poziţiei Pakistanului, problema este una internaţională, şi nu una bilaterală, cu atît mai puţin una internă a Indiei. Ca urmare a situaţiei nerezolvate între cele două state, în decursul a trei decenii, au avut loc trei războaie. Musulmanii din Kashmir s-au mobilizat şi au pornit o mişcare separatistă violentă. O condiţie prealabilă a rezolvării durabile a chestiunii regiunii Kashmir este ca Guvernele de la Delhi şi Islamabad să dea aceeaşi interpretare hotărîrilor ONU (hotărîrile din 13 august 1948, respectiv 5 ianuarie 1949 ale Adunării Generale) şi acordului încheiat între cele două state (acordul de la Simla din 1972). Soluţia se află în puterea de decizie a celor două state. În acest caz, dubla suveranitate ar duce la reintegrarea provinciei.

Fără precedent?!

Dubla suveranitate prezentată anterior nu are precedent în istoria relaţiilor între state. Au existat însă înţelegeri în privinţa rezolvării unor diferende teritoriale, care ne amintesc de o asemenea soluţie. Prusia şi Austria au exercitat în comun puterea asupra ducatelor Schleswig, Holstein şi Lauenburg, după ce regele Danemarcei a renunţat în favoarea lor la aceste teritorii (1864-1866). Localitatea Moresnet, avînd o suprafaţă de 550 ha şi o populaţie de 1210 de locuitori (în 1910), după anul 1816 a devenit o comună neutră, „cu doi stăpîni“, situată între provincia belgiană Lüttich şi districtul prusac Aachen. Localitatea s-a autoguvernat avînd un primar, ajutat de 10 consilieri. În urma tratativelor germano-belgiene (începute în 1905), din anul 1910 localitatea Moresnet şi-a pierdut statutul de neutralitate şi, din punct de vedere al administraţiei, a intrat în totalitate sub autoritatea Belgiei.

Să amintim şi două condominii – sau teritorii aflate sub o „autoritate comună“. Sudanul, potrivit înţelegerii anglo-egiptene din 1899 a devenit un condominiu al Marii Britanii şi Egiptului (Sudanul anglo-egiptean, 1899-1956). În Oceania, rivalitatea colonială franco-britanică duce la semnarea la Londra, la 27 februarie 1906, a convenţiei anglo-franceze care proclama insulele Noile Hebride (azi Republica Vanuatu) „teritoriu de influenţă comună plasat sub regim de condominium“ (1906-1980). Marele neajuns al acestor condominii a fost că, în ce priveşte crearea şi funcţionarea lor, nu au fost nici pe departe democratice.

Teritoriile din Asia de Est, aflate sub un fel de dublă suveranitate, sînt produsul tratatelor care au stabilit graniţa ruso-chineză din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, respectiv a tratatelor menite să reglementeze diferendele teritoriale între Rusia şi Japonia, încheiate în 1855 şi în 1875. Potrivit tratatului ruso-chinez semnat în 1858 în oraşul Aiun, teritoriile aflate între fluviile Amur şi Ussuri, respectiv mare, au devenit „proprietate comună“ a Rusiei şi a statului manciuriano-chinez. Tratatul încheiat doi ani mai tîrziu la Beijing dispune acordarea acestui teritoriu în exclusivitate Rusiei (pe acest teritoriu au fost construite oraşele Habarovsk şi Vladivostok). Tratatul japonezo-rus din 1855 trasează graniţele în zona Arhipelagului Kurile, între Insulele Iturup şi Urup, dar Insula Sahalin (în limba japoneză Karafuto) a rămas sub suveranitatea comună, nedivizată, a celor două state. În 1875 Japonia ceda Rusiei „partea sa de suveranitate“ asupra Sahalinului, în schimbul Kurilelor de Nord.

„Puterea în comun“, „autoritatea comună“ – după cum s-a putut observa – în trecut au fost termeni legaţi de războaie de cucerire, de sistemul colonial, de expansiunile teritoriale. Sîntem în secolul XXI. Istoria ne-a învăţat multe. În contextul noilor relaţii între state, dubla suveranitate, schiţată anterior, ar putea să slujească la rezolvarea unor probleme litigioase între state şi să crească încrederea între vecini.

***Németh Csaba** este senator UDMR.*

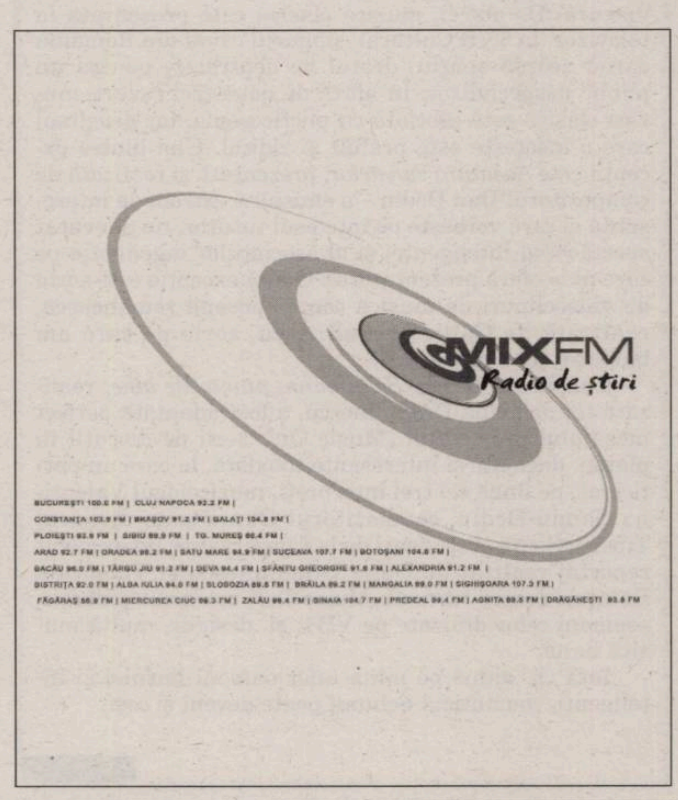

Florin POENARU

Sfîrşitul pactului social maghiar

La nici doi ani de la intrarea în Uniune, Ungaria s-a trezit în plină criză politică şi, după unii, economică. Şi nu oricum, ci în văzul întregii lumi, pentru că aniversarea a 50 de ani de la Revoluţia din Octombrie 1956 s-a serbat cu gaze lacrimogene, bastoane şi gloanţe de cauciuc. Şi care-i legătura? Legătura e una strînsă şi adîncă. Mai întîi, puţină istorie.

Revoluţia din 1956 nu a fost o revoluţie anticomunistă, obiectivul fiind o democraţie proletară, un comunism real, ca la carte. Imre Nagy şi toţi cei din Cercul Petöfi deplîngeau, în programele şi ziarele revoluţionare, depărtarea stalinistă a lui Rakosi de idealul comunist şi de principiile revoluţiei proletare. Apoi, pentru cei mai mulţi dintre maghiari, regimul Kadar a fost unul al socialismului de stat, şi nu unul comunist. Apariţia statului comunist (autentic) reprezintă un ideal niciodată atins. Din această perspectivă istorică, e cam greu de acceptat ipoteza: kadarism = rezistenţă prin cultură maghiară (avansată de Traian Ungureanu, în *ID,* noiembrie 2006). Regimul Kadar se caracterizează prin nefericita formulă „cine nu e împotriva noastră e cu noi" care, în schimbul neimplicării în politică, evacuează societatea în spaţiul privat şi în consumerism socialist. Reformulat, pactul kadarismului sună aşa: statul se va ocupa de politică şi de asigurarea unui trai decent pentru toţi acei cetăţeni care se supun pactului. Şi cei mai mulţi s-au supus: ungurii s-au retras în spaţiul privat şi s-au simţit (relativ) bine, comparativ cu restul blocului comunist (România, Bulgaria, Albania în special). Însă pactul kadarist, pe lîngă o evacuare în privat, aduce cu sine şi un rol major şi activ atribuit statului: statul trebuie să dea, să ofere, să garanteze şi să se preocupe. Altfel, oamenii au tot dreptul să se manifeste violent împotriva statului. Manipularea acestei înţelegeri a raportului stat-societate a putut fi foarte bine observată în confruntările din ultimele luni, din Ungaria: cetăţenii trebuie să se revolte cînd statul nu mai oferă. Vi se pare ciudat că o astfel de reacţie vine de la oameni de dreapta? Aveţi dreptate, chiar e. Adevărul este că societatea ungară a fost obişnuită, de la Kadar la Gyurcsány, ca statul să ofere, să plătească şi să garanteze. Un model care nu mai poate fi susţinut de un stat mic şi (relativ) sărac, cum e Ungaria. Guvernarea socialistă a menţinut cît a mai putut această stare de fapt (chiar prin deturnarea de fonduri europene pentru dezvoltare în salarii bugetare) pînă cînd sistemul s-a apropiat de colaps. Reformele propuse de Gyurcsány încearcă reducerea rolului statului în viaţa societăţii, pentru că statul nu îşi mai permite financiar o implicare aproape totală. Vi se pare ciudat că o astfel de reformă vine de la un premier socialist? Aveţi dreptate, chiar e.

Societatea ungară a fost obişnuită, de la Kadar la Gyurcsány, ca statul să ofere, să plătească şi să garanteze.

Stringenţele impuse de aderarea la UE (respectarea deficitului bugetar, cerinţele pentru viitoarea aderare la euro), dar şi obligaţiile faţă de NATO (recent, secretarul Organizaţiei, într-o vizită la Budapesta, s-a arătat nemulţumit de contribuţia financiară redusă a Ungariei la bugetul comun) au produs inevitabil nevoia de a regîndi rolul statului, altfel spus de a rupe pactul istoric de mai sus. Un proces greu în sine, complicat de faptul că reforma trebuie făcută de un prim-ministru îmbogăţit din privatizări contestate şi mincinos autodeclarat. Altfel spus, reforma reală a statului maghiar vine *după* intrarea în Uniune, ca *efect,* şi nu înainte, ca *precondiţie* de aderare. Integrarea în metabolismul vieţii comunitare e mai complicată decît îndeplinirea (pe hîrtie, de multe ori) a unor criterii birocratice preaderare. Trebuie să recunoaştem, o veste proastă pentru România: de la 1 ianurie integrarea abia începe. Efectele (secundare sau nu) la intrarea în UE au fost descrise foarte bine: *Renaşterea naţionalismului în ţările central-est-europene, după admiterea în Uniunea Europeană, este un fenomen socio-politic în plină manifestare. Cazul Ungariei nu este cu nimic special, potrivindu-se foarte bine cu ce se întîmplă în Polonia, Bulgaria, Slovacia, România.* (Ivan Krastev); *Obiectivele aderării la Uniunea Europeană au reprezentat un pact social şi politic în ţările aflate în curs de aderare. Odată acest obiectiv atins, consensul s-a destrămat şi scena politică din aceste ţări s-a redivizat. Cum economiile acestor ţări merg bine şi în absenţa unor guverne puternice, s-ar putea pune problema dacă chiar avem nevoie de guverne.* (Cristian Ghinea)

Prin urmare, trebuie să stăm liniştiţi. Există viaţă după integrare.

Paranteză românească, morală ungurească

Am văzut prin ziarele româneşti un fior de admiraţie şi compasiune faţă de demersurile opoziţiei maghiare. Ca de obicei, noi trebuie să *ţinem* cu cineva, dacă se poate cu cei care pierd. Sigur, e normal să fii de partea populaţiei cînd e bătută de poliţie sau împotriva prim-ministrului care minte. Dar de aici pînă la admiraţie faţă de discursul lui Viktor Orban e o cale lungă lipsită de critică. Sînt printre puţinii din acest oraş (Budapesta) care nu cred că suporterii FIDESZ sînt toţi extremişti, fascişti sau abonaţi la meciurile de fotbal. Totuşi, nu pot să mă abţin să nu observ că România a avut relaţii normale cu Ungaria doar cînd socialiştii au fost la putere în această ţară, nu pot să nu văd că pentru mulţi dintre suporterii FIDESZ (extremişti sau nu), Trianon-ul reprezintă încă un subiect de dezbatere aprinsă, deşi peste o lună între cele două ţări nu va mai exista graniţa de pînă acum. Concluzia parantezei, prin urmare, e simplă: eu nu înţeleg nimic din presa română, iar presa română nu înţelege nimic din ceea ce depăşeşte un scandal. Morala ungurească e aproape schematică: mai bine o reformă dură, decît o naţiune pură. Faptul că, faţă cu schimbarea determinată de integrare, societatea maghiară nu a picat în tentaţia unui antieuropenism naţionalist, e o lecţie de reţinut. Să fim optimişti: în mai puţin de o lună o să vină şi momentul României să iasă din paranteză. Care-i morala românească?

***Florin Poenaru** este masterand la Central European University, Budapesta.*

Luca NICULESCU

Polonia – între dezamăgire şi model

„Vreţi să discutăm despre politica poloneză? Hmm... Credeam că avem de vorbit lucruri mai serioase." Cu un surîs ironic, **Bogumil Luft** îi priveşte peste rama ochelarilor pe cei cîţiva jurnalişti români strînşi pe o terasă din centrul Varşoviei. Sîntem în Capitala poloneză, aduşi de Comisia Europeană şi firma Chelgate, pentru o vizită de documentare. Fost ambasador al Poloniei la Bucureşti la sfîrşitul anilor '90, Bogumil Luft este azi unul dintre comentatorii influenţi ai actualităţii, scriind pentru săptămînalul *Rzeczpospolita*.

„Politica noastră e destul de nebunească: avem la conducerea ţării un preşedinte şi un prim-ministru fraţi gemeni, Ministerul Educaţiei e condus de un ultracatolic care contestă darwinismul, Guvernul nu rezistă decît graţie sprijinului unor indivizi controversaţi, ca Andrej Lepper, preşedinte al unui partid intitulat Autoapărare, dar, din fericire, economia merge bine. De fapt – conchide Luft – după ce Polonia a intrat în Uniunea Europeană, legătura dintre politic şi economic pare să nu mai fie atît de strînsă". Pentru un investitor străin, garanţiile oferite de o piaţă europeană de 38 de milioane de locuitori sînt mai importante decît conjuncturile politice de moment.

Şi totuşi, politica... **Lukasz Lipinski,** jurnalist la *Gazeta Wyborcza,* e decepţionat de alegerile făcute de actuala conducere a ţării: „Sînt preocupaţi să reînvie fantomele războiului rece. Fraţii Kaczinsky ridică tonul la Germania pentru că îşi «permite» să construiască o conductă de aprovizionare cu petrol din Rusia. Uităm cam repede ce a făcut Germania pentru noi în ultimii ani – e dezamăgit tînărul jurnalist –, în plus, în fiecare zi sîntem bombardaţi cu mesaje despre politica agresivă a Rusiei la adresa Poloniei". Există însă şi o parte de adevăr: „faptul că nu putem exporta carne în Rusia ţine şi de o atitudine politică a Moscovei, dar nici noi nu căutăm o cale de compromis". Cuvîntul „compromis" pare dealtfel să lipsească din politica externă poloneză – consimte şi **Adam Szostkiewicz,** editorialist al revistei *Polityka:* „în plan intern, partidul conservator al fraţilor Kaczinsky se afişează cu personaje «nefrecventabile» pentru a rămîne la guvernare. Cînd e vorba însă de politica externă, lucrurile se schimbă: «compromis» devine sinonim cu «compromiţător»". Ca urmare, în toate marile negocieri europene, Polonia e un fel de opozant permanent. „În UE însă trebuie să ştii să negociezi, altfel te izolezi. Şi asta se întîmplă acum cu noi" – regretă Szostkiewicz. „Sîntem prea aroganţi şi, în acelaşi timp, uşor ipocriţi: vrem să fim independenţi, dar să utilizăm şi toate avantajele europene."

La capitolul avantaje europene, Polonia stă dealtfel bine: între 2007 şi 2013 Varşovia va primi 70 de miliarde de euro de la UE (dublu faţă de România). Problema este însă dacă Polonia poate să cheltuiască aceşti bani. „Polonia a făcut o greşeală pe care riscă să o facă şi România – consideră **Jaroslaw Gizinski,** de la *Newsweek Polonia* –, a crezut că simpla apartenenţă la Uniunea Europeană îi va rezolva problemele, nu a existat un plan solid post-aderare, ceea ce face ca rata de absorbţie a fondurilor europene să fie de numai 20%".

„Pînă acum cîţiva ani, Polonia era un model: ţara care a încercat să reziste comunismului, care a dat Solidaritatea, pe Walesa, pe Papă. Acum sîntem priviţi ca un popor prea catolic, ultraconservator, eurosceptic şi cu o scenă politică dominată de fiinţe bizare."

„De fapt – spune Bogumil Luft – România se confruntă cu aceleaşi temeri pe care le-am avut şi noi înainte de mai 2004." Vor creşte preţurile? Au crescut, dar nu foarte mult, şi, mai ales, au crescut inegal. S-au mărit, de exemplu, preţurile la carne şi lapte: după deschiderea pieţei vestice, Polonia a început să exporte aceste produse, ceea ce a condus la o ofertă mai slabă pentru piaţa internă, deci la o creştere a preţurilor. Fermierii, în schimb, temători că aderarea la UE îi va duce la sapă de lemn, au devenit eurofili graţie subvenţiilor importante pe care le primesc. Pe de altă parte, migraţia forţei de muncă a continuat: „Înainte de 2004 ni se spunea că toţi polonezii, care voiau să lucreze în străinătate, au plecat deja – mărturiseşte Gizinski – asta nu a împiedicat însă 5-600 de mii de polonezi să părăsească ţara în ultimii trei ani, de unde şi lipsa forţei de muncă în unele regiuni".

„Poate şi din acest motiv Polonia deschide piaţa muncii pentru români şi bulgari" – spune **Gabriel Bartas,** ambasadorul României în Polonia. Tînărul diplomat (36 de ani) crede că Bucureştiul şi Varşovia au toate motivele să colaboreze în UE: „În multe domenii avem probleme similare: cum ar fi restructurarea sectorului minier sau a agriculturii. În plus, împreună, România şi Polonia reprezintă peste 50% din teritoriul şi populaţia ţărilor nou-intrate în UE" – o voce comună ar suna mai bine decît două voci separate.

Pentru cooperare e nevoie şi de cunoaştere. La mijlocul lunii trecute s-a deschis la Varşovia Institutul Cultural Român: „nu va fi foarte uşor să promovăm cultura română – mărturiseşte **Dorian Branea,** directorul ICR –, deoarece, fiind o naţiune mare, polonezii nu sînt întotdeauna deschişi către alteritate, către ceilalţi. Credem însă că am găsit o nişă: filmul românesc contemporan, care merge destul de bine". ICR va încerca să traducă la anul şi şapte cărţi româneşti în Polonia, dar s-a lovit de o altă problemă: nu există mulţi traducători din română în polonă.

Pe terasa din centrul Varşoviei, Bogumil Luft îşi încheie discuţia cu jurnaliştii români vorbind despre paradoxul polonez: „pînă acum cîţiva ani, Polonia era un model: ţara care a încercat să reziste comunismului, care a dat Solidaritatea, pe Walesa, pe Papă. Acum sîntem priviţi ca un popor prea catolic, ultraconservator, eurosceptic şi cu o scenă politică dominată de fiinţe bizare". De unde vine schimbarea? „Din cauza lipsei de viziune – consideră Jaroslaw Gizinski. Înainte de 2004, Polonia avea două obiective de politică externă: aderarea la NATO şi la UE. Îndeplinirea acestor obiective a fărîmiţat fragilul consens politic şi a dezvăluit o clasă politică mai puţin matură decît părea văzută din exterior."

***Luca Niculescu** este redactor-şef la Radio France Internationale – România.*

UN CARTIER CA ORICARE ALTUL

*În dimineața zilei de 29 noiembrie, la sediul MNAC a avut loc o dezbatere mai deosebită. Un atelier desfășurat în cadrul proiectului „Va urma", atelier care ar putea fi creionat, pe scurt, „regenerare urbană a zonei Rahova Uranus în 24 de ore"; mai pe îndelete însă, această dezbatere a însemnat cunoașterea unei zone defavorizate din București, prin intermediul artei; patru grupuri formate din cîte patru artiști, arhitecți și sociologi au încercat abordarea unor soluții privind zona Rahovei, prin proiecte realizate în 24 de ore, prezentate, mai apoi, fiecare, în cîte 10 minute. Cum descoperi, așadar, viața socială, istoria și personalitatea unei zone în 40 de minute de artă? (**S. G.**)*

Stela GIURGEANU

Viața prin caleidoscop

Dacă nu le locuim, cum să le cunoaștem? Părțile mărginașe ale orașului sînt de multe ori blamate și discriminate. Pantelimon, Rahova, Ferentari, cartiere în care nu te (mai) avînți cu inima prea ușoară după lăsarea întunericului; iar dacă totuși e musai să o faci, o faci cu toate jurămintele către cel de sus că de mîine, de-oi scăpa cu viață, te faci un om mai bun.

Ce se întîmplă însă „acolo", dincolo de faima cea neagră? Cum se poate vedea spectacolul vieții dintr-un alt unghi și cum poți preschimba în viață blocuri mizere, gropi de gunoi, terenuri virane, alei dubioase și cîrciumi de colț de stradă?

Artiștii care au întîlnit oamenii

„Inițial, cînd auzeam de Rahova, mi se părea a fi ceva *horror*... Credeam că nu aveam cum să fac față situației. Dar sîntem acolo dinainte de august."

Maria Drăghici, artist vizual, a luat parte la acest proiect, alături de alți 16 artiști; acum cîteva luni, cea mai mare problemă a oamenilor de acolo era evacuarea iminentă și ajunsul în stradă.

„Noi, fiind artiști, nu aveam cum să intrăm în zona legislativă. Am vrut însă să pătrundem în această problemă socială cu background-ul nostru. Cu arta. Cum nu ne puteam transforma peste noapte în agenți sociali, am încercat, în felul nostru, să le dăm încredere, să-i facem să își spună păsurile..."

Așa a luat naștere „colțul de dezbatere". Artiștii au organizat un parc, un punct de întîlnire.

Mai mult decît atît; au construit un teren de fotbal pentru copii, au plantat nuci, în locul unor nuci bătrîni, tăiați de Primărie, au implicat comunitatea, activînd-o, totodată. „Nu doream să facem doar un proiect artistic, ci unul care să fie pentru oameni și cu oameni."

Proiectul „Spațiul Public": Oana Ganea – sociolog, Maria Drăghici – artist vizual, Ioana Ardelean – studentă la arhitectură și Adela Toma – arhitect.

Omul din spatele ferestrei

Un alt proiect prezentat la dezbaterea de la sediul MNAC a vizat istoria zonei; dar nu a fost vorba despre o istorie clasică, cu date și statistici; ca printr-un caleidoscop, cei patru participanți la proiect au venit cu un set de fotografii: ferestre. Și pornind de la întrebarea „ce fel de istorie puteam construi în 24 de ore?". **Ionuț Cioană,** de profesie filolog, a început prezentarea proiectului. Delimitarea fostului oraș burghez de orașul comunist și de actualul capitalist s-a constituit de-a lungul unei plimbări – „istoria unei experințe", după cum a denumit-o. Și prin fața ochilor, timp de 10 minute, ni s-au perindat o sumedenie de ferestre, de la geamuri reflectorizante, încadrate de bancomate, la balcoane pline de rufe și la ferestre termopan, gardate de grilaje metalice din care se revărsau butelii portabile, borcane cu murături și plante răsărite din foste conserve de măsline. Pînă la urmă, un joc în care *fereastra* a devenit un instrument psihologic pentru cunoașterea omului din spatele ei.

Echipa: Elena Toader – arhitect, Raluca Davidel – student arhitectură, Ionuț Cioană – filolog și Irina Gâdiuță – regizor teatru.

Și florile au personalitate

Se spune că Piața de Flori, o piață veche de peste 100 de ani, singura piață de flori *en-gros* din București, va dispărea. De la zvon pînă la realitate, uneori este un pas, deseori mic. Un simplu spațiu comercial, ai putea ridica din umeri, și așa sînt prea multe, aproape ne sufocă. Însă alți patru artiști au descoperit în acest perimetru mult mai mult. I-au descoperit pe ferigari, pe detailiști și pe angrosiști. Au vorbit cu Ionița detailista și cu comerciantul de crini; au aflat de Bambina, șefa nevăzută, dar cunoscută din poveștile florarilor, un personaj aproape mitologic despre care se vorbește mult și se fac cîntece; au aflat că neamul boldenilor, cum li se spune florarilor, este printre cele mai stimate clanuri de romi; viața comunitară intensă transformă piața într-un spațiu vital depășind statutul ingrat de vînzare-cumpărare. Și mai aflăm, spre finele proiectului, eternul feminin: trandafirul rămîne, pînă la urmă, floarea preferată.

Echipa: Gabriela Albu – arhitect, Simona Braniște – sociolog, Raluca Ionescu – artist foto, Raluca Genoiu – arhitect.

„Viața socială"

„Proiectul pe care l-am primit noi a fost «Viață socială»" începe **Oana Felipov** ultimele minute de artă despre Rahova. Și pornește de la o lucrare a britanicului Nathan Coley: *There will be no miracles here.* „Textul ar trebui interpretat pozitiv: nu vă așteptați să se petreacă ceva extraordinar peste noapte, miracolele trebuie să le clădim singuri." Iar asta cere timp. Care e viața socială a zonei? Biserica era închisă, însă înăuntru artiștii au putut zări o grădină frumoasă. Dispensarul? În ultimul hal, o clădire dărăpănată fără nici un fel de indiciu de lăcaș sanitar, iar asta cu toate că doctorii au listele închise. Școala? Artiștii descoperă cu stupoare existența unor clase cu program redus, adică pentru 60 de adulți fără clasele primare. Iar barul zonei se numește „La Bomba".

Pentru că nu au spațiu cultural viabil – conchide Oana – majoritatea locuitorilor din Rahova își duc viața socială departe de cartier. Ori între patru pereți.

Echipa: Oana Felipov – designer, Roxana Dumitru – arhitect, Ana Bleahu – sociolog, Bogdan Georgescu – regizor teatru și Claudia Postelnicescu – dramaturg.

Bogdan VOICU Dana NIȚULESCU

Cartierul-dormitor

Se întîmplă că tocmai am încheiat un studiu despre ce gîndesc tinerii din zona Rahova-Uranus despre cartierul în care locuiesc. Nu aflăm aproape nimic surprinzător pentru cei obișnuiți cu realitățile bucureștene: mizerie, aglomerație, trafic, puține spații verzi, aproape de centru, renume de loc rău famat („rău făcător" – ne zice un elev de 18 ani), blocuri colorate, Vanghelie, concertele din parcul Sebastian și Festivalul berii din Piața Constituției (ambele plasate în imediata apropiere a cartierului), țigani și romi (de regulă reprezentați negativ), coșurile de gunoi din plastic, instalate acum doi ani și dispărute peste noapte (toți sînt de vină, și români, și țigani – ni se explică, cu grija de a nu răni o etnie sau alta; mai vinovată este însă Primăria, care nu le-a mai înlocuit de atunci...), drogați, proxeneți, o piață, un spațiu viran, un „circ al foamei", „trafic greu", încă o piață, nou-construită, tramvaiul ușor, manele, oameni mai bogați și mai săraci, case vechi și vile noi și, din nou, mizerie, praf, aglomerație, un cartier care nu are în mod necesar o identitate aparte, alta decît Bucureștiul.

Ajutați de un grup de studenți, cărora le mulțumim și pe această cale, îi întrebăm pe tinerii noștri intervievați cu ce își ocupă timpul liber. Diferențele date de vîrstă, sex sau nivel de educație se dovedesc a nu fi majore: ne întîlnim cu prietenii *(de regulă acasă),* frecăm duda pe mess (adică conversăm cu ajutorul computerului), piratăm un film, bem o bere pe terasă *(Aici, în Rahova? Nuuu, în centru!),* încercăm – mai rar – o discotecă sau un club *(Aici? Nuuu, în Regie!),* facem un fotbal sau un tenis *(Aici nu ai unde!),* tot rar – mergem la teatru sau la film *(Nici dacă ar fi, nu aș merge aici, în Rahova!),* ieșim în parc cu copilul *(Păcat că e mic și aglomerat, dar mai ieșim și în parcul Carol, sau, sîmbăta, în Herăstrău!).*

Ce ar trebui să se construiască/amenajeze pe aici, prin Rahova? De ce ar fi nevoie? Greu de spus, dar parcă „un mall" e rostit de mai multe voci.

Vrem să știm: 1) Dar de ce nu îți întîlnești prietenii aici, în cartier? 2) De ce nu ieșiți la film aici, sau la o terasă? Ni se răspunde simplu: 1) Nu ai unde. 2) Chiar dacă ar fi unde, nu aș ieși. *Rahova și cultura sînt chestii complet opuse* – ne spune cineva. *Cum să ies aici, cînd vreau să ies „în oraș"?!* se miră altul. *Aici... doar locuiesc* – conchide al treilea.

Din Rahova în Rahova, via *Differdange și Palermo*

Se întîmplă ca, în micul oraș luxemburghez în care locuiesc momentan (Differdange se numește și are cam dimensiunea Rahovei!), să am o colegă din Palermo, și ea aflată aici tot temporar. Vedem pe fereastra biroului o uzină siderurgică, cîndva principalul angajator local, acum mult în declin. Mă gîndesc la Vulcan, la „trafic greu", la praf. Aici e verdeață peste tot, iar aerul este curat. Uzina produce niște componente de oțel pentru complexul ce va înlocui, în Manhattan, Turnurile Gemene. Nu auzim zgomote. (Înapoi, în Rahova, cei din casele învecinate Vulcanului încă se mai plîng de reaua vecinătate.) Centrul de cercetări sociale, în care lucrăm, este în fosta clădire administrativă a uzinei, gentrificată astfel de ceva timp (Fabrica de bere Bragadiru, „circul foamei" și chiar Vulcanul, încă mai așteaptă și alți gentrificatori în afara aurolacilor – nu e chiar așa, dar așa pare a fi, dacă vezi clădirile din afara lor).

Colega siciliancă e uimită că aici sînt o puzderie de baruri, restaurante și cafenele, că sînt răspîndite pretutindeni. În Palermo cică toată viața orașului ar fi concentrată în centru, traficul e infernal, autobuzul nu vine la timp, nu găsești loc de parcare, un milion de locuitori se străduiesc zilnic să ajungă de acasă la serviciu și înapoi... Evităm să îi spunem ceva despre București sau despre Rahova.

Îi explic că Differdange-ul nu e un caz izolat, că e la fel la Bruxelles, la Köln, la Maastricht, la Praga, la Bratislava (o colegă slovacă povestește, cîteva zile mai tîrziu, cum, la Bratislava, în cîrciuma curățică de lîngă blocul în care stă, poți avea o cină consistentă pentru două persoane pentru aproximativ 5 euro. Berea este inclusă în preț). Îi spun – siciliencei – că, odată cu modernitatea, oamenii se întîlnesc și cu prietenii, nu doar cu rudele, petrec ceva timp pe terasă, nu doar ca să bea, ci ca să vorbească (băutura e doar un pretext, devine o problemă doar atunci cînd, neavînd ce discuta, transformi pretextul în scop), să discute despre ultimul zvon ce circulă între prieteni, despre planuri comune sau nu, despre filmul de la care tocmai au ieșit, despre piesa de teatru la care merg împreună, în apropiere, despre ultima carte pe care au aruncat-o la coșul ignoranței. Se uită împreună la meciul din Liga campionilor, chiar dacă nu țin cu nici una dintre echipe, face pronosticuri, transformă localul în *Minutul 91* ad-hoc. Muzica este dată în surdină, cît să acopere vocile, dar fără să te împiedice să îi auzi pe cei de la masa ta. Îi mai zic că oamenii ăia merg la teatru sau la spectacole fiindcă se simt bine acolo, fiindcă pot apoi să se întoarcă repede spre casă, să se oprească împreună la o cafea, că nu o fac pentru că acela ar fi un loc select, snob, la modă, ci fiindcă le face plăcere, că e curat, că pot face mai multe lucruri deodată, aproape de casă, așa cum și-ar dori undeva, în străfundul inimii, și tinerii noștri subiecți, din Rahova...

P.S. Cele de mai sus reprezintă modul în care noi, ca sociologi, am interpretat cele aflate de la tinerii pe care i-am intervievat despre zona în care locuiesc. Dana i-a spus Rahovei „cartier-dormitor". Eticheta poate fi aplicată însă oricărui cartier din prăfuita Capitală a României. Aflată aproape de centru, dar și de ieșirea din oraș, Rahova începe să devină o zonă scumpă, atît în zona de blocuri, cît și în cea de case. Mulți tineri sînt și vor fi atrași în continuare de cartier. Masa critică pentru a transforma locul dintr-un dormitor cazon într-o combinație de cămin studențesc (vesel, viu), centru cultural (în care se întîmplă ceva) și zonă rezidențială (curată, civilizată, sigură) pare a fi atinsă, sau e pe punctul de a fi atinsă. Este tiparul de schimbare prin care au trecut mai toate orașele europene (iar noi, de la 1 ianuarie, o să avem și acte de europeni!). E vorba doar de voință, de a ne hotărî cum vrem să arate în continuare cartierele noastre și ce fel de vise vrem să zămislească.

Robert TURCESCU

alte glasuri, alte păreri

Purtătorii de legitimaţii

Cînd un cîine muşcă un om, asta nu e o ştire, dar cînd un om muşcă un cîine, asta e o ştire, amice!

România e de multe ori un caz particular. Nu face excepţie nici în ceea ce priveşte presa. La începutul anului 1990, imediat după Revoluţie cînd instituţiile statului, debile sau inexistente, nu puteau asigura echilibrul social, românii au căutat un punct de sprijin în presa tipărită. Luni de zile, poate chiar cîţiva ani, ziare precum *România liberă* sau *Adevărul* au înregistrat tiraje zilnice de milioane de exemplare, lucru aproape inimaginabil astăzi. Cozile la carne de pe vremea lui Ceauşescu au fost înlocuite o bună perioadă de timp cu şiruri lungi de oameni care aşteptau în faţa tonetelor de ziare să-şi ia raţia zilnică de informare. Un fenomen, probabil, irepetabil. După cum irepetabilă este şi isprava de a avea în România singura revoluţie televizată din lume. Toate acestea spun multe despre relaţia românilor cu mijloacele de informare în masă. Investind mass-media – încă din primele zile ale erei post-Ceauşescu – cu o încredere supremă, s-au petrecut două fenomene nefericite: unii au ajuns să ia de bună sintagma „presa – a patra putere în stat", iar alţii, prin ricoşeu, au început să se considere buricul pămîntului şi adevăraţii conducători ai României, deşi n-aveau nici un fel de legitimitate electorală, ci doar un birou de director de ziar.

Prin urmare, în loc să apeleze la instituţiile statului care le-ar fi putut rezolva, cel puţin teoretic, o bună parte din probleme, mulţi români au făcut apel la presă. Ziarele şi, mai apoi, televiziunile au fost rugate, mandatate sau chiar somate să se ocupe de rezolvarea problemei securiştilor, a adevărului despre Revoluţie, a conturilor lui Ceauşescu, a restituirii proprietăţilor, a privatizărilor etc. Statul român, debil, nevolnic, nearticulat, fără instituţii puternice, a rămas pe locul doi, acceptînd presiunea de tip media dublată de presiunea străzii. Pentru mulţi români, presa a căpătat imaginea celei de-a patra puteri în stat. Unii purtători de legitimaţii de presă au început să rostească apăsat o ierarhie şi mai curajoasă în care presa ocupa primul loc în ordinea puterilor statului. Şi aşa, a mai apărut un fenomen: ziaristul atotputernic, personajul demiurgic în stare să rezolve, într-o lovitură de condei sau dintr-o apariţie televizată, mai toate problemele României. La început erau doar jurnalişti cu notorietate, din poziţia de directori de ziar. Apoi au de-

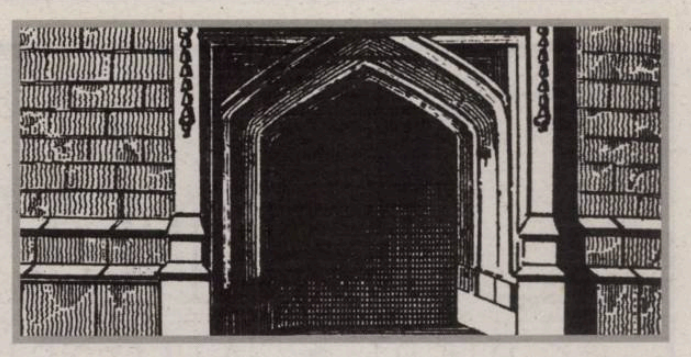

venit comentatori, analişti, analişti politici şi, în sfîrşit, analiştii neamului. Dezvoltarea staţiilor TV i-a scutit de aşteptarea ediţiei de a doua zi. Acum spun rapid, fără răgaz. Orice s-ar întîmpla, ei dau impresia că ştiu tot, că nimic nu-i poate lua prin surprindere.

Vai celor care-şi închipuie că există presă liberă într-o ţară dominată mediatic de asemenea personaje! Vai celor care trăiesc cu iluzia că onestitatea, deontologia jurnalistică şi grija pentru omul simplu se confundă cu cei care apar la televizor vorbind despre toate acestea într-o geacă simplă sau lăudîndu-şi vederile de stînga!

(fragment din conferinţa publică susţinută la Teatrul Naţional, duminică, 10 decembrie)

Cu ochii-n 3,14

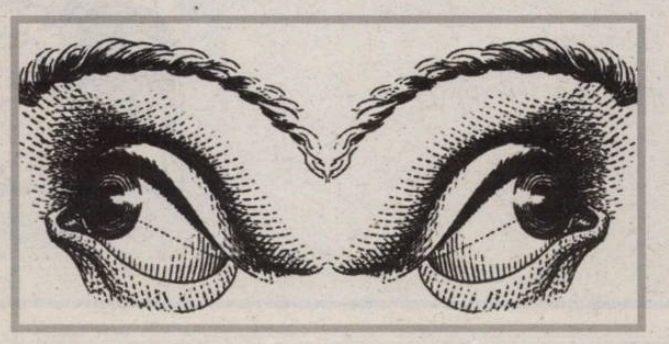

NIMENI NU SE GÎNDEŞTE LA CELE MAI NEGRE PÎRÎIAŞE, APAR POZE LUMINATE FIZICO-CHIMIC PRIN SIMPLA ATINGERE, NE PAŞTE O FORMĂ DE SUPERLATIV CARE STINGE VOCEA

● Nimeni nu se gîndeşte la viaţa grea a caricaturiştilor şi comicilor irakieni: sub Saddam era interzis „să te iei" de dictator, de familia şi miniştrii săi; azi „te poţi rîde" de Bush, de invadatori, de europeni, dar nu de religioşii sunniţi sau şiiţi şi de miliţiile lor. De cum îţi trece o ironie din minte pe hîrtie sau pe gură, te poţi aştepta la un glonţ direct în cap. O televedetă a emisiunii *Caricaturi* a fost asasinată la 20 noiembrie. Un caricaturist care lucrează la un ziar guvernamental declară, în *Le Monde,* că îi telefonează de şapte ori pe zi soţiei sale pentru a o asigura că mai e în viaţă. (**R. C.**)

● Săptămîna trecută, un cal murea pe pista aeroportului din Bacău, lovit de un avion care se pregătea de decolare, în timp ce în Coreea de Sud un cal îşi dobora jocheul şi îl lovea mortal în cadrul Campionatului Asiatic de Echitaţie. Pentru mine acestea au fost cele mai negre ştiri ale ultimelor luni. (**M. C.**)

● La un hotel din Baia Mare mi se înmînează cartela de acces în cameră şi mi se laudă panorama ferestrei: „şi aveţi vedere spre grădina interioară". Şi ajung sus, încîntată de perspectivă, şi deschid fereastra avîntîndu-mi cu lăcomie ochii momiţi de recepţioneră cu imaginea unei grădini japoneze cu bolovani artistic aşezaţi, cu pîrîiaşe discrete şi aranjamente ikebana. Însă în locul idilismului imaginaţiei mele stau doar trei ghivece adormite şi înfrigurate. Toate luminate de un reflector. (**S. G.**)

● Apar ştiri tot mai multe şi mai alarmante, în presa mondială, despre încălzirea globală. Potrivit ultimelor, cică în 40 de ani nu va mai fi gheaţă în zona arctică, pe timp de vară. În aceste condiţii, probabil că la noi vor creşte banane în plopi. (**A. M.**)

● Piaţa Universităţii – frumos luminată, cu bradul central şi ornamentele din jur, steguleţe UE stilizate, lumea încă mai face poze. Pe scurt: e frumos. O reclamă mare şi puternic luminată spre Colţea, vizibilă din toată piaţa: „Durere? Hemoroizi? Tratament fără operaţie". Ca să vezi cum se amestecă lucrurile! (**C. G.**)

● O să ajung să urăsc Crăciunul! Nu mai suport beculeţele care clipesc, Moş Crăciunii de jucărie care cîntă la saxofon „Rudolph, the red-nosed reindeer...", reclamele de la televizor, beteala din toate geamurile, de un prost-gust inimaginabil (mult mai faine erau ghirlandele din floricele de porumb pe care le făceam cînd eram copil) şi, deşi nu au nici o vină, nu le mai suport pe vînzătoarele de la Billa. Frumos împopoţonate cu brăţări alb-roşii şi cu tichiuţe de Moş Crăciun, după ce se despart de fiecare client în parte, fără excepţie, zîmbesc frumos şi spun: „Un Crăciun minunat vă doresc!". Cînd am ajuns în faţă, la casă, una dintre ele, de cît a tot urat, mi-a zis: „Sărbători fericite, luminate, sănătate şi... şi alte alea. Pa! Să nu vă uitaţi bonul". (**R. T.**)

● „Apa Pi Biotonică este o apă potabilă superfiltrată (fizico-chimic şi microbiologic) şi supusă energizării cu filtrul LIFE-ENERGY, conform tehnologiei BIO CONTROL SYSTEM, ambele brevete japoneze. Data expirării este inscripţionată pe ambalaj." Dacă şi Apa Pi Biotonică superfiltrată şi energizată expiră, atunci ce pretenţii mai poţi avea de la viaţă, în general!? (**M. C.**)

● Presa oficială – pentru că alta nu există – din Coreea de Nord salută cu titluri mari intervenţia providenţială a liderului Kim Jong Il în domeniu şi pune mai ales pe seama sa faptul că ţara nu are pînă acum nici un caz de SIDA! Minune mare! Nu e vorba că în Evul Mediu francez regii erau consideraţi ca fiind apţi să vindece, prin simpla atingere, diverse boli – ci doar că se potriveşte al naibii de bine bancul din România lui Ceauşescu în care, după ce liderul nostru se lăuda la o conferinţă internaţională că românii au mai supravieţuit fără căldură unei ierni geroase, cineva, candid, îl întreba: *Dar cu cianură, cu cianură aţi încercat?* (**A. C.**)

● „Blocul nostru e în stare de avarie!", afirmă fostul cenzor. „Comitetul", alcătuit din pensionarii de la etajele superioare, şi-a dat demisia din cauza presiunilor exercitate de fostul preşedinte. Alegerile au fost boicotate de două ori. A treia oară, electoratul, adică proprietarii din bloc, nu s-a mai prezentat la urne. În momentul de faţă, nu se mai „încasează" plăţile la întreţinere. Nu se mai repară liftul pentru că nu mai vor *ei.* Pensionarii de la etajele superioare. Vecina mea declară că „noi, tinerii, trebuie să luăm puterea!". Îl vrea în Comitet şi pe avocatul de la doi. Se preconizează un „guvern" tehnocrat. Părerea mea: colonelul de la şapte care pleacă zilnic în misiuni secrete pînă la centrala termică şi înapoi, ca să vadă ce mai face „agentul", va da o lovitură de stat. Dictatura militară ne paşte! Vedeţi o altă Românie posibilă? (**A. P.**)

● La radio, un lider sindical, vorbind despre condiţiile de lucru minimale ale muncitorilor, şi-a găsit cu greu cuvintele: „sînt condiţii extrem de normale". Care va să zică, normalitatea a devenit în România o formă de superlativ... (**M. V.**)

● O dilemă chimică: dacă hidrogenul este gaz exploziv, iar oxigenul ajută la ardere, cum se face că atunci cînd cele două gaze sînt combinate dau naştere la apa care stinge focul!? (**M. C.**)

● Celebrul tenor Roberto Alagna cînta rolul lui Radames în a doua reprezentaţie a reluării operei *Aida* la Teatrul Scala din Milano, într-o montare despre care se spera că va marca din nou întîietatea acestei scene pe plan mondial. După premieră, tenorul n-a avut cronici favorabile. Celebrităţile nu rabdă obiecţii, aşa că el a început să cînte „nervos"; au urmat fluierături şi proteste, iar Alagna a plecat pur şi simplu de pe scenă, fiind înlocuit după cîteva minute de alt tenor, Antonello Palombi, împins din culise, îmbrăcat în blugi şi cu vocea neîncălzită. Se spune că acesta a cîntat bine. Biletul pentru spectacol a costat 2000 de euro. Drama tenorilor a fost gratis. (**M. B.**)

PENTRU O ALTĂ PĂLĂRIE NE SCHIMBĂM STRATEGIILE DE MIERCURI ÎNTR-O VINERI

● Rochia neagră creată special de Hubert de Givenchy pentru Audrey Hepburn, din filmul *Micul dejun la Tiffany*, a fost vîndută pe 5 decembrie, la Christie's, pentru suma record de 467.200 de lire sterline. Este cea mai mare sumă plătită pînă acum pentru o rochie purtată într-un film. Cea mai scumpă rochie aparţinînd vreunei actriţe rămîne aceea purtată de Marilyn atunci cînd i-a cîntat „Happy Birthday, Mr President!" lui JFK – şi care s-a vîndut cu 583.000 de lire sterline în 1999. (**a. l. ş.**)

● În gara din Baia Mare, în cazul în care căuţi locul unde să laşi bagaje de mînă, eşti trimis la Informaţii. La Informaţii te întîmpină o doamnă prietenoasă, care îţi spune, misterios: „Vin imediat!". Chiar vine, şi te însoţeşte pînă vizavi, la un alt ghişeu, unde deschide, cu propria ei cheie, şi-şi pune o altă pălărie: cea de responsabilă cu bagajele de mînă. Suma pe care o laşi pentru genţi e aproximativă, se negociază în funcţie de mărimea acestora şi gradul de simpatie reciprocă: din patru, am plătit pentru două. La întoarcere, pe doamna în cauză o găseşti tot la Informaţii. (**I. P.**)

● Am văzut săptămîna trecută, pe Londra colţ cu Roma, în interiorul unei maşini, un afiş cu majuscule roşii pe radiator: CENTURA. Chiar aşa, pentru numai 5 puncte, ne schimbăm noi bunele obiceiuri? (**S. S.**)

● Fiindcă se apropie Sărbătorile, comercianţii îşi adaptează strategiile de vînzare la cerinţele sezonului. Iată, spre exemplu, *oferta specială* a unui magazin din Berceni: „Plase insecte + glafuri din partea Moşului!". (**D. S.**)

● Dacă plecaţi la New York, încercaţi să mergeţi cu KLM-ul şi, neapărat, într-o miercuri: veţi avea parte – pe lîngă un serviciu impecabil – de aeronave cu mici monitoare încastrate în scaunele din faţă, pe care poţi vedea, cu ajutorul telecomenzii, un program substanţial de filme (clasice sau foarte recente), muzici şi, mă rog, faze... În ce mă priveşte – fidel profesiunii mele de credinţă: aceea de a nu vedea niciodată pentru prima oară un film pe un televizor, mare sau mic –, am revăzut cu nostalgie cîteva „faze" din ultimul film al recent-dispărutului Robert Altman, *A Prairie Home Companion* (în care Meryl Streep cîntă fabulos!) şi mi-am petrecut restul călătoriei ascultînd & reascultînd *tot* ABBA! Vă garantez, cu ABBA nici nu ştii cum trece timpul, aşa că: „Thank you for the music"... (**a. l. ş.**)

● Francofon înrăit, de cîteva săptămîni popularizez cu toată voioşia această strigare auzită într-o noapte la Radio Guerrilla: „Liberté, égalité, sănătaté!". A înlocui fraternitatea – că tot e în curs de dispariţie – cu sănătatea mi se pare o idee *très sympa.* (**R. C.**)

● În *Evenimentul zilei* de vineri, 8 decembrie 2006, un apel la compasiune cum n-am mai întîlnit: „Sînt musulman şi doresc ajutor financiar, am cinci boli şi cinci copii". (**D. S.**)

DILEMATECA

SCRIERI ● AUTORI ● LECTURI

Din 24 noiembrie, găsiți la chioșcurile de presă numărul 7.
Doar 5,5 lei.

Din cuprins:

● DOSAR: *O călătorie în lumea benzii desenate*

● ANCHETĂ: *Ce necazuri, nemulțumiri sau regrete v-a adus literatura?*

● INTERVIU cu Șerban Foarță:

„Sînt un cal de curse cu obstacole, cînd nu sînt, eventual, un cal de circ“

● CĂLĂTORII: *Povestea cimitirelor mele,* de Ruxandra Cesereanu

● FRAGMENTE: *„Sînt o babă comunistă“, de Dan Lungu*

SUB LUPĂ: *Piața de carte din Germania*

● *RECOMANDĂRI* ● *RECENZII* ● *NOUTĂȚI EDITORIALE*

Dilemateca
Îți dă de citit

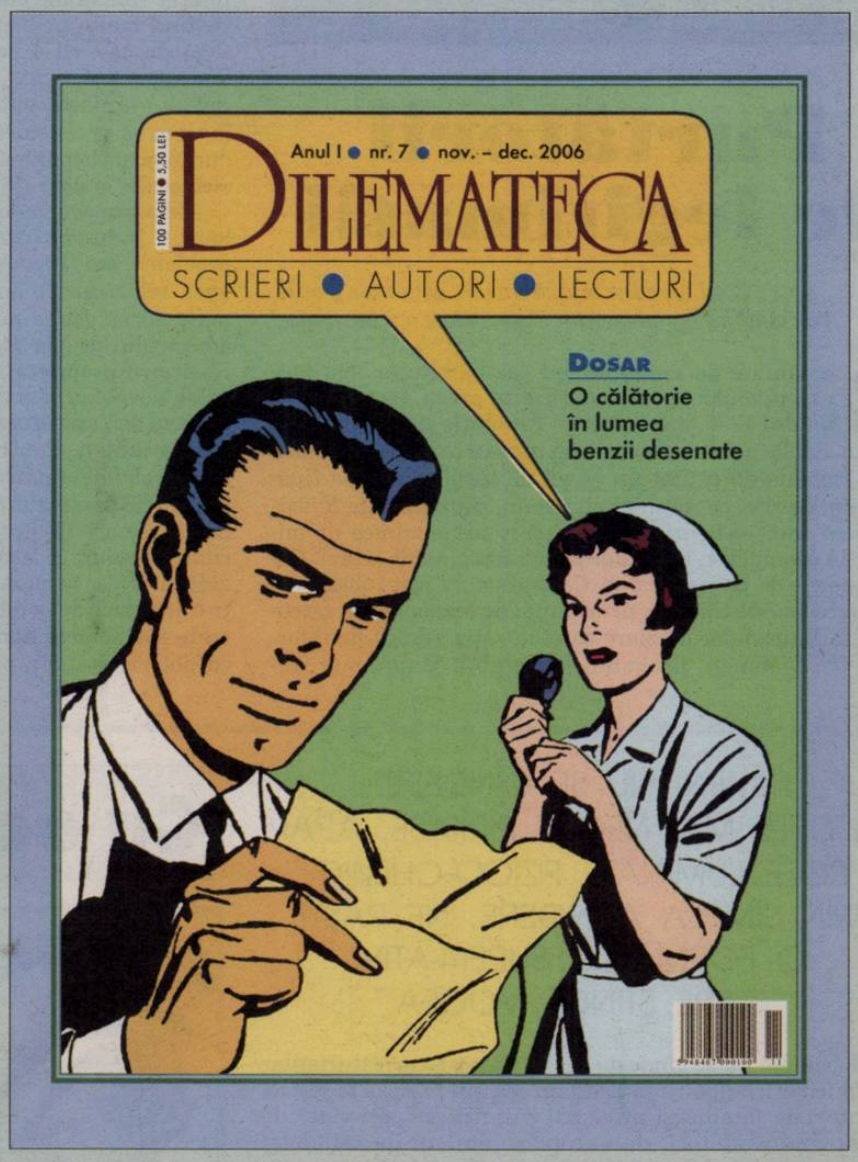

De Sărbători, oferă în dar cele mai frumoase cărți!

Editura Curtea Veche
vă urează un
Crăciun fericit!

distributie@curteaveche.ro pentru comenzi prin poștă:tel.222.57.26

www.curteaveche.ro

Curtea Veche
începi să afli